

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
13 G
4

SECVNDVS TOMVS VITARVM SANCTORVM PRISCORVM PATRVM NVMERO DVCENTVM ET VIGINTIQVINQVE, PER GRAuissimos & probatissimos Authores descriptarum.

ET NVPER PER R. P. D. ALOYSIVM Lipomanum Episcopum Veronensem in unum uolumen redactæ.

CVM SCHOLIIS EIVSDEM OMNIVM præsentium hæreticorum blasphemias & delyramenta profligantibus.

LEGE PIAE LECTOR, QVIA MVLTA *uidebis ex Græcorum thesauris deprompta, quæ nunquàm hactenus ad manus tuas peruenerunt.*

& non respexit

Beatus uir cuius est Dominus spes eius,

in uanitates & insanias falsas.

VENETIIS IN VICO SANCTAE *Mariæ Formosæ, Ad signum Spei.*

M D LIII.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO DOMINO NOSTRO D. IVLIO PAPAE III. ALOYSIVS *Lipomanus Episcopus Veronensis indignus æternam fœlicitatem D.*

VM ALIAS mecum ipse considerarem pater beatissime Ecclesiam Dei per uniuersum terrarum orbem innumerabilium pene sanctorum Martyrum, confessorum atque Virginum solennia colere, & eorum orationibus sese obnixe commendare, desiderarem'q; eorum uitas & gesta perlegere, ut ad eorum imitationem memetipsum erudirem, et per quas semitas ipsi ad regnum cœlorum peruenerunt, per easdem & ego incedere possem, paucas ex multis certe reperi, quibus plena & indubitata fides adhiberi posset. Id an ex tot persequutionibus quas retro passa est ecclesia, an ex scriptorum incuria, uel temporis antiquitate prouenerit, diffinire difficile admodum est, sed si ex his omnibus simul iunctis id euenisse dixerimus, haud profecto errabimus. Et licet plerique uitas sanctorum nostro etiam tempore describere aggressi sint, & libris eorum plena sint omnia, ac uera plurima, & fortasse omnia illos dixisse crediderim (de sanctis enim domini, de amicis Dei, de seruis Iesu Christi omnia facile credi possunt, cum mirabilis Deus in sanctis suis legatur, & timentium se uoluntatem facere) attamen quando id quod legitur nullum certum habet authorem, præcipue cum de re antiqua agitur, uel si habet, de recentiorum numero est, non ita pleno, iucundoque animo suscipitur, (nostra præsertim hac ætate, qua a sciolis quibusdã, etiam quæ diuinitus conscripta sunt. temerarie in controuersiam uocantur) ac si ab aliquo antiquo patre uirtutibus & doctrina conspicuo describeretur. Maxime enim authoritatis in huiusmodi est uetustas & uinum uetus iucundius ac libentius bibitur quã nouum. Propterea uolens ego meipsum, nonnullosque amicos meos super hoc solatos, & in conscientia tutos reddere, Tomum primum uitarum sanctorum anno superiori ædidi, quæ non a nobis, sed ab aliquo ex antiquis patribus, & magni in ecclesia nominis uiro essent descriptæ, ut hoc in genere adesset nobis liber, qui hilari facie & secura mente, uel ipsis ecclesiæ inimicis testibus, legi posset. Adieci deinde scholia quædam in paginarum marginibus contra nostri temporis hæreticos, quibus praua eorum dogmata sanctorum dictis uel gestis confodiuntur, ut quilibet facile uidere posset, eadem semper fidei dogmatà, semper easdem patrum Traditiones in Dei ecclesia uiguisse. Post cuius libri æditionem substiti parumper, ut uiderem quo is animo a uiris doctis acciperetur, & scire possem an ulterius in hoc negotio mihi esset progrediendũ (ostium enim latissimum aperiri, & campus amplissimus, et spaciosissimus patere mihi uidebatur) an uero quiescendum, & pes sensim retrahendus. Sed cum postea intellexerim et Parisiensem, et Salamantinam ac Louaniensem facultates, nec non uiros omnes doctos laborem hunc meum & industriam commendasse, nec non in concilio Tridentino nuperrime celebrato, cui tuo munere pater Sanctissime unà cum alijs duobus Reuerendißimis Dñis meis collegis indignus præerã, librum hunc pro assertione eorum, quæ dicebantur in medium afferri ipse ego frequentissime proprijs auribus hauserim, amicorum

etiam literis sæpius interpellatus fuerim, ne a suscepto semel negocio desisterem, facil adduci potui, ut crederem conatum hunc nostrum probis ac literatis uiris non displicere. Ac propterea his omnibus animatus, uela iterum laxaui, & ingenioli mei debilem cymbam rursus in uastissimum pelagus duxi, alterumq; Tomum uitarum sanctorum in lucem nunc protuli, quem ex pluribus quam primum illum, sanctorum patrum uoluminibus, quæ uarijs in locis humiliter delitescebant, hausimus, multis in eo etiam appositis sanctorum uitis a nobilissimis pariterq; doctissimis Græcis patribus descriptis, uarijsque bibliothecis etiam ex insigni Vaticana sanctis tuæ desumptis, quæ partim ab amicis in nostri gratiam, partim nostra industria in latinam linguam nunc primum uersæ sunt. Cum autem in terris neminem habeam cui plusq; sancti tuæ debeam pater Beatissime, quem magis obseruem, & admirer, etiam antequam illuc euehæreris, quo Dei benignitas, quæ profunda cordis tui, & secretiora illa eximiæ charitatis & pietatis tuæ uiscera scrutans, te tanquam alterum Dauid ex multis Isai filijs euexit, ut in Petri throno sederes, & labantem penè Dei Ecclesiam tuis humeris quasi fulcires, & firmam ac solidam redderes, librum hunc, (Tomum inquam secundum Vitarum sanctorum) Benedictioni tuæ humiliter dico, ac nuncupo, animi mei, & singularis erga sanctitatem tuam deuotionis æternum pignus & monumentum; Quem pro tua in omnes mansnetudine & clementia, rogo ea charitate suscipere digneris, qua tibi Christi Vicario, & summo Apostolico per seruum tuum licet inutilem offertur. Qui si a T. sanctitate benigno, ut credimus, animo suscipietur, si uita comes fuerit, & Deo placuerit, tres alios similes Tomos in lucem nos missuros propediem pollicerim non dubitamus. Gratiæ te regis æterni, & in longiora tempora regnantem, ad nostram omnium pacem, & totius Ecclesiæ Dei tranquillitatem custodiat incollumem sanctissime in Christo Pater.

ALOYSIVS LIPOMANVS EPISCOPVS VERONENSIS SINCERO Lectori salutem.

NTEQVAM ad secundum hunc Tomum accedas candide lector, aliqua prius tibi indicanda sunt, quo securius eius lectioni intendere ualeas. Viri quidam docti, & nostri peramantes, diebus superioribus pie admodum nos admonuere, ut in huius secundi Tomi editione a quibusdam obiectis nos expurgaremus, quod in primo iam excuso Tomo, nonnulla reperiebantur quæ non ita piorum auribus satis facere uidebantur. Ea autem quæ sint mox tibi subijcio.

Historiam in primis Tripartitam dicunt me sub nomine Cassiodori citasse, cum nihil in ea prorsus aliud egerit Cassiodorus, quàm quod tres uiros illos Socratem, Sozomenum, & Theodoretum in ea loquentes induxerit. Propter quod unum duntaxat minime obtinere debuisse, ut eiusmodi Historia sub eius nomine nuncuparetur. Denique si quid est quod Cassiodori dici possit, id nil est aliud nisi breuicula præfatio in ipsius Historiæ frontispicio apposita. Hoc quidem primum est quod nobis uitio uertitur. Cui paucis occurrimus. Tripartitam, Cassiodori Historiam ideo a nobis appellatam esse, quia ab eo per Epiphanium Scolasticum, ut ipse ait, latino condita eloquio, & trium uirorum dictis efflloratis, ac in unius styli tractum ductis, unaque facta oratione in lucem latinis ædita sit, sicut & Thomæ Aquinatis Cathena in quatuor Euãgelia eius dicitur, quia ipse sanctorum patrum dicta ex eorum libris diligenter excerpsit, & in unũ ordinem ita prudenter redegit, ut magno legentium fructu cohærere sibi ac respondere uideantur. Sed qui hac de re offenduntur, alia ex parte gaudeant, quòd dum aliquid ex dicta Historia desumptum ponitur, semper cuius trium historicorum illud sit, antesignatur, puta Sozomenus, uel alter ex socijs eius.

Secundum, quod nobis obijciunt, illud est, quod de D. Gregorio Episcopo Neocæsariense ex Historia ecclesiastica Eusebij desumptum posuimus. Aiunt enim in Græco codice scriptum haud inueniri, quod in Latino de eodem positum est, sed a Ruffino presbytero Aquileiense additum fuisse, id quod omnibus qui Græcos fontes consulere uoluerint apertissime ostenditur. Huic obiectioni commode nos satisfacturos putamus, si dixerimus nos hanc non sumpsisse prouinciam, ut Eusebius ex Græco in latinam linguam rursus uerteretur, sed iam trita Ruffini uersione usos fuisse. Cum ergo in ueteri translatione, quæ uulgo circunfertur, ea quæ de magno illo Gregorio dicuntur scripta sint, non putamus uitio nobis dari posse, si ea quæ simpliciter in eo codice legimus, simplicissimo etiam animo, nostro libro inseruerimus. Eoque magis quod Ruffinus ipse in proæmio Historiæ eiusdem libros tantum duos, nempe decimum & undecimum, nil autem aliud de suo se addidisse testatur. Sed si hæc satisfactio non eis undecunque plena uidetur, legant qui hoc nobis obijciunt, secundum hunc Tomum, & cum sanctissimi huius Gregorij integram uitam a Gregorio Nysseno scriptam appositam uiderint, utraque omnia quæ in primo Tomo siue ab Eusebio scripta, siue a Ruffino addita repererint, ulterius non carpent, scio, quod pio sanctoque zelo positum, nullam in

ſeſe potuit malitiæ continere prauitatem.

Tertium de quo queruntur, & in quo etiam uehementer urgent, eſt, quod Vitam beati Ambroſij Paulino Nolano Epiſcopo aſcripſerimus, cum tamen non Paulinus Epiſcopus, ſed Pontius Paulinus presbyter quidam (Iſidoro & Crinito etiam teſtibus) fuerit qui uitam illam conſcripſerit. Cui etiam opinioni plerique alij uiri docti hoc tempore aſtipulantur. Sed ſi æqua lance, quæ ſumus dicturi, ponderauerint, unũ tantum, & non duos fuiſſe Paulinos luce meridiana clarius cognoſcent.

Paulinum uirum fuiſſe ſplendore generis in partibus Aquitaniæ nulli ſecundum, autor eſt D. Ambroſius libro Epiſtolarum. 6. Epiſtola. 36. ad Sabinum ſcripta, qui cum eſſet coniugatus, & ampliſsimis honoribus functus, ac diuitijs pollens, uenditis tam ſuis quàm uxoris bonis omnibus, & in pauperes collatis, ſecretum Nolanæ urbis elegit, in quo Deo cum uxore ſeruiens, ipſe pauper ex diuite factus eſt. Huius etiã rei teſtis eſt ipſemet Paulinus Epiſtola. 31. quam unà cum Theraſia fortè coniuge ſua, ad D. Auguſtinum Hipponenſem Epiſcopum ſcribit. Item ipſe Auguſtinus in Epiſtola. 32. ad eundem Paulinum. Amicum autem hunc intimum fuiſſe Auſonij Poetæ. Pontiumque dictum affirmat Auſonius ipſe, qui in principio Epiſtolæ tertiæ ad eundem Paulinum ita ait; Agnoſceſne tuam Ponti dulciſsime culpam? Itemque, Paulinum Auſoniumq́; uiros, quos ſacra Quirini purpura, & auratus trabeæ uelauit amictus. Paulinus itaque poſtquam inſpirante Deo ad Chriſtianam pietatem penitus cõuerſus eſt, Nolamque uenit, Auguſtino, & Ambroſio uſus eſt præceptoribus, atque eorum hortatu Hiſpaniam adiuit, Barcinonæq́; ſacerdos factus eſt. Quod ne mihi negari poſsit, uerba, quæ ipſemet ad Alypium in. 35. Epiſtolarum D. Auguſtini ſcribit, adducam. Ait enim. Quod indicaſti iam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe, cum illic initiareris, fateor curioſius me uelle condiſcere, ut ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, ſi a ſuſpiciendo mihi patre noſtro Ambroſio, uel ad fidẽ inuitatus es, uel ad ſacerdotium conſecratus, ut eundem ambo habere uideamur authorem. Nam ego & ſi a Delphino Burdegaliæ baptizatus, a lanpo apud Barcinonam in Hiſpania per uim inflammatæ ſubito plebis ſacratus ſim, tamen Ambroſii ſemper, & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor. Denique ſuo me clero uendicare uoluit, ut & ſi diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. Hæc ille. Idem ipſe in primo & ſecundo Natali ſancti Felicis metrica arte conſcriptis (poeta enim etiam egregius erat, ut multa eius carmina ad diuerſos ſcripta declarant, Auſonijq́; ad ipſum) oſtendit ſe in Hiſpaniam fuiſſe profectum. Primus enim dictorum natalũ, ut ex ipſius lectione conſtat, in Hiſpania conditus eſt, ſecundus Nolæ, poſtquã inde reuerſus illuc eſt. Vbi etiam aperte dicit ſe prius fuiſſe Nolæ, uota que Felici martyri fudiſſe, poſtea diſceſsiſſe, diu que abſuiſſe, denum Nolam reuerſum. Qui etiam in principio Natalis iiij. dicit ſe pro diuitijs, pro nobilibus titulis, pro uanis honoribus, recepiſſe omnia in ſancto Felice. Ad hunc nuper a mundi illecebris conuerſum, ſcribit etiam D. Hieronymus Epiſtolam illam toto orbe decantatam, cuius initium eſt. Frater Ambroſius, Et alteram quæ incipit; Bonus homo; In qua inter cætera ait. Quoniã ſanctæ ſororis tuæ ligatus es uinculo, & non penitus expedito pergis gradu, ſiue hic, ſiue ibi, multitudines hominum, & officia, & ſalutationes, & conuiuia, ueluti quaſdam

cathenas deuita. Sit uilis & uespertinus cibus, olera & legumina, interdumque pisciculos, pro summis ducas delitijs. In huius etiam Epistolæ fine, & de solertia ingenij, de puritate & facilitate latini eloquij, & alijs plurimis sanctum hunc uirum commendat, quæ singula recensere longum esset. Quod demum is idem Paulinus fuerit postmodum Nolanæ ecclesiæ Episcopus, ostendit ipse primum in Epistola 31. deinde in Epistola 35 ad Augustinum, in quibus dicit Dei munere in eius sorte & officio cum principibus populi sui fuisse numeratum. Ex quibus omnibus liquet, unum eundemq; Paulinum, primo in partibus Aquitaniæ secularibus honoribus claruisse, postea uenditis omnibus suis Nolam cum uxore secessisse, fidei parentem Ambrosium habuisse, Barcinonæ factum sacerdotem, postea Nolam reuersum, ibidem Episcopum Nolanum ordinatum, maximaq; semper Ambrosio familiaritate iunctum, ob quod postea rogatu D. Augustini uitam eius descripserit.

At dices, qui uitam describit Ambrosii, presbyter appellatur ab aliquibus, non Episcopus, & stylo rudiusculo, & ineleganti satis rem illam agit, adeo ut Nolani Episcopi nullo pacto esse uideatur. Quasi uero fieri non potuerit ut Paulinus Nolanus Episcopus multo tempore presbyter, monachusq; permanserit, & sub huiusmodi titulo uitam illam describere ualuerit, uel episcopi ipsi non se interdum & sacerdotes & presbyteros appellauerint? Nonne & Diuus Petrus presbyteros obsecrat, & ipse compresbyter? Sed nec styli demissio ab hac nos opinione remouet: hoc enim & Augustino & Hieronymo, & alijs sanctis patribus, quinimo & ipsi Paulo Apostolo contigisse quandoque reperimus, ut pro locorum, temporum, & personarum qualitate, modo altius, modo demissius loquantur. Quamuis & alius stylus deceat sacris initiatum uirũ, alius prophanis adhuc deditum, ut ipsemet Ausonius eidem dicit, inquiens: Quid abdicatas in meam curam pater redire Musas præcipis? Negant Camoenis, nec patent Apollini dicata Christo pectora. Quod si qui sunt, qui alium dicant Paulinum presbyterum, & alium Paulinum Nolanum Episcopum, proferant in medium quis fuerit ille alius presbiter, quo loco natus, ubi conuersatus, ubi denique mortuus & tunc nos quoque manibus & pedibus in eorum sententiam fortasse ibimus, quod si ostendere non poterunt, ipsi saltem ratione uicti in nostram benigne descendant, quæ non nostra tantum, sed & Io. Tritemij, et Badij ascensiani, aliorumque plurium uirorum doctorum sententia est.

Reliquum est quod ad superiorem Tomum attinet, quod Tridenti a nostri ordinis uiro docto dictum fuisse, mihi a fide dignis relatum est, nempe Episcopus Veronensis in cœlo ponit quos uult sanctos, & quos uult detrahit. Nationum uel Prouinciarum sanctos non curat, sed tantum qui placent ei, in sanctoorum catalogum recensentur. Bone Deus quam iniusta fuit contra me hæc querela? Inspexisset saltem bonus pater quid in principio illius Tomi professus sim, & ad illa certe proferenda uerba nunquam properasset. Cum uiderem ego sanctorum uitis totum mundum scatere, librosq; plurimos in hac materia fuisse æditos, statui in corde meo illos duntaxat sanctos in meo codice ponere, quorum uitæ a grauibus & priscis patribus essent descriptæ, non autem quæ sine certo authore legerentur, atque apocrypharum nota censerentur. Hi sunt sancti mei quos in cœlo posui; Vbi obsecro cœlorum regnum ego certo alicui sanctorum numero astrinxi, ultra quem dixerim nullos ibi sanctos reperiri? Adduxisset mihi Præ

latus ille nationis suæ sanctos aliquos, quorum uitas per uirum doctum & nominis ali cuius in ecclesia descriptas exhibuisset; Vidisset ille si huiusmodi sanctorum uitæ in Tomo illo fuissent per me positæ, & sancti sui in cœlo collocati, atque hoc pacto nullus calumniandi locus ei relictus fuisset. Mens mea fuit semper, atque est, quam denuo testificor, ut melius a cunctis percipiatur, nolle me in his Tomis onerare lectorem alicuius sancti lectione, cuius uita scriptorem non habeat certum atque probatum, ne incerta pro certis immedium asseramus, & nos etiam de illorum numero simus, qui omnia consarcinant, & dum dubijs tanq; claris fidem adhiberi uolunt, etiam quæ clarissima sunt nutare faciunt.

Illud quoque minime silendum ducimus, de quo a Reuerendo patre D. Episcopo Calaguritano uiro docto & pio, mihiq; amicissimo sui admonitus, ne in uita D. Eusebij Vercellensis Episcopi in Scholijs ibi appositis dixisse duos illos sermones (teste Genadio) esse D. Maximi Episcopi, cum reuera sint D. Ambrosij, & illi qui sunt a D. Maximo conscripti præsenti Tomo inserantur. Id fateor, per incuriam factum, erat enim mens illos ponere, quos D. Maximus ædiderat, sed nescio quomodo euenerit, ut unum uolumen sermonum pro alio ueniret in manus, sed hoc fragilitatis humanæ uitiũ est, sicut & alia plurima.

Expedito de his quæ ad primum Tomum faciunt, pauca dicenda sunt de his quæ ad præsentem, quæm in manibus habemus attinent. Primum ne mireris rogo si in hoc etiã aliquas uitas eorundem sanctorum legeris, quæ in primo Tomo descriptæ fuerunt, ab eisdem forsan, uel alijs authoribus desumptas, nam tum illæ nobis occurrerunt, modo autem istæ, quas utique Christi fidelibus legendas exhibere operæpretium uisum est, ut & eiusdem sancti clarior notitia habeatur, & legentis mens multiplici spiritualis eruditionis fructu cumuletur.

Quia uero scholia nostra certos numeros habent, si forte inuenies aliqua ex eis nõ numeros, sed alphabeticis literas habere, scias id factum, quia scholium illud post alia confectum fuit, & ne ordo numeralis totus inuerteretur, satius uisum est illud huiusmodi literis designare, quam uel eundem numerum bis repetere, aut numeros omnes delere, & in alios commutare.

Ordinem uero, quem in superiori Tomo tenuimus, et hic plene obseruamus, ut omnium uitarum, quas posuimus, loca & capita librorum ubi sitæ sunt, in principio earũ ex latere marginali transuerso assignauerimus, ut cuicunque uolenti locum originariũ inuenire, facile occurrere possit.

Pari quoque modo tabulam locorum communium contra præsentis temporis hæreticos in frontispicio totius operis posuimus, ut quilibet dignoscere possit eadem fidei dogmata, easdemq; patrum Traditiones, & consuetudines semper in Dei Ecclesia a sua primæua origine usque in hanc diem fuisse. Et qui hoc calamitoso tempore his contraria docent, eos ab eius gremio recedere constantissime affirmamus, & inter contumaces & rebelles Ecclesiæ filios annumerandos. Sed iam qui sint authores, qui sanctorum hic positorum uitas scripserint, tibi manifestandi sunt.

AVTHORES.

1. Beata Maria Virgo.
2. Martialis Apostolus.
3. Philo Iudæus.
4. Ignatius Episcopus Antiochenus.
5. Dionysius Areopagita Episcopus Athenienfis.
6. Zeno Episc opus Veronensis.
7. Basilius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ.
8. Grægorius Episcopus Nyssenus.
9. Ephraem Edissenæ Ecclesiæ Diaconus.
10. Ambrosius Episcopus Mediolanansis.
11. Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus.
12. Augustinus Episcopus Hipponensis.
13. Paulinus Nolanus Episcopus.
14. Eusebius Episcopus Vercellensis.
15. Ioannes Chrysostomus Episcopus Constantinopolitanus.
16. Hieronymus presbiter Stridonensis.
17. Palladius Episcopus Telenopolitanus.
18. Theodoretus Episcopus Cyrrhensis.
19. Damasus Romanus Pontifex.
20. Gaudentius Episcopus Brixiensis.
21. Eusebius Episcopus Emisenus.
22. Leo Papa.
23. Maximus Episcopus Taurinensis.
24. Amphilochius Episcopus Iconiensis.
25. Leontius Episcopus Neapoleos Cyrrhorum.
26. Gregorius Romanus Pontifex.
27. Alchimus Auitus Archiepiscopus Viennensis.
28. Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus.
29. Fulgentius Episcopus Carthagnensis.
30. Isidorus Episcopus Ispalensis.
31. Petrus Chrysologus Archiepiscopus Rauenæ.
32. Prudentius Poeta Hispanus.
33. Beda Venerabilis presbyter.
34. Paulus diaconus Historicus.
35. Cæsarius Episcopus Arelatensis.
36. Iacobus Diaconus Telipoleos.
37. Daniel monachus.
38. Ioannes diaconus sancti Ianuarij.
39. Paulus Orosius Historicus.
40. Bernardus Abbas clareuallensis.

d

SANCTORVM VITÆ QVÆ IN HOC SECVNDO TOMO CONTINENTVR, ALPHABETICO ORDINE DIGESTAE.

FINIS.

CATALOGVS EARVM RERVM, QVÆ IN sequentibus sanctorum vitis contra hæreticos nostri temporis pro catholicorum dogmatum ueritate astruuntur, & ueluti robustissimis propugnaculis fulciuntur.

Ordo sacer.

1 Episcopi semper ordinauerunt presbyteros, & reliquos inferiores gradus, non autem Magistratus de consensu plebis.

2 Inter Missarum solênia ordines sacri, quos maiores uocant, conferuntur.

3 In ordine ecclesiastico diuersos esse gradus, quibus Laici debent esse subiecti.

4 Episcopalis dignitas super omnes gradus ecclesiæ. Et episcopos apostolorũ, presbyteros septuagintaduorum discipulorum successores esse.

5 Episcopos & sacerdotes esse Regibus & Principibus superiores. Et in his, quæ ad salutem spectant animarum, magis eis diuina authoritate collatam esse eorum, quæ in terra fiunt, curam, quam secularibus principibus.

6 Non omnes fideles ex æquo esse sacerdotes, ut quidam nunc mentiuntur.

7 Bigami ad sacros ordines non promouentur.

8 Antiquus ecclesiæ in ordinandis clericis mos fuit, ut super eorũ moribus, & meritis, clerus & populus prius ferret testimonium, deinde cum ieiunio, prece, & timore promouerentur.

9 Distinctio debet esse inter populum & sacerdotem, nec iisdem utrunque astringi legibus Et uitam sacerdotis preponderare, sicut præponderat gratia.

10 Episcopos & sacerdotes non esse unum & idem, nec eadem munera conuenire utrisque, licet quandoque in noie conuenerint.

11 Semper eps ab uno epo, duobus alijs astãtibus episcopis, ordinatus fuit.

12 Olim episcopi etiam monasteria gubernabant, & iuuentutem studio abstinẽtiæ, & norma integritatis astringebant, ac uersantes intra urbes, usu urbium & cõuersatione abdicabant.

13 Diaconi, presbyteri, & episcopi semper ordinati sunt cum impositione manuũ. Et in ordinatione huiusmodi conferri gratiam spiritussancti.

14 Clericalis & monasticæ tonsuræ ratio unde processerit.

Matrimonium.

1 Filij etiam in potestate parentũ cõstituti, sine eorum, aut si sint mortui, curatorũ consensu contrahere possunt, nec ex naturali aut diuino iure irrita erunt, aut nulla eorum matrimonia.

2 Episcopos & sacerdotes non debere esse coniugatos, nec fœminarum habere consortia.
In uita beatæ uirg Mariæ. fo 34,scho.4
In uita sancti Ioānis euāge. fo.75,scho 1
In uita sancti Nicolai epi fo 2.8,scho.9
In uita sancti Ioā.Chryso. fo.300,scho.A

3 Matrimonio per copulam non consumato, licere uni ex sponsis religionem ingredi sine alterius consensu.
In uita sanctæ Valeriæ uirg fo.88,scho.6
In uita beati Antonij abbatis. fo.238.sc.2
In uita Abráhæ eremitæ. fo 391,scho 3

4 Mulieres sanctæ, & Deo plenæ, olim matrimonium unum natura esse existimabant, quemadmodū unus ortus, & una mors. Et ideo cum earum uiri præmoriebantur, non confugiebant ad secundas nuptias, quia non eos mortuos esse arbitrabantur, sed spe resurrectionis Deo uiuere. Non quod secundæ & tertiæ nuptiæ, & quartæ, & quintæ dānentur, sed quo sciatur, quid sanctæ Prisci illius temporis facere consuescerent.
In uita beatæ Macrinæ. fo.266,scho.2

5 Nunquam in Occidentali ecclesia aliquis ad sacerdotiū ꝓmotus est, quin prius habitæ coniugi renūciauerit, & illa pariter professa fuerit uelle in cōtinentia uiuere: Quod & in Orientali quoq; ecclesia quādoq; factitatum legimus, sed non semper: usus enim apud eam fuit perseuerare in matrimonio iam contracto ante sacerdotiū. At nullibi unquā inuentum est, quòd iam promotus sacerdos nuptias contraheret.
In uita sancti Cypriani epi. fo.152,scho.4
In uita sancti Ioā.Chryso. fo.300,scho.38
In uita sancti Ioā.Eleemosy. fo 341.sch.26

Gratia & liberum arbitrium.

1 Gratia spiritussancti datur quærentibus, petentibus, pulsantibus: & qui eam nō quærit, non inuenit, qui non petit, nō accipit, qui non pulsat, non consequitur. Nec tā ea ob id gratia dari dicitur ex meritis, uel ex naturę nostrę uirib⁹.
In uita sancti Andreæ Apli. fo 71,scho.A
In uita sctōꝝ septē Machabęoꝝ. fo.89,sc 4
In uita sancti Eusebij epi, & m. fo.187,sc.9

2 Non sufficit eligentis gratia, nisi inuigilet collaborantis industria. Nec debet qs esse de sola Dei electione securus, nisi & ieiuniorum agonibus, & laboribus abstinentiæ & iustitiæ diuina in se uota seruere contendat.
In uita sancti Ioā.Baptistæ. fo.37,scho.13
In uita sancti Laurentij mar. fo.93,scho.23
In uita sanctę Fuscinæ uirg. fo.365,scho 8

3 Voluntas nostra sequitur, non præuenit gratiam Dei. Et ideo si non sequitur uocantem nequaquam perueniet ad gratiam iustificantem.
In uita sancti Latronis. fo.57,scho.15
In uita sancti Laurentij mar. fo 93,scho.24

4 Dei præcepta & consilia tandiu impossibilia iudicantur, quandiu humanis uiribus obtineri posse putantur. Cum uero à Deo obtineri, & per eius gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia & suauia cōprobantur, iuxta illud Domini, iugum meum suaue est, & onus meum leue.
In uita Monachoꝝ Lirinensiū. fo.485,sc.4

Fides & Opera.

1 Non sufficere solam fidem ad salutem, sed etiam bona opera requiri.
In uita Abraham patriarchæ. fo.2,scho 1
In uita beatæ uirg Mariæ. fo 34,scho.1
In uita sancti Ioā.Baptistæ. fo 37,scho 6
In uita sancti Latronis. fo.57,scho.12,17,19
In uita sancti Andreæ apli. fo.71,scho.6,15
In uita sanctoꝝ Innocentiū. fo.85,scho 5
In uita sctōꝝ septē Machabęoꝝ fo 89,sc.2
In uita sancti Laurentij mar. fo.93,scho.21
In uita sancti Felicis mar. fo.110,scho.63
In uita sanctorum Ephipodij & Alexandri. fo.143,scho 7
In uita sancti Genesij mar fo.147,scho 8,9
In uita Maranæ & Cyræ. fo.235,scho.6
In uita Placillæ. fo.263 scho.3
In uita beati Ephrem Syri. fo.274 scho 1,2
In uita sancti Basilij epi. fo.289,scho.3 22
In uita sancti Exuperij epi. fo 335,scho 4
In uita sancti Ioā Eleemosy fo.342,sc.23 35
In uita sanctæ Fuscinæ uirg fo 365,sc.6,A
In uita Abrahæ eremitæ. fo 391,scho 18 36
In uita sancti Victoris cōfesso. fo.404,sc.3
In uita sanctorum Augustini, Melliti &c. fo 411,scho.10,13

In uita Paulini alterius epi. fo 421,sc.3,7
In uita Honorij epi. fo.427,scho.2
In uita Cedd epi. fo.438,scho.1
In uita Thodori epi. fo.446,scho.5
In uita Ercanualdi epi &c. fo 452,scho.7
In uita Cudberechti epi. fo.464,scho.2
In uita monachoꝝ tempore Ioãnis Chrysostomi. fo 483,scho.2

2 Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit sibi remissa esse peccata per Christum, uel regnum cœlorum per illum se consequuturum, ad quam moderni hæretici fingunt omnes christianos teneri, improbatur ex scripturis, esto ꝙ firma & certa spe expectare debeamus, & hic per sacramentũ baptismi, & pœnitentiæ, ritè susceptum peccatorũ remissionem, & in futuro seculo uitam æternam Et ideo quandiu hic sumus, nulla est nobis securitas, sed cum timore & tremore nostram salutem operari debemus.
In uita dñi nři Iesu Christi. fo.29,scho.8
In uita sancti Andreæ Apli. fo.71,sc 13,16
In uita sancti Felicis m̃. fo.110,scho 27

3 Ea fides tenẽda, quæ à seculo prædicatur, & quã sancti præcedentes professi sunt, omnesq́ in toto mundo constitutæ seruant ecclesiæ, & non quæ à paucis. Et ne unam quidem syllabam de diuinis dogmatibus corrumpi patiendum est.
In uita sanctoꝝ Nazarij & Celsi. fo 103,sc.2
In inuentione sanctorum Geruasij & Protha. fo 104,scho.18
In uita Hippoliti m̃. fo 179,scho.1
In uita beatæ Placillæ. fo.263,scho.4

4 Valere etiam illa opera ad coronam, quæ simul fiunt & intuitu Dei, & æternæ beatitudinis respectu.
In uita sancti Stephani. fo 47,scho 4
In uita sanctæ Valeriæ uir. fo 88,scho.5
In uita sancti Cypriani epi. fo 152,sc.6,7
In uita Macedonij monachi. fo 218,sc.3
In uita Eusebij alterius mona. fo 223,sc.3
In uita Maranæ & Cyræ. fo.235,scho.2
In uita sancti Ioan. Eleemosy fo.342,sc 11
In uita sanctorum Augustini, Melliti &c. fo 411,scho 8
In uita Adumani serui Dei. fo.463,sc.5

5 Validiora sunt exempla quã uerba, & plenius est opere docere, quã uoce, & instruere populum factis excellentissimũ est genus doctrinæ.
In uita sancti Laurentij m̃. fo 93,scho.4
In uita sancti Ioan. Chryso. fo.300,sc.1
In uita sanctæ Fuscinæ uir. fo.365,sc.15
In uita sancti Gregorij Papæ. fo 419,sc.7
In uita Osuualdi Regis. fo.428,scho.9,34
In uita Cleri sacerdotũ &c fol 440,sc 15
In uita Cudberechti epi. fo.464,scho.4

6 Non sufficit bona uoluntas, ubi adest facultas operandi. Sufficit autem, ubi non adest.
In uita sanctoꝝ Innocentũ. fo 85,scho.4
In uita sanctorum Augustini, Melliti &c. fo.411,scho.3

7 Nõ sufficere nobis ad salutem dominum Iesum fuisse pro nobis crucifixum, nisi etiã nos Cruci eius inhæreamus. Quod fit, mala omnia pro eius amore patienter tolerando, uitijs resistendo, de peccatis pœnitentiam agendo, & uirtutes omnes amplectendo.
In uita sancti Andreæ Apli. fo.71,scho.17

8 Maximum mendacium, iustum in omni opere bono peccare.
In uita Abrahæ eremitæ. fo 391,scho.1
In uita Monachoꝝ Lirinensiũ. fo.485,sc.2

9 Non pertinet ad mulieres, de rebus fidei in conuentu uirorum, aut fœminarum disserere.
In uita sãctæ Marcellinæ uirg. fo.287,sc.6,7
In uita sanctæ Fuscinæ uirg. fo 365,scho.7

Meritum.

1 Sanctos, & omnes fideles, qui Dei mandata ritè seruauerint, meritũ habere apud Deum omnipotentem, & reddi illis, tãquam iustam mercedem, uitam æternam. Et hoc esse, cum ex parte diuinæ promissionis, tum ex spiritus sancti gratia, honorum illorum operum radice.
In uita Abrahã Patriarchæ. fo.2,sc.2,3,4,5
In uita Iacob Patriarchæ. fo.4,scho.1
In uita Viduæ Sareptanæ. fo.10,scho.1
In uita Susannæ. fo 20,scho.1
In præfatione Theodoreti. fo 195,scho.2
In uita dñi nři Iesu Christi. fo 29,scho.6
In uita sancti Ioãnis Baptistæ. fo.37,sc.14

In uita

Missa.

Ecclesia catholica.

1 Ecclesiam posse facere cõstitutiones obligatorias in conscientia, etiam extra casum scandali.
In uita Cleric. sacerdotũ &c. fo 440, sc. 12

2 Regula ecclesiastica est, nõ oportere præter Romani Pontificis sententiam concilia celebrari.
In uita Vilfridi epi. fo 454, scho. 29

3 Canones ecclesiastici apud antiquos Patres erant in obseruatione.
In uita sancti Nicolai epi. fo. 238, scho. 5
In uita sancti Ioannis Chrysosto. fo. 300 scho 6, 7, 9, 22
In uita Pelagiæ Nonnæ. fo 398, scho. 3
In uita Theodori epi. fo. 446, scho. 10, 12

4 Concilii generalis authoritas.
In uita sancti Ioannis Chrysosto. fo. 300 scho 17, 22, 23
In uita Theodori epi. fo. 446, scho. 14

5 Quæ in uno concilio statuta sunt, nõ debere in alio mutari, aut retractari.
In uita Theodori epi. fo 446, scho. 11

6 Præter inuisibilem, quæ est in cœlo, esse in terris uisibilem ecclesiam, quæ bonis malisq; permixta sit usque ad diem iudicij.
In uita dñi nři Iesu Christi. fo. 29, sc. 2, 4
In uita Apl'orũ Petri & Pauli. fo. 59, scho 44
In uita scti Clemẽtis papæ & m̃. fo. 83, sc. 3
In uita scti Apollinaris epi & m̃ fo. 88, sc. 1
In uita sctorũ Nazarij & Celsi. fo. 103, sc. 3
In uita sanctorum Ephipodij & Alexandri. fo. 143, scho. 3
In uita sancti Theodori m̃. fo. 184, sc. 23
In uita sancti Eusebij epi & m̃. fo. 187, sc. 3

7 Ecclesia semper paulatim creuit, & de imperfecto pedetentim ad perfectum progressa est: & mentibus nouis, ac duris, non simul omnia abscidit, non simul omnia patefecit.
In uita sanctorum Augustini, Melliti &c. fo. 411, scho. 11

8 Greci posteriores multa in ecclesiam contra ueritatem introduxerunt.
In uita Theodori epi. fo. 446, scho. 6

9 Aliquorum hominũ paucitas uno de angulo mundi, seu una prouincia, uniuersali, quæ per orbem est, Christi ecclesię nequaquam est præferenda, nec unus, aut alter episcopus beatissimo Apostolorum Principi, cui dictum est à Domino: Tu es Petrus, & cætera.
In uita Honorij epi. fo. 427, scho. 5
In uita Cleric. sacerdotũ &c. fo 440, sc. 13
In uita Accæ epi. fo. 477, scho. 16

10 Omnes per orbem ecclesiæ unam catholicam faciunt.
In uita Accæ epi. fo. 477, scho. 11

Excommunicatio.

1 Fuisse antiquis Patribus excõmunicationes in usu: Et hi quibus affligebantur, summopere illas timebant.
In uita sancti Ioã. Eleemosy. fo 242, sc. 5
In uita Cedd epi. fo. 438, scho. 6

Papatus.

1 Romanam ecclesiam propter sedem beati Petri iurisdictionem & curam habere super omnes ecclesias mundi. Et quod dicitur de Romana ecclesia, intelligitur de summo Pontifice.
In uita sancti Ioannis Chrysosto. fo. 300 scho 5, 8, 12, 13, 15
In uita sanctorum Augustini, Melliti &c. fo. 411, scho 1, 20
In uita sancti Gregorij Papæ. fo. 419, sc. 9
In uita Paulini alterius epi. fo. 421, scho 9
In uita Honorij epi. fo 427, scho. 1, 3
In uita Theodori epi. fo. 446, scho. 2
In uita Vilbrod serui Dei. fo. 470, scho. 8

2 Romana est uerè catholica & Apostolica ecclesia, & omnis ritus ecclesiastici & monachalis magistra.
In uita sancti Ioan. Chryso. fo. 300, sc. 24
In uita Theodori epi. fo. 446, scho. 1
In uita Vilfridi epi. fo. 454 scho. 24
In uita Accæ epi. fo. 477, scho. 6, 7, 9

3 Romam esse tutissimum Christianę communionis portum.
In uita sancti Ioan. Chryso. fo 300, sc. 14
In uita Vilfridi epi. fo. 454, scho. 28. 30. 31

4 Petrum Romæ fuisse, & ibi martyrio cõronatum.

Habitus, & uictus.

Ieiunia.

20 Festum sanctor. Quadraginta martyrũ.
In uita eorundem, fo.98,sc.1

21 Festum sanctor. Nazarij & Celsi martyrũ.
In uita eorundem, fo.103,sc.4,8

22 Festum sancti Vincentij martyris.
In uita eiusdem, fo 106,sc.1,6

23 Festũ sancti Felicis Nolani martyris.
In uita eiusdem, fo.110,sc 8,16,18,59

24 Festum sanctor. martyrum Cantianor.
In uita eorundem, fo.144,sc.4

25 Festum sancti Genesij martyris.
In uita eiusdem, fo.147,sc.1

26 Festum sancti Romani martyris.
In uita eiusdem, fo.163,sc.1

27 Festum sanctæ Blandinæ martyris.
In uita eiusdem, fo.178,sc.1

28 Festum sancti Hippoliti martyris.
In uita eiusdem, fo 179,sc.8

29 Festum sancti Cypriani, Chelidonij, & Eulaliæ.
In uita sancti Hippoliti m̃. fo 179,sc.9

30 Festum sancti Theodori martyris.
In uita eiusdem, fo.184,sc.12

31 Festum sancti Eusebij epi Vercellensis.
In uita eiusdem, fo.187,sc.13

32 Festum sanctor. Emiterij,& Chaledonij.
In uita eorundem, fo.193,sc.6

33 Festum sancti Nicolai episcopi.
In uita eiusdem, fo.238,sc.13,15

34 Festum sancti Basilij episcopi.
In uita eiusdem, fo.289,scho.1,2,5

35 Festum exaltationis sanctæ Crucis.
In uita Mariæ ægyptiacæ. fo.384,sc.14,15

36 Festum Mariæ ægyptiacæ.
In uita eiusdem. fo.384,scho.38

37 Festum sanctorum duorum martyrum Henuold.
In uita Vilbrod serui Dei, & eorundem. fo.470,scho.6

38 Festũ sanctæ Ceciliæ uirginis & martyris.
In uita Vilbrod serui Dei. fo.470,sc.10

39 Vigiliæ sanctorum cum ieiunio antiquitus obseruabantur, & hymni in nocte ob celebritatẽ sequentẽ canebantur.
In uita aplor. Petri & Pauli. fo.59,sc.28
In uita sancti Andreæ apl. fo.71,sc.3,4,8
In Inuentione sanctorum Geruasij & Prothasij. fo 104,scho.4
In uita sancti Felicis mar. fo.110,sc 51,86
In uita beatæ Macrinæ. fo.266,sc.10

Sancti.

1 Sanctissimæ Dei genitricis semper adesse auxilium eam deuotè & cum fiducia inuocantibus.
In uita Ioannis Damasceni. fo.374,sc.9
In uita Mariæ ægyptiacæ. fo 384,sc.20,22
In uita Vilfridi epi. fo.454,sc.32

2 Sanctos post mortem recipi in cœlo,uidere Deum,& orare pro nobis,ac exhibere nobis beneficia.
In uita Esaiæ prophetæ. fo.16,sc.2
In uita beatæ uirginis Mariæ. fo.34,sc.6
In uita sancti Ioãnis Baptistæ. fo.37,sc.19
In uita sancti Stephani, fo.47,sc.1,5,8
In uita sancti Latronis. fo.57,sc.4,7,8,11
In uita aplor. Petri & Pauli, fo.59,sc.8 24,30,32,33,47
In uita sanctorum Innocentũ. fo.85,sc.1
In uita sanctæ Valeriæ uirg. fo.88,sc.3
In uita sancti Laurentij mar. fo.93,sc.6,16
In Inuentione sanctorum Geruasij & Prothasij. fo.104,scho.7
In uita sancti Vincẽtij mar. fo 106,sc.2,3,5
In uita sancti Felicis mar. fo.110,scho.4 15,30,31,36,41,67,103
In uita sanctor. Cantianor. m̃. fo.144,sc.3
In uita sancti Genesij mar. fo.147,sc.2,3
In uita sancti Cypriani epi. fo.152,sc.9
In uita sanctorum.18. Cæsaragustanorum mar. fo.159,scho.2
In uita sancti Albani mar. fo.161,sc.4
In uita sancti Romani m̃. fo.163,sc.1,7,8,9
In uita sancti Cassiani mar. fo.177,sc.3
In uita sancti Fructuosi epi. fo.182,sc.1
In uita sancti Quirini epi & m̃. fo.186,sc.2
In uita sancti Eusebij epi & m̃. fo 187,sc.15

In uita

d

Imagines.

1 Imaginum usum in Ecclesia licitum esse, & antiquum.

2 Imagines uenerandas esse, recurrendo mēte ad prototypum, idest imaginatū.

3 Genuflectere ante imagines, orando eos, quos repræsentant, opus esse bonum, ac pium.

4 Crucis signaculum murū esse inexpugnabilem, ac miræ uirtutis, & antiquitus crucem in omnibus materijs pingi, atq; insculpi, & adorari solitam.

Purgatorium.

1 Esse locū Purgatorium, in quo post mortem animæ luant pœnas peccatorum.

2 Opera nostra, & orationes prosunt animabus defunctorum.

Vota.

1 Vota antiquis Patribus fuisse i usu, & post emissionem ab illis fuisse impleta.

2 Votum uirginitatis esse licitū, & Deo maxime gratum, ac persolui posse: & q̄ olim eam uouerant, speciali habitu imposito, Deo consecrabantur.

Cœlibatus.

1 Virginitatem seruare non esse impossibile, & hoc institutum ex Dei genitrice processisse

2 Virginitatis cōmendatio, & statū eius ualde esse Deo charum, & qui illam seruat, tēplum Dei effici, & uas sanctificatum.

3 Virginitas nobilior, & sublimior, uiduitate, & coniugio.

4 Virginitas habitum suū, & cultū habet.

Mors & mortui.

Sepultura.

Monachatus.

actualem, & uoluntariam, non autem inuitam desertionem. Et hanc antiqui monachi ita profitebantur, ut nihil in priuato haberent proprij.

14 Paupertatem Euangelicam habere mādatum Dei uolentibus esse perfectis.

15 Etiam tempore Hieronymi, & ante, fuisse monasteria Virginum.

16 Ad monasteria sanctimonialium fœminarum antiqui Patres filias suas erudiendas ac sponso cœlesti copulandas, mittere solebant.

Hæretici.

1 Non esse cum hæreticis cōmunicandum, sed ab eis fugiendum.

2 Hæretici similes sunt gentilibus, Ecclesias uastando, aras sacras euertendo, & prophanando, oblationem, & thymiama auferendo, nullum diuinę rei locum dimittēdo, Clericos, & Virgines male tractando, Monachos etiam similiter.

3 Hæretici hortantur Virgines, ut nubant, cum sancti econtrario ut seruent castitatem.

4 Hæretici sicut & infideles, odio psequuntur sanctor. celebritates, & negant martyrum merita, ac miracula, quorū opera etiam dæmones confitentur.

5 Hęretici nullas uolunt pati tribulationes, nullos labores sustinere, ut Regnū cœlorum acquirāt, nec Crucem suam tollere, & post dominum saluatorem ire, tantum fide sua illa inani in Christum credentes.

6 Hæreticorum est sacris scripturis in suorū dogmatū assertione uti sed perperam ex suo cerebro interpretatis, & aliquando truncatim adductis, sicut & olim Domino diabolus fecit.

7 Hęreticos omnes sancti uiri & Deo dilecti semper auersati sunt, & eis uerbis, scriptis, & factis semper restiterunt. Quos etiam defendere, magnū peccatū est.

8 Hęretici nostri tēporis semper inter fœminas uiuunt, præcipueq; eor. sacerdotes.

9 Apostatarū post agnitam ueritatis uiam perpauci sunt qui redeant in gradum pristinum, sed magis in sordibus positi sordescunt adhuc.

FINIS.

DE ORTV, VITA, ET OBITV SANCTORVM PATRVM, QVI IN VETERI TESTAMENTO VIRTVTIBVS CLARVERVNT, DIVI ISIDORI Episcopi Ispalensis Præfatio.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

*

VORVNDAM Sanctorum, nobilissimorumq́; uirorum ortus uel gesta cum genealogijs suis in hoc libello indita sunt. Dignitas quoq; & mors eorum, atq; sepulchra sententiali breuitate sociata. Quæ quamuis omnibus nota sint, qui per amplitudinem scripturarum percurrunt, facilius tamen ad memoriam redeunt, dum breui sermone leguntur.

VITA ADAM PROTOPLASTI PER D. ISIDORVM EPISCOPVM ISPALENSEM SCRIPTA.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

DAM Protoplastus & colonus paradisi, princeps generis & delicti, ad imaginem Dei factus, uniuersitati prælatus, qui creaturis nomine dedit, atq; in eis dominatus potestatem accepit. Hic nanq; in delitijs fluentis paradisi cõstitutus inter redolentes aromatum syluas, ac uernantia florentis arui rudis habitator nouæ uitæ gaudia peragebat. Vbi tellus fœcunda uiret perpetuo. Vbi fons decurrens quadrifluo labitur amne. Sed postquam serpentis dolo lingua pollutus fœminæ, per tactum ligni loci beatitudinem prophanauit a paradiso proiectus est, terram sentibus squalentem operarius gemens incoluit. Amissaq́; imortalitate, in puluerem, unde carnis sumpserat ortum, post cursum nongentorum triginta annorũ redijt. Hic iam posteritas in crimine huius parentis expulsi è paradisi gaudijs, mortis labori subacta ingemuit. Sepultus est aũt in loco Arbee, q locus nomen ex numero sumpsit, hoc est quatuor, pro eo ꝙ tres Patriarchę ibidem sunt sepulti: & hic quartus Adam. Hæc est Hebron metropolis urbs Allophilorũ, in qua fertur fuisse quædam habitatio Gigantum, ubi etiam & Eliu postea est unctus in regno. Est autem ciuitas fortis Iudę, sacerdotibus separata, distans ad Australem plagam milibus uigintiduobus procul ab Hierusalem.

VITA ABEL IVSTI PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in opere eiusdem de patribus ueteris testamenti.

ABEL Filius Adam, & pastor ouium, in uita innocens, in morte patiens, post mortem nobilis, in martyrio primus, in obedientia summus, in sacrificijs Deo placens, in meritis fratri displicens.

Quem Cain impius, & parricida nouus, ira stimulante inuidiæ, innocuū ferro nondum facto, sanguine maculatum prosternit, cum adhuc innocens ferrum cruoris humani facinus non auderet.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA ENOCH PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

ENOCH Filius Iareth septimus ab Adam placens Deo, malorum nescius, mortis ignarus. Qui sceleratorum non ferens insaniā, a pernitiosis mundi contractibus subtractus, meruit in eo loco trāsferri, unde fuerat protoplastus expulsus. Sublatus est autem annorum trecentorū sexagintaquinq;. Manet autem hactenus in corpore, in con summatione mundi restituturus cum Elia mortalis uitæ conditionem.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA NOE PER D. ISIDORVM EPIscopum Ispalensem scripta.

NOE Filius Lamech, decimus ab Adam, secūdi reparator orbis, iustitia insignis, longanimis in spe, sapiens in opere, & iustus, Arcam condidit, & admonitus introiuit, nec horruit turbulentum diluuij fluctum, nec fragores uentorum, uel murmur cœli expauit. Gestatur procellis, nec mergitur; serpentibus sociatur & bestijs, nec terretur. Cui feræ colla submittunt, alites famulantur; nanq; auem misit, redeuntem sustinuit; sed perfidia & fraude corui decipitur. Meritò columbæ gestantis ramum ore paciferum educitur, reseratisq; foribus arcæ, bestias cunctaq; animantia per septem dies exire permittit. Ipse postmodum egressus cum liberis Deum collaudat, electas uictimas immolat. Cuius Arcam ueteres sedisse testantur in Armenia super montem Ararath. Hic nongentesimo quinquagesimo ætatis suæ anno mortuus est.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA MELCHISEDECH PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

1 Vidésne hæretice quomodo Melchisedech uero Deo obtulit sacrificium, & non tantum Abrahæ panem, ut impie garris?

2 Si Melchisedech in typo Xp̄i sacrificium de pane & uino deo obtulit, ergo Saluator noster in ueritate corpus et sanguinem suum sub speciebus

MELCHISEDECH Rex Salem, sacerdos Dei altissimi, primus 1 ueri oblator sacrificij, cuius origo secreta. Hūc esse aiunt Hæbrei Sem primogenitum Noe, tritauum Abrahæ. Ipse est pater patrum, prophetarum & apostolorū origo. Ipse est qui paternę pietatis benedictione, dominus fratrum esse meruit. Qui uersis incedens uestigijs, patris genitalia texit, & nec derisit ebrium, ut procax reprobus filius, sed uelauit ut uerecundus. Vnde accidit in lege Iudęorum, parentes a filijs nunq; uideri nudatos. Hic Abrahæ reuertenti post uictoriam benedixit, 2 & in typo Christi sacrificium de frugibus terrę, primū panē et uinum Deo hostiam obtulit. Quia sacerdotū & regnū iure primogenito debebatur, antequam Aaron sacerdotio fungeretur. Hic etiam prior omnibus post diluuium, urbem Salem condidit, in qua etiam & regnauit, quæ postea Iebus siue Solyma dicta est, & nunc deriuatiuo uocabulo Hierosolyma uocatur. Vixit autem annos sexcentos, & perdurauit usq; ad septuagesimum annum ætatis Isaac. Mortuus est autem, & se-

pultus in ciuitate sua Hierusalem.

panis & uini in nocte cœnæ æterno patri obtulit. Ergo & missa nostra, quæ & illius cœnæ & passionis in cruce peractæ commemoratio est, uerum est sacrificium.

VITA ABRAHAM PATRIARCHÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ABRAHAM Pater gentium, filius Thare, de stirpe Sem, natione Chaldæus, fide primus, exul spontaneus, obediens in præceptis, credulus in promissis, pauper in patria, in peregrinatione locuples, in prælijs uictoriosus, in uictoria non auarus. Reges quinque superauit, spolijs exuit, captiuosq; parentes reduxit. Eo summus, ut trinitatem in typo uideret, & uirtutem in mysterio ueneraretur: Eo fidelis, ut in promisso germine contra spem naturæ, Deo crederet. Eo iustus atq; deuotus, ut indulgentiam unici pignoris diuinitati non præponeret, sed incunctanter præcepto parens, ad immolandum filium religiosus parricida gladio dexteram armaret. Qui dum distrinxit ferrum contra unicũ pignus in uictimam oblatum, nec natum perdidit, & hostiam non amisit: filium enim in sacrificio obtulit, & arietem pro filio imolauit. Obijt centum septuagintaquinque annorum, sepultusq; est in agro Ephron in spelunca duplici. In cuius interiori parte sepultum ferunt Adam, in exteriori uero Abraham. Distat autem hic locus, ut Iosephus docet, septimo ab urbe Hebron stadio; ibiq; asserit Abraham & filium eius monumentum habere pulcherrimum, instructum marmore, & opere elegantissimo. Illic etiam & Therebyntum arborem magnam a constitutione mundi fuisse asserunt. Hanc Hieronymus usq; ad Constantij Regis imperium perdurasse describit. Et ipsa est quercus Mambræ Amorrei, qui fuit amicus Abrahæ. Quæ apud Gentiles in tanta extitit ueneratione, ut eam muri ambitu circunscriptam solenni sacratione colerent.

ITEM DE BEATO ABRAHAM ex Diuo Augustino.

Est sermo. 68. D. Augustini inter sermones de tempore.

CRedidit Abrahã Deo, & deputatum est illi ad iustitiã. Ecce 1 sine opere iustificatur ex fide, & quicquid illi legali posset obseruatione conferri, totum credulitas sola donauit. Ipse sibi fuerat lex, qui legem non acceperat, natura tamen quicquid legis fuerat obseruabat. Abrahã pater noster radicem fidei nominisq; Christiani habebat, qui cum ex ꝓprietate genuina ad incerta atq; peregrina iuberetur exire, tota deuotione compleuit: cui in re tam dura nulla dubitatio fuit, sed sententiam dei tãquam qui optare uideretur accepit. Exi, inquit, dñs, de terra tua & de cognatione tue, & ueni in terram quã demonstrauero tibi.

1 Non credat hæreticũs ex hoc loco conuincere quod fides sine operibus iustificet, et sufficiat ad salutem. Nã quod ea sola non iustificet hominẽ, ostendit diuus Iacobus, sumens eũdem de quo hic loquimur, Abraham in exemplum, ita inquiens, Vis autẽ scire o homo inanis

Nouum probationis genus, habenti propria, exilia indicere peregrina, ingerere laborem itineris quiescenti, imperare penuriam possidenti, & tantarum facultatum domino, necessitatem imponere peregrinandi. Libenter tamen fides accepit, quicquid arduum uidebatur incredulis. Cui non est magis dulce proprium tugurium quam palacia peregrina,

quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius & operibus fides cõsummata est? Intellige ergo Augustinum hic loqui de operibus legis scriptæ, sine quib' Abraham iustificatus est, Iacobum autem de opibus fidei quæ per dilectionẽ operatur, quæ si nõ adsint, nequaquã homo ad consummatam iustificationem poterit peruenire.

& uoluntaria casa, quam digesta prætoria? Leue cuiquam non est, dimittere propria, & sectari aliena incerta, dimittere quod scias, quærere quod ignoras. Quis enim propria sine dolore deseruit, aut sine lachrymis dereliquit? Cui non est durum illos conscios natalium parietes, dulcia illa limina atque amabilem larem, quem & parentum memoria, & ipsius infantiæ rudimenta commendant: ubi cunabula illa noui & mox orientis hominis famulabantur, ubi secura alludens infantia inter lucis primordia, aut pueriles anni simplicitate fœlices, quos sibi inter lasciuos atque ipsius ætatis lusus uernaculo genuina solo necessitas exhibebat? Inter hæc ergo tam blanda, tam dulcia, quæ omni fuerant difficultate relinquenda. Exi ait de terra tua.

Quis hoc sine fidei uiribus libenter audiret? Leuius probaretur, si uel nomen loci quo perrexisset audiret. Proficiscitur, pergit, socia scilicet credulitate, coniuge comite it securus, it fretus, promissum sibi fidei laboribus exacturus, plus sperans de incerto, quam fuerat securus de proprio. It ergo per desertas solitudines, per inuias sedes, per naturæ secreta, ubi hominis uestigium nec dum rudis terra cognouerat: & inter illa omnia quæ dei imperio dereliquerat, non tuguriũ, non casam, sed inter ipsa camporum silescentium formidolosa secreta hospes tantũmodo cœli terręq; nullum suffugium quo diuerteret inueniebat. Excepit tamen Abraham peregrinum quercus arbor humana, quæ ueniẽtem Abraham atq; æstiuo sole decoctum, amœnitatis suæ umbraculo refoueret: cuius syluescentis nemoris comata luxuries, in ęstiuum tempus diem, & urentis solis uaporiferos radios ramorum frequentia suspendebat, ut quicquid iniuria temporis irrogabat, omne auferret et ramorum et foliorum densitas. Ingreditur ergo lucum arboris Abraham, sub qua construitur qualecunq; suffugium, angustum quidem homini, sed sufficiens maiestati. Dignum tamen Deo palatium fides deuota pingebat, in quo fuisset maiestas superna pransura.

Cum ergo illi positus curiosis oculis cœlum intẽtaret, ecce subito in trium uirorum persona maiestas incorporea descendit. Accurrit, properat, manus supplices tendit, & transeuntium genua osculatur, Domine, ait, si inueni gratiam coram te, ne transieris puerum tuum. Videtis, Abraham tribus occurrit, & unum adorat. Trina unitas, & una trinitas. Sumatur aqua, lauentur pedes uestri, & refrigerate sub arbore ista, & afferam panem, & manducabitis, & postea transibitis in uiam uestram. Et dixerunt ei, Fac ut dixisti. Seruat semper in bonis tenorem sui perfecta iustitia, offert peregrinis hospitium qui non habet tectũ, et cum sit omni domicilio uiduatus, domicilium quale necessitas procurabat, exhibuit transeuntibus. Et licet illa minora fuerint quæ offerebantur, locorum angustiis magnitudinem dederat fides, quæ contemni non meruit a Deo. Diuertunt ad arboris hospitium, quod Abraham Deo iam fecerat dignum. Interea conspergitur similago, fiunt encriphiæ, mactatur & uitulus. Et si illis diuinitas non eguit, iustitia tamen quod optabat impendit.

Ecce ad humanam mensam cœlestis sublimitas recumbebat, cibus capitur, pransitatur, & contubernali colloquio inter hominem & Deum familiaria uerba miscentur. Et quia apud Deum infructuosa hospitalitas esse non potuit, [a] statim precium mercedis accepit. Datur filius seni, datur posteritas

a Ecce meritum bono-

tur posteritas desperanti, accepit senectus, quod minime potuit habere iuuentus. Ad hoc, inquit, tempus ueniam, & erit Sarę filius. Cumq; seniles anni, & emortua Saræ uiscera hoc posse fieri denegarent, dedit tamen diuinæ promissioni credulitas fidem. Patrem, inquit, multarum gentium posui te. Repletus est bonis, quia quod ei promisit impleuit. Ecce in ipso uitæ margine senectutis nondum prolatis legibus recitatisq;, asserimus Abrahã quod fuerit religiosus, & qui fuerat in cultura iustior, fuerit in credulitate probatior.

rum operũ apud deũ, pro quibus precium mercedis accipitur, contra nouos hæreticos qui nullum penitus nostris operibus deberi premium contendunt.

Ecce enim senex ille maritus, qui adhuc unum non habebat, in uno tamen Deus innumerabiles promittebat. Ecce exhaustis uisceribus dixit Deus ad Abraham, suspice in cœlum, & numera stellas, sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo, & deputatũ est illi ad iustitiam. Defecerunt Saræ uenire muliebria, quia iam lassa defecerant membra. Totum corpus sulcatur in rugas, fit perarata fronte, & exhausta senectute. Deficiẽte sanguine in uenis, tristis senectus delassatur, sed diuino iudicio ætatis feruor accenditur. Meliorem facit diuina ꝑmissio matrem, quam ætas non fecerat generare. Accepit genitrix nomen, quod ei sterilitas temporis subtraxerat, Longe deficientibus membris, Isaac concipitur, subito inanes ac marcescentes uenæ rediuiuo sanguine ferbuerunt, & emortua seni uiscera calefacto sanguine uaporata, usque ad partum inquilinis sunt caloribus animata. Iuuenilis ætas incaluit, & calefacto sanguine uaporauit. Fit anus fœta, fit senex grauida, crescit uenter per dies singulos, & conualescente partu, tumescentis uteri capax sinus extenditur. Fit sarcina, & desideratus affectus ex uisceribus lassis, onus nimium exoptata posteritas. Portabat uterũ grauem talis mater, quæ inanis ambulare uix posset. Sed quia credulitatis fuerant quæ acceperat, defecta uiscera fides ualidior animabat. Marcidæ mammæ, quas in uacuos folles subducti succi detrimenta laxauerant, lactei fontis ubertate tenduntur. Fit mater in pectore, fit mater in partu, fit, inquam, mater, quæ anus fuerat per ætatem. Dedit fides uetustis nouos uisceribus ignes. Sic Isaac credulitate nascitur, ut eorum fides in ꝓgenie enarretur in secula. Amen.

ITEM DE SANCTO ABRAHAM EX diuo Zenone Episcopo Veronense.

Abraham fratres dilectissimi, quale diuinæ pietatis munus acceperit, uetustæ legis gesta testantur: Sarra uxor eius non inferior, uitæ longæ transactis cursibus, qualem filium ediderit, partus effusione percipitur. Sed quia utrisq; ætas ademerat spem sobolis, pignus succidaneum meruerunt. Sic meruit fides quod ademerat tempus, extorsit credulitas, quod natura denegauerat. Abrahã patriarcha noster exploratus a deo, in senectute suscepit unicum filium, nihil tamen solicitũ patri, cuius ætas annis uergentibus, in occasus sui termino uersabatur, & quem educationis tempus angustum, & senectuti exitus iam uicinus fatigabat.

Est sermo quintus in libro secundo sermonum eiusdem.

Ecce prima deuotio, libenter excipere quod sero datur, & in tristissima senectute suscepta sollicitudinis mole gaudere. Nã & risit Sarra munus iuuentutis subiens in senecta, unde nomen accepit infans, qui post hæc. Abraham sacratam Deo approbat mentem. Vnicus ille filius solli-

citi senis adhuc paruulus, cui pietas & miseratio maior debetur, postulatur ad uictimam, cui si per humanam fragilitatem aliqua in corpore infirmitas nasceretur, aut humanus exitus contingeret, uix in eius casibus pater uiuere potuisset, si annis teneris moreretur.

Hic igitur infans è cuius uita paternus affectus, & maternus pēdebat, ad explorationem fidei suæ, diuina uoce postulatur ad uictimam. Volo dixit Deus, mihi fieri sacrificium Abraham tuis manibus in monte de filio tuo. Hæc mihi uictima placet, hoc me sanguine deplacabis, iste meis sacris debetur. Vnde immolari iam iubeo. Non contristat frontem deuotissimus Abraham, nec dolor patri lachrymas persuasit, sed exultat & gaudet, nec timuit ne paricidium ei imputaretur, sed magis ut deuotione pareret lætabatur, hoc iussisse Deum de filio, hostia parabatur festina. Denique implere sacrificium ne mora faciat peccatum, necessarijs sacramentis protinus præparatur.

Ascenditur in montem, omni mysterio sacrificioq; disposito, ductus filius gaudens, gaudente patre patris dextera feriendus. Qui antequam ueniret in montem, cum de patre quæreret, ubi esset uictima quam disponeret & immolaret, securus de fide generis sui pater, filio de quo non dubitabat patefecit, quia se dominus postulasset, & quid ipse domino promisisset ostendit. Lætatus est puer patre fidele ipse quoq; fidelior, nec recusabat mortem, quā Deus qui uitam dederat imparabat. Lætatur pater filio quoq; gaudēte, & cū gaudio unici pignoris alligat manus quas ille uinciendas libentius offert pedes quoq; constringit, ne in exitu mortis concitata uictima calcitraret. Securus enim pater optimus timuit ne dolori aliquid liceret in mortem.

O' fratres secura deuotio. O' pater spiritum captans, corpus uero mortemq; contemnens. O' qui seruum domini ita se esse meminerat, ut patrē se esse nesciret. Quid est pater? Ecce sub oculis iacet filius uinculis astrictus; ubi sunt lachrymæ, ubi dolor qui in humanis sensibus uersari cōsueuit? In tantis filij casibus lætatur & gaudet, & se dominum promeruisse

3 *Accepit iam præmia quæ meretur diuina. Vide & hic meritū.*

triumphat. Accepit iam pręmia quę meretur diuina, etenim explorationis temptamina porriguntur.

Exerit equidem ferrum, & armata dextera subleuat manum. Sed uox eius qui eam uictimā postulauerat cōtradicit. Respice retro dixit Deus, & antequam respicias, parce. Ecce 4 & meritum principale, diuinam indulgentiam meruisse sub casibus. Nam retro respiciēs Abraham, inuenit uictimam quam innocens imolaret, eo ferro mactauit arietem, quo filiū percutere iam parabat. A filio ad agnum transtulit dexteram, semper lætatus & gaudens, nec mutatus est uultus eius, cum esset uictima cōmutata. Cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quāta obtulerat & filium. Vbi enim fides fuit, non erat dolor. In illo sacrificio solus Deus doluit, qa aliam uictimam procurauit. Nam Abraham cū filio sic probatus adeo

4 *Quoties inculcat uocem meriti?*

5 *Mereretur misericordiam. Et hoc nota.*

est, ut non postulans, 5. misericordiam mereretur.

Videamus fratres dilectissimi legis archana, & intellectum alium proferamus. Abraham sub lege nō erat, sed legem solus impleuit. Et qui nullo iure legis tenebatur, omne ius diuinum præcipue custodiuit, cuius immolatione ille quoq; gauderet, qui ad uictimam parabatur. Aries hærebat in uepre, implicitus spinis, capite obligatus, hic est qui pro Isaac im-

molatus est Deo, hunc obtulit Abraham, hũc iussus est immolare.

VITA SANCTI LOTH PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

LOTH filius Aram, cõsanguineus Abrahæ, pater Moab & Amon, apud Caldæos natus, homo iustus & hospitalis. In Sodomis piè castéq; inter naufragam gentem conuersatus. Qui per solum hospitalitatis officium, etiam susceptor effectus est Angelorum. Sulphureum exitiũ euasit in urbe segor, quæ est iuxta mare mortuum, ubi balsamum gignitur, & copiosa poma palmarum.

VITA SANCTI ISAAC PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ISaac filius Abrahæ ex promissione in terra Chanaam genitus, semen æternum uocatur. Coniugalis uitæ castimonia clarus, promptus ad gratiam, ad ignoscendum paratus. Qui obstruentes puteos non armis, sed patiẽtia uicit: Qui pœnitentes cum benignitate recepit: qui per timorem Dei eousq; detulit honorẽ patri, ut Aram sponte sacrificandus ascẽderet, atq; in figura Christi, mortem non recusaret. Obijt centum octoginta annorum, sepultusq; est iuxta patrem suum.

VITA IACOB PATRIARCHÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IAcob filius Isaac, natus in terra Canaam, dilectus matri, supplantator fratris, humilis quoq; & simplex, & innocenter habitans domi. Qui peregre perfectus, dum consortium exigeret hominum, comitatum meruit Angelorum. Hic postq; primogeniti benedictionem præripuit, matri obediuit, & fraternæ iracundiæ patienter cessit, patriam & parentes relinquens, exul effectus seruitutem longam sustinuit, laborem famis & frigoris pertulit, seruiuit socero, ut pastor mercenarius pauit gregem expectans non de diuisione, sed de gregibus lucrum. Hic autem cum Domino colluctatus, spiritu præualuit. Hic facie ad faciem Deum uidit. Idem famis inopia pulsus, cum præclara progenie ingressus est Ægyptum: expletisq; centum quadraginta septem annis, naturæ reddidit debitum.

ITEM DE SANCTO IACOB PER D. AMbrosium Mediolanensem.

Habetur in libro secundo eiusdem de Iacob & uita beata. Cap. I.

QVid horum quę ad 1 meritum beatitudinis spectant, defuit sancto Iacob, qui tãtum abfuit a perfidorum consortijs, ut ex eo fidelis populus nomen acciperet, Israel dictus, eo quod Deum mentis internæ oculis intueretur, peccati abstinens, a luxuriæ oĩs ebrietate sobrius, ut dura laborũ absorbuerit, ocij secura neglexerit?

1 Vides quod beatitudo datur ex merito, contra nonnullorum garrulitatem.

Nonne pulchre & uere de hoc dictum est, quod & fructum dabit in tempore suo, de quo scriptum est, ecce odor filij mei tanquam odor agri

pleni. Erat enim perfectus in omni flore uirtutum, & sacræ benedictionis atq; cœlestis redolebat gratiā. Ipse est enim ager quē benedixit dn̄s.

In hoc agro uua illa reperitur, quæ expressa, sanguinem fudit, & mundum diluit, In hoc agro est ficus illa, sub qua sancti requiescent spiritalis gratiæ suauitate recreati, In hoc agro est oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis unguētum. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus uno fidei munimine tegunt, & quodā fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula sequebatur, & tutum se eius ubique deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturæ, tamen in sancto patriarcha uirtutum spirabat gratia.

Quam continens erat parsimonia, qui cibum sibi paratum non expetiuit, sed petenti sine dilatione concessit, a quo primatus benedictionis accepit. Quam pius erga parentes, ut præferri germano seniori materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere sacraretur, Quam religiosus, ut fratrem recusaret lædere, Quam uerecūdus, ut patrem timeret fallere, Quam honorificus, ut matri quod iubeat non posset negare.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

VITA IVDÆ PATRIARCHÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

IVdas successionis prosapia, cui ducatus bellorum ex Israel traditur, & regnum. Qui nomen genti ex nomine suo dedit. Præpotens ut leo in Regni uirtute, & clarus in splendore potentiæ. Cuius quidem imperij posteritas non cessauit, quoadusque Christus quasi catulus leonis, ex germine eius ortus ascenderet, & ad spem gentium ex uirginali procedens utero coruscaret.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

VITA RVBEN PATRIARCHÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

RVBEN primitiuus filius Israel, ætate fratribus maior, sed posteritatis numero minor, paternum thorum polluit, atque ordinem primogenitæ dignitatis amisit.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

VITA SIMEON PATRIARCHÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

SIMEON Princeps scribarum, & uiolatæ pudicitiæ uindex, non habens hæreditatē, sed manet in tribu Iuda particeps in possessione.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

VITA LEVI PATRIARCHÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

LEVI sacerdotalis auctor originis, cum tribu Iuda permixtione generis iunctus, sed in Israel totus diuisus, carens propriæ sortis funiculo, & habitans in uniuersis sceptris fratrum.

VITA ZABVLON PATRIARCHÆ PER D. Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

ZABVLON possessor maris magni, & littorũ, ac dominans cunctis urbibus sydonum.

VITA ISACHAR PATRIARCHÆ PER D. Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

ISACHAR studiosus in laboribus terræ, possidens Galileam, & benedictionis fructus donans porrigit regibus.

VITA DAN PATRIARCHAE PER D. ISIDORUM Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

DAN cuius ex germine Sampson ortus est, sceptrum tenens in Israel, fortis Nazaræus, & triumphator in hostibus, obsidens in more serpentis Philistinorum, semitas & equitatum eorum ut regulus spiritu oris sui depopulans.

VITA GAD PATRIARCHAE PER DIVVM Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

GAD in præcinctis præliatur expeditus pro filijs Israel trans Iordanem relictis, aduersum gentes pro hospitibus dimicat, & forti brachio ipse uictor triumphat.

VITA ASER PATRIARCHAE PER DIVVM Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

ASER diuitijs insignis, repletus delitijs principum.

VITA NEPTALIN PATRIARCHAE PER Diuum Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

NEPTALIN pinguedine terræ uberrimus, doctrinæ legis abundans.

VITA PATRIARCHÆ IOSEPH PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de Patribus ueteris testamenti.

IOSEPH Princeps Ægypti, filius Iacob, ex Rachel ortus in terra Chanaam, benedictus in primogenito ab Israel, & accipiens primatum Rubem, dilectus patri, & solus præ cæteris heres paternæ possessionis. Hic zelo sublatus a fratribus in lacum mittitur, ab his inuidia uenditur, factus humilis usque ad seruitutem, patiens usque ad carcerem, pudicus usque ad passionem. Fit deinde somniorum interpretator sapiens, in consilio prudens, in regno particeps, in fœcunditate ordinatus, prouidus in

fame dispensator, iustus ad reddenda bona pro malis, & ad retributionem gratiæ promptus, dum iniuriam fratribus elatus non rependit, sed famis depulsa necessitate benignus indulget. Principatur in Ægypto annis octoginta; exactisq́; ætatis centum decem in longissima quiete, diem ultimum clausit, sepultusq́; est in Ægypto. Cuius ossa transtulerunt filij Israel in Sichem, in ciuitatē patris sui Iacob, quæ nunc tam Latinè q̃ Græcæ Syccima uocat̃. Ipsa est aūt, quæ nunc appellat̃ Neapolis, urbs Samaritanorū; ubi & sepulchrum eius usque in hodiernū diem cernitur.

Ex libro primo Diui Zenonis sermone. 7.

ITEM DE BEATO IOSEPH EX Diuo Zenone Episcopo Veronense.

IOSEPH Hebræus adolescens, clarus genere, clarior pulchritudine, morum quoq; clarissimus probitate: fuit inter filios Iacob ætate minor: sed spiritu maior. Hic inuidæ germanitatis in pulsu in Ægyptum est delatus, atq; distractus a fratribus: quem domini sui uxor peius amare cœperat, quam oderant fratres. Nam cum medullitus mulier ardoris insani conflagraret incendio, insuadelam sacrilegam argumentis uehementer armata, captat solitudinem: secretum captat & locum: in quali etiā non irritata adolescētia: inuitis fœminis sępe uiolentia esse cōsueuit.

At ubi in destinata prorumpens: neq; blandimenta: neq; promissa sibimet prodesse cognoscit: conserta manu, in uersa uice, adorsa est in suū somitem adolescentis ignem totis uiribus deriuare. At ille in repugnatione uestem sibi uiolenter extortam reliquens, ex impudicitiæ fouea nudus aufugit, sed pudicitiæ splendore uestitus: post calumniosam damnationem & liberatus a Deo est, & honoratus. Deniq; rex iure secundus factus est regni, qui insignis rex erat ante pudoris.

Habetur in libro eiusdē de Ioseph patriarcha Cap. I.

ADHVC DE SANCTO IOSEPH ex D. Ambrosio Episcopo.

SANCTORVM Vita cæteris norma uiuendi est, Ideoq́; digestam plenius accipimus seriem scripturarum, ut dum Abrahā, Isaac, & Iacob, cæteroq́; iustos legendo cognoscimus, uelut quēdam nobis innocentiæ tramitem uirtute eorum reseratum imitantibus uestigijs prosequamur, De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie sancti Ioseph historia occurrit, In quo cum plurima fuerint genera uirtutum, præcipue insigne effulsit castimoniæ.

Iustum est igitur, ut cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem, in Isaac syncere mentis puritatem, in Iacob singularem animi, laborumq́; patientiam, ex illa generalitate uirtutum in ipsas species disciplinarum intendatis animum. Nam licet illa sint diffusiora, tamen ista expressiora sunt, eoq́; facilius mentem penetrant, quo magis circumscripta ac determinata sunt.

Sic igitur nobis præpositus sanctus Ioseph, tanquam speculum castitatis. In eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam splendet castimonię comes, nitor gratiæ. Vnde etiam a parentibus plus quam cæteri filij diligebatur. Sed ea res inuidiæ fuit, quod silentio præ-

tereundum non fuit. Hinc argumentum totius historiæ processit, simul ut cognoscamus perfectum uirum non mouendum ulciscendæ dolore inuidiæ, nec malorum rependere uicem. Vnde & Dauid ait: Si reddidi retribuentibus mihi mala.

Quid autem esset quod præferri Ioseph mereretur cæteris, si aut lædentes læsisset, aut diligentes dilexisset? Hoc enim pleriqꝫ faciunt. Sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum, quod Saluator docet. Iure ergo mirandus qui hoc fecit ante Euangelium, ut læsus parceret, appetitus ignosceret, uenditus non referret iniuriam, sed gratiam pro cōtumelia solueret, quod post euangelium omnes didicimus, & seruare 1 non possumus. Discamus ergo & sanctorum inuidiam, ut imitemur patientiam, & cognoscamus illos non naturæ præstantioris fuisse, sed obseruationis: nec uitia nescisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam sanctos adhæsit, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatores?

1 *Quod hic dicit Ambrosius non posse nos seruare post Euangelium quod omnes didicimus, non intelligas eo quod præcepta Euangelica sint impossibilia, ut dixere nonnulli, sed communi modo loquendi non possumus dixit, pro nolumus. Sicut & Marcus Euangelista dixit dominum Iesum non potuisse facere ullam uirtutem apud suos. Quemadmodum enim omnia poterat dominus, quia Deus & homo, sic & nos Dei gratia adiuuante, omnia præcepta seruare ualemus, iuxta Apostoli sententiam, Omnia possum in eo qui me confortat. Anathema siquidem est, qui dicit Deum impossibilia præcepisse. Eundem loquendi modum habes Ioan. 12. ubi dicitur, Propterea non poterant credere, id est nolebant, ut Augustinus & Cyrillus exponunt.*

VITA BENIAMIN PATRIARCHÆ PER Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

BENIAMIN Iacet īter fratres ortu posterior, Imperio prior, cuius natiuitatis processus matri dedit obitū. Ipse lupus uorans & sanguinarius, qui super basem sortis suæ mane hostiam sanguinis fudit, & ad uesperum escas principibus, & sacerdotibus diuidit.

VITA EPHRAIM PATRIARCHÆ PER Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

EPHRAIM Semen Ioseph, et adoptiuus filius Israel, in numero Patriarcharum benedictionis testamento relictus, minor ætate fratris, sed maiori prælatus gratia. In benedictionibus cunctis tribubus fortior, & inter fratres dominator inuictus. Hic partem tribus leuitarum accepit.

VITA MANASSE PATRIARCHÆ PER Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus ueteris testamenti.

MANASSES Dilatatus in milibus, unà cum Ioseph patre suo mysticè possedit tribū. Hi omnes patres Apostolorum, et principes populi Iudæorum, tribus Iacob, et præclara progenies Israel. Quibus pater moriēs pro diuitiarum copia sanctificationis gratiam dereliquit. Qui regnante Ioseph, in Ægypto regnauerunt; ibiqꝫ etiam post longæ uitæ quietem occubuerunt; ibiqꝫ sepulti sunt.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA MOYSI PER DIVVM ISIDORUM Episcopum Ispalensem scripta.

MOYSES Filius Arã, ex tribu Leui, Dux & Propheta in Israel, filiæ Regis adoptiuus, Dei amicus, Pharaonis dominus, in rubo flammante, et non urente, uocibus angelicis euocatus. Quem ut exemplo formaret Deus, insinuatam eius manum iussit mori, & rursum retractæ uigorem, per motum reddidit, & calorem. Cuius facies spe futuræ gloriæ illuminabatur. Humilis in recusando ministerium, subditus in suscipiendo, in conseruando fidelis, in exequendo peruigil, in regendo populum uigilans, in corrigendo uehemens, in amando ardens, in sustinendo patiens. Qui pro subiectis Deo se interposuit, consulentiq; posuit modũ irascendi. Hic pro populi libertate propriũ obiecit salutẽ. Regis seuissimi minas nõ trepidauit. Quinetiã extulit cõtra draconẽ eius uirgã, ac per manũ Dei oppugnatũ, decem plagis eius imperium uerberauit. Primũ in crucem uertit puteos, & flumina. Dehinc ranarum multitudine urbes, muscarũ aera cõpleuit. Mortẽ intulit iumentorum. Percussit ulcere homines. Vastauit grandine terrã, obduxit tenebris cœlum. Posthæc spoliauit Ægyptios; eductoq; populo, eremi pandit iter, flãmea præcedẽte columna. Nec motu transijt, diuiditq; hinc inde frenata æquarũ cumula. Pergenti Populo uiam sicco uestigio prębuit. Hostes dehinc cooperiuntur fluctibus. Atq; amaras aquas per tactum ligni in suauitatem conuertit. Qui etiã esurienti Israel cœleste præbuit pabulum, uolucrumq; escis repleuit locum castrorum. Percussit petram, aquæ in exemplo copiose fluenta manauerunt. Ascendit quoq; uerticem Sinai montis; faciem Dei contemplatur. Ibi quadraginta dierum ieiunia pertulit. Descendens legem acceptam a Deo, populo tradidit, ritumq; religionis instituit. Inter hæc quoq; bella gessit, uictorijs claruit. Virgam in manu tenens percussit hostem, quos non tetigit, superauit. Lætiferos aspidum morsus ærei serpentis aspectu sanauit. Datham et Abyron, terrę compagibus ruptis, in profundi hiatum deiecit. Ad extremum conscendit montem nebo, terramq; repromissionis, demonstrante Domino, aspicit. Mortuus est autem, iubente Domino, in monte Abarin: 1 sepultusq; est a Domino in ualle Moab, quæ est in Arabia. Rexit autem populum Dei in eremo annis quadraginta: Obijtq; annorum centum uiginti. Quidam autem eum uiuere testantur, pro eo quòd sepulchrum eius non reperitur; Et quia apparuit Domino in monte cum Elia. Mortuum autem illum, & non raptum, certissimè sacra scriptura testatur.

1 Dum Moyses a domino sepelitur, docemur sepelire mortuos opus esse pietatis, ac Deo placere, necnon sepulturam curãdam esse, & non negligendã.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA AARON PER DIVVM ISIDORUM Episcopum Ispalensem scripta.

AARON Frater Moysi, & in signis miraculorum socius, atq; in lege Domini sacerdos primus. Cuius uirga forte electa, frõde & germine floruit. Quiq; thuribulum in dextra gestans, furenti se flamme apposuit; atq; stãs inter uiuos & Mortuos, obiectu corporis sui transire ignem ad agmen uiuentium non permisit. Hic per hostiam uictimarum, & sacrificium sanguinis, futuram Christi passionem expressit.

Hic ius

Hic ius principatus sacerdotij per ordinē generis & successionem transmisit. Anno autem quadragesimo egressionis filiorū Israel de terra Ægypti, cum esset annorum centum uigintitrium, mortuus est iuxta praeceptum Domini, in monte Hor, qui est iuxta petram, insignem Arabię urbem. Ibi sepulta iacet soror eius Maria ubi etiam & nunc usque ostenditur rupes, qua percussa Moyses aquam populo præbuit. Est autem hic locus in extremis finibus Idumæorum.

VITA PHINEES SACERDOTIS PER D. Isidorum Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

PHINEES sacerdos filius Eleazar, zelo agens Domini, coeuntem impudicum simul cum Madianitide telo percussit, ac perpetuo sacerdotij infulas, præmium uictimarum in generationibus seculi meruit, pro eo q̄ zelo accētus diuini amoris, irā Dei feriēdo placauit.

VITA IOSVE PER DIVVM ISIDORVM Episcopum ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IOSVE filius Num, ex tribu Ephraim in Aegypto natus, Moysi discipulus, et in potestate successor, nouiq; prælij triūphator. Qui quousq; expediret uictoriam, ut Sol staret, cœlo imperauit. Iordanis etiā cursum transitu suo suspendit. Hierico inexpugnabiles muros clangentium tubarum sono deiecit. Chananæorum euertit regna, reges extinxit, ac populum Dei solus in terram repromissionis induxit, eamq; ei sorte distribuit. Viginti & septem annis præfuit in Israel. Occubuit centum & decem annorum, atq; sepultus est in Thamnathsare ciuitate sua, quæ sita est in latere montis Gaas contra Aquilonem: ibiq; hodie insigne monumentum eius ostenditur. Est autem hic in tribu Dan.

VITA DEBBORAE PROPHETISSAE PER D. Ambrosium Episcopum scripta.

Habetur in libro eiusdem de uiduis.

NE una uidua Iudith tantum opus imitabile alijs uideatur implesse, plures alias uel pariles uel proximæ fuisse uirtutis, nequaq; dubitandum uidetur. Bona enim seges plurimas spicas fructu refertas ferre consueuit. Ne dubites illam ueterum segetem temporum in cōplurium fœminarum moribus fœcundasse. Sed quia prolixum est complecti omnes, cognoscite aliquas, & præcipue Debboram, cuius nobis prodidit scriptura uirtutem.

Hæc enim docuit non solum uiri auxilio uiduas non egere, uerum etiā uiris posse esse subsidio, quæ nec sexus infirmitate reuocata, munia uirorum obeunda suscedit, & suscepta cumulauit. Deniq; cum iudæi iudicū regerentur arbitrio, qui uirili non poterant, uel æquitate regi, uel uirtute defendi, bellis hinc inde ardentibus, Debboram sibi cuius regerentur iudicio, cooptarunt. Itaq; multa milia uirorum una uidua, & in pace rexit, & ab hoste defendit.

Multi iudices i Israel, sed nulla ante iudex fœmina: Multi iudices post

Iesum, sed nullus propheta. Et ideo lectum istius puto esse iudicium, & gesta eius arbitror esse descripta, ne mulieres a uirtutis officio muliebris sexus infirmitate reuocētur. Vidua populos regit, uidua ducit exercitus, uidua duces eligit, uidua bella disponit, mandat triumphos. Non ergo natura rea est culpæ, nec infirmitati obnoxia. Strenuos enim non sexus, sed uirtus facit, & in pace quidem nulla querimonia, nullus error mulieris inuenitur, cum plerique non mediocrium peccatorum autores populo suo iudices extitisset. Vbi uero Chananæa gens ferox prælio, & affluētium copiarum opima successu, hostiles in poplum iudæorum animos extulerunt, uidua præ cæteris bellicos instruit apparatus.

Et ut discas non publicis copijs domesticas necessitates fuisse subnixas sed domesticis disciplinis munus publicum gubernatū, domo ꝓpria filium ducem producit exercitus, ut agnoscatis quod possit instruere uidua bellatorem. Quem quasi mater erudijt, quasi iudex proposuit, quasi fortis instituit, quasi prophetes uictoriæ certa transmisit. denique in mulieris manu summam fuisse uictoriæ, docet Barach filius, dicens. Nisi tu ueneris mecum, non ibo, quia non noui diem in qua dirigit dominus angelum suum mecum. Quanta ergo fœminæ istius uirtus, cui dux dicit exercitus: Nisi tu ueneris non ibo? Quanta, inquam, uiduæ fortitudo, quæ a periculis filiū nec materno reuocat affectu, immo ad uictoriam filium studio matris hortatur dicens. Quod in manu mulieris sit sūma uictorię.

Debbora ergo prælij probauit euentum, Barach iussus produxit exercitum, Hialech cœpit triumphum. Huic enim prophetia Debboræ militauit. Quæ mystice nobis ortum surrecturæ ex gentibus ecclesiæ reuelauit, cui triumphus de Sisara spiritali, hoc est de aduersarijs potestatibus quæreretur. Nobis igitur prophetarum oracula dimicarunt, nobis illa prophetarum iudicia & arma uicerunt. Et ideo non populus iudæorum, sed etiam Hialech uictoriam de hoste quæsiuit.

Infelix ergo populus qui hostem quem fugauit, persequi fidei uirtute non potuit. Itaque illorum delicto salus gentibus, illorum desidia nobis seruata uictoria est. Hialech ergo prostrauit, Sisaram, quem tamen corusco duce, hoc enim significat interpretatio Barach, manus ueterum fugauerat iudæorum. Frequēter enim ut legimus, orationibus & meritis prophetarum cœlestia patribus affuere subsidia. Sed his iam tunc de nequitijs spiritalibus uictoria parabatur, quibus dicitur in Euangelio: uenite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mūdi. Ergo principium uictorię a maioribus, finis in ecclesia. Ecclesia autem non armis secularibus uincit aduersarias potestates, sed armis spiritualibus, quę sunt fortia deo ad destruendas munitiones, & altitudinem nequitiæ spiritualis. Et ideo Sisarę sitis, lactis poculo restinguitur, quia oratione superatur. Quod enim nobis salutare ad escam, hoc aduersariæ potestati letale ad infirmitatem. 1 Arma ecclesiæ fides, arma ecclesiæ oratio est, quæ aduersarium uincit.

1 *Arma ecclesiæ fides & oratio.*

Ergo secundum historiam ad prouocandos animos fœminarū, fœmina iudicauit, fœmina disposuit, fœmina prophetauit, fœmina triumphauit, & præliaribus intermixta copijs, imperio uiros docuit militare fœmineo. Secundum mysterium ueræ fidei, militia ecclesiæ uictoria est. Non ergo habetis quod per naturam uos excusetis fœminæ. Non habetis ui-

duæ quod ad infirmitatem sexus,ad amissionem subsidij maritalis, mobilitatem uestram referre possitis. Satis unicuique presidij est,si uirtus animi non desit.Et ipse in uiduis frequens processus ætatis,munimen pudoris est,& ipse amissi coniugis dolor,usus operis,domus cura, sollicitudo liberorum,noxiam pudori solet arcere lasciuiam. Atque ipse lugubris habitus, pompa funebris, fletus assiduus, & mœstæ fronti inarantibus rugis impressa tristitia,petulãtium premit oculos,restinguit libidines,procaces auertit aspectus:bonus custos pudoris,pietatis dolor, non obrepit culpa,si cura non desit. Didicistis igitur uiduæ subsidio uos non egere naturæ,& posse salubritatem tenere consilij,nec domestico indigere præsidio,quæ etiam publicæ potestis apicem potentiæ uendicare.

VITA GEDEONIS PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

GEDEON Filius Ioas, ex tribu Manasse, genitus in solitudine, liberator populi, & multorum pater filiorum, potentiamque Dei explorans in uellere. Hic cum trecentis uiris aquam lingua lambentibus,non tela dextris sed tubas,non lauacripyum sed hydrias præferentibus,hostẽ terrore perculit, ac uictor de Madian et Amalech fortiter triumphauit. Iudicauit Israel annis quadraginta:mortuusque est senex, & sepultus in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezdri.

VITA IEPTE PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IEPTE Ortus ex tribu Gad,felix in prælijs,fidelis in promissis,affectum pietatis exuperans tolerantia mentis. Hic uouerat Deo,ut siquis illi post uictoriam reuertenti primus occurreret, immolaret. Nam rediẽs ab hostibus Ammonitarum triumphator, ne pollueretur labe periurij,pollicitam sponsionem compleuit,ac filiam,quæ prima post uictoriam illi occurrit,ĩmolauit. Iudicauit aũt Israel annis sex. Mortuus est,& sepultus in ciuitate sua Galaad, quæ est in dimidia tribu Manasse.

VITA SAMPSONIS PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

SAMPSON Filius promissionis, genitus patre Manue, ex tribu Dan,Nazareus uocatus, liberator Israel, & omnium fortissimus. Iste rugientem necauit leonem, fauumque ab ore mortui tulit. Seras quoque portarum in humeris tollens in uertice mõtis imposuit. Vulpium caudis igne iunctis Philistinorum totam regionem succendit. Vinctus etiam resticis funibus in maxilla asini mille uiros peremit. Posthæc auaritia illecebrosæ mulieris deceptus, detonsis crinibus, uim uirtutis amisit. Effossis oculis,colũnam domus cõcutiens,a ruina oppssus,pariter cũ hostibus defecit. Qui iudicauit Israel annis uiginti, et positus est in sepulchro patris sui,in ciuitate Esthaol,in tribu Dan, decimo ꝓculi lapide ab Eleuthero poleo,cõtra septẽtrionis plagã, iuxta uiã q̃ ducit Nicopolim.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA SAMVELIS PER DIVVM ISIDORUM Episcopum ispalensem scripta.

SAMVEL propheta filius Elchanæ de Ramathaim Sophim, de tribu Ephraim, cognominatus cum Moyse in sacerdotibus Dei, ab ipsis cunabulis Domino consecratus. Sedulus in ministerio, in gēte princeps, in templo uates. Cuius uerbo obtemperauerunt cœli, occurrerunt nubila, effusi sunt imbres. Hic triumphator ex hostibus, adiutorij lapidem posuit. Hic primus principem in regno unxit. Sepultus est autem in uiculo suo Rama, quæ est secus Bethlehem.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA DAVID PER D. ISIDORVM Episcopum ispalensem scripta.

DAVID Rex & propheta, ortus de germine Iuda, filius Iesse, natus in Bethlehem, puer pastor inter fratres ætate iunior, mente præstantior, a Domino in Regno uocatus, a propheta unctus in Regem, belliger iuuenis, in certamine singularis, in triumpho gloriosus, uincendo ueteranus, patiens in aduersis, prudens in periculis, in peccato proprio dolens, in alieno funere lugens, pronus ad pœnitentiam, uelox ad ueniam, in cōuitijs mitis, ad misericordiam facilis. Qui inimico Regi, dum posset, non nocuit: nec tantum reseruauit traditum, sed & uindicauit occisum. Hic Leonem & Vrsum sine gladio interfecit. Citharæ suauitate immundum spiritum depulit, gigantes expugnauit. Igitur quadragesimo Regni, ac septuagesimo ætatis anno diem uitæ supremum cōsummauit. Sepultus est in ciuitate sua Bethlehem, quæ uocatur Ephrata. Ibi etiam Dominus noster Iesus Christus est natus. Ibi & Rachel cum Beniamin peperisset, occubuit. Ibi etiam & sepulchrum patris Dauid ostenditur. Est autē hic locus in tribu iuda, sexto ab Hierusalem miliario contra meridiem, itinere quo pergitur contra Hebron.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS NATHAN PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum scripta.

NATHAN eiusdem ferè temporibus, quibus Dauid, in lucem æditus, propheta, ex prosapia Thoch, popularis autē urbis Galileæ Gabath, in lege Domini Dauidem instituit. Præsciebat autem Nathan ille propheta, quòd Rex Dauid in Bersabeæ ardore plus æquo transgrederetur. Curriculo igitur, Gabath relicta, Hierosolymam contendit, quo eundem à tanto facinore Regem abstraheret. Sed ecce impedimento fuit Beliat illi: Nam cum exanimem eum in itinere, tam nudum, quàm ex matre, reperisset, tantisper cunctatus est, 1 quòd terræ mandaret, ne indignis admodum modis corpus hominis ab animalibus brutis, ac beluis dilaniaretur. Eadem tum nocte Nathan agnoscebat, quòd propter Dauid Rex flagitium sese planè indignum iampridem designauerat. Quare mœrens, magnaq; lamentatione reuersus, Gabath repetit.

1 Habes & ex hoc loco sepelire mortuos esse opus pietatis, & sepulturam non esse negligendam.

Vbi uerò Vrias Bersabeæ maritus a Dauide peremptus est, legauit Deus ad eum Nathan, ut grauiter Regē de piaculo corriperet, & castigaret,

ret. Tunc demum Dauid in sese descendens, ingenti formidine perculsus in Dominum uehemētius sperauit, quod illi nunc manifeste perperratum scelus displicere animaduerterat. Sentiebatque Dauid Rex, spiritu Dei sancto Nathan afflatum esse prophetā. Honorabat itaque & uenerabatur hominem, tanquam numen aut sanctum Dei. Ipse uero Propheta senio cōfectus decessit, & in Gabath suo tumulatus est agro.

ITEM VITA NATHAN PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

NATHAN Propheta ex Gabaonitis, qui legem Dei Dauid Regem docuit, & peccatū, quod esset in Bersabeę præuaricatus, manifestauit. Hic etiam, quod non ædificaret Dauid templum Domino, prædixit. Hic Salomonem unxit, & principem consecrauit. Obijt autem senex in terra sua, 2 sepultusque est cum magna dignitate.

2 Ecce & hic sepulturam solennem.

VITA ET MORS ACHIÆ SELONITÆ per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

ACHIAS Selonites è Selon oriundus, ex tribu habebatur Iuda, priscum ubi contueri illud erat arcæ tabernaculum, ex Armethen, Heli sacerdotis oppido. Hic est ille propheta, qui super Salomone Dauidis filio loquutus est, quod futurus esset aliquando Dei aduersarius. Quique increpauit Hieroboam, quod suscepto olim principatu, dolo & fraudulenter foret acturus cum Domino, Visum nanque suis apparuit oculis, Par boum pessundare populum, inque sacerdotes impetum facere uidebatur. Cæterum uaticinatus est Salomoni, futurum ut muliebre genus alienaret ipsum a Domino. Item ingenuè dixit ad Hieroboam; Te par bucculārum auertet olim a Domino, & erit in seruitutem tua propago. Vitam porrò Achias in mortem commutauit, & haud procul a quercu ea, quę in Selon existit, postremum honorem, & monumentum sortitus est.

ITEM VITA ACHIÆ PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ACHIAS Selonites de ciuitate Salomonis Regis, prædixit, quod per mulierem a mandatis Domini declinaret. Mortuus est Achias, & sepultus iuxta quercum in Silo.

VITA ET MORS AZARIÆ PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

AZARIAS Propheta domo quidem & genere de Symphata fuit. Is est qui precibus suis auertit captiuitatem, quam Iuda machinabatur in Hierusalem. Cæterum super aduentu Domini uaticinatus est haud pauca. Obdormiuit in Domino, & in patria sua humatus est.

ITEM VITA AZARIÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

AZARIAS In terra oritur Sabbatha. Mortuus est atque sepultus in agello suo.

VITA ET MORS IOAM PROPHETÆ per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

IOAM Propheta oriundus è Samaria, cõtusus in uia a leone, fato est functus. Is est ille, qui Hieroboam, ppter aureas, quas erexit, iuuencas, corripuit; quiq; eiusdem hostias, sacrificiumq; è medio sustulit, & abrogauit. Cum autẽ ob hoc Hieroboam eum pulsare conaretur, sublata in prophetam dextera, confestim arida eius facta est manus. Post hæc Ioam prophetę falsò propheta imposuit. Nam cum esse panem, tum undam potare impulerit, & egredientem persundedit, et contudit eum, (in quem inciderat) leo; asinam autem suam nulla affecit iniuria. Solo autem redditus est in Bethel iuxta pseudoprophetam. Cum uerò paucis post diebus animam pseudo quoq; ppheta ageret, iurauit sacerdotibus, q̃ unà cum Ioam propheta sepeliri affectaret, eo q̃ illi uerba dedisset, & in resurrectione iustitia ab unoquoq; exigatur. Ita uterq; in eodem sunt monumento cõditi.

VITA ABDO PROPHETÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

Si hic ille idem ppheta est cum superiori, fuit binominis.

ABDO In Samaria natus. Hic est, qui ad Hieroboam immolantẽ uitulos missus, in sermone Domini uenit, eumq; arguit immolantẽ. Hunc ad propria reuertentem leo in uia strangulauit. Sepultusq; est in Bethel, & propheta ille, qui eum fefellerat.

VITA ET MORS HELIÆ PROPHETÆ per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

HELIAS Propheta ex Thesbis existebat, è continente Arabum, de tribu Aaron Leuita. Morabatur autem in Galaad, quoniam Thesbis erant ædes sacerdotibus consecratæ ac destinatæ. Quem cum eniteretur parẽs eius, eiusmodi Sobac patri uisio apparuit. Viri uineũ quendam prę seferentes habitum pusionem salutabant, matrisq; uberibus in ignem euellebant, quin et flammam ignis cibi loco ministrabant. Profectus est itaq; in Hierusalem genitor, uisaq; ad sacerdotes retulit. Respondit autem illi Crematismus, hoc est oraculum, siue responsor; Caue manifestum facias; Erit quippe lumen filij huius domicilium, sermoq; eius demonstratio ac sententia, & iudicabit Israel, cum in igne, tum romphea. Hic est ille Helias, qui ter ignem è cœlo deduxit, quiq; imbrem sua lingua gestauit, mortuos item suscitauit, & in cœlum denique nimbo, seu turbine ignis assumptus est.

ITEM VITA HELIÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

HELIAS, Qui iterpretatur Dominus Deus, Thesbites, sacerdos magnus, atque propheta, habitator solitudinis, fide plenus, deuotione summus, in laboribus fortis, in industria solers, excellenti ingenio praeditus, in exercitatione districtus, in disciplinæ sanctæ meditatione assiduus, metuque mortis intrepidus. Verberauit tyrannos, sacrilegos interfecit, multisque signis uirtutum effulsit. Triennio siccitate clausit imbribus coelum. Orauit 1 rursum, & coelum dedit pluuias. Mortuum mulieris filium suscitauit. Cuius uirtute hydria farinæ non defecit, & uas olei perpetuo fôte manauit. Cuius uerbo super sacrificia ignis de coelo uenit. Duos quinquagenarios cum militibus coelesti igne combussit. Iordanem transiens, tactu melotis obrupit aquas. Post hæc igneo curru in coelum raptus ascendit, uenturus, iuxta Malachiam prophetam, in fine mundi, præcessurus Christum, annunciaturus ultimum eius aduentum, cum magnis uirtutibus prodigiisque signorum, ita ut bellum gerat Antichristus aduersus eum et Enoch, qui cum eo uenturus est, & occidet eos. Cadauera uero eorum tribus diebus & sex horis in plateis insepulta iacebunt. Dehinc suscitati a Domino regnum antichristi plaga magna percutient. Post hæc ueniet Dñs, & interficiet antichristum gladio oris sui, & eos qui adorauerunt eum; Et regnabit Dominus cum omnibus sanctis suis in æternum.

1 Vide quomodo oratio omnia impetret a Deo.

VITA VIDVÆ SAREPTANÆ QVÆ HEliam prophetam pauit, per D. Ambrosium scripta.

Excerpta est ex libro eiusdê de uiduis circa principium.

TEmporibus illis quibus fames omne genus urgebat humanum, Helias ad uiduam destinatus est. Et uide quemadmodum propria singulis gratia reseruetur. Angelus ad Virginê, propheta ad uiduam. Adde quod Gabriel ille, hic Helias, ut ex angelorum & prophetarum numero præstantissimi principes uideantur electi. Sed non simplex uiduitatis laus est, nisi uirtus etiam uiduitatis accedat. Nam utique multe uiduæ, sed una omnibus antefertur. In qua non tam cætere reuocantur abstudio quam uirtutis prouocantur exemplo.

Sollicitas igitur aures præsagio facit, quamuis simplicitas intellectus ipsa moralis sit, quæ ad uirtutis exemplum uiduas cohortetur, quia non professione, sed merito uidetur unaquæque præstare, & hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euãgelio ipse memorauit, præmio 1 æternitatis remuneret amplissimo, & farinæ breuis oleique mensuram, indeficienti affluentium copiarum ubertate compenset. Nam siquis de gentilibus dixit, communia omnia amicorum esse debere, quãtomagis debent esse cõmunia cognatorum. Cognati enim sumus, qui in unam seriem corporis copulamur. Sed tamen non præscripto quodam hospitalitatis fine concludimur. Cur enim proprium id quod in seculo est putes, cum cõmune sit seculum? Aut cur priuatos terræ deputes fructus, cum terra cõmunis sit? Respicite, inquit, uolatilia coeli, quoniam non serunt neque metunt, Etenim quibus nihil est proprium, nihil deest. Et sententiæ suæ Deus arbiter nouit seruare promissum.

1 Si deus remũnerat qui potum aquæ frigidæ dederit amplissimo æternitatis præmio, ergo opera nostra regnum coelorũ merentur. Quod utique uerum est, cum ex parte diuinæ promissionis, tum ex ra

dice operum ipsorum quæ protulerunt, nempe spiritussancti gratia.

Denique aues non congregant & redundant, quia pater cœlestis pascit illas. Nos autem generalis monimẽta sententiæ ad usus proprios deriuantes: Omne, inquit, lignum quod habet in se fructus seminis satiui, erit uobis in escam, & omnibus bestijs, & omnibus auibus, & omnibus serpẽtibus super terram, congregando egemus, & congregando euacuamur. Non possumus enim sperare promissum, qui non seruamus oraculum. Salubre est igitur præceptum quoq; hospitalitatis aduertere, ut hospitibus deferamus, quia nos quoq; sumus hospites mundi.

Quam uero sancta uidua, quæ cum fame urgeretur extrema, uenerationem Deo debitam reseruabat. Nec solum sibi usurpabat alimẽta, sed cum filio diuidebat, ne caro pignori superuiueret. Magnum pietatis officium, sed religionis uberius. Nam sicut neminẽ filio oportuit anteferri, ita propheta Dei, & filio præferri debuit & saluti. Cur non exiguum uictum, sed uitæ suæ omne subsidium existimanda est detulisse, quæ nihil reliquit sibi, tam hospitalis ut totum daret, tam fidelis, ut cito crederet.

Habetur in sermone decollationis sancti Ioan. Baptistæ. To. 2. fol. 142.

ITEM VITA MVLIERIS SAREPTANAE, VIduæ quæ Heliam Prophetam pauit, per D. Ioannem Chrysostomum Epm Constantinopolitanum scripta.

MVlier bona & hospitalis fuit beata Sunamitis, quæ uirum suum deprecata, mansionem ædificauit Eliseo, ut præteriens & diuertens ad eos, quod facere consueuerat, secretum haberet refectionis locum: posuit ergo ei lecticam, ut scriptura declarat, & lucernam, & mensam. Lectum uero non utiq; uacuum tegumentis, sed habentẽ competentia strato indumenta. Et lucernam non sine oleo, sed cum stuppa, & oleo habentem lumen. Et mensam non sine panibus, sed ornatam cibis necessarijs. Quid autem? Digne dicimus & beatam illam uiduam, quæ suscepit prophetã Heliam, quam in nullo impediuit rerum inopia, diuitem bona uoluntate, cui non erat neque frumentum, neq; uinum, neq; pulmentarium, neq; aliud ullum terrestris alimoniæ genus, ad paupertatis exhaustæ consolationem. Non ager illi frugifer semen panis præbebat, non uinea prędulci fluentibus uuam racemis de uite uberem ministrabat, non arbor fructum pomi suauissimum ramis felicibus afferebat, non ei palmo terræ ad arandum locus proprius erat, neq; uel cubiti spatium adminiculabatur: sed semper in tempore messis procedens in campos, & lento incuruata progressu, raras segetis abscissæ reliquias scrutabatur, & residuas uel caducas progressis messoribus spicas, breui gremio colligebat, in quo uelut dimissa sibi æstimatione numeratam, pro anni spacio reponebat annonam.

Ad hanc igitur uenit Helias in tempore famis, quando totus in defectu, siccitate pluuiarum pene aruerat mundus, & inopia ingentis tabefactis animantibus uictum negabat: quando cœlum æstiuo igne exaruerat, terra & crassus aër nebulosis uaporibus caligabat, subductisq; imbribus nubila refrenata pendebant: quando non herbę, non flores, neq; ulla germina pullulabant, quando flumina tenuata hyemis algore, aluei breuitas agebat, & fontium uberatos riuos sol diuturno ardore restinxerat. Tunc ergo Helias uir cui totus erat mundus inferior, ad illam inopem uiduam uenit. Nostis fratres solitas uiduarum angustias, & omissis propheta diuitibus,

qui etiam in tempore famis solent panibus abundare descendens ad istam pauperem uenit.

Quare ergo uir ille, qui in uerbo ad ignem de coelo eduxerat, non similiter ipse sibi panes deposuit? Nunquid non poterat? Vtiq; poterat. Sed non hoc facit, ne præparata ad bonum opus uidua, hospitalitatis mercedibus priuaretur, ut ad illam modicum pugillum farinæ, & stillicidium olei more prophetæ suscepti uiduæ domus multiplicata benedictione rependeret: non enim pro sua tantum requie ad eam missus est propheta, ut ab inope pasceretur: quantum ut egentem pasceret, & ut manifestaret occultum in corde bonæ illius uoluntatis affectum.

Hoc fecit etiam ipse dominus, qui potest sanctos suos omnes qui sunt in hoc mundo per semetipsum sufficienter alere, continet tamen manũ suã ab impendio ministrandi, ut ad bonum promptas mentes in tempore necessitatis de fructibus humanitatis ostẽdat, & animarum affectiones, operũ qualitate discernat. Quod si non fuerint digni, aut uolentes, qui sanctos dei suscipiant, tunc eos dominus, aut sicut Heliam per aues pascit in monte secretum, aut per prophetam aliunde transmissum, sicut Danielem in lacu leonum, aut per maritimum animal, sicut Ionam per cetum: aut ipse per semetipsum deus pastor alimenta præstat, sicut patribus nostris in deserto. Cum enim non esset in solitudine qui susciperent filios Israel, de coelo manna esurientibus dominus ministrabat, & de petra aquam sitientibus educebat. Cum ergo in hoc mundo iusti & iniusti permixti uersantur, nũc interim sanctos suos tribulationem, & inopiam adeo ferre permittit: quatenus uolentibus opera pietatis, & humanitatis exercere, gratiam non abneget dominus, & per præsentia & terrena beneficia thesaurizent, sibi æterna & coelestia.

Abijt ergo beatus Helias ad illam uiduam præsentibus facultatibus inopem, non ampliusquam pugillum farinæ habẽtem. Quo sumpto, esset sine dubio fame cogente cum filijs suis moritura: ad quem ait propheta, Affer mihi, ut bibam modicum aquæ in uasculo. At illa mox abeunte post tergũ eius iterum clamans, ait, Affer mihi & ponam in manu tua. Illa simpliciter quod habebat confessa est, dicens, Viuit dominus si est in repositione, nisi hoc modicum farinæ, & exiguum olei. O rem laudabilem, quod in tanta escarum penuria, ipsum modicum, quod ei residuum erat, non denegauit: o detestanda & insatiabilis hominum auaritia. Quanti uero nunc, qui aurum, & argentum uelut lutum habent, cum rogantur, ut indigentibus opem præstent, uel ad tempus pro necessitate cõmodent, renuunt, & non habere se iurant: aut si quando per multas obsecrationes flectantur, ut præstent, scripturas & cautiones ordinant, & præiudicia quædam ferro duriora confingunt. Et illis mutuantibus, manum primum callidis conscriptionibus ligant, insuper fideiussores, & interuentores foenoris cõmodati accipiunt. Illa autem paupercula nostra ab una uoce quod postulata est, habere non negauit, palmulam illam farinæ.

Et quid ad illam propheta respondit? Festina, inquit, & fac subcinericium panem, primum mihi, & postea tibi & filijs tuis. Tentatio erat uerbum prophetæ, probatio cordis, examinatio uoluntatis. Et erat sicut in libra positũ prophetæ, & beatæ uiduæ cor. Quod in prophetici sermonis imperio, quasi quæstionis tormentorum interrogabatur, & anceps in

utrunque pendebat, qua urget uoluntatem, si sibi potius & filijs consuleret, an prophetę imperio obediret. Verum illa elegit se potius & filios suos an gustare, quam dei prophetam remere, atque illi potius de inopiæ suæ residua refectione parare. Et illa quidem necdum Christum loquentē, ut nos monentem, audierat, ita dicentem, qui susceperit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: Et, qui potauerit sitientem calice aquæ frigidę in noīe discipuli, amen dico uobis, nō perdet mercedē suā.

Quid est autem quod propheta ait, Festina? nunquid tantum esuriebat, ut indifferenter festinatione mulieris indigeret? Non utique. Sed docere illā uoluit, prompto animo, & feruenti spiritu, & hilarem, & manu paratam ad boni operis effectum, non ex tristitia, & tāquam ex necessitate præbentem. Hilarem enim datorem diligit Deus. Festina, inquit, & fac primum mihi. Sicut Abraham in angelorum aduentu ad boues festinauit, & uitulum ad eorum prandium detulit: & sicut Sara festinauit ad panes subcinęritios faciendos, ut acciperet illum in cœlis absconditum panem, festina, & fac sicut Abraham hostias Deo. Non primum tibi, & postea mihi: non sicut Cain, & Ophni, & Phinees, filij Heli sacerdotis: qui despiciebant honorem Dei, primum sibi sacrificiorum primitias eligentes ex omnibus donis, quæ Deo offerebantur.

Illa ergo uidua quod imperatum est ei a propheta, festinanter effecit, & fructum suum festinanter impleuit, prouidens locupletem esse fructū operantibus in Deo repositum. Propheta uero præparationem uiduæ suscepit, gustauit, locutus est, & domum eius omnibus bonis repleuit. Hęc, inquit, dicit spiritussanctus. Non deficiet farina hydriæ, & oleum de capsace, donec det Dn̄s pluuiam super terram. Et quare usque illud temporis finem benedictionis dedit. Necessario utique. Oportebat enim nouam gratiam sicut pluuiam superuenire in terram, & ueterem legem accipere terminum, & consequens est opus uerbo. Videtis ergo quomodo hospitalitatis mercedes benedicta uidua consequenter recepit. Bonorum enim laborum fructus gloriosus est apud Deum, & inconcussa radix prudentiæ.

Habetūr in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS ELISEI PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

ELISEVS Propheta erat ex Abelmuth, de solo Rubim, quo super huiusmodi cōtigit miraculum: Quod simulatque satus est in Galgalis, Bos illa aurea in Selon clamore tam acuto uociferata est, ut auribus acciperetur Hierosolymis. Exposuit tunc prodigium sacerdos: Hæc, inquit, argumento sunt, prophetam hodie in lucem esse editum, qui cōminuet sculptilia, & confringere, & euertet conflatilia. Prodigia porrò innumera Deus per manum Elisei designauit. Cæterum carnis debitum soluens, in Sebastopoli Samariæ, supremo honore affectus est. Vaticinatus est autem de aduentu Christi: & aquas in Hierico steriles, quę amaræ sunt admodum, medendo dulcorauit, addens: Hæc, inquit Dominus, sanabo aquas istas: confestimque sanatæ sunt in hanc usque lucem hodiernam. Quin & exanimatis etiam uitam restituit. Leprosum item Naaman Syrū a lepra uindicauit. Giezi contra puerum suum leprosum reddidit. Et ubi iam efflasset animam, extinctum tanquam ab orco reuocauit.

ITEM VITA ELISEI PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de P tribus ueteris testamenti.

ELISEVS Heliæ discipulus ex Anathot oppido, ex tribu Ruben. In cuius ortu aurea uitula in Galgalis mugitum dedit, eiusq; uox in Hierusalem pertonuit. Tunc quidam parasagus uates dixit: Hodie in Hierusalem natus est propheta, qui cuncta eorū destrueret idola. Hic gemino Heliæ glorificatus spiritu, plurimis atq; magnis uirtutum signis emicuit. Iordanis trāsitu suo diuisus, refrenatis undis, retrò cōuertit aquas. Hierico sterilem, dimisso uasculo, ad fœcunditatem perduxit. Pueros insultantes sibi uerbo, bestijs crédidit repente uoratum. Sanguineas aquas in necem hostium decurrere fecit. Item sterilem conceptione uerbo fœcundauit, eiusq; filium mortuum suscitauit. Ciborum temperauit amaritudinem. Deniq; ex decem panibus plebem saturans, reliquias collegit. Naaman a lepræ stigmatibus lauacro Iordanis purgauit. Lepra quoq; maledictum aspersit discipulum. Ferrum securis in Iordanem mersum, ligno in aquam misso, supernatare cœpit. Hostes Syriç cęcitate percussit. Mortem incredulo prędicauit. Flagrorem quadrigarū fugauit. Hostiū obsidionem dispersit. Famem repulit. Postremo 1 post mortē exanimi cadaueri uitā dedit. Cuius sepulchrum usq; hodie in Sebastia ciuitate ostenditur, honore satis dignum, & digna habitum ueneratione.

1 Si Eliseus mortuus mortuum suscitauit, non attendas haretice sanctorū cineres, fauillas, ossaue tempore consumpta, sed diuinā uirtutem, & spiritussancti gratiā in eis radiantem & coruscantem.

VITA HABVTHÆ IEZRACLITÆ PER DIVVM Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Habetur in libro tertio officiorum eius Cap. 9.

QVÆ Sancto Habuthę fuit causa mortis, nisi honestatis contēplatio? Nam cum ab eo uineam Rex posceret, pecuniam daturū se pollicens, indecorum precium pro paterna recusauit hęreditatæ, maluitq; morte declinare huiusmodi turpitudinē. Non mihi (inquit) fiat a Dño, ut dem tibi hæreditatem patrum meorum. Hoc est, tantum mihi opprobrium non fiat, non permittat Deus tantum extorqueri flagitiū. Non utiq; de uitibus dicit, Neq; enim de uitibus curu est Deo, neq; de terreno spacio, sed de iure loquitur patrum. Potuit utiq; & aliam uineam de uineis regis accipere, & in amicis esse, in quo non mediocris seculi huius utilitas æstimari solet, sed quod turpe erat, iudicauit non uideri utile, maluitq; periculum cum honestate, quam utilitatem cum opprobrio. Vulgarem utilitatem loquor, non illam in qua etiam honestatis gratia est.

Deniq; & ipse Rex potuit extorquere, sed impudens arbitrabatur, sed occisum doluit. Dñs quoq; mulieris immanitatem, quæ honestatis immemor, turpe antetulit lucrum, Congruo supplicio plectendam annunciauit. Turpis est itaq; omnis fraus.

ITEM DE EODEM PER EVNDEMMET Diuum Ambrosium Episcopum.

Est caput primum libri eiusdem de Habuthe Iezraelita.

HABVTÆ Historia tempore ueteris est, usu quotidiana. Quis enim diuitum nō quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum non exturbare cōtendit agellulo suo pauperem, atq; inopem

auiti ruris eliminare finibus? Quis contensus est suo? Cuius nō inflammat diuitis animum uicina possessio? Non igitur unus Achab natus est. Sed quod peius est, quotidie Achab nascitur, & nunquā huic seculo moritur. Si unus occidat, assurgunt plurimi, plures qui diripiant quam qui amittāt. Non unus Nabuthę pauper occisus est: quotidie Nabutę sternitur, quotidie pauper occiditur.

Hoc metu percitum humanum genus cedit iam suis terris, migrat cum paruulis pauper onustus pignore suo, sequitur uxor illachrymans, tanquā ad bustum prosequatur maritum. Minus tamen deplorat illa, quæ deflet suorum funera, quia & si amisit coniugis præsidium, sepulchrū patet, & si filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus teneræ prolis iniuria.

Quousque extenditis diuites insanas cupiditates? Nunqd soli habitabitis super terram? Cur eiicitis consortem naturæ, & uindicatis possessionem naturæ? In cōmune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est, Cur uobis ius proprium soli diuites arrogantis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum uestimentis nascimur, nec cum auro argentoque generamur, Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo, nudos recipit terra, quos ædidit, nescit fines possessionū sepulchro includere, cespes angustus æque & pauperi abundat & diuiti, & terra quæ uiuentis non cœpit affectum, iam diuitem capit, Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes similes gremio claudit sepulchri.

Quis discernat species mortuorum? Reduperi terram, & si potes diuitem deprehende, Bruderato paulopost tumulum, & si cognoscis egentē argue, nisi forte hoc solum quod cum diuite plura pereunt. Sericæ uestes & auro in texta uelamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna uiuentium, non subsidia defunctorum sunt, Vnguentum accipis diues, post mortuus es, & fœtidus es, perdis alienam gratiā, nec acquiris tuam. Hæredes relinquis qui litigent cum hæredibus, relinquis depositum magis hęreditarium, quam cōmodum uoluntarium, qui quod relictum est minuere ac uiolare formident, Si frugi hęredes sunt, custodiunt, si luxuriosi exhauriūt. Itaque aut bonos hęredes perpetua condemnas sollicitudine, aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

VITA IOB PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetūr in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IOB filius Zare de Bosra, Rex Idumeorum quartus post Esau, successor Bale filij Beor, homo gentilis, fidelis, stabilis, humilitate summus hospitalitate pręcipuus, in disciplina māsuetus, in eleemosynis largus, diues in censu, exemplum factus egenis, locuples in liberis.

Quibus repente orbatus, tentationi traditur, sed contra tentationē fide religionis armatus, fit gloriosus in certamine, æquanimis in dolore, damna rerum pertulit, funera pignorum doluit, corporisque uulnera patienter excepit, et inter supplicia semper deum glorificauit, mala sua sapienter sustinuit, coniugis uerba & amicorum ratione superauit. Pro tanta uirtute sapientiæ, duplici in fine subleuatā remuneratione, & post rerum casum mul-

tiplici claritate donorum. Nā post noctis tristitiam diem genuit. Post fœtorem ulcerum casiæ odore fragrauit: sed & post abiectionem eorum in unctione Regni promeruit, & stibium in acceptum laudis assumpsit. Vixit autem post plagam centū septuaginta & octo annis, & mortuus est, atq; sepultus in regione sua. Hunc uero Hebræi asserunt non fuisse de genere Esau, sed de Nachor fratris Abrahæ descendisse stirpe, & fuisse eum temporibus Patriarcharum. Nachor enim genuit Hus, de cuius stirpe Iob creditur generatus, secundum quod in exordio uoluminis eius notatur, inquiens: Vir erat in terra Hus, nomine Iob.

VITA SANCTI IOB PER D. ZENONEM Episcopum Veronensem scripta.

Est sermo. 16. libri secūdi sermonū eius.

SACRÆ historiæ, fratres dilectissimi, ad hoc nobis est tradita legenda narratio, ut maiorum, si fieri potest, saltem aliqua ex parte mores imitemur, si non possumus imitari uirtutes. Tanta enim probitate uixerunt, ut pars felicitatis sit nosse quid fecerint.

Igitur Iob uir fuit iustus & uerax, ab uniuersis cōcupiscentijs huius mūdi segregatus: conuersatione lipidus, mente limpidior, usq; adeo circunspectus, atq; irreprehensibilis, ut dei sit testimonio collaudatus. Vnde non immerito beatus beata uita fruebatur. Nanque erat illi splēdidissima domus, diues census, diues quoq; numerus liberorum, et quod est parentibus gratum utriusq; sexus, & inuicem se amantium: 1 quorum pro numero deo diuturnas hostias offerebat. Tanto autem puritatis & fidei erat muro munitus, ut non auderet eum attentare diabolus, nisi a deo iussus. 1

Ecce in lege natura sacrificiū. Quare ergo lex gratiæ nullū habebit sacrificium? Habet profecto, & illud est Missa, cum cætera oīa spiritualia & in æterna sacrificia cōmunia sint omni legi & tempori.

Iam hic cōsiderate, fratres, queādmodum sæuierit incitatus, qui ferri nō potest blandus. Igitur famigerabile committitur prælium, illinc diabolus horrendum totis intonans armis, ministrisq; insuper suis in auxilium concitatis, terribili increpans tuba prædonum, quæ corda face furiali succensa, impetibus crebris passim totas hominis dei facultates inuadit. Subito rapina, igne, ferroq; uniuersa uno momento disperdit. Hinc Iob alta fidei radice robustus, tot nuncijs lugubribus tunditur, nec mouetur, sed tantum benedicit deum, facultatesq; suas contemnendo custodit.

At ubi diabolus aggressuris tantis nihil se profecisse cognoscit, omnem impietatis suæ rabiem in filios eius effundit. Nam cum solito more unanimes unà epularentur in domo, subito concussis toto nixu quatuor angulis eius, in confusam molem parietibus tectisq; labentibus, illam sanctissimam fratrum cohortem sepelit anteq; iugulet. Taleq; est cōmentus impietatis excidium, ut in illa unius funeris turba, paternus dolor non sufficeret orbitati. Cum nescit quem primum plangat, quem priorem inueniat, cui primum iustitiam crudi funeris soluat. Quo nuncio accepto, dei seruus scidit uestimenta sua, non ut deo inuidiam faceret, sed ut expeditius cum hoste pugnaret. Contempsit deniq; in perditis facultatibus diuitem, dissimulauit in amissis liberis patrem, in pœna sui corporis iustum. Nanq; summo capitis a uertice usq; ad imos ungues pedum, plaga inimici percussus, populosis ulceribus non distinctum, sed totus unum uulnus est factus.

Verumtamen in his omnibus nihil aduersus deum improbe loquitur. Nō uxori illicita suadenti succumbit. Non amicis insultantibus cedit, sed

uictor crudelitatis & impietatis, in sterquilinio fœtido scaturiente uermibus sedet, quasi nihil passus, sed solo dei timore contentus. O' felix uir, qui mira patientia deum promeruit, diabolum uicit, sanitatem recepit, facultates liberosq; suos non perdidit, sed mutauit. Iob, quantum intelligi datur, fratres charissimi, Christi imaginem præferebat. Denique co nparatio inducat ueritatem.

Iob iustus dictus a deo est; ipse iustitia, de cuius fonte omnes qui beati sunt gustant. Ecce enim de ipso dictum est, Orietur uobis sol iustitię. Iob uerax est appellatus. Adest uera ueritas dominus, qui ait in Euangelio, Ego sum uia et ueritas. Iob diues fuit. Et qd ditius domino, cuius sunt omnes diuites serui, cuius est orbis totus, omnisq; natura, beatissimo Dauid dicente: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarũ, & uniuersi qui habitant in eo. Iob diabolus ter temptauit. Similiter Euãgelista perhibente, & dominũ ter est tentare conatus. Iob facultates quas habuit, amisit: & dominus cœlestia sua bona, amore nostro neglexit; pauperemq; se fecit, ut nos diuites faceret. Iob filios furens diabolus interemit; & domini filios prophetas insanus populus pharisæus occidit. Iob ulceribus maculatus est, & dominus sumendo carnem, totius humani generis peccatorũ est sordibus obsoletatus.

Iob uxor sua hortatur, ut peccet, & dominum, ut corruptelam seniorũ sequatur, synagoga compellit. Iob amici sui insultasse perhibentur, & domino sui sacerdotes, sui insultauere cultores. Iob in sterquilinio pleno uermibus sedet; dominus quoq; in uero sterquilinio, id est, in huius mundi cęno uersatus est, inter ebullientes diuersis sceleribus ac libidinibus homines qui ueri sunt uermes. Iob & sanitatem recepit & facultatem, & dominus resurgens non sanitatem tantum, sed immortalitatem in se credentibus præstitit, dominiumq; totius naturæ recuperauit, sicut est ipse testatus dicens, omnia mihi tradita sunt a patre meo. Iob uicarios filios genuit, dominus quoq; post prophetas filios, sanctos apostolos procreauit. Iob beatus quieuit in pace, dominus autẽ manet benedictus in æternum ante secula, & a seculis, & in cuncta secula seculorum. Amen.

Ex libro primo officiorum eius. Cap. 19.

ITEM DE SANCTO IOB PER DIVVM Ambrosium Episcopum Mediolanensem.

QVID Sancto Iob, uel in uirtute defuit, uel in uitio obrepsit? Quomodo laborem ægritudinis, frigoris, famis, pertulit? Quomodo despexit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, census, aut uoluptatis studia, cupiditatesq; excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, uel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur gratia sibi, si unquam uel non uoluntariam celauisset culpam, uel reueritus esset multitudinem plebis, quo minus annunciaret eam in conspectu omnium? Neq; enim consentaneæ sunt uitijs uirtutes, sed sibi constant. Quis igitur tam fortis, quam sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem uix reperit?

VITA TOBIÆ PER D. ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in lib. eius de patribus ueteteris testamenti.

TOBIAS filius Annaniæ ex tribu Neptalin de ciuitate ciciel, quæ est in regione Galileę. Hic captiuus ductus est ad Salmanasar Regē Assyriorum in Nininem. Vir in timore Dei summus, in opere magnificus, in 1 exequiarum curis deuotus. Qui dum mortuos sepeliret, & inopes pasceret, cæcitatem luminis incurrit, & post tenebras reseratis oculis, lumen claritatis promeruit. Iacet in Niniue sepultus in pace.

1 Si commendatur sanctus Tobias de curis exequiarum & sepultura mortuorum, Quare hæc damnantur hoc tempore a nouis hæreticis?

ITEM DE SANCTO TOBIA EX D. Ambrosio Episcopo.

Est caput primum libri eiusdem de Tobia.

LECTO prophetico libro, qui inscribitur Tobias, quamuis plene uobis uirtutes sancti Prophetæ scriptura insinuauerit, tamen compēdiario mihi sermone de eius meritis recensendis & operibus apud uos utendum arbitror, ut ea quæ scriptura historico more digessit latius, nos strictius comprehendamus, uirtutum eius genera uelut quodam breuiario colligentes.

Fuit uir iustus, misericors, hospitalis, & ob uirtutes qbus præditus fuerat, subijt erumnam Captiuitatis quam ferebat humiliter atq; patienter, cōmunem magis iniuriam, quam priuatam dolens. Nec sibi uirtutum suffragia nihil profuisse deplorans, sed magis eam cōtumeliam minorem peccatorum suorum precio illatam arbitratus, meruit edictum, ne quem ex filijs captiuitatis mortuum sepultum daret. At ille interdicto non reuocabatur magis quam incitabatur, ne deserere officium pietatis, mortis metu uideretur. Erat misericordiæ precium, mortis pœna. Talis flagitij deprehensus reus, uix tandē per amicum potuit direpto patrimonio egenus & exul restitui suis. Iterum in his uersabatur officijs, si quid alimenti foret peregrinum cum quo cibum sumeret quærens.

Itaque cum a sepulturæ fessus reuerteretur munere, appositis sibi edendis subsidijs, misso filio quærebat consortem conuiuij. Dum conuiua accersitur, nunciatis insepulti corporis reliquijs, deserebat, nec putabat piū ut ipse cibum sumeret, cum in publico corpus iaceret examine, Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam si uiuentes operire nudos præcipit, quanto magis debemus operire defunctorum corpora? Si uiantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domū profectos unde iam non reuertentur? Ego, inquit. Iob super omnem infirmū fleui. Quis infirmior defuncto, de quo dicit scriptura alibi: Super mortuum plora? Ecclesiastes autem ait. Cor sapientum in domo luctus, cor autem stultorum in domo epularum. Nihil hoc officio præstantius, ei conferre qui tibi iam non possit reddere, uindicare a uolatilibus, uindicare a bestijs consortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detulisse produntur, homines denegabunt?

Tam Sancto fessus officio Propheta dum requiescit in cubiculo suo, cadenti de passerum nido albugine, cœcitatem incidit, nec conquestus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis se doluit obsequiorum quam oculorum munere, nec cœcitatem pœnam, sed

impedimentum putabat. Et cum uictum mercede leuaret cōiugis, ne quid furtiuum domum suam intraret cauebat, uxor hœdum pro mercede acceperat. At ille plus honestati quam pietati consulens cui sua deerant, alimoniam cōmendauerat proximo suo, quā toto uitæ suæ tempore in tanta indigentia non popofcit. Vix ubi se fessum uidit & depositum senectute, insinuauit filio, non tam cupiens cōmendatum reposcere, quam sollicitus ne fraudaret hæredem.

Quod igitur cōmendauit pecuniam, & non fœnerauit, iusti seruauit officium. Malum est enim fœnus quo quæruntur usuræ, sed non illud fœnus malum, de quo scriptum est: Fœnera proximo tuo in tempore necessitatis illius. Nam Dauid ait: Iustus miseretur & cōmodat, aliud illud fœnus iure execrabile, dare in usuram pecuniam, quod lex prohibet. Sed Tobias hoc refugiebat qui monebat filium in præceptum domini preteriret, ut ex substantia sua eleemosynam faceret, non pecuniam fœneraret, non auerteret faciem suam ab ullo paupere, Hæc qui monet, condemnat usuras fœnoris, ex quo multi quæstum fecerunt, & multis cōmendare pecunias negocio fuit. Et quidem eam prohibuerunt sancti: Quo grauius malum fœnus est, eo laudabilior qui illud refugit, Da pecuniam si habes, prosit alij quæ tibi ociosa est, Da quasi non recepturus, ut lucro cedat, si reddita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam, si fraudaris pecuniam, acquires iustitiam. Iustus est enim qui miseretur & cōmodat. Si amittitur pecunia, comparatur misericordia. Scriptū est enim: Qui facit misericordiam, fœnerat proximo.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA IVDITH PER D. ISIDORVM
Episcopum ispalensem scripta.

IVDITH Filia Merari de tribu Simeō, magnanimis in gloria uirorum. Hæc pro salute populi morti se obtulit, nec trepidauit furorem Regū. Nam dormitantem necauit principem suum, saluoq́ pudore, suis ciuibus triumphalem uictoriam reportauit. Vixit annis centum & quinque. Sepulta est in Spelunca sui uiri Manasse in ciuitate Bague, quæ est in tribu Iuda, inter Dothain & Balmon.

Est præfatio eius in eundem librum.

ITEM DE EADEM PER DIVVM
Hieronymum Presbyterum stridonensem.

APVD Hebræos liber Iudith inter hagiographa legitur: cuius autoritas ad roboranda illa quæ in cōtentionem ueniunt minus idonea iudicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus inter historias computatur.

1 Sed quia 1 hunc librum synodus Nicena in numero sanctorum scripturarum legitur computasse: acquieui postulationi uestræ imò exactioni, & sepositis occupationibus quibus uehementer artabar: huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quam ex uerbo uerbum transferens. Multorum codicum uarietatem uitiosissimam amputaui: sola ea quæ intelligentia integra in uerbis Chaldæis inueniri potui, latinis expressi: Accipite Iudith uiduam, castitatis exemplum: et triumphali laude, perpetuis

Ecce quomodo sacta oecumenica synodus est illa, quæ sacros libros inter canonicas scripturas computat. Non possum me cohibere.

petuis eam præconijs declarate. Hanc enim non solum fœminis, sed & uiris imitabilem dedit: qui castitatis eius remunerator, uirtutem ei talem tribuit, ut inuictũ omnibus hominibus uinceret, & insuperabilem superaret.

bere lector, quin strivolam hic Erasmi cẽsuram tibi indicem. Ait enim, Non affirmat Hiero. approbatum hunc librum in synodo Nicena, Sed ait, legitur computasse. O argutum Sophistam. Et quid est Synodum computasse librum in numero sanctarum scripturarum, nisi illam approbasse, inter canonicos admisisse, atque ecclesijs legendum sua autoritate præstitisse? Sicine bone uir pijs lectoribus illuditur? Quod si Nicenæ synodi deliberatio non te permouit, quare non adhæsisti uel Carthaginensi Concilio. 3. Canone. 47. & Florentino sub Eugenio quarto celebrato, necnon Innocentio primo, ubi hic liber in Canone sanctarum scripturarum recensetur? An forte parua tibi uisa est tanti uiri autoritas, etiam si dicat tantummodo legitur?

ITEM DE SANCTA IVDITH PER D. Ambrosium Episcopum Mediolanensem.

Habetur lib. 3. officiorũ diui Ambro. ca. 13.

ECce Tibi Iudith se offert mirabilis, quæ formidatum populis uirum Holofernem adijt, Assyriorum triumphale septrum caterua. Quem primo formæ gratia & uultus decore perculit, deinde sermonis circumscripsit elegantia. Primus triumphus eius, quod integrum pudorem tabernaculo hostis reuexit. Secundus, quod fœmina de uiro reportauit uictoriam, fugauit populos consilio suo. Horruerunt Persæ audaciam eius. Vtrinque (quod in illis Pythagoreis duobus mirantur) non expauit mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis: non unius ictũ carnificis, sed nec totius exercitus tela trepidauit.

Stetit inter cuneos bellatorum fœmina, inter uictricia arma, secura mortis. Quantum ad molem spectat periculi, moritura processit, quantum ad fidem, dimicatura. Honestatem igitur secuta est Iudith, & dum eã sequitur, utilitatem inuenit. Honestatis enim fuit prohibere, ne populus Dei se prophanis dederet, ne ritus patrios & sacramenta proderet, ne sacris uirgines, uiduas graues, pudicas matronas, Barbaricæ subijceret impuritati, ne obsidionem deditione solueret; Honestatis fuit se malle pro omnibus periclitari, ut omnes eximeret periculo. Quanta honestatis auctoritas, ut consilium de summis rebus fœmina sibi uendicaret, nec principibus populi cõmitteret? Quanta honestatis auctoritas, ut Deum adiutorem præsumeret? quanta gratia, ut inueniret?

ADHVC DE SANCTA IVDITH PER eundem Diuum Ambrosium Episcopum.

Habetur in libro eius de uiduis.

SEd nec fortitudo bonæ uiduæ deesse consueuit. Hæc enim uera est fortitudo, quæ naturæ usum, sexus infirmitatem, mentis deuotionem trãsgreditur. Qualis in illa fuit, cui nomen Iudith, quæ uiros obsidione fractos, perculsos metu, tabidos fame, sola potuit a colluuione reuocare, ab hoste defendere.

Etenim ut legimus, cum Holophernes successu multorum terribilis præliorum, intra muros innumera uirorum milia coegisset, armatis pauentibus, & de extrema iam sorte tractantibus, extra murum processit, & illo præstantior exercitu quem liberauit, & eo fortior quem fugauit. Sed ut discas maturæ uiduitatis affectum, seriem ipsam prosequere scripturarum.

Aedibus enim uiri sui quibus ille defunctus est, ue stem iocunditatis deposuit, mœroris assumpsit, per omnes dies intenta ieiunio, sabbato tantũ & dominica, sacratarumq́ temporibus feriarum non refectioni indulgẽs, sed religioni deferens. Hoc est enim siue manducatis siue bibitis, in nomine domini Iesu Christi agenda esse omnia, ut etiam ipsa refectio corporalis sacro religionis cultui deferretur.

2 Diuturnis igitur mœroribus & quotidianis 2 roborata ieiunijs sancta Iudith, quæ seculi oblectamenta non quæreret, periculi negligẽs, mortisq́ contemptu fortior, ut cõmento strueret dolum, uestem illam iocunditatis, quam uiuẽte uiro uestri solebat, se induit, quasi placitura uiro si patriam liberaret. Sed uirum aliũ uidebat, cui placere quærebat. Illum utiq; de quo dictum est: Post me uenit uir qui ante me factus est. Et bene coniugales pugnatura resumpsit ornatus, quia monimenta coniugij arma sunt castitatis. Neq; enim uidua alijs aut placere posset aut uincere.

Diuturnis mœroribus, & quotidianis roborata ieiunijs.

Quid cætera prosequamur, quod inter tot milia hostium casta permãsit? Quid eius sapientiam prędicemus, quod huiuscemodi est cõmenta cõsilium, ut dum potentem elicit intemperantia, a se inferiores arceret, occasionem pararet uictoriæ, abstinentiæ meritum, pudicitiæ gratiam reseruaret. Nec cibo enim ut legimus maculata nec adultero, non minus seruatæ castitatis ex hostibus reuexit trophæum, quam patriæ liberatæ.

Quid sobrietatem loquamur? Temperantia enim uirtus est fœminarũ. Inebriatis uino uiris, et somno sepultis, abstulit uidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscidit caput, per medias hostium acies intemerata processit. Aduertatis igitur quantum nocere mulieribus possit ebrietas, quando uiros uina sic soluunt, ut uincantur a fœminis. Esto igitur uidua temperans, casta primũ a uino, ut casta possis esse ab adultero. Nequaquam te ille tentabit, si uina non tentent. Nam si Iudith bibisset, dormisset cũ adultero. Sed quia non bibit, haud difficile ebrios exercitus unius sobrietas & uincere potuit & eludere.

Nec dexteræ tantum hoc opus, sed maiora trophęa sapiẽtiæ. Nam manu solum Holophernem uicisset, consilio autem omniũ hostium uicit exercitum. Suspenso enim Holophernis capite, quod uirorum consilio non potuit excogitari, suorum erexit animos, hostium fregit, suos pudore excitãs, hostes quoq; terrore percellens, eo quod cęsi sunt & fatigati. Ita unius uiduæ temperantia atq; sobrietas, non solum naturam suam uicit, sed quod est amplius, fecit uiros etiam fortiores.

Nec his clara successibus, cui utiq; gaudere & exultare licebat iure uictoriæ, uiduitatis reliquit officiũ, sed contẽptis omnibus qui eius nuptias ambiebant, uestem iocunditatis deposuit, uiduitatis resumpsit, nec triumphorum suorum amauit ornatus. Illos existimans esse meliores, quibus uitia corporis, quam quibus hostium arma uincuntur.

VITA ESTHER PER DIVVM ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ESTHER Regina filia fratris Mardochæi, de stirpe Beniamin, captiua de Hierusalem in urbe Susis translata, atq; ob aspectum formę perspicuę uirginitatisq́ excellentiam, Regis Persarum connubijs co

pulata est. Hæc, ut populum suum a periculo liberaret, morti se obtulit, amicumque Regis aduersum populum Dei nepharia persuadentem cruci tradendum persuasit, gentemque liberam ab excidio eruit, & a seruitute eripuit. Iacet sepulta in Susis urbe Medorum, in qua etiam & regnauit.

VITA ET MORS ESAIÆ PROPHETHÆ per D. Epiphaniũ Cõstantię Cypri episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

ESAIAS Propheta quidem in Hierusalem de tribu Iuda ortus est: sub Manasse uerò Rege iuda sectus in duas partes, occubuit. Tumulatus est sub quercu Reges iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias Rex obstruxerat, cum eas undas peruias efficeret. Fontem quippe Deus Seloam causa prophetæ absoluit, quod priusquam moreretur, pusillum precatus 1 est, uti undas illic effingere dignaretur. Et cõfestim demisit illi cœlitus aquam uiuentem, unde sortitus est locus ille appellationem Siloam, quod, siquis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque Rege, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Esaiæ effectum, ut exigua lympha scaturiret, quod populus in obsidione hostium teneretur, & ne ipsa periret undis destituta ciuitas.

1 *Vide efficaciam orationis Esaiæ.*

Milites igitur perscrutabantur undique, ubi nam sedare sitim daretur; ignorabant etenim. Vrbe quippe iam potiti, obsidebant Seloam. Quandocunque itaque Iudæi aquatum uenerãt, scaturiebat eis unda, & aquabant: exterarum uero nationum homines reperire nesciebant, latex nanque aufugiebat. Eoque ad hodiernum usque diem eructatur clanculum, quò signi ficet mysterium. Cæterum quandoquidem Esaiæ prophetæ istuc acceptũ referunt, in perennem eius rei memoriam, populus accurate prophetam istic solo reddidit cum gloria, & honorificé, ut 2 per eiusdem intercessiones in consummationem usque seculi, aquæ eiusmodi fructus impetretur, cui scilicet usum referebant acceptum. Extat autem monumentum Esaiæ finitimum sepulturæ principum post sepulchra sacerdotum, uersus Notum partemque Meridionalem. Salomon enim Hierosolymã constituens, Regum excitauit Mausolea, pro ut illa Dauid descripserat. Existit autẽ Orientem uersus Sion, quæ introitum a Gabaoth possidet, quæque ab oppido uiginti distat stadijs. Foueam præterea fecit illic incomprehensibilem, magnæ etiam dum parti mortalium incompertam.

2 *Ergo sancti post mortem orant pro nobis, & impetrant exhiberi nobis a Deo beneficia.*

ITEM VITA ESAIÆ PER D. ISIDORUM Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ESAIAS filius Amos, non illius prophetæ, sed alterius, qui simili nuncupatus est nomine. Ille ex genere pastorum fuit, oppido Thecue: hic autem genere nobili ortus in Hierusalem. Quem etiã aiunt Hebræi socerum fuisse Manasse. 3 In quo tanta fuit sanctitas, & uitæ excellentia, ut unam tantum dicatur habuisse tunicam cilicinam. Quanquã etiam postmodum pro delictis populi abijt, & sacco membra cooperuit; sed & hoc ad extremum deposito, iuxta imperium Domini, nudo corpore, nudoque uestigio in cõuentu populorum uersatus est. Sicque æstiuum feruorem, hyemisque pruinas, atque imbrium tempestates sustinuit, ut Dei præ

3 *Aduertis quõ ex uilitate uestimenti arguat uitæ sanctitatẽ & excellentiã? Cur ergo reprehẽdũt modo Heretici in seruis Dei uestium asperi-*

tatem et uilitatem? Nonne & Praecursor dominu ciliis & aspersis indumētis usus est? et ppterea etiā ab ipso Saluatore sūmopere laudatus?

ceptis obediret, & deploraret populi delicta. Hic quindecim gradibus recedentē umbram retro ascendere iussit. Cuius oraculo Rex Ezechias mortis dilationem promeruit. Quem Manasses extensum a uertice per mediū Serra secuit, atrociq́ supplitio & cruciatu extinxit. Tradunt autē Hebraei duabus de causis occisum fuisse Esaiam: Vnā, quod eos appellauerit principes sodomorum, & populum Gomorrae; Alteram, quod testante Domino ad Moysen: Nemo potest uidere faciem meam, & uiuet; iste ausus est exclamare: uidi Dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum; Non arbitrantes cęcati mente Iudaei, quod in sequentibus faciem & pedes Dei Seraphin texisse nouerat, ac mediam tantum eius uidisse speciem. Sub quercu Rogel requiescit iuxta decursus aquarū, quas Ezechias Rex Iuda molem construendo terrae exposuerat.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS HIEREMIAE PROPHETAE PER D. Epiphanium Constantiae Cypri Episcopum descripta.

HIEREMIAS propheta Anathothides apud Taphnas in Aegypto, a plebe lapidibus obrutus occubuit. Iacet uero in eo loco sepultus, quo dudum Pharao Rex habitauerat, quoniam Aegyptij postea magna cum religione colebāt, 1 ubi pluribus se officijs ab illo adiuuari cognouerunt. Aspides enim, & undarum beluae, quas Hephod appellitant Aegyptij, Graeci uero τοὺς κροκοδείλους, eos interimētes, postulationis Hieremiae beneficio, ex illis finibus sunt profligati; nec eam aspidū furor, quàm ex flumine ratione pari bestiarum insidiae. Quicq́ uel hodie adhuc fideles comperiuntur, eodem in loco supplicare consueuerunt, & sumpto puluere morsiunculis ascidum medentur: Ferae quoq́ aquatiles hinc fugam dedere. Idem propheta sacerdotibus Aegypti notam exhibuit dicens: oportere olim cuncta eorum simulachra concidere, simul undiq́ manufacta praecipitari, ubi aegyptum ascēderit cum suo infante uirgo enixa, Deo equidem perquam amoena. Id quod tandem usu uenit illis.

1 Quid hic dicis Haeretice, qui sanctos uocas emortuos, & nil post mortē posse nugaris? Vides hic quot beneficia cōferantur Aegyptijs ad intercessionem sancti prophetae apud eos sepulti?

Hic est ille propheta, qui ante mutationem templi Arculam apprehendit quoq́ fuere in ea singula, & curauit ea absorberi in saxum. Et loquutus est sacerdotibus plebis, & quicunq́ aderant maioribus: Profectus Dominus è Sina in coelos; sed reuertetur in maiestate, & uirtute diuina. Et hoc aduentus ipsius indicium erit: Quādo gentes uniuersae ligno supplicabūt. Addidit praeterea: Arcam hanc nec quisquam reserabit unquam, neq́ sacerdotum, neque prophetarū, excepto Mose electo Dei. Tabulas, quas continet ipsa, nullus explicabit, praeter Aaron. Caeterum in Resurrectione primū Arca resurget, & prodibit è saxo, inq́ Sine monte locabitur; & omnes sancti ad eam confluent, ut illic suscipiant Dominum, & fugent inimicum seu aduersarium, qui perdere illos affectabat. Tunc saxum sigillauit digito, inscribens nomē Domini: & factus est typus instar sepulturae ferri; & nubes petram cooperuit; & cum sanè locum uix quisquam nouerit. Quin ne nomen quidem usq́ in hunc diem nec usq́ in consumationem seculi datur legere. Lapis deinceps ille habetur in solitudine, ubi primitus fabricata est arca, in medio montium, in quibus iacent Moses & Aaron sepulti. In noctibus porro nubecula nitet modo ignis eodem loci, pro typo qui erat ab initio, quoniā minime gētiū cessabit maiestas Dei a lege eius.

ITEM VITA HIEREMIAE PER D. ISIDO rum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

HIEREMIAS ex tribu sacerdotali, ortus in uico Anathot, qui est tribus milibus procul ab Hierusalem, sacerdos in Iudea positus, propheta in gentibus consecratus, antequam plasmaretur agnitus, antequam procederet sanctificatus, 2 & ut uirgo permaneret admonitus. Hic prædicare puer cœpit, arguens populum ob delicta, & sæpius cohortans ad pœnitentiam. Sed plebis perfide sæuientis crudelitate afficitur, atque sæpe ligatur in carcerem, & mittitur in lacum. Ad ultimũ autẽ apud Taphnas in Ægypto a populo lapidatur. Sepultus est in eo loco, ubi Pharao rex ægypti, habitauit. Veruntamen 3 precibus suis serpentibus ab eo loco fugatis, Aegyptios a noxio aspidum morsu eripuit. Insigni autem ueneratione, amplissimoque honore eundem ægyptij colunt. 4 Sepulchrumque eius insigni cultu hactenus uenerantur.

2 *Vides ne quõ etiã in Sanctis ueteris testamenti reperitur Virginitas?*

3 *Precibus Sancti Hieremiæ post mortem eius Serpẽtes ab Aegyptijs fugati sunt. Quid ergo dicũt Nenatores nostri tẽporis* *Sanctos post mortem non esse inuocandos? Et Sanctos nihil posse.*

4 *Nota ex hoc loco antiquum morem fuisse, sanctorum sepulchra in ueneratione haberi.*

ITEM ADHVC DE HIEREMIA PER D. Hieronymum presbyterum Stridonensem.

Est præfatio eiusdẽ in Hieremiam prophetam.

HIEREMIAS propheta cui hic prologus scribitur, Sermone quidem apud Hebræos Esaiæ & Oseæ, & quibusdam alijs prophetis uidetur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodẽ spiritu prophetauerit. Porro simplicitas eloquij, a loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathotites, qui est usque hodie uiculus, tribus ab Hierosolymis distans milibus. Sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, 5 uirginitate sua euangelicum uirum Christi ecclesię dedicans.

5 *Hieremias uirgo.*

Hic uaticinari exorsus est puer, & captiuitatem urbis atque iudææ non solum spiritu, sed oculis carnis intuitus est. Iam decem tribus Israel Assyrij in Medos transtulerant: iam terras earum coloniæ gentium possidebant. Vnde in Iuda tantum & in Beniamin prophetauit, & ciuitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto quod nos mẽsura metri, uersibusque reddidimus. Præterea ordinem uisionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus.

Librum autem Baruch notarij eius, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur, prętermisimus, pro his omnibus maledicta ab æmulis pręstolantes, quibus me necesse est, per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia uos me cogitis. Cæterum ad compendium mali rectius fuerat modum furori eorum, silentio meo ponere, quam quotidie noui aliquid scriptitantem, inuidorum insaniam prouocare.

VITA ET MORS EZECHIELIS PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

EZECHIEL Propheta è terra sarera de filijs Pontificum genus duxisse asseritur. Fato functus est tempore captiuitatis in regione

Chaldæorum. Plurima ille super reuersione populi prophetauit, deq; reditu filiorum Israel; necnon & de Aduentu Domini. Occidit autē illum dux populi, cum una secum incola foret in Babylone, sugillatus ab eo de cultibus idolorum. Quare in agro Maur funerauerunt eum, in monumento Sem & Arphaxad progenitorum Abrahæ. Et sepultura istæc ad nostra usq; tempora specus est duplex. Etenim Abrahā excitauit ad huius instar, Saræ coniugis suæ monumentū in Chebron: quod quia defossum sit atq; latens, duplex perhibetꝰ, è planicie, & in terra tabulatū, petraq; suspēsum.

Iste quidem propheta populo obiecit prodigium, cū peccatus esset ad amnem Chobar; ꝙ uidelicet cum deficerent undæ fluminis eius, falcem desolationis sperare deberent in finibus terræ; & quando exundaret fluuius ille, id signum esse reditus in Hierusalem. Et contigit illud. Etenim in terra spyriorum uir pius ille sepultus iacet; multiq; ad monumentum eius confluunt ad præcationem & obsequium. Sanè 1 quando tanta eò frequentia una ad monumentum eius conueniunt, formidant Chaldæi, ac metuunt, ne illum auferant; quapropter egredientem comitantur, & deducunt. Effecit uerò propheta consistere hic fluminis undas, quò terga darent filij Israel trans ripam. Cæterum Chaldæorum aliquot audaciores populū ponè persequi tentabant, qui quidem ad unum oēs submersi sunt.

1 Confluitur ad sepulchrum Prophetæ, ut ibi fundantur preces & exhibeatur obsequium. Contra id quod garriūt Hæretici præsentis temporis.

Iste quoq; propheta spontinis orationibus filijs Israel uberrimum piscium impetrauit commeatum, ut qui inedia tantū non perijssent, piscium esu reficerentur. Plurimis etiam illorum, qui aura uitali iam uesci desierant, uitam recuperauit. Is est quoq; uates ille, qui plebe iam depressa ac pessundata ab hostibus, stetit cōtra faciem ducum illorum, & confundebat eos portentis & miraculis, ita ut milites territi manum tollerent de tabula. Tunc populo suo Ezechiel dixit: Propterea quod parum conuenit inter uos, spes uestra interijt. Nunc in prodigijs per ossa mortuorum fecit illos, quoniam est spes Israel cum præsente, tum ætate futura. Hic est, inquam, propheta, qui quanq; esset in regione Chaldæorum, pleraq; tamen populo, quæcunq; in Hierosolymis, inq; templo fiebant, aperuit.

Iste quoq; propheta eduxit eos de finibus Chaldæorum, & reduxit in Hierusalem ad redargutionem impiorum, & infidelium. Hic Ezechiel per Mosen contemplatus est situm templi, murumq; eius speciosum, prout loquutus est etiam Daniel, uti olim cōderetur. Hic in Babylone iudicauit tribum Dan & Gad, ꝙ impiè egissent aduersus Dominum, persequendo eos qui legi fidem suam astrinxerant. Obtulit autem illis insigne prodigium siue ostentum; qm̄ angues deuorauerunt infantes eorum, & omnia iumenta ipsorum. Prędixitq; quòd culpa eorum nequeat populus regredi Hierosolymam, quin in Media permanerent, quòad resipiscerent, & in uiam, quod aiunt, redirent. Erat sanè unus illorum qui eum interemit; oppositus enim erat illi, usq; in diem obitus sui.

ITEM VITA EZECHIELIS PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetūr in libro eius de patribus ueteris testamenti.

EZECHIEL Sacerdos filius Buzi, genitus in terra Sariara, in typo Christi filius hominis uocatus. Hic captiuus cum Ioachin in Babylonia ductus est, & ad captiuos prophetauit, corripiens eorum offensiones:

& zelo Dei motus, cuncta eorum crimina & turpitudines arguit. Quem dux populi Israel interfecit, pro eo quod auctoritate pontificali corripitur ab eo ob impietatem sacrilegij. Sepultus est autem a populo in Agro Maurim, & Arphaxat.

ITEM DE EZECHIELE PER D. Hieronymum Presbyterum.

EZECHIEL Propheta cum Ioachin rege Iuda captiuus ductus est in Babylonem, ibique his qui cum eo capti fuerant, prophetauit, pœnitentibus quod ad Hieremiæ uaticinium se ultro aduersarijs tradidissent, & uiderent adhuc urbē Hierosolymā stare, quā ille casurā esse prędixerat. *Est præfatio eiusdē in Ezechielem.*

Trigesimo autem ætatis suæ anno, & captiuitatis quinto, exorsus est ad cōcaptiuos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldęa, Hieremias in Iudæa prophetauerunt.

Sermo eius nec satis disertus, nec admodum rusticus est, sed ex utroque medie temperatus. Sacerdos & ipse fuit; sicut Hieremias, principia uoluminis & finē magnis habens obscuritatibus inuoluta. Sed & uulgata eius æditio non multum distat ab Hebraico. Vnde satis miror, quid causæ extiterit, ut si eosdem in uniuersis libris habemus interpretes, in alijs eadem, in alijs diuersa transtulerint.

VITA ET MORS DANIELIS PROPHETAE PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis Prophetarum.

DANIEL propheta è tribu quidem fuerat Iuda, genere patritius, optimatumue regię administrationis filius, adhuc admodū infans pusio è Iudæa in Babylona perductus est. Prognatus autē in Bethebero supiore non porrò ab Hierosolymis. Et ea semper fuit uir ille modestia ac probitate, ut Eunuchum putarent eum esse Iudæi. Magno mœrore eiulauit urbem Hierosolymā: ita porrò a cunabulis Genio nihil indulsit, ut ab omne genus cupedijs facilè temperarit. Vir idea quidem siue aspectu aridissimus, atqui in fauore Domini per quàm speciosus. Plurimas fudit preces pro Rege Nabuchodonosor, cum factus esset brutum, ac pecus, siue iumentum, quó non perderetur. Præferebat enim anteriore parte, pariter & capite bouem, pedibus uerò & posterioribus leonem. His quippe optimates eorum plerique omnes in iuuentute sunt præditi, ut instar bouis de iugo nascantur Beliar uoluptatis, desideriorum gratia. Deinde bestiæ tandem fiunt, nempe prædones, uastatores, percussores. Cognouit itaque Daniel uir sanctus, quod more bouis fœno uesceretur, & destinatus est illi inhumanæ naturę cibus. Quacirca Nabuchodonosor a flagello sibi hoc misso, retinens etiam dum in corde suo humanū sensum, ingenti luctu perculsus eiulauit: supplicabatque Deo diesque noctesque quadragies, implorans Beemon, quod est, Deum Israel, præsto nanque erat illi spiritus Satan, & celabat eum, quod natus fuerat homo. Linguaque eius ligata hæserat, ne uerba faceret, & uox bruti dedicata est ei. Et reddita sunt perinde ac caro a continuo eiulatu: plerique uero summi magistratus, simul & ciues uisum eum urbem egrediebantur. Solus Daniel illum uisere detrectabat.

Pro inde ubi Nabuchodonosor transformatus est, assidue precationibus uacabat nomine eius: Dixitq; fore, ut iterum hominis formam indueret, principatusq; sui gubernacula resumat. Neq; quicquã Danieli fidem habere ambigebat. Septem porrò annos, quæ illi septem tempora Daniel prædixit, supplicationibus ipse suis super eo ad Dñm, in totidem menses cõmutauit. Mysterium certe septem temporum, super illo consummatum est, quod mediator septem restituit. Sic 1 itaq; annos & totidẽ menses supplex precatus est dñm Deum, & confessus est impietatem suam, a remissione sceleris sui, principatum illi Deus restituit.

1 *Quid nõ impetret a Deo humilis oratio?*

Ex eo igitur tempore neq; 2 carnibus uesci, neq; temeto portari unq; uoluit, confitens usq; Deo, eò quod Daniel sibi mandauit, in leguminibus uiridibúsue, aut irriguis Dñm posse ꝓpitiari. Proinde Nabuchodonosor indidit prophetæ appellationẽ Baltasar, iuxta nomenclaturam unigeniti filij sui. Volebat ad hęc Danielem cohęredem cõstituere pignoribus suis. At pius ille uir inquit. Arbitrare me maiorum hæreditatem repudiare, & non circumcisorum hæreditati adhærere? Designauit complura præterea inter reges Persarum miracula, quæ hoccine quidem uolumine annotata non sunt. Cæterum in libro Danielis prodita scriptis comperiuntur.

2 *Vide abstinentiã & ciborũ delectum indictum a Daniele Nabuchodonosor, bisq; deum propitiari*

Ille propheta in celsis montibus Babylonis monstrua annunciauit, ut exhibuit, dicens: Vbi cernetis montem, ex parte Boreæ fumo denigratũ, pro foribus Babylonis terminus imminebit. Quando uerò istunc flagrantem igne uidebitis, aderit totius orbis terrarum finis. Sed cum ad meridiẽ mons aquas propellet, remeabit populus in patrium solum: & condetur Hierusalem latè campóq; capaciori, perinde atq; factum est etiam per Iesum pontificem, pariter & Zorobabel natum Salatiel. Quòd si deniq; mons iste cruetus sanguine manat, stragem portendit ipsius Heliar in uniuerso terrarum orbe. Aderit autem Dñs humana natura indutus; Tunc igitur in Babylone ex hac uita discessit Daniel uir sanctus i pace. Et 3 humatus est honoribus magnis in augusta cauerna. Extat monumentum ipsius usq; ad hoc seculum nostrum, lippis & tonsoribus notũ in Babylone.

3 *Etiam antiquis patribus mos fuit cum honore magno & solẽnibus exequijs tumulare corpora mortuorum.*

ITEM VITA DANIELIS PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

DANIEL de tribu Iuda genere nobili, princeps omniũ Chaldęorum, sacerdotum regumq; prosapia, & florens patriæ nobilitate. Hic sub Ioachin rege Iuda post exitiũ Hierusalem cum tribus pueris admodum puer in Babyloniam translatus est. Vir gloriosus, et aspectu decorus, mẽte humilis, & corpore 4 castus, et ꝑfectus in fide, egregius in ope, in uirtute summus, in ꝓdigijs clarus, terribilis in signis, cognitor secretoꝝ, uisionũ interpres. Qui 5 continuatis ieiunijs, ipsa orõnis constantia, futura prænoscere meruit sacra. Hic inter cętera uisionũ mysteria, his uirtutibus atq; signis effulsit. Trium hebdomadaꝝ diebus exorãs, pro ꝑplo ieiunauit. Simulachrum Beli diuinæ inspirationis argumentis elisit. Draconem Babyloniæ (nomen eius ingens, ossa piscis cum adipe, & capillis confecta, diuinæ mentis instinctu incredibili admiratione dirupit. In lacum missus, rabiem mitigauit ferarum, atq; uirtute animi fortis, inter fremẽtes securus epulatur leones. Hunc Darius, postq; Babyloniam subuertit, imperij

4 *Cũ Daniel nec uxorem, nec filios habuisse, nec mulieri alicui cõmixtus legatur, et castus fuisse corpore perhibeatur fateri debemus ꝓbabiliter saltẽ eũ fuisse uirginẽ.*

5 *Ieiunijs & orationibus meruit Daniel futura prænoscere sacramenta.*

perij honore maximus, secum tulit, & in Mediam adduxit. Qui etiam fertur dedisse ei signum in montibus super Babyloniam, dicens: Dum montes a Borea fumauerint, finem instabit Babyloniæ: dum uisi fuerint incendio conflagrate, finis erit mundi totius. Item dum ad partem non defluxerit Tigris, regressio erit populi Israel. Vixit autem usque ad tempus Darij regis Persarum annis centum decem: sepultusque est iam senex in spelunca regia, solus in captiuitate cum gloria.

VITA TRIVM PVERORVM PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de Patribus ueteris testamenti.

TRes pueri stirpe regia clari, memoria gloriosi, scientia eruditi, fide pares, deuotione stabiles, incorrupti 1 corpore, sobrij mente, iudices prouinciarum, & regionum principes, paternarum quoque memores legum, & a cibis gentilium uel immolatitijs nequaquam polluti, leguminibus uitam degentes, & oleribus. Hi uigore uirtutis contempserunt mortem, et idolum non adorauerunt. Regem sæuissimum fidei uirtute uicerunt. Extinxerunt quoque caminum flagrantis incendij, & inter horrendas spissæ caliginis flammas, hymnum apertis uocibus cecinerunt. Iacent in Babylonia pariter sub uno specu positi, & magna 2 cum ueneratione sepulti.

1 Vide & in his sanctis uirginitatem.

2 Cum magna ueneratione sepulti.

ITEM VITA TRIVM PVERORVM HEBRÆOrum per D. Zenonem Episcopum Veronensem scripta.

Habetur in libro. 2. Sermonum eius Serme. 29.

MArtyrij quodammodo pars est, fratres dilectissimi, martyris non horruisse supplicium. Quantum etenim multiformis crudelitas, et lugubris contemplatio retrahit a corona, tantum generosa ac perfecta fides, quisquis illi fuerit cruciatus, sua complicent uota. Denique tres pueri in illo sacro certamine, præ oculis Deum sibi proposuere non flammas, præmium futurum non pœnam. Sicque inter tetros undantis incendij globos triumphantes, Barbarum Regem, minas omnes, ipsum quoque supplicium, docuerunt ignes sanctis hominibus non esse fortiores.

ITEM DE EISDEM.

Ibidem Sermo. 30.

TRium puerorum martyrium qui credit interritus, potest etiam ipse adipisci martyrium. Tanta enim uis certaminis fuit, ut eã ipse quoque ignis horruerit. Nam a Barbaro Rege nimia crudelitate tribus pueris consulente, fornacis ultra quàm solet, septenario pabulo ignis armatus est. Credo diuina prouidentia sacramento trinitatis spiritalem quoque numerum conuenire. Denique nec irrorati camini eis baptismatis defuit gratia. O' admirabile incendium, o uere spectaculum Deo dignum. Qui audiunt, timent: qui incenderant, ardent: qui incensi sunt, sanctificati & incolumes de camino procedunt.

ITEM DE EISDEM.

Vbi supra Sermo. 31.

Ingens supplicium aliquotiens ingentior' prosequitur gloria, maxime in

rebus diuinis, in quibus felices obnixa deuotione, suam religionem custodiunt potius quam salutem. Igitur cum audio tres pueros incensos, prius uehementer horresco. Mox deinde eorum particeps optauerim fieri, cum cognosco inter flammas rosculẽtos hymnum Deo cecinisse securos. Tanta est enim fidei uirtus, tantaq́ꝫ potestas, ut cultoribus suis etiam ipsa elementa contra suam naturam famulari compellat. Vnde fratres atrocissimæ rei non uos terreat contemplatio. Non enim ulla est metuẽda iam pœna, cum incensorum superstes insultet ignibus uita.

Vbi supra Serm. 32.

ITEM DE EISDEM.

MIrum fratres dilectissimi, ac delectabile certamen Deo historia sancta prodidit, nobis ignis ac fidei. Et enim duo discordantia, deuotione dominica in unam concordiam conuenere. Namque tribus in pueris fides puniri non timuit, immissis camino ignis exæstuans detulit, ut eos unius uirtutis esse persentit. Deniqꝫ arsit incendium incendentibus, non incensis. O admirabilis ratio. O inæstimabilis gloria Dei. Sacramento trinitatis tam potentis elementi subacta natura est. Qui putabantur incendio extingui, emicant beatiores incensi.

Vbi supra Serm. 33.

ITEM DE EISDEM.

CRedulo percipe corde rem miram christianę, omniq́ꝫ uirtutũ exemplo famigerabilem. Hebræi uere tres pueri, senum constantia maiores, iuuenũ uirtute fortiores, sibi pares, trinitatis sacramento præmuniti, unitatis una fide solidi, æqualitate pares, passionis uictoria gloriosi. Hos barbarus Rex quod eius statuam adorare contempserint, incendi præcepit. Qui ubi iactati sunt in fornacem ignis ardentis, hos deuote cupidus ignis excepit. Lambunt rosidos flammę blandientes. Mira res, opacitas intus, incendium foris est. Intus hymnus canitur, foris ululatus auditur. O magna potentia Dei. Incensores incendio concremati sunt, & qui incensi sunt, incendio suo superstites, triumphantes de camino ꝓcedunt, præstante domino nostro Iesu Christo.

Vbi supra Serm. 34.

ITEM DE EISDEM.

EXulta christianę, et fortiter Deum time, diaboli si uis incendia non timere. Ecce pueri sacramento muniti, tres numero, sed una uirtute, anhelantibus flammis, camino rugiente non læduntur, incensi hymnum canunt, barbarum Regem fidei tenacitate confundunt. Vindicantur de incensoribus suis, Deum uident, mors transit in uitam, metus in gloriã. Sic quis non optet ardere?

Vbi supra Serm. 35.

ITEM DE EISDEM.

TRes Hebræi uenerabilis numeri sacramẽto muniti, ætate teneri, sed fidei soliditate robusti, supplicio suffragante gloriosi, amore diuinæ religionis Regis adorare imaginẽ contempserunt, ut pote qui ipsum

contempserunt Regem. Qui ira sufflatus, solito septies amplius caminum iussit incendi, ac ne quid immanitati sæuientis deesse uideretur, pice & stupa armatum citatur incendium, æstuantibus globis, rubescit quoq; ipsum alienis ignibus cœlum. Illo præcipitãtur insontes, ibidemq; propter quem præcipitantur inueniunt. Deniq; excipiuntur, non flamma sed rore, Dei dignatione, non pœna. O felix supplicium, quod incolumitate superãte, immortalitas, prosequitur & corona.

ITEM DE EISDEM.

Vbi supra Serm. 36.

EVigila Christianæ, omniq; secularis somni torpore discusso, apertis auribus cordis, a pueris disce uirtutẽ. Sed uide ne æstimes falsum quod eis cessit incendium. Veritatem ratio protestatur. Qui nunc in se credentes baptizat spiritu sancto & igni, ipse tunc quoque numero suæ affuit trinitatis. Denique rem sacramento gestam esse cognosce, In caminum missi ut submersi sunt flammis, statim inuisibili rore incendia temperantur, mors refugiens mutat officium, incensores cremanť, incensis hymnum cantantibus flamma blanditur, deus a creatura benedicitur uniuersa. In tribus una mens, una uirtus, unus triumphus exultat. Melioratur uita supplicio, Rex non inuiderat pueris, si non eos præcepisset ardere.

ITEM ADHVC DE TRIBVS PVERIS PER Diuum Ioannem Chrysostomum Episcopum Constantinopolitanum.

Est Homelia. 8. in ope. 45. homiliarum eius Tom. 2.

TRium puerorum Sermo tractabitur, quorum fides, quali laude intonet gloriæ, salutis flammæ testantur. Ecce in tribus pueris non anni faciunt sapientiam, non membra colligunt uires. habentes talem scilicet in sacrario pectoris fortitudinem, quam armatus Rex exhorruit, & ignis expauit, quorum infantiam fidei constantia gloriosam decursa libri paginula paucis exponam.

Anno octauodecimo Nabuchodonosor fecit imaginem auream, altam cubitis sexaginta, & latam cubitis sex, & statuit eam in regione Babylonis. Singula exponenda sunt, singulis respondendo, postea ad fortiora ueniamus. Fecit, inquit, imaginem auream. Qualis Deus nouo honore monstratus, quem abstrusa metalla generarũt? Quid ergo dicemus? Durus fossor sudauit, palluit, laborauit, ne minus fortia cupidus Deus membra. Susciperet. Alta, inquit, cubitis sexaginta. Hæc uero omnia ridiculis transigẽda. Et stabat in conspectu imaginis præco fortiter clamans: Qualis Deus, qui ut disci posit, publice præconatur, & tanquam nouæ religionis indicium. Aureum postea ponitur, quem cultum fore gentibus monstrat insanus uates, quem contremenda species delectet, aut terrent.

In fornacem ligna inijtiuntur interea, quasi ad consumenda corpora cõtemptorum, crescit captiuis constantia, & amplius furit tyrannus, cũ de gloria plus miratur. Pueri ergo iactãtur in flammam, ibat circa innocuos pedes nouo libramine temperatus artifex ignis, et tot circumuolans pastus, sola consumere uincula laborauit, circa damnatos suos innocẽs pœna blanditur. Et stans Azarias precatus est, et aperiens os suum in medio

ignis, dixit: Benedictus es domine Deus patrum nostrorum. Et aperuit os suum. Non audet ignis inuocantis Deum fauces irrumpere, nec nubilo ductu uaporans eloquentis ora conturbat: innocentis oratione prolata, & quasi facto impetu sermonis tremula flamma subducitur. Et diffundebatur inquit, flamma super fornacem cubitis sexaginta et nouem. O Dei potentia clarius luce monstrata. Furatur pastus alienos incendio, nam cōsumpsit quos prope inuenit, quia ieiunat in suis. Custodiam suam uehementer horrescens, ne iam faciat uel ipso fumo sanctis quos tuetur iniuriam, foris tātum ducit urere. Bene constanti uindicta innocentia defenditur, liberantur inclusi, & pereunt spectatores. Mira etenim ratione ius horridum commutatur in solo loco, ubi incenditur, illic refrigerat, aut tepescit, ut eodem loco scriptura testatur.

Angelus autē Dñi simul descendit cū illis, qui erant in fornace, cū Azaria, & discussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, ut spiritum roris Sibilantem. Incedebant ergo pueri per medium fornacis cum Angelo, & murmure fugitiuo replicabatur incendiū, ac uelut amicus ignis sanctis uiris prębebat obsequium. Rex autem cum audiret eos benedicentes, & laudātes Dominum, miratus est, & surrexit in festinatione, & dixit principibus suis. Nonne tres uiros misimus in medio ignis uinctos? Ecce uideo uiros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & corruptio nulla est in eis, & aspectus quarti similis est filio Dei. Ecce, inquit, uideo uiros quatuor, Exclude si potes adhuc demens eum, qui crescit ad numerū. Non poteris iam tuos finire damnatos, qui soli esse non possunt, mala tibi ratione creuit quæstio, fortior est quem claudis.

O quibus te incorrupta fides triumphis extendis, Adest tibi amica maiestas, ut innocentia liberetur. Patitur se Deus cum pueris in supplicio numerari, & potest Dominum uidere sacrilegus, sed non permittitur nosse, ut crescat gloria puerorum, insana enim mens in suis flammis parum crederet fortasse, si talem non disceret defensorem. Tunc exijt Rex ad ostium fornacis ignis ardentis, nec cum prope fuerit positus flamma contingitur, Necessario enim ab ipso igne cognoscitur, quia Dominum cœperit confiteri, pro hoc, & dixit: Benedictus Deus Sidrach, Misach, & Abdenago, qui liberauit pueros suos.

O magna misericordia deitatis, quod exultabile dictum est. Sanantur rei, & redimitur qui torquebat. Inter hæc quid tale potuit inanis imago monstrare? Ecce Dominus non in auro lucet, sed in flammis ostenditur. Sed quibus flammis? Quæ illuminant, non quæ incendunt. Vnde nos fratres charissimi, omni fide Dominū Christum uenerari debemus altissimū, ut possimus indubitanter ad Regna cœlestia peruenire.

VITA SANCTAE SVSANNAE VXORIS IOAchim, per D. Zenonem Episcopum Veronensem scripta.

Ex sermone 9. libri primi Diui Zenonis episcopi Veronēsis de pudicitia laudibus.

SVSANNAM columen matronatus inaffectatæ formę, pulchrius suæ pulchritudinis ornamentum, insigne pudicitiæ testimonium, e senioribus duo, sed uno incensi prodigio, secus quàm decuerat deperire ceperant. Quam cum aduerterent muro castitatis (quæ certe uera est & æterna formositas) in paradisi solitudine ubi Euam ab auctore operis

ui meminerant esse deceptam, circumcingi, hac re ipsa nacto consilio, capere dolo aggrediuntur, ac nisi culpæ succumbat, ueluti adulteræ deprehensæ magnum minitantur exitium. At illa non Euæ ancipiti quidem metu contemplatione præclusa, cuius aut pudor esset iugulandus, aut anima, conscientiæ suæ conscium solum contestans Deum, honestam potius elegit mortem, quam uitam turpem, melius credens hominibus se ream præbere debere, quam Deo.

Interea instant illi ex amatoribus accusatores effecti, crimenque suum in simplicitatem circumuentæ transfusum, artificiose dum exaggerant, exinde iam priores se ipsi condemnant. Verum proh nephas, creditur ætati, creditur auctoritati, exultant adulteri, damnatur integritas.

Iam iamque Susanna ad supplicium immerens trahebatur, iam totus populus in eius sanguine tumescebat, iam sui quoque familiares nouæ rei atrocitate perculsi miserabiliter ingemiscentes, dimissis capitibus omne studiū defensionis abiecerant, iam etiam ipsa pudoris compendio mortis oderat moras; omnibus displicens, sed soli suæ conscientiæ placens, cum subito quauis uersutia qui fallitur nunquam, confestim adest in Daniele puero Deus. Omnem repente malitiæ scenam diripuit, proditum crimen prope re recluditur, sed scelus suos redit in auctores, purgaturque per innocentiā pudor. Sicque Susannam quam impudicitia mentiente in publicum traxerant, probatam & uindicatam ad mariti thalamos cum ingenti triumpho uictrix pudicitia reportauit.

Sed ô quantum es miranda pudicitia, quæ aliter laudari te non uis, quā ut custodiaris, solo bonæ conscientiæ ornamento contenta. Tu in uirginibus fœlix, in uiduis fortis, in coniugijs fidelis, in sacerdotibus pura, in martyribus gloriosa, in angelis clara, in omnibus uero regina. Tu nūquam carni, nunquam ulli subiaces legi. De uoluntate nasceris, sed bono puritatis uoluntatem ipsa paris, quia uoluntas fit uoluptas postmodum tua, cum per eā quotidie tricenos, sexagenos, centenosque colligis fructus. Tu in pauperibus diues, in diuitibus ditior, æqualis in omnibus cōsumaris. Tu es honor corporum, tu thesaurus animarum, tu fundamentum, culmen, ac fructus omnium coequarum. Tu tui propositi insolubilis nodus & æternus. Per te legitima ieiunia celebrantur, per te allegatæ priusquam formentur, acceptantur preces. Tu es sacrificium Deo carum, tu legitimum Dei templum, sacrarium pudoris. Te corruptio intrare non nouit, per te seculum uincitur, concupiscentia omnis eliditur, diabolus subiugatur. Antichristus non timetur, spiritus sanctus inducitur, glorificatur Christus, Deus pater omnipotens propitiatur. Postremo ille felix in futurum regnabit, qui tecum illo peruenerit. Amen.

ADHVC DE BEATA SVSANNA PER D. Ambrosium Episcopum.

Habetur in libro eius de fuga seculi cap. 5.

FVgiamus hinc sicut fugit de patria sanctus Iacob. Sciebat enim ueram patriam esse superiorem. Fugiamus sicut cerui ad fontes aquarum, quos sitiebat Dauid. Sitiat & anima nostra. Quis est ille fons? Audi dicentem: Quoniam apud te est fons uitæ. Huic fonti dicat anima mea. Quando ueniam, & parebo ante faciem tuam? Fons enim Deus est.

Sed qui hunc fontem desiderat, effundat super se animam suã, ut nihil possessioni carnis relinquat, sed ubiq; anima superfluat.

Pulchre eam effudit Susanna, ut euaporare in ea non possent incendia corporis, mortis formidines, uitæ cupiditates. Effusa super ipsa anima, omne restinxit carnale desiderium, seculare studium. Quæ etiam prodigiosorum senum & imprudẽtium presbyterorum potuit flammas restinguere, nisi in his libidinis profluuium redundasset. A quibus cum intenderetur calumnia, si assensus negaretur adulterio, ingemuit Susanna, & dixit, Angustiæ mihi assunt undique: si enim hoc fecero, morte æterna peribo, si autem non fecero, non effugiam manus uestras. Melius tamen iudicauit crimen potius fugere, quam periculum.

Plorauit itaque cum crimen obijceretur, plorauit cum sibi de pudica & casta, adulteri iudicium uendicarent, non mortem deplorans, sed castitatis calũniam. Religionis iniuriam plorauit, & effudit sup se, nõ corpus, sed animam. Effudisset enim corpus, si carnalibus acquieuisset. Denique cum morte damnaretur, exclamauit quasi iudex reorum, arbitra calũniantium: & innocentis conscientiæ autoritate, diuinam sibi in iudicium accersiuit cognitionẽ, nõ timore mortis percita, sed arguẽtis censuræ ptãte precelsa.

Susanna ergo fugit seculum, & se deo credidit, ad illam arcem ciuitatis æternæ fugiẽs, quæ totum mundum complectitur, quoniam intra deum sunt omnia,

VITA ADHVC SANCTAE SVSANNAE per D. Zenonem Episcopum Veronensem scripta.

Habetur lib. 1. sermonum eiusdem sermo. 37.

QVotienscunq; in hoc peruerso seculo cõtra laudabiles uiros multiformes tenduntur insidiæ, & diuersis calumniarum generibus factiosæ emerserint causæ, quid homo pestilens excogitet, uel qd diabolus machinetur, non metuat iustus, quia cum illo est Deus. Inde Susanna illustris Hæbræa uetræ decus pudicitiæ, docuit fœminas suæ castitatis exemplo.

Stabat Susanna in iuditio perditorum, falsorum testium oppressa mendacijs, conscientiæ tamen bonis contenta secretis, non tam rea suscepturua sententiam, quàm dicata deo pro castitate fortiter moritura. Et quàm iudicantium sententia praua deiecerat, illustris conscientiæ integritas erigebat. Sufficit ergo pudicitiæ conscientia, testis est deus.

Non respexit castitas quid falsi dicerent testes, aut qualiter iudices circumuenti damnarent. Non denique qualiter diabolus infamaret, qui non potuit pudoris fundamenta subuertere. Ibat ad supplicium nõ adulterum corpus, in quod extrema libido senilis exarserat, sed quod infammauerat diabolus, & quod protexerat uirtus, & ornabat pudor illæsus.

Tunc in puero sancto Daniele spiritus sanctus ingressus ait, cum illa ad supplicium duceretur, Reuertimini ad iudicium, falsum enim isti contestati sunt de ea. Stupet populus quod a supplicio ad iudicium repetẽdum reuocaretur addicta, Falsos testes pauor inuadit, tremit diabolus, quòd ipsius commẽta nudentur, gaudent angeli, quòd oppressa uarietas tandem defendatur in terris.

Triumphat maritus quòd causam inuenerit coniugem, lætatur familia

omnis, quód in ea nihil inueniat fama, quod feriat. Cruciatur diabolus, quod nulla ex parte suam perfecerit uoluntatem. Nec adulterium enim quod factum diffamabat exercuit, nec homicidium quod procurabat, inuenit.

ITEM DE SANCTA SUSANNA PER D. IOANnem Chrysostomum episcopum Constantinopolitanum.

Est Homelia. 9. in opere. 45. Homeliarum eius. To. 2.

Diuinæ lectiones, & sancta oracula Dei, quæ insonuerunt auribus uestris, nidum faciant in mentibus nostris. Non uolent, & transeant, aut sedeant, & descendant Nam si passer inuenit sibi domum, aut turtur nidum, ubi ponat pullos suos quanto magis passer uerbum Dei?

Audiuimus de Susanna lectionem. Aedificetur pudicitia coniugalis, & tam firmo fundamento innitatur, muroque uallietur, ut & insidiantes repellat, & falsos testes conuincat. Remanserat casta mulier moritura, nisi adesset, qui uidebat, quod iudicantes latebat. Conscripta sunt uerba eius: O angustię mihi sunt undique, si enim hoc fecero, mors mihi est, si autem nõ fecero, non effugiam manus uestras, melius est autem mihi manus uestras non euadere, quam me peccare in conspectu Dei. Contemnebat quod audiebat, quia timebat eum, quem nihil latebat: Ait ergo: Angustiæ mihi undique. Sed expectabat eum, qui saluam faceret a pusillanimi tempestate falsorum testium, tanquam uentum malorum. In illis tamen uentis & fluctibus naufragium castitas nõ fecit, quia Dominus gubernauit, affuit precanti, exaudiuit quam nouerat, nec deseruit, ne moreretur, cui subuenit, ne adulteraretur.

Excitauit Deus Spiritum sanctum Danielis, adhuc nouelli ætate, sed robusti fide. Et quia erat in eo propheticus Spiritus, continuo nequissimorum seniorum uidit fallaciam. Sed quod ille intuebatur, prouidendũ erat quomodo cæteris monstreretur. Falsi, inquit, testes sunt, redite in iuditium. Quid pluribus? Apparuit falsitas. Susanna ergo religiosa mulier, & pudica coniux, erat utique quandoque moritura? & ipsa quandoque. Et si tunc esset mortua, pudicitiæ quid obesset, dum caro conderetur sepulchro, & castitas redderetur Deo? putastis enim fratres tanquam ad magnum meritum pertinere, si falsi testes non præualeant super innocentem. Non est magnũ meritum, si non præualeat falsum testimonium aduersus innocentem, si aduersus Dominum non præualeret, Ipse dominus noster Christus per linguam falsorum testium est crucifixus. Sed etiam ipsi quidẽ falsi testes ad horam præualuerunt, resurrecturo quid nocuerunt? Demonstrauit ergo seruis exemplum, ne falsos testes perhorrescant, & cum creduntur, non timeant. Possunt enim facere malam famam, nam non possunt interficere conscientiam.

Liberati sunt tres uiri de camino ignis ardentis, affuit Deus eorum, & in ipsa deambulatione laudes dixerũt Deo, affuit Deus eorum. Nunquid defuit Deus eorum? illi euaserunt, isti mox arserunt, utrique tentati. Hi carne consumpti, illi carne illæsi, sed utrique coronati. Qui ergo liberauit Susannam mulierem castam, coniugem fidelem a falso testimonio seniorum, ipse liberauit & uirginem Mariam a falsa suspitione.

Inuenta est ergo & uirgo illa prægnans, ad quam uir nõ accesserat, uterus quidem fœtu tumuerat, & uirginalis integritas manserat. Seminatorẽ

fidei fide conceperat, Dñm in suum corpus assumpserat non eius corpus uiolari permiserat. Merito tamen tanquam homini uenit in suspitionem. Aliunde esse credebat, quod de se non esse sciebat, et ipsum alium de adulterio suspicabatur. Quare dignus fuit ab Angelo corrigi, quia nonnulla erat maleuola suspitio. Maleuolæ suspitiones sunt calumniantium, beneuolæ suspitiones sunt gubernantium. Licuit cuiquam de filio male suspicari, sed filio non licet calumniari. Vtrcq; suspicaris malum, sed optas inuenire bonum. Qui beneuole suspicatur, uinci cupit. Tunc enim bene lætatur, qñ falsum inuentum fuerit, quod male suspicabatur.

Talis erat Ioseph circa coniugem suam, cui corpore nō erat mixtus, sed tamen iam fide fuerat copulatus. Venit ergo & uirgo in falsam suspitionem, sed sicut pro Susanna affuit in Daniele spiritus, sic pro Maria domini fuit Angelus. Ad Ioseph, inquit, Angelus, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim de illa natum fuerit, de spiritu sancto est. Gaudebant pauloante cōiugatæ ad Susannam, gaudent uirgines ad Mariam, utræq; teneant charitatem; illæ coniugalem, istæ uirginalem: utraq; enim

1 castitas 1 habet apud Dñm meritū. Ergo unusquisq; fratres mei pro dono, quod accepit, certet in hoc seculo, ut uincat in futuro. Per Christū dominum nostrum, qui uiuit & regnat cum patre & spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen.

Castitas habet meritum apud dominū.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS OSEE PROPHETÆ per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

OSEE Propheta filius Beeri, & in Belomoth de ꝓsapia tribúq; Isachar progenitus, signum dedit & prodigium; Dñm scilicet uenturum cœlitus in terram: cæterum hanc fore notam seu conjecturam aduentus eius, si quercus illa in Selon findatur a seipsa in portiones bissenas, & fierent totidem quercus. Et accidit ita. Cæterum de fornicatione, & stupro gentis suæ uaticinatus est haud parum. Vitam cum posuisset in pace, propria certa humatus est.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ITEM VITA OSEE PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

OSEE De tribu Isachar, ortus in Betmoth; hic pronuncians dedit signum: ueniet Dominus in terram, si quercus, quæ est in Silo, in semetipsa in duodecim diuisa fuerit partibus, totidemq; quercus effecerit. Hic in terra sua sepultus, placita quiete dormiuit.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS IOHELIS PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypr. Episcopum descripta.

IOel propheta ex agro Bethor, de terra Rubin oriundus, per multa quoq; super Hierusalem prophetauit, & de consummatione gentium. Hic quoque animā efflauit ac desījt uiuere. Estq; cum honore & gloria humatus in Bethor.

ITEM VITA IOELIS PROPHETÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IOEL Hic fuit de tribu Ruben, natus etiam in Agro Betheton, ubi in pace mortuus est, atq; sepultus.

VITA ET MORS AMOS PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

AMOS Propheta è Thecue de terra Zabulon oriundus, parens fuit Esaiæ prophetæ. Ab Amasia autem sacerdote Bethel iugiter uapulans, insidijs & conuitijs notatus est. Postremo uerò filius Amasiæ eum clauo seu fuste feriendo secũdum tempora, occidit; cùm ipsum super insidijs duarum buccularum ex auro, suggellasset. Cæterum adhuc spirans in patriam terrã profectus, & inibi fato functus, cum maioribus suis unà sepultus est.

Non tenet Hieronymus hunc fuisse patrem Esaiæ, ut infra uidebis.

VITA AMOS PROPHETÆ PER Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de Patribus ueteris testamenti.

AMOS Pastor, & rusticus, ac sicomoros uellicans, propheta non genere sed gratia uocationis. Hic autem fuit ex oppido Thecue, quod distat ab australi plaga sex milibus contra Bethleem. Vltra autem nulla est habitatio, sed sola eremi diffusa uastitas patens usq; ad mare rubrum, atq; a mari rubro usq; ad Indorum fines solis tantum pastoribus concessa, & latè uagãtibus pecoribus exacta pastorali regione. Fuit Amos unus de numero pastorum, quem Dñs ablatum misit ad populos Israel, præcipiens ei ut Samariam pergeret, & ibi quę uentura erant prophetaret. Quẽ Amasias sacerdos frequenter plagis afflixit, & nouissimè Ozias filius eius uecte per tempora transfixo, crudeli morte necauit. Post hæc semiuiuus uectes est in terram suam; & post aliquot dies dolore nimiò uulneris animam cunctatim efflauit. Sepultus est cum patribus suis.

VITA ET MORS ABDIÆ PROPHETÆ PER Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

ABDIAS Propheta oriũdus erat ex Sichen, agroq; Beththachamar. Hic est uates ille qui tertius semicenturionem egit, cuiq; pepercit Helias Thesbites. Descendit ut conueniret Regem: posthęc uerò Regiæ ordinationis desertor adhæsit diuinatori Heliæ, & factus est discipulus eius, cuius gratia plurima sustinẽs, seruatus est. Suum autem diẽ obiens ille, in agro Beththachamar, cũ patribus suis capulũ obtinuit.

ITEM VITA ABDIÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ABDIAS De terra Sichem, ortus in agro Bethagaram; iste est ille dux, cui pepercit Helias. Qui postmodum relicto Oziæ Regis mini-

sterio factus est Heliæ discipulus, & prophetauit, qui etiam morte propria obijt, sepultusque est cum patribus suis in Sebastia ciuitate, ubi & Eliseus propheta, & Baptista Ioannes uenerabiliter requiescunt.

Habetur in libro cõmentariorum eiusdẽ super eundem pphetam in principio.

ITEM ALIA ADHVC VITA ABDIÆ
per D. Hieronymum presbyterum scripta.

AIunt Hebræi Adiam esse qui sub Rege Samariæ Achab & impijssima Iezabel pauit centum prophetas in specubus: qui non curuauerũt genu Baal & de septem milibus erant quos Helias arguitur ignorasse: sepulchrumque eius usque hodie cum Mausoleo Helisęi prophetæ & Baptiste Ioannis in Sebaste uenerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes Rex Iudææ Antipatri filius in honorẽ Augusti Cæsaris Græco sermone uocauit Augustam.

Hic igitur, quia centum prophetas aluerat, accepit gratiam prophetalem: & de duce exercitus, fit dux ecclesiæ. Tunc in Samaria paruum gregẽ pauerat: nunc in toto orbe, Christi pascit ecclesias, et φερωνομως, sicut in Actis Apostolorum Stephanus martyrio coronatus, ita & hic seruus appellatus est domini.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum,

VITA ET MORS IONÆ PROPHETÆ
per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

IONAS Propheta, patria fuit ex terra Cariatamaum, haud porrò ab Azoto urbe Græcorum mari uicina. Ea ætate Helias propheta redarguebat Achab principem Samariæ. Is ubi pluuiam super terram uocasset, corripuit se in solitudinẽ, ubi a coruis altus, de torrentis unda Sitim sedauit; & quando torrens exaruit, esuriebat, migrauitque in Seraphtha Sidoniæ ad fœminam tenuem quandam uiduam, genitricem Ionæ, ingressusque est ædes ipsius. Mulier autem nihil reliqui fecit in his, quæ ei mandauit. Manducauit etiam, & benedixit tam in frumento, quàm in oleo. Et cõmoratus est cum ea: nam cum incircuncisis consuetudinem habere nequibat. Cum autem posthæc filius uiduæ eius fato functus esset Ionas, resuscitauit eum Deus per Heliam, restituitque ipsum iuuenem suæ genitrici uiuentem, propter hospitalitatem.

Vbi igitur ad iustam prouectus esset ætatem Ionas, ablegatus est in Niniue ad Assyrios: cumque studeret effugere Dñm, absorptus est a ceto in itinere, profecturus in Tharsos. Egressus uerò rursus Balænam, prædicauit in Niniue. Tum resipuere Niniuitæ coram Deo, & reddiderunt Deum sibi propitium. Mœrore autem affectus Ionas, natale solum repetit, neque domi permanendum ducebat, uerum assumpta parente sua, in Sur peregrinatus est, regionem alienigenarũ. Inquit enim: Ne forte exprobretur, uanam existere meam prophetiam contra Niniue. Cum frequentaret itaque terram Saar, uita ibidem functus, in specu Cenesæi iudicis humatus est. Prophetauit autem uates ille: Quod ubi conspicerent olim in Hierusalem innumeras gentes ab occasu, tunc radicitus popularetur ea ciuitas, et euerteretur funditus.

ITEM VITA IONÆ PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

IONAS Colūba, uel dolēs, filius Amathi, q fuit de Geth, quę est in Offer, gentium præco mittitur, missus contemnit, contemnens fugit, fugiens dormit, propter quem periclitatur nauis, sed sors latentem reperit. Cetus obiectum uoratum orātem reuomuit. Reiectus prædicauit subuersionem Niniue: Sed contristatur in pœnitentia urbis, & salutem inuidit. Gaudet etiā ederæ uirentis umbraculo, & dolet subito arescenti. Tradunt Hebræi hunc esse filiū uiduæ, quē a mortuis suscitauit Helias. Sepulchrum eius in quodam urbium Geth uiculo demonstratur, quod est in secundo miliario Sephorim, itinere, quo pergitur Tyberiadem.

ITEM VITA ALIA EIVSDEM PROPHETE Per Diuum Hieronymum presbiterum scripta.

Habetur in proemio eiusdem Hiero. in librum Cōmentariorum sup eodem propheta.

QVerimus Ionas propheta excepto uolumine suo, et euāgeliis, hoc est domini de eo testimonio: ubi alibi in scripturis sanctis lectus sit? Et ni fallor in regū uolumine de eo ita scriptū est, anno quīntodecimo Amasiæ filii Ioas, regis Iuda: regnauit Hieroboam filius Ioas regis Israel in Samaria, quadraginta annis & uno, Fecitque malum coram domino, & non recessit ab uniuersis peccatis Hieroboam filii Nabath: qui peccare fecit Israel. Ipse conuertit fines Israelis in Samaria ab introitu Hemath, usque ad mare solitudinis: iuxta uerbum domini dei Israel, quod locutus est in manu serui sui Ionę filii Amathi ꝓphetæ: qui fuit de Geth: quæ est in Opher.

Tradunt autem Hebræi hunc esse filium uiduæ Sareptanæ, quem Helias propheta mortuum suscitauit: matre postea dicente ad eum: Nunc cognoui quia uir Dei es tu: et uerbum dei in ore tuo est ueritas et ob hāc causam etiam ipsum puerum sic uocatum. Amathi enim in nostra lingua ueritatem sonat: et ex eo quod uerum Helias locutus est, ille q suscitatus est, filius esse dicitur ueritatis.

Porro Geth in secūdo Sephorim miliario: quę hodie appellatur Diocęsaria euntibus Tyberiadem, haud grandis est uiculus, ubi & sepulchrum eius ostenditur. Quanquam alii iuxta Diospolim, id est Liddam, eum & natum & conditum uelint: non intelligentes hoc quod additur, Opher: ad distinctionem aliarū Geth urbium pertinere: quę iuxta Eleutheropolim, siue Diospolim hodie quoque monstrantur.

Liber quoque 1 Tobiæ licet non habeatur in canone: tamē quia usurpatur ab ecclesiasticis uiris, tale quid memorat: dicente Tobia ad filium suū: Fili ecce senui, et in eo sum, ut reuertar de uita mea. Tolle filios tuos, & uade in Mediam fili: scio enim quæ locutus est Ionas propheta de Niniue, quoniam subuertetur. Et reuera quantum ad historias tam Hebræas quam Græcas pertinet, & maxime Herodotum, legimus Niniuem, regnāte apud Hebræos Iosia, et Astiage rege Medorū, fuisse subuersam. Ex quo intelligimus primo tempore ad Ionæ prædicationem acta pœnitentia, Niniuitas ueniam consecutos: postea uero in pristinis uitiis perseuerantes, dei in se prouocasse sentētiam. Traduntq; Hebræi, Osee, & Amos, & Esaiam

1 Quod dicit hic Hieronymus librum Tobiæ non haberi in Canone, intellige ab Hebræis. Nam eo ipso teste in præfatione eiusdem libri ad Chromatium & Heliodorum, Hebræi enim de

mans,incolumis nide respuitur.

Ionas ad æque Propheta ad inuitas missus a Deo est, eorum ut imminere ciuitati interitum nunciaret. In gentibus enim peccatorum sarcinis premebantur. At ille alio deflexus itinere, nauē Tharsos petiturus ascendit. Cum subito compugnantium uentorum flatu uiolento lacessitum fremit mare,sollicitiq; gurgitis præruptorum montium canis uoluminibus,repugnantium litorum spumantia ora contundens, minatur per momenta naufragium, procellæ crebrescentes insaniunt, horrendum sibilant funes,gemunt cedentibus uelis antennæ,retunsa undiq; iter non inuenit prora Trepidant nautæ,festinant in cassum iactura uasorum nauem leuare ponderibus,quæ Prophetæ pondere premebatur.

Tum Ionas quem solū expectabat bona illa tempestas, sorte eductus, naufragus redditur,imo aligino ad nauigium uitale transfertur.Qui ut est dimissus in altum,ferinæq; uoraginis est receptus hospitio, uigilat in ceto, qui stertebat in naui. Mira res. Post naufragium,post natatile sepulchrū, incolumis tertio post die Niniuitas illustrat,terribilibus oraculis,salutē ciuitati credulæ præstaturus.

Quantum datur intelligi fratres, nauis typus est synagogæ, eius proretam sacerdotale corpus accipimus,nautas,scribas & pharisæos,iacturam uasorum,repudiationem prophetarum omniumq; sanctorum quos synagoga pulsos Iudæi in damna salutis suæ, indignis cædibus mactauerunt. Venti sæuientes,diuersi sunt reges,qui Iudæam lugubri clangore tubarum armorumq; fragore terribili,instantibus undique præliorum procellis,miserabiliter per totum orbem dispersere terrarum.

Ionas in naui dormiens, sacrameti dominici imaginem præferebat. Etenim significabat nauis materia crucem, somnus uero passionem. Mare autem mundus est iste tumidus, fluctus eius,Iudæorum populum & gentes accipimus,qui aduersus Deum inaniter fremuerunt. Sors Ionam præcipitandum prodidit,prophetia passurum dominum prædicauit, utrosq; uolentes,illum conditione, dominum pietate. Cetum esse non dubitatur infernum. Sicut enim Ionas tribus diebus & tribus noctibus fuit in uētre ceti,euomitusq; Niniue se intulit ciuitati,ita dominus postridie ab inferno resurgens,se ciuitati Hierusalem intulit antequam cœlo.

At uero Niniue imaginem portat Ecclesiæ, in qua gētium iam inde noster populus morabatur,quæ nō in cassum a Deo magna ciuitas dicta est. Erat enim futurum,ut omnium nationum in Christo credentibus populis totus orbis Deo una ciuitas redderetur.Deniq; comparationem salutaria gesta confirmant,quæ & in nobis manent.

Vt est fratres Niniuitis nuntiatus interitus,credunt & timent.Et quāto sciunt Dominum non esse mendacem, tāto propensius eius de pietate præsumunt.Statimq; actus ueteris uitæ damnantes,pro salute redimenda non solito more ad stupide simulachre concurrunt, non aris fætentibus funestos excitant ignes,non thure cremant, non merum profundunt,nec pecudum inexpectata morte rapti iecoris spirantis consulunt fibras, nec per uarios auium uolatus coniecturis manibus, statum plumeæ salutis inquirūt, sed a suo corde remedium salutare deposcunt, spiritumq; suum tota humilitate contribulatum ambitiose sacrificant. Sicq; legitime celebrate pœnitentia,Deum sibi propicium reddiderunt. Quod & nos,& fecimus, &

facere plerunque debemus, ut & præsentis temporis tentationes, & futuri iudicij euadere mereamur. Per Christum dominum nostrum.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS MICHÆÆ PROPHETÆ per D. Ephiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

MICHÆAS Marathides propheta, de tribu Ephraim oriundus, cum plurima designasset Achab Regi Iuda, ab eiusdem filio, cui nomen Ioram, præcipitatus, occubuit: eò quòd de iniquitatibus suis, progenitorumque suorum, quas perpetrauerant, redarguisset. Is mortis carcere liberatus, in Marathi, propria terra desolatus ac solitarius sarcophagum sortitus est, iuxta Polyandrum. Est quidem monumentum ipsius usque ad hodiernum tempus nobilissimum.

Habetur in libro eius de patribus ueteris Testamenti.

ITEM VITA MICHÆÆ PER D. ISIdorum Episcopum Ispalensem scripta.

MICHÆAS de tribu Ephraim in Morasti ortus. Hic quoniã peccantem Achab sępius arguebat, sub Ioram filio eius de pręcipitio ualde porrecto iactus occubuit. Sepultus est in terra sua iuxta Polyandrum, prope Naim.

Habetur in libro eius de uitis Prophetarum.

VITA ET MORS NAHVM PROPHETÆ PER D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

NAHVM Propheta natus erat ab Helkesitrãs Iordanẽ fluuiũ uersus Begabar, de tribu Simeon. Hic est Propheta ille, qui post Ionam ostẽtum dedit super Niniue: Quòd ab aquis dulcibus, igneque terreno olim uastaretur. Id quod tandem factum est, & contigit. Quippe eam ex terræmotu igne undique ambiente, mox etiam aqua de ereno super ueniens, sublimiores etiam omnes urbis locos, seu partes occupauit. Expirauit autem Nahum animam in pace, & in Begabar sedibus ille suis placidis in morte quiescit.

Habetur in libro eius de patribus ueteris Testamenti.

ITEM VITA NAHVM PER D. ISIdorum Episcopum Ispalensem scripta.

NAHVM de tribu Simeon in Helkesi trans Bethaberim natus est; ibique mortuus suo iacet in tumulo.

ADHVC DE EODEM EX DIVO HIER.

Habetur in proemio eiusdẽ ad Paulam & Eustochium.

PORRO quod dicitur Nahum Helkesei, quidam putant Helkesęum patrem esse Nahum, & secundum Hebręam traditionem etiam ipsum Prophetam fuisse, cum Helkesi usque hodie in Galilæa uiculus sit, paruus quidem, & uix minis ueterum ædificiorũ indicans uestigia, sed tamen notus Iudæis, & mihi quoque a circunducente monstratus.

VITA ET MORS HABACVC PROPHETÆ per D. Epiphanium Constantiæ Cypri Epm descripta.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

HABACVC Propheta ex agro Bexzochar, è tribu Simeon oriūdus, cum ante expugnationem prospiceret captiuitatem Hierosolymæ, eam, ut qui maxime, luxit, cū super ciuitatem, tum super populum eius, Appropinquante autem Nabuchodonosor Hierosolymis, ut dissiparet eas, fugam dedit ille in Ostracinam, & manebat illic incola in terra Ismael. Ast ubi Chaldæi Hierosolymis soluentes, remearent in patriā suam cum exuuijs atque captiuis, & reliquiæ urbis Hierosolymæ in Aegyptum descenderent, Antistes ille reuersus in patriam, ministrauit messoribus sui agelli: seminauerat enim ordea. Cæterum statim ut esculenta præparauerat, uaticinatus est suis, dicens: Proficiscar ipse in longinquam terrā & reuertar ocyus: ueruntamē si cunctauero diutius, apponite nostris messoribus, quod manducent. Et translatus repente in Babylonem, exhibuit prandium Danieli, qui erat in cauea cum leonibus. Deinde regressus, astitit messoribus, dum iam cœnarent, neque communicauit cuiquam uel tātillum de eo quod contigerat.

Annunciauit præterea Habacuc paucis post diebus, postliminio ex Babylone Hierosolymam populum remeaturum. Obiecit porrò ostentum ijs qui Iudæam habitant: Quòd scilicet uisuri essent in templo grande lumen lucide micans, & ita contemplarentur gloriam Dei. Prædixit item de consummatione templi, quòd a populo Occidentali foret deuastatio eius Gierosolymis: Tum carbasus, inquit, Bair in duas findetur particulas: geminatum item columnarū capitella seu epistelia è medio auferentur. Neq quisquam cognouerit, ubi sint, quo'ue peruenerint: sed in desertum inferētur ab Angelis, ubi nuper compactum erat martyrij tabernaculum. Et in illis cognoscet in consummatione Dominus, quòd illuminabunt, persequutos a serpente tanquam ab initio. Et seruabit eos Dominus ab umbra mortis, eruntq; in tabernaculo sancto. Hic Propheta de aduentu Domini non pauca uaticinatus est. Atque ante biennium quàm populus a Babylone redijsset, mors prophetam occupauit, & magnis 1 honoribus in agro suo sepultus est.

1 *Vide solennes exequies etiam apud patres ueteris Testamenti.*

ITEM VITA HABACVC PER D. ISIdorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

HABACVC de tribu Simeon in agro Bizachar ortus est. Hic ante biennium reuersionis filiorum Israel de captiuitate, in agro Sabbaritha uita decessit.

VITA ET MORS SOPHONIÆ PROPHETÆ per D. Epiphanium Constantię Cypri Epm descripta.

Habetur in libro eius de uitis Prophetarum.

SOPHONIAS quidem Propheta Sarabathides, siue a monte Sarabatha, è tribu ac prosapia erat Simeon. Is quoque de Hierosolyma ciuitate prophetauit: Nempe quòd multò foret satius, si in longum latumq; ædificaretur. Super consummatione etiam gētium, necnon & fu-

per confusione impiorum: deque aduentu Domini. Vitam morte commutauit in Apocalypsi Domini: & solitarius in aruo suo funeratus est.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ITEM VITA SOPHONIÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

SOPHONIAS de tribu Simeon filius Chusi, in agro Sabba ortus, & gloriosa maiorum suorum stirpe progenitus, prophetauit. Mortuus est, atque sepultus in agro suo.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS AGGÆI PROPHETÆ PER Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

AGGÆVS Propheta, etiam dum iuuenis admodum, ex Babylone profectus est Hierosolymam, et ingenuè de reditione populi uaticinatus est. Et oculis structuram templi Hierusalem hausit. Idem ibidem omnium primus cecinit Alleluia, quod est, laudibus efferemus uiuentem Deum. Amen, quod fiat, fiat, interpretatur. Eodem igitur loci discessit, & humo prope sacerdotes, cum 1 honore & gloria conditus est. Proinde etiam dum hodie psallimus, Alleluia, qui hymnus Aggæi, & Zachariæ perhibetur.

1 Ecce & hic quoque solemnes exequias.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ITEM VITA AGGÆI PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

AGGÆVS natus in Babylonia, iuuenculus in Hierusalem uenit, ædificationem templi ex parte aspexit. Hic iuxta sacerdotum monumenta gloriose sepultus quiescit.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS ZACHARIÆ PROPHETÆ per D. Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

ZACHARIAS Propheta natus Barachia, 1 è terra Chaldæorum soluit, & inter proficiscendum per multa populo uaticinatus est, demonstrationis causa, siue ad ostentationem. Plurima quoque designauit miracula. Hic est, qui in os annunciauit Iosedech: Nascetur ex te filius, qui sacris initiatus Hierosolymis sacrificabit Domino. Hic etiam benedixit Salathiel in filio, dicens: Procreabit filium, & indet nomen illi Zorobabel.

De Cyro quoque Rege Persarum Zacharias ostentatum dedit, idque ad uictoriam. Signum item super Crœso Lydorum Tyranno obiecit: necnõ & super rege Medorum Astyage. Deque publico ministerio, quod Cyrus Rex designaturus esset Hierosolymis uaticinatus est, laudibusque euexit illum, nec uulgariter benedixit. In uaticinio porrò, quam prophetiam uocãt, propriè locutus est de Hierusalem, de consummationeque gentium, & de tẽpli Hierosolymitani ædificatione. De ocio denique & desidia tam prophetarũ, quàm sacerdotum, nõnulla duplici quadam crisi exposuit. Decessit in ultima senectute in Iudæa, & proxime cum Aggæo propheta humatus est.

1 Hic etiam dictus est filius Addo, ut habes in Zacharia cap. 1. Nec ambigitur secũdum Hiero.nnm iuxta Paralipomenon librum, ipse sit Addo, qui missus ẽ ad Hieroboã filiũ Nabath, sub quo altare diuinum est, & manus eius aruit, rursumque ad preces illius restituta est.

ITEM VITA ZACHARIÆ PER DIVUM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

ZACHARIAS de regione Chaldæorum ualde senex in terra sua reuersus est, in qua & mortuus est, & iuxta Aggæum humatus.

VITA ET MORS MALACHIÆ PROPHETÆ per diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

Habetur in libro eius de uitis Prophetarum.

MALACHIAS Propheta é tribu Zabulon emicuit. Hic post reditum populi de Babylone, natus perhibetur in Sopha, in terra nempe Zabulon. Is ab ineunte ætate, dumq́ iuuenis esset, uitam inculpatam egisse fertur. Super aduentu Domini, deq́ uita functorum iudicio nõnulla ab eo uaticinata sunt. Quodq́ ritus cum legibus Moysi terminabuntur, seu consummabuntur, & emendabuntur.

Cæterum cum populus eum uniuersus, ut uirum non minore sanctimonia quàm mansuetudine præditum, coleret, indiderunt illi nomen Malachi; quod, si quis interpretamentum requirat, sonat angelus. Erat quippe forma oppidò quàm præstanti. Quæcunq; præterea in prophetia dixit Malachias, uisus est angelus se in dies instituere & declarare, perinde ac factum temporibus quoq; proditur Anarchiæ, cum principatus existeret adhuc nullius, quemadmodum traditũ est in Sepher sopthim, quod est, in uolumine iudicum. Ante diem uerò cum admodũ iuuenis esset, ꝓpheta ille fato est functus, iuxtáq; maiores suos in ꝓprio agello repositus est.

ITEM VITA MALACHIÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

MALACHIAS post regressionem populi in Sophi est genitus, uir iustus, & aspectu decorus. Quem Iudæi Malachiam, id est angelum Domini, ideo asserunt uocitatum, quia quæcunq; prædicabat, confestim angelo de cœlis adueniente, confirmabantur. Hic autẽ admodum iuuenis moritur, atq; in agro proprio sepelitur.

ITEM ADHVC DE MALACHIA per D. Hieronymum presbyterum.

Ex proœmio eiusdem in Commentarios ad Minerium & Alexãdrum monachos.

VLtimum duodecim prophetarum Malachi interpretari uolumus, cuius nomen septuaginta transtulerunt τῶ ἀγγέλου αὐτοῦ, id est, angelus eius, dicẽtes: Assumptio uerbi domini sup Israel in manu angeli eius, pro quo in Hebræo legitur מַלְאָכִי quod rectius & expressius dicitur, angelus, id est nuncius meus.

Nec putandum est iuxta quorundam opinionem angelum uenisse de cœlo, & assumpsisse corpus humanum: ut Israeli quæ a domino sunt mandata loqueretur. Si enim interpretanda sunt nomina, & ex nominibus nõ spiritualis intelligentia, sed historiæ ordo texendus est: ergo & Osee qui saluator dicitur: & Iohel qui interpretatur, dominus Deus, siue incipiens, &

cæteri prophetæ non erunt homines:sed uel angeli, uel dominus atque saluator, quia hoc eorum nomina resonant. Denique exceptis septuaginta, alij interpretes nomen Malachi, ita ut in hebræo legitur, transtulerunt.

Malachi aũt hebræi Esdrã existimant sacerdotem, qa oĩa quæ in libro illius continenť, etiam, hic ꝓpheta cõmemorat, dicẽs. Labia sacerdotis custodient scientiã, & legẽ regrent ex ore eius, qa angelus dñi exercituũ est. Tẽpus quoque titulusq; conueniũt, qđ et in psalmis diximus, qui titulos nõ habent, eorum esse credendos, quorum priores psalmi noĩbus prænotati sunt.

Igitur & Malachi, id est, Esdras, post Aggæũ, & Zachariã, qui sub Dario ꝓphetauerũt, fuisse credendus est. Et ppea titulũ non hr̃e, qa liber eius ꝓ titulo sit: in quo discimus, qđ in regno Artaxersis regis Persarum, Esdras filius Saraię, & cæterorum, usque ad eum locum ubi diciť, filius Phinees, filius Eleazar, filius Aaron sacerdotis, ab initio ascenderit de Babylone, & dederit ei rex secundũ manum dñi Dei sui oẽm petitionẽ eius: ascenderintq; cum illo de Israel, & de filijs sacerdotum, & de filijs leuitarum, & de cantoribus, & de ianitoribus, & de nathinneis in Hierusalem, anno septimo Artaxersis regis, & uenerint in Hierusalem mense quinto: ipse est annus septimus regis, quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo mensis quinti uenit in Hierusalem.

Scripsit ĩ hũc librũ Origenes tria uolumina, sed historiã oĩno nõ tetigit, & more suo totius in allegorię interpretatione uersatus est, nullã Esdræ faciens mentionem: sed angelum putans fuisse qui scripsit: scđm illud qđ de Ioãne legimus: Ecce ego mitto angelũ meum ante faciem tuam. Qđ nos oĩno non recipimus: ne animarum de cœlo ruinas suscipere cõpellamur.

Habetur in libro eius de patribus ueteris testamenti.

VITA ESDRÆ PER DIVVM ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

ESDRAS sacræ scriptor historiæ, atque alter lator legis post moysem. Hic post captiuitatẽ, legẽ incensam a gentibus, renouauit, hebraicarũq; literarum elementa inuenit. Hic reduxit Israel, et reædificare fecit tẽplũ in Hierusalẽ. Mortuus est autem, et sepultus cum patribus suis in Hierusalem.

Habetur in libro eius de Patribus ueteris testamenti.

VITA ZOROBABEL PER DIVVM ISIDORVM Episcopum Ispalensem scripta.

ZOROBABEL, & Neemias ex tribu Iuda, sub Dario rege tẽplum 1 Dñi ædificant, & muros Hierłm construunt, atque Israel ad pristinum statum reducunt. Cultum quoque religionis, iusque sacerdotum uel leuitarum restituunt. Item & ipsi in Hierusalem sepulti quiescunt.

1 Tẽplum domini ædificãt, ergo non est malum ecclesias in honorem Dei fabricare. Quinimmo sanctissimum opus est & Deo acceptum, cum Iudæi Centurionem quoq; Saluatori nostro commendantes dixerint: Diligit enim gentem nostram & Synagogam nobis ædificauit.

Habetur in libro eius de uitis prophetarum.

VITA ET MORS ZACHARIÆ PATRIS IOANNIS Baptistę per D. Epiphaniũ Constantiæ Cypri Epm̃ descripta.

ZACHARIAS adhuc alius fuit cum ꝓpheta, tum sacerdos, Iodae

ſacerdote prognatus, Ioānis Babtiſtę parens, quem Herodes ille Tyranus iuxta aram, domumq́; Dei occidit. Effuſusq́; eſt ſanguis eius in ueſtibulo templi Domini. Is natione Hieroſolimitanus erat, de familia Dauid, officialis in domo Domini. Inter cætera, quæ uaticinatus eſt ille, de origine quoq; & natiuitate Chriſti nōnulla prophetauit. Eo igitur in loco propheta, cum in domo, tum a templo haud procul humatus eſt. Ex eo ſanè facta ſunt in delubro illo, ſeu templo, & oſtenta, & ſtupenda miracula, phantaſiæ nempe, hoc eſt uiſiones. Cęterum ſacerdotes nequibant amplius neq; angelorum uiſa oculis uſurpare, neq; oracula, ſiue reſpōſa populo ex Dabir reddere. Neque etiam poterant in Ephod per ſigna & portenta reſpōdere, quemadmodum prius ſoliti fuerant, uſq; ad tempus hodiernū.

ITEM DE HOC EODEM ZACHARIA
Per Diuum Baſilium Epiſcopum.

Ex homilia eiuſdem de humana Chriſti generatione.

QVod autem Maria perpetuo uirgo remanſerit, etiam, Zachariæ declarat hiſtoria quædam, quæ ex traditione ad nos uſque peruenit. Zacharias enim Mariam poſt domini conceptionem in uirginum loco conſtituens, a Iudęis inter templum, et altare interfectus eſt. A populo nanque accuſatus, quod rem prodigioſam inauditamq́; prædicaret, uirginem uidelicet parientem citra uirginitatis corruptionem.

ITEM DE ZACHARIA PATRE IOANNIS
Baptiſtæ ex Diuo Gregorio Epiſcopo Nyſſeno.

Habetūr in oratione eius habita in die natiuitatis Domini, nuper per Petrum Franciſcum Zinum Veronenſem latine reddita.

NOn erit intempeſtiuum, ſi incorruptę matris teſtem eum, qui inter templum & altare fuit occiſus, proferamus. Hic eſt ſacerdos Zacharias, non ſacerdos ſolum, uerumetiam propheta. Ac prophetiæ quidem poteſtas in Euāgelij libro declaratur. cū uiam hominibus muniēs diuina gratia, ne Virginis partus incredibilis putaretur minoribus miraculis fidelium aſſenſum ſic exercuit, ut fœmina ſterilis, & uir iam ętate confectus, filium ſuſciperent. Hoc mirandi uirginis partus proœmium fuit. Etenim ſicut Eliſabeth quæ ſterilis ad ſenectutem peruenerat, non poteſtate naturæ fit mater, ſed ei diuino conſilio filius naſcitur, ſic quod in uirgineo partu non credendum uidetur, ſi referatur ad Deum, credibile eſt.

Quoniam igitur ex uirginitate prouenientem præcedit nuntius ſterilis, qui ad uocem illius, quæ Dominum utero gerebat, antequam in lucem prodiret, in aluo matris exiliuit, ſimul ac natus eſt præcurſor uerbi, prophetico ſpiritu Zachariæ ſilentium ſoluitur. Quæcunque autem diſeruit Zacharias prophetæ, ad futurum ſpectabat.

Hic igitur diuino numine ad occultorū cognitionem ductus, cum uirginitatis myſterium in partu incorrupto non ignoraret, in ſacro templo uirginem matrem a loco uirginibus per legem aſſignato non ſemouit, Iudęosque docuit naturam humanam una cum reliquis omnibus rerum omnium effectori & Regi ita ſubiectam eſſe, ut arbitratu ſuo eam ipſe regeret, non autem ab ea regeretur. Itaque in manu ipſius eſſe, nouam ortus rationem moliri, quæ matrem eſſe uirginem non impediret. quamobrem eam ſe a uirginum loco nō excluſiſſe. locus autem ille erat ſpatium quod-

dam inter templum et altare.

Cum igitur audiuissent Iudæi rerum oium Regem in uitam humanam diuino ordine prodijsse, metuentes, ne Regi subderētur, sacerdotem, qui hæc de ipso partu testificabaẽ, ad ipsum altare sacrificantem interfecerũt.

Habetur in libro eius de Patribus ueteris testamenti.

VITA ET MORS SIMEONIS PROPHETÆ per D. Epiphanium Constantiæ Cypri Epm descripta.

SIMEON sacerdos è tribu Aaron emicuit. Hic quippe est is, qui oraculum accepit a spiritu sancto: Neutiquam uiturum esse mortem, quousque Christum Domini incarnatum cerneret. Hic est, inquam, ille, qui gestauit Dominum in ulnis suis, & glorificauit eum, referens: Viderũt oculi mei salutare tuum: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum uerbum tuũ in pace. Fato functus est Simeon iste pluribus quidem annis obsitus, & ætate multa confectus, nec porrò a sacerdotibus postremum consequutus honorem, humatus est.

Est sermo eiusdem secundus in uolumine sermonum eius.

DIVI EPHRAEM E' DISSENAE ECCLEsiæ Diaconi in secundum librum Vitarum sanctorum Proemium.

LEgentes, non agnoscimus, & audientes, nec quicquam auribus nostris percipimus. Si aliquis conficiens iter, homicidiũ perpetratum repente agnouerit, uultus eius ilico immutatur, & cor eius pauore concutitur. Nos autem Prophetas & Apostolos legimus interfectos & lapidatos, & risus proferimus. Et qd dico Prophetas & Apostolos? ipsum dominum uerbum carnem factum pependisse in ligno, & propter peccata nostra peremptum esse audiuimus & legimus, & elata ceruice contemnimus & ridemus? Sol non potuit ferre Domini nostri contumeliam, sed claritatem luminis sui conuertit in tenebras, nos autem a tenebris malitiæ nostræ cõuerti nolumus. Velum templi quod nihil deliquerat, a semetipso scissum est, nos autem propter peccata nostra ut cor nostrum compungatur, studere nolumus. Terra tremissens a faciæ Domini, sub pedibus nostris commouetur, ut nobis metum incutiat, & nec sic ob nostram duritiam formidamus. Vrbes absorptæ sunt, & loca ab ira Domini desolata sunt, & nec sic trepidamus. Sol semel & iterũ meridianis oris super nos obscuratus est, & nec sic corde pauemus. Bella Persarum ac diuersarum gentium Barbararum commota sunt, & regiones nostræ desolauerunt, ut nos metuentes Deum pœnitentiam ageremus, cum indigeamus utique pœnitentia, non dierum aut mensium, sed temporum plurimorum, & nec sic conuerti uolumus.

Pœnitentiam itaq; agamus fratres, ut peccatorum nostrorum propiciatorem Deum habere possimus. 1 Deprecemur eum, quia exacerbauimus eum. Humiliemus nos, ut nos exaltet. Defleamus, ut lætificet & consoletur nos. Proijciamus a nobis consuetudinem malam, & quasi uestimẽtum uirtutem animi induamus.

1 Vide si pœnitentia quam sanctus pater requirit, est tantummodo noua uita, ut nostri Heretici garriunt.

Quod si unusquisq; non se emundauerit ab omni re iniqua, & a sordidis quoque cordis cogitationibus concupiscentiarum quoque malarum, nec-

non & ab ira furoris atque inuidia, a superbia quoq; ac uana gloria, odio & detractione, contradictione ac uerbositate & inordinatis actibus. Et quid cuncta nunc per partes enumero? nisi ab omnibus quæ odit Dominus, auertat semetipsum, ac procul faciat, nequaquam in eo habitat Deus.

Dicito mihi. Si quis te in lacum cœni proijceret, & ibi semper te esse cuperet, libenter hoc faceres? Si tu cum fiscinis & uermis, hoc sustinere non potes, quo uis impollutum Deum, qui cum sit sanctus, & in sanctis requiescat, ut in te, cum sis totus fœtidus, & cœnoso horrore repletus, inhabitet? Vnde dilectissimi, mundemus nosmetipsos ab omni delicto, ut in nobis habitet Deus, & promissa a eius cœlestia consequi mereamur. Nec eius nomini Sancto, quod inuocatum est super nos, inferamus iniuriam, ne propter nos nomen Domini nostri a perfidis blasphemetur. Parcamus nobis metipsis, & intelligamus, quia in nomine eius nostrum quoque consonat nomē, eo quod ipse Christus uocetur, & nos nihilominus christiani. Deus noster spiritus est. Efficiamur ergo & nos spirituales. Vbi enim est spiritus Domini, ibi libertas. Festinemus ergo libertatis huius consequi bonitatē.

a *Et promissa eius cœlestia consequi mereamur.*

FRAGMENTVM VITAE DOMINI NOSTRI Iesu Christi, mundi redemptoris per D. Ignatium Episcopum Antiochenum scripta.

Est pars epistolæ eius. 5. ad Trallianos ex Smyrna scripta.

OBturate fratres aures uestras, quādo uobis quis sine Iesu Christo filio Dei loquitur, qui factus est per Mariam ex semine Dauid, qui uere natus ex Deo, & ex Virgine, quia hoc ipsum est, quod et Deus, suscepit enim uere corpus. Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis, sine peccato, quis enim ex uobis arguet me de peccato? Mā ducauit enim uere & bibit, & crucifixus est, & mortuus sub pontio Pilato sed & secundum placitum uoluntatis suæ uere crucifixus est, & uere mortuus, uidentibus cœlestibus, & terrestribus, & infernis, Cœlestibus quidē tanquam incorporalibus creaturis, terrestribus uero, ut Iudæis & Romanis, & cæteris hominibus, qui tunc eodem tempore præsto erant, quando crucifixus est Dominus. Infernis autem, ut multitudine eorum qui cum domino resurrexerunt. Multa, inquit, sanctorum corpora dormiētium resurrexerunt de monumentis patefactis. Descendit autem in infernum solus, ascendit uero cum multitudine, & dirupit maceriam, quæ erat a seculo, & medium parietem eius dissoluit, & resurrexit tertia die, & resuscitante eum patre, & post dies quibus conuersatus est Apostolis, assumptus est ad patrem, & sedet ad dexteram eius, expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius.

Die ergo parasceues tertia hora accepit sententiam a Pilato permittente patre, sexta uero crucifixus est, nona autem emisit spiritum. Ante uero solis occasum de cruce depositus est. & sepultus in monumēto nouo, Sabbato uero mansit sub terra in sepulchro, quo posuit eum Ioseph ab Arimathia. Dominica autem die, resurrexit a mortuis, secundum quod dictum est ab eo, sicut fuit Ionas in uentre Ceti tribus diebus & tribus noctibus. Continet autem dies parasceue passionem eius. Sabbatum uero sepulturam & requiem, Dominica autem resurrectionem.

Quidam autem tanquam sine Deo increduli & infideles, dicunt cum

putatiue tantum fuisse hominem, & non uerum corpus suscepisse, atque putatiue passum & mortuum. Ego uero pro passione & morte Domini mei uinctus sum, & opto ad bestias pugnare. Si enim putatiue, & nō uere passus est, & mortuus, ergo ego gratis moriturus sum, mendaciam de cruce Domini confingens, sed & Propheta superflue dixit. Videbunt in quem compunxerunt, & plangent inter seipsos tanquam super dilectum, & dolebunt dolore tanquam super primogenitum. Ergo infideles illi, & increduli, non minus sunt, quam illi qui eum crucifixerunt.

Ego sic deuoui spem habere in eum, qui pro me uere mortuus est, quia alienum est ab eo mendacium. Vere etenim peperit Maria corpus, Deo in eo habitante, & uere natus est Deus uerbum ex uergine, corpus sine nobis passibile absque peccato induens, uere conceptus est in utero, & factus est in utero, formans & faciens sibi corpus ex Vergine, sine semine scilicet, & collocutione uiri, portatusque in utero, sicut & nos tempore portati sumus, & lactatus, & nutritus est, sicut & nos, & cibo & potu sicuti & nos usus est, & triginta annos agens, baptizatus est a Ioanne in ueritate & non in phantasmate, & tribus annis prędicauit Euāgelium, & fecit signa & prodigia coram falsis Iudæis, & a Pilato præside iudex iudicatus est, flagellatus est, colaphis cęsus est, consputus est, spineam coronam purpuream que uestem portauit, condemnatusque, crucifixus est uere, uoluntarie complacens non imaginarie, neque fallaciter mortuus est, sed uere & sepultus est, & resurrexit a mortuis sicut ipse alicubi orans patrem dicebat: Tu autem Domine resuscita me, & reddam illis. Et pater qui semper eum exaudit, respondens, ait, Exurge Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Qui ergo resuscitauit eum pater, ipse etiam nos per eum resuscitaturus est, non sine uera uita, hoc est, non sine ipso qui ait: Ego sum uita, qui credit in me, non morietur in æternum.

Fugite illas sine Deo hæreses, diaboli enim sunt adinuentio, serpentis authoris malorū, qui per mulierem seduxit Adam patrem generis nostri. Fugite 1 uero & malas soboles eius. Simonē dico primogenitum generis ipsius, & Menandrum & Basilidem & totam collectionem malignitatis ipsius, & illos hominis cultores Hebionitas, quos maledicos esse Hieremias propheta asserit. Fugite quoque & illos immundissimos Nicolaitas, amatores libidinis, malos calumniatores, nam talis fuit Apostolorum minister Nicolaus. Fugite etiam ipsius nequissimi nepotes: Theodotum scilicet & Cleobolum, qui generant fructum mortiferum, de quo si quis degustauerit, statim morietur, non morte temporali, sed æternam.

Hi autem omnes non sunt plantatio Dei patris, sed progenies maledicti. Omnis autem plantatio (inquit Deus) quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Quod si fuissent rami patris, nō utique essent inimici crucis Christi, sed sunt rami illorum, qui occiderunt Dominum glorię, nūc autem crucem negantes, & passionem erubescentes, operantur Iudæorū iniquitates, illorum scilicet, qui & Deo rebelles extiterunt, & Dominum occiderunt. Patrum est enim eos dicere prophetarum esse interfectores.

Vos ergo inuitat Christus ad suam incorruptionem, per passionē suam & resurrectionem, qui estis membra eius. Saluto uos ex Smyrna unà cum præsentibus 2 mihi ecclesijs Dei, quæ & præsentes me id requisierunt in omni carne & spiritu. Postulāt uos uincula mea, quæ propter Iesum Chri

1 *Ex hoc loco habes nō esse cū hereticis communicandum sed ab eis longe fugiēdum. Id etiam præcipiunt Apostoli Paulus & Ioannes.*

2 *Vide Heretice num Ecclesia Dei sit inuisibilis, ut falso asseris cū Ignatius s. lutet Trallianos cum præsentibus Ecclesijs, que & præsentes ut id faceret eum requisierunt.*

3 *Collige ex hoc quod mandat Episcopum*

stum porto, rogans Deum, ut mereamini in sensu & oratione in inuicem permanere. Decet enim unumquenque uestrum bene obsequi presbyteris, Episcopum 3 in honorem Dei patris, & in honorem Iesu Christi atque Apostolorum uenerari.

adeo uenerari. Episcopalem dignitatem esse super omnes gradus Ecclesiæ.

Deprecor uos ex affectu audire me, ut non sit in testimonium quod uobis scripsi, & eo orate pro me indigente misericordia Dei nec uestra charitate, ut merear consequi sortem cui subiaceo, ne reprobus inueniar.

4 *Si salutat eos ecclesia quæ est in Syria, ergo Ecclesia quæ est in Syria est uisibilis.*

Salutat uos dilectio Smyrneorum, & Ephesiorum memores uestri, Ecclesiaque 4 quæ est in Syria, unde non sum dignus dici ultimus eorum qui ibi sunt. Incolumes estote in Christo Iesu, 5 subiecti estote Episcopo, similiter & presbyteris & diaconis, omnes inuicem corde inseparabili. Castificet uos spiritus meus, non solum nunc, sed & quando deum 6 meruero adipisci. Adhuc enim in periculo sum, sed fidelis est pater Iesu Christi adimplere petitionem meam & uestram in qua inueniamur immaculati, & acquisiti in Domino. Amen.

5 *Habes hic diuersos gradus in ordine Ecclesiastico, quibus laici debent esse subiecti.*

6 *Videri quo sancti mereantur Deū adipisci?*

Habetur lib. 6. historiæ eius cap. 10

ITEM DE DOMINO NOSTRO IESV Christo per Paulum Orosium Historicum.

ANno ab urbe condita. D. CC. XXV. ipso imperatore Cæsare Augusto quinquies, & Luci Apuleio cõsulibus, Cæsar uictor ab oriente rediens, octauo idus Ianuarij urbem triplici triumpho ingressus est: ac tum primum ipse iani portas, sopitis omnibus finitisque bellis ciuilibus, clausit: Hoc die primum Augustus consalutatus est. Quod nomen cunctis antea inuiolatum, & hucusque cæteris inausum dominis, tãtum orbis licite usurpatum apicem declarat imperij: atque ex eodem die summa rerum ac potestatum penes unum cœpit esse, & mansit, quod Græci monarchiam uocant. Porro autem hunc eundem esse diem, hoc est, octauum idus Ianuarias, quo nos 7 Epiphania, hoc est apparitionem siue manifestationem dominici sacramenti obseruamus, nemo credentium, siue etiam fidei contradicentium nescit. De quo nostræ ipsius fidelissimæ obseruationis sacramento huberius nunc dicere, nec ratio, nec locus flagitat: ut et quærentibus reseruasse, & negligentibus non ingessisse uideamur.

7 *Non te scandalizet quod Natiuitatē domini Epiphaniam appellet, nam ueteres patres hoc loquendi modo usi plerunque sunt. Etenim & eo die legimus, Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei.*

Hoc autem fideliter commemorasse ideo par fuit, ut per omnia uenturi Christi gratia præparatum Cæsaris imperium comprobetur. Nam cum primum Caio Cæsare auunculo suo interfecto, ex Apollonia rediens urbem ingrederetur hora circiter tertia, repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem cœlestis arcus orbem solis ambijt, quasi unũ eum ac potentissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbem monstraret, cuius tempore uenturus esset, qui ipsum solem solus, mundumque totum & fecisset, & regeret.

Deinde cum secundo in Sicilia receptis a Pompeio & Læpido legionibus, triginta seruorum milia dominis restituisset, & quadragintaquatuor legiones solus imperio suo ad tutamen orbis terrarũ distribuisset, ouansque urbem ingressus, omnia superiora populi Romani Imperatori debita donanda, literarum etiam monimentis abolitis, censuisset: in diebus ipsius fons olei largissimus, sicut superius expressi, de taberna meritoria per totum diem fluxit. Quo signo quid euidentius quam in diebus Cæsaris toto

orbe regnantis, futuræ Christi natiuitas declarata est. Christus enim lingua gentis eius, in qua & ex qua natus est, unctus interpretatur.

Itaq; cum eo tempore, quo Cæsari perpetua tribunitia potestas decreta est, Romæ fons olei per totũ diem defluxit: sub principatu Romani imperij per totum diem, hoc est, per omne Romani tempus imperij Christũ, & ex eo Christianos, id est, unctum, atq; ex eo unctos, de meritoria taberna, hoc est, de hospita largaq; ecclesia affluenter atq; incessabiliter pcessuros, restituendosq; per Cæsarem omnes seruos, qui tamen cognoscerẽt dominum suum, cæterosq; qui sine domino inuenirent, morti supplicioq; delendos, remittendaq; sub Cæsare debita peccatorum in ea urbe, in qua spontaneum fluxit oleum, euidentissima his qui prophetarum uoces non audiebant, signa in cœlo, & in terra prodigia prodiderunt.

Tertio autem, cum urbem triumphans quintum consul ingressus est, eo scilicet die, quem supra nominauimus, cum & Ianũ post ducentos annos primum ipse clausit, & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit, quid fidelius ac uerius credi, aut cognosci potest concurrentibus ad tantam manifestationem, pace, nomine, die, quam hunc occulte quidem gestorum ordine, ad obsequium præparationis eius prædestinatum fuisse: qui eo die, quo ille manifestandus mundo post paululum erat, & pacis signum prætulit, & potestatis nomen assumpsit.

Vbi supra Cap. 22. Anno uero ab urbe condita. 752. Cæsar Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, atq; per totum Oceani circulũ cunctis gentibus una pace cõpositis, Iani portas tertio ipse tunc clausit. Quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas ocio, ipsa ẽt rubigo consignauit: nec prius unquam, nisi sub extrema senectute Augusti pulsatæ, & Atheniensium seditione, & dacorum cõmotione patuerũt.

Clausis igitur Iani portis, rempublicam quam bello quæsiuerat, pace enutrire atq; amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reuerẽtia disciplinæ morem gereret. Dñi appellationẽ, ut homo declinauit. Nam cum eodem spectante ludos, pronunciatũ esset a quodam mimo, O dominum æquum & bonum: Vniuersiq;, quasi de ipso dictum esse exultãtes approbauissent, statim quidem manu uultuq; indecoras adulationes repressit, & in sequenti die grauissimo corripuit edicto, dominumq; se post hac appellari ne a liberis quidem, aut nepotibus suis, uel serio, uel ioco passus est.

Igitur eo tempore, id est eo anno, quo firmissimam uerissimamq; pacẽ ordinatione Dei Cæsar composuit, natus est Christus: cuius aduẽtui pax ista famulata est, in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Eodemq; tempore, hic, ad quem rerum omnium summa concesserat, dñm se hominum appellari non passus est: imò nõ ausus, quo uerus dominus totius generis humani, inter homines natus est.

Eodem quidem anno, tunc primum idem Cæsar, quem his tantis mysterijs prædestinauerat Deus, censum agi singularum ubiq; prouinciarum, & censeri omnes homines iussit, quando & Deus homo uideri, & esse dignatus est. Tunc igiť natus est Christus, Romano censui statim ascriptus, ut natus est. Hæc est prima illa clarissimaq; professio, quæ Cæsarem oĩum principem, Romanosq; dominos rerum in cunctorum hominum edicta ascriptione

ascriptione signauit, in qua se, & ipse, qui cũctos homines fecit, inueniri hominem, ascribiq́ʒ inter homines uoluit. Quod nunq̃ penitus ab orbe condito, atq; ab exordio generis humani in hunc modum, ne Babylonio quidem uel Macedonico, ut non dicã minori cuiquàm regno concessum fuit. Nec dubium, quin omniũ cognitioni, fidei, inspectioniq́ʒ pateat, quod dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctum defensamq́ʒ, in hunc rerum apicem prouexerit, cuius potissime uoluit esse, quum uenit, dicendus utiq; ciuis Romanus, census professione Romani.

Postquam igitur Ninus Beli filius in Babylone regnare cœperat anno quadragesimotertio natus est sanctus ille Abraham, cui dictæ sunt repromissiones, ex cuius semine promissus est Christus: deinde nũc primi istius imperatorum omnium Augusti Cæsaris, quamuis & pater eius Cæsar metator imperij potius, quam Imperator extiterit, istius (inquam) Cæsaris posteaq; imperare cœpit, emenso propemodum anno quodragesimo secundo natus est Christus, qui Abrahæ sub Nino primo Rege fuerat repromissus. Natus est autem octauo calendas Ianuarij, quãdo primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est, ut cum Abraham. 43. natus sit anno, sub fine. 42. natiuitas Christi cõueniret, ut iam non ipse in parte tertij anni, sed in ipso potius tertius annus oriretur. *Vbi sup. li. IX. ca. 2.*

Qui annus quantis, quam nouis, quamq́ʒ inusitatis bonis abundauerit, satis & iam me non proferente compertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium non cessatione, sed abolitione bellorum, clausæ Iani gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus, non repressis, cẽsus ille primus & maximus fuit, cum in hoc unum Cæsaris nomen uniuersa magnarum gentium creatura iurauit, simulq́ʒ per communionem census, unius societatis effecta est.

Igitur anno ab urbe condita septingentesimo quinquagesimo secũdo natus est Christus, salutarem mundo afferens fidem, petra medio rerum posita ubi cõminueretur, qui offenderet, qui crederet, saluaretur: uere ignis ardens, quem qui sequitur, illuminatur: qui tentat, exuritur. Ipse est Christus, Christianorum caput, Saluator bonorum, malorum punitor, iudex omnium qui formam subsecuturis uerbo & opere statuens, quo magis doceret patientes in persecutionibus quas pro uita æterna exciperent esse oportere, mox ut uirginis partu æditus mundo apparuit, de passionibus suis cœpit. *Ibidem cap. 3*

Nanq; cum Rex Iudæ Herodes simul ut natum comperit, necare decreuit, plurimos tuncq́ʒ paruulos, dum unum insectatur, occidit. Hinc malignis improbe incurrentibus, digna punitio est. Hinc inquantum tranquille agitur mundus, credentium gratia: inquantum perniciose inquietatur, blasphemantium pœna est, 8 securis per oĩa Christianis fidelibus, quibus aut æternæ uitæ requies in tuto, aut etiam huius in lucro est.

8 Intellige hanc securitatem promitti fidelibus, si opera bona fidei consona subsequuta fuerint, alias fides sine operibus nõ prodest ad salutem Iacobo teste.

Cæterum & tunc capta euersaq; urbe Hierosolymorum, sicut prophetæ prænunciauerunt, extinctisq́ʒ Iudæis, Titus, qui ad uindicandum domini nostri Iesu Christi sanguinem, iudicio Dei fuerat ordinatus, uictor triumphans cum Vespasiano patre Ianum clausit.

Igitur & si sub extremis Cæsaris temporibus apertus est Ianus, tamen permulta ex eo tempora, quamuis in procinctu esset exercitus, nulla bella sonuerunt. Vnde etiam ipse dominus Iesus Christus in euangelijs, cum

temporibus illis in summa tranquillitate uniuersus mundus ageret, cunctasq; gentes pax una uallaret, & a discipulis suis interrogatus esset de conditione temporum subsequentium, inter cætera sic ait: Audituri autem estis prælia, & opiniones præliorum, uidete ne turbemini. Oportet enim hęc primũ fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens contra gẽtem & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terręmotus per loca. Hęc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationem, & occidet uos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Hoc autem diuina prouidentia docens, & credentes præmonendo firmauit, & incredulos prædicendo confudit.

Vbi supra cap. 4

Anno igitur Tiberij Decimo septimo cum dominus Iesus Christus uoluntarie qdem se tradidit passioni, sed impie a Iudæis apprehensus, & patibulo suffixus est, maximo terręmotu p orbẽ facto, saxa in montibus scissa sunt, maximarũq; urbiũ plurimæ partes plus solita cõcussione ceciderũt.

Eadem quoque die ad horam diei sextam, Sol in totum obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictum est, impiáque æternam timuerunt secula noctem. Vsqueadeo autem neque Lunam lumini Solis, neque nubes obstitisse manifestum est, ut decimaquarta Luna ea die tota cœli regione interiecta, longissime a conspectu Solis abfuisse, & stellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrenda nocte, toto cœlo fulsisse referatur. Quod non solum sanctorum euangeliorum fides, sed etiam aliquanti Græcorum libri attestantur.

Iam hinc post pasionem domini, quem Iudęi quãtum in ipsis fuit persecuti sunt, continue clades Iudęorum, donec exinaniti dispersiq; deficiãt, incessabiliter perstrepunt. Tiberius siquidem iuuentutem eorum per speciem sacramẽti, in prouincias grauioris cœli relegauit, reliquos gẽtis eiusdem, uel similia sectantes, urbe submouit, sub pœna perpetue seruitutis, nisi obtemperassent. Sane Asiæ ciuitates illo terręmotu dirutas, tributo dimisso, propria etiam libertate donauit.

Postq; uero passus est dominus Christus, atque a mortuis resurrexit & discipulos suos ad prædicandum dimisit, Pilatus pręses Palestinæ prouincię, ad Tiberium imperatorẽ atq; ad senatum retulit de passione & resurrectione Christi, consequentibusq; uirtutibus, quæ uel per ipsum palàm facta fuerant, uel per discipulos ipsius in nomine eius fiebant, et de eo qđ certatim crescente plurimorum fide deus crederetur. Tiberius cum suffragio magni fauoris retulit ad senatum, ut Christus deus haberetur. Senatus indignatione motus, cur non sibi prius secundũ morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusauit edictoq; constituit exterminandos esse urbe Christianos: pręcipue cum et Seianus præfectus Tiberij, suscipẽdæ religioni obstinatissime contradiceret. Tiberius tamen edicto accusatoribus Christianorum mortem cõminatus est. Itaque paulatim immulata est illa Tiberij Cęsaris laudatissima modestia in pœnam contradictoris senatus.

ITEM DE EODEM EX EVTROPIO.

Habetur in septimo libro rerum Romana-

DE Terręmotu uerò, qui in die Dominicæ passionis fuit, scribens inter cæteros & Phlegon, qui olympiadas enumerat, in tertiodecimo ser

mone eisdem uerbis asserit hæc. Porro quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis facta est defectio Solis maxima, et nox hora sexta diei facta est, ita ut etiam stellæ in cœlo apparerent. Terræmotus etiã magnus in Bithynia factus, plurimam Niceæ partem urbis subuertit.

rum in tractatu de Tiberio Cæsare.

ET INFRA.

PILATVS autem præses, qui sententiam damnationis in christum dixerat, postquam plurimas seditiones Hierosolymis excepit ac fecit, tantis irrogante Caio, angoribus coarctatus est, ut sua se trãsuerberans manu, malorum compendium mortis celeritate quæsierit.

Ibidem in tractatu de Cæsare Caligula.

ITEM DE EODEM EX DIVO Dionysio Areopagita.

SEd forte dicturus Apollophanes est, hæc uera non esse, Ac istud quidem Persarum sacerdotum monumentis reseruata historia continet magisq́ꝫ nunc, usque triplicis mitri, id est solis memoriam celebrant. Verum liceat illi sane his per ignorantiam, siue per hesitationem fidem nõ accommodare. Age itaq; illũ rursus aggredere. Quid de illo qui tempore crucis dominicæ factus est solis defectu, dicturus?

Habetur in epistola eiusdem ad sapientẽ Polycarpum cõtra Apollophanem scripta.

Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboq́; simul insidentem mirabiliter soli, lunæ globum notabamus, non enim eiusce coniunctionis tunc aderat tempus. Ipsamq́; rursus ac hora nona ad uesperam ad solis diametrum supra naturę uires restitutam. In memoriam autem illius reuoca & aliud quiddam. Nempe enim ut ipse non ignorat, eam lunæ incidentiam ab oriente cepisse, et usque ad solaris corporis finem peruenisse, actum demum resilisse notauimus. Neque uero eadem ex parte ut assolet & incidẽtia illa et repurgatio facta est, sed ex aduerso diametri.

Hęc sunt quę tunc temporis contigere naturam profecto superantia, ac soli Christo possibilia, qui auctor est omnium, facitq́; magna et stupenda, quorum non est numerus. Ista illi si licuerit dicito. Ea si potes Apollophanes argue. Nempe enim pręsens una tecũ affui, unaq́; aspexi, ac diiudicaui omnia, dignaque sum admiratione prosecutus. Denique tunc nescio quo afflatu spiritu ad diuinationem quoque prorupit Apollophanes, atque ad me conuersus, Hę, inquit, o pręclare Dionysi diuinarum sunt uicissitudines rerum.

HISTORIA QVOMODO SANCTA HELENA dominicam crucem inueneri, per Diuum Paulinum Nolanum. Episcopum scripta.

Est epistola eius. xj. ad Seuerum.

SEVERO FRATRI VNANIMO PAVLINVS.

FRater Victor inter alias operum tuorum & uotorum narrationes retulit nobis, desiderare te ad basilicam quam modo apud Primuliacum nostrum, maiorem priore condideris de 1 sacris sanctorum reliquijs benedictionem, qua adornetur domestica tua ecclesia, ut fide & 1

Vides quod uiri pij desiderãt benedictionem habere in eccle-

Fijs de sacris sanctorum reliquijs ¿ Non ergo sunt cineres et mortui sicut iactant Haeretici.

gratia tua dignum est. Testis est autem dominus, quod si uel scripulum sacri cineris habuissemus super quam nobis ad basilicam quae proxime in nomine Domini consummabitur dedicandam necessarium erat, misissemus unanimitati tuae, sed quia nos non habuimus huius muneris copiam, & ille se spem eiusdem gratiae copiosam habere dixit, a sancta Siluia quae illi de multorum ex oriente martyrum reliquijs spopondisset, inuenimus quod digne & ad 2 basilicae sanctificationē uobis, & ad sanctorum cinerum cumulandam benedictionem mitteremus, partem particulę de ligno diuinae crucis, quod nobis bonum benedicta Melania ab Hierusalem munere sancti inde episcopi Ioannis attulit, hoc specialiter sorori nostrae uenerabili Basulae misit conserua communis, sed quod alteri uestrum datur, utriusque uestrum est, quia in utroque uestrum una ratio manet, & sexum euacuat fides, qua in uirum perfectum ambo concurritis.

2 *Ecce antiquum morem consecrandi Ecclesias cum sanctorū reliquijs.*

Accipite ergo ab unanimis fratribus in omni bono uestrum sibi consortium cupientibus, accipite magnum in modico munus, & in segmento pene atomo bastulae breuis, sumite munimentum prgsentis & pignus ęternae salutis. Non angustetur fides uestra carnalibus oculis parua cernentibus, sed interna acie totam in hoc minimo uim crucis uideat, dum uidere uos cogitatis lignum illud quo salus nostra, quo Dominus maiestatis adfixus, tremente mundo pependerit, exultetis cum tremore, recordemur, et petras fissas ad huius aspectum crucis, & saltem saxorum aemulatione prę cordia nostra scindamus timore diuino. Reputemus, & uelum templi eodem crucis mysterio scissum, & intelligamus illius ueli scissuram eo fuisse pręteritam, ut audientes uocem Domini, & mysterium pietatis immēsae, non obduremus corda nostra, sed a carnalibus diuidamur, & scindamus infidelitatis uelamen, ut reuelata cordis facie salutarium Dei munerum sacramenta uideamus.

Non autem uobis & hoc scribimus, ut imitemini compositionem istam qua tubello aureolo rem tantae benedictionis inclusimus, magis enim nos tali paratu fidem uestram imitati sumus, ut uestram uobis formulam mitteremus in specie auri, quia scimus nos ut aurum ignitum intra uos habere regnum Dei. Hoc est fidem crucis qua regnum coelorum inuaditur. Si enim inquit compatiamur, & conregnabimus. Et ideo non ad fidei firmamentum, quia uisionem fide praeuenistis, sed propter meritum fidei quam auditu receptam, factu probatis, misimus uobis in domino ligni salutaris donum, ut crucem, & corpore possideretis quam tenetis spiritu & propositi uirtute portatis.

Sed quia idipsum fides uidetur postulare, non alienum puto quia cognitu dignum est, enarrare specialem post tempora passionis historiam reuersatae, & inuentae crucis, quae, si ignoretur, facile est perspici qua difficultate approbetur dominicae crucis esse lignum hoc, quod certum est si in manus Iudaeorum uenisset, omnia contra fidem Christi praecauentium conterendum, & exurendum fuisse, neque enim in cruce abolenda negligentes fuissent, qui signauerunt Sepulchrum, nec ferre potuissent, ut in cruce superstite passio illius coleretur, cuius resurrectionem uacuato discussis signaculis suis monumento probatam, coli ferre non possunt. Quid ergo nunc quaeritur ubi fuerit abdita, quia nisi latuisset, illis praesertim persecutionem temporibus, Iudaicam consecutis inuidiam, & pene supergressis sęuitiam

mani

manifestum est abolendam fuisse? Facile enim assequi coniectura possumus, qua ui excidissent crucem si extare uidissent, qui & crucis locum persecuti sunt.

Nam Hadrianus Imperator existimans se fidem christianam loci iniuria perempturum, in loco passionis simulachrum Iouis consecrauit, & Bethleem Adonis fano prophanata est, ut quasi radix & fundamentum ecclesiæ tolleretur, si in his locis idola colerentur, in quibus Christus natus est ut pateretur passus est ut resurgeret, surrexit ut regnaret, iudicatus ut iudicaret. Me miserum, etiam ista pro nobis Dominus omnipotēs perpeti nō recusauit, ut ubi pro salute generis humani crucifixus pependerat, ibi hominum sacrilegio sperneretur, & super crucem ad quam orbe concusso, et sole refugo, & dissilientibus mortuorum excitatione monumentis, rerum natura nutauerat, stabat simulachrū dæmonis, & ara simulacri pecudum busta fumabat, & Dei nomen deferebatur statuis mortuorum, cum ipse uiuorum Deus qui & resurrectio mortuorum est, non solum mortui, sed & crucifixi hominis blaspemaretur obprobrio.

In Bethleem quoque ubi agnouerat bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ibi principes hominum inficiati saluatorem Deum in fames hominum amores mortesq; coluerunt. Prodita nouo sidere Regis æterni, ubi cunabula supplices cum suis opibus adorauerunt Chaldæi, ibi barbaras libidines sacrauerunt Romani. Vbi natum saluatorem cū exercitu angelorum concinētes cœlesti gaudio salutauerant illustrata nocte pastores, ibi ueneris amasium mixtæ semiuiris planxere meretrices. Pro dolor quæ pietas hominum hanc impietatem compensare poterit, ubi sacra nati Saluatoris infantia uagierat, illic Veneris lamenta fingentium lasciuis luctibus infamis ritus ululabat, & ubi uirgo pepererat adulteri colebantur.

Mansit hoc seculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini, qui princeps esse principibus christianis, non magis sua, quam matris Helenę fide meruit, quæ diuino ut exitus docuit inspirata cōsilio, cū Hierosolymam agnosceret, nomine conregnabat, ut sibi facultatem daret cūcta illic loca dominicis impressa uestigijs, & diuinorum erga nos operum signata monimentis purgare, destructis templis, & idolis ab omni prophanæ impietatis contagio, & religioni suæ redderet, ut ecclesia tandem in terra originis suæ celebraretur. Itaq; prompto filij Imperatoris adsensu mater Augusta, patefactis ad opera sancta thesauris, tota abusa fisco est, quā toq; sumptu atque cultu regina poterat, & religio suadebat, ædificatis basilicis contexit omnes & excoluit locos, in quibus salutaria nobis mysteria pietatis suæ, incarnationis, & passionis, & resurrectionis atque ascensionis sacramentis dominus redemptor impleuerat. Mirum uero inter hęc quod in basilica ascensionis locus ille tantum de quo in nube susceptus ascendit, captiuam in sua carne ducens captiuitatem nostram, ita sacratus diuinis uestigijs dicitur, ut nūquam tegi marmore aut pauiri receperit, semper excussis solo respuente quę manus adorādi studio tentauit apponere. Itaq; in toto basilicæ spatio solus in sui cespitis specie uirens permanet, et impressam diuinorum pedum uenerationē, calcati Deo pulueris perspicua simul & adtigua uenerantibus arena conseruat, ut uere dici possit, adorauimus ubi steterunt pedes eius.

Sed in historia crucis accipite magnum & uere diuinum miraculum. Regina illa uenerabilis ut uenit Hierosolymam diligenter & pie locis illis & circa, omnibus diuinorum curiosa insignium, & oculis haurire gestiēs fidem quam pijs auribus literisq; perceperat, crucem Domini studiosissime inquirere adorsa est. Sed quæ uia uel ratio inueniendi subesset, cū index idoneus nemo inueniri posset. Vbi memoriam & curam religiosæ cōsciētiæ uel obseruantiæ: & antiquitas æui, & superstitionis impiæ diuturnitas aboleuisset. Verum ipso omnium, & terris & animis opertorum conscio, & teste Deo, fidelis mulier sanctum spiritum per affectum pium meruit, quo aspirante, cum rem ab humana cōscientia diuinitus remotam frustra diligens requisijsset, de loco tantum passionis certior fieri studuit. Itaque non solum de Christianis doctrina & sanctitate plenos uiros, sed & de Iudæis peritissimos ut propriæ (qua miseri & gloriātur) impietatis indices exquisiuit, & accitos in Hierosolymam cōgregauit, tum omnium una de loco testificatione confirmata, iussit ilico urgente sine dubio conceptæ reuelationis instinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi, parataque mox ciuium pariter & militari manu, breui laborem istius molitionis hausit, & contra spem omnium, sed secundum ipsius tantum Reginæ fidem, alta egestione reseratis terræ finibus, abditæ crucis arcana patuerunt.

Sed cum tres pariter cruces ut quondā fixæ domino & latronibus steterant, repertæ fuissent gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione cōfundi, iusto piorum metu, ne forsitam aut pro cruce Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum pro stipite latronis abijciendo uiolarent. Respexit pias fideliter æstuantium curas dominus, & ipsi potissimū quæ tam piæ sollicitudinis princeps erat, huius consilij lumen infudit, ut aliquem recens mortuum inquiri & inferri iuberet. Nec mora, uerbum factum, cadauer illatum est, deponitur, iacenti una de crucibus admouetur, sed eorum ligna mors spreuit. Postremo dominicam crucem prodit resurrectio, & ad salutaris ligni tactum, morte profuga funus excussum, & corpus erectum est, tremefactisq; uiuentibus stetit mortuus, & funeribus ut lazarus quondam uinculis expeditus, ilico inter expectatores suos rediuiuus incessit.

Ergo crux Domini tot operta ætatibus, & Iudæis in tempore passionis abscondita, neque gentibus in ædificatione fani terrā sine dubio ad ipsam fabricam egerentibus, reuelata est, nonne diuina manu latuit, ut nunc inueniretur, cum religiose quæreretur? Ita ut crucem Christi decuit, experimēto resurrectionis inuēta, & probata crux Christi est, dignoq; mox ambitu consecratur, condita in passionis loco basilica quæ 3 auratis corusca laquearibus, & aureis diues altaribus arcano positam sacrario crucem seruat, quam Episcopus urbis eius quotannis cum Pascha Domini agitur, adorandam 4 populo princeps ipse uenerantium promit.

3 Quid dicent hic Heretici qui tantopere templorum cultus detrahūt, cum uiderint basilicam auratis coruscam laquearibus, & aureis diuitem altaribus, a sancta regina in honorem dominicæ crucis fuisse extructam?

Neque præter hanc diem qua crucis ipsius mysteriū celebratur, ipsaq; sacramentorum causa est, quasi quoddam sacræ solemnitatis insigne profertur, nisi interdum religiosissimi postulēt, qui ea tantum causa illo 5 peregrinati aduenerint, ut sibi eius reuelatio quasi in pretium longinq; peregrinationis deferatur, quod solum Episcopi beneficio obtineri ferūt, cuius & tantum munere de eadem cruce hæc minuta sacri ligni ad magnam fidei & benedictionis gratiam haberi datur. Quæquidem crux in materia

insensata uim uiuam tenens, ita ex illo tempore immuneris pene quotidie hominum uotis lignum suum cõmodat, ut detrimenta nõ sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuiduam sumentibus, & semper totam uenerantibus, sed istam imputribilem uirtutem & indetribilem soliditatem de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non uidit corruptionem. 4 *Adoratur, & uere a cuncto populo adorari debet lignum dominica Crucis.*

Speramus autem & uobis non solum benedictionis monimento, sed et incorruptionis seminario futurum, ut eius inspectio fidem uestram etiam de recordatione beati illius latronis accendat, qui bene uerso latrocinio, longas in magnis laboribus sanctorum uias, de momẽti fide, & momẽto confessionis anticipans, non immerito ante ipsos apostolos & martyres, præparatum ipsis ab initio (ut ait) regnũ primus inuasit, & pius cœli prædo diripuit, quia Christum crucifixum similitudine suæ pœnæ uiderit in eo statu, de quo etiam discipulorum fides turbata nutauerat, dominum tamẽ maiestatis (ut erat) confessus est, & petens in regno Dei memoriã sui fieri, gloriam resurrectionis ante ipsam resurrectionem credidit, quã Apostoli posteaquam facta est, non tantum uidendo, sed experiendo crediderunt. Nec ipsi tamen de resurrectione carnis potiusquam de resurrectionis qualitate dubitantes, quia uidelicet in orbem terrarum mittendi forent ad omnium gentium informationem, non auribus tantum, sed & oculis prædicandam fidem capere debebant, ut quod firmius didicissent, constantius edocerent. 5 *Cur damnantur nũc peregrinationes ad loca sancta, cũ etiam sanctorum priscorum patrum tẽpore religiose assumerentur?*

ITEM DE S. HELENA ET QVOMODO crucem Dñi inuenit, per Eutropium Historicum.

Habetur lib. eius. II. Rerum Romanarum in flauio Cõstantino.

MAter Constantini Imperatoris Helena nomine, in somnis admonita, Hierosolymam properauit, & sepulchrum Christi, licet difficilime, tamen inuenit, sordibus coopertum, & desuper templum Veneris ædificatum, ubi uirgineis cantibus insultabant: pręcepitq; destrui sceleratissimum, ipsumq; puluerem funestis sacrificijs uiolatũ ejci, & procul a ciuitate dispergi. Exin locum purgari præcipiente, statim palàm monumentum Domini apparuit. Apparuerunt & circa illud suffossæ tres cruces & claui, simul & titulus literis, Græcis & Latinis cõscriptus, Iesus Nazarænus Rex Iudæorum. Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu surrexit. De hoc ligno Sybilla dixit apud Riganos. O' ter beatum lignum in quo Deus extensus est.

Tunc ergo quæ crux Domini esset, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius ciuitatis præsul, huiusmodi tractatu dubitationẽ soluit. Mulieri nanque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ, unam illarum crucum cum oratione promptissima adhibens, uirtutem Saluatoris agnouit. Mox enim ut mulierem attigit crux, passionem sæuissimæ ægritudinis effugauit, & fœminæ salutem restituit.

De clauis quidem, quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam misit Imperatoris, filij capitis prouidentiam gerens, ut iacula bellica submoueret: alios freno equino permiscuit, & cautelã imperatoris agens, & ueterem philosophiam adimplens. Olim Zacharias propheta clamauerat dicens, Et erit quod in freno est sanctum domino omnipotenti sal-

6 uatoris uero crucis partem quidem aliquam distribuit, quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem, ubi hæc particula seruantur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini positam super columnã porphyreticam deuote cõdidit. Reliquam partẽ in argentea theca clausam, Macario Sacerdoti ciuitatis, reliquit, & undique congregans artifices 6 maximas illic, ornatasq; ecclesias ædificauit.

Si laudatur sancta Helena quod maximas ecclesias Hierosolymis ædificauit & exornauit, cur quæso datur uitio qui hoc idem nostro tempore faciunt?

FRAGMENTVM VITÆ BEATISSIMÆ VIRginis Mariæ matris Dei, & domini nostri Iesu Christi, per diuum Ignatium Episcopum Antiochenum scripta.

Est Epistola prima eiusdem.

IOANNI SANCTO SENIORI SVO Ignatius, & qui cum eo sunt.

FRater de tua mora dolemus grauiter, alloquutionibus & cõsolationibus tuis roborandi. Si tua absentia protendatur, multos de nostris destituet. Properes igitur uenire, quia credimus expedire.

Sunt & hic multæ de mulieribus nostris Mariam Iesu uidere cupiẽtes, & quotidie à nobis ad uos discurrere uolentes, ut eam contingant, & hubera eius tractent, quæ dominũ Iesum aluerunt, & quædam eius secretiora percunctentur ipsam Mariam Iesu. Est & Salome, quam diligis filia, anno Hierosolymis & quinq; mensibus apud eam cõmorans, & q̃dam forte notificauere eandem matrem Dei omnium gratiarum abundantem, & omnium uirtutum more uirginis, uirtutis & gratiæ fœcundam, quæ (ut dicunt) in persecutionibus & afflictionibus est hilaris, in penurijs & indigentijs non querula. Iniuriantibus grata, & molesta re lætatur: Miseris & afflictis condolet coafflicta: & subuenire non pigrescit, contra uitiorũ autem pestiferos conflictus in pugna fidei disceptans enitescit. Nostræ nouæ religionis & pœnitentiæ est magistra, & apud fideles omnium operum pietatis ministra. Humilibus quidem est deuota, & deuotius deuotis humiliatur, & mirum ab oĩbus magnificatur, cũ a scribis & pharisæis ei detrahaẽ.

Præterea multi multa referunt de eadem, tamen omnibus p omnia non audemus fidẽ concedere, nec tibi referre. Sed sicut nobis a fide dignis narratur, in Maria Iesu humanæ naturę, natura sanctitatis angelicæ sociatur. Et hæc talia excitauerunt uiscera nostra, & cogunt ualde desiderare aspectum huius si fas sit fari, cœlestis prodigij, & sacratissimi monstri. Tu autẽ diligenti modo disponas cum desiderio nostro, & ualeas. Amen.

AD EVNDEM.

Epistola secunda.

IOANNI SANCTO SENIORI SVVS IGNATIVS.

SI licitum est mihi apud te ad Hierosolymę partes uolo ascendere, & uidere fideles sanctos, qui ibi sunt. Præcipue Mariam Iesu, quam dicunt uniuersis admirandam, & cunctis desiderabilem. Quẽ enim nõ delectet uidere eam & alloqui, quę uerum Deum de se peperit, si nostrę sit fidei, & religionis amicus?

Similiter

Similiter & illum uenerabilem Iacobũ, qui cognominatur iustus, quẽ referunt Christo Iesu simillimum facie, et uita, & modo conuersationis, ac si eiusdem uteri frater esset gemellus. Quem dicunt uideo si uidero ipsum Iesum Christum, Secundum omnia corporis eius liniamenta. Præterea cæteros sanctos, & sanctas, heu quid moror? Cur detineor? bone præceptor properaræ me iubeas et ualeas.

AD BEATAM MARIAM VIRGINEM matrem domini nostri Iesu Christi.

CHRISTIFERE MARIE SVVS IGNATIVS.

Epistola tertia.

ME neophytum Ioannis tui discipulũ cõfortare & consolari debueras: De Iesu enim tuo pcepi innumera dictu, et stupefactus sum ex auditu. A te autem quę semper ei fuisti familiaris coniuncta, & secretorum eius conscia, desidero animo fieri certior de auditis. Scripsi tibi etiam alias, et rogaui de eisdem. Valeas, & Neophyti qui mecum sunt ex te, & per te, & in te, confortentur.

MARIÆ VIRGINIS Ad IGNATIVM EPIscopum & martyrem Epistola.

IGNATIO DILECTO DISCIPVLO HVmilis ancilla Christi Iesu.

Vbi supra.

DE Iesu quæ a Ioanne audisti & didicisti, uera sunt, Illa credas: illis inhæreas, & christianitatis uotũ firmiter teneas, & mores 1 & uitam uoto conformes. Veniam autem una cum Ioanne, te & qui tecum sunt uidere. Sta & in fide uiriliter age, nec te commoueat persecutionis austeritas, sed ualeat, & exultet spũs tuus in Deo salutari tuo. Amen.

1 Vide heretice qui adeo de illa tua quali quali fide sola glorians quid doceat beatum martyrem sanctissima Dei genitrix, nempe quod uotum christianitatis firmiter teneat, & cum hoc mores & uitam uoto conformet: Ergo ex hoc loco pbabiliter habetur, qd sola fides non sufficit ad salutem, sed etiam bona opera requiruntur.

ITEM DE SANCTISSIMA DEI GENItrice ex Diuo Ambrosio Episcopo Mediolanensi.

Ex epistola eiusdem lxxxij. libri decimo ad Vercelensem Ecclesiam scripta prope finem.

MAtres ablactate filios, diligite eos, & orate pro ijs ut longæui super terram sint, non in terra, sed super terram. Nihil enim longæuũ in hac terra, & qđ est diu, breue est, & magis lubricũ. Monete eos ut magis crucem domini tollant, quam hanc uitam diligant, Maria mater domini ante crucẽ filij stabat. Nullus me hoc docuit, nisi sanctus Ioannes euangelista. Mundum alij concussum in passione domini cõscripserunt, cœlum, tenebris obductum, refugisse solem, in paradisum latronẽ, sed post piam confessionem: receptum. Ioannes docuit quod alij non docuerunt, quemadmodum in cruce positus matrem appellauerit. Pluris putatur quod uictor suppliciorum, pietatis officia matri exhibeat, quã quod regnum cœleste donabat uitæ æternæ, Nam si religiosum est quod latro-

ni donatur uenia,multo uberioris pietatis est quod a filio mater tanto affectu honoratur.Ecce mater tua,Testabat̃ de cruce Christus,& inter matrem atque discipulum diuidebat pietatis officia.Condebat dominus nõ solum publicum sed etiam domesticum testamentum,& hoc eius testamẽtum signabat Ioannes,dignus tanto testatore testis.

Bonum testamentum, non pecuniæ, sed uitæ æternæ, quod non atramento scriptum est, sed spiritu Dei uiui, qui ait, lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis. Sed Maria nec minor quam matrem Christi decebat,fugientibus apostolis ante crucem stabat, & piis spectabat oculis filii uulnera,quia expectabat non pignoris mortem(sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognouerat per filii mortem mũdi redemptionem) aula regalis,etiam sua morte putabat se aliquid publico addituram muneri. Sed Iesus non egebat adiutore ad redemptionem omnium, qui omnes sine adiutore seruauit.Vnde & dicit:factus sum sicut homo sine adiutorio,inter mortuo liber,suscepit quidem affectum parentis,sed non quæsiuit alterius auxilium.Hanc imitamini matres sanctæ,quæ in unico filio dilectissimo tantum maternæ uirtutis exemplum ædidit. Neque enim uos dulciores liberos habetis,neque illud uirgo quærebat solatium,quod aliũ posset generare filium.

Habetur in Epistola lxxix.lib.x. Epistolarum eiusdem.

DE EADEM ADHVC SANCTISSIMA Dei genitrice,ex eodem Ambrosio.

SAne non possumus negare de Mariæ filijs iure reprehensum,meritoq́ uestram sanctitatem abhorruisse,quod ex eodem utero uirginali, ex quo secundum carnem Christus natus est,alius partus effusus sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per uirginem, si eam iudicasset tã incontinentem fore,ut illud genitale dominici corporis,illam aulam regis æterni,concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc astruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudæorum astruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex uirgine, Nam si hanc accipiant à sacerdotibus autoritatem, & uideatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio ueritatem,fidei expugnare contendent.Et ubi est illud quod scriptum est, dicente domino ad matrem de Ioanne euangelista:Mulier ecce filius tuus,& rursus ad Ioannem de Maria:Ecce mater tua.

Quid sibi istud uult,quod cum in cruce Dominus positus peccatũ mundi tolleret,pronunciauit etiam de integritate materna? Aut quid aliud dicitur,nisi ut claudat sua ora perfidia, obmutescat, ne matrem domini aliquo audeat temerare conuitio? Testis est ergo idem arbiter,idem materni pudoris assertor,quod desponsata fuerit uiro,tantummodo Ioseph,nulla tamen coniugalis coitus consuetudine thori iura cognouerit. Neque enim eam suscepturam ex Ioseph filios,à uiri consortio separare uoluisset. Sed si hoc parum est,addidit testimonium Euangelista dicens,quod suscepit eam discipulus in suam.Nunquid ergo diuortium fecit? nunquid à uiro abduxit atque abstulit? Ergo qui hoc legit in Euangelio, quomodo quasi naufragus titubat & fluctuat.

Hoc ergo testamentum filij est de matris integritate, hæc Mariæ locuples integri pudoris hæreditas,hic totius finis consummationis, Denique

hoc dixit, Et emisit spiritum, consummans omne mysterium bono fine pietatis.

ITEM DE SANCTISSIMA DEI GENITRICE per. D. Gregorium Episcopum Nyssenum.

Ex oratione eiusdem in die Natiuitatis Domini habita. Petro Francisco Zino. Veronense interprete.

AVscultemus quid de hac sanctissima Virgine memoriæ proditum sit. Virginis pater (ut ex historia quadam incerti authoris accepi) fuit insignis quidam ciuis, obseruantia legis, & uitæ probitate in primis nobilis, qui sine filijs ad senectutem peruenerat, cum nimus idoneā ad gignendum uxorem haberet. Habebatur autem matribus ex lege honor quidam, quo carebant, fœminæ, quæ liberos nullos susceperant. Qua propter & hæc imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, in sanctum sanctorum ingreditur, & .2. supplex Deum orat, ne se legis benedictione sinat excidere, cum nihil unquam admiserit contra legem. Quod si mater euaserit, se, quodcunque pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cum uoti compos effecta filiam suscepisset, eam uocauit Mariam, ut ipso etiam nomine testaretur acceptum munus à Deo.

2 Heus tu qui uota diuinas, et ex Ecclesijs ea tollere moliris, uides ne ut etiam antiquis patribus fuerint in usu, & quomodo post emissionē illa adimpleuerint?

Illam igitur, cum iam grandiuscula esset, nec ubere matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, & studiose promissum exoluit. Sacerdotes autem quandiu paruula fuit, ad Samuelis similitudinem in sanctis ædibus educarunt, sed cum iam adolesceret, consulebant, quidnam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. 3 Etenim naturæ legi illam subiicere, ut cuipiam in matrimonio collocata seruiret, absurdissimum uidebatur. Instar enim sacrilegii fuisset, si muneris Deo sacrati, Dominus homo fieret. Legibus enim erat constitutum, ut maritus dominaretur uxori 4 Mulierem rursus inter sacerdotes in templo uersari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex, nec grauitas permittebat.

3 Notent qui deo sacratas uirgines sub prætextu Matrimonij hominibus copulant ad abutendum eis, quod peccatum maximum committunt.

4 Quid dicis tu qui sacerdotem agis, & fœminarum consortia apud sanctas ædes semper habere uis?

Deliberantes igitur in hanc sententiam diuinitus conuenerunt, ut eam connubii nomine cuipiam desponderent, qui tamen ad custodiam eius dūtaxat esset idoneus. Ad hoc autem munus aptissimus inuentus est Ioseph ex eadem tribu & patria, qua erat uirgo. Sacerdotum ergo consilio Ioseph puellam sponsam accipit. Quæ tamen coniunctio sponsalia non est egressa.

Tunc ad uirginem missus est Gabriel, qui ei diuinæ uoluntatis arcanū aperiret. His autem faustissimis uerbis usus est. Aue Maria, gratia plena, dominus tecum: Contraria hæc est oratio illis uocibus, quas prima mulier audiuit. Tunc enim illa doloribus propter peccatum damnata est. Nunc autem in hac per gaudium dolor expellitur. In illa molestiæ partum præcesserūt, Huic partum lætitia prænuntiat. Ne timeas, inquit, Quoniam omnibus mulieribus timorem affert partus expectatio, dulcis partus promissione timor eximitur. In utero, inquit, concipies, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Quid autem Maria? Audi pudicam uirginis uocem. Quomodo erit istud, quoniam uirum non cognosco? Angelus partum nuntiat. At illa uirginitati inhæret, & integritatem angelicæ demonstrationi anteponendam iudicat. Nec Angelo fidem non habet, nec à proposito recedit suo

Interdixi,inquit,mihi consuetudinem uiri. Quomodo istud erit mihi, quoniam uirum non cognosco?

Hæc Mariæ uox declarat ea,quæ ex historia incerti authoris commemoraui,non esse penitus absurda. Si enim liberorum causa ducta fuisset à Ioseph,quomodo parituram,Angelo prænuntianti,se rem nouam & alienam audire prætulisset,cum ipsa quoque sese obstrinxisset naturæ lege

5 ut aliquando mater esset? Verum 5 quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus,oportebat intactam,integramque præstare,iccirco licet,inquit,Angelus sis,licet è cœlo uenias, licet id, quod ostenditur,naturam superet humanam,tamen me uirum cognoscere nephas est. Quomodo sine uiro mater ero? Ioseph enim sponsum noui, sed uirum non cognosco.

Votū hoc uirginitatis beatissimæ dei genitricis licitum fuit, deoq; maxime gratū. Quod nisi extitisset, filius Dei nunquam humanam carnem de ea sumpsisset.

Quid ad hæc auspex Gabriel? Quem thalamum statuit puro impolluto`q`; connubio? Spiritussanctus,inquit,superueniet in te,& uirtus altissimi obumbrabit tibi. O beatum uterum illum,qui bonitatis præstantia ad se traxit animi bona. In reliquis enim omnibus uir animus purus spiritussancti præstantiam capit,hic autem caro fit spiritus receptaculum. Sed & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic sermo? Christus Dei uirtus est & sapientia,ut ait Apostolus. Virtus igitur altissimi, quæ Christus est,per aduentum spiritussancti formatur in uirgine. Quemadmodum,enim umbra ad præcedentium figuram effingitur,sic forma & iudicium diuinitatis Dei in uirtute ipsius,qui pariter ostendetur, & imago,& signum,& adumbratio,& splendor exemplaris, per admirabilem rerum effectionem demostrabitur.

ITEM DE EADEM SANCTISSIMA DEI genitrice per .D. Bernardum Abbatem.

Est sermo primus eiusdem habitus in die assumptionis Beatæ Virginis.

6

Virgo gloriosa hodie cœlos ascendens. Ergo ante diem iudicij sanctorum animæ cœlum ingrediuntur,& deū uident.

Virgo hodie gloriosa cœlos 6 ascendens, supernorum gaudia ciuium,copiosis sine dubio cumulauit augmentis. Hæc enim est cuius salutationis uox & ipsos exultare facit in gaudio,quos materna adhuc uiscera claudunt. Quod si paruuli necdum nati anima liquefacta est ut maria locuta est,quid putamus quænam illa fuerit cœlestium exultatio,cum & uocem audire,& uidere faciem, & beata eius frui præsentia meruererunt?

Nobis uero charissimi, quæ in ejus assumptione solennitatis occasio, quæ causa lætitiæ,quæ materia gaudiorum? Mariæ præsentia totus illustratur orbis,adeo ut & ipsa iam cœlestis patria clarius rutilet uirgineæ lampadis irradiata fulgore. Merito proinde resonat in excelsis gratiarum actio & uox laudis,sed plangendum nobis quam plaudendum esse uidetur. Quantum enim de eius præsentia cœlum exultat,nunquid non consequens est ut tantum lugeat hic noster inferior mundus, eius absentiam.

Cesset tamen quærela nostra,quia nec nobis hic manens est ciuitas,sed eam inquirimus ad quam hodiæ Maria benedicta peruenit,in quam si cōscripti ciues sumus,dignum profecto est etiam in exilio,etiam super flumina Babylonis eius nos recordari,eius nos communicare gaudijs,eius participare lætitiam,maximeq; eam,quæ tam copioso impetu lætificat hodie ciuitatem Dei,ut sentiamus & ipsi stillicidia, stillantia super terram.

Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, ut fiducialiter sequantur Dominam seruuli clamãtes, trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus. Aduocatam 7 præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquam iudicis mater, & mater misericordiæ suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. Preciosum hodie munus terra nostra direxit in cœlum, ut dando & accipiendo, felici amicitiarum fœdere copulentur humana diuinis, terrena cœlestibus, ima summis. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, unde data optima & dona perfecta descendunt,

7 *Audis sanctã dei genitricẽ dici aduocatã nostrã, & ideo cœlos ascendisse ut ibi pro nobis huiusmodi fungeretur officio. Nec propter hoc tã pius et catholicus pater domino nostro Iesu Christo aliquam intulisse iniuram putauit, cũ ipse sit summus & præcipuus aduocatus: eius uerò genitrix primum post eum locum obtineat.*

Ascendens ergo in altum uirgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quid ni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec uoluntas. Regina cœlorum est, misericors est denique mater est unigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem commendare, nisi forte aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest omnino in affectum charitatis transisse Mariæ uiscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est charitas, nouem mensibus corporaliter requieuit. Et hæc quidem propter nos dixerim fratres, sciens difficile esse ut in tanta inopia charitas illa perfecta non quærens quæ sua sunt, ualeat inueniri. Vt tamen interim Sileam beneficia quæ pro illius glorificatione cõsequimur, si eam diligimus, gaudebimus utique, quia uadit ad filium, planè inquam congratulabimur ei, nisi forte, quod absit, inuentrici gratiæ omnimodis inueniamur ingrati. Quem enim in castellum mundi huius intrantem prius ipsa susceperat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens ciuitatem.

Sed cum quanto putas honore, cum quanta putas exultatione, cum quanta gloria? Nec in terris locus dignior uteri uirginalis templo in quo filium Dei Maria suscepit, nec in cœlis Regali solio, in quo Mariam hodie Mariæ filius sublimauit. Felix nimium utraque susceptio, ineffabilis utraque, quia utraque inexcogitabilis est. Vt quid enim ea hodie in Ecclesiis Christi Euangelica lectio recitatur, in qua mulier benedicta in mulieribus, excepisse intelligitur Saluatorem? Credo ut hęc quam celebramus, ex illa susceptione aliquatenus æstimetur, imo ut iuxta illius inæstimabilẽ gloriam, inæstimabilis cognoscatur & ista.

Quis enim si etiam linguis hominum Angelorumq; loquatur, explicare queat quemadmodum superueniente spiritu, obumbrante uirtute altissimi caro factum sit uerbum Dei, per quod facta sunt omnia, & Dominus maiestatis quem non capit uniuersitas creaturę, intra uirginea sese clauserit uiscera factus homo? Sed & illud quis cogitare sufficiat, quam gloriosa hodie mundi Regina processerit, & quanto deuotionis affectu tota in eius occursum cœlestium legionum prodierit multitudo, quibus ad thronum gloriæ canticis sit deducta, quam placido uultu, quam serena facie, quam diuinis amplexibus suscepta à filio, & super omnem exaltata creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria quæ tantum decuit filium.

Felicia prorsus oscula labijs impressa lactentis, cui uirgineo mater applaudebat in gremio. Verum nunquid non feliciora censebimus quæ ab ore sedentis in dextera patris hodie in beata salutatione suscepit, cum ascẽderet ad thronum gloriæ epithalamium canens & dicens, Osculetur me osculo oris sui? Christi generationem & Mariæ assumptionem quis enar

8 rabit? Quantum 8 enim gratiæ in terris adepta est præ cæteris, tantum & in cœlis obtinet gloriæ singularis. Quod si oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se, quod præparauit gignenti se, & quod omnibus est certum diligenti pre omnibus, quis loquatur? Felix planè Maria, & multipliciter felix, siue cũ excipit Saluatorem, siue cum à Saluatore excipitur, utroque mira dignitas uirginitas matris, utrobique amplectenda dignatio maiestatis. Intrauit, inquit, Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam excepit illum in domum suam. Sed laudibus magis uacandum est, quod festiuis præconijs hęc dies debeatur.

Beata uirgo quãtum gratiæ in terris adepta est præ cæteris, tantum et in cœlis obtinet gloriæ singularis.

Quia uero copiosam nobis materiam lectionis huius uerba ministrãt, cras quoque conuenientibus nobis in unum communicandum erit sine inuidia, quod fuerit desuper datum, ut in memoria tantæ uirginis non modo affectus deuotionis excitetur, sed & mores ædificentur ad prouectum conuersationis, in laudem & gloriam filij eius Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Habetur in libro eius de uitis prophetarũ.

VITA ET MORS DIVI IOANNIS BAPTISTĘ per Diuum Epiphanium Constantiæ Cypri Episcopum descripta.

IOannes Babtista Zacharia natus & Elizabeth, è tribu leui emicuit. Is est, qui tanquam digito ostendit nobis Agnum Dei patris filium, qui tollit errata mundi. Hic mortalibus uiam præstruxit, & fores patefecit Regni Dei. Nemo sanè inter natos mulierum maior Ioanne Babtista. Functus est autem uita decollatus ab Herode Tyranno propter Herodiadẽ fratriam, puta Philippi fratris sui maritam.

Habetur in libro eiusdẽ de patribus noui testamenti.

ITEM VITA D. IOANNIS BAPTISTĘ per D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

IOannes Baptista filius Zachariæ ex tribu leui in Hierusalem ortus, Angelo nunciante conceptus, prænuncius Christi, pręco iudicis, propheta altissimi, uox uerbi, amicus sponsi, testis Domini, lucerna luminis, terminus prophetarum, Baptismatis initium. Qui prænuntiatus parentis uocem abstulit, genitus officium linguæ resoluit. Qui necdum ęditus Christum prophetauit, salutauit ex utero, in columba agnouit, in deserto monstrauit: Cuius 1 uestimentum lanugo fuit camelorum, habitatio eremus, uictus mellis & locustarum cibus. Hic dum Herodem prohiberet fraternum uiolare connubium, carceralibus tenebris mancipatur. Cuius caput filia regis ludens à patre præmium postulauit. At ille defectum male poscenti filiæ ebrius inter pocula dedit. Sepultus est in Sebastia oppido Palestinæ, quæ olim samaria uocabatur. Quam Herodes Rex Iudęæ Antipatris filius, ob honorem Cæsaris Augusti Latino sermone Augustam uocauit.

1 *Vide quomodo uestitus asperitas & uilitas, nec non uictus tenuitas & parcitas antiquis Sanctis cordi fuerit.*

ALIA VITA SANCTI IOANNIS BAPTISTAE praecursoris Domini per D.Ambrosium Episcopum scripta.

Est sermo eius .lxiij. in ordine sermonum.

IN sancti ac beatissimi Ioannis baptistę laudibus, cuius natalem hodie celebrámus, quid potissimum prædicem nescio, utrum quod mirabiliter natus sit, an quod mirabilius sit occisus? Natus enim est in prophetia, in ueritate peremptus est: nascendo annunciauit Saluatoris aduentum, moriendo condemnauit Herodis incestum. Vir enim sanctus & iustus, & qui præter communem hominum natiuitatem ex repromissione generatus fuerat, hoc 2 est de Deo meruit, ne communi cum cæteris de seculo morte discederet, sed corpus quod domino donāte susceperat, dominum confitendo deponeret. Ergo Ioannes per omnia uoluntatem domini fecit, quia propter opus domini & natus est & defunctus. 2

Vir sanctus et iustus hoc de Deo meruit.

Nam ut natiuitatis eius seriem breuiter repetamus, Cum essent pater eius Zacharias & mater eius Helizabeth ætatis senectute defessi, & nulla filiorum prole gauderent, procreandi etiam illis liberos tempus florentissimum præterisset, ita ut de suscipienda iam sobole ipsa etiam eos uota deficerent, subita per angelum repromissione donantur, & nasci Ioānem Gabriel sanctus annūciat dicens: Ne timeas Zacharia, ecce exaudita est deprecatio tua, & uxor tua Helizabeth concipiet & pariet filium. Exaudita est, inquit, oratio tua, unde intelligimus quod Ioannem Zachariæ iustitia magis orando genuerit, quàm Helizabeth senectus procurādo susceperit. Hinc inquam intelligimus quod Ioānem obsecratio 3 creauerit, non uoluptas. Cum enim materni uteri uiscera ætatis senectute frigescerent, & fessi corporis membra fœcunditatis gratiam perdidissent, cōtra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem uiscerum, Zachariæ precibus, Helizabeth uterus intumescit, & concipit Ioannem, non natum sed gratia. Vnde necesse erat sanctum nasci filium, qui non tam complexibus, quàm orationibus gigneretur. 3

Ioannem oratio creauit non uoluptas.

Minus autem mirari debemus, quod tantam Ioannem gratiam in nascendo meruerit, debuit enim præcursor & pręuius Christi aliud simile habere natiuitati domini Saluatoris. Siquidem dominus de uirgine gignitur, Ioannes de sterili procreatur. Ille de adolescentula, iste de iam fessa generatur. Habet ergo & huius natiuitas aliquid gloriæ atque miraculi. Quāuis enim uilior partus mulieris uideatur esse quàm uirginis, tamen sicut Mariam suspicimus quod uirgo peperit, ita in Helizabeth miramur quod anicula procreauerit.

Quod quidem factum, mysterium aliquod arbitror continere, ut Ioannes qui ueteris testamenti figuram gerebat, senis mulierculæ frigido sanguine nasceretur. Dominus autem qui regni cœlestis euangelium prædicaret, feruentis iuuenculæ flore progrederetur. Maria enim conscia uirginitatis, miratur fœtum uisceribus inuolutum, Helizabeth autem conscia senectutis, erubescit partum utero prægrauato. Dicit enim Euangelista: Occultabat se mensibus quinque.

Illud autem quàm mirandum quod idem Gabriel archāgelus utriusque natiuitatis officium repræsentat, Zachariam solatur incredulum, cōfidentem Mariam cohortatur. Ille cur dubitauerit uocem perdidit, hæc qua statim credidit, uerbum salutare concepit.

Hoc etiam in laudibus Ioannis minime tacendum uidetur, quod nondum natus etiam prophetat, & adhuc in materni uteri sinibus cōstitutus, aduentum Christi, quia uoce non poterat, gaudijs confitetur. Dicit enim Helizabeth ad sanctam Mariam: simul ut facta est uox salutationis tuæ, exultauit in gaudio infans in utero meo. Exultat enim Ioannes antequam nascatur, & prius quam mundi oculis habitum recognoscat, iam spiritu mundi dominum recognoscit. In quo arbitror propheticam conuenire sententiam, quæ dicit: Priusquam te formarem in utero noui te, & priusquā exires de uulua sanctificaui te. Vnde mirari non debemus quod ab Herode missus in carcerem, clausus Christum semper suis discipulis intimaret, cum etiam clausus in utero eundem dominum gestibus prædicauit.

Est sermo eius. lxiiij. in ordine sermonum.

ITEM DE EODEM SANCTO IOANNE Baptista per D. Ambrosium Episcopum.

SAncti Ioannis Baptistæ natalem hodie prosecuturus, tacere uellem, & laborem atq; imperitiam meam silentio coercere, sed enim ipsa uis nominis minime me silere permittit. Nam nūcupatio uocabuli ipsius, pectoris nostri urget secreta, silentij nostri resoluit arcana, & quod dissimulatione reticetur, admiratione compellitur. Si enim pater Zacharias eum nominauit, uocem recepit, quanto magis nos cum laudamus illum, eloquium promeremur: & si illius os cum in seculo nasceret̄ aperuit, quanto magis cum pro Christo patitur ora nostra fœcundat.

Cum enim Zacharias pater eius propter incredulitatem natiuitatis illius ab Angelo Gabriele silentij esset taciturnitate mulctatus, etiā diu mutus uerborum dispendio mentis secreta uelaret, subito nato Ioanne filio, cum apud proximos esset intentio quod nomine uocaretur, offeruntur patri tabulæ, ut uocabulum eius pro sui arbitrio ipse describeret, & quod sermone non poterat, literis loqueretur, tunc mirum in modum acceptis pugillaribus ut stilum figeret, linguam resoluit, ac literas sermone præuenit, & Ioannem non testatus est, sed locutus. Videte igitur sancti Baptistæ meritum, 4 uocem patri reddidit, sacerdoti eloquentiam reparauit. Videte inquam meritum, os quod angelus, alligauerat Ioannes absoluit, quod Gabriel obstruxerat, paruulus reserauit, quamq; & ipse sit angelus, sicut scriptum est de eo, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam.

4 Videte sancti Baptistæ meritum.

Respicite igitur Ioannem, quanta uis sit eius uocabuli, cuius nuncupatio reddidit muto uocem, patri pietatem, populo sacerdotem. Prius enim erat tacens lingua, sterilis filio, priuatus officio, at ubi Ioannes nascitur, fit repente pater propheta uel pōtifex, loquela usum recipit, prolem affectio suscipit, sacerdotem functio recognoscit. Cum ergo tanta uis sit eius uocabuli, dicturi de eo, & si tacere uolumus, silere non possumus. Ipse enim Ioannes uox clamantis dicitur. Quis igitur qui uocem laudet & taceat, clamorem admiretur, & mutus sit? Ait enim ipse de se: Ego sum uox, clamātis in deserto. Videte quid dixerit. Non enim ait tantum: Ego sum uox, sed et clamantis uox, scilicet ut ad fidem consequendam, uox aures penetret, clamor corda concutiat, uox regnum prædicet, clamor iudicium cōminet̄.

Magnus igitur Ioannes, cuius magnitudini etiam Saluator testimoniū perhibet dicens: Inter natos mulierum maior non est Ioanne Baptista.

Præcellit cunctis, eminet uniuersis, antecedit prophetas, supergreditur patriarchas, & quisquis de muliere, inferior est Ioanne.

Sed debemus diligenter inquirere, cur ita dominus dixerit, hoc est, Inter natos mulierum, & non potius dixerit inter filios uirorum non est maior Ioanne, cum utique mulieres natos sine uiris habere non posint? Hoc autem dixit, quia numerosior est proles mulierum quam uirorũ. Est enim mulieris filius, qui uiri filius non est. Denique sancta Maria genuit filiũ qui patrem hominem non haberet. Dominus enim est mulieris filius, & uiri filius non est, sicut dicit Apostolus: Natum de muliere, factum sub lege ut qui matrem in terris habet, patrem haberet in cœlis. Ergo in laudem, Ioannis fœcundioris sexus generatio ponitur, ut nullius ab eo natiuitas separetur. Dicit foret aliquis, si inter natos mulierum maior est Ioannes, nunquid etiam maior est Saluatore? Absit. Ioãnes enim natus mulieris. Christus autem uirginis natus est. Ille corruptibilis uteri finibus effusus est, iste impollutæ uuluæ flore progenitus. Ideo autem cum Ioannis natiuitate domini generatio deputatur, ne dominus extra ueritatem uideretur esse conditionis humanæ.

ADHVC DE B. IOANNE BAPTISTA PER eundem Diuum Ambrosium Episcopum.

Est sermo eius. lxy. in ordine sermonum eius.

Diximus superiore dominica cum silentij nostri ueniam petèremus, quod pro salute communi sacerdotibus etiam tacentibus doctrina euangelica non taceat, & quod silentium eorum suppleret diuina sententia. Semper enim diuina scriptura loquitur & clamat, sicut scriptum est de Ioanne. Ego sum uox clamantis in deserto. Non enim tãtum in illo tempore clamauit Ioannes, quo pharisæis annuncians dominum Saluatorem, dixit: Parate uiam domini, rectas facite semitas domini Dei nostri, sed & hodie clamat in nobis, & uocis suæ tonitruo deserta nostrorum concutit peccatorum.

Ac licet sancta martyrij morte 5 dormierit, uox tamen eius uiuit, dicit enim & nobis hodie. Parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Semper enim scriptura diuina clamat & loqtur. Vnde & ad Cain dicit Deus, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Nulla utique sanguini uox est, sed clamare dicitur sanguis qui innocens effusus est, non tam uere, quàm causa, & interpellare dominum, non prosecutione eloquij, sed indignatione commissi, ac reatum suum non tam uerborũ accusaret sermonibus, quàm conscientia ipsius criminatione cõstringere. Quamuis enim malum factũ si in uerba producatur, excusationem fortasse recipit, nisi conscientia reuocetur, non potest excusari. Cõscientia enim reatum suum semper tacita sine contradictione conuincit, & iudicat. Hodieque ergo Ioannes clamat & dicit: Parate uiã domini, rectas facite semitas eius. Parate ergo iubemur uiam domini, scilicet non eggerem itineris, sed fidei puritatem. Dominus enim non terrenam semitam carpit, sed secreta mẽtis incidit. Siquid igitur in hac uia fuerit moribus asperum, crudelitate durum, conuersatione pollutum, iubemur 6 mundare, exæquare, componere, ut superueniens dominus non offendat in nobis, sed magis reperiat uiam castitate puram, procliuem fide, eleemosynis eminentem. Quod autem tali itinere incedere so-

5 *Si sancta martyrij morte dormiunt sancti, non ergo recte uocãtur emortui a quibusdam.*

6 *Vide si sufficiat sola fides ad dandam salutem, ut Hæretici nu-*

leat dominus, propheta describit dicens: Iter facite ei qui ascendit super occasum, dominus nomen est ei.

gantur, an cùm ea et uirtutum opera, et uitiorum extirpationes requirantur?

Sed uideamus ipse Ioãnes qui parare uiam domino iubet, quam 7 ipse uiam parauerit Saluatori. Per omnia planè adueniente Christo tramitem uiæ suæ composuit et direxit. Nam fuit utiq; ieiunus, humilis, parcus & uirgo. Omnes enim has uirtutes eius euangelista describens ait: Ipse autem Ioãnes uestitum habebat de pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius. Esca autem eius erant locustæ & mel syluestre. Quæ igitur maior causa humilitatis in propheta, quàm contemptis mollibus uestimẽtis, pilorum asperitate uestiri? Quæ deuotior fides, quàm præcinctum zona paratum esse semper ad omne seruitutis obsequium? Quæ præclarior abstinentia quàm spretis uitæ huius delitijs, stridulis uesci locustis ãc melle syluestri? Quæ omnia hæc quoniam prophetæ usui erant, arbitror in his ipsis prophetiam fuisse.

7
O hæretice, cogita nam uia quam tu pa ras Saluatori, similis sit ei quam parauit Ioannes. Lege quid hic dicat Ambrosius. Ioannes fuit ieiunus, humilis, parcus & uirgo. Tu crapulosus & ebrius, superbus, delitijs affluens, & mulierculatum amplexibus constrictus. Elige prudens lector, quem magis imitari debeas.

Nam utiq; cum prænuncius Christi uestimentum habebat camelorũ asperitate 8 contextum, quid aliud significat, nisi quod ipse Christus adueniens, usurus esset indumento humani corporis, quod erat peccatorum asperitate densatum, & quod uelut immundissimæ bestiæ, quod est gentilis populi circundatus exuuijs, deformitatem eius ipse gestaret? Zona uero pellicea quid aliud demonstrat, nisi hanc 9 fragilem carnem nostrã quæ ante aduentum Christi dominabatur ad uitia, post aduẽtum eius restrictam esse ad uirtutem, & quæ ante luxuriando dilatabatur in pinguedinem, nunc abstinendo attenuaretur in pelle?

8
Vestitus Ioannis asperitas.

9
Ecce quo post aduentum Domini carnis concupiscentia a sanctis robusto continentiæ rigore frenatur.

Exitum uero eius quàm beatum legimus? scilicet quod psaltria regis filia post illam inimicam uoluptatem caput eius petierit. Quid mirum si psaltria occidit prophetam, quia luxuria semper est inimica iustitiæ, & quod iniquitas sine cessatione persequitur ueritatem. In quo facto grande mysterium continetur. Nam utiq; ipsa psaltria synagogæ est comparãda, Quæ Christum dum luxuriatur occidit. Quod autem ipsa psaltria synagoga sit, dicit dominus ad Iudæos: Cantauimus uobis & non saltastis. Cur autem a Ioannis corpore caput ablatum sit, manifesta res est. Ioannes (sicut scripturis astruitur) typum legis gerebat. De domino autem legimus, quia uiri caput Christus est. Ergo cum a Ioannis corpore caput eius aufertur, Christus quodamodo a Iudæis legis cultoribus separatur. Remansit enim illis sine Saluatore lex exanimis & truncata. Nam ex eo utiq; Iudæi diuina non sapiunt, ex quo sine capite esse cœperunt.

Iter igitur facit domino, qui inter cæteras continentiæ uirtutes, matrimonij limitem non excedit, nec coniugij præscriptum terminum adulterina permixtione cõmaculat. Sicut enim nõnulli qui cum legibus uxores duxerint, contra diuinitatis legem sibi sociant concubinas, non intelligentes quid contrahendo matrimonia proprijs uinculis cõstrinxerunt. Qui enim legibus ducit uxorem, profitetur se contra legem non esse facturũ. Reum ergo ipse se statuit, qui adhibendo sibi adulteram, ius pollicitationis excedit. Sed dicit aliquis, uxorem non habeo, ideo mihi ancillam sociaui. Audit quid dicat scriptura ad Abraham, Eijce ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem quæritur tale coniugium, de quo susceptus filius, nec successionis possit hæres esse, nec sanguinis? Nec enim

habere potest hæreditatis consortium, qui non habet originis priuilegiũ. Cur inquam quæritur tale contubernium, de quo nati, non filiĳ sunt matrimonĳ, sed testes sint adulterĳ? Cur huiusmodi suscipiũtur adulteri, qui patri pudori sint, non honori? Dicit scriptura, Adulterorum filĳ in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur. Mulier igitur tua si talibus moribus prædita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris, præsta concubinæ tuæ libertatem & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius quàm maritus. Sed & ille iter facit domino Christianus, qui professionis suæ exhibet ei fidele seruitium, & castitatem quam promisit, custodit eam mente quàm corpore.

Sunt enim plerięque, qui singularem uitam proponentes, singuli esse non possunt, sed quærunt sibi conturbenia, atque utinam fratrum. Inuenisti Christianum monachum, cui cum fratre non conuenit, & libentius ei cõuenit cum sorore, qui non sequitur seniorem utilia commonentem, & sequitur adolescentulam 10 incongrua cachinnantem, eius & si syncere corpus, sit, anima non potest esse synceris. 10

Hoc multum placet nouis nostris Magistris, uidelicet non recedere a latere sororum, præsertim innocularum.

Sed & ille clericus iter domino facit, qui secundum Euangelium uiuit, & per omnia obtemperat sacerdoti. Aliqui enim cum sint minus subditi, moleste ferunt cum à senioribus arguuntur. Dicunt, grauiter irascitur Episcopus, patientior esse deberet. Audi ergo optime clerice, sacerdotis exigis patientiam, & tui non exigis disciplinam? Nescis quia mihi salutis causa arguere aliquando permissum est, tibi nunquam peccare concesum est. Dicit enim Apostolus, increpa oportune, importune argue. Esto ergo in omnibus subditus sacerdoti, si uis eum esse mansuetum.

Habetur lib. eius. iij. de Virginibus.

MORS EIVSDEM SANCTISSIMI PRÆCVRsoris domini, per D. Ambrosium Episcopum scripta.

QVoniam Ioannis Babtistę talis uiri non strictim prętereunda est recordatio, interest, ut quis, & a quibus, & quã ob causam, quomodo, & quo tempore sit occisus, aduertere debeamus. Ab adulteris iustus occiditur, & a reis in iudicem capitalis sceleris pœna conuertitur. Deinde saltatricis pręmium, mors est prophetę. Postremo quod, horrere consuerunt, inter epulas atque conuiuia consummandæ crudelitatis profertur edictum. Et a conuiuio ad carcerem, de carcere ad conuiuium feralis flagitĳ circunfertur obsequium.

Quanta in uno facinore sunt crimina? Extruitur regifico luxu ferale cõuiuium, & explorato quando maior solito turba conuenerit, reginæ filia intimis mandata secretis, in cõspectum uirorum saltatura producitur. Quid enim potuit filia de adultera matre dicere, nisi damnum pudoris? An quicquam est tam pronum ad libidines, quam in conditis motibus ea quæ uel natura abscondit, uel disciplina uelauit, membrorum operta nudare inde oculis rotare ceruicem, comam spargere? Merito inde in iniuriam diuinitatis proceditur. Quid enim ibi uerecundiæ potest esse, ubi saltatur, strepitur, concrepatur?

Tunc rex, inquit, delectatus, puellæ ut peteret de rege quod uellet. Deinde iurauit, quod uel dimidium regni si petisset, concederet. Vide quemadmodum seculares ipsi de secularibus suis iudicẽt potestatibus, ut pro salta

tione etiam regna donentur. Puella autem admonita a matre sua, popoſcit afferri ſibi in diſco caput Ioannis.

Quod dicit: Rex contriſtatus eſt, non pœnitentia regis, ſed confeſſio iniquitatis eſt, quam diuinæ habet conſuetudo ſententiæ, ut qui geſſerunt impia, ipſi propria confeſſione ſe damnent. Sed propter diſcumbētes inquit. Quid indignius, quam ut homicidium fieri iuberet, ne diſcumbentibus diſpliceret? Et propter ius, inquit, iurandum. O religionem nouam. Tolerabilius peierasset. Vnde non immerito dominus in Euangelio iubet non eſſe iurandum, ne ſit cauſa periurij, ne ſit neceſſitas delinquendi. Itaque ne iuſiurandum uiolaretur, percutitur innocens.

Quid prius horreſcam neſcio. Tolerabiliora periuria, quam ſacramenta ſunt tyrannorum. Quis non e conuiuio ad carcerem curſari uideret, putaret prophetam iuſſum eſſe dimitti? Quis inquam, cum audiſſet natalem eſſe Herodis, ſolenne conuiuium, puellæ optionem eligendi quod uellet datam, miſſum ad Ioannem ob ſolutionem non arbitraretur? Quid crudelitati cum delitijs, quid cum funeribus uoluptati? Rapitur ad pœnam propheta conuiuiali tempore, conuiuiali præcepto, quo non cuperet uel abſolui: perimitur gladio, caput eius affertur in diſco. Hoc crudelitati ferculũ debebatur, quo inſatiata epulis feritas ueſceretur.

Intuere Rex acerbiſſime tuo ſpectacula digna conuiuio. Porrige dexteram, ne quid ſæuitiæ tuæ deſit, ut inter digitos tuos riui defluant ſacri cruoris. Et quoniam non exaturari epulis fames, non reſtingui poculis potuit inauditæ ſæuiciæ ſitis, bibe ſanguinem ſcaturientibus adhuc uenis execti capitis profluentem. Cerne oculos in ipſa morte ſceleris tui teſtes, auerſantes conſpectum delitiarum. Clauduntur lumina, non tam mortis neceſſitate, quam horrore luxuriæ. Os aureum illud exangue, cuius ſententiam ferre non poteras, conticeſcit & adhuc timetur. Lingua tamen, quæ ſolet etiam poſt mortem officium ſeruare uiuentis, palpitante licet motu damnabat inceſtum. Portatur hoc caput ad Herodiadem, lætatur, exultat, quaſi crimen euaſerit, quia Iudicem trucidauit.

Quid dicitis uos ſanctæ fœminæ? Videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltet, ſed adulteræ filia: Quæ uero pudica eſt, quę caſta eſt, filias ſuas religionem doceat, non ſaltationem. Vos autem graues & prudentes uiri, diſcite deteſtabilium hominum epulas euitare. Talia ſunt conuiuia, qualia iudicia perfidorum.

Eſt Hemelia prima de eodē beato Ioāne, poſita in libro Homeliarum eiuſdem Euſebii, folio. lxxviij.

ITEM VITA SANCTI IOANNIS BAPTIſtæ per D. Euſebium Emiſenum conſcripta.

Veneramur Natalē diē Ioannis, unica & ſingulari celebritate

HOdie dilectiſſimi fratres, Ioannis qui domini præcurrit aduentum, natalem diem celebramus, quod nulli ſanctorum meminimus attributum: Hodie, inquam, eius II natalem diem unica ac ſingulari celebritate ueneramur. Vnde quia eum digne extollere non ualemus humanæ uocis officio, prædicemus eum dominicæ atteſtationis oraculo, proloquente Chriſto, quia inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Ipſe hoc dicit, & ideo agnoſce magnificentiam laudis, ex dignitate laudantis. Ac ſic dum nemo illo eſſe maior aſſeritur inter natos mulierũ, datur intelligi quòd Ioānes humanorum fugit menſurā meritorũ.

Iuxta

Iuxta hæc in huiusmodi eius præconijs fortasse cogitas, & dicis: Quid est hoc, quod dominus Ioannem Baptistam principi Apostolorum Petro, quod Ioanni Apostolo, qui supra pectus domini recumbebat, anteponendum esse iudicauit? Non ita est. Nam dicens, inter natos mulierum nõ est maior Ioanne Baptista, non eum summis priorem, sed primis pronunciauit æqualem. Comparauit itaque eum perfectis tali laudatione, non prætulit. Sed aduerte quia cum dicitur inter natos mulierum, solus ab hoc uirginis natus excipitur. Merito ergo inter conseruos nulli secundus esse creditur, cui solus dominus antefertur. Quæ cum ita sint, cui nullum prę posuit in præconio, uide si ei ullum sit prælaturus in præmio.

Hic itaque in tantum luce sanctitatis effulsit, ut non tam Christi nuncius putaretur esse, quàm Christus: & ideo interrogantibus utrum ipse esset Christus, humili confessione respondit: Ego uox clamantis in deserto. Hoc est dicere: Non cum ego uerbum, quod erat in principio deus apud deum, sed uox potius, id est minister sum uerbi, ut per me ad auditus hominum sensumque perueniat. Vnde beatus Baptista pari humilitate pronunciat: Illum oportet crescere, me autem minui. Vide uocis sonum pertranseuntem, & uerbi gloriam permanentem. Illum oportet crescere, quia cum homo putaretur, deus erat: me autem minui, quia cum deus crederetur, homo erat. Illum oportet crescere, quia per omnem mundum Christi euangelium dilatatur, me autem minui, quia Ioannis prophetia finitur. Prophetia finem accepit, quia is, qui prophetabatur aduenit.

Ioannes ergo formam uenturi domini, natiuitate & conuersatione significauit, Ioannes nascitur de patre sene, Christus ex matre, mundi senescẽtis ætate, ætate, inquam, illa, quę erat fide & operibus infœcunda. Ioannes uenit desperata generatione per sterilem, & Christus natura obstupescente per uirginem Ille salutem prędicauit, hic contulit, ille baptizauit in pœnitentiam, iste generauit in gratiam. Ille pilis camelorum, id est cilicio uestitus incessit, & saluator quodammodo pilis camelornm se induit, quã do in se deformitatis nostræ fœde atque distortæ peccata suscepit, inclusum graui onere exonerans mundum, & in se transferrens humanorum põdera delictorum.

Consequenter ait ex p̃senti sermo diuinus: Et Roma pellicea circa lumbos eius, Roma erat pellicea circa lumbos eius, quia in eo nihil carnale remanserat, quia in eo fluentes lacunæ sensus, carnis mortificatio præcingebat, quia in lumbis eius luxuriæ blandimenta rigidæ crucis contritio castigabat. Merito in eo locum contagio mundana non habuit, de quo angelus ptestatur: Et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. Fœlix qui uenturus in huius mundi labores, prius gratiam suscipere, quam uitam, prius benedictionem meruit 12 haurire quam lucem. Quid mirum si in eo culpa aditum non inuenit, cuius animã sibi Deus in ipsis exordijs occupauit? Et spiritu, inquit, sancto replebitur. Magnum est spiritu sancto illustrari, sed multo est maius impleri. Et ideo sicut uas plenum balsamo, admixtionem liquoris alterius expuit & penitus excludit, ita in eum nil secularis maculæ introire iam poterat, in quo sanctificationis plenitudo regnabat.

12 *Meruit haurire benedictionem.*

Hic ergo secundum præsentis seriem lectionis, locustas & mel syluestre edebat. Nihil pene in sermone Dei mysterijs uacat. Quod sectabatur

agmina locustarum, hoc erat, quod congregabat populos nationum. Populus, inquam, tanquam locusta sine intellectu infructuosus, sine lege uagus, sine duce dispersus, incomposita libertate lasciuus. Mel autem syluestre edebat, qui in desertum gentium fidei dulcedinem requirebat. Mel syluestre erat, peregrina & rudis illa congregationis ecclesiasticæ fides, quę a cognitione unius Dei fera atq; syluatica, nec intra aluearium legis reperta, nec de examine patrum uel benedictione Iudaicæ plebis assumpta, sed extra domesticum Dei populum in profundis ignorantię syluis manebat, & in campis diffusæ per omnem mundum paganitatis errabat. Vnde & propheta cõmemorat: Inuenimus eam in campis syluæ. In syluestri itaq; melle significat populum extra domum Dei, nulla fide ac diuinæ agnitionis gratia mansuetum factum atque conditum, nulla spiritalis intellectus amœnitate compositum.

Hic est ille qui flagitium regis Herodis, quod uxorem uiuentis fratris inuaserat, publica auctoritate condemnans, propter iustitiam perdidit uitam, sed lucratus est gloriam. Et nos interdum pro gratia hominum uel timore offensionum, præferimus adulationem, & uendimus ueritatem. Vnde euangelico beatus ipse Ioannes alloquio, corda nostra salutifero pulsat oraculo, dicens: Ego uox clamantis in deserto, parate uiam domini. Et nos rectas faciemus semitas Dei nostri, si teneamus in nobis uerbum ueritatis, affectum iustitiæ, patientiæ, misericordiæ, pacis, beneuolentiæ. Hæc est illa uia, per quam Christus incedere delectatur: Hæc est illa uia, per quam humanum pectus ingreditur. Ideo autem dicit: Ego uox clamantis, idest, ut uox tangat aurem, clamor penetret mentem. Ego uox clamantis, uox præconis iudicem loquitur clamor iudicium cõminatur. Et consequenter annunciat: Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Hoc est quod aliis uerbis Euangelista cõmemorat: Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.

Hoc totum spiritualiter implere studeamus in cordibus nostris, ut quod superbiæ tumidum, elatumque reddiderat, humilitate & mãsuetudine cõplanetur. Et erunt inquit, praua in directum, idest quod iniquitas deprauauerat, directione iustitiæ corrigatur, quod malitia exasperauerat, bonitatis gratia temperetur. Inter hæc studia inueniat in nobis Christus dominus uiam per quam nos perducat ad patriam, ut et de nobis dicere dignetur: Et inambulabo & inhabitabo in eis, & ero illorum Deus. Et si in isto seculo ambulauerit in nobis, in illo habitabit in nobis.

Est homil. ij. ubi supra. folio. lxxx.

ITEM ALIA PRAECVRSORIS DOMINI uita per eundem Eusebium Episcopum Emiscenũ scripta.

BEatus Ioannes a sancto spiritu etiam in maiorum suorum titulis prędicatur, non tam de ueteribus cõsecuturus laudem, quàm ut magis in exemplũ cresceret, dum nouis uirtutibus antiquorum superat dignitatem. Fœlix parentum meritis, fœlicior suis.

De huius itaq; parentibus eloquia diuina testantur, de Zacharia sacerdote grandæuo, & Elizabeth matre eius, quæ sterilis consenuerat: Erant autem iusti ambo ante Deũ, incedentes in omnibus mandatis domini sine querela, & non erat eis filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, & am-

bo processerant in diebus suis.

Cum autem angelus Zachariæ apparuisset in templo, stans a dextris altaris incensi, turbatus est Zacharias uidens, & timor irruit super eū. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, & uxor tua Elizabeth concipiet, & reliqua. Et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ.

Quis est iste, qui cum nondum nasceretur, iam in utero sanctificatur? Benedictionem prius quam lucem percipit, gratiam consequitur antequā uitam, & quod maximū est, angelo nūciante promittitur. Non imerito sic honoratur, qui cœlorum dominum terris erat renunciaturus præconio, & monstraturus aspectu, ut eum expectantium populorum, & sensibus prædicaret, & oculis præsentaret.

Ita ergo ad Zachariam patrem eius angelus loquitur: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, & uxor tua concipiet, & pariet filium. Nunquid credendum est qđ in templo, tanti populi sacerdos hoc petierit, ut ei filius nasceretur? Nunquid credendum est quod senex iuuentutis uota præsumpserit? Nunquid credendum est quod pro hoc tantopere inuigilarit publici intercessoris oratio, ut intermissis suorum necessitatibus, donari sibi a Deo posceret desperatum nomen parētis, & alienæ munus ętatis? Non ita est, sed dum ille sollicitus pro salute populi supplicat, promissus est ei talis filius, per quem populus saluaretur. Dumq; ille non pro se, sed pro omnibus precem fudit, meruerunt profuturæ fructum posteritatis pia desideria sacerdotis. Ergo angelus dum pro incolumitate Israelis expectatum reddit oraculum, nō tam seni sobolem, quam pontifici promisit hæredem. Quia dum tanto prophetæ præparatur successor generis, plebi prospicitur spes salutis? Propterea de eo in Euangelio memoratur, & multos filiorum Israel conuertet ad dominum Deum ipsorum. Erit (inquit) magnus coram domino, & uinum & siceram nō bibet. Abstinentiæ merita, ac uirtutum, & iter arduum militiæ spiritalis humano generi insinuare curauit. Sciuit 13 quod non sufficeret eligentis gratia, nisi inuigilaret collaborantis industria, sanctificatus est, & nondum tamen de sola Dei electione securus, sed nihilominus agonibus ieiuniorum, & laboribus abstinentiæ atq; iustitię, diuina in se uota seruare contendit.

13 Videsne hic hæretice, quod non sufficit Dei eligentis gratia, nisi etiā inuigilet collaborātis industria? Et quid agere habeat homo, ut diuina in se uota conseruet.

Quod autem Euāgelista cōmemorat, & uxor tua Elizabeth cōcipiet: hinc non solum suscipere miraculum, sed mysterium debemus agnoscere. Nam dum sterili nascitur filius, de Ecclesia quę ante sterilis erat, gentium populus intelligitur procreandus. Et ideo propheta quodam loco ad Ecclesiam loquitur: Lætare sterilis quæ non paris, exulta & clama quę non parturis, quia plures filij desertæ magis, quàm eius quæ habet uirum. Synagoga nanq; legis uinculis, quasi uiri iugo subdita, per sensum male fœcunda carnalem, in domini passione filios suos perdidit, Ecclesia totum mundum fructu sacræ generationis impleuit. Sicut Ioannes aduentu suo gratiam domini Saluatoris, ita Elizabeth mater eius partu suo fœlicitatem Ecclesiæ prædicat.

Zacharias autem sacerdos in tantum ut diximus, non pro suscipiendo filio orauit in templo, ut hoc fieri posse angelo promittente non crederet, & ideo pro condemnatione incredulitatis obmutuit; ita nanque de eo Euangelista confirmat: Erat Zacharias pater tacens, et permansit mutus.

Quod utique & fidem rei pręsentis expressit, et mysterium figurauit. Sub tempore deficientis synagogæ, & nascentis Ecclesiæ sacerdos conticuit, cessauerunt apud Iudæos ritus sacrificiorum, cessauerunt in lege officia sacerdotum, & impletus est sermo propheticus de Iudæis, dicens: Et nõ est in hoc tempore princeps & propheta & dux, neq; Solocaustomata, neq; sacrificium, neq; oblatio, neq; incensum, propheta conticuit, prophetia cessauit. Merito tacuerunt prophetæ, quia is de quo prophetauerunt uenit, & impletum est quod dixerat dominus: lex & prophetæ usque ad Ioannem prophetauerunt.

Quid ergo opus est iam prophetis, cum ille præsens sit, qui propheticis promittebatur oraculis? Quis autem adhuc quasi in obscuro requirat lucernam, cum disruptis iam tenebris successerit dies? Quis tenui luce stellæ micantis indigeat, cum se iam per totum mundum solis splendor infuderit? Quid ergo dicturi sunt infœlices Iudæi? Alterutrum faciant, aut Christum uenisse consentiant, aut si renuunt, dent prophetas, qui annuncient Christum esse uenturum. Sed non opus est nuncijs, quando seipsa ueritas nunciauit.

Merito itaque obmutescant Iudæi, quia uerbũ salutis qui Christus est, perdiderunt. Loquatur Ioannes & dicat: Ego uox clamantis in deserto. Vox erat, quia uerbi Dei spiritu replebatur. Quia sicut sermo uocis quodãmodo mysterio ac uehiculo ad audientem a loquente transmittitur, Ita ille Christum sonans, uerbi erat minister & portitor, qui ad Herodem clamabat: Non licet tibi uxorem uiuentis accipere fratris. Iam uox ista contra persecutores, & contra diabolum dirigebatur: Quid, inquit, insectaris Ecclesiam? Quid eam tibi ius addicere, & tuam facere, cui Christus sanguinis sui dote coniunctus est? Non licet tibi uxorẽ uiuentis accipere: Beatus Ioannes maluit mortem suam urgere, quàm tacere.

Est sermo.167. in opere homiliarum eius.

VITA ADHVC ALIA SANCTI IOANNIS Baptistæ per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

OPportune nobis Ioannes beatissimus ieiunij tempore pœnitentiæ doctor aduenit, doctor dicto, factoq; magister uerus; quod uerbo asserit, demonstrat exemplo. Magisterium stat de scientia, sed magisterij authoritas constat ex uita; docenda faciens, obedientem perficit auditorem.

Docere factis sola est norma doctrinę: doctrina in dictis scientia est, in factis uirtus. Scientia ergo illa uera est, quę fuerit mixta uirtuti: illa, illa diuina est, non humana, Euãgelista probante, cum dicit, Quę cœpit facere, & docere. Pręceptor cum docenda facit, & auditu instruit, & informat exemplo.

In diebus (inquit) illis, uenit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudęæ, & dicens: pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorũ. Pœnitentiam agite, quare non magis gaudete? gaudete magis, quia succedũt humanis diuina, cœlestia terrenis, temporalibus sempiterna, malis bona, secura anxijs, ærumnis beata, mansura perituris. Pœnitẽtiam agite. Pœniteat planè, pœniteat, qui diuinis prætulit humana, qui seruire uoluit mũdo, & dominationem mundi cum mundi domino non habere. Pœniteat, qui

qui maluit perire cum diabolo, quàm regnare cum Christo Pœniteat, qui uirtutum libertatem fugiens, captiuus uoluit esse uitiorum. Pœniteat, & satis pœniteat, qui ne uitam teneret, manus tradidit morti. Appropinquauit enim regnum cœlorum. Regnum cœlorum est præmium 14 iustorum, iudicium peccatorum, impijs pœna. 14

Si regnum cœlorum est præmium iustorū, ergo datur ex merito

Beatus ergo Ioannes, qui pœnitentia iudicium uoluit præueniri; peccatores non iudicium uoluit habere, sed præmium; impios uoluit regnum intrare, non pœnam. Et tunc Ioannes uicinum cecinit regnum cœlorum, quando adhuc puer mundus ætatum conquirebat augmēta. Modo cœlorum regnum quàm proximum iam scimus, quando mūdus senectute fessus extrema, uacuatur uiribus, membra deponit, amittit sensus, doloribus urgetur, curam respuit, uitæ moritur, uiuit morbis, defectum clamat, testatur finem. Nos ergo duriores Iudæi, qui fugientem sequimur mundum, qui futurorum temporum obliuiscimur, præsentibus inhiamus, qui in ipso positi iam iudicio, non timemus, qui uenienti iam domino non occurrimus, qui uolumus manere mortem, resurrectionem uolumus mortuorum; qui seruire uolumus, nolumus regnare, ut tantum regnum nostro domino differamus. Vbi est illud: Cum orabitis dicite, ueniat regnum tuum?

Maiori ergo pœnitentia opus est nobis, & pro modo uulneris, modus adhibendus est medicinæ. Pœniteamus fratres, pœniteamus cito, quia nobis spatium temporis iam negatur: iam nobis ipsa hora concluditur, iudicij præsentia iam nobis satisfactionis locum excludit. Currat pœnitentia, sententia ne præcurrat: quia dominus quod non uenit adhuc, quod adhuc expectat, quod moras facit, nos sibi redire desiderat, non perire, quos pietate tali semper est alloquutus: Nolo mortem peccatoris. Sed ut reuertatur impius a uia sua & uiuat. Pœnitentes ergo reuertamur fratres, & ne de arcto temporis pertimescamus; quia auctor temporis nescit arctari. Probat hoc euangelicus latro, qui in cruce & in hora mortis rapuit ueniam, inuasit uitam, effregit paradisum, penetrauit ad regnum.

Et nos fratres, qui de uoluntate meritum non quæsiuimus, acquiramus uel de necessitate uirtutem: ne iudicemur, iudices nostri simus: pœnitentiā debemus nobis, ut possimus nobis auferre sentētiam. Prima est fœlicitas, perpetua innocentiæ securitate gaudere, inuiolatam seruare mētis & corporis sanctitatem, nulla imunda mundi inquinamenta sentire, reatus conscientiam non habere, uulnera nescire peccati, gratiam semper possidere uirtutum, semper sub spe uiuere cœlestium præmiorum: Sed 15 si quo forte nostra mens fuerit iaculo confixa peccati, si caro tumescat ex crimine, si uitiorum sanie fragilitas humana corrumpatur; tunc ægris illa, quæ non sanis, pœnitentiæ medicina succurrat, ferrum compunctionis accedat, apponatur adustio tunc doloris, adhibeantur suspiriorum tunc somēta, tumentis conscientiæ feruor euaporet: tunc reatus ulcera lachrymis abluantur, immunditiam corporis cilicia 16 tunc detegant. 15

Vides quod ad salutē peccatoris requiritur etiam operis satisfactio, nec prodest sola Christi passio, aut credere culpam sibi remitti.

Ferat, ferat amaram pœnitentiæ curam, qui seruare debitam uoluit sanitatem. Cui uita sua chara est, dura nulla est cura: medicus nō sit ingratus, qui per dolorem reuocat ad salutem. Qui innocentiæ creditum seruat, pœnitentię non soluit usuram, dominus hoc aperit dicendo. Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Et qui male haberent patefecit, iterum dicens. Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Reuocat per pœnitētiam 16

Cilicium habitus pœnitentium.

Ioães, Christus per gratiam uocat. Hinc est quod Ioannes uestitu, uictu, loco, totus pœnitentia formatus incredit. Venit (inquit) Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudęę; Pœnitentiam agite.

Per deserta Iudęę pœnitentiam clamat Ioannes, quę legis cultum, prophetarum laborem, fœcũditatem patrum, frugem Dei sua sterilitate perdebat: unde ad pœnitentiam meritò uocantur disciplinarum deserta, non hominum, non locorum: uacat clamor, ubi non assistit auditor.

Ipse autem Ioannes habebat uestimentum de pilis camelorum. Posuit de caprarum, sed cilicio opus non erat: sed accepit tortuosissimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris; quem natura dedit labori duro, addixit magno ponderi, extremę tradidit seruituti. Tali pœnitentiæ magister indui debuit uestimento: ut qui a recti detorserant disciplina, & deformes se totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitẽ

17 tiæ sarcinis subderent, addicerentur duris sanctificationis 17 angoribus, suspiria compunctionis laboriosa portarent, ut directi & attenuati in modum acus per angustum pœnitentię foramen ampla remissionis intrarẽt, & impleretur dñicum dictum, Camelum per foramen acus posse trãsire.

Ecce quomodo ad ueram pœnitentiam requiruntur duri angores satisfactionis.

Esca autem eius erant locustæ, & mel syluestre. Locusta est castigãdis peccatoribus attributa, meritò pœnitentiæ figuratur in pastum, ut de peccati loco exiliens, in pœnitentiæ locum ad cœlum possit pẽnis uenię peruolare. Hoc propheta senserat, qui dicebat, Sicut umbra cum declinat, sublatus sum, & excussus sum sicut locustę; genua mea infirmata sunt præ ieiunio, & caro mea ĩmutata est propter misericordiam. Audistis quemadmodum de peccato in pœnitentiam excussus est ut locusta, & curauit genua, ut pœnitentiæ pondera baiularet: & adijcitur mellis cibus, ut amara pœnitentię, dulcis misericordia temperaret.

Est sermo.clxxiiij. in opere homiliarũ eius.

ITEM VITA ET MORS DIVI IOANNIS Baptistę pręcursoris Domini per eundem Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

HERODIANAE cœnæ cruentas epulas, conuiuium sic ferale, tunc terra, tunc cœlum, hodie mecum uester horruit & expauit auditus. Herodes (inquit) natalis sui cœnam fecit. Bene cœnam, quia nõ luci, sed tenebris addictus est hic natalis, in quo noctis filius natus est, non diei. Natalis sui (inquit) cœnam fecit principibus, tribunis, & primis Galileę. Quid egit incauta, & cęca semper impietas? Omnes euocat potestates, ut non tam multos conuiuij sui socios, quam innumeros criminis sibi testes assumat; & tot habeat facinoris sui arbitros, quot habuit præsides disciplinæ.

Cumq́ intrasset filia ipsius Herodiadis, & saltasset (inquit) & placuisset Herodi. Respondit suo turpis generi, dum patri complacet turpiori: de adulterio nanq́ non nisi turpis debuit procreari: quæ fractis gressibus, corpore dissoluto, disiuncta compage membrorum, fluentibus ex arte uisceribus, tota patri fieret deformitate formosior. Et reuera suam credidit tunc Herodes, cum talem uidit: nam putasset alienam, si pudicam uel aliquantulum peruidisset. Serpens tunc latebat in fœmina, quæ reptans gressibus flexuosis letale toto corpore uirus effudit, ut discumbẽtium mentes furor,

uenenum corpora fauciaret,homines uerterentur in bestias,nec uino iam tales,sed sanguine potarētur,nec pane rabidi,sed carnibus uescerentur humanis. Tales utiqꝫ, tales reddidit, quibus adhuc fumante sanguine caput intulit tunc Ioannis:ut illud psalmistę canticum probaretur,Dederunt carnes sanctorum tuorum bestiis terræ:effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam.Ecce quid pariunt totis noctibus protracta conuiuia:ecce quid generat quod cum mensura emitur,& sine mēsura bibitur uinum: Ecce quò præcipitatur caro,cum ad luxuriæ facinus uoluptatis inflammatur incendiis.Rogo, quid tantis cuneis arctatur? Sufficit infelix caro sibi suis casibus ad ruinam,attestante propheta,cum dicit: Vt quid irruitis in hominē, interficitis uniuersi uos tanquam parieti inclinato,& maceriæ impulsę? Iacebat in Herode caro oppressa crapulis, ebrietate captiua, quæ titillante luxuria,& nō tam ludente,quàm illudente lasciuia,promitteret, quicquid turpitudo peteret se daturam.

Pete à me quod uis(inquit) & dabo tibi:& iurauit illi.Iurat miser, dum quicquid honestatis est & uirtutis abiurat.Pete a me quod uis. Quid peteret luxuria,nisi castitatis interitum,pudicitiæ necem,mortem sibi semper contrariæ sanctitatis? Volo,ut des mihi in disco caput Ioannis. Si caput uiri est,iuxta Apostolum, Christus, iam tunc nouello ore antiquissimus serpens Christi domini tendebat ad mortem. Volo, ut des mihi in disco caput Ioannis.Iam tunc auidus draco in serui capite, domini degustabat sitiens passionem. Volo,ut des mihi in disco. Cur in disco? cur pretiose gestas,quem uiliter occidis,nisi quia preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius? Hoc ipsum,quod uis, non agis quomodo ipsa uis,quia agit te superna ratio aliter quàm uis.In illo quidem tunc ferali antro, non aula Regis,rabies tunc fera pastum suum credidit, cum caput martyris uidit:totum suum sensit,cum liquorem sacri sanguinis sitiens,aspexit: ferculum crudelitatis suæ toto ore,totis faucibus contendit, & conatur absorbere.Sed Ioannes uenit in sublimi positus, ut lucerna super candelabrum,tenebras ut fugaret,dicente domino,Ille erat lucerna ardens & lucens.Venit Ioannes,ut iudex in tribunali resplendens,ut qui arguit adulterum,exponeret: & damnaret homicidam,& qui pie uiuens incæstum uocarat ad pænitentiam,reseruauerat ad ueniam,homicidium etiam damnaret occisus.

Quam quæso meretur ueniam,qui in morte Ioannis ipsam pænitentiā tam crudeliter interemit? Gratis cucurristis Herodes,Herodias, nomina non affectione sociata,sed crimine:quæ uocem intercipi posse stultissime credidistis.Ego sum(inquit)uox clamantis in deserto.Vox occidi non potest,sed magis clamat angustiis corporis absoluta.Sic uox Abel in suo iam effusa sanguine magis sonat,magis penetrat,magis pertendit ad cœlum. Sic nunc Ioannes toto orbe clamat,totis sæculis facinus uestrum cunctis refert,& ostentat in gentibus Ecce Ioannes Christi capite gloriatur, qui capiti putabatur addictus.Ecce odie,quo tu finisti tuum,illi sibi natalem cælitus conquisiuit: quia quando tuus ortus mersit in finem,tunc illius finis ortus est in natalem.Iustus enim tunc inchoat 18 uiuere,cū pro Christo meretur occidi:transfertur ista morte uita martyris,non aufertur: morte magis claruit,qui ob hoc mortuus est,ut uiueret in æternum. 18 *Quā ergo impie sancti martyres ab Hereticis uestris uocantur*

Ecce tu iaces in morte,Ioannes uiuit occisus. Tu fucatam murice purpu

ram perdidisti, Ioannes cruore suo fulgenti purpura semper gloriatur indu tus. Tui conuiuæ 19 nunc participes efficiuntur in pœnis, Ioannes cœlesti mensa cum choris uescitur Angelorum. Ille audit iugiter cœlestem symphoniam, tu audis inferni semper gemitum, & stridorem. Illi meretricis tuæ, saltatricis tuæ addictus in precium, nunc regno, nunc præmijs cœlestibus honoratur; tu mercedem sententiæ tuæ cum tua filia in tartaro percepisti.

emortui, cũ maxime nunc uiuãt, & morte huiusmodi transferatur eorum uita, nõ auferatur?

19 *Vide quomodo etiam ante uniuersale iudicium animæ Sanctorum sunt in cælo, & reproborũ in inferno.*

Vestimentum Ioseph, cum adulteram fugeret dereliquit, Ioannes ne uideret adulteram, ipsum proiecit & corpus. Ioseph, ne adulterium faceret, libens carcerem suscepit, Ioannes ut argueret adulterium, eremum carcere commutauit. Ioseph somnia dum reuelat, euasit ex morte, Ioannes ut dei filium reuelaret, suscepit & mortem. Ioseph dum panem præparat tẽporalem, ex auro torquem meruit, & honorem, Ioannes, ut ostenderet cœlestem credentibus panem, martyrij torquem meruit ex cruore.

Meritò in natis mulierum cunctis maior est hic Ioannes, qui non solum adulteras arguit, sed & licita mulierum consortia uirginitatis 20 amore calcauit. Et si Ioannes tantus, Ioannes talis, tanta eremo separatus à fœminis fœminarum pericula non euasit, quis 21 est qui inter fœminas uiuẽs, euasurum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi is qui sancto alitur spiritu? Qui cum genitore, natoq; unà cuncta disponit sæcula per æui omnia spatia.

20 Ioannes Virgo.

21 *Notent hæc Heretici nostri tpis, qui semp inter fœminas uiuũt, præcipueque eorũ sacerdotes.*

ITEM ALIA VITA SANCTI IOANNIS Baptistæ per D. Bernardum Abbatem scripta.

Est sermo habitus p eundem in Natiuitate sancti Io. Baptistæ.

SIt procul ab his conuentibus fratres increpatio illa prophetæ iudaica reprobantis conuenticula & dicentis, Iniqui sunt cœtus uestri. Hi nimirum cœtus non iniqui, sed plane sancti: sed religiosi: sed pleni gratia, digni benedictione. Conuenitis siquidem ad audiendum deum, conuenitis ad laudandum & orandum: & adorandum. Sacer est conuentus uterque: placens deo: angelis familiaris. State ergo in reuerentia fratres, state in solicitudine & deuotione mentis, maximeq; in loco orationis: & in hac schola Christi & auditorio spiritali.

Nolite considerare dilectissimi quæ uidentur, & temporalia sunt: sed magis quæ non uidentur æterna. Secundum fidem, non secundum faciem iudicate. Terribiliter siquidem metuendus est locus uterque: nec maior esse credendus est numerus hominum, quam angelorum. Patet utrobiq; sine dubio porta cœli: schola illa erecta est: ascendunt & descendunt angeli super filium hominis. Gigas nanque est iste filius hominis: cœlum ei sedes est: terra scabellum pedum eius. Et eleuata est magnificentia eius super cœlos: manet tamen nobiscum usque ad seculi consummationẽ. Ascendunt itaque & descendunt ad deum angeli sancti: quia caput & corpus unus est Christus. Nec tamen ubi caput, sed ubicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ: licet non possit caput a corpore separari. Denique & ipse ait. Vbi duo uel tres congregati fuerint in nomine meo: in medio eorum sum.

Sed forte quis dicat. Vbi est modo Christus? Ostende nobis Christũ, & sufficit nobis. Quid curiosos circunducitis oculos? Num ad uidendum

& non magis ad audiendum conuenitis? Dominus deus aperuit mihi aurem, ait, propheta. Aurem meam aperuit ut audiam quid loquatur: non oculum (ut uideam) uultum eius illuminauit. Aut certe suam mihi aperuit aurem, non faciem reuelauit. Post parietem stat: audit, & auditur: sed nec dum apparet. Audit orantes: erudit audientes. An experimentum eius quęritis qui in me loquitur Christus? Ego, inquit, qui loquor iustitiam. Quid ni loquatur ore: quod ipse plasmauit? Quid ni suo utatur ut libet, artifex instrumento? Non tantum aures eorum, sed & labia mea aperi domine: ego enim labia mea non prohibebo, domine tu scisti. Bene enim omnia facis: & surdos facis audire, & mutos loqui.

Audite ergo fratres quid de Ioanne loquatur: cuius solennis 22 hodie natiuitas celebratur. Ipse, inquit, erat lucerna ardens & lucens. Magnũ testimonium fratres mei. Magnus enim est cui perhibetur: sed maior est ipse qui perhibet. Ille (inquit) erat lucerna ardens & lucens. Est enim tantum lucere uanum: tantum ardere parum, ardere & lucere perfectum. Audi quid dicat scriptura, sapiens permanet ut sol: stultus autem ut luna mutatur. Quia enim splendet luna sine feruore: modo plena, modo exigua: modo nulla uidetur. Mutuatum siquidem lumen nunquam in eodem permanet statu: sed crescit, deficit, extenuatur, annihilatus: & penitus non cõparet. Sic sic qui conscientias suas in alienis labijs posuerunt: modo magni, modo parui sunt: modo nulli: secundum quod adulantium linguis, uel uituperare placuerit, uel laudare. At uero solis splendor igneus est: & cum feruet acrius: etiam oculis lucidior exhibetur. Sic sapientis ardor internus, foris lucet: & si non ei datur utrunque, curat semper ardere magis: ut pater suus qui uidet in absconso reddat ei. Væ uobis fratres, si lux erimus tantũ. Nam lucemus quidem, & magnificamur ab hominibus, sed mihi pro minimo est ut ab humano iudicer die. Qui enim iudicat me: dominus est: qui feruorem ab omnibus exigit: splendorem uero non ita. Ignem, inquit, ueni mittere in terram: sed quid uolo nisi ut accẽdatur? Hoc nempe commune mandatum: hoc est quod exigitur ab uniuersis: nec ulla si deesse cõtigerit, admittitur excusatio. Cæterum singulariter Apostolis & Apostolicis uiris dicitur: luceat lux uestra coram hominibus: nimirum tanquam accensis & uehementer accensis: & quibus non timeatur a flatu quolibet aut impulsione uentorum? Dictum est & Ioanni: sed illi in aure audiunt: Ioannes in spiritu tanquam angelus eruditur. Nimirum tanto propinquior deo, quanto uox uerbo uicina: cui nulla uoce alia media quod foris sonet, oporteat intimari.

22 Solennis hodie Ioãnis Natiuitas celebratur

Neque enim Ioannem prædicatio, sed inspiratio docuit, quem repleuit spiritus in utero matris suæ, uere ardens, & uehementer accensus, quem sic præoccupauit flamma cœlestis: ut iam Christi sentiret aduentum, qui nec dum sentire poterat uel seipsum. Nimirum nouus ille ignis qui recẽs illapsus e cœlo, per os Gabrielis in aurem intrauerat uirginis: & per matris aurem introiuit ad paruulum: ut ab ea hora uas electionis suæ spiritus sanctus impleret, & lucernam Christo domino pararet. Fuit ergo iam tunc ardens lucerna, sed interim adhuc sub modio, donec super candelabrum poneretur, & luceret omnibus qui erant in domo domini. Illo enim in tempore solum adhuc potuit illuminare modium suum. Soli interim lucere matri, magnum ei pietatis sacramentum reuelans ipso motu nouæ

exultationis. Vnde mihi hoc, inquit, ut ueniat mater domini mei ad me? Quis enim tibi indicauit matrem domini mulier sancta? Vnde me nosti? ut facta est, inquit, uox salutationis tuæ in auribus meis: exultauit in gaudio infans in utero meo. Illuminauit ergo iam tunc modium suam sub quo latebat: sed quem non latebat: ardens lucerna sub modio: totũ paulopost mundum nouis illustratura fulgoribus.

Ille erat (inquit) lucerna ardens & lucens. Non ait lucens & ardens, quia Ioannes ex feruore splendor: non feruor prodijt ex splendore. Sunt enim qui non eo lucent: quia feruent: sed magis feruent, ut luceant. At isti plane non feruent charitatis spiritu, sed studio uanitatis. Vultis nosse quemadmodum arsit Ioannes & luxit. Ego utrunque in eo triplicem posse arbitror inueniri: & ardorem scilicet & splendorem. Ardens enim erat in seipso uehementi austeritate conuersationis erga Christum, intimo quodam & pleno feruore deuotionis: erga peccantes proximos constantia liberæ increpationis. Luxit nihilominus (ut paucis dixerim) exemplo, digito, uerbo: & seipsum ostendens ad imitationem: & luminare maius quod latebat ad peccatorum remissionem: & ipsas quoque tenebras nostras illuminans, sicut scriptum est, Quoniam tu illuminas lucernam meam domine deus meus: illumina tenebras meas: utique ad correptionem.

Considera igitur hominem angelico promissum oraculo: conceptum miraculo: sanctificatum in utero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Victum & uestitum, ait Apostolus, habentes, his contenti simus. Apostolica perfectio ista est: sed 23 Ioannes etiam hæc contem-

23 *Vide asperitatẽ uestitus, & parcitatem uictus Ioannis.*

psit. Denique audi dominum in Euangelio, Venit (inquit) Ioannes, non mãducans nec bibens: planè nec uestiens. Sicut enim non est locusta cibus nisi aliquorum, forte irrationabilium animalium: Sic nec pilus cameli humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtinam gibbum magis deposuisses. Quid uos irrationabiles feræ & reptilia deserti: cibos exquiritis delicatos? Ioannes sanctus homo, missus a deo, imo angelus dei sicut ait pater Ecce mitto angelum meũ ante te. Hic ergo Ioannes quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum 24 illud corpus sic castigat sic extenuat: sic affligit: uos indui festinatis bysso & purpura & splendide epulari.

24 *Ecce quõo prisci sancti carnis concupiscentiã robusto & integro cõtinentiæ rigore calcabant.*

Heu hic est præsentis totus honor diei: hæc Babtistæ reuerẽtia, tota hęc natiuitatis eius prophetata quondam lætitia est. Cuius enim memoriam agitis o nimis delicati cultores: cuius celebratis natalem? Nonne illius, qui in eremo fuit hirsutus 25 Veste, confectus media? Quid existis in deserto uidere filij Babylonis arundinem uento agitatam? Quid igitur? Hominẽ mollibus uestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota uersatur hæc uestra celebritas, in popularis fauoris aura sectanda: in gloria uestium & uoluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic: aut talibus unquam potuit delectari. Multi (inquit, angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem multi in natiuitate eius gaudent: & paganis ipsis ut audimus, læta est & solennis. Illi celebrant quod ignorant: sed non ita debuerant Christiani. Nunc uero & ipsi in hac beati Ioannis Baptistæ natiuitate gaudent: sed utinam de natiuitate: non de uanitate. Quid est enim nisi uanitas uanitatum, quicquid sub sole est: aut quid amplius habet homo de uniuerso labore suo quo laborat? fratres sub sole

25 *Ecce iterum uestis uilitas, & uictus tenuitas contra nostras delitias.*

est. quicquid oculis cernitur: quicquid huic corpore luci subiacere uidetur. Quid uero illud, nisi uapor ad modicum parens? Quid illud, nisi fœnum & flos fœni? Omnis caro fœnū ait dominus: & omnis gloria eius quasi flos fœni. Fœnum aruit, & flos decidit: uerbum autem domini manet in æternū. In hoc uerbo laboremus fratres: in quo & uiuere, & gaudere possimus in æternum. Operemur non cibum qui perit: sed qui permanet in uitā æter nam. Quis ille? Non in solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. Seminemus in hoc uerbo charissimi: seminemus in spiritu: quoniam qui in carne seminant: solam habent metere corruptionem. Gaudeamus 26 intus, & non sub sole: sed iuxta Apostolum tanquam tristes propter humilitatem & grauitatem: semper autem gaudentes propter internam consolationem. 26

Gaudendum est in solennitatibus sanctorū, sed intus in spiritu, non foris carnaliter.

Gaudeamus dilectissimi in natali beati Ioannis, & gaudeamus de ipsa natiuitate. Copiosa quidem nobis in eius recordatione causa: multiplex est materia gaudiorum. Ille erat lucerna ardens & lucens. & Iudæi uoluerūt exultare in luce eius: ipse uero potius gaudebat in feruore deuotionis: gaudebat ad uocem sponsi tanquam amicus sponsi. Nobis in utroque gaudendum est: in altero quidem ei: nobis in altero congaudendum. Ardebat enim sibi: nobis autem lucebat. Gaudeamus in feruore eius ad imitationē: gaudeamus in lumine, non tamen ibi manentes: sed ut in lumine eius uideamus lumen. Lumen utiq; uerum quidem non est ipse: sed cui testimonium perhibet ipse. Venit Ioannes, ait dominus, nec manducans nec bibens. Incētium feruoris id mihi est: & materia humilitatis. Quis enim in nobis est fratres: qui Ioannis pœnitentiam intuens: suam non dico magnificare: sed alicuius saltem momenti reputare præsumat? Quis audeat murmurare in laboribus suis: & dicere: satis est quod patior, nedum minus? Quæ enim homicidia, quæ sacrilegia, aut flagitia sic puniebat Ioannes in se ipso? Accēdamus ad pœnitentiam fratres: interrogemus conscientias nostras, & animemur ad ultionem exigendam de nobis: ut horrendum possimus euadere iuditium dei uiuentis. Quicquid uero minus est feruoris, humilitas suppleat puræ confessionis. Fidelis est deus, si cōfiteamur iniquitates nostras: si miserias nostras exponamus: si non excusemus infirmitates nostras: dimittet nobis peccata nostra.

Ex hoc sane, & erga proximorū delicta feruorem intuere Ioannis. Hic nempe dignus est rationi consentaneus ordo: ut incipiendum memineris a teipso. Ab occultis, inquit, meis mūda me: & ab alienis parce seruo tuo. Genimina uiperarum, ait Ioannes, quis ostendit uobis fugere a uentura ira? De quanto mentis feruore procedere putas scintillas istas: imo carbones desolatorios? Sic neq; pharisæis parcens, Nolite, inquit, dicere quia patrē habimus Abraham: potēs est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Sed minus hoc uideatur: si uel ipsum ueretur potentis uultum: & non tota libertate spiritus, arguit peccantem regem: crudelem atq; superbum: sacra quadam uehementia ad hoc ipsum prodiens de deserto: si uel blādit ijs eius, uel ipso mortis terrore mouetur. Metuebat, inquit, Herodes Ioānem: & audito eo multa faciebat: & libēter eum audiebat. At ille nihil ob hoc parcens. Non licet, ait, tibi habere eam. Ligatus quoq;, & in carcere trusus, nihilominus stetit in ueritate: & occubuit pro ueritate feliciter. Ferueat etiam in nobis zelus iste charissimi. Ferueat amor iustitiæ: odium

iniquitatis. Nemo fratris uitia palpet:peccata dissimulet. Nemo dicat: nunquid custos fratris mei sum ego? Nemo quod in se est, ęquanimiter ferat: uiderit ordine deperire: minui disciplinam. Est enim cōsentire, silere cū arguere posseis: et scimus quia similis pœna faciētes maneat & cōsentiētes.

Iam uero super humili & omnino feruentissima deuotione Ioannis erga dominum, quid loquemur? Inde enim exultauit in utero: inde expauit in Iordane baptizaturus eum: inde non modo Christum qui putabatur, sed uel ipsam corrigiā calciamenti eius soluere dignū se esse negabat: inde gaudebat amicus sponsi, inde gratiam se accepisse pro gratia fatebatur: illum autem non ad mensuram habere spiritum: sed plenitudinem de qua omnes acciperent, clamitabat. Nōne Deo subiecta erit anima mea? Alioquin non ero lucerna ardens: nisi toto corde, tota mente, & ex omnibus uiribus meis diligam dominum Deum meum. Sola enim est charitas quę accendit ad salutem: sola quam infundit & inflammat spiritus: quem extinguere prohibemur.

Habes quēadmodum Ioānes arserit: & in hoc ipso quemadmodum luxerit indicatum est, si aduertisti. Neq; enim ardorem eius nosse poteras, nisi luxisset. Luxit ergo ut supra memini, exemplo, digito, uerbo, opere seipsum, Christum indice nosmetipsos nobis sermone declarās. Tu puer propheta altissimi uocaberis, ait, pater, præibis enim ante faciem domini parare uias eius: ad dandam scientiam salutis plebi eius. Ad dandam, inquit non salutem: neq; enim ille lux: sed scientiam salutis, ut testimonium perhiberet de lumine. Scientiam, inquit, salutis: in remissionem peccatorum. Num salutis scientiam sapiens paruipendere potest? Ponamus tamen nec dum uenisse Ioānem: nec dum significasse de Christo. Vbi salutē quærimus? peccaui peccatum grande quod sanguine uitulorum uel hircorum dederi non potest: quia non holocaustis delectatur altissimus. Memoria mea infecta est facit huius amurcæ: non est nouacula quæ membranam hanc radere possit: quia tota, totā imbibit facem. Si peccati mei oblitus fuero: stultus sum & ingratus. Si in memoria mea permanet, arguet me in æternum.

Quid igitur faciam? Ibo ad Ioannem, & audiam uocem letitiæ: misericordię uocem: Sermonem gratiæ: uerbum remissionis & pacis. Ecce, inqt, agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Et alibi, Qui habet sponsam, inquit, sponsus est. Ostendit igitur quia uenit Deus: quia spōsus: quia agnus: quia Deus: certum est quod peccata remittere possit: sed utrum uelit, adhuc in quęstione est. Vult profecto, quia sponsus est: quia amabilis est. Et Ioannes amicus sponsi est. quia sponsus nisi amicos habere non nouit. Et licet uelit gloriosam sponsam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi: non tamen quærit talem. Vbi enim illam inueniret? Sed talem potius ipse facit: talem sibi exhibet ipse. Audi deniq; quid dicat per prophetam. Vulgo dicitur, Nunquid mulier si dormierit cum altero uiro, reuertetur ad uirum suum priorem? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: reuertere tamen ad me: & ego suscipiam te. Ecce quod possit: ecce quod uelit.

Sed tu fortassis timeas eam quam facere uenit delictorum purgationem: ne ustione & scissione ossa & medullas ostium collidat: ne dolorem inferat morte grauiorem. Audi: agnus est: in mansuetudine uenit, cum lana & lacte: solo uerbo iustificans impium. Quid enim iuxta comitum facilius dicta? Tantum,

ctu? Tantum, inquit, dic uerbo, & sanabitur puer meus. Vt quid ergo deinceps hæsitemus fratres: & non omni fiducia ad thronum gloriæ ascendamus? Agamus Ioanni gratias: & eo mediante transeamus ad Christum: quia ut ait ipse: illum oportet crescere: me autē minui. Quomodo minui? Splendore utique, nō feruore. Retraxit radios, recollegit se: ut fieret sicut is qui totum profert spiritum suum. Illum, inquit, oportet crescere, qui exhauriri non potest: de cuius plenitudine omnes accipiāt: me autem minui, cui datus est spiritus ad mensuram: & danda magis opera, ut ardere semper ualeam, quam lucere. Præcessi solem tanquam sydus matutinum: abscondi necesse est, orto iam sole. Non est mihi nisi modicum olei quo ungar, uolo illud in uase tutius, quam lampade possidere.

VITA SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS per D. Gregorium Nyssæ Pontificem scripta, Petro Francisco Zino Veronense interprete.

Habetur inter opera eius nunc primum in lucem edita.

QVàm præclara bonorum series, quàm dulcis lætitiæ successio. Ecce enim celebritatem ex celebritate, & gratiam pro gratia suscipimus. Heri nos excepit conuiuio rerum omnium Dominus: hodie excipit Domini imitator. Quomodo autem hic, & quomodo ille? Ille pro nobis hominem induens: hic pro illo hominem exuens. Ille ꝓpter nos uitæ speluncā ingrediens: hic è spelunca propter illum egrediens. Ille dum se pro nobis cruciatibus affici: hic autem pro illo lapidibus obrui sinit. Ille mortem è medio tollens: hic super iacentem mortem incedens.

Ad hoc spectaculum, fratres, nos item animis concurramus, quò pugil egregius in stadio confessionis exutus aduersus improbum humanæ uitæ aduersarium certat. Stephanus enim uerè, quemadmodum Paulus ait, Spectaculum factus est mundo, & Angelis, & hominibus. Primus martyrij corona redimitus est. Primus in martyrum choro iter arripuit. Primus aduersus peccatum usq; ad sanguinem restitit.

Tunc autem omnem supra cœlestes incolentium sedes exercitium, & incredibilem omnium Angelorum tam ministrantium, q̄ assistentium numerum, & quicquid honesti præclariq; per supremam illam quietissimā regionem in Principatibus, & Virtutibus, et Thronis, et Potestatibus, & Dominationibus audimus, uniuersam deniq; cœlitum multitudinem spectasse pugilem hunc manus cum aduersario conferentem existimo. Vita autem humana ueluti stadium pugnantibus exposita est.

Congressi sunt igitur, improbus quidem humanæ uitæ hostis ex quo primi parentes ceciderunt ad ea usq; tempora superandis hominibus exercitatus, magnus autem fidei propugnator impetus illius contemnens, & pro nihilo ducens. Arma uero fuerunt, mortis quidem inuentori mortem intentantes minæ: uitæ autem discipulo cōfessio fidei. Ecquis nō esset nouum hoc certaminis genus admiratus? cum uita & morte ueritas diiudicaretur, mors autem foret ueritatis indiciū? Vitæ enim ad eam usq; diem absconditæ & incognitæ prædicator, re ipsa præconium hominibus denūciauit. Quid enim aliud tam promptè mortem oppetens significabat, nisi uitam hanc, quæ relinquitur, cum uita pretiosiore cōmutari?

Sed operepretium erit, ut certamen ipsum oratione tanquam in tabula

diligenter de pictura proponamus, ut recta ratione & uia ex ipsa gestorum serie rerum admirabilium ordo nobis appareat. Nuper igitur uehemens spiritus desuper ueniens, omni aerea & impostrice dæmonum potestate disiecta ac dissipata, Apostolorum domum impleuerat, & instar ignis in linguas pro numero eorum, qui gratiam accipiebant, dispertitus in singulis ipsorum inhæserat.

Iamq; propter incredibile uocis & linguæ miraculũ eos, & qui ex omni natione Hierosolymis degebant, stupor inuaserat & cõturbatio. Nam licet uarijs diuersisq; linguarum generibus distinguarentur, singuli tamen eadem planè lingua, uno atq; eodem tempore discipulos loquentes audiebant, quùm ea loquendi facultas nullo esset præcedenti studio aut diligentia comparata. Oportebat enim, ut qui in terrena turri ex ædificanda similitudinem uocis amiserant, eam in cœlesti ecclesiæ constructione recuperarent. Hinc igitur gratiæ spiritus sancti dispensatio duxit initium, ut quod in omnes homines beneficium conferebatur, hac ratione ad oĩum cognitionem perueniret, ne, si religionis promulgatio unicæ tãtùm linguę terminis concluderetur, hoĩbus eam linguam ignorantibus nihil ꝓdesset.

Quare cum Pharisæi nec proprijs auribus iam fidem haberent, & eos, qui rei tam admirandæ stupore tenebantur, irriderent, ꝙ musto eiusmodi furorem Apostolis iniectum dicerent. Petrus autẽ uno orationis iactu tria animarum milia Christo piscatus esset, assiduaq; deinceps eorum, qui ser uabantur, accessione cresceret ecclesiæ multitudo, cùm & ille, qui iam inde ab ipso ortu claudus erat speciosam templi portam ipsis aperiret. Tan quam enim ei præsideret, suæ curationis spectaculo homines animo claudicantes ad fidem ducebat. Quamobrem cùm ad fidei prædicationẽ con fluerent, & rirsus ecclesiæ plurium opera, qui gratiæ ministrarent, indigeret, spiritus sanctus ad adiuuandos Apostolos Stephanum multa sapien tia gratiaq; præditum aduocauit.

Nullus autem eum propter hoc ministrandi nomen apostolica dignitate inferiorem existimet. Siquidem & Paulus mysteriorum Christi se ministrum nouit. Et omniũ Dominus dum per carnem salutem humanam di sponeret ministri nomen non erubuit, dicens, se in medio nostrum esse, tan quam qui ministrat, qui diuisiones ministrationum facit, ut inquit Apostolus. Nam sicut ignis idoneam nactus materiam, sublimem flãmam tol lit, & splendidiorem lucem efficit, ita spiritus sanctus ex magno Stephani animo clariores gratiæ radios emittebat.

Quapropter omnes, qui alicuius erant cognitionis & disciplinæ participes, in eum spectabant, ut cum illis, qui multitudine superiores uideban tur, coniuratione facta, & tanquam in phalanges instructi & densi, uim et impetum Stephani sustinere conabantur. Ille uerò & cum pluribus & cũ paucioribus eodem tempore congrediens, a nullis poterat expugnari.

In hoc autem certamine quãuis specie ipsa Alexandrini, & libertini, & Cyrenæi, & ex omni parte homines inter se coniuncti aduersus fidei propugnatorem uiderentur irruere, occultè tamen ipse pater mendacij uerita tem, quæ in Stephano loquebatur, per homines oppugnabat. Sed omnibus fraudis defensoribus a uiro strenuo profligatis, de mendacio uictoriã & triumphum ueritas reportauit. Hostis igitur ueritatis criminabatur ueritatis ministrum, quod ueritatem non quæ esset, indicaret, sed quæ

non esset, assereret.

Quid istas insidias aduersus præconem hunc struis, ô diabole? dixissem ego. Siquid uales, si aliquid roboris est tibi, ueritatem lædito, quę in Stephano est. Sin dolis & machinis tuis illa sublimior est, cur in ipsius uas exerces odium & maleuolentiam tuam? cur eo relicto, quod continetur, id, quod continet, è medio tollis? Sic faciunt & canes. lapides, qui bus petuntur, arripiunt & mordēt. Eos, qui iecerunt, ne attingunt qdem.

Cùm igitur rebus uerissimis ac necessarijs mendacium coargueretur, & omnibus ueritatis lucem intuentibus, nullum amplius fraudis propugnatorem improbus inueniret, confugit ad artes suas, & malitiæ suæ uim accusatoribus iudicibusq́ distribuens, atque in utrosq́ ingressus, eos falsis criminibus Stephanum oppugnare, hos cum indignatione calumniam suscipere compellit. Iudæisq́ sese uarijs modis insinuans, omnia ipse fit contra Stephanum, accusator, iudex, carnifex, & reliqua cædis instrumēta, nesciens, quo ipse casu post eam Stephani condemnationem præceps abiturus esset. Vt enim periti luctatores subeuntes corpora colluctantiū grauiorem ipsis earum machinantur, sic magnus Stephanus humi prostratus, grauem aduersario ruinam molitus est. Ex eo enim tempore totum orbem terrarum apostoli peragrarunt. Id Euangelij ubiq́ gentium disseminandi principium fuit. Nisi enim Stephani cæde populus Iudæorum in apostolos sæuijsset, solis fortasse Hierosolymis Euāgelium inclusum permansisset. Nunc autem à Iudæis oppugnati in alias orbis partes diuisi sunt, & mysteriorum doctrina diabolum undiq́ destruxerunt. Sic excepit Samaria uerbum dei. Sic obiter per Philippum Eunuchus salutē adeptus est. Sic uas illud magnum Ecclesiæ Paulus furore & nimis armatus, à diabolo in ipsum armigerum tela conuertit. Nam dum ipsos ex omnibus regionibus expellere & exterminare conatur, fecit, ut nullus relinqueretur locus, ad quem Christi fides nō perueniret. Hinc enim Ægyptios, Syros, Parthos, Messopotamitas, Italos, Galatas, Illyrios, Macedonas, & omnes undiq́ gentes ad fidem confluere persuasit uerbum dei. Cernis, quantum pugnandi scientia ualeat Stephanus? & quàm multis casibus prostratum affixerit aduersarium, qui calumniæ fraude superior uidebatur? Sed ad ipsum stadium reuertamur.

Quibus uerbis commouent populum isti calumniatores? Homo iste non cessat, inquiunt, loqui uerba impie contumeliosa aduersus locū hunc sanctum & legem. Audiuimus enim eum dicentem: Iesus Nazarenus ille destruet locum istum, & mutabit instituta, quæ tradidit nobis Moses. Hæc est oratorum diaboli criminatio. Quæ porrò audientium amentia? Quid indignantur, aut succensent huic reo? Quid in ea accusatione criminis deprehenderunt? Quæ enim illi data sunt crimini, prænuntiant ea, quæ in posterum sunt euentura. Aiunt enim, eum dixisse, locum destructum iri, & mutatum iri Mosis instituta. Quodnā in his seu uerum dicat, seu mentiatur, crimen existit? Si mentitur, quod triste denuntiat, non eueniet. Sin uera loquitur, quam affert iniuriam oratio, quæ futuros rerū exitus prædicit? Quæ futura sunt enim, siue taceantur, siue significentur, omnino contingent. Prædicentis autem cædes quam molestiarum alleuationem afferat?

Quidq́ Iesus Nazarenus accusatur, in Stephanū autem fertur senten-

tia? Atqui si iniuriã faciẽs mouet indignationẽ, iniuria autẽ est loci & instituto℞ euersio & imutatio, hęc uerò nõ per Stephanũ, sed per Iesum, ut asserit accusator, efficienda sunt, eum, qui accusatur, condemnari oportebat.

O' iniqua audientiũ sententia. Qm̃ inquiunt, Iesus mutabit leges, Stephanus lapidibus obruatur. Quo autem pacto legem abrogabit Iesus, qui legis adeo studiosus fuit? Qui instituta uetera tantopere confirmauit? Qui ueni, inquit, non legem ut soluerem, sed adimplerem? Qui legem eam, qua homicidium interdicitur, sic approbauit, ut discipulis initio ne irasci quidẽ permiserit? Qui pariter cum ipsa cupiditate adulterium conuulsit? Qui iubens, ut ne illos quidem ulciscerentur, a quibus essent iniuria lacessiti, inferendæ iniuriæ principiũ abstulit? Qui pręcipiens, ut quę posiderẽt, omnia pauperibus distribuerent, auaritię uitium exterminauit? Cur hæc illi in eo iudicio non cõmemorarunt, non perpenderunt?

Illo℞ mihi nunc iudicum parricida℞ consessum adesse uelim, & de locis, pro quibus indignãtur discere, ubinam celebre templũ illud, ubi incredibiles illæ lapidum magnitudines, ubi auarum illud, quod reliquã materiã propemodũ exæquabat, ubi legitima sacrificia, hircus, uitulus, agnus, caprea, columba, turtur, hœdus repudiatus. Si propterea morte Stephanũ affecerunt, ut ea℞ calamitatum nulla contingeret, ostendãt, quęso, quàm multa sibi propter homicidium illud integra conseruarunt. Quòd si nihil horum est, quamobrem Stephanum condemnarunt, cur ea cædes patrata sit, dicant.

Sed in ipso certaminũ ordine uideamus, qũo parricidas, a quibus densa lapidum, instar niuium multitudine obruitũ, ulciscatur, quæ dicta reijciat in eos, qui lapides in ipsum coniecerunt. Cognoscant Iudęo℞ filij, christiano℞ arma, quibus magnus Stephanus iniurias suas persecutus, legem uitæ rem ipsam statuit. Nam illi quidem imani & ferina quadam rabie uirum sanctum circũuenientes ad eum unum scopum respiciebant, ut quicquid in manus ueniret, pro telo corripientes, in ipsum contorquerent. At ille tanq̃ sacerdos quidam ex spiritali lege purã hostiam imolans non alienum sed proprium corpus adducebat, & loco libaminis sanguinem effundebat, & pro ijs, qui se tam nefario scelere obstringebant, Deũ, quem aspiciebat in cœlestibus adytis, precabatur, & pro cęde sua beneficiũ rependebat, audientibus homicidis clamans & dicens: Dñe, ne statuas illis hoc peccatum. Ac ille quidem scelus, qđ parricidę proprijs impuris manibus exarabant, precatione deleuit. Ipsi uerò ea precatione magis etiam concitati non prius iaculari destiterunt, quàm magnus Stephanus tanquam mollibus floribus & leui quodam rore circunfusus, dulcissimo ac beatissimo somno consopitus est.

Sed nos uictoria pugnam anteuertimus, & ante certaminis finem, uitũ aspicimus coronatũ. priusq̃. n. pugnandi labores uideremus, ad certaminis exitũ oratione prouecti sumus. Neq̃. n. illa mea quidem sententia prætereunda erant, ex q̃bus maximè martyris uirtus eluxit. Qualis uidelicet interficientium consessus fuerit, & qũo pariter uniuersos ad patrandã cędem furor incitarit. Quanta ad facinus congregatis conspiratio. Qui singulo℞ intuitus, quę figura, quę dentium affectio. Nam, ut scriptura testatur, dissecabantur cordibus, & stridebant dentibus in eum, qui tot taliũq́ corona circunseptus, & contra omnes aduersarios copias parricidis opitulantes

tulantes se se obijciens, animi prudentięq́ magnitudine in omnibus excelluit. Opposuit. n. furori patientiam, minis contemptionem, mortis terrori despicientiam uitę, beneuolentiam odio, maleuolentię charitatem, calumnię ueritatis declarationem. Veritatis. n. defensor non uno tantūmodo uictor apparuit. Sed omnibus malitię generibus, quę exercebāt Iudęi, uarijs ipse uirtutibus occurrit. Cum omnibus congressus est, omnesq́ superauit.

Sic in certaminum ludis uictores accipio factitare, ut per totum sæpe stadium nudi cunctis aduersarijs uictis præmia uictoriæ ferant. Itidem in Martyrum stadio se Stephanus gessit, qui omnem hostis uim atque impetum excipiens, illustrem in omnibus uictoriam reportauit. Falsam enim Libertinorum, & Cyrenentium, & Alexandrinorum sapientiam, uera sapientia deuicit: metum dicendi libertate: comminationem despicientia: beneficentia crudelitatem, ueritate mendacium. Illi quidem ad cædem spectabant, iamq́ manus armabant lapidibus, & anhelitu, aspectu, dentium Collisione sæuitiam præseferebant. Hic autem eos intuebatur ut fratres, ut patres demulcebat. Viri fratres, inquit, & patres audite me. illi calumniam adornabant. Huic consessus interficientium erat ueritatis schola. Sermonem timore non intermisit, neque periculo territus despondit animum, sed morte rebusq́ præsentibus neglectis, & pro nihilo habitis, mentem in sublime tollens, eos tanquàm puerulos temerè desipientes erudiebat, ex rebus, quas ipsi certas & exploratas habebant, demonstrans, quibus in erroribus uersarentur.

Adducit igitur Abrahæ testimonium, omnemq́ illius historiam, breuiter eis ante oculos ponit. Tum sanctos uiros, qui deinceps successerunt. Deinde genitum Mosem, educatum, institutum, in monte percipientem mysteria, uexantem Aegyptum, Israelem conseruantem, id quod Domini mysterium declarabat. Quare consessus etiam maximè commotus est, & morbus eius inflāmatus, cùm Mosem, cuius ex studiosissimas fingebant, pro Stephano stare perspicerent. Itaque consurgentes rei finem, & crudelitate suæ, & Stephani desiderium dignum imponunt. Ipse enim naturam humanam egressus, etiam antequàm migret è corpore, puris oculis cœli fores sibi patefactas aspicit, & quæ in cœlestibus adytis continentur, diuinamq́ gloriam, & gloriæ diuinæ splendorem contuetur. Ac paternæ quidem gloriæ nulla figura describitur, sed splendor in ea specie, quam homines uiderant, ab athleta, quatenus humana capiebat natura, perspicuus cernitur. Ex natura igitur hominis in angelicam transmutatus, adeo, ut ipsis etiam homicidis esset admirationis, quòd facies eius Angelorum dignitate insignis fulgeret, uidit ea, quæ humanis oculis cerni non possunt, & gratiam à se perspectam declarauit.

At illi occlusis auribus, quod narrabatur, non acceperunt. Qua quidem una in re ex tam multis se rectè gesserunt. Profanorum enim aures nō erant dignæ, quæ diuinæ rei perspectæ narrationem audirent. Ille quidem ea, quę sibi soli concessa fuerant, explicatione in commune proponens, gratiam præsentibus impertiuit, Ecce uideo, inquiens, cœlos apertos & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Ipsi uerò clamantes uoce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum. Bene historia, quę de ipsis loquitur, factis clamorem adiunxit, ut eorum propositum sodomitarum proposito simile significaret. Siquidem & flagitium ipsorum clamor

irritantis appellatus est. Clamor enim, inquit, Sodomorum & Gomorrhæorum uenit ad me. Clamauerũt igitur & isti, ut eorum in Stephanum clamor audiretur. Sed Athleta sibi parricidarum crudelitatem prodesse non ignorabat. Etenim cùm ab ipsis undique lapidibus peteretur, id factum tanquam coronam uictoriæ præmium in aduersariorum manibus contextam suscepit. Proinde benedictis eos remunerauit, indignum existimans rem, quæ gerebatur, contrarios exitus ita partiri, ut sibi uitam, aduersarijs autem exitium pareret, & ex illis bonis, quibus ipse dignus efficeretur, hostes, qui eorum bonorum sibi authores essent, exciderent. Sic Christum respiciens eis, à quibus oppugnabatur, prodesse didicit. Nam simul atque tolerantiæ legislatorem aspexit, meminit earum legum, quibus iubemur inimicos diligere, & benefacere ijs, qui oderunt nos, & precari pro ijs, qui nos persequentur. Verum hic Athleta non capitur humanis laudibus. Neque enim eum certaminis finem propositum habuit, ut ab hominibus gloriam assequeretur, sed animi uirtutisq; magnitudine totum mundũ supergressus, posthabita & neglecta omni laudandi ratione, mensuram humanæ facultatis superauit.

Quamobrem omnium hominum celebratione habeat uictoriæ præmia, nobisq; historia, quam de ipso conscriptam legimus, ad animorem salutem opituletur. Quemadmodum enim pugiles, qui donati rude artem deserunt, in palæstra erudiunt iuuenes, quo agilitatis artificio colluctantium præhensiones euadant, ita nos etiam censeo ad pietatem institui per Magnum Stephanum oportere, ut hostium aduersus spiritum pugnantiũ fallacias euitemus. Nam qui rabiæ inflammati spiritus gloriam oppugnant, aiunt, suæ ipsorum absurditatis Stephanum esse fautorem atque patronum. intentis enim in cœlum oculis uidit gloriam Dei, & Iesum stantẽ à dextris Dei. Quapropter ad euertenda Religionis decreta sic argumentantur. Si cum patre & filio spiritus omnino connumerandus est, cur in eo spectaculo Stephanus simul cum filio non conspexit & spiritum? Quomodo igitur ijs, qui eiusmodi rationibus supplantantur, Stephanus manũ præbebit, aut certandi artificio fractos eriget & confirmabit? An eodem ex loco feret auxilium, ut infidelitas oppugnantis infringatur?

Quæris ergo tu, qui spiritum insectaris, cùm patris gloria filijsq; ad dexteram eius stantis conspecta sit, ubi nam spiritus? Si in te spiritus esset, non, quemadmodum qui oculis capti sunt, aurum, quod ante pedes suos iacet, non cognoscentes prætereunt, de ipso spiritu sermonem propositum prætercurrisses. Sed nunc saltem audi, nisi forte, ut Iudei, aures obturati. Quo pacto uidit supercœlestem gloriam Stephanus? Quis ei fores cœlorum patefecit? Nunquid ea uirtus humanarum uirium fuit, aut cuiuspiam Angelorum inferiorem naturam ad sublimitatem illam extollentis? Minimè uerò, neq; enim sic habet historia, quòd Stephanus multo robore prædítus, aut Angelorum fultus auxilio uiderit ea, quæ uidit.

Quid igitur dicit? Stephanus autem plenus spiritusancto uidit gloriam Dei, & unigenitum filij Dei. Non enim, ut ait propheta, licet lumen intueri, nisi in lumine conspiciatur. Ideo, in lumine, inquit, tuo uidebimus lumẽ. Non nisi in lumine lumen spectari potest. Quomodo enim solem aspiciat qui extra radios ipsius positus sit? Cùm igitur in lumine patris, idest, in spiritu sancto ab eo procedente unigenitum uideatur lumen, iccirco prius

gloria spiritus illustratus, patris & filij gloriæ cognitionẽ assequitur. Alioquin quomodo sententiam illam Euangelij: Deum nemo uidit unquam: esse ueram: aut Apostolum clamantem: Quem nullus hominum uidit, neque uidere potest: non ijs, quæ in historia scripta sunt, dicemus aduersari? Etenim si natura & ui humana patris & filij gloria percipi potest, ille mentitur omnino, qui Deum negat posse comprehendi, sed neque illum mentiri, & historiam esse ueram necessarium est. Manifestè igitur malitia spiritum impugnantium est deprehensa. Quandoquidem simile simili conspicuum esse scriptura testatur. Stephanus enim non in natura utiq; humana persistens Deum uidit, sed spiritus sancti gratia confirmatus, per eum ad intelligentiam Dei sublatus est. Quamobrem si, ut inquit Apostolus, sine spiritu Dominum Iesum intueri non licet, nec paternam gloriam percipere, planissimè constat, ubi spiritus est, illic & filium conspici, & patris gloriam comprehendi.

Cæterùm ex ijs, quæ tacitè prætermissa sunt, alterum impietatis telum ab ijs, qui Christum oppugnant, contorquetur. Aiunt enim, unigenitum inferiorem esse. Etenim cùm à dextris patris dicatur stare, ex his uerbis asserunt demonstrari, eum obnoxium esse patris potestati. Quid igitur istis Paulus respondebit, aut ante Paulum propheta Dauid? Vterque enim doctrina spiritus, gloriam unigeniti declarat. Nam Dauid ait, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Apostolus autem ad dexteram throni Dei sedere Dominum dicit. Quare si status inferiorem arguit, sessio prorsus æqualem esse significat, aut cõtradicant ipsi. In unoquoque enim horum eadem magistra spiritus gratia. Siquidem & Stephanus plenus spiritu sancto uidit ea, quæ uidit, & quæ uidit, locutus est. Dauid autem in spiritu uocat ipsum Dominum, ut Euangelium testatur. Paulus uerò, quemadmodum ipsemet dicit, in spiritu loquitur mysteria. Quare si magister unus est, nulla re à se ipso discrepans, & magister hic est spiritus ueritatis in omnibus, qui diuinitus afflati sunt, quomodo quispiam in eius decretis discrepantiam suspicabitur?

At aliud est, inquies, sedere, aliud stare, si trita uerborum significatio cõsideretur. Ego quoque ad sententiam tuam accedo. Sed non est fas, hæc uerba sic accipere, ut eandem in natura corporis experte, quam in corporibus uim habeant. Nam in homine quidem, sessio figuram corporis quiescentis describit, ne genua corpus ipsum sustinentia omnino defatigentur, è contrario autem, statio rectum hominem super genibus consistentem, non autem sedendo quiescentem indicat. At in illa suprema natura, & sessio & status ab eiusmodi significatione remouentur, & appositè ad rem ipsam explicandam adhibentur. Neque enim illam omni corporea figura uacantem, aut super genibus stare, aut ulla corporis parte sedere opinabimur. Sed per utranque uocem perpetuam & immutabilem in omni bono stabilitatem & quietem piè cogitabimus. Etenim qui Deum stare, & qui eundem sedere dicit, uerborum uarietate discordes sunt illi quidem, sed tamen re ipsa consentiunt. Cùm & ille firmè progressum, & hic immobilem in omni bono insedisse Deum significet.

Quemadmodum autem Propheta Dauid & Apostolus Paulus unigeniti sessionem exponentes, non effecerunt, ut patre stante sedere filium cogitaremus, quamuis ipsius tantummodo filij sedentis mentionem fecerint

pietatem suã in illius decore perspiciunt, & tamen peragere triũphũ eius in sua imanitate non desinunt. Aspectu angeli, facies impiorũ cęduntur, & lapidantiũ conscientiæ, lapidati lumine repercussę, agnitionis cereis lapidantur. Hoc genere uitare non possunt etiam oculorũ fidem importunissimũ criminis sui testem. Videmus itaq; humanã mentem tanta pręditã esse ratione, ut nullus sit ẽt in medio facinoris tpe, cui facinus suã liceat ignorare.

Viderunt faciẽ eius. Beatus qui in ipsa colluctatione pugnãtis, iam profert speciem resurgentis. Splendere angeli Deus sanctificatũ circunfudit aspectũ. Qui sic magnificat moriturũ, putas quomodo decorabit æternũ? Viderunt faciem eius: abundantia cordis transijt in decus corporis: in exterioris gloria candor interioris exundat: & abscondita pectoris ornamẽta, speculum frontis irradiant: habens intra se spiritũ sanctum, os prę se gestat angelicũ. Nimirũ tali eum uultu internus habitator induerat, qualem regni in templo, tẽpli indicat pulchritudo: & ideo ineffabili repletus exultatione testatur: Ecce uideo cœlos apertos. Iustè incunctanter offert sanguinem suũ, qui 4 prę oculis habet regẽ suũ, simul & brauiũ suum, & filiũ hominis a dextris stantem Dei. Vides quod expectãtis intuitus armat constantiam triũphantis: digne patentibus cœli portis cõparatur cœlum, bella desudant: ac sic dum occupatur in stupore & amore cœlestium, merito ingruentiũ non turbatur duro imbre saxorũ. Ecce uideo: Tali miraculo angeli decebat faciem honorari.

4 *Habet regem suum prae oculis, simul & brauium suum. Considera ergo quo & illa opera ualent ad coronam, quae et Dei et retributionis pariter intuitu peraguntur.*

Quid inter ista dicemus? q; apertũ martyri cœleste secretũ, futuri præmij fuerit testimoniũ: Sed Deum uidere iam præmiũ est. Vide quantum agat in pectoribus seruorũ suorũ diuinæ charitatis ardor, quod sperabat desiderijs, oculis demonstratur: & spes in re, spiritu adhuc intra carnẽ militante perficitur. Nec dum explet famulus ministerium suum, & iam dominus aperit regnum suum.

Aduertamus inquantũ a sancto spiritu possidetur. Positis, inquit, genibus orabat, dicens: Domine ne statuas eis hoc peccatũ. Audierat dominũ pro Iudæis de patibulo supplicantẽ: Pater (inquit) ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Non solum per pietatis ac iustitiæ studium, per uitæ mortisq; contemptũ, sed etiam per orationis affectũ, Christi se probat esse discipulũ. Quid agit fidei magnitudo, quæ non uincitur a malo, sed uincit in bono malum? Dum pro impijs Deo plenus exorat, etiam de alieno peccato iustitiam suã cumulat, & coronam suam perfecta Christi humilitate multiplicat. Intelligamus quantũ bonum sit dilectionis, quantęq; res illa uirtutis, quæ cõmendare adhuc potest passionem. Notũ per ista sit, quia partem & opera martyris suscipit, qui odiũ malis debitum generosi cordis benignitate calcauerit.

Domine ne statuas illis hoc ad peccatũ. In media intentione certaminis, sicut futura confessio atque damnatio hos latuit, martyrem remuneratio futura non latuit. Nam qui pro inimicis sub ipso tempore consumatę persecutionis orauit, beatitudinis suæ causa persecutorẽ dilexit. Nec mirum si eis nescit irasci, per quos sibi uidet aulam regni cœlestis aperiri, per quos se æternis seculis intelligit cõsecrari. Domine ne statuas eis hoc ad peccatũ. O admirabilem etiã circa impios charitatem? Excusat supplicatione synagogam, passione confirmat & honorat ecclesiam: memor fratrum, imemor persecutorũ, recordans de qua radice processerit, sic olea-

ftro nouus ramus cupit inferi, ut oleam ueterem nolit abſcondi: Domine ne ſtatuas eis hoc ad peccatū. Dum pro Iudæis ſupplicat, ſpem noſtram ac fiduciam nutrit: nā dum pro perſecutoribus deprecatur, manifeſta cultoribus ſuffragia pollicetur.

De ipſo beatiſsimo teſte uiſionis, fide ueridica reuelatio teſtatur, ut locum reliquiarū mira iocunditas anhelantibus roſis & croco olenti uel florulento rore gratiæ uernalis infunderet, & tanq̃ de paradiſo ſpirans aura reſpergeret. Ecce etiā nunc multò latius, multoq; precioſius, dum fidei ſuæ præconio magnanimitatis trophæa, paſsionis inſignia fruentibus pietate ſtudijs celebrantur ab oriente uſque in occidentem, uelut cœleſtis fragrantiæ balſama cōmouentur: tunc unus locus ſepulchri odorū ſuauitatibus amœnus redditus, nunc a ſolis ortu aromatibus uirtutū totus orbis impletur: tunc imbribus terra unius regionis infunditur, nunc a ſolis ortu uſque ad occaſum manſuris benedictionibus irrigatur.

Habetur in antiquo homiliario, & in omnibus Roma. Eccleſiæ breuiarijs, ſed impreſſorum cōmuni errore D. Auguſti. tributa. At in correctionibus, & manu ſcriptis, uero ipſius Auctori.

VITA ALIA BEATI STEPHANI PROtomartyris per beatum Fulgentium Epiſcopum Carthaginenſem ſcripta.

HEri celebrauimus tēporalem ſempiterni regis noſtri natalem, hodie celebramus triūphalem militis paſsionem. Heri.n. rex noſter trabea carnis indutus, de aula uteri uirginalis egrediens, uiſitare dignatus eſt mūdū. Hodie miles de tabernaculo corporis exiēs triūphator migrauit ad cœlū. Ille ſempiternę diuinitatis maieſtate ſeruata, ſeruile cinctoriū carnis aſſumens, in huius ſeculi cāpum pugnaturus intrauit, iſte depoſitis corruptibilibus corporis indumentis, ad cœli palatiū perenniter regnaturus aſcendit. Ille deſcendit carne uelatus, iſte aſcendit ſanguine laureatus. Aſcendit iſte lapidantibus Iudæis, quia ille deſcēdit letantibus angelis. Gloria in excelſis Deo, heri exultantes ſancti angeli cantauerunt, hodie Stephanū lętantes in ſuū conſortium ſuſceperūt. Heri dominus exiuit de utero uirginis, hodie miles egreſſus eſt de ergaſtulo carnis. Heri Chriſtus pro nobis pannis eſt inuolutus, hodie Stephanus eſt ſtola ab eo imortalitatis indutus. Heri præſepis anguſtia Chriſtum portauit infantem, hodie, imenſitas cœli ſuſcepit Stephanū triumphalem. Solus deſcendit dominus, ut multos eleuaret, humiliauit ſe rex noſter ut ſuos milites exaltaret. Qui.n. corpori ſuo uirginis præparauit uterū, ipſe martyri aperire dignatus eſt cœlum. Dominus Chriſtus anguſtias intrare nō dedignatus eſt uteri, ut animā Stephani latitudo ſuſciperet cœli.

Neceſſariū tamen nobis eſt fratres cognoſcere, quibus armis præcinctus Stephanus ſæuitiā Iudæorū potuit ſuperare, ut ita meruiſſet fœliciter triūphare. Neq;.n. paruipendenda ſunt talis uirtus taliſq; triūphus. Haud uero uilibus armis potuit pręmuniri, qui a multis non potuit ſuperari. Inuictę nanq; in eo enituit inſigne uirtutis, quæ nec frementiū ſæuitiā formidauit, nec lapidantiū ictibus deuicta ſuccubuit. Vſq; adeo.n. inter fremētes permanſit interritus, & inter lapidū fuit cruciamenta ſecurus, ut incredulitatem Iudæorū fidēter argueret, & benignus pro lapidantibus exoraret.

Quod eſt ergo tam magnū atq; inſuperabile genus armorū, quo munitus ſęuientes argueret lapidantes, non repercutiens, ſed patiens ſuperaret,

insuper & occisus 5 aulam cœlestis regni uiuus & coronatus intraret? Proculdubio munimine regio septus, nullatenus est ab aduersariis superatus. Quoniam rex noster cum sit altissimus, pro nobis humilis uenit, sed inanis uenire nō potuit. Magnū quippe donatiuum suis militibus attulit, quo eos non solum copiose ditauit, sed etiā ad certandum inuictissime cō fortauit. Attulit nanq; donū charitatis, quæ perduceret homines ad consortium deitatis. Quod ergo attulit, erogauit. Nec sibi aliquid minuit, sed mirabiliter & suorū fidelium pauperiem ditauit, & indeficientibus thesauris plenus ipse permansit. Charitas ergo quæ ad terrā de cœlo deposuit Christum, ipsa Stephanū de terris eleuauit ad cœlum. Charitas quæ præcesit in rege, ipsa subsequenter refulsit in milite.

5 Et hic habes sanctorum animas statim in cœlo recipi. Et q̄d sancti licet pro Christo occidantur, uiui tamen & coronati cœlum intrant. Contra eos qui sanctos emortuos uocare p̄sumunt.

O' admiranda ubique potentia Saluatoris, ò prædicanda indesinenter gratia redemptoris. Ostendit in matre uirginitatis æternæ miraculū, demonstrauit in martyre inuictæ charitatis indicium. Integritas quippe intemerata permansit in uirgine, dilectionis inuicta uestis perseuerauit in martyre. Et sicut in matre domini non potuit uirginitas uiolari, sic in martyris mente non potuit Christi charitas tanto sæuientium agmine superari. Stephanus ergo ut nominis sui coronā meruisset 6 accipere, charitatem pro armis habebat, ut per ipsam ubique uincebat. Per charitatem Dei sæuientibus Iudæis non cessit, per charitatem proximi pro lapidantibus intercessit, per charitatem arguebat errantes ut corrigerentur, per charitatē pro lapidantibus orabat ne punirentur. Charitatis uirtute subnixus, uicit Saulū crudeliter sæuientē, & quem habebat in terra persecutorem, in cœlo meruit habere consortē. Ipsa sancta & indefessa charitas, desiderabat orando acquirere, quos nequiuit monendo conuertere.

6 Vide quomodo sancti merentur accipere coronam.

Neque enim fratres existimandus est Stephanus tunc inimicos dilexisse, cum pro eis oraret, & non dilexisse, cum eorū incredulitatem arguendo corriperet. Absit hoc ab anima martyris ad cœli palatium festinātis. Ipsa enim sancta charitas firmā seruauit in oratione patientiam, quæ rigidam tenuit in correptione censuram. Et ideo in oratione audiri meruit lenitas, quia sine charitate non fuit in correptione seueritas. Ac per hoc siue orando, siue corripiendo, charitatē beatus Stephanus reseruauit, quia utrobiq; salutem errantiū cogitauit, & indicio sanctæ orationis ostendit increpationem illam non fuisse odij, sed amoris. Hoc enim faciens, & præsentibus charitatem beatus martyr exhibuit, & utile nimis exemplum posteris reliquit. Demonstrauit enim geminam ecclesiastici dispensatoris industriā, ut ad corrigendum cuiuslibet peccantis errorem, & non desit in ore correptio, & ad Deum pro eo supplex effundatur oratio, ut qui malum facit, per increpationem de malis operibus confundatur, & per orationē apud dominum adiuuetur. Ac si ipsa charitas & in ore iustitiam sonet, ut errantem corrigat, & in corde patientiam seruet, ut pro orante orationem puro affectu dilectionis effundat. Qui etenim errantem non corripuerit, de negligentia iudicatur. Qui aūt pro eo non orauerit, de pernicie condēnaī.

Quocirca fratres, si quando aliquis pro animæ salute corripitur, non aspernetur. Accipiat monita charitatis, nec præsentem tristitiam suæ uoluntatis attendat, sed consideret quæ lucra utilitatis acquirat. Idcirco enim arguitur, ut prauis operibus corrigatur. Nec cum uidet correptionem aliqua uerborum austeritate feruere, existimet charitatem in corde

frigescere. Sic enim uigilat in ore correptio, ut in corde non dormiret oratio. Ac per hoc in utroque peccanti consulte prospicitur, ut dum homo correptus de peccato confunditur, & a malis oibus operibus separetur,

7 & 7 per orationem Deo miserante saluetur. Nam & sancta scriptura dicit. Quoniam quem diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Christi ergo charitate compulsi, & bonos hortamur, ut in bono permaneant, & malos compellimus, ut a malo discedant, præsertim quoniam in istis duobus sanctis, geminum nobis monstratur salutis iudicium, ut si quis bonus est, imitetur perseuerãtiam charitatis in Stephano: qui autem malus est, sectetur exemplum conuersionis in Paulo. Et qui bonus est, æquitatem usque in finem teneat: qui autẽ malus est, quantocyus a sua peruersitate discedat. Nec bonum hominem præsumptio iustitiæ faciat negligentem, nec malum iniquitas faciat desperantem, sed ille bonum fortiter teneat, iste malum celeriter deserat. Bonus timeat ne cadat, malus conetur ut surgat.

Per orationem pro se factam peccator quãdoq; saluatur.

Quisquis ergo malus est, cum Paulo prosternatur in malo, ut cum eo erigatur in bono: quoniam & ille cecidit malus, & surrexit bonus. Prostratus est iniquus, & erectus est iustus. Cecidit sæuissimus præcursor, & surrexit ueridicus prędicator. Cadens lumen corporis impius perdidit, surgens lumen cordis iustificatus accepit: Coniunctus est itaque Stephano;

8 factus ouis ex lupo. Et ecce 8 nunc Paulus cum Stephano lætatur; cum Stephano Christi claritate perfruitur, cum Stephano exultat, cũ Stephano regnat. Quo enim præcessit Stephanus trucidatus lapidibus Pauli, illuc secutus est Paulus, adiutus orationibus Stephani. Quàm uera uita fratres mei, ubi non Paulus de Stephani occisione confunditur, Sed Stephanus de Pauli consortio gratulatur, quoniam charitas in utroque lætatur. Charitas quippe in Stephano superauit sæuitiam Iudæorum. Charitas in

Sanctorum animæ iã ante diẽ iudicij sunt in cœlo, & cum Christo regnant.

9 Paulo cooperuit multitudinem peccatorum, charitas 9 in utroque pariter regnum meruit possidere cœlorum. Charitas est igitur omnium fons & origo bonorum, munimen egregium, uia quæ ducit ad cœlum. In charitate qui ambulat, nec errare poterit, nec timere. Ipsa dirigit, ipsa protegit, ipsa perducit.

Charitas in utroque meruit possidere regnum cœlorum.

6 Quocirca fratres, quoniam scalam charitatis constituit Christus, per quam ad cœlum omnis possit conscendere Christianus, puram charitatem fortiter retinere, ipsam uobis inuicẽ exhibete, & in ea proficiendo conscendite, insistite operibus bonis, ut ad pręmia æterna peruenire possitis, adiuti gratia Christi domini Saluatoris.

Est serm. cliiij. in opere homiliarum eius.

ITEM VITA SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS PER PETRUM CHRYSOLOGUM ARCHIEPISCOPUM RAUENNATEM SCRIPTA.

SIcut dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur, ita

10 nomina ipsa sæpe sanctorum 10 merita indicant, testantur insignia. Ita Abraham quod fide credidit, nominis adiectione monstrauit: quando ex Abram Abraham diuinitus nuncupatur; ut dilatandus genere, nomine ante dilataretur, dicente domino. Et non uocabitur amplius nomen tuum Abram, sed Abraham erit nomen tuum: quia patrẽ multa-

Sancti habẽt merita.

rum gentium posui te. Sic coniunx sanctæ eius cum de sterili sit fœcunda, ex sarai uocitata est Sarah: ut & ipsa ante crescat nomine, quàm crescat pignore: & quia promittente domino risum credidit, si uetula conciperet exarata iam rugis, si pareret desperata iam fœcunditas, si sterilitas iam penes senectutis extrema prægnãs fieret, risum mox quod genuit, nuncupauit: & aptauit in nomine, quod sensu passa est cum rideret, & uocauit nomen eius Isaac. quod interpretatur risus. Sic Iacob, qui in utero cœpit ante luctari, quàm uiuere, antè uiribus superare, quàm membris, etiam inter uiscera materna ipsa supplantatori est uocabulum consequutus, eo quod antequam nasceretur, noscitur diuinitus reprobatum supplantasse germanum.

Et quia longum est ire per singula: sicut Petrus à petra nomen adeptus est, quia primus II meruit ecclesiam fidei firmitate fundare: ita Stephanus uocatus est à corona, quia primus meruit pro Christi nomine subire conflictũ: primus meruit sanguine suo militum Christi martyriũ dedicare. II *Petrũs primũs meruit fidei firmitate Ecclesiã fundare. Stephanus etiam mira meruit.*

Petrus apostolici chori uetustum teneat principatum, aperiat intrantibus regnum cœlorũ, reos potestate uinciat, pœnitentes clementer absoluat: Stephanus est martyrum primus, Stephanus purpuratum ducit exercitum, qui pro domini sui adhuc calente sanguine, sanguinem suũ auidus bellator effudit.

Et quia cruore proprio tinctam sibi ipse purpuram conquisiuit: meritò à rege suo consequutus est post coronam, qui iam cum nasceretur nomen sortitus est à corona: uere quem præsciuit, & prædestinauit, ipsum nunc martyrij primum uocauit ad gloriam.

VITA SANCTI LATRONIS CVM DOMINO Crucifixi per Diuum Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Est sermo xliiij. in ordine Sermonum eius.

QVoniam hesterno die de latrone fecimus mentionem, uideamus quis ipse latro sit, qui in cruce domino cõstituto, non solum peccatorum suorum ueniam consequitur, sed etiam paradisi amœnitate donatur, ut qui propter scelera damnatus fuerat ad pœnam, propter fidem transferretur ad gloriam, fueritque illi crux quam pertulit, nõ tam supplicij damnatio, quam salutis occasio. In cruce enim positus, Christum dominum nostrum credidit crucifixum. Et ideo qui consortio passionis utitur, consortio paradisi condonatur. Beatus enim latro dum supplicium patitur, regnum cœleste consequitur. Ecce reus dicitur, sicut cui damnari ad tempus expediuit. Non enim perueniret ad gloriam, si non contraditus esset ad pœnam.

Videamus inquam cur tãtorum criminum reus, tam cito à saluatore paradisum promeretur, I cum alij multorum temporum lachrymis frequẽtibusque ieiunijs 2 uix delictorum suorum ueniam consequantur. Magna fratres & multiplex causa est, Primum quod iste latro deuotione fidei tã repente mutatus est, ut presentem pœnam despiceret, ac de futura ueniam precaretur, & magis crederet utile sibi esse de æterno iudicio petere, quã de temporali supplicio postulare. Reminiscens enim scelerum suorum, & pœnitudinem gerens, plus incipit dolere quod sperat, quam sentire quod

I *Tam cito a Saluatore paradisũ promeretur.*

2 *Ecce quod lachrymis et ieiunijs acquiritur uenia peccatorum.*

patitur: potuit enim nisi de futuris amplius cogitasset, qui in Christum semel crediderat, de præsenti magis supplicio deprecari. Deinde illud ad gratiam eius maioris est meriti, quod Christum in cruce positum credidit, & passio quæ aliis scandalum fecit, illi ad fidem profecit. crucis enim passio multis scandalum fuit. Sicut dicit Apostolus, Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Recte ergo meretur 3 paradisum, qui crucem Christi non putauit esse scandalum, sed uirtutem. Dicit enim idem Apostolus, Ipsis uocatis Iudæis Christum dei uirtutem & dei sapientiam. Recte planè & dominus huic donat paradisum, qui quem Iudas Scarioth in hortulo paradisi distraxerat, hic in crucis patibulo confitetur. Mira res, confitetur latro quē discipulus abnegauit. Mira inquam res, latro honorificat pacientem, quē Iudas prodidit osculantem. Ab hoc pacis blandimenta uenduntur, ab illo Crucis uulnera prædicantur. Ait enim, Memento mei domine, cum ueneris in regno tuo.

3 *Recte meretur paradisum. Quid obsecro clarius dici posset?*

Hæc est fidei plena deuotio, ut cum de uulneribus domini, profluens sanguis cernitur, tunc de potestate eius uenia postuletur: cum uidetur eius humilitas, tunc magis timeatur eius diuinitas: Cum morti addictus putatur, tunc regia illi honorificentia deferatur. Iste enim fidelis latro non credidit moriturum, quem annunciat regnaturum: non putat subdendum inferis, quem dominaturum confitetur in cœlo: non arbitratur eum apud tartarum detineri, à quo se etiam postulat liberari. Cernat licet eius hiantia uulnera, spectet ipsius sanguinem profluentem, deum tamen credit, quem reum nescit, iustum fatetur, quem non meminit peccatorem. Ait enim illi alteri exprobranti latroni, Nos quidem recte digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit. Intellexit enim quod pro alienis peccatis has plagas susciperet, pro alienis sceleribus hæc uulnera sustineret: & sciuit quod illa in corpore Christi uulnera, non essent Christi uulnera, sed latronis: atque ideo plus amare cœpit, postquam in corpore eius sua uulnera recognouit. Ait enim propheta, Quoniam ipse infirmitates nostras portat, & pro nobis dolet. Nos autem existimabamus eū esse in dolore, liuore eius nos sanati sumus. Plus ergo in cruce positus, liuorem eius cernens, latro diligit deum.

Mira res, plus in cruce latro Christum diligit, quam Iudas dilexit in cœna, ille per cibum supplantat magistrum, hic credidit dominum per dolorem, sicut ait propheta, Qui edebat panes meos, adampliauit aduersum me supplantationem. Cognouit igitur hic latro omnem dei passionem ex ipsius fieri uoluntate, & in potestate eius esse, uel morti animam tradere, uel ad uitam iterum remeare, sicut ipse ait, Potestatem habeo ponendi animam meam, & ptātem habeo iterum sumēdi eam. Vsque adeo aūt illum liberum ab inferni legibus iudicauit, ut etiam se ab his posceret liberari.

Est sermo xly. in ordine ut supra.

ITEM DE SANCTO LATRONE PER eundem. Diuum Ambrosium.

MEminit fratres uestra dilectio, me dedisse rationem, cur tantorum criminum inueteratus latro, & scelerum suorum confessione damnatus, paradisum in ipso supplicii patibulo potuerit promereri, &

tanta fuerit celeritate saluatus, ut peccata eius gratia præuenerit antequã pœna, & prius in malis suis gloriari cœperit, quam puniri. Non enim patitur supplicium, dum paradisum promeretur. Petro dicitur à Christo: Non potes me modo sequi, sequeris postea. Et huic dicitur: Hodie mecum eris in paradiso. Tanquam discipulus ille differtur, & hic tanquam socius inuitatur, ille adhuc reseruatur ad præmium, etiam ad consortium iste diligitur. Non potes, inquit, me modo sequi. Impossibile est Petro sequi dominum, etiam facile latroni est esse cum domino. Hodie mecum eris in paradiso. Non in aliud differtur tempus, non in diem alterum reseruatur. Ipsa hora 4 qua paradisus deum suscepit, suscepit & latronem unus passus est pro salute cunctorũ, & duobus pariter immortalitatis ianua reseratur.

4 *Ipsa hora qua paradisus deum suscepit, suscepit & latronem.*

Sed hanc tantam gloriam latroni fides præstitit, Fides enim 5 est quæ peccata cooperit, quæ uincit crimina, quæ facit de latronibus innocentes. Quamuis enim delinquentiũ grandis culpa sit, fidei tamen maior est gratia. Plus enim credidisse Christo, quam seculo deliquisse, & plenioris est meriti ueniam sperasse de domino, quam culpam contraxisse de mundo. Sicut enim perfidia criminosum fecit, fides perfecit innocentem. Denique Iudas posteaquam fidem perdidit, innocentiam apostolatus amisit, omnium enim criminum reus factus est, posteaquam uirtutum omnium dominum denegauit. Sicut ergo sufficit isti ad scelera deseruisse Christum, ita illi sufficit ad innocentiam domino credidisse, facit igitur & fides innocentes latrones, & perfidia Apostolos criminosos.

5 *Hæc fides quæ facit ista mirabilia, nõ est nuda & inanis illa quã nõnulli iactant, sed uiua & ferax, quæ adiunctã secum habet charitatem.*

Magna igitur & perfecta fides in illo latrone fuit, Magna planè est, & admirabilis fides, quæ Christum crucifixum glorificari magis credidit quam puniri. In hoc enim totius ferma salutis est. Saluatorem tunc maiestatis dominum recognoscit, cum uidetur humilitatis patientia cruciari. Vnde ait Apostolus: Si cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent. Hæc inquam perfecta fides est, Christum in cruce deum non reum credere, Vnde ille latro iustificatus est, quia saluatore in patibulo cõstituto, Iudæis insultantibus, & uel criminosa dicentibus: libera teipsum si potes, ille certus de diuinitate eius, & securus de uoluntate, se magis postulat liberari.

Magna inquam fides in illo latrone fuit, & sanctis Apostolis comparãda, nisi quod & forte præcesserit, præcessit etenim deuotione, qui præcessit & præmio. Prior enim latro ad paradisum quam apostoli peruenerunt. Denique Petrus dominum sequitur, & iste comitatur. Dominus autem secundum fidem & meritum, 6 tribuit & remunerationis obsequium. Omnes enim sicut legimus, in passione saluatoris discipuli trepidarũt, omnes eum pene cum traderetur reliquerunt, factum est sicut scriptum est: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Denique fidem Petrus nec admonitus potuit custodire, totiens lapsus est, quotiens ne laberetur admonitus. Et nisi modum quendam tertio denegãdi ei dominus statuisset, forsitan sæpius interrogatus, sæpius abnegasset. Tantam enim trepidationem discipulis intulit passio saluatoris, ut quod Apostolo Christus ante prædixerat, ancilla destrueret, & magis præualeret ostiaria ad perfidiam, quam apostolus ad cautelam.

6 *Centies hic habes meritũ & premium. seu remunerationem.*

Non bona ostiaria, quæ Petrum ideo in domum sacerdotis includit, ut à fide saluatoris excludat. Male Adam induxit Eua, male Petrum introdu

xit ancilla. Illa exclusit à paradiso, hæc exclusit à Christo, Illa persuasione sua uirum decepit, hæc interrogatione sua Apostolum circumscripsit. Illa ad præuaricandum Adam impulit, hæc Petrum compulit ad negandum, & idem sexus in utraque ostiariæ officium gerens, aut excludit à uita, aut includit ad mortem.

ITEM VITA BEATI LATRONIS CVM Domino crucifixi, per Diuum Ioannem Chrysostomum scripta.

Est Homilia eiusdem de cruce & latrone. xxxj. in lib. xlij. Homiliarum. To. ij.

HOdierna die noster dominus pependit in cruce, & nos festiuitatem eius nimia lætitia celebremus, ut discamus crucem totius spiritalis gratulationis esse substantiam. Etenim ante, ipsum uocabulum crucis pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur. Antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis inditium est. Crux enim nobis totius beatitudinis causa est. Hæc nos à cæcitate liberauit erroris, hæc è tenebris reddidit luci, hæc debellatos quieti sociauit, hæc alienatos Deo coniunxit, longe constitutos proximos præsentauit, hæc peregrinantes ciues ostendit, hæc discordiæ amputatio est, hæc pacis firmamentum, hæc bonorum omnium abũda largitio. Istius causa nullis angustijs deserti erramus, quia iam nobis campi monstrati sunt ueritatis. Nec aulis regalibus habitare prohibemur, quia aditus iam uitetur inuentus, nec ardentes sagittas diaboli formidamus, quia fontes inuenimus quibus earum flamma facile possit extingui, ideo uiduitate caruimus, quia sponsus expectatus aduenit. Lupum nõ possumus formidare, bono, & diligenti muniti pastore, Ego, inquit, sum pastor bonus. Tyranni impij crudelitate non terremur, mansueti regis uestigijs inhærentes. Hac de causa hodie gratulamur, quia crucis beneficia memoramur.

Sic & Paulus præcepit propter crucem festiuitatem celebrari. Pascha nostrum immolatus est Christus, diem itaque festum celebremus, non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azimis synceritatis, & ueritatis Et sic adiunxit causam, quia pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Vides crucis intuitu perceptam lætitiam? In cruce enim immolatus est Christus, & ubi immolatio, amputatio peccatorum, ubi amputatio peccatorum, reconciliatio domini, ubi reconciliatio domini, ibi festiuitas, & omnis gratulatio. Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus, & immolatus in excelsa cruce. Nouum altare cõstitutum est, & quia sacrificium nouum, atque omnibus inopinatum, nam ipse & sacrificium fuerat, & sacerdos. Sacrificium secundum carnem, sacerdos secundum spiritum sanctitatis. Idem ipse & offerebat, & offerebatur. Offerebat secundum spiritum, offerebatur secundum carnem, & audi quẽadmodum Paulus utrunque monstrauit. Omnis, inquit, Pontifex, qui de hominibus accipitur, pro hominibus statuitur. Vnde necessarium est & istum habere aliquid, quod offerat. Vide sacramentum, Ecce ipse se offert. Et alibi ait, Quia Christus semel oblatus multorum abstulit peccata: Ecce hic oblatus est, ibi se obtulit. Vides quemadmodum fuit & sacrificium, & sacerdos, & altare crux fuit?

Et quare inquies, nõ in templo sacrificium illud proferebatur, sed foras

ciuitatem? Vt illud impleretur, quia inter iniquos deputatus est. Et ob quã causam in excelso ligno, & non sub tecto immolatur? Vt etiã ipsius aeris natura mundetur. Hac de causa in excelso, & non sub tecto, sed sub coelo, ut uniuersus aer in excelso immolatæ ouis a tetro odore mundetur. Sed & terra simile beneficium sentiebat, decursi de altare sanguinis stillatione mãdata, ideo non sub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi subtraherent sacrificium, & sibimet uendicarent. Ne putares pro illa tantum plebe oblatum, ideo foras ciuitatẽ, ideo foras muros, ut scias sacrificium esse cõmune quod totius terræ oblatio, quod cõmunis deploratio, non partis, sicut Iudæis consuetudinis fuit. Iudæis etenim ideo iussit omnem terram Deus dimittere, & uno in loco sacrificium, atque oblationẽ celebrare, quia tunc omnis terra immunda fuit fumo, & odore, & alia contaminatione polluta, quæ ex sacrificijs gentium super ipsam celebrabantur. Nobis aũt quoniam Christus adueniens omnem terram emundauit, omnis locus orationi uacat, ideo Paulus cum omni confidentia exhortatur, dicens: Volo ergo orare uiros in omni loco, leuantes manus sanctas. Ecce totus mundus emundatus est, elementa purgata sunt. ut ubique nobis Deum liceat prædicare, & omnis terra sanctior illo loco est, qui illo in tempore prædicabatur sancta sanctorum. Nam ibi pecus irrationale oblatum, hic spiritale immolatum est, & tanto maius est sacrificium, quanto & sanctitas de sacramento prefertur, hac de causa lętitia nostra crux est.

Vis quantum nobis prestiterit, & aliunde condiscere. Paradisum quinque & eo amplius annorũ milibus pręclusum, hodie nobis patefecit, hac enim 7 die, hac hora latronem Christus in paradisum itroduxit, & eius amœnitates ostendit. Et uno tempore duo beneficia uidimus esse concessa. Vnum, quod paradisus patefactus est, aliud, quod latro in eum meruit
8 introduci. Hodierna dies antiquam nobis patriam reddidit, paternam ciuitatem extendit, domum pristinam redonauit. Hodie nanque ait, mecum eris in paradiso.

7 *Hac die, hac hora, latronẽ Christus in paradisum introduxit.*

8 *Latro meruit in paradisum introduci.*

Quid ais? Crucifixus es, clauis retineris, & paradisum tam facile polliceris? Volo, inquit, ut in cruce possint omnes meam inuenire uirtutem, ut in ligno mea largitas demonstretur. Et quoniam crux dedecoris fuerat signum, & apud omnes ignominia putabatur, crucis infamiam mirandis beneficijs decorauit, & ex hoc magis, magisq; uirtus ostenditur. Non enim illo tempore mortuos reddidit luci, nec mare fluctusuè compescuit, nec minauit expulitue dæmonia, sed cruce suspensus, clauis affixus, omnibus subiugatus iniurijs, totus dedecori succumbens infamiæ, insultantium derisione delusus, latronis aduersam mentem ualuit commutare ut ex omni parte eius diuinitas sentiatur. Etenim uniuersam terruit creaturam, & petras saxa'que disrupit, & omnium lapidum insensibilitate, animam duriorem ad se traxit, & ad meliora conuertit, & honore summo decorauit. Hodie nanque mecum eris, ait, in paradiso. Et Cherubin custodientibus paradisum, latro ad paradisum inducitur. Sed non miteris, a domino inuitatur. Sed dicis, sed ibi framea totius ignis ardore succensa uersatur. Sed ipse qui & ignis & ipsius gehennæ & uitæ mortisq; imperium tenet, ingredienti potestatem concessit.

Et imperatori quidem uel cuilibet habenti potestatem, iniuriosum putatur, si personam uilissimam participem sui actus accipiat. Christo autem

scha? Iste autem proditionis stimulatur ardore, & dicebat; Quid uultis mihi dare, & ego uobis tradam eum? Illi ad diuinorum mysteriorum sese officia præparabant, iste traditionis meditabatur officium. Sic & hic, latro unus insulat, alter adorat atque ueneratur, unus blasfemat, alter benedicit, & blasphemantem prohibet, dicens; Nec Deum tu times?

Vidisti libertatem in cruce, uidisti philosophiam in tormentis, in pœnis prudentiam? Quod enim sui memor fuit, quod mente sana uigilabat, clauorum confixione constrictus, quis est qui poterit non mirari? Sed iste nō solum intra se fuit, sed & suas necessitates prætermittens, aliorum utilitatem cogitabat, & magister pendebat in cruce, & sanis persuasionibus alium inuitabat ad uitam dicens; Nec tu times Deum? Non igitur quod deorsum est adiudicatus inspicias, sed sursum alia sunt iudicia constituta. In terreno nanque iudicio & iusti nonnunquam condemnantur illicite, & iniusti declinant pœnas, & rei liberantur, & innoxij prægrauantur. Aut enim sponte, aut inuiti iudices errare consueuerunt, aut ignoratione iustitiæ, aut pecuniæ corruptione, aut iniqua gratia sententiam protulerunt. In cœlesti autem iudicio nihil tale esse consueuit. Nam Deus iudex iustus, & iudicium eius ut lux procedit non habens tenebras', nec ignorantiam. Et ne dicat quia iudicatus deorsum est, & condemnatus, cœleste ei iudicium memorat, tribunal istud terribile nominat, & incorruptum, tanquā dicens; Illuc oculos tende, & condemnationis sententiam minime sustinebis, nec stabis deorsum cum corruptis iudicibus, excipies sursum uerum iudicium.

Vidisti philosophiam latronis, uidisti prudentiam, uidisti magistrum? de cruce subito euolauit 11 ad cœlum, & in pœna positis, cœlestis iudicis secreta narrabat, & abundanti eum persuasione compescens; Non 12 times, inquit, quia in eodem iudicio sumus, in eadem pœna, in pari discrimine. Nunquid & tu in cruce non es? & cum illum lacessas iniurijs, tibi supplicium præparas. Et sicut is qui peccato carnis prægrauatur, si alios peccati accusauerit, semetipsum prius accusat, sic & qui in calamitate est, si alijs calamitates irriserit, sibi prius insultat. Quoniam in eodem iudicio sumus, apostolica illi uerba monstrabat, euangelicos sermones enarrans, qui dicunt; Nolite iudicare, & non iudicabimini, quia in eodem iudicio sumus. Quid facis latro, defendere eum uolens, participem fecisti latroni? Non, inquit, excusor hac suspicione sequenti sermone, & ne communione participem eum etiam peccati fecisse arbitreris, sequentibus declarauit dicens; Et nos quidem iusté, digna enim his quæ fecimus, passi sumus. Vidisti plenam confessionem, uidisti latronem in cruce suis renunciasse peccatis? Dic nanque, ait, tu iniquitates tuas prior, ut iustificeris. Nullus impulit, nullus necessitate constrinxit, sed ipse sponte sua peccata publicabat dicens; Nos quidem iuste, digna enim his quæ fecimus, passi sumus, iste autem nihil tale fecit, & postea ait. Memento mei in regno tuo. Non est ausus dicere, memento mei, nisi confessione peccati sarcinam remisisset, Inspice quantum præstat confessio. Confessus est, & paradisum patefecit, & totam confessus fiduciam, meruit ut regnum post latrocinium postularet.

11 *Latro de cruce subito euolauit ad cœlum.*

12 *Vides quod hic latro non habuit duntaxat fidem, sed & multa bona opera, que tamē pro tēporis angustia facere potuit.*

Vides quantorum bonorum nobis materia crux est? Dic mihi, regnum commemoras, quid enim regni uides? claui, & crux est quod in-

ſpicis. Sed ipſa crux, inquit, regnum eſt, & ideo eum regem nomino, quia crucifixum inſpicio. Imperatorum eſt pro omnibus mori, & regis optimi pro communi utilitate nunquam recuſare ſupplicium. Ipſe dixit, quia paſtor bonus animam ſuam pro his quos regit offerre feſtinat. Quoniam igitur animam ſuam pro nobis poſuit, ideo eum Imperatorem uoco. Memento mei in regno tuo.

ITEM DE EODEM SANCTO LATRONE per Diuum Ioannem Chryſoſtomum.

Eſt homilia de cruce & latrone. 31. in ordine. 45. homiliarū Tomi ſecundi.

HOdie incipiamus chariſsimi de crucis trophæo prædicare, & honoremus hanc diem, magis autē coronemur, celebrantes 13 hunc diem. Nec enim ex uerbis noſtris honorificatur crux, ſed ex fideli noſtra confeſsione coronas 14 merebimur crucis. Hodie crux fixa eſt, & ſeculum ſanctificatum eſt. Hodie crux fixa eſt, & dæmones diſperſi ſunt. Hodie fratres crux fixa eſt, & mors ſubuerſe eſt. Hodie crux uicit, & mors uicta eſt. Hodie diabolus uictus eſt, & homo ſolutus eſt, & Deus glorificatus eſt. Hodie apud Iudæos terra contremuit, & apud nos orbis terræ firmatus eſt. Hodie apud Iudæos, quia mente audaci contra Deum uadunt, petræ ſciſſæ ſunt. Hodie amabilis Deo pietas uniuerſum conſuit orbem. Decebat enim quæ pietatis erant coniugi, ea autem quæ infidelitatis diſiungi, ſicut & Dauid dicebat. Diſrupti ſunt, & non ſunt compuncti. Hodie apud Iudæos ab hora ſexta uſque ad horam nonam ſol obſcuratus eſt. Non enim ferre poterat æther iniuriam creatoris. Retraxit radios ſuos, ne uideret impiorum facinora, non quod deitatem iniuria tangeret, ſed quia quæ audaci ſuperbia fiebant, in contumeliam eius reputabantur. Hodie apud Iudæos tenebræ ſunt, apud nos autem nox in diem conuerſa eſt. Etenim pietati hoc proprium eſt, ut in tenebris fulgeat, impietas autem etſi in lumine fuerit, tenebreſcit. Fidelibus nox in diem mutatur, infidelibus autem etiam ipſa lux tenebreſcit. Et de fidelibus quidem ſcriptura dicit; Quia tenebræ non obſcurabuntur a te, & nox ſicut dies illuminabitur. Infideli autem, & dies in noctem mutatur, dicente ſcriptura? Palpabunt ſicut cœci parietem, & ambulabunt in meridie, ſicut in medio noctis.

13 Celebrātes hunc diē, nempe feriā ſextam paraſceues.

14 Coronas merebimur crucis.

Hodie Adam eiectus eſt de paradiſo, & hodie latro in paradiſum ingreditur. Exijt fur, & introijt fur, exit præuaricator, & ingreſſus eſt latro, exijt contemptor uerbi, & introijt confitens uerbum, exijt contemnens ſalutem, & introijt de cruce mercans ſalutem. Scio & ante, me dixiſſe de latrone, ſed habet diuerſas intelligentias Dei ſermo. Iſte latro de ligno mercatur ſalutem, hic latro furatur cœleſte imperium. Vim facit maieſtati, non uirtūte propria, ſed fide uincens. Ipſius domini uox eſt. Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. In cruce duo latrones, imago Iudæorum, & Gentilium. Latro qui pœnitet, imaginem obtinet populi ex gentibus congregati, qui prius in errore ambulauerat, & poſt hoc ueritatem agnouit, imaginem uero latro ille obtinet Iudæorum, qui uſque in finem perſeuerat latro, & uſque ad tempus quidem crucis, uiam malignitatis terunt, crux autem diuiſit utrunq;. Viam 15 nanque cœcitatis & perditionis, qui non credidit ingreſſus eſt, uiam autē ſalutis, qui credidit

15 Vides quod non ſufficit uocari a gratia

ingreſſus

ingressus est, uiam salutis, qui credidit adeptus est. In cruce didicit latro differentiam uiarum; Quoniam nouit dominus uiam iustorum, uia autem impiorum peribit. Et uide Dei iustum iudicium, ut dicas & tu cum propheta, Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Propter unum peccatū damnatur Adam, & propter unam fidei uocem latro saluatur. Vnum peccatum eiecit illum, & una iustitia introduxit istum, & latro habitator factus est paradisi.

dei, sed & opus est quod uolūtate nostra sequamur uocationē. Ecce duo latrones hic eque uocati, unus saluatur, alter nō, quia unus credidit, alter credere noluit.

O admiranda rerum materies. Nec Abrahæ data est per uocem repromissio paradisi. Hæreditauit quidem per fidem, repromissionem autem paradisi nemo ante latronem accepit. Hic autem perscrutans diligentius uetus testamentum, & nouum nullum ante latronem inuenies repromissionem paradisi meruisse, non Abraham, non Isaac, non Iacob, nec Mosen, nec Prophetas, nec Apostolos, sed ante omnes reperies latronem. Audi igitur dominicam uocem, Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vocauit quippe Deus Abraham, dicens, Exi de terra tua, & de cognatione tua. Et non dixit illi, Hæreditatem capies paradisi, sed ueni in terram quam monstrauero tibi. Et Isaac quidem typum Christi portauit, & Iacob colluctatus in figura cum Deo est. Et Moses legem accepit, & per repromissionem audiuit bona terræ manducaturum se esse, si legem domini Dei sui custodisset, & nusquam repromissio paradisi ante latronem. Necessarium est ergo quærere, cur huic ante alios, & ante tales uiros fide dignissimos potissimum repromisit. Credidit Abraham Deo, sed credidit illi de cœlis loquenti, & per sanctos angelos sermonem proferenti, & de propria autoritate legem danti. Credidit & Esaias, sed in gloria consistenti. Vidi enim inquit, dominum sedentem super thronum excelsum, & eleuatum. Credidit & Ezechiel, sed & ipse dominum super cherubin contēplatus est. Crediderunt reliqui Prophetæ, sed diuerso modo dominū gloriæ intuentes, sicut uidere possibile humanæ erat naturæ. Credidit sicut dixi & Moses, sed de medio ignis loquenti, & in tubæ clangore, & in tonitru, quæ & infidelem poterant prouocare. Hæc autem dico, non ut sanctis derogem, absit, sed propter eum qui solus 16 per uerbum meruit paradisum. Iste ergo uidit saluatorem, non super throno regali, non adorari in tēplo, non loquentem de cœlis, non per angelos disponentem, sed in pœna sociatum latroni uidet in tormentis, & tanquam in gloria adorat. Videt in cruce, & rogat quasi in cœlis sedentem, uidet condemnatum, & regem inuocat, dicens, Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum. Crucifixum uides, & regem prædicas? in ligno pendere cernis, & cœlorum regna meditaris?

16 Solus per uerbū meruit paradisum.

O admiranda latronis conuersio. Nūquid nam scripturas legisti ab iniquitate non cessans? Nunquid nam prophetas audisti homicidia exercēs? Nunquid nam diuinum audisti sermonem, quando ad cædem gladium acuebas? Vnde eruditus es talia philosophari de Christo? Iudæi crucifixerunt, qui nouerunt legem, & prophetas legerunt, & tu horum ignarus Deum uocas condemnatum, & adoras crucifixum? Quis te erudiuit ô latro talia de eo dicere? Non me, inquit, lex docuit, sed sol occultans lumen suum. Vidi quidem crucifixum, sed terræmotum sensi, & propter parricidas Iudæos elementa indignantia intellexi. Et petræ quidem scindebātur, & corda hominum non metuebantur. Scissæ sunt petræ, disruptum est ue

lum templi,& Iudæorum secreta patuerunt. Et hoc uelum quidem erat, sed preciosissimum quod in diebus celeberrimis suspendebatur, preciosissimum ualde de purpura,& bysso,& cocco,& auro,& serico, & hyacintho contextum,in illo enim tempore crucis,terra mota est,sol fugit, petræ scissæ sunt,uelum disruptum,monumenta patuerunt, & sicut gloria domus est,ubi uelum pendet habitante intrinsecus domino domus,sic ignominia templi est,unde recessit spiritus sanctus, postquam enim impias in filium Dei intulerunt manus,iniuria Deo facta est,qui habitabat in templo,& ideo recedente domino,deserta remansit domus,sicut ipse dixit,Ecce relinquetur domus uestra deserta. Egresso rege gloriæ, disrupta sunt symbola regni,aperta sunt monumenta,& surrexerunt mortui,& intrauerunt in sanctam ciuitatem,ut inexcusabilem relinquerent causam, & domini resurrectio firmaretur.

Si filius Dei es,descende de cruce,& credimus tibi. Considera nunc uocem filiorum diaboli,quomodo imitantur uocem paternam. Diabolus dicebat,si filius Dei es,mitte te deorsum. Et Iudæi dicunt,si filius Dei es, descende de cruce,& credimus tibi. Pariter crucifigunt latrones,non tanquã inimici latronum,participes enim erant sceleris eorum, sed ut infamarent dominum suum,quia non sine causa crucifixus sit, sed quasi qui facinorosus inuentus sit. Non tacuit Esaias tragœdiæ huius narrationem,dicens:Ob iniquitatem populi ductus est ad mortem,& cum iniquis deputatus est, hoc est,cum latronibus,quibus ideo sociarunt Christum, ut macularent domini passionem. Vt sciatis quia non oderant latrones,audi Pilatum dicentem,Quem uultis dimittã uobis,Iesum,an Barabbam, qui propter homicidium in uinculis tenebatur. Et illi dixerunt:Dimitte nobis Barabbã. latrones petierunt latronem,dominum autem crucifixerunt. Non uirtute sua uincentes,sed ut dispensationis,& prophetiæ impleatur uoluntas. Dicit illis Pilatus:Regem uestrum crucifigam? At illi dicebant: Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Abnegauerunt Dei regnum,& traditi sunt regno Romanorum,quia quod habuerunt,non intellexerunt:ideo quod petierunt,acceperunt.

Coronauerunt crucifixum spinis,obtulerunt ei fel & acetum. Et hæc ipsa futura olim prædixerat Moses,dicens,Generatio praua,& exasperãs hæc domino retribuisti? Et qui dederat manna in deserto, huic tu fel offers? & qui de terra tibi delicias produxit,tu illi spineam imponis coronã? Ideo clamat Esaias,dicens,sustinui ut faceret uuam,fecit autem spinas. Dicunt Iudæi:sanguis huius super nos,& super filios nostros:illis ad condẽnationem.nobis autem ad iustificationem. Sanguis Christi illis ad mortem,nobis uero ad uitam. Non est enim sanguis Christi deterior Babylonio igne. Ille scit sanctorum in camino honorare corpora, & Chaldæos comburere,quanto magis sanguis ille preciosissimus scit perdere incredulos,& saluare fideles? Decuit enim splendorem crucis obcæcare infideles,& illuminare credentes,sola enim Christi crux est,quæ dissoluit tenebras,& regnum dæmonum dissipauit,& omnes terrores malignantium abstulit,crux sanctitatem prouidit crux nobis sol iustitiæ facta est,ut illuminati misericordia eius,glorificemus patrem,& filium,& sanctum spiritum in secula seculorum. Amen.

ITEM VITA SANCTI LATRONIS CVM Domino crucifixi per D. Eusebium Emisenum scripta.

Habetur in opere Homiliarũ eius post sermones de pascha fol. lxxiij.

DEVS erat in Christo mundum reconcilians sibi, id est, diuinitas operabatur in corpore, apparebat in fragilitate humanitas, & in uirtute maiestas. Ad hoc itaque nobiscum uixit in carne, ut praeferret nobis exempla iustitiae, ad hoc pro nobis mortem subijt, ut conferret munera salutis aeternae. Hominem ad hoc induit: ut erudiret, ad hoc tradidit, ut redimeret; ad hoc resumpsit, ut in deo sumeret uitam, ad hoc deposuit, ut domaret mortem; ad hoc suscepit, ut uinceret, cui tamen morti praesumptum dominium redditur, quasi seruus quidem succubuit, sed quasi dominus imperauit. Siquidem nec animam inferni porta; nec corpus tenere potuit sepultura; quae per illud triduum nequaquam carnem mortali corruptione uiolabat, qui in inferno sub eadem mora regnum mortis anima omnia destruebat. Quid retribuimus domino pro muneribus tantae dignationis?

De plenitudine coelesti in facturam se suam factor exinaniuit, figulus in figmentum suum transiit, & rex coeli homini militauit: Militauit, dixi, crux enim pugnantem indicat, resurrectio triumphantem. A summo coelo egressio eius, & usque ad inferni profunda descensio. In una eademque persona, quam bene manifestantur humana pariter & diuina? Sedem tartari penetraturus, hominem se confessus, dum descenderet, dominum se prodidit dum rediret ut redimeret impios. Sicut ait sermo diuinus: Ut redimeret iniquos, inter iniquos reputatus, inter duos quos dextra laeuaque legimus pependisse, iustum confusioni, & opprobrio crucis tradidit, ut latronem glorificaret. Sed si bene respicimus, non illi soli hoc praestitum deprehendimus. Nam dum tam insignem reum relaxat, dum tanto debitori, refundit immanis debiti cautionem, humano generi cõscripsit securitatem; ut consolatio & spes fieret totius populi, absolutio unius desperati, & priuatum donum, in publicum cresceret beneficium.

Quare indubitanter credendum est, quod latroni illi ad commendationem fidei suae, etiam causa spei nostrae & utilitatis accesserit. Immensa.n. dei nostri bonitas, libenter tribuit, quae etiam generaliter profutura praenoscit. Et ideo iuxta fiduciam tantae clementię, si quis nostrum crimina 17 sua probabili conuersatione damnauerit, & Christum toto corde crediderit, etiam nunc latroni in semetipso ingressum paradisi aperuisse se nouerit. Quantum agit in spe salutis humanae magnitudo fidei, & altitudo diuitiarum misericordię dei? Ecce hominem sceleribus inuolutum, poena misit ad innocentiam, & offensa ad gloriam. Quem salutis culpa perdiderat, perditio inuenit, cruciatus absoluit, damnatio consecrauit.

17 Videt quod nõ tantũ dicit si quis toto corde crediderit in Christũ, sed addit etiã, & probabili conuersatione crimina sua damnauerit, etiã nunc est.

Sed non sine causa tantum meruit, uideamus quo tẽpore fidelis apparuit. Ecce inter signa atque uirtutes attestantibus miraculis, & acclamantibus, aliquoties in discipulis mens iam robusta titubauit, & nunc Christi supplicijs quodammodo contradicentibus, in latrone fides nouella conualuit. Sub ipso passionis tempore ab ancilla interrogatus unus ex discipulis beatus Petrus peculiarius Christo cognitus, ita respondit: Non noui hominem istum; & iste qui ante non nouerat, exclamat, Memento mei domine, cum ueneris in regnum tuum. Quam singularis, & quam stupenda

deuotio? sub illo tempore credidit reus, quo negauit electus. Laudabilius hoc itaque in latrone ac magificentius fuit, quod hominem addictum, & inter extrema deficientem supplicia, dominum credidit, quam si inter uirtutum opera credidisset; non itaque sine causa tantum meruit.

Aduertamus plenius quo tempore dominum confitetur; feruebat impietas persequentium, exultabat impietas blasphemantium, contritio liuoris & uulnera, Christum solum hominem demonstrabant, sacrarum manuum in lignum crucis extensio, & reuerenda confixio, quæ condemnabat Adæ & Euæ manus ad interdictum ligni cibum, ingemiscenda seculis trāsgressione porrectas: Hęc inquam confixio, per omnia infirmitatem hominis asserebat. Illisæ per latus lanceę tremenda perfusio, quantū ostendebat hominem, tantum abscondebat dominum: Apostolis post diuina miracula desperantibus, solus hic non adquiescit scandalo crucis & mortis, solus hic testis est maiestatis, qui socius probatur doloris, & ideo adhuc in latrone positus inuisibilem dominum angelicis iam oculis uidet. Illuminauerat credo nascentem fidem, latronis iam credentis in Christum propius corporea diuinitas, quæ se largius sub momento illo peragendæ redemptionis infuderat.

Videamus autem qualis fuerit ipsa deprecatio confitentis, Memento (inquit) mei domine, cum ueneris in regnum tuum. Non dixit, si deus es de præsenti supplicio eripe me, sed magis quia deus es, de futuro iudicio libera me. Quam cito eum repleuit sancti spiritus eruditio? per quā futuri examinis diem cogitans, intolerabile probat esse quod metuit: prædicat seculis iudicem, regemque seculorum. Nondum discipulus, & iam magister, atque ex latrone confessor. Memento (inquit) mei, gloriosa uoce præsentes temperat cruciatus. Temperat, diximus, quia & si pœna cæperit in latrone, nouo genere consummatur in martyre: de ligno crucis clamat, sed iam tempora retributionis absentat.

Videamus quid inter ista respondeat diues & larga dei bonitas: quæ sicut excedit uota, ita gratiam 18 adiungit ad merita. Hodie inquit, tanquam si diceret, quid me o fidelis meus comes, & unicus tanti testis triumphi, quid me tantopere exorandum putas, ut in diem iudicij mei, meminerim tui? Quid me ad præsentem retributionem paratum longe dissimulas? quid in futura secula fidem in te perfectam fatigas? Hodie mecum eris in paradiso, tanquam hęreditaria & paterna sede, quæ expulso Adam, quæ expulsis duobus, clausa innumeris populis, te introeunte reserabitur. Ingredere illuc primus, sed ingressu fœlicior q̃ primus. Intra paradisum, nequaquam ultra cum Adam uisurus infernum. Nullum illic cibum letalem, nullam iam legem, nullam arborem pertimescas. Ego tibi illic ero uictus & uita, & ne forte uerearis ne tibi aliquis hostis in illo beato nemore, ne antiquus ille latro insidietur, possessio tibi illic, me introducente, firmabitur. Recedat ergo infidelitas, quæ deum & hominem non recognoscit. Nam sicut diabolus est qui de paradiso expulit, ita deus est, qui reducit.

18 *Caute lege. Et intellige de gratia subsequēte, qua tunc adiūgitur ad merita, cum gratiā præuenientem uoluntate nostra sequuti fuerimus, iuxta illud, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Nā & prudēter Sanctus uerbo adiungi usus est.*

Secundum hæc charissimi, per omnem gestorum ordinem deum sub homine agnoscamus operantem. Positus in patibulo uelut arbiter in medio damnatorum, negantem repulit, suscipit confitentem; hunc deputat regno, illum relinquit inferno. Post hæc ergo credamus in maiestate iudicaturum, quem iam in cruce uideamus exercere iudicium. Credamus inquā

deum

Deum uel ex sola uirtute patientiæ, qui dum ab homine cruci & necitra ditur, sic quoq; homini gloriā pollicetur, qui illas ipsas iniurias & plagas congestas in corpus suum, conuertit in precium nostrum.

Sed & ipsa totius mundi irrationabilis creatura motibus suis Deum loquitur. Nam in media passione domini Saluatoris cœlestia & terrena turbantur, lux cum nocte miscetur, elementa quatiuntur, & ab antiquis ministerijs effugantur. Aperte rerum natura perspicitur cōmoueri, uelut in uindictam auctoris sui uelit armari. Terra ipsa concussa a fundamentis, quasi quæ super crucem Deum uix sustineat, tanquā ad scelus proprium contremiscit. Dies refugo lumine quomodo potest, sumit lamentum, & fusco tristiū tenebrarum habitu, more lugentis induitur, & sicut tota cœli facies dñicæ natiuitatis gloriam noua luce testabatur, ita crucis iniuriā nouis tenebris detestatur. Et quæ durities cordis humani? Væ eis qui inter ista non credunt. Quandoquidem creatura insensibilis quę recipere non potest credulitatis affectum, dat tunc Deo confessionis obsequium. Et cum pro solo homine Christus mortuus sit, perhibet ei tamen etiam pars illa mundi testimonium diuinitatis, ad quam non peruenerunt beneficia passionis.

Quæ cum ita sint charissimi, agnoscat homo quantum ualeat, & quantum illum Deus obnoxium faciat, uel natura, uel gratia. Agnoscat homo quantum ab illo expectet Deus, & quem tanta dignatione habuit charū, quàm uelit esse in conuersatione preciosum. Agnoscat homo quantum ualeat, & quantum debeat, & dum pretium suum cogitat, uilis esse sibi desinat; & potius uicem muneris Saluatoris ex ipso bono suo, idest de conseruata restituat salute. Cūstodiamus ergo sollicite, quod tanti sudoris commercio Christus redemit. Reus itaque erit, non parui pretij, sed sanguinis Christi, qui uiolat & commaculat animam, Christi sanguine & passione mundatam. Blasphemus, homicida, castitatis proditor. Hæc tria capitaliter occidunt. Contestamur charitati uestræ causas æternorum malorum, blasphemus, homicida, proditor castitatis suæ, expugnator alienæ; idest qui legitimum cubile transgreditur, qui extra coniugem suam per mortiferos errat amplexus, reus erit æternę mortis, quia uilem in se habuit sanguinem redemptoris, & quia clamat Apostolus, neque adulteri, neque rapaces regnum Dei possidebunt, abstineamus manus ab alienis, oculos ab aliena. Caueamus ne corpori illius quod de nostro Christus adsumpsit, iniuriā faciamus in nostro corpore; caueamus ita peccatis & criminibus uitam ponderare, ut ad nos non respiciat prophetia illa terribilis, non.n. est inquit, Deus in conspectu eius, polluuntur uiæ eius in omni tēpore, auferuntur iudicia tua a facie eius. Irremediabile periculum est, sic aliquem uitijs & cupiditatibus frena relaxare, ut se rationem Deo non meminerit redditurum: quia puto magna sit iam pœna peccati, metum ac memoriā futuri perdidisse iudicij. Non nobis ita dulcia sint pauperum spolia, postmodum nimis amaricatura. Nihilo minus, sicut dictum est, refugiamus alienæ carnis abominanda contagia; uitemus obscœna inimicæ uoluptatis incendia. Hæc qui agit charissimi, de stipula ac lignis iniquitatū perpetuos succendit ignes, & nunquam concinnat uapores. Non tanti est uita, si ad hoc uiuat homo, ut in paucis uitæ huius annis consumat æternos, & sub breui fine congreget sibi pœnas sine fine mansuras.

Sed ne forte charissimi, aliquem nimis securū faciat aut remissum tam

noua foelicitas credulitatis, ne forte dicat aliquis in corde suo: non me usque adeo conturbet & cruciet mea conscientia, non me usque adeo contristet culpabilis uita; uideo sub momento, uideo sub exiguo spatio latroni crimina sua fuisse donata. Primum consideranda est in latrone illo, non solũ credulitatis compendiosa deuotio, sed tẽporis illius sub quo hæc agebantur occasio, quo iustorum legitur titubasse perfectio. Deinde autem mihi finem uitæ latronis beatitudinem pollicere? Immittit diabolus securitatẽ, ut inferat perditionẽ, nec dinumerari possunt quantos hæc inanis spei umbra deceperit. Deterreãt quæso uos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tanta securitate nudi & uacui bonis, & malis pleni ex hac luce prærepti. Quotidie expauescẽda trãsitus nostri & cõmigrationis incerta hora, quę & modo uel insperata uel subita sunt, & inæternũ remedijs caritura sunt, præueniendus est dies qui pręuenire consueuit, ipse se inducet, & de morte sua illudet. Qui hæc cogitat, potest ei extremi tẽporis indulgentia subuenire. Non est hoc primum, quia periculosissima est in ultimũ diẽ promissa securitas. Deinde stultissimũ est, ut causa quæ de necessitatibus agitur æternis, mutabilitatibus uitæ deficientis cõmittatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruate, liberius peccat. Credite charissimi, difficile est ut callida simulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem, apud illũ cordis interpretem, ars non admittitur ad salutem.

Ille autem, de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta uiam insidias tendens, sed uiam ipsam in Christo tenens, ac uitę prędam subito rapiens, imutato genere, & noua spolia de morte propria reportans: ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta ultima infœlici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimũ reseruauit, nec religionem ante, nec Christum sciuit.
19 Qđ si sciisset, fuisset forsitan iter Apl'os nõ postremus in numero, qui prior est factus in regno. Ergo etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad cõsequendam fidem non fuit extrema hora illa, sed prima. Opus est ergo, ut homo quotidiano actu prouideat & procuret bonam consummationẽ. Opus est ut tota 19 uita nostra talis sit in cõuersatione, ut liberari mereamur in fine: ut incessabiliter diem trãsitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei domine, cum ueneris in regnum tuum.

Vides quod ad hoc ut liberari mereamur i fine, opus est ut tota uita nostra sit in bona cõuersatione sita? Non sufficit ergo credere tãtum in xp̃m.

Habtur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

VITA SIMONIS PETRI APOSTOLI
per D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

SIMON Petrus obediens uel agnoscens, filius Ioannis, frater Andreæ, ortus uico Bethsaida prouinciæ Galileæ, quæ est iuxta stagnũ Genezareth; cuius prima uocatio nominis Bariona, legis directa generatio est. Petrus, in Christi ecclesia firmamentum est. Cephas, corporis Christi principatus, & caput est. Simon Ioannis, uirginitatis generatio in-
1 corrupta est. Qui dum 1 iuxta Ioannẽ habeatur tertius, circa Matthęum legitur primus; nec immeritò, quia Apostolorum princeps est, & confessor primus filij Dei discipulus, pastor humani generis, petra ecclesiæ, clauicularius regni, amator Domini atque negator, confitendo laudatus, præ-

Quod Petrus apud Matthæum legitur Apostolorum primus,

sumendo elatus, negando lapsus, lachrymando purificatus, confessione probatus, passione coronatus; cui nomen ex opere datur, titulus ex merito potestatis imponitur. Hic in Galatia, Ponto, Cappadocia, Bythinia, Asia, atq; Italia Euangelium prædicauit, atq; his uirtutibus magnus effulsit. Pendulo gressu feruidũ mare calcauit; Præteriens umbra sua lãguidos sanauit; Claudis pristinum reintegrauit officium; Paralytici fluida membra in proprium reparauit statum. Inter hæc defunctam uiduam suscitauit: Ananiam & Saphiram reos perfidæ mortis enim aduersione damnauit: Simonem etiam magicis artibus cœlum conscendentem, ad terram elisit. Hic postquam Antiochenam fundauit ecclesiam, sub Claudio Cæsare contra eundẽ Simonem magum Romã pergit; ibiq; prædicans 2 Euangelium, uiginti & quinq; annis eiusdem urbis tenuit pontificatum. Sexto autem & trigesimo anno post passionẽ Domini, a Nerone Cæsare in urbe Roma deorsum, ut ipse uoluit, uerso capite crucifixus est. Sicq; post Apostolicum meritum, etiam martyrio coronatur. Sepultus Romæ in Vaticano secus uiã triũphalem, tertio lapide ab urbe ad Orientalem plagã.

idest dignitatis prærogatiua, non ordine uocationis. Nam primo uocatus est Andreas, aut saltem simul cum Petro, & ut hic dicit Isidorus, apud Ioannem Petrus tertius ponitur.

2 *Habes hic tria cõtra sciolos nostri tpis, nẽpe Petrum Romæ fuisse, ibiq; Euangelium pdicasse, Romæ martyrio coronatum, Romæ etiã fuisse sepultum.*

VITA SANCTI PAVLI APOSTOLI
per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

PAVLVS, qui antea Saulus, Apostolus gentium, aduocatus Iudæorum, a Christo de cœlo uocatus, & in terra prostratus, qui oculatus cecidit, cæcatus surrexit, ex persequutore factus est uas electionis, & ex lupo agnus, inter Apostolos uocatione nouissimus, prædicatione primus, in lege Gamalielis discipulus, in euangelio Christi seruus, cuius patria Iudæa fuit, genus de tribu Beniamin. Hic secundo post ascensionem Domini anno baptizatus, dignitatem 3 meruit Apostolatus; atque plus omnibus laborans, multò latius inter cæteros uerbi Dei gratiam seminauit, atq; doctrinam Euangelicam sua prædicatione compleuit, incipiens ab Hierosolymis usq; ad Illyricum, & in Italiam Hispaniamq; processit, ac nomen Christi multarum gentium populis manifestauit, quibus non fuerat declaratum. Cuius miracula ista esse noscuntur. Raptus tertiũ cœlum ascendit. Seducentem Phytonis spiritum imperata discessione dãnauit. Adolescenti mortuo uitalem redintegrauit spiritum. Cœcitate præclusit Magum. Claudo proprium reformauit incessum. Diri serpentis nec sensit morsum, sed igni dedit arsurum. Patrem etiam Publij a febribus orando sanauit. Ob amorem quoq; Christi multas passiones sustinuit. In primis Iudaicas persequutiones, & gentium miserias, & laborem, famem, sitim, frigus, & nuditatem, die ac nocte profundi naufragia, mille pericula, ferrum, uerbera, carcerales tenebras, tormenta catenarum, calores, & uincula. Inter hæc ligatur, & Iudæis traditur, a gentibus lapidatur ad necem, in sporta per murum dimittitur, uirgis cæditur, pœnis arctatur, in carcere uinctus, terræmotu facto, resoluitur. Ad ultimum a Nerone gladio occiditur eo die, quo & Petrus crucifixus est. Sic enim oportuerat, ut ij, qui simul confessi sunt, uno die coronarentur. Sepultus est Romæ uia Hostiensis, anno post passionem Domini trigesimosexto, tertio milliario ab urbe, contra orientalem plagam.

3 *Dignitatem meruit apostolatus.*

Est serm. 67. in ordine sermonum eius.

VITA ITEM SANCTORVM APOSTOLOrum Petri & Pauli, per Diuum Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

4 Natalem beatissimorum apostolorum Petri & Pauli hodie celebrantes. Ergo ultra diem Dominicum patres ueteres alia festa celebrabant.

5 Ecce quomodo solennitates sanctorum magna olim cum laetitia celebrabant.

NAtalem 4 beatissimorũ apostolorũ Petri & Pauli hodie celebrãtes, diuersis epulis nos reficere debemus, & tantam festiuitatem magna cum lætitia celebrare. Quis enim talium uirorum solennitatem non 5 magna cum lætitia debet celebrare? Quis enim talium uirorum solennitate non magnos sibi exhibeat apparatus, ut quo plus expenderit, plus se apostolos confirmet amare?

Veruntamen non opus est proprio sumptu ad refectionem nostram, nã natali suo sanctus Petrus ipse nos reficit. Est enim omnibus copijs refertum uas ei, quod illi de cœlo esurienti delatum est. Igitur qui esurit sicut Petrus, reficitur ipse cum Petro. Vt quid ergo præparemus nobis proprium prandium, cum apostolico ferculo saginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas, cum cœlestes copias habeamus? Dicit enim sanctus Lucas in Actibus Apostolorum, post orationem esurienti Petro circa horam sextam, aperto cœlo uas quoddam splendidum uelut linteum fuisse delatũ, in quo erãt quadrupedia & repentia terræ, & uolatilia cœli, & dixisse dominum ad eum: Petre surge, imola & manduca. Ecce Petrus qui dicit alibi: Aurum & argentum non est mihi, nunc conuiuij eius uasculum splendidius est argento. Et qui propter Christum argenti speciem refutasset, per Christum argenti nitore ditatur. Pransuro igitur Petro desunt cocorum apparatus, desunt obsequia famulorum, sed quod est melius, ministeria diuina non desunt, & utilioris cõmunione sancto uiro quod deest in terris, abundat in cœlis. Vt reficiatur enim Petrus, non cellarium sollicite reseratur, sed cœlum ipsum protinus aperitur.

Legimus in scripturis sanctum Heliam in deserto coruis ministrantibus pastum, quanto melius Petrus, cui non paruam escam terra auis porrigit, sed integrum conuiuium multitudo angelica subministrat. Post orationem ergo esurijt Petrus. Mirandum cur sanctum uirum post orationem fames sequatur, cum soleat fames oratione depelli, esuriens anima non nisi obsecrationibus saginari? Sed puto Petrum post orationem non cibũ esurisse hominum, sed salutem, nec inedia uexatum esse corporis, sed inopia credentium laborasse. Cum enim Iudaicus populus perfidus & ingratus, illo prædicante, Christo non crederet, famẽ quodã modo Petrus sui officij sustinebat. Famẽ enim patitur, qui minime fructũ sui laboris assequitur.

6 Petrus ascendit hora sexta ad orãdum. Ergo oratio non est res uanis aut superflua.

In cœnaculum igitur ad orationem festinus ascendit. Bene ait in cœnaculum ad orationem 6 ascendisse Petrum, quia omnis sanctus quando orat, relinquens humilia uel terrena, in altum mentis extollitur, & in sublime suspensus rapitur, & cogitatione sancta cœlo uicinus efficitur. Atque ibi esurienti illi, hoc est cogitanti in cordis sui sublimiori loco pro salute Iudaici populi, offertur uas diuersorum generũ animalibus plenũ, uelut diuinitate dicente illi: Tu in Iudæos solos esuris, ecce famẽ fidei tuæ cunctarũ gentium diuersitate reficio. Nam utique diuersa animalia collecta in uno uasculo diuersarũ gentiũ congregatio collecta in una ecclesia demonstrat, quæ ecclesia in illius uasculo splendido dum non habet maculam neque rugam, lintei nitore resplendet. In qua primum animal Deo ex gentibus

centurio Cornelius est immolatus.

De hoc ergo uasculo suo hodie nos reficit Petrus. Cum enim uidemus gentilium turbas ad fidem Christianitatis accurrere, simul cum Apostolis gratulamur. Non 7 enim mortui sunt quorum curamus natalem hodie, sed renati uiuunt plane, quia participes effecti sunt Christi, qui uita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sint, interruptus tamen non est ordo uiuentium. Iugiter enim & deo gratias agunt, & laudes saluatori referunt, nisi quod resoluta membrorum sarcina magis adhærent Christo, sicut ait Paulus: Dissolui & cum Christo, esse quanto melius. Nõ ergo dicenda est mors, qua interueniẽte caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicenda mors, quæ Christo mortuum socians, lucrum efficit morientis, sicut ait beatus Apostolus: Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem uera est mors, quæ etiam uiuentem hominem peccatorum morte constringit, qui quamuis uiuere uideatur, sceleribus tamen suis morti iam uidetur addictus, sicut ait Apostolus de illa deliciosa uidua, Hæc autem uiuens mortua est.

7 *Si sancti Apostoli die passionis suæ nõ sunt mortui sed renati, cur audes illos appellare emortuos?*

ITEM DE EISDEM PER EVNDEM D. Ambrosium Episcopum.

Est ser. lxxiiij. in ordine ubi supra.

NOtum omnibus uobis est fratres & uniuerso mundo notissimum, quod beatissimorum Petri & Pauli natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest tanta deuotio. siquidem de ijs dicat David propheta: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. In omnem terram mirabilium Petri uirtus diffusa est, & in fines orbis terræ epistolarum Pauli uerba penetrarunt.

Quis enim non audiuit, quod primum Petrus sedenti ad portam speciosam claudo, & ex matris suæ olim uentre, iam debili, pedum restituerit firmitatem, ut quod natura minus contulerat, apostolica gratia repararet. Cum enim idem claudus stipem rogans, aliquid pecuniæ se ab Apostolis crederet accepturum, ait illi Petrus: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc do tibi. In nomine domini nostri Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Beata planè largitas, quæ petenti, argentum quidem nõ contulit, sed contulit sanitatem. Beata largitas, quæ de thesauris suis aurũ non protulit, sed protulit medicinam. Beatus & ille claudus, qui dum stipem quærit pecuniæ, diuitias incolumitatis accepit. Hoc enim ab Apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris a medicis redimere potuisset.

8

Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudo pedum restituendo uestigia. Diximus frequenter ipsum Petrum à domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est super quam ædificatur ecclesia, rectè prius pedes sanat. Vt sicut in ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Rectè inquã primum in Christianos pedes curat, ut iam non intrepidus nec imbecillis possit super petram ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere.

Vbi autem uerba Pauli apostoli non leguntur? Qui locus ea non literis inscribit, corde retinet, conuersatione custodit, quia Paulus a domino uas electionis est nominatus? Bonum uas in quo preciosa mandatorum Chri-

ſtiani præcepta conduntur,bonum uas de cuius plenitudine ſubſtantia ui tæ populis ſemper erogatur & plenum eſt.

Optima Apoſtolorum nomina,petra & uaſculum,neceſſaria domui ſal uatoris.Domus enim fortitudinis petra cõſtruitur,utilitate uaſis ornatur. Petra ad firmitatem ne labantur ſuſtentat populos, uas ad cuſtodiam ne tententur operit Chriſtianos.Exitus uero eorum de hoc ſeculo, quàm bea tus fuerit,nemo eſt qui neſciat.Nam prima hæc in illis beatitudo eſt,quod ambo una die poſſi eſſe noſcuntur,ſcilicet,ut quos una fides ſeruitio deum xerat,una fides martyrio coronaret.

Deinde ipſa paſſio licet diuerſa in ſingulis fuerit,tamen quanta referta eſt gratiæ ſanctitate? Nam Petrus crucis ſicut ſaluator exitum tulit,& à do minicæ deuotionis ſimilitudine nec morte diſcretus eſt, ſcilicet,ut quem imitabatur fide,imitaretur & paſſione,De Pauli uero ceruice cum eam per ſecutor gladio percuſſiſſet,dicitur fluxiſſe lactis magis unda quàm ſangui nis,& mirum immodum ſanctum apoſtolum baptiſmi gratia in ipſa cęde extitiſſe ſplendidum potius quàm cruentum.

Quæ quidem res in ſancto Paulo ſtupenda non eſt. Quid enim mirum ſi abundat lacte nutritor eccleſię,ſicut ipſe ad Corinthios ait:lac uobis po tum dedi,non eſcam? Hæc eſt planè repromiſſionis illa terra,quàm patri bus noſtris deus promiſit,dicendo:Dabo uobis terram fluentem lac, & mel. Non enim de hac terra locutus eſt quæ manantibus aquis cænum in uoluit,lutumque permiſcet,ſed de illa terra Pauli, & ſimilium Pauli, quæ iugiter purum ſuaueque diſtillat. Quæ enim pauli epiſtola non melle dul cior eſt,lacte candidior? Quæ epiſtolæ tanquam ubera eccleſiarum po pulos enutriunt ad ſalutem. De ceruice ergo Apoſtoli pro ſanguine lac manauit.

8 Legimus in ipſo, quoniam caro & ſanguis regnum dei non poſſide bunt.Igitur iam 8 Paulus poſſidet regnum,quoniam caret & ſanguine, qui impedire dicitur regnaturum. Adhuc ergo Paulus in terris poſitus,etiã in regni cœleſtis ſubſtantiam transformatur.

Iam Paulus poſsidet regnum cælorum.

ITEM DE BEATISSIMO APOSTOLO PEtro per D.Ambroſium Epiſcopum Mediolanenſem.

Ex ſermo. ... in ordine ſermonũ eiuſdẽ.

Diximus fratres quod ad ſimilitudinem Euæ Petrum oſtiaria Mulier quoque deceperit,& ſicut Adam fœmina circunſcripſit, ita & Apoſtolum fœmina circunuenerit. Vſitatus enim ad decipiendum ſexus eſt,fraudis ſuæ uaſculum in oſtiaria diabolus recognouit. Fides ue ro non niſi per mulierem oppugnari conſueuit.Ibi Adam per Euã ſuperat, hic Petrum uincit per oſtiariam.

Fuit enim ſicut legimus in paradiſo dilitiarum diabolus,nec defuit,ſicut intellegimus,in prætorio Iudæorum. Ibi imminebat ſathanas ſerpens, hic Iudas coluber perurgebat. Eſt ergo eadem ſimilitudo deceptionis in Pe tro,quæ in Adam fuit,quoniam eadem eſt & ſimilitudo mandati. Accepit enim a domino uterque mandatum,Adam ne tangeret,Apoſtolus, ne negaret. Ille ne lignum ſcientiæ præſumeret,hic ne crucem ſapientiæ præ teriret, ſed transgrediens uterque præceptum, pari modo delinquunt. Guſtat ille quod non licet,loquitur iſte quod non decet,& tamen facilior

negatio Petri quàm Adæ præuaricatio. Citius enim Apostolo quam protoplasto subuenitur. Hunc etenim deus ad uesperum requirit errantem, illum dominus pullorum cantu denegantem. Adam reus facti nudus erubuit, Petrus conscius dicti correctus ingemuit. Ille deprehensus festinat ad latebras, hic tanquam emendatus prorumpit ad lachrymas. Velut latenti enim & celanti a diuinitate Adæ dicitur, Adam ubi es? Non quod Adã conspectum domini latere potuerit, sed quod peccatrici conscientiæ nullus locus tutus uel certus sit, dum metuit deprehendi. Respexit dominus, & apertis oculis eius emendauit errorem. Recte oculis emendat, quia scriptum est, Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum.

9 Ecce Hæreticorum Achillem contra fidelium satisfactiones. Sed nõ astipulatur uerbum Ambrosij sententiæ eorum. Nõ enim hic satisfactionem accipit pro opere pœnali uindicatiuo delicti patrati in se, sed pro excusatione qua ratio redditur alicuius operis cõmissi, quẽadmodũ alibi Paulus ait, Bono animo pro me satisfaciã. Quodque hæc sit Ambrosii intẽtio, uel ex uerbis collige quæ hic subduntur, Recte plane fleuit et tacuit, quia quod defleri solet, nõ solet excusari. Et quod defendi non põt, ablui põt. Ipsi ãt fletus et lachrymæ petri, quid aliud fuerũt quã uera pro peccato commisso satisfactio? Non igitur tolluntur hoc in loco satisfactiones, imo stabiliantur magis.

Ergo Petrus prorupit ad lachrymas, nihil uoce precatus. Inuenio enim quod fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem 9 non lego. Recte planè Petrus fleuit & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari, & quod defendi non potest, ablui potest. Lanat enim lachryma delictum, quod uoce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo uerecundiæ consulunt pariter & saluti, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogando. Lachrymæ inquam tacite quodammodo preces sunt, ueniam non postulant & merentur, causam non dicunt, & misericordiam consequuntur, nisi quod utiliores lachrymarum preces sunt quam sermonum, quia sermo in precando forte fallit, lachryma omnino non fallit. Sermo enim interdum non totum profert negotium, lachryma semper totum prodit affectum. Et ideo Petrus iam non utitur sermone quo fefellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, ne per id ei non credatur ad confitendũ, quo usus fuerat ad negandum, ac per hoc mauult causam suam flere quam dicere, & quod uoce negauerat, lachrymis confiteri.

Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam cito ueniæ postulatio per impudentiam plus offenderet quam impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiam, qui uerecundius deprecatur. In omni 10 igitur culpa ante flendum est, sic præcandum. Scimus iam hoc exemplo quemadmodũ nostra peccata curemus. Ecce nihil nobis Apostolus nocuit quod negauit, & plurimum profuit quod emendauit. Denique imitemur eum dicentem alibi, Cum enim tertio interrogaretur a domino, simon amas me? Respondit tertio, Domine tu scis quia diligo te. Ait dominus, pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim dominum tertio negauerat, tertio confitetur, & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit.

10 Si in omni culpa ante flẽdum est, & sic precãdum, ergo in omni culpa requiritur satisfactio.

Videte ergo quãtum fletus profuerit Petro, antequam fleret lapsus est, posteaquam fleuit, electus est: & qui ante lachrymas præuaricator extitit, post lachrymas pastor assumptus est: & alios regendos accepit, qui prius se ipse non rexit.

ITEM DE EODEM EX D. Ambrosio prædicto.

Astruximus superiore dominica sanctum Petrum in saluatoris passione sine erroribus profecisse, & posteaquam negauit dominum deum, fuisse meliorem. Fidelior enim factus est postquam fidem se

Est serm. xlvij. in ordine sermonum eiusdem.

perdidisse defleuit. atque ideo maiorem gratiam reppetit quàm amisit. Tanquam bonus, enim pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum, & qui ipse interrogationis tentatione nutauerat, cæteros fidei stabilitate fundaret.

A
Petrus fuit petra sup quē fundata fuit ecclesia.

Denique pro soliditate deuotioni ecclesiarum A petra dicitur, sicut ait dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus, dicitur, & petra pro uirtute dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant autem de spirituali consequenti eos petra, Petra autem erat Christus. Recte consortium

II
Petrus cōsortium meretur nominis domini

II meretur nominis, qui consortium meretur operis. In eadē enim domo. Petrus fundamentum posuit, Petrus plantat, dominus incrementum dat, dominus irriguum subministrat. Petrus enim tentationibus suis proficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit.

Sic nanque in mari dum super undas temerarius uiator ingreditur, nutat in cessu, sed conualescit affectu, periclitatur corpore, sed deuotione nō labitur mergitur pedibus, sed Christi dextera sustētatur. Sustentat fidem quem unda mergebat, & quem fluctuum procella turbabat, saluatoris dilectio confirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione q̄ pedibus. Non enim uidebat ubi pedum uestigium poneret, uidebat autē ubi figeret uestigium charitatis. In naui enim positus considerat dominū, & amore eius ductus descendit in mare, non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia: & dum Christum respicit, non respicit elementum. Credit fide etiam inter undas, non tamen turbatur Petri semita quæ ducit ad dominum. Ambulat igitur super aquas Petrus, & sub pedibus eius mollis unda non cedit.

Legimus in ueteri testemento filios Israel per mare rubrum siccis itineribus ambulasse, & ad securitatem gradientium ne laberetur unda, in soliditatem quandam eam fuisse mutatam, Quanto hoc melius, ubi ambulāte Petro, nec mutatur unda, nec labitur, nec solidatur aqua, nec refugit? Melius inquam est, ubi eadem unda quę fluctuat, & sustentat, ubi idem gurges qui mergitur, & famulatur. Illic ut portaretur per mare populus Israel, meatum suum natura perdiderat: sic portatur in aquis Petrus, & cursum suum fluenta non perdunt.

Temerarius ergo uiator Apostolus, noui itineris uiam carpit, modo curuati gurgitis molem ascendit, modo subsidentis sinus undam descendit, & inter marinos fluctus ascensus illi itineris descensusq; non deest: sed ubi turbatus uentis, exagitatus procellis incipit timere quod credidit, statim ei gurges subtrahitur, unda subducitur. Mox defatiscente fide, fatiscit semita, tunc exclamans dominum Iesum saluum se fieri deprecatur, quem apprehensum manu saluator liberat, & obiurgat dicens: Modicæ fidei quare dubitasti? Hoc est, cur tam paruæ fidei es, ut qui credendo mare ambulare cœperas, non id perseuerando transires? scriptum est enim: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluum erit, sed dum cunctaris & dubitas, iter qđ ingressus fueras perdidisti. Cur inquam tam modicæ fidei es, ut non ea fide qua uenire cœperas, peruenires? Intellige ergo quod in mari credulitas quæ portabat, perfidia summergebat.

Igitur

Igitur fratres sanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic peruenit ad dominum, ostendens nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum. Multi enim diabolici fluctus sunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia, a quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam Saluator extenderit. Nos ergo clamare ad dominum non cessemus, ille auxilium solitum non negabit.

ITEM DE BEATO PETRO APOstolo per eundem.

Ex oratione diui Ambrosij de tradẽdis basilicis, quæ habetur libro quinto epistolarum eius.

ADuertitis quod seruulos Christi. ij. magis custodiant qui non uidẽtur, quàm qui uidentur? Sed & illi si custodiunt, uestris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nempe eosipsos, qui Helisęum quęrebant, ingressos esse Samariam ad eum ipsum, quem capere gestiebant. Cui non solum non potuerunt nocere, sed ipsius aduersus quem uenerant intercessione seruati sunt. Petrus quoque apostolus utriusque rei uobis ædat exemplum. Nam ubi eam Herodes quæsiuit & cœpit, recepit in carcerẽ. Non enim recesserat dei seruulus, sed steterat timoris ignarus. Orabat 12 pro eo ecclesia, sed Apostolus in carcere quiescebat; quod est indicium nõ timentis. Missus est angelus qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus e carcere: mortem ad tempus euasit.

12 *Orabat pro Petro ecclesia, ergo res bona oratio, & non superflua.*

Idem Petrus postea uicto Simone, cum præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos gentilium; quibus eum quærentibus, christianę animę deprecatæ sunt, ut paulisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est. Rogabatur enim, ut ad instituendum & confirmandum populũ se reseruaret. Quid multa? Nocte muro egredi cœpit, & uidens sibi in porta Christum occurrere, urbemque ingredi, ait: Domine quo uenis? Respondit Christus, Venio iterũ crucifigi. Intellexit 13 Petrus ad suã crucem diuinum pertinere responsum. Christus enim non poterat iterum crucifigi, qui carnem passione susceptæ mortis exuerat. Quod enim mortuus est, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit Deo. Intellexit ergo Petrus, qđ iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque spõte remeauit, interrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus per crucem suam honorificauit dominum Iesum; Videtis igitur quod in seruulis suis pati uelit Christus.

13 *Hoc factum Romæ contigit, quo etiam in loco usque hodie extat sacellum extra portã Appiã in huius rei memoriam extructum, qđ uulgo domine quo uadis appellatur.*

ITEM ADHVC DE BEATO PETRO Apostolo ex Arnobio.

Habentur hæc in lib. 2. Arnobij aduersus gentes.

ENumerari possunt, atque in usum cõputationis uenire ea, quæ in India gesta sunt, apud Seras, Persas & Medos, in Arabia, Aegypto, in Asia, Syria, apud Galathas, Parthos, Phrygas, in Achaia, Macedonia, Epiro, in insulis, & prouincijs omnibus, quas Sol oriens, atque occidẽs lustrat, ipsam denique apud dominam 14 Romam, in qua cum homines sint Numæ regis artibus, atque antiquis superstitionibus occupati, nõ distulerunt tamen res patrias linquere, & ueritati coalescere christianæ.

14 *Ecce tu qui negas Petrum Romæ fuisse, cum Arnobius recenseat eius conflictum*

Viderãt enim cursum Simonis magi, & quadrigas igneas, Petri ore dif-

quem ibi cum Simone mago habuit. Sed quid hæretico homine impudentius?

flatas, & nominato Christo euanuisse. Viderant enim, inquam, fidentem dijs falsis, & ab eisdem metuentibus proditum põdere præcipitatum suo, cruribus iacuisse præfractis, post deinde perlatum Brundam, cruciatibus, & pudore defessum, ex altissimi culminis se rursum præcipitasse fastigio.

Quæ omnia uos gesta neque scitis, neque scire uoluistis, neque unquã uobis necessaria iudicastis, ac dũ uestris fiditis cordibus, & quod typhus est, sapientiam uocatis, dedistis circũscriptoribus locum, illis, inquam, noxijs, quorum nomen interest obsolesieri christianum, superfundendi caligines, atque obscurandi res tantas, eripiendæ uobis fidei subijciendiq; cõtemptus, ut quia sibi præsentiunt finem pro meritis imminere, uobis quoque immitterent causam, per quam periculum adire possetis, & uiduari benignitate diuina.

NARRATIO DE HIS QVI AD ÆDES APOstolorum Petri & Pauli tempore Alarici Gothorum regis confugerunt, & de uasis Ecclesiæ beati Petri miraculo seruatis per Paulum Orosium digesta.

Habetur libr. 7. historiæ eiusdem. c. 19.

15 *Si hæc uasa aurea et argentea quæ in templo apostoli diuinis sacrificijs inseruiebant, non fuissent Deo grata, nec illi placuissent non fuissent tam mirabiliter a Barbarorum manibus reseruata.*

16 *O' rem mirandã barbari hostes ꝑseruant ecclesias et illarũ uasa, nostri hæretici diripiunt, euertunt, prophanant. Vides ut in hoc facto non sint his gentilib⁹ similes, sed longe deteriores?*

17 *Habes hic quam sit carta Deo uirginitas, habes & tantum publicum cum hymnorum recitatione.*

ADest Alaricus Gothorũ rex, Trepidam Romam obsidet, turbat, irrumpit. Dato tamen præcepto prius, ut si qui in sancta loca præcipueq; in sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Basilicas confugissent, hos imprimis inuiolatos securosq; esse sinerent. Tũ deinde inquantum possent prædæ inhiantes, a sanguine temperarent.

Accidit quoque, quo magis illa urbis irruptio, indignatione Dei acta, quam hostis fortitudine probaretur, ut beatus Innocentius Romanę ecclesiæ Episcopus, tanquam iustus loth subtractus a Sodomis, occulta prouidẽtia Dei apud Rauennã tunc positus, pctõris populi nõ uideret excidiũ.

Discurrentibus itaque per urbem barbaris, forte unus Gothorũ, idemq; potens, & christianus, sacram Deo uirginem iam ætate prouectam, in quadam ecclesiastica domo reperit, cumq; ab ea aurum argentumq; honeste exposceret, illa fideli constantia esse apud se plurimum, & mox proferendum spopondit, ac protulit. Dumq; expositis opibus attonitum barbarũ magnitudine, & pondere, ac pulchritudine, ignota etiam uasorũ qualitate uideret, uirgo Christi ad barbarum ait; Hæc Petri apostoli sacra ministeria sunt, Præsume, si audes de facto, tu uideris. Ego, quia defendere nequeo contendere non audeo.

Barbarus uero ad reuerentiã religionis timore Dei & fide uirginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit, qui continuo 15 reportari ad Apostoli Basilicam uniuersa, ut erant, uasa imperauit, uirginem 16 etiã simulq; omnes, qui se adiungerent christianos, eodem cum defensione deduci. Ea domus a sanctis sedibus longo, ut ferunt, & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos singula, & super capita elata palam aurea atque argentea uasa portantˀ, exertis undiq; ad defensionem gladijs, pia pompa munitur Hymnis 17 Deo Romanis Barbarisq; concinentibus, publice canitur. Personat late in excidio urbis salutis tuba, omnesq; etiam in abditis latentes inuitat ac pulsat. Concurrũt undique ad uasa Petri, uasa Christi. Plurimi etiam pagani chri

ftianis profefsione, fi non fide, admifcentur: & per hoc tamen ad tempus, quo magis confundantur euadunt. Quanto copiofius aggregãtur Romani confugientes, tanto auidius circunfunduntur barbari defenfores.

O' facra & ineffabilis diuini iudicij difcretio. O' fanctum iftud & falutare flumen, quod per arua exortum, dum beato alueo in fanctorũ fedes tendit, oberrantes periclitãtesq́ animas in falutis finũ pia rapacitate peruexit. O' præclara illa chriftianæ militiæ tuba, quæ generaliter cũctos dulcifsimo ad uitam modulamine inuitans, quos ad falutem inobedientes nõ fufcitauit, inexcufabiles reliquit ad mortem. Myfterium hoc quod transferendis uafis, dicendis hymnis, ducendis populis fuit, tanquam magnũ cribrum fuiffe arbitror, per quod ex congregatione populi Romani, tanquã ex magna maffa frumẽti, per omnia ex uniuerfo ambitu ciuitatis latebrarum foramina, effluxere grana uiua, fiue occafione, fiue ueritate commota, omnia tamen de præfente falute credentia, ex horreo dominicæ præparationis accepta funt. Reliqua uero ficut ftercora, & uelut paleę, ipfa uel incredulitate, uel inobedientia præiudicatæ, ad exterminium atque incendium remanferunt.

Quis hæc perpendere plenis miraculis, quis prædicare dignis laudibus queat? Tertia die barbari, quàm ingrefsi urbem fuerant, fponte difcedũt, facto quidem aliquantarum ædium incendio, fed ne tanto quidem, quantum feptingefimo conditionis eius anno cafus effecerat. Nam fi exhibitam Neronis Imperatoris fui fpectaculis inflãmationem recenfeam, procul dubio nulla comparatione æquiparabitur, fecundum id, quod excitauerat lafciuia principis, hoc quod nũc intulit ira uictoris. Neque uero Gallorum meminiffe in huiufmodi collatione debeo, qui continuo penè anni fpatio incenfæ euerfæq́ urbis attritos cineres poffederunt.

Et ne quifquam forte dubitaret ad correptionem fuperbiæ, lafciuiæ, & blafphemiæ ciuitatis hoftibus fuiffe permiffum, eodem tempore clarifsima urbis loca fulminibus diruta funt, q̃ inflãmari ab hoftibus nequerunt.

VITA BEATISSIMI PAVLI APOSTOLI
per Diuum Damafum papam fcripta.

IAm dudum Saulus proauorum dogmata zelans,
Cum domino patrias uellet præponere leges,
Abnueretq́ facros Chriftum ceciniffe prophetas,
Dum lacerat fanctæ matris pia uifcera cęcus
Cędibus afsiduis ardens decerpere plebem.
Poft tenebras, uerum cœpit cognofcere lumen,
Tentatus fenfit quid poffet gloria Chrifti.
Senfibus ut domini uocem lucemq́ recepit,
Inftruitur mores, Chrifti præcepta fecutus
Vt lotus placuit fancto de nomine Paulus
Mira fides rerum, fubito trans æthera uectus.
Illi noffe datum, quid poffent præmia uitæ
Tertia lux cœli, tenuit paradifon euntem.
Colloquijs domini fruitur, fecreta referuat.
Gentibus ac populis prædicere uera iubetur,

Iactatusq́; maris noctemq́; diemq́; profundo,
Vixit, at hunc tantum mirum est superasse laborem
Verbera, uincla, famem, lapides, rabiemq́; ferarum,
Carceris illuuiem, uirgas, tormenta, catenas,
Naufragium, lachrymas, serpentis dira uenena,
Stigmataq́; exultat portare in corpore Christi,
Credentesq́; docet qua possint uincere mortem,
Digne Deo, uiuis per secula cuncta magister,
Versibus his breuiter fateor sanctissime doctor,
Ipse tuos Damasus uolui monstrare triumphos.

Habetur in libro homiliarum eius de sanctis.

VITA ALIA SANCTORVM APOSTOLOlorum Petri & Pauli per D. Eusebium Emissenum scripta.

BEatorum martyrum præclara gesta & speciosa certamina, fideliũ incitamina sunt & exempla. Armantur enim filiorũ animi, dum patrum recensentur triumphi. Clamat utique christianorum cordibus sanguis piorum, sanguis spiritalium bellatorum, quantum amari debeat Deus. Non solum enim transitoria sermonis institutione rem peragũt, nec nuda tantum uoce nos instruunt; sed per lucis salutisq́; contemptum, insinuant nobis auctoris affectum; & simul tepidis ac dormientibus nobis,
18 æternæ illius uitæ dulcedinem, auiditatem, iocunditatem ante oculos statuunt: ut uel sic intelligamus quantum debeat desiderari uita illa, quã 18
per cruciatus, per uulnera, per intolerãdos labores uideamus inquiri, quã cognoscimus precio sanguinis comparari.

Notatu heretice, qui nihil horum pati uis, ut saluus fias, sed in sola inani fide tua confidis.

Huius itaque inexplebili ardore succensi christianorum principes Petrus ac Paulus atque Andreas, fœnerauerunt usuram Deo huius lucis, pro cõmercio æternitatis. Electi duo præcipui, ad duorum populorum salutẽ, Petrus ad Iudæorum, Paulus ad gentium, erogant per omnem terram pij dispensatores argentum igne examinatum, Sapientiæ aurum, fidei margaritam aperiunt, & gratuitum per cuncta dispergunt thesaurũ salutis æternæ. Attonitis itaque populis, geminæ tubæ, spiritu maiestatis impleræ, gloriam Dei intonant, de quibus legimus: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Itaque tanquam sagittæ acutæ potentissimæ de pharetra legis electa per totius orbis spatia deferuntur atque uibrantur, ut dura infidelium corda populorum, Dei timore confringerent, & bruta nationũ pectora, salubri charitatis uulnere penetrarẽt. Sicut exultat anima perfecta, quæ huiusmodi in se sagittam, ac telum dominici amoris exceperat, dicens: Quia uulnerata charitatis telo ego sum. Duobus itaq; fontibus, ex unius fluminis impetu ebullientibus, sitientiũ animarũ præcordia reficiũtur. Nouo uino inebriantur, nouo lumine irradiantur, noua salubritate curantur.

Putares duos medicos cœlo lapsos, qui officinam sanitatum aperientes, diuerso noscent genere uarijs opem ferre languoribus. Aliorũ oculis incredulitate cæcatis, ac nubilo infidelitatis hebetatis, iocundissimam claritatem infusam fidei luce reddebant. Aliorũ auribus, quæ ad uocem Christi obsurduerant, auditum mirabiliter imperabãt. Aliorũ interiores uenas carnaliũ incentiuorũ febribus æstuantes, prædicatione & castitatis refrigerijs

gerijs irrorabant. Ex aliorum uisceribus malitiæ, superbiæ, iracundiæ sagittas, ac diuersorum iacula peccatorum a diabolo inflicta euellebant, curantes adiutorio diuinitatis omnem languorem, & omnem infirmitatem. Ac sic per uerbum sobrietatis euacuantes omnem crapulam ueterum passionum, æternæ uitæ sitim indigestis ac defœcatis mentibus imperabant, & temperato poculo cœlestis antidoti, obliuionem præsentium, & futurorũ desiderium propinabant.

Vere mirabiles lampadas æquali per uniuersam terram luce fulgentes; æquales enim illos, ac pares, per uaria, & diuersa uirtutum genera dixerim, Petro quidem claues regni cœlorum domino committente creduntur; sed Paulo quoque siue in corpore, siue extra corpus, usque ad thronum tertium sublimato, cœlorum secreta reserantur. In paradiso quoque arcana uerba panduntur, quæ non licet homini loqui. Quæ cum ita sint, pene supra hominem est, cui creduntur eloquia homini non loquenda.

Sed forsitan dicat aliquis: quomodo iste sine clauibus penetrare potuerit diuinæ ædis excelsa? Agnoscamus charissimi, ueras cœlorum claues, meritorum 19 esse uirtutes. Quantum autem arbitror, omnes in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem uim gerentes, duplicem habentes effectum: fides, humilitas, patientia castitas, quasi bonæ claues aperiunt Dei portam. Sed & superbiam, iracundiam, cupiditatẽ, non immerito claues esse dixerim: nam claudunt regna cœlorum. Primus angelus per superbiam & elationem, magnam clauem & ualidissimam seram iter se & cœlum misit, Paulus autem humilitatis ac pietatis clauibus, usque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia uirtutibus Petro: Nam & si ille primus, iste præcipuus.

19 *Vera cœlorũ claues, meritorum sunt uirtutes.*

Vnde charissimi, his ducibus per sublimia salutiferi callis itinera, id est per dominica mandata gradientibus, circunfusos innumerabilium hostiũ, quibus hinc inde iter nostrum inuisibiliter uallatur, inimicos peruigili circunspectione caueamus, ne nos aut in sinistra perniciosa remissio, aut in dextera ruinosa supplantet elatio; ne incipiat aut prauitas de negligentijs, aut uanitas pullulare de meritis: Quia illic de infirmitate peccatum, hic de uirtute fit uitium. Inueniemus autem morum instructionem, si uolumus, unde noster uel armetur interior homo, uel hic deest aliquid. Et medicamenta sumenda sunt, quibus uel repellantur uulnera, uel sanentur. Nullus profecto aut excusationis, aut ueniæ relinquetur locus, quando omnis anima in promptu habere cognoscitur oportunum pro sui qualitate præsidium, id est illæsa munimentum, & uulnerata remedium.

ITEM VITA SANCTORVM APOSTOLORUM Petri, & Pauli per Diuum Gaudentium Episcopum Brixiensem scripta.

VEnerabilis antistes Christi, communis autem pater affectu quo me proficiscentem detinuit, nunc etiam compulit excusantem, ut iterum dilectionem uestram tractatu sermonis alloquerer. Et idcirco aliquid de laudibus beatissimorum Apostolorum pro pusillitate sensus mei perstringam.

Habetur in li. iij. sermonum D. Zenonis num. xlyiij.

Ipsorum tamen quorum natalis est, precibus animatus, tres intelligi-

mus natiuitates humano generi ab æterna trinitate concessas. Vna carnalis est omnium, due spiritales sunt pro merito fidei singulorum. Prima qua creamur ex nihilo in superbiam uitæ mundanæ, secunda qua regeneramur in baptismo ex iniquitate & erroribus ad iustitiæ ueritatē, tertia qua beatissimi martyres ob confessionem nominis Christi per tormenta nascuntur ad regnum. Talis forma præcessit in Christo, qui ex uirgine natus, in Iordane nascitur, in crucis patibulo preciosi cruoris sanguine baptizatur. Nam post illud baptisma quod pro nobis in Iordane susceperat, per passionem suam dicit Apostolis, Baptisma habeo baptizari. Resurrexit enim ex ipso Baptismo passionis, ad uitam termino iam nullo claudendam. Remeauit ad regnum, cuius regni non erit finis.

20 Natalē Apostolorum hodie per uniuersum mundum oēs Ecclesiæ debito honore celebrant.

Per huius magistri uestigia gradiuntur fideles discipuli, Petrus, & Paulus, quorum passionis natalem 20 hodie per uniuersum mūdum omnes Ecclesiæ debito honore celebrant. In hoc enim apud urbem Romam 21 ambos pro Christi nomine Neronis crudelitas interfecit, domini iustitia coronauit. Petrus crucifigitur uerso ad terram capite, & in sublime pedibus eleuatis, asserens indignum se qui ita crucifigeretur ut dominus suus. Paulus gladio capite truncatur. Ambo nobiles, ambo insignes, duo uero mundi lumina, columnæ fidei, Ecclesiæ fundatores, innocentiæ magistri, totius sanctitatis, & ueritatis auctores, quos tūc digne laudare possumus, si eos diuinis testimonijs prædicemus, quibus eos ueritas ipsa laudauit.

21 Heus bone uir, Petrus fuit ne unquam Romæ?

Petro confitenti dominus dicit, Beatus es Simon bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et tibi dico Petre, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & cætera. De Paulo quid dicam? Quoniam uas electionis est (inquit) hic mihi, ut portet nomen meum in uniuerso mundo. Super unum fundatur 22 Ecclesia, alter preciosum fidei murum doctrina sua portat in populo, ipse uas electionis effectus.

22 Si sup unum duorum Apostolorū fundatur Ecclesia, ergo Petrus est ecclesiæ fundamētum.

Petrus signis & mirabilibus enitescit, Paulus in doctrina & persecutionibus gloriatur, Petrus erat ante piscator, Paulus persecutor, sed ambo postea facti sunt hominum piscatores. Etenim per totum mare seculi huius, saluatoris doctrinæ retia tetenderunt. Petrus ambulare iubetur in fluctibus, Paulus in nubibus diuinisque ad tertium ducitur cœlum, ambo in inuij itineris gradiuntur elemento, fidei uirtute sublimes, quem cui præponere audeam nescio, cum dominus eos sub una confessione æquales in passione monstrauerit, in uera fraternitate coniunxerit, unanimitatis uinculo copularit, ut etiam de ipsis rectissime præsumamus prophetico spiritu prædicatum, Ecce quam bonum & quam iocundum, habitare fratres in unum.

Sunt quidem Moyses, & Aaron de quibus dicitur fratres, sunt prophetæ, & Apostoli una doctrina spiritu fratres. Sunt in nobis interior & exterior homo, si unum sapiant, fratres, sunt etiam Petrus & Paulus uere cōsanguinei fratres, quos una pariter fides proprij sanguinis fecit communione germanus. Ego eos & geminos dicere fratres audebo, quos mater una confessione felici utero simul fudit in regnum. Beati enim qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnū cœlorum.

Communicemus igitur fratres sanctorum Apostolorum memorijs, fi-

de,opere,conuersatione,sermone, ut mereamur 23 eorum precibus ad omnia quæcunque poscimus adiuuari, largiente gratia Domini Iesu Christi: cui omnis honor in secula seculorum Amen.

PASSIO SANCTORVM APOSTOLORVM Petri & Pauli per Aurelium Prudentium uirum consularem scripta.

PLus solito coeunt ad gaudia: dic amice quid sit.
Romam per omnem cursitant, ouantque.
Festus Apostolici 24 nobis redit hic dies triumphi
Pauli atque Petri nobilis cruore,
Vnus utrunque dies pleno tamen innouatus anno 25
Vidit superba morte laureatum.
Scit Tyberina palus: quæ flumine labitur propinquo
Binis dicatum cespitem tropheis:
Et crucis & gladij testis, quibus irrigans easdem
Bis fluxit imber sanguinis per herbas.
Prima Petrum rapuit sententia legibus Neronis
Pendere iussum præminente ligno.
Ille tamen ueritus celsæ decus æmulando mortis
Ambire tanti gloriam magistri:
Exigit ut pedibus mensum caput imprimat supinis:
Quo spectet imum stipitem cerebro.
Figitur ergo manus subter sola uersus in cacumen
Hoc mente maior: quo minor figura.
Nouerat & humili cœlum citius solere adiri.
Deiecit ora spiritum daturus.
Vt teres orbis iter flexi rota percucurrit anni:
Diemque eundem sol reduxit ortus:
Euomit in iugulum Pauli Nero feruidum furorem:
Iubet feriri gentium magistrum.
Ipse prius sibimet finem cito dixerat futurum.
Ad Christum eundum est, iam resoluor inquit.
Nec mora protrahitur, pœnæ datur, immolatur ense.
Non hora uatem: non dies fefellit.
Diuidit ossa duum Tybris sacer ex utraque ripa:
Inter sacrata dum fluit sepulchra.
Dextra Petrum 26 regio tectis tenet aureis receptum
Canens oliua & murmurans fluento.
Nanque supercilio saxi liquor ortus excitauit
Fontem perennem chrismatis feracem.
Nunc preciosa ruit per murmura: lubricatque cliuum
Donec uiuenti fluctu & Colymbo
Interior tumuli pars est, ubi lapsibus sonoris:
Stagnum niuali uoluitur profundo.
Omnicolor Vitreas pictura superne tingit undas,
Musci relucent, & uirescit aurum,

23 Nota quod precibus Sanctorum Apostolorum meremur in omnibus quecunque poscimus adiuuari. Ergo orant pro nobis in cælo.

Habetur in peristephano eiusdem.

24 Dies festus triumphi Apostolicis rediit.

25 Nō tenetur hic prudētius nec Augusti. in Sermone incipiente, piscatoris: nā omnes reliqui prisci patres dicunt eos eodem anno, mense, eodemque prorsus die fuisse consummates.

26 Describit prudentius duas basilicas in nomine sanctorum Apostolorum miris sumptibus fabricatas. Ergo placet hoc deo, & nō abominatur, sicut quidam modo calumniantur.

Cyaneusque latex umbram trahit imminentis ostri.
Credas moueri fluctibus lacunar.
Pastor oues alit: ipse illic gelidi rigore foris
Vidit sitire quas fluenta Christi.
Parte alia Pauli titulum uia seruat ostiensis:
Qua stringit amnis cespitem sinistrum.
Regia pompa loci est. Princeps bonus has sacrauit arces:
Lusitque magnis ambitum talentis.
Bracteolas trabibus subleuat. ut omnis aurolenta
Lux esset intus ceu iubar sub ortu.
Subdidit & parias fuluis laquearibus columnas:
Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tum Camyros hyalo insigni uariæ cucurrit arcus.
Sic prata uernis floribus renident.
Ecce duas fidei summo patre conferente dotes
Vrbi colendas quas dedit togatæ:
Aspice per bifidas plebs romula funditus plateas
Lux in duobus feruet una festis.
27 Nos ad 27 utrunque tamen gressu properemus incitato:
Et his & illis perfruamur hymnis.
Ibimus ulterius quæ fert uia pontis Hadriani:
Leuam deinde fluminis petemus.
Transtyberina prius soluit sacra peruigil sacerdos:
Mox hic recurrit: duplicatque uota.
Hæc didicisse sat est Romæ tibi, tu domum reuersus
Diem bis festum sic colas memento

Ecce quo in diebus festis sanctorum cõsue uerant et antiquitus fideles, eorum tẽpla uisitare.

ITEM DE BEATISSIMIS APOSTOLIS PEtro & Paulo, ex D. Bernardo Abbate.

Est sermo eiusdem habitus in uigilia Apostolorum eorundem.

28

Ecce quo ente precipuas sãctorum solemnitates olim Vigiliæ celebrabantur.

IN Sanctorum uigiliis 28 necesse est uigilare hominem spiritualem, qui Solennitates eorum celebrare desiderat in spiritu, & ueritate. Aliæ enim carnalium, aliæ spiritualium uigiliæ. Illi & nitidiores cultus: & epulas præparant lautiores, & forsan in ipsis uigiliis, operantur opera tenebrarum, lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Vos nõ ita didicistis Christum qui Christũ secuti estis, qui omnia reliquistis, qui uigilanti oculo uigiliarum nomen debetis attendere.

Ad hoc enim uigiliæ præponuntur ut euigilemus, si in aliquo peccato uel negligentia dormitamus, & præoccupemus faciem Sanctorum in cõfessione. Non sic filii huius seculi non sic, qui potentes sunt ad bibendum uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem, qui obdormierunt in flagitiis & facinoribus suis. Illud uos non lateat, quia qui ebrii sunt, & qui dormiunt, nocte dormiunt, & frustra sonat eis nomen uigiliarum Sanctarum, cum ipsi magis dormire studeant, quam uigilare. Vos non estis filii noctis neque tenebrarum, sed lucis & diei, ut non uos præoccupent natalitii sanctorum dies, & inueniant imparatos.

Tria sunt igitur quæ in festiuitatibus Sanctorum uigilanter considerare debemus, auxilium Sancti, exemplum eius, confusionem nostrum. Auxilium

lium eius, quia qui potens in terra, potentior 29 est in coelis ante faciem domini Dei sui. Si enim dum hic uiueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis, nunc tanto amplius quanto uerius agnoscit miserias nostras, orat 30 pro nobis patrem, quia beata illa patria charitatem eius non immutauit sed augmentauit. Neq; enim quia impassibilis omnino, ideo & incompassibilis factus est, sed nunc potius induit sibi uiscera misericordię, cum ante fontem misericordiæ existit. Est & alia causa quæ magis urget sanctos ut soliciti sint de nobis, quia iuxta uocem apostoli. Deus prouidet pro nobis ne sine nobis cōsumentur, sicut ait sanctus Dauid: me expectāt iusti donec retribuas mihi.

29 *Sancti in coelis ante faciem domini dei sui potentiores sunt quā fuerunt in terris.*

30 *Sancti in coelo pro nobis orant.*

Debemus etiam attendere exemplum eius, quia quādiu in terris uisus, & cum hominibus conuersatus est, nō declinauit ad dexteram neque ad sinistram, sed uiam regiā tenuit, donec ueniret ad illum qui dicit; Ego sum uia, ueritas, & uita. Intuemini humilitatem operū eius, authoritatem uerborum eius, & tunc uidebitis quomodo iam uerbo quam exemplo luxerit inter hoīes, qualia nobis uestigia dereliquerit, ut ambulemus per ea, & nō erremus in eis. Vere iuxta prophetam, Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum.

Sed diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus, quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodem lucto formatus ex quo, & nos. Quid ergo est, quod nō solum difficile, sed impossibile credimus ut faciamus opera, quæ fecit, ut sequamur uestigia eius? Confundamur fratres, & contremiscamus ad uocem istam, si forte hæc cōfusio adducat nobis gloriam, si forte generet gratiā nobis timor iste: Homines isti fuerunt qui pręcesserunt nos qui tam mirabiliter præcesserūt per uias uitę, ut uix eos homines fuisse credamus.

Sic ergo in sanctorum festiuitatibus, & gaudere et confundi debemus, gaudere, quia patronos præmisimus, confundi, quia eos imitari non possumus. ita semper gaudium nostrum in hac ualle lachrymarū, lachrymarum pane condiri debet, ut semper non solum extrema, Sed prima gaudij luctus occupet, quia & si magna est gaudiorum materia, sed maxima est dolorum. Memor fui Dei: Clamat iustus, & delectatus sum, sed & statim subiungit, Defecit spiritus meus, turbatus sum & non sum locutus. Quod si hæc in uigiliis uniuscuiusq; sancti cogitare debemus, quid faciemus in solennitate 31 sanctorū & summorū Apostolorum: Petrum & Paulum loquor: Sufficeret unius festiuitas ad infundendam exultationem uniuersæ terrę, sed amborum iuncta est ad cumulum gaudiorum, ut qūo in uita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati.

31 *Solennitas & festiuitas summorum apostolorū Petri et Pauli*

Quid illis potentius dum fuerunt in terris, quorū alteri traduntur claues regni coelorum, alteri magisterium gentium, alter Ananiam & Saphiram occidit in uerbis oris sui, alter donat quicquid donat in psona Christi, & cum infirmatur, tunc fortior est & potens? Quam potentiores sunt 32 in coelis, qui potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quam illi qui in fame, & siti, & in frigore & nuditate, & in omnibus illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demum felici martyrio 33 regna cœlestia cōscenderūt? Vere nobis rubori cōfusionis sunt, quos uix audem⁹ respicere. ne dicā imitari. Orem⁹ ergo 34 eos, ut ipsi ppitiū nobis reddāt amicū suū iudicē nostrū, qui est Deus bñdictus in secula.

32 *Ecce animæ sanctorum in coelo.*

33 *Felici martyrio regna coelestia cōscendunt.*

34 *Sācti tanquā mediatores orantur, ut ppitiū nobis deū reddāt.*

ADHVC DE EISDEM PER EVNDEM.

Est sermo primus habitus in die natalis eorundem.

35 *Solēnitas gloriosa sanctorum apostolorum.*

36 *Vide sanctos Apostolos esse mediatores nostros, ut per illos ascēdere possimus ad uerum mediatorem dominum Iesum Christum. Obmutescit ergo hæretice, qui negas sanctos uocari posse aut debere mediatores.*

GLoriosa nobis solennitas 35 illuxit, quam præclari martyres martyrū duces, apostolorum principes, morte clarissima consecrarūt. Isti sunt Petr⁹ & Paulus duo magna luminaria, quos Deus in corpore ecclesiæ suæ cōstituit, quasi geminum lumen oculorum. Hi mihi traditi sunt in magistros & in 36 mediatores, qbus secure me cōmittere possim, qa & notas mihi fecerunt uias uitæ, & mediantibus illis ad illum mediatorē ascendere potero, qui uenit pacificare per sanguinem suum, & quæ in cœlis & quæ in terris sunt, Ille in utraque natura purissimus est, qui peccatum non fecit, nec inuentus dolus in ore eius. Quō ad illum accedere audebo? qui sum supra modum peccans peccator, qui peccaui supra numerum arenæ maris, cum ille purior, & ego impurior esse nō possim? Verendum ne incidam in manus Dei uiuentis, si illi appropinquare uel inhærere præsumpsero, quem á me tanta differentia diuidit, quantum distat inter bonum, & malum propterea dedit mihi Deus homines istos, qui & hoīes essent & peccatores, & maximi peccatores, qui in seipsis, & de seipsis discerent quam lati alijs misereri deberent. Magnorum enim criminum rei, magnis criminibus facile donabunt ueniam, & in qua mensura mensum est eis, remetietur nobis.

Peccauit peccatum grande Petrus apostolus, & fortassis quo grandius nullum est, & tam uelocissime, quam facillime ueniam consecutus est, et sic, ut nihil de singularitate sui primatus amitteret. Sed & Paulus qui in ipsa uiscera nascentis ecclesiæ tam singulariter, quam incomparabiliter grassatus est, per ipsius filij Dei uocem ad fidem adducitur, & pro tantis malis, tantis bonis repletus est, ut uas electionis fieret, ad portandum nomē eius coram gentibus & Regibus & filijs Israel. Vas dignū, & cœlestibus ferculis repletum, de quo & sanus escam, & infirmus accipiat medicinā. Tales decebat humano generi pastores & doctores constitui, qui & dulces essent, & potentes, & nihilominus sapientes. Dulces, ut me blande & misericorditer susciperent, potentes, ut fortiter protegerent, sapientes, ut ad uiam & per uiam ducerent, quæ ducit ad ciuitatem.

Quid Petro dulcius, qui tam dulciter ad se omnes cōuocat peccatores, sicut & actus apostolici, & epistolarum eius series attestatur? Quid illo potentius, cui & terra obediuit, cum mortuos reddidit, & mare sub pedibus eius se calcabile præbuit, qui Simonem magum spiritu oris sui in aere attigit, qui claues regni cœlorum tam singulariter accepit, ut præcedat sententia Petri sententiam cœli? Denique quodcunque ligaueris inquit, super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Quid autem illo sapientius, cui non caro & sanguis reuelauit? Libentissime Paulum sequor, qui præ nimia dulcedine luget eos qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, qui fortior est omni principatu & potestate, sapientiam & medullam sacrorum sensuum, non a primo uel secundo, sed a tertio cœlo largiter asportassit.

37 *Sicut apostolos esse nobis magistros, nō derogat summo Christi magisterio, sic esse nobis mediatores, nullū affert summo mediatori præiudicium.*

Hi sunt magistri 37 nostri, qui a magistro omnium uias uitæ plenius didicerunt, & docent nos usque in hodiernū diē. Quid ergo docuerūt, uel docēt nos Apostoli sancti? Non piscatoriam artem, non cœnofactoriā uel quicquid huiusmodi est, non Platonem legere, nō Aristotelis uersutias in-

uersare, non semper discere & nunquam ad ueritatis scientiam peruenire. Docuerunt me uiuere.

Putas parua res est scire uiuere? Magnum aliqd, imo maximũ est. Non uiuit qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui cæteris inficitur pestibus, quoniam non est hoc uiuere, sed uitã confundere, & appropinquare usq; ad portas mortis. Bonam 38 uitam autem ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare usq; ad mortem. Dicitur uulgo qa qui bene se pascit, bene uiuit, sed mentita est iniquitas sibi, quia non bene uiuit, nisi qui bonum facit.

38 *Nota heretice ex D. Bernardo quid sit bene uiuere.*

Arbitror aũt quod tu qui in congregatione es, bene uiuis, si uiuis ordinabiliter, sociabiliter et humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabiliter, ut in omni cõuersatione tua solicitus sis obseruare uias tuas, & in conspectu Domini, & in cõspectu proximi, cauens & tibi a peccato, & illi a scandalo. Sociabiliter, ut studeas amari, & amare, blandum te, et affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorũ, tam morum, quam corporũ. Humiliter, ut cum hęc omnia feceris, spiritum uanitatis studeas exufflare, qui ex huiusmodi nasci solet, & quantũcunq; illũ senseris, negare oĩno cõsensum. Sic et in patiendo malum, quoniam triplex est, triplicem prouidentiã adhibere te oportet. Est. n. quod a te pateris, quod a proximo, quod a Deo. Primum est austeritas pœnitentiæ, secundum uexatio alienæ malitiæ, tertium flagellum diuinæ correctionis. In eo quod a te pateris, debes uoluntarie sacrificare, quod a proximo, patienter ferre, quod a Deo, sine murmure & cum gratiarum actione sustinere.

Non sic multi filiorũ Adam, qui errauerunt in solitudine in inaquoso. Errauerunt plane, & errant 39 a uia ueritatis, qui in solitudinem superbię recedentes, socialem uitam habere non uolunt, quorum singularitas associari non potest. Sed & inaquosa, quia nullo imbre lachrymarum cõpuncti, in terra sterili & arenti perpetua siccitate morantur. Propterea uiam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, quia inueterati in terra aliena, coinquinati sunt cum mortuis, deputati cũ his qui in inferno sunt. Non erat ita solitarius ille, de quo sanctus Hieremias ait, Bonum est uiro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super se. Illi errauerunt, sed iste sedebit. Semper illi. n. errant corde, iste autẽ non sedet, sed sedebit solitarius, cum habuerit honorẽ singularitatis illius, uidelicet, iudiciarię potestatis insigne, quod sancti in terra possidebunt, cũ lætitia sempiterna erit eis. Quare? Quia leuabit super se, idest cum adolescens esset, & ætatis lubricæ sentiret ardores, senem induit, relinquens qđ erat, assumens quod non erat. Leuabit inquit, se super se, quia non respicit ad se, sed ad illum qui est super se. Sedebit enim, & tacebit, modo etiam a strepitu diabolicarum suggestionum, a strepitu carnalium desideriorũ, a strepitu mundi.

39 *Suggillat hic sanctus religiosos apostatas, quorum plurimi sunt apud nouos hæreticos*

Felix anima quæ linguas istas non exaudit, audiat licet, illa multum felior (si tamen aliqua est) cui penitus non loquuntur. Hæc est sapientia, quã Apostolus loquitur inter perfectos, abscondita in mysterio, quam nemo principum seculi huius cognouit. Sic me apostoli, & uiuere, & conscendere docuerunt. Gratias tibi domine Iesu, qui abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis istis qui te secuti sunt, & relique-

sunt omnia propter nomen tuum.

Est sermo secundus ubi supra.

ITEM DE EISDEM.

SAncti isti quorum solẽnis hodie passio celebratur, multam nobis de se loquendi causam, multam quoque materiam præbuere. Verum ego unum timeo, ne toties audita uerba salutis, uilescere nobis incipiant tanquam uerba. Vilis siquidem & uolatilis res uerbũ hominis, nullius molis, nullius põderis, nullius pretij, nullius soliditatis. Aerem uerberat, unde & uerbum dicitur, & sicut folium quod uento rapitur, effluit, & non est qui consideret.

Nemo uestrum fratres sic accipiat, imo nemo sic despiciat uerbũ Dei. Dico enim uobis, bonum illi fuisset, si non audisset homo ille. Fructus uitę sunt uerba Dei, non folia, & si folia, sed aurea sunt. Proinde non paruipendantur, non pertranseant, non præteruolent. Ipsa quoque colligite fragmenta, ne pereant. Terra.n. quæ sæpius superuenientem susceperit imbrem, & non fecerit fructum, terra reproba est, proxima maledicto. Sic & ea quæ in Euangelio sterilis ficulnea legitur, si postea quam foderit circa eam uineæ cultor, atque miserit stercora, nihilominus sterilis inuenta fuerit, nõne iam securis ad radicem illius arboris est ponenda? Et ego dico uobis, si minus boni in secularibus iuenerit, maiorem in eis dominus habiturus est patientiam, quam in nobis quibus cœlestium consolationum pluuiam uoluntariam segregauit, quibus non sarculus disciplinæ, non paupertatis & uilitatis stercora defuerunt.

An non stercora sunt abominationes Aegyptiorum, quas immolamus Deo nostro? Stercora plane uilia ad aspectum, sed ad fructum utilia. Non refugiat hanc fœditatem, qui fœcunditatem desiderat. Siquidem ex deformi stercorum aceruo qui portatur in agrum, formosus surget aceruus manipulorum, qui reportabitur ex agro. Propterea nõ uilescat uobis uilitas preciosa, sed preciosius cunctis thesauris Ægypti, Christi improperium æstimate. Verũtamen terrenum habentibus sterquilinium, ipsa quoque cœlestis non deest pluuia, quæ est orationũ deuotio, iocunda ruminatio psalmodię, dulcis meditatio, consolatio scripturarum. Denique & hæc ipsa pluuia est, quam accipitis per os meum, si quando de flumine cuius impetus lætificat Dei ciuitatem, & torrente uoluptatis illius aliqua super uos dũ de eis loquimur, stillicidia stillare contingat.

Sed necesse habeo interdum circunfodere, quandoquidem posuerunt me custodem & cultorem in uineis. Heu qui meam non colui nec custodiui. Necesse habeo tamen, dum huc occupo locum, & circunfodere, nonnunquam & apponere stercora. Molestum id qd em, sed dissimulare non audeo, sciens multo amplius securim nocituram, quam sarculum, ignem quam fimũ. Itaque & arguere & increpare interdum necesse est, nec ignoro fimum esse uerbum increpatorium, uerbum improperij, & quod si non excuset necessitas, ipsum quoque minus deceat proferendum.

Sed qd agimus quod hoc fimo & si aliquos impinguari, sed alios plane & lapidari & indurari uidemus? Hinc namque scriptũ est, De stercore boũ lapidabitur piger. An nõ impinguatur, qui increpatus benigne accipit, mãsuete respondet, libenter emendare conatur? Hæc plane salubris & fœcunda impinguatio est, ut corripiat me iustus in misericordia & increpet, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Ex ea siquidem pin-

guedine quam generat oleum peccatoris, abundantius pullulant spinæ & tribuli, Et omnis radix amaritudinis germinat copiosius. Itaque qui in iustorum increpationem misericordiam nominat, satis indicat quemadmodum suscipienda sit, quam benigno animo, quam deuota mente, quantaque ei gratia sit habenda. Sic enim accipientibus nobis, erit impinguatio salubris, non fertilis uitiorum, quemadmodum oleum peccatoris, sed fructus illius, quem secundum Apostolum habemus in sanctificationẽ. Quid autem faciamus tibi opiger, qui ad hanc misericordiam irritaris magis & exasperaris? Nonne bonum fimum sparsi in agro tuo? Vnde ergo lapides habet? Sed tu inimice homo, quoniam qui diligit iniquitatem odit animã suam; tu inquam inimice homo hoc fecisti, qui desidiam tuam non excutere sed excusare pergens, fimum tibi peruertis in lapides, & unde impinguari debueras lapidaris.

Hæc idcirco dicta sunt fratres, ut noueritis quam benigne audiendum sit, quam deuote suscipiendum, qnam solicite conseruandum quicquid ad animarum salutem pertinet, & non sicut uerbum hominum, sed sicut uere est uerbum Dei, siue illud consolatorium, siue commonitorium, siue etiam increpatorium audiatur. Excessi fateor, ipsius propemodum festiuitatis oblitus, sed ut arbitror, non ad insipientiã uobis, si firmiter inhæserint animo quæ audistis.

Et nunc iam de solennitate ipsa uel breuiter aliquid loqui tentemus. Apostolorum Christi festus 40 agitur dies, quibus sanè plurimum à nobis 40
honorem deberi scio. Sed utrum possit aliquis exhiberi, hæsito satis. Nimis enim honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Quid enim? Si in terra adhuc positi, omnia poterant, non quidem in
se sed in Christo, quid non poterunt 41 hodie uiuentes in æterna felicita- 41
te cum ipso? Mortales adhuc & morituri, imperium uitæ & mortis uidebantur habere, solo nimirum uerbo mortificantes uiuos, & mortuos suscitantes, quanto magis nunc, cum honorati sunt nimis, nimis cõfortatus est principatus eorum?

Festus dies Apostolorum agitur.

Quãta nunc possint sancti Apostoli uiuentes cũ domino in æterna felicitate. Nõ ergo sunt mortui, si uiuũt.

Sed quid est fratres? Cum Apostolorum beata hodie memoria celebretur, nunquid natiuitatis seu conuersionis eorum, aut certe uitæ uel miraculorum solennis agitur commemoratio? Non est fratres natiuitatis humanæ solennitas, sicut pauloante beati Ioannis diem natalitium celebrastis. Ille enim nascens honoratur, quia nascitur sanctificatus. Denique in Ioanne solo, celebrior est passione natiuitas, quia & si passus pro Christo est, cum pro iustitia & ueritate occubuit, euidentius tamen natus pro eo est, nimirum homo missus à Deo, qui in hoc natus est, & ad hoc uenit in mundum ut perhiberet testimonium ueritati. Sed neque conuersionem Apostolorum, aut eorum miracula hodie recensemus, sicut cæteris diebus
alijs, alterius quidem conuersio, alterius 42 de carcere liberatio facta 42
per Angelum, festiuis Ecclesiæ gaudijs ad memoriam reuocatur. Mortem specialius ueneratur, qua nihil inter homines humano iudicio plus horretur.

Festiuis Ecclesiæ gaudijs ad memoriã reuocatur cõuersio Pauli, & Petri a uinculis liberatio.

Considerate fratres Ecclesiæ sanctæ iudicium, secundum fidem, non secundum faciem iudicantis. Mortem siquidem Apostolorum in eorum recolit solennitate præcipua. Hodie nimirum Petrus crucifixus est, hodie decollatus est Paulus. Hæc hodiernæ causa festiuitatis, hæc præsentium

materia gaudiorum. In his igitur festum agens diem & lætum, sine dubio spiritum sponsi habet Ecclesia, spiritum Domini, in cuius conspectu sicut habes in Psalmo: Preciosa est mors sanctorum. Quantos enim dum patelentur Apostoli credimus affuisse, qui nequaquam preciosis mortibus illorum inuiderent? Visi sunt enim oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus eorum. Et sic quidem uisi sunt oculis insipientium. Mihi, ait propheta, nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Fratres, amici Dei mori uidentur oculis insipientium, sed in oculis sapientium iudicantur potius obdormire. 43 Denique & Lazarus dormiebat quia amicus erat, & cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini.

43 *Vides quod magis dormientes deberent dici sancti, quã mortui.*

Studeamus fratres uiuere uita iustorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert, ibi nos iudicans, ubi nos inuenerit, omnino necesse est uitæ præsentis finem, futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sic enim si quis duo sibi (ut ita dixerim) cinctoria consuere aut colligare uoluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita uniformiter parat, ne dissideant à seipsis, ita dico uobis, quantumlibet extiterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, uitæ illi spirituali penitus non cohæret, nec caro & sanguis Regnum Dei poterunt possidere. Filij (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis, Nimirũ quod hæc maxime recordatio faciat timoratum, timor expellat peccatum, negligentia non admittat. Hinc & Moyses de quibusdã, Vtinam (ait) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

In quibus utique uerbis tria nobis uideo commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignare posse temporibus, ut æternitati quædam imago reformari uideatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam diiudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritalis est exercitij summa, hæc forma studij spiritalis, ut sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoq; solicite prouideamus. Sobrie & iuste & pie uiuamus in hoc seculo, ait Apostolus, ut uidelicet in præsenti sobrietas obseruetur, ut iusta satisfactione Præterita quæ nobis sine fructu salutis præteriere tempora redimantur, ut pietatis Clypeum, imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ omnia ualet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus, nec aliter nobis prouidere nouissima, nisi ut uniuersa quæ nobis imminere uidentur pericula, sedula nobiscum cogitatione uersantes, discamus de nostra omnino industria, magis B autem de nostris diffidere meritis & soli diuinæ nos protectioni committere, pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum & donum perfectum est cõsummatio felix, & mors preciosa.

B *Quod sancti habeãt merita apud deum, & tamẽ semp diffidere debeant de suis meritis. nõ repugnat Vtrũq; n. ab ipso domino docemur, cũ dicit, uerum cum feceritis hæc omnia, dici-*

Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati, inquit, pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cœlestium, interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum uerbum quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem,

crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat uir sanctus, quid obtinere cupit eis pro quibus oret? Vtinam inquit, saperent & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestius dicat, utinam essent in eis spiritus sapientiæ & intelligentiæ atque consilij.

Vtinam hæc in nobis inueniantur fratres, ut suauiter omnia nostra per sapientiã disponamus, ut intellectu præterita peccata damnemus, ut prouideamus futura consilij. Vtinam sapiamus ad præsentis uitæ moderationem, utinam intelligamus ad præteritæ correptionem, utinam deuota in Deum fide prouideamus, ut felicem habeamus ipso miserãte consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

te, serui inutiles sumus, fecimus quod facere debuimus. Quãdo dicit, cum feceritis hæc omnia docet nos habere merita. Quãdo dicit, serui inutiles sumus, docet nos diffidere de meritis nostris.

ADHVC DE EISDEM PER EVNDEM.

Est serm. xxxj. Vbi supra.

MErito fratres Apostolis sanctis attribuit mater Ecclesia, quod sapientiæ libris legitur. Hi sunt uiri misericordiæ, quorum iustitiæ obliuionem non acceperunt, cum semine eorum permanẽt bona. Sunt enim hi planè uiri misericordiæ, siue quia misericordiam consecuti, siue quia misericordia pleni, seu qa misericorditer à Deo nobis donati sunt.

Et uide quam misericordiam consecuti sunt? Paulum interroga de seipso, uel magis sponte confitentem ausculta. Qui fui blasphemus & persecutor & iniquus, sed misericordiam consecutus sum. Quis enim non audiuit quanta mala fecerit sanctis in Hierusalem? Nec solum in Hierusalem, sed & per totam Iudæam insaniæ ferebatur habenis, ut Christi membra laniaret in terris. Denique hac furia uectus ibat, sed præuentus à gratia est. Ibat spirans minarum & cedis in discipulos Domini, & discipulus Domini factus est, cui ostenderetur quanta eum oporteret pro nomine ipsius pati. Ibat dirum toto corpore uirus exalans, & subito in electionis uas mutatus est, ut iam cor illius eructaret uerbum bonum, uerbum pium, & diceret, Domine quid me uis facere? Hæc utique, hæc mutatio dexteræ excelsi. Merito proinde loquebatur, Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quoniam Dominus Iesus uenit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.

Hoc ergo apud beatum Paulum fiduciæ & consolationis accipite fratres, ut ad Dominum iam conuersos, non nimis cruciet præteritorum conscientia delictorum, sed tantum humiliet uos sicut & ipsum. Ego sum, inquit, minimus Apostolorum, qui non sum dignus uocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam 44 Dei. Ita & nos humiliemur sub potenti manu Dei, & fiduciam habeamus, quia & nos misericordiam consecuti sumus, abluti sumus, sanctificati sumus. Et hoc quidẽ omnibus nobis, quoniam omnes peccauimus, & egemus hac gloria Dei. Verùm apud Beatũ Petrum aliud habeo quod apponam, eo charius, quo rarius, & quo singularius, eo sublimius. Nam peccauit Paulus, sed ignorans fecit in incredulitate sua, Petrus cum cecidit, apertos habebat oculos. Porro ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia.

44 Quãdo Paulus persequutus est Ecclesiam Dei, num p̃sequutus est inuisibilẽ, an uisibilẽ? Dicant hoc parauli.

Eorum siquidem qui peccant antequam Deum nouerint, antequam miserationes eius experti sint, antequam portauerint iugum suaue & onus leue, priusquam deuotionis gratiam & consolationis acceperint spiritus san

cti, eorum inquam copiosa redemptio est, & tales omnes nos fuimus. At eorum qui post conuersionem suam à peccatis & uitijs implicantur, ingrati acceptæ gratiæ, & post missam manum ad aratrum, retro respiciũt, tepidi & carnales facti, aut post agnitam uiam ueritatis retro eunt apostatæ manifesti, eorum 45 utique perpaucos inuenias qui post hęc redeant in gradum pristinum, sed magis in sordibus positi, sordescant adhuc. Super quos Propheta deplorat, Quomodo obscuratum est aurum, inquit, mutatus est color optimus, & qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora? Nec tamen siquis huiusmodi est, desperamus de eo, tantum ut resurgere uelit cito. Quanto enim diutius permanebit, tanto euadet difficilius. Beatus uero qui tenebit, & allidet paruulos Babylonis ad petram. Etenim si creuerint, uix poterunt superari.

45 *Notent hoc Apostatæ nostri temporis.*

Filioli hæc dico ut non peccetis, sed & siquis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, qui potest quod nos minime possumus, tãtum qui cecidit, non adijciat in malum, ut profundius cadat, sed magis ut resurgat; confidens quod nec ei negabitur uenia, si tamen ex corde confiteatur peccata sua. Si enim is de quo loquimur, Petrus post tam graue lapsum ad tãtam redijt eminentiam sanctitatis, quis de cætero desperet, si tantum egredi uoluerit à peccatis? Attẽde quod scriptum est, Egressus foras fleuit amare. In egressu confessionem oris, in amaro fletu compunctionem cordis intellige.

Et attende quod tunc primum recordatus est uerbi quod dixerat Iesus, tunc primum cordi fuit uerbum, quo prædicta fuerat eius infirmitas, cum euanuit præsumpta temeritas. Væ tibi qui post lapsum fortiorem te nobis exhibes. Vt quid tam rigidus es in tuam ipsius pernitiem? Inclinare potius, ut melius erigaris, & perhibeas frangi quod distortum est, ut possit melius solidari. Quid indignaris increpanti gallo? tibi potius indignare. Pluuiam uoluntariam, ait, Psalmista, segregabis Deus hæreditati tuę, infirmata est. Bonę infirmitas, quæ segregatur hæreditati, quæ medicum non repellit. Induratos enim tanquam uas figuli in uirga ferrea conteret, & hæreditas infirmata est, ait, tu uero perfecisti eam.

Audisti certe quam misericordiam cõsecuti sint Apostoli nostri, ut iam nemo ex uobis super peccatis pręteritis ultra quam necesse sit confundatur, in cubili conscientię suæ compunctus. Quid enim forte peccasti in seculo? Nunquid amplius Paulo? Quod si & ipsa in religione, nunquid plus Petro? Attamen illi in toto corde pœnitentiam agentes, non modo salutẽ, sed & sanctitatem consecuti sunt, etiam & salutis ministerium, & magisterium adepti sunt sanctitatis. Et tu ergo fac similes, quoniam propter te scriptura loquitur, Viros illos esse misericordiæ, utiq; propter multam misericordiam 46 quam consequi meruerunt.

46 *Misericordiam consequi meruerunt.*

Potes tamen in hoc uerbo etiam illud non inconuenienter accipere, uiros misericordiæ fuisse Apostolos, id est, plenos misericordia, seu uiros misericordiæ datos Ecclesiæ uniuersę. Scimus enim quod uiri isti nec sibi uixere, nec sibi mortui sunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, magis autem nobis omnibus propter illum. Quantum enim proderit nobis eorum iustitia, quando ipsa quoq; sicut ostensum est, tantum profuere peccata? Pro nobis facit eorum uita, eorum doctrina, etiam & mors ipsa. Etenim in conuersione continentiam, in prædicatione sapientiam, in passione sua patiẽtiam,

tiam, nobis beati Apostoli contulerunt. Quartum usque hodie conferre non cessant, misericordia pleni, quod est sanctarum fructus orationũ. 47 Quamuis & in ipsa eorum uita adhuc inuenias quod annumeres, fiduciã scilicet, quam nobis miraculorum exhibitione præbuerunt. Et quis enumeret quam multa nobis per eos beneficia prouenerũt? Bene ergo de eis scriptura loquitur, quoniam hi sunt uiri misericordiæ. Et addidit, Quorum iustitiæ obliuionem non acceperunt. Vis ut nec tua accipiat obliuionem? A triplici caue periculo, & florebis in æternum ante Dominum. Legis enim, quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Legis, si auerterit se iustus, a iustitia sua, & cætera, omnium iustitiarum eius non recordabor. Legis quibusdam dicendum in iudicio, non noui uos, illis sine dubio qui receperunt mercedem suam. Ergo omnis iustitia tepida, omnis transitoria, omnis uendita, erit in obliuionem coram Deo.

47 *Sancti orant pro nobis in cælo.*

Sed non ita Apostolorum iustitiæ, quod ex eo satis apparet, quod sequitur, cum semine eorum permanent bona. Manẽt enim usque hodie in nobis Apostolorum uestigia, & eorum religio, quia ex Deo est, non potest dissolui. Vestes Israelici populi quadraginta annis in deserto perseuerauerunt integræ, multo magis Apostolorum uestes super iumentum Saluatoris appositæ. Cum semine, inquit, eorum. Quod est semen, quia secutus adiũgit, hæreditas sancta nepotes eorum? Idem profecto & semen sunt, & nepotes.

Meministis credo (scientibus enim legẽ loquor) meministis, inquam, legalis mandati, ut suscitet frater superstes semen fratri defuncto sine semine, Quis sine semine? Singulr ait: ego sum, donec trãseam. Ideoque resurgẽs. Vade, inquit, dic fratribus meis. Ac si dicat, fratres sunt, faciant quod fratres. Ergo per Euangelium ipsi nos genuerunt, nõ tamen sibi, sed Christo, quia per euangelium Christi. Hinc est quod modeste tulit Paulus quosdã eorum dici a quibus geniti fuerant per euãgelium, indignans aduersus eos qui dicebant, Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, ego Apollo, Christi magis omnes & fieri uolens, & dici. Itaque semen Apostolorum sumus per prædicationem, sed per adoptionem & hæreditatem semen Christi & Apostolorum nepotes.

VITA SANCTI ANDREÆ APOSTOLI per D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta,

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

ANDREAS, qui interpretatur uirilis, uel decorus frater Petri, secundũ Ioannẽ primus, iuxta Matthæum a primo secundus. Hic in sortem prædicationis Scythiam, atque Achaiam suscepit. In qua ẽt ciuitate crucis patibulo suspensus occubuit.

ITEM VITA SANCTI ANDREÆ APOSTOLI per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

Est sermo. 133. in opere homiliarum eius.

BEatus Andreas meritò natus hodie creditur, quando non ad præsentem uitam materno est effusus ex utero, sed conceptu 1. fidei martyrij partu, cœlestem nascitur generatus ad gloriam. Quando non eum materna cunabula suscepere uagientem, sed superna triumphantem

1 *Si diuus Andreas die passionis sine quo mi-*

gravit ad dominum, natus eẽ dicitur, quomodo sancti ab hereticis uocari possunt emortui?

secreta receperunt: quando non infirmum lactis pastum genitricis trahit ex pectore, sed pro rege suo deuotissimus miles uirtutis sanguinẽ fudit.

Viuit, quia mortem cœlestis militiæ bellator occidit. Sequitur hic moriendo dominũ æstuans & anhelans, ac toto uirtutis gradu dominicis incumbit hærere uestigijs, nec eum cursus faciat disparem fratri, quem natura similem, uocatio socium, parem gratia ipsa perfecerat. Ad unã uocem domini sicut ille, patrem, patriam, censum reliquit; laboribus, opprobrijs, itineribus, contumelijs, uigilijs, Christi indefesse germani societate donauit: solum est, quod tempore dominicæ passionis fugit, sed neq; hoc impar quia fugit: negare autem si aliquam putatur culpa, non est grauius fugere, quàm negare: sed tacenda sunt alia:

2
Ex cruce Petrus & Andreas conscenderũt in cœlum. Ex cruce sumpserunt præmium & coronã. Quid dicis tu qui negas sanctos habere merita apud Deum?

Æquauit fratres uenia, quos sic discreuerat culpa. Et sequutus ut deuotio perprobauit, quos metus improbauerat antecedens. Nam crucẽ quã refugerant, postea coniunctis uiribus ardenter inuadunt, ut unde reatum sumpserant, inde conscenderent 2 cœlum, inde prẹmium sumerent, & coronam. Petrus nanq; crucem, arborem conscendit Andreas: ut qui Christo compati gestiebant, in semetipsis figuram, formamq; ipsius exprimerent passionis: & redempti ligno consummarentur ad palmam. Sic Andreas noster, & si cedit ordini, prẹmio tamen non cedit & labori.

est sermo habitus in uigilia sancti Andreæ apostoli.

ITEM DE SANCTO ANDREA APOSTOlo per D. Bernardum Abbatem Clareuallensem.

3
Ecce ieiunia ante præcipua sãctorum festa.

SAnctorum festa præcipua patrum sanxit authoritas uotiuis præueniẽnda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeq; eas quæ maxime sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorũ. Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui, nec nisi a ꝓpria reprehensione laudes incidit alienas. Quod si etiam iustus trepidat solicitus præuenire eum qui ipsas quoq; paratas est iustitias iudicare, quid agimus nos, quorum interim iudicata non fuerint & tecta peccata? Timendum ualde est, ne forte manifesta inueniantur prẹcedentia ad iudicium. Si nec iustus sine molestia, & uerecundia quadam ad sanctorũ ꝓsumit accedere laudes, quanto magis peccator, in cuius ore non est laus speciosa, timeat semper necesse est uocem illam, quare tu enarras iustitias meas, siue illam, Amice quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem? Beati proinde qui stolam suam, dico autem gloriam conscientiæ suæ soliciti sunt omni tempore conseruare immaculatam, semper splendidam exhibere. Sed quia pauci sunt, qui sic omni custodia seruent cor suum, pauciores autem, Si tamen uel pauciores, qui in omni sanctimonia seruent illud, necesse est frequenti abstinentia maculas diluere subintrantes, præcipue cum præcipua quælibet solennitas aduenerit celebranda. Non modo tamen præparatio est ad proximam celebritatem obseruatio præmissa ieiunij, est & ammonitio quædam eruditioq; non parua. Discimus ex hoc ipso quẹnam uera sit uia festiuitatis æternẹ. Quid est enim quod ieiunijs solennia præuenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos intro-

ire in regnum Dei? Indignus 4 quippe solenni lætitia est, qui statutam ui
giliæ abstinentiam nõ obseruat. Planè inquam si renuis affligere animam
tuam in uigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festina. Est au
tem uniuersum præsentis pœnitẽtiæ tempus, uigilia quædam solennitatis,
magni & æterni sabbati quod præstolamur. Nec causaberis uigiliam lon
giorem, si æternitatem festiuitatis attendas. Licet enim habere præpara-
tionem soleant solennia diurna diurnam, illam cum æterna sit, non exigit
tamen æternam. Sed quo nos rapit iocundior illius memoria felicitatis?
Hoc enim nomine & sæpius & forte dignius, nominatur illa festiuitas. Re
deundum nobis est ad id quod præ manibus est.

Nota hæretice, qui derides ieiunare & abstinere iuxta præceptum ecclesiæ in uigilijs sanctorum.

Hodierni itaq; ieiunij & eius (quam præstolamur) solennitatis & læti-
tiæ causa est beata passio Andreę apostoli. Dignum est enim ut si cum eo
pendere non possumus cum eo uel ieiunemus. Nam 5 & ipsum cum bi-
duo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo uel
in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, si-
mul afflicti ieiunio, ut miserante Deo etiam coronę participes simus, & in
pręsenti quoque spiritualium socij gaudiorum. Quomodo enim non exul-
temus in memoria triumphi eius, quem in ipsa sui pręsentia supplicij tam
uehementer nouimus exultasse? An non erit lęta festiuitas, ubi & crux ipsa
plena est gaudio? Si quidem & festiuum solemus nominare quod lętum
est, & crux a cruciatu utique dicitur, aut certe cruciatus a cruce.

Beatus Andreas biduo pendens in cruce ieiunauit.

Quanta proinde exultatione uniuersę terrę celebrãdum tantę nouitatis
miraculum, tam magnificum opus diuinę uirtutis. Andreas homo erat si-
milis nobis, passibilis, & tam uehementi ardore spiritus, crucem sitiebat,
tam inaudita a seculis gaudio tripudiabat, cum paratum sibi eminus pati
bulum conspexisset: O crux, inquit, diu desiderata, & iam concupiscenti
animo præparata. Securus & gaudens uenio ad te, ita ut & tu exultans su
scipias me. Videtis quia non se capit præ magnitudine gaudij? Ita, inquit,
tu & tu exultans. Ergo ne tanta est exultatio, ut exultet & ipsa crux, nec lę
ti quicquam habeat, sed totũ lætitiæ sit? Aut quis dicat minus contra con
suetudinem, supra rationẽ, ultra naturam, crucifixum exultare quam cru-
cem. Illi sensum lætitiæ natura negauit, huic si quid præualet, gaudiũ om-
ne exterminat, ingeritq; dolorem.

Amator ait, tuus semper fui, & desideraui amplecti te. Fratres ignis ui
brans est, non lingua loquens, & si lingua, certe ignea est. Carbones sunt
ignis illius, quem de excelso Christus miserat in ossibus eis. Atque utinam
desolatorij nobis sint, cõsumentes, & exurentes quicquid in nobis est car
nalis affectionis: Quales enim scintillæ sunt istæ: aut a quanto interiori in-
cendio micant? Planè beate Andrea granum sinapis est fides 6 tua, quæ
tam insperatum ubi teri cœpit, cœpit ex se proferre feruorem. Quid si pau
loamplius terreretur? Quis feruorem illum animus, quis uerba illa sustine
re posset auditus? Dum enim minus minaretur egeas, adhuc granum sina
pis despicabile uidebatur. Integrum erat, nesciebamus quid intus lateret.
Dominus, inquit, me misit ad istam prouinciam, in qua nõ paruum ei popu-
lum acqsiui. Accedat cõminationis pistillum, longe iam acrius sapiet. Cõ-
stantiusq; loquetur. Terrendum eum putat Egeas, crucis supplicium mini
tans, sed non est ita. Accenditur magis in hoc uerbo, et libere clamat, Ego
si patibulum crucis expauescerem, crucis gloriam non prædicarem.

Fides sancti Andreæ non fuit illa nuda hæreticorum, sed uiua illa christianorum, quæ per charitatem bonorũ operũ ferax erat.

At ubi paratum sibi lignũ intuitus est, ex hoc iam planè totus ignescens applaudebat, & blandiebatur illi amatæ suæ, officiosissime salutabat, deuotissime suscipiebat, magnifice attolebat eam, & in ipsius præconio gloriabatur, clamans magis affectione, quam uoce. Salue crux preciosa quæ decorem & pulchritudinem de membris Dominicis accepisti. Salue crux quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata. Merito proinde crucis amatorem uenerantur quicunque sunt serui crucis, sed ab his ampliorem iure deuotionem exigit, qui specialius proposuerunt tollere crucem suam. Vobis hoc, & de nobis dico fratres mei, qui non surda aure audistis illam euangelicam tubam, Qui non baiulat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus: Parati estote totam animi diligentiam huic adhibere solẽnitati, 7 & corde magno celebrare eam, quia magnus omnino consolationis pariter & exhortationis thesaurus uobis repositus est in ea, si fuerit qui fodiat et scrutetur.

7 *Solemnitas sancti Andreæ, quam etiam supra inter præcipua festa recensuit.*

ADHVC DE EODEM PER D. BERNARDVM.

Est sermo primus in die festiuitatis eiusdẽ

Celebrantes hodie gloriosum beati Andreæ triumphum, in uerbis gratiæ quæ procedebant de ore eius exultauimus, & delectati sumus. Neque enim locus poterat esse tristitiæ, ubi tam uehementer lætabatur & ipse. Nemo ex nobis compassus est sic patienti, nemo ausus est plangere exultantem. Alioquin & nobis ipse non incongrue dicere poterat, quod Saluator crucem baiulans sequentibus se & lugentibus ait, Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uos ipsas flete.

Denique cum duceretur ipse beatus Andreas ad crucem populus qui sanctum & iustum dolebat iniuste damnari, ꝓhibere uoluit ne puniretur, sed magis ipse instantissima prece prohibuit eos, ne non coronaretur, imo ne non pateretur. Desiderabat siquidem dissolui & cum Christo esse, sed in cruce quam semper amauerat. Desiderabat regnum intrare, sed per patibulum. Quid enim dicit illi amatæ suæ? Per te, inquit, me recipiat, qui per te me redemit. Ergo si diligimus eum, congaudemus ei, non solum quia coronatus, sed & quia crucifixus, quia desiderium animæ eius tribuit ei Dominus, & posuit in capite eius coronam de lapide precioso.

Veruntamen dum cõgratulamur ei, quod diu desideratæ crucis frui meruerit amplexu, mirum ualde est, si non ipsum eius miramur gaudium cui congratulamur. Dum enim noctis huius uigilias 8 celebrantes in uerbis tantæ exultationis cantando delectaremur, putas non fuit in nobis, qui secum cogitaret, & diceret, quid sibi uult hæc, aut unde tam noua lætitia? Certe & crux preciosa est, & crux amari potest, & crux habet exultationem. Ita est fratres mei. Si fuerit qui colligat, semp lignum crucis uitam germinat, fructificat iocunditatem, oleum lætitiæ stillat, balsamum sudat spiritualium charismatum. Non est syluestris arbor, lignum uitę est apprehendentibus eam. Arbor fructifera arbor, salutifera est, alioquin qũo dominicam occuparet terram? Illam dicam preciosissimam glebam, cui clauo ꝑ est infixa radicibus. Si non esset hęc preciosior cunctis, fructuosior uniuersis, nunquam illo plantaretur in horto, nec illam permitteretur uineam occupare. Deinde quid mirum si cruci suauitatem dedit, qui dedit & igni? Aut qũo crux iudicatur insipida, ubi dulce sapit & flamma? Quid. n. sapiebat

8 *Celebrabat D. Bernardus uigilias noctis sancti Andreæ, et cum monachis suis cãtabat uerba exultationis illius. Et utrũque horum contra hæreticorum insanias.*

Laurentio

Laurentio ignis cum irrideret carnifices, iudicem subsannaret?

Quid nos ad ista dicemus fratres, quod non sapit etiam nobis quæ pro Christo est tribulatio, nec gustamus & nos manna absconditum? Sic enim uictus esset omnino diabolus, nec haberet penitus quid auferret. Sufficeret nobis hoc unum aduersus duplicem malitiam inimici. Habet quippe nequissimus ille laqueos, habet & iacula, utpote callidissimus uenator hominum, solum sitiens sanguinem animarum. Alios telis appetit malitiosæ cuiuslibet suggestionis, & in eis uulnerat multos, quorum tenuis est patientia. Alios uoluptatibus irretire laborat. & in his multitudinem copiosam eorum quæ in terra repunt, aut uolitant iuxta eum. Sit ergo gaudium in tribulatione, & iam non habet malignus unde alliciat. Liberati sumus a laqueo uenantium, pariter & a uerbo aspero. Nihil enim proficit inimicus in eo quem crux Christi delectat, si carnalem suggesserit delectationem, & filius iniquitatis non apponat nocere ei. Si ad exasperandum animum eius quamlibet immittere tentauerit amaritudinem. Non curat delitias qui ieiunio pascitur, multo minus murmurare pro eo potest, in quo etiam delectatur, planè altissimum posuit refugium suum, ubi nec muscipula inimici timenda sit, nec sagitta, imo uero mundus piscis est, squamas pariter & penulas habens. Porro sicut frustra iacitur rhete ante oculos pēnatorum, sic frustra iacitur telum in squamas concharum.

Fortis quippe est ut mors, non patientia aut spes, sed dilectio. Non timor aut ratio, sed spiritus fortitudinis est. Dicit patientia, sic oportet fieri, quia timore urgetur. Dicit uoluntas bona, sic expedit, & sic agendum est, quia spei attrahitur ratione. Charitas uero quæ inflammatur a spiritu, neque sic oportet dicit, neque sic expedit, sed sic uolo, inquit, sic cupio, sic desidero uehementer. Videtis quanta sublimitas, uidetis quanta securitas, quantaque suauitas charitatis? Felix anima quæ ad hunc charitatis peruenerit statum, nec sanè desperandum nobis, quandoquidem eius qui ad hūc peruenirit gradum, ob hoc maxime memoria celebratur, ut 9 ipsius & inuocemus auxilium, & prouocemur exemplo. Plus dico, & ex nobis nonnullos uidere mihi uideor in hoc gradu. Si dicis beatum Andream Apostolum esse, nec posse te qui pusillus es, eius sequi uestigia, pudeat uel eos qui tecum sunt, non imitari. Nemo repente fit summus, ascendendo non uolando apprehenditur summitas scalæ. Ascendamus igitur uelut duobus quibusdam pedibus, meditatione & 10 oratione. Meditatio siquidem docet, quid desit, oratio ne desit, obtinet. Illa uiam ostendit, ista deducit. Meditatione denique agnoscimus imminentia nobis pericula, oratione euadimus, præstante nobis Domino nostro Iesu Christo.

9 Sāctorū in charitate decedētiū et inuocamus auxilium, & prouocamur exemplo.

10 Oratione et Meditatione quasi duobus quibusdam pedibus ascendimus ad dominum.

ADHUC DE EODEM SANCTO APOSTOLO per D. Bernardum Abbatem.

Est sermo. 2. in loco ubi supra.

BEati Andreæ Apostoli Solennitas hodie celebratur, quam si pia sollicitudine perscrutemur, multa inueniemus in ea quæ ædificent animas 11 nostras. In ipso siquidē conuersionis suæ initio magnum nobis perfectæ obedientiæ præstat exemplum. Quod quidem Christianis omnibus necessarium, nobis tamen est charius amplectendum, qui nimirum specialius ex ipsa professione nostra, tenemur obedientiæ debitores.

11 Vide q̄d nō sine causa celebrātur in Ecclesia sanctorū solēnitates.

Sapiens nummularius est, imo ipsa sapientia, cui necesse habemus reddere hunc obedientiæ nummum, nec suscipiet eum nisi, & integer inueniatur, & sine aliqua falsitate. Nam si discutimus, si dijudicamus, & in hoc quidem præcepto obedimus, sed non in illo tractus est nummus, non suscipiet eum
12 Christus, a quo nimirum tenemur nummi integri debitores. Omnes enim obedientiam simpliciter & sine ulla exceptione promisimus.

Tpe et D. Bernardi Monachi pstabāt suis superioribus obedientiā simpliciter, & sine ulla exceptione.

Quod si quis obediat quidem, sed simulatorie, & ad oculum murmuret, aut in abscondito, falsus est nummus eius, plumbum habet non argentum, & iniquitas sedet super talentum plumbi. Dolose agit, sed in conspectu Dei, quoniam Deus non irridetur. Vis audire perfectæ obedientiæ formam? Vidit Dominus (ait Euangelista) Petrum & Andream mittentes rhete in mare & ait illis: Venite post me faciam uos fieri piscatores hominum. faciam, inquit, de piscatoribus piscatores, imo prædicatores. At illi continuo nihil dijudicantes aut hæsitantes, non soliciti unde uiuerent, non considerantes quonam modo rudes homines, & sine literis prædicatores fieri possent, nihil denique interrogantes, sine omni mora relictis rhetibus & naui secuti sunt eum. Agnoscite fratres, quoniam propter uos scripta sunt hæc, propter uos singulis annis in Ecclesia recitantur, ut discentes ueræ obedientiæ formam, castigetis corda uestra in obedientia charitatis. Hæc nimirum est, quæ sola commendat obedientiæ nummum, hoc illius argentum est probatum atque purgatum. Sola est Charitas quæ obediētiam gratam facit, & acceptabilem Deo. Hilarem quippe datorem diligit Deus; & item. Si tradidero, inquit, corpus meum ita ut ardeam, charitatē autem non habeam, nihil mihi prodest.

Vultis ut de ipsa quoque beati huius Apostoli passione quam nimirum hodie celebramus, loquamur aliquid ad laudem Christi, & ędificationem uestram? Audistis certe cum peruenisset beatus Andræas ad locum ubi crux parata erat, quomodo confortatus sit in domino, & per spiritum quem una cum cæteris Apostolis in igneis linguis acceperat, uerba uere ignea loqueretur. Videns ergo paratam eminus crucem, nequaquam (ut exigere uidetur mortalis infirmitas) facies eius expalluit, nequaquam sanguis eius gelatus est, non stetere comæ, aut uox faucibus hæsit, non contremuit corpus, nec mens turbata est, non recessit (ut assolet) intellectus. Ex abundantia cordis os locutum est, & charitas quæ feruebat in corde, quasi scintillas quasdam ardentissimas emittebat in uoce. Quid enim beatus Andreas cum sibi paratam, ut dixi, crucem eminus cerneret, loquebatur? O crux (inquit) diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens uenio ad te, ita ut & tu exultans suscipias me discipulum eius qui pependit in te, quia amator tuus semper fui, & desideraui amplecti te.

Obsecro fratres, homo est qui loquitur hæc, an non est homo sed angelus, aut noua aliqua creatura? Homo planè, similis nobis, passibilis, nam passibilem eum passio ipsa testatur, qua appropinquante tam lætabundus exultat. Vnde ergo in homine noua hæc exultatio, & lætitia hactenus inaudita? Vnde in tanta fragilitate, tanta constantia? Vnde in homine, tam spiritualis mens, tam feruens charitas, animus tam robustus? Absit ut a seipso tantam ei credamus inesse uirtutem. Donum perfectum est, descēdens a patre luminum, ab eo utique qui facit mirabilia magna solus. Planè

spiritus erat dilectissimi, qui adiuuabat infirmitatem eius, per quē diffundebatur in corde ipsius fortis charitas ut mors, imo & fortior morte. Cuius o si & nos participes inueniamur.

Ecce enim molestus est nobis pœnitentiæ labor, corporis afflictio grauis, abstinentia onerosa, in uigilijs dormitat anima nostra præ tedio, non ob aliud sanè, quam propter inopiam spiritus. Ipse enim si adesset, adiuuaret sine dubio infirmitatem nostram, & sicut beato Andreæ crucem & mortem ipsam, sic nobis quoque laborem & pœnitentiam nostram faceret non solum non molestam, sed etiam desiderabilem, atque omnino delectabilem esse: spiritus enim meus (ait Dominus, super mel dulcis, ita ut ne ipsa quidem dulcedini eius præualere queat, amarissima licet mortis amaritudo. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit esse dulcissimam? Quæ resistere possit asperitas unctioni illi, quæ mortem quoque facit suauissimam? Cum dederit, ait, dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini. Quam molestiam non expellit gaudium illud, quod mortem quoque ipsam facit esse lætissimam? Quæramus hunc spiritum fratres, tota solicitudine operam demus, ut mereamur habere hunc spiritum, imo ut quem iam habemus, abundantius habeamus. Quicunque enim spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nos autem non accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Testimonium pręsentiæ eius præbent opera ipsa salutis & uitæ, quæ nullatenus agere possemus, nisi spiritus qui uiuificat, spiritus Saluatoris adesset. Quæramus igitur ut dona sua multiplicet Deus in nobis, & spiritum suum augeat, qui iam primitias dedit. Nullum 13 enim omnino præsentiæ eius certius testimonium est, quam desiderium gratiæ amplioris, quoniam ipse dicit, Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.

13 *Dat ꝑ hoc ꝓbabile testurā præsentiæ spiritus sancti non autē certitudinem fidei.*

Sed fortasse multorum nobis conscientiæ iam respōdent. Desideramus hunc quidem spiritum qui sic adiuuet infirmitatem nostram, sed inuenire non possumus. Et ego A dico: propterea non inuenitis, quia non quæritis, propterea non accipitis, quia non petitis. Petitis & non accipitis, eo quod negligenter petatis. Nihil enim aliud expectat, nihil aliud quærit Deus, nisi ut sedule, & cum desiderio requiratur, Denique quando negabit petentibus, qui etiam non petentes prouocat, & hortatur ut petant? Si uos, inquit, cum sitis mali, nostis bona data dare filijs uestris, quanto magis pater uester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? Petite ergo charissimi, petite sine intermissione, petite sine hęsitatione, in omnibus operibus uestris dulcissimi semper huius, ac suauissimi spiritus præsentiam & auxilium inuocate.

A *Vides quod spiritus sanctus non datur nisi quærentibus & petētibus? Quod intellige post primam spiritus. Sancti gratuitam nobis a deo factam oblationem.*

Et nos enim fratres cum beato Andrea necesse habemus tollere crucē nostram, imo cum 14 eo quem & ipse secutus est Domino Saluatore. Inde enim sic lętabatur, inde sic exultabat, quod non solum pro eo, sed etiam cum eo mori uideretur, & complantari similitudini mortis eius, ut compatiens etiam conregnaret. Cum quo ut simul crucifigamur & nos; attentius auribus cordis audiamus uocem dicentis. Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me. Ac si dicat. Qui me desiderat, se despiciat, qui uult facere uoluntatem meam, discat frangere suam. Sed continuo bella insurgunt, armantur protinus aduersum nos

14 *Quid hic dicis Heretice. qui nihil pati uis cū Christo, & nullas huius mundi tribulationes sustinere cum illo, ut ei conregnes? An ne ita fecit beatus Andreas?*

inimici. Et nos armemur contra, imitemur arma Regis nostri, ut tollamus & nos crucem nostram, in qua de inimicis omnibus triumphemus. Audi enim quid Psalmista promiserit, imo spiritussanctus per os eius. Scuto, inquit, circundabit te ueritas eius, haud dubium quin altissimi. De eo siquidē loquebatur, sicut manifeste indicant ipsius psalmi præcedentia uerba. Ad quid fratres scuto circundamur, nisi quia nos undique bella circundant? Denique quid causæ sit ut te scuto circundet, attende. Scuto, inquit, circundabit te ueritas eius. Ad quid enim? Non timebis, inquit, a timore nocturno. A sagitta uolante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Vides ne quam necesse sit ut scuto circundet te ueritas, quem sic hostium tela circundant? Ab inferiori enim parte timor nocturnus insurgit, a sinistris sagitta uolat in die, a dextris perambulat negotium tenebrosum, & ut nihil sit uacuum, a superiori parte dæmonium meridianum insurgit. Nos autem miseri & miserabiles, uicinis tot serpentibus, & igneis telis undique uolantibus, insurgentibus inimicis, nihilominus perniciosa securitate & negligentia dormitamus, torpemus ocio, 15 uanitatibus & scurrilitatibus indulgemus, tam pigri ad spiritualia exercitia, ac si iam pax sit & securitas, & non sit militia uita hominis super terrā.

15
I nunc Haeretice, & gloriare te in Xp̄m credere, & hoc sufficere tibi ut securus uiuas de aeterna beatitudine.

16
O sancte dei, quid nos tantum hortaris ut simus soliciti & circunspecti, ut cum timore & tremore nostrā salutem operemur, cum sufficiat nobis credere firmiter, & certo statuere remissa esse nobis peccata p Christum, & consequuturos nos p illum regnum cœlorum, ut dicunt nostri tpis dogmatistæ? An sunt illi impostores & pseudo prophetæ qui iuxta domini sententiam, in uestibus ouiū ad nos ueniunt?

Hoc est dico uobis charissimi, quod me uehementius terret, quod omnino timoris acerbissimi gladio transuerberat animam, quod inter tanta pericula minus timorati, minus exercitati, minus quam necesse sit soliciti uideamur. Siquidem unum e duobus hæc ipsa negligentia nostra probat, aut omnino traditos nos hostibus & nescire, aut si inter hęc conseruamur, ei qui tuetur nos ingratos nimirum inueniri. Quorum utrunque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea 16 obsecro uos dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia peruigil, & instantia eorum maligna, qua tam seduli, tam soliciti sunt in nostram perditionem, nos quoque solicitos faciat, & circunspectos, ut in timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

Ecce enim in cruce salus nostra, tantum 17 ut ei utiliter inhæreamus. Verbum crucis (ait Apostolus) pereuntibus quidem stultitia, his qui salui fiunt, idest nobis uirtus Dei est. Ipsa est scutum quo circundamur, ut eius quatuor cornua quadrifaria hostium tela repellant. Sit ergo inferius cornu contra timorem nocturnum, id est, aduersus pusillanimitatem, quæ de carnis afflictione procedit, ut id quod sub nobis est, corpus castigare uiriliter studeamus, ac subijcere seruituti. Si quis uero nobis in faciem maledicit, si quis aperte mala suadere conatur, in die uolat sagitta, & a sinistris est sinistro nihilominus cornu crucis excipienda. Quod si adulatur, si quasi cōsulentis animo uenenum propinat fraternæ detractionis, & odium seminare conatur, si denique iniquum aliquid tanquam iustum persuadere tentat, a dextris est mihi iste, sed Iudas est, osculo me prodit, & dextro cornu crucis negotium perambulans in tenebris necesse est propulsari. Sed ecce dæmonium meridianum superbiæ scilicet, spiritus, qui nimirum in splendore maiori uirtutum acrius insurgere solet. Hæc autem quam perniciosa sit, sæpius uobis intimare curamus, initium quippe omnis peccati, & causa totius perditionis superbia est. Propterea quisquis es, qui salutem tuam operari studes, aduersus hanc super caput tuum cornu crucis habere, memento ut non eleueris in superbiam, non exaltetur cor tuum, non ambules in magnis,

17
Vide Haeretice qd̄ nō sufficit nobis ad salutem dominum Iesum fuisse p nobis crucifixū, nisi etiā nos cruci eius inhæreamus. Et uide etiā modū quo id fiat p D. Bernardum hic expressum.

magnis, neq; in mirabilibus super te, sed tela ea quæ de sublimi ueniunt, supereminens capiti tuo cornu crucis excipiat. Sanè hoc solum est, cui salutis pariter & regni titulus inscribitur. quia solus qui se humiliat, saluari & exaltari meretur.

Iam ut breuiter repetam, quatuor hæc cornua sunt, continentia, patientia, prudẽtia, & humilitas. Felix anima quæ in hac cruce gloriatᷓ, & triumphat, tãtum ut perseueret in ea, & nullis ualeat tentationibus dejici. Oret igitur quisquis in hac cruce est, oret cum beato Andrea dominum & magistrum suum, ne patiatur eum de cruce deponi. Quid enim malignus ille non audeat, quid non præsumat impius attentare? Quod Egeę manibus de discipulo, hoc Iudæorũ linguis facere cogitauerat, & de magistro. In utroq; tamen sera pœnitentia ductus, uictus & confusus abscessit. Vtinam habeat similiter & a nobis, eo uincente, qui & in se, & in discipulo triumphauit. Faciat ipse ut mereamur & nos in hac nostra qualiacũq; 18 cruce pœnitentię, quam pro ipsius nomine culimus, feliciter consummari, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

18 *Ego crucem pænitentiæ quæ ultra fidem requiritur pro consequenda salute.*

VITA SANCTI PHILIPPI APOSTOLI
Per D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur i libro eiusdem de patribus noui testamenti.

PHILIPPVS, qui interpretatur os lampadis, a Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri, Gallis prædicat Christum, Barbaras gentes uicinasq; tenebris, & tumenti Oceano coniunctas, ad scientiæ lucem fideiq; portum deducit. Deinde in Hierapoli urbe Phrygię prouinciæ crucifixus, lapidatusq; occubuit: Erectoq; sepulchro sepultus est. Cadauer simul cum filiabus suis ibidem requiescit, cuius natalis est calendis Maij.

VITA SANCTI BARTHOLOMEI APOSTOLI per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

BARTHOLOMEVS Apostolus nomen ex Syra lingua suscepit. Interpretatur filius suspendentis aquas. Lychaoniam in sortem prędicationis accepit, atq; Euangelium iuxta Matthęum apud Indos in eorum linguam conuertit. Ad ultimum, in Albano maioris Armeniæ urbe, uiuens a Barbaris decoriatus est; Sicq; terrę conditus. Cuius natalitium .8. calendas Septembris creditur.

VITA SANCTI IACOBI MAIORIS APOSTOLI per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

IACOBVS, qui interpretatur supplantator, filius Zebedei, frater Ioannis, quartus in ordine duodecim, tribubus quæ sunt in dispersione gentium, atque Hispaniæ, & Occidentalibus locis Euangelium prædicauit, & in occasu mundi luce prædicationis effulsit. Hic in Marmarica Achaiæ ab Herode Tetrarcha gladio cæsus occubuit, ibidémque sepultus.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

VITA SANCTI IOANNIS APOSTOLI ET Euangelistæ per D. Isidorum Epm Ispalẽsem scripta.

IOANNES, qui interpretatur gratia, Apostolus & Euangelista, filius Zebedei, frater Iacobi, uirgo electus 1 a Domino, atque inter cæteros Magis dilectus. Qui etiam super pectus magistri recubans, Euangelij sui fluenta de ipso sacro Dominici pectoris fonte potauit, & quasi unus de Paradisi fluminibus, uerbi Dei gratiam in toto terrarum orbe diffudit. Quique in loco Christi, Christo iubente, successit, dum suscipiens matrem magistri discipulus, etiam ipse pro Christo alter quodãmodo derelictus est filius. Hic dum Euangelium Christi in Asia prædicaret, a Domitiano Cæsare in insula Pathmos metallo relegatur. Vbi etiã positus, Apocalypsim scripsit. Interfecto autem a senatu Domitiano, ab exilio resolutus rediit Ephesum, ibique ob hæreticorum refutandas uersutias efflagitatus ab Asiæ Episcopis, Euangelium nouissimus ædidit. Cuius quidem inter alias uirtutes magnitudo signorum hæc fuit. Mutauit in aurum syluestres frondium uirgas, littoreaque saxa in gemmas. Item gemmarum fragmina in propriam reformauit naturam. Viduam quoque precatu populi suscitauit, & rediuiuum iuuenis corpus, reuocata anima, reparauit. Bibens lætiferum haustum, non solum euasit periculum, sed eodem prostratos poculo in uitæ reparauit statum. Hic autem anno septuagesimoseptimo post passionem domini Saluatoris, sub Traiano principe, longo iam uetustatis senio fessus, cum diem transmigrationis suę imminere sibi sentiret, iussisse fertur, & effodi sibi sepulchrum, atque inde uale fratribus dicens, facta oratione, uiuens tumulum introiuit, deinde in eo tanquam in lectulo requieuit. Vnde accidit, ut quidam eum uiuere asserant, nec mortuum in sepulchro, sed dormientem iacere contendant. Maxime pro eo quod illic terra sensim ab imo scaturiens, ad superficiem sepulchri conscendat, & quasi flatu quiescentis deorsum ad superiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Ephesum sexto calendas Ianuarias.

1 Tu qui dicis episcopos & sacerdotes debere esse coniugatos, uides ne quomodo Ioannes uirgo electus a domino, & ob id inter cæteros magis dilectus, hanc tuam dementiam confutet?

ITEM DE EODEM BEATO IOANNE Apostolo ex Diuo Dionysio Areopagita.

Hæc epistola habetur in libro Mikropresbytikon folio. 29.

IOANNI THEOLOGO ET APOSTOLO & Euangelistæ in Pathmos insula relegato Dionysius.

SAluto te sacram animam dilectissime, & est mihi istud ad te prę multis peculiarius. Exulta dilectissime ueraciter ei qui uere amabilis ac desiderabilis & diligibilis est, nimium dilecte. Quid mirum si Christus uera loquitur, & iniqui discipulos ciuitatibus pellunt? Illi ipsi sibi quę merentur profecto tribuentes, dum a sanctis scelesti dirimũtur atque recedunt, uisibilia ueraciter inuisibilium manifestæ imagines sunt. Neque enim in seculis futurus auctor erit Deus iustarum ab se separationum, sed ij qui prorsus se a Deo sequestrarũt, quemadmodum & alios cernimus hic iam Dei consortio & familiaritate beatos, quia cum sint ueritatis amatores, ab affectu omni materialium rerum longissime secedunt, & in omni libertate malorum omnium, & amore diuino bonorum uniuersorũ pacem diligũt

& sanctificationem, atque ex præsenti uita futuræ primitias sumũt. inter homines angelico more conuersati, cum omni tranquillitate animi ac denominatione Dei & sanctitate & uirtutibus reliquis.

Et te quidem non adeo insanus sum ut arbitrer aliquid pati, imo & passiones corporis hac tantum in parte sentire credo, ut eas solum diiudices. Cæterum qui te iniurijs impetunt, & exilio relegare se euangelij solem putant non recte, eos iure culpans, cupio his omissis quæ in seipsos peragũt, ad bonum conuertantur, & ad se attrahendo, fiant participes luminis.

Nos aũt nulla procella, nulla aduersitas priuabit Ioannis clarissimo radio, id quidem consecuturos memoria ac renouatione tuę uerissimę Theologię. Post paululum uero (dicam n. & si audax dictu uideatur) tibi charissima societate iungemur. Ero aũt prorsus dignior cui fides habeat, si (quæ tibi præcognita sunt) quæ ex Deo didici, hæc loquar, quod scilicet & ex Pathmi custodia dimittendus es liber, & in Asiaticam terram reuersurus, illisque peragas boni Dei imitationes, easque posteris trades.

ITEM DE BEATO IOANNE APOSTOLO & Euangelista per D. Ambrosium Episcopum.

Habetur in fine libri tertij eiusdem de uirginibus.

Viuificet uos ô uirgines Petrus, qui & pro uidua interuenit, quanto magis pro uirgine? Qui diutius uiduas flere non passus, motus earum lachrymis, suscitauit altricem. Viuificet uos Paulus, qui uos præcepit honorari, qui ait: Bonum est si sic maneant sicut & ego. Honore prouocat, magisterio docet, inuitat exemplo. Viuificet ille, qui relictis suis omnibus secutus est dominum, secutus est Petrus, secutus est Ioannes.

Vide quid piscator etiam iste profecerit, dum 2 in mari lucrum suum quærit, uitam inuenit oium. Lembum deseruit, Deum repperit. Scalmum reliquit, uerbum inuenit. Lina laxauit, fidem uinxit. Plicauit retia, homines eleuauit. Mare spreuit, cœlum acquisiuit. Hic ergo piscator, dum ipse turbato agitatur salo, mobili mentes statione mutantes fundauit in petra.

2 Ecce quomodo paupertas euangelica requirit omnium rerũ actualem desertionẽ, quãdo id apprehẽditur magis Deo placere, sicut uidemus Ioannem & alios apostolos uoluntarie, & non necessario fecisse.

Astruamus igitur piscatoris artem frequẽtius, ut plenius de uirtute credamus. Fuerit minister ignobilis, ut sit Euangelista nobilior. Paupertate egens, ut uirtute locupletior. Vilis ad honorem uidetur, sed preciosus ad fidem. Quanto minus creditur piscatori, tanto amplius creditur, quia non sua, sed diuina sunt quæ locutus est. Obsequitur plebeia conditio, expectationem aufert sapiẽtiæ secularis, opinionem auget sapientiæ spiritalis. Qui legem non didicit, & ultra legem loquitur, ab eo accipit, a quo ipsa lex uenit. Quę tam repentina dignitas? Piscatores duo in monte domini uni latori legis, executori alteri conferuntur.

Videte qualis iste piscator sit, Moyses quidem terrena omnia & mundanę sapiẽtię altitudinem supergressus, usque ad cœlum & sydera prudentia mentis ascendit. Piscatoris istius mens non nubibus caligatur, nõ temporibus includitur, non mysterijs naturæ cœlestis excluditur, sed omnem corporalem materiam supergressa, uerbum apud Deum uidit, & qđ uerbum ipsum Deus esset aspexit. Nec obtutu carnis in Petro infirmata trepidauit, sed Dei filium etiam in homine deprehendit, ut assumptio corporis ad ius diuinitatis assumentis ascita, in nomen transiret auctoris. Et Moyses quidem cum dicit: Et dixit Deus, & fecit Deus, patrem filiumque signa-

nit. Sed ille non ignorabat, ergo adhuc ignorabam. Deque post legẽ populus errauit, post Euãgelium credidit. Magna in diuersis uirtutibus Dei gratia. In illo quia mundum descripsit, in isto quia mundum ignorauit.

Habetur in sermone eius de sanctis martyribus inter Pascha et Pentecosten.

ADHVC DE EODEM SANCTO APOstolo Ioanne per eundem D. Ambrosium Epm.

SEd fortasse quis dicet? Sepulchra clausa sunt, monumenta cõstricta, quemadmodum prodire exinde potuerũt? Vt taceamus, quia omnia possibilia sunt Deo, & clausis tumuli penetralibus possit spirituale corpus educere, ut hæc omnia prætermittam; Ioannis tamen Apostoli habemus exemplum, quem tumulus susceptum claudere potuit, custodire non potuit. Nam depositũ corpus perdidit, non assumpsit. Hinc enim clausis tumuli foribus gratia resurrectionis sublatus est, ut constaret sepultura, & non inueniretur sepultus. Denique cum sacerdotes adorandi causa corpus inquirerent, reserato aditu tumulus non potuit reddere quem suscepit.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

VITA SANCTI THOMÆ APOSTOLI per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

THOMAS, qui interpretatur abyssus Christi, Didimus græce nominatus, & iuxta latinam linguam, Christi geminus, ac similis Saluatoris, audiendo incredulus, uidendo fidelis. Hic Euangelium prædicauit Partis, Medis, Persis, Hircanisq́;, ac Bactrianis, & Indis, tenens Orientalem plagam, & interna gentium penetrans. Ibiq́; prædicationem suam usq; ad titulũ suæ passionis perducens, lanceis transfixus occubuit. In Calamina Indiæ ciuitate sepultus est cum honore.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

VITA MATTHÆI APOSTOLI ET Euangelistæ per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

MATTÆVS, qui interpretatur donatus, apostolus & euangelista, qui etiam ex tribu sua Leui sumpsit cognomen. Ex publicano a Christo electus est, & in apostolatum translatus. Primum quidem in Iudæa euangelizat, postmodum in Macedonia prędicans, requiescit in uno ex montibus Parthorum.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

VITA SANCTI IACOBI MINORIS APOstoli per D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

IACOBVS Alphei Episcopus Hierosolymorum, primus cognomento iustus, sororis matris Domini filius, unde & Domini frater uocatus est, homo lucis, operarius ueritatis, tãtæq́; etiam sanctitatis, ut fimbriam uestimenti eius certatim cuperent attingere populi. Hic duodecim tribubus, quę sunt in dispersione gentium epistolam scribit. Qui dum in Hierusalem Christum Dei filium prędicaret, de templo a Iudæis præci-

pitatus, lapidibus opprimitur, ibiq; iuxta templum humatus est. Quem Iosephus tantæ sanctitatis perhibet, ut propter eius necem Hierosolyma credatur esse diruta.

VITA SANCTI IVDÆ APOSTOLI PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in lib. eiusdem de patribus noui Testamenti.

IVDAS Iacobi frater, qui interpretatur confessor, in Mesopotamia, atque in interioribus Ponti euangelizans, feras, & indomitas gentes, quasi belluarum naturas, sancto dogmate mitigat, & fidei Dñicę subiugat. sepultus est in Ericho urbe Armeniæ Quinto Calendas Nouẽbris.

VITA SANCTI SIMONIS APOSTOLI PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in lib. eiusdem de patribus noui Testamenti.

SIMON Zelotes, qui interpretatur Zelus, qui prius dictus est Chananæus, zelo Domini feruens, par Petro in cognomento, & similis in honore, accepit principatum Ægypti, & post Iacobum iustum cathedram tenuit Pontificalem in Hierusalem. Hic post annos centum uiginti meruit sub Traiano per Crucem sustinere martyrĳ passionem. Iacet in Bosphoro.

Hi fuerunt discipuli Christi, prædicatores fidei, & doctores gentium. Qui dum omnes unum sunt, singuli tamen eorum, proprĳs, certisq; locis in mundo ad prædicandum sortes acceperunt. Petrus nanque Romam accepit, Andreas Achaiam, Iacobus Hispaniam, Thomas Indiam, Ioannes Asiam, Matthæus Macedoniam, Philippus Galileam, Bartholomeus Lychaoniam, Simon Zelotes Ægyptum, Mathias Iudæam, Iacobus frater Domini Hierusalem, Iudas, qui & Tadæus, Mesopotamiam, atque pontum. Paulo autem cum cæteris Apostolis nulla sors propria traditur, quia in omnibus gentibus magister & prædicator eligitur. Nam sicut Petro & reliquis circuncisionis Apostolatus est datus, ita & Paulo præputĳ in gentibus. Hic autem septem Ecclesĳs, & tribus euangelizat discipulis.

VITA SANCTI MATHIÆ APOSTOLI PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in lib. eiusdem de patribus noui Testamenti.

MATHIAS de septuagintaduobus discipulis unus, pro Iuda Scariothis duodecimus inter Apostolos subrogatur, electus sorte, & solus sine cognomine. Cui data ꝑdicatio Euangelĳ, in Iudæa fuit.

VITA SANCTI BARNABÆ PER D. ISIDOrum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in lib. eiusdem de patribus noui Testamenti.

BARNABAS, qui & Ioseph, natione Cypriæ ciuitatis, a Cyro Rege persarum conditæ, cum Paulo ante in gẽtibus Apostolatum adeptus, deinde propter Ioannem discipulum, qui etiam cognomento Marcus appellatus est, seiunctus a Paulo, nihilominus Euangelicæ prędicationis iniunctum sibi opus exercuit.

Habetur in lib. eiusdem de patribus nouum Testamenti.

VITA SANCTI LVCÆ EVANGELISTÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

LVCAS Euangelista, & Apostolicæ conscriptor historiæ, natione Syrus, arte medicus, Græco eloquio eruditus, quem plerique tradunt fuisse proselytum, & Hebræas literas ignorasse. Hic fuit Pauli discipulus, & indiuiduus peregrinationis eius comes. Quique ab ineunte pueritia castissimus fuit, & discipulus Apostolorum effectus, Euangelicæ prædicationis opus exercuit. Obijt autem septuagesimo & quarto uitę suę anno: sepultusque est in Bithinia. Cuius quidem ossa, regnante Constantio, Constantinopolim sunt translata.

Habetur in lib. eiusdem de patribus noui Testamenti.

VITA SANCTI MARCI EVANGELISTÆ PER D. Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

MARCVS Euangelista secundus Petri discipulus, eiusq; in Baptismate filius. Cuius quidem Euangelium nonnulli dictatum a Petro Romæ ferunt. Hic ne ad sacerdotium promoueretur, abscidisse sibi pollicem fertur. Primus tamen Alexandriæ cathedram tenuit; primusq; Ecclesiam Ægyptiorum fundauit. Tantisq; doctrinæ & continentiæ florens uirtutibus claruit, ut omnes discipuli Christi, eius imitationem sequerentur. Mortuus est autem octauo Neronis anno, placida quoque quiete sepultus.

Est li.iiij. eiusdem de uita cõtemplatiua et supplicũ dei cultorũ.

VITA CHRISTIANORVM IN ALEXANDRIA sub disciplina D. Marci agentium, per Philonem Iudæum descripta Andrea Frusio Gallo Interpræte.

POstquam disserui de Essæis, qui studio & labore magno actiuam uitam coluerunt, ijsq; per omneis, aut plurimas certè parteis (ut tolerabilius quid dicam) inter se discrepantibus, continuo de illis etiam, qui contemplationem sunt amplexi, ut ordinem subsequar tractatus, quæ ad eos spectant relaturus sum, nihil de meo adijciens locupletandę rei causa. (Quod poetis & oratoribus insignium factorum penuria laborantibus fieri consuetum est) Sed citra omnem artis fucum ueritatem ipsam comprehendens: ad quam profectò pro dignitate exprimendam, quiuis alioqui disertissimus animum (sat scio) planè desponderit. Luctandum nihilominus & confligendum est. Non enim decet quantancunq; uirorum talium uirtutem silentium illis imponere, qui nihil boni honestiq; taceri æquum existimant.

1 Pie lector ne credas quæ hoc in li. de suis Iudæis asserit Philo, illis & nõ potius ueteribus nostris Christianis cõuenire, qui

Philosophorum itaque horum 1 institutum ex ipsa protinus elucet nomenclatura. Nãque Therapeutæ & Therapeutides proprie uocantur; siue ob id, quia medicandi artem profitentur uulgari longè potiorem: cum hæc corpora duntaxat curet, illa animas potissimum grauibus, & medelam ægrè admittentibus morbis oppressas, ut quos uoluptates, concupiscentiæ, tristitiæ, cupiditates, uæcordiæ, iniustitiæ, & reliqua perturbationum uitiorumq; propè immedicabilium cohors suscitarunt. Siue quo-

niam a natura & sacris legibus edocti colunt supremum illud ens, quod bono melius, uno sincerius, & unitate ipsa antiquius existit.

His igitur quosnam ex omnibus religionis titulo gloriantibus conferre par est? Non eos sanè qui elementa uenerantur, terram, aquam, aerem, & ignem aliter ab aliis cognominata. Vtputà ignem ἥφαιστον appellant, ab incendendo ni fallor: Aerem ἥραν, quòd altè leuetur ac feratur: Aquam ποσειδῶνα ob eius potum: Terram denique δήμητραν ut omnium matrem tam plantarum quàm animalium. Atqui mera sunt commenta Sophistarum isthæc nomina, neque elementa ipsa aliud sunt quàm inanimata materies, omni ex se motione carens; & ad suscipiendas quaslibet formas, figuras, & qualitates artifici subiecta. An eos qui perfectiora colunt naturæ opera, Solem, Lunam, aut planetas cœteros, uel stellas fixas: uel cœlum quoque & mundum uniuersum? Verùm & hęc quoque non ex se ipsis, sed ab opifice quodam peritissimo sunt facta. Quid? annē quos nonnulli uocant Semideos? nisi hoc potius sit cachinno dignum. Etenim quo pacto idem sit mortalis simul, atque immortalis? Vt omittam quòd talium generatio uituperium fugere non possit, utpote referta incontinentia iuuenili, quam absurde nimis audent affingere beatis diuinisque potestatibus: quasi cœlites ipsi fœminas mortales amore insano appetierint, cum passionis sint expertes: ac fœlicissimi. Num postremo eos, qui statuas & imagines adorant, substantiam habentes de lapidibus & lignis planè antea informibus, donec nunc nuper, Fabrorum manibus a concreta mole dispescerentur? Quarum etiam fratres seu cognatæ partes in uasa cesserunt ferendis aquis balnearibus aut pedibus lauandis apta: uel in alia ignobiliora quæuis ad usus tenebris magis quam luci proprios inseruientia.

in principio nascentis Ecclesiæ floruerunt primitias spiritus habentes. Vide pro nostra hac sententia D. Hiero. de Viris Illustribus, nec nō in pluribus Epistolis ubi de moribus Monachorū tractat. Vide Eusebiū li. ij. Ecclesiasticæ Historiæ. c. xvi. et xvij. Vide etiam Epiphanium in fine sui Panarij. Item Aug. in lib. de Moribus Ecclesiæ contra Manichæos. Denique Cassianum in lib. de Institutis Monachorū.

Porrò de ritibus Aegyptiorum ne meminisse quidem honestum est: quippe qui bruta quoque animantia euexerunt ad diuinos cultus, nec mansueta solùm, sed etiam immitissima ex singulis fermè generibus quæ sub orbe lunæ continentur. Vtputa e terrestribus leonem, ex aquatilibus Crocodilum eiusdem plagæ indigenam. Ex aeriis Miluum, & Aegyptiacam quoque Ibin. Cum interim ea cernerent gigni, nutrimento egere, insatiabilia & plena excrementis esse, euibrare uirus, homines uorare: morbis præterea uariis esse obnoxia, & morte corrumpi non naturali solùm, sed etiam sæpe uiolenta. Adorant nihilominus homines natura mites animalia immitia & inciturabilia, rationales irrationalia, diuinæ affinitatis consortes ne bestiis quidem nonnullis conferenda, principes ac domini obedientiam & seruitutem sibi ex naturæ lege debentia. Sed isti cum & gentem suam, & externos sibi consuescentes repleant tam pudenda superstitione, sinantur ut expertos cultus insanabilesque & uisu priuati sensuum omnium maximè necessario: uisu, inquam, non corporis sed animæ ipsius, quo solo uerum & falsum a se inuicem dignoscuntur.

Hoc autem eximium cultorum genus, quod studio uidendi assiduè incumbit, supremi entis gaudeat contemplatione; ac solem sensibilem transcendat, nec deserat unquam hunc ordinem, per quem ad fœlicitatis culmen deducitur. Qui ergo ad cultum accedunt, nec patriæ consuetudine, nec cuiusquam suasu aut exhortatione impulsi, sed planè cœlico amore sursum rapti, in mystarum Bacchi, & Corybantum morem diuino quodam feruore & impetu aguntur, donec conspiciant, quod optant. Deinde præ

ingenti uitæ immortalis ac beatæ desyderio; perinde ut si reputent se mortali uita iam defunctos: facultates suas liberis uel aliis genere coniunctis ante successionis tempus: uel, si illi desint, socijs & amicis ultro derelinquunt. Hos enim conuenit cum Plutum ad manum habeant uisu prædi-tum, cœcum illum alterum hominibus cedere, intellectu adhuc cœcutientibus. Anaxagoram Græci & Democritum celebrant, quòd philosophiæ impleti desyderio, in pascuis ouium suas opes constituerint. Laudo sanè & ego uiros ita factos pecunijs superiores. Quanto uerò præstantiores sunt hi, qui quæ possidebant neutiquam pascendis pecoribus, sed hominum uel propinquorum uel amicorum leuandis necessitatibus; egenisque ditandis liberaliter impenderunt? Inconsultum enim est illorum, quos adeò Græcia miratur, ne dicam insanum factum: horum uerò sobrium omnino, & exacta quadam prudentia excussum. Eia obsecro, quidnam aliud facere hostes solent, quàm incendijs immissis, sectisq; arboribus aduersariorum fines deuastare, ut rerum necessariarū penuria oppressi, uictas porrigant manus? Idem profecto Democritus & eum sequētes agunt in suos ipsorum consanguineos, non aliter quàm si manu sua egestatem pauperiemq; illis conficerent, licet non hostili animo fortasse, at certè quatenus alienæ utilitati erogatis bonis non consulunt.

2 Vide si Euangelica paupertas est spōtanea & nō necessaria rerum omnium abdicatio.

Longè haud dubie hi præeminent & uirtute, & laude: qui ad Philosophiæ studia non minus interim feruentes, præposita insuper contemptui magnificentia, facultates suas potius elargiuntur quàm indigne consumāt; ut eadem opera tum alios iuuent, tam seipsos: dum alijs quidem abundantiam rerum parant, sibi uerò studiorum commoditatem. Pecuniarū enim ac possessionum curæ tempus perdunt, cui parcere operæ preciū est. Quoniam iuxta Hippocratis dictum, uita breuis est, & ars longa. Id, quod innuere mihi uidetur & Homerus in Iliade per hos uersus,

Mysii ubi fortes celebresq; habitant Equimulgi
Lac inopes comedunt, nec iustior altera gens est.

Eò quòd studium parandæ rei, auaritiam, iniustitiam, & inæqualitatem parit; oppositum uerò iustitiam matrem æqualitatis, intra cuius terminos naturæ opulentia consistit, alteram longè antecellens (quod ad fœliciter uiuendum spectat) in opinionibus uanis collocatam.

Posteaquam igitur sese à facultatibus abstraxerunt, nulla inescandi deinceps illecebra fugam capessunt, ne oculo quidem post tergum reflexo: iussis ualere fratribus, liberis, parentibus, uxoribus; cognatorum, amicorum & sodalium turbis cum patria ipsa in qua geniti eductiq; sunt, quia uiolentius nihil est ad trahendum ac decipiendum, quàm familiaris consuetudo. Non autem in aliam ciuitatem migrant, ut faciunt infœlices & mali serui, qui se à possidentibus uendi postulantes, mutatis subinde dominis libertatem sibi nunquam parant. Siquidem nulla non ciuitas quantumuis bene instituta, tumultibus atque obturbationibus plena est, tam multis, ut ferre nequeat uir semel sapientiæ addictus. Quamobrem suas illi habitationes procul à mœnibus deligunt, in hortis, uel locis agrestioribus solitudinem sectantes, non quòd ferinam quandam uitam, ut hominū osores, agere proponant; sed quia dissimilium morum conuersationes, inutiles sibi & nociuas esse intelligunt.

In multis itaq; uniuersæ terræ partibus sparsum esse hoc religiosorum genus,

genus, cùm deceret tum Græciam, tum Barbaras quoque nationes perfecti boni cōsortes esse. Abūdat nihilominus in Ægypto per loca singula quæ pascua uocantur, præcipue circa Alexandriam. Et ab optimis quibusque ex omni plaga coloniæ deduci solent; uelut in patriam cultorum ad secessum quendam commodissimum super mariæ paludem situm, in colle leni admodum atque opportuno, tum propter habitationis securitatem, quam uillæ & pagi circumiacentes præbent; tum propter aeris temperiem, quam saluberrimam efficiunt auræ partim tenues ex palude mare influente, partim crassiores è pelago uicino assiduè, surgentes ac simul permixtæ. Domus eò conuenientium structura sanèque leui ac uili constant pro gemina tecti necessitate, ut nimij æstus & frigoris iniuriam ꝓpulsent. Eædem præterea domus nec propinquæ sunt inter se, ut urbanæ solent, quoniam uicina contubernia studiosis solitudinis turbulēnta & molesta sunt. Nec rursus tam procul distant a se inuicem, quominùs iucundissimo optatæ societatis amplexu frui possint, & mutuam sibi opem ferre, si quis hostium contingeret incursus.

Habet unusquisque sacram ædiculam Semnêiam, & monasterium appellatam, in qua honestæ sanctæque uitæ mysteria peragunt: non cibum, non potum, aut aliud quicquam usui corporis necessarium eò inferentes, sed leges tantum & oracula prophetarum, & hymnos, & alia huiuscemodi, per quæ doctrina simul & pietas augescunt, ac perficiuntur. Memoriā Dei tam iugem tenent, ut per somnia quoque sola diuinarum uirtutum imaginatio ipsis obuersetur. Vnde & plerique inter dormiendum uelut per insomnium accepta enunciant præclara dogmata sacræ philosophiæ. Bis orare 3 Deum solent per dies singulos mane & uesperi. Nam in ortu Solis faustum diem petunt, ac uerè faustum, ut menteis scilicet impleantur lumine cœlesti. In occasu uerò, ut sublata sensuum & sensilium rerum importunitate, anima intra concilij sui curiam recepta, ueritatem rectè inuestiget. Porrò spatium illud temporis, quod a mane ad uesperam usque intercedit, totum insumitur in piam exercitationē. Versantes enim sacras literas, more a patribus accepto philosophantur per allegorias, cum persuasum habeant literæ ipsius interpretationes signa esse rerum occultarū, quæ arcanis quibusdam sensis declarent. Neque desunt apud eos antiquorum uirorum scripta, qui primi fuerunt huius instituti duces, & monumenta pleraque formam allegoriarum hoc genus exhibentia reliquerunt, quibus tanquam exemplaribus utentes posteri, eundem disciplinæ modum obseruant. Nec uacant solùm contemplationi, sed cantica 4 etiam, & hymnos in Dei laudem uarijs metrorum & modulationum generibus cōpositos, uenustis insuper rythmis & notis quibusdam necessarijs describūt.

3 *Ecce quām antiquus in ecclesia orationis usus.*

4 *Canticorum & hymnorum usus etiam a principio nascentis ecclesiæ fuit.*

Per sex hebdomadæ dies in dictis monasterijs seorsum morantur singuli & solitarij secum philosophantur; nec limen exeunt, nec intus abditi per speculam ullam foras prospiciunt. Septimo autem die uelut in collegium congressi, ordine consident pro sua quisque ætate, cum habitu decenti, intra quem manus tenent, dexteram inter pectus & mentum positam, sinistram reductam ad latus. Tunc prodiens unus in medium, qui cæteris senior & dogmatum peritior habetur, mira uultus & uocis grauitate, cum magna item mentis solertia disserit: haud sane ut Rhetores uel sophistæ nostræ tempestatis, dicendi acrimoniam ostentant: sed exactam potius uim

sententiarum perscrutans atque enucleans, quæ non solùm insideat extremis auribus: uerùm etiam per auditum in animũ penetret, ac tenaciter inhæreat. Reliqui omnes cum silentio auscultant, & dictorum commendationem oculorum uel capitis nutibus dicenti solum significant. Porrò cõmune illud monasterium in quod septimo quoque die cõcurrunt, duplicem habet ambitum distinctum, unum ad uirorum, alterum ad mulierum proprios consessus. Nam docentem audiunt unà etiam mulieres, utpote eiusdem zeli atque instituti consortes. At paries utrunque dirimens habitaculum, tribus tantum uel quatuor cubitis supra pauimentum instar propugnaculi erectus est. Reliquum spatium ad tectum usque apertum relinquitur, duabus fortsitan de caussis, tum ut conueniens naturæ muliebri pudor conseruetur; tum ut ex congrua loci dispositione, facile illæ percipiant uocem disserentis, nulla media obstructione præpeditam.

5 Vide sanctorum antiquorum patrum temperantiam. Necnon uictus tenuitatem, ac delitiosorum ciborum abstinentiam.

Temperantiam primum num in anima collocant, ueluti fundamentũ, quo iacto uirtutes cæteras superextruunt. 5 Cibum uel potum ante Solis occubitum offerre nefas est: quia luce dignam existimant philosophicam suam exercitationem, caligine uerò potius omnem corporis necessitatem. quapropter totum illi diem, huic modicam duntaxat noctis portionẽ assignãt. Nonnulli, quibus altius infixum est discendi desyderiũ, triduũ transigunt, alimenti prorsus immemores. Alij etiam tanquam a sapientia splendido & amplo doctrinæ conuiuio excepti, tantam sentiũt oblectationem, tantisque delitijs fruuntur; ut duplum sustineant ieiunij tempus, et uix semel intra sex dierum spatium necessarium gustent cibum, perinde ac si (quod de cicadis fertur) aere uesci assuerint, & lãtus ipse, (ut arbitror) facilem tolleratu reddat inediam. Septimum A uerò diem omnino sacrum, festũ, ac celebrem censentes, singulari hoc honore dignantur, ut in eo post curam animæ impensam, corpora tãdem ut iumenta curent, remissa aliquãtisper laborum continuitate. Nihil edunt magno sumptu uel studio paratum, sed frugalem panem, & obsonij loco sales: quos, siqui sunt inuictu delicatiores, unà cum hyssopo conditos sumunt. Aquam bibunt haustam ex fluentis. Eo pacto esuriem & sitim, quas natura generi mortalium tanquam dominas imposuit, nihil blandientes, sed ea solùm citra quæ uita non subsistit, porrigentes, demulcent. Iccirco tantummodo edunt ac bibunt, ut famem et sitim sedent: satietatem ut insidiosum tam animi, quàm corporis hostem auersantur. Ad hæc cum duplex sit genus tegumenti: uestis scilicet & domus, diximus de domo quod sit ornamenti expers, nulloque ferme negocio ad solum usum necessarium constructa. Vestis 6 similiter est simplicissima, quæ ab æstu & frigore tutari illos possit. Nimirum hyeme palliũ uillosum & crassum, Æstate tunica subtilis. Et (ut in summa dicam) student in omnibus a fastu esse immunes, ut qui probè sciant superbiæ uitium a falso, humilitatis uirtutem a uero sumere principium. Verũ insuper & falsum tanquam fontes esse. Ex hoc. n. species malorũ tot diuersæ; ex illo bonorũ humanorũ diuinorumque omnium affluentiæ deriuant.

A Vides obseruationem diei dominicæ statim in initio ecclesiæ.

6 Vide etiam uestitus simplicitatem & uilitatem.

Libet hîc celebriores quoque eorundem congressus, & morem conuersandi in conuiuijs suis hilariorem recensere, atque opponere quæ alij agitare solent conuiuia. Quippe qui postquam mero se ingurgitarint, quasi non uinũ bibant, sed potius turbulentum & furiosum quiddam, aut aliud grauius naturalis rationis alienationem passi, uociferantur & rabiem ostendunt,

ut solent immanes bestiæ: necnon cominus insurgentes mutuis impetunt se morsibus; & nares, auriculas, digitos, aliasq́ corporis parteis mordicus præsectas deglutiunt, ita ut facere uerum uideantur id, quod de Cyclope & socijs Vlyssis fabulosum narratur a poeta. illum membra hominum, ut panis frusta deuorasse. Atqui uel Cyclope isti sunt crudeliores, cum is suspectos sibi hostes ulcisci uellet: hi autem in socios & amicos sęuiant, nec raro in cognatos, uiolatis communis mensæ & familiaris conuictus legibus atq; inducijs. Qua, in re gymnicorum certaminum specimen peruersum præbent, quorum honestam exercitationem, ueluti legitimum numisma præcidentes, non athletæ, sed athlij rectius, idest infelices, appellandi sunt. Nam quæ illi sobrij in stadijs, spectantibus Græciæ populis & aduenis, interdiu uictoriæ gratia & coronarũ, quæ uictoribus olympicis decerni, cum multa gerunt solertia: Isti adulterina imagine repræsentant in conuiuio, per tenebras nocturnas ebrij, bacchantes, sine arte, & praue cum ingenti dedecore, iniuria & calamitate illorum qui talia sustinent. Quod si non aliquis uelut certaminis præfectus, interuentu suo compescuerit, in maiorem rapti licentiam, ad internectionem usq; pugnãt, cœdentes simul & cadentes. Neq; enim leuiora auferunt quàm inferunt, aut disponunt. In quod peccati periculiq́ genus temere incurrunt, quicunque hoc modo (ut ait comicus) non in proximorum tãtùm, sed in suam quoq; ipsorum perniciem uinum bibere non dubitant. Hic fit, ut qui pauloante incolumes amiciq́ inter se ad conuiuium accesserunt; haud multo post inde mutuli atq; inimici discedant, & aliqui aduocatorum ac iudicum, alij chirurgorum medicorumq́ ope indigeant. Cæterum ex compotoribus qui uidentur moderatiores, non aliter quam si mandragora intemperata essent poti, obiecto sinistro cubito, ceruicem oblique inuersam fulcientes, & in calices ipsos crapulam eructantes profundo somno ita comprimuntur, ut nihil penitus uel animaduertant, uel audiant, qui unicum habere sensum putandi sint maximè omnium seruilem, nempe gustum. Noui etiam nonnullos, qui uino ad summum iam pectus imbuti, antequam penitus demersi sepultiq́ sint, futuram postridie compotationem largitis symbolis præconcinnant, quasi præsentis lætitiæ partem esse ducant speratã denuo ebrietatem. Qui uiuere pergunt in hunc modum, ij domum & familiam suam perdunt: atque parentibus, uxoribus, patriæ, sibiq́ ipsis inimici existunt, Luxu enim diffluens & perdita uita uniuersis parat nocumentũ.

Sed laudabit fortasse quispiam, eam quæ nunc eminentior apparet conuiuiorum rationem, desyderio adductus Italicæ illius magnificentię ac demallicici, quam Græci barbariq́ passim æmulantes, magnas faciunt apparatus ostentationis potius, quàm epulationis gratia. Vtputa triclinia & lectulos alios dispositos in orbem ex ebore, uel testudine, uel preciosiore quoq; materia constructos; additis plerumq́ gemmarum incrustamentis. Strata item alia purpurea cum auro intexto, alia tincta succo floris, & ad uisus lenocinium, omni colorum genere uariegata. Pocula ferme innumera iuxta singulas species in seriem expansa. Adde Cyathos, phialas, calices & alia uasa diuersi generis, miro torni ac sculpturæ artificio ab industrijs uiris elaborata, ut quæ ab authore Thericlia dicuntur. Serui adsunt tum formæ, tum cultu uenustissimi, nec tam ad ministerium (ut conijcere est) quam ad oblectationem intuentium producti. Pueri ex ijs pincernæ

rum munere funguntur: adulti satellitum, loti omnes atque expoliti. Facies etiam sculpturis, & picturis quibusdam insignitas habent, capillos concinnè implexos & constrictos; nam uel promissos ferunt, uel non tonsos omnino. Vel eos solum qui a fronte sunt, ita ut a suprema parte exequati omnes, figuram lineę circularis absolutam reddant. Tunicas induti sunt arachnæis telis tenuitate conferendas, & candidissimas; Zonisq́; succinctas, ut pars anterior infra genu, posterior paululũ infra poplites sit demissa. Vtranque rursum partem crispis complicationum rugis collectam cõstrictamq́; iuxta tunicularum connexionem ex transuerso sinu suspensam tenentes, & concauis laterum partibus latius distensis custodiæ præsidẽt, obseruantq́; siquid imperetur. Alij adolescentes sunt prima barbæ lanugine efflorescentes, qui pauloante ab impudicis hominibus in delicijs habiti fuerant, & ad obsequia indigna nimio studio exercitati. Ex his opinio paratur opulentiæ, etiam inopibus, ut norunt utentes. cum reuera insignem boni honestiq́; arguant inscitiam. Accedunt obsoniorum, cupediarumq;, & condimentorum miræ uarietates, quibus pręparandis coci aliíque lautitiarum artifices miscere insudant; nec solum (quod ex usu foret) gustum suauitate, sed uisum etiam uenustate delectandum curant. Septem eò uel plures importantur mensæ, omnibus refertæ epulis: quas terra, mare, fluuij & aer producunt. nullum non electum, nullum non obesum ex animalibus, piscibus & uolucribus esitandis. nullum non, quo magis gulam conciliet, opipare conditum. quasi hoc studij debeant, nequa omnino escarum, saporumq; species in rerum natura remaneat immunis. Postremæ tandem mensæ aduениunt, omni fructuum genere onustæ, præter illas, quæ inter ludos & post cœnam sicut commessationes, ut quæ epideipnides appellantur. Auferũtur autem uacuæ paropsides, adeò inexplebiles sunt conuiuæ, se mergorum more ingurgitantes; ut qui carnium nonnullas ad intima usque ossa uorant: alias detruncantes, laniantesque relinquunt semesas. Vbi demum nausea cibi oborta est, uentribus ad fauces usque oppletis, tanquam adhuc uacui ex gulæ desiderio, licet de esu iam desperent, ceruice nihilominus circumacta copiam, lautitiamque ferculorum oculis, nidorem uerò naribus apprehensant. Postremo uisu quoq; & olfactu plenè satiatis, cæteros hortantur ad uescendum, tam conuiuij apparatum, q̃ exhibentis magnificentiam laudantes.

Sed quorsum prolixa istæc narratio? Vt nimirum hominibus uitam agẽtibus honestiorem, & quæ dicta sunt damnantibus, magis adhuc effringerem, siquid superest istiusmodi affectuum, quos minui quàm fieri potest maximè operæpretium est: cum procliue sit nonnullis optare res neutiquã sanè optabiles famem & sitim cum luxu cibi ac potus in conuiuijs istis usitato. Porrò ex priscis Græciæ conuiuijs, duo potissimum celebria & insignia memorantur, quibus & Socrates ipse interfuit. Vnum Calliæ, quando coronato Autolyco propter uictoriam & epinicia factum est epulum solenne. Alterum fuit Agathonis. Quæ quidem duo memoriæ prodenda censuerunt uiri tum moribus, tam doctrina uerè philosophi Xenophon & Plato, uel ea de causa quod posteros crederent exemplum inde accepturos esse studiosæ conuersationis in conuiuijs præstandæ. Verum si ea quoque cum his, quæ nostris istis uitæ contemplatiuæ amatoribus propria sunt, contulerimus, pro risu erunt. Vtrunque igitur uoluptuarium est: huma

nius tamen quod scribit Xenophon, ubi ad sunt fœminæ tibicines, saltatores, Histriones, mirifici; ueluti præstigiatores, & scurriles poetæ, salsa gratiosaq; dicteria magnæ sibi gloriæ ducentes: & alia quædam ad hilariorẽ animi remissionem spectantia. Platonicum uerò, fermè totum de amore est, nec eo solùm, quo uiri fœminæq; insaniunt inter se, quod genus concupiscentiæ naturæ legibus inseruit. Sed quo etiam masculi in masculos sola ætate differentes, fœde exardescunt. Siquid autem in illo de amore & uenere cœleste occurrit dictum, id solùm ad honestæ cuiusdam ciuilitatis prætextum adscitum fuit. Nam maximam sermonis partem sibi uendicat amor ille communis & tritus, qui uirilis fortitudinis uirtutem humanæ uitæ & bello, & pace imprimis conducibilem de medio tollens, muliebrem ingerit imbecillitatem, & effœminatos reddit uiros ipsos, quos omnibus ad robur conferentibus exercitijs conflictari oportet. Pueritiam etiam corrumpit, quam in amasiæ conditionem subinducit: cuius itidem amatores afficit grauissimis damnis corporum, animorum atque facultatum. Necesse est enim impuri hominis istiusmodi mentem quidem ad nequitias tales penitus intensam, in ijs solùm perspicacem esse, & ad reliqua omnia seu priuata seu communia negotia cœcutire, Vtpoteà concupiscentia obcœcatam. Corpus uerò curis laboribusq; nimijs, si præsertim uota non succedant, tanquam liquefactum contabescere. Ipsas etiam facultates duplici ex causa imminui, ob incuriam scilicet, & impensam. Aliud præterea inde nascitur maius & publicum malum, quòd urbium solitudinem, & optimi omnium generis humani sterilitatem moliuntur: & sicut imperiti agricolæ pro gleboso campo seminant arenosas uel saxosas terras, aut aspera quæuis loca, quæ non solùm nihil germinare ualent, sed etiam semẽtem perdunt. Sileo interim fabularum figmenta, & homines illos bicorpores, qui primitùs per amoris mutui efficaciam concreti, postea denuo dissoluta compage illa in pristinas partes seiuncti sunt. Persuaderi hæc multis non ægre possunt, & ex ipsa commenti nouitate inescare aureis. Sed ut uanissima facilè reijciunt ij, qui Mosem norunt, & ab ineunte ætate ueritatis amore sunt imbuti; unde ab omni fallacia immunes perpetuò existunt.

Cum ergo famosa illa conuiuia ineptijs scateant eiusmodi, ut sui redargutionem in seipsis habeant. Siquis ad opinionem uulgi & famam de illis cum falso honestatis prætextu traditam respicere non uelit, opponat nunc altera ex parte conuiuia horum Philosophorum, qui iuxta Mosis prophetæ sacras enarrationes speculandis naturæ rebus uitam, seq; ipsos prorsus dedicarunt. Hi primum 7 per septem hebdomadas congregari solent, non simplicem solùm & unicam uenerantes, sed & septuplicem hebdomadam, ut uirtute plenam. castam enim ac perpetuò uirginem esse intelligunt. Est autem hæc præuia quædam dispositio ad maximum illud festũ Pentecostes cui numerus cessit quinquagenarius omnium sanctissimus & naturæ intimus, ex trianguli uirtute rectum angulum habentis, quod est principium generationis, & constitutio uniuersorum. Vbi conuenerunt albis uestibus induti, cum alacritate mira & suprema quadam grauitate, signo per unum ex ijs, quos ab officij uicissitudine Ephemereutas uocant: dato priusquam discumbant, ordinatè, decoremq; stantes, facies suas pariter & extensas manus ad cœlum sustollunt; illas quidem ut edoctas quæ sunt spectatu digna intueri: has uerò ut puras a quæstu, nullaque parandæ

7 Quòd hic dicit philo de pparatione septẽ hebdomadarũ, & de festo Pentecostes, intellige de sancta quadragesima & de festo paschatis. Nam in primitiua Ecclesia in quadragesima ieiunabant, & pparabãt se, nõ ãt in .l. diebus post Resurrectionem

rei ansa contaminatas. Dehinc precantur Deum ut propitius adsit, & iuxta mentem fœlix contingat is conuictus. Post precationem discumbunt præsbyteri, id est seniores iuxta diuinorum ordinem iudiciorum. Nõ enim seniores censent grandeis natu ac senio confectos, ut nec rursum iuuenes admodum seu pueros, si tardius illi hoc institutum amplexi sunt: sed eos demum, qui iam inde a pueritia initiati, pubertatis annos, atque adeò ipsum ætatis florem contemplationi, quæ philosophiæ pars est pulcherrimam & diuinissima, impenderunt. Epulantur unà etiam mulieres, uirgines grandæuæ ut plurimùm, quæ castitatem ipsam non necessitate ulla (ut pleræq; apud Græciã sacerdotes) potius quàm sponte 8 ac deliberato animo conseruant, sed præ Zelo studioq; sapientiæ, cui ut suauius conuiuãt, omnem corporalium uoluptatum curam prorsus abiecerunt; neque mortalium fœtuum, sed immortalium sobolem affectant, hanc autem parere solùm potest anima Dei amica, seminante in ea summo patre radios intellectuales, qbus deinceps Sapientiæ dogmata speculari possit. Distributus est aũt mensæ accubitus, uiris ad dexterã, ad sinistrã mulieribus seorsum.

Hic sanè existimet quis lectulos & si non sumptuosos, molliusculos tamen ingenuis, ciuilibus & Philosophiæ studiosis uiris concinnatos esse. At qui thori sunt duntaxat materiæ cuiusdam leuissimæ, putà herbacei & ex papyro, quam regio producit, humi strata, paululum assurgunt fulcra quędam sanè quàm uilia ad cubitos usque ut inniti queant. Nam de Laconica illa nimia austeritate nõnihil remittunt. omni uerò & tempore & loco 9 libertatem seruare student, eoque ferunt facilius, quoniam uoluptatis philtra totis uiribus auersantur. Mancipijs ad ministeria non utuntur, cum seruorum possessionem ducant a natura esse alienam: hæc enim omneis ex æquo procreat liberos; sed iniustitia & cupiditas hominum quorundam, inæqualitatem omnis mali radicem affectantium, robur ab infirmioribus ui sublatum, potentioribus adiecerunt. In hoc itaque sacro conuiuio seruus est, ut dixi, nullus: sed liberi uicem ministrandi supplent quoties opus est; neque id faciunt inuiti, uel mandatum ullum expectantes, uerùm ultrò cum multo studio & alacritate iussa præuertentes. Siquidem non liberi quicunque ad munia isthæc ordinantur; at iuuenes duntaxat, ijque optimi ex sodalitio accuratissimè discussi ac electi, quales esse par est, ciuiles, ingenuosque ad supremum uirtutis ascendentes. Quamobrem uelut filij genuini libenter & cupide patribus matribusq; parent. Immo quos habent cũ plurimis communes, eos sibi magis proprios parentes censent, quàm ipsosmet à natura datos: nec id sanè iniuria, nam homini bene sapienti nihil æquè pprium intimũq; esse debet, ut ratio boni & honesti, quæ καλοκαγαθία dicta est. Ad ministrandũ porrò accedunt illi solutis cingulis ac uestibus demissis, nequã in cõuiuio præ se ferant seruilis habitus imaginẽ. Non me latet, aliquos hoc audito risuros esse: at ridebunt soli, q ſœda cõmittũt.

Nihil propinatur uini per illos dies, sed aqua 10 lympidissima, & frigida quidem pluribus, calefacta uerò ijs tantùm, qui iam senio exhausti sunt, non item siqui eam suauioris potus gratia desyderent. Mensa apponitur munda penitus ab ijs quæ sanguinem habent. In ea 11 panis est pro nutrimento, pro cæteris autem cibarijs sales, quibus aliquid condimenti loco admiscere delicatorum est. Ipsis enim tanquam sacerdotibus recta dictat ratio sobrias uictimas immolare & comedere. Vinum uerò, pharma

domini, ut hẽs ex Beda & alijs patribus, ac cõi Ecclesiæ usu. Et quadragesima ipsa cõstabat ex. l. diebus, hoc est .7. hebdomadibus, ut pote q̃ a Dominica in quinquagesima, nõ aũt a feria. iiij. cinerum initiũ habebat, ut patet ex decreto Telesphori, & ut ẽt hodie seruant oẽs religiosi. Festũ ẽt dominicæ resurrectionis festũ est maximum, & principiũ dicitur generationis spũalis, nã destructa morte uita eo die nobis reparata est, et ideo ẽt in eo in signũ lætitiæ albis uestib' induebantur. Quod adeo hic approbatur. pentecoste. quia si incipias numerare quadragesimam a Dominica Quinquagesimæ. septẽ erunt hebdomadæ, & dies pascha quinquagenarius. Ex quo habes sanctam quadragesimam ẽt in primitiua Ecclesia fuisse in maxima obseruantia.

8

Vide Virginitatẽ iã inde a principio nascẽtis Ecclesiæ seruari solitam, nõ ergo est res impossibilis ut quidã modo impie dogmatizant.

9

O hæretice: qui tãtopere Christianam li-

cum est quoddam uæcordiam infundens. Et tibi opipari gulam irritant pecudum propriam & insatiabilem. Ea sunt conuiuij auspicia. Iam ubi accubuerunt conuiuæ ordinati, sicut prædiximus, adsistentibus ministris paratis multo cum decoro. Sed tunc (inquiet aliquis) decoro locus non est. Immò adhuc magis quàm prius, adeo ut uel mutire, uel uehementius respirare audeat nemo. Quæritur discutiendum aliquid è sacris literis, uel propositum ab altero unus dissoluit, citra curam ostentationis, cum nullam doctrinæ aut eloquentiæ ambiat gloriam; quin potius alium exoptet solertius rem perpendere. At cæteri nihil inuident, etiam si non sint minus perspicaces. Simile est omnibus discendi desyderium. Et unus quidem is, qui docet, sermone utitur quieto & lento, repetitionibus subinde factis immorans, atque animis auditorum sententias insculpens. Alioqui enim interpretationem lingua uolubili, & spiritu irremisso factam eũ nequeat æquatis passibus insequi audientium intellectus, retro subsistit, & excidit ab eorum, quæ dicuntur apprehensione. Reliqui uerò erecto in illum uultu intuẽtes & in eodem corporis situ permanentes, auscultant. Si capiant dicta, id nutibus & aspectibus significant; ut docentem laudent, cum hilaritate uultum circumducunt: Siquid addubitent, hoc motu capitis segniore indicãt, summiq; digiti dextræ manus protensione. Nec attendunt minus iuuenes qui adstant, quàm ij qui discumbunt.

bertatem extollis, nota hic modũ quo eam assequi possis, nempe si uoluptatis illecebras totis uirib⁹ auersaberis. Non ergo est Christiana libertas carnis, sed spiritus.

10 *Ecce quõ in principio Ecclesiæ potus sanctorũ erat aqua uel frigida uel calida, uinũ autem nequaquam.*

11 *Ecce iterum uictus tenuitas & parcitas.*

Fiunt autem literarum sacrarum expositiones per subintellectos sensus in allegorijs. Nam hisce uiris uidetur uniuersa legis constitutio similis esse animali, cuius corpus quidem sit ipse uerborum contextus; anima uerò sensus quidam inuisibilis in uerbis illis reconditus. In quo sanè iam cœpit anima rationalis, quæ sibi sunt peculiaria insigni modo contemplari, dum per uoces tanquam per speculum expressa, redditaq; inspicit genera quædam intelligibilium rerum longè pulcherrima. Vnde explicatis detectisque signis, nuda mysteria in lucem profert, ab ijs demum percipienda, qui uel leuiter moniti occulta per nota speculari ualent. Vbi tandem satis disseruisse uidetur Præses, ac fœliciter cessisse tam docenti sermo conatibus certis ad scopum perductus; quàm audientibus dictorum intelligentia: plausus fit à cunctis ad uesperam usque simul gaudentibus. Tum exurgens unus hymnũ 12 canit in Dei laudem uel recens a se factum, uel pridem ab aliquo priscorum uatum, qui carmina & cantica permulta ipsis reliquerunt trimetri generis. Prosodias itẽ & hymnos uarios, qui ad libamina, ad aram, in stationibus quoq; & choris concinuntur, diuersis quæ in choro fiunt cõuersionũ uicibus, eleganter cõmensurati. Post illum alij quoq; sigillatim canunt, ordinem suum ac decorum optime seruantes cæteris interim magna cum quiete attẽdentibus, præterquam ubi ad extremas certas hymni partis, accinenda sunt quæ uocant Ephymnia. Tunc enim omnes simul uiri & mulieres pariter exclamant.

12 *Quõ audeat quis cãtus Ecclesiasticos & hymnorum in choro decantationem reprehendere, cum eorum usus sit tã uetustus?*

Decantatis hymnis per singulos, mẽsam 13 quã diximus iuuenes important, in qua sanctissimus omnino ille cibus apponitur, panis licet fermentatus: & pro edulijs sales cum hyssopo mixti. Idq; ob reuerentiam sacræ illius mensæ, quæ in priore templi parte sita est. In ea enim azymi sunt panes, id est absque fermento, & sales prorsus inconditi: eò quòd deceat simplicissima & syncerissima quæq; in optimam sacerdotũ partem uelut ministerij præmiũ deputari: Homines uerò cæteros, licet similem obser-

13 *Habes qđ orare ante & post cibũ Christianis mos est.*

14 uer.t ritum, ab azymis tamen abstinere, ut hoc habeant prærogatiuæ, qui alijs dignitate præstant. Peracta cœna 14 subdunt uigilias in quibus per noctare solent, & cantare hoc modo. Confertim surgunt omnes ex utraque parte conuiuium quoddam secundum celebraturi, & primum fiunt chori duo, uirorum unus, alter mulierum. In utroque suus eligitur dux ac præsultor, qui simul & personæ dignitate, & arte musicæ antecellit. Deinde hymnos canunt in Deum, metris & modulationibus multis compositos, nunc iunctis uocibus resonantes una, nunc sibi inuicem congruè respõdentes, cum certis manuum gesticulationibus, tripudijsq;, & diuini afflatus signis manifestis. Tripudiant autem iuxta genera carminum diuersa progressim, statim, conuersim, reuersimq; prout conuenit se gerentes.

Ecce uigilias & per noctationes, ecce cantum & modum in cõmuni orandi.

Posteaquam ita duo chori diuisim suum tale agitauere conuiuium infesti cuiusdam Bacchici similitudinem: diuini amoris studio ut mero æstuantus, unicum ex ambobus chorum efficiunt, ad æmulationem illius qui olim secus mare rubrum factus est, ob patratum illic miraculum: quando, uidelicet, aliorum quidem salutis, aliorum uero exitij causa extitit ipsum pelagus interruptum, & uiolenta sectione ita subductum, ut aquis utrinq; tanquam muris consolidatis, spatium intermedium in uiam nobilem & siccã decisum ac dilatatum sit, per quam iter pedestre fecit populus usq; ad oppositum latus continentis; inde ad editiora loca transmittendus. Hostes uerò, qui subsequebantur, undis hinc inde in alueum, qui modo soli specimen & usum præbuerat, denuo refusis occurrentes demersi absumptiq; sunt. Hoc Dei opere conspecto & beneficio accepto, quod sermonem, cogitationem, spemq; omnem uinceret, permoti simul uiri ac fœminæ, numineq; afflati, & in unum collecti chorum pro gratiarum actione Hymnos seruatori Deo concinebant; Moyse quidem propheta inter uiros, Maria uerò prophetide inter mulieres chori præsidem agente. Illius itaq; chori simulachrum refert hic cultorum & cultricum chorus, in quo æditis redditisq; uicissim uocibus & cantibus, sonus uirorum grauior, & acutior mulierum contemperati, suauem efficiunt ac uerè musicam symphoniã. Pulcherrimæ ibi sententiæ, uenustissimæ dictiones, & personæ chori honestissimæ. Horum porrò omnium unicus est finis, pius Dei cultus. Eo igitur tam honesto temulentiæ genere ad diluculum usque inebriati nõ capite grauato, non oculis somno conniuentibus: sed magis etiam quàm in conuiuij accessu experrecti illi, uultuq; & toto corpore recti ad auroram stantes, simulatque orientem solem conspexerint, extensis in cœlum manibus fœlicem sibi diem precantur, lucemq; ueritatis, & uisum mentis perspicacem. Finitis precationibus, redeunt in sua singuli domicilia, quæ semnêia dicuntur, ad parandam atq; excolendam gnauiter, ut solent, philosophiam.

Et hactenus quidem nobis dictum sit de præclaris illis Dei cultoribus: qui naturæ rerumq; omnium speculationem amplexati, solius animæ uitã uiuunt: cœli ac mundi uniuersi ciues: & omnium Patri opificiq; deo peculiariter grati, coniuncti sunt ob uirtutem, quæ amicitiam ipsis conciliauit, quod munus est homini maximè proprium; addita bene honesteq; uiuendi ratione quæ καλοκαγαθία dicitur, fortunis omnibus longè potiore, quippe quæ ad summum ducit fastigium fœlicitatis.

VITA

VITA SANCTI TIMOTHEI PER DIuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

TIMOTHEVS Ephesiorum Episcopus, de ciuitate Listrensium, patre Græco.i. Athenienſe, matre autē Iudæa, ut refert Apostolus, dicens: Recordationem accipiens eius fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice; certus sum autem quod & in te. Hic autem fuit discipulus Pauli, eiusque spiritualis filius. Quem puerum propriè idem Paulus secum assumpsit; qui pudicus & uirgo 1 permansit. Quique apud Ephesum in monte, qui uocatur Pyon, cum magno honore sepultus quiescit.

Timotheus uirgo permansit.

VITA SANCTI TITI PER DIVVM Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

Habetur in libro eiusdem de patribus noui testamenti.

TITVS Pauli discipulus, & in baptismate filius, natione Græcus, & ex gentibus solus a Paulo post Euangelium circuncisus. Quem ad instruendas ecclesias reliquit Apostolus Cretæ; ibique in pace defunctus est, atque sepultus.

VITA SANCTI CLEMENTIS PAPÆ ET MARtyris per Diuum Bernardum Abbatem Clareuallensem scripta.

Habetur inter sermones eius fol. lxviij.

PReciosa in conspectu domini mors sanctorum eius audiat peccator & irascatur, dentibus suis fremat & tabescat. Deprehensus est in astutia sua: cecidit in foueam quam fecit, in laqueum incidit quem tetendit. Inuidia siquidem diaboli mors intrauit in orbem terrarū, sed ecce preciosa facta est mors sanctorum.

Audi igitur hostis uitæ, mortis auctor attēde. Quid ualet iam fraus tua, uersutia tua quid nocet? Imo uerò ut plus doleas, etiā omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum uocati sunt sancti. Neque enim aliter quàm ipsa quæ tui est operis, de te hodie beatus martyr cuius solenniat 1 celebramus, morte corporis triumphauit, fecit siquidem de necessitate uirtutem, pœnam peccati in meritū gloriæ cōmutauit, fidelem se pbauit in modico, ut dignus inueniretur supra multa cōstitui. Modicum nanque erat, & omnino modicū, quicquid prius acceperat anima illa beata, quantum ad eam gloriam quam præsenti promeruit 2 passione. Omnis enim delectatio huius mundi; uniuersa eius gloria quicquid denique in eo concupiscitur, prorsus modicū est, in illius fœlicitatis in illius gloriæ, in illius beatitudinis comparatione, si tamen uel modicum dici debet & non potius nihilum, uapor ad modicum parens.

1 Hodie celebramus solennia s. Clementis.

2 O tu qui negas posse nos gloriam æternæ uitæ mereri, uide hic si Clemens illam promeruit passione sua.

Acceperat beatus Clemens nobile genus, amplas possessiones, hæreditatem multam, scientiam quoque quam plurimam, ita ut optimus quidem illius temporis philosophus haberetur. Acceperat hæc uniuersa a domino, dei enim dona sunt etiam hæc. Fidelem ergo se probauit ei qui dederat, cum pro eius amore uniuersa contempsit, omnia detrimentum faciens & arbitratus ut stercora, ut lucrifaceret Christum.

Sed forte murmurat etiam nũc inimicus, pellem inquiens pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima sua. Quid ergo? Putas quod in ipsa corporis sui uita quam accepit a domino, infidelis inueniatur, ut uel ipsam præferat illi? Ecce habes potestatẽ, irrue in eum per satellites tuos, ut coartetur è duobus, aut a domino necesse habens, aut a corpore separari. Varia & imania exquire genera tormentorum, sed noueris te martyri nostro fabricare coronas. Sicut enim ipsa uitę huius ornamenta & adiumenta contempsit, sic contemnit & ipsam, corpus omne tibi exponit in mortem, & in faciem maledicet tibi, atque idola tua sacro ore blasphemat, dominum Deum suum etiam inter tormenta tua libere prædicat, in igne confitetur. Coronabitur ergo quia legitime certauit, quia fideliter uicit, quia nec blandimentis uitæ huius, nec mortis horrore a charitate Christi potuit separari.

Dic quæso nobis anima sancta, quæ sic corpus tuum supplicijs exponebas, obsecro diligebas illud, an non? Vtique diligebam inquit, nemo enim odio habuit carnem suam. Diligebam ergo eam, sed parum diligebã, tanquam ancillam, & multo magis diligebam dominum Deum. Vtq; probatio esset dilectionis, operis exhibitio, libenter ipsam quoque pro eius gloria mortem corporis amplectebatur. Quid nos ad hæc dicimus fratres? Congratulamur martyri, sed iam gloria eius non sine nostra confusione est. Ecce enim beatus Clemens homo erat similis nobis, passibilis, eadem circundatus infirmitate, & carni suæ eodem uinculo naturalis affectionis inhęrens. Si ergo ille sic glorificauit Christum in corpore suo, & calicem salutaris accepit, quid nos retribuimus domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Eadem certe insigniuit imagine, eodem sanguine nos redemit, & uocauit in eandem hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam, æternam, conseruatam in cœlis. Vt quid ergo non possumus & nos cum beato Clemente Christi bibere calicem? Sed forte respondent aliqui, possumus, si opportunitas non deesset, sed persecutionis tempus cessauit. At ego fateor, nõ satis crediderim ita dicentibus. Quid enim? Quotidie ceditis punctioni acus unius, & mucroni uos arbitramini posse resistere? In minimis probate conflictibus quam uiriliter in maiori certamine stare possitis. Ecce enim uobis non dicitur, sacrificate idolis & uiuite, aut si hoc non uultis, oportet uos diuersis supplicijs interire. Nouit dominus figmentum nostrum, nec dat nobis tam forte certamen. Beato Clementi certamen forte dedit ut uinceret, & disceret quoniam omnium potentior est sapientia.

Verum certamen autem quale est fratres mei? Quotidie uobis suggeritur in cordibus uestris, frange ordinem tuum, murmura, detrahe, age remissius, infirmitatem simula, responde ei qui forte durius locutus est, ut satisfacias desiderio tuo, nec dicitur cuiquam, nisi hæc feceris morieris, sed ut multum cum difficultate et labore resistes animo tuo. Et quis sustineret tanta? Hæc enim intus audire, hæc respondere consueuimus exhortantibus nos, aut foris homini, aut intus spiritui sancto.

Si ergo in huiusmodi certamine periclitamur, si uix resistimus, si interdũ etiam succumbimus, qd in illo tam graui certamine faceremus? Si iuncis fragilibus cedit infirmitas nostra, quomodo telis resisteres? Videtis quomodo ad nihilum redacti sumus, & sicut solent mulieres aut paruuli, pu-

gnates laudamus alios, pugnare ipsi non possumus. Quid tamen agimus? Omnes certe ad nuptias agni uocati sumus, & in cōspectu eius uacuos apparere non licet. Diligenter ergo consideremus quæ apponuntur nobis, quoniam talia oportet nos præparare.

Considerauit beatus Clemens uinum sibi appositum esse a domino, & ipse quoq; quoniam diues fuit, ad nuptias illas uinum nihilominus ꝓprij sanguinis effusione portauit. Sed nos pauperes sumus, & uinum dn̄e non habemus. At ille, implete, inquit, hydrias aqua. Ergo ne & ipsa suscipietur aqua, si attulerimus eam? utique suscipietur. Nam & ipsam cum uino nobis appositam inueniet, qui secundū monita sapientis diligenter considerauit quæ sibi apponuntur ab eo, nimirum qui uenit, non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Testimonium enim perhibuit qui uidit, quod aperto latere domini dormientis in cruce exierit sanguis & aqua. Et nos ergo fratres, ut uel fideles nos probemus Deo nostro, si martyrium sanguinis non habemus (martyrium enim testimonium est) quæramus uel testimonium aquæ, & ne ipsum quidem despiciet Deus. Tres sunt enim qui testimoniū dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Beati quibus trinum suppetit testimonium, quoniam funiculus triplex difficile rumpitur.

Nos si sanguinis testimonium non habemus, habemus spiritū & aquā, quoniā sine spiritu nec sanguis nec aqua sufficiet, imo uero si spiritus sine aqua aut sanguine inuenitur, sufficit testimonium eius, quoniā spiritus ueritatis est, nec sanguis nec aqua quicquam proderūt a seipsis, sed spiritus est qui testificatur in illis. Sane tamen aut uix aut nunquam sine aqua aut sanguine spiritum arbitror inueniri.

Propterea charissimi quæramus uel aquam, qui sanguinem non habemus. Et quoniam hydriarum supra fecimus mentionem, quæramus mensuras binas uel ternas quas hydriæ capiebant. Nam & Christus triplicē nobis apponit aquam, et perfectus omnis qui fuerit in nobis sicut ipse, qui uidelicet tres metretas habere potuerit. Propter hoc enim sub distinctione dicitur, binas uel ternas, ut duas ad minus constet necessarias esse, tertiā non ab omnibus exigendam.

Accipe igitur triplicem aquam quam tibi Saluator apponit. Plorat super Lazarū & super ciuitatem Hierusalem, & hæc est aqua prima. Sudauit iminente iam passionis hora, & hęc est aqua secūda, non ab oculis tantum, sed a toto corpore manans. Hæc autem rubea est, sanguineiq; coloris, sicut scriptū est, Et factus est sudor eius sicut guttę sanguinis decurrentis in terrā. Iam uero tertia est aqua, quā & prędiximus de latere eius una cum sanguine emanasse. Lucæ.22.

Et tu ergo primam quidem habes, si rigas lachrymis tuis conscientiæ tuæ stratum, & dolore compunctionis præteritoꝝ diluis maculas peccatoꝝ. Secundam aquam habes, si in sudore uultus tui uesceris pane tuo, & labore pœnitentiæ corpus tuū castigas, ac restringis concupiscentię flammam. Est aūt sanguinei coloris, siue propter laborem, seu etiam propter ipsum quem extinguit concupiscentiæ ignem. Iam uero si proficere potes usq; ad deuotionis gratiam, potaberis aqua sapientię salutaris, & spiritus Christi qui super mel dulcis est, fiet in te fons aquę salientis in uitam æternam. Et memento hanc esse aquam, quæ procedit de latere dormientis, & sine omni molestia fluit. Oportet enim iam mortuum esse mundo, qui

in hoc uoluerit gratia delectari.

Ergo ut breuiter repetam; prima quidem a præteritis delictis abluit cõscientiam, secunda ut futura caueas, extinguit concupiscentiam, tertia si ad eam peruenire merueris, potat animam sitientem.

Est Epistola eius. xv. ad Romanos missa.

VITA D. IGNATII EPISCOPI ANtiocheni per eundemmet scripta.

Si p gratiã meruero. Ecce tota ratio omniũ meritorum nostrorũ cũ deo, gratia eius. Alioqui merita nostra nõ essent merita, imo potius demerita.

DEprecans Deum obtinui, ut uidere merear diuinos uultus uestros, sicut plurimum optabam promereri, uinctus enim in Christo Iesu, Spero uos salutare, siquidem fuerit uoluntas illius, qui dignum me faciat usque in finem propositum meum consummare. Illa uero principia bonæ conuersationis sunt, siquidem per gratiam 1 meruero sortem meã usque in finem sine impedimento percipere. Timeo enim dilectionem uestram, ne ipsa me lædat, uobis enim facile est quod uultis facere, mihi autẽ difficile deum promereri, tamen potero si uos peperceritis mihi occasione amicitiæ carnalis.

Nolo igitur uos homini placere, sed deo, sicuti & complacuistis. Nec enim ego habui aliquando tale tempus, ut deum promeruissem. Ergo si & uos tacueritis de me, ego efficior Dei. Si enim dilexeritis carnem meam, iterum forsitan absoluar. Multũ enim mihi præstatis, si me offeratis Deo, cum iam altare paratum est, ut in dilectione chorus effecti, canteris Deo patri in Christo Iesu. Quoniam Episcopum Syriæ dignum fecit Deus inueniri in occidente, ab oriente præmittens suam passionem, martyrem bonum, proficiscentem de mundo ad Deum, ut in ipso oriar. Nunquam Læsistis aliquem, alios docuistis.

Ego autem rogo ut secundum illa firma quæ docti estis ex omni uirtute optetis mihi, ut non solum dicar, sed etiam inueniar Christianus. Si autem inuentus fuero, & dici possim, & tunc esse fidelis, quando mundo non comparuero, nihil enim de ijs quæ uidentur æternum est. Quæ enim uidentur, inquit, temporalia sunt, quæ autem non uidentur æterna sunt, non solũ in opere, sed etiam in magnitudine. Christianitas enim est, quæ oditur a mundo, amatur a Christo, quia non est ab hominibus sed a Deo. Si enim essetis, inquit, de mundo, mundus quod suum erat, diligeret. Nunc autem quia non estis de mundo, propterea odit uos mundus, sed ego elegi uos, manete in me.

Ego scribo omnibus Ecclesiis, & omnibus mando, quia uoluntarie pro Deo morior, si uos non præpedieritis. Rogo itaque uos ut non frustra sit in me dilectio uestra. Sinite me ut bestiarum esca semper quam possum Deum promereri. Triticum enim Dei sum, dentibus bestiarum molar, ut possim panis Dei mundus inueniri. Magis autem blandiamini bestijs, ut mihi sepulchrum sint, & nihil de meo corpore relinquant, ut non obdormiens grauis alicui inueniar.

Non sicut Petrus, & Paulus præcipio uobis, illi enim Apostoli sunt Iesu Christi, ego autem minimus, illi uero liberi sunt serui Dei, ego autem usque nunc seruus, sed si passus fuero, libertus ero Iesu Christi, & resurgam in eo liber. Nunc disco uinctus nihil mundi cõcupiscere, aut aliquod uanũ a Syria Romam usque cum bestijs depugno per terram & mare, die ac no

&c uinctus cum decem Leopardis,(hoc est,cum militari custodia)qui ex beneficijs peiores fiunt,in iniustitijs aute eorum magis edoceor,sed nec in hoc quidem iustificor,utinam fruar bestijs,quæ mihi paratæ sunt,quas & opto mihi ueloces esse ad meum interitum,& allici,ut celerius,me comedant,ne sicut in alijs territæ sint,& non eos tetigerunt. Et si ipsæ noluerint, ego ipsis uim ingeram,ego urgebo. Ignoscite mihi,ego scio quid mihi expediat. Nunc incipio esse discipulus,nulli æmulor uisibilium & inuisibiliũ, ut Iesum Christum merear adipisci,Ignis,crux,bestiarumque constantia, abscisio,separatio,confractio,dissipatioque membrorum,interitus totius corporis,& flagella diaboli omnia in me ueniant,ut Iesum Christum merear 2 adipisci. 2 *Vt merear adipisci Iesum Christum.*

Nihil me iuuat quæ sunt mundi huius,neque regnum temporale, bonũ est mihi mori in Christo Iesu,quam regnare in finibus terræ. Quid enim prodest homini si uniuersum mundum lucretur, animam uero suam perdat? Dominum nanque desidero filium ueri Dei, & patrem Iesu Christi, ipsum utique quæro,& illum qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ignoscite mihi fratres,ne mihi impedimenta opponatis ad uitam, Iesus est enim uita fidelium,ut ne uelitis me mori,quia uita mors est sine Christo. Dei uolens esse,mundo non placeam. Sinite me puram lucem percipere, illuc perueniens,homo Dei ero. Concedite mihi ut sim imitator passionũ Dei mei. Qui enim uult in seipso habere,intelligat quod uolo, & compatiatur,sciens quid sit in me. Princeps enim mundi huius diripere me uult, & in iudicio Dei mei dirumpere.

Nemo ergo de præsentibus uobis auxilietur ei,magis autem mei adiutores estote,hoc est Dei. Nolite dicere Iesum Christum,mundum honorãtes. Facinus in uobis non habitet,neque si uos præsens rogauero,consentiatis mihi,his autem consentite,quæ scribo uobis. Viuus enim uobis scribo, desiderans mori pro Christo. Meus enim amor crucifixus est, & non est in me,aqua autem illa uiua manet in me, intrinsecus mihi dicens, ueni ad patrem,non comedam escam corruptionis, Neque uoluptates huius mundi desidero,panem Dei uolo,panem cœlestem, panem uitæ,qui est caro Iesu Christi filij Dei uiui, qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abrahæ,& potum uolo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptionis, & uita æterna. Iam nolo secundum homines uiuere,hoc autem erit, si uos uolueritis, Christo crucifigor, quia iam ego non uiuo, uiuit uero in me Christus.

Per modica scripta rogo uos,ne mihi obseruetis. Credite mihi, quia Iesum diligo,quoniam & ipse dilexit me,& seipsum tradidit pro me. Quid retribuam ei,pro omnibus quæ mihi retribuit? Ipse autem Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, & ipse Dominus Iesus Christus,manifestauit nobis hæc omnia,quia uerum dico,& uos simul eum deprecamini mecũ, ut laborem consequar in spiritu sancto. Non secundum carnem uobis scripsi,sed secundum dispositionem Dei. Si autem passus fuero,dilexistis me. Sed si reprobatus fuero,odio me habuistis. Mementote in orationibus uestris illius qui prorecturus est Ecclesiam,quæ est in Syria. Credite Domino dicenti: Ego sum pastor bonus,& qui uisitauit eam, & sit uestra in eo dilectio. Ego autem & erubesco, ex ipsis dici. Non ego sum dignus esse ultimus aut purgamentum, sed miserabilis sum nunc, donec Deum me-

rear adipisci.

3 Salutat uos spiritus meus, & dilectio Ecclesiarum; quæ me susceperunt sicut nomen Christi. Habentes enim me non quasi transeuntem, uiam meam aspiciebant, & per ciuitatem me ducebant. Hæc igitur scribo uobis de Smyrna per Ephesios beatitudine dignos. Est autem mecum simul cum aliјs Crocus, desiderabile mihi nomen ex ijs qui aduenerunt de Syria ad Romam in gloria Dei. Credo uos agnoscere quæ mihi mandastis adhuc proxime constituto. Omnes enim digni sunt Deo, & apud uos me oportet requiescere. Scripsi uobis hæc nono Calendas Septembris, incolumes estote usque in finem in patientia Iesu Christi.

Vides q. Ecclesiæ q Ignatium susceperũt uisibiles sunt, & non sicut hæretici dicunt, inuisibiles.

PASSIO SANCTORVM INNOCENTVM per D. Ioannem Chrysostomum Episcopum Constantinopolitanum scripta.

Est ser. xxxj. in que xxxv, serm. eius qui habetur Tom. ij. fol. cclxvj.

DEdicatur nonus ab infantibus sermo, sanctis Laudibus Christi, in gloriam domini primam uocem aperiunt innocentes. Fiunt diserti laude, qui fuerant imperiti sermone. Offerunt domino primitias linguæ, nouos oris immolant fructus, uerborum principia libant. Infantia enim quæ per ætatem loqui non poterat, glorias dei cum gaudio resonabat. Norunt laudare Christum, qui loqui non norunt: fiunt periti laude, qui fuerunt imperiti sermone. Ostendunt laudibus Christum, suffragijs prædicant Christum.

Fiunt interea pueri sine magistro diserti, docti sine doctore, periti sine eruditore. Agnoscunt Christum, prædicant dominum: non quem persuasio humana docuerat, sed quem diuinitas innocẽtibus inspirabat. Cessant enim humana, cum diuina tractantur: quia humana ipsa prodesse non poterunt, nisi diuinorum solatio subleuentur. Necesse est enim terrena succumbere, quum cœlestia prædicantur, naturalia silere, quum uirtutes loquuntur.

Erigitur itaque infantium ætas in laudem, quæ delictorum non nouerat crimen: dignus a dignis laudatur, & innocens innocentium testimonio prædicatur: accipiunt enim a Christo, & reddunt, consequuntur, & referunt. Vno enim tempore, & qui dederat, recipit, & qui acceperat, reddit: uno inquam tempore, sua Christo redduntur, dum eius laudes illi ab infantibus referuntur.

Diximus de laude infantium, quid de lactentium laudibus proferemus quorum laudem inuenire non possumus, nisi eos ipsos qui laudauerint nouerimus. Qui sint, ubi sint, quam laudem intulerint quæro, qui loqui non norant? Neque enim illa ætas posse poterat, quod natura non dederat, aut celebrari a talibus poterat, quod institutio denegabat. Dicunt namque domino laudes trucidati ab Herode lactentes: loquuntur sanguine, quod lingua non possunt: passione canunt, quod sermone non norunt: occisi prędicant. quod uiui non poterant.

Nec nouum quid dicitur, ut innocens sanguis, aut deo referat laudes, aut suas iudicet passiones, cum Abel sanguis clamet ad cœlum, aut occisorum animæ ab altari uociferantur ad deum. Contulit martyrium laudem, quibus negauerat natura sermonem: licuit sanguine clamare, quibus narra

re non licebat uoce: licuit sanguine loqui, quibus lingua non licuit: miscent cum domino colloquia, quibus humana negata sunt uerba.

Sed enim occisis innocentibus istis impleta sunt prophetiæ uerba, dicentis: Vox in Rhama audita est, fletus & plorationis, Rhachelis flentis filios suos, & noluit consolari quia non sunt. Rhachelẽ primo ecclesiæ esse personam nemo qui abnuat, nemo qui aliud contra ueritatem defendat. sed duo in illa diuersa conspicio, fletus, & consolationis contemptus. Si enim fleuit, cur consolari contempsit? Aut si consolari contempsit, cur fleuit? Aut quomodo competit consolari noluisse, cui competit flesse, cum aut flere non potuit, cum manifestum sit fletus consolatione tergi? Vel certe cur indiguit consolationis sermone? Se (inquit) scriptura, noluit consolari, quia non sunt: idest noluit consolari quia sunt. Si idcirco noluit consolari quia sunt, quomodo uoluit flere quasi illos qui non sunt? Sed ut compendiosa diuersitatum causa reddatur, conditio a matre defletur, sed spe gloriæ consolatio humana contemnitur. Pietatis affectus in fletibus declaratur, sed occisorum gloria repudium consolationi indicitur. Pugnant enim in matre affectus & fides, humanitas cum deuotione concertat, plangit affectus, sed fides exaltat: deflet humanitas, sed deuotio consolatur. Licuit enim matri humanitus flere, cui non licuit consolatione humanitus indigere. Ideo & dominus Christus in Lazaro fleuit: nec tamen ipse quoque cuiusquam consolatione indiguit: quia hominis fuit quod fleuit, cum manifeste deus sit qui Lazarum suscitauit.

Sed o beata lactentium gloria, quibus pro Christo contigit dedicare martyria. Expugnant tempore uno natiuitatem & mortem, ingressum & exitum, principium & occasum, ut ipsis posset tempore uno ut dixi contigere, & nascendo ingredi mundum, & dedicare martyrio cœlum. Probat nouos exercitus Christus, rudes milites designat, legiones lactentes, uictoria perpetrata coronat. Fiunt pro Christo uictores, qui ætate fuerunt coæquales, fiunt, inquam, infantes sine certamine fortes, sine pugna uictores: norunt uincere, qui pugnare non norant, existunt uictoriæ compotes, qui fuerant ætate imbelles. Merentur pœna martyrium gloriam sanguine comparant, æternam uitam temporali morte commutant. Nec timuit ætas illa mortẽ, nec horruit: timere enim non potuit quæ timere non nouit: transmittit 1 infantes infans Christus ad cœlũ: noua xenia patri, primitias fructuũ exhibet genitori. Ostendit futurã fæcundissimã messem, dũ in semine tantã exhibet ubertatẽ. Derisit se, derisit hostilis immanitas, quę putauit turbare posse consiliũ dei, gloriam Christi salutem necessariam mundi, sed cõtulit infantibus multis martyriũ, dum infantem quærit occidere Christũ. Pręstat hostis dũ nocet, beneficiũ tribuit, quũ occidit: inuideret. n. eorum glorię, si amaret: sed alię sunt terrestres pugnę, alię cœlestes uictorię, in p̃lio Christi moriẽdo uiuitur, cadẽdo surgitur, uictoria per interitũ cõparatur.

1 *Trãsmittit infantes Christus ad cœlum.*

ITEM DE SANCTIS INNOCENTIBVS EX Diuo Gregorio Episcopo Nysseno.

Habetur in oratione eius in die Natiuitatis Domini habita, et nuper a Petro Francisco Zino Veronen. Latine reddita.

NOn prophetę solum & Angeli Dominicę natiuitatis nobis gaudiũ denunciant, uerumetiam cœli rebus suis admirandis, Euangelij gloriam prædicant. Ex Iudæis (ut ait Apostolus) propheta Christus

ortus est. Sed eius ortu non illuminatur Iudæus. Peregrini, & a testamentorum promissione benedictioneque patrum alieni sunt Magi, qui populum Israelitam anteuerrunt, & cœlestem agnoscentes lucem, & in spelunca Regem non ignorantes. Hi munera afferunt, illi insidias struunt. Hi uenerant, illi persequuntur. Hi gaudent inuento, quem exquirebant. Illi nunciato ipsius ortu reformidāt. Videntes enim, inquit, stellam supra locum, ubi erat puer gauisi sunt gaudio magno ualde. Herodes autem sermonem audiēs, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Hi & tanquam Deo thus offerunt, & auro dignitatem Regiam colunt. Et prophetica quadam gratia, per myrrham, mortis dispositionem subsignificant. Illi uero cūctos infantes unum in locū coactos, internitione tollendos censent. Quod eos mihi non solum crudelitatis, uerūetiam summę dementię uidetur coarguere.

Quid enim sibi uult ista puerorum trucidatio? Cur ausi sunt homicidę se se tanto scelere obstringere? Quoniam nouum quoddam, inquiunt, mirandumque cœli portentum, Regis indicium Magis nunciauit. Quid igitur tum? aut portentis signo fidem habes ut uero, aut quod rumore iactatur, uanum putas? Si talis est, qui cœlos sibi fuerit inseruire, prorsus est supra manum tuā. Sin autem in potestate tua est, ut ille uel uiuat, uel moriatur, cum frustra pertimescis? Qui enim id agit, ut imperio tuo subditus ipse sit, pro quo moliris insidias? Cur horrendum illud datur mandatū? cur impia fertur sententia, ut miseri infantes trucidentur? Quid peccarunt, quid morte, aut supplicio dignum admiserunt? crimen unum dumtaxat habēt, quod nati sunt, & in lucem editi. Et propterea necesse fuit, ut ciuitas carnificibus compleretur? ut cogeretur matrum multitudo, & infantium populus, ut adessent etiam patres, & generis propinquitate coniuncti ad sęuum facinus congregarentur?

Quis oratione calamitatē describat? Quis acerbitatem enarrans oculis aspiciendam proponat? mixtam illam lamentationē, luctuosum questum puerorum, matrum, propinquorum, patrum ad minas carnificum miserabiliter exclamantium? Quis dicendo possit exprimere carnificem gladio contra puerum irruentem, & toruo trucique uultu contuentem. Verbisque crudelibus alloquentem, una quidem manu corripientem infantulum, altera uero gladium adigentem? Matrem porrò ex altera parte filiū ad se trahentem, obiicientemque ceruicem suam acuto gladio, ne miserum filium carnificis manu necatum propriis oculis intueatur? Quis explicet ea, quæ patres agūt, reuocationes, suspiria, postremos filiorum complexus? præsertim cùm idem a multis fiat eodem tempore? Quis uariam multiplicemque calamitatem, & conduplicatos puerperarum dolores partus exponat? & acerrimas quas admouebat natura faces? Quomodo puer infelix & uberi simul inhæreret, & per uiscera lethalem plagam acciperet? Quomodo misera mater simul infantis ori subderet ubera, & sinu sanguinem eius exciperet? Manus autem impetu, sępenumero carnifex uno gladii ictu filium & matrem consauciabat, & unus sanguinis riuus, ex matris plaga & ex mortifero uulnere filii mixtus decurrebat.

Iam uero cum nepharia Herodis sententia non solum nuper geniti necarentur, sed etiam illi, qui alterum agebant annum, raperentur ad mortē, scriptum est enim eum iussisse bimulos, & minores interfici, uidere erat matres non paucas quæ eo temporis spatio duos filios enixæ fuerant. Quodnam

igitur

igitur sursum in his spectaculum cernebatur, cum duo carnifices circa matrem unam essent occupati, unusq; prope currentem filium ad se raperet, alter autem lactentē adhuc infantulum è gremio matris euelleret? Quid tum faciat mater infelix, cum natura bifariā in filios diuellatur, & utroq; filio maternis uisceribus ex æquo faces admouente, nesciat, utrum ex carnificibus prius sequatur, cum unus ex hac, alter ex illa parte pueros ad cædem trahat? Præcurrat ne ad nuper gentium, confusos indistinctosq; gemitus emittentem? At inhibetur ab altero iam loquente, balbutiētiq; lingua matrem inclamante. Quidnam agat? quo se uertat? utrius uoci uoce sua respondeat? utrius gemitum gemitu excipiat suo? utrius defleat necē, cum uterq; naturæ stimulis æque miseram feriat? Sed amoueamus aures ab hisce questibus, & ad lætiora dieiq; festo magis conuenientia cogitationem conuertamus, licet Rachel, ut inquit, propheta, clamans filiorum cædem deploret. In die enim festo, ut ait sapiens, Salomon, malorum decet obliuisci.

ITEM DE SANCTIS INNOCENTIBVS per Diuum Bernardum Abbatem.

Est sermo Diui Bernardi Abbatis in natali eorundem.

BEnedictus qui uenit in nomine domini, Deus dominus & illuxit nobis. Benedictum nomen gloriæ eius quod est sanctum. Neq; enim ociose uenit quod ex Maria natum est sanctum, sed copiose diffundit, & nomen, & gratiam sanctitatis. Nimirum inde Stephanus sanctus, inde Ioannes sanctus, inde sancti etiam Innocentes. Vtili proinde dispensatione triplex ista solennitas natale Domini, comitatur, ut non modo inter contiguas solennitates deuotio continua perseueret, sed & fructus Dominicæ natiuitatis exinde nobis uelut ex quadam prosecutione euidentius innotescat.

2 Siquidem aduertere est in his tribus 2 solennitatibus triplicem quandam speciem sanctitatis, nec facile præter hęc tria sanctorum genera quartū aliud posse arbitror in hominibus reperiri. Habemus in beato Stephano martyrij simul & opus & uoluntatem, habemus solam uoluntatem in beato Ioanne, solum in beatis Innocentibus opus. Biberunt omnes hi calicem salutaris, aut corpore simul & spiritu, aut solo spiritu, aut corpore solo. Calicem quidem meum bibetis, ait dominus Iacobo & Ioanni, nec dubium quin de passionis calice loqueretur. Demum cum Petro diceret, sequere me, euidenter eum ad imitationem suæ prouocans passionis, conuersus ille uidit discipulum quem diligebat Iesus sequentem, non tam gressu corporis, quam promptæ deuotionis affectu. Et bibit ergo Ioannes calicem salutaris, & secutus est dominum sicut Petrus, & si non omnimodo sicut Petrus. Quòd enim sic mansit, ut non etiam passione corporea dominum sequeretur, diuini fuit consilij, sicut ipse ait, Sic eum uolo manere donec uenīā. Ac si dicat, Vult qdem & ipse sequi, sed ego sic eū uolo manere.

Tres solennitates contiguæ natale domini comitātur, sancti Stephani, sancti Ioannis, sanctorum Innocentum.

An uerò de Innocentum coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos in Christo non credit inter adoptionis filios numerari. Alioquin quando coæuos sibi pueros puer ille qui natus est nobis, non contra nos propter se pateretur occidi, quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis

uideret, ut quemadmodum cæteris infantibus, tunc quidem circuncisio, nunc uerò baptismus sine ullo propriæ uoluntatis usu, sufficit ad salutem, sic nihilominus, pro eo susceptum martyrium illis sufficeret ad sanitatem.

3 Si quæris 3 eorum apud Deum merita ut coronarentur, quære & apud Herodem crimina ut trucidarentur. An forte minor Christi pietas quàm Herodis impietas, ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christus non potuit propter se occisos coronare?

Quod negas pueros habuisse merita apud Deum, non conuincit sanctos non mereri coram Deo, sed dicere uult, quod propter exiguam ætatem pueri isti nulla potuerunt bona opa edere, quibus ex dei gratia meremur uitam æternam.

Sit ergo Stephanus martyr apud homines, cuius uoluntaria passio euidenter apparuit, in eo uel maxime, quod in ipso mortis articulo, tam pro persequentibus, quàm pro seipso solicitudinem gereret ampliorem, uinceretque in eo sensum corporeæ passionis, internæ compassionis affectus, ut illorum magis scelera, quàm sua uulnera plangeret. Sit Ioannes apud Angelos martyr, quibus tanquam spiritualibus creaturis, spiritualia deuotionis eius signa certius innotuerunt. Cæterum hi sunt planè martyres tui Deus, ut in quibus nec homo nec angelus meritum inuenit, singularis tuæ prærogatiua gratiæ euidentius commendetur. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem Gloria in excelsis Deo: angeli dicunt, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Magna quidem, sed audeo dicere, nec dum perfecta laus, donec ueniat qui dicat, Sinite paruulos ad me uenire, quia talium est regnum cœlorum, & pax hominibus, etiam sine uoluntatis usu in sacramento pietatis.

Considerent hæc quid de opere & uoluntate contentiosis solent disputationibus corrixari, considerent & aduertant neutrum negligi oportere,

4 ubi non 4 uidetur deesse facultas, præsertim cum utrunque sine altero, ubi tamen facultas deesset, non modo salutem conferre possit, sed etiam sanctitatem. Sed & hoc quoque firmiter teneant, prodesse quidem opus sine uoluntate, non autem contra uoluntatem, ut unde saluantur infantes, inde magis damnentur ficte accedentes. Nihilominus sanè in quibusdam uoluntas sine opere sufficiens est, non autem contra opus, uerbi causa. Rapitur quis in bona quidem uoluntate, sed necdum perfecta, necdum idonea, martyrium sustinere. Quis illi audeat pro hac imperfectione negare salutem? Forte enim propterea non sinitur in illam grauem tentationem uenire, ne deficiat & damnetur. Nimirum si in hac tam infirma uoluntate induceretur in eam quæ supra ipsam tentationem, nec uoluntas roboraretur, quis illum dubitet defecturum, negaturum, & si in eo mori contigerit, etiam periturum? Qui enim erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum ait dominus, coram Angelis Dei. In ea igitur imperfecta uoluntate in qua saluatur quis ubi deesset facultas operis, iam non saluari posset propter defectum operis uel opus defectionis. Idem uerò & mihi ignorantia posset accidere.

Non sufficit bona uoluntas, ubi adest facultas operandi.

5 Æmulemur proinde charitatem, 5 & sectemur bona opera fratres mei, nec infirmitatis, nec ignorantiæ peccata ullo modo paruipendentes. Magis autem soliciti & timorati agamus gratias benignissimo et largissimo Saluatori, qui humanæ salutis occasiones tam copiosa charitate perquirit, ut in his uoluntatem & opus, in his sine opere uoluntatem, in his etiam sine uoluntate opus salutis inuenire lætetur, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem sui uenire. Hęc est enim uita æterna, ut cognoscamus patrem uerum Deum, & quem misit Iesum Christum, qui unus cum eo uerus est Deus super omnia benedictus in secula. Amen.

Aemulanda charitas sectanda bona opera, nec infirmitatis aut ignorantiæ sunt paruipendenda peccata.

VITA SANCTI APOLINARIS EPISCOPI & Martyris per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

BEatus Apollinaris primo Sacerdotio solus hanc ecclesiam Rauennatem uernaculo atque inclyto martyrij honore decorauit. Meritò Apollinaris, quia iuxta mandatum dei sui hic perdidit animam suam, ut eam inueniret in uitam sempiternam.

Est sermo. 128. in opere homeliarũ eiusdẽ.

Beatus qui ita cursum consummauit, fidem seruauit, ut uere primus à credentibus suo reperiretur in loco. Nec eum quisquam confessoris uocabulo minorem credat esse, quam martyrem, quem dei nutu quotidianum, & multiplicem reuersum conspicit ad agonem. Audi Paulum dicentem; Quotidie morior. Semel mori parum est eum, qui potest regi suo gloriosam, sæpe de hostibus referre uictoriam. Non tam mors, quàm fides & de uotio martyrem facit, & sicut uirtutis est in acie: in cõflictu, pro regis amore succumbere, ita perfectæ uirtutis est, diu agere, & consummare certamina. Non ideo persequutus est martyrem, quia non intulit mortem, sed probauit martyrem: quia non elicuit fidem, iniecit tela quæ potuit, & omnia armorum suorum genera callidus exegit inimicus, nec tamen fortissimi ductoris mouere mentem potuit, aut temerare constantiam.

Summum est fratres, pro domino præsentem uitam si necesse sit contẽnere, sed gloriosum est etiam cum uita mundum suo temnere, & conculcari cum principe. festinabat Christus ad martyrem, martyr suum festinabat ad regem. Bene diximus festinabat, iuxta illud prophetæ, Exurge in occursum mihi, & uide. Sed ut propugnatorem suum sibi ecclesia sancta retineret, Christo uehementer occurrit, ut uincenti iustitiæ reseruaret coronam, & sibi belli tempore præliatoris sui præsentiam condonaret.

Fundebat sæpe confessor sanguinem suum, suisque uulneribus fide mentis suæ testabatur auctorem. Cœlum suscipiens, carnem, despiciebat & terram. Vinci tamen renuit, & a suo desiderio retardari martyrem, tenera adhuc Ecclesiæ impetrauit infantia. Infantiam dico fratres, quæ totũ semper obtinet, quæ plus lachrymis, quam uirium ratione contendit. Neque enim tantum uultus & sudor fortium, quantum possunt lachrymæ paruulorum: quia ibi corpora, hic corda franguntur: ibi mentis iudicia uix mouẽtur, hic tota pietas inclinata descendit.

Et quid plura fratres? Egit, egit ecclesia 1 sancta mater, ut nusquam a suo separaretur antistite. Ecce uiuit, 2 ecce ut bonus pastor suo medius assistit in grege: nec unquam separatur spiritu, qui corpore præcessit ad tempus, præcessit (dico) habitu, cæterum ipsa inter nos corporis sui habitatione quiescit. Extinctus est diabolus, persequutor occubuit, ecce regnat & uiuit, qui pro rege suo desiderauit occidi, qui uiuit & regnat cum patre in unitate spiritus sancti deus, per omnia sæcula sæculorum.

1 *Hæc ecclesia quę est infans, quæ lachrymatur, quæ agit ut nusquam a suo separetur antistite, nonne uisibilis est et palpabilis, contra nostri temporis pseudoapostolos?*

2 *Et qui pro fide Christi occisus est martyr, & uiuit, et ut bonus pastor astat in medio gregis sui, nonne perperam ab eisdem uocatur emortuus?*

Habetur li. x. Epistolarum eius Epistola lxxxij. ad Vercellensem Ecclesiam.

VITA SANCTÆ THEOLÆ VIRGINIS ET martyris per D. Ambrosiũ Epm Mediolanensem scripta.

Virginitatis munere uenerabilis Thecla etiam Leonibus fuit, ut ad pedes prædæ suæ stratæ impastæ bestiæ sacrum deferrent ieiuniũ, nec procaci oculo uirginem, nec unguæ uiolarent aspero, quoniam & ipso aspectu uirginitatis uiolatur sanctitas.

Denique qua reuerentia uirginitatis locutus est sanctus Apostolus, de uirginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a domino? Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia, nec a quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam dei meruit. Horũ 1 ergo meliora quàm Apostolorum consilia? Apostolus dicit consilium do, illi dissuadendum putant, ne qua studeat uirginitati.

1 O Haretici qui dissuadetis virginitatẽ, hoc in loco diiudicat Ambrosius inter doctrinam Apostolorum & uestram.

VITA SANCTÆ VALERIÆ VIRGINIS ET martyris, per D. Martialem Apostolum descripta.

Habetur in Epistola eius scripta ad Tolosanos cap. viij.

STEPHANVS qui iam cognouit ueritatem Dei creatoris sui, & baptizatus est a me cum tyrannis, & satellitibus suis, in gratia dei quotidie crescit noua germinis uiui, quam dominus noster Iesus Christus hisque in finem seculi per eos quos nouit & prædestinauit, sibi multiplicabit secundum diuitias gratiæ suæ. In cuius nomine sicut multi uestrũ uiderunt, tyrannum eius resuscitauit a mortuis, qui & ipse cum satrapis babtizatus, a morte duplici subtractus est.

Virgo autem Valeria sponsa regis terrestris, sed melius sponsa regis cœlestis, quæ 1 per meam prædicationem uirginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata: dum uitam temporalem contempsit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortem deuicit.

1 Vide quõ sanctus Apostolus sua p̃dicatione induxit Valeriam uouere deo uirginitatẽ mentis et corporis. Ergo uotũ uirginitatis est licitum, & deo maxime gratũ, uirginitatẽque seruare nõ est impossibile. Quid hic dicis Haretice?

Hæc enim per 2 orationem meam spiritu sancto repleta, magna effecta est in gratia dei. Et ideo prudens uirgo ad cœlestia 3 regna peruenit, & diabolum triumphauit. Hæc porro spiritus dei in illa est operatus, qui omne bonum operatur in nobis in Christo Iesu: pro cuius amore & testimonio inuincibiles semper non cunctamur ferre cum omni patientia gladios carnificum. Pro cuius testimonio grata fuerunt nobis uincula, & tribulationes, carceres, angustiæ, fames, diuersæq; passionum acerbitates. Ipse enim locutus est nobis dicens, Confidite, ego uici mundum. Cuius enim gratiæ debetur omnis plena uictoria, nisi eius, qui de morte triumphator, morte sua mortem uicit, & sathanam ligans, infernum spolians, captiuum esse fecit?

2 Cognosce hic an orationes sit inutilis & superflua, cum a Deo sanctæ Virgini spiritussancti repletionẽ ac gratiæ magnitudinem impetrauerit.

3 Habes hic q̃d animæ Sanctorũ statim post exitũ a corporibus recipiantur in cœlo.

Sponsus autem uirginis adeo est effectus testis passionum Christi, ut in corpore suo cœlestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis suæ crucifigens, regnum diaboli minuens. Nec solum Christo cui credidit, ecclesias 4 per suum regnum secundum quod spiritui sancto & nobis uisum est, disponere, & fabricare gaudeat: sed antiqua templa; dæmoniorum

4 Ecce q̃d semper fuit

moniorum spurcissima fana idolorum destruere pfectus in fide uidcatur. Ipsius. n. uisu idola Cadurci oppidi, ac Tolosanę urbis & confiniis eius, iam nuper diruta sunt. Cui etiam obedire debetis in omnibus: quia princeps a Deo uobis est constitutus, a quo omnis potestas & paternitas in cœlis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit.

primum Christianæ fidei indiciū, ædificatio scilicet templorū in honorem Dei.

Quem principem bonum ad hoc tantum munus perduxit gratia nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, ut pro suauitate 5 quoq; præmij futuri illectus, copulā 6 carnaliū nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem: quatenus liberior Deo famulari possit, & multas cateruas populorum subdere fonti regenerationis.

5 *Vide quō pessumus bene operari, illecti quoque suauitate pmij futuri.*

6 *Habes hic exemplū quo moti sancti patres nostri statuere non timuerunt, licere uni & sponsis matrimonio non consumato, religionē ingredi absque alterius licentia.*

VITA ELEAZARI SACERDOTIS, ET SEPTEM FRATRUM MACHABÆORUM, QUIBUS OCTAUA ADDITA FUIT, PER D. AMBROSIUM EPISCOPUM SCRIPTA.

Habetur in lib. eius ij. de Iacob & uita beata.

Ex cap. x.

NEc te Eleazare prætermittam, utpote sacerdotū sacerdos, sed tuis iuuādus oratis, qui genere sacerdos, peritus in lege, maturus æui, cum oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi nec præmijs inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Deniq; a blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta sua posse superari: Erubesco, inquit, caniciem tuam, uereeor senectutem, miror prudentiam: Cur abstinendum bonis epulis putes, quas natura largitur? Relaxa istiusmodi peruicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quam extorquere, ne uictus supplicijs, facias qđ refutas rōne inuitatus.

Ad hæc respondit senex: Nos Antioche non intentione ducimur, sed reuerentia legis tenemur, quæ a suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam creaturam iudicas, negare tamen non potes quod potior sit temperantia, quam uolupras: potior legis obedientia, quam præuaricatio. Quod si hoc leue putas ut carne uescamur suilla, qui in minimis legē contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si preciosa est creatura huiusmodi, uindicaris: Cum eo quod sit pulcherrimum, defraudamur. abstinentia autem nostra, disciplina est castimoniæ, Discimus enim resecare luxuriā, cupiditates uincere, excludere cōcupiscentias, delectationibus corporis obuiare, fortitudinis quoq; exercitium est, pœnis pro lege non cedere, Iustitiæ quoq; insigne atq; prudentiæ, ut quod sequendū elegimus timore Dei, morte proposita reseruemus. Quis escam imperet liberis? Quis autem se ridendum præbeat? In hoc seruiat, sed non ridebit. Non sum ita senex, ut mihi non iuuenescat animi fortitudo.

Suspensus itaq; cum hinc atq; inde grauiter uerberaretur, nec iam ferrent senilia membra uerberum penas, lassatis carnificibus atq; extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et quidam seu longæuam miseratus ætatem, seu tentamentis circūuenire desiderans, rńde, inquit, tantūmodo te manducaturū, nos te escæ eius imunem pstabimus.

At ille clamans, nequaquam contingat mihi ut fiam senex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucusq; eram forma salutaris instituti; His ergo Iu-

dibrijs ut paululum uiuam luctabor, & totius uitæ labores addicam, breuis uiatico senectutis. Senectus portus debet esse, non naufragium uitæ superiori. Non te negabo lex patria, non abiurabo uos sancta instituta maiorum, non decolorabo uos infulæ sacerdotales, non te perfidiæ puluere turbabo canicies. Quid multa? Immoriendo tormentis factus est cæteris magisterium perseuerantiæ qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem uincere. An non beatus, qui potuit uirtute animi uictor esse pœnarum, pietatisq́ue remigio, seruare integram in tantis fluctibus passionem?

Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno, qui dum callide a sene incipiendum putat, magistrum elegit quo discipulos faceret fortiores, quosque uelut puerilem ætatem præmijs prouocabat ad culpam, arguebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid contemnis uel circũscribis ut pueros? Sed fides cana est, sed ualida disciplina. Experire certe, subijce quibus placet pœnis puerilia uiscera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinę, quam legitimę obseruationis excubiæ. Quem uicit senectus, superabit æmula senetutis pueritia. Sequimur patrem filij, discipuli doctorem, Collige suppliciorum instrumenta proposita, meditationem patientiæ, non terrorem inscitię afferunt, dũ uidentur.

Iussit maximum natu eligi. At ille ridens: Recte, inquit, naturæ ordinem seruas. Sed cur Dei legem temerandam putas? Et proprietate quidem omnes maximi sumus, Sed tamen a me inchoatum gaudeo, Quod quæris tyrannæ, confiteor nos summo Deo seruire, & doces quid agere debemus. Si tu tanta pertinacia uis extorquere ueritatem, cur non omni uirtute nos eam tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur uariarum genera pœnarum. Sed uicit pietas immanitatis furorem, exclusa est anima, non religio.

Secundus accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis impleuit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit: Aufertis q̃dem membranam, sed habeo galeam spiritalem, quam non potestis auferre. Et uere hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in ecclesia domini, quia cœpit uiri Christus est, & eius sumus membra. Recte puer istam diuino spiritu doctrinam apostolicam præuidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, pardalicis feritatibus sæuiebant. At ille deficiens: Quam dulce est, inquit, mori pro religione, quã suauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua sunt rex grauiora tormẽta, tu tuis uehementius torqueris supplicijs, quia uides uinci in potestate.

Et hoc defuncto, tertium statui sibi iussit. Et cum eum partim tentaret insidijs, partim caperet terrore percellere, respondit ad eum: Non faciã uoluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrũ passionem & nobilem uitam, non negabo piam germanitatem. Quę uis adhibeto supplicia, quibus magis urgeas, hoc proficies asperitate pœnarum, ut maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaque ei linguam amputari. At ille exclamans: Victus es, inquit, Antioche, qui organum uocis abscidi iubes. Confessus es te respondere nõ posse rationi, maioraq́: probas linguæ nostræ flagella, quã tua uerbera. Nos enim

tua uerbera non timemus, tu nostræ uocis flagella non potes sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella pfidię. Sed etiam lingua subla ta, grauius te suo cadens murmure flagellabit. Euadere te putas Antioche, si uocem eripias: & tacentes Deus audit, & magnis audit. Ecce ape rui os meum, laxaui linguam meam, abscinde linguam: sed non abscindes constantiam, non uirtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium ueritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, sanguis clamabit, & dicetur tibi: Vox sanguinis fratris tui cla mat ad me. Audit enim sanguinis uocem, qui audit internas cogitationes. Tenebræ licet operiant, & parietum septa circundent, dicat impius, quia nullus sibi testis assistat, exploret uniuersa, uidet omnia Deus: nec est aliquod facinus, quod possit latere omniũ iudicem Deum, qui cognoscit uniuersa antequam fiant. Quid uerba damus? Loquaciora sunt uulnera, & si uulnera tegantur, & abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamen plaudas, quod auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis iam Deum sermone laudaui, nunc passione laudemus.

Et hoc perempto, iussit quartũ uinciri ad rotam, ut eius uertigine membris omnibus solueretur. At ille cum torqueretur immaniter: Dissoluis, inquit, corporis membra, sed adiungis gratiam passioni, nec eripis solatiũ morti. Est enim uox tonitrui in rota, quia in bono & inoffenso uitæ istius cursu, cœleste resultat oraculum, sicut in Ioanne & in Iacob filijs tonitrui resultabat. Itaq; illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur. Teres enim uita sine ulla offensione in quauis passione uersatur, et intra hanc quoq; rota currit. Currit lex intra gratiam, & obseruantia legis intra diuinæ curriculum misericordię est. Nam quo magis uoluitur, plus probatur. Potius est hic ab impijs aduersa tolerare, ut ibi a domino consolationem inuenire possimus. Et iste cõ summans cursum suum, abrupit spiritum, animamq; uictor effudit.

Quintus cum sisteretur, cæso prius, eidem iussit ignes admoueri, subijci incendia. Manabat è uulneribus cruor, & effossis ulceribus sanguis effusus, ipsos flammarum extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur, dicens: Gratias tibi domine, quod dedisti nobis dicere: Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta: Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum. Astabo tibi sicut aurum purgatus incendio, & si quid fuit culpæ, ignis exussit. Itaque & iste transfiguratus a corruptela ad incorruptionem, uitam exhalauit.

Sexto quoq; admota tormenta sunt. At ille: Noli, inquit, frustra errare, & tuæ hoc ascribere potestati, quod ista aduersum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est pretium, ut peccantes puniamur. Et gratias domino, quod hic a nobis duplicia peccata exiguntur, ut ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quod tam durus & immitis es, ut talibus nostris supplicijs dominus, in quem peccauimus, genti nostræ propitius fiat. Nos quoq; ableuamus erumnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris & asperis dilaceratus supplicijs, appositus est ad fratres suos.

Supererat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochum immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio. Itaq; dolis eum desiderans circunscribere, pol-

licebatur honores, diuitias, amicitiam suam, consortium secretorum. At uero pia mater monebat filium suum, dicens & huic sicut cæteris: Nescio quemadmodum in uterum meum introistis, neque ego spiritum donaui uobis, neque membra formaui, sed hæc omnipotentis Dei munera sunt. Putauit Antiochus uidens matrem solicitam, quod saluti eius timeret, ipsi quoque suadere cœpit, ut filium ab intẽtione sua reuocaret. At illa uoce patria dicebat filio: Tu solus superes fili, summa uotorum meorum, tu postremus eleuasti partus meos, tu postremus conclude gaudia mea. Miserere mei, quæ te in utero tot mẽsium curricula portaui, ne uno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Aspice in cœlum, unde hausisti spiritum, ad patrem omnium: aspice in terram, quæ tibi ante alimoniam ministrauit: aspice ad fratres, qui collegam requirunt: aspice ad matrem, quæ tibi lac dedit: redde mercedem pij sanguinis, noli a fratribus, noli a matre diuelli. Temporales opes sunt, quas promittit Antiochus: temporales honores, perpetua corona quæ a Deo omnipotẽte defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit dominus, sextum iam diem clausi, & omnium opera bona ualde. Debes mihi fili, ut quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tanquam a seculi operibus iam feriata. Itaque prospiens se iuuenis, ait: Quid sustinetis? & multa uociferans, quod nequaquam diuelli posset a fratrum consortijs, quorum multo beatiora essent funera quam regis imperia, cum argueret conuitijs regem, & ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus uitæ huius munus absoluit.

Nouissima mater oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem uallata muneribus, inter corpora filiorum nullum sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ septem turribus circundata, in paradisi sedem caput extulit, quæ septem filijs cincta, sacratissimum Deo chorum, non solum canorum uocibus, sed etiam passionibus, ad concinendas domini laudes cœlestibus inuexit altaribus? Quam bonus fidei partus, quam tutus portus iste pietatis, quam splendida lucerna ecclesiæ, septimo fulgens lumine, & octauo utero cunctis luminibus oleum subministrans. De quibus pulchre dicitur: Date partem illis septem, & illis quidem octo, eo quod in utroque numero consortiũ gratia consequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, septem tanquam in sabbato, octo tanquam in Euangelio. Pia mater supplemento passionis adiuncta, quæ in talibus filijs integram pietatis formam & parturiuit & peperit.

Recurrunt in memoriam sermones sanctæ fœminæ, dicentis ad filios: ego uos genui, ego uobis succum lactis infudi, nolite nobilitatem uestrã perdere. Sic aliæ matres reuocare a martyrio solent filios, non uocare. At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filijs uitam magis perpetuam quam temporalem suaderet.

Spectabat itaque pia mater filiorũ certamina, & quamuis maternorum uiscerũ compassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorũ, malebat periculũ: cõpressisque naturæ gemitibus, pœnas filijs optabat augeri, ut mors citius appropinquaret. Videmus conuersa, uota matris in filios, ne quem

superstitem

superstitem derelinqueret, sed omnes piæ cohæredes mortis acquireret. Sed nec filij parente, qui se inuicem cohortabantur, qui dicebant uno studio, & quadam animorum acie: Mortis aduersæ impetum petamus. Tūc enim uiuemus, 1 cum fuerimus mortui. Nemo pietati ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali: Non homini, sed deo nostras animas deuouimus, non homini, sed autori omnium militamus.

1 *Vides quod tunc sancti uiuunt, cum fuerint mortui?*

Talis hæc pugna est, ut ille gloriosius uicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit. Sed omnes, tanquam ad immortalitatis uiam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt, ut mater consona cenens filiorum agmina, tanquam pia anima sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios uidebatur sibi subire tormenta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora uolutabantur, capita execabantur.

Refertus erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam pressit, aut ora morientis: non lauit uulnera, sciens gloriosiores esse, si euiscerati & concreti pariter puluere & sanguine uiderentur, quales solent de bello redire uictores, qualia solent trophæa ex hostibus reportare. Non super iacienda uelamina, non prosequendas exequias, nisi suæ quoque comitatur mortis arbitrata est. Quę cithara dulciores æderet cantus, quam morientes filij in tam grauibus supplicijs ædiderant? Erumpebat enim naturæ gemitus, & inuitus expectares peremptorum cadauera, sicut fila chordarum audires heptachordium psalterium triumphalibus gemitibus resultare.

Non sic illecebrosi cantus sirenum attraherent audientem. Illi enim ad naufragium trahunt, isti ad sacrificij uictoriam. Nec sic cygnea carmina aures animúmque mulcerent. Cygni enim naturæ forte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore columbarum murmura, ut ultima uerba morientium cum summa suauitate resonabant. Nec sic luna inter stellas refulget, ut inter filios mater: et cū eos ad martyrium illuminatura deduceret refulgebat, & cum amplexata uictores in medio filiorum iaceret.

O uera mater Adamante fortior, melle dulcior flore fragrantior, ó indissolubile pietatis uinculum, ó uere ualida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mūdi diluuio totius orbis spacijs innocua ferabatur, ita & tu aduersus fluctus tam grauium passionum pietate immobilis restitisti: & cum posses salutem filiorum eligere, noluisti.

Quo affectu uos prosequar sanctæ matris pia pignora? Quo penicillo sermonis mei describam formæ uestrę & animarum similitudinem? stetisti iter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terarrum subactus, quos India quoque in extremi maris secreta refugiens, declinauit, & soli de rege superbo sine bellico conflictu uictoriam reportastis. Vicerunt in uobis sola arma pietatis, dedit pænas tyrannus, & quia uos non potuit uincere, & quia atroci peremptus est morte.

Habetur in volumine sermonum eius, folio. 17.

ITEM PASSIO SANCTORVM SEPTEM Machabæorũ per D. Eusebium Emisenum scripta.

AVdiuimus in Euãgelio uocem domini dicentis: Non omnes qui dicunt mihi domine, domine, intrabunt in regnum cœlorum. Ad quos sermo hic respicit? ad eos sine dubio, ad quos alio loco dicit: Populus hic labijs me honorat. 2 studiamus ergo ut cum obsequijs labiorum, uita concordet & consonet: quia si opera nostra ad Deum clament, & conscientiæ sinceritas & morum probitas: pietas domini ad nos flectit auditum. Caueamus ne forte hic solo corpore consistamus, & corda nostra probentur errare per seculum. Quando enim præualent in nobis terrenæ superfluæq́ cupiditates: quando tyrannico dominatu malitia in nobis regnat: quando ira superequitat, nos illi laudabiles heremitæ, qui extra mundum nos credimus, mundum intra nos inclusum tenemus. Ac sic animæ illæ quæ possessio efficiuntur seculi, non possunt effici regnum dei.

2 Ecce necessitatem bonorum operum unà cum fide.

Ideoq́ fratres, uidete uocationem uestram. Venire quidem sic ad heremum, summa perfectio est: non perfectè in heremo uiuere, summa damnatio est. Quid prodest si in loco quies teneatur, & inquietudo in corde uersetur? si in habitatione silentium sit, & in habitatoribus uitiorum tumultus, & colluctatio passionum? si exteriora nostra serenitas possideat, & interiora tempestas? Nemo dicat, inuitus hoc feci, aut fato urgente peccaui: nemo casum conditionis suę ignarus, accuset: nemo dominari æstimet fatum. Non potest homini præualere delictum, nisi accesserit consentientis arbitrium. Et ideo ordinatio dei nostri cum cætera animantia ad periculum propulsandum foris sufficienter instruxerit atque munierit, uel uelocitate pedum, uel armis dentium, uel uiolentia unguium, uel mole membrorum: hominem interiorem contra hostem magis intus armauit, intelligentiæ scilicet uigore, consilio sapientię, uirtute iustitiæ: ut preciosior nostri portio, uelut de excelsa turre, ita de secreta fidei sui arce tutius repugnaret, & quamlibet forti aduersario cõtra reluctãtem animam nil liceret. Confirmante hoc ipsum uoce diuina: Nolite, inquit, temere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere. sicut etiam nũc ex hoc triumphalium puerorum certamine intelligi datur.

Ecce septem fratres, ætas ad omnẽ perturbationem timoris obnoxia, & ad omnem uim doloris infirma, horribilia et inaudita tormenta ante oculos exposita, uirili pectore & martyrum iam corde despiciunt: & illa tanquam oblatam mortis occasionem, uelut pignus immortalitatis inuadunt: quod corpore accipiunt, mente non sentiunt: foris cedunt, intus triumphant: quos cruciat manifesta pœna pascit docta uictoria: multiplicentur licet per æris ac ferri illa feruentia incendiorum uires, perstat lignum uiride contra uiolentiam uasti ignis inuictum: & si exuri uidetur in cortice, illæsum permanet in radice: & si circa superficiem solidi roboris temporaria mors desæuit intra se conscientię medullas uita se recipit. Ac sic auidissimus prędo potest domum perfringere, ad thesaurum non potest peruenire: quem dum conat̃ expugnare, multiplicatur. Quanto enim persecutor in necem confitentis immanior: tanto deus in remuneratione

perseuerantis est ditior, qui nouit de impiorum criminibus merita augere iustorum. Sicut enim improbi malè utuntur bonis dei, ita deus bene utitur malis operibus iniquorum.

Dominus de impiorum criminibus nouit merita augere iustorum.

Primum requiramus quid sit male uti bonis operibus dei, quod in ipso homine intelligi promptum est, quam benè deus corporis humani mēbra disposuit, & tamen ad contumeliam sui abutitur indultę sibi pulchritudinis honore mens reproba. Bonum opus dei est oculus, & tamen indignis concupiscentijs maculatur aspectus: nocte peruigil immeritorū somno insidiatur, & luce ad quam factus est offenditur. Et propterea de eo dicitur: Fornicatio animæ in eleuatione oculorum. Et alio loco, qui uiderit mulierem, inquit, ad cōcupiscendum eam: & ideo quam facile potest in puncto temporis euagari uelocitas oculi, tam sollicite pręcauenda est irruentis noxa delicti. Lingua etiam tanti opificij deus, mendacijs, mali loquijs, falsis testimonijs deprauatur, Manus bonū opus est dei, & tamē ad facinus iniquitatis, ad crimen peragendæ fraudis extendit: ad scelus eri gendæ salutis armatur, & totus homo ad malitiam propriæ perditionis accingitur. Sed eis ipsis creaturis quæ extra nos sunt quæ a foris adiacēt, quæ bonæ factę sunt, malus male utitur. Argento & auro appetitur ueritas, expugnatur integritas, iustitia uincitur, innocentia proditur, pietas fidesq; uiolatur, ac de rebus ad præsentia subsidia concessis, detrimēta uitæ æternæ nequitia mortalis operatur.

Quod ex hoc apertius inspici licet, deus ab initio hominum cunditioni subiectum, discretione liberum fecit, prudentia instruxit, ratione ditauit, ei que bonum exercere præcepit. Malum ad hoc esse permisit, ut ad bonam partem uoluntate deflecteret: & mandatum dei non necessitate, sed uirtute perficeret, atque in alterutram uiam, non casu perurgente, sed iudicio eligente transiret: et tamen homo traditæ sibi nobilitatis oblitus: neglectis muneribus conditoris, bona animi ad improbas traxit cupiditates, & ad nocendi studia conuertit: deputans ad instrumenta nequitiæ: ornamenta naturæ. Processit etiam in hoc nephas, ut Deum suum nō solum non agnosceret, sed etiam agnoscentibus inuideret: eumq; tantis uiribus, quantis quærendus esset, de fidelium pectoribus conarētur eruere.

Sed diuina prouidentia quæ ut dictum est, etiam malorum operibus bene utitur, meliora de contrarijs peragit: & ita iustas ordinat causas, ut boni ex aduersis proficiant, & ad pia transeant merita pietatis ingenia. Sicut etiam ex hoc admirando certamine fœlicium germanorum euidenter agnoscitur: nam quos per cruentissimum persecutorem humiliauerat diabolus, exaltauit Deus: quos ille damnauit, iste glorificauit; ille opprobrijs adimpleuit, hic præmijs, ille affecit flammis, refrigerijs hic refecit: ille induxit in mortem, hic ad uitam de morte perduxit: ille interfecit gladijs, hic dignos fecit coronis. Ideo uox est Apostoli martyrium suspirantis: Non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Hæc secum beati pueri conscia futurorum mente uoluentes, illata supplicia, quasi aliena reputant: quæ circa corpus remanentia, ad animam peruenire non possunt.

Diuerso itaq; cruciatus genere hic uerberibus dilaniantur, hic craticula sacrificij more torretur: hic absciso capite, æterno capiti iungitur: hic desecta lingua inuiolabilem fidem melius loquitur, & Christum domi-

num in silentio oris, clamare uulneris confitetur. Nam & si beato testi cruentus carnifex uocis abstulit ministerium, plenum tamen Deo perhibet testimonium uox ipsa pœnarum. Singillatim itaq; a senioribus ad iuniores passionum ordo disponitur, unumquemq; per decurrentes ætatum gradus, crescentia tormenta percurrunt: singuli magnitudine supplicij, omnes speciali acerbitate torquentur: inter uidentes pariter & sustinentes qui dolores sunt ? propria sunt dolore communia, ac sic ille qui posterior uicit, cum omnibus triumphauit.

Satagit inter hæc sodix orbitatibus suis mater, sollicitior de perimendis, securior de peremptis: respiciens quot funera tot trophæa: & filiorum merita exultando sua faciens, nouo genere gaudia doloris metit, ac septem martyria unius pectoris uirtute consummat: et numerosam prolem cœlo læta parturiens, ad regnum Dei secura, quia secutura, præmittit: ita iuniorem qui solus restabat alloquitur: Miserere mei, inquit, fili, quæ te decem mensibus in utero portaui, & lac triennio dedi: ne timeas carnificem istum, sed similis fratribus effectus, libens mortem excipe: ut in illa miseratione una cum fratribus te recipiam. Aduerte quam profunda pietas, & artifex fides, per futuram spem, præsentem subleuat orbitatem. Quid mirũ sit ut pignoribus interemptis, nulli lachrymas dabat.

Hoc loco expressius requiramus, quę tandem causa paruulis uires dedit, ut inter tam exqu sitos nouosq; cruciatos, infatigabiles Iudęi confessione durarẽt, & quę alia causa charissimi, nisi in primis grã diuina, 4 quę ubi infirmitatis nostrę inuenerit uotum, statim supponit auxilium ? quæ inquam, alia causa charissimi, nisi diuina gratia, & doctrina domestica ? Quæ causa alia, nisi gã statim post trãsacta cunabula, iter annos infantię, religionis affectũ de institutione & cõuersatione pię parentis acceperãt, & de tam sanctę matris pectore Deũ traxerant, & in noĩe dñi uincula linguę trepidantis absoluerant ? exempli enim fœmina, in pignoribus suis animas magis cupiens nutrire quàm corpora, fidem primam teneris sensibus uice lactis infuderat, ut rudes eorum mentes & mali nesciæ in ipso uitę limine uitam ebiberẽt: eosq; primitus agnitio diuini timoris impleret, ut in noua uiscera sacris studijs occupata, locum uana seculi nõ haberẽt.

4 *Licet gratia detur desiderantibus, quærentibus, & pulsantibus, non tamen propter hoc dicas dari ex meritis.*

Quæ cum ita sint, discãt boni parentes tantę matris exemplo, erudire filios suos, ut quos se in hanc uitã gaudent munere adquisisse naturæ, pręparent æternitati sedulitate doctrinę, insinuent fidem, doceant religionem, pręcipiant castitatem Maiorem ad pignora uestra non potestis adhibere pietatem, quàm si per uos cognoscant animarum parentem, quàm si per uos in boni patris transeant adoptionem: quàm si per uos efficiantur cœli hæredes & martyrum fratres. Quapropter studete ad domini seruitutem, quæ nobis sola est causa uiuendi, non lingua erudire, sed uitæ audiant uos, uideant uos: ut quę iusta, quę honesta, quę sancta sunt, uobis sectantibus & amantibus, in amore consuescant. Duplex uobis commodum erit, cum salus ad filios uestros de uestra salute trãsierit: ut cum per uos ad illos peruenerit, ex illis ad uos multipliciter reuertatur. Hoc enim bonum dando non consumitur, sed dilatatur, & magis dum transfertur, adquiritur: ac miro modo & transmittitur, & retinetur: siquidem salubri iocũdoq; cõmercio, & accipiẽtis lucrũ, & tradentis augmẽtũ est,

Abraham diuina uoce laudatur: scio, iquit, quia Abraham pręceptu-

rus sit filijs suis, ut timeant nomen meum. Prędicatur quod posteros suos eruditurus esset in domino, qui iam ad hoc fidei uirtute peruenerat, ut filiũ posset immolare pro domino. Has itaq; primas filijs uestris prouidete opes, has eis immortales procurate diuitias: hanc eis post uos hæreditatem relinquite, quæ offerri potest, relinqui non potest. Ostendite itaque eis de conuersatione uestra fugere malum, appetere bonum, odisse peccatum, timere iudicium. Ita nos agamus, ut non solum filiorum, sed nostra in inuicem ædificatio simus: ut sicut beata mater illa gauisa est de gloriosis septem filiorum triumphis, ita dum nos uitijs interdicimus, dum passionibus repugnamus, dum diaboli præuidemus insidias, dum mundi calcamus illecebras, de uictoria quoque & consumatione nostra mater lętetur ecclesia.

VITA SANCTI LAVRENTII MARTYRIS Per D. Ambrosium Epm Mediolanensem scripta.

Habetur in libro primo officiorum eius. Cap. 41.

NOn prætereamus sanctum Laurentium, qui cum uideret Sixtum episcopum suum ad martyrium duci, flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem. Itaque his uerbis appellare cœpit: Quomodo progrederis sine filio pater? Quomodo sacerdos sancte sine diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras. Quid in me ergo displicuit pater. Num degenerem probasti? Experire certe, utrum idoneum ministrum elegeris; Cui commisisti dominici sanguinis dispensationem, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur iudicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimentum est magistri. Quid quod illustres, & præstantes uiri discipulorum certaminibus quam suis uincunt? Denique Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmisit: Et tu pater ostende in filio uirtutem tuam offer quem erudisti, ut securus iudicij tui comitatu nobili peruenias ad coronam.

Tũc Sixtus, Non ego te fili relinquo, ac desero, sed maiora tibi debentur certamina. Nos quasi senes leuioris pugnę cursum recipimus, te quasi iuuenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Mox uenies, flere desiste, post triduum me sequeris. Inter sacerdotem et leuitam hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magistro uincere, quasi adiutorem quærere. Quid consortium passionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem eius dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli magistrũ præcedant, fortes sequantur, ut uincant sine magistro, qui iam non indigent magisterio. Sic & Helias Heliseum relinquit. Tibi ergo commendo nostræ uirtutis successionem. Talis erat contentio, digna sanè, de qua certarent sacerdos & minister, quis prior pateretur pro Chisti nomine.

In fabulis ferunt tragicis, excitatos theatri magnos esse plausus, cum se Pylades Orestem diceret, Orestes, ut erat, Orestem se esse asseueraret, ille ut pro Oreste necaretur, Orestes ne Pyladem pro se pateretẽ necari, sed illis non licebat uiuere, quod uterque esset parricidij reus, alter qui fecisset, alter qui adiuuisset. Hic Laurẽtium sanctum ad hoc nullus urgebat nisi amor deuotionis, tamen et ipse post triduum, cum illuso tyrranno impositus super craticulam exureretur. Assum est, inquit, uersa et mandu-

ca. Ita animi uirtute uincebat ignis naturam.

Habetur libro. 2. officiorum. Cap. 28.

ADHVC DE EODEM PER EVNDEM Ambrosium.

HOc maximum incentiuum misericordiæ, ut compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliarum quantum possumus iuuemus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, uel inuidiam perpeti, quàm prætendere inclementiã. Vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus uasa my-

1 stica, ut 1 captiuos redimeremus, quod Arrianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm ut esset quod in nobis reprehenderēt. Quis autem est tam durus, immitis, ferreus, cui displiceat quod homo redimitur à morte, fœmina ab impuritatibus Barbarorũ, quę grauiores morte sunt, adolescentulę, uel pueruli, uel infantes ab idolorum cõtagijs, quibus mortis metu inquinabantur? Quam causam nos etsi non sine ratione aliqua gessimus, tamen ita in populo prosecuti sumus, ut confiteremur, multoq́; fuisse commodius astrueremus, ut animas domino, quàm aurum seruaremus. Qui.n. sine auro misit apostolos, & ecclesias, sine auro congregauit.

Vides quod pro redẽptione captiuorum ecclesiæ uasa eroganda sunt? Quod tamen sobrie intellige, nempe cum non aliunde redimi possunt, hoc te docet paulo infra Ambrosius ipse.

Aurum ecclesia habet, non ut seruet, sed ut erroget, & subueniat in necessitatibus. Quid opus custodire quod nihil adiuuat? An ignoramus quantum auri atque argenti de templo domini Assyrij sustulerint? Nonne melius conflat sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quàm sacrilegus contaminata asportet hostis? Nonne dicturus est dominus? Cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, ut ministrasset alimoniam. Cur tot captiui deducti in commertium sunt, nec redempti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, ut uasa uiuentium seruares, quàm metallorum. His non posset responsum referri. Quid.n. diceres? Timui ne templo Dei ornatus deesset. Rñderet.

2 Aurum 2 sacrã non quærunt, neq; auro placēt, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorũ, redemptio captiuorum est. Et uere illa sunt uasa preciosa, quæ redimunt animas a morte. Ille uerus thesaurus est domini qui operatur quod sanguis eius operatus est. Tunc uas dominici sanguinis agnosco, cum in utroque uidero redemptionem, ut calix ab hoste redimat, quos sanguis a peccato redemit. Quàm pulchrum ut cum agmina captiuorum ab ecclesia redimuntur, dicatur: Hos Christus redemit, Ecce aurum quod probari potest, Ecce aurum utile, Ecce aurum Christi, quod a morte liberat, Ecce aurum quo redimitur pudicitia, seruatur castitas. Hos ergo malui uobis liberos tradere, quàm aurum reseruare. Hic numerus captiuorum, hic ordo præstantior est, quàm species poculorum. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, ut redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro saguinem Christi, non solum irrutilasse, uerumetiam diuinæ operationis impressisse uirtutem redemptionis munere.

Non credas hæretice sanctum uirum hic detestari ecclesiæ uasa aurea uel argentea, cum plurimi sancti uiri huiusmodi ecclesijs donauerint, quod non fecissent, si Deo minime placere credidissent. Sed loquitur sanctus in casu proposito, uidelicet in necessitatibus pauperum, & cum alia subsidia desunt.

Tale aurum sanctus martyr Laurentius domino reseruauit, a quo cum quærerentur thesauri ecclesiæ, promisit demonstraturum se, sequenti die pauperes duxit. Interrogatus ubi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri ecclesiæ. Et uere thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Deniq; Apostolus ait. Habemus

thesaurum in uasis fictilibus. Quos meliores thesaurus habet Xp̄s, quàm eos in quibus se esse dixit? sic enim scriptum est, Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra, Quod enim uni horum fecistis mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat uideri? Hos thesauros demō strauit Laurentius, & uicit, quod eos nec persecutor potuit auferre.

Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ, & aurum uidit diripi, & se in captiuitatem deduci. Laurentius qui aurum 3 ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpetationis uiuacitate sanctum martyrij accepit coronam. Nunquid dictum est sancto Laurentio: Non debuisti erogare thesauros ecclesiæ, uasa sacramentorum uendere? Opus est, ut quis fide syncera & persp:caci prouidentia munus hoc impleat. sanè si in sua aliquis deriuat emolumenta crimen est. Sin uero pauperibus erogat, captiuum redimit, misericordia est. Nemo enim potest dicere, cur pauper uiuit. Nemo potest queri, quia captiui redēpti sunt. Nemo potest accusare, quia templum dei ædificatum est. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum, requies defunctorum est.

3 *Vide forte & alium casum erogandi sacra uasa, cum uidelicet est probabilis coniectura quod perueniant in manus sacrilegorum tyrannorū, et persequutorum ecclesiæ. Quod tangere infra etiam uidetur Ambrosius.*

In his tribus generibus uasa ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, uēdere licet. Opus est ut de ecclesia mystici populi forma non exeat, ne ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra ecclesiam primum quæsita sunt uasa quæ initiata non essent, deinde comminuta, postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque pretijs profecerūt. Quod si desunt noua, & quæ nequaquam initiata uideantur, in huiusmodi usus quos supra diximus arbitror omnia pie posse conuerti.

ITEM VITA SANCTI LAVRENTII Martyris per diuum Leonem Papam scripta.

CVm omnium dilectissimi summa uirtutum, & totius plenitudo iustitiç, de illo amore nascatur, quo Deus proximusque diligitur, in nullis profecto hic amor sublimius excellere clariusque fulgere, quam in beatissimis martyribus inuenitur, qui domino nostro Iesu Christo pro omnibus hominibus mortuo, tam propinqui sunt imitatione charitatis, quam similitudine passionis. Quamuis illi dilectioni, qua dominus nos redemit, nulla cuiusquam benignitas possit çquari, quia aliud est pro iusto mori hominem sua necessitate moriturum, aliud pro impijs occumbere a debito mortis alienum, multum tamen uniuersis hominibus etiam martyres contulerunt, quorum fortitudine ita eius largitor usus est dominus, ut pœnam mortis, & atrocitatem crucis, nulli suorum uellet esse terribilem, sed multis faceret imitabilem.

Est sermo habitus per eundem in die natiuitatis eius.

Si ergo nullus bonus, sibi soli est bonus, nec cuiusquam sapientis, sibi tantum sapientia est amica, & hæc uerarum natura uirtutum est, ut multos a tenebroso abducat errore, qui earum clarus est lumine, ad erudiendum Dei populum nullorum est utilior forma quam martyrum eloquentia. Facilis ad exortādum sit ratio, efficax ad suadendum, ualidiora 4 tamen sunt exempla quam uerba, & plenius est opere docere, quam uoce.

4 *Vides quod rebus plenius p̄dicatur quam*

uerbis? Et instruere populum factis, excellentissimum est genus doctrinę.

In quo excellentissimo genere doctrinę beatus martyr Laurentius, cuius passione dies 5 hodiernus illustris est, quam gloriosa polleat dignitate, etiam persequutores eius sentire potuerunt, quum illa mirabilis animi fortitudo, de Christi principaliter amore concepta, non solum ipsa non cederet, sed etiam alios exemplo suæ tolerantię roboraret.

5 *Dies hodiernus illustris passione Laurentij.*

Quum enim furor gentilium potestatum in electissima quæque Christi membra sæuiret, ac præcipue eos, qui ordinis erant sacerdotalis, impeteret, in leuitam Laurentium, qui non solum ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione ecclesiasticæ substantiæ præeminebat, impius persecutor efferbuit, duplicem sibi prędam de unius uiri comprehensione promittens, quem si fecisset sacræ pecuniæ traditorem, faceret etiam ueræ religionis exortem. Armatur itaque gemina face homo pecuniæ cupidus, & ueritatis inimicus, auaritia, ut rapiat aurum, impietate, ut auferat Christũ. Postulat sibi ab immaculato sacrarij præsule opes ecclesiasticas, quibus auidissimus inhiabat, inferri. Cui leuita castissimus, ubi eas repositas haberet, ostendens numerosissimos sanctorum pauperum obtulit greges, in quorum uictu atque uestitu inamissibiles condiderat facultates, quæ tanto integrius erant, saluæ, quanto sanctius probabantur expensæ.

Fremit ergo prædo frustratus, & in odium religionis, quæ talẽ diuitiarum usum instituisset, ardescens, direptione thesauri potioris aggreditur, apud quem nullam denariorum substantiam reperisset, ut illud depositũ, quo sacratius erat diues, auferret. Renunciare Christo Laurẽtium iubet, & solidissimam illam leuitici animi fortitudinem, diris parat urgere supplicijs. Quorum ubi prima nil obtinent, uehementiora succedunt. Laceros artus, & multa uerberum sectione conscisos, subiecto præcipit igne torreri, ut per cratem ferream, quę iam de feruore continuo uim in se haberet urendi, conuersorum alterna mutatione membrorum, fieret cruciatus uehementior, & pœna productior. Nihil obtines, nihil proficis sæua crudelitas. Subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio 6 in coelos abeunte, tu deficis flammis tuis. Superari charitatis Christi flãma non potuit, & segnior fuit ignis, qui foris ussit, quam qui intus accendit. Sæuisti persecutor in martyrem sæuisti, & auxisti palmam, dum aggeras pœnam. Nam quid non ad Victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi, etiam instrumenta supplicij?

6 *Nota, Laurentio in coelos abeunte.*

Gaudeamus igitur dilectissimi gaudio spiritali, & de foelicissimo inclyti uiri fine gloriemur in domino, qui est mirabilis in sanctis suis, in quibus 7 nobis & præsidiũ constituit & exemplum, atque ita per uniuersum mundũ clarificauit gloriam suam, ut a solis ortu usque ad occasum leuiticorum luminum coruscante fulgore, quam clarificata est Hierosolyma Stephano, tam illustris fieret Roma Laurentio. Cuius oratione 8 et patrocinio adiuuari nos sine cessatione confidimus, ut quia oẽs, sicut Apostolus ait, quicunque uolunt in Christo pie uiuere, persequutionem patiuntur, corroboremur spiritu charitatis, & ad superandas omnes tentationes, constantis fidei perseuerantia muniamur, Per dominum nostrum Iesum Christum uiuentem & regnantem cum patre & spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

7 *In sanctis suis Deus & præsidium nobis constituit et exẽplũ.*

8 *Oratione & patrocinio Laurentij adiuuari nos sine cessatione confidimus.*

PASSIO SANCTI LAVRENTII MARTYRIS per Aurelium Prudentium consularem scripta.

Antiqua fauorum parens
Iam Roma Christo dedita
Laurentio uictrix duce
Ritum triumphas barbarum.
Reges superbos uiceras.
Populosq; frenis presseras.
Nunc monstruosis idolis
Imponis imperi iugum
Hæc sola deerat gloria
Vrbis togatæ insignibus.
Feritate capta gentium
Domaret ut spurcum Iouem.
Non turbulentis uiribus
Cossi, Camilli, aut Cæsaris:
Sed martyris Laurentij
Non incruento prælio.
Armata pugnabat fides
Proprij cruoris prodiga.
Nam morte mortem diruit,
Ac semet impendit sibi
Forte hoc sacerdos dixerat
Iam Xistus adfixus cruci:
Laurentium flentem uidens.
Crucis sub ipso stipite.
Desiste discessu meo
Fletum dolenter fundere.
Præcedo frater: Tu quoque
Post hoc sequeris triduum.
Extrema uox episcopi
Prænuntiatrix gloriæ
Nihil fefellit, nam dies
Prædicta palmam præstitit.
Qua uoce? quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo passionem carmine
Digne retexens concinam?
Hic primus e septem uiris:
Qui stant ad aram proximi:
Leuita sublimis gradu,
Et cæteris præstantior.
Claustris sacrorum præerat
Cœlestis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus:
Votasq; dispensans opes.
Versat famem pecuniæ
Præfectus urbis regiæ
Minister insani ducis.
Exactor hausti sanguinis.
Qua ui latentes eruat
Nummos, operta existimans
Talenta sub sacrarijs:
Cumulosq; congestos tegi.
Laurentium sisti iubet.
Exquirit arcam ditibus
Massis refertam: & fulgidę
Montes monetæ conditos.
Soletis (inquit) conqueri
Sæuire nos iusto amplius:
Cum christiana corpora
Plusquam cruente scindimus
Abest atrocioribus
Censura feruens motibus.
Blande & quiete efflagito:
Quod sponte obire debeas.
Hunc esse uestris orgijs
Moremq; & artem proditũ est:
Hanc disciplinam fœderis
Libent ut auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt.
Fumare sacrum sanguinem:
Auroq; nocturnis sacris
Adstare fixos cæreos.
Tum summa est cura fratribus:
Vt sermo testatur loquax:
Offerre fundis uenditis
Sestertiorum milia.
Addicta auorum prædia
Fœdis sub auctionibus
Successor exhæres gemit
Sanctis egens parentibus:
Hæc occuluntur abditis
Ecclesiarum in angulis:
Et summa pietas creditur
Nudare dulces liberos.
Deprome thesauros malis
Suadendo quos præstigijs
Exaggeratos obtines:
Nigrante quos claudis specu.

Habetũ in eius pers. Stephano.

Hos poſcit uſus publicus,
Hoc fiſcus, hoc ærarium:
Vt dedita ſtipendiis
Ducem iuuet pecunia:
Sic Dogma 9 ueſtrũ eſt audio,
Suum quibuſque reddito.
En Cæſar agnoſcit ſuum
Numiſma nummis inditum
Quod Cęſaris ſcis: Cęſari
Da, nempe iuſtum poſtulo.
(Ni fallor) haud ullam tuus
Signat deus pecuniam.
Nec cum ueniret, aureos
Secum Philippos detulit
Præcepta ſed uerbis dedit
Inanis a marſupio.
Implete dictorum fidem:
Quæ uos per orbem uenditis.
Nummos libenter reddite.
Eſtote uerbis diuites.
Nil aſperum Laurentius
Refert ad iſta aut turbidum:
Sed ut paratus obſequi
Obtemperantur annuit.
Eſt diues, inquit, non nego:
Habetq́ noſtra eccleſia
Opumq́ & auri plurimum.
Nec quiſquam in orbe ditior.
Is ipſe tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Auguſtus arcem poſſidens:
Cui nummus omnis ſcribitur.
Sed nec recuſo prodere
Locupletis arcam numinis.
Vulgabo cuncta, & proferam
Precioſa quæ Chriſti tenet.
Vnum ſed orans flagito
Induciarum paululum.
Quo fungar efficacius
Promiſſionis munere.
Dum tota digeſtim mihi
Chriſti ſupellex ſcribitur.
Nam calculanda primitus
Tum ſubnotanda eſt ſummula.
Lętus tumeſcit gaudio
Præfectus, ac ſpem deuorat:
Aurum uelut iam conditum
Domi maneret geſtiens.

9 *Vide quomodo et iſte pro ſuæ aſſertione ſententiæ ſcit ſacris uti ſcripturis, quomodo & heretici faciunt. ſed male tamen intellectis & interpretatis.*

Pepigere tempus tridui.
Laudatus inde abſoluitur
Laurentius, ſponſor ſui,
Et ſponſor ingentis lucri.
Tribus per urbem curſitat
Diebus infirma agmina:
Omneſq́ qui poſcunt ſtipem
Cogens in unum & congregans.
Illic utriſque obtutibus
Orbes cauatos præferens
Baculo regebat præuio
Errore nutantem gradum.
Et claudus infracto genu
Vel crure trunco ſemipes
Breuiorue planta ex altera
Greſſum trahebat imparem.
Eſt uulneroſis artubus.
Qui tabe corrupta fluat.
Eſt cuius arens dextera
Neruos in ulnam contrahat.
Tales plateis omnibus
Exquirit aſſuetos ali
Eccleſiæ matris penu:
Quos ipſe primus, nouerat.
Recenſet exin ſingulos
Scribens uiritim nomina.
Longo & locatos ordine
Adſtare pro templo iubet.
Præſcriptus & iam fluxerat
Dies. furebat feruidus
Iudex auaro ſpiritu
Promiſſa ſolui efflagitans.
Tum martyr aſſiſtas uelim:
Coramq́ diſpoſtas opes
Mirere: quas noſter Deus
Prædiues in ſanctis habet.
Videbis ingens atrium
Fulgere uaſis aureis:
Et per patentes porticus
Structos talentis ordines.
It ille, nec pudet ſequi,
Ventum ad ſacratam ianuam.
Stabant cateruæ pauperum
Inculta uiſu examina.
Fragor rogantum tollitur.
Præfectus horreſcit ſtupens
Conuerſus in Laurentium
Oculiſq́ turbatis minax.

Contra ille, quid frendens (ait)
Minitaris? aut quid displicet?
Num sordida hæc aut uilia?
Num despuenda existimas?
Aurum quod ardenter sitis:
Effossa gignunt rudera.
Et de metallis squalidis
Pœnalis excudit labor.
Torrens uel amnis turbidis
Voluens arenis implicat:
Quod terrulentum ac sordidum
Flammis necesse est decoqui.
Pudor per aurum soluitur,
Violatur auro integritas,
Pax occidit, fides perit,
Leges & ipse intercidunt.
Quid tu uenenum gloriæ
Extollis & magni putas?
Si quæris aurum uerius.
Lux est & humanum genus.
Hi sunt alumni luminis
Quos corpus arctat debile:
Ne per salutem uiscerum
Mens insolescat turgida.
Cum membra morbus dissecat:
Animus uiget robustior.
Mentis uicissim fortibus
Vis sauciatur sentuum.
Nam sanguis in culpam calens
Minus ministrat uirium:
Si feruor effœtus malis
Elumbæ uirus contrahat.
Si forte detur optio:
Malim dolore asperrimo
Fragmenta membrorum pati:
Et pulcher intus uiuere.
Committe formas pestium:
Et confer alternas lues:
Carnis ne morbus fœdior:
An mentis & morum ulcera?
Nostri per artus debiles
Intus decoris integri
Sensum uenusti innoxium
Laboris expertes gerunt.
Vestros ualentes corpore
Interna corrumpit lepra.
Errorq; mancum claudicat:
Et cæca fraus nihil uidet.
Quemuis tuorum principum
Qui ueste & ore prænitent:
Magis probabo debilem:
Quam quis meorum pauperum.
Hunc qui superbit serico:
Quem currus inflatum uehit:
Hydrops aquosus lucido
Tendit ueneno intrinsecus.
Ast hic auarus contrahit
Manus recuruas: & uolam
Plicans aduncis unguibus
Laxare neruos non ualet.
Istum libido fœtida
Per scorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat:
Dum spurca mendicat stupra.
Quid ille feruens ambitu
Sitimq; honoris æstuans,
Mersis ne anhelat febribus,
Atque igne uenarum furit?
Quisquis tacendi intemperans
Silenda prurit prodere:
Vexatur & scalpit secur,
Scabiemq; cordis sustinet.
Quid inuidorum pectorum
Strumas retexam turgidas?
Quid purulenta & liuida
Malignitatum uulnera?
Tute ipse qui Romam regis
Contemptor æterni Dei:
Dum dæmonum sordes colis:
Morbo laboras regio.
Hi quos superbus despicis:
Quos execrandos iudicas:
Breui ulcerosos exuent
Artus, & incolumes erunt.
Cum carne corruptissima
Tandem soluti ac liberi
Pulcherrimo uitæ statu
In arce lucebunt patris.
Non sordidati aut debiles:
Sicut uidentur interim:
Sed purpurantibus stolis
Chari: & coronis aureis.
Tunc si facultas suppetat
Coram tuis obtutibus;
Istos potentes seculi
Velim recessendos dari.

Pannis uideres obsitos,
Et muculentis naribus,
Mentum saliuis uuidum
Lipposq; palpebra putri.
Peccante nihil est tetrius,
Nil tam leprosum: aut putridum,
Cruda est cicatrix criminum:
Oletq; ut antrum tartari.
Animabus inuersa uice
Corrupta forma infligitur:
Quas pulcher aspectus prius
In corpore oblectauerat.
En ergo minimos aureos,
Quos proxime spoponderam,
Quos nec fauilis obruat
Ruina, nec fur subtrahat.
Nunc addo gemmas nobiles,
Ne pauperem Christum putes,
Gemmas corusci numinis:
Ornatur hoc templum quibus.
10 Cernis sacratas 10 uirgines?
Miraris intactus anus?
Primiq; post damnum tori
Ignis secundi nescias?
Hoc est monile ecclesiæ,
His illa gemmis comitur,
Dotata sic Christo placet,
Sic ornat altum uerticem.
Eccum talenta suscipe:
Ornabis urbem Romulam,
Ditabis & rem principis,
Fies & ipse ditior.
Ridemur (exclamat furens
Prefectus) & miris modis
Per tot figuras ludimur:
Et uiuit insanum caput?
Impune tantas furcifer
Strophas cauillo mimico
Te nexuisse existimas:
Dum scura saltas fabulam?
Concinna uisa urbanitas
Tractare nosmet ludicris,
Egon cachinnis uenditus
Acroma festiuum fui?
Adeo ne nulla austeritas:
Censura nulla est fascibus,
Adeon securim publicam
Mollis retundit lenitas?

Monile ecclesiæ, sacratæ Virgines, & continentes Viduæ.

Dicis libenter oppetam:
Votiua mors est martyri,
Est ista uobis nouimus
Persuasionis uanitas.
Sed non: uolenti impertiam
Præstetur ut mortis citæ
Compendiosus exitus,
Perire raptim non dabo.
Vitam tenebo: & differam
Ponis morarum iugibus:
Et mors inextricabilis
Longos dolores protrahet.
Prunas tepentes sternite:
Ne feruor ignitus nimis
Os contumacis accupet:
Et cordis intret abdita.
Vapor senescens langueat:
Qui fusus afflatu leui
Tormenta sensim temperet
Semustulati corporis.
Bene est quod ipse ex omnibus.
Mysteriarches incidit.
Hic solus exemplum dabit:
Quid mox timere debeant.
Conscende constratũ rogum,
Decumbæ digno lectulo,
Tunc si libebit disputa:
Nil esse Vulcanum meum.
Hæc fante præfecto, truces
Hinc inde tortores parant
Nudare amictu martyrem,
Vincire membra, & tendere
Illi os decore splenduit,
Fulgorq; circunfusus est,
Talem reuertens legifer
De monte uultum detulit.
Iudæa quem Plebes aureo
Boue inquinata & decolor
Expauit & faciem retro
Detorsit impatiens dei.
Talemq; & ille prætulit
Oris corusci gloriam
Stephanus, per imbrem saxeum
Cœlos apertos intuens.
Illuminatum hoc eminus
Recens piatis fratribus,
Baptisma quos nuper datum
Christi capaces fecerat.

Ast impio-

Ast impiorum cæcitas
Os oblitum nostis situ
Nigrante sub uelamine
Obducta, clarum non uidet.
Aegyptiæ plagæ in modum:
Quæ cum tenebris barbaros
Damnaret, Hebræis diem
Sudo exhibebat lumine.
Quin ipsa odoris qualitas.
Adusta quam reddit cutis:
Diuersa utrosque permouet
His nidor. illis nectar est.
Idemq́ sensus dispari
Variatur aura: aut adficit
Horrore nares uindice:
Aut mulcet oblectamine.
Sic ignis æternus Deus,
Nam Christus ignis uerus est,
Is ipse complet lumine
Iustos, & urit noxios.
Postquam uapor diutinus
Decoxit exustum latus:
Vltro e catasta iudicem
Compellat affatu breui.
Conuerte partem corporis
Satis crematam iugiter:
Et fac periclum: quid tuus
Vulcanus ardens egerit.
Præfectus inuerti iubet.
Tunc ille, coctum est, deuora,
Et experimentum cape:
Sit crudum an assum suaui us
Hæc ludibundus dixerat.
Cœlum deinde suspicit
Et congemiscens obsecrat
Miseratus urbem Romulam.
O' Christe numen unicum,
O' splendor, ó uirtus patris,
O' factor orbis & poli,
Atque author, horum mœnium.
Qui sceptra Romæ in uertice
Rerum locasti, sanciens
Mundum quirinali togæ
Seruire, & armis cedere:
Vt discrepantum gentium
Mores & obseruantiam
Linguasq́ & ingenia & sacra
Vnis domares legibus.
En omne sub regnum Remi
Mortale concessit genus,
Idem loquuntur dissoni
Ritus: ad ipsum sentiunt.
Hoc destinatum, quo magis
Ius Christiani nominis
Quodcunq; terrarum iacet:
Vno alligaret uinculo.
Da Christe Romanis tuis:
Sit Christiani ut ciuitas:
Per quam dedisti ut cæteris
Mens una sacrorum foret.
Confœderantur omnia
Hic inde membra in symbolum,
Mansuescit orbis subditus:
Mansuescat & summum caput.
Aduertat abiunctas plagas
Coire in unam gratiam,
Fiat fidelis Romulus:
Et ipse iam credat Numa.
Confundit error troicus
Adhuc Catonum curiam
Veneratus occultis focis,
Phrygum penates exules,
Ianum bifrontem: & sterculum
Colit senatus, horreo
Tot monstra patrum dicere:
Et festa Saturni senis.
Absterge Christe hoc dedecus,
Emitte Gabriel tuum:
Agnoscat ut uerum Deum
Errans Iuli cæcitas.
Et iam tenemus obsides
Fidissimos huius spei,
Hic nempe iam regnant duo
Apostolorum principes.
Alter uocator gentium,
Alter cathedram possidens
Primam, recludit creditas
Aeternitatis ianuas.
Discede adulter Iuppiter
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam:
Plebemq́ iam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri.
Tibi id quod ipse armaueras:
Factum Neronis officit.

Video futurum principem
Quandoque: qui seruos dei
Tetris sacrorum sordibus
Seruire Romam non sinat.
Qui templa claudat uectibus:
Valuas eburnas obstruat,
Ne fasta damnet limina
Obdens ahenos pessulos.
Tunc pura ab omni sanguine
Tandem nitebunt marmora,
Stabunt & uere innoxia
Quæ nunc habentur idola.
Hic finis orandi fuit,
Et finis idem uincula
11 Carnalia erupit, uolens
Vocem secutus spiritus.
Vexere corpus subditis
Ceruicibus quidam patres,
12 Quos mira libertas uiri
Ambire Christum suaserat.
Repens medullas indoles
Afflarat: & coegerat
13 Amore sublimis dei
Odisse nugas pristinas.
Refrixit ex illo die
14 Cultus deorum turpium,
Plebs in sacellis rarior
Christi ad tribunal currit.
Sic dimicans Laurentius
Non ense precinxit latus,
Hostile sed ferrum retro
Torquens, in authorem tulit.
Dum dæmon inuictum dei
Testem lacessit prælio:
Perfossus ipse concidit.
Et stratus æternum iacet.
15 Mors illa sancti martyris
Mors uera templorum fuit.
Tunc uesta pallados lares
Impune sensit deseri.
16 Quicquid quiritum sueuerat
Ornare res uanas Nume:
Christi frequentans 11 atria
17 Hymnis resultat martyrem.
Ipsa & senatus lumina
Quondam luperci aut flamines,
Apostolorum 12 & martyrum
Exosculantur limina.

Videmus illustres domos
Sexu ex utroque nobiles
Offerre uotis 13 pignora
Clarissimorum liberum.
Vittatus olim pontifex
Adscitur in signum crucis:
Aedemque Laurenti tuam
Vestalis intrat claudia.
Oter quaterque & septies
Beatus urbis incola,
Qui te actuorum 14 cominus
Sedem celebrat ossium.
Cui propter aduolui licet:
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui uota fundit murmure.
Nos uasco iberus diuidit
Binis remotos alpibus
Trans cottanorum iura,
Trans & pirenas minguidos.
Vix fama nota est: abditus
Quam plena sanctis Roma sit:
Quam 15 diues urbarum solū
Sacris sepulchris floreat.
Sed qui caremus his bonis.
Nec sanguinis uestigia
Videre coram possumus,
Cœlum intuemur eminus.
Sic sancte Laurenti tuam
Nos passionem quærimus,
Est aula nam duplex tibi.
Hic corporis, mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus urbi municeps
Aeternæ 16 in arce curiæ
Gestas coronam ciuicam.
Videor uidere illustribus
Gemmis coruscantem uirum:
Quem Roma cœlestis sibi
Legit perennem consulem.
Quæ sit potestas 17 credita:
Et muneris quantum datum:
Probant quiritum gaudia:
Quibus rogatus annuis.
Quod quisque supplex postulat:
Fert impetratum prospere,
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud ullus redit.

11 Ecce quo populi cantabant hymnos in honorem Martyrum.

12 Senatus Ro. exosculatur limina sanctorum & Martyrum.

13 Ecce uota ad tumulos sanctorum.

14 Vide celebrationē sepulchri sedis ossium beati Laurentij, inuocationem eius, orationem etiam uide cum fletibus & prostratione, necnō uotorum nuncupationem. Obmutesce ergo haeretice.

15 Sepulchra sanctorum sacra ciuitates illustrant.

16 Anima Laurentij in cœlo coronata.

17 Magna sancti Laurētij potestas. Innocatur, & quicquid petitur concedit.

Ceu præsto semper assies,
tuosq; alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.
Hos inter o Christi decus
Audi poetam 18 rusticum
Cordis fatentem crimina:
Et facta prodentem sua.
Indignus agnosco & scio,
Quam Christus ipse exaudiat,
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.
Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium:
Et seruientem corpori
Ablue uinclis seculi.

18 *Vides quomodo n n audens recurrere immediate ad Christũ, inuocat intercessorem et quasi mediatorem Laurentium, & per eius patrocinium sperat cõsequi medelam cupitam?*

ITEM ALIA VITA SANCTI LAVRENTIJ martyris per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

HOdiernus 19 dies beatissimi martyris Laurentij corona illustrat: cuius egregij martyris merita 20 nulla pars Romani orbis ignorat. Passus est in ipso capite gentium, id est, in ipsa urbe Romana. Ibi enim diaconus ministrauit, & in ipso iuuentutis suæ flore decorem iuuentutis suæ sanguine purpurauit.

Est sermo.135. in opere humiliarum eius.

Passio eius insignis est, multumq; mirabilis: hanc breuiter domino adiuuante narrabo. Illo tunc archidiacono, beatus Sixtus erat Episcopus: Cuius triumphus martyrij ante triduum fuit. Cum ergo sanctus Laurentius Episcopum suum Sixtum pergentem ad martyrium sequeretur, fide fultus, tristis affectu, non quia ille patiebatur, sed quia ab illo ipse deserebatur, respexit uenerabilis senex uenerabilem iuuenem, & ait illi: Noli esse tristis fili, post triduum me sequeris. Tũc ille ebibita prophetia, iam corde paratissimus, ex spiritu ebrius, certum sperauit futurum, quod prædixerat ille qui nouerat. Deinde apprehensus est adductus: & quoniam erat archidiaconus, apud illum esse utique credebantur opes ecclesiæ, quas desiderabat persequutor, non tam auarus, quàm furiosus oderat quem occidebat: sed amabat apud eum, quod ille contemnebat.

19 *Hodiernus dies illustratur corona baptismi Laurentij.*

20 *Cuius merita nulla pars Romani orbis ignorat.*

Erat autem sanctus Laurentius pauper opibus, diues moribus: non se negauit ecclesiæ haberi diuitias, sed ut eas ostẽderet, tridui dilationem petijt: deinde mandauit congregari agmina pauperum. Tũc deinde ipso die coronæ suæ præsentatus examini, tanquam demõstraturus quod ille quærebat, demonstrauit quod habebat. Tunc ait persequutor, Vbi sunt ecclesiæ facultates? At illi manum extendens in pauperes, Hæ sunt (inquit) ecclesiæ facultates. Verum dixit, Sed amarum. Quid autẽ mirum, si ueritas auxit odium irrisum se dolens crudelis tyrannus, & auarus inimicus, qui forte mitiorem pœnam cogitauerat, ferro interficere uenerabilem iuuenem, parari flammas præcepit. Plus ardebat, quàm urebat: urebat in carne, ardebat in corde. Supplicium eius tanto erat grauius, quãto interius. Tũc oblata est torrẽda, & ut uerius dicam, assanda martyrio nobilis illa Laurentij craticula: astrictus est ferro, sed ille craticulam supplicij, lectũ quietis putabat: supplicium dixi, secundum animum punientis, non secundum conscientiam patiẽtis. Nullum est enim supplicium damnati, ubi uon est pœna peccati.

Itaque beatissimus martyr ostendẽs quàm quiete iaceret in illo ignito ferro, ait circũstantib9: Iã me uersate, & si una pars cocta est, uorate. Mi-

21 *Vides in Laurẽtio, nõ fuisse solã fidẽ, sed et spẽ et charitatẽ* ramur patientiam, donum dei miremur. Ibi fides non solum non arsit, sed & consolabatur ardentem. Quare fides consolabat̃ ardentẽ? Quia fidelẽ tenebat ꝑmittentem. Vt fides non deficeret, ut 21 spes non auerteret̃, ut charitas inter pœnas igneas corporales plus accenderet̃, Dei dona erant.

22 *Vide q̃re habeamus merita apd̃ deũ, nẽpe quia opa nostra bona, sunt dona eius.* Fratres mei, nemo arroget potentiæ suæ, quod non dat nisi deus. Merito Apostolus alloquens martyres, ut in epistola eius hodie cũ legeretur, audistis. Vobis (inquit) donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo.

23 *Amemus, orem', subinferam' uolũtatẽ nostram. Non ergo sufficit eligentis gratia, nisi inuigilet collaborantis industria.* Ergo martyꝶ merita 22 uelut Dei dona laudemus, amemus, 23 subinferamus uoluntatem nostram uoluntas 24 enim sequitur, non præuenit. Sed tamen non deest charitas, si non desit uoluntas, ipsa enim ardens uoluntas uocatur charitas. Quis est qui timeat uolens? quis est qui amet nolens? serueat oratio, & festum martyris celebretur: Sed ut non sit inanis, qui celebrat, imitemur.

24 *Voluntas nostra sequitur, nõ præuenit gratiam Dei.*

Habetur inter eius opera, nunc tãtum in lucem ædita latinis.

VITA SANCTORVM QVADRAGINTA martyrum per D. Gregoriũ Nyssæ Pontificem scripta, Petro francisco Zino Veronense interprete.

QVibus augi discruciariq́; multos conijcio, ijs animus meus perfunditur uoluptate. Nam quód illi se uicissim affligi urgeriq́; iure moleste ferunt, id est mihi lætitiæ caput. Lætatur enim pastoris oculus, dum gregem pressum uidet, & intra ouile præ multitudine capi nõ posse. Atqui haud ita paruum est hoc ouium receptaculum. Sed gregis exuberans multitudo facit, ut amplitudo loci Angusta uideat̃. Tale qddam & Petrus circa Dominum conspicatus respondit, præceptor, turbæ te comprimunt & affligunt. Certè hoc illud est, quod Diuus ait Apostolus, premi, sed angustijs non opprimi. In omnibus, inquit, premimur, sed non angustiamur.

Ego uero quanam oratione talem coctum accipiam? Quis uocẽ mihi tubã clariorem dabit, ut super hanc multitudinem personet, & uerba in eorum, qui congregati sunt, auribus deponãtur? Ad quęnam eorum, quę lecta sunt, conuertam animum meum, ut sermonem ijs, qui adsunt, utilem inueniam?

Multum Iob ad edocendam fortitudinem confert earum rerum exemplo, quas in uita ipse sua perpessus est. Multũ Salomon ænigmatibus prouerbioꝶ. Nam de sacro Apostolo qd dicam, qui arcanis illis uerbis, quæ humana cogitatione comprehendi non possunt, Ephesios erudiens, fortasse etiam nobis locutus est, arcanam crucis rationem per ænigmata patefaciens. Alia sunt item eiusmodi in Psalmis mysteria, documenta, tituli inscriptiones, cantica. Hæc enim in Psalmoꝶ, quos uersauimus, inscriptionibus memoria repetentes, nõ exiguam nobis ex obscuris eorum quęstionibus dicendi materiam suppeditari perspicimus. Verùm horum enarratio secundas obtinet partes, alioq́; haud ita celebri tẽpore est depromenda. Nunc autem argumentum frugiferum & huic celebritati congruens inuenire cupio. Eoquod igitur est hoc argumentum? Noui quandam legem naturæ propriam in ipsis diuinis tabulis inscriptam ab eo qui naturæ leges imposuit. Hæc omni bona ratione parentes proprios remunerari,

eisq́;

tisq; pro uiribus gratiam referri iubet. Honora,inquit, patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissionibus, ut bene sit tibi.

Quum igitur hęc lex primum ex ꝑmissione locum obtineat, eiusq; obseruatio proprium obseruantis lucrum fiat: honor enim parentibus habitus uertitur in utilitatem illius,qui legi,paruit: operępretium est, ut quicunq; sapiunt,ad mandatum hoc exequendum animum applicent,cuius finis ei obtemperantis emolumento gratiaq; concluditur. At uero carnis nostræ genitores præfinita sibi ab initio uitæ tempora explentes, naturæ concesserunt,nec amplius egent honore nostro cùm è uita iampridem migrauerint,Itaq; lex obseruari non potest,cùm non sint in quos benignitas conferatur. Sed lex officio fungi nos iubet,ut quæ promissa sunt, assequamur,neq; enim inertes industriorum præmia possunt auferre.

Quid igitur agendum est ei,qui promissionis huiusce cupidus parentes non habet,quibus hæc officia pręstare possit? An ex ijs,quę uidentur hęc omnis nobis tollitur difficultas? Mihi enim uos intuenti, parentes alij, quos honore, officijsq; complectar,requirendi nõ sunt. Vos.n.mihi parẽtes estis, qui mihi parentes etiam ipsos edidistis. Patria enim eorum qui procreati sunt,& qui procrearunt, continet dignitatem. Quid igitur facientes honoris legem nobis obseruabimus? Bonus enim atq; beneuolus filius, ingrauescentem parentis ætatem recreat,& languidam eius imbecillitatem sustentat,dum omnia ipse efficitur patri. Ex quo licet uidere patrem in filio repubescere. Dum manus tremula,senectuteq; confecta in iuuentutis firmitate conquiescens, iuuenilis roboris fructum percipit. Et pedum incessus iam curuitate membrorum labefactatus dirigentis, fulcientisq; studio filij confirmatur. Et quamuis propter ætatem acies oculorum hebetior facta sit,acutè tamen senex per filiũ cernit,dum eius manu ad usus uitæ necessarios ducitur. Vos autem in quibus patriã mihi constituo charitatem,haud ita affecti estis,ut ulla rerum eiusmodi egeatis.

Quid igitur faciemus, ut proposita præceptum obseruationibus præmia consequamur? in quo uobis gratificabimur, cùm nihil nobis reliquũ sit,nisi forte bonorum,quæ uobis adsunt,explicationem ad honorem,quẽ uobis debeo,creditis pertinere. Quòd si ita est,agè qualibus quãtisq; modis uita uestra sit exornata,dicamus,uel potius demonstremus. Quid uero putatisne me communia ista uulgataq; omnibus intelligere. Vbertatẽ agrorum,fructuum copiam,et flumen hoc,quod ciuitatem interfluit,campiq; circuitu fluxum concludit suum, & lacum efficit, sed antequam stagnet,& post, ad singulorum incolarum utilitatem in riuos deducitur, solertiumq; hominum hortos & prata percurrit, & innumerabiles ciuibus cõmoditates præbet? Hæc alij persequantur,quibus ut dicendo exercitatis oratio ad fastum ambitionemq; deseruit, ex rebus eiusmodi patriæ laudes exaggerantibus. Mundo etiam deditus aliquis,& hæc uitæ usu sciẽs diiudicare,laudibus,si uidetur,adiungat & alterum,flumen propinquum hoc dico,quod propter magnitudinem inter illustra orbis flumina numeratur. & in hac regione nascens,mœnia ciuitatis alluit, non paruum ex se, tum gratiæ ad eius pulchritudinem,tum ad usum uitæ cõmodorum cumulum comportãs. & utrum gloriari ciues oporteat, quòd colonias ipsi deduxerint,an quòd ex deducta colonia exorti sint. & si præclara aliqua co-

rum in bello facinora, si trophæa, si pugnas, & fortitudinis documenta, literarum monumentis historici tradiderunt. Hinc autē ista facessant procul. Erubescit enim oratio christiana, ex ījs, quæ a fide remota sunt, Christum amantibus laudes impertiri, ut illi qui uictoris umbram potiusquā trophea collaudant.

Ad præsentia igitur se uertat oratio, uobisq; fructum uestrum ante oculos ponat, bona autem mundi, licet abundè suppetant, & istiusmodi laudandi argumenta silentio prætermittantur. Nam neq; cœlum ipsum uniuersum, quod rerum omnium maximum atq; pulcherrimum est, neq; cœlestium ignium splendores, neq; terræ amplitudo, neq; ullum aliud elemētorum, quæ illi ordine superiecta sunt, aliquid afferunt, quod animo Dei spiritu imbuto, magnum aut dignum admiratione uideatur. Diuino enim præcepto eruditi didicimus, nihil eorum, quæ caduca & fugacia sunt admirari. Quod si cœlum omne, atq; terra transibit, omnisq; mundi figura præterit, ut inquit Apostolus, quomodo decorum esse quisquàm cēsebit, ut ex terræ fertilitate, aut aquæ copia, nobis laudandi materia proponatē? licet enim regioni nostræ cumulatè adsint terrestres hæ dotes atq; ornamenta, siquis ea uelit inter se comparare, tamen si cum ueris bonis nostris conferamus, ea pro nihilo ducentes præter b mus.

Istis ergo uilibus abiectisq; rebus omissis, ad ea, quæ magis præclara sunt, accedamus. Hæc autem non oratione nostra uobis ostendentur, cùm uobis liceat ea uestris oculis intueri, quod equidem inter ipsa bona uel præcipuum existimo. Quis enim fructum nostrum non nouit? Quis ignorat uos fœcūdam hanc tulisse segetem, quæ multitudine fructuū prouentum tricesimum superat? Videtis sacrum hoc aruum? In de martyrum manipuli prouenerunt. Si quodnam aruū dicam, exquiris, ne longius hinc circumspexeris. Qui locus cœtum hunc ambit? Quid loquitur tibi solennis 1 hæc annua celebratio? Qualia uerba huiusce diei memoria profert? Certè non sunt loquelæ, ut inquit Propheta, neq; sermones, quorum non audiantur uoces eorum, omni oratione clarius res admirabiles enarrantes. Si locum aspicis, ipse se martyrum stadium fuisse dicit. Si diem consideras, tanquam uocalis quidam præco martyrum coronā prædicat. Mihi equidem uideor diem hanc sic exclamantem exaudire. Alias dies stellarum opificio gloriatur; Alia cœlorum lętatur procreatione: alia gaudet apparatu terræ: Mihi uerò satis afferunt ornamenti res martyrum admirandæ. Mihi satis est erectis aduersus diabolum trophæis eorum gloriari. Qualia in me gesta sunt? Qualis angelis per me facta accessio est? Qualem Deus in me plantationem effecit? ex qua omnis propemodum orbis sublatis surculis consitus est? Quemadmodum in exuberanti contingit uite, quæ uites alias ex se producens ipsa nihilominus integra permanet. Hæc mihi atq; alia eiusmodi bona uidetur huiusce diei gratia pronunciare, & locus ipse totidem altera dicere.

1 *Solemnis hæc annua celebratio. Ecce quomodo diem festū ducebant singulis annis horum sanctorū martyrum.*

Verùm quidnam agam in tanta populi frequentia ego, qui ea uocis tenuitate tarditateq; linguæ sum, ut oratione strepitu resonante uix eorum, qui proximè assistunt, aures uerba mea percipiant? Ea enim pluribus erāt exponenda. Quàm prēclarum uidelicet fuerit quadraginta cōtubernium, quomodo cōmune certamen, cōmune ubiq; domiciliū habuerint. Quomodo cùm ubiq; separentur in jeisdem tamen omnes uicissim sunt locis,

ut nullus singularem reliquiarum gratiam acceperit, quin omni ex parte prçstantiam martyrum assecutus sit. Vnus enim in Domino effecti omnes per unum, cum omni plenitudine se ipsos impartiunt. & quia manca quodammodo fuisset oratio, si quod est narrationis principium, silẽtio prçtermissum esset, dicendum erat, quàm proba eorum & clara iuuentus fuerit, quòd ex optionis omnes delecti, pulchritudine conspicui, in ipso ætatis flore, præcelsis arboris ramis magnitudine similes.

Sed animaduertitis uocem strepitu dissipari, & orationem sonitu concidi. Quamobrem necesse est, ut populi uocibus tanquam pelagi fluctibus et tempestate iactati, uos in tranquillum silentij portum conferamus. Quòd si diuina gratia nobis concesserit, ut uos iterum quietè audientes alloquamur, ea, quæ nũc omittimus, Deo adiuuãte prosequemur. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

ITEM DE EISDEM SANCTIS QVADRAginta martyribus per eundem Diuum Gregorium Nyssę pontificem eodem Zino interprete.

Habetur ubi supra, nunc primum & ipsa in lucem edita.

HEri martyres ad se populum conuocarunt, nunc ad hospitium ecclesiæ sponte ueniunt. Est autem quædam lex epularis, ut conuiuia, quæ circuitu, & orbe quodam celebrantur, suo tempore uicissim repẽdant ij, qui conuiuio accepti fuerint. Quamobrem necesse est, ut nos item cœnæ gratiam martyribus reddamus. Verùm quoniam orationis laboramus paupertate, haud alienum erit, si ijs, qui hesterno conuiuio nos exceperunt, hodie autem a nobis excipiuntur, suas ipsorum reliquias apponamus. Quod enim lauto, opulentoque conuiuio superest, satis est ad epulum apparandum, præsertim si tales reliquiæ suppetant.

Quoniam igitur istæ reliquiæ sunt? memoria tenetis omnino, in qua orationis parte uersabamur, quando optatus ille, iucundusque nobis multitudine conuenientium strepitus, ita nos interpellauit, ut ea, quæ dicebãtur exaudiri non possent, cùm animatum illud ecclesiæ mare, influentium exundans multitudine, præ impetu semper urgentium exæstuaret. Verè enim sonitu imitabatur mare, ad aures nostras tanquam ad littora perfringẽs undarum fremitum. In qua igitur parte tumultu, & tempestate iactatam orationem reliquerimus, meministis utique uos, qui memoriam martyrum diligenter excolitis. Locus enim ille, ni fallor, poscebat, ut deinceps diceremus, quemadmodum non temerè aut quilibet ad hoc certamẽ delecti sunt, neque ex mixta, & ignobili turba, aut sordida educatione ad dignitatem hanc ascenderunt. Sed primùm quidem ingenio, corporis pulchritudine, & robore, fortunarumque copia reliquis præstantes militaribus ordinibus annumerati sunt, ad hęc uita ex uirtute acta, modestaque & casta institutione cõmendati, tanquam munus, uirtutisque præmium martyrij gratiam morientes acceperunt. Quod si uidetur, ut oratio nostra iucundior sit, oĩa, quæ ad hos martyres pertinent, percensentes, eorum pugnam præsenti thęatro tanquam ante oculos proponamus.

Legio quædam ex ueteranis ad proximam ciuitatem, quæ pro uniuersa gente aduersus barbarum impetus excubabat, cumque adesset illi diuinus fauor fidelem, supraque disciplina postulet militaris, opam exhibebat.

Nec alienum fortasse fuerit præclarum horum uirorum fidei facinus cursim explicare. Cùm igitur aliquando cum barbaris bellum gererent, omniaq; ab hostium exercitu occuparentur, & aquæ essent in eorum potestate, res ad extremum periculum uenerat, siue propter imperitiam ducum, qui res nostras administrabant, siue ex meliore quodam, diuinioreq; cõsilio, ut perspicuum fieret, quanto christiani reliquis hominibus antecellerent, cùm nulla esset ratio, qua se ex illis difficultatibus expedirent, & magnis premerentur angustijs. Nulla enim illis gutta, nulla aquarum stilla loco reliqua erat, adeò ut periculum esset, ne siti expugnati in hostium uenirent potestatem. Tunc igitur uiri generosi posthabito armorum auxilio, ad inuictum, & inexpugnabile in rebus asperis præsidium confugerunt, relictis enim in exercitu ijs, qui nondum susceperant fidem, miraculum. Heliæ prophetæ tempore gestum, cõmunibus coniunctisq; uocibus imitant, supplicantes, 2 ut a tam difficili calamitate liberant. Sic illi precabant, res autem ex templo preces eorum est subsecuta. Adhuc.n. genibus 3 flexis obsecrabant, cùm nescio unde uehementi uento collectæ nubes, supra hostium exercitum sublimes constiterunt. Deinde tonitribus ingentibus perstrepentes, & fulgores contra subiectos accendentes, in imbrem eruperunt, quæ fluminum superabat abundantiam. Quamobrem assidua fulgurum multitudo, magnitudoq; pluuiæ causa fuit, ut hostium exercitus omnino dissolueretur, alijs autem ꝑpter iustos, qui precibus instructi erãt, ad utrunq; suppetias tulit, ut & aduersarios uincerent & sitis consolationem perciperent, cum illis torrentium, fluxus abũdè potũ subministraret.

2 *Cum Deus ad supplicationem seruorum suorum concedit quæ petuntur liquet orationem placere Deo, nec esse superfluã & sine fructu, ut nõnulli gariunt.*

3 *Nota, etiam orare cũ genuflexione.*

His ergo cõiunctus erat nostroꝝ militum chorus, qui & narrationibus illis in fide confirmati, & in eiusmodi institutis enutriti, ad tantam animi magnitudinem peruenerant, ut uirtutis præstantia sibi inuidiam compararent, quemadmodum ex ijs, quæ nunc ex historia Iob commemorata sunt, intelleximus. Hostis enim humanę uitę ex cõmendatione Iob sibi iniuriã fieri existimabat, iccircoq; ipsum sibi excruciandũ exposcebat: quoniam ab homine ueri, iustiq; amante, atq; ab omni labe puro, & integro torquebatur. Sic iste, qui bonis ĩsidias struit, iniquo oculo hos milites intuitus, ferre nõ potuit, ut in florenti ætate morum canticis cerneretur. Corporum florem temperantia decoratum uidit. Vidit armatum ueluti quendam chorum per exercitum suum Deo tripudium agẽtem, specie pulchrũ, aspectu formidolosum, prudentia uenerandum, pedum celeritate, uirium magnitudine, apta membroꝝ figura illustrem, atq; inter corporis dotes, quibus erat pręditus, uirtute pręstantem. Is ergo, qui liuore terram obambulat, inter hos item perambulans, non hominem unum ueritatis studiosum, sed diuinum tot uiroꝝ globum omniũ ueritatis, iustitiæ, pietatis amãtium uidit. Hos quoq; ex Dei sententia quæstionem, & pœnam exposcit.

Ac primùm quidem exercitus imperatori idoloꝝ studio insanẽti persuadet, eum non posse uictoriam de barbaris reportare, nisi prius Christi colentes nomen, immolet. Quamobrem hi quàm celerrimè delati sunt, quippe qui per bonam confessionem, ultrò cruciatibus, & morti sese offerebant. Qui ut gladio statim occiderentur, hostis recusauit, id mortis genus nimis humanum arbitratus. Ferreis igitur uinculis constringendos curauit, ut id supplicij principium esset. Quæ quidem uincula ipsis erant ornamento, & iucundum, ac dulce spectaculum christianoꝝ oculis afferre-

bant. Videbant enim lectos iuuenes, tam multos numero, omnes tam pulchritudine, tum ætate cæteris æquè præcellentes, mutuis autem, aptisq; inter se uinculis ita coniunctos, ut coronæ, aut torquis æquali unionum magnitudine distinctæ similitudinem prę se ferrent. Tales igitur erant sancti iuuenes mutuo uinculorum nexu inter se complexi. Quamobrem cùm singuli essent pulchri, unusquisq; reliquis adijciebat cumulũ pulchritudinis. Quemadmodum in admirandis rebus cœlestibus euenit, quando per serenum, purumq; cœlum, mutuum stellarũ decus uariatur, atq; distinguitur, proprium singulis splendorem ad cœli ornatũ conferentibus. Talis utiq; erat sanctorũ spectaculum, qualis est, ut quodam loco scribit Propheta Ezechiel, aspectus facium discurrentium. Libenter in hac spectaculi pulchritudine uersatur oratio. Nam, ut ait Sapientia, ex magnitudine pulchritudinis rerum procreatarum, consideratur etiam ea, quæ abscondita est, pulchritudo. Siquidem & animi candor per ea, quæ spectabantur, effulgebat, & qui cernitur homo, dignum erat illius hominis, qui non uidetur domicilium.

Quàm prçclarum igitur tunc fuit intuentibus spectaculum, præclarum inquam, ea uolentibus aspicere, quæ prçclara sunt, pulchrum Angelis, prçclarum potestatibus sublimiores mundo sedes incolentibus, acerbum uerò dæmonibus, & hominibus illis, qui dæmonum partes defendebant, si tamen homines dicendi sunt, qui tã longè ab humanæ naturæ præstantia recesserant. At Christi milites, sancti spiritus armigeri, fidei defensores, cœlestis propugnacula ciuitatis, omnes uerborũ cruciatus, omnem terrorũ um, omnem minarum impetum tanq; puerulorũ stultitiam non aliter cõtemnebãt, ac si uerberibus non corpora, sed corporũ umbras obijcerent. Quare spiritu carne conculcata, morteq; cõtempta, & despectis omnibus tyrannorũ terroribus, uisi sunt humanæ uirtutis incursuram excessisse. Rectè. n. rerum corporearũ curã gesserunt, rectè pugnandi peritiam cõtra diaboli aciem conuerterũt, non gladio manus armantes, non clypeũ e ligno tendentes, nõ cerea galea, & ocreis se munientes, sed assumẽtes eo tam armaturam Dei, quam dux ecclesiæ describit Apostolus, clypeum, & loricam, & galeam, & gladium, contra hostium copias processerunt. His prçerat cœlestis gratia, aduersarijs autem ille, qui mortis habet potestatem, instruendi acies locus particularũ iudicium fuit, in eo consistentes pugnabant, illi quidem minarum tela iacientis, hi uerò se patientia ꝑtegentes.

Illud autem ab aduersarijs factum est initium pugnæ, ut uel fidem in Christum abiurarent, uel afficerentur mortis supplicio. Contra autem a uiris fortissimis respondebatur, se ad mortem usq; in sententia permansuros. Tum illi & ignem, & gladium, & carcerem, & reliqua cruciatuum genera comminabantur, ad quæ quidem omnia una responsio audiebatur, Christus nimirum, quem sancti ore suo confitebantur. Hac aduersarios uerberabant. Hanc aduersus uim hostis opponebant. Hac medium inimici cor feriebatur. Hæc erat ille lapis, qui manu Dauidis iactus, galeã percussit aduersarij. Nam Christi confessio fit strenui militis funda, qua prosternitur inimicus, eiq; caput abscinditur.

Verùm oratio præferoci equo similis, longius progreditur, & fines transilit, eaq; perloqui audet, quæ dici nequeunt, tanq; eorum spectatrix ipsa fuerit, quæ uideri non possunt, quòd uidelicet ad hanc Christum confiten

tium uocem, plausum supra sancti Angeli collaudantes ediderint, eamq; faustis acclamationib⁹ cœlestis ciuitatis ciues exceperint, omnisq; cœlitũ multitudo egregio facto lætata sit. Quale enim tunc Angelis in mundo theatrum hominum extitit? Qualem diaboli, hominumq; congressum aspexerunt uitæ nostræ spectatores ꝙ longè ab illius exitu luctæ, qua serpens Adam superauit, discrepãtem? Tunc ne primum quidem impetum speciosa quadam illecebra ab improbo hoste illatum homo sustinuit, sed statim concidit, casuq; euersus est. At contra hos, omnes inimici artes & doli fuerunt inanes, & cassi. Spem ille proponebat. Hi uerò respuebãt. ille terrores incutiebat, eos hi deridebant. Vnum id tantummodo formidabant, ne seiungerentur a Christo. Vnum id solum in bonis ducebant, ut essent cum Christo, reliqua omnia ut risum, & umbram, & nugas & somnia arbitrabantur.

Ideo per ea, quæ non uidentur, uagari audet oratio, affirmatq; omnem eorum qui mundo excelsiores oras incolunt, cœtum gaudio exultasse propter excellentem decertantium uirtutem. Ad hæc ea non ueretur aggredi, quæ tentanda non sunt, ea adhuc audet attingere, quæ superiora sunt mũdo. Nempe quòd dum hi in hac contra aduersarios pugna se strenuè, ac fortiter gererẽt, certaminis iudex, & remunerator uictoriæ coronas ostendebat. Et primus diuini exercitus imperator præmia uictoribus præparabat. Et spiritus sanctus eos uarijs excipiebat muneribus. Etenim quoniam fidem in trinitatem confitebantur, gratia illis a Trinitate rependebatur. Quænam autem hæc gratia fuit? Idipsum nimirum, quòd primis illis Adami, & Euæ certaminibus superiores extiterunt. Illi enim stantem naturã humanam peccantes afflixerunt: Hi eorum iacentem casu tolerantes excitarunt. Illi è Paradiso in terram detrusi sunt. Hi è terra in Paradisum recepti. Illi contra se ipsos mortem armarunt: stimulus enim mortis, inquit, peccatum. Hi mortem armatam fortitudine sua imbecillem reddiderunt, perferendis cruciatibus stimuli aciem sic obtusam, atq; hebetem efficientes, ut meritò dici posset, Vbi est mors uictoria tua? ubi, inferne, stimulus tuus? Fructu ligni nihil uilius ipso ligno nihil abiectius, fructus tamen colore, & suauitate quadam aspersus, & tinctus eos abduxit, ut gratiam contemnerent Paradisi. At magnis his pugnatoribus ne sol quidem ipse dulcis est uisus, quo quidem etiam libenter spoliari se passi sunt, ne a uero lumine exciderent. Quid enim de Eua dicit scriptura. Compellor enim celerius ꝙ æquum est, parentes transire. Vidit, inquit, quod bonum esset ad uescendum, & pulchrum, oculis, aspectuq; delectabile, atq; ita hæc Paradiso commutauit. His autem ad uoluptatem proposita erant hæc, quæ uidentur, cœlum, sol, terra, patria, parentes, fratres, propinqui, æquales, quibus sanè rebus quid aut iucundius aspici, aut suauius gustari potest? Nostis uos filij, quæ sit erga parentes beneuolentia; Vos parentes amorẽ in filios non ignoratis. Tu, qui solem intueris, quæ sit in eo dulcedo, non es nescius. Cognoscis tu fratris studiosus, naturalem ad diligendos fratres propensionem. Expertus es iuuenis, ꝙ iucundam uitam efficiat grata cũ æqualibus consuetudo. Hæc tamen illi omnia inimica, omnia aliena existimabant. Vnum illis duntaxat bonum erat Christus. Hunc ut acquirerent, cætera repudiauerunt.

Cùm igitur non exiguo tempore sancti in custodia continerentur, unà

cum dilatione supplicij crescebat mortis cupiditas. Ac quemadmodum illi, qui humanæ gloriæ gratia corpus exercent, posteaquam iustum sub præceptore robur compararunt, ad certamina audacter prodeunt: sic etiam hi in uinculis & carcere satis ad pietatem eruditi, ad certaminum coronam processerunt.

Ad finem, uel potius ad fastigium totius operis peruenit oratio. Hoc erat tempus, hi certaminis dies, hoc paschatis proœmiũ, sanctæ 4 quadragesimæ mysterium quadraginta nobis placationis dies. Certaminibus, totidem numero coronæ respondebant. Sed iam obsecro, nisi forte quæ apud uos admiranda gesta sunt narrans, ea uestram rebus uestris exponendis audiendi patientiam accommodans, longior uobis atque molestior uideor, ad certaminum finem nos item cum sanctis concurramus.

4 *Ecce quam antiqua quadragesimæ obseruatio.*

Ea die frigus erat. Quale autem frigus, quid atinet percontari, cum ex hodierna hac die id conijcere ualeatis, capillis præ frigore sic obrigescentibus, ut nulla sit ad id explicandum oratio necessaria? Alius tamen res mirabiles persequeretur, quę hyemes apud nos faciunt. Nempe quemadmodum perpetuò fluentes amnes cursum eorum glacie cohibente, fluctusque in lapides redigente consistant. Et uicinus hic lacus non nisi ex signis lacus esse cognosci possit, quippe qui propter glaciem tellus euasisse uideatur, cuius in fluctibus perequitare mos sit. Quinetiam sæpe nouimus ab incolis igne aquam inuentam, cum aquæ frustum confringentes & tanquam æs aut ferrum igne liquefacientes, lapidem in aquam redigunt. Tale igitur erat tempus illius pugnæ, cùm malus etiam præter naturam ex boreæ flatibus frigoris uim intenderet, ut ex ijs licet audire, qui admiranda hæc tradiderunt.

Cùm ergo clarè nomen Domini publicè prædicarent, seque ex ea prædicatione coronatum iri ostenderent, per mortem ad finem peruenerunt. Hic autem in eos excogitatus est certaminis modus. A tyranno sententia fertur, ut pugnatores frigore pereant. O uerborum, & sententiarum inopia. Quàm longè abest oratio a dignitate rei. Mortis sententia est frigus, supplicium, & eiusmodi pœnæ expectatio. At beati iuuenes risu, & ioco, & letitia locũ supplicij præoccuparunt. Ad cruciatum currebant pugnatores, sacro, concitatoque cursu contendebant, ut coronam quisque præriperet confessionis. Sed par omnibus ad uictoriam studium fuit. Tanta enim pergebant alacritate, ut nullus eorum alio posterior uideretur.

Ad hunc igitur locum, tanquam ad publicum balneum unanimes peruenerunt, & perinde quasi corpora essent abluturi, promptis animis uestimenta deposuerunt, omnes ea Iob uerba pronunciantes. Nudi è uetre matris egressi sumus, nudi ad eum, qui nos eduxit, reuertemur. nihil in mundum attulimus, ex eo nihil efferemus. Eiusmodi uerbis sese mutuo cõsolati, glaciei corpora tradiderunt. Et elementorum quidem natura glacie uincebatur, natura autem martyrum inuicta permanebat, immò uerò natura proprias affectiones patiebatur, & molestias percipiebat, multum autem magnitudo animi contra naturam etiam ipsam contendebat. Vires enim rigore gelido marcentes confectęque, paulatim dissoluebantur. Sed animi robur augebatur. Obscurabatur ille corporis decor, pulchritudo deflorescebat, & carnis color estinguebatur. Digiti ui frigoris paulatim amputati decidebant, membraque omnia, & sensus algoris acerbitate discindebantur.

caro enim liuida, ac tumida, atque cōcisa, paulatim membris, ossibusque defluebat, & mortalitatis sentiebat perturbationes, atque ita mors trium dierum spacio protracta significabatur accedere, tādiu eum uigentibus sensibus permanserunt, ex quo sic ordine constituti sunt, atque in omnibus aduersarium deuicerunt.

Verùm quisnam mihi ea, quæ deinceps sequuntur, exponet pro dignitate? Quęnam oratio diuinam illam pompam declarabit, qua sancta corpora plaustris in ignem conijcienda gestabantur? Quo quidem tpe pro illo, quē diabolus eripuerat, repositus est carceris custos a charitate. Quis mihi eam matrem martyre dignam radicem cōmendabit, quæ cùm a ministro publico præceptum filium nec plaustro, quoniam adhuc spirabat, impositum uidisset, humanitatem ministri erga optimum propugnatorē ignominiam interpretata, non pertulit, sed eum quidem obiurgauit, quòd ex se procreatum ab aliorum militum societate secluderet. Assistēs autem martyri iam torpenti, geluque immobili, uidensque ipsum frigore & spirandi difficultate comprehensum tantum habere reliquum uitæ, ut dolores sensu posset percipere, imbecillis, ac lucentibus oculis matrem intuentē, eamque infirmæ, ac mortuæ manus significatione consolantem, seque generosè tormenta perpeti profitentem, hæc, inquam, perspiciens mater aliquódne affectionis maternæ signum dedit? Nunquid eius uiscera cōmota sunt? nunquid uestimenta conscidit sua, filiumque contexit, & calidis ulnis tabidum calefecit? Absit. Hæc enim uel dicere absurdissimum est. Verè ex fructu arbor ipsa cognoscitur. Nō potest arbor putris fructus bonos facere. Martyrij fructus est bonus.

Laudetur igitur optimi uiri procreatrix, quæ per filiorū generationem, ut Paulus inquit, conseruata Deoque talem afferens fructū, communem defendit fœminarum naturam. Non meus es inquit, filius tu, nec mei partus germen. Dei fidem suscipiens, ex Deo genitus es. accepisti enim potestatem, ut Dei filius fieres ad patrē tuum curre ne sinas te uinci ab ęqualibus tuis ad coronam postremus ne uenias ueue frustreris maternum uotum. Non deseres matrem, si coronatus, si uictor, si triumphator extiteris. Hæc dicens, seque supra naturam confirmans, uel a spiritu potius confirmata, ipsa genitum ex se unà cum alijs in currum reposuit, alacri uultu ante pugnatorem in pompa progrediens.

Sed qualia post hæc consecuta sunt? Angeli in aere lætitiæ signa certatim ediderant, & sua ipsorum accessione, ignis materiam adiecerūt flammæ laudem etiam ad aquam attulerunt in omnibus. Expleuerunt diuina illa uerba, quæ tres pueri ad cōmunem concinunt laudationem. Benedicite ignis, & æstus Domino, benedicite frigus & ardor Domino, frigus per glaciem, æstus per combustionem. Deinde transierūt per ignem & aquā. Verùm hæc tanquam nota prætermittere cupit oratio, & quiddam quod antea quærebatur opportunè nunc explicare.

Cùm è paradiso exterminatus esset homo, ad eius custodiam collocatus est flammeus gladius uersatilis. Quod quidem eo consilio factum fuit a Deo, ne homo ad uitæ lignum accederet, eoque contacto fieret immortalis. Meministis autem, ut par est ea, quæ ad quæstionem dissoluēdam excogitauimus. Nam si uelimus totum a principio sermonem repetere, longiores simus, quàm præsens temporis ratio patiatur. Quæstio igitur fuit, an

sanctis

sanctis etiam bis per gladium illum uersatilem aditus in paradisum sit interclusus. Quod si paradiso milites excluduntur, quęnam promissio reliqua, pro qua pietatis certamina suscipiant? præterea deteriori ne conditione futuri sint, quam latro, ad quem Dominus mecum hodie eris inquit, in paradiso? Atqui inuitus ille ad crucē accessit. Sed posteaquam saluti propinquus fuit, promptus ingeniosusque fur thesaurū animaduertit, occasionemque nactus, uitam surripuit, rectè enim, opportunèque adhibita furandi arte. Domine, memento mei, inquit, in regno tuo. Ille ergo Paradiso dignus habebitur, sanctos autem ab eius introitu flammeus gladius arcebit?

An eodem ex loco quæstionis solutio sumitur? Iccircò enim non semper ex aduerso ingredientibus consistentem gladium ostendit scriptura, sed uersatilem declarauit, ut indignis in faciem conuertatur, dignis autem auersus liberum ad uitam aditū præbeat, qua quidem illi certamina fortiter subeuntes, & per flāmam transeuntes incolumes potiti sunt. Faxit autem Deus nos item ut ea digni efficiamur eorum precibus corroborati ad bonam domini nostri Iesu Christi confessionem, cui gloria in secula seculorum. Amen.

VITA SANCTORVM MARTYRVM NAzarij & Celsi per Diuum Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Habetur in fine sermonum eius nuper in lucem edita ex bibliotheca Cluniacensi, falso hucusque D. Maximo assignata.

ETiam si martyribus regionis extraneę pia uotorum debita redderemus, proprijs consulere utilitatibus, & cōmodis probaremur. Nostros enim eos fides faceret, & remotis quamlibet finibus, sperata nobis patrocinia conrogarent, studiorum siquidem sunt huiusmodi suffragia, non locorum. Proinde apud domesticos 1 Dei tantū itercessionis promerueris, quantum uenerationis impenderis. Oportet itaque ut alienos potius nobis deuotio religiosa conciliet, quàm fortè proprios a nobis negligentia irreligiosi temporis alienet.

1 Tantum intercessionis apud sanctos, Dei domesticos promeremur, quantum uenerationis eis impendimus.

Agnoscamus charissimi circa ecclesiam nostram uberiorem diuinorum munerum largitatem. Exultant felices singularum urbium populi, si unius saltim martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cœlestium militum, & tantarum parēs fœcunda uirtutū. Rectè itaque & ex debito a filijs parentis ecclesiæ horum beatorum martyrum celebrantur insignia: Qui illuminantes uirtute fidei suæ innumerabiles populos soli quidem illatam sibi sensere mortem, sed non soli mortis suæ beneficia possederūt. Immensa enim Dei nostri pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutem, proponens arduam uirtutum palmam, raro appetitore preciosam, in paucorum triumphi, plurimorum commodis prospicit. Illorum siquidem merita, nostra uult esse suffragia. Simulque dum nobis fidem ueram duro martyrij agone cōmendat, afflictionem præcedentium, instructionem efficit posterorum.

Quāta est circa nos Dei nr̄i solicitudo? Illos examinat, ut nos erudiat. Illos cōterit, ut nos acquirat; eorumque cruciatus, nostros uult esse profectus. Meritò ergo eos colimus, qui periculis suis pugnāt, & nostris utilitatibus militant: qui per lucis uitæque contemptum edocent nos, quātum Deo nostro debeamus affectum. Nouerimus itaque quia non sine magno discrimi-

ne de religionis ueritate dubitamus, quam tantorum sanguine cõfirmatam uidemus. Magni 2 periculi res est, si post prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum uulnera, ueterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Congratulamur ergo dilectissimi fratres, magnæ fidei uestræ, per quam dum exules proflua charitate suscipitis, etiam incolas paradisi, & cœli ciues habere meruistis.

2 *Considera tu qui christianus es, & de rebus fidei quotidie disputare cõtendis, cum eam sequi tenearis fidem, quam prisci patres docuerunt.*

Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis ecclesia 3 licet totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmittit. Hæc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etsi per uniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in uirtutibus plenitudo. Veneramur ergo in tanto Christi milite fidem nostram: mater nanque martyrij fides catholica est, in qua iste illustris athleta sanguine fuso mortem pro ipsa calcauit: mater, inquam, martyrij fides est. Veneramur ergo in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. Quomodo fidem nostram? Ab istis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipit, spes immortalitatis euidenter aperitur. Nunquam enim hanc uitam tam constanter expenderent, nisi esse alteram incomparabiliter beatiorem perfecta definitione sentirent. In sanctis itaque præconibus ueritatis resurrectionis auctoritas est. Prompti enim pereunt in melius reparandi, quibus per angustias tribulationum aperitur exitus ad amplitudinem gaudiorum.

3 *Vide si sancta Mediolanensis ecclesia quæ totum corpore secum retinet Nazarium, uisibilis sit an inuisibilis.*

Vnde & beatus Nazarius, cuius hodie gloriosam de mundi hoste uictoriam uniuersalis ecclesia 4 festa exultatione concelebrat, cum tempora gentilitatis non ignobilibus parẽtibus oriundus existeret, sacrilegi adhuc puer genitoris militiam simul et doctrinam detestari ex improuiso cœpit: atque ab innocente matre, quæ iam Christianæ fidei titulis insignita. Christo sedulè insistebat, sacrosanctæ regenerationis fluenta, fidelis iam spiritu ac fide instituta præueniens, demonstrari sibi flagitabat. Nondum siquidem baptismum consequutus, sed inter religionis principia cõsummatus, & nondum manifestatis sibi legibus, deo plenus, repente possessio atque habitaculum Dei factus est: atque ita perueuturæ usque ad cœlos turris prius meruit eleuare fastigium, quàm disponeret fundamentum. Nõdum sacramentorum conscius, & in sacrificium iam prælectus.

4 *Vniuersa ecclesia hodie festa exultatione cõcelebrat uictoriam sancti Nazarij.*

Quid ad hæc nos infelices respondere poterimus? Qui post nitorẽ baptismi, post collatum nobis sacra regeneratione candorem, post acquisitam indumenti nuptialis angelicam dignitatem, in peccatorum cœnum relapsi, & in antiqua criminum uolutabra reuoluti, niueum uestimentum teteris iniquitatum ac libidinum contagijs sordidamus? Et holosericam, in qua sigillum diuinæ imaginis acceperamus impressum, maculis mortiferæ corruptionis infecimus. Et post singularem Dei nostri indulgentiã innouata fœdamus, integra rescindimus, expiata uiolamus, repetentes opera non iam undis purganda, sed flammis. Quid illud, quamquam insigne diuinæ gratiæ munus, quod accepto iam salutari lauacro, post innumera uirtutum signa, post peragratas circunquaque ob Christi prædicationẽ innumeras regiones, cum pro Dei summi confessione diuersa per supplicia aduersus eum totus penè orbis baccharetur, & nunc atrocissimis [ar]ctaretur

pœnis cruciandus, nunc in longinquis finibus transueheretur exulandus, ita robustissimo Christi athleta pectore tormenta omnia deuincebat, ut strenuum de prostrato hoste reportaret trophæum, interque cruenta Cæsaris iussa uasti maris deiectus, ambulare ei diuina super aquas concessum est prouidentia, & rerum obstupescente natura, per insueti itineris nouas uias pendulum inferens gressum, tumentia maris dorsa calcauit.

Videres æquoreas sanctis substerni meritis undas, supraq; angelicis cõfortatum alloquijs, in Christi Iesu laudibus exultare. Ecce prophanus hostis nunquam beato martyri tantum prodesset obsequia, quantum profuit odio. Sed tandem profecto agonis certamine cum Celso puerulo, quẽ ipse in holocaustum Deo polluto assumpserat ex seculo, crudeli imperio damnatione absoluitur, gladio consecratur. Felix hic tali exitu, quo omne delictum ita ab eo exijt, ut etiam redire non possit: quo sic debita sua soluit, ne ultra creditorem timeret: quo in se hostium peccata fide clausit, fide damnauit: per quem innocentiam deuotione quæsiuit, perseuerantia inuenit, morte seruauit.

Quæ cum ita sint charissimi, licet hic tantus Christi testis preciosus cõfessione, preciosior sanguine, crudeli uulnere preciosior, & tincta ueste cãdidior, licet hic Mediolanensium peculiaris puretur priuilegio sepulchri, sed omnium est cõmunione suffragij. Neq; enim istius urbis charitas proflua, & fides auara, tantum huic martyri derogauerit, dum sibi arrogat, ut solum erga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Nõ clauditur locis qđ diffunditur meritis. 5 Inuocasti ubiq; martyrem, ubique te exaudit ille, qui honoratur in martyre.

Moderante itaque eo, qui pensat uota tua, & dispensat munera sua, intantum uicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, inquantum fuerit fides deuota suscepti. Oratio enim, quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit 6 mundum, penetrat paradisum, euolat usq; ad ipsum summę Maiestatis Angelo conferente, conspectum. Sicut quodam loco uox testatur angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei.

5 *Vide sanctorum merita, unde illorum inuocationem, unde diuinam exauditionem, & in sanctis, dei honorationem.*

6 *Magna orationis uirtus. Ex quo arguitur rem non esse superfluam nec superstitiosam.*

Beata anima, charissimi, cuius uotum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentum, nulla odij simultate maculatum, sed fide igneum, conscientia nitidũ, sinceritate cordis odoriferum, concordia, & charitate perfectum, usque ad Dei uultum per cœlestium nunciorum defertur obsequia.

Quæ cum ita sint, honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, coheredes Dei. Quod si dicas mihi; quid honoras in carne iam resoluta, 7 atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et ubi est illud, charissimi, quod ipsa ueritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterum: Mihi autem ualde honorificati sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quantomagis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & unum ex his non conteretur. Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices. Honoro uiuentis memoriam perennitate uirtutis. Honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Honoro in cineribus semina æter-

7 *O quotquot sanctorũ gloriæ & uenerationi inuidetis, uidete quid dicat hic sãctus pater Ambrosius de eorum corporibus, cineribus, & cicatricibus.*

nitatis. Honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem nõ honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaq; corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cũ Christo regnabit in cœlo.

VNDE SVPRA.

Audistis, charissimi fratres, ex lectione sancti euãgelij, quod Dominus beatum Philipum Apostolum ad sequendum se uocauerit. Ille autem statim Nathanahelem repperit, ut secum ad Dominum ueniret, hortatus est. Quod factum hodiernæ festiuitate aptissimé conuenit, quia sicut Apostolus Philipus Nathanahelem uocauit, ita beatus martyr Nazarius Celsum puerum perduxit ad Dominum. Nam & illi aptissime consonat, Ecce uere Israelita, in quo dolus non est. Solent enim pueri sine dolo & insidijs eẽ. Vnde alio loco Dominus dicit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum.

8 Oportet igitur nos imitari, quod hodierna 8 festiuitate colimus, ut quicunque gratia Dei ad Christum uocatus fuerit, alios secum protrahat & inuitet, atque dilectionem proximis suis exhibeat sine dolo, idest sine fraude. Dolus enim est, si quis proximo loquitur in ore, & iram seruat in corde. Quod quicunque fecerit, uerus Israelita esse non poterit, quia Dominum cernere non merebitur. Nam scriptum est: Beati pacifici, Beati mũdo corde quoniam ipsi Deum uidebunt.

Hodierna festiuitas nempe sancti Nazarij.

Interroget unusquisque conscientiam suam, & si a proximo suo uerbũ læsionis, aut aliam quãlibet susceptt calũniam, pro Dei amore dimittat, ut cũ sancto Hathanaele dignus sit uidere cœlũ apertũ, et Angelos Dei ascẽdentes & descendentes supra filium hoĩs. Quod ipse præstare dignetur.

Habetur in libro eiusdem 10 Romanorum rerum in caro Imperatore.

VITA SANCTI BABYLÆ EPISCOPI ET
Martyris, per Eutropium historicum summatim scripta.

Vitam huius beatissimi martyris ad longum descriptam, reperies in primo nostro Tomo de uitis sanctorum.

CArus Imperator cum Antiochiæ degeret, Numerianus filius eius uoluit intrare in ecclesiam, explorare mysteria Christianorum. At uero sanctus Babylas prohibuit eum dicens: Non licet tibi uidere diuina Christianorum mysteria, cum sis pollutus idolicis sacrificijs, Qui indignatus occidit eum.

De perside autem uictor rediens Ro. exercitus, cum Carũ Augustum flumine, Numerianũ insidijs perdidisset Diocletianũ Imperatorẽ creauit.

INVENTIO CORPORVM SANCTORVM
Geruasij & prothasij per Diuum Ambrosium Episcopum ad sororem suam scripta.

Est epistola eius. 85. in libro. x. epistolarũ ad sororem suam.

DOminæ sorori, uitæ atque oculis præferendæ, frater. Quia nihil sanctitatem tuam soleo eorum præterite quæ hic te gerantur absente, scias etiam sanctos martyres a nobis repertos, Nam cum basilicã dedicassem, 1 multi tanq; uno ore interpellare cœperant dicentes sic in Romana basilica dedices. Respondi faciam, si martyrum reliquias inuenero. statimq; subijt ueluti cuiusdam ardor præsagij.

1 *Vide antiquum esse morem dedicandi ecclesias cum reliquijs Sanctorum.*

Quid

Quid multa? Dominus gratiā dedit, formidantibus etiam clericis iussi eruderari terram eo loci qui est ante cancellos 2 sanctorum Felicis atq; Naboris. Inueni signa cōuenientia, adhibitis etiam quibus per nos manus imponenda foret: sic sancti martyres imminere cœperunt, ut adhuc nobis silentibus arriperetur urna, & sterneretur prona ad locum sancti 3 sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis uiros duos, ut prisca ætas ferebat. Ossa omnia integra, sanguinis plurimum, ingens concursus populi per totū illud biduum. Quid multa? Condiuimus integra, ad ordinem trāstulimus, uespere iam incumbente ad basilicam Faustæ, ibi uigiliæ 4 tota nocte, manus impositio. Sequenti die transtulimus ea in basilicam, quam appellant Ambrosianam. Dum transferimus, cœcus sanatus est. Talis mihi ad populum fuit sermo.

2 *Vide etiam q̄d erant olim ecclesiæ seu aræ in nomine sanctorum ædificatæ.*

3 *Ecce quomodo sanctū uocat beatorum martyrum sepulchrum.*

4 *Ibi uigiliæ tota nocte celebratæ.*

Cum tam effusam, tamq; inauditam considerarem conuentus uestri celebritatem, & diuinæ gratiæ munera quæ in sanctis martyribus refulserunt, imparem me, fateor, huic muneri iudicabam, nec fieri posse ut sermone absoluerem, quod uix possimus animo intendere, oculis comprehendere. Sed ubi sanctarum legi cœpit series scripturarum, largitus est spiritus sanctus qui locutus est in prophetis, quo dignum aliquid tāto 5 cœtu, & expectatione uestra martyrumque sanctorum meritis proferamus, Cœli enarrant (inquit) gloriā dei. Cum legitur sic psalmus, occurrit quod non tam elementa materialia, quàm cœlestia merita dignum deo præconium deferre uideantur. Hodierna tamen fortuita lectione patuit, qui cœli enarrāt gloriam Dei. Aspicite ad dexteram meam, aspicite ad sinistram reliquias 6 sacrosanctas, uidetis cœlestis conuersationis uiros spectantes animi sublimis trophea. Isti sunt cœli qui enarrant gloriam Dei. Hæc opera manuum eius annunciat firmamentum. Non enim eos secularis illecebra, sed diuinis gratia operis ad firmamentum sacratissimæ passionis euexit. Multoq; ante morum uirtutumq; documentis annunciauit in his martyrium, quod aduersus lubricum sęculi huius stabiles permansere.

5 *Considera concursum ad sanctos Martyres, eorumq; merita.*

6 *Reliquias sacrosanctas uocat, quas nero dogmatistæ emortua ossa nuncupant.*

Cœlum erat Paulus, qui ait, Nostra conuersatio in cœlis est. Cœli erāt Iacobus & Ioannes, denicq; filij tonitrui nuncupātur, & ideo quasi cœlum Ioannes uerbum apud Deum uidit. Ipse dominus Iesus perpetui luminis erat cœlum, cum enarraret Dei gloriam, sed eam quam nemo ante cōspexerat. Et ideo dixit, Deum nemo uidit unquā, nisi unigenitus filius qui est in sinu patris enarrauit. Opera quoq; manuum Dei si quæris, audi Iob dicentem, spiritus diuinus qui fecit. Et ideo aduersus diaboli tentamenta firmatus, inoffensæ uestigium constantiæ reseruauit. Sed ueniamus ad reliqua. Dies (inquit) diei eructat uerbū. Ecce ueri dies, quos nulla caligo noctis interpolat. Ecce ueri dies, pleni luminis & fulgoris æterni. Qui non perfunctorio sermone uerbum Dei, sed intimo corde eructarunt, in confessione constantes, in martyrio perseuerantes.

Alius psalmus lectus dicit, Quis sicut dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Respexit sanè humilia dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorū, suæ ecclesiæ reuelauit, quorū anima 7 in cœlo, corpus in terra. Suscitās a terra inopē, & de stercore erigens pauperem: Quos uidetis, ut eos cū principibus populi sui collocarit. Principes populi, quos alios nisi sanctos martyres æstimare debemus, quorū iam in numerum, diu ignorati, Prothasius, Gerua-

7 *Anima sanctorum in cœlo, corpus in terra.*

ftusq; proferuntur, qui sterilem martyribus ecclesiã Mediolanensem, iam plurimorum matrem filiorũ, lætari passionis propriæ fecerint & titulis & exemplis? Nec hoc abhorreat a uera fide. Dies diei eructat uerbũ, anima animæ, uita uitæ, resurrectio resurrectioni. Et nox nocti indicat scientiam, hoc est caro carni, quorum passio ueram fidei scientiam omnibus indicauit. Bonæ noctes, noctes lucidę, quę habent stellas. Sicut enim stella a stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum.

Non immerito autem plerisq; hanc martyrum resurrectionem appellãt. Videro tamen uerum sibi an nobis certi martyres resurrexerunt. Cognouistis, imó uidistis ipsi multos a dæmonijs 8 purgatos. Plurimos etiam ubi uestem sanctorum manibus contigerunt, hic quibus laborabant debilitatibus absolutus. Reparata uetusti corporis miracula quo se per aduentum domini Iesu gratia terris maior infuderat, umbra quadam sanctorum corporum plerosq; sanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? Quãta indumenta super reliquias sacratissimas ut tactu ipso medicabilia reposcãtur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contingerit, saluus erit. Gratias tibi domine Iesu, quod hoc tempore tales nobis sanctorũ martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare 9 possint, impugnare non soleant.

8 *Vide si non omnia obseruabantur tempore D. Ambrosij quæ et modo obseruantur in ueneratione sanctorum. Nam & eorum uestes tãgebantur, oraria iactabantur, indumẽta super eorum reliquias proijciebãtur. Ad quorum etiã præsentiam dæmones expellebãtur, ad umbras eorum infirmi sanabantur, & ad contactum uel extremæ lineæ eorũ homines salui fiebant. Quid dicis hæretice?*

Hos ergo acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus nemini noceant. Tales ergo ambio defensores, tales milites habeo: Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Horum etiam illis ipsis qui mihi inuident, opto præsidia. Veniant ergo & uideant stipatores meos, talibus me armis ambiri non nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Helisæum scripturæ diuinæ series refert, cum ab exercitu Syrorum esset obsessus, dixisse timenti seruulo ne timeret, quia plures (inquit) pro nobis suntq; contra nos. Et ut hoc probaret, petisse ut oculi Giezi aperirentur, quibus innumeros adesse uidit prophetæ exercitus angelorum. Nos etsi eos uidere non possumus, sentimus tamen. Itq; trepidantibus nobis quasi dixerit dominus. Aspicite quantos uobis martyres dederim, Ita reseratis oculis gloriam domini speculamur, quæ est martyrum passione præterita, & operatione præsens.

9 *Sancti propugnatores nostri sunt.*

Euasimus fratres non mediocrem pudoris sarcinam patronos habebamus & nesciebamus. Inuenimus unum hoc quo uideamur præstare maioribus. Sanctorum martyrum cognitionem quam illi amiserũt, nos adepti sumus. Eruuntur nobiles 10 reliquiæ sepulcro ignobili, ostenduntur cœlo trophęa. Sanguine tumulus madet, apparent cruores triumphales, notæ inuiolatæ, reliquiæ loco suo & ordinate repertæ, auulsum humeris caput. Nunc senes repetunt audisse se aliquando horum martyrum nomina, titulumq; legisse, perdiderat ciuitas suos martyres, quę rapuit alienos. Etsi hoc dei munus est, tamen gratiam quam temporibus sacerdotij mei dominus Iesus tribuit, negare non possum, quia ipse martyr esse nequeo, hos uobis martyres acquisiui. Succendant uictima triumphales in locum ubi Xp̃s hostia est. Sed ille sup altare qui pro oĩbus passus est, isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum p̃destinaueră mihi. Dignum est. n. ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consueuit. Sed cedo sacris uictimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur.

10 *Ecce nobiles reliquiæ, et triumphales cruores.*

Condamus ergo reliquias sacrosanctas, 11 & dignis ædibus inueha mus, totumq; diem fida deuotione celebremus. Acclamauit populus ut in dominicum 12 differretur diem martyrum depositio, sed tandem ob tentum ut sequenti fieret die. Sequenti die talis mihi ad populum iterum sermo fuit.

11 *Vide iterum sacrosanctas martyrum reliquias.*

12 *Dies dominicus.*

ITEM DE EORUNDEM INVENTIONE corporum per eundem D. Ambrosium scripta.

Est sermo 91. in lib. sermonum eiusdem.

Hesterno tractaui uersiculum, Dies diei eructat uerbũ, prout nostri tulit captus ingenij, hodie mihi non solum superiore tempore, sed præsenti quoque prophetasse uidetur scriptum diuina. Nam cum diebus ac noctibus continuatã 13 uideã sanctitatis uestræ celebritatẽ, istos esse dies prophetici carminis, oracula declarare hosternum atq; ho diernum, de quibus oportunissime dicitur: Dies diei eructat uerbum, & istas noctes de quibus aptissime disputatur, quia nox nocti indicat scien tiam. Quid enim aliud hoc biduo, nisi uerbum dei intimo eructastis affe ctu, & scientiam uos habere fidei probauistis? Cui tamen celebritati uestræ qui solent inuident. Et quia celebritatem uestram inuidis animis ferre non põt, causam celebritatis 14 odere, atq; amẽtiæ in tantũ pdeũt, ut negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur.

13 *Continuata populi celebritas diebus ac noctibus ad tumulos sanctorum.*

14 *Hoc idem faciũt per omnia hæretici nostri temporis. Sed audi quæ subiungit sanctus doctor.*

Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, ut tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili dei uiui, quid uenisti ante tempus torquere nos? Et cum hæc audirent Iudæi, ipsi tamen dei filium denegabant. Et nunc audistis clamantes dæmones & confitentes martyribus quod pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid uenistis ut ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, 15 nec torquere diabolum possunt, nec aliquẽ liberare, cum tormenta dæmonum ipsorum uoce probentur, & beneficia martyrum, remedijs cœcorum, & absolutorum indicijs declarentur. Negant cœcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video qui non uidebam. Ille dicit. Cœcus esse desiui, & probat facto. Isti benefi cium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cum ualeret mancipatus obsequijs. Seuerus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officium postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines quorum ante sustentabatur obsequijs. Eos indices suæ uisitationis accersit. quos habebat testes et arbitros cœcitatis. Clamat, quia ut contingit 16 fimbriam de ueste martyrum, qua sacræ reliquiæ uestiuntur redditum sibi lumen sit.

15 *Dicunt & modo aduersarij ecclesiæ, martyres torquere diabolum non possunt, nec aliquẽ liberare. Sed uide quomodo illis respõdeas, & impudentiæ ac mendacij conuincas.*

16 *Ad tactum fimbriæ uestis qua sacræ reliquiæ teguntur, cœcus lumen accepit.*

Nõne simile illud est, atq; illud quod in Euãgelio legimus? Vnius enim potentiam laudamus autoris, nec interest utrum opus sit, an munus, cum & muneret in opere, & operetur in munere. Quod enim 17 alijs faciendum donauerit, hoc in aliorum opere nomen eis operatur. Legimus ergo in euangelio, Iudæos cum uiderent in illo cœco sanitatis remedium, requisisse parentum testimonium. Interrogabant quomodo uidet filios uester, cum ille diceret, cœcus cum essem, modo uideo. Hoc & iste dicit: Cœcus fui, & modo uideo. Interrogate alios si mihi non creditis, interrogate extraneos, ne astipulari mihi parentes putetis. Detestabilior istorum quã

17 *Quod sanctis donat Deus ut faciant, hoc in eorum opere nomẽ eius operatur.*

Iudæorum pertinacia. Illi cum dubitarent, uel parentes interrogabant. Isti occulte interrogant, palam negant, iā non operi increduli, sed autori.

Sed quæro qui non credant, utrum a martyribus possint aliqui uisitari, hoc est Christo non credere, Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus quorum merita iamdudum uigent, corpora dudum reperta sunt.

Quæro hic, utrum mihi an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid a me aliquæ uirtutes fiunt? Nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident quod meum non est? Si martyribus, restat enim, ut si mihi non inuident, martyribus inuidere uideantur, ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neq; enim aliter eorum operibus inuiderent nisi fidem in his fuisse eam quam isti non habent iudicarent.

18 Fidem 18 illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant.

18 Fidem illam habuerūt sancti martyres, maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare nō possunt. Hanc nec Arriani habuerunt, nec habent modo Lutherani, sed quam ipsi adinuenerunt.

Audiuimus hodie dicentes eos quibus manus imponebatur, neminem posse esse saluum, qui patrem & filium & spiritum sanctum negaret, qui trinitatis omnipotentem uirtutē non crederet. Confitetur hoc diabolus, sed Arriani nolunt fateri. Dicit enim diabolus, sic torqueatur quemadmodum ipse a martyribus torquebatur, qui spiritussancti deitatem negarit. Non accipio a diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Quāta perpessi sunt, & quemadmodum Pharao, malis suis indurantur. Dicebat diabolus, ut scriptum legimus, scio te quis sis. Tu es filius dei uiui. Dicebant Iudæi: Nescimus quis sit. Dicebant hodie & superiore die uel nocte dæmones, scimus quia martyres estis, Et Arriani dicunt: Nescimus. Nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus. Venistis perdere nos, Arriani dicunt, Non sunt dæmonum uera 19 tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo unquam fingere potuit, ut dæmoniacum se esse simulet.

19 Vide impias et nunc hæreticorum uoces, non sunt uera miracula, sed ficta & cōposita.

Quid illud, quòd ita exagitari eos uidemus quibus manus imponitur? ubi hic locus fraudi est, ubi suspitio simulandi? sed non ego ad suffragium martyrum usurpo uocem dæmoniorum. Beneficijs sacra passio suis comprobetur. Habet iudices, sed purgatos, habet testes, sed absolutos. Melior uox est quam sanitas loquitur eorum qui debiles aduenerunt. Melior uox est quā sanguis emittit. Habet.n. sanguis uocem canorā quæ de terris ad cœlum peruenit. Legistis dicente dño, sanguis fratris sui clamat ad me. Et hic sanguis clamat coloris indicio: sanguis clamat operationis præconio: sanguis clamat passionis triumpho. Satisfactū est petitioni uestræ, ut condendas hesterno in hodiernum diem differremus reliquias.

Habetūr in eius peri stephanō.

VITA ET PASSIO SANCTI VINCENTII martyris per Aureliū prudentium uirū consularē scripta.

1 Vincenti martyr prospera diē triumphalē tuum.

2 Anima Vincētij hoc die euecta ē in cœlū.

Beate martyr prospera
Diem 1 triumphalem tuum,
Quo sanguinis merces tibi
Corona Vincenti datur.

Hic te ex tenebris seculi
Tortore uicto & iudice
Euexit ad cœlum 2 dies,
Christoq; ouantem reddidit.

Nunc

Nunc angelorum particeps
  Conluces insigni stola,
  Quam testis indomabilis
  Riuis cruoris laueras.
Cum te satelles idoli
  Præcinctus atris legibus
  Litare diuis gentium
  Ferro & catenis cogeret.
Ac uerba primum mollia
  Suadendo blande effuderat
  Captator, ut uitulum lupus
  Rapturus adludit prius.
Rex (inquit) orbis maximus
  Qui sceptra gestat romula,
  Seruire sanxit omnia
  Priscis deorum cultibus.
Vos nazareni assistite,
  Rudemque ritum spernite,
  Hæc saxa quæ princeps colit,
  Placate fumo & uictima
Exclamat hic Vincentius
  Leuita de tribu sacra
  Minister altaris Dei
  Septem ex columnis lacteis.
Tibi ista præsint numina
  Tu saxa, tu lignum colas.
  Tu mortuorum mortuus
  Sias deorum pontifex.
Nos lucis authorem patrem,
  Eiusque Christum filium
  Qui solus ac uerus Deus,
  Datiane confitebimur.
Hic ille iam commotior
  Audesne non felix ait,
  Ius hoc deorum & principum
  Violare uerbis asperis?
Ius sacratum & publicum
  Cui cedit humanum genus:
  Nec te iuuentæ feruidæ
  Instans periculum permonet?
Hoc nanque decretum cape.
  Aut ara thure & cespite
  Precanda iam nunc est tibi.
  Aut mors tuenda est sanguine.
Respondit ille altrinsecus.
  Age ergo quicquid uirium,
  Quicquid potestatis tibi est,
  Palam reluctor, exere.
Vox nostra quæ sit accipe.
  Est Christus & pater Deus.
  Serui huius & testes sumus.
  Extorque si potes fidem.
Tormenta, carcer, ungule,
  Stridensque flammis lamina,
  Atque ipsa pœnarum ultima
  Mors christianis ludus est.
O' uestra inanis uanitas.
  Scitumque brutum Cæsaris,
  Condigna uestris sensibus
  Coli iubetis numina.
Excisa fabrili manu,
  Cauis recocta & follibus,
  Quæ uoce, quæ gressu carent
  Immota, cæca, elinguia.
His sumptuosa splendido
  Delubra crescunt marmore,
  His colla mugientium
  Percussa taurorum cadunt.
Assunt & illic spiritus.
  Sunt sed magistri criminum.
  Vestræ & salutis auspices,
  Vagi, impotentes, sordidi.
Qui uos latenter incitos
  In omne compellunt nefas.
  Vastare iustos cædibus.
  Plebem piorum carpere.
Norunt ipsi, ac sentiunt
  Pollere Christum & uiuere,
  Eiusque iam ianque affore
  Regnum tremendum perfidis
Clamant fatentes denique
  Pulsi è latebris corporum
  Virtute Christi & nomine,
  Diuique iidem dæmones.
His intonantem martyrem
  Iudex profanus non tulit.
  Conclamat os obtrudite.
  Ne plura iactet improbus.
Vocem loquentis claudite.
  Raptimque lictores date
  Illos reorum carnibus
  Pastos, manuque exercitos.
Iam faxo ius pretorium
  Conuitiator sentiat,
  Impune ne nostris sibi
  Diis destruendis luserit?

Tibi ergo soli contumax
Tarpeia calcentur sacra?
Tu porro salus obteras
Romam, Senatum, Cæsaremq;
Vinctum retortis brachiis
Sursum ac deorsum extendite.
Compago donec ossium
Diuulsa membratim crepet.
Post hinc hiulcis ictibus
Nudate costarum abdita.
Vt per lacunas uulnerum
Iecur retectum palpitet.
Ridebat hæc miles Dei
Manus cruentas increpans
Quod fixa non profundius.
Intraret artus ungula.
Ac iam omne robur fortium
Euiscerando cesserat,
Nisusque anhelos soluerat
Iessos lacertorum toros.
Ast ille tanto lætior
Omni uacantem nubilo
Fortem serenam luminat
Te Christe præsentem uidens.
Quis uultus iste pro pudor
Datianus aiebat furens.
Gaudet, renidet, prouocat
Tortor, & tortus acrior.
Nil illa uis exercita
Tot noxiorum mortibus:
Agone in isto proficit.
Ars & dolorum uincitur.
Sed, uos alumni carceris
Pars semper inuicta mihi
Cohibete Paulum dexteras:
Respiret ut lassus uigor.
Præsicca rursus ulcera,
Dum se cicatrix colligit,
Refrigerati sanguinis
Manus resulcans diruet.
His contra leuites refert.
Suam tuorum perspicis
Languere uirtutem canum.
Age ipse maior carnifex:
Ostende quo pacto queas.
Imos recessus scindere,
Manus & ipse interere,
Riuosque feruentes bibe.
Erras cruente. si meam
Te rere pœnam sumere,
Cum membra morti obnoxia
Dilanianda interficis.
Est alter homo intrinsecus,
Violare quem nullus potest,
Liber, quietus, integer,
Exors dolorum tristium.
Hoc quod laboras perdere
Tantis furoris uiribus,
Vas est solutum ac fictile
Quocunq; frangendum modo.
Quinimmo nunc enitere
Illum secare ac plectere
Qui perstat intus, qui tuam
Calcat tyranne insaniam
Hunc lacesse, hunc discute
Inuictum, insuperabilem,
Nullis procellis subditum,
Solique subiectum Deo.
Hæc fatur, & stridentibus
Laniatur uncis denuo.
Cui prætor ore subdolo
Anguina uerba exsibilat.
Si tanta callum pectoris
Prædurat obstinatio;
Puluinar ut nostrum manu
Abomineris tangere.
Saltem latentes paginas
Librosque opertos detege.
Quo secta paruum seminans
Iustis crematur ignibus.
His martyr auditis ait;
Quem tu maligne mysticis
Minitaris ignem literis,
Flagrabis ipse hoc iustius.
Romphæa nam cœlestium
Vindex erit uoluminum
Tanti ueneni interpretem
Linguam perurens fulmine.
Vides fauillas indices
Gomorreorum criminum
Sodomita nec latet cinis
Testis perennis funeris.
Exemplar hoc serpens tuum est.
Fuligo quem mox sulphuris
Bitumen & mistum pice
Imo implicabunt tartaro.

His persecutor saucius
Palles, rubescit, æstuat.
Insana torquens lumina
Spumasque frendens erigit.
Tunc deinde cunctatus diu
Decernit extrema omnium
Igni grabato & laminis
Exerceatur quæstio.
Hunc ille sese ad munera
Gradu citato proripit.
Ipsosque pernix gaudio
Pœnę ministros peruenit.
Ventum ad palęstram gloriæ,
Spes certat & crudelitas,
Luctamen anceps conserunt
Hinc martyr, illinc carnifex.
Serrata lectum regula
Dente infrequenti exasperat,
Cui multa carbonum strues
Viuum uaporat halitum.
Hunc sponte conscendit rogum
Vir sanctus ore interrito,
Ceu iam coronæ conscius.
Celsum tribunal scanderet.
Subter crepante aspergine
Scintillat excussus salis.
Punctisque feruens stridulis
Sparsim per artus figitur.
Aruina posthinc igneum.
Impressa cauterem lauit,
Vis unde roris fumidi
In membra sensim liquitur.
Hæc inter immotus manet
Tanquam dolorum nescius.
Tenditque in altum lumina
Nam uincla palmas presserant.
Sublatus inde fortior.
Lugubre in antrum truditur.
Ne liber usus luminis
Animaret altum spiritum.
Est intus imo ergastulo
Locus tenebris nigrior
Quem saxa mersi fornicis
Angusta clausum strangulant.
Aeterna nox illic latet
Expers diurni Syderis.
Hic carcer horrens suos
Habere fertur inferos.
In hoc baratrum conijcit
Truculentus hostis martyrem
Lignoque plantas inserit,
Diuaricatis cruribus.
Quin addit & pœnam nouam.
Crucis peritus artifex
Nulli tyranno cognitam
Nec fando compertam retro.
Fragmenta testarum iubet
Hirta impolitis angulis
Acuminata informia
Tergo iacentis sternerent.
Totum cubile spiculis
Armant dolores anxij,
Insomne qui subter latus
Mucrone pulsent obuio.
Hęc ille uersutus uafra
Meditatus arte struxerat,
Sed belzebulis callida
Commenta Christus destruit.
Nam carceralis cæcitas
Splendore lucis fulgurat,
Duplexque morsus stipitis
Ruptis cauernis dissilit.
Agnoscit hic Vincentius
Adesse quod sperauerat
Tanti laboris præmium
Christum datorem luminis.
Cernit deinde fragmina
Iam testularum molibus
Vestire semet floribus
Redolente nectar carcere.
Quin & frequentes angeli
Stant, ac loquuntur comminus,
Quorum unus ore augustior
Compellat his dictis uirum.
Exurge martyr inclyte.
Exurge securus tui,
Exurge, & almis cœtibus
Noster sodalis addere.
Decussa iam satis tibi
Pœnæ minacis munia.
Pulchroque mortis exitu
Omnis peracta est passio.
O' miles inuictissime.
Fortissimisque fortior,
Iam te ipsa sæua & aspera
Tormenta uictorem tremunt.

Sic frendit, & corpus sacrum 4
Profanus ah dirum nefas,
Nudum negato tegmine
Exponit inter carices.
Sed nulla dirarum fames,
Aut bestiarum, aut alitum.
Audet trophęum gloriæ
Fœdare tactu squallido.
Quin si qua clangens improbe
Circumuolaret eminus,
Trucis uolucris impetu
Depulsa uertebat fugam.
Nam coruus Heliæ datus
Olim ciborum portitor,
Hoc munus implet sedulo,
Et irremotus excubat.
Hic ex frutetis proximus
Infestus alarum sono,
Oculosque penitus uerberans
Exegit immanem lupum.
Quis perfidorum credere
Ausit rapacem belluam
Tauris paratam congredi
Cessisse plumis mollibus?
Ibat malignum murmurans
Leui uolatu exterritus,
Prædamque uisam fugerat
Custodis imbellis minis.
Quis audienti talia
Datiane tunc sensus tibi?
Quantis gementem spiculis
Figebat occultus dolor?
Cum te perempti corporis
Virtute uictum cerneres,
Ipsis & impar ossibus
Vacuisque iam membris minor?
Sed quis tyranne pertinax
Hunc impotentem spiritum
Determinabit exitus?
Nullus ne franget modus?
Nullus, nec unquam desinam.
Nam si ferina immanitas
Mansuescit, & clementia
Coruos uoraces mitigat.
Mergam cadauer fluctibus.
Insana nunquam naufragis
Ignoscit unda, & spumeum
Nescit profundum parcere.
Aut semper illic mobilis 4
Incerta per ludibria
Austri feretur flatibus
Squamosa pascens agmina.
Aut sub fragosis rupibus
Scabri petrarum nutrices
Inter recessus scrupeos
Discissa rumpent uiscera.
Ecquis uirorum strenue
Cumbam peritus pellere
Remo rudente & carbaso,
Secare qui pontum queas.
Rapias palustri è cespite
Corpus, quod intactum iacet.
Leuique uectum lembulo
Amplum per æquor auferas.
Sed complicatum sparteus
Claudat cadauer culleus,
Quem fune connexus lapis
Præceps in altum deprimat,
At tu per undas emices
Rorante præceps palmula,
Donec relictum longior
Abscondat aspectus solum.
Hæc iussa quidam militum,
Eumorphio nomen fuit,
Violentus, audax, barbarus,
Furore feruens arripit.
Funale textum conserit
Suto quod implet corpore,
Emensus & multum freti,
Inter procellas excutit.
O' præpotens uirtus Dei,
Virtus creatrix omnium,
Quæ turgidum quondam mare
Gradiente Christo strauerat.
Vt terga calcans æquoris
Siccis mearet passibus,
Plantas nec undis tingeret
Vasti uiator gurgitis.
Hæc ipsa uirtus iusserat
Rubrum salum dehiscere,
Patente dum profundo aridum
Secura plebs incesserit.
Necnon & ipsa nunc iubet
Seruire sancto corpori
Pontum quietis lapsibus
Ad curua pronum littora.

Ecce quomodo impie t. s est defunctorum corpora non sepelire.

Saxum molaris ponderis
Vt spuma candens innatat.
Tantique custos pignoris
Fiscellæ fertur fluctibus.
Cernunt stupentes nautæ
Vectam remenso marmore
Labi retrorsum leniter
Aestu secundo & flamine.
Certant & ipsi concito
Pontum faselo scindere,
Longe sed artus præuolant
Telluris ad mollem sinum.

5 *Sancti pro nostris peccatis orant ad thronum dei.*

Prius relatos denique
Humus quieta suscipit,
Quam pulsa summis nisibus
Carina portum tangeret.
Felix amœni littoris
Recessus ille, qui sacra
Fouens harenis uiscera
Vicem sepulchri præbuit.
Dum cura sanctorum pia
Deflens adornat aggerem,
Tumuloque corpus creditum
Vitæ reseruat postere.
Sed mox subactis hostibus
Iam pace iustis reddita
Altar quietem debitam
Prestat beatis ossibus.

6 *Si rite ueneramur solennem diem Vincentij.*

Subiecta nam sacrario
Imamque ad aram condita
Cœlestis auram muneris
Perfusa subter hauriunt.
Sic corpus, ast ipsum Dei
Sedes receptum continet
Cum Machabæis fratribus
Secto Esaiæ proximum.
Simplex sed illis contigit
Corona pœnarum, quibus
Finem malorum præstitit
Mortis supremus exitus.
Quid tale sector ausus est?
Truncata nunquid corporis
Segmenta post serram feris
Obiecit, aut undis dedit?
Num Machabæi martyris
Linguam tyrannus erutam,
Raptamue pellem uerticis
Auibus cruentis obtulit.
Tu solus o bis inclyte,
Solus brachij duplicis
Palmam tulisti, tu duas
Simul parasti laureas.
In morte uictor aspera,
Tum deinde post mortem pari
Victor triumpho proteris
Solo latronem corpore,
Adesto nunc & percipe
Voces precantum supplices
Nostri reatus 5 efficax
Orator ad thronum patris.
Per te, per illum carcerem
Honoris augmentum tui
Per uincla, flammas, ungulas,
Per carceralem stipitem.
Per fragmen illud testeum
Quod parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum.
Miserere nostratum precum
Placatus ut Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omnes imputet.
Si rite solennem 6 diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur.
Paulisper huc illabere
Christi fauorem deferens
Sensus grauati ut sentiant
Leuamen indulgentiæ.
Sic nulla iam restet mora,
Quin excitatam nobilis
Carnem resumat spiritus
Virtute perfunctam pari.
Vt quæ laborum particeps
Commune discrimen tulit,
Sit & cohæres gloriæ
Cunctis in æuum seculis.

VITA ET MIRACVLA SANCTI FELICIS gloriosissimi martyris Nolani per D. Paulinum Nolanū Episcopum in decem Natalibus descripta.

Sunt omnes hi natales descripti in libro epistolarum eius ante finem.

NATALIS PRIMVS.

INclyte confessor meritis & nomine Felix
Qui dominum Christum constanti uoce professus:
Contemnendo truces meruisti euadere pœnas,
Vectus in æthereum sine sanguine martyr honorem.
O' pater, ó domine 1 indignis licet annue seruis:
Vt tandem hanc fragili trahimus dum corpore uitam
Sedibus optatis, & qua requiescis in aula
Hunc liceat celebrare diem, pia reddere nostra
Vota, & gaudentes inter gaudere tumultus.
Iam desiderijs immenso tempore fessis
Consule, & obtritis quæ nos inimica retardant
Pande uias faciles, da currere mollibus undis,
Et famulis famulos a puppibus aggere uentos:
Inque tuo placidus nobis sit lumine portus.
Illic dulce 2 iugum, leue onus, blandumque feremus
Seruitium sub te domino: etsi iustus iniquis
Non egeas seruis: tamen & patiere & amabis
Qualescunque tibi Christo donante dicatos:
Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Munditie curare sines, & nocte 3 uicissim
Excubiis Seruare pijs: & munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore uitam.

1 Vides quomodo beatus pater sanctum Felicem inuocat, nec ob hoc dubitat obscurari dei necessariam inuocationem.

2 Omnia hæc in cū sensum intelliguntur, ut solum deum colamus & adoremus, sanctos autem ut ueros Dei seruos & amicos diligamus & ueneremur, id est dulia, nō latrina.

NATALIS SECVNDVS.

FElix hoc merito quod nomine: nomine & idem
Qui merito, redit alma dies, qua te tibi summus
Adsciuit patriam 4 confessum Christus in aulam.
Tempus adest: plenis grates tibi fundere uotis.
O' pater ó domine indignis licet optime seruis
Tandem exoratum est: inter tua limina nobis]
Natalem cælebrare tuum: tua tempore longo
Lustra cucurrerunt, ex quo solennibus istis
Coram uota tibi, coram mea corda dicaui:
Ex illo quo me terraque marique labores
Distulerint a sede tua procul orbe remoto.
Nouisti 5 nam me tibi semper ubique propinquum.
Inter dura uiæ uitæque incerta uocasti:
Et maria intraui duce te: quia cura pericli
Cessit amore tui: nec te sine, nam tua sensi.
Præsidia in domino 6 superans maris aspera Christo
Semper eo & terris te propter tutus & undis.
Sis bonus 7 ó felixque tuis: dominumque potentem

3 Ecce quomodo antiquitus ad sepulchra sanctorum pias seruabant uigilias.

4 Sanctorum animæ sunt in cœlo.

5 Vide sanctos scire quæ circa nos aguntur.

6 Et orantes exaudiri a Deo pro nostris necessitatibus.

7 Ecce iterum sancti inuocationem.

Exores liceat placati munere Christi
Post pelagi fluctus mundi quoque fluctibus actis
In statione tua placido consistere portu
Hoc bene subductam religaui littore classem
In te compositæ mihi fixa sit anchora uitæ.

NATALIS TERTIVS.

8 *Dies festus sancti Felicis appellatur natalis eiusdem, non ergo recte sancti appellantur mortui, cum potius econtra, uere in morte nascantur.*

VEnit festa 8 dies cœlo, celeberrima terris,
Natalem Felicis agens, qua corpore terris
Occidit, & Christo superis est natus in astris:
Cœlestem nactus sine sanguine martyr honorem,
Nam confessor obit pœnas non sponte lucratus,
Acceptante deo fidam pro sanguine mentem:
Qui cordis tacitis scrutator, ferre paratus
Arquiperat passis: sat habens interna probasse.
Supplicium carnis iusta pietate remittit.
Martyrium sine cæde placet passura uoluntas
Sufficit, & summa est meriti, testatio uoti.
Ergo dies tanto quæ munere retulit alto
Felicem cœlo, sacris solennibus ista est:
Quam post solstitium quo Christus corpore natus
Sole nouo gelidæ mutauit tempora bruma,
Atque salutiferum prestans mortalibus ortum
Procedente die secum decrescere noctes
Iussit: ab hoc quæ lux oritur uigesima nobis
Sidereum meriti signat Felicis honorem.
Denique nil impar his qui fudere cruorem
Testibus, & titulo simul & uirtute recepta.

9 *Nota martyris meritum.*

Martyris ostendit meritum, 9 cum iure potenti
Dęmonas exercet: deuictaque corpora soluit,
Nam sibi 10 felicem cæcis incumbere pœnis

10 *Vide q̃ et quanta possint sancti post mortem.*

Pestiferi proceres Christi, clamare fatentur:
Occultasque cruces gemitu testantur aperto:
Velatumque oculis mortalibus, at manifestum
Auribus, & multo præsentem numine produnt.
Cum captiua intra deprehensi corpora, Christum
In sancto fulgere suo clamantque probantque.
Membrorum incussu tremuli, capitumque rotatu,
Tormentisque suis, sed non sua corpora torquent,
Clamantes proprios aliena per óra dolores,
Orantum ueniam, latet ultor, pœna uidetur.
Tum si quos grauiore malo uiolentior hostis
Vinxerit: ista dies diuino munere soluit:
Cernere tunc passim est sacra purgata medela
Pectora liminibus sterni iam mente refectos.
Gratantes iam uoce sua, concurrit hiantum
Turba tremens hominum: mixtæ inter gaudia cunctis
Prosiliunt lachrymæ, præsens deus omnibus illic
Creditur: immensi Felix est gloria Christi.

Alma

Alma dies magnis celebratur cœtibus: oræ
Gaudent terrarum: & ridere uidetur apertis
Aethra polis, Vernum spirare silentibus auræ
Flatibus, & lætum plaga cingere lactea cœlum.
Nec modus 11 est populis coeuntibus agmine denso:
Nec requies, properant in lucem a nocte, diemque
Expectare piget: uotis auidis mora noctis
Rumpitur: & noctem flammis funalia uincunt:
Stipatam multis unam iuuat urbibus urbem
Cernere: totque uno compulsa examina uoto.
Lucani coeunt populi, coit Appula pubes,
Et calabri, & cuncti quos adluit æstus uterque.
Qui leua & dextra latium circunsonat unda
Et qua bis ternas Campania læta per urbes
Ceu proprijs gaudet festis, quos mœnibus amplis
Diues habet Capua, & quos pulchra Neapolis, aut quos
Gaurus alit, læta exercent qui massica, quique
Vfentem Sarnumque bibunt, qui sicca Tanagri,
Quique colunt rigui felicia culta Galesi,
Quos Atina potens, quos mater Aricia mittit,
Ipsaque cœlestum sacris procerum monumentis 12
Roma Petro Pauloque potens, rarescere gaudet
Huius honore dei portæque ex ore capenæ
Milia profundens ad amicæ mœnia Nolæ
Dimittit duodena decem per milia denso
Agmine confertis longe latet Appia turbis.
Nec minus ex alia populis regione profectis
Aspera montosæ carpuntur strata latinę:
Quos prænefte altum: quos fertile pascit Aquinum:
Quosque suburbanis uetus Ardea mittit ab oris,
Quique urbem liquere Cales, geminumque Teanum,
Quam grauis Aruncus, uel quam colit Appulus asper,
Huc & oliuifero concurrit turba uenafro.
Oppida Samnites duri montana relinquunt.
Vicit iter durum pietas, amor omnia Christi
Vincit: & alma fides animisque locisque rigentes
Suadet acerba pati, simul aspera ponere corda.
Vna dies cunctos uocat, una & Nola receptat.
Totaque plena suis, spatiosaque limina cunctis
Credas innumeris ut mœnia dilatari.
Hospitibus sic Nola adsurgit imagine Romæ.
Tu quoque post urbem titulos sortita secundos.
Nam prius imperio tantum & uictricibus armis
Nunc & apostolicis terrarum es prima sepulchris.
Tu quoque perpetuas duplici sub honore coronas
Ante sacerdotis, post martyris omne per æuum
Felicis complexa tui gemino bene cœlum
Contingis merito diuini mater amici.

11 Ecce antiquum ecclesiæ morem in diebus natalis sanctorum solennes conuentus apud illos agere, & de eorum felicitate gaudere.

12 Si Romæ sunt sanctorum apostolorum Petri & Pauli monumenta, ergo ibi passi, ergo Romæ fuit Petrus, & ibi martyrio coronatus, quod nonnulli modo negăt. Sed hoc alibi clarius ex multorum sanctorum patrum aperta relatione constat.

13 Te prius alma pio celebrans altaria 13 cultu
Ecce templorum & altarium cultum. Presbyter instituit, placido & moderamine rexit,
Hinc quoque perpetuo decorat te nomine Felix,
Nanque tuo meritum in gremio sacratus honorem
Ducit adorifero pia conditus ossa sepulchro.
14 Aurea nunc niueis ornantur limina uelis:
Quid dicis haeretice? Nonne ex hoc loco habes fuisse apud priscos patres consuetudinẽ, quod ante sanctorũ tumulos, accenderentur in die lumina, & nocte etiã haberentur in eorum ecclesijs? Clara coronantur densis altaria. 14 lychnis,
Limina ceratis adolentur adora papyris
Nocte dieque micant, sic nox splendorque diei
Fulget, & ipsa dies cœlesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.
Nos quoque Felicis quibus istum cernere coram
Et celebrare diem datur, & spectare patroni
Premia, præstantique suis tam grandia Christo
Gratari, & lætos inter gaudere tumultus.
Ferte deo pueri laudem, pia soluite uota,
Et pariter castis date carmina festa choreis:
Spargite flore solum, prætexitæ limina sertis:
Purpureum uer spiret hyems: sit floreus annus,
Ante diem sancto cedat natura diei.
Martyris ad tumulum debes & terra coronas.
15 Ast illum superi 15 sacra gloria numinis ambit
Anima Felicis in cœlo. Florentem gemina belli pacisque corona.
Nunc precor 16 æterna nobiscum pace serenum
16 Posce diem: hoc iterum liceat gaudere reuerso.
Multa hic habes contra nouos hæreticos. Antiquos patres, sanctos inuocasse. Annuum diem festũ sancti Felicis. Sanctos plurimũ posse apud Deum. Orare pro nobis, & beneficia magna præstare eos inuocãtibus Annuaque hic & uota tuis & carmina festis.
Reddere placati tranquillo nomine Christi.
Hic amor, hic labor est: nobis hæc uota tuorum
Suscipe, commendaque deo, ut cum sedula cura
Seruitium nostrum longo tibi penderit æuo:
Tunc demum placidos pietate laboris alumnos
Absoluas mittente manu, positasque tuorum
Ante tuos uultus animas, uectare paterno
Ne renuas gremio domini fulgentis ad ora.
Quem bonitate pium, sed maiestate tremendum
Exora, ut precibus plenis meritisque 17 redonet
17 Debita nostra tuis: cum tu quoque magna piorum
Precibus & meritis sancti Felicis donet nobis Deus peccata nostra. Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Posce ouium grege nos statui, ut sententia summi
Iudicis hoc quoque nos iterum tibi munere donet:
Ne male gratatis læuos adiudicet hœdis.
Et potius dextræ positos in parte salutis
Munifico pecori laudatis adgreget agnis.

NATALIS D. FELICIS QVARTVS.

Annua uota mihi remeant, simul annua linguæ
Debita, natalis tuus o clarissime Christo
Felix, natali proprio mihi charior, in quo
Quamlibet innumeris sint gaudia publica turbis:

Est aliquid speciale tuis, quod nos tibi Christus
Esse dedit uiles charo largitus amico.
Non quia tu dignus famulis tam uilibus esses,
Aeternis dignare deo comes ire triumphis:
Sed quia nos inopes iusti, indignosque salutis
Sic uoluit ditare pater bonus, ut male dites
Criminibus, uersa in melius uice diuitiarum,
Pro cunctis opibus, cunctisque affectibus, & pro
Nobilibus titulis, & honoribus omnia uanis,
Felicem caperemus opem, patriamque domumque.
Tu pater, & patria, & domus, & substantia nobis.
In gremium translata tuum cunabula nostra.
Et tuus est nobis nido simus, hoc bene fori
Crescimus, inque aliam mutantens corpora formam
Terrena exuimur stirpe, & subeuntibus alis
Vertimur in uolucres diuini semine uerbi,
Te reuelante iugum Christi leue noscimus, in te
Blandus et indignis, & dulcis Christus amaris.
Ista dies ergo & nobis solennis 18 habenda
Quæ tibi natalis: quia te mala nostra abolente 18
Occidimus mundo: nascamur ut in bona Christo. *Quoties repetit solennem diem sancti Felicis*
Surge igitur cithara, & totis intendere fibris,
Excita uis animæ tacito mea uiscera cantu.
Non tacita cordis testudine dentibus ictis,
pulset amor linguæ: plectro cor personet oris.
Non ego castalidas uatum phantasmata musas,
Nec surdum Aonia phœbum de rupe ciebo.
Carminis incentor Christus mihi, munere Christi
Audeo peccator sanctum & cœlestia fari.
Nec tibi difficile omnipotens mea soluere doctis
Ora modis: qui muta loqui: fluere arida: solui
Dura iubes: tu nanque asinam reboare loquendo
Perfectamque tuam lactentes condere laudem
Fecisti: ac solidam soluisti in flumina rupem.
Et terram sine aqua subitis manere fluentis
Iussisti: deserta rigans in spem populorum,
In quorum arentes animas pia gratia fluxit
Quos Christus uiuo manans petra fonte refecit.
Vnde ego 19 pars hominum minima, isto munere fretus 19
Roris Christe tui, uiuos precor aridus haustus, *Si oratio esset [res] superflua, sanctus utiq; episcopus non oraret ad dominum.*
Da uerbum de fonte tuo: tua non queo fari
Te sine. nanque tui laus martyris & tua laus est.
Qui facis omnipotens homines diuina ualere,
Fortiaque infirmis superans de carne triumphas:
Assyrios proceres uincens in corpore nostro.
Quare ades, ut duce te repetens ab origine pergam
Felicem narrare tuum, cui nobile ductum
Ex oriente genus: nec enim magis altera tellus

Felicis patriam decuit, quam quæ patriarchas:
Quæque pios tulerat Christi sacra uasa prophetas.
Vnde & apostolicis fundens sua fulmina linguis
Totum euangelij sonus emanauit in orbem,
Debitus inde deo Felix genitore profecto
Italiam, necdum genitus, tamen in patre uenit:
Cuius ut affectu nostris oriretur in oris
Nec cuiquam natum nisi nobis se meminisset.
Sic pater Abrahamus domini præcepta sequutus
Mutauit patrias externo cespite terras.
Mystica Felicem nobis transmisit origo.
Quem perfecta fides illa radice profectum
Prodidit: ut fidei nobis esset pia uena.
Felix nunc etiam posita cum carne quiescit
Spiritus in Christo uiuens operantibus altæ
Virtutis meritis, 20 Abrahæ de semine mutat
20 Duritiam lapidum, quos suscitat in bona uitæ.

Merita uirtutis Felicis.

Hac igitur genitore Syro generatus in urbe
Dilectam coluit patriæ sub imagine Nolam
Sede beans placita: multoque relictus in auro
Diues opum uiguit, quamuis non unicus hæres
Hermia cum fratre sui cognomine patris
Terrenas diuisit opes: cœlestia solus
Obtinuit Felix: geminos sententia discors
Diuisit fratres: Hermiam mundus abegit:
Felicem Christus sibi sustulit. ille caduca
Maluit, hic solida: præsentibus ille cohæsit:
Iste solum cœlo uertit, patrimonia regnis,
Ille hæres tantum proprij patris: iste cohæres
Christi. sed quis tam uariam miretur ab uno
Sanguine progeniem: ueterum inter sancta parentum
Pignora qui relegat populorum stirpe duorum
Fœcundam pugnas uteri doluisse Rebeccam:
Conquestamque deo grauidi luctamina uentris:
Cum iam tunc fremeret sanctæ intra uiscera matris
Quæ nunc intra uterum mundi discordia sæuit.
Hispida iudæis hirtis sectantibus Esau
Perfidia addictis populo seruire minori,
At nobis læuem per læuia pacis Iacob
Qua uia lucis agit, meliore sequentibus ortu.

Ergo pari dispar fratrem de sanguine sanguis
Hermias uelut asper Edom terrena sequutus
Squaluit in uacua captiuus imagine mundi:
Duraque Idumæi prælegit rura parentis,
In gladio uiuens proprio, uanæque laborem
Militiæ sterilem tolerans: qui cæsaris armis
Succubuit: priuatus agens ad munia Christi.
At meus æterni satus arma capescere regis

In patris

In patris Israel migrauit nomine Felix,
Seseque a puero pia mens cœlestibus edens
Instituit seruire Deo, nec gratia pauper
Abfuit, & quantum sitiebat corde capaci
Lucis hians animus, tam largiter influa traxit
Dona Dei, primis lector 21 seruiuit in armis.
Inde gradum cœpit, cui munus uoce fideli
Adiurare malos, & sacris uellere uerbis.
Quod quia perspicua meriti uirtute regebat:
Iure sacerdotis ueneranda insignia nactus,
Mente loco digna meritum decorauit honorem.
Sed ne sola uiro sacrum caput infula uelet:
Extitit & potior geminandæ causa coronæ.
Dira prophanorum rabies exorta furorum.
Cum pia sacrilego quateretur regula bello:
Præcipueque illos populo deposceret omni
Impietas, quorum pietas insignior esset.
Tunc senior sanctis Nolanam legibus urbem
Maximus: & placido formauit spiritus ore
Presbytero Felice potens: quem mente paterna
Complexus ueluti natum, sedisque uouebat
Hæredem: subita sed tempestate fugatus
Non cedente fide petiit deserta locorum.
Tunc magis atque magis quæsito antistite Felix
Claruit oppositus gladiis, fidei quoque solus
Inuidia effectus: nec spectabatur honore.
Maior honore fides: fidei tantum quia causa
Tunc petitur, sua cum draco liuidus excitat arma
Proruere id cupiens quo surgimus, & cadit ipse.
Ergo truces pœnas fugiente antistite, solus
Vel primus de plebe quasi de corpore uertex
Competitur Felix, hunc omnes uincere certant.
Et quasi præcelsam obsessis in mœnibus arcem
Facta mole petunt: cuius munimine uicto
Cætera iam facili cadat urbs constrata ruina
O' digna infidis dementia: creditur uno
Extinguenda fides: totus quam credidit orbis.
Heu misera impietas infernis cęca tenebris
Quo ruis? in quem tale moues? an credis in uno
Mortali constare Deum? & si corpora soluas
Vim simul & mentem diuinam posse aboleri?
Quæ mundi per membra meat: qua nasceris ipse?
Indignusque aleris: cuius de numine pendet
Vincere uel uinci: cuius uirtute uel unus
Fortior innumeris, pietate armatus inermi
Armatos ferro: sed inermes pectore Christo
Prosternet superante fide: quæ conscia ueri
Cœlestis, uitam præsenti morte futuram

21 *Vide hic ordinem lectoris & exorcistæ.*

Comparat: & uicto uictricem corpore mentem
Læta Deo referens, gaudentibus inuehit astris.
Quid iuuat ergo: pium tanta quod mole furoris
Felicem uesane petis? manet intus operto
Mens inuicta Deo: nec iam tibi sola resistit
Terreni natura hominis: Deus ipse repugnat.
Quem petis atque tuis serpens antique uenenis?
Ipse offert se per famulorum corpora Christus.
Teque tuis nectens laqueis in cęde suorum
Sternit per mortis speciem de morte triumphans.
Sed fera corda suis stimulis furialibus error
Sanguinea flagrare siti: sanctumque cruorem
Vrgebat ueluti sceleris deposcere palmam.
Ergo ubi sacrilegos excepit Nola furores:
Intentusque pijs expauit ciuibus ensis:
Quæritur excussa Felix uenerandus in urbe.
Nec refugit celso iam spirans sidera flatu,
Et tacitis acuens stimulis in prælia mentem:
Impauidus trepidum seruabat pastor ouile:
Exemplo domini promptus dare pro grege uitam.
Ergo alacer sæuos perstat quasi munus in hostes:
Et canis florente fide reuirescit in annis:
Totus in astra animo Christi memor: immemor æui
Corde Deum gestans, & plenus pectora Christo.
Nec iam se capit ipse sacer, maiorque uideri,
Sidereumque oculis & honorem fulgere uultu.
Et licet arripitur, gaudens, sæuisque furentum
Pertrahitur manibus: sed qui mos hostis iniqui
Cui potior labor est animos quam corpora nostra
Perdere: dilatum gladio, terroribus ante
Tentat: & in mortem pœnarum gressibus exit.
Primus supplicij de carcere texitur ordo.
Ferrea iunguntur tenebrosis uincula claustris:
Stat manibus colloque chalybs: neruoque rigescunt
Deducente pedes: sternuntur fragmina testæ:
Arceat ut somnum pœnalis acumine lectus.
Nec requie tamen est uacuus: nec luminis expers
Confessor: cui iam sociatus in omnia Christus
Compatitur, uirides grauior cui pœna coronas
Multiplicat, spaciante polum qui mente peragrat.
Seque ipsum uincto quamuis in corpore, liber
Spiritus anteuolat summi in penetralia Christi:
Præmeditante anima certis sua præmia uotis.
Ergo beata sacris Felicem passio pœnis
Vrgebat grauibus uinclis & carcere cęco,
Quantasque ex homine induerat caro subdita pœnas,
Tantas a Christo recipit patientia palmas.
Maximus interea solis in montibus æger:

Contentus fugisse manus, feraliaque ora
Carnificum diuersa, at non leuiore ferebat
Martyrium cruce: quam si ferro colla dedisset:
Membraque tormentis aut ignibus: acrior illum
Cura sui gregis urit & adficit: uritur igne
Frigoris, & gelido cœli de rore rigescit:
Panis inops, tectique simul, noctemque diemque
Peruigil intenta iungit prece tempus utrumque.
Dumosa dum stratus humo compungitur artus
Sentibus, & mentem curis intusque forisque
Dimicat: & ruris spinas in corpore perfert:
Tristitiæ patitur spinas in pectore mœsto.
Duris dura tegens: cruciatu mentis acerbo
Membrorum tormenta leuat: sensumque doloris
Corporei excludit cordis dolor: attamen ægra
Materies terræ licet inconcussa maneret:
Vis animæ sperante fide labentia carnis
Victa hyeme atque fame, duroque adtrita cubili
Deficiente suam linquebat corpore mentem.
Altius euacuis fessi senis hausta medullis
Frigora pellebant glatiato sanguine uitam.
Mota patris summi pietas antistite tanto
Non tulit obscuro consumi funere corpus.
Quanquam & ut Heliam, sic istum pascere posset.
Esciferas uolucres ieiuna per auia mittens.
Posset & ut Mosen secreto operire sepulchro.
Sed soli hoc dederat Deus uni munus amico
Arcana tellure tegi: quia iure decebat
Tantus honos illud corpus quod comminus ore
Fusserat & sermone Dei: ut mortalia functus
Iura Deo, tanti frueretur testa sepulchri.
Ergo sacerdotem: confessoremque sereno
Lumine respiciens: tacitis tabescere syluis
Non tulit ulterius mitis pater, & quia digno
Condignum comitem meritis sociare parabat:
Felicem numero de carceris eligit omni
Cuius id adponat meritis opus, ut senis almi
Membra leuet, reuocetq; animam: reuehatq; refotum:
Attonitisque ouibus chari solatia reddat
Pastoris. uenit ergo micans iam nocte silenti
Angelus: & tota uinctorum in plebe reorum
Felicem solum, pietas cui sancta rearum
Fecerat, adloquitur. fugit atri carceris horror.
Voce simul sacri Felix & luce ministri
Excussus tremuit, & uerbum trahit aure fideli.
Ac primum uelut eludentis imagine somni
Accipiat mandata Dei: stupet anxius, esse
Causatur non posse sequi prohibente catena:

Insuper & claustro simul & custode teneri
Carceris obsessi: sed mox diuina morantem
Increpitans iubet excussis adsurgere uinclis.
Et subito ut molles manibus fluxere catenæ
Sponte iugo ceruix ferrato exuta leuatur,
Prosiliuntque pedes, laxato caudice nerui,
Mira fides, saluis reserato carcere claustris,
Sopito custode, fores interritus exit:
Perque ipsos uia fit, per quos uia clauditur, ibat.
Angelus, & tacitæ per amica silentia noctis
Lux, & iter Felicis erat. nonne unus in omni
Christus adest sancto? uiget omnibus idem
Spiritus in Christo gemitis, sic ipsa piorum
Gratia concordat, ueterem remeare recenti
Historiæ uideo speciem, qua uisus adiri
Bisseno princeps super agmine discipulorum
Petrus sponte sua uinclis labentibus, eque
Carcere processit clauso, qua præuius illum
Angelus Herodi prædam furatus agebat.
Sic meus educente Deo geminata per atra
Carceris & noctis, reliquis obscura, sed uni
Illustrata sibi Felix impune per ipsos
Custodes constante premens uestigia passu
Callibus ignotis directus iussa petebat:
Et postquam emensus secretos auia saltus
Pura locum fessi senis inuenit: ægra trahentem
Iam tenui cernit mœstus suspiria flatu.
Et primo ut chari cognouit membra parentis:
Fusus in amplexum dat uultibus oscula notis:
Et tentat gelidis reuocare fouendo calorem
Artubus, & crebris adflatibus oris anheli
Reddere uiuentes tepefacto corpore sensus.
Sed neque clamatu est neque pulsu mobile corpus
Iam simile exanimo: modicus tamen ultima uitæ
Flatus, & internæ prodit trepidatio fibræ.
Anxius intuitu tali pia pectora Felix
Distrahit, exangues artus & lurida cernens
Ora fame: nec habens quicquam quo rebus egenis
Ferret opem, non igne procul: neque comminus esca
Vt dape tabentem recrearet & igne rigentem.
Quærentem, & multa Christum precem conuenienti
Quanam ope, quaue uia iustum complere ualeret
Seruitium: subitam omnipotens de uitibus uuam
Edidit, & capiti iussit pendere propinquam,
Vt facile adriguo posset decerpere ramo
Natum sponte cibum. diuinitus ergo refectus
Mente pia oblato lætatur munere Felix.
Decerptumque manu morientis ad ora racemum

Admouet: & quoniam ſtrictis iam dentibus ille,
Et ſentire negat dulces & ſumere uictus:
Exprimit humentes acinos, ſuccumque liquentem
Inſtillat digito deducens arida labra:
Donec & adſpirante deo conatibus ægris
Eluctante manu rigidos paulisper hiatus
Laxauit, tenuemque aditum dedit oris aperti,
Quo rorem exiguum reſoluta infunderet uua.
Hinc animæ ſenſus: calor oſſibus: atque oculis lux
Vitaque tota redit, quæque hæſerat obſita ſiccis
Faucibus exercet ſolitas iam lingua loquelas,
Poſtquam uocis iter patefecit lubricus humor.
Ergo reuiuiſcens notiſſima comminus ora
Felicis uidet ora ſui: amplexuſque uiciſſim
Conqueritur tardum. nam te promiſerat inquit
Ad fore iamdudum dominus mihi, pars mea Felix,
Præcipuum Felix pignus mihi, quæ rogo tantæ
Aut ubi te tenuere moræ? Si corpore ceſſi
Ad tempus fragili: ſolido tamen eſſe fidelis
Pectore durani, docet & locus & ſtatus ipſe
In quo me cernis: uitæ ipſius ima trahentem
Non mortis fugiſſe metu: Chriſtoque meam me
Prepoſuiſſe animam: fugi non lucis amore,
Sed fragile hoc metuens infirmi corporis: atqui
Tecta petens alia uixiſſem tutus in urbe:
Si mihi uile fides: & charum hæc uita fuiſſet.
Ignotos montes, deſertaque nuda petiui
In gremio domini dulcis mea colla reponens
Ipſo ut deficerem teſte: aut ut paſcerer ipſo.
Nec fruſtra: ecce uides fuit hæc fiducia nobis.
Adfuit omnipotens: & te mihi mittere legit,
Per quem dona mihi ſua redderet: utere fili
Præceptis pietatis opus mandantibus: & me
Suſcipiens humeris, commune ad ouile reporta.
Impiger optato gauiſus munere Felix:
Charum onus ut Chriſti leue pondus ſumit & adfert:
Tam uolucri curſu tanquam magis ipſe feratur
Nec ferat: & uere Chriſtus fert ipſe ferentem.
It pedibus pietate citis: deus addidit alas.
Nocte eadem pariter tot munera percipit unus:
Et ſimul exequitur Felix ſua rumpere iuſſus
Vincla, ſacerdotem reficit: reuehitque refectum:
Deponitque ſui tutum ſub culmine tecti,
Vnica quod ſeruabat anus: tam celſus & iſto
Maximus extabat merito confeſſor: ut illi
Turba domus ſumma & cenſus anus una maneret.
Pulſatis foribus Felix hanc excitat, illa
Ad primos pauefacta ſonos: uix nota renoſcit

Adloquia,& dominum tectis adsumit apertis:
Voce graduque tremens,quatiente timore senectam,
Cui Felix:cape depositum hoc quod conscia mecum
Sidera noctis,& angelicæ sub principe Christo
Me tradente manus tradunt tibi,sume fideli
Hanc domini gemmam gremio,quam tempore summo
Incolumem nobis domino sub iudice reddas,
Quo nunc teste capis subit istis Maximus oris
Felicemque suum reuocans,cape tu quoque(dixit)
Muneris ò mihi nate uicem,quam me tibi iussit
Reddere compositum:qui te mihi iussit adesse
Deposito.Tum deinde sacram Felicis amati
Imponit capiti dextram:Simul omnia Christi
Dona petens,uelut ille patrum uenerabilis Isac
Rore poli natum & terræ benedixit opimo:
22 Felicem Christo sic Maximus 22 ore paterno
Ore & apostolico benedicens & locupletans:
Immarcessibilis redimiuit honore coronæ
Perpetuisq́ opibus:quos & modo cernimus: auxit.

Ecce quomodo episcopus est maior presbytero,cum is ab eo benedicatur. Et quomodo competat episcopis alijs benedicere.

NATALIS QVINTVS

TEmpora temporibus subeunt:abit & uenit æstas
Cuncta dies trudendo diem fugit, & rotat orbem.
Omnia prætereunt:sanctorum gloria durat
In Christo qui cuncta nouat dum permanet in se.
Tandem igitur reuoluta dies mihi nascere toto
23 Exoptata dies anno:quæ dulcia 23 festa
Et mea uota nouas:quæ me me solennia poscis
Munera natalem referens,quo milia gaudent
Innumeri populi:quo me specialia tangunt
Gaudia:quo famulæ rata debeo munera linguæ
Felici libata meo:cui mente dicata
In domino Christo sum deditus.hunc & amoris
Obsequio celebrare per annua carmina sanctum
24 Fas mihi:Dicam 24 igitur merita & causas meritorum
E quibus obtinuit cœlestum præmia laudum:
Aeternosque dies & magni nomen honoris.
Iam prior hoc primos uobis liber edidit actus
Martyris,unde domo,uel qui genus,& quibus altus
In studiis,quo deinde gradu per sancta uocatus
Munia,maluerit Christo seruire perenni.
Quam patrias errare uias per deuia mundi.
Nam pater emeritis sub Cæsare uixerat annis.
Diximus & tetro toleratas carcere pœnas:
Quas confessor obit,mortemquoque ferre paratus
Ni deus anticipans gladios soluisset,iniquis
Emissum uinclis:aliosque uocasset ad actus,
Vt prius ad sacram remearet Episcopus aulam
Maximus, in solis qui saltibus ultima uitæ

Dulcia secla Felicis.

Dicā merita & causas meritorum, quibus obtinuit Felix præmia cœlestiū laudum. Vides ergo qđ sancti habent merita, ex quibus iusta merces illis tribuitur.

Aeger anhelabat, grassante fugatus ab hoste:
Quem iussus proprio subuexit corpore Felix:
Pauperis & tecti delatum in sede locauit:
Pensatisque sibi sancto senis ore beati
Officijs benedictus abit. paucisque diebus
Delituit proprij tacitus sub culmine tecti.
Non tacita dominum cœlesti mente fatigans:
Quem prece directa penetrans superastra propinqua
Pulsabat merito pacem procedere poscens:
Interea fluxere dies: pax uisa reuerti,
Deseruit latebram Felix, tandemque sereno
Confisus cœlo, lætis se reddere lætum
Fratribus, & placidæ committere cęperat urbi:
Gratabantur oues Christi pastore recepto
Ille gregem pauidum de tempestate recenti
Mulcebat monitis cœlestibus, & duce uerbo
Anxia corda regens fidei firmabat amore:
Contemnenda docens & amara & dulcia mundi,
Nec concedendum terroribus: obuiaque ipsis
Ignibus aut gladijs promptos inferre monebat
Pectora: & ipse suis addebat pondera uerbis.
Confessor passus quæ perpetienda docebat,
Omnibus eloquio simul exemploque magister.
Non tulit hæc malus ille diu, Sed inhorruit atris
Crinibus, & rapidis inflauit colla uenenis:
Immisitque suum scelerata in pectora uirus,
Vreret ut nigras Felicis gratia mentes:
Inseruit stimulos & mentibus arsit iniquis
Vipereæ furor inuidiæ: petit improba primam
Ira domum, cunctis amor impius in scelus ardet:
Felicem sitit impietas. Sed ab ædibus absens
Forte suis media steterat securus in urbe,
Fraternis de more suo uallatus amicis:
Et pia uerba serens populi credentis in aures.
Ecce ad eum strictis quærentes ensibus adsunt.
Cum subito aut illis corda hostibus aut huic ora
Vertuntur, notum non agnouere furentes:
Felicemque rogant Felix ubi cernitur, & non
Cernitur, ipse, nec ipse uir est: cum sit prope, longe est.
Ignotus notusque suis fit ciuibus idem :
Discernente fide uultum credentibus, ipse
Hostibus alter erat: præsensit & ipse fauentis
Consilium Christi, ridensque rogantibus infit
Nescio Felicem quem quæritis, ilicet illi
Prętereunt ipsum, discedit at ille platea
Illudente canes domino, frustratus hiantes.
Nec longum emensi spatium & scitantibus illis
Qua Felix regione foret: quidam increpat & dat

Indicium ignarus causæ: credensque furore
Dementes, qui non uidissent comminus ipsum,
Ad quem contiguis fecissent uerba loquelis.
Perculsi nouitate doli, grauiusque furentes
Mox redeunt, perque ipsa uiri uestigia currunt.
Iamque propinquabant, sed præcurrente tumultu
Vrbis, & attoniti clamoribus undique uulgi
Admonitus Felix, instantia uulnera flexu
Declinat, medioque procul se deuius aufert.
Nanque locum nactus spatio qui forte patenti
Panditur effigium, celebri seductus ab urbe.
Sic quoque longinquus errat sectoribus atris,
Qui prope conspicuo subductus ab ore sequentum
Infestos ut cunque timens uitauerat enses,
Et capiendus erat, quia nullius obice claustri
Ille repellendis locus obsistebat iniquis.
Nam foribus nullis in publica rostra patebat
Semiruti paries malefidus fragmine muri.
Sed diuina manus sese sanctum inter & hostes
Oppositum, miroque locum munimine sepsit.
Non strue saxorum, neque ferratis data ualuis
Claustra per humanas (quibus atria claudimus) artes.
Rudere sed subito concreuit sordibus agger:
Iussaque nutantes intendit aranea telas:
Et finibus tremulis in totum struxit apertum.
Desertæque dedit faciem sordere ruinæ.
Quæ simul occurrit minitantibus, obstipuerunt:
Defixoque gradu. Simul & dixere uicissim:
Nonne furor tentare aditus, aut credere quenquam
Hac intrasse hominem, minimi qua signa dedissent
Vermiculi? modicæ rumpunt hæc retia muscæ
Nos penetrasse uirum præclusa putamus inepti?
Et tenerum tanto non ruptum corpore textum?
Ille magis nostris manibus modo debitus index
Qui nos in deserta doloso callidus actu
Induxit, uersumque alio mentitus in isto
Felicem latitare situ: quo nostra maligno
Verteret arma dolo, capiti fugientis amicus.
Ergo recedamus: nam stare diutius istic
Risus erit uulgi: demensque notabitur error
Scrutatum hac hominis latebras, contendere gressum,
Qua uel mole putri uel araneolis obductis
Monstrat inaccessos humus incalcata recessus.
Nec mora discedunt propere in diuersa frementes.
Sed Deus ut scriptura canit, uesana minantes
Irridebat eos cœlesti Christus ab arce:
Felicemque suum sacris uelauerat alis.
Qui domini tutus gremio, candentia tela

Discutiebat ouans galea, fidei quoque scuto,
Et gladium uerbi confessor in ore gerebat.
Armatus pietate manus, & pectora plenus
Casta Deo insignis meriti thorace tegebat.
O' multis diuina modis sapientia diues,
Semper ab infirmis confundens fortia mundi:
Vix populos altis defendunt moenia muris:
Et fretos ualido munimine sæpius hostis
Opprimit, aduersisque expugnat montibus urbes,
Nunc & ab armatis protexit aranea sanctum
Defensante Deo: teneris stetit hostis ab actus
Casibus: aërio cessit uis ferrea filo.
Vana salus hominum, uirtus mea non mihi uirtus
Si caream uirtute Dei. quo uasta gigantum
Robora? quo pharii Reges? ubi magnus Alericus?
Omnibus exitio sua gloria, qua tumuerunt
Cassa fuit: neque uero suis uirtutibus ista
Sed magis infirmis diuina potentia fregit.
Ille gigas pueri funda pastoris obiuit
Vt canis: illam urbem sonitus soluere tubarum:
Littorea tacuit Rex ille superbus harena
Diuitias regni pendens in funere nudo.
Sic ubi Christus adest, nobis & aranea muro est:
At cui Christus abest, ut murus aranea fiet.
Digressis igitur cum facta silentia turbis
Secretoq; fugæ fidas nox alta tenebras
Præbuit, egreditur Felix, mutatque latebram,
Illa canens domino: media si mortis in umbra
Ingrediar, mala non metuam, quoniam tua mecum
Dextera, per infernum non expers luminis ibo.
Ergo Dei ductu capit in regione remota
Compluuium: angusto breuia inter tecta cubili:
Quo uetus arebat tecto cisterna profundo,
Propter in adiguis habitabat foemina tignis
Sancta Deo mulier: quæ confessoris operti
Nescia, Felicem Christo quasi conscia pauit.
Mira canam: ingenium domini pascentis alumnum
Ignara pascente suum, nunc sedula panes,
Nunc alias de more sibi quas coxerat escas,
Mentis in excessu diuino facta paratu
Importabat eò, Felix ubi teste latebat
Velatus domino: sed nec cum tenderet illo
Nouerat ingressum: nec cum discederet inde
Introitus erat illa sui memor. utque paratos
Intulerat uictus: propriis licet illa cibando
Seruiret manibus sancto: tamen inscia tanti
Muneris: hoc de corde suo nouisse nequibat
Quod non mente sua sed Christi numine agebat:

Proque loco latebræ & strictæ super ora lacunæ,
Adpositos ingressa cibos linquebat, eosque
Seposuisse domi credens, ita semper abibat
Ponendæ memor, & positæ mox immemor escæ.
O mulier benedicta Deo, uelut una uolucrum
Quæ quondam mundo abductum pauere prophetam,
Tu quoque secreto pauisti martyra tecto:
Sicut auis domino parens, & nescia sancti
Conscia seruitij quod gesseris: & cui tandem
Serujeris: gaudens illo sub tempore nosces
Cum Deus ipse suo pro confessore coronam
Iustitiæ Christus reddet tibi: tunc tua Felix
Ipse tibi referet sub iudice prandia Christo:
Quæ Deus ad dulces sacrati martyris usus
Transtulit, ut quondam coctas messoribus escas
Angelica per inane manu pendente propheta
Misit ieiuno rabida inter monstra prophetæ,
Non fera monstra: fides quia uicerat alma leones:
25 Sanctaq; 25 frænabant auidos ieiunia rictus.
Sex illum perhibent totos ex ordine menses
Expertem cœtus hominum uixisse sub illa
Culminis obscuri simul angustiq; latebra
Nil opis humanæ indiguum: solamine Christi
Semper abundantem: qui tempore fertur in illo
Sæpe illum sermone suo dignatus adisse:
Sæpe sua pauisse manu cœloque dedisse
Pocula: non pluuialis aquæ: quam nubila passim
Omnibus effundunt: sed quem specialiter uni
Gratia Felici mittebat ab æthere rorem.
Nam nimiis ut fit tunc torrida solibus æstas
Et puteum quoque siccarat, qui parca latenti
Pocula præbuerat, sed ne sitis ureret illum
Carnea: qui Christum sitiendo ferebat, & istam
Corporis afflicti pœnam: delata sereno
Inque globum tenuem nubis collecta per actum:
Impluuij dulcem sitientis in ora liquorem
Influxit, quasi pressa manu: cœloq; uocandum
Velleris ætherei succo lactante refecit.
Quid mirum si nunc terrena mole solutum
Christus alat, positum quem in corpore sanctus alebat
Spiritus: & cui panis erat, uerbum Deus ipse
Cœlestum panis, quo uescitur angelus omnis.
Tempus ut hoc abiit: pax reddita condidit enses.
Felicemq; Deus monuit prodire latebra,
Qua dudum placidas mundi clamoribus aures
Struxerat: humanis ducens obliuia rebus.
Vt nouus in lucem iam desperantibus exit:
Vt patria tanquam rediuiuus in urbe uidetur:

Nota sancta ieiunia, non ergo superstitiosa, non inutilia, ut ea uocant heretici.

Et multi dubitant agnoscere, & ante rogantes
Vera ne te facies ? aiunt, tu nesse beatus
Redderis heu tanto nobis post tempore Felix?
Qua regione uenis: cœlo datus, an paradiso
Redditus in terras habitacula nostra reuises?
Ille fidem firmat, coram se corpore adesse:
Seruatum uixisse Deo, dat gaudia cunctis:
Laudibus & meritis populo cælabratur ab omni.
Functus erat largum: perfunctus Episcopus æuum
Maximus: & numerus ductu pastoris egebat.
Felicis nomen totum balabat ouile.
Quem confessoris redimibat adorea Christo:
Quemque salutiferum spondebat lingua magistrum:
Vtraque doctrinę concors: sed ut hoc quoque palmam
Iustitiæ ferret: meritum sublime quieto
Corde premens, uelut indignus non audet honore
Crescere: testaturque seni mage debita Quinto
Quod prior ille gradum socij meruisset honoris
Presbyter, hæc septem distabat summa diebus.
Ergo sub hoc etiam Felix antistite uixit
Presbyter, & creuit meritis: 26 qui crescere sede — 26 *Felix creuit merita.*
Noluit, ipse illum nanque minor omnia Quintus
Obseruabat: & os linguam Felicis habebat.
Ille gregem officio: Felix sermone regebat.
Multa alijs sanctum Christi uirtutibus auxit
Gratia Felicem: nec pace minora subegit
Prælia: quam ualidis confessor gesserat armis.
Corpoream tristi sub tempestate salutem
Spreuerat, idem et opum simul & contemptor honorum
Secum sub pace fuit. non 27 ille tenendi — 27
Securus meriti: sed cautior ut bona uitæ
Parta tueretur: postquam discrimina mortis
Vicerat: & scopulos inter tranquilla timebat.
Diximus ut mortem calcarit & ambitionem,
Nunc aliam confessoris cognoscitæ palmam.
Vicit auaritiam, nam prædia multa domosque
Diuitijs locuples patrijs possederat hæres:
Confessor proscriptus erat: sed pace reducta
Et sua si uellet deposcere iura licebat.
Valuit ille tamen uerbum curare magistri,
Cuncta licent, non cuncta iuuant: licito utile præfert
Et quasi terrenę contagia ducere labis
Horruit amissos in iura reposcere fundos.
Multi obtundebant, præ cunctis nomine prisco
Archelais tam sancta fide quam stemmate clara,
Diues opum, uidua: & sanctum pietate fideli
Felicem uenerans: atque illi chara uicissim.
Hæc illum iuxta meritum uenerata colebat,

Considera ò hæretice hunc locum, qui doces hominem securũ esse de sua salute, & laudas illam fidem qua quis firmiter credit sibi remissa esse peccata, seq; possessurum uitam æternã, ac eam solam sufficere ad salutem prædicas. Et tamen Felix tam iustus, tam sanctus, non arbitratur se securum, & cum timore salutem suam operatur.

Vtque ferunt iunctum sibimet pro iure sodali
Vsurpans animum, crebris pia corda querelis
Sæpe fatigabat: cur debita prompteq́; reddi
Iure recusaret: quæ dispensare recepta
Mercedis magnæ cum fœnore posset egenis.
Plurima de proprijs quoq; rebus munera sæpe
Obtulit: ille pio contentus ad omnia sensu
Fœmineam placido ridebat pectore curam:
Cœlestum sibimet satconscius ipse bonorum
Quæ pro terrenis sibi compensata tenebat.
Vnde potens charis instantibus hæc referebat.
Cogitis ut repetam terrena: perennia perdam.
Præstat opes saluo desint: quam uita opulento:
Diues egebo Deo: nam Christum pauper habebo.
Diuitijs inopem ditauit gratia Christi.

Hunc retinens animum: tria macri iugera ruris
Nec proprio sub iure tenens conducta colonus
Ipse manu coluit, famulo sine pauperis horti
Possessor. Sed & has de cespite diues egeno
In dominum confudit opes, cum paupere semper
Collectum diuisit olus: cúm paupere mensa
Vna dies illi curam consumpsit habendi.

28 Vnica uestis 28 cum sæpe & uix unica texit.
Si geminas habuit, nudum meliore refouit,
Sæpe nouo miseros uertit uelamine pannos:
Felicisq́; habitu pauper mutatus ab atro
Et nituit contra mendici tegmine Felix:
Sordiuit exornans inculto corpore mentem.

Ecce quomodo uestitus parcitas, simplicitas & uilitas antiquis sanctis fuit in usu.

29 Hac uiuens pietate Deo maturus & æui
Et meriti, 29 plenis clausit sua secla diebus.
Mutauitq́; piæ non clausit secula uitæ.

Maturus æui & meriti.

NATALIS SEXTVS.

LEx mihi iure pio posita hunc celebrare quotannis
Eloquio famulante diem: solenne reposcit
Munus ab ore meo, Felicem dicere uersu:
Lætitiamq́; meam modulari carmine, uoto:
Et magnum chari meritum cantare patroni.
Quó per iter durum, qua fert uia peruia paucis
30 Alta per arcta petens superas penetrauit 30 ad arces.

Felix cœlos penetrauit.

Concordare meis precor & complaudite fratres
Carminibus: castoq́; animos effundite luxu:
Gaudia sancta decent & carmina casta fideles:
Qua quis possit ope ingenij: linguæq́; reiq́;:
Nam cui fas hominum (cui Christus amorq́; timorq́;)
Non gaudere hodie? & uacuum procedere uoti:
Cœlicolas Christo quando adgaudere ministros
Ipsa etiam festo produnt elementa colore.

Cernite lætitiam mundi in splendore diei

Elucere sacris insignibus: omnia lætus
Candor habet, siccus teneris a nubibus imber
Ponitur, & niueo tellus uelatur amictu:
Quæ niue tecta: solum niue, siluæ & culmina: colles
Cuncta senis sancti canos testantur honores,
Angelicaq; [31] docent & luce, & pace potiri
Felicem placida clarum in regione piorum.
Lacte & aqua læto labuntur uellera cœlo.
Christe Deus Felicis ades, da nunc mihi uerbum
Sermo Deus, da perspicuam sapientia mentem.
Non opis humanæ facunde dicere laudes
Posse tuas: tua nanque tui sunt gaudia sancti.
Cedo alij preciosa [32] ferant donaria: meque
Officij sumptu superent, qui pulchra tegendis
Vela ferant foribus, seu puro splendida lino:
Siue coloratis textum fugata figuris:
Hi læues titulos lento poliant argento:
Sanctaque præfixis obducant limina lamnis.
Ast alij [33] pictis accendant lumina cæris,
Multiforesq; cauis lycnos laquearibus aptent:
Vt uibrent tremulas funalia pendula flammas
Martyris hi tumulum studeant perfundere nardo,
Et medicata pio referant unguenta sepulchro.
Cedo equidem, & uacuo multis patioribus auro
Quis grauis ære sinus reuelatur egente repleto
Qui locuplete manu promptaria ditia laxant:
Et uarijs animam sponsantibus dotibus adstant,
Mente pares, ope diuersi: nec segnius illi
Fercula opima cibis, ceruis aulæa ferisq;
Larga quidem sed muta dicant. ego munere linguæ
Nudus opum famulor, de me mea debita soluens:
Meque ipsum pro me uilis licet hostia pendo.
Nec metuam sperni: quoniam non uilia Christo
Pauperis obsequij libamina, qui duo lætus
Aera piæ censum uiduæ laudata recepit.
Tunc quoque multa Deo locupletes dona ferebant
Implentes magnis araria sancta talentis.
Sed Christus spectator erat, qui corda ferentum
Inspiciens uiduæ palmam dedit: illa diurni
Rem uictus, geminos (quod ei substantia) nummos
Miserat in sacram nil anxia corporis arcam.
Propterea ex ipso uenturi iudicis ore
Ante diem meruit facti præcerpere laudem:
Preferrique illis quorum stipe uicerat aurum
Munere pauper anus, sed prodiga corde fideli.
Ergo boni fratres quibus hæc dignatio: & iste
Consensus placidis aduertite mentibus aures;
Nec qui: sed de quo loquar exaudite libenter.

31 *Felix potitur angelica luce & pace.*

32 *Vide antiquum esse sic morem fuisse, in die Natalis sanctorũ, templa et altaria eorum diuersimode exornare, uariaq; illic donaria afferre, sicut & modo fit.*

33 *Luminaria etiam accendebantur in honorem sanctorum.*

Despicienda quidem, tamen & miranda profabor
Despicienda meo ingenio, miranda beati
Felicis merito: 34 quod dicere non sine Christi
Laude licet: quia quicquid in hoc miramur ab illo est:
Vnde pijs uirtus: & per 35 quem uita sepultis:
Præteritis cecini patriam: genus: acta: libellis,
Et tota sanctum repetens ab origine dixi
Felicem, donec patefactę tempora uitæ
Clauderet: & posito desertis corpore terris
Tenderet 36 æterni merito ad consortia regni.
Sed quia non idem tumuli qui membra piorum
Et merita occultant: animarum uita superstes
Corporibus functis: quæsitos corpore fructus
Et post corporeos obitus non mortua sentit
Læta bonis, cruciatq; malos, quod rursus in ipsum
Tempore uenturo corpus, reuocata remixto
Corpore, communi metet indiscreta receptu.
Longa igitur mihi materies, quantumq; erit æui
Tantum erit & uerbi super hoc quod dicere gesta
Felicis pateat: totumq; efferre per orbem
Nomina sic meriti: si copia tanta sit oris
Quanta operum meritiq; manet: nam tempore ab illo
Quo primum ista dies Felicem fine beato
Condidit: & carnem terris: animam dedit astris:
Ex illo prope cuncta dies operante uidetur
Confessore Dei, probat 37 & sine corpore uiuum
Christus, ut ostendat maiorem in morte piorum
Virtutem, quam uim in uita superesse malorum.
Ecce uides tumulum sacra martyris ossa tegentem:
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Membra latent positi: placida caro morte quiescit
In spem non uacuam rediuiuæ condita uitæ.
Vnde igitur 38 tantus circunstat limina terror?
Quis tantos agit huc populos quænam manus urget
Dæmonas? inuitosq; rapit? frustraq; rebelli
Voce reclamantes compellit adusque sepulchrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?
Respicio hanc aliquando diem: quam mœsta relicto
Orbe fuit: quam læta polo cum Christus amicam
Adsumens animam casto deus hausit ab ore.
Addidit ornatum cœlis, nec pignore terras
Orbauit, superi Felicis mente fruuntur:
Corpore nos. animæque potentis spiritus 39 illic
Viuit, & hic meritum. sed totum funeris almi
Præsentare iuuat quem Nola impendit honorem.
Nanque sacerdotem sacris; annisque parentem
Perdiderat: sed eum cœlis habitura patronum
Vrbs deuota pium, sed spe solatur amorem.

34 *Qui honorant et laudant sanctos, honorant et laudant Christum, a quo sancti omnia habent.*

35 *Si sanctis sepultis datur uita a Christo, ergo non sunt mortui.*

36 *Felix tetendit ad consortia regni æterni.*

37 *Christus probat Felicem esse uiuum sine corpore, & heretici dicunt sanctos esse mortuos.*

38 *Sanctorum sepulchra in ueneratione haberi antiquus mos fuit, ubi uirtutes magnas interdum per eos præstari solitas, etiam dæmones ipsi uel inuiti fateri compelluntur.*

39 *Spiritus Felicis uiuit in cœlo.*

Totis ergo quibus stipatur conflua turbis
Currit in obsequium: populos effusa fideles.
Tunc dolor & pietas coeunt in pectore cunctis
Admixta pietate fides gaudetq; doletq;.
Et licet, accitum Christo super æthera tolli
Felicem credat: tanto tamen ipsa relinqui
Præceptore dolet, quodq; unum in funere sancto
Inter & exequias restat solamen amoris.
Postquuam 40 depositum tumulandi in sede feretrum
Certatim populus pietatis circumfusus
Vndiq; densato cætu sita membra coronat:
Religiosa pie pugna exercetur amantum
Quisq; alium premere & propior consistere certat
Reliquijs corpusq; manu contingere gaudet
Nec satis est adijsse semel, iuuat usq; morari
Luminaq; expositis & qua datur oscula membris
Figere, dat meritam Christo plebs consona laudem
Moliturq; sacrum solij Felicis honorem.

40 *Ecce usus solemnium exequiarum etiam apud priscos patres.*

Qua muris regio & tectis longinqua uacabat
Fusus ibi: læto ridebat cespite campus
Liberius florente loco: quasi præscia iam tunc
Semper honorandi mundo ueneranda sepulchri
Gaudebat sacro benedici corpore: seque
Veris amœna habitu quo dignior esset humáto
Martyre graminibus tellus sternebat odoris:
Ast illum placido candentem cęlsa uolatu
Et casto adsumptum de corpore læta piorum
Turba per æthereas susceperat obuia nubes,
Angelicíq; chori 41 septemplicis agmina cœli
Totis qua cœlum patet occurrentia portis
Regis in aspectum summiq; parentis ad ora
Sidereo uolucrem læti uexere triumpho.
Tum niuea sacrum caput ornauere corona.
Sed tamen & roseam pater addidit indice Christo,
Purpureoq; habitu niueos duplicauit amictus,

41 *Ducta est ab angelis anima Felicis ad thronum diuinæ maiestatis coronanda.*

Quod meritis 42 utrunq; decus, nam lucida sumpsit
Serta quasi placidum translatus in æthera lætus.
Sed meruit pariter quasi cæsi martyris ostrum
Qui confessor obit: tenet ergo & præmia passi
Quod prompta uirtute fuit: nec pacis honore
Ornatuq; caret: quia non congressus obiuit.

42 *Vide hic et meritum & præmium sancti.*

Facta igitur rata iuxta pium texere sepulchro †
Funus: at in sanctis 43 diuinitus insita membris
Gratia, non potuit cum carne morique tegique,
Illico sed positis ex ossibus ecce micat lux,
Quæ medicis opibus meriti dare signa potentis
Hactenus ex illo non unquam tempore parcit:
Et toto quo mundus erit fulgebit in æuo.

43 *Ecce quo non est attendendus cinis sanctorũ corporum, nec fauilla reliquiarum carnis, ossáue arida, sed diuina uirtus, et spiritus sancti gratia in eis radians et coruscans.*

Lux eadem sancti cineris per secula custos:
Martyris hæc functi uitam probat & bona Christi
Ad tumulum Felicis agens diffundit in omnes
Felicis late terras mirabile nomen.
Dignatam tanto præ cunctis urbibus unam
Hospite nobilitat Nolam, quam gratia Christi
Felicis meritis ita dilatauit: ut aucta
Ciuibus ecce nouis & mœnibus etiam urbs sit
Pauper ubi primum tumulus, quem tempore sæuo
Religio quo crimen erat minitante prophano
Struxerat angustæ gladios trepida inter & ignes
Plebs domini: ut series antiqua: minoribus ætas †
Tradidit, ingentem paruo sub culmine lucem
Clauserat: et tanti tantum sacer angelus olim
Depositi possessor erat, qui lucis opertæ
Conscius ut quidam fons ædibus extitit amplis
Et manet in medijs, quasi gemma intersita tectis,
Basilicas per quinque sacri speciosa sepulchri
Atria diffundens, quarum fastigia longe
Adspectata instar magnæ dant uisibus urbes.
Quod crescente fide superundat gratia Christi:
Quæ populo medico Felicem munere præstat
Viuere qui præstans & clam post corporis æuum

44 *Ossa sancti corporis. Vide quomodo reliquiæ sanctorum dicũtur sanctæ. Et quomodo præstãt ægris orantibus medicinam.*

Præsidet ipse suis sacer ossibus: ossaque sancti 44
Corporis, in tumulo non obsita puluere mortis
Arcano æternæ sed prædita semine uitæ
Viuificum spirant animæ uictricis odorem.
Quo medicina potens datur exorantibus ægris.
Quanta resurgentis uirtus & gloria cinget
Coniectare licet: cum gratia tanta sepultos
Ambiat. & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obscuris cum sit lux tanta fauillis?
Quid nobis minimis horum præstare coronæ
Sufficiunt, quorum & cineres dant commoda uiuis?

45 *Considera quomodo confugientes ad sanctorum sepulchra, ab eis adiuuentur, cõtra neotericorũ blasphemias.*

Cernere sæpe 45 iuuat uarijs spectacula formis
Mira salutatum, & sibi quæque accommoda uotis
Poscentum, uideas etiam de rure colonos
Non solum gremio sua pignora ferre paterno:
Sed pecora ægra manu sæpe introducere secum,
Et sancto quasi conspicuo mandare licenter:
Moxque datam sua confisos adiuta medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere sana
Et uere plerumque breui sanata sub ipso
Limine læta suis iumenta reducere tectis.
Sed quia prolixum & uacuum percurrere cuncta
Quanta gerit Felix miracula nomine Christi:
Vnum de multis opus admirabile promam
Innumeris paribus sed ab uno pende relicta

Quæ

Quæ uirtus eadem gessit distantia causis.
Pandite corda precor, breuis est iniuria uobis
Dum paucis magnum exiguisq́ opus eloquor orsis.
Et memores uiduæ primo sermone relatæ
Quam deus è precio mentis non munere cernens,
Ante tulit multum mittentibus omnia dantem
Me quoque ferte leui dicentem magna relatu.
Et mea nanq; illis sunt æmula uerba minutis
Quis precium pietas seruilibus aurea fecit:
  Quidam homo re tenuis, plebeius origine, cultu
Rusticus, é geminis angustam bubus alebat
Pauperiem mercede iugi, nunc subdere plaustris
Suetus eos, oneri pacta regione uehendo:
Nunc operæprecium sub aratra aliena locatis
Paupertatis habens reditum, spes anxia, resq́
Tota inopi, par illud erat, non charior illi
Progenies, aut ipse sibi, sed pignora & ipsos
Ducebat, neque cura minor saturare iuuencos:
Quam dulces natos educere, parcior immo
Natis quam pecori charo, non gramine uili
Illos aut sterili palea, sed tegmine aprico
Algidus & de farre sibi natisq́ negato
Esuriens pascebat, egens sibi, diues in illis:
Quorum fœcundus labor exaturabat egentem.
  Hos igitur tam chara suæ solamina uitæ
Nocte miser quadam somno grauiore sopitus
Amisit taciti furto prædonis abactos:
Exurgensq́ die reduci de more iugandas
Infelix primo in uacuis præsepibus intus
Moxque foris frustra notis quæsiuit in agris.
  Illico sed fessus cassis erroribus ultro
Atque cito postquam nullis uestigia signis
Certa uidet spebus frustrata indage peremptis
Humanam desperat opem, & pietate repletus
Aspirante Deo depressam in pectore fracto
Erigit in cœlum mentem, & mox corde refecto
Præsumente fide spem uoti compotis haurit:
Sanctaq; Felicis rapido petit atria cursu.
Ingressusq́ sacram magnis cum 46 fletibus aulam
Sternitur ante fores, & postibus oscula figit:
Et lachrymis rigat omne solum, pro limine sancto
Fusus humi, & raptos nocturna fraude iuuencos
A Felice pio uelut a custode reposcit,
Increpitans, miscetque precantia uerba querelis.
  Sancte deo 47 Felix, inopum sustantia semper
Pro miseris Felix & semper diues egenis:
Te requiem fessis Deus, afflictisq́ leuamen
Te posuit mœstis ad saucia corda medelam,

46 *Habes hic orationē cum lachrymis, & prostratione corporis.*

47 *Quæso te, obscurauit hic pauper necessariā Dei inuocationē, aut domino nostro Iesu Christo iniuriam aliquam intulit, q́d ad sanctum eo omisso cōfugerit? Vis uidere q́d non? Exauditus est benignissime in omnibus quæ ex simplici sua fide supplicauit, quod factum non fuisset, si Deum hac inuocatione offēdisset.*

Propterea tanquam gremio confisa paterno
In te pauperies caput inclinata recumbit.
Felix sancte meos semper miserate labores
Nunc oblite mei cur me rogo uel cur nudum
Deseris? amisi charos tua dona iuuencos.
Sæpe tibi supplex quos commendare solebam,
Quos tua perpetuo seruabat cura fauore
Pascebatq; mihi, tua nam custodia saluos
Dextraq; sufficiens illos præstabat opimos:
Quos misero mihi, nox hæc abstulit, heu quid agam nunc,
Quo deceptus eam? quem criminer? an tibi de te
Conquerar? immemoremq; mei accusabo patronum?
Quem mihi sopito tam densum inrepere somnum
Nec mea sentirem pertringere claustra latrones
Passus es: & nullo fregisti dura pauore
Pectora? nec lucem tenebris furtoq; dedisti:
Aut ullis profugos curasti prodere signis?
Quo modo discurram? quo deferar? omnia cæcis
Structa mihi latebris, nunc & mea recta uidentur
Clausa mihi abductis ubi desolatus alumnis
Nil habeo quod habere uelim, quod dulce uidenti
Dulce laboranti non irrita gratia præstet
Oblectans inopem sensu fructuq; peculi.
Hos ubi nunc quęram miserandus? quando uel usquam
Inueniam tales? aut unde parabo repertos?
Qui solos habui contentæ rusticus illos
Paupertatis opes? ipsos igitur mihi redde.
Nolo alios: nec eos ulla regione requiram:
Hic mihi debentur, hæc illos limina reddent.
In quibus ipsum te supplex adstringo, tibique
Hæreo. Cur quęram aut ubi quos ignoro latrones?
Debitor hic meus est, ipsum pro fure tenebo
Custodem, tu sancte reus mihi conscius illis:
48 Te teneo, tu scis 48 ubi sint, qui lumine Christi
Ecce sanctos in Christi lumine scire quæ circa nos aguntur.
Cuncta & operta uides, longeq; absentia cernis:
Et capis includente Deo quo cuncta tenentur.
Atque ideo occulti fures quacunque lateb ra
Non tibi cælantur, nec de te euadere possunt:
Quos & iam manus una tenet. Deus unus ubiq;.
Christi blanda pijs, sed iniquis dextera uindex.
Redde igitur mihi redde boues, & corripe fures.
Sed non quæro reos, abeant, non nescio mores
Sancte tuos, nescis mala facta rependere, mauis
Emendare malos uenia, quam perdere pœna
Conueniat nobis igitur. sic diuide mecum
Quæ tua, quæ mea sunt, indemnis stet mea per te
Vtilitas. iusteq; tuas clementia partes
Vendicet, æquatoque tuum libramine constet

Iudicium, tibi soluere eos, mihi redde iuuencos,
Ecce tenes pactum, famuli iam nulla morandi
Causa tibi, adcelera tantis me soluere curis.
Nam mihi certa manet sententia, cedere nusquam
Donec subuenias, nec ab isto poste refigi:
Ni properes isto deponam in limine uitam:
Nec iam comperies cui reddas sero iuuencos.
Talia uoce quidem querula, sed mente fideli
Plorantem, totoque die sine fine precantem.
Audiuit lætus non blando supplice martyr:
Et sua cum domino ludens conuitia risit.
Poscentisq; fide, non libertate dolentis
Motus, opem properat, paucis mora ducitur horis,
Interea labente die iam uespere ducto:
Nec precibus dabat ille modum nec fletibus, una
Vox erat adfixi foribus, non eruar istinc,
Hic moriar, uita nisi casum protinus istic
Accipiant, tandem tamen ut iam plurima tutum
Nox secretum adytis fieri cogebat, & ille
Temporis oblitus, damni memor, ostia prono
Ore premens, toto prohibebat corpore claustra,
Sed multis frustra pulsatum uocibus aures
Adgreditur uiolenta manus, tandemque reuellit
Turba reluctantem, & sancta procul exigit aula.
Pulsus ab æditius flet amarius, & sua lugens
Tecta petit, resonant plangore silentia noctis
Questubus & magnis late loca sola resultant.
Donec & inuitus peruenit, & atra silentis
Ingrediens tuguri penetralia, rursus ab ipso
Culminis introitu taciti, ut præsepia uidit
Nuda boum, & nullos dare tintinabula pulsus:
Excussa ut ceruice boum crepitare solebant,
Mollibus aut lentis caua linguis æra ferire;
Armentum reduces dum gutture ruminat escas:
His grauius tanquam rescisso uulnere planctum
Integrat, & quanquam neget ægro cura quietem
Et uigili tamen hęc dat solamenta dolori:
Vt bubus stabulata suis loca corpore fuso
Pressa superiaceat, nec duro fracta cubili
Membra dolent, iuuat ipsa iniuria nec situs horret
Sordentis stabuli, quia notum reddit odorem
Dilecti pecoris, nec fœtor fœtet amanti.
Si qua illi extremo tulerant uestigia gressu
Ingemit, & spirat totis iam frigida membris
Signa pedum, mentemque suam licet eminus absit
Corpore sacratam Felicis mittit ad aulam:
Felicem fletu, Felicem nomine clamans.
Nec desperat opem, nec parcit fundere uota.

Nox medium transuecta polum perfuderat orbem
Pace soporifera, reticebant omnia somno.
Solum illum sua peruigilem spes, curaq; habebat:
Ecce repente suis strepitum pro postibus audit,
Et pulsas resonare fores, quo territus amens
Exclamat rursum, sibi fures adfore credens.
Quid uacua incassum crudeles hostia uoltis
Frangere? iam nullus mihi bos, quid quæritis ultra.
Præuenere alij. mea tantum uita superstes,
Quæ socijs uestris ut prȩda cassa remansit.
Dixerat hæc metuens, sed nulla fine manebat
Liminibus sonitus, quo crebescente, nec ulla
Respondente sibi pulsantum uoce, propinquat
Suspensus cunctante gradu, & dat postibus aurem
Sollicitam, & rimis acies per hiantia claustra
Qua tenebris albus cœli colus interlucet
Inserit, exploratq; diu, nec adhuc sibi credit
Quid uideat, nec enim sublustri lumine noctis
Pura fides oculis, dubio tamen ipsa per umbras
Corpora pulsantum trepidos auferre pauores.
Spemq; boni cœpere nouis promittere formis.
Non homines pulsare uidet, sed quod uidet esse
Verum, non audet sibi credere, magna profabor:
Quanquam parua Deo miracula, cui sapit omne
Rerum animal, sensu quo iusserit ipse creator
Omnigenum pecus ecce gerens duce numine mentem
Par insigne boum, non nota per auia nocte
Venerat ad notas nullis rectoribus ȩdes:
Sponte quasi, non sponte tamen: quia numinis actu
Ereptos potiore manu prȩdonibus illos
Egerat occultis Felix moderatus habenis.
Et postquam attigerunt adsueti culmea tecti
Culmina, gaudentes reditu, expertasq; timentes
Stant memori terrore manus, quasi sponte timerent
Instantem sibi raptorem, quatere hostia iunctis
Frontibus, & tanquam manibus sic cornibus uti.
Vt dominum excitent sonitu. sed territus ille
Rursus ut hostili circum sua claustra tumultu:
Tuto etiam timuit, rursus sapientia bruto
Adspirat pecori, causam sentire morantis,
Atque intellectum domini reserare timentis
Edere mugitum, de quo formidine pulsa
Panderet exclusis aditum securus alumnis.
Ille inopina uidens diuini insignia doni
Hæret adhuc, trepidumq; etiam sua gaudia turbant
Credere non audet, metuit non credere, cernit
Coram, & caligare putat dum respicit ad se
Diffidit tantum sese potuisse mereri:

Sed contra reputans a quo sperauerit: audet
Credere, cognoscens Felicis gesta patroni.
Iamque rubescebant rumpente crepuscula mane:
Noctis & extremæ, fuga rarescentibus astris
Luce sub obscura uel sublucentibus umbris:
Cœperat ambiguos rerum seruare colores.
Tum demum nota specie sibi bubus apertis
Vt primum cœpere oculis clarescere fetæ:
Certior exultat remouens & pessula claustris
Ostia laxato stridentia cardine soluit.
Dum facit hoc iuncti simul irrupere iuuenci.
Et reserantis adhuc molimina præuenerunt.
Dimoto faciles cesserunt obice postes:
Oblatumque sibi mox ipso in limine regem
Cognoscunt hilares lætum, lambuntq; uicissim
Mulcentem, labrisque manus palpantis inudant:
Atque habitum totum spumosa perosculа fœdant.
Dum complectentes domini iuga chara, benignum
Molliter obnixi blanda uice pectus adorant.
Illum dilecti pecoris nec cornua lędunt:
Et collata quasi molles ad pectora frontes
Admouet, & manibus non aspera lingua uidetur,
Quæ lambens etiam Syluestria pabula radit.
Sed tamen hæc inter non uano corde fidelis
Rusticus officij meminit, neque curat anhelos
Ante boues stabulis inducere, postque laborem
Atque famem recreare cibo quam ducere secum
Illuc unde suos meruit, uenit ergo reductos
Ducens, nec tacitis cęlat sua gaudia notis:
Et referrens densas trahit ad sua uerba cateruas:
Ingrediturq; sacras cunctis mirantibus ędes.
Quos miser hesterno amissos deflerat, eosdem
Pręsentes hodię ducit, sanctiq; triumphum
Martyris ostentat populis, ducuntur & ipsi
Per medios cętus, modo furum præda iuuenci,
Et modo Felicis spolium, dat euntibus ingens
Turba locum, & muto celebratur gloria Christi
In pecore. Ille autem qui tanti muneris alto
Causa fuit domino, medijs in liminibus stans
Flensque iterum sed lætitia, modo debita sancto
Vota refert, non ære graui, nec munere surdo,
Munere sed uiuo linguæ mentisq; profusus
Voce pia largum testatur pauper honorem:
Debitor & Christo satis isto pignore soluit.
Immaculata suæ cui sufficit hostia laudis.
Captiuos en sanctæ tuos tibi plebe sub omni
Victor ago, & simplex iterum tibi mando tuendos
Conserua reduces, dignatus reddere raptos.

Sed tamen in me nunc ipsum bone respice martyr.
Nanque uides quod agas tibi adhuc superesse, sed in me
Qui pro cęcatis oculis tua comminus adsto
Lumina, nam multo mersi mea lumina fletu,
Non solum damno, sed & inter gaudia plorans:
Dempsisti causam lachrymarum, tole modo orta
Vulnera de lachrymis, miseratus sancte meorum
Damna boum, miserere itidem modo damna oculorum.
Donasti reduces pecudes mihi, rursus & illis
Redde meos oculos, nam quid iuuat esse reductos
Si languente acie præsentibus absim?
Talia præsentes populi risere querentem.
49 Sed procul 49 admotæ secreti martyris aures
Suscepere pias ab inepto supplice uoces:
Moxque refecta sacram senserunt lumina dextram.
Inde domum gaudens oculis bubusq; receptis
Collaudante Deum populo remeabat, & illum
Lęta sequebatur gemini uictoria uoti.

Etiam lumen oculorum ad sancti inuocationem recipit pauper supplicans.

NATALIS SEPTIMVS

VEr auibus uoces aperit, mea lingua suum uer
Natalem Felicis habet, quo lumine & ipsa
Floret hyemns populis gaudentibus. & licet atro
Frigore tempus adhuc medijs hiberna pruinis
Ducat, concreto terris canentibus anno:
Ista luce tamen nobis pia gaudia lętum
Ver faciunt, cedet pulsis a pectore curis
Męror hyems animi, fugiunt a corde sereno
Nubila tristitiæ, sic ut cognoscat amicos
Mitis hirundo dies, & pennis candida nigris
Ales, & illa piæ turtur cognata columbæ:
Nec nisi uere nouo resonant acalantida dumi:
Nanque sub hirsutis mutę modo sepibus errant,
Mox reduci passim lętantur uere uolucres
Tam uarie linguis, quam uersicoloribus alis.
Sic & ego hunc agnosco diem, quem sancta quotannis
Festa nouant iusto magni Felicis honore.
Nunc placidum mihi uer gaudente renascitur anno.
Nunc libet ora modis & carmina soluere uotis
Vocibus, & uernare nouis, Deus influe cordi
Christe meo, & superis sitientem fontibus exple.
Sed de te uel gutta meis aspersa medullis
Flumen erit, quid enim mirum si rore pusillo
Et minimam repleas animam? qui corpore paruo
Factus homo æterno complesti semine mundum:
Et totum gutta seruasti sanguinis orbem?
Adnue fons uerbi uerbum Deus, & uelut illam
Me modo ueris auem dulci fac uoce canorum.
Quæ uiridi sub fronde latens, solet auia rura
Multimodis mulcere modis, linguamq; per unam.

Fundere non unas mutato carmine uoces.
Vnicolor plumis ales, sed picta loquelis
Nunc teretes rotat illa modos: nunc sibila longis
Ducit acuta sonis, rursum quasi flebile carmen
Inchoat: & sicut pręcedens sine querelam
Attonitas rupto modolamine decipit aures,
Sed mihi iuge fluat de te tua gratia Christe.
Et tamen illius mihi deprecor alitis instar
Donetur uariare modos, & iam mihi pacta.
Carmina mutatis uno licet ore camęnis
Promere, diuersas quia semper gratia diues
Materies miris domini uirtutibus addit:
Quas Deus in charo Christus Felice frequentat
Clara salutiferis edens miracula signis,
Cernitur illa dies spectari sueta per omnem
Vipeream sobolem sęuos cum dæmonas urget:
Occultaque manu cum nosset uerberat hostes.
Sed tamen hac ipsa mirum in uirtute notatur:
Quod licet in toto cruciatos dæmonas anno
Rex agitet: iubeatque hominum discedere membris:
Producat plerosque tamen: quo longior hostes
Pœna malos agitet: uelut illi qui meruere
Vasa malis fieri, ut meritum tardante medela
Plenius omne luant decreto tempore crimen.
Siue hoc natale studet indulgere diei
Vt paucis alias det opem, quod plura benignus
Natali det dona suo: nam cum ista propinquat
Elabente dies anno nunc crebrior instat:
Vt grauior uideas tunc ægra examina cogi
Densius: & certam repeti prope festa salutem
Tunc solito grauius succensi dæmones ardent:
Flebiliusque ululant, & ui maiore subacta
Vltima iam tormenta gemunt, nec abire sinuntur
Excessu facili, sed miris ante agitati:
Et uarijs male supplicijs tolluntur in altum
Suspensi solitu sublimius: & patiuntur
Aëris in uacuo, uinclisque latentibus hærent
Pęnali per inane mora, per non sua quamuis
Corpora uexatos hostes sua pœna fatigat.
Soluuntur pœnis cum pœnas ferre uidentur
Corpora & immunis animæ expectant aliena
In membris tormenta suis, homo dæmone capto
Liber agit, qui non hominis sed dæmonis est crux.
Hostis amare quid insultas, qua spe uteris in nos
Ecce redemptoris nostri malus arte uicissim
Luderis illusor, dolus & tuus in tua cedit
Vincla tibi, capiens caperis, nectensque ligaris.
Fit laqueus laqueatus homo, & sua præda latronem

Dæmones festo die Felicis fugātur a corporibus hominum.

Decipit, & capti captiuus corporis escam
Dum petit illicitam lætalem deuorat hamum.
His etiam potiora tamen & spectata profabor.
Ante alios illum cui membra uetustior hostis
Obsidet, ad sacri pia limina martyris, ægra
Excussum de plebe rapi, admotumque sacratis
Ante fores sancti cancellis corpore uerso
Suspendi pedibus spectantem tecta supinis.
Quodque magis mirum atque nefas est, ignorare
Vestibus ut rigidis aut ad uestigia sutis
Corporis omne sacrum charta uelatur operta.
Scilicet ut diuini operis reuerentia tectis
Corporibus maneat, pœna dæmon nec in ipsa
Qua cruciatur ouet nudis prodendo pudorem
Artubus in læso grauius torquetur honesto:
Recta licet uersis sedeant cum tegmine membris.
Mira hæc sunt & magna, quis abnegat? & tamen usu
Nota magis, minus auditu miranda uidentur:
Quamlibet ut usu reuerenda & grandia facto.
51 Ergo minuta mei simul & noua facta patroni
Auscultate precor, dominus 51 quæ Christus in illo
Multimoda uirtute gerit, quibus omnibus unam
Confirmare fidem nobis studet, ut per aperta
Arcanum documenta deum uideamus adesse:
Resque hominum, & mentes studio curare paterno
Cœlestem dominum, qui condidit omnia uerbo.
Det mihi prima meus narrandi exordia frater
Theridius, nam quod potiusue priusue canendum
Suscipiam Felicis opus, quam quod mihi tectis
Ipse meis quibus est idem Dominedius egit? †
52 Ex illa modo nocte diem cadit annus in istam.
Hostis cum morem. ut 52 ieiunare solemus
Ante diem, & sero libatis uespere sacris:
Quisque suas remeare domos, tunc ergo solutis
Cœtibus a templo domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hymnos
Exultare Deo, & psalmis producere noctem.
Interea meus istæ choro digressus amico
Vt spirante foris aura depelleret æstum
Quam fumosa dabat ceratis cella papyris.
Porticus angusti qua tenditur agmine tecti:
Nocte licet nullo uia lumine ceca lateret
Hic tamen intrepido per cognita limina passu:
Heu nam uicini incautus discriminis ibat.
Comminus in medio tecti cameram inter humumque
Nutabat solitus lignum suspendere funis
Innectus trĩiugum supremo stamine ferrum,
Quo uitreæ inseritur penetrabilis ansa lucernæ

Dominus Iesus Christus est qui in sanctis suis miracula facit, ut & ueram fidem in nobis confirmet, et doceat Deum humana curare.

Vide antiquum morem ecclesiæ in ieiunãdo pridie festa sanctorum, et in obseruãdis uigilijs, ac canendis hymnis & psalmis obsequentem celebritatem.

Auritusq; calix tribus undique figitur uncis.
Funditus albet aqua, super undam flauet oliuo.
Stat liquor in liquidis, subiecto lubricus humor
Fonte natat, neque iuncta coit mixtura fluoris.
Et mirum quod pingue natat, neque densa solutum
Rumpit materies elementum, sed leue crassum
Sustinet ut solido dilucior unda fluento:
Tantaque confusis intus discordia succis
Lucet, ut admixtos uideas distare liquores:
Communique sinu calicis discrimine claro
Quęque sui laticis seruet natura colorem.
Mergitur in medio plumbum tripes & cauus illo
Extat apes uncti stipatus fomite lini.
Stuppa madens liquidum tenui face concipit ignem,
Et circumfusum spatio stagnantis oliui
In uitreis exile uadis funale coruscat
Et tremulo uibrans a uertice lumen acutum
Leniter umbrosam iacit in penetralia lucem:
Et placido densas aperit splendore tenebras.
Hoc tamen emensa fuerat iam nocte remotum
Productas quoniam pueris uigilantibus horas
Consumpto bibulum defecerat unguine lumen.
Sed puer extincto abstulerat qui lumine lychnum
Quem deponendo funem laxarat, eundem
Neglexit solito adductum restringere nodo.
Laxior hinc humili fluitabat linea tractu
Gratæ lucis inops & cęci plena pericli.
Nam laquei summum dentata minantibus uncis
Armabatur, & his male tunc fuit obuia fratri
Pene male, at nutu Christi bene qui bene uertit
Feralem nobis memoranda in gaudia casum.
Ergo uidente manum Christi male pendulus ille †
Per tenebras solito funis summissior infra
Aëris adsuetum spatium pendebat, & inde
E capitis regione pari libramine factus,
Vt status huius erat, securam heu cuspide trina
Excepit faciem uenientis & induit unco
Occurrens oculum, teneroque per intima lapsus
Mucro subit cilio, qua uix solet arte medendi
Cauta manus lęuem trepido moderamine molem
Ducere, palpebramque leui suffundere tractu
Percussus subito tam duri uerberis ictu
Exclamat, trepidasque manus turbatus ad ipsum
Fert oculum, & pariter clausum cum lumine ferrum
Continet ut reprimat, uel siccet, uti labentem
Excipiat globulum qui luminis intima seruans
Intra folliculum teretem liquido interfuso
Sub uitrea nigri latet albus imagine pupi.

Hic ueluti radix oculum subeunte medulla
Fulcit, & humecto uenarum fomite pascit
Dum parili fontes oculorum sydere constant.
At si forte graui morbo dirupta uel ictu
Heu male dissiliat membrana fluentis ocelli:
Prosilit iste globus, succoque relictus alente
Deserit aridulam uacuata luce lacunam.
Interea puer excussus clamore dolentis
Adcurrit, stratum somno fugiente relinquens:
Accensamque manu prætendit ad ora lucernam.
Clauserat hic manibus uultus, & fronte suprema
Contigero similis iuueni spectabat in altum
Vt daret immotum librato corpore funem:
Vulneris arbitrio trepidantia membra gubernans
Dum timet aduerso uulnus deducere motu
Captiuique oculi ex uno quo liber agebat
Lumine discrimen sociali parte cauebat.
Nec tamen audebat ducendum attingere ferrum
Ne simul hęrentem ductu mucronis & orbem
Extraheret, neque iam poterat sub lumine fixi
Ferre moram teli, sed desperante medelam
53 Ex ope mortali, diuina mox 53 ope Felix
Ecce quo sanctum Felicem inuocat. Imploratus adest, quem tanto in uulnere pendens
Aduocat, & tali depromit uoce querelam.
Hei mihi quanta meos urgent peccata labores,
Qui tantam merui plagam Felice patrono
Vicinoque simul: Felicis & insuper ipso
Natali miser excipere, heu magno reus ingens
Crimine, quem tunc pœna ferit cum soluere sueuit?
54 Sancte precor succurre tuo, scio proximus 54 adstas
Sancti sciunt quæ circa nos aguntur. Et de contigua missis huc auribus ęde
Audisti Felix fletum infelicis alumni;
Siue modo excelso lateri coniunctus adhæres
Et quomodo ea sciāt. Ante thronum magni Regis, confessor, amicus,
Pauperis an ueuerande tui trans nubila uocem
Accipis aure Dei, neque temnis: sed petis illic
Qua mihi deportes Christo miserante salutem.
Ergo ueni Felix: animæque perenne patrone:
Nunc pro corporeo medicus mihi curre periclo,
Curre precor, sanctasque manus oppone minanti
Lapsum oculo, & fixum quod conspicis erue ferrum.
Quod propria reuocare manu non audeo, ne me
Lumine despoliam, dum conor soluere telo.
Sic etenim penitus mihi sentio fulmen adactum
55 Inserto sub operta oculi penetralia clauo.
Vide quantam potestatem a Christo habeat sanctus Felix. Vt tantum diuina manus quæ condidit ipsos
In nobis oculos, quæ te quoque 55 dextra potentem
Sanifera uirtute dedit, qua dæmonas atros,

Excruciando domas, qua corporis omne caduci
Pellere tormentum potes alto nomine Christi
Omnipotente potens domino, quo præsule nunc me
Suscipe sanandum, nec te mea crimina uincant:
Sed magis a te uicta cadant, nam dignior isto
Vulnere sum fateor, placidi quam munere Christi,
Sed domini ipsius uerbum factumque memento
Qui peccatoris uitam moriendo redemit.
Iustitiæ si iure uelis decernere mecum:
Non sum uno tantum sed lumine dignus utroque
Multari: ut talis facie sim qualis & intus
Corde tenebroso, de quo male uisibus utor
Corporeis, cęcus iustis, oculatus iniquis:
Et peccatorem luscum fateor decet esse.
Sed recole ut dudum cępi pars esse tuorum
Quos ego non patriæ telluris amore sequutus
Sed desiderio quo me tibi sancte dicarem
Per maris & terræ contempta pericula ueni,
Exemploq; boni cognatæ uincula terræ
Vt tibi seruirem rupi consortibus illis
Cũ quibus & me iacto tuum, quod & hac ope mõstra:
Ne perdam tanto confixum uulnere lumen.
Da precor indigno famulo tam nobile munus
In laudem domini, præsta hoc insigne diei
Sancte tuo, ut confessa tibi quem gloria Christi
Luminis æterni natalem in sæcula fecit,
Hunc habeam natalem oculi, dum talia plorat
Ecce manus Felicis adest, dubiamq; timentis
Adspirans tacite firmat mentemq; manumque
Ne timeat tuto ausurus producere ferro.
Vix hoc conatus fuit, & quasi lubricus uncus
Ex oculo cadit absq; oculo, tantum unda sequuta
Euomuit lachrymis quem suppurauerat æstu.
Mox oculis tanti purgatus nocte pericli:
Tam puro enituit speculo quam nunc quoque sanus
Cernitur æterni conlucens munere Christi.
Et puto plus hodie solito niteat, quia lumen
Addidit ipse dies qui reddidit. ergo fideles
Cernite nunc animis tanti discriminis instar
Et pariter tanti perpendite muneris actum.
Vir iam maturo grauis æuo & corpore celsus
Staminis uncino quasi piscis inhæserat hamo,
Et uice suspensus lychni pendebat aperto
Sed non sponte oculo, quem deducebat inuncans
Subfixo clauus cilio, neque uulnus agebat
Diuina prohibente manu quæ fecerat illic
Innocuamque aciem ferri simul & leue pondus
Qua pituita grauis, pilus intolerabilis, ex qua

Nec minimæ perferre atomum duramus harenæ,
Hac graue & incuruo quis credat acumine ferrum
Insuper & lychno concretis sordibus uncto
Fixum impune diu tenuem pressisse metallo
Pupillam, & nullo temeratum uulnere uisum,
Quæ tam subtilis digitus manus opis arte
Quæ se tam tenui potuit discrimine iunctis
Inserere: & medio palpebræ oculique subactum
Inter utranque uiam fragili per utrunque meatu
Illæso penetrans oculo suspendere ferrum?
Quod solidi crasso totum complebat operti
Orbem oculi, figens acie nec uulnere lędens
Quæ manus hæc potuit, nisi quæ manus omnia fecit?
Spiritus ille dei penetrator ubique per omnes
Naturas rerum, tenui subtilior omni,
Perdita cęcatis qui lumina reddidit, & qui
Ex utero cęcum noua lumina fecit habere:
Vultum imperfecti natura corporis implens
Arte creatoris qua totum perficit orbem
Filius ille dei, manus & sapientia patris,
Omniparens rerum fons & constantia Christus:
Ipse illum quondam non plenæ matris in aluo
Finxerat, ut post hoc homo factus & ipse creator
Hoc quoque diuinis opus admirabile signis
Adderet, ut uacuos explerit uisibus orbes.
Denique humi sputans limum facit, unde negatos
Nascenti obtutus credenti reddit alumno.
Materiaque eadem defecta in parte perornat
Semiperactum hominem qua toto corpore finxit,
Vt se ipsum nostra uenisse in carne probaret,
Qui cum patre deo communis imaginis ore
Compositum limo & flatu formauerat Adam.
Ipse opifex, lux nostra, deus, Felicis amici
Natalem tanta uoluit decorare medela.
56 *Vt mõstraret cõfessoris meritum potenti munera.*
Vt confessoris 56 meritum sublime potenti
Munere monstraret, non ut cumularet honorem
Martyris hoc opere, ingentes cui contulit olim
Nobilibus titulis benedicto nomine palmas,
Quas indefessis in eo uirtutibus omni
Tempore, continuat domini clementia Christi.
Sed nobis uoluit specialem tempore in isto
Lętitiam donare deus, propriæ naturæ
Tale aliquod propriis operans signum dare seruis
57 *Cur per sanctos suos miracula deus faciat.*
Quo nos 57 syderei proprios Felicis alumnos
Proderet, & merito illius curaque doceret
Viuere, quo nostram seruans custode salutem
Sæpius infectum nocturnis casibus hostem
A nostris pariter membris & mentibus arcet.

Deniquæ

Denique iam nostri gaudemus honore pericli,
Cernentesque pari splendentem lumina uisu
Quem pene amisso deformem uidimus uno
Lętamur tactis hoc hospite fratre medullis,
Quem tanto ille bonis donauit munere Christus.
Iure oculis hunc æquo meis, in lumine cuius
Felicis manus in Christo mea gloria fulget.
O' Felix casus, bona uulnera, dulce periclum,
Per quod cognoui me curam martyris esse,
Tanti nanque fuit lumen mihi pene perisse
Vt modo Felicis de lumine lumen haberem.

NATALIS OCTAVVS

ECce dies nobis anno reuoluta peracto
Illustrem reuehit Felicis nomine lucem.
Tempus erat lętis modo promere gaudia uerbis,
Anxia si lętas paterentur tempora uoces.
Sed tamen ista dies licèt inter prælia nobis
Lætitiæ pacisque dies erit, horrida longe
Bella fremant nostris pax libera mentibus adsit.
Lætitiæ dulcem non obliuis[illegible]r usum
Mens adsueta piis sua soluere pectora uotis,
Et domino festis caste gaudere diebus.
Quare importunam quamuis sub tempore mœsto
Pell te tristitiam bona gaudia, dulcia uerba,
Omne pium lætumque die Felicis amemus.
Natali sine fine, die 58 quia natus in ista est
Perpetuis Felix seclis, qua corporis ætum
Functus ad aternam migrauit in æthera uitam.
Ergo metus abeant tristes, redeantque refectis
Gaudia pectoribus, decet omnia pellere sanctum
Mœsta diem, tanti quem gloria confessoris
Insignem cunctis per tempora tota diebus
Elucere facit, populisque frequentibus ornat.
Hunc ego si geticis agerem male subditus armis
Inter & immites celebrarem lætus alanos
Et si multiiuge premerent mea colla catenæ
Captiuis animum membris non iungeret hostis.
Pectore non uicto, calcaret triste superba
Seruitium pietas, licet inter barbara uincla
Liber amor placitis caneret mea uota loquelis.
Nunc igitur quamuis uarias uaga fama per oras
Terrificis pauidas feriat rumoribus aures,
Nos tamen in domino stabilis fiducia casto
Roboret, & recto fixis pede mentibus armet.
Nec pauor ater in hanc obducat nubila lucem,
Quam deus æthereo Felicis honore serenat,
Legifer ut quondam pharij tellure tyranni
Pascha sacrum Moyses prima sub lege dicauit,

58 *si in die quo ex hac uita emigrãt sancti, nascuntur perpetuis seculis, perperã a nescio quibus appellantur emortui.*

Sanctaque tunc Iudæa, domo licet impius illos
Maturare fugam ualida ui cogeret hostis,
Libertate tamen deuoti pectoris audax
Nec turbante metu iussum solenne reliquit
Sed trepidans fugiensque licet diuina peregit
Festa salutifero lętis epulatus in agno
Cœtibus, & ficto Christi iam sanguine uictor
Duxit ouans lętas uicto pharaone chorę̨as.
Inde fugæ memores & iam nunc azyma sumunt
Iudęi solo retinentes nomine gentem,
In fermentatis pulsi quia panibus olim
Aegypto fecere fugam, paribus modo signis
Per patrios sed iam per inania sabbata ritus
Antiqui recolunt uestigia grata timoris.
Nam frustra ueterem uacua sub imagine legem
Exercent uerum nobis quia pascha repleuit
Vnus pro cunctis patri datus hostia Christus
Et quia corpus adest uitę, perit umbra figurę.
Sic igitur modo nos turbato in tempore lęti
59 Mente pia 59 festum dilecti martyris omnes
Hortatur ad celebrā dum diē festum martyris.
Collatis hilare studijs pietatis agamus.
Forte magis pietas nobis dabit ista salutem
Si nostras ideo libeat cognoscere curas,
Vt confessori lętantia corda feramus
Cuius honore deus gaudet, quia martyr honorem
Contempsit proprium domini pro nomine Christi
Vilior ipse sibi ut Christo preciosior esset,
Propterea tali placeat gaudere patrono,
Natalemque diem sopiti pace beata
Martyris expositis lętantes ducere curis.
Hic quoque deuotis aderit, si fortior extet
Nunc ad lętitiam affectus quam causa timoris
Ad consternandas obducto pectore mentes.
Credite non armis neque uiribus esse timendos
Allophilum populos, quos propter crimina nostra
Offensi mouet ira Dei, ut formidine mortis
Excitet ad curam uitę torpentia corda.
Ergo deum mitem sęuo timeamus in hoste,
Absit ut hoste metus quem formidare meremur †
Negligimus saltem ui compellente tremamus
Placemus męrore humiles quem lęta ferentem
Spernimus ex ipsa mox prosperitate superbi.
Prisca retractemus sanctorum exempla parentum
Qui merita immissis tolerantes uerbera bellis
Non armis sibi nec muris capienda parabant
Præsidia, humanis opibus sperare salutem
Nulla salus, nec enim mortem mortalia pellent.
Ergo quod curę tempus, sit cura precandi

Cœlestem dominum a quo mœsta aut læta parantur,
Qui solus præstare potest ditione superna
Rursus ut exactis renouentur gaudia curis.
Hoc etenim regit & uariat Deus arbiter usu
Res hominum, ut semper succedant nubila sudis:
Atque iterum fugiant imbres redeunte sereno.
Quanta precum 60 uirtus. quæ sit medicina parenti
Flere Deo doceat luctu seruata Niniue,
Et senis impensa Moysi præuictus Amalech,
Et maledictus Aman sanctæ prece perditus Esther
Qui bene pœnarum uersa uice, quæ male sanctis
Miscuerat solus bibit impius, et cruce iusta
Quam populo domini præfixerat ipse pependit.
Ergo fides innixa Deo trepidantia firmet
Pectora, & in mœsto securum tempore tempus
Præsumat confisa Deo, quia non metuendi †
Causa timere Deum, quem quisquis non timet unum,
Omnia iure timet, fidant legionibus illi,
Perfugioque parent reparatis mœnia muris
Nulla salutiferi quibus est fiducia Christi.
Nos crucis 61 inuictæ signum & confessio munit,
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris uideamur inermes
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.
Nunc opus adiutore Deo, solusque timendus
Quo sine & arma cadunt, per quem firmantur & arma,
Ipse intra muros turris tibi qui sine muris
Murus erit. recolamus abhinc signata sacratis
Gesta patrum libris, & perspice qui potiore
Præsidio fuerint, quos urbs circundata magnis
Absque Deo muris, an quos sine mœnibus urbes
Vallabat socio uirtus diuina fauore.
Illam dico urbem quam perdidit acer Iesus
Mutatus proprium uirtutis nomine nomen
Quanquam militiæ solitò de more subegit
Vt solitum est longa dux obsidione laborans:
Verum ope diuina sacra per mysteria uibrans
Tela, nec exercens tacitis exercitus armis
Lustrauit cessante manu, septemque diebus
Septenos iterans sibi circa mœnia gyros,
Obtinuit captos numeri uirtute potentis,
Atque sacerdotum lituis, clangore tremendo
Fulmineos superæ tonitrus imitantibus iræ.
Tunc qui diuitiis populus fidebat & urbe
Interiit mixtis inter sua tecta sepulchris,
Sola Rhaab meritrix castam quæ ingessit iniqua
Gente fidem, non freta suis euadere muris

60 Docet quanta sit uis orationis, ergo nõ res superflua nec inutilis.

61 Vide quõ signum crucis et fiducia in deũ, murus est inexpugnabilis.

62 Si Rahab meritũ pietatis, dei pietate adepta est, possumus et nos per bona opera ex dei gratia preuenientia mereri uitã æternam.

Sed pietate 62 Dei meritum pietatis adepta est.
Qua famulis domini tuto fuit hospite tecto
Cęlatisque pie ciues illusit iniquos
Fraude bona fallax animo mentita fideli,
Hospitibus quia fida piis, in fida profanis
Ciuibus extiterat, uitam, patriamque, domumque
Prælato contempta Deo, mox cuncta benigno
Repperit in domino, quæ si posuisset in urbe
Præsidium, patrijs cecidisset mixta ruinis.
Indefensa Deo meretrix, sed mystica Christum,
Prouida pollutas empturum sanguine gentes
Puniceo proprium signauit uellere tectum.
Excipitque suam patria pereunte salutem.
Significans illos mundo labente tegendos
Quos crucis inuictæ signat cruor. hinc cape quantum
Ipse cruor ualeat, cuius saluabat imago.
Semper in omne bono ualuit confidere Christo.
Credere cuncta Deo uirtutum, ponere solum
Omnia summa Deum; talis super omnia semper
Arma fides ualuit, tali puer ille pusillus
Robore grandis erat, qui spretis fortior armis
Perculit armatum siculis uirtute gigantem.
Arma fide semper, nunquam cognouimus armis
Indiguisse fidem[], rupit mare uirga fidelis;
Quod uacua arma fide cum principe mersit iniquo.
Fœmineas quoque personas uirtute uirili

63 Quod tãtopere extollitur hic fides, id est fiduciam in Deũ, nõ credas ob hoc bona opera nõ esse necessaria, nã omnes qui hmõi fidẽ habuerunt, etiã cum illa uirtutis opa exercuerunt.

Induit alma 63 fides, mulier qua sancta peremit
Terribilem Syssaram transfixum tempora palo.
Terrentemque manu late populos Holofernem
Arte pudicitiæ deceptum callida Iudith
Risit in impuro quæ non polluta cubili
Barbara truncato uictrix duce castra fugauit.
Nuda fides armata Deo est, fideique uigore
Fortior Ezechias paucis, quam milibus ille
Sennacher in cuius Babylon & opima Niniue
Regnum erat, Assyrias uires & Medica Regna
Mouerat, & magnis legionibus omnia circum
Regna terens, sacram domini tendebat ad urbem,
Atque unam tota bellorum mole petebat.
Dum parat hoc bellis reuinentibus impia uota
Impediente Deo, præmisit scripta superbis
Dura minis, quæ sumpta dolens altaria circa

64 Habes hic orationem cum lachrymis et cũ prostratione, eius quoque mirabilem effectum.

Intulit Ezechias domino, lachrymisque 64 profusis
Dum recitat fera uerba lauans prostratus & orans
Atrata cum plebe Deum permouit, & una
Tam grauis exitij uictor prece perculit absens
Assyrios pugnante Deo, compendia tanta
Promeritus, ne nosset eum quem uinceret hostem

Nam

Nam post Ezechiæ querulos trans sydera fletus
Et de corde humili missas super astra querelas
Voce pia impulsus summi patris auribus altæ
Vt patuere fores, cœli delabitur ales
Angelus halantem qua labitur aëra ducens
Armatus uerbi gladio ferit impia castra
Et sopitorum taciturna strage triumphans
Centum octoginta dedit uni milia leto
Et nox una fuit tam magni conscia belli.
Mane minax Rex surgit adhuc & mox miser armis
Milite deleto uacuis fugit agmine raro
Ezechiam fugiens alio procul orbe direptum
Cui modo præsenti fuerat sua uincla minatus.
Tunc uelut Ezechiæ fuit interuentor Eseas,
Ad dominum nobis isto sit tempore Felix
Iactemus nostras & transfundamus in ipsum
Curas atque metus, leuis illi sarcina nostrum
Pondus erit, quia quod paruis onus hoc leue magnis.
Sic Deus ipse hominum gessit peccata nec hausit,
Et mortem passus non pertulit, in cruce culpam
Perdidit ille meam, reparauit & in cruce uitam
Ille reus factus ne sim reus, inter iniquos
Condemnatus obit, nos ut discernat iniquis.
Morte pia dominus mihi mortuus, ut sibi uiuam
Et merear 65 semper uiuentis uiuere uitam.
Sic potiora eius uenerando in corpore membra
Martyres in quibus est insigni rubore Felix
Inter diuini capitis sacra lumina fulgens
Iure Deo ualidi quia Christo proxima passi.
Concurramus 66 ad hūc spe conspirante patronum
Suscipiat nostras placida pietate querelas
Et dum natalem ipsius celebramus ouantes
Ille preces nostras meritis pius adferet altis,
Inque uicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos letamur ei, non est cura hæc noua sanctis 67
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Vtque 68 boni meriti meritum superare sinistrum.
Sic legimus 69 Moysen populo peccante precatum
Extinxisse graues æterni uindicis iram,
Et cum pentapolim perfunderet igneus imber
Exiguam segor Sodomis secernit iniquis
Lot fugiens, castaque potens prece liberat urbem,
Electamque domo sumit, quia sede pudica
Integer incestæ permanserat incola terræ
Permixtus Sodomæ tectis sed moribus exter.
Quid loquar Heliæ precibus clausum atque reclusum
Cœlum; & sanctiloquo sublimis in ore prophetæ
Terrarum mansisse famem, redÿsse salutem?

65 Vides & hic uitæ æternæ meritum.

66 Si per sanctorum inuocationē obtenebraretur necessaria dei inuocatio, ut dicūt aliqui, aut Christo surrogaretur iniuria ad sāctos prius confugiendo, Paulinus ut id fieret, nequaquam hic doceret.

67 Sancti orant pro nobis.

68 Meritum bonum, & meritum malum.

69 Vides quanta sit orationis uirtus.

Vt quondam hos habuit ætas, sic modo nostra
Felicem sortita salus petat omne quod audet,
Quodque cupit tali speret confisa patrono.
70 Sancte 70 Deo dilecte, Dei tu dextera Felix
Esto precor nobis tu munitissima turris.
Nam Deus Abraham, Deus est tuus, & Deus Isac,
Et Deus Israel Deus est tuus, ille rubentis
Diuisor pelagi, & dulcator fontis amari.
Ille dator mannæ cœlo, dator ortygis austro,
Et sitientis humi percussa rupe rigator
Ipse tuus Deus est, qui per deserta sequentem
Præcessit populum, & prætentam nocte dieque
Temporis alterna mutauit lege columnam,
Quique quaterdenos inter deserta per annos
Angelico plebem de cœlis pane cibauit,
Et rupta in fluuios sitientem cote refecit.

Inuocat sanctum Felicem, ergo prisci patres sanctos inuocabant, quod negant noui dogmatistæ.

Posce precor placidum nostris accedere Christum
Partibus, ipse tuus Deus est, quo fortis Iesus
Stare suis iussit solem lunamque triumphis,
Et tibi cum dominus Romani prospera Regni
Adnuerit famulis clementis, præcipe Felix
Ad nostrum seruire bonum, procedat & astris
Stantibus aucta dies, sol stet tibi, lunaque concors
Hæreat obfixo suspendens sydera cursu,
Dum Romana suum capiat uictoria finem.
Sicut in Assyria Daniel Babylone leones
Effusa domuit uictor prece, sic tibi Felix
Effera Barbaries Christo frangente dometur,
Et tua captiui iaceant uestigia circum,
Ceu quandoque feræ circum iacuere prophetam,
Orantisque pedes linguis mulsere benignis
Naturam mutante Deo, ut damnaret acerba
Mente feros homines humana pace ferarum.
Sic & crudelem confudit flamma tyrannum
Sanctis spectantem pueris seruire caminos;
Innocuos cantare, reos ardere ministros.

Quonam se miseri poterunt defendere Reges
Qui tam degeneres humanæ mentis in illos
Seuierint, quibus & feritas & flamma pepercit?
Sed uelut æternos pueris recinentibus hymnos
Roscidus accensos discussit spiritus ignes;
Sic nobis placido Felicis gratia flatu
Aspirante Deo bellorum temperet ignes;
Ortaque romuleis reprimens incendia terris
Sollicitos placida iam pace refrigerat æstus
Fessaque restinctis absoluat pectora curis.

Sed cur insipiens tanquam tibi sim rudis hospes?
Oblitusque tui ueterum te posco parentum

Exemplis, ut opem tribuas in rebus egenis
Quam tibi dante Deo facies tu cedere nobis?
Sat mihi sunt Felix uirtutum exempla tuarum,
Nec tibi pauperior Christus cœlestia fundit
Munera, quam patribus quorum generosa propago es.
Nam patriarcharum Felix & filius æque
Stirpis Apostolicæ es tanti non degener hæres
Seminis, ut sanctæ legis fideique probatę
Confessor patrijs uirtutibus æmula sanctus
Signa geris, nec si species operum tibi dispar
Non similis uirtus. diuersa est gratia uobis:
Gloria par, quoniam sanctis fons omnibus unus
Martyribusque sacris opera ut diuersa fuerunt
Tempora nec coeunt signis distantia causis
Gesta Dei per dona sibi cœlestia distant
Aequales meritis, si non eadem omnia Felix
Quæ Daniel gessit uel pertulit, & lacus istum
Non habuit, nec terribiles cinxere leones,
Nec Daniel eadem pro nomine passus herili est
Verbera, uincla, metus, & noctem carceris atri
Quæ Felix horrenda tulit, qui rostra ferarum
Clausit adoranti faciens mansueta prophetæ:
Qui fecit tepidos pueris orantibus ignes,
Humidaque in medijs dedit indumenta caminis,
Ipse dedit Cęlso Felicem iure potentem
Pestiferis Sathanæ legionibus imperitare.
In quibus iste feras omnes compescit & ignes,
Nam quæ non serpens quæ non hæc belua turba est?
Denique de multis unum loquar, ut sit ab uno
Discere dæmonijs sensus constare ferinos.
Quidam homo non longum tempus tam prodigiali
Dæmone distentus fuit, ut iam non modo notos
Ille cibos hominum, uel si congesta daretur
Multa mensa dape in facili consumeret haustu
Verum & gallinas habitantum limine raptas
Mox ut sustulerat, rapido discerperet ore,
Et pluma incoctas non suffocante uoraret.
Quin & funeream saniem sitiebat, & ossa
Lambebat pecudum, proiecta cadauera lambens,
Obscœnus conuiua canum; hic modo dæmone tento
Sobrius ecce procul conductum exercet agellum
Et curante Deo sancta 71 Felicis in aula
Redditus ipse sibi claro satis indice monstrat
Felicem meritis & Christi nomine fortem
Immites domitare feras, & uincere flammas
Dicite qui testes operum Felicis adestis.
Nonne feras ignesque domat cum dæmonas urget,
Qui uitiis animas & morbis corpora frangunt,

71 *In æde diui Felicis dæmon expulsus ab homine est.*

Peccatiſque uorant, iſtos crucianſque fuganſque
Nonne feras igneſque domat, fremit igneus ultor
Agminis igniferi Felix, flammamque nocentem
Opprimit igne Dei, tenebrarum uincitur ignis.
Luminis igne pio dæmon fugit, & Deus intrat;
Et fit homo bene uerſa domus felicior aula
Poſſeſſore Deo tetrum inficiata colonum.
Candidus & medicans ſignis Deus hoc meus igne
Feruet, ut incenſum reſtinguat dæmona Felix:
Laſſatumque hominem flagrante refrigeret hoſte,
Mira manus ſic uirga potens & celſa poteſtas
Intra unum mixtis inimico fœdere corpus
Spiritibus Felix interuenit inter operta
Pectoris, & tenues dirimit ſubtilior auras
Dæmone diſcernens animam, quod libera pulſo
Mens hominem recipit, par hoc operi eſt opus illi
Quo myrrham triſtem ſacri dulcedine ligni
In populi potus crucis immutauit imago.
Sic Felix pietate potens, quia nobilis altæ
Confeſſor crucis eſt, ipſum quaſi triſtia myrrhæ
Pocla hominem mutat, qui nunc inflatus acerbo
Dæmone uipereum per ſpumea labra ſaporem.
Concuſſu laterum & ſingultu gutturis ampli
Sæpius adſiliens flatus ructabat amaros.
Iam totus uel ſolus homo in ſua iura reuerſus
Dulce ſapit, ſanum ſpirat, placidumque profatur.
Ergo & Felicem uirtutis dextera cingit,
Inde potens uarias tenebroſi principis artes
Deuorat, ut magicos Moſeia uirga dracones.
Cernimus ecce pares domini cœleſtis adeſſe
Ad meritum Felicis opes; operum quoque formas
Congruere, & quæcunque patres in corpore ſancti
Ediderint documenta Dei, ſine corpore uiuum
In Christo Felicem agere, inſignique potentem
Mente animam poſiti dum corporis oſſa quieſcunt,
Ante diem reditus claris prætendere ſignis,
Qualem pro meritis ſit geſtatura coronam:
Cum ſteterit totus rediuiuo corpore Felix.
Omnes, quiſque ſuo, radiabunt lumine ſancti
Diſſimili fulgore pares, nec iudice Christo
72 Alter in alterius meriti 72 ſtipendia creſcent
Toties in opere audis inculcari meritũ ſanctorum.
Christus erit cunctis regnum, lux, uita, corona.
Cernite diſtinctos actus, ſed honore iugatos
Teſtamentorum ueteriſque, nouique magiſtros
In quibus una dedit geminas ſapientia leges.
Atque ita uirtutes uarias par gloria penſat
Non Petrus irrupit uirga mare, ſed neque Moſes
Aequoris inceſſit liquido, tamen unus utriſque

Fulges

Fulget honos, unus quoniam fuit auctor utrique
Scindere aquas uirga, pedibus calcare fluenta,
Qui Deus est ueterum in sanctis Deus ipse nouorum
Quo data lex domino est; ex ipso gratia uenit
Ille Deus Danihelis, & ille trium puerorum,
Felicis Deus ipse Deus; nec se minor ipse est
In sancto Felice Deus, per quem bona dona
Et medicas exercet opes terraque marique.
Omni nãque 73 die testes sumus undique crebris 73
Cœtibus aut sanos gratantia redere uota: *Vide hic a sanctis*
Aut ægros uarias petere ac ambire medelas. *præstari gratiam cu‌rationum.*
Cernimus & multos peregrino a littore uectos
Ante sacram sancti prostratos martyris aram *Vide peregrinari ad eorum sepulchra.*
Dum referunt grates tolerata referre pericla,
Testantes ualidis collisa naue procellis
Se raptos miserante Deo Felicis, ut ipsa
Educente manu maris emersisse profundo
Et desperatam placidos cepisse salutem: *Vide aquam et ignẽ*
Felicis meritis & aquas & cedere flammas. *eorũ cedere meritis.*
Præterita ut taceam meriti documenta potentis
Nouimus experti, pauor e terrore recenti
Vibrat adhuc memores animos recolentibus illa
Quæ tulimus pene absumptis incendia tectis
Quamlibet extinctę recalent uestigia flammę
Mentibus, & magni cumulant Felicis amorem.
Quem prope corporeo pręsentem uidimus actu
Obiectare manus flammis, & nostra tueri
Limina iuncta suis: quę tanquam territa sancti
Obstantis facie, prope tangens flamma pauebat,
Pulsaque de nostri rapiendo culmine tecti
Comminus in tuguri uicina strage perarsit
Mira loquar, stetit immotus sine flatibus ęther,
Nec nemorum folijs ullum dedit aura tremorem
Ne posset rapidus procedere longius ignis
Per contexta uolans sociarum tigna domorum,
Sed uentis deserta cadentibus ire negarit
Flamma, & consumpto moreretur languida pastu
Consimili modo nos 74 Felix ope solue periclis, 74
Nec domibus nostris propient mala; pulsaque per te *Inuocat denuo san‌ctum Felicem.*
Horrida sanguineo longe sonet ira flagello.
Illam etiam uirtutem arcendis indue bellis
Qua male labentem uicinis montibus amnem
Qui subitis aucto pluuiis torrente redundans
Sic tua pręcipitans in limina sæpe ruebat
Vt tectis coniuncta tuis habitacula uastis,
Quassaret uiolentus aquis, ita flumine uerso
Fecisti mutare uias, ut nunc nouus illum
Alueus insolita ducat regione furentem

Nostraque longinquo uitantem tecta meatu:
Sic modo bellisono uenientes flumine pugnas
De nostris auerte locis; manus impia sacris
Finibus absistat, quibus est tua gratia uallum.
Atque tuam timeant hostes quasi dęmonis aulam
Nec cruor hæc uiolet, quę flamma uel unda refugit.

NATALIS NONVS.

NAscere quæ tardo semper mihi redderis ortu
Mox & in occasum properans fugis ęgra redire
Ales abire dies, nam te per longa morantem
Tempora dum tardi nitens rota uertitur anni
Sustineo intentis affecto pectore uotis.
Quam cuperem totis mihi prælucere diebus
Vel si quando uenis, ita compensare moras, ut
Aestiuis posses spacijs producere lucem,
Aut illum pensare diem qui sistere iussis
Syderibus longo lassauit lumine mundum
Humanos duplicans dilata nocte labores.
Hunc te chara dies rapido nimis aëre nobis
Temporis hiberni lex subtrahit, & breuiatas
Cogit hyems horas cita lumine, pigra tenebris.
Sed bene quod tibi sol Felix cui gratia perpes
Illustrante micat Christo, propriumque coruscat
Natali iubar ipse suo, neque conditur unquam
Casibus occiduis ęterni splendor honoris.
I fugitiua dies, elabere, non reuocabo,
Nec te iam querar esse breuem; quia te sine Felix
Semper inextincto præsens mihi lumine fulget,
Si natalis abest, plus est quod iugiter ipse
Lux huius natalis adest, nec enim ille die fit
Sanctus, cuius honor celebrandi causa diei est.
Quod si natalem reliquis pręstare diebus
75 Turba 75 facit, solito quę densius ad sacra currit
Limina conferta prope semper plebe uidemus
Natalem Felicis agi, nam quę rogo uotis
Cassa dies oritur, uel magnis rara cateruis?
Sed tamen hanc speciale decus retinere fatebor
Iure diem, Expleto quondam qua contigit æuo
Ponere terrenos habitus, & in alta uocari
Sydera Felicem retinendum sede beata,
Firmat enim ratio ista fidem quæ tempora certis
Distinguit titulis, sacrosque per annua signet
Festa dies, quibus aut domini miracula quondam
Antiqui tremuere patres, horrenda sinistris
Et semper celebranda piis, quia commoda sanctis,
Dura fuere malis. testis menphitica tellus.
Et mare tunc factum sanctis humus, æquor iniquis,
Cętera quæ his paria Aegypto multasque per oras.

Ecce quomodo in die natalis sanctorū consuetudo erat, concursus solennes fieri, & in cōmuni de eorum solennitate gaudere, sicut & modo fit.

Gesta Deo memori nobis recoluntur amore.
Sic ęque diuino feruntur munere Christi:
Vt 76 ueneranda dies cunctis qua uirgine natus 76
Pro cunctis hominem sumpsit Deus: utque 77 deinde Habes hic ferè cūcta
Qua puerum stella duce mystica dona ferentes domini Sabaoth fe-
Suppliciter uidere magi, seu qua magis illum sta, quę etiam anti-
Iordanis trepidans lauit tingente Ioanne quitus obseruaban-
Sacrantem cunctas recreandis gentibus undas. tur, sicut et modo fit,
Siue dies eadem magis illo sit sacra signo uidelicet Natalis do
Quo primum Deus egit opus, cum flumine uerso mini.
Permutauit aquas prędulcis nectare uini. 77
Quid paschale 78 epulum? nam certe iugitur omni Epiphania.
Pascha die cunctis ecclesia prędicat horis, 78
Contestans domini mortem cruce de cruce uitam. Pascha.
Cunctorum tamen hoc magnę pietatis in omnes
Grande sacramentum pręscripto mense quotannis
Totus ubique pari famulatu mundus adorat
Aeternum celebrans rediuiuo corpore Regem,
Hoc 79 solenne dies sequitur, septem numeramus 79
Hebdomadas, & lux populis festiua recurrit, Pentecoste.
Qua sanctus quondam cœlo demissus ab alto
Spiritus, ignito diuisit fulmine linguas,
Vnus & ipse Deus diuisa per ora cucurrit,
Omnigenasque uno sonuit tunc ore loquelas
Omnibus ignotas tribuens expromere uoces,
Quisque suam ut gentem peregrino agnosceret ore;
Externamque suo nesciret in ore loquelam.
Barbarus ipse sibi non notis nota canebat.
Verba suis aliena loquens, sed in omnibus unum
Voce Deum uaria laudabat spiritus unus.
Vt citharis modulans unius uerbere plectri
Dissona fila mouet, uel qui perflantia textis
Labra terit calamis, licet unum carmen ab uno
Ore ferat, non una sonat uariosque magistra
Temperat arte sonos arguta foramina flatu
Mobilibusque regit digitis, clauditque aperitque
Vt rapida uice dulcis eat redeatque cauernis,
Currens ęolio modulabilis aura meatu,
Explicet in ruptos animata ut tibia cantus.
Sic Deus omnisonę modulator et arbiter, unus
Armoniæ per cuncta mouet quam corpora rerum
Et naturę opifex Deus omnis & artis, in omni
Fons opere & finis, faciens bona, factaque seruans
Ipse manens in se media pietate uicissim
Qua pater in uerbo, qua filius in patre regnat,
Quo sine nil factum, per quem sata cuncta in eodem
Consistunt, idem nouat omnia principe uerbo,
Qui cruce purpurea preciosi sanguinis ostro

Concelebrat, tamen ut proprij per herilia uernæ
Festa relaxemur curis, & uota canamus:
Huius lętitię princeps psalentibus ibo
Fratribus, & socium duçam quasi signifer agmen.
Nam licet e uaria populi regione frequentes
Comparibus uotis hodie pia gaudia fundant:
Me tamen huberius decet atque insignius isto
Exultare die, quia nemo obstrictior est me
Debitor huic, cui priuato specialius astro
Ista dies tantum peperit sine fine patronum.
Salue chara dies, salue mihi lux mea, salue
Semper festa, mihi; sed in hoc mihi charius anno
Orta refulsisti, quia cum Felicis honore
Nicetan reuehis, sanctorum ut amore duorum
Binum habeam natalem hodie, quo corpore sumpti
Martyris excessum celebrans & corpora prompti
Ecce sacerdotis reditum satiatus adoro
Suscipiens humili metantem in pectore Christum.
Exultet mea nunc anima, dicatque quod olim
Sponsa canebat amans domino uocalis amanti,
Imber abit, discessit hyems, uox turturis altæ
In nostra tellure sonat, dat uitis odorem
Florida, & in terris miramur lilia cœli.
Vnde repente precor uersa uice temporis æther
Ver agit, & gelidis flores uisuntur in agris?
Iunctus adest domini Christi comitatus amicis
Nicetes, hinc uernat hyems, hinc undique nobis
Spirat odoratos uegetabilis aura uapores.
Hoc de corde uenit benedicti spiritus agri.
Vita pudicitiæ & liquido mens candida uero
Nicetam faciunt flores & aromata uerna:
Munere quid tanto dignum uel corde uel ore:
Pauper & insipiens & paruulus edere possim?
Ipso nunc felice opus est, & in hoc mihi munus
Sumat ut a Christo mihi quas impertiat ipse
Vt digne sibi grater opes, & nunc mihi uellem
Viua perennis aquæ manarent flumina uentre,
Vt non ore meo, sed Christi munere possem
Lętitiam enarrare meam, quæ munere Christi
Vberius solito placidum mihi tempus inundat,
Natalemque mihi duplicat Felicis amore.
Multiplici uideo præsenti lumine coram
Niceten rediȷ̃sse mihi, uisoque parente
Cuius præ cunctis amor in me regnat, & ipse
Nicetes fio benedicti nominis instar
Mente gerens, quæ nunc uoto uictore triumphat.
Ergo conspiciens hunc longo tempore longe
Natali uenisse tuo charissime Felix

Niceta ep̃s hoc die affuit, amicus Paulini de Dacia reuertens.

Nonne tua ducente manu aduentasse fatebor?
Nam quis tam claro poterit non cernere signo
Hoc prece prouenisse tua, ut quod sumere uotis
Vix poteram, aut ipso saltem mihi fingere somno,
Nicetam rursus coram Felicis in ipso
Natali uisu simul amplexuque tenerem,
Atque iterum sub eo canerem mea debita Felix
Auditore tibi? sed quid faciam rogo? pauper
Diuitis adsideo mensæ, & miser audeo magnis
Insertare manum dapibus, neque cogito quod me
Talia consimili uice qualia sumo parare
Conueniat, dignoque isto dare iudice uerbum.
Quare inopi da sancte tuo ut te digna patrono
Et pariter condigna tuo loquar usus amico,
Posco tuos Felix tecum ad tua uota parentes.
Quæ tua uota loquor mea sunt, & uerius hæc sunt
Vota mea, at tibi celsus honor terrena recusat
Gaudia; sed quia nostra tuæ sunt gaudia palmæ
Vt tua digneris tibi ducere uota tuorum.
83 Ergo 83 tuos etiam Felix imploro parentes
Hic quoque ades mihi nunc poscas, ut adesse uocatos
Qui colitis lętos paradisi cœlitis hortos,
Quique sub excelsa domini requiescitis ara;
Pulcher apostolici chorus agminis & patriarchum
Gens prior, ambo chori procerum quos agmine bino
Per duodena Deus signauit nomina patres
Gentibus & populis regnum ad cœleste uocandis.
Vos etiam sancti supplex deposco prophetę
In nostra qui carne Deum fore Pręcinuistis,
Vos quoque corporibus cęsis & sanguine fuso
Occisum & uiuum testati martyres agnum,
Omnes diuinis a fontibus una propago
Quos pius Abraham; sacer Isac; leuis Iacob
Progenuere Deo per non numerabile semen,
Et bifidum meritis cœlestibus atque caducis
Aequantes his astra poli, his telluris harenam.
Credo equidem uos officio pietatis ad istum
Vndique conuenisse diem Felicis amore:
Vt confessoris socij celebretis honorem.
Non autem tanti mihi sum præsumptor honoris
Vt sanctos idcirco meis modo protinus omnes
Sensibus aspirare precer, quasi munere tanto
Dignus; ut illa meo resonet uox turturis ore
Quam totum tellus audiuit lęta per orbem,
Sed quia uox diuina decet Felicis honorem,
Et quia Nicetes domini puer atque sacerdos
Longinqua tellure mihi modo missus ad istum
Ecce diem uenit, uir tam bonus ore magistro

Innocat hoc in loco Paulinus omnes fere sanctos qui sunt in cœlo. Quõ ergo uerum esse potest, ut per sanctorum inuocationẽ obtenebretur necessaria Dei inuocatio?

Quam sacer est uictore animo uel corpore uicto.
O mihi fulminea cherubim si forcipe sumptum
Carbonem & ipsa domini procul hac ferat ara,
Et peccatoris male pinguia labra perurat,
Vt defęcato concretis sordibus ore
Non ut ab ore meo,sed ut auditoris ab ore
Ipsius hausta meo depromam dignius ore,
Nec peccatoris stolidi sermo asper & ager
Et uiolet castas & doctas uulneret aures.
Sed quoniam lateri meus assidet ipse magister,
Comminus e regione situm uenerante frequenter
Lumine conspiciam,forsan sapientis ab ore
Vt quondam effœtæ pecudes pastoris Iacob
Concipiam sterili fęcundos pectore sensus.
Nanque & Nicetes domino benedictus ut ille
Mitis ut Israel ouibus quoque pastor & hœdis
Ante lacum uiuentis aquæ,sed & hic etiam tres
Corde pari trina sibi legit ab arbore uirgas,
Quis in aqua positis pecus aduocat,& coeuntes
Ingrauidat,uirgisque tribus concepta colorat,
Vt de interrasa uariatis cortice uirgis
Insignita gregis sancti fętura probetur.
At pecori laban non est nota, sed nota uitæ,
Nam nota mortis erit Christo non esse nouatos.
Sic animæ steriles in nomine gratia trino
Innouat; & uerbi coitu uir spiritus,implet,
Conceptosque Deo notat intro ecclesia fœtus
Virgineo fœcunda uiro materque salutis
Dum uirgis intenta tribus bibit uuida uerba,
Semina & internus signatur lumine uultus.
Hinc sterilis peperit septem & defecit abundans
Dilatante Deo tenues,tenuante superbos.
Sic ego Niceta uiso quasi fonte reperto:
Sicut ouis sitiens ad uiua fluenta cucurri
Aridus,& sensi mea protinus ubera tendi,
Attentusque diu pascentis in ora magistri
Inspexi docto uarias in pectore uirgas,
Conspectumque bibi per lumina fixa colorem,
Et me diuinis sparsit mens rosida guttis.
Sed tamen in tribus his quia uenit mentio uirgis
Si placet inspiciamus adhuc mysteria Regni.
Treis patriarcha sibi trina legit arbore uirgas,
Spirantem storacis,leuem platano, nuce firmam.
Spiritus in platano est, uirgo in storace, in nuce Christus
Nam patulos platanus ramos expandit in umbras,
Sanctus inumbrata formauit uirgine Christum
Spiritus,& storacis puto uirga sit arbore Dauid.
Prompsit odoratum quæ uirgo puerpera florem,

Virga nucis Christus, quoniam in nucibus cibus intus
Testa foris, sed amara super uiridi cute cortex,
Cerne Deum nostro uelatum corpore Christum
Qui fragilis carne est, uerbo cibus, & cruce amarus,
Dura superficies uerbum crucis, & crucis esca est
Cœlestum Christi claudens in carne medullam.
Sed cruce dulcis item, quia protulit arbore uitam
Vita Deus noster ligno mea uita pependit,
Vt staret mea uita Deo, quid uita rependam
Pro uita tibi Christe mea? nisi forte salutis
Accipiam calicem, quo te mea dextra propinet,
Vt sacro mortis preciosæ proluar haustu.
Sed quid agam? neq; si proprium dem corpus in ignes
Vilescamque mihi, nec sanguine debita fuso
Iusta tibi soluam, quia me reddam tibi pro me
Et quicquid simili uice fuero, semper ero impar
Christe tibi, quia tu pro me mea, non tua Christe
Debita soluisti, pro seruis passus iniquis.
Quis tibi penset amor? dominus mea forma fuisti,
Vt seruus tua forma forem; & res magna putatur
Mercari propriam de re pereunte salutem:
Perpetuis mutare caduca, ut uendere terram
Cœlum emere? ecce Deus quanto me charius emit
Morte crucis, passus, deiectus imagine serui,
Vt uiles emeret precioso sanguine seruos.
Sed quid agam toto temerarius euehor alto
Ausus in excelsum fragili me credere pennæ?
Martyris egregij natalem qui meus est mos
Materia leuiore canens in summa repente
Emicui, super astra uolans, mentemque procacem
Ad rerum fontem misso sermone tetendi.
Vnde mihi hos animos? quæ me leuat aura superbum
Non agnosco tumens mea pectora, maior agit mens,
Sentio Nicetam; qui proximus adsidet, & me
Tangit, & adiuncto lateri uicinus anhelat.
Acer anhelantis iuxta me spiritus intrat,
Insolitumque potens meditantis suscitat ignem
Frigenteis animas admoto fomite uibrans.
Sed reprimam tumidos flatus, nec magna super me
Exiguus spirabo loqui, referarque relicta
Paruus humo, & plano modici pede Carminis ibo,
Quamuis Felicis meritum sublime profari
Non possim sine laude Dei; tu sancte paterno
Suscipe me Niceta sinu, & dum pectore ducto
Sustineor, caput in blando mihi corde reclinans,
Sal tuus insulsum me condiat, & sitientes
Diues uena riget riuo mihi perpete sensus.
Dicam iterum gaudens, & a d... e uix muneris huius
Credulus,

Credulus, ingeminabo rogans, dic quæso redisti,
Teque ipsum teneo Niceta? in quo hactenus æger
Noctes atque dies animo tabente pependi?
Venisti tandem quarto mihi redditus anno.
Sed grates Christo, quia te uel sero reuexit.
Quam metui ne te medijs regionibus hostis
Disclusum opposita bellorum nube teneret:
Sed desiderijs superantibus, obuia nobis
Vincula rupisti, nec te mare, nec labor ullus,
Nec gothici tenuere metus, nec frigora longis
Dura uijs, uere in tantis Niceta fuisti
Casibus affectu uictus, uictorque benigno:
Fortis & infirmus pariter, sed utrunque potenter,
Victus amicitia, uictus Felicis amore,
Vicisti duros tenera pietate labores.
Nunc age sancte parens aurem mihi dede, manumque,
Nodemus socias in uincula mutua palmas.
Inque uicem nexis alterno fœdere dextris
Sermones uarios gressu spatiante feramus:
Enarrare libet simul & monstrare parenti
Sollicitos nostros toto quo defuit actus.
Tempore, nam cui iure magis mea gesta retexam
Felicisque manu nobis operata reuoluam:
Quam cui cura sumus, gemino quoque iure magistri
Et patris, ut, bene gesta probet, sic improba damnet:
Corrigat ornata, & placidus disponat agenda:
Imperfecta iuuet precibus, perfecta sacerdos
Dedicet, atque ita se Felicis in ędibus ultro
Atque citro referat, tanquam ipsum pectore toto
Felicem gerat, & patria se iactet in aula.
Ergo ueni pater, & socio mihi iungere passu:
Dum te circumagens operum per singula duco.
Ecce uides 84 istam qua ianua prima receptat:
Porticus obscuro fuerat prius obruta tecto,
Nunc eadem noua pigmentis & culmine creuit.
Ast ubi conseptum quadrato tegmine circa
Vestibulum medio reseratur in æthera campo:
Hortulus ante fuit male casto cespite, rarum
Area uilis holus nullos pręberat ad usus.
Interea nobis amor incidit, hoc opus ipso
Aedificare loco, nanque hunc deposcere cultum
Ipsa uidebatur uenerandam ut martyris aulam
Eminus aduersa foribus de fronte reclusis
Lętior illustraret honos, & aperta per arcus
Lucida frons t ifores perfunderet intima largo
Lumine conspicui ad faciem conuersa sepulchri,
Quo tegitur posito positus pro corpore martyr,
Qui sua fulgentia solij pro limine Felix

84 *O Hæretice qui damnas templorum cultus, & ecclesias magnificas in nomine sanctorũ ædificatas, uide quid circa huiusmodi narret hic uir Deo plenus Paulinus & obmutesce.*

Atria bis gemino patefactis lumine ualuis
Spectat ouans, gaudetque pijs sua mœnia uinci
Cœtibus, atque amplas populis rumpentibus aulas
Laxari densas numerosa per ostia turbas.
Ipsaque qua tumulus sacrati martyris extat
Aula nouos habitus senio purgata resumpsit.
Trina manus uarijs operata decoribus illam
Excoluit biiugis, laqueari & marmore fabri:
Pictor imaginibus diuina ferentibus ora.
Ecce uides quantus splendor uelut æde renata
Rideat insculptum camera crispante lacunar:
In ligno mentitur ebur, tectoque superne
Pendentes lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in uacua laxis uaga lumina nutant
Funibus, undantes flammas leuis aura faticat:
Quæque prius pilis stetit, hæc modo fulta columnis
Vilia mutato spreuit cœmenta metallo.
Sed rursum redeamus in atria, conspice rursum
Impositas legis duplicato tegmine cellas
Porticibus metanda bonis habitacula digne
Quos huc ad sancti iustum Felicis honorem
Duxerit orandi studium, non cura bibendi.
Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis,
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub qbus intus habent sanctorum corpora 85 sedem.
Nanque & apostolici cineres sub cęlite mensa
Depositi, placitum Christo spirantis odorem
Pulueris, alma inter sancti libamina reddunt.
Pater Andreas, hic qui piscator ad argos
Missus, uaniloquas docuit mutescere linguas.
Qui postquam populos ruptis erroris iniqui
Retibus, explicuit, traxitque ad retia Christi
Thessalicas fuso damnauit sanguine patras.
Hic & præcursor domini & Baptista Ioannes,
Idem euangelij sacra ianua, metaque legis:
Hospes & ipse mei uenimus Felicis ad aulas
Parte sua cineris fraternum funus honorat.
Huic dubius gemino Didymus cognomine Thomas
Adiacet, hunc Christus pauidæ cunctamine mentis
Viuere post mortem ut uero fateamur Iesum
Corpore uiua suæ monstrantem uulnera carnis
Et ueniente die qua iam manifestus aperta
Luce Deus ueniet cruciata in carne coruscum
Agnoscant trepidi, quem confixere rebelles.
Hic medicus Lucas prius arte, deinde loquela
Bis medicus Lucas, ut quondam corporis ægros
Terrena curabat ope, & nunc mentibus ægris
Composuit gemino uitæ medicamina libro.

85 *Si non attendissent patres ātiqui ad gratiā spiritus sancti & diuinam uirtutem radiantem in corporibus, ossis & cineribus sanctorum, nequaquam illos tanto studio & cura asseruassent.*

His socij pietate, fide, uirtute, corona,
Martyres Agricola, & Proculo Vitalis adhærens,
Et quæ chalcidicis Euphemia martyr in oris
Signat uirgineo sacratum sanguine littus.
Vitalem Agricolam, Proculumque, Bononia condit,
Quos iurata fides, pietatis in arma uocauit
Proque salutiferis texit uictoria palmis
Corpora transfixos trabalibus inclyta clauis.
Hic & Nazareus martyr, quem munere fido
Nobilis Ambrosij substrata mente recepi;
Culmina Felicis dignatur & ipse cohaspes
Fraternasque domos priuatis sedibus addit.
Quamuis sancti omnes toto simul orbe per unum
Sint ubicunque Deum, quo præsentantur ubique
Corporis ut sua membra Deo, sed debita sanctis
Sunt loca corporibus, neque tantum qua iacet ora
Totum corpus ibi positorum gratia uiuit;
Sed quocunque pij est pars corporis & manus extat
Contestante Deo meriti documenta beati.
Magna & in exiguo sanctorum corpore uirtus
Clamat apostolici uim corporis indice uerbo.
His igitur uicinus erit quicunque supernis
Castus aget tectis, & qui procul aduena 86 recto
Percitus affectu sanctas properauit ad ędes:
Cum uelit oratum Christo secretus adire
Siue die seu nocte uelit sua promere uota:
Impiger adtiguo de limine prodeat hospes.
Hoc etiam mirare domus quo martyris alta
Lege sacramenti per limina trina patescit.
Fessus enim est unum trino sub nomine regem.
Et quod contexte iunctis sibi molibus ędes
Fune pio signant, quoniam & si culmina plura
Sint domibus structis. sancta & tamen unica pacis
Est domus, & multis unum concordia membris
Corpus agit, cui compago stat uertice Christo.
Forsitan hæc inter cupidus spectacula quæras
Vnde replenda sit hæc tot fontibus area diues
Cum procul urbis et ductus aquę prope nullus ab urbe
Exiguam huc tenui demittat limite guttam.
Respondebo, nihil propria nos fidere dextra:
Nil ope terrena confidere, cuncta potenti
Deposuisse Deo, & fontes præsumere cœlo.
Denique cisternas adstruximus undique tectis
Capturi fundente Deo de nubibus amnes.
Vnde fluant pariter plenis causa marmora labris.
Quod si etiam interdum ut ueniat defectus aquarum
Ordine disposito uarias distincta figuras
Concharumque modis & pictis florida metis

86
Vide peregrinationes ad sepulchra sanctorum.
Vide cōfugia ad sanctos.
Vide item uigilias nocturnas apud eos cum precibus.

Forte erit & ſiccis ſpectabilis area uaſis.
Nanque tenes etiam magna Solomonis in ęde
Quam fuerit decori ſiccum mare, quod ſapiens Rex
Ære dedit ſolido & tauris ſuſpendit ahenis.
Aſpice nunc aliud latus, ut ſit porticus una
Et paries medijs ſpacio bipatente columnis
Culmine diſcretas aditu ſibi copulat aulas
Corpus in hanc trans ferte oculis peragrantibus ædem
Quæ longum reſerata latus cum lumine cœli
Panditur inſertos ſocians diſiuncta per artus
Et populis rigui præbet ſpectacula campi,
Quem tamen includunt ſtructo circundata ſepto
Mœnia ne pateant oculis ſacra tecta prophanis.
Veſtibulumque patens aura defendit operta.
Nec mirere ſacras ſpatijs accreſcere caulas.
Creſcit ubique potens æterni gloria Chriſti.
Sanctorum cumulatur honor, Deus omnibus unus
Noſcitur, illuſtrat quia ſanctus ſpiritus orbem
Cumque coæterno regno patre filius hæres
In proprijs nato pia gratia lumine ueri
Multiplicat populis æternæ ſemina uitæ.
Et quia paſtor oues auget bonus ampla redemptis
Creſcere cum gregibus fouet altus ouilia Chriſtus.
Ingredere hæc pſalmis recinens antiſtes & hymnis:
Et mea uota refer domino, & tua gaudia uotis
Iunge meis, celebrans communis feſta patroni.
Hora opportuna pro peccatore rogabis:
Gaudentem dominum de confeſſoris honore.
Hoc duce procliui tua tramite uota ferentur.
Felix diuinas tibi præuius ibit ad aures,
Teque ſacris pſalmis ſimul & deuota litante
Obſequio placido deſcendet nomine Chriſtus,
Vt populum templumque ſacra caligine uelet
Infundens niueam per operta ſacraria nubem.
Nunc uolo picturas fucatis agmine longo
Porticibus uideas, paulumque ſupina fatiges
Colla, reclinato dum perlegis omnia uultu.
Qui uidet hæc uacuis agnoſcens uera figuris
Non uacua fidam ſibi paſcet imagine mentem.
Omnia nanque tenet ſerie pictura fideli
Quæ ſenior ſcripſit per quinque uolumina Moſes.
Quæ geſſit domini ſignatus nomine Ieſus.
Quo duce Iordanis ſuſpenſo gurgite fixis
Fluctibus a facie diuinæ reſtitit artæ.
Vis noua diuiſit flumen, pars amne recurſo
Conſtitit, & fluuij pars in mare lapſa cucurrit:
Deſtituitque uadum, & ualidus qua forte ruebat
Impetus aſtrictas alte cumulauerat undas

Et tremula compage minax pendebat aquæ mons
Despectans transire pedes arente profundo
Et medio pedibus siccis in flumine ferri
Puluerulenta hominum duro uestigia limo.
Iam distinguentem modico Ruth tempora libro
Tempora iudicibus finita & regibus orta
Intentis transcurre oculis, breuis ista uidetur
Historia, at magni signat mysteria belli.
Quod geminæ scindunt sese in diuersa sorores.
Ruth sequitur sanctam quam deserit Orsa parentem.
Perfidiam nurus una, fidem nurus altera monstrat.
Præfert una Deum patriç, patriam altera uitæ
No'nne precor toto manet hæc discordia mundo?
Parte sequente Deum, uel parte ruente per orbem?
Atque utinam pars æqua foret necis atque salutis.
Sed multos uiolata capit, facilique ruina
Labentes prono rapit inreuocabilis error.
Forte requiratur quanam ratione gerendi
Sederit hæc nobis sententia, pingere 87 sanctas
Raro domos uisum est animantibus adsimulatis.
Accipite & paucis tentabo exponere causas.
Quos agat huc sancti Felicis gloria cętus
Obscurum nulli. Sed uerba frequentior his est
Rusticitas non cassa fide, neque docta legendi.
Hæc assueta diu sacris seruire profanis
Ventre Deo, tandem conuertitur aduena Christo
Dum sanctorum opera in Christo miratur aperta.
Cernite quam multi coeant ex omnibus agris:
Quanque pie rudibus decepti mentibus errent.
Longinquas liquere domus, spreuere ruinas:
Non gelidi feruente fide, & nunc ecce frequentes
Per totam & uigiles extendunt gaudia noctem.
Lætitia somnos, tenebras funalibus arcent.
Verum utinam sanis agerent hæc gaudia uotis,
Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis.
Quamlibet hæc ieiuna cohors potiore resultet
Obsequio, castis sanctos quoque uocibus hymnos
Perspuat, & domino cantatam sobria laudem
Immolat. ignoscenda tamen puto talia, paruis
Gaudia quæ ducunt epulis, quia mentibus error
Inrepit rudibus, nec tantæ conscia culpæ
Simplicitas pietate cadit male credula sanctos
Perfusis halante mero gaudere sepulchris.
Ergo probant obiti quod damnauere magistri.
Mensque Petri recipit quod Petri dogma refutat?
Vnus ubique calix domini, & cibus unus, & una
Mensa domusque Dei, diuendant una tabernis,
Sancta A precum domus est ecclesia, cede sacratis

87 *Ex hoc loco habe imaginem usum in ecclesia et antiquum & licitum esse.*

A *Vides q ecclesia domus orationis est?*

Liminibus serpens, non hac male ludus in aula
Debetur, sed pœna tibi, ludibria misces
Supplicijs inimice tuis, idem tibi discors
Tormentis ullulas atque inter pocula cantas
Felicem metuis, Felicem spernis inepte
Ebrius insultans reus oras & miser ipso
Iudice luxurias quo uindice plecteris ardens.
Propterea uisum nobis opus utile totis
Felicis domibus pictura ludere sancta
Si forte attonitas hæc per spectacula mentes
Agrestam caperet fucata coloribus umbra.
Quæ super exprimitur titulis, ut litera monstrat
Quod manus explicuit, dumque omnes picta uicissim
Ostendunt releguntque sibi uel tardius escæ
Sint memores, dum grata oculis ieiunia pascunt.
Atque ita se melior stupefactis inferat usus
Dum fallit pictura famem, sanctasque legenti
Historias castorum operum subrepit honestas
Exemplis inducta pijs, suadetur hianti
Sobrietas, nimij subeunt obliuia uini.
Dumque diem ducunt spatio maiore tuentes
Pocula rarescunt, quia per miracula tractant
Tempora iam paucæ suberunt epulantibus horæ.
Quæ superest his quæ facta & quæ picta uidemus
Materiam orandi pro me tibi suggero, poscens
Rem Felicis agens ut pro me sedulus ores.
Et decet ut quem mente pia comitaris, eundem
Et mentis facie referas, animoque sequaris:
Par in amore Dei, nec me miser ambigo amari
Martyre uel modici dignatus amore catelli.
Cum mihi uita, domus, res gratia, gloria, panis
Sit Felix donante Deo, quo præsule posce
Montibus in sanctis mea fundamenta locari:
Et cęptam peragi in rupto molimine turrem.
De Genesi precor hunc orandi collige sensum,
Ne maneam terrenus Adam, sed uirgine terra
Nascar & exposito ueteri noua former imago.
Educar tellure mea, generisque mei sim
Degenerer, & sponsæ festinem ad mellea terræ
Flumina, Chaldęi seruatus ab igne camini.
Sim facilis tectis quasi Loth fore semper aperta:
Liberer ut Sodomis, neque uertam lumina retro,
Ne salis in lapidem uertar sane cordis egenus.
Hostia uiua Deo tanquam puer offerar Isac
Et mea ligna gerens sequar almum sub cruce patrem
Inueniam puteos, sed ne precor obruat illos
Inuidus, & uiuentis aquæ cęcator Amalech.
Sim profugus mundi tanquam benedictus Iacob

Fratris Edom fugitiuus erat, fossoque sacrandum
Supponam capiti lapidem, Christoque quiescam.
Sit mihi castus amor, sit & horror amoris iniqui:
Carnis ut illecebras uelut inuiolatus Ioseph
Effugiam uinclis exuto corpore liber
Criminis, & spolium mundo carnale relinquam.
Tempus enim longe fieri complexibus, instat
Summa dies, prope iam dominus, iam surgere somno
Tempus, & ad domini pulsum uigilare paratos:
Sit mihi ab Aegypto bonus exitus, ut duce lege
Diuisos penetrans undosi pectoris ęstus
Fluctibus euadam rubris, dominique triumphum
Demerso Pharaone canam, cum supplice uoto
Exultando tremens, & cum formidine gaudens
Ipsius pia dona meos commendo labores.
Adsere Niceta prece quod precor, & simul omnes
Qui simul huc sancta pro relligione coistis
Deuoti domino & gratantes dicite mecum:
Hęc tibi Christe Deus tenui fragilique paratu
Pro nobis facimus, nec enim te summe creator
Facta manu capiunt, toto quem corpore mundus
Non capit, angustum cui cœlum, terraq; punctum est.
Sed 88 sanctis sine fine tuis deuota ferentes
Obsequia, exiguo magnos ueneramur honore;
Sperantes illis exoratoribus, ut tu
In nobis operum ponas perfecta tuorum
Culmina, & extructis habitator mentibus adsis.

88 *Solum Deum adoramus, sanctos autem ut ueros Dei seruos & amicos ueneramur, ut illi pro nobis orantes exaudiantur a Deo.*

NATALIS DECIMVS.

IN ueteri nobis noua res adnascitur actu
Et solita insolito crescunt solennia ritu:
Materiamque simul mihi carminis & simul almi
Natalem geminant Felicis, in ędibus eius
Nata 89 recens opera hęc quę molibus undique celsis
Cernitis emicuisse pari splendentia cultu:
Istic porticibus late circundata longis
Vestibula in cliuo tectis referantur aperto
Et simul astra oculis, ingressibus atria pandunt.
Illic adiunctæ sociantur mœnibus aulę:
Diffusoque situ simul & coeunte potentes
Aemula consertis iungunt uestigia tignis,
Et paribus uarię & speciosę cultibus extant
Marmore, pictura, laquearibus, atque columnis.
Inter quæ & modicis uariatur gratia cellis:
Quas in porticibus qua longius una coactum
Porticus in spatium tractu protenditur uno
Adpositas lateri tria comminus ora recludunt:
Trinaque cancellis currentibus ostia pandunt.
Martyribus mediam 90 pictis pia nomina signant

89 *Ecce & hic tépli cultum, et in reparanda sancti basilica magnas impensas.*

90 *Ecce & sanctorum imagines.*

Quos par in uario redimiuit gloria sexu.
At gemina quæ sunt dextra leuaque patentes
Binis histori[j]s ornat pictura fidelis.
Vnam sanctorum complent sacra gesta uirorum:
Iob uulneribus tentatus, lumine Tobis.
Ast aliam sexus minor obtinet, inclyta Iudith
Qua simul & regina potens depingitur Esther.
Interior uari[j]s ornatibus area ridet
Læta super tectis & aperta luce serenis
Fortibus atque infra niueis redimita columnis,
Cuius in exposito prælucens cantharus extat
Quem cancellato tegit ærea culmine turris.
Cętera dispositis stant uasa sub aëre nudo
Iorticulis grato uarie quibus ordine fixis
Dissidet artis opus, concordat uena metalli.
Vnaque diuerso fluit ore capacius unda.
Basilicis hæc iuncta tribus, patet area cunctis
Diuersosque aditus ex uno pandit ad omnes,
Atque itidem gremio diuersos excipit uno.
Atribus egressus medio spatiosa pauito
Quod tamen ordinibus structis per quenque nitentum
Agmina concharum series densata coacta
Marmore mira oculis aperit spaciantibus arte,
Sed circumiectis in porticipibus spaciari
Copia larga subest, interpositisque columnas
Cancellis fessos incumbere, & inde fluentes
Aspectare locos, pedibusque madentia siccis
Cernere, nec calcare sola, & certamine blando
Mirari placido salientes murmure fontes
Non solum hiberno placitura in tempore, pręsto est
Commoditas quia sic tecti iuuat umbra per ęstum.
Parte alia patet exterior quę cingitur ęque
Area porticibus cultu minor, ęquore maior
Ante sacras ędes longe, spectabile pandit
Vestibulum duplici quę extructis tegmine cellis
Per contextarum coeuntia tigna domorum
Castelli speciem meditatur imagine muri
Concili[j]sque forum late spectabile pandit,
Quale loco signum Felix uenerandus in isto
Ediderit nuper celeri narrabo relatu.
In medio campi contra uenerabilis aulę
Limina de ligno duo texta tigilla manebant
Importuna situ simul & deformia uisu.
Quę decus omne operum perimebant, improba fœdo
Obice, prospectum cęcantia, nanque patentis
Ianua basilicę tuguri breuis interiectu
Obscurata, fores incassum clausa patebat.
Hęc amoliri cupientibus obuia nobis

Verba

Verba dabant tectis qui metabantur in illis:
Iurabantque prius uitam se posse pacisci
Quam cogi migrare locis, temnenda quidem uox
Ista uidebatur, sed erat fateor mihi id ipsum
Inuidiæ, tędebat enim uel uincere rixa.
Interea quadam prima iam nocte quietem
Carpere sopitis cęptantibus, ecce relictis
Prosiliens scintilla focis conflauit in una
Cellarum ipsarum latebra de stramine ígni
Quo forte inciderat subitum ignem, moxque per ipsam
Fusa casam ut uires alimenta per arida cœpit
Ingentem fragili rapuit de fomite flammam,
Et facili lapsu per putria ligna uetusti
Culminis erumpens, magnis incendia torsit
Turbida uerticibus, calidamque per aëra nubem
Miscuit, & nigro subduxit sydera fumo.
Ipsaque terribilem dabat insuper ara fragorem
Materię fragilis crepitu grauiore resultans.
Cunctaque uicanis circum metata colonis
Atque etiam uicis submotos longius agros
Sic uapor adflabat, sic horrida lux feriebat:
Sic prope sic longe sita culmina respergebat
Scintillis late uolitantibus igneus imber,
Vt subito exciti nos planctibus undique mœstis
Et circumfusis immani lumine tectis
Omnia circa nos lucere, ut aperta uidentes
Cuncta putaremus flammis correpta cremari
Ipsaque sanctorum simul igne palatia tanto
Feruere, & a tectis simpl omnibus illa referri
Fulgura quę sparsis etiam longinqua replebant
Ignibus, & multo terrebant igne uapores.
Vt quasi uicinas omnes sibi quisque timerent
Ad sua tecta faces ardentem comminus ęstum
Infectasque trahens diris nidoribus auras
Nos trepidi, ut nostris domibus propiore periclo:
Nil ope de nostra prę sumimus, unde etenim uis
Et manus infirmis foret illam extinguere molem
Sufficiens, cum flamma suis ingentior iret
Fomitibus, paruoque exorta repente tigillo
Culmina cuncta simul perfunderet igne minaci
Currimus ergo fide tantum & prece supplice nixi
Ad uicina 91 mei Felicis limina, & inde 91 *Inuocat Paulinus sanctum Felicem contra ignem.*
Contiguam paribus uotis adcurrimus aulam,
Poscimus impositis subiecti altaribus ora.
Ipse domum remeans modicum, sed grande saluti
De crucis æternę sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenensque manu aduersis procul ingero flammis
Vt clypeum retinens pro pectore, quo tegerem me

Arceremque hostem collato umbone relisum.
Credite, nec donate mihi, sed reddite Christo
Grates, & iustas date laudes omnipotenti.
Nostra salus etenim cruce Christi & nomine constat
Inde fides nobis & in hac cruce nixa periclo
Profuit, & nostram cognouit flamma salutem.
c2 Nec 92 mea uox aut dextra illum sed uis crucis ignem
Vide quãta uirtutis fuerit crux dominica Terruit, inque loco de quo surrexerat ipso
Vt circumseptam pręscripto limite flammam
Sidere, & extingui fremitu moriente coegit:
Et cinere exortam cineri remeare procellam.
Quanta crucis uirtus, ut se natura relinquat
Omnia ligna uorans ligno crucis uritur ignis.
Multa manus crebris tunc illa incendia uasis
Aspergens largis cupiebat uincere limphis:
Sed licet exhaustis pensarent fontibus imbres:
Vt maiore tamen lassis spargentibus, omnem
Vicerat ignis aquam. nos ligno extinximus ignem,
Quanque aqua nõ poterat, uicit breuis hastula flamm
Post ubi discessit metus, optatumque reduxit
Lux operosa diem, processimus acta uidere
Noctis, & extinctę quamuis fumantia late
Securis spectare oculis uestigia flammę:
Et credebamus nos plurima damna domorum
Visuros magni memores terroris & ignis:
Sed cito conspectis decreuit opinio rebus:
Et nihil exustum nisi quod debabat aduri
Cernimus, ex illisque unum flagrasse duobus
Hospitijs, quę nostra manus, nisi flamma tulisset,
Abstulerat, sed & hoc Felicis gratia nobis
Munere consuluit, quod pręueniendo laborem
Vtilius flammis operum compendia nobis
Pręstitit, inde parem incensę quam uicerat illic
Flamma domum, non ut pateretur stare, uel ipsam
Obstantem simili bipatentibus obice ualuis.
Verum ut & hęc illum puniret flamma colonum
Conseruans illi quod mox euerteret ipse.
Nam sua qui sanctis nuper gurgustia dictis
Pętulerat, primum flamma multatus in uno:
Mox aliud propria ipse manu uastare tigillum
Incipit, & celeri peragit sua damna furore.
Dilectasque domos & inanes plangit amores
Qui simul aspiciens incensa & diruta tecti
Dissimiles simili miratur in aggere labes
Ruderis & cineris iuncti bicolore ruina.
Hunc nobis sine lite uidens cessisse triumphum
Se tantum miser accusat, quem gratia nulla
Manserit obsequij, & maneat confusio poenę.

Nunc quia ab immoto patuerunt obice frontes
Eloquio simul atque animo spatiemur in ipsis
Gaudentes spatijs, sanctasque feramur in aulas:
Miremurque sacra ueterum monumenta figuras:
Et tribus in spatijs duo testamenta legamus:
Hanc quoque cernentes rationem lumine recto:
Quod noua in antiquis tectis, antiqua nouis lex
Pingitur, est etenim pariter decus utile nobis
In ueteri nouitas, atque in nouitate uetustas.
Vt simul & noua uita sit & prudentia cauta.
Vt grauitate senes & simplicitate pusilli.
Temperiem mentis gemina ex ętate trahamus:
Iungentes nostris diuersum moribus ęuum.
Est etiam interiore sinu maioris in aulæ
Insita cella procul quasi filia culminis eius
Stellato speciosa tholo, trinoque recessu
Dispositis sinuata locis medio pietatis
Fonte nitet, mireque simul nouat atque nouatur.
Nanque hodie bis eam geminata nouatio comit,
Dum gemina antistes gerit illic munera Christi
In geminos adytum uenerabile dedicat usus
Castifico socians pia sacramenta lauacro.
Sic pariter templum nouat hostia, gratia fontem.
Fonsque nouus renouans hominem quod suscipit & dat
Munus, siue magis quod desinit esse per usum
Tradere diuino mortalibus incipit usu.
Dum finit esse nouus, sed tali munere semper
Vtendus nunquam ueteres renouare facesset.
Hoc domini donum, hanc speciem, quā munere Christi
Idem homo fit nouus, & uetus interit, ecce refectis
Cernite culminibus gemina Felicis in aula
Quę fuerant uetera, & noua nunc extare uidentur.
Nam steterant uasto deformibus agmine pilis:
Nunc meliore datis eadem uice fulta columnis
Et spatij cepere & luminis incrementa:
Depositoque situm reducem sumpsere iuuentam.
Nanque & in his duplex spectandi gratia fulget:
Qua renouata nouis æquali lumine certant
Culmina culminibus, tectorum dissidet ętas
Concordat species, ueterum manus atque recentum
Conuenit, in facie simili decor unus utrunque
Ornat opus, coeunt olim fundata nouellis.
Nec discrimen adest oculis, nitet una uetustas
Annosis rudibusque locis, niger additur horror.
Et senibus tectis iuuenem pictura nitorem
Reddidit infuso uariorum flore colorum.
Hinc operum tempus confunditur, & nitet extra
Parietibus nouitas, latet intus operta uetustas:

Fronte iuuentutis tegitur fucata senectus:
In pueram faciem ueterata refloruit ętas.
Suntque simul uetera & noua, nec noua nec uetera ęque
Non eadem simulatque eadem, quia forma futuri.
Pręsentisque boni est. nanque & nunc utile nobis
Deserto ueteris uitę squalore, nouari
Mente pia, Christumque sequi regique parari.
Tum quoque quum dabitur redeunte resurgere uita
Ille resurgentum potior numerabitur ordo:
Qui super illustri carnem perfusus amictu
Seruilem domini mutauit imagine formam:
Conformemque Deo conregnaturus honorem
Accipiet, Christo similis sed munere Christi.
Hęc eadem species ueterem deponere formam
Et gestare nouam monet, & retro acta abolere:
Inque futura Dei conuersam incendere mentem:
Congrua pręteritis obliuia ducere curis:
Cœlestumque animo regnorum induere curam:
Rebus & humanis & amoribus istius ęui
Mente prius quam morte mori, neque corporis ante
Nexibus absolui quam criminis. ergo nouemus
Sensibus, & luteos terrestris imaginis actus
Discutere a nostro properemus corpore longe
Vestibus excussis, puros, & corde recussi
Corporis atque animę nitidi reddamus amictus.
Nec modo commissum peccati, sed meditatum
Sicut morbiferam de labe cadaueris auram
Naribus obstructis tristem fugiamus odorem.
Vt faciem colubri Solomon peccata timeri
Horrerique monet, dicens armata Leonis
Dentibus, & uere, quoniam uelut ore ferino
Sęua uorant animam, quam uicerit ęgra uoluptas
Corporis, enectamque suę draco duxerit escę
Qui uorat Aethiopum populos, non sole perustos
Sed uitijs nigros & crimine nocti colores.
Tales Aethiopas serpens edit, in quibus escam
Quam capere est damnatus habet, quia peccatorem
Serpentisque cibum Deus uno nomine terram
Dixit, & inde uorans peccata dracone uoratur.
Tempus adest mutare uias, exsurgere somno
Et tandem uigilare Deo, dormire uicissim
Actibus his, quibus inuigilat mens mortua Christo.
Si nobis doctrina Dei de lumine uerbi
Non aperit sensum, saltem capiamus ab ipsis
Aedibus exempla, & lapides & ligna magistri
Sint stolidis, ut quale manu confecimus, istis
Tale fide faciamus opus, licet absit ab uno
Mentis opus manumque labor, sed ab impare causa

Par operis trahitur ratio, ecce uidete, probabo
Dissimiles simili specie concurrere formas.
Qua noua tecta sedent multi meminere locorum.
Nam breue tempus id est ex quo sunt omnia cępta
Quæ modo facta manent, annis sudata duobus
Tertius explicuit prece sanctorum atque ope Christi.
Pars spatij breuis hortus erat, pars ruderis agger:
Quem collata manus, populo curante, remouit:
Et uiles holerum cum sentibus eruit herbas:
Vt nitido purgata patesceret area dorso,
Quæ modo marmoreis ornato iungere saxis
Late strata nitet, cultus oblita priores.
Quam bene mutauit speciem post stercoris usum
Marmoris ornatum? parias post uilia conchas?
Brassida fert & splendet aquis, quæ sorde nitebat.
Quonam igitur nunc ista modo mihi fabrica formam
Præbebit, quæ me colere, ædificare, nouare,
Sensibus & Christo metandum condere possim?
Prompta quidem ratio est, quæ sit mea terra, quod in me
Rudus, & unde meo spinæ nascuntur in agro.
Terra cor est, culpæ praui sunt rudera cordis.
Luxus iners, impurus amor, maculosa libido.
Rudera sunt animæ, sic corporis anxia cura,
Liuor edax, & auara fames, grauis ira, leuis spes,
Prodigaque ambitio proprij, sitiens alieni:
Spinæ sunt animo, quia semper inanibus angunt
Ancipites animas stimulis, quas iugiter urit
Defectus miseri metus, & miser ardor habendi.
Atque ita & inter opes inopes quasi Tantalus ille
Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere uident.
Nam partis uti metuunt, seruata relinquunt,
Dumque alimenta parant uiuendi tempora perdunt
Has igitur spinas, hæc rudera, mentibus hirtis
Egerere est opus, & primum hanc euellere fibris
Cunctorum stirpem scelerum, quia pullulat arbor
Infelix, domini radicitus illa securi
Icta cadit, nostris ut nunquam germinet aruis.
Hæc si præciso de nobis fomite radix
Aruerit, cadet omne nephas, uitium omne peribit.
Matricisque suæ causam mala cuncta sequentur
Et moriente sua simul arbore, pomma peribunt.
Tunc bene purgato domus, ædificabitur horto:
Et firmo fundata solo bene surget in altum
Fabrica diuini moliminis, ipse columnas
Eriget in nobis Christus, ueteresque resoluet.
Obstructæ pilas animæ, spatiumque sibi Rex
Sensibus efficiet nostris, ut inambulet illis
Tanquam in porticibus Solomnis, quæque solebat

Ore pio medicos sapientia ducere gressus:
Corpora tangendo sanans, & corda docendo.
Non igitur simus ueteres inter noua tecta:
Vt qui corda habitat Christus, noua corda reuisent
Prior enim scissura nouo ueterique coactus
Redditur, & noua uina nouos bene dantur in utres.
Vita prior pereat, pereat ne uita futura.
Sponte relinquamus mundum non sponte cauendum
Sponte nisi fugimus, moriamur ne moriamur.
Lætalem uitam uitali morte tegamus.
Terrena intereat, subeat cœlestis imago.
Et Christo uertatur Adam, mutemur & istic
Vt mutemur ibi qui nunc permanserit in se
Idem & in æterno non immutabitur a se.

PRO CONFIRMATIONE EORVM QVÆ a diuo Paulino de sancto Felice scripta sunt, ponuntur hæc quæ a diuo Augustino sequentibus uerbis narrantur.

Ex epistola D. Augustini 137. post principium Tom. 1. Ad clerum et populum Hipponensem.

PRoinde charissimi in isto scandalo quod de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non uobis dico ut non doleatis. Qui enim ista non dolent, nõ est in eis charitas Christi, qui autem etiam de talibus gaudent abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid quod dignum damnatione iudicaretur, sed quia duo de domo nostra talem habent causam, ut unus eorum sine dubio perditus habeat, & sit alterius fama apud quosdam mala, apud quosdam dubia, etiam si non sit maculata conscientia. Dolete ista, quoniam dolenda sunt. Non tamen sic ut eo dolore uestra charitas a bene uiuendo refrigescat, sed potius ad dominum deprecandum inardescat, ut si innocens est presbyter noster, quod magis credo, quia cũ sensisset alterius motum impudicum, & immundum nec cõsentire uoluit nec tacere, cito eum sua diuina sententia manifestatum ministerio proprio repræsentet. Si autem male sibi conscius, quod suspicari non audeo, uoluit alterius existimationem lædere, cum eius pudicitiam contaminare non posset, sicut dicit ipse cum quo habet causam, non eum permittent suam occultare nequitiam, ut quod homines inuenire non possunt, de quolibet eorum diuino iudicio propaletur.

Cum enim ista me causa diu cruciasset, nec inuenirem quomodo unus è duobus conuinceretur, quamuis magis presbytero credidissem, cogitaueram primo sic ambos Deo relinquere, donec in uno eorum qui mihi suspectus erat, aliquid existeret, unde nõ sine iusta & manifesta causa de nostro habitaculo proijceretur. Sed cum promoueri in clericatu, siue illic per me, siue alibi per literas meas uehementissime conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere, aut per cõmendationem meam alicui fratri meo eum subintroducere, turbulentius agere cœpit, ut si ipse in clericatu non promoueretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse pmitteretur.

In qua eius prouocatione cum uiderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis & ad suspitionem propensis de suæ uitæ dubitatione scandalum fieri, paratumq; esse honoris sui apud homines damnum perpeti potius, quam in ea contentione, in qua non posset ignorantibus & dubitantibus uel ad male suspicandum procliuioribus suam demonstrare cõscientiam, usq; ad ecclesiæ perturbationem inaniter progredi, elegi aliquid mediũ, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se 93 peregrinaturos, ubi terribiliora opera Dei non sanam cuiusque conscientiam multo facilius aperirent, & ad confessionem uel pœna uel timore compellerẽt.

93 *Ecce quomodo peregrinationes ad loca sancta antiquis patribus fuerunt in usu.*

Vbiq; quidem Deus est, & nullo continetur uel includitur loco qui cõdidit omnia, & cum a ueris adoratoribus in spiritu & ueritate oportet adorare ut in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet & coronet. Veruntamen ad ista quæ hominibus uisibiliter nota sunt, quis 94 potest eius consilium perscrutari, quare in aliĳs locis hæc miracula fiant, in aliĳs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quo uolui ut pergerent, quia inde nobis facilius, fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam sanctorũ, ubi mirabiliter & terribiliter 95 dæmones confitentur, furem quendam qui ad eum locum uenerat ut falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Aphrica sanctorum martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit, Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem spirituum, ita nec in omnibus memoriĳs sanctorum ista fieri uoluit ille, qui diuidit propria unicuique pro ut uult.

94 *Et si Deus sic ubiq;, ex eius tamen sapiẽtissimo consilio quod perscrutari nõ possumus, quædam miracula facit in aliquo loco & apud aliquem sanctum, quæ alibi non facit.*

95 *Considera mirã sanctorũ uirtutẽ, quã et Dæmones fateri cõpelluntur, & tamen nostri hæretici acceptare recusant.*

ITEM DE EODEM SANCTO FELICE per D. Augustinũ, & de Ioanne monacho propheta.

In libro de cũra pro mortuis agẽda. c. 16.

Hinc & illa soluitur quæstio, quonam modo martyres ipsis beneficĳs quæ dantur orantibus, indicãt se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui quid agant uiui. Non 96 enim solis beneficiorum effectibus, uerum etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, cuius inquilinatum pie diligis, cum a Barbaris Nola, oppugnaretur, audiuimus, non in certis rumoribus, sed testibus certis. Verum ista diuinitus exhibentur, longe aliter quam sese habet usitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus. Non enim quia in uinũ aqua, cum uoluit dominus repente conuersa est, ideo non debemus, quid aqua ualeat in elementorum ordine proprio, ab istius diuini operis raritate uel potius singularitate discernere. Nec quoniam Lazarus resurrexit, ideo mortuus omnis quando uult surgit, aut eo modo ex animis a uiuente, quomodo a uigilante dormiens excitatur.

96 *Non solum beneficĳs quæ præstant sancti orantibus, sed apparitionibus quoq; indicant se scire quæ circa nos agantur, & rebus humanis interesse.*

Aliĳ itaque sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa uirtutum, alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt quamuis & naturæ Deus assit ut sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideo putandum est uiuorum rebus quoslibet itéresse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis uel adiuuandis martyres assunt, sed ideo potius intelli-

97 *Per diuinam potentiam, non per naturã propriam, Martyres uiuorum rebus intersunt.*

gendum est, 97 quod per diuinam potentiam martyres uiuorum rebus intersunt, quoniam defuncti per naturam propriam uiuorum rebus interesse non possunt.

98 *Quomodo sancti martyres opitulentur his qui ad se pro beneficijs recurrunt, pulcherrima quæstio.*

Quanquam ista quæstio uires intelligentiæ meæ uincat, quemadmodum 98 opitulentur martyres ijs quos per eos certum est adiuuari, utrum ipsi per seipsos assint uno tempore tam diuersis locis, & tanta interesse longinquitate discretis, siue ubi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias ubicunque adesse sentiuntur, an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus utique non præsentamur, nec ubi sint, uel quid agant scimus, Deus omnipotens qui est ubique præsens, nec concretus nobis, nec remotus a nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica ministeria usquequaq; diffusa, prębeat hominibus ista solatia, quibus in huius uitæ miseria iudicat esse prębenda: & suorum merita 99 martyrum ubi

99 *Merita suorũ martyrum cõmẽdat Deus.*

100 *Cur Deus maxime ubi sũt memoriæ martyrũ, præbere soleat hominibus petita suffragia.*

uult, quando uult, quomodo uult, maximeq; 100 per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ędificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet.

Res hæc altior est quàm ut a me possit attingi, & abstrusior quàm ut a me ualeat perscrutari; & ideo quid horum duorum sit. an uero fortassis utrunque sit, ut aliquando ista fiant per ipsam præsentiam martyrum, aliquando per angelos suscipientes personam martyrum, definire non audeo, mallem a scientibus ista perquirere. Neque enim nemo est qui hæc sciat, non qui sibi scire uideatur & nesciat, dona enim Dei sunt, his alia, & illis alia largientis, secundum Apostolum, qui dicit. unicuique datur manifestationem spiritus ad utilitatem. Alij quidem (inquit) datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri autem fides in eodem spiritu, alteri gratia sanitatum in uno spiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Omnia autem hæc operatur unus atq; idem spiritus, diuidens propria unicuiq; pro ut uult. Horum omnium spiritualium donorum, quæ commemorauit Apostolus, cuicunque data est diiudicatio spirituum, ipse scit ista sicut scienda sunt.

Talem fuisse credendum est illum Ioannem monachum, quem de belli ciuilis euentu maior Theodosius consuluit Imperator; habebat quippe etiam prophetiam. Neq;.n. singulos singula munerum istorum, sed etiam plura unum habere posse non ambigo. Ioannes ergo iste cuidam mulieri religiosissimæ impatienter eum uidere cupienti, atque ut hoc impetraret per maritum suum uehementer instanti, cum ille nollet, quoniam id nunquam permiserat fœminis, Vade, (inquit, dic uxori tuæ uidebit me nocte proxima, sed in somnis. Et factum est. Monuitq; illam quicquid fidelem coniugatam moneri oportebat. Quæ cum euigilasset, talem se uidisse hominem Dei uiro suo, qualem ille eum nouerat, & quid ab illo audierit, indicauit. Qui hoc ab eis comperit, retulit mihi uir grauis, & nobilis, & dignissimus, credidi.

Sed si illum sanctum monachum ipse uidissem, quia, sicut fertur, patientissime interrogabaẽ, & sapientissime respõdebat, quæsissem ab eo quod

istam

istam pertinet quæstionem, utrum ipse ad illam fœminam uenisset in somnis, idest, spiritus eius in effigie corporis sui, sicut nosipsos in effigie corporis nostri somniamus; an ipso aliud agente, uel si dormiebat aliud somniãte, siue per angelum, siue quocunque alio modo in mulieris somnio talis facta sit uisio, atque id futurum, ut ipse promitteret prophetię spiritu reuelante præsciuerit. Si enim ipse interfuit somnianti, mirabili gratia utiq; id potuit, non natura, & Dei munere, non ppria facultate. Si autem ipso aliud agente, siue dormiente, & uisis alijs occupato, cum mulier uidit in somnis, profecto tale aliquid factum est, quale illud est quod in Actibus Apostolorum legimus, ubi dominus Iesus loquitur Ananiæ de Saulo, et indicat ei qđ Saulus uidit ad se uenientem Ananiam, cũ hoc Ananias ipse nesciret.

Quodlibet horum mihi responderet ille homo Dei, & de martyribus ab illo pergerem quærere, uerum 101 ipsi assint in somnis, uel quocunq; alio modo uidentibus eos in qua figura uoluerint, & maxime quando ab eis se torqueri 102 dæmones in hominibus confitentur, & rogant eos ut parcant sibi; an ista fiant Dei nutu per angelicas potestates, in honorem commendationemq; sanctorum, ad utilitatem hominum illis in summa quiete positis, & alia longe meliora uisa uocãtibus seorsum a nobis, orantibusq; pro nobis. 103 Nam & Mediolani apud sanctum Protasium & Geruasium martyres, expresso nomine, sicut defunctorum quos eodem modo commorabant, adhuc uiuum dæmones Episcopum confitebãtur Ambrosium, atque ut sibi parceret obsecrabant, illo aliud agẽte, atq; hoc cum ageretur omnino nesciente. An forte aliquando per ipsam præsentiam martyrum fiant ista, aliquando per angelorum, ut utrum possint, uel quibus signis possint a nobis duo ista discerni, an ea sentire ac iudicare nõ ualeat, nisi qui habeat illud donum per Dei spiritum diuidentem propria unicuique pro ut uult.

101 Sancti quõ appareãt in somnis, uel quocunque alio modo uidentibus eos in qua figura uoluerint.

102 Dæmones in hominibus confitentur se torqueri a sanctis, & rogant eos ut parcant sibi.

103 Sancti orant pro nobis existentes in summa quiete.

Dissereret mihi, ut arbitror hæc omnia sicut uellem, ipse Ioãnes; ut aut eo docente discerem, & ea quæ audirem, uera & certa esse cognoscerem, aut ego crederem quæ nescirem, illo docente quę sciret. Quod si mihi forsitan de sancta scriptura responderet, ac diceret: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita semper, id etiam gratanter acciperem, non enim paruus est fructus, si aliqua obscura & incerta quæ comprehendere non ualemus, clarum saltem certumq; sit nobis non esse quærenda, & quod unusquisque uult discere, putans prodesse si sciat, discat non obesse si nesciat.

VITA SANCTORVM MARTYRVM EPHIPODIJ & Alexandri per D. Eusebium Emisenum scripta.

Habetur in opere homiliarum eius ad populum fol. 116.

MAgnum quidem est publicis atque communibus dare uota solennitatibus, sed excellentior quædam festiuitas iudicanda est alumnis exultare uirtutibus. Et ideo indigenarũ martyrum cultus & honor specialium patronorum, sicut peculiare dat gaudium, ita proprium requirit affectum. Etenim si peregrinas palmas, extraneasq; uictorias, & coronas, ac transmarinos triumphos tanta nos oportet sedulitate uenerari, ut quod alienum est locis, nostrum faciamus officijs; & illud quod non includitur sepulchris, sit commune suffragijs quanto nos impensius

conuenit in eorum celebritate feruere studio excubare famulatu, quibus multiplicem debet religio deuotionem, ecclesia honorem, patria charitatem? Vt sicut eorum per unius parentis gremium iure nascēdi cognati sumus, ita nobis erga eos pietatis & gratiæ priuilegium uindicemus, atque ad eos 1 fidei deuotione prius accedamus; ut quorum esse ciues gratulamur in terris, cum his municipatum habere mereamur 2 in cœlis.

Duplicia itaque Ephipodij & Alexandri Teophæa ecclesiæ nostræ fides interiecta bidui uel tridui distinctione concelebrat, non aduentitijs festa reliquijs, sed intemeratis patrij sinus festa monumentis. Plurimæ autē populorum 3 ecclesiæ etiam illa sanctificatione contentæ sunt, quam de angelicis membris sacri amictus, uel duri catenarum nexus contingendo rapuerint; ut quod fuit instrumentum pœnæ, sit gloriæ testimoniū, & dolorum materia transeat ad insigne meritorum. Nos uero beatorum illustre munus totum, atque integrum possidemus; & quod uniuerso mūdo possit sufficere, intra gremium ciuitatis huius specialiter conclusum tenemus, & geminas palmas triumphi æmulas apostolici urbi attollimus, atque habētes & nos Petrum Paulumq́; nostrum, binos suffragatores, cum sublimi illa sede, certamus.

Et quidem beati martyres, quorum preciosus 4 puluis per diuersas usquequaque regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quocunq; loci cultū de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt: & quanto celebratū fuerit fide ditiori, tanto erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absque dubio multò eis gratius, multò iocundius est, si eos 5 ibi potissimum feruor excolat pietatis, ubi super eos furor incubuit passionis. Si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, ubi in Dei sacrificium procubuerunt. Si illic eis uota 6 fundat prædicanda posteritas, ubi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas. Si denique eos ille christiani nominis inimicus ubi credidit interemptos, illic uideat consecrator. Dulcius (inquam) eis probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebrat benedictio, ubi super eos tribulationum defæuit magnitudo: Si inde inuocētur ad suffragium, unde primo resurrectionis signo euocabunt ad p̄mium.

Quæ cum ita sint, charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, nō nobis aliqua de longinquo sunt expectanda documenta, paternis instruimur magisterijs, ac domesticis admonemur exemplis. Num nobis ad cor nostrum clamat cognati uiua uox sanguinis? Discite, inq̄t, ex nobis fidem quærendo acquirere, uiuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite p̄pter uitam magis iustitiam amare, quàm uitam, fidemq́;, & timorem Dei quem nos in media belli tribulatione seruauimus, obseruate, ne uos in pace, uel pacis securitate perdatis. Cauete ne anchoram spei ac religionis, quam nos custodiuimus in fluctu, uos amittatis in portu. Cauete ne uitam bonam si quando afflictionibus subditam uideritis, miseram iudicetis. Cauete ne in arena mundi, in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquam fœlicitatem expectandam putetis: Beatitudo parari hic potest, non pōt acqri.

Non hic quæras, quod hic nullus sanctorū consummatus, uel consummato labore nullus confessor obtinuit, nō hic quęras, quod hic nec Christus inuenit. Si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent. Si examinatio nō præcederet, tribulationis periret occasio. Hi ergo sunt,

1 *Docet accedere prius ad sanctos patrios.*

2 *Vide quō uelit nos mereri municipatum in cœlis cum sanctis. Quid dicis hoc in loco tu qui negas fideles Dei mandata rite seruantes, mereri apud illum uitā æternam?*

3 *Nescio an istæ plurimæ ecclesiæ quæ contactu rerum sanctorū martyrum sanctificātur, sint inuisibiles, ut uolūt moderni dogmatistæ, iudica tu sapiens lector.*

4 *Preciosus puluis beatorum martyrum. Vides qđ non appellat cinerem emortuū alijsue huiusce farinæ indignis nomenclaturis?*

5 *Ecce ubi potissimum sancti excoli debeāt ac uenerari.*

6 *Vides sanctos exorādos, & uota illis fundenda? quicquid oblatrerēt ecclesiæ hostes*

dilectissimi fratres, qui transierunt per magnas tribulationes, qui lauerunt stolas suas; & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Hi sunt cõmilitones illorum, qui secdm Aplm lapidati sunt, secti sunt, & tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, egentes, angustiati, afflicti. quibus dignus non erat mundus. Sed inter hæc fortasse charissimi, quando boni & sancti tanta hic mala patiuntur, aliquis intra se cogitet, & dicat: certum est rerum dominum non respicere quę nostra sunt, negligere humana, non curare terrena. O' quicunque ille es, quomodo respicis sanctorum labores, cur non respicis remunerationes? Ecce per totum mundũ in sanctis apostolis atque martyribus felicitati aduersitas uiam fecit, saluti perditio militauit, & ostium dum uita claudit, gloriæ patefecit, & in Deum fiduciam collocantibus, dum terram inuidet, cœlum parauit. Hoc ergo in exemplum patientię humano generi prouidentia diuina proposuit.

Quæ cum ita sint, falsò miser putatur, qui in uirtute non læditur. Nemo ergo in Christiano ac fideli paupertatem & afflictionem laboris, & iniustitias tribulationis, infelicitatem ac miseriam uocet. Et hæc quando bonis accidunt, non incommoda ærumnarum, sed exercitia esse nouerimus uirtutum. Quando cultor Dei aduersis laborare permittitur, non deseritur, sed probatur, & ideo dicit sermo diuinus: Beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

In hoc itaque mundo præualente malitia, iniquitate dominante, pauper affligitur, diues multiplicatur: an tu hunc potentem uocas, qui in mortem suam fortis est, cui præsentium fallax umbra prouentuum, æternorum congregat causas malorum? Quis beatam dixerit ualidam in iugulum suum dexteram? Quis probabiliter laudat uelocem ad ardua pręcipitia festinantem? Quis eius miretur assensum, quem de summo prospicit esse casurum? Perinde est, si aliquem miraris impia & iniqua per opes, & diuitias operantem, ac si quempiam uideas inaurato atque gemmato sibi poculo uenena miscentem; an tu illum Felicem uocas, qui infidelis, obscœnus, cupidus, & cruentus, pro eo quòd uias dñi aspernatur, per suas ire permittitur, dexteræ angustijs offensus, & sinistra latitudine delectatus, flagitijs inuoluitur, sceleribus inficitur, spolijs contaminatur, & inter hæc se beatissimum putat: ex hoc quoque infelicior, quod se non intelligit infelicem. Quid his faciat medicina cœlestium mandatorum, quę nõ sanat nisi uolentes? Pigri itaque ad curam salutis, alacres ad militiã mortis & captiuitatis, ut dictum est, exultant in rebus pessimis, & de sui perditione lætantur; similes illis, qui forte sumentes exitiabiles herbarũ succos, cum risu perire dicuntur.

Sed inter hæc aliquis secum cogitat, & dicit: Deus potentię, Deus habitans in arce iustitia, aut peccata si non damnat, ignorat, aut fauet peccatis, si damnare dissimulat. Primum scire illum uniuersa nõ dubium est, qui intrat & implet & excedit uniuersa, cuius oculis exposita et nuda sũt omnia, de quo dicitur: Quoniam multa sapientia Dei, & fortis potentia, uidens omnes sine intermissione. Scire itaque illum omnia, & proximum esse non dubium est, qui te orantem in cubiculum cõscientię pręcepit intrare; qui audit in cogitatione, & audit in corde, damnare uerò illum delicta ac scelera euidenter prophetarum monita, apostolorum magiste-

ria, euangelistarum testantur oracula. Inter hæc dum proponit triste supplicium, dum ignem minatur æternum, hic dat sententiam, sed illic reseruat ad pœnam. Hic uibrat gladium, illuc importabit exitium.

Cur, inquit, non statim peccantem reum punit? Quis hunc ferre possit mentis errorem? De patientia Dei queritur, qui indulgentiam non meretur: Non est iustitia perfecta damnatis, nisi clemantia præcederet arguentis, Deus nobis per omnem seriem scripturarũ patientiam benignus insinuat: & quod dominus prædicat in seruo, quomodo seruus reprehédit in domino? Nonne uidemus interdum etiam humanarum legum administratores, non minus moderatione quàm districtione prędicandos, multis præiudicijs edictisq; repetitis, disposita præuenire iudicia? Iam in culpa conuincitur, & adhuc ira differtur. Sic prętendũt in seueritate motum, ut non negligant in dissimulatione consilium. Ita & dominus noster hæc quæ gerantur in terris, non negligenter ignorat, sed patienter expectat. Opera & uoluntates hominum explorat ante, sic iudicat, pensat in conuersatione uel conuersione meritum, temperat in dilatione iudiciũ. sensim ordinat humanas per moras temporum, dispẽsator æternitatum. Hic minatur ictum, illic completurus interitum. Quod si Deus humana nesciret, quis beatis martyribus instanti administratione belli esset adiutor? aut quomodo in conspectu Dei sanctorum preciosa mors esset? Aut unde salus iustorum a domino, nisi protectionem in tempore tribulationis acciperent? Quæ omnia pro religione atque iustitia fidei bella prœliãtibus, præsentiam domini expectantis & protegentis ostendit.

Vnde nos quoque auxiliatorem filium ac martyrum protectorem fiducialiter exoremus, ut nostras quoque manus ad certamen spiritale corroboret contra hostem illum, qui si horrescitur, repellendus est; Si nescitur, ingressurus est. Multum autem roboris amittit, si manifestus sit cõscientijs, qui solis uincit insidijs. Dimicauerunt 7 patres nostri contra asperimos dolores, nos e contrario dimicemus contra mollissimas uoluptates: uicerunt illi tormenta flammarũ, nos uincamus ignea tela uitiorum. Illi calcato diabolo retulerunt spolia de morte, nos caueamus ne Christum opoliemus in paupere. Illi per uirtutem fidei expensi sunt in hostiam fides, nos obseruemus ne quis nostrũ spolietur per uulnus peccati, uictima efficiatur inimici. Illi mortui sunt in pœna exterioribus in mẽbris, & nos habemus quod occidamus in nobis. Ac sic illustrium bellatorum pugnas, priuata compassionibus nostris congressione meditemur. Nam quia esse nouimus sine persecutore bellum, potest dare Deus, & sine cruore martyrium.

7 *O qui soli fidei innitentis, acc p: ad quæ p ter te adhortatur eã sanctus pater.*

Hæc uita licet fuerit posita in primo nostro Tomo, nihilominus quia satis mutila & trũcata erat, et postea ad manus nostras deuenit antiquus codex in quo per extensum ut hic iacet, erat eã descripta, ideo et hic ponere operæpretium uisum extitit.

VITA SANCTORVM MARTYRVM CANtianorum edita a sancto Ambrosio Mediolanense epõ.

SEruus Christi Ambrosius Episcopus, Christum uerum Deum colentibus fratribus per omnẽ Italiam, in Domino omnẽ salutem. Omnia, quæ a sanctis Dei gesta sunt, uel gerũtur, si quis uoluerit studiose perquirere, & sibi, & plurimis ædificationis exhibet fructum, sicut arbor fructifera non sine causa probatur occupare terram, dum uiuit, cum & ipsa suis pomis ornatur, & omnis qui ex ea fructum perceperit, saginatur.

Be ie

Bene igitur & iucunde tres martyres uno penè uocabulo nuncupantur nec mirum si similes sint nomine, qui similes sunt passione; si una est apud homines appellatio, quibus apud Deum est una uocatio. Vniter enim uocati sunt a domino, non interposito tempore aliter & aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentina † quadam a Christo affectione concessum est, ut congruerent meritis qui uocabulis concordabant. † Parentiali.

Audientes itaque Dulcisius præses, & Sisinnius comes sanctos Dei aduenisse, conueniri eos ab apparitoribus præceperunt, ut dijs thura ponerent. Tunc beatissimi martyres aspicientes in cœlum, & respondentes dixerunt: Nos dæmonijs non sanctificamus, quia scriptum est, Omnes dij gentium dæmonia; Dominus autem noster cœlos fecit. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ite, renunciate inique Præsidi uestro, nos pro Christi nomine paratos esse mortis subire sententiam, quàm ab eius recedere sanctis mandatis, quando ab ipsis cunabulis dominum Iesum Christum confitemur. At illi regressi Præsidi, & Comiti, omnia quæ gesta fuerant, retulerunt.

Tunc Dulcisius Pręses unà cum Sisinnio comite ualde cõmoti, talẽ dederunt impijssimis Diocletiano & Maximiano suggestionem, dicentes: pijssimi Imperatores, subuenite Romanis legibus, pro qbus uictrix dextera uestra hostium ceruices inclinat; & dijs omnipotẽtibus, qui a christianis contemnũtur, præbete iuuamina. Aduenerunt enim huc tres germani ex urbe Roma uno animo fortiter reluctantes, & nescio quem Christum confitentes, & contemnentes decreta pietatis uestræ. Vnde quid prouiderit clementia uestra, scriptis uestris decernite.

His auditis iniquissimi Imperatores Diocletianus, & Maximianus, uehementius sunt cõmoti, & hanc dederunt auctoritatẽ, ut si sacrificare noluissent capitali plecterentur sententia. Cumque huiuscemodi definitio ad beatissimos martyres peruenisset, accenso uehiculo unà cum Protho suo doctore, ex urbe Aquilegiensi egressi sunt, diuinam scripturam habentes, quæ dictat: Cum persequentur uos in ciuitatem istam, fugite in aliam.

Nunciatum est interea scelestis iudicibus sanctos Dei fugam petijsse. Tunc Sisinnius comes, & Dulcisius præses unà cũ spiculatoribus ex pręcepto iniquorum Diocletiani & Maximiani subsequuntur. Beatissimi uerò Christi martyres, ascenso uehiculo, iunctis mulabus, cum secedere uoluissent, & non longe ab urbis mœnibus iter agerent, & unum animal de subiunctis subito corruisset in locum qui appellatur, Ad aquas gradatas, illic a persecutoribus comprehensi, tenti sunt ad pœnam. Quod factum quàm gloriosum sit, & a diuinitate dispositum debemus aduertere. Semper enim Deus quos eligit, quasi uictores, subuectione sublimi in aulam regni cœlestis inducit. Nam sicut Helias curru † placido ascendit ad cœlũ, ita & isti uehiculo admoto, ad martyrium peruenerunt: & quadriga sicut illum euexit ad requiem, ita & hos portauit ad gloriam. Et quãuis illa ignea quadriga fuerit, hęc tamen inferior non est habẽda, quia illa unũ gestauit prophetam, hæc tres martyres sustentauit. † Applicito.

Sed dicit aliquis, gloriosius gestauit ignea quadriga, quã terrena. Nec hoc planè defuit sanctis uiris. Nam sicut Heliam ignea quadriga portauit, ita & hos martyres ignea fides iam ferebat: Ferebat, inquam, illos

Christus,qui lumen est,& ignis est,de quo scriptum est: Deus noster ignis consumens est. Ergo cum beatos,de quibus loquimur,persecutores urgerent,uehiculum cõscenderunt. Qua causa? ut fugerent? Absit. Non ut fugerent, sed ut citius ad martyrium peruenirent: Non ut latitarent, sed ut christianos se cunctis transeuntibus manifestius approbarent. Cæterum occultius inter plures in ciuitate latere potuerant,tutiusq; per diuersa singuli fugæ præsidium cõmendare. Sed hoc egerunt,ut altius populi corda, dum diffugiũt, Christi amore flammarent;ut uir,qui congregatione habita,stratis uehiculis apparatu disposito peraggerem publicum egreditur, non fugere dicendus est, sed proficisci. sancti enim uiri hoc facto,uelut in triumphali curru positi contestabantur dicentes: Ecce persecutores, ecce proficiscimur; quid residetis? Quid moramini subsequi nostra uestigia? Nolumus enim uideri inuiti duci ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

Tunc Sisinnius comes,& Dulcisius præses hæc audientes,iusserũt beatos martyres comprehendi; qui iudices iniquitatis hortabantur eos,ut Ioui thura offerrent. Beatissimi uerò Dei famuli execrantes dixerunt,se nunquam dæmonijs immolaturos,sed omnipotenti Domino,qui fecit cœlũ, & terram,mare, & omnia quæ in eis sunt. Nam idola,siue qui ea colunt, cum eisdem ibunt in ignem perpetuum. Tunc impijssimi Sisinnius comes, & Dulcisius præses hoc audito,ualde irati sunt,& iusserũt spiculatoribus, ut si Ioui thura non offerrent, capite plecterentur. Beatissimi uerò Christi martyres Cantius,Cantianus,& Cantianilla unà cum Protho pædagogo suo gaudentes,& psallentes,ducebantur a carnificibus.

Tunc beatissimi omnipotentis Domini famuli, expansis manibus ad cœlum,hanc orationem fuderunt,dicentes: 1 Domine Iesu Christe, qui perseuerantibus in tuo nomine,te patrem, & matrem esse dixisti, & pro temporalibus æterna,pro perituris perpetua, pro diuitijs terrenis incorruptam & permanentem uitam cum fœlicitate dare promisisti, te obsecramus amator puræ conscientiæ,ut respicias de summitate cœlorum in hãc horam,& suscipias animas nostras in pace,& inter sanctos & electos collocari præcipias,ut cognoscant omnes, quia tu es Deus solus & benedictus in secula seculorum. Amen. Et cum complessent orationem, posuerunt genua sua in terram. Et sic a speculatore abscissa sunt capita eorum, accipiẽtium a domino Iesu Christo coronas sempiternas. Et ecce sanguis eorum tanquam lac, omnibus uidentibus apparuit. Quo tempore uenerabilis Zenus presbyter colligens beatissimorum martyrum corpora,condiuit 2 aromatibus preciosis,& in loco optimo collocauit. Ipse aũt sanctus Zenus post aliquantum tempus susceptionis eorum,perrexit ad dominum Iesum Christum. Eorum 3 uero precibus & orationibus adiuuemur, quorum memoria passionis solenniter 4 celebramus,ut socij & cohæredes inueniamur sanctorum martyrum, & omnium qui summo Deo placuerunt.

Passi sunt autem beatissimi martyres, Cantius, Cantianus, & Cantianilla,in Aquilegiensi ciuitate,sub die octauodecimo Calendarũ Iuliarũ imperantibus Diocletiano, & Maximiano imperatoribus; agente Sisinnio comite,& Dulcisio pręside; Regnante Dño nostro Iesu Christe: Cui est honor & gloria,potestas & imperium in secula seculorum. Amen.

1 *Si oratio res esset superstitiosa et inanis, sancti martyres non orassent.*

2 *Ecce cum quanto honore sepeliebãtur corpora sanctorum martyrum.*

3 *Petit sanctorum precibus & orationibus adiuuari.*

4 *Dies festus solennis horum martyrum.*

VITA SANCTI IOANNIS PAPÆ PRIMI per Diuum Gregorium Pontificem conscripta.

Habetur lib. iij. Dia logor. in cap. 2.

GOthorum tempore, cum Ioannes uir beatissimus huius Romanæ Ecclesiæ pontifex, ad Iustinianum seniorem principem pergeret, in Corinthi partibus aduenit: cui necesse fuit, ut in itinere ad sedendum equus requiri debuisset. Quod illic quidam uir nobilis audiẽs, equumq́, quem pro magna mansuetudine eius coniunx sedere consueuerat, ita ei obtulit, ut eo ad loca alia perueniente, cum alius equus potuisset inueniri, deberet ille quem dederat, propter suam coniugem retransmitti. Factumq́ est, & usque ad certum locum prædictus uir equo eodẽ subuehente, perductus est. Qui mox ut aliumq́ reperit, illum quem acceperat, retransmisit.

Cumq́ eum prædicti nobilis uiri coniunx sedere ex more uoluisset, ultra non ualuit, quia post sessionem tanti pontificis mulierem ferre recusauit. Cœpit nanque immenso flatu, & fremitu, atque incessanti totius corporis motu, quasi despiciẽdo prodere, quia post membra pontificis mulierem ferre non posset. Quod uir eius prudenter intuitus, hunc ad eundem uenerabilem uirum protinus remisit, magnis precibus petẽs, ut equũ ipse possideret, quem iuri suo sedendo dedicasset.

De quo etiam illud mirabile a nostris senioribus narrari solet, quod in Constantinopolitana urbe ad portam, quæ uocatur aurea, ueniens; populorum turbis sibi occurrentibus, in conspectu omnium roganti cęco lumen reddidit: & manu superposita oculorum tenebras fugauit.

ITEM DE EODEM BEATO IOANNE Romano Pontifice.

Habetur lib. 15. rerũ Romanorum in additionibus Pauli diaconi ad Eutropium, in Iustino.

CVm in Orientis partibus adhuc eo tempore per singula loca hęresis Arriana uigeret, Iustinus sexto Imperij sui anno, orthodexæ fidei studio omnimodis satagere cœpit, ut hæreticorũ nomen extingueret statuitq́ ut ubiq́ eorũ 1 ecclesias chatolica religinoe cõsecraret.

Quod dum in Italia rex Theodoricus Arriana lue pollutus audisset, Ioannem Papam, simulque cum eo Theodorum, Hypatium, atque Agapitum consulares uiros, atque Agapitum patricium Constantinopolim ad Iustinum principem misit. Mandat quoque per eos, interminans, qđ nisi quantocyus hęreticis suas ecclesias redderet, eosque in pace degere fineret, uniuersos Italię populos ipse gladio extingueret. Qui peruenientes ad Augustũ, cum ab eo ut dignum erat, suscepti essent, magnis eum de sua suorumque salute solliciti fletibus postulant, ut suæ legationis seriem, quamquam esset iniusta, libenter exciperet, Italiæque perituræ consuleret. Quorum fletibus Iustinus peruotus, eis quod petebant concessit, Arrianosque sui iuris reliquit.

1 Ecce quod dedicatio ecclesiarum est antiquissima.

Dum hi in itinere demorantur, Theodoricus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmacum excõsulem ac Patriciũ & Boetium senatorem exconsulem, catholicos uiros, gladio trucidauit.

Ioannes uero Pontifex reuertens a Constantinopoli cum quibus tum

erat profectus, quum ad Theodoricum Reuennam uenisset: Theodoricus malitia commotus, quod eum Iustinus catholicę pietatis defensor honorifice suscepisset, eum simul cum socijs carceris afflictione peremit.

Sed hanc eius immanissimam crudelitatem, mox animaduersio diuina sequuta est. Nā post hoc facinus nonagesimo nono die subitanea morte defunctus est. Cuius animam solitarius quidam apud Liparam insulam, uir magnę uirtutis, aspexit inter Ioannem Papam & Symmachum Patricium deduci, & in ollam uulcani, quæ ei loco proxima est, demergi. Igitur Theodorico tali modo punito, Gothi sibi Ahalaricū, ex Theodorici regis filia ꝓcreatam, cum eadē Amalasuinta matre sua in regnū ꝑficiunt.

ITEM DE SANCTO IOANNE PAPA, ET Martyre per eundem Paulum Diaconum

Habetur in appendice posita ad historiā Eutropij in tractatu de Iustino imperatore.

ANno ab incarnatione Domini quinquagesimo octauodecimo, punito Anastasio hęretico, Iustinus catholicus augustali potitus est solio, ad hunc ob causam reintegrandæ fidei directus ab Hormisda Pontifice, uir sanctitate præcipuus, Germanus Capuana urbis Episcopus digne susceptus est multorumq; dubia corda in fide solidauit.

Eo tempore apud Africam defuncto Transamundo Vuandalorum rege arrianæ perfidiæ, Hildericus eius filius ex captiua Valentiniani principis filia ortus adeptus est regnum. Qui non patrem hęreticum, sed matris catholicæ monita sequens, rectę fidei cultor enituit. Hunc pater Trāsamundus ad mortem ueniens, quia cernebat eum catholicę parti fauere sacramenti nodis astringere curauit, ne unquam in suo regno catholicis consuleret. Qui mox ut suus genitor uita caruit, prius quàm etiam regni iura assumeret, uniuersos Episcopos, quos Transamundus in exilium coegerat, regredi fecit, eisque Ecclesias reformare cœpit, septuaginta iam & quatuor euolutis annis, ex quo a Genserico primitus apud Africam Ecclesię fuerant destitutæ.

At uero in orientis partibus dum adhuc eo tempore per loca singula Arriana hęresis uigeret: Iustinus ardore orthodoxę fidei omnimodis satagere cœpit, ut hæreticorum nomen extingueret, statuitq; eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dum in Italia rex Theodoricus arriana lue polutus audisset, Ioannem Papam, simulq; cum eo Theodorum importunum, atq; Agapitum consulares uiros, aliumque Agapitum patritium Constantinopolim ad Iustinum principem dirigit, mandatq; per eos interminitans, ut nisi quàm totius hæreticis Ecclesias suas redderent, eosque in pace degere finerent, uniuersos Italię populos ipse gladio extingueret.

Qui peruenientes ad Augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent, magnis cum de sua suorumq; salute soliciti fletibus postulāt ut suæ legationis seriem, quanquam esset iniusta, libenter exciperet, Italiæque perituræ consuleret. Quorū fletibus Iustinus permotus eis. quod petebatur concessit arrianosque suo iuri reliquit. Dum hi in itinere demorantur. Theodericus rabiæ suę iniquitatis stimulatus, Symachum ex consulem, ac patritium, & Boetium seniorem, & exconsulem catholicos uiros gladio trucidauit.

His

His diebus extincto a Francis Alarico Vuisigottorum rege, Theodericus per Ibbam suum comitem plusquam triginta milium Francorum cędens Thiodensuum armigerum post mortem Alarici, tutorem Amalarici nepotis constituit.

Ioannes uero pontifex reuertens a Constantinopoli, dum cum ijs, cum quibus ierat, profectus ad Theodericum Rauennam fuisset, Theodoricus ductus malitia, quod eum Iustinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset, eũ simul cum socijs carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immanissimam crudelitatem mox animaduersio diuina secuta est. Nam nonagesimo octauo post hoc facinus die, subita morte defũctus est cuius animam solitarius quidam apud Liparam insulam uir magnæ uirtutis aspexit, inter Ioãnem papam & Symacum patritium deduci, & in Vulcani ollam, quæ ei loco proxima erat, demergi.

Igitur Theoderico tali modo punito, Gotthi sibi Alaricum de quo præmissum est ex Theoderici filia procreatũ cum eadem Amalasiuntha matre sua in regnum præficiunt. At uero Iustinus cum Augustalem dignitatẽ annis undecim administrasset apud Constantinopolim in pace quieuit.

VITA GENESII MARTYRIS PER DIVVM Eusebium Emissenum conscripta.

Habetũr in libro homeliaeiũs fol. 116.

HOdie 1 natale sancti Genesij celebramus, et meritum. Beatorum martyrum passiones natales uocamus dies, quando eos martyrij uita, & gloriæ fides, dum ingerit morti, genuit æternitati, & perpetua gaudia breui dolore parturijt. Merito planè dicendi natales dies, per quos illi qui nati fuerant in hanc fragilitatis humanæ miseriam, subito renascuntur in gloriam, uitæ perennis initium de mortis fine sumentes.

1 Habes hic celebratione natalis sancti Genesij, necnon & eius meriti. Habes cur celebrentur hmõi martyrũ natales, & quõ etiam mortui uiuant sancti.

Etenim si istos dies natales uocamus, quibus in hanc lucem in delictis & doloribus nascimur ad dolores, quibus in hunc mundum cum fletu infantiæ uagientes ingredimur, omnis homo quasi futuræ per totam uitam propheta miseriæ, & infœlicitatem naturæ prima illa lachrymabili uoce testatur. Siquidem primo statu uita nascentium, quę ad omnem suspecta cursum, in tribulatione agitur. Iustius ergo isti celebrãtur natales, quibus sancti ex corruptibili luce in nouam 2 illam futuri seculi ueniunt claritatem, & filij hominum in adoptionẽ diuinæ paternitatis ascendunt, & consortes paulo ante mortalium, subito ciues incipiunt esse angelorum.

2 Vide quõ sanctorum animæ ex hoc mundo statim recipiantur in cœlo.

Ex eorum numero erat beatus ille, cuius hodie præclarum gloriosi agonis celebramus triumphum. Qui adhuc catechumenus, adhuc a diuinis legibus peregrinus, adhuc alienus, omnia in se subito mandata pietatis, fidei plenitudine consummauit. Cathecumenus ad confessionis certamina progreditur. Non tingitur fonte, sed abluitur passione. Non uiuificatur baptismate, sed morte regeneratur. Et quid tandem crederet, uel quid pro eo redemptor suus deberet, profusione sanguinis confitetur. Non potest quidem dicere consepultus sum Christo per baptismũ in mortem, sed potest dicere, per mortem illi iungor in baptismo, idest, in morte. Ipse enim dominus mortem suam baptismum pronunciauit dicens: Baptismate habeo baptizari, quod uos non scitis. Beatus ergo & inclytus Christi testis, hanc domine sui mortem, & si non ædidit mysterio, plus est quod

imitatur exemplo.

O' quantum agit ille in pectoribus humanis diuinus ignis? cathecumenus æternam comperit uitam. Nondum profectus ad Christi militiam, & iam dignus ad amicitiam: nondum assumptus ad famulatum, & iam idoneus ad testimonium: nondum intromissus ecclesiæ ianuam, subito

3 ipsam penetrat cœli 3 regiam: nondum miles Dei, & iam cohæres: nondum domesticus in domo Dei, & iam filius in regno Dei. Et sanè hãc meruit 4 gloriã incõcussa illa in tãto martyre animi uirtus & fidei magnitudo, occulto dico Xpi amore nutrita, & subitis approbata documẽtis. Nam cum secretus adhuc Dei famulus in exceptorum ordine militaret, & ante tribunal pagani Cæsaris assisteret; audiens eum in caput christianorum cruentas pronunciare sententias, piam dexteram ab excipiendo tanquam sacrificando reuocauit, & implere sacrilega uerba contremuit, quia Christum paginis cordis gerebat inscriptum.

Ecce iterum quõ anima Genesij penetrat cœlum.

4 *Vide & hic sanctum cœli gloriam meruisse, quod semper intellige quotiens hunc loquendi morem inuenis, diuinæ gratiæ adiutorio, sine qua nihil possumus.*

Proiectis itaq; codicibus ante oculos pphani iudicis, nefarias eius uoces, & edicta impia atq; decreta, tota iam martyris libertate condemnat. Tormenta in oculis erãt, dolor eorum quos pœna lacerauerat, usque ad metum carnificum, usque ad tremorem torquentium perueniebat; & inter hæc ille christianum se esse tota exultatione clamabat, tanquam christiani non ad supplicia, sed ad præmia quærerentur. Quanta & quàm noua spectacula Deo atq; angelis suis præbuit fides piorum?

5 *Considera sanctificari ciuitates sepulchris sanctorum martyrũ, & illorum sanguine illustrari.*

Ecce in sacrilegi tyrãni ministerio militem suum Christus inuenit. Solebat ecclesia ad tribunalia persecutorum martyres mittere, ecce nũc stupendo genere ecclesiæ martyrem tribunal persecutoris emisit. Pronunciat itaq;, christianus sum, & omnis insania persecutoris uersò in illum furore consurgit: æstuat dolore et confusione iudex cruentus, plus erubescit cultorem fidei de parte emersisse perfidiæ. Incumbente itaque persecutionis mole in sequentibus diaboli ministris, Rhodani se immittit fluctis interiorem ripam, de ciuitate in ciuitatem flumine obsequente transgreditur: non ut gloriosam mortem fugeret, sed ut martyrij ordini nil deesset, dicente ipso domino: si uos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliã. Illic apprehẽsus Christo immolatur, & triumphali cruore perfunditur. Vnda preciosi sanguinis baptismi sacramenta complentur, cadit in precium ueritatis, hostia pietatis.

6 *Ecce frequentias populorum ad celebrationem sanctorũ. Ecce in illorum auxilio cõfidentiam. Ecce uotorum ad tumulos illorum allationem, & de tumulis uotorum gaudia reportata. Vt ex his omnibus nouis hæreticis ilia rumpantur.*

Sub ipsa itaque fœlicissimæ ciuitatis mœnia, fidelium humeris funus inclyti uictoris infertur. Vnde nunc inter utrasque urbis illius partes gemino honore gloriosus, illam ripam triumpho sanctificat, 5 hãc sepulchro, illam sanguine illustrat; hanc corpore. Fideles itaque populi 6 peculiarius exultantes de perpetui propugnatoris auxilio, ferũt ad tumulum uota, de tumulo uotorum referunt gaudia. Pulsant 7 hi precibus, respõdet ille uirtutibus, uincunt per quotidiana martyris beneficia, alumnæ urbis obsequia. Vnde meritò in prosperis colunt, quem præsentem in periculis cognouerunt. Frequentibus itaque tribulationibus approbarunt, quantum apud Deum possit proprius suffragator. Quàm preciosa sunt martyrum uulnera, quàm gloriosa certamina, inter quæ tormentis uiuentes, & mortibus triumphantes, uexati in paucis, bene disponuntur in multis. Coram hominibus afflicti, coram angelis glorificandi, breuem Deo uitã sub æternitatis cõmercio fœnerauerunt. Et ideo sicut aurum in fornace ignis

7 *Sancti martyres plurimum possunt apud Deum, & cum inuocantur, beneficia præstant hominibus.*

ita illi in camino tribulationis probati, fulgebunt ficut fol. De quibus per beatum Ioannem uox diuina teftatur: Hi funt qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ftolas fuas, & candidas eas fecerunt in fanguine agni, propter hoc ftabunt in confpectu throni. Hos ergo chariffimi ita miremur, ut homines fuiffe meminerimus; hos inquam ita miremur, ut eos noftri fimiles nouerimus, ut fub eadem qua nos fumus carnis fragilitate uixiffe, & per hoc fequamur inquantum poffumus, fidem 8 illorum, fectemur animi uirtutē, qua terrena & præfentia refpuentes, uim regnis cœleftibus intulerunt. Superauerunt illi corporum dolores, nos fuperemus morum & cordium paffiones, uicerunt illi tormenta, nos uitia. Illi facrificari dæmoniis horruerunt, nos malitiam, inuidiam, obtrectationes, cōtentiones tanquam prophana facrificia deteftemur, ut inter huius mundi cōflictionis uitia, perfecutores uirtutis probent effe nos martyres. Perfequamur in nos peccata, & iniquitates noftras expugnemus, fuperbiam debellemus, iracūdiam ipfi in nobis, & perfecutoris partes exequamur & martyrum, per 9 caftigationem uigiliarum, per cōtritionem ieiuniorum, per cuftodiam uiuentē, fanctam, placentem Deo, acquiramus nobis nouum, non carnis morte, fed carnalis uitę mortificatione martyrium, ut de nobis quoque etiam uiuentibus dici poffit: Preciofa in confpectu domini mors fanctorum eius.

8 *Et fi uelis fanctorum fidē nos imitari, uelis etiam cū illa & animi uirtutem, & cætera eorum bona opera quoniā fola fides non fufficit ad falutem.*

9 *Vides quod non fufficit fola fides ad acquirendam preiofam mortem in confpectu domini, fed requiritur etiam carnis caftigatio, uigiliæ, ieiunia, cuftodia folicita, uitiorumq; omniū extirpatio, qua heretici noftri non curant.*

Ergo inquantum fieri poteft extinguatur in nobis quicquid peccati eft, mortificetur morti quod feculi eft, ut precio fuperficiatur in confpectu domini mors uiuentium: ut animofitates, cupiditates, atque præfentiū blandimenta rerum, ficut ea mors extorquebat inuitis, ita ea nobis ueritas fidei & Dei auferat timor, ut non neceffitas ea a nobis feparet, fed uolūtas, ut terminum uitiis, ut finem concupifcentiis ac delictis noftris non interitus faciat, fed profectus.

VITA ET PASSIO SANCTE SOTERIS uirginis & martyris per Diuum Ambrofium fcripta.

Habetur lib. iii. eiufdem de uirginibus.

SEd quid de alienigenis apud te foror utor exemplis, quā hæreditarie 1 caftitatis infpirata fucceffio, parētis infufione martyris erudiuit. Vnde enim didicifti, quæ non habuifti, unde differes conftituta in agro, nulla focia uirgine, nulloq; informata doctore? Non ergo difcipulam qu od fieri fine magiftro nō poteft, fed hęredem uirtutis egifti. Qui enim fieri poffet ut fancta Soteris tibi non effet mentis auctor, cui auctor eft generis, quæ perfecutionis ætate feruilibus quoque contumeliis ad faftigiū paffionis euectę, etiam uultum ipfum qui inter cruciatus totius corporis liber effe confueuit iniuriæ, & fpectare potius tormenta quam perpeti, carnifici dedit.

1 *Quid refpondeas hic tu qui uirginitatem feruare dicis effe impoffibile, cū fanctiffimus Ambrofius hanc afferat fororem fuam uirginē hæreditario iure poffediffe?*

Tam fortis & patiens, ut cum teneras pœnę offerret genas, prius carnifex cędendo deficeret, quam martyr iniuriæ cederet. Non uultum inflexit, non ora conuertit, non gemitum, non lachrymam dedit. Denique cū cętera pœnarum genera uiciffet, gladium quem quęrebat inuenit.

Habetur in exhortatione eius ad uirgines.

ADHVC DE EADEM PER EVNdem Diuum Ambrosium.

AT non sancta Soteris ut domesticū pię parentis perforamus exēplum. Habemus 2 enim nos sacerdotis nostram nobilitatem praefecturis & consulatibus pręferendam, Habemus (inquam) si dei dignitates quę perire non norunt. At non ut dixi, Soteris uultus sui curam gerebat, quae cum esset decora facie ualde, & nobilis uirgo maiorum prosapia, consulatus & pręfecturas parentum sacra post habuit fide, & immolare iussa, non acquieuit. Quam persecutor immanis palmis cedi pręcepit, ut tenera uirgo dolori cederet aut pudori.

Ecce sacerdotalem dignitatem mūd. potestatibus nobiliorē, licet eam hodie male uiuendo, omnibus secularibus dignitatibus praestemus inferiorem.

At illa ubi audiuit hanc uocem, uultum aperuit soli inuelata atque intacta martyrio, & uolens iniuriae occurrit, uultum offerens, ut ibi martyrij fieret sacrificiū, ubi solet esse tentamentum pudoris. Gaudebat enim dispendio pulchritudinis, periculum integritatis auferri. Sed illi potuerūt quidem uultum eius uulnerum uibicibus exarare, faciem tamen uirtutis eius, & gratiam decoris interni, nequaquam exarare potuerunt.

Hetruscum iuuenem ueteres fabulae ferunt, cum propter admirandam oris proprij pulchritudinem in amorem accēderet foeminas, stigmatibus inarasse uultum suum, ne qua eum adamare posset. Videro utrum castus fuerit illius animus, affectus tamen non innocens, propter quem in se ipse animaduerteret. Ille tamen sola excepit uulnera, ne noceret: haec triumphales retulit martyrij cicatrices, ut imaginē Dei quā acceperat, reseruaret.

Seruaret & uos hanc imaginem filię, seruatae scripturae pręcepta diuinae, ut omne os iniqui obstruatur. Scriptum est enim: Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum, Bonus dominus erudit & docet, & plerumque arguit. Sed etiam quem arguit, beatum facit. Beatus enim homo quem arguit dominus. Et ideo increpationes eius non refugias, quia charitatis & gratiae sunt. Ipse enim percutit, & quasi bonus medicus manibus suis sanat.

Habetur in lib. i. eiusdem de uirginibus.

VITA SANCTAE AGNETIS VIRGINIS & martyris per Diuum Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

1 BEne procedit, ut quoniam hodie natalis est uirginis, de uirginibus sit loquēdum, & ex pręedicatione liber sumat exordium. Natalis est uirginis, integritatem sequamur. Natalis est martyris, hostias immolemus. Natalis est sanctae Agnes, mirētur uiri, nō desperent paruuli, stupeant nuptae, imitentur innupti.

O sanctissime Ambrosi, si est impossibile seruare uirginitatem, ut noui domatistae garriunt, quō fuit Agnes uirgo? Et qđ plus est, quare nos ad uirginitatem seruandā hortaris? Suadere poti⁹ deberes ut uxores acciperemus.

Sed quid dignum ea loqui possumus, cuius ne nomē quidem est uacuum luce laudis? Fuit deuotio supra aetatē, uirtus supra naturam, ut mihi uideatur non hominis habuisse nomen, sed oraculum martyris, quę indicauit quid esset futura. Habeo tamen unde mihi subsidium compareт.

Nomen uirginis titulus est pudoris. Appellabo martyrem. Praedicaui satis, Prolixa laudatio est quę non quęritur, sed tenetur. Facessant igitur ingenia, eloquentia conticescat. Vox una pręconium est. Hanc senes,

hanc iuuenes, hanc pueri canant. Nemo est laudabilior, quam qui ab omnibus laudari potest. Quot homines, tot pręcones, qui martyrem prędicant dum loquuntur.

Hęc duodecim annorũ martyrium fecisse traditur. Quo detestabilior crudelitas quæ nec minusculæ pepercit ætati: Imo magna uis fidei, quæ etiam ab illa testimonium inuenit ętate. Fuit ne in illo corpusculo uulneri locus? Et quę non habuit quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum uinceret. At istius ætatis puellæ toruos etiam uultus parentum ferre non possunt, & acu districta solent puncta flere quasi uulnera.

Hæc inter cruentas carnificum impauida manus, Hęc stridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totũ offerre corpus, mori adhuc nescia, sed parata, uel si ad aras inuita raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegis focis tropheum domini signare uictoris, nunc ferratis colla manusq; ambas inserere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere.

Nouum martyrij genus, Nondum idonea pœne, & iam matura uictoriæ, certare difficilis facilis, coronari, magisteriũ uirtutis impleuit, quę præiudicium uehebat ætatis. Non sic ad thalamum nupta properaret, ut ad supplicij locum, lęta successu, gradu festina uirgo processit, non intorto crine caput compta, sed Christo, non flosculis redimita, sed moribus. Flere omnes, ipsa sine fletu. Mirari plerique quod tam facile uitę suę prodiga, quam nondum haustrat, iam quasi perfuncta donaret. Stupere uniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quę adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Effecit denique ut ei de Deo crederetur, cui de homine adhuc nõ credebatur, quia quod ultra naturã est, de autore naturę est.

Quanto terrore egit carnifex ut timeretur, quantis blanditijs ut suaderet, quantorum uota, ut sibi ad nuptias proueniret. At illa: Et hęc spõsi iniuria est, inquit, expectare placituram. Qui me sibi elegit, accipiet. Quid percussor moraris? Pereat corpus quod amari potest oculis quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cerneres trepidare carnificem, quasi ipse addictus fuisset, tremere percussoris dextram, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo. Habetis igitur in una hostia duplex martyrium, pudoris, & religionis. Et uirgo 2 permansit, & martyrium obtinuit.

2 *Si Agnes uirgo permansit, nõ fuit impossibile seruare uirginitatem.*

Habetur in peristephano eiusdem.

VITA ADHUC SANCTÆ AGNETIS uirginis & martyris per Aurelium Prudentium uirum consularem descripta.

Agnes sepulchrum est Romuli in domo
Fortis puellę martyris inclitæ.
Conspectu in ipso condita turrium
Seruat 3 salutem uirgo quiritum:
Necnon & ipsos 4 protegit aduenas
Puro ac fideli pectore supplices.
Duplex corona est pręstita martyri.
Intacta ab omni crimine uirgina
Mortis deinde gloria liberę.

3 *Si Agnes seruat salutem Romanorũ, ergo non debet dici emortua, ergo magnã potestatem habet post mortem.*

4 *Vide etiã sanctos adiuuare supplices cõfitẽtes ad eorũ sepulchra. Cõtra nugas nostrorũ hæreticorum.*

Fudisse Christo: redderet ut reo
Lucem iacenti, tum inuenit halitum
Vitę innouatum uisibus integris.
Primum sed Agnes hunc habuit gradum
Cœlestis aulę: mox alius datur,
Accensus iram nam furor incitat
Hostis cruenti. Vincor ait gemens.
Stringe ferrum miles: & exere
Præcepta summi regia principis.
Vt uidit Agnes stare trucem uirum
Mucrone nudo: lætior hęc ait.
Exulto talis: quod patius uenit †
Vesanus, atrox, turbidus, armiger:
Quam si ueniret languidus ac tener
Mollisque Ephœbus tinctus aromate:
Qui me pudoris funere perderet.
Hic Hic amator iam fateor placet.
Ibo irruentis gressibus obuiam:
Nec demorabor uota calentia.
Ferrum in papillas omne recepero:
Pectusque ad imum uim gladij traham.
Sic nupta Christo transiliam poli
Omnes tenebras æthere celsior.
Eternę rector diuide ianuas:
Cœli obseratas terrigenis prius:
Ac te sequentem Christe animam uoca.
Cum uirginalem tum patris hostiam.
Sic fata Christum uertice cernuo
Supplex adorat: uulnus ut imminens
Ceruix subiret prona paratius.
Ast ille tantam spem peragit manu.
Vno sub ictu nam caput amputat.
Sensum doloris mors cita pręuenit.
Exutus inde spiritus emicat:
Liberque in auras exilit. Angeli
Sepsere euntem tramite candido.
Miratur orbem sub pedibus situm.
Spectat tenebras ardua subditas.
Videtque solis quod rota circuit:
Quod mundus omnis uoluit: & implicat:
Rerum quod atro turbine uiuitur,
Quod uana secli mobilitas rapit.
Reges, tyrrannos, imperia, & gradus,
Pompasque honorum stultę tumentium
Argenti & auri uim, rabidam sitim
Cunctis petitam per uarium nefas,
Splendore multo structa habitacula,
Illusa pictæ uestis inania,

Iram, timorem, uota, pericula,
Nunc triste longum, nunc breue gaudium,
Liuoris atri fumificas faces,
Nigrescit unde spes hominum & decus.
Et quod malorum tetrius omnium est,
Gentilitatis sordida nubila
Hęc calcat Agnes, ac pede proterit
Stans, & draconis calce premens caput.
Terrena mundi qui ferus omnia
Spargit uenenis: mergit & inferis,
Nunc uirginalis perdomitus solo
Cistas celebri deprimit ignei:
Nec uictus audet tollere uerticem.
Cingit coronis interea Deus
Frontem duabus martyris innubæ:
Vnam decemplex edita sexies
Merces perenni lumine conficit,
Centenus extat fructus in altera.
O' Virgo felix, o noua gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola:
Intende 6 nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli cunctiparens dedit
Castum uel ipsum reddere fornicem.
Purgabo roris propitiabilis
Fulgere nostrum si iecur impleas,
Nil non pudicum est: quod pia uisere
Dignaris: almo uel pede tangere.

6 *Inuocat sanctam nec ob hoc credit obtenebrari Dei necessariã inuocationem.*

VITA SANCTORVM MARTYRVM OCTAuij, Aduenticij & solutoris Tauricorum per Diuum Ambrosium Episcopum scripta.

Est sermo 77 in ordine sermonum eius. Quamuis etiam similis inter Homilias D. Maximi Taurinen. Episcopi inuenitur.

CVm omnium sanctorum martyrum fratres deuotissime natalem celebrare debemus, tum pręcipue eorum solẽnitas tota nobis ueneratione curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt. Nam licet uniuersi sancti ubique sint & omnibus prosint, specialiter illi tamen pro nobis interueniunt qui & supplicia pertulere pro nobis, Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus. Sibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum. Sibi patitur ad requiem, ciuibus ad salutem. Exemplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus contumelijs uitam ęternam quęrere, mortem didicimus non timere. Videte ergo quid martyribus debeamus, in quo alter tortus est ut alius saluaretur: Alter carnificem pertulit ut Christum alter agnosceret, Alter morti addictus est ut alius uita potiretur ęterna, & postremum sanctus occisus est ut peccator euaderet.

Beati igitur martyres nec sibi uixerunt, nec sibi sunt mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt bene uiuendo conuersationis, tolerando fortites

fortiter passionis. Nam ideo dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres uoluit, ut tanquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suæ confessionis urgerent, ut humana fragilitas quæ prædicationis dominice aditu longiore uix credit, uel præsenti oculorum testimonio martyrio crederet beatorum,

Cuncti igitur martyres deuotissime percolendi sunt, sed specialiter hi ueneran di sunt a nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. Cum his autem nobis familiaritas est semper enim nobiscum sunt, nobiscum morãtur, hoc est, & in corpore nos labes assumat, ibi ne inferni horror iuadat. Nam ideo hoc a maioribus prouisum est ut sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tãgat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat.

Cum sanctis ergo martyribus quiescẽtes euadimus inferi tenebras eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate. Ait enim dominus Petro: tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã, & portæ inferi non præualebũt ei. Si ergo apostolo & martyri Petro inferni porta non præualet, quisquis sociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. Nam uidemus eos utique iam regnare. Cernimus enim ab ijs frequenter obsessos immundissimis dæmonibus homines liberari, ita ut cœlesti medicina & captiua anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus uinculis igneis alligatus producatur de sua captiuitate captiuus, ut qui quædam paulo ante ceperat, ipse subdatur in prædam.

Hæc & alia potiora mirabilia per sanctos fieri omnibus notum est. Et ideo fratres ueneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. Et sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur: ita & eis si dei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione quàm corpore.

VITA DIVÆ FELICITATIS MARTYRIS per beatum Petrum Chrisologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

Est sermo 134 in opere homiliarum eius.

QVoniam uarios martyrum, multiplicésue triumphos, quos persequutoris crudelitas toties illusa cumulauit, tempus nos dinumerare non patitur, ad illam tota nostri sermonis confugit oratio, quæ meruit filios tot habere, quot dies mundus accepit.

Vere mater luminum, fons dierum, quę septenario corusco germinis sui toto orbe splendet. Beata quæ non solum pro lege patitur, sed ipsius legis heptalismum meruit mater sancta generare; heptalismum fratres, qui non unius & temporalis tabernaculi illustraret arcanum, sed ecclesiã sempiternam sacro illuminare incenso.

Felix, quæ meruit portare tot uirtutum pignora, quot illa arca præceptorum uolumina sacrata gestauit: & ut illa uerbo, ita hæc doceret exẽplo. Iam tunc eos fratres martyres genuit, qnando eos partus sui septenario numero consecrauit, & mystico.

Huc, huc sanctus Paulus ueniat, qui adhuc parturit, donec Christus for

metur in homine. Ecce mulier iterum, atque iterum parturit, donec in uirtutem mutetur infirmitas, caro transcendat in spiritum, terra transferatur in cœlũ. Ardebat, anhelabat, ut eos uno die sacros martyres pareret, quo uix paruulos per annorum curricula generabat.

Ecce mulier, ecce mater, quam uita filiorum fecit anxiam, mors securã. Beata, cui in futura gloria tot astant cãdelabra, quot germina. Beata, quæ tot præmisit ad regnum; beatior, quæ suum in sæculo nil amisit. Discurrebat lætior inter confossa cadauera, quam inter cunabula chara filiorum: qa internis oculis tot cernebat brauia, 1 quot uulnera, quot tormẽ ta, tot præmia: quot uictimas, tot coronas. Et quid plura fratres? Non est, nõ est uera mater, quæ nescit filios sic amare.

1 *Vide & considera diligẽter has uoces, merita, brauia, præmia, & coronas, tu qui dicis nos nihil mereri apud Deum.*

Habetur in uolumine scriptorum eius.

VITA SANCTORVM MARTYRVM Sisinij, Martini, & Alexandri per D. Vigilium episcopum Tridentinum scripta.

DOMINO SANCTO, AC VENERABILI patri, bonis omnibus præferendo Simpliciano, Vigilius episcopus Tridentinę ecclesiæ. S.

QVamuis facta martyrum mentione, non uerbis merita, sed uerba meritis cõmendentur, potiusq́; sit constantiæ silentio præterire, quibus est probata uirtus. Tamen quia me suggerere causas, loca, pugnasq́; martyrij, pietas impulit, admonuit debitum, coegit officium, trepidantem mœrore linguam paginæ non negaui, quia nec abscõdi poterat lucerna sub modio, nec uox pij sanguinis reticeri.

Post multos nanque patientiæ gradus & sedulas pugnas recens perfidiæ accessit iniquitas. Quibus ministri in ecclesijs, quæ nuper fundatę fuerant, lacessiti sunt, ac martyrij titulos comparauerunt. Parati ad omnia, libenter omnia sustinentes, nulli dantes occasionem, occasione gloriæ gloriam meruerunt. Quorum uita, ut summa rerum fastigia referam, propter scientiæ notitiam fuit, tam sollicitudinis, quàm propositi singularis. Nam omnes liberi nexu coniugij, Deo immaculatas animas, ut sanctas hostias præstiterunt.

Deniq; primus uocabulo Sisinius, nouã christiani noĩs, pacẽ intulit barbaræ nationi, quam per annorum seriem, quod in se fuit, iugiter custodiuit, nullum consortium pollutæ hospitalitatis agnoscens, uelut Loth Sodomis stupendo timore reuerentiam seruauit, sed ouis tota quamuis in luporum medio constituta, ouile quæsiuit, quod impensis pusillæ fidei uotis munificus primus in illa regione fundauit. Cuius minister, si me eum recensere dignaris, per hoc uelut ex debito esse promeruit senex, ut æuo, ita merito præcesserit.

1 *Lector Martyrius. nota ordinem lectoris.*

Lector 1 quoque Martyrius eius adminiculo sociatus, iam nominis pignore commẽdante eum, religiosæ professionis exordia, post militiam temporalẽ, cathecumenus induit. Nã proiecto a se cingulo, reiectoq́; parentum uel fratrum carnalium cœtu, intelligens sese ueræ lucis authore Deo gratiam consecutum, inter lectoris officium sociatus, diuinæ laudis canticum 2 auribus primus surdę regionis intonuit, attentus operibus

2 *Canticũ diuinæ laudis auribus surdæ regionis primus intonuit.*

iugiter spiritalibus, lassatus 3 ieiunijs continuis, lectioni suæ pædagogus, in lucrandis animabus anxius, quàm breui temporis impendio tantum foenus ante præmisit, ut illi corona merito crederetur. Quid liberatas animas referam, in sinum Abrahę plena luce profectas, quas superstitio perfida, dierum obseruantia, alienato iure naturæ, crudeli morte damnabat? Verum ille subductis maternis uberibus lacte turgentibus peregrinus, nutritus, condecentem semper matri quęrebat affectum, resurrectionem exemplis prædicatam, uiuentibus oculis dicaturus. Hæc sunt pauca de multis.

3 *Lassatus ieiunijs continuis. Quid respondes hic hæretice, qui ieiunijs detrahis?*

Alexander quoque martyrij consanguinitate germanus, tertius trinitatis hostiam complens, parem confessioni ianuam reserauit. Nam patriam (inquam) deinde peregrinus, parentesque deseruit, comes in probationibus fidus, fide magnanimus, miseratione propensus. Et si testimonio meo utcunque creditur, non sunt nisi ipsi sibi altrinsecus præferendi, quos cõmendari non opus fuit, nisi forte quod decuit. At uero hactenus sunt alleuata fastidia, si adhuc auribus libenter admittitis. Nam famosa gentilitas contra uaporē fidei, zelo diaboli, flamma furoris incaluit, & inde iam lentum uomitem serpens, quod opibus (ut dixi) fidei paupertate deuota, primus id loci diaconus ecclesiæ tabernaculum posuisset. Accessit quoque iuste ad titulos causæ, quod quondam hostias diabolo de Christiana domo fideli ministerio prohiberet, & lustri feralis uexillo præferri uexillum meruit passionis. Nam inuitata sub uno præmio manus ad sanguinem conualuit, ac matutinis horis se nimium antecedentis diei uulneribus fatigatum, nec aliter lectulo deprehēsum, emerita quiete sepeliuit. Lector quoque haud unquam impigre Deo ad ministerium antelucanum seruiebat, cui in sacrificio diaconus famulabatur, & medicinam uulneribus memoratus martyrius exhibebat, quam opere quo deprehensi sunt compleuerunt. Siquidem secedens ad hortum lector, qui ecclesiæ cohærebat, captus uitæ suæ arborem a radice plantauit. Hostiarius 4 etiam passioni adiunctus est, hospitio deprehensus; animam suam, ut non obtulit, non negauit. Verum omnes in unum collecti; per aliquot spatia tracti, Deo animas expirarunt. Et duorum quidem ductum est corpus exanime, tertius uero quo tenaci uita, ita fuit poena sensibili. Nam unius suas expectauit exequias. Præparatus est de sacris ecclesiæ culminibus seu trabibus rogus. Hæc flamma martyres uelauit. Reuertente autem uoto, cogitamus nobiscum, ut id loci basilica conseruatur, ubi primum fidei gloriosæ testimonium meruerunt.

4 *Nota ordinem hostiarij.*

Nunc me immeritum in utroque consortem paterno amore consolare, & cum hisdem sanctos 5 apud ipsos exorator accede, quatenus possim die illa fimbriam aut sacerdotum aut martyrum iam omnibus sepositis peccator attingere. Salutamus speciali seruitio sanctitatem tuam, quæso, ut moerorem meum Domino commendare digneris. Item alia manu. Denegare non potui, quod tuum in nobis erat gloriosius fieret, suscipientis merito, non gratia largientis. Dies autem passionis sanctorum, quarto kalendas Iunias, sexta feria, luce nascente.

5 *Hortatur Simplicianũ ut peregrinus sanctos martyres exorãdos accedat.*

EX DIVO HIERONYMO IN LIbro de Viris Illustribus.

PONTIVS DIACONVS CYPRIANI VSQVE ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregium uolumen uitæ & passionis Cypriani reliquit.

PONTII MARTYRIS DE VITA PONTII Cipriani martyris liber.

CYprianus religiosus Antistes, ac testis Dei gloriosus, tametsi multa cōscripsit, per quæ memoria digni nominis superuiuat, & si eloquentiæ eius ac Dei gratiæ larga fœcūditas ita se copia & ubertate sermonis extendit, ut usque in finem mundi fortasse non taceat; tamē quia operibus eius, meritis etiam hæc prærogatiua debetur, ut exemplū suum in literas dirigat, placuit summatim pauca conscribere, nō quò aliquem Gentilium lateat tanti uiri uita, sed ut ad posteros quoque nostros incomparabile & grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Certe durum erat, ut cum maiores nostri plebeis & catecumenis martyrium consecutis, tantum honoris pro martyrū ipsius ueneratione debuerint, ut de passionibus eorum multa, aut (ut ppè dixerim) pœnè cuncta conscripserint, ut ad nostrā quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, puenirent; Cypriani tanti sacerdotis ac martyris passio pteriretur: Qui & sine martyrio habuit quæ doceret: quæ quidem tanta atque tam magna & mira sunt, ut magnitudinis contemplatione deterreant.

Imparem me esse confiteor ad proferendum digne pro meritorum honore sermonem, nec posse sic presequi facta tam grandia, ut quanta sunt, tanta uideantur: nisi quòd numerositas gloriasum sibimet ipsa sufficiens, alieno præconio non eget. Accedit ad cumulum, quòd & uos de eo multum, aut si fieri potest, totum desideratis audire, concupiscentes ardore flagranti uel facta eius, & si interim uiua uerba tacuerunt. In qua parte si dixero nos opibus facundiæ defici minus dico: facundia enim ipsa deficit digna facultate, quę desiderium uestrum pleno spiritu satiet; ita in utrunque grauiter urgemur: Ille nos uirtutibus suis onerat, uos nos auribus fatigatis. Vnde igitur incipiam? Vnde exordium bonorum eius aggrediar, nisi a principio fidei, & natiuitate cœlesti? Si quidem hominis Dei facta nō debēt aliunde numerari, nisi ex quo Deo natus est: Fuerint licet studia, & bonæ artes deuotum pectus imbuerint, tamen illa prætereo, nondum enim ad utilitatem, nisi seculi pertinebant. Postquam & sacras literas didicit, & mundi nube discussa, in lucem sapientiæ spiritualis emersit; quibus ego interfui, siqua de antiquioribus comperi, dicam: Hanc tamen petens ueniam, ut quicquid minus dixero (minus enim dicam necesse est) ignorantiæ meæ potius, quàm illius gloriæ derogetur.

1 Quid hic dicis heretice, qui totus carni deditus, mulierculaarum amplexibus semper inhæres? An ita te docuit sanctus martyr Cyprianus?

Inter igitur 1 fidei suæ prima rudimenta, nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: Tunc enim posse idoneum fieri & pectus & sensum ad plenam ueri capacitatem, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ rigore calcaret. Quis unquam tanti miraculi

miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas nouum hoîem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, etiã ueteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura uincebat. Deinde quòd maius est, cum de dilectione diuina quędam iam, non pro conditione natiuitatis, sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum, distractis 2 rebus suis ad indigentiam multorũ pauperum sustentãdam, tota prædia pretio dispensas, duo bona simul iunxit, ut & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est; & misericordiam, quam Deus etiam sacrificijs suis prętulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, ipleret: & prępropera uelocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus esse, quàm disceret. Quis, oro, de ueteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes & aures per plurimos annos diuina uerba pulsauerant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei, & cui nondum forsitan crederetur, supergressus uetustatis ętatem gloriosus, & admirandis opibus perpetrauit? Nemo metit statim, ut seuit; nemo uindemiam de nouellis scrobibus expressit, nemo adhuc unquam de plantatis arbusculis natura poma quęsiuit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Præuenit (si dici potest) sensum, (res fidem non capit) pręuenit, inquam, tritura semen, uindemia palmitem, poma radicem.

2 *Vide quõ paupertas euangelica pro perfectione acquirẽda, sit actualis rerũ distractio, et precij illarum pauperum indigentiam sustentandã obuersio.*

Aiunt Apostoli literæ, debere Neophytos præteriri, ne stupore gentilitatis nondum fundatis sensibus adhærente, aliquid in Deum nouitas inerudita peccaret. Ille fuit primus & solus (puto) exemplo, plus fide posse, quàm tempore permoueri. Sed & si in Apostolorum Actibus Eunuchus ille describitur, quia toto corde crediderat, a Philippo statim tinctus, non consimilis comparatio. Illic enim & Iudæus fuerat, & de templo Domini ueniens, prophetã legebat, & sperabat in Christo, & si nondum eum uenisse crediderat: Hic de imperitis gentibus ueniens, tam matura cœpit fide, quanta pauci fortasse perfecerint. Mora denique circa gratiam Dei nulla, nulla dilatio. Parum dixi: Presbyterium 3 & sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honoris gradus crederet tali mente credenti?

3 *Si Cyprianus statim post baptismum presbyterium & sacerdotium accepit, nõ ergo in baptismo factus ẽ externus sacerdos. Non etiam omnes fideles ex æquo sunt sacerdotes, ut quidam nunc mentiuntur.*

Multa sunt, quæ adhuc plebeius, multa quę iam presbyter fecerit, multa quę ad ueterum exempla iustorum, imitatione consimili prosequutus promerendo Dominum totius religionis obsequia, pręstiterit. Nam & sermo ille de hoc fuerat usitatus, ut si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta placuisset. Si Iob Dei testimonio gloriosus, dictus est uerus Dei cultor, & cui in terris nemo compararetur, faciendum docebat quicquid Iob ante fecisset, ut dum uos paria facimus, simile in nos Dei testimonium prouocemus. Contemptus ille dispendijs rei familiaris, tantum exercitata uirtute profecit, ut nec temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit, non uxoris suadela deflexit, non proprij corporis dura pœna concussit: permansit in suis sedibus fixa uirtus, et altis radicibus fundata deuotio, nullo diaboli tentãtis impetu cessit, quo minus Dominũ suum fide grata etiam inter aduersa benediceret. Domus eius patuit cuicunque uenienti; nulla uidua reuersa est sinu uacuo; nullus indigens lumine, non illo comite directus est; nullus debilis gressu, non illo baiulo uectus est; nullus nudus auxilio, de potentioris manu non illo tutore protectus est. Hęc debent fa-

cere, dicebat, qui Deo placere desiderant. Et sic bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam se fecit imitandū.

Erat sane illi cōtubernium uiri iusti & laudabilis memoriæ Cæciliani, & ętate tunc et honore pręsbiteri, qui eum ad agnitionem uere diuinitatis a seculari errore correxerat. Hunc toto honore, atque omni obseruantia diligebat, obsequenti ueneratione suspiciens, non tanquam amicum animę coæqualem, sed tanquam nouæ uitæ parentem. Denique ille demulsus obsequijs, intantum dilectionis immensę merito prouocatus est, ut de seculo excedens, arcessitione iam proxima, commendaret 4 illi cōiugem ac liberos suos, & quem fecerat defectę communione participē, postmodum faceret pietatis hęredem.

4 *Qđ Cæcilianus presbyter habuerit uxorem & liberos quos in testamēto Cypriano cōmendaret, nō faciat tibi argumētum sacerdotes debere esse cōiugatos. Nam cū iste esset de ecclesia accidentali, in qua teste Hieronymo, nullus pmouetur nisi uirgo, aut si est coniugatus, nisi de consensu uxoris promittat continētiā, necessario cogimur dicere, hūc ante susceptum sacerdotium uxorem & filios habuisse, a qua tamen post presbyteratum abstinuerit.*

Longum est ire per singula, cuncta eius facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorū operum solum hoc arbitror satis esse, quod iuditio: Dei, & plebis fauore ad officium sacerdotij & Episcopatus gradum adhuc Neophytus, & ut putabatur nouellus electus est: quanuis in primis fidei suæ adhuc diebus, & rudi uitæ spiritualis ætate, sic generosa indoles reluceret, ut & si nondum officij, spei tamen fulgore resplendens, imminentis sacerdotij totam fiduciam polliceretur.

Non præteribo etiam illud eximium, quemadmodum cum in dilectionem eius & honorem totus populus, aspirante Domino, prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens, & indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret: magis enim dignus efficitur, qui qđ meretur recusat. Quo A tunc ardore plebs ęstuans fluctuabat, spirituali desiderio concupiscens (ut exitus docuit) non tantum modo Episcopum habere, sed in eo quem tunc latente diuinitatis præsagio taliter flagitabat, futurum etiam martyrem requirebat. obsederat fores domus copiosa fraternitas, & per omnes aditus sollicita charitas circumibat. Potuisset fortasse tunc illi Apostolicum illud euenire, quod uoluit ut per fenestram deponeretur, si iam Apostolo etiam ordinationis honore similaret: Erat uidere cæteros omnes suspensos anxio spiritu expectare uenturum, cum gaudio nimio excipere uenientem. Inuitus dico, sed dicam necesse est: Quidam illi restiterunt ut & uinceret, quibus tamen quanta lenitate, quàm patienter, quàm beneuolenter indulsit, quàm clementer ignouit, amicissimos eos postmodū, & inter ueteres necessarios computans, mirantibus multis. Cui enim non posset esse miraculo tam memoriosæ mentis obliuio?

A *Qđ hic dicitur de flagitatione populi ut ille Cyprianus daretur epis, & quod in honorem eius tota plebs psiliret, ideo est, quia ātiquus ecclesiæ mos fuit in ordinandis sacerdotibus populum cōuocare, ut super eorum moribus & meritis prius ferrent testimonium. Sed non propter hoc eligendi, aut ordinandi sacerdotes, ius ullū unquā fuit apud populum.*

Exinde quemadmodum se gesserit, quis referre sufficiat, quę illi pietas, qui uigor misericordię, quanta censura? Tantum sanctitatis & gratię ex ore lucebat, ut confunderet mentes intuentium. Grauis uultus & lætus, nec seueritas tristis, nec comitas nimia, sed admixta utrinque temperies, ut esset ambigere, uereri, an diligi mereretur, nisi quod & uereri & diligi merebatur. Sed nec cultus fuit dispar a uultu; temperatus & ipse de medio; non illum superbia secularis inflauerat, nec tamen prorsus affectata penuria sordiderat, quia & hoc uestitus genus a iactantia minus non est, quàm ostentata taliter ambitiosa frugalitas. Quid autem circa pauperes Episcopus faceret, quos cathecuminus diligebat? Viderint pietatis Antistites, seu quos ad officium boni operis instruxit ipsius ordinis disciplina, seu quos sacramētu religio cōmunis ad obsequiū exhibendę dilectionis ar

ctauit. Cyprianum de suo talem accepit cathedra, non fecit. statim denique pro talibus meritis etiam proscriptionis gloria consecutus est. Nec enim aliud oportebat, quàm ut eum, qui intra secretam conscientiæ latebram religionis & fidei toto honore florebat, etiam publicè celebrata gẽtilium fama titularet. Potuisset quidem tunc pro uelocitate, qua semper omnia consecutus est, etiã Martyrij circa eum debita corona properare, maxime cum & suffragijs sæpe repetitis ad Leonem postularetur, nisi per omnes ordines gloriarum transeundum illi esset, & sic ad summa ueniendum, & nisi imminens ruina ope tam fœcundi pectoris indigeret. Finge enim tunc illum Martyrij dignatione translatum; quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis ostenderet? Quis uirgines ad congruentem pudicitiæ disciplinam & ς habitum sanctimonia dignum, uelut frenis quibusdam lectionis Dominicæ coërceret? Quis doceret pœnitentiam lapsos? ueritatem hæreticos? schismaticos unitatem? Filios Dei pacem, & Euangelicæ precis legem? Per quem Gentiles blasphemi, repercussis in se ijs, quæ nobis ingerunt, uincerentur. A quo Christiani mollioris affectus circa amissionem suorum, aut quod magis est, fidei paruioris consolarẽtur spe futurorum? Vnde sic misericordiam, unde patientiam disceremus? Quis liuorem de uenenata inuidiæ malignate uenientem, dulcedine remedij salutaris inhiberet? Quis martyres tantos exhortatione diuini sermonis erigeret? Quis denique tot confessores frontium notatarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum Martyrij superstites reseruatos, incentiuo tubæ cœlestis animaret? Bene tunc & uere spiritualiter contigit, quòd uir necessarius tam multis, & tam bonis rebus a Martyrij consũmatione dilatus est. Vultis scire secessum illum non fuisse formidinem? Vt nihil aliud excusem, ipse postmodũ passus est, quam passionem utique ex more uitaret, si & ante uitasset. Fuit uere formido illa, sed iusta formido, quę Dominum timeret offendere: Formido quę præceptis Dei mallet obsequi, quàm sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, & fides diuinis admonitionibus mancipata, credidit se, nisi Domino latebram tunc iubenti paruisset, etiam in ipsa passione peccare.

ς *Vides quod uirgines olim habitum quendam sanctimonia dignum gestabant? Cur ergo huiusmodi habitus nunc in nostris a quibusdam reprehenditur?*

Puto denique etiam nunc aliqua de dilationis utilitate disserenda, tametsi iandudum pauca perstrinximus. Dum enim quæ uidentur, postmodum subsecuta sciamus, sequitur, ut probemus, secessum illum non hominis pusillanimitate conceptum, sed (sicuti est) uere fuisse diuinum. Vastauerat Dei populum persecutionis infestæ insolens atque acerba grassatio, & quia omnes decipere una fraude non poterat artifex hostis, quacũque miles incautus prodiderat latus nudum, dispari genere sæuiendi singulos diuersa strage deiecerat, debebat esse qui posset saucios homines, & uaria expugnantis inimici arte iaculatos adhibita medicinæ cœlestis medela pro qualitate uulneris, uel secare interim, uel fouere. Seruatus est uir ingenij præter cętera etiam spiritualiter temperantis, qui inter resultantes collidentium schismatum fluctus Ecclesiæ iter medium librato limite gubernaret. Non hæc, oro, diuina consilia sunt? Hoc fieri sine Deo potuit? Viderint qui putant posse fortuitu iste contingere. Ecclesia illis clara uoce respondet, dicens: Ego sine Dei nutu necessarios reseruari nõ admitto. Percurramus tamen cætera, si uidetur.

Erupit postmodum lues dira, & detestabilis morbi uastitas nimia, in-

numeros per diem populos ad suam quenq; sedem obrupto impetu rapiens, continuatas per ordinem domos uulgi trementis inuasit. Horrere omnes, fugere, uitare contagium, exponere suos impie, quasi cum illo peste morituro, etiam mortem ipsam aliquis posset excludere. Iacebant interim tota ciuitate non iam corpora, sed cadauera plurimorum; & misericordiam in se transeuntium, contemplatione sortis mutuæ flagitabant. Nemo respexit aliud præterquam lucra crudelia. Nemo similis euentus recordatione trepidauit. Nemo fecit alteri qđ patri noluit. Quid inter hæc egerit Christi & Dei Pontifex, qui pontifices mundi huius tanto plus pietate, quanto religionis ueritate pcesserat, scelus est præterire. Aggregatā primo in loco plebē de misericordiæ bonis instruit, docens diuinæ lectionis exemplis, quantum ad promerendum Deum prosint officia pietatis: tunc deinde subiungit, non esse mirabile, si nostros tantum debito charitatis obsequio foueremus: Eum perfectum posse fieri qui plus aliquid publicano uel Ethnico fecerit, qui malum bono iungens, & diuinæ clementiæ instar exercens, inimicos quoque dilexerit; qui pro persequentium se salute (sicuti dominus monet & hortatur) orauerit. Oriri facit Deus iugiter suum solem, & pluuias subinde nutriendis seminibus impertit, exhibens cuncta ista non suis tantum, sed etiam alienis: Et qui se Dei filium profitetur, cur etiam non exemplum patris imitatur? Respōdere nos decet natalibus nostris, & quos renatos per Deum constat, degeneres esse non congruit, sed probare potius in sobole traducem summi patris, emulatione bonitatis.

Multa alia, & quidem magna prætereo, quæ temperādi uoluminis ratio non patitur proliziore sermone replicari. De quibus hoc tantum dixisse satis est, quod si illa Gentiles pro rostris audire potuissent, forsitan statim credidissent. Quid christiana plebs faceret, cui de fide nomen est? Distributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum atq; ordinū ministeria. Multi qui paupertatis beneficio exhibere sumptus nō poterāt, plus sumptibus exhibebant, compensantes proprio labore mercedem, diuitijs omnibus chariorem. Et quis non sub tanto doctore pperaret inuenire partem aliquam talis militiæ, per quam placeret & Deo patri, & iudici Christo, & interim sacerdoti?

Fiebat itaq; exuberantium operum largitate, quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fidei. Fiebat plus aliquid, quàm Tobię incomparabili pietate signatum est. Ignoscat ille & ignoscat iterum, & frequenter ignoscat, & ut uerius dixerim, merito cōcedat tam etsi ante Christum plurimum licuit, plus aliquid licuisse post Christum, cuius temporibus plenitudo debetur. Necatos ille a rege & proiectos sui tantum generis colligebat: ijs tam bonis & tam pijs actibus superueniet exilium. Hāc enim uicem semper repræsentat impietas, ut melioribus peiora restituat. Et (ut quid sacerdos Dei, Proconsule interrogante, responderit taceam) sunt acta quæ referam. Excluditur interim è ciuitate ille, qui fecerat boni aliquid pro ciuitatis salute. Ille, qui laborauerat, ne uiuentium oculi paterentur infernæ sedis horrorem: ille, inquā, qui excubijs pietatis inuigilans, pro nefas ingrata bonitate puiderat, ne omnibus terram ciuitatis faciem relinquentibus, multos exules deserta Resp. ac destituta patria sentiret. Sed uiderit seculū, cui inter pœnas ēt exilium cōputatur. Illis patria chara nimis,

nimis, & commune nomen est cum parentibus; nos & parentes ipsos, si contra dominum suaserint, abhorremus. Illis extra ciuitatem suam uiuere grauis pœna; Christiano totus hic mundus est una domus. Vnde licet in abditum & obstrusum locũ fuerit relegatus, admixtus Dei tui rebus, exilium non potest computare. Adde quòd Deo integre seruiens, etiam propria in ciuitate peregrinus est. Dum enim se a carnalibus desiderijs continentia sancti spiritus abstinet, conuersationem prioris hominis exponens inter ciues suos, aut propè dixerim inter parentes ipsos uitæ terrestris, alienus est. Accedit q̃ etsi hæc talia pœna possent uideri, in huiusmodi tamẽ causis atque sententijs, quas ob approbandæ uirtutis experimenta perpetimur, non est pœna, quia gloria est. Sed esto sanè nobis pœna exilium, illis ultimum crimen & pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis ascribat, qui possunt ignoscentibus irrogare, quod putant pœnam.

Nolo nunc describere loci gratiam, & deliciarum omnium paraturam interim transeo. Fingamus locũ illum situ sordidum, squallidum uisu, non salubres aquas habentem, non amœnitatem uiroris, non uicinam littoris, sed rupes uastas, & syluarum inter inhospitas fauces desertæ admodum solitudinis, auia mundi parte summotum: Posset licet talis locus habere nomen exilij; quo Cyprianus sacerdos Dei uenerat, nonne (si hominũ ministeria deficerent) uel aliter ut Heliæ, uel ut Danieli Angeli ministrarentẽ Absit ut credat aliquis cuilibet minimo, dũmodo in confessione nominis Christi constituto, aliquid defuturum. Tantum abest, ut Dei Pontifex ille, qui misericordiæ semp̃ rebus institerat, horum oĩum opibus indigeret.

Iam nunc, quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus, prouisum esse diuinitus, etiam pro animo tanti uiri aptum & cõpetentem locum, hospicium pro uoluptate secretum, & q̃cquid apponi eis ante promissum est, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Atque ut omittam frequentiam uisitãtium fratrum, & ipsorum inde ciuium charitatem, quæ repræsentabat omnia, quibus uidebatur esse fraudatus, admirabilem uisitationem Dei non prætereibo, qua antistitem suum sic in exilio esse uoluit de secutura passione securum, ut imminentis Martyrij pleniore fiducia non exulem tantũmodo sed & Martyrẽ possideret. Eo enim die quo in exilij loco mansimus (nam & me inter domesticos comites dignatione charitatis eius delegerat exulem uoluntarium; quod utinam in passione licuisset) Apparuit mihi, inquit, nondum somni quieto sopito Iuuenis ultra modum enormis, qui cum me quasi ad prætorium duceret, uidebat mihi tribunali sedentis cum Proconsulis admoueri. Is ut in me respexit, annotate statim cœpit in tabula sententiam, quam non sciebam; nihil enim de me solita interrogatione quæsierat. Sed enim iuuenis, qui a tergo eius stabat, admodum curiosus, legit quicquid fuerat annotatum; et quia inde uerbis referre non poterat, nutu declarante monstrauit, quid in literis tabulę illius haberetur. Manu enim expansa & complanata ad spatæ modum, ictus solitæ animaduersionis imitatus, quod uolebat intelligi, ad instar liquidi sermonis expressit. Intellexi sententiam passionis futuram: rogare cœpi & petere continuo, ut dilatio mihi uel unius diei prorogaretur, donec res meas legitima ordinatione disponerẽ. Et cum preces frequenter iterassem, rursus in tabula nescio quid cœperat annotare: Sensi tamen de uultus serenitate Iudicis mentem quasi iusta petitione cõmotam. Sed

tumescente, & de fiducia principum infestatione nominis anhelante, ille seruos Dei, prout dabatur occasio, exhortationibus Dominicis instruebat, & id calcandas 6 passiones huius temporis contemplatione superuenturæ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit cupido sermonis, ut optaret sic sibi passionis uota contingere, ut dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur. Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam.

6 *Si bona agere æternæ felicitatis respectu, peccatū, uel a'ias uitium esset, non adhoc suos animaret sāctus Cyprianus.*

Ecce Proconsulis iussu ad hortos eius, ad hortos inquam, quos inter initia fidei suæ uenditos, & Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum in usus pauperum uendidisset, nisi inuidiam de persecutione uitaret, cum militibus suis Princeps reperire subitauit, immo (ut uerius dixerim) subitasse se credidit. Vnde enim posset tanquam improuiso impetu mens semper parata subitari. Processit ergo iam certus expungi, quod diu fuerat retardatum. Processit animo sublimi & erecto, hilaritatem præferens uultu, & corde uirtutem. Sed dilatus in crastinum, ad donum principis a prætorio reuertebatur, cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increpuit, ꝑductum esse iam Tascium, quem præter celebrem gloriosa opinione notitiam, etiam de commemoratione præclarissimi operis nemo non nouerat. Concurrebant undique uersum omnes ad spectaculum, nobis ꝓ deuotione fidei gloriosum, Gentilibus & dolendum. Receptum eum tamen & in domo principis constitutum, una nocte cōtinuit custodia delicata, ita ut conuiuæ eius et chari in cōtubernio ex more fuerimus. Plebs interim tota solicita ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores principis excubabat. Concessit enim diuina tunc bonitas uere digno, ut Dei populus etiam in sacerdotis passione uigilaret.

Forsitan tamen quærat aliquis, quæ causa fuerit a prætorio reuertendi ad principem, & uoluit hoc scilicet quidam de suo, tunc Proconsulem noluisse. Absit ut in rebus diuinitus gestis segnitiem siue fastidium Proconsulis conquerat. Absit ut malum hoc intra conscientiam religiosæ mentis admittā, ut de tam beatissimo martyre ructus hominis iudicaret. Sed crastinus dies ille, quem ante annum monitio diuina prædixerat, uere crastinus esse debebat.

Illuxit denique dies alius, ille signatus, ille ꝓmissus, ille diuinus (quem si Tyrannus ipse differre uoluisset, nunquam prorsus ualeret, dies de conscientia futuri martyris lætus, & discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Egressus est domum Principis, sed Christi & Dei princeps, & agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte uallatus est. Sic autem comitatui eius infinitus exercitus adherebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta ueniretur. Eundi autem interfuit transitus stadij. Bene uere & quasi de industria factum, ut & locum congruentis certaminis præteriret, qui ad coronam iustitiæ consummato agone currebat. Sed ubi ad Prætorium uentum est, nondum procedente Proconsule, secretior locus datus est. Illic cum post iter longum nimio sudore madidatus sederet, (sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut & sub ictu passionis episcopatus honore frueretur) quidam ex tesserarijs, quondam christianus res suas obtulit, quasi uellet ille uestimētis suis humidis sicciora mutare, qui uidelicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, ꝙ ut prosi-

ciscentis ad Deũ martyris sudores iam sanguineos possideret. Cui ille respondit, & dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forsitan non erunt. Mirum si contempsit laborem corpore, qui mortem mente cõtem pserat? Quid plura? Salutatio Proconsuli nunciata est. Producitur, admouetur, interrogatus de suo nomine, se esse respondit; Et hactenus uerba. Legit itaque de tabula iam sententiam Iudex, quam nuper in uisione non legerat, sententiam spiritualem non temere dicendam, sententiam Episcopo tali, & tali teste condignam, sententiam gloriosam, in qua dictus est sectæ suæ signifer, & inimicus Deorum, & qui suis futurus esset documento, & quòd sanguine eius inciperet disciplina sanciri. Nihil hac sententia plenius, nihil uerius. Omnia quippe quæ dicta sunt, licet a Gentile dicta, diuina sunt. Nec mirum utique, cum soleant de passione pontifices prophetare. Signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat. inimicus Deorum, qui idola destruenda mandabat. Documento autem suis fuit, qui multis pari genere secuturis prior in prouincia martyrĳ primitias dedicauit. Sanciri etiam cœpit eius sanguine disciplina, sed martyrum, qui doctorem suum imitatione gloriæ consimilis ęmulati, ipsi quoq; disciplinam exempli sui ꝓprio cruore sanxerunt. Et cum exiret Prętorĳ fores, ibat comes militum turba; & ne quid in passione deesset, Centuriones, & Tribuni latus texerant. Ipse autem locus in æquali est, ubi pati cõtigit, ut arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum prębeat: sed per enormitatem spatĳ longioris uisu denegato, & per confusam nimis turbam pressuram personæ facientes, in ramos arborum repserant, ne uel hoc illi negaretur, ut ad Zachæi similitudinem de arboribus uideretur.

Sed iam ligatis per manus suas oculis, moram carnificis urgere tentabat, cuius munus est ferrum: Et labente dextera gladium uix, trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam preciosi uiri mortem clarificationis hora matura Centurionis manum, cõcesso desuper uigore firmatam, permissis tandem uiribus, expediret. O' beatum Ecclesiæ populum, qui Episcopo suo tali, & oculis pariter, & sensibus, & quod est amplius, publicata uoce compassus est: & sicut ipso tractãte semper audierat, Deo iudice, coronatus est. Quanuis enim non potuerit euenire, qđ optabant uota communia, ut consortio paris gloriæ plebs tota pateretur, quicunque sub Christi spectantis oculis, & sub auribus sacerdotis ex animo pati uoluit, per idoneum uoti sui testem leuationis quodammodo literas ad Deum misit. Sic consummata passione pfectum est, ut Cyprianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotales coronas in Aphrica primus imbueret, quia & talis esse post Apostolos prior cœperat. Ex quo enim Carthagini Episcopatus ordo numeratur, nunquam aliquis, quanuis ex bonis sacerdotibus, ad passionem uenisse memoratur; licet semper Deo mãcipata deuotio, dicatis hominibus ꝓ martyrio deputetur. Cyprianus tamen etiam perfectam coronam Domino consummante, ꝓfecit; ut in ciuitate ipsa in qua' taliter uixerat, & in qua prior fecerat multa preclara, prior etiam sacerdotis cœlestis insignia glorioso cruore decoraret.

Quid hoc loco faciam? Inter gaudium passionis, & remanendi dolorem, in parte diuisus animus, & angustum nimis pectus, affectus dupli-

ces onerant. Dolebo, quod non comes fuerim? sed illius uictoria triumphanda est. De uictoria triumphabo? sed doleo, quod comes non sim. Verum uobis tamen & simpliciter confitendum est, quod & uos scitis, in hac me fuisse sententia: Multum, ac nimis multum de gloria eius exulto; plus tamen doleo, quod remansi.

ITEM VITA SANCTI CYPRIANI EPIscopi & Martyris Per Aurelium Prudentium uirum consularem descripta.

Habetur in peristephano eiusdem.

PVnica terra tulit: quo splendeat omne quicquid usquam est,
Inde domo Cyprianum. Sed decus orbis & magistrum.
Est proprius patrię martyr: sed amore & ore noster.
Incubat in Lybia sanguis: sed ubique lingua pollet.
Sola superstes agit de corpore: sola obire nescit:
Dum genus esse hominum Christus sinet: & uigere mundum:
Dum liber ullus erit: dum scrinia sacra litterarum:
Te leget omnis amans Christum: tua Cypriane discet.
Spiritus ille Dei, qui fluxerat author in propheta
Fontibus eloquij: te Cœlitus auctus intigauit.
O niue candidius linguę genus. O nouum saporem.
O liquor ambrosius, cor mitigat, imbuit palatum,
Sedem animæ penetrat, mentem fouet, & pererrat artus.
Sic Deus interius sentitur: & inditur medullis.
Vnde bonum subitum terris dederis pater reuela.
Deerat apostolicis scriptis opulentus executor:
Fligitur locuples facundia quæ doceret orbem:
Quęque uoluminibus Pauli famulata disputaret:
Quo mage cruda hominum pręcordia perpolita nossent
Siue timoris opus: seu mystica uel profunda Christi.
Vnus erat iuuenum doctissimus artibus sinistris
Fraude pudicitiam perstringere, nil sacrum putare,
Sępe etiam magicum cantamen inire per sepulchra:
Quo geniale tori iusso lueret æstuante nupta.
Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repente Christus,
Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem.
Implet amore sui, dat credere, dat pudere facti
Iamque figura alia est: quamque fuit oris & nitoris.
Exuitur tenui uultus cute, transit in seueram.
Deflua Cęsaries compescitur ad breues capillos.
Ipse modesta loqui, spem quęrere, regulam tenere.
Viuere iustitia Christi, & penetrare dogma nostrum.
His igitur meritis dignissimus usque episcopale
Prouehitur solium doctor, capit & sedile summum.
Valerianus opum princeps erat: atque Galienus.
Constituere simul pœna capitis dominum fatenti.
Milia terrigenum spurcissima iusserant sacrari.
Contra, animos populi doctor Cyprianus incitabat

Nequis ab egregiæ uirtutis honore discreparet:
Neu fidei pretium quis sumere degener timeret.
7 Esse leuem cruciatum, 7 si modo conferas futura:
Quæ Deus ipse uiris in termina fortibus spopondit,
Merce 8 doloris emi spem luminis: & diem perennem.
Omne malum uolucri tempore transuolare cursum.
Nil graue quod peragi finis facit: & quiete donat.
Se fore principium pulchrę necis & ducem cruoris.
Seque caput gladio submittere, sanguinem dicare,
Quis sociare animam Christo uelit: ut comes sequatur.
8 His ubi corda uirum Christo calefacta pręparauit:
Ducitur ante alios Proconsule perfurente uinctus.
Antra latent tyrie Carthaginis abditis reposta
Conscia tartareę caliginis abdicata soli.
Clausus in his specubus sanctus Cyprianus & catena
Nexus utranque manum, nomen patris inuocat supremi.
Omnipotens genitor Christi decus & creator orbis
Christe parens hominis: quem diligis: & uetas perire:
Ille ego ui pereis quem tu bonus oblitum uenenis
Criminibus uarijs tinctum miseratus abluisti:
Iamque tuum fieri mandas: fio Cyprianus alter.
At nouus ex ueteri nec iam reus aut nocens ut ante:
Si luteum facili charismate pectus expiasti:
Vise libens tenebris ergastula cęca dissipatis:
Eripe corporeo de carcere uinculisque mundi
Hanc animam, liceat fuso tibi sanguine immolari:
Ne qua ferum reprimat clementia iudicem tyranni,
Heu sciat inuidia mitescere, gloriam negare.
Da quoque ne quis iners sit de grege: quem tuum regebam:
Ne cadat impatiens pœna: titubetque quis tuorum,
Incolumen ue numerum reddam tibi: debitumque soluam.
Vocibus his dominum permouerat. influebat inde
spiritus in populum Carthaginis: author acrioris
Ingenij stimulis ut pectora subditis calerent
Ad decus egregium discrimine sanguinis petendum,
Non trepidare docens, nec cedere, nec dolore uinci.
Laudis amore rapi: Christum sapere, & fidem tueri.
Fama refert foueam campi in medio patere iussam
Calce uaporifera summos prope margines refertam,
Saxa recosta uomunt ignem: niueusque puluis ardet,
Vrere tacta potens: & mortifex ex odore flatus,
Appositam memorant aram fouea stetisse summa
Lege sub hac: salis aut amicam, iecur & suis litarene
Christicolę: aut mediæ sponte ruerent in ima fosse.
Prosiluere alacres cursu rapido simul trecenti,
Gurgite puluereo mersos liquor aridus uorauit:
Pręcipitemque globum fundo tenus implicauit imo.
Corpora candor habet, candor uehit ad superna mentes.

7 Aduerte quo sanctus uir ad martyrium hortetur spe futurorum bonorum, & facili transitu terrenorum suppliciorum.

8 Si merce doloris emitur spes cœlestis luminis & dies perennis, ergo sancti habent meritum apud Deum.

Candida massa dehinc dici meruit per omne sæclum.
Lętior interea iam Tascius ob diem suorum
Sistitur indomitu proconsulis eminus furori.
Dogmatis atque loci iussus genus edere, Christianus (inquit)
Trado salutiferi mysteria consecrata Christi.
Ille sub hęc, satis est iam criminis, ipse confitetur
Thascius, ipse Iouis fulmen negat, expedite ferrum
Carnifices, gladio pœnam luat hostis idolorum.
Ille Deo meritas grates agit: & canit triumphans.
Fleuit abire uirum mœsta Africa: quo docente facta est
Cultior eloquio, cuius sibi docta gloriatur.
Mox tumulum lachrymans struxit: cineresque consecrauit.
Desine flere bonum tantum, 9 tenet ille regna cœli:
Nec minus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe,
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Libyę populos tantum regit, exitusque in ortum
Solisque & usque obitum: gallos fouet, imbuit Britannos,
Pręsidet Hesperiæ, Christum serit ultimis Iberis.
Denique doctor humi est: idem quoque martyr in supernis.
Instruit hic homines: illic pia dona dat patronus.

9 *Quam multa habes hic lector contra Nouatores nostri tpis. Sanctorum animas esse in cœlo. Sanctos scire & curare quæ circa nos agũtur. Sanctos non posse dici emortuos, sed uiuentes. Sanctos magnam habere potestatem post mortem. Sanctos suis cultoribus prodesse, & beneficia conferre.*

ITEM VITA SANCTI CYPRIANI EPISCOPI et martyris per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem scripta.

Est sermo 129. in opere homiliarũ eius.

QVoniam hodie 10 Deo in natali sancti Cypriani martyris conuenimus, in quo miro certamine de diabolo triũphauit: et quia nobis uirtutum suarum gloriosum reliquit exemplum: ideo exultare 11 nos conuenit, & lętari.

Natalem ergo 12 sanctorum cum auditis charissimi, nolite putare illum dici, quo nascuntur in terram de carne, sed de terra in Cœlum, de labore ad requiẽ, de tentationibus ad quietem, de cruciatibus ad delicias, non fluxas, sed fortes, & stabiles, & æternas: de mundanis risibus ad coronam & gloriam. Tales natales digne martyrum celebrantur.

Cum ergo huiusmodi festiuitas agitur, noli ęstimare Charissime, quod in solis prandijs & profusioribus epulis natales martyrum celebrentur: sed imitandum tibi ꝑponitur quod in memoria martyris celebras. Aspice ergo charissime, alacritatem populi circunstantis. In hac enim die aliquando turba astitit impiorum. Cum sanctus Cyprianus iussu tyranni feriretur: turbæ erant malorum expectantium chori, nunc multitudo fidelium ad collętandum deuota confluxit: tunc turba sæuientium, nunc exultantium, tunc desperatorum, nunc sperantium. Idcirco ergo natales martyrum annua 13 lętitia celebrantur, ut quod semel actum est, per omne æuum in memoria maneat deuotorum. Gesta res est charissime, ne te diceres ignorare, celebrantur annua, ne dicas oblitus sum.

Ad hęc ergo imitanda nos animate charissimi, hanc magnanimitatis gratiam concupiscite: hoc petite dari uobis, quod ille meruit adipisci. Omnes enim cœlestia cupientes terrenorum bonorum laqueis irretiri nõ

10 *Vides uerum esse qđ dicunt sancti patres, qđ qui honorant sanctos, honorãt Deum, et dominum nostrum Iesum Christum.*

11 *Ecce quõ in die natali sanctorum martyrum, olim exultabãt & lætabantur sicut & modo fit, conueniẽtes ad eorum solemnitates.*

12 *Si in die natalitiũ suorum melius & sublimius nascuntur martyres quã prius, non debent ab aliquibus euocari mortui.*

13 *Cur festa annua sanctorum martyrũ summa letitia celebrentur.*

possunt, quia conuersationem suam in cęlestibus statuerunt. Sicut ait sanctus Apostolus, Nostra autem conuersatio in cœlis. Dirigatur ergo cordis nostri desiderium ad habitationem cœlestem, ubi quum dispersus fuerit pauperibus thesaurus uester: illic erit & cor uestrum. Thesaurus autem bonorum omniũ christus est: qui uos cum patre, & filio & spiritu sancto donis cœlestibus, & nunc, & in æternum cumulare, & replere dignetur.

ITEM DE BEATO CYPRIANO EX DIVO Maximo episcopo Taurinen.

Est homelia. 1. in natali eius habita, positaq; in libro homiliarum de sanctis.

IN martyrio beatissimi Cypriani fratres charissimi uniuersa nobiscũ Christi exultat ecclesia, quã in omne gaudium & cœlestis eruditione sermonis instruxit, & munere triumphalis sanguinis decorauit. Fuit enim in eo, sicut compertum habemus, & contra errores diaboli spiritalis sapientię plenitudo, & aduersum persequutiones mundi Christiani pectoris infatigata constantia. Quis non huiusmodi uirum quãtis ualet pręconijs prosequatur, cuius eloquentia inspirata diuinitus, & ecclesias docuit, & sæculum confutauit?

Vere sic mirabilis, atque omnium ubique studijs celebrandus, quem sanctitas sacerdotem, peritia doctorem, fides martyrem consecrauit. Preciosa, inquit Dauid, in conspectu domini mors sanctorum eius. Videte charissimi in quantum uenerabilis Cyprianus, etiam propheticam supergressus est laudem, cuius in conspectu domini non solum mors, sed & uita extitit preciosa. Moriendo nanque proprium Christo sanguinem dedit, uiuendo nihilominus cohortatione fortissima, inumeros cœlo martyres acquisiuit. Quid hoc clarius sacerdote, qui inter hominum turbas gloria cœlestis cõuersationis emicuit, atque inter angelicos cętus, & sua factus est & aliorum morte conspicuus.

Iustissime hic cum patriarcha Dauid cantauit domine Deo suo dicens: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deo uiuo. Exultauit itaque cor eius in Deo uiuo, Cum morientis ac morituri seculi uanitate despecta, totum se diuinis mancipauit obsequijs. Exultauit & caro eius in Deo, quæ de hoc mundo non miseri corruptione languoris, sed piis pro religione supplicijs consecrata migrauit.

Hic est ille euangelicus paterfamilias, proferens de thesauro suo noua & uetera, qui ueteris nouiq; testamenti unum atque idipsum mysterium prædicãs, ecclesias Christi locupletissima disputatione ditauit. Incorruptibilis atque indefessus illius est hodie thesaurus, qui pecuniam domini sui numularijs fœnerans, quotidie in corde fidelium cœlestium diuitiarum sanctam conquirit usuram.

Quid igitur fratres tanto speciosius uiro, cuius hæc est regula & mensura sermonis, ut inter uarias hominum causas, motusq; diuersos, nunc affectione patris, nunc autoritate doctoris consoletur humiles, superbos comprimat, negligentes arguat, increpet infideles. Tantoq; deniq; decore sacerdotium uitamq; suam uir fidelissimus adornauit, ut doctrinam suam subsequentibus confirmaret operibus, dominicam illam sententiam tenẽs, qui docuerit & fecerit, hic magnus uocabit̃ in regno cœlorũ. Quã

magnus hic quamq; pręcipuus in regno cœlorum, est, quem in omnem gloriam sermo propheticus, uita mirabilis, & mors Deo deuota subli mat? Nec immerito fratres tanto cū honore nominis eius memoria, per amplissima mundi spatia celebratur, quia per uniuersum orbem ad firmamentum fidei nostræ, & passio eius, & doctrina profecit.

VITA ET PASSIO SANCTORVM DECEM & octo martyrum Cęsaragustanorum per Aurelium prudentium conscripta.

Habetur in eius peristephano.

BIs nouem noster populus sub uno
Martyrum seruat cineres sepulchro:
Cæsaraugustam uocitamus urbem:
Res cui tanta est.
Plena magnorum domus angelorum
Non timet mundi fragilis ruinam,
Tot sinu gestans simul offerenda
Munera Christo.
Cum Deus dextra quatiens coruscam
Nube subnixus ueniet rubente
Gentibus iustam positurus æquo
Pondere libram.
Orbe de magno caput excitata
Obuiam Christo properanter ibit
Ciuitas omnis preciosa portans
Dona canistris.
Afra Carthago tua promęt ossa
Ore facundo Cypriane doctor.
Corduba Acisclum dabit. & Zoellum,
Tresque coronas.
Tu tribus gemmis diadema pulchrum
Offeres Christo genitrix piorum
Tarraco, intexit cui fructuosus
Sutile uinclum.
Hoc nomen gemme strophico illigatum est.
Emicant iuxta lapides gemelli,
Ardet & splendor parilis duorum
Igne corusco.
Parua Felicis decus exhibebit
Artubus sanctis locuples Gerunda.
Nostra gestabit Calaguris ambos
Quos ueneramur:
Barcinon claro Cucufate freta
Surget: & Paulo speciosa Narbo.
Teque præpollens Arelas habebit
Sancte Genesi.
Lusitanorum caput oppidorum
Vrbs adoratæ cineres puellæ

Obuiam Christo rapiens ad aiam
Porriget ipsam.
Sanguinem iusti cui pastor hæret
Ferculum duplex, geminumque, domum
Ferre complutum gremio iuuabit
Membra duorum.
Ingeret tingis sua Cassianum
Festa Massylum monumenta Regum.
Qui cinis 1 gentes domitas coegit
Ad iuga Christi.
Singulis paucæ tribus aut duobus
Forsan & quinis aliquæ placebunt
Testibus Christi prius hostiarum
Pignore functæ
Te decem sanctos reuehes & octo
Cæsaraugusta studiosa Christi
Vertice flauis oleis reuincta
Pacis honori.
Sola in occursum numerosiores
Martyrum turbas domino parasti.
Sola prædiues pietate multa
Luce frueris.
Vix parens orbis populosa pœni.
Ipsa uix Roma in solio locata
Te decus nostrum superare in isto
Munere digna est
Omnibus portis sacer immolatus
Sanguis exclusit genus inuidorum
Dæmonum: & nigras pepulit tenebras
Vrbe piata
Nullus umbrarum latet intus horror.
Pulsa nam pestis populum refugit.
Christus in totis habitat plateis.
Christus ubiq; est.
Martyrum credas patriam coronis
Debitam sacris chorus unde surgens
Tendit in cœlum niueus togatæ
Nobilitatis.
Inde Vincenti tua palma nata est.
Clerus hic tantum peperit triumphum,
Hic sacerdotum domus infulata
Valeriorum.
Sæuus antiquis quoties procellis
Turbo uexatum tremefecit orbem,
Tristior templum rabies in istud
Intulit aras.
Nec furor quisquam sine laude nostrum
Cessit. aut clari uacuus cruoris

1 *Vide quam potens sit cinis Cassiani, qui Gentes coegit ad iuga Christi.*

Martyrum ſemper numerus ſub omni
Grandine creuit.
Nonne Vincenti peregre necatus
Martyr his terris tenui notaſti
Sanguinis rore ſpeciem futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt ciues: uelut ipſa membra
Ceſpes includat ſuus, & paterno
Seruet amplectens tumulo beati
Martyris oſſa.
Noſter eſt quamuis procul hinc in urbe
Paſſus ignota dederit ſepulchri
Gloriam uictor prope littus altæ
Forte ſagunti.
Noſter & noſtra puer in paleſtra
Arte uirtutis fideique oliuo
Vnctus horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.
Nouerat templo celebres in iſto
Octies partas deciesque palmas:
Laureis docta patriis, eadem
Laude cucurrit.
Hic & Enorati recubant tuarum
Oſſa uirtutum: quibus efferati
Spiritum mundi uiolenta uirgo
Dedecoraſti.
Martyrum nulli remanente uita
Contigit terris habitare noſtris
Solatu morti propriæ ſuperſtes
Viuis in orbe.
Viuis, ac pœnæ ſeriem retexis.
Carnis & cæſæ ſpolium recentans:
Tetra quam ſulcos habeant amaros
Vulnera narras.
Barbarus tortor latus omne carpſit.
Sanguis impenſus, lacerata membra,
Pectus abſciſſa patuit papilla
Corde ſub ipſo.
Iam minus mortis pretium peractæ:
Quæ uenenatos abolens dolores
Concitam membris tribuit quietem
Fine ſupremo.
Cruda te longum tenuit cicatrix:
Et diu uenis dolor hæſit ardens:
Dum putreſcentes tenuat medullas
Tabidus humor.
Inuidus quamuis obitum ſupremum
Perſecutoris gladius negarit,

Plena te martyr tamen ut peremptam
Pœna coronat.
Vidimus partem iecoris reuulsam
Vngulis longe iacuisse pressis.
Mors habet pallens aliquid tuorum:
Te quoque uiua.
Hunc nouum nostræ titulum fruendum
Cæsaraugustæ dedit ipse Christus:
Iuge uiuentis domus ut dicata
Martyris esset.
Ergo ter senis sacra candidatis
Diues optato simul & luperco
Perge conscriptum tibimet senatum
Pangere psalmis.
Ede successum, cane Martialem,
Mors & Vrbani tibi concinatur,
Iuliam cantus resonet, simulque
Quintilianum.
Publicum pandat chorus, & reuoluat
Quale frontonis fuerit tropheum,
Quid bonus Felix tulerit, quid acer
Cecilianus.
Quantus euenti tua bella sanguis
Tinxerit, quantus tua Primitiue.
Cum tuas uiuax recolat triumphos
Laus Apodemi
Quattuor post hinc superest uirorum
Nomen extolli renuente metro:
Quos Saturninos memorat uocatos
Prisca uetustas.
Carminis leges amor aureorum
Nominum paruifacit: & loquendi
Cura de sanctis ociosa non est
Nec rudis unquam.
Plenus est artis modus, annotatas
Nominum formas recitare Christo:
Quas tenet cœli liber explicandas
Tempore iusto.
Octo tunc sanctos recolet, decemque
Angelus coram patre filioque,
Vrbis unius regimen tenentes
Iure sepulchri.
Quin ad antiquum numerum trahentur
Viua post pœnæ specimen puella.
Morsque Vincenti, cui sanguis hinc est
Fons & honoris.
Additis Gagio (nec enim silendi)
Teque crementi: quibus incruentum

Ferre

Ferre prouenit decus ex secundo.
Laudis Agone.
Ambo confessi dominum steterunt
Acriter contra fremitum latronum,
Ambo gustarunt leniter saporem
Martyriorum.
Hæc sub altari sita sempiterno
Lapsibus 2 nostris ueniam præcatur
Turba: quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date perluamus
Marmorum sulcos quibus est operta
Spes, ut absoluam retinaculorum
Vincla meorum
Sterne 3 te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulis: deinde
Mors resurgentes animas & artus
Tota sequeris.

2 Sancti in cœlo pro nobis orant.

3 Vide quõ antiquitus etiam confugiebant homines ad tumulos sanctorum, & pstrati ibi eos exorabant, sicut & modo fit.

VITA SANCTI ALBANI MARTYRIS PER Venerabilem Bedam presbyterum scripta.

Habetur in lib. 1. ecclesia historia gentis anglorum, per eundẽ conscripta.

ANno ab incarnatione domini centesimo quinquagesimo sexto. Marcus antonius seuerus quartus decimus ab Augusto regnum cum Aurelio cõmodo fratre suscepit. Quorũ tẽpibus cum Eleutherius uir sanctus pontificatui Romanæ ecclesię pręesset, misit ad eum Lucius Britannorum rex epistolam, obsecrans, ut per eius mandatum Christianus efficeretur, & mox effectum pię postulationis consequutus est: susceptamq; fidem Britanni usque in tempora Diocletiani principis inuiolatam integramq; quieta in pace seruabant.

Ex capitulo 4.

Anno incarnationis Dominicæ ducentissimo octuagesimo sexto, Diocletianus trigesimus tertius ab Augusto imperator ab exercitu electus, annos uiginti pręfuit: Maximianumq; cognomento Herculę socium creauit imperij. Quorum tempore Carausius quidam genere infimus, sed consilio & manu prõptus, cum ad obseruanda Oceani litora quatenus Frãci & saxones infestabãt, positus, plus in pernicie q̃ in pfectũ Reipublicę ageret, ereptam prędonibus prędam nulla ex parte restituendo dominis, sed soli sibi uindicando, accendens suspicionem quam ipsos quoque hostes ad incursandos fines artificiõ negligentia permitteret. Quamobrem a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit (ac Britannios occupauit. Quibus sibi per septem annos fortissime uindicatis ac retentis, tandem fraude Allecti socij sui interfectus est. Allectus postea ereptam Carausio insulam per triennium tenuit: quem Asclepiodotus præfectus prętorio oppressit, Britanniamque post decem annos recepit.

Ex capitulo 6.

Interea Diocletianus in oriente, Maximianus Herculeus in occidente uastari 1 ecclesias affligi, interficiq; christianos decimo post Neronem loco præceperunt: quę persecutio omnibus ferè actis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs ecclesiarum, proscriptio-

1 Cum haeretici nostri temporis hæc eadem faciant, Gentilibus similes eos recte dixerimus.

nibus innocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est. Denique etiam Britanniã complurima cõfessionis Deo deuotæ gloria sublimauit.

Ex capitulo 7.

Siquidem in ea passus est sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in laude uirginum, cum beatorũ martyrum qui de toto orbe ad Dominum uenirent, mentionem faceret, ait: Albanum egregium fœcunda Britannia profert. Qui uidelicet Albanus paganus adhuc, cum perfidorum principum mandata aduersus Christianos sæuirent, clericum quendam persecutores fugentem, hospitio recepit. Quem dum orationibus

2 ac uigilijs continuis die noctuq; studere conspiceret, subito diuina gratia respectus, exemplum fidei ac pietatis illius cępit æmulari, ac salutaribus eius exhortationibus paulatim edoctus, relictis idolatriæ tenebris, christianus integro ex corde factus est.

Vide quo antiqui sacerdotes orationibus ac uigilijs die noctuque studentes, pietatis ac uirtutum suarum exemplo, Gentiles ad suscipiendam Christi fidem prouocabant.

Cumq; prętatus clericus aliquot diebus apud eum hospitaretur, peruenit ad aures nefandi principis confessorem Christi, cui necdum fuerat locus martyrij deputatus, penes Albanum latere. Vnde statim iussit milites eum diligentius inquirere. Qui cũ ad tugurium martyris peruenissent, mox se sanctus Albanus p hospite ac magistro suo ipsius habitu, id est caracalla, qua uestiabatur, indutus militibus exhibuit, atq; ad iudicem uinctus perductus est. Contigit autem iudicem ea hora, qua Albanus ad eum adducebatur, aris assistere, ac Dęmonibus hostias offerre.

Cumq; uidisset Albanum, mox ira succensus nimia, quia se ultro pro hospite, quem susceperat militibus offerre, ac discrimini dare præsumpsisset, ad simulacra dęmonum: quibus assistebat, eum iussit pertrahi. Quare rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare, quàm militibus dare maluisti? ut contemptor diuûm meritam blasphemiæ suæ pœnam lueret? Quę cum illi debebãtur supplicia, tu soluere habes: si a cultu nostræ religionis discedere tentas. At sanctus Albanus, qui se ultro persecutoribus fidei christianum esse prodiderat, nequaquam minas principis metuens, sed accinctus armis militiæ spiritalis, palam se iussis illis parere nolle pronunciabat. Tum iudex, cuius (inquit) familiæ & generis es? Albanus respondit. Quid ad te pertinet, qua sim stirpe genitus? Sed si ueritatem religionis audire desideras, christianum iam me esse, christianisq; officijs uacare cognosce. Ait iudex. Nomẽ tuum quæro, quod sine mora mihi insinua. At ille. Albanus (inquit) a parentibus uocor, & Deum uerũ ac uiuum, qui uniuersa creauit, adoro semper & colo. Tum iudex repletus iracũdia dixit: si uis perrennis uitæ fęlicitate perfrui, dijs magnis sacrificare ne differas. Albanus respondit. Sacrificia hæc quæ a uobis redduntur dęmonibus, nec auxiliari subiectis possunt nec supplicãtibus sibi desideria uel uota complere. Quinimo quicunque his sacrificia simulacris obtulerit, ęternas inferni pœnas pro mercede recipiet.

His auditis iudex nimio furore commotus, cędi sanctum Dei confessorem a tortoribus præcepit, autumans se uerberibus, quem uerbis non poterat, cordis eius emollire constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis, patienter hęc pro domino, imò gaudenter ferebat. At ubi iudex illum tormentis superari, uel a cultu christianę religionis reuocari nõ posse persensit, capite eum plecti iussit. Cumq; ad mortem duceretur, peruenit ad flumen, quod muro et harena ubi feriendus erat meatu rapidissimo diuidebatur: Viditq; ibi non paruã hominum multitudinem utriusq;

sexus, et conditionis, diuersæ ætatis, quæ sine dubio diuinitatis instinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris uocabatur, & ita fluminis ipsius occupabat pontem: & intra uesperam uix transire posset. Denique cunctis penè egressis, iudex sine obsequio in ciuitate substiterat.

Igitur sanctus Albanus, cui ardens inerat deuotio mentis, ad martyrium ocius peruenire, accessit ad torrentem: & dirigens ad cœlum oculos, ilico siccato alueo, uidit undam suis cessisse, ac uiam dedisse uestigijs. Quod cum inter alios etiam ipse carnifex, qui eum percusurus erat, uidisset, festinauit ei, ubi ad locũ destinatum morti uenerat, occurrere, diuino nimirum admonitus instinctu, proiectoque ense, quem strictum tenuerat, pedibus eius aduoluitur, multum desiderans, ut cum martyre, uel pro martyre, quem percutere iubebatur, ipse potius mereretur percuti. Dum ergo is ex persecutore factus esset collega ueritatis et fidei, ac iacente ferro esset inter carnifices iusta cunctatio, montem cum turbis reuerendissimus Dei confessor ascendit, qui oportunè lętus gratia decentesima, quingentis ferè passibus ab harena situs est: in quo nihil repente arduum, nihil præceps, nihil abruptum, quem lateribus longe lateque deductum, in modum ęquoris natura complanat, dignum uidelicet se pro insita sibi specie uenustatis iam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur. In huius ergo uertice sanctus Albanus dari sibi a Deo aquam 3 rogauit, statimque incluso meatu, ante pedes fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerẽt etiam torrentem martyri obsequium detulisse. Neque enim fieri poterat, ut in arduo montis cacumine, martyr aquam quam in fluuio non reliquerat petere, si hoc opportunum esse non uideret. Qui uidelicet fluuius ministerio persoluto, deuotione completa, officij testimonium relinquẽs, reuersus est ad naturam. 3 *Quanta uis orationis fuerit.*

Decollatus itaque martyr fortissimus ibidem accepit coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed & ille qui pijs ceruicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus. Namque oculi eius in terram una cum beati martyris capite deciderũt. Decollatus ibi est etiam miles ille, qui antea superno nutu correptus, sanctum Dei confessorem ferire recusauit. De quo nimirum constat: quia etsi fonte baptismatis nõ est ablutus sui tamen est sanguinis lauacro mũdatus, ac 4 regni cœlestis dignus factus ingressu. Tunc iudex tanta miraculorum cœlestium nouitate perculsus, cessari mox a persecutoribus præcepit: honorem referre incipiens cædi sanctorum, per quam eos opinabatur prius a christianæ fidei posse deuotione cessare. 4 *Animæ sanctorũ statim in cœlum auolãt.*

Passus est autem beatus Albanus die decimo Calendarum Iuliarum iuxta ciuitatem Verolamium, quæ nunc a gente Anglorum Verolamiacestir, siue Vuetling acestir appellatur: ubi postea redeunte temporum christianorum serenitate, ecclesia est mirandi operis atque martyrio condigna extructa. In quo uidelicet loco, usque ad hanc diem curatio infirmorum, & frequentium operatio uirtutum celebrari non desinit.

Passi sunt ea tempestate Aaron & Iulius, legionum urbis ciues, alijque utriusque sexus diuersis in locis perplures, qui diuersis cruciatibus torti, & inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ ciuitatis gaudia perfecto agone miserunt.

At ubi turbo persecutionis quieuit, progressi in publicum fideles Chri- *Ex capitulo 8.*

sti, qui se tempore discriminis syluis ac desertis, abditisue speluncis occultauerant: renouant ecclesias ad solum usque destructas, basilicas sanctorum fundant, cōstruunt ac perficiunt, ac ueluti uictricia signa passim propalant, dies festos celebrant, sacra mundo corde atque ore conficiunt. Mansitq; in Ecclesijs Christi, quæ erant in Britannia, pax usque ad tempora Arrianæ uesaniæ, quæ corrupto orbe toto (hanc etiam insulam extra orbem tam longe remotam) ueneno sui infecit erroris. Et, quasi uia pestilentiæ trans oceanum patefacta, non mora, omnis se lues hæreseos huic quoque insulæ, noui semper aliquid audire gaudenti, & nihil certi firmiter obtinenti infudit. His temporibus Constantius, qui uiuente Diocletiano Galliam, Hispaniamq; regebat, uir summæ mansuetudinis & ciuilitatis, in Britannia morte obijt. Hic Constantinū filium ex concubina Helena creatum, imperatorem Galliarum reliquit. Scribit autem Eutropius quod Constantinus in Britannia creatus imperator patri in regnum successerit. Cuius tempore Arriana hæresis exorta, & in Nicena synodo detecta atque damnata, nihilominus exitiabile perfidiæ suæ uirus (ut diximus) non solum orbis totius, sed & insularum ecclesijs aspersit.

VITA SANCTI ARCHADII MARTYRIS
Per diuum Zenonē Episcopum Veronensem scripta.

Est sermo 49. inter sermones eiusdem libri tertij.

DVm Beati Archadij martyris gesta annalibus triumphanda mandamus, in agonem mortalitatis laudes christianus semper ardor animatur. Erit geminum de religiositate comertium, cum ad cœleste præmium populus accenditur, & de martyris 1 meritis non siletur. Sed quis illustris martyrij palmiferam tropheis coronam competenti ualeat sermone disserere, dum in uno corpore tot martyria uideantur esse quot membra?

1 Et de martyris meritis non siletur.

Armauerat Diabolus satellites in domini populum, ueterani odij assertor antiquus, & totam familiam domini impastę feritatis crassatione turbabat. Indixerat in hominem Dei bellum, & infaustæ superstitionis busto in nephas conscium toto mundo refundere ceratrogum scatebant per tecta culminum publicum scelus. Nec fuerat locus in quo non erat pro religione sacrilegium. Cogebatur Christi populus uanis superstitionibus interesse, atque in cultum nephandi ritus, nunc aut libamina inceste profundere, aut ornatas sertis, uictimas trahere, aut grauia nidoribus thura succendere, aut inter fumidos ignes pallenti aruina funesto sanguine prolitare, ut illicita administratione ministerij Christi panis mentibus posset expelli.

Sed dum bellum duri certaminis geritur, & familia domini cœlo spectante probatur, Archadius beatissimus martyr, huius inopinati sacrilegij horrore perculsus, paululum distulit pugnam, iam debitus ad coronā. Nam postea quam turbari urbem funesta cōuentione cognouit, ac singulos quosq; ad funestum illud spectaculum trahi, contemptis uniuersis facultatibus suis, amputatis radicibus seculi, delitescens, secessionis se commendauit umbraculo, utrunque Christiano explicans uoto, ut & non longius uideretur a prælio, & secedendo euangelicæ uisionis animaretur exemplo.

Ecce in eius hospitium uelut in hostilem prædam crassantium satellitũ præceps irruit manus, festinat Dei famulũ posse deprehẽdi. Quem beatus ꝓpinqui martyris qui in eius forte degebat habitaculo, abscentem se assiduis uocibus inclamabat. Hunc uero ꝓfitentem ad nephandã custodiam noxia mentis mancipe rapuerunt. Quem oblatum sibi iubet crudelissimus rector acri obseruatione detineri. Ad futuræ gloriæ testimonium, tale beatus Archadius debiti martyrij quodammodo sequestrauerat pignus, in quo nec Christum relinqueret, nec propinquum. Statim beatus martyrium latere non passus est, se ultro offerens iudici moram suam uoluntarie præiudicijs excusauit, Cui cum prouinciæ rector pristinæ eius fugæ ueniã sub pactione promitteret, si se uel sero nephandis superstitionibus miscuisset, talibus in eum sanctissimus martyr uocibus exilijt.

Quid (inquit) uanissime omnium iudicum putasne, aut de lucis istius incongruis usuris, aut de properæ mortis subitis damnis familiam Dei posse terreri, cum sciamus apostolica fide esse perscriptum, mihi uiuere Christus est, & mori lucrum? Excogita quibus potes supplicijs, tormenta grauiora maioribus te furoris stimulis accendam. Cuiusuis cruciatus exerce, molem, nos ideo non poteris suparare.

Statim iudex uiperei ueneni felle commotus, iubet non usitata animaduersione pœnarum, nec usuali in reos lege carnifices in martyris membra seuire. Cessauerunt ungulæ, inutiles ictus uisi sunt plumbatarum, stetit cõtemptus eculeus, crebri fustium imbres, maioris pœne contemplatione neglecti sunt.

Excogitatur nouum stupendiumq; supplicium, quo se in homine uincere crederet Deum. Incidantur (ait) ab articulis manus, a cruribus pedes, uiuum se cadauer inspiciat. Cui beatus Archadius ait. O insane hominũ fraudauit te furor tuus. Adhuc erat in uictima domini quod possis offerre. Amputandam linguam mandare nescisti, quæ in colluctatione martyrũ prior solet domino confiteri. Ductus est tandem beatus Archadius ad exoptatum iustis orationibus locum. Et intuens cœlũ, stetit Deo spectante securus. Parauerat extensa futuris ictibus colla, nudauerat gladijs uenientibus iugulum, putauerat se feralem iudicis amentiam citę mortis sorte satiare, dum subito manus iubetur extendere, ac super cespitem nudus prostratus in faciem, pedũ extrema nudare. Ecce inter ipsa supplicia uacare nõ sinitur, sed orationis insistar per carnificis tormenta meditatur.

Erexerat securem percussor insanus, & signans oculis uulneribus lineã, feralis ictus assidua contemplatione uibrabat. Hæserant confessionis suæ glutino intrepidæ martyris manus, nec salientes digiti futuræ mortis exitio palpitabant. Tanta fuit in martyris deuotione constantia, ut omni corpore paratus ueniret ad gloriam. Mox itaq; ut deuotum corpus carnifex uidit, statim cadentis ictus neruorum connexa dissoluit, & cunctas compage discussa uincturas corporis rupit, exilierunt exsectę manus, & uenarum in se paululum stupore rursus in se riuus sanguinis ruens. Dehinc poplitibus surisque porrectis, a germana coniunctione naturę, gladio seui latronis plantarum limes inciditur, & obsequio pedum corpus martyris uiduatur.

Numerent martyria qui possunt numerare supplicia, & in uno corpore quantum diabolus publicatus est furere, tantum cognoscatur dominus

triumphasse. Sed durat inter hæc martyris spiritus, & morarum numerositate seruatus præstat uiuus, parte sui corporis iam sepultus.

O' dignus gloriosi exitus finis. Ascensurus altitudinē cœli, corporis sui impedimenta præmittit, & exequias funeris ipse præcedit. Cui hæc esse cōparanda confessio? Machabæorum est iungenda numero, Eleazari est adæquanda, proposito, comparanda cōsilio. Archadius beatissimus martyr adhuc demoratur in seculo, & iam martyr recitatur in cœlo.

Habetur in libro homiliarū eius fol. 131.

VITA SANCTI ROMANI MARTYRIS per D. Eusebium Emisenum conscripta.

1 *Vide festum sancti Romani martyris.*

BEatus martyr Romanus, cuius admirabilem triumphum præsentia exultantis ecclesiæ festa 1 concelebrāt, dudum famulus, nunc etiā amicus Dei, fide eruditus, cōuersatione perfectus, consummatione gloriosus, sub hac die manum suam preciosis laboribus imposuit, & enauigatis mundi huius periculis, fœlici periculo salutarem ęternę quietis portum, per iacturam salutis intrauit. Et quia uir per omnia consummatus, iam in hac uita quo ascenderet non habebat, per mortem quæ inter hanc & illam uitam media erat, ad 2 summum cœli culmen euasit.

2 *Anima Romani est in cœlo.*

Magnum quidem charissimi, atque laudabile est, si quando sæua tempestas persecutionis ingruerit, subito quemcūque de populo pro Christo mori, & in sacrificium pietatis assumi. Et ideo inspirata deuotione de cōmunis uitæ statu & conuersatione seculi, ad compendiosi martyrij gladio peruenire uictoriam, sine bello, consummatione iuncta principio, cōpendiosa beatitudo est. At uero per diutinam seruitutem, ueteremq́; militiam, & emeritam deuotionem, gratiam laboribus comitari, & cooperante retributore munificentiam uirtutibus præuenire, ac meritis inuitare, quam ardua difficultas, tam gloriosa fœlicitas est.

Beatus ergo Romanus nō nouus sectator religionis, neq; in Christi militia rudis, palmam tantæ gloriæ consecutus est, quando quidem eleuata in se Christi cruce, ita uias eius cucurrit, ut carnis pericula persequens, & in se occidens mortificatis illecebris, mori quotidie meditaretur, longūq́; perageret suscepta contra diabolum congressione martyrium. Videns ergo hostis antiquus illustrem ac sublimen in rebus Dei uerum christiani nominis propugnaculum, & lumen esse populorum, toto in eo persecutionis impulsu impetum facit, & per compēdia perditionis in uno uniuersos petit, atq; in oppugnādo famosissimo bellatore, ipsas primitus tāti certaminis moras occupat, credens cuiuslibet deinceps munitionis obstacula facile cessura, perfectionis turre quassata, ac fidei arce deiecta. Rapitur fœlix reus ad beatam damnationem, ferens secum precium, magnanimus & cōfessor intrepidus, ferens secum in ore quidem iudicium mortis, sed in corde precium immortalitatis.

Quæ ista rerū, & quām stupenda diuersitas est? corpus pro anima oppositurus, unus atq; idem, & pœnæ secum causam portat, & glorię, extrinsecus affligendus, intrinsecus coronandus, & inde euenit ut impossibile nō sit ingentia feri hostis tormēta superare, quia licet quod torquet foris expositum sit, tamen quod persequitur intus inclusum est. Et propterea thesaurum pietatis fidei, si non ꝓducat uoluntas, non potest expugnare cru-

delitas. Et ꝓpterea dicit sermo diuinus: Habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non in nobis. Hoc ideo, quia & de sæuiente carnifice circa martyrem tunc diuina uirtus operatur, ne aliquid tribuamus nobis.

Perducitur casta ueritas ad ꝓphanum tribunal, ab hoīe discutiēda, sed pro Deo testimonium reddditura, cruce Christi cōfectus exterior, diuersis hinc inde cruciatibus perurgetur, nec mors corporis desideratur, sed per eam ad animam uia quæritur. Increpat circūstantium corona quasi miserum, sed mortem an uitā inferre habeant pœnę illæ, non in damnantis potestate, sed in damnati magnanimitate consistit. Ad expugnanda pectora Deo conscia, uniuersa crudelitatis consumuntur ingenia, intra tormentorum strepitus hoc solum poscitur, ut aliquid impietati amicum, lingua deficiēs spiritu reclamante fateatur. Quę tamen nō exteriori supplicio, sed interiori deseruit imperio. Et quia bonus homo de bono thesauro profert bona, hoc ꝓnunciat uocis sonus, quod mentis dictat affectus. Vt de hoc specialius ꝓpheticum expressisse uideatur eloquium: Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus eius. Gratias tibi domine, qui ita uitę thesaurum intra hominem reposuisti, ut eum nō pœna, non gladius, nō mors possit attingere.

Videns itaq; nefarius persecutor, religionis præconia, sua esse conuitia, linguam amputauit cordis interpretem. O quanta & q̃ admirabilis cœlestis sapientiæ dispensatio? Dignum itaq; fuit inter cruciatus uiscerum, prima ut susciperet confessoris lingua martyrium. Qua spe ultra in sacrū corpus beluina grassaris immanitas? Propter hoc solum hactenus in reliqua membra sęuisti, ut aliquem fructum crudelitatis tuę ex afflictione susciperes, sed dum uocis ministerium rapuisti, iam de uictoria desperasti. Quid nunc super debilitate ac taciturnitate cōfessoris exultas? Silentium istud omni clamore uiolentius est, quod Christum dominum, et si sermone non loquitur, plus est quod uulnere confitetur. Manifestius siquidem cōtestatur crucifixi redemptoris sacramenta uox sanguinis. Quid uelut muto teste insultare te credis? Hoc ipsum quod loqui non ualet, testimonium est, agnosce quàm nihil egeris importuna & cęca malitia, quamlibet organū Christi ornamentis suis spoliasse te gaudeas, cruor ipse oris, peragit sacrificium ueritatis. Licet ministra pietatis sit euulsa de faucibus, pietas tn̄ remansit in sensibus. Damnū nō sentit in uoce, cui uerbū regnat in pectore.

Quàm tibi tardum est benigna diuinitas, sanctos tuos imposterū glorificari? Subito impleturus uacuum, subditur nouum rediuiui sermonis officium. Licet intrinsecus honorabile labiorum perierat ornamētum, peragunt tamen alienum, labia moderante Deo, seruitium, sine pulsu solito in eloquium cōmouentur, sicq; sine plectro suo Christum resonare mirātur. Ecce quia homo non uictus est in secreto suo, Deus loqtur de templo suo. Merito & ipsa dignus malitia deceptus cruciatus, quandoquidem beato testi. Pœnę tuę, argumenta sunt glorię. Dum occidere fidem lacerādo conaris in corpore, manifestissime docuisti quid lateret in martyre. Ecce elinguis precum, auctorem rerum muto licet ore non reticet, sed corporali ministerio destitutus, spiritali gratia prędituts, illa uoce Christum loquitur in iudicio, qua angeli confitentur in cœlo. Ad confundendam sacrilegi insi-

pientiam, interrogari iubet rudem infantiam, ut qui pfectum uincere intenderat, a paruulo uinceretur. Interrogentur (inquam) infantis iustitiam in testimoniũ uocat, quęrit quem nescit ad pœnam, sed inuocato illo qui eligere possit ad gloriam, tenera infantia pauida uel ad nutricum minas, nõ expauescit ad gladios, mortiferos non metuit apparatus, unum cœli & terrę dominum, unum Christum mediatis infantiæ uerbis, sed integris sensibus, angusto ore, sed lato corde proclamat: Quid agis inter hæc obduratæ mentis impietas? Frangit certe superbiam tuã infirmæ ætatis auctoritas. Ecce contra referre testimonium põt, qui loqui non põt. Paruulum itaq; uerberari atq; interfici iubet. Quãta sunt dona tua summe arbiter Deus? Prius Romano tuo martyre, quàm martyrium pręstitisti. Amen.

Habetur in peristephano eiusdem.

VITA ALIA ROMANI MARTYRIS per Aurelium prudentium uirum consularem scripta

3 Mirùm quod inuocetur Romanus priusquam dominus noster Iesus Christus. Non ergo uerum inferri ex hoc ei iniuriam, sicut quidam modo imaginantur, nec propterea offuscatur necessaria Dei inuocatio.

ROmane Christi fortis adsertor Dei
Elinguis oris organum fautor moue
Largire 3 comptum carmen infantissimo:
Fac ut tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.
Plectrum palati, & faucium sæuus tibi
Tortor reuulsit: nec tamen silentium
Indixit ori. quo tu fatebaris Deum.
Vox ueritatis testis extingui nequit:
Nec si recisis palpitet meatibus.
Sic noster hærens sermo linguæ debilis
Balbutit: & modis laborat absonis.
Sed si superno rore respergas iecur:
Et spiritali lacte pectus inriges:
Vox impeditos rauca laxabit sonos.
Euangelista scripsit ipsum talia
Præcepta Messiam dedisse apostolis.
Nolite uerba: cum sacramentum meum
Erit canendum: prouidenter quęrere.
Ego imparatis quę loquantur: suggeram.
Sum mutus ipse: sed potens facundiæ
Mea lingua Chisto luculenter differet.
Ipse explicabit quos supremo spiritu
Dæmon tumultus: dum domatu mouerit.
Furore pestis peior in nouissimo.
Sic uulneratus anguis ictu spiculi
Ferrum remordet: & dolore sæuior
Quassando pressis immoratur dentibus.
Astile fixum sed manet profundius:
Nec cassa sentit morsuum pericula.
Galerius urbis forte Romanæ statum
Ductor regebat (ut refert antiquitas)

Immitis, atrox, asper, implacabilis
Edicta late mundum in omnem miserat,
Christum negaret quisque mallet uiuere.
Hac ille serpens ore dictat regio:
Qui mortuorum de sepulchris exiens
Clamabat: quid ante tempus aduentu cito
Mea regna soluis & parce fili altissimi.
Vel possidere corda porcorum iube,
Præfectus istis imminens negotijs
Asclepiades ire mandat milites:
Ecclesiatenus quæ de sacrarijs †
Raptare plebem mancipandam uinculis:
Ni disciplinam Nazarenam respuat.
Mox ipse templum cogitans inrumperet
Et dissipare sancta sanctorum studens
Armis profanis pręparabat impijs
Altaris aram funditus pessundare:
Foresque & ipsas in ruinam soluere.
Pręcurrit index his repente cognitis
Romanus sacrę heros excellentię:
Venire in armis perduelles nuntiat:
Animos pauentum pręstruens hortatibus
Stent ut parati: ne ue cedant turbini.
Conspirat uno Fœderatus spiritu
Grex Christianus agmen imperterritum
Matrum, uirorum, paruulorum, uirginum.
Fixa & statuta est omnibus sententia
Fidem tueri: uel libenter emori.
Refert repulsus miles ad subsellia
Plebis rebellis esse Romanum ducem:
Flagrare cunctos peruicaci audacia:
Iugulos retectos obstinate opponere:
Quo gloriosa morte fortes oppetant.
Pręceps iubetur inde Romanus rapi:
Solusque: & incitator: & fax omnium
Pro contumaci plebe causam dicere.
It non resistens: seque uinciri petit:
Flexas & ultro torquet in tergum manus,
Amor coronæ pene pręuenit trucem
Lictoris artem, sponte nudas offerens
Costas bisulcis execandas ungulis.
Irrumpit altum limen: & pręconibus
Stupore mutis ipse tortorem trahit.
Adstanti ob ora sic tyrrannus incipit.
Infame monstrum, uilis intestabilis.
Tu uentilator urbis, & uulgi leuis
Procella mentes inquietas mobiles:
Ne se imperita turba dedat legibus?

Populare quiddam sub colore gloriæ
Inlitterata credidit frequentia:
Et se per æuum consecrandos autumant:
Si bella diuis ceu gigantes inferant:
Victique flammis obruantur montium.
Hoc tu parasti perdite spectaculum
Cladis cruentę de necandis ciuibus:
Quos ut profanos impiati & seculi
Reos necesse est te magistro interfici:
Tu causa mortis ć tu malorum signifer
(Ni fallor) æquum est: ut quod author improbus
Tolerare multos compulisti: ut carnifex
In te reccurrat, proque tantis cędibus:
Quæ mox futuræ: primus exitum luas.
Feras & ipse quod ferendum suaseras.
His ille contra reddit ore libero.
Amplector o prędecte: nec me subtraho
Vt pro fideli plebe solus immoler.
Dignus subire cuncta: si me consulis:
Quęcunque uestra iusserit crudelitas.
Intrare seruis idolorum ac dęmonum
Sanctam salutis non licet nostræ domum:
Ne polluatur purus orandi locus.
Confido in sancto spiritu, nunquam tibi
Dandum: ut beatum limen attingas pede:
Nisi forte noster factus, in nostrum gregem
Merea re sumi: quod pater faxit Deus.
Incensus his Asclepiades, iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere: & uncis uinculisque crescere.
Apparitores sed furenti suggerunt
Illum uenusta nobilem prosapia
Meritisque multis esse primum ciuium.
Iubet amoueri noxialem stipitem:
Plebeia clarum pœna ne damnet uirum.
Tundatur (inquit) terga crebris ictibus
Plumboque ceruix uerberata extuberet.
Persona quęque competenter plectitur:
Magnique refert uilis an sit nobilis,
Gradu reorum forma tormentis datur.
Pulsatus ergo martyr illa grandine
Postquam inter ictus dixit hymnum plunbeos
Erectus infit. absit ut me nobilem
Sanguis parentum præstet: aut lex curiæ.
Generosa Christi secta nobilitat uiros.
Si prima nostris quæ sit in cunabulis
Origo textu stemmatis recenseas:
Dei parentis esse ab ore cœpimus.

Cuiusque seruit: ille uere est nobilis.
Patri rebellis inuenitur degener.
Honos deinde stemmati accedit nouus:
Et splendor ingens: ut magistratus uenit:
Si confitendi nominis testem probum
Signent inusta ferri & ignis uulnera.
Et uim dolorum mors sequatur inclyta.
Caue benignus esse peruerse uelis:
Nec mi remissus leniter peperceris.
Incumbe membris tortor: ut sim nobilis:
His ampliatus si fruar successibus:
Genus patris matrisque floccifecero.
Hæc ipsa uestra dignitatum culmina
Quid esse censes? nonne cursim transeunt
Fasces, secures, sella, prætexta, toge,
Lictor, tribunal, & trecenta insignia
Quibus tumetis: moxque detumescitis?
Cum consulatum initis: ut uernę solent:
(Pudet fateri) farre pullos pascitis.
Aquila ex eburnea sumit arrogantiam
Gestator eius: ac superbit beluæ
Inflatus osse: cui figura est alitis.
Iam si suberis ad sigillorum pedes
Iaceatis infra sectilem quercum siti:
Quid esse uobis æstimem proiectius?
Nudare plantas ante carpentum scio
Proceres rogatos matris idææ sacris.
Lapis nigellus euehendus essedo
Muliebris oris clausus argento sedet:
Quem dum ad lauacrum prȩeundo ducitis
Pedes remotis atterentes calceis
Almonis usque peruenitis riuulum.
Quid illa turpis pompa? nempe ignobiles
Vos esse monstrat: cum luperci curritis?
Quem seruulorum non rear uilissimum:
Nudus plateas si per omnes cursitans
Pulset puellas uerbere actas ludrico?
Miseret tuorum me sacrorum & principum
Morumque Roma seculi summum caput.
Age explicemus: si placet: mysteria
Præfecte uestra, iam necesse est audias
Nolis uelis, nequid colatis sordium.
Nec terret ista: qua tumes uesania.
Quod uultuosus, quod supinus, quod rigens.
Tormenta lȩti comminaris asperi.
Si me mouere rebus ullis niteris:
Ratione mecum: non furore dimica.
Iubes relictis patris & Christi sacris,

Vt tecum adorem fœminas ac mille mares
Deas deosque, deque sexu duplici
Natos nepotes abnepotes editos,
Et tot stuprorum sordidam prosapiem.
Nubunt puellę, sæpe luduntur dolis.
Amasionum comprimuntur fraudibus.
Incœsta feruent, furtá mœchorum calent.
Fallit maritus, odit uxor pellicem.
Deos catenæ colligat adulteros.
Ostende quæso quas ad aras precipis
Verucce cęso fumet ut cespes meus?
Delphos ne pergam? sed uetat palæstrici
Corrupta ephœbi fama: quem uester Deus
Effœminauit gymnadis licentia.
Mox fleuit impuratus occisum graui
Disco: & dicauit florulentum succubam.
Conductus idem pauit alienum pecus.
Furem deinde perditi passus gregis
Segnis bubulcus tela & ipse perdidit.
An ad cybellis ibo lucum pineum?
Puer sed obstat gallus ob libidinem
Per triste uulnus perque sectum dedecus
Ab impudicæ tutus amplexu deæ.
Per multa matri sacra plorandus spado.
Sed credo magni limen amplectar Iouis:
Qui si citetur legibus uestris: reus
Laqueis minacis implicatus Iuliæ
Luet seueram uictus & scatiniam,
Te cognitore dignus ire in carcerem.
Quid aureorum conditorem temporum
Censes colendum, quem fugacem non negas
Latuisse furtim: dum reformidat malum.
Quem si beate uiuere audit Iuppiter:
Plectat necesse est occulendi conscios.
Quid inter aras dissidentum numinum
Putas agendum? Martis indignabitur
Offensa uirtus si colatur Lemnius.
Iunonis Iram sentiet quisque: ut Deum
Signo aut sacello consecrauit Herculem.
Dies licenter hæc poetas fingere.
Sed sunt & ipsi talibus mysterijs
Tecum dicati: quoque describunt: colunt.
Tu cur piaculum tam libenter lectitas?
Cur in theatris te uidente id plauditur?
Cycnus stuprator peccat inter pulpita.
Saltat tonantem tauricornem lydius,
Spectator horum pontifex summus sedes.
Ridesque & ipse, nec negando deluis.

Cum fama tanti polluatur numinis.
Cur tu sacrate per cachinnos solueris;
Cum se maritum fingit Alchmenæ Deus?
Meretrix Adonin uulneratum scænica
Libidinoso plangit affectu palam.
Nec te lupanar cypridis sanctæ mouet.
Quid quod sub ipsis ueritas signis patet
Formata in ære criminum uestigijs?
Quid uult sigillum semper adfixum Ioui
Auis ministræ? nempe uelox armiger
Leno exoletum qui tyranno pertulit.
Facem recincta ueste prætendit Ceres:
Cur si deorum nemo rapuit uirginem,
Quam nocte quærens mater errat peruigil,
Fusos rotantem cernimus tyrinthium?
Cur sine ære non fuit ludibrio?
Quid rusticorum monstra detester Deum?
Faunos, Priapos, fistularum præsides,
Nymphas natantes, incolasque aquatiles
Sitas sub alto more ranarum lacu?
Diuinitatis ius in algis uilibus?
Ad hæc colenda me uocas censor bone?
Potes ne quicquam tale: si sanum sapis:
Sanctum putare? nonne pulmonem mouet
Derisus istas intuens ineptias
Quas uinolentæ somnijs fingunt anus?
Aut si quid usquam est uanitatis mysticæ:
Nobis colendum est: ipse primum incipe:
Pronusque adora quicquid in terris sacri est:
Deos latinos, & deos Aegyptios
Quis Roma libat: quis canopus supplicat.
Venerem precaris? comprecare & simiam.
Placet sacratus aspis Aesculapij?
Crocodilus, ibis, & canes cur displicent?
Adpone porris religiosas arulas.
Venerare acerbum cepe, mordax allium,
Fuliginosi ture placantur lares,
Et respuuntur consecrata holuscula.
Aut unde maior esse maiestas focis
Quam nata in hortis sarculatis creditur:
Si numen ignibus, ollis numen & porris inest?
Sed pulchra res est forma in aere sculptilis.
Quid imprecabor officinis gratiæ:
Quæ condiderunt gentibus stultis deos?
Forceps Myronis, Polycleti malleus
Natura uerorum est atque origo cœlitum
Ars seminandis efficax erroribus:
Barbam rigentem dum Iouis circumplicat.

Dum defluentem leniter flectens comam.
Limat capillos: & corymbos liberi:
Et dum Mineruæ pectus hydris asperat,
Iniecit atram territis formidinem:
Vt fulmen aeris ceu tonantis horreant,
Tremant uenenum sibilantis Gorgonæ.
Putent Ephœbum post triumphos indicos
Ferire Thyrso posse, cum sit ebrius.
Tum quod Dianam molle succinctam uident:
Venantis arcum pertimescunt uirginis.
Si forte uultum tristioris Herculis
Liquore crispo massa finxit fusilis:
Clauam minari: ni colatur: creditur.
Iam quis pauentum corda terror occupat?
Iunonis iram si polite expresserit:
Velut retortis intuens obtutibus
Auertat ora de Litantis hostia.
Lapis seuera fronte mentitur minas
Miror quod ipsum non sacratis Mentorem:
Nec templum & aras ipse Phidias habet
Fabri deorum uel parentes numinum.
Qui si caminis institissent segnius:
Cum condiderint gentibus stultis deos:
Non esset ullus Iuppiter conflatilis.
Non erubescis stultæ pago dedite
Te tanta semper perdidisse obsonia:
Quos trulla, peluis, cantharus, sartagines,
Fracta & liquata contulerunt uascula?
Ignosce fatuis hæc tamen uulgaribus:
Quos lana terret discolora in stipite.
Quos sæpe falsus circulator decipit:
Quibus omne sanctum: quod pauẽdum uanulę
Edentularum cantilenæ suaserint.
Vos eruditos miror & doctos uiros:
Perpensa uitæ quos gubernat regula,
Nescire uel diuina uel mortalia
Quo iure constent, quanta maiestas edat
Quicquid creatum: quæ creauit omnia.
Deus perennis res inextimabilis
Non cogitando non uidendo clauditur.
Excedit omnem mentis humanæ modum.
Nec comprehendi uisibus nostris ualet.
Extraque & intus implet: ac superfluit.
Intemporalis ante quam primus dies
Esse & fuisse semper unus obtinet:
Lux ipsa uera, ueri & author luminis,
Cum lumen esset: lumen effudit suum.
Ex luce fulgor natus hic est filius.

Vis una patris, uis & una est filij,
Vnusq; ab uno lumine splendor satus,
Pleno refulsit claritatis lumine.
Natura simplex pollet unius Dei.
Et quicquid usquam est: una uirtus condidit.
Cœlum, solumq́;, uim marini gurgitis,
Ventos, procellas, fulgura, imbres, nubila.
Septentriones, hesperos, æstus, niues,
Fontes, pruinas, & metalla, & flumina.
Prærupta, plana, montium conuallia.
Feras, uolucres, reptiles, natatiles,
Iumenta, pecua, subiugales, beluas,
Flores, fruteta, germina, herbas, arbores.
Quæ sunt odori, quæque uernantes esui.
Hæc non labore & arte molitus Deus:
Sed iussione quam potestas protulit
Mandauit esse: facta sunt: quæ non erant.
Verbo creauit omniformem machinam.
Virtus paterna semper in uerbo fuit.
Cognostis ipsum: nunc colendi agnoscite
Ritum, modumq́;, quale sit templi genus,
Quæ dedicari sanxerit donaria.
Quæ uota poscat, quos sacerdotes uelit,
Quod mandet illic nectar immolarier.
Aedem sibi ipse mente in hominis condidit
Viuam, serenam, sensualem, flabilem.
Solui incapacem posse, nec destructilem,
Pulchram, uenustam, præeminentem culmine.
Discriminatis inlitam coloribus.
Illic sacerdos stat sacrato in limine.
Foresq; primas uirgo custodit fides.
Innexa crines uinculis regalibus;
Poscit litari uictimas Christo & patri:
Quas sit placere, candidatas, simplices,
Frontis pudorem, cordis innocentiam.
Pacis quietem, castitatem corporis.
Dei timorem, regulam scientiæ,
Ieiuniorum 4 parcitatem sobriam,
Spem non iacentem, semper & largam manum.
Ex his amœnis hostijs surgit uapor
Vincens odorem balsami, thuris, croci,
Auras madentes persicorum aromatum.
Sublatus inde cœlum adusque tollitur.
Et prosperatum dulce delectat Deum.
Hanc disciplinam 5 quisquis infensus uetat:
Vetat probatum uiuere: & sanctum sequi.
Vetat uigorem mentis alte intendere:
Nostriq; acumen ignis ad terram uocat.

4 *Vides quo inter uictimas quas Deo dicit placere, est et paruitas sobria ieiuniorũ? Non est ergo iei uniũ res superstitiosa uel inutilis, ut Heretici dicunt.*

5 *Considerent noui nostri magistri an hanc disciplinam ipsi nunc doceant, & populos suos ita uiuere instituant.*

Nec excitari uim finit prudentiæ.
O' mersa limo cæcitas gentilium.
O' carnulenta nationum pectora.
O' spissus error, o' tenebrosum genus.
Terris amicum, deditum cadaueri,
Subiecta semper intuens: nunquam supra.
Furor ne summus, ultima & dementia est
Deos putare: qui creantur nuptijs?
Rem spiritalem terrulenter quærere.
Elementa mundi consecrare altaribus.
Id quod creatum est, conditorem credere.
Deasceato supplicare stipiti.
Verris cruore scripta saxa spargere.
Aras offellis obsecrare bubulis.
Homines fuisse cum scias quos consecras:
Vrnas deorum morticinas lambere?
Desiste iudex seculi tantum nefas
Viris iubere: fortibusq; & liberis
Nil est amore ueritatis celsius.
Dei perennis nomen asserentibus
Nihil pauori est, & mors ipsa subiacet.
Dudum coquebat differente martyre
Asclepiades intus iram subdolam:
Stomachatus alto felle dum longum silet:
Bilemque tectis concipit præcordijs.
Tandem latentis uim furoris euomit.
Pro Iuppiter quid est: quod ex hoc audio?
Stat inter aras & deorum imagines:
Et quod fateri cogor, in medio foro
Tacente memet hic perorat perditus:
Quicquid sacrorum est ore fœdans impio?
O' fas piorum. moris o' prisci status
Inuenta regum pro salute publica
Pompiliorum nostra carpunt sæcula.
Quis hos sophistas error inuexit nouus:
Qui non colendos esse diuos disputent?
Nunc dogma nobis christianum nascitur
Post euolutos mille demum consules
Ab urbe Roma: ne retexam Nestoras:
Quicquid nouellum surgit: olim non fuit.
Vis summam rerum nosse? Pyrrham consule.
Vbi iste uester tunc erat summus Deus
Diuum fauore cum puer mauortius
Fundaret arcem septicollem Romulus?
Quod Roma pollet auspicato condita
Ioui statori debet & dijs cæteris.
Hoc sanctum ab æuo est: hoc ab auis traditum.
Placanda nobis pro triumphis principis.

Delubra:

Delubra: faustus ut secundet gloriam
Procinctus: utque subiugatis hostibus
Ductor quietum frenet orbem legibus.
Accingere ergo quisquis es nequissime
Pro principali rite nobiscum Deos
Orare uita: uel quod hostem publicum
Pati necesse est: solue pœnam sanguine.
Spreuisse templa: respuisse est principem.
  Tunc ille: nunquam pro salute & maximis
Fortissimisque principis cohortibus
Aliter precabor: quam ut fideles militent:
Christique lymphis ut renascantur patri:
Capiant & ipsum cœlitus paraclitum:
Vt idolorum respuant caliginem:
Cernant ut illud lumen æternę spei
Non succulentis influens obtutibus:
Nec corporales per fenestras emicans:
Puris sed intus quod relucet mentibus.
Pupilla carnis crassa crassum perspicit;
Et res caduca: quod resoluendum est uidet.
Liquidis uidendis aptus est animæ liquor.
Natura feruens sola feruentissimę
Diuinitatis uim coruscantem capit.
Hoc opto lumen Imperator nouerit
Tuus meusque, si uelit fieri meus.
Nam si resistat Christiano nomini:
Meus ille talis Imperator non erit.
Scelus iubenti crede nunquam seruiam.
  Statis ministri clamitans iudex ait,
Statis? manusque continetis uindices?
Non rupta sulcis dissecatis uiscera?
Animam nec intus abditam rimamini:
Erumpit unde uox profana in principem?
  Scindunt utrumque milites teterrimi
Mucrone biulco pensilis latus uiri.
Sulcant per artus longa tractim uulnera.
Obliqua rectis: recta transuersis secant.
Et iam retectis pectus albet ossibus:
Nitendo anhelat: diffluunt sudoribus:
Cum sit quietus heros inquem sęuiuit.
Hæc inter addit sponte Romanus loqui.
  Si quæris o præfecte uerum noscere:
Hoc omne quicquid lancinatur: non dolet.
Dolet: quod error pectori insidet tuo.
Populos quod istos tecum trahis perditos.
Currunt frequentes undique ad spectaculum
Gentile uulgus; heu gemenda corpora.
Crudumque nostræ sortis exemplum tremunt.

Audite cuncti, clamo longe ac prædico.
Emitto uocem de catasta celsior.
Christus paternæ gloriæ splendor, Deus
Rerum creator: noster idem particeps,
Spondet salutem perpetem credentibus,
Animæ salutem: sola quæ non occidit:
Sed iuge durans dispares casus subdit.
Aut luce fulget, aut tenebris mergitur.
Christum secuta patris intrat gloriam.
Disiuncta Christo mancipatur tartaro.
Curanda mercis qualitas: quæ nam mihi
Contingat olim perpetis substantiæ.
Nam membra paruipendo quo pacto cadant
Casura certe lege naturæ suæ.
Instat ruina, quod resoluendum est, ruat.
Nec distat ignis & fidiculę seruiant:
An corpus ægrum languor asper torqueat.
Cum sæpe morbos maior armet sæuitia.
Non ungularum tanta ius latus fodit.
Mucrone: quanto dira pulsat pleuresis.
Nec sic inusta laminis ardet cutis:
Vt febris atro felle uenas exedit:
Vel summam pellis ignis obductus coquit:
Papulasque feruor æstuosus excitat.
Credes cremari stridulis cauteribus.
Miserum putatis quod retortis pendeo
Extentus ulnis, quod reuelluntur pedes.
Compago neruis quod sonat crepitantibus?
Sic eiulantes ossa clamant diuidi:
Nodosa torquet quos podagra & arthresis.
Horretis omnes hasce carnificum manus.
Num mitiores sunt manus medentium:
Laniena quando sæuit hippocratica?
Viuum secatur uiscus: & recens cruor
Scalpellum tingit: dum putredo abraditur?
Putate ferrum triste chirurgos meis
Inferre costis: quod secat salubriter:
Non est amarum quo reformatur salus.
Videntur isti carpere artus tabidos:
Sed dant medelam rebus intus uiuidis.
Quis nescit autem quanta corruptela sit
Contaminatæ carnis ac solubilis?
Sordet, tumescit, liquitur, fęret, & dolet.
Inflatur ira, soluitur libidine.
Plerunque felle intincta liuores trahit.
Aurum regestum nonne carni adquiritur?
Inlusa uestis, gemma, bombix, purpura
In carnis usum mille quæruntur dolis.

Luxus uorandæ carnis aruinam fouet.
Carnis uolūptas omne per nefas ruit.
Medere (quæso) carnifex tantis malis.
Concide, carpe fomitem peccaminum.
Fac ut resecto debilis carnis situ
Dolore ab omni mens supersit libera:
Ne gestet ultra quod tyrannus amputet,
Nec terrearis turba circūnstantium.
Hoc perdo solum: quod peribit omnibus.
Regi, clienti, pauperique & diuiti.
Sic uernularum, sic senatorum caro
Tabescit: imo cum sepulchro recondita est.
Iactura uilis mordet & damnum leue:
Si quo carendum est: perdere extimescimus,
Cur quod necesse est non uoluntas occupat?
Natura cur non uertit in rem gloriæ?
Legale damnum deputemus pręmijs.
Sed pręmiorum forma quæ sit fortibus
Videamus. illa nempe quę nunquam perit:
Cœlo refusus subuolauit spiritus.
Dei parentis perfruetur Lumine
Regente Christo stans in arce regia.
Quandoque cœlum ceu liber plicabitur.
Cadet rotati solis in terram globus.
Sphęram ruina menstrualem destruet.
Deus superstes solus, & iusti simul
Cum sempiternis permanebunt angelis.
Contemne pręsens utile o prudens homo:
Quod terminandum: quod relinquendum est tibi.
Omitte corpus rem sepulchri & funeris.
Tende ad futuram gloriam. perge ad Deum.
Agnosce qui sis, uince mundum & sęculum.
Vix dum elocutus martyr hanc peregerat
Orationem: cum furens interserit
Asclepiades. uertat ictum carnifex
In os loquentis: inque maxillas manus:
Sulcosque acutos & fidiculas transferat.
Verbositatis ipse rumpatur locus.
Scaturientes perdat ut loquacitas
Sermonis auras perforatis follibus:
Quibus sonandi nulla lex ponit modum.
Ipsa & loquentis uerba torqueri uolo.
Implet iubentis dicta lictor improbus.
Charaxat ambas ungulis scribentibus
Genas: cruentis & secat faciem notis.
Hirsuta barbis soluitur carptim cutis.
Et mentum adusque uultus omnis scinditur.
Martyr fluentem fatur inter sanguinem.

Grates tibi o præfecte magnas debeo:
Quod multa pandens ora iam Christum loquor.
Arctabat ampli nominis præconium
Meatus unus. impar ad laudes Dei
Rimas patentes inuenit uox edita:
Multisque fusa rictibus reddit sonos
Nunc inde plures, & profatur undique
Christi patrisque sempiternam gloriam.
Tot ecce laudant ora: quot sunt uulnera.
Tali repressus cognitor constantia
Cessare pœnam præcipit, tunc sic ait.
Per solis ignes iuro: qui nostros dies
Reciprocatis administrat circulis:
Cuius recursu lux & annus ducitur:
Ignes parandos iam tibi tristis rogi:
Qui fine digno corpus istud deuoret:
Quod perseuerans tam resistit nequiter
Sacris uetustis: nec dolorum spiculis
Victum satiscit: fitque pœnis fortius.
Quis hunc rigorem pectori iniecit stupor?
Mens obstinata est, corpus omne obcalluit.
Tantus nouelli dogmatis regnat furor.
Hic nempe uester Christus haud olim fuit:
Quem tu fateris ipse suffixum Cruci.
Hæc illa crux est omnium nostrum salus:
Romanus inquit, hominis hæc redemptio est.
Scio incapacem te sacramenti impie
Non posse cæcis sensibus mysterium
Haurire nostrum, nil diurnum nox capit.
Tamen in tenebris proferam claram facem.
Sanus uidebit. Lippus oclos obteget.
Remouete lumen dicet insanabilis.
Iniuriosa est nihil uidenti claritas.
Audi prophane quod grauatus oderis.
Regem perennem rex perennis protulit
In se manentem: nec minorem tempore:
Quia tempus illum non tenet. nam fons retro
Exordiorum est & dierum & temporum.
Ex patre Christus, hoc pater: quod filius
Hic se uidendum præstitit mortalibus.
Mortale corpus sumpsit immortalitas,
Vt dum caducum portat æternus Deus:
Transire nostrum posset ad cœlestia.
Homo est peremptus: & resurrexit Deus.
Congressa mors est membra gestanti Deo.
Dum nostra tentat, cessit immortalibus.
Stultum putatis hoc sophistæ seculi:
Sed stulta mundi summus eligit pater:

Vt stultus

Vt ſtultus eſſet ſeculi, prudens Dei.
Antiquitatem Romuli & mauortiam
Lupam renarras primum: & omen uulturum.
Si res nouellas reſpues: nil tam recens.
Vix mille faſtis implet hanc ætatulam
Curſus dierum conditore ab augure.
Sexcenta poſſum regna pridem condita
Proferre toto in orbe ſi ſit ocium,
Multo ante clara: quam capellam gnoſiam
Suxiſſe fertur Iuppiter Martis pater.
Sed illa non ſunt, hæc & olim non erunt.
Crux iſta Chriſti quam nouellam dicitis:
Naſcente mundo factus ut primum eſt homo.
Expreſſa ſignis, expedita eſt literis.
Aduentus eius mille per miracula
Prænunciatus ore uatum conſono.
Reges, prophetæ, iudiceſq;, & principes,
Virtute, bellis, cultibus, ſacris, ſtilo,
Non deſtiterunt pingere 6 formam crucis.
Crux prænotata: crux adumbrata eſt prius.
Crucem uetuſta combiberunt ſecula.
Tandem retectis uocibus propheticis
Aetate noſtra comprobata antiquitas
Coram refulſit ore conſpicabili:
Ne fluctuaret ueritas dubia fide:
Si non pateret teſte uiſu comminus.
Hinc nos & ipſum non perire credimus
Corpus ſepulchro: quod uorandum traditur.
Quia Chriſtus in ſe mortuum corpus cruci
Secum excitatum uexit ad ſolium patris:
Viamq; cunctis ad reſurgendum dedit.
Crux illa noſtra eſt, nos patibulum aſcendimus.
Nobis peremptus Chriſtus, & nobis Deus.
Chriſtus reuerſus ipſe qui moriens homo eſt:
Natura duplex moritur: & mortem domat:
Redditq; in illud: quod perire neſciat.
Dixiſſe pauca ſit ſatis de myſticis
Noſtræ ſalutis: deque proceſſu ſpei.
Iam iam ſilebo, margaritas ſpargere
Chriſti uetamur inter immundos ſues:
Lutulenta ſanctum ne terant animalia.
Sed quia profunda non licet luctarier
Ratione tecum: conſulamus proxima
Interrogetur ipſa naturalium
Simplex ſine arte ſenſuum ſententia.
Fuci imperitus fac ut adſit arbiter.
Da ſeptuennem circiter puerum aut minus
Qui ſit fauoris liber: & non oderit

6 *Vide crucem etiam antiquitus pingi ſoſ litam.*

Quenquam: nec ullum mentis in uitium cadat.
Periclitemur quid recens infantia
Dicat sequendum, quid nouus sapiat uigor.
Hanc ille sancti martyris uocem libens
Amplexus: unum de caterua infantium
Paruum, nec olim lacte depulsum capi:
Captumq́ adesse præcipit, quid uis roga
Inquit: sequamur quod probarit pusio.
Romanus ardens experiri innoxiam
Lactantis oris indolem, Filiole ait:
Dic quid uidetur esse uerum & congruens:
Vnum ne Christum colere & in Christo patrem?
An comprecari mille formarum deos?
Arrisit infans: nec moratus rettulit.
Est quicquid illud quod ferunt homines Deum
Vnum esse oportet: quod uni est unicum.
Cum Christus hoc sit: Christus est uerus Deus.
Genera deorum multa nec pueri putant.
Stupuit tyrannus sub pudore fluctuans.
Nec uim decebat innocenti ætatulæ
Inferre leges, nec loquenti talia
Furor sinebat efferatus parcere.
Quis author (inquit) uocis est huius tibi?
Respondit ille mater, & matri Deus.
Illa ex parente spiritu docta imbibit:
Quo me inter ipsa pasceret cunabula.
Ego ut gemellis uberum de fontibus
Lac paruus hausi: Christum & hausi credere.
Ergo ipsa mater adsit exclamat, cedo
Asclepiades: disciplinæ & exitum
Tristem suæ magistra spectet impia.
Male eruditi torqueatur funere
Infantis orba: quemque corrupit: fleat.
Adsit ministros uilis ut muliercula
Nostros fatiget, quantulus autem dolor
Vexabit artus mortis auxilio breuis.
Oculi parentis punientur acrius:
Quam si cruentæ membra carpant ungulæ.
Vix hæc profatus, pusionem præcipit
Sublime tollant: & manu pulsent nates:
Mox & remota ueste uirgis uerberent:
Tenerumq́ ictibus tergum secent
Plus unde lactis, quam cruoris defluat.
Quæ cautes illud perpeti spectaculum?
Quis ferre possit aeris, aut ferri rigor?
Impacta quoties corpus attigerat salix.
Tenui rubebant sanguine uda uimina.
Quem plaga fleuerat roscidis liuoribus.

Ferunt minaces uerberantium genas
Inlacrimasse sponte dimanantibus
Guttis per ora barbarum frementia.
Scribas & ipsos & coronam plebium.
Proceresq́ siccis non stetisse uisibus.
At sola mater hisce lamentis caret.
Soli sereno frons renitet gaudio.
Stat impiorum corde pietas fortior
Amore Christi contumax doloribus
Firmatq́ sensum mollis indulgentiæ.
Sitire se se paruus exclamauerat.
Animæ æstuantis ardor in cruciatibus
Hoc exigebat: lymphæ ut haustum posceret.
Quem torua mater eminus tristi intuens
Vultu, seueris uocibus sic increpat.
Puto imbecillo nate turbaris metu,
Et te doloris horror afflictum domat:
Non hanc meorum uiscerum stirpem fore
Deo spopondi, non in hanc spem gloriæ
Te procreaui: cedere ut lęto scias.
Aquam bibendam postulas? cum sit tibi
Fons ille uiuus præsto, qui semper fluit.
Et cuncta solus irrigat uiuentia,
Intus forisq́ spiritum & corpus simul
Aeternitatem largiens potantibus?
Venies ad illud mox fluentum, si modo
Animo ac medullis solus ardor æstuet
Videre Christum, quod semel potum affatim
Sic sedat omnem pectoris flagrantiam:
Vita ut beata iam sitire nesciat.
Hic hic bibendus nate nunc tibi est calix.
Mille in Bethlem quem biberunt paruuli.
Oblita lactis & papillarum immemor
Aetas, amaris mox, deinde dulcibus
Refecta pochis mella sumpsit sanguinis.
Exemplum ad istud nitere o fortis puer,
Generosa proles matris & potentia.
Omnes capaces esse uirtutum pater
Mandauit annos, neminem excepit diem.
Ipsis triumphos annuens uagitibus.
Scis sæpe dixi cum docenti adluderes.
Et garrulorum signa uerborum dares,
Isaac fuisse paruulum patri unicum.
Qui cum immolandus aram & ensem cerneret.
Vltro sacranti colla præbuerit seni.
Narraui & illud nobile ac memorabile
Certamen: una matre quod septem editi
Gessere pueri, sed tamen factis uiri

Hortante eadem matre in ancipiti exitu
Pœnæ et coronæ sanguini ut ne parcerent.
Videbat ipsos apparatus funerum
Præsens suorum: nec mouebatur parens.
Lętata quoties aut oliuo stridula
Sartago fixum torruisset puberem,
Dira aut cremasset laminarum impressio
Comam cutemq́ uerticis reuulserat
A fronte tortor nuda testa: ut tegmine
Ceruicem adusque dehonestaret caput.
Clamabat illa. patere, gemmis uestiet
Apicem corona regio ex diademate.
Linguam tyrannus amputari iusserat
Vni ex ephœbis: mater aiebat, satis
Iam parta nobis gloria est, pars optima
Deo immolatur, ecce nostri corporis
Digna est fidelis lingua: quæ sit hostia
Interpres animi, enunciatrix sensuum,
Cordis ministra, præco operti pectoris.
Et sit redemptrix prima membrorum omnium.
Ducem dicatam mox sequentur cætera.
His Machabæos incitans stimulis parens
Hostem subegit subiugatum septies:
Quot fœta natis: tot triumphis inclyta.
Me partus ut feracem gloriæ
Mea uita præstet: in tua est situm manu
Per huius alui fida conceptacula:
Per hospitalem mensę bisquino larem:
Si dulce nostri pectoris nectar tibi:
Si molle gremium: grata si crepundia:
Persiste: & horum munerum authorem adsere.
Qua nam arte nobis uiuere intus cœperis:
Nihilumq́ & illud unde corpus: nescio:
Nouit animator solus & factor tui:
Inpendere ipsi: cuius ortus munere es
Bene in datorem quod dedit: refuderis.
Talia canente matre iam lętus puer
Virgas strepentes & dolorem uerberum
Ridebat, hic tum cognitor pronunciat.
Claudatur infans carcere: & tanti mali
Romanus author torqueatur acrius.
Illum recentes per cicatricum uias
Denuo exarabant: quaque acutum traxerant
Paulo ante ferrum: mox recrudescentibus
Plagis apertas persequebantur notas.
Quos iam superbus uictor ignauos uocat.
O non uirile robur: ò molles manus;
Vnam labantis dissipare tandiu

Vos non potesse fabricam corpusculi?
Vix iam cohęret: nec tamen penitus cadit
Vincens lacertos dexterarum inertium.
Citius cadauer dentibus carpunt canes:
Longeque morsus uulturum efficatior
Ad deuorandas carnis offas mortuæ.
Languetis imbelli fame: ac satiscitis.
Gula est ferina, sed socors edacitas.
Exarsit istis turbida ira iudicis:
Seque in supremam concitat sententiam.
Si te morarum pœnitet: finem citum
Subeas licebat, ignibus uorabere
Damnatus: & fauilla iam tenuis fles.
Abiens at ille: cum foro abriperent uirum
Truces ministri: pone respectans ait.
Appello ab ista perfide ad Christum meum
Crudelitate: non metu mortis tremens:
Sed ut probetur esse: nil quod iudicas.
Quid differo(inquit ille)utrosque perdere:
Puerum ac magistrum complices sectæ impiæ?
Gladius recidat uile uix hominis caput
Infantis istum flamma uindex concremet.
Sit his sub uno fine dispar exitus.
Peruentum ad ipsum cędis implendæ locum.
Natum gerebat mater amplexu & sinu:
Vt primitiuum crederes Fętum geri
Deo offerendum sancti Abelis ferculo:
Lectum ex ouili puriorem cęteris.
Puerum poposcit carnifex, mater dedit.
Nec immorata est fletibus: tantum osculum
Impressit unum, uale ait dulcissime:
Et cum 7 beatus regna Christi intraueris:
Memento matris iam patrone ex filio:
Dixit, deinde dum ferit ceruiculam
Percussor ense: docta mulier psallere
Hymnum canebat carminis dauidici.
Pretiosa sancti mors sub aspectu Dei.
Tuus ille seruus, proles ancillæ tuæ.
Talia retexens explicabat pallium:
Manusque tendebat sub ictu & sanguine:
Venarum ut undam profluam manantium
Et palpitantis oris exciperet globum.
Excepit: & caro adplicauit pectori.
At parte campi ex altera immanem pyram
Texebat ustor fumidus pinu arida
Sermenta mixtim subdita: & fœni struem
Spargens liquata rore feruentis picis:
Quo flamma pastu cresceret ferocius.

7 *Ecce animas sanctorum statim post mortem euolare ad cœlū, & recordari propinquorum uiuentium.*

Et iam retortis brachijs furca eminus
Romanus actus ingerebatur rogo.
Scio(inquit ille)non futurum: ut concremer
Nec passionis hoc genus dictum est mihi:
Sed restat ingens: quod fiat miraculum.
Hęc eius orsa sequitur immensus fragor:
Nubis ruentis nimbus undatim nigro
Pręceps aquarum flumine ignes obruit,
Alunt oliuo semicombustas faces:
Sed uincit imber iam madentem fomitem.
Trepidare teter carnifex rebus nouis
Turbatus: & qua posset arte insistere:
Versare torres cum fauillis humidis:
Prunas maniplis confouere stupeis:
Et semen ignis inter undas quærere.
Quod cum tumenti nuntiatum est iudici:
Commouit iram fellis implacabilis.
Quousque tandem summus hic nobis magus
Inludit (inquit) thessalorum carmine,
Pœnam peritus uertere in ludibrium.
Fortasse ceruix si secandam iussero:
Flecti sub ensem non patebit uulneri.
Vel amputatum plaga collum diuidens
Rursus coibit: ac reglutinabitur:
Humerisque uertex eminebit additus.
Tentemus igitur, ante partem quampiam
Truncare ferro corporis superstitis:
Ne morte simpla criminosus multiplex
Cadat, uel una perfidus cede oppetat.
Quot membra gestat: tot modis pereat uolo.
Libet experiri lerna sicut traditur
Vtrum renatis pululescat artubus:
Ac se imminutis corporis damnis nouum
Instauret, ipse pręsto erit tunc Hercules
Hydrina suetus ustum ire uulnera.
Iam nunc secandi doctus adsit artifex:
Qui cuncta norit uiscerum confinia:
Vel nexa neruis disparare uincula.
Date hunc reuulsis qui medetur ossibus:
Aut facta nodis farciens compaginat.
Linguam priorem detrahat radicitus:
Quę corpore omni sola uiuit nequior.
Illa procaci pessima in nostros Deos
Inuecta motu, fas profanauit uetus:
Audax & ipsi non pepercit principi.
Aristo quidam medicus accitus uenit,
Proferre linguam pręcipit, profert statim
Martyr, retectam pandit, ima & faucium

Ille & palatum tractat, & digito exitum
Vocis pererrans uulneri exploret locum.
Linguam deinde longe ab ore protrahens
Scalpellum intusque guttur insertans agit.
Illo secante fila sensim singula
Nunquam momordit martyr: aut os dentibus
Compressit arctis: nec cruorem sorbuit.
Immotus & patente rictu constitit:
Dum sanguis extra defluit scaturiens
Perfusa pulcher menta russo stemmate
Fert: & cruenti pectoris spectat decus,
Fruiturque & ostro uestis ut iam regiæ.
  Pręfectus ergo ratus elinguem uirum
Cogi ad sacrandum posse, cum uerbis carens
Nil iu deorum oblacteraret dedecus,
Iubet reduci iam tacentem & debilem
Multo loquentis turbine olim territus.
Reponit aras ad tribunal denuo,
Et thus, & ignem uiuidum in carbonibus.
Taurina & exta uel suilla abdomina.
Ingressus ille ut hos paratus perspicit:
Insufflat ipsos ceu uideret dęmonas.
Irridet hoc Asclepiades lętior.
Addit deinde. nunquid inclementius
Sicut solebas es paratus dicere?
Effare quod uis: ac per ora edissere.
Permitto uocem libere ut exerceas.
  Romanus alto corde suspirans diu
Gemitu querelam traxit: & sic orsus est.
Christum loquenti lingua nunquam defuit?
Nec uerba quæras quos regantur organo:
Cum prędicatur ipse uerborum dator:
Qui fecit ut uis uocis expressa intimo
Pulmone, & oris torta sub testudine
Nunc ex palato det repercusso sonos:
Nunc temperetur dentium de pectine:
Sitque his agendis lingua plectrum mobile,
Si m.ndet idem faucium sic fistulas
Spirare flatu concinentes consono:
Vt uerba in ipsis explicent meatibus:
Vel exitu oris cymbalis profarier
Nunc pressa parce labra nunc hiantia.
Dubitas ne uerti posse naturæ statum:
Cui facta forma est: qualis esset primitus?
Hanc nempe factor uertere ut libet potest,
Positasque leges texere, ac retexere:
Linguam loquela ne ministram postulet.
Vis scire nostri numinis potentiam.

Fluctus liquentis æquoris pressit pede.
Natura fluxa ac tenuis in solidum coit.
Quæ dispar illis legibus: quis condita est:
Solet natus ferre: fert uestigia.
Habet usitatum munus hoc diuinitas:
Quę uera nobis colitur in Christo & patre,
Mutis loquelam: percitum claudis gradum:
Surdis fruendam reddere audientiam.
Donare cęcis lucis insuetę diem.
Hæc si quis amens fabulosa existimat:
Vel ipse tute si parum fidelia
Rebare pridem: uera cognoscas licet.
Habes loquentem: cuius amputaueras
Linguam, probatis cede iam miraculis
Horror stupentem presecutorem subit,
Timorque & ira pectus in caliginem
Vertere, nescit uigilet: an ne somniet.
Miratur hærens quod sit ostenti genus.
Formido frangit, armat indignatio.
Nec uim domare mentis effrenæ potest.
Nec quo furoris tela uertat: inuenit.
Postremo medicum sęuus insontem iubet
Reum citari. nundinatumque hunc arguit
Mercede certa pactus ut colluderet:
Aut ferrum in ore nil agens & irritum
Versasse frustra, seu retunsis tactibus
Aut arte quadam uulnus illatum breue:
Quod sauciata parte linguam lęderet:
Neruos nec omnes usquequaque abscinderet,
Manere saluam uocis armoniam probe,
Non posse inani concauo uerba exprimi:
Quæ concrepare lingua moderatrix facit.
Esto ut resultet spiritus uacuo specu
Echo: sed extat inde non oratio.
Veris refutat medicus hanc calumniam.
Scrutare uel tu nunc latebras faucium:
Intraque dentes curiosum pollicem
Circumfer: haustus uel patentes inspice:
Lateat ne quicquam: quod regat spiramina.
Quanquam forassem forte si puncto leui:
Tenui ue linguam contigissem uulnere.
Titubante plectro fatus esset debilis.
Nam cum magistra uocis in uitium cadit:
Vsus & necesse est ut loquendi intercidat.
Fiat per clum si placet: cuiusmodi
Edat querelam, quadrupes lingua eruta
Elinguis: & quem porca grunitum strepat,
Cui uox fragosa, clamor est inconditus:

Probabo

Probabo mutam nil sonare stridulum.
Testor salutem principis, me simplici
Functum secantis arte iudex optime:
Seruisse iussis absque fraude publicis.
Sciat hic: quis illi uerba suggillet Deus.
Ego unde mutus sit disertus: nescio.
His se Aristo purgat, at contra impium
Nil hæc latronem christianorum mouent.
Magis magisque fertur in uesaniam.
Quærit num alienus sanguis ille asperserit
Virum: suo ne fluxerit de uulnere?
Respondit his Romanus, eccum præsto sum.
Meus iste sanguis uerus est: non bubulus.
Agnoscis illum: quem loquor miserrime
Pagane uestri sanguinem sacrum bonis:
Cuius litata cæde permadescitis.
Summus sacerdos nempe sub terram scrobe
Acta in profundum consecrandus mergitur
Mire infulatus: festa uitis tempora
Nectens: corona tum repexus aurea:
Cinctu gabino sericam fultus togam.
Tabulis superne strata texunt pulpita
Rimosa rari pegmatis compagibus.
Scindunt subinde uel terebrant aream:
Crebroque lignum perforant acumine:
Pateat minutis ut frequens hiatibus.
Huc taurus ingens fonte torua & hispida
Sertis reuinctus aut per armos floreis:
Aut impeditis cornibus deducitur.
Nec non & auro frons coruscat hostiæ:
Setasque fulgor bractealis inficit.
Hic ut statura est immolanda belua:
Pectus sacrato diuidunt uenabulo.
Eructat amplum uulnus undam sanguinis
Feruentis. inque texta pontis subditi
Fundit uaporum flumen: & late æstuat.
Tum per frequentes mille rimarum uias
Illapsus imber tabidum rorem pluit:
Defossus intus quem sacerdos excipit
Guttas ad omnes turpe subiectans caput
Et ueste & omni putrefactus corpore,
Qui nos supinat obuias offert genas.
Supponit aures, labra, nares obicit.
Oculos & ipsos perluit liquoribus.
Nec iam palato parcit: & linguam rigat:
Donec cruorem totus atrum combibat.
Postquam cadauer sanguine egesto rigens
Compage ab illa flamines retraxerint,

Procedit inde pontifex uisu horridus,
Ostentat udum uerticem, barbam grauem,
Vittas madentes, atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagijs,
Tabo recentis sordidum piaculi
Omnes salutant, atque adorant eminus:
Vilis quod illum sanguis & bos mortuus
Fœdis latentem sub cauernis lauerint.
Addamus illam uis ecatonben tuam:
Centena ferro cum cadunt animalia:
Variaq; abundans cęde restagnat cruor:
Vix ut cruentis augures natatibus
Possint meare per profundum sanguinem.
Sed quid macellum pingue puluinarium?
Quid maximorum lancinatores gregum
Euiscorata carne crudes criminor?
Sunt sacra quando uosmetipsi exciditis
Votiuus & cum membra detruncat dolor:
Cultrum in lacertos exerit fanaticus:
Sectisq; matrem brachijs placat deam.
Furere ac rotare ius putatur mistycum.
Parta ad secandum dextra fertur impia.
Cœlum meretur uulnerum crudelitas.
Ast hic metenda dedicat genitalia.
Numen reciso mitigans ab inguine,
Offert pudendum semiuir donum deæ.
Illam reuulsa masculini germinis
Vena effluenti pascit auctam sanguine.
Vterque sexus sanctitati displicet.
Medium retentat inter alternum genus,
Mas esse cessat ille: nec fit fœmina.
Fœlix deorum mater imberbes sibi
Parat ministros lęuibus nouaculis.
Quid cum sacrandus accipit sphragitidas:
Acus minutas ingerunt fornacibus?
His membra pergunt urere, ut igniuerit
Quancunq; partem corporis feruens nota
Stigmarit: hanc sibi consecratam prædicant.
Functum deinde cum relinquit spiritus:
Et ad sepulchrum pompa fertur funeris:
Partes per ipsas imprimuntur bracteæ.
Insignis auri lamina inducit cutem.
Tegitur metallo: quod perustum est ignibus.
Has ferre pœnas cogitur gentilitas.
Hac dij coërcent lege cultores suos.
Sic dæmon ipse ludit hos: quos cœperit.
Docet execrandas ferre contumelias.
Tormenta inuri mandat infelicibus.

Atnoster iste sanguis ex uestra fluit
Crudelitate, uos tyrannide de impia
Exulceratis innocentum corpora.
Si uos sinatis: incruente uiuimus,
At si cruente puniamus: uincimus.
Sed iam silebo. finis instat debitus.
Finis malorum, passionis gloria.
Iam non licebit improbe. ut sicut modo.
Torquere nostra uel secare uiscera.
Cedas necesse est uictus: & iam desinas.
Cessabit equidem tortor & sector dehinc.
Iudex minatur: sed peremptoris manus
Succedet illis strangulatrix faucium.
Aliter silere nescit oris garruli
Vox inquieta. quam tubam si fregero.
Dixit, foroque protrahi iussit uirum
Trudi in tenebras noxialis carceris.
Elidit illic fune collum martyris
Lictor nefandus, sic peracta est passio.
Anima 8 absoluta uinculis cœlum petit.
Gesta intimasse cuncta fertur principi
Prefectus, addens ordinem uoluminum:
Seriemque tantæ digerens tragœdię,
Lętatus omne crimen in fasces refert
Suum tyrannus chartulis uiuacibus.
Illas sed ætas conficit diutina.
Fuligo fuscat, puluis obducit situ,
Carpit senectus: aut ruinis obruit.
Inscripta Christo pagina immortalis est:
Nec obsolescet nullus in cœlis apex.
Excepit adstans angelus coram Deo:
Et quæ locutus martyr: & quæ pertulit:
Nec uerba solum differentis condidit:
Sed ipsa pingens uulnera expressit stilo
Laterum, genarum, pectorisque, & faucium.
Omnis notata est sanguinis dimensio,
Vt quanque plagam sulcus exarauerit.
Altam, patentem, proximam, longam, breuem.
Quæ uis doloris, qui ue segmenti modus.
Guttam cruoris ille nullam perdidit.
Hic in regestis est liber cœlestibus
Monimenta seruans laudis indelebilis:
Relegendus olim sempiterno iudici
Libramine æquo: qui malorum pondera
Et præmiorum comparabit copias.
Vellem sinister inter hędorum greges
Vt sum futurus, eminus dignoscerer:
Atque hoc precante: diceret rex optimus:

8 *Anima Romani absoluta uinculis carnis petit cœlum.*

9 Romanus orat, 9 transfer hunc hędum mihi,
Sit dexter agnus, induatur uellere.

Sancti in cœlo orant pro nobis.

VITA ET MORS SANCTÆ PELAGIÆ uirginis & martyris nec non matris & sororum eius per diuum Ambrosium Episcopum scripta.

Habetur lib. 3. eiusdem de uirginibus.

IAm ad finem orationis uela pandenti bene suggeris soror sancta, quid super eorum meritis existimandum sit, qui se præcipitauere ex alto, uel in fluuium demerserunt, ne persecutorum inciderent manus, cum scriptura diuina uim sibi Christianum prohibeat inferre. Et quidem de uirginibus in necessitate custodiæ constitutis, enodem habemus assertionẽ, cum martyrij extet exemplum.

Sancta Pelagia apud Antiochiam quondam fuit, annorum fere quindecim, soror uirginum, & ipsa uirgo. Hæc primo domi classico persecutionis inclusa, cum se a prædonibus fidei uel pudoris circumsederi uideret absente matre & sororibus, uacua præsidio, sed Deo plenior: quid agimus, inquit, nisi prospicias captiua uirginitas? Et uotum est, & metus est mori, quia mors non excipitur, sed asciscitur. Moriamur scilicet, uel si nolunt luere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe si uim ipsam nominis cogitemus, quæ uis uoluntaria: illa magis est uis, mori uelle, nec posse, Nec difficultatẽ ueremur. Quis enim est qui uult mori & non possit, cum sint ad mortem tam procliues uiæ? Iam enim sacrilegas aras pręcipitate subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec pectus se dolore subducat. Nullum peccatum carni relinquam, non uerebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialem induisse uestem, ut non ad mortem ire diceres, sed ad sponsum.

Ast ubi detestãdi persecutores ereptam sibi uiderunt pręda pudoris, matrem & sorores cęperunt quęrere. Verum illæ spirituali uolatu iam cãpum castitatis tenebant, cum subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio exclusæ a fuga, inclusę ad coronam, quid ueremur, inquiunt? Ecce aqua, quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donantur, regna quęruntur, Et hoc baptisma est, postquod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerare consueuit. Excipiat nos aqua, quæ uirgines facit. Excipiat nos aqua, quæ cœlum aperit, infirmos regit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur Deus, ne exanimata spiritu corpora uel unda dispergat, ne mors separet funera, quarum uitam non separauit affectus, sed sit una constantia, una mors, una etiam sepultura.

Hæc effatę & suspensæ paululum, incincto sinu quo pudorem tegerẽt, ne gressum impedirent, consertis manibus tanquam choros ducerent, in medium progrediuntur alueum, ubi unda torrentior, ubi profundũ abruptius, illuc uestigia dirigentes, Nulla pedem retulit, nulla suspendit incessum, nulla tentauit ubi gressum figeret, anxiæ cum terra occurreret, offensæ uado, lętę profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias uel fluctus auferret. Has tibi (inquit) hostias Christe immolo, pręsules uirginitatis, duces

castitatis.

castitatis, comites passionis.

Sed quis iure miretur tantam uiuentibus fuisse cõstantiam, cum etiam defunctæ immobilem stationem corporum uendicauerint? Non cadauera unda nudauit, non rapidi cursus fluminis uolutarunt. Quin etiam sancta mater licet sensu carens, pietatis tamen adhuc seruabat amplexum, & religiosum quem strinxerat nodum, nec morte laxabat, ut quæ religioni debitum soluerat, pietate hærede mereretur. Nam quas ad martyrium iunxerat, usque ad tumulum uendicabat.

VITA ADHVC SANCTÆ PELAGIÆ VIRginis & martyris, per eundem diuum Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Habetũr in epistola 7. Diui Ambrosii ad simplicianum lib. 2. Epistolarum.

QVid Theclam, quid Agnen, quid Pelagiam loquar, quæ tanq̃ nobilia uitulamina pullulantes, ad mortẽ quasi ad immortalitatem festinauerunt? Inter leones uirgo exultauit, & ꝑdeuntes bestias expectauit intrepida. Et ut nostra cum Indorum Gimnosophistis cõferamur, quod ille uerbis gloriatus est, sanctus Laurentius factis probauit, ut uiuus exureretur, & flammis superstes diceret: Versa manduca. Haud degener Abramidarum & Machabæorum concertatus puerorũ, quorum alij super flammas canebant, alij cum exurerentur nõ rogabant ut parceretur, sed inuehebantur ut amplius persecutor inflammaretur. Liber igitur sapiens.

Quid autem sublimius sancta Pelagia? quæ uallata a persecutoribus, priusquam tamen in eorum conspectum ueniret, aiebat: Volens morior, nemo me continget manu, nemo oculo proteruo uiolabit uirginem. Mecum feram pudorem, mecum incolumem uerecundiam. Nullum prædones lucrum suæ capient insolentiæ. Pelagia Christum sequetur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam uidebit liberã fidem, insignemq́ pudicitiam, & prosapiam prudentiæ. Quod seruum est, hic manebit, nullos in usus debitum.

Magna igitur piæ uirginitatis libertas, quę septa agminibus persecutorum, inter maxima pericula integritatis & uitæ nequaquam inclinata est. At non ille cui dominatur ira, subijcitur enim iugo peccati. Homo enim iracundus peccatum effodit. Qui autem peccatum facit, seruus est peccati. At non ille liber qui seruit auaritiæ. Non potest enim possidere uas suum. Non ille liber, qui seruiens desiderijs & uoluptatibus, uago fluitat errore. Non ille liber, qui curuatur ambitu, seruit enim alieno imperio. Sed ille liber qui potest dicere: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca uentri, & uenter escis. Ille liber qui ait: Quid enim libertas nostra iudicatur ab infideli conscientia? Libertas igitur sapienti non insipienti conuenit.

VITA ET PASSIO SANCTI CASSIANI martyris per Aurelium prudentium descripta.

Habetũr in eius Peristephanon.

SYlla statuit Cornelius, hoc Itali urbem
Vocant ab ipso conditoris nomine.

Hic mihi cum peterem te rerum maxima Roma:
Spes est oborta prosperum Christum fore.
Stratus 1 humi tumulo aduoluebar: quem sacer ornat
Martyr dicato Cassianus corpore.
Dum lachrymans mecum reputo mea uulnera: & oēs
Vitæ dolores, ac dolorum acumina:
Erexi ad cœlum faciem, stetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miserabile uisu,
Confossa paruis membra figebant stilis:
Vnde pugillares soliti præcurrere ceras
Scholare murmur adnotantes scripserant.
Aedituus consultus ait, quod prospicis hospes,
Non est inanis aut anilis famula.
Historiam pictura refert: quæ tradita libris
Veram uetusti temporis monstrat fidem.
Præfuerat studijs puerilibus: & grege multo
Septus magister litterarum sederat.
Verba notis breuibus comprendere cuncta peritus,
Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.
Aspera nonnunquam præcepta, & tristia iussa
Impube uulgus mouerant ira & metu.
Doctor amatus enim discenti semper Ephœbo:
Nec dulcis ulli disciplina infantiæ est.
Ecce fidem quatiens tempestas sæua premebat
Plebem dicatam christianæ gloriæ.
Extrahitur cœtu e medio moderator alumni
Gregis, quod aris supplicare spreuerat.
Pœnarum artifici quærenti quod genus artis
Vir nosset, alto tam rebellis spiritu.
Respondent, agmen tenerum, ac puerile gubernat,
Fictis notare uerba signis imbuens.
Ducite conclamat captiuum, ducite, & ultro
Donetur ipsis uerberator paruulis.
Vt libet illudant, lacerent impune, manusq;
Tingant magistri feriatas sanguine.
Ludum discipulis uolupe est: ut præbeat ipse
Doctor seuerus: quos minis coercuit.
Vincitur post terga manus, spoliatus amictu.
Adest acutis agmen armatum stilis.
Quantum quisque odij tacita conceperat ira:
Effudit ardens felle tantum libero.
Conijciunt alij lapides: inque ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant cerata genis impacta cruentis:
Rubetq; ab ictu curta tumens pagina.

1 Vide orationem cum genuflexione seu prostratione, & lachrymis.

Inde alij stimulos & acumina ferrea uibrant:
   Qua parte aratis cera sulcis scribitur.
Et quia secti apices abolentur: & æquoris hirti
   Rursus nitescens innouatur area.
Hinc foditur Christi confessor: & inde secatur,
   Pars uentris intrat molle, pars scindit cutem.
Omnia membra manus pariter fixere cruentæ:
   Totidemq́ guttæ uulnerum stillant simul:
Maior tortor erat: qui summa pupugerat infans:
   Quamqui profunda perforarat uiscera.
Ille leuis: quoniam percussor morte negata
   Sæuire solis scit dolorum spiculis.
Hic quanto interius uitalia condita pulsat:
   Plus dat medelæ, dum necem prope applicat.
Este precor fortes: & uincite uiribus annos,
   Quod desit æuo suppleat crudelitas.
Sed male conatus tener infirmusq́ laborat,
   Tormenta crescunt dum satiscit carnifex.
Quid gemis exclamat quidam? tute ipse magister
   Istud dedisti ferrum: & armasti manus.
Reddimus esse tibi nunc milia multa notarum:
   Quæ stando, flendo, te docente excepimus.
Non potes irasci, quod scribimus, ipse iubebas:
   Nunquam quietum dextera ut ferret stilum.
Nunc petimus toties te præceptore negatas
   Amare doctor iam scholarum ferias,
Pungere puncta libet: sulcisq́ intexere sulcos,
   Flexas cathenis impedire uirgulas.
Emendes licet inspectos longo ordine uersus:
   Mendosa forte si quid errauit manus.
Exerce imperium, ius est tibi plectere culpam:
   Si quis tuorum te notauit segnius.
Talia ludebant pueri per membra magistri,
   Nec longa fessum pœna soluebat uirum.
Tandem luctantis miseratus ab æthere Christus,
   Iubet resolui pectoris ligamina.
Difficilesq́ moras animæ ac retinacula uitæ
   Relaxat, artus & latebras expedit.
Sanguis ab interno uenarum fonte patentes
   Vias secutus, deserit præcordia.
Totque foraminibus penetrati corporis exit
   Fibrarum anhelans ille uitalis calor.
Hæc sunt quæ liquidis expressa coloribus hospes
   Miraris, ista est cassiani gloria.
Suggere si quod habes iustum uel amabile uotum:
   Spes si qua tibi est, si quid intus æstuas:
Audit crede [2] preces martyr prosperrimus omnes,
   Ratasq́ reddit: quas uidet probabiles.

[2] *Ecce quò confugientes ad sanctorũ sepulchra adiuuantur.*

Pareo, complector tumulum, lachrymas quoque fundo,
Altar tepescit ore, saxum pectore.
Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris,
Tunc quod petebam: quod timebam murmuro.
3 Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri forte nutantem boni.
Audior, 3 urbem adeo, dextris successibus utor,
Domum reuertor: Cassianum prædico.

3 Sācti suis cultoribus et oratoribus suffragantur, & beneficia præstant.

Habetur i volumine sermonū eius fol. 33.

PASSIO SANCTÆ BLANDINÆ MARTYris Lugdunensis a D. Eusebio Emiseno descripta.

ETiam si martyribus regionis extraneę pia uotorum debita redderemus, ꝓprijs consulere utilitatibus & cōmodis probaremur, nostros eos fides faceret, & remotis quamlibet finibus, sperata nobis patrocinia corrogarent. Studiorum siquidem sunt huiusmodi suffragia, non locorum; ꝓinde apud domesticos Dei tantum intercessionis promereris, quātum uenerationis impenderis. Oportet itaq; ut alienos potius nobis deuotio religiosa conciliet, quam forte proprios a nobis negligentia irreligiosi temporis alienet.

Agnoscamus charissimi, circa ecclesiam nostram uberiorem diuinorꝫ munerum largitatem, exultant singularum urbium populi, & si unius saltem martyris reliquijs muniantur, ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cœlestium militum, & tantarum parens fœcunda uirtutum. Ecce prophanus hostis nequaquam eis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit gladio. Nam sicut sacratissima 1 ꝑsentis diei manifestant festa quātum contra eam iniquitas abundauit, tantum in ea gratiæ nunc & benedictionis exuberat.

1 Nota sacratissima festa Blandina.

Legimus in Bethleem ab Herode dum Christū persequitur, milia fœlicium extincta esse puerorum, dicēte ꝓpheta, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt. Ita hęc beata parēs, & triumphalium illustris patria bellatorꝫ, tantorum diues pignorum meritis, & si ad momentum oculis insipientium orbari uisa est, nequaquā tñ indiget consolati, nec plorat filios suos, qa in uidendis luctibus dum ꝑdeset, adquisiuit.

Fiducialiter inter hæc tecum ò Bethleem terra Iuda (quę Herodis immanitatem puerorum extinctione perpessa es, quæ sub uno tempore cādidatam plebem imbellis infantiæ Deo offerre meruisti) digne (inquam) tecū ò Bethleem Lugdunus noster certaret, & super diuinis circa utraq; beneficijs uelut collato tecum sermone contenderet, ita dicens: O' Bethleem, in martyrum nostrorꝫ titulis tu numero fortasse præcedas, ergo merito in tuis intersectio fuit, cōfessio non fuit; in meis colluctatio passionis, in tuis sola fuit oportunitas et occasio fœlicitatis; te exitus ditauit benedictione, me uirtus: tu in sanguine paruulorum potuisti uidere pereuntes, nō potuisti expectare certantes: te coronauit innocentia morientium, me gloria triumphantium. Tui in præmium regni sine conscientia peruenere martyrij, mei autem cruciatibus afflicti, supplicijs explorati, seuis ignibus sacrificij more decocti, quantas susceperunt in corpore pœnas, tantas in spiritu perceperunt coronas, ac sic per tormentorum plagas & torquētium

tium moras, prius consecrati sunt quam perempti. tu obtulisti annis par uulos, ego etiam 2 meritis consummatos, ego obtuli, qui per tormenta sua uincerent, cum periclitari in fide potuissent: tu obtulisti qui fructum moriendi habere possent, periculum negandi timere non possent. tu obtulisti infirmum populum, ne Christum sacrilegus inueniret; ego obtuli robustum numerum, cuius exemplo etiam sacrilegos in saluandis persecutorum ministris Christus adquireret. Postremo beata illa morte, qua Herodes, dum sacrum puerum quærit solum, tantum pueros immolauit; triumphum tuum sexus unus, meum uterque promeruit, mea pugna palmam de mundi principe etiã in fœminis reportauit, chorus meus in pueris innocentes tuos habere potuit; chorus tuus Blandinam meam habere non potuit.

2 *Meritis consummatos.*

Præstitit inter ista diuina prouidentia, ut in tantis patriæ sacrificijs etiã pontifex non deesset. Rapitur ad impiam quæstionem grandæuus & plenus dierum beatus pater noster Focinus, ecclesiæ huius Antistes, & pro eruditionis (ut credimus) merito, gregi suo iungitur, ac post 3 dominici corporis sacrificium, profanis tribunalibus nouam de se hostiam Christo oblaturus infertur. Senilis infirmitas per iniurias & afflictiones furentium ministrorum ita celerem sortitur exitum, ut eum intelligeres ad tempus illud soli martyrio reseruatum. Fœlix cui in ipso uitæ limine constituto, finem suum non tam naturæ contigit debere, quam gloriæ.

3 *Ecce Missam dici dominici corporis sacrificium.*

Corroborabantur hic piæ mentes tanti parentis exemplo, & parata supplicia non tam excipiunt, quam inuadunt. Diuersa multimodæ crudelitatis ingenia, nouosque cruciatus in semet sanctorum pectora inuicta cõsumunt, intolerandum pondus malorum contemnendo uincunt, & sentiendo, obtinent ut sentire non possint, subijciuntur ignes, sed hoc tamen ualere cognoscuntur ut consecrent, instigantur bestie, sed ad prædam suã feritas impasta miratur. Dilacerata uario tormentorum genere membra sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt, honorant bestiæ, dum sæuire non norunt.

Vbi sunt qui dicunt uenerationem 4 sacris martyrum deferendam nõ esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert uenerationis obsequium; & quæ discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris sanctis debeatur agnoscit, ac sic supplicij ministerium uel instrumentum, miro modo meritorum efficitur testimonium, & dum pietati reuerentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam.

4 *O hæretice hic te solo, & uide quid contra te dicat sãctus pater, qui corpora martyrum dicis non esse ueneranda, Nõne fera ipsa merito te impietatis arguunt?*

Cum ergo charissimi, ecclesia nostra tantis fidei adornetur trophæis, id elaborabat ius iniquitatis, ut se ipsam scelerum nouitate superaret. Sacra corpora funeris honore priuantes, ignibus dabãt, & post hominum mortem, contra ipsam pugnabant humanitatem. Et cum iam causa perisset furoris, finem non imponebant crudelitati, sed tamen uellent nollent, beatitudinis eorum testes erant, quibus etiam mortuis inuidebant. Quomodo semper malitia cum stultitia coniuncta est? ueneranda 5 ossa in cineres redigebant, quasi uero possent flammis merita 6 consumi, & uirtutes cum cineribus concremari. Quam confusa dementia? Quibus cœlum adquirebant, his terram negabant.

5 *Veneranda ossa in cineres redigebant.*

6 *Quasi possent flammis merita consumi.*

Nil ergo fecisti inaudita sæuitia, incassum te extinguere eorum memo-

riam credidisti, quorũ gloriam propagasti. Dispergis sanctorum puluerem fluentis Rhodani, ne resurgat, sed aquis resurrectio non consummitur, quæ per gratiam regenerationis etiam aquarum munere celebratur. Adorandas 7 reliquias Rhodano tradis; hoc facit uis fluminis in corporis resolutione, quod temporis. Quicquid itaque ex humana substãtia auis rapuerit, bestia deuorauerit, unda sorbuerit, etiam si tumulo non clauditur, intra mundi gremium continetur. Neque enim reparatio hominis in ratione terræ, sed in legis natura, & in reparatoris uirtute consistit. Ipse enim ueridico ore testatus est: Ego sum resurrectio & uita, qui uiuit in secula seculorum. Amen.

7 *Nota, adorãdas martyrum reliquias. Sed intellige non latriæ sed duliæ cultu.*

Habetur in Peristephano eius.

PASSIO SANCTI HIPPOLITI MARTYRIS per Aurelium Prudentium uirum Consularem ad Valerianum episcopum scripta.

INnumeros cineres sanctorum Romula in urbe
Vidimus, o Christi Valeriane sacer.
Incisos tumulis titulos, & singula quæris
Nomina: difficile est: ut replicare queam.
Tantos iustorum populos furor impius hausit:
Cum coleret patrios Troia Roma Deos.
Plurima litterulis signata sepulchra loquuntur
Martyris aut nomen: aut epigramma aliquod.
Sunt & muta tamen tacite claudentia tumbas
Marmora: quę sola significant numerum.
Quanta uirum iaceant congestis corpora aceruis
Nosse licet: quorum nomina nulla legas.
Sexaginta illic defossas mole sub una
Relliquias memini me didicisse hominum.
Quorum solus habet comperta uocabula Christus:
Vt pote quos proprię iunxit amicitiæ.
Hæc dum lustro oculis: & sic ubi forte latentes
Rerum apices ueterum per monumenta sequor:
Inuenio Hippolytum: qui quondam schisma Nouati:
Presbyter attigerat, nostra sequendo negans:
Vsque ad martyrij prouectum insigne, tulisse
Lucida sanguinei pręmia supplicij
Nec mirere senem peruersi dogmatis olim
Munere ditatum catholicæ fidei.
Cum iam uesano uictor raperetur ab hoste
Exultante anima carnis ad exitium:
Plebis amore suæ multis comitantibus ibat
Consultus quę nam secta foret melior.
1 Respondit, fugite 1 o miseri execranda Nouati
Schismata: catholicis reddite uos populis.
Vna fides uigeat: prisco quæ condita templo est:
Quam Paulus retinet, quamque cathedra Petri.
Quæ docui docuisse piget, uenerabile martyr

1 *Audis ne hæretice quã sibi sit fides tenẽda, quæue respuenda?*

Cerno: quod a cultu rebar abesse Dei.
His ubi detorsit leuo de tramite plebem:
Monstrauitque sequi: qua uia dextra uocat:
Seque ducem recti spretis amfractibus idem
Prebuit: erroris qui prius author erat:
Sistitur in sano rectori christicolas tunc
Ostia uexanti per tyberina uiros.
Illo nanque die Roma secesserat, ipsos
Peste suburbanos ut quateret populos:
Non contentus humum celsa intra mœnia Romæ
Tingere iustorum cędibus assiduis,
Ianiculum cum iam madidum, fora, rostra, suburram
Cerneret elluuie sanguinis affluere,
Protulerat rabiem tyrheni ad littoris oram:
Quęque loca æquoreus proxima portus habet.
Inter carnifices & constipata sedebat
Officia, extructo celsior in solio.
Discipulos fidei, detestandique rebelles
Idolij, ardebat dedere perfidiæ.
Carcereo crinita situ stare agmina contra
Iusserat horrendis excrucianda modis.
Inde catenarum tractus: hinc lorea flagra
Stridere: uirgarum concrepitare fragor.
Vngula fixa cauis costarum cratibus altos
Pandere secessus: & lacerare iecur.
Ac iam lassatis iudex tortoribus, ibat
In furias, cassa cognitione fremens:
Nullus enim Christi é famulis per tanta repertus
Supplicia auderet: qui uitiare animam:
Inde furens quęsitor ait, iam tortor ab uno
Desine, si uana est quęstio: morte agito.
Huic abscinde caput, crux istum tollat in auras:
Viuentesque oculo offerat alitibus,
Hos cape pręcipites: & uinctos conijce in ignem.
Sit pyra: quæ multos deuoret una reos.
En tibi quos properes rimosę imponere cimbæ,
Pellere & in medij stagna profunda freti,
Quos ubi susceptos rapidum malesuta per æquor
Vexerit: & tumidis casa libarit aquis:
Dissociata putrem laxent tabulata carinam:
Conceptumque bibant undique naufragium.
Squammea cœnoso pręstabit uentre sepulchrum
Belua consumptis cruda cadaueribus.
Hæc persultanti celsum subito ante tribunal
Offertur senior nexibus implicitus.
Stipati circum iuuenes clamore ferebant
Ipsum christicolis esse caput populis.
Si foret extinctum propere caput: omnia uulgi

Pectora Romanis sponte sacranda deis.
Insolitum leti poscunt genus: & noua pœna
Inuenta: exemplo quo trepident alij.
Ille supinata residens ceruice, quis inquit
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolitus, quatiat: turbetque iugales,
Intereatque, feris dilaceratus equis.
Vix hæc ille, duo cogunt animalia freni
Ignara, insueto subdere colla iugo.
Non stabuli, blandiue manu palpata magistri:
Imperiumque equitis ante subacta pati:
Sed campestre uago nuper pecus e grege captum,
Quod pauor indomito corde ferinus agit.
Iamque reluctantes sociarent uincula bigas:
Oraque discordi fœdere nexuerant:
Temonis uice funis inest: qui terga duorum
Diuidit: & medius tangit utrunque latus:
Deque iugo in longum se post uestigia retro
Protendens trahitur: transit & ima pedum.
Huius ad extremum sequitur qua puluere summo
Cornipedum refugas orbita trita uias
Crura uiri innectit laqueus: nodoque tenaci
Astringit plantas, atque rudente ligat.
Postquam composito satis instruxere paratu
Martyris ad pœnam uerbera. uincla, feras:
Instigant subitis clamoribus atque flagellis:
Iliaque infestis perfodiunt stimulis.
Vltima uox audita senis uenerabilis hæc est.
Hi rapiunt artus: tu rape Christe animam.
Prorumpunt alacres, cæcoque errore feruntur
Qua sonus atque tremor: qua furor exagitant.
Incendit feritas, rapit impetus, & fragor uget,
Nec cursus uolucer mobile sentit onus.
Per syluas per saxa ruunt, non ripa retardat
Fluminis: aut torrens oppositus cohibet.
Prosternunt sepes: & cuncta obstacula rumpunt,
Prona fragosa petunt, ardua transiliunt.
Scissa minutatim labefacto corpore frusta
Carpit spinigeris stirpibus hirtus ager.
Pars summis pendet scopulis, pars sentibus hęret,
Parte rubent frondes, parte madescit humus. †
Exemplar sceleris paries habet illitus: in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas
Picta super tumulum species liquidis uiget umbris,
Effigians tracti membra cruenta uiri.
Rorantes saxorum apices uidi optime papa
Purpureasq; notas uepribus impositas.
Docta manus uirides imitando effigere dumos

Luserat & minio russeolam saniem.
Cernere erat ruptis compagibus, ordine nullo
Membra per incertos sparsa iacere situs,
Addiderat charos gressu lacrhymisq; sequentes:
Deuia quo fractum semita monstrat iter,
Mœrore attoniti atque oculis rimantibus ibant:
Implebantq; sinus uisceribus laceris.
Ille caput niueum complectitur: ac reuerendam
Caniciem molli confouet in gremio.
Hic humeros, truncasq; manus, & brachia, & ulnas,
Et genua, & crurum fragmina nuda legit.
Palliolis etiam bibulæ siccantur harenæ:
Ne quis in intecto puluere ros maneat.
Si quis & in sudibus recalenti aspergine sanguis
Insidet: hunc omnem spongia pressa rapit,
Nec iam densa sacro quicquam de corpore sylua
Obtinet: aut plenis fraudat ab exequijs.
Cumq; recensitis constaret partibus ille:
Corporis integri qui fuerat numerus.
Nec purgata aliquid deberent auia toto
Ex homine extersis frondibus & scopulis.
Metando eligitur tumulo locus, ostia linquunt,
Roma placet: sanctosq; 2 teneat cineres.
Haud procul extremo ad cultu pomeria uallo
Mersa latebrosis crypta patet foueis.
Huius in occultum gradibus uia prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.
Primas nanque fores summo tenus intrat hiatus:
Illustratq; dies limina uestibuli.
Inde ubi progressu facili nigrescere uisa est
Nox obscura loci per specus ambiguum:
Decurrunt celsis immensa foramina tectis,
Quæ iaciunt claros antra super radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde recessus
Arta sub umbrosis atria porticibus:
Attamen excisi subter caua uiscera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur absentis per subterranea solis
Cernere fulgorem: luminibusq; frui.
Talibus Hippoliti corpus mandatur opertis:
Propter ubi opposita est ara dicata Deo.
Illa sacramenti donatrix mensa: eademq;
Custos fida sui martyris apposita
Seruat ad ætatem spem uindicis ossa sepulchro:
Pascit item sanctis thybricolas dapibus.
Mira loci pietas, & prompta precantibus ara
Spes hominum placida prosperitate uiuat.
Hic corruptelis animiq; & corporis æger

2 *Cineres martyris sanctos appellat, et hæretici nō erubescunt finillam emortuā nuncupare.*

3 *Vide quõ orans apud sepulchrum martyris, quod petierit, impetrauit.*

Oraui 3 quoties stratus: opem merui.
Quod letor reditu: quod te uenerande sacerdos
Complecti licitum est: scribo quia hæc eadem,
Hippolito scio me debere, Deus 4 cui Christus
Posse dedit: quod quis postulet annuere.

4 *A Christo habẽt sancti, quod postulantibus possint præstare beneficia.*

Ipsa illas animæ exuuias: quæ continet intus
Aedicula: argento fulgurat ex solido.
Præfixit tabulas diues manus æquore læui
Candentes: recauum quale nitet speculum.
Nec pariis contenta aditus obducere saxis.
Addidit ornando clara talenta operi.

5 *Ecce quõ antiquus mos fuit sanctorũ sepulchra in ueneratione haberi.*

Mane 5 salutatum concurritur: omnis adorat
Pubis, eunt, redeunt solis adusque obitum.
Conglobat in cuneum latios simul ac peregrinos
Permixtim populos relligionis amor.
Oscula perspicuo figunt impresso metalo,
Balsama diffundunt, fletibus ora rigant.

6 *Fuit etiã, in die passionis sanctorum martyrũ solennes conuentus apud eos agere, & in illorum festiuitate gaudere.*

Iam cum se renouat 6 decursus mensibus annus;
Natalemq; diem passio festa refert:
Quanta putas studiis certantibus agmina cogi:
Quæ ue celebrando uota coire Deo?
Vrbs Augusta suos uomit: effunditq; quirites.
Vna & patricios ambitione pari.
Confundit plebeia phalanx umbonibus æquis
Discrimen procerum præcipitante fide.
Nec minus Albanis acies se candida portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus uariarum hinc inde uiarum,
Indigena, & Picens, plebs & Etruscha uenit.
Concurrit Samnitis atrox, habitator & astæ
Campanus Capuæ, iamq; Nolanus adest.
Quisq; sua lætus cum coniuge, dulcibus & cum
Pignoribus rapidum carpere gestit iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi,
Hæret & in magnis densa cohors spatiis.
Angustum tantis illud specus esse cateruis
Haud dubium est: ampla fauce licet pateat.

7 *Ecce quõ etiam in nomine sanctorum sumptuosæ ãtiquitus ædificabantur ecclesiæ.*

Stat sed iuxta illud, quod tanta frequentia 7 templum
Tunc adeat cultu nobile regifico:
Parietibus celsum sublimis, atque superba
Maiestate potens, muneribusq; opulens:
Ordo columnarum geminus laquearia tecti
Sustinet auratis suppositis trabibus.
Adduntur graciles tecto breuiore recessus:
Qui laterum seriem iugiter exsinuent.
At medios aperit tractus uia latior alti
Culminis, exurgens editiore apice.
Fronte sub aduersa gradibus sublime tribunal

Tollitur, antistes prædicat unde Deum.
Plena laborantes ægre domus accipit undas,
Artaque confertis æstuat in foribus,
Maternum pandens gremium, quo condat alumnos:
Ac foueat fętos accumulata sinus.
Si bene commemini: colit 8 hunc pulcherrima Roma
Idibus Augusti mensis: ut ipsa uocat:
Prisco more diem: quem te quoque sancte magister
Annua festa inter dinumerare uelim.
Crede salutigeros feret hic uenerantibus ortus,
Lucis honoratæ præmia restituens.
Inter solennes 9 Cypriani uel Chelidoni,
Eulaliæq; dies currat & iste tibi:
Sic te pro populo cuius tibi tradita uita est
Orantem Christus audiat omnipotens.
Sic tibi de pleno lupus excludatur ouili,
Agna nec ulla tuum capta gregem minuat.
Sic me gramineo remanentem denique campo
Sedulus ægrotam pastor ouem referas.
Sic cum lacteolis caulas compleueris agnis:
Raptus & ipse sacro sis comes Hippolito.

8 *Vide festum sancti Hippoliti martyris.*

9 *Item Cypriani Chelidonij, & Eulaliæ.*

VITA BEATISSIMORVM MARTYRVM Fructuosi epi ecclesiæ Terraconeñ. & Augurij, & Eulogij diaconi, per Aurelium prudẽtium uirum consularem cõscripta.

Habetũr in eiũs Peristephano.

Felix Terraco fructuose uestris
Attollit caput ignibus coruscum
Leuitis geminis procul relucens.
Hispanos Deus aspicit benignus:
Arcem quandoquidem potens iberam
Trino martyre trinitas coronat.
Ardens augurius capessit æthram.
Nec non Eulogius simul supernum.
Christi lucidus ad sedile tendit.
Dux & præuius & magister illis
Ad tantum decus ex episcopali
Clarus nomine fructuosus ibat.
Accitus quia pręsidis repente
Iussu uenerat ad forum sacerdos
Leuitis comitantibus duobus.
Inde ad carceream uiros cathenam
Pastus sanguine carnifex trahebat.
Gaudet currere fructuosus ultro.
Ac nequis socios timor feriret:
Pręceptor uehemens eundo firmat:
Inceditque fidem calore Christi.

Mecum ſtate uiri, uocat cruentus
Ad pœnam coluber Dei miniſtros,
Ne mors terreat, eſt parata palma,
Carcer Chriſticolis gradus coronæ eſt,
Carcer prouehit ad ſuperna cœli,
Carcer conciliat Deum beatis.
His dictis adeunt ſpecum reorum.
Exercet ibi myſticum lauacrum,
Et purgamen aquæ, ſtupent tenebræ.
Sex hic continuis latent diebus.
Tandem ſtant trucis ad tribunal hoſtis.
Fratres ter geminos tremunt cataſtę.
Iudex Emilianus imminebat,
Atrox, turbidus, inſolens, profanus,
Aras dęmonicas coli iubebat.
Tu qui doctor (ait) teris nouellum
Commenti genus: ut leues puellę
Lucos deſtituant, Iouem relinquāt.
Damnes ſi ſapias anile dogma.
Iuſſum eſt Cæſaris ore Galieni:
Quod princeps colit hoc colamus omnes.
Hęc fanti placidus refert ſacerdos:
Aeternum colo principem, dierum
Factorem, dominumque Gallieni.
Et Chriſtum patre profatum perenni:
Cuius ſum famulus, gregiſque paſtor.
Subridens (ait ille) iam fuiſti.
Nec differt furor: aut refrenat iram.
Segnis deſtinat ignibus cremandos.
Exultant: prohibentque flere uulgum.
Quoſdam de populo uidet ſacerdos
Libandum ſibi poculum offerentes.
Ieiunamus ait, recuſo potum.
Nondum nona diem reſignat hora.
Nunquam conuiolabo ius dicatum.
Nec mors ipſa meum ſacrum reſoluet.
Sic Chriſtus ſitiens crucis ſub hora
Oblatum ſibi poculum recuſans,
Nec libare uolens ſitim peregit.
Intrant interea locum rotunda
Concluſum clauea: madens ferarum †
Multo ſanguine: quem furor frequentat:
Cum ſpectacula perſtrepunt cruenta.
Ac uilis gladiator enſe duro
Percuſſus cadit, & fremit uoluptas.
Hic flammante pyra niger miniſter
Ardens ſupplicium parare iuſſus,
Conſtruxit facibus rogum ſupremis.

Qui

Qui dum copora cremanda soluit:
Feruentes animas amore lucis
Fracto carceris expediuit antro:
Certant officijs pijs sodales.
Plantis calciamenta dissolutis
Pronus detrahere studebat unus.
Sed sanctus uetat: ora fructuosus
Inclinata premit. facessite (inquit)
Ne nostram graueto obsequela mortem.
At qui ipse meos pedes resoluam:
Ne uestigia prępedita uinclis
Tardis gressibus irruant in ignem.
Cur lamenta rigant genas madentes?
Cur uestri memor ut siem rogatis?
Cunctis pro populis rogabo Christum.
Vix hæc ediderat. relaxat ipse
Indumenta pedum: uelut Moyses
Quondam fecerat ad rubum propinquans,
Non calcare sacram cremationem
Aut adstare Deo prius licebat:
Quam uestigia pura figerentur.
Stabat calce mero, resultat ecce
Cœlo spiritus, & ferit loquelam
Quæ cunctos tremefecit audientes.
Non est (credite) pœna quam uidetis:
Quę puncto tenui citata transit.
Nec uitam rapit illo: sed reformat:
Felices animę: quibus per ignem
Celsa scandere contigit tonantis:
Quas olim fugiet perennis ignis
Hæc inter rapidis focos crepantes
Intrant passibus, & minantur ipsi
Flammarum trepidantibus caminis.
Nexus denique qui manus retrorsus
In tergum reuocauerant reiunctas
Intacta cute decidunt adusti.
Non ausa est cohibere pœna palmas
In morem crucis ad patrem leuandas
Soluit brachia: quæ Deum precentur.
Priscorum specimen, trium putares.
Quos olim Babylonicum per ignem
Cantantes stupuit tremens tyrrannus.
Illis sed pia flamma tum pepercit
Nondum tempore passionis apto:
Nec mortis decus incohante Christo.
Hos cum defugeret uaporus ardor:
Orant: ut celer ignis aduolaret:
Et finem daret anxijs periclis.

Exoráta suos obire tandem
Maiestas famulos iubet caducis
Missos corporibus: sibique reddi.
Vidit prǽsidis ex domo sattelles
Cœlum 1 martyribus patere apertum:
Insignesque uiros per astra ferri.
Quin & filiolæ monens herili
Ostendit sceleris notam paterni
Cœlo uiuere: quos forum peremit.
Hęc tum uirginitas 2 palam uidere
Per sudum meruit patente cœlo:
Vt crimen domini domus timeret.
Tum de corporibus sacris fauillę:
Et perfusa mero leguntur ossa,
Quæ raptim sibi quisque uindicabat.
Fratrum 3 tantus amor domum referre
Sanctorum cinerum dicata dona:
Aut gestare sinu fidele pignus.
Sed ne relliquias resuscitandas.
Et mox cum domino simul futuras
Discretis loca diuidant sepulchris:
Cernuntur niueis stolis amicti.
Mandant restitui: cauoque claudi
Mixtim marmore puluerem sacrandum.
O' triplex honor, o triforme culmen:
Quo nostrę caput excitatur urbis:
Cunctis urbibus eminens iberis.
Exultare tribus libet patronis:
Quorum prǽsidio fouemur omnes
Terrarum populi pyrenearum.
Circunstet chorus ex utroque sexu
Heros, uirgo, puer, senex, aniela,
Vestrum psallite rite fructuosum.
Laudans Augurium resultet hymnus
Mistis Eulogium modis coęquans.
Reddamus paribus pares camœnas.
Hinc aurata sonent in arce tecta,
Blandum littoris extet inde murmur,
Et carmen freta feriata pangant.
Olim tempus erit ruente mundo:
Cum te Tarraco Fructuosus acri
Soluet supplicio, tegens, ab igni.
Fors dignabitur & meis medelam
Tormentis dare prosperante Christo:
Dulces endecasyllabos reuoluens.

1 *Animæ sanctorum ex hoc mũdo statim uolant ad cœlum.*

2 *Ecce quam sit Deo dilecta uirginitas.*

3 *Vide quõ antiquĩtus ossa sanctorum martyrum cineres & reliquiæ conseruabantur, & in uenenatione habebantur.*

VITA SANCTI MARTYRIS THEODORI per diuum Gregorium Nysenum Episcopum scripta, Petro Francisco Zino Veronense interprete.

Habetur inter eius opera, & nunc primũ in lucem edita.

VOs, Christi gens, grex sancte, regale 1 sacerdotium, qui ex omnibus urbis agriq; locis confluxistis, undenam accepto profectionis signo tam facilè adducti estis, ut ad sacrum hunc locum 2 frequentes conueniretis? Quis huius itineris officiosam ac promptam uobis necessitatem imposuit? præsertim cùm hyemis tempestas sit, quo quidẽ tempore & bella quiescunt, & omnia milites arma deponunt, & ad fumum nautæ gubernacula reclinant, & agricolæ boues aratores in stabulo quiescentes alunt?

1 *Regale sacerdotium appellat Christi fideles, qui in baptismo spirituales & interni, non autem uisibiles & externi efficiuntur sacerdotes.*

Ex militaribus profectò recensionibus tuba cecinit sanctus Martyr, multosq; diuersis è patrijs ad propriam quetis sedem & domum conuocauit, non ad bellicam inuitans expeditionem, sed ad dulcissimam christianisq; maximè conuenientem pacem. Hic enim, 3 ut credimus, & anno superiore barbarorum tempestatẽ 1 sedauit, & horribile immaniũ, Scytharum bellum compressit, grauem ipsis, qui iam iamq; appropinquare uidebantur, terrorem incutiens, non galea cristata, nec bene exacreto & ad solem fulgente gladio, sed malorum expultrice omnipotentiq; cruce Christi, pro quo etiã ipse mortẽ oppetens hanc sibi gloriã cõparauit.

2 *Ecce quò fiebant conuẽtus frequentes ad ecclesias sãctorũ martyrum in die passionis eorum.*

3 *Vide quanta sit sanctorum potestas post mortem.*

Quæso autem uos, qui puræ huius celebritatis ministri estis, & Martyrum studiosi, ut attentos mihi præbentes animos consideretis, quantum lucri iustus hic fecerit, quantaq; præmia sit in hoc, inquam, mundo & apud nos, assecutus. Eorum enim præmiorum, quæ non cernuntur, magnitudinem animo complecti nullus potest. Cumq; pietatis fructum cognoueritis, illorum, qui sic honorati sunt, mentem imitemini, eaq; munera concupiscatis, quæ Christus certantibus pro cuiusque dignitate distribuit. Ac, si uidetur, dum a futuris illis bonis, quæ iustis hominibus, donec humanę uitæ iudex adueniat, spes bona conseruat, perfruendis seiuncti sumus quàm præclarus & magnificus sit præsens sanctorum statꝰ & conditio, consideremus.

Animus enim ad proprias reuersus sedes, & corpore uacans cum sui similibus uiuit. Corpus autem castum & inuiolatum eius instrumentum, nullis proprijs affectionibus hospitis quondam sui immortalitatẽ lędens, multo cum honore obseruantiaq; contectum præclarè iacet, & ueluti thesaurus quidam admodum preciosus in tempus regenerationis conseruatur. Et quãuis ex eadem, ex qua cætera corpora, naturæ materia constet, nulla tamen ratione cum illis est comparandum. Aliorum.n. reliquiæ uulgò detestabiles sunt, nullusq; uolens ad eorũ tumulos accedit. Quòd si dũ aperiuntur, in eos casu quispiam incurrat, coniectisq; deformitatem intus iacentium aspiciat, magna oppletus molestia, & humanæ conditionis miseriam deplorans pręter currit. At si in locum similem huic, ad quem uos hodie conuenistis, sibi iusti memoria sanctiq; reliquiæ sint, accedat, primũ quidem operũ, quæ cernit, magnificentia recreatur. Videt enim 4 ædem ut Dei templum structuræ tum amplitudine tum pulchritudine splendidè exædificatum & exornatum, ubi & faber lignum ad animalium effigiem

4 *Habes hoc in loco. Aedem splendidã ut Dei templũ magnifice extructam.*

conformauit. Et lapicida marmor ad argenti leuitatem expoliuit. Et pi-
5 ctor 5 artis suæ flores in imaginibus, exprimens res martyris præclarè ge-
Habes usum imaginum in ecclesia etiã apud antiquos patres. stas, labores, cruciatus, immanes tyrannorum aspectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatissimum Athletæ finē, Christiq; certaminis præsidentis, ac præmia dantis humanæ formam imaginis. Hæc inquam, nobis tanq; in libro loquente artificiosè describens martyris certamina sapiēter exposuit, & instar prati nitidum templum illustrauit. Nouit enim etiam pictura tacens in pariete loqui, & utilitatis plurimū
6 afferre. Quinetiam 6 lapillorum compositor, pauimentum, quod pedi-
Habes templi cultū. bus teritur, arte atq; emblemate uerniculatum historia dignum effecit.

Quamobrem his artis operibus sensibus obnoxijs oculos oblectantes,
7 cupiunt loculo reliquas corporis partes admouere. Etenim 7 ipso cõta-
Hĩs ex loculi ac ossiũ sanctorum contactu, sanctimoniã & charitatem excitari. ctu sanctimoniam credunt & charitatem excitari. Siquis autem puluerē 8 in ipsa loculi superficie, ubi corpus Martiris requiescit, inhærentem præbeat, pro ingenti munere accipiunt, & terram tanquam rem pretiosissimam reponunt. Nam sicuti forte facultas detur, ut ipsas reliquias at-
8 tingat, id uerò eiusmodi censetur donū, ut sup remo uoto nihil maius opta-
Vide non solum sanctorum reliquias uenerandas esse, sed ẽt res exteras ad eos quoque modo pertinentes, puta puluerē qui est in superficie loculi. ri posse uideatur. Hoc qui experti sunt, norunt, quiq; eo tenentur desiderio. Ipsum enim 9 corpus perinde, ac si uisura florensq; esset, amplectūtur & deosculãtur, oculis, ore, auribus, omnibus denique sensibus adhærent, lacrymasq; pietatis & affectionis indices effundunt, martyriq; 10 ut omnibus partibus integro ac uigenti supplicãt, ut pro se apud Deū legationis munere fungatur. Vti Dei ministrum appellant, qui, quando uult, inuocatus munera impetret. Ex his omnibus pius populus discit, quam pretiosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius. Etenim li-
9 cet ex eadem massa conflata concretaq; sint omnia hominum corpora,
Responde hic si potes, sanctorum inimice, qui negas eorum corpora ueneráda eē. ea tamen, quæ simpliciter intereunt, temerè proiecta iacent, quæ uerò Martyrij gratiam obtinuerunt, sic amabilia iucundaq; sunt, & omnium studijs certatim complectanda, ut in præsentia declarauimus. Ex his ergo, quæ uidemus, ea credimus, quæ non cernuntur. & ex his, quæ expe-
10 rimur in hac uita, speramus ea, quæ futura promittuntur in altera. Sunt
Nota sanctos uiuere, pro nobis legationis munere fungi apud Deum, inuocari, & inuocatos quãdo uolunt munera impetrare. enim multi, qui in uentre, inaniq; gloria, & caducis atque fragilibus rebus cumulandis summum bonum collocantes, quid futurum sit, negligunt, atque huius uitæ fine putant omnia terminari.

Sed tu, qui sapiens es, ex partiis magna conijcito, ex adumbratis uera & solida cogitato. Quis ex ijs, qui apud homines fuerunt excellentissimi, huiusmodi monumentis celebratur? Quis eorum imperatorum, qui munitissimas urbes expugnarunt, qui gentes innumerabiles subegerunt, ita decantatus est, ut miles hic pauper, qui nuper erat in militiam ascitus, quem Paulus armauit, quem Angeli ad certamen unxerunt, quem uictorē Christus coronauit? Verùm quia dicendo ad martyris pugnas appropinquauimus, agè singularem de ipso sermonem instituamus, gratum est enim cuique, quod ipsi proprium est.

Patria fuit uiro generoso ea regio, quæ uergit ad orientem solem. Nobilis enim & hic, quemadmodum Iob inter eos qui ad solis ortum habitant. Quare cùm eandem haberet patriam, eosdem etiam mores imitatus est. Nunc autem patria est illi orbis terrarum. Omnis enim Martyr eius regionis, quę sub sole habitatur, ciuis censetur. Inde ad militiam profectus

fectus, cum propria cohorte in hanc regionem se contulit. Hic enim milites ab ipsis imperatoribus iussi fuerant hyemare. Sed aliud non ex barbarorum impetu, sed ex lege & decreto impio satanæ suscitatum est bellum. Omnes enim Christiani nefaria sententia condemnati ad supplicium ducebantur. Tunc igitur, tunc hic ter beatus pietate insignis, & fidem in Christum sic ubique circunferens, ut tantùm non in fronte confessionem inscriptam gereret, non amplius tyronis, aut nuper delecti militis robur præ se tulit, neque se rei militaris imperitum, aut pugnæ ignarum exhibuit, sed generosos ac strenuos spũs ad subeunda pericula sumens, haudquaquam demisit animum, aut hæsitauit, aut ullam in loquendo timoris suspicionem præbuit. Nam cùm improbi illi iudices Dux & Centurio in idem, ut olim Herodes & Pilatus, conspirantes consedissent, † crucicꝗ affixi seruum in eiusmodi iudicium, quo Dominus quondam eius circunuentus fuerat, arcessissent, dic nobis, inquiunt, unde tibi tantum audaciæ & confidentiæ ingenitum sit, ut regias leges despicias, neque mandata Domini contremiscens uenerere, & eorum, qui rerum potiuntur, decreta colas & obserues? Hi nanque tunc in Maximini regia principem locum obtinebant.

Quibus ille constanti uultu menteꝗ intrepida opportunè respondit, ego, inquiens, Deos ignoro, qui reuera nulli sunt. Vos autem impostores Dæmonas, Dei nomine cohonestantes aberratis. Mihi quidē Deus est Christus, qui Dei filius est unigenitus. Quamobrem me religionem ac fidem ipsius confitentem, & uulnerator feriat, & percussor cædat, & combustor mihi flammam admoueat, & qui uocibus meis offenditur, linguam excindat. Corpus enim in singulis partibus procreatori suo patientiam & tolerantiam debet. His rationibus uicti sunt Tyranni, nec primum strenui militis impetum sustinuerunt, cũ adolescentem ad subeunda tormenta promptum & alacrem cernerent, mortemꝗ tanquam dulce aliquod poculum haurire cupientem.

Dum igitur parumper hæsitant illi, & quid facto opus sit, inter se consultant, quidam ex ea legione, qui facundior & astutior esse putabatur, Martyris responsionem eludens, est'ne, inquit, ò Theodore, filius Deo tuo? & generat ille, quemadmodum homines, cum perturbatione? Nullam in generando (respondit) nouit perturbationem Deus meus. Ex quo & filium ego confiteor, & generationem Deo conuenientem intelligo. Te uerò, ò rationis expers, atque infans, nonne pudet? nónne rubore suffunderis, Deum etiam fœminam asserens, qui ipsam quidem ut filiorum genitricem, & instar leporum aut suum fœcundam dæmonem, facilè tũ uterum gerentem, tum parientem colas? Sic igitur sancto duplicem in Idolorum cultorem irrisionem retorquenti Tyranni ad speciem humanitatis modicum (inquiunt) temporis spatium ad considerandum furenti cõcedatur. fortasse interim deposita insania resipiscet, & ad meliorem frugem se recipiet. Insaniam enim dementes sapientiam appellabant, stuporem autem & furorem pietatem & religionem. Quemadmodum fit, quando illi, qui ebrij sunt, sobrijs exprobrant morbum suum.

At pius uir & Christi miles ad uirile facinus conficiendum, spatium illud conuertit. ecquod autem facinus? Tempus iam est, ut cum lætitia narrationem hanc excipiatis. In Metropoli Amasia fanum fuit, quod

fabulosæ Deorũ matri decepti illi quondam homines uanitate, quodam in loco propter fluminis ripam construxerunt. Hoc fanum generosus ille dum per inducias liber ac tutus esset, opportunitatem & propitium auræ flatum obseruans, incendit atque combussit. Itaque quod omnino post deliberationem expectabant, reipsa sceleratis responsum dedit. Quod quidem omnibus patefactum est, siquidem nec clarissimus in parte ciuitatis accensus ignis, id occultari permisit, & ipse adeo latere non studuit, ut apertè tum preclaro facinore gloriari, tum perturbatione, qua propter templi statuęq; combustionem conterriti erant impij, gaudere maiorem in modum uideretur. Cùm igitur ad præfectos author incendij delatus esset, multo horribilius in eum, quam antea iudicium est constitutum, ut par erat, animis eorum tanti momenti re concitatis. Quamobrem cùm in tribunali resedissent, Theodorus præsenti animo in medio stetit, imperãtisque fiduciam pręse tulit, non ut reus respondens, sed uti iudex interrogans, & celeritate confessionis interrogationem interrumpens. Quare posteaquam non stupidus aut attonitus apparuit, atque illi acerbitate minarum, quibus minimè pepercerant, se nihil proficere animaduerterũt, ad artes contrarias confugere, & promissis iniustis hominem iustum, rebusq; inglorijs gloriosum allicere conati, tibi, inquiunt, sacerdotij primarij dignitatem pollicemur.

Quo quidem audito uir beatissimus, uehementi irrisione, ego, (respondit) cùm sacerdotes Idolorum miseros duco eorumq; me, quód tam stulto munere fungantur, miseret, tum sacerdotum principes multo magis cõmiseror & detestor. Inter flagitiosos enim quo quis maior atque præstãtior, eo nequior & infelicior. Sic inter iniustos qui iniustior est; sic inter homicidas, qui crudelior; inter adulatores, qui petulantior. Iccirco posthac a perniciosis pollicitationibus abstinete. Ignoratis enim, ò uiri, uos malorum extremum mihi polliceri. Nam piè & rectè uiuere profitentem, præstat abiectum esse in domo Dei, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ego uel istos Reges, quorum assiduè leges iniquas proponitis, miseror, qui maxima inter homines regij muneris dignitate non contenti, sibi sacerdotum principis dignitatem uendicarunt, ideoq; lugubrem & tenebricosam purpuram induuntur, instar infelicium principum sacerdotum, illustri regiæ dignitati tristem amictum inducentes. Quinetiam aliquando ad nefarias aras accedentes, pro Regibus fiunt coqui, dum aues sacrificant, & pecudum uiscera miserè perspiciunt, & sanguinis tabo tanquam laniones quidam inquinantur.

Post has iusti hominis uoces ne fictam quidem & simulatam amplius humanitatem præ se tulerunt, sed illum & in Deos maximè impium, & in Reges contumeliosum & maledictum uocantes, primũ ligno, quo torquentur homines, suspensum ceciderunt ac lacerarunt. Ille uerò carnificibus uehementer sęuientibus, forti alacriq; animo perferens, uersum etiam illum è psalmo decantabat: Laudabo Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ipsi carnes eius dilaniabant. At ille psallebat, ut si non ipse, sed alius eos cruciatus sustineret. Sic autem laceratum ac dilaniatum carcer excepit. Vbi rursus circa sanctum admiranda gerebantur. Etenim per totam noctem uox multitudinis canentium exaudita est; & eiusmodi faces eluxerunt, ut ijs, qui extra carcerem erant, tota nocte splen

dor effulserit. Quo quidem spectaculo cantuq́ admirabili commotus carceris custos in cubiculum insilijt, sed præter martyrem quiescentẽ, & multos uinctos, qui dormiebant, inuenit neminem.

Cùm igitur multis tormentis adhibitis in confessione religionecq́ magis ipse perstaret, sententia in eum lata est, ut igne uitam finiret. Atq; ita præclarum beatumq́ iter ad Deum confecit, nobis autem memoriam certaminis tanquam magistram reliquit. Qua 11 quidem ille populos congregat, ecclesiam instituit, dæmones fugat, conciliat angelos pacis, orat a Deo, quæ nobis utilia sunt. Hunc enim locum tanquam diuersis morbis medicinas suppeditantem officinam constituit, procellis tempestatibusq; periclitantium portum, egentium opulentum ærarium, dulce peregrinorum hospitium, festos dies celebrantium nũquam desinentem cõgressum. Quanuis enim certum 12 & solennem hunc diem quotãnis celebremus, nunquam tamen deficit studiose aduenientium multitudo. Quamobrem publica, quæ ducit huc, uia formicarum similitudinem conseruat, alijs redeuntibus, alijs uenientibus, alijs succedentibus.

Nos igitur ò beate, anni circulo benignitate creatoris peracto, sacrum hunc martyrumq́ studiosum cœtum congregauimus, communem 14 adorantes Dominum, certaminumq́ tuorum præconium memorabile celebrantes. Tu uerò, celebritatis author, quæcunq; te ora tenet, huc 15 ad nos ueni. Nos enim te uocantem uicissim uocamus. Quocirca siue sublimi in æthere moraris, siue cœlestem aliquam apsidem circunuertis, siue inter angelorum choros constitutus Domino assistis, siue inter Principatus & Potestates ut seruus fidelis eum adoras, istis omnibus parumper intermissis ad nos, qui te 16 colimus & honoramus, accede. Ac licet oculis nostris minimè perspicuus sis, sacrificia nostra tamen intuere, ut quas Deo, qui tibi pro uno supplicio, & pia unica confessione tam multa munera largitur, gratias agimus, ipse conduplices. Meritã ex sanguine, quẽ effudisti, & ignis cruciatu, quem pertulisti, lætitiam percipe. Quot enim tunc supplicij tui spectatores erant, tot nunc honoris ministros habes.

Multis beneficijs indigemus. Tu legationis 17 munere fungere apud communem Regem pro patria tua. Martyris enim patria est locus, ubi ille passus est, ciues, & fratres, & propinqui, qui reliquias 18 eius ornant, qui tuentur, qui uenerantẽ. Calamitates metuimus, pericula formidamus. Haud procul absunt exitiales scythæ, qui cõtra nos machinantur bellum. Vt miles propugna, ut martyr pro conseruis dicendi utere libertate. Quãquam tu uitam hanc transcendisti, humanas tamen molestias & necessitates non ignoras. 19 Impetra 20 nobis pacem, ne ipse celebritates intermittantur, ne rabidus & sacrilegus barbarus in templis et altaribus comessetur, ne sancta profanus conculcet. Nos quidem q; hactenus sancti tecti seruati simus, tibi acceptum referimus, sed in posterum etiam securitatem postulamus.

Quòd si maiore sit opus auxilio fratrum tuorum martyrum 21 chorũ adhibe, & unà cum omnibus supplica. Multorum 22 preces iustorum nationum & populorum crimina diluant. Petrum admone, Paulum excita, Ioannem Theologum dilectum discipulum aduoca, ut ecclesiarũ, quas constituerunt, pro quibus catenas pertulerunt, pro quibus pericula & cędes perpessi sunt, solliciti curam suscipiant. Ne cultus Idolorum cõtra nos

11 *Vide sanctorum sepulchra in quanta et olim ueneratione habebantur, & quod uirtutes magnæ per eos (uel ipsis dæmonibus testibus) ibi præstabantur.*

12 *Certus & solennis dies beati Theodori.*

13 *Ecce populorum frequẽtiam in die martyris ad eius memoriam.*

14 *Vide quõ solũ Deum adoramus, sanctos uero ut Dei amicos ueneramur, eorũq; præclara certamina celebr[illegible].*

15 *Inuocat sanctum, nõ tanquam mortuum sed uiuentem, neq; propter hoc timet necessariã summi Dei obscurari inuocationem.*

16 *Qui se colimus et honoramus. Cultu semper duliæ intellige ubi hmõi subest locutio.*

17 *Ecce iterum sanctos legatos nostros esse apud Deum.*

18 *Qui martyris reliquias ornãt, tuentur & uenerantur.*

19 *Vide sanctos in Dei*

lumine scite quæ circa nos aguntur. caput tollat, ne hæreses tanquam spinæ uineam suppullulantes lędant, ne zizania crescētia triticum suffocent, ne qua petra ueri roris pinguedinem nobis excutiat. Sed tuæ precationis ope magnus fructuum prouentus appareat, rectecꝫ instituta christianorum uita, tanquam in pingui atcꝫ frugifero solo, p̄claram & admirabilem ad finem usqꝫ segetē ferat, unde nobis proueniat fructus æternæ uitæ in Christo Iesu domino nostro, qui cum patri, & spiritui sancto gloria, honor, & imperium in secula seculoꝝ. Amen.

20 *Ecce quomodo sancti orant pro nobis, & impetrant ac exhibent beneficia.*

21 *Sancti alios sanctos secum adhibere interdum solent, ut simul iuncti pro nobis ad Deum intercedant.*

22 *Vide quomodo multorum sanctorum preces, nationum & populorum crimina diluant.*

23 *Considera an ecclesiæ per Apostolos constituta pro quibus etiam mortem passi sunt, sint inuisibiles, ut quidam modo nugantur, an uisibiles & palpabiles?*

Habetur in eius Peristephano.

VITA ET MORS SANCTI QVIRINI

martyris Episcopi Ecclesiæ Siscianæ per Aurelium Prudentium uirum consularem scripta.

1 *Ecce sanctorum merita apud Deum.*

INsignem meriti 1 uirum
 Quirinum placitum Deo
 Vrbis mœnia Sisciç
 Concessum sibi martyrem
 Complexu patrio fouent.
Hunc sub Galerio duce
 Qui tunc illiricos sinus
 Vrgebat ditionibus:
 Ferunt catholicam fidem
 Illustrasse per exitum.
Non illum gladiĳ rigor,
 Non incendia; non feræ
 Crudeli interitu necant:
 Sed lymphis fluuialibus
 Gurges dum rapit: abluit.
Nil refert uitreo æquore:
 An de flumine sanguinis
 Tingat passio martyrem,
 Aeque gloria prouenit
 Fluctu quolibet uuida.
Summo pontis ab ardui
 Sanctę plebis episcopus
 In præceps fluuio datur,
 Suspensum laqueo gerens
 Ingentis lapidem molæ.
Deiectum placidissimo
 Amnis uertice suscipit:
 Nec mergi patitur sibi
 Miris uarta natatibus
 Saxi pondera sustinens.

2 *Sanctorum animæ laqueis corporis absolutæ, ad Deum euolant.*

Spectant eminus e solo
 Doctorem pauidi greges,
 Nam Christi populus frequens
 Riparum sinuamina
 Stipato agmine sepserat.
Sed Quirinus ut eminus
 Os circuntulit, heu suo
 Exemplo trepidos uidet,
 Nil ipse propriĳ memor
 Inter stagna periculi.
Confirmat pia pectora
 Verbis mirificis rogans:
 Ne quam talia terreant,
 Heu constans titubet fides,
 Aut pœnam putet emori.
Dicentem fluitantibus
 Amnis terga uehunt uadis,
 Nec substrata profunditas
 Saxocꝫ & laqueo & uiro
 Audet sponte dehiscere.
Sentit martyr episcopus
 Iam partam sibi præripi
 Palmam mortis & exitus:
 Ascensumcꝫ 2 negarier
 Aeterni ad solium patris.
Iesu cunctipotens ait:
 Haud quaquam tibi gloria
 Hęc est insolita aut noua:
 Calcare fremitum maris:
 Prona & flumina sistere.

Scimus

Scimus discipulum Petrum:
Cum uestigia tingeret
Mortali trepidus pede:
Dextræ subsidio tuæ
Subiecisse salum solo.
Iordanem quoq; nouimus
Tortis uorticibus uagum:
Dum fertur rapido impetu:
Ad fontem refluis retro
Confugisse meatibus.
Hæc miracula sunt tuæ
Virtutis domine: ut modo
Suspendat leue prænatans
Summo gurgite fluminis,
Cum collo scopulum traham.
Iam plenus titulus tui est
Et uis prodita nominis:
Quam gentilis habet stupor.
Absoluas precor optime
Huius nunc animæ moras.
Quid possis: probat ammicus
Qui uectat silicem liquor.
Hoc iam quod superest cedo:
Quo nil est preciosius,
Pro te Christe Deus mori.
Orantem simul halitus
Et uox deserit, & calor,
Scandit spiritus ardua.
Fit pondus graue saxum,
Corpus suscipiunt aquæ.

EPISTOLA SANCTI EVSEBII EPISCOpi Vercellensis, dum esset in exilio, ad presbyteros & ad plebes quasdam Italiæ transmissa, qua de statu suo & uita illos commonefacit.

Habetur in lib. antiquissimo Mediolani typis excusso.

Dilectissimis fratribus, & satis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide consistentibus, Plebibus Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, necnon etiam Dertonensibus, Eusebius episcopus in domino æternam salutem.

Licet nos multis dominus noster a uobis corpore separatos foueret bonis, & uestram admodum, in aduentu & uisitatione plurimorum fratrum nobis præsentiam exhiberet, tamen mœsti, ac tristes, & sine lachrymis non eramus, quia longo temporis interuallo uestræ sanctitatis nō accipientes scripta, uerebamur ne qua uos aut accepisset diabolica subtilitas, aut potestas humana infidelibus subiugasset.

His ergo dum afficimur cogitationibus, & omnem consolationē fratrum, qui ad nos è diuersis ueniebāt prouincijs, ad dolorem magis absentiæ uestræ, quàm ad lętitiam uerteremus; hoc pręstare dignatus est dominus, ut id de quo eram solicitus, non solum literis synceritatis uestræ, sed & præsentia charorum nostrorum Syri diaconi, & Victorini exorcistæ, cognoscere potuerim. Agnoui itaq; fratres charissimi, uos, ut desiderabā esse incolumes. Et quasi subito raptum omni longinquitate terrarum (ut Abacuc factum est, qui per Angelum portatus fuit usque ad Danielem) sic me iudicaui ad uos peruenisse. Dum autem singulorum literas accipio, dumq; sanctos animos uestros, & amorem in scriptis uestris percurro, miscebantur mihi cum gaudio lachrymæ; & auidus ad legendū animus occupatione lachrymarum tenebatur. Et erant utraque necessaria, ut singuli sensus in hoc complementum desiderij sua dilectionis officia cuperent preuenire. Sic per dies in occupatione hac uobiscū me famulari iudicans, præteritos labores obliuiscebar. Ita enim undique circundabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum porrigentia, ut in tot & tantis constitutus bonis, subito me (ut superius dixi) non in exi-

llo, sed uobiscum esse iudicarem.

Gaudeo itaque, fratres charissimi, de fide uestra; gaudeo de salute, quæ fidem sequitur; gaudeo de fructibus, quod non solum illic constituti, sed & longe pergitis. Vt enim agricola arbori bonæ inseruit illi, quæ fructuũ causa non securim patitur, non ignibus mancipatur, ita & nos uestræ sanctitati non solum seruitium secundum carnem uolumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras pro uestra salute impendere. Extendistis (ut dixi) firmos fructu ramos, & per tam longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, et libens nostri laboris poma decerpo, quia tantum facere uoluistis; nec solum ego, uel qui mecum sunt sanctissimi nostri presbyteri, & diaconi, uel cæteri fratres, sed & omnes qui desiderantes sumus. Replestis enim (ut Apostolus beatissimus dicit) uiscera mea, cum complestis mandata diuina, quæ complere christianos in Episcopum uel ecclesiasticos uiros decet, quos in exilio fidei causa nostis laborare. Complestis quæ oportebat fratres fratribus facere, & patri filios exhibere.

Sed cum nos secũdum mandata diuina, uobis uolentes de terrenis cœlestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus facere, cœpimus per necessitatem patientes quotidie seminare. Gaudebant de uestris fructibus pauperes; glorificabant Deum non solum ciuitatis ipsius homines, sed & omnes: qui autem uidere potuerunt quam mecum dilectionem haberetis, ex ipsis fructibus uidentes glorificabãt Deũ, & omni nos honore cum uestra benedictione nominabant. Videns hoc diabolus innocentium hostis, iustitiæ inimicus, contrarius fidei, quia in hoc opere benedicebatur Deus, inflammauit aduersum nos Arriomanitas suos (qui iam longo tempore suspirabant) non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam nos persuadere non poterant, ut existerent uiolenti, more hoc quo semper est usus, ut quos persuadere non poterat, ui & potestate terreret. Congregauit itaq; suorum multitudinem, qui nos ad officinam infidelitatis suæ rapiunt, & eludũt; & totam hanc potestatem traditam sibi ab Imperatore dicunt.

His ergo multa dicentibus, & de sua potestate gloriantibus, in hoc illis ostendere uolui, quia nihil erant, nec poterant, dum tacens ut carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus tradi. Quàm libero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior, & recludor, & per quatriduum seruor, & diuersorum increpationes & persuasiones audio, in hoc ostendi, quia nec unum sermonem dixi. Addere uoluerũt ad malitiam suam, ut a me cessarent fratres, id est presbyteri & diacones, sed & cęteros dicebant se esse prohibituros, ne ad me accederent. Ego ne ab infidelium manibus, uel potius transgressorum, quod deterius est, infidelium, (ut Apostolus dicit) manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc more feci.

Exemplar libelli facti ad Patrophilum cum suis.

Seruus Dei Eusebius cum conseruis suis, qui mecum fidei causa laborãt, Patrophile custodi cum suis.

Qui me in multorum furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore supinum portastis, de hoc hospitio, quod mihi per uestros & agentes in rebus dedistis, me nunquam nisi cum uestra uiolen

tia egredi passi fuistis. Et Deus scit, & ciuitas nouit, nec uos hic & in futuro negare potestis. Ideo Deo causam reseruo, ut quemadmodum ipse ordinauerit, finem possit accipere. Interim hoc me decreuisse sciatis (ut ratio nunc, & in futuro, & hic possit stare) in hospitio quo me clausum tenetis in quo me post primã portationem retrudentes crudelius ausi fuistis inde eodem modo portare, & in unam cellam reficere, non panem manducaturum, neq; aquam bibiturum, nisi ante singuli professi fueritis, non solum uerbo, sed & manu, uos non ꝓhibituros fratres meos, qui mecũ hæc fidei causa libenter patiuntur, de hospitio quo manent, necessarias escas offerre, nec eos qui me dignati fuerint requirere. Oportuerat qdem exire de corpore, ne tantum scelus quod contra ius diuinum & publicum commisistis, sępe scire uolentibus cogeret dicere. Sed ne quis de infidelibus uos in nobis crudeles appellet, & ignorantes diuina præcepta putet, nos confusionem potius uitare noluisse quàm Domino parere, ideo hoc uoluisse præsumere; iterum dico, quod nisi professi & uerbo & conscriptione fueritis, eritis homicidæ prohibendo. Nouit hoc omnipotens Deus; nouit et eius unigenitus inenarrabiliter de ipso natus filius, qui salutis nostrę causa Deus sempiternæ uirtutis hominem perfectum induit, pati uoluit, morte triumphata, tertia die resurrexit, ad dexteram patris sedet, uenturus iudicare uiuos & mortuos; nouit & Spiritus sanctus; testis est ecclesia catholica, quæ sic confitetur: quia non ego in me reus ero, sed uos, qui conseruos meos necessaria ministraturos prohibere uoluistis. Et si hoc putaueritis uos debere contemnere; non quasi mortem timentem, sed ne post excessum meum dicatis me uoluntaria morte exire uoluisse, & quandam uobis nebulam excusationis inueniatis, cõuenturum me scitote ecclesias, quas clausus interim literis possim pertingere, cõuenturum & Dei seruos, ut ipsis concurrentibus, orbis terrarũ, quod fides integra, quę ab uniuersis catholicis episcopis comprobata est, ab Arriomanitis patiat̃, quos ante damnauit, possit agnoscere. Item subscripsi ego Eusebius episcopus.

Adiuro te, qui has literas legeris, per patrem, filium & spiritum sanctũ, ut non supprimas, sed aliјs legendas tradas.

Hi ergo uix quarta die ad hunc libellum mitigata, ieiunos ad hospitiũ in quo manseramus, reuertere nos compulerunt. Viderũt in terra quemadmodum nos reuertentes populi cum gaudio susceperunt. Lucernis nostrum hospitium circumdederunt. Cœpimus annuente Domino iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhumanitas, & nostrũ amorem in suũ odium peruiderunt. Vix ferè uiginti & quinq; tolerare potuerunt dies. Erumpunt denuo, & cum perdita multorũ manu ad nostrũ hospitium ueniunt, armati fustibus, per aliena claustra parietem rumpũt, & ad nos uolentes perueniunt. Iterum rapiunt, & in arctiore custodia cũ solo charissimo Tegrino presbytero recludunt. Nostros quoq; fratres, idest presbyteros, diacones, & omnes rapiunt & includunt. Post triduũ potestate sua per loca diuersa in exilium mittũt. Alios fratres, qui ad nos uenerant uisitãdos, in carcere publico mittunt, perplurimos dies reclusos tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia quæ aut in sumptu, aut pauperibus fuerant comparata, diruunt. Sed quia hoc publicum ipsorũ facinus ab omnibus ciuibus notabatur, argumento hoc usi sunt, ut aliqua rederent leuiora, & se nobis nostra reddidisse iactarent. Sumptus uero

apud se tenuerunt; & post tantum scelus quærebant, si fieri possit, sic negare, ut nullum de meis ad me uenire permitterent, qui escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die clamantibus sibi diuersis, unum uenire permiserunt quantum ad se fuit ostenderunt homicidæ animos, quem primũ (ne a malignitate cessarent) quarta die dimiserunt. Postmodum sexta iam deficientibus nobis, olim cum uictu uenire permiserunt. Hæc itaque sunt Arriomanitarum opera.

Videte sanctissimi fratres, si non est persecutio dum hæc patimur, qui fidem catholicam custodimus; & altius cogitate num ualde etiá deterior sit quàm illa quæ fiebat per hos, qui idolis seruiebãt. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibebant ad se uenire suos. Quantum ergo Sathanas ecclesias uulnerauit per Arriomanitarumq́ crudelitatem? In custodia publica mittunt qui liberare debent. Violentiam faciunt, qui ut patiantur iustitiæ causa discunt. Aliena diripiunt, qui sua direpta ne repetant, de diuina lege docentur. Præterea quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus temporalibus gaudẽt? In carcere latronibus clausis a quæstionarijs uel a iudicibus non denegatur facultas uiuendi suos, a nobis & nostri prohibentur; & deuoti fratres ne ueniant, non solum ab hospitio arcẽtur, quo tenemur, sed ne adeant, carcerum comminatione terrentur. Sic cunctos subiugauerunt, ut manifestissime agnouerim, ab episcopis incipiam, dum honorem quidam timent amittere, ipsos fidem perdidisse; dumq́ facultates terrenas, & immunitates nolunt perdere, cœlestes thesauros & ueram securitatem nullam iudicasse. Sic quoq́ ducti cæteri, dum episcopos hæc timentes perdere uident, amare cœperũt quæ semper habere nõ possunt. Sic Arriomanitæ diuites terrent, dum his ꝓscriptionem minãtur: sic pauperes, dum potestatem in carcere recludendi habent. Et quanta insania est? In loco quo tenemur, non solum uiros qui nobis seruiunt, in carcerẽ mittunt, sed et puellas sanctimoniales sine ullo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed ut gauisi non sunt seniores mali, qui pudicitiam susannæ uiolare quęrebant, ita nec hi gaudebunt semp, qui ecclesiam persecutione uaria, & depressione nimia suæ infidelitati conantur subijcere. Dixit enim sanctus Daniel ad illos: sic timentes filiæ Israel concumbebant uobiscum. Sed recedat sanctissimi, humanus timor a uestris animis, cum habeatis Domini consolationem, qui dicit: Nolite timere illos qui corpus occidunt, animã autem occidere nõ possunt. Tempus est probationis, tempus est ut probati innotescant manifesti. Ideo acceperũt humanum adiutorium, quia diuinum non habent, quem si haberent, nunq́ potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent.

Multa de illorum malis, quibus nõ solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere, sed ne possemus hoc facere, & ipsorum crudelitatem literis intimare arctissima custodia seruamur ab ipsis. Ideo ad nos & alij, & nostri amici prohibentur accedere. Sed concessit Dominus mihi hanc epistolam per charissimam nostrum ad uos Syrum diaconem mittere, quem in potestate mittendi habui, quia prouidentia Domini nostri eo tempore ad r uidenda loca sancta accesserat, & cum cęteris fratribus inuentus non est. Cæterum uix hanc epistolam quomodocunque cõscripsimus, Deum semper postulántes, ut custodes in horas refrenaret, & concederet, ne ad uos Diaconus nũcium magis laboris nostri, quàm qua-

r *Vide peregrinationes ad loca sãcta antiquis patribus fuisse in usu.*

lescunque salutationis literas ferret. Propter quod satis uos peto, ut cum omni uigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus 2 incumbatis, nostri memores sine intermissione sitis; ut dignetur Dominus 3 ecclesiam suam liberare, quæ super uniuersum orbem laborat, & ut nos qui deprimimur, possimus uobi cura liberati gaudere, quod præstare dignabitur Dominus, petentibus uobis, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est secum benedictus a seculis & in omnia secula seculorum. Amen.

2 *Orationibus incumbatis.*

3 *Putasne hic desiderabat sanctus uir liberari ecclesiam inuisibilem, an uisibilē idest fideles qui tūc psequutionibus premebantur?*

Iterum peto, & uos per misericordiam Dei rogo, ut unusquisque in hac epistola salutationem suam nuncupet, quia singulis, ut solebam, faciente necessitate, scribere non potui. Ita in hac uos omnes, fratres, sed & sanctæ sorores, filij, & filiæ omnem sexum appello, omnem ætatem peto, ut hac contēti salutatione, nostro obsequio, etiam hos qui foris sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutant uos fratres nostri, qui mecum sunt, presbyteri & diacones, sed & omnes nostri qui una mecum satis perūt, ut nostri memores omnes uestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi præterea literas, quas ad Patrophilum custodē meū feci, at ex his agnoscatis, nos Arriomanitarum nec inanis posse terreri, neque ipsorum serpentina blanda subtilitate posse ad ipsorum societatem perduci. Diuinitas uos protegat, florentesq́ uiuere & hic & in futuro faciat cum omnibus uestris, fratres charissimi, & satis desideratissimi.

VITA SANCTORVM EVSEBII VERCELlensis & Dionysii Mediolanensis episcopoꝝ per diuum Ambrosium episcopum Mediolanensem scripta.

Est in epistola 82. libro. Epistolarum eiusdem ad Vercellēsem ecclesiam scripta.

Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis, sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam patres in concilio Niceni 4 tractatus addidisse, neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari uiduam, honorare, cohortari, ad custodiendam uiduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut 5 quid interesset inter populum & sacerdotem, si ijsdem astringeretur legibus? Debet præponderare uita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse ligitima præcepta in se custodire. Quam resistebam, ne ordinarer? postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur, sed non ualuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt, et tamē Neophytus ꝓhibetur ordinari, ne extollatur superbia, si dilatio ordinationi defuit, uis cogentis est: Si non deest humilitas competens sacerdotio, ubi causa non hæret, uitium non imputatur.

4 *Ecce quō ex Apostolo & ex Niceno Concilio bigami nō promouentur ad ordines.*

5 *Aduerte quod distantia esse debet inter populum & sacerdotem, & sicut is præponderat gratia, ita ēteminere uita.*

Quod si in alijs ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi ecclesia, ubi duo pariter exigi uidentur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ. Hæc enim 6 primus in occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctę memoriæ cōiunxit, ut & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit

6 *Primus Eusebius in partibus occidētis ecclesiam & monasterium rexit, ac iuuentutem studio abstinentiæ et norma integritatis astrinxit.*

ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentię & norma n integritatis iuuentutem astringat, & uersantes intra urbem, abdicet usu urbis & conuersatione. Hinc illi processerunt uiri, Helias, Heliseus, Ioannes Elizabet
7 qui 7 pelliceis tunicis & caprinis exuuiis induti, inopes atque egentes, angustiis & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa mōtium, inuia rupium, speluncarum horrida, foucarū uadosa quorū conuersatione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur, ieiunio alebantur tanquā in desertis cibo aspero potuque obuio, Meritoque regīj seruuli regi pręua luerunt, & captiuitatem decusso iugo contempserunt, potestates subegerūt, elementa uicerunt, naturā ignis extinxerunt, euitauerūt flammas, obtuderūt aciem gladīj, strinxerunt leonum ora, & ubi infirmiores fieri existimabantur, ibi fortiores reperiebant, non refugiebāt ludibria humana, qui cœlestia sperabant præmia, non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat.

Vide in sanctis antiquis ieiunium, et uestimentorum asperitatem & uilitatem, ac eduliorū parcitatem.

Hos secutus Eusebius sanctus, exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico otio peregrinationem prætulit, Pro fide quoque, exilīj dura præoptauit atque elegit, cōiuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit imperatoris amicitiam exilio uolūtario. Itaque memorabiles uiri circundati armis, uallati exercitu, cum raperentur de ecclesia, maiore triumphabant de imperio, quia contumelia terrestri mercabantur mentis fortitudinem, regni potentiam: quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem, subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim regis ira leonis, ut in prouerbījs habes. Confessus est uictum se esse, qui rogabat mutarent sententiam, sed illi ua
8 lidiorem calamum suum ferreis gladījs arbitrabantur.

Denique uulnerata est perfidia ut occideret, non est uulnerata sanctorū fides, non desiderarunt patrium sepulchrum, quibus reseruabatur cœlestę domicilium. Errauerunt toto orbe, nihil habentes & possidentes omnia. Quocunque missi essent, locus deliciarum putabatur. Neque enim illis quicquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam: tentabantur,
9 sed non mortificabantur, in 8 ieiunījs, in laboribus, in custodījs, in uigilījs. Euaserunt de infirmitate fortes, non expectabant deliciarum illecebras quos saginabat fames, non adurebant eos torrido æstatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ. Non frangebat glacialis plagæ frigiditas, quibus feruenti spiritu uernabat deuotio. Non uerebantur uincula, quos Iesus soluerat. Non desiderabāt redimi a morte, qui p̄sumebāt a Xp̄o resuscitari.

Hæc omnia heretici nostri tāquam pestē aufugiunt, sola sua inani fide seruari se credentes.

Denique sanctus Dionysius exegit uotis, ut in exilio uitam poneret, ne regressus confusa institutis & usu infidelium, studia plebis aut cleri inueniret. Meruitque 9 hanc gratiam, ut pacem domini tranquillo affectu
10 secum referret. Itaque Eusebius sanctus prior leuauit uexillum confessionis, ita btūs Dionysius in exilīj locis ꝓpriore martyribus titulo exhalauit.

Meruit hanc gratiā, idest conferri sibi hoc donum, ne intelligas de gratia gratū faciēte, quia illa nō datur ex meritis, & si eius augmentū mereri possimus.

Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterīj coaluit usu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Nāque 10 hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstātiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patien-

In christianorū attētiore deuotione duo hæc p̄stantiora sunt, clericorū officia, & monachorum instituta.

tiam. Hæc uelut in quondam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus Athleta ait, spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sané qui spectaretur ab angelis, cum luctaretur ut ad Christi brauium perueniret, cum certaret, ut in terris uitam angelorum instrueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret, Colluctabatur enim nequitijs spiritualibus, merito mundus eum spectabat, ut mundus imitaretur, Hęc ergo uita in stadio, illa in spelunca, Hæc aduersum confusionem seculi, illa aduersus carnis appetentiam, Hæc subijciens, illa refugiens corporis uoluptates. Hæc gratior: illa tutior, Hec se ipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans ut fiat Christi, quia perfectis dictum est: Qui uult post me uenire, abneget seipsum sibi, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum qui potest dicere: Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus.

ITEM VITA SANCTI EVSEBII EPISCOPI Vercellensis per diuum Maximum episcopũ Taurineñ. scripta.

Habetur in uolumine sermonum eius de sanctis.

SAnctorum patrum memorias religiosis conuentibus 11 coronantes fratres charissimi, & propria eorum merita, & munera in eis diuina miramur. Qui iccirco nobis sunt uenerabiles, quia pręsentis uitæ luce despecta, contemptoque suorum corporum cruciatu, sæuientem mũdum Dei pro amore uicerunt. Sicut beatissimus hic pater noster dum pro assertione indisputabilis deitatis spiritu feruentiore consurgens, Arrianis impietatibus obluctatur, & ecclesias Dei concertantium hæreticorum procellis ac turbinibus perturbatas, serenæ fidei tranquillitate pacauit, & 12 sibi æterna pręmia multimoda passione quæsiuit, illius nimirum inconcussa sequens uestigia, ad quem dominus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiã meã, & portæ inferi non præualebũt ei.

11 Ecce quõ in die passionis sanctorũ mos fuit antiquis patribus sicut & nũc est, solennes conuentus apud illos agere, eorumq; merita, & diuina in illos munera uenerari.

12 Et sibi æterna pmiæ multimoda passione quæsiuit.

Vere ac merito cunctis posteritatibus honorandus ille, qui firmissimæ petræ soliditatem sequutus, inimicos Christi, & cœlestis spiritus autoritate confudit, & infatigate patientiæ fortitudine triumphauit. Nec inferni, sicut dictum est, aduersus eum porta præualuit, qui sibi portæ æternalis ingressum, regem gloriæ confessus aperuit. Aut quomodo ei non pateret porta illa uitalis, quæ plenitudine euangelicæ lectionis edoctus, in patre filioque eius inscrutabile unicæ maiestatis asseruit sacramentum, edocens & ostendens quæ esset in uno eodemque Dei filio, & susceptæ carnis ratio, & naturalis priuilegium deitatis? Sciebat profecto saluatorem dixisse, Ego & pater unum sumus, Et qui me uidet, uidet & patrem. Hæc illum confessio & honorabilem terris, & cœlo reddidit gloriosum.

Sed necessarium nunc esse reor, ut occasione beati huius patris nostri, quem in tantam gloriam catholicarum ecclesiarum fides indeclinabiliter ab eo seruata prouexit, nos quoque propitio largiente Deo, salutaribus doctrinæ dominicæ testimonijs imbuamur. Ait ergo dominus, Ego & pater unum sumus. Qui dicit sumus, solitarius non est, qui dicit, unum sumus, utique ab eo cum quo unum est, non potest esse diuisus. Quid mihi nunc hęretice in patre & eius filio diuersitatem conaris astruere, cum filius substantię suę nos edocens ueritatem, dixerit, Ego & pater unum sumus? Qui & unum dicit, & sumus nec separatione se diuidit, nec unione confun

dit. Qui unum cum patre est, nec perpetuitate a patre differt, nec uirtute discordat cumque sit cum patre unum, de patre tamen natus asseritur, ne ut impius blasphemat Arrius, aut creatura quæcunque filius, aut patri im par esse credatur.

Audis ergo o homo Deum de Deo natum, sed in tantum hoc profundo habes quod fide credas, non habes quod discutias argumentis. Audis filium de patre natum, sed ne sexum aliquem possis in diuinitate rimari, ipse filius, & uerbum dicitur, & lumen. Dicitur etiã Dei uirtus & Dei sapientia, ut aduertas non quasi per liniamenta genitalium corporaliter creasse patrem, sed per ineffabile maiestatis secretum, de uirtute prodisse uirtutem, & lumen manasse de lumine. Rursus ne uerbum ipsum non substantiam ueritatis sed prolatiuum lonquentis Dei putares esse sermonem, dicitur filius, ut in eo illius q pater est, & consonãtiã esse disceres & affectũ.

Iterum quia lumen dicitur, ne forte eum uelut radium solis aut splendorem lucernæ, alieno putares lucere fulgore, ait de se ipso beatus Euangelista Ioannes, cui archanum Dei & uidere & reuelare concessum est dicens, erat lumen uerum. Verum lumen ait, ut scias illum non cuiuscunque creaturalis deficientisque luminis esse fulgorem, sed a uera luce ueritatem esse quod lumen est. Intantum autem uerum est lumen, ut non solum non egeat illuminari, sed illuminandi habeat potestatem. Illuminat enim ut legitur, omnem hominem uententẽ in hunc mundum. Ait ergo Christus ut dictũ est: qui me uidet, uidet & patrẽ, Qui me (inqt) uidet, uidet & patrem, quomodo non & duo & unum sunt, cum alter uideatur in altero, & unum uidisse, sit utriusque cognitio? Et reuera fratres, sicut uidere filiũ, uidere est patrem, ita intellecto patre, intelligitur & filius. Nam qui patrem credit & confitetur æternum, credat necesse est & filium coęternũ.

Sed iam uideamus quis iste sit aspectus in filio quo pariter uideri asseritur & pater. Videt sine dubio in filio patrem, qui credit filium secundũ incogitabilem deitatis naturam, ineffabiliter natum esse de patre. Nec posse aliud hunc esse qui natus est, quam est ille qui genuit. Videt in Christo patrem, qui opera Christi non extraneę possibilitatis, sed paternę credidit esse uirtutis. Videt in filio patrem, qui intendit illum sub communione paterni nominis, non ingeniosæ artis industria, sed simplicis potestate prę cepti, aquas in uina uertentem, creaturarũ mutare naturas, ubertate etiã benedictionis suæ, exesum panem fœcundis esurientium morsibus augmẽtantem. Multiplicando nanque escas in ore mandentium, & panes refor mando de micis, fecit pene non esse mirabile, quod manna fluxit e cœlo.

Quis non aduertat in Christo paternæ æqualitatis opus, quum uideat eum auctoritate dominantis terrere dæmones, fugare languores, oculos dare homini nec dum figuratos in homine? cuius etiam uestimenti fimbrias occulto aditu mulier ægrota tãgendo, uelut furtiuam subripuit sanitatem, sed tanquam uerus Deus, quem nullum humanorum pectorum poterat latere secretum, & egressam de se mox prodidit medicinam, & circunstantibus turbis credentis fœminæ meritum publicauit. Videt in filio maiestatem paternam qui aspicit Christum non impetrantis gratia, sed iubentis imperio, & paternæ uoluntatis assensu, aut de lectulis suis mortuos, aut de tumulis suscitantem: si diuinæ est operationis creasse hominem, eique dedisse uitam, quomodo non diuini est operis salutem reddidisse

didisse

disse defuncto? Qui uidet (inquit) me, uidet & patrem. Quomodo fratres in patre filioq; eius unus esse poterat, et idiscretus aspectus, nisi esset et una & indiscreta substantia? Christus igitur natura Deus, natura & homo, in utroque uerus, in utroque perfectus est, quia & humanitatem ueraciter sumpsit a matre, & de patre habet naturaliter deitatem. Qui sic uidet filium, uidet patrem, quia cum Christum eundem Deum confitemur & hominem, necessario passiones homini, Deo mirabilia deputamus, ut intelligatur unigenitus Dei, nec a paterna maiestate dispar, nec a materna carne dissimilis.

Per hanc fidem charissimi a patribus nostris Arriana est confutata perfidia, qui utique Arrius beati Ioannis euangelio contradicens, dum uerbũ Dei Deum, & apud Deum esse negat, infidelitatis suæ cęcatus obscuritate, nec patrem potuit uidere nec filium, dumq; factorem omnium facturã esse contendit, & intemporali Deo temporalia conatur ascribere, pręsumptionis, suæ furore confusus, utriusque in Christo naturæ salutare perdidit sacramentum.

At uenerandus iste pater qui legerat dixisse dominum: Ego in patre & pater in me est, sciens in hac doctrina personarum esse distinctionem, non naturæ distantiam patris filijq; eius, qui non unus, sed unum sunt, indissociabilem tenuit, & edocuit unitatem, asserens pariter in Christo domino nostro, & passibilem carnem, & impassibilem deitatem.

ITEM DE EODEM SANCTO EVSEBIO per eundem D. Maximum Episcopum.

Est sermo immediate sequens superiorẽ.

AD sancti ac beatissimi istius patris nostri, cuius hodie 13 festa celebramus, laudes addidisse, aliquid decerpsisse est: siquidem uirtutum eius gratia non sermonibus exponenda est, sed opibus cõprobanda. Cũ enim dicat scriptura: Gloria patris est filius sapiens, quantæ huius sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapientia & deuotione lætatur. In Christo enim Iesu per euangelium ipse nos genuit.

13 Festa D. Eusebij hodie celebramus.

Quicquid igitur in hac sancta plebe potest esse uirtutis & gratiæ, de hoc quasi quodam fonte lucidissimo omnium riuulorum puritas emanauit. Etenim quia 14 castitatis pollebat uigore, quia abstinentiæ gloriabatur augustijs, quia blandimentis erat præditus lenitatis, omnium ciuium in Deum prouocauit affectum, quia pontificis administratione fulgebat, plures è discipulis reliquit sui sacerdotij successores. Bene & congrue in hac die quã nobis beati patris nostri huius 15 ad paradisum transitus exultabilem reddit, præsentis psalmi uersiculum decantauimus: In memoria æterna erit iustus. Digne enim in memoriam uertitur hominũ, qui ad gaudium transijt angelorum. Dicit sermo diuinus: Ne laudes hominem in uita sua. Tanquam si diceret, lauda post uitam, magnifica post consummationem. Duplici enim ex causa utilius est hominum magis memoriæ laudem dare quàm uitæ, ut illo potissimum tempora merita sanctitatis extollas, quãdo nec laudantem adulatio nocet, nec laudatum tentet elatio. Lauda argo post periculum: prædica securum: lauda non nauigantis fœlicitatem, sed cum peruenit ad portum: Lauda ducis uirtutẽ, sed cum perductus est ad triumphum.

14 Ecce quomodo sancti castitatis & abstinẽtiæ rigore, carnis concupiscentiam calcabant.

15 Anima Eusebij hodie transiuit ad paradisum.

Quis autem uiuens tuto possit ac sine trepidatione laudari, qui & de præterito meminit se habere quod doleat, et de futuro uidet sibi superesse quod timeat? Qui uero in hoc corpusculo positi debeant sibi quicquam uendicare de meritis, quos iterum dæmonum infestatio uelut latronum obsidet, multitudo, quibus per omnes uias supplantatores inuisi animarum laqueos tendunt, innumerabilium mortibus expauescendos? Nauigantibus enim nobis per hoc mare magnum & spatiosum, in quo sunt reptilia quorum non est numerus, animalia pusilla & magna, idest, diuersa genera inimicorum, qui secundum nostrarum uirium quantitatem, compensato nobiscum agone luctantur. In huius mundi itaque pelago ualde nobis pertimescendũ est, ne nauẽ nostram aut ꝓcella tẽpestatis abripiat, aut fluctus absorbeat, aut in æternam prædam pirata crudelis abducat.

Aduersus hæc ergo multiforma sæculi mala, castigatis ac castis actibus resistamus. Beata autem patris merita iam in tuto posita securi magnificemus, qui gubernaculum fidei uiriliter tenens, anchoram spei tranquilla iam in statione composuit, & plenam cœlestibus diuitijs, & æternis mercibus nauem optato in littore collocauit. Qui contra omnes aduersarios scutum timoris Dei, tam diu infatigabiliter tenuit, donec ad uictoriam perueniret. Quid enim fuit totus uitæ illius cursus, nisi unius cũ uigili hoste conflictus?

Quantis hic cęcis a uia ueritatis errantibus, & de summa iam in profun dum rupe pendentibus, amissum reddidit uisum, & illum quo Christus ui deretur, reparauit intuitum. Quantorũ auribus surdis & infidelitatis obturatione damnatis, ad percipiendam uocem cœlestium mandatorꝫ, preciosum infudit auditum, ut uocanti Deo ad misericordiam, responderet per obedientiã? Quãtos intrinsecus uulneratos angelici oris arte, & orationũ firmitate curauit? Quantos per longam incuriam peccati labe reso lutos, & quadam lepræ contagione perfusos, castigationibus & exhorta tionibus expiando, Dei in se operante uirtute inundauit? Quantorꝫ animas uiuentes in corpore, iam defunctas, & delictorum mole obrutas ac sepultas, ad emendationem tanquam ad lucem uocando, Deo resuscitauit, ut domini sui admirandus imitator, iam mortuas Deo, ecõtrario mor tificet uitali morte peccato.

Tunc in alia parte ea quæ aperuerat, salubritate claudebat, ne eis res aliena concupiscibilis appareret, ne interiori homini maculã exterior culpa transmitteret, ne ad cor tenebræ per uias lucis intrarẽt, ne in unoquoqꝫ prophetica illa interminatio compleretur, Mors (inquit) intrauit per fene stras uestras. Ministeria enim aurium & oculorum, fenestræ esse proban tur animarum. Quando enim aperimus auditum mala & iniqua loquen tibus, ac damnabiliter obtrectantibus, & quæ Deo sunt contraria suaden tibus. mors intrat per fenestras nostras, horror mortiferę noctis irrumpit, per quas sol iustitiæ intrare debuerat. Quando istæ peccati fenestrę aper tæ sunt, ianua salutis & uitæ, ac portæ paradisi clausę sunt. Has iste uir bea tus fenestras, multis seris diuini timoris obstruxit.

De quantorꝫ cordibus quos inhonesta iniquitas & impietas possidebat, fugauit luxuriam, deiecit iram, extinxit inuidiam, & uelut de antiqua domo barbaris hospitibus perturbatis, reuocando illuc fidem, castitatẽ iustitiam, misericordiam, habitatores pacificos intromisit, per quos in do

micilium mentis, caput horum bonorum Christus intraret: & appositis pœnitentiæ medicamẽtis, uelut quatriduanum fœtentem, increpationum fremitu suscitabat, & emendatione suscepta, de medijs mortis faucibus erutos, temporina resurrectione uitæ restituebat.

Hæc itaque atq; huiusmodi plura gerens, quæ proferre per nos atque expedire ut dignum est, non potest sermo pauperculus, melius uobis ea ue ster dicet affectus. Summę enim alacritatis instantia fuit cultor & custos animarum, cupiditates resecans, iras comprimens, malitias exstirpans. His etiam magis uir iste temporibus necessarius fuit, quibus tanta iniquitas sumptis quotidie (deficiente iustitia) uiribus conualescit.

Et quidem ille in hac peregrinatione solo corpore constitutus, cogitatione & auiditate in illa æterna patria conuersatus est, & quasi bonus ratiocinator, uelut ad centuplum manum porrigens, semper de sinistra trãs misit ad dexteram, & in cœlo reposuit sudores suos. Nam & si hic opera eius uidentur, 16 illuc operum merita transierunt. Illius ergo in quantũ possumus uestigijs insistamus, quibus per illam nimis arctam uiam ad cę li ampla festinans, qua eum sequeremur, ostendit.

16 *Merita operum sancti transierunt in cœlum.*

VITA SANCTÆ EVLALIÆ VIRGINIS ET martyris, per Aurelium Prudentium uirum consularem conscripta.

Habetur in eius Peristephano.

Germine nobilis Eulalia
  Mortis & indole nobilior
  Emeritam sacra uirgo suam:
  Cuius ab ubere progenita est:
  Ossibus 1 ornat. amore colit.
Proximus occiduo locus est:
  Qui tulit hoc decus egregium:
  Vrbe potens, populis locuples:
  Sed mage sanguine martyrij
  Virgineoque potens titulo.
Curriculis tribus atque nouem
  Tris hyemes quater attigerat:
  Cum crepitante pyra trepidos
  Terruit aspera carnifices
  Supplicium sibi dulce rata.
Iam dederat prius indicium
  Tendere se patris ad solium:
  Nec sua membra dicata toro
  Ipsa crepundia repulerat
  Ludere nescia pusiola.
Spernere succina, flere rosas,
  Fulua monilia respuere.
  Ore seuera. modesta gradu.
  Moribus & nimium teneris
  Caniciem meditata senum.
Ast ubi se furiata lues
  Excitat in famulos domini:
  Christicolasque cruento iubet
  Thura cremare: iecur pecudis
  Mortiferis adolere Deis:
Infremuit sacer Eulaliæ
  Spiritus: ingenioque ferox:
  Turbida frangere bella parat:
  Et rude pectus anhela Deo
  Fœmina, prouocat arma uirum.
Sed pia cura parentis agit,
  Virgo animosa domi ut lateat,
  Abdita rure & ab urbe procul:
  Ne fera sanguinis in precium
  Mortis amore puella ruat.
Illa perosa quietis opem
  Degeneri tolerare mora,
  Nocte fores sine teste mouet:
  Septaque claustra fugax aperit.
  Inde per inuia carpit iter.
Ingreditur pedibus laceris.
  Per loca senta situ & uepribus
  Angelico comitata choro.
  Et licet horrida nox sileat:
  Lucis habet tamen illa ducem.
Sic habuit generosa patrum
  Turba columnā ferunt radiũ, †

1 *Eulalia ornat Emeritam suis ossibus.*

Scindere qui tenebrosa potens,
Nocte uiam face prespicua
Pręstitit intereunte chao.
Non aliter pia uirgo uiam
Nocte secuta diem meruit:
Nec tenebris adoperta fuit:
Regna canopica cum fugeret.
Et super astra pararet iter.
Illa gradu cita peruigili
Milia multa prius peragit:
Quam plaga pandat eoa polum.
Mane superba tribunal adit.
Fascibus adstat: & in medijs.
Vociferans (rogo) quis pudor est
Perdere pręcipites animas:
Et male prodiga corda sui
Sternere rasilibus scopulis:
Omnipatremque negare Deum?
Quæritis. o miseranda manus
Christicolum genus? en ego sum
Dæmoniacis inimica sacris.
Idola protero sub pedibus.
Pectore & ore Deum fateor.
Isis, Apollo, Venus, nihil est.
Maximianus & ipse nihil.
Illa nihil: quia facta manu,
Hic manuum quia facta colit.
Friuola utraque, & utraq; nihil.
Maximianus opum dominus
Et tamen ipse cliens lapidum
Prostituat, uoueatque suis
Numinis caput ipse suum.
Pectora cur generosa quatit?
Dux bonus, arbiter egregius
Sanguine pascitur innocuo.
Corporibusque pijs inhians
Viscera sobria dilacerat:
Gaudet & excruciare fidem.
Ergo age tortor adure, seca,
Diuide membra coacta luto.
Soluere rem fragilem facile est.
Non penetrabitur interior
Exagitante dolore animus
Talibus excitus in furias
Pretor ait, rape precipitem
Lictor: & obrue supplicijs.
Sentiat esse Deos patrios;
Nec leue principis imperium:
Quam cuperem tamen ante necem
Si potis es reuocare tuam
Torua puellula nequitiam.
Respice gaudia quanta metas:
Quæ tibi fert genialis honor.
Te lacrymis labefacta domus
Prosequitur: generisque tui
Ingemit anxia nobilitas:
Flore quod occidis in tenero
Proxima dotibus & thalamo
Non mouet aurea pompa tori,
Non pietas ueneranda senum,
Quos temeraria debilitas.
Ecce parata ministeria
Excruciabilis exitij.
Aut gladio feriere caput,
Aut laniabere membra feris.
Aut facibus data fumicis
Flebiliterque ululanda tuis
In cineres resoluta flues.
Hæc (rogo) quis labor est fugere?
Si modicum salis eminulis
Thuris & exiguum digitis
Tangere uirgo benigna uelis.
Pœna grauis procul abfuerit.
Martyr ad ista nihil: sed enim
Infremit: inquam tyranni oculos
Sputa iacit, simulachra dehinc
Dissipat, impositamque molam
Thuribulis pede prosubigit.
Nec mora carnifices gemini
Iuncea pectora dilacerant:
Et latus ungula uirgineum
Pulsat utrinque: & ad ossa secat
Eulalia numerante notas.
Scriberis ecce mihi domine.
Quam iuuat hos apices legere:
Qui tua Christe trophea notant.
Nomen & ipsa sacrum loquitur
Purpura sanguinis eliciti.
Hæc sine fletibus & gemitu
Læta canebat & intrepida.
Dirus abest dolor ex animo.
Membraque picta cruore nouo
Fonte cutem recalente lauant.
Vltima carnificina dehinc
Non laceratio uulnifica
Crate tenus: nec arata cutis:

Flamma sed undiq; lampadibus
In latera stomachumq; furit.
Crinis odorus ut in iugulos
Fluxerat inuolitans humeris
Quo pudibunda pudicitia
Virgineusque lateret honos
Tegmine uerticis opposito.
Flamma crepans uolat in faciem
Perque comas uegetata caput
Occupat: exsuperataq; apicem]
Virgo citum cupiens obitum
Appetit: & bibit ore rogum:
Emicat inde columba repens
Martyris os niue candidior
Visa relinquere & astra sequi.
Spiritus hic erat Eulaliæ
Lacteolus, celer, innocuus.
Colla fluunt abeunte anima.
Et rogus igneus emoritur.
Pax datur artubus exanimis.
Flatus in æthere plaudit ouans:
Templaque celsa petit uolucer.
Vidit & ipse satelles auem
Fœmine ab ore meare palam.
Obstupefactus & adtonitus
Prosilit: & sua gesta fugit.
Lictor & ipse fugit pauidus.
Ecce niuem glacialis hyems
Ingerit: & tegit omne forum.
Membra tegit simul Eulaliæ
Axe iacentia sub gelido
Pallioli uice linteoli.
Cedat amor lachrymātū hominū:
Qui celebrare suprema solent.
Flebile cedat & officium.
Ipsa elementa iubente Deo
Exequias tibi uirgo ferunt.
Nunc locus Emerita est tumulo
Clara Colonia Vettoniæ.
Quam memorabilis Amnis ana
Præterit: & uiridante rapax
Gurgite mœnia pulchra lauat.
Hic ubi marmore perspicuo.
Atria luminat alma nitor.
Et peregrinus & indigena.
Reliquias 2 cineresque sacros
Seruat humus Veneranda sinu.
Tecta corusca super rutilant
De laquearibus aureolis.
Saxaque cæsa solum uariant
Floribus ut rosulenta putes
Prata rubescere multimodis.
Carpite purpureas uiolas,
Sanguineosque crocos metite.
Non caret his genialis hyems,
Laxat & arua tepens glacies:
Floribus ut cumulet calathos.
Ista comantibus e foliis
Munera uirgo puerque date.
Ast ego serta choro in medio
Texta feram pede dactilico
Vilia, marcida, festa tamen.
Sic ueneraries 3 ossa libet
Ossibus altar & impositum.
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit hæc, populosque suos
Carmine propitiata fouet.

2 *Humus ueneranda seruat reliquias et sacros cineres Eulaliæ.*

3 *Ecce uenerationē ossium sanctorum. Ecce quomodo eorū animæ sunt in cælo. Ecce quō sciunt et uident q̄ circa nos sunt. Ecce deniq; quō suffragia nobis p̄stant.*

Habetur in eius Peristephano.

VITA SANCTORVM MARTYRVM EMITERII & Chaledomii Calaguritanorum per Aureliū Prudentium uirum consularem scripta.

SCripta sunt cœlo duorum martyrum uocabula:
Aureisque Christus illic annotauit litteris,
Sanguinis notis eadem scripta terris tradidit.
Pollet hoc felix per orbem terra ibera stemmate.
Hic locus dignus tenendis ossibus uisus Deo:
Qui beatorum 1 pudicus esset hospes corporum.
Hic calentes ausit undas cæde tinctus duplici.
Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Confrequentant 2 obsecrantes uoce, uotis, munere,

1 *Hospes pudicus beatorum corporum.*

2 *Vides hic multa diui*

Nos ne Christo procreati Mamonę dicabimur,
Et Dei formam gerentes seruiemus seculo?
Absit ut cœlestis ignis se tenebris misceat.
Sit satis quod capta primo uita sub chirographo
Debitum persoluit omne functa rebus Cæsaris.
Tempus est Deo rependi: quicquid est proprium Dei.
Ite signorum magistri, & uos tribuni absistite.
Aureos auferte torques: sauciorum pręmia.
Clara nos hinc angelorum iam uocant stipendia.
Christus illic candidatis præsidet cohortibus.
Et throno regnans ab alto damnat infames Deos.
Vosque qui ridenda uobis monstra diuos fingitis.
Hæc loquentes obruuntur mille pœnis martyres.
Nexibus manus utrasque flexus inuoluit rigor
Et chalybs adtrita colla grauibus ambit circulis.
O' uetustatis silentis obsoleta obliuio.
Inuidentur ista nobis: fama & ipsa extinguitur.
Chartulas 3 blasphemus olim nam satelles abstulit: 3 *Nota hic causam quare multæ sanctorum uitæ perierint.*
Ne tenacibus libellis erudita secula
Ordinem, tempus, modumque passionis proditum
Dulcibus linguis per aures posterorum spargerent.
Quo uiros dolore tortor, qua ue pœna ornauerit.
Iugibus longum cathenis an capillum pauerint.
Hoc tamen solum uetusta subtrahunt silentia:
Illa laus occulta non est, nec senescit tempore.
Missa quod sursum per auras euolarunt munera.
Quæ uiam patere cœli pręmicando ostenderent.
Illius fidem figurans nube fertur anulus.
Hic sui dat pignus oris (ut ferunt) orarium.
Quæ superno rapta flatu lucis intrant intimum.
Per poli liquentis axem fulgur auri absconditur.
Ac diu uisum sequacem textilis candor fugit.
Sebuehuntur usque in astra, nec uidentur amplius.
Vidit hoc conuentus adstans, ipse uidit carnifex.
Et manum repressit hærens, ac stupore obpalluit:
Sed tamen peregit ictum: ne periret gloria.
Iam ne credis bruta quondam uasconum gentilitas:
Quam sacrum crudelis error immolarit sanguinem?
Credis in Deum relatos hostiarum spiritus?
Cerne quam 4 palam feroces hic domantur dęmones: 4 *Ecce quæ uirtutes fiāt ad sepulchra sanctorum Martyrum. Et quō uicti Demones ab obsessorū corporibus recedere compellantur.*
Qui lupino capta rictu deuorant pręcordia.
Strangulant mentes & ipsas: seque miscent sensibus.
Tunc suo iam plenus hoste sistitur furens homo
Spumeas efflans saliuas, cruda torquens luminæ.
Expiandus quęstione non suorum criminum.
Audias: nec tortor adstat: eiulatus flebiles.
Scinditur per flagra corpus: nec flagellum cernitur.
Crescit & suspensus ipse uinculis latentibus.

His modis spurcum latronem martyrum uirtus quatit.
Hęc coercet, torquet, urit, hęc catenas incutit.
Prędo uexatus relictis se medullis exuit.
Linquit inlęsam rapinam. faucibus siccis fugit:
Vngue ab imo usque ad capillum salua reddit omnia
Confidens ardere sese, nam gehennæ est incola.
5 Quid loquar 5 purgata longis alba morbis corpora:
Algidus cum decoloros horror artus concutit?
Hic tumor uultum relinquit, hic color uerus redit,
Hoc bonum Saluator ipse quo fruamur pręstitit:
Martyrum cum membra nostro consecrauit oppido:
Sospitant quę nunc colonos quos Iberus alluit.
State nunc hymnistę matres pro receptis paruulis.
6 Coniugum salute læta uox maritarum strepat
Sit dies hęc 6 festa nobis: sit sacratum gaudium:

Vide quot curationes fiant apud sanctorũ pignora.

Festa dies horũ Martyrum.

ALOYSIVS EPISCOPVS VERONENSIS PIO LECTORI.

LIBRVM *hunc tertium secundi Tomi uitarum sanctorum propter eius nimiam, ut uidemus, magnitudinem, quò lectori tedium tollatur, in tres partes diuisimus. In prima Theodoreti Episcopi Cyrrhensis, Historici egregij librum, qui Philotheus dicitur, posuimus, in quo sanctorum monachorum, qui in Aegypto, Alexandria, & uicinis alijs prouincijs, uel suo tempore, uel paulò supra floruerunt, uitas omni laude dignas describit. In secunda miscellanea quædam, & certe meo iudicio perpulchra fecimus; ubi plurimæ sanctorum patrum cum Græcorum, tum latinorum uitæ a celeberrimis doctissimisq; patribus, quorum doctrina in ecclesia uelut sol, & luna refulget, descriptæ interseruntur. In tertia uerò sanctorum episcoporum, & religiosorum uirorum, ac mulierum, qui in ecclesia Anglicana Deo omnipotenti toto corde, & animo inseruierunt, uitæ ponuntur; quas uenerabilis, maximiq; nominis presbyter Beda Anglosaxo, Ecclesiæ illius lumen, in Historia sua ecclesiastica Anglicana per quinque libros digesta, magna cum diligentia descripsit. In eius etiam tertiæ partis loco nouissimo (quia multi nostro tempore arroganter nimis effutire solent, Monachorum nostrorum institutum nouitium esse, ac longe ab instituto antiquorum monachorum distare, priscosq; illos non habuisse certas regulas constitutionesq; uiuendi, inseruisse libertati potius quàm obedientiæ, manibus omnes laborasse, & non ex solis eleemosynis fidelium uictitasse, nullis constrictos fuisse uotis, & alia huiusmodi plurima, quæ non minus impie, quàm falso dicuntur) ex aliquot priscis sanctissimis patribus, quæ, & qualis fuerit priscorum monachorum uita, & conuersatio a primitiuæ ecclesiæ tempore citra, usque ad diuum Bernardum ostendimus. Ex quibus manifestum fit quantis in tenebris uersentur, qui hoc tempore contra bonos nostros, & sanctos monachos latrare audent. Ne autem quis dubitet primam libri huius partem ab ipso Theodoreto fuisse compositam, legat qui uolet Historiam ecclesiasticam ab eodem conscriptam, in qua de hoc libro (quem Philotheum appellat, & qui de uitis sanctorum patrum monachorum inscribitur) frequenter mentionem facit. Hi autem præcipue nunc sese offerunt loci. Libro 1. cap. 7. libro 2. cap. 30. libro 4. cap. 15, & 17.*

THEODORETI EPISCOPI CYRRHENsis in uitas sanctorum patrum qui sequũtur prefatio. Alberico longo Salentino interprete.

IRORVM fortium, & pro uirtute pugnantium spectaculis interesse pulcherrimum quidem est. Cum enim res laudabiles oculis subiiciuntur, non tantum se desiderandas, ac possidendas admonent, sed etiam ad sui possessionem spectatores ipsos alliciunt, & inuitant. Et tamen, si huiusmodi gesta ab eis qui interfuere illis narrentur, quibus interesse non contigit, profecto non mediocrem etiam afferunt utilitatem. Quamuis enim plerique dicant, oculos esse auribus fideliores; Auditus tamen, si rem ipsam dictorum ueritate perpendat, nõ paruam sanè uim ad persuadendum habet. Quemadmodum enim dulcedine, & amaritie, atque aliis huiusmodi qualitatibus lingua tantum, & palatus res iudicare norunt, paricq; modo nos de rebus ipsis iuxtà eorum iudicium sententiam proferimus; sic etiam auditus circa uerborum discretionem affectus est. Solus enim hic sensus quæ illorum utilia, quę'ue damnosa sint nouit discernere.

Si ergo rerum gestarum, eorundemq; utilium memoria inuiolata maneret, & obliuionis liuor uelut caligo quædam dissipatus euanesceret; profecto eiusmodi res memoriæ mandare, quarum fructus possit in posteros peruenire, inutile opus, ac superuacaneum esset. Verùm cùm tempus corpori humano senectutem, mortemq; afferens, rebus gestis obliuionem inducens, memoriamq; retundens, omnia perdat atque deuastet; immeritò sanè quispiam eos reprehendat, qui piorum hominum uitam, uitæq; rationes, & instituta scribenda aggrediuntur. Nam quemadmodum illi, qui medendi rationem tenent, quasi bellum cum morbo gesturi, ęgrotosq; defensuri medicinas parãt; sic etiam huiusmodi rebus scribendis susceptus labor, ueluti quoddam præsentaneum remedium, obliuioni excidium, memoriæ uerò præsidium comparat. Absurdũ enim esset; poëtas, & scriptores multorum, gesta conscribere; Tragœdos clades illas, quæ melius fortasse in obscuro iacerent, non in scenam tantum afferre, sed literis etiam mandare; Alios pręterea quamplurimos uerborum, laborumq; dispendium in comœdiam, & risum facere, Nos uero illos, qui mortali, patibiliq; corpore cum essent, se iuctos, & ab affectibus immunes exhibuere, incorporearum rerum naturam præ se ferentes, traditos obliuioni negligere.

Qua uerò pœna nos ipsos indignos reputaremus, si tantorum tamq; admirabilium certaminum memoriam deleri permitteremus? Si enim illi summam suorum patrum sapientiam imitati, non ære, neque literis consculpsere memoriã, sed omnem illorũ uirtutem in se prorsus exprimentes, tanquam uiuas eorum imagines, & columnas se ipsos præstitere; quam nos, quæso, ueniam merebimur, si gloriosam eorum uitam nullis literarum monumentis illustrauerimus? Præsertim cùm Athletæ, & Pancratiastæ ludis Olympicis decertãtes, imaginibus honorentur, Aurigæ etiã ex equorum cursu uictores declarati iisdem honoribus honestentur, neq;

hos tantum, sed fœminas etiam & masculos, & effœminatos, ancipitisque sexus siue masculi sint, siue fœminę, quicunque eorum contemplatione delectantur, in tabellis exprimant, illorum memoriam quandiu possunt seruare cupientes, neque illam animabus utilem, sed damnosam potius. Et tamen qui hos amant, has; qui uero illos, dum corrumpunt, pictura condecorant. imò, postquam mortalem eorum naturam mors occupauit, iterum confusis coloribus illorum simulacra in tabulis effingẽtes, memoriam eorum uita longè diuturniorem reddere conantur.

Nos autem uitam sapientię magistram, politięque cœlestis ęmulam scribimus; pingimusque non corporum species, neque illorum effigiem ostendimus ignorantibus, sed inuisibilium animorum Idęas adumbramus; prę liaque, & congressiones obscuras patefacimus; talem enim illis armaturã
" totius eorum phalangis dux, & antesignamus Paulus proposuit. Assu-
" mite, enim inquit, uniuersam armaturam Dei, ut possitis resistere in die
" mala, & omnibus peractis, stare. Et rursus. State igitur lumbis circum-
" cinctis baltheo per ueritatem, & induti thoracem iustitiæ, & calceati pe-
" dibus, ut parati sitis ad euangelium pacis, super omnia assumpto scuto fi
" dei; quo possitis omnia iacula mali illius extinguere. galeamque salutaris
" accipite, & gladium spiritus, qui est uerbum Dei. Hanc illos armaturã indutos in certamen adduxit. Talis enim natura hostiũ est, incorporea, inuisibilis, obscurè inuadens, occultè insidians, fallens sæpius, atque ex insperato adoriens. Hoc ipsum enim admonens idem Imperator dixit,
" Non est nobis lucta aduersum sanguinem, & carnem, sed aduersus prin-
" cipatus, aduersus potestates, aduersus mũdi dominos, rectores tenebra-
" rum seculi huius, aduersus spiritales astutias in cœlestibus.

Et licet huiusmodi aduersarios horum sanctorum acies habuisset, imò ipsorum quilibet a tot tantisque hostibus circũuentus esset) non enim omnes in uniuersos impetum fecere, sed modo hunc, modo uerò illum adorti sunt) tamen uictoriam adeo illustrem reportarunt, ut, illis non tantum fugatis, sed funditus etiam euersis, trophæum, nemine impediente, erigerent. Præbuit autem illis uictoriã ipsam non natura, mortalis enim hæc est, atque infinitis affectibus obnoxia, sed mens ipsa, diuinam ad se gratiã attrahens. Ardentes enim diuinæ formæ amatores effecti, alacriterque omnia & facere, & pati pro re amata parati, affectuum ipsorum quasi rebellionem, & insolentiam, æquo animo tulere. & diabolicorum telorum
" nubes constanter declinauere. Vtque Apostolus ait, corpus ipsum ex car-
" uificantes, & in seruitutem redigentes, animi quidem feruores extinxere, appetitus uerò rabiem domuere. Ieiunijs I præterea, & abstinentijs passiones omnes cohercentes, earumque reprimentes insultus, corpus ipsum animæ deditionem facere compulerunt; & finem bello huic intestino imposuerunt. ita ut uniuerso hostiũ agmine fuso, atque fugato, rebus omnibus pacem statuerent. Cum enim hostes ipsi internis proditoribus carerent, humanorumque membrorum auxilio spoliati essent, nulla amplius illis gerendi belli facultas erat. Diabolus enim membris nostris pro iaculis utitur. Cũ enim oculi non inescantur, aures non deliniuntur, tactus non titillatur, neque cogitationes praua agitant consilia, omne insidiatorum studium uanum est. Quemadmodũ enim urbem in edito loco positam, firmisque mœnibus, ac profundis fossis circumuallatam, nullo præsertim in-

I *Ecce quõ ieiuniũ & abstinẽtia ualent ad refrenãdas carnis cõcupiscentias, & earum illicitos motus comprimendum.*

terno proditore posticum aliquod furtim aperiente, hostes capere nō pos sunt, sic etiam Demonijs diuina gratia munitas animas oppugnantibus, nisi alicuius cogitationis licentia fenestram aliquam nostrorum sensuum subaperiat, & per hanc hostes admittat, expugnare non datur.

Hæc igitur illi a nobis celebrati uiri diuinis scriptis edocti. Deumq; audientes per prophetam dicentem, quòd intrauit mors per fenestras, sensus eorum diuinis legibus, tanquam repagulis quibusdā, & uectibus obserantes, horum claues rationi credidere; ita, ut nec lingua labra aperiret, neq; pupillæ rationis in iussu palpebras unquam attollere auderent. Auditus uero cum prauis uocibus aditum præcludere non posset, insanis sermonibus exclusis, illos tantum admittebat, quos ratio iussisset. Olfactū præterea a rebus odoratis, & ad molliendos, effœminandosq; animos aptis amouebant. Ventri pariter nimiam saturitatem prohibebant, eosq; cibos capere docebant, qui non libidinem, sed necessitatem explerent, & hos non multos, sed quot ad uitam a fame defendendam satis essent. Dulcem quoq; somni tyrannidem euertebant, ita ut oculos ab illius seruitute uendicatos imperare potius quàm seruire docerent, illiusq; usum admittere, non cum ille irruisset, sed cùm ipsi, ad breue quodam paruulumq; naturæ subsidium uocassent. Hoc igitur pacto, & muros, & portas custodientes, internisq; cogitationibus pacem, atq; concordiam imperantes, extrinsecus irruentes hostes negligebant: quippe diuina munitos gratia & tutos a proditoribus qui hostes admittere auderent, expugnare non poterant. Et licet uisibilis, naturęq; legibus subiecti corporis, aduersarij inuisibilem naturam haberent, uincere tamen non ualebant. Illius enim Auriga, & musicus, & Gubernator, apte quidem retinens habenas, equos ipsos temperato quodam gradu iubebat incedere, & chordas sensuum rithmicè admodum plectens, suauissimum sonum, omniq; harmonia compositum edere cogebat. Clauum præterea sapienter gubernans, cum undarū occursus, tum etiam uentorū incursus declinabat.

Hos igitur, qui eorum uitam per infinitos traxere labores, qui sudoribus, & erumnis corpus domuere, qui cum z æuum in luctu, & lachrymis egissent, quid esset risus penitus ignorarunt, qui sybariticas delitias ieiunium esse duxerē, dulcissimum somnum laboriosas uigilias, mollia stragula soli duritiem, uoluptatem immensam & inexplebilem in orationibus & canticis uersari, quiq; adeo omnem uirtutis speciem adepti sunt, quis non iure admiretur? imo quis unquam pro dignitate laudauerit: Noui equidem præclarè, nullum orationis genus posse horum uirtutes æquare; tentandum nihilominus iudico; non enim se rectè res haberet, si quia summi uiri, ueræq; uirtutis amatores fuere, propterea ne minimas quidem laudes assequantur. Ad illas igitur scribēdas aggrediemur, non easdem omnium; diuersa enim in illos a Deo collata sunt beneficia. Nam hoc ipsum docens beatissimus Paulus inquit. Huic quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij uero sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij uerò dona sanationum secundum eundem spiritum, alij uero fides per eundem spiritum, alij uerò efficaciæ potentiarum, alij uerò prophetia, alij uerò discretiones spirituum, alij uerò genera linguarum, alij uerò illarum interpretatio: Et cum omnium harum rerum fontem ostendisset, subdit; sed omnia hæc efficit unus ille, & idem spiritus, diuidens pe-

z Vide sanctorum uitā in quo uersata sit.

peculiariter unicuique sicut uult.

Cum igitur diuersa sint assecuti munera, iure propriam uniuscuiusq; uitam enarrabimus; non omnia eorum gesta cõplectentes, nam ad omnia percurrenda totius uitæ nostræ tẽpus non satis esset; sed ex pauculis quibusdam excerptis, totius uitæ similitudine unius expressa, ad alterum aggrediemur. Nec omnium ubique terrarum emicãtium sanctorum uitam describere conabimur; nam neque omnium notitiam habemus, neque omnes ab uno colligi possunt: sed eorum tantum, qui ex oriẽtis partibus ueluti luminaria quædam refulgentia, & ultimos orbis terrarum terminos suis radijs illustrantia apparuere. Oratio autem non legibus, quæ ad laudationes pertinent, erit obnoxia, sed pauculis quibusdã rebus, & his citra artificium dispositis, in modum narrationis procedet.

Eos autem, qui in huius historiæ, gymnasticæ'ue politiæ(licet enim illam quomodolibet appellare)lectionem inciderint, oro, atq; obsecro, ut siquid, quod supra eorum uires sit, scriptum inuenerint, fidem præstent; neque illorum uirtutem ex propria ipsorũ metiri uelint. Deus enim piorum uirorum mentibus spiritus sancti dona cõferre, & perfectioribus maiora præstare consueuit. hæc autem illis dicta esse uelim, qui res diuinas non diligenter admodum reminiscuntur; Nam qui spiritus arcana rectè perscrutantur, spiritus benignitatem ac munificentiam norunt; & quæ inter homines per homines operetur dum miraculorum magnificẽtia incredulos ad Dei cognitionẽ attrahit, probè intelligunt. Qui uero his quę a nobis narranda sunt fidem non præstiterit; non dubium est quin et illis, quæ a Mose, ab Iesu, ab Helia, ab Heliseo facta sunt, ut ueris fidem præstiturus non sit, & quod ea, quæ a sanctis Apostolis sunt effecta miracula, sit tanquam fabulas habiturus. Quod si illa uera esse testabitur, cur hæc etiam ab omni mendacio immunia esse non credat? quæ enim in illis operata est gratia, eadem sanè per hos fecit ea, quæ fecit. Cum enim illa perennis sit, eos diligẽs qui se dignos pręstãt, per eos, quasi per quosdam riuos suæ benignitatis fluctus ubertim diffundit.

Quę uero narranda sunt, eorum plerisque ego ipse interfui, quibus autẽ interesse non potui, ab alijs, qui interfuerant, accepi; uiris quidem uirtutis studiosis, atque horum aspectu, doctrinaq; dignis habitis. Nam non Matthęus tantum, & Ioannes (uiri quidem magni, & Euangelistarum primi, quippe qui dominicis interfuere miraculis, & inde doctrinã euangelicam scripsere) digni sunt, quibus fides pręstetur, sed Lucas etiam, & Marcus, quos quidem ijs, quos statim ab initio operum spectatores, & uerbi ministros fuisse constat, non tantum quę dominus passus fuerit, quęue fecerit, sed quę docuerit etiam diligẽter erudiere. Beatus itaque Lucas, & si rerum spectator non fuit tamen cum scribendi initium faceret, de rebus certissimæ fidei se narrationem facturum pollicetur. ita, ut quamuis nos audiamus illum earum rerum quarum narrationem aggreditur spectatorem non fuisse, sed ab alijs accepisse, tamen nihilominus illi, quam Matthęo, & Ioanni credamus; fidus enim narrator uterque est, quamuis ab alijs qui rebus interfuerunt, ea quę narrat acceperit. Quamobrẽ & nos alia quidem ut eorum spectatores, alia uero ut qui ab alijs spectatoribus illorumq; uitam imitãtibus acceperimus, narrare conabimur. sed de his, dum me uera narraturum suadere cupio, plura dixi fortasse, quam opus

fuerat. iam uero ad rem ipsam aggrediar.

AVTORIS INVOCATIO.

Moses ille, diuinus legis lator, qui infimas maris partes enudauit quicq; res alias magnas, & admirabiles fecit, Veterum patrum uitam, non ea usus sapientia, quã ab Aegyptijs acceperat, sed supernæ gratię splendore illustratus descripsit. Vnde enim Abelis uirtutem, Enochi pietaté, Noé iustitiam, pium Melchisedech sacerdotium. Abraham uocationem, fidẽ, patientiam, promptam hospitalitatem uulgatam filij oblationem, aliorumque gestorum catalogum, &, ut breuiter dicam, diuinorum uirorum prçlia, uictorias, prçconiaq; edidicisset, nisi ab intelligentis, diuiniq; spiritus radijs fuisset edoctus? Nobis igitur dum Paucorum sanctorum uirorum ante nos, & nostra tempestate florentium uitam scribere, & quasi leges quasdam illos imitari uolentibus proponere conamur, eiusdem ope indigentibus, 3 illa eorundem sanctorum precibus prius implorata, narrationis initium faciendum est.

3 *Antequã sanctorũ uitas narrare incipiat, sanctos inuocat.*

VITA BEATI IACOBI EPISCOPI NISIbensis per Theodoretum Cyrrhi episcopũ scripta, Alberico longo salentino interprete.

Habetur in lib. eius qui Philotheus dicitur, & nuper latinis in lucem edita est.

NIsibis urbs est intra Romani, Persiciq; imperij fines posita: quæ cum Romanorum ditioni subesset, tributum illis pendebat. Hinc oriundus magnus ille Iacobus. quietam uitam, & in solitudine degendum elegit. Cum igitur altissimorũ montium cacumina cõscendisset, ibi uitam agebat, ubi uere, ęstate, & autunno pro domo syluis, pro tecto cœlo utebatur. Hiberno uero tempore antrum quoddam tenui admodum integumento colebat 1 cibum autem non labore partum, neque satum, sed sua sponte natum capiebat, quos enim agrestes arbores fructus ultro protulissent, hos, & herbarum maxime esculentas, & oleraceas colligens, nullo ignis usus adminiculo, ea que sustendando corpori satis essent suppeditabat. Lanarum 2 uero usus illi superuacaneus erat: asperrimi enim caprarum pili earum uicem supplebant: nam ex his tunicam sibi confecerat. Et quamuis symplex illud indumentũ corpus contereret, spiritale tamen alimentum, atque perpetuum animę afferebat, ita ut mẽtis oculos repurgans, & pellucidum spiritus sancti speculum illos redẽs, detecto uultu (iuxtà diuinum Apostolum) Deiq; glorię opposito, se in illam ex gloria in gloriam, tanquã a domini spiritu transformabat. Hinc illa petẽdi facultas, quam apud Deum erat assecutus, in dies adolescebat; ita ut ea petens, quæ Deum petere decebat, confestim impetraret. Hinc etiam futura, propheticè, prçuidebat: & miraculorum potestas illi ex spiritus sancti gratia fiebat quorum pauca percurram, eiusq; apostolici splẽdoris radium ignorantibusq; patefaciam.

1 *Ecce parsimoniam et ciborum uilitatẽ & asperitatem sancti uiri.*

2 *Ecce & indumenti duritiam & simplicitatem.*

Vigebat ea tempestate hominum insania circa Idola, ita, ut inanima simulachra sibi Dei honorem uendicarẽt: Dei uerò ministerium a quãplurimis desereretur. quin illi, qui eorum furoris participes esse noluissent, sed in uirtute perseuerantes ueritatisq; plenam habẽtes notitiam, illorum delusis ac neglectis Idolis rerum omnium auctorem uenerabantur contemptui habebantur. Hoc igitur tẽpore Iacobus pietatis germina inuisurus,

decensq; illis ministerium exhibiturus, descendit in persidem. Vbi cũ fon-
tem quendam, pertranseuntem illum puellę balneis præfectæ contractis
uestibus, nudisq; suris uidissent; uenerandam uiri pręsentiam ne ueritę qui
dem sunt; imò abiecta uerecundia, detecto capite, cõtractisq; uestibus,
impudentibus oculis sanctum uirum spectabant. Quam rem uir Dei ęgre-
ferens, uolensq; diuinam uirtutem ad tempus manifestam facere: fonti
maledixit, & confestim, aquarum cursus exaruit. maledixit etiã puellis,
& impudentẽ earum iuuentutem immatura canitiæ puniuit. nam, cum
statim res uerbum subsecuta esset, Capillorum nigror in candorẽ muta-
tus est, ita, ut puellę nouis arborum plantis similes euaderent; quas uer-
no tempore autunnalibus folijs languere uidemus.

Sentientes itaque pœnam (nam fontis fluenta iam defecerant, & mu-
tuo intuitu repentinam illam capitis mutationem cernebãt) ad ciuitatem,
accurrunt quod sibi contigerat enarrant, quare accepta, properant ciues
magnoq; Iacobo obuiam ueniunt, conueniunt, rogant, ut iram ponere,
& fontem ab illata pœna liberare uellet. Ille, omni mora post habita,
3 oblatis 3 domino precibus, aquarum fontes rursus scaturire iubet, qui
Oratione fusa, sanctus fontẽ rursus scaturire facit. confestim iusti uiri imperio obtemperantes, è cõsuetis uenis manare inci-
piunt. Hoc impetrato, puellarum capillis priorem restitui colorẽ orant.
Is restituturum se pollicetur, si pœna illa affectæ puellæ ad se reuertantur,
quod cùm se facturas negassent, noluit illos a pęna liberare. Facinus quidẽ
pręclarum, & temperantiæ, modestiæq; exemplum, necnõ illustre, atq;
perpetuum diuinę potentię monumentum. Tale fuit noui huius Mosis mi
4 raculum. non ictu uirgę factum, 4 sed signo crucis suscipiens efficaciã.
Signo crucis hoc miraculum suscepit efficaciam. Equidem ita sum affectus, ut, pręter miraculum, eximiam animi mansue-
tudinem admirer: non enim, ut magnus Eliseus, uoracibus ursis impuden
tes illas puellas tradidit, sed innocua quadam pœna, parumque turpitu-
dinis habente excogitata, atque illata pietatem pariter, & clementiam
præ se tulit. Hæc ad scripsi, non ut prophetæ sęuitiam redarguerem, non
enim sum adeo insanus, sed ut ostendam quod ea potentia præditus, &
christianę mansuetudini, & nouo testamento satisfecit.

Idem aliàs cùm iudicem quondam persen iniquam sententiam ferre ui-
deret, saxo cuidam adiacenti maledixit. quo statim effracto, & in minu-
tissimas partes disiecto, iniquam iudicis sententiam redarguit. qua sanè
re perterrefactis astantibus, magnoq; incusso iudici terrore; priore sen-
tentia reuocata, alteram iustam ꝓtulit. Hac igitur in re suum dominum
est imitatus, qui uolens ostendere, quàm patienter ferret animi motus, &
quam facile uiros improbos punire si uellet, non illos quidem ultus est,
sed inanimam ficus arborem faciens exarescere, propriam potentiam de-
monstrauit. Hanc ipsam Iacobus imitatus humanitatem, non de iniquo
iudice supplicium cœpit, sed illum saxi fragore iustitiã edocuit. His igitur
rebus factus illustris, omnibusq; charissimus, in ore omnium uersabatur,
ita ut episcopale munus, Patrięq; regimen subire cogeretur.

Omissa igitur montana illa uiuendi ratione, ad urbana se non sponte
5 conuertit uerum neque consuetum cibum, neque uestem mutauit; loca
Ieiunijs, uigilijs, sacceoq; indumento alia addebantur. quidem ipse alternatim colebat, at uitæ ratio uicissitudines non patieba-
tur. imò labores multiplicabantur, & prioribus longe maiores fiebant:
nam 5 ieiunijs, uigilijs, sacceoq; indumento id etiam addebatur, ut assi-

duis molestijs prouidendis rebus conficeretur, ueluti uiduarū, orphanorumq; cura, & in opprimendis iniquis, oppressis uero subleuandis diligētia. Sed quid opus est eis, qui pulcrè norunt illius commemorare prouidentiam: qua cùm in omnes usus esset, omnes eius beneficia persensere. Hos ille labores cęteris sanè rebus anteponebat, q̄ppe prę cęteris rebus ouium dominum & diligebat, & formidabat. Et quanto plures uirtutis opes sibi comparabat, tanto maiori spiritus sancti gratia fruebatur. Nam cum in castellum quoddam, uel ciuitatem, proficisceretur; Pauperes quidam sociorum unum quasi mortuum efferentes accedunt, rogantq; dari sibi aliquid quo illum possint sepelire. Ille, primùm postulantibus, obsecutus, statim pro 6 mortuo Deum rogat ut dimissis illi peccatis, quæ, dum uiueret, admisisset, in piorum numerum asciscere dignaret. His di- 6
ctis spiritus illius, qui se mortuum simulabat excessit, corpusq; uerè sepeliendum reliquit. Cùm uir sanctus Paulum processisset; ij, qui fabulam illam composuerant, iacentem surgere iubebant, at cum illum carere sensu intelligunt, fictumque mortui uultum in uerum esse transformatum, confestim ad magnum Iacobum accurrunt, illiusque pedibus obuoluti, audacis facinoris culpa in paupertatem reiecta, se ab eo scelere repurgari, & exanimato animam restitui rogabant. Dominicam itaque benignitatem imitatus, cum precibus locum dedit, tum etiam miraculū 7
ostendit: nam 7 uitam per orationem sublatam mortuo, per orationē restituit. Quod profectò miraculum magni Petri miraculo mihi simillimū uidetur. qui Ananiam, & Sapphiram fures, atque mendaces morti damnauit. Sic etiam Iacobus ei, qui ueritatem tegebat, mendacioq; nitebatur, uitam abstulit. Sed ille spiritus sancti gratia reuelante, cognito furto, pœnam inflixit; hic uerò fabulę illius argumentum ignorans, preces quidem obtulit Deo, at mendacem illum rursus ad uitæ cursum excitauit. Et diuinus quidem Apostolus illos uitæ non restituit. Sic enim illius pręconij salutaris initium fieri postulabat. Hinc uero Apostolicę gratię plenus, & puniuit illum ad tempus, & rursus a pœna uendicauit. hoc enim pacto lucrifieri peccatores oportebat.

Quid dicis hæretice? Nōne antiquissimus ecclesiæ usus est, ut uiui orent pro defunctis?

Vitam per orationē sublatā mortuo, per orationē restituit.

Sed accedendum est ad alia eaq; breuiter enarrādum. Cū enim Arrius illius contra unigenitum filium & spiritum sanctum blasfemiæ pater, & auctor, cōtra id quod factum erat ausus debacchari, magnos in Aegypto rumores atque tumultus excitasset: Et Constantinus ille maximus imperator, gregisq; nostri alter Zorobabel, pios omnes in captiuitatem redactos ab exilio reuocasset, sacraq; templa solo ęquata instaurasset; Omnesq; ecclesiarum primarios Nicęę cōgregasset: magnus etiam Iacobus unà cum alijs pro ueris dogmatibus ut egregius miles, totiusq; Phalangis antesignanus pugnaturus accessit. Nisi bis enim ea tempestate Romano subiecta erat imperio. Multis itaque ibi bene, & recte, non nullis etiam perperam sentiētibus. (Nam pauci quidē erant qui contrarias partes tuerentur; at cùm suam impietatem manifestare non auderent, illam tamen quibusdam offuscabant illecebris, non omnibus quidē notis, sed illis qui accuratè ueritatem perscrutati erāt notissimis) admittitur ea, quę tūc per uniuersum orbem uicerat, ac diuulgata fuerat fidei confessio; omnesq; quotquot aderant, & manu, & calamo ita se credere significarūt, ac sentire confessi sunt. Verum eorum magna pars hoc libenter egit. at quidam

numero septem, Arrianę blasfemiæ assertores, lingua quidem, & manu assentientes sententia omnino repugnabant. iuxtà Prophetam dicentem, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. & iuxtà Hieremię uocem, palàm clamantis; Prope os eorum es tu, at procul a renibus eorum. Beatus etiam Dauid eandem quasi sententiam protulit, ore eorum benedicebāt tibi, corde autem maledicebant. Et rursus, Mollita sunt uerba eorum propter misericordiam, ipsi uerò sunt sagittæ.

Hi septem igitur magnum Alexandrum Alexandrinorum episcopum Ario exauctorato iā, & a tota illa phalange eiecto ignosci rogabāt. Quo dolos eorū pręsentiente, illiusq; prauum ingenium suspectum habente, nonnulli simplicis ac bonæ fidei uiri multa de clementiæ laudibus differentes, hac uirtute prę cęteris omnibus Deum delectari asserebant. Quibus auditis, cum magnus Alexander clementiam hanc inclementiam futurā dixisset, si uniuerso gregi pestem, ac contagionem foret illatura; magnus
8 Iacobus hortatus est omnes, ut septem dies & ieiunio 8 se macerarent, & in orationem pariter incumberent: Deumq; rogarent, ut id fieri iuberet, quod utile futurum esset ecclesijs. Probato igitur ab omnibus uiri sancti consilio; norant enim illum apostolica gratia prędirum; confestim ieiunio iustę sunt preces. Quamobrem ecclesijs omnibus, a supremo earū rectore id consultum est, quod eis erat utile ac salutare. Nam cum statutus dies aduentasset, quo plures uirum impium, at scelestum receptum
9 iri sperabant, 9 diuiniq; sacrificij tempus uenisset, pręter eorum expectationem magnum sanè miraculum, atque omnibus admirandum accidit. Cum enim impius ille in locis quibusdam fętidis, & abominandis immēsam ciborum ingluuiem egereret simul cum illis intestina etiam excreuit, quibus solutis, & effusis, miseram efflauit animam; turpissimamque mortem oppetijt, fętida illius blasfemia in locis fętidis dante supplicium, dū magni Iacobi lingua iugularetur.

Vides quod per ieiunium & orationem beneficia & gratie impetrantur a Deo.

Diuiniq; sacrificij tēpus aduenisset. Cum hodie Ecclesia catholica nullum habeat sacrificium hierarchicum, sacramentale uel externum nisi Missam, constat missam diuinum esse sacrificium.

Admiratur sanè diuina scriptura Phinees sacerdotem, ac iure quidem Admiratur, quod Zabræ populatis exitij auctorem interfecisset, quare psallēs beatus Dauid dixit. Stetit Phineès, & sedata est, & cessauit quassatio; & reputatum est illi ad iustitiam, in generationem, & generationem, usque in seculum. Ille tamen bellico usus telo, iustam illam, ac celebrem cedem commisit, huic autem pro hasta & ense ad occidendum, impium, ne gloriam Dei uideret, lingua satis fuit; quę etiam se maxime strenuam ad Arrianę impietatis hęredum insaniam redarguendam exhibuit. Talis enim tantusq; uir dogmatum confectorum se ipsum præconem, ac defensorem pręstitit; ac ita uehementer horum est abominatus impietatem, ut eius patrem, & auctorem non gladio, sed lingua interfecerit.

Cum autem sacrosancta illa synodus dimissa fuisset, & patrum unusquisque se domum recepisset, hic etiam ut strenuū uictorem decet, cum pietatis trophęis ouans reuersus est. Procedente uerò tempore, magnus ille, atque admirabilis imperator, parto pietatis triumpho, uita excessit, cuius morte filij imperio successere. Quos persarum Rex, Sabores nomine, patria uirtute inferiores existimans, Nisibin urbem, magno peditum, equituq; exercitu, quamplurimisq; elephantis petit. Quo cùm peruenisset, exercitu ipso statim disposito ciuitatem obsidet, machinas struit, ędificat ambitus, aggeresq; cratibus adglutinās, interiacentia illorum spacia
ramis

ramis arborum impedit, iubetq́; milites tellurem congerere, & turres cōtra turres erigere, ubi dispositis sagittarijs, iussisq́; sagittas in eos, qui mœnibus præfecti essent, dimittere, militum reliquos ad inferiores mœnium partes effodiendas, diruendasq́; collocat. Sed cum uiri sancti precibus impeditus nihil proficeret, multa militum manu, machinisq́; quibusdam detento cursu fluminis, quid iuxta mœnia fluebat, magnam aquarum uim collegit, quā deinde toto cursu dimisit in muros, qui cum eius impetū ferre nō possent, concussi, discussiq́; ex ea parte funditus corruere, non sine magno oppidanorum, de urbis salute desperantium, clamore; corruere quippe firmum stabilemq́; murum non cognoscebant. hostes tamen uidentes urbem aquarum inundatione inaccessibilem, ab oppugnatione abstinebant. secedentes itaque, tanquam frustra suscepto labore, & se, & equos quieti tradidere.

Oppidani interea magnū Iacobū intercessorē habētes orationi diligētius operam dabant. Qui uero maxime iuuentute uigebant, muros festinanter instaurant, ita, ut nocte una tantum susceperint incrementi, quantum ad equorum incursus & hominum sine scalis ascensus arcendos satis esset. Tunc omnibus uirum Dei rogantibus, ut muros ascenderet, & hostibus malediceret, obsecutus est. Quo cū ascendisset, infinitumq́; hostium numerū uidisset: Deum rogauit, 10 ut Asilorum, culicúmque uim magnam illis immitteret; Quod cùm non minus, quàm olim Moses impetrasset, confestim homines diuinis illis spiculis uulnerari cœpere. Equi præterea, atque elefantes, diruptis uinculis, huc illuc exagitati ferebantur: pati nanque illorum aculeos non ualebant. Cum igitur impius Rex nil machinas profecisse, aquarum incursus fuisse prorsus inutiles (quæ enim muri pars corruerat, iam erecta erat) exercitum ipsum immensis laboribus, atque uigilijs sub dio ductis defessum, diuinisq́; plagis percitum atque confectum, sanctumq́; uirum per muros deambulantem uidisset, & Imperatorem operi præfecti agnouisset ex purpura, & diademate, quibus ornatus, emicabat, illis omnibus succensuit, qui se fefellissent; Imperatoremq́; abesse asserentes, bellum inferre persuasissent: quibus omnibus capite damnatis, dimissoq́; exercitu, ad proprios penates reuertitur.

Vide quātum ualiterit iusti deprecatio contra infideliū exercitum. 10

Huiusmodi sanè miracula per Ezechiam hunc effecit Deus, nec illis minora, sed maiora meo iudicio. Nam diruto muro, oppidum seruatū esse ab hostibus, quam, quæso, admirationē non excedit. Illud præterea mihi admirandum uidetur, quod imprecationibus usus, non fulminum iactus petijt, quod magnus fecit Helias, cum utrunq; Centurionem cum suis militibus in se irruentem uideret. Audierat enim dominum Iacobo, & Ioanni idem facere conantibus, clare dixisse, Nescitis cuius spiritus estis. Quāobrem non illis terram dehiscere petijt, neque igni exercitum flagrare, sed paruulis illis animalibus ulcerari rogauit, ita ut Dei potentiam agnoscentes, sero propriam impietatem animaduerterent. Tanto diuinus hic homo apud Deum fauore pollebat, tantumq́; supernæ in eū gratiæ redūdaret.

Circa huiusmodi uitæ rationes igitur, & instituta uersatus, & in dies pietatis maius incrementum suscipiens, non sine maxima gloria cessit è uita, & huic peregrinationi finem imposuit. Procedente uerò tempore, cum oppidum hoc ab eo, qui tūc regnabat, Persico subiectum fuisset imperio, omnes incolæ relinquentes illud, Ducis huius corpus ferebāt, flentes qui-

dem, & lugentes quod relictis proprijs laribus sibi in alia loca migrandũ esset, uerum strenui huius uictoris uirtutẽ decantantes, ac dicentes, q si uixisset, nunquam barbarorum imperio paruissent. His de hoc uiro diuino enarratis, ui ope implorata prius, atque impetrata, ad aliam narrationem aggrediar.

Transiturus ad aliã narrationem, prius amplorat & impetrauit sancti opem. Quomodo ergo audent nonnulli sanctos inuocantes detestari?

Habetur in lib. eius qui Philotheus inscribitur, nunc primũ latinis in lucem edita.

VITA IVLIANI SABÆ SERVI DEI, PER Theodorettum Cyrrhensem Episcopum scripta, Alberico Longo Salentino interprete.

IVLIANVS, cui Saban indigenę honoris gratia cognomen indidere, quod presbyterum Græca uoce sonat, in ea regione, quæ olim Parthorum, nunc autem osrhonorum dicitur, monasticæ uitæ aptum tuguriolum compegit. Protenditur autem hęc regio ab occidente usque ad ripam eufratis fluminis; ab oriente uero sole terminum habet Romanum imperium. Assyriam enim quam adiabenam postea dixerunt, Persici imperij finem esse compertum est. In hac multæ quidem ciuitates sunt, cum magnitudine, tum etiam hominum frequentia insignes. Huius regionis magna pars habitatur, magna etiam deserta est.

Ad ultimas igitur terræ huius solitudines profectus hic uir, antrũq; nactus non manufactum, neque curiosé perpolitum, sed quale parum admodum integumenti ad se confugere uolentibus præstare potuisset, locum illum auro, atq; argento fulgentibus regijs anteponens, quàm libentissimo animo coluit. Vbi cum uitam degeret, semel tãtum a tota hebdomada cibum capiebat; erat autem illi cibus, panis ex ordei furfure cõfectus, obsonium uerò, sal: dulcissimus autem potus fons aquæ uiuus; quem nõ facietate, sed sumpti potius cibi necessitate metiebatur. Voluptas autem, & delitiæ, atque adeo omne conuiuiorũ genus illi erant Dauidis cantica, assiduaq; cum Deo colloquia. Quibus rebus ísatiabiliter fruentem facietas capere nesciebat, at quo magis eis replebatur, eo magis clamabat;

Ecce sancti abstinentia, cibi potusq; parcitas & tenuitas.

" Quam dulcia faucibus meis eloquia tua domine, & supra mel, & fauum
" ori meo. Audierat enim Dauid ipsum dicentem: Iudicia domini uera, iu-
" stificata in idipsum, desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum mul
" tum, & dulciora supra mel & fauum. Audierat etiam eundem canentem,
" Delectare in domino, & dabit tibi desideria cordis tui. Et rursus, lætetur
" cor quærentium dominum. Et, lætifica cor meum, ut timeat nomen tuũ.
" Et, Gustate, & uidete, quoniam bonus est dominus. Et, sitiuit anima mea
" ad Deum fontem, & uiuentem. Et, Adhęsit anima mea post te. Eius itaq; amorem, qui huiusmodi uerba proferebat in se transtulit. non enim aliã ob causam magnus ille Dauid psallens hæc edocuit nisi, ut multos æmulos in dilectione Dei sibi compararet, neque spe frustratus est. Nam & hunc uirum sanctum, & alios innumeros habuit, quos diuino amore percelleret. Tanto enim rei adamatæ igne flagrabat hic, ut illius ebrius penè desiderio, omnia terrena despiceret, & solam illam nocte somniaret, illam interdiu cogitatione complecteretur.

Cuius uni summam sapientiam cum multi è uicinis longinquisq; partibus accepissent, concurrebant rogantes, ut sibi per eum liceret huiusmodi palestræ fieri participes. & sub illius, tanquam alicuius magistri disciplina reliquum uitæ degere. Venantur enim non tantum aues, alias aues

eiusdem generis, dum cantu illas ad se inuitāt, & ad occultas trahunt insidias; sed homines etiam hominum alios quidem ad perniciem, alios uero ad salutem alliciunt. Conuenere igitur confestim decem; qui postea multoties duplicati centum effecti sunt. Tamen omnem eorū numerum antrū idem capiebat. a sene.n.corporis curam abijcere didicerant. Vescebātur 2 autem & hi, quemadmodum magister, pane ordeaceo, cum sale, procedente uerò tempore, olera sua sponte nata colligentes, edebant. tandem fabas serentes, & sale quantum satis esset cōditas illis pro obsonio tradebant, qui cum aliqua indigebant. Sed quoniam huic legumini humida loca inimica sunt; Cariem enim illi ac putredinem ingenerare consueuere; antrūq; illud multa undiq; humiditate scateret, senē rogant socij ut domunculā, quanta ad uasa leguminis illius plena capienda satis esset, ædificari permitteret. Qua, eorum petitione pro tempore non admissa; tandem, quia Paulum dicentem audierat; non quæ sua sunt quærere, sed se infirmis potius hominibus accōmodare; obsecutus illis, domunculæq; mensura quadam breui data; procul ab antro, cōsuetas Deo preces oblaturus, secessit. Plerunq; enim quinquaginta stadijs, sæpius etiam centum se ab hominum cōmercio segregare, atque ibi secum Deum alloqui, diuinamq; illius, & ineffabilem formam speculari consueuerat. Quod ocium nacti ij qui senis cura digni habiti fuerant, domunculæ usum mediocrem quidem, sed maiorem quàm illis iussum fuerat parauere.

2 *Vide quam parcæ et abstinens fuerit hoc sanctorum uita.*

Post decimum igitur diem, tanquam Moses aliquis, a monte, & ineffabili illa conuersatione reuersus, & ædificium illud maius quàm uoluisset intuitus; uereor inquit, ò uiri, ne terrena hæc hospitia dilatantes, cœlestia reddamus angusta. At qui sciendum est hæc esse parua, & nobis ad tempus accōmodata; illa uerò infinita, & sempiterna. hæc autem dixit, ut ad ea, quæ perfectiora essent, illos excitaret. a cæteris tamen se temperauit apostolicæ uocis memor. non quæ mea sunt quæro, sed quæ multorum, ut seruentur. Admonuit etiā illos, ut, dum intus essent, omnes unà 3 psallerent Deo, sed post auroram Gini in solitudinem exirent, ibiq; altero flexis genibus Deum adorante, alter stans quindecim Dauidicos psalmos pangeret, & hoc mutuis uicibus facerent a luce usque ad uesperum. Ante tamen solis occasum, cùm paululum quieti indulsissent, undiq; omnes in antrum, uespertinos hymnos domino pariter oblaturi conueniebant.

3 *Ecce antiquissimus usus psalmodiæ, & orationis cum genuflexione.*

Consueuerat autem hic senex unum ex insignioribus secum ad orationis munus per solitudines asciscere, sequebaturq; eum ut plurimū uir quidam persa genere, corpore procerus, & admirabilis, Sed qui forma ipsa corporis animum magis admirandum haberet. Erat huic nomen Iacobo. qui etiam post senis obitum omni sanè uirtute refulsit. Fuit enim insignis, atque notissimus non eis tantum, qui aderant, sed uniuersis etiam, quæ in Syria erant, huiusmodi philosophiæ scolis; ubi quartum, ut peribent, & centesimum ætatis annum agens, uitam finiuit. Hic igitur cum senis comitem sæpius se præstaret; dum in solitudinem proficisceretur procul ab eo sequebatur. Magister enim ut omnem colloquiorum uitaret occasionem, ad se eū appropinquare non permittebat; colloquia enim mentem a diuinarum rerum cogitatione abstrahere consueuerunt. Accidit autem, ut dum eum sequeretur, immensæ magnitudinis draconem iacentem aspiceret, quo uiso, ulterius progredi non ausus est. Et cùm sæpius timore

perculsus pedem referre decreuisset, rursus tamen obfirmato animo, arreptum lapidem coniecit in illum, sed cum immobilem uidisset, senis opera interfectum iudicauit.

Confecto itaque itinere, cũ quietis tempus aduentasset, Psallendi munere defunctus senex, paululum quiescebat. Sed ubi, post aliquantulũ silentij sermocinandi initium subridens fecit, rogauit eum Iacobus, ut sibi, quod ignorabat, ostenderet, factaq; sibi interrogandi potestate; Vidi, inquit, inusitatæ magnitudinis draconem in itinere iacentem, quem cum uiuũ prius existimassem, exhorrui, tandem exanimum illum esse intelligens progredi audacter incepi. Dic, quęso, pater, quis nam eum interfecit? nam præter te præcedentem neminem aliũ uidi. Parce, inquit senex, harum rerũ esse curiosus, quæ nullam prorsus afferunt utilitatem, ille magis audiendi cupidus, nihilò minus urget. Senex itaque, etsi id occultare prorsus decreuerat, illum tamen diutius excruciari non sustinens: Quoniam, inquit, te sciendi per Cupidum intelligo, rem omnem manifestabo, caue tamen alij cuipiam factum hoc me uiuo cõmunices. huiusmodi enim res, quæ superbiam, & in animo tumorẽ plerunque excitant, sunt penitus occultandæ. Cum autẽ uita excessero, neque ab huiusmodi affectibus in libertatẽ uendicato, quin diuinæ gratiæ uirtutem patefacias, ac manifestes nihil uetabit. Scito igitur inquit, quod me iter facientẽ, bellua illa dehiscens, ut deuoraret inuasit. Ego Dei ope iplorata. Crucisq; 4 trophęo digitis obiecto,

4 *Mira uirtus signaculi crucis ostenditur.* omnẽ prorsus terrorem excussi, confestimq; bestiam cadentem aspexi. Quare cum cõmuni omniũ seruatori gratias egissem, quod reliquum erat itineris confeci. His enarratis, antrum uersus iter arripuit.

Posthæc. Adolescẽs quidã nobili genere ortus, & delicatius educatus, animi prõptitudine longe uiribus maiore fretus, senem rogauit, ut se, dum in solitudinẽ abiret, secũ duceret, & itineris participem faceret, non illius frequentati, & quod quotidie ab uno quoque conficeretur, sed q; longissimi, & plerunque octo, plerunq; uero decem dierũ. Hic autem ille maxime celebratus Asterius erat; Quem & si senex ab incepto reuocare, & aquarũ pecuniaq; cõmemoranda perterrefacere conabatur, ille tñ nihilominus instabat, donec uictus illius precibus senex assensus est. Ac primùm quidẽ alacriter sequebatur: post tertiũ uero diem, quoniã æstas erat, qua maxime uigente, sol ipse uehementiorẽ uim habet, siti quidẽ conficiebatur. At memor eorũ, quę magister illi prædixisset, corporis morbũ palàm facere uerebatur. Victus tandẽ animiq; defessus; magistrũ, ut sui uelit misereri rogat. Is quæ ei prædicta fuerant recensens iussit recedere. Adolescens neque itineris antrũ ducentis se satis reminisci nec, si reminiscatur, cõfectũ iam a siti posse incedere respondet. Misertus itaque uir sanctus adolescentis affectũ, & corporis imbecillitati dans ueniam; pronus humi, sôlumq; lachrymis irrigans, misero uiã aliquam salutis efflagitabat. Quare,

5 ille, qui se timentiũ preces semper exaudit, quem 5 locũ senis lachrymæ

Vides quanta sit orationis cum lachrymis uirtus? irrigarant, inde uiuũ aquæ fontem iussit emanare: unde, sedata siti, senex adolescentem in antrũ reuerti iussit. Fons autem ille durat adhuc, Mosaicasq; uiri sancti preces testatur. Nam quẽadmodum ille a sterili saxo uirga percusso uberrimum aquarũ profluuium emanare fecit, ut innumeras hominũ turbas sitientes expleret; sic etiã hic sanctus uir arenam illam lachrymis rigans, aquarũ riuos excitauit non ut multorũ miliũ, sed ut unius adolescentis

adolescentis sitim restingueret: nam spiritus sancti gratia mentē illustratus, futurā uitæ hominis perfectionē manifestissimè præuidebat. Hic enim multo tpe post, diuina uocatus gratia; ut alios quāplurimos in eadē disciplina exerceret, circa Gidam (est autē castellū hoc magnitudine excellens, & Antiochenorum ditioni subiectū) gymnasticam palestrā instituit, quò alios quāplurimos huiusmodi philosophiæ athletas traxit: sed præter cæteros magnū Acacium uirum illum inquā celebrem, & in monastica uita ita illustrem, ut Berroeæ assecutus episcopatū, uirtutis radios per totū terrarum orbem emitteret. Nam cū octo, & septuaginta annos prouinciæ illius onus sustineret, uitæ prioris institutū nunquam omisit, imò gymnasticam uirtutem ita politicæ miscuit, ut ab altera diligentiam, ab altera uero ordinem mutuatus, duas res sibi dissentientes conciliaret.

Huiusmodi uirtutis, & uenator, & exercitator Asterius ille fuit, qui adeo ardenter in huius egregij senis amore perseuerauit, ut sæpe bis in anno, plerunque etiam ter eum inuiseret; Quò dum proficisceretē, tria uel quatuor iumenta caricis onusta ad socios ducere consueuit. quarum etiā duos medimnos selectos, seni per annum suffecturos, proprijs humeris imponebat; se ipsum sui magistri iumentum & appellans, & faciens: ferebatque huiusmodi onus non decem, aut uiginti stadia, sed septem dierū iter conficiēs. Cum igitur magister eum tanto onere grauatum moleste ferret, ait, se illas nequaquam esurum; iniquum enim esse putabat, tantum laboris eum subire, se uero illius frui sudoribus. adiurāte uero illo se onus nunquam depositurum, ni prius senex cibo illo usurum se pollicere tur, faciam inquit quod iubes, modo sacculum deponas, in hac re etiam apostolorum principem imitatus, cui domino pedes lauare parante, primum quidem obnixe resistens, se passurum negauit, at cum audisset; ni se lauari permitteret, domini participem non futurum; præter pedes; & manus, porrexit, & caput. Eodem modo & Ioannes ille, seruatorem baptizare iussus, primum declarato illo domino, se seruum fassus est, mox quod iussus fuerat executus, nō audacia usus, sed domino obsecutus est. Sic etiam diuinus hic uir se alienis nutriri laboribus ægre quidem ferebat, sed cùm ardentem illius animi promptitudinem cognouisset, propriæ uoluntati illius benignitatem anteposuit. Sed plerisque fortasse, qui aliena tantum reprehendere nouerunt, factum hoc memoria indignum esse uidebitur: ego uero alijs huius uiri uirtutibus hanc etiam addidi, non tantum qua eum summi uiri prosequerentur obsceruantiam ostendere cupiens, sed etiam, quia eius naturæ benignitatem, & modestiam silentio prætermittere flagitium omnino existimabam. Cum enim tali ac tanta uirtute preditus esset, ne minimi quidem honoris se dignum reputabat; renuebatque eum, tanquam nullis suis meritis ad se pertinentem; eoque tempera bat, quoniam illos honore dignos ducebat, qui honeste fecissent.

Hunc igitur cupiens effugere, (nam cum omnibus conspicuus esset, omnes uirtutis studiosos fama ipsa ad se trahebat) in Singum montem cum paucis admodum familiaribus proficiscitur; & non urbes, neque castella, sed inaccessibilem solitudinem ascendens, accessibilem reddidit. Vehebant 6 humeris necessarium uictum, panem scilicet, & sal; & uas quoddam cum poculo ligneo, & spongia funiculo alligata, ut si quando profundiorem aquam inuenissent, quàm ut manibus tangi posset, spongia eā

6 *Vehebant humeris necessarium uictum, panem scilicet et sal, & uas cum poculo ligneo pro aqua. Quid his abstinentibus excogitari potest?*

exhaurirent, mox in poculo expressam biberent. Multorum itaque dierum confecto itinere, optatum montem assequuntur, ubi cum Deo gratias egissent, diu cōmorati sunt; regionis illius solitudinem, animiq; quietem maximas esse delitias reputantes. In eo autē saxo, quo occultus Moses Deum uidere, prout uideri poterat dignus habitus est, constructo 7

7 *Sanctus uir in monte Sina constituit templum, & locum aptū ad sacrificandum. Nō ergo mala res templa ædificare, sed bona & Deo grata.*

templo, locoq; ad sacrificandum apto (quod hac etiam tempestate durat) in propriam, & consuetam palestram se recepit, ubi cum cognominis quidem, & impij imperatoris minas accepisset; qui uniuersale pijs omnibus exitium comminatus, in Persas exercitum miserat. donec quicunq; eiusdem impietatis errore agebantur, execrabilem illius reditum inhiarēt, decem dies in orationem 8 incumbēs, uocem audiuit dicentē; fœtidum illum, abominandumq; porcum è medio sublatum esse. Qua uoce accepta, tamen ab oratione non destitit, sed, illa hymnum conuersa, suorum seruatori, at alienorum clementi potentiq; aduersario gratias egit, qui cū diutius illius impietatem patienter tulisset, ubi eius patientiam in maiorem rabiem scelestum illum euexisse comperit, opportunè penam inflixit.

8 *Decem dies in oratione incumbens.*

9 *Absolutis precibus et hymnis.*

Absolutis itaque precibus. & 9 hymnis, cum ad familiares reuersus esset, lętitiam uultu dissimulare non potuit. quibus nouum spectaculum admirantibus, (natura enim tristis, ac tetricus cùm esset tunc uidens, lętusq; uidebatur.) lętitięque Causam interrogantibus, Tempus hoc, ait, o uiri lętitiam postulat; Cessauit enim impius, iuxtà Helisęi uocem & qui contra Deum creatorem pariter, & seruatorem tyrannidem exercebat, subditi dextera iugulatus, pęnas pro meritis dedit. Hac igitur de causa lętus sum, quoniam tandiu ab eo uexatas ecclesias lętas, & scelestum illū suis fretum dęmonibus, omni ope destitutum uideo. De hac igitur cede huiusmodi notitiam primus habuit.

Post Iuliani mortem, cùm Romani imperij regimen penès Valentem esset, qui euangelicorū dogmatū ueritate neglecta, Arrianorū errorē sequutus est, tunc sanè maior procella inuasit ecclesias, quippe expulsis undique gubernatoribus, multisq; in eas piratis, ac hostibus impetum facientibus. Sed, ne omnem illam tragędiam in pręsenti enarrem; omissis reliquis, unius tantum rei mentionem faciam. quæ uigentem in hoc sene spiritussancti gratiam manifestè ostendat. Expulsus fuerat ab Antiochia magnus ille Meletius, cui urbem ipsam rerum omnium Deus regendam tradiderat. Eiecti etiam iuuenes, qui ad rerum sacrarum ministerium assumpti fuerant, una cum magno fidelium choro, qui unam trinitatis diuinam substantiam uenerabantur; & modo montana loca tenentes, ibi ad rem diuinam conueniebant, modo uero fluminis ripam interdum etiam gymnatium, quod polemicum appellatur apud urbis portam quę ad septentrionem uergit, orationi destinabant; hostes enim eundem locum pios semper colere non permittebant. Diuulgarant autem tunc temporis mendacij patres, & famam per omnes urbes disseminarant, magnum Iulianum, hunc senem inquam, a se celebratorū dogmatum socium, atque participem esse. Quæ sanè res piorum animos maxime sollicitos habebat: uerebantur enim ne huius modi rumor simpliciū atque imperitorū mentes inuadens, corrumpat, & in hęreticorum laqueos conijciat. Quare diuini beatiq; uiri Flauianus, & Diodorus, sacerdotio prędìti, piorūque gregi pręfecti, & Aphraates, cuius uitam per se fauente Deo descri-

pturus sum, magno illi Acacio de qua iam mentionem fecimus persuasere, ut assumpto itineris comite Asterio, suo ipsius magistro, sanctiq; senis discipulo, ad cōmunem pietatis splendorem, euangelicęq; doctrinæ, propugnaculum proficiscantur, suadeantq; ; ut relicta solitudine, tot gentibus lapsis in insidias, & laborantibus opem ferat; suiq; aduentus rore Arrianam flammam extinguat.

Accurit diuus Acacius, assumptoq;, ut sibi impositum fuerat: Magno Asterio, ad maximum ecclesię lumen proficiscitur. Quo prius salutato; Dic, inquit, quęso, pater; cuius nam rei gratia uniuersum hunc laborem libenter sustines? Quoniam, inquit, Deo seruire apud me & corpore & anima, & demum uita ipsa preciosius est. Itaque seruitium ipsum omni prorsus sorde immune pręstare, & in omnibus placere pro uiribus conor. Atqui, ait Acacius, inueniam ego aptiorem modum, quo possis illi te magis gratum reddere; idq; ostendam non ratione tantum, sed illius etiam sermone edoctus. Interrogans enim olim Petrum, an se plusquam alias quascunque res diligeret; audiensq; id, quod ante quam Petrus responderet optime norat, tu enim inquit scis domine quia diligo te, mox ostendit, quo nam pacto posset illi rem gratiam facere. si enim, inquit, amas me, pasce oues, & agnos meos. Idem, pater, tibi faciendum arbitror, etenim magnum periculum gregibus imminet, ne a lupis deuorentur. Cum igitur greges ipsos maxime diligatis, quē tu maxime diligis; propriumque amantū munus sit, ea facere, quæ si fiant, rei adamatæ futura sint gratissima; uide ne magni illi multique a te suscepti labores, & sudores in maximum iacturæ discrimen adducantur, si ueritatem circumueniri, eiusq; sectatores propter crimen, quod tibi imputatur, hostium prędam fieri neglexeris. te enim pręcipuum suæ impietatis socium & fautorem Arrianæ insaniæ duces habere iactant.

Quare accepta, senex, illo uitæ genere, pro tempore abdicat, Antiochiam uersus iter arripuit, & duorum triūmue dierum itinere per solitudinem confecto, in oppidum quoddam nocte deprensus, cum alijs ingressus est. Quos cùm mulier quędam opulenta eò aduentasse accepisset, cōfestim ad eos beneficium aliquod acceptura confugit; eorumq; pedibus obuoluta, rogabat, ut ad eius domum diuerterent. Senex, quamuis per quadraginta annos antea huiusmodi spectaculis abstinuisset, diuertit tamen ad oblatum hospitium. Dum igitur egregia mulier eorum ministerio operā daret; septemnis filius, quem, Saræ hospitalitatis ęmula, unicum habebat, cū aduesperasceret in puteum lapsus est: Quare maximo tumultu (ut in huiusmodi rebus solet) excitato, res ad matris aures peruenit; quæ cum omnibus silentiū facere iussisset, operto puteo, ad ceptum ministerium reuertitur. Senex autem cum paratam mensam uidisset, mulieris puerū adduci iubet, ut unà discumbat, & sanctorum uirorum benedictionem accipiat. Quem cū mater morbo quodam laborare illum diceret, expectabat ut ad se afferretur. Mox cum illa rem omnem manifestam fecisset, relicta mensa, currit ad puteū, cuius amoto operculo, cum lumen afferri iussisset, puerum in aquę superficie sedentē, & cū aquis pueriliter ludentem uidet. ita quod quæ mors reputabatur, puerilis, quidā lusus esse deprensus est. Mox uirum quendā funi alligatum demittentes, puerū extrahunt, qui confestim ad senis pedes accurrens, spectasse eum

in aquis seruantem se ne pessundaretur aiebat. huiusmodi mercedémuenerandus senex eximiæ illius mulieris hospitalitati persoluit.

Sed, ut cætera omittam, quæ in illo itinere accidêre; Cum Anthiochiam aduenissent, omnes cũ uidendi uiri sancti gratia, tum etiam suis malis remedium aliquod inuenire cupientes, undique confluebant. Ille interea ad speluncã quæ a latere montis erat adducitur, quo etiam beatus Paulus apostolus delituisse dicitur; ibiq́; confestim, ut omnes hominem esse illum iudicent, acutissima febri correptus est. Quamobrẽ magnus Acacius, cum tantum hominum conuentum uideret, casum illum ęgre ferebat. Verebatur enim, ne, si eum ęgrotantem accepissent, a quo non parũ suis morbis remediũ expectabant, perculsis eorũ animis, omni prorsus spe caderent. Quod cum intelligeret senex, ne timeas, inquit, nam si mea salus horum saluti necessaria est; hoc etiam Deus ipse præstabit. His dictis, confestim ad orationẽ conuersus, pronus 10 humi cadensq́; in faciem, Deum rogabat, ut si quid utilitatis ex sua salute populus ille accepturus esset, redderetur incolumis. uix finem precibus imposuerat, cum magna sudorum uis exorta febris flãmã extinxit. Deinde, cum multos a plurimis morborũ generibus liberasset, ad fidelium conuentum proficiscitur, & dum Regię domus portas pertransiret; mendicus quidam, qui pedum uice clunibus utebatur, & per terrã trahebatur, manus ad 11 cilicium senis extendens, sola fide se a morbo liberauit. statimq́; desiliens, claudo illi similis, quem Petrus & Ioannes excitarunt pristinã currendi facultatem prę se tulit. Quo facto, totius urbis multitudo confluebat ad illum; ita ut palenicũ gymnasium spectatoribus impleretur. Quamobrẽ magno pudore mendaciĳ auctoribus affectis; ueritatis filiĳ omni prorsus gaudio, lętitiaq́; exultantes incedebant. Inde illi, qui aliqua ope indigebant, illud sanctitatis specimen aliud ad proprias domos trahebant.

10 *Vide hic orationẽ cũ totius ꝓstratione corporis. Quare ergo a quibusdam deridetur?*

11 *Vides quia sanctus senex cilicio utebatur pro indumento?*

Vir igitur quidam orienti pręfectus, rogat per ministros ut ad se uir sanctus ueniat, & eum a quodam urgente morbo liberet. Ille, omni mora posthabita, adest, fusisq́; ad dominũ precibus, uerbo tantùm morbum sedauit; Iussitq́; illi, ut liber iam, Deo gratias agat. Cùm hęc, aliaq́; huiusmodi peregisset, ad gymnasticum, & consuetum eius tuguriolum reuerti decreuit. quare iter per Gyrrhum faciens, inter quam urbẽ, & Antiochiam duorum dierũ iter interiacet, in diui martyris Dionysĳ templum diuertit, quo ĳ, qui diuino cultui pręfecti erant, conueniẽtes rogabãt, ut se ab iminenti exitio liberaret. Asterium enim quendam in sophisticis mendaciĳs educatum, mox in hęreticorum numerum ascitum, & episcopali honore insignitum, mendacium uehementer tueri, at uersutia ueritatẽ oppugnare dicebant. Vereri igitur sese, ne dicendi suauitate, ueluti esca quadã mendaciĳ hamum occultans, & syllogismorum nexus quasi laqueos quosdã tendens, multos imperitorum alliciat ad perniciem. non enim alia de causa in aduersariorũ turbam receptum esse dicebant. Confidite, ait senex, & nobiscum unà 12 abstinentĳs, & orationibus Deum rogate. orantibus itaque illis, ante eum diẽ, quo ueritatis oppugnator, mẽdaciĳ uero propugnator orationem erat habiturus, diuina plaga percussus est; ita; ut cum unum tantũ diem ægrotasset, uita excederet: uocem illam uere audiens: stulte, hac nocte repetent animam tuã a te, mala uero, quę molitus es, laqueos uidelicet, & retia, tibi erunt, & non aliĳ. Eadem etiam

12 *Considera qđ abstinẽtĳs et orationibus, nõ crapulis et ebrietatibus, sancti obtinuerunt a Deo quęcũq; uoluerunt.*

etiam Balaam perpessus est, qui & ipse uocatus est contra populum Dei. Nam cum impium contra populum ipsum Balac consiliũ dedisset, israelitica dextera interfectus, pœnas dedit. Sic & Asterius cũ populo Dei exitium machinaretur, per eundem etiam uita priuatus est. huiusmodi beneficiũ per huius senis intercessionẽ Cyrrhus accepit. Hæc nobis a diuino illo capite magno Acacio, qui oĩa diligenter tenebat, enarrata sunt.

Cum igitur inde abijsset, & socios inuisisset, diutiusq́; apud eos moratus esset; in aliam uitã quę neque senectutem, neque corruptionem nouit, migrauit alacriter, nihil aliud meditatus, dum in mortali natura esset quã constantiam, in passionibus, & corporis immortalitatem. Hic ego huius enarrandis gestis fine imposito, ad alium aggrediar, si prius uiros illos, de quibus in hac narratione mentionem feci, rogauero; ut 13 mihi diuinæ gratiæ beneficium impetrare contendant.

13 Inuocat sanctos de quibus hucusq; mentionem fecit.

VITA MARCIANI SERVI DEI PER THEOdoretum Cyrrhensem episcopum scripta, Alberico Longo Salentino interprete.

Habetur in eius opera quæ Philotheus dicitur, et nouissime latinis in lucem edita est.

MArcianum autem uirum illum egregiũ quo nam pacto satis pro dignitate laudabimus? dignus enim est, qui aut Heliæ, aut Ioanni, aut eorum alicui comparetur, qui rerum omniũ egeni, miseri, ac tristes, ouinis, caprinisue pellibus induebantur: quibus quia mundus dignus non erat, per solitudines, per mõtes, per speluncas, perq́; cauernas terrę uagabantur.

Hic enim, de quo loquimur, Cyrrhum, de qua supra mentionem fecimus, olim patriam habuit, postea uero Heremũ, nunc demum, & hac, & illa relicta, cœlum 1 habitat. nam ut illarum altera genuit eũ, altera educauit, & uictorẽ declarauit, ita hoc triũphantem accepit. Cum enim magna animi prudentia polleret, quamq́; ex illustri familia ducebat originẽ; contempta tamen pręstantia generis, regioq́; splendore, in quibus educatus, corporis proceritate, ac forma, quas ab auctore naturæ acceperat, pręstabat, seq́; suosq́; affectus omnes Deo, eiusq́; ministerio addixit. Qđ ut cõmodius faceret, medias solitudines adit; ibiq́; domuncula quæ uix eius corpus æquaret ędificata, eam colebat assidue; ubi cum rerum omniũ dominũ alloqueretur, suauem illius uocẽ uicissim audiebat; nam cũ semper in diuinis oraculis uersaretur semper diuinis responsis frui sibi uidebatur.

1 Marcianus relicta terrena patria, cœlũ habitat.

Itaq; dum in precibus & oratione perseueraret, quãuis imensam inde caperet uoluptatem, nunquã tamen expleri poterat: Audiuerat enim spiritũ sanctum per os Dauid psallentem; Quoniã qui in lege domini nocte, & die meditatur, erit tanquã lignum quod plantatum est secus de cursus aquarũ, quod fructũ suũ dabit in tpe suo, et foliũ eius nõ defluet: ita ut 2 orationem cantica, cantica uero oratio, et rursus diuinoꝝ scriptoꝝ lectio utrunq; sequeretur. Cibus 3 autem erat illi solus panis, neque ad libitũ, sed mensura quadam acceptus; quæ tanta erat, ut uix infanti nuper a lacte diuulso satis esset. Aiunt enim panis libram quadrifariã diuisam, per dies quatuor eum pauisse; nam singulo quoque die partem unam uespere capere consueuerat. Saturari enim nunquã, esurire aũt semper decreuerat; neque unquã plura q̃ quæ ad uitam sustentandam sufficerent con-

2 Exercitium sancti erat oratio, cantica, et sacrarum scripturarum lectio.

3 Mirum est quod oẽs serui Dei fuerint cibi parcissimi & uilissimi, & tamen quidam hoc tpe crapulis se putant regnum cœlorum adipisci.

pori præstare statuerat. Dicebat enim, quod qui per multos dies uentri indulget; is sanè difficilè diebus, quibus ieiunandū est, diuina munia obire potest, & rursus, post ieiunia, quo primū die cibum capit, uentrem ipsum plus q̃ par est onerat; quo facto, animus segnior efficitur ad uigilias: Pręstare igitur; quotidie cibum, sed nunquã ad facietatem capere, uerũ enim ieiunium assidua esuries est.

Has uiuendi leges uir sanctus continuè proponebat, & quãuis procerus statura, atque omniũ hominum, qui sua tempestate erant, & maximus, & formosissimus esset, corpus tamen huiusmodi sustentabat alimento. Post aliquot annos duos contubernales admisit; Eusebiũ, qui post eius obitũ sacri illius tugurioli fuit hęres; et Agapetũ, qui has angelicas legũ tabulas, in Apameorũ regionem transtulit, ubi oppidũ est Nicerte nomine, & magnitudine, & hominũ frequentia insigne. Duasq́ illic maximas huius philosophiæ scolas instituit. Alterã a se, alterã uero a Simeone illo egregio & admirabili uiro denominatã, qui per quinquaginta annos in huiusmodi disciplina refulsit. In qua etiã usque ad hanc nostrã tempestatem plures q̃ quadringenti uiri, uirtutis athletę, pietatisq́ cultores degũt, & ad cœlũ maximis laboribus contendunt. Cuius sanè politię Agapetus quidem, & Simeonis fuerę legũlatores, at leges ipsas a Magno Martiano habuere. atque ab his infinitus athletarũ numerus prodijt, qui eisdem legibus utitur. quorũ omnium uir hic sanctus auctor extitit, & propagator. Quisquis enim optimũ semen seminauit, hic pululantium bonorũ auctor meritò appellari potest.

Primũ itaque, ut dicebam, solus uoluntariũ illum carcerem habitabat, deinde, quãuis hos duos suscepisset, non tamen eodem contubernio utebantur. Nam cũ paruulum esset, non omnes capere poterat. quin illi soli neque stanti, neque iacenti satis cõmodum erat. Quippe corporis proceritatẽ, nec altitudine, nec longitudine æquabat. Quare iussit illis, ut aliud sibi pararent, atq; ibi habitarent, & secũ ipsi psalmis, 4 precibus, & diuinarũ rerum lectioni operam darent. Cum uerò plures conuenire necesse fuisset, aliud eis habitaculũ parati permisit; eorumq́ ducẽ statuit Eusebium, qui ipsius disciplinã propagaret. Diuus aũt Agapetus instructus, ut par erat, & in palestra illa optimè exercitus; discessit ut dicebã, & quęcunq; a diuino illo animo acceperat semina disseminabat, ita ut breui factus illustris, atque conspicuus, in episcopalem dignitatẽ eueheretur, quã cum esset assecutus in patria, omnia illius curæ credita sunt. Eusebius aũt congregato gregi præfectus, Magistri etiam curã gerebat, & solus ad illũ accedendi, & rogandi siquid uellet, potestatem habebat.

4 *Secũ ipsi psalmis, precibus, & diuinarum rerum lectioni operam darent.*

Quãobrem, cupiens hic uidere, quid nã ille noctu ageret; per fenestrã quæ parua erat ausus omnia speculari, uidet lumen non lucernę, neque humana factũ industria, sed diuinũ, et intra domunculam a superna imissum gratia, supra magistri uerticẽ refulgere; & in diuinis scriptis literarũ structurã ostendere. Librum enim, pręmanibus habebat, atque inuiolabile diuinę uoluntatis thesaurũ quęrebat. Hæc cum intuitus esset Eusebius, magno timore, ac stupore perculsus, infusam famulo Dei gratiam, & quali Deus ipse seruos suos beneuolentia prosequatur edidicit.

Aliàs, cùm in domus uestibulo magnus Martianus orationi operam daret, Draco quidam cùm ad summam muri partem, quæ orientem spe-

ctat, repens ascendisset, toruo aspectu, dehiscensq́; se facturũ impetum mi nari uidebatur. Quem cũ Eusebius procul uidisset, horribili sanè spectaculo perterrefactus, magistrũ, quem iminentis exitĳ negligentẽ arbitrabatur, alta uoce appellãs, rogat, ut fugiat. Qui cũ illius metũ, tanq̃ perniciosum affectũ prius increpasset, digitis 5 signata cruce, antiquas inter illũ, & hominem inimicitias ostendit quo ueluti flãma quadã correptus, & uelut harundo concrematus, in multas partes dissectus est. Qua sanè in re dominũ suum, ut beneuolus fanus, mihi imitari uoluisse uidetur. Is enim insanientibus undis in discipulorũ nauiculam, quãuis eos laborantes aspiceret, non prius tamen maris æstum sedauit, quàm illorũ incredulitatẽ redarguisset. Eodem modo uir hic sanctus, primũ a discipulo metũ excussit, deinceps uerò belluam supplicio dedit. Hęc erat magni Martiani & sapientia & potestas circa miracula, & in Deum fiducia.

5 *Digitis signata cruce, draco in multas partes dissectus est.*

At quãuis huiusmodi dotibus ornatus esset; tamen grassatoris illius, qui semper uirtutẽ insectatur, technas suspectos habens, eas occultabat, uerebatur enim ne is inanis gloriæ affectu titillato, diuturno labore collectos fructus momento temporis diripere conaretur. Quamobrẽ collatã in se gratiã libenter cęlabat; & inuitus miracula faciebat, quorũ splẽdor occultã illius potentiam manifestare ualeret. Procedente tamen tempore res quędam accidit huiusmodi.

Vir quidã a Berrœa Syrię oppido oriundus. qui plerunque propter uirtutem militaribus magistratibus ornatus fuerat, cum filiã haberet diu debaccatã, & quæ a maligno spiritu sæpius uexata, in rabiẽ redacta fuerat, ad solitudines illas, ubi Martianus, quo cũ antea familiaritatẽ habuerat, habitabat, profectus est; Cum huius rei gratia, tum etiã, ut illum cõueniret, & uetustã cum eo gratiam renouaret. Sed spe frustratus (seruũ enim Dei uidere non fas erat) senem quandã, qui eo tempore uiri sancti ministerio se addixerat, rogat, ut uasculo olei pleno accepto, id præ domunculæ foribus collocaret. Senex, cum sępe se huiusmodi rem facturũ negasset, sępe tamen rogatus, tandem precibus locũ dedit. Accepto itaque uase accessit ad fores; cuius strepitũ cum sensisset uir sanctus, ecquis nam esset, et cuius rei gratia uenisset interrogauit. Ille aũt uera sui aduẽtus causa tecta; ueni inquit, percõtaturus, an aliquid uelles. His dictis, abĳt. Rursus summo mane; Cùm puellę pater restitui sibi uasculũ rogaret, senex nõ sine magno timore pedetentim ad fores regreditur; manumq́; extendens, surrepto uasculo, inscio illo discedere conabatur. At iterũ cuiusnã rei gratia uenisset interrogatus, eandẽ attulit excusationem quam antea; quã rem uir Dei moleste ferens, quia senex præter consuetudinẽ ad se frequentius aduentasset; sibi uera responderi iubet. Senex tremebundus, & latẽre uirum diuina gratia prędítũ impotens, rem omnẽ, ut acta erat manifestat, & uasculum ostendit. ægre tulit uir sanctus, ut par erat, quoniã uim suam patefieri nolebat; Cõminatus tamẽ, si rursus aliquid huiusmodi ausus fuisset, consuetudine illa, & ministerio priuatũ iri, (quã sanè pęnam ĳ, qui lucrũ inde gustarant, non parui faciebant) abire, & uasculũ restituere iussit. Dũ hæc ille fieri iuberet, Demon, qui quatuor dierũ iter distabat, se eĳcientis uirtutẽ prędicans, exclamabat; ita ut Martianus in Berrhęa, quãuis inde procul esset) iudicis tamen officiũ exerceret, usus uidelicet carnificũ mini-

sterio contra Dæmonem, dum illũ eiiceret; & puellam ab eius stimulis li berarat. Quod quidẽ puellę patrẽ non latuit; dum enim reuerteretur, nec procul esset ab oppido famulus quidam, qui a domina in agrũ missus fue rat, occurrens, miraculi nunciũ affert, quod quatuor ante diebus accidisse narrat. quibus enumeratis, & hora diligenter inuestigata, illam fuisse de prendit, qua senex ad se uasculum afferebat.

Hæc dum mecũ diligenter reputo, nihil planè uir hic efficere nõ potuis se, si miraculis dare operã uoluisset. nam, si, dum propriã uirtutem occul tare studebat, tanto emicabat splendore, quid nam ille uolens non peregis set? At quãuis ab initio spiritalem illam sapientiã non manifestasset; po stremo tamen, post dominicę passionis, & resurrectionis solẽnitates, ad se quicunq; uoluisset, admitti iussit. Quare cũ omnes ea tempestate eius ui dendi desiderio tenerentur, conuenerunt cum episcoporũ primi; Magnus Flauianus Antiochenorũ gregi pręfectus, diuus Acacius, de quo etiã su pra mentionẽ fecimus, Eusebius Chalcidensiũ episcopus, & Isidorus sum ma uirtute clarus, cuius curæ tunc Cyrrhus se crediderat. Erat unà etiam Theodotus, officio, ac mansuetudine pollens, qui Hierapolitanorũ urbẽ regebat, aderant etiã magistratus quidam, uiriq; alij præstantes, fideiq; flagrantes incendio. Quibus omnibus cũ silentio sedentibus, & sacrã illã uocem expectantibus; is etiã segnis ad loquendũ, ad audiendum prom ptus tacebat. Tunc assidentiũ unus, dignitate præstans, & qui suæ salutis cupidus, senis familiaritate usus antea fuerat; huiusmodi uerba fecit. Oẽs hi uiri sanctissimi, pater, tuæ doctrinæ fontes sitiunt, quãobrem quęso eo rũ cursum ne sistas; sed eos potius in sitientiũ pectora descendere permit tas. Is aũt cùm suspirasset; Rerum omniũ Deus inqt, per omnia quę crea ta sunt, & per diuina scripta quotidie loquitur: & nos cũ minis perterrefa ciens, tum etiam promissionibus alliciens, ad ea quæ decent, quæq; utilia sunt, hortatur assiduè; nec tamen aliquid proficit. Quoniam igitur pacto Marcianus, qui unà cum alijs diuinis cohortationibus refragatur, suis uer bis proficiet quicquã? Hinc multi inter patres sermones habiti sunt, quos sanè his narrationibus inserere superuacaneũ esse duxi. Cũ igitur consurre xissent, fusis ad dominũ precibus, omnes patres creare illum sacerdotẽ cu piebant; unusquisq; tamen manus illi imponere uerebatur; Cũ igitur mu tuis cohortationibus nihil profecissent; sese omnes domũ receperunt.

Nunc aliud, ex quo diuina illius sapientia manifestissime deprehendi possit, aggrediar. Vir quidẽ Abitus nomine, in eadem solitudine primus tuguriolum ędificaret. quod boreę subiectius erat, quam hoc, uerum ex parte solis orientis, & secundum septentrionem, qui subsolano uento pro pinquus est, iacebat. Hic magno Martiano & ętate, & labore antiquior. uir philosophus & in duro uitæ genere exercitus; Cùm ex omni parte uulgatam uiri uirtutẽ accepisset, diuturnę illi quieti huiusmodi spectaculũ anteponens, ad fruendam rem optatam properat. Cuius aduentum cũ magnus Martianus accepisset; aperta ianua ad se illum admitti, iubet que Eusebio, ut si quid leguminum, aut olerum haberet, coqueret; Cum

6 autem mutuis rerum diuinarum colloquijs satiati, alter alterius uirtutem cognouisset 6 psallendi munus quod nona hora obiri consueuerat, unà obierunt. Adest interea Eusebius, mensam parat, panemq; apponit, Ac cede, inquit, Martianus omniũ iucundissime Abite. ut his etiam dapibus

Psallendi mũnus qđ nona hora obiri consueuerat.

communiter uescamur. Respondet Abitus se ante uesperum cibum numquam capere consueuisse. imò duos plerunque & tres dies ieiunum peragrasse. Rogo inquit Marcianus, ut hodie huiusmodi instituto mea causa deroges, cum enim corpore sim imbecillus, quin cibum ante uesperum capiam me temperare non possum. Quibus uerbis cũ nihil profecisset, suspirasse atque hoc modo locutus esse dicitur. At ego discrucior animo, quoniã ut laboribus exercitum hominẽ ac philosophum uideres, tantum confeceris itineris sed spe frustratus, cauponem, & intemperantem pro philosopho inuenisti. Huiusmodi uerba sanctissimus Abitus moleste ferens, uel carnibus, inquit, libentius me uescipatiar, quã hæc a te audire. At qui ait Marcianus, nos etiam, amice, ad eundem scopum contendimus, easdemq; 7 uitę rationes sectamur. & instituta; & quieti labores anteponimus, & sobrietati magis, quàm gulę inseruimus, nec unquam cibũ ante uesperum capimus; uerũ quia scimus charitatem esse ieiunio pręponendam, hæc enim diuinæ legis opus est, illud uero in nostra potestate positum; decet autẽ diuinas leges multò nostris pręstantiores esse putare. Cum hæc inter cęnandum dixissent, Deoq; 8 hymnis, & cãticis gratias egissent, post tres dies corpore quidem, at non animo separati sunt. Quis nam, quæso, huius uiri sapientiam non admiretur? Cuius splendoris usus adminiculo, & ieiunij & fraternę charitatis tempus pręclare notat. Videbat etiam quę nã inter uirtutis partes esset differentia, & quam partem uictam, quam rursus uictricem declarare pro tempore opus esset.

7 *Vides q etiam anti qui monachi instituta & leges ac rationes quasdam uiuendi habebant?*

8 *Deque hymnis et cãticis gratias egisset.*

Aliud narrandum restat, ex quo quod nam eius circa res diuinas studium fuisset facile cognosci possit. Venerat ad eum soror eius cum unico filio, qui iã pubertatis adolescentię annos excesserat, & in Cyrrho patria princeps erat, secumq; multa, quę ad uictũ necessariũ pertinebant, attulerat. Is uero sororis 9 quidem aspectum pati non potuit, nepotem tamẽ, quoniã eum alloquendi tempus erat, admisit. At cum rogassent, ut ea, quæ secum attulerant uellet accipere, quot, inquit, monasteria pertransijstis, quibus has res impartiti fuistis? nulla prorsus aiunt, Abite igitur, inquit, cum his quæ attulistis; nos enim nihil horum indigemus, neque si idigeremus, acciperemus: quoniam, uos naturalis cognationis potius, quam diui ministerij studiosi, hæc nobis dono adducitis, si enim non affinitatis gratia tantùm hæc parauissetis, nõ solos nos huiusmodi rebus dignos habuissetis. His dictis, nepotem cum sorore dimittit; suisq; iubet ut nihil omnino ex allatis rebus accipiant. Sic ille a naturali abhorrebat, & cœlestem tantũ politiam sectabatur. Namque quod solum Deum spectaret, quod nam signum hoc manifestius esse poterat? Quippe illius uerbis admonitus fuerat, qui dixit; Qui non relinquit patrem, & matrẽ & fratres, & sorores, & uxorem, & filios non est me dignus. Quòd si qui non eos relinquit, indignus est; certè hic, qui relinquit, atque ita relinquit, ut ab illis propter Deum sit alienissimus, dignissimus est.

9 *Si sanctus uir sororis aspectum pati non potuit, quando passus esset alterius cuiuspiam mulieris?*

Equidem, pręter hæc, eius dogmatũ integritatem admiror, Arrianam enim insaniam ea tempestate a Regia potentia suscitatã abominabatur. ab Appollinarij dementia abhorrebat, strenueq; contra eos, qui Sabellij sententiam turbantur, & tres substantias in unam congerebant, dimicabat. eos etiam, qui Euchitę appellabantur, & sub monastica specie Manichæorum morbo laborabant funditus euertebat. eoq; ardentiori zelo

pro ecclesiæ tuendis dogmatibus pugnabat, quo cum uiro admirabili ac diuino sibi certamen erat. Abraames enim quidam in ijsdẽ solitudinibus commorabatur, uir sanè non minus capillis quam sapiẽtia canus; at quãuis omni uirtutis specie polleret, & præ quibusdam animi affectibus cõtinuis lachrymis scateret, primus tamen simplicitate quadam ductus, uetustoq; more uiuere cupiẽs, pasca celebrare abstinuerat; ignorabat enim, ut uidetur, quidnã circa hoc a patribus in Nicęa decretum fuisset. Qua sanè ignorantia, cum plerisque hominũ ea tempestate laborarent; magnus Martianus senem illum Abraamen, (sic enim ab indigenis appellabatur) multis uerbis ab illiusmodi sententia 10 reuocare, & ad id quod ecclesia sensisset adducere conatus est. sed cum nihil omnino proficeret, se ab illius commercio temperauit. Procedente tamen tẽpore uir ille diuinus macula illa abstersa, amplexus ecclesię concordiam uere cecinit; Beati imaculati in uia, qui ambulant in lege domini. atque huius pręclari facinoris Martianus auctor extitit.

10 *Vides quid faciant sancti uiri? Cum simplices homines a praua sententia reuocare, & ad id quod sensit ecclesia adducere non possunt, ab eorũ cõmunione abstinẽt.*

Cui quidem plerique in multis partibus templa dedicabant, sed in Cyrrho potissimũ nepos eius Alypius; in Chalcide uero Zenobiana quædam, genere, uirtute, atque opibus insignis, alijq; non pauci uictorem illum athletam ad se trahere contendentes, idem facẽre. Quod cùm accepisset uir Dei; uocatum ad se uirum illũ admirabilem Busebium, tali iure iurando astrinxit, quale maximũ in eum potuit terrorem incutere; at in ea regione corpus suum sepeliat; idq; nemini, pręter duos, ex eius familiarissimis & domesticis, nisi post longam annorũ seriem patefaciat. Quod sanè iuramentum uir ille egregius inuiolabiliter seruauit. Nam simul ac uictor ille uita functus est, & angelorũ chorus sanctissimam eius animam 11 in cœlestium sedibus collocauit, non prius eum mortuum indicauit, quã cum duobus ex necessarioribus sepulto corpore, terræ superficiem adęquasset. Sed post quinquaginta annos, & amplius, Cum eò profecti plurimi corpus illud diligenter inuestigassent, nihil profecere. At postquam unũ quodque eorum templorum, quæ illi dedicata fuerant aliorũ sanctorum, aut apostolorum, aut martyrum reliquijs 12 ornatũ est tunc sanè illi qui eius scenæ, atque disciplinæ hęredes relicti fuerant, his duobus annis ante, lapideam arcam parantes, in 13 ea uenerabilis corporis reliquias condidere. uno, qui illis tribus superstes fuerat, ostendente sepulchrum. hic autem Eusebius fuit, qui eius uirtutis imitator, diu corpus macerauit. Nam cum centum & uiginti ferri libras indutus esset, alias quinquaginta, quas Agapetus, & alias octoginta quas Martianus reliquerat, superimposuit. Eratq; ei domicilium fossa quędã, aquis tamen uacua in qua tres annos huiusmodi uitam degit.

11 *Ecce animã sancti uiri a choris angelorũ in cœlos delatam.*

12 *Notas qđ tẽpla christianorum, sanctorũ reliquiis ornantur?*

13 *In ea uenerabilis corporis reliquias condidere.*

Hæc obiter enarraui, ut quot bonorũ Martianus auctor extiterit ostẽderem. Cuius etiã sapientia uiro illi egregio ac magno Basilio non parũ attulit, adiumenti. Is enim post multos annos omni uirtutis specie sed charitate potissimum, quæ Deo gratissima est, & hospitalitatis officio pollens, monasticã scolã instituit; ubi quot operarios, ut apostoli uerbis utar, non erubescendos exercuerit, quis nam breuiter & uere de omnibus ut decet mentionem faciat? Tamen, ut alios omittam, laude quidem dignos, sed quorum omnia gesta recenseri breuitas non patitur, de uno tantum dicam.

Erat quidā huius discipulus, Saminus nomine, qui laboribus immensis corpus macerabat; nam neque pane, neque aliquo obsonij genere uesce batur. Erat 14 autē illi cibus farina aqua madefacta. Cuius quidem farinæ tantū aquā illā uir sanctus miscebat, quantum ad menstruum cibū satis esset. Et hoc ex industria, ut putresceret, & male oleret. Cupiebat enim huiusmodi cibo corporis appetitus obtundi: & illius fętore uoluptatem languescere. Cum huiusmodi uitam degeret; si amicorum quispiā inuisisset eum, quęcunque apposita erant sine delectu uescebatur. Quare tantum gratiæ in illum a Deo collatum est, ut mulier quędā & genere, & opibus insignis, ad eum usque ab Antiochia confugeret, rogaretq́ ut filię a Dæmonio uexatę opem ferret; uidisse enim quendam in somnis narrabat, qui sese ut eò confugeret hortabatur, & cętus illius præsidis orationibus salutem filiæ procuraret. Is autem qui responsis ferendis præfectus erat, non moris esse dicebat præsides cū mulieribus loqui. Vrgente tamen illa precibus, lacrymis, & luctibus, præses uenit. Quem cum uidisset, hunc illum esse quem petebat, negauit: aliumq́ sibi ostendi rogauit, subrusum, & qui pustulas quasdam circa genas haberet. Illi cū animaduertissent, quem peteret (erat enim illius cętus tertius nō primus) adducunt eum ad mulierem, cuius uultu statim agnito, malus dæmon uociferans puellā reliquit. Huiusmodi gratijs magni Martiani discipulorū discipuli pollebant. huiusmodi plantas ubique terrarū optimus ille agricola propagauit. Ego uero rursus huic narrationi fine imposito, oro, 15 atque obsecro, ut horum omnium precibus adiutus, diuinam opem me consecutum sentiam.

14 Vide sancti Monachi abstinentiam & austeritatem.

15 Orat ut sanctorū præmissorū precibus, diuinam se opem consecutum sentiat.

VITA EVSEBII MONACHI SERVI DEI per Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta, eodem Alberico longo salentino Interprete.

Habetur in lib. eiusdē qui Philotheus inscribitur, & nouissime latinis in lucem edita est.

QVos nam fructus mites, maturos, propagatori gratos & uiris prudentibus suaues, atque iucundos infructuosę solitudines Deo ferre cōsueuerint, in his quæ scripta sunt ostendimus. Sed ne quis arbitretur loco circumscriptā esse uirtutem, & solas solitudines ad huiusmodi fructus ferendos aptas esse, ad urbes iam, & habitata loca orationem nostram conuertemus. ostendemusq́ hominum frequentiā huiusmodi philosophię fructus capere uolentibus non esse impedimento.

Inter Berrhæā igitur, & Antiochiā mons est editissimus, adiacentiūq́ montium eminentissimus. Qui pineæ nucis formā habens, ab altitudine sua nomen accipit: Coryphen enim incolæ eum appellant, quod latinè uerticem sonat. In huius cacumine olim dęmonum templum erat, uicinis habitatoribus uenerandum, eidemq́ meridiem uersus sinuosa planicies subiecta est, angulis non multum editis utrinque cohercita, Qui cū usque ad equestrem uiam protendantur, utrasq́ semitas, quæ a meridie ad septentrionem ducunt, complectuntur. In hac igitur planitie & parua, & magna oppida montibus hinc atque hinc adiacentia sita sunt. Sed in illius editissimi montis radicibus castellum quoddam est, magnitudine, atque hominū frequentia insigne, quod domestico uocabulo Teledā incolę

incolę appellant. huic rupes īminet non admodū ardua, sed quæ paulu lū accliuis planiciem illam, & austrū spectat: in qua philophię scolam uir quidam Ammianus nomine instituit, qui cum multis alijs uirtutibus pol leret, modestia certè cęteris omnibus anteibat.

Atque hoc uerū esse ex hac re potissimum coniectari potest, nam quāuis ea doctrina prędítus esset, quæ non suorum tantùm discipulorum multitudini, sed etiam totidem alijs satis esse potuisset, sępius tamen ad magnum Eusebium confugiens, rogabat, ut secum institutę a se palestrę socius, & exercitator, & magister esse uelit, distabat enim quinque & uiginti stadijs, habitabatq́; domicilium quoddam, paruum admodum, & quod fenestras, unde lucem admittere posset, nullas habebat. Huius disciplinæ auctor fuit illi Marianus eius auunculus, & fidelis Dei seruus, quā hoc nomine insignire satis est. Dominus enim magnū illum Mosen hoc tantum cognomine honestauit.

Hic Marianus cum diuino amore dignus habitus esset, tanto bono se solum frui noluit, sed plerosq́; alios sibi socios asciuit, cū quibus magnum etiam Eusebium eiusq́; fratrem allexit; fecitq́;, ut quemadmodum natura, ita etiam pari uitæ ratione fratres essent: Iniquum enim esse putabat, eos, qui nihil ad se pertinerent, ad rectum uirtutis iter inuitare, nepotes uero negligere. Ambos igitur domunculæ inclusos euangelicam politiā instruebat. Sed alter a morbo primum, mox a morte pręuentus, a cepto uitæ curiculo destitit. Paucis enim diebus postquam illinc exiuisset, diem suum obijt. Cui superstes Eusebius, donec auunculus uixit, neque alicuius colloquijs usus, neque solis lucem intuitus, tenebroso illo carcere fruebatur. nec tamen defuncto auunculo, eiusmodi uitam repudiasset, nisi magnus ille Ammianus multis eius animum precibus demulsisset, & ab ea sententia reuocasset.

Dic enim, quæso, o bone, inquit, cui nam placere studens, istiusmodi uitam laboriosam, & squalidam elegisti? Deo uerę uirtutis duci, atq; auctori respondit, ut par erat. Atqui, inquit Ammianus, quoniā huic placere stude, ego tibi uiam quandā proponam, per quam & ardentius ames, & rei amatæ sis gratior. Nam quicunq; sibi soli consulit, nō potest meo iudicio, nimiæ sui ipsius curæ reprehensionem effugere; Iubet enim diuina lex, ut unusquisq; proximū suum diligat, ut se ipsum, multis aūt opes ꝓprias cōmunicare, dilectionis munus est ꝓprium, quā diuus Paulus legis plenitudinē appellauit. Clamansq́; alibi; uniuersa lex, inquit, et Prophetę ad hoc uerbū rediguntur, dilige proximū tuū sicut te ipsum. Et dominus in euangelio, Petro, qui se illū prę cęteris diligere fassus erat, pascere eius oues iubet. Eos uero qui hæc negligunt, per Prophetam increpās, dicit. O pastores, nunquid pastores se ipsos pascunt? Nonne oues potius? huius etiam rei gratia magnū Heliam istiusmodi uitā ambientē īter impios uersari iussit, & Ioannem illum uirū sanctissimum, atq; alterū Heliam, qui solitudine etiā delectabatur, ad Iordani ripas misit: Iussitq́; ut ibi baptizaret, & prædicaret. Tibi igitur tuum creatorem ardenter amanti, si cupis illi rem gratissimā facere, quāplurimi coamatores, & socij parandi sunt: ob hanc rem enim Ezechielem uocabat, & flagitiorū quæ a peccatoribus admittebantur, testem esse iubebat. Ionam etiā Niniuem properare uoluit, ac renitentem uinctum misit.

Hæc,

Hęc, aliaq; huiuſmodi recenſens, ſanctũ uirum ad ſuã ſententiam traxit, ita ut relicto illo uoluntario carcere, Ammianũ ſequeretur, eiuſq; ſociorũ curã ſuſciperet. Equidem illiuſne modeſtiã an promptum huius obſequiũ potius admirer neſcio. Ille enim cũ imperandi periculum uidiſſet, ſe imperio abdicauit, & ſubditorũ unus eſſe maluit; hic uero quãuis antea ab hominum frequentia fuiſſet alienus, ceſſit tamen, & dilectionis laqueis irretitus, paſcendi gregis onus ſubiuit, ita ut chorum duceret. ad quẽ docendum non multis uerbis opus erat, nã ſua tantum pręſentia unumquẽque uel ignauiſſimum ad uirtutis curſum excitabat.

Narrant enim qui geſtis illius interfuere, uultum eius talem ſemper ſeueritatem præſetuliſſe, qualis ad mediocrem metum ſpectatoribus incutiendum ſatis erat. Cibum autem ipſe quidem poſt tres, quatuórue dies capiebat; ſocijs uero ſingulo quoque die capere iubebat. uolebatq; 1 ut unuſquiſque Deum aſſidue orationibus alloqueretur, nullumq; diẽ huius muneris expertem pertranſire permitteret. Iuſſa tamen munia communiter ſtatuto tempore ſubirent. Sed intercedente temporis ſpacio, quilibet ſecũ ipſe uel ſub alicuius arboris umbra, uel ſub aliqua rupe, uel ubicũque quietius id effici poſſe uideretur aut ſtans, aut humi proſtratus Deum rogaret, ſibiq; ſalutem peteret. Totius autem corporis partes ita ad uirtutis opus comparabat, ut ea ſolum facerent, quæ ratio imperaret. quod ut omnibus manifeſtum fiat, ex omnibus eius geſtis unum attingam.

1 *Volebat ut unuſquiſque Deũ aſsidue orationibus alloqueretur, nullusq; dies huius muneris expers pertranſiret.*

Vide quantã curam orationis habebat ſanctus uir.

Dum ille, & Ammianus cuidam ſaxo aſſediſſent, & alter euangelicã hiſtoriam legeret, alter explanaret, agricolæ quidem in ſubiecta planitie agros colebant: quos dum ſpectaret Euſebius, & in illorum contemplationẽ diſtraheret, legens Ammianus in locum quendam incidit, cuius interpretationẽ poſtulauit: iuſſuſq; ab Euſebio, ut locũ illum repeteret, nihil mirum inquit Ammianus, ſi culturæ illius aſpectu delectatus euangelica uerba, ut decebat, non percepiſti. Quibus dictis, Euſebius adeo erubuit, ut proprijs oculis imperaret, nullo unquam tempore neque uallis illius, neque cœli ſidereq; aſpectu oblectarentur. Mox ſemitam ingreſſus, quam dodrantalis latitudinis fuiſſe ferunt, per hanc ſe ad oratorium recepit. extra quam reliquo ſuæ uitę tempore incedere noluit, atq; his legibus quadraginta annos, & amplius uixiſſe dicunt. Et ut neceſſitas etiam ſimul cũ ratione eum ad huiuſmodi leges cogeret, ferrea zona pręcinctis lumbis, grauioriq; catena ceruici impoſita, alio quodam ferro zonam catenę adnexuit, ut hoc modo curuus ad terram ſemper inclinare cogeretur. huiuſmodi 2 pœnas culturę illius gratia, quam ſpectarat, a ſemetipſo exegit.

2 *Vide pro paruo peccato quantam ſatisfactionem ſanctus uir ſibi impoſuerit.*

Hæc ſane multi, qui interfuere, & uitam illius diligenter perſcrutati ſunt mihi narrauere, ſed pręcipue ſenex Acacius, de quo ſupra facta eſt mentio. Qui cùm illum ita incurſum uidiſſet, interrogauit ecquemnam fructum ex huiuſmodi pœna capiens, neque cœlum, neque uallem ſpectare, neque extra ſemitam illam incedere uoluiſſet? Hæc omnia reſpondit, contra Dæmonis artes, & ſtratagemata oppono; nã ne de rebus magnis mihi bellum inferat; ideſt, ne iram exacuens, & concupiſcentiam excitãs, temperantiam obruat & iuſtitiam, meque ſuperbię ſpiritu influet, alijſq; huiuſmodi telis animæ meę exitium moliatur, ad hac res paruulas omnẽ belli impetum deriuare conor, in quibus ſi uicerit non multum noceat, ſi uincetur, magis erit ridiculus, quippe qui ne in paruis quidem rebus pro-

ficiat aliquid. Quoniã igitur hoc genus belli minori cũ periculo geri posse uidetur, uulneratus enim quispiam non multũ detrimenti capiat, (quid enim uallis, siue cœli aspectus noceat. In huius belli simulacro me libenter exerceo, in quo neq; occidere me, neq; capere ualeat. cum illius tela mortifera non sint, hoc enim ferri pondus omnem illorũ cuspidem obtundit. Hæc se audisse, & bellicã illius uirtutẽ, & peritiam admiratũ esse magnus Acacius narrabat. qui hanc etiam illius actionem & admiratione, & memoria dignam scire cupientibus reddebat.

Cum huius uiri gloria in omniũ ore uersaretur, omnes uirtutis cupidos ad se trahebat. Quare Iacobus persa, et Agrippa senis illius Iuliani, cuius gesta iam scripsimus, successores, & totius illius gregis duces, post illius obitũ, hunc Eusebium conuenere, regi enim potius, q̃ regere cupiebant. Hic aũt ille Iacobus est, quem supra memorauimus, & breuiter, atq; succinctè eius gesta cõplexi sumus. Is (ut nunc ẽt eius summæ sapiẽtiæ signũ manifestũ ostendã) cum a diuo Eusebio ex hac uita migraturo eius gregi præfectus fuisset, gubernari cupidus magis q̃ gubernare, onus refutauit, ad quod cum socij eius cupidi, magis hortarentur, neque desisterent, se in aliũ gregem contulit; ibiq; post multos annos uitã finiuit. hoc igitur imperium, quod gerebat Eusebius, suscepit Agrippa, uir quidem alijs uirtutibus prędítus, sed animi candore, atq; mundicia cæteris antecellens. Quare cũ diuinam formam semper animo cõplecteretur, atq; illius amore flagraret, continuis lachrymis scatebat.

Hic etiam cũ diuinũ illum gregẽ diu bene, ac legitime pauisset, uita excessit; Cuius imperio diuus Dauides, quem ego uidi, successit: Vir sanè, qui, iuxtà diuinũ Apostolum, membra sua uerè mortificabat. adeo enim magni Eusebij doctrina profuit illi, ut quinq; & quadraginta annos in ea scola irę penitus expers degerit. nam post susceptũ imperium nũquã illũ quispiam huiusmodi affectu uictũ audiuit, neq; uidit, quãuis eum pleriq; multoties prouocassent. uiris enim centũ & quinquaginta illius consilio regebantur. quorũ alij ueterani, ac uirtute præstantes, raptim ad cœlestẽ politiam contendebant, alij tyrones ad huc, & quasi implumes se a terra pedetentim attollere, & uolare discebant. Cũ uerò (ut in tanta turba fieri solet) pleriq; a recta uia aberrarent, (iuuenes enim nõ omnia exactè, & ad amussim efficere possunt) uir tamen sanctus ita imobilis, & inuictus permanebat, ut nulla corporis mole indutus uideretur; nihil enim illũ ad irã prouocare poterat.

Hæc non ab alio accepi, sed egomet sum expertus; aliquãdo enim gregis illius uidendi cupidus, cum alijs quibusdam comitibus, qui idem uitæ genus, quod ego, sequebantur, ad illum profectus sum. Apud quem cũ integram hebdomadã fuissemus, nullum illius non inconstantẽ, & modo lætitia effusum, modo tristitia contractũ, sed nullã prorsus patientẽ mutationem uidimus. oculos rursus non aliquando toruos, aliquando ridẽtes sed semper eodem modo affectos, & in eodẽ decoro permanentes aspeximus; ita, ut ex illis animus tranquillus & nulli penitus perturbationi obnoxius perspici facile potuisset. Quare id quod nobis præsentibus accidit enarrare cogor.

Cum assedisset nobiscũ uir ille diuinis, in quosdã sermones incidit, per quos intima euãgelicæ doctrinæ penetralia perscrutabatur. Dũ hęc age-

tentur, uir quidam Olympius nomine, genere Romanus moribus egregius, sacerdotij dignitate prædirus, & qui imperij illius secūdas partes gerebat, uenit ad nos, diuumq; Dauidem increpans alta uoce, mansuetudinem illam cōmunem perniciem, & insaniam potius, q̃ mansuetudinē appellabat. Omnesq;, qui eius imperio subessent huiusmodi benignitate corrūpi dicebat. Ille aūt, quasi adamantino munitus pectore, contumelias illas æquo animo ferebat; & non modo earum aculeos non sentiebat, sed ne uultus quidem mutabatur. Imò a cepto sermone non destitit. uerum mansueta uoce, & uerbis, quæ facile animi tranquillitatem præseferebāt, senem illum dimisit, rogans ut rerum, quarū ei magis esset libitū, curā haberet, se huiusmodi colloquijs delectari, quæ uitæ maxime necessaria iudicabat. Quo pacto, quæso animi mansuetudo manifestius ostendi poterat? nam principem eius collegij unū ab eo, qui secundus esset, huiusmodi pati contumelias, præsertim corā̀m uiris externis, quod nam fortitudinis, & patientiæ culmen non superet?

Diuus quidem Apostolus humanæ naturæ imbecillitatem animaduertens, legem natura ipsa metitur. Irascimini, & nolite peccare, sol non occidat super iracundia uestra. Cum enim animi motus naturales esse, difficileq; admodū, ac fortasse nullo pacto cohiberi posse uideret, illis terminū potius, quam legem imponit, rationis habenis eos, temperari iubens, nec ultra metam progredi permittens. Hic aūt uir diuinus tantū celebrat, ut legis benignitate abuteretur, ut illa ne uti quidem uoluerit, non enim usq; ad solis occasum, quod lex permittit, iracūdiæ cedebat, sed ne momento quidem temporis cedebat. huiusmodi fructus uir hic a magni Eusebij cōsuetudine ceperat. Et multos etiam alios huius philosophię & sectatores, & emulos, dum in eo tuguriolo degerem uidi, alios quidem ætatis flore uigentes, alios uero senectutis mole oppressos. huiusmodi eni uiri aderāt 3
qui cùm nonagesimū ætatis annū agerent, tamen a uita illa laboribus plena nūq̃ recessere: sed, perinde ac si iuuenes essent, labores, & sudores oēs æquo animo ferebant. nocturnis, 3 diurnisq; precibus operā dantes, tenuemq; cibū illum binis quibusq; diebus parcè capientes. Sed ut alios, omni quidem laude dignos, causa breuitatis omittam, de uno tantum mentionem faciam.

Nocturnis diurnisq; precibus operam dantes, tenuemq; cibum illum binis quibusq; diebus parce capientes.

Fuit in loco illo sanctissimo uir quidam Amman' nomine, qui etsi a stirpe Ismaelitica trahebat originem, non tamen ab Abrahamęa erat alienus sed ad paternam captendam hęreditatem unà cū Isaac accesserat, imò ipsum regnū cœlorū surripuerat; statim ab ætatis suæ initio huiusmodi uitę rationem secutus est, cuius optimū magistrū Marosan' nomine qui ea tēpestate solitudines incolebat sectandū sibi proposuit. Qui sanè Marosan' 4
in alios imperiū habere nolens, in hunc gregem una cū Amman' se contulit, ubi cū diu uixisset, post magnifica certamina splendidasq; uictorias uita excessit. Amman' uero octo ac triginta annos ibi perinde laboribus intentus est, ac si nuper laborare incepisset. nam usq; ad hodiernū diem nudis 4 pedibus ambulat, ac hieme umbram, æstate solis radios habitat, illius æstu perinde ac zephiri aura delectatur: Nunq̃ aquam gustauit, neq; cibis ijs uescit, qui illis, qui potu abstinere cupiunt plurimū conferre solent; (cibis enim humidioribus uti consueuerūt) Sed quibus alij uescūtur uerū paucis, & qui nō multum roboris afferant, potum enim superua-

Abbun' alij codices.

Maronàs alij.

Ecce quot labores, inedias, & abstinentias sancti uiri tolerarunt, ut regnum celorum adipiscerentur. Et nostri hæretici nihil hmōi adire uolūt, nisi illa sua tantū nuda fide inniti.

caneum esse putat. Ferriq́ mole lumbos pręcinctus, parum sedet, & bonam diei noctisq́ partem, stans potius, q̄ genibus innixus sacras domino preces offert. Discumbere aūt noluit unq̄, neq; aliquis hactenus illum discūbentem uidit. Sed collegij illius princeps declaratus, & imperium assecutus, omnem laborem æquo animo fert; Philosophiæ archetypum subditis omnibus semetipsum exhibens.

Huiusmodi triumphantes athletas diuus Eusebius magister, & exercitator Deo statuit, aliosq́ quāplurimos uictores declaratos, alijs palestris magistros præfecit, qui sacrū illum montem omnem huiusmodi floribus diuinis, & odoratis ornauerūt. Quamuis enim ex parte orientis tuguriolū illud compactū fuisset, tamen ex partibus occidētis, & meridiei etiam huius philosophiæ propagines uidere licet, haud secus ac stellas circa lunam micantes, & alios qdem græco, alios uero proprio idiomate creatorē laudantes. Sed si omnia illius diuini animi gesta percurrere uelim, rem certe quæ fieri non potest aggrediar. Quare huic narrationi fine imposito pergā ad aliam, unde alius generis fructus excerpi possint, si prius tamen ab his uiris magnis ueniam impetraro.

Habetur in Philotheo eiusdem, et nūc primum latinus est edita.

VITA BEATI PVBLII MONACHI PER Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta, eodem Alberico longo salentino Interprete.

EAdem tempestate fuit qdam Publius, corporis quidem forma pulcherrimus, sed qui animū pulcritudine non inferiorem, imò longe superiorem habebat. Hic ex senatorijs maioribus ortus, eius urbis dominus erat, apud quam Xerxes ille, cū in Græciam exercitū duceret, Eufratemq́ flumen transmittere aggrederetur, multis congestis nauibus, coniūctisq́, per has, ueluti per pontē transiuit; ita ut urbs illa ab euentu nomen acciperet, Zeugma enim cępit deinceps appellari.

1 Hinc igitur, atq; ex eo genere originem trahens, editū quendam locū, nec plus triginta stadijs a ciuitate distantem ascendit, ubi paruulo quodā constructo domicilio, uniuerso patrimonio iuxtà diuinū consilium 1 distributo, ut ædibus, gregibus, armentis, edulijs, uasis, æneis & argenteis, alijsq; huiusmodi supellectilibus, abiectaq́ omni rerum humanarū cura, unam & hanc diuinam pro multis complectitur, nempe in illius ministerium incūbere, qui se uocarat. ita, ut de hoc tantū cogitaret, in hoc se oblectaret, & quonam pacto in eo adolescere posset, die ac nocte inuestigaret. Quamobrem labor eius in dies icrementū accipiebat. qui qdem, & suauis erat, & uoluptatis plenus, & sacietatis expers. Nam ne minimā quidem diei partem uidit eum quispiam ociosum, sed psalmis 2 preces; precibus psalmi; his diuinorū scriptorū lectio: omnibus aūt prompta erga hospites, aut aliqua rerum necessariarum cura succedebat.

Vide quō sancti Prisci monachi cōsilium domini de uolūtaria paupertate amplectebantur, nam relictis omnibus quæ habebant, ab hominum cœtu secedebant, ut soli Deo liberius inseruirent, sicut & modo faciunt qui se ueros monachos profitentur & sunt.

2 Itaque huiusmodi uitam degens, seque ipsum omnibus imitari uolentibus tanquam pręclarum exemplar, & archetypum proponens, uelut auis quędam suauiloqua multos ex contribulibus ad hos laqueos salutares allexit. Sed initio neminē sibi contubernalem asciuit, uerum angustis quibusdam domicilijs coniunctisq́ foribus dispositis, ibi eos singillatim collocauit. assiduecq; speculabatur, & diligenter inuestigabat: ne qd pręter

Ecce sancti monachi exercitium. Psalmi, preces, scripturarum lectio, hospitalis.

prȩter res necessarias reconditū haberent. Imò dicūt staterā eum circūferentem, panem diligenter ponderasse, quem si statuto pondere grauiorē inuenisset, ęgreferentem irasci gulososq́ illos appellare solitū. Iubebatq́ eis ut neque comederent, neque biberent ad satietatē, sed quantum ad tuendam uitā satis esset. Quòd si furfures interdum farina segregatos uidisset, increpabat eos, sybariticæq́ lasciuiæ æmulos appellabat. Nocte 3 ex improuiso in unius cuiusq́ ianuam aduentans, si uigilantem quempiam, & psalmis, ac precibus operam dantem inuenisset, silentio prȩteribat: sin autem somno oppressum, manu quidem fores; lingua uero iacentem illū, & somno plusquam par erat indulgentem pulsabat.

3 *Nocte uolebat discipulos sanctus uir uigilantes, psallētes orantes.*

Hunc eius laborē cum qui eadem sentiebant uidissent, unum construere habitaculum consuluere: nam hos, qui dispositi erant, si in eundem locum cogantur, commodius uiuere, & eius animum tot curis liberum melius omnibus consulere posse affirmabant. Quorū concilio accepto uir sapientissimus, disiectisq́ domicilijs illis, omnes in idem habitaculū congregat: rogatq́ ut unà rempublicā gerant, & alterutrum ad uirtutē excitent, atque hortentur. ita ut alter alterius mansuetudinem imitetur. ille huius zelo suam humanitatem temperaret. alius alij uigilantiā instrueret, & uicissim ab illo edisceret abstinentiā. Nā hoc pacto inquit, si mutuis officijs id quod decet præstiterimus, id quod in uirtute perfectum, atque absolutum est, parabimus nobis. Quemadmodū enim in foro uenali fieri consueuit, nā hic panem uendit, ille olus; alius uestes, alius calceamenta conficit: mox his omnibus inter se commutatis, commodius uiuunt; sic etiā nos ꝑciosissimas uirtutis partes inter nos cōmutare decet.

Dum itaque eiusdem idiomatis uiri in huiusmodi palestra se exercerēt, Deumq́ grȩca uoce collaudarent, eius instituti eos etiā qui alieni erāt, desiderium cȩpit. profecti itaque multi, se in gregem illum admitti, & sacrȩ eius doctrinȩ fieri participes rogabant. Memor autē ille diuini prȩcepti, quod dominus sacris apostolis tradiderat, ut euntes omnes gentes doceant: eorum petitionibus locū dedit. Itaque penes illud habitaculū altero ȩdificato, ibi eos habitare iussit. mox constructo 4 tēplo, in id & hos, & illos mane, & uespere conuenire præcepit ut matutinas uespertinasq́ preces unam offerrent domino. Bifariam igitur diuisi, proprioq́ utentes idiomate, alternis in choro psallebant. duratq́ is psallēdi modus usque ad hanc tempestatē, ita, ut neque tēpus, quod hȩc aliaq́ huiusmodi deuastare consueuit, neque illius successores huic unquam instituto derogare ausi sint, cū prȩsertim non duos, aut tres, sed plurimos habuerint.

4 *Construit sanctus tēplum, ut discipuli in eo matutinas & uespertinas preces domino offerrent.*

Nam cum primum ille certamine defunctus, diem suum abijsset, & ad beatam, sempiternamq́ uitam migrasset, Theotecnus natione græcus, & Aphthonius syrus, columnæ quidem spirantes, & illius uirtutis simulacra, imperio successere, in quo adeo egregie se gessere, Publiūq́ ipsum in singulis eorum actionibus egere, ut neque socij, neque alieni aliquam illius morte iacturam factam esse putarent. Sed diuus Theotecnus post paucos annos uita excessit. imperioq́ Theodoto reliquit, Aphthonius autē diu superstes, gregem illum iuxta postras leges gubernauit.

Hic autem Theodotus natione Armenus, cum primum huiusmodi scolam ingressus esset, ex subditorū ordine magnis Theotecni iussis obtem

perabat; mox uero illo uita defuncto, ut dicebã, regendi munus subiuit, in quo tot uirtutibus adoleuit, ut parum abfuerit, quin maiorũ gloriam obscuraret, talẽ enim diuinus amor eum reddiderat, totq́;, ac tantis uulneribus affecerat, ut nocte, ac die assiduis lacrymus scateret. adeoq́; diuina in illũ gratia redundabat, ut, donec oraret, omnes qui aderant, magno silentio sacris illius uerbis ĩtenti essent, nihilque magis in optatis haberent, quam illum audire. Quis enim adeo fuisset adamantinus, ut uerbis illis suauiter prolatis, non demulceret animũ, omnique illius mollita duritię diuino ministerio non addiceret? hoc sane modo ille quotidie opes augebat, inuiolabilemq́; thesaurum huiusmodi bonis refertum omnibus patere uolebat.

Cum autẽ quinque, & uiginti annos gregem illum accurate pauisset, optimã assecutus senectutem, uitaq́; defunctus, penes maiores suos iuxtà diuina scripta sepultus est. Suumque regendi munus Theotecno natura quidem nepoti, moribus autem, ac relligione, fratri, reliquit. Diuus autẽ Aphthonius, cum plus quadraginta annis gregi pręfuisset, quamuis episcopalẽ assecutus esset dignitatem, non tamen illud uitę genus omi

5 sit, neque 5 pelliceam uestem, & ex caprarum uillis contestam tunicã abiecit: eiusdemque cibis, quibus ante quam esset episcopus uescebatur. eandemq́; gregis illius curam habebat, quam antea, nam bonã temporis partem apud eũ cõmorabatur, ita, ut aliquando sociorum lites dirimeret, interdum autẽ eos tuerentur, quibus aliquis intulisset iniuriam. Plerunq; uerò socios ad res saluti necessarias hortabatur, atque hęc omnia non per ocium faciebat, sed modo contubernaliũ uestimenta resarciens, modo purgans legumina, modo frumentũ abluens, uel aliquid huiusmodi tra-

Vide monachũm factum epm, eadem uili tunica, & tenuibus cibis utentẽ, quibus utebatur prius.

6 ctans. hoc pacto & dignitatẽ suam ornans, & uirtutẽ augens ad 6 cœlestes sedes assumptus est.

Ad cœlestes sedes assumptus est.

Quid enim dicam de Theotecno, & Gregorio qui post Theotecnum fuit? quorũ alter uel in ipso iuuentutis flore omne uirtutis punctum est assecutus, alter usque ad hanc tempestatẽ durat, & licet senectute confe-

Alij codices Macario habent.

7 ctus sit, nullos tamen corporis labores subterfugit. Nunquam 7 enim neque uinum, neque acetum, neque passam uuam, neque liquidum lac, aut coagulatum gustauit. quippe huiusmodi dogmata à Publio acceperat. Oleo uero, 8 uel quadragesimę tempore abstinebat.

Vide mirabilem abstinentiam & ciborum delectum uiri sancti.

Hęc sanè sunt, quę de magno Publio habui, quorum alia ab alijs acce-

8 pi. alia uero ab eius discipulis, dum præceptoris exemplar in illis intuerer, & qualis ille fuisset ex athletarũ uirtute pręsens perspicerem audiui. Quę omnia obliuioni relinquere cùm iniqui, atque inuidi esse arbitrarer, non enim parum adiumenti hominibus afferre possunt, ignorantibus narraui, ut & illis prodessem, & ipse ex eorum memoria aliquid lucrifacerẽ. Dominum enim dicentem audio, qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego eũ coram patre meo qui in cœlis est. Præterea compertum habeo, quod si eorum gesta apud homines memorię mãdato, sentiam certe eorum de me memoriam apud Deum.

Oleo quadragesimæ tpe abstinebat. Ecce quantæ obseruantiæ apud Priscos patres erat quadragesima.

VITA BEATI SIMEONIS MAIORIS PER Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta. Alberico longo salentino Interprete.

Habetũr in libro Philothei eiusdem, & nouissime latina facta.

MAiorem uero Simeonem si quis sciens, prudensq; negligat, eiusq; gesta silentio prętereat, iniustitiæ sane, atque inuidiæ notam non effugiat; quoniam neque laudanda laudat; neque pulcherrima facta imitari uolentibus, imitanda proponit. Ego uerò non metu accusationis, sed laudis potius desiderio ductus, uitam eius describam.

Hic enim diu solitudine delectatus, angustamq; speluncam habitans, nullo humano solatio fruebatur, solus enim uitã ducere, ac rerum omniũ Deum assidue alloqui decreuerat. herbarũq; maxime 1 esculentis uescebatur; Quo quidem labore cœlestis gratiæ thesaurum sibi comparauerat. ita ut in feras truculentasq; belluas imperium haberet. Hoc autem non fidelibus tantũ, sed incredulis etiam iudæis notissimum est. Quorũ aliquos, cũ oppidum quoddã extra nostram regionem positũ adirent, magnus, ac densissimus imber adortus est, ita ut illius caligine impediti, atque oculorum aciem obtusi, a recto itinere aberrare, & in solitudines incidere cogerentur; ubi neque uillã, neque antrũ, nec uiatorem quempiam inuenientes, in ipsa continente perinde atque in mediis fluctibus uagabantur. Tandem in diui Simeonis speluncam, tanquam in aliquem portũ deueniunt, uidentq; hominẽ squalidum, sordidum, lacerisq; pellibus 2 indutũ humeros; qui eos, cum primum uidisset, salutauit: erat enim natura affabilis, causamque illorũ aduentus interrogauit. Qui cum rem, ut gesta erat, narrassent, atque iter ad oppidum ostendi sibi rogassent expectate inquit, aliquantulũ; iam enim optati itineris duces habebitis; quibus obtẽperantibus, illiusq; dictis acquiescentibus; duo leones aduenere, non toruo aspectu, sed leni ac mansueto, & qui se ad eius, tanquam ad domini nutũ promptos esse significabant. His igitur innuit, ut uiros illos in rectam uiam, unde aberrarant, reducerent.

1 Herbis maxime esculentis uersebatur sanctus uir.

2 Vide sancti patris indumenta qualia essent.

Quis quæso fabulosum hoc esse putet, cum cõmunes ueritatis hostes huius beneficii testes habeat? nã illi met, ĩ quos collatum est, hoc ipsum prædicant; quod etiã magnus Iacobus mihi narrauit, qui se interfuisse dicebat, dum illi beato Maroni rem omnẽ exponerent. Quisquis igitur, Iudæis ipsis miraculum confitentibus, non credit, mirum in magis incredulus est, quàm illi. siquidem illi, licet ueritatis hostes sint, ei tamen assentiũtur; qui uero se amicos, & socios profitentur, ne hostibus quidem diuinã potentiam testificantibus credũt. Huiusmodi miraculis uir ille diuinus factus insignis, uicinorum barbarorum quamplurimos, qui se Ismaelitas profitebantur, ad se trahebat. Quare quietis cupidus, speluncam illã relinquere coactus est: multorumq; dierum confecto itinere, in montẽ peruenit, qui Amanus appellatur. Vbi cum multa diuini spiritus gratia prçditus degeret, multis miraculis refulsit, & eius, quę nunc ibi uiget pietatis auctor fuit, & propagator. Sed quoniam omnia illius gesta narrare difficile est, mihique fortasse impossibile, unũ attingam, ut quasi quoddã exẽplari aut eius circa miracula, apostolicę, propheticęq; facultatis charactere proposito, qualis eius in reliquis gestis diuinæ gratię potentia fue

rit, uolentes cognoscere possint.

Cum messis esset, & segetũ manipuli in areas congererentur; uir quidam suis laboribus non contentus, sed alieni appetens, uicini manipulos surripuerat: atque hoc pacto proprium augere cumulum conabatur; uerum eius furtum diuinam iram non diu effugit, cũ enim è cœlo flamma in aream cecidisset, comburi statim incepit, ita ut miser ille ad uirũ Dei non multum a uilla distantem confestim confugere sit coactus. Quò cũ appulisset, suas calamitates, tecta tamen causa illarũ, exponit. iussus tamẽ id quod uerũ erat fateri, furtũ confessus est, timor enim instantis periculi se ipsum etiam accusare coëgit. Quod cũ accepisset uir sanctus, pœnam

3 eum effugere non posse respondit, nisi 3 prius culpã expiauerit. Si enim, inquit, surreptos manipulos restitueris, diuinus ille ignis extinguetur. Videre erat properantẽ illum, surreptasq́ʒ uicino spicas restituentẽ, ignemq́ʒ illum non aquæ, sed uiri sancti precibus extinctũ. Quod sanè miraculũ non accolas tantũ, sed omnem Antiochenorũ urbem, cui ea uilla subiecta erat, perterrefecit.

Tu qui negas satisfactionem canonicã eẽ partem necessariam pœnitentiæ, uide an sanctus pater satisfactione expiandã furti culpam mãdauerit, an tãtum furi dixerit sufficit tibi xp̃i passio, aut crede culpam tibi esse remissam?

Multi itaque ad sanctum senem confugiunt; quorũ alij ut eius precibus diuinam a se iram auerteret, alij ut febrim sedaret, alij ut suis morbis aliquid remedij daretur, rogabant. Ille autem affatim in eos suæ gratiæ fontes effundebat. Sed iterũ quietis cupidus ad Sinæum montẽ proficisci decreuit; quod cũ plerique uiri boni accepissent, capti eiusdẽ uitæ desiderio, unà cũ illo alacriter iter arripiunt. Multorum itaque dierum itinere confecto, in solitudines circa Sodomã perueniũt, ubi uiri manus è profundo loco ad cœlum sublatas prospiciunt. Quod sanè primũ dæmonis esse illusionem suspicati sunt. mox, cũ, post multas preces, idem cernerẽt, locũ illum uersus iter arripiunt, conspiciuntque angustum quoddã latibulum, quale sibi uulpes parare solent, nihil tamen ibi amplius apparere animaduertunt. Qui enim extra latibulũ manus paulo ante sustulerat, audito pedũ strepitu, delituit. Senex aliquandiu dubius, cœpit tandẽ rogare, ut si ille naturã haberet humanã, neque Dæmon esset, qui huiusmodi simulachris hominibus illuderet, semetipsam quisquis esset patefaceret: Et enim, ait, nos etiã ipsi monasticam, quietamq́ʒ uitam ambientes, perq́ʒ has solitudines uagantes, in Sinæum montẽ Deum ibi adoraturi contendimus. ubi seruo suo Mosi semetipsum ostendens, legis tabulas dedit. Non quod diuinitatẽ ipsam loco circumscriptam esse arbitramur; audimus enim illum dicentẽ, quoniam cœlum, & terrã ego impleo, dicit Dominus, & quod complectitur orbem terrarũ, & omnes habitantes in eo, tanquã fines: Sed quoniã ab his, qui ardenter amant, non tantũ res amata, sed loca etiã ueneranda, quæ illius præsentiam uiderant, & uerba acceperunt, desiderantur.

4 Cum hæc senex dixisset, is, qui delituerat, semetipsum patefecit, 4 aspectu agrestem, coma squalidũ, uultu sordidum, omnia corporis mẽbra lacerũ horridisq́ʒ pellibus, & palmarũ folijs consutis indutum. qui, omnibus pacis primùm salutatione donatis, qui nã esset: unde ueniret, & quo tenderent interrogauit. Senex cũ ad interrogata respondit, tum etiã unde illuc uenisset, & cuius rei gratia illiusmodi uitæ rationẽ inijsset uicissim rogauit. Cũ hùc loci, inqt, eodẽ quo uos desiderio captus, pficisci decreuissem, familiarem quendã meũ, neque a mea sententia alienum, mihi co-

Semetipsum patefecit, aspectu agrestẽ, coma squalidum, & quæ sequũtur. Vides ergo quod & sancti uiri habent cultum suum, & propria corporis indumenta?

mitem

mitem asciui; sed prius nos ipsos mutuo iuramento obstrinximus, quod ne morte quidē ipsa ullo unquā tempore separabimur. Dum itaq; per has regiones iter faceremus, ille morte præuentus occubuit hic, ubi ego, iuramento obnoxius, tellure pro uiribus effossa, corpus eius sepulturæ dedi, iuxta quam altera mihi parata, uitæ finem expectans, domino consuetum pręsto ministerium, uescorq; 5 palmarum fructibus, quos mihi frater quidam illius iussu, qui mei curam habet afferre consueuit. 5 *Vescor palmarū fructibus: Ecce seruus dei cibus.*

His dictis leo quidam procul apparuit, cuius aspectu Simeonis comitibus perterrefactis, ille, qui in latibulo erat, consurgens innuit leoni, ut ex alia parte ad se ueniat. Ille confestim obsecutus, aliunde accedit ad illum, palmarumq; racemū affert; quo deposito, iterum abiens procul ab illis assedit. Distributis itaque palmarū fructibus, absolutisq; una cū eis psalmis 6 & precibus, primo mane salutatos, nouoq; spectaculo stupefactos, dimisit. His si fidem quisquam pręstare noluerit, magni Helię uitā, & coruorū ministeria reminiscatur, qui matutino tempore panem, uespertino autē carnes illi afferebant. Facile enim rerū omnium creator, omne genus uictum famulis suis suppeditare potest. Sic etiā Ionā in uentre Ceti tres dies totidemq; noctes seruauit. Leonesq; in lacu erga Danielē mansuetos reddidit inanimūque ignē non absque ratione qui intus erant illustrare, qui uero foris comburere iussit. Sed hæc hactenus, nā de diuina potentia uelle demonstrationem facere superuacaneum arbitror. 6 *Absolutis una cū eis Psalmis & pcibus.*

Cum igitur ad optatū montem peruenisset; dicunt, hunc admirabilē senē in eo loco, ubi Moses Deū uidere dignus est habitus, (quod fieri posse ab humana natura comprehendit) genibus innixus nunquam inde surrexisse, donec diuina uoce fuisset admonitus, Deum esse illi propitiū. Qd' cum per integram 7 hebdomadā fecisset, nec unq; cibū gustasset, eadē uox iussit ut oblata acciperet, & cum alacritate comederet. Quare manū extendens, duo poma inuenit, quæ cum pro dantis imperio comedisset, omni robore se confirmatū sensit, & maximo cū gaudio socijs salutatis, omnibus lætitijs incedebat, tanquā is qui diuinam uocem audiuerat, cœlestemq; cibum sumpserat. 7 *Orauit genuflexus & ieiunus sanctus uir per integrā hebdomadam.*

Post hæc duas philosophiæ scolas, alteram in dorso montis, de quo dicebamus, alterā uero in illius radicibus ędificauit. ubi uirtutis athletis congregatis, se utrisq; magistrum pręstitit & exercitatorē; ita ut dum illos solitos hostis incursus doceret, uicissim supremi magistri gratiā admoneret. Illos præterea ad fortitudinem, & constantiam hortabatur; iubebatq;, ut erga socios modestiā, erga hostes audaciam pręseferrent, & magnanimitatē. Hæc illos docens, Hanc uitam ducens, huiusmodi miraculis pollens, omniq; gloria splendens, huic laboriosę uitæ fine imposito, ad beatam, perpetuamque migrauit. Immortalemque sui gloriam & sempiternam memoriam reliquit. Hunc autem uirum uidit, & ab eo benedictionem accepit beatissima mater mea, a qua multa eorum quæ dicta sunt sæpius audiui. Nunc rogo 8 ut eius orationum apud Deum aliquem fructum sentiam, ac scio me impetraturum. Omnino enim sui domini benignitatem imitatus, preces meas admittet. 8 *Orat sanctum uirū ut pro se roget dominum, & confidit illū admissurū pces suas.*

Habetur in Philotheo eiusdem, nunc primum latinis cognita.

VITA PALLADII SERVI DEI PER THEODORETUM EPISCOPUM CYRRHENSEM SCRIPTA, ALBERICO LONGO SALENTINO INTERPRETE.

PALLADIVS autem uir ille notissimus, coëtaneus huc, et amicus, & familiaris, nec uirtute inferior fuit: Sæpius enim conuenisse, & ex mutuis colloquijs uberrimos fructus cępisse dicuntur. quippe alter alterum incendebat, & ad rerum diuinarũ zelum prouocabat.

Hic aũt iuxtà oppidũ & magnitudine, & hominũ frequentia insigne, quod Imme appellabatur, domũ quandam angustam habitabat. Cuius abstinentiam, 1 uigilantiam & assiduas preces recẽsere superuacaneũ esse duxi; quęcunq; enim de diuo Simeone dicta sunt, de hoc etiam dici possunt, uterq; enim idem iugũ trahebat. Verũ, miraculum illud, quod illius opera factũ est; & cuius memoria usq; ad hanc tempestatem durat, narrare operęprecium esse arbitror. Mercatus, quo mercatores, aliorũq; hominũ iumenta multitudo confluxerat, iuxtà idem oppidũ habebatur. Vnde mercator quidam, mercibus diuenditis, magnaq; pecuniarũ sũma contracta, discedere decreuerat. At sicarius quidem auri illius desiderio captus, in tantũ furoris erupit, ut uigil totam noctem mercatoris discessum obseruaret ille post galli cantũ nihil mali suspicatus, discedit. Cùm aũt eo peruenisset, ubi hic pauloante se insidijs collocarat, repente incusso in eũ uulnere, interficit, neq; hoc contentus scelere, aliud perpetrasse dicitur. Sublato enim auro, cadauer ipsũm prę magni Palladij foribus proiicit. Adueniẽte die, cũ fama uagari, & cõuentus omnis facinus illud summurmurare cœpisset, omnes ad magni Palladij domum impetũ faciunt, effractisq; foribus irrũpunt, penasq; ab eo exigi debere cõclamant, inter quos etiam flagitij auctor erat, atq; hoc fieri maxime instabat. Vir sanctus, tanta hominũ turba circũuentus, oculos ad cœlum tollit, rogatq; dominum, ut detecto scelere, ueritatem ostendat. Mox apprehensa cadaueris dextera, dic, inquit, adolescens, quis tibi uulnus incussit? ostende sceleris auctorem, & innocentem ad huiusmodi iniquo crimine libera. Vix ea dixerat, cũ consurgens ille, assedit, cœpitq; omnes oculis obseruare, mox homicidam digito ostendit: Confestim clamor omniũ, & miraculo stupentiũ, et scelus abominantiũ sequitur. Dein diligenter omnia perscrutati, cum gladium cruentũ, tum etiam aurũ homicidij causam sub uestibus inueniũt. Diuus aũt Palladius ut antea erat omnibus admirabilis, ita postea nemo satis illum admirari poterat. Facile enim ex huiusmodi miraculo quanta ille apud Deum gratia floreret intelligebat.

1 Sũperuacaneum duxi sancti abstinentiã uigilantiã & assiduas pces recensere.

2 Miracula quæ post sanctorũ mortẽ fiũt, splendorem uitæ illorum confitentur.

Fuit etiam eiusdem scenæ magnus ille Abraames, qui locum quendam, quem Paratomum appellant incoluit, ubi cum omnibus uirtutis radijs refulsisset illius uitæ 2 splendorem confecta post eius obitum miracula testantur. Scatet enim eius sepulcrum usq; ad hanc tempestatem omni medicinarum genere. Testes sunt illi, qui eas magna cum fide inde ubertim exhauriunt. Quamobrem rogo ut mihi dum eorũ memoria linguam meam sanctificat, illorum 3 preces aliquid afferant adiumenti.

3 Confidit scriptor adiuuari precibus sanctorum, quorũ uitas describit, & quorum memoria linguã illius sanctificatur.

VITA APRHAATIS SERVI DEI, PER Theodoretum Cyrrhensem episcopum scripta; eodem Alberico Longo Interprete.

Habetur & ipsa in Philotheo eiusdē, & nunc primum latinis cognita.

QVod omnium hominū & Græcorū & Barbarorū ingeniū idem sit, multis sanè uarijsq; argumētis diligenter perscrutari uolentes, facile intelligere possunt. Verū si Aphraatis uitam quispiam accurate consideret, uel ex hoc solo ita esse deprehendas. Quanuis enim apud Persas, populos sanè profanos natus, atq; educatus, eorumq; legibus instructus fuerit, tamē tantam uirtutis gloriam consecutus est, quantam uix illi, qui pijs maioribus oriuntur, & pietatem ipsam a teneris annis ediscunt, attingant.

Primū enim neglecto generis splendore, (quod sanè clarū erat, atq; illustre) maiores eius Magos imitatus, cæterorū uero impietatem abominatus, se domino totū addixit, & dedicauit. Edasam itaq; urbem, magnitudine, & hominū frequentia insignem, ac pietate cæteris eius regionis urbibus antecellentem profectus domūculam quandam, extra mœnia positam inuenit. Vbi cum semetipse cohercuisset, animæ salutem procurabat. & ut sedulus agricola affectuū spinis radicitus extirpatis, diuinaq; segete repurgata, euangelicæ plantæ fructus maturos domino offerebat. Mox Antiochiam ea tempestate hæreticorū procellis fluctuantem petit: ubi quandam philosophiæ scolā, prope urbem positam ingressu, græciq; idiomatis quasdam uoculas assecutus, ad diuinos eius sermones audiendos quamplurimos allexit. Et licet lingua semibarbara uteretur, mentis tamen sensa ita exprimebat, ut diuinæ gratiæ fontes imbibisse uideret̄. Quis enim eorū, qui linguæ elegantiam profitentur, qui contracto supercilio arroganter loquuntur, & syllogismorū laqueis pueriliter ineptiunt, rudem illam barbaramq; uocem potuit unq; superare; Cum rationibus rationes, diuinisq; uerbis philosophorū sententias expugnabat, & cum beato Paulo rudem se oratione, at non sententia profitebatur?

Cum hanc uitam degeret, &, iuxtà uocem apostolicā, sensus extenuaret, illosq; uoluntati diuinæ summitteret, omnemq; intellectum Christo captiuaret, uidere erat eos, qui uel officio, uel dignitate, uel aliquo militari ornamento prædití erant quiq; manibus suis uictum querebant, Idiotas & milites, doctos & indoctos, pauperes & diuites, ad illū confluentes; quorū cū silentio eius uerba capiebant, alij uero īterrogabant, & loquēdi materiā suppeditabāt. Cùm tantū laboris subiret, sociū tamen nunq; admisit, sed se potius laborare quam oblatū ab alijs auxiliū expectare malebat. Imò cùm in domus uestibulo concionem haberet, ipsemet adaperiēs claudensq; fores ingredientibus & egredientibus inseruiebat. Nihil aūt ab aliquo suscepit unq;, neq; panem, neq; obsoniū, neq; uestem; sed unus tantum familiarium panem illi suppeditabat.

Cum aūt decrepitus esset, post solis occasum una 1 cū pane oleribus uescebatur. Vir quidā, qui postea illius prouinciæ præses fuit, & consul, cū legatus ad Persas missus esset, tunicam Aphraati apud illos cōsuetam attulisse, atque huiusmodi uerba apud eum habuisse dicitur. Cum animaduerterem patriam, terrā, fructusq; in ea natos unicuiq; hominū esse rerum

1 Post solis occasū unà cū pane oleribus uescebatur.

gni eius. quod etiam a diuo Paulo audiuerant, cũ iubet, ut homines orent „
ubiq; tollentes puras manus absq; ira, & contentione. Quod ipse etiã do- „
minus cum Samaritanã mulierem alloqueretur manifestius prædixit, cũ „
dixit, Amen dico tibi mulier, quod ueniet hora, & nunc est, quando neque „
hic, neq; Hierosolymis, sed ubiq; terrarũ patrem adorabunt. Hæc præcla „
re scientes, & domi, & foris, & ut apostolico uerbo utar, publice, & priua tim Christũ profitebantur. Et ut optimi imperatores suos tuebantur, hostes uero passim sternebant. Verũ magnus quidem Flauianus, & Diodorus, ad hæc præclara facinora exercitabantur, quia & duces, & militaribus subiecti legibus erant. At sapientissimus Aphraates, sponte sua huiusmodi certamina subiuit. Cum enim antea quietũ, atq; tranquillum uitę genus elegisset, &, quod dicitur, extra teli iactũ assedisset, urgente tamen bello, ocium repudiauit, quo ad tempus intermisso, se piorum phalangis antesignanũ præstitit ita, ut multos, uita, uerbis, & miraculis uulneraret, ipse autem a nemine uulneraretur.

Cum igitur aliquando in Polemicum gymnasiũ, quò omnes Trinitatis propugnatores conuenerant, se conferret, iter eum per fluminis ripam facientẽ furioso imperatori quidam eius familiaris ostendit, qui cũ eum nunquã antea uidisset, tunc per quasdam domus fenestras interrogauit eum, quo sic festinantur tenderet, preces, pro toto terrarũ orbe, atq; illius imperio oblaturus domino, respondit. Cur, inquit Imperator, tu qui monasticam uitam, hactenus professus es, omissa illa nunc in media hominum turba uersaris? Ille autem, quoniã domini exemplo, parabolicè loqui consueuerat, Dic, ait, quæso, Imperator: si uirgo essem, et, dum in cubiculo clausa degerem, paternas ędes ab aliquo incendi uiderẽ, ita ut omnes incendio flagrarẽt, quid nam faciendũ mihi cõsuleres? Oscitãtémne incensas illas negligere? nequaquã credo, quoniam illarum incendio mea sanè res ageretur. Quod si me omnia tentare, & aquam ferentẽ ignem restinguere oportuisse dices, cur nunc mihi hoc ipsum facienti succenses? idem enim quod tu quiescenti in thalamo uirgini cõsuluisses, ego qui monasticam uitã ante profitebar, nunc facere compellor. Tibi igitur ipsi potius succenseas, qui huiusmodi flãmas ingeris in domum Dei, non mihi, qui eas conor extinguere: quoniã paternis edibus igne flagrantibus opem ferre oportere tutemet confessus es. Quod autem terrenis parentibus cœlestis ille pater dignior est, atque pręstantior, unicuique uel diuinarum rerũ imperitissimo manifestum est. Nõ igitur ab instituto nostro alienũ est, Imperator, pium gregem custodire, ac pascere. His dictis Imperator tacite assensus est. non enĩ absq; ratione dicta esse animaduertit.

Aderat autem quidam eorũ, qui neq; in uirorum, neque in mulierum numero haberi possunt, & qui hac de causa se regi amicos esse putant, eiusq; beneuolentiam aucupantur. Hic igitur cum diu in uirũ sanctum debacchatus esset, mortem illi cõminatus est. uerũ non multo post audacię pęnas dedit. Dum enim Imperator in balneo cutem curabat, ille ad uas magnum calidæ aquæ plenum accessit ubi cũ suam formam solus contemplaretur in aquas cecidit, ibiq; excoctus animam efflauit. Post aliquot horas, cũ non reuerteretur, mittitur quidam ab Imperatore, ut illum accersat. is reuersus, neminẽ se inuenisse renunciat. Quare multi eorũ accurrunt, uasaq; omnia perquirentes, eũ in aquis exanimatũ inueniunt; ma-

gnoq; omniũ ululatu, alij aquam exhauriunt, alij miserũ cadauer extrahunt. Magnus inde terror Imperatori, ac cæteris contra pietatem armatis incutit. famaq; per uniuersam ciuitatẽ uagatur, quales ille in Aphraatem contumeliarũ pœnas dederit. ita ut omnes uno ore Aphraatis Deũ collaudarent. Quare multis uirũ sanctum in exilium mitti urgentibus prohibuit. Perterrefactus enim Imperator huiusmodi rem suadẽtibus obtempare noluit. uirũ enim illum coluit semper, & obseruauit. Nã ex alia re etiã uirtutem eius cognitam, atq; perspectam habebat.

Cum enim equus quidã generosus, & commodus, & Imperatori charissimus morbo quodam laboraret, Imperator ipse moleste ferebat. Vexabat autem equũ ipsum superfluorum humorũ excretio, quare uocati ad illius curationem huiusmodi artis periti, nihil omnino profecere. Cũm Imperator tum ille etiam, qui equorũ omnium curę pręfectus erat uir quidem pius, & in fide confirmatus ęgreferebat. Sed circa meridianã horam secum unã equũ ducens ad magni Aphraatis hospitium accedit, suaq; exposita causa, & fide, rogauit, ut eius precibus equũ a morbo liberaret. Ille omni mora posthabita, post aliquas preces, aquam ẽ puteo hauriri iubet, quam 2 signo crucis signatam equo bibendã exhiberi mandat. Ille pręter eius consuetudinẽ aquã ipsam bibit. Posthęc benedicto oleo equi uterũ ungit, ita, ut cum primũ manu illum attigisset, a morbo liberaretur, & superflua illa humorũ uis in naturalem, ac temperatã cõuerteret. Quare lętus ille equũ ad stabulum reducit. erat autẽ crepusculum noctis, qua hora Imperator in stabulum ipsum descendere consueuerat. Cum igitur illuc aduentasset, percontatur quomodo se equus haberet; ille equi salute annunciata, fortem, subsaltantem, hinnientem, & ceruicem concinne mouentẽ educit. Mox salutis caussam interrogatus; proferre illam uerebatur, timebat enim medicum illum fuisse fateri, cui Imperatorẽ infensum esse sciebat. Tandẽ coactus, ueritatem fassus est; & medicinæ modum ostendit. Perculsus Imperator, uirũ illum egregium, atque admirãdum esse confessus est. at non propterea conceptus ille furor deferbuit, sed maius incrementũ accepit, donec Barbarico igne combustus, ne sepulchrũ quidem uel seruo homine dignum assecutus est. Aphraates autem & in ea procella propriã uirtutem manifestauit, & in ocio quoq; a primo instituto non recedens, alia infinita miracula fecit. Quorum cũm unum & alterũ recensuero, finem faciam.

2 Aphraates aqua signo crucis signata, & oleo benedicto, equi Imperatoris morbum curauit. Quid hic dicis tu qui creaturarum benedictionibus detrahis?

Cum mulier quędam nobilis genere flagitioso uiro nupsisset ad uirum sanctum proprias deploratura calamitates accessit, dicebat enim uirum meretricis amore captũ, & incãtationibus quibusdam detentũ, secũ quotidie rixari. Hæc omnia narrabat mulier stans pro uestibuli foribus, unde mulieres ipsas affari consueuerat: nullã enim intra uestibulũ admisit unquã. Venerandam itaque mulierẽ miseram, uniuersas illas incantationes precibus soluit. Mox olei uasculo, 3 quod ab illa allatũ fuerat, diuini nõis inuocatione sanctificato, dat, iubetq;, ut eo uirum ungat. Mulier his omnibus peractis uirũ sibi reconciliat, confestim enim omnem amorẽ a meretrice in uxorem transtulit legitimumq; lectum incesto anteposuit.

3 Si sanctificare oleum diuini nominis inuocatione superstitio esset, quõ oleum hmõi tantã efficaciam habuisset, ut deperditũ amore adulteræ uirũ ad legitimæ uxoris dilectionem conuertere posset?

Dicunt etiam, quod cum magna locustarũ uis, more flammæ omnes terrę fructus, segetes ualet & plantas, & nemora, & prata deuastaret, uenit ad eum uir quidã pius, rogans, atque obsecrans, ut unico agello, unde

sibi, uxori, filijs, & domesticis omnibus uictum parabat, & regium tributum pendebat, opem ferret. Rursus ille dominicā benignitatem imitatus, 4
uas aquę afferri iubet, manuq; illi imposita, Deū rogat, ut elemēto illi suā gratiam impartiatur. Absolutis precibus, iubet ut agelli fines aqua illa aspergantur, quę pro imperio sparsa, se inexpugnabile, atque inuiolabile illius agelli munimentū prestitit. Nam cum usque ad illius fines locustarum acies peruenisset, diuinam 4 aquę potentiam uerita, & tanquā aliquibus habenis repressa retrogressa est.

Acies locustarum diuinā aquæ per sanctum benedictæ potentiā uerita est. & tanquā aliquibus habenis repressa, retrogressa est.

Sed quid omnia diuini illius animi gesta recensere oportet, Cū hæc ad diuinæ gratię potentiam quæ in illo erat ostendendam satis superq; sint? 5
Equidem ipse adolescentulus adhuc una cū matre mea ad eū profectus, sum, eiusq; spectator fui, & una cū illa ab eo benedictionem accepi sed illi pro uestibuli quidē fosibus, mihi uero intro admisso, suæ orationis thesaurum impartitus est: quā utinam nunc etiam me consecutū sentiam, cum illum 5 uiuere, & in angelorum chorum relatum multa gratia apud Deū florere credo; Quam sanè gratiā tunc Deus mortali eius corpore metiebatur, ne si redundaret, desidem illū redderet; nūc autē deposito affectuū onere ut triumphator athleta a domino magni penditur, cuius rei gratia, eius apud Deū orationis 6 me participem fieri rogabam.

Credit Aphraatem mortuum uiuere, et in angelorum chorū relatum, multa gratia apud Deum florere.

6 *Ecce quō sancti intercedunt ad Deum pro uiuentibus.*

VITA BEATI PETRI SERVI DEI PER Theodoretum Cyrrhi episcopum scripta, eodem Alberico longo Interprete.

Habetur in Philotheo eiusdē, & nunc primum latinis incognita est.

GAlatarum alios occidentalē Europę partem habitantes audimus. alios autē ab eis ducentes originem, eam Asię regionem, quæ iuxta Euxinum pontū est incolentes uidimus. Ab his oriundus beatissimus Petrus, septem annos, ab eius natali die apud parentes uixisse, reliquū uerò uitæ spacium in huiusmodi philosophię gymnastis confecisse dicitur. Cum autem nonū & nonagesimum ętatis annum ageret, uita defunctus est. Quis igitur eum, qui duos & nonaginta annos decertauit; & nocturnas, atque diurnas uictorias consecutus est, satis pro dignitate laudauerit? Quæ lingua unquam ad omnia illius in omnibus ętatis gradibus gesta narranda suffecerit? quis sudores recensebit? quis tot eius palestras enumerabit? quæ unquam oratio uel ab illo sparsa semina, uel collectos manipulos æquabit? Quę tam alta mens est, quę ex pulcherrimis mercibus contractas opes cōmode complecti possit? Video sanè rerum ab eo gestarū pelagus, earumq; narrationem aggredi contremisco, uereor enim ne mea demergatur oratio; Quamobrem profundis ipsius pelagi partibus illi relictis qui, iuxta diuina scripta, profunda inuestigat, & occulta cognoscit, deambulans per littus ab ipsa continente oculis altū mare percurram & admirabor.

Hic igitur Galatiæ primam palestrā exercuit, mox in Palestinam proficiscitur, ut uisis locis, ubi dominus passus est, in illis seruatorem Deū adoraret, Non quod illum loco circumscriptū esse arbitraretur. sciebat enim immensam eius naturā circumscribi non posse, sed ut 1 oculos potius adamatæ rei aspectu pasceret; ne solus animus spiritali frueretur alimento. hoc enim est amantū ingenium ut non tantū rei amatæ contemplatio-

1 *Vides rationē quare sancti uiri suscipiebāt peregrinationes ad loca sancta.*

ne delectentur, sed eius etiam domum, uestes, calceamenta, aliaq; huiusmodi magna cum delectatione spectent. Huiusmodi amore capta sponsa illa in canticis canticorum hoc pacto sponso suo canebat: sicut malus inter ligna syluarum sic dilectus meus inter filios sub umbra illius, quē desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Vir hic igitur sanctus eodē sui spōsi amore captus, nihil absurdi fecit, si sponsæ illius uerbis usus, flagrans amore, & quasi umbrā aliquam sponsi uidere gestiens, in loca illa unde uniuerso orbi salutis fontes emanarunt, profectus est. Assecutus igitur quod optabat, Antiochiam reuertitur, cuius urbis pietate perspecta, patrio solo alienū antepos uit, ciues reputans non contribules atque propinquos, sed qui fidei, pietatisq; socij essent.

Hic igitur habitaturus non scenam constituit, non tugurium cōpegit, neq; domū erexit, sed omnem uitæ cursum in aliena sepultura confecit, quæ tabulatū quendā habebat, ante tabulatū uero cancellum cui applicita scala aditū ascendere uolentibus offerebat. ibi, tanquā in carcere cohercitus diu uixit. frigidamq; a bibebat aquā, & solo pane non quotidie, sed alternis diebus uescebatur. Cū ad illum furiosus quidā, & dæmonis spiritu exagitatus accessisset, oratione mūdauit eum, & a diabolica insania liberauit. qui, recepta salute, cū discedere nollet, sed collati in se beneficij aliquā seruitute præstanda rependere illi gratiā cuperet, rogaretq; ut se famulū admitteret, precibus locū dedit. Vidi ego hunc, & miraculum in memoria habeo, & repensam seruitio mercedē spectaui. Illos etiā de me, dum puer essem, sermonē habentes audiui dicebat autē Daniel, sic enim appellabatur, me etiā fore pulcherrimi illius ministerij sociū, uir autē sanctus quanto ego amore parentes prosequerer animaduertens, hoc futurum negauit. Sæpe autē tenens me in sinu, pane, atq; uua passa pascebat, Cum.n. mater mea spiritus sancti gratia præditū illū probe intelligeret; semel me in hebdomada ad eius accepiendā benedictionē mittere consueuerat. Inuerat autem eius familiaritatem ex huiusmodi causa;

a Bibebat aquam frigidam, & solo pane alternis diebus uescebatur.

Cum alter eius oculus tali morbo laboraret, qualis arte medica depelli non poterat; nihil enim remedij ab antiquis scriptū neque a posteris inuentū est, quod illi non admoueretur. Sed cū omnia nihil omnino proficere deprensa essent, mulierū. Familiarium quędā de huius uiri uirtute mētionem fecit, atque, ut dictis fidem adhiberet, uxorē eius, qui ea tempestate rebus orientis præfectus erat, graui morbo laborantē ab hoc uiro precibus tantū & signo crucis liberatā narrauit. Quod cum mater accepisset, confestim uittis, & torquibus aureis, sericisq; uestibus ornata se ad illum contulit, non enim uerā adhuc uirtutem attingerat, sed inani iuuentutis, ac formę gloria titillabatur. Quam cū uir diuinus uidisset huiusmodi, primū uerbis uanos illos ornamentorum affectus radicitus extirpauit. Dic mihi filia (ijsdē enim uerbis, quibus lingua illa sanctissima usa est, utar & ego) si quis pictor, artis peritissimus imaginē aliquam ad unguem exprimat, mox admissis spectatoribus ueniat quispiā picturæ nō æque peritus, sed qui sciat tantū quicquid in mentem uenerit citra delectū pingere, mox reprehensis ijs quæ maximo artificio facta sunt, superciliis atq; palpebris longiores lineas appingat, uultū candidiorem faciat, & genis fucū illiniat, nonne iudices priorē illū pictorē meritó irasci posse? certe; quoniam dum suę picturę ab imperita manu aliquid additur, maxima afficitur iniuria.

tur iniuria. Credite igitur illum rerũ omnium creatorẽ, totiusq́; naturę fictorẽ atque pictorem non mediocriter irasci quoties ineffabilẽ eius scientiã, ut ignorantiã redarguitis nõ enim albo isto siue rubro colore uosmet inficeretis, nisi his additamentis ad formę perfectionẽ opus esse iudicaretis. Cũ aũt corporis formã huiusmodi adminiculis indigere arbitramini, creatoris impotentiam accusatis. Atqui, Dauid inquit, qđ omnia, quæ uoluit fecit dñs; dat igitur omnibus quod cõfert ad salutem, at negat quod nocet. Non igitur uobis Dei imaginem corrũpere licet, neq; ea uobis assumere, quæ ille sapienter denegauit, neq; formam hanc adulterinam excogitare, quę uobis damnum affert, spectatoribus parat insidias.

His auditis, optima mulier, confestim in Petri retia incidit, (quippe piscabatur hic perinde atq; alius eius cognominis) Aduoluta igĩ illius pedibus, oculo primũ aliquid remedij adhiberi rogat, Ille uero se hominem esse eiusdemq́; naturæ, cuius & illa, magnoq́; peccatorũ pondere oppressum, petere aliquid a domino non audere dicebat. Illa uero lachrymari, rogare, seq́; inde non recessuram nisi prius oculi salutem fuerit consecuta affirmare solus (inquit ille) Deus remediũ afferre potest, solus tamen est qui benigne fidelium petitiones admittit. Quare huiusmodi beneficium non mihi sed tuæ fidei, modo firma sit atq; sincera prętabit. Quæ si talis est, medicis omnibus, eorumq́; medicinis contemptis, hoc tibi remedium accipe. Manum 3 oculo imponit, factoq́; salutis nostræ signo omnem morbum depellit. Illa domũ reuertitur, ubi diluto a genis fuco, depositisq́; ornamentis, reliquũ uitæ spacium ad eam normam redegit, quam a Petro acceperat. Nam quamuis iunior ẽẽt, tertium.n. ac uigesimũ ætatis annum agebat, tamen neq; uestiũ uarietate, neq; auro delectata amplius est. Post hæc septimo anno me primũ, atq; ultimum peperit. In tãtum itaq; magni Petri consilium, atq; remedium profecit, ut duplex ab eo beneficium, alterum corpori, alterũ uero animo se consecutam diceret, tali & uerba & preces illius potentia prędita erant.

3 Tactu manus oculo apposito, ac signaculo crucis facto, morbũ oculi mulieris sanauit.

Aliàs cum seruũ coquum maligno spiritu uexatũ ad illum adduxisset, rogabat, ut illi opem ferret. Vir sanctus oblatis Deo precibus, iussit Dæmoni ut causam afferret, quare in illam Dei creaturam haberet imperium. Ille aũt perinde atq; homicida, siue fur coram iudice constitutus, & causam dicere, ueritatemq́; præter eius consuetudinem fateri coactus, huiusmodi uerba fecit. In urbe solis, huius serui domino ęgrotante, domina uero ęgroto assistente, ancillæ eorũ congregatę monachorũ qui Antiochiæ sunt uitam, & quantam in Dæmones potentiam haberent, narrabant. Posthæc ancillæ ipsæ, ut puellarũ mos est, dæmonio exagitatas mulieres perlusum agere incipiunt: seruus uero cilicio 4 indutus monachorũ more illas exorcizabat. Dum hæc agerentur, stans ego præ foribus domus, & arrogantiũ, quos de monachis habuerant sermonum impatiens periculum facere decreui, an illi ea potentia prædit essent, quam puellæ affirmabant. Omissis itaq; illis, in hunc ingressus sum, scire cupiens, quo nam pacto a monachis ipsis expelli possum; quod sane iam didici, neq; alia experientia indigeo, tua enim opera iam expellor. hisq́; dictis aufugit. seruus autem liberatus est.

4 Ecce apertum indicium quod antiqui monachi cilicio induebãtur, quia dicit monachorum more cilicio indutus.

Post aliquot dies auia mea ex mater rusticum quendam a dæmonio uexatum ad uirum sanctum adduxit, petiitq́; ab eo auxiliũ. Ille rursus cuius

esset, & quanam de causa imperium in illum haberet, interrogat. Quo nil
5 respondente genibus 5 innixus Deum rogat, ut suorum famulorum potentiã
Orat sanctus genibus innixus. iniquo dęmoni patefaciat. Post preces cõsurgit, nil ille respondet, pergitque ita usque ad nonam horam. Vir sanctus fusis ardentius precibus cõsurgit iterum atque ait. non tibi Petrus, sed Petri Deus imperat, quare illius coactus imperio responde. Erubuit dæmon, quamuis natura sit impudens, uiri sancti modestiam, altaque uoce clamauit, et dixit. Cum in Amano mõte ociosus essem, hunc a puteo quodam aquam haurientem, atque bibentem aspicio: quare corpus eius ingressus illud habito. At exi inquit uir sanctus in nomine eius, qui pro uniuerso terrarum orbe crucifixus est. his uerbis perterritus dęmon, aufugit, et liberũ a rabie rusticũ auię meę reliquit. Multa alia huiusmodi sanctissimi illius animi gesta narrare possem, quę de multorum uel ritus imbecillitate prętermitto, nam propriam naturam perpedentes aliquid sanctorum uirorum miraculis fidẽ non pręstant. quare uno duobusue tãtum narratis ad alium me conuertam,

Olim quidam præfectus militum libidinosus, ac petulans innuptæ cuiusdam puellæ, quæ in sua dioecesis, erat captus amore, illam sollicitabat.
6 quæ, relicta malte, cæterisque domesticis in mulierũ cętum, quæ 6 in mo-
Vides quod etiã Monialium monasteria antiquissima sunt. nasterio uitam degunt, se contulit: mulieres enim æque ac uiri ad beatum finem uirtute, laboribusque contendunt. Cuius accepta fuga, pręfectus puellæ matrem uerberibus cesam coniecit in uincula, neque prius eam inde exemit, quam sanctarum mulierum monasterium ostendisset. Quare nefaria impulsus rabię, inde puellam abstrahit, propriamque domũ ducit, speratque miser conceptam se libidinem posse explere. Sed qui Pharaonem maximis plagis affecit propter Saram Abraham uxorem & sodomitas in hospites incorporeos debacchari cogitantes, cęcitate percussit, idem etiã huius oculis offusa caligine, prædam ė medijs laqueis liberauit. ita ut illo thalamũ ingresso, ea, quæ intus asseruabatur, continuo euaderet, & ad optatũ monasteriũ confugeret. Quare cũ animaduertisset insanus eam se expugnare non posse, quæ diuinũ sponsum cæteris anteposuerat, furorem deponere, & diuina potentia munitam dimittere coactus est.

Eadem puella procedente tempore graui cãceris morbo oppressa est, quo cũ mammillę extumescerent; & dolor cresceret, cum maxime dolore laborabat, tum magni Petri nomen appellabat; dicebatque, quod statim uoce illius audita, cessabat dolor: quare sæpius illum accersi iubens, tot malis hoc tantũ solatium habebat, Quãdiu enim ille aderat, tandiu dolor quiescebat. uerum post multa certamina postque multas uictoriæ laudes ex hac uita migrauit. Idem matrem meã post meos natales uocatus a nutrice, propė a morte reuocauit. Cũ enim magno morbo laboraret, medicique salutem eius desperassent, propinqui omnes illam tanquam uita defunctã lugebant; animaduertebant enim graui æstuantẽ febri, obtusa oculorum acie neminem dignoscere. Sed aduentãte illo, qui apostolico nomine gratiaque uere fulgebat, & Pax tibi, filia, dicente, (hoc modo enim salutare cõsueuerat) Confestim oculos aperuisse dicitur, & illum attẽte spectasse, ita ut fructum quem ab eiusmodi salutatione cœperat pręseferret. Quare, cùm præ mæstitia simul, & lętitia mulierũ turba cœpisset ululare, illarum sedatis uocibus, iussit ut unà secum orationi operam darẽt. Sic enim Tabitam salutem assecutam dicebat. Viduis itaque mulieribus lachrymantibus, & Petro ca-

rum lachrymas offerente Deo, id euenit, quod ille prędixerat. Nam 7 facto orationis fine, reliquit eam morbus; nam sudore undiq; emanante, febris extincta est, manifestaq; salutis signa apparuerunt. Huiusmodi miracula etiam hoc tempore facit dominus per seruos suos.

7 *Oratione sanauit sanctus uir matrem scriptoris magno morbo laborantem.*

Huius etiam uestes eandem quam beatissimi Pauli uim habebant, neq; hoc hyperbolicè dictum existimari uelim. ueritatem enim ipsam meis uerbis astipulantem habeo, nam cum propriam 8 zonam, quę lata erat, & longa, Crassò lino contextà, bifariam incidisset, dimidia suos lumbos cinxit; dimidia uero meos. Hanc cum sæpius ægrotanti mihi, & patri etiã matri imponeret morbũ omnem depellebat. Ipsa etiam huiusmodi remedio morbo aliquo laborans plerunq; utebatur. Vicinorũ quoq;, ac familiariũ complures cum zonæ uim accepissent, illius ope a morbis liberabantẽ, donec nescio quis acceptam beneficij imemor, non amplius restituit: Hoc pacto munere illo priuati sumus. Sic ille splẽdens, suisq; radijs Antiochiã omnem illustrans, uita excessit. & ad statutam triumphantibus coronam contendit. Ego uero 9 quam uiuo illo sum gratiam assecutus, eandẽ ab eo uita defuncto impartiri mihi obsecrans, aliam narrationẽ aggrediar.

8 *Ecce quomodo uestes & Zona sancti uiri gratiarum beneficia præstabãt, q; ipsum splẽdori innocentis uitæ eius attestabatur.*

9 *Obsecrat impartiri sibi tãdẽ gratiã a sancto defuncto quã uiuo illo erat assecutus.*

VITA THEODOSII SERVI DEI PER Theodoretum episcopum Cyrrhi scripta, eodem quo supra interprete.

Et hæc habetur in libro eius qui Philotheus inscribitur, ac nouissime latine reddita.

RHosus urbs est Ciliciæ, quæ Sinum illius prouinciæ nauigãtis dexteram spectat. Huic ex ea parte, quæ intra solem orientem, & meridiem est, mons editus, magnus, & opacus adiacet; quem propter nimiam arborũ densitatem ferę quamplurimæ incolunt. In hoc monte rupe quadam iuxta mare inuenta, magnus ille Theodosius ex urbe Antiochia, clarisq; maioribus oriundus peranguftam domũ ædificauit: ibiq; neglecto generis splendore, atq; alijs huiusmodi, euangelicam uitam instituit; & preciosam illam margaritam iuxtà seruatoris uerba coẽmit.

Eius abstinentias, 1 uigilias, cõfectaq; ex pilis indumẽta illis recensere, qui hæc omnia in socijs & sectatoribus eius, tanq; in speculo intueri possunt superuacaneum esse duxi, quanquam ille tanto ardentius, rigidiusq; se macerabat quantò magis se discipulorũ exemplum fieri cupiebat. Nã præter hæc magnum ferri pondus ceruici, lumbis ambabusq; manibus imposuerat. Comã uero squalidam, & ultra pedes portentã, sed fæmoribus alligatam gerebat. Orationi, 2 & hymnis assiduam operam nauabat. Iram, concupiscentiam, superbiam, cæterasq; huiusmodi belluas uirtute domabat. Labores laboribus addebat, ita ut nunq; ociosus esset, sed modo sportulas, modo calathos ex uiminibus contexeret, interdum hortulos in rupe pararet, qui ex oleribus quotidianum uictum suppeditaret.

1 *Non uult recensere abstinentias & uigilias sancti, confectaq; ex pilis indumenta.*

2 *Orationi & hymnis assiduam operam dabat.*

Procedente uero tempore, cum eius nomen pro ora omniũ uolitaret, multi eiusdem uitæ desiderio capti, ad illũ undiq; confluebant; quos omnes admissos huiusmodi disciplinam instituebat. Videre itaque erat hos uela, illos cilicia, alios calathos, alios sportulas contexentes, nonnullos uero terrã fodientes. Et quoniam locus ille maritimus erat, confecto nauigio, uel cũ sociorum opera efferre, uel cum res ad uictũ necessarias afferre uellet, utebatur. Nam Apostolicę uocis memor; noctæ atque die labo-

„ rantes ne alicui uestrum oneri essemus. Et; Manus hæ mihi, & his qui
„ mecum erant, uictũ suppeditabant; seq; & socios exercebat assiduè; corporis enim sudores spiritalibus laboribus conferre admodũ existimabat. Absurdũ enim esse, dicebat, eos, qui in cõmuni uita uersantur, defatigari, affligiq; quotidie, ut uxores, & filios alant, ut tributa pendant, ut uectigalia soluant, ut Deo primicias offerant, & res ad uictũ necessarias comparent, nos uero, paruo admodũ uictus, atq; uestitus adminiculo contenti, hęc nobis ipsis tantũ parare non posse, sed ociosos frui quęcunq; alienis laboribus parta sunt. His uerbis, atq; aliĵs huiusmodi illos hortabatur ut laborarent. Quare diuinis officĳs statuta hora peractis, reliquũ temporis alicui operi faciendo impendebant.

Hospitum prętere a curã habebat non paruã eisq; accipiendis illos pręficiebat, quos mansuetudine, modestiaq; probe ornatos, & in proximos bene affectos intelligebat. Ipse præterea accuratè uidebat, ut omnia exacte, & ꝓ dignitate fierẽt. Quare ita pręclarus magniq; nominis effectus est, ut qui nauigabant, Theodosii Deum in periculis inuocarent; qua inuocatione maris æstum omnino sedabant. Quin crudeles impĳq; hostes, qui tunc bonam orientis partem diripuerant, & in seruitutem redegerãt, Theodosiũ ipsum uerebantur. Quis enim eorꝫ qui has regiones incolũt, est, qui nesciat, quot & quanta damna ab eis qui Solymi prius dein Isauri appellati sunt, eo tempore nobis illata fuere? direptis tamen urbibus, combustisq; castellis omnibus quæ in eorũ potestate habere potuerunt, scolæ illi tantũ pepercere; unde pane solum accepto, iussisq; monachis, ut pro se orarent; illęsos, atq; intactos reliquere. hoc autẽ non semel sed bis fecere. Ecclesiarꝫ tamen proceres, ueriti, ne Diabolus incusso Barbaris opum desiderio, auctor eis esset, ut pręclarũ uirum caperent, ad quẽ redimendũ immensum auri põdus conferre christianos oportuisset, duorum procere exemplo admoniti, pro quibus captis quatuordecim millibus aureorum nummorum datis conuenere ut illinc discederent, & quo uellent abirent. persuadẽt Theodosio, ut se Antiochiam recipiat. Quo ꝑfectus, scholam in ripa fluminis ædificat, omnesq; eiusdem disciplinæ
3 appetentes ad se trahit, sed paulo post uita 3 defunctus in angelicũ chorum migrauit.

Vita defunctus in angelicum chorũ migrauit.

Cum itaq; cadauer per urbẽ mediam ferretur, ferrea illa zona haud secus atque aurea corona refulgebat. Quod cum omnes urbis magistratus
4 tus sequerentur, de subeundo 4 feretro contendebant, omnes enim aliquid beneficĳ se inde consequuturos sperabant. Interea ad sanctorũ martyrum templũ fertur, Iuliani ueræ pietatis athletæ, propugnatorisq; socius, & cõtubernalis, in eodemq; sepulcro collocatur, ubi sanctissimus, ac beatissimus Aphraates reconditus fuerat: Gregis uero curam Helladius uir ꝓclarus suscepit: qui sexaginta annos onus illud sustinuit. Post hæc in Ciliciam ad episcopatũ: diuinitus assumptus est. Cętum tamen disciplinam nunquã omisit, sed prioribus laboribus, episcopatus etiã sudores in dies addebat. Huius autẽ discipulus Romulus illius gregis custos declaratus est; permansitq; Cętus ille, sub eiusdem politiæ legibus usq; ad hanc tempestatẽ; oppidum autem Maratò Syra lingua dictum, scolę adiacet. Ego uero huius narrationis facto fine, rogo ut eius gratiam me cõsecutum sentiam.

Ecce solenne funus sancti uiri, qui in tẽplo sancti Iuliani iuxta beatissimũ Aphraatem sepelitur.

VITA

VITA BEATI ROMANI MONACHI, per eundem Theodoretum scripta, eodemq; quo supra Interprete.

Est in lib. ubi supra, & nunc primum latinis in lucem edita.

MAgnus itaque Theodosius Antiochia oriundus, in Rhosçis montibus exercitus, mox in patriam reuersus, huiusmodi uitæ finem habuit. Diuus Romanus Rhosi natus & educatus, Antiochię ꝓpriam uirtutem dimicando patefecit. nam extra urbis mœnia, in montis radicibus alienam quidē, sed angustissimā domum habitans, neque ignis neque lucernę adminiculo usus est unquam pane 1 tantū, & sale uescebatur, aquā fontis bibebat. Comam, uestem, & ferri pondus quale magnus Theodosius, habebat, eademq; morum facilitate præditus erat. Quare diuinæ gratiæ splendore illustratus; ea sæpe secum uerba repetebat, Ad quem autē respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementē sermones meos? Et rursus quod suis discipulis dixerat dominus discite a me, quoniā mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiē animabus uestris. & rursus, beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrā, hac enim uirtute Moses precipue pollebatur, erat enim omniū hominum mansuetissimus. Hoc etiā Dauidi prophetæ spiritus sanctus attribuit. Memento, inquit, domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Audiuimus etiam de Patriarcha Iacob quod mansuetus esset.

1 Pane tantum et sale uescebatur, aquā fontis bibēs. Vide ergo abstinentiam sancti, et ciborum delectū.

Has igitur uirtutes qualis apes ex diuinis pratis decerpens, ueræ sapiētie mel conficiebat. Verū non solus illo fruebatur, dulcissimos enim liquores in alios etiā effundebat: ita, ut erga eos, qui ad se ueniebant, mansueta iucundaq; uoce usus, multa de amore in proximū, multa etiā de concordia, & pace dissereret, Quam plurimos etiā sola præsentia ad diuinarum rerū amorem excitaret. Quis enim tantū senem macie 2 confectū, ferro onustum, cilicio indutū, tantoq; usum cibo, quantus ad arcendam ex inedia mortē satis esset, non admirarēt? Ad hęc spiritus sancti gratia, quæ in eo uigebat, omnes ad illius cultum, & obseruantiā impellebat. Diuersa enim morborū genera sępe a multis depulit, non paucos etiā sterilibus mulieribus partus concessit. tantaq; spiritus sancti gratia diues, & opulentus, pauperem tamen se, atq; mendicum profitebatur.

2 Ecce senem macie cōfectum, ferro onustū, cilicio indutum, tenuissimoq; usum cibo.

Cum igitur uniuersis, qui ad eum confluebant, & præsentia & uerbis profuisset, uitæ finē imposuit, & in 3 angelicos choros assumptus, perpetuam sui, sempiternamq; memoriā reliquit. Vnde uolente, uberrimos fructus capere possunt. Ego igitur huius gratiam assecutus, ad aliorum athletarum uitam pro uiribus enarrandam aggrediar.

3 In angelicos choros assumptus.

VITA BEATI ZENONIS MONACHI, PER Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta, Alberico longo salentino Interprete.

Est in libro Philothei eiusdem, & nunc primum latinis cognita

ZEnonem uirum ad mirabilem, nec multi norunt, nec si norint satis pro dignitate admirentur. Hic multis opibus, quas possidebat in ponto, ubi patria terra erat, relictis, ad Regem opulentissimū sub cuius ditione ea tempestate Cappadocia erat, se contulit. apud quē

multas, ut ipse dicebat, opes sibi comparauit. Mox Regia liberalitate dignos fructus protulit. Valente enim imperatore uita defuncto militarē, Zonam deposuit, atque in tabellariorū numerum relatus est. Posthęc in sepulchrū quoddam, cuiusmodi multa sunt in monte Antiochiæ adiacente se recipiens, ibi habitabat. animoq; ab impijs cogitationibus soluto, res tantū diuinas, & quo nam pacto ad Deū ascendi potest considerabat, ita ut columbinas alas habere, quibus ad cęlestes sedes uolare posset

1 cuperet. Quare non 1 mensam, non lucernā, non focum, non ollam, non uas olearū, nō arculam, non librum, neque aliud quippiā pręter ueterem atque laceram uestem, & crepidas ex contextis funibus pertusisq; soleis confectas habebat. Familiariū autem unus binis quibusq; diebus 2 unicum panem ad necessarium uictū suppeditabat. aquam procul exhaustā

2 proprijs humeris ferebat. Quare cū quidam onustum illum uidisset, rogauit, ut sinat leuari sibi pondus. Ille cū gratias egisset, aquā se bibiturū negat, quę alieno labore sibi allata fuisset. Quibus uerbis cū nihil proficeret, ambas illi amphoras, quas utraq; manu ferebat porrigit, mox cū in domus uestibulum aduenissent, effusa aqua illa, ad fontē reuertitur, uerbaq; re ipsa confirmat.

1 Ecce uoluntariā sancti uiri paupertatem ecce tenuem humilemq; uestitum.

2 Cibus sancti, unicus panis erat, binis quibusq; diebus propinatus, potus, aqua procul exhausta, et proprijs humeris lata. Quid abstinentiùs hoc uiro excogitari potest?

Ego etiam cū ad eum uidendū in montem profectus essem, uidi illum utraque manu amphoras ferentē quem cū rogassem ut admirabilis Zenonis hospitium ostenderet; ille, huiusmodi cognominis monachum se uidisse negat. Ego uero ex uerbis illū esse conijciens sequor, ingressusq; domū, alterum lectū ex feno confectum, alterum uero, ferri idoneū lapidibus substratum aspicio, hac de causa, ut arbitror, ut quicunq; hospes aduentasset in eo commode iacere posset. Cum igitur me interrogante, ille uero respondente, multa de philosophia disseruissemus, discedere cupiens rogaui, ut suæ benedictionis munera mihi impartiret. Ille, nos inquit potius accipere a nobis benedictionē decet. Nos enim priuati sumus, nos duces nam eo tēpore sacra scripta christiano populo forte explanabam. ego adolescentem me, & immaturę ętatis esse dicens, quippe uix iuuentutis annos attigerā, iuro me ad illum non amplius reuersurum, si tunc id facere compulsus fuissem. Is dato tandem precibus loco, cępit orare, multaq; inter orandū in sui excusationem afferre, se id beneuolentiæ, atque obedientię, gratia, non alia de causa factum, cum enim prope illum orantem esse, quæcunq; ille diceret, audiebam

Quis igit senem uirum quadraginta annos diuino exercitū ministerio, tanta modestia præditum pro dignitate admiretur? Quis tantā animi magnitudinem, & uirtutis opes laudibus unq; equabit? Qui summa contentus inopia, in sacrū templum singulo quoq; die dominico cum alijs conueniebat, ubi diuino uerbo, a doctoribus audito, factus mysticę mensę particeps, in uacuum illud hospitium reuertebatur, quod cū nullum custodem haberet furibus tamen inaccessibile atq; inuiolabile erat. Quinimo tanta

3 premebatur inopia, ut ne 3 libellū quidem haberet. sed quotiescūq; legere aliquid animus esset, ab aliquo familiariū acciperet, mox eum perlectū restitueret. At quanuis domus eius neq; serā, neq; uectē, neq; aliquid nutrimenti haberet, diuina tamen potentia illā custodiebat, quod sanè res ipsa manifestauit. Cum.n. Isaurorū exercitus nocte arcem cœpisset, & apparente aurora usq; ad montis radices in andionē fuisset, multosq; mona-

3 Hic hic pfectus erat euāgelicæ paupertatis sectator.

chos, & monachas passim obtrūcasset, uir tñ diuinissimus aliorum stragem intuitus, precibus, 4 eorum oculis caliginē offūdit, ita, ut dum præ foribus essent, adiuū non uiderent. &(ut nobis postea, ueritatē ipsam testatus narrauit) tres adolescentes omnem barbarorum turbā fundentes, atque fugantes uideret, & qualis esset Dei potētia manifeste cognosceret. Quę igitur eius uita fuerit, & quanta gratia uir hic sanctissimus apud Deum floruerit ex his quæ dicta sunt facile posset intelligi: Verum illud silentio prætereundum non est.

4 Precibus oculis Barbarorum caliginem offundit.

Moleste ferebat se opes aliquas possidere, nec posse illas, ut lex 5 euāgelica præcipit uendere, ac distribuere. Cum.n. fratres cum quibus omnia cōmunia habebat, ímaturæ adhuc ætatis essent, se portionē suā distribuendam accipere, aliīsque totius patrimonij partē uendere nolebat. uerebat.n. ne emptores auaritia ducti, aliquid in fratres molirentur, sibique notam aliquā inurerent. Talia secum uoluens, diu uenditionem distulit, demū familiariū cuidam diuenditis omnibus, bonam precij partē distribuit. Mox cum in morbū quandam incidisset, uocato ciuitatis episcopo, Erat aūt is magnus Alexander pietatis splendor, uirtutis columen, summęque philosophiæ simulacrū. Qui cum uenisset, ades, inquit, diuinum caput, estoque mihi optimus harum pecuniarum distributor, atque ita distribuas, ut coram summo iudice mox rationē relaturus, nam iussus ego è uita discedere, has etiam, quemadmodū alias dispensare non potui. Quare te episcopum, & episcopo digna facientē huic rei præficio. His dictis non multò post, ut Olympicus uictor, è uitę curriculo, non apud homines tantū, sed ēt apud angelos, pro meritis, laudem assecutus, discessit. Ego uero hoc etiam apud Deum 6 mihi deprecatore constituto, ad alium me conuertam.

5 Tu qui dicis paupertatem euangelicā uolentibus tendere ad perfectionem non habere mandatum domini, uide quid hoc locò hūc de re dicatur

6 Si scriptor constituit sanctum uirum p se apud Deum precatorem, consequens est, ut sancti in cælo orēt deum p uiuentibus.

VITA MACEDONII SERVI DEI PER Theodoretum episcopum Cyrrhi scripta, Alberico eodem longo Interprete.

Est in Philotheo eiusdē; & nunc primum Latinis cognita.

MAcedonium autem cognomento crithophagum (quod sanè cognomen impositum illi est, quoniam ordeaceo cibo uescebatur) nouerunt quidem non tantum Phenices, Syri, ac Cilices, sed his etiam finitimi, atque uicini populi; eorum enim aliī illius miraculis interfuere, aliī uero famā, quæ regiones illas omnes peruagabatur, accepere. Nec tamen omnes nouisse omnia potuere, at quod nouere, iure quidē admirantur, atque suspiciunt. Quare ego qui me melius quam cæteri omnes nouisse illum intelligo, suo enim iussu domū eius quotidie frequentabam, omnia eius gesta narranda pro uiribus aggrediar. Ne tamen admiretur aliquis quòd hunc illi locum dederim, neque inter primos collocauerim, non enim id feci, quoniam illum uirtute inferiorem existimauerim; sed quoniam diutius, quàm illi, de quibus mentionem feci, uixit, & post illos uita defunctus est.

1 Non accipiat ex hoc loco argumētum hæreticus, quod antiqui monachi huc illucque uagabantur, et quādocunque uolebant ad monasteria reuertebantur, quia præter id qđ sanctos hic ex anachoretis potiꝰ quā ex Cœnobitis erat, uagatio eius non ex uagatione mentis et instabilitate cordis pcedebat, sed ut turbas hominum ad se uenientium fugeret

Hic igitur palestras, & stadia in montiū cacuminibus habuit, neque 1 semper eundem locū incoluit, sed modo huc, modo illùc uagabatur. Hoc autem non locorum odio faciebat, sed ut eorum turbam fugeret, qui ad se undique confluebant. Quinque autē, & quadraginta annos in huiusmodi uitæ genere uersatus, nunquam tentoria, neque tuguria, sed cauernas ha-

queadmodum et sanctum Hilarionem fecisse comperimus. bitabat. quamobrē multi illum Gabbā Syra lingua, quod nostra cuniculum sonat appellauere. Cum autē ad senectutis annos peruenisset, amicis rogantibus obsecutus, Tuguriolū, mox domunculas, ne has quidem proprias, sed alienas, quinque & uiginti annos habitauit. Septuaginta igitur annos se huiusmodi laboribus exercuit.

2 Vescebatur autem non pane, neq; aliquo leguminū genere, sed 2 ordei ptisanario aqua tantū madefacto, cuiusmodi cibum mater mea illi familiaris diu suppeditauit. Ad quam cū olim morbo quodam laborantē uenisset; audissetq; nolle illam eum cibum sumere, quem medici pro recuperanda salute præceperant; quippe post uiri mortē monasterio se addixerat; hortatus est, ut medicis morem gerat; cibumq; illum non Cibum sibi, sed medicinam existimet; non enim uictus, sed salutis causa exhibebatur. nam & ego, inquit, quadraginta annos cibo usus ordeaceo tantum ut nosti, cum in morbū quendam incidissem iussi familiari meo, ut mihi panis aliquantulū peteret, & afferret: putabam enim, quòd si eo morbo uictus occubuissem, pęnas diuino iudici dedissem, eo quod in pręlio locum deseruissem, & seruitutis labores effugissem; cum enim exiguo cibo mortem arcere, uiuusq; multas erumnas non 3 sine magna mercedis spe sustinere potuissem, inedia mori, quàm philosophicę uiuere maluerim. Quare metu perculsus, obtusa mentis acie panem afferri mihi iussi, allatumq; comeditéq; admoneo ut non ordeaceum amplius cibū, sed frumentaceū mihi panem deinceps conficias. A ueraci ergo lingua audiuimus quadraginta annos ordeum comedisse.

Vide si abstinentiorem hoc uiro unquā inuenistis.

Alias, uoluptatem. nam τρυφὴν habent alij codices.

3 *Ecce quomodo sancti pter id qđ in eorum intentione semp est pcipuum, pati uidelicet in hoc mundo erūnas & tribulationes ut Deo placeant, & illius mandata seruent, etiam ob spem æternæ mercedis recipiendæ illas sustinēt, nec in hoc peccatum est ullū, ut somniāt quidam, dicente etiā Propheta. Inclinaui cor meū ad faciendas iustificatiōes tuas in æternū pp retributionem.*

Quoniam igitur laboriosa eius uita ex ijs quę dicebantur facile intelligi potest, nūc morū simplicitatem, atque integritatē dicere aggrediar. Cū magnus ille Flauianus magno Christianorum gregi pręfectus esset, atque huius uiri, qui ea tempestate in omnium ore erat, notitiam haberet, instāte mystici sacrificij tempore illum quasi calumniam quandam, quæ illi obiecta fuerat repurgaturum, a cacumine montis reuocat, admouetq; altari, ac sacerdotem 4 inscium illum quidem creat. Absoluto autem sacrificio, 5 quidam ex astantibus rem omnem ut gesta erat aperuit. Qua re accepta, primum in omnes uerbis inuectus est, mox arrepto baculo quo propter ętatis imbecilitatem inniti consueuerat, cum ipsum episcopum, tum alios etiam quotquot aderant, insequitur. Putabat enim sacerdotio illo, & montis uertice, & optata uita se priuatum iri. Vix tamen iratum tunc familiarium quidam placauere. Sed cū iterū exacta 6 hebdomada, dñici festi dies aduentasset, magnusq; Flauianus accersi illum iussisset, illis qui missi ad se fuerant, ita respōdit, an eo, quod actum est non contenti, me rursus presbyterum creare uult s? Quibus fieri non posse respondentibus, ut idem bis presbyter crearetur, noluit obtemperare, tādem & tempore, & amicorū admonitionibus persuasus, subit onus, quod prius recusauerat. Sciebam quidē hoc minime admiratione dignum uisum iri plerisq;. tamē narraui, quoniā ex hoc eius animi simplicitas, atque integritas facile perspici posse iudicabam. Talibus enim dominus cœleste regnum pollicitus est. Amen, inquit, dico uobis, quod nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli isti minimi, non intrabitis in regnum cœlorū. Nunc cum eius animi characterem paucis uerbis ostenderimus, dicendi etiam libertatem, quam uirtute consecutus erat, ostendamus.

4 *Vides qđ Flauianus epūs creat Macedoniū sacerdotem, non populus aut magistratus de consensu plebis, ut nostri tpis pseudo prophetæ garriunt.*

5 *Animaduertis bis hoc in loco missam sacrificium nuncupari?*

6 *Cum iterum exacta hebdomada dominici festi dies aduētasset.*

Dux

Dux militię quidam, qui uenatione delectabatur, montem uenaturus ascēdit, sequebantur autem eū canes, milites, & quæcunq; apta sunt uenationi. Cum autem procul hominem uidisset, & quis nam esset a domesticis accepisset, confestim equo descēdēs, accessit, ac salutauit rogauitq;, ecquid illic ageret? Tu uero, inquit, cuius rei gratia huc te contulisti? ut feras uenarer, ait ille. Et ego, respondit, meum Deū hic uenor, & capere eum gestio, & uidere desidero. neq; unquā ab huiusmodi uenationis genere desistam. His dictis, Dux, admiratus uirtutem eius, abscessit.

Cum ciuitas olim malo quodā Dæmone exagitata, in colūnas, & statuas Regias debacchata fuisset, ueterani regis milites facto impetu, se illā funditus euersuros minitabantur: Hic autem cum è monte descendisset, ambos eorum militum duces apud forum inuenit. Quo agnito illi confestim ab equis desiliunt; eiusq; manus amplexantes salutant. Is autē iussit eos Regi suo renūciare, quod Rex ipse homo esset, nec alienus ab illis qui sibi iniuriam fecissent, & cū iram natura ipsa metiri opus sit, ille tamen se ab ea uincit sinit, & propriarū imaginum gratia, diuinas obtrūcat, proq; ęneis colūnis corpora mortidat, quorū ęneas fortasse imagines effingere facilę nobis fuerit. Ille uero, q̄uis Rex sit, occisa corpora ab inferis reuocare non potest. Quid corpora dico, cū ne unicum q̄dem pilū effingere possit? Hæc Syro idiomate locutus est quæ per gręcum interpretē itellecta, magnum illis metum incussere. Quare statim se Regi omnia renunciaturos polliciti sunt. Equidem hęc omnia illum spiritus sancti gratia locutū arbitror. Quo enim pacto uir cuiusuis expers disciplinę, in locis agrestibus eductus, in uerticibus montium educatus, symplex sacrarumq; literarum imperitissimus, huiusmodi uerba fari unquam potuisset?

Iam uero spiritali eius sapientia, modestaq; dicendi libertate patefacta, miraculorum narrationem aggrediar. Mulier quędam opulēta, in explebilis edēdi auiditatis morbo laborabat: ita, ut alij dęmonis opera hoc illi contigisse, alij uero proprium corporis morbū esse arbitrarentur.* Sed siue hoc, siue illud fuerit, id certè notissimum est, quod singulo quoq; die triginta gallinis expleri nō poterat. Sed alias appetebat. Quare p̄pinqui opes eius ita dissipari miserti, uirum sanctū rogant, ut illi aliquid afferat remedij. Ille obsecutus, uenit, postq; 7 multas preces dexteram immergit aquę, quā crucis signo signatam mulieri bibendam porrigit. Mox exhausta morbū depellit, adeoq; edendi auiditatem illam obtundit, ut deinceps exiguo admodum gallinę frustulo contenta esset. Morbus itaq; ille huiusmodi finē habuit.

aliàs, nobilis, nam alij codices ὠν ἀνὰ ... habent.

7 *Aqua signo crucis signata, ut eamq; post multas preces dextera immissa, sanctus uir edacitatis morbū a muliere depellit.*

Puella uero quędam cū dæmonis stimulis exagitaretur, pater illius ad uirum sanctum confugit, rogatq; lachrymās, ut puellę salutem restituat. Ille uerò post aliquas preces, iubet Dęmoni, ut a puella discedat, respondet ille, se non sponte sua, sed magicis quibusdam artibus coactū eius corpus obsidere, eoq; nominato, qui se coegisset, causam omnem in amorē reijcit. Quod cum puellæ pater audiuisset, uictus iracundia, puellæ salutē non amplius expectat, sed ad supremum urbis magistratū festinans, re exposita, hominē accusat. Vocatus reus negat, & accusationem illā sicophantiam esse dicit. Accusator non aliam testem, quam Dęmonem pręstigiarum ministrum appellat, rogatq; iudicem, ut ad uirum sanctū profectus, dæmonis testimonium accipiat. Negante Iudice ęquum sanctūq;

esse in monasterio examen aliquod fieri; puellæ pater diuũ Macedonium in iudicium ducere pollicitus, properat, persuadet, ducit. Iudex extra tribunal sedens, non iudicem amplius se, sed spectatorem exhibet. Iudicis enim partes magnus Macedonius subibat, dæmoniq; iubebat, ut omissa mẽtiendi cõsuetudine, omnes illius tragœdiæ actus uerè narraret. Quare coactus uera fateri, & uirum, qui se magicis artibus compulisset, & ancillam, per quam amatoriũ poculum puellæ exhibitũ fuerat, ostendit. Multaq; alia dicere aggredientem, quæ multis impellentibus perpetrarat, uidelicet ut multorũ ædes combusserit, nonnullorũ armenta constrauerit, aliorũ uerò alia dissipauerit, uir sanctus cõpescuit, & procul a puella, atq; ab urbe recedere iussit. Ille uero regio quasi imperio obtẽperans, aufugit, uir sanctus, puella ab insania liberata, miserũ illum etiam qui accusatus fuerat absoluit, & capitis sententiã mox a Iudice proferendam sustulit. Iniquũ enim esse putabat, eos morte damnari, quorũ delicta per se deprensa fuissent; imò peccatorem ad pœnitentiã uocare propriũ christiani munus esse arbitrabatur. Hæc sanè ad eius circa miracula potentiam ostendendam satis esse potuissent, sed alia illius gesta narrare operęprecium esse iudico.

Mulier quædã, Astriũ nomine, genere, atq; opibus insignis, magna dementia laborabat, ita ut domesticorũ neminem agnosceret. Cibũ autem, aut potum ne gustare quidem poterat. Sed modo huc, modo illuc ieiuna uagabatur. Quod sanè multi dæmonis opera accidisse illi arbitrabant, medici uero propriũ cerebri morbũ esse dicebant. Verum nullo artis remedio proficere quicquã poterant. Quare uir eius Abodiarus nomine, urbano magistratu ac dignitate præditus, ad uirum sanctũ cõfugit, morboq; uxoris exposito, aliqd ab eo remedij petit. Quare uir Dei omni mora posthabita, se in domũ illius contulit. ubi post multas pces, accepto uasculo aquę pleno, aquã ipsam signo crucis signatã mulieri bibendam exhibuit. Quod

8 cùm 8 medici phiberent, nã frigida aqua epota, morbũ incrementũ susceptũrũ dicebant, omni eorũ contempta multitudine, poculum tradidit, hausta aqua continuo mulier in se reuertitur, atq; a morbo illo prorsus liberatur, quare agnito uiro sancto, eius dexteram dari sibi rogauit, qua accepta, oculisq; & ori imposita, nunq; amplius in eiusmodi morbũ incidit.

Ecce aliud signũ aq; signaculo crucis Christi a sancto uiro benedicta perpetratum.

Idem dum in montibus uitã degeret, pastor quidam ouiũ aliquas a reliquo grege euagatas, & multa nocte, & obscura circũuentus caligine q̃rebat. Interea tñ circũ se pyrã accensam duosq; uiros albis idutos uestibus, lignorũ materiam igni suppeditantes aspiciebat. Cum enim in Deũ spem omnem posuisset, non mirũ si se diuina ope adiutũ sensit. Neq; hac tantũ, sed prophetica etiam gratia uir hic pollebat. Nam cũ olim ad illum dux quidam militię pietate illustris aduẽtasset, (quis enim Luppicini uirtutem ignoret?) se maxime sollicitũ esse prædicabat, quoniã cum multi eorũ qui per mare res ad uictũ necessarias ad se ferre consueuerant, è Regiæ urbis portu soluissent, diutiusq; quam par erat, abessent, nullũ adhuc de illis nũtium acceperat. Ille confestim respondet, nauigiorũ alterũ naufragiũ passum esse, alterũ uero Seleuciæ portum postridie ingressurũ: Quod re ipsa sanè ita esse expertus est. sed, ut cætera omittam, ea tantum quæ nostrę familiæ sunt narrabo.

Mater mea, quæ patri meo tredecim annos iuncta fuerat, nunq; conceperat. Sterilis enim erat, & fructũ aliquem ferre inuita natura non poterat.

Quod sanè minimè moleste ferebat, nam diuinæ legis perita, hoc sibi, quàm illud conducibilius esse credebat. Pater uerò, qui se orbũ esse filijs ægre ferebat; omnia tentabat, deiq; famulos nunquã orare cessabat, ut illi filios suis precibus impetrarent. Quorũ alij Deum se rogaturos pollicebant, interea tamen quod Deus ipse iuberet æquo animo ferri opus esse admonebant. Hic uero se oraturũ assidue, ut unicus ei filius concederetur promisit, quod cum triennio expectasset pater, exacto illo ad uirum sanctũ properat, petitq; dari sibi, quod promissum fuerat. Ille iubet ut ad se mittat uxorem, cui, cũ aduẽtasset, uir sanctus petiturũ se, atq; impetraturũ filium pollicere, uerũ susceptum illum dantis offerri ministerio opus esse admonet. Mater, de animæ salute tantũ se sollicitam esse, cętera uero diuino arbitrio se permissuram respondet. Hac igitur lege, inquit ille, Deus qui maiora donare potest tibi filiũ donabit, quisquis enim syncerè petit cumulatissima refert ab eo beneficia. Mater promissionis munere læta reuertit, quadriennio post promissionem, fœtum concipit, mox ad uirum sanctũ proficiscit, promissionisq; fructũ ostendit. Verùm quinto mente post conceptũ fœtũ, cũ abortionis periculum imineret, rursus ad nouũ Heliseum mittit, nam se ad eum uenire malũ prohibebat. Ille uero cũ aduenientem procul uiuisset, statim cuius rei gratia aduenisset intelligit, nocte enim illi dominus malũ pariter, & salutem patefecerat, quare innixus baculo ad illam contendit. Ingressus itaq; domũ oblataq; consueta pacis salute, ne timeas inquit, qui enim tibi fœtũ concessit, modo tu pactionibus stes non auferet, Nam si recte meministi, te illum danti oblaturã, eiusq; addicturam ministerio pollicita es. Hac lege, respondet illa me parêre & uolo & rogo; alias enim abortũ partui anteposuerim. Bibe igitur, inquit uir sanctus, aquam hanc, confestim enim te diuinam opem consecutam senties. qua epota statim abortus periculum euasit.

Huiusmodi nostri Helisei fuere miracula, cuius sanctitatis, atq; doctrinæ fructus ego sæpius decerpti, plerunq; enim, dum me rectum uitæ cursum istitueret, his uerbis utebatur. Multis, o fili, laboribus partus es, totas enim noctes, ut te tuis parentibus impetrarem, & id fieri, quod tu uel ipso nomine profiteris, me uigilasse memini. Tuũ est igitur, ut te laboribus illis dignũ præstes; quoniã ante partum maternis 9 uotis oblatus es Deo. 9
Dei aũt donaria ueneranda, atq; inuiolabilia esse debent. Decet igitur te malos animi motus nõ admittere, sed ea tantũ cogitare, dicere; ac facere, quæ uirtutis auctorem Deum non offendant. Hæc aliaq; huiusmodi uir sanctus me quotidie admonebat. Ego autem, & uerborum memini, & diuinas opes intelligo, si autẽ opera admonitionibus non respondent, rogo ut diuinam gratiã huius uiri precibus me assecutũ sentiam. ut quod superest uitæ spatium, iuxta illius præcepta conficiam.

Tu qui detrahis uotis, uide hunc ep̃m antequam nasceretur, maternis uotis oblatum fuisse Deo.

Qualis igitur ille fuerit, & quibus laboribus diuina gratia dignus habitus sit satis declaratũ arbitror. Eum tamen uitæ finem imposuit, qualem 10
eius labores decebat, 10 omnes enim & ciues, & peregrini, & publici, & priuati uiri sacrum illud feretrum subeuntes in triũphantium martyrũ templũ aduexere, & beatum corpus cũ sanctis uiris Aphraate, & Theodosio collocarũt. Sui uero gloriam ita sempiternam reliquit, ut nullo unquam tempore deleri possit. nos autem fine imposito narrationi, suauem ex ea fructum decerptum a nobis esse intelligimus.

Vide solennes exequias uiri sancti, uide sepultum in templo martyrũ, & cum alijs sanctis collocatũ.

Reperitur in Philothei eiusdem, & nũc primũ latinis in lucem edita est.

VITA BEATI MAESIMAE MONACHI PER Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta, eodem Alberico longo Salentino Interprete.

SCimus quidem, alia pietatis lumina apud Antiochiã resulsisse, ut Seueris ille magnus, Petrus Aegyptius, Eutychius, Cyrillus, Moses, Malchus, aliȷq́ꝫ quamplurimi; qui eodem uitæ genere delectabantur. Sed si omniũ gesta memoriæ mandare uelimus, totius uitæ spacium uix nobis sufficiat. Adde id, quod multa lectio plerisq́ꝫ molestiam afferre consueuit. Quare ex his, quæ scripta sunt, de aliquoꝝ uita homines coniecturam faciant, laudent, imitentur, atqꝫ imitationis fructus capiant. Ego interea ad Prata Cyrrentia ne conuertam, eorumq́ꝫ floꝝ odorem ac uarietatẽ pro uiribus ostendam.

Fuit olim Mæsimas quidã Syrus, rustice sanè educatus, sed qui omne uirtutis specimen præseferebat. Huius uitæ splendor fecit, ut castellum quoddam eius curæ, ac fidei sese cõmitteret. Quare diuinis obeundis officijs pascendisq́ꝫ gregibus, sic se gerebat, ut a diuinis præceptis ne latum
1 quidem unguem discederet. Aiunt illum 1 nunq̃ neqꝫ tunicam mutasse, neqꝫ ciliciũ; sed lacera illa iterum, atqꝫ iterum resarsisse. hoc sanè pacto se in senectute gerebat. Hospitũ uero, ac pauperũ ita miserebatur, ut omnibus qui aderant domus eius pateret. Duo enim dolia habuisse fertur, alterum panis, alterũ uerò olei plenum; unde omnia egenis omnibus distribuebat. eãdem enim gratiã, quæ in Sareptanã uiduam collata fuerat, eius etiam dolia fuerant consecuta. Dominus enim omniũ largus est in omnes, qui nomen eius inuocant, nam quemadmodũ hydriã illam, uasq́ꝫ oleariũ, semper redundare, atqꝫ hospitalitatis fructus ferre iussit; ita uiro huic liberalissimo rerũ copiam uoluntati æquam suppeditauit. Et quanuis magnã circa miracula a rerum omnium Deo gratiam sit cõsecutus; uno tamen, alteroque narrato cætera silentio prætermittam, ad aliorum gesta scribenda properabo.

Ecce qualis habitus sanctorum priscorum monachorum.

Mulier quædam et genere & fide insignis, filium puerũ adhuc, & morbo quoddam laborantem, multoꝝ medicoꝝ curæ, experientiæq́ꝫ cõmiserat. a quibus cum nil remedij consequi posset, omniq́ꝫ salutis spe destitueretur, mater tamen meliores spes minime obiecit. Sed sunamitidem illã imitata, clitella mulis imposita, unà cum filio ascendit, arreptoq́ꝫ itinere ad uirum sanctum se contulit. Cuius pedibus obuoluta, lachrymisq́ꝫ maternum affectum præseferens, opem sibi implorabat. Ille acceptũ in sinu puerũ prope basim altaris collocat. mox 2 humi prostratus, cõmunem corporum, atque animorũ medicum pro illius salute rogat. Qua impetrata filium incolumem parenti restituit; quę postea mihi cùm miraculum, tùm etiam filij salutem narrauit.

2
Vide orationem cum prostratione, et illius a Deo exauditionẽ. Ergo res bona oratio huiusmoi, et Deo placẽs.

Dicunt etiam, castelli illius dominum Litoium nomine, Antiocheni Senatus principem, ad illũ olim aduenisse; qui cùm impius, & natura crudelis esset, censum ab agricultoribus rigidius, atqꝫ seuerius quã par erat exigebat. Quare uiro diuino multa apud eum de humanitate, ac misericordia differente durum illum uerba eius neglexisse, meritum tamen obstinationis fructũ cepisse; Cum enim paratis quadrigis discedere uellet,

aurigam mulos agitare iubet; quibus trahere neruis omnibus contendẽtibus, quadrigę ęque mouebantur ac si ferro aut plumbo cōpactę essent. Agrestiũ multitudo, uectibus currere rotas impellere, nihil tamen proficere, donec familiariũ unus, qui propè litoïum sedebat, senis sacerdotis imprecationibus id cōtigisse, illumq́; placari opus esse admonuisset. Quare desiliens è curru Litoïus, ad illum propere confugit, eiusq́; pedibus supplex assedit, quem paulo ante contempserat. Laceramq́; illius uestẽ exosculatus, irã deponere rogat. Admissis ille precibus, eiusdemq́; domino oblatis inuisibilia quadrigarũ uincula dissoluit, liberasq́; dimisit.

Plurima huiusmodi de uiro illo sancto narrant. Nos tamen hæc pauca conscripsimus, non alia de causa, nisi ut omnes intelligant, quod urbes, hominumq́; frequẽtia cursum eorũ, qui ad uirtutem contendunt, minimè impediunt. nam & hic, & alij etiã, qui ea tempestate uigebãt, deiq́; ministerio se addixerant, ostenderunt quòd uel per mediã hominum turbam, ad ueræ uirtutis culmẽ licet ascẽdere. Quorũ precibus utinã adiutus ego, paululum saltem ab illius radicibus sursum extollar.

VITA ACEPSIMÆ SERVI DEI PER Theodoretum episcopum Cirrhensem scrpta, eodem quo supra Interprete.

Est in Philotheo eiusdem, quæ modo latinis et non ante cognita est.

ACepsimãs etiã cuius gloria omnem orientem peruagata est, eadẽ tempestate floruit. Hic angusta quadã domo cohercitus, ibi sexaginta annos habitauit, neque uisus ab aliquo, neque unquam cũ aliquo collocutus, sed dũ secum ipse Deũ contemplaretur, mirum illinc solatiũ sentiebat: iuxtà Prophetã dicentem, oblectare in domino, & pete ab eo, & dabit tibi omnia desideria cordis tui. Ibi itaque per foramen quoddam manũ extendens, allatum sibi cibum capiebat. Quod sanè foramen non per diametrũ, sed oblique pertusum erat; ne aliquis, quid intus ageretur, speculari posset.

Cibus 1 autem erat lens aqua madefacta. Semel enim nocte exiens, ex uicino puteo tantũ hauriebat aquę, quantum tota hebdomada satis esset. Quare cum olim pastor quidã, qui ouium gregi pręerat, uisum illum per tenebras lupũ esse putauit. multo enim ferri pondere oppressus, curuus incedebat; arreptã subito fundam, lapidẽ in eum uibraturus torquebat. Sed manus diu coercita est, ita, ut lapidem donec uir sanctus hausta aqua domũ reuerteretur, nunquã dimittere posset. Quare agnito ignorãtiæ crimine, confestim adueniente die, ad uirũ sanctũ accedit, expositaq́; causa delicti ueniam petit, quã se impetrasse non aliqua eius uoce, sed recepto dexteræ motu sentit.

1 Cibus sãcti uiri lens erat, potus aqua.

Alius quidã uir scelestus, curiosus admodum, & quid ille totũ tempus intus ageret, scire sollicitus; platanum, quę iuxta domus parietẽ consita erat, ascendere ausus est. Sed confestim audaciæ pœnas dedit. nam corporis medium a summo uertice usq; ad pedes, lęsum, atq; detentum est. Confessus itaq; culpam, ueniã petijt. respondet uir sanctus, nisi prius excīsa platano salutem illum consequi non posse. Quare ne alius quispiam eodẽ scelere perpetrato, easdẽ pœnas daret, arborẽ excindi iubet, qua ex-

2 cisa, confestim euadit incolumis. Tanta uir hic facilitate tantaq; spiritus sancti gratia preditus erat.

Eps magis admirabatur facultatē creādi presbyteros, quā episcopatum ipsum. Ergo creare sacerdotes ius est epāle, nō aliorum

Cum autē tēpus, ut ex hac uita migraret aduenisset, quinquaginta diebus antea futurā sui mortem uaticinatus est. Quare omnes, qui se uidere cupiebant, cępit admittere: Cum quibus episcopus etiā adueniens, rogauit eum, ut sacerdotij insignia uellet accipere. Noui, inquiens, o pater, tuę sapientiæ thesaurum, meamq; inopiam. Sed cum mihi episcopatus cura committebatur, hāc 2 ipsam creādi presbyteros facultatē potius, quam episcopatum ipsum admirabar. Suscipe igitur sacerdotij munus quod mea 3 tibi dextera, spiritus sancti gratia muneratur. Illum autē ad hæc his uerbis usum accepimus, si diutius hic cōmoraturus essem, pœnarum metu, quæ propter negligentiam infliguntur, periculosum hoc sacerdotij onus omnino recusarem, nunc cum paulo post a uita recessurus, omniaq; sim dimissurus, imperium libenter accipio. Mox nemine impellente genibus innixus, gratiam 4 hic expectabat, ille spiritui manibus impositis cooperabatur.

3
Eps sua dextra se daturū ordinem presbyteratus spūs sancti gratia promittit, non autē magistratus de consensu plebis.

4
vides qd semp presbyteri ordinati sunt cum manuum impositione, et qd in ordinatione huiusmodi confertur gratia spiritus sancti.

Paucis autē diebus, post acceptū sacerdotiū, uitā uita cō mutauit; & pro solicita, & momentanea, quietā, ac sempiternā accepit. Quare oībus de cadauere contentibus (unus quodq;.n. oppidorū ad se illud rapere conabatur) assurgens unus, eiusq; uoluntatem, dū in uita esset, aperiens, litem diremit, dixit enim se ab illo iureiurando adstrictū, ut in suo castello corpus eius sepeliret. Hoc pacto cœli etiam 5 habitatores, de corporis domicilio post mortem solliciti erant. Ita, ut nec uiui aliquo humano affectu laborare; nec mortui statutis honoribus carere uelle uiderentur. Verum omnem amorem in cœlestē sponsum collocabāt, prudentesq; mulieres imitabantur, quæ sanè a coniugibus amari ac probari potissimū student, sed alienorū etiam laudes minime contemnunt. Quamobrē sponsus ille diuinus, uel nolentes, gloriā laudésq; immensas apud homines cōsequi uoluit. Cū enim quisquam diuinarū rerum cupidus, petit cœlestia, largitur illi Deus cū hæc, tum alia etiā quam plurima: Quoniā dum leges ferret, dixit, petite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Et rursus, Qui relinquit patrem & matrem, & fratres, & uxorē, & filios propter me, & euangelium, in hoc seculo centuplū accipiet, & in futuro uitam æternam possidebit. Hæc ille dixit, & fecit. Cuius uerbis, & operibus instructi, utinam 6 eius etiā precibus adiuti cœlesti uocatione digni efficiamur, in Christo domino nostro.

5
Si habitatores cœli de corporis domicilio etiā post mortem solliciti sunt, quare dicunt modo quidā sepulturam negligendam esse & non curandam?

6
Rogat ut pcibus sancti adiutus, cœlesti uocatione dignus efficiatur.

VITA BEATI MARONIS SERVI DEI per Theodoretum Cyrrhi episcopum scripta, Alberico Longo salentino Interprete.

Est in libro philothei eiusdem, nouissimeq; latine reddita.

IAm uero de Marone dicendum est, nam & hic cœlestem angelorum chorum ornauit: uitā enim sub dio acturus, montis uerticem impijs olim hominibus uenerandum ascendit: Temploq; Dæmonū, quod ibi erat, uero Deo consecrato angustaq; domo haud procul ab illo ædificata, ibi, non assidue tamen, habitabat. Cum autē quam opulentus esset philosophię illius thæsaurus consideraret, non consuetis tantū laboribus exercebatur, sed alios etiā excogitabat, & tamen omnes eius conatus spiritus sancti gratia adiuuabat: quātum enim medendis morbis gratiæ

diuina benignitas in eum contulerat ut eius fama per omnes propemodum orbis partes peruagata, omnes ad illum traheret reqꝫ ipsa uerũ esse quod prædicabatur, ostenderet. Videre enim erat febres benedictionis rore extinctas, sedatos humores, expulsos dæmones, uariosqꝫ morbos unica tantũ medicina depulsos. Medici enim aptã unicuiqꝫ medicinã adhibere sanctorũ uero oratio 1 commune morbis omnibus remediũ afferre cõsueuit. Hic autẽ non corporibus solũ, sed animis etiã laborantibus opẽ ferebat, namqꝫ ab aliȷs auaritiam, ab aliȷs iram depellebat; hos temperantiam, illos iustitiam edocebat. nonnullis intemperantiam plerisqꝫ segnitiẽ amouebat. Quare huiusmodi usus cultura, multas Philosophię plãtas eduxit; & eum, qui hac tẽpestate apud Cyrrhenses floret paradisum, ipse conseuit.

1 *Sanctorum oratio commune morbis omnibus remediũ afferre consueuit.*

Huius culturę magnus Iacobus unus fuit; de quo uere quisp iam Propheticum illud dicere posset, Iustus ut palma florebit, & sicut cedrus, „ qui est in libano multiplicabitur: cętericqꝫ omnes, de quorũ gestis uolente Deo propriam conficiemus historiam.

Dum igitur hoc pacto diuus Maro diuinæ culturæ operam dat, & animas pariter seruat & corpora, morbo quodã, quo & naturæ imbecillitatẽ, & animi constantiam ostenderet, oppressus, discessit è uita. De cuius corpore cũ non parua contentio orta esset, opidum quoddã finitimum, hominum multitudine prępotens, facto impetu, cæteros quidẽ fugauit thesaurum uero illum omnibus optatũ abstulit. Cui magno templo dedicato, 2 eius fructus usqꝫ ad tempestatẽ decerpunt, magnoqꝫ hominũ conuentu spiritũ illum triumphãtem uenerantur. nos uero, quamuis absentes simus, eius tamen beneficia sentimus sufficit enim nobis illius memoria pro sepulchro.

2 *Magnum templum sancto defuncto dedicarunt.*

VITA ABRAAMIS EPISCOPI CARRORUM, per Theodoretum Episcopum Cyrrhensem scripta, Alberico Longo salentino Interprete.

Reperitũr in philotheo eiusdem, & nouissime latinis cognita est.

ABraamen uero uirũ egregium silentio præterire non ęquum est, Sed eò magis mihi laudandus uidetur, quò post partum episcopatum uitam priori non absimilem degit. additis enim episcopatus cuius laboribus illis, qbus dũ monachus esset exercebat, uitæ spacium confecit.

Hic autem Cyrrhi natus, & educatus, monasticæ uirtutis thesaurum elegit. Tantaque 1 uigilantia, & abstinentia corpus macerasse fertur, ut diu immobilis permaneret, incedere enim nullo pacto poterat. Verùm a morbo illo diuina prouidentia liberatus, eiusdẽ ope fretus, magna pro fide pericula subire decreuit. Quare, cum libanum, urbẽ magnitudine insignẽ impietatis tenebris occupatã accipisset, ad illã ꝓficiscit; ubi se mercatorẽ primũ esse dissimulans, sacculos unà cũ aliȷs, quasi nuces, quibus maxime urbs illa abundabat, mercaturus ferebat, mox conducta domo, solutaqꝫ mercedis parte domino, tribus ibi diebus, aut quatuor silentium fecit, deinde diuina officia mediocri uoce incipit celebrare. Posthæc, 2 quasi fidei pręco psalmis & hymnis clamat, omnesqꝫ conuocat, partimqꝫ illorũ congregat. Quare uiri, mulieres, aç pueri impetũ facientes, clausa ianua, tectũ ascendunt, unde tantũ intra domũ pulueris demi

1 *Macerauit corpus magna uigilãtia & abstinentia.*

2 *Posthac quasi fidei pco, psalmis & hymnis clamat.*

sere, ut congregatos omnes propemodũ necarent quos cum seniorũ quidam immobiles, ac precibus tantũ dare operam animaduerterent, sedata uirorum ac puerorum insania, fores aperiunt, illosq; a puluere extractos recedere iubent.

Eadem tẽpestate regij exactores in eam urbẽ ueniunt, ciuiumq; alios in uinculę coniectos, alios uerberibus cæcos uectigalia pendere cogunt. Quare uir sanctus contumeliarũ immemor, domini exemplo, qui uel cruci affixus, sceleris auctorũ curam habebat, exactores ipsos, ut pecunias humanius exigere uellent, rogabat. Quibus fideiussores petẽtibus, spõte semetipsum exhibuit, atq; constituit; & pecunias ipsas post paucos dies se soluturum promisit. Quare ijdem qui paulo ante tot iniurijs uirũ sanctum affecerant, eius humanitatem admirati, primum dari sibi ueniã petunt; mox rogant ut ciuitatis habenas suscipere uelit. non enim dominum habebant, sed ipsimet & agricolæ erant, & domini. Ille in urbem Emisam profectus, ibiq; ab amicis nũmos aureos centũ mutuatus, reuertitur, statoq; die debitum exactoribus persoluit.

Oppidani, hac eius accepta benignitate, ut urbi pręesse uelit magis urgent; ille se id facturũ pollicetur, si prius templum ædificent; rogant illi opus quãprimũ aggrediatur, mox, circunducentes illum, loca futuro ędificio aptiora ostendunt. Is uero modo hunc modo illum approbans, tãdem aptiorem eligit, iactisq; fundamentis post exiguũ temporis spacium tectum imponit. Facto 3 itaq; ędificandi fine, sacerdotẽ aliquem creari iubet, illi se aliũ admissuros negare, sed solũ illum & patrem, & pastorẽ uelle, pręterea neminem. Quare uolens illis morẽ gerere, sacerdotij dignitatem accipit. Exacto tamen triennio aliũ diuinis rebus probe peritũ sibi substituit ipse ad monasticam uitam reuertitur.

3 Sancti uiri in conuersione populorum tẽpla in honorẽ Dei ædificabat, & episcopos qui illos in spiritualibus regerent creari procurabant.

Sed (ne omnia illius gesta longa narratione commemorẽ) cum diu in hoc uitæ instituto refulsisset, episcopale onus apud Carros subiuit; quorum ciuitas diu impietatis furijs exagitata, dęmonumq; addicta ministerio, mirùm quam breui tempore huius uiri diligẽtia, doctrinaq; exculta diuino amore flagrauerit, ita, ut primis illis impietatis uepribus extirpatis, nunc spiritus sancti segetibus lęta, maturos spicarum manipulos ferat Deo. Verum non paucis quidẽ, sed immensis laboribus uir sanctus huiusmodi agros exercuit. Optimos enim medicos imitatus, alios suauibus uerbis demulcebat, alios uero acerbis pharmacis exagitabat, nonnũquã cultrum, interdũ etiam cauterium ad eorũ salutem adhibebat. Sed doctrinam, aliosq; labores uitæ etiam splendor adiuuabat. Quo sanè homines illustrati, eius admonitionibus se obsequentiores præstabant. Toto enim episcopatus tẽpore, nec pane, 4 nec aqua, nec lecto, nec igne usus est. Præterea noctis tempore quadraginta hymnos, qui diuersis horis cãtantur recensere, interpositarum uerò precum numerũ geminare; reliquũ quem noctis spacium thoro innixus, perexiguam membris quietem tradere consueuerat.

4 Vide mirã abstinentiam sancti episcopi, uigilias nocturnas, hymnorum recitationem, & precum ingeminationem.

Quod autem non in solo pane uiuat homo dixit quidẽ Moses legis lator; Cuius uerbis Dominus etiam, cũ tentatoris imperiũ refelleret astipulatus est. Quod uero sine aqua uita duci possit, nusquã scriptum inuenio. Helias enim primũ quidem in torrente bibendi auiditatẽ expleuit; mox ad sareptanam uiduã profectus, aquã sibi, deinde panẽ afferri iussit.

Vir

Vir autē hic admirabilis toto sacerdotij tempore, neq; panē, neq; aliquod leguminū genus, neq; cocta olera, neq; aquam. (Quod sanè quatuor elementorum, summorū philosophorum testimonio propter eius usum primū est) gustauit: uerū 5 ex lactucis, cicorijs, apijs, alijsq; huiusmodi herbis sibi cibum pariter & potū parabat; pistorum, & coquorum artes inutiles esse demonstrans. Autunni uero tempore fructibus tantū post uespertinū officium pro necessitate uescebatur. 5 *Cibus & potus sancti episcopi erant, lactuce, cicoriæ apiæ, et alia huiusmodi herbæ, & autumni tempore fructus.*

Et quamuis huiusmodi laboribus propriū corpus maceraret, alienorū tamen ita sollicitus erat, ut aduentantibus hospitibus, & lectus, & panis mundissimus, & uinū optimum, & pisces, & olera, cæteraq; huiusmodi parata essent. Discumbere autē & ipse una cum conuiuis consueuerat, quorū unicuiq; modo aliquid ex appositis dapibus, modo uero pocula offerebat, ac bibere imperabat. ita ut cognominem suum, patriarcham inquā imitatus, dum hospitibus ministraret, nihil prorsus gustabat. Lites autem, & contentiones non seueris iudicijs dirimebat, sed mansuetos mā suetudine reconciliabat, morosos uerò dulcibus uerbis ad cōcordiam hortabat. ita ut iniquorū nemo uictoriā propter audaciam reportaret. dum enim oppressum iniuria subleuabat inexpugnabilem illum, & aduersario præstantiorem esse demonstrabat. Ita ut optimi medici exemplo, sublata humorū exhuberantia, illos pro subiecta materia temperaret.

Huius uidēdi desiderio captus imperator (uolat enim fama, & uitia simul, et uirtutes ad hominū aures quā celerrime perfert) illum ad se uocat. Mox aduenientem amplectitur, & rusticanum 6 illud cilicium admiratus, propria purpura preciosius existimat. Mox Imperatrix, & filię manibus eius genibusq; apparentis, uiro græcæ linguæ imperito supplices assidebant, adeo, & a regibus, et a cæteris hominibus non tantū philosophia ueneratur, sed eius etiam professores, uel mortui maiorem gloriam consecuntur. Quod multis sanè argumentis, sed huius morte potissimum probari potest. 6 *Vides quod sanctus cilicio rusticano induebatur?*

Cum enim Imperator hunc uita defunctū accepisset, uolebat quidem in aliquo sacrorū templorū corpus eius deponere; animaduertens tamē, q̄ æquum, sanctūq; sit, pastoris corpus gregibus concedi, 7 pręcedens ipse, Imperatorię uerò fęmine cum cæteris magistratibus, & priuatis uiris, & militibus sequentes, funus comitabantur, donec Antiochia perq; alias ciuitates pertranseuntes in Eufratem peruenere, ad cuius ripam & ciues, & hospites, & incolę, & finitimi gratiam aliquā consequi cupientes confluebant. Multa tamē armatorū cohors feretrum comitabatur, ne discerpto mortui cilicio ab his qui eius reliquias aliquas habere gestiebant, defuncti corpus nudaretur. Audire etiam erat alios psallentes, alios uero lugentes, illumq; curatorem, parentem, pastorem, magistrum, tutorem ac defensorē appellantes, donec sacrosanctū illud corpus sepulturæ 8 traderetur. Ego uero admiratus, quod mutato uitæ instituto, ipsam uiuendi rationem, ne post episcopalem quidem dignitatem mutauerit, imò labores auxerit, in monachorum numerum illum retuli, neque ab eorum societate qua ille magnopere detestabantur, separaui. Quare ab hoc impetrata gratia. 7 *Ecce quā nobiles & solēnes exequiæ fuerint sancto uiro celebratæ.* 8 *Donec sacrosanctum illud corpus sepulturæ traderetur.*

Habetur in Philotheo eiusdem, et nūc primum in lucem latinis edita.

VITA ALTERIVS EVSEBII SERVI DEI per Theodoretum Cyrrhi Episcopum scripta, Alberico longo Salentino Interprete.

SVperioribus uiris sanctis magnū etiam Eusebium addam, qui quidem non multo ante uita defunctus est, uerū cum diu uixisset, uitam ipsam laboribus, labores uerò uirtutibus æquauit. Quare cum certaminis auctor athletarum uirtutes semper præmijs superare cōtendat, hic certè magna lucratus est. Nam domesticarū rerū cura alijs relicta, illud iter arripuit, quo ab eis uocabatur, qui singulares, ac propè diuini homines erant. Inter quos uersatus, recteq; & accurate philosophicas artes instructus, monasticam uitam elegit. Quare apud castellum magnitudine insigne, quod Asichæm incolæ appellant, montis scissuram ingressus, ibi se

1 pto quodam ex cementis nulla calce duratis confecto circundatus, 1 cilicióq; indutus, cicere, ac faba aqua madefactis, interdum etiā caricis uescebatur, ac sub dio uitam agebat.

Cilicium erat uestis sancti, cicer & faba aqua madefacta, ac carices cibus.

Hoc pacto obfirmata corporis imbecillitate adeo senex effectus est, ut dentium plurimos amitteret, cibū tamen, aut domicilium nunquam mutaret. Quinimo contrarias hiemis, & ætatis habitudines æquo animo ferebat. Vultum rugosissimū, membra sicca, totū deniq; corpus adeo laboribus exhaustū habebat, ut lumbi zonam sustinere non possent: absumptis enim ilibus, atq; fœmoribus, quod illam fulciret, non erat. Quare ne dilaberetur, assuere illam tunicæ cogebatur. Multorū cōmercium ægre ferebat, assidua nanq; diuinarū rerum contemplatione delectatus, mētem ab ea auertere non poterat. Interdū tamen apertis foribus nonnullos admittebat; quibus cum sacra scripta explanasset, recedentibus imperabat, ut ianuam clauderent, limóq; obturarent. Mox saxo quodam ad fores obuoluto, aditum omnibus præclusit, ita ut per angustam fenestellam undē etiam exiguū illum uictum accipiebat, familiarium aliquos ita alloqueba

2 tur ut nō uideretur ab eis, quippe ita illam fabricauerat, ut oculorū aciem non admitteret. Demum exclusis omnibus, me solum diuina illa suauiq; uoce dignum faciebat; ita ut recedere uolentem plerūq; non dimitteret, donec multa de rebus diuinis disseruisset.

Vide in quanta abstinentia totam sanctā quadragesimam peragrauit.

Cum tamen multos benedictionis eius fructum decerpere cupidos, &

3 ad se aduentantes moleste ferret, nulla neq; senectutis, neq; corporis imbecillitatis habita ratione septi illius murū, uix robustis iuuenibus superabilē, cōscendebat. assumptóq; sociorū cętu, septū aliud non ꝓcul a primo, longe angustius habitabat, ibiq; cōsuetis laboribus exercebat. Gregis illius Præfectus, uir sanè omni uirtute ꝓditus, senem hunc, ꝓdicabat quindecim 2 tantū caricis septē sanctæ q̄dragesimę hebdomadas peragrasse.

Ecce quō operantur sancti, semper enim Deum omnipotentē, & proposita præmia pre oculis habent.

4 In huiusmodi itaq; cōflictibus plus nonaginta annis uixit, corpore quidem imbecillo, sed qui animi robore labores omnes superaret, diuinus enim ardor, quo maxime flagrabat, omnia illi facilia proponebat. Huiusmodi sudoribus fluens, certaminisq; 3 magistrū, & ꝓposita præmia semper prę oculis habens, ad metam peruenit. Cuius precibus utinā nunc etiam adiuuer, ut olim, dum in hac uita esset, adiuuabat, nam 4 uiuere certe illum, maioriq; apud Deum gratia florere credo.

Viuere enim certe illum, maioriq; apud Deum gratia florere credo. Cur ergo appellant nunc aliqui sanctos emortuos?

VITA BEATI SALAMANIS MONACHI per Theodoretum Episcopum Cyrrhi scripta, eodem Alberico longo Interprete.

Habetur in Philotheo eiusdem, & nouissime latinis cognita.

SI egregia Salamanis gesta obliuionis caligine obuoluta, posterisq́; incognita reliquero uirtuti sanè iniuriam me facturum arbitror. Quare breuem eorum narrationem aggrediar.

Apud Eufratem flumen a Sole occidente oppidum quoddam sitũ est; unde Salamanes oriundus monastica uiuendi ratione cæteris antepofita, ad ulteriorem fluminis ripam quæ contra oppidum est, profectus, domũ quandam per angustam inuenit cuius foribus, atque fenestris occlusis, ibi semetipsum cohercuit. Semelq́; in anno effossa terra, annuũ illinc uictum capiebat. Solóq; suæ uitæ spacio quod sanè longissimũ fuit, nunquam allocutus est aliquem. Quare ciuitatis Episcopus, cuius diœcesis oppidum erat, accepta hominis uirtute, ornare illum sacerdotij dignitate cupidus, ad eum proficiscitur, dirutáq; domus parte, ingreditur, manúq; imposita, benedicit 1 illi, multáq; de accepta spiritus sancti gratia edisserit. Mox cum nullũ ab eo uerbũ accepisset, domũculam instaurari iubens, recedit.

1 Semper episcoporum fuit inferioribus benedicere.

Rursus oppidani apud quos natus erat, flumine noctis tempore tranato, domũ effingunt, captumq́; illum ac nihil prorsus dicentem, neq; supplicantem in oppidũ reducunt, constructáq; domuncula, priori non absimili, ibi quasi mutum concludunt. Rursus, post paucos dies, qui ulteriorem fluminis ripam incolebãt, nocte transmisso flumine dirutáq; domuncula, illum minime renitentem, neq; aliquo modo repugnantem rapiunt. adeo semetipsum donec uixit mortificauerat. ita ut apostolicã illam uocem uere de se pronunciare posset, Cum Christo crucifixus sum, uiuo autem non amplius ego, sed uiuit in me Christus, quod autem nunc in carne uiuo, in fide uiuo filij Dei, Qui me dilexit, deditq́; semetipsum pro me.

Talis hic uir fuit, talemq́; se gessit. Ex his enim, quæ dicta sunt, reliquæ eius uirtutes facile intelligi possunt. Ego uero huius assecutus gratiam, ad alios me conuertam.

VITA MARIS SERVI DEI PER EVNdem Theodoretum Episcopum scripta, eodemq; Alberico Interprete.

Est in Philotheo eiusdem, nunc primum latinis in lucem edita.

APud nos oppidum quoddam est, quod homeri dicitur. Iuxta quod Mares uir sanctus angusta domo ædificata, in illa septem, & triginta annos sponte inclusus uixit. Quæ cum monti cuidam adiaceret, semper humida erat. hieme etiam stillicidijs undiq; scatebat. Quæ omnia quot, qualesq́; morbos humanis corporibus gignant, norunt & ciues, & accolæ, sed potissimum agrestes. Nullo tamen horum metu uir Dei perculsus, unquam, domicilium mutauit; sed ibi obfirmato animo uitæ spacium confecit.

Priorem uero uitam non absq; laboribus degerat, sed per uirtutes iter incedens, ut ille mihi narrabat, corpus, 1 & animum æque integrum, & intactum seruauit, ac cũ è materno utero in lucem prodijt. Proinde dum

1 Tu qui seruare uirginitatem dicis esse impossibile, uide si sanctus hic pater eũ integrã usq; ad mortem seruauit.

Vides quod in nata libus sanctorũ martyrum celebres haberi panagyreis, & hominum conuentus fieri, antiquus mos fuit?

iuuenis erat, multas Panegyreis, quę 2 sanctorũ martyrum natali haberi consueuerant obibat, ubi suaui oratione, non sine magna laude conuentus hominum delinıebat'. Mox uero psalmis operã 3 nauabat. Et quanuis corporis forma polleret, tamen neq; illa, neq; uocis concinnitas, qua maxime præstabat, neq; multorũ cõmercium animi pulchritudinem uitiare unquam potuit. Sed perinde ac si aliquo monasterio inclusus esset, animæ suæ curam habebat; donec uere inclusus & uirtutem auxit, & ingentem gloriam est assecutus.

3 *Mox psalmis operam nauabat.*

Huius cõmercio ego sępius usus sum, non tantũ enim domũ mihi patere uolebat, sed ingredientẽ etiam amplectabatur, multáq; mecum de philosophia disserebat. Neq; his solum uirtutibus, sed animi etiã simplicitate pręstabat, uafrosq; mores omnino detestabatur. Inopiã ipsam quibuśuis opibus anteponebat. Nonaginta 4 annos cilicio usus est, pane tantũ, ac sale cõtentus erat. Cũ 5 aũt spiritalis, mysticiq; sacrificij uidẽdi desiderio teneretur, rogauit ut qñq; apud se fieret. Cuius uotis obtemperare cupiens; curaui, ut uasa sacra illuc transportentur. Oppidum enim non procul erat. Quo cum uenissem ministrorũ manibus pro altari usus, mysticũ, atq; diuinũ, & salutare sacrificium feci. ita ut ille spiritali quadam affectus uoluptate, intimas cœli partes uidere se, nullamq; antea eiusmodi lætitiã sensisse prędicaret.

4 *Vide rem mirabilẽ. Nonaginta annos cilicio usus est, pane tantum ac sale cõtentus.*

5 *Ecce quõ hic et infra appellat sacram missam, spirituale, mysticum, diuinum ac salutare sacrificium.*

Ego uero quẽ ille ardenter amabat, iniurius certe & illi fuissem, si meritis eum post mortem laudibus defraudassem, & alijs etiam, si optimam eius uitam imitandam non proposuissem. Quare 6 eius ope implorata, narrationi finem imponam.

6 *Implorat Autor sancti mortui opem.*

Habetur in lib. eiusdem qui Philotheus inscribitur, nunc primũ latinis in lucem edita.

VITA ALTERIVS IACOBI SERVI DEI
per Theodoretum Cyrrhensem Episcopum scripta, Alberico Longo Salentino Interprete.

SVperiorum uirorũ pro uirtute certantium conflictibus, laboribus, sudoribus, illustribusq; uictorijs supra enarratis, reliquum est, ut eorũ gesta deinceps scribenda, utilemq; posteris memoriã relinquendam aggrediamur, qui strenue dimicantes, maiorũ suorũ gloriam obscurare conati sunt. Quemadmodũ enim illustris illorũ uita eis, qui post se fuerunt, non parum ad uirtutem attulit adiumenti, sic etiam ex horum gestis scribendis, tanquam ab aliquo exemplari, qui post nos erunt, uberrimos fructus capient.

Quorum sanè ducẽ, & antesignanũ magnum Iacobum facere uisum est, hic enim & tempore, & labore cęteris antecellit, ita, ut qui hunc imitantur, rem certe admirabilem, & incredibilem faciant. Contigit autem nescio quo fato, ut quemadmodũ inter illos, sic etiã inter hos nomen hoc primũ locum occuparet, cum enim illorũ initium facerẽ, diuo Iacobo primas partes dedi, illi inquam Iacobo (qui persicum exercitum solius orationis ope fudit, atq; fugauit qui dirutis urbis mœnibus, non solum illam tutatus est, sed hostes etiã ipsos culicum, atq; asylorum copijs ad fugam compulit. Illius igitur cognominis reliquorũ princeps esto, non quia cognominis, sed quoniã uirtutẽ eius imitatus, cæteris uiam ad illam affectãtibus se ducem prębuit. Vsus enim Maronis uiri illius egregij & familiaritate,

ritate, & disciplina, magistri gloriã magis arduis laboribus obeundis, ob scurauit. Ille enim uetusti, ut dicebamus, erroris templum pro domicilio, habebat. cilicio autẽ contra pluuiarũ niuiumq; impetum utebatur. Hic uero neglectis illis pro umbra, pro scena, pro tecto cœli tantum tegmine se defẽdebat, omnesq; aëris iniurias ęquo animo ferebat, ita ut modo magna imbrium ui opprimeretur, modo acuta glacie congelaret; interdũ uero nimio solis ęstu flagraret: omnia tamen perinde ac si non proprio, sed alieno corpore pugnaret, patienter ferebat, Quippe imbecillam corporis naturã constantia obfirmare didicerat, mortalis enim, atq; patibilis ita pugnabat, ac si immortalis & impatibilis esset: & corporea uita ad incorpoream contendens, cũ diuo Paulo clamabat: In carne ambulantes, non „
secundum carnem militamus, nam arma militiæ nostrę non carnalia sunt, „
sed potentia Deo, ad destructionem munitionũ consilia destruentes, & „
omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiui- „
tatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. „

Sed in his supernaturalibus ludis maioribus se laboribus exercuit; Cũ enim in domo perangusta primũ semetipsum cohercuisset, et fixa in Deũ mente, animum a terrenis uinculis in libertatem uendicasset, ad summũ bonum neruis omnibus contendebat. mox ibi optime exercitus, maiora subire certamina ausus est; Quare cum montem quendam centum ab hac urbe stadijs distantem ascendisset, obscurum prius, ac sterilem; illustrem & fructuosum reddidit; tantumq; gratiæ huius uiri pręsentia suscepisse creditum est, ut tellus illi subiecta, tota ĩsumeretẽ ab eis, qui undiq; confluẽtes, illam non citra spem aliquã futuræ utilitatis glebatim, atq; certatim auferebant. Hunc igitur montẽ incolens, nullum neque antrum, ut dicebam, neque scenam, neque tugurium, neq; septum aliquod habere Quin, siue stet, siue sedeat, siue iaceat, siue sanus sit, siue ęgrotus, assiduã orationi operam nauare uidetur. Et quoniã semper eius actionibus spectatores intersunt, pręsentibus illis ita se temperat, ut ne id quidẽ, quod naturę necessario debemus, persoluere uelit. Cum enim cęteri homines subliberalius educati, præsentibus alijs haud facile corporis superfluitates excernant; quid mirum, si ei qui summã attigit philosophiam idem contigit?

Hæc apposui nõ ab alijs accepta, sed quibus egomet interfui. Cũ enim quatuordecim annis ante, ipso ęstatis uigore, cum aëre, uentisq; quiescentibus, solis radij uehementiores sunt, in morbũ quendam grauissimum incidisset, ita est affectus, ut eũ, qui mortali natura sit pręditus, affici par est. Constabat enim morbus ipse ex choleræ exuberantia, quæ ad inferiores corporis partes descenderat, ubi remorso crassiori intestino, erumpere conabat. Tunc sanè maximã hominis patientiã admiratus sum; Cũ enim accolarum multi ad rapiendũ corpus eius confluxissent, distracto in diuersas partes animo sedebat, Qua suis enim a natura ad egerenda corporis excrementa cogeretur, ueritus tamen tanti conuentus præsentiã perferre decreuit. Quare cũ hoc animaduerterem, cępi turbę suadere, mox comminari, tandẽ pro sacerdotalis dignitatis imperio cogere, ut recederet, uix tamen post solis occasum dimisi. Vir autẽ sanctus, ne his quidem recedẽtibus naturę parêre uoluit. Sed usq; ad multã noctem, donec omnes abijssemus, constantissime pertulit. Postridie uero ad eum profectus, cũ solis ęstum uehementiorem, internamq; febrim ui externi caloris auctam esse

animaduertissem; dissimulato capitis dolore, solis radios ferre me nõ pos-se dixi, rogauiq́;, ut liceat mihi per illum exiguã umbrã parare, quo impetrato, tribus calamis humi affixis, duobusq́; cilicijs super impositis, quod uolebamus fecimus. mox subire illam iussus, turpe inquã est, pater, me & iuuenem, & robustũ huius umbrę uti prӕsidio; te uero senem iam, & febricitantem solis radijs expositũ sedere. Quare si me eam subire cupis, tu primus subeas; Cupio enim tecũ esse aliquantulũ, sed solis ӕstum perferre nõ possum. Cum hæc dixissem, meam ille salutem, propriæ sententiæ anteponens, morem gessit mihi. Quare cũ umbrã illam unà subijssemus, mihi, inquam, iacendũ est, sedere enim nequeo, quo iubente ut iaceam, absit, respondeo, ut iacens ego, te sedentem aspiciam; si me quiescere desideras, unà iaceamus, solus enim iacere erubesco. huiusmodi uerbis capta eius cõtinentia, feci ut aliquod iacendo solatium sentiret. Mox quibusdam facetijs cœpi animũ eius delinire. deinde, iniecta humeris manu, illos fricare conabar. Tunc sanè magnũ illud ferri pondus, quod lumbos pariter, & ceruicẽ cõplectebatur, inueni. Quatuor præterea catenas, duas, ex anteriori, duas uerò ex posteriori parte a ceruice ad femora in X litterę formã annexas deprehendi; cuiusmodi etiã duabus brachia iuxta cubitus detinebantur. Cum igitur pondus illud grauissimum uidissem, rogaui, ut corpori laboranti, eodemq́; tẽpore, & spontaneũ onus, & inuitũ ualetudinẽ ferre impotenti succurreret, nunc enim inquã pater sublato ferri pondere, febris ipsa partes illius sustinebit, qua depulsa, põdus ipsum cũ libitũ fuerit subire rursus in tua potestate erit. Qua etiam iure multus huiusmodi precibus delinitus mihi morem gessit.

Sed cum paucos post dies a morbo illo conualuisset, procedente tempore in grauiorem incidit. ad quem iterũ multi sanctũ illius corpus arrepturi confluxere. Quod cũ oppidani accepissent, militibus quidẽ militaribus armis, reliquis uero utcunq; armatis concurrunt, congressiq́; pugnã cient, præliantur, ita tamen, ut iactis telis, lapidibusq́; hostes non uulnerarent, sed perterrefacerent tantum. Quibus fugatis athletam illum, eorum quæ gesta erant prorsus ignauum (quippe ne castellum quidem eius direptum ab agrestibus senserat) feretro impositum in urbem ferebant; cũq; in prophetarum templum appulissent, in scola illi propinqua feretrũ deponunt. Interea quidã illorũ Berrhœam, ubi tunc ego forte cõmorabar, accurrit, omniaq́; prout gesta erant significat. Quare statim arrepto itinere, totã noctem in eo consumpsi. Lucescente uero die hominem neq; loquentem, neq; astantiũ quempiã agnoscentẽ inuenio. Quem cũ salutassem, dissimulata uoce, magnũ Acacium alloqui eum significo, ille apertis oculis, confestim ut se haberet, & quando uenisset, interrogat: ad quæ cũ ego respondissem, clausis iterũ oculis obticuit. Triduo post, circa uesperũ, ubi nã esset interrogat, qđ cũ accepisset, admodũ moleste tulit, rogauitq́; ut se in monte referrent: cui ego obsecutus, in optatũ locum re ferri iussi.

Tunc sanè uenerandũ uirum ab omni prorsus ambitione immunẽ esse animaduerti; Cum enim postridie frigidum ordei succum ad illum attulissem; nanq; a rebus calidis omnino abstinebat, rogo ut accipiat, quod cum se facturum negaret, oro, inquam pater, ut nobis in hac re tantũ morem geras, salutem enim tuã communẽ nobis existimamus, non tantum enim nobis exemplo es, sed tuis etiam precibus, quibus Deũ nobis propi

tiūm reddis, magnū affers adiumentum. Quod si a cibi nouitate abhorres, hoc etiā æquo animo tibi ferendum arbitror, nam hoc quoque philosophi munus est propriū. Quemadmodū enim dum incolumis esses, abstinentia cibi auiditatē compescebas, sic nunc, dum ille tibi stomachum facit, eum sumendo, patientiæ tuę uirtutē ostende. Hæc mihi dicenti aderat etiam uir Dei Polychronius; Qui ut meis uotis suffragaretur, ipse primus, qui 1 plerunq; septem dies ieiunus peragrabat, cibū illum, matutino pręsertim tēpore gustauit. Quare uictus ille, unicum furci illius poculum clausis oculis, quod amaris potionibus bibēdis facere consueuimus, hausit. Cum autē pedes, qui propter languorem gressum amiserant, aqua subhumectare persuasissemus (nam hanc etiā eius sapientiam manifestā facere operępretium esse arbitror) prope illum scyphus erat, quem, ne ab aduentantibus uideretur, cū ministrorū quidam storea obtegere conaretur, cur, inquit scyphum obtegis? ne aduenientium spectaculo sit, respōdet. Caue, inquit, puer, ea hominibus occultare, quę Deo manifesta sunt; cum enim illi soli uiuere cupiam, quā de me homines opinionem habeāt non laboro. Quis enim fructus, si mei labores ab hominibus magni, a Deo uerò minimi fiant? nullus sanè. Eorū enim pręmia nō ab hominibus, sed a Deo expectanda sunt. Quis, quęso, mentem illam unde huiusmodi uerba oriebantur satis admiretur?

1 *Polycronius plerumq; septem dies ieiunus pagrabat. Vide quāti faceret sanctus pater ieiunij obseruantiam.*

Huic simile illud etiā fuit: Cum edendi tēpus esset, accepta ad multam noctem madidę lentis olla, quo solo cibo 2 utebatur, comedebat. Interea oppidanus quidam militari officio prędïtus, ueniebat ad illum, quem quanuis procul uidisset, lentem tamen non deposuit, sed edens pergebat. Mox dęmonem esse illum opinatus, urgens eum uerbis, expellebat ut hostem, interea, ut se intrepidum ostenderet, lentem ori inferre non cessabat. Ille uero qui contumelijs afficiebatur, rogabat ut sibi parceret, homo enim, inquit, sum, & cuiusdam uoti reus ab urbe sero egressus, ante hanc horā uenire non potui. His acceptis uerbis, ne timeas inquit, sed accede, mihiq; sodalis esto: mox cū preces absolueris, abito. His dictis dexterā illius lente impleuit, iussitq; ut illam comedat; ita inanis etiā gloriæ affectum una cum alijs ab animo radicitus extirparat.

2 *Solo madidæ lentis cibo utebatur. O mirā sancti abstinentiam.*

De patientia uero illius dicere superuacaneum est. nam quanta fuerit res ipsa docet. Plerunq; enim cū tres dies, totidemq; noctes iungeret, pronus humi, Deoq; supplex, tanta ui niuis operiebat, ut ne minima quidem eius uestis particula uideretur, & plerunq; palis, ac ligonibus oppressum subleuarent. His ille laboribus diuinæ gratiæ fructus capiebat, illius enim benedictione tantū multę extinctę sunt, extinguunturq; febres; multi etiā dęmonū fusi omnino sunt, atq; fugati. aqua 3 etiā illius manibus benedicta in efficacissimum remedium conuertitur. quis enim nescit extinctū puerum huius precibus surrexisse? Cuius sanè pater cum multos alios suscepisset quidem, sed immatura morte pręuentos amisisset, hoc nato tandē, ad uirū Dei confugerat rogaueratq; ut eius precibus longæuus ille fieret, quod si impetrasset, Dei ministerio se illū addicturū pollicebatur. Verū quadriennio post natalem pueri diem, absente patre moritur, reuersus pater cum gnatum offerri deprēdisset, sublato illo, decet, inquit, me promissum soluere, atq; ita defunctū uiro Dei restituere. His dictis, puerū affert, ijsdemq; uerbis repetitis, ad illius pedes proicit. Vir Dei ac-

3 *Aqua etiā illius manibus benedicta, in efficacissimum remedium cōuertitur.*

cepto puero, atque oblato, uitæ ac mortis dominũ obsecrat. Quare adueniente nocte, puer uocẽ emittit, patremque uocat; qua audita uir Dei puerum resurrexisse sentiens consurgit; actisque gratijs illi, qui se timentiũ preces admittit, filiũ patri restituit. His omnibus & ipsemet interfui, & patrẽ miraculũ narrantẽ audiui, multisque narraui, nã maximo futurum illis adiumento putabam. Ipse etiam quamplurima ab eo beneficia accepi, quorum unum, uel ad summum duo, ne ingrati animi uitio laborare uidear, commemorabo.

Marcion ille nepharius multas impietatis spinas Cyrrhi disseminarat: Quas cũ radicitus extirpare cuperẽ, uias omnes tentabã, omnemque quod aiunt, lapidẽ mouebam. Qui uero per me salutem receperant, ijdem illi, pro beneuolentia, quã de illis, ut apostoli uerbis utar, meritus fuerã, calũnias, & pro bono malũ rependebant; proque meo in illos amore, odio prosequebantur. ita ut prestigiatorũ ac demonũ opera freti, inuisibile in me bellũ gererent. Quare ad multã noctẽ malus quidã Dæmon ad me profectus, syro idiomate clamans; quid inquit, o miser, bellũ in Marcionem geris? qua in re tibi unquã molestus fuit? omitte inimicitias, relinque simultates, re siquidẽ ipsa iam expertus es, quã salutare sit ociũ. scis enim me olim uulnus in te fuisse incussurum, ni martyrũ chorum unà cum Iacobo tibi presidio esse animaduertissem. Hec profectò egomet audiui, & quendam prope me iacentẽ an audisset interrogaui. Ille uero & audisse se, ac surgere, & quis nam loqueretur speculari uoluisse, uerum ne me dormientẽ excitaret, nihil horũ fecisse, respondit. Mox consurgentes ambo, ecquis esset obseruabamus, sed neminẽ amplius nec loqui uidimus, nec moueri audiuimus. Domesticorũ etiã multi eadẽ uerba se audiuisse confessi sunt. Animaduerti tamen, quod martyrũ chori appellatione, olei ampullam 4 innuere uoluit quod a multis martyribus benedictũ, mecum prope lectum; & sub puluino magni Iacobi uetus indumẽtum, quod me uel quouis adamantino munimento fortius tutabatur habebam.

4 *Vide deuotionem antiquorũ eporũ. Theodoretus ppe lectum ampullam olei a multis martyribus benedicti, & sub puluino sancti Iacobi uetus indumentum quod eum tutabatur habebat, pp̃ter quæ demon etiam confessus fuit non potuisse in eum uulnus infligere.*

Alias cum maximũ eorundẽ hereticorum oppidũ inuadere uolentem, multa interiecta obstacula impedirent, mei Hesaiæ ope imploràta, confide, inquit, quoniã omnia uelut araneorũ tele disiecta, solutaque sunt. Hæc sanè nocte me uir sanctus admonuit, non imagine aliqua, sed re ipsa demõstrãs. Cum enim (inquit, psallere incepissem, 5 uidi in ea regione, ubi oppida ipsa sita sunt, serpentem quẽdam igneũ, qui per mediam aëris regionem ab occidente in orientem ferebatur, cum uero tertiũ orassem, uidi illũ rursus in spiras sphericamque figurã reflexũ, caudam capiti annectere, octauum aũt, bifariam incisum euanuisse. Hæc sanè ille. Nos aũt re ipsa uaticinium eius uerum fuisse comperimus. statim enim adueniente die, illi qui ab omnium malorum fonte, serpente scilicet, obsidebãtur, qui olim Marcionis, nunc aũt apostolice secte sunt, qui uespere nudos nobis enses ostenderãt, hora quidem tertia, serpentis illius more, qui caudam capiti coniunxerat, se collegêre, octaua uerò disiecti, ac dissipati, deditionem facere, oppidũque nobis tradere coacti sunt. Quod cum ingrederemur, serpentem æneũ, qui ab illis adorabatur inuenimus. Cum enim in rerum omniũ creatorem aperte bellum suscepissent, execrabilem illum serpentem, ut antiquum illius hostem ducem sibi creauerant. Huiusmodi sane fuere beneficia quæ in me a sancto uiro collata sunt.

5 *Vir sanctus cum nocte psallere incepisset.*

Sed cum

Sed cum in diuinas reuelationes sermo noster inciderit, eorum equidem narrationem aggrediar, quæcunque a ueraci illa lingua accepi. Narrabat autem non ostentationis gratia, siquidem ab huiusmodi affectu omnino immunis erat, sed quia diuina quædam necessitas illum cogebat ut ea manifestaret quæ occulta habere maluisset. Rogabam illum, ut rerũ omniũ Deo pro me preces effunderet, obsecraretque ut segetem mihi quauis zizania repurgatam, nulloque hæretico semine infectam seruaret nepharij enim Marcionis error me maxime sollicitũ habebat. Qui mihi subblanditus ita respõdit. neque me, neque alio tibi deprecatore opus est. habes 6 enim Ioannem illum sanctissimũ uerbi Dei præconẽ, & domini præcursorẽ, qui pro te rogat assidue. Et huius (inquam) precibus, et aliorum etiam apostolorum et prophetarum, quorum reliquiæ nuper nobis allatæ sunt fretus, tuas etiã postulo. Confide, ait, quoniam Ioannem baptistam habes. Ego aũt scire cupidus, cur hũc magis quam alios nominaret, multo magis urgeo. Ad hæc ille. Vellem (inqt) optabiles eius reliqas ostendi mihi. Non ostendã, inquã, ni prius, te, q̃cunque uideris mihi manifestaturũ ꝑmiseris. Qđ cũ ꝑmisisset, postridie reliquias ipsas ad illũ affero. Ille remotis arbitris, hmõi uerba fecit. Cum hęc urbiũ p̃sidia ę Phenicę, Palestinaque aduentantia choræis Dauidicis susciebas, nescio quid dubij in aĩo meo subortum est, Ioãnis ne illius uiri sanctissimi hæ reliqę, an alius martyris eius cognominis essent. Postridie uero cum ad 7 multã noctẽ hymnis operã darem, uirum quendã albis uestibus ĩdutũ uideo, qui me his uerbis allocutus est. Iacobe frater, dic, quæso, quamobrẽ aduentantibus non obuiã uenisti? Quibus nam? inquam. Illis, ait, qui heri a Phenice, Palestinaque aduenere, quos 8 cùm omnes et pastor, & populus, & incolæ, & accolæ, alacri animo suscepissent, tu solus inhonoratos habuisti (his aũt uerbis dubiũ, quod in me de reliquijs subortum fuerat, annuebat.) Quoniã inquam uobis, alijsque omnibus absentibus Deum honoro. Postridie aũt eodem hora idem apparens, Iacobe, ait, frater, uidésne illum cuius uestis niuis candorem præsefert; stãtem præ ignis clibano? ad quem cum oculos conuertissem, Ioannemque baptistam ex stola, & dextera, quam tanquam baptizaturus protenderat, esse cõiecissem, hic ille est, inquit, quem tu esse existimas. Aliàs, aiebat, Cum circa primam noctis horam in castellũ seditionẽ ibi exortam sedaturus profectus essem, iussissemque, ut 9 orationi diligentius operã darent, longis et uigilijs dominũ rogabã, mox absolutis precibus, uocem mihi dicentem audiui; ne timeas, Iacobe, magnus enim Ioannes baptista totã noctem rerum omniũ Deũ rogauit. multaque clades facta iam esset, nisi illius precibus diaboli debellata fuisset audacia. Hæc cum dixisset, omnia inquit apud te seruato neque alij cõmunicaueris. Ego uero cõmunis utilitatis gratia, non solũ alijs narraui, sed literis etiã mandare decreui. Dicebat etiam se Iosephum patriarcham capite, mentoque canũ uidisse, quique uel in senectute ipsa pulcritudinis splendore fulgebat, seque sanctorum omnium postremum ac minimũ appellabat, uã cum ego, dicebat, illorum omnium, qui cum eo sepulti erant principem appellassem, ille se postremum esse aiebat.

6 *Si sanct' domini præcursor Ioannes assidue pro Theodoreto orabat, ergo sancti in cœlo orant pro uiuentibus.*

7 *Cùm ad multam noctem hymnis operam darem.*

8 *Vide quanto cùm populi cõcursu & incunditate, susceptæ fuissent sanctorum reliquiæ.*

9 *Ecce orationem populi diligentem, Lõgas uigilias, etiam preces sancti Ioannis baptistæ per totam noctem effusas, quibus diaboli debellata est audacia.*

Narrauit etiã plerunque demonũ insultus quos quotidie passus est. Cũ primũ enim, dicebat, huic uitæ instituto me addixissem, uir quidã nudus, igneis oculis, & Aethiopis speciem præseferens apparuit. Quem cũ uidissem, timore perculsus dimisso cibo, cuius capiendi tempore apparuerat,

me ad orationem conuerto, sed cum septem, octo ac decem demum dies
10 ieiunus 10 peragrassem, tandem contēpto illo cibū sumere incipio. Ille huiusmodi animi constantiā ferre impotens, mihi uerbera cōminatur; Ego uero, si tibi a rerum omniū domino huiusmodi facultas datur uerberato, inquā, perinde enim feram ac si ab illo uerberer. Sin aūt, rumparis licet, nō uerberabis. Hæc cū dixissem, fugit tunc. Post hæc aūt me clam eludere incepit. Mea enim accepta forma, illi obuiā ibat, q bis in hebdomada mihi aquā a mōtis radice, ferre cōsueuerat. Qua ab eius manibus accepta, abire iubebat, mox illam effundebat. Quod sanè cū nō semel aut bis tm̄, sed sæpius faceret, hac arte siti me conficiebat. Quod cū moleste ferrem, eum qui aquā ferebat, rogo, cur per tot dies ab īstituto destitisset, ter, inquit, aquā attuli tuq; illam accepisti. Ecquando, inquā, a te aquam accepi? Cū ille mihi locum ostendisset, caue, inquam, ne sibi mihi uel sexcenties alibi quā hic occureris, aquam præbeas.

Cum septem, octo, ac decem dies ieiunus peragrassem.

Hac arte elusus dæmon, aliā aggressus est uiā. nā clamās nocte alta uoce, minabatur, quod tanto dedecore, tantaq; me affecturus erat infamia; quod nemo unquā ad me amplius appropinquare ausus eēt. Ad hæc ego respondebā, quod si hoc fecisset, maximā a me gratiā, uel inuitus initurus erat; quoniā in Dei contemplatione maiori cū ocio me oblectaturus erā.
11 Post paucos itaq; dies circa meridianā horam, dum 11 diuinū sacrificiū pro more facerem, duas mulieres è monte descendentes aspicio. Mihi uero insuetū spectaculū ægreferenti, lapidibus illas petere animus erat, cum minorū illarum in mentem uenit, hanc scilicet esse infamiā illam quā mihi cōminatus fuerat. Confestim itaq; clamans, inquā, uel si ipsas meis humeris imposueris, orationis præsidio fretus, æquo animo feram. His dictis, illæ unà cum uerbis meis euanuere.

Dum diuinum sacrificium pro more facerem. Ecce quō missam appellat diuinū sacrificium.

12 Post hęc uero iterū nocte, dū ego orationi 12 operā nauarem, quendā quadrigarū strepitum, & aurigæ uocem cum equorū hinnitibus audio. Quare nouitate rei perculsus, neq; enim ciuitatis princeps tūc ab urbe aberat, neq; iter, neq; tempus illud aptū quadrigis erat, arrectis auribus, quidnam illud esset obseruabā. Interea tumultus quidē irruentis multitudinis auditur, ita ut Centuriones pariter, ac milites clamare, sibilare, turbā è medio expellere, uiamq; duci parare uiderentur: Quem cū mihi iam propinquum esse iudicarem; quis, inquā, es, & unde, & cuius rei gratia, hac hora me petis, meamq; constantiā, miser, negligis? Hęc ego cōuersus ad orientem solem dicebā simul, & precibus operā dabam. Ille uero conatus quidem est, at impetū in me facere non potuit: diuina enim gratia, qua ego munitus eram, uires eius labefactabat. quare statim omnia euanuerunt.

Nocte dum ego orationi operam nauarem.

Dicebat etiā se prædomibus illis Isauricis, qui ea tēpestate bonā orientis partem diripuerant, maxime perterritū, non sanè mortis metu, uitā enim haud magni faciebat, sed ne in seruitutē redactus illorū impietatis, & crudelitatis spectaculo interesset. Hunc eius metū, cum diabolus acciperet audierat enim illū plerunq; apud amicos de hac re differentem, nocte mulieres ululantes, atq; hostes aduētare moreq; ignis in oppida impetū facere dicentes imitatus est. Confestim ego (aiebat) diuisis capitis crinibus, alteros a sinistra, alteros uerò a dextera parte a ceruice in pectus contraho, ut futuro ensis ictui liberius pateat, & iugulatus nefario sceleratorū spectaculo non intersim. Quod sanè cum per totā noctem uigilans expectassem,

lucescente die aduenientes quosdã qd de Isauris accepissent rogaui, nihil prorsus inquiunt. quare illam etiã diabolicam fuisse illusionem conieci.

Aliàs, inquit, adolescẽs quidam forma bona, flauisq́; crinibus decorus, frigescenti similis ridens simul, ac ludens accedit ad me, ego metu perculsus, multisq́; in eum inuectus cõtumelijs abdico, ille meretricio more aspiciens, risuq́;, ac sermone libidinẽ præseferens, pergit ludere. Tunc ego magnopere iratus, quomõ pacto, inquam, solus cũ sis, totum terrarum orbem peragrare, totq́; insidias tantæ hominũ multitudini innectere potes? Ad hæc ille, non solus, inquit, sum, sed magna dæmonũ ludentium simul, & serio conantiũ turba orbem circuit, perque huiusmodi illusiones humanam naturã prorsus delere gestit. Tu uero, inquã, Christi cõpulsus imperio, qui legionẽ illam per porcorum turbam in profundũ maris adegit, abi hinc. Ille, neq; enim dominicæ potentiæ nomen ferre, neq; seruilis sapientiæ radiũ spectare poterat, aufugit. Scio etiã alia multa, quæ quidẽ literis mandare non est animus, uereor enim ne multitudo eorum plurimis icredulitatis ansam præbeat, quãquã illis qui sanctissimi uiri gestis interfuere, ac intersunt etiã, nihil horum sit incredibile. Spectata enim uirtus dicta confirmat. At quoniã hæc in posteros sunt peruentura, & pleriq; oculis magis, q̃ auribus credunt, narrationem ipsam auditorum incredulitate metiar.

In oppido itaq; huic monti propinquo, templũ alij maximũ huic uiro ædificarũt, quin ego ipse sepulcrũ illi in triumphantiũ apostolorum templo condiderã. Verum cũ hæc accepisset, uir Dei, mecũ sæpius egit, ut se in mõte ipso sepelirem; Respondi non decere eũ, qui uitã hanc neglexerit, sepulturæ sollicitũ esse; Cum aũt incredibili huius rei desiderio teneri illũ intelligerẽ, me id factum esse polliceor, arcamq́; lapideã incidi, afferriq́; iubeo, quam cũ assiduis imbribus labefactari uiderem, rogaui, ut per illũ liceret arcã illam perangusta domo circundari, quo impetrato, confestim ædificari iubeo, & iam illi tectũ impositurus eram, cũ ille nequaquã, inquit, Iacobi templũ hoc, sed triumphantiũ martyrũ appellabitur. me uero, modo eorum contubernio dignus sim, tanq̃ hospitem, ac peregrinũ in alia sepultura collocari uolo. Hæc aũt non dixit tantũ, sed etiã fecit, collectis. n. undiq; prophetarum, apostolorum, martyrumq́; reliquijs, & in eadẽ arcula reconditis, Cũ illis habitare resurgere, atq; in cœlũ ascendere, diuinãq́; faciem contẽplari uoluit. Qua ex re quãta modestia præditus esset, facile intelligi potest: qui enim tanto uirtutis thesauro ditissimus erat, apud opulentissimos, quasi extrema oppressus inopia maluit habitare. Quales itaq; uenerandi huius uiri labores, quales ærũnæ fuerint, quantamq́; apud Deũ gratiã sit assecutus, & quot demũ uictorias reportarit, facile ex his quæ dicta sunt intelligi potest. Quoniã uero multi eius morũ asperitatem accusant, ac proinde uitam monasticã & quietã, quasi agrestem reprehendũt; si pauca prius de hac re disseruero, narrationi finem imponam.

Manifestũ sanè omnibus est, quod uir hic sanctus, neq; tecto, neq; tugurio, neq; scena utitur. Quippe unicuiq; ad illũ proficiscenti, & cũ eo loqui uolenti, patet aditus. Quod sanè a multis huiusmodi sapientiæ professoribus fieri non inuenias, tectis enim, portisq́; muniti, quiete uiuũt, hospites aũt admittunt cũ uolunt, cum nolunt, reiciunt, & ad diuinarum rerum contemplationẽ se recipiunt, apud hũc aũt nihil est horum. Et licet eos maxime moleste ferat, qui eũ orationis tempore cõueniunt, tamen si iussi abire sta-

tim discedant, se rursus ad orationē recipit. Si autem molesti esse pergūt, & semel, bisq; admoniti non obtemperant, tunc sane in illos inuehitur. Equidem de hac re multos cum eo sermones habui, multosq; id ægre ferre ostendi, quod cum ad illū benedictionis causa ueniant, repellant. Equū esse tamen dicebam eos qui huius rei gratia multorū dierū iter cōfecissent, non mestos, sed alacres, tuisq; philosophicis sermonibus ebrios dimittere. Ille aūt ad hæc, nō aliorū, sed sui ipsius gratia montē se habitare dicit, quoniam cū multis peccatorū uulneribus confestus sim, multis etiā remedijs egeo, quę a domini nostri benignitate impetrare contendo. An hoc nō absurdum esset, orationis filum, intempestiuis hominū sermonibus incideret Si enim alicuius hominis seruus essem, dumq; exhibendi ministerij tēpus instaret, neglecto domino, cū aliquo conseruorū sermocinarer, nonne multis uerberibus dignus essem? Præterea si coràm Iudice acceptā ab aliquo iniuriā narrare inciperem, atq; inter narrandū ad astantiū aliquem conuersus, aliud orationis genus aggrederer, nonne iudicem merito mihi irasci, suamq; opem negare, & uerberibus cęsum extra cancellas exigere posse existimas? Posse, inquam. Equúmne igitur tibi uidetur, ait, seruum domini rationem habere, me uero ad Deum, ac dominum sempiternum iustissimumq; iudicem, regemq; omniū accedentem, maiestate illa contēpta, ad conseruos conuersum, longa apud eos orationem instituere? Hæc & audiui, & ad eius uitæ reprehensores detuli, recte enim mihi dixisse uidebat. Nam præter illa, quæ ab eo dicta sunt, hoc certe nemo negarit, proprium amantum munus esse, cætera præ re amata negligere, atq; contemnere, illamq; solam nocte, ac die cogitatione cōplecti. Hac igitur de causa illos moleste ferre mihi uidetur qui eum ab oratione reuocant, quoniā optatæ illius formæ contemplatione expleri non potest.

Hæc sanè dum in narrationis modū scriberem, breuitati quā maxime poteram consulebam, ne nimiū prolixa oratio, alicuius patientiā offenderet. Verū si uir hic uiuet ad huc, plerisq; alijs scribendi materiā suppeditabit. nos enim maxima ex hac uita cōmigrandi cupiditate ardemus. Optamus interea ut huiusmodi ludi auctor, atq; magister finē huic athletæ suis laboribus dignū cōcedat, ut quod superest illi uitę spacium, priori consentiat, & ipse uictor tandē ad metā perueniat, nostramq; imbecillitatem suis precibus confirmet, ut diuina ope communiti, acceptas clades resartiamus, & ex hac uita triumphantes recedamus.

Habetur in Philotheo eiusdem, & nūc primum latinus cognita.

VITA LIMNÆI SERVI DEI PER THEODORETUM EPISCOPUM CYRRHENSEM SCRIPTA ALBERICO LONGO INTERPRETE.

Tillina oppidū est apud nos, quod olim Marcionico morbo laborabat, nunc autem euangelica salute perfruitur. Huic, meridiem uersus, collis adiacet, nec ualde humilis, nec admodū erectus, ubi Thalassius multis quidē alijs dotibus ornatus sed qui morū integritate, modestia, ac māsuetudine cæteris antecellebat, domicilium monasticæ uitæ aptum habebat. Cuius quidem uirtutes, non ab alijs tantum accepi, sed de illis etiam sępe periculum feci; domum enim eius frequentabam, iucundaq; illius consuetudine perfruebar. Huius gregis fuit Limnæus ille,

Alias asper. τραχὺς habet alius codex.

qui nunc in omnium ore uersatur.

Hic enim admodũ adolescens in ea palestra exercitus, summaque hac philosophia probe instructus, primũ quidẽ 1 linguæ silentiũ imperauit, norat enĩ quã naturã labilis esset. Mox cũ a diuino sene ita esset effectus, ut uerã preceptoris imaginẽ preseferret, ad magnũ Maronem, de quo supra scripsimus, eadẽ tempestate cum diuo Iacobo se contulit. A quo cũ magnũ uirtutis incrementũ accepisset, illius uitã sub dio agendam æmulatus, alterum montis uerticẽ Targalæ oppido imminentem ascendit. Vbi adhuc habitat, nec domus, uel scenæ aut tugurij tegmine, sed septo quodam ex lapidibus confecto, quodque unicã portam limo compactam habet, utitur, quam sanè portam ad se aduentantium nemini, præter me, patere uult. Quare cũ homines me ad illum profecturum esse accipiunt, confluunt undique, rogantque, ut illos mihi comites assumã; alios uero qui ad eum uidendũ aliunde proficiscuntur, per fenestellam quandam alloquitur, suaque benedictione impartitur. per quã multos sanè in nomine domini tantũ, apostolorũ more, a multis morborũ generibus liberat. neque alijs solum, sed eadem opera sibi ipse medetur.

1 *Vides qđ etiam anti qui monachi utebantur linguæ silentio?*

Crassioris olim intestini dolore laborabat, qui sanè morbus, quæ tormenta, quo'sue cruciatus ferat, non illi tantũ qui experti sunt, norunt sed ij etiam qui eorum spectatores fuerunt. uolutantur enim atque huc, & illuc rabiosorum more feruntur, pedesque modo extendunt, modo uero contrahunt. Sedent, exurgunt, ambulant, quietem aliquam aucupantes, & modo balnea, modo locũ aliquem opacũ petunt. Quid uerbis opus est? malis omnibus hic morbus antecellit, quo quidem ille laborans, non ad medicos lectum cõfugiebat, nec aliquod a medicinis, siue cibis refrigeriũ appetebat, sed humi super quandã tabellam assidens, precibus, 2 & signo crucis, diuinique nominis appellatione tantũ. Sedatis doloribus a morbo conualuit. Aliàs cũ nocte ambularet, anguẽ iacentẽ pede pressit, quare conuersus ille pedẽ momordit, dumque manuũ altera pedi opem ferre studet, se quoque anguis dentibus ictam sensit: quod etiã sinistræ contigit, dum dexteræ præsidio esse conatur. Quare cũ anguis ira deferbuisset, pluribus enim quã decẽ uulneribus illum affecerat, discessit, seque in latibulo recondidit, Vir Dei quamuis acerbis doloribus laboraret, nullo tamen medicę artis præsidio usus est, sed 3 fidei tantũ remedia, crucem uidelicet, preces, deique nomen uulneribus adhibebat. Non tamen alia de causa, ut ego arbitror, rerum omniũ Deus omne illud uenenum in uirũ sanctũ euomi permisit, nisi ut diuini illius animi patientiam omnibus manifestã faceret. Eadem enim contra Iobem uirum strenuũ illius permissu facta esse cõpertimus, multis namque illum procellis agitari uoluit, ut gubernatoris peritia omnibus probaretur. Vnde enim aut illius patientiam, aut huius constantiam dignoscere potuissemus, si pietatis hostis omne telorum genus in hos conijciendi potestatem habuisset? At quoniam ex his, quæ dicta sunt uiri huius constantia facile deprehendi potest, nunc eius humanitatem ostendamus.

2 *Precibus et signo crucis, diuiniq; nominis appellatione tãtum, a morbo intestinorũ sanctus pater conualuit.*

3 *Rursus adhibita cruce, precibus, Deiq; nomine uulneribus ab angue inflictis, uir Dei sanatus est.*

Cũ enim plerosque oculis captos, ac propterea mendicare coactos, cõgregasset, per domicilia quæ ab oriente & occidente eius septi sita erant, disposuit, ibique 4 canticis, & hymnis Deum laudere iussit; uictũ autem illis necessariũ ab alijs ad se proficiscentibus suppeditari curabat. Ipse uero

4 *Vides hymnorum et canticorũ quib' Deus laudatur, modulationem, antiquissimam esse? Cur ergo nunc tam acriter a quibusdam reprehenditur?*

cum in medio eorum esset, utrosque ad hymnos decantandos hortabat. Ita ut usque ad hanc tempestatē dominū assidue laudent. huiusmodi sanè humanitate erga fratres uir sanctus utitur. Iamque octauus & trigesimus annus est, ex quo ipse magnusque Iacobus in huiusmodi arenā descendēre.

Habetur in lib. Philothei, nouissime latinis in lucem edita.

VITA BEATI IOANNIS MONACHI PER Theodoretum episcopum scripta, eodem quo supra Alberico Interprete.

IN quam etiā Ioannes, uir sane præter alias animi dotes, mansuetudine, atque integritate morum insignis se contulit. Hic enim montis scissuram quandā incultā, & septētrioni subiectā, quinque iam, & uiginti annos aëris expositus iniurijs, habitat. Cætera uero, uictus uidelicet, ac uestitus, & ferri pondera eadem illi sunt, quæ alijs, de quibus supra dicebamus. Res uero terrenas adeo contemnit, ut nullam in eis uerum solatium inueniri posse putet. Quod sanè re ipsa ostendit.

Cum enim uir quidā non ignobilis, amigdalum iuxta eius habitaculū conseruisset, quæ quidem adulta, & umbram faciebat, & oculos etiā delectabat, uir sanctus ne aliquid ab ea solatij caperet, incidi iussit. Huiusmodi uitæ instituto Moyses etiam se addixit, qui senectute confectus propemodum, montis uerticē Rhamę oppido imminentē septo inclusus incolit. Antoninus prętereа, qui senex admodū perinde se exercet ac Iuuenis. Quibus sane 1 idem est uictus, idē uestitus, idem orandi modus, ijdem diurni nocturnique labores, neque tēpus, neque senectus, neque naturę imbecillitas illos a cępto uitæ cursu laboribusque deterret; Quin imò incredibili laborandi cupiditate ardent. Alios ēt athletas huiusmodi ludi magister Deus in his montibus ac uallibus habet, quos quidem uel munere solum difficile sit, ne dum uniuscuiusque uitam describere. Quare hoc proposito exēplo illos imitari uolentibus, horumque benedictione impetrata, ad alios conuertamur.

1 Si sanctis his monachis idē erat uictus, idem uestitus, idem orandi modus, ijdem diurni nocturniq; labores, patet qđ etiam antiqui monachi habuerunt regulas & constitutiones quasdam, quibus uniformiter uiuebant.

Habetur in libro supradicto & nunc primum latinis est cognita.

VITA ZEBENÆ SERVI DEI PER EVNdem Theodoretum scripta, eodemque Alberico Interprete.

ZEbenam uel usque ad hodiernū diem celebrant illi, qui eius spectaculo digni habiti sunt. dicuntque illum multa oppressum senectute, ęque se laboribus usque ad uitæ finē exercuisse, ac si iunior esset; nauanda uerò precibus 1 opera oībus hominibus præstitisse. Cū enim in illas nocte ac die incumberet, tantū aberat ut illum orandi satietas caperet, ut multo magis eius rei desiderio flagraret. Illos uero quicunque ad se aduentassent. Paucis allocutus dimissebat, seque ad diuinarū rerum contemplationem, a qua abstrahi non poterat, referebat.

Cum uero assidue stare propter senectutem nō posset, baculo innixus psallebat pariter; & orabat. Cum autē præter cęteras uirtutes hospitalitate maxime polleret, multos eorū, qui ad se ueniebāt, morari usque ad uesperum iubebat, qui quoniā nouerant illum totam 2 noctem stantē orare consueuisse, a qbusdā negocijs domū se reuocari dissimulātes discedebāt,

1 Orandi munere uir Dei omnibus mortalibus pstitit, ceu qui in diuinas preces nocte ac die incumberet, et in illis nunquā defatigaretur.

2 Vide rem mirā. Sanctus tota nocte stans orabat.

atq; his technis labores illos uitabant.

Hunc sanè uir magnus ille Maro maxime suspiciebat, & obseruabat, ita ut illos quos eum inuisendi gratia proficiscentes uideret, festinare, ac uiri sancti benedictionis fructū capere hortaretur; patrē illum, ac praeceptorem, omnisq; uirtutis specimen, & archetypum appellans. Cum quo sepeliri se rogabat, sed per eos, qui corpus eius arripuere, & ad oppidum, de quo supra dictū est attulere, non licuit.

Vir autē sanctus Zebenas ante Maronem uita defunctus, in oppido illi propinquo, quod citta dicitur, sepulturā est assecutus; 3 eiq; magnum templū ędificatū est, scatetq; eius sepultura omni medicinarū genere illis, qui cū fide ad eum accedunt, ubi martyres etiam, qui apud Perses dimicauere, consepulti sunt, annuisq; 4 festis ue nerantur.

3 In honorem sancti tēplum magnum ędificatum est, scatetq; sepultura eius omni medicinarum genere illis qui cum fide ad eum accedunt.

4 Ecce q: etiam tūnc mos erat annuis festis sanctos martyres uenerari.

VITA BEATI POLYCHRONII MONACHI
per Theodoretum episcopum Cyrrhensem scripta, Alberico Longo Salentino Interprete.

Habetur in loco ubi supra, & nunc primū latinis uisa est.

HVius doctrina magnus etiā Polychronius instructus est; Sanctissimusq; Iacobus ad hoc primū se cilicio 1 indutum ait. Equidem quamuis eum non uiderim unquam, nā prius quam ad illū proficiscerer, uita defunctus est. In ipso certe Polychronio Zebenæ ipsius sapientiam agnosco. non enim ita cera anulorū typum, ut hic illius imaginem representat. Quod sane manifeste intellexi, cū eius gesta huius actionibus comparaui: nam nihilo secius hic 2 diuino flagrans desiderio, res terrenas contemnit quā ille, & corporis mole oppressus, animā tamen uolatilem habet, ita ut aëra penetret, ac supra cœlum ascendat, semperq; in diuinarū rerū contēplatione uersetur, neq; ab ea mentē abstrahat. Et quāuis aliquando familiarium colloquijs indulgeat, mentem tamen semper ibi fixam habet.

1 Vides q: habitus antiquorum monachorū ut in pluribus erat cilicium?

2 Quid dicis tu qui sanctorum monachorum instituto detrahis? Nonne horū uita magis appropinquat deo & degentes in corpore, angelicam ducūt conuersationem?

Nocturnis 3 uero uigilijs eius interfui plerunq;, illumq; assidue stantē uidi. Itaq; cū eum nullā neq; senectutis, neq; imbecillitatis rationē habere uiderē, multis precibus persuasi, ut duos contubernales, qui eius curā haberent, admitteret. Qui cū uiros uirtute prędito, monasticęq; uitę assuetos petijsset, admisissetq;, uiros illos egregios, & admirabiles rogaui, ut eius curā rebus omnibus anteponerent. Qui sané post paucos dies, cū illum per totā noctem stantē ferre non possent, fugā adornabant. Verùm ante quā fugerent, uirū sanctum rogarunt, ut uelit sibi ipsi parcere, & labores corporis imbecillitate metiretur. Ille uerò ad hæc non solū, inquit, nō cogo uos, ut assidue stetis, quemadmodū ego, sed etiā ut quiescatis sępius iubeo. Illi autē, quonam pacto, inquiunt, te sene stante, nullamq; tuæ imbecillitatis rationē habente, nos Iuuenes, ac robustiores quiescemus? huiusmodi sanè fuisse nocturnos eius labores noui. Viri autē illi procedente tempore tantū profecere, ut ad eundē scopum cum hoc magno uiro, contenderent. Ac Moyses quidē, hoc enim eorū alteri nomen erat, hucusque apud illum est, omneq; ut patri, ac domino ministeriū pręstat, & eius uirtutis splendorē imitatur, & ad unguem exprimit. Alter uero Damianus noīe, in oppidū quoddam qd' Niara dicitur, nō admodū distans ab hoc perangustā domū habitat, ibiq; se exercet, ita, ut qui recte, et hinc & illos

3 Nocturnis eius uigilijs interfui plerūq; illumq; assidue stantem uidi.

nouerit, si alterutrũ uiderit, magni Polychronij animã in hos migrasse fu-ret, eadem enim mansuetudo, & simplicitas, & modestia, & sermonis fa-cilitas, & iucunditas, & animi erectio, & diuinarum rerũ cogitatio, & sta tus, & labor, & uigiliç, & uictus, & ꝑ diuina legẽ inopia est. Nihil enim in eorũ domicilio præter sportulã, ubi madida lens reposita est, inuenias. tantũ fructus ex magni Polychronij consuetudine ceperunt.

Ego uero omissis discipulis ad præceptorem conuertar. Riuus enim qlibet a fonte principiũ habet. Hic igitur una cum alijs affectibus ambi-tione depulsa, inanisq; gloriæ tyrrannide conculcata, lębores suos semper occultos habere conabatur. ferri autem pondus ferre noluit, ueritus ne sensus tumore alique superbię inflatus animã offenderet. Quare iussit cui-dam, ut grauissimã quercus radicẽ sibi tanquam ad alium usum afferret. Qua quidẽ nocte humeris imposita orabat die uerò deposita illa quiesce bat. Cum quidã ad illum profectus radicẽ ante fores inuentam occultas set, quidã alius uisam illã ostendit mihi, quã ego quanti esset põderis dũ experior, uix ambabus manibus attollere potui. Ille uero cum me attol-lentem eam uidisset, iussit ut deponerẽ. Ego contra rogabã ut auferri sine-ret (miserebat enim senem illũ tantum ponderis subire) quẽ cum moleste ferentẽ uiderem, dimisi.

Huiusmodi sanè laboribus magnã apud Deum gratiam est assecutus, eiusq; precibus multa miracula fieri uidemus. Cum enim siccitas illa im-mensa qua homines conficiebantur, omnes ad faciendas supplicationes excitaret, magna sacerdotũ turba confugit ad illum, cum quibus is etiam uenerat, qui multis Antiochenæ ditionis oppidis pręfectus erat. Hic se-niores rogauit, ut uiro sancto suaderent, ut cuidã uasculo dexterã impone ret, quibus hoc facturũ illum negantibus, orari ceptũ est. Ille interea stãs retro uirũ sanctum, ambabus manibus uasculũ porrigit, quod sanè confe-stim scatere incipit ita, ut duo, uel tres, qui manus illi supposuere oleo ple-nas referrent. Quamuis tamen tanta gratia floreat, tanque pulcherrimis actionibus polleat, & quotidie uberrimos suæ sapientiæ fructus capiat, ita tamen modestus est, ut omniũ, siue militũ, siue artificum, siue agrestiũ ad se uenientiũ pedibus se prosternat.

His enarratis, ea etiã describere animus est, ex quibus eius simplicitas, morumq; integritas facile perspici possit. Vir quidã egregius huius popu li imperium assecutus, cum Cyrrhũ aduenisset, mecũ una uiros hos inuise-re uoluit. Accedimus, uisisq; alijs, ad hunc, de cuius uirtute uerba faci-mus, uenimus. Cui ego, cum uiꝝ illum, qui ad eum uenisset magistratu prędítum & æquitatis, pietatisq; studiosum esse significassem, confestim uir sanctus ambabus sublatis manibus ad pedes eius procidit, rogatq; an id quod petiturus ab eo esset admitteret? Ille molestę ferens, atq; exur gere iubens, admissurꝫ se pollicetur. Quoniam, inquit uir sanctus, iureiu-rando pollicitus es rogo te, ut Deo pro me efficacissimas preces offeras. Ille uero frontẽ feriens, iuramento exolui se rogabat, tanquã is qui se uel pro se ipso Deo preces offerre indignum reputaret. Quis quæso tantam summi uiri modestam oratione possit æquare?

Hic pręterea ita erat affectus, ut quocũq; morbo oppressus esset, nihil-ominus ijsdem se laboribus exerceret. Quem sanè multis uerbis ac preci-bus uix tandẽ exoraui, ut domunculam illam, quam nunc habitat, sibi ędificar

ædificari permitteret, quod unicum afflicto corpori solatium futurũ esset. Huic cum multi sanè pecunias dono attulissent, multi etiam ex testamento reliquissent, nihil tamen ab aliquo unquã accepit, sed eosdem quæ sibi uel donata, uel relicta fuerant, dispensare iubebat. Quin etiam cilicium sibi a magno Iacobo missum, remisit, quoniã illud densius q̃ par erat, & elaboratius esse uidit. Quippe abiectis 4 ac uilibus uestibus uti cõsueuit. Inopiam enim quibusuis opibus præfert ita ut ne necessariũ quidem uictum habeat unquã. Plerũq; enim ego benedictionis gratia profectus ad illum, nil aliud 5 præter duas caricas inueni.

4 *Vides sanctum uirũ abiectis & uilib' uti consueuisse uestibus.*

Huius etiã præsentia spectatoribus iucunda, & oratio auctoribus dulcissima est. Neminem enim eorũ qui carpendis aliis maxime delectantur huius uitam carpsisse unquã, sed omnes omnibus laudibus ad cęlum tollere audiui, & qui ad eum proficiscuntur, discedere nunquam uellent.

5 *Vide etiam quãta uictus penuria laborabat.*

VITA ASCLEPII SERVI DEI PER THEODORETUM EPM SCRIPTA, ALBERICO LONGO INTERPRETE.

Habetur in Philotheo eiusdẽ et nũc primũ latina facta est.

EIusdem gregis est uir ille admirabilis Asclepius, qui decẽ ab hoc stadiis distans eũdem scopũ contendit. eodem 1 enim uictu, uestituq; utitur. eademq; morum integritate, hospitalitate, charitate in proximos, diuinarũ rerum contemplatione, extrema inopia, & uirtutis copia pollet. quibus uir ille sanctissimus erat insignis. Dicunt etiã, quod quando inter fratres, qui in ciuitate sunt uersatur, gymnasticam illius integrãq; uitam nullum alienorũ comercium aut impedit, aut maculat. Cum igitur in utroque certamine urbano scilicet & solitario se recte gesserit, duplicem certè coronam iure meretur.

1 *Hoc innuit etiã antiquos monachos habuisse regulas et cõstitutiones, sicut modo & nostri habent.*

Multi etiam alii huiusmodi politiam secuti sunt, quorũ uirtute, non nostra solũ, sed uicinę etiam urbes, atque castella plena sunt. Quorũ unus sanctissimus Iacobus est, qui domuncula quadam iuxta oppidum Iamuzan appellatũ inclusus, quanuis uitę finis impendeat, ætatis enim annũ nonagesimum agit, solus tamen uitã degit, & a foramine quodam flexuoso responsa dat, nec tamen ab aliquo uideri potest, nam neque ignis, neque lucernę lumine utitur. Me uerò ut suã in me beneuolentiam ostenderet, bis admisit, atq; hoc honore dignum habuit.

Quicunq; autẽ nunc uita fruũtur, hi sane mea de his uiris sanctis qui uiuunt narratione non indigent, eorũ enim uirtutis, modo uelint, spectatores, ipsimet esse possunt. Posteris autem hic tantũ eorũ philosophiæ quasi character, ad illos instruendos satis erit. Quare fine huic narrationi imposito, impetrataq; ab eis benedictione, ad aliam narrationem aggrediar.

VITA ALTERIUS BEATI SIMEONIS SERUI DEI PER THEODORETUM EPISCOPUM CYRTHENSEM SCRIPTA, ALBERICO LONGO INTERPRETE.

Habetur in lib. qui Philotheus dicitur, & nunc primum latinis cognita est.

SIMEONEM uirum illustrem, ac maximũ terrarũ orbis miraculũ nouere quidem omnes, & qui Romano imperio subiecti sunt, & Persę, & Indi, & Medi, & Aethiopes, & ad Scythas etiam Nomadas huius gestorũ fama aduolauit. Ego uero, quãuis omnes fere homines eius

actionum testes habeam, illarum tamen narrationem aggredi pertimesco; ne, quoniã supra humanam naturã sunt, omnemq́ fidem excedunt, fabulosa, & ab omni prorsus ueritate remota posteris esse uideantur: homines enim ea, quæ de alijs dicuntur natura sua metiri consueuerunt: & quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit, supra ea, ueluti ficta pro falsis ducit. Sed quoniã id illis tantum, qui diuinarum rerum imperiti sunt accidit; periti uero, pijsq; homines multi sunt, qui quidem, spiritus sancti gratia suadente, tantum aberit ut non credant, ut etiam maximam fidem præstent, omnia eius gesta audacter, alacriterq́ percurram. illinc aũt initium faciam, unde uir hic sanctus uocatus est.

Oppidum quoddam intra nostros cilicumq́ fines situm est, qđ incolę Sisan appellãt; Hinc oriũdus Simeones, ouiũ gregibus pascẽdis primũ a parentibus pręfectus est; ut in hac re etiã uiris magnis ęquari posset; nempe Iacob patriarchę, Iosepho uiro prudenti, Mosi legis latori, Dauidi Regi, & Prophetę, ac omnibus demũ sanctissimis illius classis uiris. Cum aũt multa ui niuiũ oues in stabulis manere cogerentur, exiguũ illud ociũ nactus ad sacrũ templum unà cũ parentibus, ut ipsemet mihi narrauit, profectus est, ubi cum euangelicã uocem accepisset, quæ flentes ac lugẽtes beatos; ridẽtes uero miseros esse dicebat, quęq; illos fortunatos appellabat, qui mundam animã possiderent, astantiũ quendam interrogauit ecquo nã precio poterit sibi quicquã hęc omnia cõparare? Qui sanè respondens, si monasticã, inquit, uitã, summamq́ philosophiam sectatus fuerit. Quare accepto uerbi Dei semine, atq; in intimis pectoris penetralibus reposito, in propinquum sanctorum martyrũ templum se contulit, ubi 1 prostratus humi, eũ qui omnes uult saluos fieri, rogabat, ut sibi rectũ pietatis iter ostenderet. ubi cũ hoc pacto diu moraretur, somno oppressus est mox uisione quadã ita se affectũ dicebat ut fundamenta quædã effodere uideret.

1 *Prostratus humi deũ rogabat.*

Dum hæc agerem, inquit, uocem astantis cuiusdam audio, altius effodi opus esse dicentis. Cuius ego imperio obsecutus, insto operi, re tandẽ, ut mihi uidebatur peracta, me ad ocium ręferebam. Cum rursus ille mihi adhuc effodiendũ esse dicit. Cum hęc ter, aut quater fieri imperasset, satis, inquit, nunc aũt si ædificium perfici cupis, indefesse tibi laborandum est, nã absq; assiduo labore fieri quicquam non potest. Quod sanè uaticiniũ uerum fuisse res ipsa indicat; quæ enim deinceps ab eo gesta sunt, naturam omnem excedunt, nam cũ illinc surrexisset; confestim in propinquũ monachorum cętum se contulit. ubi biennio cõmoratus, summamq́ apud eos uirtutem assecutus; Teledam, de qua supra mentionẽ fecimus, profectus est: apud quã magni, diuiniq́ uiri Ammianus, et Eusebius gymnasticã palestram instituerant. Sed non in hanc beatus Simeones, uerũ in aliã, quæ ab hac ipsa ducebat originem se contulit. Eusebonas enim, & Abibio Eusebij discipuli, scolam hanc construxerant, nã moribus, & uita cõcordes, unamq́ animã duobus corporibus pręseferentes, multos imitatores habuere. Et cum ex hac uita nõ sine maxima gloria migrassent, Heliodorus uir sane egregius, gregis illius dux creatus est: qui sane cum quinque, & sexaginta annos uix esset, duos, & sexaginta in monasterio degit, quoniã triennio post natalem diem, omniũ rerum quæ in uita aguntur expers, semetipsum incluserat, Dicebat hic se, neq; porcos, neq; gallos, neque aliud huiusmodi uidisse inquã; hunc ego sępius uidi, eiusq; morum simplicita-

tem animiq; integritatem sum admiratus.

Ad hunc igitur præfectus magn animus hic pietatis athleta, decem annos apud cũ cõmoratus est, ubi cũ octoginta socios haberet, omnes superauit. Cũ enim alij 2 binis quibusq; diebus cibũ sumerent, hic certe totã hebdomadam ieiunus, idq; inuitis monasterij præfectis, modumq; omnẽ excedere dicentibus, peragrabat. Audiui plerunq; gregis illius ducẽ narrantẽ quod asperrimo fune ex palmarum folijs contexto modos lũbos cingebat, atq; ita constringebat, ut omnẽ illam corporis partem quã premebat dilaceraret, assiduusq; cruor manaret ab ulcere. Quem cũ quidam uidisset, unde nã ille cruor esset, rogauit. quo nil respondente, manibus uiolentes illatis causam edidicit; quã cum præfectus etiam accepisset, confestim, & uirgijs, & precibus sæuitiam illam accusans, fecit quidem, ut uinculum illud deponeret, uerum ut ulceri remediũ aliquod adhiberet, persuadere non potuit. Quare cũ hæc aliaq; huiusmodi in se ipsum admittere illũ uiderent, iusserunt, ut ab eorum palestra excederet: uerebantur enim, ne corpore imbecillibus huiusmodi rem imitari nolentibus mali alicuius causa esset. Ille diu per montis solitudines uagatus, fossam quandam non admodũ profundã, nec aquas habẽtem inuenit in quam semetipsum conijciens, Deo psallebat. Post quinque uero dies gregis illius duces dimisisse illum pœnituit. quare missis duobus ex fratribus, inuenire illũ, ac reducere iusserunt. Illi totũ montem peruagati, in pastores quosdã incidunt; Quos cũ datis signis de illo interrogassent, ostensa a pastoribus fossa, cõfestim multis clamoribus funẽ afferunt, illumq; non absq; magnis laboribus extrahunt illinc; non enim ascensus æque facilis est, atq; descensus.

Reductus itaq;, parumq; apud illos cõmoratus, in oppidũ Telanisum proficiscitur, quod sane montis uertici, ubi nunc situm est, subiacebat. Vbi cum angustã admodum domunculã inuenisset, totum trienniũ in ea inclusus permansit, & cũ uirtutis opes augere semper contenderet. Mosis, & Heliæ diuinorum uirorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassum, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, ut nulla re intra domunculã relicta, fores ipsos cemẽtis obstrueret. Qui rei difficultate pposita, ab huiusmodi incepto deterrebat. uiolentamq; sibi mortem consciscere quenquã non esse uirtutẽ, sed uitiũ, & primum, & maximũ admonebat. His acceptis uir Dei, depone, inquit, o pater hic decẽ panes, & aquę 3 lagenã, nam si corpus cibi indigentem sensero, sumã illum. Recte inqt ille. Mox pane, & aqua deposita, fores obstruxit, ut iusserat; Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur; panumq; numerũ & aquę lagenã ita, ut reliquerat certe, at illum exanimẽ, atq; mutũ, & imobilem inuenit. Quare accepta spongia labra illius primũ madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulũ sumpsit, 4 lactucas scilicet, cicoria, aliaq; huiusmodi, quas dentibus non admodũ confectas dimittebat in stomachũ. Quam rem admiratus Bassus, in propriũ gregem se recepit; magnumq; hoc miraculum suis enarrauit, quos plusquã ducẽtos habebat; illos tamẽ neq; iumentũ, neq; molas possidere, neq; allatas pecunias accipere, neq; monasterij foribus aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuiscendos 5 egredi, sed intus manere, & id tantum quod spiritus sancti gratia sibi missum fuisset accipere uolebat. Quas sa-

2 *Cum alij binis quibusq; diebus cibum sumerent, hic totam hebdomadã ieiunus peragrabat. Vide quanta apud sanctos illos patres esset ieiuniorum obseruatio.*

3 *Ieiunãs sanctus quadraginta dies, nec de decẽ panibus, nec de lagena aquæ sibi dimissis quicquam tetigit. O rem mirabilẽ.*

4 *Ecce uiri Dei cibum rudem & tenuem.*

5 *Vide etiam tum temporis perpetuã monachorum clausuram.*

næ leges usq; ad hanc tempestatē eius sectatores obseruant, & quāuis eorum numerus iam auctus sit, illis tamen minime derogant.

Nunc ad magnū Simeonem reuertor. Ab illa igitur usq; ad hanc tempestatem octo, et uiginti anni præteriere, quorꝫ uno quoq; quadraginta dies ieiunus peragrat. Verū & tempus, & imbecillitas bonam laborꝫ partem diminuēre. Primis enim temporibus stans psallere consueuerat, mox cū propter inediā attenuatum corpus stare amplius non posset, diuinū officiū sedens celebrabat, deinde absumpto penitus, extinctoq; corporis robore, humi semimortuus iacebat. Cum uero supra columnā esset, descēdere quidem nolebat, sed, ut stare posset, aliam machinatus est artem, nā trabe colūnę alligata, illi funibus annexus, quadraginta dies exegit: tādem fauente spiritus sancti gratia ne trabis quidē usus est adminiculo, sed suis fretus uiribus quadraginta dies ieiunus stetit.

Triennio igitur, ut dicebā, in domuncula illa cōmoratus, postremo diuulgatū hunc uerticē ascēdit. ibiq; septo quodā constructo, paratâq; catena quadā ferrea, uiginti cubitorꝫ lōgitudinis, alterꝫ eius caput lapidi cuidā maximo affixit, alterū uerò dextro pedi adnexuit, ita, ut ne uolens qdē extra fines illos abire posset, sed ītra illos ꝑmanēs, cęlū, & q̄ supra cęlū sunt assidue cōtēplari cogeretē. Ferrea.n. uincula mentē ipsam, qn officio suo fungeretē, ꝓhibere nequibāt. Cū uero Meletius, qui tunc Antiochenæ regioni ꝓfectus erat, uir sane magna sapientia prędi tus, supuacaneā esse ferrum illud dixisset. rationalia siquidem mentis uincula corpus ipsum optime cohibere poterant, eius admonitionibus obsecutus, fabrum uocari, ac uincula illa dissolui iussit. Et quoniā pellis quedam hirsuta tibrę alligata erat, ne ferri rigor illam mordêre posset, soluto uinculo ipsam etiā pellem discerpi, ac proijci opus fuit. In qua plusquā uiginti cimices, qui in ea nidificauerant, inuenisse dicebant, nec magnus Meletius negabat.

Hæc sane inserui, ut ex hac etiā re magnā uiri patientiā ostenderē, cum enim pellem ipsam manibus confricare & illos conficere posset, eorū tamen morsus ferre malebat, nempe, ut ex paruis ad maiora certamina assuefieret. Cum igitur fama eius regiones illas peruagaretur, omnes ad illum undiq; confluebant, nō uicini tantū, sed qui maximè distabant. alijq; languida corpora afferebant, alij ęgrotis salutē petebant, alij uero patres fieri rogabant. & quod a natura accipere beneficiū nequibant, eius precibus posse se impetrare credebant. quibus sane rebus impetratis mox se domum alacres recipiebant, ubi acceptos fructus ostendentes, multo plures ad uirum sanctū dimittebant. Quare hominum pelagus undiq; aduentantium, & more fluminum confluentium apud illū uidere est. non enim nostrates tantū, sed & Ismaelitæ, & Persæ & horum finitimi Armenij, & Hibêri, & Homeritæ, & interiores etiā populi conueniunt. multi ēt illorū, qui ultimā Hesperiam incolunt, uidelicet Hispani, Britanni, et Galli qui in medio horum sunt. nam de Italia dicere superuacaneum est: Ita enim uirū hunc celebrem apud Romanos esse dicunt, ut præ omnibus of-
6 ficinarū uestibulis paruulæ huius imagines 6 collocatæ sint. Quippe sui custodiā ac tutelam in illis esse credunt.

Ecce usum imaginū huius serui Dei spe.

Cum autē immensa hominum multitudo ad illū confluerent, omnesq; tangere illum, & benedictionē accipere contenderent, ut uanum illū honorem assiduamq; molestiam effugeret, super columna illa stare decreuit.

Quæ

Quæ ſane primũ ſex, mox duodecim, deinde uiginti, nunc demum ſex & triginta cubitorũ longitudinis eſt. Quod ſanè meo iudicio non abſq; diuina prouidentia factum eſt. Quamobrem eos, qui facta aliorum carpere delectantur, rogo, ut linguã compeſcant, & deſinant maledicere, animaduertantq; potius, quod ſæpe Dominus, ut ſegniores ad uirtutẽ excitaret, huiuſmodi technas excogitauit. Nam & Heſaiam nudum, & Hieremiã zona lumbos precinctum incredulis uaticinari, interdum etiã uectes ligneos ac ferreos ceruici imponere iuſſit. Oſee etiam meretricem uxorẽ ducere, eandemq; malam, & adulteram diligere uoluit. Ezechielem quoq; in latus dexterũ quadraginta, in ſiniſtrũ uero centum, & quinquaginta dies, recumbere, rurſus carceris murum perfũdere, ac fugere, & cum fugiſſet, reuerti, ac ſe ipſum in ſeruitutẽ tradere, iterũ autem enſem acuere, eodemq; acuto caput radere, crineſq; quadrifariam hinc, & hinc incidere præcepit: Et, ne cuncta percurram, hæc certe omnia rerum omnium creatoris imperio facta ſunt; ut eos, qui neq; legibus obtemperabant, neque prophetas audire uolebant, hoc nouo ſpectaculo ad eorum uerba audiẽda cogeret. Quis enim non perterrefiat, ſi uirum ſanctũ ac diuinum nudũ incedentem uideat? Quis autem eius rei cauſam ſcire non optet? Quis nõ percontetur, quamobrem propheta meretricem uxorẽ habere ſuſtineat? Quemadmodũ igitur rerum omnium dominus ad communem multorũ utilitatem unumquodq; eorum fieri iuſſit, ſic etiam ut deſides populos ad ſalutem excitaret, atq; alliceret, nouũ hoc ſpectaculi genus edidit, ut homines illius nouitate moti conuenirent, ac proinde uerbum Dei audirent, & ſalui fierent. Et quemadmodũ illi qui in homines imperium habent, per aliquod temporis ſpacium nouas aliquas numiſmatibus imagines ſculpunt, leonum uidelicet, aut ſtellarum aut angelorũ, ut aurum illud nouo impreſſum charactere precioſius eſſe oſtendant, ſic etiam ille rerũ omnium imperator hoc uitæ genus, quaſi nouum characterem proponens, omnium non fidelium tantũ, ſed infidelium etiam linguas ad illius laudes decantandas excitat, & inflammat.

Qđ aũt hoc uerũ ſit, nõ uerba, ſed res ipſa indicat: infinitũ.n. Iſmaelitarũ numerum in impietatis tenebris errantem, ſtans ille ſuper columnam illuminauit. Illuſtris enim lucerna hæc tanquam ſuper candelabrum poſita, ut ſol quidam in omnes orbis partes radios emittit. Videre itaq; eſt Hiberos, Armenos, ac Perſas ad illum cõfluentes baptizari. Iſmaelitæ uero turmatim ueniunt, patriumq; deteſtantes errorem, & Idola, uiri ſancti cõmercio a rebus uenereis, quarum cauſa ſe in Idolorum ſeruitutẽ redegerant, abſtinent. Legibuſq; a ſacro illo ore acceptis, patrijſq; ritibus abdicatis, non aſinorũ agreſtium, camelorumq; carnibus ueſcuntur amplius, ſed diuinis myſterijs fruuntur.

Horum ſpectator ego ipſe fui ſanè, & patriã impietatem deteſtantes, euangelicamq; doctrinam probantes audiui, nec ſine maximo meo periculo, nam cũ uir ſanctus iuſſiſſet, ut a me ſacerdotalẽ benedictionem 7 illis profuturam acciperent, impetum in me barbarico more facientes, alij a fronte, alij a tergo, alij uero a latere diſtrahebãt. alij uero ſuper alios conſcendentes, manuſq; protendentes, uel barbam uellebant, uel ueſtẽ diſcerpebant, ac me illi profectò necaſſent, niſi uir ſanctus alta uoce omnes a me abegiſſet. Tales irriſa illa a multis columna fructus ferebat, ta-

7 *Vides q͛ alijs benedicere, epiſcopalis muneris opus eſt?*

leq; diuinitatis lumen in cęcis barbarorum mentibus infundebat.

Illud etiam, quod ab huiusmodi barbaris factum est, addam: Duę illorum tribus erant, quarum altera uirū sanctum rogabat ut eius tribuno suam benedictionem mitteret, altera uerò refragabatur, dicebatq; non illi opus esse benedictione, qui iniquus esset, & impius, sed suo potius tribuno, qui uir bonus esset ac iustus. Cum de hac re diutius contendissent, tādem me suadente desistere uelle uidebantur. dicebam enim quod utriq; benedicturus erat. Illi rursus insurgentes, iniquum esse aiebant illum benedictione impartiri. alij uerò de altero tantundem dicebant, donec uir sanctus comminatus utrisq;, canesq; illos appellans litem diremit. Hæc adscripsi, ut ueram illorū fidem ostenderem, non enim tanta altercatione insaniuissent, in magnā uim uiri sancti bñdictionē habere credidissent.

Aliàs etiam stupendū sane miraculum uidi. Ingressus enim quidā Saracenorum tribunus, rogabat, ut cuidam ex suis opem ferret, cuius corporis membra in itinere soluta erant. in quem sanè morbum apud callinicum, erat autem hoc præsidium quoddam, incidisse dicebat. Vir sanctus, cum illum in medium afferri iussisset, imperat, ut maiorum suorum impietatē detestetur. Cum his dictis obtēperasset, rogatus an patri, & unigenito filio, ac spiritui sancto crederet, ait se credere, si credis, inquit, surge. Qui cū surrexisset, iussit ut tribunum illum, uirum sane maxime corpulentū, sublatum humeris usq; ad tentorium ferret qui subiens onus confestim abstulit quo iussus erat. Quo sane miraculo spectatores stupefacti, Deum laudabant, Hoc autē iusserat illi domini exemplo, qui Paralytico, ut grabatum tolleret, imperauerat. Nec aliquis imitationes has tyrannidem esse dicat; Ille enim dixit, Qui credit in me, opa quę ego facio & ipse faciet. Cui sane promissioni satis fieri ab illo uidimus, quanuis enim nusquam inueniatur domini umbram aliquod fecisse miraculum, Vmbra tamē magni Petri, & mortes abegit, & morbos depulit, & dæmones fugauit. Verum non dubium est quin dominus per seruos suos huiusmodi fecit miracula tunc & nunc ēt per diuum Simeonē Petri cognominē infinita faciat.

Equidem non solum eius miraculorū spectator, sed uaticiniorū etiam auditor fui. Siccitatem enim, atq; illum sterilem annum, &, quę post eum secutæ sunt famē, & pestē duobus annis ante prædixerat. Cū se uirgam magna minitantem hominibus flagella uidisse dicebat. Alias etiam uermium illorum, quos bruchos appellant magnam futuram copiam, non multum tam illaturam detrimenti significauit, eiusdē enim dexterę, a qua calamitas proficiscebatur, benignitas præsidio nobis futura erat. Post triginta dies tanta illorum uis exorta est, ut quasi nubes solis radios offuscaret. Fruges tamen illas quæ ad iumentorum uictum pertinent, radicitus extirparunt, quæ uero ad hominum, intactas reliquere. Mihi etiam quē quidam bello lacescebat, post quindecim dies pacem futuram prædixit, quod sanè uerum fuisse comperij. Alià huiusmodi multa sciens prudensq; gratia breuitatis omitto, nā ex his quę dicta sunt, spiritus sancti gratia, qua pollebat, satis, superq; intelligi potest.

8 *Habes hic oleū a sancto uiro benedictū. Ergo creaturarū benedictio non est superstitio, ut dicunt nonnulli.*

Huius etiam gloria maximè apud Persarum Regem uiguit. Cū enim legati, qui a nobis ad Regem ipsum profecti erant, de hoc uiro mentionē fecissent, satis humanè, quęnam esse uita hominis, & qualia miracula interrogasse fertur. Dicitur etiam eius uxor oleum 8 ab eo benedictum pe

tiffe,ac ueluti precioſiſſimū munus domū reportaſſe. Omnes etiā Regis miniſtri huius fama moti, quamuis multas a ſuis Magis contra ipſum ſicophantias accepiſſent,rem tamen diligenter perſcrutati, uirū hunc pluſquam humanū eſſe dicebant. Cætera uero Perſarum turba ad regis miniſtros et cohortes confugiens,pecuniam dabat, ut oleum a uiro ſancto benedictum ſibi impetrarent. Iſmaelitarum etiam Regina,cum ſterilis eſſet,& parere cuperet,uiros quoſdam dignitate preditos miſit, per quos matrem ſe fieri rogabat qua gratia impetrata, accepto Regio puero, ad diuinum ſenem properat, ſed quoniam mulieribus aditus præcluſus erat, miſſo ad illum infantulo,ut eius benedictionem acciperet, hæc uerba ſuo nomine ferri ad illum iuſſit. Hic fructus tuus eſt,ego enim multis cum lachrymis tuę benedictionis ſemē concepi,tu uero feciſti, ut ſemen illud fructus eſſet,illi enim imbrem diuinæ gratiæ tuis precibus impetraſti.

Sed quouſq; Atlantici maris profunditatem metiri contendo, cum ea quæ ab illo quotidie geruntur numerū omnem excedant? Equidem præ cæteris eius animi dotibus, patientia potiſſimū mihi admiranda uidetur. nocte enim ac die ſtans ſpectatur ab omnibus,foribus enim hoc tempore,ac magna murorū parte ſublata,nouo,atq; admirabili omniū ſpectaculo expoſitus eſt.modo 9 enim ſtās,modo uero humi proſtratus Deū adorat. Multi etiam aſtantium eius inclinationes enumerant; ſemel autem meorū quidam mille ducentis quadraginta quatuor enumeratis defeſſus,tandem numerare amplius deſiit,dum autē inflectitur, frontem pedum tenus applicat. quippe,cum ſemel tantū in hebdomada 10 cibum, & hunc exiguū,capiat, dorſum facile incuruari poteſt. Fertur etiā,quod continue ſtando,pedum eius alter ulcus cōtraxit,ex quo multa ſanies aſſidue ſcatere uidetur.Verum nihil horū ab inſtituto deterret.Sed æquiſſimo animo fert quæcunq; ſibi,& ſponte ſua, & ſe inuito obtingunt, omnia enim inuicta patientia uincit.

9 Modo ſtans,modo humi proſtratus Deum adorat.

10 Semel tantum in hebdomada cibū,et hunc exiguum capit. Vide admirabilem ſancti abſtinentiam.

Hoc ſane ulcus olim oſtendere cuidam coactus eſt; hac de cauſa. Venerat quidam a Rhamene urbe uir ſanè egregius,& ad Chriſti miniſteriū aſſumptus, qui cum montis illius uerticem aſcendiſſet, dic mihi inquit, per illam quęſo ueritatem,quę humanum genus ad ſe conuertit,es ne homo, an incorporea natura? Quā ſanè interrogationem cum adſtantes moleſtè ferrent,iuſſo omnibus ſilentio;Cur me interrogas, ait? Quoniā inqt, una omniū uoce audio,te,quod ſanè propriū hominis eſt,neq; comedere,neq; dormire,quod ſi uerū eſt miror,certè unde uiuas. Scalam columnæ primū admouere illum,mox aſcendere, ac manibus explorare iubet. Qui dextera per interiores 11 cilicij partes iniecta,non pedes tantū, ſed moleſtiſſimū ulcus illud palpabat. quo inuento, illius magnitudine ſtupefactus,auditoq; quod cibū etiam quandoq; ſumeret, deſcendit illinc; & cum me conueniſſet,omnia narrauit.

11 Ecce quō neſtris ſerui Dei erat cilicium.

In publicis autem 12 ſolemnitatibus aliud patientiæ ſpecimen prętulit,nam ab occaſu ad ortum ſolis ſublatis ad cœlum manibus, totā noctem ſtetit,neq; ſomno uictus, neq; labore defeſſus. Tanta autē rerum geſtarū miraculorumq; numero ſplendēs,adeo modeſtus eſt,ut omnium hominum ſe infimum, atq; poſtremū exiſtimet. Pręter modeſtiam uero, ita facilis,affabilis,& humanus eſt,ut ad cuiuſlibet ſiue artificis, ſiue medici,ſiue ruſtici,interrogata reſpondeat. Doctrinæ etiā munere Dei beni

12 Vide longam uigiliā in publicis ſolemnitatibus. Vide & prolixam orationem cum ſubleuatione manuū ad cœlum.

gnitate donatus est: ita, ut bis in die turbas hominũ docens, aures eorum uei bonę uenustate, spiritaliq́ scientia demulceat pariter, ac refertiat; horteturq́ illos ut cœlum tantum spectent, ad illud contendant, terrena despiciant, promissa regna cœlestia complectantur, & quæ futura sunt sperent.

Est etiam illum iudicia exercentē æqualesq́ sententias proferentē uidere: quibus rebus post nonam horā operā dat. post quā astātes primū docet, mox quorundā auditis petitionibus, illis subuenit, deinceps lites dirimit. Circa solis occasum recipit se ad diuina colloquia. Et licet his aliisq́ huiusmodi negotiis impediatur, ecclesiarū tamen curam nō omittit, sed modo græcorum impietatē expugnat, modo Iudęorum debellat audaciam. Interdum hæreticorū acies fundit, nūc de negociis omnibus Regem certiorem facit, nunc magistratus ad zelum Dei excitat, illosq́ hortatur, ut magis quā pastores ipsi de ecclesia Dei solliciti sint.

Hæc scripsi, ut omnium uirtutum eius minimā partem ostenderem, omnia enim, quæ de eo narrantur, quis complectatur unquam? neq; ego me complexurum sanè, sed paucis tantū enarratis, totius eius sapientiæ quasi characterem ostendere sum pollicitus. Scribent autem alii ut par est, his multò plura, & si uir hic sanctus uixerit adhuc, maiora fortasse miracula adiicient. Equidem illum, cum commune totius orbis, christianæq́ pietatis sit ornamentum, propriis precibus adiutum, in hmōi laboribus perseuerare, eiusq́ uitam euāgelicæ legi cōsentaneā esse, & opto & obsecro.

Habetur in Philotheo eiusdem. nunc tantum latinis cognita.

VITA BARADATI SERVI DEI PER Theodoretum Episcopum Cyrrhi scripta, Alberico Longo Interprete.

QVemadmodū communis humanæ naturæ hostis multa in illius perniciem excogitat stratagemata, ita pii homines uarias artes, quibus eluso illo triumphantes ad cœlum ascendant inueniunt. Horum sanè infinitus numerus turmatim pręlia conferens, parta uictoria, ad sempiternam gloriā, diuerso tamen itinere, euadunt. Alii enim monasticam uitā sectantur, & diuinis tantum colloquiis delectati, cætera solatia contemnunt. alii uero in scenis, alii in tuguriis uitam agentes, domino psallunt, pleriq; in antris, & speluncis, multi etiam quorū supra meminimus, neq; antra, neq; speluncas neq; scenas, neq; tuguria habitant, sed nuda corpora modo frigoribus, modo uero caloribus exponunt. horū rursus uita diuersa est, alii enim assidue stant, alii uero quandoq; stant, quandoq; sedent. nonnulli etiā septis inclusi, multorum commertia fugiunt. Aliqui uerò nullo huiusmodi præsidio septi, se oīum spectaculo exponūt.

Hæc sanè, prius quā diui Baradati uitā aggredior, attingere uisum est; nam hic etiā noua continentiæ exempla excogitauit. Initio enim domunculæ cuidā inclusus, diuino tantū solatio fruebatur, mox in quādam montis scissuram se conferens, arculam, quę uix corpus eius capere poterat, ex lignis confecit, ibiq; habitabat. Quā, quia corporis proceritatem minime æquabat, quoties ingredi uolebat, incuruari opus erat. Pręterea; quoniam caueę potius quā arcę formam habebat, & pluuię, & solis ardori, haud secus ac si sub dio esset, erat obnoxius; laboresq́ omnes equo animo ferebat.

Cum

Cum autē huiusmodi uitam diu egisset, tandem Theodoti Antiocheni episcopi admonitionibus obsecutus, ab arca egressus est, totus tamē, præter os, & nares, unde spiritū admittere, & emittere posset, cilicio contectus stat, assiduecꝫ manus ad cœlum sublatas habet. Et quanuis corpus eius uarijs morborum generibus sit obnoxiū, labores tamē omnes æquo animo fert. Flamma enim diuini arboris laborare impotentē ad labores excitat. Cumcꝫ magna sapientia præditus sit, & interrogantes audit, & ad interrogata respondet. Syllogismos etiam interdum melius quā illi, qui diu in Aristotelicis labyrinthis uersati sunt, in formā redigit. Et quāuis sapientiæ culmen attigerit, omnem tamen arrogantiā uitat, nouit enim quantam perniciem mens inani gloria tacta gignat.

Hæc sanè uiri huius, ut paucis absoluā, sapientia est. Cui alacriter currenti, utinam spacij metam detur attingere, horum enim uictorum gloria communis piorum omnium lætitia est. Me uero eorum precibus adiutum a culmine, quod illi attigerunt, non procul esse, sed a radicibus paulatim sursum attolli sentiam; ut eorum spectaculo lætus intersim.

VITA THALLELAEI SERVI DEI PER Theodoretū Cyrrhi episcopum scripta, Alberico eodem Salentino Interprete.

Habetur in lib. Philothei eiusdē nunc primum in lucem adita.

THallelæi uero gesta, quæ non ab alijs accepi, sed ego met illis interfui, silentio minimè prætereunda sunt. Hic in Gabalorum urbē, uiginti stadijs hinc distantem, minimam quidam, sed in amœnissima regione sitam, profectus, collem quendam ascendit, ubi templum erat dæmonibus dedicatum, & a ueteri impietate multis sacrificijs uenerabatur. Hoc autē facere illi dicebantur, ut magnam ipsorum dæmonum seuitiam demulcerent. multos enim & incolas, & accolas uexabant, neque homines solum, sed mulos etiā, & boues, & pecudes, non quidem, ut cū brutis bellum gererent, sed ut per illa homines offenderent. Tunc autem, cùm uirum hunc illuc profectum, tuguriolum sibi compegisse uiderent, uerberibus eum cedere conabantur quidem, sed fidei scuto communitū, & gratiæ præsidio tutum, lædere non poterant, Quare multa rabie, multócꝫ furore exagitati, in multas ficuum, oliuarumcꝫ arbores ibi consitas impetū facientes, plusquā quingentas radicitus extirparunt. Hæc sanèab agrestibus quibusdam uicinis accepi, qui olim in densis impietatis tenebris uersati nunc huius uiri doctrinæ, atcꝫ miraculorum ope adiuti fidei splendorem sunt consecuti.

Cum his igitur terroribus dæmones uirum sanctū ab instituto cursu reuocare non potuissent, alia uia agressi sunt. nocte enim magno ululatu, multis lampadibus hominē perterrefacere nitebantur. Quos eorum conatus dum irridet, uicti locum cessere. Ille autem duabus rotis bicubitalibus compactis, curruicꝫ aptatis, in medio earum sedit, clauiscꝫ eas affixit, atcꝫ coniunxit. Mox fixis humi tribus lignis, alijscꝫ superimpositis, inter illa currum collocat, ita, ut suspensus uideretur, cuius interior pars bicubitalis altitudinis est, latitudinis uero cubitalis. In hoc igitur sedens, imò suspensus, iam decimum annum agit. Et quia corporis magnitudine pollet, erigere ceruicem impotens, incuruato denso sedet, ita, ut genibus

frontem attingat.

Ad hunc ego profectus, euangelicos fructus descerpentem inueni, nouumq; illius uitæ genus admiratus, rogaui, cur illud potius, quam aliud elegisset. Qui sanè Græco idiomate, nam Cilix erat genere, Ego, inquit multitudine peccatorum oppressus, pœnarum impendentium metu, hoc uitæ genus excogitaui ut mediocriter saltem corpus affligerem, & his supplicijs futurorum uim detererem aliquantulũ, illa. n. grauiora, non quantitate solũ, sed etiam qualitate sunt: quippe inuitis nobis obueniunt, quod autem inuito aliquo fit, molestissimũ est. Sed quæ uolentibus nobis obtingunt, & si acerba, minus tamen molesta sunt. quicquid enim sponte subimus id minime uiolentũ est. Si igitur paruis his cruciatibus eos, qui futuri sunt attenuauero, magnũ certè ex hac re lucrum reportaro. His uerbis acceptis eius prudentiam ualde admiratus sum, quoniã non tantũ caueæ illi inclusus militabat, & militiæ genus præmeditatũ habebat, sed quoniã horum causas & cognoscebat, & alios eas docebat.

1 *Si ædificare martyribus templa malũ esset, ut scioli quidã nostri tpis nugantur, tã bonus uir euerso demonum templo, non ædificasset sãctis martyribus aliud.*

2 *Nota qđ martyrũ corpora diuina nominat, q̃ haeretici modo audẽt cineres emortuos nuncupare.*

Huius ope, dicunt incolæ, non homines solum, sed bruta etiam a morbis liberata esse. Quare illa hominũ turba, quæ olim impietatis morbo laborabat, nunc a patrijs erroribus reuocata, incolumitate fruit. Cuius opibus postea uir sanctus, euerso dæmonũ templo, aliud 1 triumphantibus martyribus ędificauit ac dedicauit, ita, ut falsis dijs abactis 2 diuina martyrum corpora in eorum locum substitueret, Quorum precibus hic adiutus, utinam uictoriam reportet. nos uero, & huius, & illorum præsidio ardentes eorum uirtutum imitatores efficiamur.

Habetur in lib. Philothei eiusdem, nũc primum latinis in lucẽ ædita.

VITA MARANAE, ET CYRAE SANCTARVM mulierum per Theodoretum Cyrhi episcopum scripta. Alberico Longo Salentino Interprete.

VIrorum fortium gestis descriptis, Mulierum etiã minime illis inferiora, et fortasse maiora describere operępretium esse arbitror: Mulieres enim tanto maiorem laudem merentur, quantò imbecilliorẽ naturam nactæ, uirorum uirtutem æquant, & primã illam sexus maculã delent. Dicam aũt in præsenti de Marana, & Cyra, quæ cæteras fœminas continentiæ gloria superarunt.

Hæ quidem Berrhæa patria oriundæ genere insignes, & educatione illustres, neglectis his omnibus, septũ quoddam prope urbem ingressæ, fores eius cementis obstruxere, Famulas aũt eiusdem uitæ desiderio captas non admisere, sed prope se aliud illis habitaculũ ædificarunt. quas per fenestellam quandã obseruant, & illas ad assiduam 1 orationẽ hortantur, & ad diuinũ amorem accendunt. Ipsæ uero nullo tecti præsidio munitæ, sub dio manent. & per eandem fenestellam cibũ suscipiunt; & cum alijs mulieribus ad se aduentantibus colloquuntur, quarum conuentus in Pentecoste solum habetur. reliquo enim tpe se ab oratione impediri nolunt. Marana uero tantum cum illis loqui consueuit, alteram enim nemo unquam loquentem audiuit.

1 *Hortantur famulas ad assiduam orationem, & ad diuinum amorem accendunt.*

Feruntetiã ferri pondus adeo magnũ, ut Cyra, quæ corpore est imbecillior, usq; ad terrã incuruetur, nec unquã erigere dorsum possit. Togas prælongas habent, ita ut ex posteriori parte usq; ad infimos pedes, ante-

riori uerò usq; ad zonam protensę,uultum pariter & ceruicem, & pectora,& manus tegant.

Has ego plerunq; uidi ingressus per ianuam quam illę episcopalis dignitatis rationem habentes,dirui iubebant. Vidi etiam ferri illius pōdus, quantū uix quamlibet robustus uir ferat. Quare ego infertus,rogabam, ut deponerent. Illę mihi pro tempore obsecutę,cū abijssem,onus illud iterum ceruice lumbis manibus , & pedibus subibant . Atq; hoc pacto non decem tantū,sed duos iam & quadraginta annos uiuunt. Tantoq; labore tandiu exercitæ,ęquè tamen laborant,ac si nuper incepissent. Nam sponsi
2 pulcritudinem contemplantes,& laborē ęquo animo ferunt & ad curriculi metam,ubi rem adamatā stantem,et coronam ostendentē aspiciūt, festinant.Quare quascunq; aeris iniurias ęquo animo ferunt. Quin sanctissimi Mosis exemplo,ter iam per quadraginta dies ieiunarunt,& post ieiunium,exiguum cibum cepere. Danielem etiam imitatę semel post 3 tres hebdomadas comederunt.

Optātes 4 pręterealoca sacra,ubi Christus passus est,uidere,usq; ad Helîam profectę sunt,ubi cū adorassent, cibū sumpsere,& item 5 ieiunę se domū recepere, est aūt non minus q̄ uiginti dierū iter. Rursus cum diuę Theclę templū, qd' in Isauria est iuisissent ieiunę domū rediere ; adeo diuino ardore inflāmatę exagitabantur, adeo sponsi desiderio insaniebant.

Huiusmodi sane gestis 6 fœmineū sexum ornantes,seq; alijs tanquam exemplū proponentes, triūphalem coronam morantur. Ego aūt fructu, qui ab his excerpi potest, proposito, earūq; benedictione impetrata, ad aliam narrationem aggrediar.

2 *Vides qd' sancti bene operantes primum ad Deum quem sup omnia diligunt, intuitū habent, deinde ad coronam, quam a iusto iudice expectant?*

3 *Semel post tres hebdomadas comederūt. Vide quàm longum ieiunium.*

4 *Ecce pegrinationē ad loca sancta uidendi studio,etiam antiquis frequentatam.*

5 *Vides et hic miram ieiuniorum protelationem?*

6 *Si sāctæ ob bene gesta triumphalē coronam morantur, uir est qd' quisquā bonis opib' ausit detrahere?*

VITA DOMNENÆ MVLIERIS SANCTÆ per eundem Theodoretum scripta,eodemq; quo supra interprete.

Habetur in lib. Philothei eiusdē, nunc primum latinis in lucem prodiens.

DOMNENA, diuini Maronis, de quo supra diximus,uitā imitata,in hortulo maternę domus ex lini culmo confectum tuguriū habitat,ibiq; assiduis lachrymis,non genas tantū,sed ciliciū 1 ēt quod induit,madefactat. Sub galli cantu in propinquum templū profecta una cum alijs mulieribus,& uiris rerū omniū domino psallit . hoc aūt non in ortu tantū, sed etiam post solis occasum facere consueuit . locū 3 enim Deo sacrū cęteris locis antecellere, & ipsa iudicat, & alios etiam docet . atq; hac de causa,& matri & fratribus persuasit,ut 4 in illo ędificādo omnes fere opes impenderent.

Cibus 5 aūt illi est lens aqua madefacta. Quos 6 sanè labores fert

1 *Vides sanctam cilicio indutam?*

2 *Psallit in tēplo cum alijs mulieribus et uiris, non tantū in ortu solis,sed etiam post occasum.*

3 *Heus hæretice qui impudentissime templis christianorū detrahis, & nullā inter locum differētiā facis, pondera paulisper hæc uerba, locum Deo sacrū cæteris locis antecellere & ipsa iudicat,et alios etiam docet.*

4 *Quare sancta fœmina nō potius matri et fratrib' psuasit ut opes suas darent pauperibus,quā ut in tēplo ædificādo illas absumerent,nisi qd' pstat interdū diuitias in diuinū cultū.quā in paupes effundere? Habes de hoc exemplū in sancta muliere tantum a domino cōmēdata,q̄ alabastrum unguēti p̄tiosi sup caput illius recūbentis effudit Matth. 26.ca.*

5 *Vide sanctæ fœminæ tenuissimum uictum,& cibi delectum.*

6 *Ecce quantum laborant sancti in hoc mundo , & quales carnis tribulationes ferunt propter regnū cœlorum et nostri ipsi hæretici gaudentes et ridentes putant se in cœlestem patriā irrumpere?*

exhausto ferè corpore, ac semi mortuo, nihil enim pręter ossa, pellemque tenuissimam in ea uidetur. Caro enim assiduis laboribus iam absumpta est. Patet autem omnium cum uirorum, tum etiam mulierum spectaculo. Sed nec aliorum uultus uidet, neque tuum uideri permittit: nam tota cilicio tecta caput inter genua reponit. Cum loquitur tenuis admodum uocula auditur, ac semper lachrymatur, quod sane ipsemet sum expertus. nam cum illi dexteram porrexissem, acceptam illam oculis imposuit, lachrymisque scatentem dimisit.

Hãc igitur tantis sapiẽtiæ opibus præditam, & perinde lachrymantẽ, ac si extrema inopia laboraret, quis quæso satis pro dignitate laudauerit? lachryme enim illæ certè a diuini desiderij fonte emanãt, quod mentẽ assidue ad sui contemplationem excitat, suisque radijs inflammat, ita ut semper ex hac uita migrare, & ad illum proficisci cupiat. Quanuis autem in huiusmodi laboribus noctes, atque dies uersetur cęteras tamen uirtutis partes non omittit, sed semper, eorũ quorum supra meminimus, & quos reliquimus curam habet. Nec hospites ad se aduentãtes negligit, sed ad oppidi pastorem eos primũ adduci iubet, mox res omnes ad uictum necessarias suppeditat. Patent enim illi ad huiusmodi sumptus maternæ, fraternæque opes, pro quibus illi nihil aliud præter eius benedictionem rependi sibi postulant. Mihi etiã ad oppidum illud, quod nobis ab australi parte adiacet sæpius proficiscenti, panem, fructus, madidãque lentem mittit.

Sed quo usque huius aliarumque multarum uirtutes describere contendo quæ & hanc, & illas de quibus supra mentionẽ fecimus imitatæ sunt? quarum pars in solitudinibus, pars uero in media hominũ turba se exercuere. Quæ turmatim sanè huiusmodi uitam sectatæ, eodem cibo uescuntur, & super storea recumbentes, manibus quidem lanam trahunt, ore autẽ hymnos decantant. Harũ profectò innumeræ scolæ sunt, non in nostra tã tum regione, sed in toto oriente, harũ enim & Palestina, & Aegyptus, & Asia, & Pontus, & tota demum Europa plena est. Ex quo 7 enim dominus natus è uirgine, uirginitatẽ ipsam magnifacere ostendit, natura ipsa integra uirginitatis prata tulisse uidetur, quæ hos sempiternos, & odoratos flores gignunt creatori, qui non marem plus quam fęminã facit, neque sapientiam bifariã diuidit. Corporum enim non animarum discrimen est. nam apud Christum Iesum iuxtà apostolum nullũ masculi, & fęminę discrimen est, eadem enim illis data est fides, idẽ baptisma, idem Deus, & pater omniũ super omnes, & in omnibus nobis, Idẽ etiam regnum cœlorum idemque præmiũ uictoribus proposuit.

7 *Mirabile dictum contra nostros nouatores, qui adeo uirginitati detrahunt. Nẽpe quod ex quo dominus natus e uirgine, Virginitatẽ ipsam magnificare ostendit, natura ipsa, integra uirginitatis prata tulisse uidetur. Et quæ hic sequuntur omnia.*

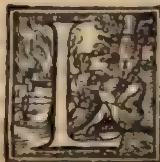
Multæ igitur, ut dicebam, uirorum & fęminarum pietatis palestræ non apud nos tãtum, sed in omni Syria, & palestina, & cilicia, & Mesopotamia sunt. Dicunt etiã aliqui in Aegypto quinque ferè hominũ milia in monasterijs habitare, ibique inter laborandũ psallere domino. Ex quorum laboribus non illis tantũ, sed hospitibus etiam & pauperibus res ad uictum necessariæ cõparantur. Sed omniũ uitas recensere nõ mihi tantũ uerũ etiã omnibus fermè scriptoribus difficillimũ esset. & si fieri posset, res meo quidem iudicio superuacanea, & ostentatio quedã inutilis esset, illarũ enim uotis, qui ab huiusmodi historia fructum aliquẽ capere desiderant, hęc sanè facile respondeãt, non alia enim de causa, de uarijs multorum institutis scripsi. Virilibus etiam muliebria gesta adieci, ut uterque sexus habeat

quem sequatur.

Quemadmodũ enim Pictores exemplum aliquod prae oculis habentes, nares, os, genas, aures, oculos, frontẽ, cabilis crines, mentiq; pilos, sessionẽ deniq;, & statum, atq; ipsum oculorũ aspectum, siue tristem, siue hilarẽ imitantur, sic etiam unumquẽq; imitatorem ad eius, quem imitatur formã se affingere decet. Et quemadmodũ fabri, cum tabulas equãt, tandiu eas explanant, donec admotę amussi sint consentaneę; sic etiã imitatorem alicuius, uitã eius quem imitatur quasi normã quandam cũ sua tandiu conferre decet, donec proprijs uitijs dissectis, omnes eius uirtutes consequatur: non enim alia de causa tantũ laboris suscepimus nisi ut uolentibus prodessemus.

Obsecro autẽ eos qui alienis laboribus in ocio perfruuntur, ut mihi uicissim suis orationibus adiumento sint, eos uero, quorum uitam scripsi, ne me ab illorum choro aberrantem negligant, sed humi iacentem subleuẽt, & ad se trahant, atq; in eorũ numerũ referant. Vt non tantũ alienas opes admirer, sed illis etiã perfruar, dum re, mente ac oratione omniũ seruatorem laudauero. Cum quo patri, & spiritui sancto sit gloria & nũc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

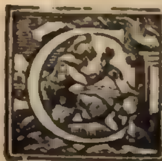
ALOYSIVS EPISCOPVS VERONENSIS LECTORI.

IBRO hoc Theodoreti Cyrrhensis Episcopi quem in prima huius tertij uoluminis nostri parte posuimus, a uiro docto dum essemus Tridenti benignissime donati sumus. Proinde rem tantae beneuolentiae in parem, & nobis ipsis indignam fecisse uiderem̃ur, si is non in nostris his laboribus locum uel primum obtinuisset. Hoc perlecto ad miscellanea ueniendum, in quibus ne uniformitas te fastidio afficeret, poetica te etiam oblectare industria procurauimus. Vale, & quaecunque hic deprehenderis, ea charitate legito, qua & scripta sunt.

VITA SANCTI SACERDOTIS DEI CARPI per diuum Dionysium Ariopagitam descripta.

Habetur in fine epistolae eius ad Demophilum.

Vm aliquando in Cretam uenissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, uir ob eximiam animi munditiam, ad Dei speculationem ultra fermè omnes aptissimus. Denique nunquam 1 sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi prius inter eas preces (quae antea consumantur) sacra illi ac propitia uisio apparuisset.

1 Cõsideras ne qđ etiã tpe apostolorum celebrabatur missa, & qđ ante sanctam consecrationẽ preces multe consumabantur, sicut & modo fit? Cur ergo dicunt quidam missam eẽ nouiter inuentam?

Hunc igitur (ut ipse referebat) infidelis quispiam contristarat aliquando. Erat autẽ causa tristitiae, quòd ille quendam ab ecclesiae fide, ad impietatẽ erroris abduxerat. Cumq; eius celebritatis (quam uulgus hilarias uocat) agerentur dies, qui debuerat pro utrisq; benignissime orare, atq; Dei saluatoris auxilio alterũ ab errore conuertere, alterum bonitate superare, nec desistere, quin eos admoneret per omnem uitam, donec pœnitentiae tempus superesset, & ita eos ad Dei cognitionẽ attrahere, ut iam

VITA BEATI ANTONII SVMMATIM delibata, & de conuersione duorum iuuenum ad lectionem uitę eius, per Diuum Augustinum Hipponensem Episcopum.

QVodam die, non recolo causam qua erat absens Nebridius, cum ecce ad nos domū uenit & ad me & Alipium Pontianus quidam ciuis noster inquantū Afer, præclare in palatio militans, nescio quid a nobis uolebat. Et consedimus ut colloqueremur, & forte supra mensam lusoriam, quæ ante nos erat, attendit codicem, tulit aperuit, inuenit Apostolū Paulum, inopinate sanè, putauerat enim aliqd de libris, quorum professio me conterebat. *Habetur lib. 8. ca. 6. confessionum eiusdē.*

Tum uero arridēs, meq; intuens, gratulatorie miratus est, quod eas & solas præ oculis meis literas repente comperisset. Christianus quippe & fidelis erat, & 1 sępe tibi Deo nostro prosternebatur in Ecclesia crebris & diuturnis orationibus. Cui ego cum indicassem illis me scripturis curā maximā impendere, ortus est sermo ipso narrante de Antonio Aegyptio monacho, cuius nomen excellenter clarebat apud seruos tuos, nos autem usq; in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuens tantū uirū ignorantibus, & admirans eādem nostrā ignorantiā. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria & prope nostris temporibus, testatissima mirabilia tua in fide recta & catholica ecclesia. Omnes mirabamur & nos, quia tam magna erāt, & ille, quia inaudita nobis erant.

1 Sæpe tibi Deo nostro prosternebatur in ecclesia crebris & diuturnis oratiōibus. Vides orationē cum genuflexione seu pstratione, & in ecclesia?

Inde sermo eius deuolutus est ad monasteriorū greges & mores suaueolentiæ tuæ, & ubera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra urbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Pertendebat ille & loquebatur adhuc, & nos intēti tacebamus. Vnde incidit ut diceret nescio quando se & tres alios contubernales suos nimirum apud Treueros, cum Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatū in hortos muris contiguos, atq; illic ut forte combinati spatiabantur, unum secuū seorsum, & alios duos itidem seorsum pariterq́; digressos sed illos uagabundos irruisse in quandā casam, ubi habitabant quidam serui tui spiritu pauperes, qualium est regnum cęlorum, & inuenisse ibi codicem in quo scripta erat uita Antonij. Quam legere cœpit unus eorū, & mirari, & accendi, & inter legendū meditari arripere talem uitam et relicta militia seculari seruire tibi. Erat autem ex eis quos dicunt agentes in rebus.

Tunc subito repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus ita sibi cōiecit oculos in amicū, & ait illi. Dic quæso te, omnibus istis laboribus nostris quò ambimus puenire? Quid quærimus? Cuius rei causa militamus? Maior ne esse poterit spes nostra in palatio, q̄ ut amici Impatoris simus? Et ibi quid non fragile plerūq; periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculū? Et quandiu istud erit? Amicus autē Dei si uoluero, ecce nunc fio. Dixit hoc, & turbinus parturitione nouæ uitæ, reddidit oculos paginis, & legebat, & mutabatur intus ubi tu uidebas, & exuebatur

domum, liberum uolasse ad æthera, & in sede cœlesti cum Christo triumphare perenniter? His ita præmissis, rogamus te, monache Dei, cunctã postulare congregationẽ, ut fusis precibus pariter obtineatis a domino, ut mihi imperito, scribendi tribuat facultatem: Qui cũ uoluerit, nõ tantũ linguas infantium facit disertas, sed & brutorum animalium ora resoluit in uerba loquentiũ. Deinde tu frater mi, specialr huius sancti patrociniũ 2 pro nobis petere non desistas, ut ea quæ de illo scribere præsumimus, non humano, sed diuino sint approbata iudicio: Et sicut 3 multos de eius protectione gauisos legimus, ita nos meritis illius ex antiquo hoste ereptos, & ab inimicis tutos fore lætemur.

2 *Orat ut pro se petat sancti Nicolai patrocinium.*

3 *Sicut multos de eius protectione gauisos legimus, ita nos meritis illius ex antiquo hoste ereptos, & ab inimicis tutos fore lætemur.*

INCIPIT VITA BEATI NICOLAI EPISCOPI.

NICOLAVS itaque ex illustri prosapia ortus, ciuis fuit Pataræ urbis quæ una ex nobilissimis Lyciæ prouinciæ ciuitatibus, tantum quondã fama rutilabat, quantũ et populoso frequentabatur accessu. Modo peccatis exigentibus, paruissimi instar redacta oppidi, raro incolitur habitatore. De qua quia se occasio præbuit, licet in exordio uideamur facere digressionem, tamen quia multis etiã reor illud profuturum, aliquid magni prodigij, sicut per successionis seriem fama usque ad nos manauit, ad posteros transmittere curamus.

Est enim penes urbem tandem quidã locus cãpestris, qui totus flagrosæ creberrimis flãmæ alluuionibus ita dissoluitur, sicut uetus scinditur uestimẽtum; & ex hiulcis meatibus fumũ per diem emittit teterrimũ, per noctem uero quasi ferrarij fornax igniuomã uaporat flãmam. Cuius natura dicitur esse, ut si quis experientiæ causa manus propius adhibuerit, ardorẽ quidem sentit, sed nullam patitur adustionẽ. O mira Domini pietas, mira clementia; Qui cum sit omnipotens, cui nemo audet dicere, cur ita facis? nõ statim scelestos percutit, nec perdit in crimine, sed nunc paterno blanditur affectu, nunc tyrannicas intonat minas; crebro etiam & claris exterritat signis, ut tãdẽ de malefactis eos peniteat, ne iusto iudicio dignas persoluant uindictas. Sic quondã filijs Dei cum filiabus hominũ contra eius uoluntatem coeuntibus, iussit Noẽ arcam construere, cuius saltem formidine territi, ab iniusta desisterent copulatione. Sed quia nullo modo se coërcuerunt, aquosa eos pdidit uindicta, qua totus ẽt perijt mundus. Gomorrҫos nimirum & Sodomitas tãta sustinuit patiẽtia, ut descẽdere & uidere dignaretur, utrũ opere suas compleuerint actiones. Cui Abraham obuians amica exegit colloquutione, ut pro decem iustis non perderet uniuersos. Quid ergo? nunquid ueritas fefellit Abraham? Sed nullo ibi nisi Loth reperto iusto, & hoc ipso de medio eorum ablato, cæteros in sulphuris uindicauit examine; & meritò: ut qui odorẽ suæ actionis longe lateque dispersaerant, congruo demolirentur fœtore. Ecce nunc & infelices ciuitatis prędictę accolę, quia omnẽ prosequuti sunt luxuriã, omnibusque se subdiderunt illecebris, ad emendationẽ, misericorditer signum tremendę uindictæ acceperunt. De quibus datur intelligi, quod si ulla se pœnitudine redarguissent, nequaquam horribili plecterentur exterminio. Heu, heu, pestis iniqua, tales sunt tuæ retributiones, talia tua dona, ut quos male suades, male & perire facias. Veniet, ueniet, crede mihi, dies illa, quando

& tu, & auctor tuus diabolus, æterno damnabimini incendio. Cuius simi litudinem ignis præfatæ urbis habet, qui ardet, & non penitus exurit. Hęc compendiose digessisse nulli sit onerosum. Nunc ad ea, quæ de sancto uiro inchoauimus, accingamur.

Præfata uero urbe adhuc multa plebium generositate referta, parentes eius inter cateruas potentũ quanto maiore honorificentia celebrabantur, tanto supernæ patriæ accensi desiderio, magis cœlestis, q̃ terrenæ dignitatis gloriam appetebant. Reuera enim cum essent nimium locupletati, nullius honoris insignia, nullius summæ dispositionis moderamina uoluerunt, sed omni studio continentiũ se lege uincientes, cœlibem uitam actitare satagebant: & mirum in modũ cum in primęuo iuuentutis flore hũc solum filiũ genuissent, cunctis se uoluptatibus obdicârunt, & inter suas preces, quas frequenter in domini templo fundebant, hunc solũ superstitem non solũ diuitiarũ, quantum & morum flagitabant hæredem. Quorũ uota Deus ex alto prospectans, haud petitioni eorũ defuit: nimirũ qualis futurus esset puer, in ipso (ut ita dicã) primordio natiuitatis eius monstrare di
4 gnatus est. Enim uero cum matris adhuc lacte aleretur, cœpit 4 bis in hebdomada, die quarta scilicet, & sexta feria, semel bibere mãmas; & hac uice contentus tota die sic permanebat. Quis rerũ immẽse Deus, quis, inquam, mortaliũ de omnipotentiæ tuæ operibus audet disputare? Quis nõ contremiscat tuã magnificentiã, qui uocas ea quæ non sunt, tanq̃ ea quæ sunt? Ecce noui Zachariæ uates, ecce alterius Elisabeth filius. Ille teneris in membris, immo in utero matris spiritu sancto est repletus: hic fascia inuolutus, quibus ualebat impensis eiusdem spiritus sancti templũ ædificabat. Ille de anuparente Christum indice prodit. hic de iuuene matre Christũ ab infantia est sequutus. Absit tamen ut nos (quanq̃ ineffabilis meriti sit apud Deũ iste sanctus, beato illum æquipararemus Ioanni, cũ Dominus dicat: Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioãne baptista: Sed ut fragiles inquantũ possumus, et quibus possumus uerbis laudemus magnalia Dei. Quis enim audit paruulũ in die semel, & non amplius papillas bibere matris, & facilè credit? Quis non obstupescit tanto percussus auditu? Sed si Dominũ in euangelio dicentẽ attendimus: Pater meus usq̃ modo operatur, & ego operor: omnis abscedit incredulitas, omnisque sopitur contentio.

Vide quomodo Nicolaus etiã infantulus, quarta & sexta feriæ ieiunia celebrauerit.

Puerilibus igitur annis, ut Patriarcha Iacob, simpliciter domi trãsactis, cœpit bonæ indolis adolescens esse, & non sicut illa ætas assolet, lasciuias complexus est mũdi, sed nunc parentũ comitatus uestigijs, nunc solus ecclesiarũ terebat limina: & quod ibi patulo de scripturis aduertebat auditu, non imemor armariolo pectoris recõdebat. Vbi aũt utroq̃ parente orbatus est, sæpius illud euangelicũ ante suę mentis oculos ducebat: Nisi qs renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus: & cum anhelaret ad perficiendũ quod pio uertebat in pectore, iuuenilis formido cœpit titillare mentẽ, ne secularis aura perderet, quicquid pro Christo facere disponebat. Hæc secũ, ad Deum uerũ totũ desiderij sui pandens uelamen, deprecabatur, ut ille qui habet omniũ scientiã, inspiraret, quatenus de tantis sibi relictis opibus sic ordinaret, ut muta laude humana, conspectui placeret diuino.

Talia eo cogitante, accidit, ut quidã conuicaneus eius nimiũ locuples

ad tantam ueniret inopiam, ut nec necessaria uitæ haberet. Quid plura? Ingruente inedia, tres uirgines quas habebat filias, quarum nuptias & ignobiles uiri spernebant, fornicari constituit, ut earum saltem infami cōmertia infelicem ageret uitam. Proh pudor: extemplo fama tanti mali; qua non uelocius ullum mobilitate uiget; totā percurrit urbem, & multiplici eam sermone replebat. Quod ubi sanctus Nicolaus reperit, condoluit miserrimo homini, atque uirginū execrans stuprum, decreuit omnino ex suis abundantijs earū supplere inopiā, ne puellæ nobilibus ortæ natalibus lupanari macularentur infamia. Sed cum nollet aliū in suis factis nisi Christū habere contemplatorē, cœpit explorare temporum uices, quò id sic operaretur, ut etiā eos lateret, quibus benefaceret: Taliaque secum uoluens aiebat: Eia famule Dei, exime pauperiem patris, exime filiarum scortū; Tellus tuæ mentis hactenus sancto exculta uomere, duplum subito prorumpat in fructū, ut ex uno famelici satietur ingluuies, & ex alio uirginū redimatur incœstus. Non occultes serentis Christi fruges, quæ carent zizania. Aperi thesaurū tuum, ubi pietatis gazæ resultant, nec paueas adulationis fomitē, quia non exurit flāma uitiorum diuitias, quas approbat Christus. Non timet illa ædificatio ignem æternū, quæ fabricatur opifici summo. Rumpe morulas oēs; opus perfice bonū, ut uideant, imo sentiant homines, & glorificēt patrem tuum, qui in cœlis est.

Inuenta ergo cuiusdam noctis hora, sumens non modicū aurū, ligansque in panno perrexit domum uiri: Qui undique circunspiciens, per fenestram, quæ competens uidebatur, clam introiecit, clamque discessit. O nouam Iacob stropham. Ille commentatus est qualiter Laban mercedem non amitteret; hic autem ut cœlestibus non priuaretur commodis. Ille in canalibus decorticatas ponebat uirgas, ut uaria quæque acciperet; hic ut cœli uaria oblectamenta quiret adipisci, ædis inter claustra ligatum proiecit obrizū. Hic est Iesu magister bone, tuus non surdus auditor, qui iussis obtemperans tuis, duo impleuit præcepta, & miseratus est hominem mendicū; & opus sic prodidit dextera, ut ignoraret sinistra.

Mane itaque facto, cum surrexisset homo, aurumque reperisset illud, diriguit primū: at tunc quanto gestiuit gaudio, quantasque Deo gratias egit, si quis uelit, ex uberibus eius lachrymis, quas magnitudo lætitiæ fuderat, aduertere potest. Tamen aliquantisper sciscitandus est uir iste de inopinata sua exultatione: Dic agè rogo te homo, cur tanto exultas gaudio? Hactenus enim lugubrem uultū tuum ostendebas, nunc te hilarem cerno. Bene, inquit, lætari me uides, quia Dn̄s clemens, nescio per quē præstitit uitæ meæ subsidiū, quo carere queam infamia, quā inuitus incurrebā. Cui ergo ascribis impensam tibi benignitatē? forsitan fidei tuæ. Prorsus illi? ò temeraria lingua uiri. Ante paululū tantæ te ostēdisti infidelitatis, ut tētatus nō Deo ageres gratias, sed prostibulum esse decerneres templum spiritussancti: Et nunc te astruis hoc dignū fuisse. Quale, inquit, templum Dei dicis? Vis nosse quale? Audi: Vas electionis clarè illud commendat: omnis, ait, q castè uiuit, templū est Dei, & sedes spiritus sancti. si ita est, immo quia ita est, quamobrē tu filias tuas fornicari mandabas? Quia, inquit, inedia opprimebar. Et cur non laborabas manibus proprijs, sicut Apostoli fecerunt, qui non tantū pro se, sed ut etiam haberent unde tribuerent necessitatem patienti, laborasse comprobantur? Nobilitas, ait, mea tenuebat ali

quod opus facere. Infelix, si te illustrem considerabas, cur puellas ex te genitas pomposo lenonum ministerio ignobilitari malebas? Disce ergo miser, disce, non tribuere hoc fidei tuæ, quæ sententiã meruit Apostoli dicentis: Qui templũ Dei uiolauerit, disperdet illum Deus: sed largæ Dei clementiæ, qui non est passus diu contegi famuli sui lucernam sub modio, ne lux lateret in tenebris, sed ut posita super candelabrum, luceret omnibus qui sunt in domo Domini. Tu tantũ reuoca filias. Esto pronubus copulę iustæ, non leno commixtionis iniustæ: Trade maritis quas prosternebas fornicatoribus: lętentur coniugio iusto, non deformentur concubitu iniusto. Præsto est, crede mihi, qui tibi dotẽ ministrat, ut omnes cõnubio stabili iungere possis. Celebratis igitur ex more primogenitæ filiæ suæ nuptijs, cœpit homo diligenter inquirere, quis inopiæ suæ tantam præstitisset humanitatẽ. Cumq; diu talia moliretur, Nicolaus Christi seruus haud multo post triduo quo prius, simile peregit opus. o uirum omni imbutum peritia, omniq; instructũ scientia, qui ut se utrunq; testamentum suscipere profiteretur, non est cõtentus lege literæ, sed annectit Euãgelicã gratiam ut duobus fluminibus uno ex meatu profluẽtibus, arentis fidei hortulum bene irrigaret; ne ultra sentes falces pietatis incisæ, lolio infandæ uisionis, lætam ualerent afferere frugem. Vbi uero reddita est dies, & homo prosiliuit de statu suo, inuenitq; fului pondo metalli prioris ęquale, tãto exultauit gaudio, ut si Homeri aut Maronis adesset facũdia, tantarum magnitudini laudum exprimendæ (puto) succubuisset. Sed nos nõnulla orationis eius prosequentes, cætera sagaci lectori melius sub silentio ad intelligendum relinquere, quã indagare elegimus. Orauit autem sic.

Domine, domine, absq; cuius nutu nec passer ad terram, nec folium cadit arboris, precor clementiã tuã, ut tu qui omnia nosti, ostendere digneris mihi peccatori, quis sit ille qui tanta bona erga me exhibere non desinit. Hæc uere Domine ideo peto, non ut temerario ausu pollutis eũ contingere quęram manibus, sed ut sciam famulũ tuum, qui inter homines degens, Angelicam habet conuersationem, & magnificem nomen tuum benedictum in secula. Talibus dictis orabat, talibusq; se hortabatur sermonibus: Auferam certe somnum ab oculis meis; excubabo solicitus, uigilansq; pernoctabo, forsitan ostendet mihi Dominus seruum suũ. Dixit, & dictum cępit opere complere.

Interea paucis admodũ euolutis diebus, ecce cultor æternitatis aduenit Nicolaus, & iteratæ uicis factũ trino supplere cupiens numero, ęquale duorum iactauit talentũ. Cuius sonitu excitatus homo, statim egressus, iam uadentem, iamq; fugientẽ tali subsequebatur uoce: siste gradũ, neq; aspectui te subtrahe nostro: olim te concupiui cernere. Sic fatus ocyor aduolat, spatioq; correpto, Nicolaum agnouit per umbras; moxq; humi prostratus osculari satagebat pedes eius. Quod sanctus pio ut erat pectore, fieri phibuit. Sed breuiter alloquutus, exegit ab eo, ne uñquã, dũ uitales carperet auras, Nicolaũ huius rei indicaret auctorẽ. Fœlix felicẽ imitatus est magistrũ, qui non solum hoies sed etiam dæmones cõprimebat, ne famam eius sererent in populo. Ille.n. ne ueris falsa miscerent; iste uero ne quolibet extolleret rumusculo, interdixit homini, ut nullo modo pãderet nomen eius: iste (inquã) oibus uotis colendus, omnibusq; pręconijs extollendus, qui sciens duobus nõ posse placerę dominis unũ elegit, cuius onus

leue est,

leue est, cui tota deuotione colla summittens, ponderosam sarcinã mundi cum oblectatione sua proiecit. Noluit quoq; seculi captare famam ne sanctorum contubernio priuaretur. Committebat se Deo assidue, qui dispẽsat, & ordinat omnia, quando uult, & quomodo uult.

His itaq; transactis Myrea metropolis orbata est suo episcopo: cuius obitum non mediocriter adiacentiũ parochiarum condolebant Episcopi; fuerat enim bene religiosus. Conuenerunt itaq; in unum simul orantes; Vt Iesu annuente Dominus prouideret illi ecclesiæ secundum scita canonum, 5 idoneum præsulem. Contioni itaq; intererat quidam põtifex magnæ auctoritatis, ad cuius intuitum omnium pendebat sentẽtia, ut quẽ ille uoce proderet, hunc procul dubio eligerent uniuersi. Hic uerò per omnia sequens Apostolorũ uestigia, cunctos 6 ieiunijs & deuotissimis precibus hortatus est insistere, ut ille q Mathiã indidit numero supplere Apostolicũ, ipse solita clementia pandere dignaretur, quem uellet fungi tanto sacerdotio. Tunc omnes quasi cœlesti commonerentur oraculo, sic cõuersi ad Deum, flagitabant ex intimis pręcordijs, ut pastor æternus utilissimum suarũ ouium pastorem ostendere dignaretur. Illis quippe summa cum deuotione orantibus, uocẽ de cœlo audiuit dicentem sibi prædictus Pontifex, ut egrediens ante portas ecclesiæ staret, & quem primum hora matutinali uenire conspiceret, ipsum consecrarent Antistitem, adiungens etiã quòd Nicolaus uocaretur. Tunc Præsul ille cæteris coëpiscopis hanc narrans reuelationem, adiecit: Vobis in oratione persistentibus, ego forinsecus excubabo: credo enim quòd non priuabimur promissione Dei. Sic ait, & ianuas Asyli sancta calliditate obseruabat.

5 *Ecce quomodo secundum statuta canonũ eligebantur epi.*

6 *Habes hic quod ieiunium & preces ualent ad promerẽdum aliquid a Deo.*

Mirum in medũ matutinali hora quasi a Domino missus, se ante omnes agebat Nicolaus. Cumq; ad ecclesiæ ianuas appropinquasset, iniecta manu eũ apprehendit Episcopus, blandeq; sciscitatus est: Quod equidem nomen tibi est? Ille columbina ut erat simplicitate, inclinato capite; Nicolaus, inquit, seruus uestræ sanctitatis. Cui protinus Præsul palmis innexis ait: Fili ueni mecum; est aliquid secreti, quod tuæ indoli fari debeã. Mox introgressus: En fratres, proclamauit, uere ait Dominus: Quodcunq; petieritis in nomine meo, credite quia accipietis, & fiet uobis: En, inquam, quod petiuimus, accipimus. Ecce adest, de quo nostra, flagitauit charitas. Quo uiso, ingentem omnes tulere clamorẽ ad sydera, & certatim laudabant saluatoris magnalia. Episcopi lætabantur pro collega cęlitus sibi collato. Clerici alludebant sicut bonæ pecudes. Quid moror? Licet plurimũ renitens obstiterit, plurimumq; repugnauerit, super thronum impositus est illico; & sicut mos est, illius regionis pontificalem accepit infulam.

Mira, prorsus mira, & stupenda sunt, quæ narrantur, & si licet, antiquis per omnia comparanda. Quondã enim Samueli prophetæ sanctus præcepit spiritus, ut ad domũ Isai pergeret, unumq; ex eius filijs placitũ Deo Regem inungeret. Modo autẽ isti Episcopo ex intimo precanti affectu, uox de cœlo iussit, ut coram templi foribus excubaret, quatenus ibidẽ dignum Deo & ecclesiæ suæ sanctæ, quod utile foret reperiret episcopum. Illi quanquam uidenti locus tantũ, non regis nomen prædicitur; huic & locus & nomen præsulis declaratur. Ille caput regiũ cornu roborauit olei; iste super caput 7 Nicolai uirtutem inuocauit spiritus sancti. Sed tamen

7 *Nota antiquũ ecclesiæ morem, sup caput epi electi uirtutẽ inuocari spũs sancti, qđ nostri heretici modo subsannant.*

& Rex, & Præsul, uterque electus est a Domino. Vnde nos minime irridendi sumus, magnis componere parua. Hinc iam ad ea quæ in episcopatu gessit, opem Domino ferente, uertatur stylus. Sed quia non nostrum est ex amussim cuncta digerere, obnixius petimus, ut non superbæ insolentiæ, sed humili ignoscatur audaciæ; & quod balbutiendo uix paucissimis explicamus uerbis, ab amorem sancti libenter lectores amplexentur.

Pontificali igitur cathedra sublimatus, eandem morum grauitatē, quā prius, eandemque sectabatur humilitatem. Creber 8 in oratione peruigilabat, corpus ieiunijs macerabat. Mulierum 9 consortia, licet ab ipso pueritiæ suæ tempore exhorruerit, tamen quandā ex hoc quasi pestem fugiebat. In suscipiendis hominibus humilem, in loquendo efficacē se præbebat. Alacer erat in exhortando, seuerus in corripiendo. Viduarum, & orphanorum, atque oppressorum sic negocia curabat, ac si propria essent. Rapinā execrabatur potentiū, arguebat uiolentos, & si quem forte quolibet casu afflictum cernebat, mirabiliter reficiebat, mirabilisque consolabatur: Crescebat quotidie fama bonitatis eius, quæ ubique laudem ferebat Nicolai. Hinc potens hinc impotens nominabat illum. Gaudebat populus cunctus de tali patrono, lætabantur heroes de tanto pontifice; qui ita se auctoritate & gratia plenū exhibeat, ut omnium gereret curam, & Episcopi dignitatem non amitteret. Verum tempus mihi deficit, quin & sermo deserit, si de singulis eius scribere meritis contendam. Sed qui scire uoluerit, qualem se quantumque præstiterit, mordacem comprimat dentem, & ex subiectis agnoscere ualebit.

8 *Vide orationes assiduas, uigilias et ieiunia Nicolai.*

9 *Ecce quomodo eps fugere debet mulierum consortia. At contra sentiunt moderni dogmatistæ.*

Cum igitur omniū charismatum uirtute corroboraretur Nicolaus, & nihil sibi, sed totum Dei gratiæ tribueret, cœpit ita coruscare miraculis, ut non tantum sui, sed etiam alieni quilibet oppressi angustijs, inuocato nomine eius, statim sentirent leuamen. Quadā uero die cum quidam nautæ subita maris tempestate periclitarentur, adeo ut præsentem illis minitarētur omnia mortem, extemplo dissolutis frigore membris, clamitabāt: Nicolae famule Dei, si uera sunt ea, quæ de te audiuimus, nunc nunc nos in supremo periculo constituti experiamur, quatenus eruti ex sæuientis fluctibus maris, Deo & tuæ liberationi gratias agamus. Mira res. Talia referētibus apparuit quidā in similitudine uiri, dicens eis: Vocastis enim me, ecce adsum. Et cœpit eos in rudentibus, & antennis, alijsque iuuare nauticis armamentis. Nec multo post omnis pelagi cecidit fragor, omnisque cessauit tempestas. Tunc læti nautæ pacata sulcantes æquora, quantocyus optatum subeunt portum. Et mox egressi sciscitabantur, ubi Nicolaus esset. Cum autem indicatum fuisset eis, in ecclesia; è uestigio egressi (mirabile dictu) quem nunquā uiderant, sine indice cognouerunt. Hic ad eius pedes prostrati, cœperunt ei gratias agere dicentes, qualiter de confinio mortis, episcopo suffragante, liberati essent. Quibus sanctus: Non meæ (inquit) possibilitatis arbitremini esse, quod factū est; solita Dei est misericordia, qui propter credulitatē uestræ fidei uobis sua succurrere dignatus est clementia. Discite ergo quantum ualeat apud Deum fides uera, & petitio non ficta. Propter peccata enim nostra quotidie flagellamur, tamen si ex toto corde ad bonū Deum conuersi fuerimus, uiscera misericordiæ suæ illico super nos cōmouet, & eripit nos de iminentibus periculis. Idcirco non pigeat uos fratres benefacere, sectari humilitatē, libenter pau

peribus succurrere. Credite meæ paruitati, quia ex quo homo in huiusmo diuoragine propter delicta sua deiectus est, nullum eius bonū sic Deus ap probare legitur, sicut eleemosynā, tamen si non ob mundi fiat gloriā. His, aliisq; talibus instructi, admirantesq; humilitatē spiritus, 10 uilitatē habitus, sermonis facundiam atq; magnitudinem uirtutis eius discesserunt. 10 *Admirantes humilitatē spiritus, & utilitatem habitus.*

Quodam itaque tempore cum eandem Lyciam regionem accolarum pro meritis sic perniciosa fames oppressisset, ut seges ęgra uictum omnem negaret, mox a prouincialibus ruricolis sæpedicto famulo Dei pro indigētibus maxime periclitanti, naues triticeis onustæ mercibus in littore Hadriatici portus adesse nunciantur. Quo uelox adueniens Nicolaus, nautis infit: Vos rogaturus accessi, ut populo huic tabe diuturnæ famis laborātī consulentes, aliquantulū remedii ex isto impertiri studeatis frumento. Sic sanctus: Et sancto sic aiunt illi: Non audemus pater tuis obsequi præceptis, qa publica taxatione angariati Alexandriā perreximus, & modo hoc triticum deferimus per ministrorū manus in Augustalium stipendia metiendū. Quibus sanctus: Audite, inquit, me; & ne hic amplius attenuetur populus, per unamquanq; ratem saltem centum mihi modios præbere; & ego in nomine Domini mei, cui seruio, in uirtute spondeo, polliceor, promitto, quia nullam minorationem habebitis apud Regium exactorē. Tandem interuentu Præsulis conuicti, ex singulis puppibus centum numeraue re modios; & confestim secundo surgētes uento classes, portū relinquūt, atq; spirantibus auris uolucri cursu Byzantio applicuerunt urbi. Cum autem integram mensuram, quam Alexandriæ susceperant, ministris Imperatoris numerassent, tantus stupor omnes cœpit, ut præ admiratione seriatim cuncta, quæ facta fuerant, eisdem narrarent ministris. Qua relatione perculsi, Deū omnium rerum auctorē, cōtinuata utriq; laude magnificarunt. Vir itaq; Dei accepto frumento, sic per industriam illud partiri studuit, sicut unumquēq; nouerat indigere. Mirandis plus mirāda succedūt. Tanta enim omnipotentis Dei largitate, hoc ipsum parum, quod sanctus distribuit, auctum est, ut non tantū eodem, sed etiam altero sequenti anno ad uictū singulis sufficeret: Quin & multi spe credula exinde serere nō dubitantes, nequaquā eos expectata seges uanis frustrata est aristis, sed uberius sparsit radices. Porrò nemini hoc incredibile uideatur, quia saluatoris promissio est ista dicentis: si habueritis fidē, sicut granum sinapis, & dixeritis monti huic, te trāsfer, transferetur. Et illud: Qui in me credit, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet. Vere.n.in eo credidit Nicolaus, in cuius opitulatione tale tātumq; ualuit facere miraculum.

Ex multis igitur idolatriis, quibus olim pręfata regio dedita fuerat, maximam dementiæ suæ deuotionē erga nefandissimæ Dianæ simulachrum exhibere studuit; Adeò ut etiam illius ad usq; serui Dei tēpus, pleriq; rusticorū execrabili deseruirent religioni. Sed uir Dei huius sacrilegii superstitionem tanta persequutus est instantia, ut diuino suffragatus adminiculo, penitus ex illis finibus obscœni numinis culturam propelleret. Verùm quid diabolo malitiosius? Quid in orbe artificiosius? Cum aūt cerneret se priuatum tanto decoris sui cultu, fellea face succensus, magnam contra Nicolaum exarsit in iram, & callido pectore noua uersans consilia, quosdam adiit uiros omnibus imbutos, imo perditos maleficiis, eisq; conficere oleum, quod Midiacon dicitur, sub omni celeritate præcepit. Parent proti

nus egregij auditores dictis chari magistri, & quantocyus portentuosi liquoris mixtionem cõponunt. Quo confecto, haud piger dæmon ad nocẽdum, transformauit se in cuiusdam religiosæ fœminæ uultum, atq; simulata specie, quibusdam nauigantibus, quorũ deuotio ad seruum Dei tendebat, medio sese contulit mari, & quasi aliorũ lembo uteretur, ait eis: Video quidem uos proficisci domum Nicolai; mallem nunc & ego uenire uobiscum, quia uotũ habeo tanti patris perfrui benedictione: sed quoniam nequeo, rogo uos, ut si molestum non est, hoc meæ paruitatis oleũ ad ecclesiam Myream feratis, & ob memoriam mei sumatis exemplum, & in pariete ipsius aulæ liniatis. Illi utro ignari doli, artisq; fucatæ, sumunt oleũ classe, & libenter secum uehunt. Tunc monstrum informe, umbra uelut tenuis, uelociter euanuit. Sed pius Dominus inuidorũ aspernator, non est passus diu simpliciter ad famulum suũ properantes, munus ferre simulatę imaginis, nec sermonibus fantasticis delusos ꝑgredi. Ex improuiso enim cernunt sagenulam insignibus refertam hominibus, inter quos conspicantur quendã simillimũ sancti Nicolai, qui ad eos facetis interrogationibus orsus est: Heus, inquit, quænam mulier illa uobis loquuta est, uel quid uobis attulit? At illi seriatim cũcta narrantes: En, aiunt; et oleum ostendũt, quod se precata esset ad sanctam portare ecclesiam. Quibus ille: Vultis euidentius sapere, quæ fuit fœmina illa? Hęc enim est impudica Diana; & ut me certo uerum dicere cõprobetis, hoc uasculum execrandi olei istos proijcite in fluctus. Nulla in mediũ mora, incunctanter faciunt imperata. Mox autem ubi oleum illud æquoreas tetigit aquas, mirabile dictu, illico accensus est ignis, & contra naturã elementi prolixo maris spatio uisus est ardere. Hæc uero dum nautis stupenda uidentur, & defixo obtutu hęrent in tãto prodigio, utrorumq; naues magno diuisæ sunt interuallo, unde nec interrogare ualuerũt, qs esset ille, per quẽ callidi ostis frustratas agnouere insidias. Verũtamen ne deuolarunt ad sanctũ festinantes Nicolaum, clara uoce referebant obuiantibus sibi, quid eis acciderat. Venientes autẽ ad seruum Dei, aiebant: Verè tu es ille, qui nobis in illo pelago horrendum ostendisti prodigium. Verè tu uerus es Dei famulus, ob cuius uitæ meritum erepti sumus ab exitialibus diaboli insidijs. Talia dicentes cunctum rei euentum per ordinem indicant. Quibus auditis, uir Domini solito more in laudem prorupit clementissimi patris, ac deinde monuit eos, iustè & piè uiuere, ac se tutelæ custodis æterni ex toto cõmittere, qui neminẽ permittit tentari super id potest. Talibus itaq; oraculis facilius informatos, optataq; benedictione exhilaratos, lętantesq; homines illos Iesu Christi famulus remisit ad propria.

Præterea cum in Phrygiæ partibus gens cognomine Artaiphala, seditiosis machinantibus uiris, a Constantini Cæsaris Imperio discessisset, confestim idem Augustus tres militiæ principes, quos Dolopes stratiles uocant, Nepotianum scilicet, Vrsum, & Harpilionem ex consulto accitos alloquitur, eisq; iussit, ut præparato nauali apparatu ad subijciendos proficiscerentur rebelles. Armata itaq; iuuentute, & stipata militari ambitione, Constantinopoli egredientes, pacatum per æquor nauigare cœperunt. Qui postq; longissima maris itinera transfretarunt, & Pontum sulcarunt Lyciæ regionis, subita intemperie exortæ incumbebant periclitantibus procellæ. Ac per hoc nec obniti contra, nec tendere ualentes, flectũt uiã

crebrescentibus

crebrescentibus uentis, & tandem littoribus Hadriatici portus allabunť. Vbi iactis ex more anchoris, stabiliuntur classes, sicq; demum optata potiti arena, cœperunt nonnulli huc atq; illuc deambulare iuuenes: aliqui uero eorũ mercationis causa usque ad locum nundinarũ, qui placomata uocatur, accedentes, rapinam (ut illud hominum genus consuetum est, infigere non desinebant. Quod mobile accolarũ uulgus aduertẽs, omne ruit ad obsistendum. Quibus uicissim, ceu aduersis magno turbine uentis confligentibus, tumultus repentinus Pateræ urbi pro nuncio fuit. Vnde factũ est, ut eadem ciuitas ad arcendam uim tantæ seditionis tota concurreret. Qua uir domini cõmotione perculsus exit, ciuiumq; furentium indignationem sagaciter comprimens, ad præfatum portum, qui ab ipsa urbe tribus disparatur milibus, festinus perrexit: Ibiq; repertis Principibus illis, post salutationis officium oscula libauit, ac deinde percontatus est, dicẽs. Qui estis? Vnde? Pacémne huc fertis an arma? At illi; Pater, inquiũt, sancte, pacifici sumus, & tempestas nos uestris appulit oris: nam cursus noster Phrygiam tendit; Increuerunt enim quidam rebelles, ad quorũ cõtumaciam edomandam ab Imperatoria sumus potestate directi: Ideóque petimus ut tuis nos comiteris orationibus, quatenus id decenter perficere possimus. Hic Præsul alacriter eos alloquutus inuitauit, ut pariter ad urbis proficiscentes mœnia, non dedignarentur illius perfrui benedictione. Mox stratilates illi tantam serui Dei admirantes efficaciam, illico omni suo interdixerunt populo, ut nõ barbarice fremerent, nec indisciplinate ultra se agentes, uim quibuslibet facere præsumerent.

His ita sedatis, ecce relatum est a dicentibus: Domine sancte, si tua præsto fuisset in ciuitate paternitas, nullo modo iniuste fieret trium iuuenum militum cædes: Nam & ciues omnes ualde uestram condoluerunt absentiam, quoniam Consul magno excæcatus munere, neci eorũ consensit. Quibus auditis, uir Domini pietatis igne inflammatus, præfatos rogauit principes, ut cum illo rapidis festinarent passibus. Nec mora ingrediũtur urbem, & in locum, qui Leonti dicitur applicantes, interrogauit sanctus Nicolaus quos ibi reperit, si adhuc uiuerent, qui capitalem acceperãt sententiam. Respondentes illi dixerunt: Festina uenerabilis pater, festina, quia in platea Dioscori uiui detinentur. Mox ad ecclesiam martyrum Crescentij & Dioscori, pro quo ipsa cognominabatur platea, concurrẽs, & non eos repetiens, sciscitatus est, ubi essent. Cui dictum est: Iam modo portas illi urbis egrediuntur. Quó dum tenderet, audiuit eos asportatos in Bitram, ubi damnaticij perimebãtur. Hoc ueredarius, & famulus Christi audito, licet tanto fatigatus itinere, abijt, cucurrit, & ad locum usq; expeditus perueniens, reperit eos poplite flexo, uelata facie, atq; super exertam ceruicem operiri iam libratũ spiculatoris ensem. Hic experiri potest ueridica illa sententia: Iustus ut leo confidit: Nam non de potestate mũdana, non mucrone territus, totum se in lictorem ingessit, eminusq; de manu eius gladium propellens, non prius abscessit, quàm illos solutos a uinculis secum reduceret, repetens: Me me, inquam, nam pro istis innocenter condemnatis paratus sum dedere leto. Ex carnificibus autem illis nemo saltem ei mutire audebat, scientes eum magni meriti, magnæq; uirtutis, & inuictæ esse constantiæ, ac in Christo plurimum ualere. Fauore igitur prosequutus populi, qui eius expectãdo aduentum gladiatoribus im-

pedimento fuerat, ad prætorium Proconsulis accessit. Cuius foribus uí magis quàm uoluntarie reseratis (erant enim clausæ) nũciatum est Eustachio consuli a cubicularijs de aduentu Præsulis. Illico dux ille festinus ei occurrens salutauit eum, sed quia scriptum est: Probata autẽ uirtus corripit insipientes, aspernãs sanctus aiebat: Inimice Dei, præuaricator legis, cuius os innocentium cruorẽ dulcius ebibit melle, qua temeritate præsumpsisti uultum conspicere nostrum, tanti conscius reatus? Cruentissime, quare non attendisti Dominicam præceptionem, quæ quotidie intonat: Innocẽtem & iustum nolite condemnare? Ad quem responsum paucis ita reddidit heros: (ut me sic accipis serue Dei? cur frustra in me sæuis? Animaduerte quia magis Eudoxius & Simonides huius urbis insignes, ex hoc arguẽdi sunt, quàm ego. Reuera enim ipsi sunt uehementer accensi ad effundendum sanguinem hominum. Cui Præsul è contra: Non Simonides, inquit, nec Eudoxius, sed auri argentiq́; cupido te illexit, ut ad patrandum tantum facinus consentires. Crede meę paruitati, quia quomodolibet regimen tuum, quo disponis, imo quo deprædaris hanc patriam, piissimis Augusti insinuabitur auribus, qui factis tuis dignam recompenset æquitatem. Hæc & alia perstabat memorans, fixusq́; manebat, & Ducem infamabat. Tandem aliquando accedentes præfati milites multum obsecrabant, ut se posito furore, Consuli uehementi rubore suffuso ueniam daret. Quorum postulationem uir Domini clementer accipiens, Ducem Eustachium, quem coram omnibus infamarat, coram omnibus humiliter mulceræ studuit. Stratilates deinde illi post celebratum conuiuium, Pontificis II benedictione aucti, lætanter socios classemq́; reuisunt. Inde ubi prima quies pelago reddita est, iter aggressi sunt cœptum; & flatibus inuecti secundis, uelociter Phrygiam perrexerunt. Quam cum sagaciter, ablatis seditionis fautoribus sub imperij iura redegissent, Constantinopolim repetierunt urbem. Quibus non solum gratulabundus occurrit populus, sed procerum multi: Imperator etiam ob subactos sine sanguine hostes, gestiens gaudio, triumphantium more illos recepit.

II *Episcopũ semper fuit alijs benedicere.*

Sed hæc non æquis oculis ille antiquus humanæ salutis æmulus aspiciens, in longum quieuit. Tandiu enim se formas uertit in omnes, quousque inuidos quosdam stimulis cogeret amaris, qui eorum dignitatem zelo prosequentes, aut dedecus, aut necem contra illos molirentur. Quid multa? Accedentes quidam dolosi ad quendam Præfectum nomine Ablauium, quem Achiui Eparchum uocant, in multis eos accusabant præsertim contra Augustum eos nitebantur ostendere conspiratores; adijcientes subdolam esse illorum loquutionem, & fucatam humilitatem, ex quo tanta simultas non esset attendenda; quia ubi tempus inuenerint, secus apparebunt. Sed cum se inanibus uocibus nihil affectare conspicerent, cœperunt magnis muneribus animum uiri illicere, & eum in perniciem armare innocẽtium. Verùm quid non cogit mortalia pectora auri sacra fames? Extemplo corruptus Eparchus immensitate fului metalli, intrauit ad Augustũ, & sic orsus est: Excellentissime Domine, cuius moderamine totus mundus pacatus quiescit, ecce inuidia diaboli, a quo omnis nequitiæ seminarium oritur, infestos contra nos suscitauit inimicos. Reuera enim stratilates illi, quos dudum in Phrygiam uestra misit sublimitas, insidias machinantur domino meo. Nam conuenticula crebra agentes, promittunt con

fœderatores suos ditari opibus, & magnis extolli dignitatibus. Hoc ego pro certo sciens, ideo coram tua ueni narrare præsentia, ne diuinum iudicium, & Imperialem incurrerem iram; quoniã quidem non solum rei sunt qui male faciunt, sed & qui consentiunt facientibus; maxime cum hæc proculdubio a socijs eorũ didicissem. Vnde cœlitus uobis collata puideat sagacitas, quid facto opus sit.

Credidit itaq; Augustus fallacijs eius, utpote Pręfecti sui; & iratus e uestigio comprehendi eos iussit, & in carcere retrudi. Illis uerò carceralibus custodijs mancipatis, accidit, haud reor sine nutu diuino, ut Imperator in summis Reipublicæ præoccupatus negocijs, horũ protelaret sententiam. Sed quia cęcum pectus, quod semel inficitur, difficile pœnitudine renitescit; prædicti calumniatores paucis effluxis diebus adsunt, & memorato Præfecto promissa munera deferentes: Quo pacto, inquiunt, inimicos nostros uitæ donastis, & non capti cominus sunt iugulati? An sperastis seditioni uos posse finem imponere, si eos arctari ergastulo iuberetis? Ecce enim retrusi, socijs eorũ adminiculantibus, exire satagunt, & meditatam implere nequitiam: Idcirco te conari necesse est, ne tale quid qđ nõ optamus: perficere possint. Alioquin uigilasse pro pace uestra nos pœnitebit; & uos celerrime peribitis. Coactus ergo præfectus illo magis cruente munere, q̃ sermone, denuo auribus Cęsaris talia uenena infudit: Domine, Auguste, scelesti illi quos pietas uestra uiuere sinit, non cessant cum suis conspiratoribus pestifera meditari consilia. Certe enim certius noueritis eos extrinsecus habere coniuratos, qui illos uiriliter adiuuare satagunt, ut egredientes insperate ad necandum super dominũ nostrum irruant. Illico Augustus quasi suam comperisset mortem, tanta furia actus est, ut absq; inquisitionis respectu præceperit illos occidi. Quo mandato auarus accepto, præ gaudio magno misit ad custodem carceris, ut hos segregatos solicitus obseruaret, quatenus subsequenti nocte clãculo perimerentur. Custos autem ille bonæ compassionis uir, & meritò Hylarianus uocitatus, præripuit se ad carcerem, & mœsto hanc ædidit pectore uocem: Vtinam uos, domini, nunquam scissem: proh dolor, hodie separamur ab inuicem; & lachrymis suffusus ait: Eloquar, an sileam? Sed tamen cogor loqui uobis: sciatis ab Augusto egressam esse sententiam, ut hac nocte absq; dilatione occidamini; Præordinate ergo de rebus uestris, ne postmodum in supremo constituti, magis eas exterminio, quàm testamento delegatas relinquatis.

Quibus auditis, extemplo gelidus per tota cucurrit ossa tremor, & ingemiscentes sparsis crinibus scidêre uestimẽta sua, atq; ululatu magno talia clamitabant: Heu quisnam est tantus iste furor? quę tanta seueritas, ut sic moriamur sicut crassatores populorũ, qui saltem nec interrogatione digni habentur? Immanis est ista crudelitas, & nec audita in gentilibus. Cũ autem diu multumq; ita gemerẽt, Nepotianus unus ex eis recordatus est, qualiter sanctus Nicolaus iuuenum liberator trium mirabilis fuisset; & suspirans iterum iterumq;, tandem hanc precem fudit: Rex Deus excelse, succurre miseris perituris, meamq; humillimam deprecationem, non nostris, sed serui tui Nicolai meritis, dignanter attende; quatenus sicut eius instantia tres illos erutos a morte conspeximus, ita nos per eius intercessionem ab instanti eripiamur sententia: quoniam quidem si non adest con-

poraliter, credimus tamen illum spiritualiter omniũ compati necessitatibus, pro quibus tibi sæpius supplicaret. Te igitur precamur Domine, tu qui uoluntatem timentium te facis, propter orationes eius libera nos. Sic Nepotianus, sic & comites eius supplicabant, atq; simul uno ore clamabant: sancte Nicolae, adiuua nós; serue Dei licet absens interueni pro nobis, ut eruti a præsenti iugulo, tuam deuoti uidere faciem, tuosq; sacratissimos mereamur osculari pedes. O' clemens pietas Saluatoris. O' immensa benignitas creatoris; quæ tanto laudanda est præconio, quantum ab omnibus simpliciter se petentibus exorabilis inuenitur. Quis unquã eum quæsiuit puro corde, & non inuenit? Quis petiuit ab eo misericordiam, & non accepit? Ipse enim se obligauit dicens: Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, fiet uobis. Huius enim sponsionem ueritatis inter angustias hi tres mirabiliter sunt experti. Nam uir Dei adhuc uitam carpebat præsentem; & bonus Dominus sic prædictorum supplicum preces audire dignatus est, ac si sanctus Nicolaus interuentor in superiore regno penès eum fuisset. Sed hæc cuius sunt, nisi tua Christe dona, tuæ retributiones, tuæ prorsus, Domine, qui glorificantes te non solum coram tuo patre in cœlis, sed etiam in terris coram hominibus glorificare consueuisti.

Nocte igitur insequuta, qua plectendi erant stratilates illi, cum se Imperator, Eparchusq; sopori dedissent, similia uiderunt somnia. Quæ ideo singillatim narramus, ut euidentissimè omnipotentem intelligamus, non tantum palàm, sed etiam per uisiones minari iustitiæ præuaricatoribus. Neque id frustra facit; sed quia plus gaudet super uno peccatore, quàm super nonagintanouem iustis, ostendit se malle cunctorũ pœnitentiam. Visiones autem huiusmodi fuerunt. Apparuit quædam effigies sancti Nicolai dicentis: Constantine, cur stratilates illos iniuste comprehendi fecisti? Cur sine crimine morti abdicasti? Surge celer, eosq; dimitti quantocyus iubeto. Quòd si fortasse me spreto, aliud facere uolueris, cœlestem præcor regem, ut contemptus mei ultor existens, tibi indurato bellum sinat insurgere, & te ibi perempto, caro tua bestijs auibusq; sit cibus. Cui Augustus: Quis, & cuius auctoritatis es tu, ut hac hora palatium meum ingressus, talia audeas loqui? Et ille: Ego sum Nicolaus peccator, Myreæ Metropolis Episcopus. Hæc dicens abijt, Eparchumq; sic territat ipsum: Ablahi uecors mente & sensu perdite, quæ tibi necessitas incubuit, ut obstinatus innocentium fores delator? Perge uelox, illosq; continuo è carcere educi facito. Sin autem ab Imperatoris æterni maiestate obtineo, ut totum corpus tuum scaturiat uermibus, & domus tua quantocyus diripiatur. Ad quem præfectus sic turbatis uocibus infit: Tu uero quis es, qui tanta minaris? Cui ille: Me scito esse Nicolaum, Myrensem Episcopum. Dixit, & procul in tenuem ex oculis euanuit auram.

Talibus igitur cęsar, & Eparchus perterriti uisionibus, excutiũtur somno & maturato officio, quæ quisq; uiderat celeriter remiserunt sibi dicẽda. Deinde ubi prima stellas aurora fugauit, è uestigio Imperator accersitis magnatibus suis, & eodẽ Eparcho, fecit sibi stratilates illos pręsentari. Quibus astantibus, toruo aspectu ita exorsus est. Quas magicas nostis artes, ut tantis nos illudàtis phantasiis, tantisq; exagitetis somnijs? Illi attoniti tanto interrogantis auspicio, nullum dederunt responsum. Et denuo Augustus: Edicite nobis, quæ sint maleficia uestra. Ad quem Nepo-

tianus solus pro cunctis, sic pauitanti uoce respondit: Excellentissime Imperator, cui Deus Regni commisit habenas, absit ut nos documentis nefariæ artis simus instructi; nunquã enim Domine tali uacauimus magisterio. Quippe & nos constanter profitemur, non illius esse cõmissi, ut capitali subijciamur sententiæ. Tunc Augustus: Nostis, inquit, aliquem hominem, cui Nicolaus nomen est? Mox illi audito tanto nomine tendentes ad sydera palmas utrasq;, uoce magna dicebant: Benedictus es Domine Deus Nicolai sancti, qui non relinquis sperantes in te, & de tua misericordia præsumentes. Benedictus es & laudabilis in secula, qui clementer infelices tuos seruos dignatus es respicere. Et nũc Domine, Domine, miserere nostri, & famuli tui intercessione eripe nos ab hac perditione, sicut erepti sunt tres uiri illi a pernicioso iugulatu.

Cæsar uerò sciens, & ardens sciscitari, & quærere causas, propius eos ad se accedere iussit. Tumq; demũ eos intuitus: dicite, inquit, hic, quẽ inuocastis, quo est sanguine progenitus, quis, quantú sue sit uel si uera sunt, quæ dicitis, coram pandere maturetis. Mox idem Nepotianus confortatus ait: Iste est uerè sanctus per omnia, cuius meritis nos credimus erui ab intentato exitio. Iste est, quem in nostra inuocauimus perditione; & ecce (ut cernimus) alacrem sensimus adiutorem. Vere enim Dei dignũ credimus illum seruum esse, ob quem, tantis licet terrarũ spatijs longe ab eo positos, sub uno noctis momento Christus nos exaudire dignatus est. Hoc dixit, & continuò prosequens narrauit, qualis, quantæ humilitatis, quantæq; esset bonitatis. Nam & ereptionẽ iuuenum totiens memoratã, sicut scripta est, per ordinẽ pandit. Imperator autẽ hæc audiens, multum miratus est, & pro tanti uiri bonitate Deũ uenerans: Ite ait, & famulo Dei gratias agite, immo Deo, qui uos per eum liberauit. Ex Constantini autem donarijs munuscula, necnon & apices nostros uobiscum ferte; Hũc etiam Euangelij librum mirifice auro contectum, & 12 ciminilia hæc simul, & duas ex auro chirothecas, uasq; hoc aliud aureũ gemmis pretiosissimis decoratũ. Eiq; dicite, ut dignanter ista suscipiat, & mihi lubentissime præceptis eius obedienti, non minari, sed orare studeat; atq; pro pace regni nostri magis totius orbis Dominũ poscat. Post paucos igit̃ dies stratilates prædicti, acceptis Epistolis, Augustalibusq; muneribus, ad seruum Dei, uti deuouerant, ire cœperunt. Qui uenientes, illicò consternati solo, pedes eius osculati sunt, & præ magnitudine lætitiæ claris repetebant uocibus: Vere dilectissimus Dei es famulus. Verè cultor & amator Christi. Verè tu omniũ ore laudabilis, propter quem mirabiliter a morte liberati sumus. Hæc & alia diutissime conclamantes, tandem deditionis seriẽ retulerũt, atq; offerentes munera, necnõ & imperiales Epistolas, inditia ostenderunt suæ liberationis. Mox doctor egregius, eleuatis ad cęlũ brachijs, collaudabat saluatorem dicens: Magnus es Domine Deus noster, magnus & mirabilis, cuius magnitudinis non est finis. Tu es enim Dominus diues in omnibus, qui facis mirabilia magna solus. His dictis, conuersus ad illos, tãtis eos irrigauit scripturarũ fluentis, ut plurima de rebus ꝓprijs largirentur egenis. Dehinc sicuti seculariũ moris est tanto gestierũt gaudio, ut sibi tonderent, quos in carcere miserant, crines. Exacto itaque apud uirum Dei aliquanto tẽpore cum ingenti lætitia, instructi doctrinis eius, & aucti benedictione remearunt ad propria, magnificantes Deũ no-

12 *Vide quæ munera dono mittat Constantinus Imperator Nicolao.*

strum Iesum Christum,qui regnat cum patre & spiritusancto unus Deus æquali maiestate,æquali potestate,per omnia secula seculorum, Amen.

Nunc igitur fratres charissimi,si uobis placuerit, de solennitate huius diei beatissimi Nicolai confessoris atq; Pontificis in eius laudē aliquid loquamur. Qm̄ 13 illius solennitas agitur,quem non solū græcia, sed pene totus orbis prædicat. Et iuste quidē, quia licet perpauca scripta sint ex his, quæ sanctus uir in uita sua patrauit,tamen ex quo ad Christū perrexit,tāta 14 quotidie miracula exhibet, ut nulla carnis sufficiat lingua referre. Quis enim digne potest explicare,qualiter eius meritis promerētibus, cæcis uisus,surdis auditus, & (ut breuiter dicam) debilibus cūctis celerrima & optima redditur ualetudo? Quis,inquam tantæ est facundiæ, ut facile possit exprimere,qualiter ex marmore tumuli eius sacrum resudat oleum, quod ab excubantibus ministris penniculo collectum studiosissime reconditur,ad diuersorum languorum utilē admodū unctionē? Refero itaque charitati uestræ,quod ueridica relatione a quibusdā Graijs comperi. Sed illi hoc ipsum fama Myrensium accolarum didicisse profitebantur; tamē siue aliter,siue ita se ueritas habeat,iudicio narrantium est committendum

13 Agitur illius solennitas, quem non solum Græcia,sed pene totus orbis prædicat.

14 Quā potens sit apud Deum meritis Nicolaus hinc ostenditur, quod tot miracula ad eius inuocationē hominibus præstantur.

Quodam siquidem tempore cū quidam magnatum ciuitatis prædictæ inuidiosa factione pontificem sedis ipsius propellere non erubuissent, cōtinuò desiuit oleum tantæ perfluere benedictionis. At ubi idem Antistes suam recepit cathedrā,confestim salutaris liquor stillare more pristino cœpit. Mirabilis quippe Deus in sanctis suis,quoniā sic famulos suos glorificare consueuit,ut in omnem terram exeat sonus eorū. Qualis sonus? nēpe uictoriæ, ac triumphi: Quia dum suis supplicibus collata cælitus non denegant patrocinia,ostendunt se,mundi deuicto principe,diademate redimitos æterno. Lętemur ergo charissimi,lętemur in Domino, & diē 15 festū sancti Nicolai salubriter celebremus. Quoniā si nos ille concorditer festiuos inspexerit,fauet credite mihi,fauet nostræ deuotioni. Quin &,secundum nominis ethymologiam, Nicolaus Eolice uictoria populi resonans,impetus ferocissimos cōterit repugnantium, & castra uincere iuuat hostilia. Omnis ergo sexus,omnisq; conditio protectionis eius tutamen expectet,imploret suffragia,quærat auxilia. Nouit enim olim cęlesti palma misericorditer subuenire aflictis,liberare oppressos, & pestiferos soluere nexus. His ita premissis, effundamus aliquantulum coram illo precē ut in fine pagellę patrocinijs eius fruamur. Oramus 16 itaq; te sanctissime pater Nicolae,ut humillimas nostræ petitionis uoces attendas, affectum conspicias,& considerato nostræ conditionis figmento, hostē comprimas,expellas tyrannidem,dissidentes pacifices, tuearis præsules, gubernas cleros,Abbates dirigas,foueas monachos,& omnibus,qui deuote tua solennia peragunt,cęleste regnum adire acceleres: Nosq; misellos, qui uelut inertes operam dedimus,& exilem gloriæ tuæ formauimus laudem,ex omni perturbatione insidiantiū eripias. Suggestionē spirituū immundorum custodias, quatenus fideliter Iesu Christo seruire mereamur, qui cum patre & spiritu sancto uiuit & regnat Deus per omnia secula seculorum Amen.

15 Diem festum sancti Nicolai salubriter celebremus.

16 Inuocat diuum Nicolaum, & eius patrocinium exposcit.

Cum uerò de Aphricæ partibus Vandalorum exercitus applicuisset ad terram Calabrindem,atq; eandem regionem igne succenderent,repertaibi est a quodā barbaro in cuiusdam christicolæ domo sancti Nicolai

imago in tabula honestè depicta. Quã protinus in sinu suo proiecit, & abscondit quãuis ab eo ignoraretur omnino quid esset. Cũ autem peruenisset ad eos, qui christicolas captiuos deducebãt uinctos, interrogauit unũ ex eis, & ait: Rogo ut mihi indicetur, cuius est figura in hac tabula tam pulchre depicta. Et hæc dicens demonstrauit eis anchonam. Cum ergo contemplati eam essent christiani, cũ gemitu & lachrymis dixerunt: Imago hæc, quã cernimus, sancti Nicolai dicitur, qui multis miraculis & uirtutibus apud Deũ existẽs clarus, manifestè edocet se uiuere etiam post sepulchrum. Cumq; hoc auditu percepisset ille barbarus, continuò abscondit eam propter suos socios, nemini ex hoc aliquid pandens. Cum autem reuersus esset exercitus Vandalorũ in Aphricam cum plurimis captiuis, & spolijs multis, redijt & ipse barbarus, qui sancti Nicolai habebat tabulã in domũ suam. Erat autẽ ipse telonarius. Quadam autẽ die tulit ipsam anchonam, & posuit eam ante teloneum suum, ubi erant omnia quæ habebat, aurũ, argentum, & uestes. Et sic loquutus est ei dicens: Nicolae habeto custodiam super teloneũ hoc, nam ego alio necesse habeo proficisci. Hæc loquutus imagini, discessit, apertũ omnino relinquens teloneũ securus proficiscens, quasi ibi plurimos custodes dimitteret. Cum autẽ secus eundem teloneum latrones transirent, & uidissent apertum, & neminem custodem ibidẽ esse, dixerunt ad inuicem, ut uenientes nocte eadem, diriperent omnia, quæ intrinsecus erant posita. Quod ita factum est. Nã uenientes nocte, omnia abstulerunt, aurum, argentum, uestes, & cætera: Et sic profecti sunt. Sola anchona deforis pendẽs superstes remansit. Hęc autem Dei dispẽsatione agebantur, ut huiuscemodi occasione reperiretur quanti meriti Nicolaus esset, & apud Aphricanas regiones manifestè claresceret. Veniente autẽ barbaro, cuius teloneum erat, reperit eum uacuũ, nil omnino habentẽ, nisi ipsam sancti Nicolai anchonam. Tunc plorans, & gemens, uehementissimos stridores emittebat, & turbido aspectu cõuersus in faciẽ imaginis beati Nicolai, quasi ad uiuentem hominẽ & ratione utentem, hæc uerba proferebat dicens: O' Nicolae, bonum te custodem telonei mei posui. Quid fecisti? Redde mihi res meas, alioquin cędo te flagellis. Et cum hæc diceret, accepto flagello tundebat sancti Nicolai imaginem. Cũ uero fatigatus esset cędendo eam, dixit ei, certe in igne te projiciam, si non reddideris causam meam. Pijssimus autẽ confessor 17 beatus Nicolaus nimia miseratione ductus super anchonã suã, ac si ipse flagellis cæderetur, sub festinatione ad locum accessit propius, ubi latrones cuncta diuidebant, quæ de illius saraceni teloneo abstulerant. Tunc dixit ad eos sanctus Nicolaus: O' infelices, & miseri, quid facitis; Nunqd ignoratis, quoniã ego ipse ibidem eram quando hoc malũ perpetrastis? Nam oculi mei conspexerunt, quando has & illas res abstulistis. Quantitatem & numerum etiã cunctarum rerum, quas de teloneo abstulerant, singillatim eis exponens, addidit dicens. Scitote autẽ, quoniã furtũ, quod perpetrastis, si non mihi acquieueritis, ut reuocetis cuncta quę abstulistis, ego illud publice manifestare curabo. Nam sub mea cura uniuersa fuerũt posita: & ideo pro uestro scelere ego innocens quã grauiter flagellis cęsus sum. Credite mihi quia nullo modo uobis parcã, si meis non acquiescitis consilijs, sed crastina die morti tradere uos faciã. Illi autẽ fures cum uiderent se deprehensos, existimantes quempiã fuisse de populis, qui eos

17 *Huius imaginis miraculum cunctas modernorum Hereticorum blasphemias & delyramenta conuellit. Nam si earũ usus esset illicitus, & Deo displicerent, nequaquã mira hæc interuẽtu imaginis istius fieri permisisset.*

explorauissent, nimium mente consternati, & ultra quam credi potest exterriti, uehementer metu mortis coacti, per terræ noctis silentia reportauerūt omnia & in teloneo reposuerunt. Mane autē facto, cū uenisset barbarus, & uideret cunctā substantiā, quam amiserat, flere cœpit præ gaudio, cui tale miraculū fuerat demonstratū per sanctū Nicolaum. Tunc apprehensa imagine deosculari eam cœpit, dicens: O sancte Nicolae fidelis, & iuste, piissime & misericordissime serue Dei excelsi, quā sublimis, quàm magnus, quā prepotens factus es, quàm proximus, & familiaris Deo regi immortali, cui uiuens militare non cessasti, a quo potestatē accepisse comprobaris, ut talia facere possis, qualia mihi genuli ex ære insensibili patrare dignatus es. Ab ista nanque die credo in Christum, & in te. Credidit autē in Christum Dominum, & baptizatus est ipse & domus eius tota, & cō-

Constr 18 in honuxit ecclesiam coiporem sancti Ni

struxit 18 ecclesiam honorē sancti Nicolai. In qua mortuus est cum uxore sua & filijs, pariter glorificantes Dominū & beatum Nicolaum.

Hęc fuit prima occasio, qua apud Aphricanas Regiones beatus agnitus est Nicolaus: & paulatim ita nomen eius apud barbaros succreuit obsequijs, ut etiā ab his qui carēt baptismate frequentaretur assidue. Nullus enim (ut extimamus) est iamiā in orbe terrarū locus, tam remotus, tā abditus, nec etiam solitudo ut eremus, quē fama & miracula Nicolai confessoris piissimi non illustrauerint. Testes ex hoc existunt non solū omnes prouincię Gręcorū, de quibus originem duxisse comprebatur, uerū etiam omne Orientale Regnū. Testes etiam & barbarorum diuersæ nationes diuersis linguis utentes, uniuersam penè Aphricam habitantes, quæ obsequia ei præ deuotionis exhibent. Italiæ uero habitatores promptis ani-

19 Itali festa diui Nicolai solēniter celebrare ceperunt, & ecclesias plurimas in eius honore construxerūt & dedicarunt, ut eū apud Deum intercessorem habeant. Nota hæc omnia.

mis (quamuis nostris temporibus inchoauerint, deuote celebrare eius 19 festa solenniter didicerunt, eius miraculis assidue iucundati: Ecclesias plurimas, auxiliante Domino, in honore eius construere iā & dedicare meruerunt; ut hic eum patronū & aduocatum, & in futuro apud ipsum mundi conditorē intercessorem habeant. Per eum qui uiuit & regnat cū patre in unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Sed si uestræ charitati durius non est, uolo adhuc de mirabilibus beati Nicolai uobis enarrare miraculum. Beatus itaque & electus Domini nostri Iesu Christi Nicolaus episcopus, dum uitam finiret, & de hac luce migraret ad Dominum, animā eius qui illi dedit eam, ad se de hac luce recepit. Clerici nanque & sacerdotes sui, dum hoc conspicerent gratias egerūt

20 Qui animam confessoris sui ita eleuaret ad cœlum.

Deo, qui ita sui 20 confessoris animam eleuaret ad cœlum. Tunc accepta aqua, ut corpus lauarent beati Nicolai, apprehenderunt linteamina sancti corporis, & expoliare cœperunt. Erat aūt ibidem quidam homo nomine Cethron, et cœpit rogare eosdē sacerdotes et clericos, ut ostenderēt in eum misericordiam, & ut aliquid de sancti uiri uestimentis sibi dari debuissent. Et dicebat eis cū lachrymis, & desiderio magno: Ego ueni benedictionē a Domino meo Nicolao accipere, & concessum mihi nō fuit: ut uel uitā eius conspicerē. Obsecro uos, ut uel aliquid de uestimētis eius sancti corporis mihi prębeatis, ut id habeam tantū in honorem sanctissimi Domini mei. Presbyteri uerò & clerici beatissimi Nicolai hæc audiētes, & talem petitionem & desiderium cognoscentes, dederunt ei unum

21 Ecce quomodo omnes res etiā externæ sanctorum ueneranda sunt.

21 de linteaminibus sanctissimi uiri. Cethron autē ut accepit uestimentum beati Nicolai cum desiderio magno, tulit locellum nouum, ubi nul-

lus hominum usus fuit, & cum gaudio reclusit illud, & ibat lœtus dicens, Gratias tibi ago Dñe, quia de confessore tuo sanctissimo reliquias porto. Obsecro Domine ut per has beati Nicolai reliquias de lumbis meis des mihi filium.

Reuersus denique Cethron in ciuitatem suam, quæ dicitur Excoranda, ad uxorem suam, quę dicebatur Euphrosina, cœpit dicere: Ecce reliquias beati Nicolai Archiepiscopi, quem tu desiderasti uidere: deprecemur illũ ut per suas sacras 22 reliquias aperiat Deus uuluam tuam, & de tuis uisceribus det nobis filium. Tunc Euphrosina repleta gaudio dicebat: Domine tibi gloria, qui nobis peccatoribus tantam gratiam cõcessisti, ut beati Nicolai haberemus reliquias, & rogare cœpit uirum suũ Cethron, ut ecclesiam in honorem beati Nicolai cõstrueret, ut per suas orationes adimpleret Deus desiderium suũ. Cuius precibus Cethron benigne fauẽs, ecclesiam fabricare cœpit extra portas ciuitatis in parte Orientis quasi stadijs duobus. Quæ dum completa fuisset, 23 dedicauit eam Apolonius episcopus eiusdem ciuitatis, in honorem beati Nicolai, in qua recondidit linteamen illud. Tantũ 24 aũt odorẽ cœperũt habere reliquiæ uestimenti sancti uiri, quod usque ad duo completa stadia locus ille splenderet miraculis, 25 ut undecunque ibidem languentes uenirent, statim Deus per beati Nicolai merita beneficia præstaret. Cęcos illuminabat, surdis auditum præbebat, & qui spiritus diuersis iniquitatibus habebant, sanabant. Omnes denique gratias Deo & beatissimo Nicolao cœperunt agere, qui tanta miracula operari dignatus est in populo suo per seruũ suum Nicolaum. Orauit itaque Cethron latera muri coronis aureis, & decãtabat Domino Deo laudem quotidie, & dicebat: Domine 26 pijssime & misericordissime Nicolae, ego seruus tuus peto, ut adimpleas desiderium meũ, & depreceris pro me Dominum, ut de carne mea det mihi filium. Cumque quotidie hæc oraret, concepit Euphrosina ex eo filium, & expleto tempore peperit eum in sexto die mensis decembris, & uocauit eum Adeodatũ & ad omnes dicebat gratanter: Quia per beati Nicolai reliquias dedit mihi Dominus hunc quem cõspicitis filium. Erat enim infans clarissimus & speciosus ualde. Post hæc omni anno cum lętitia magna cœperunt celebrare solẽnitatem beati Nicolai in anniuersario natiuitatis filij sui.

22 Linteamen sancti sacras reliquias appellat, & uult orare ut per eas Deus uxoris suæ uuluam aperiat.

23 Aedificauit ecclesiam in honorem sancti Nicolai, & eam eps consecrauit.

24 Vide quid faciat Deus pro ostensione sanctitatis rerum sanctorum.

25 Quanta miracula & beneficia pstet Deus per merita beati Nicolai.

26 Inuocat diuum Nicolaum.

Cum aũt complesset puer annos septem, uenit Cethron & Euphrosina cum filio suo, & cum his qui inuitati erant, ad festiuitatem beati Nicolai Venerunt autem & Agareni, & prædati sunt omnes uiros ac mulieres, inter quos etiam & puer captus est filius Cethronis. Cethron uero cũ uxore sua liberatus est, & oblito puero præ pauore & timore, uenerunt in ciuitatem suam Excorandam. Agareni uero duxerunt captiuos in Babyloniam & diuidentibus inter se captos, peruenit puer Adeodatus filius Cethronis in manum Regis Marmorini. Euphrosina uero & Cethron cœperunt filium quærere: Et cum non inuenissent, sciderunt uestimenta sua, & capillos cœperunt euellere, & facies suas percutientes atque lachrymãtes, mater dicebat: Heu heu mihi, unice fili mi, quid misere matri fili de te accidit. Ego misera cum petitione magna a Domino meo Nicolao cum uiro meo petij; & ille rogauit Dominũ meũ, & te nobis donauit. Nõ ideo petiuimus ut oculis nostris uideremus de te talem perditionem, sed gaudium & exultationem in uita nostra de te expectauimus, & optabamus

ut tu clauderes oculos nostros; Ecce nunc ego uacua sum de te fili mi. O' Dñe meus beate Nicolae confessor Christi, quia per te illum habui, tu illum mihi redde, ut uideam illum antequam moriar. Per tuam santam intercessionem uenter meus dolorem perpessus, & caput meũ infirmatum est; & postq̃ illum filium meum ante oculos meos uidi, præ gaudio non memini pressuræ, sed gaudens permansi. O' sancte Nicolae miserearis miseriarum mearum, quia te sciente ego misera illum nutriui, ego laui; & nunc plenum est pectus meũ doloribus, quia non uideo unicum filium meum. Sancte Nicolae obsecro, redde filium meũ, ut sicut me lętam fecisti, quando illum mihi dedisti, ita & nunc quando in captiuitate est destitutus, obsecro ut & certiorem me ex illo facias, & reddas filium meũ. Carnem 27

27 *Ecce abstinentiam a carne & a uino cum uoto, ieiunia & orationes cum sanctis inuocatione, pro impetratione reditus filij captiui.*

non comedam, uinum non bibam, quousq; filium meũ non uideam. Tũc cœpit Euphrosina ieiunare, & orare, & non comedebat nisi tribus in hebdomada dieb⁹; & semp̄ dicebat: Beate Nicolae redde, obsecro, filiũ meũ.

Cum peruenisset aũt propinquius sanctæ solẽnitati beatissimi Nicolai die q̃nto mense Decembrio, cœpit dicere uxori suæ Euphrosinę Cethron: Mulier acquiesce consilijs meis, & pergamus ad beatissimi Nicolai solennitatem, & quicquid Dominus dederit nobis, pauperibus erogemus, & patrem nostrum sanctissimũ rogemus: Forsitan sicut liberauit tres illos innocentes de laqueo mortis, & de ira Constantini Imperatoris, & ad salutem adduxit, ita filium nostrũ reuocabit. Credo equidem, quia ab illo hæc mihi inspiratio uenit. Euphrosina deniq; ubi talia audiuit, commota sunt uiscere eius, & cœpit flere, & facere sicut uir eius præceperat. Cumq́ in ecclesiam ingressa fuisset, expandit 28 ad cœlum manus suas dicens:

28 *Oratio cum expansione manus ad cœlum*

Domine Iesu Christe fili Dei uiui, respice in me peccatricem, exaudi me; & per merita huius beatissimi Nicolai, sicut liberasti multos uiros de pelago mortis, & ad salutem adduxisti, & tres innocentes de periculo mortis, sic libera Domine filium meum de manu Regis Agarenorum, & duc eũ ad me; ut cognoscamus, & credamus, quia tu es qui omnia potes, & uales eripere omnes qui in te confidunt, & annexu te uinculo mortis liberare, & es mirabilis in sanctis tuis in sempiternum; qui uiuis & regnas in secula seculorum, Amen.

Cumq; orationem complesset, salutauit omnes, & refectionem cœpit parare clericis & pauperibus, qui ad solẽnitatem uenerant sanctissimi Nicolai. Sacerdotes 29 uero & leuitæ simul oẽs canere cœperũt horas ad laudem Domini & beati Confessoris & Episcopi. Post actas horas omnes le ordinantes pariter cibum cœperunt inuicem sumere; & statim res mira & inaudita sequuta est, Ipsa hora, qua sacerdotes cibum sumere cœperunt in solẽnitate beati Nicolai, eadem, inquam, hora, Rex qui erat in Babylonia, in cuius obsequio erat infans, cœpit dicere militibus suis atque magistratibus, & ducibus: Dico uobis, beatissimi mei, quia ab hora qua natus sum usq; modo, non fuit mihi unquam comedendi uoluntas sicut modo est. Parate mihi cum festinatione cibum, quo uesci debeam & mensam ponite. Ministri uerò cum talia audissent, posuerunt mensam, & oẽs pariter cœperunt cibum sumere. Cœpit Rex post hæc clamare, & dicere: Poculum mihi præbere, quia uelociter bibere cupio. Tunc infans, qui erat in obsequio suo, cum talia audisset, parare scyphum, & aqua mũdare cœpit; Et subito cõmemorauit iter se, & dixit; Heu me quia expletus est an-

29 *Sacerdotes & leuitæ cœperunt canere horas ad laudem domini & beati confessoris & episcopi.*

nus, quo captiuus ueni in obsequium regis; & longa suspiria trahebat in sensu suo. Rex uerò cum audisset talia suspiria, cœpit dicere ei: Dic mihi, pro qua causa sic fortiter suspirasti? Infans uero tremefactus cum timore cœpit ei dicere: Domine rex, recordatus sum subito in mente mea, quia hodie expletus est annus, quo hic apud te captiuus existo, quia pater meus & mater mea in hac die faciebant magnam solennitatem in Ecclesia sancti Nicolai Domini nostri. Rex cum talia audisset, respondit, & dixit ei: O` miselli, quid uobis prodest ista cogitare, cũ ego uos apud me habeo? Et quis est qui de manu mea uos tollere possit, quandiu Deus noster uult facere, ut uos habere debeamus? Fer mihi bibere. Infans accepit scyphum ad potum parandum, & aquam in manu sua ad lauandum scyphum. Subito 30 uir Dei Nicolaus affuit, & apprehendit infantem per uerticem capilli capitis sui, & reportauit, & reddidit illum matri suæ. Cumq; reficerentur omnes extra fores Ecclesiæ, uiderunt illum ibidem stantem, & scyphum & aquam in manu tenentem: qui euntes interrogare cœperunt eum dicentes: Quis es tu? Et ille dicit: Ego sum Adeodatus Cethronis filius. Cum audisset hæc Euphrosina mater eius, commota sunt quippe uiscera eius super eum, & cœpit flere præ gaudio, & currens amplexata est eum, & tenens collum filij sui gaudere cœpit, & dicere: gratias tibi ago Domine Iesu Christe fili dei uiui, qui non me fraudasti à gratia tua, sed exaudisti me super filium meum, & uidi illum oculis meis, antequam me uocares de hoc seculo: Qui cum patre & spiritu sancto uiuis & regnas deus per omnia secula seculorum. Amen.

30 Quid hic dicis Heretice, qui blatteras sanctos esse emortuos? Videtur ne tibi mortuus Nicolaus, qui tã mirabile opus patrauit?

VITA SANCTI GREGORII THAVMATVRGI, idest, mirabilium operum effectoris, qui fuit Episcopus Neocæsareæ, per D. Gregorium Episcopum Nyssenum scripta, Gentiano Herueto Gallo interprete.

Habetur in operibus eius, & nouissime latine edita est.

HVius, quæ in præsentia habetur, orationis, & uestri cõuentus, unus, idemq; est scopus, & institutum. Magnus enim Gregorius, & uobis causa fuit ut conueniretis, & mihi de eo propositum est dicere. Ego quidem existimo eiusdem esse facultatis, se ex uirtute præclarè & rectè gerere, & sermone, quæ sunt pulchra & honesta, referre. Quamobrem idem fuerit inuocandum auxilium, per quod ille in uita rectè uirtutem exercuit. Id autem est, ut ego quidem iudico, gratia sancti spiritus, quę & ad uitam, & ad dicendi facultatem ijs uires præbet, eosque confirmat, qui in utroquè studium posuere. Quoniam ergo præclara illa & insignis uita, sancti spiritus uirtute recte gesta est, orandum est, ut ad orationem tãtum detur auxilium, quãtum illis affuit in uita; ut, rerum gestarum dignitas laudem minime antecellat: sed talis ostendatur præsentibus in ea, quæ fit de eo, commemoratione, qualis in ipsis cernebatur factis, ijs, qui erant illo tempore.

Atque si inutile quidem esset meminisse eorum, qui uirtute præstant, et ijs qui audiunt, ad id quod est bonum, nullus rediret fructus, esset fortasse superuacaneum, & inutile, nullius commodi gratia accedere ad laudationẽ, cum & ipse narret temere, & frustra auribus exhibeat molestiam. Cũ autem, si ea, quam par est adesse, adfuerit elegantia, & gratia orationis,

erit commune luctum eorum qui audiunt, non secus atque saxis, qui in mari nauigant, ad seipsam dirigens eos, qui per mare errant in tenebris, existimo opus esse utrisque æquali studio, & uobis ad audiendum, & mihi ad dicendum. Clarum est enim in eius uitam recte & ex uirtute gestam, facis instar per recordationem nostras animas illuminantem, futuram esse uiã ad id, quod bonum est & honestum, & ei qui narrat, & eis qui audiunt. Natura enim quodammodo insitum est hominibus, ut sint apti & accõmodati ad omne, quod est honestum, & laudabile, & id possidere desiderent.

Atque eorum quidem, quæ sunt dicenda, argumentum est eiusmodi, quod quidem mihi audenti suscipere nulla ex parte imminet periculum, siue se ad rerum gestarum magnitudinem extollere potuerit oratio, siue non. In utroque enim horum par erit laus ei, qui laudatur. Nam si res quidẽ gestas assecuta fuerit oratio, earum admiratione aures omnino obstupescent. Sin autem ea à tergo longe relicta fuerit, sic quoque eius qui laudatur, gloria illustratur. Est enim maxima laus hominis, si ostensum fuerit eũ esse talem, ut omnes omnium laudes superet. Nemo autem ex ijs qui sunt diuina instituti sapientia, quærat pro more externo, ut qui spiritalibus celebratur laudibus, artificiosa encomiorum laudetur ratione. Non est enim nobis & alijs simile de eo, quod bonum & honestum est, iudicium. Neque easdem de ijsdem inuenerit aliquis opiniones apud eos, qui in mundo uiuunt, & eos qui mundum superarunt. Illis enim uidentur magna & digna in quæ studium conferatur, diuitiæ & gloria, & mundanæ potestates, & fabulæ quæ patriæ suæ tradunt originem, & quæ ijs, qui sapiunt, fugiendę sunt narrationes, trophæa & prælia, & mala, quæ ex bellis proueniũt. Nostra autem oratione una honorata est patria, paradisus, quæ fuit prima sedes hominum generis. Vna est ciuitas, quę est cœlestis, & per uiuos est cõstructa lapides, cuius artifex & opifex est Deus. Vna est generis claritas, quę nobis cum Deo intercedit necessitudo, & affinitas, quæ non casu alicui euenit, cõuenienter ei quæ in mundo est, cognationi, quę fluẽs per hãc casus consequentiam, sępe fertur etiam ad improbos; sed quę nõ aliter parari potest, nisi libero ac uoluntario animi instituto. Quotquot enim, inquit, eam acceperunt, dedit eis potestatem, ut filij dei fierent. Hac autẽ nobilitate quidnam fuerit præclarius?

Sunt alijs quidem omnibus patria fabulæ, & figmenta, & Dæmonum fraudes admixtæ fabulosis narrationibus. Patria autem nostra nullis indiget narratoribus. Nam qui cœlum aspexerit, & eam quæ est in ipso pulchritudinem, & creatam omnẽ naturam mentis acie considerauerit, quæcunque potuerit miracula in eo comprehendere, ea inueniet nostræ patrię esse narrationes, immo uero non patriæ, sed potius colonię, in quam ex uita excelsiore a mandati, in mundum præsentem uenimus. Si autẽ talis est colonia, considerare oportet, quænam fuerit ciuitas, ex qua illa deducta est, quænam illius pulchritudo, quales in ea regiæ, quæ beatitudo eorum, qui illam sortiti sunt habitationem. Si enim quæ in rebus creatis cernuntur, sunt eiusmodi, ut orationem superẽt, quid existimare oportet id, quod eas superat, quod est eiusmodi, ut nec possit oculis apprehendi, nec aure capi, neque mente conijci? His de causis a spiritali commẽdatione eorum, qui laudantur, secernit inferiores nugas lex diuina encomiorum, turpe esse iudicans,

se iudicans, ut qui ex ĳs, quæ sunt eiusmodi, sunt cogniti, de ĳs glorientur, quæ sunt pretiosa in terris.

Quo circa mundanus quidē uir quispiā ad terrenam respiciens beatitudinem, ex ĳs, quæ sunt eiusmodi, laudē colligat hoībus, nempe, si alicui obtigerit patria fertilis pecoribus: si mare ꝑpinquū per se suppeditat materiam ĳs, qui laborant ingluuie: si gemmarū frequentes inter se confertæ posituræ structuras exornāt. Ei autē, qui ad uitā aspicit supernā, pulchritudo quidem est animæ puritas, diuitiæ aūt nil possidere; patria autē uirtus, ciuitas uerò ipsa Dei regia. Quo fit ut in rebus terrenis gloriā consectari pro probro sit habiturus. Idcirco nos quoq; his relictis, neq; patriā adĳciemus laudibus Magni Gregorĳ, neq; assumemus maiores, ut ferant auxilium illius encomĳs, cum sciamus nullā esse ueram laudem, quæ non sit propria eorū qui laudantur. Propriū autem dicimus, quod omnino manet in perpetuum eiusmodi, ut non possit auferri.

Quoniam ergo separati ab oībus, diuitĳs, claritate generis, gloria, delitĳs, cognatis, & amicis, ab ea, quæ est ex uitio, uel uirtute, affectione manemus inseparabiles, id solū esse existimandum beatum iudicamus, quod ex uirtute geritur. Neq; uerò existimet aliquis, me, quoniam nihil habeam præclarum, quod possim narrare de patria, uel maioribus Gregorĳ, præmeferendo hæc contemnere, dedecus latenter effugere. Quis enim nescit eximiū Ponti cognomen, quod est genti impositū ab hominibus, quod testatur uirtutem eorum, qui ab initio eum locū sortiti sunt? solus enim ex uniuerso mari, & uniuersa terra, Pontus Euxeinus nominatur, siue in eos, qui illic uersantur, hospites, ipso nomine illorū testante humanitatem, siue etiam quòd talis est locus, ut non solum incolis & indigenis, sed ĳs etiā, qui ad ipsum undequaq; ueniūt, abundè suppeditet, quę sunt ad uictū necessaria. Talis enim est natura regionis, ut sit fertilissima omniū, quæ usui sunt ad uictū, & nullo careat ex ĳs bonis, q̃ sunt apud alios, utpote quòd mare efficiat, ut quæcunq; sunt apud alios, sint eorum propria. Cum autē sit tota gens eiusmodi, ut quancunq; quis eius partē per se cōsiderauerit, existimet eam esse potiorem cæteris, nihilo secius communi gentis iudicio, quæ circuncirca habitatur, est aliarū ueluti quidam uertex ciuitas Magni Gregorĳ, quam quidā insignis Imperator ex ĳs, qui Romanorū obtinebant imperium, Cæsar nomine, amore loci captus & desiderio, uoluit ut ciuitas suo nomine uocaretur Neocæsarea.

Sed hęc nihil faciunt ad nostrum institutū, ut per hęc existimemus demonstrare præclariorem illum Magnū inter sanctos Gregorium, si regio abundet fructibus, si ciuitas est magnificis ornata ædificĳs, si uicino mari undequaq; quicquid uidetur, affatim importetur. Sed nec eius maiorū, q̃ ortum in carne præcesserunt, mentionem faciā in oratione, diuitias, & honores, mundanosq; eorū splendores referens. Quid enim hæc ad laudem cōtulerint, sepulchrum, columnę, & inscriptiones, & mortuę narrationes, apud eū, qui se supra mundū uniuersum extulerit? Alioqui aūt nec fieri potest ut illos ad eius laudis deducamus societatē, quorum is abnegauit cognationē eius quæ est in anima affinitatis. Illi.n. infatuati fuerant in errore idolorum. Hic autē respiciens ad ueritatem, supernę cognationi seipsum inseruit per fidem. Sed quēadmodū quidē aut a quibus natus sit, aut quam nam ab initio habitarit ciuitatem, ut quæ ad propositā narrationē nihil

nobis conferant, prætermittemus. Eius autē laudationis ducemus principium a uita, quam is egit ex uirtute.

Cum enim in corpore admodum iuuenili esset defectus naturali curatione, morte obita a parentibus, quando præ ętate imperfecta multis intelligentia ab eius, quod bonū & honestū est, aberrat iudicio, statim ostēdit ab ineunte ætate qualis, ea iam perfecta, esset futurus. Et sicut generosa germina quando in primo incremento ramos directos ædiderint, agricolis per præsentem speciem ostendunt eam, quæ postea futura est pulchritudinem. Eodem modo ille quoq;, quando alijs lubrica & instabilis est anima, ad ea quę sunt uana & stulta prompti, ut plurimū labente adolescentia, tunc statim per primum suum uitę institutum ostendit, in se ipso Dauid uerum dicere, Iustus ut palma florebit. Ea enim sola ex arboribus perfecta uerticis crassitudine è terra enascitur, & crescente augmento longitudinis, nullum in latitudinem additamentum accipit a tempore. Sic ille quoq; floruit a prima germinatione, uitæ instituto confestim exortus perfectus, & excelsis comatus frondibus. A tenera enim ætate omnia relinquens, quæ iuuenlis ætas stupet, & admiratur, equos, uenationē, ornatas uestes, ludos talorum, omnesq; delitias, se totum statim contulit ad parandas uirtutes, qđ p̄senti semp ætati esset conducibile, deinceps eligēs.

Prima autem ex uirtutibus ei paratur, studium sapientiæ. Hanc autem tanquam matrē coniunctus quidam pullus consequebatur temperantia. Ad utraq; autem erat adiutrix, & socia continentia. Vt a fastu autē, & arrogantia, & etiam ab iracundia esset omnino remotus, egregiè effecerat pecuniæ despicientia. Non aliunde enim oritur factus, & superbia, quàm ex auaritia, & plura habendi cupiditate, quæ secū hæc inducit uitia. Quomodo autem Patriarcham Abraham tradit scriptura, cum chaldaicę philosophiæ habuisset scientiam, numerosamq; & ordinatam astrorū posituram, motumq; comprehendisset intelligentia, usum eisse eorum cognitione, tanquam ac basi fundamento ad supereminentis boni contēplationem: & cū animo reputasset, si quę sensu percipiuntur, huiusmodi sunt, qd nam fuerint ea quæ sensum superant, sic consecutū fuisse, quod quærebat, ut qui externa sapientia, ueluti euectus esset, & per eā euasisset excellior, adeò ut per eam quodammodo appropinquaret ijs, quę non possunt cōprehendi: Ita 1 etiam hic Magnus in externa philosophia studiosè uersatus, per quæ in multis hominibus error confirmatur gentilium, per ea deductus est ad intelligendū christianismum; & relicta falsa parentum religione, eorum, quæ sunt, quærebat ueritatē ex ijs, quæ sunt laborata ab externis, doctus non posse consistere dogmata gentilium.

1 *Vides quod sancti patres illi prisci, non reiecerunt a se liberalium & externarum disciplinarum studia, quinimo eorū medio usi sunt ad perueniēdum ad ueram Christi sapientiam.*

Quoniā aūt in opinionibus de Deo uidet in diuersas scindi distrahiq; opiniones, sapientiā similiter & græcā, & barbarā, & dogmatū principes neq; inter se cōuenire, & unūquenq; pro se sedulò cōtendere, ut suū ingenij acumine & rationū subtilitate cōfirmet; eos quidē reliquit, ut qui bello intestino se uicissim euertant, & accedit ad firmū ac stabile uerbū fidei, qđ nulla cōfirmatur uerborū curiositate, & artificiosis nexibus, sed p uerborū simplicitatē æqualiter prædicat omnibus, q eo ipso q sit supra fidē, habet quod sit fidele ac credibile. Si enim quod dicitur, esset eiusmodi, ut cōprehenderetur a uiribus humanarum cogitationū, nihil inter eam & Grę cam interfuisset sapientiam. Nam illi quoq; quod potuerint comprehē-

dere, illud quoque esse opinantur. Quoniam autẽ non possunt humanę rationes peruenire ad cõprehensionem naturæ, quæ supereminet, ea de causa existit fides pro rationibus, quæ se extendit supra rationẽ & comprehensionem. Propterea ut de Moyse dicit scriptura, cum didicisse omnem Aegyptiorũ sapientiã; ita etiã hic Magnus cum percurrisset omnẽ gentilium eruditionem, & cum cognouisset experiẽtia, quàm essent imbecilla, & quàm non possent consistere, quę sunt apud eos dogmata, euangelij efficitur discipulus, & priusquam duceretur ad mysticam, & incorpoream generationẽ, tã recte uitã egit, ut nullas peccati sordes deferret ad lauacrũ.

De insidijs a iuuenibus & meretrice in eum comparatis.

Cum autem uitam ageret in Aegypto in magna Alexandri ciuitate, in quã etiam undique confluebat iuuentus ex ijs, qui dabant operam philosophiæ, & medicinæ, graue erat eius æqualibus spectaculum, adolescens, qui ornamento temperantiæ superabat caniciem. Laus enim eius, quĩ puram castamque uitam agebat, erat probrum eorum, qui fœde & inceste uiuebant. Vt ergo impudicis esset excusatio, ne ipsi soli uiderẽtur esse tales, structis insidijs ab eis initur ratio, ut illius magni uitæ labes aliqua inureretur. Ad calumniam autem in illum intentandam producitur ab eis è domo meretrix muliercula, quæ notata fuerat infamia. Cum is autem pro more cũ uiris eximijs in habitu honesto dissereret de re aliqua ex ijs, quæ pertinebant ad philosophiam, accedit muliercula petulãter, & lasciuè se gerens, & ijs quæ loquebatur, & faciebat, præ se ferens, se cum eo habuisse stupri consuetudinẽ, deinde dicebat se mercede esse fraudatam, adijciens etiam cur causaretur se frustratam esse mercede. Cum hi autem qui puram ac castam eius uitam cognouissent, ægre ferrent, & in mulierculam ita commouerentur, ipse neque conturbatus est unà cum ijs, qui id ægre ferebant, neque cum calumnijs appeteretur, dixit aliquid eiusmodi, quod consentaneum est ab eo dici, qui irascatur. Non suæ uitæ citauit testes, non iureiurando illatum sibi probrum repulit, non eorũ, qui aduersus se hæc struxerant, arguit malitiam; sed quieta & constanti uoce conuersus ad quẽdam ex familiaribus, Heus, inquit, solue ei pecuniam, ne amplius molestiam exhibens, rei propositæ studiũ interturbet. Cum autem is, cui iussum fuerat, didicisset à meretrice quantũ ex ipso peteret pecuniæ, eam protinus numerauit, finémque acceperunt ab impudicis aduersus temperantem comparatæ insidiæ, & in infamis fœminæ manibus iam erat lucrum.

Tunc autem diuinitus oritur testimonium temperantię adolescentis, et eius æqualium calumniæ refutatio. Nam simul atque manu accepit pecuniam, à spiritu dęmonis uexata, & stridore beluino pręter uocem humanã eiulans, prona cadit in medio eorum, qui collecti fuerant. Horrendum, & terribile spectaculum ijs, qui aderant, disiectis crinibus, & auersis oculis, & ore spumam expuente; neque prius eam remisit, qui ipsam suffocabat dęmon, quàm magnus ille Deum inuocasset, & illum ei reddidisset propitium. Hęc sunt, quę narrantur de huius magni uiri adolescentia. Verè digna prooemia eius uitę, quę postea ab eo acta est. Quanquam tantum est hoc miraculum, ut etiam si postea nihil posset aliud dici, nulli eorum, qui uirtute excelluerunt, ex hoc solo esset in laude secũdus. Diues adolescẽs, qui ex patrię finibus excesserat, in frequentissima ciuitate uitam degens,

re,ut uir ille magnus apud eos maneret,futurus tanquàm ædificator uirtutis,& uitę legislator. Sed undequaq; fugiens materiam arrogantię,ut qui sciret uitium superbię ut plurimum fuisse causam,& principium malæ, ac sceleratę uitę,ad uitam quietam in patria degendam,tanquàm in portum aliquem confugit.

Cum autem tota gens illa eum uirum aspiceret,& omnes expectarent, ut in publicis conuentibus ipse suam aperiret eruditionem,ut longorũ laborum fructum aliquem perciperet,gloriam,& existimationem: sciret autem uir ille magnus, unde nam oporteat ueram philosophiã publicari ab ĳs,qui eam uere exercent,nec aliqua ambitione, laudisq; & honoris cupiditate eius sauciaretur animus. Grauis enim laus est eorum, qui audiunt, cum arrogantia,& gloriæ cupiditas frangat, & eneruet robur animæ, ea de causa ostentationis loco usus est silentio,re ipsa, non uerbis ostendens thesaurum reconditum. Cumq; à fori tumultibus,& ut in summa dicam, a uita,quæ in ciuitate transigitur,seipsum separasset,in quadam solitudine secum solummodo uersabatur,& per se ipsum cum deo,uniuersi mundi,et eorum,quæ sunt in ipso paruam ducẽs rationem, non de regnis sollicitus, non de magistratibus anxie curam gerens, aliquidue sciscitans, non quo modo ex rebus publicis communiter aliquid administretur,narrantẽ audiens,sed ut anima per uirtutẽ perficeretur curans,ad hoc toto studio contendebat,uitam, & quæcunq; in ea sunt ualere iubens,quidam alius Moses nostris temporibus reuera cum illius contendens miraculis.

Exierunt ambo ab hac turbulenta uita, & strepitu referta, Moses, & Gregorius uterq; suo tempore priuatim, & seorsum uiuentes,donec utrisque,Deo eis apparente,manifestum fuit puræ uitæ lucrũ.Sed Moses quidem,qui fuit contubernalis philosophię,uxorem una quoq; adiunxit.Gregorius autem solam asciuit uirtutem,quæ secum habitaret. Cum ergo in utrisq; par fuerit scopus & institutũ,utrisq; enim finis fuit, ut a uulgo secederet,& purissimo animæ oculo diuina contemplaretur mysteria,licet ei, qui scit uirtutem respicere,iudicare, utri maiore impatibilitate uita fuerit roborata,ei'ne qui descendit ad legitimum & concessum usum uoluptatum,an ei, qui ipsum quoq; superauit, & materiali affectioni nullum dedit aditum.

De Phœdimo Amaseæ Episcopo, & eiusdem Gregorĳ Thaumaturgi ab eo ordinatione.

CVM autem Phœdimus Amaseæ Ecclesiæ illo tempore præfectus, cui diuinitus ex sancto spiritu inerat uis pręsciendi futura,omne studium poneret, ut si in manus eius ueniret magnus Gregorius, eum Ecclesiæ pręficeret,ne uir tam præclarus ociosam & inutilem uitam traduceret,is sentiens quid cuperet,et pararet Episcopus, conabatur latere, nunc ad hanc,nunc ad aliam transiens solitudinem. Quoniam autem nihil non experiens insignis ille Phœdimus, omnibusq; utens machinis & artibus, non poterat Gregorium adducere ad sacerdotium, ut qui diligentissime obseruaret,& circũspiceret ,nequando eum sacerdos manu apprehenderet;eratq; utriq; æquale studium,cum alter quidem capere, alter uero effugere cuperet persequentem.Nam alter quidem cupiebat Deo sacrũ offerre donarium,alter uero timebat, ne ei afferret ad philosophiam aliquid impedimenti sacerdotĳ cura,tanquàm graue aliquod onus,eius uitæ im-

posita, ea de causa diuiniore quodam impetu ad studiũ propositũ impulsus Phœdimus, nihil attendẽs, quod inter eos intercedebat spatium, quo remotus erat a Gregorio, qui ab eo distabat trium dierum itinere. Sed ad Deum respiciens, & dicens, & se, & illum a Deo hora illa aspici, pro manu uerbũ imponit Gregorio, eum deo consecrans, qui corpore nõ aderat, & ei illam ciuitatem attribuens, quam usq; ad ea tempora contigerat teneri tanto errore idolorũ, ut cum essent innumerabiles, qui & ipsam habitabant ciuitatem, & eam quæ est circumcirca regionem, non inuenti sint plures quàm septemdecim, qui uerbum fidei accepissent.

De Theologia reuelata per sanctum Ioannem Theologum & Euangelistam, & sanctam Deiparam.

CVM sic ergo iugum coactus subijsset, omnibus legitimis postea in ipso peractis & ab eo qui sacerdotem ipsum renuntiarat, breue tempus petijsset ad mysterium accuratè considerandum, non amplius sicut dicit Apostolus, existimauit oportere attendere carni, & sanguini, sed petijt, ut sibi fieret diuinitus manifestatio occultorum: neque prius ausus est accedere ad uerbi prædicationem: quàm per quandam uisionẽ fuisset sibi reuelata ueritas. Nam cum noctu aliquando de uerbo fidei consideraret, & omne genus cogitationes uersaret, erat enim tunc quoque quidam, qui probabilibus argumentis piam adulterabat doctrinã, sæpe etiã intelligentibus dubiam reddentes ueritatem, pro qua tunc ei uigilanti, & diligenter meditanti reuera apparet quidam, tanquam in figura humana, honesta ueste pontificia indutus, forma senili, uultusq; dignitate & honestate habitus, magnam uirtutem præseferens. Is uero uisu stupefactus surrexit quidem e cubili, rogauitq; ut sciret quisnam esset, & quanam de causa ueniret. Cum ille autem uoce quieta sedasset eius animi perturbationẽ, & dixisset se iussu diuino ei apparuisse propter ea de quibus dubitabat, ut ei reuelaretur piæ fidei ueritas, illius uerbis ei confirmatus est animus: illumq; aspexit cum quadam lætitia & admiratione. Deinde cum ille manum directo porrexisset, & ei tectis digitis ueluti ostenderet id quod ex obliqua apparebat, ipse quoq; una cum porrecta illius manu suam quoq; uultum conuertit, & ex aduerso eius quod uiderat, aliud uidit spectaculũ in muliebris figura, quæ formam superabat hominis.

Rursus autẽ stupefactus in seipsum inclinauit, dubioq; ac omnino perplexo fuit animo propter spectaculum, ut qui oculis non ferret uisionem. Etenim in hoc maxime consistebat admirabilitas uisionis, q; cum esset nox profunda simul cum ijs, quæ uisa fuerant, lux resplendebat, tanquam cuiusdam lucidi conflagrantis thalami. Quoniam ergo non poterat oculis ferre uisionem, audiuit quendam dialogum eorum, qui a se uisi fuerant, explicantium inter se inuicem rationem eius quod quærebatur; per quos non solum didicit ueram fidei cognitionem, sed etiam nominatim cognouit, eos qui apparuerant, cũ uterq; ex his uocaret alterum suo nomine. Dicitur enim audisse ab ea, quæ in figura muliebri apparuerat, rogante Ioannem Euangelistam, ut manifestaret iuueni mysterium ueritatis: illum autem dixisse, se paratum esse matri Domini in hoc quoque gratificari, quoniam ei ita placeat. Et ita cum dixisset breuem, & quæ facile describi poterat, orationem, se ab eius subduxisse oculis; eum autem diuinam illam mystagogiam protinus mandasse literis; & illo tempore prædicasse uer-

bum in Ecclesia, & posteris ueluti quandam hæreditatem, illam diuinitus datam doctrinam reliquisse, per quam in hodiernum usque diem in mysterio instituitur, qui est apud illos populos, qui permansit intactus ab omni uitio hæretico.

Hæc sunt autem uerba mystigogiæ. Vnus Deus pater uerbi uiuentis, cōsistentis sapientiæ, & uirtutis, & characteris æterni, perfectus perfecti genitor, pater filij unigeniti. Vnus dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, character & imago diuinitatis, Verbum efficax, sapientia, quę eorum quę sunt continet constitutionem, & uirtus effectrix uniuersæ creaturæ. Verus filius ueri patris, inuisibilis patris filius inuisibilis, & qui interire non potest eius in quem non cadit interitus, & qui mori non potest, immortalis, & æternus æterni. Vnus spiritus sanctus, qui ex Deo quod sit habet, & per filium scilicet apparuit hominibus, imago filij perfecti perfecta. Vita, causa uiuentium, fons sanctus, sanctitas suppeditatrix sanctificationis, in quo manifestatur Deus pater, qui est super omnia, & in omnibus, & Deus filius qui per omnia. Trinitas perfecta, quæ gloria & æternitate, & regno non diuiditur, neque abalienatur. Neque ergo creatum est aliquid, aut seruum in Trinitate, neque aduētitium, tanquam quod prius quidem non esset, postea autem sit ingressum. Neque enim filius unquam defecit patri, neque filio spiritus, sed immutabilis, & inalterabilis, semper est eadem Trinitas. Quòd si quis uelit de hac re sibi fidem fieri, audiat Ecclesiam, in qua uerbum prædicabat. Apud eos enim in hodiernum usque diem seruantur beatæ illius manus characteres.

An non hæc cum illis tabulis a Deo fabricatis certant gratiæ magnitudine? Illas autem dico tabulas: in quibus diuinæ uoluntatis impressa est legislatio. Quomodo enim Mosem dicit scriptura, cum fuisset extra id quod apparet, & intra ea quæ oculis cerni nequeunt, adita anima peruenisset: Hoc enim significat caligo, & diuina mysteria didicisse, & per se totum populum in cognitione Dei instituisse. In hoc quoque magno uiro licet eandem uidere oeconomiam: cui mons quidem erat, non tumulus aliquis sensilis, sed altitudo uerorum dogmatum cupiditatis. Caligo autem id quod alij capere non possunt spectaculum. Tabula uero anima. Literæ autem quæ erant in tabulis, uox eius qui fuit ab eo uisus. Per quæ omnia, & sibi, & ijs qui ab ipso instituebantur, fuit declaratum mysterium.

Postquam ergo fiducia quadam & audacia per hāc impletus est uisionem, non secus ac athleta quispiam, qui quantum satis est experientiæ, & uirium, a puerorum, qui exercebantur, magistro nactus ad certamina, fidēti & audaci animo se exuit ad stadium, & in puluere decertat contra aduersarios: eodem modo & suo studio, & eius, quæ sibi apparuit, gratiæ auxilio, animo satis instructus, certamina sic aggreditur. Non oportet enim aliquid aliud uocare, q̄ certamina, & contentiones, omnem uitam, quam ipse egit in sacerdotio, in quo per fidem prostrauit omnes uires aduersarij. Nam cum statim se a solitudine mouisset, & ad urbem contenderet, in qua oportebat cum Deo construere Ecclesiam, cum cognouisset totum locum a fraude Dæmonum obtineri, & ueri quidem Dei templum nusquam esse constructum, totam autem ciuitatem, & quæ circumcirca sita est regionem, esse plenum altaribus, delubris, & simulachris, uniuerso populo suum in hoc ponente studium, ut ornata essent nemora, & sacra ido-

lorum, & insanus simulachrorum cultus maneret apud homines, confirmatus pompis, & mysterijs, & eorum quæ in altaribus mactantur, inquinamentis: non secus ac fortis aliquis miles cum Duce exercitus pugna cōgressus, per illum uincit eos, qui parēt illius imperio: Ita etaim hic uir Magnus incipit aduersus ipsos Dæmones se p̄clare gerere, sed quonā modo?

De mansione in Templo, & fuga Dęmonum, & Aedituo.

NAM cum a remota illa solitudine uiam Vrbem uersus conficeret, nox autem deprehendisset, & eum uehementior pluuia retardaret subit quoddam templum cum suis comitibus. Erat autem illud templum insigne, in quo qui colebantur dęmones, ad Aedituos aperte uentitabant, ut qui illic diuinarent, & responsa redderent. Cum autem subijsset templum cum suis comitibus, Dæmones quidem confestim exterruit Christi nominis inuocatione. Figura autem crucis aere expiato, qui erat

2 inquinatus nidoribus, illic mansit, pro 2 more totam noctem in orationibus, & hymnis decantandis uigilans, adeo ut esset transformatum in domum orationis templum, quod propter cruorem uictimarum, & simulachra erat abominandum. Cum hoc modo totam noctem peregisset, mane rursus cœpit ultra progredi. Cum uero Aedituus mane consuetum dæmonibus cultum exhibuisset, apparentes ei dæmones dicunt clamantes, non licere eis templum ingredi propter eum qui illic manserat. Is autē quibusdā piaculis utēs, et quædam sacrificia adhibens, per ea conabatur dæmones rursus in templo collocare. Postq̄ autem eo nihil non experiente, erat ei labor irritus, cum dæmones non amplius pro more exaudirent eius uocationem, tunc ira percitus Aedituus, Magnum illum uirum offendit, omnes in eum minas aperte intentans, se & eum ad magistratus delaturum: & manus ei illaturum, & audax eius ceptum Imperatoribus esse significaturum, quôd cum esset Christianus, & Dijs inimicus, ausus sit tēplum ingredi, cuius ingressum esse auersatam, quæ in sacris operatur, potestatem, nec amplius in eis locis habitare, ut solebat, diuinantem dæmonū operationem. Cum is autem temerariam & insolentem Aeditui iram eximia repressisset prudentia, & opposuisset omnibus eius minis uerum Dei auxilium, & diceret, se in eius, qui pro eo pugnaret, uiribus tantam posuisse fiduciam, ut potestatem habeat expellēdi Dæmones unde uelit, & eos collocandi in quibus uelit locis, & pollicetur, se ea quę diceret iam esse demonstraturnm: Admiratus Aedituus, & magnitudine potestatis obstupefactus, rogauit ut in his ipsis suam ostenderet potestatem, & rursus in templum reduceret Dæmonia. Cum Magnus autem ille hæc audisset, rupit breuem quandam libelli particulam, & eam dedit Aedituo, in ea impressa quadam uoce imperante dæmonibus. Hæc autem uerba cōtinebat scriptura: Gregorius satanæ. Ingredere. Cum autem accepisset Aedituus libellum, altari imposuit. Deinde cum ei consuetos obtulisset nidores, & inquinamenta, rursus uidet ea quæ prius uiderat, antequam a templo essent exterminati Dæmones. Cum hæc autem facta essent, cœpit cogitare diuinam quandam potestatem esse in Gregorio, per quam uisus erat esse potentior Dæmonibus. Cum eum ergo rursus magno esset studio consequutus, priusquam uenisset in ciuitatem, rogauit ut ab eo disceret mysterium, & quisnam esset ille Deus, qui sibi subiectam haberet Dæmonum naturam. Cum autem paucis ei dixisset Magnus ille mysterium pietatis,

Pro more totam noctē in orationibus & hymnis decantandis uigilans.

Ita fuit affectus Æditauus, ut est uerisimile eum affici, qui rebus diuinis initiatus, & opinatus est rem esse uiliorem, & abiectiorem, quam ut existimaretur Deus per carnem humanam apparuisse. Cum is autem dixisset eius rei fidem non confirmari uerbis, sed eorum quæ fiunt, probari miraculis, Aedituus adhuc ex eo quæsijt miraculum. Deinde per id quod factum est, adductus est, ut fidei assentiretur. Quo tempore dicitur Magnus ille fecisse miraculum omnium minime credibile.

De miraculo, quod factum est in lapide.

NAM cum requireret Aedituus ingentem quendam lapidem, qui eorum oculis se obtulit, manu autem humana moueri non poterat, per solam ex fide potestatem, iussu Gregorij transferri ad alium locum, nihil differens ille magnus, statim tanquam animato imperauit lapidi, ut trāsiret ad illum locum, quem ostendit Aedituus. Vbi autem hoc factū est, uir statim uerbo credidit, & omnibus relictis, genere, domo, uxore, possessionibus, filijs, amicis, sacerdotio, focis, & penatibus, pro his omnibus delegit cum magno illo uiro uersari, & esse eius laborū particeps, & diuina illa frui philosophia, & eruditione. Sileat ad hæc omne scriptorum artificium, miracula per historiam augens, & amplificans. Non enim in his quæ dicta sunt, tale est miraculum, ut dicentis eloquentia seipso fiat maius, aut minus. Quid enim dicens quispiam præter ea quæ dicta sunt, additamentum adiunxerit miraculo? Quomodo autem auditorum minuerit admirationē de eo quod factum est? Lapis abducit lapidē, nēpe eos q seruiebāt lapidibus. Lapis fit præco fidei diuinæ, & dux ad salutem infidelibus, non uoce aliqua & uerbo diuinam prædicans potestatem, sed ijs quæ fecit, Deum esse ostendens eum, qui prædicatur a Gregorio, cui subiecta omnis paret creatura eadem honoris æqualitate; neque solum quicquid est ui sentiendi prędirum, & spirat, & est animatum, sed ēt siquid est extra hęc, ministri iussa capessunt, tanquam quæ sensu non careant. Nam quis est auditus lapidis? qui sensus eius quod iubetur? quænam est in eo potestas se transmouendi? quænam membrorum & articulorum est ei constructio? sed hæc omnia, quæ sunt huiusmodi, fiunt uirtute iubentis. Quam cū uidisset ille Aedituus, statim fraudem Dæmonū, qua utebātur ad humanā decipiendam naturā, & animaduertit, & est abominatus, & ad uerum Deum se cōuertit cum per ea, quæ a seruis facta fuerant, considerasset inexplicabilem Domini potestatem. Si enim talis est serui potestas, ut uerbo moueat ea, quę sunt immobilia, & utatur imperio in ea, quę sunt nullo sensu prædita, & præcipiat rebus inanimis; quātam potestatis abūdantiam cōsentaneum est existimare inesse in Domino uniuersi, cuius uoluntas fuit constructio, & uis ipsius mundi, & omnium quæ sunt in ipso & omnium quæ sunt supra ipsum.

Dehinc cum ille Magnus cœpisset se præclare & fortiter gerere aduersus Dæmones, & ueluti quoddam trophœum aduersus deuictos circunducens Aedituum, iam sui nominis fama perculsa gente, cum bona fiducia sic ingressus est ciuitatem, non curribus, & equis, & mulis, & comitatus multitudine se iactans, sed circumcirca stipatus uirtutibus. Publice autem effusis omnibus urbis habitatoribus ad nouum uidendum spectaculum, & omnibus uidere cupiētibus, quisnam sit ille Gregorius, qui cum sit homo, tanquam rex quispiam habeat potestatem in

eos,qui apud ipsos existimantur esse Dñ,pro imperio ferens,& agens quo cunq; uoluerit Dæmonia,& undenam uoluerit,pro arbitrio expellens,et inducens tanquam mancipia, & illorum ferat cultorem ueluti ui quadam redactum in seruitutem,despicientem quidem honorem,in quo prius fuerat, pluris autem facientem una cum eo uersari, q̃ omnia quæ habebat. Omnibus autem eo animo ante ciuitatem illum expectantibus, cum eo accessit,omnibus illum fixis oculis aspicientibus,tanquam materiam inanimam homines præteriens,ad nullam conuersus eorũ,qui occurrebant, & recta pergens in ciuitatem, multo magis eos obstupefecit,cum eum uidentibus famam uideretur superare. In magnam enim ciuitatem primum ingredientem,cum nulla ei prius fuisset eiusmodi consuetudo, non admiratum fuisse tantum populum, sed tanq; incedentem per solitudinem, ad se ipsum solum,& ad iter respicere,ad nullum se conuertentem ex ijs, qui circa ipsum congregati fuerant,hoc uisum est hominibus superare miraculum,quod factum est in lapide. Ea de causa habita est ratio eorum,qui,ut ante dixi,fidem ante eius aduentum acceperant, utpote uniuersa ciuitate honorante eius sacerdotiũ. Sic ingressus est undique compressus,& coarctatus ab ijs q eũ deducebant. Deinde uero simul ac attigit philosophiã, ab omnibus tanquã ab aliquo onere, seipsum liberauit, & nihil ei erat ex ijs,quæ sunt ad uitam necessaria, non ager,non locus,non domus,sed ipse erat sibi oĩa: uel potius uirtus & fides erat ei patria,& focus, & diuitiæ.

Postquam ergo fuit quidem intra ciuitatem,ad quiescendum aũt nusquam ei erat domus,non Ecclesiæ,non propria:ijs qui erant cum ipso tumultuantibus,& quomodo diuersaretur,& apud quem tegumentum inueniret dubitantibus,Quid hæc (inquit ad eos magister) dubitatis tanq; sitis extra Dei tegumẽtum,ubinam uestra corpora quieti daturi sitis? Vobisne parua domus uidetur esse Deus, siquidem in ipso uiuimus, & mouemur,& sumus? Angustum'ne ducitis cœli tegumentum,& ab eo quæritis aliud diuersorium? Sit uobis studio una domus,nempe sua unicuiq; uita, quæ per uirtutes ædificatur,& in altum erigitur. Hoc solum uobis sit curę, ne tale habitaculum sit nobis imparatum. Terrestrium enim murorũ ambitus non afferũt lucrum ijs,qui uiuunt in uirtute, potius autem ab ijs qui uitio inquinantur,parietum usus iure requiratur, quoniam occultorũ probrorum domus sæpe est operculum. Qui autem ex uirtute uitam gerunt, non habent parietes quidnam eorum occultent.

Quemadmodum domi suæ eum exceperit Musonius.

CVM autem hæc diceret ijs, qui cum ipso uersabantur, accedens quidam uir insignis, qui genere,& diuitijs,reliquisq́; copijs, & potentia erat inter primos numerãdus,nomine Musonius,cum uidisset multos eodem teneri studio, ut Gregorium sui ædibus exciperent, occupans alijs præripit hanc gratiam, rogans ut ille Magnus hospitio a se exciperetur, & ingressu domum suam honoraret, ut esset splendidior & gloriosior in futurũ,& memoriam huius honoris ad posteros transmitteret. Cũ aũt concurrentes multi eadem rogarent, æquum esse cẽsens, eam gratiam concedere ei qui præuenerat, cũ alios benignis uerbis prosecutus esset,& uicissim honorasset; diuertit ad eum,qui prior inuitarat. Si aũt eorũ, quæ de ipso dicũtur, historia consistit in nuda ac simplici narratione, nec ad se confirmandam ullis utitur argumentis,eas quæ excogitari possunt ampli

ficationes nostra oratione consulto prætermittente, fuerit hoc quoque ijs, q res recte iudicant, non paruũ testimoniũ, quod nihil sit excogitatũ, ut eius cuius meminimus, augeantur miracula, sed ad perfectissimam laudem sufficiant rerũ ab eo gestarũ memoria, ueluti quædam naturalis in facie pulchritudo, quæ nulla curiosa fucandi arte efflorescit.

Cum autem esset exiguus numerus eorum, qui prius in uerbo initiati & instructi fuerãt, antequàm dies præterijsset, & sol uenisset ad occasum, tantus accessit numerus in prima congressione, ut ad constituendam populi congregationem sufficeret multitudo eorum, qui crediderant. Mane aduenerat, & rursus aderat populus pro foribus, & ipsi, & uxores, & filij, & ætas cõfecta senio, & si quis aut a dæmonibus uexatus, aut ab aliquo alio incommodo, & calamitate corporis, illeque in medio eorum, ad usum eorũ, qui conuenerant, congruenter uirtuti spiritus se diuidens, prædicans, examinans, admonens, docens, curãs. Hac enim prędicatione multos maxime adducebat, quod uisus ad auditum accederet, & per utraque diuinæ uirtutis in eo resplenderent indicia. Aures enim sermo, oculos uero adducebant in admirationem, quæ in ægroto fiebant, miracula. Qui lugebat, audiebat quod eum consolaretur. Iuuenis castigabatur, et docebatur temperantiam. Seni porrigebatur medicina uerbis cõuenientibus. Serui docebantur, ut bene afficerentur in dominos. Qui dominatum obtinebant, ut essent benigni, & clementes in eos, qui subijciebantur eorũ imperio. Pauper, ut solas diuitias existimaret uirtutem, cuius possessio est in cuiuslibet potestate posita. Is qui se de suis iactabat diuitijs, cõuenienter admonebatur, ut eorũ quæ habebat, esset œconomus, non dominus; Mulieribus conducibilia, pueris conuenientia, & patribus ea, quæ decebat, distribuens: & factus omnia omnibus, tantũ repente populum induxit auxilio sancti spiritus, ut ad 3 templũ ædificãdum fuerit incitatus, pecunijs & corporibus omnibus ad id suum studiũ cõferentibus. Hoc est templũ, cuius constructionis ille iecit fundamenta, & id cœpit ædificare. Exornauit autem quidam ex successoribus pro illius dignitate, quod etiam in hodiernũ usque diem ostenditur. Id autem uir ille magnus protinus huic rei incumbens, ueluti sui sacerdotij fundamentũ quoddam, & quandam basim uiro ciuitatis clarissimo commendauit, diuina quadã impulsione, & maiori ope studens operi, ut sequens tempus testificatur. Nam cũ nostris tẽporibus grauissimus aliquando terræmotus ciuitatem labefactasset, & omnia propemodũ funditus perijssent, & publica ac priuata ædificia omnia corruissent, solum illud templũ mansit infractum, & inconcussum, ut uel ex hoc sit manifestũ cum cuiusmodi potestate uir ille magnus, ea, quę a se erant gerenda, susciperet. Sed hæc quidem multis postea temporibus a diuina potentia demonstrata fuere ad huius magni uiri fidem testificandam. Tunc autem cũ omnes, tam qui urbem, quàm qui circũcirca positã regionem habitabant, apostolica miracula stupuissent, & quicquid ab eo dicebatur, ac fiebat, ut diuina geri, & dici credidissent, ne earũ quidem cõtrouersiarum, quæ ad hanc uitam pertinebant, existimabant ullũ esse pręstantiorem iudicem, sed omne iudiciũ, perplexumque & implicitum negotium illius consilio expediebatur. Ex quo & bonarũ legum obseruatio, paxque & trãquillitas, & publice & priuatim eis aderat illius beneficio, & magnum bonorum incrementum, cum nullum uitium eorum inter se con

3 *Primũ susceptæ Christianæ fidei in aliquo populo indicium est, templorũ ędificatio. Cur ergo hoc damnãt Heretici nostri tanquam rem detestabilem.*

cordiam abrumperet.

Non alienũ autem fortasse fuerit, si unius eius iudicij fecero mẽtionem, ut sicut est in prouerbio, ex fimbria nobis appareat totus uestimenti contextus. Etenim diuina scriptura, cũ Salomon apud suos subditos multa fecerit iudicia, satis habuit per unum suam ostendere sapientiam, quãdo inter illas duas matres fuit iudex. Quoniam autem non poterat argui maleficium, cũ utraq; earum ex æquo mortuũ quidem infantem non admitteret, superstitem autem sibi uendicaret, ingeniose constituit occultam inuestigare ueritatem. Quoniam enim ad probandũ maleficiũ nulli producebantur testes, & in utrisq; erat æqualis ueri & falsi coniectura, produxit naturam ad ferendũ ueritati testimoniũ, callidis minis celans sui animi institutum. Iubens enim uiui & mortui corpus in æquales partes ense dissecari, & dimidias filiorũ partes utrisq; tribui, permisit naturæ iudiciũ ueritatis. Vbi enim una quidẽ quod imperatũ fuerat, lubenter excepit, & carnificem induxit; altera uero maternis commota uisceribus, confessa est se esse uictam, rogans ut parceretur filio, seq́; gratiam habituram, si quomodocunq; seruaretur infans. Hoc esse ueritatis iudiciũ rex decernens, eam quæ sua sponte uicta fuerat, uictricem sua sententia pronuntiat, reputans quod quæ cœdi filij non pepercerat, a natura arguatur non esse mater eius, ad cuius mortem properabat. Non ergo huius quoq; magni Gregorij aliquod narrabimus iudicium.

De Stagno, & duobus fratribus.

Duo quidem fratres ætate iuuenes, qui paternam hæreditatem nuper inter se diuiserant, unum stagnum uendicabant, uterque totum id habere contendens, & non admittens alter alterum in societatem possessionis. Fit magister, causæ arbiter, qui cum ad locum peruenisset, in arbitrio usus est suis legibus, hoc agens, ut reconciliaretur iuuenes, & redirent in gratiam, & lucrum pacis existimarent uectigali præstantius; Illud enim semper manet, & uiuis & mortuis, hoc autem usum quidem ad tẽpus durantem, æternam autem propter iniuriam habet condemnationẽ; & quæcunque par erat eum dicere, ad reprimendam iuuentutis insolentiam, & immoderationem. Cum autem esset inutilis eius exhortatio, & ferueret adolescentia, & maiori ira incẽderetur, spe lucri æstuans, & utrinque ex subditis pararetur exercitus, & magna manus ira duce, ac furore, cædem spirans, constitutum fuit tempus certaminis. Cum autem postridie eius diei esset utrinque committendũ prælium, permanens homo Dei in stagni ripis, & totam noctem agens insomnem, fecit quoddã Mosaycum in aqua miraculum, non ictu uirgæ profundum in duas partes scindens, sed eam totam tanquam terram consolidans, effecit continentem plane aridam, & omni humore uacuam, ut ne in cauo quidẽ ullo quidem ullas habeat aquæ reliquias, quæ ante orationẽ instar pelagi exundabat. Atque ille quidem cum diuina potestate hanc tulisset sententiam, rursus domum redijt. Adolescentibus autem lata factis ipsis sententia, diremit contentionem. Cum enim id non esset, pro quo bellum inter se parabant, pax iram est consequuta, & rursus natura inter fratres dedit sui significationem. Ac nunc quoque diuinæ illius sententiæ licet uidere signa euidentia. Nam circa id, quod olim fuit stagnum, in hodiernum diem seruantur aliqua uestigia aquæ inundationis. Quicquid autem erat aquæ profundum,

dum, id totum est transmutatum, ut quod à syluis, pratis, agris, & habitatione sit occupatum.

Hoc fuit eiusmodi iudicium, ut ne ipsum quidem longè clarissimum, & qui est maximi nominis Solomonem, existimem uelle sibi primas partes tribuere. Quid enim ad uirtutem tantum est, materno uberi seruare infantem lactantem, cui quod ad salutem quidem attinet, perinde erat, seu à parente, seu ab alia ei alimentum præberetur; & duobus adolescentibus procurare salutem, qui cum in ipso flore ætatis, & feruore adolescentiæ, de ijs quæ ad uictum pertinent, contendebant, ad mutuam cędem uestro quodam iracundiæ perciti erant posteris, ut horrendum ostendendi spectaculum; ut qui sibi manus inuicem attulissent, quos erat uerisimile, uel ambos à se inuicem interituros, uel unum omnino reum futurum fratricidij sceleris: ut eos omittamus, q eadem ira cum utrisque in eadem stabant acie, qui hoc unum sibi proponebant, hoc unum concupiscebant, ut aduersarios suos morte afficerent. Qui ergo mortis sententiam ductu mali dæmonis in eos confirmatam precatione rescidit, & naturam sibi reconciliauit, & mortalem contentionem in pacificam conuertit lætitiam, quãto est conuenientius eum propter iudicium haberi in admiratione, quàm eum qui meretricis deprehendit maleficium? Nam quod in aqua factum est miraculum, quemadmodum repẽte in terram mutatum sit, quod erat nauigabile, & campus, & cauum factum sit stagnum, & quemadmodum quæ in eo loco prius erat instar maris, ad fructus ferendos nunc colatur, existimo esse satius id silentio præterire, quàm persequi oratione, cum non possit pro dignitate extollere miraculum. Quid enim didicimus huiusmodi in ijs, quæ scripta sunt, miraculis, ut possit cum hoc conferri? Stitit Iesus Naue filius, fluentum Iordanis, sed tantisper dum arca erat in aqua. Cum autem transmisisset populus, & arca transijsset, suæ consuetudini redditus est fluuius. Nudatur aqua in rubro mari, id quod subiectum erat profundo, mari à spiritu in obliqua protruso. Sed tempus miraculi fuit transitus exercitus, qui fuit per siccum in profundo. Post hoc autem simul cũ aqua redijt, ea quę prius erat superficies, & quod parumper fuerat diuisum, rursus coijt. Hic autem quod semel factum est, remansit quale fuit, ne temporis curriculo fides non habeatur miraculo, quod ea quæ cernuntur, testantur in perpetuum. Ea quidem, que de stagno dicuntur, & ostenduntur, hoc modo se habent.

De miraculo quod factum est in fluuio.

Alterum autem eius post hoc tale miraculum ostenditur, & memoratur. Quidam apud eos fluuius præterfluit regionem, ipso nomine indicans, quàm sit asperum, & immane fluuentum. Lycus enim nominatur, quòd sit accolis noxius. Is uel ex ipsis quidem Armeniæ fontibus descendit cum magno aquæ impetu, cum per montes qui ei supereminent sæpius copiosum fluentum suppeditet. Cũ in concauis autem locis subter præcipitiorum radices undique præterlabatur, hibernis torrentibus longè euadit uiolentior, quę confluunt è montibus, aquas in se excipiens. Cum uerò in supina et humili, quã pręterfluit regione, sępe suis marginibus angustè coërceretur, in aliqua parte ripa effundebatur, agros omnes subiectos, & quicquid erat aliud suo fluento per trãsuersum inundãs, adeò ut eius loci accolis ex improuiso continua inferret pericula, intẽpe

sta nocte, uel etiam interdiu flumine in agros irruente. Quo fiebat, ut nō solum plantę, & semina, & pecora aquarum impetu interirent, sed etiam ad ipsos usque habitatores perueniret periculum, qui ex improuiso aquę inundatione domi erant naufragi. Cum ergo quę à magno Gregorio prę-clare facta fuerant miracula, totā gentem persuasissent, surgentes qui ad il-lā fluuij partē habitabant, ipsi, & uxores, & liberi publicè omnes magno fiunt Gregorio supplices, rogantes ut aliqua ratione ab insperatis eos ma-lis liberaret. Dicebant enim Deum in eo posse omnia, quę nulla ingenij hu-mani ope possunt fieri. Nihil enim quod consiliū, & uires humanę pręsta-re possint, ab eis esse prætermissum, ut qui lapidibus & aggeribus, & si quid aliud aduersus huiusmodi mala excogitari soleat, oīa fecerint, nec ui mali potuerint resistere: & ut magis ab ipsis moueretur ad misericordiā, rogarunt ut ipse uideret calamitatem, & sciret, nec fieri quidem posse, ut trāsmutarent habitationem, & quòd propter aquæ impetum eis mors o-mni ex parte ostenteretur. Cum ergo ad locum peruenisset, nulla enim cun-ctatio eius ad bonum studium retardabat, nec uehiculo, nec equis, nec ex aliquo ex ijs, quæ ipsum possent portare, indigens, sed baculo cuidam ini-tens, totum iter confecit, simul etiam cum uiæ comitibus de spe altiore philosophans, inter quos semper in eo, quod erat principale, immorans, præ maiori illo studio, reliqua omnia faciebat, ueluti transiens.

Postquam ergo ab ijs, qui eum deduxerant, ostensum est fluuij diuor-tium, & idipsum quod cernebatur, explicauit calamitatem, cum propter aquæ irruptionem eū locū profunda occupasset lacuna, hæc dicit ad eos, qui erant congregati: Non est hominum, ò fratres, aquæ motum terminis circumscribere. Est solius diuinæ potentiæ hoc opus, aquæ motum intra terminos concludere. Sic enim dicit ad Deum Propheta: Terminum po-suisti, quem non transgredietur. Soli creatæ naturæ Domino est subiecta elementorum natura, in quibus locis collocata fuerit, in ijs semper perma-nens. Quoniā ergo Deus est, qui aquis præscribit terminos, solus ille pro-pria potestate potest huius fluuij compescere insolentiā. Et diuiniore co-gitatione ueluti à Deo afflatus, & magna uoce Christū ad id, quod erat propositū, adiutorem sibi adesse precatus, quem manu gestabat baculū, defigit in corrupto ripæ loco. Cum autem esset terra in eo loco madefa-cta, & mollis, facilè profundum subijt, simul & ponderi baculi, & manui eius, qui figebat, cedens. Deinde cū Deum orasset, ut hoc esset ueluti clau-strum, & obstaculum aquarum uiolentię, rursus reuersus est, re ipsa osten-dens quicquid ab illo fiebat, diuina fieri potestate. Statim enim haud ita longo post tempore, baculus quidem actis in ripa radicibus, arbor eua-sit: planta autem fluento posita est terminus, & in hodiernum usque diem incolę plantam & uident, & narrant. Quando enim imbribus, & torren-tibus, Lycus ille pro more inundans, magna ui sonoque fertur rapidus, tunc cum inferiorem partem arboris in superficie leuiter aqua contigerit, rursus tumescens in medium contrahitur alueum, & ueluti qui extimescat appropinquare arbori, curua unda locum transgreditur. Talis magni Gre-gorij fuit uirtus, uel potius Dei, qui in illo operabatur miracula, & ueluti subiecta elementorū natura, ostēsa est, prout ei uidebatur, mutari eius iuss-sis, adeò ut stagnū quidem sit mutatū in agrū frumentariū, aquę autem la-cunę fuerint habitatę, habitatoribus baculo fidei iubente, & tutos eos fu-

turos cauente. Nomen autem in hodiernũ usque diem arbori est baculus, Gregorij gratiæ & uirtutis munimentum, quod in omni tempore seruatur ab incolis.

Quodnam ex miraculis propheticis uis his opponere, & cũ eis conferre? Dicámne Iordanis diuisionem, quam ouinæ pellis percussione fecit Elias ante ascensum, & postea Helisæus hæres, & pellis ouinæ, & spiritus? Sed in his, solis prophetis, tẽpore quo fuit opus, scisso fluento, potuit trãsmitti Iordanes, tantũ in se distracto fluento, quantum satis esset pedibus prophetarũ, ut per siccum fundũ transirent. Sequentibus autem temporibus, & reliquis hominibus talis erat, qualis fuit antea. Ille autẽ lycus ab insolenti & immoderato motu repulsus, nouũ in sempiternum Gregorij miraculũ facit omni tempore, quod deinceps consequitur, talis manens, qualem magni illius uiri fides fecit tempore miraculi. Scopus eorũ quæ fiebant, non erat ut ij qui uidebant, adducerẽtur in stuporem; sed ut ij, qui prope fluuiũ habitabant, seruarentur. Quamobrem ut par sit miraculum, nam & prophetis, & imitatori prophetarũ ex æquo cessit aquæ natura, si tamen libere dicendũ est, quod ab eo factum est, antecellit humanitate, per quam firma & stabilis facta est salus accolarũ, cum fluentũ sic semel esset compressum, & in posterũ mansisset immobile, quandoquidem cũ per totam regionẽ peruaderent hæc miracula, quę uirtute fidei in Christum credita sunt fieri, cupiebant omnes esse illius fidei participes, quam talia testabantur miracula: Et in omnem partem procedebat prędicatio, eratq; uere efficax mysteriũ, & ad id quod bonum est, crescebat studiũ, constituto apud omnes sacerdotio, ut per omnia fides abundaret, & cresceret.

De ijs, quæ in electione sancti Alexandri facta sunt.

Mittitur ad eũ legatio ex quadam propinqua ciuitate, ut ad eos ueniret, & per sacerdotium Ecclesiam eorũ cõstitueret. Est autem ciuitati nomen Comana, in qua Magnum Gregorium uolebant hospitio excipi, publice gratiam postulantes. Cum ergo apud eos fuisset, & aliquot dies degisset, & ijs quę faciebat, & loquebatur, eorũ ad mysterium cupiditatem uehementius accendisset, cum tempus esset ut eorũ legatio ad finem perueniret, & crearetur aliquis Pontifex eorum Ecclesię, tunc quidem ex ijs, qui magistratus gerebant, quos nouerant, eos curiose indagabant, qui dicendi facultate, & genere, & reliquis insignibus ornamentis uidebantur excellere. Existimabant enim quoniã hæc in magno quoq; Gregorio inerant, nec eorum debere esse expertem eũ, qui ad hanc perueniret gratiam. Cum autem multiplicia essent eorum suffragia, & alij alium præponerẽt, expectabat magnus Gregorius, donec sibi diuinitus daretur aliquod consilium ad id quod erat propositũ: Et quomodo fertur Samuel nõ esse admiratus pulchritudinem & magnitudinẽ corporum in regis iudicio, sed animũ requisijsse regium, etiam si sit in uili & contempto corpore: Ita ille quoq; despiciens studia eorum, qui ferebant suffragia, hoc unum solũmodo spectabat, num quis uel antequam renuncietur, uitæ & uirtutis exercẽdæ industria in moribus ferat sacerdotiũ? Cum autem illi eos, quibus sua dederant suffragia, adducerent cum laudationibus, unusquisq; eum, qui a se eligebatur, proponens, ille uero etiam uiliores iubebat respicere, quoad uitæ honestatem: fieri enim posse, ut etiam in his inueniatur aliquis is, qui

(dixit eis magister) si oculis decepti estis, & soli sensui eius quod bonũ est iudicium permisistis. Veritatis enim eorũ quæ sunt, iudex incertus est sensus, qui per se arcet, ne profundũ animi penetretur. Simul autẽ ipsi quoq; ueritatis & pietatis inimico dæmoni gratũ erat, ut esset omnino ociosum uas electionis, quod occultabat ignoratio, nec is uir prodiret in medium, qui esset futurus euersor illius potentiæ. Hæc cũ dixisset, Deo uirũ offert per sacerdotium, cum eum pro more initiatum gratia consecrasset. Omnibusq; nouũ sacerdotem intuentibus, is rogatus ut uerba faceret ad Ecclesiam, statim ab exordio ostendit Alexander, non falsum de eo Gregorij fuisse iudicium. Erat enim ei plena sententia oratio, minus ornata dictionis floribus. Quo factum est, ut quidam elatus adolescens, qui ex Attica apud eos degebat, inornatam irriserit dictionem, quòd non esset Atticis exculta ornamentis. Quem dicunt fuisse correctum a quadam uisione, cũ uidisset columbarum gregem quadam admirabili refulgentem pulchritudine, & quendam audisset dicẽtem, has esse Alexandri columbas, quas ille irriserit.

Quidnam ex his quispiam miretur ante aliud? Non reueritum esse hũc uirum suffragium magistratuum, & nõ abreptum esse à testi nonijs eorũ, qui præcellebant. An potius esse miratum occultatas in carbonibus diuitias; quod statim recti iudicij statim est consequutum à Deo testimoniũ, per uisionem oratoris. Mihi enim utrunque eorum in se tale esse uidetur, ut ea inter se quidem contendant, inter omnia autem, quæ propter miraculum commemorantur, primas partes obtineant. Nam & eorum, qui præcellebant, restitisse desiderio, est immutabilis et excelsi animi argumentũ, quo quæcunque in mundo apparebat similiter ab eo cernebantur, cũ & in id quod est maius, & illustrius, & in id quod est abiectum & humile, æqualiter esset affectus, solam autem uirtutem cæteris præponens, & solam quæ in uitio agitur, uitam iudicans reijciendam, nihili ducebat omnia, quæ in hac uita, uel in honore habẽtur, uel nihili penduntur. Quod tunc quoque fecisse ostenditur. Nam cum quæreret inuenire eum, qui Deo esset gratus, non fidedignum existimauit testimonium, si diuitias accepisset, & auctoritates, & huius mundi splendores; quorum in bonorum catologis nihil diuina enumerauit scriptura. Non est ergo hoc solum dignum laude, & admiratione, quod principum & uirorum studia non admiserit; sed etiam per ea, quæ deinceps sunt consequuta, ipse seipsum superauit. Qui enim solum indignum repulit suffragium, usui autem non adiecit id quod deerat, malum quidem prohibuit, bonum autem non fecit. Qui autẽ præter id quod non est assensus deteriori, inuenit etiam id quod bonum est & honestum, per utraque perfecit id, quod bonum est, neque malo concedens aditum, & bonum producens in actum, adeò ut in utrisque constiterit in ciuitatem huius magni uiri beneficium, ut qui & quod per ignorantiam ab eis peccabatur, auerterit, & quod apud ipsos erat occultum, bonum per se declarauerit.

De Hebræis, & de ijs quæ facta sunt in itinere.

Cum autem magno huic uiro omnia successissent ex sententia, auxilio sancti spiritus non alienũ fuerit id quoque narrare, quod in uia ab eo obiter factum est, ut per omnia ostendatur gratia, quæ huic uiro aderat. Quoniam enim erat omnibus manifestum, hoc ipsi esse curæ præ cæteris, ut

omnia spectarent ad solatium egentium, siue ad lucrum respicientes duo quidam ex Hebræis, siue etiam aliqua reprehensionis macula eum aspergere cogitantes, ut quem esset facile decipere, obseruant eius reditum. Et unus quidem ex ijs, qui uidebatur esse mortuus, iacebat supinus in uia publica. Alter autem miserabiliter eiulans propter eum qui iacebat, imitabatur uoces lamentantium, & magnum illum prætereuntem magna uoce clamando uocabat, dicens hunc miserum subita morte correptum nudum iacere, nec paratum esse aliquid, quo sepeliretur. Rogabat ergo magnum hunc uirum, ne sancta eius anima ipsum despiceret; sed paupertatis meius misericordia, ex ijs quæ habebat, præberet ultimum amictū corpori inijciendū. Ille quidem hæc & alia dicens supplicabat. Hic ueró nihil cunctatus, diploide, qua erat indutus, iniecta iacenti, perrexit ultra progredi in itinere. Postquam autem illo prætergresso soli erant, qui hæc aduersus eū fecerant, deceptor ille in risum mutata simulata lamentatione, iussit eum, qui iacebat, surgere, prę gaudio cachinnos ędens ob lucrum eis ex fraude factum. Is autem in eodem erat, quo prius habitu, nihil audiens ex ijs, quæ dicebantur. Altero autem maiori uoce utente, & pede simul eum excitante, nihilomagis is qui iacebat, neque uocem exaudiit, nec ictum sensit, sed in simili erat figura extensus. Simul enim ac iniecta est uestis, fuit mortuus, re uera morte functus, quam simulabat, ad magnum illum decipiendum, adeo ut non fuerit homo Dei deceptus, sed cuius causa fuerat ab eo data uestis, ad id utilis fuerit, ei, qui acceperat.

Si autem uidetur triste hoc opus, magni illius fidei ne uideatur cuiquā hoc esse alienum, ad magnum Petrum respicienti. Etenim ille non solum beneficiis ostendit eam, quę in se inerat potestatem, eum qui erat claudus ab ortu, populo currentem ostendens, & salientem, aut umbra sui corporis curans ægrotos, quam transeunte Apostolo, per transuersum corporis sol eis admouerat: sed etiam eó quod morte damnarit Ananiam, qui inhabitantem uirtutem contempserat, ut, sicut opinor, illo metu adductum quidquid in populo erat propensum ad contemnendum, hoc terribili exēplo corrigeretur, ne eodem modo castigaretur. Meritó ergo Petri imitator, qui multis in benefaciendo miraculis ostenderat uirtutis magnitudinem, eum quoq; qui aduersus sanctum spiritum fraude uti est conatus: effecit ut de se uera diceret. Oportet enim, ut existimo, euersorem mendacij etiam in deceptore mendacium traducere ad ueritatem, ut per hoc omnibus esset euidens, quód quicquid ab illo dicebatur, erat ueritas, & quód id, quod ut uerum acceperat, non erat falsum. Iudæi ergo, qui hoc modo illius magni uirtutem ludificati fuerant, fuerunt alijs documento, ne audeant decipere, cum eos, qui id ausi fuerint, Deus puniat.

De Adolescente qui habebat spiritum.

Post hæc cum aliquando haberetur conuentus sub dio in quodam loco in ea regione, & admirarentur omnes eius doctrinam, quidam adolescēs clamauit ad eos, qui aderant, Doctorem non hæc á se dicere, sed ei alium astantem uerba facere. Adducto autem puero, postquam dimissus esset conuentus, dicitur magnus dixisse ijs qui aderant, adolescentem non esse mundum á Dæmone, & simul cum sibi sustulisset uelum, quod habebat in humeris, & id oris sui admouisset anhelitui, sic iniecisse in adolescentem. Cum hoc autem factum esset, conturbatum esse, & exclamasse adolescē-

tem,& cecidisse,& se dilacerasse,& omnia passum esse,quæ patiuntur,qui sunt Dæmoniaci. Deinde cum sanctus ei manum imposuisset, & sedasset perturbationem,ab eo quidem euolasse dæmonium. Cum adse autem rediisset,non amplius dixisse,se uidere eũ, qui unà cum sancto loquebatur. Est quidem certe hoc quoq; ex magnis illius miraculis,quod non aliquo in curationibus adhibito artificio effecerit miracula: sed ad expellendos dæmones,& corporis sanandas ægritudines,suffecerit ex eius ore anhelitus,qui per linteum adhibebatur ægroto. Sed omnia quidem illius miracula ordine persequi,longi fuerit operis, & orationis, quæ plus requirat ocij. Si unius autem,aut duorum,quæ de ipso dicuntur, fecero mentionẽ, finem imponam orationi.

De ea quæ fuit persequutione & quemadmodum in montem profectus est Magnus Gregorius.

Iam enim in omnem partem perseuerat diuina prædicatio, & omnes tam in ciuitate,quàm in ea,quæ circumcirca sita est, regione, ad piam rectamq; dogmatis fidem erant traducti, altariaq; & templa, & quæ fuerant in eis simulachra,erant euersa: expurgata autem erat humana uita ab idolorum inquinamentis,extinctusq; erat sceleratus nidor sacrificiorum, ablutusq; cruor ex altaribus,& sordes cæsorum animantium: omnes autem in omni loco in Christi nomine templa erigebant oratoria: cũ Romanorum, qui tunc erat, Imperatorem subijt ira & inuidia, propterea quòd falsa quidem eius patria neglectui esset superstitio; augebatur autem mysterium Christianorum, & per totum orbem terræ multiplicabatur Ecclesia,per eos,qui semper uerbo adijciebãtur, crescens in magnitudinem. Et cum existimasset fieri posse, ut diuinæ uirtuti sua resisteret acerbitas,& reprimeret quidem mysterij prędicationem, dissolueret aũt cœtus Ecclesiarum,rursus autẽ traduceret ad simulachra eos, qui ad uerbum processerant, ad gentium Præsides mittit edicta, terribiles supplicij minas in eos statuens,nisi omnibus probris,contumelijs,& cruciatibus afficerent eos, qui nomen Christi adorabant, & terrore & cruciatibus eos rursus adducerent ad patrium cultum Dæmonum.

Postq; autem magistratibus est annunciatum hoc sceleratum & impium edictum, cum per totum peruasissent Imperium, qui ad hoc erant constituti a Tyrannica crudelitate: Et in gentem Ponticam is obtinebat dominatum, cui ad sceleratum desiderium non deerat summa potestas, ut qui feritatem & acerbitatem haberet ingeneratã, & odium in eos qui uerbo crediderant,ab eo publicè proscribitur, oportere uel fidem abiurare, uel omne genus supplicijs & mortibus affici. Neque aliud tunc publicum,aut priuatum quicquam agebatur,aut ullum ponebatur studium ab ijs,qui tractabant publica, quàm ut obsiderent,& punirent eos,qui fidẽ sequebantur. Erant autem non solum minæ uerborum terribiles,sed cum ijs uarius apparatus suppliciorum,nullum nõ afferebat stuporem, & antequam ueniretur ad periculum, metum incutiebat hominibus,enses, & ignis,& bestiæ,& fossæ, & instrumenta ad torquendum membra accõmodata, & ferreæ in igne cathedræ, & ligna erecta, in quibus eorum extensa,qui persistebant,corpora,profectis horrendis laniabantur ungulis, & alia innumerabilia ad multiplices corporum cruciatus inuenta ab eis excogitabantur. Vnumq; erat studium ijs,qui hanc habebant potestatẽ,

ut nullus eo posset ostendi scelere superior. Alij quidem deferebant. Alij uerò indicabant. Alij uerò scrutabantur eos, qui erant absconsi. Alij inuadebant eos, qui fugiebant. Alij autem iniectis oculis in facultates fidelium, ut rebus eorum potirentur, prætextu pietatis, ac religionis, eos, qui fidem amplectebantur, expellebant.

Erat autem in gente confusio, perplexaq́; & inexplicabilis animi dubitatio, cum essent omnes inter se suspecti, cùm nec in tanto terrore maneret filiorum in parentes beneficentia, neque paternæ curæ à natura ingenerata fidelitas remaneret parentibus in filios. In uarios autem situs religionis inter se scindebantur genera. Et filius qui erat gentilis, erat proditor parentum fidelium, & filium, qui crediderat, pater incredulus accusabat. Et frater, qui erat ex eadem essentia, pugnabat cum natura, sanctum esse existimans, sumere pœnas de consanguineo, si pietatem amplecteretur. Hinc plenæ quidem erant solitudines ijs, qui expellebantur, habitatoribus autem ædes erant inanes, multa autem publica habitacula ad usum carcerum deseruiebant. Non poterant enim carceres capere eorum multitudinem qui propter fidem puniebantur: Foraq́; omnia, & omnes publici & priuati cœtus, pro consueta lætitia calamitatis erant talis particeps, cum alij quidem attraherentur, alij uerò abducerentur, alij propter ea, quæ fiebant, uel riderent, uel flerent. Non erat infantium misericordia, non honor canitiei, non uirtutis reuerentia, sed perinde atq; in captiuitate debebatur omnis ætas inimicis fidei. Ne fœminis quidem dabat naturalis generis imbecillitas, ut remotæ essent ab his ærumnis, sed una in omnes æqualis erat lex crudelitatis, eos adducens, qui erant alieni ab idolis, naturam non discernens.

Cum tunc ergo imbecillitatem naturæ uidisset uir ille magnus, utpote q multi non possent pro pietate usq; ad mortem decertare, consuluit Ecclesiæ, ut parumper cederet terribili irruptioni, dicens esse melius, fugiendo suas conseruare animas, quàm si starēt in acie certaminum, essent ordinum fidei desertores: & ut maxime persuasum esset hominibus, nullū animæ afferre periculum, si fuga fidem seruarent, suo exemplo eis consulit, ut secederent, ipse ante alios cedens uehementi periculo. Simul autem ijs quoq;, penes quos erat potestas, hoc maximo erat studio, ut illo tanq̃ duce exercitus expugnato, omnem fidei aciem frangerent, & dissoluerent. Et ideo inimici magnopere studebant, ut ille in eorum ueniret potestatē. Ipse autem cum desertum quendam collem occupasset, secum habens eū, qui ex Aedituo adductus fuerat ad fidem ab initio, iam Diaconatus gratiæ inseruientem; Cum autem qui persequebantur, magna multitudine se quererentur eorum uestigia, a quopiam eis ostenso loco, in quo abscondebatur, alij quidem uallem colli subiectam circunseptam custodiebant, ut ei nulla ex parte liceret effugere, si ad hoc esset conuersus; Alij autem cum in montem accessissent, per omnem partem scrutantes, iam Magno illi ultro conspecti fuerant, recta ad ipsum currentes. Ille autem cum iussisset ei, qui erat cum ipso, ut staret certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederet salutem, manus tendens ad orationem, & nec etiam si propè fuerint inimici, metu excutiatur fides. Præcepti autem exemplum se præbuit Diacono, fixo, 4 & stabili oculo cœlum intuens, extensis manibus, recta figura. Et hi quidem in his erant. Illi autem cum ad eos accurrissent, & om-

4 Ecce oratio cum ex-

nem

nem locum diligenter inspexissent, omnemq; in rubo stationem, & omnem rupis accessum, & omnem a Lacuna effectam concauitatem diligentissime scrutati essent, rursus in uallem redeūt, quasi metu eorum qui scrutabantur, ipse in fugam conuersus incidisset in manus eorum, qui circunsidebant. Postquam ergo nec ab his est inuentus, nec erat apud illus, qui locum aspexerat, in quo Magnus ille degebat, signis descripsit eum, in quo affirmabant quæsitores, se neminem uidisse, nisi solas duas arbores, a se inuicem parum distantes. Cum autem secessissent qui quærebant, relictus index cum illum Magnum offendisset in oratione, & eum qui cum ipso erat, & diuinum cognouisset præsidium, per quod illi eis uisi sunt arbores, accidit ad eius pedes, & uerbo credit, & qui paulo ante fuerat persequutor, fit unus ex fugientibus.

tensione manuum & oculorum ad cœlum.

Iis ergo longo tempore manentibus in solitudine, bellum enim inualebat aduersus fidem, & grauiter furente præside in eos, qui ad uerbum pietatis accedebant, & omnibus in fugam conuersis, quoniam nulla spes relicta erat fore, ut Magnus Gregorius ueniret in manus persequutorum, tunc omni sua rabie, & acerbitate conuersa in reliquos, ubiq; per gentem scrutabantur omnes similiter uiros, mulieres, & pueros, quibus Christi nomen erat uenerabile, eosq; trahebant in ciuitatem, & replebant carceres, pro alio scelere intentātes eis crimen pietatis, adeo ut nulli ex rebus publicis tunc uacarent iudicia, nisi huic tantum, quod ijs qui tunc imperiū obtinebant, erat curæ ut omnes contumelias, & omnia tormenta, quæ excogitari poterant, in eos inferrent, qui fidem retinebant. Quo quidem tempore fuit omnibus longe euidentissimum, Magnum illum uirum nihil consuluisse sine Dei numine. Nam cum se per fugam populo conseruasset, erat commune auxilium omnibus, qui pro fide decertabant. Sicut enim de Mose, audimus q; ab Amalecitarū acie procul remotus, p orationē ijs, qui erāt sui generis, dabat uires aduersus inimicos: eodē modo ille quoq; animæ oculo intuens ea, quæ uidebantur, diuinum inuocabat auxiliū ijs, qui decorabant pro fidei confessione.

De uisione, quæ facta est in monte, & de martyrio sancti Troadij.

Cumq; aliquando una cum ijs, qui cum eo erant, pro more Deum oraret, repente angore & animi perturbatione plenus, aperte præ se tulit ijs, qui aderant, a se spectaculum uideri alienum, seq; id ægre ferre, auresq; obstruere, tanq; sono aliquo ad eum perueniente: & non exiguo interiecti interuallo, cum toto tempore, quod intercessit, inflexibilis māsisset, & immobilis; tanquam propositum spectaculum bonum esset exitum assecutum, ad suam redijt consuetudinem, & clara uoce Deum laudauit, hymnum uictoriæ, & gratijs agendis appositum pronuntians, quem sæpe audimus Dauid dicentem in psalmodia: Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Iis autem admirantibus, & ut ex eo scirent rogantibus quodnam fuerit hoc spectaculum, quod eius oculis subiectum est, fertur dixisse, se illo tempore magnum uidisse casum, prostrato diabolo a quodam adolescente in certamine pro pietate. Iis autem quod dicebatur adhuc ignorantibus, narrat eis apertius, quòd illa hora quidam nobilis adolescens maiori fretus auxilio, magnis sudoribus pro fide decertauit, a lictoribus productus ad præsidem. Nomen quoq; adiecit, eum nominans Troadium, & q; post multa quæ fortiter tulit tormenta, fuit mar

tyrii corona redimitus. Auditione autem obstupefactus Diaconus, neq; audens non credere ei quod dicebatur, & simul credens esse maius, quàm ut cadat in humanam naturam, ut qui procul erat a ciuitate, cum nemo ei re nunciasset, dicat iis, qui cum eo sunt ea, quæ fiunt, perinde ac si interesset, supplex rogat magistrum, ut sibi permittatur ea cernere oculis, & ne ab eo prohibeatur, ne ueniat ad loca ipsa, in quibus factum est miraculum. Cum is autem diceret, esse pertimescendum adesse in medio eorum, qui occidunt, sæpeq; diaboli peruersitate accidere aliquid, quod nollemus, Diaconus dixit, se confidere auxilio eius orationem, hac apud eum uoce utens: Tu me Deo commendes, nec me ullus insequetur metus inimicorum. Cum is autem per orationem ueluti socium cum eo misisset diuinum auxiliũ, confidens uiã confecit, ad nullũ se conuertens ex ĳs q occurrebãt.

De Balneo, & de Dæmone, qui in ipso habebat potestatem.

Cum autem uespere ingressus esset ciuitatem, & lassus esset ex itinere, necesse esse duxit, corpus lauacro reficere. In eo autem loco dominatum obtinebat quidam Dæmon homicida, uersans in lauacro, cuius uis exitialis post tenebras operabatur in eos, qui accedebant. Ea de causa post occasum solis non patebat ad id aditus, neq; id exercebatur. Ad quod cum accessisset, rogabat eum qui illi præerat, ut id ei aperiret, & non ei inuideret balnei usum, quo se recrearet. Cum is autem testaretur, nullum ex ĳs, qui illa hora ausi sunt aquam ingredi, suis redĳsse pedibus, sed Dæmonem omnes uespere superasse, multosq; ob ignorationem passos esse grauissima; quos pro sperata recreatione exceperunt lamentationes, eiulatus, & sepulchra. Cum hæc referret, & quæ sunt huiusmodi, ille nihil de suo remisit desiderio; sed instabat omnino cogens, ut eum intromitteret. Ille autem satis se lucrifacere existimans, si non cum hospitis ignoratione una ueniret in periculum, cum ei dedisset clauẽ, procul recedit a Balneo. Postquam autem nudatus fuit intus, multiplices terrores, & uariæ obstupefaciendi causæ adornabantur a Dæmonio, nempe omnis generis uisa, ostendentia naturam igne, & fumo mixtam, & quæ in forma hominum, & ferarum in oculos incurrebant, in auribus resonabant, anhelitui appropin-

5 quabant, & in orbem circa corpus effundebantur. Ille uero se 5 muniẽs, & Christi nomen inuocans, domos persuasit illæsus. Interius autem progressus, in grauiora incidit spectacula, in grauiorem aspectum transformato Dæmonio. Nam & simul terræmotu domum existimabat concuti, & per ruptum solum nudam flammam ostendere inferius, & scintillas

6 ex aquis emitti flammeas. Rursusq; ei arma itidem fuere 6 signaculum, & Christi nomen. Et quod per magistri preces ferebatur auxilium, discutiebat quæ uidebantur, & fiebant terribilia. Aqua autem recreatus, cum properaret egredi, rursus prohibebatur, fores opponente Dæmonio. Sed hoc quoq; rursus impedimentum, pari rursus uirtute est solutum, foribus signaculo cedentibus. Postq; autem ei omnia processerunt ex sententia, dicitur Dæmonium uoce humana ad eum exclamasse, ne sibi uim illam attribueret, per quam effugit exitium. Vox enim, quæ eum commendauit, ei qui custodiebat, præstitit, ut minime læderetur. Hoc ergo modo conseruatus, magnam attulit admirationem ĳs, qui loco præerant, cum nullus apparuisset uiuus ex ĳs, qui illa hora aquam ausi essent ingredi.

Postquam autem ei quisnam esset narrauit, & quæ in ciuitate fortiter

Signaculũ Crucis facit ad expellendos dæmones.

Arma ei fuere signaculum & Christi nomen.

gesta erant a Martyribus, cognouit eo modo se habuisse, quo Magnus ille in solitudine degens prius narrauerat, cum cæteris, quæ de ipso narrauit, & eius miraculis adiecisset quæ uidit, et quæ audijt, & quomodo ipsa in se experientia didicisset uirtutem fidei Magni Gregorij, cui tulit testimonium Dæmonium; reuertitur ad magistrum suum, tam suis æqualibus, quam posteris relinquens commune munimentum, ut per sacerdotes unusquisque seipsum Deo commendet, & nunc est quidem per uniuersam ecclesiam, præcipue autem apud illos, ea uox monimentum auxilii, quod ei datum est a Gregorio.

Cum autem diuina ope soluta esset illa Tyrannis, & humanam uitam pax rursus excepisset, per quam erat omnibus liberum rebus diuinis dare operam; rursus descendens in ciuitatem, & totam in orbem circuiens regionem, ijs qui erant ubique populis magnam fecit accessionem in Deum studij, & pietatis, 7 statuēs ut pro ijs, qui pro fide decertarant, agerentur festi dies, & celebres conuentus. Cumque alius alibi corpora martyrū accepissent, quotannis finita annui orbis conuersione, conuenientes exultabant, diem festū celebrantes in honorem martyrū. Est certe hoc quoque argumentum magnæ eius sapientiæ, quod cum omne simul hominū genus suo tempore ad uitam communē componeret, ueluti quidam Auriga naturam regens, & frenis Dei cognitionis eos tuto subiungens, concedebat ut sub iugo fidei lætitia exilirent subditi. Cū enim animaduertisset, quod propter corporeas delectationes in idolorum errore permaneret puerile uulgus, et ineruditū; ut interim in eo quod est præcipuum, nempe in Deū, se recte gererent, pro illis inanibus superstitionis ritibus, permisit eis, ut in sanctorū Martyrum memorijs se exhilararent, exultantesque oblectarent, utpote quod procedente tempore futurū erat, ut uita traduceretur ad id, quod est honestius & præstantius, & fides eos ad id deduceret, quod quidem iam in multis recte successit, omni delectatione ab ijs, quæ sunt iucūda corpori, traducta ad genus lætitiæ spiritalis.

7 *Statuens ut pro ijs qui pro fide decertarant, agerentur festi dies & celebres conuentus.*

Hoc autem modo se gerens in Ecclesia, & omni studio incumbens, ut ante suū e uita excessum, uideret omnes ad fidem salutarem traductos a simulachris, postquam cognouit suū instare obitum, totam circumcirca regionem, & ciuitatem est perscrutatus, cupiens scire an essent aliqui relicti extra fidem. Vbi autem cognouit omnes, qui permanserant in antiquo errore, non esse plures quàm septemdecim; dicit hoc quidem esse dolendum, ad Deum respiciens, quod aliquid desit ad plenitudinem eorū, qui seruantur: Veruntamen iure magnas esse agendas gratias, quod suo in Ecclesia successori tot relinquit simulachrorum cultores, quot ipse accepit Christianos. Cum autem precatus esset, ut & qui iam crediderāt, crescerent in perfectionem, & infideles conuerterentur, ita ab humana uita migrauit ad Deū, mandans suis necessarijs, ut nullum proprium locū ei compararent ad sepulturam. Si enim uiuus non sustinuit uocari alicuius loci Dominus, sed inquilinus uixit in alienis, neque post mortem pudebit eū esse inquilinum. Sed hoc, inquit, narretur posteris, quod Gregorius neque uiuus alicuius loci possessor est nominatus, & post mortem fuit inquilinus alienorum sepulchrorū, seipsum seiungens ab omni in terra possessione, adeo ut nec in proprio quidem loco uoluerit sepeliri. Solam enim eā possessionem iudicauit pretiosam, quæ in se auaritiæ non suscipit uestigiū. Repenti

nam autem totius gentis traductionē a gentili uanitate ad ueritatis agnitionem, nemo miretur, qui hāc legerit orationem, respiciens Oeconomiā, per quam facta est tanta mutatio eorū, qui traducti sunt a falso ad ueritatem. Nam quod factum est in primis temporibus eius sacerdotij, quòd ad reliqua miracula festinans præterijt oratio, nunc assumens narrabo.

De die festo qui agebatur in ciuitate, & de peste quæ irruit.

Erat quidam dies festus publicus in ciuitate, qui more patrio agebatur cuidam dæmoni ex ijs qui erant in regione. Ad eum tota fere gens confluxerat, tota regione una festū agente cum ciuitate. Erat autem theatrū plenum ijs, qui concurrerant, & effundebatur undiqꝫ super sedes multitudo eorū, qui confluxerant. Cumqꝫ omnes circa spectacula, & acroamata ad orchestram aspicere magnopere cuperent, erat scena plena tumultu. Frustraqꝫ fuit præstigiatoribus miraculorum suorū ostētatio, cum tumultus eorū, qui arcte comprimebantur, non solum musicæ usum interrumperet, sed nec præstigiatoribus sua ostendere permitteret. Quo quidē tempore a toto populo communis hæc uox erupit, dæmonem inuocantiū, cui hūc diem festum agebant, & rogantium, ut eis ab illo latius præberetur spatium. Postquam autem omnibus inter se colloquentibus, uox in altū efferebatur, & uidebatur totius ciuitatis, tanqꝫ unius oris esse oratio, quæ has preces offerebat dæmoni. Erat autem precatio, ut ijsdem uerbis a me dicetur: Iuppiter fac nobis locum.

Cum audisset magnus ille uocem torū, qui dæmonem nominatim inuocabant, a quo petebant, ut ciuitati fieret latum spatium, dicit ad eos, misso quodam ex ijs qui adstabant, mox eis esse dandum latius spatium, qꝫ precabantur. Hac autem uoce tanquàm tristi prolata sententia, publicam illam celebritatem mox pestis excipit, & in choris statim admixta est lamentatio, adeo ut oblectationes conuerterētur in luctus, & calamitates, pro tibiis, & quæ ad numerū fiebant saltationibus, & plausibus, lugubri carmine assidue ciuitatem excipiente. Nam cū morbus spe citius ingruisset hominibus, is peruadebat ignis instar domos depascens. Quo factum est, ut implerentur quidem templa ijs, qui morbo interiebant, qui quidem spe curationis ad ea confugiebant, pleni quoqꝫ essent riui, & fontes, & putei ijs, qui præ morbi uehementia maiori siti ardebāt, quàm ut aqua, quæ erat in profundo, flammam eorum extingueret, cū ij, quos semel is morbus inuasisset, & post & ante aquæ potum similiter se haberent; multi autem sua sponte fugerent ad sepulchra, quoniam ij qui erāt superstites, ad eos sepeliendos minime sufficiebant: esset autem non inopinata mali hominibus irruptio: sed cum domui interiturę quoddam uisum apparuisset, ita consequeretur interitus.

Postquàm ergo fuit manifesta omnibus morbi causa, nempe quòd inuocatum ab eis dæmonium stultorum uotū maligne implebat, hanc sceleratam spatij latitudinem morbo ciuitati afferens, eo quidem tempore magnum Gregorium supplices adeunt, rogantes ut uim morbi compesceret per eū, quem ipse cognoscebat, & prædicabat, Deum, quem solū uere fatebantur esse Deum, & habere in omnes potestatem. Nam cum illud uisum ante futurū domus interitum appareret, & desperationem uitæ protinus afferret, una periclitantibus erat uia salutis, si intra illam domū magnus fuisset Gregorius, & precibus propulsasset morbum, qui domui im-

minebat. Cum autem per eos, qui primi hanc erant salutẽ consequuti, uelox fama per omnes peruasisset, cessarunt omnia, quæ prius ab eis magno studio procurabantur, oraculorũ sciscitationes, piacula, & apud simulachra diuturnæ supplicationes, aspicientibus omnibus ad magnum sacerdotem, & unoquoq; eũ ad se trahente, ad salutem totius generis. Erat autem ei merces ab ijs, qui seruabantur, eorũ salus animarum. Nam cum tali experientia manifestata esset pietas sacerdotis, nulla erat amplius dilatio, quominus mysterio assentirentur ij, qui uirtutẽ fidei docebantur. Sic fuit illis hominibus morbus salute præstantior. Qui enim cum sani essent, ad mysterij doctrinam excipiendam infirma erant animi intelligentia, corporis morbo fuerunt confirmati ad fidem. Et sic confutato errore idolorum, traducti sunt omnes ad nomen Christi. Alij quidẽ per morbum, qui inuaserat, deducti ad ueritatem. Alii uero ut a peste seruarentur, fidem in Christum assumentes, tanq; propugnaculum. Sunt autem etiã alia in hodiernum usq; diem memoriæ mandata miracula, quæ quidem auribus parcẽtes non credentibus, ne ij lædantur, qui quod in rerum quæ dicuntur magnitudine uerũ est, falsum esse putant, ijs quæ scripta sunt, non adiecimus.

VITA PVLCHERIÆ PVELLÆ MAGNI Theodosii Imperatoris filiè, per Gregorium Nyssæ pontificẽ scripta, Petro Francisco Zino clerico Veronense Interprete.

QVoniam modo dicere incipiam, nescio. Duplex enim argumentũ, sed utrunq; triste propositum uideo, ut utrunuis tractetur, sine lacrimis oratio non possit institui. Præsens enim anni tempus, ut heri nobis Pastor indicabat, acerbam eorum, quæ ex terræmotu uicinæ urbi grauia quondam acciderunt, memoriam renouat, quæ sine fletu quis persequatur? Hæc autem magna, & illustris uniuersoq; orienti præfecta ciuitas, ex altero terræmotu nõ mediocri ornamento spoliata est. Quamobrem extincta repente luce, quæ in se ad imperatoriæ felicitatis cumulũ fulgebat, ex tristitia Principum in luctu squaloreq; uersatur.

Habetur in eius operibus, et nouissime in lucem Latinis reddita est.

Quod autem dico, non ignoratis omnino uos, qui frequentes huc conuenistis, cum uideatis & locum hunc, ubi congregati estis, & hanc adolescentulam, pro qua mœrentem ciuitatem, me, qui præ calamitatis magnitudine pariter afflictus sum stantem oportet ratione aliqua consolari. Quanuis enim non omnes, qui huius mali participes intersunt, sciant doloribus tum maioribus tum minoribus arte medicinam adhibere, tamen, si, quemadmodum asserunt ij, qui artem medẽdi callent, cum corpus unũ duplici laborat morbo, altero quidem uehemẽti, altero haud ita magno, morbus, qui magis urget, prior curandus est, posthabito interim minus graui. Sic in præsentia nobis faciendum uideo. Hic enim recens ac noster dolor, eo, quem nobis memoria renouat, nos grauius premit. Quis enim tam graui casu non doleat? Quis est animo tam inhumano? Quis tã ferreis moribus prẹditus, qui communem hanc molestiam non sentiat? Nostis enim omnes, quomodo hæc noua columba, quæ in regia cauea nutriebatur, quæ splendidis alis nuper uolitabat, quæ gratia superabat ætatem, relicta cauea abierit, quomodo ab oculis nostris auolarit, quomodo

repente nobis è manibus erepta sit hæc, siue columba appellanda est, siue noua rosa, quæ se nondum e calyce totam pandebat, sed partim quidem licet parua imperfectaq; iam emicabat, partim emicatura sperabatur. Hæc nobis repente in ipso folliculo extincta est, hæc antequam plane cresceret, totumq; florem suum ostenderet, defluxit, & aruit. Nec eam quisquã decerpsit, nullus ex ea sibi coronam ornauit, ut frustra laborasse natura uideatur. Bonum illius erat in spe, sed inuidia tanquam gladius anteuertens spem intercidit.

Aduersus quidam terræmotus fuit, fratres, terræmotus grauibus calamitatibus nihilo leuior. Non enim inanimatam ædificij pulchritudinem dextruxit. Non floridas picturas, aut insignia marmorum monumenta humi prostrauit, sed ipsius naturæ fabricam decore conspicuam, & gratijs præfulgentem repentinus iste terræmotus dissoluit. Vidi ego sublimem arborem, comis præcelsam palmam, imperatoris, inquam amplitudinẽ, regijs uirtutibus quasi quibusdam ramis uniuersum orbem superantẽ atq; omnia complectentem. Vidi & generosam uitem palmæ circumplicatã, quæ nobis germen hoc edidit, & quales rursus dolores non corpore sed animo pertulerit, cum germen ipsum auulsum est. Quis sine gemitu ad hãc calamitatem accurrisset? Quis id uitæ detrimentum non esset cõquestus? Quis tali spectaculo non ilia crimasset? Quis communi cumquestu proprias lamentationis uoces non coniunxisset? Vidi rem admirandam, incredibilem, cui fidem non habeant, qui auribus ipsam acceperint. Vidi ex hominibus densis & constipatis effectum pelagus, quod tanquam aquam omni ex parte oculis ostentabat. Plenum erat templum, plenum eius uestibulum, plena platea, referta biuia, medium, latera, latitudo ædium multitudine hominum redundabat, tanquam orbis totus ad calamitatẽ concurrisset. Spectandus omnibus erat propositus sacer ille flos, qui aureo in lectulo efferebatur. Quam tristes erãt spectantiũ uultus? Quomodo oculi lacrimas effundebant? manus complodebantur? dolorem intimum suspiria præferebant?

Non uidebatur mihi eo tempore, nec postea fortasse, præsentium aurũ solitum naturæ splendorem emittere, sed & lapillorum fulgores, & ex auro contextæ uestes, & argenti nitor, & lux ignis, quæ ex perpetuo 1 cereorum ordine, multa copiosaq; passim protendebatur calamitate contaminata, communiq; mestitia affecta esse. Tunc magnus Dauid proprias cantilenas lamẽtationibus commiscebat, & hilaris chori loco tristem ac lugubrem sumens questum cantibus excitabat. Tunc omni ex animis depulsa uoluptate solæ lacrimæ iucundæ erant.

1 *Vides quod fideliũm defuncti cum cereis accensis, & Dauidicis psalmis decantatis tumulantur?*

Verum quoniam dolori tantum indulsimus, tempus iam est, ut iacentes animos ratione & consilio pro uiribus cõfirmemus. Alioquin non paruũ periculum erit, ut Apostoli uoce in eorum numero iudicemur, qui spẽ non habent. Ait enim, ut nuper recitantem audiuimus, non esse dolendũ, propter eos, qui dormierunt. Eam enim affectionem in eos solum cadere, qui spe carent. At aliquis eorum, qui pusillo sunt animo, dicet; Diuinum Apostolum ea iubere, quæ prẽstari non possunt, quæq; naturam superant. Qui enim fieri possit, ut dũ hic uiuimus, has perturbationes uincamus, nec succumbamus dolori in eiusmodi spectaculo? quando non suo tempore in ipsa senectute mors uenit, Sed in prima ætate, extinctaq; est pulchritudo,

& oculorum radij palpebris occlusi, & pallore genarũ rubor occupatur, & os silentio compressum est, & flos labiorum intercidit. Quęquidem nõ parentibus modo, sed omnibus intuentibus grauia uidentur.

Quid igitur nos ad hęc? non nostra, fratres, sed quę ex Euangelio lecta sunt, uerba respondebimus. Audiuistis enim dicentem Dominum. Sinite paruulos, & nolite prohibere eos uenire ad me, talium enim est regnum cœlorum. Quare si abs te discessit puellula, accessit ad Dominum, quem tibi oculum clausit, luci aperuit sempiternę. A mensa recessit tua, sed angelicę accubuit. Quę hinc euulsa est planta, in Paradiso consita est. Migrauit e regno, purpuræ florem exuit, sed regni cœlestis uestimentum induit, Diuini autem uestimenti materiam tibi declarabo. Non enim est linum, aut lana, aut serum fila. Audi Dauidem exponentem unde uestimenta contexantur Deo. Confessionem, inquit, & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento. Vides quæ quibus commutarit? Angeris, quod illa corporis pulchritudo non appareat amplius, quia non cernis ueram ipsius pulchritudinem animi, qua nunc in celebri cœlestium cœtu gloriatur. O quàm pulcher est ille oculus, qui Deum intuetur. Quàm iucundum os, quod diuinis cantibus exornatur. Ex ore inquit, infantium, & lactentium perfecisti laudem. Quàm decoræ manus, quæ nihil unquam patrarunt mali. Quàm pulchri pedes, qui in malitia nõ ambularunt, nec in peccatorum uia uestigium fixerunt. Quam præclarus illius animi totus aspectus non lapillorum nitore, sed simplicitate, & innocentia splendens.

2 *Anima paruulæ pulcherior accessit ad Dominum, & in paradiso sita est.*

Doles fortasse, quod non peruenerit ad senectutem? Ecquid obsecro, pulchri cernis in ea? Num pulchrum existimas, cum lippiunt, caligantq; oculi? cum rugis exaratæ sunt genæ? cum ex ore defluunt dentes, & linguæ hœsitantiam afferunt? An quod id ætatis homines manus tremulas habent? quod cernui terram aspiciunt? quod pedibus claudicant? quod alienis manibus innituntur? Quod nec corde, nec uoce utuntur bene? Hęc enim eis contingunt necessario. Et tu indignaris, quod hæc illa experta nõ sit, cum gratulandum sit eis, quorum uita molestias eiusmodi non degustauit, et nihil triste, uel in hac uita sensit, uel in altera percipiet? Talis enim animus nihil habens, quamobrem iudicetur, geennam non reformidat, iudicium non metuit, impauida securaq; manet, cum nullius flagitij sibi conscia sit, quod ei terrorem incutiat.

At oportebat, inquis, eam ad perfectam ætatem peruenire, & in nuptiali thalamo oblectari. Ad hoc uerus tibi sponsus respondebit, cœlestem thalamum esse præstantiorem, ubi uiduitatis nullus est timor. Quibus igitur bonis orbata est, quæso, quæ istas carnis exuuias deposuit? Vis dicam tibi, quænam huiusce uitæ sint bona? Dolores, uoluptates, iræ, timores, spes, cupiditates. Hæc, et similia sunt, quibus in hac uita implicamur. Quid igitur mali pertulit, quæ ab istis quasi tyrannis liberata est. Omnis enim, quæ animum nostrum occupat, perturbatio, tyrannum agit in nobis, rationem ipsam opprimens seruitute.

Num ægrefertis, quod nec pariendi doloribus, nec educãdi liberos sollicitudinibus afflicta fuerit? Quod non eas molestias senserit, quas parentes eius propter ipsam pertulerunt? Atqui propter hæc beata potius, quã misera dicenda est. Nullis enim molestijs affici præstabilius est, quam ut in naturam humanam posse cadere uideatur. Quare sapiens Salomon

in scriptis suis sepultum superstite beatiorem esse dicit. Et Magnus Dauid mortalem hanc uitam lamentatione, luctuqꝫ dignam prædicat. Quanuis enim ambo rerum omnium, quæ in hac uita iucunda sunt, copijs affluentes regnarent, non tamen iccirco præsentibus uoluptatipus adducti sunt, quominus ea, quæ uitæ incorporeæ proposita sunt, bona cupientes, calamitosum esse ducerent in carne uiuere. Audiuisti sæpenumero Dauidem in sacris suis carminibus optantem se ab hac eximi necessitate, in quibus modo quidem ait: Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. alias autem: Educ de custodia animam meam. Et Hieremias execratur illum diem, qui sibi talis uitæ primordium tulit. Licet alias multas eiusmodi ueterum sanctorũ hominum uoces inuenire, quibus uerę uitę desiderio terrestris ista uita grauis uidebatur. Sic olim & Magnus Habraham Deo charissimum filium alacriter immolabat, sciens eum ad meliora diuinioraqꝫ profecturum.

Vos autem, qui historię periti estis, quę de ipso narrentur, nõn ignoratis omnino. Cũ enim iuuenis esset, ut scriptura testatur diuinitus ei filius promittitur. Sed cum robur ętatis defecisset, & ipse iam senectute confectus esset, quando se natura non auget, nec appetitioni senectus amplius obtẽperat, tũc pręter spem ei promissum persoluitur, & filium suscipit Isaac, qui cum adolesceret, & pulchritudine, ac magnitudine tanquam germen crescens parentum oculis adolescentię decore iucundissimus esset, tunc explorat, & probatur animus Abraham, nunquid in rerum natura pulchrius cerneret, & pręsentem hanc uitam solum spectaret. Dixit enim ad illum Deus, Tolle filium tuum, et sacrifica illum mihi in holocaustũ. Cernitis planè, qui patres estis, & filios habetis, ab ipsaqꝫ natura beneuolentiam in eos hausistis, quonam animo esse debuerit Abraham, si hanc uitã tantummodo respexisset, & uitæ dulcedinem in hac uita collocasset.

Verum cur de illo solum loquimur omissa fœmina, quę est naturę humanę pars imbecillior? nisi enim & illa didicisset a uiro, que diuiniora sunt, nisi uitam, quę non uidetur, hac quam cernimus, credidisset esse pręstãtiorẽ, nunquã marito permisisset, ut tale facinus in filiũ admitteret, sed maternis uisceribus plane commotis se filio circunfudisset, eumqꝫ complexa, mortem ipsa prior oppetisset. Nonne ad Abraham dixisset hęc uerba? Parce filio, marite, ne fias, scelerata uitę fabula, ne futuris temporibus sermonis causam prębeas, ne inuideas filio uitam, ne priues eum hac dulci luce, thalamus filijs non tumulus à parentibus adornatur, corona nuptialis, non lethalis sica, fax genialis, non funestus ignis. Hęc latrones, & hostibus, non parentum manus filijs struunt. Quòd si facinus omnino uitari nõ potest, absit, ut oculus Sarrę Isaac occisum uideat. Huc in utrunqꝫ gladiũ adige, & à me misera fac initium cędis. Vnicũ uulnus ambos tollet. Vnus utriqꝫ lapis imponatur, una communem utriusqꝫ calamitatem acerbissimam inscriptio testetur. Hęc & id genus alia profectò dixisset Sarra, nisi ea oculis conspexisset, quę nos intueri non possumus. Nouerat enim finem istius uitę, quę in carne agitur decedentibus melioris uitę principium esse. Relinquunt umbram, & ueritatem comprehendunt. Deserunt fraudes, dolos, & tumultus, & inueniunt illa bona, quę nec oculus, nec auris, nec cor capit. Non amor eos excruciabit, non sordida cupiditas inficiet, non inflabit superbia. Nulla deniqꝫ earum perturbationum, quæ animum an-

gunt,

gunt, oppugnabit. Sed Deus illis fit omnia. His de caussis prompto animo filium obtulit Deo.

Quid autem Magnus Iob, cui facultatibus oībus spoliato, priusquam animus eius priores plagas plane intelligeret, plaga posterior nuntiabatur, quomodo filiorum tulit calamitatem? Erant illi tres filiæ, & filij septē, pulchra prole beatus uidebatur. Etenim cum tot essent numero, unus tamen erāt omnes ob mutuam beneuolentiam. Neque enim apud se quisq; separatim degebat, sed modò unius, modò alterius domi comiter accepti mutuis conuiuijs se se uicissim omnes oblectabant. Ac tunc ordine sic exigente conuiuium apud natu maximum ex ipsis celebrabatur. Pleni crateres, plena dapibus mensa, in manibus calices, spectacula, fabulæ, propinationes, dulcia colloquia, lusus, risus, omnes deniq; lætitiæ, & gaudia, & deliciæ aderant, quæ in congressu iuuenum conuiuantium reperiri uerisimile est. Quid ergo post hæc? in ipso summarum uoluptatum articulo tectum excutitur, conuiuas opprimit, & conuiuium in sepulchrum redigit. Sanguine iuuenum pocula commiscentur, & corporū tabo epulę coinquinantur. Nuntiatur Iob grauissimus casus.

Hic mihi animum attende, ac pugilem contemplare, non ut uictorem duntaxat admireris. Paruum enim ex admiratione lucrum esset, sed ut in similibus certaminibus uirum imitere, ut tibi magister sit, & quo tempore cum tentationibus congrediendum est, exemplo suo tanquam oleo animum tuum ad patientiam, & fortitudinem ungat, & roboret. Quomodo igitur se gessit uir? Num signum aliquod ignaui paruiq; animi, aut uoce, aut gestu præ se tulit? ut uel faciē unguibus dilaniaret, uel capillum diuelleret, uel puluerem spargeret, uel pectus manibus uerberaret, uel humi se se proijceret, uel conquerentes adhiberet, uel nominatim filios defunctos compellans memoriæ ipsorū illacrymaret? Nihil ille fecit eiusmodi. Verùm simulatq; de filiorum calamitate factus est certior, cœpit de rerum natura philosophari, differens, unde illæ sint, & à quo proueniant, & quis earum moderator esse debeat. Dominus dedit, Dominus abstulit. A Deo est, inquit hominum ad uitam introitus, ad eundem è uita exitus. Vnde profecti sunt, illuc reuertuntur. Deus igitur, cuius est dādi facultas, habet item auferendi potestatem. Bona decernit, quia bonus est, utilią nouit, quia sapiens, sicut Domino placuit, ita factum est. Placuit autem omnino, quòd rectum est, idq; perfecit. Sit nomen domini benedictum.

Cernis quanta sit strenui uiri magnitudo animi, atq; præstantia, qui tēpus afflictionis ad rerum contemplationem conuertit. Veram enim uitam per spem esse repositam, & præsentem uitam futuræ uitæ ueluti semē esse non ignorabat. Tantum autem est inter ea, quæ adsunt, atq; illa, quæ sperantur, discrimen, quantum spica differt à semine, unde ipsa nascitur. Nam præsens uita seminis granulo similis est, at uita illa, quam expectamus, spicæ pulchritudine declaratur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Huc respiciens Iob filios beatos putat, eisq; tāquam huius uitæ uinculo solutis gratulatur. Cuius quidem rei illud indicium est, quod cum ex promissione Dei, illa, quæ amiserat, duplicia recepisset, duplicem filiorum numerum non postulauit, sed decem tantum suscepit filios, quot erant illi uidelicet, qui adempti fuerant. Hominum enim animi æterni sunt. Itaq; cætera, quę

perdiderat, accepit duplicata. Quod etiam ad filios pertinet, duplo plures habuit. Etenim filij, quos ante genuerat, cum illis, quos postea genuit, connumerantur, quippe cum omnes Deo uiuant, nec temporaria mors uetet, quominus sint illi, qui decesserunt. Nihil enim aliud est in hominibus mori, quam à malitia expurgari. Quandoquidem omnium Deus ab initio naturã nostram tanquam uas ad bona suscipienda aptũ constituit. At animorũ nostrorum hostis dolo malũ nobis infudit, ut bono non esset locus.

Quamobrem ne æterna in nobis malitia permaneat, meliori prouidẽtia Deus uas ad tempus morte dissoluit, ut effluente malitia refingat hominem, & malitiæ expertem pristinæ uitæ restituat. Resurrectio enim est naturæ pristinum in statum restitutio. Quod si in melius reformari natura non potest sine resurrectione, resurrectio uero fieri nequit, nisi mors ipsa pręcedat, mors est bona, quæ nobis mutationis in melius principium est & uita. Quapropter abijciamus, fratres mœrorem susceptum ab eos, qui dormierunt, quo soli afficiuntur illi, qui spem nõ habent, spes autem Christus est, cui gloria, & imperium in secula seculorum Amen.

Habetur in eius operibus, & nouissime Latinis in lucem reddita est

VITA BEATÆ PLACILLÆ MAGNI THODOSII coniugis per D. Gregorium Nyssæ Pontificem scripta, Petro Francisco Zino Clerico Veronense Interprete.

Fidelis & prudens dispensator (exordiar enim ab ijs, quæ ex diuino Euangelio lecta sunt.) quem constituit dominus super familiam hãc, ut det in tempore illis, quos regit, tritici mensuram. Qui antehac calamitatis magnitudinem plane sentiens, sermoni taciturnitatem prudenter anteposuit, & in mœrore silendum censuit, is quomodo nunc mutato consilio rursum ecclesiæ orationem habendam iudicet, nescio. Equidem cum multis in rebus tum in hac potissimum magistri prudentiam admirabar, ꝙ sapienter in calamitate conticesceret. Vtile enim mœrentibus & accommodatum medicamentum esse silentium existimo, quod tumentem animi dolorem die & quiete mollit atq; exquoquit. Quòd siquis æstuantem mœstitia animum sermone permouerit, uulnus rerum molestarum recordatione. Tanquam spinarum contactum exasperatum grauius efficitur. Quod nisi nimium arrogantis esset, in aliquo magistrum emendare, ego quoq; rectum fortasse fore dixissem, si ad hoc usq; tempus silentium seruaretur, ne sermonis remedium ægritudini admotum audientes discruciaret. Nondum enim tantum temporis spatium intercessit, ut animus ad dolorem obduruerit. Adhuc recens est morbus, & erit semper fortasse. Adhuc ęstuat cor nostrum, ac ueluti fluctuans mare ex profundo, calamitatis procella perturbatur. Nostræ adhuc mentes intumescunt, memoriaq; malorum ebulliunt.

Cum igitur his fluctibus animus & mœstitiæ quasi tempestate iactetur, quomodo adhibeat oratio? Hac enim ego, quando iubenti parendũ est, quemadmodum utar, ignoro. Nam quæ sit eius mens, conijcere nequeo, nisi forte uult, ut ijs, qui ad commiserandum promptiores sunt, lacrymas moueamus. Quod ille si cogitat, mea quidem sententia & hoc recte facit. Debemus enim sicut rebus iucundis libenter fruimur, sic etiam molestas

æquo animo ferre. Siquidem & Ecclesiastes id consulit, est, inquiens, tempus ridendi, & tempus flendi, & quibus intelligimus, sic animum affici, ut exigit rerum fluxus, opportunum est lætari. At si tristitiæ tempus aduenerit, lætitia in lacrymas uertenda est. Quemadmodum enim risus est interioris hilaritatis indicium, sic cordis mœstitia lamentationibus declaratur. Et lacrymæ sunt ueluti sanguis uulnerum animi. Id quod illud Salomonis prouerbium significat: Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi deijcitur spiritus. Quare necesse est, in mœrore animi mœstum etiam sermonem adhibere, et si reperiri possent, eiusmodi uerbis uti, quibus olim in Israelitarum calamitate conquerens Hieremias utebatur. Hæc enim rebus nostris præsentibus magis conueniunt, quàm tristibus ueterum temporibus, quorum exter memoria.

Acerba sunt, quæ de Iob narrantur. Sed quid attinet exaggerare, & opponere unius familiæ calamitates, quæ facile numerari possunt? Si magna & peruulgata mala percurras, ut terræmotus, bella, ut eluuiones, & hiatus, parua tamen uideantur. Si cum præsentibus comparentur. Quid ita? Quoniam nullo eorum totus unquam repente orbis afficitur. Sed si pars una premitur bello, altera in pace uersatur: Si pars aliqua uel fulmine combusta, uel aquis obruta, uel hiatibus euersa est, reliquæ integræ manent. At præsentis uulnere calamitatis uniuersus plane orbis afflictus est: non gentem unam, non ciuitatem unam ad plorandum oportet aduocare: Sed conuenit fortasse uti ijs uocibus, quibus subditos allocutus est Nabuchodonosor, nobis, inquiens, dico, populi, tribus linguæ. Quinetiam id mihi concedite, ut edicto Assyrij aliquid addam, clarioriq́ue uoce prædicem calamitatem, & tanquam in scena sic exclamem, o ciuitates, o populi, o gentes, et uniuersa terra, & quicquid in mari uel nauigatur, uel colitur. O quicquid apud nos habitatur, o quicquid imperij sceptro regitur, o quicunque ubicunque degitis homines, communem gemitum edite, communem lamentationem conficite, communem iacturam deplorate.

Vultis ut pro uiribus, quænam hæc iactura sit, uobis exponam? Tulit hac nostra ætate natura, proprios terminos solitamq́ue mensuram transiliens, tulit, inquam, natura, uel potius naturæ Deus uirilem animum in muliebri corpore, supra omnia prepemodum uirtutis exempla, quæ præcesserunt. In hac enim muliere omnes corporis, omnes animi uirtutes concurrentes, humanæ uitæ rem admirabilem & incredibilem ostendebant, ut unus animus in uno corpore tot bonorum cumulum possideret. Quæ quidem ætatis huius felicitas, quo illustrior esset, in excelso regni solio constituitur, ut è sublimi dignitate terras omnes tanquam sol uirtutum radijs illustraret, eiq́ue qui diuina uoluntate orbis imperium obtinet, ad uitæ regniq́ue societatem coniuncta, subditos opera sua beatos redderet, uere, ut scriptum est, adiuuans eum ad omne bonum. Nam siue tempus humanitatẽ requirebat, uel cum ipso simul ad benemerendum accurrebat, uel etiam anteuertebat. Par utrinque tanquam in statera pondus erat humanitatis.

Hæc autem esse uera declarant innumerabilia tum præterita, tum præsentia testimonia, quæ nunc a ueritatis præcone audiuimus. Siue religio postulabat, communis erat utriusq́ue ad pietatem cursus. Siue prudentiæ siue iustitiæ, siue aliarum uirtutum officium aliquod opportunitas exposcebat, certatim illud obibant, seq́ue uicissim benefactis uincere conabantur.

Neuter tamen uincebatur. Sed æqualis erat utriusq; gratia. Illa enim pro uirtutis præmio habebat eum, qui orbi terrarum imperabat. Ipse uero se tali coniuge, q̃ terræ ac maris imperio feliciorem arbitrabatur: mutua observantia sese colentes atq; spectantes, paria sibi uicissim gaudia præbebant. Ille quidem est ea pulchritudine, qua nullus præstantiorem queat ostendere, ut uel talis in filijs conspecta satis esse uideatur. Ipsa uero qualis fuerit oratione non potest explicari. Neq; enim ulla ipsius effigies arte diligenter expressa relicta est. Quòd si quæ illius imagines pictæ fictæ'ue sunt, a ueritate tamen omnes absunt quàm longissime.

Et hæc quidem hactenus commode habent, At deinceps qualia cogimur exclamare? ac mihi quæso exclamanti ueniam date, o Thraciæ nomen horrendum, o locus infelix, gens calamitatibus nobilis, o quæ antehac igne hostili & barbarorũ incursionibus uastata fuit, nunc autem in se communis calamitatis caput accepit. Illic bonum ipsum surreptum est. Illic inuidia contra imperium est debacchata. Illic factum est orbis terræ naufragium, illic tanq; in aliqua tempestate ad scopulũ elisi, doloris profunditate demersi sumus. o infelicem illam peregrinationem, quæ reditum non concessit: o amaras aquas, quarum fontes appetiuit, quod non debuit: o locum ubi calamitas contigit, cui iccirco fortasse ab obscuritate cognomen est additum, audio enim illum ab ea gente patria lingua Scotumen quod obscurum, & tenebricosum sonat appellari: illic obscuratus est splendor; illic extinctum est lumen, illic uirtutum radij sunt tenebris obruti. Abijt ornamentum regni, iustitiæ gubernaculum, humanitatis imago, uel ipsum potius exemplar. Beneuolentiæ erga maritum locus sublatus est, castum temperantiæ specimen, incredibilis grauitas, ueneranda mansuetudo, sublimis modestia, libera uerecundia, bonorum concentus. Discessit ardor fidei. Ecclesiæ columna, altarium ornatus, pauperum opulentia, dextera munifica, communis afflictorum portus.

Lugeant uirgines, plorent uiduæ, conquerantur pupilli, cognoscant, quanto orbati sint bono. Ac ne per partes atq; ordines lamentationem diuidam, uniuersum hominũ genus ingemiscat, profundum e medio corde suspirium trahens. Mœreat simul & sacerdotũ dignitas, cuius præsidium & decus e mundo sublatũ est. Num arrogantis sit dicere illud prophetæ? Vt quid Deus respexisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? Quorum peccatorum pœnas luimus? cur tot calamitatibus affligimur? An quia uariarũ hæresum creuit impietas, hæc contra nos forte sententia lata est? Videte enim quibus malis breui tempore affecti sumus. Nondum priore afflicti plaga respiraueramus, nõdum absterseramus, ab oculis lacrymas, cùm tam graui rursum uulnere deiecti sumus. Tunc recẽtem florem excussum deflebamus, num ipsam plantam, unde flos ille prodierat, extinctam lugemus. Tunc speratũ decus, nunc uigens; tunc expectatum, nunc præsens bonum nobis ereptum lamentamur.

Ignoscetis mihi, fratres, si quid præ dolore uobis uidebor delirare? forte ipsa quoq; creatura, ut ait Apostolus, nobiscum ob hanc calamitatem ingemuit: Vobis autem, quæ tunc acciderint, in memoriam reuocabo. Et multos e uobis assensuros arbitror: meministis enim quemadmodũ quũ auro purpuraq; induta Regina in urbem lectica ferretur, & omniũ dignitatum atq; ordinum hominibus ex urbe profusis, præcedentibus ijs, qui in

dignitate

dignitate erant constituti, uiæ pre multitudine angustę redderentur, sol nebulis radios suos contexerit, ne forte puro lumine reginam sic ingredientem ciuitatem aspiceret, ut species illa non in curru aliquo aut theda regio more exornata, satellitibus plaudētibus ueheretur, sed in loculo tristi operimento contecta, graui miserandoq; spectaculo lacrymarum materiam præbens illis, qui ex omni ciuium & peregrinorū multitudine coacti non faustis acclamationibus, sed mœstis lamentationibus aduenientē excipiebant. Tunc & aër obscuritate se tanq̃ pullo pallio induens, mœrorem prę se tulit. Et nubes, quantū illis licuit, collacrymarunt, teneris pluuiæ guttis lacrymarum loco funus aspergentes. An nugę sunt hæ, & quę commemorentur, indignæ? Siquid enim eiusmodi contigit in rebus procreatis, quod calamitatem indicaret, id non ab ipsis, sed ab earum domino factum est, qui operibus suis sanctæ fœminæ mortē honorabat. pretiosa enim, inquit, in conspectu domini mors sanctorum eius.

Vidi autem ego tunc aliud spectaculum illis, quę dicta sunt, admirabilius. Duplicem pluuiam uidi, alteram ex aëre, alteram ex lacrymis in terram defluentem. Nec minor erat illa, quæ ex oculis, q̃ quæ ex nebulis proficiscebatur. Ex tot enim hominū milibus, qui conuenerant, nullius erat oculus, qui non lacrymarū stillis humum irrigaret. Cæterū haud recte forsasse magistri mentem coniecimus, dū luctuosa hęc magis amplificamus, quàm oportebat. Nam ipse forte malebat, ut audientium dolorem curaremus, q̃ amplificaremus. Nos autem contrarium præstitimus, nō aliter, ac si medicus aliquis uulneratū curandum suscipiens, non modo negligēs esset, uerum etiam medicamentis corrodentibus uulnus irritans, dolorem adaugeret. Quamobrem uulneri sermonis oleū instillemus. Est enim euāgelicæ curationis molliens oleum astrignēti uino commiscere. Vas igitur olei sumentes, a scriptura uobis oleum infundamus, &, quæ dicta sunt, tristia in consolationem conuertamus.

Nullus autem ijs, quæ dicentur abroget fidem, licet noua & mirabilia uideantur. 1 Viuit, fratres, bonum quod quęrimus, uiuit, inquam, nequaquàm obijt. Minus dixi, quàm habet ueritas. Neq; enim modo bonū hoc uiuit, sed meliore conditione uiuit, q̃ antea Reginam quęris? in aula regia uitam agit. Oculis eam desideras intueri? At faciem eius tibi nō licet aspicere. Terribilis enim stipat illam turba satellitū, qui non ferreis telis, sed flammeis gladijs sunt armati, quorum aspectum mortales oculi sustinere non possunt. In regiæ penetralibus habitat. Tunc ipsam intueberis, cum etiam tu e corpore discesseris. Neq; enim aliter in regiæ adita fas est aspirare, nisi carnis uelum deposueris. Quòd si præstare putas in carne uiuere, nō es edoctus a diuino Apostolo, qui in paradisum admissus arcana mysteria didicit. Quid autem ille de ista uita loquitur? Ex communi, opinor hominū sensu, infelix ego homo, inquit, quis me liberabit de corpore mortis huius? Cur id dicit? Quoniam dissolui & esse cum Christo multo pręstantius esse affirmat. Quid magnus ille Dauid, qui tā amplo imperio potiebatur, & omnibus, quæ uoluptatem afferunt, copijs abundabat, nonne uitam hanc angustam arbitratur? nonne eam carcerem appellat? nonne clamat ad dominū. Educ, inquiens, de custodia animam meā? Nonne uitę dilatione cruciatur? hei mihi, inquiens, quia incolatus meus prolungatus est? an, quod utilius est, a minus utili diiudicare nesciebant uiri sancti, & ic

1 *Tu qui uocas sanctos emortuos, uide hic an melius uiuant quam ante.*

circo discessum a corpore animo optandum existimabant?

Tu uero dic, quæso; quid boni cernis in uita. Considera quid in ea spectetur. Non dico tibi Prophetæ uocem: omnis caro fœnum. Hoc enim exẽplum naturæ nostræ miseriam eleuat. Nam melius cum illa forsitan ageretur, si fœnum esset, quàm illud ipsum, quod est. Etenim a natura fœnum nihil habet insuaue. At caro nostra fœtoris est officina. corrumpit enim quęcunque recipit. nam uentris seruitio semper addictũ esse, quo supplicio non est acerbius? Videtis enim perpetuũ hunc exactorem, uentrem dico, qui tributi soluendi quotidie necessitatẽ affert, cui si quando plus pendimus, quàm iussum est, nihil tamen futurũ debitum imminuimus. Nonne infelicium illorum animaliũ, quæ obtectis oculis in pistrino molunt, similes sumus? & in eisdem semper satagentes, & ad eadem reuertentes, uitæ molam uersamus?

Vis ut continuum istum tibi laborũ orbem exponam? appetitio, satietas, somnus, uigilia, exinanitio, repletio. Semper ex illis hęc, & hæc ex illis, & rursum hęc proueniunt, nec unquàm desinimus in orbem currere & circumuerti, donec e uitæ pistrino recesserimus. Recte Salomon dolium pertusum, & alienam domũ hanc uitam nominat. Vere aliena est, non autem nostra, siquidẽ in manu nostra non est, nec in eã ingredi quando uolumus, nec quandiu uolumus in ea manere: sed cum & introducimur & expellimur, ignoramus. Dolij autem agnosces similitudinem, si inexplebilem cupiditatum sitim considerabis. Cernis, q̃ auide homines hauriãt honores, imperia, gloriam, & his similia: sed quod haustum est, habenti nõ manet, sed effluit. Etenim cum assidue in gloriæ, imperij, atque honoris studium incumbatur, cupiditatis tamẽ doliũ non expletur: Nam quid de auaritia dicam? nonne hæc uere est doliũ pertusum, quod toto fundo perfluit? cui si uniuersum mare infuderis, non tamen implebitur?

Cur igitur doleamus, quod beata illa recesserit ab his malis? & istas corporis ueluti maculas sordesque reijciens animo puro ad uitam migrauerit immortalem? in qua nec fraus uersatur, nec calumnia fidẽ inuenit, nec adulatio locũ habet, nec mendacium immiscetur, & libido, & molestia, & timor, & audacia, & paupertas, & opulentia, & seruitus, & dominatio, & omnis eiusmodi uitæ inæqualitas quã longissime exterminat? Illinc, ut ait, Propheta, dolor, & mœror, & gemitus aufugit. Horũ autem loco quid ibi uiget? omniũ uacuitas molestiarum, malorũ omnium liberatio, angelorũ consuetudo, eorũ, quæ cerni nequeunt, contemplatio, coniunctio cũ Deo, & lętitia sempiterna. Mœrendumne, inq̃, est, quòd regina decesserit, cum sciamus, quæ quibus cõmutarit? Terrestre reliquit regnũ, sed cœleste cõsecuta est; coronam lapillis ornatã deposuit, sed gloriæ coronam accepit. Purpurã exuit, sed Christũ induit. Hoc uere regium & præclarũ indumẽtum est. Hæc nostra purpura, ut audio, conchilij cuiusdam sanguine inficitur. At illã cœlestem Christi sanguis splendidam reddit. Vidisti, quantum sit discrimen indumentorum?

Vis autem cognoscere illam his esse exornatã, euangeliũ lege. Venite, inquit, benedicti patris mei. Hæc iudex ad eos, qui ad dextram. Possidete paratũ uobis regnum, a quonã paratũ. Quod uobis ipsi, inquit, 2 operibus parauistis. Quonã pacto? Esuriui, sitiui, hospes fui, nudus, infirmus, in carcere, quatenus uni ex his minimis fecistis mihi fecistis. Quòd si eius

2 *Sancti possident cœleste regnum quod to*

modi studio regnũ cõparatur,numerate, si 3 numero comprehendi pos-sunt,quot ab ea uestimentis operti sint, quot magna illa dextera enutriti, quot in carcere conclusi non usitati modo, sed plane liberati. Quod si in carcerem coniectum hominem inuisere regnũ acquirit;liberare multo ma-ius profecto præmiũ,meretur,si regno maius pręmiũ inuenitur. Verũ laus eius his terminis non est inclusa.recte factis enim egreditur, quę iussa sunt? quam multi per illã reuixerunt? qui capite damnati per leges,mortisq; la-ta sententia in uitam ab illa reuocati sunt? Ante oculos sunt eorum, quæ dicimus,testimonia,uidisti apud altare desperatã salutem adolescens. Vi-disti mœsta mulier fratris condemnationẽ: Audiuisti bona Ecclesiæ prędi-cantem,quomodo reginæ recordatione, tristis mortis sententia in uitam conuersa est.

nis operibus sibi para-uerunt. Quid tu igi-tur Hæretice bona fi-delium opera per ho-minum ora sic impu-dentem traducis?

3 *Vide hic an Sanctæ Regina sola fide cæ-lum meruerit, an & bonorum operum con-gerie.*

Quid autem hæcne sola cõmemoranda sunt? At ubi eius summissionẽ animi collocabimus, quam omni uirtutis officio superiorem scriptura di-cit?Hæc cũ magno Imperatore gubernans imperiũ, cui regna omnia pa-rent,cui tot gentes uectigal pendent, terra & mare ex proprijs copijs mu-nera offerunt,nullũ superbiæ ad se aditũ patefecit. Semper enim se ipsam, non externas opes intuebatur:Quapropter beatitudinis hęres effecta est, et temporaria summissione ueiã amplitudinem acquisiuit.Ali quodne e-tiam charitatis erga maritũ iudicium proferã? oportebat enim omnino, ut corporeo seiuncta coniugio diuideret bona,qua ipsis aderant. Quã igi-tur in ea diuisione rationem adhibuit?Cũ tres liberos suscepissent, (hęc e-nim erat præcipua bonorum summa)mares patri reliquit, qui forent im-perij firmamenta,propriã autem partem unicã sibi filiam sumpsit. Vides quàm beneuole,& amanter in rebus pretiosis se gesserit, maiorem partẽ marito concedens?

Vnum,quod nobis in primis suspiciendũ est,addam,& perorabo; O-mnes,qui christiana fide censentur,cõmuni consensu oderunt idola, quo-rum illa cultum pręcipuo quodã odio sic prosequebatur,ut arianam per-fidiam idololatriæ affinẽ insectaretur eos enim nihilominus impios Idola colentibus existimabat,idq; rectissime iudicans. Quisquis enim creaturã adorat,licet id faciat sub Christi nomine,est idololatria,quippe qui idolo Christi nomen imponit. Quamobrem cũ plane sciret, nullum esse deum nouũ,unam in patre & filio & spiritu sancto compræhensam diuinitatem adorabat.In hac 4 educata est fide,in hac spiritũ emisit, per hanc in pa-rentis fidei Abraham sinum peruenit,propter paradisi fontem,cuius stilla non uenit ad infideles, sub umbra ligni uitæ sati iuxta decursus aquarum, quibus nos item deus dignos efficiat in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in sempiternum. Amen.

4 *Vides quod ea fides tenenda est quam pa-tres præcedentes ser-uauerunt, & in qua nati & educati su-mus, & non quæ a paucis recens inuenta est,& singulis men-sibus, ne dicamus die-bus mutatur?*

VITA BEATE MACRINÆ VIRGINIS SORO-ris D.Gregorij Nyssæ Pontificis per eundem scripta, Pe-tro Francisco Zino Veronense Interprete.

Est Epistola eius ad Olimpium Monachũ scripta.

HOc quidem uoluminis genus ex inscriptione epistola uidetur esse, sed eius longitudo modum epistolæ superat,& iustam libri com-plectitur magnitudinem.Me tamen rei,quam ut literis consignarẽ, imperasti,defendit argumentum.Est enim maius,& uberius, quã ut epi-

stolæ terminis concludi possit. Omnino consuetudinis illius oblitus esse non debes, cũ ad urbem Antiochi congressi sumus, quo tempore 1 petebas Hierosolymam, ut monumenta Christi peregrinationis, dum in carne esset, inuiseres, eorumq; sermonum, quos uariis de rebus inter uos contulimus. Neq; enim congressus ille tacitus esse potuit, cũ prudentia tua multiplicem colloquendi occasionem subijceret.

1 *Videquomodo etiam priscis temporibus fiebant peregrinationes ad Loca sancta, quas modo rident pseudo magistri.*

Inter disputandũ igitur, ut in eiusmodi congressionibus fit, in mentionẽ probæ cuiusdam mulieris incidimus. Si tamen ex natura mulier a nobis appellanda est, quæ naturæ cõditione præstantior fuit. Non autẽ ex alienis sermonibus narrationi fidem faciebat oratio, sed diligenter ea, quorũ experientia magistra fuerat, persequebatur, & nihil fere alieno auditus testimonio confirmabat. Neq; enim uirgo, qua de uerba faciebamus, genere nobis erat peregrina, ut quę admirabilia de illa dicenda erant, per alios cognoscere nos oporteret, sed eisdem orta parentibus, quippe quę tanquã fructus primitiarũ ex materno utero prima pullulauerat. Quoniam igitur bonorũ historiam esse frugiferam, censuisti, ne uitæ illius uirginis, quæ ad humanæ uirtutis fastigium per sapientiæ studium peruenit, exemplum posteros lateat, neue sine fructu silentio transeat inuolutum, mihi faciendum existimaui, ut tibi parerẽ, & incomposita simpliciq; oratione uitam eius quàm breuissime possem, explicarem.

Macrinæ uirgini nomen erat, sic a parentibus appellatæ, quod olim insignis quędam in nostra familia Macrina fuerat, patris nostri uidelicet mater, quæ tempore persecutionum pro Christi cõfessione pugnauerat. Hoc quidem uulgato nomine a familiaribus uocabatur, sed arcanum, & recõditum, alterum habebat nomen, quo per uisum fuerat insignita prius, quàm in lucem a matre per dolores ederetur. Nam ipsa quoq; mater ea uirtute erat, ut consilio Dei sese in omnibus regeret, puramq;, & integram uiuendi rationem in primis diligeret, adeo, ut non sponte, sed inuita quodammodo nupserit. Etenim quum utroq; parente orbata, in ipso esset ætatis flore, famaq; pulchritudinis multos, ut eam sibi uxorem cuperent, incitaret, & periculum esset, nisi uolens in matrimonio cuipiam collocaretur, ne per uim aduersi aliquid ei contingeret. (Nam eius forma capti ad rapinam spectabant) ut saluti consuleret, uitæ grauitate spectatum cõmendatumq; uirum elegit, primoq; partu huiusce facta est mater.

Verum cum pariendi tempus instaret, somno consopita, manu gestare sibi uisa est id, quod adhuc intra uiscera continebat, & quendam humana specie, & forma augustiorem intueri, qui Theclæ nomine filiolam appellauit, Theclæ, inquam, illius inter martyres celeberrimæ. Id autem cũ ter repetens testatum reliquisset, discessit, ea uero statim somno soluta est, et partu facile leuata, ut & somno simul excitata sit, & quod in quiete uiderat, effectum inspexerit. Arcanum igitur nomen hoc illi fuit. Videtur autem mihi is, qui per quietem apparuerat, eam uocem pronũtiasse, non tam, ut quo nomine appellanda esset, indicaret, quàm ut similitudine nominis idẽ ostenderet uiuendi studium, & institutum.

Educatur ergo puellula, & quanq; propria illi nutrix aderat, tamen in manibus ferè matris enutriebatur. Cũ autem infantiæ ætatem esset, egressa, docilem admodum naturam in perdiscendis puerilibus illis institutis præ se tulit. Quicquid enim ei discendum parentes iudicabant, in eo puel

læ

læ ingenium excellebat. Studebat autem mater, ut filia quidem erudiretur, sed non ista tamen externa disciplinarum serie, qua plerunque ex poetarum lectione primæ discentium ætates imbuuntur. Turpe enim & indecorum prorsus existimabat, uel tragicis fœminarum perturbationibus, unde scribendi principia, & argumenta poetæ sumpserunt, uel comœdiarũ fœditatibus, uel pudendis eorum, qui tot ærumnas ad Ilium pertulerant, factis, tenerũ, et bene formatum aĩmum infici, et minus grauibus de fœminis narrationibus quodammodo coinquinari. Proinde quæ ex diuino spiritu dictata scriptura primæ illi ætatulæ faciliora, aptioraq́ uidebantur, discenda proponebat. Cum primus autem Sapientiam Solomonis, idq́ ex ea potissimum, quod ad uitam & mores maxime conducebat. Erat etiã psalmorũ haudquaq̃ ignara, præfinitamq́ eorũ partem statutis temporibus percurrebat. Nam siue surgeret è lectulo, siue ad studia accederet, siue discederet ab eis, siue cibum sumeret, siue a mensa recederet, siue cubitum se conferret, siue ad præcandum exurgeret, semper ut bonam. Secũ nullo tempore deserentem comitem psalmorum habebat cantilenam.

Dum his & similibus institutis educatur, manuumq́ tractãda lana excellenter exercet, ad duodecimum ætatis annum peruenit. Quo quidem tempore iuuentæ flos mirifice splendere cœpit, &, quod admiratione dignum est quanuis cœlaretur puellę pulchritudo, latere tamen non potuit, Nec in Patria quicquam æque admirabile uidebantur, atque forma, & uenustas illius, ut ne pictorũ quidem manus eius decorem assequerentur, & quæ ars nihil non machinatur, & effingit, maxima quæq; audens, & ipsorum etiam imagines elementorũ imitatione exprimens, ea illius formæ felicitatem imitari non posset. Quamobrem magnum iuuenũ nuptias eius ambientium examen parentes circunstabat. Pater autem, qui sane q̃ prudens, & in rebus honestis diiudicandis expertus erat, quendam tum genere tum moribus honestum probatumq́ adolescentem reliquis prætulit, eiq́ si ad ætatem peruenisset, filiam despondit. Interim ille magnam de se expectationem concitare, in iudicijsq́ reos defendendo egregiam dicendi facultatem præ se ferre, atque ita patri puellæ tanq̃ gratum dare sponsalium munus. Quam tamen præclaram spem interrupit inuidia, eũ uitæ in ipsa miseranda surripiens adolescentia.

Quę autem a patre statuta fuissent, puella non ignorabat, nã adolescẽtis obitu cognouit consiliũ patris. Itaque iudiciũ illius connubiũ uocans, tanq̃ id, qđ pater decreuerat, effectũ esset, in reliquũ uitę tẽpus apud se manere constituit. In sententiaq́ permansit constantius, q̃ ab illa ætate postulabatur. Etenim cum sæpenumero parentum ad eam deferrentur sermones, propterea q̃ multi erant, qui fama pulchritudinis eius adducti, illam sibi cuperent uxorem adiungere, absurdum, & iniquum esse dicebat, sibi non permitti, ut illud coniugium coleret, quo semel a patre deuincta esset, sed ad alterum cogi respicere, cum 2 unum natura sit matrimoniũ, quemadmodum unus ortus, & una mors. Eum uero, cui a parentibus fuisset desponsa, non esse mortuum contendebat, sed spe resurrectionis Deo uiuere. Quapropter cum se non obijsse, sed peregre profectum esse iudicare, & nefas fore, si peregrinanti sponso fidem non seruaret. Eiusmodi rationibus repellens eos, qui sibi persuadere conabantur, decreuit in eo, quod sibi proposuerat, perstare, ac ne momento quidem temporis a late-

2 *Vnum dicebat natũra esse matrimoniũ, & ideo noluit secundas nuptias contrahere. Nescio si hoc consilium dedissent san*

eltissimae mulieri nostri nostri temporis magistri, qui etiam sanctis moniales uirgines nubere nedum hortantur, sed etiā cogunt.

te matris unquam discedere. Quamobrem ei sæpe dicebat mater, se reliquos liberos in utero tempore quodam præfinito gessisse, illam uero perpetuo in uisceribus suis quodamodo circũferre. Filiæ tamen conuictus, nec laborem, matri nec damnũ afferebat. Quin et officiosa eius sedulitas, multarũ ancillarum instar erat. Et mutua quędam inter eas uigebat remuneratio. Siquidem altera custodiebat animum filiæ, altera corpori matris inseruiebat, eiq́ in reliquis officijs omnibus ministrabat, ut proprijs etiam manibus matri panem præberet, Quæ tamen illi pręcipua cura non erat. Sed posteaquam sacris officijs satisfecerat, existimans id suo uitæ instituto conuenire, ex labore suo matri uictum subministrabat. Idq́ non ei solum ab ea, sed tribus præterea principibus præstabatur, quoniam eius possessio in tot gentibus disseminata erat.

Cum igitur mater uarijs curis distringeretur. (Pater enim iam naturæ concesserat) in omnibus laboribus matri se sociam præbebat, & sollicitudinum partem ipsa subiens, eam graui molestiarum onere leuabat. Simul autem & matris disciplina uitam ab omni reprehensione integrã seruauit, cum in eius oculis semper ageret, eiusdemq́ testimonio probaretur & se uicissim ei magnam ad parem philosophiæ scopum exemplo uitæ suæ ducem præbuit, paulatim ipsam ad puriorem perfectioremq́ uitam trahens. Cum autem reliquæ sorores honeste collocatæ essent a matre, a publicis literarum gymnasijs, in quibus diu uersatus fuerat, reuertitur Magnus Basilius ipsius Macrinæ frater, quem illa scientia, & eloquentia uehementer elatum existimans, omnesq́ despicientem dignitates, & fastu superantem eos, qui in magistratu essent, tanta celeritate ad idem sapientiæ studium incitauit, ut mundi post habita claritate, despectaq́ eloquentiæ gloria, laboriosum hoc, operosumq́ uiuendi genus per paupertatem perfectam amplexus, expeditam sibi ad uirtutem uiam struxerit. Cæterũ illius uitam, ac instituta, quibus in omnibus orbis partibus, quæ illustrantur a Sole, celebratus gloria sua splendorem omnium uirtute illustriũ obscurauit, longam scriptionem & multum temporis desiderant. Quapropter illuc, unde digressa est nostra reuertatur oratio.

Cum ipsa a se omnem turbulentioris uitæ materiam amputasset, persuasit matri, ut relicta pristina uitæ consuetudine, elatioreq́ uiuendi modo, quas ante subditas, & ancillas ad usus proprios adhibuerat, secũ eiusdẽ sortis, atque ordinis esse uellet, atque una cũ illis uitã cũ uirginibus traduceret. Sed narrationis filũ uolo parũper intermittere, ne rẽ, qua sublimitas uirginis magis declaratur, silentio trã seamus. Ex quatuor fratribus is, qui secundũ Basiliũ natu maximus erat, Naucratius uocabatur, iuuenis eximijs tũ ingenij tũ corporis dotibus præditus. Nam & pulchritudine, & robore, & celeritate, & habilitate quadã ad omnia peragenda reliquis pręstabat Qui cũ uigesimũ secundũ ętatis annũ confecisset, dicẽdoq́ publice tale studiorum suorum specimen dedisset, ut omne audientiũ Theatrũ ipsius admiratione cõmoueretur, diuina quadã prouidentia magno mentis impetu ductus, spretis omnibus, quę in manibus habebat, ad solitariã, & inopẽ uitã se contulit, nihil secũ pręter se ipsum ferens. Secutus est eũ è domesticis unus Chrysaphius nomine, qui & illũ diligebat, & eodẽ uitę studio tenebatur. Nactus igitur secessum quendã propter Iridẽ. Est autẽ Iris fluuius, qui per mediã Ponti prouinciã labitur, ortus principiũ ab ipsa du-

icens Armenia,per regionemq; nostrã influit in Pontũ Euxinũ. Apud hũc fluuium nactus adolescens locum quẽdam densis nemoribus consitum, & collem dorso præcelsi montis super extenso reconditũ,in eo procul ab urbanis tumultibus, omnibusq; tum militiæ tum iudiciorum perturbationibus,& strepitu constitutus uitam agebat,seq; ab illis molestijs, quibus humana uita uexatur,liberans,senes quosdam simul uiuentes, egestate,et morbo laborantes curabat, studiũ & negotium illud putans à suo uiuendi instituto non abhorrere. Venando igitur,quoniã ad omne genus,uenaticæ industriæ solertissimus erat,uictum senibus quæritabat, & his laboribus pariter domabat adolescentiam, nec ob id alacri animo maternæ uoluntati parere desinebat, si quid ab ea aliquando mandabatur,duplici studio rectè uitã instituens, ut & labore feruorem ætatis extingueret, & obsequendo matri recta uia ad Deũ per diuina mandata contenderet.

Sic igitur philosophans, & uita sua matrẽ beatam reddens, quintum annũ exegerat,cum & temperantia pectus instrueret, et totis uiribus matris obsequeretur uoluntati,quãdo miseræ,dolis,ut opinor, aduersarij graue & tragicũ uulnus inflictum est, quòd calamitate & mœrore totam familiã affecit. Repente enim adolescens uitæ surripitur;nõ morbo aliquo, aut solita ulla ratione, immatura morte sublatus. Sed cum ad uenationẽ profectus esset, qua industria senio confectis illis uictui suppeditabat necessaria, mortuus domum reportatur una cum illo ipso socio, & in omni uita coniunctissimo Chrysaphio. Procul autem aberat mater trium dierũ itinere ab ea remota calamitate. Quæ licet in omni genere uirtutis perfecta esset,tamen cum tam acerbum nuntium a quodam accepisset,natura, ut par est,superante,collapsa exanimataq; tantum non simul cũ uoce spiritum amisit.Ratio enim doloris magnitudine uicta succubuit. Ipsaq; uelu ti generosus quidam athleta,improuiso uulnere afflicta iacuit. Hic magnę Macrinæ uirtus apparuit. Quę non solum se inuictam,atq; erectam seruauit, uerum etiam matris imbecillitatem fulsit atq; sustinuit. Nam animũ eius grauissimo casu deiectum excitans, & recreans inuicto robore suo, ad fortitudinem,& tolerantiam instituit.

Sic igitur tandem mater dolori restitit, nec indignum aut effœminatũ quippiam admisit, ut uel uociferaretur, uel pallium scinderet, uel eiularet, uel luctuosis clamoribus lamẽtationes intenderet. Sed ratione sensim impetus naturæ depulit, tum proprijs tum filiæ consilijs ægritudini medicinam afferentibus. Tunc enim maxime uirginis animus excelsus & sublimis extitit. Etenim quanuis in ea uim suam natura exerceret. Erat enim frater, & fratrum charissimus, qui tam acerbo genere mortis extinctus fuerat, tamen natura sublimior facta rationibus suis matrem subleuabat; exemploq; suo ad patientiam & uirtutem erudiens perficiebat,ut dolore superior existeret. Quanq; & eius uita uirtute semper excellens, nullum sinebat esse tempus,quo mater propter mœstitiam potius angeretur,q; pręsenti bono gauderet.

Cum igitur iam & nutriendorum liberorum cura, & educationis,atq; collocationis eorum esset sollicitudine liberata,& molestię domesticę maiore ex parte inter ipsos filios diuisæ forent,author,ut dictum est,matri uirgo fuit,ut ad sapientiæ studium, & puram uiuendi rationem se se conferret,eamq; a reliquis omnibus rebus, & pristina consuetudine ad propriã

3 humidis abiectæq; uitæ moderationem adduxit, ut in ea 3 uirginum multitudine eadem cum illis conditione uiueret, unaq; mensa, simili lectulo, pari deniq;, & æqua rerum omnium, quæ ad uitam pertinent, ratione uteretur, omni ex ipsarum uita dignitatis differentia sublata. Quamobrem talis erat uitæ ordo, tantaq; in sapientiæ studio præstantia, & tam grauis uiuendi disciplina, ut nulla describi posit orationis facultate. Quales enim sunt animi, qui corporis uinculis soluti molestijsq; liberati, ex hoc uitæ carcere auolauerunt, talis erat earum uita, quippe quæ ab omni rerũ humanarum uanitate aliena, ad Angelorum uitæ similitudinem proxime accedebat. Non ira, non inuidia, non odium, non suspicio inter eas cernebatur; omnis honoris, gloriæ, & aliarum id genus inanium 4 rerum cupiditas, omnis fastus, et superbia, & reliqua similia uitia inde reiecta erãt. Delicias suas in temperantia collocabant, gloriam suam in eo putabant sitã, qđ notæ essent nemini; diuitias, ꝙ nihil posiderent, quodq; terrenas oẽs copias tanq̃ puluerẽ a corporibus suis excusissent. Nullum aũt non inane studiũ esse ducebãt, qđ in hac uita curanda, colendaq; poneretur. Sola illic rerũ diuinarũ uigebat cura, perpetuũq; precandi studium, & asidua psalmorũ decantatio, quæ nullo unq̃ tempore nec die nec nocte intermittebaẽ. Vt in ea re, & opus ipsarũ pariter, & quies consisteret. Quęnã igitur humana dicendi uis hanc uiuendi rationem explicare queat? Erat ipsarũ uita inter humanam cœlestemq; naturam interiecta, utriusq; particeps, utriq; finitima. Etenim, quatenus ab humanis perturbationibus se uindicarat, hominis conditione præstantior erat. Quatenus autem in corpore cernebatur, & hominis continebatur figura, & sensuum instrumentis utebatur, angelicæ & corporis experti naturæ cedebat. Ausit forsitan aliquis etiam non inferiorem esse contendere. Quandoquidem cum carne uiuentes, ad similitudinem uacantium corpore Potestatum, onere corporis nõ præmebantur, sed excelsa, & sublimis erat earum uita, quippe quæ alto erectoq; animo cum cœlestibus illis Potestatibus uersabantur. In hoc uiuendi instituto non paruo tempore uixerant, Cum asiduis inuentorũ bonorum accesionibus, sapientiæ studium augentes, ad maiorem animi mũditiam appropinquarent.

3 Ecce & illo tempore Monasteria uirginũ in cõmuni uiuentiũ.

4 Vide in antiquis uirginibus Euangelicã paupertatem, ac rerum omnium & cupiditatum spontaneam abdicationem perpetuum die noctuq; orãdi studium, & asiduam psalmorum decantationem.

Ad hunc autem tam præclarum scopũ assequendum magno erat adiumento frater quidam eodem ex utero editus, qui Petrus appellabatur, in quo pariendi dolores finierat mater. Hic.n.ultimus a parẽtibus susceptus est filius, qui simul & natus, & orbus fuit. Quo enim tpe ipse in lucẽ edebatur, pater è uita decesit. Hũc, quæ inter liberos erat natu maxima, qua de instituta hæc est oratio, paulo post eius ortum ab ubere nutricis sublatum, ipsa statim enutriit, excellentiq; disciplina educauit, sacris institutis a puero ipsum erudiens adeo, ut nihil otij concesserit, quo posset studijs inanibus uacare. Nam illi se & patrem, & magistrum, & custodem, & matrem, & ad optima quæq; consultricem præbuit, talemq; reddidit, ut anteq̃ excederet è pueritia, in tenero illo ætatis flore ad excelsum philosophiæ gradum ascenderit. ea quidem erat ingenij bonitate, ut ad omnia artium genera, etiam quæ manibus exercentur, perdiscenda natus esse uideretur. Quare nullo duce perfectam eorum peritiam est assecutus, quæ cæteri multo tempore, & labore discunt a præceptoribus. Is ergo studiorum externorum occupationes aspernatus, & ingenium ad omnes bonas di-

sciplinas percipiendas aptum habens, semperq; respiciens ad sororē, quā sibi tanq; totius boni scopum proposuerat, eos ad uirtutem progressus fecit, ut in reliqua uita Magno Basilio uirtutis praestantia nihilo inferior fore iudicaretur. Tunc autem sorori & matri erat instar omnium, & una cū illis ad angelicam illam uitam contendebat.

Cum autem quodam tempore graui laboraretur inopia & fame, multiq; fama beneficentiae excitati, undiq; confluerent ad eum recessum, quē incolebant, tantum industria sua cibariorum pauperibus subministrauit, ut aduentantium frequentia locus ille non solitudo uideretur esse, sed Ciuitas. Interim senex admodum mater, in utriusque filij manibus moriens migrauit ad Deum. Cuius, quae benedictionis uox fuerit illius, qua erga liberos usa est, commemorare non erit alienum. Nam cum de absentibus sigillatim amanter mentionem fecit, ut nullus esset expers benedictionis, tum pręcipue pręsentes ipsa precibus suis obtulit Deo. Etenim cum ei ex utraq; parte lectuli aduersi asiderent, altera manu utrunque tangens hisce uerbis postremis Deum allocuta est. Tibi, Domine, & primitias & decumam dico fructuum uteri mei. Primitiarum enim locum hęc mihi obtinet primogenita, decumę uero extremus hic decimus filius. Tibi autem lege utraque debentur, & tua sunt munera. In hanc igitur primogenitam meam, & hunc decimum ueniat sanctimonia, oratione perspicua desīgnās filiam, & filium, ita benedictioni simul, & uitę finem statuit. Cum prius mandasset filijs, ut se in 5 sepulchrum paternum inferrent. Id illi, ut iussi fuerant, cum pręstitissent, in reliquum tempus ad sapientię fastigium semper cum anteacta uita pugnantes, & pręterita benefacta posterioribus superare studentes contendebant.

Interea insignis inter sanctos Basilius, magnae Caesareae declaratus est Antistes, & 6 mysticis sacrificijs suis fratrem consecrans, ad sacrā presbyterij dignitatē prouexit. Atq; hic rursus eis uitae cursus ad grauiora sanctioraq; dirigebatur, cum sacerdotij dignitas sapientiae studio coniuncta cumularetur. Post autem annis octo transactis, & nono inchoato, per totum orbem celeberrimus Basilius, ab hominibus ad Deum concesit, cōmunem patriae & ecclesię luctus occasionem praebens. Hanc calamitatē cum ad Macrinam rumor detulisset, animo illa quidem non potuit in tanto detrimento non commoueri. Quē enim sororē non tangeret dolor, quo ipsi quoq; inimici afficiebantur? Attamen ut aurum diuersis aiunt fornacibus explorari, ut si primam euaserit, in altera diiudicetur, & rursum in extrema omnes eius materię commistae sordes eluantur, exquisitū autem optimi auri indiciū esse, si per omnes transiens, nihil emittat sordium, sic ei contigit, ut uarijs molestiarum casibus explorata, praestantis illius animi probitate, nihil usquā in ea sordidi, nihil adulterini reperiretur. Ac primo quidē periculum factum fuerat in obitu alterius fratris, deinde in matris funere, quando commune generis decus Basilius decesit. Stetit igitur tā quam inuictus pugil nullo calamitatum impetu labefactata.

Erat post hanc iacturam nonus mensis, aut paulo amplius, cū episcoporum concilium indictū est Antiochię, cui nos item interfuimus. Sed postea quā domum, quisq; suam, discesimus, anteq; annus praeteriret, mihi Gregorio cupiditas incidit, ut sororem inuiserē, magnum enim intercesserat temporis interuallum, quo mutuo inter nos conspectu non potuera-

5 *Ecce quomodo mandat se sepeliri in sepulchro paterno. Interest ergo in uno loco magis quā in alio sepulturae tradi.*

6 *Hic tria nota contra modernos Haereticos. Primū, quod ordines sacri inter Missarum solemnia cōferuntur. Secundum, quod ad episcopos spectat presbyterorū ordinatio, non autem ad magistratus de cōsensu plebis. Tertiumq; non omnes ex equo sunt externi sacerdotes, nam si hoc esset, nequaquā Basilius fratrem suum hic creasset presbyterum.*

mus frui, prohibentibus tentationum molestijs, quas ab hæresis principibus patria pulsus, ubiq; sustinueram. Nam dimetienti mihi temporis spatium, quod interim fluxerat, dum eiusmodi perturbationibus congressus noster impeditur, octo plus minus annorũ uidebatur. Cum igitur multũ itineris iam confecissem, nec ampliusquã unius diei uia restaret, uisio mihi per quietem manifestũ eorum, quæ erant euentura, indiciũ ostendit. Videbar enim mihi manibus gestare martyrum reliquias, ex quibus splendor elucebat, qualis e leui speculo si aduerso soli opponatur, egreditur. quo quidem luminis fulgore oculi mei perstringebantur. Hoc autẽ uisum mihi ter occurrit eadem nocte, nec plane, quid portenderet, conijcere poteram, sollicitus itaq; animo agitabam, obseruabamq; ut eius significationem exitu iudicarem.

Cum iam ad secessum, in quo illa angelicam cœlestemq; uitam degebat appropinquans, familiariũ quendam interrogaui primũ de fratre, an adesset, quo respondente, illum quarto iam die discessisse cognoscens, eũ altera nobis uia prodijsse obuiã, tũ etiam de magna illa percontatus sum, Cumq; ille respondisset, eam morbo quodam laborare; maiore incensus studio, quod reliquũ erat uiæ festinanter arripui. Nam timore etiam quodam perterritus animus futurũ præsagiebat. Sed cum ad locũ accederem conuentus hominũ (fama enim me iam adesse fratribus prænuntiauerat) ex locis in quibus habitabant, ad nos confluxit. Nam honoris gratia amicis obuiam procedere consueuerunt. At uirginũ chorus ad ecclesiam modeste nostrũ aduentum expectabat. Verum cum fecissemus & precandi,

7 & benedicendi finem, atq; illę inclinato prius capite 7 benedictioni, honeste discedentes abijssent ad loca sua, nec una quidem earum apud nos relicta esset, facile id, quod erat, conieci, non esse inter eas ipsarum ducẽ, et præcedente quodam atq; ostium aperiente, sacram illam domum, in qua inerat illa magna, ingressus sum. Vehementer autem cum ægrotabat. Neque uero in lecto, aut strato quopiã, sed humi quiescebat, subiecta sacco tabula, & altera caput eius sustinente tabula, quæ puluinaris loco insigni figura collum eius subibat, & ceruicem ipsius in se decore recipiebat.

Vide esse antiquum Ecc. morem, ut Episcopi alijs benedicat.

Cum igitur uidisset me prope fores esse, sese in cubitum erigens, accurrere illa quidem non potuit, nam febri defecerant uires; sed tamẽ solo manus affigens, seq;, quantum poterat, ex humili lectulo promouens, honorẽ habuit, quem mihi obuians præstare non poterat, sed ego accurrens, manibusq; suscipiens, humi deiectam excitaui, & cubili solito restitui. Hic illa manibus ad deum sublatis, gratias, inquit, tibi ago, Domine, Deus, qui & hoc mihi largitus es, nec quod optabat animus meus, ei denegasti, sed impulisti seruum tuum, ut me tuam ancillam inuiseret. Ac nequam animo molestiam aspergeret, gemitum molliebat, & cœlare difficultatem spirãdi conabatur, seq; ad hilaritatem omni ratione reuocabat, iucundi sermonis, & ipsa quærens occasionẽ, & nobis interrogationibus suis materiam præbens. Sed cũ series ipsa sermonis nos ad mentionem de Basilio perduxisset, mihi quidem cõmotus est animus, & pręmœstitia uultus concidit, & ex oculis lacrymæ defluebant. At illa tantum abfuit, ut eadẽ perturbatione nobiscũ deijceretur, ut ex Basilij memoria sublimioris philosophiæ materiam arripiens, ea disputarit, rerũ humanarum causas exquirens, & occultam in rebus aduersis prouidentiã dei dicendo aperiens, & quæ per

tinent ad uitā futuram tanquam diuino spiritu afflata percurrens, ut animus meus dictis illius excitatus, & eius oratione in cœlestibus adytis constitutus, extra naturam hominis positus esse uideretur.

Ac quemadmodū Iob, ut in eius historia legimus, quamuis totum corpus ulceribus undiq; putrescentibus sanie contabesceret, sensum ad dolorem ratiocinando non demittebat, sed corpore quidem sentiebat dolorem, animo uero ad propriā actionē nihilo factus erat imbecillior, nec sermonem altioribus de rebus institutum interrumpebat. Sic in magna illa cernebā. Etenim licet febris omne robur ipsius exsiccasset, & corpus eius tanquam rore quodā frigefaciens, ad mortem compelleret, mentē tamen expeditam, & tanquam morbo illæsam in rerū sublimiū contemplatione detinebat. Quòd nisi uererer, ne in immensum oratio protraheretur, ordine cuncta persecutus essem, quomodo dicēdo prouecta sit, ut & de hominis animo disputaret, rationemq; uitæ huius in carne percurreret, & quem ad finem homo, & quomodo mortalis, & qua de causa immortalis, & quæ hinc ad alteram uitā resolutio. Quæ quidem omnia tanquā ui spiritus rapta sapienter, distinctæq; declarauit, oratione ipsius facile tanquam aqua ex aliquo fonte defluente, & sine ullo impedimento per pronum delata.

Facto autem dicendi fine, tempus est, inquit, pater, ut paulisper quiescas, & corpus cures, quippe qui de uia longa fessus sis. Ego autem quanuis in eius aspectu, & sermone, eam grauibus de rebus uehementer uerequàm conquiescerē, tamen, quoniam sic ei gratū erat, ne non in omnibus magistræ parerē, in hortis proximis gratum quoddam diuersoriū instructum nactus, sub arbustorū umbra quiescebam, sed nullam ex rebus iucūdis poteram oblectationem percipere cū animus intus rerum tristiū expectatione premeretur. Nam eorū, quæ per quietem aspexeram, ænigma ex præsentibus explicari uidebatur. Spectaculū enim propositum uere Martyris sancti reliquias referebat, quæ peccato quidem mortuæ, inhabitante spiritus gratia splendescerent. Et hæc cuidā eorū, qui ante somnium meū audiuerant, exposui. Cum autem demissiore animo tristia expectaremus, illa nescio quomodo cogitationes nostras conijciens misit, qui lætiora denuntiaret, iubens nos bono esse animo, & meliorē de se spem concipere, sensisse enim morbū in melius uerti. Hæc autē non ad nos decipiendos dicebantur, sed ex uero, licet eo tempore nos id ignoraremus. Re uera enim tanquam cursor aliquis aduersario superato, & iam iam studij metam attingens, & ad præmiū appropinquans, uictoriæq; coronam aspiciens tanquam uoti iā compos effectus sit, lętatur, sibiq; & amicis lętum uictoriæ nunciū affert, sic illa quoq; affectu meliora de se iubebat sperare. Iam supernæ uocationis præmium spectans, ac tantum nō illa apostoli uerba de se etiam dicens, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi iustus iudex, quandoquidem bonū certamen certaui, & cursum consumaui, & fidem seruaui.

Ad bonorum igitur nuntiū recreati surreximus, ut ijs præsentibus fruere mur. Erant autem hæc uaria, & lætitiæ plenus apparatus. Nam hucusq; studio Magna illa descenderat. Verū cum rursus in eius conspectum uenissemus, non permisit inaniter tempus consumere, sed a pueritia sua memoriam eorū repetens, quæ contigerant, tanquā descripto omnia recensebat, neq; illa prætermittens, quę de parentum nostrorū uita recordaba

tur,quæq; uel ante uel post ortum meum euenerant. Narrationi autem is erat propositus finis,ut Deo gratias ageret. Ipsorum enim parentũ uitam non tam opibus claram & illustrẽ quàm diuina benignitate auctam cumulatamq; demonstrabat,cũ propter confessionem Christi, patris genitores fuissent oppugnati,atq; uexati, Auum autem maternũ indignatio regia sustulisset,omniaq; illius bona alijs dominis distribuisset, Attamen adeo per fidẽ creuisse,ut eo tempore nullus eis clarior extiterit. Rem autẽ familiarem,quamuis pro numero liberorum multiplici ratione fuisset diuisa,tamen eum cumulũ diuina clementia suscepisse,ut parentũ opes singulorum,filiorum sors superauerit, sibi autẽ ex æqua in fratres partitione reliquum fecisse nihil,sed omnia manibus sacerdotis diuino mandato dispẽsasse,& Deo suppeditante talem sibi fuisse uitã, ut neq; tunc iusta præceptum manibus desierit laborare, neq; ad hominẽ unquàm respexerit, aut in cuiusquàm beneficentia honesto uiuẽdi spem collocauerit. Quinetiam ut nunquàm petentes repulerit, sic dantes nunquã quæsiuisse, cum Deus occulta quadam ratione paruos labores suos tanquã semina ad fructum multiplicem benignitate sua perduceret. Sed cum proprios ego labores, quos sustinueram,recenserem, Primum cũ a Valente Imperatore propter fidem fuissemus in exilium pulsi. Deinde cum ecclesiarũ perturbatio nos ad certamina,& sudores euocaret,non desines,inquit,illa,diuinorum beneficiorum immemor esse?ingrati animi uitium non cohibebis?non cõparabis parentum rationibus tuas? Atqui si quantum pertinet ad hanc uitã, ea re gloriamur,quòd claro genere nati,& honestis orti parẽtibus sumus, pater quidem illis temporibus et iuuenis eatenus floruit, ut inter ciues,et in iudicijs eius gloria consisteret. Post autẽ eruditio quidem ipsius se longius extulit,fama tamen Pontum non est egressa. Satis enim illi fuit in patria clarum esse. Tu autẽ,inquit,ciuitatibus,populis, nationibus celebris es. Te ad ferendũ auxilium, te ad res constituendas ecclesiæ mittunt, & Dei munus non aspicis?nec talium bonorũ causam agnoscis?Parentum enim preces te ad hoc fastigium tollunt,nihil aut perexiguum ad eam rem opis habentem domesticæ.

Hæc illa cum persequeretur,diem equidem produci longius optabam, ne dulci sermone aures nostras desisteret oblectare. Sed 8 cantantium
8 uox me ad gratias agendas uespertinas uocabat. Quamobrem cũ me ad ecclesiam dimisisset,rursum Magna illa precibus ad Deũ accessit. Ac nox quidem ita transacta est. Cũ autem diluxisset,mihi quidem ex indicijs manifestum erat,diem illũ ei huius uitæ terminum fore, cum quicquid in natura uirium inerat,febris consumpsisset. Sed illa cogitationis nostræ respiciens imbecillitatem,præclaris illis sermonibus effundens quod reliquum erat,afflictæ animę,in summa spirandi difficultate nos a tristiore spe abducere conabatur. Tum uero animus meus præsenti spectaculo uarijs afficiebatur modis. Nam & natura ipsa me,ut par est, ad mœstitiã impellebat, cum non sperarem amplius me talẽ uocem auditurum, sed quamprimum communẽ gloriam nostri generis ex humana uita migraturam putarem, & mens ex ijs,quæ uidebat,erat tanq; numine afflata,eamq; uere ex communi natura excessisse arbitrabatur. Etenim cùm extremũ quidem spiritum duceret,in spe migrationis nihil noui sentire, neq; timere in ipso uitæ exitu,sed animo excelso de hac uita iudicantem,quoad animã ageret, philosophari,

Ecce cantatio horarũ uespertinarum in ecclesia antiquitus.

losophari,mihi non hominis amplius uidebatur,sed cuiusdã angeli,qui diuina prouidentia formam subijsset humanam,nec ulla cognatione,aut necessitudine cum hac uita mortali coniunctus esset, atq; ita nihil indecorũ admittens, sine perturbatione permaneret, carne ad proprias affectiones non attrahente. Itaq; mihi uidebatur diuinum illum, & purũ sponsi coelestis amorem,quem in animi arcanis absconditũ aluerat, tunc ijs,qui aderant,ostendere,et cordis affectionem indicare,ad cũ,quem desiderabat festinans,ut corporis uinculis liberata, celeriter illũ conueniret. Vere enim ad uirtutem cursum intendebat, cum nihil eorũ, quæ iucunda sunt in hac uita,oculos eius ad se conuerteret.

Iam maxima diei pars prçterierat,& sol ad occasum appropinquabat. At illa mentis alacritatem non remittebat, sed quo magis ad exitum appropinquabat,eo clarius sponsi intuens pulchritudinẽ, maiore festinatione ad amatum contendebat,non amplius nos præsentes, sed illum ipsum alloquens,quem defixis oculis contemplabatur. Nam lectulus eius ad orientem uergebat. Desinens igitur nobiscum loqui precibus deinceps loquebatur cũ Deo,manibus supplicans, & tenui uoce ita submurmurans, ut quæ dicebantur, mediocriter a nobis exaudirentur. Talis autem erat precatio,ut dubium non esset,quin funderetur ad Deum, & ab illa Deus audiretur.

Tu,inquibat,Domine,mortis metum nobis abstersisti. Tu effecisti ut huiusce uitæ finis,ueræ nobis esset principium uitæ. Tu nostra corpora ad tempus somno tradis, rursumq; è somno suscitas extrema tuba. Tu terram nostram, quam manibus formasti, tanquam depositum terræ committis,& quod ei dederas,rursum repetis,quod in nobis mortale,atq; deforme est,immortalitate & gratia decorans. Tu nos ab execratione peccatoq; liberasti,utrunq; pro nobis effectus. Tu draconis capita collisisti, qui per uoraginem contumaciæ faucibus hominem corripuerat. Tu portis tartari confractis, & debilitato,qui mortis habebat imperium, nobis ad resurrectionem aditum patefecisti. Tu ad hostis perniciem,& uitæ nostrç securitatem dedisti signum metuentibus te, notam sanctæ crucis. Æterne Deus,cui addicta sum ex utero matris,quem ex totis uiribus dilexit animus meus, cui & carnem & animum ab adolescentia mea ad hoc usq; tempus consecraui. Tu mihi adhibe angelum lucis, qui me ducat ad locum refrigerij, ubi quietis est aqua,in sinus sanctorum patrum. Tu qui flammeum fregisti gladium, & paradiso reddidisti hominem, qui tecum cruci suffixus erat, & ad misericordiam cõfugerat tuam,memento etiam mei in regno tuo. Siquidem & ego crucifixa sum tecum,configens timore tuo carnes meas, & ab iudicijs tuis metuens. Ne seperet me chaos illud formidandum ab electis tuis. Ne impediat inuidus iter meum. Ne reperiantur ante oculos tuos peccata mea,si propter naturæ infirmitatem collapsa,aut uerbo,aut opere,aut cogitatione peccaui, condona id mihi tu, qui habes in terra dimittendi peccata potestatem,ut refrigerer, & in corporis spoliatione antè conspectum tuum inueniar non habens maculã in forma animi mei. Sed sine reprehẽsione, & labe suscipiatur animus meus in manibus tuis tanquam incensum in conspectu tuo. Hæc dicens,oculis, & ori,& cordi crucis signum apposuit. Lingua uerò paulatim febri penitus exiccata,uerba amplius non exprimebat,& uox implicabatur. Qua-

re sola labiorum dilatatione, & manuum motu, eam precationi incumbere cognoscebamus.

Cum interim uesper aduenisset, & lumẽ illatum esset, illa oculorum orbem explicans, & ad splendorem respiciens, ad uespertinam gratiarum actionum pronuntiandam promptum animum præ se ferebat, sed uoce deficiente, corde & manuum motione proposito satisfaciebat, & ad interiorem affectionem labra commonebat. Absoluta autẽ gratiarũ actione manum ad faciem signandam admouit, & uoti finem adesse declarauit, & magnum quendam, ac profundum spiritum ducens, precationem simul, & uitam terminauit. Cum igitur nec spiraret amplius, & iaceret immobilis, ego memor eorum, quæ in ipso primo congressu mihi mandauerat, dicens, se uelle, ut manus mea sibi oculos clauderet, & solitum ori suo præstaret officium; sancto uultui dolore languentem manum adhibui, ne mandatum eius negligere uiderer potius, quam quod eiusmodi officiũ oculis eius esset necessarium, quippe qui quemadmodum fit in somno naturali, palpebris decorè contecti erant. Et labra itidem clausa, manusq; uenustè pectori cohærentes. Totus deniq; corporis situs ea dignitate compositus, ut ornantium manu non indigeret.

Meus autem animus dupliciter angebatur, tum ob ea, quæ cernebam, tum ob luctuosas uirginum uoces, quibus aures meæ circumsonabant. Hactenus enim illę quiescentes se fortiter gesserant, animoq; dolorem inclusum continentes, fletus impetum compresserant, obseruantes eam, uerentesq;, quanuis corpus eius iam conticesceret, ne increparentur, aut si qua uox contra præscriptum erumperet, ne magistra ex ea re molestiam caperet. Vbi uerò silentio dolor non potuit amplius coerceri, non aliter, quam si uictos earum animos quidam ignis exureret, statim in acerbum, & incredibilem luctum proruperunt, Adeò, ut ratio mihi non consisteret amplius in proposito, sed tanquam alicuius obruta torrentis impetu cederet perturbationi, seq; totam lamentationibus daret. Aequam autem, ac iustam mihi dolendi, lugendiq; causam habere uirgines uidebantur, Non enim se consuetudine, aut gubernatione quapiam humana, aut alijs eiusmodi rebus, quas in calamitatibus suis homines grauiter ferunt, orbatas dolebant, sed tanquam ab ipsa in Deum spe, & animorum salute seiũctæ essent plorabant. Hæc in lamentationibus suis conquerebantur, dicentes; extinctum est lumen oculorum nostrorum, erepta est lux, quæ animis nostris in itinere præcedebat, disiectum est uitæ nostræ præsidium, sublatum specimen integritatis Abscissum concordiæ uinculum. Contritum imbecillium firmamentũ. Te duce nox erat nobis diei loco uitæ tuę splendore illustrata. Iam uerò uel dies in tenebras conuertetur. Grauius autem præter cęteras luctum intendebant, quæ matrem ipsam, & nutricem appellabant. Erant autem illæ, quas penuriæ famisq; tempore in alimentorum largitione proiectas in uijs sustulerat, alueratq; & ad castã atq; incorruptam uiuendi rationem informauerat.

Verùm pasteaquam animum tanquam ex profundo quodam angore collegi, in sacrum illud caput intendens aciem oculorum, quasi reprehensus ab ea propter inconditũ illum tumultuantium strepitum, magna uoce clamans ad hanc, inquam, respicite, uirgines, & præceptorũ eius recordamini, quibus ab ea ad omne decus, & honestatem estis institutæ. Diui-

nus ille animus unum nobis lacrymarũ tempus præscripsit,id fieri iubẽs, cum uacaretis precationi,quod nunc etiam potestis efficere,lamentationis clamorem pia psalmorum decãtatione commutantes. Hęc quam maxime poteram clara uoce dicebam, ut superarem strepitum conquerentium. Deinde cohortatus sum eas,ut in proximam domum secederent,relictis dumtaxat,aliquibus,quarum opera libentius illa dũ uiueret,utebaẽ.

In earum erat numero quædam fœmina nobilissima,diuitijs,& genere, & corporis forma,atq; alijs nominibus illustris, in ipsa adolescentia constituta. Hæc uiro cuidam honestissimo in matrimonio collocata fuerat, sed breui tempore cum illo uixerat. Quare coniugio liberata, uiduitatis suæ custodem, & magistram Magnam Macrinam elegerat, & cum uirginibus plurimum uersabatur,ut ab eis rectam, & ex uirtute uiuendi rationem edisceret. Vestiana illi erat nomen,Pater Araxius uocabatur, unus è numero senatorum summi consilij. Ad hanc ego, Nunc quidem, inquam, inuidiosum non erit,si defunctæ splendidiorem adiecerimus ornatum, & puram illam immaculatamq; carnem clarioribus uestimẽtis induerimus. At illa intelligere,respondit,oportere, quidnam illi sanctæ in hoc genere probatum foret. Nihil enim à nobis geri fas esse contra uoluntatem ipsius. Omnino autem quod Deo gratum acceptumq; esset, idem ei iucundum futurum.

Erat quædam præfecta uirginũ choro in ministerij gradu nomine Lãpadia,quæ sententiam eius de funerum pompis se planè scire dicebat. Hęc à me his de rebus interrogata,forte enim intererat consultationi, cum lacrymis respondens,integrè & pure uiuendo,inquit, sancta sibi ornamentum parauit,quod & uitam ipsius decoraret & sepulturã. Nam quod ad corporis ornatum spectat,nec dum uiueret accepit, nec in hunc usum reseruauit. Quare ne si uelimus quidẽ amplius,licet, cũ ad hanc rem non suspetat apparatus. Nihil ne inquam reconditũ est, quo iusta & exequiæ possint adornari? Quid,inquit illa reconditũ narras? Quicquid reconditi est,in manibus habes,ecce palliũ,ecce capitis tegmen, & trita pedum calceamenta. Hæ sunt opes,hæc supellex. Nihil præter id,quod cernis,in arculis aut thalamis conditum latet. Vnam diuitiarum suarũ cellam nouerat,thesaurum cęlestem,illic omnia collocauit,nihil reliquit in terra. Tum ego,quid,inquam,si ad funus ornandum ex ijs, quæ mihi parata sunt, aliquid proferam,num inconsultè factum existimabit? Id præter sententiam eius futurum,se non arbitrari,respondit. Nam & si,inquit,uiueret, duabus de caussis non repudiaret honorem tuum,uel propter sacerdotij dignitatẽ, quam semper uenerata est,uel propter naturæ necessitudinem,neq; enim alienum duceret id,quod à fratre esset. Iccircò manibus etiam tuis corpus ut curaretur, mandauit.

Cum igitur ita uisum esset, & sacrum illud corpus tegi uestibus oporteret,studium inter nos diuidentes circa ipsam,alius aliud cogitabamus. Et ego quidem iussi cuidã ex meis, ut uestem afferret. Illa uero qua de mentionẽ fecimus,Vestiana proprijs manibus ornans sanctum illud caput,cũ eius ceruici manũ submisisset,ecce,inquit,ad me respiciens, quale è collo sanctæ monilis ornamentum pendet. Et hæc dicens solutis ponè uinculis, prætendit manu ferreum crucis signũ,& annulum quendã,ex eadem materia. Quæ quidẽ utraque cordi semper adhærebant. Et ego communis,

inquã, sit hæc possessio. Ac tu quidem habeas crucis insignæ. Mihi autem hæreditas annuli satis erit, siquidem in huius etiam pala crux erat impressa. At eum mulier intuens rursus ad me, in deligendo, inquit, non aberrasti. Etenim excauatus est annulus sub ipsa pala, ibiq; de ligno uitæ particulam conditam habet, quod super adiacens pala simili nota significat.

Cæterum cum tempus posceret, ut castũ corpus ueste tegeretur, quod quidem officiũ ex Magnæ mandato ad me pertinebat necessario, cumq; præsens esset, ac simul contrectaret ea, quæ mecum magnæ illius hæreditatis particeps fuerat, ne prætermiseris, inquit, intueri rei admirandæ ab hac sancta perfectæ magnitudinem. Quid nam istuc est, inquam? At illa pectoris partem denudans, uides hoc, inquit, tenue & obscurum sub collo signum? (Videbatur autem puncto simile tenui acu confecto) simulq; lucernam propius admouit ad locum mihi demostratum. Quidnam, inquã, admirandum, si tenuè signum in hac parte est? & hoc, inquit diuini auxilij in Magnam Macrinam monumentum in eius corpore relictum est. Etenim cum acerbe intumuisset, olim hæc pars, & periculum esset, ne tumor secandus esset, aut ne latius serpens malum fieret immedicabile, si ad loca cordis appropinquasset, rogauit sæpius, & obsecrauit mater, ut medici manum admitteret, & eam nanq; artem à Deo pro salute hominũ ostẽsam esse. Illa uerò cùm aliquam corporis partẽ alienis oculis aperire morbo ipso grauius iudicaret, ad uesperam, cum solitam matri proprijs manibus nauasset operam, in sacellum sanctissimum ingressa totam noctem 9
9 Habes hoc in loco orationem cũ prostratione & lachrymis, ac mirabilem exauditionem.
prostrata curationum Deo supplicauit, et, quæ ex oculis defluebat, aquã cum terra commiscens, lacrymarum lutum morbo medicamentum adhibuit. Matri autem exanimatæ hortantiq; ut medico uterẽt sibi ad expellendum morbum satis esse respondit, si manu sua mater ipsa locum sancto signo muniret. Quum igitur mater in sinum eius manum intulisset, ut eam partem signaret, signum quidem egit, morbus autem abijt. Sed hæc parua nota loco horribilis tumoris apparuit, & ad finem usq; permansit, ut esset, quemadmodum arbitror, diuinæ opis indicium, quo ad agẽdas gratias Deo continenter moueretur.

Posteaquam studio nostro finem imposuimus, & ex domesticis copijs corpus exornauimus, non decere, dixit ministra illa, corpus ad sponsæ similitudinem ornatum ante uirginum oculos poni. Sed est, inquit, mihi ex uestræ matris uestimentis nigrum pallium, quod recte, ut ego quidẽ sentio, poterit superinijci, ne externo, & aduentitio isto uestitus ornatu, sacra hæc pulchritudo illustretur. Quæ sententia cum ualuisset, & pallium adiectum esset, ipsa tamen in amictu pullo diuina, ut arbitror, potentia, & hanc corpori addente gratiam, ita splendebat, ut quemadmodum in quiete uisum ostenderat, radij quidam ex eius pulchritudine plane elucere uiderèntur.

Interim dum hæc agebamus, & uirginum cantu lamentationibus commisto resonabat locus, fama nescio quomodo undiq; diffusa, omnes finitimi ad funus confluxerunt, adeò, ut concurrentes uestibulũ non caperet.
10 Vigiliæ et psalmodiæ in martyrum celebritate etiam antiquitus agebantur.
Cum igitur 10 nocturna peruigilatio, ut in Martyrũ celebritate, canendis psalmis perfecta esset, & crepusculum aduenisset, confluentium uicinis è locis omnibus uirorum, & mulierum multitudo psalmorũ decantationẽ fletibus interpellabat. Ego autẽ quanuis propter calamitatẽ animo essem con-

consternatus,tamen ex rebus præsentibus quoad fieri potuit,operā dedi, ut nihil in tali funere desideraretur. Itaq; confluentē populum in genera distribuens,mulierumq́; multitudinē admiscēs uirginū choro, uirorū autem turbam adscribens monachorum cætui, unum quendam ex utrisq; studij aptum concinnumq́; tanquam in 11 psalmos canentiū congressu ex cōmuni omniū concentu,apte coniunctum ordinem constituere. Verum cū paulatim progrederetur dies,& locus præ confluentiū multitudine angustus redderetur,surgens qui ei regioni præfectus erat Episcopus, Araxius nomine(aderat enim eum uniuersa multitudine sacerdotum)præcepit, ut sensim præcederet tabernaculū. Nam & satis longum uiæ interuallum intercedebat,& multitudo alioquin ab motum incitatiorem impedimentū attulisset. Deinde omnes,quos in munere suo obeūdo ministros habebat, & adiutores,ut sua præsentia corpus decorarent,cohortatus est.

11 *Vide hic Hæreticæ, antiquum Ecc. morē sepeliendi fideliū corpora, nempe cum sacerdotibus et clericis, cum psalmodia, cum accensis cereis cum honesta funeris & exequiarum pompa. Quæ quidem consuetudo cū apud uestros non seruetur, merito iudicatis uos de Ecc. corpore non esse.*

Cum autem hæc ita constituta studiosè gererentur, ego feretrū subiēs, illum aduocaui,ut alterā partem sustineret,posteriores uerò feretri partes subierunt alij duo de clero insignes uiri. Sensim igitur procedebatur, cū et qui præibant pedetentim incederent, & nos item gradatim sequeremur. Etenim cum frequens populus feretrum circumstaret, nec tam mirabili, & sacro spectaculo posset expleri, non erat facile nobis iter facere. Ex utraque autem parte præcedebat non exiguus diaconorū ministrorumq́; numerus, qui omnes ordine progredientes,accensos cereos manibus gestabant. Quæ quidem pompa non carebat mysterio, cū à principio ad finem usq; decantatio psalmorū eadem uoce,tripliciq́; canentium ordine, sicut ille trium puerorum cantus,absoluetur. Porrò cum inter secessum & sanctorum Martyrum ædem,in qua parentū etiam corpora quiescebant, septem octóue intercederent stadia, totum prope diem in eo spatio conficiendo consumpsimus,congrediētium enim multitudo,quæ assidue magis augebatur,non sinebat nos ex sententia progredi. Sed ubi intra fores templi constitimus,primum deposito feretro nos ad precationem conuertimus. Quæ quidem precatio populo luctus materiam præbuit. Silentio enim psalmis canendis imposito,cum sacram illam faciem uirgines aspexissent,& parentum iam esset patefactus tumulus,in quem illa decreueramus inferre, unaq; earum, nos post eam horam diuinum illud caput non amplius inspecturos,perturbatius exclamante,& reliquis deinceps uirginibus eadem uociferatione subsequentibus, incondita quædam confusio rectè constitutum,& sacrum illum psalmorum cantum est consecuta. Nā uirginum luctu fracti omnium animi commouebantur. Itaq; nobis nutu silentium imperantibus, & præcone præeunte, & solitas ecclesiæ uoces inclamante uix tandem populus se ad precandum composuit.

Cæterum conuenienter facto precandi fine, me timor quidam inuasit, considerantem præceptum illud,quo prohibemur patris, aut matris turpitudinem aperire Et quomodo,inquam,hoc ego iudicium effugiam,si in parentum corporibus uidero communem humanæ naturæ turpitudinē, cum uerisimile sit,ea collapsa dissolutaq́; ad turpem & inconditam peruenisse deformitatem? Hæc autem mihi cogitanti formidinem auxit indignatio Noe,cuius historia me,q̄d facto esset opus,admonuit. Priusquā igitur corpora nostris oculis essent exposita,pūta sindone operta sunt. Nam cum operculum esset sublatum,ex utraq; parte summa linteum iniectum

est,quo linteo contectis parentum corporibus, ego, & regionis episcopus ille,cuius mentionem feci,sacrum illud corpus e feretro tollẽtes, iuxta matrem apposuimus,atq; ita uotum utriusq; compleuimus. Vno enim cõsensu semper orauerant Deum,ut corporibus post mortem copularentur, ut quæ inter ipsas fuerat in uita coniunctio, ne in ipsa quidem morte dissolueretur.

Cum autem iustis legitime peractis recedendum esset, prostratus ad tumulum,& puluerem osculatus tristis & lacrymans discedebam, cogitãs quãto bono uita esset orbata,cum mihi in ipso itinere uir quidam illustris in re militari,qui in ciuitate Ponti,cui nomen Augustæ,dux exercitus erat, audita calamitate,atq; ægre ferens,cum subditis humaniter obuiam processit.Erat enim mihi,& sanguinis,& amicitiæ necessitudine coniunctus. Hic mihi de ipsa miraculum narrauit, quod unum adiungẽs historiæ faciã scribendi finem. Etenim cum lacrymis modum adhibentes colloqui cœpissemus,ille ad me,audi,inquit,quale quantumq; bonum migrauit è uita atq; ita sermonem exorsus est.

Magna mihi,uxoriq; meæ quondam cupiditas incidit uidendi uirtutis gymnasium.Sic enim,inquit,locum illum,in quo beatus ille animus degebat,appellandum arbitror.Nobiscum autem erat filiola,cuius oculum ex pestilenti morbo calamitas occuparat,adeo, ut obducta tunica circa pupillam,contractoq; albore,fœdum esset miserandumq; spectaculum. Diuinam igitur illam domum ingressi,ita separati sumus in eo sapientiæ uacantium loco,ut ego quidem diuerterem,ubi habitabant uiri,quibus præerat Petrus frater tuus,illa autem intus,ubi erãt uirgines,cum sancta Macrina uersaretur.Hic cum aliquantulum essemus commorati, tempus esse duximus,ut discederemus,Iamq; discessum adornabamus, cum utrinque nobis humana quædam uisillata est.Nam & frater tuus mihi iubebat, ut manerem,& studiosorum mensæ particeps fierem,& beata illa nõ dimittebat uxorem meam, sed filiolam in sinu gerens,nõ prius illam se redditu ram aiebat, quam mensam apparasset, & nos philosophiæ diuitijs accepisset. Puellulam autẽ exosculans,& admouens os oculis eius, ubi pupillam affectã uidit,si hoc mihi,inquit, concesseritis,ut apud nos esse uelitis, gratiam uobis tali honore non indignam referam.Ecquam,inquit puellulæ mater?est mihi,respondit Magna,medicamentum ad curandum hunc oculum appositum. Quæ quidem promissio cum mihi à quodam ex uirginum conclaui.Nuntiata esset,libenter mansimus, posthabita, quæ nos urgebat,proficiscendi necessitate.

Cum igitur conuiuium,quod Petrus humanitate,& gratia sua condiuerat,haberet finem,uxorq; nobis a sancta Macrina omni conuenienti iucũditate recreata remissa esset,lætitia,& gaudio pleni nos in uiam dedimus. Et quæ utriq; nostrum contigerant,inter eundũ narrabamus,ego quidem quæcunq; in uirorũ conclaui,uel uideram,uel audiueram, recensebam. Et illa uicissim tanquã ex historia singula repetens, nihil omnino quantumuis paruum omittendũ existimabat.Itaq; cũ non aliter,quàm ex scripto tanquàm in altera lance appendens, ordine cuncta percurreret, iamq; ad eã peruenisset partem,quæ curationis oculi promissionẽ continebat,narrationem intermittens,quidnã,inquit,egimus? quomodo neglex imus promissum ipsius?collyrium inquam, illud,quod nobis promiserat. Cumq;

ego item negligentiã incusarem, iuberemq; ut celeriter aliquis ad illud po scendum, excurreret, infans interim, quæ in manibus nutricis erat, matrẽ respicit, etiam mater ad eius oculos aciem intendens, negligentiæ, inquit, nostræ desinas succensere. Ecce tibi bona fide solutum, quod illa promise rat. Veram enim morborũ medicinam quæ precibus fit, nobis exhibuit, cuius ea uis fuit, ut ne uestigium quidem morbi in oculo relictum sit, adeo diuino illo medicamento plane curatus est. Atq; ita loquens filiolam suscipiens, mihi in manus tradidit. Tunc ego miracula, quæ in euãgelio narrantur incredibilia, cogitatione complectens, quid mirũ, inquam, e manu Dei cæcos uidendi potestatem accepisse, quando nunc eius ancilla per fidem in ipsum præstat illas curationes? opus enim cernimus haud multo miraculis illis inferius. Hæc ille mihi dum narrat, singultus uocem eius intercepit, & subsecuta est copia lacrymarum. Atq; hæc quidem a milite.

Quæ autẽ ab illis, qui simul cũ ea uixerunt, quiq; omnem illius uitã plane perspectam, & cognitã habebant acceperim, huic narrationi attexenda non censeo. Plerіq; enim pro eo, quantũ ipsi possunt efficere, credunt ea, quæ dicuntur. Quæ uero audientis superant uires, tanquã a ueritate remota mendacij suspicionibus insectantur. Proinde mirandã illam in penuria, & fame agriculturã prætermitto. Quomodo in pauperum usus proiectum frumentũ, nec dum distribueretur, nec post, imminutũ sit, sed eadem mensura nũmeroq; permanserit, aliaq; his longe magis admiranda, morborũ curationes, expulsiones dęmonum, & ueras futurorũ prædictiones, quæ quidẽ omnia ijs, qui diligenter explorarunt, uera esse constat, licet fidem superare uideantur, nec fieri potuisse iudicentur ab ijs, qui carni magis addicti sunt, qui nesciunt proportione fidei munerum fieri distributionem, & parua quidẽ dari habentibus paruam fidem, magna autẽ illis, qui ingenti fide præditi sunt. Quamobrẽ ne offendantur, qui ad credendũ diuinis muneribus sunt imbecilliores, sublimiora illius miracula silentio præterimus, satis esse existimãtes, ijs quę dicta sunt eius historiã conclusisse &c.

VITA SANCTI EPHREM SYRI PER D. Gregorium Nyssæ Pontificem Magni Basilij fratrem scripta, Petro Francisco Zino Veronense Interprete.

Habetur inter eius opera græce scripta, & nouissime Latina reddita est.

ARcana diuinis in Euãgelijs lucernæ similitudo me ad propositum dicendi argumentum adhortatur, & linguam silentij freno inseruientem soluit, cogitationumq; uias tanq; spatiosos campos exęquat & parat, atque orationis currum ad iter arripiendum expeditum ac promptum reddit, clara uoce hisce quodammodo uerbis exclamans: Nõ accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, & lucet omnibus, qui in domo sunt. Quid autem ex his intelligatur, adiungit, dicẽs: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona. Nónne igitur accusandi erimus, si præ ignauia silẽtio inuoluerimus id, in quo celebrando ingentes animos sumere Dominus imperauit? Etenim cum huius diuini Patris uitam ueluti præclaram ac Sole splendidiorem facem accenderit, nobisq; declarandam proposuerit, non uult, ut eã taciti prætereuntes subter modium abscondamus, sed in sublimi Ecclesiæ uertice collocemus, ut omnibus, qui in hac orbis terrarum domo uersan-

tur, eluceat, quicq; ob illam uiderint, cœlestem patrem collaudent.

Quocirca paternum illius uinculum haud ita metuendum est, ut Domini præceptum contemnatur. Quin etiam laudationis initium inde sumendũ fuit, licet nos in extremam orationis partem id reiecerimus. Res enim recte consideranti illud haud plane uinculum uideatur, quod humanam gloriam aspernantem prohibeat laudibus exornare, aut certe uinculũ ad soluendũ facile, & obligatio eiusmodi, quæ ad id potius efficiendũ amantes impellat. Etenim ex quibus ille laudes se uitaturum existimauit, interdicti uinculo conatus nostros euertens, ea nobis laudandi præbent occasionem. Nam cum singulæ ipsius præclaræ animi dotes materiam ad laudandum exhibeant, tum illud in primis, q laudibus non oblectatur. Volebat enim nõ uideri, sed esse bonus. Ex qua quidem uel unica re, et si nihil aliud laude dignũ effecisset, collaudandus esset. Adeo.n. se laudibus delectari dicebat, ut eo uinculo uituperationẽ ex illis proficiscentẽ obsignare uoluerit & euitare. Hoc aũt primum orationi nostræ stadiũ pandit, et perspicue demonstrat metam, ad quam dirigamus cursum, ne temere progrediamur, néue feramur præcipites, sed per uiam regiam incedamus, considerantes admirabilem Dei uirum, non fuisse prohibiturum, ne laudaretur nisi se laudibus dignum conspexisset. Nullus enim nisi admodum insignis & admirandus, cum adhuc uiuens maximis uirtutibus excellat, memoriam sui obliuionis poculo obliterare posteros iubeat. Ac quemadmodũ Paulus gratiæ prædicator, auspex Ecclesiæ, os Christi, quanuis dixerit: non sum dignus uocari Apostolus, non tamen propterea effecit, quominus Apostolus uocaretur: Quinetiam quanto summissius de se ipse sensit, tanto maiorem gloriam est assecutus. Sic Magnus noster hic pater, quoniam se ipsum caute laudibus indignũ iudicauit, iccirco deinceps dignus laudibus deprehendetur.

Cum igitur is nostræ sit Ecclesiæ mos & institutum, ut uirtutis studiosi, propterea quod eius partes coluerint, coronentur, & illi potissimũ, qui propter humilem de seipsis existimationem spiritu sublimes effecti sunt, cum Euangelium dicat; Qui se humiliat, exaltabitur, minime uituperandi, aut irridendi, aut condemnandi sunt, qui diuini huius Patris uirtutes describentes, uitam ipsius nobis ueluti spirantem atq; animatam columnam erigunt. Quę autem diximus minime falsa esse sapiens auditor inspiciet, si ubi fuerit peroratum, uaria illius uirtutum genera colliget, ex quibus nos tanq; pretiosis ac diuersis lapillis atq; auro distinctam coronam contexentes, optatũ Christi Ecclesię munus offeremus. Gaudet enim illa se eiusmodi donis honestari, quando solennis memoria iusti celebranda occurrit. Quamobrem cum ita ferat circulus anni, ut hodie nobis collaudandus sit Ephrem, fieri non potest, quin magno cum gaudio monumentũ hoc & amoris pignus suscipiat.

Ephrem igitur ille celebrandus est, qui Christianis omnibus in ore uersatur. Ephręm Syrus, neq; enim genus illius erubescimus, cuius moribus exornamur. Ephręm, cuius uitę doctrinęq; splendor uniuerso orbi terrarũ illuxit. In omni enim fere loco, qui illustratur a Sole, cognoscitur, atq; illis duntaxat incognitus est, qui magnum Ecclesię lumen Basilicũ ignorant. Ephręm notus ille profecto Ecclesię Euphrates, cuius aquis irrigata Christianorum multitudo, centuplum fidei fructum affert. Ephręm fœcunda

illa

illa Dei uitis, quę instar dulciũ racemorum doctrinę fructus producens, Ecclesię filios diuina charitate nutriens explensq́ue recreat & oblectet. Ephrẽ bonus & fidelis Ecclesię dispensator, qui uirtutũ rationes conseruis ęque distribuens, Dei familiam optime gubernat. Cuius quidem genus, & nobilitatem tum ab ipso partam, tum a maioribus susceptam, & parentũ gloriam, & ortum, & educationem, & ætatis incrementum, & corporis formam, & fortunam, & artes, & cæteræ, quæ ab externis scriptoribus tanq̃ magni momenti in laudibus numerantur, nos in medium afferre superuacaneum ducimus. quandoquidem diuos homines nõ ex rebus eiusmodi laudandos suscepimus. Itaq; licet ad hunc laudandum inde etiam abunde nobis suppetant argumenta, non alijs tamen rationibus q̃ quibus ipse uiuendo docendoq́ue illustrem se reddidit, orationis coronam connectemus. Veræ enim laudes cõsistunt in ijs, quæ in nobis ipsis posita sunt & illis præmia debentur, quæ ex uoluntate nostrá proficiscuntur. Earum uero rerũ, quas recensuimus, & uituperationes sunt falsę, & laudes ineptę.

Quomodo enim ex genere laudari uelit, qui omnẽ mundi nobilitatem contempsit? & 1 ex optimis operibus dei filius fieri uoluit? aut ob patriam se cõmendari patiatur, qui totũ orbem ad se pertinere non censuit? quiq; ut hostilẽ in maioribus & parentibus materiã gloria dulcem efficeret, corporis affectionẽ, atq; animalem ipsam carnis tuniculam ut celerrimos ad uirtutẽ cursus impedientem, plane conculcauit? Quomodo denique aut ex incremẽto corporeo, aut ex educatione, aut ex arte, aut ex alijs id genus huiusce uitæ studijs abiectis se decorari permittat, qui iã inde ab ipsa pueritia in diuinarum scripturarũ meditatione educatus, & crescens, & ex perennibus gratiæ fontibus bibens ad mensuram ætatis Christi, ut Apostoli uerbis utar, peruenire contendit? Cum igitur sciamus magnũ hunc nostrum patrẽ irridendis his laudibus, quibus homines corpori dediti capiuntur, cumulari se nolle, ex proprijs ipsum laboribus mediocriter saltem conabimur cõmendare. neq; enim eam naturam habet oratio, ut supra uires intendatur. Quare dabimus operam, ut neq; infantia impediti, quæ dicenda sunt, silentio prætereamus, neq; per semitam a patrũ institutis abhorrentem incedentes, a uia regia discedamus, sed inter utranq; percurrentes, orationem nostram temperemus.

1 Video Hæretica quomodo ex optimis operibus, dei filius fieri uoluerit sanctus, non ergo ex fide tantum.

Quæ sunt autem illa, quæ nobis ad laudationem eius contexendã subiecimus? actio nimirum & contemplatio, quas uirtutũ examen consequitur, fides, 2 spes, charitas, pietas erga Deum, diuinarum scripturarũ meditatio, animi corporisq́ue munditia, assiduæ lacrymæ, uita solitaria, e loco in locũ secessio, malorum fuga, doctrina perpetua, precatio cõtinua, lumi cubatio, uitæq; asperitas incredibilis, paupertas atq; humilitas singularis, misericordia naturam humanam excedens, zelus diuinus in eos, qui rabie contra pietatẽ inueherentur, omnia deniq;, quibus homo ad dei imaginem insignitur. Hisce laudibus noster cõspicuus est pater: agnoscit quę dicimus: proprias esse prærogatiuas non ignorat: & hos sermones ut nobis non sibi utiles non aspernatur. Siquidem uel tenuis de ipso cõmemoratio, studiosis est causa uirtutis complectẽdæ. Hæc autem nos non aliũde didicimus, sed ex ijs, quæ in uarijs ipse scriptis suis disseminauit, ex quibus ut sedula apis ex multis floribus spiritualẽ hunc fauum confecimus. Ac nobis quidem hæc conantibus non succensebit omnino. Quando sce-

2 Considera ex hoc loco num sufficiat sola fides ad salutẽ, ut quidam hoc seculo perperam docent, an & catalogus uirtutum omnium requiratur una cũ secessione a malo.

leratum dæmonē, qui uel in extremo certamine multos supplantare solitus est, amplius non reformidat. Iam enim in tranquillū cœlitum portum peruenit, ubi nullas procellas metuit aut tempestates.

Quod igitur ad fidem pertinet, nulla ex parte procul a pietate declinās 3 recte admodum sentiebat, id quod tū ex 3 scriptis eius tum ex ecclesiæ de ipso existimatione cognouimus. æquè enim & falsam Sabellij confusionem, & insanā Arij diuisionem detestabatur. Sciebat autem, quo se pietatis fines extenderent. Sic enim unā, non confusam, sacrosanctamq́; trinitatem, & personarū numero diuidebat, & coniungebat unitate substātiæ, ut neq; diuinitatis inopiam iudaice afficeret contumelia, neq; deorū multitudine more græcorū debaccharetur. Absurda autem Apolinarij opinione sic abhorrebat, ut omni cura eam ex omniū christianorum animis studeret euellere. Quinetiā futiles & effrenatas Anomiorum linguas multis tum argumentis, tum scripturæ testimonijs plane compescuit, maximeq́; utilia ac diuina contra illos monumenta nobis reliquit. Siquis autē in Ephrem disputationū cū Nouato certamine uelit eius audacissimi stragem uidere, aduersarij casum aspiciat. Illic enim adeo superiores in ipso disputandi congressu doctoris nostri uires inueniet, ut hunc uirum Pancratiastem, illū mollem ac nondum ętate firmatum puerum dicat. Nec uero eas solū, quæ uel tunc, uel ante exortę fuerant ex malitiæ semine zizaniorum hæreses, fidei rectitudine profligauit, sed quę perniciose in posterum pullulare poterāt, oculis propheticis prospiciens pręcidit. Omnia enim, quæ ab illo conscripta sunt uolumina, demonstrationibus conferta sunt. Nunquā igitur hic ueritatis filius ab ipsa ueritate deflexit. Spem autem in Deo solo, in quo qui spes suas collocant, pręmia reportant, defixā habuit. Quamobrē illud Psalmi in omnibus factis & dictis usurpabat: in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Quoniam sperantē in Dominum misericordia circūdat. Et fiducia in Dominum monti Sion similē efficit, & summam beatitudinē intus possidentem constituit, ut ex ipsis prophetis discere possumus, cum Dauid dicat: Beatus uir, cuius est nomen Domini spes eius. Hieremias autem: Benedictus uir, qui confidit in Domino, & erit dominus fiducia eius. & erit sicut lignum, quod transplantatur super aquas, quod ad humorē mittit radices suas, & non timebit, cum uenerit æstus. Esaias uero: Dominus rex noster, ipse saluabit nos. Ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo. cum Paulus etiā nos admoneat, dicens: Teneamus spei nostrę confessionē fidelis enim est, qui repromisit.

Ecce quantopere commendatur sanctus pater, quod semper Hæreticis restiterit, & eos uerbis & scriptis impugnauerit.

Hac igitur diuina & reposita spe enutritus Ephrem, humana omnia cōtemnens, sempiternā gloriam quotidie desiderabat. At amorem erga deū & proximum tam studiose seruauit, ut e uita decedens hęc diceret. æquū est enim, ut ipsa uerba, quæ omni demonstratione potiora sunt, in mediū proferamus. Nullo (inquit) modo in omni mea uita contumeliosus aduersus Dominum fui, nec sermo stultus egressus est e labijs meis. In omni uita mea neminē maledictis affeci, & omnino nullo cū homine christiano contendi. O beata lingua, quæ cum fiducia talem emisit uocem, quę solis Angelis ob uitā ab omni materia mutationeq́; remotā, maxime conuenit. Nobis autē carni seruientibus, haud ita cōgrua, & naturæ nostrę uires magis exuperans, quàm ut facile factis exæquari possit.

Atqui, ut multū labores, uitas eorum explorans, qui uirtutibus insignes

extiterunt, nullũ tamen huic simile puræ synceręq; charitatis indiciũ inuenies. Nam si inter omnes uirtutes charitas excellit, hanc sic excoluit beatus Ephræm, ut non alius magis ex patribus. Cæterũ, quando digna suis quisq; factis pręmia est accepturus, ne patres patribus cõferre uideamur, hæc alijs consideranda relinquemus. Neq; uero hæc comparationis causa diximus, sed ut populus clare perspiceret, nostrum, immo uero uniuersæ ecclesię doctorem Ephręm, ad summum gradum in spirituali scala uirtutum peruenisse.

Religionem autẽ in uera possessione sapientię comparauit, iuxta uerba illa Iob: Ecce cultus Dei est sapientia, per illã, ut paulo ante, illius puritatem fidei describentes ostendimus, quemadmodũ Beatus Paulus, in tertium cœlũ ascendit, æternumq; sibi nomen & gloriam in ecclesia peperit. Sed diuinarũ scripturarũ meditatio huic ex lucerna Dauidica accensa est. In meditatione mea (inquit ille) exardescet ignis. Amor enim igne cœlestis contemplationis ipsum inflammans, rerũ sublimium incendiũ excitabat. Omnẽ enim & antiquam & nouã scripturam assiduo studio, ut quiuis alius, diligenter uersauit, accurateq; ad uerbum interpretatus est, & ab ipsa mundi procreatione usq; ad ultimum gratiæ librũ quæ abdita arcanaq; erant, spiritus lumine adiutus, commentarijs illustrauit.

Neq; uero solum huius nostræ diuinitus datæ sapientiæ latices hausit, & alijs impertiuit, uerumetiam istas, quæ ad recte ornateq; dicendi rationem, quęq; ad doctrinæ subtilitatem pertinent, artes & disciplinas, quatenus utiles arbitrabatur, reiectis inanibus & stultis rebus, ęquitatisq; lãce actionem contemplationemq; ponderans exercuit. Animi autem corporisq; munditia, pro hominis natura, immo supra naturã humanam (est enim gratię donũ) excelluit. Vere enim animo quidem imperabat, corpore autẽ splendide fulgebat, & perturbationum dominam circunferebat. Quod quidẽ ex inuidijs, quæ illi (ut memoriæ proditum &) ab impudica muliere factę sunt, confirmatur. Etenim quũ ea uelut esca malitiæ ad decipiendum eximiũ uirum homicida Belial usus esset, tantũ absuit, ut quod sperabat, assequeretur, ut contra ipsum insidiatorẽ eam ipse pugnantẽ in acie constituerit. Nam cohortationibus, admonitionibus, & diuinarũ rationum incantationibus conuersam ad meliorẽ frugem perduxit. et ex incontinente temperatã, grauem ex petulanti, ex inquinata purã reddidit.

4 *Habes hic sanctũ uirum studium liberalium disciplinarũ reiectis inanibus & stultis rebus exercuisse, id quod audire nolunt hodie pseudo magistri.*

Iam profluentes ac perpetuas eius lacrymas cõmemorare cogitanti, ue re oboriuntur lacrymæ. Vix enim sine lacrymis licet ipsius lacrymarũ pelagus trajcere. Nam ut omnibus luminibus sine intermissione spiritũ ducere propriũ est, sic Ephręm continenter lacrymas fundere natura insitum uidebatur. Nullus enim dies, nulla nox, nulla noctis, dieiq; pars, nullũ breuissimi tẽporis momentũ fuit, in quo non uigiles ipsius oculi lacrymis madidi cernerentur. Modo enim cõmunes, modo priuatas, ut dicebat, absurditates deplorabat. Suspirijs autẽ oculorum flumina sapienter inhibebat, aut suspiria potius fluminibus oculorũ excitabat. Et erat utriusq; rei progressus admirabilis, cũ alioquin utrunq; alterius causa uideretur. Profluebant enim ipsi lacrymæ, & causa multis erat incognita. Etenim cũ illas tẽpus non aufferret, sed mutua quadã uicissitudine & lacrymæ suspiria, & suspiria lacrymas exciperent, alterutrius causa latitabat. Hoc autẽ perspiciet quisquis ipsius scripta perlegerit. Neq; enim solũ ubi de pœnitentia,

de moribus,de bonis uitæ institutis loquitur,ipsum lugentē inueniet, sed etiā in ipsis laudationibus, quas pleriq; omnes hilaritate multa conantur aspergere. Hic autem idem ubiq; fuit, & assidue lugendi munus ac diuitias expetiuit. Ex quo nunc etiā fere omnes ipsius sermonū auditores,ad ueram uitā amplectendam reuocat. Tantam eius lacrymis mista uim habet oratio. Quis enim adeo duro lapideoq; corde prēditus est, qui uerba eius exaudiens,non mansuefiat,& abiecta morū asperitate,suis ipsius peccatis non doleat? Quis adeo ferus & immanis,qui salutiferam eius doctrinam auribus percipiens non defleat tempus,quod male contriuit? Quis tam crudelis & inhumanus, qui non simul ac uerba illius melle dulciora gustauerit,benignus,mitis,& amabilis euadat? Quis a lacrymis abhorrens ita se uoluptatibus dedidit,quin paucis illius uerbis auditis, remunerationem illā,quam pro anteactæ uitę ratione sumus accepturi, in memoriā reuocans,lamentetur & lugeat?

In rebus,quę fieri nequeunt prouerbiū illud usurpant:lapidi misericordiam persuades.Id tamen fieri posse nos experimēto docti didicimus.Diuinus enim hic senex animos,quos ob prauā obstinatamq; duritiem lapides dicas,emolliuit,fregit,tractauit,ut uoluit.Quis eius de humilitate orationem legens, non omnē protinus de se existimationem & stultā arrogātiam deponat? Seq; omnium abiectissimū fateatur? Quis legens ea,quæ scripsit de charitate, non sic inflammetur,ut ad omne subeundum periculum paratus sit? Quis uersans illa,quibus uirginitatem cōmendat, non se Deo castam corpore & animo conetur offerre? Quis admouens aurē orationi,qua iudiciū,siue secundum Christi aduentū describit,non animo sic afficiatur,ut ad illud iudicium se sisti iam putet?metuq; ita contremiscat, ac si contra se ipsum sententia pronuntietur? Sic enim futurum illud dei iudicium expressit,atq; ante oculos posuit pręclarus et diuinus hic uir,ut ad eius cognitionem nihil aliud,nisi ut res ipsa fiat,deesse uideatur.

Cum igitur in eiusmodi cogitationibus de iudicio beatus ipse assidue uersaretur,mundū effugit,& ea,quæ in mundo sunt.Procul autem recessit fugiens,ut scriptum est,& mansit in solitudine,sibi ipsi uacans & deo,atq; inde uirtutū munera accipiens.Iam enim plane nouerat, qui solitariā uitā eligunt,e turbulentis mundi perturbationibus & tempestatibus liberari, & in portum quietis & tranquillitatis peruenire,ubi consuetudine fruantur Angelorum,& mentibus sublimes,quoad licet, tollantur ad contemplationem Dei. Verū,quando spiritus illum monens ad multorū ædificationem ita disponebat,ut loca mutaret, non renitebatur sed obtemperabat.erat enim iussis mandatisq; Dei,ut quiuis alius,obediens.Itaque patriam relinquere,ut diuinus ille Abraham,iussus,ad Edessenorum urbem accessit.Neq; enim par erat,ut diutius sub terra sol absconderetur.His autem de caussis eo se contulit, ut & quæ illic sancta erant,inuiseret,& sapiētem aliquem uirum alloqueretur, & cognitionis fructum aut caperet, aut imperciret.

Cum igitur ad ciuitatem peruenisset,& iam portam ingrederetur,loco sapientis hominis,quē optabat,scortum occurrit.Quamobrē cum pręter expectationem in molestum illud spectaculum incidisset,spe sua deiectus oculos auertebat. At ipsum improba fœmina cōtentis oculis intuebatur. Cui uir sapiens,o mulier,inquit, dic mihi,cur me tandiu contueris? at illa

prompte, quoniã abs te homine ego capta sum, tu uero me ne aspicis quidem, sed in terram, cuius amore captus es, oculos defixos tenes. Eam sibi inexpectatam responsionẽ ualde profuisse uir sapiens fatebatur. Quapropter immensam Dei potentiam collaudauit, qui ea, quæ speramus, præter spem nobis largiri potest. Inde Cæsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os ecclesiæ auream illã doctrinæ lusciniam Basilium uidit. Quẽ senex intuitus, cœpit multis faustis uocibus uenerari. Nã perspicaci mentis oculo splendidã columbam dextero ipsius humero insidientẽ, et uerba sapientiæ suppeditantẽ, eaq; ipsum populo depromentem cernebat. Ex qua quidẽ graui columba edoctus ille, diuini huius patris peregrinationẽ intellexerat, eumq; esse Ephræm illũ Syrum cognouerat. Opportune igitur ambo mutua consuetudine fruebantur. Atq; ita laboriosa illa peregrinatio Ephræm non inutilis fuit.

Porro naturalis innocentia uitæ illi malorum fugam ostendebat, ex ea enim & meliora prospicere, & deteriora discebat euitare, & illas sententias ac rationes eligere, quæ puræ essent, quæq; ad capessendam honestatem conducerent, & docendi usum non impedirent. Abũde enim diuino seni datum est a Christo uerbi talentum, quod cum ad mensas cordium multis exhiberet, ipsi tamen in primis profuit. Hæc autem ipse de se dixisse fertur. Sibi, cum primum excederet e tenera illa ætate pueritiæ, arcana eiusmodi uisa contigisse. Ipsi enim iuxta linguam ualde fructifera uitis oriri uidebatur. Quæ quidẽ ita crescebat, ut uniuersum orbẽ impleret. Omnes autem cœli uolucres aduolantes eius fructibus uescebantur. At ipsa uitis quanto plures uolucres fructus decerpentes excipiebat, tanto magis racemis abundabat. Illud præterea, quod ad ipsum pertineret, alius quidam se compexisse testatus est. Nimirum Angelorum multitudinem e cœlo descendentem uolumen intus forisq; conscriptum manibus cõtinere. Sic autem diuinam illam aciem colloqui uisam esse: Quisnam uolumen hoc in manus accipiat? Atq; hos quidem hunc, illos illum, alius aliũ ex præstantibus eo tempore hominibus respondisse. Deinde post omniũ probationem subiecisse. Hi quidem sancti, & serui Dei sunt. Attamen uolumen hoc in manus accipere nequeũt. Cumq; multos, qui eo tempore uiuebant, nominassent, neq; ullus ex eis placuissent, ad extremum communi consensu in eam sententiam conuenientes, dixisse: nullus uolumen hoc potest in manus sumere præter Ephrẽm. Tum cœlestes Angelos idem uidisse dicitur, Ephrẽm uolumen traderę, de nocteq; surgens ad Ecclesiam uisum illud considerans contendisse. Auditoq; Ephrẽm, qui tunc luculentam gratiaq; refertam habebat orationem, quid uisum significaret, intellexisse, Deumq; laudasse, qui tam eximium dicendi munus uiro sancto largitus esset. Tantam enim sapientiæ copiam illi tribuerat Deus, ut quanuis ei suppeterent perpetui quasi uerborum fontes, rebus tamen explicandis non essent pares. Quod quidem non linguæ tarditate, sed celeritate cogitationis accidebat. Lingua enim cogitandi uim aliorum exæquabat, sed tamen tardior erat, q̃ ut sententias ipsius assequeretur. Itaq; Magnus senex a Deo singulare eloquẽdi munus efflagitabat his uerbis: Largire Domine, flumina gratiæ tuę. Nam doctrinæ abyssus linguam absorbebat, ut sensa ipsius efferre non posset, cum muneri concionandi instrumenta ad dicendum idonea deessent.

Conciones autem illius nihil aliud nisi precatio interpellabat: precationem rursus conciones excipiebat. Ex quo fiebat, ut cum in ea uicissim studia totus incumberet, assidue in rerum diuinarum contemplatione uersaretur. Nam corpus quidem ipsum inedia temperantiaq; domitum sic affecerat, ut rationi tanq̃ dominæ obediens, non magis, q̃ si mortuum esset, uoluptatis ullum haberet sensum. Cumq; ad ea, quæ non conueniunt, obeunda immobile torperet, ijs tamen, quæ animorum saluti conducunt, exequendis robore præstaret. Quid ? quod ne noctes quidem, somni simulacris & imaginibus decipientes, ipsi uirtutis cursum interrumpebant? Etenim quem accedentes susceperant sobrium, recedentes uigilantem relinquebant. Id nimirum agentem, ne manus principis istius oppressum somno deprehenderet. Tantum autem temporis quieti concedebat, quantũ transigendæ uitæ necessarium erat. ne sublata omnino naturali uicissitudine caro solutionem uiolentam pateretur. Sed somnum ab oculis cũ alia

5 multa discutiebant, tum illud in primis, quòd 5 aspere & duriter uitã agẽs, & uarijs modis corpus affligens, humi etiam cubabat. His enim potissimum rationibus somni affectio expelli consueuit. Paupertatem uerò tantam seruabat, quantam audis Diuis Apostolis fuisse. Quocirca si quis hunc 6 paupertatem colentium exemplar uocet minimè aberret à ueritate. Dulcissimam profectò planeq; beatam uocem illam tanq; paupertatis magistrã hinc profecturus in cœlum nobis reliquit. Nec crumena (inquit) nec baculus, nec pera Ephræm unq̃ fuit. Nunquam aurum, aut argentũ, aut ullam rem aliã possedi. Bonum enim Regem discipulis suis audiui dicentem in Euangelijs: Nihil in terra possideatis. Quare nulla me rerum eiusmodi cupiditas cepit. Gloriæ igitur pecuniæq; contemptor, & quæ præstantiora sunt, amans ad Apostolos in eo cursu q̃ proximè accedere contendebat.

Vide quomodo etiam olim sancti Monachi uitam duram et asperam agebant, uarijs modis corpus affligebant, humi quoq; cubitabant.

6 *Ecce quam studiosus Euangelicæ paupertatis sanctus uir fuerit.*

Quid commemorẽ animi summissionem ipsius atque humilitatẽ, cum ea uirtus passim in omnibus eius sermonibus & scriptis se ab eo singulariter excultã fuisse quodammodo clamet? Quando enim ad arrogantiæ tumorisq; lapidẽ offendit pes illius, qui lachrymis lacrymas inuitabat, et cinerem tanquã panem manducabat, & aspera iniucundaq; uita (ut aiũt diuina illa uerba) poculũ cum fletu miscebat? Quiq; ab omni abhorrẽs humana gloria, cũ in hac uita peregrinaretur, si à quopiã se laudari sentiebat, ægre ferens, & aliũ aliàs colorẽ sumens, atq; oculos in terram dejiciens, tenui sudore madebat, grauiq; silentio tanq̃ pudore linguã impediente corripiebatur?

Cum aũt ad beatam ac cœlestem illam uitã esset discessurus, uehemẽti quadã interdictione id ipsum prohibens dixit: Nullæ Ephræm Carmina cecineritis, nullã adhibueritis laudationẽ. Ne me pretioso cũ uestimen

7 to 7 sepelieritis, néue priuatim corpori meo tumulũ constitueritis. Mihi enim cũ Deo conuenit, ut habitẽ cum peregrinis. Aduena enim ego & peregrinus sicut oẽs patres mei. Quemadmodũ igitur aliarum uirtutũ, sic huius etiã egregia & perspicua habes indicia. Nã eorum quæ ad eleemosynã cõmiserationemq; pertinent. hunc non effectorem modò, sed doctorẽ fuisse ueritatis præscriptio, lexq; confirmat. Etenim cũ ex perfecta, quã amplexus fuerat, paupertate, nihil esset reliquũ, quod egẽtibus daret, crebris tamen admonitionibus alios ad misericordiã incitando, eleemosynã

Non credas hic Ephrem sepulturam omnino neglexisse, sed prohibuisse põpatiam & superbam, quam potẽtes huius seculi ambiunt. Sed

impertiebatur. Erat. n. profectò huius oratio, licet uultus eius non aspiceretur, ueluti diuinitus fabrefacta clauis, quae locupletũ thesauros recluderet, & indigentibus necessaria sumministraret. Sed aspectus ipsius Angelicus idoneus erat, qui sine ulla oratione solus ad commiserationẽ intuentes cõmoueret. Tanta in eo tũ simplicitas, tum mansuetudo, tũ probitas cernebatur. Nullus erat tã impudens, qui non ipsum intuens, rubore perfunderetur, seq; ipso melior & modestior fieret.

& cum alijs tumulari uoluit, cumq; aduenis & peregrinis, tanquam pauper, & unus quilibet de populo.

Ac tã etsi tam multa in hoc uiro perfecta fuerunt, nequis propterea putet ei absolutã rerum Ecclesiasticarũ cognitionem defuisse. Neque enim illam eatenus tantũ attigit, ut dicendo instituere alios posset. Sed tã pietatis instituta, q̃ ea, quae illis aduersantur, planè percepit. Illa ut populũ erudiret, haec ut Hereticos coargueret. Bono enim zelo in eas pietatis inimicas feras mouebatur. Nã sermone quodam, qui ad nos etiam non scriptis sed fama peruenit, ex quo eũ ueritatis fuisse studiosissimum facile intelligi poterat, Apolinarium 8 leuẽ, immò dementẽ, & insanum appellabat, qui res nouas moliens, multa iniqua piaeq; scripturae aduersantia duobus libris comprehensa è uentre eructans temere loqueretur. Eos autem libros, cuidã foeminę, quam in delicijs habuisse dicebatur, custodiendos tradiderat. Quae cum magno Ephraem comperta essent, eiusdẽ opinionis se esse simulans, ad foeminã, quae libros seruabat, accedit. Qui sit, et quã fausta illi è solitudine apportet, aperit, & id genus alia fortasse adiungens, tandẽ supplicat, ut praeceptoris scripta sibi publicae utilitatis gratia prębeat, ut nobis, quos tunc hęreticos appellabat, obsistere facilius posset. Quibus uerbis capta mulier, eumq; unũ ex illis, qui Apolinarij partes tuerentur, existimans, libros exhibuit, orans, ut eos sibi celeriter redderet. At magnus hic Iacob fatuũ supplantans Hesau, & flagitiosa illa primogenita capiens, sapienter obrepsit. Nã piscis glutino uniuersos illinẽs, folium folio ita coniunxit, ut cũ una pars ab altera prae uehementi uinculo seiungi non posset, in unicã tabulam singuli libri redacti uiderẽtur. Atque ita eos mulieri, quae cõmodauerat, restituit. Illa uerò artiũ eiusmodi, utpote mulier, imperita, cum speciem ipsorum extrinsecus saluam aspiceret, quid intus esset, diligentius intueri neglexit.

8 *Quomodo appellasset Lutherum sanctus uir, & alios nostri tẽporis hereticos qui, longe iniquiora quã Apollinarius effutiunt.*

Caeterum dies haud ita multi praeterierant, cum orthodoxis quibusdã defertur diuinus senex, qui Apolinarium acciuisset, & cum illo sermones contulisset. Itaq; in iudicium uocatus, impijs illius fretus libris ad diẽ statutum uenit. ac dicere quidem pro se, cum senectutae iam confectus esset, recusauit, petijtq;, ut ipsi libri proferrentur, ut ex illis respondere posset, & contradicere. cum igitur delatoris, socij frementes in medium libros attulissent, inueteratus ille dierum malorum iniustitiae iudex, unum ex illis in manus sumens, explicare conabatur. Verum cum glutino uinctus non cederet, ad mediam eius partem aperiendam aggressus est. quam quidẽ eodem modo conglutinatam reperit. Quamobrem sua ex priore libro frustratus spe, ad alterum accessit, quem quidem totum adeo connexum intuitus, ut aperiri non posset, tanto rubore suffusus est, atq; ita animo perturbatus, ut ex illo consessu discedens, consilij inopia haerens & exanimatus, in morbum inciderit, eamq; ignominiam tam aegre tulit, ut haud procul abfuerit, quin mortem oppeteret.

Ac pietatis quidẽ zelo talis fuit Magnus noster Pater et Doctor Ephrẽ-

Alias enim mansuetum ac mitem se præbens, cum nulla pugnandi necessitas esset, alias acerbum & grauem, cum fidei periculum immineret, omnia sapienter pro ratione temporis administrabat. Ex hoc enim zelo non minus, quam ob 9 multa ieiunia, & lacrymas, & perpetuas preces laudandus est, atque haud scio, an ob id etiam magis, quòd hæc in eo uno concludebantur, ille ad communem etiam utilitatem pertinebat. Sicut autem uerum eximij uenatoris specimen est, cum bellicosas feras insequitur: & boni gubernatoris uirtus ostenditur, in aduersa tempestate: Medici sapientis in difficilibus morbis: strenui militis in ipso pugnæ discrimine: sic pietatis religionisque studiosum uirum grauia pericula difficultatesque declarant, cum & se, & alios ex insidijs eximit. Nullum profectò uirtutis genus est à ueteribus excultum, in quo non hic etiam excelluerit. Quapropter animum eius utilitate, dulcedine, iucunditate manantem fonti, omni aquarum copia fluenti similem possumus dicere: aut prato diuersis et odoratis floribus splendenti: aut cœlo uarijs stellarũ luminibus distincto: aut Paradiso, quem audis fuisse in Edem, innumerabili decorato fructiferarũ arborum multitudine: (ita tamen ut serpenti improbo exilijque authori nullus in hunc aditus pateat) aut siquid aliud pulchrum iucundumque multis diuersisque bonis natura cohonestauit, talem beatum Magni Ephræm animum, multis undique uirtutum generibus exornatũ existima. Semper enim uir admirandus in eam curam incubuit, ut perfectum & absolutum uirtutum omnium chorum possideret, & quibus reliqui singulis præstiterunt, ea omnia solus ipse consequeretur.

9 Nota in Ephræm multa ieiunia, lachrymas & perpetuas preces.

Nam ut sacerdos, eũ, qui inter iustos primus numeratus est, Abel. imitatus, nõ ex gregibus ouium, neque ex adipe sacrificia Domino obtulit, sed sine sanguine rationabile obsequium uitæ puritate sacrificauit, ea re tantũ dissimilis Abel, quod à scelerato homicida interfectus non fuit, sed inimici Dæmonis laqueos uitans, superatis inuidijs ad uitam, quæ nullum finẽ est habitura, sicut ille, peruenit. Enos autem sic æmulatus est spem, ut non modo Domini Dei sui nomen inuocauerit, sed alios etiam, ut illud inuocarent, edocuerit. Enoch uero ut similis esset operam dedit, non admirabilẽ eius è terra in Paradisum secessum, sed e materiæ perturbatione in spiritũ transitione imitando. Noe quoque similis extitit, non exiguã in arca lignea generis conseruationem, sed propriam animi incolumitatem undique procurans, ut uitæ pocellas tuto subter fugiens, nullam uirtutis iacturam faceret. In multis etiam Abrahæ fuit imitator, atque, ut fidem, mansuetudinẽ, & amorem erga Deum taceam, in eo potissimum, quòd quemadmodum propriam terram & cognationem ille, sic Ephræm mundum effugit, & in corpore suo unigeniti sacrificium expressit, se dedicans Deo, & ea mẽbra mortificans, quæ sunt super terram. Isaac autem propter mortẽ, quam sponte tranquilloque animo subire paratus erat, non tamen inferente patre. Quinetiam quotidie, ut Apostolus, corpore quidem fructũ, quod ad propositum pertinet, percipiebat, spiritu autem uiuebat Deo propter castum corporis tanquam in ariete sacrificium; Iacob uerò Esau, idest hæreseũ parentem supplantando, & primogenita, recta uidelicet Ecclesiæ decreta accipiendo, similis fuit. In eo præterea, quòd non scalam à terra ad cœlũ usque pertingentem, sed prælongam ignis columnam, pulchriorẽ mysterij profunditatem indicantem uidit. Quodque discipulis hic, ut ille filijs, e uita di-

scessurus,benedicationes,distribuit, quas qui pronus excipiebat, Magni illius Iacob esse arbitrabatur. At Ioseph similitudinem maxime quidē expressit integritate corporis & castitate,sed multo magis, quòd quemadmodum ille triticum, sic iste uerbum cōmunicauit,nec non in multis Mosi persimilis fuit.

Fugit enim hic quoq; Pharaonem Diabolum, & habitauit in solitudine, & Deum uidit, quatenus contemplatione uideri potest. Et res admirandas effecit,& doctrina se populo ducem ac magistrum præstitit. Et Aegiptios decepit,diuitias eorum surripiens,libros nimirum Hæreticorū, de quibus triumphauit. & salsum ac potui minime accommodatum infidelitatis mare diuisit, populumq; fidelium utiq; multitudinem traiecit. & pharaonis exercitum impiam calumniatorum progeniem oppresit. Et Amalec in fugam uertit,siquem Hæreticorum hoc nomine uelis appellare. recte christianeq; uiuendi legem à Deo accepit, & nobis omnibus tradidit. Tabernaculi exemplar in monte uidit,non Mosis, sed horrendi illius futuri iudicij. Sacerdotes cōstituit, de sacrificio leges & præcepta tradēs. Aquam eduxit e petra,dum corda lapidea ad fundendas lacrymas inducit. cœlesti pane,quemadmodū ille,abunde populum aluit,charitatis sermones nobis proponens,per quos animi maxime confirmantur,& ad sumendum cum fiducia diuinum & sacrum panem, qui pro salute nostra e sinu patris huc uenit,accendunt. Coturnices fidelibus exhibuit,docens,ut per Dei recordationem sese tollant in cœlum, & quæ illic pulchra sunt, contemplentur. Et hac quidem ratione si quæ Pater hic grauiter gessit, cum rebus gestis priscorum conferre uolueris,illis nullo modo inferiorem inuenies.

Siquidem,ut Iesus Naue,Iordanem etiā diuisit, cū clausas benignitate diuitū manus patefecit.populoq; terram nō abiectæ huius promissionis, sed regni cœlestis distribuit. Ab infantia,ut Samuel,dicatus est Deo, diuinamq; uocē audiuit. Vt Elias sacerdotes turpitudinis uituperauit. Ignēq; diuinum rationis sacrificio, non semel sed sæpius deduxit, & igneo uirtutum curru, non in æthera sed in cœlum sublatus est. Vt Elisæus duplicem spiritus gratiam acquisiuit. Vt prophetæ diuinæ uisionis copia donatus est. Atqui ratio ipsa me mouet,ut hunc uel cum illo,quo nullus inter natos mulierum extitit maior,audeā comparare. cum illo,inquam,qui inter legem & gratiam medius fuit. Nam hic, quemadmodū præcursor ille,solitudinem coluit,& ad hunc item factum est uerbum Dei. Et præco pœnitentiam docuit. Vt Paulus autem uas electionis, multas tentationes sustinuit. & pœnitentiæ semina,ut ille fidei,diligenter sparsit. Sed quid oportet hunc sigillatim cum sanctis conferre, cū eius recte factis plenus sit orbis terrarum? Longior autem oratio est superuacanea, cum ipsa opera appareant. Nam multitudo uerborum fidem infirmat, quasi uirtutes non satis ex rebus ipsis declarentur, sed egeant orationis auxilio. Quamobrē operæpretium erit,ut,quod suauissima uoluptate animos nostros afficiet, admirabilem eius è uita exitum exponamus.

In cœlum igitur iam profecturus diuinus hic uir illis,qui aderant,imperabat,ne corpus suum pretiosa ueste ornatū sepelirent. Quòd siquis amātior sui aliquid eiusmodi cogitasset, mutato in melius consilio, id ipsum, quod honestandæ sepulturæ decreuisset, pauperibus daret. Vnus igitur

in homine eiusdem nominis liberando adhibuisti. is enim nos ad hoc onus subeundum impulit, qui a posteris Ismael in bello captus, & procul a patria diu commoratus, cum ad eam reuerti cuperet, & uiam commodiorē ignoraret, admirabili ope tua rationem ad salutem aptā inuenit, & quod optauerat, est consecutus. Nam cum in maximū uitæ discrimen adductus esset. Quoniā omnes uiæ barbarorum copijs interclusæ tenebantur, te 11 nomine tantū inuocauit, dicens: sancte Ephræm, adiuua me. atq; ita tuto periculorū laqueos euasit, mortemq́; neglexit, & inopinatā salutem assecutus, patriæ auxilio tuo munitus, præter spem redditus est. Quapropter ad hæc dicenda audacter aggressi tuas laudes impuris labijs attingere non ueriti sumus.

11
Hic sanctū Ephræm nominis domini explicatione omissa inuocauit, nec ullam iniuriam intulit Christo, imo sancti auxilio adiutus est. Vnde mendacia hæreticorum hoc facto redarguuntur. Et ratio est quia sanctos inuocātes, dominum nō omittimus, sed eū potius in illis glorificamus. Qui enim ad sanctos recurrit, in uirtute primum ad Deum recurrit.

Qua quidem in re si haud ita multum defecimus, id ope tua nos assecutos fatemur, tibiq́; acceptū ferimus. Sin dignitate tua longè inferiores nostræ sunt laudes, te quoq; (quamuis audacius hoc dictū uideri possit) in causa fuisse dicemus, qui & uiuens & defunctus, modestiæ humilitatisq́; studio, te collaudare uolentes impedis. Attamen, siue hoc, siue illud sit, nos pietatis officio pro uiribus satisfecimus: teq́; ob id nobis minime succensurū, neq; tui amantissimos auersurum, sed æquo libentiq́; animo filiorum balbutientium laudes suscepturum speramus. Tu 12 uero diuino assistens altari, uitæq; principi ac sacrosanctæ una cum angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisq; peccatorum ueniam impetra, ut sempiterna regni cœlestis beatitudine perfruamur in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in æternum. Amen.

12
Vide hic quatuor quæ a quibusdā nunc negantur. Animas sanctorū esse in cœlo, & Deo assistere. Antiquos patres sanctos inuocasse. Sanctos nostri memoriam habere. Sanctos nobis peccatorum ueniam impetrare.

VITA SANCTI MILETII ARCHIEPISCOPI ANtiocheni per D. Gregorium Nissæ pontificem scripta, Petro Francisco zino Veronense Interprete.

Habetur in eius operibus, & nouissime Latine reddita est.

AVxit nobis numerum Apostolorum hic nouus Apostolus, qui inter eos nunc est cooptatus. Traxerunt enim ad se sancti, moribus similem, athletam athletæ, coronatum coronati, castū mundi corde, uerbi præconem, qui ministri sunt uerbi. Verum cum apostolico contubernio, tū suo ad Christum reditu noster beatus est pater. Nos autē miserandi, qui immaturo ipsius obitu orbati, felicem ipsius sortem prædicare prohibemur. Ei quidem melius fuit dissolui et essem cū Christo, nobis autem molestum paterna priuari gubernatione. Ecce enim tempus consilium postulat, & cousultor tacet Bello undiq; circumuenimur, bello inquam, hæreticorum, & non adest imperator. commune corpus Ecclesiæ, morbis laborat, & medicum non inuenimus.

Vellem, si fieri posset, imbecillitatem meam ita confirmare, ut uires magnitudini calamitatis explicandæ responderent, & eam uocem emittere, quæ uim doloris exæquaret. Quemadmodum generosi ac robusti quidā facere consueuerunt, dum acceptam patris morte calamitatem deplorāt. Sed quidnam ego? Quomodo linguam quasi compede quadā depressam; cogam, ut orationi deseruiat? Quomodo uocem de more collabentē atq; hæsitantē ad querelas, & lamentationes impellam? Quomodo calamitatis caligine circūfusus, mentis oculos intendā, atq; intuebor? Quis obscuram hanc mihi, profundamq́; molestiæ nubem eripiet, inducatq; rursum

serenitate splendidum pacis radium ostendet? Sed undenam radius erũpat cum sol ipse nobis occiderit? ó mala noctis obscuritas, quæ solis exortem non sperat.

Quàm diuersa nunc atq; olim hoc eodem in loco à nobis habetur oratio? Tunc, ut in nuptiarũ celebritate mos est, tripudiabamus, nunc in mœrore, & luctu uersantes gemimus, & lamentamur. Tunc epithalamium, nunc epitaphium canimus. Meministis enim quando spiritales nuptias celebrantes, conuiuio uos accepimus quando pulchro sponso uirginem copulauimus, pro uiribusq; protulimus uerborum dotem, mutua simul affecti, afficientesq; lætitia. Nunc autem gaudium nobis in luctum uersum est, & lætitiæ indumentum est cilicium. At oportebat fortasse cælare mœstitiam, animiq; dolorem intus inclusum silentio cohibere, ne sponsi filios perturbaremus, non splendidam nuptiarum, sed sordidam sermonis uestem induti. Nam posteaquam pulcher sponsus uobis adẽptus est, squallore statim infecti sumus, nec amplius ut solebat, ornatu atq; hilaritate nostra illustrant oratio, cum inuidia stolam nos exornantem eripuerit.

Ad uos pleni bonorũ accessimus, à uobis nudi, pauperesq; recedimus. Quam super capite rectam ac luculenta micantem luce lampadem habebamus, eam in fumum, & cinerem redacto splẽdore extinctam efferimus. Thesaurum hunc magnum in uase fictili tenebamus. Thesaurus quidem ipse non apparet. Vas autem fictile diuitiarum inane spectantibus reseruatur. Quid dicent, qui missi sunt? Quid respondebũt interrogati? o acerbum naufragium, quod in medio spei portu fecimus. Quomodo magna nauis innumerabilem ferens multitudinem, cum ipso onere demersa, nos quondam opulentos reliquit nudos. Vbi præclarum illud uelum, quod sancto spiritu per pelagus intendebatur? ubi tutum animorum nostrorũ gubernaculum, quo maximas hæreticorum procellas incolumes prętereuehebamur? Vbi firma mentis anchora, qua cum omni securitate quieti innitebamur? Vbi optimus gubernator, qui cœlestem ad scopum manẽ derigebat? Num parua sunt, quæ acciderunt, & ego temere lamentor, & ploro? an mœrore distringor? an potius mœrorem non assequor, licet dicẽdo, magisq; pro uiribus clamen?

Mutuate nobis fratres, mutuate lachrymas commiserationis, siquidem nos, cum lætaremini, nobiscum lætitiam communicauimus. Funestã hanc
Rom. 12. c nobis gratiam rependite. Gaudere cum gaudẽtibus. Id nos præstitimus. Flere cum flētibus Hoc uos nobis uicissim præstate. In obitu Patriarchæ Iacob olim collacrimauit externus populus, & alienam calamitatem cõmunem ducens, fleuit quadraginta diebus. Cumq; ex Aegypto patrem,
Gen. 50. qui ab eo procreati fuerant, efferrent, ipsum uniuersi publice in aliena terra deflentes secuti sunt, planctuq; magno, & uehementi septem dies super ipso lamentationem intenderunt. Imitamini peregrinos, uos, qui fratres, qui gentis eiusdem estis. Communes tunc fuerunt hospitum, & incolarũ lachrymæ, communes, nunc etiam sint. Quandoquidem mœroris causa communis est. Cernitis hos Patriarchas? omnes hi nostri Iacob filij sunt, omnes ex libera, nullus spurius, nullus subdititius. Neq; enim fidei nobilitati fas erat ignobilitatem inferre. Quare & noster ille pater, siquidem patris nostri pater fuit.

Ephrem, & Manassen paulo ante audiuistis, qualia quantaq; de patre dixerint,

dixerint, adeó ut orationem admiratio superaret. Concedite etiam mihi, ut de hoc aliquid dicam. Etenim cum tuto deinceps licet beatum prędicare. Neque enim amplius inuidiam metuo. Quid enim obesse poterit?

Fuit igitur & hic uir pius inter eos, qui degunt ad orientem solem, ab omni crimine abhorrens, iustus, ueritatis studiosus, timens Deũ, & recedens ab omni malo. Neque enim moleste feret Magnus Iob, si imitator ipsius eisdem testimonijs exornetur. Sed quæ bona cuncta cernit inuidia, malignis oculis bonũ etiam nostrũ aspexit. Et terram circumiens, regionem etiã nostram perambulauit, lacũ tentationis uestigiũ honestis actionibus nostris insigens, nec boum armenta, aut ouiũ greges læsit, nisi forte quis mysticum ecclesiæ ouile intelligat, sed tamen in his nihil intulit damni, neque in asinis, neque in camelis inuidus ille nocendi artes exercuit, neque in ulcere carnis sensus exasperãte, sed caput ipsum nobis surripuit, & una cum ipso capite prætiosa sensuũ nostrorum ornamenta discesserunt. Non adest amplius oculus, qui cœlũ intueatur. Non auris, quæ uocem diuinam exaudiat. Non lingua illa castũ ueritatis decus. Vbi dulcis oculorũ serenitas? Vbi iucunda labiorũ gratia? Vbi gestus, atque oris suauitati coniuncta comitas, affabilitasque sermonis?

Facere non possum, quin tanque in scena calamitatem deplorans exclamem. Miseror te, o ecclesia, te inquã, ciuitas Antiochi miseror ob repentinam hanc rerum commutationem. Quomodo tua defloruit pulchritudo. Quomodo surreptũ est decus. Quomodo statim succisus est flos. Vere enim aruit herba, & flos excidit. Quinã improbus oculus, Quæ mala inuidia hanc inuasit ecclesiam? Quænã rerum uicissitudo, & commutatio facta est? Defecit fons, flumen exaruit, rursus in sanguinem uersa est aqua. O nuntiũ acerbum, quo hic ecclesiæ luctus significabitur. Quis id filijs renũtiabit, ut se orbos intelligant? Quis certiorem faciet sponsam, ut se uiduã esse sciat? Pro dolor. Quid emiserunt, aut quid recipiunt? Præmiserunt arcam. Suscipiunt loculũ. Arca nanque erat, fratres, uir Dei, arca continens diuina mysteria. In illa inerat urna aurea plena cœlestis mannę. In illa tabulę testamenti, nõ nigris inscriptæ literis, sed spiritu Dei uiuentis. Nulla enim tenebrosa, nigraue notio cordis eius candori inusta erat. In illa sacerdotij uirga, quæ in manibus eius effloruerat, & siquid aliud arcam audiuimus habuisse, id omne in animo illius uiri continebatur. Nunc autẽ eorum loco quid reliquũ est? Sileat oratio lintea pura; serica uestimenta, unguentorum & aromatum copia, honestæ, uerecundæque fœminæ studij, & beneuolentiæ significatio. Dicetur enim & hoc gestum esse in testimoniũ eius humanitatis, quicquid ea præstitit sacerdotẽ, magnifice alabastrum unguenti super caput eius effundens. Verũ quid in his seruatur? ossa mortua, quæ etiam antequàm morerentur, ad interitum tendebant, acerba nostrarum monumenta calamitatum.

Heu qualis iterũ uox in Rhama audietur, Rhachel plorans non iam filios, sed sponsum suum, & nullam admittens consolationẽ. Discedite, discedite, qui consolamini consolationes omittite. Lugeat uidua, grauiter conqueratur, sentiat detrimentũ, quo affecta est. Atqui ad perpetiendum absentis desideriũ, haudquaquam est in exercitata. Quippe quæ dum ille uersaretur in bello, solitudinem ferre consueuit. Meministis omnino, quæ nos altera oratione de uiri huius certaminib⁹ diximus, ut in omnibus san-

ctam colens trinitatem in pari certaminũ numero triplicem oppugnatio num impetũ sustinens, eius honorem defenderit, & conseruarit. Laborum ipsius seriẽ audiuistis. Qualem se in primo, qualem in altero, qualẽ in tertio prælio gesserit. Quare superuacaneũ sit, ea repetere, quæ dicta sunt. Sed hæc tantum attigisse fortasse non fuit intempestiuum.

Quo primum tempore casta ecclesia uidit sponsum suũ, piscatoris personam uidit in Dei imaginẽ commutatam. Exuberantem uidit charitatis fontem. Vidit gratiã labris eius circumfusam, summũ animi summissionis fastigiũ, ut nihil supra cogitari posset. Vidit Dauidis mansuetudinem, Salomonis pruden tiã, Mosis benignitatẽ, Samuelis diligentiam, Ioseph pudicitiam, Danielis sapientiã, Magni Eliæ ardorem fidei, sublimis Ioannis incorruptã corporis integritatem. In uno animo tot bonorum concursum aspexit. Quamobrẽ beato quodam amore, pudico & casto consauciata, sponsum dilexit suũ Cæterum cum iã exoptata consuetudine frui & amoris desideriũ, quo inflammata erat, deberet explere, relicta est sola, tentationibus athletã ad certamina reuocantibus. Ac ille quidẽ sudoribus pro ueritate depugnabat. Hæc autẽ caste matrimonium colens, patienter desideriũ eius perferebat. Atq; ita magnũ fluxerat temporis spatium, quum adulteri more, quidã intactum thalamũ tentauit inuadere, at spõsa se pollui minime passa est. Ille rursus idem ambire, ea uero aufugere. Tertio ille conari, at ipsa constantius in proposito permanere, donec hęresis tandem disiecta caligine, pacisq; radiũ immittens aliquam Deus a diuturnis laboribus quiescendi spem attulit. Sed cum se mutuo rursum aspectu, lætitiaque et sancta animi uoluptate recrearent, iterumq; desiderium exardesceret, ecce postrema ista peregrinatio gaudium eorum interrupit.

Venerat, ut nos sibi tanq; sponsam exornaret, & uoto quidem potitus est suo. Faustas honesto coniugio coronas imposuit. Dominum suũ imitatus est. Vt in cana Galilææ Dominus, sic Domini imitatur Iudaicas hic hydrias aquis hæreticis plenas, fidei uirtute in alterã naturam conuertit, & apud nos uas sobriæ, syncaræq; doctrinæ constituit. Sæpe lautiss. orationis conuiuio nos accepit. Ille quidẽ benedicendo præibat. Hi uerò boni discipuli panem uerbi frangentes, turbis subministrabant. Nos autẽ lætabamur, patris nostri gloriam nobis efficientes propriam.

Quàm præclara, iucundaq; sunt, quæ hactenus cõmemorauimus. O q̃ beati essemus, si hic posset orationi finis imponi. Sed quidnã deinceps sequitur? Lamentatrices uocate, inquit Hieremias. Neque enim aliter inflãmatus tumor leniri, & excoqui potest, nisi suspirijs, & lachrymis alleuetur. Tunc abeuntis desideriũ spes reditus consolabatur. Nunc extremo discessu à nobis seiunctus est. Magnum interuallũ inter ipsum, & ecclesiam intercedit. Nã ille in sinu Abrahæ requiescit. Qui autem aquæ guttam afferat, dolentiumq; linguã refrigeret, non est. Abijt illa pulchritudo, silet uox, obmutuerunt labra, auolauit gratia, felicitatis illius nostræ memoria tantũ mane. Elias etiã ad Deum sublatus mœrore quondam affecit populũ Israẽlitam. Sed pallio præceptoris amictus Elisæus, dolorem ex eius discessu perceptũ leniebat. Nunc autem maius est uulnus, q̃ ut curationem admittat. Quoniam cum Elias ademptus sit, non est tamen relictus Elisæus.

Tristes quasdã & lugubres audiui Hieremiæ uoces, quibus desertam

Hierosolymitarũ ciuitatem lamentabatur, qui & alia quædã magna cum miseratione persecutus est, & hoc etiã dixit. Viæ Syon lugent. Quod ille tunc locutus est, id uidemus expletum hoc tempore. Quando enim calamitatem fama nunciauerit, tunc lugentibus uiæ cõplebuntur. Tunc ab eo pasti dissipabuntur præ miseria Niniuitarũ uocem immitati, immo uero maioribus, quàm illi doloribus affecti: Illis enim luctus dolorem soluit, his nulla ex luctu speratur doloris liberatio. Noui etiã alium quendam Hieremiæ cantum Psalmorũ annumeratum libris, quo Hierosolymæ captæ miseriã deplorabat. Sic autẽ habet: In salicibus suspendimus organa nostra. Hunc ego cantũ his nostris congruentem temporibus iudico. Cum enim uideã hæreticam confusionem, nam confusio est Babylon, & pericula ex ea confusione defluentia, hæc ea esse aio fluenta Babylonica, quibus assidentes conquerimur, quód duce in his perturbationibus careamus. Nam quod salices, atque ijs appensa organa memorat, id etiã ænigma nobis congruit, quoniam uere salix est uita, siquidẽ ea est arbor sterilis. Nobis enim dulcis uitæ fructus excidit. Quamobrẽ salices fructu carentes effecti sumus, & increta, atque immobilia charitatis organa ex eiusmodi arboribus dependentia. Si oblitus, inquit, tui fuero Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Date mihi hanc ueniam, ut paulũ immutem, quod scriptum est. Quoniã non dexteræ nostræ nos, sed dextera nostra nostri oblita est. Et lingua gutturi adhærens, & conglutinata uocis exitum interclusit, ne dulcem illam uocem amplius exaudiamus.

Verum abstergite mihi iam lachrymas, sentio enim me nimiũ muliebriter dolori, & ultra quàm æquum sit, indulsisse. Sponsus nobis non est ereptus, hic in medio inter 1 nos est, licet eũ non uideamus. In adytis sacerdos est, ad interiora uelaminis, quo præcursor nobis Iesus introiuit, reliquit carnis exuuias, non amplius similitudinẽ. Et umbrã cœlestium suspicit, sed ipsum rerum exemplar intuetur, non amplius per speculũ in ænigmate sed facie ad faciem Deum alloquitur, & erroribus nostris ueniam implorat. Pellicea deposuit indumenta, quibus in Paradiso degentibus non est opus alijs utitur uestimentis, quæ innocentia uitæ sibi ipse contexuit, & secũ attulit. Prætiosa in conspectu Dei est mors hominis pij. Quanquàm hæc non est mors, sed uinculorũ confractio. Dirupisti enim, inquit, uincula mea; Solutus est Simeon, à corporis uinculis liberatus est, laqueus contritus est, & passer aufugit. Ægyptũ reliquit Moses, limosam uitam pertransiit, non rubrum illud, sed nigrum & tenebrosum hoc uitæ traiecit mare, in terram promissionis ingressus est. Super monte cũ Deo philosophatur, animi calceamentum soluit, ut puro mentis incessu gradiatur in terra promissionis, ubi cernitur Deus.

1 *Ecce quomodo Sancti non sunt mortui sed uiuunt, & ipsum Deum intuentur, ac pro nostris peccatis ueniam implorant.*

Hanc habentes consolationem fratres, qui ossa Ioseph fertis in locum benedictionis, audite Paulum adhortantem: Nolite, inquit, contristari, sicut cæteri, qui spem non habent. Dicite populo, qui illic est, eique præclara hęc enarrare, rem admirandam atque incredibilẽ exponite. Quomodo homines multitudine innumerabiles, ita densi, & constipati, ut unum prope corpus continuum efficerent uniuersi, tãquam aqua circa corporis pompam inundabant, quomodo bonus Dauid multis carminibus, multisque modis in ordines innumerabiles seipsum diuidens, in eisdemque linguis, & labris circa tabernaculum chorum ducebat. Quomodo ex utraque

parte ignis fluuij perpetua facium serie, tanquam ductus aquarum nunquam interrupto cursu fluentes tēdebant, quo ad oculus assequi poterat. Dicite populi totius piam animi propensionem. Apostolorum societatē. Quomodo sudaria ab eius corpore pro munimento fidelium uellebātur.

2 Ad narrationem illud accedebat, Rex in ipso funere tristis ac mœstus, desiliens e solio suo, & ciuitas uniuersa pompam sancti prosequens. Et his rationibus inter uos consolamini.

Vide quam solennes exequiæ in funere Diui Meletij celebratæ sint.

Præclare sapiens Salomon mœstitiam curat. Iubet enim uinum in mœrore uersantibus dari. Vobis autem hoc dico, o Dei uineæ cultores. uinū uestrum mœstis propinate, uinum inquam, illud, non quod ebrietatem affert, mentique insidias struit, & corpus corrumpit, sed quod cor atque animum recreat, lætitiaque profundit. quod Propheta nobis ostendit, uinum inquiens, lętificat cor hominis. Hoc uinum dilutius temperatum, maioribus sanctæ dictionis poculis ministrate, ut nobis rursum in lętitiā & gaudium luctus conuertatur, id nobis elargiente unigenito filio Dei, cui gloria in æternum. Amen.

Psal. 103. b.

Habetur libro primo Epistolarum eius.

VITA ET MIRACVLVM MVLIERIS VERcellensis septies ictæ per D. Hieronymum presbyterum ad Innocentium scripta.

SÆpe a me Innocenti charissime postulasti, ut de eius rei miraculo, quæ nostra ætate acciderat, non tacerem. Cumq; ego id uerecunde & uere, ut nunc experior, negarem, meque assequi posse diffiderem, siue quia omnis sermo humanus inferior esset laude cœlesti: siue quia ociū quasi quædam ingenij rubigo, paruulam licet facultatem pristini siccasset eloquij: tu econtrario asserebas, in dei rebus non possibilitatem inspici debere, sed animum: neque posse eum uerba deficere, qui credidisset in uerbo. Quid igitur faciam? Quod implere non possum, negare nō audeo. Super onerariam nauem rudis uector imponor. Et homo qui necdum scalmum in lacu rexi, Euxini maris credor fragoribus. Nunc mihi euanescentibus terris, cœlum undiq; & undique pontus: nunc unda tenebris inhorrescens, & cæca nocte, nimborum spumei fluctus canescunt. Hortaris ut tumida malo uela suspendā, rudentes explicem, clauum regam. Pareo iam iubenti, & quia charitas omnia potest, spiritu sancto cursum prosequente confidam, habiturus in utraque parte solatium. Si me adoptatos portus ęstus appulerit, gubernator putabor. Si inter asperos orationis anfractus, impolitus sermo substiterit, facultatem forsitan requires, uoluntatem certe flagitare non poteris.

Igitur Vercellæ Ligurum ciuitas haud procul a radicibus alpium sita, olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Hanc cū ex more consularis inuiseret, oblatam sibi quandam mulierculā una cum adultero (nam hoc crimen maritus impegerat) pœnali carceris horrore circundedit. Neque multo post, cum liuidas carnes ungula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quæreret ueritatem, infelicissimus iuuenis uolens cōpendio mortis longos cruciatus uitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusauit alienum, solusque omnium miser, merito iussus est percuti, qui non reliquit innoxiæ, unde posset negare.

At

At uero mulier sexu fortior suo, cum eculeus corpus extenderet, & sordidas foetore carceris manus post tergum uincula cohiberēt, oculis quos tantum tortor alligare non poterat, suspexit ad cœlum, & uolutis per ora lachrymis: Tu inquit, testis & domine Iesu, cui occultum nihil est, qui es scrutator renis & cordis, non ideo me negare uelle, ne peream, sed ideo mentiri nolle, ne peccem. At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem et ipsa cupio mori, cupio inuisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. Præsto iugulum, micantem intrepida excipio mucronē, innocentiam tamen mecum feram. Non moritur, quisquis uicturus occiditur.

Igitur consularis pastis cruore luminibus, ut fera, quæ gustatum semel sanguinem semper sitit, duplicari tormenta iubet, & sæuū dentibus frendens, similem carnifici minitatus est pœnam, nisi confiteretur sexus infirmior, quod non poterat robur uirile reticere. Succurre domine Iesu, ad unum hominem tuum, complura sunt inuenta supplicia. Crines ligantur ad stipitem, & toto corpore ad eculeū fortius alligato, uicinus pedibus ignis apponitur, utrunq; latus carnifex fodit, nec papillis dantur induciæ: immota mulier manet, & a dolore corporis spiritu separato, dum conscientiæ bono fruitur: uetuit circa se sæuire tormenta. Iudex crudelis, quasi superatus attollitur. Illa deum deprecatur, soluuntur membra compagibus. Illa oculos ad cœlum tendit, quasi de communi scelere alius confitetur. Illa pro confitente negat, & periclitans ipsa, alium uendicat periclitātem. Vna interim uox est: Cæde, ure, lacera, non feci. Si dictis tollitur fides: ueniet dies, quæ hoc crimen diligenter discutiat, habeo iudicem meū.

Iam lassus tortor suspirabat, ingemit: nec erat nouo uulneri locus. Iam uita sæuitia, corpus quod laniarat horrebat. Extemplo ira excitus consularis: Quid miramini, inquit, circunstantes, torqueri mulier mauult quam perire? Adulterium certe sine duobus committi non potuit & esse credibilius reor, noxiam ream negare de scelere, quam innocentem iuuenē confiteri. Pari igitur prolata in utrunque sententia, damnatos carnifex trahit, totus ad spectaculum populus effunditur, ut prorsus quasi migrare ciuitas putaretur, stipatis proruens portis turba densatur.

Et quidem miserrimi iuuenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumque in suo sanguine uoluatur cadauer. Postquam uero ad fœminam uentum est, & flexis in terram poplitibus, super trementem ceruicem micans eleuatus est gladius, & exertam carnifex dexteram totis uiribus concitauit: ad primum corporis tactum stetit mucro lætalis, & leuiter perstingens cutem, rasuræ modicæ sanguinem aspersit, imbellē manum percussor expauit, & uictam dexteram gladio marcescente miratus, in secundos impetus torquet. Languidus rursus in fœminam mucro delabitur, & quasi ferrum eam timeret attingere, circa ceruicem torpet innoxiam. Itaq; furens & anhelans lictor, paludamento in ceruicem retorto, dum totas expedit uires, fibulā quæ chlamydis mordebat oras, in humum excussit, ignarusq; rei, ensem librabat in uulnus. En tibi ait mulier ex humero aurum ruit, collige multo quæsitū labore, ne pereat. Proh rogo quæ est ista securitas? Impendentem non timet mortem: lætatur percussa, carnifex pallet, oculi gladium non uidētes, fibulam uident. Et ne parum esset, quòd non formidabat interitum, præstat beneficium sæuienti.

Iam igitur & tertius ictus sacramentum frustratus erat trinitatis. Iam spiculator, exteritus, & non credens ferro, mucronem aptabat in iugulum, ut qui secare non poterat, saltem premente manu corpori conderetur. O omnibus res iaudita seculis. At capulum gladius reflectitur, & uelut dominũ suum uictus aspiciens, confessus est se ferire non posse.

Huc huc mihi trium exempla puerorum, qui inter frigidos flammarum globos hymnos ædidere pro fletibus. Circa quorum sarabailla sanctamq; cæsariem, innoxium lusit incendium. Huc beati Danielis reuocetur historia, iuxta quem adulantibus caudis, prædam suam leonum ora timuerunt. Hunc Susanna nobilis fide, omnium subeat mentibus, quæ iniquo damnata iudicio, spiritu sancto puerum replente saluata est. Ecce non dispar in utraq; misericordia domini. Illa liberata per iudicem, ne iret ad gladium: hæc à iudice damnata, absoluta per gladium est. Tandem ergo ad fœminam uindicandam populus armatur. Omnis ætas, omni sexus carnificem fugat, & cætu in circulum coeunte exclamat: Non credit pene unusquisque quod uidet.

Turbatur tali nuncio urbs propinqua, & tota lictorum turma glomeratur. E quibus medius ad quem damnatorum cura pertinebat erumpens, & caniciem immundam persuso puluere turpans: Quin meum, inquit, o ciues petitis caput? me illi uicarium datis? si estis misericordes, si clementes estis, si uultis seruare damnatam: innocens certe perire nõ debeo. Quo fletu uulgi concussus est animus, mœstusq; se per omnes torpor insinuat, & mirum in modum uoluntate mutata, cum pietatis fuisset, quod ante defenderant: pietatis uisum est genus, ut paterentur occidi. Nouus igitur ensis: nouus percussor apponitur. stat uictima: Christo tantum fauente munita. Semel percussa tantum fauente munita. Semel percussa concutitur, iterum repetita quassatur, tertio uulnerata prosternitur. O diuinæ potentiæ sublimanda maiestas: quæ prius fuerat quarto percussa, nec læsa: ideo post Paululum uisa est mori, ne pro ea periret innoxius. Clerici quibus id officiũ erat, cruentum linteo cadauer obuoluunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant. Festinato sol cursu occasum petit: & misericordia domini, celeriore cursu naturæ nox aduenit. Subito fœminæ palpitat pectus: & oculis quærentibus lumen, corpus animatur ad uitam. iam spirat, iam uidet, iam subleuatur, & loquitur. Iam in illa potest uocem erumpere: dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo. Anus interim quædam, quæ Ecclesiæ sustentabatur opibus, debitum cœlo spiritum reddidit, & quasi de industria ordine currente rerum, uicarium tumulo corpus operitur.

Dubia adhuc luce: in lictore diabolus occurrit, quærit cadauer occisæ, sepulchrum sibi mostrari petit: uiuere putat, quam mori potuisse miratur. Recens à clericis cespes ostenditur, & dudum superiecta humus, cum his uocibus ingeritur flagitanti, Erue scilicet ossa iam condita. Infer nouum sepulchro bellum, & si hoc parum est, auibus ferisq; lanianda membra discerpe septies percussa, debet aliquid plus morte perpeti. Tali ergo inuidia carnifice confuso: clam domi mulier refocillatur. Et ne forte creber medici ad Ecclesiam commeatus suspitionis pãderet uiam, cum quibusdam uirginibus ad secretionem uillulam secto crine transmittitur. Ibi paulatim uirili habitu ueste mutata, in cicatricem uulnus obducitur, Et o uere ius summum, summa malicia: post tanta miracula adhuc sæuiunt leges.

En quo me gestorum ordo pertraxit. Iam enim ad Euagrij nostri nomẽ peruenimus. Cuius ego pro Christo laborem, si arbitrer a me dici posse, non sapiam. Si penitus tacere uelim, uoce in gaudium erumpente, non possim. Quis enim ualeat digno canere præconio, Auxentium Mediolanis incumbantem, huius excubijs sepultum pene ante, quam mortuum? Romanum episcopum iam pene factionis laqueis irretitum: & uicisse aduersarios, & non nocuisse superatis? Verùm hęc ipse equidem spatijs exclusus iniquis Prætereo, atque alijs post me memoranda relinquo, pręsentis tantum rei fine contentus sum. Imperatorem de industria adit, precibus fatigat, merito lenit, solicitudine promereẽ. ut redditã uitæ, redderet libertati.

VITA SANCTÆ IVLIANÆ VIDVÆ per D. Ambrosium scripta.

Habetur in exhortatione eius ad Virgines.

SAncta Iuliana uidua est, quæ hoc domino templũ parauit atque obtulit quod hodie 1 dedicamus, digna tali oblatione quæ in sobole sua, tẽpla iam domino pudicitiæ atque integritatis sacrauit. Dũ Iulianam uolui dicere, Iudæã dixi. Non errauit lingua, sed definiuit. Iudæa enim est anima, quæ Christũ fatetur. Denique notus in Iudæa Deus, id est, ubi agnoscebatur Deus, non ubi negabatur. Est ergo in spiritu Iudæa, ubi maior portio intellectus & syncerior, quia salus ex Iudæis est. Lingue igitur error testimoniũ sanctitatis inuenit. Honoremus ergo hanc uiduam, quia scriptum est; Viduas honora quæ ueræ sunt uiduæ. Licet uerborũ nostrorum honorem non ambiat, quæ Apostoli mandatum adæquauerit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educauerit, melius instituerit.

1 Vides quod dedicare templa cerimonia est antiquissima in ecclesia catholica? Cur ergo deridetur ab hæreticis hoc tempore?

Quis hanc non ut destitutam & miserabilẽ deplorauit, quando amisit maritum? At ista ministrum sacris ereptum altaribus, amplius ingemuit, quam sibi coniugem, aut patrem filijs. Nam & si præsidio esset mariti uiduata & solatio, tamen apud piam mentem causa Ecclesiæ præpõderabat. Succinxit itaque mentis uiscera, & circumfusam se uidens numero filiarum trium, & unius filij, quo solent terreri cæterę, hoc fortior facta tali filios alloquio conuenit.

Filij amisistis patrem, matrem habetis, melior quidem fuisset illa commutatio, si pater uiueret, mater deesset. Tamen infirma licet & desolata, ostendo uobis si uultis sequi, quo arbitremini patrem uobis non decessisse. Habebitis enim meliorem de cœlo parentem. Ille est qui & hos suffulsit patres. Quid enim aliud iam superest spei? Pater uobis fuit diues gratia non pecunia, opulentus ministerio non patrimonio, cuius hæreditas fides est locuples Deo, sed egena seculo. Satis uos diuites reliquit, si propositum eius sequamini. Sola est fides utrique indiscreta sexui, census uirorum, dos uirginum.

Et tu quidem aliquanto propior patri, agnosce quæ matri debeas, qđ domi uocabulum reddas. Ætas te excusat, sed hæreditas uocat. Iocundetur fili, pater & mater in te. Noli matrem contemnere quasi imprudentem. Regis admonitio inquit, quæ mater sua, qui filius, qui seruat dictiones Dei. Primogenite tibi dico fili, qui filius mei uentris, qui natus mearum orationum, ne dederis mulieri tuam honestatem. Audis quid sapiẽs

dicat, quid scriptura asserat. Considera quis te, ut nascereris iuuerit, filius es uotorum magis quam dolorum meorum. Considera cui te mulieri pater tali nomine designauerit, qui uocauit Laurentium. Ibi 2 uota deposuimus, inde nomen assumpsimus. Vota effectus secutus est, redde martyri quod debes martyri. Ille te nobis impetrauit, tu restitue quod de te huiusmodi nominis appellatione promisimus.

2 *Quid dicis tu qui uotis detrahis? Ecce quomodo sancta mulier filiũ obtinuit ex uoto facto D. Laurentio, & mandat ut quod sancto promissum est reddatur.*

Quid autẽ est fili aliud quod eligendum putes, nisi Deum patrum tuorum? Ipse enim pauperes & diuites facit, humiles & excelsos facit. Suscitat a terra pauperem, & de stercore inopem, & sedere eum facit eũ cum potentatibus in tribunali honoris & hæreditatis. Dat uotum optanti, & benedicet annos iusti. Quid hoc fili præcellentius, aut quid est uita hominis in hac terra, nisi leuis cursor? En transiuimus, & nihil uidimus. Atque utinam hunc cursorem imitaremur ut nihil uidemus, & nulla portaremus onera. Sed quod est grauius, cursus uacuus, & onera inania quidẽ, sed non leuia, neque delicti uacua, quia graue fœnus peccati est. Vnde clamat sanctus Iob: Nonne tentatio est uita hominis in terra? aut sicut mercennarij quotidiani uita eius, & sicut seruus timens dominum suum, qui umbram inuenerit, & sicut mercennarius expectans mercedem suam, sic ego expectaui in uacuũ. Noctes autẽ dolorum datæ sunt mihi: Si dormiero, dico quando dies? Cum surrexero, iterũ quando uesper? Plenus sum dolorum a uespere usq; ad mane, nisi tu domine intendas in eum, & uisitationem eius facias usque mane, & in requiem eũ inducas. Arbor si excidatur, repullulat & floret ab aquæ odore: Homo cũ ceciderit, nihil est, ingruunt super eum dolores.

3 *Vide heretice si sancta mulier hortatur filios ad cõtrahendas nuptias, an potius suadeat eis seruare uirginitatem.*

Hanc igitur tentationem tantarũ necessitatum, si uultis filij uitare, 3 integritas corporis expetenda uobis est, quam ego pro consilio suadeo, nõ pro imperio præcipio. Sola est enim uirginitas quę suaderi potest, imperari non potest. Res magis uoti quam præcepti, Quod enim gratiæ 4 est, non iubetur, sed desideratur, electionisq; magis est quam seruitutis. Vnde & Apostolus dicit: De uirginibus autẽ præceptum domini non habeo, consiliũ autem do tanquam misericordiã consecutus a domino. Legerat enim dixisse dominũ spadonibus: Quicunque custodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego uolo, & amplectentur testamentũ meum, dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatũ, meliorem filiorum & filiarum, nomen æternũ dabo illis, & non deficient. Meliorem inquit locum uobis dabo, spadonibus dicit. Iis uidelicet, qui se resecta genitali parte absciderint. Ipsi sunt ergo qui habent in cœlo præmia cæteris præstantiora.

4 *Ecce quanta uirginitatis præconia, Et quod Deus magis eã uult, & quod in cœlis habet præmia præstantiora.*

Hoc in euangelio suo prædicat dei filius: Dicentibus enim Apostolis, quia si ita est causa uiri, ut non liceat illi uxorem dimittere, nisi ex sola causa fornicationis, non expedit nubere, respondit dominus. Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datũ est: Hoc est: non capit hoc conditionis humanæ infirmitas, ut pateat omnibus, 5 sed illis solis facile est ad capiendum, quibus diuina refulsit gratia, ut castrare se possint, quo regnũ cœlorum adipiscantur. Audisti fili quantum sit præmiũ integritatis. Regnum 6 acquiritur, & regnum cœleste uitam angelorũ exhibet. Hoc uobis suadeo, quo nihil pulchrius, ut inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniã quæ non nubunt, & qui uxores non du-

5 *Tu qui dicis uirginitatẽ seruare esse impossibile, cõsidera quod cum gratia Dei quæ omnibus uolentibus datur, res facilis est.*

cunt, sicut angeli in terris sunt, ut tribulationẽ carnis non sentiant, seruitutem ignorent, a mundanæ cogitationis ableuentur contagio, diuinis rebus mentem intendant, ut tanq̃ exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quæ dei sunt, cogitent.

6 *Ecce iterum uirginitatis laus, quæ si Deo displiceret, ut aiunt quidam pseudo magistri, non tantum a sanctis patribus commendaretur.*

Considerate filiæ si uelitis nubere, quantũ uobis desit quibus pater deest. Deest opima dos, quod ipsum tamen si abundaret, emeretis magno precio seruitutẽ. Nunc uero quis non despiciat destitutas patre? Quo confugietis? Vnde auxilium postulabitis aduersus uirorũ iniurias? Quanta in ipsis coniugijs incõmoda sunt? Quam graues plerunq; contumeliæ? Quanta uincula? Primum ipsum coniugium uinculum est, quo alligatur uiro nupta, & ei subiectione astringitur. Bonum quidẽ charitatis uinculum est, sed tamen uinculũ, de quo cum uelit se exuere nupta, non possit, nec liberum sui habere arbitriũ. Denique apostolus dicit, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir. Et quid mirum de muliere, quandoquidẽ & uir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier? Si qui fortior est, potestatem non habet, quanto minus infirmior? Non ergo absoluit mulierẽ communis seruitus, sed grauius astringit.

Videte itaq; quid scriptura dicat, quid apostolus suadeat. Quis uobis potest melius consilium dare, quam ille uas dominicæ electionis? Quid igitur dicat percipite auribus. Volo autẽ 7 oẽs homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de non nuptis & uiduis: Bonum est illis, si sic maneãt sicut & ego. Volo uos imitatrices esse tanti apostoli, ut uitã eius sequamini, qui coniugij uinculum refugit, ut uinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quod si ille qui & doctrina præstantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tantũ momenti esse si abstineret ab usu copulæ coniugalis, & ideo sic mansit, 8 ne plurimum suo muneri decerperetur, quod neque orationi semper uacare liceret, neq; semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret, ut placere uxori esset necesse, quid utiq; uos eligere oportet, quibus sola uirginitas potest libertatem dare? Quoniam quæ nupserit ad seruitutem pecunia sua uenditur. Meliori conditione mancipia quam coniugia cõparantur. In illis meritum emitur seruitutis, in istis precium ad seruitutem additur. Nupta uenalis auro grauatur, auro æstimatur.

7 *Lector ex hoc loco cõsidera quam extorta sit quorundam sciolorum loci paulini expositio, Volo omnes esse sicut meipsum, id est cõiugatum. Cum sancti e contra exponant a coniugio immunem & uirginẽ, prout i ueritate fuit.*

8 *Vides quam præstet uirginitas matrimonio.*

Experta sum filiæ labores copulæ, coniugij indignitates. Et sub bono coniuge, nec tamen sub bono marito libera fui. Seruiebam uiro, & laborabam placere. Miseratus est dominus, & fecit ministrum, continuoq; & mihi & uobis raptus est. Et fortasse miserante domino, ne diceretur maritus. Videtis filiæ longæuam matrem doloribus, & adhuc immaturam uiduitatis stipendijs. uidetis amissum omne præsidium & ornamentũ. Nec auxilium uiri habeo, nec uirginitatis gratiam. Et de me leuis cura. Vos mæreo, uos considero, remanserunt mihi onera coniugij, abiere adiumenta. Quanto mallem in hos nunquã uenisse usus. Potestis tamen excusare patrem, ableuare matrem. Sed quid in nobis amissum est, in uobis repræsentetur. Hoc solo nos coniugij non pœnitebit, si uobis labor noster profecerit. Proximum putabo matrem esse uirginum, ac si uirginitatem tenerem.

Considerate filiæ quam sibi ueniens in has terras, dominus Iesus matrẽ elegerit, salutem mũdo daturus. Per 9 uirginem uenit, & mulieris lapsus

9 *Summopere uirgini-*

tatē commendat qđ dominus ueniens ad saluandum mundum ex Virgine matre nasci uoluerit.

partu uirginis soluit, uestra quoque integritas meos soluat errores. Quid boni sit uirginitas considerate, destitutam me esse certum est, præsidio egere. Sed si uolueritis sic manere, nullius opem requiram, abundabit mihi ad omnem opitulationem uestræ integritatis corona. Quis non dicet beatam, quam nunc miseram putant? Quis non honorabit tot uirginū matrem? Quis non uenerabitur aulam pudoris?

10

Scriptura solis uirginibus dat palmā publicæ salutis.

Multas fœminas scriptura diuina in lucem euexit, 10 palmam tamen publicæ salutis solis uirginibus dedit. In ueteri testamenuo terra ac mari clausum Hebræorum populum uirgo per maria pedes duxit, In Euangelio autorem mundi & redemptorem uirgo generauit. Virgo est Ecclesia, quam studuit Apostolus uirginem castam assignare Cristo. Virgo est filia Syon, uirgo est ciuitas illa Hierusalem quæ in cœlo est, in quam nihil commune intrat atque immundum. Virgo est & illa quam uocat Iesus, cui & dixit: Ades huc a Libano sponsa ades huc a Libano, transibis & pertransibis. A principio fidei, non solum transit uirgo, sed etiam pertransit, quæ festinat ad sponsum. Transit seculū pertransit ad Christum, uel quia ea quæ Christo se dicauerit, transeundo ad cœlestia, terrena pertranseat. Nam & ipse sponsus sic uenit ad sponsam suam, ut saliat super montes, transiliat super colles.

Addit adhuc ad laudem uirginitatis: Hortus clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, quo meliores afferat fructus claustro pudoris septa uirginitas, in qua intemerata permaneant castitatis signacula. Hunc ortum animæ uestræ, hunc fontem seruatæ puri liquoris, ut eum in uobis nemo perturbet, nemo designet, quem genitalis in uobis origo signauit. Nemo auferat animæ uestræ uineam, & uilia olera serat. Vinea enim quidam fructus uirginalis est: Coniugia uelut olerum plantaria sunt, in quibus frequens zelus est. Et ideo sicut olera herbarum, cito cadunt atque marcescunt, nisi finem imponat senectus, aut ad perfectum uehat continentia.

11

Ecce & hic uirginitatis excellentia præ matrimonio.

Estote nubes sed leues, eritis profecto 11 si ableuet uirginitas onera cōditionis, & tenebras huius limosæ carnis illuminet. Ideo dicit illa: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Nigra per carnem, decora per uirginitatem. Nubes itaque sunt, & graues nubes quæ nupserint. Nanque a nubibus uerbum nubentium tractum arbitror. Denique operiuntur & nubes, cum acceperint nupturæ uelamina. Et uere graues nubes, quæ sustinent sarcinam matrimonij. Nam etiam grauari aluo feruntur, cum semina conceptionis acceperint, Date ergo leui ueros eius. Quid tam uerum, quam intemerata uirginitas, quæ signaculum pudoris & claustrum integritatis genitale custodit? At uero cum usu coniugij iuuencula defloratur, amittit quod suum est, quando ei miscetur alienum. Illud ergo uerum quod nascimur, non in quod mutamur, quod a creatore accepimus, non quod de contubernio assumpsimus. Date ergo uero illi Leui, illi sacerdotum principi, uero Aaron, uero Melchisedech ueros eius, quales ipse condidit, non quales seculi huius usus efficit, ut opus suum in uobis, & illud genitale signaculum inuiolatum atque integrum recognoscat.

Date illi & exhibere illū Adā qui fuit ante peccatum, illam Euā quæ fuit antequam lubricum serpentis hauriret uenenum, priusquam eius supplantarentur insidijs, quando non habebant quo confunderētur. Nā utique

nunc licet bona sint coniugia, tamen habent quod inter se ipsi coniuges erubescant. Tales ergo estote filiæ, quales Adam & Eua in paradiso fuerunt. De quibus scriptum est, quod postea quam de paradiso est eiectus Adam, cognouit Euam uxorem suam, & illa cõcepit & peperit filium cui nomen Abel. Melior itaque secundus quam prior fructus, quia iste immaculatus, ille maculosus. Iste adhærens deo, & totus a domino, ille mundana & terrena possessio. Denique in isto mundi redemptio annunciatur, ab illo mundi ruina. In hoc Christi sacrificium, in illo diaboli parricidium.

Nihil ergo uobis sit filiæ cum possessione seculi, nec terrenæ uobis & Iudaicæ possessionis ullos uendicandos esse fortius arbitremini. Legimus quidem quia Moyses, idest lex, terras bello & cæde quæsitas, sorte distribuendas Hebræorum populo cõsuerit, quarum possessionem sibi Salphe filiæ postularunt. Sed quia Salphæ filiæ. Tamen idem Moyses leuitis non diuisit terram, quorum non erat terrenus, sed superior incolatus. Sed ijs sine labore terreno sacri stipendia ministerij deputauit. Salphę autem filię quid sunt quę terram petunt, nisi ut interpretatio docet, oris obumbratio, quę utique in illis est, quibus non est uerbum in ore ipsorum, nec in sermone eorum ueritas? Sicut in populo Iudęorum qui nolunt Christum Deũ Dei filium confiteri. Tales igitur terram requirunt, & huiusmodi postulant possessionem, in qua tota uitę suę ętate desudant, & pro fructibus spinas curarum & sollicitudinum metant. Fugite ergo filię umbram oris, quę in lumen ęternum creditis quod illuminat omnem hominem, quę non tanquã in umbra Christum, sed in lumine confitemini, populus qui sedebat in umbra mortis, lux orta est illis. Fuimus ergo in umbra, sed nunc iam non sumus qui Christum fatemur. Atque utinam licuisset & mihi dicere, qui Christo profitemur. Et tamen profiteamur ego uiduitatem, uos uirginitatem. Fiat in uobis ore ad salutem confessio.

State ergo in corde uestro, sicut bona uinea in propagine sua. Multę enim tentationes sunt, ideoque ait scriptura: Tentauerunt eum in tentatione, et maledixerunt ei super aquã contradictionis cades. Tentatur uirginitas a plerisque petitoribus. Et cum uoluerit uirgo perseuerare, existunt qui contradicant. Contradicit petitor, & refutatus maledicit. In opprobrio esse uidetur innupta uel uirgo uel uidua. Cades enim innupta est, quę est sancta corpore & spiritu, & domino se dicauit, quę reliquit parentes, & non facit uoluntatem eorum, qui solent dicere: Debes nobis filias nepotes. Cades est quę filios nescit. Quod si illa diuitijs seculi pręfert opprobrium Christi, quod necesse est subeat qui quęrit Christo placere, quanto magis uos quos pater prouocat ad integritatem, mater horratur id sequi quod conuenit. Bonum est ergo uirginitas. Denique qui iudicauit inquit in corde suo seruare uirginem suam benefacit. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam benefacit, & qui non iungit melius facit. Ille 12 benefacit propter laqueum, hic melius facit propter utilitatem. Illud pro remedio, istud pro pręmio. Beatior autem erit quę sic mãserit secundum meum consilium. Puto enim quod & ego spiritum dei habeam. Sequimini ergo filię consilium Apostoli, donum spiritussancti.

12 *Vide quod coniugiũ bonum est, sed uirginitas melior.*

Sumite ergo & uos sicut sumpsit Maria Soror Moysi & Aaron tympanum in manibus uestris, & exite dicentes: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Morti-

ficate membra uestra, ut tympani modo nulla in ijs lasciuia carnis exæstuet, omnisq; flagrantiæ corporalis sensus intereat. Nesciat in ijs nisi in mortuis corporis uoluptatibus solus spiritus resultare. Si enim mortui fueritis, peccato, uiuetis deo. Viuetis autem, si non regnet in corpore uestro ulla concupiscentia.

Versate manibus uestris crucem Domini Iesu, & in uestris eam operibus ableuantes, calcate mundi huius profundum, & pertransite, ut ille sicut equus adhinniens in libidinem, nullum locum inueniat in uobis, et quicunq; uoluerit persequens comprehendere uos, demergatur. Dextera leuaq; circa uos aquæ murus sit, ut uapor omnis corporis temperetur, donec ad illos intelligibiles duodecim fontes, & septuaginta arbores palmarũ, ad illam magni requiẽ sabbati diuina nos dignatio perducat, & in monte hæreditatis suę plantare dignetur, ubi Sancta Maria choros ducit.

Induite ergo filiæ Dominum Iesum Christum, quærite ueram sapientiam, de qua dicit Iob: sapientia autẽ unde inuenta, aut qui locus disciplinæ? Abyssus dixit, Non est in me, mare dixit, Non est mecum. Bene abyssus dixit, non est in me, quia resurrexit. Non enim habet quem tenere nõ potuit. Denique habes in Euangelio, quia angeli dixerunt mulieribus ad sepulchrum uenientibus: Iesum qui crucifixus est, quæritis, non est hic, sed surrexit. Quid est non est hic, id est, non est in sepulchro, non est in inferniis, sed in cœlestibus est. Mare quoq;, hoc est, seculum dicit: Mundus hic dicit, non est mecum quia supra mundum est, quẽ uitæ humanæ lapsus atque illecebra non immutauit, quia peccatũ non fecit, nec est dolus inuentus in ore eius. Abyssus ergo dixit: Non est in me. Mare dixit: non est mecum. Sed cœlum non dixit, quia non est apud se quem receperat resurgentem. Paradisus non dixit non est in me, quem regnare in se absoluto quoque latrone cognouerat, sicut ipse Dominus dixit: Hodie mecũ eris in paradiso. Attrahite filiæ sapientiam in interiora uestri cordis prõptuaria, quoniam est omni auro argentoq; preciosior, quam mors nescit, quia non mortui laudant dominum sed uiuentes. Et uos igitur ut uiuatis, laudate Dominum, & laudate eum diebus ac noctibus. Laudabitis autem, si ab eo nulla uos auertat cupiditas matrimonij, & cura mundi, quoniam quæ coniugum sortiuntur, sollicitantur mundi huius negocijs.

Considerate filiæ quid uotis debeatis parentum. Aperuimus ad Deũ os nostrum, uotum est uoluntas parentum. Nos orauimus, uos soluite. Quanta uis sit in uobis parentum, Iepte Galaditæ filiæ uos debet docere, quæ ne frustraretur oblationem patriam, etiam mortem suam obtulit. Nam cum ille sollicitus de belli periculo nouisset, si prosperior pugnæ euentus foret, id quod regredienti domum suam primo sibi occurreret, de se immolaturum: ubi uictoria potitus est, occurrit filia læta præ cæteris gaudio uictoriæ, & pietatis officio. Ingemuit pater non affectus immemor, sed memor uoti. Quæsiuit causam filia, respondit ille quid domino promisisset. Tum illa hortata est, ut promissum Deo munus impleret. Itaque incautam patris oblationem sanguine suo soluit. Hæc uobis filiæ sunt communia.

13 *Et Samuel, & Iuliana filius ex uoto parentum nati sunt.*

Tu autem fili quem mihi uetus Helcana, id est Dei dedit possessio, postulatus meus, petitus meus, Inde enim 13 etiam Samuel nomen accepit. Tu inquam impetratus meus & uotiuus meus, qui quomodo in uterum

rum meum ueneris nescio, Iam enim desperaueram sobolem sexus uirilis, quem mihi uota mea, non aliqua solennis coetus secreta formarunt. Tu inquam fili agnosce a quo donatus sis mihi. Ille tua ora plasmauit, ille tua membra distinxit, ille mea orata suscepit, cuius templo, cuius obsequio te antequam nascereris sacraui. Non parentibus, non tibi, sed Deo natus es, cuius antequam de uulua matris exires, esse coepisti. Et omnes
14 quidem illius sumus, sed tamen tu specialiter promissus, Domino tu redderis, quia scriptum est: Vouete & reddite Domino Deo uestro. Ego misera, ego indigna, & tamen quasi Anna promisi, ut omnibus uitae tuae diebus ac noctibus a conspectu Domini non recedas. Ego promisi, tu exequere. Dominus sibi hostiae suae munus implebit.

14 Vide hic si uota Deo placent, & si specialiter Deo promissa, specialius sint domini, & omnino ei reddenda.

Haec & alia pia mater, quae postquam congruentem filiorum uidit effectum, ablactatum suum uberibus gratiae spiritualis in templum Domini deducens, conuersa ad preces Confirmatum est inquit cor meum in domino, exaltatum est cornu meum in Domino. Dilatatum est os meum super inimicos meos, laetor in salutari tuo, quoniam non est sanctus alius quo Dominus, & non est iustus quo Deus noster, & non est sanctus praeter te ista igitur ad filios mater dicit, quae simul & uiduitatis in se, & integritatis in liberos titulos in domum suam intulit quasi quosdam foemineos principatus. Egregia sane foemina, quae sibi nihil reliquit, totum quod habuit, Deo obtulit. Cuius uita institutio disciplinae est, & quaedam formula castitatis Bono proposito, & meliore magisterio. Exemplum enim uiduitatis, & uirginitatis magisterium est. Procedit in ecclesiam filiarum uirginum septa comitatu, domesticum decus inuehens, & inuenit in ecclesia quod suum dicat, filium sacrarum lectionum oracula personantem, ut uideantur sibi sorores domi discere, cum frater auditur. Mater quoque ad imitationem coelestis exempli gaudet se proficere de filio, & omnia legentis uerba pio mandat affectu, & sedulo corde conseruat.

VITA SANCTAE MARCELLINAE VIRGINIS Sororis D. Ambrosij Episcopi Mediolanensis per eundem conscripta.

Habetur in principio libri tertij eiusdem de uirginibus.

QVoniam quae habuimus digessimus superioribus libris duobus, tempus est soror sancta, ea quae mecum conferre soles, 1 beatae memoriae Liberij praecepta reuoluere, ut quo uir Sanctior, eo sermo accedat gratior. 1

Namque is, cum in Saluatoris natali, ad Apostolum Petrum, uirginitatis professionem, 2 uestis quoque mutatione signares (quo enim melius die quam quo uirgo posteritatem acquisiuit) atque astantibus etiam puellis Dei compluribus quae certarent inuicem de tua societate, Bonas, inquit, filia nuptias desiderasti. Vides quantus ad natalem sponsi tui populus conuenerit, & nemo impastus recedet? Hic est qui rogatus ad nuptias aquam in uino conuertit, in te quoque syncerum sacramentum conferet uirginitatis, quae prius eras obnoxia uilibus naturae materialis elementis. Hic est qui quinque panibus & duobus piscibus quatuor milia populi in deserto pauit. Sed plures pauisset, si iam tunc qui pascerentur fuissent. Denique ad tuas nuptias plures uocauit. Sed iam non panis ex ordeo, sed corpus mi-

1 Si Liberius Romanus Pontifex in haeresim incidisset, & in ea obijsset, ut uolunt hoc tempore nonnulli, quomodo D. Ambrosius appellaret eum hic beatae memoriae, & uirum sanctum? An haec de heretico homine conuenienter dici possunt? Nonne potius eum damnatae

memoriæ, & hominẽ peſsimum nominaret, ceu qui a fide apoſtataſſet, præſertim cum hæc ſanctus pater poſt eius mortẽ ſcribat.

niſtratur e cœlo. Hodie quidem ſecundum hominem homo natus ex uirgine, ſed ante omnia generatus ex patre, qui matrem corpore, uirtute referat patrem. Vnigenitus in terris, unigenitus in cœlo. Deus ex deo, partus ex uirgine. Iuſticia de patre, uirtus de potente, lumen ex lumine. Non impar generanti, non poteſtate diſcretus, non uerbi extenſione aut prolatione confuſus, aut cum patre mixtus. Sed ut a patre generationis iure diſtinctus ſit, ipſe eſt fraternus tuus, ſine quo nec cœleſtia nec marina nec terrena conſiſtunt. Verbum patris bonum quod erat in principio. Habes eius æternitatem. Et erat, inquit, apud patrem, habes indiſcretam a patre inſeparabilemq́ʒ uirtutem. Et deus erat uerbum, habes ingenitam eius diuinitatem. De compendio enim tibi fides eſt haurienda.

2
Ecce quõ etiam olim quæ uotum uirginitatis emittebant, ſpeciali habitu de nouo ĩpoſito, Domino Deo conſecrabantur.

Hunc filia dilige, quia bonus eſt. Nemo enim bonus niſi ſolus deus. Si enim non dubitatur quia deus filius, deus autem bonus, utique non dubitatur, quia bonus filius deus. Hunc inquam dilige. Ipſe eſt quem pater genuit ante luciferum, ut æternum, ex utero generauit ut filium, ex corde eructauit ut uerbũ. Ipſe eſt in quo complacuit pater. Ipſe eſt patris brachiũ, quia creator eſt omnium. Patris ſapientia, qui ex dei ore proceſsit. Patris uirtus, quia diuinitatis in eo corporaliter habitabat plenitudo. Quem pater ita diligit, ut in ſinu portet, ad dexteram locet, ut ſapientiam dicat, uirtutem nouerit. Si igitur uirtus dei Chriſtus, nunquid aliquando ſine uirtute deus? Nunquid aliquando ſine filio pater? Si ſemper utiq; pater, utique ſemper & filius. Perfecti ergo patris perfectus eſt filius. Nam qui uirtuti derogat, ei derogat, cuius eſt uirtus. Inæqualitatẽ non recipit perfecta diuinitas. Dilige igitur quem pater diligit, honorifica quẽ honorificat pater: Qui enim non honorificat filiũ, non honorificat patrem. Et qui negat filium, nec patrem habet. Hæc quantum ad fidem. Sed interdũ etiam cum fides tuta eſt, iuuentus ſuſpecta.

3
Audi uirgo quæ mero ingurgitaris, Modico uino utere.

4
Ecce quomodo ieiunium & parſimonia ualent ad cohibendas carnis cupiditates.

Modico 3 itaq; uino utere, ne infirmitatẽ corporis augeas, non ut uoluptatem excites. Incendunt enim pariter duo, uinum & adoleſcentia. Infrenent etiam teneram ætatem 4 ieiunia, & parſimonia cibi, retinaculis quibuſdam indomitas cohibeat cupiditates. Ratio reuocet, mitiget ſpes, reſtringat metus. Nam qui moderari neſcit cupiditatibus, ſicut equus raptatur indomitus, uoluitur, obteritur, laniatur, affligitur. Quod aliquando iuueni ob amorem Dianæ contigiſſe proditur. Sed poeticis mendacijs coloratur fabula, ut Neptunus prælati riualis dolore incitatus, equis dicatur furorem immiſiſſe, quo eius magna potentia prædicetur, quod iuuenẽ non in uirtute uicit, ſed fraude decepit. Vnde eius ſacrificium quotannis inſtaurant Dianæ, ut equas ad eius immoletur aras. Quam uirginẽ dicunt quæ id quod etiam meretrices erubeſcere ſolent, amare potuit non amantem. Sed habeant per me licet fabulæ ſuam autoritatem, quaſi non licet ſceleſtum utrunq;, minus tamen ſit iuuenem amore adulteræ ſic flagraſſe ut periret, quam duos (ut ipſi dicunt) deos de adulterio ceſtaſſe: Iouem autem dolore ſcortantis filiæ in medicum uendicaſſe adulteri, quod eius curaſſet uulnera, qui Dianam in ſyluis adulteraſſet, uenatricem ſane optimã, non ferarum, ſed libidinũ, ſed ferarum etiam, ut nuda uenetur. Dent igitur Neptuno dominatum furoris, ut aſtruant crimen inceſti amoris. Dent Dianæ regnum in ſyluis quas incolebat, ut confirment adulterium quod gerebat. Dent Æſculapio quod mortuum reformauerit, dummodo profi-

trentur quod fulminatus ipse non euaserit. Dent etiam Ioni fulmina quę non habuit, ut testificentur quæ habuit opprobria. Sed a fabulis ad proposita reuertamur. 5

Escis 5 quoq; omnibus quæ gignant membris calorem, parce utendum puto. Carnes enim etiam aquilæ uolantes deponunt. In nobis quoque ales interior illa de qua legimus: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua, sublime tenens uirgineo prope uolatu, superfluæ carnis nesciat appetētiam. Conuiuiorū deuitandæ celebritates, fugiendæ salutationes, ipsas uisitationes in iunioribus esse pauciores uelo, si forte deferendū parentibus aut æqualibus. Teritur officijs pudor, audacia emicat, risus subrepit, modestia soluitur, dum affectatur urbanitas, interroganti non respondere infantia, respondere fabula est. Deesse igitur sermonem uirgini, quam superesse malo Nam 6 si mulieres etiam de rebus diuinis in ecclesia iubentur tacere, 6 domi uiros suos interrogare, de uirginibus quid cautū putamus, in quibus pudor ornat ætatem, taciturnitas commēdat pudorē? An uero mediocre pudoris exemplū est, quod Rebecca cum ueniret ad nuptias, & sponsum uidisset, uelamen accepit, ne prius uideretur quam iungeretur? Et utique pulchra uirgo non decori timuit sed pudori. Quid Rachel? quēadmodū extorto osculo fleuit et gemuit? Nec flere desisset, nisi proximū cognouisset: Ita & pudoris seruauit officiū, & pietatis non amisit affectū. Quod si uiro dicitur, uirginem non consideres, ne quando scandalizet te, quid dicendum sacræ uirgini, quæ si amet, animo peccat, si amatur, & facto? Maxima est uirtus tacendi, præsertim in ecclesia.

Abstinentia cum ciborum delectu etiā antiquis sanctis fuit in usu, præsertim uirginibus.

Nota hoc tu mulier, qua de rebus fidei quotidie in cœtu fratrum & fœminarum disserere audes, et sacros codices temeraria allegare, cum tuū sit officium, silere, & a uiris discere.

Nulla te diuinarū sententia fugiet lectionum, si aurem admoueas, uocem premas. Nullū ex ore uerbum quod reuocare uelis, proferas, sed parcior loquendi fiducia sit. Copiosum quippe in multiloquio peccatū. Homicidæ dictū est: Peccasti, quiesce, ne peccaret amplius. Sed 7 uirgini dicendum est, quiesce ne pecces. 7 Conseruabat enim Maria ut legimus, omnia in corde suo quæ de filio dicebātur, & tu cū legitur aliquid quo Christus uenturus annunciatur, aut uenisse ostenditur, noli fabulando obstrepere, sed mentē admoue, An quicquam est indignius, quam oracula diuina circunstrepi ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur: circumsonare sacramenta confusis uocibus, ut impediatur oratio pro salute deprompta omniū, cum gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferuntur. Vnde illud exemplū proditur: Alexandro sacrificante Macedonum rege, puerulum barbarū qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atq; adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu. Tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerētiæ, ut naturam uinceret: atq; ille non deos qui nulli erant, sed regē timebat. Quid enim timeret eos qui, si idē ignis eos contigisset, arsissent? Quid quod quidam in conuiuio patris adolescens iubetur, ne meretricios amores indicijs insolentibus prodat.

Vides quomodo ubiq; inculcet silentiū mulieribus?

Et tu in ministerio dei uirgo gemitus, excreatus, tusses, risus abstine. Quod ille in conuiuio potest, tu in ministerio dei non potes? Vocis uirginitas prima signetur, claudat ora pudor, debilitatem excludat religio, instituat consuetudo naturam. uirginem mihi prius grauitas sua nunciet, pudore obuio, gradu sobrio, uultu modesto, & prænuncia integritatis anteeāt signa uirtutis. Non satis probabilis uirgo est quæ requiritur, cū uidetur,

Frequens sermo est, cũ plurima ranarum murmura religiosæ auribus plebis obstreperent, sacerdotem dei præcepisse ut conticerent, ac reuerentiã sacræ deferent orationi, tunc subito circunfusos strepitus quieuisse. Silent igitur paludes, homines nõ silebunt? Et irrationabile animal per reuerentiam recognoscit quod per naturam ignorat? Hominũ tantam esse immodestiam, ut pleriq; deferre nesciant mentium religioni, quod deferunt aurium uoluptati.

8 Hæc tecũ 8 sanctæ memoriæ liberius, quæ apud alios maiora uerbis, apud te minora exemplis, ita omnem disciplinam non solũ uirtute adæquasti, sed etiam æmulatione uicisti. Nanq; ieiuniũ in præceptis habemus, sed singulorũ dierum. Tu autem multiplicatis noctibus ac diebus, innumera tempora sine cibo 9 transigis, & si quando rogaris ut cibũ sumas, paulisper deponas codicem, respondes illico: Non in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo dei. Ipse epularũ usus cibus obuius, ut edendi fastidio ieiuniũ desideretur, potus e fonte, fletus in prece, somnus in codice. Hæc iuniorioribus conuenere annis, donec mens æui matura canesceret. Ast ubi domiti trophæũ corporis uirgo sustulerit, moderandũ labori, ut magistra suppari seruetur ætati. Cito fœcundis onerata palmitibus emeritæ ætatis uitis crepat, nisi aliquando reprimatur. Eadẽ tamen donec adolescit exuberat, & inueterata amputatur, ne siluescat farmentis, aut fœtu nimio exinanita moriatur. Bonus agricola optimã uitem & fotu terræ cohibet, & defendit a frigore, & ne meridiano sole uratur explorat. Agrum quoq; uisibus exercet, uel si non patitur ociosum, diuersa alternat semina, mutatis ut fœtibus arua requiescant.

Sancte memoriæ Liberius. Quomodo ergo fuisse hæreticus dici potest.

9 *Vide sanctæ mulieris ieiunia, abstinẽtiam, cibi & potus utilitatem, orationes cum lachrymis.*

Tu quoq; uirgo ueterana pectoris tui colles, diuersis saltem seminibus sere, 10 nunc alimoniis mediocribus, nunc ieiunijs parcioribus, lectione, opere, præce, ut mutatio laboris, induciæ sint quietis. Non totus messem generat ager. Hinc de collibus uineta consurgũt, illinc purpurascentes cernas oliuas, hic olentes rosas. Sæpe etiam relictis aratris ipse ualidus agricola digito solũ scalpit, ut florum deponat radices, & asperis manibus quibus luctantes inter uineta flectit iuuẽcos, molliter ouiũ præstat uberã. Eo quippe melior ager, quo numerosior fructus. Ego & tu boni agricolæ exemplũ secuta, cum perennibus ieiunijs tanquam depresis uomeribus, humũ tuam findas. Floreat in hortis tuis rosa pudoris, liliũ mentis, & irriguum sacri sanguinis uiolaria bibant fontẽ. Vulgo hoc ferunt: Quod uelis prolixe facere, aliquando ne feceris.

10 *Ecce qualis esse debet ueterana Virginis uita.*

11 *Semper in quadragesima aliquid strictioris obseruantiæ addẽdum est.*

12 *Si Oratio deo nõ placeret, & res esset sine fructu, ut quidam mẽtiti sunt, non tantopere sororem ad orationes crebro faciendas hortaretur D. Ambrosius.*

Debet esse aliquid quod 11 quadragesimæ diebus addatur, sed ita ut nihil ostentationis causa fiat, sed religionis. Oratio quoq; nos deo crebra commendet. Si 12 enim propheta dicit: Septies in die laudem dixi tibi, qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus. Vigilate & orate ne intretis in tentationem? Certe solennes orationes cũ gratiarum actione sunt deferendæ, 13 cũ e somno surgimus, cũ prodimus, cum cibum paramus sumere, cũ sumpserimus, & hora incensi, cum deniq; cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili uolo psalmos cũ oratione dominica frequenti contexas uice, uel cum euigilaueris, uel antequã corpus sopor irriget, ut te in ipso quietis exordio rerũ secularium cura liberam, diuina meditantem somnus inueniat. Deniq; etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidie priusquam cubitũ iret, tibicinem iubebat

13 *Vide Christianũ morem esse, tam ante quam post cibum & somnum, orare.*

bat melliora canere, ut anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille si-cut is qui laterē lauat, secularia secularibus frustra cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remediū a uoluptate quęrebat. Nos autem terrenorū uitiorum colluuione detersa, ab omni inquinamento carnis mētium interna mundemus.

Symbolum quoq; specialiter debemus tanquam nostri signaculū cordis antelucanis horis quotidie recensere. Quod etiam cum horremus aliquid, animo recurrendū est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio? Iam illud quis non ad nostram institutionem dictū intelligat, quod ait sanctus propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meū, lachrymis meis stratum meum rigabo? Nam siue lectū iuxta literam intelligas, tantā ubertatē ostendit profundi oportere lachrymarum, ut lauetur lectus, stratū rigetur, fletibus obsecrantis. Fletus enim præsentium, merces est futurorū. Quoniam beati qui fletis, ipsi enim ridebitis. Siue pro corpore accipiamus propheticum dictum, delicta corporis, pœnitentiæ lachrymis abluamus.

VITA MAGNI BASILII PER D. GREGORIVM Nyssæ Pontificem fratrem eius descripta, Petro Francisco Zino Clerico Veronense Interprete.

Habetur inter opera eiusdem.

FEstis diebus annuis, quos uel iam celebrauimus, uel celebramus hoc tempore, præclarū nobis ordinem Deus statuit. Hic autem est ille spiritalium celebritatum ordo, quem Paulus taliū rerum cognitionem diuinitus assecutus edocuit, cū diceret, primum quidem apostolos & prophetas, secundū hos autē pastores, & doctores collocari. Cui quidem apostolicæ doctrinæ solennium celebritatum ordo congruit, ex quo tamen ordine celebritatem primam eximimus. Primū igitur apostoli & prophetę spiritalem chorū duxerunt. Hęc enim omnino duo gratiarū munera prima sunt hominibus data nimirū apostolicus & propheticus spiritus. Quo in numero sunt Stephanus, Petrus, Ioannes, Paulus. Post hos suū ordinem seruās hodiernæ celebritatis dux sequitur pastor & doctor. Quis est hic? Dicam nomen? an nominis loco gratia satis uirū ipsum declarat? Etenim cum doctorem Pastoremq; post apostolos audis, quinā secundum illos pastor, ac doctor sit, omnino debes intelligere.

Hunc igitur dico, nempe uas electionis, uita, doctrinaq; præstantē Basilium, qui iam inde ab ipso ortu Deo charus fuit, & in ipsa adolescentia moribus senex. Qui, quemadmodum Moses, institutus est, & adoleuit, & floruit. Qamobrem omnem hominem omnem sapientiam, nēpe diuinā externamq; docens, tanquam optimus utraq; manu commode utens imperator, utraq; contra hostes armatus eruditione, utrinque superabat oppugnantes aduersarios, utraque in re præstans illis, qui in alterutra cōtra ueritatis uim aliquid posse uidebantur. Nam & hæreticos scripturis pugnantes profligabat testimonio scripturarum, & græcos proprijs ipsorū disciplinis conuincebat. Ex qua tamen uictoria non hostiū mors aut pernicies, sed uita & utilitas sequebatur. Quoniam qui fiebant ueritatis captiui, de errore mendacioq; uictores triumphabant. 1

Huncigitur habemus & nos 1 præsentem nobis constituentem ce- *D. Basilius presentē*

nobis constituit solennitatem.

lebritatem, germanum spiritus uatem & interpretem, egregium Christi militem, excellentem salutiferæ prædicationis præconem, ecclesiæ Christi propugnatorem, ac defensorem, cui secundas post Apostolos tempus tribuit soli. Nam si eo tempore, quo Paulus, uixisset Basilius, sic ei prorsus fuisset adscriptus, quemadmodum Syluanus & Timotheus. Me autem à ueritate non abesse constabit, si sanctos ita considerabimus, ut nullam cuiꝗ afferat tempus prærogatiuam. Temporis enim natura ea est, ut siue præteritum, siue futurum sit, in uirtute & uitio ponderandis, nullius esse momenti debeat, quippe quod nec uirtutis uim habet, nec uitij. Honestũ enim uoluntate non tempore censetur. Sic igitur rem exploremus, ut fidei fides, & rationi ratio conferatur. Quisquis enim ex æquo res admirandas sanctorum expendet, eandem in omnibus gratiam ab eodem spiritu pro portione fidei in singulos eorum profectam inueniet. Nam quod tempore præcesserit Paulus, multisꝗ; post seculis Basilius extiterit, ea re non inferior uirtutis gradus ostenditur, sed diuinæ dispositionis opus in hominũ procreatione declaratur. Siquidem & Moses Abraham multo tempore posterior fuit, & Samuel Mose, & Samuele Helias, & hoc magnus Ioannes, & Ioanne Paulus, & Basilius Paulo. Quod si præteritis seculis tempus posterius sanctorum gloriam apud Deum nihil imminuit, sic etiam nunc, ubi de uirtute agitur, præstantia temporis conticescat. Id enim, ut diximus, diuinam in hominum genere prouidentiam indicat. Qui enim nouit omnia priusquam fiant, ut ait propheta, Diaboliꝗ; malitiam omnes hominum ætates inuadere non ignorat, salutarem & congruum cuiusꝗ; ætatis morbis medicum parat, ne si humanas alicuius ætatis ægritudines negligat, curantium auxilio destitutæ, fiant insanabiles, & exitiũ afferant.

Itaꝗ; cum dominaretur olim philosophia Chaldęorum, q rerum causas in nescioꝗ; siderum motu collocabant, nec ullam ijs, quæ uidentur, superiorem uim rerum effectricem arbitrabantur, tunc ostendit Abrahã, qui ea sublimius utens disciplina, inuestigauit eum, qui per ea, quæ uidentur, agnoscitur, & fidei uiam ad Deum deinceps aperuit, per eam ipse primus ingrediens, relicta paterna deceptione, eaꝗ; necessitudine, qua cum rebus procreatis ipsi sensus coniuncti sunt. Post autem cum Aegiptij dæmoniacam quandam & deceptricem sapientiam ex consensu ut arbitror, & pactione cum illo, qui uarijs artibus & dolis homines demergit, inuenissent, Mosem demonstrauit, qui præcellenti sapientia Aegiptiorũ fallacias aboleret. Notum est autem cuique in scriptura uersato, quomodo Moses Impostores suas diuinis signis præstigias opponentes uirtute superauerit, diuinoꝗ; fultus auxilio cunctam Aegiptiorũ potentiam euerterit. Id quod tũ alijs ex rebus, tũ ex uirgarũ ænigmate intelligi potest. Progrediente uero tempore, cũ etiam Israelitæ sine principe degentes, erroribus in populari confusione iactarentur, Samuel extitit, qui populũ in officio continens uetuit, ne cũ alienigenis misceretur, popularemꝗ; statum in regni formam redegit, & alienigenas in unum cogens, regię potestatis leges tulit. Multis autem ętatibus post, cum Achab ille muliebre mancipiũ, a patria religione defecisset fœminę delicijs inseruiens, & in eius gratiã Idolorũ cultũ introducens, in eundẽ errorem populũ Israelitam attraxisset, Deus Heliam ostendit, uirũ, qui morbi magnitudini parem haberet curandi facultatem. Hic neglecto corporis cultu, squalore uultus, incultaꝗ; capillorũ multitu-

dine sentus ac sordidus, uitam inũbrans suã, tristitia frontis obtutuq; in se conuerso seuerus & grauis, caprina pelle tegens eas dumtaxat corporis partes, quę maiorem tectę decorem habent, reliquas autem aeris iniurijs obijciens, contempta omni tũ caloris tũ frigoris inęqualitate, populo se exhibuit, eumq; famis supplicio ueluti scutica quadã castigans, & ea plaga lasciuiam eius atq; intemperantiam coercens, ad sobrietatem modestiamq; reuocauit. Deinde super sacrificio igne diuinitus excitato morbũ ex Idolorũ cultu contractũ curauit. Post hũc multis seculis in spiritu, & uirtute Heliæ alter ille ostenditur, qui Zacharia atq; Elisabet parentibus in huius uitæ peregrinationem editus, prædicatione populum in solicitudine congregans, eiusq; concretas sordes ex sanguine Prophetarum, & diuersa piacula, uariaq; peccatorum uincula, quibus tanquam compedibus eo tempore populus uniuersus obstrictus erat, pœnitentiæ prædicatione soluens hæc omnia, & aquæ baptismo abluens in Iordane, nulla re illis, qui in uirtutis uia præcesserant, inferior apparuit. Quid porro Paulus post hunc? ea'ne re prohibitus est, ad præstantis apud Deum gloriæ fastigium ascendere, quod tẽpore posterior esset? non'ne diuinæ pulchritudinis amator euasit simul ac illius splendor perstrinxit oculos ipsius, ex quibus exciderunt squamæ, quæ uelum illud cordi, obductum significabant, quod Iudæorũ oculis animorum circuniectum eos sic obcæcauerat, ut ueritatis lumen intueri non possent? Non'ne posteaquã sacro lauacro ignorantiæ atque erroris maculas abluit, in diuiniorem confestim naturam uersus est, et tanquã crasso hoc carnis deposito spolio, in adyta celestia penetrauit, corporis onere minime impeditus? Non'ne intra diuinam Paradisi consitionem positus, arcana ueritatis mysteria didicit? atque inde accepit uerbi potestatem ad obedientiam fidei in omnibus gentibus, ex quo totius prope orbis pater effectus est, spiritali partu in lucẽ edens, quos ad Christi pietatem, & religione informabat?

Quod si in alijs sanctis ad laudem nihil apud Deum ponderis habet ordo temporis, merito audemus et nos natum hac ætate nostra uirũ Dei, magnum ueritatis uas Basilium, in numero celebrium illorum sanctorũ collocare, cum tempus nec singularem illius erga Deum amorẽ, nec diuinam gratiã ad animi perfectionem impediat. Alioquin diuinæ dispositionis propositum offendatur, si quod arcano consilio suo Deus auxiliũ mittit, ratione temporis imminutũ dixerimus. Quis autem ignorat, quã ob causam Deus hac tẽpestate nostrum doctorem ostenderit? Posteaq; enim prædicatione Christi sic extincta est hominũ idola colentium insania, ut omnis stultorũ impietas deleta iam abolitaq; iaceret, cũ uera religio per totum fere orbem promulgata esset, imperator aũt deceptionis humanæ Christi nomine ex orbe pulsus undiq; excluderetur, non tamen ipse solers & ingeniosus ad malum, utpote ipsius mali repertor, dubitauit improbũ inire consiliũ, quo subditos suos ad abrogata iam instituta reuocaret. Eis igitur, qui ad ipsum spectabãt, astutia sua persuasit, ut a rebus procreatis ne deficerent, sed eas uenerarentur, & adorarent, Deumq; creatum arbitrarentur eum, qui filij nomine uocaretur. Quod si ex nihilo factum uellent, à diuinaq; substantia secundum naturã propriam alienum, nihil obstare, quin Christi nomen creaturæ imponentes, eam colerent, in ea salutis spẽ ponerent, ab ea iudicium expectarent. Se igitur totum infundens

Apostata hominibus, qui ad malitiā ipsius capiendam erant idonei, Ariū dico, & Aetium, & Eunomium, & Eudoxium, & alios multos quorū opera obliteratum iā idolorum cultum Christianæ religionis nomine rursum, ut dictum est, introduxit.

Quæ quidem pestis hominum creaturā præter creatorem adorantiū, tantū roboris ceperat, ut auxilio eorū qui tunc regnabant, errorem suum confirmaret, & potentissimos quosq; principes haberet fautores, ac defensores, uniuersosq; propemodū homines in eandē fraudem induceret. Tunc à Deo Magnus Basilius ostenditur, quēadmodum Elias imperante Achab, qui labantē quodammodo religionem fulciret, & tanq; lucerna deficientē fidei rationem per gratiā, quæ in ipso inerat, illustraret, lumenq; suū per ecclesiæ pelagus errantibus sublime ostendens ad rectam omnes uiā dirigeret. Præfectos enim adibat, Prætores conueniebāt, cum Regibus libere loquebatur, absentes epistolis, ut solebat Paulus, instruebat, eludensq; captantium ansas, nihil occasionis aduersarijs dabat, quo uinci posset. Proscribentibus erat superior, quippe qui regni cœlestis spe seipsum proscripserat. Quid aūt uel exilij periculū formidaret, qui unam hominum patriā paradisum affirmabat, uniuersamq; terram naturæ exiliū esse censebat, uel mortem sibi cōminantes timeret, qui quotidie moriebatur, seq; uolens omni ratione cònsumebat, atq; macerabat, dolebatque uni tantū morti naturā obnoxiam esse, quo fieret, ut certamina Martyrum pro ueritate sæpius imitari non posset? Qui præfecto cuidā olim se iecur è uisceribus eius extracturum minitanti, risu minas imperiti hominis excipiens, ego, inquit, habebo tibi gratias, si id feceris. Etenim intra uiscera iacens non mediocri mœrore afficitur. Quare si illud exemeris, ut minitaris, mœrenti parte corpus liberabis.

Quāuis igitur post alios sanctos in hanc uitam ingressus sit, quid eius laudem imminuit ea res apud Deum, quominus celebritas ipsius illorum

2 celebritatibus par esse debeat? Examina, si uidetur, uitam illius, eamque compara cum aliqua Sanctorum, qui præcesserunt. Deū dilexit Paulus. Hoc enim bonorum est caput, hæc uirtutum omnium maxima, nempe charitas, ex qua omnis fides, spes omnis, & quicquid in ipsa patientia constantiaq; in rebus honestis probatur, ac omnis deniq; gratiarum præstantia proficiscitur. Sed consideremus quanta eius constantia fuerit, quā que in omni gratia spiritus excelluerit, uideamusq;, quam charitatis erga Deum mensuram Paulus habuerit. Dilexit, inquies, utiq; Deum ex toto corde, ex toto animo, ex tota mente sua. hunc enim summum amoris erga Deum lex terminum statuit. Siquis igitur totū cor, & animū, & mentem fixam & locatam habens in Deo, nihil eorum, quæ expetūtur in hac uita, curat, summum in Deum obtinet charitatis gradum, ostēdat aliquis Doctoris uitam ad aliquid eorum, quæ in hoc mundo studiose quæruntur, fuisse propensam, ut ad diuitias, ad opes, ad inanis gloriæ cupiditatem, nam de seruilibus uoluptatibus, cum de hoc uiro loquimur, mentionem facere nefas est. Siquid horū appetentem inueneris, non recuso, quin charitatis eius in Deum mensuram minorem fuisse dicas, cum animus eius istiusmodi aliqua cupiditate affectus, ad res terrenas à Deo deflexerit. Quod si ab his, similibusq; rebus q; maxime abhorruit, & affectionem eiusmodi omnem e uita sua primū remouit, deinde doctrina exemploq;

Celebritas Basilij par aliorum sanctorū celebritatibus.

suo communem aliorum uitam emendauit, perspicuum est, eam in se ipso habuisse charitatis erga Deũ mensuram, qua nullam maiorem natura capiebat. Qui enim ex toto corde, & animo, & mente Deũ diligit, quo pacto maiorem charitatis modum obtinebit, cum locus non adsit? Proinde si unum esse didicimus terminum charitatis, ut Deus ex toto corde diligatur, dilexerunt aũt Deum Paulus & Basilius ex toto corde suo, qui dixerit eandem in utroq; charitatis fuisse mensuram, a uero non aberrabit.

Atqui rerum omniũ laudãdarum maximam esse charitatem & Apostolus dicit, & diuinũ Euangelium attestatur, Apostolus quidem, dum & prophetia ipsam & scientia præstantiorem & fide firmiorem, & spe stabiliorem, semperq; in eodem manentem asserit, sine qua inane, ac nullius momenti est, quicquid laudabile ducitur, Dominus autem omnem legem, & mysteria cuncta prophetica huius gratia circunscribens, eam omnibus antecellere ipse quoq; demonstrat. Quapropter si in eo, quod præstantissimum & maximũ est, non superatur a Magno Paulo, ne in illis quidem omnibus, in quibus charitas excellit, quæq; nascuntur a charitate, minor esse depræhendetur. Nam quemadmodũ qui naturæ humanæ particeps est, omnia quæ eiusmodi naturæ propria sunt, habet, sic qui absolutæ charitatis perfectionem in se continet, omnia bona, quæ in hoc genere conspiciũtur, una cũ ipsa uirtutum principe complectitur. Etenim siue fides est illa, quæ seruat, siue seruamur per spem, siue tolerantia gratiam accipimus, charitas omnia credit, & omnia sperat, et omnia sustinet, ut ait Apostolus, & omnia deniq; ne in singulis commemorandis immoremur, quæ uirtutis nomine censentur, tanq; germina quædam pullulant a radice charitatis, ut, qui hac præditus est, omnia simul complectatur. Hanc autem habuit Magnus Basilius. Quare cæterorum bonorum ei nullum defuit. Quod si possedit omnia, nulla re prorsus minor extitit.

Vides ex hoc sancti uiri discursu, solam fidem non sufficere ad salutem.

At enim Paulus uidit tertium cœlum, & raptus est in Paradisum, et audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Verum ne ille quidem aperte talem gratiam per carnem suscepit. Quod sane dubium nec ipse cælauit, siue in corpore, inquiens, nescio, siue extra corpus nescio, Deus scit. Quinetiam ausit aliquis affirmare eum in corpore nihil tale uidisse. Extra corpus autem & mentis intuitu, quod noster non uiderit, nihil est. Testes sunt eius sermones, quos uel ore protulit, uel scriptos reliquit. Ille omnia loca, quæ inter Hierosolymas & Illyrium sunt, obiens omnibus euangeliũ diuulgavit. Et huius oratio & prædicatio per omnem fere terrarum orbem transiit, & ab omnibus æque, ac illa Pauli probata est. Omittantur reliqua, quibus uita huius cum illius uita cõferri potest. Ille crucifixus est mundo, & huic mundus. Castigauit ille corpus, perfecit & hic uirtutẽ in infirmitate. Vtriq; Christus uita, utriq; mors lucrum erat, & optabilius dissolui & esse cum Domino, quam hic peregrinari.

Num Ioanni etiam Doctor comparandus uidetur? At ille diuinæ uocis testimonio, & inter natos mulierum præstat, & prophetæ superat dignitatẽ, ut insani simul & impij uideatur, alterius uitã cũ illius uita comparare. Quod si pone uestigia eius sequentẽ ad eum proxime accessisse summæ felicitatis indicium est, rem sic expendamus. Mollibus uestimentis nõ induebatur Ioannes, nec erat tanquam arundo uento agitata, loca solitaria frequentibus ante ponebat. Frequẽtia rursus & celebria sic habitabat,

ut rationi terra nihil officeret. Quæ doctori item nostro ueritas tribuit, ut in his magno Ioanne non sit inferior. Quis nescit, quomodo ab omni delicata ac molli ratione uiuendi sic abhorruerit, ut rebus iucũdis suauibusq́ prætulerit ea, quæ aspera duraq́ sunt, soli, frigori, ieiunijs, uigilijs corpus obijciens? In ciuitatibus tanquam in solitudine degebat, nihil intermittẽs uirtutis studium. ciuitates efficiebat solitudines. Neque enim uel multorũ
4 consuetudine ab exquisita ac tuta uiuendi ratione auertebatur, neq; si in secessum aliquem se conferebat, liberari poterat ab ijs, qui utilitatis gratia ad ipsum uentitabant, ut in hac etiã re Ioanni Baptistæ similis esset, quòd ex solitudine ciuitatem efficeret, eamq́ angustam propter frequentiam confluentium, & multitudinem. Quod autem facile consiliũ sententiamq́ mutando arundo non fuerit, perspicitur ex constantia, qua in omnibus uitæ institutis permansit immobilis. Placuit ei paupertas ab initio. Hæc sententia ueluti petra quædam fuit. Per munditiam concupiuit ad Deum appropinquare, desiderium illud non arundo, sed mons constitit. Nunquam enim aduersis tentationum flatibus flectebatur. Nam amoris eius in Deũ stabilitas soli⁹ apli uerbis declarat. Etenim nec uita, nec mors, nec pſentia, nec futura, nec ulla creatura poterat cor illius a charitate Dei seiũgere. Sic in oĩbus, q̃ ex uirtute decreuerat, non arundineum & instabilem animum præstitit, sed in rebus honestis firmum & immobilem conseruauit. Libere allocutus est Herodem Ioannes, & hic Valentem Imperatorem. Quòd si uolumus potentiam istorum ponderare. Alter parte quadam Palæstina Romanorum beneficio potiebatur. Alterius imperium sol cursu suo propemodum terminabat. A Persidis enim finibus ad Britannos et extremas oceani partes patebat. Ac Ioanni quidẽ propositum erat, ut Herodis cupiditatem, qui propter mulierculam legem uiolabat, increparet. Basilio autem ut Valentem in uera sinceraq́ religione retineret, a cuius defectione totius orbis terrarum perturbatio nascebatur. Opponat igitur iustus rerum æstimator potentiam potentiæ, finemq́ huius reprehendendi libertatis alteri comparet. Illic enim in uno tantum Herodis corpore uulnus insidebat, hic uniuersum hominum genus occupabat. Ille ad mortem usque retinuit castigandi libertatem, hic ob eandem constantiam in exiliũ pulsus est, Imperatore loco mortis exiliũ decernente. Ioannes postremo etiã mortuus uiuere credebatur. Et Basilius ab inimicis reuocatus ab exilio, obsistendi uirtutem nihil remittebat.

Ecce uigilias & ieiunia etiam olim a sanctis frequentata.

Nũquid audebimus oratione ad sublimem Eliam ascendere, ut quam doctor noster in uita cũ illo similitudinem habuerit ostendamus? At uero quòd ille in currũ sublatus equis igneis uectus fuerit, quodq́ hinc in altiora loca recesserit, hæc ab hominis natura ne postulentur. Neq; enim intra humanæ naturæ terminos incolumis in monte seruatus est, graui terrenoq́ pondere in altũ & leue diuina uirtute commutato. Hęc uero quòd oratione ille sua tanq̃ claue quadam auxilij cœlestis uteretur, promens illud, quando uolebat, condensq́ rursum pro arbitratu suo, si quando id magis conducere existimabat. Quodq́ uno tantũ subcineritij illius panis nutritus cibo, tam longũ tempus ieiunijs traduxerit, in eodem statu uires conseruans quadraginta dies, sunt hæc ab homine requirenda, quæ uim humanam longe superant. Nequit enim humana natura ea, quę naturam uincunt, imitari. Vna cũ his autem sileatur, & exiguũ illud farinæ uas, &

urceus olei, unde suppeditatum est, quod uictui necessariū fuit, nec toto famis tempore, hoc est, triū annorum & sex mensium spatio unq; defuit. Diuinæ enim beneficentiæ miracula singularē & præcipuam uim habent, quam nullus humanæ naturæ merito assignet. Quid igitur in doctore nostro cū Propheta similitudinem habet? ardor fidei, inimicitia cum impijs, amor erga Deū, ueri boni desiderium ad terrena nunq; declinans, uita in omnibus explorata, aspera uiuendi ratio, aspectus uitæ instituto conueniens, grauitas non accersita, silentiū oratione significantius, rerum futurarum studiū, præsentium contemptus, eadem omniū, quæ uidentur æstimatio, siue quid eorū, quæ maxima, amplissimaq; putantur, contingeret, siue uile & abiectū aliquid ostenderetur. Hæc atq; alia eiusdem generis sunt, quibus doctoris uita res Heliæ mirabiles expressit. Quód si quis quadraginta dierū inediam obijciat, nos per totius uitę spatium sibi paucitatem præferemus. Hęc enim laus ad eam proxime accedit, pręsertim si ea in tēpore exiguo, hæc in tota uita præstetur. Quanq; & propositus ille subcinericius panis Prophetę robur sustentabat, habēs in se aliquid omnino, quo nutrimenti illati uis conseruabatur. Cuius rei illud iudiciū sit, quód non hominis manu, sed angeli studio paratus fuit, ex quo uirtus quædam solida, quæ minime dissipari posset, per illū cibum corpori insidebat. Hic autem consuetudine nihil immutata, cibi mensuram ratione præscribebat, tantū corpori præbens, non quantū appetebat natura, sed quantū temperantiæ lex imperabat. Doctoris autem sacrificiū imitatur ea, quæ Prophetę sacrificio significabantur, cœlestem ignem super hostias deducens, dum in ratione fidei trinitatem colit. Nam q; spiritus sancti potentia uocetur ignis, a scriptura sæpe didicimus. Terræ uero siccitatem doctor nec expulit, nec induxit. Cum Magnus Propheta terrā aquæ penuria percusserit, idemq; uulneri medicinam fecerit, supplicij dolori par ex curatione solatium afferens. Quód si de nostro quoq; Helia factū admirādum dicendū est, cum olim diuino consilio eiusmodi quædam calamitas accidisset, ut totū hyemis spatium aridū transiret, nec ulla fructuum spes ostenderetur, ante 5 Deū prostratus doctor effecit, ne minarū eius timor longius progrederetur, precibusq; eū placans, siccitatis tristitiam abstulit. Iam quod attinet ad famis consolationem, quam uni uiduæ Magnus Helias attulit, simile quiddam in doctoris uita possumus demonstrare. Etenim cū graui quondam fame & ciuitas, in qua ipse degebat, & omnis ei ciuitati subiecta regio laboraret, diuenditis possessionibus, pecuniamq; in egentiū alimenta distribuens fecit, ut quod instruendæ mensę domesticę uidebatur exiguū, id toto penuriæ, famisq; tempore satis esset, cū omnes undiq; confluentes aleret, & totius populi iuuentutem ciuitatis sic enutriret, ut Iudęorū etiā filij eius humanitatis ex æquo participes essent. Nihil autē prorsus interest, utrū ex arca, an aliunde promatur, quo diuinū mandatum obseruetur. Pauperū enim consolatio non quærit, unde sit, sed id, quod efficitur, aspicit. Iam uero quód sublimis Helias raptus fuerit, admirandū profecto est; supraq; dici possit. Est tamen & altera ratio, qua quis in sublime fertur, haudquaq; aspernanda, quū excelso uiuendi instituto iunctoq; sibi ex uirtutibus curru in cœlū uolat, ibiq; uersatur. Quod quidem effecisse doctorem nostrum fatebitur, quisquis actiones eius æquo animo perspexerit.

5 *Orans Basilius deum genu flexo, siccitatis tristitiam abstulit.*

Sed num audebimus hunc etiam cū Samuele comparare? Duo tantū,

omissis aliis omnibus, quæ de illo preclarissima dicuntur, in nostro item doctore proprie reperiri demonstrabimus. Primũ quidem ortus utriusq; fuit concessus a deo. Nam ut illũ mater, sic pater hunc diuino munere genuit, qui quũ lætali morbo quondam in adolescentia laboraret, pater in quiete uidit id, quod narratur in Euangelio de puero reguli, sibiq; Dominum eadem illa uerba, quæ tunc ad illum dixerat, dixisse. Vade, filius tuus uiuit. Cuius & ipse fidem imitatus, eundem fidei fructũ tulit, filijq; salutẽ ex Domini benignitate suscepit. Et hoc quidem unũ est ex ijs, quæ inter Samuelis miracula numerantur. Alterũ autem est, quod idem sacrificij genus ab utroq; peractũ fuit. Ambo enim pacificas Deo uictimas obtulerunt, sacrificantes pro hostium interitu, alter quidem ut hæreses, alter ut alienigenæ delerentur.

Iam uero Moses ille Magnus commune cunctis ad uirtutem tendentibus exemplar propositũ est, ut errare non possit, qui legis latoris uirtutẽ sibi in omni uita imitandam proponat. Quapropter inuidiosum non erit, si doctorem nostrũ ostenderimus ipsius uitam, quoad fieri potuerit, expressisse. Sed in quibus apparet hæc imitatio & similitudo? Princeps quędam Ægyptiorũ Mosem adoptatum domestica disciplina instituendum curauit, qui tamen a matris ubere non recessit, quãdiu prima illa ætas tali alimento nutriendo fuit. Quod etiam de doctore nostro ueritas ipsa testatur. Externa enim eruditus sapientia semper ecclesiæ sugebat ubera, eiusq; præceptis & institutis tanquam lacte nutriebat, animũ atq; adaugebat. Repudiauit deinde Moses falsæ matris illustre genus. Neq; hic diu sustinuit nominari id, cuius ipsum pudebat. Nam ut Reginam ille, ita hic omnem ex peregrina eruditione partam gloriam reijciens, humilem contemptamq; uitam amplexus est, sicut Hebræos Moses thesauris Ægyptiorum anteposuit. Cũ autẽ in utroq; natura uim suam exerceret, utriusque enim caro concupiscebat aduersus spiritũ, neq; hic illius cum Aegyptio certaminis expers fuit, in quo ille innocentem oppugnabat, sed meliori ferens auxiliũ, Hebræo uim afferentem Aegyptiũ interfecit. Per Hebræum autem intelligitur ratio pura & immaculata. Quocirca qui menti fert opem, ut membra mortificet, quæ sunt super terram, is Mosis uirtutem, quam ille contra Aegyptiorũ præstitit, imitatur. Sed multa oportet pretermittere, ne si diligenter uelimus, omnia quæ in historia continentur, in quibus Mosis doctor similis fuit, exponere, audientiũ animi perturbentur. Reliquit Aegyptũ post necem Aegyptij Moses, multoq; tẽpore apud se priuatim egit. Et hic urbanos tumultus terrenosq; strepitus relinquens, in secessu philosophabatur cũ Deo. Splendor illi per rubum emicuit. Habemus & nos eiusmodi quiddam, quod de nostro dicamus; Cum enim nox esset, lux ei quædam precanti effulsit. Erat autem lux expers materiæ, quæ ui diuina domũ illustrauit, nec ulla ratione humana accensa fuerat. Seruauit populũ Moses, de manu tyranni illũ eripiens. De nostro item legislatore idem fatetur hic populus, quem ipse perduxit ad promissionem Dei. Quid autem necesse est cõmemorare, quam multos & hic per aquã duxerit, quã multis columnã ignis, hoc est doctrinę facẽ pretulerit, quã multos spiritus nebula seruarit, quã multos cœlesti alimento enutriuerit, quõ petram imitatus sit, qua quondam ligno educta sit aqua, idest, qua quondam crucis signum os tetigit, quod sitientes expleuit aqua illa, quæ copiæ

ut abyssos imitatur; Quale testimonij tabernaculum tum corporeum quidem in suburbio struxerit, qui corpore pauperes erãt, spiritu pauperes efficiens doctrinæ probitate, ut beatam illam assequerentur paupertatem, quæ ueri regni gratiam conciliat, tum uerum tabernaculum, in quo Deus habitaret, singulorum animum fecerit, in eoq; columnas quasdam constituerit, columnas, inquam, rationis, quæ uirtutis studio fulcirentur. Et uasa præterea ad animorum maculas abluendas, ut oculorum aqua sordes abstergeret. Quammultas in animo cuiusq; lucernas imposuerit, inde orationis luce tenebras expellens, qualia precationum turibula altariaq; parauerit ex puro synceroq; auro, hoc est, ex uera puraq; affectione, cuius splendorem graue inanis gloriæ plumbum nihil obscuraret. Quid dicam qualem cuiq; arcam ædificauerit, tabulasq; testamenti Dei digito exaratas in animo collocarit? Hoc autẽ loquor, illuc respiciens, quod ex unius cuiusq; corde arcam faciebat, spiritus mysteria continentem, habẽtemq; legem operibus expressam uirtute spiritus sancti. Sic enim interpretor digitum Dei. In qua & sacerdotij uirga, quæ semper floret, & germinat, sanctitatisq; fructus gignit. Et urna non carens manna, tunc enim cibo cælesti uas animi exinanitur, cum irruens peccatum prohibet influxum mannæ. Manna autem est cælestis cibus. Quid referam quanto studio sacram stolam uel ipse gestaret, uel exornaret alios exemplo suo? cum semper ante pectus ornatum ferret, cui tum ex significatione, tum ex ueritate nomẽ est rationale? Quæ quidem omnia morali interpretatione doctori aptanda studiosioribus relinquo, ut ostendatur, quam ornatus & ipse esset, & reliquis ornatum impertiret. Sæpe cognouimus eum intra caliginem esse, ubi erat Deus. Nam quod alij spectare non poterant, ipse spiritus sancti gratia comprehendebat, ut intra caliginis ambitũ esse uideretur is, in quo rationes de Deo reconditæ erãt. Sæpe se Amalechitis opposuit, p̃cationis armis instructus. Ipso enim manus tollente, uerus Israel aduersarios profligabat. Multorum, ut illius Balaam præstigiarum incantationes dissoluit, qui non ueræ rationi audientes, sed asininæ Dæmonum doctrinæ obtemperantes, inualidum ad nocendum os habuerunt, cum diræ ipsorum imprecationes doctore obsecrante in contrarium uerterentur. Hæc a nobis cursim breuiterq; perstricta ad ueritatem factorũ aptabit, qui sancti uitã non ignorat. Quammulti ueneficijs & præstigijs insidias fecerint, quorũ improbitas irrita inanisq; fuerit, non permittente doctoris fide, ut quod cupiebant, malum possent ad exitum perducere. Nos autem cætera omnia, quæ in medio sunt, omittentes, finem utriusq; commemorabimus. Reliquit uterq; uitam, sed carnis monumentũ neuter ipsorum reliquit in terra. Neq; enim Mosis tumulus inuenitur, neq; hic ulla terrestri copia sepultus est, sed una cũ ipso e uita discedente, cuncta, quibus humana uita sustentatur, discesserunt, ut ne terrenum quidem monumentũ reperiretur, quod ex relictorũ copia memoriam uiri ad meliora profecti declararet. Quemadmodum Mosis, ut historia narrat, sepulchrũ non est inuentum usq; ad hodiernam diem. Proinde cũ Magnus Basilius, ut demõstrauimus, talis fuerit, qui cũ Magnis sanctisq; uiris sigillatim ex rebus gestis comparatus, non longe absit ab eorum amplitudine, merito festorũ dierum series nos ad 6 diem hunc in eius laudem celebrandum ducit. Quod quum aliqua illi gratia ratione agendum sit, considerandum est, quomodo id assequi ualeamus.

6 *Dies festus in laudẽ Basilij celebrandus.*

Aliquis igitur ornatum aliquod laudationis genus inquirat, quo patriā
ipsius extollat, & genus, & educationem, & uitæ instituta, quibus uigens
ac florens inter homines clarus illustrisq; fuerit. Sed magnitudo uirtutū,
quæ in ipso conspiciuntur hanc orationis speciem & pompam asperna-
tur. Studiū enim eiusmodi in contrarium cederet, cū nulla sit tanta dicēdi
facultas & copia, quæ rerū in ipso mirabilium amplitudinem pro dignita
te queat explicare. Quamobrem ne, dum conamur eū laudare, præclaram
de ipso opinionem in omniū animis inhærentem imminuamus, satius erit,
ut admirationem silentio potius augeamus, quam laudē deteramus, atq;
extenuemus oratione. Quid enim dicendo quis afferre possit, quo ille gra
uior esse uideatur? Num audiet libēter fortasse nobilitatem illam, quæ ex
carne & sanguine proficiscitur? Quis est, qui nesciat, quomodo uir ma-
gnus aduersus carnem fuerit affectus? quam illi fuerit inimicus? ut eā, qua-
si mancipiū fugitiuum rationis uinculis coercuerit? acerrimaq; afflictione
tolerantiaq; castigans & uinciens seruum illum mastigiam corpus, tan-
quam inexhorabilis hora nihil ei uincto supplicij remiserit? Eū igitur, qui
aduersus carnem ita se gesserit, corporis nobilitate commendare ineptis-
simum sit. Quid enim nunc honestetur his rebus, quarum eum, dum ui-
ueret, dispudebat?

Quod autem de genere dicimus, idem de patria dici potest. Nam qui
supra totum orbem positus se omni elementorum natura sensibus expo-
sita, tanquam angustijs quibusdam obsessum sic existimabat, ut ne cœlum
quidem supra se esse pateretur, sed illo superius animum circūferret, despi
ciens omnem mundi circumplexam sublimia semper inuestigabat, & cū
diuinis illis mentibus uersabatur, quomodo is ex parte aliqua terræ & lo-
ci claritate se nominari permitteret? Hæc enim foret ignominia, uerarum-
que laudum imminutio, si proposito uirtutis spectaculo, aquam, folia, gle-
bas admiraremur. Præsertim cum nihil tam præclarum sit, quod ullā lau-
dem afferre possit, si casu tibi contigerit, non autem uoluntate delegeris et
compararis. Sileatur igitur & patria, & genus, & quicquid sponte sua ho
minibus obuenit. Ea potius in eius laudibus patria, nobilitasq; numeretur,
quam consilio animiq; proposito sibi eligunt boni.

Quænam igitur Basilij claritas generis? quænam patria? genus, necessi-
tudo cum Deo. patria, uirtus. Qui enim Deū accipit, ut in Euangelio scri-
ptum est, potestatem habet, ut Dei filius fiat. Quid autem coniunctione
cum Deo nobilius quæras? Qui uero in uirtute uersatur, qui eam colit, qui
ex ea uitam instituit suam, patriam omnino sibi ipse constituit id, in quo
uiuit. Temperantia est illi domus, sapientia possessio, iustitia, & ueritas, &
puritas illustria sunt clare domus ornamenta. Qui degit in his, clarior est,
quam illi, qui marmoreis & auratis ædibus gloriantur. Siquis eum ob ta-
lem patriam laudauerit, si tale genus extulerit, is uera dicet, & gratas illi
laudes assignabit. Terram autem & diuitias, & carnem, & opes, & prin-
cipatus, & ex ijs partam gloriam, tribuant, qui uolunt, amatoribus mun-
di. Cum igitur congruentem ipsi laudationem oratio nostra non capiat,
hæc studia laudandiq; artificia respuenda fortasse sint.

At si id fecerimus, quomodo, inquiet aliquis, memoriā ipsius celebra-
bimus? Quomodo seruabitur scripturæ lex, quæ iubet, ut cum laudibus
sanctorum memoria celebretur, siquidem & ueræ laudes ipsius oratione

explicari non possunt, & eas communi ista ratione prosequi, contumeliosum est? Alia suppetit ratio, qua non prorsus eum sine munere nostrarum laudum relinquamus. Ecquęnam est hęc ratio? Quis nescit, orationem omnem si a rebus seiuncta sit, inanem esse, nec posse subsistere? Rerum autē naturam efficere, ut oratio consistat, & uera esse uideatur? Quamobrem laus factis expressa quauis oratione præstantior erit. Hoc autem præstabimus, si ex memoria illius uitam nostram melius, quā ante instituerimus. Quemadmodum enim si in annuli pala, pulcherrima quæpiam imago sit insculpta, cera signo eius admota, pulchritudinem illius in se transfert, totā signi similitudinē proprijs notis sic exprimēs, ut nulla ratione tā aptā ipsius imaginis formā quis posit effingere, ut ille, qui cera expressam eam ostendit, eodē pacto si quis ornata oratione uirtutem doctoris extollet, alter autem eum imitando uitā suam ad eius similitudinē informabit, huius laudatio uitā & factis expressa pulchrior & gratior erit, quam illius, qui eam eleganti oratione tantum exornabit. Sic igitur & nos, fratres, si in his, quæ agemus, temperantia temperantem imitabimur, uirtutem eius laudabimus pro dignitate. Et de cæteris item eodem modo. Sapientiæ admirationem exprimamus, sapientiam capescentes. Paupertatis laudem, euadentes pauperes terrenæ istius facultatis. Huiusce mundi contemptus non uerbis tantum laudabilis & gloriosus esse dicatur, sed eorū, quę Mundus ipse appetit, despectione tanquam testimonio comprobetur. Ne dicas solum, ille uersabatur cum Deo, sed te ipse quoq; cum Deo coniuge. Nec refer modo, ille præter quietis æternæ spem nihil posidebat, sed easdem tu item tibi diuitias repone, licet enim. Res ille suas e terra in cœlum transtulit. Transfer tuas etiam tu in cęli tutissimos thesauros. Sic & tu magistrum imitare. Perfectus est enim discipulus, si sit sicut magister. Etenim in reliquis artibus, qui medici, aut geometræ, aut rethoris discipulus fuit, indignus erit, cui fides habebatur, si magistri artem commendans, oratione quidem scientiam eius admirabitur, in se autem nihil admiratione dignum ostendet: Sic enim illi quisq; obijciet: Quomodo magistrum tuum medicum dicis, cum imperitus sis medendi facultatis? Aut quomodo geometræ te discipulum asseris, cum geometriam ignores? At si quis in se ipso demonstrat artem, quam didicit, scientia sua commendat eum, qui sibi artem tradidit. Quamobrem nos item, qui Basilio doctore gloriamur, uita & factis disciplinam declaremus, id euadentes, quod eum & apud Deū, & apud homines celebrem ac magnum fecit in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium nunc, & in secula seculorum. Amen.

AMPHILOCHII ICONIENSIS EPISCOPI in Vitam Sancti patris Basilij Magni Cęsareæ Cappadocciæ Archiepiscopi præfatio.

Habetur in libro Vitarum patrum Coloniæ impresso, necnon in libro Monachorum S. Nazarij Veronensis in pergameno iam 300. annis scripto.

Dilectissimi non erat indecorum, filios fideles patris contristari de functione, & lachrymam ei dare iustum, quemadmodum usque nunc omnes compassibiliter tulimus. Postquam autem lamentationis caliginem secundum quod scriptum est, amouimus, & ad gratificam nos postulationem apud omnium uerum Deum nostrum admouimus, necessarium credimus, memorabilia & uera ac magna miracula ip-

sius patris & magistri nostri Basilij, scripturæ tradere, ut non temporali percusione obliuionis profunditati tradantur. Tribus siquidem sacratissimis & mirabilibus uiris. Gregorium dico in Theologia decorum, & Gregorium mirabilem Nysensis ciuitatis, sed et Effrem beatissimum, alijs aliter epitaphicis sermonibus uirum infulgentibus: uisum est & mihi tanquam abortiuo, ut Apostolice loquar, in manibus habenti, ab eisdem uenerabilibus uiris editas narrationes, quæ his defuerunt, supplere, ut fidelis filius patri debitum reddens. Si enim scit nubes occultare solem, multo facilius tẽporalis percussio bonis enarrationibus obducere nouit obliuionem. Ergo quomodo magnus pastor noster & resonatus in orbe, cœlestium uirtutũ collocutor, ac angelicorum ordinum comminister, magniloquus ecclesiæ prædicator, solida orthodoxorum dogmatum columna, naturam rerum existentiam expressit, inimicũ trinitatis ejecit, uidelicet Iulianũ Apostatam, Valentis os blasphemum obstruxit, Arrianorũ debellauit malam gloriam, Christianorũ plane corroborauit rectam gloriam, pastor acquisitus ecclesiæ populi, regale sacerdotiũ, circum ornatus ouiũ Christi aries, diuinæ fidei doctor gloriosus, & uiuens, & post transitũ magnis splenduit miraculis, & oratio eius, sicut dictũ est, facta Iuliani Deo odibilis corrupit & tollentis in altũ cornu, & loquentis aduersus Deum iniustitiam: quomodo ualens ipsius auunculus apprehendens indigne imperialem purpuram, & Arrianorũ malæ gloriæ patronus uenit ad eam, quæ apud nos est, Cæsaris illustrem ciuitatem. Sed ad propositum reuertamur, ex natiuitate sancti patris nostri Basilij usq; in finem uirtutes enarrantes.

VITA SANCTI PATRIS BASILII Magni Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopi.

BAsilius itaq; solus (ut sic dicam) in terra æqualem & decentem ostẽdit uitam, operibus & uerbis diuina sapientia componens, omnia Christo dans, sed & animam atq; corpus, nec non sermonũ manus, gentilem errorem, sicut araneæ telam dirupit. Hic septennis factus, datur a genitoribus literis. Vacans autem doctrinis quinquennio, fructum acquisiuit multum, multam philosophalem disciplinam, dulcedine naturæ. Deinde relinquens patriam, Cappadox enim erat natione, apprehendit
7 matrem uerborũ Athenas. 7 Castitate & multa abstinentia decoratus, adijt præceptorem græcorũ sapientiæ, nomine Eubulũ, & sic seipsum dedit doctrinis admirandis, etiã & magistris, factiq; sunt ipsius conscolastici, Gregorius Magnus, Nazanzi postea factus episcopus, qui & apostolicæ sedis gubernacula in duo & decem annorũ pergubernauit tempora: Iulianus etiam, a paruo Christianus, atq; libanius. Is autem ab o-
8 mnibus uir admirandus, posuit in corde suo, nihil sumere panis & uini, donec superna prouidentia, intellexerit diuinæ sapientiæ arcana. Morãs quoque in doctrinis quinq; & decem annis, omnemq; 8 Græcam philosophiam percurrens, in fine astronomiam, ac optima quæque colligens, & nullatenus inuenire ualens per ipsa omnia creatorem, in una noctium uigilante eo diuinus quidem splendor fidei accendit eum, perlustrare totius religionis scripturam.

Basilius castitate & multa abstinentia decoratus.

Nota qđ Basilius operam impendit etiam liberalibus disciplinis. Cur ergo tantopere damnãtur a quibusdã nostro tẽpore?

Surgens

Surgens ergo abijt in Egyptum, & accederis unũ archimandritarum Porphiriũ nomine, supplicauit sibi dari libros sacros, ad comprehensionẽ diuinorum dogmatũ. Quod consecutus, mansit ibi, delectans se meditatione diuinorũ sermonum, & 9 aqua & herbis se enutriens. Annuali uero tempore ibidem commorans, & uerbũ ueritatis fide considerans, permansit, scrutans ueritatis sermonem. Sicque postulauit dimitti se Hierosolymam 10 orationis gratia: & quæ ibi sunt, uidendi miracula. Iam autem superorans illum, dimisit eum. Veniens nanq; ubi græcorũ philosophiam didicit, cœpit persuadere multis philosophis, & multitudini gẽtiũ, atque offerre eos Christo, ostendens eis uiam salutis. Quærebat nihilominus & suũ præceptorem Bubulum, qui erat opinatissimus urbi, ad retributionem in ipsum laboris, afferre, immaculatæ fidei, sicut se bene currentem ad eam, omnes etiam eum sicut magistrũ sequebantur, qui philosophiam sectabantur. Quęrens autem illum per omnia eruditiora, inuenit in suburbano, conquirentem in sermone cum cęteris philosophis. Hoc enim erat apud illos moris, festinabatur aut dici quid, aut audiri plus noui. Disputante ergo eo, reprehendit eum superueniens Basilius. Et hi qui cum illo erant: Quis, inquiunt reprehendit te, o philosophe? Ipse autẽ ait: Aut Deus, aut Basilius.

9 *Ecce cibi et potus Basilij tenuitas & parcitas.*

10 *Vide peregrinationẽ ad loca sancta, uidendi & orandi gratia.*

Recognoscens ergo Basilium, cœssentes sibi dimisit Bubulus, & cohęsit Basilio, tribusq; diebus incibati permanentes, conquirebant inuicem. Interrogauit ergo Bubulus Basilium, dicens: Quę est diffinitio philosophię? Qui ait: Prima diffinitio philosophię, est meditatio mortis. Ille admirans, dixit: quid est mundus? Qui ait? Qui est super mundum. Et dulces quidem sunt mundi sermones: amarus autem ualde illi mundus, qui eum continet uitiose. Et altera est uoluptas corporis, & altera incorporeæ naturæ: & simul hæc coesse cuidam, non de licitis est. Nemo enim potest duobus Dominis seruire. Veruntamen ut uirtus est, frangimus esurientibus panem scientiæ: & per malitiam intectos, pro uirtute ducimus sub tectum. Si autem & nudum uidemus, circunamicimus: & proprij seminis, non despicimus. Hæc dicens, & exacuens cum parabolicæ saluatoris qui erga nos est clementia, per pœnitentiã, tres cathinos menti proposuit in uestibulum cogitationis, superliminare quidem portarum, uirtutem adducentem, prudentiam, uirilitatem, iustitiam, castitatem. Quæ autem sinistra parte, suasionem: in utraq; uero parte eius intemperantiam, libidinem ebrietatem, impudicitiam, segnitiem, criminationem, linguositatem, incantationem, & quoddam talium examen: pænitentiam autẽ decenter stantem, incrementem, subridentem, leuem, aduersarios quidam crepantem propriorũ autem indigentem populorum: iuxta eam uero, abstinentiam, intellectum, lenitatem uenerabilitatem, timorem, clementiã & multorum bonorum plebem ipsius historiæ, mens diuina, cautela: audientibus autem zelorum meliorũ occasio. Hæc ego ipse uidens, benigne factus sum, & isto ductus sum o Bubule. Sunt enim in nobis non imagines, neq; enigmata: sed ipsa plane ueritas, ducens ad salutem. Resurgemus enim omnes: hi in uitam æternam, & hi in opprobrium & confusionem æternam: & adstabimus tribunali Christi, sicut docent nos magnis uocibus Prophetæ, Esaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, & Dauid rex, atq; diuinus Paulus post illos. Ipse enim pænitentiæ dator & ipsius re-

tributionis, Dominus, qui ouem quæsiuit perditam et apostatam puerũ, ex patris sinu cũ multis diuitijs & seipsum prodige consumentem, & postea reuertentẽ, fame afflictũ syncere amplexatus est, & ueste splendida ornauit, ac annulo induit præcioso: suadetque peccanti puero sæuienti, sicut fratri indulgentiã dare. Iste in inuido Dominus prȩualens benignitate, qui ȩqualem mercedẽ circa undecimam horã uenientibus tribuit, & nobis pœnitentibus ac suscipientibus ex aqua & spiritu sancto regenerationem, dabit enim quod oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quȩ prȩparauit Deus diligentibus se.

His ex sensu factus Eubulus, dixit. O Basili cœlestis demonstrator Trinitatis, per te credo in unũ Deum, patrem omnipotentem, & deinceps usque expectans resurrectionem mortuorũ, & uitam uenturi seculi. Amen. Ego aũt in hoc quod in me est, ostendi tibi, quia omnia quȩ mihi sunt, in manus tuas dans, reliquũ tempus uitȩ meȩ tecũ ero, si placitum in conspectu Domini fuerit, suscipiens ex sancta aqua & spiritu regenerationẽ. Basilius dixit: Benedictus Dominus Deus noster, amodo & usque in seculũ o Eubule, qui splenduit lucẽ ueram in mente tua, & transtulit te de multimodo errore in agnitionem ipsius misericordiæ. Quia uero ut dixisti, mihi coesse uis, ostendam tibi quomodo saluti nostræ prouideamus: uinculis istius uitȩ nos liberantes, uenundemus omnia quȩ nobis sunt, & demus indigentibus: & sic in sanctam ciuitatẽ abeamus ipsi, uisurique sunt ibi miraculorũ & apud Deũ acquiramus fiduciam. Et sic uterque quȩ eorum erant dispensantes, ad sanctum baptisma, indumenta tantũ ex ipsis ementes, Hierosolymam ibant, conuertentes ad Deum gentilium multitudinem magnam.

11 Apprehendentes aũt Hierosolymam, & 11 omnem locum sacrũ fide & amore requirentes, & in ipsis locis, qui est super omnia, Deum adorantes, manifesti fiunt episcopo ciuitatis nomine Maximino. Et se ei prosternentes, postulabant consequi regenerationem in Iordanis fluuio diuinam. Quos uidens idem uir sanctus, plenus cũ esset benignitate, adimpleuit postulationem eorũ, & simul cum fidelibus uiris uenit ad Iordanẽ, Basilius autem iuxta ripam factus, proiecit se in humũ, & cum lachrymis & clamoribus forti postulabat signũ reuelari eius fidei. Resurgensque cum tremore, despoliauit se uestimentis suis, & cũ ipsis uere uetusto homine, & descendens in aquam, orabat. Descẽdens autem sacerdos, baptizauit eũ. Et ecce fulgur ignis ueniebat super eos, & columba ex eodem fulgure uenit in Iordanem, & conturbans aquam, reuolauit in cœlũ. Admirans quoque Maximinus episcopus Basilij in deũ dilectionem, oransque uestiuit eũ resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubulũ, atque 12

Ecce iterum peregrinationem ad loca sancta.

12 ungens eos sancto chrismate, tradidit illis uiuificam cõmunionem. Postulauitque Basiliũ dei sacerdos per orationem sumere cibum: quod & fecit, dicens: Iesu Christe deus noster, credo euangelicæ tuæ uoci, & spero in tua benignitate, comedens & bibens contra egredientem a nobis diabolum, cooperationem nobis sancti spiritus fieri. Stupens uero sacerdos dei in fide eius, reuersus est cũ ipsis in sanctam ciuitatem. Annuali autem tempore inibi commorantes, communi sententia uenerunt Antiochiã, & ibi gradum diaconi suscepit. Conuenientes ergo cȩtus episcoporũ, sancti spiritus cooperatione, elegerunt Basilium ad episcopatus sedem, & consecra

Etiã antiquitus baptizati sacro chrismate inũgebãtur, et tradebatur illis uiuifica communio corporis Christi si erãt adulti.

tus gubernabat ecclesiam dei prouidentia.

Post quoddam autem tempus postulauit Deũ, ut daret sibi gratiam, et sapientiam atq; intellectũ, proprijs sermonibus offerre sanguineum sacrificium illi, & uenire super eũ sancti spiritus aduentum. Post dies uero sex, sicut in estasi factus, propter aduentũ sancti spiritus septima die apprehendente, cœpit ministrare Deo per singulos dies. Et post aliquod tempus fide & oratione cępit propria manu scribere ministrationis mysteria: atq; in una nocte adueniens ei dominus in uisione cũ apostolis, propositionem panis faciens in sancto altari, excitauit Basiliũ dicens ei secundum postulationem tuam repleatur os tuũ laude, ut 13 per proprios sermones offeras mihi sanguineũ sacrificium. Qui non ferens oculis uisionem, surrexit cum tremore. Et accedens ad sanctũ altare, cępit dicere scribens in charta sic: Repleatur os meũ laude, ut hymnum dicat gloriæ tuæ: domine deus, qui creasti nos, & adduxisti in uitam hanc, & cæteras orationes sancti ministerij. Et post finem orationum 14 exaltauit panem, sine intermissione orans, & dicens: Respice domine Iesu Christe deus noster, ex sancto habitaculo tuo, & ueni ad sanctificandũ nos, qui sursum patri tuo consides, & hic nobis inuisibiliter coexistis, dignare potenti manu tua tradere nobis, & per nos omni populo tuo sancta sanctis. Populus respondit: unus sanctus, unus domin⁹ noster Iesus Christus cũ sancto spiritu, in gloria dei patris Amen. Et diuidens panem in tres partes, unam quidem communicauit timore multo: alteram autem reseruauit consepelire secũ: tertiam uero imponens colũbæ aureæ, quæ pependit super altare. Eubulus siquidẽ & cleri principes stantes ante portas templi, uiderunt lucẽ intelligibilem in templo, & uiros gloriosos candidas uestes habentes: et audientes uocem populi glorificantis Deũ, Basiliumq; cernentes altari adstantem, stupefacti in uisione, ceciderunt in facies suas, glorificantes Deũ. Exeunte autẽ Basilio prostrauerunt se ad pedes eius. Interrogauit autem causam adorationis & pœnitentię eorũ, qui retulerunt ei admirabilem uisionem quam uiderunt in templo. Tunc Basilius gratias agens sine intermissione domino propter eius admirabilia, uocauit auri fabrũ, & fecit columbam ex auro puro atq; in ipsam deposuit (ut diximus) portionem, pendẽs eam ante sanctam mensam in figura illius sanctę columbæ, quę apparuit et in Iordane domino Baptizato.

13 *Quæ hic dicitur recitasse Basilius de suo in celebratione Missa, non intelliguntur quantũ ad substãtialia, sed quantum ad accidentalia. Quod etiam id fecit ex apparitione domini, ostendit hoc sacrificium rem ei esse gratissimam.*

14 *Vide eleuationem sacræ Eucharistiæ in Missa rem esse antiquissimã. Quæ ideo uocatur panis, non quod post consecrationem sit amplius panis, sed quia prius erat panis, & ex pane factum sit uerum corpus Christi & adhuc panis speciem habet.*

Hoc autem facto, exorsus est sermonem consolationis dicere ad populum. Et congregata est multitudo infinita in ecclesia, inter quos erat magnus abbas Effrem, de quo postea narrabimus, quomodo ex diuina ostẽsione uisor factus est beatissimi patris nostri Basilij. Diuino quidem ministerio eo agente, Hebræus quidem se sicut Christianus, populo commiscuit, officij ministeriũ explorare uolens. uiditq; infantem partiri in manibus sancti Basilij. Et communicantibus omnibus, uenit & ipse Hebræus: dataq; est ei hostia uera caro facta. Inde 15 accessit ad calicem sanguine repletum, & ipsius factus est particeps: atq; de utrisq; seruãs reliquias, abiensq; in domũ suam, ostendit uxori suæ ad confirmationem dictorũ, et narrauit quæ propriis oculis uiderat. Credens ergo uere, quia horribile & admirabile est Christianorũ mysterium, in crastino uenit ad Basiliũ, postulans se sine detratione accipere, quod in Christo est signaculum. Basilius autem sanctus non differens, sed consuetam eucharistiam uolenti

15 *Ex hoc quod laicus hic communicauerit sub utraq; specie, ne dicas eam esse necessariam, quoniam antiquitus & sub una*

& sub utraq; communicare solitum erat. Quod tamẽ nõ licuit post decretum Concilij Constantiensis.

omnes saluare offerens, baptizauit eum cum omni domo sua credente domino.

Alladius autem, ipsius sanctissimæ memoriæ uisor, & minister factus ab eo perfectorum miraculorũ, & successor sedis post obitum iam dictæ memoriæ apostolicæ Basilij, uir mirabilis, et omni uirtute decoratus: enarrauit mihi, quia senator quidam fidelis, nomine Protherius, abijt ad sancta & uenerabilia loca, ibi filiam suam consecrare, ac in uno de bene actionalibus domibus monasteriorũ mittere, atq; sacrificiũ Deo offerre uolẽs. Sed ab initio homicida diabolus, inuidens diuinæ uoluntati, mouit unum de seruis suis, & incendit ad puellæ amorem. Is autem cũ fuisset huiusmodi inchoationis indignus, & non audens appropinquare ad propositũ, alloquitur unum abominandorũ incantatorum, promittens se, si meruerit dominari ipsius puellæ, multam auri tribuere ei quantitatem. Maleficus uero dixit ad eũ: Homo, ego in istud non præualeo. Sed si uis, mitto te ad meum procuratorem Diabolũ, & ipse perficiet uolũtatem tuam. Qui ait ad eum: Quæcunq; dixeris mihi, faciam. Et ait ad eum: Abrenuncia Christo in scripto. Dixit ei etiam. Iniquitatis autem operator dicit ei, si in isto paratus extiteris, cooperator tibi fiam. Qui ait ad eum: Paratus sum: tantum ut consequar meum desiderium. Et faciens malignitatis magister epistolam ad diabolũ, misit eam ad illum, habentem sensum istũ: Quoniam quidem mi domine & procurator oportet me a Christianorum religione abstrahere, & tuæ adducere uoluntati, ut multiplicetur pars tua, misi tibi hunc, qui præsentes meas defert literas, cupiditate in puellam exarsum: & postulo eũ actionem istam consequi, ut & in isto glorier, & cũ multa alacritate congregem placidiores tuos. Et dans epistolam, dixit: Vade secundum talem horam noctis, sta super monumentum gẽtilis, & exalta chartam in aere, & adstabunt tibi, qui debent te ducere diabolo.

Qui alacriter hoc faciens, iactauit miseram uocem, inuocans diaboli auxilium. Et continuo adstiterunt ei principes potestatis tenebrarũ, spiritalis nequitiæ: & apprehendentes errantem, cum gaudio magno duxerunt eũ ubi erat diabolus. Et ostẽderunt ei ipsum sedentẽ in sede alta, & in circuitu eius malignitatis spiritus stãtes. Et suscipiens missas a malefico literas, dixit admissum: Credis in me? qui ait: Credo. Et abnegas Christũ tuũ? qui respondit: Abnego. Dicit ei diabolus, perfidi estis uos Christiani. Et quando quidem me opus habetis, tunc uenitis ad me: quando autẽ consequimini desideriũ uestrum, negatis me: & acceditis ad deũ uestrũ, qui est benignus ac clementissimus, & suscipit uos. Sed fac mihi manu scriptam Christi tui & baptismatis abrenunciationẽ uoluntariam: & quę in me est in secula uoluntaria professione: & quia mecũ sis in die iudicij, condelectans mihi in præparatis æternis tormentis, & ego statim desideriũ tuum adimplebo. Qui disposuit propria manu scriptũ sicut quæsitus fuerat. Statim autem animarũ corruptor draco tortuosus, misit illos qui sunt super fornicationẽ dęmones, & inflammauerunt puellã in amorẽ iuuenis. Quæ projiciens se in terram, cœpit clamare ad patrem: Miserere mei, miserere mei mi pater, quia dire torqueor propter talem puerũ nostrũ. Miserere uisceribus tuis, ostende in unigenita tua paternũ amorem, & coniunge me puero nostro, quẽ amo. Si autẽ non uis hoc facere, uidebis me post modicũ tpris amara morte morientẽ: & sermonẽ dabis ꝓ me deo in die iudicij.

Pater

Pater autem eius cũ lachrymis dicebat: Heu mihi peccatori, quid con uenit miseræ filiæ meæ? Quis meũ thesaurum furatus est? Quis meam coinquinauit filiã? Quis dulce lumen oculorũ meorum extinxit? Ego cœlesti te uolebã nubere sponso, & angelorum cohabitatricẽ constituere, & in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus Deo canere festinabã, & per te saluari sperabam: tu autẽ in amorem lasciuitatis insanisti? Sine me, sicut uolo, desponsare te Deo, ne ducas senectutẽ meam cũ tribulatione ad inferos, neq; nobilitatem parentũ tuorum confusione operias. Illa autẽ pro nihilo reputans quæ a patre dicebantur, instabat clamans: Pater mi, pater mi, aut fac desideriũ meum, aut post morientẽ me uidebis. Pater ergo in magna defectione factus, ac immensurabilitate tristitiæ absorptus, ac amicorũ consilijs credulus, hortantiũ ei deferre uolũtatẽ eius: aut se ipsam exponere concredens pater, præcepit fieri desideriũ puellæ, ne exitiali se traderet morti. Et adduxit quæsitũ puerum, ac propriam filiam: dansq; ei omnem substantiam suã, dixit filię suę: Vade filia, uere misera. Multũ enim planges, pœnitens in nouissimo, quando nihil habes proficere.

Iniquo ergo coniugio facto, & diabolica facinorositate completa, ac modico transeunte tempore: designatus est a quibusdam puer non introire ecclesiam, neq; appropinquare 16 immortalibus & uiuificis mysterijs, & dicunt miseræ coniugi eius: Scis quia uir tuus quem elegisti, non est Christianus, sed peregrinus fidei & alienus? Tenebrarum & dolorosę plagæ repleta, prosternit se in humum, & cępit discerpere semetipsam ungulis suis, & percutere pectus, ac clamare: Nemo non obediens parentibus saluus fuit unquã. Quis annunciabit patri meo meam confusionẽ? Heu mihi miseræ, in quantam profunditatem perditionis descendi? cur nata sum, & nata, continuo rapta non fui? Ista ergo lamentari eã discens erratissimus uir eius, accurrit ad eam, contendens ita non haberi ueritatem. Illa autẽ in consolationem ueniente suadibilibus eius sermonibus, dixit ad eum: si uis mihi satisfacere & miseræ animæ meæ, cras ego & tu unanimiter eamus ad ecclesiam, & coram 17 me participa incontaminatorum mysteriorũ Christi, & sic satisfacta ero.

16 *Ecce quom do sacra Missa appellatur immortalia & uiuifica mysteria.*

17 *Participa corã me incontaminatorum mysteriorum Christi.*

Tunc coactus, dixit ei sententiam capituli. Continuo deponens illam muliebrem infirmitatem, & consilium bonum consilians illi, cucurrit ad pastorẽ, & ad discipulũ Christi sanctum Basilium, aduersus impietatem clamans: Miserere mihi, miserere mei sancte Dei, miserere mihi discipule domini, quæ cum dæmonibus causam egi. Miserere mihi, miserere proprio patri non obedienti. Et docet eum rerum gestarum ordinem. Sãctus autem Dei uocans puerum, sciscitatus est ab eo, si ista in hunc modũ se haberent? Qui ad sanctum dei cum lachrymis ait: Etiam sancte dei: si ego siluero, opera mea clamabunt. Et enarrauit ei etiam a principio usq; ad finẽ, consequentẽ diaboli malã operationẽ. Tunc dicit ei sanctus Basilius: Vis reuerti ad dominũ Deum nostrũ? Ad quẽ puer. Vtiq; uolo, sed non ualeo. Dicit ei sanctus: Quare? Respondit puer: scripto abnegaui Christũ, & pro fessus sum diabolo. Dicit ei sanctus: Non sit tibi curæ. Benignus est enim Deus noster, & recipiet te pœnitentẽ, compatitur etiã malicijs nostris. Et iactans se puella ad pedes sancti, euangelice deprecata est eũ, dicens: Discipule Christi Dei nostri, quantũ potes, adiuua nos. Dicit ad puerũ sanctus, Credis saluari? Qui ait: Credo domine: adiuua incredulitatem meã.

Et continuo apprehendens manus eius, faciensq; signũ Christi in eo, orãs reclusit eũ in uno loco interioris sacri periboli. Et dans ei regulã, collaborabat ei per tres dies, post quos uisitauit eũ &, dicit ei: Quomodo habes fili? Dicit ad eũ: In magna domine sum defectione. Sancte Dei, nõ fero clamores eorũ, & terrores ac iaculationes seu lapidationes eorũ, tenẽtes manu scriptũ chirographũ meum, causantur me dicentes: Tu uenisti ad nos, non nos ad te. Et dicit ei sanctus: Noli timere fili, tantũ crede. Et dans ei modicã escam, faciensq; super eũ Christi iterum signaculũ, ac orans reclusit eũ. Et post paucos dies uisitauit eũ, & dicit ei: Quõ habes fili? Dicit ei: Pater sancte, a lõge clamores eorũ audio et minas, sed nõ uideo eos. Et iterũ dans ei escam, & orans, claudensq; ostium abijt. Et quadragesimo die redijt, & dicit ei: Quomodo habes frater mi? Respõdens dicit ad eũ: bene habeo sancte dei. Vidi enim te hodie in uisu pugnantem pro me, & uincẽtem diabolum.

Mox ergo sanctus secundum consuetudinem faciens orationem, eduxit eum, & adduxit eum in dormitorium suum. Mane autem facto, uocauit clerum sacrum, & monasteria, & omnem Christi amabilem populũ, & dixit eis: Filioli mei dilectissimi, omnes gratias agamus domino, ecce enim ouem perditam debet pastor bonus in humeris suis reportare, & offerre ecclesiæ: quapropter debitum est, & nos uigiliam facere nocte, ac postulare eius benignitatem, ut non corruptor animarum uincat etiã in hoc

18 facto. Et alacriter populo aggregato, 18 per totam noctem postulauerunt Deum cum bono pastore, cum lachrymis clamante pro eo Kirieeleison. Et mature cum omni multitudine populi accepit sanctus puerum, & tenens dexteram manum eius, ducebat illum in sanctam dei ecclesiam cũ psalmis & hymnis. Et ecce diabolus omnino festinans in tristem uitam, cum omni perniciosa uirtute aduenit: & inuisibiliter apprehendens puerũ, conabaẽ rapere eum de manu sancti. Et cępit clamare puer: sancte Dei, adiuua me. Et tanta instantia improbus aggressus est, ut etiam memorabile uirum compelleret, trahens puerum. Conuersus ergo sanctus ad diabolum, dixit: Improbissime, & animarum corruptor, pater tenebrarum et perditionis, non sufficit tibi tua perditio, qua te & eos qui sub te sunt, affecisti, nisi etiam & dei mei tentes plasma? Diabolus autem dixit ad eum: Præiudicas me, o Basili, ita ut plurimi ex nobis uoces audirent dæmonũ hæc dicentium, clamante populo Kirieeleison. Sanctus autem dei ad illũ ait: increpet te dominus diabole. Qui respondens ait ad eum: Basili, pręiudicas me, non ego abij ad eum, sed ipse uenit ad me. Abnegauit Christum suum, & mihi professus est. ecce manu scriptum habeo eius chirograghũ, & in die iudicij ad communem iudicem eum duco. Sanctus dei dixit: Benedictus dominus Deus meus, non deflectet populus iste manus de altitudine cęli, donec reddas illud. Et conuertens se, dixit populo: Erigite 19

19 manus uestras in cœlum, clamantes cum lachrymis, Kirieeleison. Christe eleison, Kirieeleison. Et stante populo in horam multam, extensas habente manus in cœlum, ecce manuscriptum pueri per aerem delatum, & ab omnibus uisum, uenit, & impositũ est manibus memorabilis patris nostri Basilij. Suscipiens autem eum, & gratias agens Deo, gauisus est ualde, & coram omni populo dixit ad puerum: Cognoscis literulas has frater? Qui ait ad eum: Etiam sancte Dei, manuscriptum meũ est. Et dirumpens ma-

Vide orationem cum nocturnis uigilijs & lachrymis, & magnũ ac mirum eius effectum.

Ecce iterum publicã orationem cũ lachrymis, et extẽsione manuum ad cœlum.

nu scriptum sanctus Basilius, perduxit eum ad Ecclesiam: & dignum fecit sancto ministerio, & communione mysteriorum Christi. Et faciens susceptionem magnã, refrigerauit omnem populum. Et ducens puerum, ac instruens, seu dans ei regulam dicentẽ, reddidit eũ mulieri eius, intacibili ore glorificantem & laudantem Deum, amen.

Mulier quædã diuitijs & nobilitate ornata, & cæteris uitę istius uanis administrationibus supereleuata, quasi uiduitatẽ complectens, in decoro sausa est potestate gastrimargię, & prodigalitati semper inseruiens, nihil placidi Deo possidens, sed porcorũ more se cęno uoluptatis inuoluens, sero quandoq; secundũ dispensationem Dei ad mentem rediens, immẽsurabilitatẽ suorum delictorum illuminata silenter sola cogitabat, & multitudinẽ peccatorum suorum flebiliter suspirans dixit: Hei mihi peccatrici & prodigæ, quomodo me excusabo de actis delictis meis? Templum spiritus sancti corrupti, & animam in corpore habitantem pollui. Hei mihi abiectissime. Putas dicam me sicut meretricẽ anteriorem, an publicanum? sed nemo sicut ego peccaui, maxime post sanctũ baptisma. Quomodo certa ero, quia pœnitentẽ suscipiet me Deus? Et hæc cogitante ea, qui omnes uult saluare, & ad agnitionem uenire ueritatis, in mentẽ ei misit de iuuentute usque in senectutem peccata sua scribere in charta. Qua scripta, nouissime omnium scripsit, quod erat ei maximũ peccatum, & plumbo signauit eam. Considerans autem tempus opportunum, quando sanctus Basilius ad consuectas orationes ibat, ad 20 sanctam ecclesiam cucurrit clam, & proiecit chartam secus pedes eius, & super faciem iactans seipsam, clamabat, dicens, Miserere mei sancte dei super oẽs peccatrici. Stans autem beatus Christi famulus, sciscitabatur ab ea causam doloris. Quæ ait: ecce domine omnia peccata mea scripsi in ista charta & iniquitates, & sigillaui eas. Tu autem sancte Dei sigillum ne amoueas, sed tantũ per orationem tuam ea dele. Qui enim mihi dedit talem cogitationem, omnino exaudiet te pro me postulantem. Basilius autem tollens chartam, & respiciẽs in cœlum, ait. Domine, tibi soli est opus istud possibile. Qui enim mundi peccatum tollis, & unius animæ istius facilius delere potes peccatum. Omnia enim nostra delicta numerata sunt apud te: misericordia autem tua innumerabilis & inuestigabilis est. Et hæc dicens intrat ecclesiã, tenens chartam: & prosternens seipsum, & ponens chartam secus altare, mansit per omnem uigiliam orans, & crastino per omne sanctum mysterium deprecans Deum. Et post completionem sanctorum mysteriorum uocauit mulierem secrete, adstantibus paucis clericis: & ostendens ei chartam, dixit ad eam. Audisti mulier, quia nemo potest dimittere peccata nisi solus Deus? Quæ ait: audiui. Senior, & per hoc admoui te ad intercessionem misericordissimi Dei. Et hæc dicens soluit chartam, & inuenta est tota in scripta. Mansit autem magni peccati scelestum opus non deletum. Videns autem mulier, pusillanimis effecta est, & percutiens pectus suũ manibus, cecidit ad pedes episcopi, clamans: miserere mei serue Dei altissimi, & quẽadmodum pro omnibus iniquitatibus meis certasti, sic & pro isto postula, & omnino delebitur. Archiepiscopus autem lachrymatus est propter indulgentiam, dicens: Surge mulier, quia & ego peccator sum, indigens indulgentia. Qui deleuit tua peccata quanta uoluit, potest tollere & istud a te, qui tollit peccata mun

20 *Vide magnum miraculum circa sigillum sacerdotalis Confessionis.*

di. Si custodieris amodo non peccare, & uias Domini ambulaueris, non tantũ indulgebit tibi, sed & gloria digna eris. Vade ergo ad eremum, et inuenies uirum sanctũ & nominatum in omnibus, nomine Effrem. Isti da chartam, & postulans placabit Deũ pro te. Mulier autem concite a sancto ad eremũ cucurrit: & transiliens longitudinem uiæ, ad prædictum sibi locũ magni eremitæ peruenit: & pulsans ostium clamabat dicens: Miserere mei sanctæ Dei. Qui præsciens propter quã causam adstiterit, dixit ei: uade a me mulier, quia homo peccator sum, indigens & ipse auxilij. Illa autem proiecit chartam, dicens: Archiepiscopus Basilius misit me ad te, ut orante te Deũ, deleat iniquitatem meam, quæ in ipsa charta conscripta iacet. Cæteras omnes ipse sanctus orans deleuit: tu autẽ pro una noli pigritari deprecari Deũ, Ad te enim missa sum. Respondit Effrẽ: Non filia non. Qui enim pro multis præualuit placare Deũ, & pro uno poterit plus me. Vade ergo & noli stare, ut comprehendas eũ ante eius transitũ. Mulier autem concite a sancto Effrem reuersa est Cæsaream, et intrante ea in ciuitatẽ, obuiauit corpus portantibus sancti Basilij. Et uidẽs cœpit clamare uoluens se in humo: & causabatur cũ sancto, dicens: Heu mihi miseræ, heu mihi sancte Dei. propter hoc misisti me ad eremũ, ut im molestatus a me transires: & ecce inacta reuersa sum, in uanũ pertransiens pelagus uiæ. Videat Deus, & iudicet inter me & te: quia placare potẽs Deum, ad alterũ me misisti. Et hæc clamans, proiecit chartam super feretrũ, subtiliter enarrans de causa omni populo. Vnus autem de clero uolens uidere quale peccatũ esset, tulit chartam. Et absoluens, inuenit eam super totũ inscriptam: & clamauit uoce magna dicens ad mulierem: Inscripta est charta o mulier, quid laboras, nesciens in te factam clementiã? Multitudo ergo uidens admirabile miraculũ, glorificauit Deũ qui dedit potestatem hominibus super terram dimittere peccata: dans etiam gratiam seruis suis, & 21 post mortem sanare omnem infirmitatẽ & omnẽ languorem, sed & peccata 22 fide accedentium dimittere.

Ioseph quidã Hebræus egregius, in arte medicinalis disciplinæ ualde probatus, simul & illustris cũ fuisset, in ipsa peritia summam scientiam habebat, tactu eius uenæ præscire caute ante tres uel quinq; dies, si quis deberet de his transire tumultibus ad meliorem stabilitatẽ. Inuidiosum aũt multitudine medicorũ Deifer pater noster Basilius, ex diuino splendore præsciens, quod deberet dari ei diuini baptismi donũ, ualde amabat eũ, & assidue ad colloquiũ uocabat illum, docens eũ regiam uiam salutis & ueritatis ambulare. postulabatq; illũ discedere de polluta regione, & per baptismũ inducere Christum. Qui non acquiescebat, dicens quia in fide qua natus sum, in ipsa & finiam. Sanctus aũt Dei dixit ei: Crede Ioseph, nec tu nec ego de istis transibimus tumultibus, donec renouet te Dominus meus Iesus Christus per aquam & spiritũ. Sine istis enim impossibile est intrare in regnũ cœlorũ. Nunquid & patres tui non baptizati fuerunt in nube & mari, & biberunt ex spiritali sequenti eos petra? Petra autem erat Christus. Qui in nouissimis diebus ex uirgine incarnatus, et propter nostram salutẽ humanatus, et mirabilia agens, passus ac pro patribus tuis crucifixus & sepultus, & tertia die resurgens, in cœlum ascendit, & sedet ad dexterã patris: & ueniet in multa gloria cũ angelis suis iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; secundũ opera eius. Impossibile

21 *Considera sancti potestatem, qui & post mortem peccata pœnitenti remisit.*

22 *Cum dicit hic dimitti peccata fide accedẽtium, ne credas sola fide id fieri, sed quia sine fide non dimittuntur. Nam hæc mulier una cum fide sua multa præterea fecit, scripsit enim peccata in chartula, adiuit Basilium, rogauit eum cum instantia, iuit ad Effrem, rursus etiam rediuit ad Basilium. Vides ergo quod &*

le est ergo sicut dictũ est, omnem hominem in regnũ Dei introire, nisi per aquam & spiritũ, & participationem uiuificorum & incontaminatorum mysteriorum corporis & sanguinis Iesu Christi. Et talibus orationibus probatus operarius Dei cultor, colloquebatur cum eo: ipse autem non audiebat eũ. Quando uero prosperauit Deus qui segregauit eũ ex utero matris suæ, suscipere eũ sancti spiritus gratiam, debens sanctus de his trãsferri tumultibus, duxit eum occasione ad se medicinalis disciplinæ, & dicit ei: Quomodo uides quę erga me sunt? Ille a tactu uenæ sentiens uirtute eius mortem imminere, dixit ad domesticos ipsius: quæ ad sepulturam sunt indumenta, præparate, iste enim pene moritur. Dicit ei magnus Basilius: Nescis quid dicis. Dicit ad eum Ioseph Hebræus: Crede Domine, sed cum sole occides hodie. Et dicit ei sanctus: Et si non morior usque ad matutinum, quid? Dixit Hebræus, non est possibile domine hoc fieri. uix enim una hora erit anima tua in te. Sed dispone iam ecclesiam tuam & res tuas, non enim obseruabitur dies hodie in te. Dicit ei sanctus: Et si uixero in crastinum usque ad horam sextã, quid facies? Qui ait: Ego moriar. Dicit ei sanctus. Etiam ut moriaris peccato, uiuas autem in Christo tuo? Dicit ei hebræus: Scio quid dicis, & facio iussionem tuam, si sicut dicis, fit: cum iuramentis horribilibus promittẽs, quia si uixerit Dei discipulus, omnino accipere sancti spiritus gratiam. Dei cultor pater noster postulauit Deum, additionem uitæ dari sibi, ut illum hebræum saluaret. Misit ergo sanctus mane, & uocat hebræum. Qui diffidens aduenit, putans omnino eum mortuum: & uidens illum uiuentem, in stupore factus est. & proiciens se ad pedes eius, dixit: in uero corde dico, non est Deus magnus sicut Christianorum, & non est Deus amplius eo. Nego ergo Christe odibilem religionem Iudæorum, & accedo fideliter ueritati Christianorum. Iube ergo sine dilatione dari mihi in Christo signaculum & sanctum baptisma, & toti domui meæ. Dicit ei sanctus Dei: Ego manibus meis baptizo te & omnem domum tuam. Procedens ergo iterum medicus, & tangens dexteram manum eius, dixit ei: Lassæ factæ sunt uirtutes tuę domine, & natura ualde defecit. Dicit ei sanctus: Habemus naturæ creatorem confortantem nos. Et surgens uenit in sanctam Dei ecclesiam, & corã omni populo baptizauit eum cum tota domo eius, uocans nomen illius Ioannes. Cõmunicans autem eum uiuificis 23 mysteriis, assumpsit eum, & duxit in dormitorium suum, dans ei escam, & docebat eum quæ sunt æternæ uitæ, adiiciens eum ouili suo cum mulieribus & filiis nouiter electum militem. Medicus autem sequentibus diebus pertransiebat benedictionales domos, & dabat donatam sibi de medicina pecuniam, & quod erat ei residuum. Et circa horam nonam stetit magnus pater noster Basilius ad ministerium Missæ, 24 in sancta ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterum cũ ipsis panem sumens, dimisit eos instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouũ Christi militem commendans etiã & omnes Domino, atq; dispositam sibi consepelire sumpsit tertiam partẽ, quæ a Domino data fuit ei cõmunionis: & recũbens in lecto, gratias egit extense Domino & Deo nostro, in peregrinatione a corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cũ esset in ore eius, reddidit Domino spiritũ, & additus est principibus sacerdotum, prædicatoribus quoque magnis magni uerbi tonitruum.

cũ fide fuerunt actus multi pleni uera contritione et charitate?

23

Et hic habes quod quando adulti baptizabantur, etiam sacram eucharistiã sumebant.

24

Ecce uocabulum missæ quomodo non est nouum inuentum, ut quidam nostro tempore mentiuntur.

25

Vide quoc moriturus Basilius sumpsit sacram communionem.

Videns autẽ ex Helłaxis fidelis medicus quia ſicut dixit homo Dei eſt magnus princeps ſacerdotũ Baſilius, ſic & requieuit, cadẽs ſuper pectus eius, cũ lachrymis, dicebat uere ſerue Dei Baſilij, ſi non uoluiſſes, nec modo mortuus fuiſſes. Craſtina autẽ congregata eſt multitudo, & duxit honorificũ corpus eius (qui uicit materialem inſtationẽ) in ſanctam eccleſiam, cum omni oblatione aromatũ & thymiamatum ſepeliendum. Audiens autẽ Gregorius Nazanzi Epiſcopus, currens & ipſe aduenit: & uidens honorificũ corpus, procidit ſuper illud. Et lamentans multum, ad orationẽ hortabatur populum, in 26 hymnis & canticis ſpiritualibus cũ decenti honore glorioſam memoriam magni ſacerdotis facere, ſimulq; concurrentibus duodecim epiſcopis & multitudine ciuitatis, depoſuerunt eum in archariſmũ marmoreũ, in templo ſancti & glorioſi martyris

26 Iſychij ubi & Leontius ante eum epiſcopus cũ cæteris dormit 27. Requieuit autem angelicã uitã in terra agens magnus Baſilius, menſe Ianuario, die prima, quinto anno imperio Valentis & Valentiani: memoriã ſuæ uitæ derelinquens eccleſiæ, quæ eſt ſecundum operationem ſancti ſpiritus conſcripta cum eo in cœleſti libro.

Habes hic multa pro fidelium ſepultura.

Primum

Quod chriſtiana traditio eſt corpora defunctorum tumulari cum hymnis & canticis ſpiritualibus.

Secundum

Quod cum decẽti honore celebrentur exequiæ.

Tertium

Quod cum ſacerdotibus & epiſcopis ac populi multitudine.

Quartum

Quod apud ſanctorũ templa deponantur.

Effrem autem Syrus memorabilis cum eſſet in eremo, quodã ſplendore ſpiritus ſancti illuſtrante, uidens quendam de amatoribus eius, & interrogatione diſcens mirabilia opera patris noſtri Baſilij, ſine intermiſsione poſtulabat reuelari ſibi qualis eſſet magnus Baſilius in extaſi ergo factus, uidit columnam ignis, cuius caput pertingebat cœlum, & uocem deſuper dicentem, audiuit: Effrem, Effrem, quemadmodum uidiſti columnã iſtam ignis, talis & magnus eſt Baſilius. Et continuo accipiens interpretem, eo quod neſciebat loqui græcam linguam, uenit ad magnã eccleſiam magni nominis Cæſareæ Capadociæ, perueniens in ipſa ſancta feſtiuitate 28 ſanctæ Theophaniæ: & intrans clam, uidit procedentem in eccleſiam magnum Baſiliũ, & dicit ſequenti ſe. In uanũ laborauimus, ut ſuſpicor frater. Iſte enim tali ordine cũ ſit, non eſt quemadmodũ uidi. Vidit enim eũ ſtola candida: & qui circa eum erant, ſacrũ clerum candidiferũ. Et procedente eo, ſtans in loco occulto eccleſiæ, deſperabat pro huiuſmodi materia, dicens ſecum: Nos qui portauimus pondus diei & æſtus, nihil conſecuti

27 ſumus, & hic tali cũ ſit ſtipatione & honore humano, columna ignis eſt? Miror ualde. Iſta igitur eo ſic loquente, mittit ſanctus Baſilius archidiaconum ſuum, dicens: Vade circa portam occidentalẽ, & in angulo eccleſiæ inuenies abbatẽ Effrem, habentẽ cucullam, cum altero quodã cum parua barba puſillũ, & cætera de uultu eius, & dicens ei iube, intra præsbyteriũ, uocat te pater tuus archiepiſcopus. Et diſcens dominus Effrem per interpretẽ, quæ dicebantur, reſpondit, dicens: Erraſti frater, nos peregrini ſumus. Et abiens archidiaconus retulit beato Baſilio iſta. Magno autem Baſilio ſacros libros legente, uidit ſanctus Effrem linguam igneã loquentẽ per os eius. Et dicit ſanctus archidiacono: uade & dic ei: Domine Effrem, iubeas intrare ſanctũ presbyteriũ. Obſtupuit ergo in iſtis ſanctus Effrem, glorificans Deum & genu flectens reſpondit dicens: Vere magnus Baſilius, uere columna ignis, uere ſpiritus ſanctus loquitur per os eius. Poſtulauit autem Archidiaconũ excuſare ſe, & ut magis poſt miniſteriũ in ſecretario ſalutaret eũ. Intrans itaq; poſt completionem miniſterij Baſilius magnus in ſecretariũ, uocauit ſanctũ Effrem: & in domino ſalutationẽ reddidit ei,

Vides quod ſancti mortui dicuntur dormientes.

28 *Sancta feſtiuitas ſancta Theophaniæ.*

dicens: Bene uenisti o pater filiorũ eremi, bene uenisti, qui multiplicasti discipulos Christi in ipsa eremo; & dæmones eminasti in Christo. In quibus labor tuus pater? uenisti uidere peccatorem hominem? Det tibi deus mercedẽ secundum laborẽ tuum. Et respondens ei honorificentissimus Effrem, & perdiscens omnia quæ in corde eius erant colenda, simul cũ coelesente suo abbate cõmunicauit de sanctis manibus eius, & faciente eo charitatem, dixit sanctus Effrem: Pater honorificentissime, unam postulo gratiam a te: annue eam dare mihi. Qui ait ad eum: Iube & dic quę uidentur tibi. Multa enim debeo maxime pro labore tuo ad meam præsentiã. Dicit ei honorificentissimus Effrem. Scio pater sancte, quia quantacunq; postulaueris a deo, tribuet tibi, & uolo ut depreceris Dominũ, quantus loquar græce. Qui ait: super uirtutem meã postulasti. Sed quia fideliter petisti, ueni pater honorificentissime & eremi magister, postulemus dominum. potest enim facere uoluntatẽ tuam. Scriptũ est enim: Voluntatem timentium se faciet, & deprecationẽ eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Et facientes orationẽ in multã horam, resurgentibus eis, dixit magnus Basilius. Cur domine Effrem, non accipis ordinationem presbyterij, quia decet te? Dicit ei per interpretẽ sanctus Effrem: Quia peccator sum. Respondit ei sanctus: Vtinam peccata tua ego habuissem. Et dicit ei: flectamus genua. Et iacentibus eis in humo, 29 posuit manũ suam in sanctũ Effrẽ magnus sacerdos, & dixit ei quæ sunt diaconi. Et dixit: Iube, surgere nos fac. Aperta ergo lingua eius, dicit sanctus Effrem 30 græca lingua: Suscipe, salua, miserere, & custodi nos Deus gratia tua. Tunc impletum est, quod scriptum est in propheta: Tunc saliet claudus sicut ceruus, & aperta erit lingua mutorum Et loquente eo græce in ipsa hora, glorificauerunt Deũ omnipotentem, & exaudientem postulationem deprecantium & timentium se. Et spiritualiter lætantes per tres dies, atq; ordinans sanctus sacerdos 31 interpretem in diaconem, ipsum uero beatum Effrem in præsbyterum, dimisit eos in pace, glorificantes Deum in omnibus quæ audierũt & uiderunt, sicut locutus est ad eos.

29 *Ex hoc loco habes q8 Diaconi cum impositione manuum etiã olim ordinabantur.*

30 *Vide magnũ orationis effectũ, quia impetrauit a Deo scientiam græce loquendi Effrem.*

31 *Basilius episcopus ordinat interpretẽ Effrem in diaconum, et ipsum Effrem in presbyterum. Ad episcopos ergo, & non ad alios spectat diaconorũ et presbyterorũ ordinatio.*

VITA D. IOANNIS CHRYSOSTOMI EPISCOPI Constantinopolitani per Palladium Episcopum Helenopolitanum scripta.

Est opus auctoris per se positum speciatim.

CVm uenisset aliquando Romam Palladius, Helepolitanæ ecclesiæ uenerandus Antistes, Ioannis illius Sanctissimi uiri, Constantinopolitani Episcopi, iam uita functi, discipulus, susceptusq; fuisset cũ honorifice a pontifice Romanæ sedis Zosimo beatissimo, cum a clero uniuerso deuotissime, inter cæteros, quibus ille familiarius est usus, Theodorus fuit, ecclesiæ Romanæ diaconus. Is enim sancti uiri 1 doctrinæ casta, & uitæ sanctitate delectatus, frequens illi aderat, immo, quoad licebat, nunquam a latere ipsius discedebat. Quadã autem die dum essent ambo simul, otiumq; a curis omnibus mortalibus agerent, orta ex more collatione spirituali, hoc sermoni suo initium dedit Episcopus.

1 *Animaduertis quia castæ doctrinæ iungit sanctitatem uitæ.*

PALL. Diuina (inquit) munera, Theodore charissime, partim communia sunt & inseparabilia, partim communia quidem, sed separationem admitentia. Tertio ab his loco sunt, quæ neq; communia, neq; separabi-

lia seu inseparabilia, sed propria sunt, his, qui digni fuerint gratiæ priuilegio singularis, indulta. THEO. perge, ut cœpisti, pater, & nobis edisfere cuiusque generis ordinem, neque enim, ut abs te impetrem, altiore utar exordio. PALL. Quæ per naturam bona sunt, & sine quibus, nisi scelerate, non uiuitur, cõmunia, & inseparabilia dicimus. THEO. Quænam, oro, ista sunt? PALL. Primum quidem omnium Deus, una cum unigenito filio suo, & sancto spiritu, communis est, atque inseparabilis. Licet enim uolenti totum ipsum speculando complecti, dum tamen omissis occupationis reliquis, uni huic rei totus insistat. Post hunc scripturæ diuinæ, uirtutesque cœlestes, & præterea cœlum Sol, & Luna, omnisque stellarum chorus, & ipse postremo aer, communia sunt, & inseparabilia. Hactenus de inseparabilium genere, fuit aliquando & terra communis, & aquarum itidem fluenta communia. Postquam uero cupiditatis rabies, & habendi ardor immodicus pectoribus humanis insedit, grauiora ista elementa humoris atque humi, separationem admiserunt. THEO. Nihil uerius dici potest. Age uero iam, & de secundo genere separabiliũ differe.

PALL. Necessario id quidem, ut suo ordine cœpta decurrat oratio. Aurum igitur, & argentum omnisque metalli natura, lignique materia, & ut breuiter dixerim, quæque media dicimus, communia sunt quidem, sed tamẽ separabilia. Neque .n. cuique, ut libitũ fuerit, cũcta proueniunt. THEO. Verissime omnino, sed quæso tertium quoque genus absoluas, quod quia plus difficultatis habere uidetur, uereor ne in ipsius probatione deficias. Dixisti enim esse quædam, quæ neque communia sint, neque separabilia, sed eorum propria, qui ea ex dono gratiæ specialis acceperunt. Hæc uero ubi pari ratione digesseris, aduentus tui causam, & eorum, quæ scire cupimus, ueritatem ut exponere digneris, te etiam atque etiam obsecro. PALL. Si quidem istud in me est, ut uestris bonis desiderijs queã satisfacere, morem uobis geram libentissime, nihilque ex his, quæ mihi comperta sunt, subtraham. Si tantum me prius a debito, quantum Dominus uires dederit, absoluere, & expediri tentauero.

Virginitatis nempe & castimoniæ reliquæ separationem inuenies nullam. Non enim sunt ex communium, aut separabilium genere. Nam profecto nõ omnis qui cupit, assequitur etiam, ut uirgo sit, 2 sed qui potest. Plurimi nanque ex his, qui matrimonio iuncti sunt, cum eius rei desiderio, & quidem uehementi, teneantur, quod fuerint præoccupati coniugio, uoti sui compotes esse non possunt. Sicuti & in olympicis certaminibus aduocat quidem præco quosque certare cupientes, uictores autem solos coronis donat. Ita ferme fit & de certamine castitatis. Nam, cum, teste euangelio, Petrus saluatori respondisset, si ea causa est uiri cum uxore, non expedit nubere. Dominus ad hoc. Non omnes, inquit, capiunt uerbum istud, sed quibus datum est. THEO. Putabã, haud facile, quæ proposueras de singularibus, ac præcipuis donis, probari abs te posse, uerum tu ista quoque ualide de scripturis docuisti: PALL. quando quidem ista sic sese habere tibi persuasum est, age reliquis item testimonijs utamur ex abundanti, ut peruersi quique, corruptæque sententiæ homines his admoniti, desistãt tandem carpere, quæ accipere nequeunt. inuenimus nempe 3 sacerdotium quoque in scripturis sanctis, neque commune esse, neque separabile, sed illorum proprium, atque præcipuũ qui digni sunt, sicuti corripiens Hebræos

2 *Licet non omnis asse qui possit ut uirgo sit, tamen aliquis potest. Ergo seruare uirginitatem possibile est, & non impossibile. Possibile est autẽ omnibus cum diuino auxilio, modo uelint, antequam matrimonij impedimento sint præoccupati, ut sanctus docet.*

3 *Si sacerdotium non est commune, falsissi*

Paulus ait, non enim sibi quispiam honorem sumit, sed qui uocatur a deo, ita & Aaron, inquit, non seipsum clarificauit, ut pontifex fieret. Nam cum sexcenta ferme essent hominum milia, multiq; ex his cœlū haberent Dei, unus tamen ex omnibus Aaron electus, cuius plane perspicuum electionis indicium uirga proferens nuces, multitudinem induxit, ut crederent a Deo assumptum fuisse pontificem. At plerosq; tunc uideas per imperitiā rei inanis gloriæ studio concitatos, dum sacerdotium inter communia cō putarent, ac per id se ipsos uenerandis officijs impudenter ingererent, dignum uesaniæ suæ finem inuenisse, ipsam synagogæ humū temeritatis suę testem reliquisse. Dathan deniq;, & Abiron, cum rem nihil ad se pertinentem auide nimis, atq; impudenter appeterent, cum his, qui sibi adhærebant, repente perierunt. Aperta est enim terra, inquit, et deglutiuit Dathā, & operuit super congregationem Abiron. Post hos Oza, præcedentium immemor, huiusmodi improbo amore correptus est. Cum enim die quadam Arca in uia plaustro ueheretur, contingit, ut lasciuiens uitulus motu suo commoueret Arcam. Ozas itaq; subsequens manu illam apprehēdit, ne caderet. Displicuit id factum Deo, & ne ex eo licentia daretur improbis sibi usurpandi non licita, percussit Ozam usq; ad mortem, per id admonens posteros, huiusmodi cauere uesaniam. Longo post tempore cum iam Christi aduentus radiasset in terris, Simon magus de castello Getthon, inuentor eorum dogmatum, quæ sunt contraria ueritati, cum esset uehemēter astutus, ueritus præcedentium pœnam, ne sibi eadem serere pergeret, paria itidem meteret, sese artibus armat. Blandicijs itaq; circūuenire Apostolos quærit, & ouina pelle lupum tegens, pecunias offert, uti ne rapere uideretur, quæ pessime studebat emere, ea loquens, quæ illū & omnes imitatores suos loqui decet. Sumite, inquit, pecunias istas, & date mihi uestri ordinis potestatem, ut cuicunque imposuero manus, accipiat spiritum sanctum, erat autem baptizatus in nomine Iesu. Cui respondit Apostolorū chorus, Absit hoc a nobis homo. Gratia Dei non uenditur pretio. Et cum ille precibus importunis insisteret, dixerunt ad illum secundo. Quid emere quæris, quod si digne uixeris, gratis inuenies? Ille labores uitæ melioris, mentisq; suæ segnitiem, & incertum rei euentum secum cogitans, sacculo produxit aurum, hac se illecebra fallere posse Christi discipulos putans. Indignatus ad hæc ille, qui cōprehendit in astutia sua, per os Petri loquutus est, dicens, pecunia tua sit in perditione, quia donum Dei existimasti pecunijs possidere. Imposuitq; illi pœnitentiæ medicamentum. Age (inquiens) pœnitentiam, si forte dimittatur tibi nequitia cordis tui. In felle enim amaritudinis, & uinculo iniquitatis & esse uideo. Neq; enim uult perditionem peccantium, amator animarum Deus. His itaq; pro uiribus expositis, Theodore charissime, sacramentorum ueritatis minister, percontare iam, quæ discere a nobis cupis.

mum est quod dicunt noui magistri, omnes ex æquo esse sacerdotes, etiā pueros, etiā fœminas.

THEO. Vnde quęso ad nos aduenisti pater? PALL. Ab oriente frater adueni, nuncq; primum Romam uidi. THEO. Quænam te maxime aduexit causa? PALL. Vnicus pacis uestrę amor. THEO. Est enim alia nostra, quā uestra? PALL. Non alia plane, sed eadem quam de cœlis saluator adduxit, deditq; sanctis apostolis, dicens, pacē meam do uobis: Quod ait do, suū id esse aperte signauit. Porro relinquo, ad sanctum spiritum retulit, ut in spiritusancto per Christum cognitionē

patris gentibus reuelarent. Verũ sicut in resolutis membris fit, ut operationes animæ ad ualentiores membrorũ redeant partes, ita fere & in Orientali misera ecclesia contingit. Dissolutis quippe ipsius infeliciter membris, neq;, ob fugatam inde concordiam pacemq; uiolatã, officia sua implere ualentibus, complures nudi, atq; expediti, ipsius desiderio, patriæ liquimus fines, cum tuto, & quieto animo illic pro defensione ueritatis nequaquã habitare liceret, diuertimusq; ad uos, si forte uel paucos hos dies, qui uitæ meæ reliqui sunt, secundum euangelium, uiuere in pace possim.

THEOD. Vt uideo, mirabilis pater, diuina ad nos prouidentia destinatus. Dolorem enim tuũ inuenio nostris congruere, & consentire moeroribus. Puto enim te esse ex Ioannis Constantinopolitani Episcopi socijs. PALL. Ita est. THEO. Precor igitur, nobis ea, quæ cupimus scire, sub Deo teste signata ueritate; narrare digneris, id profecto non ignorans, quod si quid a ueritate alienũ adnunciaueris nobis. Deum non effugies iudicẽ, atq; nostræ quoque sententiæ eris obnoxius, qui aliud fortasse, et aliter, quã ipse prosequeris, accepimus. Nõ enim unus, aut duo, aut tres, aut decẽ, aut cuiuscunq; generis homines, quæ Constantinopoli

4 contigere, nunciarunt nobis, sed porro plures: Ex quibus alij 4 episcopi sunt, alij presbyteri, atq; alij monachi. Et si nosse cupis, quæ cõperta sunt nobis, paucis expediam. Primus omniũ profectus est ad nos Alexandrinæ ecclesiæ lector, cũ Papæ Theophili literis, quibus indicabat Ioannem à se fuisse depositũ. Eas literas cum legisset beatissimus Innocẽtius, Romanæ sedis Antistes, exhorruit temeritatem, fastumq; Theophili, egreferẽs, & quod solus scripserat, & quod rei totius seriẽ referre omiserat, cuius scilicet rei gratia, quibusue adiunctis sibi socijs, illũ deponere ausus fuisset. Inter hæc mansit admirans, nihilq; rescribere uoluit, rei indignitate commotus. Dũ Eusebius quidã Diaconus Constantinopolitanæ ecclesiæ, qui tunc Romæ erat, ecclesiasticæ utilitatis gratia, Innocentiũ adijt, libellisq; traditis adiurauit, sustineret ut modicũ tẽporis. Fore enim breue, ut sibi totius scenæ facies patesceret. Post triduũ aduenerunt episcopi quatuor a Ioanne missi, reuerentissimi profecto uiri, Pansophus Pisidiæ, Pappus Syriæ, Demetrius Galatiæ secundæ, Eugenius Phrygiæ tres Innocentio epistolas deferentes, unam quidã Ioannis episcopi, secundã uero episcoporũ quadraginta de cõmunione Ioannis, reliquã scripserat Ioannis clerus, 5 omnes

5 indisciplinatũ tumultum, & seditionem pariter significantes. Erat autem epistolæ Ioannis huiusmodi series.

Si alij sunt episcopi, alij presbyteri, atque alij monachi, igitur falsum est quod aliqui dixerunt, episcopos & sacerdotes esse unum & idem, eadẽque munera conuenire utrisque.

Cur recursum habuerunt hi omnes ad Romanum pontificẽ & non ad alium episcopum, nisi quia is est super cæteros pastores. & primatum habet super omnes mundi ecclesias?

Domino uenerabili ac beatissimo episcopo Innocentio
Ioannes in Domino salutem.

Et ante literas nostras ad aures pietatis uestræ peruenisse putamus præsumptũ hic facinus. Quippe magnitudo sceleris fecit, ut nulla orbis pars reliqua sit, quã non huius horrendæ cladis rumor impulerit. Immo ad ipsa quoq; extrema terræ gestorũ fama pertingens, ingentem ubiq; gemitũ, luctumq; excitauit. Verũ quia ista non modo lugere, & planctibus prosequi, sed emendare pro uiribus cõuenit, & caute prospicere, quo pacto hæc sæuissima ecclesiæ procella sopiatur, necessariũ existimauimus, Dominos meos honoratissimos ac reuerentissimos præsules Demetriũ, Pansophũ, Pappum atque Eugeniũ hortari, dimissis ut ecclesiis suis, sese pelago traderent, & emensa peregrinatione longinqua, ad uestrã currerent charita-

tem, omnibusq; lucide expositis, mature tantę cladi remediū dari salubre postularent. Quibus etiam charissimos Diaconus Paulū, & Cyriacū itineris comites dedimus, qui & ipsi uice epistolæ charitatem uestram, quę hic gesta fuere docebunt.

Theophilus enim Alexandrinæ ecclesię præsul, cū a quibusdam apud pijssimum Imperatorē insimularetur, solus ad crimina diluenda uenire iussus, magna Aegyptiorū multitudine sociatus aduenit, id ferme initio docere uolens, ad bellū se, ac prelium instructū aduenisse. Indè regiam ingressus urbem, non ad ecclesiam ex more, & antiqua consuetudine uenit, non congressus est nobis, non uerbū nobiscum fecit, non simul orauit, non cōmunicauit, sed ubi naui descenderat, ualuis ecclesię prætermissis, extra urbem morabatur. Et cū multis precibus ageremus, ut apud nos tam ipse, quā hi, qui cum eo aduenerant hospitarentur, (omnia enim præparata erant, & diuersoria, & quęq; necessaria) neque ipse, neq; illi acquieuerunt. Nos ubi ista comperimus, magna admiratione tenebamur, nullā huiusce simultatis causam probabilē inuenientes. Nostrarum tamen partium munus implere curabamus, id facere instituentes, quod esset conueniens nobis, ipsumq; iugiter orantes, ut nobiscum colloqui uellet, & cuius rei causa ab ipsis exordijs tā apertas inimicitias præferret, tantamq; urbē scandalizaret, exponere.

Cum uero ne sic quidē causam eloqui uellet, accusatoresq; illius uehementer insisterent, accersitis nobis, pijssimus Imperator iussit, ubi ille morabatur, ire, atq; illic quæ contra illum dicerētur audire. Nā & seditiones, & cædes, & alia illi obiciebantur innumera. Verū nos & patrum decreta reueriti, & uirū honorare cupientes, cum ipsius quoq; literas teneremus, quibus cauetur non oportere iudicia extra terminos fieri, sed in suis quęq; prouincijs iudicare, nequaquā acquieuimus, sed uehementer obstitimus. At uero ille, quasi aliqua priora crimina nostra præcessissent, aduocato Archidiacono meo, nimia cū authoritate, ueluti profecto iam uidua esset ecclesia, neq; haberet episcopū, per illum clerum omnē ad se transtulit. Desertæ in dies fiebant ecclesiæ, dum uniuscuiusque clerici adducerentur, & libellos aduersum nos dare, & in accusationem nostri nominis conspirare inducerentur.

His ita gestis mittit, & nos ad iudiciū aduocat, qui necdū proposita cōtra se crimina diluisset, quod contra 6 canones, & præter omnes leges fieri nullus ignorat. Enimuero nos rebus certis admoniti, quod non ad iudicem euocaremur, Alioquin millies iuissemus, sed ad inimicū, atque hostem, sicuti & priora, & posteriora testantur, misimus ad illū Demetrium Pisinuntis, Eulusium Apamiæ, Lupicianū Apiarię episcopos. Presbyteros uero germanū, ac seuerū, respondimusq; modeste ex nostro instituto, dicētes nos non declinare iudiciū, sed apertum hostē, & inimicum manifestum. Qui enim libellis nondū susceptis, initio statim talia gessisset, & seipsum ab ecclesia, & cōmunione segregasset, accusatores parans, & clerum ad se transferens, ecclesiasq; desertas constituens, hic qua ratione iudicis sedē, nihil ad se pertinentem ascendere dignus censeatur? Neq; enim consentaneum rationi esse, ut Aegypto prefectus, Thraciæ causas cognosceret, ipse criminibus obnoxius, & inimicus, & hostis.

6 *Ecce quomodo Canones ecclesiastici erāt apud antiquos in maxima ueneratione.*

His ille nihil mitior factus, nihilq; ueritus, & quod instituerat, perficere

cupiens, nobis asserentibus paratos esse, præsentibus & centum, & mille episcopis, crimina obiecta refellere, munditiamq; nostram asserere, sicuti sumus profecto mundi, passus non est. Sed absentibus nobis & synodum conuocare uolentibus, iudiciumq; flagitantibus, neq; cognitionem causæ fugientibus, sed inimicitias manifestas, accusatores tamen admittebat, & quos ipse ligauerã, soluebat, quiq; crimina sibi obiecta, necdũ diluissent, eorũ libellos accipiens, commentaria scribebat. Quæ 7 preter ius, & fas omne, in iniuriã sanctorum canonũ fiebant. Et quid me multis immorare necesse est? Non destitit omnia & facere, & moliri, quoad nos per summã uim, nimia authoritate, & urbe & ecclesia deturbauit, & profundo iã uespere, cũ plebs omnis nos lamentatione miserabili prosequeretur tractus in medio ciuitatis, & uiolenter adductus, iniectusq; in nauim, noctu nauigabam, quia synodũ ad iustum iudicium uocare uoluerã. Quis ista sine lachrymis audire posit, quantũlibet sit lapidei cordis? Sed enim, quia ut diximus, ista non modo deflere, uerũ & corrigere oportet, 8 charitatẽ uestram precor, ut excitetur atq; condoleat, & omnia faciat ut huiusmodi calamitatibus tandem sit finis.

7 *Quæ preter ius & fas omne, in iniuriã sacrorum canonũ fiebant.*

8 *Cur rogat Ro. pontificem ut corrigat & emendet quæ male gesta sunt, nisi propter eius primatum super omnes mundi ecclesias.*

Non hactenus stetit iniquitas, sed prioribus quoq; noua succedunt. Nã ubi pĳssimus Imperator iniuste & imprudenter ingressos ecclesia expulit, plurimiq; episcoporũ, iniquitate illorũ cognita ad ecclesias suas redierunt, furorẽ illorum atq; impetum, ueluti flammam cuncta uastantẽ fugiẽtes, nos in urbẽ rursus euocati sumus, ecclesięq; restituti, de qua iniuste fueramus eiecti. Cũ uero triginta nos episcopi, & Clementissimi Imperatoris Notarius ad hoc missus, reduxissent, ingressi ad regẽ, orauimus, ut ad ulciscenda facinora synodũ cogeret. Quod ille ubi comperit, fugæ præsidium sumpsit, ueritusq; iudiciũ, cum iam regiæ literæ ubiq; disseminatæ omnes omnibus ex partibus conuocarent, noctis medio fragili se cimbæ commisit, atque ita fugiens, suos omnes secum duxit.

Nos conscientiæ nostrę fiducia nihilo segnius institimus apud pĳssimũ Imperatorem, ut Conciliũ congregaret. Qui suæ pietati consona faciens, rursus ad illũ misit, mandans, uti ad se, tã ipse quam omnes, qui cũ illo fuerant, ex Aegypto ascendere maturarent, rationẽ facti sui reddituri, 9 neque arbitrarentur, quæ adeo nequiter ex una tantũ parte, & absentibus nobis, ac preter patrũ canones gesta fuissent, sibi ad excusationẽ quicquam suffragari posse. At uero ille sic quoq; regĳs conuentus literis, obtẽperare non ausus, sese continuit domi, seditionem plebis allegans. Agebat id de quorundã sibi fauentium consilio. Et certe, cũ hic ipse populus ante has Imperatoris literas innumeris eũ maledictis aspergeret. Sed nõ ista modo discutimus. Hæc tantum idcirco dixerimus, ut ostenderemus, quæ esset uiri modestia.

9 *Quæ preter patrum canones gesta fuissent, sibi ad excusationem quicquã suffragari posse non arbitrarentur.*

Verũ nos ne postea quidem quieuimus, sed instabamus iugiter orantes, iudiciũ fieri, in quo audiri dĳudicariq; possemus. Parati enim eramus nos ipsos docere insontes, illos e contra nocentissimos, & magni in nos sceleris reos. Erant aũt & ex Syria quidã, qui illi tunc semper astiterant, & cum illo cõmuniter omnia gesserant. Aduersus istos quoq; parati eramus subire iudiciũ, sæpiusq; importune rogauimus, aut commentaria, aut accusatorũ libellos nobis tradi, aut criminũ naturas aperiri nobis, aut certe, accusatores ipsos in conspectu dari. Nihilq; ex his consequi meruimus,

sed rursus pulsi Ecclesia sumus.

Quomodo iam, quæ sequuntur, exponã, omnem excedentia tragędiã? Quis sermo ad ea explicanda sufficiet? Quæ nã auris absque horror percipiet? Nobis enim hæc ipsa, quæ antea dixi, prætēdentibus, repente multitudo militũ ipso magno sabbato, cũ iam in uesperam uergeret dies, Ecclesias ingresi omnem clerũ, qui nobis cum erat, per uim eiecerunt, armisque ueneranda obsidebantur altaria. Mulieres, quæ intra Ecclesiã ut baptizarentur, se se ueste nudauerant, per id tēporis nudæ fugiebant, metu acerbissimæ huius cõmotionis impulsæ, neq; sexus uerecundiæ, & honestati permittebantur præ pauore consulere. Plurimæ tunc, acceptis uulneribus eiectæ. ita cruore piscinæ replebantur, atq; ex huiusmodi uulneribus sacri latices colore immutato in ruborē transibant. Neq; hactenus stetere clades, sed ubi sancta condita seruabantur, ingresi milites, ex quibus, ut postea didicimus, quidã nec dũ initiati erant, omnia spectabant intus recondita, sanctissimusq; Christi 10 sanguis in tãto tumultu in militũ uestimenta fusus est, omniaq; non secus, quã in captiuitate Barbarica, facinora passim admissa. Populus ad solitudinē migrare, plebsq; omnis extra urbē excubare cogebatur. Vacuæ fidelibus Ecclesiæ in 11 tanta solennitate relictæ, pluresq;, quã quadraginta Episcopi communionis nostræ cũ populo frustra, & sine causa pulsi. Vlulatus, & gemitus, eiulatus itē, & lamenta, & lachrymarũ fontes, plateas, & domos, & deserta ipsa cõpleuerant, & planctu cuncta resonabant, nullaq; urbis pars huiusce calamitatis uacua relinquebatur. Fecerat enim calamitatis magnitudo, ut nõ modo, qui patiebantur, uerum ipsi quoque qui nihil eiusmodi perpessi erant, una nobis cũ lamentarentur, neq; catholoci modo, sed ipsi quoque Hæretici, & Iudæi, ac Gentiles uices dolerent nostras. Et uti ciuitas per uim in ditionē hostium uenisset, ita tumultu, & perturbatione, & eiulatu plena erant omnia: Porro ista, ignorante Pijssimo Imperatore noctis initio episcoporum factione gerēbantur, qui exercitus duces, diaconorũ uice secum habere præuios non erubescebant.

10 *Videsne uerũ Christi sanguinem & non signum illius sub specie uini contineri?*

11 *Sabbatum sanctum pascha magna solennitas.*

Vbi uero illuxerat dies, ciuitas omnis extra urbis mœnia migrarat, sub arboribus & frondibus, ueluti dispersæ oues, festiuitatem celebrantes. Hinc iam poteris cætera ęstimare. Neque enim fas est omnia persequi, ut ante iam dixi, quæ per singulos contigere. Nēpe id accerbissimũ est, quòd tanta incõmoda, tot clades finē nec dum acceperunt, nullaq; spes quietis superest. Verũ in dies augetur pestis, factiq; sumus in derisum multis. Immo ridet quidē nullus, quãtumlibet perditis moribus sit, sed ploratu prosequuntur, ut dixi, malorũ omnium culmen, nouam hanc iniquitatem, & facinus execrandum.

Quis uero reliquarũ Ecclesiarum perturbationes, ac pressuras eloqui posit? Neq; enim hic modo inualuit lues, uerũ ad orientalem quoq; peruenit Ecclesiã. Quemadmodũ enim à capite dum noxius humor effunditur, reliqua membra læduntur, ita nunc quoq; post quã ex hac urbe magnifica, ueluti ex fonte quodã incõmoda fluxere, cęperũt turbæ, ac tumultus occupant omnia, & ubique dominantur, omnibusq; ferme in locis clerici contra Episcopos insurgunt. Populi partim abscisi sunt ab Ecclesię corpore, partim præcidendi expectantur. Vbiq; pestis hæc pullulat, & orbis uniuersus euertitur.

Hæc igitur omnia cogitantes, Domini Beatissimi, ac Reuerendissimi, dignum uestræ constantiæ, & congruũ robur ac studiũ sumite, & hanc pernitiẽ, quæ inuasit Ecclesias, oramus, auertite. Nam si hæc inualuerit cõsuetudo, & licitũ fuerit cuiq; ex adeo remotis partibus in alienas prouincias, prout uoluerit, ingredi, & eiicere quoscunq; libuerit, & pro uoluntate omnia gerere, non ignoratis, mature cuncta peritura, bellumq; sæuissimum occupaturũ orbẽ uniuersum, omnibus lacessentibus inuicẽ. Ne igitur immanis ista confusio cuncta percurrat, & ubiq; dominetur, scribite,

12 12 precor, & authoritate uestra decernite, huiusmodi inique gesta, nobis absentibus, & iudiciũ non declinantibus, nullius esse roboris, sicut per suam naturã sunt profecto & irrita, & nulla. Porro qui talia gessere, eos Ecclesiasticæ censuræ subiicite. Nos autem insontes neq; conuictos, neq; deprehensos, neq; ullius criminis reos cõprobatos, 13 Ecclesiis nostris iubete restitui, ut charitate frui, ac pace cũ fratribus nostris consueta possimus. Quod si modo quoq; uoluerint authores sceleris aperire crimina, quorũ gratia nos iniuste eiecerunt, dentur nobis cõmentaria, libelli proferantur in mediũ, ueniant accusatores mei, sedeat incorruptũ, intemeratumq; iudiciũ, non recuso, non renuo, immo & constanter hoc expeto. Iudicemur. Crimina profecto diluemus, nosq; ostendemus innocentes, neq; criminibus ullis obiectis obnoxios. Nã quæ ab eis modo gesta sunt, omni prorsus ratione carent, Extra omnẽ ordinem, omnemq; legem, ac regulam Ecclesiasticã sunt. Nunquã id facinus, ne in extremis quidem iudiciis, immo neq; apud Barbaras ipsos admissum est. Non Scythæ, nõ Sarmatæ, unquã una ex parte iudicarunt, absente reo, neq; iudiciũ, Sed odiũ & apertã simultatem declinante, ac mille appellante iudices, & seipsum innocentẽ asseuerante, & paratũ (præsente orbe uniuerso) quæq; obiecta diluere, ac se in omnibus insontem declarare.

12 Scribite precor, et authoritate uestra decernite, huiusmodi inique gesta nullius esse roboris. Rogo quænam est ista Ro. pontificis authoritas nisi illa, Tu es Petrus & super hanc petrã &c.

13 Vide o hæretice ex hoc loco, an Romana ecclesia iurisdictionẽ habeat super omnes mundi ecclesias, & an græca ecclesia unquam agnouerit superioritatem Romanam.

Hæc ergo cuncta cogitantes, & à Dominis meis uenerandis Episcopis manifestius, planiusq; cuncta dicentes, quod est partium uestrarũ munus, studiũ uestrum, & operã, ac diligentiã, quæso inferre dignemini. Ita enim nõ nobis tãtũ, sed 14 Ecclesiis quoq; uniuersis gratificabimini, et a Deo mercedẽ percipietis, qui ob Ecclesiarũ pacem semper omnia facit. Scripsimus ista & ad Venerũ Mediolanensem, & ad Chromatium Aquilegiensem Episcopũ. Vale in Domino.

14 Munus est Ro. pontificis opem ferre afflictis, & uniuersis ecclesiis gratificari.

Ad hæc rescripsit Beatissimus Papa Innocentius, cõmunioneq; utriusque partis admissa, Theophili 15 iudiciũ cassum, atque irritum esse decreuit, dicens, oportere confiteri aliam irreprehensibilem Synodum occidentaliũ, & orientalium Sacerdotũ, cedentibus concilio amicis primum, deinde inimicis. Neutrarũ quippe partium, ut plurimũ, rectum esse iudicium. Paucis post diebus aduenit Petrus quidã Theophili Presbyter, una cũ Martyrio Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diacono, ipsius epistolas deferens, & quædã simul cõmentariola, in quibus uidebatur Ioannes a triginta sex damnatus Episcopis, ex quibus uigintinouem Aegyptii, septem reliqui ex aliis regionibus erant. Ea commentaria cum legisset Papa Innocentius, comperissetq;, neq; culpas esse graues, neq; præsentem Ioannem fuisse, neq; in faciem reprehensum, insaniam Theophili magis ac magis exhorruit, quod contra abscentem adeo sæuam, imanitemq; sententiam euomisset. His a se dimissis, cũ literis grauibus, temeritatem illius la

15 Cum Rom. pontifex decreuit iudiciũ Alexãdrini episcopi esse cassum & irritum, ostendisse totius orbis primatem esse.

cessentibus se se ad 16 orationis studium contulit, indictoq; ecclesiæ ieiunio, cum lachrymis diuinam præcabatur clementiam, ut huiusmodi seditiones, & scãdala, sciscuræq; tolleretur, & pacis. ac fraternitatis amor, integra membrorũ compage redderetur. Fuit autem Epistolæ ista sententia. 16 *Ecce oratio, ieiunium & lachrymæ pro impetranda a Deo pace & fraternitatis amore.*

Fratre Theophile, nos & te, & fratrem nostram Ioannem communionis nostræ esse decreuimus, sicuti & in prioribus literis aperte satis expressimus. Et nunc in sententia nostra, & uoluntate perdurantes, rursus eadẽ scribimus. Et quotienscunque scripseris, nisi debitum sequatur, conueniensq; iudicium, propter ea, quæ magno cum dedecore sunt gesta, possibile non est, nos a Ioannis communione discedere. Itaq; si conscientiæ cõfidis, tu quoq; iudicio accurrere ad synodum, proxime in Christo celebrandum, & illic iuxta Niceni 17 concilij canones, & decreta contende. Alios quippe canones Romana non admittit Ecclesia. Quod si obtinueris, euidens, & irrefragabilis erit ratio tua. 17 *Vide magnam autoritatem Niceni concilij & canonum eiusdem.*

Modicum temporis fluxerat, cum Theotecnus Cõstantinopolitanus præsbyter uenit, literas concilij Ioãnis uigintiquinq;. Episcopum, aut paulo plurium ferens, quibus docebant Ioannem militum auxilio uerbe depulsum, & cucussum in exilium missum, Ecclesiamq; incensam fuisse. Cui et ipsi communionis literas, & ad Episcopum Ioannem, & ad omnes communicantes sibi Episcopos tradens, orabat cum lachrymis, ut patienter tolerarent, cum opem ipse ferre non posset, eo quod nonnulli obsisterent potentes aduersarij, ecclesiasticæ pacis inimici. Post paululum rursus applicuit homunculus aspectu fœdus, animo perditus, paternus nomine, constantinopolitanæ Ecclesię se præsbyterum dicens, qui et ipse totus elatus, & fastu turgidus, & ipso gestu inimicitias præferens, plurima contra Ioãnem Episcopum uomebat. Hic literas paucorum Episcoporũ Acacij, pauli, Antiochi, Cyrini, Seueriani, & aliorum quorundam Innocentio reddidit, quibus Ioannem calumniabantur, quasi incendisset ecclesiam. Mẽdacium aperte deprehensum est, cum eius rei, quippe quæ illi nõ fuisset obiecta, mentionem in Synodo nullam fecisset Ioannes. Eum Innocentius cũ indignatione abijciens, ne rescribere quidem uoluit. PALL. Quæso mihi autem parumper accommodes, ut tibi per singula rei ordinem pandam. Nimis enim, ut ait Heliu ad Iob, angustat me spiritus uentris, Ventris nomine mentem significans sermonibus plenam. THEO. Necesse est. Pater optime, me omnia diligentius prosequi, quæ peruenerunt ad nostram notitiam, ut ita demum, quæ institui, rogare abs te possim. Paucis post diebus aduenit Episcopus Cyriacus, nullas quidem habens literas. Sed is plane, cui fides merito habenda uidebatur, eadem prosequẽs, quæ ab Episcopis de Synodo Ioannis fuerant scripta. Aiebat enim se fugisse propter comminationem Regalis edicti ita continentẽ. SI QVIS NON COMMVNICAT THEOPH. ARSACIO, ET PORPHYRIO, HIC EPISCOPATV QVIDEM ARCEATVR. AMMITTAT VERO, SI QVAM VIDETVR HABERE SVBSTANTIAM PECVNIARVM, SIVE PRÆDIORVM. Post Cyriacum aduenit Eulisius Apamiæ Bithiniæ Episcopus, afferens literas a quindecim Episcopis de Ioannis concilio, & a præclaro Sene Anysio Thessalonicense Episcopo, in quibus illi quidem, & præcedentem, & quæ tunc erat, Constan

tinopoleos totius deprædationem uastitatemq; signabant. Anysius uero Romanæ se Ecclesiæ iudicium sequi fatebatur. Porro Eulisius ipse consona Cyriaco per omnia dixit. Vix mensis fluxerat, cum Palladius quoque Episcopus Helenæpoleos absq; literis uenit, qui & ipse fugisse dicebat ue saniam principum. Expressius autem, ac signantius enarrauit omnia, ipsumq; exemplar edicti protulit in hanc sententiam. Quicunq; occultasset Episcopum, ac clericum. Siue in sua domo susciperet, qui Ioannem com municaret, eius domũ publicandam. Post Palladium Germanus præsbyter. Cassianusq; diaconus Ioannis, uiri magnæ religionis, literas ab omni clero Ioannis attulerunt, continentes ecclesiam suam tyrannidem perpessam esse, Episcopo per uim militum eiecto, & in exilium misso, agentibus id Acacio Beroensi, Antiocho Ptolomaidis, Seueriano Gamalensi, Theophilo Alexandrino. Ostenderunt & breuiculum memorati uiri, ubi ornamenta, sub iudicibus testibus tradunt, subscriptum manu studij præfecti urbis, Eutychiani prætoris, Ioannis comitis thesaurorũ, & Eustachij quæstoris, ac tabularij, in auro & argento & uasis, ut Ioannis Episcopi calumniam diluerent. Post istos uenit secundo Demetrius Episcopus pisinuntis, qui peragrato oriente, prædicauerat communionem Ecclesiæ Romanæ cum Episcopo Ioanne, testibus Papæ Innocentij literis, afferens epistolas ab Episcopis Cariæ, in quibus Ioãnis amplectunť communioné. Ab antiochenæ itidem ecclesiæ presbyteris, ubi Romanorum sequuntur disciplinam laudantes integritatem iudicij, & ordinationem apud se factã de porphyrio, ut illicitam, ac nefariam execrantes. Post hos omnes uenit Domitianus sacerdos Constantinopolitanæ dispensator ecclesiæ, & Vallagas quidam Nysibius præsbyter, exponens monasteriorum Mesopotamiæ gemitum, & eiulatum. Simul & commentaria Optati cuiusdam præfecti reddiderunt, ubi honestæ mulieres ex genere consulari publice ad eũ adductæ memorantur, Constantinopolitanæ ecclesiæ diaconæ, ita ut cogerentur, aut Arsacio communicare: aut fisco ducentas auri libras applicare. Quid autem de Monachis, & uirginibus dicere oportet? Ostendebat secta in ligno latera, terga cede conscissa. Non tulit ultra Innocentius pontifex, indignitate summa permotus, scripsitq; ad Honorium Imperatorẽ, literarum huiusmodi sensum distincte subijciens, Desunt literæ Motus his literis princeps, præcepit synodum occidentalium Episcoporum congregari, & cum in unam summam concurrisset, ad se referre, congregati Italiæ Episcopi Imperatorem orant, ut scriberet Arcadio fratri suo, ut iuberet Thessalonicæ concilium fieri, quo facilius possent utræq; partes orientis, occidentisq; concurrere. Addentes perfectã synodum non numeri quantitate, sed qualitate sententiæ, certam, & irrefragabilem tulisse sententiã. His inflammatus Imperator, Episcopo quidem Romano scribit, ut mittat episcopos quinque, presbyteros duos Romanæ ecclesiæ. diaconum unum, qui ipsius ad fratrẽ epistolas ferrent. Erat autem hic tenor epistolę.

Tertio iam scribo ad mansuetudinem tuam, orans, ut quæ contra Ioannem episcopum Constantinopolitanum, maligne essent gesta, corrigeret. Verum id hactenus, ut uideo, factum non est. Quocirca rursus per sanctos Episcopos, & præsbyteros scribo, pacis ecclesiasticæ auidus, & ingenti cura sollicitus (pacatis enim ecclesijs, Imperio quoq;, nostro pax peruenit) ut episcopos orientales iubeas Thessalonicæ conuenire. Nostri quippe oc

cidentales

cidentales Episcopi electos uiros miserunt, seuerae constantiae, & neutram in partem inclinentur amore, uel odio, episcopos quinque, praesbyteros Romanae ecclesiae duos, unumque diaconum, quos ut omni cum honore suscipias, quaeso, ut si quidem illis persuasum fuerit Ioannem iuste fuisse expulsum, doceant me ab eius communione discedere. Si nautem deprehenderint sponte malignatos orientis episcopos, ab illorum te itidem communione secernant. Quaenam uero sit occidentalium de episcopo Ioanne sententia, ex omnibus ferme epistolis constat, quas ad me frequẽtes dederũt. Ex his duas idem continentes, quod reliquae subdidi, scilicet Romani & Aquilegiensis episcopi. Hoc autem ante omnia de tua mansuetudine postulo, ut Theophilum Alexandrinum, inuitum etiam adesse, pręcipias. Per hunc enim mala omnia emersisse memorantur. ut aduenientium episcoporum synodus in nullo impedita, congruam temporibus nostris afferat pacem.

Acceptis igitur sancti uiri Æmylius, & Cythegius, & Gaudentius episcopi, unà cum Valentiano, Bonifacioque presbyteris Imperatoris Honorij, & Papae Innocentij, & Italiae episcoporum, Cromatij Aquilegiensis, et Valerij Mediolanensis, ac reliquorum epistolis, unà & cõmonitorio concilij totius occidentis, Cõditionibus publicis Constantinopolim concessere, erat autem commonitorium huiusmodi. Non oportere Ioannem iudicium ingredi, nisi illi prius ecclesia, communioque redderetur, ut omni dilationis occasione sublata sua sponte concilium ingredi posset. Profecti igitur Constantinopolim, post quatuor menses redierunt, nunciantes nobis Babylonias res. Cum praeter nauigaremus Graeciam, aiebant, detenti sumus Athenis ab infesto quodam Tribuno militum, qui idem nobis centurionem adiecit unum qui Thessalonicae propinquare minime permitteret, Illic enim intendebamus primum Anysio episcopo literas reddere. Iniectos igitur in duo nauigia emisit. Irruente autem austro uehementi, tribus diebus absque cibo, Ægeum pelagus, & angusta traiecimus. Tertia tandem die, hora duodecima ante urbem applicuimus prope Victoris suburbana. Quo in loco detenti ab his, qui obseruant prorsus, retro discessimus, cuius id iussione pateremur, ignorantes. Conclusique intra castellum Thraciae maritimum, quod Athyram uocant, illicque cruciati atque abinuicem diuisi, Romani quidem in cellula una, Cyriacus uero, & qui cum illo erant, in pluribus morabamur, ne uno quidem puero nobis in ministerio relicto. Cumque ut literas daremus exigeretur a nobis non acquieuimus, dicentes minime esse conueniens, ut qui senes eramus, non ipsi Imperatori Imperatoris itidem literas. Episcoporũ redderemus. Cum igitur obstinate recusaremus, neque aduenienti ad nos patricio Notario, neque alijs quibusdam, qui ad hoc uenerant, eas dare uellemus, postremo accessit quidã ex Cappadocia Tribunus militum, Valerianus nomine, perfractoque episcopi Mariani pollice, per uim abstulit signatam Regis epistolam cum literis reliquis. Postridie uero miserunt ad nos, siue Regis Aulici, siue Atticus, nescimus, ipse enim ferebatur ecclesiae iuuasse thronum, qui tria milia numismatum darent, orantes, ut communicaremus. Attico, & de Ioãnis iudicio omnino taceremus, quibus minime obtemperare uoluimus. Permansimus igitur orantes, ut quandoquidem nihil pacificum peragere possemus, tuto saltem redire ad ecclesias nostras permitteremur. Mouebat enim nos

nimia immanitas hominum. Hoc & saluator noster uariis reuelationibus nobis ante monstrauerat. Adeo, ut & diacono sancti Emmelii Paulo uiro mitissimo, & pudicissimo in naui apparuerit Apostolus Paulus, dicens illi, uidete, quomodo Ambuletis non quasi incipientes, sed ut sapientes, sciẽtes, quoniam dies mali sunt, significante somnio multiplicem fallaciã, quę ad euersionem ueritatis nobis insidiaretur donis, atque blanditiis. Assistens igitur idem ipse Tribunus Valerianus, iniecit nos in nauim uetustam, & patrem, datoque, ut ferebatur, pretio nauclero, ut perderet nauigantes, simul & militibus adiectis uiginti ex ordinibus uariis, continuo Athyris expulit. Emensis igitur stadiis plurimis, cum iam iam perituri uideremur, applicuimus lampsaco. Inde mutata naui, uigesima tandem die ad Calabriæ Hydruntẽ peruenimus. Neque nobis edicere ultra potuerunt de beato Ioanne aliquid certius, neque ubi modo sint, Demetrius, Cyriacus, Eulisius, & Palladius, qui cum nostris epistolis legati fuerant missi, & Athyris, ut ante iam diximus, detenti.

PALL. Age iam sacratissime minister Christi, mihi intende animũ, & quæ a me dicuntur, ausculta. Aperiam deinceps tibi totius tragædiæ satyricos in medio tumultus, & unde ebrietati dederit manus, & quatenus cessare uisa sit, necdum uero desierit. Omnium quidem malorum, ut iã dixerim, fons, atque initium Dæmon est, boni totius inimicus; qui semper, lupi in morem, aduersatur Christi rationalibus gregibus, peritos quosque pastores persecutionibus uariis atrociter uastans, non secus, quam ille quondam Ægiptiorum Rex, masculos Iudæorum, terrenarumque uoluptatum illecebris, stolidos quosque, falsosque pastores illaqueans. Porro pessimi huiusce fontis riui, ut toto terrarum orbe percrebuit, Acacius, Antiochus, Theophilusque, & seuerianus sunt, qui, cũ id dicuntur, quod non sunt, dici, quod sunt, ferre non possunt. Sunt autem ex omni clero presbyteri duo, Diaconi quinque, partim ex impuro, partim ex noxio numero congregati. Quos ignoro equidem, an tutum sit presbyteros, seu Diaconos appellare. Cæterum ex aula Regis duo tantum, aut tres sunt, qui etiam Theophilo neruos addiderunt, militari manu opem ferẽtes. Mulieres præterea, quæ celebres sunt, tres, uiduæ quidem, sed opulẽtæ, in pernitiem salutis suæ pecunias ex rapina possidentes, quæ uirorum quoque constantiam perturbare possint, atque concutere. Marsa promoti uxor, Castricia Saturnini, & Eugraphia quædam nimia insania feruens. Cætera eloqui uerecundia prohibet. Istæ, atque isti cum infideli corde sint segnes, ueluti falanx furore ebria, in unam sententiam odiosam concurrentes, aduersus ecclesiasticam pacem torrentem perditionis per summam insaniam concitarunt. THEO. Perge pater, & coram Deo causam odii istorum aduersus tantum uirum nobis edissere, quæue fuerit episcopi Ioannis ratio, ut contra tot potestates decerneret stare. Et illud simul expone, quodnam uitæ ipsius initium fuerit, & quo pacto fuerit ad Constantinopolitanæ ecclesiæ prouectus sedem, quanto eam tenuerit tempore, cuiusmodi uixerit moribus, quo etiam fine defecerit, si tamen mortuus est, ut fama uulgauit. Quamuis enim apud omnes ferme inualuerit mira de uirtutibus, & sanctitate illius opinio, consueui tamen ipse non facile rumoribus credere, prius quam ab his, qui rite uel uituperare, uel laudare nouerunt, certior fiam.

PALL. laudo equidem diligentiam tuã, amicissime, ac ueritatis stu-

diose Theodore, sed minime iudiciū probo. Oportuit enim te ipsa nostra canitie, ut de me interim loquar, & dignitate ipsa, ut uera crederes, quę a nobis dicerentur, induci. Quoniam uero isthuc minime fecisti, & iam secū do coram Deo conuenisti conscientiam nostram, saltem post hac fideles mihi aures accōmoda, ne in cassum sermo decurrat. Scio enim scriptum, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Et Apostolus Ioannes. Qui mē dacium loquitur, inquit, non est ex Deo. Et Dauid rursum; Quia obstru ctum est os loquentium iniqua. Reuera enim inique agit, qui fallit eū, cui persuadet, inique item & qui auscultat, mentienti facile credens. Cum igitur æqualiter uterq; peccet, neuter nostrum iniuria afficiat proximum. Est enim hæc uirtus, ut is quidem, qui dicit, uera prosequatur, qui uero audit, iniqua diiudicet. Estote enim, inquit scriptura, probabiles trapezitæ, falsum aurū, & argentū a uero, & probato secernentes, non ut passim mulcē tem aures sonum admittamus, sed & diuino timore, & conscientia, quæ dicuntur, aut scribuntur, ponderantes, rerum testimonio suscipiamus. Aurium quippe, ac linguæ ingens periculum est. Idcirco & præstantissimus rerum opifex Deus, hanc geminis labiis seruare constituit, cū interius quo que dentium eam uallo cinxisset, ut huius facilitatem huiusmodi munitio ne coerceat, secundum quod scriptura dixit, pone Domine custodiam ori meo, & ostium munitionis circa labia mea, ut non delinquam in lingua mea. Porro cauernas aurium flexuosas, atq; tornatiles fecit, ex ipso habi tu admonēs, non cito in eas irrumpere debere sermonem, ut, dum maiori temporis mora circum foraminis uertitur, mendacii materiam cum malitiæ sordibus ponat, ad ripas ipsas, & aurium margines tenuiter excollatus. Non modo autem istiusmodi instrumentorū, ut quæ sola delinquāt, curam habuit, uerum pupillis quoq;, ueluti fenestris, uelamina posuit, ne impudicitiæ intus admitterent mortem, de qua Propheta testatur, dicēs: Mors intrauit per fenestras uestras. THEO. Si quidē de rebus qui buslibet non magni ponderis, mihi esset inquirendum, sufficeret profecto, pater beatissime, uel aspectus ipse tuus uerbis fidem facere. Quoniam uero, & ea requiro, quæ sunt maxima, mendacium uero non modicā in præ sentiarum quidem confusionem, posmodum uero etiam damnationē affert, quando ante tribunal illud terribile & principes, & populi simul affluent. De ueritate autem est quæstio, da ueniam pater, neq; mihi iam uelim canos obiicias, & mali enim sæpe senuerunt, non animam uirtute canam, sed corpus æui diuturnitate rugosum præferentes. Cuiusmodi & illi fuerunt in Babylone presbyteri, & in Hieremia Effraim, in cuius probrū propheta clamat, Effraim colūba seducta, non habens cor. Cani illi aspersi sunt, ipse autem ignorauit. Iterato item Seuerius dicit, factus est Effraim subcineritius, non conuersus, & alieni comederunt robur eius. Et illud etiā addam, licet fiat sermo prolixior, Quis ornatior canis, si ætatem aspicias? quis aspectu modestior Acacio illo, quem modo culpatis, & seditionis au thorem, & sceleris eorum ducem, qui nouitatibus gaudent. Cuius ipse quoq; nares canos attraxerant, quando Romam profectus est, ordinatio nis episcopi Ioannis decretum ferens? PALL. Nunc plane cognoui, probatum te esse trapezitam, dum non cutis tabernaculo credis, sed inhabitantis inquiris disciplinam. Nempe enim, & Ægiptiorum templa, cum uastæ magnitudinis sint, & speciem lapidum præferant, simias habent in-

tus, Deorum uice, & Ibices, & canes, & infinita portenta. Deus autem noster, ac Dominus cum Samueli de constituendo Israeli principe responsa daret, admonuit, ne statum lutei corporis, ac formam attenderet, dicens, Non sicut homo, uidet Deus, homo enim in facie, Deus autem in corde. Quocirca imitatores Dei in rebus omnibus altiora quæque, & abstrusiora scrutantur. Ideo prompte accedo tibi, stateramq; tuam, nunquam in alteram partem inclinantem, libenter amplector. At uero Babylonij, senes quidem corpore, sed animo præ stoliditate nimium paruuli, si mortuorum resurrectioni credidissent, primum quidem sapientia ualidi nequaquam Susannam alterius uxorem amauissent, deinde autem, si quidem Dei timorem habuissent, nunquam impudicitiæ suæ calumniam quoq; innocentis coniunxissent. Id uero summæ ignominiæ, & dedecoris indicium est, quod seniores iuuenilem speciem uiolare uoluissent. Sed his omissis, ad ea, quæ de sancto uiro inquisisti, enarranda pergamus.

Ioannes Genere Antiochenus fuit. Natus ex parentibus nobilibus, & qui in Syria inter militares maxime illustres essent. Mater eius cũ filiã primo partu ædidisset, secundo hunc loco enixa est. Cũ autem emensis infantiæ rudimentis, ad pueritiæ peruenisset annos, & magna ingenij præ se ferret indicia, literarũ studijs traditus est, insequutusq; ardenter disciplinas

18 liberales, iam tũc se ad sanctarum scripturarũ ministerium comparabat. Inde cũ octauum decimũ ageret ætatis annũ, oratoriæ operam dans adulescentiæ lubricũ perpetua exercitatione declinauit. Vbi uero uirilem induerat sensum, sanctarũ literarũ amore correptus est. Regebat autẽ per id temporis Antiochenam Ecclesiam uir totius sanctitatis Meletius confessor, Armenius genere. Is cũ adulescentis indolem sollers explorator intenderet, ad se accitũ secum iugiter esse permisit, sibiq; familiariter adhærere. Amabat enim cordis illius pulchritudinẽ, propheticis oculis præuidens, quorsum indoles tanta esset euasura. Cũ uero assidentẽ sibi fide, sacrisq; dogmatibus diligenter instrueret, post triennium ferme lauacri regeneratione mundatum lectorẽ ordinauit. Verũ stimulante conscientia, ne contentus esset laboribus ciuitatis, in ipso iuuentutis flore, sensu plane integro, uicinos occupat montes, ibiq; congressus seni cuidã syro, continentię, in primis studioso, sese illi sociũ dedit, imitatus uitæ continentiam, duritiamq; propositi. Mansit autẽ apud illum annos quatuor, incentiua naturalis ardoris diuinarum literarum studijs superãs. Vbi uero motus omnes iuuenilis ætatis nõ tam labore, quã ratione superauit, desiderio delitescendi solus remotiorem. Eremũ petijt, illicq; spelunca inclusus, bienniũ fermè peregit. Quo in tẽpore iugiter fermè sine somno persistens, scripturas sanctas penitus edidicit, earumq; perpetua meditatione ignorantiã a se longe fugauit. Verũ cum toto 19 biennio nunquã cubuisset, non nocte, non die, subiectas uentri partes omnino mortificat, frigore uirtutes renũ feriente. Quod ille ubi animaduerteret, ecclesiasticũ rursus occupat portũ. Id autem diuina prouidentia factũ scimus, quæ hunc ad ecclesiæ utilitatem, ab exercitatione immodica, infirmitatis occasionibus repulit, ut impeditus ægritudine, speluncis renunciare cogeretur. Hinc iã a Meletio Diaconus ordinatus, quinq; annis uenerandus ministrat altaribus. Sed cum doctrinæ illius gratia cunctis innotuisset, populiq; fideles uitæ illius continẽtia, ueluti sale, cõdirentur presbyter a sanctę memorię Flauiano episcopo

18 *Ecce quomodo sancti uiri non exploderunt a se studium liberalium disciplinarum, unde nec a scholis modo reijciendum est, ut haeretici garriunt.*

19 *Vide sancti uiri uigilias.*

Nota tu sacerdos qui a mulierum contubernio nunquam recedis, hæreticorũ deceptiones sequẽs, quo in loco apud sanctos uiros habearis.

con-

consecratur, inuitus licet, ac multū renitens. Notatur id ex his libris, quos de sacerdotio adhuc solitarius scripsit. Permansit autem bis senis annis in officio presbyteri, Antiochenam ecclesiam uitæ mundicia illustrans, partim undis spiritus recreans. Agebat episcopi uices in prædicatione uerbi dei, omniumq; corda mirabili facundia, scripturarū dulcedine ornata, ad se rapiebat. Quā multos, quam pulchros, quam necessarios, plenosq; utilitatis tractatus ediderit, quis referre sufficiat? Sed omitto ista, tuoq;, Theodore iudicio examinãda relinquo. Neq; enim sunt, aut esse possunt obscura, quæ scripsit. THEO. Mirabilis plane gratia uiri in docendo fuit, atq; ex his, quæ ad manus nostras peruenire potuerunt, magna ipsius excellentia noscitur. Sed perge quæso, seriemq; narrationis exequere.

PALL. Dum hæc agerentur, & Christo gubernante, prospero cursu cuncta succederent, moritur beatus Nectarius, Constantinopolitanę sedis episcopus. Hinc iam pleriq; sponte concurrunt, ecclesiæ pręfici cupientes, uiri plane, non uiri, sacerdotalis quidem ordinis, sed nihil habentes dignum sacerdotio. Qui, dum meritis diffidunt suis, pontificis soliū electione fideliū desperantes posse adipisci, partim palatij obseruant fores, alij munera potentibus tribuunt, alij populis genu posito. Ad hęc plebs fidelis indignans, regē pia intentione solicitat, pastorē peritum sibi dari suppliciter postulans. Agebat in rebus Eutropius spado, præfectus cubiculi regij. Cupiens igitur Ioannē præsulem fieri, cuius illi uirtus erat notissima, cuiusq; tunc periculum fecerat, cum in causa regia interiora penetrasset oriētis, suadet Imperatori, scribat ut ad Antiochię comitem mandans, ut absq; strepitu ullo, & perturbatione, Antiochenæ ciuitatis mitteret Ioannem. Acceptis literis, comes mandatum ita exequitur. Rogat Ioannē, ut secum extra urbē pergat usq; ad Martyria, prope portā, quæ Romana appellatur, impositumq; redæ publicę, misso eunucho una, & magistro militum, tradit. Adductus hoc modo, Cōstantinopolitanæ ecclesię ordinatur episcopus. Initio igitur Theophilus Alexandrinus episcopus, ipsius constantiam, irreprensibilemq; fiduciam intuēs, ordinationē eius impedire conatus est. Ex ipso quippe aspectu callet interiorē hominis uoluntatem, sententiamq; dinoscere. THEO. Sustine quæso pater, dum te interrogo. PALL. Tu uero interroga, quæ uis. THEO. Et si eiusmodi Theophilus est, tantoq; uiget acumine, quomodo non pręuidit fore, ut pulso illo, orbem perturbaret uniuersum? PALL. Non istuc mirare fili. Nā & dæmones, cum aduentum Christi non ignorassent, nescierunt tamen futurū, ut una credentium illi sufflatione ligarentur. THEO. Vbi nam illi saluatoris aduentum cognouerunt? PALL. Cum clamarent, scimus te, quis es sanctus dei. Quid uenisti ante tēpus torquere nos? Vides ut illi pręscierunt, non modo quod sanctus, uerumetiā quod iudex esset. Quid autem de dęmonibus loquar? Infelicia scorta ex ipso oculorum motu pudicos agnoscunt, ac fugiunt uiros, nō secus, atq; infirmus oculus solis iubar, & uultur unguentum. Vnde uero peccantibus execrationi pietas est, si ipsum minime nouerunt? Ita & Theophilus ex quo id, quod erat, infirmis oculis suis gratum non inuenit in Ioannis aspectu, coniectura, non ueritate scientiæ, quod erat sibi contrarium, comprehendit. THEO. Mirifice respondisti, pater. Sed cur ille quæso ordinationi reluctatus est? PALL. Mos sibi fuit bonos, ac sensatos uiros non ordinare, sed dunta

xat, qui defectu aliquo insignes essent, ut omnes ueluti insipientes obtineret. Maluit enim superare stolidos, quã sapientibus accommodare aurẽ. A salutari tamen prouidentia, uellet, nollet, superatus. Ordinatus itaque Ioannes, pastoris officium diligenter exequitur, rationali fistula experimẽtum ouium facere aggressus. Raro autẽ, sed tamen necessario uirga correptionis utens, sermonẽ exacuit aduersus fictam, non fraternam, ut eam appellant, sed plane fœdã, atq; inhonestam uitã eorum sacerdotum, qui mulieres, quas subintroductas uocant, secum habere uellent. Asserens, cõparatione mali, tolerabiliores esse lenones. Illi enim longe a medicinæ taberna separati, seorsum habent, qui sua sponte infirmi esse delegerunt. Hi autẽ intra salutis officinam habitantes, sanos ad morbum euocant. Hinc iam pars impia cleri eo ꝑgressa morbo eaq; febre correpta, ægreferebat. Hac ergo peste propalata, & curata orationis iacula intorquet contra iniustitiam, aciemq; malorum cupiditatẽ euertit, ac destruit, ut iustitiæ ædificiũ construat. Id quippe sapientis architecti proprium est, prius mendacij diruere molẽ, postea fundamentum iacere ueritatis, ita & propheta dicente, constitui te super gentes & regna, ut euellas, & plantes, & destruas, & ędifices. Illud quidẽ agricolæ, hoc autem congruit architecto. Ex hoc rursus offenditur pars obseruantium sacculos. Post hæc uictum quoq; castigat cleri diligenter, orans, & exhortans, ut contẽti stipendijs suis, nidores diuitum non sequerentur, ne fumum huiusce insequentes libidinis flãmæ traderentur, assentatorũ ac parasitorum instituto uiuentes. Hinc lurcones plurimi pulsati, atq; irritati authoribus calumniæ se coniungunt. Post hæc dispensatoris ecclesiastici scripta relegens, inutilesq; ecclesiæ sumptus deprehendens, amputari hos protinus iubet. Accessit & ad solennes episcopi sumptus inspiciendos, inueniensq; immodicã profusionem, transferri hanc magnificentiam ad infirmorum solatia præcepit. Et cũ superessent pecunia, noua quoq; infirmorũ receptacula construit, præficiens his duos ex sacerdotũ numero religionis summæ uiros, & medicos, & coquos, & ministros, qui sine uxoribus essent, eis ad obsequium statuens, ut aduentãtes hospites, morbo deprehensi, & eo maxime, qui sacer appellatur curarentur, & ob ipsum bonum, & pro gloria redemptoris. Dehinc uiduarũ aduocat agmen, solerte explorans, quę non recte conuersarentur inter illas, inueniensq; nonnullas carni deditas, admonebat, aut ieiunijs studerẽt, balneisq;, & exquisitis abstinerent uestimẽtis. Aut repetere maturato cõnubia, ne diuina lex, & nomẽ Domini per illarum intẽperantiam blasphemaretur. 20 Ad hæc fideles quosq; laicos hortabatur, uigilijs nocturnis in ecclesia insistere, uxores autẽ horum domi manere, interdiu orantes, ideo quod uiris die ociũ non esset. Hæc omnia quosq; negligentiores de clero contristabant, totis noctibus dormire consuetos. Post hæc autẽ aduersus diuites linguæ exacuens gladium, animi pustulas scindere aggreditur, fastum eos turgidum ponere admonens, & hominibus cæteris se existimare pares, iusta illud apostoli ad Timotheũ, diuitibus huius seculi pręcipe, non altum sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum. Dum hæc itaq; geruntur. Ecclesia quotidie in melius proficiente, & ciuitate omni mirifice ad religionis studium conuersa, 21 animabusq; fideliũ pudicitia, & psalmorum cantu exultantibus, non tulit bonorum inimicus dęmon eos per Ioannis doctrinam eripi sibi, quos dudum tenuerat captiuos, ut erãt, qui

A *Nota tu sacerdos qui a mulierum cõtubernio nũquam recedis, hæreticorum deceptiones sequens, quo in loco apud sanctos uiros habearis.*

20 *Hortabatur fideles laicos nocturnis uigilijs in ecclesia insistere.*

21 *Animabus fidelium pudicitia & psalmo-*

circo & Harenæ, ac Theatro eatenus dedit, omissa diaboli scęna ad salnatoris currebant ouile, attracti amore dulcis fistulæ pastoris eximij. Ex hac iam mercenariorum, nō plane pastorum, animas occupat liuor, quos pastoris industrij collatio reddebat obscuros. Quam ideo uincere non ualentes, quia profligatorem inuidiæ Dominum non inuocabant, aduersum Ioannē calumnias struunt, sermones ipsius quosdam assumentes, & ut dictos in probrum reginæ & quorundam de aula regis inuidiose, diuulgantes. Per id autē temporis contigit, ut Acacius episcopus Beroæ aduenićs, honesto, ut dicebat, careret diuersorio. Qua ex re indignatus ira excandescebat, quasi fuisset a Ioanne contemptus. Victus autē cogitationibus improbis, ex abundantia cordis, uerbum plenum stultitiæ protulit, dignum ipsius animo, pręsentibus quibusdam Ioannis clericis, dicens. Ego ipsi ollam condio. Ex eo seueriano coniunctus, & Antiocho, & Isac Syrulo circunforano, falsorum. Monachorum duci, qui tēpus omne contriuerat in maledictis, linguam semper aduersus episcopos instruens, tractans quo pacto aduersus Ioannē, immo contra Dominum saluatorem sese armare queant. Mittunt primum Antiochiam, adulescentiæ illius crimina studio se inquirentes. Vbi autē defecerunt scrutantes scrutationes, nihilq́ inuenerunt, quo illius fuscarent gloriam, Alexandriam ad Theophilum mittūt, cuius nouerant uersatile ingenium, ad huiusmodi sapienter uicissim machinanda. Is postquam literas iuxta cor suum legit, oblatā sibi malignandi materiam amplexus, pręlibenter, horrido silentio scrutabatur, inquirēs occasionem aliquam, uel leuem contra Ioannem.

rum cantu exultantibus.

THEO. Cohibe paulisper orationis impetum, pater, ut antequam obliuio subrepat, eloquar tibi causam, quę ex Alexandria usq; ad nos manauit. Aiunt enim quod depositos a Theophilo clericos Ioannes ad cōmunionem susceperit, ac per id illum contristauit, quod non oportuit fieri, ortaq; ob id simultate, contra Ioannē ille insurrexit. PALL. Vt demus uera esse, quæ sermo iactauit. Est ne episcopi, malum malo curare? Et ubi nam euangelicum illud est, quod ait? Sol non occidat super iracundiā uestram. Vbi item apostolicum illud? Vince in bono malum. Vbi propheticum quoq; eloquium? Si reddidi retribuētibus mihi mala. Quanto erat rectius, coram religiosis episcopis illum insimulare, & ita uersare. Frater Ioannes, cur hoc, atque hoc fecisti? ut Ioannes respondere posset, se istud ignorasse. THEO. Verum dicis, siquid fuisset in illo bonæ uoluntatis, & non ut iræ suę satisfaceret, obtenderet clericorum causam. PALL. Per timorem dei, qui timoribus cæteris dominatur, & præualet, non tibi aliter, quam se habet res, de his quos modo memorasti, clericis loquar. Isidorus quidā presbyter a beato Athanasio, magno illo uiro, ordinatus, octogesimum agens ætatis annum, quē nouerunt Romanorum plurimi, Ecclesiasticorum enim negotiorum gratia ad hanc urbē uenit, dum esset peregrinorum Alexandriæ susceptor, nosti & ipse uirum, quando cū Acacio profectus, Flauiani ad Theophilum communionē detulit, quæ uiginti annis segregata fuerat, beati Euagrij gratia, qui multa certamina in laboribus ecclesiasticis pertulit. Huic itaq; Isidoro uidua quædam ex principalibus ciuitatis mille aureos dedit, adiurans eum ante altare uenerandū, coemptis ut uestibus pauperculas Alexandriæ mulieres indueret ignorāte Theophilo, ne, si sciret, acceptos lapidibus emendis impenderet, quæ-

dam enim ędificandi rabies, pharaonis instar, illum obsedit, minime ecclesiæ necessaria. Verum ista missa, quod autē de Isidoro magis urget, attende. Acceptam pecuniam Isidorus pauperibus impendit, ac uiduis. Hoc cō perto, Theophilus nihil enim ipsum latebat ex his quæ ubiq; aut gererē tur aut dicerentur, quod haberet rerum atq; operum exploratores, ne aliter dicam, Isidorus aduocat perturbatus modice, & an ita se res habeat, sciscitatur. Nihil ille cunctatus, rei seriem pandit. Quod ille audiens, habitum mutat, & qui ante paululum modestus, ac mitis interrogando uidebatur, paulo post intumuit totus, Isidori accepto responso, effigiemq; mutauit. Ac parumper se intra silentium continens, ueluti canis clam imperitus, post duos menses congregatis sacerdotibus, Isidoroq; præsente chartulam profert, hanc inquiens, Isidore, contra te accepi, iā decimus octauus annus euolutus est. Et quoniam occupatus fui, rē interim obliuioni tradideram. Nunc uero cum alias requirerē chartas, inueni hanc de te chartulā diu latitantem. Quid ergo ad eam respondes? Continebat autē illa Sodomorum crimen. Ad hæc Isidorus respondit Theophilo. Concedamus uerum esse, quod & chartulam accepisti, & memoria excidit, non fuit qui libellum dedit. euocandus? Ad hęc Theophilus. At puer non aderat, nauigabat enim. Et Isidorus, Non aderat tunc, ut dicis; episcope. Post nauigationem non aderat? Secundo anno non aderat? non tertio? Et nunc, si adest, adstare hominē iube. Theophilus cum ipsa ueritatis euidentia uinceretur, in diem alteram iudicium differt, deprecatusq; adulescentulum quendam, promissionibus multis ad accusandum Isidorum instruit, datis illi, ut aiunt, aureis quindecim. Ille, hæc omnia retulit matri. Mater id minime probauit, partim integritate iudicij, partim legū metu dissuasa. Cogitansque, ne forte calumniam passus Isidorus ad principem iudicium prouocaret, accedens omnē scęnā pandit Isidoro, aureos quoq; illi ostendens, quos a Theophili sorore, mercedis nomine, contra insontē accepisse dicebat. Quæ cū ob alia plurima tū ob hoc præcipue dignas persoluit pœnas mortua, cū illi māmillas medicus curādi causa ferro tentaret. Ad hęc Isidorus mansit domi Dn̄m deprecans. Adulescens uero, hinc leges metuens, inde Theophilū magis irritandū non ignorans, ad utilē recurrit ecclesiæ murū, uenerandaque apprehendit altaria. Ita Theophilus muto iudicio Isidorum ecclesia eliminat, grauia illum deliquisse pronuncians, honestatisq; faciē iniustitiæ imponens. Ad hæc ueritus Isidorus ne forte grauiore indignatione concitatus. Saluti quoq; suæ Theophilus insidiaretur, & ista enim ut aiunt, moliri consueuit, cursu rapido contendit, ad Nitriæ montē, repetens monastichum ordinem, in quo iuuenis fuerat nutritus, ibiq; intra Cęllulam residens orabat, patientissimum Dominum interpellans. Interea Theophilus sibi conscius, quam indecenter egisset, incertamque uictoriam suspectam habens, literas ad uicinos Episcopos mittit, mandās, quosdā de monte ex primoribus abici, atq; interiore Eremo monachos pelli. Qui una cū senioribus descendentes Alexandriam, orabant Theophilum, ut diceret, quam ob causam damnati abiectiq; fuissent. Ille sanguineos contorquens oculos, limis, & tauri in morem illos intendebat, aliquando tumenti ore, aliquando in pallorem uerso, interdum præ intēperata iracundia, carneo, & pleniore, monstri uarij in morē insaniens. Hā monij æqualis sui ceruicibus torquem innectit ferreum proprijs manibus,

maxillasq; illius crebris ictibus pulsans, & intensis digitis nares impetens, atq; cruentans, ac uoce fremebundus, & minitans, Hæretice, aiebat anathematiza Origenem, cum aduersus Origenem nihil esset propositum, solumq; intercederet Isidori odiũ. Huiusmodi quippe furores, qui sunt, canũ instar, cęca gignunt & opera & uerba. Sic itaq; cruenti absq; respõso ullo, ad suas reuersi cęllulas propositæ austeritati uitæ insistebãt, ingeniũ exacuentes disciplina, per quam salus proculdubio prouenit, eo ipso minus illius uesaniã curantes, quod nihil sibi mali essent conscij. Nõ quieuit sic quoq; Theophilus, sed uicinos episcopos euocans, concilium conflat aduersus monachos. Cumq; illos neq; uocasset ad respondendũ pro se, neque fuisset alloquutus, tres ex illis uiros præcipuos damnat, ueritus simul contra multitudinem ferre sententiam, dogmatum peruersitatem illis impingens. Quosq; antea sæpe, plusquam episcopos, honorauerat, ut magistros, uitæ merito, & doctrinæ, gratiseq; ratione, eos ueritus nõ est appellare magos, quod Isidoro affecti uiderentur. Vbi uero illos mõte fugauit, comparat homunculos quinque, nunquam in cœtu seniorum Eremi uisos, qui (piget dicere) neq; foribus Ecclesiæ præfici meruissent. Ex his unum episcopum ordinat oppidulo cuidam, cum ciuitas nulla superesset, Pontificem statuens. Passim enim, & huiusmodi nouitates præsummebat. Seipsum Mosen alium nominans, aliũ uero presbyterum, reliquos tres Diaconos ordinat. Non enim erant Ægyptij, sed uarijs ex locis aduenerant. Erat unus ex eis Libycus, alius Alexandriuus, alius Pharanites, idcirco & facile illius uanitati consenserunt. Eos mouet aduersus tres illos seniores libellos dare calumniæ, quos tamen ipse texuerat. Hoc enim solum illi ex se intulerunt, quod se subscripsere. Post hæc sumptis ab eis in conspectu ecclesiæ libellis, ingreditur ad Augustalem, & contra illos ex persona propria proponit accusationem Ægyptiæ diœcesis Pontifex, qui & libellos calumniæ conscripserat, oratq; ut militari manu uiri illi tota Ægypto pellerentur. Sumpto igitur milite, unà et præcepto, multitudinem eorum coegit, qui facile contra dignitates insurgerent, noctuque repente monasteria inuadit, cum ante pueros, qui secum erant, uinó multo perluisset. Ac primũ quidem Dioscorum sanctum illorum fratrẽ montis episcopum, throno deponi iubet, trahiq; à seruis Æthiopibus, & ipsis ferme necdum baptizatis, auferens parochiam, quam iam tunc ab aduentu Christi Dioscori ciuitas semper habuerat. Postea prædatur mõtem, parua quæ libet monachorum pueris inter se partienda permittens. Expilatisq; cęllulis, tres illos sollicita indagatione perquirit, quos in puteum submiserant, imponentes ori putei Psiathum. Non inuentis illis incendit eorum cellulas stipula, una cum libris intus reconditis, singularis meriti, ac pretij, & puerulo uno, sicut, qui uiderũt, attestati sunt, & sacramentorum signis. Hunc igitur in modum irrationabili sopita ira, Alexãdriam redijt, fugæ locum sanctis illis uiris tribuens. Qui sumptis continuo melotis suis, in Palæstinã concedentes, Æliam occupant, secuti sunt illos cum Presbyteris, ac Diaconibus montis trecenti monachi, uirtute præcipui, alij uero per uaria loca dispersi sunt. Non tulit horum consiliũ tortuosus coluber. Mouet rursus contra illos Theophili zelum. Qui succensus iracundia, literas ad Palestinæ scribit episcopos, dicens: Non oportebat quidem, ut præter sententiã meam hos in uestris urbibus suscipere

tis. Quia uero per ignorantiam fecistis, ignosco uobis. De cętero igitur, curate ne ipsos, neque in Ecclesiasticum, neque in priuatum aliquem locum admittatis, non modo dicens, uerum etiam præ timoris magnitudine Deum se esse putans. Ingenti illi necessitate loca indies mutare compulsi, tandem Regiam ad urbem peruenerũt, in qua diuina manu ad curã indigentium Ioannes ordinatus episcopus, procumbentesque ad eius genua, orabant, ut opem ferret animabus calumniam passis, atque uastatis horum studio, qui hoc potius, quam benefacere, consueuissent. Stetit Ioãnes, ut uidit quinquaginta electorum hominum canitiem uenerandam; sacris sudoribus infectam, compunctusq́ iuxta Ioseph, pro fraternitatis studio in lachrymas soluitur, percontatus ab eis quisnam aper de sylua, aut singularis fera, huic fęcundissimæ, ac lętissimæ uiti inuidisset. Ad hęc illi, sede, inquiunt, Pater, nosque non utcunque uulneratos Theophili Papæ uesania curare stude, si tamen ualueris nostrorum tumoribus uulnerum obducere cicatrices. Nam si ipse quoque nos despicis, aut reuerentia aut metu Theophili, iuxta episcopos reliquos, nihil iam superest nobis, nisi ut profecti ad imperatorem, ipsius opera pessima ad iniuriam ecclesię publicemus. Itaq; si opinionis ecclesiasticæ tibi cura est, persuade ill, ut nobis permittat in Ægypto remorari. Nihil.n. peccauimus, neq; in dei leges, neq; in illũ ipsum. His Ioãnes auditis, ratus facile Theophili aduersus illos irã in gratiã transferre posse, libẽter hoc negotiũ sumit. Admonensq́ uiros, ut aduentus sui causam silentio tegerent, donec ipse ad Theophilũ scriberet, & mansiones illis in Ecclesia quę Anastasia dicitur, ad requiem tribuens, ipse quidem necessaria uictui nõ suppetebat, sed eis religiosę mulieres ministrabant, ipsis quoque ex opere manuum necessitates suas ex parte suplentibus. Contigit etiam per idem tempus Theophili clericos in ea urbe esse magistratuum, qui ad Aegypti prouinciam mittendi erant beneuolentiam Theophilo comparantes in eorum pernitiem, qui illi ad uersati essent. His itaq; Ioannes euocatis, interrogat, an pręsentes monachos nossent. Illi unum testimonium perhibuere uiris, dicentes, se & uiros nosse, & magnam illos iniuriam perpessos esse. Si placet, inquiunt, Domine spiritualis communionis, nondum illis consortium trade, ne Papam contristes, cęterum in aliȷs omnia in eos officia humanitatis exerce. Id enim tibi episcopo conuenit. Ita illos Ioannes ad communionem minime admisit. Scripsit autem Theophilo, supplicans, & hanc sibi, ut filio, ac fratri, postulans gratiam, ut uiros illos pacifice ad se reuocaret. Ad hæc Theophilus gratiam quidem Ioanni denegauit, misitque quosdam ad huiusmodi certamina exercitatos, de quibus superius diximus, libellos ut porrigerent, admonens, quos more solito ipse dictauerat, aptum quidem, & expressum mendacium continentes, uariȷs calumniȷs opertũ, & adumbratum. Et cum non posset illorum uitæ derogare, facit, ut intra palatium quasi magi digito notarentur. Monachi ubi aduerterũt se nihil profecisse, uerum & in maioris iræ præcipitium illum declinasse, plerosq́ in dignitatibus constitutos adducunt secum, omnesque anathematizantes hæresim, libellos Ioanni tradunt, in quibus uiri iam tyrannidem notãt, quibusdam capitalis adiectis, quæ referre coram infirmioribus piget, & pudet, ne & ab ipsius fidei eos liminibus arceam. Mihi certe ea recitanti perfectior quidem fides fortassis haberetur. Rursus & per seipsum, & p

episcopos alios Ioannes hortatur uiros, ut ab huiusmodi accusatione desisterent, Theophilo iterum scribens, in tantum mœroris impulsi sunt uiri isti, ut te, datis etiam libellis accusent. Iam, quid tibi uidetur, rescribe. Non enim me audiunt, ut hac, intentione discedant.

Ad hæc Theophilus maiore inflammatus ira, monachorum fratrum Dioscorum episcopum, qui in ecclesiasticis rebus consenuerat, ab ipsa ecclesia prohibet, episcopo Ioanni ita scribens.

Arbitror te non ignorare quid præcipiant Niceni 22 concilij Canones, sancientes episcopum non iudicare causam citra terminos suos. Si autem ignoras, disce, & libellos contra me suscipere desine. Nam & si iudicari me opus sit, ab Aegyptijs magis, quam abs te id fieri oportet, qui septuaginta dierum itinere a nobis separatus es.

22 *Arbitror te ignorare quid præcipiant Niceni concilij canones. Ecce in quanta ueneratione erant apud ueteres canones ecclesiastici, qui hodie a pseudo magistris conculcantur.*

Accepta Ioannes epistola, & lecta, eam quidem seruauit sibi: Monachis uero utriusque partis ea dixit, quæ ad pacem sunt. Audientes utręque partes exasperatæ sunt: illa quidem, quod quasi ui tyrannidis pressa uideretur: hæc autem quod absque Theophilo pacem inire non præsumerẽt, cuius iussu libellos dederant calumniæ plenos. Ita Ioannes eos alloquutus ab se dimisit, atque ab animo amouit suo. Profecti dehinc monachi partis uiolatæ, libellos multorum uersuum scribunt, monachos quidem accusantes calumniæ: Theophilo uero impingẽtes, ne aliter dicam, quæ Theophili erant, talia, & tanta, qualia, & quanta quisque nouit.

Augustisque primum congressi. Reginam deinde adeũt in ecclesia sancti Ioannis, orantes, ut aduersantium monachorum libelli contra se apud præfectos urbis examinarentur, tum ut Theophilus, uel inuitus adductꝰ Ioãnis iudicio subijceretur, tum demum, ut Theophili monachi, aut probarent crimina, quæ sanctis senioribus obiecerant, aut pœnæ talionis subderentur. Sic itaque Alexandriam Elaphius, qui modo est, a principibus mittitur, ut Theophilum ducat. Sententiam reliquam Pręfecti exequuntur. Cũ uero uẽtilaretur causa, reis deprehensis, instabant leges gladiũ ad uindictã exercentes. Infelices autem illi metuentes, oĩa in Theophilũ referunt, q̃ illos subornasset, libellosq́; calũnię dictasset. Ita rationis ordo illos carceri mancipat, usq; ad Theophili aduentũ reseruandos. Ex his alij moriuntur in custodia, diutius remorãte Theophilo: alij post ipsius aduentũ, (pecunijs enim iudicum seueritatẽ emollierat) Proconessum ire in exilium iussi. Ita calumniæ rei à legibus damnati sunt. Appulet uel secundo Theophilus adstans ueluti Thebanus fimo oneratus eis, quos ex Ægypto, & India ipsa conduxerat, & pro fætida inuidia flagrantiam spirans, Constãtinopolim ingreditur sexta hora, quinta Sabbati, à nautico detentans agmine, fædam referens gloriam, de qua dicit Apostolus, quorum gloria in confusione eorum, sub inferens, qui terrena sapiunt. Hospitaturq; non in tabernaculis iustorum, ecclesiæ fugitans, oblitusq́; dauidici illius, elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quã habitare in tabernaculis peccatorum. Sed profecto arcebat hunc ecclesia conscientia crudelis. Remoratus illic tres hebdomadas dierum, neque Episcopo Ioanni congressus est, ut solent Episcopi, neque omnino propinquauit ecclesiæ, sed perstitit certans nocte, atq; die, nouumq́; odium ueteri copulans, ut Episcopum Ioannem non modo ecclesia pelleret, sed uitia ipsa quoque priuaret, partim profusione auri contra ueritatem, superstitionem potentium redi-

mens, partim lautioribus epulis gulæ deditos, quosq; sub iugum mittens; partim assentatione, & spe maioris dignitatis fallaces ex clericis quoslibet inducens. Hos igitur omnes absq; funiculo uoluptatibus uinciens, ut luti planus quispiam Dæmon animarum excantato iudicio, ad scenę ministerium personam dæmoniacam inquirebat, quã etiam est assequutus.

Pulsi a Ioanne fuerant duo, & pro sceleribus suis separati ab ecclesia; Horum ille abusus leuitate, hortatur, ut aduersus Ioãnem libellos darẽt; pollicitus eos restituere in ministerij sui locum (erant autem hæc illorum scelera, alterius quidem homicidium, alterius uero adulterium) quod & fecit. Eos enim post Ioannis exilium locis restituit suis, datis scilicet libellis, quos ipse ille dictauerat, nihil ueri continẽtes, præter id solum, quod monere ille consueuerat, ut post communionem, aut aquam, aut pastillũ degustarent, ne contra uoluntatem unà cum saliua, siue pituita, quicquam sacramenti excrearent, ipse prius id faciens, religionemque pie sentientibus augens. Cum uero libellos suscepisset, conuersatur apud Eugraphiã unà cum seueriano, & Antiocho, & Acacio, ac reliquis Ioannis propter eius castissima monita infensis. Mos enim erat illi, iuxta Paulum, publice, & per domos honestatem edocere, & eas huiusmodi maxime uerborum castigatione compescere, quæ cum iam anus per ætatem essent, iuuenes tamen apparere uellent, Quid inquiens, cogitis corpus rursum iuuenescere, cincinnos in fronte ferentes, instar meretricum, ad deceptionem intuentium, & congredientium uobis, idq; cum sitis uiduæ? congregati autem requirebant quo pactum iudicium inchoarent.

Vnus uero ex assistentibus monuit, porrectis ut libellis Imperatori, ipsum etiam inuitum ad concilium traherent. Factũ est igitur hoc, sicuti sub Iudæis quondam, auro illis per omnia suffragante. Eramus cum Ioanne quadraginta episcopi, tunc in episcopatus triclinio sedentes, admirantesque quo modo, qui solus uenire iussus erat, ac pro nefarijs respondere criminibus, tot sociatus episcopis uenerat, quo item modo sententias principum immutarat, & complures de clero peruerterat. Sic autem sermocinãtibus nobis, aflatus spirito sancto Ioannes repente omnibus ait, orate fratres, ac siquidem diligitis Christum, mei gratia suam nullus deserat ecclesiam. Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat, iuxta sententiam Pauli. Multas, ut uideo, pressuras primum patiar, atq; ita demum excedam e uita. Scio enim uersutiam sathane, quod iam non ferat se meis quotidie sermonibus lacessiri. Atq; ita demum mihi præstate miserationis affectum, ut in orationibus uestris memineritis mei.

Mœrore igitur ineffabili detenti, alij quidem effundebamus maximam uim lachrymarum; alij uero concilio egrediebantur, oculos eius, sacrumq; caput, unà & os illud preciosum, ac beatissimum exosculantes, neque se a fletu, & singultibus continere ualentes. Hortatus redire ad consessum huc, atq; illuc uagantes in morem apum circum alueare crebro murmure perstrepentium, sedere, inquit, fratres, & flere desinite, ne me amplius affligatis; mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrũ. (iam enim fama uulgauerat, ob fiduciæ illius magnitudinem, capite truncandum esse) Et, si tenetis, ait, memoria. reminiscimini quo modo semper dixerim uobis. Via est uita præsens, cuius & tristia, & læta pertranseunt. Nundinæ sunt, quæ cernimus omnia. Vendidimus, emimus, modo diuertimus. Num Patriarchis

meliores

meliores sumus? Prophetisq́, & Apostolis antecellimus, ut immortalis hic nobis permaneat uita? Ad hæc ingemiscens quidam ex præsentibus dixit. At uices lugemus nostras, nostramq́ desolationem, qui pupilli relinquimur, ecclesiæ uiduitatem, confusionem legum, ambitionem non timentium Dominum, & gubernaculis ecclesiæ sese importune ingerentium, destitutos pauperes, desertamq́ doctrinam, His ille auditis, indice dexteræ, manus leuæ nodum sæpius pulsans (consueuerat enim uir Dei, inter animi curas, atq; æstus hoc facere) ita se alloquenti ait. Sufficit, frater, noli plura prosequi. Verum, ut dixi, uestras ecclesias non dimittatis. Neq; enim a me doctrina Christi cœpit initium, neq; item in me desitura est. Nōne Moses mortuus est? Nunquid Iesus inuentus post illum non est? Nonne Samuel obijt? nonne Dauid unctus est? Excessit uita Hieremias? Nonne reliquit Baruch? Assumptus est Helias? nonne prophetauit Helisæus? capite cæsus est Paulus? nonne post se dimisit. Timotheum, Titum, Apollo, & innumeros alios? His dictis Eulisius Apamiæ Bithyniæ episcopus ait, Necessario si ecclesias tenuerimus, communicare cogemur atq; subscribere. Ad hæc sanctus Ioannes, communicante quidem ait, ne scindatis ecclesiam, uerum nolite subscribere. Nihil enim mihi conscius sum, propter quod deponi, aut deici merear.

Cum inter eos ista referuntur, nunciati sunt astare pro foribus hi, quos Theophilus miserat. Iubet eos protinus ingredi: ingressis, cuius nam essent gradus, interrogat. Episcopos esse ubi didicit, orat, ut sedentes, quam ob causam aduenerint, dicant. Illi autem, breue tantum habemus, inquiunt, Iubete illud legi. Quod ille ubi annuit, mandant Theophili puero ut legeret, legit. Erat autē hic textus. Sancta synodus ad quercū cōgregata (erat autem locus trans mare sic uocatus, Rufini suburbium, in quo illi conuenerant) Ioanni neq; addentes, id quod profecto erat, episcopo. Solet enim fermè obcæcatus animus non rite aspicere, sed ea uoluere, & conspicari, quæ passio dictat. Libellos contra te accepimus, mala continentes innumera. Occurre igitur, Serapionem, & Tigrim presbiteros assumens tecū, est enim illis opus. Erant autem qui missi sunt ad eum, Dioscorus, & Paulus, & Lybia, iuuenes admodum. Postquam lecta est pagina, contradicūt hi qui cum Ioanne, erant, episcopi, ita Theophilo per episcopos tres, Lupicinum, Demetrium, & Eulisiū, & presbyteros duos, Germanum, & Seuerum rescribentes, Noli ecclesiæ negotia soluere noli confundere ordinem, & ne scindas ecclesiam propter quam Christus descendit ad terras. Quod si 23 impatiens solui Niceni cōcilij canones, causasq; citra terminos tuos cognoscere uis, ipse ad nos transi, in bene institutam ciuitatem, neq; instar Cain Abel in campum prouoces, ut nos te primum audiamus. Habemus enim contra te libellos capitum septuaginta, apertas atq; nefarias actiones continentes. Pluresq́ per Dei gratiam sumus, quam Synodus tua, cōgregati non ad euersionem ecclesiæ, sed pacem. Nam tua quidem synodus triginta & sex habet episcopos ex una prouincia nos autem quadraginta sumus ex prouincijs uarijs. In quibus & septem Metropolitæ, & necessario conuenit pauciores a pluribus, ac præstantioribus secundum canones iudicari. Habemus enim & epistolam tuā, per quam admones coepiscopum nostrum Ioannem, nec oportere citra terminos suos episcopum iudicare. Quocirca ecclesiasticis obtemperans legibus, accusatores tuos ora,

23 *Quod si impatiens solui Niceni concilij canones.*

ut a tua accusatione desistant [illegible]

Ad hæc motus Ioannes, Episcopis suis ait, Vos quidem, quod uidetur uobis scribite, me autem conuenit ad ea, quæ mihi sunt scripta, rescribere. Sic itaq; Theophilo mandauit, dicens; Ego, an aliquis dicere contra me quippiam possit hactenus nescio. Porro si quis proposuit contra me, uultisq; ueniam, manifestos inimicos meos, quos mihi negligentia sua fecit infestos, conuentu uestro primum abijcite, neq; iam de loco contendã, ubi me oporteat iudicari, & si id maxime in ciuitate fieri oportuit. Sunt autem, quos ut suspectos, renuo, Theophilus, quem & in Alexandria, et Lycia dixisse certum est, in comitatum proficiscor, ut Ioannem deponã. Id ex eo uerum probatur, quod adueniens, neq; congressus est mihi, neq; communicauit. Qui ergo ante audientiam inimicus comprobatus est, quid post iudicium facturus putatur? Acacium itidem abijci postulo, qui dixit, Ego ipsi ollam condio. Quid autem de Seueriano, & Anthiocho dicam quorum facinora seculi quoq; theatra canunt? Itaque si me reuera uenire uultis, hos quatuor, si quidem iudices sunt, concilio pellite. Sin autem accusatores, eos ad iudicium sistite, ut sciam quo mihi ordine certandum sit: utrum quasi contra aduersarios, an aduersus iudices standum: omninoq; non solum ad charitatem uestram, uerum & ad omnẽ quoq; uniuersalem synodum uenire paratus sum. Scitote igitur, quod si milies misertis ad me, nullum aliud responsum à me reportabitis. Illis exeuntibus, notarius edictum habens Regium, per quod iusta illorũ postulata inuitus traheretur ad iudicium, e uestigio ingressus urgebat. Vbi notario responsum fuerat, nũciantur duo Ioãnis presbyteri Eugenius quidam, qui factionis contra Episcopum Ioannem mercedem accepit Heracliæ Episcopatum, & Isaac monachus, ne aliter dicam, ita nuntiãtes. Mãdat tibi synodus, ut transeas ad nos, responsurus ad crimina. Contra uero Ioannes per Episcopos alios ita respondit. Qua nam, oro, consequentia, quo ordine iudicatis, qui neque inimicos meos uultis obijcere, & me per clericos meos accersitis? Ad hęc illi Episcopis captis, alterum cæciderũt, alium conscinderunt, alteri ferrum collo imposuerunt, quod sancto uiro præparauerant, ut ita iniectus in nauim, ad loca mitteretur ignota Dæmone illos, leonum instar, in ferociam excitante. Comperta illorum immani impudentia, sanctus seipsum cohibuit, Fortissimi autem illi uiri, contextis commentariolis, quæ aranearum telis infirmiora ad probationẽ erãt, contra sanctum sententiam proferunt, cuius neque faciem uiderant, neq; audierant uocem, die una conficientes nequitiam, quam longe ante texuerant. Neque enim cohiberi potest Diabolicus impetus, consilij semper, ac morarum impatiens. Missaque relatio est ad imperatorem ita exordiens.

Quoniam accusatus Ioannes quorundam criminum, consciusq; ad ea diluenda occurrere noluit, huiusmodi uero depõnũt leges, id quod & passus est, continent autẽ libelli & læsę maiestatis crimen, iubeat hunc pietas uestra expelli, uel inuitum, daturũ tanti criminis pœnas. Nobis enim ista non licet inquirere. O infelicissimi, quæ sentitis, & facitis, ea erubescitis facere. Non deum plane, sed homines reueremini, siue metuitis. Erat autẽ id crimen maledictum in reginam, quam, ut illi detulerunt, Iezabel appellauerat. Atq; boni illi uiri ferro cędi sanctum uidere cupientes, ita detulere.

Deus autẽ & eorum pennus insitam nequitiam patefecit, & principũ cogdam molliuit, sicuti Danieli dudum in Babylone contigerat. Illic enim leones in mansuetudinẽ conuersi, homines uero effrenati sunt, non parentes prophetę, corrupitq; Deus eos, qui post naturam efferati erant, his cõtra naturam in mansuetudinẽ uersis. In hunc modum Ioãnes ecclesia pellitur, misso ad id comite cum auxilio militum, non secus quam ad Barbaricum prælium. Pulsus autẽ agellos ad Bithyniæ Prenetum occupat. Media uero transierat dies, cum motum quendam fieri in cubiculo contigit. Perterriti ex hoc, Ioannẽ misso notario reuocant, & proprio paucis post diebus restituunt solio. Ita Theophilus cum episcopis Aegyptijs salutẽ fugæ cõmittit suam, quærebat enim eum ciuitas marinis undis immergere. Post duos iterum menses a plaga inflicta modice respirãtes, secundo aduersus Ioannẽ fremunt, initiumq; probabile minime inuenientes, Alexandriã ad huiusmodi rerum peritissimum sophistam mittunt, ita suggerentes, aut iterum ueni dux noster aduersus Ioannẽ futurus, aut si hoc populi causa uereris, modum nobis aliquem suggere ex quo sumamus initium.

Acceptis Theophilus literis, ipse quidem uenire noluit, sciens, quo pacto effugisset. Misit autẽ tres illos episcopos, Paulum et Pemenẽ, & alium nuper ordinatum, mittens una & canones quosdã, ab Arianis contra beatissimum Athanasium factos, quibus utentes, Ioanni calumnias struerẽt, quod post depositionẽ suam sine episcopali decreto redire ausus esset. Est enim ille natura feruidus, & temerarius, & audax, ac supra modum contentiosus. Nihil est autẽ, ad quod non citius debito feratur: & dum sibi uisum fuerit, neq; iudicium, neq; concilium sustinet; irrationabiliq; utens motu, id agere inordinate satis pergit; ac decretæ sententiæ firmiter nitens, omnibus, qui se opponere uoluerint, constanter, & contentiose reluctatur, id imprimis studens, ut iudicium suum, atq; sententia uincat semper, ac superet. Faciunt illi, quod admoniti fuerant, illius consuetudinẽ non ignorãtes, accersitisq; ex Syria, & Cappadoccia, & Ponto, ac Phrygia Metropolitis, & episcopis omnibus, Constantinopolim conuenere. Aduenientes autem, iuxta canonis seriem, Ioanni communicarunt, ne eadem quæ prius, incurrerent.

Ea re comperta principes ægre tulerunt. Et Theodorus quidem Tyaneus episcopus, uir summæ grauitatis, ubi ex his, quæ uenerant ad aures eius, quid ageretur, aduertit, ne Theophili temeritatẽ sequeretur, relictis omnibus ad suam remeauit ecclesiam, uale faciens comitatui, suamq; prouinciam uallans pietatis muro, & ad finem usq; in communione persistẽs
24 fidelium Romanorum, de quibus Paulus testatur, & dicit. Fides uestra adnuntiatur in uniuerso mundo. Faretrius uero Cæsariæ, quæ Argeo adiacet, præsul, nimium formidans, non secus, atq; infantes laruas, neq; urbe egressus sua, per literas consensit, aduersarijs, & quidẽ non uocatus in medium, imperite omnino, quippe qui esset omnino rusticus, ac stultus. Leontinus autem Ancitæ Galatiæ, Hammonio Laodicæ adustę adiunctus, adustam fecerunt Ecclesiam, nõ modo uicti principum minis, sed cõtra spe munerum seducti regalium, in sancta synodo sententiam nequissimam una cum Acacio, & Antiocho ferunt, obtinere sancientes Theophili indiscretum iudicium, ut locus purgandi se Ioanni nullus omnino daretur, uigore scilicet canonum eorum, quos Theophilus miserat, à quadra

24 *Ecce laudatissimam Romanæ ecclesiæ fidem, in cuius communione persistunt omnes per mundum bene instituæ ecclesiæ.*

ginta complicibus Arrianis æditos, atque ita continentes. Si quis episcopus, aut presbyter, iniuste, siue iuste depositus, ex se ipso absque synodo in Ecclesiam redierit, hic iam excusationis non habeat locum, sed omnino expellatur. Et ista quidem regula ut nequam, & à nequissimis ædita, in Sardicense concilio à Romanis & Italis, Illyrijs, & Macedonibus, et Græcis, ut ipse melius nosti, Optime Theodore, eliminata est, quãdo liberius, aut Iulius sub constantis Imperio Athanasium, & Marcellum Galatam admisit ad communionẽ, quorum gratia etiam canon ille fuerat æditus. Et duo illi quidem, Ammonius, ac leontius coniuncti Acacio, & Antiocho, & Cyrino Calcedonensi, ac Seueriano, ingressi ad regem dicebant, decẽ episcopos ex parte Ioannis euocandos, erant enim plures quadraginta, pro canonum authoritate statuenda; alijs asserẽtibus eos a catholicis æditos, alijs e contra docentibus ab Arianis fuisse compositos. Ingressus autẽ Elpidius Laodiceæ Syriæ episcopus, uir uitæ merito, & canitie ipsa uenerandus, unà cum tranquillo, suadebant regi, nõn oportere Ioannem irrationabiliter eijci, neque enim prius depositus, sed pulsus a comite fuerat, neque a se ipso remearat, sed ex præcepto pietatis suę, notario ad hoc misso. Præterea, quos proferrent, canones hæreticorum esse, quod apertis indicijs ostendi posset.

Cum uero persisterent Ioannis aduersarij indisciplinate contendere, & alij quidem clamosa uoce perstreperent, alij uero improbis gestibus, præsente Imperatore, tumido pectore, & spiritu turgido insanire uiderentur, modeste canonum scientissimus Elpidius, modico impetrato silentio, sic regem alloquitur. Non diutius mansuetudinẽ tuam uexemus Imperator, sed istud fiat. Subscribant fratres nostri Acacius, & Antiochus, & cæteri se illorum esse fidei, qui illos exposuerunt canones, quos ipsi obtendunt, & soluta cõtrouersia est. Imperator, ubi simplicitatem propositionis aduertit, subridens dixit Antiocho. Nihil afferri utilius potest. Erat autẽ in omnibus, quæ fiebant, Imperator innocens, alijs quæ bene fuerant instituta, mutantibus, Anxij igitur, atque ancipites Seuerianus, & socij, & in seipsos, instar aquæ inconstantis remeantes, ad id, quod fuerat prudẽter obiectum, & ad regis iudicium respondere nihil poterant, facie tota in liuorẽ transeunte, loci tamen angustijs deprehensi, inuiti licet se subscribere pollicentur. Ita egressi promissionẽ quidem, utpote inconsulte factam, implere detractant, conuinci metuentes. Consultabant autem, qua nam modo Ioannes pelleretur.

Dum hęc aguntur, & alij sic, & alij aliter sentiunt, nouem aut decem fluxere menses, cum episcopus Ioannes adiunctis sibi quadraginta duobus episcopis, ageret in dies, quæ Dei sunt, & populi magna cum iucunditate ipsius doctrina fruerentur. Solet enim animus a uanitate gloriæ remotus, inter casus uarios gratius atque potẽtius dei uerba profundere. Interea aduenit 25 quadragesimale ieiunium, quod annis singulis, instar ueris, efflo-
ret. Ingressi rursus Antiochus, & socij seorsum ad regem, persuadebãt, uti Ioannẽ quasi conuictum, imminente pascha, iuberet expelli. Imperator eorum improbitate fatigatus, ueluti episcopis credidit, qui enim ueraciter, aut presbyter, aut episcopus est, mendacium nescit. Hæc quippe nomina de supernis deriuantur. Nihil enim Deo antiquius, nihil quod magis prospiciat omnia. Deus enim est, cuius prospectum nihil effugit. Itaque & episcopus,

25 *Vides Quadragesimale ieiuniũ, & antiquissimum, & in summa semper ueneratione habitum?*

scopus, & presbyter, ut est 26 nominum consors, ita & operum esse socius debet. Mandat itaque Ioanni, ut ecclesia exeat. Et Ioannes ita respondit. Ego a Deo saluatore nostro hanc suscepi ecclesiam, ut salutem populi curē diligenter, neque illam deserere possum. Quod si fieri id omnino uis, quia ciuitas dissentit a te, ui mecum age, ut excusationē habeam, quod authoritate tua pulsus, reliquerim ordinem meum. Ita cum quadam uerecundia mittentes ex Palatio, depulerunt illū, mandantes, ut interim in episcopatus habitatione moraretur, expectantes simul aliquod diuinæ indignationis iudicium, ut si quid illius aduersarijs, aut sibi triste contingeret, maturato illum in ecclesiam reducentes, Deum reconciliarent sibi. Alioquin illi rursus insidiaretur, ut pharao Moysi. 26 *Et si in nomine quandoque cōuenerint episcopus & presbyter ut hic dicitur, & in bonis operibus socij esse debeant, non tamen eadem officia competunt utrisque ut alias deductū est.*

Inter hæc aduenit 27 magni sabbati dies, in qua crucifixus saluator expoliauit infernum. Rursus illi mādant, ut ecclesia exeat, quibus ille iusta respondit. Veritus itaque rex diei sanctitatem, & commotionem ciuitatis, accitos, Acacium, & Antiochum alloquitur, dicens. Quid facimus? Videte ne forte non recte consulueritis. Tunc fortissimi illi, & nimium magnanimi, dixerunt regi. Super caput nostrum sit, Imperator, Ioannis depositio. Quod reliquum erat auxilij, hi cum Ioanne aderant, episcopi, sacri ieiunij numero æquales, regem, & reginam adeunt, in martyrijs, orantes cum lachrymis, ut Christi ecclesiæ parcerent, maxime propter imminens pascha, & eos qui regenerandi erant, iam plene eruditos, eique redderent sacerdotem. Sed auditi illi non sunt, ita ut sanctus Paulus episcopus interritus, plenusque fiducia Eudoxiæ diceret, Deum time, filijsque tuis miserere, neque sanguinis effusione sanctam Christi uioles solennitatē. Reuersi autē episcopi 28 uigilias intra sua diuersoria celebrarunt, alij fundentes perpetuas lachrymas, alij dolore detenti, atque alij mente ferme in stuporem uersi, pro ut singulis passio dictabat. Ioannis nempe presbyteri, quibus Dei aderat timor, in publico lauacro, quod constantianum appellatur, coactis populis, uigilias inchoarunt, partim diuina eloquia legentes, partim eos, qui instructi erant in fide, baptizantes, ut est moris in pascha. 27 *Magni sabbati dies, in qua dominus crucifixus spoliauit infernum.* 28 *Vigilias paschæ episcopi intra sua diuersoria celebrarunt.*

Hæc ipsa Antiochus, Seuerianus, & Acacius perditæ mentis homines, & antiqui seductores, suis præceptoribus referunt, orantes ut populi impedirentur, nec in eo loco fierent collectæ. Repulit eos, qui tunc erat, magister militum, & ait, nox est, & turbæ multæ conuenerunt, ne quid impedimenti oriatur, caute prouidendum est. Illi ad hæc respondent. Nemo in ecclesijs remansit, ueremurque, ne ingressus ecclesiam Imperator, & neminem inueniens, aduertat populi ad Ioannē beneuolentiam, nosque iam inuidiæ denotet, & fraudis accuset, maxime cum illi dixerimus, neminē omnino superesse, qui illum diligat, utpote seductorē. Ita magister militum contestatus eis quæ euentura erant, tradit illis lucium quendā tribunum militum, gentilē, ut dicebant, mandans, ut honeste pergens, populū in ecclesiā reuocarent. Profectus ille cum minime auditus esset, ad Acacium redit, uires, ac frequentiam populi nuntians. Post hæc illum suppliciter orant, aureis uerbis deprecantes, & spe, ac promissione maioris gradus prouocantes, ut impediret Domini gloriam, mandātes ei, ut uel oratione persuasos abduceret in ecclesiam populos, aut ira & ui militum perturbaret, & collectæ tantæ celebritatis imponeret finē. Qui e uestigio sumptis secum partis Acacij clericis, secunda uigilia noctis pergit exequi, quod ei fuerat iniū

ctum. Excubat enim populus in partibus nostris, ad primum usq; galli cā tum, secum habens nuper ad militiam electos districtis gladijs thraces, in star Esau, quadringentos, omnino impudentes, insilijtq; noctu, subitoq; una cum Acacij clericis, & militibus in dominicum gregē, ueluti lupus, ful gente ferro sibi iter faciens, ac populos dirimēs. Concessit autē intra beatas aquas, ut eos, qui initiabantur, prohiberet, ac diacono quidē procaci. ter imminens, ueneranda mysteria, quæ ille tenebat, manibus fudit. Presbyteros uero iam & ætate, & ordine, æqualesq; suos fustibus in capite se riens, piscinam cruore perfudit.

29 Videre erat tunc illam angelicam 29 noctē, in qua etiam dæmones corruunt supplices, in labyrinthū fuisse conuersam. Nudæ enim mulieres una cum uiris fugæ se committebant, metu cędis, aut inhonestæ fęditatis fędum hunc cursum amplectentes. Alius manu uulneratus abibat plorās, alius uirginē conscissam uerberibus trahebat. Omnes ad prædandū conuersi, ornamenta, & recondita omnia sibi applicabant Ita presbyteri quidem, ac diaconi, qui fuissent comprehensi, in carcerem conijciebantur, qui autē ex populo alicuius erant dignitatis, urbe pellebantur. Edicta repetitis uicibus per loca ponebantur, uarias minas continentia, nisi quis Ioannis communionem abnegasset. Cum tamen ista fierent, & plura etiam hi, qui dicebantur episcopi, extrinsecus molirentur, collecta tamen doctrinæ cœlestis, immo diuinæ gratiæ studiosis nō euacuebatur. Sed iuxta illud Exodi. Quanto illos occidebant, tanto plures fiebant. In crastinum autē egressus Imperator in adiacentē campum exercitij gratia, uidit humum non satam ad quintum ferme lapidē candore uestitam. Stupefactus ad speciē, & gratiam floris nuperrime baptizatorum, erant enim ad tria milia, satellites interrogant, quæ nam esset acies illic concurrentium. Illi gratis mentiti, ut furorem regis excitarent, dicunt esse alterius sectæ homines. Ea re cognita, authores negotij, & inuidiæ præceptores atrociores quosq; ex sequentibus mittunt, ut auditores dissiparent, doctoresq; cōprehenderent. Profecti illi rursus paucos ex clericis, plures ex laicis tenent.

Angelica nox paschæ, in qua etiam dæmones corruunt supplices.

THEO. Quidnam esse dicimus, Pater Beatissime, quod cum tam multi essent, ut ad tria milia soli baptizati pertingerent, paucissimi eos milites obtinerent conuentumq; dissoluerent. PALL. Istud non paucitatis indicium, neq; zeli nullius argumētum, sed copiosioris religionis, doctorumq; diligentiæ certa probatio est, qui sententiæ firmitatem perpetuo studio prædicationis dirigunt, atque custodiunt. THEOD. Rectissime omnino. Neq; enim decebat, ut qui prudentiam, & mansuetudinem à sancto Ioanne didicissent, insipienter ac perturbate aliquid agerent. PALL. Quando quidem uirorum te oblectat modestia, quæso ne interrumpas sermones, quos pessima facta genuerunt. Solent enim ut plurimum a factis uerba deriuari. Cum his igitur clericis, ac laicis, qui detenti fuere, comprehensæ sunt & uirorum nobilium coniuges. Quibusdam ex his maphoria quoq; abstulerunt, a lij in aures cum auriū summitate detraxere. Ea re conspecta. Eleutheri cuiusdam uxor opulentissima, pallio relicto, ancillæq; habitu assumpto, cursu ciuitatem ingressa est, ut pudorem seruare inuiolatum posset. Erat enim in flore ętatis formosa nimium, & incredibili decore uestita. Hunc igitur in modum impleti magistratuum fere omnium carceres, in Ecclesiæ faciem transire. Et

hymni quidem & oblationes mysteriorum in custodijs agebantur, flagra uero, & tormenta & iuramenta terribilia in Ecclesiis resonabant, cũ ad execrationem Ioannis singuli impellerentur, qui usque ad mortem nequitiæ Diaboli aduersatus abstiterat. Completa uero quinquagesima, post quintum diem ingressi Acacius, & Seuerianus, Antiochusq; & Cyrinus ad imperatorem, dicũt ei, Rex tu a Deo nobis datus es, nemini subditus, omnibus dominans, licet tibi quodcũque uis, facere. Noli esse Presbyteris mitior, & Episcopis Sanctior. Diximus tibi præsentibus omnibus, super caput nostrum sit Ioannis depositio. Noli igitur uni homini parcere in perniciẽ omniũ nostrum, Iudaicis sane & uerbis & rebus persuadentes Regi. Misso itaq; Rex Patricio notario suo, ista Ioanni mandat. Acacius, & Antiochus, & Seuerianus atq; Cyrinus, damnationem tuã super caput suum posuerunt. Te ipsum ergo commendans Deo, Ecclesia egredere. Ita episcopus Ioannes post apertam, nihilq; adumbratam iussionem, Episcopio descendens una cum episcopis, dixit omnibus. Venite, oremus, & angulo ecclesiæ congrediamur, lætus quidem de se, sed de populi mœrore, & afflictione subtristis.

Protinus quidã ex primarijs ciuitatis uir fidelis Ioanni significat, Quoniam Lucius uir audax, & facie impudens, paratus est in lauacro publico cum militibus suis, si forte contradicas, aut differas, etiam inuitum trahere, & expellere. Fit autem magna in plebe commotio, festina clam egredi, ne in tuum auxilium confluens populus, bellum cum militibus conferat. Tum uero Ioannes osculatus cum lachrymis ex episcopis quosdam, cæteros enim osculari non sinebat ingens miserationis affectus, orauit, reliquis, qui intus erant in sacrario, dicẽs, manete hic interim ut profectus modicum requiescam. Ingressus autem Baptisterium, Olympiadem uocat quæ ab Ecclesia non discedebat, una & Pentadiam, & proculam diaconas, Siluinamq; Beati Hebridij coniugem, quæ uiduitatem præcipua uirtute, & honestate decorabat, dicitq; eis, Venite huc filiæ, audite me: quæ de me sunt, ut uideo, finem habent; cursum meum consumaui, neque ultra forte uidebitis faciem meam, hoc unum rogo, hoc deprecor, nequa ex uobis solitam ad ecclesiam beneuolentiam deserat, & quicunque non sponte fuerit ordinatus neq; id ullo quæsierit ambitu, de consensu omniũ, ei caput uestrum inclinate ut Ioanni per omnia. Non enim esse ecclesia sine episcopo potest. Atq; ita miseremini mei, ut in orationibus uestris semper memineritis mei. Ad hæc illæ profusæ cum gemitu, & eiulatu ante sacra eius uestigia uolutabantur. Tunc ille cuidam ex honestioribus presbyteris annuens, tollite, inquit, eas hinc, ne multitudinem perturbent. Sic ergo impeditæ modicum, locum illi dedere abeundi. Ita demum egressus est ad orientalem partem, nihil enim apud illum occidentale erat, iumentum cui sedere consueuerat, stare ante occidentalem portam iubens, ubi atrium erat, ut ita ab se amoueret populus, ea ex parte profecturum præstolantes Egressus est cum illo Angelus quoque, ecclesiæ ipsius solitudinem nõ ferens, quam principatus mali, atque potestates effecerant, theatri facie profecto rebus imposita. Erat enim theatri in morem clamor, & impiorum lasciuientium Sibilus, dum eos culparent omnes, & iudæi ipsi, atq; gentiles exhorrescerent. Nam ueluti in carcere plagæ, illic ac uiscerũ cruciatus à militibus inferebantur, deficientibus omnibus animæ uiribus,

tum ob magistri amissionem, tum ob blasphemiam in Deum. Vbi enim peccatorum solet esse remissio, ibi sanguinis erat effusio.

Post ineffabiles illas tenebras, immensamq; caliginem, flamma de medio throno, in quo Ioannes sedere consueuerat, & ueluti medio in corpore positum cor, eloquia Domini cæteris membris exponere, repente prosiliens, uerbi Dei doctorem requirebat. Quem ubi non inuenit, sedem totam depascebatur, ac speciem arboris præferens, & per cathenas in sublime se porrigens, ad tectum usque serpebat, Atque uiperæ in morẽ uentre exeso, in dorsa tectorum ecclesiæ ferebatur. Deo mercedem iniustitiæ iam hinc, ueluti destinatam huius authoribus sceleris pœnam reddente, ad eorum correptionem esse emendationem, qui ex huiusmodi prodigiorum facie corripi nesciunt, neque ob id solum, uerum ut esset feralis illius synodi perpetuum monumentum. Nec mirum de ecclesia, cum senatus quoq; ipsius sedem, e regione licet ecclesiæ sitam, multis tamen disiunctam passibus, die media ignis ille interiectam populi multitudinem, pontis instar, per medium innoxiæ transiliens, attigerit, atque uiolauerit, non prius partem ecclesiæ propinquam, ne huiusmodi casum propinquitati adscribus, sed partem aulæ regiæ proximam, ut miraculum diuinitus, illatum per id ambigeret nemo. Vidisses inter duos ignium montes uulgus innocuũ ad sua ministeria pertransire. In hunc modum ignis ille circumuolans, & tanquam mare inundans austrinis flatibus concitatũ ueluti condicto quodam pergebat, adiacẽtia tecta demoliens, soliq; pepercit ædiculæ, in qua sacrorum uasorum multitudo fuerat condita, non auri, & argenti materiã ueritus, sed ne obtrectatoribus præberet mendacij locum, ut sanctum insimulare uirum possent, quod preciose supellectilis aliquid asportasset. Ita ignis impetu in anteriora cohibito, retro redire incœpit, eorum ferme inuidiam inquirens, qui id scelus admiserant, ad insaniam Theophili perpetuo dedecore notandam, qui illum, ob asportata preciosa quæque, ecclesia eiectum autumat. Nulla ignis illo impetu animæ amissio contigit, non hominum, non brutorum, cæterum sordes illic scelerate inuersantium uis illa incendij diluebat, ab hora sexta usq; ad nonam igne dominante: ita tribus horis tanti operis moles absumpta est.

THEO. His ita gestis, ubi nam quæso te, pater, Ioannes sanctus remoratus est, aut episcopi reliqui? PALL. Episcopi partim quidẽ inclusi tenebantur, partim trahebantur ad custodias, partim etiam delitescebant Ioannes autem una cum Cyriaco, & Eulilio a præfecti militibus iuncti in Bythiniam ducebantur, non sine comminatione supplicij, quod ecclesia fuisset incensa. Postea uero Cyriacus, & Eulisius, cum reliquis clericis, uincti adducti, atq; innocentes comprobati, dimissi sunt. Ioannes uero beatissimus ad reliquam fiduciam postremum hoc addidit, constãtiæ documentum, scribens illis in hunc modum. Et si in alijs locus pro me respõdendi mihi datus non est, uel in facto ecclesiæ audiam, si quid, ut dicitis, author incendij fui. Ne in hoc quidem auditus, a militibus in Armeniç oppidum remotissimum ducitur, ut ab Isauris, qui illud noctu, & interdiu obsidebant, necaretur, cucusus id appellatur. Arsacius autem beati Nectarij frater, Ioannis uiri per omnia probati, disertiq; substituitur loco, homo, quem, & pisces facundia, & actu ranæ superarent. Interdum enim & actio loquitur, maxime cum bona, & honesta fuerit. Qui cum anno uno, & duo

bus

bus mensibus uixisset, mortuus est, ipsa Dei euangelia in fine uitæ contestatus, se fratri Nectario sub iureiurando fuisse pollicitum, nunquam in ordinationem episcopatus admissurum, cum illi exprobraret, quod noluisset Tarsensi ecclesiæ præfici. Fuit illi periurij causa, primum quidem uanitas sua, per quam despondebat sibi, ut sic dicam, uxorem fratris suis. Deinde confusio quoque, cum frater suus hac de re quodammodo prophetice illum arguisset. Substituitur Arsacio Atticus presbyter, totius contra Ioannem machinationis architectus. Qui cum animaduerteret orientalium sibi episcoporum communicare neminem, neque ipsius ciuitatis populũ, propter ea quæ adeo iniuste, ac nefarie admissa fuerãt, agit diuinarum scripturarum imperitus, ut qui non communicarent, rescriptis conuenti cogerentur. Habebat autem rescriptũ aduersum episcopos huiusce minas. Si quis episcopo Theophilo & porphirio, & Attico non communicat, ecclesia pellatur, & a suis facultatib⁹ proijciatur. Hinc iam alij plus æquo grauati pondere, inuiti quoque communicant. At uero pauperiores quique, & in fide sana imbecilliores, muneribus quibusdam ad communicandum attrahũt. Qui uero genus, & patriam, & corruptibilem gloriam, corporumque pressuram contempserunt, fuga ingenuitatem animi seruauerunt. Euangelicũ illud crebra memoria repetentes, si uos in una ciuitate persequuti fuerint, fugite in aliam. Et prouerbiorum illud sibimet dicentes, Non proderunt substantiæ in die iræ. Profecti autem sunt alij quidem Romam, alij ad mõtes, alij in monasterijs seruorũ Dei a Iudaica iniquitate seruabantur. Cõtinebat autem rescriptum contra Laicos, qui in dignitatibus erant constituti, ut magistratu, & dignitate omni priuarentur, milites ut Baltheum amitterent, populares, & artifices reliqui, persoluto graui auri pondere, subijcerentur exilio.

Verum dum ista gerũtur, preces a fidelioribus quibusque sub cliuo, magna cum afflictione sua, quotidie fiebant, saluatoris studio, & amore, qui dixit, Ego sum uia, & ueritas, Et rursus, confidite, ego uici mundũ. Et beatus quidem Ioannes cucusi remoratus annum unum, plurimos Armeniæ pauperes pauerat, non tam frumento, quam uerbo; per id enim temporis fames ualida totam illam prouinciam presserat, cum inuidia concitati interfectores fratrum, illum in Arabissum transferunt, uarijs iniurijs subijciẽtes, ut eũm uita etiam pellerent. Ibi rursum maxima præferens uirtutum inditia (non potest enim abscondi ciuitas supra montem constituta, neque lucerna clare radians modio ligneo contegi) excitauit ueluti ex ignorantiæ somno ad diuini sermonis radium ex omni circũ regione eos, qui graui infidelitatis sopore pressi erant. Hinc uehementiori liuoris flamma stimulati seuerianus, & porphyrius, & alij quidam ex syria episcopi. inde quoque illum transferundum curant. Grauis enim eis erat non modo in his, quæ putantur felicitates; uerũ multo magis in calamitatibus ipsis. Erant enim ignauiter affecti erga tentationum naturam, diuini ad Apostolum oraculi immemores, cum in pressuris esset, Sufficit tibi gratia mea. Virtus enim mea in infirmitate perficitur. Inspicientes enim Antiochenam ecclesiam in Armeniam commigrasse, & inde rursus Antiochiæ Ioannis gratissimam Philosophiam prædicari, disrumpebantur, uitæque illos iam cædebat, huiusmodi rumoribus non secus, quam flagris, cruciatus. Est enim ea inuidiæ natura, ut eos quos inuaserit, semper exagitet.

Eo miraculo perculsi plerique clerici aduersæ factionis, aiebant. Videte mortuum terribilem, uiuos uictoresque pauefacientem, non secus, ac paruulos lauræ deterrent. Papæ, seculares potestates, ecclesiasticasque opes ammicti, cum ipsa potestate sua & principatu, sacerdotem, solum, ciuitate priuatum, infirmum carne, exulem, trepidantes, metū pallore testantur. Non iam igitur ferentes scæna occultare serpentem, ad exercitum mittunt, rescriptūque aliud uehemētius cum adiectione pœnæ procurantes, transferri scilicet eum intra loci cuiusdam angustias, unde non liceret progredi, in Pityuntem locum penitus desertum, extorrem agunt, ripæ pontici maris imminentem. Porro milites præfecti prætorij, qui illum ducebant, maxime per uiam urgebant, id se habere in mandatis aperte asserentes, maiori se gradu promouendos, si per uiam ille moreretur. Atque unus quidem ex ipsis præsentis militiæ negligens, non nihil humanitatis in illum clam ostendebat, alius adeo infestus erat, & atrox, ut blanditias, quę sibi ab occurrentibus, ut sancto parceret, fiebant, iniurias existimaret, id solum curans, ut Ioannes moreretur. Denique cum imber esset uehemēs, adeo ut dorsum, ac pectus inundatio illa percelleret, nihil curans egrediebatur. Ingentem rursus solis æstum pro delitijs habebat, sciens hoc affligi sancti uiri caput, instar Elisei caluum. In urbe uero, aut castello, ubi lauacri esset ullum refrigerium, ne punctum quidem temporis remorari infelix ille tolerabat. Cū inter hæc omnia trimestre tempus difficillimum illud conficiens iter sanctus ueluti sydus radians perstabat, corpusculum habens, instar mali summis in ramis, solis feruore rubicundum.

Vbi uero comanæ propinquarunt, ipsam ueluti pontem transeuntes, in templo quodam quinque, aut sex milibus passuum remoto manserunt. Ipsa nocte martyr ipsius loci Basiliscus nomine, qui Hicomediæ, sub maximiano passus, cum Luciano Antiochiæ presbytero fuerat, dum esset comanēsis episcopus, apparuit ei, dicens, confide frater Ioannes, cras enim simul erimus. Aiunt presbytero quoque ecclesiæ prius apparuisse Martyrem, ac dixisse, præpara Ioanni fratri locum: uēturus est enim, ille nihil de oraculo dubitans, in crastinum orabat milites, ut illic usque ad quintam horam permanerent: qui minime acquiescētes, perurgebant. Profecti uero quasi stadios triginta, rursum ad memoratum templum, unde exierant, redierunt, ipso iam febribus laborante. Illuc ubi redijt, uitæ suæ digna candida uestimenta quæsiuit. Exutusque prioribus, ea se induit, omnibus usque ad calciamenta mutatis, reliqua præsentibus ipse distribuit, sumptisque cœlestibus 30 sacramentis, coram astantibus, extremam orationē fudit, dicens more suo, gloria sit Deo, omnium causa, consignansque se in fine orationis, extendit speciosos illos pedes, qui cucurrerant, in salutē eorum, qui elegere pœnitentiam, & illorum probrū, qui peccata abunde messuerūt. Quod si nihil malis probra profuere, hoc non imbecillitas cōstantissimi uiri, sed illorum impudentia fecit, qui ea tolerare noluerunt. Adiectus est itaque ad patres suos, excusso puluere mortalis uitæ, atque migrauit ad Christum, sicut scriptum est. Venies autē in sepulchrum tuum, ueluti frumentum maturum, quod suo tempore metitur. Iniquorum autē animæ immaturæ moriuntur. Tanta uero multitudo uirginum, tantumque monachorum, & honestioris uitæ testimonio insignium ex Syria, & Cilicia & Ponto, & Armenia agmen accurrit, ut putarent plurimi, ex condicto eos aduenisse. Ita

30 *Ecce quomodo Christi fideles moriūtur, sūptis uidelicet prius cœlestibus sacramentis.*

sepultus, laudibusq; ueluti athleta uictor, honoratus est 31 corpusculo una cum Basilisco in eadem ecclesia condito.

31 *Sanctus uir cum basilisco epo & martyre in eadem ecclesia sepelitur.*

Ad hæc admirans Theodorus percontatus est, dicens. Quoniam scriptum est, ne fraudaris narratione seniorum. Et ipsi enim a pluribus suis didicerunt, impigre nobis expone, quę fuerit causa, ut comedere solus, ut est fama, sit solitus. PALL. Certum quidē est, solum edere solitum. Sed ægrefero, diligentissime Theodore, ea te rogare, quæ solent paruuli, ac stulti gulæ dediti. Vir enim cū sis, uirorū debes uirtutes inquirere, quo pacto esset interritus, de pecuniarū contemptu, de sobrietate, mansuetudine, iustitia, misericordia, sapientia, & fortitudine, & obliuione, uel memoria ipsius: esca enim nos Deo non commendat, 32 neq; si abstineamus a cibo, placere Deo possumus, nisi id cū pietate facimus. Ipse solus edebat, ut ex parte noui, ob istiusmodi causas. Primo quidē ob calorē capitis absthemius erat, nisi quod in æstu eo, quod Diathodon appellatur, utebatur. Secundo, quoniam infirmitatis cuiusdam gratia, stomachus eius ordinē desiderabat, adeo ut sæpius, quæ fuerant parata, ingrata uiderentur, & quæ non aderant, inquiri oportet. Deinde plerunq; cibi oblitus, ad uesperam usq; ieiunabat, partim occupatus ecclesiasticis curis, partim spiritualibus intelligentijs abstractus. Contendebat enim, ut nihil eū sacrarum literarū præteriret. Solet autē huiusmodi cogitatio aut inediam, aut leuē omnino refectionē operari. Est præterea cōsuetudo conuiuijs, nisi secū quis & studet, & uomat, & fœdo risu cachinnet, summis digitis tepidum calicem ferens, humanitatē susceptionis, atq; communitatē in maledicta conuertere. Vt autē totum, quod reor equidem uerius, explicem, frugi erat nimiū, delitiarumq; omnino aduersarius. Sacrilegiū existimans, si quid in huiusmodi impenderetur. Simul ut dispensatoribus quoq; furti occasiones amputaret, ne obsoniorū pretia in breuibus suis multiplicantes, quæ erant in usus pauperū deputata, sibi ipsis uindicarent. Pręterea ciuitatis ingenia cogitans, considerabat oportere se, ut Christi dispensatorem, aut dignitates omnes ex æquo honorare, aut se subijcere nemini. Inspiciens autē diligenter & mensæ tumultus, & impensarū magnitudinem, exhorruit rē. Et dicens maledictis huiusmodi, illud de actibus apostolorum sibi ipsi succinebat. Viri fratres, non licet nobis ministrare mensis, sed cōstituamus uiros religiosos ad hunc usum, nos autē uacemus uerbo, & orationi. Quemadmodum enim equus ad certamen stadij exercitatus, cū uiribus deficit, ad molā constituitur, infinitumq; peragit girum, ita, & doctor quē piget de uirtutibus disputare, solet mensæ commoda prętendere. Atq; utinam uel esurientibus, & egenis impenderet, ex quo illa domini benedictio prouenit. Esuriui, & satiastis me. At nunc solis diuitibus exhibet siue laudis, & gratiæ, siue inanis, & marcescentis gloriæ causa, siue ut ipse similiter ab illis inuitetur, uel si nihil horū, metu certe, ne maledictis impetatur. Nō meminit infelix exprobrationē illam Domini qua dixit. Vę uobis, cum bene uobis dixerint homines, non dixit pauperes, sed homines. Similiter enim faciebant prophetis patres eorū. Non igitur quæramus, Theodore, sicut inanis gloriæ cupidi falsi prophetæ gloriam. Venit enim Ioannes nō manducans, neq; bibens in uia iustitiæ, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, ecce homo uorax, & potator uini, amicus publicanorum, & peccatorum.

32 *Nota ueram abstinētiæ regulā, quod non placemus Deo si a cibo abstineamus, nisi id cum pietate faciamus.*

THEO. Non studio uituperandi continentiam huiusmodi mi pater optime, hac percontatione usus sum. Sciebā enim, & ex fama ipsa, & ex illius scriptis, siue Homilijs, siue epistolis, quæ ad nos peruenire potuerūt, animū uiri, sed ut intentione explorata, queā imitari tantum uirum. Quis enim ita hebes, ac stolidus sit, quin sciat maius esse detrimentū mensę, quā lucrum, nisi forte in usus suscipiēdis hospitio sanctis exhibeatur? PALL. Istuc & ego dixi studiosissime Theodore, non præcipuam hospitalitatis uirtutē euacuare quærens. Est enim una ex uirtutibus reliquis maxime ad pietatē pertinentibus, per quam & patriarchæ, alij quidē Dominum saluatorem ad mensam susceperunt, alij angelos hospites habere meruerūt, mercedemq; tāti operis, alius in senectute filium, alius liberationē ex Sodomis una cū filiabus inuenerunt. De quibus & apostolus ait, nos prouocans ad imitandum, hospitalitatis gratiam nolite obliuisci. Per hanc enim quidam dum nesciūt, angelos hospitio susceperunt. Oportet autē hospitalem uirum, & prudentiam serpentis, & simplicitatem habere columbæ, duobus scripturę monitis obtemperantē. Et omni petenti te tribue, & nō omnem hominē inducas in domum tuā, ne pro oue lupum suscipiens, aut ursum pro boue, lucrū detrimento commutes. Debet autē quisq; primo locum probare, in quo positus est, desertus sit, an turbis frequens, deinde ingenium suum indagare diligentius, an idoneus sit alienos tolerare mores, tuncq; dignoscere, cui bene faciendū est, diues sit an pauper, infirmus an sanus, ueste egeat, an cibo: in his enim solet misericordia perfici. Nam beatus Abrahā non consules, non duces, non primarios huius seculi uiros suscepit hospitio, qui equis camo, aut freno fulgentibus, falerasq; ęre insignes, & superbiæ sonitū procul edentes, præferentibus utuntur, sed desertum inhabitans locū, transeūtes humaniter souebat. Porro qui deserta pertranseunt, aut uirtutis gratia patriarchæ adibant sedes, aut adacti paupertate summa, & inopia. Est enim inopia inter abundantiam, & defectū media, abūdantiā diuitias, defectum paupertatē intellige. Similiter & Lot, cū deteriorem deserto urbē habitaret, recte suscipiebat aduentantes hospites, propter improbos inhabitantiū mores. Enimuero qui ciuitatem optimis legibus instructā habitat, cuiusmodi Constantinopolis est, in qua omnes ferè hospitales sunt, si sacerdos est, superfluo satis uerbi relinquit ministeriū, ut obsoniorum computet sumptus, seq; imprudens cauponem pro doctore arbitratur, cogitationibus aquæ instar, insipidis, purā, & meracissimam scientiā abolens, prophetæq; probro se subdens, caupones, qui miscent uinum aquæ. Quanto enim imbecillis uinū aqua præstantius est, tāto est doctrina hospitalitate sublimior. Illa enim præsentibus tantū, hæc autem futuris quoq; utilis est. Atq; altera eos tantū, qui coram sunt, altera etiā absentes emeretur, præsentes quidē linguæ officio, absentes uero literis erudiens. Eiusmodi fuit saluator in carne, qui panibus quinq; hominum milia pauit, non in ciuitate, sed in eremo. Cumq; docuerit præsentes lingua, saluauit orbē uniuersum per scripta euangelia. Huiusmodi quippe uerba sunt eorū, qui spiritu sancto pleni euasere. Neq; mireris, Theodore, si quis esurientē impleat cibis, sed si quis ex animo cuiusquā ignorantiam pellat. Nam qui uentrē pecuniæ, uel panis munere, siue oleribus satiet, inuenitur facile; qui autē enutriat uerbo, raro quidem inuenitur inuento uero aut non creditur, aut difficile creditur, iniquis spiritibus animarum sa-

luti semper obsistentibus.

Hanc uerbi dei, & doctrinę famē supplici loco Deus intentat, dum per prophetam dicit, inducā super eos famem, non famē panis, & aquæ, sed famem audiendi uerbū dei. Et temporalis quidē famis incommoda mutatione loci euitare licet, afflictā fame ciuitatem, aut regionē fugiendo, atq; ad aliam ea lue immunē transeundo, exemplo sanctorū patriarcharū, qui de Palæstina in Aegyptū descenderunt. At uero de fame animorū, quæ non aliunde, quam ex defectu magistrorū demolitur ecclesias, rursus propheta alius dicit, circuibunt ab oriente usq; ad occidentē, quærentes uerbum Domini, & non inuenient. Quid enim boni ex doctrina non prodit? quid item incommodi ex ciborū, & conuiuij improbitate non nascitur? Morbi, rixæ, contumeliæ, & quę ex uentre suffarcinato proueniunt cætera. Quando Eua paradiso pulsa est? Nonne, cum ad uocē serpentis comedit ex ligno, statuto cibo minime cōtenta? Cain quando fratricidij scelus admisit? Nōne cum primitias degustauit primus, gulæ suæ pręcipua quęque custodiens? Filij Iob quando mensam paratā inuenere sepulchrum? Nonne, cū manducarent, ac biberent? Quando Esau benedictione priuatus est? Nonne, cū deceptus lenticulæ amore, uentri obsequutus est. Quando Saul excidit regno? Nonne, cū opimas oues, præter mandatū, uoracitati seruauit suæ? Quando Israeliticus populus irritauit Deum? Nonne, cū Aegyptiam concupiuit mensam, carnes, & lebetes á duce sui itineris postulans? Ofni, & finees filij Aeli, quare morti traditi sunt in bello una hora? Nonne, quod raperent forcipibus sacrificij carnes? Iacob ille execrabilis, quamobrē recalcitrauit? Nonne, quoniam impletus, impinguatus, incrassatus, ac dilatatus est? Quare sodomitæ præter naturam, in rabiē excessere libidinis? Nonne, quia perpetuis cōuiuijs sensum perdiderunt? quorum Ezechiel contumeliose meminit, dicens, in abundantia uini, & in facietate panis lasciuiebant ipsi, hoc est, ciuitas, & filiæ ipsius, id est uillæ, ciuitatis iure, & lege uiuentes. Pudoris item ratio quando a populo illo prisco defecit? Nonne, cū in stratis consenuerunt? Propheta eis ita exprobrāte, Qui comedunt hœdos de gregibus, & uitulos de armento lacteolos, qui bibunt pretiosum uinū, primis unguētis delibuti, qui lasciuiunt in stratis suis, & nihil passi sunt super contritione Ioseph. Quibus Isaias item exprobat? Nonne his q ad conuiuia mane surgebant? Væ, inquiens, qui mane surgitis, ebrietatē persequentes usq; ad noctem. Vinū enim comburet eos, cū cithara enim, & psalterio uinū bibunt, opera autē domini non aspiciunt. Quando sacerdotes Belis à Daniele confusi sunt? Nonne, cū ipsos esse arguit cinis, qui cibos, potusq; cōsumerent? Et quid me dicere opus est, de his qui latam uiam incedere delegerunt, angustamq; insectantur maledictis? Sufficit mihi ad arguendos nidoris studiosos saluatoris sermo qui sine nomine diuitē quotidie splendide epulantē in hac uita, ostēdit micas, & stillam pauperis lazari cupijsse, & impetrare nequiuisse. Inspiciamus autem & cætum antiquorū patrum, & uideamus quo doctrinæ genere sunt usi: uitæ ne honestioris, rectiq; sermonis, an conuiuiorū, & epularū sequuti sunt tramitem? 33 Enoch primus fide translatus est, an conuiuio? Noe quo modo humanū genus, cum orbis totus conuiuijs, & immundis operibus fœdatus, diluuij inūdatione lauaretur, fide lignū seruauit, nisi ieiunio, & perpetuis precibus? Nonne, ut parū ab hac tempestate uini haustu re- 33 *Vide mirum præconium abstinentiæ & ieiunij.*

quiesceret, ignominiã illius, non gloriam scripturæ prædicant? Abrahã sanctus quinque reges fide, ac iustitia, an uero cibo, & potu superauit, quando Loth, qui uinctus trahebatur, reuocauit.

THEO. Si Abraham adducis in medium, audi quid inferam. Dicet enim tibi quispiam, bellum quidem illum fide superasse, Deum uero mensæ gratia emeruisse, ut ipse quoque pauloante narrasti. PALL. Mirum profecto, quod Abraham Dominum emeruerit mensa. Omnes igitur fide relicta, & uirtutibus reliquis, conuiuia studiose sectemur, cauponibus nullo meliores, aut stabularijs, qui ob hoc ipsum itinera publica, ut lucrentur, obsederunt. Et

34 uirgines item, quæ in laudem Dei & corpore, & spiritu sanctæ esse contendunt, quoniam Maria genuit Christũ, & ipse gignere pergant. Quod si fecerint, nihil abiectissimis meretricibus differrent. Eadem enim est ratio, ut si quidem doctores Abrahæ exemplo mensas præparent, uirgines quoque Mariæ gratia gignant. Sed absit, amantissime, ut quæ suo tempore bene uel sunt facta, uel fiunt, uituperemus. Nam profecto cuiusque conscientia sibi, quod expedit, dictat. Iacob præterea ille luctator, exercitatione, an conuiuio auunculi substantiam tulit? qui, ait, factus sum solis adustus ardoribus, & gelu noctis, & discedebat somnus a me, qui nihil aliud, quàm panem, & uestitum in oratione poscebat, dicens, si dederis mihi panem ad edendum, & uestimentum, quo operiar, omne quodcunque dederis mihi, decimas offeram tibi; non ait mensis absumam. Moses ille Dei contemplator, fidelisque famulus, qua instructa mensa populum duxit ad montem? quos crateres? quæ pocula habuit? qui propter incredulitatem populi, petram uirga percutiens, inde aquas elicuit? Qui sexcenta hominum milia regebat, legisque tabulas ad correptionem populi acceperat, phialas ne aereas, membranasque porcorum, & phasidis auẽ, atque piscẽ de pelago, uinumque de Tyro preciosum et siligineos panes, his, quos imbuerat, an salutis monita ædebat.

34 Considera hæretice qui sanctæ uirginitati detrahis, locũ hũc, & pro tua responsione accipe.

THEO. At hoc in loco quispiam ita fortassis occurret, da mihi, inquiens, manna illud, & aquam & nihil amplius quæram. PALL. Et quis adeo infelix sit, ut spirituali doctrinæ manna uisibile præferat, fluxãque aquam? Samuel populi doctor, qui in Ramatha uigintiquinque annos requieuerat, quem unquã mensæ apparatu magis, quàm prædicatione auertit ab Idolis? Quando item Rex ille, & propheta & psalmista, delitijs instruxit mensam? qui ait, cinerem tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. Helias ille Thesbites

35 ieiunij uniuersalis author, qui annos tres & menses sex gulæ deditos, uel inuitos assuefecit inediæ, quibus epulis peccato eripuit? Quos item habuit coquos, cui Corui uictum necessarium ministrabant? Sapiens Daniel, & futurorum inspector, qua mensa erudiuit Assyrios? Nonne ieiunio, & oratione draconẽ interfecit, & Bel destruxit, leonesque frenauit, persuasitque Regi, ut confessione ueri Dei patrios abnegaret Deos? Quibus item epulis, quibus ue delitijs usus est, & reliquus prophetarum & Apostolorũ Chorus? Non erãt illi magistri? non orbis totius illis cura credita est?

35 Helias ieiunij uniuersalis auctor.

36 Non ne istis ipsi succedimus? Non ne istos imitari ex diuina institutione nos conuenit, morum inhærendo uestigijs? Paulo ita admonente, Quorum intuentes cõuersationis exitum, imitamini fidem. Quæ nam delicata cibaria habuit in Eremo, pœnitentiæ præco Baptista Ioannes, qui ad se uenientibus nõ modo

36 Vide quomodo episcopi successores sunt Apostolorum.

non parabat prandia, uerum acri illos inuectione castigabat, necq; solum inquinatam ipsorum conscientiam seueritate quatiebat aspectus, uerum ipsa quocq; habitus specie, multocq; magis uerbo, quo ueluti gladio animarum secabat purulentiam. Genimina uiperarum, inquiens, quis ostēdit uobis fugere à uentura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, necq; soli Baptismo, generisq; nobilitati confidatis. Quid autem doctor gentium, qui circuncisionem soluit, ut fidei statueret gratiam, uas electionis Paulus? num uacasse deprehenditur mensis, qui id maxime omnium debuit, ut incredulis gentibus prius se se insinuaret officijs? Quid ille Timotheo scribit episcopo. Ephesi? Vacane liberaliori mensæ, an uero lectioni, exhortationi, doctrinæ? Quibus profecto in rebus impiger erat, & constans Ioannes Beatissimus? Importune oportune insta inquit, Argue, increpa, obsecra. Nemo autem obijciat, cur duo aspera, unum blandum, ipsumq; uix, & cūctando posuerit. Argue enim, & increpa, cum sint uehementer acria, ex eo quod additur obsecra, & non blandire, nihil amisere uirium. Id quippe scite factum, uoluptati deditis, & laxe uiuentibus acrius est eis quocq; increpationibus, quæ grauiores & molestiores esse putantur. Illic enim fortassis indignatione quadam obsistens anima, quæ in reprehensionem dicuntur, minime sentit. Hic uero sensim, atcq; paulatim modestis, uerisq; sermonibus, quasi admoto lento quodā igne, peruritur, atcq; dissecatur. Quid uero illum etiam admonens memorat, conuiuia ne, & epulas, an pressurarum illa honestissima nomina? Tu uero, inquit, assecutus es meam doctrinam, institutum, quo pacto instituerim omnia ad Dei gloriam facere, persecutiones pro reprehēsione scilicet erroris, num usquam mensæ fit mētio?

Tito rursus cretensi Episcopo quid scribat, audiamus. Num de cibis, et potib9 differat, an de reprehensionib. & doctrina. Huius, inqt, rei gratia reliqua te Cretæ, ut quæ desunt suppleas, persuadeasq; illis non aliter docere, necq; attendere fabulis, & genealogijs infinitis. Reprehensionum quocq; adijciens modum, Cretenses, inquit, semper mendaces, male bestiæ, uentres pigri. Dicant nobis uentris serui, gygantes mensuram, prædonesque mulierculatum, qui Ioannis continentiam culpant, ubi nam inuenerint cōuiuium in laudem poni, etiam si euoluant uetus totum, & nouum instrumentum, nisi forte fiat de alienigenis sermo, & hoc ad fœderādam pacem lege conuiuij, per quā fere molliuntur ac Barbari. Quando conuiuia peccati materia non fuere? Quid autem dico peccati? Ipsiue quocq; maioris Idolatriæ & parricidij causam præstitere, sicut scriptum est, sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere; fuerat autē ludus ab ebrietate profectus. Venite, inquiunt, faciamus Deos, qui nos præcedant. Qui enim motum uini causa pertulerant, mobiles inquirebant Deos, eo dimisso, qui est immobilis, & impleat omnia, nusquam incedendo. Quid autem dicit propheta? labia sacerdotis meditabuntur conuiuia, quia cœnas, & prandia requirent ab eo. An labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirerit? quoniam Angelus Domini est, & non cocus. Et turris illa in chalane quando ædificata est, ante uinum, an post uinū? Nōne post uini usum, quando Noe, plantata uinea, primus opprobrium retulit? Si quidem non potus, aut plantationis gratia, sed desideratione modi inebriatus est. Ioseph quando uenundatus à fratribus est? Tunc ne cum oues studiose pascebant, an cum opima quæque iugulantes, & comeden

tes in ocio, inuidiam in conuiuio aduersus illum exacuerent? Baptistę Ioānis caput in disco ubi nam dederunt meretriculæ? in sapientiæ cœtu, an in conuiuio iniquitatis? Beatus Paulus, bibens & comedens usq; ad mediū noctis protendit sermonem, an ieiunans & docens, & ignorantes Deum ad fidem ducens? Summus ille pastor, & doctorum, & sapientium princeps Christus Iesus, humanorum depulsor errorum, ubi nam reperitur in ciuitate comedere, nisi pascha, quod erat mysteriorum adimpletio? Quid autem sollicitis discipulis ait? de cibis, an de lectionibus mandare inuenitur? Operamini, inquiens, non pereuntem, sed permanentem cibum. Dicat ergo cum Domino suo & beatus Ioannes, meum conuiuium est, uerbi magisterium & distributio, ad quam etiam in populi salutem electus sum. Esca enim nos non commendat Deo, neq; si comedamus, neq; si non comedamus, placere illi possumus, nisi id cum pietate faciamus. Est enim gentilium ista consuetudo, eos, quos uolunt fallere, mensis allicere, cū uerbo persuadere non possunt, qui dicunt: Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. In quos Apostolus uehementer inuehitur, castigatq;, dū dicit, nolite errare. Corrumpunt bonos mores colloquia mala, colloquia appellans mala uerba, quæ in istiusmodi consumuntur.

THEO. Veraciter tu quidem omnia, doctissimeq; prosecutus es, atq; ita est omnino. Væ enim, qui dulce amarum dicit, & amarum dulce. Væ ponenti lucem tenebras, & tenebras lucem. Sed dicet quispiam. Ne nos quidem dicimus ipsum huiusmodi mensis expositum esse debuisse. Est enim immodica ista profusio, uoluptatis occasio, & obtusio nimia, segnitiæq; ac uecordiæ certa demonstratio. Poterat certe uel solos inuitare Episcopos, & eos maxime, qui religione præstarent, aut si hos nollet, uel proprium clerum, imitans Dominum, quem cum duodecim Apostolis manducasse certum est. PALL. Sapientissime omnino, si quidem passi essent clerici cum illo extra horam, aut noctu prādere. Si autem quā celerrime illi multo cum apparatu exquisitas epulas sectarētur, iniquum, et indignum erat, infirmorum, aut pauperum cibos, eorum, qui sani essent, libidini exponere. Quæ nā uero lex ista est, quæ statuat præceptorem à discipulis erudiri oportere, curari ab infirmis medicum, gubernatorem à uectoribus dirigi, cum semper & infirmos medicus sanet, doctor discipulos corrigat, & gubernator nauigātibus, quod expedit, dictet? Et medico quidem, ac gubernatori obtemperāntes, qui sub illis sunt, amore uitæ dolorem omnem, ac molestiam ferunt, cum tamen sæpenumero, quod cupiunt, non consequantur, incertusq; sit exitus. At uero præstantissimo præceptori, qui morbos, & ægritudines, ut curet, assumit, uoluptatumq; procellas transmittere uouit, effrenato isti ore, & spiritu turgido detrahunt, illotis, ut aiunt, pedibus cuncta miscentes. Nempe enim si seipsum deuouissent mensis, quando tam multis dignitatibus quiuisset satisfacere tantæ urbis habitator, singulis aut benedictionis, aut inopiæ, aut gulæ causa poscentibus cibos? Vbi nam ad diuina speculanda, ad recreandos sermone populos, ad scripturarum scientiam, ad prouidentiam uiduarum, ad solatium uirginum, ad infirmorum curam, ad oppressorum opem, ad cōuersionem errantium, ad contritorum consolationem, ad uinculatorum uisitationem, uel quando ocium suppeditare potuisset? Quomodo exprobrationem illam Dei quiuisset effugere, per Ezechielem dicentis, Væ pastoribus,

ribus, qui seipsos pascunt, & non oues, quod errauerat, non conuertistis, quod perierat, non requisistis, quod infirmum fuit, non uisitastis, quod cõtritum, non alligastis, quod pingue erat mactantes comedistis. De quib⁹ scribit & Paulus. Sustinetis enim, si quis uos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit. Et lanas quidem induistis, oues autem non pascebatis. Et in Ieremia de occisis pastoribus ait, Pastores multi corruperant uineam meam. Poterat hos quoque suo tempore curare, & ecclesiæ curas non negligere, ne in hoc illi derogaretur, qui esset in cæteris admirandus.

THEO. Hoc est nempe, quod quæritur, ne sibi derogetur, ut uerbũ Dei affatim fundat sollicitudinem, zelum, & reliquam sacerdotalem beneuolentiam præferat. PALL. An uero ignoras, charissime Theodore, quod irrationabili maledicto beatitudo promittitur, Domino inter beatitudines cæteras dicente, Beati estis, cum uos exprobrauerint, & dixerint omne malum aduersum uos, mentientes. Væ autem uobis cũ uos benedixerint omnes homines. Secũdum hoc enim faciebant prophetis patres eorum. Quando autem & os diuinis eloquijs exercitatum, & auris oraculis subiecta diuinis, mensæ loquacitatem tolerasset? Dicẽte Domino, Nemo potest duobus dominis seruire. Ac deinceps, Non potestis Deo seruire, & Mammonæ. Quæramus ergo quid sit Mammona, ne forte inueniamur non duobus seruire Dominis, sed soli Mammonę. Nunc.n. Mammonam non Diabolum dicit, sed inanem huius mundi curã, à qua discipulos sermo diuinus auertit. THEO. Redi iam, pater sanctissime ad narranda reliqua. Satis enim mihi factum est de ratione mensæ, neque feras grauiter, me ista fuisse percontatum. Maioris enim scientiæ studio peritiam tuam exactius interrogaui.

PALL. Hoc tibi equidem apertius dixerim, Theodore studiosissime (Vnus enim fui ex his, qui turbas mensę sibi appositione cõciliare pergunt) quòd episcopus magnę præsertim urbis, qui relicto uerbi Dei ministerio, nocte ac die non meditatur in lege Dei, & pauperum curam non per seipsum, sed per alios exequitur, longe erit ab his, qui dixerunt, Ecce nos relinquimus omnia, secutique sumus te, quid ergo erit nobis? Et cum eis numerabitur, qui dicent, Domine, non ne in nomine tuo hęc, & illa fecimus? Audietque cum ipsis, Discedite à me maledicti: nescio uos unde estis: non enim recognoscit uerbum operarios mutos. Est quippe mundus ipsi⁹ oculus, ne uideat mala. Multi nanque ex his, qui dicuntur episcopi irrationabile ipsorum odium, quo morum suorum gratia inuisi sunt, et spiritualium ac diuinarum rerum negligentiam amputare dum uolunt, uitium uitio cõmutant, cupiditatem scilicet uanitate, manu quidem altera turpe lucrum studiosè insectantes, altera uero instruẽtes mensas, & sublimium ędificiorum moles erigentes, ut ex hoc studio, boni, & industrij esse uideantur, ac pro ignominia honorem consequantur, ecclesiastis immemores, qui ista & construxit, & odit, atque ea manifeste interdixit, dum scriberet, Feci mihi domos, & pomaria, & cætera, & ecce omnia uanitas, & odiui omnem laborẽ meum, quo ego laboro sub sole. Non ait supra solem, ne spirituales labores improbaret. Hæc aũt dixerim, non ut eos denotem, qui probabiliter, & necessario 37 ecclesias aut condunt, aut reparant, sed illorum causa, qui pauperũ opes in hortos pensiles, in aquæ ductus aërios, in communia uirorum ac mulierum lauacra parum pudica consummunt, siue ut

37 *Vides quod nõ taxat eos episcopos qui ne-*

necessario ecclesias cõdunt aut reparant, sed qui pauperum opes in uanitates & secularia ædificia absumunt.

maiores conquirant opes, siue ut ab indignis quibusq; diligantur, qui in hoc ipso huiusce studij gratiam reddunt, quod omnia ad uoluptatem peccantium faciunt, gnathones, & assentatores nocentissimi. Absit aũt à me, Theodore magni possessor nominis, ut malis unquã placere uelim. Non enim aliunde illis placere potero, quam ex his, quæ Christo Domino displicent. Ad hæc admirans Theodorus interrogauit, dicens.

THEO. Cum hæc naturaliter omnino abs te dicta sint, et irrefragabiliter, si qua nosti à beato Ioanne, de quo nunc sermo est, per Asiam utiliter instituta, quæso pandere digneris. PALL. Et quidem. THEO. Ipse adfuisti, an ab alijs ea didicisti? PALL. At qui ne punctum quidẽ temporis in omni hac illum causæ prosecutione deserui. THEO. Quæ nam igitur sunt subsecuta, quem ue acceperũt finem, & unde habuere principium, adamussim scire desidero, ob id imprimis, quod Theophilus in libro suo temeritatem suam honestare, siue operire cupiens, ait beatum Ioannem dominandi libidine concitatum, sexdecim episcopos deposuisse die una, suosq; illorum uice ordinauisse. PALL. Nihil à suis moribus dissonum fecit, quod et contra Ioannem, & falso scripsit. Ex quibus enim turpitudinem suam celare se putat, ex his illam maxime publicat, & uelit, nolit, Ioannis innocentiam ordinat, more Balaan illius. Nam ubi illum deposuerat, quid libris opus erat, aut exilio? Cũ depositio ipsa sufficiat, ad eorum confusionem, qui deponuntur. Quoniam uero deponi nõ potuit uir ille uirtutis, &, dum superatus est, uicit, manet inuidia, prostrationem irrationabilis uictoriæ referens, bullæ in morem turgescens &, in seipsa deficiens, illudq; Prophetæ Esaiæ perpetiens, dum scribit. Væ enim, inquit, qui scribunt, nequitiam enim scribunt. De his autem qui in Asia depositi sunt, non sexdecim, sed sex tantum episcopis; quasi diuino assistens iudicio loquar, nihilq; de quantitate, numeri subtraham, uel rerum adijciam qualitati, sed ut se se habeant, singula tibi explicabo. Tertiadecima distributione uenerunt Constantinopolim Asiæ episcopi, necessitatum ecclesiasticarum gratia, nobiscum remorati sunt, præsentibus & alijs episcopis, ex Scythia quidẽ Theotimo, ex Thracia uero Ammone Ægyptio, & ex Galatia Arabiano metropolitis omnibus, ac senibus qui uiginti duorum episcoporum implebant numerum. Conuenientibus autem omnibus, & communicantibus, obseruato Eusebius quidam Valentinopolitanus episcopus congregato. Concilio una sabbati astitit, libellosq; tradidit synodo, præposito, ut decuit, Ioannis nomine contra Antonium episcopum Ephesi, septem capitula cõtinentes. Vnum quidem quod, fusis sacris uasis, argentum in nomine filij deposuerat. Secundum, quod sumptum de ingressu baptisterij marmor, in suo balneo posuit. Deinde columnas Ecclesiæ, plures annos iacentes, intra suum erexit triclinium. Quartũ, quod puer eius homicidium perpetrauit, quẽ habet in ministerio irreprehensum. Quintũ, quod prædia relicta Ecclesiæ à Basilina Imperatoris Iuliani matre uendidit, sibiq; detinuit pretium. Sextũ, quod cũ uxori propriæ

38 abrenunciasset, 38 rursus illi congressus est filiosq; ex ea procreauit. Septimum, quod pro lege, ac decreto habet, ordinationes episcoporum uendere pro modo redditũum. Adsuntq;, & qui dederunt, & ordinati sunt, et ipse, qui accepit. Eorumq; omnium probationes se habere asserebat.

Ecce & apud orientalem ecclesiam quãdoque obseruatũ q̃ in occidentali sem-

THEO. Quæso te pater huiusmodi narrationẽ missam facias: lædun

tur enim præsentes, episcopis ista narrantibus, ut non dicam gerentibus. PALL. Me miserũ, qui diebus istis reseruatus sum, quibus pecunia sacerdotiũ uenditur, si tamen id sacerdotiũ est. Insipienter autẽ feci, qui ista retuli, obtrectatoribus Ioannis nobis hanc imponentibus necessitatem. Verũ patienter feras obsecro, ut ex his quoq; Ioannis modestiam admireris, qui zelo interim mitigato dixit Eusebio. Frater Eusebi, quoniam sæpe fit, ut accusationes, quæ perturbato animo, probationibus idoneis careãt, desine, quæso Antoniũ fratrem accusare. Nobis curæ erit, tristitiæ causas amouere. Ad hæc ille exasperatus durioribus utebatũ uerbis, aduersus Antoninum totus efferuens, atq; in accusatione persistens. Hortatur itaq; Ioãnes Paulum Heracliæ episcopũ, qui Antonio studere uidebatur, ut eos in amicitiam copulare contenderet. Surgensq́; ecclesiam ingressus est, una cũ episcopis: Erat enim 39 sacrificij tẽpus. Pacem uero populo ex more imprecatus, sedit cũ episcopis reliquis. Clam autẽ introgressus accusator Eusebius coram populo omni, & episcopis libellum aliũ porrigit eadem continentẽ, adiurans Ioannẽ sacramentis horrendis, quibus salutẽ quoq; principum addidit, tanto cũ tumultu, ut putarent populi eius impudẽtia territi, eũ, à Ioanne petere, ut uitã sibi à rege impetraret. Ioannes ubi uiri aduertit instantiã, ne in populo perturbatio ulla oriretur, libellũ sumpsit, lectisq; diuinis eloquijs, Pansophiũ orat Pisidiæ episcopũ diuina offerret ut munera: ipse cũ episcopis reliqs exijt. Cauebat enim omnino turbido, iuxta euangelium, sacrificia offerre, si obtuleris, inquit, munus tuũ, & reliqua. Vbi uero dimissus est populus, sedens in baptisterio cũ episcopis reliquis, accusatorẽ coram omnibus aduocat, dicens ei. Rursus tibi eadem dico, plurimi tristitia, uel ira compulsi, multa & dicunt, & scribunt, quæ probare non possunt. Si igitur aperte nosti de quibus illũ accusare uis (neque enim ualentẽ repellimus, neq; trahimus non ualentẽ) antequam legatur libellus, elige, quod expedit tibi. Postquã enim fuerit lectus, & in aures omnium uenerit, confectis commẽtarijs, non iã licebit tibi, cum sis episcopus, absolutionem flagitare.

per fieri cõspeximus, quod nullus ad sacerdotium nisi non coniugatus promoueatur. Quod si uxorem habeat nisi ei renunciet, & ipsa pariter profiteatur se uelle cõtinere. Vbi ergo sunt qui asserunt debere esse omnes sacerdotes & episcopos coniugatos.

39 *Erat sacrificij tẽpus. Ergo Missa est sacrificium, cum nullum aliud in noua lege sit sacrificium externum nisi illud.*

Ad hæc ille in proposito durat: iubent itaq; libellũ recitari, lectaq́; sunt memorata capitula. Postea dicunt Ioanni Seniores episcopi, & si unumquodq́; capitulũ per se impium est, & undiq; sacris legibus interdictũ, ne tamen uideamur in his, quæ suggesta sunt nobis, omne studiũ ponere, ab eo, quod est horribilius dictu, fiat inquisitionis initiũ. Si enim illud inuentũ fuerit uerũ, nulla de capitulis reliquis erit controuersia, cũ capituli illius radix omnẽ præ se iniquitatis speciem ferat, iuxta illud, qui ait, radix malorum omniũ est cupiditas. Qui enim super innocentẽ accipit munera, & sanctũ spiritus largitionẽ pecunia se uendere putat, quo pacto iã parcet ornamentis, aut lapidibus, aut fundis ecclesiæ? Tunc Ioannes examen incohãs Antonino ait, quid ad hęc dicis, Antonine frater? Negauit ille necessario. Quando enim ab his ipsis initijs confusionẽ confiteretur suam? Interrogati, qui dederant, negarunt & ipsi. Cũ hoc examen ad horam usq; octauã diligentius agitur, ex argumentis quibusdam iudiciũ formabatur. Postremo uenitur ad testes, quibus adstantibus, & illi dederant, & ille susceperat. Non aderant testes, qui necessario citandi erant. Difficultatem rei intuens Ioannes, pro ecclesiæ pugnatione, & ut testes facilius adhiberẽtur, per se in Asiam ire consentit, perficiendi examinis gratia. Antoninus ubi ui

dit Ioannē impigre exequi paratum, quod instituerat, necp̄ corrumpi posse iudiciū, mali sibi conscius, adijt quendam ex principibus, cuius prædia, quæ habebat in Asia, sibi curæ erant, orans ut Ioanni impedimento esset, ne abiret in Asiam, promittens se adhibiturū testes. Protinus ex palatio mandatur Ioanni in hæc uerba. Indignū est te, cum sis episcopus, & nostrarum animarū pater, in tanta tumultus expectatione dimissa ciuitate, peregrinationē in Asiā subire uelle, cū facile testes adhiberi possint. Erat autem tumultus causa Gainas barbarus. Quid multis immorer? Manere illi persuasum est, ita tamen, ut iudicij non committeret curā, testesq́ mature adesse mandaret. Optata fuit accusatio ipsa dilatio uel modica testiū, quos aut pecunia, aut potentia fugare posse confideret. Præuidit ista Ioannes, consilioq́ synodi præsentis habito, quosdā ex præsentibus episcopis in Asiam mittit, ad testes interrogandos. Tres ex omnibus electi sunt, Syncletius metropolitanus: Hesychius Opariensis, & Palladius Helenopolitanus episcopus. His dederat synodus in mandatis, ut qui intra duos menses non occurrisset Hipępis Asiæ ciuitati ad sua tuenda iura, quod uicini essent, & qui arguebantur, & episcopi reliqui à Syneletio socijsq́ iudicandi, & excommunicatus esset.

Descenderunt igitur Smyrnam prænominati episcopi Syncletius, & Palladius: Hesichius enim, quod faueret Antonino finxit se ualitudinariū, significarunt q́ continuo per literas utrisq; partibus aduentū suum, ut cōcurrentes in memoratam ciuitatē, implerent, quæ polliciti fuerant. Illi ante iudicū aduentum amicitias inierant, partim persuasi auro, partim iureiurando constricti. Congregati igitur in ipsa ciuitate, iudices se ludere posse putabant, dilatione testiū, quasi peregre profecti essent, ob uarias causas. Ad hęc iudices accusatorem rogant, intra quos dies adducturus esset testes, se expectaturos pollicentes. Ratus ille eos aeris inclementiā ferre grauiter, ac per id uelle discedere (erat enim feruor æstiui solis) intra quadraginta dies producturū promittit testes, alias pœnæ canonū sua sponte se subijcit. Expectauere iudices quadraginta dies, cū ille ad inquirendum dimissus testes, omisit hoc interim, & Constantinopolim uenit, illicq; delituit. Vbi uero nusquam cōparuit, scripsere iudices omnibus Asię episcopis denuntiantes excommunicatū, siue ut desertorē, siue ut detractorem. Post hæc alios quadraginta dies persistentes, cū ille minime appareret, Constātinopolim redierunt. Illic inuento Eusebio, ei, quæ gesserat, exprobrabāt. Rursus ille infirmitatē corporis allegans, pollicetur testes exhibiturū. Per hanc tēporis moram moritur Antoninus, cū quo erat Eusebio controuersia. Continuo ex Asia partim à clero ciuitatis Ephesinæ, partim ab episcopis, decretum ad Ioannem uenit, omnibus pauendo cum iuramento orantibus, ut periclitanti Ecclesiæ opem ferret. Erat autem hic textus.

Quoniam priori tempore confuse, & contra iura, & statuta patrū gubernati sumus, oramus uenerationem tuam, ut descendas, & formam aliquam, Ephesinæ imponas ecclesiæ, diutissime afflictę: Hinc Arianis instantibus, inde nostris cupiditati, auaritiæq; studentibus. Permulti enim insidiantur, ut lupi graues, sacerdotalem sedem rapere pecunijs festinantes. Itaque Ioannes licet corporis mala ualitudine teneretur, & inclementia obstaret aeris (erat enim hyems) nihil huiusce incommodis territus, ut negotia ecclesiæ Asianæ componeret, rebusq; nutantibus, uel absentia, uel imperitia

peritia

peritia pastoris opem ferret, instituit pergere, spirituque roboratus ingressus nauim urbe discedit. Irruentibus autem sæuis aquilonibus, metuentes nautæ, ne proconessum eijcerentur, positis uelis, Triconis montem præteruehuntur, ibique iactis ancoris, manserunt, austrum expectantes, ut Apamiæ applicarent. Cum igitur biduum ieiuni in naui perstitissent, lacessiti fluctibus, tertia demum die memoratę urbi appulerunt. Illic enim expectabant aduentum eius Palladius Cyrinus, & Paulus episcopi Ioannis socij. Pedibus itaque iter agentes, Ephesum ueniunt. Congregatis lydiæ, & Asiæ, & Cariæ episcopis, ad septuaginta uiros pertingentibus, ordinationem faciunt. Complures sua sponte concurrerunt, maxime ex phrygia, ut oris illius facundia, & sapientiæ suauitate fruerentur, iuxta illud, sapientia in exitibus laudatur, uidelicet in loquentibus, in plateis uero fiducialiter agit, hoc est in cordibus, quæ uarijs pressuris dilatata sunt, iuxta illud, in tribulatione dilatasti me. Angustatur enim sapientia in his, qui zizania seminant, & suffocant uerbum.

Dum hæc geruntur, accessit ille, qui nobis prolixæ huius narrationis est author Eusebius ad omnes episcopos, reliquorum sex episcoporum accusator, orans, ut ad communionem admitteretur. Obstant ex ipsis quidã non oportere admitti, quippe calumniæ reum asserentes. Adiecit ille preces, & ait. Quoniam causa ista biennium iam magna ex parte uentilata est, solaque dilatio testium obsistit, obsecro pietatem uestram, ut testes (nã modo præsto sunt) examinare dignemini. Et si enim Antoninus dicẽ obijt, qui accepto auro ordinauit, uiuunt tamen, qui dato pretio, sunt ordinati. Placuit synodo rem diligentius discuti. Recitantur omnia, quæ prius gesta fuerant, ex commentarijs. Ingressi sunt testes, ingressi & qui dato auro fuerant ordinati. Negare primum. Persistentibus tamen testibus, partim laicis, partim presbyteris, qui antea confidere uidebantur, mulieribusque quibusdam, & munerum species, & loca & tempora qualitatemque recensentibus, cum eos conscientia quoque criminis urgeret, sua sponte nõ usque adeo coacti confitentur. Dedimus, aiebant, hanc esse consuetudinem existimantes, ut uideremur à curia liberari. At nunc, siquidem honestum est, oramus ut in ministerio ecclesiæ simus: Sin autem uel aurum, quod dedimus, recipiamus; quidam enim ex nobis uxorum nostrarum aurum, & uariam supellectilem dedimus. Ad hæc Ioannes synodo pollicitus est; ego inquiens, instabo apud Regem, ut absoluantur: uos autem mandate, illos ab Antonini hæredibus recipere quod dederunt. Præcepit itaque synodus ab Antonini hæredibus eis aurum restitui, eos uero intra altare communicantes a sacerdotibus fieri, ne si ista passim permitterentur, consuetudo Iudaica, uel Ægiptia fieret, uendendi sacerdotium, & emendi. Aiunt enim eum, qui apud Iudæos patriarcha falso nomine dicitur, ut pecunias cumulet annis singulis, & intra annum quoque sæpius Archisynagogas mutare, similiter & Ægiptiorum patriarcham hunc imitando peragere, ut impleatur propheticum illud, sacerdotes eius cum muneribus respondeerunt, & prophetæ eius cum pecunia diuinabant. Horum omnium extant commẽtaria, & supersunt iudices, neque una die discussio facta est omnium, ut gratis Theophilus mentitur, sed biennio integro. Satisque fuit his, qui depositi sunt, futuro iudicio liberari, unusque ex his ipsis negotijs publicis obnoxius fuit. In eorum autem locum substituti sunt alij uirtute clari, & uita simul,

& gratia diuini sermonis ornati.

Verum enim fortissimi isti, & nimium contentiosi, post Ioannis exiliũ, accepto eo, quod acceperunt (non enim habet malitia nomen, sicuti ne substantiam quidem) huiusmodi abiectos ante quadriennium in ecclesiã reuocant: pulsis illis, qui legitime surrogati fuerant, in summam ouiũ Christi perniciem, & singulare detrimentum. Quod autem est ridiculosissimũ omnium, immo lamentatione dignissimum, si audieris, Theodore charissime, tinnebunt iusta prophetam ambæ aures tuæ, pietatisq; affectu flebis episcoporum uesaniam, terra manu Christi dona uastantium. 40 Quas
40 enim cum ieiunio, & prece, & approbatione cleri, ac timore petrus, & Ioãnes ordinationes faciebant, isti contra post crapulam, & ebrietatem, cum miserabilibus donis, abortiua hominum ordinantes, quæ neq; porcis, aut canibus digna censentur, iuxta sententiam Iob, qui ex persona Domini saluatoris de ipsis prophetauit dicens, Quos indignos arbitratus sum canibus gregum meorum, qui sub stipula morabantur. His igitur cũ Mimis, ac Iudæis, tanquam Christi amicis, à sapientibus sacerdotĳ arcana credũtur: quorum gratia, ipsa quoq; oratoria fugiunt fidelium populi.

O Hæretice uide quomodo sacræ ordinationes fierent ab Apostolis, nempe cum ieiunio, prece, approbatione cleri, ac timore dei. Nunquid ne post crapulam & ebrietatem, aut cum muneribus? Nunquid ne etiam per Magistratus de cõsensu plebis, ut modo noui magistri dogmatizant?

Peruenit ad nos quoq; nouum hoc Ephesinæ ecclesiæ, inauditũq; facinus. Quidni enim? Est nanq; maritima, unde facile rumores emanant, & remotiora etiam penetrant. In hoc enim Ioannis illius, qui euangeliũ scripsit, qui supra sapientiæ pectus fideliter, & fidenter accubuit, de quo scriptum est, quẽ diligebat Ioannes, cui pauli discipulus Timotheus, ad quẽ duæ ipsius feruntur epistolæ, successit, abominatio desolationis stat. Ordinantes enim tribuni uictoris eunuchum in sede episcopi collocarunt, eũ uero, qui à septuaginta episcopis fuerat ordinatus, carceri hactenus inclusum seruant, uirũ apprime 41 liberalibus disciplinis imbutũ, & qui post
41 uitam solitariam, ac diuinarum literarum peritiam singularem, accersitus ex eremo, triennium diaconi fuerat perfunctus officio. Atq; utinam ordinatus eunuchus uitæ honestate polleret, esset id malum fortasse tolerabile. At nunc 42 terræ intestinum est, qui ordinatur, uentri subditum, in fœminas insaniens, impudens, ebriosum, scortum empititium, illiberale, cupidum, ab ipsa statim natiuitate ferro obnoxium, neq; uir, neq; fœmina, uesanum, & qui, ut fama est, inter satyrica conuiuia theatricas humeris puellas gessit, capiteq; coronato edera, craterem ferens manu, in morem fabulosi Dionysii, uina fudit. Hæc autem omnia non ante baptismum, sed postquam baptizatus est, gessit, ex quibus sane colligitur illum resurrectioni non credere. Qui enim resurrectionis fundamenta cõcussit, quomodo hic ei credere possit? Porro, qui resurrectionis abnegat fidem, quo pacto resurrectionis præco erit? Quomodo enim prædicabunt, nisi crediderint? Hic nulla quidem mercede castus est, ferro sectus, cæterum insanit frustra ob suam turpitudinem. Hæc sunt quæ in Asia gesta fuere, de quibus inter rogasti literis Theophili prouocatus, qui ait, sexdecim episcopos à Ioanne fuisse depositos. Scito igitur in ueritate sex tantum fuisse: harum rerum commentaria seruantur apud nos, subscripta à uiginti duobus episcopis, qui initio causam audierunt, & à septuaginta, qui deposuerunt, & iudicium terminarunt.

Vides quod sancti patres ueteres non eliminabant ab ecclesia studium liberalium disciplinarũ, sicut modo faciunt scioli nostri temporis.

42 *Considera an forte tales sint modo hæreticorum sacerdotes.*

THEO. Ignosce mihi pater, ista omnem ebrietatem, & insaniam, & ludibrium superant. Nam & insani, & ebrĳ, & pueri quandoq; resipiscũt,

& horũ gratia, quæ turpiter & inordinate gessere, aut dixere, erubescunt: hi autem & ætate, & sensu, ut uidentur, integro, non modo super his, quæ gessere, non pœnitent, sed firmam, & ratam persistere, suam nequitiam cu piunt. Qui enim non exhorruerunt Euangelium scelesto imponere capiti, super quod immites saltauere mulierculæ, quibus alijs connu merãdi sunt, nisi his, qui spineam coronã Dei filio imposuerunt? Cęterum ut ista omit tamus interim, plena dedecoris, quæso si nosti, quo pacto Porphyrius Antiochenæ ecclesiæ sit constitutus episcopus, aut à quibus constit utus, antiquam hominis uitam, insignis, an obscura fuerit, et dogmata ipsius uera, an falsa sint, diligenter doceas nos, ob id maxime, quod & Romanæ scripsit ecclesiæ, neq; rescripta accipere meruit. Eadẽ erit mihi, quæ fuit hacte nus, ratio ueritatis. Non enim obliuiscar uocẽ dicentis Domini mei: De omni uerbo ocioso rationem reddent homines in die iudicij ego id quoq; audacter adiecerim: & de omni auditu ocioso. Itaq; & te ipsum tuere cau tius, si quid me non ueraciter prosequi animaduertis: Neq; uelim canis cedas nostris, sed rerum naturæ, ueritatiq; consentias. PALL. Quid enim utilitatis mihi prouenit ex his, quæ uel heri, uel hodie dixi, si mentiar in perpetuum corã discreto iudice confundendo? Quomodo feram molarem detractionis lapidem, ceruici mentis impositum, eorum gratia, qui scandalum ex mendacio modo passi sunt, me in gehẽnæ profunda demergere? Porphyrius iste in ecclesia diutius uersatus, & diaconi & sacerdotis perfunctus officio est. Sed plane nihil habuit in moribus grauitatis, & in nullo unquam ecclesiæ spiritualiter contulit. Cæterum uicinis, & religiosis episcopis iugiter infestus, quod ex maxima esset ciuitate, & amicos haberet principes, iudicia uitiabat, honestisq; ordinationibus insidias tendens, morũ astu, uersutiaq; tempestiue episcopis subrepebat, inuitos quoque, ut ita dixerim, ad leues ordinationes, ac noxias pertrahens. Est enim, iuxta comicũ Menandrum, acris admodum assentatio peruersitati coniuncta. Ait quippe: Durum est, Pamphile, mulieri liberæ aduersus scortũ rixari, plurima nouit, plurima malignatur, erubescit neminẽ, blãditur magis. Iuxta Salomonẽ uero, sermones adulatorum moles, ipsi uero feriunt intima uentris. Castimoniæ itaq;, & aduersus carnales uoluptates continentiæ, inimicus est, non secus, ac uultur unguenti, adeo ut etiam sodomitico crimini obnoxium fama uulgauerit. Cũ enim & leges, & mensuræ, & muri uoluptatibus sint à natura constituti, calcato, ut multi aiunt, muro, contrita mensura, lege uiolata, huiusce de se suspicionẽ genuit, Magorum, & Aurigarum, & eorum, qui ueteres fabulas inhonesto motu, & obuerso cruere præferrent, principem, ac socium esse. Magis nanq; opẽ ferre, atq; amice congredi, usq; adeo non declinauit, ut etiam in cõmentarijs uariorem magistratuũ hoc illi crimini datum sit. Non legerat infelix sapientis dictũ illud: Quæ facere minime oportet, ea neq; putetis dicere. Aiunt illũ præter cætera scelera, sacra quoq; uasa post ordinationẽ suam fudisse, principibusq; largitum, ut planè perspicuũ sit, eũ non ratione, sed tyrannide obtinuisse eos, qui infelici sorte sibi sunt subditi. Nam quo tẽpore Ioannes in Armeniã extorris actus, Flauianus quoq; Antiochenus episcopus migrauit ad Christũ, animaduertit Porphyrius populum omnẽ in constantium presbyterũ cõiecisse oculos, uirosq;, & mulieres ex eo pendere, qui à teneris, ut aiunt, unguiculis seruierat ecclesiæ, uir, iuxta hi-

storū Iudicum Ambidexter, quippe, quæ putabatur illius læua, dexterā aliorū facile superabat. Fuerat enim is primū ab epistolis, quo munere per functus, absq; turpis lucri suspicione ulla, lector deinde, ac postmodū dia conus est ordinatus. Regnantē uero mortalibus uoluptatem, & incenti ua libidinis sine labore superauit, ut ait Salomon. Electorū manus facile superabit. Nam superare quidē ista, & illi fortasse possunt, qui sunt admo dū mali, dum aut metu, aut uerecundia corporali se actione coërcent, ma gnā sibi inferentes uim. At uero Cælestiū amore superare infima omnia, illorū est solum, qui Deū affectu intimo diligunt, quos etiam electos scri ptura nominat, dicens: Electorū manus facile superabit. Est quippe constantius ipse supra cæteros mitis actu, & contēplatione singularis, celeriter conspicatur omnia, magna cum grauitate exercet, sapiēs, strenuus, mi sericors, cupi ditatis inimicus, in iudicio iustus, ad iniurias patiēs, in persua dendo potens, qui ut afflictos liberet, ieiunijs sæpius ad uesperū usq; persistit, honestatē ipsa facie præ se ferens, seuerus aspectu, maturus incessu, uirgo purissimus, & qui florem, & gratiam uultus in ipsis quoq; infirmi tatibus seruet.

Hunc igitur tanti meriti uirū pecunijs hoc modo fugandum curat. Scri psit ad principes, eumq; ut nouarū rerum, ac seditionis authorem obtinuit in casum exilio relegari. Hoc ille ubi didicit, amicorū auxilio Cyprū con tendit, ibiq; seruatus est. Ipse uero Porphirius Cyriacum, & Diophantū presbyteros, & clericos cæteros uexans, obseruabat tempus, in quo ci uitas omnis ad suburbana procederet. Erant secū Acacius, Seuerianus, & Antiochus, & eorū complices in abdito tamen. Agebatur tūc celebritas Gentiliū, insignis certaminibus Herculis, quæ Olympia appellant, in qua mulieres quoq;, cum turbis populorū, Elaphnem ad certamina spectanda properabant. In hac solitudine ciuitatis, ecclesiā una cum memoratis Episcopis, & clericis paucis irrumpens, ordinatur clā, ianuis clausis, adeo raptim, ut metu ne deprehenderentur, ne orationem quidē perficere quiuerint. Huiusmodi quippe adulterij natura, spuria & gignit, & facit. Por ro seuerianus, & socij, accepto pretio, per montes, & inuia fugere, huma num quidē effugientes metum, sed diuinam planè indignationem diuini timoris ignari incurrentes. Vbi uero soluto spectaculo, populisq; in urbē regressis, quid factū fuisset, nuntiatum est, summo dolore concitati die illa, quod iam in uesperā declinasset, quieuerūt. In crastinum uero accepta tam immani clade, confluxere simul omnes, ignē ac stipulam ferrētes, ut Porphyriū, una & domos eius incenderent. At uero Porphyrius nō igno rans, quam esset exosus omnibus, relicto Deo, se se ad ducem exercitus contulit, implensq; illi manus, contra saluatoris discipulos in aciem ducit auersum ab Isauricis bellis. Atq; Isauri quidem ferocissimi Rœsum, Se leuciamq; uastabant. Porphirius uero, & Valentianus comes cum exercitu catholicorum ecclesiam prædabantur, 43 crucis signum uenerabi-

43 le, quod illi ferrentes in humeris, litanias in campo agebant, pedibus suis conculcantes.

Crucis signum uenerabile ferebant in humeris, litanias in cāpo agentes.

Modicum fluxerat tempus, cum ille ad exercitum sollicite mittit, agit que apud ducem, ut suus quidam senex atrox, peruersisq; moribus, nocturnis p̄e ficeretur excubijs, ut licentius bonos quosq;, ac fideles uexās, caperet ciuitatem: alius profecto Nero, cuius & mores imitari studebat.

Non

Non enim nouit ille persuadere dictione, sed summa ui, & iniquitate uexare: qui Deo minime placere intendens, non errantes ad illum animas reuocare, sed serpentis implere uentrem super pectus gradientes curat. Pergunt igitur uel inuiti populi, metuq; uerberum congregati uidentur ad ecclesiam, re autem uera uitam suam execrantes, à Deo 44 patientiæ suæ præmia se percepturos sperant. 44 Sperant se recepturos a deo præmia suæ patientiæ.

Ad hæc stupefactus Theodorus ait. THEO. Vt uideo, pater, præter naturæ ordinem ista contigere, solent enim inanis gloriæ cupidi, ut hominibus placeant, assentari, mensasq; in seruere exquisitissime, atque ut amentur, boniq; appellentur, conuitia quoq;, & sputa ipsa interdum tolerare. Porphyrius itaq;, siue alius quispiam, quo pacto supplicia, et exilia intentet, ignoro. PALL. At id quidem admiratione dignum est, Theodore, quod hi ad tantam nequitiæ uesaniam proruperunt, ut nō modo hominibus placere non studeant, uerum facinorum quoquo suorum confusionem omnino non sentiant. Malitia quippe malitiam in malitia promouet. Tunc enim malitia inanem gloriam profert, cum blāditijs capere stultos quærit sin autem & adulatione, & mensæ luxu superiores offenderit, quos obtinere studeat, minas iam, ac supercilia profert, ut quos blanditijs delitijsq; non potest illicere, immanitate metuq; deterreat, sicuti in martyribus contigit. Et ibi enim utraq; arte pugnabatur, donorumq;, & honorum laqueo illi tentabantur, qui gloriolas quærebant. Porro fortes, & amici Dei, per cruciatus, & minas, & sartagines & eculeos, ac feras, & cætera, quæ uehementer excruciant, genera pœnarum agebantur, Clerus itaq; Antiochenæ ecclesiæ insignior occulte, ne conueniens, ne ipsis quidē ecclesiæ parietibus propinquat, unà & illustrium matronarum multitudo clam conuenit, quarum imprimis gratia stulti facti sunt cupidi quiq; pastores. Quid uero de Constantinopoli dicam? Quanta illic multitudo, deserta ecclesia, sub diuo congregatur ad preces? Non habent, qui ecclesiæ tractant negotia, tam multos auditores silentij sui: nullus enim apud eos sermo est. THEO. Amouisti ab animo meo scrupulum, quo tenebatur, pater, oculis quæ dixeras, cernenda subijciens. Nam uerborum consonantia, & narratio uerax, certiorem me fecerunt uera esse, quæ gesta sunt. Impossibile enim est sibi cōgruere, & cohærere mendacium. Oro itaq; nobis & de Olympiade, si qua nosti, enarrare pergas.

PALL. Quam tu Olympiadem dicis? sunt enim huius nominis plurimæ. THEO. Diaconam illam Constantinopoleos, Nebridij quondā à præfectis sponsā. PALL. Illa uero mihi notissima est. THEO. Cuius meriti mulier est? PALL. Ne quæso mulierem dicas, sed uirū. Est enim præter sexū corporis, uir. THEO. Quanā modo? PALL. Vitæ sanctimonia, laboribus, scientia, passionumq; tolerantia. THEO. Cur ergo illam Theophilus maledictis incessit? PALL. Quisnam ille est? THEO. Alexandrinus episcopus. PALL. Videris mihi Theodore, quę diutius uersauimus oratione, oblitus esse. THEO. Cur obsecro? PALL. Qui ueritati non pepercit, sed hanc, ut ante docuimus, conculcauit, qui ecclesiam omnem, quę sub cœlo est, cuius liberādę gratia unigenitus Dei filius descendit ad terras, non honore, sed contumelia affecit, is mulieri uiduæ, quæ in orationibus uitā cōsumit omnē, qua ratione pepercisset? Mente cuncta pertracta, si quem unquam bonorum

omisit, quem non suis maledictis impetret, cui omnis est odiosa religio. Cur hoc & ex epistolis illius non conijcis, sibi inuicem, repugnantibus? Sãctum enim epiphanium, constantię cypri episcopũ, qui triginta & sex annos ecclesię pręfuit, sub Damaso, & Syricio, cum hęreticum & authorem schismatis appellasset, in epistola ad Innocentium, postea in Ioannẽ maledicta, contorquens, sanctissimum uocat epiphanium. Quotiens ille huius, cui nunc detrahit uiduæ genua spe accipiendę pecunię exosculatus est, illa uicissim, humi procumbente, & lachrymas, quod sibi episcopus hæc faceret, profundente? In quo tamen ei derogat? THEO. In eo, quod proiectos ab se monachos suscepit hospitio. PALL. Et licet Episcopo, aut conuenit omnino abijcere quemcunque discipulum, ne dixerim monachum? THEO. Quid si illum prouocarunt, aut maledixerũt?

PALL. Num iræ suæ satisfacere debuit, aut sua curare maledicta? Quomodo hic iam Christi iniurias curabit, qui gloriam propriam quærit? Cur potius non imitatus est Paulum dicentem: Maledicimur & benedicimus. THEO. Quid si alterius sectæ monachi erant? PALL. At illos corrigere suadendo debuit, non abijcere. THEO. Et si ille hoc fecit, ipsi uero, ut pote, contentiosi minime paruerunt? PALL. Apostolicum illud oportuit exequi Hæreticum hominem post unam, & alteram correptionem deuita, sciens quod peruersus est huiusmodi, non abijcere, & prædari, & adiectis principum minis, agere extra patriũ solum. THEO. perfecti hoc fuerat uiri, Deoq; dilecti ac patientissimi. PALL. At qui magna laus non est, deteriorem ferre. Verum, si perfectus, ut constat, non est, quomodo episcopus? Imperfectus enim imperfectorum salutem qua ratione curabit? Quam item improprie Theophilus dicitur, qui a Dei amore desciuit, cuius gratia facile iniurias hominum debuit ferre. Quod si Deum non diligit, ne seipsum quidem, qui uero suimet inimicus est, quomodo iam alios diliget? Nihil igitur mirum, si olympiadem, quod monachos suscepit, uituperare contendit.

THEO. Constat quidem Theophilum iracũdię nimis obsecutum, illo abiecisse, qui cun tandem illi fuerint, siue hæretici, siue catholici, non tamen eos Olympias suscipere debuit. PAL. Bene illa, an male tibi fecisse uidetur? THEO. Male, ut dixi. PALL. Vnquam ne beneficentia culpatur? THEO. Et sępe, cum in malos scilicet, & nõ merentes emanauerit PALL. Qui nam igitur erãt illi quinq; milia, quos ex quinq; ordeaceis panibus saluatur pauit boni, an mali? THEO. Boni scilicet, quippe qui pasci a saluatore meruerunt. PALL. Cur ergo ordeaceis pasti sunt, si boni fuerint? THEO. Quia forte triticei non aderant, fame dominante. PALL. Incredulitatis denotantur elogio, ut boni, an uero, ut mali? THEO. Constat, quia ut mali. PALL. Possunt illi ipsi, & boni esse, & mali. THEO. Ita sane. PALL. Quo nam modo? THEO. Deteriorum quidem comparatione boni, præstantiorum uero collatione mali censentur. PALL. Rite tu quidem sentis: hoc itaq; modo monachi etiam, & boni erant, & mali. At enim fidelissima mulier eos suscepit, ut bonos: Theophilus uero, quod non debuit, abiecit ut malos. THEO. Sed obiecit ille, quod ad se contristandum inimicos suos susceperit. PALL. Id quidem magnum defectus indiciũ est, quod uel appellat inimicos, qui, ut Christi discipulus gloriari iniurijs

debuit. THEO. Vbi nam uero quinque milia uiri à saluatore exprobrantur ut dicis: neque etenim apparet. PALL. Quando secundo congregati accesserunt ad Iesum, atque ab illo audierunt, quæritis me non quia uidistis signa, et prodigia, sed quia comedistis de panibus, & saturati estis. THEO. Manifestissimum est. PALL. Qui uero perfidus, ipse & malus est, THEO. Ita sane. PALL. Malos igitur, an bonos pauit saluator? THEO. Liquet quoniam malos, non enim sani opus habent medico, sed infirmi. PALL. Quid ergo mali fecit Olympias, imitata Dominum suum, qui pluit super bonos, & malos, & super iustos, & iniustos solem suum oriri facit? Exprobrant & pharisæi discipulos Domini dicentes: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magister uester? THEO. Vt uideo, præter multorum sententiam honesta carpuntur, & fœda diliguntur. PALL. Quare istuc dicis, Theodore carissime? THEO. Quia nisi tu ista planius aperuisses, & syllogismo euidenti comprobasses, in stolidam issem opinionem, non intentioni liberæ, sed Theophili scripus obsecutus.

PALL. Quid si sancti uiri illi probati fuerint, nõ modo non mali fuisse, sed plurimos quoque à malitia ad bonam uirtutis frugem reuocasse, nõne uidebitur horum insectator, non persecutione, sed plane miseratione dignus, qui bonos semper uiolare, malos autem suscipere pergit? THEO. Ita est, ut dicis. Nam licet illi, ut est opinio multorum, sapientes, ac sancti nõ fuerint, aget præteritus syllogismus, ut Olympias extra culpam sit, quæ saluatorem studuit imitari. PALL. Quodnam oro fidelius testimonium existimas, euangelii, an Theophili? THEO. Perge quæso. Habetur enim id pro confesso apud omnes, illum & sanctos uiros intemperanti nimis ira proiecisse, & hanc ex superstitione, & inimicitia, sub prætextu monachorum, maledictis fuisse insectatum. Nam cum se cerneret seruilibus illis, & blandis obsequiis, nihil profecisse, nihilque ab ea, præter cibos, & xenia suscipere, ad maledicta ex more cõuersus est. PALL. Audi igitur, humanissime Theodore, uideo enim te posteritati profuturum, quippe tuæ adolescentiæ indoles honorabilem fore in senectute pollicetur. Viri isti ex christianis orti parentibus, & à teneris unguiculis Deo subditi, nunquam passi sunt, neque cum essent multum adolescentes, seruire uanitati, neque cum turbis inuersari, sed occupantes, quæ ad meridiem est, solitudinem, longe ab omni hominum habitatione semotam, sibi facere tuguria, quibus & solis incendia, & cæteram aeris intemperiem declinarẽt, in his perpetuo uiuentes, tempus omne in orationibus, lectionibusque contriuere, tantum operi manuum operam dantes, quantum sufficere eis ad tenuem uictum, melius esse arbitrantes, cum capreis, & uolatilibus, & bubalis uersari, quam inter homines Deum ignorantes epulari. Horum natu maximus, emensis iam nonaginta annis, conuersatus est diutius cum beato Antonio, Hierax appellatus; quod illi nomen hactenus proprium est. Alius Ammonius cum duobus fratribus monachis, & uno episcopo, qui etiam sub ualente ferro colla uincti, exilio relegati sunt, ut omnis Alexandria nouit, annos natus sexaginta, tanto scientiæ dotati munere, ut nihil ex his, quæ plerique de scripturis uiderentur obscura, eos penitus fugerit. Ex his duo migrarunt ad Christũ Constantinopoli defuncti, Ammonio quidem, ut Aurelius, & Sisinius narrauerunt, circa finem uitæ prophetante,

magnam persecutionem, & schisma deterimum ecclesiis imminere, auctoresq́; cladis turpissimo fine consumendos, atq; ita domum uniendas ecclesias. Quod ex parte iam factum cernimus, futurumq́; speramus. Hinc enim quorundam corpora episcoporum, & laicorum morbus assumens, uariis cruciatibus agitat, lenta febre intestina depascens, prurituq́; tolerabili, totam superficiem unguibus lanians: lõgi quoq; intestini perpetui dolores, & collica passio. Cuiusdam pedes, intercutanei morbi instar nimia inflatione turgescunt. Alteri nimia humoris redundantia ad manus usq; deriuans, eos, qui male subscripsere digitos mixto frigori incendio cruciat. Alium aqualiculi tumor, & putredo ex secretiore parte corporis in longum se intendens, & uermes gignens, acritur uexat. Ad hoc respirandi difficultas omnium intentio membrorum, imaginesq́; nocturnæ in canes rabiosos, & districtis gladiis barbaros, & uocem horrendam transeuntes, in somnem somnum plerisq; faciunt. Alius equo lapsus dextro perfracto crure, continuo moritur. Alius, amissa uoce, octo mensibus iam marcessit in lecto, qui nec manus ad os opponere potest. Alius uiuens crura sensim usq; ad genua per triennium uritur erysipeli molesta fatigatus. Alius inflata, ut aiunt, lingua cum febre uehementi, nec ualens eam intra præstitum à natura locum continere, in pugillari scribens, confitebatur scelus suum. Eratq́; uidere diuinitus illatam iram, uariis in authores mali sæuire modis. Qui enim animarum medicum irritauerant, eiusq́; discipulum de salutis officina proiecerant, corporum medicis ad incendendum, ac cædem tradebantur, qui dolorem quidem solennibus medicamentis acuebant: salutem uero nullam penitus præstare poterant. Et merito sane. Quis enim eum sanabit, qui à Deo cruciatur? Sicut propheta ait. Nunquid medici suscitabũt, & confitebuntur tibi? in hunc modum omnes ecclesiasticæ pacis aduersarii peribant. Fertur autem ad sepulchrum Ammonii monachi plurima miracula fieri. Sepultus est autem transmare in basilica Apostolorum. Porro episcopus Dioscorus, ut aiunt, cum perpetuis à Domino precibus posceret, ut aut ecclesiarum uideret pacem, aut moreretur, exaudiri meruit, & quia mundus dignus pace non erat, mortuus est, ac sepultus in martyrii ecclesia, quæ est ante portam. Videas hodie complures mulieres per nomen martyris iurare solitas, omisso priore iuramento, per orationes iurare Dioscori. Enimuero de monachis reliquis multa, quæ dicã, habeo, nisi forte festinanti tibi, Theodore, molestum sit ea audire.

THEO. Et quis adeo infelix est, ut de uirtutibus loquenti non libenter det locũ, & aurẽ intente subiiciat? Perge igitur quæso, & quacunq; ratione probabili animum nostrũ à curis secularibus, & cogitationibus auoca. PALL. Est & alius Hierax, Gẽtili appellatione sic dictus, spiritualibusq́; insignibus uirtutis ornatus. Is primo quidem extra omnem Aegyptum in porphyritẽ secedens montem absq; ullo humano refrigerio quatuor annos perstitit, sola uirtutũ recreatione contentus. Deinde ad Nitrię loca contendens, uiginti quinq; annos una cũ memoratis patribus uixit, huic absentes dæmones ut ipse nobis referebat, promissione diuturnioris uitæ, apposita spe, in angelos lucis se transfigurantes, eum amouere curabant. Quinquaginta dicebant adhuc annos habes uiuere, quomodo persistere in Eremo poteris? Ille per fidẽ intelligens, e contra loquebatur. Contristatis, inquiens, me breuius, quam putabam, tẽpus instituti mei fore as-

ferentes. Ego enim ducetos annos acturũ in eremo existimabam, atq; ad hoc me stadiũ comparaueram. Hoc illi audito cum ululatu ingenti discesſere. Hunc ipſum tamen, quẽ dæmones mouere nequiuerunt, prolixa uitæ ſpatia pollicentes, ut in accidiã præcipitarent, Theophilus per edictũ expulit, atq; in huiuſmodi neceſsitatem impulit, ut caſtra quoq; adire cogeretur. Qui nunc poſt Ammonij mortẽ, rurſum ad deſerta contendit, Euangelici aratri parabolam ueritus. Alius item presbyter Iſaac nomine, Macarij diſcipulus illius, qui Antonio magiſtro uſus fuerat, deſerti ſtudioſus admodũ, quinquageſimum agens ętatis annum, omnẽ ſcripturam memoriter tenet, ceraſtas ſerpentes tuto manibus ferens, qui ex matris utero uirgo, cum ſeptennis Eremum occupaſſet, poſt annos quadraginta ſolitariæ quietis, à Papa Theophilo, cum memoratis uiris, extorris agatur. Alius itẽ Iſaac, & ipſe presbyter, Cronij presbyteri diſcipulus, ac ſucceſſor, qui & ipſe diſcipulus Antonij fuerat, ſcripturarũ eruditione præſtantiſsimus, ac ſupra modum ferme hoſpitalis, adeo ut præ eximia benignitate Xenodochium in Eremo conſtituerit, in refrigerium & ægrotantiũ monachorum, & peregrinorũ, ad uiſendos ſanctos patres confluentiũ. Hic omni felle iræ uacuus, cum trigeſimũ in uita ſolitaria egiſſet annũ, cum cęteris quoque uerſatus eſt. Ex his prior ille Iſaac, centũ quinquaginta ſub cura monachos habuit, cuius ad ſeptẽ, ſiue octo diſcipulos epiſcopos Theophilus ſtatuit, cũ adhuc eſſet Theophilus. Alius ducentum decẽ, cuius etiam diſcipuli plurimi epiſcopis connumerati ſunt. Hi ſunt, quos ſupra memorauimus, Iſidori presbyteri cauſa, fuiſſe à Theophilo Papa pulſos eremo. Hi ſunt, quos ſacerdotes, & leuitę deſpexere, quos ad confuſionẽ uirorum uirilis ſuſcepit mulier. Atq; ad epiſcoporum damnationẽ. Diacona fęmina hoſpites habuit, cuius laus in eccleſiis canitur, quæ ſamaritanũ illum, quicunq; tandem fuit, eſt imitata, qui uulneratum à latronibus ſemiuiuũ inueniens, cum deſcenderet Ierico, proprio illũ impoſuit iumento, & uſq; ad ſtabulum tulit, & oleum clementiæ cũ ſeueritatis uino permiſcens, uulneribus adhibuit curam. Sed hæc hactenus.

Quantam hæc pecuniarũ copiam, quanta uillarum pretia ægenis diſtribuerit, non eſt noſtræ facultatis euoluere. Illi iſta proſequãtur, qui experti ſunt. Ego enim nullius horũ indigui. Audi maiorem ipſius quoq; uirtutem. Pupilla nanq; coniuncta uiro, permiſſa non eſt à præſcio omnium Deo, qui hominũ pręuidet exitus, carnis ſeruire uoluptati, uiginti integros menſes uiro eius mature ſubtracto. Fertur autẽ uirgo eſſe. Nam apoſtolicæ legi renuit ſeruire dicenti: Volo adoleſcentiores uiduas nubere, matres familias eſſe, & quidẽ cum & genere, & opibus, & eruditione ſingulari, et ingenio liberali, & forma, & ætatis flore præcelleret, ſed, dorcadis in morem, ſeculi connubij laqueos cõſtanti uoluntate tranſiliens. Iuſto enim lex poſita non eſt, ſed non ſubditis, prophanis, & qui corruptelæ inexplebiliter inhiant. Contigit autẽ, diaboli inuidia, ut huius immatura uiduitas ad aures Theodoſii principis perueniret. Qui hãc Elpidio cuidam, cognato ſuo Hiſpano coniungere in matrimoniũ cupiens, cum poſt plurimas preces id obtinere nequiuiſſet, triſtabatur. Ad quẽ illa, ſi, inquit, me uellet rex meus copulari uiro, nunquam priorẽ mihi abſtuliſſet. Quoniam autẽ me parum idoneam coniugali uitę cognouit, uiroq; placere minime ualentẽ, & illũ iugali uinculo abſoluit, & me grauiſsimo iugo uirilis ſeruitutis eri-

pult,suaue continentiæ iugũ ceruicibus meæ mentis imponens Hoc respõso accepto,Theodosius præfecto urbis mandauit, ut omnẽ eius substantiam custodiret, quousq; trigesimum ætatis impleslet annũ. Ille accepta procuratione regia,eam adeo uexabat ab Elpidio submissus, ut nullã haberet facultatẽ uel insignibus episcopis cõgrediendi,uel ecclesiam ipsam ingrediendi, ut his angustijs coacta, præ angore animi coniugalẽ eligeret uitam. Illa e contra his oblectata magis,& Deo gratias referens,Imperatori ista rescripsit.Et Imperatori debitam, & congruam episcopo uirtutẽ in me humilẽ ostendisti mi Domine, mandans graue onus meũ custodiri, cuius me dispensationis cura macerabat.Erit aũt gratius,si iusseris id pauperibus,& ecclesijs diuidi. Ego enim iam dudũ à uanitate,quæ solet, ex hac largitione subsequi,metuebã ne terrenis implicita, negligerẽ diuitias naturales.Ita postmodum reuersus à bello quod contra maximum feliciter gesserat,cum illius tolerantiam,laboremq; comperisset,in sua eã libertate esse iussit.

THEO. Iustisime sane hunc Ioannes in honore habuit ita laborantem. PALL. Abstinet illa quidem animatis omnibus,balneasq; nunquam adit. Quod si infirmitatis necesitas urgeat, crebris enim passionibus,ac morbis atteritur,induta camisia descẽdit in aquas. Veretur enim, ut aiunt,& seipsam. THEO. Dicitur & sanctum Ioannẽ ualde curasse, & refecisse.Et qd ipsius uirtute dignum conferre in eũ potuit, nisi ut quotidiani uictus illi sollicitudinẽ demeret,quod quidem minimũ non est Christi operarijs,q noctu & interdiu,quæ Christi sunt, curãt,sicuti Paulus ait, Persidam salutãs,quæ forsitan Olympiadis laboribus par erat. Salutate, inquiens,Persidam dilectisimam,quæ multũ laborauit in Domino. Omnes enim,quæ sunt sua,quærunt,non quę Iesu Christi. Scio hanc sanctum Nectarium plus fuisse admiratũ,adeo ut in ecclesiasticis quoq; rebus mulieri obtemperaret. Amphilochium uero,& optimum, & Petrum Basilij fratrẽ,& epiphanium Cypri,sanctos uiros qd memorem ? quibus illa & pecunias donauit,& uillas. Optimo certe, dum Constantinopoli moreretur,oculos suis manibus clausit. Ad hæc mirabiles quoq; illos non modice refrigerauit in omnibus,Antiochum scilicet,Acacium,& Seuerianũ,& omnes prorsus aduentantes sacerdotalis ordinis uiros,monachorum itẽ, ac uirginum infinitam multitudinẽ,Ioannes tamen, quoniam,ut ita dixerim, formam se uenturis episcopis missum existimabat, quo pacto uiuere debeant,& iuxta beatum Paulũ,mercede propria prædicare pœnitentiã, nihil de ecclesiasticis attingens,solius diei capiebat cibaria,deuitans semper huiusmodi curas. Aiunt illũ,dum carnalem sumeret cibum,mira uerecundia detineri solitum. Quemadmodũ enim mala,cum ad supremã uenerint maturitatẽ, diutius in ramis permanere non sustinent, sed domini requirunt manũ,ita & in sanctis fieri uideas, cum cœlestis pulchritudinis desiderio,& amore ardent, ante præfinitũ sui obitus diem,frui promisione festinant. Sic & in paruulis fit. Illi enim sæpenumero dum oblita melle cibariola auide præstolantur, seruandi appetitũs gratia propositos cibos minime attingunt,ut expectata suauitate satientur. Agnoscunt,quæ dicimus,q eadem uestigia uiæ spiritualis incedunt. Sermonẽ enim prudentiæ si audierit,sapiens,laudabit eum,& adijciet super ipsum.

THEO. consolatus es me pater eximie, dum singula mihi diligẽtius

exposuisti, quæ prætendens fama uulgauerat, gratia quadam, & suauitate, quæ dicta sunt, condiens. Hoc tamen dixerim, non graue futurum, si de ecclesia uictum sibi sanctus Ioannes uindicasset, secundũ Domini uerba dicentis: Dignus est enim operarius cibo suo. Et illud item. Quis pascit gregem, & gregis lacte non uescitur? Quis autẽ plantat uineam, & de illius non percipit fructu? Nonne scripturæ uerba sunt hæc: & alia plurima?
PALL. Congrue tu quidem sapienterq́; prosequeris ista, Theodore, sed iunge præteritis etiam sequentia uerba. Cum enim sacra lex tribuat facultatem, ut qui sacra operantur, de sacris comedant, honorũ æmulator Paulus qd addit? Non sum usus hac potestate in corporibus, ut consors euangelij in spiritualibus sim, nec offendiculum ponam infirmis, dicente iterum paulo, siquis enim te uiderit habentem scientiam in infirmitate recumbere, nonne conscientia eius, qui infirmus est, ædificabitur, ad imitandum infirma? Nam si res ad nos usq; subsisterent, nullusq́; nobis in populi regimine, & cura succederet, dicere delinquendo possemus, Viuamus, ut uolumus, utamurq́; ut placet secularibus rebus. Quoniã uero hi, qui post nos futuri sunt, nobis quasi magistris utentur, nostraq́; lege atq; more uiuent, necesse est, ut non solum nobisipsis sed ei, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, uiuamus, plebisq; infirmitatem excitantes exemplo, atque uerbo, ad frugaliorem, & castiorem uictum reducamus, nos ipsos corripientes, iuxta illum, qui ait: Quis est homo, qui timet Dominum, legem statuet ei in uia, quam elegit. Nam temerarijs quidem, ac miserabilibus imprudenterq́; peccantibus legem ponit Dominus, quasi seruitutis amantibus spiritum, ut item ait Dauid, legem ponet Dominus delinquentibus in uia, punietq́; præuaricantes. Verum enim iustus mensuras seruilis legis, modosq́; transiliens, & eo, quod diligat Dominum, ad sortem adoptionis, libertatisq; festinans, sibi, ipsi legis est author, cuiusmodi & facto, & uerbo fuit Iob. Testamentum, inquiens, statui oculis meis, ut non sentirem in uirgine. Quod nam uero id fuit testamentum, nisi ut lasciuientes, ad pudicitiam cogeret? Ita ferme & Dauid ait. Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ, ancipitem, dubiamq́; sententiam iureiurando deuinciens. Tãtorum patrum imitator Ioannes, ut legitimus plane, non spurius filius, lasciuum, & publicum mortalium gregem, et uarijs concupiscentijs oberrantem curare desiderans, atque ad austeriorem partem uitæ transferre, suimet, & iudex, & legifer erat; Seipsum constanti iudicio muniens, atq; à conuiuijs, & conuentibus scurrarum, & ridiculosorum, ac inania loquentium hominum penitus remouens, atq; animæ oculum spirituali armatura corroborans, ne conuiuij aut improbi sermonis gratia stultitiæ inueniẽs aditum, pudicitiam, frugalitatemq; corrumperet. Corrumpunt enim, inquit, mores bonos colloquia mala. Quo circa etiam insidias passus est. Grauis enim eis erat ad uidendum non secus ac lucerna lippientibus oculis. Huiusmodi Ieremias quoq; misericors fuit, qui infidelitatem principũ, & sacerdotum planctu, lachrymisq́; prosequitur, Quis dabit, inquiens, capiti meo aquam, & oculis meis lachrymarum fontes, & lugebo populum meum die, ac nocte? Et rursum: Quis dabit mihi mansionem in deserto nouissimam, & derelinquam populum meum, & discedam ab eis? Omnes enim adulterantur. Huiusmodi profecto conuentum, pseudo prophetarum, & sacerdotum malorum nominat collegium. Itẽ & alio in lo-

co ad Dominum clamat, non quod ille ignoret, sed ut nos imitari debeamus. Domine, inquit, si sedi in concilio impiorum ludentium sed reuerebar à facie tua. Sedebam solitarius, quia amaritudine repletus sum. Consona his & Dauid loquitur, dicens, Non sedi cum concilio uanitatis, & cũ iniqua gerentibus non introibo. Apertiusq́, quid uellet, exponit, dum addit, Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine.

Qui uero minus altaris curam habent, dorsaq́ illi dederunt, non modo illotis manibus, & donorũ expectatione, & perceptione, falsaq́ inscriptione cruentis, uerum & infectis luto pedibus, illud calcitrando conculcant, de quibus & propheta Iezechiel signanter ait, & introduxit me ad ingressum atrij, & uidi, & ecce foramen unũ in pariete. Et dixit ad me, fili hominis, fodi. Et perfodi, & uidi, & ecce porta una. Et dixit ad me. Ingredere, & uide iniquitates pessimas quas faciunt hic. Et ingressus sum, et ecce omnis similitudo serpentiũ, ac iumentorum, & idola mala, & abominationes. Et dixit mihi. Vidisti fili hominis, quæ faciunt seniores domus Israel in tenebris, in cubili suo occulto. Impuram illorum significans mentem, quoniã dixerunt, non uidet nos Dominus. Dereliquit Dominus terram. Et dixit ad me. Adhuc uidebis iniquitates maiores, quas isti faciũt. Et introduxit me in alium locũ, & ostendit mihi. Et ecce ibi mulieres sedentes & flentes Tambuz. Et rursus induxit me in domũ Domini interiorem, & ecce illic uiginti quatuor seniores, & uultus eorum peruersi, & dorsa eorũ ad altare. Et dixit ad me. Num parua ista sunt, quæ domus Israel facit? Coacti sumus propheticæ lectionis mentionẽ facere, propter eos, qui se esse aliquid existimantes, seipsos decipiunt, & Ecclesiasticã pacem confundunt, eoq; mensæ Domini terga dederunt. Quibus iudicium ociosum non est, & eorũ dormitat perditio, qui terrena sapiunt, de quibus & Iudas frater Iacobi ait, Hi sunt in epulis suis male conuiuantes, sine timore seipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à uentis circunferuntur, fluctus feri mari despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarũ in æternum seruata est. Nempe dum nubes sine aqua uocauit, iniquam ipsorũ grandinem signat, uiti inimicam: dum uero sydera dicit errantia, insidias significat nauis. Porro nauis & uinea ecclesia est. Quæ nam uero sunt, quæ istos sequuntur necessario. Audi eundẽ rursus prophetam Iezechielem: Et ostendit mihi, & ecce uiri egrediebantur de uia portæ sublimis, quæ respicit ad aquilonem. Et uniuscuiusq; securis in manu eius, & uir unus in medio eorum indutus talari tunica, & zona saphiri super lumbũ eius. Et ingressi sunt, & steterunt iuxta altare æneum. Et gloria Dei Israel ascendit Cherubin quæ erat super eis in subdiali domus. Et uocauit uirũ qui indutus erat talarem tunicam, qui habebat super lumbũ suum zonam, & dixit Dominus ad eum: Transi per mediam ciuitatem Ierusalẽ, & da signum super frontes uirorũ gementium, & dolẽtium super omnibus iniquitatibus, quę fiunt in medio eorũ, & ipsis dixit, uidelicet sex, qui secures habebant, audite me. Ite in ciuitatem post eum, scilicet, qui imponebat in frontibus, & percutite, neq; parcatis oculis uestris, neq; misereamini senioris, & adulescentis, & uirginis, & infantes, et mulieres occidite in exterminiũ. Super omnes aũt, in quibus est signũ, ne appropinquetis, & à sanctis meis incipite, & cæperunt à uiris senioribus,

qui

qui erant in domo Domini. Quod si quis de Iudææ prophetis hæc prædici autumat: hic Saluatoris quoq; ignorare uidetur aduentũ. Non enim ante captiuitatem, sacerdotio functus est Iezechiel, quippe, qui puer adhuc in captiuitatem abductus, per dispositionem Dei trigesimo anno uisione diuina, & futurorũ reuelatione dignus est habitus, sacerdos in ipsa captiuitate consequutus, ut ipse ait. Et factũ est, in trigesimo anno, in quarto mense, quinta mensis, & ego eram in medio captiuitatis super fluuium Chobar. Item post pauca. Factus est sermo Domini ad Iezechielem filiũ Buzi, sacerdotem in terra Chaldæorũ super fluuium Chobar. Nempe si quis angustatus hic dicat præcedente saluatore, qui & crucis signum in frontibus dedit, neque Saluatore credito, subsecutũ esse Romanorum regnum sub Vespasiano, qui quadragesimo anno concidit Synagogã, quæ iniqua patrauerat, suscipimus quidem ita sentientem, sed ipsum, ut noui testamenti filium, oramus, Paulo horũ magistro ut credat, de omnibus huiusmodi libris dicenti, Hæc aũt in figura contingebant illis. Scripta sunt autem ad correptionẽ nostram, in quos fines seculorũ deuenerunt. Hoc autem dico, non quod ferream romphæam super inimicos Dei uenire cupiam; absit. Neque enim propheta de ferro loquitur, sed de alia quadam cruciante uirtute, de qua idem Iezechiel dicit, Terra super quam gladiũ inducam. Inducã uero, pro eo, quod est permittam, ait: Et acceperat populus terræ uirum unũ, & posuerint sibi in speculatorem, & uiderit speculator gladium uenientem, & tuba insonuerit, & significauerit populo, & audierit, qui audit, & non se obseruauerit. Veniens autem gladius acceperit aliquem, sanguinem eius ab eo requiram, quia non audiuit uocem tubæ, & rursum. Si autem speculator uiderit uenientem gladiũ, & tuba nõ insonuerit, neq; significauerit populo, ueniens autem gladius apprehenderit quempiam, sanguinem eius de manu speculatoris exquiram, quia cum uideret gladiũ, tuba non cecinit. Istiusmodi periculũ nequaquam dormiens infidelitatis somno, neq; uoluptatis pigritia segnis beatus Ioannes ante oculos habuit, & tuba sublimis nequaquam obscurum edebat somnum, sed apertam plane scientiam ingerens, diabolici gladij pericula fugere omnes hortabatur. Et hi quidem qui conscientiam mundam ueluti signum in animæ fronte gessere, per gratiam Christi, cũ ipsis fidelibus Romanis seruati sunt, qui uero inquinatam habuere conscientiam, sacerdotes, ac populos ad contentionis mutuæ studia concitarunt, ut omnibus malis sua incommoda obumbrarent.

THEO. Mirabile ordine ista prosequeris, pater uerum cum pro cõfesso habeatur perdifficile in hac uita mortali hominem inueniri absolute perfectum, dicente scriptura: Quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis fiduciam habebit mundũ se esse à peccato? uidetur beatus Ioannes nescisse uti tẽpore: potentibus enim aduersari minime oportet. PALL. Videris mihi optime Theodore, nimiũ esse astutus. Nam, cum initio congruũ miserationis affectum nobis, non sine gratia quadam compunctionis, ostenderis, paulatim obiurgatorem te aperuisti. Neq; enim hi, qui putantur inimici, tam acriter illi unquam detraxerunt. THEO. Quid, oro, indignaris, pater, si dixi beatum Ioannem tempori non esse obsecutũ? cum scriptura dicat: In locis potentum ne steteris. Et rursus redimentes tẽpus, præcipue in his, qui monita utilitatemq; non capiunt. PALL. Fe-

lices uos, qui scripturas ita dissieritis. Nam quod apud Ecclesiasten dicitur: In locis potentum ne steteris, aduersus indignos sacerdotio dicitur, ne illi rapere studeant. Potentes enim uirtutis magistros intellige: Apostolos primum, qui potentes uirtutis induerant Spiritum, deinde imitatores eorum. Porro quod tēpus redimere monemur, non simulationi seruire debemus, ut cū furibus curramus, aut cū adulteris ponamus partē nostram, sed peccati tempus uirtute redimere, non illud uenundare peccato. Qui autem hoc modo sensim redimit tempus, totam redimet uitam suā, ut omissis omnibus uitæ iocundis cœlesti suauitate fruatur. Ita & martyres felere, qui uitā exponentes mortalem, immortalitatem sunt consecuti, re uera tempus redimentes. Certe, nisi ista ita intelligantur necessario & Moysen, & Heliam, & Micheam, & Danielem, & Ioannem Baptistam, & Isaiam, & Petrum, & Paulum ne plures enumerem, tempus suū ignorasse fatebimur, ex his enim alius salutem sibi fuga mercatus est, Gentilis uiri oues in montibus pascēs. Alius dolore fatigatus, præcipitatur in somnum, neq; parietis, aut saxi ullam inueniens umbram, sed sub iuniperi uirgulto requiescens, ad umbram minime idoneo. Alius sectus, alius ne pietatem uiolaret, in leonem missus est lacum. Alius adulteri in morem uinctus, seruabatur in carcere, panem doloris, & aquam angustiæ accipere iussus, ut lōgo tempore maceratus, ui abrumperet uitam, quoniam aduersus Regem constantia, & libertate usus erat. Quid memorem Ioannem, quo inter natos mulierum maior nemo est natus? Num ille tempore nesciuit uti, quoniam ob apertam adulterij Regis increpationem capite cæsus est, dum morbū Herodis insanabilem, tanquam peritus medicus, aut intendere moliretur, aut scindere? Eadem profecto ratione Ioannes quoque noster misericordia, & dilectione arguebat errantes. Quod si Baptista tempus non nouit, quomodo seculorū opificem, & cognitorem agnouit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi? Quomodo itē Petrus, & Paulus ecclesiæ columnæ, tempus ignorauerūt, 45 qui etiam

45 post mortem uolentibus atq; pulsantibus aperiunt, & claudunt pænitentiæ tempora? Quorū alius quidem cruci suffigitur, pedibus in cœlū uersis, ut cœleste signaret se iter ingredi, Alius propter singularem in Christo confidentiam, capite plectitur, ne uero excideret capite. Noli ergo suscipere, qui sanctorū clam detrahunt confidentiæ. Gentilium enim, & eorum, qui se existimant, sapientes, ita consuetudo est, qui uitæ præsentis studio martyrum pergunt uituperare constantiam. Neq; enim uel gladium obtusum, uel confidentiam esse inefficacem dicet. Quemadmodum uero ab unigenito flagrātia, ita & à cōfidentia beniuolus non secernit animus.

Petrus & Paulus etiam post mortem, uolentibus atque pulsantibus aperiunt & claudunt pænitentiæ tempora.

At siquidem in famulis priuatim, aut amicis, aut necessarijs, reprehensio fieret, in quibus erubescere molestum est, fortassis huiusce confidens crimini esse obnoxius, quod tempus, aut locum ignoraret. Quod si in ecclesia & proborum laudes, et negligentium uituperationes fiunt, quid exasperamur, causasq; disquirimus? dum suppresso nomine, utiliter arguimur, nec paulo obtemperamus dicenti: Quæ in macello ueneunt, edite, nihil disceptantes. Quod nisi fiat, dicemus iterum arguēdo scandalizasse ciuitates quasdam, atq; prouincias, & alias item laudibus eneruasse. Primus nanq; sanctus Iob. Phœniciam quandam regionem insimulat, quasi ea satan immiserit aduersarium suum dicens: Parturiunt autem illum phœnicū

gentes. Deinde Moyses, & prophetæ Ægiptum culpant, fornacem ferream appellantes, ac tenebras. Palęstinam e contra laudibus extollunt, repromissionisq́ꝫ terram eam uocant, cum constet, uirtutũ studiosis Ægiptum esse repromissionis terram. Palęstinam uero negligentibus non modo fornacem ferream, sed & tenebras exteriores esse perfidiæ gratia. Neque enim loca probro aut laude sunt digna, sed studia. Quid autem pluribus immorari opus est? Nunquid paulus Cretenses mendaces appellans, & insensatos Galatas, & Corinthios inflatos, & alios aliter, his solis hæc applicuit uitia, hosce reprehendit solos, ante etiam omnes? Siue rursus cum Romanos fideles uocat, & Ephesios intelligentiæ laudat, quibus & sublimius scribit, Thessalonicenses amatores fratrum dicit, num his solis has laudes adscribit? Minime id quidem, sed spiritu sancto plenus, & probra, & laudes apposuit, ut qui dignus esset laudibus, ea in seipso recognoscẽs, promptior fieret, qui uero uituperari mereretur, admonitus doleret, et probri deponeret causam. Neq́ꝫ ergo soli Galatæ insensati, neq́ꝫ soli mendaces Cretenses, neq́ꝫ Corinthij superbi soli. Vbiq́ꝫ enim omnia sunt, eo quod una quoq́ꝫ natura sit, quæ uel peccet, uel uirtutibus studeat, & propriæ uoluntatis arbitrio, aut hoc, aut illud eligat. Hoc igitur modo in ecclesia confidenter agebat Ioannes, immo esurientibus uirtutis partiebatur edulium, peccatum reprehensionibus manifestis eliminans, & paulo obtemperans dicenti: peccantem coram omnibus argue, ut & cæteri metum habeant. Porro si qui in id stultitiæ, ac superbiæ deuenerunt, ut suas quoq́ꝫ uoluptates laudari uelint, huiusmodi consuetudinem Dei serui non habent. Nã qui cupiditatem, & fornicationem, & aliam quamlibet obscęnam uoluptatem uituperari indigne ferunt, nihil aliud dicunt, quam oportere huiusce pernitiosum uirus admittere.

THEO. Ingentes habeo gratias huic ad nos profectioni tuæ, pater optime, atq́ꝫ sanctissime. Fuit enim illa nobis utilis profecto, & salutaris, uitæq́ꝫ monumentum. Cumq́ꝫ post prolixam laudationem, ac digna senis præconia Theodorus tacuisset, unus ex adsistentibus rupit in uocẽ, Quonam, inquiens, modo, cum tot insignibus sanctitatis Ioannes excelleret, superbus tamen erat? PALL. Ipse illum præsens superbũ didicisti, an ab alio audisti? Respondit ille. Non noui ego uirũ, sed coriarium quendam, dum diceret: Raro illi, præter ecclesiam collectam, posse quempiã congredi, quod moleste ferret uolentibus diutius colloqui. Hoc autẽ superbię, ac fastus apertum documentũ est, consortia se quærentium, & alloqui uolẽtium fugere. PALL. Et cuius alterius erat, Ioannis uituperare philosophiam, quam coriarij, q etiam fętorem sui ministerij contubernalẽ perlibẽter haurit? Si enim superbiæ indiciũ est uitare turbas, erit & Ioannes Baptista superbus, secundum rationẽ tuam, qui ad deserta secessit. Saluator itẽ non effugiet crimen, q uidens turbas, ut scriptum est, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eũ discipuli eius, & non turbæ. Et rursus cũ uidisset turbas, recessit seorsum; cuius exemplum Ioannes quoq́ꝫ noster pro uiribus imitatus, fugiebat turbas, eisq́ꝫ maxime delectabatur, qui ueraciter discere aliquid uellent.

DIACONVS. Præclare tu qdem scripturæ exemplis persuades. Quid uero ad id dicere potes, quod non modo turbas, sed unumquoque uel duos declinabat? PALL. Et unusquoq́ꝫ, si nugator, & inutilis fue-

cutione uirtutis corporalis insolescere, ac superbire, contraria eos per iurgium appellatione cōpescebat: ut puta, qui aquam biberet, ebriosum, nudum rebus omnibus, cupidū, eleemosynas facientem, furē uocans. Est enim & hæc grata doctrinæ species ad chariores quosq; discipulos, per id quod non adsit, roborare quod adsit. Re autem uera honorabat pudicum adulescentē, plusquam intemperantem senem, & senem studiosum discendi, plusquam imperitū iuniorem, & pauperem imperitum, plusquam auarum eruditū, secularem probum, plusquam ociosum monachū. Hæc fortassis illi iniurias appellant, q honores quærunt. Et quidem cum scriptura contumelias quoq; contineat, Ioanne quidem ad illos, q ad se docendi ueniebant, dicente: Genimina uiperarū quis ostendit uobis fugere à uentura ira? Et Paulo in actis Apostolorum dicente pontifici: percutiet te Deus, paries dealbate. Saluatore item ad Iudæos, nunc quidem: Generatio mala, et adultera signum quærit, dicente, nunc autem Apostolis duobus, o stulti, et tardi corde; Alias uero Petrum Satanam appellante, cum dicit, Vade post me Satanas, scandalum enim mihi es, cū grauis certe nulla subesset causa, per quam hisce contumelijs agerentur. Silentio itaq; amplectamur disciplinam, cum spirituales dijudicare nequeamus. Neq; enim hodio habentes iniurias irrogant, neq; inflari solicitudini student, sed charitate omnia faciunt. Huius rei gratias & omnes, quorum nobis uirtus in sacris literis traditur, declinasse imperitorum gregem, atq; aduersatos esse comperies, ne lapsu temporis facta consuetudine, aut aliquid uirtutis amitterent, aut quippiam illorum malignitatis haurirent. Sara prima monuit uirum Abraham ancillæ ut filium, puerum licet, communibus arceret laribus, ludere illum cum filio suo Isaac indigne ferens, ne forte huiusce familiari cōsuetudine, in illius mores, ac studia traheretur. Iacob ipse fuga salutem adipiscitur, in Mesopotamiam peregrinando profectus. Loth, adhortantibus angelis, à Sodomitis impijs separatur. Moyses ille magnus effectus, ut dixi, & filius filiæ pharaonis dici non substinens, à tyranno eiusq; satellitibus, Deo prouidente disiungitur, sibiq; consentientes ad fugam, exitumq; sollicitat. Prophetæ nequissimorum hominum uulgus, linquentes, in solitudinibus ferme uixere. De quibus & Apostolus ait: In solitudinibus, & montibus, & speluncis oberrantes; ne scilicet iniquorum permixtione aliquid sordis attraherent, non ignorantes, quantum consuetudo ualeat ad fallendum, utque familiari conuictu soleat ad eadem prærupta & præcipitia trahere. Neq; id modo, uerum quia quoq; ipsa per se malorum familiaritas, probrum simul, & perniciem infert, præterea & fœda, & inhonesta est. Non enim per naturam habet aliquid, quod nō oblectet, substinere, uel ad modicū illi immorari. Semper enim simile simili carum est: cuius etiam rei gratia dicitur, Omne animal diligit simile sibi: Quod uero dissimile est, inimicum, alienumq; censetur. Quis enim unquam inducet columbā, aut turturem legentē semina, miluis, coruisq; inuersari, carne uescentibus? Quis anserem, aut gruem herbas edentem, uulturibus congredi? Quæ enim communio luci ad tenebras? Aut quæ societas uirtuti cum iniquitate? Quod cōsortium bonis, ac malis?

DIAC. Quomodo igitur dicit Apostolus; omnia omnibus factus sum, Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer, his, qui sine lege sunt, tāquam sine lege essem, ut eos, qui erant sine lege, lucrifacerem. PALL.

Testimonium istud, uirorum optime, nihil ad ea, quæ dicta sunt, confert. Non enim ait Paulus, factus sum negligentibus negligens, aut nugantibus nugax, aut cupidis cupidus, aut huiusmodi aliquid, sed factus sum quasi hoc, aut hoc, non definite hoc, & hoc: non enim idem est alterum, quod alterum. Eius profecto generis est, quod ab Apostolo, aut dicitur, aut geritur, cuius condescensio & si magna emolumenta non affert, nulla tamen inuehit detrimenta. Factus sum enim, inquit, Iudæis tanquam Iudeus, ut Iudæos lucrifacerem, cum certe ex Iudæis esset, circuncisionemq́ suscepisset. Cur ergo dicit, tanquam Iudæus & non absolute Iudæus? Sabbata nēpe celebrasse una, unaq; ieiunasse sæpe deprehenditur, non ut Saluatoris decreta uiolaret, sed ut huiusce consuetudine illos ad perfectiorem scientiam traheret, dum se ad illorum declinabat infirma, medicorum istar, qui infirmorum uoluntatibus interdum condescendunt, cum neq; semper eis assideant, neq; eiusdem morbi participes sint, neq; eisdē desiderijs macerentur. Congruit enim hoc profecto doctori institutum, non inuersari diutius turbis, sed sibi quiescere, ac sollicita indagatione scrutari morborum, ingeniorumq; uarietates, ut faciunt peritissimi medici. Illi nanq; multum temporis in libris conterunt, ut & infirmitatum causas prædicere, & remedia præstare possint tantum infirmis propinquantes, quantum satis sit ad cognoscendum morbum, adhibendumq́ remediū. Non una ludunt, aut prandent simul, neq; enim profitetur medicinæ uirtus infirmis concœnare atq; colludere, sed eos ad sanitatem reuocare. Desine igitur obsecro, neque eadem ultra disquirere. Virtus enim nunquam probris garrulorū, & illoto ore loquentium uincitur: Magisq́ suscipe sententiam meā, tuisq́ auribus ostiarium admoue, ne omne suscipiant uerbum, atque intus admittant, quod postea perturbet animum tuum. Mihi uero permitte, ut ea, quæ restāt narranda absoluere possim. Festino enim cęptum exequi iter.

Ad hæc Theodorus ait. Quid quæso de episcopis illis actum est, qui cum nostris missi sunt, Eulysio scilicet, Palladio, Cyriaco, atq; Demetrio? Id enim solum de illis audiuimus, quod exilio relegati sunt. PALLADIVS. Si priora illa, quæ de beato Ioanne memorauimus, absq; ulla sunt suspitione mendacij, eaq́ memoria retines, hæc etiam, quæ percontaris exponā. THEO. Adeo hæc pro certis habeo ac si ea ipse corā gesti uidissem. Volo autem id sit tibi meæ credulitatis argumentum, quod ea intentissime audiui, quæ dicta sunt, memoriæq́ altius infixa teneo, scripturæ forte tradenda per me, si Deus iuuerit, in memoriam generationis nostræ, & eorum utilitatem, qui episcopatum desiderant, ut Ioannis imitatores, aut nostri sint, qui amore ueritatis uiam sanctorum martyrum æmulati estis, aut id certe onus ferre uelle desistant, quod uirium suarum excedit modum, humiliorem quidem, sed tutiorem laicorum amplectentes uitā. Pręstat enim apud peritos gubernatores, dato naulo, uectores fieri, atque seruari, quam assumpto gubernatoris loco nauem una cū mercibus perdere atque submergere. His igitur de beato Ioanne decursis, quæ ad eius initia, atq; incrementa pertinere uidebantur, quemadmodum scilicet in ecclesiis Antiochena, Constantinopolitanaq́ floruerit, utq́ promotus sit, atq; insidias passus, emensis item, quæ in medio contigere, cladibus, quas perditi homines studiose concitarunt, & de Porphyrio itidē, ac de Ephesinę ecclesiæ Eunucho, annuntia nobis, precor, & reliqua, qui nam scilicet

in carcere mortui sunt, quiue de Ioannis communione in exilium acti. Est enim plane iustissimũ talium uirorũ memoriam exequi pro alacritate, & consolatione uiuentium. Nam si in seculi rebus serui, qui pro Dominis cõ cluduntur, aut cæduntur, aut ex carnificantur, beneuolentiã ab illis, libertatemq; consequuntur quanto magis qui Christi amore cruciantur, honores ab ecclesia, beneuolentiamq; promerentur? De quibus & Apostolus ait: Vinctis quasi simul uincti, his, qui affliguntur, quasi afflictionis socij simus, ut pote & ipsi in corpore constituti, & casibus mortalis conditionis obnoxij. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorum eius.

PALL. Pręclare tu quidem, Theodore. Igitur audi, quæ cupis nosse. Episcopi, ut initio quidem fama uulgauit: in mare præcipitati, ut autem ueritas continet, in exilium ad remotiora, & barbara loca ducti sunt, ibi qui à satellitibus nũc usq; seruantur. Reuersus enim diaconus quidam, itineris ipsorum comes, retulit Cyriacum quidem Emisenũ octoginta milibus passuũ Palmyram Persarum oppidum adductum esse, Eulilium uero Bostre Arabũ in castellũ, quod Nusphas appellatur, Saracenis adiacens, relegatum, Palladiũ Blemmiorũ, siue Æthiopum episcopum, seruari prope locũ, qui Syene uocatur. Demetriũ intus in Oasum Mazicis proximã; sunt enim et aliæ Oases. Seraphionem aũt post innumeras, absq; ulla probatione, calũnias, cũ atrocitate iudicium uiolassent, in patriam, ut fama est, propriam relegarunt. Hilarius uir sanctus, & senex, post plagas non à iudicibus sibi, sed acro impositas, in interiorem Pontũ missus est, qui decem & octo annis panẽ non gustauit, solaq; olera, uel legumina in cibum habuit. Antonius intra Palestinæ speluncas se inclusit. Timotheus Maroniæ, & Ioannes Lydiæ episcopi, in Macedonia esse memorantur. Rhodõ Asiaticus, Mitylenem profectus est Gregorius. Lydius esse in Phrygia dicitur. Brisso Palladij frater, ecclesia sua sponte derelicta, in agello suo degit, terram proprijs manibus fodiẽs. Lamperius uero, ut aiunt in agro Lydiæ à quodam fouetur Eleutherio, lectionibus uacans. Eugenius in patria est. Elpidius magnus ille Laodiceæ Siriæ episcopus, una cũ Pappo tres anni sunt, ex quo gradus domus nunquã descenderunt, orationibus insistentes. Heraclidas Ephesius quadrienniũ iam Nicomediæ carceri inclusus est. Reliqui de communione Ioannis, partim quidẽ Attico cõmunicarunt necessitate compulsi & ad alias ecclesiæ Thraciæ translati partim nescimus ubi sint. Aiunt Anatolium in Gallias concessisse. Presbyteri uero in Arabiam, & Palæstinam exularunt. Tigrius in Mesopotamiam relegatus est. Philippus fugiens in ponto diem obijt. Theophilus in Paphlagonia uersatur. Ioannes Æthrius Cæsariæ construxit monasteriũ. Stephanũ in Arabiam relegatũ, a carnificibus Isauri abstractum, in Taurũ dimisere. Salustiũ Cretæ immorari fama est. Philippũ monachum atq; presbyterũ scholarum, audiui infirmari in Cãpania. Sophronius diaconus Thebaidę seruatur in custodia, Paulus diaconus dispẽsatoris adiutor, in Aphricam profectus memoratur. Alius Paulus Hierosolymis est. Elladius Palatij presbyter, Bithyniæ in agello proprio degit. Plurimi Constantinopoli delitescunt, alij uero in sua quisque discessere. Siluanus autẽ sanctus episcopus Troade piscatu sibi uictũ quærit. Stephanus monachus, q Romanorũ epistolas detulit, huiusce rei gratia Constantinopoli cæsus, atq; in carcerem coniectus est, eumq; oblatam sibi communionẽ, ut admitte-

ret, induci non posset, latera & pectus nimia immanitate dissectus, ut ego hisce, oculis ausi, & Christi gratia fortassis ad secunda certamina reseruatus, post decimũ curę suæ mensem pelusiũ extorris agitur. Prouincialis quidam inter Schalares alas militans, quod Ioanni studeret, accusatus, post uarias plagas, & atrocissima tormenta in Petram exul agitur. Elpidij presbyteri famulus, quinquaginta, ut aiunt, Numismatibus, ut Ioannẽ dolo interficeret, mercede conductus, deprehensusq́, quod tres haberet gladios, eos, qui se deprehenderant, septem singulatim percussit. Ex his quatuor continuo sepulti sunt, tres diutissime curati, sanati sunt, homicida illo absoluto. Eutropius beatissimus, uirgo, 46 purus, cantor cæsus, & latera, ac frontem usq; adeo sectus, ut supercilia quoq; uellerentur, lampadibus postremo ad latera, ossibus iam nudatis, utrinq; admotis, in ligno moritur, mediaq́ nocte ab his, qui hoc egerant sacerdotalis ordinis uiris sepellitur, Deo illius morti dignũ testimonium perhibente, quod passionẽ Redemptoris esset imitatus. Audita enim psallentium cœlitum uox, angelicas patefecit excubias. Retulit aũt is, qui ab episcopis redierat diaconus, eos à ductoribus suis immissione quorundam in tantũ uexatos, ut tæderet etiã uiuere, mortemq́ sibi imprecarentur omnes. Nam pecunias in sumptus necessarias eis auferentes, inter se partiti sunt, nudisq́ imponẽtes iumentis, bidui iter una conficiebant die, profunda iam nocte diuertẽtes, & nocturnis item tenebris ad iter exurgentes, ut neq; infelices escas continere stomachus posset. Turpibus præterea obscænisq́ sermonibus impetere illos non desistebant. Palladio aũt etiam seruũ tulerunt, cogentes ipsum literas quoq; exponere, quas habebat, Demetriũ unus ex militibus addeo afflixit, ut profunda iam uespera illũ etiam percuteret uomere. Qui continuo corruens expirauit, multis doloribus maceratus: Prædixerat enim Palladius, ut ex commilitone ueniente didicimus, aliud iter non coficies, sed miserabiliter morieris. Ecclesiæ nanq; omnino propinquare non sinebant, hospitantes aut in stabulis, ubi scortorũ erat multitudo, aut in Samaritanorũ, uel Iudæorum Synagogis: quibus angustijs presi, noua semper animo uersare cogebantur. Dixit autẽ unus ex episcopis: Quid de diuersorijs quærimus? Num enim in nobis est morari uspiam, ut uoluntate propria, & electione lasciuiẽtes pœnas expendam?, An ignorantis hæc omnia, & contigisse prius, & futura etiam postmodũ, per quæ omnia glorificatur Deus? Quam multæ istiusmodi meretrices q̃ uel obliuionem Dei cœperant, uel illum semper ignorauerãt, conspectis nobis, in timorẽ Dei, cogitationemq́ uenerunt, fortassis in melius conuertendæ, siue certe ad deteriora non prolapsuræ. Non parũ autem est rationali animæ, quæ à perturbatione uexatur, respirare uel modicum quod est pudoris fomentum, adeo ut dixerit, qui hæc sustinuit, magister gentiũ Paulus, Christi bonus odor sumus in his, qui seruantur, & in his qui pereunt, eo quod spectaculũ facti sumus angelis, & hominibus. In tantam uero acerbitatis insaniam Episcopi omnes de communione Theophili, per totũ orientem sicuti monachus rediens retulit, deuenerunt, ut ex his, pleriq; non modo debitam humanitatem non exhiberent, uerum milites datis muneribus inducerent, ut eos occius ciuitatibus pellerent. Sunt aũt qui ista gessere, Tarsensis, & Antiochenus, & Cæsariensis, atq; ante omnes Ancyranus, & Pelusiensis episcopi, partim donis, partim etiam minis

Ecce & homines uirgines. Non ergo seruare uirginitatẽ impossibile.

militum

militum animos contra eos ita efferantes ut ne laicos quidem eos excipere hospitio cupientes permitterent, sicut in epistolis canonicis Caio contra episcopum quendam scribit 47 beatus Ioannes. Hospitalitatē Caū maxime suscipiens, eumq; admonens, ne malos imitetur episcopos. Est autem hic fermè textus epistolæ. Caio dilectissimo, quem ego diligo in ueritate. Dilectissime, in omnibus te recte incedere cupio, & bene ualere, sicut recte incedit anima tua. Gauisus sum enim uehementer uenientibus quibusdam, & nunciantibus mihi, quoniam in ueritate ambulas, et in quibus requiescere sanctos fecisti. Maius hoc gaudium non habeo. Et addit: Scripsi ecclesiæ, sed ambitiosus horum primarius Diotrephes nō suscipit nos, uerbis malis nugax, & non contentus his, neq; ipse suscipit fratres, & uolentes prohibet, atq; ecclesia eῄcit. Deinde rursus admonet, dicens Dilectissime, noli imitari malum. Qui enim bene facit ex Deo est, qui autem male, non uidet Deum. Antiquæ nequitiæ totum apposuimus testimonium, ut eorum, qui nunc sunt huiusmodi, sentētiam agnoscamus. Laudabant autem, atque admirabatur Secundæ Capadociæ episcopos, ut qui, actis in exilium episcopis, magnū ostendisset miserationis affectū, & in primis Theodorū Tyraneum mitissimū uirum, Bosporiumq; Coloniæ, qui quadragesimū in episcopatu agebat annū, & seraphionē ostracinę quadragesimum & quintum annū in epistolari officio supergressum.

47 Vide quomodo tertiā Ioannis epistolam hic autor cū ecclesia universali asserat illius esse.

Ad hæc stupefactus Theodorus, cū diutius in eorum admiratione tacuisset, ait. THEO. Quid igitur ad hæc dicemus, pater? Num hora iam nouissima est, & discessio iuxta Pauli uocē, per ista suscepit initium? ut iam reueletur filius perditionis, qui aduersatur? Nam q̄a mali prosperētur, & in huiusmodi operibus persistendo præualeant, boni uero ē contra præmantur atq; uastentur, illum prope esse cum horrore me admonet. PALL. Est quidē proximus finis, sapientissime Theodore, secundum illum, qui ait, pueri nouissima hora est, illudq; de euangelio: Exῄt autē paterfamilias circa horā undecimam operarios conducere in uineam. Nouissima uero duodecima horarū extrema est. Si autē ante quadringentos 48 annos dictū est ab apostolo, nouissimam horā imminere, multo magis nunc. Sed enim ab initio ista contigere, Deo ad exercendos iustos permittente, quando illos diabolus examinat, ut saluator ait: Simon Simon, expetiuit uos sathanas, ut cribraret, uelut triticū, ego autem oraui pro te ut non deficiat fides tua. Neq; uero pro solo Petro orauit Iesus, uerum & pro omnibus Petri habentibus fidē, nihil aliud significante cribro, quam mortalē uoluptatum ac dolorum circulū plenum foraminibus, per quæ terreni quilibet à uero tritico in infernū cadunt, dum alῄ quidem per gulę foramen decidunt, quorū Deus uenter est, alῄ per uoluptatis, de quibus ait propheta: Spiritu fornicationis seducti sunt. Neq; enim fornicantes, neque adulteri, neq; molles regnum Dei posīdebunt. Alῄ item per auaritiæ foramē dilabuntur, hi scilicet, qui Idolatriæ sibi coniugem desponsauere. Alῄ uero per iræ, ac furoris, quicq; ferales tenebras amauerunt. De quibus Ioannes ait: Qui odit fratrē suum, in tenebris est usq; adhuc. Ira enim ut in prouerbῄs legitur, perdit etiā sapientes. Alῄ per accidię, atq; obliuionis cauernam ruunt, qui in animi uigilantia non perdurant, illudq; psalmistæ dicunt: Dormitauit anima mea præ tędio, q̄bus exprobrans sermo diuinus: Væ, inquit, uobis, qui perdidistis patientiam. Et quid facietis, cū uisitaue-

48 Ex hoc loco supputare potes dialogū hunc iam millecentū quinquaginta annis fuisse compositum.

rit Dominus? Alij per irrationabilem gloriam, de quibus psalmista prędixit: Quoniã dissipauit Deus ossa hominibus placentiũ. Alij per iactantiã, & fastum, id est arrogantiã, quos ueluti desertores propheta insimulat, dicens: superbi inique agebant usquequaque, à lege autẽ tua non declinaui. Vnumquodq; autẽ horum uitiorum complura comitantur. Fastum inuidia sequitur, auaritiã odium, illiberalitas, atq; mendaciũ, furorem ira, siue iracundia, contumeliæ, inuidentiæ, fornicationem obliuio, priuatio timoris, pigritia, zeli boni defectus, inutilesq; uigiliæ, inanem gloriam curiositas, perceptio munerũ, apparatusq; magnifici, simulationes, acceptiones personarũ, atq; fallaciæ. Superbiam arrogantia, crudelitas, dementia, & alia, ne plura enumerans prolixior sim, cum ea, quæ dixi sufficiant ad probationem. Singulis autẽ eiusmodi uitijs contrariam uirtutẽ obiecit Deus: Puta luxuriæ, castitatem, gulæ continentiam, cupiditati iustitiam, iracundiæ mansuetudinem, tristitiæ gaudium, obliuioni memoriã, accidiæ tollerantiam, stultitię sapientiam, formidini fortitudinẽ, uanitati humilitatem, & alijs alias; omnibus uero scripturam sanctam soli fastui uirtutẽ contrariam non dedit, seipsum illi ob nimiam malitiam seruans, sicut scriptũ est: Deus superbis resistit: Sicut item propheta ait: Leua manus tuas in superbias eorum in finem; & rursus: Redde retributionem superbis. Et quemadmodum ex fructu arbor agnoscitur, dicente Domino: Ex fructibus eorũ cognoscetis eos, ita unusquisq; hominum, siue sint sancti, siue dicantur. Sic autem sunt semper malorũ felicitates diuturnæ, Deo illos ęquanimiter tolerante. Ita enim illi cõuenit, ut sancti hoc ipsum ex persona eorũ, qui premuntur, prænuntiauerint ad consolationem nostram, qui modo patimur.

Primus tolerantiæ filius Iob, quid ait post multa? Quid enim? Nũquid ex homine reprehensio mea? sine querela se esse significans: Aut quare non irascar, si aspicientes in me admiramini, manumq; super maxillam ponitis, siue enim memor fuero festinaui, habent enim carnes meas dolores. Quare impij uiuunt, atq; inter diuitias consenescunt? Semen eorũ iuxta animũ filij autẽ eorum in oculis sunt. Domus eorũ abundant, metus autem nusquam est. Flagellum Domini super eos non est. Bos eorũ non abortiuit; seruatus est autẽ ab æstu. In uentre habens non est frustrata, manent autem ueluti aues perpetuæ. Filij eorum alludunt, sumentes psalteriũ & citharam, & lætantur ad uocem psalmi, consumauerunt in bonis uitam suã, & in requiem inferni dormierũt. Dicit autem Domino, discede à me, uias tuas scire nolo. Consona huic & diuinorũ iudiciorum præco, iuxta illud: Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi Domine, Dauid ait; Quam bonus Deus Israel rectis corde. Mei autẽ penne moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Vt quid? Quia zelaui super iniquos inquit, pacem peccatorũ uidens. Et alibi rursus, opibus illorũ detrahens, boues inquit, illorum crassæ. Oues eorũ fœtosę, abundantes in egressibus suis. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, filiæ eorũ compositæ, circumornatæ, ut similitudo templi. Pessimam quoq; concordiam, & pacẽ admirans addit: Non est clamor in plateis eorũ, nec ruina macerię in domibus eorum. Deinde uituperans uulgi opinionẽ corruptam, ait. Beatum dixerunt populũ, cui hæc sunt: & addit. Beatus populus cuius est Domin9 Deus Iacob adiutor eius. Et ne omissis testimonijs alijs pater de rationis nostrę perfectione diffidere. Audi rursus prophetam Habacuc sub quadam tunsiõe pe-

ctoris in huiusmodi indignantẽ, ac dicentem. Vſquequo Domine clamabo, uim patiens, & non exaudies? Suas enim proximi iniurias appellauit, et ſtudio fraternitatis adiecit: Vociferabor ad te, & nõ ſaluabis? Quare oſtẽdiſti mihi labores, & dolores, aſpicere in erumnam, & impietatẽ? Ex aduerſo mei factũ eſt iudicium, & iudex accipit. Idcirco diſsipata eſt lex, & non adducetur in finem iudicium, quia impius præualet contra iuſtũ. Eodem ſpiritu & miſericordiſsimus Ieremias ſanctus hæſitãs clamat; Iuſtus es Domine. Veruntamen iudicia loquar ad te. Quare uia impiorũ proſperatur, abundant omnes irritantes irritationes. Plantaſti eos, & radicati ſunt, pro eo, quod eſt licenter uiuunt. Et fecerunt fructũ, non ſpiritus plane, propinquus es ori eorũ, & longe à renibus eorũ. Eadem fermè ſapiens propheta Sophonias, maledicos homines culpans Dei prouidentiã accuſantes, ſanctosq́; miſeros dicentes, ex perſona Dei ait. Ingrauaſtis ſuper me ſermones ueſtros, dicit Dominus, & dixiſtis in quo oblocuti ſumus contra te? Dixiſtis, uanus eſt qui ſeruit Deo. Et quid amplius? quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quoniã ambulauimus ſupplices ante faciem Domini omnipotentis. Et modo nos beatificamus alienos, & ædificantur omnes, qui faciunt iniuſtitias, & reſtiterunt Deo, & ſaluati ſunt. Hæc oblocuti ſunt, qui timent Dominũ, unuſquiſq; ad proximũ ſuum. Conſentientia his, & pietatis præco Paulus loquitur dicens: Nequam autem homines & magis in deteriora proficient, falſi, ac fallentes. Deinde ſanctorũ utilitatem deſignans ait. Exiſtimo enim, quod Deus nos Apoſtolos nouiſsimos demonſtrauit, quaſi morti deſtinatos. Quoniam ſpectaculũ facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus, uſq; in hanc enim horã, & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris, corporales ærũnas, enumerans. Maledicimur inquit, & benedicimus, perſecutionẽ patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omniũ peripſema uſq; adhuc. Deus quippe bonus, & iuſtus, ſecretiſsima ratione ſua, ſtadiũ in morẽ porrigit mundũ, nosq́; liberos fecit, ut propriæ uolũtatis arbitrio in omnibus utentes, iuſtas perſoluamus, ſi male geſſerimus pœnas, ſicut lex ait. Poſui ante faciem tuam uitam, & mortem. Elige, quod uis. Cur aũt ita poſuerit, non eſt neq; modi noſtri, neq; tẽporis dicere, niſi quod poſuit ſolũ. Neq; enim ſapientiæ fuit, nos inconuertibiles facere, nullis propoſitis præmijs, nullaq́; ſententia uoluntatis recte operante. Quippe ſoli diuinitati, & æternitati inconuertibile congruit.

THEO. Præclare tu quidẽ, atq; ſapientiſsime occuriſti, pater, præſentiũ illuminas animos, q per ſcripturarũ imperitiam, in his ſemper offendunt. Profecto enim gymnaſiũ per longa tempora eccleſia fuit, uictores ſuos uiros, ac mulieres oſtendens non fruſtra Chriſti carnes eatenus comediſſe. Contriſtat aũt nos ueſtra inconſtantia, Eccleſiarumq́; deſolatio.

PALL. Admiror equidẽ te, uirorũ præſtantiſsime Theodore, quod, cũ utilitatẽ rei confeſſus ſis, contraria è ueſtigio loqueris. Nã qui nuperrime, ut uictores. Beatos prædicabas, modo, ut lapſos miſerabiles putas, quoniam Eccleſiaſticis locis excidimus. Idem aũt mihi pati uideris, quod ruſtici, qui Olympia ſpectant, Illi cũ perlibenter ad brauiũ inhiantes aſpiciant, lachrymantur miſerabiliter ad certantiũ uulnera. At mihi præſtat

ualles & deserta, & maria persequi, ueritatē tenenti, quam insigni gloria præsentis felicitatis amictū inhærere mendacio. Veritatis enim compos habebo omnia, quippe cū ueritati omnia seruiant, mendaciū posidens, neq; me ipsum habiturus sum. Porro ueritatē habens, non utrunq; habere illā uolo, quasi dominā aut ancillam, aut propinquam, sed ut sororem. Si aūt posibile fuerit, ut coniugē etiam, ipsius uoluptate fruens, & postmodū, ut uxorem propriā posidens. Est enim filia ueræ profecto ueritatis, cuius uir probus, uirtutisq; studiosus est gener. Nā qui istud sigillū habet, reuirescit, insenescibilis, atq; immarcesibilis fit, zelū habens igne feruentiorem, sermonē gladio accutiorē, leuiorem aquila uitā. Impigre currit ad scripturarū meditationem, ueluti ad indulgentissimam matrē tranquillitate animi perpetuo floret, non capitur metu, exultat certo robore, & afflatu diuinæ gratiæ suauiter agitatur. Odit neminē, miseretur eos, q male utuntur seculo, beatos ducit eos, qui remoti à turbis, quietem insectantur, & ociū, spirituali tristitia mæret in negligentia sacerdotū, de quibus ait Apostolus: Et spiritū sanctū nolite contristare, in quo signati estis in diem redemptionis. Contristat aūt spiritū, qui terga ei per negligentiā dat. Et quid reliqua memorē? Cū fiducia moritur, nemine læso, præter dæmones, & eos, qui proximi dæmonibus sunt, abūdat illi tēpus, neq; dies suos malignis uiolauit operibus. Duplicauit traditā sibi pecuniam, bonorumq; operū præmisit usuras. Tempore modico longæua impleuit debita. Testamentū materiale, non scribit, qui terram omnē uiuens, ac sentiens ab se excusit. Pulsauit mors ianuas carnis, priusquam illā uideat, clamat, eamus hinc, illudq; prophetæ psallit intentius, heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Ac nisi Domini mittentis obstaret authoritas, ab ea, quod sero uenisset, etiā pœnas exigeret. Gratulatur postremo carnis nexibus, & perturbationibus liber, tanquā fragilis, ruinamq; minātis hospitij. Aurē erexit ad eū, qui ait: Euge serue bone & fidelis, audituus & reliqua. Sit aūt tibi eorū, quæ dicimus certū argumentum, uerborū copia. Ex abundantia enim cordis, os loquitur. Porro qui mendacij familiaris est, uitā habet perturbatā, aliquando immodice gaudens, siue de incremento pecuniæ, seu de propagatione gloriæ, siue de cōsuetudine meretricis, siue de aduersitate inimici. Aliquando uero tristatur usq; ad mortē, dū subitas mutationes, & incertos euentus pauidus cogitat, noctesq; insomnes ducens, aut male dormiens, suspectas habet charorū etiam insidias, neq; sibi ipsi confidens, ex omnibus, tanquā mendacibus, derrogans fidē cū ipse huiusmodi sit. Timidus est, ueluti lepus, audax ut porcus, fallax, ut Chamelæo: deceptor ut Perdix, immitis ut Lupus, sui ipsius inimicus, indesinenter inuidus, semet necessario sensu perdito inclemēter exagitans. Cū enim malū contra aliū cogitat, seipsum prius pessime cruciat. Pulsauit mors, omnia dabit, ut modicū adhuc duret in uita. Indulcū sibi uitæ spatiū frustra consumpsit. Pecuniā neq; duplicauit, neq; integram custodiuit. Tremit ut foliū iugiter, senescere nolens, et quæ senū sunt, delirando iā substinens. Mortē timet, ut Deū. Deus illi est uisibilis mundus. Et quid ultra? Pallescit, horret, anxius est, diuinumq; iudiciū præueniens, seipsum punit, conscientia illū atrociter torquente, & delictorū singulorū iugiter admonente. Acriora patitur, quā hi, qui corpora sua uerberibus atterunt. Seruili animo temporales magistratus alloquitur, mundo fœda

adulatione substernitur. Pro uno Domino habet innumeros, ut non seruiat ueritati. Vt timeatur, studet, qui metuit omnes. Ista tibi pro captu nostro, & pro uiribus diximus. Si quis autē uerius sentiens, saniore, & uberiore doctrina imbecillitatē emendauerit nostrā, & hunc grate, ac libenter admittemus, ut correctorē, & fraternitatis amatorē saluatoriq́; ꝑ omnia gratias referemus. Vnū enim tu quoq; mihi occidentalis synodi quæso, ut sententiā pandas, meaq́; consignes uerba, siquidem tibi placuere, ueluti utiliter dicta.

Vt autem cessauit Episcopus loqui, Theodorus intulit dicens. Det tibi Dominus misericordiam in die illa inuenire, tum quia ab huiusmodi communione discessisti, tum quia nobis hæc aperte, lucideq́; narrasti. Meminerit item omnis sacrificij sancti Ioannis, quia usq; ad mortem confidentiā tenuit. Est autem hæc Romanæ ecclesiæ sententia, non communicare in finem usq; orientalibus episcopis, maximeq́; Theophilo, donec Dominus uniuersalis synodi tribuat locum, ac per eam curet putrida membra eorū, qui ista gessere. Et si enim dormit beatus Ioannes, uigilat tamen ueritas, de qua est facienda discussio. His autem qui huiusmodi facinus admisere in ecclesia, libentissime congressus essem, ut eis in faciem dicerem. Vbi nā oro, sacerdotium est? ubi sanctitas? ubi modestia? cōmunioq́; naturæ? Vbi mandatum Domini saluatoris. Si offerres munus tuum, & recordatus fueris, quod habet aliquid frater tuus aduersum te, uade prius reconciliari fratri tuo, & ita offer munus tuum? Vbi illud: Si te percusserit in unam maxillam, uerte illi & alteram? Vbi scripturarum meditatio, Ecce quam bonū, & quam iocundum habitare fratres in unum? Vbi illud: fratres in necessitatibus utiles sint? Cur autē immutantes illud, frater qui à fratre adiuuatur, ut ciuitas munita, opere dicitis: frater qui à fratre uiolat, siue expoliatur, ut ciuitas miserabilis, & muris destituta. Quid igitur non modo infelices, sed infelicissimi sanctum uirum persequi conati estis? Qua tandem ratione cōtra illum, ac si contra inimicum, armari odijs non detrectastis? Quomodo ut aduersus inuicem ita efferaremini, uenire in mentem potuit? Vnde tantā mutationem ostendistis, ut à blando, mitiq́; ingenio, in durum atq; immite transiretis? Admiror, ac stupeo, fateor, eiusce peruersionis causam, omnia intuens huius rei gratia commota. Cur obsecro tantæ elationis fastu turgidi, nutricem uestram ecclesiam Dei, quæ uos à pueris aluit, ueluti fœcundam uuluam conscindentes, iniurijs uiolastis, ut impleretur in uobis propheticum illud: Pro eo quia persecuti sunt in gladio fratrem suum, & uuluā corruperunt in terra. Hinc profecto congressus uuluæ diuinus, ac Salutaris sermo, uos & illū seminauit, atq; plantauit in bonis innumeris, & utilibus rebus. Nam ut uobis mutuo opem ferretis conditi, tacere, aut quiescere in his, quæ utilia iudicaretis, nunquam debuistis. Ad usum igitur, & auxilij commodū creati, quid eam fraudastis gratiam, non modo labore leuantes fratres, uerum & repellentes, atq; à propria cognatione scindētes, cum propheta clamet ad uos: Nonne pater unus omnium nostrū? Nonne Deus unus condidit nos? Sed dicturi estis, peccauit in legē. Quam legē? nisi quam ipsi calcastis per summā nequitiam dissipantes? Vbi itaq; naturę lex est, benigne corrigere admonens? Quid, oro lege hostium abutentes, persequimini uestra consilia, & agitis, quæ contraria sunt & inimicitijs digna? Quanto melius fuerit, ut simul habitantes, atq; in unum uiuentes, cō-

munia,& bona consilia communicaretis inuicem,in gloriam, & gratiam patris uestri(filiorũ enim(uirtus) gratiarumq́ concordia parentibus gratissima est,nihilq́ ferme aliud à natis requirit suis.Et illud profecto rite nostis,quam sit necessarium amicitiæ,ac beneuolentiæ uinculũ, studiose cuncta gerere,quæ placeant patri,& generationis,atq; educationis & cõseruationis authori,quem,uc delirum contemnentes,bella in ecclesia suscitastis,ita propheticum illud:Insaniam in domo Domini finxerunt,ac pro excitatione,& exhortatione mutua,contra uoluntatem, & sententiam patris,bella in alterutrum crudelia geritis. Addo,quod & Deum,& omnes, qui illi uirtutis merito proximi sunt, ipsius quidem filios, uestros autẽ fratres,uehementer stupefacit,& mouet, neq; tacere permittit uestra ista uesania. Neq; enim ille filiorum salutis negligens esse, uel non sollicitus potest. Vestram ergo dementiam grauiter ferens,& eorum iniuriam,qui opprimuntur,à uobis,impune uos transire iniquam putat. Neq; enim id uel sibi decorũ est,uel uobis tutum. Vestra præterea passio tolerabilis nõ est, & cura non modica indiget. Cernit nẽpe uos ꝑ uerba ipsa,& plagas innumeras deteriores euadere. Amisistis enim sensum omnẽ, flectiq; nescistis.

Fratres denicq; charissimos,& contubernales,& confœderatos, & mẽse eiusdem,lectiq; participes,unius, eiusdemq́ cognationis consortes, à Deo in odium inimicissimum conuersi execrati estis, ut eos à finibus suis, & à domo communi pelleretis,& procul ageretis extorres à sedibus. atq; urbibus proprijs. Neq; contenti qualicunq; fuga illud ad tempus exegisse,pro uiribus egistis,ut fine nullo id clauderetur exilium,nimia crudelitate,atq; immanitate agitati.Hoc & in beato Ioanne fecistis, dum clausum diutius odium in flammam repente excitantes, linguamq́ ueluti acutum gladium,aduersus illum exerentes,iræ satisfacitis, maledicta uitæ doctrinæ salutaris,ad peruersionem audientium in ecclesia fundentes. Et hæc illis interim sint dicta,quibus retribuet Dominus iuxta illorum opera,misericordia,& benignitate seruata.

Enimuero tibi Ioannes beatissime, quænam ego sermonum,ueluti immarcesibilium florum,serta contexam? Nempe enim post excessum uitæ Nihil est,cur laudare te timeam. Superasti nanq; procellam Mosaicarũ legum illarum,quas dedit,benedicens actiuum Ioseph,& contemplatiuũ leui sacerdotem, in te denique utranque uideo. In benedictione Domini terra tua,& à montibus cœli,& roris,& abyssus fontium inferius, & iuxta tempus germinum,solis conuersionum,& conuentibus mensium,à uertice montium principij,& à uertice sempiternorum collium, erunt in uertice Ioseph,si quis tamen est Ioseph,& in uertice fratrũ,quibus præfuit glorificatus,inter fratres primogenitus. Tauri pulchritudo eius,et cornua unicornis cornua ipsius. In ipsis uentilabit gentes simul usq; ad extremum terræ. Ad leui autem,& imitatores eius dixit: Date leui manifestos eius, & ueritatem eius uiro sancto,quem tentauerunt in tentatione,male dixerunt eum ad aquam contradictionis. Qui dicit patri,& matri,non uidi te, & fratres suos non cognouit. Custodiuit eloquia tua,& seruauit testamẽtum tuum. Manifestauit iustificationes tuas Iacob, & legem tuam Israel ponet semper incensum in festiuitate tua super altere tuum. Benedic Domine robur eius,& opera manuum illius suscipe. Percute supercilium inimicorum insurgentium illi,& qui oderunt eum,non resurgant. Ego autem

& istud addiderim. Qui diligunt eum Domine Iesu Christe, non confundãtur. Tuum est enim imperium in secula seculorum. amen.

PALL. Et hoc tuæ sapientiæ fuerit, sensuum spiritualium scrutator solers Theodore, iuxta saluatoris sententiã proferre de thesauro mentis tuæ noua, & uetera. Vetera quidem, humanæ sapientiæ disciplinas, noua autẽ, sancti spiritus eloquia. Ex quibus profecto thesauris, utrique parti quod erat congruum, reddidisti, de tua quidem prudentia criminosis, quæ oportuna fuerant, locutus, de benedictione uero Mosaica contextam Ioanni offerens debitam coronam Qui sacerdotio summa integritate perfunctus, re uera patrem, aut matrem ignorauit, aut mortale omnino genus feruore iustitiæ, sed solos diuini uerbi studiosos operarios nouit. Porro nostri, qui uidentur episcopi, luteum quidem genus redditibus, & militijs, ac dignitatibus prouehunt, præuaricatores manifesti legis, quæ ait: Non dabunt sacerdotes filios suos in principes, & obambulantes Regi. Quæ uero sunt spiritus, insidijs, fraudibus, custodijs, exilijsq́; consumunt, meramq́; bibũt ignorãtiam, dum ex his putant se uirtutis amicos affligere. De quibus prędixit Saluator: Venient dies, in quibus putabunt, qui occiderint uos, obsequium se præstare Deo. Quod profecto nequaquam de gentilibus ait. Dixisset enim dijs, plures enim, quam unum, illi colunt. Ex eo autem, quod unum, & solum appellauit, signauit eos, qui modo nos ecclesiæ prætextu insectantur. Peruersos nanq; mores suos, inuidiasq́; occultantes, ecclesiam se tueri sermonibus fingunt, quam demoliuntur operibus. Verum illi quãtumlibet simul etiam, uerũ illos exitus arguet, illi obsecutos esse, qui gloriatus est, dicens: Non mouebor à generatione in generationem sine malo. Inuentor nanq; iniquitatis, & pessimæ concupiscentiæ agricola serpens, cum iam nouæ hæreseos non inueniret speciem, ecclesiæ præsules ambitionis, & primatus uitio, contra se inuicem, & in mutuam concitauit cædẽ. Cuius etiam rei gratia schisma fecerunt. Nam si esset inter episcopos concordia spiritus, & Ioannes ut criminis author, aut indignus sacerdotio, siue, ut Theophilus ait. Superbiæ obnoxius, abijci meruisset, poterat omnipotens Dei sapientia iure illum arcere sacerdotio, aut modum inuenire, per quem sine turbis, ac gentibus eijceretur, siue illum morte, siue resolutione membrorum, siue amissione uocis plectens, ut & quosdam passos iã nouimus, & alios passuros, qui Deo aduersantur, non ambigimus. Ex quo autem multa indigna saluatore facinora sunt subsecuta, ipseq́; non depositus, sed in exilium actus est, cõstat profecto diaboli fuisse opus, cuius Regnum sancti uiri doctrina destruebatur.

Scio ego Ioannem, sex merito deposuisse episcopos, dignitatis sacerdotalis emptores, de quibus superius dixi. Quis oro lachrymatus est? cuius è naribus stillauit sanguis? quæ uel aranearum tela conscissa est? Quis sua pulsus est domo? Quis uel oboli damnũ sustinuit? Quis per totam Asiam, aut opifex, aut agricola, aut plebeius, aut coriarius, aut cuiuscunq; cõditionis homo, quod pro ulciscendis sacris legibus fuerat factum, non libenter amplexus est? illud Dauidicũ concinens. Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti. Vbi enim Deus operatur, omnia fiunt in sapientia, ubi uero bonorũ hostis diabolus, omnia itidem in insipientia. Porro insipientiã e uestigio monstruosæ res subsequuntur, inuidiæ scilicet, homicidia, contentiones, æmulationes, furores, rixæ, dissensiones,

fragores,imperitorũ turba,magistratuũ feruor,eculei laniatus, lamenta, lampades,sanguinũ riui,intollerabilia detrimenta,publicationes bonorum, solutiones diuinarũ sanctionum,contemptus legum,pudoris,ac frugalitatis aspernationes, orbis schisma, terræ marisq́; obseruationes nauticæ,equestresq́; machinæ, & ingenia uaria ad eos impediendos,qui peregrinãtur ueritatis causa.

Quomodo igitur dicere præsumunt dispensatione Dei Ioannem eiectũ fuisse? Dicant quæso,q̃ sunt huiusmodi. Non poterat omnipotens Dei sapientia,inuisibili uirtute ut dixi,Ioannẽ,si erat indignus,amouere,aut persuadere sine graui necessitate principũ leniter ferre eos, qui rem indignã tulerunt? Si enim idem Deus est, qui Moysi cooperatus est in salutẽ Israelitici populi,Pharaone palam uociferante: Deũ nescio, & Israel non dimittam,quomodo hic auxilio indiguit principũ terrenorum, quasi senuerit,aut debilitatus uires amiserit? Qui item aliorũ adulteria,aliorũ stupra, magisq́; aliorum publicauit,is Ioannem arguere nequit? aut e contra qui huius linguam in tumorem uertit immodicũ, ut scriptura confessione uteretur,aliumq́; in morbũ letalẽ permisit incidere, aliũ scaturire uermibus, mutumq́; iacere in lectulo annũ fermè integrum fecit,alteriq́; terrores immisit,illũ exagitantes,cum podagra uernacula: Qui item,cuius uoluit,crura acri morbo intendit,aliũ fœda morte citius rapuit,quẽ norunt omnes, hic in Ioanne,ut dicitis,sacrilego aliqd huiusmodi patrare nõ potuit? Sed huius,atq; illius indigebat auxilio, ut Ioannem cũ ignominia pelleret, ex quo ille plus gloriæ reportauit? Erant igitur per mandata diuina. Sacrilegus enim proprie ille est,non qui aurum,aut argentũ,aut sericum,tineatũ cibum,pauperibus elargiatur,sed q̃ pecunia & assentatione,ac mensæ apparatu dogmata pietatis,& saluatoris uenundat leges. Ille itẽ sacrilegus, qui sanctũ uirum uerbo, & uita decoratũ,per quem saluator,ueluti per pateram,aut aureũ scyphum amatoribus uerbi propinat pocula æternæ salutis,uiolare pergit. Illi itaq; sacrilegi dicãtur, qui apostolicam ecclesiam impie prædati sunt,huiusmodi destituentes magistris,ordinationesq́; pecunia uendentes,quos iã diuina percellet ultio, ad ipsorũ nequitiam corrigendam. Si enim hi,qui Mosaicam legem negligendo præuaricati erant, flagello ex funiculis facto saluatoris manu pelluntur à templo, q̃a columbas intus uenderent,q̃d illi passuri,qui noui testamenti sacerdotiũ uiolãt, nisi ut á pastorũ principe uirga ferrea conterantur? Sicut 49 apostolus dicit: Violans aliqs legem Moysis,absq; miserationibus sub duobus, aut tribus testibus morit̃, quanto putatis acerbiore dignus censebitur pœna, qui Dei filiũ conculcauit, & sanguinem testamenti communẽ existimat, in quo sanctificatus est, & spiritum gratiæ afficit iniurijs? Scimus enim q̃ ait: mihi uindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Terribile est incidere in manus Dei uiuentis.

49 *Ecce quomodo epistolam ad Hebræos citat sub nomine Apostoli.*

Deus autem qui pium hunc,sanctumq́; pastorem, & iustitiæ luminare præcipuũ glorificare dignatus est,ipse nobis partem, & hæreditatem tribuat inuenire cum illo in terribilis, iustiq́; iudicij die: cui est gloria,honor, maiestas, & magnificentia,patri, & filio, & spirituisancto,nũc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

VITA SANCTI EXVPERII EPISCOPI TOlosani per D. Hieronymum presbyterum scripta.

Ex epistola D. Hieronymi ad Rusticũ monachum in fine.

SAnctus Exuperius Tolosæ episcopus, uiduæ saraptensis imitator, esuriens pascit alios: & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena: omnemq; substantiam Christi uisceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui 1 corpus domini canistro uiminco, sanguinẽ portat in uitro. Qui auariciam eiecit è templo: qui absq; funiculo & increpatione, cathedras uendentium columbas, id est, dona sancti spiritus, mensasq; subuertit mammonæ, & nummulariorũ æra dispersit, ut domus dei, domus uocetur orationis, & non latronum spelunca. Huius è uicino sectare uestigia, & cæterorum qui uirtutum illius similes sunt, quos sacerdotium & humiliores facit & pauperes.

1 Vides quod etiã antiquitus sancta Eucharistia ad infirmos deferebatur, sicut et modo fit. Verum sanguis hodie non propinatur propter decretum Concilij Constãtiensis. Habes etiam ex hoc eodem loco, quod sub illis speciebus est uera caro, & uerus xpi sanguis, & non in signo.

ITEM DE EODEM PER EVNDEM.

Ex epistola eiusdem ad Herontiam uiduam.

NON possum absque lachrimis Tolosæ facere mentionem quæ ut hucusque non rueret, sancti episcopi Exuperij merita 2 præstiterunt.

2 *Sancti Exuperij merita præstiterunt, ut Tolosa non rueret.*

DE EODEM ADHVC EXVPERIO ex eodem Hieronymo.

Est prologus D. Hieronymi in primum cõmentariorum Zachariæ prophetæ ad ipsũ Exuperium.

VLtimo iam autumni tempore frater noster, filius tuus Sisinius monachus, tuæ mihi dignationis epistolã reddidit: qua lecta, gauisus sum te esse sospitem, & memorem mei, omniumq; fratrũ qui in sanctis locis domino seruiunt: in 3 quorũ refrigerijs facis tibi amicos de iniquo mammona, & præparas æterna tabernacula, ut possis cũ Dauid dicere: Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutũ concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Si enim passer inuenit sibi domũ, & turtur nidũ, ubi ponat pullos suos: cur tu q pontifex domini es, & calcas in fine mundi torcularia, ut sitientibus populis sanguinis Christi uinum tribuas, non liberè proclamabis ac dices: Cor meum & caro mea exultauit in deũ uiuum beati qui habitant in domo tua?

3 Ecce quomodo per eleemosynarum elargitionem parat quis sibi æterna tabernacula.

Audio te in ualle lachrymarũ, in loco quem deus posuit ad certamen, ut uincentibus coronam daret, 4 ascensiones in tuo corde disponere, & ire de uirtute in uirtutem: & imitari domini paupertatem, ut cũ illo diues fias, & in te reclinet caput, & per singulos dies suscipiatur, uisitetur, alatur, uestiatur, & præcipuè in sanctarũ scripturarum lectione feruere.

4 Vide an sufficeret sãcto uiro duntaxat credere.

Cumq; tibi cuperem ingenioli mei aliquod offerre munusculũ, & cœpta in duodecim prophetas explanatio perueniret ad calcem, susceptum opus deserere nolui: sed quod & absq; te dictaturus eram, tuo potissimũ nomini consecraui, & gaudeo quòd obscurissimus liber Zachariæ prophetæ, & inter duodecim longissimus: eo tempore disserẽdus est, quo ob festinationem eius qui reuersurus est, nullam moram patitur interpretatio: sed uelim nolim saltem lucratiuis per noctem horis atq; furtiuis dictare compellor, quod tibi dirigam.

Scripsit in hunc prophetam Origenes duo uolumina, usq; ad tertiam partem libri à principio. Hippolytus quoq; ædidit commentarios: & Didymus quinq; explanationũ libros me rogante dictauit: quos cũ alijs tribus in Osee & Michea προσεφώνησεν: sed tota eorũ ἐξήγησις allegorica fuit, & historiæ uix pauca tetigerunt. Itaq; imitari cupiens illũ patrem familias, qui profert de thesauro suo noua & uetera: & sponsam de canti co canticorũ, quæ dicit: Noua cũ ueteribus fratruelis meus seruaui tibi, historiæ Hebræorũ tropologiam nostrorũ miscui, ut ædificarem super petrã & non super arenam: ac stabile iacerem fundamentum quod Paulus architectus potuisse se scribit.

Tuæ beneuolentiæ erit, non eruditionem nostrã, quæ uel nulla, uel parua est: sed pronam in te suscipere uoluntatem: Vt nos ad cætera prouoces, & in longo scripturarũ campo currere cohorteris. Si qui autem sunt q̃bus interpretationem, & horũ, & aliorum uoluminum ante promisi, ignoscãt incredibili in te amori meo: & qcquid tibi scripsi, sibi scriptũ arbitrentur. Charitas. n. benigna est, charitas non æmulatur: non quærit quæ sua sunt.

Habetur in proœmio in secundum librũ, cõmentariorum Zachariæ prophetæ.

ITEM DE EODEM EXVPERIO ex eodem Hieronymo.

ITaque mi Exuperi Papa uenerabilis adesto præsens orationibus, qui corpore absens es, & impetra à domino ut auferatur à facie mea uelamen Zachariç, quod ante oculos ostendebatur Moysi, quia fulgorem uultus eius, uulgus ignobile ferre nõ poterat: ut ego quoq; cũ Dauid queã dicere: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa.

Secundi libri explanationũ in Zachariam istud exordium est: quẽ tanta celeritate dictamus, ut penè non sit emendandi spatium: dũ frater Sisinnius Aegyptum ire festinat: ut odorem bonæ fragrantiæ, q à te missus est fratribus, illuc quoq; perferat: Et nequaquã Aethiopiæ flumine, sed Galliarum largissimis aquis rigentur arua sitientia.

Ex lib. 3. Confessionum Cap. xi. & xij.

VITA DIVAE MONICAE MATRIS SANCTI Augustini per eundem uarijs in locis descripta.

ET misisti manum tuam ex alto domine Deus, & de hac profunda caligine erroris Manichæorum eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea fidelis tua, amplius quã flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide & spiritu, quem ex te habebat, & exaudisti eam domine. Exaudisti eã, nec despexisti lachrymas eius, cum profluentes rigarent terram sub oculis eius, in omni loco orationis eius, & exaudisti eam. Nam unde illud somnium quo eam consolatus es, ut uiuere me secum crederet, & habere secum eandem mensam in domo, quod nolle cœperat, auersans & detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula linea, & adueniẽtem ad se iuuenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens & mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea mœstitiæ suæ quotidianarumque lachrymarum, docendi ut assolet, nõ discendi gratia, atque illa respondisset perditionem meam se plangere, iussisse illum quo

secura esset, atque admonuisse ut attenderet et uideret, ubi esset illa, ibi esse & me. Quod illa ubi attendit, uidit me iuxta se in eadem regula stantem. Vnde hoc, nisi quia erant aures tuæ ad cor eius? O tu bone omnipotens, qui sic curas unumquemq; nostrũ, tanquam solum cures, & sic omnes, tãquam singulos. Vnde illud etiam, q̃ cũ mihi narrasset ipsum uisum, & ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram, continuo sine aliqua hæsitatione, non inquit, non enim mihi dictum est, ubi ille, ibi & tu, sed ubi tu, ibi & ille. Confiteor tibi domine recordationem meam quantũ recolo, quod sæpe non tacui, amplius me isto per matrem uigilantem responso tuo, quod tam uicina interpretationis falsitate turbata non est, & tam cito uidit quod uidendũ fuit, quod ego certe antequam dixisset nõ uideram, etiam tũ commotũ fuisse quam ipso somnio, quo fœminæ piæ gaudiũ tanto post futurũ, ad consolationem tũc præsentis solicitudinis, tanto ante prædictũ est. Nam nouẽ fermè anni sequuti sunt, q̃bus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cũ sæpe surgere conarer, & grauius allideret, uolutatus sum: cũ tamẽ illa uidua casta, pia, & sobria, quales amas, iam quidẽ spe alacrior, sed fletu, & gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationũ suarum de me plangere ad te, & intrabant in conspectum tuum preces eius, & me tamẽ dimittebas adhuc uolui & inuolui in illa caligine.

Et dedisti alterũ responsum interim quod recolo. Nam & multa prætereo, propter quod propero ad ea quæ me magis urgent confiteri tibi, et multa non memini. Dedisti ergo alterũ per sacerdotem tuũ, quendam episcopum nutritũ in ecclesia, & exercitatũ in libris tuis. Quem cũ illa fœmina rogasset, ut dignaretur mecũ colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos inuenisset) noluit ille, prudenter sane, quantũ sensi postea. Respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem nouitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis iam multos imperitos exagitassem, sicut indicauerat ei. Sed sine, inq̃t, illum ibi, & tantũ roga pro eo dominũ, ipse legendo reperiet, quis ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narrauit se quoq; paruulũ à seducta matre sua datum fuisse Manichæis, & omnes penè non legisse tantũ, uerumetiam scriptitasse libros eorũ, sibiq; apparuisse nullo contra disputante & conuincente, quã esset illa secta fugienda, itaq; fugisse. Quæ cũ ille dixisset, atq; illa nollet acquiescere, sed instaret, magis deprecando, & ubertim flendo ut me uideret, & mecũ dissereret, ille iam substomachans tędio, uade, inq̃t, à me, ita uiuas: fieri enim non potest, ut filius istarũ lachrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, ac si de cœlo sonuisset.

Egisti etiam mecũ domine, ut mihi persuaderetur Romã pergere, et potius ibi docere quod docebam carthagine. Et hoc unde mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi, quoniam & in his altissimi tui recessus, & præsentissima in nos misericordia tua cogitanda & prædicanda est. Non ideo Romam pergere uolui, quod maiores quæstus, maiorq; mihi dignitas ab amicis, qui hoc suadebant, promittebatur, quanquam & ista ducebant animum tunc meũ: sed illa erat tunc causa maxima & penè sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ cõcertatione sedari, ne in eius scholam quo magistro non utuntur, passim & *Ex libro 5. Confessionum Cap. 8. 9. 10.*

proterue irruant, nec eos admitti omnino nisi ille permiserit. Contra apud Carthaginem fœda est, & intemperans licentia scholasticorum: Irrũpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisq; discipulis ad proficiendum instituerit. Multa iniuriosa faciunt mira hebetudine, & punienda legibus nisi consuetudo patrona sit, hoc misteriores eos ostendens, quo iam quasi liceat, faciunt, quod per tuam æternam legem nunquam licebit, & impune se facere arbitrantur, cum ipsa faciendi cæcitate puniantur, & incomparabiliter patiantur peiora, quam faciunt. Ergo quos mores cum studerem meos esse nolui, eos, cũ docerem, cogebar perpeti alienos, & ideo placebat ire ubi talia non fieri omnes qui nouerãt indicabant. Verum autem tu spes mea & portio mea in terra uiuentium, ad mutandum terrarum locum pro salute animæ meæ, & Carthagini stimulos quibus inde auellerer, admouebas, & Romæ illecebras, quibus attraherer, proponebas mihi per homines qui diligebant uitã mortuam, hinc insana faciẽtes, inde uana pollicentes, & ad corrigendos gressus meos utebaris occulte & illorũ & mea peruersitate. Nam & qui perturbabãt ociũ meum, fœda rabie cæci erant: & qui inuitabant ad aliud, terrã sapiebant. Ego autem qui detestabar hic ueram miseriam, illic falsam felicitatẽ appetebam. Sed quare hinc abirem, & illuc irem, tu sciebas Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usq; ad mare sequuta est, sed fefelli eam uiolenter me tenentem, ut aut reuocaret, aut mecum pergeret, & finxi me amicũ nolle deserere, donec uento facto nauigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri, & euasi. Quia & hoc tu dimisisti mihi misericorditer, seruans me ab aquis maris, plenũ execrandis sordibus usq; ad aquam gratiæ tuæ, qua me abluto, siccarentur flumina maternorũ oculorũ, quibus pro me quotidie tibi rigabat terrã sub uultu suo, & tamen recusanti sine me redire, uix persuasi, ut in loco qui proximus nostræ naui erat memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed in ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autẽ remansit orando & flendo. Et quid a te petebat deus meus tantis lachrymis, nisi ut nauigare me non sineres? Sed tu alte consulens, & exaudiens cardinẽ desiderij eius, nõ curasti quod tunc petebat, ut in me faceres quod semper petebat. Flauit uentus, & impleuit uela nostra, & littus subtraxit aspectibus nostris. In quo mane illa insaniebat, dolore & querelis, ac gemitu implebat aures tuas contemnentes ista, cum & me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates, & illius carnale desyderium iusto dolorũ flagello uapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrũ, sed multis multo amplius, & nesciebat quid tu illi gaudiorũ facturus esses de absentia mea. Nesciebat, ideo flebat & eiulabat, atq; illis cruciatibus arguebatur in ea reliquiarum Euæ, cũ gemitu quærens, quod cũ gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarũ & crudelitatis meæ, conuersa rursus ad deprecandũ te pro me, abijt ad solita, & ego Romam.

Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam iam ad inferos, portans omnia mala quæ commiseram, & in te & in me & in alios, multa & grauia super originalis peccati uinculũ, quo omnes in Adã morimur. Non enim quicquam eorũ mihi donaueras in Christo, nec soluerat ille in carne sua inimicitias, quas tecũ contraxeram peccatis meis. Quomodo enim eas solueret in cruce phãtasmatis, quod de illo crediderã? Quam

ergo

ergo falsa mihi uidebatur mors carnis eius, tã uera erat animæ meæ: & quam uera erat mors carnis eius, tam falsa uita animæ meæ, quæ id nõ credebat. Et ingrauescentibus febribus iam ibam & peribam. Quo enim irẽ, si tunc abyrem hinc, nisi in ignem atq; tormenta digna factis meis in ueritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, & tamen pro me orabat absens. Tu autem ubiq; præsens, ubi erat exaudiebas eam, & ubi eram miserebaris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neq; enim desyderabam in illo tanto periculo baptismum tuũ, & melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitaui, sicut iam recordatus atq; confessus sum: sed iam in dedecus meũ creueram, & consilia medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non siuisti talem bis mori. Quo uulnere si feriretur cor matris, nunquam sanaretur. Non enim satis eloquor quid erga me habebat animi, & quanto maiore solicitudine parturiebat me spiritu, quam carne pepererat. Non itaq; uideo quomodo sanaretur, si mea talis illa mors transuerberasset uiscera dilectionis eius. Et ubi essent tantæ preces, & tam crebræ sine intermissione? Nusquam nisi ad te. An uero tu deus misericordiarum sperneres cor contritum & humiliatũ uiduę castæ ac sobriæ, frequentantis eleemosynas, obsequentis atq; seruientis sanctis tuis, nullũ diem prætermittentis oblationem ad altare tuũ, bis in die mane & uespere ad ecclesiam tuã sine ulla intermissione uenientis, non ad uanas fabulas & aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, & tu illam in suis orationibus? Huius ne tu lachrymas, quibus non à te aurũ & argentum petebat, nec aliquod mutabile aut uolubile bonum, sed salutem animæ filij sui, tu cuius munere talis erat, contemneres, & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam domine: immo uero aderas, & faciebas ordine quo prædestinaueras esse faciendum. Absit ut tu falleres eam in illis uisionibus & responsis tuis, quæ iam commemoraui, & quæ non memoraui, quæ illa fideli pectore tenebat, & semper orans, tanquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri. Recreasti me ab illa ægritudine, & saluum fecisti filium ancillæ tuæ, tunc interim corpore, ut esset cui salutem meliorem atque certiorem dares.

I *Vide qualis fuerit uita sanctissima mulieris.*

Spes mea à iuuentute mea, ubi mihi eras, & quo recesseras? An uero nõ tu feceras me, & discreueras me à quadrupedibus & uolatilibus cœli? Sapientiorẽ me feceras, & ambulabã per tenebras & lubricũ, & quærebã te foris à me, & non inueniebã Deũ cordis mei, & ueneram in profundũ maris, & diffidebam & desperabam de inuentione ueri. Iã uenerat ad me mater pietate fortis, terra mariq; me sequens, & in periculis omnibus de te secura. Nã & per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, à quibus rudes abyssi uiatores, cũ perturbantur consolari solent, pollicens eis peruentionem cum salute, quia hoc ei tũ per uisum pollicitus eras. Et inuenit me periclitantem quidem grauiter desperatione indagandæ ueritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidem iam esse Manichæum sed neq; catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid audierit, exiliuit lætitia, cũ iam secura fieret ex ea parte miseriæ meæ, in qua me tanq; mortuũ, sed resuscitandum tibi flebat, & feretro cogitationis efferebat, ut diceres filio uiduæ, iuuenis tibi dico, surge: & reuiuisceret, & in-

Ex lib.6. Confessionum Cap.1. & 2.

ciperet loqui, & redderes illũ matri suæ. Nulla ergo turbulenta exultatio ne exultauit cor eius, cũ audisset ex tanta parte iam factũ, quod tibi quotidie plangebat, ut fieret, ueritatẽ me nondũ adeptũ, sed falsitati iam ereptũ, imo uero quia certa erat, & quod restabat te daturũ, qui totũ promiseras, placidissime & pectore pleno fiduciæ respondit mihi credere se in Christũ quod prius quam de hac uita emigraret me uisura esset fidelem catholicũ: & hoc quidem mihi, tibi aũt fons misericordiarũ preces et lachrymas densiores, ut accelerares adiutoriũ tuum, & illuminares tenebras meas, & studiosius ad ecclesiã currerem, & in Ambrosii ora suspenderet ad fontem salientis aquæ in uitã eternam. Diligebat aũt illum uirum sicut angelũ Dei, quod per illũ cognouerat me interim ad illam ancipitẽ fluctuationem iam esse perductũ, per quam transiturũ me ab ægritudine ad sanitatẽ intercurrente acriore periculo, quasi per accessionem, quam criticam medici uocant, certa præsumebat.

Itaq; cũ ad memorias sanctorũ, sicut in Aphrica solebat, pultes ad panem & merũ attulisset, atq; ab ostiario prohiberetur, ubi hoc episcopum uetuisse cognouit, tã pie atq; obedienter amplexa est, ut ipse mirarer, qd tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quã disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritũ eius uiolentia, eamq; stimulabat in odiũ ueri amor uini, sicut plerosq; mares & fœminas, qui ad canticũ sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi nauseant. Sed illa cũ attulisset canistrũ cum solennibus epulis prægustandis atq; largiendis, plus etiam quã unũ potillum pro suo pallato satis sobrio temperatũ, unde indignationem sumeret non ponebat. Et si multæ essent quæ illo modo uidebantur honorandæ memoriæ defunctorũ, idem ipsum unũ quod ubiq; poneret circunferebat, quo iam non solũ aquatissimo, sed etiã tepidissimo cũ suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur, quia pietatem ibi quærebat, non uoluptatẽ. Itaq; ubi comperit à præclaro prædicatore atq; Antistite pietatis præceptũ esse, ista non fieri nec ab eis qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, & quia illa quasi parentalia superstitioni gentiliũ essent simillima, abstinuit se libentissime, & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenũ purgatoribus uotis pectus ad memorias martyrũ afferre didicerat, & ut quod posset daret egentibus, & si 2 communicatio dominici corporis illic celebraretur, cuius passionis imitatione immolati sunt martyres. Sed tamen uidetur mihi Domine Deus meus, & ita est in cõspectu tuo de hac re cor meũ, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram, si ab alio prohiberetur, quẽ non sicut Ambrosiũ diligebat, quẽ propter salutẽ meam maxime diligebat, eam uero ille propter eius religiosissimam conuersationem, qua in bonis operibus tam feruentes spiritu frequẽtabat ecclesiam, ita ut sæpe erũperet cum me uideret in eius prædicatione, gratulans mihi quod talem matrem haberem, nesciens qualẽ illa me filiũ, qui dubitabam de illis omnibus, & inuenire posse uiam uitæ minime putabam.

2 *Et si cõmunicatio dominici corporis illic celebraretur.*

Ex lib. primo de ordine in fine.

Atq; interea mater ingressa est, quæsiuitq; à nobis quid promouissemus, nã & ei quæstio nota erat. Cuius & ingressum & rogationẽ cũ scribi nostro more iussissem, Quid agitis, inquit, nunquid nã in illis quos legitis libris etiã fœminas unquam audiui in hoc genus disputationis indu-

ctas? Cui ego. Non ualde curo, inquam, superborũ imperitorumq; iudicia, qui similiter, in legendos libros atq; in salutandos homines irruunt. Non enim cogitant quales ipsi, sed qualibus induti uestibus sint, quanta pompa rerũ fortunæq; præfulgeant. Isti enim in literis non multũ attendunt, aut unde sit quæstio, aut quo peruenire differentes moliantur, quidue ab eis explicatũ atq; confectũ sit. In quibus tamen quia nonnulli reperiuntur quorũ animi contemnendi non sunt, aspersi sunt enim quibusdam condimentis humanitatis, & facile per aureas depictasq; ianuas ad sacrosancta philosophiæ penetralia perducuntur, satis eis fecerunt & maiores nostri, quorũ libros tibi nobis legentibus notos esse uideo. Et his temporibus, ut omittã cæteros, ut et ingenio & eloquentia & ipsis insignibus muneribus fortunæ, & quod ante omnia est, mẽte præstantissimus Theodorus, quem bene ipsa nosti, id agit, ut & nunc, & apud posteros nullum genus hominũ de literis nostrorum temporũ iure conqueratur. Mei aũt libri si quorũ forte manus tetigerint. Lectoq; meo nomine non dixerint, iste quis est, codicemq; proiecerint: sed uel curiosi uel nimiũ studiosi contempta utilitate liminis intrare perrexerint: me tecũ philosophantem nõ moleste ferrent, nec quenquã istorum quorũ meis literis sermo miscetur, fortasse contemnent. Sunt enim non solũ liberi, quod cuiuis disciplinæ liberali, nedũ philosophiæ satis est. Sed summo apud suos loco nati. Doctissimorũ autem hominum literæ etiam sutores philosophatos, & multo uiliora fortunarũ genera continent. Qui tamen tanta ingenij uirtutisq; luce fulserunt, ut bona sua cũ qualibet huiuscemodi nobilitate nullo modo uellent etiã si possent, ulla conditione mutare. Nec deerit mihi crede tale hominũ genus, cui plus placeat hoc ipsum, quia mecũ philosopharis, quã si quid hic aliud aut iucunditatis aut grauitatis inuenerit. Nã & fœminæ sunt apud ueteres philosophatæ, & philosophia tua mihi plurimũ placet. Nã ne quid mater ignores, hoc Græcũ uerbum, quod philosophia nominatur, latine amor sapientiæ dicitur. Vnde etiam diuinæ scripturæ, quas uehementer amplecteris, nõ omnino philosophos, sed philosophos huius mundi euitandos atq; irridendos esse præcipiunt. Esse autem alium mundũ ab istis oculis remotissimum, quẽ paucorũ sanorum intellectus intuetur, satis Christus ipse significat, qui non dicit, Regnũ meum est de mundo, sed regnum meũ non de hoc mundo. Nã quisquis omnem philosophiam fugiendã putat, nihil nos uult aliud quã non amare sapientiam. Contemnerem te igitur in his literis meis, si sapientiã non amares: non autẽ contemnerẽ si tam mediocriter amares, multo minus si tantũ quantum ego amares sapientiã. Nunc cũ eam multo plus quam me ipsum diligas, & nouerim quantũ me diligas, cumq; in ea tantũ profeceris, ut iam nec cuiusuis commodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod uiris doctissimis difficillimũ est, horrore deterrearis, quam summã philosophiæ arcẽ omnes esse confitentur, egone me non libenter tibi etiã discipulũ dabo? Hic illa cũ blande ac religiose nunquã me tantum mentitum esse dixisset, et uiderẽm tam multa nos uerba fudisse, ut neq; scribenda non essent, & iam libri modus esset, neq; tabulæ reliquæ forent, placuit quæstione differri, simul ut meo stomacho parcerem. Nam eũ plus quam uellẽ commouerãt ea quæ mihi euomenda in illos adolescentes necessario uisa sunt. Sed cũ abire cœpissemus, Memento, inquit, licentius, quam multa, & quam ne-

cessaria nobis abs te accipienda per occultissimum illũ diuinumq; ordinem, etiam te nesciente subministrarentur. Video, inquam, & ingratus Deo non sum, uosq; ipsos qui aduertitis ob id ipsum praesumo fore meliores. Hoc fuit tantum illo die negotium meum.

Ex lib 9. Confessionum. a Cap. 7. usque ad 13. inclusiue.

Non 3 longe cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrũ concinentium uocibus & cordibus. Nimirũ annus erat, aut non multo amplius, cum Iustina Valentiani regis pueri mater, hominem tuũ Ambrosium persequeretur haeresis suae causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solicitudinis & 4 uigiliarũ primas partes tenens, orationibus uiuebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atq; turbata. Tunc hymni & psalmi ut canerentur secundũ morem Orientaliũ partium, ne populus mœroris tędio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus 5 gregibus tuis, & per caetera orbis imitantibus. Tunc memorato antistiti tuo per uisũ aperuisti, quo loco laterent martyrũ corpora: Protasij, & Geruasij, quae per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportuna promeres ad coercendam rabiẽ fęmineam, sed regiam. Cũ enim propalata & effosa digno cũ honore 6 transferrentur ad Ambrosianam Basilicam, non solũ quos immundi uexabant spiritus, confessis eisdẽ daemonibus sanabantur, uerumetiam quidã plures annos caecus ciuis, ciuitatiq; notissimus, cũ populi tumultuãtis laetitiae causam quaesisset atq; audisset, exiliuit, eoq; se ut duceret, suũ ducem rogauit. Quo perductus, impetrauit admitti, ut sudario tangeret pheretrũ pretiosae in conspectu tuo mortis sanctorũ tuorum. Quod ubi fecit atq; admouit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuae feruentes lucentes, inde illius inimicae animus etsi ad credendi sanitatẽ non applicitus, à persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi deus meus. Unde & quo eduxisti recordationẽ meam, ut haec etiã confiterer tibi quę magna oblitus praeterieram? Et tamen tunc cũ ita fragraret odor unguentorum tuorum, non currebamus post te, & ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, & tandem respirans quantũ patet aura in domo fęnea.

3 *Ecclesia Mediolanensis genus hoc consolationis & exhortationis non longe celebrare cœperat, magno studio fratrum concinentium uocibus & cordibus.*

4 *Ecce uigilias in Ecclesia, et orationes in communi.*

5 *Unde ortum habuerit hymnorũ & psalmorum in caeteris mũdi ecclesiis decantatio, secũdum morem Orientalium ecclesiarum.*

6 *In translatione sanctorum martyrum, uexati a spiritibus immundis sanabantur, ipsis daemonibus confitentibus, & caecus usum recuperauit.*

Qui habitare facis unanimes in domo, consociasti nobis & Euodium iuuenem ex nostro municipio. Qui cũ agens in rebus militaret, prior nobis ad te conuersus est & baptizatus, & relicta militia seculari accintus est in tua. Simul eramus, simul habitabamus placito sancto, quaerebamus quisnam locus nos utilius haberet, seruientes tibi, pariter remeabamus in Aphricam. Et cũ apud Ostia Tiberina essemus, mater defuncta est. Multa praetereo, quia multũ festino. Accipe confessiones meas, & gratiarum actiones deus meus, de rebus innumerabilibus etiam in silentio. Sed non praeteribo quicquid mihi anima parturit de illa famula tua, quae me parturiuit: & carne ut in hanc temporalem, & corde ut in aeternam lucem nascerer. Non eius, sed tua dicam dona in ea, neq; enim seipsam fecerat, aut educauerat seipsam. Tu creasti eam, nec pater nec mater sciebat qualis ex eis fieret illa. Et erudiuit eam in timore tuo uirga Christi tui regimen unici filij tui in domo fideli bono membro ecclesiae tuae. Nec tantam erga suam

disciplinam

disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulæ cuiusdã de crepitæ, quæ patrem eius infantem portauerat, sicut dorso grandiuscularum puellarũ paruuli portari solẽt. Cuius rei gratia, & propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana satis à dominis honorabatur. Vnde etiam curam dominicarũ filiarum commissam sibi diligenter gerebat, & erat in eis coercendis, cum opus esset sancta seueritate uehemens, atq; in docendis sobria prudentia. Nam eas præter illas horas quibus ad mensam parentũ moderatissime alebantur, etiã si exardescerent siti, nec aquã bibere sinebat, præcauens consuetudinem malam, & addens uerbũ sanũ: Modo aquam bibitis, quia in potestate uinũ non habetis: cum autem ad maritos ueneritis, factæ dominę apothecarũ & cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi præualebit. Hac ratione prçcipiendi, & authoritate imperandi frenabat auiditatem tenerioris ætatis, & ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modũ, ut iam nec liberet quod non deceret. Et surrepserat tamen sicut mihi filio famula tua narrabat, surrepserat ei uinolentia. Nam cum de more tanquam puella sobria iuberetur à parentibus de cuppa uinum depromere submisso poculo qua desuper patet, priusquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus ætatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis maiorũ pondere premi solent. Itaq; ad illud modicũ quotidiana modica addendo, quoniam qui modica spernit, paulatim decidit, in eam consuetudinem lapsa erat, ut prope iam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Vbi tũc sagax anus, & uehemens illa prohibitio? Nunquid ualebat aliquid aduersus latentem morbũ, nisi tua medicina domine uigilaret super nos? Absente patre & matre, & nutritoribus, tu præsens qui creasti, qui uocas, qui etiam per præpositos homines boni aliquid agis ad animarũ salutẽ, quid tunc egisti, domine deus meus? Vnde curasti? Vnde sanasti? nonne protulisti durum & acutum ex altera anima conuitium, tanquam medicinale ferrum ex occultis prouisionibus tuis, & uno ictu putredinem illam præcidisti? Ancilla enim cum qua solebat accedere ad cuppam, littigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, obiecit hoc crimen amarissima insultatione, uocãs meribibulã. Quo illa stimulo percussa, respexit, fœditatem suã, confestimq; damnauit atq; exuit. Sicut amici adulantes peruertunt, sic inimici litigãtes plerunq; corrigũt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi uoluerunt retribuis eis. Illa enim irata, exagitare appetiuit minorẽ dominam non sanare, & ideo clanculo: aut quia ita eas inuenerat locus & tempus litis: aut ne forte & ipsa periclitaretur quod tam sero prodidisset. At tu domine rector cęlestiũ & terrenorũ, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxũ seculorum ordinans turbulentũ, etiam de alterius animæ insania sanasti alterã, ne quisquã cũ hoc aduertit, potentiæ suæ tribuat, si uerbo eius alius corrigatur quem uult corrigi.

Educata itaq; pudice ac sobrie, potiusquã à te subdita parentibus, quã à parentibus tibi, ubi plenis annis nubilis facta est, tradita uiro seruiuit ueluti domino, & sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, & reuerenter amabilem atq; mirabilẽ uiro. Ita autem tolerauit cubilis iniurias, ut nullam de hac re cum marito habe-

ret unquam simultatē. Expectabat enim misericordiā tuam super eum, ut in te credens castificaretur. Erat uero ille præterea sicut beneuolentia præcipuus, ita ira feruidus. Sed nouerat hæc non resistere irato uiro, non tantū facto, sed ne uerbo quidem. Iam uero refracto & quieto, cum opportunū uideret, rationē facti sui reddebat, si forte ille inconsyderatius commotus fuerat. Deniq; cū matronæ multæ quarū mansuetiores erant, plagarū uestigia, etiā dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebāt maritorū uitam, hæc earū linguam, ueluti per iocū grauiter admonens, ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales uocantur, recitari audissent, tanquā instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, deputare debuissent, proinde memores conditionis, superbire aduersus dominos non oportere. Cumq; mirarentur illæ, scientes quàm ferocē coniugem sustineret, nunquam fuisse auditū, aut aliquo inditio claruisse, quod patritius ceciderit uxorem, aut quod à se inuicem uel unū diem domestica lite dissenserint, & causam familiariter quærerent, docebat illa institutū suum, quod supra memoraui. Quæ obseruabant, expertę gratulabantur: quæ non obseruabant, subiectæ uexabantur. Socrū etiā suam primo susurris malarum ancillarū aduersus se irritatā, sic uicit obsequījs, perseuerans tolerantia & mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularū proderet, quibus inter se, & nurū pax domestica turbatur, expeteretq; uindictam. Itaq; posteaquā ille & matri obtemperans, & curens familiæ disciplinam, concordiæ suorum consulens, proditas ad prodentis arbitriū uerberibus coercuit, promisit illa talia de se præmia sperare debere, quæcunq; de sua nuru sibi, quo placeret, mali aliquid loqueretur, nullaq; iam audente, memorabili inter se beneuolentiæ suauitate uixerunt. Hoc quoq; illi bono mancipio tuo, in cuius utero me creasti, deus meus, misericordia mea munus grande donaueras, quod inter dissidentes atq; discordes quaslibet animas, ubi poterat tā se præbebat pacificam, ut cū ab utraq; multa de inuicē audiret amarissima; qualia solet eructare turgens atq; indigesta discordia, quādo præsenti amicæ de absente inimica per acida colloquia crudelitas exhalatur odiorū, nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas ualeret. Paruū hoc bonum mihi uideretur, nisi turbas innumerabiles tristis experirer, nescio qua horrenda pestilentia peccatorū latissime peruagante, non solū iratorum inimicorū iratis inimicis dicta prodere, sed etiā quę nō dicta sunt addere, cū contra animo humano parū esse debeat inimicitias hominū nec exagitare, nec augere male loquendo, nisi eas etiā extinguere bene loquendo studuerit, qualis illa erat docente te magistro intimo in schola pectoris. Deniq; etiam uirū suum iā in extrema uita temporali eius lucrata est tibi, nec in eo iam fideli planxit, quod in nondū fideli tolerauerat. Erat etiā serua seruorū tuorū. Quisquis enim eorū nouerat eam, multū in ea laudabat, & honorabat, & diligebat te, quia sentiebat præsentiā tuā in corde eius sanctæ conuersationis fructibus testibus. Fuerat enim unius uiri uxor, mutuā uicē parentibus reddiderat, domū suam pie tractauerat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deuiare cernebat. Postremo nobis domine omnibus qui ex munere tuo sinis loqui seruis tuis, qui ante dormitionē ei⁹ in te iam cōsociati uiuebamus, percepta gratia baptismi tui, ita curā gessit, quasi omnes genuisset, ita seruiuit, quasi ab omnibus genita fuisset.

Imminente autem die, quo ex hac uita erat exitura, quē diem tu noueras ignorantibus nobis, prouenerat, ut credo, procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa soli staremus incumbentes ad quandā fenestram, unde ortus intra domū quæ nos habebat prospectabatur, illic apud ostia tyberina, ubi remotiā turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus nos nauigationi. Colloquebamur ergo soli ualde dulciter, & præterita obliuiscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebamus inter nos apud præsentē ueritatē quod tu es, qualis futura esset uita æterna sanctorū, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis tui, fontis uitæ qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantā cogitaremus. Cumq; ad eum finem sermo perduceretur, ut carnaliū sensuum delectatio quantalibet in quantalibet luce corporea præ illius uitæ iucunditate, non comparatione, sed ne commeratione quidē digna uideretur: erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulauimus gradatim cuncta corporalia, ipsum cœlū, unde sol & luna, & stellæ lucent super terrā. Et adhuc ascendebamus interius cogitando & loquendo te, & mirando opera tua, & uenimus in mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israel in æternū ueritatis pabulo, & ubi uita sapientia est, per quā fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt: & ipsa non fit, sed sic est ut fuit, et sic erit semper, quin potius fuisse, et futurū esse non est in ea, sed esse solū, quoniam æterna. Nam fuisse & futurum esse non æternū. Et dum loquimur, & inhiamus illi, attigimus eā modice toto ictu cordis, & suspirauimus & reliquimus ibi religatas primitias spiritus, & remeauimus ad strepitū oris nostri, ubi uerbū & incipitur & finitur. Et quid simile uerbo tuo domino nostro in se permanenti sine uetustate, atq; innouanti omnia? Dicebamus ergo: si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiæ terræ & aquarum & aëris, sileant & poli, & ipsa sibi anima sileat, & transeat se non se cogitando, sileat somnia & imaginariæ reuelationes, omnis lingua, & omne signū, & quicquid transeundo fit, si cui sileat omnino, quoniā si quis audiat, dicunt hæc omnia, Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternū. His dictis si iam taceant, quoniā erexerunt aurem in eū qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus uerbū eius, non per linguam carnis, neq; per uocē angeli, neq; per sonitum nubis, neq; per ænigma similitudinis, sed per ipsum quē in his amamus, ipsum sine his audiamus: sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus æternā sapientiam super omnia manentē, si continuetur hoc, & subtrahantur aliæ uisiones longe imparis generis, & hæc una rapiat & absorbeat & recondat in interiora gaudia spectatorē suum, ut talis sit sempiterna uita, quale fuit hoc momentū intelligentiæ, cui suspirauimus. Nonne hoc est, intra gaudiū domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur? Dicebamus talia, & si non isto modo & his uerbis, tamen domine tu scis quod illo die cū talia loqueremur, & mundus iste nobis inter uerba uilesceret cū omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili quantum ad me attinet, nulla te iam delector in hac uita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, iam consumpta spe huius seculi. Vnum erat propter quod in hac uita aliquantū immorari cupiebā, ut te catholicum Christianum uiderē prius-

appellabat me piũ, & cõmemorabat grandi dilectionis affectu nunquã se audisse ex ore meo iaculatum in se durũ aut cõtumeliosum sermonem. Sed tamen quid tale Deus meus qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor à me delatus illi, & seruitus ab illa mihi? Quoniam itaq; deserebar tã magno eius solatio, sauciabatur anima mea, & quasi dilaniabatur uita, quæ una facta fuerat ex mea & illius. Cohibito ergo à fletu illo puero, 9 Psalterium aperuit Euodius, & cantare cœpit psalmum. Cui respondebamus omnis domus. Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Audito autẽ hoc, conuenerunt multi fratres ac religiosę fœminæ, & de more illis quorũ officiũ erat funus curantibus, ego in parte ubi decenter poterã cũ eis qui me non deserendum esse cẽsebant, quod erat tempori congruum disputabam, eoq; fomento ueritatis mitigabam cruciatũ tibi notũ, illis ignorantibus & intente audientibus, & sine sensu doloris me esse arbitrantibus. At ego in auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, increpabã molliciem affectus mei, & constringebam fluxũ mœroris, cedebatq; mihi paululũ, rursusq; impetu suo ferebatur, non usq; ad eruptionem lachrymarũ, nec usq; ad uultus mutationẽ, sed ego sciebã qd corde premerẽ. Et quia mihi uehementer displicebat tantum in me posse hæc humana, quæ ordine debito & sorte conditionis nostræ accidere necesse est, alio dolore dolebã dolorem meũ, & duplici tristitia macerabar. Cũ ecce corpus elatũ est, imus, & redimus sine lachrymis. Nam neq; in eis precibus quas tibi fudimus, cũ offerretur pro ea 10 sacrificiũ precij nostri, iã iuxta sepulchrũ posito cadauere priusquã deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto męstus erã, & mente turbata rogabam te ut poterã, quod sanares dolorem meũ nec faciebas, credo cõmendans memoriæ meę, uel hoc uno documẽto, omnis consuetudinis uinculũ, etiã aduersus mentem, quæ iã non fallaci uerbo pascitur. Visum etiã mihi est ut irem lauatũ, quod audieram inde balneis nomen inditum, quia Græci βαλανεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo. Ecce & hæc confiteor misericordiæ tuæ pater orphanorum, quoniã laui, & talis erã, qualis prius quã lauissem. Neq; enim exudauit de corde meo mœroris amaritudo. Deinde dormiui, & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorẽ meũ, atq; ut eram in lecto meo solus, recordatus sum ueridicos uersus Ambrosij tui. Tu es.n. Deus creator omniũ, poliq; rector: uestiens Diẽ decoro lumine, Noctẽ soporis gratia. Artus solutos ut quies. Reddat laboris usui: Mentesq; fessas alleuet, luctusq; soluat anxios. Atq; inde paulatim reducebã in pristinum sensum ancillã tuam, conuersationemq; eius piam in te & sanctã, in nos blandam atq; morigerã, qua subito destitutus sum, & libuit flere in conspectu tuo de illa & pro illa, de me & pro me. Et dimisi lachrymas, quas continebã, ut effluerent quantũ uellent, substernens eas cordi meo: & requieuit in eis, quoniã ibi erant aures tuæ, non cuiusquã hominis superbe interpretantis ploratũ meũ. Et nunc Domine cõfiteor tibi in literis. Legat qui uolet, et interpretetur ut uolet, et si peccatũ inuenerit fleuisse me matrẽ exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuã, quæ me multos annos fleuerat, ut oculis tuis uiuerẽ, non irrideat, sed potius, si est grandi charitate, pro peccatis meis fleat ipse ad te pater omniũ fratrum Christi tui.

Ego aũt iam sanato corde ab illo uulnere in quo poterat redargui car-

9 *Ecce quomodo christiana traditio est, hymnos & psalmos in defunctorum fidelium sepultura decãtare.*

10 *Vides quod antiquus mos est celebrare missas pro animabus defunctorum? Vides etiam quod Missa appellatur sacrificium?*

nalis affectus, fundo tibi Deus noster pro illa famula tua longe aliud lachrymarum genus, quod manat de concusso spiritu consyderatione periculorum omnis animæ quæ in Adã moritur. Quanquã illa in Christo uiuificata, etiam nondũ carne resoluta, sic uixerit, ut laudetur nomen tuũ in fide moribusq; eius, non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismũ regenerasti, nullũ uerbũ exisse ab ore eius contra præceptũ tuum. Et dictũ est à ueritate filio tuo: Si quis dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et uæ etiã laudabili uitæ hominũ, si remota misericordia discutias eã. Quia uero non exquiris delicta uehementer, fiducialiter speramus aliquẽ apud te locũ inuenire indulgentiæ. Quisquis autẽ tibi enumerat uera

11 merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua? O si cognoscant se omnes homines, & qui gloriantur in Domino glorientur. Ego itaq; laus mea & uita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinã uulnerum nostrorũ quæ pependit in ligno, & sedens ad dexterã tuã, te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatã, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis: dimitte illi & tu debita sua, si qua etiã contraxit per tot annos post aquã salutis. Dimitte Domine, dimitte obsecro, ne intres cũ ea in iudiciũ. Super exultet misericordia iudiciũ, quoniã eloquia tua uera sunt, & promisisti misericordiã misericordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis, cui misertus eris, & misericordiã tuã præstabis cui misericors fueris. Et credo iã feceris quod te rogo, sed uoluntaria oris mei approba Domine. Namq; illa imminente die resolutionis suæ non cogitauit suũ corpus sumptuose contegi aut condiri aromatibus, aut monumentũ electũ concupiuit, aut curauit sepulchrũ patriũ. Non ista mandauit nobis, sed tantũmodo 12 memoriam sui ad altare tuũ fieri desyderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, unde sciret dispẽsari uictimã sanctam, qua deletũ est Chirographũ quod erat contrariũ nobis, qua triũphatus est hostis computãs delicta nostra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo, in quo uicimus. Quis ei refundet innocentẽ sanguinẽ? Quis ei restituet preciũ quo nos emit ut nos auferet ei? Ad cuius precij nostri sacramentũ, ligauit ancilla tua animã suã uinculo fidei. Nemo à protectione tua dirũpat eam. Non se interponat nec ui nec insidijs leo & draco, neq; enim respondebit illa nihil se debere, ne conuincatur & obtineatur ab accusatore callido: sed respõdebit dimissa debita sua ab eo cui nemo reddet quod pro nobis non debẽs reddidit. Sic ergo in pace cũ uiro, ante quẽ nulli, & post quem nulli nupta est, cui seruiuit fructũ tibi afferent cũ tolerantia, ut eũ quoq; lucraretur. Et inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis Dominis meis, quibus & uoce, & corde & literis seruio, ut quotquot hæc legerint, 13 meminerint ad altare tuũ Monicæ famulæ tuæ, cũ Patricio quondã eius coniuge, per quorũ carnẽ introduxisti me in hanc uitã, quemadmodũ nescio. Meminerint cũ affectu pio parentũ meorum in hac luce transitoria, & fratrũ meorũ sub te patre in matre catholica, & ciuiũ meorũ in æterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usq; ad reditũ, ut quod à me illa poposcit extremũ, uberius ei præstetur in multorum 14 orationibus, tam per confessiones quam per orationes meas.

11 *Merita omnium sanctorum, non sunt nisi dona Dei. Vnde sancti & uera habent merita, & a deo habent quicquid habẽt et gloria Christi est, cuiuslibet meritum Christiani.*

12 *Vides & hic fieri memorias defunctorum ad altare Domini ex antiquo instituto, & in eodem altari dispensari uictimã sanctam qua deleta sũt peccata nostra, hoc est, uerũ Christi corpus?*

13 *Meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ cum patricio quondam eius coniuge.*

14 *Ecce quomodo animæ defunctorum iuuantur orationibus uiuentium.*

IN VITAM SANCTI IOANNIS ELEEMONIS
Episcopi Alexandrini, alias Eleemosynarij appellati.
Præfatio.

COgitante me, ac diu tacite soliciteq; mecum considerante, quid in domo Dei commodius ac dignius operari possem, ne ea uidelicet præsumerem, quæ mihi ex ministerio credito commissa non sunt, nec rursus alia arriperem, quę ingenioli mei uires excedunt, secundū illud Salomonis; Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus euo mas illud. Et alibi, altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Ecce subito quidam strenui ac studiosi uiri me cohortari uoluerunt, ut in latinum sermonem uerterem leonciū de uitæ residuis Ioannis Alexandrini antistitis, quem Græci propter multiplicem compassionē, quam erga omnes possidebat, merito & absolute Eleemona, idest misericordem appellant, quatenus tantus uir, non tantū sermone græco, uerumetiā latino eloquio pollentibus utilitati esset & commodo. Quapropter quia me dignum ad tantū opus atq; idoneum minime perspexi, leuaui oculos meos in mōtes, unde ueniret auxiliū mihi, sicq; solatia patrum & orationes adhibens, tam proficuum uirum non passus sum cęlare latinis.

Sed licet membranas inciderim, schedulas præparauerim, non tamen hunc in codicem ausus sum redigere, antequam à dominatione uestra, ô miles beate, licentiam adipisci promerui. Neq; enim fas est, ut absq; 1 uicario Dei, absq; clauigero cœli, absq; curru & auriga spiritualis Israelis, absq; uniuersali pontifice, absq; unico Papa, absq; singulari pastore, absq; speciali patre, absq; te omnium arbitro aliquid consummetur aut diuulgetur. Tu enim tenes claues Dauid, tu accepisti claues scientiæ. In arca quippe pectoris tui tabulę testamenti, & manna cœlestis saporis requiescunt. Tu enim quod ligas, nemo soluit, quod soluis, nemo ligat, quod aperis, nemo claudit, quod claudis, nemo aperit. Vicē nanq; in terris possides Dei.

1 *Vide multa præconia Romani pontificis sū matim recensita.*

Cum autem hunc beatū in latinum uerterem eloquiū, nec Græcorum idiomata, nec eorū ordinem uerborū sequi potui, uel debui. Non enim uerbum è uerbo, sed sensum è sensu excerpsi. Sed nec latinas regulas usquequaq; seruare curaui, dum tantum intentio mea illò tenderet, quò utilitas nasceretur legentibus. Qua de re angelice domine, non personam tantillitatis meæ intuens, non astutiam inuestigans, uerborū phaleras requirens, sed potius pio cordis oculo profectū legentiū prænoscens, ut tantus uir tanquam exemplar & speculū sit omnibus, uestra apostolica autoritate translationem hanc, si uestro arbitrio placeat, firmitate, si displicet, emendate, dūmodo latinitas se tanto non doleat esse sale priuatam, quo Græcia se gaudet optime conditam.

Suscipe ergo sanctū à peccatore interpretatū, & noli attēdere per quē translatus sit, sed quis translatus sit. Neq; enim propter fistulam plumbeā aquam lympidissimam despicias, neq; propter spinas quæ producunt, rosam quæ producitur, spernas. Custos uero & amator tuus, quādo uoluit, Pharaoni & Nabuchodonosor iniquis regibus somnia, quibus futura prę noscerentur, ostendit, & Caipham impium, quod expediebat proferre pertulit, quinimo quando uoluit, asinæ loqui articulata uerba permisit.

Habetur in libro de gestis sanctorum patrũ, nouissime apud Coloniam impresso, nec libro Monachorũ sancti Nazarij Veronensis in Pergameno iam 300. annis scripto.

VITA SANCTI IOANNIS ELEEMOSYNARII, Alexandrini patriarchæ, à Leontio episcopo Neapoleos Cyrorum Insulæ descripta.

INtentio quidem una est, nostra & eorũ qui ante nos fuerunt, studiosorum & sanctorũ uirorum super præsenti memorabilis uiri uitæ narratione, idest ut in omnibus quidem imitatio pia & utilis fiat, gloria autem & magnificentia sanctæ & adorandæ trinitati referatur, & in hoc sicut & in omnibus, quæ semper in generationem & generationẽ propria luminaria ostendit, ad illuminandos qui in tenebris, & in umbra mortis sedent, peccatores. Quoniam uero amicos Christi non ualde miramur, q̃ ante generationem nostram fuerunt, qui deo placita conuersatione uixerunt, quia sub uiris qui ante nos fuerunt, non erat iniquitas hominũ multiplicata, sicut modo, ut prædixit diuina scriptura, eo quod abũdauit iniquitas, refrigescit charitas multorũ, ideo non ualemus ad eorum consurgere meritũ. Huius rei gratia, ad præsentem sanctę huius uitę narrationem ex parte uenimus, ostendere etiam diebus nostris uolentes, & propositũ suũ cogentes, excellentiores nobis demonstrari, & angustam & arctam uiã posse incedere, & obstruere os loquentiũ iniqua, & animæ noxios intellectus uitare.

Iam quidem & alij ante nos optima atq; excellentissima de hoc admirabili uiro & summo sacerdote Ioanne philosophati sunt, potentes existẽtes in opere & in sermone. Dico enim Ioannem & Sophronium Dei cultores, & amatores uirtutũ, & pietatis propugnatores, attamen quãuis tales essent, de dignitate & merito studij uiri istius & ipsi omiserunt, & idipsum perpessi sunt, quod nonnulli studiosi agricolæ, uineam uberem & fructuosam uindemiantes, nã relinquunt utiq; ex fructu benedictionem, etiã uolentes, se retro sequentibus egenis, eligentibus, idest colligentibus racemos uinearũ, ex quibus sumus & nos minimi. Nam & omnes sancti isti, quanuis omni fortitudine sua fructiferam hanc oliuã, quæ in domo dei, ut ait psalmista, plantata est, propter multiplices reuera oliuas, quæ in ea sunt, zelo Dei uindemiare studuerint, attamen latuit eos multus oliuæ fructus, domino dispensante.

Nostram ergo uilem & frigidã alacritatem suscipite, ut duo uiduæ minuta, non enim illis detrahentes, neq; qui possimus eorũ à Deo donatam sapientiã imitari, iusti gesta scripturæ tradere festinauimus, sed primo quidem uelut intelligimus non iustũ esse, ea quæ possunt utilitatem audientibus facere, silentio occultare, ne & nos incidamus in iudicium serui illius, qui talentum in terra abscondit. Secundo autem, ut in hac narratione nostra correctiores & delectabiles historiæ conscribantur, quæ scriptę non sunt ab optimis uiris, in laudibus sanctissimi reuera atq; beatissimi Ioannis. Deinde uero, quia sapientes & potentes in sermone, amatores historiæ erant, sapienter & sublimiter materiã depinxerunt, quod maxime & peramplius erexit nos ad præsentem solicitudinẽ, ut eo qui inest nobis, pedestri, deformi, humiliq; charactere enarraremus, ut posset & idiota & sine literis, de his quæ dicuntur, proficere.

Cum peruenissem Alexandriã ego indignus ad amplectendos sanctos

& uictores

& uictores martyres, Cyrũ, & Ioannem, & eorum iocundis epulis & refectione frueremur, conuenientibus & colloquentibus ibidem quibusdã uiris uenerabilibus atq; philosophis, & disputaremus de scripturis & de animæ institutione, uenit ad nos quidam peregrinus petens eleemosynã. Dicebat enim se nuper de captiuitate Persarũ ereptum. Accidit igitur ut nullus de consedentibus inueniretur habens precium aut nummũ. Vnus ergo de consedentibus habebat illic astantem mercenariũ, callide datorem, accipientem tres tantũ nummos per singulos annos, habentem uxorem & duos filios. Cumq; recessisset qui petebat, prosecutus est eũ ingeniose, & abstulit à se quã ferebat cruciculam argenteã, & dat ei, dicens se non habere aliud aliquid usq; ad siliquam unam in uita sua. Ego igitur de hoc quod acciderat, imo quod gestum uideram, per gratiã Dei inuentus sum considerare, quod fecerat, & compunctus, enarraui statim prope me sedenti, Mennæ nomine, uiro industrio & timenti Deum, qui & erat ordinans dispensationẽ sanctissimę ecclesiæ sub nobili & beatissimo Ioãne patriarcha. Qui cum me intuitus esset admirantem & laudantẽ eum qui eleemosynam fecerat, dixit mihi: Ne mireris, eo quod ex traditione & doctrina huiusmodi actionis operator extitit. Et dicente me ad eũ, quomodo? Propter charitatem prodesto mihi, ipse respondens ait; Sanctissimo ter beato patriarchæ nostro ministrans permansit Ioanni, & tanquam filius proprius, patris industriã suscepit, dicẽte sancto ad eum: Humilis Zacharia esto misericors, & uerbum promissionis habe ex Deo per infirmitatẽ meam, quia neq; in uita mea, neq; post mortem deerit tibi Deus, quod seruat usq; hodie. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam, quod non statim det pauperibus, propemodũ constringẽs & in nihilũ redigens domum suam. Multoties in exultatione inuenerunt eum quidam, dicentem Deo, sic sic, aut tu mittẽdo, aut ego dispergẽdo, uidebimus quis uincat. Liquet enim quoniã tu diues domine, & uitæ nostræ miserator es, Porro autem quando iuxta euentũ non habet, ad horã aliquid quod det à se petenti contristatus dicit ad tabernarium aut ad negociatorem, Da mihi unum tremissem, idest, tertiam partem solidi aurei, & seruiã tibi uno mense uel duobus, ut uis, & ubi uis, quoniã esuriunt ualde qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti, rogans ut nemini dicat.

Cum ergo sensisset me idem dei cultor Mennas, tanquã euangeliũ audientem se, dicit mihi cum compunctione; In hoc miraris domine? Iam si inuenisses sanctũ patriarcham, quid faceres? Aio ei; Quid amplius uiderẽ? Tunc dixit mihi; Crede per indulgentiã Dei, ipse me fecisse presbyterũ, & uicedominum sanctissimæ ecclesię, & uidi in eo opera, uniuersam penè naturam excedentia. Et si dignatus fueris in seruilia mea hodie ueniendo, sanctificare nos, enarrabo tibi gesta, quæ ipse inspector eorũ factus, aspexi. Cumq; hoc dixisset, tenui manum, & erexi eum, apprehendensq;, duxit me in à Deo seruatam domum suam. Itaq; cũ uoluisset nobis mensam dignatus apponere, dixi ad eum; Non iustũ est, ò domine, animæ cibum relinquẽtes, corpus ante animã reficere, sed magnum cibum, qui non perit, sumamus, & postmodum corpori necessitatem pręstemus.

Cum ergo cœpisset uitã sancti sine mendatio recitare, primum, inquit, & præcipuũ bonum eius fuit, quoniam omnimodis non iurauit. Petij igitur cartam & atramentarium, & quę dicebantur, per ordinem annotabã.

Promotus ergo, & in throno residens in amica Christi magna ciuitate Alexandria, decreto diuino ueraciter, & non ex hominibus, neq; per homines, hoc primum forte factũ & præmium omnibus demonstrauit. Mittẽs enim mox dispensatores, & eũ qui dicebatur, super pacem, dixit corã omnibus ad eos in honorabili secretario; Non iustum est o fratres, ante alterius cuiusquã curam habere, quam Christi. Omni uero multitudine quæ conuenerat, audito uerbo compuncta ac sustinente, dicit iterũ ille beatus; Euntes ergo per totam ciuitatẽ, conscribite mihi usq; ad unum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus, qui hi domini essent, sed rogantibus dicere, & mirantibus, quinã patriarchæ domini existerent, respõdit rursus angelicum illud os, & ait, quos uos egenos & mendicos uocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis uere & auxiliari, & cœlorũ regnum donare poterunt. Et cum hoc multa uelocitate uidisset factũ, Christi imitator, præcepit eis, per singulos dies stipẽdia tribui, & per propriũ dispensatorem præbere eis sufficientem necessitatem, plus autẽ erant, quam septem milia quingenti. Tunc quasi pastor uerus et non mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum conuenientibus sanctis uiris episcopis ad Ecclesiã sanctã pergens, consecratus est diuino iudicio.

Iustum uero est, hoc gestorum eius non postponere bonum. In crastinum enim iterũ mittens per totam ciuitatem eosdem Dei amicos, œconomos, & cancellarios, & reliquos quibus erat dispositio ciuitatis credita, non permisit mensurã qualemcunq;, uel pondus paruum & magnũ in tota ciuitate, sed omnia in una campana, id est, iusta & æquali statera, modo & artaba, id est, mensura modios tres continente & tertiã partem modij, uendere & emere contestabatur, scribens in subscriptione sua conditionem per omnẽ regionem, habentem formam hanc, Ioannes humilis et exiguus seruus seruorũ domini nostri, omnibus sub paupertate nostra degentibus, quiq; ab eodem domino nostro regimini subesse noscũtur. Hęc egregio beato Paulo, per eũ qui in eo loquebatur, Christo iubente, & omnibus legem ponẽte, obedite præpositis uestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri, credit tantillitas mea, uerbo diuino obedientes uos, suscipere petitiones nostras ut ex Deo, & non ex homine, unde hoc sciens moneo charitatẽ uestram, ut nequaquam in quopiam uestrũ appareat huiuscemodi præuaricatio. Denique, ut ait diuina scriptura, staterã magnam & paruam odio habet Deus. Si uero quis apparuerit post præsentem subscriptionis nostræ conditionẽ, istiusmodi crimen incidens, uniuersas facultates suas indigentibus, nõ uolens, sine mercede apponet. Ergo ut dignum memoria, & hoc ipsum publicum præceptum hic ponere curauimus.

Relatum est autem aliquando huic diuinitus sapientiã consecuto, quod per Xenia ecclesiæ rectores emptas personas acciperent circa dispositiones captiuorũ. Quos nihil negligens conuocauit omnes, & neminem penitus exasperans, superauxit mercedes quæ eis prius dabantur, ponẽs uerbum, quatenus munera à quolibet omnimodis non acciperent, quoniam, inquit, ignis consumet domos munera accipientiũ. Ex tunc igitur per gratiam Dei abundauerunt domus eorum, ita ut quidam ex eis additam sibi mercedum quantitatem dimitterent.

Discens uero aliquando iterũ ille ter diues, quod quidam iniuriam pa-

terentur ab aduersarijs suis, & uolentes adire eum, timore cancellariorum & ecclesiæ defensorum atque ei astantium prohiberentur, considerauit tale quid Deo acceptũ negotium, & quarta & sexta feria publice ponens sellam, & duo scamna sedebat ante ecclesiam, colloquens quibusdam strenuis uiris, aut sancta euangelia pro manibus tenens, nullum tanti obsequij appropinquare sibi permittens, excepto uno defensore ecclesiæ, licentiam & confidentiam dare festinans se adire uolentibus, quibus & confestim quod dignũ erat, per ecclesiæ defensores faciebat, & præcipiebat, ut nemo eorũ gustaret panem, quousque ordinarent capitulũ, & audientibus dicebat; Si nos homines existentes, permissionem semper pro petitionibus nostris habemus ingrediendi domũ Dei, & petitiones nostras facere ei, uidelicet, intractabili, ac omni creaturæ supereminenti, atque operam damus, quo preces nostræ impleantur, necnon & rogamus eum, ut non tardet, sed illud prophetæ dictum protinus exclamamus; Cito anticipet nos misericordia tua domine, quomodo putas nos conseruorum nostrorum petitiones cum omni festinatione debemus pergere, memores domini dicentis; In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, & per prophetæ uocem iterum perhibentis; Quemadmodum perfecisti, erit tibi?

Vna ergo dierũ simili modo hic mirabilis procedens, & in solito loco præsidens, usque ad horam quintam, & nemine accedente, mœstus, & lachrymans recessit, nullo autem audente eum interrogare causam mœroris, sanctus Sophronius ait ad eũ secreto, (illic enim erat tũc) Quæ causa est Dei curator, retinentis animũ tuum sanctum tristitiæ? omnes quippe nos repente conturbauit. Quis dixit ei mansueta uoce. Hodie humilis Ioãnes qualemcunque mercedẽ à quopiam non habuit, neque Christo pro innumeris peccatis eius aliquid obtulit, sicut nec aliquando. Cui sanctus Sophronius diuinitus inspiratus respondit (mox enim intellexit causam, ob quam idem tristabatur Patriarcha) Hodie uero gaudere & lætari oportet beatissime, ueraciter enim beatissimus es, ita pacificans à Christo creditũ tibi gregem, ut nullã habeat contra proximum suũ litem aut dubietatem, sed uelut angelos sine litigio & sine iudicio homines esse fecisti. Ille autẽ uere mitis pastor, credens quod dictũ erat uerum esse, oculos in cœlũ extendens, dicebat; Gratias ago tibi Deus, quia & immeritam pusillanimitatem meam sacerdotio fungi, & me exiguũ & peccatorem, sacerdotem tuum uocari & pascere rationabilẽ gregem dignatus es. Mox uero pusillanimitate omni deposita, gaudium in humilitate multum illi affuit. Hunc uero (ut quidam aiunt) in hoc imitatus est Cõstantinus, qui post Heraclium Imperatorem extitit, cuius & filius erat.

Huius sancti Patriarchæ temporibus ascendentes Persæ captiuarunt & deprædati sunt Syriam. Itaque penè omnes qui effugiebant manus Persarum, ad nomen huius ter beati, tanquam ad portum sine fluctu accurrebant, ab eo & ipsi suffragio & susceptione perfrui postulantes. Quos beatus iste hospitio recipiebat, & consolabatur non tanquam captiuos, sed quasi natura ueraciter fratres. Continuo ergo plagatos quidem & infirmos, in Xenodochijs & nosocomijs idest, egenorum domibus, fecit recũbere, præcipiens curam eis & medicinam gratis impendi, & tunc recedere, quando unusquisque eorum propria uoluntate uellet. Illis uero, qui sani & egeni ueniebant ad rogã, masculis quidem singulas siliquas dabat, mu-

lieribus autem & puellis, tanquam infirmioribus membris binas. Venientibus ergo quibusdam induris ornamentis aureis & dextralibus, & quærentibus eleemosynam, referebant de eis Patriarchæ hi, quibus erat roga credita. Ad quos beatus ille toruo oculo ac seuera uoce usus, quanquam mitis esset & uisu hilaris, dixit; Siquidē humilis Ioannis, imo Christi dispē satores uultis esse, diuino precepto sine calliditate obedite dicenti; Omni petenti te tribue. Si autē uenientes curiose inuestigaueritis, Deus curiosorum ministrorum non indiget, neq; humilis Ioannes. Si enim quæ dantur, mea existerent, & mecū nata essent, fortasse bene in meis tenax existerē. Si uero quæ dantur, Dei sunt, utiq; in suis pręceptum suum custodiri uult. Si autē ex incredulitate & modica fide illud timetis, ne forte multitudo eorum quibus dantur, superet introitum pecuniarum, ego uestræ pusillæ fidei communicari non patior. Etenim si beneplacito Dei actum est, ut essem ego indignus dispensator eius munerum, si totus mundus congregaretur Alexandriæ eleemosynæ indigens, immensos thesauros Dei non angustabunt neq; sanctam ecclesiam. Cumq; illos dimisisset, uniuersam quę circundederat istos defectionem & modicam fidem sciens, loquebatur his qui ei consedebant, & admirabantur de data ei à Deo compassione.

Cū essem, inquiens, adhuc in Cypro iuuenis quasi annorū quindecim, uidi una noctiū in somnis puellā quandam, cuius species supra solem splē debat, ornatā supra omnē humanū sensum, quæ uenit & stetit ante lectū meū, & pulsauit me in latere. Expergefactus uero, uidi eā in ueritate stantē, & æstimaui eā esse mulierē, figura igitur 2 crucis signatus, dixi ei, Quę es tu? & quomodo ausa es intrare ad me dū dormirem? habebat aūt & coronā de oliuarū ramis super caput suū. Tunc illa hilari uultu & subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarū Regis. Cū hæc audissem, statim adoraui eā. Tunc dicit mihi, si me possides amicā, ego te ducam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo habet potestatē apud eum, sicut ego. Ego quippe feci eū in terris hominū fieri, & saluare homines. Et hæc dicens, disparuit. Ego uero in memetipsum reuersus, intellexi uisionē, & dixi, Credo cōpassio ac eleemosyna est, & ideo habet in capite ex oliuæ folijs coronā. Etenim ueraciter compassio & benignitas erga homines, Deū carne uestire fecit. Statim ergo uestri me, & nullum domus meæ excitans in ecclesiā abij. Erat enim iā aurora. Et cū irem obuiā fratri frigore uexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixiq; intra me, ecce in hoc sciā si utiq; uera est uisio quā uidi, an dæmoniaca. Et ueritate testante nō dum ecclesiā comprætenderam, & subito obuians mihi quidā, albis indutus uestimentis, dat mihi ligaturā centū numismatum dicens. Accipe hęc frater, & dispensa ut uis. Ego aūt præ gaudio statim hæc suscipiens, reuersus sum, uolens reddere ei ligaturā illam, quasi nihil indigens, & amplius non uidi aliquē. Tunc dixi ueraciter non esse phantasiā. Ex illa uero hora sæpe dabā confratri aliquid, & dicebā, uidebo si mittat Deus mihi, ut dixit, centupla. Et cū tentassem Dominū, malefaciens, & satisfactum mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima, tentando intentabilem. Tot igitur certitudinē habente ex Deo humili anima mea, hi increduli fortasse hodie uenerunt, & me in deficientiam secum cadere hortantur.

2 *Signare se signo crucis antiquissimū est in ecclesia.*

Adhuc existente eadē populi multitudine in ciuitate, quidā peregrinorum

norũ uidens tantam compassionẽ eius, uoluit tentare eum, & indutus uestimenta uetera, ad eũ, euntẽ ad uisitandos qui in nosocomio, idest, in infirmario iacebant (Bis enim per ebdomadã uel ter ibat illuc) Et dicit ad eũ, Miserere mei, quoniã captiuus sum. Dicit datori, Da ei sex numismata. Deinde cũ hæc accepisset, uadit & mutat habitũ, & obuiat ei aliunde, & procidit ei dicens, Miserere mei, quia coarctor. Dicit denuo Patriarcha datori, da ei sex nũmos aureos. Cũ uero isset, dicit ille distributor ad aurẽ illius patriarchæ. Per orationes tuas Domine, idem ipse accepit secundo. Fecit uero seipsum patriarcha tanquã nesciret. Venit itaq; tertio iterũ accipere, & tetigit dator patriarchã qui aurũ ferebat, significans quod ipse esset. Tunc respondit ei Dei amicus, ille ueraciter misericors. Da ei duodecim numismata, ne forte Christus meus sit, & tentet me.

Nauclerus quidã peregrinus damna pertulit, & accedens hunc beatũ uirũ, rogabat eũ multis lachrymis, ut compateretur & ei, sicut omnibus alijs. Præcepitq; eũ accipere quinque libras auri. Cumq; accepisset has, abiens emit antecham, idest, archã & misit in nauim. Mox accidit, ut extra farũ naufragiũ pateretur, nauim uero non perdidit. Accessit iterũ ad eum, de bona eius uoluntate præsumens, & dixit, Miserere mei, ut Deus mundi misertus est. Cui ille patriarcha dixit. Crede frater, nisi miscuisses pecuniæ ecclesiæ illas pecunias quæ tibi remanserant, nullatenus naufragiũ pertulisses. De malis habuisti eas, & perditæ sunt cũ eis & quæ fuerunt ex bonis. Verũ præcepit denuo dari ei decẽ libras auri, denuntians ei, ne cõmisceret eis alias pecunias. Emens præterea antheçã, & nauigans uno die uento ualido flante, proiectus est in terrã, & omnia perdidit, & ipsam nauim, & non sunt saluatæ nisi animæ tantũ. Voluit ergo præ confusione & angustia idẽ Nauclerus necare seipsum, sed Deus qui semper saluti hominũ prouidet, reuelauit hoc beato patriarchæ. Et cũ audisset qđ acciderat ei, nuntiat ei uenire ad se, nihil omnino dubitans. Tunc aspersit se puluere, & tunicã scindens, indecenter accedit ad eũ. Cumq; uidisset eũ in tali habitu ille sanctus, redarguit eum & dixit, misereatur tui Dominus, benedictus Deus, credo ei quod ab hodierna die nequaquam naufragium incidas, usquequo moriaris. Hoc uero tibi contigit, eo quod & ipsa nauis tua ex iniustitia esset possessa. Mox ergo iussit tradi ei unam magnã nauim, plenã frumento uiginti miliũ modiorũ, de illis nauibus quæ sanctissimæ ecclesiæ subiectæ ministrabant. Quã recipiens exijt ab Alexãdria, & affirmabat ipse Nauclerus, asseuerans uiginti diebus ac noctibus uehementi uento nauigauimus, non ualentes omnino scire quo issemus, neq; per stellas, neq; per loca, excepto quod gubernator uidebat illum patriarcham secũ tenentẽ temonem, & dicentem sibi, Ne timeas, bene nauigas. Igitur post uicesimam diẽ apparuimus in insulis Britanniæ, & descendentibus, nobis in terrã, inuenimus illic famẽ magnã. Cũ ergo dixissemus primo ciuitatis, quod frumentũ portaremus, dixit: Bene Deus adduxit uos. Quicquid uultis, eligite, aut p singulos modios numisma unũ, aut eiusdẽ ponderis accipite stannũ. Elegimus itaq; dimidiũ sic, & dimidiũ sic. Rem aũt uadit dicere sermo, inexpertis munerũ Dei incredibilem quidẽ & sine fide, his uero qui experientiã miraculi eius habent, credibilẽ, atq; acceptam. Nã præterea Alexandriam cum gaudio reuersi, quieuimus in Pentapoli, & asportauit Nauclerus de illo stanno ut uenundaret

illud. Habebat itaque illic antiquũ sociũ in negotijs, petentem ex eodẽ stanno. Dat ei in sacco quinquaginta libras. At ille uolens probare speciem si bona esset, soluit illud in igne, & inuenit argentũ purũ. Putauit se esse tentatũ, & retulit ei saccũ dicens, Deus indulgeat tibi. Nunquid inuenisti me impostorẽ, idest, iniquũ erga te, quia argentũ pro stanno dedisti mihi? Expauescens uero de sermone illo Nauclerus, dicit: Crede, ego pro stanno illud habeo. Si uero ille qui fecit de aqua uinũ, ipse per orationes patriarchę fecit ex stanno argentũ, nihil mirũ. Et ut satisfaciam, ueni ad nauim, & uidebis cætera istius metalli socia, quod accepisti. Ascendentes itaque, inuenerunt stannũ argentũ optimum factum, & non est peregrinum miraculũ, ophilo Christi. Qui enim quinque panes multiplicauit, & rursus aquã Ægypti transmutauit in sanguinẽ, & uirgam in serpentẽ transmutauit, & transtulit flammã in rorem in multis sanctis, facilius & hoc tam gloriosum miraculũ operatus est, quatenus & famulum suum ditaret, & Nauclero misericordiam suam præstaret.

Descendente sanctissimo isto uiro aliquando in Ecclesiam dominico die, accessit ad eũ homo, qui multas possederat facultates, & fures ingressi domũ eius, despoliauerãt eũ usque ad stramentũ, & cum multa quæstio esset facta, & non inuenisset qui hęc perpetrauerant, compulsus est multa nimis paupertate, deprecari cũ magna reuerentia sanctissimũ illũ Patriarcham, dicens ei & calamitatẽ suam. Misertus ergo illius multũ, fuerat.n. ex clarissimis & magnis principibus, dicit ad aurem illius cui aurũ creditum erat, ut daret ei quindecim libras auri. Cum autẽ has daturus abiret, apprehendit consiliũ logotheta, idest, raticinatoris & œconomi, et ex diabolica operatione inuidentes, non dederunt ei nisi quinque libras. Cũ ergo reuertitur de collecta idem honorabilissimus Archiepiscopus, dat ei in scriptis mulier uidua habens unicũ filium, noticiam Xenij quinque centenariorum auri. Cũ autem suscepisset, et honorabile secretum dimisisset, conuocauit dispensatores; & dixit eis: Quot libras dedistis illi quid ad me accessit? Qui dixerunt, Domine ut iussit sacratissima sanctitas uestra. quindecim libras. Cum autẽ cognouisset per inhabitantẽ in se gratiam, illos esse mentitos, adducit eũ qui acceperat, & interrogauit eum, quid acceplsset; Illo uero dicente quinque libras, proferens de honoranda manu sua ille sanctus Pyctatium, quod sibi traditum fuerat, dixit eis, A uobis exquirat Deus & illa alia decem centenaria, quoniã si dedissetis quindecim libras, ut dixit humilitas mea, qui attulit quinque centenaria, quindecim daret. Et ut certos uos faciã, mittens abducã qui has attulit. Et mitens duos uenerabiles uiros, ut accersirent reuerendã fœminam, quæ in baptisterio pictacium ei porrexerat, cui & nidicauerat, dicens, Benedictionem, quam Deus mihi offerendam misit in cor tuum, ferens tecũ, ueni ad humilitatem meam. Quæ cursim surgens, appræhendit uestigia sancti uiri una cũ quantitate auri. Cum ergo suscepisset ille Patriarcha oblationem, & orasset super eam, & super filium eius sufficienter, dixit; Obsecro te, nonne hæc tantum uoluisti dare Christo, an aliud aliquid? Cũ aũt sensisset deiferũ, illud quod fecerat cognouisse, tremore compressa, dixit, per sanctas Domini mei orationes, & sanctum meũ Mennã. quindecim centenaria scripseram in Pyctatio, & ante unã horam cum starem in Synaxi, ut darem hoc tibi Domino meo, dissoluens illud importune legi. Ego enim indigna

ancilla tua scripsi hoc propria manu, & inueni decem deleta a seipso. Tūc stupefacta intra memetipsam, dixi, utique non est uoluntas Dei, ut dem nisi quinque. Dimittente aūt Patriarcha reuerendam illam fœminā, ceciderunt ad pedes eius dispēsatores, qui transgressi sunt uoluntatē eius, petentes indulgentiā, & affirmantes nihil tale se ulterius acturos esse.

Intuens Niceta Patricius huius uiri uirtutibus pleni magnanimitatē, & sine parcitate manus expensam, & tanquā ex fonte iugiter omnibus praestantē, instinctu quorundam diabolum imitantiū, subit ad sanctum, & dicit ei; Regnū arctatur, & pecuniae, eget iam, quia sine parcitate erogantur quae deferuntur tibi pecuniae, da eas imperio, da eas in publicū sacellum. Ille uero de hoc quod dictū fuerat, imperturbatus manens, dicit ad eum; Non iustū est domine, ut arbitror Patrici, ea quae super cœlesti Regi oblata sunt, terrestri dare. Si uero & omnino tale aliquid iudicasti, crede, humilis Ioannis ex eis nummū non dabit tibi, sed ecce sub humili lectulo meo est apotheca Christi, ut uolueris, fac. Surgens itaque statim Patricius, uocat de suis hominibus qui portare deberent, & imponit super eos pecunias totas sub lecto inuentas, non relinquens ex eis nisi unū centenarium. Et cum descenderent, qui portabant huiusmodi pecuniam, ascendebant quidā alij portantes pusillas lagunculas, habētes pecunias missas Patriarchae de Aphrica, subscriptas, alias quidē mel optimum, alias uero mel sine fumo. Cum ergo descendens Patricius legeret subscriptiones lagenarum, insinuat Partiarchae ut sibi mitteret de tali melle, quod opus suū uteretur. Nouerat enim eū mali esse immemorē. Ascendente igitur qui lagunculas habebat creditas, & responsa reddente, & indicante pecunias esse pro melle in uasis, statim uere mitis pastor misit ei unā lagunculam superscriptam mel optimū, faciens ei & pyctaciū, continens ita. Dominus qui dixit non te deserā neque derelinquā, sine mendacio est, & Deus uerus, idcirco Deū, qui omnibus escā & uitā praebet, homo corruptibilis constringere nō potest, Vale. Praecepit autē obeuntibus & portantibus lagunculā ut dicerent ei, ut ante se faceret eā aperiri, & dicerent ei, quod omnes quas uiderat deferri lagunculas, pecunijs essent pro melle repletae. Contigit uero sedente eo ad mensam, ut nuntiaretur adesse eos qui lagunculas portabant, & pyctaciū Patriarchae. Ascendentibus itaque eis, cum uidisset unā tantum lagunculam, dixit eis Patricius, Dicite ei, Credo domine, magnam iracundiā aduersum me retines, nam unā solam non mitteres mihi. Tradito autē pyctacio eodē & bullam dissoluentibus, & euacuantibus corā omnibus pecuniā, agnouit & reliquas lagunculas quas uidit similiter plenas esse. Cū ergo legisset, quod homo corruptibilis Deū constringere non posset, compunctus de sermone, dixit. Et uiuit dominus, neque Niceta constringet eū. Homo etenim, & ipse peccator, & corruptibilis est. Et relinquens mox prandiū, & sumens secum quotquot pecunias ab honorando patre abstulerat, & lagunculā quae ab eo transmissa fuerat & de suo centenaria tria, apprehendit honoranda uestigia, nullo in obsequiū proprium sumpto, sed in humilitate multa ascendens, rogabat eum quasi alijs accusantibus, quo modo indulgentiā à Deo exposceret, 3 satisfaciens ei, quod etsi pœnitētiā ei daret, prompte hanc susciperet & custodiret. Admirās Archiepiscopus uelocē uiri conuersionē nihil de commisso conquestus est, sed magis consolabatur eū uerbis consolatorijs. Talis autē amborum confirmata est

3 *Nota quod uolebat satisfacere Deo pro peccato.*

ex tunc à Deo charitas, ut compater iam dicti fieret Patricij.

Qui Abraham in hoc quod expediebat, tentauit, ut eius fidem soli Deo cognitã uniuersus mundus imitaretur discens, tẽtauit & memorabilẽ iustũ Ioannem. Modus autẽ illius tentationis, forma utilitatis sanctis eius Ecclesiis extitit. Est autem forma hæc; Inæstimabili multitudine fugientiũ à Persis, sicut iam dictũ, aduenientẽ Alexandriã, et sterilitate multa ciborũ facta, eo quod non subiret fluuius Nilus secundum consuetudinẽ, & auro cũcto erogato quod possederat Patriarcha, misit & mutuo accepit à multis philosophis circa decẽ centenaria. Et his iterum consumptis, & adhuc fame manẽte, & de cætero mutuũ dare ei nullo uolẽte, sed omnibus pertinaciam famis timentibus, & necessitate compresso Patriarcha eorũ qui ab eo alebantur, & in multa cura & oratione beato perseuerante, sensit quidã ciuitatis habitator eã, quæ circũdederat sãctissimũ illum, ariditatẽ et omnimodã egestatem, 4 bigamusq; existẽs desiderat diaconus ecclesiæ fieri, & per necessitatẽ quæ sanctũ undiq; circundederat, uolebat suadere ei, ut eũ consecraret, facitq; ei deprecationẽ continentẽ ita. (In facie quippe ei non audebat tale aliquid dicere) sanctissimo et ter beato patri Petrũ Ioanni uicario Christi, deprecatio & postulatio à Cosma indigno seruo seruorũ sanctitatis uestræ. Edíscens sanctissime domine, quæ obtinet honorandũ caput tuũ secundum permissionẽ Dei, imo pro peccatis nostris escarũ pœnuriã, non iustum existimaui seruus tuus, in refectione conuersari domino meo in subtilitate, idest, tenuitate & paupertate manenti. Sunt igitur indigno seruo tuo frumenti ducenta milia modiorũ, & auri libræ centũ octoginta, quas rogo dari Christo per te dominũ meum, tantũ ego indignus ministerio tui diaconatus frui merear, ut per talẽ cum te domino sancti altaris ministrationẽ emunder à peccatorũ meorum luxuria. Dicitur enim uere per Dei prædicatorẽ sanctum Apostolũ, quoniam ex necessitate & legis translatio fit. Hæc suscipiens diuinitus sapiens, & uirũ aduocãs, ait ad eum; Tu es qui preces nobis per notariũ tuũ & filium misisti? Quo dicente, etiã domine, misit omnes foras beatus, & misericordissimus, nolẽs coram omnibus hunc confundere, cœpit dicere ad eũ; Oblatio quidem tua ualde iusta, & tempori necessaria, sed maculosa, & nosti quod in lege ouis siue parua siue magna, nisi immaculata esset, non in sacrificiũ offerebatur, & ideo ad sacrificiũ Caim non respexit Deus. Quoniã uero dixisti frater, quod ex necessitate & legis translatio fiat, de legi ueteri hoc dicit Apostolus; Nam quomodo ait frater domini Iacobus, quod quicunq; obseruauerit totã legem, offendat autẽ in uno, factus est omniũ reus. De fratribus uero meis egenis, & de sancta ecclesia, Deus qui eos nutriuit ante quã ego & tu nasceremur, & ipse nunc nutriet eos, tantum, si sermones eius illæsos custodierimus. Ille enim qui tunc quinq; panes multiplicauit, potest & decẽ horrei mei modijs benedicere. Quapropter illud dico ad te filij, quod in actibus Apostolorum dictum est, Non est tibi portio neq; hæreditas in hac parte. Cumq; hunc tristẽ & sine effectu dimisisset, nuntiatur ei duas ecclesiæ magnarum nauium ad terram esse submissas, quas miserat in Ciciliam propter frumentum. Hoc autem audiens ille beatus, cadens in terram, gratias egit omnipotenti Deo, dicens. Gratias refero tibi domine, quoniã non permisisti seruo tuo pecunijs uendere gratiam tuam. Vere inquirentes te domine, & sanctæ ecclesiæ tuæ regulas custodientes, non de-

4 *Ecce semper obseruatum in ecclesia quod bigami ad sacros ordines non promouentur.*

ficient omni bono.

Quibusdā duobus clericis in culpam cadentibus, hoc est manū in alterutrū inīciētibus, hos 5 excommunicauit canonice per aliquot dies. Horū quidem unus libenter suscepit increpationē, & cognouit culpam suam, alter uero malitiosus existens, gaudens præceptum suscepit. Occasionem enim quærebat miser, ne ingrederetur ecclesiam, sed licentiam haberet perseuerandi in nefandis actibus suis. Irascebatur autē contra sanctum Patriarcham, & quantū in se erat, minabatur ei nocere. Quidam uero dicebant, & ipsum esse qui prodiderat pecunias ecclesiæ ad Patriciū Nicetam, quas & rapuit manu, ut prescriptū est. Nuntiatū est igit ei qd' ille mali memor malitiā reseruaret, & non rectā erga beatū hunc uoluntatē haberet. Ille autē uere pastor, memor dicti illius, quis infirmat, & ego nō infirmor? Et iterū, uos q potētes estis debetis infirmitates impotentiū portare, uoluit hūc accersire, & decenter admonere, & soluere eum ab excommunicatione; uidebat enim lupū conantem rapere ouem. Dispensatione uero Dei actū est, ut innotesceret omnibus Patriarchę immemor mali animus tamē oblitus est accersire eum, & soluere ab excommunicatione. Cum ergo ad sanctum dominicū diē peruenisset, & sancto altari astitisset, ut incruentum, idest impollutum 6 sacrificium offerret, iam diacono generalem orationem pene consummante, sanctum uelum exaltaturo, in mentē malitiæ immemoris uenit, & statim diuini præcepti recordans, asserentis. Si offeres munus tuum ad altare, & sibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & cætera, intimat diacono facienti orationem, quam diaconus solitus facere erat, ut reinciperet a capite, & si impleretur, iterum recapitularet, usq; dum perueniat eius sacrificatio. Finxit enim se tanquam si eum uentris necessitas compulisset. Et ueniens in honorabile cimiliarchium, idest, secretarium principale, misit statim fere uiginti hebdomadarios, quærentes iam dictum mali modi clericum. Intentio enim pastoris hæc erat, ut educeret de ore leonis ouē. Deus uero qui uoluntatē timentium se facit, fecit præ manibus inueniri mox clericum. Et ueniente eo, & ueritati testimonium peribente, prior Patriarcha genuflexit, dicens, Indulge mihi frater. Veritus ergo illius honorabile pontificium, & eorū qui aderant præsentiam, magis uero timens iudiciū Dei, & horrens ne forte ignis de cœlo eadē hora cōsumeret eum uidentē honorandam illam canitiem humi iacentē, genuflexit & ipse, petens ueniam & misericordiā. Et dicente Patriarcha; Deus nobis omnibus indulgeat, surrexerunt & ingressi sunt ambo ecclesiam, & tunc cum multo gaudio & lætitia adstitit altari, cū munda conscientia ualens dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ita autem sana ex tunc & cōpuncta mēte factus est lector ille, ut 7 presbyteri consecratione potiri mereretur.

Dei feri quidam sanctorum patrum dixerunt; Angelorum est nullatenus litigare sed in omnimoda & perpetua pace consistere, hominum uero est altercari & statim reconciliari, dæmonum autem est litigare, & totū diē trāsire in reconciliatos. Hoc ꝑterea præfati sumus, amatores Xp̄i, propter præsentē narrationem. Placuit alio tempore huic nobili, unà cum cōmemorato Niceta patricio, de quadam publica re altercari. Modus autē litigīj erat talis, necessariū est enim dicere, cū sit animæ utilis; Patricius q-

5 *Vides usum excommunicatiōis antiquissimum in ecclesia.*

6 *Ecce ad sanctum altare in Missa offerri incruentum & impollutum sacrificiū.*

7 *Si ex diacono meruit presbyter consacrari, non oēs homines ex æquo sūt sacerdotes, sicut uolunt hæretici.*

dē disponere uolebat forū propter lucra publica; Patriarcha autem id nō patiebatur, pauperum in hoc procurans salutem. Multum ergo coram se cretario contendentes, & inflexibiles manentes, recesserunt ambo ad inuicem irati & irreconciliati. Erat autē hora quinta, & quidem Patriarchæ erat refragatio & amaritudo pro mandato Dei, patricij autē, propter pecuniaria lucra erat. Tamen ait ille iustus. Neq; pro rationabili, neq; pro irrationabili occasione debet homo irasci. Aduenīēte ergo hora undecima, mandat per Archipresbyterum una cum clero patriarcha Patricio hoc dignum memoria uerbum; Domine, sol ad occasum est. Cum autē hoc uerbum ille audisset, non tolerans cordis sui ardorem, sed tanquā diuino igne inflammatus, sancti sermone compūctus est, infectusq; lachrymis statim totus factus est, & surgens, uenit ad beatum hunc. Quem cum uidisset, ait; Beneuenisti filius ecclesiæ, obediens uoci eius. Mittentibus igitur ambobus metaneam, idest, pœnitudinem siue recognitionē, & amplexantibus alterutrum, & aperiēs os suum Patriarcha, dixit; Crede mihi domine, nisi quia uidi te ualde tribulatum de hoc, iam non pigritarer ego uenire ad claritatem tuam. Etenim Dominus & Deus noster, ipse circuibat ciuitates & castella, & domos, uisitando homines. Omnibus autē humilitate summi sacerdotis ædificatis, & admiratione plenis, respondit ad eū Patritius: Crede pater, quia ulterius non capient aures meæ eorum uerba, qui litigiosas mihi suggerunt res. Tunc rapiens doctor dixit ei; Crede fili & frater, si omnibus his uoluerimus credere, multorum peccatorum erimus domini, maxime in tempore hoc, quando facti sunt multi hominum inuicē odiētes. Multoties enim & mihi suadere tentarunt hi, qui suggerebant mihi dispositiones rerū, & cum facerem sæpe finem, ut seductus fuerā, postmodum ab ijs quidam suggerebant mihi, quod fuerim deceptus in capitulo. Cū ergo secundo & tertio hoc fuissem perpessus, dedi terminum mihi metipsi absq; utrorumq; parte, ne darem diffinitionem alio in capitulo. Quod si qui suggerebant mihi metirentur, ipsi pœnam soluerent, quam accusatus ferret, si contra eum calumnia ueraciter fuisset iniecta. Et ex eadem die improuide suggerere mihi contra aliquē, omnino aliquid, nullus iam ausum habet, quod deposco, & moneo magnum decorem tuum fili, similiter facere. Sæpe enim & cædes iniustas faciunt, qui sublimitatem creditam habent, si fuerint uerbis suasorijs commoti, & si sine cruciatu reciderint quæ adueniunt capitula. Et Patricius tanquā à Deo iussus, pactus est eius mādatum se custodire omni tempore illæsum.

Iste memorabilis habebat quendā nepotem nomine Gregoriū, Vna itaque dierum faciens iste cum quodā ciuitatis tabernario rixam, conuicijs ab eo seuere affectus est, qui amare dolens, non solum quia publice, uerū etiam quia à uiliori inhonoratus esset, maxime uero, quia erat nepos Patriarcha, subijt ad eū in conclaui, eo in secreto morante, flens uehementer. Cum autem hunc astuantem & lachrymantem uidisset mitissimus Patriarcha, interogat causam detinentis eum anxietatis, scire hanc uolēs. Cumq; ille non posset præ amaritudine, quæ circundederat eum, exprimere sermonem, hi qui præsto fuerunt, quoniam eum exhonorari à negotiatore contingeret, cœperunt recitare Archiepiscopo causam, & quia nō debuerat, inquiunt, ita sanctitas uestra contēnere ut proprios suos ac propinquos à despectis exhonorari pateretur hominibus. Ille autem uerus

medicus, uolẽs primo ueluti emplastro quodam curare nepotis sui furiã, & tamen tanquam ferro incisionem & liberationem passionis, per sapiẽtissimum os suum hinc afferre, talibus uerbis cœpit extinguere morbum, & dicere. Et omnino ausus est aliquis os aperire, & cõtradicere tibi? Crede fili mi patri tuo, quoniam faciam in eo hodie talem rem, ut tota Alexandria miretur. Cumque uidisset eum remedium recepisse, & tristitiam cunctam proiecisse, putantem uidelicet, quod ageret contra eum qui se contumelijs affecerat, & faceret eum flagellari per eum, qui super forum erat constitutus, & à uarijs pompis dehonestari, dicit ei, deosculans pectus ipsius, fili mi, si ex ueritate humilitatis meę nepos existis, prępara teipsum & flagellari & conuicia pati ab omni homine. Vera enim cognatio non ex sanguine & carne, sed ex uirtute mentis agnoscitur. Confestim igitur accersiuit eum, qui super caupone erat constitutus, & præcepit ei, ne ab illo caupone acciperet, neque consueta sua, neque publica, neque pensionẽ ergasterij eius. Et ipse enim sanctissimæ ecclesiæ erat. Et omnes expauescentes immobilem longanimitatẽ eius, intellexerũt esse hoc quod dixit, quoniam faciam in eũ talem rem, ut miretur tota Alexandria, uidelicet quod non solum uicissitudinem, non reddidit, uerumetiam pro ultione adiutorium impendit.

Nunciatum est aliquando huic Beato, quod quidam clericorũ malitiã in corde aduersus quendam reseruaret, & inreconciliatus ei permaneret. Ille uero quærebat huius nomen & gradum. In crastinũ ergo die dominico didicit hunc, Damianũ nomine, diaconum autem esse officio. Pręcepit itaque archidiacono, ut sibi, quãdo idem Damianus ad ecclesiam ueniret, demonstraret. Igitur cum in crastinũ statio dominico die fieret, uenit idẽ Diaconus ad stationem, & uidens Archidiaconus, ostendit Patriarchæ. Ob eam enim tantummodo controuersiam adstabat tunc pontifex sancto altari, quid uero uellet facere, nulli credidit; Cum ergo uenisset diaconus Damianus ut susciperet ab eo sanctam communionẽ secundum proprium gradum, tenuit manum illius ille sanctus, & dixit. Vade prius recõciliari fratri tuo, & tunc ueniens, digne suscipe 8 immaculata immemor malitiæ, Christi mysteria. Reueritus ergo coram tanta multitudine clericorum contradicere illi, maxime in tali loco, & in tali horrenda hora, spopondit hoc facere, & tunc de sanctis mysterijs dedit ei. Igitur ex tunc omnes clerici & laici custodiebant se, ne inter se malitiam retinerent, timentes, ne & ipsos confunderet, triumpharetque quemadmodum & illum Diaconum.

8 *Vides sacram Eucharistiam appellari immaculata & sancta mysteria?*

Habebat quidem sanctissimus hic uir scientiã diuinarum scripturarũ, non autẽ in sapientia sermonis, tanquam ex inani gloria, sed per eandem ipsam operum actionem, & mandatorum obseruationẽ, & in secreto quotidiani cõsilij sui, nullus sermo ociosus audiebatur, nisi forte ordinatio rei ciuilis exigeret, sed aut relationes sanctorum patrum, aut scripturales quęstiones, aut dogmata seu problemata, propter multitudinẽ nec nominandorum hæreticorum, qui regionẽ circundederant. Si uero alicui aliquis detrahere inciperet, hunc Patriarcha per alteram sermocinationẽ, ut sapiens ingeniose remouebat, & si iterum permaneret, nihil quidẽ ei dicebat, sed hunc annotans, præcipiebat hebdomadario ne sineret ulterius eũ intrare cũ his qui nunciabantur, quatenus per eũ cæteros tẽperaret atque erudiret.

Diffinitionem autem & aliam quã affectauit hic sanctus non est postponere. Audiens enim quod postquam coronatus est Imperator, nullus uniuersi senatus et adstantium exercituum antiquũ memoriale ei aliquod nuntiet, sed mox hi, qui dicuntur monumentorũ ædificatores, sumant quatuor uel quinq; minutias marmorum pusillas de diuersis coloribus, & ingrediantur ad eum, & dicant, Domine, quali metallo imperiũ tuum iubet fieri monumentum tuũ, insinuantes uidelicet tibi, quia tãquam homo corruptibilis & transitorius curam habeto tuæ animæ, & pie regnum dispone, imitabatur & iste beatus ueraciter hanc dignam laude rationẽ, & præcepit sibi monumentũ ædificari, ubi & reliqui prædecessores eius patriarchæ iacebant, imperfectũ uero manere usq; ad obitum suum, ut imperfecto existente per celebrem festiuitatẽ assistente clero, ingredientes qui dicebantur studiosi, dicerent ad eum, domine, monumentum tuum imperfectũ est, præcipe ergo ut consumetur, eo quod nescias qua hora fur ueniat. Hoc autem faciebat ille sanctus, ut ita fieret uolens imitationem bonã & post se futuris relinquere patriarchis.

Domino ob multitudinem peccatorum nostrorum permittente, propria templa quæ erant Hierosolymis, à percutiendis à Deo Persis cremari, discens hic sanctissimus Patriarcha, in multa egestate esse sanctũ & modestum Patriarchã Hierosolymorum, ad horum releuationem & reædificationem mittit ei numismata mille, & mille saccos plenos frumento, & mille leguminũ mille libras ferri, mille restes siccatorũ piscium, qui menomenæ dicuntur, mille uascula uini, & mille Aegyptio operarios, mittens ei per literas, Da mihi ueniam uere Christi operator, nihil dignum templis Christi mittenti. Vellẽ enim crede mihi, si esset conueniens, & ipse eo uenire, & ipse operari in domo sanctæ Christi resurrectionis, Veruntamen illud rogo honorandum caput tuũ, ut nullatenus hoc imputes minimo nomini exiguitatis meæ, sed hoc potius petas à Christo, ut ibi me conscribat, ubi ueraciter conscriptio beata consistit.

Arripit ille sanctus & hoc, bonum dico, uidelicet quo infimo stratu recumberet, & uilibus operimentis in cellula sua uteretur. Quod cum audisset quidam possessorum ciuitatis, ascendens ad eũ, et uidens quod opertorio scisso & laneo tegeretur, transmisit ei coopertoriũ numismatum triginta sex, rogans multũ eum, ut eo cooperiretur ad memoriã mittentis. Ille uero hoc suscipiẽs, propter multã uiri postulationem coopertus est hoc una nocte & per totam pene noctẽ dicebat ad semetipsum, ut recitabant cubicularij eius; Quis dicet quod humilis Ioannes (habebat enim semper uerbũ istud in ore) pallio triginta sex numismatũ tegatur, & fratres Christi frigore necentur? Quanti sunt modo, qui dẽtibus præ glatie ? quãti sunt modo, qui psiatum habentes subtus dimidium, & supra dimidiũ, & non possunt extendere pedes suos, sed dormiunt ut glomus trementes? Quanti in monte dormierunt incœnati, & sine lucerna habentes duplicẽ cruciatum, tam ex frigore, quam ex ieiunio? Quanti desiderant saturari de folijs olerum, quæ proijciuntur de coquina mea? Quanti uellent tingere panem suum in schemate, quod proijciunt coqui mei? Quanti cupiunt uel odorare uinũ, quod funditur in cellario meo? Quãti sunt in ciuitate ista in hac hora peregrini, non habentes ubi hospitentur, & in foro iacent, fortasse & pluuia madefacti? Quanti putas, habent totum mensem uel etiã duos, nõ

gustantes oleum? Quanti sunt, qui non habent alterũ uestimentum in æsta te, & alterum in hyeme, & ita miserijs affligũtur? Tu uero expectans etiã æternam iocunditatẽ assequi, & uinum bibis, & pisces immanes deuoras, & in cubiculis demoraris, modo autẽ cum omnibus malis, & in coopertorio triginta sex numismatum te calefacis? Veraciter ita uiuens, & in tali laxatione conuersans, non expectabis illic præparatis gaudijs frui, sed au dies utiq; quod & diues ille audiuit; Recepisti bona in uita tua, pauperes uero mala, nunc ergo consolantur, tu uero cruciaris. Benedictus Deus, hu milis Ioannes alia nocte non cooperietur illo. Iustũ est enim, & bene acce ptum Deo, ut tegantur centũ potius quadraginta quatuor fratres & domini tui, quàm tu infelix. Venundabantur uero quatuor recanellæ numismate uno. Mox ergo transmisit illud in crastinum, ut uenundaretur. Et uidens is qui obtulerat, emit illud triginta sex numismatibus, & rursus obtu lit Patriarchæ. Cum uero in crastinũ uidisset illud, emit hoc similiter, & rursus obtulit Patriarchæ, deposcens ut tegeretur ab eo. Cum autẽ tertio hoc fecisset, dicit ei gratulabundus ille sanctus. Videbimus qs deficiet, ego an tu. Erat enim opulentus ualde & suauiter quasi uindemiabat eũ ille sanctus, paulatim ab eo multa auferens, & dicebat semper, quod posset aliquis intentione dandi pauperibus expoliare diuites, & ipsum etiã hypocamisum, id est, uestimentũ quod subter camisiam est, ab eis beneuole auferre, & non peccare, & maxime, si sunt aliqui immisericordes, & auari. Duo enim lucratur talis, unum quidẽ, quia animas illorum seruat, alterum autem, quoniã & ipse ex hoc mercedem non modicã habet. Attulit autẽ ad credulitatem uerbi & testimoniũ uerax, quod circa sanctum Epiphaniũ & Ioannem episcopum Hierosolymorum factum est, quomodo sanctus Epiphanius per artem tulit argentum Patriarchæ, uidelicet Ioãnis eiusdẽ, & dedit pauperibus.

DE PETRO TELONARIO.

Dignum & congruũ prædicto capitulo, referebat semel coram omnibus iste sanctus dicens; Habebã, inquit quendam ministrum in apotheca mea in Cypro, fidelẽ ualde, & 9 uirginem usq; ad obitum suum. Hic ergo narrabat mihi, quia in Aphrica existente me, facta est res huiusmodi. Permanebam enim, ait, cum quodã telonario, diuite uehementer & immisericordi. Semel ergo pauperibus in hyeme sedentibus ad solẽ, seq; calefacientibus, cœperunt singuli domos eleemosynatorũ collaudare, & pro eis orare per singulos eorũ, similiter, & domos eleemosynam non facientium uituperare. Interquæ uenit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperunt singuli interrogare proximũ; Vere tu frater accepisti aliquando de domo illa benedictionẽ? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus est accepisse aliquãdo de domo eius aliquid. Dicit ergo unus ex eis; Quid dabitis mihi & ego accipiã hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactũ, uenit, & stat foris portam domus, expectans quando ad domum suã reuerteretur. Ex dispensatione Dei per uenerunt simul, ipse ingrediens portã, & animal portans siligines à mancipio, causa prandij ipsius. Videns igitur egenũ, non inueniens lapidem, per furorẽ arripit siliginem de olitella, & iactauit in faciẽ eius. Ille uero suscepit eam, & abijt ut satisfaceret confratribus suis, quod ex eisdẽ manibus accepisset eam. Itaq; post duos dies ægrotauit infirmitate ad mortẽ idem

9 Fidelem & uirginẽ usque ad obitũ suũ. Ergo seruare uirginitatem non est res impossibilis, ut uolũt nonnulli.

Telonarius, & uidit in somnis seipsum rationem ponentẽ, & omnes actus suos super staterã appendi. In una quidem acie congregabãtur Mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundã erat candidatorũ & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, ut & ipsi appenderent econtra aduersum mala opera, quę collecta erant à Mauris, in acie ipsorũ nimis turbabantur & tristabantur, & mente consternebantur ad alterutrum, & dicebant; Ergo nihil nos hic habemus? Tunc dicit unus eorũ. Vere nihil habemus, nisi unam siliginẽ, quam dedit ante duos dies Christo, & ipsam non uoluntarie. Et mittentibus eis siliginẽ, ęqualitas facta nõ est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati; Vade, & auge ad siliginẽ hanc, alias uere mauri isti te apprehendent. Euigilãs ergo, agnouit quæ uisa sunt ab eo non esse mendacia sed uera. Omnia uero quæ à iuuentute sua commiserat, & quorũ ipse erat oblitus, uidebat Æthiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat, Pape, si una siligo quã iactaui per furorem ita profuit, à quantis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et de cætero ita modestus & prudens atq; summus eleemosynator factus est, ut etiam corpori proprio nõ parceret.

Contigit uero aliquando secundum consuetudinem procedere eũ diluculo ad Teloneum, & obuiat ei nauta, qui à naufragio nudus ut natus est, euaserat & cecidit ante eũ, rogans ut protectionem apud eum impetraret. Ille ergo putans quod egenus esset, expoliauit se esophorium suũ, quod illius melius erat, & dat ei, rogauitq; eũ, ut hoc ipse uestiretur. Pergens uero ille, & erubescens uestiri hoc, dedit illud uenditori ut uenundaretur. Et cum recederet Telonarius, uidit hoc suspensum, & contristatus est uehemẽter, & ascendens domũ suam, nihil passus est gustare, sed claudens ostiũ conclauis sui, sedebat plorans et cogitans, quia non sui dignus, ut mei memoriam haberet egenus. Cum ergo anxiaretur, obdormiuit, et ecce uidit quendam speciosum tanquam solẽ, ferentem crucem super caput suum & esophoriũ, quod dederat nautę, assistentem sibi, & dicentem. Quid ploras Domine Petre? (Hoc enim erat nomen) Ille uero dixit, ut ad Deum disputans; Quia domine ex quibus largiris nobis, damus alicui, & in turpe lucrum uertunt accipientes. Tunc dicit ei; cognoscis hoc? Et ostendit ei, quia denitus uestitus esset eius esophorio. Dicit ei; Ecce ego illo uestior, ex quo dedisti mihi hoc, & gratias ago uoluntati tuæ bonæ, quoniam frigore affligebar, & tu cooperuisti me. Ad se ergo reuersus, admiratus est, & cœpit beatificare egenos, & dicere; Viuit dominus, si inopes Christus meus sunt, non moriar, & fiam tanquam unus ex eis.

Accersito uero notario suo, quem & emerat, dicit ei; Secretũ uolo credere tibi, & crede si propalaueris me barbaris uendam te, aut si non audieris me. Dat uero ei decem libras auri, & dicit ei; Vade & eme tibi negotium, & sume me, & duc in sanctam ciuitatem, & uende me cuilibet christiano, & precium da pauperibus. Notario autem recusante, dicit ei iterum; Quoniam si me non uendideris, ego uendam te barbaris ut prædixi tibi. Obediuit ergo ei notarius, & peruenientibus eis ad sancta loca, inuenit idem notarius amicum suum charum, fabrum argentarium, qui damna inciderat. Ad locutionem uero uenientibus ambobus, dicit ei notarius; Audi me Zoile, & eme seruum unum, quia habeo tam bonum ut dicat homo quod patricius sit. Et audiens argentarius quod seruum

haberet, admiratus est, & dicit ei; Crede mihi, quia non possideo unde emere possim. Dicit ei rursum notarius; Accipe mutuũ, & eme eum, multum enim esset bonus, & benedicet tibi Deus per eũ. Acquieuit ergo ei, & emit eũ sordidis uestibus indutũ, numismatibus triginta. Relinquens aũt eũ notarius abĳt constantinopolim, sanctificans quod nulli hoc manifestaret, & quod de precio nequaquã sibi retinendo aliquid defraudaret, sed hoc tantũ pauperibus daret. Ergo aliquando idẽ Petrus coquinã faciebat Domino suo, aliquando autẽ lauabat pannos eius, nunquã aliquando in quolibet horũ assuetus. Afflixit aũt seipsum & ieiunio multo. Cũ uerò uidisset se benedici Dominus eius super omnem benedictionem, dicit ei, uerecundatus enormẽ eius uirtutẽ, & humilitatem. Volo humilis Petre liberare te, & ut sis de reliquo frater meus. Ille uero noluit. Viderat enim eũ frequenter conuicia perferre, & percuti à conseruis suis. Habebant autẽ eũ tanquam amentem, ita ut & nomen ei imponerent Amẽtis. Quoties cunque ergo tribulabant eũ conserui sui, & dormiebat in tribulatione, apparebat ei q in Aphrica illi apparuerat, uestitus es ophorio eius, tenens & illa triginta numismata in manu, dicens ei, Noli mœstus esse frater Petre, ego suscepi & precium tui, sed sustenta dum cognoscaris.

Post aliquid uero tempus 10 uenerunt à patria eius quidã argenti uẽditores, ut orarent ad loca sancta, & inuitauit eos ad prandiũ Dominus Domini Petri, & cũ ministraret, statim ille cognouit eos. Ipsi autem dum pranderent, cœperunt affigurare eũ, & inuicem ad aures dicere, Quã similis est puer iste Domino Petro telonario? Ille uero occultabat, quantũ poterat, uultũ suum. Iterum ergo comedentibus eis, cœperunt dicere ad eũ qui eos inuitauerat; Vere putamus, res tibi magna euenit Domine Zoile, etenim, nisi erramus, publicã personam in ministerio tuo habes. Neque sciebant certius, quia erat de coquina & ieiunio commutatus uultus eius. Diu igitur considerantibus eũ, dicit unus ex eis; Vere Dominus Petrus telonarius est; surgã & tenebo eũ. Valde enim Imperator audiens, tristatur de eo, quia dudũ non comparuit. Foris itaque stans audiuit hæc, & ponens catinũ à se, non est ingressus, sed recto cursu cucurrit ad portã. Erat itaque ei qui eũ tunc habebat, ostiarius mutus & surdus à natiuitate, qui per nutũ tantũ aperiebat & claudebat. Festinans ergo seruus Dei exire, dicit surdo & muto, Tibi dico in nomine Christi. Ille uero audiuit statim & dixit. Etiam Domine. Iterũ uero ille ait; Aperi. Respondit mutus & surdus secundo; Ego Domine. Statim ergo surrexit, & aperuit ei. Et exeunte eo, subĳt ostiarius, & clamauit corã omnibus gaudens & exultans, quia audiuit & locutus est, Domine Domine. Porrò omnibus qui in eadẽ domo erant perterritis, quoniam audiebant eũ loquentem, Iterũ dicit ille quondã mutus; Ille qui coquinã faciebat, exĳt currens; sed uide te, ne forte fuga lapsus sit, magnus enim seruus Dei est. Quando discedebat dixit mihi, Tibi dico in nomine Domini, & mox uidi de ore eius exeũtem flammã, & tangentẽ aures meas, & statim audiui, & locutus sum. Et exilientes, & sequentes eũ cuncti, ulterius non uiderunt eũ. Tunc pœnitẽtiam omnes agebant, qui in domo illa erant, & ipse Dominus eius qui Petrum emerat quia in tali exhonorantia humiliassent eũ, & maxime hi qui uocabant eum Amentem.

10 *Ecce quomodo peregrinationes ad loca sancta causa orationis, etiam illo tempore erant in usu.*

Hæ sunt beatissimi à Deo honorati Ioannis Patriarchæ narrationes.

Non solũ enim de uita sua contentus erat uolentem proficere ædificare, uerumetiã de Deo acceptis & ueracibus relationibus suis, & dicebat semper hæc audientibus, Si proprio sanguini non pepercerunt quidã hominum, sed hunc dederũt in manus fratrũ, imo Christi, quomodo putas nos cũ alacritate et humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo

11 & egenis atq; pauperibus, ut 11 recompensationem recipiamus à iusto & mercedũ redditore Deo, in illa timenda, et horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parce, parce & metet, quod qui seminat in benedictionibus, idest, large & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendunt.

Vides quod ualent & grata etiam sunt Deo illæ eleemosynæ, quæ fiunt intuitu recõpensationis a deo in die iudicij, & retributionis mercedis uitæ æternæ.

DE SANCTO SERAPIONE.

Omnibus ergo rectis moribus iste sanctus adornatus, nec hoc carebat, ualde enim diligebat eloqui de actibus sanctorũ patrum, & eorũ qui eleemosynæ cultores fuerunt. Vnde cũ una dierũ recitaret de uita sancti Serapionis, qui uocabatur sindonius, & inueniret eũ (ut fertur) amictũ suum dedisse egeno, & iterũ paululum processisset illinc, & frigus patienti obuiasse, & illi tunicã præbuisse, & quia nudus sedebat, tenens sanctũ euangelium, & interrogatus à quodã; quis te expoliauit abba? demonstrans sanctũ euangelium, ait, Iste. Et alio tẽpore hoc ipsum euangeliũ uendidisse, & dedisse eleemosynã. Et discipulo suo dicente, Abba, euangelium ubi est? & illo dicente ad eũ, Crede fili, qui dixit mihi, Vende quæ habes, et da pauperibus, ipsum uendidi, et dedi eis, ut in die iudicij habeamus fiduciam abundantiorẽ apud Deum. Et quia alias iterũ uidua mulier petisset ab eodem sancto Serapione eleemosynam, quoniã esuriebant filij eius, et non habente eo aliquid omnino, tradidit se ei, ut uenderet eum ad mimos (Græcos) quos et Christianos fecit in paucis diebus. Hæc legens sanctus de sancto Serapione, dicit ad eos; Væ uæ ô philochristi, quid prodest homini colloquenti de actibus sanctorũ patrũ? Credite mihi quia usq; hodie putabam, quod uel aliquid facerem, datis, quas habere possum, pecunijs, nesciebam autem quod et seipsos uenderent, quadam compassione superati.

12

Semper quidẽ honorabat 12 monachicũ schema sanctus hic, & colebat & compatiebatur, ubi maxime aspiciebat monachum corporalibus utilitatibus angustatum. Habebat autem & hoc super multos præcipuũ, quia accusationem qualemcunq;, siue mendacem, siue ueracem non suscipiebat contra aliquem circumamictũ monachico habitu. Semel enim euenit ex immissione quorundam criminatorum, pertulisse eum aliquid tale.

Semper sancti uiri honorauerunt Monachos, non autem contempserunt ut faciũt modo pseud. magistri.

13 Quodam monacho girante in ciuitate cum puella una iuuencula, & petẽte eleemosynam per dies aliquot, quidam qui hoc uiderant, 13 scandalizati, & existimantes quod mulier eius esset, attulerunt patriarchæ contra eum querelas dicentes; Propter quid à Deo honorate, derogat talis angelicæ monachicæ uitæ schemati, puellam quandam habens mulierẽ? Mox ergo Dei famulus, putans proscribere contra Deum commissa peccata, tanquam qui ad hoc ab eo esset prouectus, præcepit mulierem quidẽ flagellis cædi, & separari ab eo, ipsum autem uerberari, & in carcere secreto recludi. Dum ergo cũ omni celeritate iussio sancti in opus procederet, apparuit ei nocte per uisum monachus, ostendens ei dorsum suum putrefactum (non parcentes enim ceciderant eum ecclesiæ defensores) dicens ei;

Consideras quod etiã illo tum scandalum magnum erat in populo, Monachum habere secum mulierẽ, quod nostri temporis heretici ubiq; faciũt.

Ita

Ita placet tibi domine Patriarcha, hac una uice errasti ut homo, crede mihi, quia de proximo est uita & mors. Et hæc dicens, discessit ab eo. Mane autem facto, recordatus est ille beatus uisionis nocturnæ, & sedebat super lectũ suum mœstus, mittitq; statim & conuocat per cancellariũ suum monachum de loco in quo erat reclusus, cogitans intra se beatus ille Patriarcha, si similis esset illi, qui nocte sibi apparuerat. Cum ergo uenisset cũ labore multo, neq; enim proper plagas moueri poterat, cumq; uultũ eius uidisset Patriarcha remansit sine uoce immotus, non ualens loqui, sola autem manu sua innuit, ut se in lectulo suo locarent. In semetipsum uero reuersus, & signatus, rogauit monachum præcinctum linteo, ut sine uerecũdia despoliaret se, quatenus uideret dorsum eius, si ita esset sicut & in somnis uiderat. Vix ergo suasus ut id ageret, despoliauit se. Cum uero despoliaretur ut monstraret dorsum uiro sancto, per admirandum Dei consilium solutus est, quo erat indutus amictus, & cecidit in terram uiderunt eum omnes esse eunuchum. Sed quia recens erat, nulli hoc existebat manifestum. Videntibns ergo eum omnibus, & sancto Pontifice, & maxime dorsi eius perniciosa uerbera, mittens mox segregauit illos qui hunc incõsiderate tractauerunt. Venerabilissimo autem monacho complura rationabatur, in ignorantia dicens se in eum peccasse, & in Deum uerum, & in hoc admonebat ille sanctus. Non, inquit, o fili ita sine custodia in ciuitatibus cõuersari oportet eos, qui 14 sancto angelico uestro indumento circumamicti sunt, maxime & fœminã 15 circunducere ad scandalum aliorum uidentium. Tunc monachus cum omni humilitate rationẽ reddebat sancto dicens; Crede domine, non mentiar. Gazæ eram ante paucos dies, & exeunte me de ciuitate, ut uenirem & salutarem sanctum Abbam Cyrum, obuiauit mihi hæc bene uisa puella foris portã, uespere incumbente, & accurens ad pedes meos, rogabat ut mecum ambularet. Dicebat enim Hebræam esse, & uelle fieri Christianã, & cœpit eadẽ narrare uerbis horribilibus, ut non permitterẽ perire eam. Timens itaq; ego iudiciũ Dei, sumpsi eam, æstimans quod non immitteret tentationem sathanas spadonibus, nesciebã uero quod nemini parcat. Igitur uenientibus nobis sanctissime pater, & orationẽ perficientibus, baptizaui eam ad sanctum abbã Cyrũ, & gyrabam cum ea in simplici corde, exposcens modicum sumptum, quatenus introducerẽ eam in monasterium, Cũ hæc audisset Patriarcha, Pape quot abscõsos seruos habet De⁹, et nescimus nos humiles? Et enarrabat his qui præsto erant, uisionẽ quam uiderat nocte de eo, & protulit Patriarcha centũ numismata de manu daturus ei. Dei autẽ amicus ille, uere monachus, non passus aliquid accipere ex eis. dignũ memoria uerbum ad Patriarchã locutus est, dicens, Ego hoc non postulo domine; Monachus enim si fidẽ habet, horũ non indiget. Si autẽ horum eget, fidẽ non habet. Quod maxime amplius satisfecit omnibus qui audierant, quod seruus Dei iste monachus esset. Genuflexit igitur Patriarchæ, & exijt in pace. Ex tunc igitur plus honorabat & hospicio recipiebat monachos, & bonos æstimatos & 16 malos, & ædificabat mox xenodochiũ seorsum, & appellauit hoc receptaculum monachorum.

Mortalitate aliquando ciuitatẽ cõpræhendente, ibat & ipse sanctus, ut uideret funerũ obsequia, ualde enim dicebat hoc esse proficuum, & sepulchrorum cõsiderationẽ. Multoties uero assidebat & his, qui morituri ue

14 *Vide quam honorifice loquatur de sancto Monachorum instituto.*

15 *Taxat uenerabilem Monachum imprudẽtia, qui circũduceret (licet sine peccato) mulierem per ciuitates, in scandalum uidentium.*

16 *Si sanctus uir recipiebat in hospitium suũ bonos & malos monachos, quare uolunt*

filioli nostri temporis propter quosdam malos, tollere etiam omnes bonos?

xationem in exitu animæ patiebantur, & ipse eorum oculos proprijs manibus claudebat, memoriã habere ex hoc sempiternã uolens est curã proprij exitus. præcipiebat autem & collectiones pro defunctis iniungere, et sine dubio perficere. Etenim dicebat, quia ante paucum tempus captiuus ductus est ad Persas quidam, & descendens in Persiam, retrusus & in carcerem, qui appellabatur lethe, hoc est obliuio. Quidam ergo fugientes illinc, uenientesq; in Cyprum, & interrogati à parentibus illius, si forte uidissent eum, respondentes dixerunt eis, quia nos proprijs manibus sepeliuimus eum, Non autẽ erat iste de quo interrogabant eos, sed alius, indissimiliter eũ similans. Dixerunt uero eis & mensem, & diem obitus sui. Illi uero tanquam pro mortuo faciebant ei tres collectas per singulos annos. Post quatuor itaq; annos uenit in Cyprum, fuga lapsus à Persis. Dixerunt ergo ei sui, Vere frater nos audiuimus quod mortuus esses, & memoriã tui faciebamus ter in anno. Cũ uero audisset, quod in anno ter facerent pro eo memoriam, interrogat eos in quo mense hæc celebrarent. Et illis dicentibus, sanctis Theophanijs, & dominica sancta, atq; sancta Pentecoste, dixit ille, quia tribus istis temporibus anni ueniebat quidam candidatus ut sol, & dissoluebat me à uinculis ferreis, & à custodia, & mouebar deambulando tota die, & nemo recognoscebat me, & in crastinum inueniebar uincula ferrea portans. Dicebat igitur sanctus episcopus, quia ex hoc discimus habere 17 dormientes quietẽ, quando pro eis collecta facimus.

17 *Mortui habent quietem, quando pro eis collecta facimus. Qđ nota contra eos qui negant suffragijs uiuentiũ adiuuari animas defunctorum.*

Quod in actibus Apostolorum audiuimus factum, hoc frequenter, & huic compatientissimo accidebat. Videntes enim multi indesinentẽ eius & inscrutabilem circa gentes compassionẽ, mouebantur multoties ad uẽdenda multa de substantijs suis, & ferentes præbebant Dei deuoto ministerio. Vnde & quidã ueniens una dierum, offerebat ei septẽ libras auri et dimidiam, satisfaciens sancto quod non possideret aliud aliquid in auro. Petebat autẽ ab eo cũ multis genuflexionibus, ut oraret quatenus Deus filium eius saluaret. Habebat enim unum solum modo filium quasi annorũ quindecim, ut reduceret nauim eius cum bono ab Aphrica. Illuc enim abierat. Accipiens igitur summus sacerdos quantitatẽ auri de manu eius, miratus est enim tam esse magnanimũ ad offerendam totam quantitatẽ auri quam possidebat. Orauit quidẽ & in facie multum, & sic eum dimisit. Tamen propter eius multam fidẽ, posuit subtus sanctam mensam ligaturã quantitatis auri Patriarcha in oratorio cubiculi sui, & synaxim fecit statim perfectam super eam, pro illo qui hanc obtulerat, satis abundeque Deũ rogans, quatenus & filium eius saluaret, & nauem cum salute reduceret secundum quod fuerat postulatus ab illo. Necdum ergo triginta trãsactis diebus, defunctus est filius hominis illius, qui obtulerat septẽ libras & dimidiã Patriarchæ, & in tertia die mortis pueri, recepit & nauim suã ab Aphrica, in qua erat & frater germanus, eiusdẽ uiri creditor. Et ueniẽs iuxta forum, retulit quomodo nauis naufragium pertulit, & perdiderit totum quo erat plena, & quod non essent saluatæ nisi animæ, & una scapha uacua. Cum ergo & hunc casum didicisset euenisse sibi dominus nauis, et pater pueri, secundum uerbũ Prophetæ, Paulominus in inferno habitauit anima eius. Nondum enim tribulatione filij sui extincta, comprehendit eũ et nauis. Relata sunt itaq; omnia quæ acciderant ei Patriarchæ, et pene plus quam is qui hæc perpessus fuerat, in tristitia morabatur, maxime pro

pter filium eius unicum. Nesciens ergo quid faceret, rogat misericordissimum Deum, ut consolaretur uirum immensa pietate sua. Cõuocare enim eum, et consolari in facie sanctus erubescebat, ueruntamen mandauit ei, ut nullatenus desperaret, neq; enim sine iusto iudicio Deum facere aliquid, sed omnia in hoc quod nos ignoramus. Ergo ut non perdat mercedem, quam fecit in septem et dimidia libra auri, et fidem quam posidebat circa sanctum Patriarcham, iam uero ut et nos in tentationibus, quæ nobis eueniunt, quando aliquid boni fecerimus, imperturbati et gratias referentes, ad Deum permaneamus, uidit in somnis iam dictus uir philochristus postera nocte quendam, quasi in habitu sanctissimi Patriarchæ dicentem sibi; Ut quid tribularis frater, et mœrore dissolueris? Nonne tu me rogasti, ut peterẽ à Deo, ut saluus fieret filius tuus? Ecce saluus factus est. Crede mihi, si uiueret, prauus, et immundus homo fieret, et de naui tua uere, nisi Deus placaretur pro bono quod fecisti paruitati meæ, sententia erat data quatenus tota, ut iacet, cum animabus in profundum pergeret, et perderes fratrẽ tuum. Sed surge, et glorifica Deum, qui dedit tibi eum, et saluauit filium tuũ mundum de hoc seculo uano. Euigilans itaq; uir, inuenit cor suum consolatum, & uniuersam tristitiã eius eiectam, & indutus uestimẽta sua, uenit cursim ad honorabilissimũ Patriarcham, & iactat se ad pedes eius, gratias agens Deo, & ei, & narrans uisionem quam uiderat. Quam audiens iustissimus, dixit; Gloria tibi benigne & misericors Deus, qui & de precationẽ peccatorum exaudis. Iterumq; ad hominẽ dixit; Nequaquam o fili gratiã hanc orationi meæ ascribas, sed Deo & fidei tuæ, hæc enim omnia ista impetrare ualuit. Erat enim ualde se humiliter sentiẽs sãctus, uerbis scilicet atq; prudentia.

Pergebat aliquando hic beatus ad uisitandos pauperes, in locum qui dicitur Cæsariũ, illic enim ei fecerat quasi tholos quosdã prolixos, ligneis tabulis pauimento strato ad requiescendos eos, & simul cũ storeis & racis per totam hyemẽ, quodam eorum eunte secũ Episcoporum, qui cũ eo erãt, amatore pecuniæ, posibili modo presso. Dixitq; beatus Patriarcha ad eum; Ama ac honora frater Troile fratres Christi, hoc enim ei erat nomen. Nunciauerunt enim quidã Patriarchæ, quod triginta libras auri portaret in ipsa hora domesticus eiusdẽ Episcopi Troili, ut emeret speciẽ argenti anaglyphi, gratia mensæ suæ. Episcopus autem tanquã ueritus sermonẽ Patriarchæ, imo ad horã calefactus, singula dari omnibus fratribus præcepit ei, qui triginta libras illas portabat. Celeriter ergo huiusmodi auri quantitas erogata est. Recedentibus itaq; utrisq;, Patriarcha scilicet, & qui inuitam (ut ita dicã) eleemosynã fecerat, episcopo Troilo in proprijs episcopis, uelut quædã amens, & animæ periculosa in eũ cogitatio irruit, propter pecuniarũ dationẽ; Horroris & amoris pecuniæ & crudelitatis et negligentiæ genimen eum sequebatur, febre extra naturã mixta, propter quod ægrotus inuitus in lectũ cecidit. Hebdomadario ergo à sanctissimo Patriarcha ad eum ueniente, & ad mensam eiusdẽ Patriarchæ eum inuitãte recusauit, frigore enim, & febre se uexari pro quadã causa dicebat. Igitũ cũ hoc audisset. Patriarcha, mox agnouit causam, quia propter exitum uiginti librarũ infirmatus est ille inuitus eleemosynator. Erat enim (ut prædictũ est) ualde immisericors, & amator pecunię. Nam sufferẽs ergo beatus se quidẽ super mensam reficere, illũ autẽ super lectũ cruciari grauiter,

peruenit celeriter ad eum ille uere sine superbia, & dixit ad eũ hilari uultu; Fac charitatẽ fili Droile. Æstimans quod in ueritate dixerim tibi fratribus huiuscemodi dare, crede mihi, per iocũ dixi tibi dare. Ego enim uolui præstare eis singula numisma propter sanctã festiuitatem, sed quia non habebat distributor meus secum sufficientẽ quantitatẽ, huius rei gratia mutuã dedisti eam mihi, & ecce attuli tibi illas triginta libras. Vt uero uidit quantitatẽ Episcopus amator pecuniæ, in honorabili manu sapientis existentis medici & pastoris, febris quidẽ subito disparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoq;, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, ut ex hoc nõ posset latere, hanc esse causam repente comprehendentis eum commutationis. Suscipiens uero aurũ ab honorãdis manibus Patriarchæ, & nihil omnino contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conscriptionem ab renunciationis mercedis earum, quæ datæ sunt, triginta auri librarum. Fecit autẽ hoc cum gaudio Troilus episcopus, scribens proprijs manibus ita Deus, domino meo Ioanni beatissimo Patriarchæ huius Alexãdrinorũ magnæ ciuitatis, da mercedẽ triginta librarum, quæ datæ sunt tibi, quoniam ego recepi mea Hoc scriptum itaq; sanctus accipiens, sumpsit secum & eundem episcopum ad prandium, ut enim iam dictũ est statim sanus factus est.

Volens ergo mercedis redditor Deus, corripere eum, simul autem et ad miseratione contribulatorum & compassionẽ erigere, ostendit ei eadem die dormienti post prandium Patriarchæ in somnis, qua mercede priuatus esset. Vidit enim (ut ait) donum, cuius pulchritudinẽ, atq; magnitudinẽ non potest ars hominũ imitari, & ianuã huius totam aureã & super ianuã titulũ conscriptũ, Mansio æterna, & requies Troili episcopi. Cumq; hoc, inquit, legissem, gauisus sum, sciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationẽ. Nondum autem huiusmodi tituli superscriptionẽ perlegeram, & ecce quidã regius cubicularius, habens secum & alios obsequij diuini, & cum peruenisset ad talẽ nitentis domus ianuã, dixit ad proprios officiales, deponite titulum istum. Et cum deposuisset, iterũ dixit; mutate eũ, & ponite quẽ misit orbis terrarum Rex. Et attulerũt, & affixerunt aliud aspiciente me, superscriptum ita, Mansio æterna, ac requies Archiepiscopi Alexãdriæ, empta libris triginta. Et cum hoc uidisset, surrexit a somno, & magno summoq; pastori, quæ uisa sunt ei in somnis, enarrauit, proficiens ea de causa Troilus episcopus factus ex tunc eleemosynator magnificus.

Dominus qui diuitias in tempore quodã beato Iob abstulit, fecit simile & huic omni bonitate pleno, sancto Patriarchæ Ioanni. Nauibus enim sanctissimæ ecclesiæ comprehendentibus uiolẽtam hyemem, in loco qui dicitur Adhira, proiecerunt omnia sua, quæ naues portabant, erant uero omnes naues simul. Erat autẽ summa multa ualde enthecarum suarũ. Habebant enim tantũ uestimenta, & argentum, & alias res altiores, ut computaretur pondus, quod fuit in perditionẽ quantitatis centenariorum triginta quatuor. Plus enim erat quam crediderint naues capientes per singulas decẽ milia modiorum. Venientibus uero Alexandriam, & pergentibus, statim reliqui creditores, & primi nautæ in ecclesiam confugerunt. Sanctus hoc uero audiens, & causam propter quam fugerant, mittit eis uerbum manibus suis conscriptum, habens ita; Dominus dedit, fratres,

Dominus

Dominus ut uoluit, abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomē Domini benedictum. Exite filij, nihil ex hoc ueriti; Dominus enim sollicitus erit de crastino. Ascendit itaque pene dimidiū ciuitatis in secretum, die autem altero uolebant consolari nobilē istum, ipse uero præoccupans, cœpit omnibus dicere. Nequaquam o filij et fratres, causa nauium difficultatis tristemini, nam humilis Ioannes, credite, inuentus est culpabilis, quippe nisi extollentiā haberem, nullo modo hoc ferrem. Sed quia extollebar in his quæ Dei erant, & æstimabā quod magna opera facerem, dans quę hominū erant, hoc mihi euenit. Volens ergo Deus ut hoc intelligerē ista permisit. Eleemosyna enim non uigilantem, plerunque in extollentiam eleuat, inuitus uero casus humiliat sustinentē. Ait enim diuina scriptura; Paupertas uirū humiliat. Et iterum Dauid hoc sciens dicebat, Bonum mihi quod tu humiliasti me, ut discā iustificationes tuas. Dum enim malis factus sum obnoxius, quia dationem per uanam gloriam perdebam, et quoniā per uitium meum perditæ sunt tantæ pecuniæ, habeo nunc iudiciū animarum quæ in arcto sunt. Verū dilectissimi, qui tunc tempore iusti illius Iob fuit Deus, & nunc idē ipse est, qui non propter egestatem meam, sed ob indigentium necessitatem, non derelinquet nos. Ipse enim dixit; Non te deserā, neque derelinquam. Et rursus; Quærite primū regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Volentes ergo consolari eū ciuitatis habitatores, ut dictum est, ipsi magis inuenti sunt econtra consolationē ab eius beatitudine recepisse. Nimis ergo breue tempus præterijt, et in duplum restituit Deus nouo nostro Iob facultatēs, & iterum erat ipse magnanimus circa misericordiam sortasse autem & religiosior quam antea fuerat.

Ad extremam paupertatem peruenienti cuidā de domesticis ministris, propria manu iste sanctus, ut nullus sciret, duas libras auri dedit, & audiens ab accipiente quoniam hæc accipiens, domine (inquit) ulterius non habeo uultum intendendi honorabilē & angelicam faciem tuam, uere dignum laude, ut sapiens locutus est uerbum. Nondum inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut mandauit mihi dominus meus Christus Iesus.

Districtus quidam ab his qui pensionem exigebant, cum non haberet quod daret, erat enim regio in magna difficultate, eo quod fluuius Nilus secundū consuetudinem non irrigaret aquis terram, ipse abiens deprecatus est ducē quendam magnatorum, ut mutuas sibi daret quinquaginta libras auri, & dicebat se dare pignora, si uellet, dupla. Repromisit ergo dux dare ei, ad præsens uero distulit. Exactoribus uero constringentibus eum, uadit & ipse ad portū à quo cuncti recipiuntur, uidelicet ad mitissimum & dignū admiratione Patriarcham. Et nondū penè propriam necessitatem & narrauerat, dixit sanctus ad eum. O' fili si uolueris, & quo uestior indumentū. Etenim cum admirabilibus suis bonis & hoc possidebat, quod non poterat uidere aliquē de necessitatibus lachrymantem, & non statim se proprijs irrigaret lachrymis, unde & mox petitionē uolentis ab eo mutuū accipere adimpleuit. Et sequenti nocte uidet dux, quod staret super altare quidam, cui offerebant multi oblationes, & per unam quam ponebant, accipiebant centū pro ipsa de altari. Erat autem & Patriarcha post tergū eius. Iacebat ergo una oblatio ante eos in uno scamno, & dicit

quidam duci. Vade domine dux, & accipe oblationē illam, & offer ad altare & tolle pro ea centū oblationes. Ille uero pigritante, cucurrit Patriarcha, licet post eum staret, et tulit hāc ante eum, & obtulit, & accepit, sicut omnes, centū de altari. Euigilans itaq; non poterat discernere somniū. Misit autem & adduxit eum qui uolebat mutuum accipere, ut praestaret ei. Et cū uenisset, dicit ei dux. Accipe quod petisti mutuum. Respondens ille, dixit ei, Ante tulit mercedem tuā dominus Patriarcha. Etenim te domino differente me, compulsus sum ad illum tanquam ad potiū confugere; multa enim erat uis inquietudinis exactorum. Cum ergo audisset hoc dux ille, statim recordatus est somnij, & dixit, Vere bene dixisti, antetulit mercedē tuam. Antetulit enim, & uae illi qui uult facere bonum, et differt; et ennarrauit omnibus somnium quod uiderat.

Pergente aliquando illo uiro sancto ad templū sanctorum uictoriosorum martyrum Cyri et Ioannis, in gloriosa eorum memoria orationis gratia, exeunte eo portam ciuitatis, suscepit eū mulier procidens, et dicens; Vindica me, quoniam iniuriā patior à genero meo. Quibusdā ergo de obsequio eius, qui habebant confidentiā apud eum, dicentibus, quia cū reuersus fueris causam eius facies. Respondit sapiētissimus; Et quomodo Deus orationem nostram suscipiet, si ego istam postposuero? Quis mihi spopondit, ut uiuā ego in crastinum? et ibo ad Christū, pro ea rationem redditurus? Et non recessit de loco illo, usq; quod satis ei erat, fieri faceret.

Ad uoluntatem igitur memorabilis huius, quae tota in Deo erat, misit ei Deus uiros sapientes, & semper memorandos, Ioannē et Sophronium. Consiliarij enim erant ueraciter boni, quibus & tanquā patribus discrete obediebat, & gratias agebat, tanquam constantibus maxime & uiriliter agentibus militibus pro pietate religionis. Etenim sancti spiritus uirtute freti, & cū Seuerianis ac caeteris circa regionē existentibus immūdis haereticis, sapientia sua ac disputationibus pugnā habentes & conflictū, multa quidem castella, pluresq; ecclesias, similiter & monasteria ab ore taliū bestiarum, tanquam boni pastores, euellere studuerunt, propter quod & maxime plurimum honorabat sanctos hos ille uere sanctissimus. Si uero alicubi aliquē durum & inhumanum & percussorē circa proprios seruos sentiebat ille beatus, hunc primo commonebat, & cū multa lenitate rogabat, dicens; Fili uenit quidem ad aures peccatrices meas, quod ex operatione inimici modicum durius circa proprios pueros tuos feraris; sed rogo, ne des locum irae. Nō enim ut percutiamus eos, dedit nobis hos Deus, sed ut seruiant. Fortasse uero nec propter hoc, sed ut sūstententur à nobis, ex qbus Deus praestitit nobis. Quid enim (mihi dic) & dedit homo, & emit eum qui ad imaginē & similitudinem Dei creatus & honoratus est? Nunquid enim tu dominus eius, aliquid plus possides in proprio corpore, manum, aut pedē, uel auditum, siue animam? Nunquid non similis est tibi per omnia? Audi lumen gloriosum, Paulum dicentem, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudaeus neq; Graecus, non est seruus neq; liber, omnes enim uos unum estis in Christo. Si ergo aequales sumus in Christo, & ad inuicē aequales efficiamur. Etenim Christus formā serui assumpsit, docens nos non superbire contra seruos nostros. Vnus enim est dominus omnium, in coelis habitans, & humilia respiciens, non dixit subl.mia, sed humilia respicit. Quantum enim aurum dedimus, ut hom

rificatũ & emptum eũ sanguine diuino & dominico, nobis seruituti subijciamus? Propter eum coelũ, propter eum terra, propter eũ stellæ, propter eum sol, propter eum mare, & quę in eo sunt. Est autẽ uerum, quia & angeli ei ministrant, propter eũ Christus pedes seruorum lauit, propter eũ crucifixus est, & cætera omnia propter eũ passus est. Tu autẽ qui à Deo honoratur, inhonoras, & quasi non sis eiusdẽ naturæ, non parcens feris? Dic, obsecro, uelles quoties culpam admittis, ut mox redderet tibi Deus? Nequaquam, dic, quomodo oras quotidie, dicens; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? His & his similibus uerbis de habitante in se thesauro, monens hunc absoluit, & nisi didicisset istũ emendatum, præparabat & instruebat seruum afflictum, ut fugam arriperet, & uenditionem peteret, & hunc comparans iustus, statim liberum statuebat.

Audiens aliquando cuiusdã eleemosinatoris puerũ orphanum derelictum, parentibus ipsius morientibus, et in multa paupertate conuersari hunc, dicebant enim hi, qui in testamento patris eius inuenti sunt testes, quia non dimisit ei, domine, pater eius moriens usque ad unum numisma, sed habens decem libras auri, adducit eum ipsa hora quando testamentũ scribebat, et dicit ei; Has decem libras habe fili mi. Quid, uis dimittam tibi istas, an uis dominam meam Dei genitricem, curatorem et prouisorẽ? Puero uero elegente sanctam Dei genitricem, præcepit dare cuncta pauperibus. Et ecce idquidẽ, sanctissime, in multa inopia consistit, nocte ac die domum, domine noster, non deserens. Cum ergo hæc audisset à scientibus sanctus hic, nemini aliquid dicens, adducit quendam tabellionem, et narrabat ei rem, dans et terminum ut nulli crederet, quam præcepit ei facere rem; dicens ei, Vade, et in ueteribus chartulis scribe testamẽtum nomine Theopenti, et fac in eadem charta me et patrem pueri consobrinos fratres, et uade, et dic iuueni; Scis frater, quod genus existens Patriarchæ, non debueras ita in paupertate uersari, et ostende ei chartam, et dic; Quoniam si erubescis, ego ordino causam tuam apud Patriarcham, et uide qd tibi dicet. Cum ergo omnia quæ iussa sunt ei à Patriarcha, tabellio fecisset, uenit ad eum dicens quia pactus est puer mihi, ut ego loquar causam suã domino, et magnas gratiarũ actiones referebat mihi. Dixit uero sanctus; Vade et dic ei, quia locutus sum Patriarchæ. Et dixi, quoniam et ego scio, quia habuit consobrinus meus filium, sed ex uultu hunc non recognosco. Bene ergò facis, adducens hunc ad me. Adducens ergo eũ, portat et chartam secum. Cum uero peruenissent, tulit eum secreto ille iustus, et cœpit deosculari eum et dicere; Bene uenit filius consobrini mei. Ditauit igitur eum, et uxuori tradidit in Alexandria, et domum et omnia quibus opus habuit donauit ei, demonstrare festinans, quoniam non derelinquet Dominus sperantes in se.

Imprætermisse aũt et huius mandati curam habens hic admirabilis, legem ponentis, uolenti mutuare à te ne auertas aliquando, non prohibuit aliquẽ huiusmodi ab eo suffragiũ postulantẽ. Vnde hoc sciens quidẽ malignus & impostor, petijt ab eo, ut sibi mutuas daret uiginti libras auri. Erat autẽ de his, qui dicuntur gallodromij. Gallodromij dicuntur, mangones discurrentes, & fraude decipientes. Contemnens ergo sanctũ, quemadmodũ & alios multos, dicebat, quia nihil mihi dedit. Quæsierunt ita-

que ecclesiæ pastores & ordinatores, ut in carcerē hunc mitterent, & publicarent eius substantiā. At imitator dicentis; Estote misericordes sicut & pater uester misericors est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, nequaquā illis consensit, ut eū affligerent. His aūt turbantibus contra eū, utpote qui Patriarchæ illuserat, & dicentibus ad eundē sanctū, Non iustū est Domine, ut quod merito pauperes acciperent, hoc luxuriosus accipiat. Respondit cōtra ille ter beatus, dicens; Credite fratres quia si extra uoluntatem acciperetis aliquid ab eo, duo mandata transgrederemini, & unū adimplebitis, quando & ad pauperes data fuerit huiuscemodi quantitas. Vnū quidem, quia apparebitis impatientes circa damnū, & efficiemini alijs forma mala. Alterum aūt, quoniam non obedientes eritis Domino Deo, dicenti, Ab eo qui abstulerit tua ne repetas. Expedit ergo ò filij; ut efficiamur omnibus exemplū patientiæ. Etenim Apostolus dicit; Quare non magis iniuriam sustinetis? quare non magis fraudem patimini? Et bonum est quidem ueraciter fratres, omni petenti dare, excelsius autem & honorabilius, etiam non petenti, ei autem qui aufert uestimentum sine uoluntate à nobis, dare & tunicam, angelicæ uerè naturæ imitatio, imo diuinæ est. Ex his enim quæ habemus, Dominus præcepit benefacere proximo. Bonum, inquit, facies fratri tuo, iuxta quod possidet manus tua, non ex his quæ ex lite & contentione, & ab iniuria auferuntur.

DE ABBATE VITALIO.

Senex quidam magnus, quasi annorum sexaginta, audiēs tales res beati, uoluit tentare eum, si posset uerbis suaderi, & ad scandalum facile inclinari, & ut contigit, si condemnaret aliquem. Et habitans prius in monasterio Abbatis Sendonis, exijt & uenit Alexandriam, & sumit conuersationem hominibus quidem reprehensibilem, sed Deo gratam, qui dat (ut ait Dauid) singulis secundum cor eorum. Ingrediens itaq; ciuitatem, scribit omnes quæ notæ erant meretrices, & cœpit laborare opuscula, & accipere per singulos dies siliquam unam. Cum ergo occumberet sol, manducabat, & intrabat ad unam meretricem, & dabat ei æreos nummos, et dicebat; Dona mihi noctem istam, & noli fornicari. Et manebat iuxta eā nocte illa, obseruās eā ne fornicaret. Stabatq; à uespere in uno angulo cellulæ ubi dormiebat mulier, 18 psallens & orans pro ea, & mittens genu flexiones usque ad auroram, & exiens, accipiebat uerbum ab illa, quod nulli diceret actionem eius. Ita agebat semper, quousque una earum manifestauit uitam eius, quod non, ut fornicaretur, intraret ad eas, sed ut saluaret. Orauit senex, & cœpit mulier a dæmonio uexari, ut per illam cæteræ timerent, & non manifestarent eum omni tempore uitæ eius. Dicebāt ergo quidam ei, qui, à dæmonio uexabatur; Quid est? Reddidit tibi Deus quoniam mentita es. Vt fornicetur enim, ingreditur pessimus iste, & non est aliud aliquid. Iam enim & sanctus Vitalius (hoc enim nomē erat ei) uolens hominum gloriam fugere, & animas à tenebris reuocare, dicebat audientibus cunctis, cum laboraret in opere, & solueret uesperi; Eamus modo, domina talis expectat nos. Vbi ergo erat ordo ipsius? Multis ergo criminantibus et illudentibus ei, dicebat, Nunquid ego non uestio corpus ut omnes? Aut monachis solis iratus est Deus? Vere et ipsi homines sunt ut omnes. Dicebat itaq; ei quidā; Accipe tibi unam mulierē Abba, & mu

18 *Vide nocturnas uigilias cum orationibus, psalmis & genuflexionibus.*

ta uestimentũ tuum, ut non blasphemetur Deus per te, & habebis iudiciũ, quæ scandalizantur animarũ. At ille respondebat eis iterũ, dicebatq; se demonstrans quasi iratũ; Vere non ob audiam uobis, ite à me, modo nihil aliud faciã, ut uos non scandelizemini, nisi accipiã mulierem, quatenus curam habeã domus, & faciã malos dies, qui uult scandalizari, scandalizetur, & det frontẽ in parietem. Quid uultis ex me? Nunquid iudices constituti estis à Deo? Ite de uobis curã habetote, uos pro me Deo non reddetis rationẽ. Vnus est iudex, et sancta dies iudicij, qui singulis reddet secundum opera eorum. Dicebat autem hæc clamans.

Quidã ergo ecclesiæ defensorum, hæc multoties audientes ab eo, referebant, quod fiebat. Deus uero sciens, quod nollet ille sanctus offendere abbatem Vitaliũ, indurauit cor eius, ne crederet eis. Recordabatur enim ante memorati Eunuchi, sed increpauit uehementer, qui contra Vitalium abbatem accusationem ei efferebant, dicens ad eos? Quiescite accusare monachos. An nescitis, quod circa sanctæ memoriæ Constantinũ imperatorem actũ fuisse conscriptiones, quæ de eo leguntur, contineant? Quoniam, ait, quidã non timentes Deũ, cum celebraretur secunda synodus Nicea cœperunt contra se dare in scriptis famas, turpes beato illi Imperatori, quidã clerici quidem existentes, quidam monachi, & ad faciem adducens sanctus Dei Constantinus accusatorem, & accusatum, utrunq; audiuit. Et cũ inuenisset multas talium criminatorũ ueras esse accusationes, incendit omnes, quæ datæ sunt in scriptis, malas opiniones, dicens, Vere si proprijs oculis uidissem sacerdotem Dei, uel aliquem eorum qui monachico habitu circũamicti sunt peccantem, chlamidem meam explicarem & cooperirem eũ, ne ab aliquo uideretur. Nam & in seruum Dei, uidelicet, Eunuchum, ita putastis, & misistis me extra uiam, & feci animę meę peccatum magnũ. Confundens ergo eos multũ, absoluit. Seruus autẽ Dei Vitalius à propria oratione nõ cessabat. Deprecabatur ergo, ut quibusdam post mortẽ eius in somnis manifestaret Deus de se, ut non imputaretur in peccatum his qui scandalizabantur in eũ, eo quod rem quam agebat, dicerent scandalo esse plenam, & non haberet homo peccati iudiciũ ex ea, quicquid locutus fuisset. Multas igitur de talibus mulieribus in compunctionẽ induxit hæc operatio eius, & maxime quando uidebãt eum nocte extendentem manus, & orantem pro unaquaq; earũ, à fornicatione cessabant, quædãm uero accipiebant uiros, & pudice conuersabantur, quædam uero & modis omnibus mundum relinquentes, singularem uitam ducebant. Nullus tamen sciuit usque ad eius dormitionem, q; ipsius admonitione, & oratione impudicæ mulierculæ à fornicatione cessarent. Vnde quodam die exeunte eo à prima talium mulierum diluculo, obuiat ei quidam homo immundus, intrans ad fornicandũ cum ea, & cũ uidisset sanctum Vitalium ex ea egredientem, dedit ei alapam in faciem, dicens ad eum, Vsq; quo pessime illusor Christi, non emendas te ab his nequitijs tuis? Qui dixit ad eum, Crede mihi, accipies alapam à me humili, ut tota Alexandria colligatur ad clamores tuos.

Nondum breui tempore transacto, dormiuit cũ pace in cellula sua sanctus Vitalius, nemine sciente omnino. Habebat enim ualde pusillam cellulam, super locũ qui dicitur porta solis. Vnde & plerunq; cum collecta celebraretur iuxta cellulã eius in ecclesia matre, conuenientes quædam mu

liercularum harũ, ad alterutras dicebant. Eamus eamus, iterum abbas Vitalius collectam habet. Et uenientibus eis, curabat eas. Igitur dormiẽte eo, ut prædictum est, in propria cellula, & nullo sciente, mox quidam dęmon tanquam Æthiops deformis, adstat ei qui dederat alapã abbati Vitalio, & dat ei alapam, dicens, suscipe alapam, quam misit tibi abbas Vitalius. Et cadens, statim cœpit spumare. Congregata est igitur secundũ prophetiam Vitalij penè tota Alexandria in uiolentiam, quã patiebatur à dæmone, & maxime, quia sonitum datæ & alapæ audierunt quidam, quasi ad unius iactum sagittæ. Post aliquantas uero horas, in mentẽ rediens is qui patiebatur, scidit uestimenta pectoris sui & cucurrit ad cellulã, clamans et dicens; Culpam feci tibi, serue dei Vitali, miserere mei. Cucurrerunt uero cum eo omnes audientes. Cum peruenisset ad cellam sancti, exijt iterum dęmoniũ, iactans eum omnibus aspicientibus. Et cũ ingrederentur intro

19 hi qui cũ eo cucurrerunt, inuenerunt sanctum 19 stantẽ in geniculis suis, & orantem, & animam domino tradentẽ, & in pauimento scripturam huiusmodi; Viri Alexãdrini, nolite ante tempus aliquid iudicare, quoad usq; ueniat dominus. Confitebatur uero & homo, qui à dęmonio uexabatur, quod sancto fecerat, & quod dixerat sanctus ei. Recitata sunt ergo beatissimo Ioanni Patriarchæ omnia, quæ circa sanctũ Vitalium acta sunt, & descendens cũ clero, uenit ad corpus sancti Vitalij, & cum uidisset superscriptionem, dixit, Vere hanc humilis Ioannes per Deũ euasit, nam alapã quã accepit qui patitur, ego acciperem. Tunc itaq; omnes fornicariæ, & quæ

Inuenerunt sanctum stantem in geniculis suis, & orantem, & animam tradentem.

20 abrenuntiauerunt ex eis, & uiros susceperant cum 20 cereis & lampadibus præibant eũ flentes & dicentes; Perdidimus salutẽ & doctrinã. Enarrabant enim iam conuersationem eius omnibus, & quoniã non propter turpem rem ad nos intrabat, & quia nunquam aliquando uidimus eum super latus dormiẽtẽ aut unã ex nobis tenentẽ manu sua. Et reprehendẽtibus eas quibusdam & dicentibus. Quare hæc nõ omnibus dicebatis, sed scandalizabatur in eo tota ciuitas? enarrabãt iam capitulum, quod circa eam gestum est, quæ à dæmonio uexationẽ sustinuit, & quia hoc timentes tacebamus. Sepulto 21 ergo eo cum multo honore, permansit is qui

Vide quod Christianorum corpora sepeliũtur cum clero, nec non cum cereis & lãpadibus.

21 ab eo correctus & sanus factus est, faciens memoriam eius. Postmodum autem & renuntiauit seculo, ingressus monasterium abbatis Seridonis in Gaza, & suscepit cellulam abbatis Vitalij secundũ fidẽ, & in ea permansit usq; ad mortem suam. At sanctissimus Patriarcha multas gratias egit Deo, qui non permisit peccare in seruum suum Vitalium. Multi autẽ multũ ex tunc in Alexandria profuerunt sibi, & hospitio recipiebãt monachos, & muniebantur ut non condemnaretur aliquis, ab eis qui uenerant. Fecit autem eis sanitates post mortem honorabile nomen sancti Vitalij per diuinam gratiam, cuius orationibus det nobis Dominus bonam conuersationẽ & misericordiam in die quando manifestabit abscondita hominũ, & nuda faciet consilia cordium.

Sepulto eo cum multo honore.

Præcipiens aliquando dari cuidam potenti eleemosynam, decẽ nummos æreos, tantum, conuicia ab eo patiebatur in facie atrociter ille beatus, quia non dederat ei quotquot uoluit. His autẽ qui de obsequio erant, quærentibus cædere eum qui conuiciabatur, increpauit eos uehemẽter Patriarcha, dicens, Sinite eum fratres, habeo ego sexaginta annos, blasphemans per opera mea Christum, & unum conuicium non portabo ab isto?

Et pręcepit datori soluere sacculum, ut sineret pauperem tollere quãtum uellet precium. Si uero aliquando audiebat sapientissimus, quoniam eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsum & dicebat ei; Quomodo factus es eleemosynator? naturaliter ante ipsum cogens? Vnde quidã eorum qui ab eo interrogabantur, uerecundati, occultabant se, quidam autẽ dicebant ei. Propter quod unus interrogatus à sancto respõdit ita; Crede mihi domine, quia nihil do aut facio boni, ueruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ita facere assueui. Eram prius ualde immisericors & crudelis, & semel damna pertuli, & in subtilitatem deueni; cœpit autem cogitatio mea dicere mihi. Vere si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergo per singulos dies dare quinq; æreos nummos pauperibus, & cum cœpissem dare, statim sathanas prohibebat me dicens; Vere quinq; nũmi isti sufficiunt domui tuæ ad holera aut ad balneum percipiendum, & statim, tanquã sic de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cum uero uidissem quod superarer a uitio, dico puero meo, per singulos dies furare, me nesciente, quinque nummos & da eleemosynam. Sum ego enim trapezita, domine Ille uero, benefaciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & siliqua. Cum ergo uidisset, quia benedicebamur, & diuitijs abũdabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaq; admirãs benedictiones Dei dixi ei; Vere multum profuerunt fili quinq; nummi illi; uolo ergo ut des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo; Vade, ora furtis meis. Nam uere hodie non haberemus quem manducassemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergo dixit, quoniam tremisses dabat & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. Ædificatus ergo sanctus ualde, dixit ad eum. Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Malitiam reseruantem quendam industrium, contra alium principem, audiens hic magnus Ioannes, monuit eum sæpe, et suasit ad concordiã, & non potuit eum conuertere ad pacem. Semel ergo mittit & adducit eum sanctus, quasi pro republica, & facit 22 missas in oratorio suo, nullũ habens secum nisi ministrum suũ. Cum ergo sancta benedixisset Patriarcha, & orationem dominicam inchoasset, cœperunt dicere tantũ tres illi pater noster. Et cum peruenissent ad sermonem quo dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, innuit domestico Patriarcha, ut taceret. Siluit ergo & Patriarcha, & remansit princeps solus dicens uersum; Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. Et statim conuersus sanctus, dicit ei mansueta uoce. Vide in qua terribili uoce dicas Deo, quoniã sicut ego dimitto, ita & tu dimitte mihi. Et tanquam ab igne statim cruciatũ ferens prædictus Princeps, cecidit in faciem ad pedes sancti dicens; Quæcunque iusseris domine, faciet seruus tuus. Et reconciliatus est inimico suo ex tunc cum omni ueritate.

22 *Vide priuatas Missas antiquo tempore fuisse in usu, etiam si eas dicas ubi populus non communicat.*

Superbum autẽ si uidebat aliquem beatus, hunc quidem non arguebat in facie, quando autẽ eum in secreto suo sedentem uidebat, afferrebat de humilitate sermones, ut per tale magisterium sensim percuteret superbũ, & modestũ faceret, dicens ita. Miror domini mei, quod modo non recordatur misera anima mea humilitatis, quam demonstrauit nobis super terram apparens filius Dei, sed intumesco & extollor super fratrem meum, si

fuero modicū aut pulchrior, aut ditior, aut gloriosior, aut principatū officij cuiuscunque habuero, non intelligens diuinā uocem quæ dicit; Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris, neque sanctorum uoces cogitans, quoniam quidam terram, quidā cinerē, quidam uero uermen & nō hoīem, quidam autem impeditioris & tardioris linguæ se nominabant, & quia Esaias, quando Deum uidere meruit, ut capit homo, tunc immūda labia se habere pronuntiauit. Quid enim non sim humilis? Nonne de luto factus sum, unde sunt & lateres? Nonne omnem quā puto habere gloriam, ut flos fœni marcescit? His ergo & huiusmodi uerbis sapientissimus, quasi de se dicens, eum qui languorem inflationis & superbiæ habebat, cauterio combūrens prodebat. Intelligebat enim is qui uulnus habebat, quod de eo Patriarcha hæc memoraret.

Et hoc frequenter illo a Deo honoratus, afferebat in medium, ad humilitatis argumentū, dicens; Quod si considerassemus & cogitassemus Dei misericordiā & bonitatem, nec in cœlos subleuaremus oculos nostros, sed semper in humili habitu ac prudentia degeremus. Vt enim præterea, qualiter non existentes ut essemus, produxit nos factor, & peccato & inobedientia deceptos, iterū uiuificauit, & proprio sanguine redemit a morte, et omnē terram & ipsum cœlū in obsequium hominū subdidit, sed & nunc, qualiter peccantes non dissipat, sed longanimiter magis expectat immobilis illa natura, & patiens ille oculus, & nobis plerunque blasphemantibus, ipse consolatur & blāditur per miserationem suam, desursum pluuias propter uitam nostrā tribuens. Quantos malos operarios, pergentes ut occidant aut furentur, tetigit ut non capiantur & puniantur? Quantos existentes in pelago, ut prędentur obuiantes sibi naues, & occidant qui in eis sunt, non permittit in profundum dimergi, sed imperat mari ne absorbeat eos, expectans conuersionē malitiæ ipsorum? Quanti indigne percipiunt corpus & sanguinem eius sacrosanctum, & patitur & longanimiter agit, non reddens eis hic aliquid difficile? quantos in itinere latrocinantes, non tradit in cibum obuiantibus sibi bestijs? quantos euntes in concaua terrarum, & itinerum seditiones operantes protegit, ut non consumantur à custodientibus canibus, uel etiam hominibus? Et me interdum aut cum meretrice recumbente, aut cum his qui se inebriant, aut cū turpia loquentibus conuersante, aut cætero quolibet seculi huius implicato peccato, apis quidem circumfertur, & ualles & aculeos circuit quærens colligere mihi fructum, ut dulce faciat mihi guttur, quod fœda & iniqua pronunciat, uua autē festinat per calorem maturari, ut repleat os, & lætificet cor, quod factorem suum præuaricatum est, flores inuicē se præoccupant, ut delectent oculos, qui fornicationibus & alienis mulieribus ad luxuriā annuunt, ficus turbatur, quatenus perueniat, ut repleat manū per magnitudinem, & os per dulcedinem eius qui tenet & basiat alienam mulierē. Talia ergo, inquit, opera fratres agentes, & tales retributiones accipientes à benigno Deo, qualem debueramus habere prudentiam, considerantes nouissimam nostram & horrendam horam?

Multum enim de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ita ut frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridenti uultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymātibus oculis. Propter quod & dicebat; Quia (ut

æstimo ego humilis, sufficit ad salutem assidue & dolenter cogitare, & sollicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex uita ista, 23 nisi opera bona nostra. Et quomodo angelis uenientibus & properantibus non turbatur tunc anima, si inuenta fuerit bene præparata? aut quomodo rogat, ut addatur sibi modicum tempus uitę si audierit, Tempus quod uixisti, bene non consumpsisti? Et iterum dicebat tanquã de semetipso; Quomodo humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores; Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris et immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationẽ factum est notum, quia (ut ait) exeunte anima e corpore, obuiant ei cum ascenderit a terra in cœlum, chori dæmonũ, singuli in proprio ordine. Obuiat et chorus dæmoniorum superbię, inuestigat eam, si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, aspiciunt si quãdo oblocuta sit, et pœnitentiam non egerit. Obuiat iterũ superius dęmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in eo uoluptates suas. Et quãdo à terra usq; ad cœlum misera anima positura rationem peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, et non adiuuabunt eam nisi bonitates suę. Hæc considerans hic nobilis, perterritus pro tali hora, et solicitus factus est, ferens in memoriam et sancti Hilarionis eloquium, qui cũ è uita egressurus esset, formidauit, et dixit animæ suæ; Octoginta annos ô humilis anima habes seruiens Christo, & times exire? Exi quia misericors est. Et dicebat sibi Patriarcha, si is qui octoginta annos seruiuit Christo, & mortuos suscitauit, & signa fecit, timuit amaram illam horam, quid habes tu humilis Ioannes dicere aut facere, quando obuiauerint in faciem tuã crudeles illi & immisericordes exactores & exquisitores? Aut quantam poteris rationem reddere ad eos qui exquirunt de mendatio, ad eos qui de detractione, ad eos qui de crudelitate, ad eos qui de auaritia, ad eos qui de memoria mali, ad eos qui de odio, ad eos qui exquirũt de periurio? Et dicebat, Deus in eis increpa, nam omnis fortitudo hominum eis resistere non ualet. Tu Domine, da nobis ductores sanctos angelos, qui custodiãt & gubernent nos. Multa enim est contra nos eorum insania, multus tremor, multus timor, multum periculum pelagi aëris huius. Si enim de ciuitate in ciuitatem super terram ambulantes, deprecamur eos qui nobis ductores sunt, ne in præcipitia cadamus, aut in agrestium ferarum loca, aut in flumina infinita, aut in inaccessibiles & inuios montes, aut in latronũ manus, aut in eremum incomprehensibilem aut inaquosam, & pereamus, quot ductoribus & diuinis custodibus opus habemus, pergentes longa uia hac & æterna, uidelicet, quę ex corpore est egressio, & ad cœlũ ascensio? Hæ sunt sapientia plenæ beati ad se & ad omnes doctrinæ, hæ sunt eius quotidianæ curæ atq; meditationes.

Tu qui detrahis bonis operibus, uide quid de illis dicat tã electus uir.

Multam autem & de sancta statione curam habebat, & solicitudinem demonstrabat. Vna enim dierum uolens multos resecare, ut non egrederẽtur post solutionẽ sancti Euangelij de ecclesia, & ociosis sermonibus pro oratione uacarent, quid fecit? Reliquit mox, postquam lectum est sanctũ euangelium, ecclesiam, & ipse exijt, & sedit cum turba. Omnibus uero obstupescentibus, dixit ad eos iustus; Filioli, ubi oues illic & pastor. Aut in-

trate intro & ingrediamur, aut manete hic, & hic manebo. Ego propter uos descendo in sanctam ecclesiam, 24 nam poterã facere mihimet missas in episcopio. Semel ergo & bis fecit hoc ipsum schema ille beatus. Erudiuit & in hoc plebem magnifice, & emendauit, timebant enim, ne iterũ idipsum schema faceret eis ille semper memorandus. Loqui autem in sacrario omnino nõ permittebat, sed in conspectu omnium foras mittebat eum, dicens; siquidem 25 ut orares uenisti huc, in hoc mentem tuã & os tuum uacare exopta. Si uero propter locutionem, scriptũ est; Domus Dei domus orationis uocabitur, noli ergo facere eam speluncam latronũ. Hoc autem erat admirabilius sanctissimi huius Patriarchæ, quoniam nec monachicam uitam ducens, ueq; in clero moratus in ecclesia, sed & fœminæ legitimæ dudum coniunctus, ita tenuit uigorẽ ecclesiæ ab ipso initio, quo Patriarcha consecratus est, & in talem sublimitatẽ exaltatus est, ut multos eremitarum & in arcta uitam degentium superaret. Nolens autẽ nec huius 27 boni expers esse, uidelicet monachicæ uitæ connumerationis, studet rem talem. Congregans duos ordines monachorum, statuit eis omnem utilitatem tribui de uillis suis in ciuitate sua, & faciẽs eis cellulas in duobus oratorijs, sanctæ Dei genitricis, & sancti Ioannis, quæ ipse a 28 fundamentis ædificauerat, dicens de amantissimis monachis ita; Ego post Deum utilitatẽ corporalem uestram procurabo, uos autem spiritualis habetote meæ curã salutis. Vespertina & nocturna uigilia mihi apud Deum imputetur, quidquid uero in cellulis uestris officij feceritis, pro uestris sit animabus. Hoc autem fecit, uolens soliciitiores efficere Dei amicos monachos. Vnde & permansit Deo talis grata constitutio ordinum, & ad similitudinem monasterij ex his, ciuitas pene uiuit, in diuersis locis peruigiles hymnodias Deo referens. Et hoc beatus iste ita omnes docebat & contestabatur dicens; Nullatenus aliquando hæreticorum 29 communionis, imo coinquinationis participemini, etiam si omni uita uestra ex aliqua impulsione uel necessitate, communionem catholicæ ecclesiæ non inuenientes, sine communione permanseritis. Si enim, ait, uxorem corporalem legitime possidentes, & in regione aliqua lõginqua absq; illa tempore multo morantes, relinquere hanc, & alij copulari, a Deo & legibus prohibemur, si uero hoc egerimus, punimur, quomodo putas, Deo per rectam fidem & catholicam ecclesiam coniuncti, ut ait Apostolus, aptaui uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, & sanctam fidẽ adulterantes per communionem hæreticorum, in futuro seculo tormenti, quod expectat hæreticos, non erimus facti participes? Communio enim ideo dicitur, eo quod communem faciat, & firmet communicantem quibus communicat. Ne igitur, quæso, ait, o filij huiusmodi oratorijs applicetis.

Cum omnibus bonis suis & hoc beatus hic possidebat, quod (ut dictum est) non condemnaret proximum, nec condemnantes reciperet. Dicã uero & eius doctrinam de hoc, omnibus proficuam; Iuuenis quidã rapiens monacham, fugit Constantinopolim. Hoc discens iustus, tristis factus est usq; ad mortem. Tempore aliquo transacto consedente eo una dierum in honorabili cimiliario cũ quibusdam clericis, & sermonem animæ utilem mouente, uenit in mediũ & memoria iuuenis, qui ancillam Dei rapuerat, & cœperunt qui cũ sancto consedebant, anathematizare talẽ iuuenẽ, tanquam qui duas animas perdiderat, suam uidelicet, & sanctimonialis. Cõ

24
Et ex hoc loco habes usum priuatæ Missæ esse antiquissimum.

25
Ecce quomodo ecclesia facta est propter orationem.

26
Quod sãctus patriarcha fuerit fœminæ legitime cõiunctus, ex more Orientalis ecclesiæ ei contigit, in qua licebat promoto ad sacerdotium antiquis nuptijs uti, sed non nouas cõtrahere.

27
Vides quod Monachicã uitam bonum appellat, cuius sanctus uir expers esse noluit? Quare ergo ut malum nunc a quibusdam tanta rabie explodi curatur de mundo?

28
Si malum esset ecclesias in honorem sanctorum ædificare, beatus pater non construxisset duas a fundamentis, ut hic habes.

29
Ecce quomodo sancti uiri Deo pleni, nullo pacto communicandũ esse uoluerunt cum hæreticis.

pescuit ergo & resecauit eos beatus dicens; Ne sic filij, ne sic, nam ostendam uobis, quia & uos duo peccata facitis, unũ, quia transgredimini mãdatum dicentis; Nolite iudicare, ut non iudicemini, Deinde, quia nescitis certius, si adhuc peccent, & non pœniteant, legi enim uitam patris, aliqd tale habentem, quia in ciuitatẽ quandam duo monachi abierunt in ministerium. Et cum transiret unus per locũ, clamabat ei una fornicaria, dicẽs; Salua me pater, ut Christus meretricem. Ille uero hominũ confusionem omnino non curans, dixit ei, sequere me. Et tenens eã per manũ eius, exijt publice de ciuitate omnibus aspicientibus. Facta est ergo fama, quia abbas accepit mulierẽ dominam Porphyriam (ita enim uocabatur mulier) pergẽtibus ergo eis, ut mitteret eam in monasteriũ, inuenit mulier in una ecclesia puerum in terram proiectũ, & sustulit eum ut nutriret illum. Itaq; post annum quidã uenerant in patriam, ubi erat abbas & Porphyria, quę fuerat de meretricibus, & uidentes eam habere puerulũ dicunt ei; Veraciter bonum abbati pullũ genuisti. Nondum enim sanctum schema acceperat. Euntes ergo qui uiderant eam, Tyrum, inde enim abbas tulerat illã, diffamauerunt quia genuit de abbate Porphyria, & nos uidimus puerulum oculis nostris simulantem ei. Quando ergo cognouit ex Deo abbas obitum suum, dicit nonnæ Pelagiæ, sic enim mutauit nomen eius, quãdo tradidit ei sanctũ schema; Eamus Tyrum, quia habeo illic responsum, & uolo ut uenias mecum. Illa uero non ualens contradicere ei, secuta est eũ, & uenerunt ambo, habentes & puerũ septem annorum existentem secũ. Cum ergo ægrotasset abbas in infirmitate ad mortem, ascenderunt ad uisitationem eius de ciuitate usq; ad cẽtum animas. Et dicit; Afferte prunas. Itaq; cum uenisset thuribulũ plenum prunis, tulit & euacuauit eas in uestimentum suum, & dixit, Credite fratres, quia sicut Deus rubum custodiuit incombustũ ab igne, sicut nunc tunicam incenderunt prunæ istæ, ita nec ego agnoui peccatũ mulieris ex quo natus sum. Et omnes mirati sunt quod non ardebat uestimentũ ab igne, & glorificauerunt Deum habentem occultos seruos. Ex occasione autẽ nonnæ Pelagiæ quondã, aliæ fornicariæ secutæ sunt eam, abrenuntiantes mundo, cũ ea pergentes in monasterium eius. Seruus autem Dei monachus, qui totonderat eam, postquã satisfecit omnibus, tradidit Deo spiritũ in pace. Ideo, 30 inquit, dico uobis filij, ne præcipites ad condẽnanda & iudicanda sitis aliena. Multoties enim peccatum fornicationis uidimus, pœnitentiam uero eius quam fecit occulte, non aspeximus. Sic est cũ furtum facientem quendam uidemus, suspiria uero eius & lachrymas quas producit Deo, nescimus. Et quidẽ habemus eum quasi furem aut fornicatorẽ, aut periurum, apud Deũ forsitan recepta est occulta eius confessio, & pœnitentia, & est apud Deũ preciosus. Omnes igitur admirabantur super doctrina industrij pastoris huius atque magistri.

30 *Hoc exemplo non arbitrentur se immunes a peccato qui nostro tempore monales rapiunt, aut cum eis detestabiliter miscentur. Nam non defendit sanctus patriarcha scelestum raptum monalis, sed tollit temerarium iudicium, quia posset esse quod raptor pœnituerit.*

Duobus clericis calciamenta facientibus, & iuxta se laborãtibus, unus quippe habebat filios multos, & uxorem & patrẽ & matrem, uacabat uero ecclesiæ sine intermissione, & omnes post Deũ alebat arte sua. Alter autẽ quamuis doctior esset illo, eo quod non permaneret in ecclesia, sed etiam dominicis diebus laboraret, nec seipsum tantum nutrire ualebat. Inuidebat ergo iste uicino suo, & una uice non sufferens inuidiam, dicit ei cũ ira; Vnde diues factus es sic? Ego uacans plus arti meę quam tu, in pau

pertatem deueni. Dicit uero ei, uolens facere eum uacare ecclesiæ; Inuenio precium in terra, & inde paulatim diues factus sum, sed si uis semper uoco te, & ueni mecum, & quicquid inuenerimus, accipies dimidiũ. Cum ergo acquiesceret ille, & sequeretur eum euntẽ ad ecclesiam, sine intermissione benedixit ei Deus, & diuitẽ fecit eum. Tunc dixit ei ille bonus cõsiliarius; Vidisti frater unum mendaciũ propter Deum, quantũ profuit animæ tuæ & substantiæ tuæ? Crede, nihil inueniebam aliquando in terra, ut æstimasti gratia precij, sed quoniã dixit Dominus, Quærite primum regnũ Dei, & iustitiam eius, & hęc omnia adijcientur uobis idcirco occasionem feci, tantum ut seducerẽ te, & ecce non sine causa laboraui, sed inuenisti, & super inuenisti. Hoc igitur dicens sanctus Patriarcha, fecit illum bonum consiliarium presbyterum tanquam dignum, erat enim lector.

Et quidem hactenus ante memoratus Dei cultor Mennas, qui fuerat uicedominus sanctæ ecclesiæ Alexandrinorũ magnæ ciuitatis, enarrauit nobis. Dicentibus uero nobis in prædictis in quodã capitulo, quod multa spirituali dilectione Patriarcha & Niceta patritius ad inuicem colligati essent, dignum iudiciũ talis exhibitionis præsens existit capitulũ. Quando permittente Deo pro peccatis nostris, futurũ erat ut traderetur Alexãdria sine Deo Persis, reminiscens pastor dicentis, Cũ persecuti uos fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, fugã arripuit in propriam patriã, uidelicet in Cyprum, in ciuitatem suam. Vnde occasione accepta præfatus Niceta patricius dixit ad sanctũ; Obsecro, si inueni gratiam ante te, ne dedigneris fatigari usq; ad reginam ciuitatũ, & bene acceptas preces tuas donare pijssimis imperatoribus. Ille uero multæ fidei uiro consentiens, obediens ad hoc factus est Deo & uoluntati eius, & à se quantũ honorem daturus erat, circa beatũ ostendere uolens. Fatigata igitur naui multipliciter à ui uentorũ, in qua sanctus cum Patritio erat, & in profundũ penè iam uersa, uidet sæpe memoratus Patritius & optimates, & qui cũ eo erant, una nocte in qua tempestas facta est, Patriarcham modo cũ pauperibus per nauim ubiq; circumcurrentẽ, modo autem iterum cũ eis manus in cœlum extendentẽ, & ab alto adiutorium abstrahentem. Cumq; interdũ peruenissent ascendentes, uidet expergefactus à Deo uocatus hic quendã eunuchum coruscantẽ forma, & aureum sceptrũ in dextera manu tenentem, assistentem sibi, & dicentẽ, Venite iuberis, rex regnantium quærit te. Nihil ergo statim negligens, aduocat Patritiũ Nicetam, et dicit ei cum multis lachrymis. Tu quidẽ ó domine ad terrenum imperatorem me uocasti, sed præueniens cœlestis, ante uocauit exiguitatẽ meam. Et retulit ei eunuchi, imo angeli uisionem, quæ apparuerat sibi. Gauisus ergo & tristis factus idem gloriosissimus uir, impedire sanctum non potuit. Abunde uero sanctis eius repletus orationibus, & imperatoribus has deferens, cum multo honore redire ei in Cyprum iussit.

Adueniente ergo in propriam eo ciuitatem, quæ Aniathunta uocabatur, testamentũ proprium scribere cito ministris suis præcepit. Velociter uero & sine dilatione chartam & calamũ præsentantibus, præcepit sacrũ illud os scribere sic. Ioannes seruus, propter eam uero quę superposita est mihi sacerdotij dignitatẽ, Dei gratia liber. Gratias ago Deus tibi quoniã exaudisti me pro misera anima mea rogantẽ bonitatem tuam ne inueniretur morienti mihi nisi una tremissis. Inueniente enim me in honorabili epi-

scopio

scopio sanctæ ecclesiæ Alexandrinorũ magnæ ciuitatis, quam perindulgentiam Dei suscepisti, quando in ea consecratus sum, circiter octoginta centenaria auri, & quæ intrauerunt mihi ab amicis Christi, penè numerũ hominis transcendunt, in memet colligens, & cognoscens hæc omnia dominatoris omniũ esse, festinaui ea quæ Dei erant, Deo dare. Vnde & quod remansit mihi, hoc tremisse Dei, & hoc existens, iubeo dari his qui sunt Dei. O gloriosa res, ô deuotionẽ sancti. Non intendit, sicut debuisset, suis, quod faciunt multi qui in diuitijs sunt, qui Dei dona aut ex iustitia collecta, tanquam propria, & tanquã si ea secum ferre possent, thesaurizant; & non large egenis præbent, sed illa quærebat, quæ semper manẽt, & aliquando non minuuntur. Vnde sine mendacio repromissionibus non est fraudatus, quæ asseuerant ex persona Dei, quoniam glorificantes me glorificabo. Vere enim magnifice glorificauit sanctum hunc, qui in suis bonis glorificauit Dominũ semper. Non enim ferẽs nobis hic temporali uita sua conquiescere sancta & digna laude, quid egit? Xenodochia, gerontocomia, atque monasteria à fundamentis ædificans, & choros sanctorũ monachorum statuens, incessabilẽ uerę iustitiæ memoriam possidet, per ea quę celebrantur in eis bona opera. Quod enim de his qui mala agunt, & successores propriorum malorũ post mortem in uita hac relinquunt, ait Domino Paulus apostolus; Quoniam quorundã peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudiciũ, quosdam autẽ & subsequuntur. De quibus unus & iste extitit. Et quoniã non fabule, neque ad gratiam est quod dictũ constat, testimoniũ nobis perhibeat plane quod mox in preciosa eius dormitione gestũ est prodigium. Tradente enim eo, & commendante propriam animam in manu Domini, ut ait alicubi sacra litera, iustorũ animæ in manu Dei sunt, & hanc ei ut sacrificiũ immolatum offerente, cum 31 condendum esset uenerabile eius corpus honorifice, & cũ congruo sacerdotum ritu in quodã oratorio sãcti miraculorum factoris Theonis, fit quoddam tale signum gloriosum. Iacebant in quodã tumulo, ubi & iustus hic reponendus erat, duorũ quorundam episcoporum, qui ante eũ dormierant, sancta ueraciter corpora, quæ & in natura exanimi interim degentia, tanquam si uiua essent, reuera æqualem sancto honorẽ tribuerunt. Cum enim beati corpus inter duos illos episcopos ponendum esset, 32 honorãtes summum pastorẽ pastores, & multam eius fiduciam apud Deũ reuerentes, & mirantes simul Dei iussionẽ, tanquam uiua corpora sua separantes, in medio sacrũ hunc susceperunt, honorẽ & ipsi ei præceptione Dei, sicut à Deo honorato offerentes, & omnibus statim ostendentes, quæ à Deo ei donata est, gloriã atque sublimitatem. Quod maximum & gloriosissimum miraculũ, non unus, neque decem, neque centum uiderunt, sed omnis turba quæ conuenit ad preciosam eius sepulturam.

31 *Vide condi honorifice uenerabile corpus sãcti cum congruo sacerdotum ritu in oratorio sancti miraculorũ factoris Tyronis.*

32 *Animaduertis quantam sancti post mortẽ habeant potestatem?*

Aliud autem eius gloriosius, quod quidem adhuc uiuens in carne cœpit miraculũ, sed postquam migrauit ad Deũ, compleuit, sermo commemorare tentabit. Mulier quædã de ea, quæ sanctũ protulit, ciuitate existens, cũ audisset uenisse Arbodo, & angelũ ei ibidem apparuisse, & uocationem ad cõmunem domũ ei denunciasse, peccamen grauissimum in se recognoscens, quod nec auditus hominũ posse intrare affirmabat, fidem in ambiguã sumens, ad sanctũ cursu peruenit, & pedes eius comprehendens, cum lachrymis multis clamat, & dicit secreto sancto; O ter beate,

habeo misera quod ad aures hominum uenire non potest, & scio, quod si
uis, potes id mihi indulgere, dixit enim uobis presbyteris dominus, Quo
niam quæcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cœlis, & quæcun-
que ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quorum remiseri-
tis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta sunt. Hæc uerba
audiens à muliere sanctus, & timens, si petitionem eius refutaret, noxium
ei in tormentis fieret, dũ posset liberari à proprio peccato per fidẽ quam
habebat in eũ, dicit ad eã humiliter; Si utiq; credis ó mulier Deo, per fide
litatem meã ignoscatur tibi crimen quod dicis, confitere mihi hoc. Quæ
dixit; Non possum Domine dicere peccatũ hoc, neq; enim potest audi-
tus hominũ portare illud. Dicit ad eam iterũ sanctus; Etsi erubescis, ua-
de, & scribe illud si nosti literas, & affer mihi. Illa iterum respondit; Vere
domine non possum. Expectans ergo modicũ sanctus tacens, dixit ei; Nõ
potes scribere, & sigillare, & afferre mihi? Tunc dixit ei; Possum Domi-
ne, hoc facio. Rogo ergo honorabilẽ & coangelicam animam tuã, ne sol
uatur, neque ullo modo inueniatur à quolibet peccatum hoc aliquando.
Verbum igitur accipiens à Deo honorabilis, quod nullus homo solueret,
aut legeret eius Pyctacium, abiens scripsit propria manu peccatũ; & sigil-
lans portauit beato. Suscipiens ergo sanctus Pyctacium, post quinq; dies
ad Dominũ profectus est, nemini aliquid de huiusmodi Pyctacio, aut di-
spones, aut indicans. Mulier 33 uero fortuitu, imo dispensatione Dei, nõ
33 existens in ciuitate die in qua translatus est in pace de seculo isto ad aliud
Patriarcha, uolente, & in hoc demonstrare Deo, quantam apud eũ ut po
te proprius famulus, fiduciã possidebat. Sed post unam diem reconditio-
nis preciosi eius ipsa adueniens, cum audisset dormitionem eius, amens &
despiens propemodum facta est, existimans Pyctacium quod dederat,
in episcopio relictũ, omnibus faceret culpam eius manifestam. Cito ergo
resiliens, & priorem fidẽ suam indubitabilem super animam resumens, ar-
cam à Deo honorati apprehendit, & sicut uiuenti ei ueraciter ita turbata
perhibebat; Homo Dei, tibi hoc peccatum nõ potui enumerare, eo quod
supra modũ existeret graue, & nunc omnibus factũ est forsitan manife-
stum & cognitũ, utinam non tibi rem meã manifestassem. Heu heu mi-
hi, putans confusionis absolutionẽ inuenire, confusio omnibus facta sum,
pro medela blasphemiã recepi. Quid mihi ad te opus erat causam animę
meæ patefacere? Tamen non deficiam, neq; diffidã, neq; remouebo à tu-
mulo lachrymas meas, usq; dũ satisfactionem de peticione mea accepe-
34 ro. Neq; enim mortuus es sancte Dei, 34 sed uiuis. Scriptum est enim,
quia iusti in perpetuum uiuent. Iterumq; eadem uerba assumens, dicebat;
Nihil homo Dei petã à te, nisi ut certum facias cor meum, quidnam deda
to tibi Pyctacio factũ sit? Deus ergo qui dixit ad Chananæam, fides tua
te saluam fecit, ipse & me certam de Pyctacio facere potest. Tribus die-
bus perseuerans ad sepulchrũ beati, cibum aut potũ omnino non gustãs,
tertia uero nocte dũ sursum lachrymis eosdem duros ac fideles sermones
beatissimo diceret, ecce egreditur Dei famulus de tumulo suo, oculatim
apparens cũ duobus episcopis, qui cum eo iacebant, uno hinc, & altero in
de ei assistentibus, & dicit ad eam. Vsquequo mulier hos qui hic sunt, cõ
moues, & non dimittis eos quiescere? Infuderunt enim stolas nostras la-
chrymæ tuæ. Et hæc dicens, dat ei propriũ Pyctacium sigillatum, dicẽs,

Ecce quomodo sacerdotalis confessio antiquis patribus fuit in usu. Et uide maximum miraculum quod circa eius secretũ contigit cuidam mulieri.

Audis heretice quid dicat fidelis mulier? Si ergo sancti uiuũt, & non sunt mortui, quare audes tu eos emortuos nũcupare?

suscipe, recognoscis hoc? solue aspice. Et in seipsam ex uisione ueniens, uidit iterũ sanctos ingredientes in propriũ locum, & soluens inuenit literas suas deletas, & subscriptionẽ sub eis habentem sic. Propter Ioannem seruum meũ deletum est peccatũ tuum. Quis loquetur potentias Domini, ô amici & fratres? Quis ita misericors & amator hominũ, faciens uoluntatem timentiũ se, & glorificans glorificantes se, & per miraculorum operationes magnificans eos? Non aũt in loco solum, in quo preciosa dormitio eius facta est, gratia quam habuit apud Deum, manifesta est, sed ubicunque longius claruit.

Eadem enim die, in qua ad Deũ ex hac uita beatus iste profectus est, quidam eorum angelicã uitam & schema monachorũ habentes, uir admirabilis & industrius Sauinus nomine, Alexandriæ habitans, uidit quasi in excessu mentis factus, diuinitus honorabilem Ioannẽ episcopio egredientem cũ clero omni cerea portantẽ, & ad imperatorem euntẽ, tanquã Eunucho quodã (ut ipse dicebat Sauinus) cubiculario hunc uocante, & postquã ianuam exijt, quod significat proprij corporis separationem, unã puellã ut solem suscipientem eũ, & manu tenentem, & super caput coronam ex oleæ ramis circumamictam. Mox ergo agnouit sanctus Sauinus migrationem patriarchę ad Dominũ ipsa hora fuisse factam. Quapropter adnotantes quidam mensem & diem, erat enim celebris sancti martyris Mennæ, & quibusdam uenientibus de Cypro, & percunctantes quidã qui habitabant Alexandriæ, de migratione sancti patriarchæ, agnouerũt ueram fuisse uisionem, eo quod eadem hora fieret, in qua obijt beatus, & maxime de exemplo puellæ, quæ manutenebat eũ. Acceperat enim repromissiones ab ea sanctus, sicut in præcedentibus uerbis uitæ eius diximus, quia si me possides amicã, ego te ante imperatorem introducam, quod & reuera fecit. Non aũt ex hoc tantũ omnes satisfactionẽ acceperunt, quod

35 eleemosyna & misericordia quam habuit circa egentes, eum in cœlorũ regnum deduxerunt, sed quia alius eorũ qui habitabat ciuitatẽ Alexandriã, timens Deum, uidit ipsa nocte in qua & sanctus Sauinus, omnes pauperes & orphanos atque uiduas, oleæ ramos baiulantes, & in Patriarchæ obsequio euntes, & ad ecclesiam pergentes. Non solum aũt duo, aut decem, aut centũ satisfactiones sunt, per quas scimus clare quoniã sanctorum numerum meruit memorabilis hic, sed ecce & aliæ quas subsequens forma ostendit. 35 *Eleemosyna & misericordia quã habuit circa egentes, eum in cœlorum regnum deduxerunt. Ergo & bona opera in regnũ cœlorum deducunt.*

Hymnodia enim anniuersaria post multũ temporis dormitionis sancti celebrata in tẽplo memorati sancti Tichonis, ubi preciosum lipsanum, idest sepulchrum beatissimi Patriarchæ Ioannis repositũ est, erat aũt quæ colebatur sacra uigiliæ hymnodia, annuæ recordationis sancti miraculorũ factoris Tichonis, uolensque omnipotens Dominus ostendere omnibus quali honore seruum suũ sanctum Ioannẽ dignum fecerit, placuit de honorabili eius lipsano unguenti sanctiferã sanitatem emanare, qua uniuersi in lætitiã uersi, gratiam retulerunt patri, & filio, & spiritui sancto, uidelicet Deo nostro, qui proprios sanctos gloria glorificat infinita. Et ut nullus amicus Christi tãti miraculi incredulus sit, etenim usque nunc in amica Christi Cyprorũ insula, in 36 diuersis sanctis talia Dei gratia operari, & tanquã ex fontibus unguentorũ suauitatem de preciosis eorũ lipsanis profluẽtem, ad gloriam eiusdẽ bonitatis, & ad honorẽ sanctorum eius, atque ad 36 *Consideras ex multis sanctorum sepul*

chris sanitatē ungue̅ta emanare, ut seruorum suorū Deus ostēdat sanctitatem, & homines ad eorum sequenda uestigia ascendat ?

profectū, qui post futuri sunt hominū, quatenus secundū imitationem eorum conuersantes, eisdem & nos honoribus digni efficiamur à iusto mercedem retributore Deo.

Efficiamur igitur dilectissimi & nos consummatores præscriptarū rectitudinum sanctissimi huius patris Ioannis Eleemonis, et quasi incolę existentes peregrini in uita ista, in æternū thesaurizzemus futurū bonum, p largā quæ indigentibus tribuitur donationem. Enimuero secundū diuinitus inspiratum Apostolum, Qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet, et pro corruptibilibus æterna, quæ oculus non uidit nec auris audiuit, et in cor hominis nō ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, quæ omnes nos impetremus per gratiā et misericordiam Domini nostri, cū quo est patri unà cū sancto spiritu gloria & honor & imperium nunc & semper in secula seculorum. Amen.

Vixit autē sanctus Ioannes Eleemosynarius circa annos Domini quingentos nonaginta, & obijt die tertia Februarij.

Habetur in tertio dialogorum. Cap. 3.

VITA SANCTI AGAPITI PONTIFICIS ET confessoris, per D. Gregorium Papam conscripta.

QVodam tempore exigente causa Gothorum, uir quoq; beatissimus Agapitus huius sanctæ Romanæ ecclesiæ pontifex: cui deo dispensante deseruio, ad Iustinianum principem accessit. Cui adhuc pergenti, quadam die in Græciarum iam partibus curandus oblatus est mutus & claudus: qui neq; ulla uerba ædere, neq; ex terra unquam surgere ualebat.

1 Missarū solennia exorsus, sacrificium in conspectu Dei immolauit. Ecce uocabulū Missæ non nouum inuentum. Ecce Missā dici sacrificium.

2 Vide communionem sub una specie tantum.

Est in appendice posita ad historiam Eutropij in Tractatu de Iustiniano Imperatore libro 16.

Cumq; hunc propinqui illius flentes obtulissent, uir domini solicite requisiuit, an curationis illius haberent fidem. Cui dum in uirtute dei ex authoritate Petri: fixam salutis illius spem habere se dicerent, protinus uenerandus uir orationi incubuit, & 1 missarū solennia exorsus, sacrificiū in conspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atq; assistente & aspiciente populo, cum mox a terra in proprijs gressibus erexit. Cumq; ei 2 dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendū lingua soluta est. Mirati omnes, flere præ gaudio cœperunt, eorumq; mentes ilico metus & reuerentia inuasit: cum uidelicet cernerent, quid Agapitus facere in uirtute domini ex adiutorio Petri potuisset.

ITEM VITA BEATI AGAPITI ROMANI PONtificis per Paulum Diaconum conscripta.

ATalaricus Gotthorum rex, cum nondum expletis quatuor annis regnasset, immatura morte præuentus, uitæ subtractus est, cuius mater Amalasuntha post eius funus, Theodatum socium asciuit in regnum. Sed Theodatus idem immemor collati beneficij, eā post aliquod tempus in balneo strangulari præcepit.

Et quia ipsa dum adhuc uiueret se, suumq; filium principi commendauerat audita. Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem,

cipem, beatum Papam Agapitum Constantinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorum impunitatem impetraret. Qui sanctus pontifex dum Iustinianum principem adisset, facta cum eodem de fide collatione, reperit eum in Euthicetis dogma corruisse, a quo primitus graues beatus Antistes minas perpessus est. Sed cũ illius inconcussam in fide catholica Iustinianus constantiam cerneret, siquidẽ ad hoc usq; uerbis progressum fuerat, ut talia a præsule audiret, ego ad Iustinianum Imperatorẽ Christianissimum uenire desyderaui, sed Diocletianum inueni.

Tandem ex uoluntate Dei eius monitis acquiescẽs, ad catholicæ fidei confessionem cum multis pariter, qui similiter despiciebant, regressus est. Anthemium quoq; eiusdem regiæ ciuitatis episcopum, præfatæ hæreseos defensorem, conuictum publice, communione priuauit, ac persuaso principe in exilium coegit. Nec multum post idem pontifex apud eandem urbem diem obijt.

VITA BEATI PAVLI EPISCOPI NOLANI ET quomodo de seculari nobilitate & tumultu, transierit ad secretum Nolanæ Vrbis, per D. Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Habetur lib. 6. epistolarum epistola 36. ad senerum.

Hic Paulinus fuit postea presbyter, deinde Nolanus episcopus qui uitam beati Ambrosij descripsit.

PAulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundũ, 1 uenditis facultatibus tam suis quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, ut ea in pauperes conferat quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcina domui, patriæ, cognationi quoq; ualedicat, quo impensius deo seruiat. Elegisse autem secretum affirmatur Nolanæ urbis, ubi tumultum fugitans, æuum exigat.

1 Ecce paupertatem Euangelicam, omnia sua sponte uendere, & erogare pauperibus. Ita enim mandauit Dominus.

Matrona quoq; uirtuti & studio eius proxime accedit, neq; a proposito uiri discrepat. Deniq; transcriptis in aliorum iura suis prędijs, uirum sequitũ, & exiguo illic coniugis contẽta cespite, solabiť se religionis & charitatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata.

Hęc ubi audierint proceres uiri, quę loquentur ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia, migrasse a senatu, interceptã familiæ nobilis successionem, ferri hoc non posse. Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si forte Christianus uir attentior sacrosanctæ religioni 2 uestem mutauerit, indignum facinus appellant.

2 Et hic habes quod qui conuertebantur a seculo, nouum religionis habitum assumebant.

Equidem doleo tantam esse in mendatio obseruantiam, in ueritate negligentiam, ut confundantur pleriq;, attentiores ad sacrosanctam religionem uideri, non considerantes uocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram patre meo qui est in cęlis. Sed non coufusus est Moysses, qui cum esset ascitus in domum regiam, thesauris Ægipti opprobrium Christi præferendum putauit. Non confusus est Dauid, qui ante arcam testimonij coram omni populo saltauit. Nõ cõfusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos, oracula clamans cęlestia. Quid utiq; tam deforme uisibili spectaculo, quam histrioni cos sinuare gestus, & fœmineo usu mollire membra? Delitiarum comes, & luxuriæ ludribium; est lasciua saltatio.

Ex epistola ipsius Paulini ad Augustinum quam habes in numero 31. in libro epistolarum D. Augustini.

ITEM DE SANCTO Paulino per seipsum.

SVm laboriosus, & iam nunc sub magno honore peccator, ueteranus in numero peccatorum, sed æterno regi nouus in corpore tyro militiæ, sapientiam mundi miser hucusq; miratus sum, & per inutiles literas reprobatamq; prudentiam, deo stultus & mutus fui. Postquam inueteraui inter inimicos meos, et euanui in cogitationibus meis, leuaui oculos meos in montes, ad præcepta legis, & gratiæ dona suscipiens: unde mihi auxilium uenit à domino, qui non secundum iniquitates retribuens, illuminauit cæcum, soluit compeditum, humiliauit erectum male, ut erigeret humiliatum pie.

Sequor igitur non æquis adhuc passibus magna iustorum uestigia, si possim orationibus uestris apprehendere, in quo dei miserationibus apprehensus sum. Rege ergo paruulum in terra reptantem, & tuis gressibus ingredi doce. Nolo enim in me corporalis ortus magis quam spiritalis exortus ætatem considires, Quippe ætas mihi secundum carnẽ ea (iam) est, qua fuit ille ab Apostolis in porta speciosa uerbi potestate sanatus. In natalibus autem animæ, illius adhuc mihi tempus infantiæ est, quæ intentatis Christo uulneribus, immolata, digno sanguine agni uictimam præcucurrit & dominicam auspicata est passionem. Atq; ideo ut infantem adhuc uerbo dei & spiritali ætate lactentem, educa uerbis tuis, uberibus fidei, sapientiæ, charitatis inhiantem. Si officium commune consideras, frater es, si maturitatem ingenij tui & sensuum, pater mihi es, etsi forte sis æuo iunior, quia te ad maturitatem meriti honor seniorem prouexit, & iuuenẽ cana prudentia. Foue igitur et corrobora me in sacris literis & spiritalibus studijs, tempore (ut dixi) trecentem, et ob hoc post longa discrimina, post multa naufragia, usu rudem, uix dum à fluctibus seculi emergentẽ, tu qui iam solido litore constitutus, tuto excipie sinu, ut in portum salutis, si dignum putas, pariter nauigemus.

Interea me de periculis uitæ istius, & profundo peccatorum euadere nitentem, orationibus tuis tanquam tabula sustine, ut de hoc mundo quasi de naufragio nudus euadam. Idcirco enim me leuare sarcinis, & uestimentis onerantibus exuere curaui, ut undosum hoc, quod inter nos & deũ peccatis interlatrantibus separat, præsentis uitę salum, omni amictu carnis, & cura diei sequentis, iubente & adiuuante Christo, expeditus enatẽ: neq; id me perfecisse glorior, quod & si gloriari possem, in domino gloriarer, cuius est perficere, quod nobis adiacet uelle. Sed concupiscit adhuc anima mea desiderare iudicia domini. Vide quando assequatur effectum dei uoluntatum, qui adhuc ipsum desiderare desiderat.

Quod in me tamen est, dilexi decorem domus sanctæ, & quantum in me fuit, elegeram abiectus esse in domo domini. Sed cui placuit segregare me ab utero matris meæ, & ab amicitia carnis & sanguinis ad gratiam suam trahere, eidem placuit inopẽ me omnis boni meriti, suscitare de terra, & de lacu miseriarum, ac de luto fecis educere, ut collocaret me cum principibus populi sui, & partem meam in tua sorte poneret, ut te præstãte meritis, officio sociatus æquaret.

Præsumptione igitur non mea, sed placito & ordinatione domini, fra-

ternitatis tuę mihi fœdus usurpans, tanto indignus honore me dignor, quia te pro tuá sanctitate certo scio, nam ueritatem sapis, non alta sapere, sed humilibus congruere. Ideoq; prompte & intime recepturum spero charitatem humilitatis nostrę. Quam quidem iam recepisse te per beatissimū sacerdotem Alipium, quia dignatur patrem nostrum, confido. Is enim sine dubio de se tibi exemplum præbuit nos ante notitiam & supra meritum diligendi, qui incognitos sibi nos, & longinqua soli & sali interca-pedine disparatos, spiritu ueræ dilectionis, qui ubiq; & penetrat & effunditur, & uideret diligendo potuit, & alloquendo pertingere.

ITEM ADHVC DE EODEM PER D. Augustinum Episcopum Hipponensem.

Ex epistola 32. beati Augustini episcopi ad eundem Paulinum.

LEgi litteras tuas fluentes lac & mel, præferentes simplicitatem cordis tui, in qua quæris Dominū, sentiens de illo in bonitate, & afferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres, & gaudent insatigabiliter & ineffabiliter, tam uberibus & tā excellentibus donis Dei, bonis tuis. Quotquot eas legerunt, rapiunt, qui rapiuntur cum legunt. Quā suauis odor Christi, & quàm fragrat ex eis: dici non potest, illæ literæ cū te offerunt ut uidearis, quantū nos excitent ut quæraris: nam & perspicabilē faciunt & desiderabilem. Quanto enim præsentiā tuam nobis quodāmodo exhibent, tanto absentiam nos ferre non sinunt. Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur, & benedicitur Deus, cuius gratia tu talis es. Ibi excitatur Christus, ut uentos et maria tibi placare tendenti ad stabilitatē suam dignetur. Ibi coniunx excitatur, non dux ad mollitiem uiro suo, sed ad fortitudinem redux, in ossa uiri sui, quam in tuā unitatem redactā & redditam, & spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatā, officijs uestræ sanctitati debitis in te uno ore salutamus. Ibi cedri Libani ad terrā depositæ, & in arcæ fabricā cōpagine charitatis erectæ, mundi huius fluctus imputribiliter secant. Ibi gloria ut acquiratur contēnitur, & mundus ut obtineatur, relinquitur. Ibi paruuli, siue etiā grandiusculi filij Babylonis, eliduntur ad petram, uitia scilicet confusionis superbiæq; secularis.

Hæc atq; huiusmodi suauissima spectacula, literæ tuæ præbent legentibus, literæ illæ literæ fidei, non fictæ, literæ spei bonæ, literæ puræ charitatis. Quomodo nobis anhelant sitim tuam, et desideriū, defectumq; animę tuæ in atria Domini? Quid amoris sanctissimi spirant? Quantā opulentiam synceri cordis exæstuant? Quas agunt gratias Deo? Quas impetrāt à Deo? Blandiores sunt, an ardentiores: luminosiores, an fœcundiores? Quid enim est quod ita nos mulcent, ita accendunt, ita compluūt, & ita serenæ sunt? Quid est quæso te, aut quid tibi pro eis reprehendā, nisi quia totus sum tuus in eo, cuius totus es tu? si parū est, plus certe non habeo. Tu autē fecisti, ut non mihi parum uideatur, qui me in epistola tantis laudibus honorare dignatus, ut cum tibi me refundo, si parum hoc tibi putem, non credidisse conuincar.

Ex epistola diui Augustini 34. ad eundem Paulinum & Therasiam scripta.

ADHVC DE BEATO PAVLINO PER eundem D. Augustinum.

Quid absurdius quàm fortitudine fieri segniorem? sed qua ecclesiæ cura tenear, ex hoc uestra charitas oportet attendat, quòd beatissimus pater Valerius qui uos nobiscum quantum salutet, quantũ sitiat, audietis ex fratribus, nec presbyterũ me esse suũ passus est, nisi maiorem mihi coepiscopatus sarcinã imponeret. Quod quidẽ quia tanta eius charitate, tantoq; populi studio dominũ id uelle credidi nonnullis iã exẽplis præcedentibus, quibus mihi omnis excusatio claudebatur, uehementer timui excusare. Sed quanquã iugum Christi per seipsum lene sit, & sarcina leuis, tamen propter nostrã asperitatem atq; infirmitatem, si quid me mordet hoc uinculũ, atq; urget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquanto uestræ præsentiæ solatio, tolerabilius & portabilius redderetur.

Vos audio curis eiusmodi expeditiores liberioresq; uiuere, quare non impudenter ego rogo uos, & postulo, & flagito, ut in Aphricã maiore talium hominũ siti, quàm siccitatis nobilitate laborantem, uenire dignemini. Scit Deus quia non solũ propter desideriũ meum, neq; solum propter eos qui uel per nos uestrũ propositum, uel undecunq; fama prædicante didicerunt, sed etiam propter cæteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen possunt comperta diligere, uos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus. Quanuis enim sedulo atq; misericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regionum nostrarum luceant opera uestra, ut uideant bona facta uestra, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.

Piscatores uocante Domino, quod nauiculas & retia dimiserunt, omnia se dimisisse, & Dominũ secutos esse, etiã commemorando lætati sunt. Et reuera omnia contemnit, qui non solũ quantum potuit, sed etiam quãtum uoluit habere, contemnit. Sed in eo quod cupiebatur, oculi Dei testes sunt, in eo quod habebatur etiam hominũ. Nescio quo autẽ modo, cũ superflua & terrena diliguntur, arctius adepta quàm concupita constringũt. Nã unde tristis ille discessit, qui consiliũ uitæ æternæ consequendæ quærebat à Domino, cũ audisset uendenda esse omnia sua, & distribuenda esse pauperibus, & habendũ thesaurum in cœlo, si uellet esse perfectus, nisi quia magnas ut Euangelium loquitur, habebat diuitias? Aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iã incorporata diuellere. Illa uelut cibi repudiantur, illa uelut mẽbra præciduntur. Quando igitur & quantũ mirabili gaudio nostris tẽporibus christiana charitas conspicit, per Domini Euangelium cum lætitia fieri, quod ex ore Domini cum tristitia diues audiuit?

Quanquam nullis uerbis explicẽ conceptionem ac parturitionẽ cordis mei, tamen quia imprudenter & pie intelligitis non esse istam uestrã, hoc est humanã, sed in uobis Domini gloriã. Nam & inimicum cautissime intuemini, deuotissimeq; agitis, ut tanquã discipuli Christi humiles corde et mites sitis, Vtilius enim terrena opulentia tenetur humiliter, quam superbe relinquitur. Quia ergo rectæ intelligitis non hanc esse uestram, sed Domini gloriam: uidetis quàm parua & exigua dixerim. Dixi enim de lau-

dibus Christi, quibus sunt linguæ impares angelorum. Hanc ergo Christi gloriã etiam oculis nostrorũ hominũ cupimus admoueri, in uno coniugio proposita utriq; sexui calcandæ superbiæ, non desperandę perfectionis exempla. Nescio si quicquã misericordius agitis, quàm si tantum uelitis latere, quod tales estis, quantum tales esse uoluistis.

ADHVC DE SANCTO PAVlino per seipsum.

Ex epistola Paulini ad Alipium, quæ est in ordine epist larũ D. Augustini. 35.

QVod indicasti iam de humilitatis nostræ nomine apud Mediolanum te didicisse, cum illic imitareris, fateor curiosius me uelle cõdiscere, ut ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, si à suspiciendo mihi patre nostro Ambrosio, uel ad fidem inuitatus es, uel ad sacerdotium consecratus, ut eundem ambo habere uideamur authorem.

Nam ego & si à Delphino Burdegalæ baptizatus, à Lampio apud Barcilonam in Hispania, per uim inflammatæ subito plebis sacratus sim, tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidem nutritus sum, & nunc in sacerdotij ordine confoueor. Deniq; suo me clero uendicare uoluit, ut & si diuersis locis degam, ipsius presbyter censear.

Sed de me ne quid ignores, scies antiquissimũ peccatorem, nõ ita olim de tenebris & umbra mortis eductũ, spiritum auræ uitalis hausisse, nec ita olim posuisse in aratro manũ, & crucem domini sustulisse, quam ut in finem perferre ualeamus orationibus tuis adiuuemur. Accumulabitur hæc
3 meritis tuis merces, si interuentu tuo onera nostra releuaueris sanctus enim laborantem adiuuans, quia fratrem non audemus dicere, exaltabitur sicut ciuitas magna.

3 Accumulabitur hæc meritis tuis merces.

Et tu quidem super montem ciuitas ædificata es, uel accensa super candelabrum lucerna, in septiformi charitate colluces, nos sub modio peccatorum delitescimus: uisita literis tuis, & profert in lucem in qua ipse uersaris, super aurea candelabra conspicuus. Eloquia tua lumen semitis nostris erunt, & oleo lucernæ tuæ impinguabitur caput nostrũ. Et accendetur fides, cum de spiritu oris tui cibum mentis & lumẽ animæ susceperimus. Pax & gratia dei tecum, & corona iustitiæ tibi maneat in die illo, domine pater merito dilectissime & uenerabilis & exoptatissime.

ADHVC DE BEATO PAVLINO per D. Augustinum episcopum.

Ex lib. I. cap. 10. D. Augustini de ciuitate Dei.

QVI receperunt consilium domini sui dicentis, Nolite cõdere uobis in terra thesauros, ubi tinea & rubigo exterminant, & ubi fures effodiunt & furantur, sed thesaurizate uobis in cœlo thesauros, quo fur non accedit, neq; tinea corrumpit. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi erit & cor tuũ. Tribulationis tempore probauerunt quàm recte sapuerint, non contẽnendo ueracissimum præceptorẽ, & thesauri sui fidelissimum inuictissimumq; custodem. Nã si multi sunt gauisi, ibi se habuisse diuitias suas, quo contigit ut hostis non accederet, quanto certius & securius gaudere potuerunt, qui monitu sui dei illuc migrauerant, quo accedi omnino non posset.

Vnde Paulinus noster Nolensis episcopus ex opulentissimo diuite, uoluntate pauperrimus, & copiosissime sanctus, quando & ipsam Nolam Barbari uastauerunt, cũ ab eis teneretur, sic in corde suo ut ab eo postea, cognouimus, precabatur, Domine, non excrucier propter aurum & argẽtum, ubi enim sunt omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua ubi eum condere & thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo uentura prædixerat.

Ac per hoc qui domino suo monenti obedierant, ubi & quomodo thesaurizare deberent, nec ipsas terrenas diuitias Barbaris incursantibus amiserunt. Quos autem non obedisse pœnituit, quid de talibus rebus faciendum esset; si non præcedente sapientia, certe consequente experientia didicerunt.

Ex epistola D. Hieronymi ad eundẽ Paulinum de institutione Monachi, quæ habetur To. I. epi. fol. 35.

ITEM DE BEATO PAVLINO per D. Hieronymum presbyterum.

BOnus homo de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt: & ex fructibus arbor cognoscitur. Metiris nos uirtutibus tuis, & paruos magnus extollis: ultimam quę partẽ conuiuĳ occupas, ut patrisfamiliâs iudicio proueharis. Quid enim in nobis, aut quantulum est, ut doctæ uocis mereamur pręconium? Vt illo ore quo religiosissimus princeps defenditur, humiles, modiciq́ue laudemur? Noli igitur frater charissime, annorum nos æstimare numero. nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam Solomone testante: Cani hominis prudentia eius. Nã & Moyses septuaginta presbyteros iubetur eligere, quos ipse sciret esse presbyteros: utiq; non æuo, sed prudentia iudicandos. Et Daniel adhuc puer, longæuos iudicat, atq; impudicos senes ętas lasciua condemnat. Noli, inquã, fidem pensare temporibus: nec me idcirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cœperim militare.

Paulus apostolus. & uas electionis de persecutore mutatus nouissim⁹ in ordine, primus in meritis est: quia extremus licet; plus omnibus laborauit. Iudas, qui quondam audierat, tu autẽ homo, qui simul mecum dulces capiebas cibos, dux meus & notus meus: in domo dei ambulauimus cũ consensu: proditor amici & magistri, saluatoris arguitur uoce, & nodum informis lethi, trabe nectit ab alta. Econtrario latro crucem mutat paradiso, & facit homicidĳ pœnam martyriũ. Quanti hodie diu uiuendo portant funera sua, et quasi sepulchra dealbata, plena sunt ossibus mortuorũ? subitus calor, longum uincit teporem.

Denique & tu audita sententia saluatoris: si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me: uerba uer-
4 tis in opera, & 4 nudam crucẽ nudus sequens, expeditior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicam mutas cũ animo, nec pleno Marsupio, gloriosas sordes appetis: sed puris manibus & candido pectore, pauperẽ te & spiritu, & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie: uel simulare, uel ostentare ieiunia, possessionum redditibus abundare, & uile iactare palliolum.

Ecce ueram paupertatem euangelicam omnia erogare pauperibus, & nudum nudam Christi crucem sequi.

Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cũ ad philosophandum Athenas pergeret, magnũ auri pondus abiecit. Nec putauit se simul

posse & uirtutes & diuitias possidere. Nos suffarcinati auro, Christũ pauperem sequimur: & sub praetextu eleemosynae, pristinis opibus incubãtes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, cũ nostra timidè reseruamus? Plenus uenter facile de ieiunijs disputat. Non 5 Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse, laudandum est. Illa expetenda, illa laudanda est ciuitas, non quae occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit, sed quam fluminis impetus laetificat: quae in monte sita coelari nõ potest: quã matrem sanctorum apostolus clamitat: In qua se municipatum cum iustis laetatur habere.

5 Non credas hic sanctum uirum damnare peregrinationes, quae ad Hierusalẽ & sancta loca suscepta fiũt, cum multos sanctos eas fecisse reperiamus. Sed uult dicere peregrinatiões huiusmodi sine bona uita parum prodesse ad salutem. Sicut in simili dicimus parũ prodesse externas cerimonias, nisi in interiori homine simul cũ his uere colatur Deus fide, spe, & charitate.

Quia igitur fraterne interrogas, per quam uiam incedere debeas, reuelata tecũ facie loquar. Si officiũ uis exercere presbyteri, si episcopatus te, uel opus, uel honor forte delectat, uiue in urbibus & castellis, & aliorum salutem, fac lucrũ animę tuae. Sin autẽ cupis esse, quod diceris monachus, id est, solus: quid facis in urbibus, quae utiq; non sunt solorum habitacula, sed multorũ? Habet unumquodq; propositũ principes suos. Romani duces imitẽtur Camillos, Frabritios, Regulos, Scipiones, Philosophi proponant sibi Pithagoram, Socratem, Platonẽ, Aristotelem. Poetae aemulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentiũ Historici, Thucydidẽ, Salustium, Herodotũ, Liuium, Oratores, Lysiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra ueniamus, episcopi, & presbyteri habeant in exemplũ apostolos & apostolicos uiros: quorũ A honorem possidentes, habere nitantur & meritum. Nos autẽ habeamus propositi nostri 6 principes, Paulos et Antonios, Iulianos, Hilarionẽ, Macarios. Et ut ad scripturarum autoritatẽ redeam, noster princeps Helias, noster Heliseus, nostri duces filij prophetarum qui habitabant in agris & solicitudinibus, et faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis.

A Nota episcopos Apostolorum, & presbyteros 72. discipulorũ successores esse.

De his sunt & illi filij Rechab, qui uinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui dei per Hieremiã uoce laudantur, & promittitur eis, quòd non deficiat de stirpe eorum uir stans coram domino. Hoc reor & septuagesimi psalmi titulũ significare: Filiorum Ionadab, & eorũ qui primi in captiuitatem ducti sunt. Iste est Ionadab filius Rechab, qui in Regnorũ libro scribitur currum ascendisse cum Hieu. Et huius filij sunt, qui in tabernaculis semper habitãtes, ad extremum propter irruptionem Chaldaici exercitus, Hierosolymam intrare compulsi, hanc primi captiuitatem sustinuisse dicuntur, quòd post solitudinis libertatẽ, urbe quasi carcere sunt reclusi.

6 Heus tu qui monachismum dicis nouũ esse institutum, uide quid de eius exordio dicat hic sãctissimus pater Hieronymus.

Obsecro itaq; te, ut quoniã sanctae sororis tuae ligatus es uinculo, & nõ penitus expedito pergis gradu, siue hic, siue ibi, multitudines hominũ, & officia, & salutationes, & conuiuia, ueluti quasdam catenas fugias uoluptatum 7 sit uilis & uespertinus cibus, olera & legumina interdumq; pisciculos, pro summis ducas delitijs. Qui Christũ desiderat, & illo pane uescitur: non quaerit magnopere de quam preciosis cibis stercus cõficiat. Quicquid post gulam non sentitur, idem tibi sit quod panis & legumina. Habes aduersus Iouinianum libros de contemptu uentris & gutturis plenius disserentes semper in manu tua sacra sit lectio.

7 Vide quales erant olim cibi sanctorum Monachorum.

Frequenter 8 orandum flexo corpore, mens erigenda ad dominum. Crebrae uigiliae, & uentre uacuo saepius dormiendũ. Rumusculos, & gloriolas, & palpãtes adulatores, quasi hostes fuge. Pauperibus, & fratribus,

8 Vide orationes eorũ et uigilias cum abstinentia iunctas.

refrigeria sumptuũ manu propria distribue. Rara est in hominibus fides.
9 Non credis uerum esse quod dico? Cogita Iudę loculos. 9 Humilitatem uestium tumenti animo non appetas. Secularium & maximè potentium consortium deuita. Quid tibi nec esse est ea uidere crebrius, quorum contẽptu monachus esse cœpisti? soror præcipuè tua, matronarum declinet cõsortia. Nec inter sericas uestes & gemmas circunsedentiũ fœminarum, se sordidatam, aut doleat, aut miretur: quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactantiæ seminarium est.

Vide uestium humilitatem.

Caue ne quasi fidelis & famosus tuorum quondã dispensator, alienam pecuniam distribuendam accipias. Intelligis quid loquar. Dedit enim tibi dominus intellectum. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos: & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs. Nõ multum distat in uitio, uel decipere posse, uel decipi Christianum. Quem senseris tibi aut semper aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, institorem potius habeto, quã monachum. Præter uictum & uestitum & manifestas necessitates, nihil cuiquam tribuas: ne filiorum panem canes comedant. Verum Christi tẽplum anima credentis est. Illam exorna, illam uesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. Quæ utilitas est parietes fulgere gemmis, & Christum in paupere fame periclitari? Iam non sunt tua quæ possides, sed dispẽsatio tibi credita est. Memento Ananiæ & saphiræ. Illi sua timidè seruauerunt: tu considera, ne Christi substantiam imprudenter effundas, id est, ne immoderato iudicio rem pauperum tribuas non pauperibus, & secundum dictum prudentissimi uiri, liberalitate liberalitas pereat. Noli respicere ad phaleras & nomina uana Catonum. Ego te, inquit, intus & incute noui. Esse Christianũ, grande est, non uideri. Et nescio quomodo plus placent mundo, qui Christo displicent. Hæc non, sicut aiunt, sus Mineruam, sed ingredientem pelagus, amicus amicum monui, malens à te facultatem meam requiri, quàm uolũtatem: ut in quo ego lapsus sum, tu firmo pergeres gradu.

Librum tuum quem pro Theodosio principe prudenter ornateq; cõpositum transmisisti, libenter legi, & præcipue mihi in eo subdiuisio placuit. Cunq; in primis partibus uincas alios, in penultimis te ipsum superas. Sed & ipsum genus eloquij pressum est & nitidum: & cum Tulliana luceat puritate, crebrum est in sententijs. Iacet enim (ut ait quidã) oratio in qua tantum uerba laudantur. Præterea magna est rerum consequentia, & alterum pendet ex altero. Quicquid assumpseris, uel finis superiorũ, uel initium sequentium est. Felix Theodosius, qui à tali Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras eius, & utilitatem legum futuris seculis consecrasti. Macte uirtute, qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris? O si mihi liceret istiusmodi ingenium nõ per Aonios montes & Heliconis uertices, ut poetæ canunt, sed per Sion & Itabirium, & Sina excelsa ducere. Si contigeret docere quæ didici: & quasi per manus mysteria tradere scripturarum, nasceretur nobis aliquid quod docta Græcia non haberet.

Audi ergo mi conserue, amice, germane, ausculta paulisper, quo in scripturis sanctis calle gradiaris. Totũ quod legimus in diuinis libris, nitet

quidem, & fulget etiã in cortice, sed dulcius in medulla est. Qui edere uult nucleum, frangat nucẽ. Reuela, inquit Dauid, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si tantus propheta tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas paruulos, & pene lactentes inscitiæ nocte circundari? Hoc autẽ uelamen non solũ in facie Moysi, sed & in Euangelistis & in Apostolis positũ est. Turbis saluator in parabolis loquebatur, & contestans mysticũ esse quod dicebatur, aiebat: Qui habet aures audiendi audiat. Nisi aperta fuerint uniuersa quæ scripta sunt ab eo, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: nullo alio referante pandentur. Si haberes hoc fundamentũ imò si quasi extrema manus operi tuo induceretur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilq; Latinius tuis haberemus uoluminibus.

Tertullianus creber est in sententijs, sed difficilis in loquendo. Beatus Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit, & placidus: & cũ totus sit in exercitatione uirtutũ occupatus, persequutionũ angustijs de scripturis diuinis nequaquã disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest. Lactantius quasi quidam fluuius eloquentiæ tullianæ, utinam tam nostra confirmare potuisset, quàm facilè aliena destruxit. Arnobius inæqualis & nimius, & absq; operis sui partitione confusus. Sanctus Hilarius Gallicano cothurno attollitur: & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdũ periodis inuoluitur, & à lectione simpliciorum fratrũ procul est. Taceo de cæteris, uel defunctis, uel etiã adhuc uiuentibus, super tribus in utranq; post nos alij iudicabunt. Ad te ipsum ueniam symmysten sodalem meũ & amicum: amicum, inquam meum, antequam notum: & precabor: ne assentationem in necessitudine suspiceris: quin potius uel errare me existimato, uel amore labi, quam amicũ adulatione decipere. Magnum habes ingeniũ, & infinitam sermonis supellectilẽ: & facilè loqueris & purè, facilitasq; ipsa & puritas mixta prudentiæ est. Capite quippe sano, omnes sensus uigent. Huic prudentiæ & eloquentiæ si accederet uel studiũ, uel intelligentia scripturarum, uiderem te breui arcẽ tenere nostrorũ: & ascendentem cum Iacob tectum Sion, canere in domatibus, quod in cubilibus cognouisces. Accingere quæso te, accingere. Nihil sine magno labore uita dedit mortalibus. Nobilẽ te ecclesia habeat, ut prius senatus habuit. Præpara tibi diuitias, quas quotidie eroges, & nunquã deficiant, dũ uiget ætas: dum nondũ canis spargitur caput, antequã subeant morbi, tristisq; senectus. Et labor, & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil in te mediocre esse contentus sum totum summum, totum perfectum desidero.

Sanctum Vigilantiũ presbyterum qua auiditate susceperim, melius est ut ipsius uerbis quã meis dicas literis: qui cur tam cito à nobis profectus sit, & nos reliquerit, non possum dicere, ne lædere quẽpiam uidear. Tamẽ quasi prætereuntem & festinantem paululum retinui, & gustum ei nostræ amicitiæ dedi, ut per eum discas, quid in nobis non desiderem. Sanctam conseruam tuam, & tecum Domino militantem, per te salutari uolo.

ADHVC DE SANCTO PAVLINO EX Isidoro Episcopo Ispalensi.

Habetur in lib. eiusdem de uiris illustribus.

PAulinus presbyter explicuit in benedictionibus patriarcharum tripli ci intelligentiæ genere libellum fatis succincta breuitate compositũ.

Idem etiam petente Augustino conscripsit Ambrosij uitam, signis florentem atq; doctrinis, & meritis Apostolorum non imparem. Siquidem & Constantius Episcopus germani uitam contexuit, obitumq; Paulini Oranius edidit.

VITA DIVAE FVSCINAE SANCTIMONIALIS, sororis D. Alchimi Auiti Archiepiscopi Viennensis in Gallia, eundem Alchimum descripta.

De hoc Auito mentionem honorificam facit Isidorus episcopus Ispalensis in libro de uiris illustribus, deq; hoc eius opere. Habetur in uolumine poematum eius folio 121.

CAP. I.

SVscipe complectens Christo dignissima uirgo
Alchimus ista tibi quæ mittit munera frater:
Inque leui calamo causarum respice pondus.
Nam quoties sanctum compleueris ordine cursum
Alternos recinens dulci modulamine psalmos,
Quos uiuens in corde Chelis uirtute canora
Interiore sono, & castis concentibus aptat:
Rite fatigatam poteris hoc carmine mentem
Ludicro, & serijs tete oblectare remissis.
Nec tamen hic uana tingetur barbitos unda,
Pegasus unde leues præuertens motibus undas,
Fingitur assumpto pendens innasse uolatu
Dum ferretur equi grauis ungula præpete penna:
Sed nec Pieriæ ducent hæc cantica musæ,
Quas ibi diuinas mentitur fama sorores,
Dat germana tibi sed uerax musica plectrum,
Nec Christo resonans cantabit fistula Phœbo.

CAP II.

Edidit ut quartam genitrix audentia prolem
Teque dedit luci partu fœcunda supremo,
Confestim Christo 1 uicturam dedicat uni:
Ac deinceps paribus castum seruare cubile
Constituit uotis charo cum pignore mater.
Et quia principium tam sancti fœderis esses,
Te mox consecrat Christo, qui protinus ipsis
Accipit in canis lactentia membra dicatis.
Nulla deo siquidem est acceptior hostia, quàm quæ
Immaculata sibi primis offertur in annis.
Sic quondam cum prima nouo splendesceret ortu
Terra nitens, pulchrasq; darent sua semina fruges
Viuentem ducens ad sancta altaria fœtum
Innocuis sonuisse deo balatibus agnum
Insinuante deo, iustus cognouerat Abel:
Quum capite oblato placuit grex totus ab uno.
Ergo ubi uitalis fouit te lympha lauacri,
Atque suum peperit cœlestis gratia pignus:
Non tibi gemmato posuere monilia collo,

1 Ecce uotum uirginitatis factum a matre pro filia paruula, & eius adimpletio.

Nec te contexit sparso quæ fulgurat auro,
Vestis ductilibus concludens fila talentis.
Nec te Sidonium biscocti muricis ostrum
Induit, aut rutilo perlucens purpura cocco;
Mollia uel tactu quæ mittunt uellera seres.
Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,
Quæ compensarent pendentes uulnera baccæ,
Dum preciosa grauant sed saxea pondera malas.
Quid multis? tantum illa tibi tegumenta parantur,
Frigora quæ pellant, non quæ tua membra uenustent
Et quid enim prodest periturum comere uultum,
Putria uel uarijs onerari corpora gemmis,
Interior dum sordet homo, ac se crimine fœdat?

CAP. III.

Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora 2 lustrum
Mox stola syncero uelat te candida cultu,
Virginis os habitumque decens, quem mater amictum
Religiosa suis manibus confecerat, olim
Non secus exultans sterilis post damna iuuentæ
Iam fœcunda nouum cum ferret fœmina fœtum,
Vestem læta suo paruam texebat alumno:
Disceret ut Samuel iam tum puer esse sacerdos.
Sic pia te genitrix sanctis altaribus aptans
Assueto docuit dignam concrescere templo,
In thalamum adscribens ac magni fœdera regis.
Electam hinc cœpit speciem sibi iungere Christus
Ornatu uario ditat quam gratia pollens.

2 *Decem annorum suscipit uestem & habitum religionis.*

CAP. IIII.

Hinc ubi creuisti paulo maioribus annis:
Collatumque tibi primæua ætate uideret
E cœloque datum genitrix accrescere munus,
Virtutesque etiam teneris coalescere in annis:
Gaudebat, Christum hinc laudans, gratesq; rependens.
Sed tamen à mundi illecebris dum forte timeret,
Conscia tot fraudes ætati occurrere primæ,
Teque reparturiens, & mente & corpore Christo
Iungere percuperet, queis te protruderet istos
Artibus in laqueos ac sancta ergastulla, multis
Voluebat curis, metuebatque anxia, ne quod
Illa tuo quondam uoluisset nomine, iam tunc
Arbitrij compos ac tali libera uoto
Reddere fortassis nolles, sic pendula mater
Spemque metumque inter, tum demum audentior hisce
Aggreditur lachrymans dictis, ac talia fatur.

CAP. V.

Delitiæ mea gnata meæ, charissima matri
Pignora grandæuæ, per ego has te deprecor ulnas
Per quæ suxisti primæuis ubera in annis,

Fac istinc abeam promisso libera uoto.
Olim ego te genui, Christoque è uentre dicaui.
Tunc ego quod poteram feci, tu perfice quod iam
Per te sola potes, uotoque 3 adiungito uotum.
Exue delitias mundi huius, & indue Christum.
Non desunt 3 exempla tibi, nunc respice quantas
Virginibus florens iam nostrum stemma coronas
Miserit in cœlum, sancto quas dogmate mater
Sæueriana docens, his te coniungier optat.
Nec multo senior gaudens Aspidia, quondam
Sacratum uelata caput, tua munia sumpsit
Bissenos iungens sanctis altaribus annos.
Quam licet hinc celeri tulerit sors ultima lęto,
Nil tamen est subitum semper migrare paratis.
 Aspice nunc culmen, quod uirginitate renidet,
Eximiumque decus, cuius tu iure propinqua
Fuscinam fuscina refers. En filia nostræ
Clara exempla domus, quarum licet æthera supra
Emicat, atque omnes cœlos super inclyta uirtus.
Has generosa tamen si mente imitabere, matres
Gaudebunt uinci dum proficis, ac tibi summam
Sponte dabunt palmam, nec enim ulli candida uirtus
Inuidet, inuidiæ quanquam est subiecta malignæ.

3 Votoque adiungito uotum.

3 Tu qui dicis esse impossibile seruare uirginitatē, aspice quot uirgines migrauerit ad cœlum.

CAP. VI.

 Hæc dicens teneros sancto exhortamine sensus
Impulit accendens in uirginitatis amorem.
Sic prægnans fœcunda olim, at fœcundior orba
Atque animos superans genitrix machabæa uiriles
Fęmineam & uincens, animo uincente, senectam,
Orbari lęto ducebat in omine, si quos
Ediderat mundo, patrijs pro legibus illos
Felici iam morte Deo generaret, ut esset
Mors illis requies, faustæque exordia uitæ.
 Ergo in tormentis positos, constantior ipso
Supplicio genitrix corde hortabatur, & ore,
Spernere crudelis nimium felicia regis.
Tormina lætitię dehinc commutanda perenni.
Augebatque pios ad fortia facta furores.
Scilicet æterno dignissima carmine, & illo
Plus misero partu felici funere felix.
Quid uero memorem tenero quæ fortior æuo
Ante annos animumque soror responsa dedisti?
Quanquam aggressa tuas non est hæc pagina laudes.
Exitus impleto ueniet cum tempore uictor,
Cautius ac melius mihi tum laudabere, cum iam
Hostibus euictis & io clamante triumpho
Consummata 4 tuis reddentur præmia factis.

4 Cōsummata premia redditur tuis factis.

Cap.

CAP. VII.

Nunc decet attentis uitare pericula nobis
Tecum & sollicitas partiri ac uoluere curas,
Atque iuuare tuos hortantia dicta labores:
Dum pugnat uarius per tot discrimina casus;
Lubrica dum fragili currit sub tramite uita;
Dum tua calcatus capiat uestigia serpens;
Moliturque suis iuuenem seducere tecnis.
Nemo adeo tutus, qui non aliquando timere
Debeat, ac tali sibi prorsus ab hoste cauere.
Nulli tuta datur requies in carne caduca.
Sæpe boni peccant, uitijs perit, obruta uirtus:
Partaque transactæ decedunt præmia laudis.
Contra aliquando solet subito succensa calore
Frigida quæ fuerat blandam mens linquere carnem;
Atque repentino restringere crimina fræno.
Sic alternantem commutant facta rotarum;
Impius ut speret ueniam, iustusque timendo
Proficiens, tumulum magnis uirtutibus addat;
Contra si sanctos piget exercere labores
Pigráque consuetas dissoluant ocia curas,
Labitur in præceps damnosæ gloria uitę.
Si uires nullas uirtus acquirit eundo,
Amittit rediens paulatim extincta priores.
Ergo inter dubij tam dira pericula mundi
Tam uarios casus, nitendum est uiribus amplis,
Vt satis angustum obseruent uestigia callem,
Principio angustus, fine est amplissimus ipso,
Nec quærenda alia est quæ in cœlum semita ducat.
Arcta uia est modo, si uerax seruator Iesus,
Æternæque etiam porta est angusta salutis.
Et qui diffusam spatio laxante plateam
Mundi consectans fallacia gaudia, currit:
Strictior hunc carcer crudeli sorte ligabit

CAP. VIII.

Tu modo da ueniam, qui te exhortatur, amori,
Currentemque monet, cum uix tamen ipse sequatur,
Quod si etiam tardus properantem currere gressus
Incitat, utque sequi nequeat, præcedere suadet:
Fraterno haud dubium quin tu donabis amori.
Nec iam a me instituenda uenis, quæ iunior ortu
Religione prior uiuendi iura sacrasti:
Annorumque sequens meritorum sorte præisti.
Quod si sacratę conuersio prima sororis
Fratribus exemplum facta est & forma sequendi;
Grati animi librum hunc soror ó charissima testem
Ære tibi frater grauiore obnoxius offert:
Exigit alma fides etiamnum ut corde lubenti,

Participata leuet fraternum sarcina pondus.
Ergo isthæc ualitura tuis consortibus æqui
Consule, nanque alijs non hęc tibi scribimus uni,
Virgineisque tuo canimus sub nomine turmis.
5 Par ergo est sponte ingressum ceruice fideli
Sanctum ferre iugum, 5 nec uincla in coniugis ire,
Mundanas odisse uias, præcurrere mundas:
Illinc nolle choros, hinc Christum quærere sponsum:
Ignorare uirum, fœtus tamen edere tales
Quos nunquam possit tristis tibi tollere casus:
Sic nunquam orba gemes fœcundę pignora uitæ:
Nec uiduam sponso metues superesse, perenni
Expers ipsa mali, nec te sententia tanget;
Qua prolis mortisque parens compellitur Eua
Occisam pariens sobolem uiuente reatu
Plangere, quam sequitur quæcunque obnoxia mater
Quæ subiecta uiro, & dominum passura cubilis
Seruit, in obscœno tolerans connubia lecto.
Quę captiua thori, nomen comportat inane
Coniugis, ut uana dicatur imagine consors,
Sola subacta iugo non ęquam ducere sortem.
Et cum longa decem complent fastidia menses,
Perfectoque grauis fœtu distenditur aluus:
Semina quę patris fuerant, hęc pondera matri
Infligunt duros utero turgente dolores

Vides quod sanctis deo dicatis uirginibus nō licet inire matrimonia?

CAP. IX.

Et cum luctato soluuntur uiscera partu
Carnis delitias immenso tormine pendit.
Sed tamen hunc lenit (dices fortasse) dolorem
Editus in lucem si uiuat filius, atqui
Contingit plerumque gemens ut mortua fundat
Pignora, deformem ue emittat in aëra massam.
Ne dicam quod monstra parit sępe horrida mater.
Illud iam lęuius quoties interuenit, ipsa
Vt pereat tum sola parens, ac pondere fuso
Emittat cum prole animam, quod forte leuatum
Nutritumque diu rapitur si funere pignus,
Vnica quod crebro spes respicit, hic perit omne
Quod sibi conceptis spondebant gaudia curis:
Omnibus id uero grauius si forte lauacri
Diuini expertem tenerum mors inuida natum
Pręripiat, dura generatum sorte gehennę:
Qui mox ut matris cessarit filius esse,
Perditionis erit, tristes tunc edita nolunt
Quę flammis tantum genuerunt pignora matres.
Quis uero tanti narrare pericula casus,
Aut utriusque queat discrimina coniugis, in quę
Perducit tandem dilectę gloria carnis?

CAP. X.

At late longeq́ tuam discernere sortem
Libertas cum lege potest, qua nectêris, ut te
Impia fallentis non stringant gaudia mundi,
Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
Virginis & matris gemina gaudere corona,
Conciperet cum carne Deum, cęliq́ creator
Intraret clausum restrans mysteria uentrem,
A genitrice satus, sed quam formauerat ante:
Qui nitidam elegit, de qua procederet aluum,
Solus qui carnis proprium disponeret ortum,
Pręsciretq́ diem longe, tempusq́ uideret,
Quo pariendus erat, quod ubi iamq́ ad fore nouit,
Intactam matrem pro spermate sanctus adumbrat
Spiritus, hac tantum sanctum praebente cruorem:
Inde caro uerbum efficitur, quiq́ imperat ipso
Cum patre in coelo, materno in corpore seruit.
Ante aeuum de patre, & matre in tempore natus
Sêminis hinc expers omnino, & temporis illinc.
Si uirgo foecunda fuit, quae pondere casto
Factorem portare suum, dominumq́ perennem
Edere promeruit, dignoq́ agnomine dici
Virgo Dei mater, cuius super omnia primę
Laudis, eris (si forte uoles) charissima consors,
Religiosa pio si Christum & 6 credula corde 6
Concipiens, operum coelo pia germina gignas:
Si quis enim Christus mea iussa peregerit inquit,
Atq́ uoluntatem patris compleuerit almi,
Is soror, & frater meus est, is deniq́ mater.
Ecce uides sexu ut careat cęlestis imago,
Interior sortitus homo quam mente retentat.

Eris consors sanctissimae Dei genitricis, si fueris fidelis, & pia opera produxeris. Non ergo sufficit ad salutem sola fides.

CAP. XI.

Nec sexum acceptat, quia si scrutabimur alte,
Praebuit exemplum surgens à morte creator
Foemineum maribus sese praeponere honorem,
Quod ne foemineum post haec quis spernere sexum
Audeat, hic paucis uisum est ostendere uerbis.
Cum dieram lueret nostro pro crimine mortē,
In crucis excelso pendens sine crimine Christus:
Atq́ animam uiuos quę mox remearet in artus
Fixus adhuc clauis diuino efflaret ab ore,
Deserit insoliti populus spectacula monstri:
Signaq́ ferre nequit, coelumq́ tristi minatur:
Nam sol obductus, uultumq́ auersus ab orbe
Cesserat iniustas nocturnis luctibus horas:
Temporaq́ externis dederat non uisa tenebris:
Et terra abscedens mutato cardine rerum,
Nox erat in superis, lucemq́ inferna uidebant:

Intremuit tellus, & nisu mœnia magno
Concussis summo nutarunt uertice cristis:
Senserunt motum priscis descendere iussa
Saxa locis, sonitusq́; nouos collisa dederunt.
Hos inter strepitus, cunctis fugientibus, illæ
Interea sanctæ matres, Christumq́; secutæ,
Decernunt quanquam trepidæ, persistere, cum iam
Discipuli Christo fugissent ante relicto.
Vt quæ erga uiuum fuerat pia cura, sepulto
Seruiat, & iustos defuncto soluat honores:
Ergo fragranti componunt illita succo,
Albaq́; saluificum quæ seruent Linthea corpus,
His amor intensis lugubria dona parabat
Supremum credens semet persoluere munus
Quod credebatur seruandum poscere corpus.

CAP. XII.

Omnibus his ergo ad funebria iusta paratis
Vncturæ accedunt domini pia membra sepulti,
Hic delectari nostro conamine, seque
Quo non indiguit lætari munere Christus
Ostendit, matrum large pia uota reponens.
Pro queis respondens confestim gratia facta est,
Angelicos cernant humana ut limina uultus,
Atq; resurgentis primæ dent nuncia Christi:
Quæ primum ut tumui uenere ad limina sancti
Apparet dextra cęlestis parte minister
Splendida candebat niueo cui corpore uestis:
Cui uultum rutilus consperserat undiq; fulgor,
Matribus ut dignis uerbum cęleste sonaret.
Occursuq́; suo attonitas formidine cuncta
Solueret, aggressus sancto quas taliter ore:
Quid timidę trepidatis ait, consistite, ne ue
Aspectu trepidate meo: uos nulla timendi
Causa manet, quas cura pij confirmat amoris.
Quæritis agnosco preciosi in sede sepulchri
Funere solenni tumulatum nuper Iesum
Sed meminisse decet, quid præsens ore fideli
Dixerit ante obitum, duplici non amplius una
seruandum se nocte, & iam iam tertius hicce est
Qui complet promissa dies, patet ecce sepulchrum,
Deseruit uacuum uicta quod morte resurgens.

CAP. XIII.

Taliter excelus iusso sermone minister
Sparsurus mundo uitalis dona triumphi,
Has primum gaudere dedit, luctuq́; leuauit.
Hinc læto impauidæ discedunt pectore matres
Credula conceptæ seruantes corda saluti.
Quum medium sese Christus gradientibus offert

Agnoscíq́;

Agnoscíq; iubet, blando & sermone salutans
Ite (ait) & nostris hæc iam mandata referte
Discipulis, ut uel tandem me uiuere credant.
Mox illę amplexis defigunt oscula plantis,
Atq; ad discipulos alacri cum mente recurrunt,
Doctoresq; 7 docent, & quæ spargenda per orbē
Primum fœmineis iussi sunt discere uerbis
Discipuli, tanta'est muliebris gratia sexus.
Communis uirtus igitur, commune periclum
Matribus atq; uiris, nulla est distantia cuiq;,
Si mens recta subest, si gratia constet utrisq;:
Vitáque si iusto insudat studiosa labori.
Nam 8 quid dona iuuant hominem, si mente soluta
Turpia collatum male perdunt ocia munus?
Auxilium conatus amat, quis nanque conantem
Adiuuat? aut somno uirtutem iungat inerti?

7 *Quod mulieres sanctę apostolos de resurrectione domini docent, non arguit mulierem in ecclesia docere debere prælatū uel populum. Obstat enim Pauli doctrina id fieri prohibentis. Et Is. docere hic pro annunciare ponitur, quia tamen alibi sanctæ mulieres docuisse leguntur, id ex speciali instinctu spiritussancti fecisse credendum est, & non de lege communi.*

8 *Vides quod non sufficit eligentis gratia, nisi inuigilet collaborantis industria?*

9 *Et meritis sua premia reddam.*

CAP. XIIII.

Cœlestis uult œconomus concredita seruis
Crescere dona suis, qui quondam abscedere terra
Dum parat, & carnem peregrino immittere cœlo:
Mnas bisquinque, prout cuiusque industria solers
Exigeret, famulis partiri cœpit, ibi unus
Quinq;, duas alius, sed tertius unam
Reddendas multo cum fœnore quisque recepit.
Hęc ita partitus, mox seruis talibus infit.
Thesauros geminate meos, ut fœnore multo
Quum primum fuero patria de sede reuersus,
Auctos inueniam, & 9 meritis sua pręmia reddam.
Dixit, & abscedens cęlestia Regna petiuit.
Mnas autem, quas ille dedit, diuersa parentis
Munera cęlestis sunt hęc, quę pneumate misso
Christicolis sacro infudit baptismate tinctis:
Naturęq́; etiam uel corporis, exteraq; illa
Quę bona fortunę falso appellare solemus:
Qualia diuitię, ualitudo corporis, ipsum
Robur, & ingenij quam felicissima prompti
Dexteritas, uario quę nostra industria pacto
Dispensare solet, pars auget, & altera sumptas
Imminuit retinens, quas sola eleemosyna auget.
At quidam, quibus exiguum es, & rara facultas,
Si quę animi, siue ingenij uirtute ualentes
Extiterint, rudibus iuuat exercere docendis:
Non desunt contra, quorum uel maxima pars est.
Qui siue externas, illa instrumenta bonorum,
Siue etiam internas cœlesti à patre receptas
Diuitias, terra effodiunt, nec fęnore sancto
Multiplicant, quos dura manet sententia tandem.
Nam cum terribilis iudex aduenerit ille

Fœnora commiſsi poſcens reddenda talenti,
Tunc ſoli quorum cumulos induſtria primos
10 Auxerit, ĳ 10 uitæ referent promiſſa beatæ
Præmia, centuplum cumulati fœnoris uſum.
Qui uero ſcrobibus foſsis incluſerit aurum,
Contempſitq́ʒ ſui cumulare talenta magiſtri:
Degenerıq́ʒ fluens elegit uiuere luxu;
Sentiet incenſi crudelem iudicis iram
Talibus ad ſeſe dictis ſic ore tonantem.
Tanta ne te noſtri tenuerunt ocia cenſus
Serue piger? redditusq́ʒ mei ſic cura neglecta eſt?
Conceſſum ad menſam nequĳſti ferre talentum
Illam ego uel modico cum fœnore ut exegiſſem?
Ergo quos illi mea munificentia nummos
Tradidit, ablatos fidis concedite ſeruis:
Sic conceſſa ſuis ut creſcant munera Chriſtus,
Quærit, & ut meritis augeſcat gratia multis.

(margin: li referet præmia pro miſſa uitæ beatæ.)

CAP. XV.

Ergo age ſuccinctis ad fortia prælia lumbis
Armata cum mente ueni, nec fœmina quanquam es
Duram formides aciem, uictoria dudum
Sexus iſta tui tibi credo incognita non eſt.
Et memori nunc mente tenes, ut Debbora quondam
Duceret inſtructas poſt fortia claſsica turmas,
Et mulier ſumpto præcederet agmina ſigno,
Mirantes hortata uiros, quos ipſa ferocem
Exemplo uerboq́ʒ monens accendit in hoſtem:
Quas poſtquam ducens princeps animoſa cateruas
Impulit, accendens uegetata furoribus arma,
Barbaricæ cecidere manus, diſſoluitur omnis
Hoſtilis uirtus, tum qua ſe fœmina monſtrat,
Palantes dant terga uiri, latebramq́ʒ petentes
Si uiuunt uiciſſe putant, tum maximus ille
Forma gigantææ quem fecerat horrida molis
Conſpicuum, immenſamq́ʒ humani uerticis arcem
Siſara Rex geſtans, telorum faſce neglecto
In comitatus abit, metuens ſublime notari,
Corpus & excelſa fugitiuum prodere maſſa.
Qui poſtquam latuiſſe putans, tectoq́ʒ receptus
Mollia perpetuo dimiſit lumina ſomno:
Mox animoſa Iahel peragit quod Debbora uictrix
Cœperat, inque ſolo ſtrati terraq́ʒ iacentis
Tempora transfixo penetrans immania clauo.
Fœmineus duplex ſic uno ex hoſte triumphus.

CAP. XVI.

At tu uirgo Dei, ſanctis quam moribus ornant,
Hinc pudor, inde fides, internis fortior armis
Bella geris, iuſtis triplex quæ commouet hoſtis.

Spes tibi fida micat, felix in uertice casſis,
Continet & lumbos precioſi Zona pudoris;
Iuſtitiæ lorica tuos conſtringit amictus
Pro gladio uibrat bis acutum dextera uerbum.
Hæ uirtutis opes, hæc ſunt ſolatia belli,
Queis dubium aduerſus mentis cum corpore bellum
Ipſa ſuos armat clamantis buccina Pauli,
Quæ prudenti olim cecinit prudentius ore
Præterea tibi bellatrix & robore plena
Virginitas armata uiget, quam fœda libido
Appetit, & caſſo uocat in certamina nixu.
Sed bellatricem te ſentiat æmulus anguis;
Vt cum pugnatam dederint tibi prælia palmam,
Læta feras ſummum calcato ex hoſte tropheum.

CAP. XVII.

Præterea uero queis uicto ex hoſte rebelles
Atq; reſultantes uictrici in corpore motus
Artibus allidas, Chriſtoq; in cote retundas:
Diuino eloquio ſcripturaq; indice noſti.
Nam 11 quidquid ſacræ diuina uolumina legis 11
Aut ſenſu, aut uerbo monſtrāt, quod prædicat ille
Antiquus mundi repetens exordia uates,
Siue ille hiſtorias texit, ſeu forte figuras,
Quidue etiam ille naue Moſi ſucceſſor Ieſus
Succiduoq; ſimul quod quiſq; in tempore Iudex
Geſſerit, ut digitos ſoror iſthæc omnia dudū
Docta tenes: quid enim nunc Ruth moabitida dicam?
Præterea reprobo qui ſucceſſere Sauli
Quiq; gubernarint Iudam atq; Iſraela Reges,
Quæq; inſtaurator templi promptiſsimus 12 Eſdras 12
Egerit, aut melius cæcato in corpore cernens
Thobias, quid pro populo confecerit Heſter.
Fœmineaq; animos Iudith in mente uiriles,
Et quæ tam miſere afflicti patientia Iobi:
Porro etiam unde animi poſsis deſumere mores
Ter quinquagenos perſcriptos ordine Pſalmos.
Et quidquid docti Salomonis dextera ſcripſit,
Quodq; bis Octoni poſt ſe uidere prophetæ,
Et Machabæorum 13 fortiſsima prælia fratrum. 13
Vis uno breuius complectar ut omnia uerbo?
Tota inſtrumenti ueteris tibi pagina nota eſt.
Dehinc quicquid priſcæ ſuccedens gratia legi
Intonat, atq; noui miracula teſtamenti,
Quæ canit hinc hominis facies, uox inde leonis,
Et pernix aquila, & fortis certamine taurus,
Quicquid Apoſtolicis Lucas deſcripſit in actis, 14
Bis ſeptena pŋ quod ſpargit epiſtola Pauli,
Quid Petrus docet, & 14 Iudas, Iacobus & ille:

Ex hoc loco uſq; ad finē capitis habes expreſſos omnes libros catholicos tam noui, quā ueteris teſtamēti. Quod nota contra noſtri temporis Hereticos.

Libri Eſdræ, Iudith & Thobiæ.

Libri Macabæorum.

Epiſtolæ Iudæ & Iacobi.

Et quæ diuini quondam secreta parentis
Vidit Ioannes, nobisq́; incognita scripsit.
Et quæ ueridici, nec in hoc tamen ordine, patres
Exposuere suis mysteria digna libellis:
Hæc tu cuncta tenens animo sitiente bibisti.
Nec si quid sacrum nostri cecinere poetæ
Te latet, agnoscisq́; legens, & cognita seruas,
Atq; aliena tuo commendas carmina cantu.
Cætera quid replicem? tu sensibus utere doctis;
Et quæ nota tibi uel quæ percursa legendo
Ad uirtutis opus studio conuerte uirili.
15 Nam 15 nisi doctrinæ iungatur uita fideli,
Maiores faciet coniuncta scientia pœnas.

Vides quod fideli doctrinæ iungenda est uita bona, alioqui scientia magis augebit pœnas?

CAP. XVIII.

Esuriit quondam Christus, cum forte uianti
Conspicitur diffusa leui ficulnea fronde,
Nec iam maturum præbens ex arbore fructum.
Præteriens obiter Christus mox ut uidet illam
Indutam tantum foliis, sed germine nudam,
Prorsus in hac re uirens ornatus inutilis horret.
Tum subito quatitur radix afflata calore:
Aruit & posito ramorum tegmine truncus.
Nec uero immeritam temere ficulnea pœnam
A' Christo maledicta luit, nos inde docemur
Ne uanum præ se tumefacta scientia nomen
Nostra ferat, sed iuncta sibi dilectio subsit.
A Nam si 15 Christicolas nosmet sanctosq́; putamus,
Aggrauat hoc etiam nomen, ni facta sequamur.
Sic & uirginitas sacro deuota pudori,
Indiget adiunctis uirtutibus, & nisi mentem
Intactam seruans casto cum corpore iungat,
Succumbit uitiis, nec castam dicere carnem
Iure potest, animus quam si corrumpat adulter,
Ira, furor, mœror, liuor, discordia, luxus,
Lingua duplex, constricta manus, laxata uoluntas,
Mœchantur cum corde hominis, tum semine mortis
Fœtus mortis alunt. en quo perducitur omnis
Nomine uirgineo quæ se dum iactitat intus,
Criminibus grauidam nescit turgescere mentem.

Quid dicis Heretice, qui de sola illa tua inani fide tantopere gloriaris, & facta bona negligis?

CAP XVIIII.

Ecce tibi e multis unum quo cætera noscas
Exemplum, Dominus plebem cum forte doceret,
Peruigili cura supremo attendere fini,
Cœlorum Regnum, quæ Christi ecclesia sancta est
Virginibus sacro signatis Chrismate confert.
Quarum quinque ex his sapientia diues adornat,
Quinque alias stolido declarat inertia sensu:
Quas dum sub noctem requies complectitur una,

Atque

Atque obitum signans captiuat lumina somnus;
Ecce autem medio taciturnæ in tempore noctis
Perstrepuit subitus, rupitque silentia clamor:
Tandem sponsus adest, de corpore torpor inerti
Abscedat, sapidæ raptim properate puellæ:
Vnaque quæque suo procedat & obuia sponso.
Protinus exiliunt omnes, stratisque relictis,
Aptauere suas quæsito lumine flammas.
Sed tunc quinque, quibus maior solertia menti,
Lampades accipiunt, oleum quibus addere sumptis
Sollicitudo fuit uasis, pinguique liquore,
Ignibus armatis squalentem rumpere noctem.
At quæ neglectum liquit pars altera succum
Incensos Lychnos nequidquam sustulit, unde
Emicat exiguus commoti luminis ignis,
Sed uirtute carens languentem lampada feruor
Deserit, & siccam percurrit flamma papyrum.
Mox inter piceos nebulosa uolumina fumos
Canescunt pigra crescentis molle fauillæ.
Ergo ut se indignas tali uidere paratu
Quæ sponso occurrant iam comminus aduenienti:
His prece submissa prudentes uocibus orant.
Iam nostræ inspicitis moribundo ut lampades igne
Deficiunt, nisi uestra oleum dilectio nobis
Mutuet, extincto uitam quod præbeat igni:
Quod nisi torpentes adiutrix dextera flammas
Suscitet, æternum, sponso excludente, perimus.
Ergo agè dum miseris oleum concedite nobis:
Finierant paucis, longas inhibente loquelas
Aduentu sponsi, ad quarum quæsita rogatæ
Respondent sapidæ tali sermone sorores.
Est miseranda quidem uestrorum causa malorum,
Sed tamen hoc oleum nõ plus quam sufficit affert,
Vnusquisque sibi constat, quia copia uasis
Et perfecta suum seruat mensura liquorem.
Nec fas quæsitum partiri, aut perdere succum,
Ne dispersa cauis desint fomenta lucernis,
Cumque lucrum uobis dispendia nostra pararint,
Tota simul pereant extinctis lumina flammis.
Talibus abiectæ dictis, tristique repulsa
Perlustrant quocunque loci commercia feruent
Vænalesque manus, sed dum disceditur, ecce
Introijt sponsus thalamum, induxitque paratas:
Dimittensque uagas exclusit clausa sorores
Ianua, nec tandem redeuntes excipit intro.
Virginei ecce uides quàm uanum nomen honoris
Ni fertur sanctis thalamis cœlestibus ignis.
Felix illa manus, largis quæ prouida donis

Accensum pura fouit pinguedine lumen:
Tantum nanque dei uasis infunditur amplis,
Quantum quis miserans misero porrexit egeno.
Hinc dominus cunctos ardentes ferre lucernas
Admonet, hoc opus est, hæc claræ gloria uitæ.

CAP. XX.

Suppetat ergo tibi pietas, patientia, uirtus:
Nec uero est quod iam timeas, quicunque pudicam
Fortunæ casus, discriminaue altera uoluant:
Vna tibi modo constiterit mens conscia recti,
Neglige quid de te rumor diuulget inanis.
Nec lædi iam fama potest, innoxia cuius
Vita, uel inuitis tandem patet hostibus, ut se
Opponat mundus, mendaciaque omnia fingat.
Nec deest ipse suis tandem expectatus amicis,
Qui uerum prodat uerax Deus, atque fidelis:
Cuius habe monimenta rei paucissima paucis.
Eugeniæ dudum toto celeberrima mundo
Fama fuit, Christi quæ cum pro nomine uitam
Fuderit, ante tamen fortes processit in actus,
Nanque habitum mentita uiri, non proinde uirile
Pectus, præficitur sanctis à fratribus Abbas.
Tum patris officium complens, ac ueste uirili
Fœmineum occultans sexum, muliebria spreuit:
Et meritis annisque graues, longaque uerendos
Religione senes, iuuenili rexit in æuo.
Tunc recti impatiens, omni qui tempore serpens
Mille dolos, damnique artes ter mille uolutat,
Inuidet Eugeniæ, & sanctum crebrescere frendens
Nomen, ad assuetas redit undique callidus artes,
Eugeniam quærens uulgo traducere, uerum
Quo famam uiolare cupit, dedit inde coronam.
Quæ sexum mentita piè, cum munia patris
Sancte exerceret, morbisque leuaret ademptis
Quotquot subsidium sancta pietate rogarent:
Contigit à morbo ut precibus reualesceret eius
Iam dudum confecta grauis matrona, bonique
Nominis, insano quæ mox accenditur igne
Virginis heu, specie infelix decepta uirili.
Cumque pudicitiam sanctam donisque dolisque
Non semel inuasam frustra captare, nihilque
Pro fore se nosset; (Quid non amor impius ausit?)
Addere uim uerbis statuit, longeque remotis
Arbitris, morbum simulans, morbique leuandi
Eugenium causa appellans, ui nititur illam
Opprimere, inque suos inuitam adducere nexus.
Illa autem ualido stuprum clamore repellens
Auxiliumque petens magna uirtute resistit.

Ergo luxuriæque suæ matrona patrandæ
Complendique expes mulier male perdita uoti,
A patre Eugenio (qualem decepta putabat
Ob mutatum habitum longa assuetudine plebes)
Interpellatam stupri sese impia fingit:
Inque forum uocat innocuam, quo protinus omnis
Turba senum turbata coit, quo denique cuncti
Attoniti nouitate rei matresque uirique.
Currunt, interea Eugenius (sic nescia sanctam
Matrem turba uocat) populo spectante tribunal
Causam dicturus tam diri criminis intrat.
Et iam iamque reum secreti ignara tenebat
Publica uis, odio tantum inflammata sinistro:
Conscia cum sexus proprij, cordisque pudici
Vincitur, ut uincat iam uirgo innoxia fraudem.
Et sexum ostendit dudum mentita uirilem,
Fœmineum; ac fraudes populo applaudente retexit
Dæmonis, usque adeo casti custodia uoti,
Semper tuta manet multis licet acta procellis
Quamlibet impugnet miseri fraus callida mundi
Intendatque dolis laqueos, mendaciaque addat.
Nec fert immeritam mors culpæ ignara ruinam:
Quosque tremens hostis fallaci uentilat astu,
Purgandos sancto patientia discutit igni.
Nec desperandum est si quando aduersa uidentur
Numina; quæ norunt optatam adferre salutem
Et sperata suis in tempore gaudia seruis.

CAP. XXI.

Vendiderat puerum Ioseph manus ęmula fratrum
Quem cum olim seruum tellus memphitis haberet
Pellicis insultus dominæ (quę tota furebat
Et tota interius iuuenis feruebat amore)
Sustinuit, quod se inuitam cognoscere, uique
Opprimere ausus erat, quanquam contraria passus
Sustulit unde insons ergastula, uincla cathenas,
Dum spatium replicans geminos sol duceret annos
Et iam oblitus erat lucis, iam crine fluenti
Longus ad usque pedes pendebat ab aure capillus:
Cum uegetante Deo nullis mens clausa tenebris
Eruit è tenebris archani abscondita sensus,
Atque canopæi patefecit somnia regis.
Vnde & tanta illi successit gratia coram
Principe, ut imperij consors & totius esset
Ægypti secum dominus, quin protinus illi
Captiuo Pharaon diadema in uertice ponit.
Sic Regno excidium commutat, principi seruum,
Opprobrium euitans, ac præmia magna reportans.

CAP. XXII.

Susannam post hunc dignis quis laudibus unquã
Excolat, infirmis quondam quæ uicit in annis
Improba uota Senum, coniuratosq́ꝫ furores?
Optimus Hæbręos & pręstantissimus inter
Illi uir Ioachimus erat, quem si quid habebat
Iudicij ac litis populus referebat ad unum.
Mos est Hębręę genti unumquemque per annum
Eligere ex omni Senio & uirtute probatos
Gente duos, qui dent populo responsa petenti
Iusq́ꝫ ferant. uerum quodam (ut sors contigit) anno
Lecti è plebe duo non tam uirtute ualentes
Quantum obdurati Senio, atque libidine fortes.
Exarsere semel Susannæ ardore, nec illos
Coniugis authoritas, matronæ aut fama pudicæ,
Non prope natiuis defecta caloribus, ætas
Continuit, quin luxuriæ παράδειγμα senilis
Et iuuenescentes defecto in corpore flammas
Proderet & mores probitas simulata malignos.
Forte per urentes iam grandi æstate calores
Dum medium amplexus cœli sol torridus axem,
Æqua sorte diem atque in partes diuidit æquas,
Casta subingrediens pomarij claustra uirentis
Captatura leues auras Susanna solebat:
Hunc uero illius morem speculata senilis
Luxuries opportunam captabat & horam
Et tempus, quanquam alterius nesciret amores
Alter, & improbitas uelut est suspecta, timeret
Alter ab alterutro, cum explere libidine sese
posset, & alterius fructu gaudere mariti.
Dúmque explorantes conceptæ accommoda fraudi
Tempora, sępe locum effrenes coguntur in unum,
Et nimium tardos secum indignantur amores,
Mutua senserunt perculsi incendia cordis:
Consimilemq́ꝫ sui causam agnouere doloris.
Conueniunt ergo, atque nemus (quo sæpe solebat
Aduersum æstiuos Susanna intrare calores)
Ingressi, densam latitant pone arboris umbram,
Ecce autem uiridis per mollia gramina lucis
Susanna ingreditur famulis comitata duabus,
Quas smigmia atque oleum iubet ad se afferre, foräsque
Destinat imprudens casusque ignara futuri.
Illi autem ut solam egressis uidere puellis,
Illicet effrontes incautam fraude puellam
Appetiere simul, uerbisque hanc talibus ambo
Aggressi, En aiunt, soli sumus, en age nostris
Vndique dum clausum nemus est, accedito uotis.
Larga tibi dabimus uidati præmia lecti.

Contra si nostros temeraria spernis amores:
Fingetur tecum á nobis inuentus adulter:
Qui cum tu emissis habitaueris inde puellis.
Talibus aggressi iuuenem gens improba uerbis,
Insuper intentant & uerbera, protinus in se
Delitiasq; suas ni statim assentiat, hic tum
Anceps illa diu secum luctatur, & hærens
Fluctuat incertæ quo uergat pondere mentis.
Lex peccare uetat, rursusq; infamia terret.
Hinc iterum duros precibus mollire furores
Tentat, & obscęnas lachrymis extinguere flammas.
Sed postquam nullis precibus monitis ue repulsos
Obstrictosq; senes uincit cognata libido:
Fęmina pręclaro mentem succensa pudore
Decreuit iam casta mori, ne crimine tanto
Fędarent miseram carnis commertia uitam.
Teste Deo gaudet, famamque recusat inanem
Iudicio contenta suo, tum protinus omni
Auxilio deserta hominum matrona, sueque
Conscia uirtutis superis commendat inermem
Męsta pudicitiam, quosuis passura labores
Ante ferat, quàm luxuriæ assentire Senili.
Ergo pudicitiæ custos, spes una suorum
Summa Deus, solusq; animi scrutator operti.
Rem cupiens aperire loco, facinusq; reclusum
Pandere, & obtectas laqueis producere fraudes,
De cęlo auxilium (quod uis humana nequibat)
Misit, & occultas seniorum in tempore fraudes
(Nil minus aduersum sese sperantibus illis)
Prodidit, illorum puero prodente furores.
Forte semiramia puer hoc ętatis in urbe
Vnus erat, plebes Danielem Hebręa uocabat,
Cui tanta Assyrio quæsita est gratia coram
Princ pe, ut imperij primores inter haberet
Balthazarem (nanque hoc illi Chaldaica nomen
Gens dederat (cui coniunctos treis nouimus illos
Insignes pueros Sidrac, Misach, Abdenegóque.
Quos statuam Asyrij negligentes principis illam
Instar adorantum uenerarier Assyriorum,
Protinus ardenti nudos fornace receptos
Ambibat saluos ustis tortoribus ignis,
In medijs domino resonantes cantica flammis,
Quos meritis æquans Danielis candida uirtus
Horrida frendentum compescuit ora Leonum.
Nam cum in se Assyrios & bellis imagine fracta
Atque sacerdotum detecta fraude suorum
Dignus ob id mercede puer mouisset, in antrum
Quo septem ingenteis solitum nutrire Leones

Ora famescentum faciet qui dira ferarum,
Mittitur, utque illi feritas minus horrida parcat;
Subtrahitur diris consueta leonibus esca,
At uero, qui nunquam non in tempore seruis
Nouit adesse suis, puero adfuit, inque leones
Virtutem dedit, ut posita feritate, suæque
Iam famis obliti, sartum tectumque fouerent,
Immunemque suis à ritibus, & tamen illud
Quis non addiderit toti admirabile mundo?
Quòd tum in Iudæa degens regione propheta
Angelica medium sublatus in aëra dextra,
Vertice de summo pendens, summoque capillo,
Subiectasque terens immotis gressibus auras;
Intulit aptatas puero nil tale putanti
In Babylona dapes, gratijs tum protinus actis
Excepit Daniel transmissas desuper escas;
Et quanquam è longis ueherentur fercula terris
Seruauere suos peregrina in sede sapores.
Septima iamque dies clauso Daniele redibat
Cum Rex Assyrius Danielem ut ploret amicum
Illuc inuidia populique timore repostum
Dirorum tristis festinat ad antra leonum.
Vt uero illæsum uitæque per omnia plenum
Sæuitiaque feras posita, mansuescere uidit,
Magnum illum dominū atq; deum Danielis adorās
Abstulit, & uinctum, multis & honoribus auxit.
Iste ergo impubis Susannam forte uidebat
Ad tormenta rapi, ueri quam nescius ante
Vulgus inauditam damnauerat, & simul omnes
Insontis sontem certabant cernere mortem:
Cum subito in medium iuuenis se proripit agmen
Accensum tenera castigans uoce tumultum,
Immeritam ecquid (ait) plebes insana puellam
In mortem rapitis? seniores quin magis illos?
Ecquid ad iniustum certatis currere letum?
Protinus ad uerbum pueri commota repressit
Turba sequax animos, atque huius criminis illi
Iudicium defert. tum læta precarier omnes
Susannæ, & finem attentos spectare uideres.
Ille autem ascendens populo impellente tribunal
Confestim abiunctos seniores quemque seorsim
Quæ sit adulterij series interrogat, & qua
Testibus ijs mulier deprehensa sub arbore peccans.
At dum responsis uariant discordibus ambo,
Coniunctum facinus disiuncta uoce fatentur.
Tunc omnes pariter timor accipit, undique clamor
Surgit, & authores sceleris plebs obruit omnis,
Inque Dei uarias iuncto modulamine laudes

Fertur,& accito Susanna erepta marito
Redditur, hic omnes communi uoce parentes
Collaudare Deum dignisque extollere psalmis
Qui dare suppetias (modo ne fiducia desit)
Nouerit,auxiliumque suis in tempore seruis.

CAP. XXIII.

Ergo si nubens terrena lege puella
Est etiam curæ domino,connubia si quæ
Integra seruauit,seruari illæsa meretur:
Conijce uirgineis quantum disponitur illic
Quo Christus uocat hinc meritis,& quanta futura est
Illius à prima quæ mox ætate pudica est
Gloria,cum cuncti iudex atque arbiter orbis
Lasciuos castis hœdos secernet ab agnis,
Et 16 sua pro merito dabit unicuique labore 16
Præmia,demeritis tormenta æterna reseruans: *Dabit unicuique sua præmia pro merito labore.*
Quum uel in extremis quid quisque cubilibus olim
Egerit,id nulla demum cęlabitur arte.
Est uero hoc etiam memori tibi mente tenendum
Chara soror,quod iam potiori in parte locata es
Quam(modo tu uigiles)unquā nemo auferet abs te.
Olim id dum Mariam aduersus pia murmura fundit
Martha soror Christo didicit correpta magistro
Optimum enim Maria elegit nec segniter,inquit,
Illa uacat, uerbo curis attenta neglectis.

CAP. XXIIII.

Ergo age iam germana suis dum secula curis
Flagrant,inque suos mundus conuoluitur æstu,
Electam seruare tibi non desine partem:
Te primam meruit cognatio tota patronam:
Iam te signiferam sequimur, uexillàque Christi
Te præeunte libens sectatur stemma parentum:
Quos licet antiquo mundus donarit honore,
Et titulis à primæuo insigniuerit ortu,
Plus tamen ornatur sacris insignibus illi,
Quod sanctas studio & meritis rexere cathedras;
Nec iam atauos soror alma tibi proauosque retexā,
Vita sacerdotum quos reddidit inclyta claros:
Pontificem sacris adsumptum respice patrem,
Quumque tibi genitor uel auunculus undique magni
Virtute & meritis præeant,sectarier aude.
Aut præire magis, precibus nec desine Christum
Flectere,quo sumptos patrum ad consortia fratres
Digne suscepto fungi pro munere donet.
Pro quibus assiduas illi persoluere grates
Fundere uel fletus non tædeat, ut tibi nullus
Fratrum de numero desit, 17 cum præmia sumes 17
Factis digna tuis, materque effecta parentum *Cūm præmia sumes factis digna tuis.*
Virgineæ uictrix sociabere læta cateruæ.

Habetur in libello eiusdem de viris illustribus.

VITA SANCTI GREGORII ELIBERTANI Episcopi per Diuum Isidorum Episcopum Ispalensem scripta.

MArcellinus Italiæ presbyter scripsit Theodosio minori, Arcadioque Imperatoribus opusculum unum, in quo retexit gesta episcoporum, qui ad destructionem Homousion Arimini conuenerunt, quiq; totum mundum perfidia impij dogmatis turbauerunt, ut uix pauci Antistites existerent, qui inuiolabili fidei cultu perseuerarent.

Exponit quoq; de Arrio, dum ad synodum pergeret cũ Alexandro disputaturus, qualiter conuersus in uia ad necessariam causam, uiscera eius fuissent diffusa. De fine quoq; Vsij Cordubensis Vrbis episcopi, qui metu Imperatoris fidem præuaricatus, perfidiæ assertor, & impietatis effectus fuerat assequutor, sic talia profert.

Nam post impiam, inquit, Osij præuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus episcopus in Cordubensi urbe iuxta Imperiale decretũ fuisset adductus, ac minime uellet illi communicare, commotus Vsius dicit Clementino Constantij præfecti uicario, ut mitteret eum in exiliũ. At ille: Non audeo, inquit, episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab episcopatu deieceris.

Vt autem uidit sanctus Gregorius, quod Vsius uellet ferre sententiam, appellat Christum totis fidei suæ uisceribus, exclamãs ita: Christe Deus, qui uenturus es iudicare uiuos & mortuos, ne patiaris hodie humanã proferri sententiam aduersus me minimũ seruum tuum, qui pro fide nominis tui ut reus assistens, spectaculũ factus sum. Sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiã proferre dignare per ultionem. Non ergo quasi metuens exilium fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit, sed ut multi præuaricationis errore liberentur, cum præsentem uiderint ultionem.

His dictis, ecce repente Vsius residens factus quasi regalis Imperij, cũ sententiam conaretur exprimere, os uertit, detorquens pariter & ceruicẽ, & defessu in terram eliditur, atq; illico expirauit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille gentilis expauit. Et licet esset iudex, tamen timens ne in se simile suppliciũ iudicaretur, prostrauit se ad pedes sancti uiri, obsecrans ut sibi parceret, qui in eũ diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quàm mandantis imperio. Inde est quòd solus Gregorius uendicantiũ integram fidem, nec in fugam uersus est, neq; passus est exilium. Vnusquisq; enim timuit de illo ulterius iudicare.

Habetur in frontispicio operum eiusdem.

VITA SANCTI PATRIS IOANNIS DAmasceni à Ioanne Patriarcha Hierosolymitano conscripta.

COnsueuerunt homines statuas erigere, & simulacra statuere in honorem eorũ, qui animum diuina præditũ imagine, uel in primæ conditionis puritate ac innocentia conseruarunt, uel dilapsum, & inquinatum, in statũ pristinum reuocarunt. Quicunq; autem huic cultus ge-

neri

neri deditiores sunt, preciosioribus materijs, coloribusq́ præcipuis, quate nus opibus, ac artificio præstant, ad formas eorum expoliendas & linea menta signantius exprimenda cõ utuntur, existimantes hac ratione maiestatem illorũ honestius consecratum iri. Igitur si circa imaginũ effigiaturas tantopere probatur id genus studij, dignũ ne fuerit, quod ipsorum bene præclareq́ gesta negligantur, & incultæ taceant historiæ? Non profecto. Nã ut interim concedatur simplicioribus uenia, qui qua possunt opera, tumultuario diuorũ acta conscribunt, diserti tamen, ingenioq́ pollentes, nequaquã dignandi sunt uenia, si quod faciunt, contemptui habent uitas sanctorũ, præsertim si illorum spiritus ac uita inuigilauit libris, si curæ illis fuit, mentẽ ab ignorantia & obliuione, animã uero à perturbationib9 motibusq́ omnibus uindicare, si mundũ lucubrationibus suis adornarũt, si mentes omniũ illustrarunt, deniq; si non solũ externarum disciplinarũ gratia commendati, sed paracleti iubar ubertim adhuc effundant.

Illorum unus uel præstantissimis annumerandus est percelebris ille Ioannes, cui cognomen à Damasco ciuitate patria inditũ. Erat ille firmamenti Ecclesiastici luminare haud paruum, immo plane ingens atq; perquàm fulgidũ. Neq; in nocte hæreseos (quæ se ubiq; locorũ diffuderat) tantũ lucebat, sed et prorsus omnes male sentientiũ caligines dispellebat, libris uidelicet ac epistolis. Ingruerant autẽ uniuerso orbi nox horrida, atq; profundæ tenebræ, ita ut obscurarentur 1 uenerabiliũ imaginum præclaræ figuræ. Illarũ autor fuit, non à triuio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantũ parte orbis, malitiam suam disseminaret, sed uir ille (ut sic dicã) manu fines orbis complectens, 2 Romanorũ uidelicet princeps. Is potẽtia inflatus, ui summa nitebatur, ut ad unam uenerandas imagines omnes, & locis in omnibus demoliri posset. Et ea propter, imaginũ cultores partim dilaniari faciebat, sicut leo rapiẽs & rugiens. Vere tã animo quam corpore leo partim in diuersa rugitu suo fugabat, atq; adeo sæuiebat, ut fideliũ pleriq; in subterraneis speluncis sese occulerent, existimarentq́ tutius, leonibus, ac draconibus conuenire, quàm cũ illo illiusq́ familiaribus habitare. Nõnulli etiã metu perterriti, usq; in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipso inquã, quasi a conspectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non à leonina feritate, sed gratia nomen sortitus, spiritaliq́ gratia plenus, aduersus singularem hunc serpentem, ut stomachari & exardescere cœpit (ita autem stomachabatur, ut recte & uirtutem, & zelum dixeris stomachationem) non ad sauromatas cũ Thracibus, neq; ad columnas Herculis cũ Constantinopolitanis profugit, neq; ad desertiora loca ex palatijs transijt, propter rugitum leonis. Sed & cũ uersaretur Damasci, & cũ monasticam in solitario Palæstinæ loco exerceret, strenuus & impauidus aduersus Leonem pugnabat. Quã uis autem ille strenuissimus meus athleta, tanto locorũ interuallo abesset à tyranno, libris tamen & sermonibus cor illius dissecabat, uelut tricuspidibus hastis quas igne spiritussancti fabricabat, uitali aqua solidans. Cæterum hæc congruentiore loco dilucidius explanabit sermo.

1 Nota, uenerabilium imaginum præclara figura.

2 Non est noua hæresis hæc nostri tẽporis contra imagines, sed antiqua, & dudum explosa.

Tantíne ergo uiri memoriam atq; uitam, quæ rustice ac tumultuario, & quod amplius Arabicis, & uerbis, & literis cõprehensa, sic despectui habendam permittemus? Nullo pacto. Recenseamus itaq;, e qua radice (fœcunda nimirũ est, quæcunq; illa est) exortum sit germen hoc florentis-

ſimum, & quæ patria nobis ſe protuliſſe illud glorietur. Damaſcus ciuitas illa eſt, quæ ſicut primum uidit Paulũ magnanimũ cœlouagumq́; impietatem deſerere, & ex oſore amatorem fieri Chriſti, ita & in uenerabili hoc uiro nonnihil decoris atq; honeſtatis conſpicata eſt, idq́; aliquanto fœlicius, neq; enim ex aliena, in orthodoxam noſtram religionem translatus eſt. Vnde ciuitas hæc, quia huius etiam radicem protulit, & à cunabulis deditiore opere in his quæ ad pietatem, quam quæ ad corporalē uitam ſpectant, enutricata eſt, pijs alendo ſermonibus, recte de hoc ſuo germine gloriatur, extollitur & gaudet, lõgeq́; iuſtius quàm de omnibus alijs, quę illi magnũ nominis ſplendorem afferre uidentur. Nam licet cõmemores mihi perpetuũ clementiſsimi cœli temperamentũ, amœna dulcium aquarum fluenta, & generoſorũ fructuum copiã, quibus illa dotibus gaudet, nihil tamen attuleris quod eam ita exaltet, glorioſamq́; reddat, ut generoſa uiſuq; pulchra arbor illa, quam produxit, quapropter aquarũ exitus creuit, & ſancti ſpiritus fructus in tempore dedit. Quorũ adhuc aliqui reſtant recentes immarceſcibileſq́; ſemper, uiſu pulchri, guſtatu dulces, quique non ſolũ lætificant eos, à quibus tanguntur, & guſtantur, ſed & ueſcentes impinguant, ac creſcere faciunt, uirumq́; ſpiritualem & conſummatum perficiunt. Adeo fœtu hoc ſuo glorioſa effecta eſt Damaſcus ciuitas, ut in ullis alijs delicijs, quibus luxuriat. Ipſa enim tantum hunc uirum nobis dedit.

Fuerunt autem illi & progenitores admodũ pij, quiq́; in medio ſpinarum pietatis florem, Chriſtianæq; ſcientiæ fragrantiam cuſtodiebant unice. Ab eo enim tempore, quo in Agarenorũ manus ciuitas uenit, ſoli ipſi Chriſtianum nomen, ut præclaram inuiolabilemq; hæreditatem aſſeruabant, rectitudinem fidei nulla ex parte corrũpentes. Itaq; in medijs hoſtibus, conſpicuos atq; uenerabiles effecit uirtus, uel quod amplius, ſicut apud Aſſyrios Deus ueram pietatem cõmendaturus, Danielē ad ſummos honores euexit, & ſicut Ioſephũ in Ægypto cum captiuus eſſet, præfectũ & dominum inter alienos inimicosq; conſtituit, ita & pios Ioannis progenitores (quia perſeuerabant in his quæ Dei erant, nec cũ alijs, ſicut arcus prauus ſubuertebantur) glorificator dominus egregia gloria remunerauit inter Sarracenos, ipſos in uulgariũ operum iudices ac præfectos ſublimans. Ita & hoc loco captiui pietatem colentes, imperiũ in eos, qui ſe cœperunt, obtinuere. O ſtupenda prodigioſaq́; Dei miracula. Nihil uirtute ſublimius, nihil pietate excelſius. Enimuero ſicut ſigna in colle, immo ſicut lumen in nocte, & ſicut ſemen Iſrael, & ſicut ſcintilla in cinere, ita genus progenitorũ Ioannis in Damaſco relictũ eſt, quod prędaram hanc facem, totũ orbem olim illuſtraturam, proferret. Et tale quidem inclyto illi progenitorum ſtemma fuit.

Pater uerò mirum quàm bona radix, pietati uirtutibuſq́; alijs deditus, maiorem in Deum charitatem declarando, parẽtes antecellere ſtudebat. Et congruebat, ut eum qui in tantum uirtutis faſtigium peruenturus erat, illuſtris quidam natiuitatis ſuæ autor uicinior eſſet. Nam ſicut in progreſsiuis ſtructuris ſeruata proportionis ratione ad apicem aſcenſus eſt, ita & quæ circa magnum & magni nominis illum contigerunt, ſuperna diſpenſatione & diuina prouidentia eueniſſe uidentur. Id quod in Ioanne Baptiſta uſu uenit: Quia enim præ alijs prophetis refulſurus, ut operaretur ſacra

mentum, quod omne sacerdotium excelleret, nẽpe baptisma domini mei, præordinatum est a diuina prouidentia, ne ex uulgaribus parentibus nasceretur, sed ex sacerdotali tribu, & ut propheta esset, qui eum gigneret. Pari modo & Ioanni nostro diuina prouidentia patrem constituit, uirum maxime & religiosum & humanum. Equidem & ipse per uniuersam circum circa regionem generalis uulgarium negotiorum dispẽsator, & præfectus cõstitutus est, tum quód uirtute, totiusq́; uitæ honestate conspicuus, tũ q̃ diuitijs plurimũ abundabat. Quas non expendebat in libidines, ebrietates, intempestiuosq́; alios sumptus, sed quantũ sibi auri erat, & quicquid ex rebus alijs facile distrahere poterat, id totum in redemptionem captiuorum Christianorum impendebat. Erant autem sibi possessiones aliæ immobiles plurimæ, tam in Iudæa quàm in Palęstina. Ex quibus quantũ satis erat, in uitæ suæ usum reseruabat. Porro Christianis, quos emerat, liberum sinebat, uel apud se in locis quæ diligebant habitare, uel libero lumine & pede, quoquo collibitum esset proficisci. Talisq́; erat humanissimi uiri uirtus, ut multa possidẽs, ipsa haberet perinde ac possideret nihil, magis die noctuq́; solicitus de his, quæ Deo conueniebant. In hunc modum se gerens, mercedem à Deo accepit, non hospitalitatis ut Abrahã, sed humanitatis, partum scilicet admirabilem. Licet autem non ex promissione, ex diuina tamen præscientia, & prædestinatione. Prænouerat enim Deus, qualis futurus erat Ioannes, atq; prædiffinierat ex hoc uero nascendum, ut sic mercedem daret ei pro misericordia, qua graui captiuitate tentos, numerato ære, libertati restituebat.

Nascitur igitur ei puellus ille præclarus, quem adhuc tenero corpusculo regeneratione per spiritualem matrem, filium lucis fecit, rem agens tã difficilem, & quam pauci inter gentes illas attentare sunt ausi. Proxima dein cura erat, ne puer littoralia piratarum studia addisceret, ne hastam dextra uibraret, ne sagittam ex arcu iacularetur, ne cum bestijs pugnaret, aut luctaretur, sicq́; natiuam mansuetudinem in ferinam commutaret sæuitiam, ut solent, qui turbatioris, sunt animi & furibundis aguntur motibus. Ad hęc non quęrebatur à patre Ioanne alius quidam Chiron in montibus educatus, medullisq́; ceruorum pasci assuetus, sed uir inquirebatur, omni generis disciplinis exercitatus, eloquentiaq́; animę utili pręditus, ut qui talium institutionum alimentis puerum enutriret. Cui sancto uiri uoto Deus clementer adspirans, effecit ut inueniret, quod desideranter quęrebat. Modus autem inuentionis eius, quod querebatur, is erat.

Barbari Damascenorum, iuxta morem suum, in maritima uicina incursionem fecerant, Christianis complusculis in prędam abactis. Ingressique nauibus mare, similiter plurimos cęperant. Eos ergo secum in ciuitatẽ adducentes, partim emptoribus uenales proponebant, partim ad exitiũ gladio petebant. In horum sorte connumeratus est uir quidam, habitu monachali uestitus, abactus ab Italia, aspectu quidem decẽti, animo autem decentiori, id quod & nomen attestabatur; Cosmas enim uocabatur, licebatq́; ab honestate uultus, internam mentis conditionem ęstimare. Iã qui ad mortem rapiebantur, ad huius etiam pedes procidebant, obsecrantes ut sua intercessione Deum sibi conciliaret, & à clementissimo remissionẽ peccatorum consequerentur. Id ubi animaduerterunt Barbari, destinatos morte supplicare uiro, tam bene honesteq́; morato, accesserunt & roga-

uerunt, an quę illi mundana dignitas, & cuius apud Christianos autoritatis fuerit. At ille respondit, Non sum sacerdotio initiatus, neq; dignitate aliqua functus, sed inutilis monachus sum, ac philosophię professor, nō nostrę tantum, quę Deum amare docet, & qua Deum amamus, sed & eius, quę ab exteris sapientibus tradita est. Hęc ut loquutus est lachrymis supplebantur oculi.

Non autem longè stabat pater Ioannis, qui uiso uiro sic lachrymante, accessit, calamitosumq; cōsolaturus ait, Homo, qua de causa defles amissionem mundi, cui iampridem renuntiasti, & quantum ex habitu coniectare licet, mortuus es? At monachus: Non huius, inquit, uitę amissionem deploro, sum enim, ut dixisti, mundo mortuus. Hoc autem me contristat, quod omnifarijs scientijs imbutus sum, pręmisso externarum disciplinarū fundamento. Linguam oratoriam exercui, sermones dialecticis compendijs ac demostrationibus doctus sum, moralia & quę Stagyrites, & quę Arystonis filius tradidit, tractaui. Naturalium considerationes quantum homini satis, contemplatus sum. Arithmetices quoq; rationes didici. Ad geometrię fastigium studio perueni. Musicę proportiones conuenientesq; rationes probe & cum laude percepi, sed nec omisi intacta quę de motu cœli, circunferentiaq; stellarum produntur, ut cognita magnitudine pulchritudineq; stellarū, inde ad conditoris contemplationem illis respondentem assurgerem.

3 *Vides quod studium liberalium disciplinarum non est inutile Christianis, ut garriunt haeretici.*

Nam 3 qui lympidiorem creaturarum notitiam tenet, is et earū opificem clarius intelligit, & ob miraculum, maioris facit. Hinc & ad sacramenta transij Thoelogię, tam eius, quam Gręci tradiderunt, quàm eius, quę absque errore ullo à nostris theologis menifestata est. Hanc cum mihi supellectilem abunde pararim, hactenus tamen mihi denegatum est, ut alteri eam communicarē, & per philosophiā filium mihi similem generarē. Nam quemadmodum cęteri ad propagandā generis successionē amant naturaliū filiorum partus, sic & philosophia digne instructi, filiorum desiderio tenētur, quos eruditione disciplinarum suarū regenerent, ut & aurea illa philosophorum progenies, in seculū usq; salua constet. Cęterum autores admirabilis eiuscemodi partus, immortalem inde gloriā assequuntur. Alioquin etiam bonitatis proprium est, ut bona quibus quis abundat, prompte & liberaliter in alios transfundat. Verū qui secus agit, & renuit communicare alijs, quo abundat, nequaquam bonitatē amplexatur, sed malitiæ adhæret, utpote superbia inuidiaq; turgidus. Et idcirco etiā quod uidetur habere, tolletur ab eo, sicut à seruo illo nummularijs talentum nō credenti. Atqui ego bonam partem delegeram, uehemēter optans, si qua possem & alijs tradere quantulum mihi datum est sapientiæ; sed uotis frustror, & nec seruis illis fidelibus connumeror, talentis suis usuram facientibus, nec filium philosophum genui. Vnde hinc abeo, quasi quis dicat, miser & orbus, & ut uides, hac de causa lachrymis faciem fœdo, lugensq; ac tristis incedo.

His auditis, pater Ioannis, quia diu talem thesaurum desiderabat, respōdit; Beate, fer æquo animo, & ipse consolare animam tuam, forte dabit tibi dominus petitiones cordis tui, Quæ simul atq; dixit, pater Ioannis, quàm uelocibus potuit pedibus ad principem Sarracenorum cucurrit, & ad pedes eius prouolutus, Cosmam illum κόσμον & ornatum expetijt. Et sta-

tim factus compos uoti, & ingentis precij donum accepit, ductumq́ in domum suã uirum ob itineris difficultates, aliasq́ uarias molestias male habitũ, benigne cõsolabatur & refocillabat, adijciens inter cætera & hęc uerba; Ecce posthac non solũ liber eris, sed constituo etiam te socium domus meæ, & secundũ te dominũ parem, gaudij, mœroris, fortunæq́ meæ omnis participem, modo hoc unũ à dignitate tua mihi exorare liceat, ut Ioannem illum meũ naturalem filium, & illum quoq; cognominem tuũ, quem ab Hierosolymis pulsum & tenello adhuc corpore pupillũ, in filiũ adoptaui, omnem quã tenes disciplinam ac philosophiam, siue peregrina sit, siue ea, quam spiritus sancti gratia dignos edocet, instruas, & doceas quàm diligẽtissime. Ad quæ uerba sapiens ille exultabat, ceu equus ruptis uinculis per campos discurrens, uel sitibundus ceruus ad fontes aquarum contendens. Diceres illũ alterum Midam quendam, ingentibus auri thesauris potitum; tanta alacritate ad opus ferebatur. Suscepit adolescentum curam, & illorum agit præceptorem.

At Ioannes uelut aquila, beneficio egregiæ indolis, studioq́ promptæ uoluntatis, quasi pennis, quibus in altum subuolaret, utebatur. Cosmas uero condiscipulus, & secundũ spiritum frater, similis erat naui, quæ alata uelis, pondere per aquas fertur, aura secunda, zephyrisq́ a puppi flantibus. Ita ingenij uelocitate, studijque pertinacia breui ab eis collectum est, quicquid difficile uel in 4 grãmaticis, uel dialecticis demonstratiuisque habetur. Moralem autem philosophiã ita didicerunt, ut non solũ mentẽ diligenter exornarent, sed & animæ perturbationes comprimerent. Quin & in naturæ cãdorem aliorum oculis uix tolerabilem, sicut perspicaces aquilæ citra conniuentiam intenderunt. Arithmeticas autẽ proportiones non minus fœliciter assecuti sunt, quam Pythagoras, uel Diophãtes ipse. Geometricem ita edocti sunt, ut Euclides quidã putarentur, & si qui alij his similes. Musici item tales euaserunt, quales eos, docti ex carminibus & hymnis quos composuerunt, fuisse liquido agnoscunt. Deniq; in syderali sciẽtia, quàm ualuerit Ioannes, ex his quæ scripsit, manifestum est, tametsi obiter egerit de partitionibus & figurationibus & aspectibus & interuallis subsistentiarum cœlestium, tamen etiam breuis illa cognitio; prius eruditis ac rudibus satisfaciet. Talis item erat & Cosmas, sed de his agant alij. Nobis Ioannes ipse sermonis huius thema est, & argumentum. Et quis nõ agnoscat, admireturque studiũ illius in diuinis literis, dogmatumque diligentia, pręsertim si ad Stœchioticon illius librũ diuertat, quem elementarium interpretari licet ceu qui omnifaria doctrina refertus sit? Nec aberrabit quis a uero, si dicat admonitionem omnis recti sermonis, tabulasque Mosaicas. Sed erant (scio) huius libri pręconia non hoc, sed alio loco dicẽda, dicta tamen sint, ut cognoscatur, quam fęliciter institutus sit, nullãque reliquerit disciplinam quã non diligentissime tractarit.

4 *Et hic uide nũ liberales disciplinæ sint ab ecclesia, aut a scholis eijciendæ, ut quidam hac tempestate docent.*

Interim admirabile est & hoc, qđ tanta scientię magnitudine inflatus non sit, sed ut fœcunda arbor tanto magis deorsum tendit, quanto fructibus magis oneratur, ita & humiliabatur, non quidem ad terram, sed ad profundiora philosophici pelagi spectabat. Et adhuc munda affectione, quasi nauigio ferebatur, optabat tamen, ne semper hoc mundano uase dimittendo aliquando opus esset, ut exutis semel humanarum affectionũ uestibus omnibus, nuda mente pelagus intrare, & ad fundum ingredi pos-

ſet, inuenturus repoſitum illic precioſum margaritum. Huius ſcopi deſide rio, ad fundum profunditatis ſeſe demittebat. Et habita ſcientia tam non inflabatur, ut amore arcanioris philoſophiæ obtinendæ, etiam magis atq; magis humiliaretur. Eratq; lampas animæ eius ſic plena mundanæ ſcientiæ oleo, ut & ſuperne accenderetur immaterialis ſcientiæ lumine, ſicq; totus luculentus appareret Ioannes.

Poſt hæc magiſter eius ad amanda meliora (per diſcipulum, ut apparet) inductus, acceſsit patrem pueri, & dixit. Ecce deſiderijs tuis ſatisfactum eſt, & nunc pueri ſapientia me antecellunt, nec ſatis illis eſt eſſe, ut magiſter eorum eſt, ſed ingenij magnitudine, & laboribus impēſis, ad apicem philoſophiæ me ipſo ſublimiores euaſerunt, ſpero autem adhuc Deū illis ſapientiæ donum adaucturum. Proinde cum poſthac illis uſui eſſe nō poſſum, peto ut à te ueſtitus, in monaſterium monachorum concedam illic ſummam ſapientiam indagaturus, 5 ad quam me tranſmittit philoſophia, quam hactenus colui. Enimuero cum duo proponuntur, conſultū eſt, ſi liceat, utroq; frui. Vnde & mihi ſummum lucrum erit, ſi ad priorem philoſophiam adijciam illam, quæ totius expers materiæ et cogitationis metam tranſcendit, quam mens nuda, & à corpore penitus alienata, doceri poteſt.

5 *Ecce quo fine diſcendæ ſint liberales diſciplinæ, & ſecularis philoſophia.*

Valde doluit ſuper ſermone illo pater Ioannis, quamuis uirū retinere nō poſſet, ut ne uideretur friuolam illi pro eruditis pueris mercedem reddere. Inſtructum itaq; largiſsime omnibus, quæ ad iter pertinebant, & quibus opus habebat, in pace dimiſit. Qui in deſerto ſancti Sabbæ labram abiēs, illic perſeuerando uſq; ad uitæ finem, ad ipſammet Dei ſapientiam traſmigrauit. Non multo autem poſtea, fato conceſsit etiam pater Ioannis.

Tum Sarracenorum dux Ioannem accerſitum, inter primos cōſiliarios conſtituit. Qui licet renueret, deſiderio eius aliorſum tendente, attamen ui multa adauctus, repugnare tandem deſtitit, & maiori præfectura, quā pater ſuus, honeſtatus eſt.

Moderabatur ea tempeſtate Leo Iſaurius, qui aduerſus uenerandas imagines, & orthodoxæ eccleſiæ multitudinem, leonem agebat rapientem & rugientem, & imagines quidem efferus & furibundus exurebat, ipſarum uero cultores rapiens & perdens, tyrannicæ impietatis dentibus miſerabiliter dilacerabat. Peruenerunt hæc ad aures Ioannis, & mox imitatus eſt zelum Heliæ, & repræhendendi libertatem Baptiſtæ cognominis ſui, prout inuiſibiliter ipſum ſpiritus docebat & antequam iniret certamen, præmiſit ſermonem oppugnatorem impietatis, ceu gladium quendam, & ſpiritualem armaturā, qua dogmatis efferum caput deſecaret.

6 Dein 6 epiſtolares libellos, pro uenerandarum imaginū honore ad notos familiareſq; dedit, clare, ſapienterq; indicans neceſſariam eſſe diuinarum effigierum 7 adorationem, illiſq; demandauit, ut ſimilia docerent & alios, commonſtratis omnibus epiſtolis ſuis. Ita per omnium ora uolitabat nouus ueritatis athleta, epiſtolæq; eius in omnium manus quaſi per circulum ueniebant, & inualeſcebat pietas. Anhelabat enim exemplo Pauli, & ſi non pedibus, per epiſtolas tamen ueritatem prædicando, totum orbis circulū capere. Id ubi comperit imperator Leo, quia ægre ferebat impietatem ſuā traduci per ſcripta Ioannis, accerſitis quibuſdam ſententiæ ſuæ participibus, præcepit eis, ut aſſumpta pietatis perſona, ma-

Io. Damaſcenus ſcripſit pro imaginibus contra Leonem Iſaurum imperatorem.

7 *Quod hic dicit neceſſariam eſſe diuinarū effigierum adorationem, adorationē ſeu*

gno studio, unusquisque commentis curarent, ut epistola Ioannis, quam manu sua scripserat, inuenta sibi redderetur. Ministri ergo & propugnatores impietatis, parentes dicto regis, nullum non dolum sub pietatis specie excogitabant, donec inuentam offerrent.

Porrò ignominiosus Rex conuocat notarios, & epistolarũ Ioannis exẽplaria proponens, quærit si qui scripturæ characterem, tam in uerbis, quàm sententiis imitari possint. Qua in re & inuenit sibi morẽ gerentes, & qui scriberent epistolium in hunc modũ se habens; Salue o Rex, gratulor & ego imperio tuo, maxime quòd eiusdem & fidei. Verum quia & imperatoriam tuam excellentiam singulari prudentia & honestate præcellere intelligo, ideo hæc illi significanda duxi, nempe ciuitatem hanc nostrã negligentius custodiri, & Agarenorum præsidium (quantum hic est) imbelle, & exigui numeri. Itaque propter Deum miserere ciuitatis huius, mitteque omnium nobilium tuorũ manum, inexpectato aduenientem, ac simulantem se alio proficisci. Es enim ciuitate citra omnem laborem potiturus. Ad quod negotii, & ego tibi non mediocri adiumento sum affuturus; nã in manu mea tota ferme & ciuitas, & regio est. Hoc itaque primo actu absoluto, Rex impius pari malignitate aliam ad Sarracenum Damasci principem epistolam scribi fecit, quæ huius formæ erat.

Quum nihil sciam pace beatius, amicitiaque fœlicius, & alioqui pacis fœdera seruare laudatissimũ, gratissimumque sit Deo, nihil & ego tãti facio, quàm ut pacis fœdera, quæ cum generositate tua iniuimus, indissoluta custodiantur, quanuis à Christiano quodam familiari tuo crebris euocer epistolis, ut ipsis dissolutis, dolose induciarum iura uiolem, pollicetur que mihi multa, & cũ primis, si copiosum aduersus ciuitatem tuã exercitũ mittam, sese mihi affuturũ, ut secure illam occupem. Vnde unas suarum, quas ad me dedit, litterarum tibi mitto, ut cognoscas, quam comperta sint, quę ad te scribam, & quàm uerax & constans in amicitiis fœderibusque seruandis perseuerem. Tu obserua dolosum malignumque illum, qui ad me talia scribere ueritus non est.

Ambas has epistolas Rex nomine Leo, animo serpens, per quendam dolose ad Barbarum misit. Quas ubi ille accepit, mox ad se uocato Ioanni eas commonstrat. Tum Ioannes haud ignarus doli, lectis, quæ ad Regem datæ erant, literis, statim animaduertit literarũ characteres imitatione suarũ effictos. Verum his, quæ pro sui excusatione apud principẽ Christi hostem dicebat, tam proficiebat, quam solet lyra apud asinũ. Obmutuit enim à bonis, quanuis non ita siluerit, quominus iniustam proferret sententiam. Etenim quamprimum dexteram Ioanni iussit abscecari, & ne paruũ quidem tempus ad reddendam rationem, & insanias Regis declarandas, Barbarus totus furore stupefactus, concedebat. Itaque abscecatur dextera, quæ inter orthodoxos scriptione sua tantas uirtutes operata est, & pro atramento, cui prius intingebat, scribendo 8 libros de adorandis imaginibus diuinis, nunc proprio sanguine tingitur. Abscissam dein à domino (ut sic uocem) manum in foro suspenderunt. Et cũ uesper factum, cõiectabat Ioannes furorẽ tyranni resedisse, & misit ad eũ legationem, quæ huiuscemodi uerbis placaret. Incrudescunt dolores mei, intolerabilésque fiunt, neque mitigatur uehementia doloris, quandiu amputata manus in aëre suspensa manet. Iube obsecro, ut mihi reddatur, & recondam eam in

uenerationem accipe recurrẽdo semper mẽte ad prototypum, id est ad imaginatum, quod quandoq; adoratur, quandoq; ueneratur.

8 *Damascenus scribebat libros de adorandis diuinis imaginibus.*

humo, quo sæuire desinat doloris uehementia.

Annuit protinus precatui tyrannus, et reddita est iusto manus. Qui mox ut eam recepit, lararium suũ ingreditur, & pronus ante diuinam 9 quandam imaginem gerentem figuram genitricis Dei, procidit, & cõgrue abscẽta manu adaptata, orabat e profundo pectore, lachrymis & gemitibus misericordissimam inuocando, dicens: Domina & sanctissima mater, quę Deum meum peperisti, amputata est dextera mea ob sanctas & diuinas imagines, tu qua de causa Leo sæuiat non ignoras, proinde quantocyus succurre. Dextera enim altissimi, quæ de te incarnata est, per tuas intercessiones multas facit uirtutes. Sanet, oro, & hanc meam dexteram tuis precibus, ut tuas & eius, qui ex te incarnatus est, laudes, sicut dederis, numeris rhythmicis, & melodijs perscribat, & orthodoxi cultus sit cooperatrix, o Deipara. Hæc orans Ioannes, & lachrymans, in somnum uertitur, uidetq́ sanctam Dei genitricis imaginem misericordibus ac lætis oculis ad se respicientem, & dicentem. Ecce sana facta est manus tua, caue posthac ne segnis fueris, sed calamum eam fac scribæ uelociter scribentis, quẽadmodum nunc pollicitus es.

9 Habes hic tria cõtra modernos hæreticos, Nempe esse opus bonum & pium genu flectere ante sacras imagines, orando eos quos representant. Amputatam dexterã propter imagines, pietate dei genitricis miraculose sancto uiro restitutam. Per intercessionem beatæ uirginis multas adeo fieri uirtutes.

Vt autem restitutus euigilauit, & manum curiose contemplans, curatã uidit, tum exultare cœpit spiritu, in Deo salutari suo & matrem eius; quia fecit secum magnalia qui potens est. Stansque manibus in cœlum sublatis, diuinum carmen accomodatissimum tempori cecinit; Dextera manus tua, Domine, glorificata est in fortitudine, dextera manus tua, domine, hanc meam sauciam sanauit; propterea uulnerabit 10 inimicos, qui sanctam imaginem tuam, genitricisque tuæ non uenerantur, & per manũ meam aduersarios illos imaginum incendiarios, in multitudine glorię tuę conteres. Erat ei illa nox, non nox, sed dies, non tenebræ, sed lux, ut commutem illud prophetæ dictum. Erat ibi uox pura festos dies agentium, & uox exultationis in tabernaculis uiri iusti. Necq́ in occulto, necq́ clam sunt hæc acta, sed in circuitu usq́ in uicinas domos admirabilis ille clamor & harmoniaca iubilatio peruasit. Vnde & Sarraceni quidam Christianis infensiores, continuo ad principem suum abierunt dicentes: non esse abscẽtam manum Ioannis, sed alterius cuiusdam, serui fortasse, uel alterecunque subornati, qui se pro domino per beneuolentiam obtulerit, spiculatores item muneribus corruptos, in alium pœnam transtulisse. Interim Ioãnes domi sedens, adeo iucunde canebat, ut diceres nuptiales ferias agi, et epithalamiorum hymenæos resonare; immo longe amplior huius uidebatur exultatio.

10 Inimici sunt dei, qui illius sanctam imaginẽ, ac genitricis eius non uenerantur.

Ad horum autem denuntiationem accersitur Ioannes iubeturq́ abscẽctam ostendere dextram. Sed cum ostendisset, uisa est lineola quædã desectionis, quam ita ordinarat Dei genitrix, ut amputationis certitudo efficacius comprobaretur. Barbarus ergo ait: Quis ille, qui te curauit, Ioannes? & quæ tibi adhibita sunt medicamenta? Cui ille diuini miraculi pręco, clara uoce respondit: Dominus meus ille potentissimus omnium medicus, cuius uirtus uoluntate nec posterior, nec inferior est. Et Barbarus respondebat: Quantum conlecto, iniuste passus es homo, quicquid es passus. Veniam ergo nobis da, quod accusationibus iniustis nõdum examinatis, supplicio te affecimus. Reliquum, esto posthac primus à consilijs nostri principatus, & absq́ consilio, requisitioneque tua præ uia nihil age

tur. At Ioannes procidens adorabat humi, & pronus iacens obsecrabat illum ut secedendi copiam ad aliquātum tempus faceret, quò uiam illam multo amabiliorem incederet, & imitaretur dicentem. Ego sum uia. Diu Barbarus obluctabatur, & secessum abnuebat. Eratque uidere, quasi singulari certamine contendentes, barbarum, & iustum. Barbarus omni studio uinculis mundi retinere Ioannem nitebatur; Ioannes autem ea magno impetu & uiolentia disrumpens, angelicis uolabat alis. Apertum itaque stadium magnum erat, præsidente spectaculi institutore Christo, & spectantibus angelis, Dicet autem forte quis ex altera, hoc est, ex sinistra parte, barbarū & ab impijs incitatum, & ad persuadēndum armatū. Denique singularis meus pugil, multa renunciatione uicit, omniaque aduersarij argumenta, ceu tela puerorum refutauit, uictorque caput insigni uitta redimitus, redit domum uultu hilari, qui antea tristi exierat.

Verum cum duo in manibus haberet, unum, ut iuxta 11 mandatū domini uenderet omnem substantiam suam, & distribuerat pauperibus, alterum, ut dimmitteret agros, domos, & alia omnia propter nomē domini, in utroque diligens fuit, & circa primum quidem, ne mora in periculo esset, circa secundū uero, ne (ut fieri assolet) prætextu aliquo iuris orirentur lites, ac pugnæ consanguineorum, dum uarias quisque causas afferunt, quasi iusti hæredes sint ipsi. Facultates enim ut potuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templisque sanctis obtulit, libertateue donauit. Ipse uero sicut exiuit nudus de uentre matris suæ, ita nudus exiuit mundum, exceptis his, quæ maximè necessaria erant. Et primū 12 profectus Hierosolymas, factaque in uenerabilibus locis adoratione decenti, mox uelut ceruus sitiens Deū, in deserta abijt, & ad beati Sabbæ monasteriū perrexit, comite, eiusdemque instituti socio beatissimo Cosma, qui ei antea & conuictu, & disciplinatu coniunctus fuit. Recte diceres ipsos sacrū par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

11 *Vides paupertatem euangelicam datum habere domini mandatum uolentibus ad perfectionem tendere? Huiusmodiq; paupertatem nō esse coactam aut necessariā, sed uoluntariam rerum omnium affectu uel effectu desertionem?*

12 *Ecce peregrinationes ad loca sancta adorationis causa etiam antiquis patribus fuisse in usu.*

Itaque Ioannes ipse (qui sermonis nostri argumentū) ingressus est sanctū illud monasteriū, & procidēs ad pedes pastoris suppliciter obsecrabat, ut se inter oues suas adlegeret. Vocabat autem se erraticam, & perditam illam ouem, & ex desertis montibus nuper reuersam ad dominum. Christum. Quæ res prefectum gregis magno gaudio afficiebat, beatum hunc uocantem, ob institutum suum. Operæprecium uisum est illi, ut ob uitæ claritudinem scientiæque præcellentiam, tantum nouitium præstantissimo seni commendaret, sub quo ut uice præfecto constitutus, certius in uia domini instrueretur. Eam ob rem primo accersit senem, quem bonis omnibus inter monastas præcellere arbitrabatur, conabaturque illius manibus formandum assignare Ioannem. Verum is renuebat, imparem sese asserēs regimini talis uiri, qui tanta sapientiæ gloria præditus esset. Post hunc uocat alterum, qui & ipse eadem, quæ primus, respondit. Accessit post hos tertius, & deinde alij non pauci, cœperuntque simili uoce oēs ab instruēdo Ioanne abhorrere. Denique post multos ingressus quidam senex, moribus simplex, scientiam expertus, hic alacris alacrem Ioannem amplexatus, secum in priuatam cellam abduxit. Et principio bonum fundamentum substruens, precepit.

Nequid propria uoluntate faceret.

13 Vt sudores laborum, perseuerantiam precum, & oculorum lachrymas

13 *Considera ex his præ*

ceptis quomodo antiquorum monachorũ propositum erat, sicuti & nunc est, modis omnibus seipsos mundo crucifigere, ac uitiorũ concupiscentias radicitus ex animo euellere.

Deo afferat.

Vt uitæ superioris maculas lachrymis abluere & purgare studeat. lachrymæ enim si puræ sacrificentur, super omne aliud thymiama à Deo acceptantur.

Et ad hæc quidem, quasi ad corporalia primum hortatus, subiunxit & de his, quæ ad animam pertinent:

Ne imaginetur mundana phantasmata.

Ne sibi rerum indecentium figuras præpingat.

Vt mentem ab animi uana inflammatione præseruet.

Ne scientiarum magnitudine extollatur, ut persuadeat sibi ea quæ didicit, ex toto appræhendisse.

Ne admittat desideriũ uisionum aliquarũ, absconditarũue reuelationem.

Caueat ne unquam sibi persuadeat menti suæ posse confidere.

Nullam securam putet scientiam, usque dum separetur mens à corpore.

Liquido & diligenter agnoscat cogitationes suas.

In periculis captet consilia.

Ne permittat cogitationes suas diuagari. Incũbat autem in hoc, ut quam diligentissime coaduniat, quo mens a Deo illustretur, purificetur anima, sanctificetur corpus. In summa corpus cum anima coadaptetur menti; ut cũ duo moderabilia, corpus uidelicet & anima, transferantur & transelemententur in tertiũ & primum, nempe mentem, fiat triplũ illud simplex per unionẽ ad trinitatem simplicissimam, & fiat homo non carnalis, neque animalis, sed spiritualis totus. Ita pater filio, & magister discipulo præscribebat, adijciens simul & hæc monita.

Ne ad aliquem miseris epistolam.

Ne omnino loquaris aliquid externæ disciplinæ.

Silentium cum intelligentia exerce. Nam hoc scio, non nostrorum duntaxat philosophorũ esse præceptum. Nam & Pythagoras ille Samius, discipulis nuper ad discenda philosophiæ suæ mysteria admissis, multorũ annorum silentium imperauit. Ne putes bonum esse, bona intẽpestiue loqui, Et ad hoc te inducat Dauid, dicens: Quia silui à bonis. Et addens post hoc, quid inde emolumenti consequutus sit, audi. Concaluit, ait, cor meũ intra me igni omnis amoris ad Deum. In meditatione autẽ mentis, ignis illic propheticus accensus est.

Hæc Ioanni senior mandabat, nequaquam uel in aquam scribens, uel super petram seminans, sed plane in terram bonam. Cæterum præterijt tempus aliquantum, & Ioannes uarijs à sene tentationibus eruditus in omnibus obedientiam (quæ sola citra periculum est) declarauit. Non contradicebat, si quid iniungeretur, non obmurmurabat lingua sed neque cogitatu interno aliquo, his quæ præpositus decreuisset, obluctabatur. Vnum hoc, quod Paulus præcepit, ut absque murmure & disceptatione perficiantur imperata, in omni opere, in medio pectore, uelut profunde in tabula scriptum, occulte gerebat, ac meditabatur. Quod enim lucrũ facienti bonũ qualecunque, si resederit in labijs obmurmuratio, insidieturque in pectore, sicut serpens, disceptatio maligna? Quando melius habebit anima sic ministrans? Et hęc causa est, quod multi laborant, & frustra ad ea quæ ante sunt, gressum male promouent. Laborant enim ideo, ut & ipsi inter uirtute claros habeantur.

Deinde senex, ut athletam maioribus obedientiæ certaminibus exerceret, tale quiddam commentus est. Multos corbes comportauit, quos labore manuū suarum monachi parauerant, & sumpta inde probandi occasione, sic ait ad Ioãnem: Fili, ut scis, pluribus nobis opus est; & quia accepimus Damasci, corbes pluris uenundari, quàm in Palęstinę regionibus, itaq; tolle illos omnes, & uade illuc quàm uelociter potes. Verū non aliter, neq; minoris illas uenundes, quam tibi pręcipio. Definiebat autē precium ultra duplū, quàm par erat. Non cōtradicebat Ioannes, neq; sermonem imperantis iudicabat, obedire usq; ad mortem paratus, sed sublato in humeros onere, quasi alatus obedientia, Damascū proficiscitur. In qua pridem spectabilis, nunc uiliter uestitus, pallidus, & obsoletus, obambulabat foro sportulas uendituriens. Verū cum nimio precio sua ęstimaret, ab omnibus ridiculus est habitus, & nihil pręter iniurias & conuitia accepit, donec tandem unus ex his, qui ei olim ministrarant, faciem eius diligētius intuens, agnosceret quis esset, & qualis olim fuisset ille, qui iam tā male uestitus, tam demissus, tam contrito corde. Is quasi nihil conscius rei, rogabat preciū sportularum, statimq; quantum indicabatur, dinumerauit. Ioannes autem accepta pecunia ad suos regressus, & aduersario (qui uanæ gloriæ parens est ac autor) in puluerem proiecto, strenuus & quasi uictoria potitus, domum peruenit.

Vicinus quidam monachus, terreno incolatu pro cœlesti mansione cōmutato, ad Deum migrauerat. Huic erat frater secundum carnem, qui mœrore grauatus, parum æquiter mortem fraternam ferebat, & cum à Ioanne consolatorijs sermonibus affectiones eius sisterentur, orabat eum lugens, ut uersiculum aliquem sibi excuderet, quo animum refocillaret, & dolorem excluderet. Verebatur autem Ioannes mandatum senis, & petitionem refellebat. Sed enim ille instantius efflagitabat, & dicebat: Vt quid non misereris animæ afflictæ? Cur non uel paruam aliquod ad mitigandum dolorem ordinas remedium? Si corporum medicus esses, & corporali ualetudine laborarem, tuq; renueres pro facultate tua mihi pharmacum administrare dolenti grauiter, & forte letaliter, nonne me despiciens, pœnas à Deo suscepturus esses? Nunc uero cum maiori dolore laboro, & me despicis, nōne pœnas à Deo lōge maiores expectabis? Scias repositum fore, siue feceris, siue non exaudieris. Flexerunt præces illę Ioãnem, qui & uersiculū super mortuo composuit, qui in hanc usq; diem, omnium ore canitur. Est autem talis πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, Omnia uanitas, quæ humana.

Digressus forte à cella sua præceptor Ioannis aberat. Ioannes uero intra cellam modulatius uersiculum de sancto Ioanne cantabat. Quod senior adhuc foris existens audiens, uehementer succensus est, & ait; Oblitus ne es primarū promissionum tuarum, & pro lugente, ac tetrico, dissolutus sedes, & delициaris? Enarrat Ioannes seni causam, præmittensque luctum, quasi magnam uim passurus, prono casu ueniam flagitat. Verum senex stans ut lapis uel circus nihil mouebatur precibus, ipsum protinus foras cellam ejiciens. Tum uir ille admirabilis in memoriam referens primorum parentum inobedientiam, quam propter e paradiso fuere expulsi, ignorabat uel quid ageret, uel quo se uerteret. Amplius autem lugebat et fratrem, qui se eiecerat, talia dicens: Ille quidem fratrem à se abiecit, ego

autem per inobedientiam perdidi animam meā. Tandem accessit ad senes quosdam uirtute præstantes, quos ad magistrum suum nuncios mittit, ut illum orent, placent, demulceant, & ut Ioanni hanc noxam condonet. Quibus adeuntibus, & rogantibus, senex quasi statua nihil flectebatur, negabatq́ omnino discipulo reditum in cellam. Et dicebat monachorum quidam: Posses saltem ei, qui peccauerat, aliud mandatum iniungere, & non mox à contubernio tuo expellere. Tunc placatus, inquit; Si uolet hanc inobedientiā sibi dimitti, id mandati faciat oportet, ut transiens per circuitum nostræ labræ, id est monasterij, per se ipsum in singulis monachorum cellis sordium domunculas & latrinas expurget.

Perfudit hic sermo patres rubore, unde & ob rigorem senis stupefacti, & subtristes abierunt. Quibus Ioannes occurrens, seruataque solita pœnitentiæ humilitate, interrogabat de patris sententia. Illi autem responderunt, adeo se stupefactos austeritate senis, ut uereantur sententiam eius eloqui. Non cessabat tamen rogare Ioannes, quanuis multum erubesceret, unde patres persuasi, deformem illam expurgationem narrant. Ipse uero sententia (præter spem omniū) ualde lętatus, inquit; Id mihi facile erit, atq; adeo uoluptati summæ. Igitur è uestigio abit, & conquisitis acceptisque scopis, necnon alijs purgatorijs instrumentis, cellā eius, qui propius senem habitabat, accedit, eamq; ingressus, manus illas inquinare cœpit, quæ multis antea aromaticis odoribus fragrabāt, dexteramq́ illā a Christo medicatā, luto ac stercore conspersit. O miram uiri demissionem. Vt ergo senex probauit multifariā Ioannis obedientiam & profunditatē, immo altitudinē magnæ uereq́ humilitatis, occurrit, in brachia suscepit, ceruicem eius amplexatus est, oculos & faciem demulsit, humeros deosculatus est, & ait; Quàm beatæ obedientiæ athletā ego genui in Christo. Ioannes autem senilibus sermonibus adhuc magis erubescebat, iterumq́ pronus cadens quasi corā Deo prostratus, lachrymis terrā rigauit. Non enim sermonibus paternis inflabatur, neq; senilibus præconijs intumescebat. Ita enim se rem habere scio, intelligente laudibus humiliari, præconijs contristari, & ad Deū magis extolli. Post hæc pater filiū subleuat, & arrepta manu, in cellā cum gaudio inducit. Diceres recte Ioannem in Eden restituit, in quo prius primū Adam per inobedientiā figurabat, iam nouū effigiabat Christum, per summam illam, quam in seipso declarabat, obedientiam.

Non multo post uidit senex insomnium purissimū, & audiuit uocem: Vt quid fontem obturasti, qui profundere posset tam dulce flumen, tanquam nectaream aquam: aquam ad refocillandas animas; aquā, quæ gratior ea, quæ raro miraculo è petra scaturijt; aquam, quā bibere Dauid desideraret; aquam, quam Samaritanæ dominus dedit: permitte fonti cursum. Fluet largiter, & in omnem orbem terrarū ueniet, aqua copiosa, quæ hæresium maria obteget. Sitientes ad aquam hanc festinanter ueniant, & quibus non est argentum uitæ puræ, distractis affectionibus suis, à Ioanne mercentur omnē in doctrinis & operibus syncerā puritatem. Hic accipiet propheticā citharam, & Dauiticum illud psalterium & cantabit cantica
14 noua, cantica domino Deo, transcendet carnē Mosi, & modulationibus *Hic cātabit hymnos Cherubicos.* choraulian Mariæ; fabulæ erunt Orphei stultæ melodiæ. Hic 14 cantabit hymnos cherubicos, hic imitabitur ecclesias & filias Hierusalem. Hic

adoleſcentulas faciet tympaniſtrias, cantantes canticũ nouum Domino, annunciantes mortẽ Chriſti & reſurrectionẽ. Hic recte docebit fidei dogmata, & hæreſium diſtortas obliquitates infamabit, eructabitq; cor eius ſermones bonos, & dicet mirabilia opera Regis. Sub diluculum autẽ ipſum, pater qui noctu arcanis initiatus, Ioannem ad ſe uocauit, & inquit; O fili obedientiæ Chriſti, aperi os tuum, ut attrahas ſpiritum, immo quem prius in corde tuo concepiſti, per eos tuum eructa. Os enim tuum loquetur ſapientiã & intelligentiam, quam nunc multo tẽpore in corde tuo meditatus es. Aperi os tuum, non in parabolis, ſed ueriloquijs, nõ in ænigmatis, ſed dogmatis. Loquere ad cor Hieruſalem, quæ uidet Deum, pacificæ ſcilicet illius eccleſiæ, non ſermones temere & in aërem fluentes, ſed quos in pectore tuo ſpiritus ſanctus ſcripſit. Aſcende in montem Sina, uiſionũ & reuelationum Chriſti, & ſicut te humiliaſti in abyſſos uariæ humilitatis, ita nunc aſcende in montem ſanctæ eccleſiæ, & prædica euangelizans Hieruſalem, in fortitudine exalta uocem. Glorioſa enim dicta ſunt de te. Ignoſce autem mihi, ſi qua in re obſtaculo tibi fui.

Ex ea hora cœpit Ioannes hymnorum cantilenas, & melliflua cantica concinnare, quibus adhuc lætificat eccleſiam, & locum tabernaculi admirabilis, ubi auditur ſonitus feſta celebrantium. Præterea autem & panegyrico ſermones tradidit, ſacramq; paginam à Deo conſcriptã exarauit. Inſuper in myſteria theologiæ, & aliorũ ueræ fidei dogmatum, ſuccinctioriſq; tam intelligibilium, quàm ſenſibilium conſiderationis, ianuam introductionis, & egregiã inuitationem ſcripſit, quam ego cœlũ uoco, quia tanquam ſtellis fulgebat, rectis demonſtrationibus, collectis à ſcientia tã naturæ, quàm ſcripturæ. In eum librum qui non reſpicit, & eius pulchritudine non oblectatur, is nimirũ uel cęcus uel excæcatus eſt. Miſerum autẽ dico, qui tam diuinitus inſpirata indigne tractat. Præterea longos aliquot ſermones conſcripſit. Item libros de præclara 15 adoratione uenerabilium imaginũ. Habebat huius laboris adiutorem Coſmam, fraterna fide adiuuantem, quem & alias fratrem in diuino ſpiritu ſortitus eſt, qui & ſtudiorum & educationis, & monaſticæ exercitationis ſocius fuit. Qui & ipſe Ioannem in ſpiritualibus canticis fœliciter inuitatus, & canora eccleſiæ cantica ſuccinuit in cithara & uoce pſalmi, corpus ſuum (affectus mortificando) Deo in tympanum exhibens, ſeipſum autem in pſalterium decachordum, in chordis quinq; ſenſuum, & paris numeri animi uirtutũ. Coſmas ille Epiſcopus Maiumanus à patriarcha Hieroſolymitano ordinatur, licet ui adactus. Qui ubi commiſſum gregem rexit bene, & omnino ſicut Deo gratum, deinde in ſenectute bona, ad patres ſuos abijt, immo ad Deum migrauit.

15 *Scripſit libros de præclara adoratione, uenerabilium imaginum.*

Idem Hieroſolymorum gubernator diuina inſpiratione etiam Ioãnem uocat, & ut ex cathedra ſeniorum Deum laudet, 16 presbyterum ordinat, qui tamen mox ad diuini ſabbæ ſpeluncã rediens, & in ſuum nidũ (ut dicitur) ceu ſublimæ uolans aquila, ingreſſus, non hoc ſapiens dictum ſecũ uerſabat; Presbyteros gemino dignandos honore, ſed dictum ipſum aliquatenus immutabat, contraq; ſe uertens dicebat; Præsbyteris curæ eſſe debere geminam humilitatẽ; presbyteris in duplũ eſſe laborandum, nẽpe & in his quę animę, & in his quę corporis. Sunt autem in nobis perquam multa, quæ etiam ab his, qui ſe multũ exercent, incognita ſunt, niſi ualde

16 *Ecce quomodo epiſcopi ordinant presbyteros. Ecce quomodo nõ omnes ex æquo ſunt extemo ſacerdotes, quia ſi hoc eſſet, non opus haberet Ioãnes noua ordinatione.*

sobrij sint, maxime si internū hominē contemnāt. Occulta igitur illa (qualia sunt fraudes, inuidia, suspicio, latens arrogantia, uana mētis occupatio, mores intrinsecus tabidi & corrupti, inflatio ex humilitate corporis, continentia cum uoluptate, propriæ uoluntatis uendicatio) Ioannes ut emente sua radicitus euelleret, labores laboribus adijciebat, & in primis spirituales. Quippe ea quæ prius lucubrauerat, denuo sub incudem reuocans, diligenter considerabat & recognoscebat, corrigens & uerba & sententias, castigans dispositionē, honestans si quid luxurians & immodice floru lentū occurreret, cauens magnopere, ne sermones sui uel ostentatione uel leuitate uolutarentur. Etenim sapienti cuiq; uidere licet (modo lucubrationes eius aspiciat) quomodo sermonis grauitati decorem, sententiarūq; sublimitatem conuinxerit.

Iam quis zelum eius pro pietate, ex sermonibus eius satis laudauerit, quod omnibus sapientiæ diuitias tā liberaliter distribuerit? Adeptus enim scientiæ talentum, ipsum non in duplū modo, sed & in decuplum multiplicauit. Parcior sum augendo numerū, ne terminos euangelicos transgredi uidear. Nam quod ex Damascō, & postea ex Palęstina in eos, qui uenerabilium imaginum, in Constantinopoli direptores erant, & contemptores, inuectus est, nihil eum aliud impulit, quam zelus diuinus. Vnde Megapolitanum illud egregium decus, cui cū protomartyre Stephano nomē commune, qui & sicut ille lapis pro Christo, & pro imagine eius ad cœlū recurrit. Is meminit sermonum, & contradictionum eius aduersus impios abscentes, uocans eum uenerabilem atq; deiferum. Et licet summo sacerdotio initiatus non sit, si tamen ueritatem scrutaberis, uidebis & martyrij redimiculis uiri caput cinctum; propter quam enim causam sibi desecta, quam quod ob pietatis zelum oborta sibi fuit calumnia?

Postremum postquā sic uiuens consumauit monasticæ exercitationis cursum, tenuit fidem, immo dilatauit lucubrationibus, confirmauit doctrinis, & apud posteritatem, cui profuit, solidauit, continuauit, & conseruauit, tandem ad Christum, quem dilexit, ascendit, & nunc illum non imagine uidet, nec in effigie adorat, sed detecto uultu 17 gloriam beatę trinitatis facie ad faciem spectat.

17 *Anima Ioannis in cœlo gloriam beatæ Trinitatis facie ad faciē spectat.*

Quapropter oportebat hunc athletā, hunc ascetā, hunc ecclesiæ adornatorem, ueritatis assertatorem, exercitationeq; ac dogmatū scientia conspicuū, dantem intelligentiā non intelligentibus, præscribentē decreta rudibus, hunc, inquam, oportebat pro utili nostra laudatorijs sermonibus efferre, non quasi ei aliquid gloriæ dicendo addamus, sed 18 ut ipse nostri uicissim memor sit in cœlis, utq; nos adhuc in terris peregrini, cœlesti gloria precibus suis adimpleamur, illa, inquam, gloria, quā Dauidis testimoniū filiæ regis tribuit, & intra regiam animā habitare perhibet, dicens: Omnis gloria filiæ regis intrinsecus.

18 *Sancti in cœlo sunt nostri memores, & precibus suis cœlesti nos gloria adimplēt.*

Et ô beatissime, ignosce mihi, proq; me apud Deum feruens, & irreprehensibilis 19 intercessor esto, eò quòd bonū hoc conuiuium ab alio instructū, licet tumultuario, & ut potuit homo ille, ego ingenti desiderio, & summa diligentia in hunc sermonem transtuli, dolens hunc in Arabum sermone iacere neglectū Incitatus autem suū, quòd & ego tuo nomine gaudeo. Diligentiam autem tua benigna uisitatio adiuuit plurimū. Fac, obsecro, & me (tametsi corpore adhuc peregrinum) trinitatis adoratorē nō craſ-

19 *Ecce quomodo sanctū Ioannem inuocat.*

sum & carnalem, sed spiritualem. Fac totum hinc corpore abscedentem, totũ contemplationis amore peregrinũ, totum holocausto amoris diuini consecratum, & cum è carne migrauero, nullis adhærentibus affectionibus, fiducia bona tecum corã deo statuar, quem decor omnis gloria, honor, & adoratio, nunc & in secula, Amen.

VITA SANCTI MAXIMI EPISCOPI & Abbatis, per D. Eusebium Emisenum scripta.

Habetur in opere Homiliarum eius ad populum.

LOcuturi de perfectione summi antistitis & confessoris, multum ueremur ne 1 merita eius, dũ affectus prędicationis insinuat, tenuitas sermonis abscõdat. Qui cũ a prima ætate nouis uirtutibus usq; ad finem quasi semper inceperit, inter ipsa primordia cõsummatus apparuit. Diu ille sub habitu seculari, Christi militem gessit, diu sanctæ uitæ, quæ sola deerat, professionẽ negauit; diu in hunc mundum positus, extra mundũ fuit; diu seductori imposturam fecit, diu mentientẽ fefellit: & cũ iam eum mundus animo non agnosceret suam, uel solo tamen corpore tenebat alienũ, ac sic publica conuersatione suscepta, non tam cępit esse quod non erat, quàm prodidit quod latebat.

1 *Nota sancti merita.*

Inter hæc stupebat in sinu suo patria ciuem suũ peregrinari, & intra fines proprios nouæ conuersationis legibus exulare. Nondum quidem uisibiliter exierat de terra sua, & cognatione sua, & de domo patris sui: Sed iam spiritaliter reliquerat terrã suam, quia nullis inclinabatur concupiscentijs actibusq; terrenis: iam reliquerat cognationem suã, quia nullis iã carnalium necessitudinũ detinebatur affectibus, nullis uitiorum, quæ per longam consuetudinẽ proxima & cognata animæ efficiuntur, uelut parentũ constringebatur amplexibus. Iam reliquerat domum patris sui, quia in inquisitione æternæ illius patriæ, supernis intentus, excesserat.

Tum itaq; patriarcharũ in se complexurus figuram, subito totum reliquit, ut illũ posset obtinere, qui totus est, dicturus cum Apostolo: Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te. Omnibus prorsus cupiditatibus, uelut indumentis exuitur, abijciuntur cum seculo extranea bona, ut magis propria ornamenta clarescant. Ista 2 est uera & perfecta conuersio, quando non solũ possessio negligitur in rebus, sed etiam passio corporaliter, de domo & de loco suo diuina uocatione dignus egreditur, tanquã Isaac a patre uiua Christi hostia futurus offertur, & super insulæ Lirinensis aram, totis humeris crucẽ Domini baiulaturus imponitur, de qua quidẽ ara multæ piorũ animæ in holocaustum, & in odorem suauitatis assumi, inuidenda consummatione meruerunt. Super hanc itaq; arã per contritionem carnis & sanguinis, semetipsum Deo immolat, & sicut illic pro Isaac aries occulta mysterij dispensatione supponitur, ita hic dũ in illa sancta cõgregatione de milite consurgit, & in principem promouetur, ex oue in gregis arietem commutatur.

2 *Vides quod uera euãgelica paupertas, affectualem & uoluntariam, non autem necessariam rerum omnium desertionem requirit, & hanc etiam antiqui Monachi profitebantur.*

Legimus beatum Iacob, cum de patria fratrem fugeret, sine ullo subsidio, solum in baculo suo transisse Iordanem, & post longe peregrinationis absentiã, cũ magnis opibus duabus etiam honorabilem coniugibus, ut tunc licebat, ad patriã reuertisse: Ita hic sanctorũ eximius, patrẽ, ac fraternitatem suã fugiens, se solum ex omnibus portans, in spiritu tanquam

in baculo transmissum, angustissimo freto deserit. Lirinensis sedē, imo latebram petit, ubi a mundi, tanquam ab inimici periculis tutus, multis laboribus desudatis, tanquam aliam in matrimoniū sumpturus, & quasi annorū hebdomade transacta (nam plenis septem annis ibidē Christi gregē pauit) Rachel acquisiturus, praefertur insulae, praeparatur ecclesiae. Quia quantos ibi Iacob iste noster uirtutū institutionibus sacerdotes, quantos in Christo genuit patriarchas, quantas ibi, o pater luminū, meritorum auctor, donorumq́ largitor, quantas ille diuitias uobis ac patriae reportandas, quantos ille thesauros animabus uestris, dum in illo camino humiliationis excoquitur, congregauit? Quanta ornamenta, quanta monilia fabricatus est? Vobis enim iste athleta Christi in illo agone sudauit, uobis dum se extollit, fructificauit, sibi illic serens, uobis colligebat: sibi quaerēs, uobis nescius acquirebat: Sibi paraturus praeconia, uobis soluturus usuram: uobis haec spiritalis columba cibū de illa Christi mensa, & angelica congregatione capiebat, uobis potū de illo gratiarū fonte sitiens sauciebat, ut quasi mater solicita escas, quas de illo uitae horreo sumpserat, in sensus nostros pleno de corde transfunderet. Vobis prophetica hęc apes, salutifera in illo alueario mella confecit: uestris quidem conspectibus deerat, sed uestris profectibus militabat. Sic Lampas magna non sibi accenditur, sed lumen suū eminus & circūiecta iaculatur, speciosum fundens flāmeum doctrinae fulgorē, & uniuersis qui assistunt, integrum, & singulis totū. Merito se uobis imputet beata illa insula ex hoc uno atq; unico munere, licet multū erubescat ex alio, uir ille praecipuus, illic doctus, ut hic doceret: illic ditatus, ut hic foeneraret: illic illuminatus, ut hic fulgeret: illic purificatus, ut hic sanctificaret; & ut hic exercere posset confessionis curationē, illic quaesiuit aromata & pigmenta uirtutū. Sic industrius atque auidus negociator, extera atque longinqua expetit, collaturus regionibus suis peregrina ac preciosa commercia. Absentat paulisper a patria, ut nouas opes ac diuitias transmarinas reportet ad patriam

Gratias tibi domine, qui tam conspicua ad inquirendum te luminaria in noctem mundi huius accendis, per quae & ad uiam salutis possint uenire, qui cupiunt, & excusationem non possint inuenire, qui negligunt. Foelix itaq; terra, quae talem genuit, foelicior quae erudiuit. Sit, sanctificata q̄ dedit, sit benedicta quae reddidit. Beatus et ipse cōmunis pater, quem & illic honoratus accepit, & hic honor rapuit. Dignus cui primus ille fundator gubernacula Lirinensis nauis post se moderanda committeret. Dignus cui tanquā Helias ad superna migraturus Helisaeo discipulo palliū pietatis & gratiae, ac praeclara 3 meritorum indumenta traderet, & in se augendus, & in filio duplicandus. Dignus, inquam, hic, cui ille pijssimus pater honoratus, tanquā Moysi primi populi, primus princeps ductandi per desertum Israelis legem traderet, & quasi fortissimo Iesu Naue, pia iura transfunderet, electo utiq; ac satis probato, qui sacrum ad promissa cęlestia promoueret, ac perurgeret exercitum. Hoc itaque duce sanctae congregationis splendidissima illa die ac nocte columna non defuit: sed semper eos tanquam gemina fidei atq; operum lux praecessit.

3 *Cui praeclara meritorum indumenta traderet.*

Quantas hic in illo deserto, sicut Iesu Naue legimus, nequitiarum spiritalium exercitatissimus debellator, quantas in conuersorum cordibus gētes peremit? Quantas nationes inuisibiliū aduersariorum, quae Israelem de re-

de regno excludere conabantur, extinxit? Studens in homine, uelut in terra sancta, tanquã hostem interficere passiones, ac tãquam Dei populum introducere ac plantare uirtutes, & quasi cultris lapideis, idest fortibus Christi præceptis, concupiscentias resecare, & circuncidere uoluptates, et non minus exemplo quàm imperio, militũ pectus armare, atque ad desideriũ supernæ hæreditatis accendere. O uirum perfecti exercitus idoneum ducem. O uirum per omnia Deo dignum.

Eminebat (ut sic dixerim) in ipso habitu animi fortitudo, in specie exterioris ipsam putares expressam imaginẽ sanctitatis, terribilis incessu, reuerendus aspectu. Crederes quod semper inuisibilem illũ hostem, ipsa uultus sui uirtute terreret. Metuendus seueritate, benignitate uenerandus, auctoritatis censurã humilitatis mansuetudine temperabat; Minabatur quidem frontis austeritas, sed cordis serenitas blandiebatur. Ac sic conueniẽte in uno diuersitate gratiarum, Paulus apparebat in uultu, Petrus in spiritu. Illius districtionis, huius erat pietatis æmulator; ita ut cum præsentiam eius uix sustineres, absentiã ferre non posses. Internorũ autem bonorum suorũ formas ac species, sicut nemo ad plenũ inspicere potuit, ita nemo sufficit explicare. Quas ille sicut extollere studuit, ita elaborauit occulere, ut de ornamentis sanctæ animæ suæ dictum accipi posset, omnis gloria eius filiæ regis abintus in fimbrijs aureis, circumamicta uarietate. Digne in fimbrijs aureis, quia magis ac magis in operũ suorum fulsit extremis. Digne, inquam, in fimbrijs aureis, quia pretiosior se ipso in nouissimis fuit. Et sicut hic dixit, in uestimentorũ fine, ita ille in actuum suorum consummatione plus claruit. Itaq; dum illa sancta congregatione beatus magister angelicis studijs scholam Christi imbuit, splendebat 4 omnis insula, radiata ac repercussa suorũ luce meritorũ: & quicquid ab uno ad uniuersorũ gratiam peruenisset, rursum ab uniuersis ad unius gloriam reuertebatur: & quasi nobilitas aquarũ, ad fontis magnificentiam redundabat. Inter hæc ille cum uellet augeri, nolebat agnosci: quia hæc est natura iustitiæ, ut quanto studiosius abscondi optat, tanto clarius innotescat, & occultatio ipsi proditio sit.

4 *Splendebat omnis Insula suorum luce meritorum.*

Passim per populos conscientia tantorum bonorũ fama uolitabat, & odorem amenissimæ suauitatis longe lateq; fundebat. Eminebat in admirationem omniũ uelut ciuitas super uerticem montis exposita, nec iam lucerna poterat latere sub modio, nec recipiebatur, nec continebatur ultra latibulum suum exundans siderei luminis magnitudo. Ambiebant illum diuersæ patriæ; sed uel maxime proxima eremi ciuitas, quæ territorij ac finium suorũ incola, uelut proprium amplectebatur indigenam. Ambiebat illum proxima eremo ciuitas, quæ inter locũ hunc & insulam (ut nostis) interiacet. Qua ille suspicione percussus, tristem parat egressum, ac longinquam meditatur exilium; sed repentino occupatus aduentu insistentium sacerdotum, petit (quod licuit ad momentum) amica sibi, ac negotio suo, condensa syluarum.

Irruentibus fidelium turbis uentilantur uniuersa, profunda eremi secreta uersantur. Sub nudo axe cœli trium dierũ ac trium noctiũ imbribus uerberatur, sicut & ipse sum testis. Videntur quoq; mihi nimbi inquisisse latẽtem. Mœret cuncta insula periculũ patris, plus iam in eum expauescit iniuriam, quam rapinam. Gratias inter hæc cœlesti dispensationi, pro suis me-

ritis quæritur, pro uestris non inuenitur. Ipse interim locus dedit latebrã, qui inquirendi intulerat causam, & qui collatos exponebat ad gratiam. Non post longum tempus (ut meministis) sancto orbata pastore populi præsentis ecclesia, piam supplex filijs mandat legationem, reposcit patria iustioribus desiderijs pignus ac depositũ. Quo ille comperto, instructo remige profugus euolat ex dulcibus locis, atq; ex finibus gallicanis. Testatur uiolentiores nunc post se pietatis instantia longius abscedendo.

Quid te, sancte, atq; humilis Christi serue, tuorũ complexibus præcipitem rapis sine causa? Quocunq; loci laterê arbitratur, quem ubiq; lumen suũ sequitur? Quid diffugis gloriam, quæ plus additur, dum timetur? Quicquid libet, agas, incassum te patriæ per fugam denegas, cui te nuper fuga ipsa seruauerat. Quid honorem quasi indignus repellis? Meriti prærogatiua est honoris repulsa. Quo fugis magister discipulos? Quo pater filios sanctæ patriæ tuæ in te pendentes, & post te deficientes? Quanto te plus subtraxeris oculis, tanto magis ingeris desiderijs. Qui tabernaculũ illud Christianorũ principibus, id est, apostolis ipse condidit, ecclesiam in montis huius uertice inæstimabili labore fundauit.

Parua hæc sunt in illius cœlestibus gestis, plus est quod insinuat uobis timore diuino & lumine supernæ agnitionis infusa in se quasi supra spiritalem montem fidem & spem plebis, & ecclesiæ huius erexit, & sancta in uobis deo templa construxit. Et quia superius memorauimus quàm magnifice insulano illo stadio perfectionis uias cucurrit, plus est quod huc insulam ipsam institutis ac studijs suis transtulit. Et qui iamdudũ in abbate pontificem gesserat, postmodũ abbatem in pontifice custodiuit, neglector quietis, fugax uoluptatis, appetitor laboris, patiens abiectionis, honoris impatiens, pauper in pecunia, diues in conscientia, humilis ad merita, superbus ad uitia, locuples in donis dei, sic in se excoluit gratiam unam quamq; quasi solam; pauci sic tenuerũt singulas, quomodo ille in se impleuit uniuersas, semper in operis exercitio, semper in compũctionis affectu, semper occupatus, & semper uacans. Nulla illi ex omnibus propensior fuit cura, nisi aut de deo in lectione atq; sermone, aut cũ Deo in oratione loqueretur, & illũ uelut Moyses faciẽ ad faciẽ cõpellaret in corde, eumq; quasi præsens præsentem ad implenda promissa sua, uoce imi pectoris cõueniret. Cũ qua uoce cognitionis puræ atq; pinguissimę, & arescentis medullæ, atq; continuatis ieiunijs ossa clamabant, studens de persecutore iniquo longo triumphare martyrio.

Quid inter hæc dicam? exhaustorũ magnitudinem membrorũ prodebat robur antiquũ, & ita mortificationem Christi præferebat in cruce, ut reliquias quasdam uideres in corpore. Ita autẽ mẽtem eius repleuerat auiditas futurorũ bonorum, & ignea diuini timoris ebrietas, ut abstinentiã & inediam summam duceret. Tu erga te fatigas quidem uotũ, sed producis affectũ. Vno eodemq; tempore, dum a patria probaris, patriam probas. Tunc impletũ est circa uos, dilectissimi fratres illud euangelicæ promissiõis oraculũ: Petite, & dabitur uobis: quęrite, & inuenietis. Sicut uerum sacerdotem decebat, prudentia legitur, fide quæritur, pietate reuocatur. Sequuntur illum atq; comitantur, & ingrediuntur cũ illo fines uestros non extranei, sed proprij ac domestici suffragatores, idest. principiũ sapiẽtiæ timor domini, compunctio, purificatio, perfecta religio, & uniuersus

religionis chorus, sanctitas, benignitas, castitas, sapientia, iustitia, misericordia.

Ecce qualiter ambitiosus uester a uobis, ecce quali pecunia sacerdotiũ comparauit. O admirabile negotiũ, o cœleste commerciũ. Vnde emit, ipsum est quod emit, idest quia uerus meritorũ honor non alibi, quàm in ipsis meritis cõtinetur, uitæ perfectio, propter quam a uobis est inquisitus, ipsa est episcopatus. Interuenit autẽ in medio huius negotiĳ hęc ipsa illius sanctitas, & salus uestra; nemo neget, nemo nescire se simulet. Inde uos ademit, unde uos sępius (ut confidimus) a peccatis redemit, quærebatis magnum, sed uere summum repperistis, probastis in illo plane, & impleta uestra et exuperata iudicia: plus uobis uita illius reddidit, quàm fama promiserat. Sicut autem legimus euangelicam illam ac beatam mulierem, effracto alabastro nardi pretiosi, unguentũ super carnẽ domini profudisse, ita gloriosa illius anima aperuit latentes in se diuitias cœlestiũ munerum, & de armario suaueolentiũ uirtutum, aromata sanctificationũ et gratiarum suarũ supra omnem hanc ecclesiam, quæ est Christi corpus, effudit, & ad ipsum caput membrorũ iustificatione transmisit. Et uere (ut dixi) repleta est uniuersa hęc domus Christi ex odore cœlestis unguenti.

Quid dicam eius uoluntatem, ut fierent ei lachrymæ panes die ac nocte, & pro cibo ac potu hęc secũ incessabiliter ruminaret; Quando ueniã, & parebo ante faciem dei? Vt pręter uitam nihil esuriret, præter iustitiam nihil sitiret, ut pręsentia, tanquam inania, atq; transacta, absentante spiritu non uideret, & in futuro reposita, tanquam oculis subdita concupisceret, & in latitudine cordis sui spe disponente, atq; imaginante depingeretur, ut fastidio essent quæ se aspectibus offerebant, desiderio autem illa quæ se sensibus inserebant: ut quanto amplius de ipso sapientię fonte libasset, tãto ardentius æstuaret? Habet etenim hanc uim dulcedo cœlestiũ pulchritudinum, ut quanto intentius quęritur, tanto intentius desideretur. Ingerunt de cupiditate appetitũ, & non faciunt de satietate fastidiũ. Sicut de se sapientia ipsa testatur: Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibũt me, adhuc sitient.

Et ideo loquebatur, credo, securo in conclaui, & in cubiculo suo beata illa anima: O' fragilitas humana, exiguũ est quicquid agis propter spem æternorum. Quantalibet acquisieris, non desistas, quia adhuc superest quod requiras; ac totũ ei uidebatur parum, quicquid adhuc recipiebat augmentum. Vrgebat se apostolicis adhortationibus, sicut dicit: Bonũ (inquit) facientes non deficiamus; tempore suo metemus non deficientes. 5

Quid est ergo bonũ facientes? idest si homo non imposuerit finem 5 operi, nec deus imponit remunerationi. Quantũ enim serimus in operibus, tantum metemus in fructibus. Et qa non ad mensuram dat deus spiritũ, quantum se auiditas inquirentis dilatauerit, tantũ se aperiet manus retribuentis ad præmiũ. Oportet ergo ut anima in bonorũ desiderĳs semper exerceatur, quæ nullis in proficiendo terminis cohercetur in comparandis sibi cœlestibus ornamentis. Nullum patitur legem, cui accedere concessum est usq; ad diuinæ imaginis dignitatem.

Considera has omnes uoces
Opus
Remuneratio
Fructus
Retributio
Præmium
Ergo sunt sanctorum merita apud Deum.

Inter hæc ille exercitio infatigabiliter accinctus, ad 6 noua merita, nouus semper assurgens, corpore in terrã positus, conuersatione in cœlis fuit, & inuictũ contra peccati iacula timoris perpetui scutum tenuit. Vocem il 6

Ad noua merita no-

uni semper assurgẽs. Iam beati Iob incessabiliter secũ uoluebat: ego autẽ sicut fluctus super me tumentes timebam deũ. Fœlix terra, quæ talem genuit, ac de alumno patronum, de homine angelum ad auctorem remisit.

Huius ergo tanti ac tam præclari, quæso, ut nos & discipulos meminerimus, & filios; rapiat unusquisq; quod possumus de bonis intestati parentis. Hic de hæreditate eius assumat holosericã, gestorum uarietate pretiosissimam, hic mansuetudinis ac simplicitatis occupet talentũ, ille deus pectoris, beneuolentiæ ac sapientiæ monile sibi uindicet; hic margaritã compunctionis, & thesaurũ castitatis inuadat. Licet enim ille locupletissimus Christi amicus, quicquid habuit integrũ secum tulerit, & nobis tamen si uolumus, totũ reliquit. Ita ergo agamus, bona illius consectantes, ut qui in æternam gloriam suscitandus est sub fine seculorum, redditus ecclesiæ suę, per rediuiua in filijs merita iam surrexerit.

Habetur in libro uitarum sanctorum patrum, apud Coloniã nuper excusso necnon in libro Monachorum sancti Nazarij Veronensis in pergameno iam 300. annis manuscripto.

PROLOGVS VENERABILIS PAVLI DIACONI ecclesiæ Neapolitanæ, in uitam & conuersationem beatæ Mariæ Ægyptiacæ, qualiter in eremo expleuerit tempora uitæ suæ.

SEcretum regis celare, bonum est; opera autem Dei reuelare & confiteri, honorificũ est. Ita enim legitur angelũ dixisse Tobię: post oculorum amissionem, gloriosamq; illuminationem, & post illa transacta pericula, e quibus liberatus, consequutus est Dei pietatem. Etenim regis secretum manifestare, nociũ & ualde periculosum est; & Dei gloriosa silere opera, magnũ est animę detrimentum. Propter quod ego diuina tegere silentio dubitans, & pigro imminens seruo, metuens cõdemnationis iudiciũ, qui à domino talentũ accipiens, & fodiens in terram abscõdit, & datum ad operationem celauit extra negociationem, sacram ad me prolatam narrationem nequaquam silebo. Sed nullus mihi sit incredulus scribenti de eis, quę audiui, nec quisquã me mentiri æstimet de rei magnitudine dubitans. Mihi autem absit sacris mentiri rebus, & adulterare uerbũ, ubi Deus memoratur. Eius autem qui minime intelligit, & indignus est de Dei magnitudine, qui carnem assumpsit, & incredulus est ista dicenti, non mihi pertinebit periculũ. Si qui autem illi sunt, qui huius scripturæ legerint textũ, gloriosamq; rei admirationem sané credere renuerint, & illis dominus misereatur, faciatq; capaces sancti uerbi, ne rei existant Dei miraculorum, quę plura in suis fieri prædestinauit electis: quoniã & ipsi humanæ naturę infirma considerantes, impossibilia decernunt ea, quæ de hominibus sanctis gloriosa dicuntur, ac summa. De cętero ad narrationem ipsam, rem refero, quæ in hac nostra generatione facta dinoscitur, quam sacer uir, diuina & agere, & docere edoctus, narrauit. Sed ut supra dictũ est, nullus hæc ad incredulitatem trahat, considerans impossibile in hac fieri nostra generatione tam grande miraculũ, quia gratia Dei per omnes generationes in sanctas pertransiens animas, amicos Dei facit, & prophetas; quemadmodum Salomon secundũ Deũ docuit. Tempus nunc est sacræ prodere narrationis initium, magnum uirilesq; certamen uenerabilis Mariæ Ægyptiacæ, uidelicet qualiter expleuerit tempora uitæ suę.

Incipit

INCIPIT VITA SANCTÆ Mariæ Ægyptiacæ.

IN monasterio Palæstinorũ fuit uir quidam uitæ moribus, & uerbis ornatus, qui ab ipsis cunabulis, monasticis est actibus diligenter instructus, & conuersationibus ueraciter educatus, nomine Zozimas. Nullus existimet, cognominatione nominis Zozimæ, illũ me dicere Zozimã, cui inter dogmaticos detrahebatur, ut putetur hæreticus. Nam hic alius, atq; ille alius. Multa enim inter utrosq; fuit differentia, licet unũ habuerint uocabulum. Hic enim Zozimas orthodoxus, monachicam elegit uitã in quibusdam (ut dictũ est) Palæstinę monasterijs totam percurrens patrum conuersationem; omniq; orbi in 1 abstinentia repertus est præcipuus, simulq; regulas sibi traditas, iuxta eorũ certamina, infans dũ esset, conseruauit. Plura enim adinuenit de sua propria natura, qualiter subditam, faceret spiritui carnem. Nam ita fertur certaminibus isdẽ senex ignitus, ut plerisq; multoties in propinquis monasterijs aliquando, & in longinquis degentes, ad eius currerent doctrinam, eiusq; imitarentur abstinentiam, & ab eo informari, atq; erudiri festinarent. Talis enim fuit seni uirtutis operatio, qui meditationem aliquando uerbi sacri nunquam negligeret. Reficiendo autem, uel à refectione surgendo, opus ab eius manibus nõ desiit.

1 *Sanctus pater in abstinentia inuictus est præcipuus.*

Dicebat ergo hic Zozimas, quod ex ipsis matris finibus in eodem traditus monasterio, quinquaginta ibidem degisset annos, monachicũ cursum perficiens. Post hæc, ut ipse retulit molestabatur à quibusdam cogitationibus, dicens intra se. Perfectus sum in omnibus; aliena doctrina minus egeo; putasne inuenitur quisquam inter monachos, qui boni mihi tradere, aut ædificare possit, quod nescio? Aut quam ego operatus non sum monachicam operã? Nec inueniri potest in deserto uir philosophus, qui me sensu uel opere præcellat. Hęc secũ cogitante patre, quidam adstitit ei, & dicit ad eũ: Bene quidem in omnibus certasti; Optime monachicũ cursum perfecisti. Veruntamen tu cũ nullum hominem putas esse perfectiorem, nam sunt & salutis aliæ uiæ, quas si uis apprehendere, egredere de terra & de cognatione tua, & de domo patris tui, ut Abraham ille in patriarchis opinatissimus, & sequere me in quoddam monasteriũ iuxta Iordanẽ fluuium positum. E uestigio ergo senex sequens præcipientem, egressus est monasterium, in quo pusillus creuerat.

Cumq; peruenisset ad Iordanem sacratissimũ flumen, ductus uoce clamantis in illud monasteriũ, in quo deus iusserat eum uenire, manu atrij regiam pulsauit. Mox ut loquutus est, quidam monachus regiã custodiens, nunciauit eũ Abbati, qui susceptus est ab eo. Tunc conuersationem atq; habitũ reuerentiæ eius adspiciens, humo prostratus, ut monachis consuetudo est, eũ adorauit. Factaq; oratione, interrogatus est ab abbate ita: Vnde te coniunxisti ad nos frater, & pro qua occasione ad nos pauperes uenisti? Zozimas senex respondit: Vnde quidem, dicere non mihi uidetur necessarium; ædificationis causa aduenio pater. Audiui enim signa magna, atq; laudabilia, per quę possunt animę Deo appropinquare. Dixit ad eũ abbas: Deus, frater, qui solus humanam fragilitatẽ curare nouit, ille te atq; nos doceat suam diuinam adimplere uoluntatẽ, & ea peragere, quæ opti-

ma ſunt. Nám homo hominẽ ædificare minime poteſt, niſi unuſquiſq; ſem
per ſe reſpiciendo, & ſobrietatem ſeruando, operando quę bona ſunt, Deũ
ſibi propinquũ faciat, ſuis bonis operibus ſociando. Tamen quia charitas
te uidere noſtram paupertatẽ inuitauit, commane nobiſcũ, ſi pro hoc ad
nos te coniungere feſtinaſti; ſimulq; omnes nos ſatiabit Chriſti Dei gra-
tia, idemq; paſtor bonus, qui tradidit animam ſuam pro noſtra redẽptio
ne, uocauitq; oues ſuas nominatim. Hæc cũ diceret, Zozimas faciem ſuã
humo inclinauit; orantesq; pariter, & celebrata oratione, dixerunt, Amẽ.

Dum autem in eodem monaſterio Zozimas habitaret, uidit illic pa-
tres uirtutibus & operibus coruſcantes, & ſpiritu feruentes, ac domino
2 ſeruientes inceſſabiliter, 2 ſtantes per totam noctis uigiliã manibus ope
O heretice qui damnas Monachorum uitam, uide quæ hic referuntur de ſanctis iſtis uiris, ſi uiros eos nominare fas eſt, & non potius angelos. rantes, ex ore ipſorum pſalmum non recedere: ſtultum uerbũ ab eorum
ore non procedebat: ſecularia negocia & cauſarũ curę ad eos minime per
tinebant; annuos redditus, uel nomen eorum incognitum habebant: ſed
unum tantũ erat eis arduum uotum, ut ſemetipſos mortuos facerent cor-
pore, ut poſſent ſecularia euadere. Cibus 3 uero illis erat ſpiritualia elo-
quia, corpori autem miniſtrabant, quę neceſſaria ſunt, panem tantũ & a-
quam, ut ſubſiſterent Deo referre gloriam, & inuicem charitatem. Hęc di
3 uina opera dum uideret Zozimas, ędificatus eſt, ualde proficiens, deitatis
Vide miram Monachorum abſtinẽtiam & ciborum delectũ. laudans diuitias, ſemper augendo curſum propriũ, quia ſibi cooperantẽ
inuenerat diuinam potentiam. Plurimis autem tranſactis diebus, appro-
pinquauit tempus ſanctorum ieiuniorũ; præparabantq; ſe cuncti, purifica
tos dominicę paſsioni, neq; ſacratiſsimę eiuſdẽ ſaluatoris noſtri Ieſu Chri
ſti reſurrectioni exhibere. Ianua autẽ monaſterij nullo modo patefiebat,
ſed ſemper clauſa manens, ad diuinitatis opera monachis quietam pręſta
bat uitam, nec licitũ erat eam patefieri, niſi quidam monachorũ pro ali-
qua neceſſaria cauſa aduenijſſet. Deſertus autem erat locus, & non ſolum
uiam tranſeuntibus, ſed & propinquis incognitus; quia talis regula ab ini
tio in monaſterio illo cuſtodiebatur, & propterea Deus Zozimã ad hoc
4 perduxit monaſterium.

Ecce quomodo etiam antiqui Monachi regulas habebant & conſuetudines. Qualis 4 autem erat illa conſuetũdo regulæ, in initio expoſitionis pa-
tefaciam. Dominicorũ die prima ieiunij hebdomada, omnes iuxta conſue
tudinem monachi uocabantur, ſancta dei myſteria 5 ſecundum morem
celebrare Chriſtianorũ, & unuſquiſque eorum ſacratiſsimum atq; uiuifi-
5 cum corpus domini ſuſcipiebat: parumq; ſumentes cibum, congregaban
Miſſam appellat ſancta dei myſteria, quæ ſecundũ morem chriſtianorum celebrabatur. Non ergo Miſſa eſt recens inuentũ. tur ad orationem ſolenni ſtudio. Cum autem compleſſent orationem fle-
ctentes genua, ſenes ſe inuicem oſculabantur: deinde omnes ſe amplexan-
tes, & pacem dantes Abbati, rogabant ſibi ab eo orationem, futuri certa-
minis eorum auxiliatricem fieri. Hisq; peractis, monaſterij aperiebantur
regiæ, ſimulq; egrediebantur pſallentes & dicentes: Dominus illuminatio
mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector uitæ meæ á quo tre
pidabo? & cætera, quæ ſequuntur. Egredientes autem unum tantum uel
duos ad cuſtodiendum monaſterium relinquebant; non qui intra poſita
cuſtodirẽt, quia nec erat quod á furibus raperetur; ſed ad hoc maxime prę
6 dicti cuſtodes ibidem relinquebantur, ne oratorium ſine celebratione ſolẽ
Et hic conſidera maximam abſtinẽtiam & ciborum delectũ. ni poſtponeretur. Singuli 6 autem ſecum deferebant uitæ neceſſaria, pro
ut poterant, aliquanti quidem panem paruum ad fragilitatem corporis ſu
ſtentandam; alij autem caricas, alius uero dactylos, cęteri autem legumi-

na aquis infusa, alij autem nihil, nisi proprium corpus, & pallium, quo uestiebantur. Nutriebantur uero, quoties natura compellebat, herbis quæ in desertis nascebantur. Igitur regulam propriam nouiter sibi quisque eorũ creabat, talemque habebant immutabilem legem, ignorare aliũ quæ alius operaretur certamina, eò quod Iordanẽ non derelinquentes, seorsum longe ab inuicem, & à ciuitate discedebant, & habebant per desertum habitationem: nullusque alij adiungebatur, sed si forsitã unus eorum alium longe ad se uenientem adspiceret, e uestigio discedens, propositã itineris uiã deserendo, ad aliam declinabat partem; & ita solitariam agentes uitam, semper psallendo, & Deo gratias referendo, opportunum gustabant cibum. Sic enim omnes dies complentes ieiunij, remeabant ad monasteriũ dominicorum die præcedente hebdomadã resurrectionis domini & saluatoris nostri, die 7 quo festa palmarum sancta celebrare consueuit ecclesia, referens unusquisque eorum proprij laboris fructum, suæ uidelicet conscientiæ, cognoscendo ipsum qualiter operatus sit, quales sue seminauerit fructus. Nulli uero erat licitum interrogare proximum suum, quomodo, uel qualiter præsentem exercuerit laborem, quia huiusmodi regula tradita fuerat, qua unusquisque eorum habitando desertum; Deo tantummodo certaminis sui cursum demonstraret, a nullo clarificari homine desiderantes, nullã quærentes transitoriam uel uanam gloriam, aut humanum fauorem; sed spiritualia operando, carnalia autem atque terrena contemnẽdo, cęlestia obtinebant. Nam demonstratio hominum, infructuosa opera & damnosa semper acquirit. Tunc uero zozimas iuxta consuetam regulam monasterij, pertransiuit Iordanem, paremque secum detulit cibi ad sustẽtionem corporis, & pannum quo induebatur. Equidem regulam adimplebat, pertranseundo eremum: tempore uero refectionis, edebat cibum necessarium pro natura corporis. Soporem uero in terra iacens paruum capiebat, modicum gustando somnũ. Vbi cum finis diei occupasset, atque iterum diluculo iter suum faciebat, incessabiliter augmentando cursum, habens desiderium pertransire eremum, sperans aliquem reperiri patrem in deserto, qui eum potuisset ædificare iuxta eius desiderium. Currebat igitur securus optimã uiam, ut ei permissum fuerat, festinanterque recurrebat.

7 *Nota dominicam palmarum quam sanctæ celebrare cõsueuit ecclesia.*

Viginti ergo dierum pergens iter, facta hora quasi sexta, paululũ se abstinuit ab itineris labore, eleuatisque oculis ad Orientem, consuetam sibi celebrat orationem. Solitus autem erat statuto diei tempore, idest, tertia, sexta, & nona abstinere se à sui itineris cursu orationis causa, eleuansque oculos ad superna, & respiciens ad dexterã, uidit in quodã loco stare quasi umbraculum humani corporis. Stupefactus ac turbatus ualde, existimabat phantasma esse quod uidebat, & 9 signaculum sibi redẽptionis sanctæ crucis faciens, ac completa oratione, uidit quandam fœminam ambulantem in parte meridiana, nudo nigroque corpore, ex incendio solis exustam, capilli capitis eius ut lana candida, atque parui, usque ad collum corporis descendentes.

8 *Tertia, sexta & nona hora, orationi deputata.*

9 *Signare se signaculo sanctissimæ crucis antiqua cõsuetudo fuit, præsertim cum aliquid nouũ quod perterrefaceret occurrebat.*

Dum hoc uideret Zozimas admiratus, repletusque gaudio magno, cœpit currere ad eandem partem in qua prædicta uidebatur. Nã & illa, quæ Zozimã uidebat, ineffabili exultabat lætitia; quoniã uiderat, quod multorum annorũ spatio minime respexerat, humanæ naturæ speciem, neque alicuius animalis uel uolucris figurã. Miratur ergo Zozimas, qui uel qualis

esset, quem uiderat, existimãs quod magnam uidisset personã. Dum enim illa uidebat, de longè ad se appropinquantem, cœpit gradu concito fugere ad interiora deserti. Zozimas autem contemnens senectutis debilitatẽ, fastidiumq; itineris, concito eam gradu sequebatur, & illa magis fugam petebat. Erat autẽ Zozimæ cursus uelocior, & paulatim appropinquabat fugienti. Proximus autem ei factus, ita ut etiam uox eius posset audiri, cœpit Zozimas uociferari, talem emittens uocem cũ lachrymis: Vt quid fugis me hominem senem & peccatorum serue Dei uiui? Sustine me, quicunq; sis: coniuro te per Deum, pro cuius amore hanc habitas eremum, ut recipias me debilem atq; indignum senem. Coniuro te per illum, ad quẽ pro tantis tuis laboribus spem habes bonam æternæ retributionis: Colloquere mecũ dulcedinis, ac suauitatis uerba, & noli me derelinquere sine mutua loquutione. Hæc Zozima cum lachrymis orante, uenerunt utriq; currentes in quendam locum, qui locus ita uidebatur, quasi torrens ibi aliquando cucurrerit: præcedens illa, quę fugiebat ante faciem Zozimę, descendit, & rursum per aliam partem loci illius ascendit. Zozimas nimiũ fatigatus, minime potuit cursum facere. Sed magis adstans, ex una parte loci, augens lachrymis lachrymas, & fletibus fletus, rogabat ædificationis sibi impendi sermonem.

Mox illa, quæ prius fugam petebat, talem emisit uocem: Abba Zozima, quid me persequeris? Ignosce mihi per Deum te rogo; ignosce mihi, per Deum peto; quia minime possum conuertere faciem meam ad te, eo quod mulier sum nuda; sed pallium quo indutus est, mihi porrige, ut possim corporis mei uerecundiã tegere, ueniamq; ad te, ut orationes tuas accipiam. Tunc stupefactus atq; turbatus senex, eo quod audisset se uocari ex nomine, sapiẽtia Dei, repletus, diuinaq; refulgens gratia, intellexit, quòd non eum nominatim poterat uocare, quem nunquam uiderat neq; audierat, nisi quia superna prouidentia ei reuelauerat. Statimq; expolians se pãno, quo induebatur, iactauit illi auersa facie. Illa uero sumens eum, cinxit se ut potuit, & cooperuit partem necessariam sui corporis; respiciẽsq; Zozimam, ait ad eum: Quid tibi uisum fuit, peccatricem mulierem uidere, aut quærens cognoscere, tot tibi imposuisti labores? Ille uero genua flectens, obsecrabat, ut benedictionem ab ea acciperet: Illaq; humo prostrata, uicissim adorabat eum. Erant ergo utriq; prostrati in terram, inuicem se adorantes & rogantes alterutrum, initium facere benedictionis. Nulla uero penitus uox audiebatur, nisi tantummodo; Benedic pater; & uicissim, Benedic me domina, benedic.

Dum aũt diu in hoc persisterent, respondit mulier, dicens: Abba Zozima, tibi magis concessum est 10 benedicere atq; orare, eo quod sacro honore presbyterij fungeris, pluresq; annos sanctis assistis altaribus, bene sanctis orationibus mente repleta. Hæc audiens Zozimas, amplius territus atq; stupens, ait: Certe uideo mater quod omni spirituali gratia sis repleta; quoniam nomen & officiũ presbyterij designasti in me, quem tu nunquã uidisti. 11 Spiritalis enim gratia non propter ordinẽ uel dignitatẽ tribuitur, sed magis ex bonis operibus & Deo dignis actibus acquiritur: unde & per Dominũ te adiuro, ut prius à te benedictionem accipiam, tuaq; oratione perfrui merear. Consentiens uero sermonibus senis mulier, respondit: Benedictus Dominus redemptor animarũ nostrarum,

10 *Sacerdotum semper fuit alijs benedicere.*

11 *Quod hic negatur dari spiritualem gratiam propter ordinẽ, nõ facit pro parte hæ*

rū. Zozimas aūt respondit, Amen. Moxque erecti ambo de terra, ait se ni mulier: Rogo te pater, quid ad me peccatricem uenire festinasti? Aut quid nudā, & ab omni bono opere infirmā, cernere uoluisti mulierē? Zozimas respondit: Non hoc tantū uoluntatis meæ fuit, sed dispensationis diuinæ munus nos fecit utrosque uidere. Respondit mulier: Si ut asseris, per diuinam dispensationem actū est, rogo te, ut mihi pater conuersationē humani generis, quomodo sint Reges uel pastores ecclesiam narres.

Zozimas respondens, ait ad eam: Multifaria relinquens breui sermone dicam mater, quod Dominus noster Iesus redemptor noster, omni populo suo firmā pacē concedere dignatus est. Sed rogo te, ut depreceris Deum pro totius ecclesiæ stabilitate, simulq; pro peccatis meis. Respondit mulier ad eum: Opportunū est & ualde necessariū, te Abba Zozima, qui habitu & sacerdotali ornaris officio, pro omnibus atq; pro me peccatrice orare Deū, quoniam in hoc uocatus es, tamen propter præceptū tuum obedire cū omni uirtute debeo, & orabo Deum, sicut petisti, licet peccatrix. Et eleuans 12 oculos ad Orientē, manus erexit in cœlū, cœpitq; silenter orare, ita ut tantū labia mouerentur, & uox eius penitus non audiretur. Vnde senex nullum uerbū orationis intelligere potuit; sed hoc, sibi testē Deum adhibens, dicebat, quia dū prolixam mulier faceret orationē, uidit eam in loco, in quo stabat orans, suspensam à terra in aere, quasi unius cubiti mensura. Qua uisione magno compræhensus timore, & cadens cœpit sudoribus inundare, stupore compræhendi, admirationibus æstuare, nihilq; aliud dicere poterat, nisi tantūmodo, Kyrieeleison.

reticorum, nam non intelligitur de gratia quæ confertur in collatione ordinum, ut quis sit idoneus Christi minister, sed de gratia hominem saluante, quam gratiam gratum facientem appellant. Quæ tamen & ipsa regulariter datur in quolibet sacramento, modo in suscipiente non inueniatur impedimentum.

12 *Vide hic efficaciam orationis sanctæ mulieris, & orationis cum eleuatione oculorum & manuum.*

Dum hæc agerentur, Cœpit senex magna dubietate anhelare, ne forte spiritus esset phantasiæ, fingens orationem. Moxq; conuersa mulier, confortauit eum, dicens: quid te, Abba, cogitationes tuæ perturbant? Scandalizaris in me, quia spiritus sim, & fictā faciam orationem? Satisfactus esto, peccatricē me esse mulierculā, quæ tamen sacro circundata sum baptismate, & spiritus phantasiæ non sum, sed fauilla, & cinis, & totū caro, & nihil spiritalis phantasiæ aliquando uel ad mentē reducens. Hæc dicēs signo 13 crucis signat frontē suam, oculos, & labia, simulq; pectori uexillū crucis insigens, ita dixit: Abba Zozima, Deus de aduersario & de immissionibus eius liberet nos, quoniā super nos multa est inuidia eius. Hæc audiens senex, prostrauit se, & appræhendit pedes eius, dicens cum lachrymis: Obsecro te per Dominū nostrū Iesum Christum, uerū deum & hominē, qui de uirgine Maria nasci dignatus est, pro quo nuditatē sustines istam, pro quo has quoq; carnes affligens expendisti, ut nihil abscondas à me, quæ sis, & unde, uel quando, & ob quam occasionē solitudinē hanc inhabitasti; sed omnia quę circa te sunt, edicito mihi, ut Dei magnalia facias manifesta. Sapientia enim abscondita, & thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisq;? Dic mihi omnia propter Deum, nec enim pro gloriatione aliquid dicis aut ostentatione, sed ut mihi satisfacias peccatori, et indigno. Credo enim Deo, cui uiuis, cum quo & conuersaris, quoniam ob huiuscemodi rem directus sum in hanc solitudinem, ut ea, quæ circa te sunt, Deus faciat manifesta. Non enim nostræ uirtutis est, iudicijs resistere Dei: Nisi fuisset acceptabile Christo deo nostro, manifestare te, et qualiter decertasti, nec te ipsam permitteret uideri ab aliquo, nec me confortaret tantam properare uiam, nusquam ualentem progredi, aut de cellula

13 *Signo crucis signauit frōtem, oculos, labia, & pectus.*

mea procedere.

Hæc eo dicente, sed & alia plura, eleuans eũ mulier dixit: Vere, Abba, erubesco dicere tibi actuum meorũ turpitudinem, tamen quia uidisti nudum corpus meũ, denudabo tibi & opera actuum meorũ, ut cognoscas, quantæ turpitudinis, atque luxuriæ confusione, & opprobrio repleta est anima mea. Non enim ut tu ipse considerasti, propter aliquam meã gloriam, quæ circa me sunt, pronuncio. Quid enim potero gloriari, quæ diaboli uas fui, electionis autem effecta? Scio autẽ, quia si cœpero narrare ea, quæ sunt de me, fugies à me, quemadmodũ quis fugiat à facie serpentis, auribus non sustinens audire ob in expedibilia quæ sum operata. Dicam tamen, nihil negans, sed uerius referã, supplicans te prius, ut non deficias orare pro me, ut misericordiam inuenire merear in die iudicij. Et senex suffusus lachrymis, flebat. Tunc cœpit narrare ea, quæ de se erant, ita dicens.

Ego pater patriã habui Ægyptum, parentibus autem meis uiuẽtibus, duodecim ætatis gerens annũ, affectum illorũ spernens, in Alexandriam ueni. Et quomodo uirginitatem meã in primis uiolauerim, & qualiter indesinẽter, & insatiabiliter uitio libidinis subiugata iacuerim, erubesco considerare; hoc enim non breue est dicere; Citius tamen dicam, ut cognoscere possis insatiabilem uitij mei ardorem, quẽ in amorẽ stupri habui. Decem & septẽ & eo amplius annis publico adstans loco, pessimũ mei corporis exercebam negociũ, tradens uolentibus irrecusabiliter carnis meæ pudorem, repellens à me omne acquisitionis lucrũ: Vnum tantum mihi erat lucrũ, luxuriosam acquirere uitam. Nã ludus et ebrietatum nimietas, mihi pro thesauris uidebantur. Multoties oblata recusabam, ut amplius acquirerẽ pessimi mei desiderij amicos, & hoc non quasi locuples faciebam, sed egestatẽ pro diuitijs reputabam. Vnus uero mihi & magnus erat desiderij ardor, protelatis conuiuijs, risibus, atq; iocis insistere, & diebus & noctibus pessimã corporali naturæ iniuriã irrogare. Huiusmodi enim obscænis & maculosis operibus, meæ iuuentutis expendi uitam. Hoc modo mihi uiuens, uidi aliquando libyorum & Ægyptiorũ multitudinem, concurrentẽ quasi ad mare, repericq; aliquem, & interrogaui, dicens: Quo, putas, festinant isti uiri, qui currunt? Dixit aũt mihi: In Hierosolymã om-
14 nes ascendunt, ob 14 sanctæ crucis exaltationẽ, quæ post aliquot dies
Celebratio exaltationis sanctæ crucis. solito celebratur. Dixit autẽ ei & ego: Putas suscipient me, si uoluero abire cũm ipsis? Et ille dixit: Si habueris naulum nullus te prohibebit. Dixi ei: Vere frater naulum uel sumptũ non habeo, uadam autẽ, & ascendam in unam nauiũ, quam conduxerunt, & licet noluerint, enutrient me, nam memetipsam eis tradam, ut corpus meũ in potestate habentes pro naulo accipiant. Propterea autem cũ eis uolui ambulare, abba ignosce, ut multos haberem cooperatores in libidinis passionem.

Dixi tibi mi senex, & mi abba, ignosce mihi, nec me confusionẽ meam dicere compellas. Contremisco denicq; maculant enim, & te & ipsum aërem isti sermones mei. Zozimas autem terrã lachrymis infundens, respõdit ei: Dic, o mater mea, propter Deũ dic, & ne prætermittas sequentia salutiferę narrationis. Illa autẽ adiungens, priori narrationi addidit hæc, ille autem adolescens sermonũ meorum audiens scurrilitatẽ, ridens, discessit. Ego autem fusum, quem manu tenebã proijciens; hunc enim post tempus

conueniebat me tenere; cucurri ad mare, quo illos perspexi currentes, & uidi iuuenes aliquos stantes in litore, numero quasi decem, satis corpore acerrimos, & ad id, quod mihi erat placabile, optimos uisos. Erant autẽ & alij, qui iam in naues ascenderant. Impudenter autem, ut mihi consuetudo erat, & irreuerenter in medio eorũ me dedi dicens: Accipite & me uobiscum quò pergitis, non enim ero uobis implacabilis. Sed & alios sordidiores proferens sermones, omnes ad ridendũ commoui. Illi autem inerubescentem motũ meum uidentes, accipientes me in nauiculam portauerunt. Exinde autẽ nauigationem cœpimus. Quæ autem post acta sunt, quo modo tibi enarrare potero, pater? Quæ lingua dicere potest, aut auris audire ea, quæ in nauigio uel in itinere facta sunt, quomodo etiã nolentes ad peccandũ miseros compellebam? Non est enarrabilis nequissima species, cuius magistra sum infęlicibus effecta sceleribus. Ergo nunc satisfactus esto; quia stupeo, quomodo meas iniquitatũ luxurias mare illud sustinuit, quomodo non apperuit terra os suum, & in infernum me uiuentẽ demersit, quæ tantas in laqueum duxi animas.

Sed profectò Deus qui neminẽ uult perire, sed omnes saluos fieri, expectauit pœnitentiã meam. Non enim uult mortem peccatoris, sed longanimiter expectat, sustinens conuersionẽ. Sic nanque cum magna festinatione ascendimus Hierosolymam: & quantos quidẽ dies ante sanctæ crucis festiuitatẽ in ciuitate commorata sum similibus uacaui nequissimis operibus, magisque prioribus. Non enim satiata fui iuuenibus mecũ in naui luxuriantibus & in itinere, sed & alios multos peregrinos, & ciues in opus sceleris mei congregans, coinquinaui seducens. Quãdo autẽ uenit sancta exaltationis pretiosæ crucis festiuitas, ego quidem, sicut & prius, præibam iuuenũ illaqueans & capiens animas. Vidi autẽ primo diluculo omnes ad ecclesiam unanimiter concurrentes; abij & ego, currens cũ properantibus, & ueni cum illis in atriũ templi. Et cum uenisset hora exaltationis dominicæ crucis, impingebã & impingebar, repellebarque quodãmodo festinans ingredi cum populo conanter usque ad ianuam templi; cũ his, qui ingrediebantur, tamen cũ magna laboris tribulatione appropinquabã & ego infelix. Quando aũt ianuã ingredi uolebam, illico omnes sine impedimento ingrediebantur; me aũt diuina aliqua uirtus prohibebat, non indulgẽs introitũ. Mox igitur repulsa, ejciebar foras, & eiecta sola inueniebar in atrio stans. Considerans aũt per muliebrem impotentiam mihi hoc euenire, item me alijs miscendo, uim mihi quodãmodo facio introeundi: Sed nimirũ laborabã in uacuum. Vt enim limina uestigio contingebam, omnes interius recipiebant, nullum impedimentũ habentes: me autem solã non recipiebant: sed quasi multitudo militaris effecta, ut ingredienti mihi aditum clauderet, ita me repentina uirtus quædam prohibebat, & iterũ inueniebar in atrio. Hæc ter & quater passa, & facere conans & nihil proficiens, desperans de cætero, amplius progredi non uolui: factum quippe fuit corpus meũ à ui comprimentiũ ualde cõfractum. Recedens itaque inde, in angulo atrij constiti, & uix aliquando, quam ob causam prohibebar uidere uiuificũ lignum, in cogitatione reduxi. Tetigit enim mentem, et oculos cordis mei intellectus salutis, recogitare faciens quia squalida actuũ meorum scelera mihi introeundi aditum obserabant.

15

Sancta crucis festiuitas, scilicet exaltatio.

Cœpi igitur flens nimiũ conturbari, & pectus meum tundere, atque suf-

spiria de profundo cordis proferens, gemens, et eiulans, prospexi in loco,
16 in quo stabam, sursum 16 imaginē sanctæ Dei genitricis stantem, & ani
mo ad eam intendens, & indeclinanter intendens dixi: Domina uirgo san
cta Maria, quæ Deum uerū secundum carnē genuisti: scio enim, scio, quia
non est condecens nec opportunū, sic horridam me & peccatricē, adora
re sacram imaginē tuam, uel contemplare oculis tantis sordibus pollutis,
quæ semper uirgo esse dinosceris, & casta, quæ corpore & anima munda
17 existis, & immaculata. Iustū est enim, luxuriosam me à purissima castita
tis tuæ munditia abominari, & proijci. Tamen quoniā ut audiui, ob hoc
Deus homo factus est, quē ipsa digna genuisti, ut peccatores uocaret ad
pœnitentiam; adiuua me solitariā, & nullū habentem adiutorium; præci-
pe, & mihi licentiā tribue, ecclesiæ patefactū ingredi aditum. Non efficiar
aliena à uisione pretiosissimi ligni, in quo affixus Deus homo, quē uirgo
concipiens, ipsa uirgo peperisti, qui propriū sanguinem pro mea dedit li-
beratione. Iube Domina, & mihi indignæ, ob diuinę crucis salutationem,
18 ianuā templi patefieri, & te ex te genito Christo dignissimam da 18 fide
iussorem, quia nunquā ultra carnem meā coinquinabo per horrenda com
mixtionū ludibria, sed mox ut filij tui uirgo sancta uidero lignū, seculo &
actibus eius cū omnibus, quæ in eo sunt, statim renuncio; & cōtinuo egre
diar, ubicunque ipsa ut fideiussor me direxeris. Hæc dicens, & quasi aliquā
satisfactionē recipiens, fidei succensa calore, & de pietatis uisceribus Dei
genitricis præsumens, moui me de eodē loco, in quo stans feci orationem;
& ueniens, iterū ingredientibus me miscui, & ultra non erat, qui me repel
leret, uel qui prohiberet appropinquare me ianuis tēpli. Accepit ergo me
tremor ualidus, & extasis, & tota ex omnibus tremebūda turbabar. Itaque
cū iungerem me ad ianuam, cuius mihi aditus primo claudebatur, quasi o-
mnis uirtus, quæ prius ingredi me prohibebat, post autē uiam ingredien-
di præpararet, ita absque impedimenti molestia introiui, & sic intra sancta
sanctorū recepta sum, & pretiosi ac uiuifici crucis ligni adorare mysteriū
digna habita sum: & tunc uidi Dei sacramenta, & qualiter est paratus su
scipere pœnitentes. Tunc proijciens me pronā in terram, & sanctū illud
osculans pauimētum exibam. Currens autem ad illam, quę me fide duxit,
ueni restans.

Coniunxi me igitur in illū locum, ubi fide dictionis conscriptū est chi
19 rographum, & 19 genu curuans corā imagine sanctæ uirginis Dei geni-
tricis, his precata sum uerbis: Tu quidē semper, o benignissima domina,
tuam ostendis pietatis misericordiā, tu indignam supplicationē non proie
cisti; uidi gloriam, quā peccatores merito non uidemus. Gloria omnipotē
ti Deo, qui per te suscipit peccatorū pœnitentiā. Quid amplius peccatrix
& misera ualeo recordari, aut enarrare? Tempus est iam implere, quā fidē
dixi dictioni tuæ placitam. Nunc ubi tibi complacet, dirige me. Esto mihi
20 salutis ductrix & ueritatis magistra, præcedens me in uiam, quæ ducit ad
pœnitentiam. Et hæc dicens, audiui 20 uocem alicuius à longe claman-
tis, & dicentis; Iordanē si transieris, bonam inuenies requiem. Ego autem
hanc uocē audiens, & pro me factā credens, lachrymās exclamaui, & ad
Dei genitricis imaginē prospiciens, sic uociferata sum: Domina, domina
& regina totius orbis, per quā humano generi salus aduenit, noli me de-
relinquere. Et hæc dicens, de atrio templi sum egressa, & festinātes ambu

16 Vide usum imaginū in ecclesia antiquum esse, et orare eos quos repraesentant, esse bonum ac pium.

17 Adorare hic intellige non tamen adoratione latriæ solus Deus adoratur, non autem uirginis imago.

18 Ecce sanctæ peccatricis uotum, & de rebus quidem licitis, quæ etiam sine uoto facere tenebatur.

19 Ecce quomodo flectit genua ante uirginis imaginem, & ipsam matrem Dei erat in illa repraesentatam.

20 Vide quomodo inuocata sanctissima Dei genitrix, orantem exaudierit. Non ergo malum sanctos inuocare.

labam. Exeunte autē me, uidit me quis, & dedit mihi tres nūmos, dicens: Accipe hos nummos. Ego autem accipiens, tres ex eis panes comparaui, & hos accepi benedictioni mei itineris congruos. Interrogaui autem eū, qui panes uendebat. Vnde & qualis uia esse noscitur, quæ ducit ad Iordanem. Et cognoscens portā ciuitatis, quæ in illam partē uergit, currens iter agebam plorans. Interrogationi autē interrogationem annectens, reliquū diei consumpsi, iter properans. Erat enim hora diei iam tertia, quando preciosam & sanctam crucē uidere merui. Et sole iā ad occasum declinante, ecclesiam beati Ioannis Baptistæ positam iuxta Iordanē conspexi, & in eodē templo ingressa adorans, continuo in Iordanē descendi: et ex illa sancta aqua manus & faciē laui. Communicaui autē uiuifica & intemerata Christi domini sacramenta, in eadē sancta præcursoris & Baptistæ Ioannis basilica: & tunc unius panis medietatē comedi, & ex aqua bibi, noctu in terra quiescens. Lucescente crastino, in partē aliam transiui; & iterū petij ductricē meam uirginem Mariā, ut me dirigeret, ubi ei placitū esset. Deueni autem in hanc solitudinē, & à tunc usq; hodie elongaui fugiens, expectans Deum meum, qui saluos facit à pusillo animo, & procella, eos qui conuertuntur ad ipsum.

Zozimas autem dixit: Quot anni sunt, ó domina, ex quibus hanc inhabitas solitudinē? Respondit mulier: Quadraginta septē anni sunt, ut considero, ex quo de sancta ciuitate egressa sum. Dixit autem Zozimas: Et qd inuenire ad usum potuisti, ó mi domina? Respōdit mulier: Duos semis quidem panes deportans, Iordanē transmeaui: qui post modicū arefacti, quasi lapides obduruerunt; ex quibus modicū quid usq; ad aliquos annos comedens, transegi. Dixit autē Zozimas: Et sic absq; dolore transisti tanti temporis longitudinē, nihil repentinæ immutationis conturbantis te sentiens calorē? Et illa dixit: Rem nunc me interrogas, quā dicens, ualde contremisco. Si ad narrationē uenero tantorum, quæ sustinui, periculorum, & cogitationū, quæ inique conturbauerunt me; timeo, ne iterū ab eisdem tribulationem patiar. Dixit Zozimas: Nihil relinquas, ó domina, quod non indices. Semel enim in hoc te manifestam cognouimus ordine; omnia te indiminute oportet nos edocere.

Illa autem dixit ei: Crede abba, decem & septem annis, feris, immansuetis, & irrationabilibus reluctans desiderijs, dum cibum sumere initiabā, desiderio mihi erant carnes, concupiebam pisces, quos Ægiptus habebat: desiderabā etiam uinum delectabile mihi; Multum enim delectabar uino, & superabundantius usq; ad ebrietatem bibebam: et nunc mihi erat ualde in desiderio, eo quod multum uterer, dum essem in seculo. Hic autē, in quantum omnino gustandi non habens usum, uehementissime urebar, & sustinebam necessitatis periculum. Fiebat autem mihi, & de luxuriosis canticis nimium desiderium, perturbans & reducens ad memoriam dæmoniorum cantica decantare, quæ in seculo didiceram. Mox autē lachrymans, & pectus meum manu percutiens, meipsam ad 21 memoriam deducebam de conuenienti fide dictione, quā feceram egrediens contra hāc solitudinem. Veniebam autem per cogitationem ante imaginem Dei genitricis Mariæ, quę me in fide sua suscepit; & ante illam plorabam, ut effugaret à me cogitationes, quę miserrimam animam meam affligebant. Quando autem superflue dolenterq; lachrymabar, & uiriliter pectus meū

21 *Ecce quid utilitatis pepererit sanctæ mulieri uotū emissum. Ergo bonum est uouere.*

tundebam. tunc uidebam lumen undiq; circunfulgens me,& serenitas mihi quędam stabilis mox fiebat.

Cogitationes autem,quę ad fornicationem iterum iterumq; compellebant me,quomodo tibi enarrare possum? Abba ignosce: Ignis intus infelix corpus meum nimis succendebat,& totam me per omnia exurebat,et ad desiderium commixtionis trahebat. Dum mihi ergo talis ascenderet cogitatio,prosternebam me ipsam in terram,& lachrymis eam infundēs, ipsam mihi ueraciter astantem uidebam, quę me in fide direxerat, minantem mihi compellatione,quasi pręuaricanti,& pœnas pręuaricationis imminentes,ita mucronis contra me agentem. Non autem ante surgebā de terra, nisi prius illa dulcissima lux illuminaret me solito, & cogitationes perturbantes à me effugaret. Semper itaq; cordis mei oculos ad illam fideiussorem meam,sine cessatione erigebā,deprecans eam auxiliari mihi in

22 hac solitudine,& 22 pęnitentię habui adiutricem,& coadiutricē ipsam, quæ genuit castitatis autorem; & sic decem & septem annorum circulū, periculis multis (ut dixi) reluctans,usq; hodie adiutorium meum Dei genitrix mihi adstitit uirgo benedicta,per omnia,& in omnibus me dirigēs.

Vide quomodo beatissime Dei genitricis nō deest auxilium sanctæ mulieri eam deuote & cum fiducia inuocanti. Non ergo fecit iniuriam domino Iesu Christo, matrem inuocando.

Dixit autem Zozimas: Vnde habuisti cibum aut uestimentum? Et illa dixit: panes quidem illos (sicut dixi) expendens per decem & septem annos,deinceps nutriebar 23 herbis quæ inueniebantur per solitudinē. Indumentum autem,quod habui transmeato Iordane, nimia uetustate scissum,& consumptum est. Multam autem glaciali frigore,æstus quæ ardore necessitatem sustinui; concremata æstus incendio, & nimio frigoris gelu rigescens corpore,& tremens,multoties & in terrā cadens, penè absq; spiritu iacebam immobilis,multis,& diuersis necessitatibus, & tentationibus immensis eluctans;& ab illa die usq; ad hanc,uirtus Dei multis modis,animam,& corpus meum custodiuit. Recordans enim, de qualibus malis liberauit me dominus,esca nutrior inconsumabili,& satietatis posui deo epulas,spem salutis meæ. Nutrior autem, & cooperior tegmine uerbi Dei,qui continet omnia: Non in solo pane uiuit homo: & non habentes operimentum,petræ circundati sunt tegmine,hi qui se peccati expoliauerunt tunicam. Audiens autem Zozimas, quoniam scripturarum testimonia proferebat,ex libris Moysi uidelicet,& beati Iob,siue psalmorū,dixit,ad eam:psalmos,ô mater,didicisti,uel alios libros sacrę scripturę legisti? Illa autem hoc audiens,subridens dixit ad eum: Crede mihi pater,non uidi hominem,ex quo Iordanem transiui, nisi te hodie;Sed neq; ferā, aut aliud animal qualecunq;,ex quo in hanc deueni solitudinem. Literas autē nunquam alicubi didici;sed neq; psallentem, neq; legentem aliquem auscultaui. Sermo autem Dei uiuus,& efficax est,intellectum intrinsecus docens humanum.

23 Nota lector uictus asperitatem, & uestitus nuditatem in sancta fœmina.

Hucusq; finis eorum,quæ in me sunt. Nunc autem obsecrans,quæso te per incarnationem uerbi Dei,ut ores pro me luxuriosa. Et cum hæc dixisset, cucurrit senex,& genu flexo se in terram prosternens, cum lachrymis exclamauit,dicens: benedictus Deus,qui fecit mirabilia magna solus,gloriosa & uehementer stupenda,quibus non est numerus. Benedictus es domine Deus,qui ostendisti mihi,quanta largiris timentibus te. Vere enim non derelinquis quærentes te domine. Illa autem apprehendens senē non permisit in terram perfecte prosterni sed dixit ei: Hæc quę audisti homo,

obtestor te per dominum nostrum Iesum Christum saluatorē nostrū, nemini dixeris, quousq; deus de uinculo carnis absoluat me. His omnibus acceptis, uade in pace: & iterū hoc edem tempore, transeunte anno, apparebo tibi: & uidebis me, Dei nos gubernante gratia. Fac autem propter dominum, quod nunc tibi iniungo: In sacris ieiunijs recurrentibus anni futuri non transeas Iordanem, ut consuetudinem habetis in monasterio agere. Stupebat autem Zozimas audiens, quoniam & canonem, siue regulā monasterij edicebat, nihilq; aliud clamabat, nisi gloriam Deo, qui maiora quàm petitur, diligentibus se largitur. Illa autem dixit: sustine, ut dixi, abba, in monasterio: neq; enim, & si uolueris, exire quoquam ualebis. Vespere 24 autem sacratissimę dominicę cęnę accipe diuini corporis & uiuifici 25 sanguinis portionem in uase sacro, dignoq; tanti mysterij: & afferens, sustine me in parte Iordanis, quæ coniungitur seculo; & ueniens, uiuifica accipiā dona. Ex quo enim in ecclesia beatissimi præcursoris, priusquam transirem Iordanem, communicaui: deinceps usq; nunc, nunquam communicaui, nunquā usq; nunc, sanctificationis huius usa sum sacramentis: & ideo deprecor, deprecationē meam non negligas, sed affer, ut dixi, uiuifica 26, atq; diuina mysteria, ea hora qua Dñus discipulos diuinæ cęnę participes fecit. Ioanni autem Abbati monasterij, in quo habitas, dicito. Attende tibi ipsi, & gregi tuo; aliqua enim fiunt ibi digna emendatione; Sed nunc nolo te ea sibi edicere, sed quando tibi pręceperit dominus. Hæc dicens, & orationem à sene postulans, ad interiorem solitudinem uelociter festinauit.

Zozimas autē prosternens se, osculabatur terræ, locum, in quo eius uestigia steterant: dansq; gloriā Deo, & immensas gratias agens, reuersus est laudās & benedicens dominum nostrum Iesum Christū. Iterum ergo remeans per uiam solitudinis, coniunxit se fratribus in monasterio, eo tempore quo reuerti consueuerant hi, qui ibidē morabantur. Et totum quidē annum illum tacuit, nihil audens ex his quæ uiderat, enarrare. In seipso autem deprecabatur Deum, ut iterum ei ostenderet desiderabilem uultum. Suspirabat autem, annualis cursus considerans tarditatem.

Quando ergo aduenit sacra ieiuniorū initiata dominica, mox post solitam orationem alij quidē psallentes exierunt; ipse autem modica febris infirmitate detentus, mansit intus in monasterio. Recordatus est autem Zozimas sanctæ illius prædictum sibi sermonē, quia neq; uolens exire ualebis. Aliquantis autem elapsis diebus, ab infirmitate subleuatus, in monasterio conuersabatur. Quando autem monachi sunt reuersi, & coniuncti, uespere sacratę cęnę dominicę, fecit quod ei iussum fuerat. Et mittens in modico calicę intemerati corporis Christi portionē, & preciosi sanguinis domini nostri Iesu Christi, posuit in canistro caricas modicas, & palmarum fructus, id est, dactylos, & parum lenticulę aquis infusę; & uenit tarde hora iam uespera, & ad litus Iordanis sedebat, aduētum præstolans sanctæ mulieris. Beatissima autem illa tardante, Zozimas non dormitauit, sed solicitè attendebat solitudinem, sustinens quod uidere desiderauit. Dicebat autem senex in semetipso: Nunquid ueniens me non inuenit, & reuersa est? Hæc dicens, flebat, & oculos eleuans in cęlum, suppliciter Deū deprecabatur, dicens: Non me alienes domine uidere iterum, quam uidere me tribuisti: non uadā uacuus, peccata mea portans in increpatione. Hæc

24 *Vespere sacratissima cœna dominica.*

25 *Quod sancta mulier afferri mandat una cum diuino corpore etiam uiuifici sanguinis portionem, nō mi-gerat tibi scrupulum ut fauere uelis hæresi nostri tēporis quæ pro communione sub utraque specie laborat, nam antiquitus & sub una & sub utraque laicos cōmunicasse reperimus. Quod nullo modo nūc fa ere possunt uel debent propter decretū concilij cōstantiensis, & uniuersalis ecclesiæ consuetudinem.*

26 Nota sacram Eucharistiam appellari uiuifica atque diuina mysteria. Quod non fieret, nisi ibi esset uerum corpus & uerus Christi sanguis.

Hæc orante ipſo cum lachrymis.

27 27 orante ipſo cũ lachrymis, alia in eum cogitatio incidit. Quid, inquit,
& ſi uenerit faciet? quomodo tranſibit Iordanem, quia nauicula non eſt?
qualiter autem ad me indignum perueniet? Heu me infelicẽ, heu quis me
tam iuſtæ ſpeciei alienauit?

Hæc ſene cogitante, ecce illa ſancta aduenit, & in parte alia fluminis
ſtetit. Zozimas aũt uidens eã, ſurrexit gaudens & exultans nimis, glori
ficans Deum. Luctamen aũt certaminis in eius fluctuabat cogitationis
intentione, quia non poteſt Iordanis tranſire fluenta. Et reſpiciens ſenex,
uidit eã uexillo crucis aquas Iordanis ſignantẽ. Totius tunc noctis tene-
brãs ſplendor illuminabat Lunæ, quia tẽpus recurſus illius tunc erat. Sta-

Vide mirum effectũ ſancti ſignaculi ſacratiſsimæ crucis.

28 tim aũt 28 ut ſignum crucis impreſsit, aſcendit ſuper aquas, & ambulãs
ſuper liquidũ æquoris fluctum, ueniebat quaſi per ſolidum iter. Zozimas
aũt ſtupens, & genua flectere nitens, clamans deſuper aquas mulier, pro-
hibuit eũ, dicens: Quid facis, abba, quia ſacerdos Dei es, & 29 diuina

Sacerdos Dei es, et diuina portas myſteria.

29 portas myſteria? Qui ſtatim obediuit dicenti. Illa aũt deſcendẽs de aquis,
dixit ſeni: Benedic pater, benedic. Ille autẽ cum magna feſtinatione re-
ſpondit (ſtupor enim nimius inuaſerat eũ in tam glorioſo miraculo) & di
xit: Vere non mentitur Deus, qui pollicitus eſt ſibi ſimiles eſſe eos, qui ſe-
metipſos purificant. Gloria tibi Domine Ieſu Chriſte deus noſter, qui oſtẽ
diſti mihi per hanc ancillam tuam, quantum meæ conſiderationis æſtima
tione inferior ſum menſura ueræ perfectionis.

Hæc eo dicente, cœpit mulier ſanctũ dicere ſymbolũ, et ſic dominicam
inchoare orationẽ. Et expleto pater noſter qui es in cœlis, ſicut mos eſt,

Et ſic uiuifica myſteriorum ſanctorum ſuſcipiens dona.

30 pacis oſculũ obtulit ſeniori; 30 ſic uiuifica myſteriorũ ſanctorum ſuſci
piens dona, extenſis in cœlũ manibus, & ingemiſcens cum lachrymis, ita
clamauit, dicens: Nunc dimittis ancillã tuam Domine ſecundum uerbũ
tuũ in pace: Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuũ. Et dixit ſeni: Ignoſce,

Ecce orationem cum lachrymis & manuũ extenſione.

31 Abba, & aliud petitionis meæ imple mandatũ: Vade nunc ad monaſte-
riũ Dei pace gubernatus. Poſt recurſum autẽ anni aduenientis, iterũ ueni
in illũ torrentem, in quo tecum prius ſum locuta, prorſus non omittens,
quin uenias, & uidebis me iterũ, qualiter Deus uoluerit. Ille autẽ reſpon-
dit ad eã: Vtinam eſſet poſsibile, nunc tua ſequi ueſtigia, & tui precioſiſ-
ſimi uultus uiſione perfrui. Oro mater, ut unam ſenis petitiunculã facias,
& modicũ cibi ex eo, quod huc attuli, digneris accipere. Et hæc dicens;
oſtendit ei, quod ſecũ detulerat caniſtrum. Illa autẽ extremis digitis len-
ticulã contigit, & tria tollens grana proprio intulit ori, ſufficere dicens
gratiã ſpiritus, ut cuſtodiret animæ ſubſtantiã immaculatam. Tunc dicit
ſeni: Ora pro me Dominum, & meæ infelicitatis memor eſto. Ille pedes
eius ſanctos contingens, cũ lachrymis deprecabatur, ut oraret pro eccle-
ſia, & imperio, & pro ſe: & dimiſit abire flens, & eiulans: Non enim au
debat eam multũ detinere, quæ nec, ſi uellet, poterat detineri. Illa autem

Ecce iterum admirabilẽ ſigni crucis operationem.

32 iterũ 32 crucis impreſsione Iordanem ſignans aſcendit; ambulanſq; ſu-
per liquidũ Iordanis elementũ, tranſiuit ſicut antea ueniens fecerat. Senex
aũt reuerſus eſt, gaudio & tremore nimio repletus; ſemetipſum autẽ re-
prehendebat, pœnitens quia nomen ſanctæ, ut cognoſceret, non inquiſiuit:
ſperabat autem hoc aduenienti conſequi anno.

Tranſacto autem eodẽ anni curſu, uenit iterum in uaſtã deſerti ſolitudi-
nem. Expletiſq; omnibus ſecundum conſuetudinẽ, feſtinans ad illã glo-
rioſam

riosam uisionē intuendā, perambulansq́; solitudinis iter, & inueniens aliqua cupiti loci indicantia signa, dextera leuaq; adspiciēs, intuitumq́; oculorum deducens, lustrabat ubiq;, sicut scientissimus uenator, sicubi suauissimam repertā comprehenderet feram. Cū uero nullo modo aliquid qua qua uersum conspiceret, cœpit seipsum lugens infundere lachrymis. Tūc eleuans oculos, orando dicebat: Ostende mihi Domine in corpore angelum, cui totus comparari mundus non est dignus. Hoc orando, uenit ad locū qui in similitudinem fuerat designatus torrentis; & in extremo eius stans, uidit in parte superiori splendentē solem, & aspiciens, uidit corpus sanctæ mortuū iacens, & manus, ac pedes, ut oportet, cōpositas, ipsum uero corpus ad orientē aspiciens. Currens igitur lachrymis lauit beatissimę pedes: non enim aliud corporis eius membrū audebat cōtingere, lachrymans autem aliquandiu, & 33 Psalmos dicens, tempori & rei congruē- 33
tes, fecit sepulturæ orationem, & dicebat sibi ipsi: forsitan non complacet sanctæ hæc fieri.

Vide quomodo fidelium corpora cū psalmis traduntur sepultura.

Hæc eo cogitante, designata scriptura erat in terra, ubi hęc legebantur: sepeli, Abba Zozima, miseræ Mariæ corpusculum & redde terræ, quod suum est, & puluerem adijce pulueri: Ora tamen pro me ad dominum; Transeunte mense Parmenothi, secundū Ægyptios, qui est secundū Romanos Aprilis, die nona, nocte (idest, quinto idus Aprilis) salutiferę passionis, post diuinæ & sacræ cœnæ communionē. Has literas senex cum legisset, cogitabat quidē prius quisnam esset qui scripsit; illa enim, ut dixerat, literas ignorauit: in hoc tamen ualde exultans gaudebat, quia eius sanctum didicerat nomen. Cognouit 34 uero, quia mox ut diuina myste- 34
ria in Iordane participauit, eadem hora in locū illū uenit, ubi mox de hoc mundo transiit: & idem iter quod Zozimas per uiginti dies ambulans uix consumauit laborans, unius horæ cursu Mariæ consumpsit, & statim migrauit ad Dominū. Glorificans aūt dominum Zozimas, et lachrymis corpus eius infundens: Tēpus est (inquit) miser Zozima; quod iussum est perfice: Sed quid faciā infelix, quia unde fodere ualeā, non habeo? Deest sarculus, non est rastrum, nihilq́; ex omnibus præ manibus habetur.

Vides Christiane q̄d ante obitum etiā sumēti antiqui sacratissimam Eucharistiā sumebant?

Hæc eo in corde suo dicente secrete, modicū conspexit lignum iacens, quod assumens, cœpit fodere. Valde aūt dura erat terra, & ualde fortissima, & nequaquam ualebat senex fodere illam, quia & ieiunio confectus, & longi itineris fatigatione nimis erat defectus. Laborabat enim, & suspirijs nimijs urgebatur; & sudoribus madefactus, ingemuit grauiter ex ipso cordis sui profundo: Et respiciens, uidit ingentis formæ leonē, iuxta corpus sanctæ stantē, & eius plantas lanbentem. Videns autem, pauore cōtremuit, præ pauore grandissimæ feræ illius, præcipue quia audierat sanctā dicentem, quia nunquā ibi feram aliquam uiderat. Signo 35 autem 35
se crucis confirmauit undiq;, credens quia illæsum eū custodire ualet uirtus iacentis Leo aūt cœpit annuere seni, blandis eū motibus salutās. Zozimas autē dixit: Quoniam à Deo missus uenisti, ò maxime 36 ferrarū, 36
ut huius Dei famulę corpus terræ cōmendetur, opus exple officij. Et iussit leonem sepelire eius corpus: Ego enim, inquit, senectute confectus, non ualeo fodere; sed nec congruum quid habeo ad hoc opus exercendū, & iterum itineris tanti longitudinem properare non ualeo, ut afferam: tu diuino iussu hoc opus cum ungulis facito, ut commendetur terræ hoc sanctū

Signo se crucis confirmauit undique.

Consideras quod etiā irrationabilibus animalibus, & immanissimus feris in uirtute Dei, sanctis imperātę

corpusculum. Continuo autem iuxta senis sermonem. Leo brachijs & ungu lis suis fecit foueam quantum ad sepeliendum sanctæ corpusculum posset sufficere. Senex uero lachrymis pedes eius abluens, & multipliciter effusa
37 prece, 37 exorans pro omnibus eam nunc amplius exorare, operuit terra corpusculū, astante leone, sicut repererat nudū, & nihil aliud habens, nisi illud scissum uestimentum, quod ei iam antea proiecerat Zozimas, ex quo uestimento necessaria corporis membra contexerat. Tunc recedunt pariter, & leo quidē in interiora solitudinis quasi ouis mansueta discessit, Zozimas autē reuersus est in monasteriū suum, benedicens & sanctificās Deum, & hymnū laudis decantans Christo domino nostro. Veniens autem in cœnobiū, fratribus ab initio cuncta retulit, nihil abscōdens ex omnibus quæ uidit & audiuit; ita ut omnes audientes magnalia Dei, nimio
38 stupore admirarentur & cū timore, & amore, magnaq; fide 38 celebrarent beatissimæ huius transitus diem. Ioannes autē abbas inuenit quosdā emendandos, iuxta sanctæ illius sermonē: & hos, miserante Deo, cōuertit.

Sanctam defunctam orat Zozimas pro omnibus orare.

Celebrarunt diē transitus beatissimæ fœminæ.

Zozimas autem in eodē degens monasterio, impleuit annos centū: & tunc migrauit ad dominū in pace, gratia domini nostri Iesu Christi: cui est cū æquali patre gloria & honor, & imperiū, una cum sancto & uiuificatore, & adorando spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum Amen.

VITA BEATI ABRAHÆ EREMITÆ ET neptis eius Mariæ meretricis, descripta à Beato Ephræm Archidiacono.

Habetur in libro uitarum sanctorum apud Coloniam nouissime impresso, necnon in libro Monachorum sancti Nazarij Veronensis in pergameno iam 300. annis scripto.

FRatres mei, cupio uobis enarrare conuersationem bonam perfecti atq; admirabilis uiri Abrahæ, quam sic inchoauit, ut in consummatione eius gloriam perpetuam mereretur, sed pauco admirandā & luculentam de eo historiā retexere, quū imaginem uirtutum eius conside
1 ro. Ecce enim 1 conuersatio quidem uiri perfecta est, & optima, ego uero infirmus, & rusticus. Equidē imago uirtutis eius admiranda, ac splendida, colores autem uerborū quibus depingenda est, admodū tristes ac terri sunt. Attamen licet imperitus, uel ex parte tentabo, quanquā comprehendere perfecte non ualeam, enarrabo tamen inquantū sufficio, de eodē uiro disserere, quoniā qui secundus Abraham meruit nuncupari, non facile humano ore potest referri. Extitit enim nostris temporibus angelicam uitā in terris agens. Acquisiuit autem patientiā quasi adamas fortissimus, per quam cœlestē gloriam adipisci meruit. Et quia à iuuentute 2 castitatis pudicitiam conseruauit, templū sancti spiritus factus est, tanquam sanctificatum uas, & ita semetipsum exhibuit Deo, ut eum habitatorem in mentis suæ hospitio haberet.

Si uerum esset quod dicit Lutherus, iustū in omni opere bono peccare, quomodo hic dici posset conuersationē sancti uiri fuisse perfectam & optimam? Vt ergo hoc uerissimum est, ita illud falsissimum & mendacissimum.

2 Hic itaq; beatus Abraham habuit parentes ualde locupletes, qui eum tenere, ac supra modū diligentes, ita ut etiam affectū humanū eorum dilectio transcenderet, desponsauerunt ei puellam adhuc in pueritia constituto, expectantes, ac desiderantes, in aliqua eū dignitate seculari proficere. Sed hic longe aliter sentiens, in ipso primo adolescentiæ gradu ecclesiarum cōuenticula iugiter frequētabat, & quæcunq; ibi ex diuinis scripturis recitabantur, aurem libenter accommodans audiebat, & in cordis sui memoriā ita recondebat, ut etiam cū absens esset, ea quæ didicerat, medi-

Nota hæretice, quòd ideo Abraham templum sancti spiritus factus est, & uas sanctificatum, quia à iuuentute castitatis pudicitiam conseruauit.

tatione intentissima luminaret. Cumque memorati parentes eius tẽpus nuptiarum propinquare indicarent, compellebant eũ matrimonij uinculis obligari: Sed quũ hæc ille primo renueret, postmodũ molestiam eorum iugem sedulamque non ferens, pudoris uerecundia superatus, acquiescere perurgetur.

Quum igitur celebratis nuptijs cũ 3 sponsa in thalamo resideret, repẽte quasi lux quædam in corde eius diuina gratia refulsit, quam ueluti ducẽ quendam sui uoti inueniens, ilico exiliens consecutus ab urbe egreditur. Duobus autẽ ferè milibus procul à domo sua cellulam uacantem reperit, ubi se constituens, & glorificans Deũ, cũ ingenti lætitia permanebat, stupotem uero maximum, tam parentibus suis, quã uicinis, de hoc facto incusserat. Qui exeuntes, in diuersa dispersi, ubique Dei hominẽ requirebant. Post dies autẽ decem & septem in memorata cellula eũ orantẽ reperiunt. Beatus autẽ uir, cum eos stupore perculsos aspiceret; Quid me inquit, uos admirantes aspicitis? Glorificate potius misericordissimũ Deum, qui me ex cœno iniquitatũ mearum eripuit, & orate pro me, ut iugũ hoc suauissimum, sub quo me indignũ suscipere dignatus est Dominus, usque in finem ualeã baiulare, conuersationemque meã beneplacitam secundum uoluntatem eius, possim in omnibus coaptare. Qui cũ omnes eũ audientes, respõdissent Amen, deprecatus est eos, ne ei uellent crebro molestiam obtentu uisitationis inferre. Quibus recedentibus, aditũ cellulæ suę obstruxit, & concludens semetipsum intrinsecus, paruissimũ fenestræ foramen reliqt, per quod alimenta die consueta reciperet. Itaque mentẽ eius remotã à turbulentis interpellationibus, diuina gratia illustrabat, proficiensque quotidie in optima conuersatione, 4 primũ quasi fundamentum uitæ suæ cõtinentiam possidebat, necnon uigilijs & orationibus, cũ fletu, & humilitate atque charitate studebat. Cumque per omnẽ locum de eo sancta opinio diuulgaretur, cuncti audientes ad uidendũ eum, & ut ædificarentur ab eo undique confluebant. Sermo quoque ei sapientiæ, ac scientiæ & consolationis à Deo affluenter datus est, qui in mentibus audientiũ quasi luminare lucidissimum radiabat.

3 Habes in hoc sancti uiri facto hæreticorũ euictum mẽdacium, nempe matrimonio per copulã carnalem non consumato, minime licere uni ex coniugibus religionẽ ingredi sine alterius cõsensu, nam eius contrarium hic factum fuisse ostenditur.

4 Primum fundamentum uitæ continentiã posuit, necnon uigilijs & orationibus cum fletu, humilitate & charitate studuit.

Contigit autẽ anno duodecimo renũciationis eius, ut parentes eius ex hac uita recedentes, aurũ ei copiosum prædiaque magna relinquerent, qui rogans amicũ quendam admodũ sibi charũ, 5 ad distribuenda uniuersa indigentibus, ac pupillis, officiũ religiosum illi iniungit, ne ipsius orationibus impedimentũ, huius rei gratia gigneretur. Et cum hoc fecisset, securus animo, & mente quieta permansit. Hoc enim bono uiro maximũ studium erat, ut cor eius nullis terrenis negocijs uinciretur, & idcirco super terram nihil aliud possidebat, 6 excepto uno sago, unaque nihilominus tunica cilicina qua utebatur. Catinũ quoque permodicum, in quo edere seu bibere solitus erat, habebat, necnon & unũ psiathum, in quo cubitare cõsueuerat. Cum his autẽ omnibus humilitatem supra modũ, & charitatem ad omnes æqualiter possidebat, nec prẹponebat in honore locupletẽ pauperi, nec principẽ subiecto, uel nobilem ignobili præferebat, sed omnes similiter diligens, honorabat uniuersos, sine cuiusquã acceptionẹ personæ. Nec aliquando quenquã procaciter increpabat, sed erat sermo eius charitate & suauitate conditus. Quis audiens eius eloquiũ, satiari potuit aliquãdo de his, quæ aliquando ex sermonis eius dulcedine proferebantur? uel

5 Ecce ueram paupertatem euangelicam, omnia sponte deserere, ac pauperibus erogare, & nudum sequi Christum.

6 Vide in sancto asperitatem & uilitatem uestitus.

quis uultũ illius, sanctitatis imaginẽ præferentem, respiciens, non magis uidendi eũ sæpius desiderium sumpsit? In omni tempore abstinentiæ suæ, regulã quam semel arripuit, non mutauit, quinquaginta annos institutum propriũ omni alacritate compleuit, & ob nimiũ amorem ac desiderium quod habebat in Christo, omne æuũ temporis illius, quasi dies paucissimos reputabat, & totus rigor acerrimæ conuersationis eius, apud eũ pro nihilo uidebatur.

Erat autem haud procul ab urbe illa uicus admodum spatiosus ac magnus, in quo uniuersi pariter à minimo usq; ad maximũ pagani crudelissimi existebant, quos ab idolorũ cultu nullus omnino ualebat auertere. Nõ nulli quidẽ presbyteri & diaconi, in hoc ipsum illic ordinati & directi ab episcopo, sine ullo salutis eorũ fructu recedebant, nequaquã afflictionis ferentes laborem, quia non solũ non suaderi, & ad consensum animus eorũ ferox non poterat flecti, uerũ etiam persecutiones in eos qui se monebãt, ac seditiones uehementissimas concitabant. Sed turba nihilominus monachorũ semel atq; iterum adire nitentes, nihil penitus pro conuersione eorũ agere potuerunt. Porro una die residens cum clericis suis episcopus, beatissimi huius uiri habuit mentionẽ, dixit, quæ ad eos; Ego talem uirũ temporibus meis uidere non potui, ita in omni opere bonitatis perfectum, & sic cunctis uirtutibus adornatũ in quo elegit Deus habitare, ut habetur nunc sanctissimus Abraham. Respondentes autem clerici, uerũ esse eum Dei famulũ monachumq; perfectum affirmabant. Episcopus; uolo, inquit, eum in uico illo gentiliũ ordinare presbyterũ; potest enim eos patientia ac nimia charitate ad Deũ conuertere. Et consurgens protinus, ad cellulã sancti uiri cũ sanctis proficiscitur clericis. Cumq; salutasset eum, statimq; de gentilibus uici illius insinuat, ut ad eos ob salutẽ eorum pergeret, rogans. Qui cũ audisset, tristis uehementer effectus, ait ad episcopum; Quæso, inquit, pater sanctissime, permitte mihi ut meas iniquitates defleam, neque huiusmodi negociũ infirmo, & exiguo existenti iniungas. Ad quem rursus episcopus dixit; Per Dei gratiã, inquit, potens es, ne uelis ergo in hac bona obedientia fieri cunctabundus. Cui uir beatus iterum respondens, dixit. Obsecro sanctitatẽ tuam, ut me mala mea plangere permittas. Et ait ad eum episcopus; Ecce totũ mundum & quæ in eo sunt & reliquisti, et uitã crucifixam amplexatus es; attamen cum hæc uniuersa cõpleueris (agnosce te obedientiã, quæ cunctis uirtutibus eminet, non habere. Hæc ille cũ audisset, cœpit flere amare) dicens ad eum; Quid sum ego? canis mortuus; & quæ est uita mea, quoniã talia de me, ò sanctissime pater, iudicasti? Cui ait episcopus; Ecce hic residens tuã solummodo salutẽ acquiris, ibi autem plurimi per te, diuina gratia operante, saluandi sunt, quoscunq; ad dominum Deũ conuerteris. Considera itaq; unde ampliorẽ mercedem habeas, utrum, si teipsum saluaueris solum, an si plurimos tecum ad salutem ad duxeris. Tunc beatus uir Dei flens, ait, fiat uoluntas domini, ueruntamen propter obedientiam, quocunq; iusseris, pergam.

7 Educens ergo eum de cellula, in ciuitatẽ illico introduxit, ibiq; per 7 impositionẽ manus presbyter ordinatus, statim ad uicũ paganorum sine mora dirigitur. Quo dum sanctus Abraham pergeret, precabatur dominũ, dicens; Clementissime ac benignissime Deus, respice infirmitatẽ meã, gratiamq; tuã cœlestem ad meum præsidium dirige, ut glorificetur nomẽ tuum sanctũ. Perueniens autem ad uicum, uidensq; omnes in insania idololatriç

Episcopus ordinat sanctum Abrahã in presbyterum per impositionem manus.

lolatrię

idolatriç uehementer esse detentos, ex imo pectore ingemiscens, grauiter fleuit, & eleuans oculos suos ad cœlum, dixit; Tu solus qui sine peccato es Deus, ne despicias opera manuũ tuarum, festinanterq; direxit nuncium in ciuitatem charissimũ sibi, ut pecuniam ex reliquijs patrimonij sui afferret. Quam cum accepisset, inter paucos dies 8 construxit ecclesiã. Et uelut sponsam optimã, multo enim mirificoq; decorauit ornatu. Attamen dum ædificaretur, quotidie homo Dei per media simulacra gentiliũ transiens, nihil penitus loquebatur, nisi corde 9 suo orabat solummodo, gemitusq; cum fletu mittebat ad dominum. Postquam uero ecclesias est consummata, quasi munus quoddam cũ 10 multis lachrymis obtulit Deo, ibi genibus positis, has præces suppliciter in sua oratione profudit, Tu inquiens omnipotens fili Dei uiui, qui totũ mundum erroris depressum caligine, ad cognitionẽ luminis tui per tuã præsentiam deduxisti, hunc quoq; populum tuũ dispersum congrega in sinum ecclesiæ tuæ, & illumina oculos mẽtis eorũ, ut respuentes simulacrarũ culturam, te solum amatorem hominũ ac benignum Deum cognoscant.

8 *Ex patrimonio suo cõstruxit ecclesiã, multoque ac mirifico decorauit ornatu.*

9 *Oratio ad dominum in corde cum fletu et gemitu.*

10 *Oratio cum genuflexione & lachrymis.*

Cumq; hanc orationẽ finisset, cõtinuo egressus ab ecclesia, perrexit ad templum gentiliũ arasq; eorum, & simulacra manibus suis euertit, atque destruxit. Quod factũ cum cerneret turba gentiliũ, quasi aggrestes feręin siliunt, eumq; laceratũ multis uerberibus fugauerunt. Ipse autem clam nocte in ecclesia residens plagarũ suarum lacerationem non curans, sed tantummodo cũ fletibus ac gemittibus, ut salui fierent, dominũ precabatur. Facto autẽ mane aduenientes pagani, inueniunt hominẽ Dei orantem, & nimio stupore perculsi, quasi ænei quidã effecti sunt. Vnde & ad ecclesiam quotidie ueniebant, non tamen orationis gratia, sed ut oculis suis ecclesiæ contemplantes ornatũ ac pulchritudinẽ delectarentur. Cœpit itaq; quadã die uir beatus Abraham deprecari eos, ut agnoscerent Deũ. Illi uero sæuiores effecti fustibus eum quasi lapidem quendã atq; exanimem ceciderunt, & deinde pedibus eius fune ligatis, extra uicũ traxerũt, lapidibus obruentes, mortuumq; eum arbitrantes, seminecẽ reliquerunt. Media autem nocte in semetipsam reuersus, cœpit flere uehementissime (ac dicere; Vt quid domine despexisti humilitatẽ meã) & quare faciem tuam auertis à me? & cur repellis animã meã, & despexisti domine opera manuũ tuarum? Et nunc domine respice super seruũ tuum, & exaudi deprecationem meam, & corrobora me, & absolue seruos tuos à uinculis diaboli, & pręsta eis, ut cognoscãt te, quoniã tu es solus, & præter te non est alius Deus. Deinde consurgens ab oratione, intrauit in uicũ, ingressusq; 11 ecclesiã, domino psalmos canebat. Rursus autẽ facto diluculo uenientes uiderunt eum, & stupefacti atq; in insaniam uersi, nulla habentes uiscera misericordiæ, acerrimis illũ tormentis crudeliterq; conficiunt, & solito funibus alligatũ, extra uicum traxerunt. Hæc autẽ cũ per trienniũ pateretur, quasi uerus adamas tolerabiliter perdurabat, nec tot tantisq; insectationũ tribulationibus cessit, sed cũ cæderetur, cũ traheretur, cũ persecutiones pateretur, cũ lapidaretur, cũ fame & situ laboraret, in omnibus his quæ ei acciderant, nunquã ad iracundiã prouocatus, nunquam ad indignationẽ commotus est, nunquã pusillanimitate fractus, nunquã tædio fatigatus est, sed cũ aspera omnia pateretur, magis, ac magis amor eius in eos, & charitas augebatur, modo admonebat, modo blandiebatur, modo blandimentis

11 *Ingressusque ecclesiam, domino psalmos canebat.*

suauissimi eloquij liniebat. Et quidē seniores, ueluti patres rogabat, iuuenes, ut fratres, adolescentes, ut filios, cū contrario ab eis subsannaretur irrideretur, atq; mille opprobria pateretur.

Quadā igitur die habitatores uici illius congregati, nimioq; stupore mirantes ac perterriti, adinuicē colloquentes; Cernitis inquiunt, tā magnam patientiā uiri, & ineffabilē circa nos charitatē, quoniā in tantis tribulationibus, quas & intulimus, nequaquā ex hoc loco discesserit, neq; alicui nostrū malū uerbū locutus sit, neq; auersus est à nobis, sed cum gaudio magno sustinuerit uniuersa. Vnde nisi esset (ut asserit) Deus uiuus quē prædicat, & regnū & paradisus, ultio quoq; malorū, non hanc tribulationē pateretur inaniter. Illud etiā considerandū, quoniam Deos nostros, cū esset solus, euertit, & in nullo eum lædere ualuerunt. Vere seruus Dei est homo hic, & cuncta uera quæ de eo fama dispersit. Venite itaque, credamus in Deū quē prædicat. Et hæc inter se colloquentes, pariter omnes in ecclesiā pergunt, clamantes atq; dicentes: Gloria Deo cœlesti, qui misit famulū suum, ut nos ab errore saluaret. Tunc beatus homo Dei hæc uidens, lætitia ingenti repletus est, & facies eius quasi ros matutinus mutata est, apperiensq; os suū, ait ad eos; Patres mei, fratres ac filij, uenite, demus gloriā Deo, qui illuminare dignatus est oculos mentis uestræ, ut eam possitis agnoscere, & percipite signaculū uitæ, ut purificemini ab immunditiis idolorū, & credite ex toto corde, & animo, qd' unus sit Deus cœli & terræ, & omniū, quæ in eis sunt, sine initio inenarrabilis, & incomprehensibilis, dator luminis, & amator, ac redemptor hominum, terribilis ac suauis, & in filiū eius unigenitū, qui est sapientia eius, & in spiritū sanctum, qui uiuificat omnia, ut cœlestes ex terrenis effecti, uitā cœlestē possitis adipisci. Respondentes autē uniuersi dixerunt: Ita pater noster, ita dux uitæ nostræ, quemadmodū denuncians nobis, & doces, ita credimus, & faciemus. Et confestim sanctus Abrahā assumens sacrū baptisma, baptizauit eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, à minimo usq; ad maximū. Erant autē usq; ad mille animas. Deinde per singulos dies diuinas scripturas eis legebat, docebat eos de regno Dei, de paradisi delitijs, de gehennæ supplicijs, de iustitia de fide, & charitate. Illi uero sicut bona terra percipit semē bonū, & affert fructū, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimū, ita uerba eius libentissime audientes, atq; in timore domini proficiētes, fructus largissimos afferebant. In conspectu autē eorum quasi angelus Dei uidebatur, & quasi quædam ædificij ligatura. Sic charitas eorum connexa erat cum eo per doctrinā, & mentem eorū sermo constrinxerat.

Completo igitur anno postquā crediderunt, uir beatus Abraham non cessabat diebus singulis uerbū eis Domini prædicare. At ubi eorū studiū circa Deum fidemq; firmissimā uidit, & quod erga eum nimia essent charitate contexi, & honorem sibi maximum exhiberent, uerens, ne obtentu eorū abstinentiæ suæ regulam deseruere cogeret, et quocunq; modo mēs eius terrenis curis astringeretur, consurgens in medio noctis, hanc orationē fudisse fertur ad dominū: Tu solus sine peccato Deus, qui cum sis, requiescis, qui solus amator es hominū, ac misericors dominus, qui, mentis oculos huius multitudinis illuminasti, qui eos ab aduersarij uinculis absoluisti, qui implicatos eos ab simulachrorū erroribus conuertisti, & tuæ cognitionis eis scientiam tribuisti, quæso Domine, ut usq; in finem regere

eos, & conseruare digneris, & auxilium tuū gregi huic optimo quem pos sidere uoluisti, perpetuū copiosumq́ clementer impartias; & quasi muro ualidissimo eos gratia bonitatis tuæ circundes, & cor eorū semper illumines, ut ea quæ sunt tibi placita perficientes, 12 æternam uitā percipere mereantur; mihi quoq; infirmissimo adminiculū tribuas, neq; reputes in peccatū, quod ab eis festino discedere. Tu enim nosti uniuersorum cognitor, quod te solū desidero, & te mihi Dominū esse cognosco. Consummataq́ oratione discedens, 13 tertio consignauit uicū Christi signaculo, abijtq́ latenter in aliū locum, & quibus potuit latebris occultauit. Mane autē solito more ad ecclesiam turbæ conueniunt. Cumq́ eū minime reperissent, maximo stupore percussi, & quasi errantes oues, diuersis locis pastorem propriū perquirebant, nomenq; ululantes cum lachrymis inclamant. Cum aūt diutissime perquirendo eum inuenire non possent, nimio mœrore deiecti, confestim, quod eis acciderat pergentes, episcopo nūnciauerunt. Qui cum hoc agnouisset, ipse quoq; admodum tristis effectus, statim plurimos ad requirendū Dei hominē destinauit, maxime ob consolationē gregis eius, eo quod cerneret eos flebiliter contristari. Cumque ab omnibus tanquā lapis preciosissimus quæreretur, & prorsus inueniri non posset, habito consilio cū clericis suis, episcopus memoratum uicū ingreditur, cœpitq́ ad eos consolatoriū proferre sermonem, & dolorē maximū, quem de discessu hominis Dei conceperant, blanda prædicatione lenire. Cernens aūt in fide Christi eos firmissimos, elegit ex eis uiros probabiles, quos 14 presbyteros, ac diaconos, lectoresq́ constituit.

12 *Aeternam uitam percipere mereantur.*

13 *Tertio cōsignauit uicum crucis signaculo.*

14 *Episcopus elegit ex eis uiros probabiles, quos presbyteros, ac diaconos, lectoresque constituit. Et nullam hic inuenis factā de magistratu ac consensu plebis mētionem. Quid dicis haeretice?*

Audiens uero hoc sanctissimus Abraham, uehementer gauisus est, & glorificans Deū dixit; Quid retribuā tibi Domine Deus meus, benignissime pater atq; amator hominū, suauissime, pro omnibus quæ retribuisti mihi? Honorofico, & glorifico dispensationem tuam. Tunc continuo ad pristinā cellulam reuertitur. Fecit igitur alterā intrinsecus cellulam & semetipsum magna cū lætitia conclusit. O miraculū laudibus plenum, & gloriæ sempiternæ. In tantis namq; afflictionibus, quas in sæpedicto uico perpessus, nunquā abstinentiæ suæ regulā fregit, neq; in dexterā uel sinistram ab ea diuertit. Gloria, & magnificentia Deo, qui ei talem tolerantiam tribuit, qua & alios posset conuertere, & sui propositi gratiam custodire.

Gerens aūt diabolus bonorū hominū æmulus, quod tantas in eum tribulationum molestias excitans, non in insidias Dei hominē trahere, non in aliquo mentē uiri Dei ualuisset à Domino separare, & quod maius est, sicut aurū in fornace, pressuris fulgentior redderetur, atq; in maiorē patiētiam, & alacritatē charitatis proficeret, uehementer irritatus, & acriter efferatus, aduersus eū cum magna phantasia aduenit, ut saltē sic ei pauorē incutiens, decipere eū posset ac fallere. Igitur cum staret in medio noctis ac psalleret, repente lux copiosa ueluti solis, in cella eius refulsit, et uox quasi cuiusdam multitudinis audita est, dicens; Beatus es Abrahā, uere beatus es fidelis, nullusq́ sicut tu in omni conuersatione inuentus est, qui omnes uoluntates meas explesti. Protinus aūt uir sanctus dolū maligni cognoscens, exaltauit uocē suam, ac dixit: Obscuritas tua tecū sit in perditionē, ó plene dolo atq; fallacia ego enim homo peccator sum, habens tamen spei præsidia, per gratiā Dei in nullo tuas insidias pertimescā. Neque

enim plurimæ phantasiæ pauorẽ mihi incutiunt. Nomen siquidẽ Domini mei & saluatoris Iesu Christi, quem dilexi, & diligo, mihi ualidissimus murus est, in quo te increpo immunde canis, ac ter miserande. Et dicente eo hæc, confestim ut fumus ab occulis eius euanuit. Sanctus aũt Dei famulus cũ multa alacritate tranquillo animo benedicebat Dominum, quasi qui nullam phantasiam uidisset.

15 *Orante eo noctu.* Rursus uero post dies 15 orante eo noctu, tenens securim diabolus, cellulã eius conabatur euertere. Et cũ iam putaretur perforasse eã, uoce magna clamauit & dixit. Festinate celeriter, atq; introeuntes, uitam eius uiolenter eripite. Ait aũt contra eũ beatus Abrahã. Omnes gentes circundederunt me, & in nomine Domini uindicabor in eis. At ille protinus cũ hanc uocẽ audisset, euanuit, cella aũt beati uiri integra atq; illæsa permansit. Itẽ post paucos dies 16 cũ media nocte psalleret, psiatum suũ super

16 *Cũ media nocte psalleret.* quod consistebat, cœpit uehemens flãma cõburrere. Tunc ille intrepidus ignẽ conculcans, dicebat: Super aspidũ, & regulũ ambulabo, leonem, & draconẽ conculcabo, & omnẽ uirtutẽ inimici, in nomine domini mei Iesu Christi, qui mihi præbet auxiliũ superabo. Diffugiens itaq; Sathanas, uoce magna proclamabat. Ego te, inquiens, mala morte deuincã, inueniam que artes quibus te conteram, qui me nunc quasi contemptibilẽ reputas.

Quadã die igitur cibum eo sumente, transfiguratus dæmon in habitu adolescentis, cellulã eius ingreditur, & appropinquans, catinũ eius nitebatur euertere. Vir aũt Dei manu illud retinens, manducabat intrepidus. Tunc exiliẽs diabolus aliã phantasiã repente confingit, & ecce quasi cãdelabrũ statuens ante eũ, & lucernã desuper ardentẽ, ore polluto ac fœtido psalmos cantabat uoce magna, Beati inquiens, in uia immaculata, q ambulant in lege Domini. Cumq; ex eodẽ psalmo uerba plurima cecinisset, nullũ ei sermonem sanctus ille respondit, donec cibum solitũ percepisset. Postquam uero de mensa surrexit, cũ omni constantia ait ad eum; Canis immunde, & ter miserande, atq; infirmissime, & mendacissime, si nosti quod beati sunt, cur eis molestus es? Nã beati sunt reuera omnes, qui ex toto corde diligunt Deũ. Respondens aũt diabolus, ait: Idcirco illis infestus sum, ut superẽ eos, ut ab omni opere bono præpediti, meis facinoribus socientur, Cui uir beatus ita respondit: Non tibi bene sit maledicte; ut quempiã timentiũ Deum superare uel impedire præualeas, nisi forte eos, qui tibi similes existentes, à Deo propria uoluntate discedunt. Illos uincis ac fallis, quoniã Deus non est in eis. Ab his aũt qui diligunt Deũ tanquam fumus à uento, ita facile euanescis ac deficis. Vna siquidem eorũ oratio sic te persequitur ac deturbat, quemadmodũ puluis à uento insectatus dispergitur. Viuit aũt Deus meus qui est benedictus in secula, qui est gloriatio mea, quia non te pertimescam, etiã si, omni tempore hic constiteris. Sic aũt pro nihilo te spernam, ueluti si unus catulus contritus ab aliquo contemnatur. Hæc eo dicente, confestim ille (ut solebat) euanuit.

17 *Cum psalmodiam noctis tempore consummasset.* Rursus post dies quinq; 17 cũ psalmodiam suam noctis tẽpore consummasset, aliud phantasiæ argumentũ ab initio confingitur. Ecce enim quasi turba plurima cernitur aduenisse, & uelut trahentes inuicem, cũ clamoribus se mutuo cohortantur, ut homo Dei in foueã proijceretur. Quos circunspiciens uir beatus, circundederunt me, inquit, sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine Domini uindicabor in eis.

Tunc

Tunc Sathanas exclamans, ait, heu heu me, quid tibi de cætero faciã nescio. Ecce enim me in omnibus uictũ ac superatum intelligo, & uniuersas uires meas esse despectas, & me undiq; conculcatũ. Veruntamen nec sic quidẽ à te aliquando discedã, donec superans, humilẽ te mihiq; subiectum faciã. Vir aũt Dei ait ad eum: Anathema tibi, & omni uirtuti tuæ pollutissime dæmon, gloria aũt & honor Domino soli sancto ac sapienti Deo, qui nobis dilectoribus suis te tradidit conculcandũ, & idcirco uersutias tuas subsannamus atq; contemnimus. Agnosce itaque infirmissime atq; infelicissime dæmon, quia nos neq; te, neq; tuas pertimescimus phãtasias. Per multũ autẽ tempus diuersis argumentis ac machinis contra ultum fortissimũ dimicans, non quiuit cogitationibus eius solidissimis, saltem pauorẽ certaminis incutere. Magis aũt præliando alacritatem in eo, & charitatẽ apud Deũ maximam suscitabat. Diligens namq; Deũ ex toto animo, & conuersationẽ suam secundũ uoluntatem eius instituens, affluenter gratiam diuinam promeruit, & propterea non ualebat diabolus lædere eũ. Perseueranter namq; pulsauerat, ut ei thesauri diuinæ gratiæ panderentur. Cumq; patefactus fuisset ingressus, tres sibi inde preciosissimos lapides sumpsit, fidem, spẽ, & charitatẽ, quibus in eo perfecte ac firmiter uirtutes reliquæ ornabantur. Texens quoq; preciosissimã 18 coronam bonis operibus, regi regum domino, à quo munus acceperat, offerebat. Quis enim sic ex toto corde Deum & proximum tanquã seipsum dilexit? Aut quis ita laborantibus cõpatiebatur & misericors existebat? Quem aliquando monachũ audiens bene conuersari, non pro eo deprecatus est Dominũ, ut liber ab omnibus diaboli laqueis seruaretur, & cursum uitæ suæ inculpabiliter consummaret? Aut quem peccatorẽ uel impium audiens, prò eo ut saluaretur, 19 cum lachrymis diebus ac noctibus Dominũ non postulabat? Et in omni tempore institutionis suæ non præteriuit eũ sine lachrymis dies. Labia sua non soluebat facile in risum. Non appropinquauit oleũ corpusculo eius, nec facies uel etiam pedes, à die conuersionis suæ unquam diluti sunt. Sic namq; se exibebat, tanquam quotidie moriturum.

18 *Texens quoque preciosissimam coronam bonis operibus.*

19 *Pro peccatoribus ut salui fierent cum lachrymis diebus ac noctibus dominum deprecabatur.*

O uere fratres gloriosum miraculũ, in tanta 20 abstinentia iugibusque uigilijs, fletibus mixtis caumenijs quoq;, & contritione corporis, nũquam tædio fatigatus est, sed ueluti esuriens quisquã aut sitiens, sic ille auiditatẽ quandam sustinens, nũquam sui propositi potuit mens eius dulcedine sattari. Erat aũt aspectus eius quasi flos quidam immarcessibilis, atque in facie eius puritas animi noscebatur. Sed & totum corpusculum eius quasi nihil egisset, ualidum ac robustum apparuit, utpote qui diuina gratia in omnibus frueretur, & iocunditate spiritalis lætitiæ potiretur. In hora namq; dormitionis suæ ita splendidissimus uultu apparebat, quasi qui nequaquã uitæ suæ tempus in abstinentia peregisset. Sed & aliud in eo per dispensationem miraculum gestum est. In omnibus siquidem quinquaginta annis abstinentiæ suæ, uestem 21 ciliciuam qua indutus fuerat, non mutauit

20 *In tãta abstinentia, iugibusq; uigilijs fletibus mixtis, & contritione corporis.*

21 *In quinquaginta annis abstinentiæ suæ, uestem ciliciuã qua indutus fuerat non mutauit.*

MARIAE MERETRICIS NEPTIS Abrahae uita & pœnitentia.

VOlo autem dilectissimi unanimitati uestrę, etiã aliud admirandum negotiũ, quod in senectute sua uir beatus gessit enarrare. Est enim sapientibus ac spiritalibus uiris plenũ ædificationis, nec non humilitatis atq; compunctionis, exemplũ. Res uero gesta, huiuscemodi est: Habuit uir beatus Abraham propinquitate germanũ, quo defuncto, unica filia eius annorũ septem relinquitur. Quam cũ parentibus orbatam noti amiciq; patris eius uidissent, patruo eius sine mora producunt. Cumq; eã senior cerneret, in cella sua exteriori iubet includi. Erat autem in medio utriusq; cellulæ fenestra permodica, per quam docebat eam psalteriũ,

22 aliasq; scripturas, & cum 22 eo in laudibus domini uigilabat, & psalmos nihilominus concinebat, atq; in omni abstinẽtia æmulari suũ patruũ nitebatur. Alacriter quoq; in arrepto instituto proficiens, uniuersas uirtutes animi festinabat implere. Vir namq; sanctissimus incessanter pro ea cũ lachrymis dominũ deprecabatur, ne mens eius cura terrenorum actuum implicaretur, eo quod eius pater moriens, 23 infinitas pecunias ei reliquisset, quas cõfestim famulus Christi distribui iussit egenis atq; orphanis. Hæc quoq; patrũ suum precabatur quotidie, ut pro se dominum oraret, quatenus à cogitationibus pessimis, & diuersorum laqueorum diaboli eriperetur insidijs.

Vide uigilias in Dei laudibus, psalmorum cantus & abstinentiam, quæ res hodie ab hæreticis deridentur.

23 *Infinitas pecunias neptis sanctus uir egenis et orphanis iussit distribui, ut pauper spiritu Christum sequi posset.*

Constanter igitur instituti sui regulam obtinebat. Exultabat autem patruus eius, quod sic eam promptam sine ulla hæsitatione in cunctis uirtutibus cerneret promoueri, in lachrymis scilicet, in humilitatẽ, in modestia, in quiete, & quod his sublimius est, erga Deũ eximia charitate. Viginti siquidem annis cũ eo in abstinentia degens, uelut agna pudicissima atq; incontaminata colũba conuixit. Quo tempore annorum expleto, sæuiebat aduersus eam diabolus, & insidias solitas prætendebat, quomodo eã posset suis cassibus irretire, ut saltẽ sic mœstitiam, solicitudinemq; beato uiro posset incutere, & quantulumcunq; mentem ipsius à domino separare.

Erat autem quidã professione tantummodo monachus, qui sub obtentu ædificationis ad eũ sæpius pergere solebat. Sed & illã beatam per fenestram nihilominus contẽplando, luxuriæ stimulis agitatus, cum ea colloqui cupiebat, amor namq; libidinis cor eius quasi ignis succenderat. Insidiabatur ei quoq; multo temporis spatio, ita ut unius anni circulus uolueretur, donec cogitationẽ eius, uerborum suorũ mollitie eneruaret. Deniq; aperiens cellæ suæ fenestram, egreditur ad eũ, qui eam protinus scelere iniquitatis, atq; libidinis contaminauit ac polluit.

24 Postquam uero tanti peccati facinus perpetrauit, expauit cor eius, 24 conscindensq; ciliciũ, quo erat induta, faciem suam manibus uerberabat, cupiens nimio mœrore se morti tradere. Cumq; ob nimiã anxietatem animi ignoraret qd deliberaret, diuersis cogitationũ æstibus fluctuabat, plangebatq; se non esse quod fuerat, & cũ eiulatu sæpius proferens; Ego inqt, iam me ex hoc mortuã sentio, perdidi dies meos & laborem abstinentiæ

Conscindens cilicium quo erat induta.

25 25 meæ, orationũ lachrymæ uigiliarumq; opera ad nihilum sunt deducta; Deũ meum exacerbaui, & me ipsam interemi. Heu me miserã omni la

Ecce & hic abstinen

chrymarum fonte plangendam. Sanctũ patruum meũ amarissimo mœrore depressi, opprobriũ animæ meæ operuit me, illusio diaboli facta sum. Quid mihi infelici iam ultra uiuere? Heu me quid egi? Heu me quid factũ est mihi? Heu me quid mali perpessa sum? Heu me unde, & qualiter corrui? Quomodo obscurata est mens mea? Non intellexi quomodo lapsa sum, non cognoui quomodo cõtaminata sum, nescio quomodo cor meũ nubes tenebrosa contexit, ut non possim cõsiderare quid egerim? Vbi abscondar? uel quo pergam? aut in quam foueã memetipsam præcipitẽ? Vbi est magisterium sanctissimi patrui mei? Vbi monita collegæ eius Effrem, qui me docebant in mea 26 uirginitate gratulantes, ut impollutam animam immortali sponso seruarẽ: sponsus etenim tuus dicebat, sanctus, & zelans est. Heu me quid agam? Non audeo iam cœlũ aspicere, cum apud Deũ & homines me mortuam esse cognoscã. Iam enim ad fenestram illã propinquare non audebo. Quomodo ego peccatrix & plena immunditiæ sordibus, rursum cũ sancto patruo meo loqui tentabo? Quod si ausa fuero, nonne ignis ex fenestra exiliet, qui me confestim exuret? Melius est ergo mihi abire in aliam patriam, ubi nullus est qui me possit agnoscere, eo quod semel iam mortua sim, nec ultra mihi spes salutis relicta sit.

tiam, orationes, lachrymas & uigilias.

26 *In mea uirginitate gratulantes, ut impollutam animam immortali sponso seruarem.*

Consurgens autẽ protinus, perrexit in aliam ciuitatẽ, atq; in stabulo se quodã, mutato pristino habitu, collocauit. Verũ cum hæc ruina præfatæ fœminæ contigisset, huiusmodi uisio beato uiro ostenditur per soporem; Vidit namq; draconẽ terribilem atq; immanem, aspectuq; ipso fœtidissimũ, & in fortitudine sibilantẽ, quasi exeuntẽ de quodã loco, & usq; ad cellulã suam uenientem, & reperisse ibi columbã, atq; gluti sse eam, & rursus in suã foueam remeasse. Expergefactus autẽ contristatusq; uehementer, fleuit amare, existimans sathanæ persecutionẽ aduersus Dei ecclesiã concitari, & plerosq; à fide ueritatis auerti, uel ne schisma aliquod in sancta ecclesia gigneretur. Prouolutus 27 Itaq; genibus, precatus est dominũ dicens; Tu qui es præscius uniuersorũ Deus, amator hominũ, tu nosti quid sibi uelit hæc uisio. Rursum post hæc duos dies, uidit eundem draconẽ simili modo ad cellã suã uenisse, & posuisse caput sub pedibus eius, fuisseq; diruptum, columbã uero illã quam deuorauerat, uiuã in uentre eius repertam, & extendisse manum suam, uiuamq; eam recepisse.

27 *Vide orationem cũm genuflexione.*

Expergefactus autẽ, uocabat beatã illam semel atq; iterum, putans eam in cellula esse, & dicebat; Cur te piguit filia Maria, sic etenim fuit uocitata, iam duobus diebus os tuũ in Dei laudibus aperire? Sed cum respõsum ei nullũ daretur, & quod eam per biduum psallentẽ solito more non audiret, animaduertit uisionẽ suam ad illam certissime pertinere. Tunc ingemuit ac fleuit amare, & profundens lachrymas ait; Heu me, quia agnem meã lupus crudelissimus rapuit, & filia mea captiua effecta est. Exaltans quoq; uocẽ suã, cũ lachrymis dixit: Saluator mũdi Christe cõuerte ad me agnã meam Mariã, atq; in ouile uitæ eam restitue, ut non senectus cũ mœrore de hoc mundo recedat. Ne despicias deprecationẽ meã domine, sed mitte uelocius gratiã tuam, ut eijcias eam de ore draconis incolumẽ. Itaq; duo dies qui ei per uisionẽ reuelati sunt, duorũ annorum curriculo finiuntur; quibus lubricã uitam neptis eius, quasi in uentre atrocissimi draconis exegit, sed sanctus homo per omne tempus die noctuq; nunquam pro ea dominum deprecando animum relaxauit.

Post duos uero annos, cũ ubi esset, & quemadmodũ se gereret compe risset, rogabat quendã sibi notissimũ, ut usq; ad eam pergeret, & cuncta cognosceret diligenter. Pergens itaq; ille quẽ miserat, et omnia sub ueritate, & quia ipsam quoq; uidisset renuncians, rogatus à sancto uiro habitũ & detulit militarẽ, & equũ ad sedendũ. Ostio itaq; patefacto egreditur, statimq; habitu militari induitur, calamanchũ (idest, pileũ) quod lungum capiti suo, ut facies eius uelaretur, imposuit, sed & solidum unum secum portans, ascendensq; æquũ, concitus properabat. Tanquã quispiam patriã cuiuslibet uel ciuitatẽ cupiens explorare, habitũ loci illius ne facile agnoscatur assumit, sic beatus iste Abrahã inimici habitu, ut eum in fugã uerteret, utebatur. Venite igitur admiramini dilectissimi fratres hunc secundũ Abrahã. Primus quidẽ Abraham egressus ad præliũ regum, percutiensq; eos, Loth nepotem suum reduxit. Hic secundus Abraham, contra diabolum profectus est ad bellum, ut eo deuicto, neptem suam cum maiori triumpho reuocaret.

Itaq; cum peruenisset ad locum, diuertit in stabulum, ac solicitis oculis huc atq; illuc circumspiciens, ut eam uideret, perquirebat. Deinde cum multa hora præterisset, & uidendi eam minime tribueretur occasio, subridens ait ad stabulariũ; Audiui inquit, ò amice, quod habes puellã optimã; quam si iuberes, libentissime peruiderẽ. Qui cum ætatis eius intueretur canitiẽ, senectute iam fessam, quod ob luxuriam eam uidere cuperet non spernens, sic responsum dedit. Est, inquit, ut tibi compertũ est, etiã supra modũ speciosa; Erat siquidẽ Maria hæc pene supra quam natura exigit, formę pulchritudinis decora, cumq; senior nomen eius requireret, Mariã uocari ille respondit. Tunc hilari uultu, quæso, inquit, ut mihi præsentiã eius exhibeas, ut possim cũ ea hodie epulari, multũ namq; ex auditu comperi ipsam laudari puellã. Quæ cum uocata adesset, atq; in habitu meretricũ sanctus eam patruus eius uidisset, pene totũ corpus eius præ dolore solutũ est, amaritudinemq; animi læto uultu cęlauit, & lachrymas erumpentes uirili sexu retinuit, ne forte si eum fœmina cognouisset, fugæ præsidium flagitaret.

Residentibus itaq; eis atq; bibentibus, cœpit cũ ea uir mirabilis ludere. Quæ consurgens, complexa ceruicẽ eius, osculis demulcebat. Cumq; oscu-
28 laretur eum, odorata eius 28 corpusculũ suauissimo odore abstinentiæ fragrare, recordata est dierũ quibus cum summa abstinentia uixerat, & quasi quodã telo percussa in animo, uehementer ingemuit, lachrymasque profudit, & tanquã uim cordis non sufferens, in hæc uerba prorupit: Vę uę mihi miseræ soli. Tunc stabularius stupefactus, ait, quid est domina Maria, quod subito in tam grauissima suspiria prorupisti? Hodie duobus annis hic permanes, & nũquam ex te gemitus uel tristior sermo auditus est, nunc uero quid tibi contigerit nescio. Quæ respondit ad eũ; Beata essem, si ante trienniũ fuissem defuncta. Ad hæc beatus senior, ne agnosceretur, ueluti cũ quadam serenitate ait ad eam; Modo cũ lætitiæ nos intersumus, tu peccata tua cõmemorare uenisti? O admiranda clementiæ tuæ dispensatio, Deus altissime. Putas ne puella non dixit in corde suo, Quomodo aspectus uiri huius, patrui mei aspectũ similat? Sed solus tu amator hominum Deus, à quo est omnis bona sapiẽtia, ita dispensasti, ne eũ posset agnoscere, & fortasse confusione turbata, effugeret. Hoc autem non ob aliud

Corpusculum sancti suauissimo odore abstinentia fragrabat.

est credēdū, nisi quia lachrymæ famuli tui, patrui eius, huiuscemodi apud te obtinuere locum, ut ex impossibilibus possibilia facere dignareris.

Proferens itaq; sanctus uir solidū, quem attulerat, stabulario dedit, dixitq; ei; Fac nobis quæso amice optimā cœnam, ut cum hac puella epulari possim, longi nanq; itineris interuallo, amore eius adueni. O uera sapiētia secundū Deum, ò uere intellectus spiritalis, ò uere prędicanda salutis discretio, 29 quinquaginta annis abstinentiæ suæ nequaquam panē gustauerat, nunc carnes sine hæsitatione, ut saluaret animam perditam, manducauit. Sanctorum angelorum chorus, super hac discretione beati huius ouans uehementer stupuit, quæ alacriter sine ulla dubitatione manducauit, ac bibit, ut animā in limo defixā abstraheret. O sapientia sapientiū, & intellectus intelligentium. O discretio discernentium. Venite admiremini super hac imperitia, uenite expauescite, super hac differētia, quomodo perfectus hic & sapiens ac discretor, & prudens, ideota & indiscretor effectus est, ut ex ore leonis animā absorptam erueret, & ex uinculis & carcere tenebroso animam abstrusam ac uinctam absolueret. 29 *Quinquaginta annis abstinentia suæ nequaquam panem gustauerat.*

Igitur postquā epulati sunt, prouocabat eum puella ad cubandū, ut in cubiculum introirent. At ille; Eamus inquit. Cumq; introisset, cernit lectū in sublime stratū, in quo statim resedit alacriter. Quomodo te appellem, uel quomodo & nominē perfectissime athleta. Christi, uehementer ignoro. Continentē te asseram, an incontinentē? Sapientē, an insipientē? discretorē, ac indiscretorē? Quinquaginta annos conuersationes tuæ, super psiatiū cubitaueras, & quomodo nunc super huiuscemodi lectū constanter ascēdis? Sed hæc uniuersa fecisti ad laudem, & gloriam Christi, & mansionum iter longissimum arripiendo, & carnes comedendo, & uinum bibendo, & in stabulum diuertendo, ut saluares animam perditam. Nos autem si saltem uerbum utilitatis loqui cum proximo uolumus, cuncta importune discernimus.

Sedente eo itaq; super lectum, ait ad eū puella; Veni domine, ut calciamenta de pedibus tuis auferā. At ille ait ad eam; Obsera, inquit ostiū diligenter, et abstrahes ea. Volebat uero puella primo discalciare eum, sed cū ille non pateretur, obseratis ostijs, uenit ad eū, cui senior: Domina, inquit Maria appropinqua mihi, cumq; appropinquasset, tenuit firmiter manū eius, quasi qui putaretur osculari eam. Auferens quoq; calamanen, idest pileum a' capite suo, & erumpens uocem in fletū, ait ad eam, filia mea Maria, non me agnoscis? Viscera mea, nonne ego sum, qui te nutriuit? quid tibi factū est, o filia mea? Quis te interfecit? Vbi est ille habitus angelicus quē habebas filia mea? Vbi continentia? ubi fletus? ubi uigiliæ? ubi caumeniæ? A celsitudine cœli in hāc foueā quomodo deuoluta es filia mea? cur, quando peccasti, non mihi indicasti? non mihi illico retulisti, & ego certe pro te pœnitentiam agerē cum dilectissimo Effrem, quare sic fecisti? aut quare me ita deseruisti? & in hanc me mœstitiā intolerabilem deduxisti? Quis autē sine peccato est, nisi solus Deus?

Cumq; hæc aliaq; multa dixisset, tanquā lapis immobilis in manibus eius remansit, timore pariter & confusione suppleta. Rursus autem beatissimus uir cū lachrymis adiecit, dicens; Non loqueris mihi ò filia mea Maria? non loqueris mihi pars uiscerū meorum? Nonne propter te filia mea huc adueni? Super me sit hoc peccatū, ò filia mea, ego in die iudicij pro te

reddam rationẽ domino, ego pro peccato hoc satisfaciã Deo. Vsq; ad me
diũ itaq; noctis huiuscemodi uerbis consolabatur eam, & cum lachrymis
ubertimis admonebat.

Cumq; parumper fiduciã percepisset, taliter flens ad eum locuta est:
Non ualeo te, inquiens propter confusionẽ uultus mei attendere. Et quo-
modo possum orationẽ Deo fundere, quando sic immundicia cęni huius
polluta sum? Et sanctus uir ad eam: Super me, inquit, sit iniquitas tua ô fi-
lia mea, ex manibus meis peccatũ hoc Deus requirat, solummodo audi
me, & ueni, eamus in locũ nostrum. Ecce enim & charissimus Effrem pro
te nimiũ dolet, tuiq; causa sedule dominum deprecator, noli diffidere filia
de clementia domini, licet tua sint peccata uelut montes, sed illius miseri-
cordia omnem supereminet creaturam. Sicut legimus, accessit mulier im-
munda ad mundũ, & non eum inquinauit, sed ab eo potius ipsa mundata
est, lachrymis pedes domini lauit, capillisq; suis extersit. Si potest scintilla
pelagus inflammare, possunt & peccata tua eius munditiã inquinare, non
est nouum cadere in luctamine, sed malũ est, iacere deiectũ. Reuoca unde
extuleras pedẽ, firmius fige, ut inimicus fortiorem te sentiat resurgentem.
Miserere quæso senectutis meæ, doleas pro caniciei meæ labore obsecro,
& exurgens, ueni ad cellulam mecũ, noli timere, lubricum enim est genus
mortalium, sed sicut citius cadit, sic iterum uelocius per Dei adiutoriũ sur-
git, qui peccantes non uult mori, sed sanari & uiuere. Illa uero ait ad eum;
30 si scis quia pœnitentiã agere possum, & 30 satisfactionẽ meam suscipiat
Deus ecce ut iubes, ueniã præcede, & ego sequar sanctitatẽ tuam, & exo
sculor uestigia tua, quia sic super me doluisti, ut ex uoragine immundiciæ
huius educeres me. Et ponens caput suũ ad pedes eius; tota nocte flebat,
dicens; Quid tibi domine Deus meus pro omnibus his retribuam?

Si scis quia pœnitentiam agere possum, & satisfactionẽ meã suscipiat Deus. Ecce satisfactio nostra quæ tantum a Modernis hæreticis impetitur.

Diluculo autem facto, ait ad eam beatus Abrahã. Surge filia, et eamus
hinc ad cellulam nostram. Quæ respondens, dixit ad eũ: Habeo hic modi
cum auri & aliquid uestimentorũ, quid de his iubes fieri? Respondens au
tem beatus Abraham, dixit: Relinque hic omnia hæc, quæ ex parte mali-
gni quæsita sunt. Et surgentes, exierunt, statimq; imponens eam super
equũ, trahebat præcedens, quemadmodum pastor cum inuenit ouẽ per-
ditam, cum gaudio super humeros suos tollit, ita beatus Abrahã gaudens
in corde suo, iter cum nepte faciebat. Cumq; uenisset ad proprium locum,
illam quidem ubi ipse fuerat, interiori cellula reclusit, ipse uero in cella ex-
32 teriori permansit. Hæc itaq; induta 32 cilicio, in humilitate animi, &
cordis atq; oculorum fletibus perdurabat, uigilijs quoq; atq; arctissimis
abstinentiæ laboribus semetipsam conficiens, & cũ modestia, & quiete
ad dominum indesinenter proclamans, facinus proprium spe firmissima
ueniæ plangebat, tam sapienter iugiter obsecrationibus uacans, ut nullus
quiuis sine uisceribus, non compungeretur, cũ uoces fletus eius audiret.
Quis enim sic immisericors est inuentus, qui lamentantẽ eam agnoscens,
ipse quoq; non fleret? Aut quis de eius uera cordis compunctione, nõ egit
gratias Deo nostro? Pœnitentia siquidem eius, si nostris supplicationibus
comparetur, omnem mensuram doloris excedit. Sic enim impensius do-
minum precabatur, ut sibi ignosceretur quod gesserat, ut etiam signũ, si su
scepta fuisset eius pœnitentia, diuinitus postularet. Clementissimus itaq;
33 Deus, qui neminẽ uult perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, ita 33

Ecce cilicium uestem pœnitentis.

Ecce fletus, uigilias, et abstinentiam eiusdem. Nonne est hoc hæretice satisfacere Deo pro peccatis commissis?

Ita condignam eius

condignam satisfactionẽ eius recepit, ut orationibus eius post trienij plenitudinem sanitas plurimis redderetur. Impensius namq; ad eã turba populi confluebat, quæ pro illorum salute dominũ efficaciter precabatur. Beatus autem Abraham alios decem annos in hac uita perdurãs, & cernens optimam pœnitentiã eius, glorificansq; Deum, septuagesimo uitæ suæ anno quieuit in pace. Quinquaginta siquidem annos magna cũ deuotione atq; humilitate cordis, & charitate non ficta, institutũ suum impleuit. Personam hominis nunquã accepit, sicut apud plurimos fieri consueuit, ut unũ quidem amore præferant, aliũ uero despiciant, neq; regulã abstinentiæ suæ mutauit, non pigritia obtorpuit, nõ segniter egit, sed ita semper extitit quasi quotidie moriturus.

Satisfactionem Deus recepit, ut orationibus eius post triennium sanitas pluribus redderetur. Quid ergo dicis tu nouator, non requiris satisfactionem operũ ad salutem peccatoris?

Hic fuit modus beatissimi Abrahã, & hæc conuersatio, & certamina tolerantiæ eius. Ita enim in certaminis acie contra aduersariũ stetit, ut nequaquam se post tergũ conuerteret, sed neq; in tribulationibus quas in illo perpessus est, neq; in prælio cũ phantasijs dæmonũ dimicans, relaxauit animum suũ, uel in aliquo trepidauit. Maximũ autem, atq; admirabile certamen hoc fuit, quod erga beatissimã Mariam gessit, quomodo per sapientiam, & spiritualẽ prudentiam, supradictã de uoragine iniquitatis abstraxit, miraculũ. In ipsum cubile draconis ingressus est, ibiq; cum pedibus conculcauit, & ex medio dentiũ eius escam eripuit. Hi agones & sudores beati uiri extiterunt. Et hoc quidẽ ita conscribimus ad consolationem & deuotionẽ omnium qui uolunt pie & alacriter uitã suam instituere: & ad laudẽ & gloriam Dei, cuius gratia affluenter nobis cuncta quæ opportuna sunt conceduntur: In alio uero uolumine reliquas eius uirtutes descripsimus. Hora autẽ illa quando quieuit migraturus ad dominũ, pene uniuersa ciuitas congregata est. Et unusquisq; eorũ cum omni deuotione castissimo eius corpori appropinquans, benedictionẽ sibi ex 33 uestimentis eius diripuit. Et si in quocunq; langore, id quod direptum est contigit, sine aliqua mora sanitas subsecuta est.

33 *Vestes sancti benedictionem præstabant tangentibus, & salutem languentibus cõferebant.*

Vixit etiam Maria alios quinq; annos, sicq; supra modũ uitam suã instituens, & diebus ac noctibus in lamentatione magna lachrymisq; perseuerans, dominũ precabatur, ut plerique prætereuntes locũ illum per noctem, & audientes uocem fletuũ eius, nihilominus uerterentur in planctũ, & fletũ suum eius fletu copularent. Hora autem 34 dormitionis eius qua ex hac uita assumpta est, omnes qui uiderunt eam, propter splendorẽ uultus eius gloriam domino retulerunt.

34 *Ecce quomodo sancti quãdo moriuntur dormire dicuntur, sic et protomartyr obdormiuit in domino.*

Heu mihi dilectissimi, quoniam hi quidẽ 35 dormierunt, & ad dominum cũ omni fiducia perrexerunt; quorũ mens in nullo prorsus mundanis negocijs colligata est, sed in sola domini charitate. Ego uero impromptus atq; imparatus mea uoluntate permãsi, & ecce cõprehendit me hyems, & infinita tempestas, 36 nudũ me atq; spoliatum absq; perfectione bonorum operũ inueniet. Admiror in memetipso charissimi, quomodo quotidie delinquo, & quotidie pœnitentiã ago: Per horas ædifico, & per horas constructa subuerto. Ad uesperã dico sequenti die pœniteo, mane autem facto elatus diem prætereo. Rursus ad uesperã dico, noctu uigilabo, & cũ lachrymis obsecrabo dominũ, ut peccatis meis propitius sit: cũ autem nox aduenerit, somno potius occupor. Ecce qui mecũ acceperunt pecuniam, die ac nocte negotiãdo contendunt, ut & laudem præconij conse-

35 *Dormierunt, & ad dominum cum omni fiducia perrexerunt.*

36 *Conqueritur se nudum atque spoliatũ absq; perfectione bonorum operum inue-*

mendum. Ergo bona opera sunt necessaria ad salutem.

quantur, & decẽ ciuitatibus præsint. Ego ob pigritiam meã occultaui eã in terra, & dominus meus propinquauit uenire. Et ecce contremiscit cor meum, & desleo dies negligentiæ meæ, non habens qualẽ excusationem obtendam. Miserere mei, qui solus sine peccato es Deus, & saluũ me fac, qui solus benignus es, & clemens quia præter te benedictum patrem, & unigenitũ filium tuum, qui incarnatus est propter nos, & spiritũ sanctum qui uiuificat omnia, alium nescio, neq; in alium credo.

Et nunc memento mei amator hominũ, & deduc me de carcere iniquitatum mearum, quia utrunq; tuum est domine, & quando uoluisti me in hunc mundũ intrare, & quãdo ex eo migrare præceperis. Memorare mei indefenso, & salua me peccatorem, & gratia tua, quæ mihi in hoc seculo opitulatio, refugiũ & gloriatio facta est, ipsa me sub alas in illa die horrẽda atq; terribili protegat. Tu enim agnoscis qui es scrutator cordis, & renum, quod multas prauitates, & scandalorũ tramites, imprudentiũ uanitatem, & 37 hæreticorũ defensionem contempsi. Et hoc non ex me, sed ex gratia tua, per quam illuminata est mẽs mea. Vnde obsecro sancte domine, salua me in regno tuo, & dignare me benedicere cum omnibus qui placuerunt ante te, quoniam decet te gloria, adoratio, & magnificentia, patri, & filio, & spiritui sancto. Amen.

37 *Cum dicit se non defendisse hæreticos, infertur necessario, peccatum esse eos defendere.*

Habetur in uitis patrum nouissime apud Coloniam editis. Nec non in libro Monachorum sancti Nazarij Veronensis in pergameno iam 300. annis manu scripto.

CONVERSIO, ET VITA BEATÆ PELAGIÆ à Iacobo Diacono Heliopoleos scripta.

MAgnas semper Domino nostro gratias referre debemus, qui non uult perire peccatores in mortem, sed omnes per pœnitentiã conuerti cupit ad uitam. Audite ergo miraculum quod gestum est in diebus nostris. Visum est mihi peccatori Iacobo, scribere uobis fratribus sanctis, ut audiendo uel legendo sciatis, & animabus uestris maximũ consolationis auxiliũ acquiratis. Misericors enim Deus, qui nullũ hominem uult perire, statuit in hoc seculo, ut per 1 satisfactionẽ delicta donentur, quia in futuro iustũ iudicium erit, in quo recipiet unusquisq; secundũ opera sua. Nunc ergo silentiũ mihi præbete, & intuemini mecũ omnia diligentia cordis, quia relatio nostra compunctione satis uberrima plena est.

1 *Operis satisfactio ex Dei ordinatione requiritur ad pœnitentis salutem, nec sufficit credere culpam sibi remitti.*

Sacratissimus Episcopus Antiochiæ ciuitatis, conuocauit ad se omnes prope se existentes Episcopos, pro certa quadam causa, unde conuenerũt episcopi numero octo. Inter quos fuit & sanctissimus Dei uir Nonnus, episcopus meus, uir mirificus, & efficacissimus monachus, de monasterio qđ dicitur Tabenensiotarũ. Propter incomparabilem enim eius uitã, & decoratissimam conuersationẽ raptus est de monasterio, & episcopus ordinatus. Congregatos ergo in prædicta ciuitate, iussit nos episcopus ipsius ciuitatis manere in basilica beatissimi martyris Iuliani. Ingressiq; successimus, ubi & cæteri, qui conuenerant Episcopi ante ianuam ipsius basilicæ residerunt. Quibus sedentibus, aliqui episcopi dominũ meum Nonnum rogabant ut aliquid ab ipso docerentur. Statimq; ex ore suo sanctus episcopus cœpit loqui, ad ædificationẽ, & salutem omniũ qui audiebant. Cũctis uero nobis admirantibus sanctam doctrinã eius, ecce subito transiit per nos prima mimarũ Antiochiæ, ipsaq; est prima chorentiarũ pantomimarum, sedens super asellũ, & processit cum summa phantasia, adornata

ita,ut nihil uideretur super ea nisi aurũ,& margaritæ, & lapides preciosi, nuditas uero pedũ eius,ex auro,& margaritis erat cooperta,cũ qua maxima erat pompa puerorũ,& puellarum in uestibus preciosis amicta,& torques aurea super collũ eius. Quidã præcedebãt,alij uero sequebantur eã, pulchritudinis autem decoris eius, non erat satietas omnibus secularibus hominibus.Quæ tamen transiens per nos,totũ impleuit aërem ex odore, musco,uel cæterorũ suauissimorum odoramentorũ fragrantia.Quã ut uiderunt episcopi ita nudo capite,& omni membrorũ compage,sic inuerecunde transire cum tantis obsequijs,ut nec uelamen super caput positum, nec super scapulas,tacentes ingemuerunt, & quasi à peccato grauissimo auerterunt facies suas.

Beatissimus autẽ Nonnus intentissime eã & diu respiciebat, ita ut posteaquã transisset, intueretur & respiceret eam. Et postea auertit faciem suã,dicens ad circunstantes episcopos; Vos non delectati estis tanta pulchritudine eius? Illis uero nihil respondentibus posuit, faciẽ super genua sua,& manuale sanctum quod tenebat sanctis manibus suis, & sic omnẽ sinum suũ repleuit lachrymis,& suspirans grauiter, dixit iterũ ad episcopos; Non delectati estis tanta pulchritudine eius? Illi uero nihil respondentibus,Vere,ait,ego ualde delectatus sum,& placuit mihi pulchritudo eius; quoniã istam habet Deus præponere, & statuere in conspectu tremendæ, & admirabilis sedis suæ,iudicaturus tam nos quã episcopatum nostrũ. Et iterum dixit ad episcopos; Quid putatis, dilectissimi, quantas horas fecit in cubiculo suo hæc mulier, lauans & componens se, cũ omni solicitudine animi,& intentione,ad spectaculũ orans se, ut corporali pulchritudini,& ornatui nihil deesset,quatenus omnibus placeret, ne turpis uideretur esse suis amatoribus, qui hodie sunt,& crastino non sunt? Ergo & non habentes patrẽ in cœlis omnipotentem, sponsum immortalẽ, donantem bene 2 custodientibus promissiones,quæ habent diuitias cœlestes,& æterna præmia,quæ extimari non possunt, quæ oculos non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.Quid enim plura loquar? habentes repromissionẽ,faciem illam magnã,& splendidã,& inæstimabilem sponsi uultũ uidere,cui Cherubin respicere non audent, non ornamus,neq; detergimus sordes de miseris animabus nostris,sed dimittimus eas negligenter iacere.

2 *Si æterna præmia donantur bene custodiẽtib' promissiones dei constat regnum cœlorum dari nobis & ex gratia, & ex meritis nostris. Ex gratia tum quia Deus gratis promisit, tum quia & gratiam dedit gratis, qua opera bona æterno præmio digna operemur. Ex meritis autem, quia ex dictis operibus æterno præmio digni.*

His omnibus dictis apprehẽdit me peccatorem diaconũ, peruenimusque in hospitiũ,ubi nobis fuerat cellula data. Et ingressus cubiculũ suum, iactauit se in pauimentũ,& faciem suam ad terrã,percutiẽsq; pectus suum lachrymabatur,dicens, Domine Iesu Christe, ignosce mihi peccatori, & indigno,quia unius diei ornatus meretricis, superuenit ornatũ animæ meæ. Quali uultu respiciã ad te? aut quibus sermonibus iustificer in conspectu tuo? Non enim occultabo cor meũ ante te,quoniã prospicis secreta mea. Et uæ mihi peccatori,& indigno,quoniã ante altare tuum assisto, & non offero pulchrã animam qualem expetis à me. Illa enim promisit placere hominibus,& fecit,& ego promisi tibi placere, & mentitus sum propter pigritiã meam. Nudus sum tã in cœlo quàm in terra, non adimplens præcepta mandatorũ tuorum. Ergo non est mihi spes ex operibus bonis, sed spes mea in misericordia tua, qua confido saluari. Hæc uero illo dicente, & horũ causa plurimũ ululante, eodem die uehementer facta celebraui-

mus. Superueniente autē die, quæ est dominica, postquā compleuimus nocturnas orationes, dicit ad me sanctus Nonnus episcopus, Tibi dico frater diacone, uidi somniū, & fortiter conturbor, eo quod non possum discernere illud. Qui mox dicit ad me, uidisse se in somnijs, quomodo ad cornu altaris staret nigra colūba, multis sordibus inuoluta, quæ circumuolabat me, & foetorem ac squalorē sordiū eius ferre non ualebā. Illa uero circunstetit me, donec dimissa est oratio catechumenorū. Postquam uero proclamauit diaconus catechumenis, procedite, statim nusquā comparuit. Et post missam fidelem, & completionē oblationis, cū dimissa esset ecclesia, egrediente me limitem domus Dei, uenit denuo ipsa columba multis sordibus inuoluta, & iterū circumuolabat me. Ego uero extendēs manum apprehendi eam, & iactaui in concham, quæ erat in atrio sanctæ ecclesiæ, & dimisit in aqua omnes sordes suas, quibus obuoluta erat, & ascendit de aqua, candida sicut nix, quæ & uolans, in excelsum ferebatur, & omnino ab oculis meis sublata est.

Quum ergo narrasset somniū sanctus Dei Nonnus Episcopus, apprehendit me, & peruenimus ad maiorē ecclesiam cū cæteris episcopis, & salutauimus episcopū ciuitatis. Et ingrediens, omnem populū ecclesiæ hortatus est, qui ingressi sederunt super thronos suos, & post omnem canonicam celebrationē, uel lectionē sancti Euāgelij, idem episcopus ciuitatis porrigens sanctū euangelium beatissimo Nonno, hortabatur eum, ut uerba faceret ad populū. Qui aperiens os suum, loquebatur sapientiā Dei, quæ habitabat in eo, quoniam nihil compositionis, aut philosophiæ, aut indiscretū alloquebatur, nihil in se habens humanæ naturæ superfluum, sed repletus spiritusancto arguebat, & cōmonebat plebem, syncerissime loquēs de futuro iudicio, & de perpetuis bonis q̄ reposita sunt. Cūcta ergo plebs compuncta est ex uerbis, quibus locutus est per eū spiritus sanctus, ita ut pauimentum sanctæ ecclesiæ inundaret populi lachrymis.

Gubernatione uero misericordiæ diuinæ contigit, ut conueniret ad eādem ecclesiam, & meretrix hæc, de qua, factus est nobis sermo, & quod mirū est, cathecumena, cui nunquā accessit solicitudo peccatorū, nec aliquando ad Dei conuenisset ecclesiā, subito cōpuncta est timore Domini, cū argueret sanctus Nonnus populū, ita ut desperaret de seipsa mulier plāgens flumina lachrymarū fundebat, nec ullo modo a fletu cōtinere se poterat. Et statim præcipit duobus pueris suis, dicens, Sustinete in hoc loco, & dū egressus fuerit sanctus Nonnus episcopus, sequamur eū, & inquirite ubi maneat, & uenite, & renuntiate mihi. Pueri uero fecerunt sicut præcepit eis domina sua, & sequētes nos, uenerunt in basilicā beatissimi martyris Iuliani, ubi nobis hospitiū seu cellula erat. Et regressi uenerunt Dominæ suæ dicentes, quoniā in basilica beatissimi martyris Iuliani manet. Quo illa audito, statim trāsmisit dypticum tabularū, per eosdem pueros, ita continentem; sancto discipulo Christi, peccatrix & discipula diaboli. Audiui de Deo tuo, quod cœlos inclinauit & descendit super terram, non propter iustos, sed ut peccatores saluaret, in tantū humiliatus, ut publicanis appropinquauerit, & in quē Cherubin respicere non audent, cū peccatoribus conuersatus sit. Et tu Domine meus, qui multam sanctitatē habes, & si carnalibus oculis ipsum Dominū Iesum Christū, qui se illi mulieri meretrici Samaritanæ manifestauit ad puteū, non aspexisti, tamen uo

rus cultor illius es, sicut Christianis audiui referẽtibus. Si uero illius Christi uerus es discipulus, non me respuas, per te desiderantẽ uidere saluatorẽ, ut per te merar uidere uultũ sanctum suũ. Tunc rescripsit ei sanctus Nonnus episcopus: Quæcunq; es, manifesta es Deo, & tu, & tractus tuus, & uoluntas tua. Attamen dico tibi, ne uelis tentare humilitatẽ meam. ego enim sum homo peccator, seruus Dei. Si pro certo habes desideriũ diuinitatis, uirtutem adipiscendi, & fidem, & me uis uidere, sunt mecum episcopi alij, ueni, & ante eos me uidebis, nam sola me uidere non poteris. Quũ hęc rel egisset meretrix, gaudio repleta, cursu uenit ad basilicam beati martyris Iuliani, & nuntiauit nobis de præsentia sua. Quo audito sanctus Nonnus episcopus, uocauit ad se omnes qui illic aderant episcopos, & iussit eam uenire ad se. Quæ accedens ubi congregati erant episcopi, iactauit se in pauimentũ, & apprehendit pedes beati Nonni episcopi, dicens; Rogo te Domine meus, imitare magistrum tuum Dominum Iesum Christũ, & effunde super me tuam bonitatẽ, & fac me christianam. Ego enim sum, Domine meus, pelagus peccatorũ, & abyssus iniquitatis. Peto me baptizari. Cũ uix eam persuasisset sanctus Nonnus episcopus surgere à pedibus suis, cũ surrexisset, dicit ad eam: Canones sacerdotales continent non baptizari meretricẽ, nisi fideiussores præstiterit, ut non se iterum in ipsis malis reuoluat. Quæ audiens talẽ Episcopi sententiã, iactauit se iterũ in pauimentum, & apprehendit pedes sancti Nonni, & ipsos lachrymis suis lauit, & capillis suis extergebat dicens: Rationẽ reddas Deo pro anima mea, & tibi adscribam iniquitates factorũ meorum, si distuleris me iniquam, & turpissimam baptizare. Non inuenias portionẽ apud Deum cum sanctis, nisi me nunc feceris alienã malorum operum meorũ. Neges Deum, & idola adores, nisi me hodie in sponsam Christi renasci feceris, & obtuleris Deo.

Ecce in quanta reuerentia erant canones sacerdotales, qui passim hodie contemnuntur ab hæreticis.

Tunc omnes episcopi, & clerici qui conuenerunt, uidentes talẽ peccatricem pro Deitatis desiderio talia loquentem, admirantes dicebant, nunquã se talem uidisse fidẽ & desiderium salutis, sicut huius meretricis. Et statim transmiserunt me peccatorẽ diaconũ ad episcopũ ciuitatis, ut hæc omnia ei insinuarẽ, & unam de diaconissis iuberet eis beatitudo transmittere mecũ. Qui audiens, lætatus est gaudio magno dicens: Bene pater honorabilis, te expectabant opera ista scio quod os meũ eris. Et statim trãsmiserunt mecũ dominam Romanam primã diaconissarum. Quę ueniens, inuenit eam adhuc ad pedes sancti Nonni episcopi, cui uix persuasit surgere à pedibus suis, dicens. Surge filia ut exorcizeris Dixitq; ei, confitere omnia peccata tua. Quæ respondit: Si perscrutata fuero scientiã cordis mei, non inuenio in me aliqua opera bonorũ actuum. Peccata enim mea scio, quod arena maris grauiora sint, aqua enim perparua est præ mole peccatorum meorũ. Confido uero de Deo tuo, quod dimittat pondus iniquitatum mearum, & respiciat super me.

Tunc dixit ad eam sanctus Nonnus episcop⁹; Dic quod sit nomen tuũ? Quæ respondit; Naturali nomine Pelagia uocata sum à parentibus meis, ciues uero Antiochiæ Margaritam me uocant propter pondus ornamentorum, quibus me adornauerunt peccata mea. Ego enim eram ornamentum, & comptum ergasterium diaboli. Iterum dicit ad eam sanctus Nonnus episcopus; Naturali nomine Pelagia uocaris? Quæ respondit; Ita do-

mine. Quo audito, ſanctus Nonnus epiſcopus 4 exorcizauit eam, et baptizauit, & impoſuit ei ſignũ domini, tradiditq; illi corpus Christi. Fuitq; illi mater ſpiritalis ſancta domina Romana, prima diaconiſſarum, quæ accipiens eam, aſcendit in catechumenum, eo quod & nos ibi maneremus. Tunc dicit ad me ſanctus Nonnus epiſcopus. Tibi dico frater diacone, lætemur hodie cũ angelis Dei, & oleũ extra 5 conſuetudinẽ, ſumamus in cibo, & uinũ cum lætitia ſpiritali accipiamus propter ſalutẽ huius puellæ.

4 Vides quod baptizãdi prius exorcizabantur, & poſt baptiſmum ſi erant adulti, dabatur eis corpus Christi?

5 E priſcorum ſanctorum abſtinentiam. Nam nec oleo in cibo, nec uino in potu utebantur, niſi tempore magnæ lætitiæ. Et ideo ſpiritus ſancti gratia erat in eis.

Sumentibus uero nobis cibum audiuntur uoces ſubito, uelut hominis qui uiolentiã patitur, diabolus enim clamauit dicens, Væ uæ, quid patior à decrepito ſene iſto? Non tibi ſufficiunt triginta millia ſarracenorũ, quos mihi arripuiſti, & baptizaſti, & obtuliſti Deo tuo? Non tibi ſufficiebat Heliopolis, quoniam cũ & ipſa mea eſſet, & omnes qui in ea habitabãt, me adorarent, tu mihi abripuiſti, & obtuliſti Deo tuo? Sed & nunc maximam ſpẽ meam abſtuliſti à me, iam nunc non fero machinationes tuas. O' iam quid patior a damnabili iſto. Maledicta dies illa in qua natus es ut, flumina lachrymarũ infirmo hoſpitio inundant, iã ſpes mea abſtracta eſt. Iſta omnia clamabat diabolus, & lamentabatur ante ianuas, & audiebatur ipſe ab omnibus. Et iterũ repetens, ad neophytam puellam dixit; Hæc mihi facis domina mea Pelagia, & tu meum Iudã imitaris? Ille enim gloria, & honore coronatus, & apoſtolus cõſtitutus, tradidit dominum ſuum, ita & tu mihi feciſti. Tunc dicit ad eam ſanctus Nonnus epiſcopus. Signa 6 te cruce Christi, & abrenuncia ei. Quæ ſignauit ſe in nomine Christi, & inſufflauit in dæmonem, & ſtatim nuſquam comparuit.

6 Vide quomodo ſignũ crucis Christi dæmones fugat.

Poſt biduum ergo, dormiente ea cum ſancta Romana commatre ſua in cubiculo ſuo, apparuit diabolus nocte, & ſuſcitauit ancillam Dei Pelagiam, & dicebat; Rogo te domina mea Margarita, nunquid non ex auro & argento ditata es? nunquid non ex auro, & gemmis pretioſis adornaui te? Rogo te, quid te contriſtaui? Reſponde mihi, ut ſatiſfaciam tibi; tantum ne me facias opprobrium Christianorum. Tunc ancilla Dei Pelagia ſignauit ſe, & exufflauit in dæmonem, dicẽs: Deus meus qui eripuit me de medio dentiũ tuorum, & induxit in cœleſtem thalamũ ſuum, ipſe tibi reſiſtet pro me. Et ſtatim nuſquam comparuit diabolus. Tertia uero die, poſteaquã baptizata eſt ſancta Pelagia, rogauit puerum ſuum, qui præerat rebus eius omnibus, & dicit ad eum. Vade in ueſtiariũ meum, & ſcribe omnia, quæ ſunt, tam in auro, quam in argento, uel in ornamentis aut ueſtibus precioſis, & affer mihi. Puer fecit ſicut præcepit ei domina ſua, & omnem ſubſtantiam ſuã detulit. Quæ ſtatim uocauit ſanctum Nonnum epiſcopũ per ſanctã Romanam commatrẽ ſuam, & omnem ſubſtantiã ſuam poſuit in manibus eius dicens: Hæ ſunt domine diuitiæ, quibus ditauit me ſathanas, has trado in arbitrio ſanctitatis tuæ, & quod noſti expedire, facias ex eis, mihi enim optãdæ ſunt diuitiæ domini mei Ieſu Christi. Qui ſtatim uocauit cuſtodẽ eccleſiæ ſeniorẽ, & ipſa præſente, omnẽ ſubſtantiã eius in manibus illius tradidit, dicens; Adiuro te per inſeparabilẽ trinitatẽ, ne quid hinc in epiſcopiũ aut in eccleſiã ingrediatur, ſed magis uiduis, & orphanis, & pauperibus erogetur, ut quod male attractũ eſt, bene diſtribuatur, & diuitiæ peccatricis, fiant theſauri iuſtitiæ. Si uero ſpreto ſacramento, ſiue per te, ſiue per quemlibet aliũ ſubtraxeris de his quicquam, anathema ingrediatur domum eius, & cum illis habeat partem, qui dixerunt, Crucifigatur, crucifigatur.

Illa

Illa uero conuocauit omnes pueros, & puellas suas, & liberauit omnes, donauitq; torques aureos eis de manu sua dicens: Festinate, & liberate uos de hoc seculo nequã pleno peccatis, ut sicut fuimus in hoc seculo simul, ita simul permaneamus, sine dolore in uita illa, quæ est beatissima. Octaua uero die, quando habebat depositionem albarũ facere, surgens nocte, nobis ignorantibus, deposuit uestem baptismatis sui, et induit se tunicam tricinã, id est Cilicinã, & birrã sancti Nonni episcopi, & ex illa die nusquam comparuit in ciuitate Antiochia. Quam sancta Romana flebat amarissime, & sanctus Nonnus consolabatur eam dicens; Noli flere filia, sed lætare gaudio magno, quoniã Pelagia optimam portionem elegit, sicut Maria, quam Dominus præfert Marthæ in euangelio. Illa autẽ abiit Hierosolymã, & construxit sibi cellulam in monte oliueti, ubi Dominus orauit. Post aliquantũ uero temporis conuocauit episcopus ciuitatis omnes episcopos, ut unusquisq; reuerteretur ad propria.

7 *Cilicium olim erat signum pœnitentium.*

Post triennium, aut quadriennium tẽporis desideraui ego Iacobus diaconus proficisci Hierosolymã, ut ibi adorarem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, & petij episcopum meum ut me permitteret ire. Dum me permisisset ire, dicit ad me: Tibi dico frater diacone, dum perueneris Hierosolymã require ibi quendam fratrẽ Pelagium monachum, & eunuchũ qui multos annos habitat in solitudine clausus, quasi eum uisitaturus, ut re enim poteris ab eo iuuari. Hæc autem omnia dicebat mihi de ancilla Dei Pelagia, non manifeste.

8 *Vide quomodo etiam antiquitus fiebant peregrinationes ad loca sancta.*

Perueni ergo Hierosolymã, & adoraui sanctam resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, & alia die requisiui seruũ Dei. Et accessi, & inueni eũ in monte oliueti, ubi dominus orauit, in modica cellula undiq; circunclusa, & paruam fenestellam habuerat in pariete. Et percussi ostiũ fenestellulæ, & statim aperuit, & cognouit me, ego uero non cognoui eam. Quomodo enim poterã cognoscere illam, quam antea uideram, inæstimabili pulchritudine, iam facie marcidã factam præ nimia 9 abstinentia? Oculi uero eius sicut fossæ uidebantur. Quæ dicit ad me: Vnde uenis frater? Ego respondi & dixi: Missus sum ad te, iubente Nonno episcopo. Quæ ait ad me: Oret pro me, quoniã uere sanctus Dei est. Et statim clausit ostiolum fenestellæ, & cœpit psallere horam tertiã. Ego uero oraui iuxta parietẽ cellulæ eius, & recessi multũ iuuatus de angelica uisione eius.

9 *Considera magnam abstinentiam sanctæ mulieris.*

Reuersus uero Hierosolymã, cœpi per monasteria ambulando uisitare fratres. Magna uero ferebatur fama per monasteria de Domino Pelagio, propterea deliberaui etiam iterato ad eum redire, & salutaribus doctrinis eius refici. Cumq; ad cellulã suam peruenissem, & pulsare, imo nominatim eum interpellare præsumerẽ, nihil respondit. Expectaui secunda die, & tertia perseuerans, & proprio nomine Pellagiũ interpellans, neminem audiui. Quare intra me dixi: Aut nemo est hic, aut recessit qui hic erat monachus. Nutu uero Dei monitus, iterũ dixi. Considerem ne ostiolum fenestellulæ? Et prospexi, & uidi eum mortuũ, & clausi fenestriolum, & de luto replens diligenter, cursu ueni Hierosolymã, & nunciaui, commanentibus, quod sanctus Pelagius monachus mirabilia faciens requieuisset.

Tunc sancti patres uenerunt cũ diuersis monasterijs monachorum, & sic solutũ est ostiolum cellulæ, & delatũ est foras sanctum corpusculum eius. Et dũ sancti patres ungerent corpus myrra, tunc cognouerunt quod

10 fuiſſet mulier, & exclamauerunt uoce magna, dicentes: Gloria tibi domine Ieſu Chriſte, qui multas diuitias abſconſas habes ſuper terrã, non ſolũ uiriles, ſed etiam muliebres. Diuulgatũ eſt autem omni populo, & uenerunt omnia monaſteria uirginũ, tam de Hiericho, quã, ex Iordane, ubi Dominus baptizatus eſt, cum 10 cereis, lampadibus, & hymnis, & ſic depoſitæ ſunt ſanctæ 11 reliquæ eius, & portatæ à ſanctis patribus.

Vide hæretice quomodo tumulentur Chriſtianorum corpora, nẽpe cum cereis, lampadibus, & hymnis.

11 *Sanctas reliquias appellat uenerabilis fœminæ corpus.*

Hæc uita meretricis, hæc conuerſatio deſperatæ, cum qua & dominus nos faciat inuenire miſericordiam ſuam in die iudicij, quoniã ipſi eſt honor & gloria, poteſtas, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

VITA BEATI IOANNIS CLIMACI A Daniele Monacho conſcripta.

Habetur in frontiſpicio operis eius, quod climax, ideſt ſcala dicitur.

QVænam hunc uirũ diuinum ciuitas tulerit, atq; ante cœleſtis militiæ glorioſam exercitationẽ educauerit, non facile dixerim, cũ id mihi non ſatis diligenter exploratũ ſit. Quænam 1 uero modo ipſum ferat, æterniſq; & immortalibus delicijs paſcat, longe ante nos Paulus expreſsit. Eſt enim & ipſe penitus cœleſtis illius Hieruſalem effectus municeps, in qua eccleſia primitiuorũ eſt; quorum, inquit, conuerſatio in cœlis eſt, ubi ſpiritu purgatiſsimo atq; ab omni materia remoto, diuina inſatiabiliter hauriens, pulchritudines inuiſibiles contemplans, digna 2 ſudorũ præmia recipit, laborumq; mercedem quietiſsimam refert. Nam cœleſtis regni hæreditate potitus, cum illis iam in æternum tripudiat; iungitq; lætitiam cũ ijs, quorum pes ſtetit in directo. Quonam uero modo beatitudinem iſtam ſibi comparauit, iam dicere inſtituam.

1 *Animus Ioannis in cœlo.*

2 *Digna ſudorum præmia recipit, laborumque mercedem quietiſsimam refert. Ergo ſancti habent meritum apud Deum.*

Hic cum per ætatem corpoream ſexdecim ferme eſſet annorũ, ſeipſum obtulit Chriſto ſacrificiũ gratum atq; acceptabile, monaſticæ uitæ iugo colla ſubijciens in monte Syna, eo puto conſilio, ut ipſa uiſibilis loci cõmoratione admonitus, ad inuiſibilem deũ facilius dirigeretur, & aptius perduceretur. Atq; peregrinationem, ut intellectualiũ adoleſcentularum magiſtram, in primis adamauit, per quam turpi, & noxia confidentia omni reiecta, humilitate honeſtiſsima aſſumpta, dæmonem illũ, à quo nonnunquam, ut nobis ipſis placeamus, nobisq; confidamus, inducimur, à ſe penitus eliminans, ab ipſo quoq; cordis aditu reiecit. Inclinans uero ceruicẽ, & confidens in domino, ac ei qui ſe ſuſceperat patri, ueluti optimo cuidã gubernatori, ſe totum mittens, altiſsimos atq; ſæuiſsimos uitæ præſentis fluctus ſine periculo traijciebat. Adeo uero perfecte mundo proprijsq; uoluntatibus mortuus erat, ut inexpertem rationis ac uoluntatis animã quandam habere uideretur, atq; proprietate naturali omnino liberatam. Idq; cum ante hanc cœleſtẽ ſimplicitatem, mundanæ ſapientiæ non fuerit imperitus, ſane mirabilius eſt. Philoſophiæ enim tumor, à Chriſti humilitate, ut plurima alia, longe remotus eſt.

Decem igitur & nouem annis ita conuerſatus eſt, ac beatæ ſubiectionis exemplar omnibus factus; cũ is, qui ſe exercuerat, ſenior ſanctus, migraſſet ad Chriſtum, & ipſe ad uitæ ſolitariæ ſtudiũ egreditur, illius orationibus ut armis potentiſsimis fretus ad deſtructionem munitionum ſathanæ. Quinto autem ab eccleſia lapide paleſtræ ſuę domiciliũ conſtituit, loco cui Tholas nomen eſt. Ibiq; quadraginta annos ſumma animi ma-

gnanimitate & alacritate transegit, ardentissimo amore ac diuinæ charitatis igne semper æstuans. Iam uero quis possit, quantos illic pertulit labores, digne aut uerbis, aut plausibus prosequi? Quomodo enim id efferri in lucem poterit, cum omnis eius labor clam & sine arbitro exactus sit? Veruntamen ex primitijs quibusdam, & uelut præuijs occasionibus beatissimi uiri sanctum uitæ institutum audiamus.

Edebat quidem 3 ex omnibus, quæ sibi per professionis suę uotũ edere licebat, sed modice omnino, ut & ex hoc fastũ, atque elationis cornu sapientissime deiecerit, breuitate quidem uictus insanam gulæ rabiem penitus affligens, atque illi per mediam clamans; tace, obmutesce; & ex omnibus modice gustando, tyrannidem inanis gloriæ sub iugũ mittens. Solicitudine præterea & raro hominũ congressu, fornacis huius flammam, luxuriam scilicet, adeo extinxit, ut omnino obstructa sedaretur, nullasque molestias irrogaret. Cupiditatem uero (quam idolorum uenerationem apostolus esse diffiniuit) misericordia dei, rerumque exiguitate fortissime fortis iste superauit. Acediam uero animique desidiã (quam merito iugẽ animæ mortem dixerim) mortis memoria, iugique pietatis exercitatione deuitauit. Cumque nullius mortalis rei affectione teneretur, æternorumque solũ sensu pasceretur, noxiæ tristitiæ liber euasit. Iracundiæ uero tyrannidem in seipso per obedientiæ gladium occiderat. Raro præterea congressu corporis, rarioreque usu sermonis, inanis gloriæ sanguisugam, aranti similimam mortificauit. Quid octaui uitij supremam diligentissimamque emundationem, superbiæ scilicet prosequar, quam cœpit quidẽ per obedientiæ mansuetudinem nouus hic Beseleel, perfecit uero cœlestis Hierusalẽ dominus, præsentia sua adueniens, humilitatemque aduersus illam exaltans, qua sine diabolum eiusque conformem classem destrui possibile non est.

3 *Cognosce ex hoc loco quod sanctorum Monachorum propositũ fuit, modis omnibus seipsos mundo crucifigere & uitiorum cõcupiscentias radicitus de animo euellere.*

Vbi uero in huius coronæ contextu ponam lachrymarũ illius fontem, rem quidẽ raram, & quæ in multis non facile inuenitur, quarum hodie superest secreta officina, spelunca breuissima in extremitate quadã ad radicem montis posita, tantumque ab illius, atque omni alia cellula remota, quãtum ad obseruandas gloriæ inanis aures satis esse uidebatur. Ad 4 cœlum uero usque gemitibus, suspirijs, singultibus, precibusque, & eiusmodi reliquis, quæ ab his fieri solent, qui gladijs, cauterijsque punguntur, & quibus effodiuntur oculi, perstringens; somnique tantũ capiebat, quantum sufficere posse arbitrabatur ad seruandam animi intellectusque substantiam, ne per enormitatem uigiliarũ contabesceret. Ante somnum uero ut plurimũ orationibus uacans, libellos etiam conscribere solitus erat, quo solo opere acediæ lãguorem ab se fugabat. Porro cursus eius omnis perpetua erat oratio, amorque incomparabilis ad deum, hunc enim die noctuque mundissimo castitatis speculo intuens, satietatẽ ullam capere nolebat, immo uero (ut magis proprie eloquar) non poterat.

4 *Vide orationes, lachrymas & uigilias sancti uiri.*

Huius aliquando diuini patris uitam imitari cupiens, eiusque disciplinis imbui, atque ab eo ueræ philosophiæ elemẽta percipere, quidam ex his, qui uitam solitariam delegerat, Moyses nomine, plerosque sanctorum patrum precatores exhibuit, per quos, ut se in discipulũ susciperet, summis precibus orauit. Igitur illorũ precibus fretus, à sancto uiro, ut optauerat, susceptus est. Huic aliquando sanctus pater præceperat, ut quodã ex loco pinguis glebæ materiam conueheret, pro lætiori hortuli oleorumque cultura.

Perueniens igitur Moyses ad denotatum sibi locũ, quod iussus fuerat, impigre exequebatur. Sed cum iam meridianum tempus adesset, & solis incendio, fornacis in morem, locus ille ignesceret, (erat enim mensis Augustus) uictus Moyses, & ex transuectione fatigatus, aliquantula requie opus sibi esse decernit, atq; sub immanis saxi umbra seipsum dimittens, obdormire cœpit. Sed clemẽtissimus deus fideles seruos suos in nullo cõtristari permittens, cum iam periclitaretur Moyses, consueta illum misericordia hoc modo præoccupat.

Magnus hic pater noster Ioannes cum in cellula sua degerat, sibiipsi et deo ut consueuerat uacans, in somnum quendam tenuissimum incidit, uiditq; per uisum uirum quendam augustiore facie & habitu se excitantem, somnosq; sibi exprobantẽ, ac dicentem; Tune Ioannes ita secure obdormis, & Moyses periculo proximus est? Citius itaq; euigilans, oratione statim armatur, pro discipulo supplicans. Quem postmodũ ad uesperam reuertentem, interrogat, num aliquid sibi aduersum, atq; insperatum contigisset? Tunc ille, Saxum inquit miræ magnitudinis parum abfuit, quin me demoliretur, & penitus contereret, cũ sub illo profunde obdormirem, nisi uocem tuam me audire existimans, ex loco, concito saltu, timore plenus desilissem. Quo facto, continue saxum illud e ripa euulsum, ac terræ affixũ conspexi. Quo audito, uir dei uere mente humilis, nihilq; ex his, quæ uiderat, & audierat, discipulo annuncians, occultis clamoribus, & intime charitatis uocibus, hymnum dicens, gratias ubertimas retulit deo.

Erat etiam uir sanctus occultorum uulnerũ medicus. Monachus enim quidam Isaac nomine, quum aliquando graui carnis æstuaret incendio, cursu ad illum peruenit, undiq; mœrore circumfusus, intestinumq; bellũ singultibus & lachrymis patefecit. Eius itaq; fidem & humilitatem uir dei admiratus, blande his uocibus consolatur dicens; Stemus, inquit, ambo ad orationem fili, & omnino clemens, & misericors Dominus preces non despiciet nostras. Quod quum factũ fuisset, necdũ oratione complecta, adhuc prono in faciẽ infirmo fratre prostrato, uoluntatem serui sui Dominus fecit, ut ex hoc prophetã suum uera dixisse ostenderet. Serpens que carnis effugit, flagellis intentissimæ orationis edomitus. Porro is, qui hactenus fuerat æger, liberatũ se ægritudine conspiciens, omniq; iam huiusmodi perturbatione curatum, obstupuit ualde, Deoq;, & inclyto eius famulo gratias retulit.

Videsne quomodo fidelis oratio ualet omnia impetrare a Deo.

Cum uero præterea hic uenerandus pater, uerbo gratiæ ad se uenientes assiatim exaciaret, ac doctrinę fluẽta largissime profunderet, maligni quidam homines inuidiæ facibus inflammati, tantamq; fragẽ, quanta ex illius doctrina gignebatur, cohibere molientes, loquacem illũ, ac nugacem uocare cœperunt. Quod ille animaduertens, cunctaq; in eo, qui se confortabat, Christo posse edoctus, nec solũ per sermonis exhortationẽ, eos qui ad se utilitatis suæ causa ueniebant, erudire uolens, sed multo potius per silentiũ, & per operũ Philosophiam (ut sicut scriptũ est) abscinderet quæ occasiones, usq; ad certum tempus tacere instituit, mellifluumq; doctrinæ fluuiũ compescere. Satius esse & melius existimans, hoc interim detrimento affici studiosos bonorũ amatores, quibus fortasse per silentium amplius profuturus erat, q̃ ingratos illos iudices amplius irritari, ne ulterius eorũ malitia & maliuolentia excresceret. Quocirca & illi reueriti humilitatem

militatem ac modestiam uiri, consciiq; quod sibi eiusmodi utilitatis fontẽ obturauerant, quanticq; detrimenti omnibus extiterant, ad uirũ supplices adueniunt, doctrinæq; sermonẽ cõmuni uoto cum alijs exposcunt. Cessit igitur statim, ut qui contradicere non norat, & denuo prioris status arripuit normam.

Cum igitur ita bonis omnibus excelleret, ut similis inueniri non posset, uno simul omnes uoto, unoq; affectu tanquã nouum quendã Moysem, in uitum illum ad fratrũ magisterium, & regimen assumpserunt, lucernã (ut ita dixerim) super principatus candelabrũ eleuantes, optimi sane talium iudices, nec spe sua frustrati sunt. Ascendit enim & ipse ad montem, sacratamq; caliginem subiens, Dei manibus conscriptam legẽ suscipit, deicq; contẽplatione fruens, & intellectualibus gradibus scandens, uerbo Dei aperuit os suum, & spiritum attrahens, eructauit uerbum bonum de bono thesauro cordis sui.

Sic igitur impleuit finem insaibilis uitæ in principatu Israelitarum monachorum, in hoc solum à Moyse differens, quod supremam Hierusalem summa facilitate conscendit. Ille enim nescio quo modo, etiã terrena frustratus est. Attestanter autẽ his quæ diximus, quotquot per eũ spiritus sancti eloquijs, & gratia potiti sunt, plurimique ex his eius gratia saluati sunt, hodiecq; saluantur. Testis optimus sapientis huius salutis simulcq; sapientiæ nouus Dauid. Testis item & pastor noster optimus Ioannes, à quo magnus ille exoratus, de Synai monte ad nos usq; animæ cognitione descendens, ueluti nouus aliquis dei speculator, suas à Deo tabulas inscriptas ostendit nobis; extrinsecus quidem actiuæ uitæ, intrinsecus uero contemplatiuæ doctrinam continentes.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERIS Vita per semetipsum conscripta, cum lucubrationum suarum Elencho.

Habetur in frontispicio libri Homiliarum eius.

BEda famulus Christi, & presbyter monasterij beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad Verimode in Anglia natus in territorio eiusdem monasterij, cũ essem annorum septem, cura propinquorum datus cũ educandus Reuerendissimo Abbati Benedicto, ac dein de Geolfrido, cunctumq; ex eo tẽpus uitæ in eiusdem monasterij habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi, atque inter 1 obseruantiã disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habui. Nonodecimo autẽ uitæ meæ anno diaconatũ, tricesimo gradũ presbyteratus, utrũque per ministerium Reuerendissimi episcopi Ioannis, iubente Geolfrido Abbate suscepi, ex quo tempore suscepti presbyteratus usque ad annum ætatis meæ quinquagesimum nonũ, hæc in scripturam sanctam mea meorumq; necessitudine, ex opusculis uenerabiliũ Patrum breuiter annotare, siue etiam ad formam sensus & interpretationes eorum semper adijcere curaui.

1 Inter obseruantiam disciplinæ regularis & quotidianam cantandi in ecclesia curam.

In principium mox Genesis usq; ad natiuitatem Isaac, & in alio libro, & electionem Israëlis & Ismahelis libros quatuor.

De tabernaculo & uasis eius ac uestibus sacerdotum, libros quatuor.

Item in primam partem Samuelis, idest usque ad mortem Saulis, libros quatuor.
De ædificatione templi allegoricæ expositionis sicut & cætera lib. duos.
Item in Regum librum triginta quæstionum.
In Prouerbia Solomonis libros tres.
In Cantica canticorum libros septem.
In Esaiam, Danielem, duodecim prophetas, & partem Hieremiæ, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Hieronymi excerptas.
In Ezram & Neemiam libros tres.
In Canticum Abacuc librum unum.
In librum beati patris Tobiæ explanationis allegoricæ de Christo & ecclesia, libros duos.
Item Capitula lectionum in Pentatheucum Moysi, Iosue, Iudicum, in lib. Regum, & uerba dierum, in librum beati patris Iob.
In Parabolas, Ecclesiasten, & Cantica canticorum.
In Esaiam prophetam. In Ezram quoque & Neemiam.
In Euangelium Marci libros quatuor.
In Euangelium Lucæ libros sex.
In Homiliarum Euangelij libros duos.
In Apostolum, quæcunque in opusculis sancti Augustini exposita inueni, cuncta per ordinem transcribere curaui.
In Actus apostolorum libros duos.
In Epistolas septem catholicas libros singulos.
In Apocalypsim sancti Ioannis libros tres.
Item Capitula lectionum in totũ Nouũ Testamentũ excepto Euãgelio.
Item lib. Epistolarum ad diuersos, quarum de sex ætatibus seculi una est.
De mansionibus filiorum Israel una.
De eo quod ait Esaias; Et claudentur ibi in carcere, & post dies multos uisitabuntur, una.
De ratione bisexti.
De æquinoctio iuxta. Anatholium, una.
Item de Historijs sanctorum.
Librum uitæ & passionis sancti Felicis confessoris.
De metrico Paulini opere, in prosam transtuli.
Librum uitæ & passionis sancti Anastasij male de Græco translatum, et peius à quodam imperito emendatum, prout potui, ad sensum correxi.
Vitam sancti patris monachi simul & antistitis Gudberti, primum heroico metro, & postmodum sermone plano descripsi.
Historiam Abbatum monasterij huius, in quo supernæ pietati deseruire gaudeo, Benedicti, Geolfridi, & Vuicherti in libellis duobus.
Historiam quoq; ecclesiasticam gentis nostræ in quinq; libris.
Martyrologium de natalicijs Sanctorum Martyrum diebus in quo omnes quos inuenire potui, non solũ qua die, uerumetiã quo genere certaminis, uel sub quo iudice mundum uicerint, diligenter annotare studui.
Librum Hymnorum diuerso metro siue rithmo.
Librum Epigrammatum heroico metro siue elegiaco.
De natura rerum & de temporibus libros singulos.
Item de temporibus librum unum maiorem.

Librum etiam de orthographia, alphabeti ordine distinctum.

Item librum de metrica arte, et huic adiunctum alium de schematibus & tropis libellum, hoc est de figuris modisq; locutionum quibus scriptura sancta contexta est.

Te deprecor bone Iesus, ut cui propicius donasti uerba tuæ sapientiæ uel scientiæ dulciter haurire, dones etiam benignus aliquando ad te omnium sapientiæ fontem peruenire, & apparere semper ante faciem tuam.

VITA SANCTI CORNELII EPISCOPI FOROcorneliensis per beatum Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem Scripta.

Est sermo 165. in opere homiliarũ eius.

OMnibus quidem ecclesiĳs uenerationẽ debere me profiteor, & fidelissimam seruitutem; Sed Corneliensi ecclesiæ inseruire peculiarius ipsius nominis amore compellor.

Cornelius nanque memoriæ beatissimæ, uita clarus, cunctis uirtutum titulis ubiq; fulgens, operum magnitudine notus uniuersis, pater mihi fuit, ipse me per euangelium genuit, ipse pius piĳssime nutriuit, ipse sanctus sancta instituit seruitute, ipse pontifex sacris obtulit, & consecrauit altaribus: & ideo mihi clarum, colendum, mirabile Cornelĳ nomen.

Amor ergo cognominis me compellit, Corneliensis ecclesiæ desiderĳs desideranter occurrere: & proiectum uenerabilem uirum amabilibus pontificem consecrare.

Proiectum dixi, sed non abiectum; iuxta illud: in te proiectus sum ex utero: de uentre matris meæ Deus me⁹ es tu. Et uere iste proiectus ex utero humanæ matris, matris diuinæ in utero iugiter mansit: qui domus suæ nescius, domus dei esse perstitit habitator.

Qualiter autem fratres cunabulis ab ipsis gradus Ecclesiasticæ militiæ conscenderit & officia, quia dicere mihi longum est, sicut dicit Dominus; ætatem habet, ipse pro se loquatur, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui uiuit & regnat cum spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

VITA SANCTI ADELPHI EPISCOPI PER Petrum Chrysologum Archiepiscopum Rauennatem Scripta.

Est sermo 136. in opere homiliarũ eius.

HAbet hoc Adelphi antistitis sanctus animus, & plena pietate dignatio, ut diues pauperis intret hospitiũ, pauperis se ponat ad mensam, & humilibus se faciat esse communem, quem diuitiæ, potestas, honor fecit & reddidit singularẽ. Inter maximas enim uirtutes numeranda est ista uoluntas, quæ contempto obsequĳ sui fastu, despecta magnificæ domus reuerentia, calcato etiã suæ fastigio potestatis, & abiecta opũ suarũ interna conscientia, unde tumor maximus humanis semper dominatur in mentibus, ad uilissimas inopis se inclinauit angustias, ut suo pauperem contubernio sublimaret.

Beatus plane iste animus, & ab omni morbo arrogantiæ remotus, qui ad hoc pauperis diuersoriũ primus intrauit: ut ante humanitatis debitor, quàm largitor existeret: Imitari deum euidenter iste gestiuit, qui ante hu-

mana in corpore suscepit obsequiæ, quàm beneficia homini diuina concederet; quod pontificem dei summi præsentē Adelphū fecisse conspicimus: qui cū sit uerbo diues, sciētia copiosus, magnus ingenio, loco primus, egeni sensus, & mediocris eloquij nostri audientiā concupiuit, illius prophetæ instar qui illius uiduę uictū esuriuit extremū, & paruulorum eius sua fame uexauit angustias, nouum differens sua petitiore ministerium, ut petendo tribueret, esuriendo staturaret, & exhauriendo deficientibus horreum, diuina largitate cumularet.

Et nos, filioli, quod habuimus dedisse non pœnitet: quia & si, nos factū conturbauit ad tempus: releuat, & solatur exemplū. Cito ad uerbum huius dei hominis exiguitas ingenij nostri, ut uiduæ illius pastus, cœlesti proficiet incremento, ac deinceps à reposito cordis nostri non uitæ substantia deficiet, sed ipsa inopia abolebitur, & defectus. Felix uena, quæ suo ditatur irriguo, & fluenta putei sui tota acquirit atq; attrahit libertate.

Ecce uenit, & sublimes uestros animos cœlestis imber infudit; totoque impetu superni fluminis, quæ in uobis est, ciuitatē dei suo irrigauit illapsu, ut terra nostra diuino rore madida, centesimum usq; fœcundetur ad fructum. Aperite sensus, corda dilatate, & gremiū uestræ mentis extendite: ut quicquid de cœlestibus istæ thesaurus uobis largiter effuderit, ad æternam gloriam, & censum perpetem possidere possitis.

Est sermo qui habetur in uolumine sermonū eius folio 46. à tergo.

VITA SANCTI VICTORIS CONFESSORIS PER D. Bernardum Abbatem Clareuallensem scripta.

Victoris uita & gloria specialis, non tā ad gloriam quam ad uirtutē prouocat omnes qui recto sunt corde. Non recti planè sed peruersi est animi, ante quærere gloriā, quam exercere uirtutē, & uelle coronari, qui legitime non certauerit. Vanum est uobis, inquit, ante lucē surgere. Ita est. Frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit uirtute. Frustra fatuæ uirgines sponso obuiā surgunt, quarū lampades extinguūtur, & ideo fatuæ, quia uacuis gloriātur lampadibus, uirtutis oleū non habentes. Absit mihi gloriari nisi in gloria illorū, quibus propheta cōgratulans ait, Domine in lumine uultus tui ambulabūt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert. Quoniā gloria uirtutis eorū tu es. Pulchre non eorum, sed uirtutis eorū commendatur. Quæ enim sine uirtute est gloria? Profecto indebita uenit, præpropere affectatur, periculose captatur. Virtus gradus ad gloriam, uirtus, mater gloriæ est. Fallax gloria & uana est pulchritudo, quā illa non parturiuit. Sola est, cui gloria iure debetur, & secure impenditur.

Sancto Victori nec uirtus nec gloria deest, sed quemadmodum ambæ res, & quo ordine in homine processerunt, id operæpretiū intueri. Pugnauit fortiter, uiriliter superauit, & sic demum gloria & honore coronatur. Quomodo nēpe inglorius remansisset bellator fortis, humilis uictor, quāquam ne in die uirtutis suæ sine gloria fuit, signis & prodigijs admirādus.

Habemus dilectissimi in uita Victoris, et quod digne miremur, et quod salubriter imitemur. Miror uina dedisse in eremo, non uitem, sed fontem. Miror & stupeo infantem adhuc in utero pauori fuisse pauendis dæmonijs, quippe ab ipsis præcognitū, & iam tunc ex nomine designatū, Nec ua

cuúm nomen, ubi hostiũ fuga, & extorta confessio, uictoriã concessa in fantulo. Quis itẽ non miretur furem à dæmone deprehensum, & rursum à dæmone mox hominẽ liberatum? Quis etiam nõ omni admiratione stupendũ ducat, carne circundatum hominem, cœlis patentibus carnis oculos superno infigere lumini, & uidere uisiones Dei, angelico insuper mulceri cantico, doceri oraculo? Hæc atque similia in sancto homine ueneramur, non æmulamur. Merito quidem, quando et sine salutis periculo possunt non fieri, & sine salutis periculo nequeunt usurpari. Tutius sane æmulanda solidiora, quam sublimiora, & quæ magis uirtutem redoleãt, gloriam minus.

Studeamus proinde moribus conformari, cui in mirabilibus similari, et si uolumus, non ualemus. Æmulamur in uiro 1 sobriũ uictum, deuotum affectũ, ęmulemur mansuetudinẽ spiritus, castimoniam corporis, oris custodiam, animi puritatem, ponere frenũ irę, & modũ linguę, dormire parcius, orare frequentius, commonere nosmetipsos psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, diebus iungere noctes, & diuinis laudibus occupare. Æmulemur charismata meliora. Discamus ab ipso quod mitis & humilis corde fuit. Æmulemur, inquam, quod extitit liberalis in pauperes, iocundus ad hospites, patiens ad peccantes, benignus ad omnes. Hoc enim melius. In his forma est cui imprimamur, in miraculis gloria à qua reprimamur. Illa lętificent, ista ędificent, moueant illa, ista promoueant.

1 Vide hic catalogũm uirtutum quæ in sancto floruerunt, et multa ex his contemnuntur ab Epicureis nostri temporis O audaciam insignem.

Epulemur dilectissimi ad mensam diuitis uocati, mensam abundãtem panibus, delitijs cumulatam. An non diues qui nos exemplis reficit, protegit 2 meritis, lętificat signis; Diues plane, in cuius hodie conuiuio solenni angeli & homines pariter congregantur. Hi ut reficiantur, illi ut delitiẽtur. Isti ut proficiant illi ut gaudeant. Cuius uita repleta bonis, quid nisi mensa referta cibis? Nec tamen omnibus omnia apponũtur, sed ut tollat quisq; quod sibi expedire & conuenire uidebitur.

2 Protegit meritis.

Et ego quidem consilio salubriori diligenter considero quę mihi apponuntur. Cautũ est mihi eligere mea & aliena non tangere. Non extendam manũ ad gloriam miraculorũ, ne si attentauero quod desuper non accepi, perdam merito & quod uideor accepisse. Non leuo cũ illo oculos ad rimanda secreta cœlestia, ne oppressus à gloria confusus resiliam, sero con fugiens ad consiliũ sapientis qui ait, Altiora te ne quęsieris, fortiora te ne scrutatus fueris. Infertur mensis uinũ nouũ aquarum rubentium, non tango, quia non mihi appositũ scio, qui similiter elementa mutare, naturas in nouare non ualeo. Cerno itẽ in mensa Victoris angelos illũ audisse canentes. Nunquid uidebo & ego mihi super nos exhiberi cantores, aut certe cytharędos illos de Apocalypsi corã me cytharizare in cytharis suis? Imperat ille dæmonibus adhuc in corpore uiuens, uinctũ in corpore soluit, iã corpore solutus. Cibi sunt, sed non mei, equidem iocundi & sapidi, sed non tangit illos anima mea, quoniam non est inopi mihi unde sufficiam talia redibere.

At si diligenter considero, ecce præ oculis in mensa sancti, censura iudicij, disciplinæ uigor, sanctitatis speculũ, uitę forma, uirtutis insigne. Hæc à me & absq; præsumptione sumuntur, & salubriter insumuntur, & si dissimulo, districte reposcuntur. Audi adhuc quænã mihi iure apposita putẽ. Si panem doloris, & uinũ compunctionis de diuitis mensa obtuleris, tol-

lo securus qui sum pauper & inops. Erunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & poculū meum cū fletu miscebo. Pars mea hæc qui dolenda commisi. Nec me tamen pigebit ut æstimo, cibi huius, quoniā qui appo suit scientiā, addit & dolorem. Sed & si temperantiæ, si iustitiæ, si prudentiæ, uel fortitudinis exempla appareant, ea incunctanter sumo, sciens quia talia oportet me præparare. Hæc mihi apponi, hæc ad me repetitū iri nō dubito. Nunquid signa & prodigia exigenda à nobis sunt, ut ea diuiti uicissim præparemus?

3 Fratres uasa sunt in honorē illi qui nos inuitauit, non cibi pauperū. Tu ergo qui inuitatus es, diligenter considera quid tibi ille, quid sibimet appo suerit, nō enim quicquid in mensa apponitur tibi, apponitur. Quid si in poculo aureo fuerit propinatū? Non poculū tibi, sed potus apponitur. Sume potum, & pone aurum. Ergo 3 exempla bonorum operum & rectitudinem morū pater familias communicat ita domesticis, ut prærogatiuā sibi retineat in miraculis. In his tamen atque illis, ille glorificandus est, cuius munus sanctè uiuere, cuius uirtus signa facere est, qui in trinitate perfecta uiuit & regnat Deus in secula seculorum.

Exempla bonorum operum, & rectitudo morum, communicantur nobis a Deo in sanctis, non potestas faciendi miracula.

Est sermo sequens immediate praecedentem.

ITEM ADHVC DE SANCTO VICTORE per eundem D. Bernardum.

GAudete in domino dilectissimi, qui inter continua suæ pietatis beneficia, indulsit hominē mundo, cuius multi saluarentur exemplo. Iterum dico gaudete, quod factus de medio, 4 appropiauit Deo, ut

4 multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominū peccata donet, misericors & miserator dominus. Habet tempus & locū intercedendi pius & misericors 5 aduocatus. Equidem locū quietū, & tempus feriarū. In terris uisus est, ut esset exemplo, in cœlū leuatus est, ut sit patrocinio. Hic informat ad uitā, illic inuitat ad gloriā. Factus est 6 mediator ad Regnū, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totū in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum, & supplicationis fructū. Quid enim quærat sibi, qui nullius eget? Dominus conseruat eū, & uiuificat eum, & beatū facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuę collocato. Hæc dies gloriosæ commigrationis eius, dies lætitię cordis eius. Exultemus & lætemur in ea. Introiuit in potentias domini, gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum.

Appropiauit cœlo factus de medio, ut multo plures eius intercessione saluētur.

5 *Quid hic dicis haeretice? Facit ne iniuriā D. Bernardus domino nostro Iesu Christo, uocando sanctum Victorem aduocatum nostrum? Minime gētium, quoniam ille supremus & præcipuus est aduocatus, Victor sub eo. Sicut & Apostoli dicti sunt lux, fundamentum, petra, & similia.*

Hodie Victor posito corpore quo solo præpediri ab introitu gloriæ uidebatur, tanto alacrior, quanto expeditior, 7 penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorū. Hodie de nouissimo & humili loco quem sibi ex consilio saluatoris elegerat, ipso summo patrefamilias euocante, uerus amicus ascendit superius, & est illi gloria corā simul discumbentibus. Hodie despecto mundo, & mundi principe triumphato, supra mundum uere Victor ascendit, accipiens de manu domini coronā uictoriæ. Ascendit autem cū immensa supellectili 8 meritorū, clarus triumphis, miraculis gloriosus. Pausat miles emeritus, & post labores sudoresque sacræ peractę militię, locatur feliciter, coronatur sublimiter. Anima eius in bonis demorabitur.

6 *Nec quod hic sanctus pater appelletur Mediator, in aliquo derogat officio singulari*

Quæritis ubi? Cū Abraam, Isaac & Iacob in 9 Regno cœlorū. Ita cū talibus, & tali in loco sibi sedet. Sedet excelsa & fulgida, sedet lętabunda

ueri & unici Mediatoris nostri domini Iesu Christi. Quod si faceret, nunquam D. Bernardus tam pius pater, hoc loquendi modo uteretur.

& laudans. Sedet delicata & ornata monilibus suis, stipata malis, fulcita floribus. Sedet, inquã, sibi uacua curis, delitijs affluens, abundans ocij & quietis, ad uacandum sapientię. Quę sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modo ad fontẽ uitę, & conuersatio illi secus torrentẽ uoluptatis, cuius impetus lætificat ciuitatẽ Dei. Inuenit sibi fontem hortorũ, puteum aquarũ uiuentiũ, & cum Samaritana potatur aqua sapientiæ salutaris, ut non sitiat in æternũ. Datur illi de fructu manuũ suarum, & laudant eã in portis opera eius, & gloriaẽ testimonio conscientię. Conscientiæ dico suę, non alterius. Sed media angelorũ, digna planẽ eorũ consortio, quorũ desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos uir Apostolicæ gratiæ, nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum, qui quẽ illi prędixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neq; se putat uictoriosis martyrũ Choris uictor noster arcendũ, qui duro diuturno martyrio uiuentẽ sui corporis hostiam immolauit.

7 *Anima sancti est in cœlo.*

8 *Ascendit cum immẽsa supellectili meritorum. Ergo habẽt sancti merita.*

Sedet ueteranus miles debita iam suauitate, & securitate quietus. Securus quidem sibi, sed nostri solicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exuit uisceribus pietatis, nec sibi sic induit stolam gloriæ, ut nostrę pariter miseriæ, suæq; ipsius misericordiæ obliuionem induceret. Non est terra obliuionis quam anima Victoris inhabitat, non terra laboris, ut occupetur in ea, non deniq; terra, sed cœlum est. Nunquid cœlestis habitatio animas quas admittit, indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres latitudo cœli dilatat corda, non arctat, exhilarat mentes, non alienat, affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur, memoria non obscuratur. In lumine Dei discitur quod nescitur, nõ quod scitur dediscitur. Superni spiritus illi qui ab initio cœlos inhabitant, nunquid quia incolunt cœlos, despiciunt terras, & non magis eas uisitant, & frequentant? Nunquid quod semper uident faciẽ patris, ministerium euacuat pietatis? Omnes nihilominus administratorij spiritus sunt, missi in ministerium, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

9 *Rursus anima sancti demoratur in cœlo.*

Quid ergo? discurrunt angeli, & succurrunt hominibus, & qui ex nobis sunt, nesciunt nos, nec norunt iam cõpacti, quibus compassi sunt et ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros, & qui uenerunt de magna tribulatione, non cognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit, me expectant iusti, donec retribuas mihi. Iustus est Victor, etiam expectans nostrã proculdubio retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiã retinuit sibi, prophetę sui pariter et captiui minime recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suę promissionis, nec socio passionis Regni consortiũ denegauit. Non est discipulus contra magistrũ, non potest Victor quicquam facere, nisi quod uiderit magistrum facientẽ. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam 10 coelos ingressus, quos & ante apertos beatis oculis suspiciebat, uere nunc reuelata facie speculatur gloriã Dei, absorptus quidẽ, sed non oblitus clamorem pauperũ. Beata uisio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquã à Domini spiritu. Paruulus ad pugnam, magnus ad uictoriam, matris uiscera necdum exiens, & iam ejciens dæmonia, cum incremento uirtutum ac meritorum. Victor uiuens inter peccatores translatus est.

10 *Victor cœlos ingressus, uere reuelata facie speculatur gloriã Dei.*

O uirum præcipuæ sanctitatis, qui ante sanctus, quam natus, ante ope-

re, quã nomine Victor. Adhuc utero clausus, iã de hoste triumphauit. O uenerandã etiam ipsis angelis sanctitatẽ, quam pari studio, et si dispari uoluntate, & mali fugitant, & frequentant boni. Nec facile dixerim quid uirum astruat sanctiorẽ, horum fauor, aut pauor illorum. Corpore denique terras, mente cœlos inhabitans, aliquando familiarius aliquid nuntiantes, aliquando ineffabili cantus suauitate, plausibiles supernorum uoces spirituũ audiebat. Vere anima tua Victor una ex gemmis, quæ tibi in cruce apparuerunt. Verè infixa cruci, cum diuinæ incerta gloriæ, eandem sibi claritatis imaginẽ induit quam inuenit. Vincenti expandis gremium suũ, qui pugnanti dederat spiritum suum.

O uictrix anima, quæ sicut passer transuolans, mundi laqueos euasisti, respice 11 ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, ut tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus Euangelicæ felicitatis requiẽ commutasti, respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios, & spiritales nequitias tuis laudibus occupamur. O Victor inclyte, qui & de terra & de cœlo gloriosissime triumphasti, illius gloriam nobiliter superbus despiciẽs, & huius Regna pie uiolentus diripiens, respice de cœlo ad uictos terræ, ut hæc sit tuorũ consumatio triumphorum, sic nobis demum uicisse te sentiamus. Nam si ex re nomen tibi, perfecta ueritas nominis ex nostra liberatione censebitur, & certe deest interpretationi, quandiu nos qui tui sumus minime liberamur. Quam pium, quam dulce, quã suaue, O uictor in hoc loco afflictionis, & in hoc corpore mortis, te canere, te 12 colere, te precari. Nomen tuum, & memoriale tuum, fauus distillans in labijs captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tui memoria delectantur.

11 *Vide quomodo sanctum Victorem inuocat. Ergo bonum & sanctum, sanctos inuocare, ut nobis sint patrocinio, & pro nobis intercedant.*

12 *Colere, nõ intelligas cultu latriæ, eo enim non sanctos, sed Deũ solum colimus.*

Eya ergo fortis athleta, dulcis patrone, aduocate 13 fidelis, exurge in adiutorium nobis, ut & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena uictoria glorieris. O omnipotens pater, peccauimus tibi, facti filij alieni, sed appropiauimus in Victore, qui dum uicit cupiditatem suã, uincat et iram tuam, nos quoque in gratiã potenter restituat. O Victor Iesu, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo uicisse cognoscimus. Da ei pijssime Iesu, sic de sua in te uictoria gloriari, ut non subeat obliuio nostri. Fili Dei immitte ei nostri in conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio suscipere & agere causam, qui cum patre & spiritusancto uiuis & regnas Deus per omnia secula seculorum. Amen.

13 *Iterum aduocatum inuocat Victorem, ut in cœlo sit memor nostri in conspectu Dei.*

Habetur in opere sermonum eius fol. 59.

VITA ET TRANSITVS SANCTI MALACHIÆ Episcopi Hibernensis per D. Bernardum Abbatem Clarauallensem Scripta.

DE cœlo uobis hodie dilectissimi copiosa quædam est benedictio destinata, & fideliter nam nõ distribui, uobis quidem damnosum esset, mihi uero periculosum, cui nimirum hæc dispensatio uidetur esse commissa. Timeo itaque damnum uestrum, timeo dãnationem meã, si forte dicatur, paruuli petierunt panẽ, & non fuit qui porrigerit illis. Scio enim quam necessaria nobis sit è cœlo ueniens consolatio, quas constat illecebris carnalibus, & oblectamentis secularibus uiriliter abrenuntiasse. Nemo sanè beneficij esse cœlestis, & superno dubitet consilio diffinitum,

tum, ut Episcopus Malachias hodie inter uos obdormiret, & desideratã inter uos haberet sepulturam. Cũ enim nec folium quidem arboris sine diuino nutu cadat in terram, quis tam hebes, ut non euidenter in huius beati uiri aduentu & transitu magnum prorsus consilium supernæ pietatis aduertat? A finibus terræ terrã hic positurus aduenit, alia quidem occasione festinans, quanuis ob specialem erga nos charitatem id plurimum desiderasse noscatur. Multa quidem in itinere ipso impedimenta sustinuit, nec transfretare permissus est, donec appropinquaret tempus cõsumationis eius, & terminus qui præteriri non poterat. Quem quidem multis ad nos peruenientẽ laboribus, tanquã angelum Dei per reuerentiã sanctitatis suę suscepimus, sed & nos ipse pro sua mansuetudine & humilitate altius radicata, longe supra quam meremur deuoto suscipiebat affectu. Paucos deinde apud nos dies fecit incolumitate sua, dũ socios præstolaretur, qui dispersi in Anglia fuerãt, cum Regis illius uana suspicio Dei hominem impediret. Iamq; omnibus ad eũ collectis, ad Romanam pro qua uenerat curiam iter parabatur, cum subito infirmitate præuentus, sensit protinus ad cœleste magis se se palatium euocari, Deo melius aliquid prouidente pro nobis, ne à nobis egressus, alibi consumaretur.

Nullum quidem in eo dico mortis, sed uel grauis ægritudinis signũ medicis apparebat, ille tamen exhilaratus spiritu aiebat, omnimodis oportere, ut hoc anno Malachias ab hac uita egrederetur. Laboratum est è cõtra, & deuotis precibus apud Deum & quibuscunque potuimus modis, sed illius præualuere merita, ut desiderium cordis eius tribueretur ei, & nõ fraudaretur uoluntate labiorum suorum. Sic enim pro uotis omnia ei concurrere, ut hunc maxime locum diuina sibi inspirante clementia elegisset, & hunc quoq; ex longo optaret sepulturæ habere diem, 1 quo fidelium omnium generalis memoria celebratur.

Sed & illud nostra hęc gaudia merito cumulauit, quod fratrum nostrorum ossibus, de priore 2 cemiterio huc asportandis & recondendis, eadem nobis dies authore Deo fuisset electa. Quę nimirum deportantibus nobis, & ex more psallentibus, idem uir sanctus plurimum se se illo cantu 3 delectari dicebat, & non multo post ipse quoq; secutus est, somno suauissimo & felicissimo soporatus. Agimus itaq; gratias Deo super omnibus dispositionibus suis, quod indignos nos beatæ mortis eius honorare præsentia, quod pauperes suos 4 preciosissimo corporis eius locupletare thesauro, quod infirmos nos tanta ecclesiæ suæ uoluit fulcire columna. Alterum siquidem è duobus signum istud quod nobis in bonum factum est persuadet, quod aut placitus Deo sit locus, aut sibi placitum facere, ad quem tantæ sanctitatis uirum à finibus terræ moriturum sepeliẽdumque perduxit.

Cæterum populo illi affectuosius condolere, & eius quæ tam miserabili ecclesiæ dirum hoc uulnus non pepercit inferre, crudelitatem mortis uehementius abhorrere, beati huius patris charitas ipsa compellit. Dira profecto & inexorabilis mors, quæ tantam hominum multitudinẽ unius percussione multauit, cæca & improuida, quæ Malachiæ ligauit linguam, impediuit gressus, dissoluit manus, oculos clausit. Illos, inquam, deuotos oculos, qui pijssimis fletibus diuinam pectoribus reconciliare gratiam consueuere. Illas mundissimas manus, quæ laboriosis & humilibus operi-

1 *Generalis omnium fidelium defunctorum memoria uno die in ecclesia celebratur.*

2 *Vide quomodo semp in Cemiterijs sepeliũtur corpora Christianorum, & nõ in campis.*

3 *Sanctus uir cantu illo plurimum delectatus est. Ergo non malus est ecclesiæ cãtus, sed bonus, quo amici Dei & utuntur & delectantur.*

4 *Corpus sancti defuncti preciosissimum uocat thesaurum, quo*

Claramuallem locupletare Deus uoluit.

5 *Manus quae dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus toties offerebãt, & sine ira in oratione leuabantur in coelum.*

bus exerceri semper amauerant, quae 5 Dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus toties offerebant, & sine ira & disceptatione in oratione leuabantur in coelum, quae infirmis multa beneficia praestitisse, et signis uarijs effulsisse noscuntur. Illos quoque speciosos gressus euangelizantis pacem, euangelizantis bona, illos pedes qui toties fatigati studio pietatis, uestigia illa digna quae semper deuotis osculis premerentur. Sancta denique labia illa sacerdotis, quae custodiebant scientiam, os iusti quod sapientiam meditabatur, & linguam eius quae iudicium loquens, imo & misericordiam, tantis mederi solebat uulneribus animarum. Nec mirum fratres iniquam esse quam generauit iniquitas, inconsideratam quam noscitur seductio peperisse. Nihil, inquam, mirum si fuerit sine discretione, quae uenit ex praeuaricatione si sit, crudelis & fatua, quae ex antiqui serpẽtis fallacia, & mulieris insipientia prodit. Quid tamen causamur quod Malachiam ausa sit attentare, fidele equidem membrum Christi, quando & ipsum Malachiae pariter & omnium electorum caput furibunda peruasit. Peruasit utique immunem, sed non immunis euasit. Impegit in uitam mors, & inclusit intra se uita mortem, & absorpta est mors à uita. Hamum sibi deuorans, inde teneri coepit, unde uisa est tenuisse.

At fortasse quis dicat. Quomodo mors a capite superata uidetur, quae tanta adhuc libertate saeuit in mẽbra? Si mors mortua, quomodo Malachiam occidit? Si uicta, quomodo adhuc praeualet uniuersis, & non est homo qui uiuat & non uideat mortem. Victa planè mors, opus diaboli, & peccati poena, uictũ peccatum, causa mortis, uictus & malignus ipse, & peccati author, & mortis. Nec modo uicta sunt haec sed & iudicata & dãnata. Diffinita quidẽ, sed nondum promulgata sententia est. Denique iam diabolo ignis paratus, & si nondũ ille praecipitatus in ignem, modico adhuc tempore finitur malignari. Tanquã malleus coelestis opificis factus est, malleus uniuersae terrae. Terit electos ad eorũ utilitatem, reprobos cõterit in eorũ damnationem. Qualis ergo paterfamilias, tales & domestici eius, peccatũ scilicet mors. Nam & peccatũ licet simul cum Christo cruci ipsius non dubitetur affixum, adhuc tamen interim non regnare quidẽ, sed habitare etiam in ipso dum uiueret apostolo permittebatur. Mentior si non ipse ait, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Sic & mors ipsa minime quidẽ adhuc abesse cogitur, sed cogitur non obesse. Erit autem cũ dicetur. Vbi est mors uictoria tua? Et ipsa siquidem inimica nouissima destruetur. Nunc uero moderante eo qui imperiũ habet uitae & mortis, & mare ipsum certis littorũ coërcet metis, mors ipsa dilectis Domini somnus refrigerij est, propheta attestante, qui ait, Cũ dederit dilectis suis somnũ, ecce haereditas Domini. Pessima quidem mors peccatorũ, quorum & natiuitas mala, & uita peior, sed preciosa est mors sanctorũ. Preciosa planè, tanquam finis laborum, tanquam uictoriae consummatio, tanquam uitae ianua, & perfectae securitatis ingressus.

6 *Vides quod sancti & si mortui, uiuunt tamen, & beatae ui-*

Congratulemur itaque fratres, cõgratulemur ut dignũ est patri nostro, quia & piũ est defunctum plangere Malachiam, & piũ magis Malachiae congaudere uiuenti. Nunquid non 6 uiuit? & beate. Nimirum uisus est oculis insipientiũ mori, ille autem in pace est. Denique iam conciuis sanctorum & domesticus Dei, psallit pariter & gratias agit dicens. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigeriũ. Transiuit planè ui

triliter, & feliciter pertransiuit. Verus Hebræus pascha celebrauit in spiritu, & nobis transiens loquebatur; Desiderio desideraui hoc pascha mãducare uobiscũ. Transiuit per ignem & aquam, quẽ non tristitia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Est enim deorsum nos locus quẽ sibi totũ uendicat ignis, adeo ut ne minimã quidem aquæ guttam de Lazari digito miser ille diues ibi habere potuerit. Est & sursum ciuitas Dei quam lætificat fluminis impetus, uoluptatis torrens, calix inebrians, quam pręclarus. In hoc sané medio boni & mali scientia continetur, & uoluptatis & tribulationis hic capere est experimẽtũ: Infelix Eua in has uicissitudines nos induxit. Hic plané dies & nox, nam in inferno tantũ nox, & in cœlo tãtum dies. Beata proinde anima, quę utrunque pertansit, nec uoluptati inhærens, nec deficiens in tribulatione. Breuiter uobis unum aliquid ex multis huius uiri magnificis actibus arbitror referendum, in quo strenue satis & ignem & aquam noscitur pertransisse.

uiunt, contra nostrorũ hæreticorum nenias.

Magni illius Patricij Hiberniẽsium apostoli sedẽ metropolitanam, tyrannica sibi progenies successionis ordine creans Archiepiscopos uendicabat, hæreditate possidens sanctuariũ Dei. Rogatus itaque à fidelibus Malachias noster, ut tantis sese malis opponeret, animã suam in manibus suis ponens, accessit intrepidus, suscepit archiepiscopatũ, tradens se discrimini manifesto, ut tanto crimini finem daret. Inter pericula rexit ecclesiam, post pericula sibi continuo successorẽ alterum canonice ordinauit. Ea siquidem conditione susceperat, ut postquã cessante persecutionis rabie alter secure posset institui, ad sedẽ propriam remeare permitteretur. Vbi sine Ecclesiasticis secularibus ue redditibus, in congregationibus religiosis quas ipse extruxerat, degens inter eos tanquam unus eorũ, usque ad hoc tẽpus uixit absque ulla proprietate. Sic Dei hominem examinauit, non exinaniuit tribulationis incendiũ (siquidem aurum erat) sic nec illecebra tenuit aut resoluit, nec curiosus spectator in uia substitit propriæ peregrinationis oblitus. Quis uestrũ fratres non uehementer eius imitari cupiat sanctitatem, si id audeat uel sperare? Credo igitur libentius audituros si dicere forte poterimus, quid sanctũ fecerit Malachiam. Sed ne nostrum forsitan minus acceptabile testimoniũ uideatur, scripturam audite dicentẽ, in fide & lenitate ipsius sanctũ fecit illum. Fide calcabat mundũ: Ioanne attestante qui ait. Hæc est uictoria quæ uincit mundũ, fides nostra. Nam in spiritu lenitatis dura quęlibet & aduersa ęquo animo tolerabat. Hinc quidẽ post Christũ fide calcabat maria, ne caperetur illecebris, inde in patientia sua possidebat animã suam, ne molęstijs frangeretur. De his enim duobus habes in psalmo. Casuros à latere tuo mille, et decẽ milia à dextris tuis, quod multo plures prosperitatis fallaciæ, quam aduersitatis flagella deijciant.

Nemo itaque nostrum charissimi plana mollioris uię superficie delectatus, iter illud marinũ sibi commodius arbitretur. Magnos hic cãpus montes habet. Inuisibiles quidẽ, sed eo ipso periculosiores. Laboriosior forte uia uidetur inter ardua colliũ & aspera rupiũ, sed expertis longe securior, & desiderabilior inuenitur. Vtrobique tamen laborem, utrobique periculum esse nouerat, qui dicebat. Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, ut merito congratulemur eis, qui transierunt per ignem & aquam, & in refrigerium sunt educti. Refrigerium uultis audire? Vtinam id uobis alius loqueretur. Nam ego quod non gustaui, eructare non possum. Videor tamẽ mi

hi hodie super hoc referigerio Malachiam audire dicentẽ, Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte & cætera. In quibus uerbis quid intelligã paucis audite. Siquidẽ inclinata est iam dies, & longius quam sperauerim, sermo processit, quod inuitus euellar a paterni dulcedine nominis, & Malachiã silere lingua formidans, finem facere uereatur.

Mors animæ fratres mei peccatũ est, nisi forte excidit uobis quod in propheta legistis, anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Triplex proinde congratulatio est hominis ab omni peccato & labore & periculo liberari. Ex hoc siquidẽ nec peccatũ habitare dicitur, nec pœnitentiæ luctus indicitur, nec ab ullo deinceps lapsu ei predicitur esse cauendũ. Posuit Helias pallium, non est quod timeat, non est quod tangi, nedũ teneri ab adultera uereatur. Currũ conscendit, non est iã trepidare ne cadat, suauiter scandit, non laborans uolatu proprio, sed celeri in uehiculo sedẽs. Ad hoc nos refrigeriũ dilectissimi, tota animi auiditate curramus in odore unguentorum huius beati patris nostri, qui nostrũ hodie torporem in feruentissimũ desiderium uisus est excitasse. Curramus, inquam, post eũ crebrius isti clamantes, trahe nos post te, & affectu cordis, & profectu conuersationis, deuotas omnipotentis misericordiæ gratias referentes, quod indignis seruulis quibus propria desunt merita, aliena saltem uoluit suffragia non deesse.

Sequitur immediate sermonem praecedentem.

EPISTOLA EIUSDEM D. BERNARDI DE eodem ad fratres de Hibernia.

RELigiosis fratribus qui in Hibernia sunt, & his maxime congregationibus, quas beatæ memoriæ Malachias episcopus fundauit, frater Bernardus Clarauallẽsis uocatus abbas, paracleti cõsolationẽ.

Si haberemus hic ciuitatẽ manentẽ, copiosissimis iure lachrymis plangeremus talem nos amisisse conciuem. Cæterũ si futuram magis inquirimus ut oportet (est quidem non modica doloris occasio, tam necessario duce destitui) debet tamen zelũ temperare scientia, & dolorẽ spei fiducia delinire. Nec mirari quempiã decet, si gemitũ extorquet affectus, si desolatio lachrymas exprimit, modũ tamen adhibere necesse est, imo nõ modice etiam consolari intuentes non quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Quę enim uidentur, temporalia sunt, quæ autem non uidentur, æterna.

Primum quidẽ congratulandũ est animę sanctæ, ne nos arguat de inopia charitatis, dicens & ipse, quod Dominus ad apostolos ait. Si diligeretis me, gauderetis utiq;, quia uado ad patrem. Præuenit nos ad patrẽ spirituum spiritus patris nostri, nec modo charitatis inopes, sed ingratitudinis etiam rei esse conuincimur, super omnibus quæ per eũ nobis beneficia prouenere, si non congratulamur ei qui de labore ad requiẽ, de periculo ad securitatem, de mundo transit ad patrẽ. Itaq; & pium est Malachiam

7 flere defunctũ, & pium magis Malachię congaudere uiuenti. Nunquid 7

Iterum, uiuit Malachias etiam mortuus.

non uiuit? Utique & beate. Uisus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace.

Dehinc etiam utilitatis propriæ consideratio exultandũ nobis suggerit, & lætandum, quod tam potens suos patronus ad cœlestem curiã, tam fidelis præcesserit aduocatus, cuius & feruentissima charitas obliuisci nequeat

queat filiorũ, & probata sanctitas obtineat gratiã apud Deũ. Quis enim nunc Malachiam sanctũ, aut minus posse prodesse, aut minus suos diligere audeat suspicari? Profecto cũ diligeretur prius, certiora nũc suę dilectionis à deo capit experimenta, & cũ dilexisset suos, in finem dilexit eos. Absit autem ut tua nunc o anima sancta minus efficax æstimetur oratio, quando 8 præsenti uiuidius supplicare est maiestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. Absit ut imminuta, nedũ exinanita tua illa tam operosa charitas reputetur, cũ ad fontem ipsum charitatis ęternę procumbis, pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas. Non potuit morti cedere charitas fortis ut mors, imo & morte fortior ipsa. Nam & decedens non erat immemor uestri, affectuosius uos cõmendans Deo, & nostram quoque exiguitatem solita illa sua mansuetudine & humilitate exorans, ut uestri non obliuisceremur in finẽ. Vnde & dignum duximus scribere uobis, ut sciatis nos & in spiritualibus, si quid nostra in his exiguitas per beati huius patris nostri merita, unquam potuerit, & in corporalibus si quando forte opportunitas præberetur, omnem uobis consolationem impendere tota deuotione paratos.

8 *Anima Malachiæ est in cœlo & orat pro dilectis suis.*

Et nunc quoque dilectissimi, Hiberniensis ecclesię grauem hanc destitutionem toto miseramur affectu, & eo amplius uobis cõpatimur, quo nos amplius ex hoc nouimus debitores. Magnificauit enim Dominus facere nobiscum, cũ locum nostrũ dignatus est beatę mortis eius honorare pręsentia, & 9 preciosissimo corporis eius locupletare thesauro. Nec molestum sit uobis quod apud nos habeat sepulturam, quando sic ordinauit Deus secundũ multitudinem misericordię suę, ut uos eũ uiuum haberetis, nobis habere liceat uel defunctũ. Et nobis siquidem communis uobiscũ pater ille erat & est, nam in morte ipsius hoc nobis confirmatũ est testamentum. Quamobrem sicut nos huius tanti patris gratia uniuersos, uos tanquã germanos fratres totis amplectimur uisceribus charitatis, sic & de uobis idem sentire spiritalis ipsa cognatio persuadet.

9 *Corpus defuncti, denuo preciosissimũ appellat thesaurum.*

Hortamur autem uos fratres, ut beati huius patris nostri semper curetis sectari uestigia, eo studiosius, quo uobis certius sancta eius conuersatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim ueros uos eius filios esse probabitis, si paterna uiriliter instituta seruetis, & ut in eo uidistis, & audistis ab eo quemadmodũ uos oporteat ambulare, sic ambuletis, & abundetis magis. Siquidẽ gloria patris, sapientia filiorũ. Nam & nostram nõ mediocriter excutere desidiam, & reuerentiã incutere cępit, præsens nobis tantæ perfectionis exemplar. Atque utinam sic nos post trahat, ut pertrahat, in tã recenti uirtutum eius odore auidius alacriusque currentes. Orantem pro nobis uniuersitatem uestram Christus custodiat.

ALOYSIVS EPISCOPVS VERONENSIS LECTORI.

ISTORIAM Ecclesiasticam Anglicanam à Venerabili Beda fuisse conscriptam, auctor est ipse sanctus Presbyter; qui in uita sua per seipsum (ut supra uidisti, scripta) editorum à se librorum catalogum enumerans, hanc quoque Historiam se scripsisse professus est. Lege ergo intrepidus has sanctorum uitas, & si lachrymas, continere potes, considerans à quanta nunc exciderimus charitate, simplicitate, industria, & Zelo seruandi animas sanguine Christi redemptas, quae in priscis illis patribus sancti spiritus gratia afflatis uigebant, si id unquam facere potes, & siccis oculis haec pertransire, id facias liberè permitto.

Habetur libro primo Ecclesiasticae Historiae gentis Anglorum per eundem conscriptae.

VITA SANCTORVM GERMANI ANTISIODORENSIS, ET LVPI TRECASENorum Episcoporum per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

Ex cap. 10

NNO ab incarnatione domini ccccxciij. Archadius filius Theodosij cum fratre Honorio. xliij. ab Augusto regnum suscipiens, tenuit annos tresdecim. Cuius temporibus Pelagius brito contra auxilium gratiae supernae uenena suae perfidiae longe lateque dispersit, utens cooperatore Iuliano de campania, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat. Quibus sanctus Augustinus, sicut & caeteri patres orthodoxi, multis sententiarum catholicarū milibus responderunt: nec eorū tamen dementiam corrigere ualebant, sed quod grauius est, correpta eorū uesania magis augescere contradicendo, quam fauēdo ueritati uoluit emendari. Quod pulchre uersibus heroicis prosper rethor insinuat, cum ait. Contra Augustinum narratur serpere quidam scriptor, quem dudum liuor adurit edax.

Quis caput obscuris contectum utcunque cauernis:
Tollere humo miserum protulit anguiculum.
Aut hunc fruge sua aequorei pauere Britanni:
Aut huic campano germine corda tument.

Ex cap. 17 Deinde paucos post annos haeresis haec per Agricolā illata, Seueriani Episcopi Pelagiani filiū, fidem Britannorum foeda peste maculauerat. Verum Britanni cū neque suscipere dogma peruersum gratiam blasphemando ullatenus uellent, neque uersutiam nefarię persuasionis refutare uerbis certando sufficerent, inueniunt salubre consiliū, ut à Gallicanis antistitibus auxiliū belli spiritalis inquirant. Quā ob causam collecta magna synodo quęrebatur in communi, qui illi ad succurrendū fidei mitti deberent: atque omnium iudicio electi sunt Apostolici sacerdotes, Germanus Anthisiodorensis, & Lupus trecasenę ciuitatis Episcopi, qui ad confirmandam fidē gratię coelestis Britannias uenirent. Qui cum prompta deuotione preces & iussa sanctae Ecclesiae suscepissent, intrant oceanū, & usque ad mediū itineris, quo a gallico sinu Britannias usque tenditur, secundis flatibus nauis tuta uolabat.

Tum subito occurrit pergentibus inimica uis dęmonum, qui tantos taleśq; uiros ad recuperandam tendere populorū salutem inuiderent, concitant procellas, cœlum diemq́; nubiū nocte subducunt. Ventorū furores uela non sustinent, cedebant ministeria uicta nautarū, ferebatur nauigium oratione, non uiribus: & casu dux ipse uel pontifex fractus corpore, lassitudine, ac sopore resolutus est. Tunc uero quasi repugnatore cessante tempestas excitata conualuit, & iam nauigiū superfusis fluctibus mergebatur. Tunc beatus lupus omnesq; turbati excitant seniorem, elementis furentibus opponendum, qui periculi immanitate constantior Christū inuocat, & assumpto in nomine sanctæ Trinitatis 1 leuis aquæ aspergine, fluctus sæuientes opprimit, collegam commonet, hortatur uniuersos, oratio uno ore & clamore funditur.

1 *Ecce aquæ benedictæ antiquissimus usus in Ecclesia, & eius aspersio.*

Adest diuinitas, fugantur inimici, tranquillitas serena subsequitur, uenti è contrario ad itineris ministeria reuertuntur, decursisq; breui spacijs pelagi, optati litoris quiete potiuntur. Ibi conueniens ex diuersis partibus multitudo excepit sacerdotes, quos uenturos etiā uaticinatio aduersa prędixerat. Nunciabant etiam sinistri spiritus, quod timebant; qui imperio sacerdotum, dum ab obsessis corporibus detruduntur, & tempestatis ordinē, & pericula, quæ intulerant, fatebantur, uictosq; eorum se meritis & imperio non negabant.

Interea Britanniarum insulam apostolici sacerdotes raptim opinione, prædicatione, uirtutibus impleuerunt. Diuinusq; per eos sermo quotidie non solum in ecclesijs, uerum etiam per triuia, & per rura, prædicabatur ita, ut passim & fideles catholici firmarentur, & deprauati uiā correptionis agnoscerent. Erat illis apostolorū instar & gloria, & auctoritas, per conscientiā doctrina, per literas uirtutes ex meritis. Itaq; regionis uniuersitas in eorum sententiam prompta transierat.

Latebant abditi sinistræ persuasionis auctores, & more maligni spiritus gemebant, sibi perire populos uidentes: ad extremum diuturna meditatione concepta, præsumunt inire conflictum, procedunt conspicui diuitiis ueste fulgentes, circundati assentatione multorum, discrimenq́; certaminis subire maluerunt, quàm in populo, quem subuerterant, pudorem taciturnitatis incurrere, ne uiderentur se ipsi silentio damnauisse. Illic planè immensa multitudo etiam cū coniugibus ac liberis excitata conuenerat. Aderat populus spectator futurus ac iudex.

Astabant partes dispari conditione dissimiles; hinc diuina fides, inde humana præsumptio: hinc pietas, inde superbia: inde pelagius auctor, hinc Christus. Primo in loco beatissimi sacerdotes Germanus atq; lupus præbuerunt aduersarijs copiam disputandi: quæ sola nuditate uerborū diu inaniter, & aures occupauit, & tempora. Deinde antistites uenerandi torrentes eloquij sui cū apostolicis & euangelicis imbribus profuderunt. Miscebatur sermo proprius cū diuino, & assertiones molestissimas lectionū testimonia sequebantur. Conuincitur uanitas, perfidia confutatur ita, ut ad singulas uerborū obiectiones errare se, dum respondere nequit, fateretur: populus arbiter uix manus continet, iudicium tamen clamore testatur.

Tum subito quidam tribunitiæ potestatis cum cõiuge procedit in medium, filiam decem annorū cæcam curandam sacerdotibus offerens, quā *Ex capite.* 18

illi aduersarijs offerri præceperunt, sed si conscientia puniente deterriti, iungunt cũ parentibus preces, & curationum paruulæ à sacerdotibus deprecantur. Qui inclinatis animis aduersarios intuentes, orationẽ breuiter fundunt. Ac deinde Germanus plenus spiritusancto inuocat trinitatem. Nec mora, adhærentem lateri suo capsulã cũ sanctorũ 2 reliquijs collo auulsam, manibus comprehendit, eamq́ in conspectu omniũ puellæ oculis applicuit. Quod statim euacuatos tenebris, lumen ueritatis impleuit. Exultant parentes: miraculũ populus contremiscit. Postquam diem ita ex animis omnium suasio iniqua deleta est, ut sacerdotum doctrinam sitienti bus desiderijs sectarentur.

2 *Quid dicis hic Heretice, qui sanctorũ reliquijs insolentissime detrahis, cum ad earum aspectum lumen cacæ puellæ sit restitutum?*

Compressa itaq; peruersitate damnabili, eiusq́; auctoribus confutatis, atq; animis omniũ fidei puritate compositis, sacerdotes beatum Albanum martyrem acturi Deo per ipsum gratias, petierunt. Vbi Germanus omnium apostolorũ diuersorumq́; martyrum secum reliquias habens, facta oratione iussit reuelli sepulchrũ, 3 preciosa ibidem munera conditurus, arbitrans opportunũ ut membra sanctorũ ex diuersis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cœlũ, sepulchri quoq; unius teneret hospitium. Quibus depositis honorificè, atq; sotiatis de loco ipso, ubi beati martyris effusus erat sanguis, massam pulueris secum portaturus abstulit, in qua apparebat cruore seruato rubuisse martyrũ cædem persecutore pallente. Quibus ita gestis innumera hominum eodem die ad dominum turba conuersa est.

3 *Reliquias Apostolorũ & martyrum munera preciosa, condidit beatus Episcopus in sepulchro sancti Martyris Albani.*

Ex cap. 19

Vnde dum redeunt, insidiator inimicus casualibus laqueis præparatis, Germani pedem lapsus occasione contriuit. Ignorans merita illius sicut Iob beatissimi afflictione corporis propaganda, & dum aliquandiu uno in loco infirmitatis necessitate teneretur, in uicina, qua manebat, casula exarsit incendium. Quod consumptis domibus, quæ illic palustri arundine tegebantur, ad eum tabernaculũ, in quo idem iacebat, flabris stimulantibus ferebatur. Concursus omniũ ad antistitem cõuolauit, ut delatus manibus periculum, quod iminebat, euaderat. Quibus increpatis mouere se fidei præsumptione non passus est. At multitudo omnis desperatione perterrita, obuiam currit incendio. Sed (ut dei potentia manifestior appareret) quicquid custodire tentauerat turba, consumitur. Quod uerò iacens & infirmus defenderat, reserato hospitio sancti uiri expauescens flamma transiliuit, ultra citraq́; desæuiens, & inter globos flammantis incendij incolume tabernaculum, quod habitator inclusus seruauerat, emicuit. Exultat turba miraculo, & uictam se diuinis uirtutibus gratulatur.

Excubabat diebus ac noctibus ante tugurium pauperis uulgus sine numero. Hi animas curare, si cupientes corpora. Referri nequeunt, quæ Christus operabatur in famulo, quas uirtutes faciebat infirmus. Et cũ debilitati suæ nihil remedij pateretur adhiberi, quadam nocte cadentẽ niueis uestibus uidit sibi adesse personam, quæ manu extensa iacentem uideretur attollere, eumq́; consistere firmis uestigijs imperabat. Post quam horam ita fugatis doloribus recepit pristinam sanitatem, ut die reddito itineris laborem subiret intrepidus.

Ex cap. 20

Interea Saxones Pictiq́; bellũ aduersum Britones iunctis uiribus susceperunt: quos eadẽ necessitas in castra contraxerat. Et cum trepidi partes suas penè impares iudicarent, sanctorũ antistitum auxilium petierunt: qui

promissum

promissum maturantes aduentum, tantũ pauentibus fiduciæ contulerunt, ut accesisse maximus crederetur exercitus.

Itaq; apostolicis ducibus Christus militauit in castris. Aderant etiam A Quadragesimæ uenerabiles dies, quos religiosiores reddebat pręsentia sacerdotũ, in tantum ut quotidianis prędicationibus instituti, certatim populi ad gratiam baptismatis conuolarent. Nã maxima exercitus multitudo undam lauacri salutaris expetit, & ecclesia ad diem resurrectionis dominicæ B frondibus contecta componitur, atq; in expeditione campestri instar ciuitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exercitus, fides feruet in populo, & contrito armorũ præsidio diuinitatis expectatur auxilium. Institutio uel forma castitatis hostibus nunciatur qui uictoriã quasi de inermi exercitu præsumentes, assumpta alacritate festinant: quorum tamen aduentus exploratione cognoscitur.

A Ecce quadragesimalis ieiunij obseruantia.

B Ecce & templorum cultus & ornatus.

Cumq; emensa 4 solennitate paschali recens de lauacro, pars maior exercitus ad arma capere ac bellũ parare tentaret, germanus se ducẽ prælĩ profitetur, elegit expeditos, circumiecta percurrit, & e regione, qua hostium sperabatur aduentus, uallẽ circundatam medĳs montibus intuetur. Quo in loco nouũ componit exercitum ipse dux agminis; & iam aderat ferox hostiũ multitudo, quam appropinquare intuebantur, in insidĳs cõsi tuti. Tunc subito Germanus signifer uniuersos admonet, & prædicat, ut uoci suæ uno clamore respondeant: securisq; hostibus, qui se insperatos adesse confiderent, alleluia tertio repetitam sacerdotes exclamarent. Sequitur una uox omniũ, & elatum clamorem repercusso aëre montiũ conclusa multiplicant, hostile agmen terrore prosternitur, & super se non solum rupes circundatas, sed etiã ipsam cœli machinam contremiscunt. Trepidationiq; iniectæ uix sufficere pedũ pernicitas credebatur: passim fugiunt, arma proĳciunt, gaudentes uel nuda corpora eripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites, flumen (quod transierant) deuorauit, ultionem suã innocens exercitus intuetur, & uictoriæ concessæ ociosus spectator efficitur, spolia colliguntur exposita, & cœlesti palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant pontifices hostibus fusis sine sanguine, triumphant uictoria fide obtenta non uiribus.

4 Paschalis solennitas.

Composita itaq; insula securitate multiplici, superatisq; hostibus uel in uisibilibus, uel carne conspicuis, reditum moliuntur pontifices. Quibus 5 tranquillam nauigationem & merita propria & intercesio beati martyris Albani parauerũt, quietosq; eos suorũ desiderĳs fœlix carina restituit.

5 Quibus tranquillam nauigationem et merita propria, & intercessio beati martyris Albani parauerunt.

Nec multo interposito tempore nunciatur ex eadem insula Pelagianã peruersitatem iterato paucis auctoribus dilatari. Rursusq; ad beatissimũ uirum preces sacerdotum omnium deferũtur, ut causam Dei, quam prius obtinuerat, tutaretur. Quorum petitioni festinus obtemperat. Namq; adiuncto sibi seuero totius sanctitatis uiro, qui erat discipulus beatissimi patris Lupi Trecasenorum episcopi, & Treueris tunc ordinatus Episcopus, gentibus primæ Germaniæ uerbum prędicabat, mare conscendit, et consentientibus elementis tranquillo nauigio Britannias petit.

Ex cap. 21

Interea spiritus sinistri peruolantes totam insulam, Germanum uenire inuitis uaticinationibus nunciabant: in tantum ut Elabius quidam religionis illius primus, in occursum Sanctorum sine ulla manifesti nuncĳ relatione properaret. Exhibens secum filium quem in ipso flore adolescentiæ de-

bilitas dolenda traxerat. Erat enim arescentibus neruis contracto Poplite cui per siccitatem cruris, usus uestigij negabatur. Hunc Elabium prouincia tota subsequitur. Veniunt sacerdotes, occurrit inscia multitudo, confestim benedictio, & sermonis diuini doctrina profunditur. Recognoscunt populum in ea, qua reliquerant, credulitate durantem: intelligunt culpā esse paucorum, inquirunt auctores, inuentosq́ condemnant.

Cum subito Elabius pedibus aduoluitur sacerdotum, offerens filium, cuius necessitatem ipsa debilitas etiam sine precibus allegabat. Fit communis omnium dolor, præcipue sacerdotum, qui cōceptam misericordiā ad diuinam clementiā contulerunt: statimq́ adolescentem beatus Germanus sedere compulit, adtrectat Poplitem debilitate curuatum, & per tota infirmitatis spacia medicabilis dextra percurrit. Salubremq́ tactū sanitas festina subsequitur, ariditas succum, nerui officia receperunt, & in conspectu omnium filio incolumitas, patri filius restituitur. Implentur populi stupore miraculi, & in pectoribus omnium fides catholica inculcata firmatur. Prædicatio deinde ad plebem de præuaricationis emendatione conuertitur. Omniumq́ sententia prauitatis auctores (qui erant expulsi insula) sacerdotibus adducuntur ad mediteranea deferendi, ut & regio absolutione, & illi emendatione fruerentur. Factumq́ est, ut in illis locis multum ex eo tempore fides intemerata perduraret.

Itaq; compositis omnibus beati sacerdotes ea (qua uenerant) prosperitate redierunt. Porrò Germanus post hæc Rauennam pro pace Armoricanæ gentis supplicaturus aduenit: ibiq́ à Valentiniano & Placidia matre ipsius summa reuerentia susceptus, migrauit ad Christum. Cuius corpus honorifico agmine comitantibus uirtutum operibus, suam defertur ad urbem Nec multo post Valentinianus ab Ærij patricij, quem occiderat, satellitibus interimitur, anno imperij Marciani Sexto: cum quo simul hesperium concidit regnum.

Habetur libro primo Ecclesiasticæ Historiæ Anglicanæ per eū dem conscriptæ.

VITÆ SERVORVM DEI AVGVSTINI, MELITI, Iusti, & Laurentij, Diui Gregorij Papæ discipulorum, & Anglicanæ Ecclesiæ Episcoporum, per Venerabilem Bedam presbyterum Scriptæ.

Ex cap. 22.

INterea Britanniæ cessatum quidem est parumper ab externis, sed non ciuilibus bellis: manebant exterminia ciuitatum ab hoste dirutarum ac desertarum: pugnabant contra inuicem, qui hostem euaserunt, ciues. Attamen recente adhuc memoria calamitatis & cladis inflictæ, seruabant ut cunq; reges, sacerdotes, priuati, & optimates suum quiq; ordinem. At illis decidentibus, cum successisset ætas tempestatis illius nescia, & præsentis solum serenitatis statum experta, ita cuncta ueritatis ac iustitiæ moderamina concussa ac subuersa sunt, ut earum non dicam uestigium, sed ne memoria quidem præter in paucis & ualde paucis, ulla appareret quin inter alia inenarrabilium scelerum facta: quæ historicus eorum Gildus flebili sermone describit: & hoc addebant, ut nunquam genti Saxonum siue Anglorum, secum Britanniam incolendi uerbum fidei prædicando committerent. Sed non tamen diuina pietas plebem suam, quā præsciuit, deseruit: quin multo digniores genti memoratæ præcones ue-

ritatis, per quos crederet, destinauit.

Siquidem anno ab incarnatione domini. D L x x x ij. Mauricius ab Augusto quinquagesimus quartus imperium suscipiēs, uiginti annos tenuit. Cuius anno regni decimo Gregorius uir doctrina & actione præcipuus, pontificatum Romanæ & Apostolicæ sedis sortitus; rexit annos tres decim, menses sex, & dies decem: qui diuino admonitus instinctu, anno quartodecimo eiusdem principis: aduentus uero Anglorum in Britanniā anno circiter D L. misit seruum Dei Augustinum, & alios plures cū eo monachos timentes Dominum, prædicare uerbum Dei genti Anglorū. Qui cum iussis pontificalibus obtemperantes memoratum opus aggredi cœpissent, iamq; aliquantulum itineris confecissent, timore inerti redire domum potius, quam barbaram, feram, incredulamq; gentem, cuius ne linguam quidam nossent, adire cogitabant, & hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora Augustinum, quem eis Episcopum ordinādum, si ab Anglis susciperentur, disposuerat, domū remittunt: qui a Beato Gregorio humili supplicatu obtineret, ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias literas dedi, ac in opus eos uerbi, diuino confisos auxilio, proficisci suadet. Quarum uidelicet literarum ista est forma. Gregorius seruus seruorum dei, seruus Domini nostri Iesu Christi. Quia melius fuerat bona non incipere, quàm ab ijs (quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsum redire, summo studio, Dilectissimi filij) oportet, ut opus bonum, quod auxiliante Domino cœpistis, impleatis. Nec labor uos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant, sed omni instantia omniq; feruore, quę inchoastis, Deo auctore peragite, scientes 2 quod laborem magnū maior æternæ gloria retributionis sequitur. Remeante autē Augustino præposito uestro, quem & abbatem uobis constituimus, in omnibus humiliter obedite: scientes hoc uestris animabus, per omnia profuturum, quicquid à uobis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens Deus sua uos gratia protegat, & uestri laboris fructum in æterna me patria uidere concedat: quatenus & si uobiscū laborare 3 nequeo, simul in gaudio retributionis inueniar: quia laborare scilicet uolo. Deus uos incolumes custodiat dilectissimi filij. Data die decimo Calendarum Augustarum, imperante Domino Mauricio Tyberio pijssimo Augusto, anno tertiodecimo post consulatum eiusdem Domini nostri Indicione. 4.

Misit etiam tunc isdem uenerandus Pontifex ad Etherium Arelatensem Archiepiscopum, ut Augustino in Britanniam peruenīente, benigne susciperet literas: quarum iste est tenor. Reuerendissimo ac sanctissimo fratri Etherio coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei. Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam charitatem, religiosi uiri nullius commendatione indigeant, quod tamen apertum scribendi se tempus ingessit, fraternitati uestræ nostra mittere scripta curauimus, insinuātes latorem præsentium Augustinum seruum Dei, de cuius certi sumus studio, cū alijs seruis dei illic nos pro utilitate animarū auxiliante domino direxisse: quē necesse est ut sacerdotali studio sanctitas uestra adiuuare, & sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam ut promptiores ad suffragandum possitis existere, causam uobis iunximus subtiliter indicare, scientes cognita tota, uos propter Deum deuotione ad solatiandū quia res exigit commouen-

Ex cap. 23.

1 Si Gregorius Ro. pontifex prædicatores misit ad gentem Anglorum, patet Ro. Ecclesiam iurisdictionē habere super omnes Ecclesias mundi.

2 Si propter laborē datur nobis æterna gloria, ergo ex operibus bonis meremur regnū cœlorum, inquantum tamen ex diuina gratia proficiscuntur.

3 Vide quod sufficit uoluntas bene operādi, ubi non adest facultas, sed cum adest, non sufficit.

Ex cap. 24.

dos. Candidũ præterea presbyterum communem filium, quem ad gubernationem patrimonialis Ecclesiæ nostræ transmisimus, charitati uestræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat Reuerendissime frater. Data die calendarũ Augustarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto: anno quartodecimo, post consulatum uero eiusdem domini nostri anno tertiodecimo indicione .iiij.

Ex cap. 25.

Roboratus igitur confirmatione beati patris Gregorij Augustinus cũ famulis Christi, qui erant cũ eo, redijt in opus uerbi, peruenitq; Britanniã. Erat eo tempore rex Edilberth in cantua potentissimus, qui ad confinium usq; Humbrij fluminis maximi, quo meridiani & septentrionales Anglorũ populi dirimuntur, fines imperij tetenderat. Est autem ad orientalẽ cãtuæ plagam Tanatos insula non modica, id est magnitudinis iuxta consuetudinem æstimationis Anglorũ miliarium sexcentorum, quam à continenti terrã secernit fluuius Vantsumu, qui est latitudinis circiter trium stadiorũ, & duobus tantum in locis est transmeabilis. Vtrumq; enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit seruus Domini Augustinus & socij eius, uiri, ut fertur, fermè quadraginta.

Acceperunt ergo præcipiente beato papa Gregorio, de gente francorum interpretes, & mittens ad Edilberehtum, mandauit se uenisse de Roma, ac nunciũ ferre optimum, qui sibi obtemperantibus æterna in cœlis gaudia, & regnũ sine fine cũ deo uiuo et uero futurũ sine ulla dubietate promitteret. Qui audiens manere illos in ea, quam adierant, insula, & eis necessaria ministrari, donec uideret, quid eis faceret, iussit. Nam & antea fama ad eum quoq; Christianæ religionis peruenerat, ut potè qui & uxorẽ habebat Christianam de gente francorũ, nomine Bertham. Quam ea cõditione à parentibus acceperat, ut ritũ fidei & religionis suæ cum episcopo, quem ei adiutorem fidei dederat, nomine liudhardo, inuiolatam seruare licentiam haberet.

Post dies ergo uenit ad Insulam Rex, & residẽs sub diuo, iussit Augustinum cum socijs ad suũ ibidem aduenire colloquiũ. Cauerat enim, ne in aliquam domũ ad se introirent, uetere usus augurio, ne superuentu suo siquid maleficæ artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non dæmonica. Sed diuina uirtute prædití ueniebant, 4 crucem pro uexillo ferentes argenteam, & imaginem domini saluatoris in tabula depictã, litaniasque canentes, pro sua simul & eorũ propter quos & ad quos uenerant salute æterna domino supplicabant. Cumq; ad iussionem regis residentes, uerbum ei uitæ unà cum omnibus, qui aderant, eius comitibus prædicarent, respondit ille dicens: Pulchra sunt quidem uerba & promissa quæ affertis, sed quia noua sunt & incerta, non his possum assensum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cũ omni gente Anglorum seruaui. Verum quoniã huc de longe peregrini uenistis, & ut ego uideor mihi perspexisse, ea quæ uos uera & optima creditis, nobis quoq; communicare desideratis; nolumus molesti esse uobis, quin potius benigno uos hospitio recipere, & quę uictui sunt uestra necessaria, ministrare curauimus, nec prohibemus quin omnes quos potestis, fidei uestræ religionis prædicando societis.

4 *Veniebant crucẽ argenteam pro uexillo ferentes, & imaginẽ domini saluatoris in tabula depictam, litaniasq; pro cõmuni salute canentes. Vides ne hæc et considera s o Hæretice?*

Dedit ergo eis mansionem in ciuitate Dorouerensi, quæ imperij suo totius erãt Metropolis, eisq; ut promiserat, cũ administratione uictus temporalis, licentiam quoq; prædicandi non abstulit. Fertur autem quia ap-

propinquantes ciuitati more suo cũ cruce sancta, & imagine magni regis domini nostri Iesu Christi, hanc litaniã consona uoce modularentur, Deprecamur te domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate ista, & de domo sancta tua: quoniam peccauimus tibi.

At ubi sibi datã mansionem intrauerunt, inceperunt Apostolicam primitiuæ Ecclesiæ uitã imitari. Orationibus uidelicet assiduis, uigilijs, ac ieiunijs seruiendo, uerbũ uitæ, quibus poterant, prædicando, cuncta huius mũdi uelut aliena spernendo. Ea tamen, quæ uictui necessaria uidebantur, ab eis quos docebant, accipiendo: secundũ ea quæ docebant ipsi per omnia uiuendo, & paratũ ad patiendũ aduersa quæq;: uel etiã pro ea (quam prædicabant) ueritate, animum habendo. Quid mora crediderunt nonnulli, & baptizabantur mirantes simplicitatem innocentis uitæ, ac dulcedinem doctrinę eorum cœlestis. Ex cap. 26.

Erat autẽ prope ipsam ciuitatem ad Orientem ecclesia in honore sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent: in qua Regina, quam Christianam fuisse prædiximus, 5 orare cõsueuerat. In hac ergo & ipsi conuenere primo, ibiq́; psallere, orare, missas 6 facere, prædicare, & baptizare cœperunt, donec rege ad fidẽ conuerso, maioremq́; prædicandi per omnia, & ecclesias fabricandi uel restaurandi licentiam acciperent. At ubi etiam ipse inter alios delectatus uita mundissima sanctorũ, & promissis eorũ suauissimis, quæ uera esse miraculorũ quoq; multorum ostensione firmauerunt, credens baptizatus est, cœperunt plures quotidie ad audiendum uerbum confluere, ac relicto gentilitatis ritu, unitati se sanctæ Christi ecclesiæ credendo sociare. Quorum fidei & conuersioni ita congratulatus esse rex perhibetur, ut nullum tamẽ cogeret ad Christianissimum, sed tamen modo credentes artiori dilectione quasi cõciues sibi regni cœlestis amplecteretur: didicerat enim à doctoribus auctoribusq́; suæ salutis, seruitium Christi uoluntarium, non coacticium debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis, locum sedis eorum gradui congruum, in Doruuer Metropoli sua donaret, simul & necessarias in diuersis speciebus possessiones conferret.

5 *Vides hic quod ecclesiæ non tãtum pro auditione uerbi dei, & sacramentorum perceptione, sed etiam pro loco orationis sunt instituta.*

6 *Etiam Gregorij tempore Missæ celebrabãtur, quimmo & apostolorum, ut in uita Carpi uidisti.*

Interea uir domini Augustinus uenit Arelas, & ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis Etherio iuxta quod iussa sancti patris Gregorij acceperat: archiepiscopus genti Anglorũ ordinatus est, reuersusq́; Britanniam misit continuò Romam Laurentium presbyterum, & Petrum monachũ, qui Beato pontifici Gregorio, gentem Anglorum fidem Christi accepisse, ac se Episcopum factum esse referrent: simul & de ijs quæ necessaria uidebãtur, quæstionibus eius consulta flagitans. Nec mora congrua quæsitui responsa recepit. Ex cap. 27.

Epistolam uerò quam se pro adiuuando in opere dei Augustino Arelatensi Episcopo fecisse commemorat, ad Virgilium Etherij successorem dedit: cuius hæc forma est.

Reuerendissimo & sanctissimo fratri Virgilio coepiscopo, Gregorius seruus seruorum dei. Quantus sit affectus uenientibus sponte fratribus impendendus: ex eo quod plerunq; solet charitatis causa inuitari, cognoscitur. Et ideo si communẽ fratrem Augustinũ Episcopum ad uos uenire cõtigerit, ita illum dilectio uestra sicut decet, affectuose dulciterq́; suscipiat, ut & ipsum consolationes suæ honore foueat, & alios, qualiter fraterna Ex cap. 28.

charitas colenda sit, doceat. Et quomodo sæpius euenit, ut ij qui de longe positi sunt, prius ab alijs, quæ sunt emendanda, cognoscant, si quas fortasse fraternitati uestræ sacerdotũ uel aliorum culpas intulerit, unà cum eo residentes, subtili cuncta inuestigatione perquirite, & ita uos in ea quæ deũ offendunt, & iracundiam prouocant, districtos ac solicitos exhibet, ut ad aliorũ emendationem, & uindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat. Deus te incolumen custodiat Reuerendissime frater. Data die .x. cal. Iuliarum, imperante Domino nostro Mauricio Tiberio pijssimo Augusto, Anno .xix. post consulatum uero eiusdem domini nostri anno .xvij. indicione .iiij.

Ex cap. 29

Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatarijs suis plures cooperatores ac uerbi ministros: in quibus primi ac pręcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter uniuersa, quę ad cultum erant 7 ac ministerium ecclesię necessaria, uasa uidelicet sacra, & uestimenta altariũ: ornamenta quoque ecclesiarum, & sacerdotalia uel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias; necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, inquibus significat se ei pallium direxisse, simul et insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset. Quarum literarum iste est textus.

7 *Si hæc omnia deo nõ placere, ac grata non esse crederet, putasne sanctus pontifex illa in Britanniã misisset?*

Reuerendissimo & sanctissimo fratri Augustino Episcopo Gregorius seruus seruorum dei. Cum certum sit pro omnipotenti deo laborantibus ineffabilia ęterni regni pręmia reseruari, nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, ut in spiritalis operis studio ex 8 remuneratione ualeant multiplicius insudare. Et quia noua Anglorũ ecclesia ad omnipotentis dei gratiam eodem domino largiente & te laborante perducta est, usum, tibi 9 pallij in ea, ad solum missarum solennia agenda concedimus; ita ut per loca singula .xij. Episcopos ordines, qui tuę subiaceant dicioni, quatenus Lundoniensis ciuitatis episcopus semper in posterum à synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta & Apostolica, cui deo auctore deseruio, sede percipiat. Ad Eburacam uero ciuitatẽ te uolumus episcopum mittere, quem ipse iudicaueris ordinare, ita duntaxat, ut si eadem ciuitas cum finitimis locis uerbũ dei receperit, ipse quoque .xij. episcopos ordinet, & metropolitani honore perfruatur: quia ei quoque si uita comes fuerit, palliũ tribuere domino fauente disponimus, quem tamen tuæ fraternitatis uolumus dispositioni subiacere. Post obitum uero tuũ, ita episcopis, quos ordinauerit, præsit, ut Lundoniensis episcopi nullo modo ditioni subiaceat. Sit uero inter Lundoniæ & Eburacæ ciuitatis episcopos i posteris honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur, qui primus fuerit ordinatus. Communi autẽ consilio & cõcordi actione quæque sunt pro Christi zelo agenda, disponant unanimiter, rectè sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua uerò fraternitas non solũ eos episcopos, quos ordinauerit neque hos tantummodo qui Eburacæ per episcopum fuerint ordinati. Sed etiam omnes Britannię sacerdotes habeat, deo domino nostro Iesu Christo auctore, subiectos. Quatenus ex lingua & uitæ tuæ sanctitatis, 10 & rectè credendi, & bene uiuendi formam percipiant, atque officium suum fide ac more sequentes, ad coe-

8 *Vides quod & propter remuneratiõẽ hortatur ad studium spiritalis operis.*

9 *Ecce quomodo, antiquis Archiepiscopis p sedem apostolicã pallium solebat concedi sicut & modo fit, quo intra Missarum solennia tantum uterentur, & fuisse in magna reuerentia.*

10 *Vis Christianæ ad ca*

lestia, cum dominus uoluerit, regna pertingant. Deus te incolumem custodiat Reuerendissime frater. Data die .x. cal. Iul: imperante domino nostro Mauricio Tyberio pijssimo Augusto, anno .xviij. post consulatum eiusdem domini anno .xix indicione .iiij.

lestia regna pertingeret: serua quod hic te docet sanctissimus pontifex, nempe recte crede, & bene uiue, hoc est fidei catholicæ mores probos coniunge, nam unum sine altero non sufficit.

Ex Cap. xxx.

Abeuntibus autem præfatis legatarijs misit post eos beatus pater Gregorius literas memoratu dignas, in quibus apertè quàm studiose erga saluationem nostræ gentis inuigilauerit, ostendit: ita scribens. Dilectissimo filio Mellito abbati Gregorius seruus seruorum Dei. Post discessum congregationis nostræ quæ tecum est, ualde sumus suspensi redditi, quia nihil de prosperitate uestri itineris audisse nos contigit. Cum ergo Dominus omnipotens uos ad Reuerendissimum uirum fratrem nostrum Augustinum perduxerit, dicite ei quod diu mecum de causa Anglorum cogitans tractaui: uidelicet quod phana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa, quæ in eis sunt idola destruantur. Aqua 11 benedicta fiat, in ijsdem phanis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ ponantur: quia si phana eadem bene constructa sunt, necesse est ut à cultu dæmonum in obsequio ueri Dei debeant commutari, ut, dum gens ipsa eadē phana sua non uidet destrui, de corde errorem deponat, & Deum uerum cognoscens ac adorans, ad loca, qua consueuerat, familiarius concurrat. Et quia boues in sacrificio dæmonum multos solent occidere, debet eis etiam hac de re aliqua solennitas immutari: ut die dedicationis uel natalicijs sanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias, quæ ex phanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciant, & religiosis conuiuijs solennitatem celebrent, nec diabolo iam animalia immolent, & ad laudem Dei in esu suo animalia occidāt, & donatori omnium de satietate sua gratias referant. Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse dubium non est: quia & ijs q summum locum ascendere nititur, gradibus uel passibus, non autem saltibus eleuatur, sic 12 Israelitico populo Dominus in Aegypto quidem innotuit, sed tamen eis sacrificiorum usus quos diabolo solebat exhibere, in cultu proprio reseruauit, ut eis in suo sacrificio animalia immolare præciperet: quatenus cor mutantes, aliud de sacrificio amitterent, aliud retinerent, ut & ipsis ipsa essent animalia quæ offerre consueuerant, uero tamen Deo & non idolis immolantes, iam sacrificia ipsa non essent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri necesse est dicere, ut ipse in præsenti illic positus, perpendat qualiter omnia debeat dispensare. Deus te incolumē custodiat dilectissime fili. Data die Cal. Iul. Imperante Domino nostro Mauricio Tyberio pijssimo Augusto, Anno. xix. post consulatum eiusdem Domini anno xviij. Indicione. iiij.

11 *Fiat aqua benedicta aspergatur i phanis, altaria construantur, reliquiæ ponantur. Placentne tibi ista o Hæretice? Minime profecto, quia errores tuos prosternunt.*

12 *Ecce quomodo ecclesia pedetentim de imperfecto ad perfectū progressa est, nec a mentibus duris omnia simul abscidit.*

Ex Cap. xxxi.

Quo in tempore misit etiam Augustino epistolam super miraculis, quę per eum facta esse cognouerat: in qua eum, ne per illorum copiam periculum elationis incurreret, his uerbis hortatur. Scio frater charissime, quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quę eligi uoluit, magna miracula ostendit, unde necesse est dono cœlesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas. Gaudeas uidelicet, quod Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur. Pertimescas uerò, ne inter signa, quæ fiunt, infirmus animus in sui pręsumptione se eleuet, & unde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat.

Meminisse etenim debemus, quia discipuli cum gaudio á prædicatione redeuntes, dum cœlesti magistro dicerent: Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt, protinus audierunt: Nolite super hoc gaudere sed potius gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cœlo. In priuata enim & temporali lętitia mentē posuerant qui de miraculis gaudebant, sed de priuata ad communem, & de temporali ad æternam letitiā reuocātur. Quibus dicitur: In hoc gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cęlo. Nō enim omnes electi miracula faciunt, sed tantum nomina eorū manere in cœlo contendunt asscripta. Veritatis etenim discipulis esse gaudiū non debet sine eo bono quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Restat itaq; frater charissime, ut inter ea, quæ operante Domino, exterius facis, semper te interius subtiliter iudices, ac subtiliter intelligas, & temetipsum quis sis, & quanta sit in ea gente gratia, pro cuius conuersione etiam faciendorum signorū dona percepisti. Et si quando te creatori uestro, seu per linguam, seu per operam reminisceris deliquisse, semper hæc ad memoriam reuoces: ut surgentem cordis gloriam memoria reatus premat. Et quicquid de faciendis signis acceperis, uel accepisti, hoc non tibi, sed eis deputes donata, pro quorum tibi salute collata sunt.

Ex Cap. xxxij.

Misit & idem Papa Beatus Gregorius eodem tempore etiā regi Edilberchto epistolam simul & dona in diuersis speciebus perplura, temporalibus quoq; honoribus regem glorificare satagens, cui gloriæ cœlestis sui labore & industria noticiam peruenisse gaudebat. Exemplar autem præfatæ epistolæ hoc est. Domino gloriosissimo atque præcellentissimo filio Edilberchto regi Anglorū Gregorius episcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quosq; ad regimina populorum perduxit, ut per eos omnibus quibus prælati fuerint, dona suæ pietatis impendat: quod Anglorum genti factum agnouimus. Cui uestra gloria est idcirco præposita, ut per bona quæ uobis concessa sunt, etiam subiectæ uobis genti superna beneficia præstarentur. Et ideo gloriose fili eam quā accepisti diuinitus gratiam, require, solita mente custodi, christianam fidem in populis tibi sub-
13 ditis extendere festina, zelum rectitudinis tuæ in eorum multiplica cōuersione, idolorum cultus insequere, phanorum ædificia euerte, subditorum mores ex magna uitæ mundicia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, & boni operis exempla monstrando ædifica: ut illum retributorem inuenies in cœlo, cuius nomen atq; cognomen dilataueris in terra.

Vide an uelit solam fidem Gregorius in hoc rege.

Ipse enim uestræ quoq; gloriæ nomen etiam posteris gloriosius reddet: cuius uos honorem quæritis & seruatis in gentibus. Sic etenim Constantinus quondam pijssimus Imperator, Romanam rempublicā a peruersis idolorum cultibus reuocans, omnipotēti Deo Domino nostro Iesu Christo secum subdidit. Nam seq; cum subiectis populis tota ad Deum mente conuertit. Vnde factum est ut antiquorum principū nomen suis uir ille laudibus uinceret, & tanto in opinione præcessores suos, quāto & in bono opere superaret. Et nunc itaq; uestra gloria cognitionem unius Dei patris & filij & spiritusancti regibus ac populis sibimet subiectis festinet infundere, ut & antiquos reges suæ gentis laudibus ac meritis transeat, & quanto in subiectis suis etiam aliena peccata deterserit, tāto etiam de peccatis proprijs ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Reuerendissimus

rendissimus frater noster Augustinus episcopus in monasterij regula doctus, sacræ scripturæ scientia repletus, bonis auctore Deo operibus præditus, quæcunque uos admonet, libenter audite, deuote peragite, studiose in memoria reseruate. Quia si uos in eo quod omnipotenti Deo loquitur, auditis, etenim isdem omnipotens hunc pro uobis exorantē, celerius exaudiet. Si enim (quod absit) uerba eius postponitis, quomodo eū omnipotens Deus poterit audire pro uobis, quem uos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo uos in feruore fidei stringite, atque ipsum illa uirtute, quam uobis diuinitus tribuat, adiuuate, ut regni sui uos ipse faciat esse participes, cuius uos fidem in regno uestro recipi facitis & custodiri. Præterea scire uestram gloriam uolumus, quod sicut in scriptura sacra ex uerbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi iam terminus iuxta est, & sanctorum regnum uenturum est, quod nullo unquam poterit fine terminari. Appropinquante autem eodem mundi termino multa imminent, quæ antea non fuerant, uidelicet immutationes aëris, terroresque de cœlo, & contra ordinationem temporum, tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræmotus per loca, quæ tamen non omnia nostris diebus uentura sunt, sed post nostros dies omnia subsequentur. Vos itaque si qua ex ijs euenire in terra uestra cognosceris, nullo modo animū uestrū perturbetis, quia idcirco signa de fine seculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, & uenturo iudici in bonis actibus inueniamur esse parati. Hæc autem gloriose fili paucis loquutus sum, ut cum christiana fides in regno uestro excreuerit, nostra quoque locutio apud uos latior excrescat, & tanto plus loqui libeat, quanto se in mente nostra, gaudia de gentis nunc perfecta conuersione multiplicant. Parua autem exenia transmisi, quæ uobis parua non erunt, cum à uobis ex beati Petri Apostoli fuerint benedictione suscepta. Omnipotēs itaque Deus in uobis gratiam suam, quam cœpit, perficiat, atque uitam uestram, & hinc post multorum annorū curricula extendat, & post hæc lōga tempora, in cœlestis uos patriæ congregatione recipiat. Incolumen eccellentiam uestram gratia superna custodiat, Domine mi fili. Data die x. Cal. Iul. & Imperante Domino nostro Mauricio Tyberio pijssimo Augusto, anno xxi. post consulatum eiusdem anno xviij. indicio. iij.

At Augustinus ubi in regia ciuitate sedem episcopalē, ut prædiximus, accepit, recuperauit in ea, regio fultus adminiculo, ecclesiam, quā ibi Romanorum antiquorum fideliū operæ factam fuisse didicerat; & eam in nomine sancti saluatoris dei & domini nostri Iesu Christi sacrauit, atque ibidē sibi habitationem statuit, & cunctis successoribus suis. Fecit autem & monasterium non longe ab ipsa ciuitate ad orientē, in quo eius hortatu Edilbercht ecclesiam beatorum apostolorū Petri & Pauli a fundamentis 14 construxit, ac diuersis donis ditauit. In qua & ipsius Augustini & omniū episcoporum Doruernensiū, simul & regū cantuæ poni corpora possent: quam tamen ecclesiam non ipse Augustinus, sed successor eius Laurentius 15 consecrauit.

Ex Cap. xxxiij.

14 *Ecce primum christianæ fidei indicium qđ antiquis reges præ se ferebant, nempe ædificationes ecclesiarū, & monasteriorū etiā in honorem sanctorū, quæ diuersis quoque donis ditabant.*

Primus autem eiusdem monasterij abbas Petrus presbyter fuit, qui legatus in galliam missus, demersus est in sinu maris, qui uocatur Ansleat, et ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ. Sed omnipotens deus, ut qualis meriti uir fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulchrū eius lux cœ

15 lestis apparuit, donec animaduertentes uicini, qui uidebant sanctum fuisse uirum, qui ibi esset sepultus, & inuestigantes unde & quis esset, abstulerunt corpus, & in Bononia ciuitate iuxta honorem tanto uiro congruum, in ecclesia posuerunt.

Nota etiam illo tempore ecclesiarum consecrationes.

Ex libro secundo, capite secundo, Historiae eiusdem.

Interea Augustinus adiutorio usus Edilberchti regis, conuocauit ad suum colloquiũ episcopos siue doctores proximę Britonũ prouinciæ in loco ubi usq; hodie lingua Anglorũ Saxonum appellatur. cœpitq; eos fraterna admonitione suadere, ut pace catholica secũ habita, communem euangelizandi gentibus pro domino laborẽ susciperent. Non enim pascæ diẽ dominicum suo tempore, sed à quartadecima usq; ad uigesimam lunã obseruabant. Quæ computatio 84. annorũ circulo continetur; sed & alia plurima unitati ecclesiasticæ contraria faciebant.

Qui cum longa disputatione habita, neq; precibus, neq; hortamentis, neq; increpationibus Augustini ac sociorũ eius assensum præbere uoluissent,
16 sed suas potius traditiones uniuersis quæ per orbẽ sibi in Christo concordant, ecclesiis præferrent: sanctus Augustinus hunc laboriosi ac longi certaminis finem fecit, ut diceret. obsecremus deum, qui habitare facit unanimes in domo patris sui, ut ipse nobis insinuare cœlestib⁹ signis dignetur, quæ sequenda traditio, quibus sit uijs ad ingressum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, & per cuius preces fuerit curatus, huius fides & operatio deo deuota atq; omnibus sequenda credatur. Quod cum aduersarij inuiti licet concederent, allatus est quidam de gente Anglorũ, oculorum luce priuatus: qui (cum oblatus Britonum sacerdotibus nil curationis uel sanationis horũ ministerio perciperet) tandem Augustinus iusta necessitate compulsus, flectit 17 genua ad patrem domini nostri Iesu Christi, deprecans, ut uisum cæco, quem amiserat, restitueret, & per illuminationem unius hominis, corporalem, in plurimorũ corda fidelium spiritali gratia lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cæcus, ac uerus summæ lucis præco ab omnibus prædicatur Augustinus. Tum Britones confitentur quidem intellexisse se ueram esse uiam iustitiæ quã prædicat Augustinus. Sed non se posse absq; suorum consensu ac licentia priscis abdicare moribus.

Patrum traditiones uide esse seruandas, nec aliquorum traditiones uniuersis mundi ecclesiis præferendas.

17

Ecce oratio cum genu flexione, & ad eam miraculum subsequutum. Bona ergo res est oratio, ac Deo placens.

Vnde postulabant ut secundo synodus pluribus aduenientibus fieret: quæ cũ esset statuta, uenerunt (ut perhibent, septem Britonũ episcopi) & plures uiri doctissimi, maximè de nobilissimo eorũ monasterio, quod uocatur lingua Anglorũ Barchotnaburg, cui tẽpore hoc Dinoth abbas præfuisse narratur, qui ad præfatũ ituri concilium, uenerunt primo ad quendã uirum sanctũ ac prudentem (qui apud eos anachoriticam ducere solebat uitam) consulentes an ad prædicationẽ Augustini suas deserere traditiones deberent: qui respondebat, si homo dei est, sequimini illũ. Qui dixerũt. Et unde hoc possumus probare? At ille, Dominus ait, Tollite iugũ meum super uos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Si ergo Augustinus ille mitis est & humilis corde, credibile est, quia iugũ Christi & ipse portet, & uobis portandũ offerat. Sin autem superbus est, constat quia non est de deo: neq; uobis eius sermo curandus. Qui rursus aiebant, Et unde uel hoc dinoscere ualemus? Procurate, inquit, ut ipse prior cũ suis ad locum synodi adueniat, & si uobis appropinquantibus assurrexerit, sciẽtes, quia famulus Christi est, obtemperanter illũ audite. Sin autem uos spre-

uerit, nec coram uobis assurgere uoluerit, cum sitis numero plures, & ipse spernatur à uobis.

Fecerunt, ut dixerat. Factũ est autem ut uenientibus illis sederet Augustinus in sella, quod illi uidentes, mox in iram uersi sunt, eumq́ notantes superbiæ, cunctis, quæ dicebat, contradicere laborabant. Dicebat autem eis, quod in multis quidem nostræ consuetudini, uno uniuersæ ecclesiæ cõtrarie geritis. Et nũc si in his tribus hic mihi obtemperare uultis, ut pascha suo tempore celebretis, ut ministeriũ baptizandi (quo deo renascimur) iuxta morem Romanæ sanctæ ecclesiæ & apostolicæ compleatis, ut genti Anglorũ una nobiscum uerbũ dei prædicetis: cætera quę agitis, quamuis moribus nostris contraria, æquanimiter cuncta tolerabimus. At illi nihil horũ se facturos, neq́ illũ pro archiepiscopo habituros esse respondebãt: conferentes ad inuicem, quod si modo nobis assurgere noluit, quanto magis si ei subdi cœperimus, iam nos pro nihilo contemnet? Quibus uir domini Augustinus fertur, minitans prædixisse, quod si pacem cũ fratribus accipere nollent, bellum ab hostibus forent accepturi. Et si nationi Anglorum noluissent uiam uitæ prædicare, per horũ manus ultionem essent mortis passuri: quod ita per omnia, ut prædixerat, diuino agente iudicio patratum est.

Siquidem post hoc ipse de quo diximus, rex Anglorũ fortissimus Edilfrith (collecto grandi exercitu ad ciuitatem) legionesq́ agente Anglorũ Legacestir, à Britonibus rectius Corlegion appellatur, maximam genti perfidæ stragem dedit. Cumq́ bellũ acturus uideret sacerdotes eorũ (qui ad exorandũ deum pro milite agente bellum conuenerant) seorsum in tutiori loco consistere, sciscitabatur, qui essent hi, quidúe acturi illo conuenissent. Erant autem plurimi eorũ de monasterio Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus, ut cũ in septem portiones esset, cum præpositis sibi Rectoribus monasteriũ diuisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuũ uiuere solebant. Horum ergo plurimi ad memoratam aciem peracto ieiunio triduano cũ alijs orandi causa conuenerant, habentes defensorem nomine Brocalium, qui eos intentos precibus à barbarorũ gladijs protegeret. Quorum causam aduẽtus cum intellexisset rex Edilfrith, ait, Ergo si aduersum nos dominũ suum clamant, profecto & ipsi quamuis arma non ferant, contra nos pugnant, qui aduersus nos imprecationibus persequuntur. Itaq́ in hos primũ arma uerti iubet, & sic cæteras nefandæ militiæ copias non sine magno exercitus sui damno deleuit. Extinctos in ea pugna fertur de his qui ad adorandum uenerant, uiros circiter mille ducẽtos, & solũ quinquaginta fuga lapsos. Brocmail ad primũ hostium aduentum cũ suis terga uertẽs, eos quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladijs reliquit. Sicq́ completũ est præsagium sancti Augustini, quamuis ipso iam multo ante tempore ad cœlestia regna sublato, ut etiam temporalis interitus ultionẽ sentirent perfidi, quod oblata sibi perpetuæ salutis consilia spreuerant.

Anno dominicæ incarnationis sexcentesimo quarto, Augustinus Britãniorum archiepiscopus ordinauit duos episcopos, Mellitũ uidelicet & Iustum, Melitum quidem ad prædicandũ prouinciæ orientalium Saxonũ; qui tamen se fluuio dirimunt a Cantia, & ipsi orientali mari contigui: quorum metropolis Londonia ciuitas est super ripam præfati fluminis posi- Ex Cap. iij.

ta & ipsa multorum emptorum populorum terra mariq; uenientiũ plena. In qua uidelicet gente tunc temporis Sabarech nepos Edelberchti ex sorore Ricula regnabat, quãuis sub potestate positus eiusdem Edelberchti, qui omnibus (ut supra dictum est) usq; ad Humbræ fluminis terminos anglorum gentibus imperabat.

Vbi uero & hæc prouincia uerbum ueritatis prædicante Mellito accepit, fecit rex Edilberchtin ciuitate Londonia ecclesiam sancti Pauli apostoli; in qua locum sedis episcopalis & ipse & successores eius haberent. Iustum uero in ipsa Cantia Augustinus ordinauit episcopũ, in ciuitate Dorouerni quod gens anglorum à primario quondã illius, qui dicebatur Hrof hros cestre, cognominat. Distat autem a Dorouerni milibus passuum ferme quatuor & uiginti ad occidentẽ: in qua rex Edilberchtecclesiam bea-

18 ti Andreæ apostoli fecit: qui etiam episcopis utriusq; ecclesiæ 18 dona multa (sicut & Dorouernenses, obtulit) sed & territoria ac possesiones in usum eorum qui erant cum episcopis adiecit.

Vide quomodo prisci Reges dona, territoria & possessiones ecclesiis offerebant.

Defunctus est autem deo dilectus pater Augustinus, & positũ corpus eius foras, iuxta ecclesiam beatorum apostolorum Petri & Pauli: cuius supra meminimus: quæ necdum fuerat perfecta, nec dedicata. Mox uero ut dedicata est intro illatũ, & in porticu illius aquilonari decenter sepultum est. In qua etiam sequentiũ archiepiscoporum omniũ sunt corpora tumulata, præter duorum tantummodo, id est Theodori & Berethualdi: quorũ corpora in ista ecclesia posita non sunt: eo q̃ prædicta porticus plura ca-

19 pere nequiuit. Habet autem in medio sui pene, altare 19 in honorẽ beati Gregorij Papæ dedicatũ: in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius agendæ eorum solenniter celebrantur. Scriptũ uero est in tumba eiusdem Augustini epitaphiũ huiusmodi. Hîc requiescit Dominus Augustinus Dorouernensis archiepiscopus primus, qui olim huc a beato Gregorio Romanæ urbis Pontifice, directus, & a deo operatione miraculorum suffultus, & Edilberthũ regem & gentem illius ab idolorum cultu ad fidem Christi perduxit, & completis in pace diebus officij sui defunctus est. vij. Cal. Iunij eodem rege regnante.

Nota altare in honorẽ beati Gregorij papæ dedicatum.

Ex Cap. iiij.

Successit Augustino in episcopatu Laurẽtius; quem ipse idcirco adhuc uiuens ordinauerat, ne se defuncto status ecclesiæ tam rudis uel ad horã pastore destitutus, uacillare inciperet. In quo & exemplum sequebatur primi pastoris ecclesiæ, hoc est beatissimi apostoli Petri principis: qui fundata Romana ecclesia Christi Clementem sibi adiutorem euangelizandi, simul & successorem consecrasse perhibetur.

Laurentius autem archiepiscopus gradu potitus, strenuissime fundamenta ecclesiæ nobiliter iacta studuit augumentare, atq; ad profectũ debiti culminis, & crebra uoce sanctæ exhortationis, & continuis piæ operationis exemplis prouehere curauit. Deniq; non solũ nouæ, quæ Anglis erat collecta, ecclesiæ curam gerebat, sed & Britanniæ proximæ, pastoralem impendere sollicitudinẽ curabat. Siquidem ubi Scotorum in præfata ipsorum patria, quomodo & Britannorum in ipsa Britannia, uitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognouit; maximè cũ pascę solennitatem non suo tempore celebrarent, sed (ut supra docuimus) a quarta decima luna ad uigesimam dominicæ resurrectionis diem obseruandũ esse putarent; scripsit cum episcopis suis exhortatoriam ad eos epistolã, obsecrans

crans eos & contestans ueritatem pacis & catholicæ obseruationis, cũ
ea(quæ toto orbe diffusa est)ecclesia Christi tenere;cuius uidelicet episto
læ principium hoc est.

Dominis charissimis fratribus episcopis uel abbatibus per uniuersam
Scotiam Laurentius,Mellitus,& Iustus episcopi,serui seruorũ dei. Dum
20 nos sedes apostolica more suo sicut in uniuerso orbe terrarum in ijs 20
occiduis partibus ad prædicandũ gentibus paganis dirigeret, atq; in hãc
insulam quæ Britannia nuncupatur,contigit introisse, antequam cogno-
sceremus, credentes quod iuxta morem uniuersalis ecclesiæ ingrederent,
in magna reuerentia sanctitatis,tam Britones, quàm Scotos uenerati su-
mus:sed cognoscentes Britones,Scotos meliores putauimus. Scotos uero
per Dagamũ episcopum in hanc, quam superius memorauimus,insulam,
& per Columbanum Abbatem è Gallis uenientem, nihil discrepare à Bri
tonibus in eorum conuersatione didicimus. Nam Dagamus episcopus ad
nos ueniens, non solum cibum nobiscum, sed nec in eodem hospitio quo
uescebamur, sumere uoluit.

Cõsidera hæc uerba, Dum nos sedes Apostolica more suo, sicut in uniuerso orbe terrarum, in ijs occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret. Ex quibus euidenter colligis Romanam ecclesiam in totum terrarum orbem iurisdictionem habere.

Misit idẽ Laurentius cum Episcopis suis etiam Britonum sacerdotibus
literas suo gradui condignas, quibus eas in unitate catholica confirmari
sategit. Sed quantũ hæc agendo profecerit,adhuc præsentia tempora de
clarant. His temporibus uenit Mellitus Lundoniæ Episcopus Romam,de
necessarijs ecclesiæ Anglorum cum Apostolico papa Bonifacio tractatu-
rus. Et cum idem papa Reuerendissimus cogeret synodũ episcoporum Ita
liæ,de uita monachorum & quiete ordinaturus, ipse Mellitus inter eos as
sedit anno octauo Imperij Focatis principis, Indictione tertiadecima, ter-
tia die cal. Marcij,ut quæq; erant regulariter decreta sua, quoq; auctori-
tate subscribens,confirmaret,ac Britanniã rediens, secum Anglorum ec-
clesijs mandanda atq; obseruanda deferret,unà cum epistolis, quas idem
pontifex deo dilecto archiepiscopo Laurentio & clero uniuerso, simili-
ter & edisberehto regi, atq; genti Anglorum direxit.

Hic est Bonifacius quartus a Beato Gregorio Romane urbis episco-
pus,qui impetrauit à Foca principe donari ecclesiæ Christi templum Ro
mæ,quod Pantheon uocabatur antiquitus,quasi simulachrum esset om-
nium decorum; in quo ipse eliminata omni spurcicia, fecit ecclesiã sanctæ
dei genitricis atq; omnium martyrum Christi,ut exclusa multitudine de
monum, multitudo ibi sanctorum memoriam haberet.

Ex Cap. V.

Anno ab incarnatione dominica sexcẽtesimo decimo tertio, qui est an
nus uigesimus tertius ex quo Augustinus cũ socijs ad prædicationem gẽ-
ti Anglorum missus est,Edilbrecht rex Cãtuariorum,post regnum tempo
rale quod xxxxxvi. annis gloriosissime tenuerat, 21 æterna cœlistis re-
gni gaudia subijt. Qui tertius quidem in regibus gentis Anglorũ, cunctis 21
australibus eorum prouincijs quæ Humbræ fluuio & contiguis ei termi-
nis,sequestrantur à Borealibus imperauit:sed primus omnium cœli regna
cõscendit. Nam primus imperium huiusmodi Elli rex australium saxonũ,
secundus Calin rex occidentalium saxonum (qui lingua ipsorum Ceccu-
lin uocabantur)tertius,ut diximus Edilbrecht rex cantuariorum, quartus
Redual rex orientalium Anglorum,qui etiam uiuente Edilbrechto eidem
suæ genti ducatũ prębebat,obtinuit. Quintus Eduini rex Nordamhimbro
rum gentis, id est eius qui ad borealem Humbri fluminis plagam inhabita-

Rex æterna cœlestis regni gaudia subijt.

bat, maiore potentia cunctis, qui Britanniam incolunt, Anglorum pariter & Britonum populis præfuit, præter cantuarijs tantum necnon & Meūanias Britonum insulas, quæ inter Hyberniam et Britanniam sitæ sunt, Anglorum subiecit imperio. Sextus Osuald, & ipse Nordanhimbrorū rex Christianissimus, ijsdem finibus regnū tenuit. septimus Oßuu frater eius, æqualiter pene terminis regnum nonnullo tempore coercens, pictorum quoq; ac Scotorum gentes, quæ septentrionales Britanniæ fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit, sed hoc postmodum.

Defunctus est uero rex Edilbrecth die quartodecimo mēsis februarij, post xxi. annos acceptæ fidei; atq; in porticu sancti Martini, intra ecclesiā beatorum apostolorum Petri & Pauli sepultus est, ubi & Berecta regina condita est. Qui inter cętera bona, quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorum iuxta exempla romanorum, cum consilio sapientiū constituit. Quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur, & obseruantur ab illis. In quibus primitus posuit qualiter id dare deberet, qui aliquid rerum, uel ecclesiæ, uel episcopi, uel reliquorum ordinum furto auferret, uolens secundum tutionem eis, quos & quorum doctrinā susceperat, præstare. Erat autē idem Edilbrecht filius Iurminrici, cuius pater occa cuius pater Orric cognomento Oisc, à quo reges cantuariorū solent Oiscingat cognominari. Cuius pater Hengist qui cum filio suo Oisc inuitatus à Vurtigerno, Britanniam primus intrauit, ut supra retulimus.

At uero post mortem Edilberchti cum filius eius Cadbald regni gubernacula suscepisset, magno tenellus adhuc, ibi ecclesiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non solum Christi fidem recipere noluerat, sed & fornicatione pollutus est tali, qualem nec inter gentes auditam Apostolus testatur, ita ut uxorem patris haberet. Quo utroq; scelere occasionē dedit ad priorem uomitum reuertendi his, qui sub imperio sui parentis, uel pauore, uel timore regio fidei & castimoniæ iura susceperunt, nec supernæ flagella districtionis perfido regi castigando uel corrigendo defuere. Nā crebra mentis uesania, & spiritus immundi inuasione premebatur.

Auxit procellā huiuscemodi perturbationis etiam mors Saberecti regis, orientalium saxonum, qui ubi regna perennia petēs, tres filios suos, qui pagani perdurauerunt, regni temporalis hæredes reliquit. Ceperunt illi mox idololatriæ (quam uiuente eo aliquantulū intermisisse uidebātur) palam seruire, subiectisq; populis idola colendi liberam dare licentiā. Cum
22 que uidissent pontificem celebratis 22 in ecclesia missarum solennijs Eucharistiam populo dare, dicebant (ut uulgo fertur) ad eum barbari inflati stulticia, quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro Saba (sic nanq; eum appellare consueuerant) dabas, & populo adhuc in ecclesia dare non desistis? Quibus ille respondebat, si uultis ablui fonte illo salutari quo pater uester ablutus est, potestis etiam panis sancti, cui ille participabat, esse participes. Sin autem lauachrum uitæ contēmnitis, nullatenus ualetis panem uitæ percipere. At illi. Nolumus, inquiūt, fontem illum intrare, quia nec illo opus nos habere, nouimus, sed tamen panē illo refici uolumus. Cumq; diligenter ac sæpe ab illo essent admoniti, nequaquam ita fieri posse, ut absq; purgatione sacrosancta quis oblationi sacrosanctæ communicaret. Ad ultimum furore commoti aiebant, si non uis assentire nobis in tam facili causa quam petimus, non poteris iā

Celebratis in ecclesia Missarum solennijs.

in nostra prouincia demorari: & expulerunt eum, ac de suo regno cum so ciјs abire iusserunt. Qui expulsus inde, uenit Cantuam, tractaturus cũ Laurentio & iusto coepiscopis quid in ijs esset agendum Decretumq́ est cõmũni consilio, quia satius esset, ut omnes in patriam redeuntes, libera ibi mente domino deseruirent, quàm inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent.

Discessere itaq; primi Mellitus & Iustus, atq; ad partes Galliæ secesse re, ibi & suũ finem expectare disponentes: sed non multo tempore reges q præconem a se ueritatis expulerant, dæmoniacis cultibus impunè seruiebant. Nam egreßi contra gentem Geuissorũ in prælium, omnes pariter cum sua militia corruerunt, nec (licet auctoribus perditis) excitatum ad scelera uulgus potuit corrigi, atq; ad simplicitatem fidei et charitatis, quę est in Christo, reuocari.

Cum uero Laurentius Mellitũ Iustumq́ sequuturus, ac Britanniam esset relicturus, iussit ipsa sibi nocte in ecclesia beatorũ apostolorum Petri & Pauli, de qua frequenter iam diximus, stratum parari. In quo 23 cum post multas preces ac lachrymas ad Deũ pro statu ecclesię fusas, ad quiescendum membra posuisset atq; obdormisset, 24 apparuit ei beatißimus apostolorũ princeps, & multo illum tempore secretę noctis flagellis arctioribus afficiens, sciscitabatur apostolica districtione, quare gregem, quem sibi ipse crediderat, relinqueret, uel cui pastorũ oues Christi in medio luporum positas fugiẽs ipse dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exẽpli, qui pro paruulis Christi, quos mihi in indiciũ suæ dilectionis commendauerat, uincula, uerba, carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus etiam inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli.

Ex Cap. 6.

23 *Vide nocturnas uigilias in ecclesia & orationes cũ lachrymis.*

24 *Si Apostolorum princeps apparuit episcopo, & flagellauit eũ, ergo uiuus est & nõ mortuus.*

His beati Petri flagellis, simul & exhortationibus animatus famulus Christi Laurentius, mox mane facto, uenit ad regem, & reiecto uestimento quantis esset uerberibus laceratus ostendit. Qui multũ miratus, & inquirens, quis tanto uiro tales ausus esset plagas infligere, ut audiuit, quia causa suæ salutis episcopus ab apostolo Christi tanta esset tormenta, plagasq́ perpessus, extimuit multũ, atq; anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, & baptizatus, ecclesiæ rebus, quantũ ualuit, in omnibus consulere, ac fauere curauit. Misit etiam in Galliam, & reuocauit Mellitũ & Iustum, eosq́ ad suas ecclesias liberè instituendas redire præcepit, qui post annum, ex quo abierant, reuersi sunt. Et Iustus quidem ad ciuitatem Drosi, cui præfuerat, rediјt. Mellitum uero Lundonienses episcopũ recipere noluerunt, idolatris pontificibus magis seruire gaudentes. Non enim tanta erat ei, quanta patri ipsius Regni potestas, ut etiam nolentibus ac contrâdicentibus paganis, Antistitem suæ posset ecclesiæ reddere. Veruntamen ipse cum sua gente, ex quo ad Dominũ conuersus est, diuinis se studuit mancipare præceptis. Deniq; & in monasterio beatißimi apostolorum principi 25 ecclesiam sanctę Dei genitricis fecit, quã consecrauit archiepiscopus Mellitus.

25 *Rex fabricauit ecclesiam sanctæ Dei genitrici, & Mellitus Archiepiscopus eã cõsecrauit.*

Ex Cap. 7.

Hoc enim rege beatus archiepiscopus Laurentius 26 regnũ cœleste conscendit, atq; in ecclesia & monasterio sancti apostoli Petri iuxta prædecessorem suum Augustinũ sepultus est, die quarta Nonarũ Februariũ. Post quem Mellitus, qui erat Lundoniæ episcopus, sedem Dorouernensis

26 *Laurentius Archiepiscopus regnum cœleste conscendit.*

ecclesiæ tertius ab Augustino, suscepit. Iustus autem adhuc superstes Drosensem regebat ecclesiam: Qui cũ magna ecclesiam Anglorum cura ac labore gubernarent, susceperunt scripta exhortatoria à Pontifice Romanæ, & apostolicæ sedis Bonifacio, qui post Deus dedit in ecclesia sedit anno incarnationis Dominicæ quingentesimo centesimo uigesimo quarto.

Erat autem Mellitus quidem corporis infirmitate, idest podagra grauatus, sed mentis gressibus sanus, alacriter terrena quęq; transiliens, atq; ad cœlestia regna semper amanda, petenda, & quærenda peruolans. Erat carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior. Deniq; unum uirtutis eius, unde cætera intelligi possint, testimoniũ referam. Tempore quodã ciuitas Dorouernensis, per culpam incuriæ igni correpta, crebrescentibus cœpit flammis consumi: quibus cũ nullo aquarum iniectu posset aliquis obsistere, iamq; ciuitatis esset pars uastata non minima, atq; ad episcopũ furens se flamma dilataret, confidens episcopus in diuinũ, ubi humanum deerat, auxiliũ, iussit se obuiam sæuiẽtibus & huc illucq; uolantibus igniũ globis inferri. Erat autem eo loci, ubi flammarum impetus maximè incũbebat, martyriũ beatorum quatuor coronatorũ. Ibi ergo perlatus obse-
27 quentum manibus episcopus, cœpit 27 orando priculum infirmus abigere, quod firmæ fortiũ manus multum laborando nequiuerant. Nec mora, uentus, qui à meridie flans urbi incendia sparserat, contra meridiem reflexus, primo uim furoris sui à læsione locorũ, quę contra erant, abstraxit, ac mox funditus quiescendo, flammis pariter sopitis, atq; extinctis, compescuit. Et quia uir Dei igne diuinæ charitatis fortiter ardebat, qui tempestates potestatũ aëriarum à sua suorumq; lęsione crebris orationibus, uel exhortationibus repellere consueuerat, merito uentis flammisq; mundialibus prævalere, & ne sibi suisq; nocerent, obtinere poterat. Et hic ergo postquam annis quinq; rexit ecclesiam, eadbaldo regnante, migrauit ad cœlos. Sepultusq; est cum patribus suis in sępedicto monasterio, & ecclesia beatissimi principis apostolorum, anno ab incarnatione Domini quingentesimo centesimo uigesimo quarto, die nono Calendis Martij.

Oratione Mellitus impetum ignis in ciuitatẽ crassantis extinxit.

Ex Cap. 8

Cui statim successit in pontificatum Iustus, qui erat Drosensis ecclesiæ episcopus. Illi hic ecclesiæ Romanum pro se consecrauit episcopum, data sibi ordinandi episcopos auctoritate à Pontifice Bonifacio, quem successorem fuisse Deus dedit supra meminimus. Cuius auctoritatis ista est forma.

Dilectissimo fratri Iusto Bonifacius, quã deuote, quàmq; etiam uigilãter pro Christi euangelio elaborauerit uestra fraternitas, non solum epistolæ à uobis directæ tenor, immo indulta desuper operi uestro perfectio indicauit. Nec enim omnipotens Deus, aut sui nominis sacrum, aut fructũ uestri laboris deseruit, dum ipse prædicatoribus ecclesiæ fideliter repromisit: ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad cõsumationem seculi. Quod specialiter in iniuncto uobis ministerio eius clementia demõstrauit, aperiens corda gentium ad suscipiendũ prædicationis uestræ singulare mysteriũ. Magno enim præmio fatigiorum uestrorũ delectabilem cursum, bonitatis suæ suffragijs illustrauit, dum creditorũ uobis talentorũ fidelissime negociationis officijs, uberem fructum impendens, ei quod signare possetis, multiplicatis generationibus præparauit. Hocq; etiam illa uobis repensatione collatũ est, qui iniuncto ministerio iugiter persistẽtes,

tes, laudabili patientia redemptionē gentis illius expectastis, & uestris ut perfrueretur meritis, eorū est saluatio propinata, dicente Domino: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Saluati ergo estis spe patientiæ, & tolerantiæ uirtute, ut infideliū corda naturali ac superstitioso morbo purgata, sui consequerentur misericordiā saluatoris. Susceptis nāque apicibus filij nostri Adaluualdi Regis, reperimus quanta sacri eloquij eruditione eius animum ad ueræ conuersionis; & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas uestra perduxerit. Qua ex re de longanimitate clementiæ cœlestis certam assumentes fiduciam, non solū suppositarum ei gentiū plenissimam salutem, immo quarumcunque uicinarū uestro quoque prædicationis ministerio credimus subsequendā; quatenus 28 (sicut scriptū est) consumati operis uobis merces à retributore omnium bonorū Domino tribuatur. Et uerè per omnem terram exisse sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba ipsorū uniuersalis gentiū confessio, suscepto Christianę sacramento fidei, protestatur. Pallium 29 præterea per latorē præsentium fraternitati tuæ benignitatis studijs inuitati direximus, quo uidelicet tantam in 30 sacrosanctis uenerandis mysterijs licentiam utēdi imperauimus: concedentes etiam tibi ordinationes episcoporū, exigente opportunitate, Domini præueniente misericordia, celebrare; ita ut Christi euangelium plurimorū annunciatione, in omnibus gentibus, quę necdū conuersę sunt, dilatetur. Studeat ergo tuæ fraternitas hoc, quod sedis Apostolicæ humanitate percepta, intemerata mentis synceritate seruare intendis: Cuius rei similitudinem, tā præcipuū indumentum humeris tuis baiulandum susceperis. Talemque te implorata clementia exhibendū stude, ut indulti muneris præmia non cū reatitudine, sed cum commodis animarum ante tribunal summi & uenturi iudicis repræsentes. Deus te incolumē custodiat, dilectissime frater.

Iustus deinde, nonnullis euolutis annis, quarto Iduum Nouembris die ad 31 cœlestia regna sublatus est.

28 Quatenus consumati operis uobis merces a retributore omnium bonorum domino tribuatur.

29 Pallium donabatur a sede Apostolica Archiepiscopis, sicut & modo fit, & eo utebantur tantum in Missarum solennijs.

30 Ecce quomodo Missæ sacrificium sacrosancta ac ueneranda mysteria appellat, in hæreticorum nostrorum confusionem, qui infantibus & blasphemis nominibus illud nūcupare præsumūt.

31 Iustus ad cœlestia regna sublatus est.

VITA BEATI GREGORII MAGNI ROmani Pontificis per Venerabilem Bedam Presbyterum Scripta.

Est in Historia ecclesiastica Anglicana eiusdem libro secundo capite primo.

ANno Dominicę incarnationis quingentesimo cētesimo quinto beatus Papa Gregorius, postquam sedem Romanæ & Apostolicę ecclesiæ tresdecim annos, menses sex, & dies decem gloriosissimę rexit, defunctus est, atque 1 ad æternam regni cœlestis sedem translatus. De quo nos conuenit, quod nostram, idest Anglorum gētem de potestate Sathanæ ad fidem Christi sua industria conuertit, latiorem in nostra historia Ecclesiastica facere sermonem: quē rectè nostrum appellare possumus, & debemus Apostolum, quia cum 2 primum in toto orbe gereret Pontificatum, & conuersis iam dudum ad fidem ueritatis esset prælatus in ecclesia, nostram gentem eatenus idolis mancipatam Christi fecit ecclesiam: ita ut Apostolicum illum de eo liceat nobis proferre sermonem: Quia & si alijs non est Apostolus, sed tamen nobis est. Nam signaculum Apostolatus eius nos sumus in Domino.

1 Gregorius ad æternam regni cœlestis sedem translatus est.

2 Cum primum in toto orbe gereret pontificatum.

Erat autem natione Romanus, ex patre Gordiano, genus à proauis nō

solum nobile, sed & religiosum ducens. Deinde felix eiusdem sedis Apostolicæ quondam Episcopus, uir magnæ gloriæ in Christo & in ecclesia, fuit eius attauus, sed & ipse nobilitatem Religionis non minorem, quàm parentes, & cognati, uirtute deuotionis exercuit, Nobilitatem uerò illã, quàm ad seculum uidebatur habere, totam ad nanciscẽdam supernæ gloriam dignitatis, diuina gratia largiente, conuertit. Nam mutato repente seculari habitu, monasterium petijt, in quo tanta perfectionis gratia cœpit conuersari, et sicut ipse postea contestari solebat flendo, animo illius labentia cuncta subter essent, ut rebus omnibus, quæ uoluuntur, emineret, nunquam nisi cœlestia cogitare soleret, ut etiam recenter corpore ipsa iam carnis claustra contemplatione transiret, ut mortem quoque, quæ penè cunctis pœna est, uidelicet ut ingressum uitæ, & laboris sui præmium amaret.

Hæc autem ipse de se, non profectum iactando uirtutum, sed deflendo potius defectum, quem referre consueuerat, sibi per curam pastoralem incurrisse uidebatur. Denique tempore quodam secreto cum Diacono suo Petro colloquens, enumeratis animi sui uirtutibus priscis, mox dolendo subiunxit: At nunc ex occasione curæ pastoralis, secularium hominũ negocia patitur, & post tam pulchrã quietis suæ speciem, terreni actus puluere fœdatur. Cumq́ pro condescensione multorum se ad exteriora sparserit, etiam cum interiora appetit, ad hæc proculdubio minor redit. Perpendo itaq; quid tolero, perpendo quid amisi, dumq́ intueor illud quod perdidi, fit hoc grauius quod porto.

Hæc quidem sanctus uir ex magnæ humilitatis intentione dicebat, sed nos credere decet, nihil eum monachicæ perfectionis perdidisse occasione curæ pastoralis: immò potiorem tunc sumpsisse profectum de labore conuersionis multorum, quàm de propriæ quondam quiete conuersationis habuerit, maxime quod & Pontificali functus officio, domum suam monasterium facere curauit. Et dum primum de monasterio abstractus, ad ministerium altaris ordinatus, atq; Constantinopolim Apocrisiarius ab Apostolica sede directus est, non tamen in terreno conuersatus palatio, 3 propositum uitæ cœlestis intermisit. Nam quosdam fratrum ex monasterio suo, qui eum gratia germanæ charitatis ad Regiam urbem secuti sunt, in tutamentum cœpit obseruantiæ regularis habere, uidelicet ut eorum semper exemplo (sicut ipse scribit) ad orationis placidum littus, quasi anchoræ fune restringeretur, cum incessabili causarum secularium impulsu fluctuaret; concussamq; seculi mentem actibus, inter eos quotidie per custodiam lectionis roboraret eloquium.

3 *Ecce quomodo monachale institutum, cœlestis uitæ propositum uocat. Quid dicis tu qui adeo monachismo detrahis?*

Horum ergo consortio non solum à terrenis munitus incursibus, uerũ etiam ad cœlestia exercitijs uitæ magis succensus. Nam hortati sunt eum, ut librum beati Iob magnis inuolutum obscuritatibus, mystica interpretatione discuteret, neq; negare potuit opus, quod sibi fraternus amor multis utile futurum imponebat. Sed eundem librum quomodo iuxta literã intelligendus, qualiter ad Christi & ecclesiæ sacramenta referendus, quo sensu unicuiq; fidelium sit aptandus, per triginta quinq; libros expositionis miranda ratione perdocuit. Quod uidelicet opus in Regia quidẽ urbe Apocrisiarius inchoauit, Romæ autem iam factus Pontifex impleuit.

Qui cum esset adhuc Regia in urbe positus, nascentem ubi unam hære

ſim de ſtatu noſtræ reſurrectionis,in ipſo quo exorta eſt initio, iuuante ſe gratia catholicæ ueritatis,attriuit. Siquidem Eutichius eiuſdem urbis epi-ſcopus dogmatizabat, corpus noſtrum in illa Reſurrectionis gloria im-palpabile,uentis,aëreq́ʒ ſubtilius eſſe uenturum. Quod ille audiens,& ratione ueritatis,& exemplo Dominicæ Reſurrectionis probauit, hoc dogma orthodoxæ fidei omnimodis eſſe contrarium.Catholica etenim fides habet,quod corpus noſtrum in illa immortalitatis gloria ſublimatũ, ſubtile quidem ſit per effectum ſpiritalis potentiæ, ſed palpabile per ueritatẽ naturæ,iuxta exemplum Dominici corporis ; de quo à mortuis ſuſcitato dicit ipſe diſcipulis:Palpate,& uidete,quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. In cuius aſſertione fidei, uenerabilis pater Gregorius in tantum contra naſcentem hæreſim nouam laborare contendit, tantaq́ʒ hanc inſtantia, iuuante etiam pĳſsimo Imperatore Tiberio Conſtantino,comminuit,ut nullus exinde ſit inuentus, qui eius reſuſcitator exiſteret.

Alium quoq; librũ compoſuit egregiũ, qui uocatur paſtoralis,in quo manifeſta luce patefecit, qualis ad eccleſiæ regimen aſſumi, qualiter ipſi rectores uiuere, qua diſcretione ſingulas quaſq; audientium inſtituere perſonas,& quanta conſideratione propriam quotidie debeant fragilitatem penſare. Sed & Homelias euangeliĳ numero quadraginta cõpoſuit, quas in duobus codicibus æqua ſorte diſtinxit. Libros etiam Dialogorum quatuor fecit,in quibus rogatu Petri Diaconi ſui uirtutes ſanctorum, quos in Italia clariores noſſe uel audire poterat, ad exemplũ uiuendi poſteris collegit:ut ſicut in libris expoſitionum ſuarum, quibus ſit uirtutibus inſudandum edocuit, ita etiam in ſcripturis ſanctorum & miraculis, quæ uirtutum eorundem ſit claritas, oſtenderet.

Primam quoq;,& ultimam Ezechielis prohetæ partem,quæ uidebãt obſcuriores, per Homelias uigintiduas declarauit, ac quantum lucis intus habeant,demonſtrauit. Non excepto libello reſponſionum, quas ad interrogationes ſancti Auguſtini primi Anglorum epiſcopi ſcripſit, ut ſupra docuimus,totum ipſum libellum his inſerentes hiſtorĳs:libello quoq; ſynodico, quem cum epiſcopis Italiæ de neceſſarĳs eccleſiæ cauſis utiliſſimum compoſuit:& familiaribus ad quoſdam literis. Quod eo magis mirũ eſt,tot eum ac tanta condere uolumina potuiſſe,quod penè omni iuuẽtutis ſuæ tẽpore (ut uerbis ipſius loquar) crebris uiſcerum doloribus cruciabatur,horis momentisq́ʒ omnib⁹ fracta ſtomachi uirtute laſſeſcebat ; lentis quidem, ſed tamen continuis febribus anhelabat.

Verum inter hæc dum ſolicitus penſaret,quia ſcriptura teſte, omnis filius,qui recipitur flagellatur,quo malis pręſentibus durius deprimebatur, eo de æterna certius præſumptione reſpirabat.Hæc quidem de immortali eius dicta ingenio,quod nec tanto corporis potuit dolore reſtringi. Nã alĳ quidem Pontifices conſtruendis ornandisq́ʒ auro uel argẽto eccleſĳs operam dabãt:hic autem totus erga animarum lucra uacabat. Quicquid pecuniæ habuerat,ſedulus hoc diſpergere ac dare pauperibus, ut iuſtitia eius maneret in ſeculum ſeculi, & cornu eius exaltaretur in gloria:ita ut illud beati Iob ueraciter dicere poſſet: Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens teſtimonium reddebat mihi, quód liberaſſem pauperem uociferantem,et pupillum,cui non erat adiutor. Benedictio perituri ſuper me

ueniebat, & cor uiduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimento, & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Et paulopost. Si negaui, inquit, quod uolebant, pauperibus, & oculos uiduæ expectare feci: Si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea; quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.

Ad cuius pietatis & iustitiæ opus pertinet etiam hoc, quòd nostrā gentē per prædicatores, quos huc direxit, de dentibus antiqui hostis eripiēs, æternæ libertatis fecit esse participem. Cuius fidei & saluti congaudens, quæq; digna laude commendans, ipse dicit in expositione beati Iob: Ecce tem, lingua Britanniæ, quæ nihil aliud nouerat, quàm Barbarum frendere, iandudum in diuinis laudibus Hębreum cœpit Alleluia resonare. Ecce quondam tumidus, iam substratus sanctorum pedibus seruit Oceanus, eiusq́; Barbaros immites, quos terreni principes edomare nequiuerant: hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus uerbis ligant: & qui cateruas pugnantium infideles nequaquam metuerent, iam nunc fideles humilium linguas timent. Qui enim perceptis cœlestibus uerbis, clarescentibus quoq; miraculis uirtus ei diuinę cognitionis infunditur, eiusdem diuinitatis terrore refrenatur, ut graue agere metuat, ac totis desiderijs ad ęternitatis gratiam uenire concupiscat. Quibus uerbis beatus Gregorius hoc quoq; declarat, quòd sanctus Augustinus, & socij eius, non solum prędicatione uerborum, sed etiam cœlestium ostensione signorum, gentem Anglorum ad cognitionem ueritatis perducebant.

4 Fecit inter alia beatus Papa Gregorius, ut in ecclesijs beatorum Apostolorum Petri & Pauli super corpora eorum missę celebrarentur. Sed & in ipsa Missarum celebratione tria uerba maximę perfectionis plena 5 superadiecit: Diesq; nostros in tua pace disponas; atq; ab ęterna damnatione nos eripi; & in electorum tuorum iubeas grege numerari.

Fecit D. Gregorius ut in ecclesijs beatorum apostolorum Petri & Pauli sup corpora eorum Missæ celebrarētur.

Rexit autem ecclesiam temporibus Imperatorum Mauritij & Focatis. Secundo autem eiusdem Focatis anno transiens ex hac uita migrauit ad ueram, quæ in cœlis est, uitam. Sepultus 6 uero est corpore in ecclesia beati Petri Apostoli ante secretarium, die quarto Iduum Martiarum, quandoq́; in ipso cum cæteris sanctæ ecclesiæ pastoribus resurrecturus in gloria. Scriptumq́; in tumba ipsi⁹ epitaphium huiusmodi.

5 *Quod sanctus pater hæc uerba in Canone addiderit, non astruit hæreticorum commētum, Missam uidelicet esse nouitium inuentum. Nam quoad substantialia, Missa est a Domino nostro Iesu Christo institu ta, & non ab alio.*

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod ualeas, uiuificante Deo.
Spiritus astra subit, leti nil iura nocebunt,
Cui uitæ alterius mors magis ipsa uia est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris uixit semper ubiq́; bonis.
Esuriem dapibus superauit, frigora ueste,
Atq; animas monitis texit ab hoste sacris.
Implebatq́; 7 actu quicquid sermone docebat
Esset ut exemplum mystica uerba loquens.
Anglos ad Christum uertit, pietate magistra,
Acquirens fideiq; agmina gente noua.

6 *Sepultus est in ecclesia beati Petri Apostoli ante secretariū.*

Hic labor, hoc studium, hæc tibi cura, hoc pastor agebas, 7
Vt Domino offerres plurima lucra gregis.
Hisq; Dei Consul factus lætare triumphis,
Nam mercedem operum iam sine fine tenes.

Ecce uera prædicatio, implere actu quod uerbis doces.

Nec silentio prętereunda opinio, quæ de beato Gregorio traditione maiorum ad nos usq; perlata est; qua uidelicet ex causa admonitus tam sedulam erga salutem nostræ gentis curam gesserit. Dicunt, quia die quadam, cum aduenientibus nuper mercatoribus multa uenalia in forum fuissent collata, multiq; ad emendum confluxissent, ipsum Gregorium inter alios aduenisse, ac uidisse inter alia pueros uenales positos candidi coloris, ac uenusti uultus, capillorum quoq; forma egregia. Quos cum aspiceret, interrogauit (ut aiunt) de qua regione uel terra essent allati. Dictumq; est, quòd de Britannia Insula, cuius incolæ talis essent aspectus. Rursus interrogauit, utrum ijdem in ea Insula essent Christiani, an paganis adhuc erroribus essent implicati. Dictum est, quòd essent pagani. At ille intimo ex corde longa trahens suspiria: Heu proh dolor, inquit, quòd tam lucidi uultus homines tenebrarũ auctor possidet, tantaq; gratia frontis speciei mentem ad internam gratiam uacuam gestat. 8

Vides sanctos habere merita apud Deum pro suis operibus, uerum ex illius gratia.

Rursus ergo interrogauit, quòd esset uocabulum gentis illius. Responsum est quòd Angli uocarentur. At ille, Bene, inquit, nam & Angelicã habent faciem, & tales Angelorum in cœlis decet esse cohæredes. Quod habet nomen ipsa Prouincia, de qua isti sunt allati? Respõsum est, quòd Deiri uocarentur ijdem prouinciales. At ille inquit: Bene Deiri, de ira eruti, & ad misericordiam Christi uocati. Rex prouinciæ illius quomodo uocatur? Responsum est, quòd elle diceretur At ille alludens ad nomen ait: Alleluia laudem Dei creatoris illis in partibus oportet cantari.

Porro accedens ad Pontificem Romanæ & Apostolicæ sedis (nondum enim erat ipse pontifex factus) 9 rogauit, ut genti Anglorum in Britanniam aliquos uerbi ministros, per quos ad Christum conuerterentur, mitteret: seipsum paratum esse in hoc opus Domino cooperante perficiendũ, si tamen Apostolico Papæ hoc ut fieret placeret. Quod dum perficere nõ posset, quia etsi pontifex cõcedere illi quod petierat uoluit, non tamen ciues Romani, ut tam longe ab urbe secederet, potuerunt permittere. Mox ut ipse põtificatus officio functus est, perfecit opus diu desideratum, alios quidem prædicatores mittens, sed ipse prædicationẽ, ut fructificaret, suis exhortationibus hac precibus adiuuans. Hæc iuxta opinionẽ, quæ ab antiquis accepimus, historiæ nostræ ecclesiasticæ inserere optimũ duximus.

9 *Gregorius rogauit Ro. Pontificem ut in Angliam prædicatores mitteret, quia ad ipsum tanquam ad Christi Vicarium pertinet omnium ecclesiarum cura.*

VITA ET ACTVS SANCTI PAVLINI EPIscopi Eboracensis, & deinde Hrofensis, Diui Gregorij Papæ discipuli, per uenerabilem Bedam descripta.

Habetur libro secundo Historiæ Anglicanæ eiusdem Bedæ.

Ex Cap. 9.

GEns Nordahimbrorum, hoc est ea natio Anglorum, quæ ad Aquilonem Humbri fluminis plagam habitabat, cum Rege suo eduino uerbum fidei, prædicante Paulino beati Gregorij discipulo, primũ accepit. Cui uidelicet regi in auspiciũ suscipiendæ fidei, & regni cœlestis, potestas etiam terreni creuerat imperij; ita ut nemo Anglorum ante eum

omnis Britanniæ fines, quales ipsorũ uel Britonum prouinciæ habitabãt, sub ditione acciperet, quin & Meuanias insulas, sicut & supra docuimus, imperio subiugauit Anglorũ. Quarum prior, quæ ad Austrum est, & situ amplior, & frugũ prouentu atq; ubertate felicior, nongentorum sexaginta miliarium mensuram, iuxta æstimationem Anglorum; secunda trecentorum, & ultra, spatium tenet.

Huic autem genti occasio fuit percipiendæ fidei, quod præfatus rex cognatione iunctus est regibus cantuariorũ, accepta in coniugem Edilberge filia Edelberthi Regis, quæ alio nomine Tate uocabatur. Huius consortiũ cum primo ipse missis procis a fratre eius Eadbaldo, qui tunc Regno Cantuariorum præerat, peteret; responsum est non esse licitum, Christianam uirginem pagano in coniugiũ dari, ne fides & sacramenta cœlestis Regis consortio prophanarentur Regis, qui ueri Dei cultus esset prorsus ignarus. Quædam eduino uerba nuncij referrent, promisit se nihil omnimodis contrariũ Christianæ fidei, quæ uirgo colebat, esse facturum; quin potius permissurũ, ut fidem cultumq; suæ religionis cũ omnibus, qui secum uenissent, uiris, siue fœminis, sacerdotibus seu ministris, more Christiano seruaret. Neq; abnegauit, se etiam eandem subiturum esse religionem, si tamen examinata à prudentibus, sanctior ac Deo dignior posset inueniri. Itaq; promittitur uirgo, atq; eduino mittitur, & iuxta quod dispositum fuerat, ordinatus episcopus uir Deo dilectus Paulinus, qui cũ illa ueniret, eamq; & comites eius, ne paganorũ possent societate pollui, quotidiana exhortatione, & sacramentorum cœlestium celebratione confirmaret.

Ordinatus est autem Paulinus episcopus à Iusto archiepiscopo sub die duodecimo Calendarum Augusti, anno ab incarnatione Domini quingẽtesimo centesimo, uigesimo quinto. Et sic cum præfata uirgine ad Regem eduinum, quasi comes copulæ carnalis aduenit. Sed ipse potius toto animo intendens, ut gentem, quam adibat, ad agnitionem ueritatis aduocãs, iuxta uocem apostoli, uni uiro uirginem castam exhiberet Christo; cũ in prouinciam uenisset, laborauit multũ, ut & eos, qui secũ uenerant, ne à fide deficerent, Domino adiuuante, contineret, & aliquos, si forte posset, de paganis ad fidei gratiam prædicando conuerteret. Sed sicut apostolus ait, quanuis multo tempore illo laborante in uerbo, Deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, ne eis fulgeret illuminatio euangelij gloriæ Christi.

Anno autem sequenti uenit in prouinciam quidam sicarius, uocabulo eumer, missus à Rege Occidentaliũ Saxonum nomine cuichelmo, sperãs se Regem eduinũ regno simul & uita priuaturũ, qui habebat sic ambicipitem toxicatũ, ut si ferre uulnus minus ad mortem Regis sufficeret, peste iuuaretur ueneni. Peruenit autem ad Regem primo die paschæ iuxta amnem Doruuentionem, ubi tunc erat uilla regalis. Intrauitq; quasi nuncium Domini sui referens; & cũ simulatam legationem ore astuto uolueret, exurrexit repente, & euaginata sub ueste sica, impetũ fecit in regem. Quod cũ uideret minister Regis amicissimus, non habens scutum ad manum, quo regem à nece defenderet, mox interposuit corpus suũ ante ictũ pungentis. Sed tantũ hostis ferrum infixit, ut per corpus militis occisi etiã Regem uulneraret. Qui cum mox gladijs impeteret, in ipso tumultu, etiã alium de militibus, cui nomen Fordheri, sica nefanda peremit.

Eadem autem nocte sacrosancta Dominicæ paschæ pepererat Regina filiam Regi, cui nomē Eanfled. Cumq; idem Rex præsente Paulino episcopo, gratias ageret dijs suis pro nata sibi filia, è cōtra episcopus gratias cœpit agere Domino Christo, Regiq; astruere, q ipse precibus suis apud illū obtinuerit, ut Regina sospes & absq; dolore graui sobolem procrearet. Cuius uerbis delectatus Rex, promisit se abrenuncians idolis, Christo seruiturū, si uitam sibi, & uictoriam donaret pugnanti aduersus Regē, à quo homicida ille, qui eū uulnerauerat, missus fuerat: & in pignus promissionis implendæ, eandem filiam suam Christo consecrandā Paulino episcopo consignauit. Quæ 1 baptizata est die sancto Pentecostes, prima de gente Nordanhimbrorū cum undecim alijs de familia eius. Quo tempore curatus à uulnere sibi pridem inflicto Rex, collecto exercitu, uenit aduersus Regem Occidentaliū Saxonum, ac bello inito, uniuersos, quos in necem suam conspirasse didicerat, aut occidit, aut in deditionē recepit. Sicq; uictor in patriam reuersus, non statim & inconsulte sacramenta fidei Christianæ percipere uoluit: quamuis nec idolis ultra seruiuit, ex quo se Christo seruiturū esse promiserat. Verū primo diligentius ex tempore & ab ipso uenerabili uiro Paulino rationem fidei ediscere, & cū suis primatibus, quos sapientiores nouerat, curauit conferre, quid de his agendū arbitrarentur. Sed & ipse cū esset uir natura sagacissimus, sæpe diu solus residēs, ore quidem tacite, sed in intimis cordis multa secum colloquens, quid sibi esset faciendum, quæ religio seruanda tractabat.

1 Baptizata est die sācto Pentecostes.

Quo tempore exhortatorias ad fidem literas à pontifice sedis apostolicæ Bonifacio accepit, quarū ista est forma. Exempla epistolæ beatissimi & apostolici Papæ urbis Romanæ ecclesię Bonifacij directę uiro glorioso eduino Regi Anglorum.

Ex Cap. x.

Viro glorioso eduino Regi Anglorū Bonifacius episcopus seruus seruorum Dei. Licet summæ diuinitatis potentia humanæ loquutionis officijs explanari non ualeat, quippe quæ sui magnitudine ita inuisibili atq; inuestigabili æternitate consistit, ut nulla ingenij sagacitas, quanta sit, comprehendere dissererecq; sufficiat: quia tamen eius humanitas ad insinuationē sui, reseratis cordis ianuis, quę de semetipsa proferuntur, secreta humanis mentibus inspiratione clementer infudit, ad annunciandam uobis plenitudinem fidei Christianę sacerdotalem curauimus solicitudinē prorogare: ut perinde Christi euangeliū, quod saluator noster omnibus pręcipit gentibus prędicari, uestris quoq; sensibus inserentes, salutis uestrę remedia propinquaremus.

Supernę igitur maiestatis clementia, quę cuncta solo uerbo pręceptionis suę condidit & creauit, cœlū uidelicet, & terram, mare & omnia quę in eis sunt, dispositis ordinibus, quibus subsisterent, coęterni uerbi sui consilio, & sancti spiritus unitate dispensans, hominem ad imaginem & similitudinem suam ex limo terræ plasmatū constituit, eiq; tantā præmij prærogatiuam indulsit, ut eū cunctis præponeret, atq; seruato termino præceptionis suę, ęternitatis subsistentia præmuniret. Hunc ergo Deū patrem, filium, & spiritumsanctū, qui est indiuidua trinitas, ab ortu solis usq; ad occasum, humanū genus, quippe ut creatorem omnium, atq; factorem suū, salutifera confessione fidei ueneratur, & colit. Cui etiam summitates imperij, rerumq; potestates submissæ sunt, quia eius dispositione omniū præ

latio regnorum conceditur. Eius ergo bonitatis misericordia, totius creaturæ suę saluandę causa, etiam in extremitate terræ positarū gentium corda frigida, sancti spiritus feruore, in sui quoque agnitionem mirabiliter est dignata succendere. Quæ enim in gloriosi filij nostri Audubaldi regis, gentiumque ei suppositarū illustratione, clementia redemptoris fuerit operata, plenius ex uicinitate locorum uestram gloriam conijcimus cognouisse. Eius ergo mirabile donū & in uobis certa spe cœlesti longanimitate conferri confidimus; cū profecto gloriosam coniugem uestram, quæ nostri corporis pars esse dinoscitur, æternitatis præmio per sacri baptismatis regenerationem illuminatam agnouimus. Vnde præsenti stylo gloriosius uos adhortandos cū omni affectu intimæ charitatis curauimus; quatenus abominatis idolis, eorumque cultu, spretisque phanorum fatuitatibus, & auguriorum deceptibilibus blandimentis, credatis in Deū patrem omnipotentē, eiusque filiū Iesum Christum, & spiritū sanctum; ut credentes á diabolicæ captiuitatis nexibus, sanctæ & indiuiduæ trinitatis cooperante potentia, absoluti, æternę uitę possitis esse participes. Quanta autem rectitudinis culpa teneantur astricti hi, qui idolatriarū perniciosissimam superstitionem colentes, amplectuntur eorum quosquos colunt exempla, perditiones insinuant. Vnde de eis per psalmistam dicitur: Omnes dij gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. Et iterū: oculos habent, & non uident; aures habent, & non audient, nares habent, & non odorabunt; manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabūt. Similes ergo efficiuntur his, qui spem confidentiæ ponunt in eis. Quomodo enim iuuandi quolibet possunt habere uirtutem hi, qui ex corruptibili materia inferiorum etiā, suppositorumque tibi manibus construuntur: quibus uidelicet artificiū humanum accommodans, eis inanimatam membrorum similitudinem contulisti: qui nisi à te moti fuerint, ambulare non poterunt, sed tanquam lapis in uno loco positi, ita constructi, nihilque intelligentię habentes, ipsaque insensibilitate obruti, nullam neque lædendi, neque iuuandi facultatē adepti sunt. Qua ergo mentis deceptione eos Deos, quibus uosipsi imaginem corporis tradidistis, colentes sequamini, indicio discreto reperire nō possumus. Vnde oportet uos suscepto signo sanctę crucis, per quam humanū genus redemptum est, execrando diabolicæ uersutiæ supplantationem, qui diuinæ bonitatis operibus inuidus ęmulusque consistit, à cordibus uestris abijcere: Iniectisque manibus hos, quos eatenus materię compage uobis Deos fabricastis, confringendos, diminuendosque summopere curate. Ipsa enim eorum dissolutio, corruptioque, quę nunquam uiuentem spiritū habuit, neque sensibilitatem à suis factoribus potuit quolibet modo suscipere, uobis patenter insinuet, quod nihil erat, quod eatenus colebatis, dum profecto meliores uos, qui spiritū uiuentem à Domino percepistis, eorū constructione nihilominus existatis; quippe quos Deus omnipotens ex primi hominis, quem plasmauit, cognatione deductos per secula, innumerabilibus propaginibus pullulare constituit. Accedite ergo ad agnitionem eius, qui uos creauit, qui in uobis uitę insufflauit spiritū, qui pro nostra redemptione filium suū unigenitū misit, ut uos ab originali peccato eriperet, & ereptos de potestate diabolicę nequitię cœlestibus prę mijs muneraret. Suscipite uerba prędicatorum, & euangeliū Christi, quod uobis annuntiant, quatenus

nus credentes, sicut sæpius dictū est, in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christū eius filium, & spiritum sanctum, inseparabilem trinitatē, fugatis dęmoniorū sensibus, expulsaq; a uobis solicitudine uenenosi & deceptabilis hostis, per aquam & spiritū sanctum renati ei, cui credideritis, in splendore gloriæ sempiternę cohabitare eius opitulatione & munificētia ualeatis. Prętereа benedictionem protectoris uestri beati Petri apostolorum principis uobis direximus, idest camisiam cū ornatura in auro una, & lena anciriana una. Quod petimus, ut eo benignitatis animo gloria uestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

Ad coniugem quoq; eius edilbergam huiusmodi literas idem Pontifex misit. Exemplar epistolæ beatissimi & apostolici Bonifacij Papæ urbis Romę. Ex Cap. xj.

Dilectæ Edilbergæ Reginæ Eduini Regis Dominæ gloriosæ, & filiæ Edilbergæ Reginæ. Bonifacius episcopus seruus seruorum Dei. Redēptoris nostri benignitas, humano generi, quod pretiosi sanguinis sui effusione à uinculis diabolicæ captiuitatis eripuit, multæ prouidentiæ, quibus saluaretur, propinauit remedia: quatenus sui nominis agnitione diuerso modo gentibus innotescente, creatorem suū suscepto christianæ fidei agnoscerent sacramento: quod quidem in uestræ gloriæ sensibus cœlesti collatū munere, mystica purgationis uestræ regeneratio patenter innuit. Magno ergo largitatis Dominicæ beneficio mens nostra gaudio exultauit, quod scintilla orthodoxæ religionis in uestri dignatus est conuersione succendere. Ex qua re non solum gloriosi coniugis, immo totius gentis suppositæ uobis intelligentiā in amorem sui facilius inflammaret. Didicimus nanq; referentibus his, qui ad nos gloriosi filij nostri Audubaldi Regis laudabilem conuersionem nunciantes peruenerunt, quod etiā uestra gloria, christiane fidei suscepto mirabili sacramento, pijs & Deo placitis iugiter operibus enitescat: ab idolorū etiam cultu, seu phanorum, auguriorumq; illecebris se diligenter abstineat, & ita in amore Redemptoris sui immutilata deuotione persistens inuigilet; ut ad dilatandam Christianam fidem incessabiliter non desistat operam commodare. Cumq; de glorioso coniuge uestro paterna charitas solicite perquisisset, cognouimus, quòd eatenus abominandis idolis seruiens, ad suscipiendam uocem prædicatorum suam distulerat obedientiam exhibere. Qua ex re non modica nobis amaritudo congesta est ab eo, quòd pars corporis uestri ab agnitione summæ & indiuiduæ Trinitatis remansit extranea. Vnde paternis officijs uestræ gloriosæ christianitati nostram commonitionem non distulimus cōferendam, adhortātes quatenus diuinæ inspirationis imbuta subsidijs, importunè & opportunè agendū nō differas, ut & ipse, saluatoris nostri Domini Iesu Christi cooperante potentia, christianorum numero copuletur, ut perinde intemeratę societatis fœdere iura teneas, maritalis cōsortij. Scriptum nanq; est: Erunt duo in carne una. Quomodo ergo unitas uobis coniunctionis inesse dici poterit, si à nostræ fidei splendore, interpositis detestabilis erroris tenebris, remansit ille alienus? Vnde orationi continuo insistens, à longanimitate cœlestis clementiæ, illuminationis illius beneficia impetrare non desinas: ut uidelicet, quos copulatio carnalis affectus unū quodāmodo corpus exhibuisse monstratur, hos quoq; unitas fidei etiam post huius uitæ transitū, in perpetua societate conseruet. Insiste ergo glo-

riosa filia, & summis conatibus duriciam cordis ipsius diuinorum præceptorũ insinuatione mollire summopere de matura, infundẽs sensibus eius quantum sit præclarum, quod credendo suscepisti mysterium, quantúmue sit admirabile, quod renata præmiũ consequi meruisti. Frigiditatem cordis ipsius, sancti spiritus annunciatione succende; quatenus amoto torpore perniciosissimi cultus, diuinæ fidei calore eius intelligentiam tuarũ adhortationũ frequentatione succendat. Vt profecto sacræ scripturæ testimoniũ per te expletum indubitanter perclareat: saluabitur uir infidelis per mulierem fidelem. Ad hoc enim misericordiam Dominicæ pietatis consequuta es, ut fructum fidei creditorumq́ue tibi beneficiorũ, redẽptori tuo multiplicem resignares. Quod equidem, suffragante præsidio benignitatis ipsius, ut explere ualeas, assiduis non desistimus precibus postulare. His ergo præmissis, paternæ uobis dilectionis exhibentes officia, hortamur, ut nos reperta portitoris occasione, de his quæ per uos superna potentia in cõuersione coniugis uestri, summissæq́ue uobis gentis, dignata fuerit operari, properé reueletis: quatenus solicitudo nostra, quæ de uestra uestrorumq́ue omnium animæ salute optabilia desideranter expectat, uobis annunciantibus releuetur; illustrationemq́ue diuinæ propiciationis in uobis diffusam opulentius cognoscentes, hilari confessione largitori omnium bonorum Deo, & beato Petro Apostolorũ principi uberes merito gratias exoluamus. Præterea benedictionem protectoris uestri beati Petri Apostolorũ principis uobis dereximus, idest speculum argenteum, & pectinem eburneũ inauratum. Quod petimus ut eo benignitatis animo gloria uestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.

Ex Cap. xij. Hæc quidem memoratus Papa Bonifacius de Regis Eduini, ac gentis ipsius salute solicitus, literis agebat. Sed & oraculum cœleste, quod illi quondam exulanti apud Redualdum Regem Anglorum, pietas diuina reuelare dignata est, non minimum ad suscipienda uel intelligenda doctrinæ monita salutaris, sensum iuuit illius.

Cum ergo uideret Paulinus se difficulter posse sublimitatem animi regalis ad humilitatem uiæ salutaris. & suscipiendum mysteriũ uiuificæ crucis inclinare, ac pro salute illius, simul & gẽtis cui præerat, et uerbo exhortationis apud homines, & apud diuinam pietatem uerbo deprecationis ageret, tandẽ ut uerisimilem uidetur, didicit in spiritu quod uel quale esset oraculum Regi quondam cœlitus ostensum: nec exinde distulit, quin con
2 tinuo Regem admoneret, 2 explere uotum quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat, si temporis illius erumnis exemptus ad Regni fastigia perueniret. Erat autem oraculum huiusmodi.

Admonuit regem explere uotum quod in oraculo sibi exhibito se facturum promiserat.

Cum persequente illum Edilfrido, qui ante eũ regnauit, per diuersa occulta loca uel Regna multo annorum tempore profugus uagaretur, tandem uenit ad Redualdum, obsecrans ut uitam suam à tanti persequutoris insidijs tutando seruaret. Qui libenter eũ suscipiens, promisit se quæ petebat, esse facturum At postquam Edilfrid in hac eum prouincia apparuisse, & apud Regem illius familiariter cum socijs habitare cognouit, misit nuncios, qui Redualdo pecuniam multam pro nece eius offerrent; neque aliquid proficit. Misit secundo, misit tertio, & copiosiora argenti dona offerens, & bellum illi, si contemneretur indicẽs. Qui uel minis fractus, uel corruptus muneribus, cessit deprecanti, & siue occidere se Eduinum,

seu legatariis tradere promisit. Quod ubi fidelissimus quidam amicus illius animaduertit, intrauit cubiculum, quo dormire disponebat. Erat autẽ prima hora noctis. Et euocatum foras, quod erga eum agere Rex promisisset, edocuit, & insuper adiecit: si ergo uis, hac ipsa hora educã & de hac Prouincia, & ea in loca te introducam, ubi nunquam te uel Reduald, uel Edilfrid inuenire ualeant. Qui ait: Gratias quidem ago beneuolentiæ tuę; non tamen hoc facere possum, quod suggeris, ut pactum, quod cum tãto Rege inij, ipse primus irritum faciam, cum ille mihi nihil mali fecerit, nihil adhuc inimicitiarum intulerit: quin potius, si moriturus sum, ille me magis quàm ignobilior quisq; morti tradat: Quò enim nũc fugiam, qui per omnes Britanniæ prouincias tot annorum temporumq; curriculis uagabundus hostium uitabam insidias?

Abeunte igitur amico, remãsit Eduinus solus foris residens, & noctus ante palatium multis cœpit cogitationũ æstibus affici, quid ageret, quoùe pedem uerteret, nescius. Cumq; diu tacitus mentis angoribus, et cęco carperetur igni, uidit subitò intempestæ noctis silentio, appropinquantem sibi hominem uultus habitusq; incogniti, quem uidens ut ignotum, & inopinatum, non parum expauit. At ille accedens salutauit eum, & interrogauit, quare illa hora cæteris quiescentibus, & alto sopore pressis, solus ipse mœstus in lapide peruigil sederet. At ille uicissim sciscitabatur: Quid ad eũ pertineret, uerum ipse intus, an foris noctem transigeret? Qui respondens ait: Ne me æstimes tuæ męstitię, & insomniorum, & forinsecę ac solitarię sessionis causam nescire. Scio enim certissime qui es, & quare mœres, & quę uentura tibi in proximo mala formidas. Sed dicito mihi, quid mercedis dare uelles ei, si qui sit, qui his te mœroribus absoluat, & Redualdo suadeat, ut nec ipse tibi aliquid mali faciat, nec tuis te hostibus perimendũ tradat? Qui cum se omnia quę posset, huic tali pro mercede beneficij daturum esse responderet; adiecit ille; quòd si etiam te Regem futurum extinctis hostibus in ueritate promittat, ita ut non solum omnes progenitores tuos, sed & omnes, quantę Reges in gente Anglorum potestatis fuerant, transcendas? At Eduinus cõstantior interrogando factus, non dubitabat promittere, quin ei qui tanta sibi beneficia donaret, dignis ipse gratiarum actionibus responderet. Tum ille tertio: si autem, inquit, is qui tibi tanta, taliaq; dona ueraciter aduentura predixerit, etiam consilium tibi tuę salutis, ac uitę, melius atq; utilius, quàm aliquis de tuis parentibus aut cognatis unquam audiuit, ostendere poterit; num ei obtemperare, & monita eius salutaria suscipere consentis? Nec distulit Eduinus, quia cõtinuo pollicer etur, se in omnibus secuturum doctrinam illius, qui se tot ac tantis calamitatibus ereptum ad Regni apicem proueheret. Quo accepto responso, confestim is, qui loquebatur cum eo, imposuit dexteram suam capiti eius, dicens: Cum ergo tibi signum hoc aduenerit, memento huius temporis, ac loquelæ nostræ, & ea quæ tunc promittis, adimplere ne differas. Et his dictis, ut ferũt, repente disparuit, ut intelligeret non hominem esse qui sibi apparuisset, sed spiritum. Et cum regius iuuenis solus adhuc ibidem sederet, gauisus quidem de collata sibi consolatione, sed multum solicitus, ac mente sedula cogitans quis esset ille, uel unde ueniret, qui hæc sibi loqueretur.

Venit autem præfatus amicus illius, lætoq; uultu salutans eum: surge,

inquit, intra; & sopitis ac relictis curarum anxietatibus, quieti mẽbra simul & animum compone, quia mutatum est cor Regis, nec ubi aliquid male facere, sed fidem potius pollicitam seruare disponit. Postquam enim cogitationem suam, de qua tibi ante dixi, Reginæ in secreto reuelauit, reuocauit eum illi ab intentione, admonens quia nulla ratione conueniat tanto Regi, amicum suum optimum in necessitate positum auro uendere, neque fidem suã, q̃ oĩbus ornamentis p̃ciosior est, amore pecuniæ perdere. Quid plura? Fecit Rex ut dictum est, nec solum exulem nuncijs hostilibus non tradidit, sed etiam eum ut in Regnũ perueniret, adiuuit. Nam mox redeũtibus domum nuncijs, exercitum multum ad debellandum edilfridum collegit, eumq; sibi occurrentem cum exercitu multum impari (non enim dederat illis spacium, quo totum suum congregaret, atq; adunaret exercitũ) occidit in finibus gentis Merciorum, ad oriẽtalem plagam omnis, qui uocatur Idle. In quo certamine & filius Redualdi uocabulo Regnheri occisus est. Ac sic Eduinus, iuxta oraculum, quod acceperat, non tantum Regis sibi infesti insidias uitauit, uerumetiam eidem perempto, in Regni gloriam successit.

Cum ergo prædicante uerbum Dei Paulino Rex credere differret, & per aliquod tempus, ut diximus, horis competentibus solitarius sederet, & quid agendum sibi esset, quæue religionem sequendam sedulus secũ ipse scrutari consuesset, ingrediens ad eum quadam die uir Dei imposuit dexteram capiti eius, & an hoc signum agnosceret requisiuit. Qui cum tremens ad pedes procidere uellet, leuauit eum quasi familiari uoce affatus. Ecce inquit, hostiũ manus, quos timuisti, Domino donante euasisti. Ecce Regnũ, quod desiderasti, ipso largiente, percepisti. Memento, ut tertium, quod permisisti, facere non differas, 3 suscipiendo fidem eius, & præcepta seruando, qui te & à temporalibus aduersis eripuit, & temporalis Regni honore sublimauit. Et si deinceps uoluntati eius, quam per me tibi prędicit, obsecundare uolueris, etiam à perpetuis malorum tormentis te liberans, æterni secum Regni in cœlis faciet esse participem.

3 Suscipiẽdo fidem eius & præcepta seruando. Vides ergo quod non sufficit sola fides ad salutem?

Ex Cap. 13.

Quibus auditis Rex, suscipere quidem se fidem, quam docebat, & uelle & debere respondebat, uerũ adhuc cum amicis, principibus, & consiliarijs suis sese de hoc collaturũ esse dicebat, ut si & illi eadem cum eo sentire uellent, omnes pariter in fonte uitæ Christo consecrarentur, & annuente Paulino, fecit, ut dixerat. Habito enim cum sapientibus consilio, sciscitabatur sigillatim ab omnibus, qualis sibi doctrina hęc catenus inaudita, & nouus diuinitatis, qui prædicabatur, cultus uideretur. Cui primus pontificum ipsius Coifi, continuo respondit: Tu uide Rex quale sit hoc quod nobis prædicatur; ego tibi uerissime quod certũ didici, profiteor, quia nihil omnino uirtutis habet, nihil utilitatis religio illa, quã hucusq; tenuimus: Nullus enim tuorũ studiosius, quàm ego, culturę deorũ nostrorum se subdidit, & nihilominus multi sunt, qui ampliora à te beneficia, quàm ego, & maiores accipiunt dignitates, magisq; prosperantur in omnibus, quę agenda uel acquirenda disponunt. Si autem Dij aliquid ualerent, me potius iuuare uellent, q illis impensius seruire curaui. Vnde restat, ut si ea, quę nunc nobis noua prędicantur, meliora esse & fortiora, habita examinatione, perspexeris, absq; ullo cunctamine suscipere illa festinemus. Cuius suasioni uerbisq; prudentibus alius optimatum tribuens assensum, continuo subdidit.

Talis,

Talis, inquiens, mihi uidetur Rex uita hominum præsens in terris, ad cõparationem eius, quod nobis incertũ est, temporis, quale cum, te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore pruinali, accenso quidem foco in medio, & calido effecto cenaculo, furẽtibus autem foris per omnia turbinibus hiemalium pluuiarũ uel niuium, adueniens unus passerum domũ citissime peruolauerit: qui cũ per unum ostiũ ingrediens, mox per aliũ exierit, ipso quidem tempore, quo intus est, hiemis tẽpestate non tangitur; sed tamen paruissimo serenitatis momento excurso, mox de hieme in hiemem regrediens, tuis oculis elabitur. Ita autem uita hominum ad modicũ apparet, quid autẽ sequatur, quidue præcesserit, prorsus ignoramus. Vnde si hęc noua doctrina certius aliquid attulit, merito sequenda esse uidet. His similia & cæteri maiores natu, ac Regis consiliarij diuinitus admoniti prosequebantur.

Adiecit autem Coifi, quia uellet ipsum Paulinum diligentius audiri, de Deo, quem prędicabat, uerbum facientem. Quod cum iubente Rege faceret, exclamauit auditis eius sermonibus, dicens: Iam olim intellexeram nihil esse, quod colebamus, quia uidelicet quanto studiosius in eo cultu ueritatem quærebam, tanto minus inueniebam. Nunc autem aperte profiteor, quia in hac prædicatione ueritas datur illa, quæ nobis uitæ, salutis, ac beatitudinis æterna dona ualet tribuere. Vnde suggero Rex, ut templa & altaria, quæ sine fructu utilitatis sacrauimus, ocyus anathemati & igni tradamus. Quid plura? Præbuit palam assensum Euangelizanti beato Paulino Rex, & abrenunciata idolatria, fidem se Christi suscipere confessus est.

Cumq; à præfato pontifice sacrorũ suorum quæreret, quis aras et phana idolorum cum septis, quibus erant circundata, primus prophanare deberet; ille respondit; ego: quis enim ea quæ per stultitiã colui, ad exemplũ omniũ aptius, quàm ipse per sapientiam mihi à Deo uero donatam destruet? statimq; abiecta superstitione uanitatis, rogauit sibi Regem arma dare, & equũ emissarium, quem ascendens, ad idola destruenda ueniret. Non enim licuerat pontificem sacrorum uel arma ferre, uel in equo sedere. Accinctus ergo gladio accepit lanceam in manu, & ascendens emissariũ Regis, pergebat ad idola. Quod aspiciens uulgus existimabat eum insanire. Nec distulit ille mox, ut appropiabat ad phanum, prophanare illud, iniecta in eo lancea, quam tenebat: multumq; gauisus de agnitione ueri Dei cultus, iussit socijs destruere, ac succẽdere phanũ cum omnibus septis suis. Ostenditur autẽ locus ille quondam idolorũ, non longe ab Eburache, ad Orientem ultra amnem Doruentionem, & uocatur hodie Gotmundia Gahaam, ubi pontifex ille, inspirãte Deo uero, polluit ac destruxit eas, quas ipse sacrauerat aras.

Igitur accepit Rex Eduinus cũ cunctis gẽtis suæ nobilibus ac plebe per plurima, fidem & lauacrũ sanctę regenerationis, anno Regni sui undecimo, qui est annus Dominicę incarnationis quingentesimus centesimus uigesimus septimus; ab aduentu uero Anglorũ in Britanniam, anno circiter centesimo octuogesimo. Baptizatus 4 est autem Eburaci die sancto paschę, pridie Iduũ Aprilis, in ecclesia sancti Petri Apostoli, 5 quam idem ipse de ligno, cum cathechizaretur usq; ad percipiendum Baptisma fecerat, & citato opere construxit. In qua etiam ciuitate ipsi doctori atq; Anti

Ex Cap. 14.

4 *Baptizatus est rex die sãcto Pascha.*

5 *Rex ad fidem conuersus, ecclesiam in honore sancti Petri Apostoli construit.*

stiti suo Paulino sedem episcopatus donauit.

Mox autem ut Baptisma consequutus est, curauit, docente eodem Paulino, maiorem ipso in loco & augustiorem de lapide fabricare Basilicam, in cuius medio ipsum quod fecerat, oratoriũ includeretur. Pręparatis ergo fundamentis in gyro prioris oratorij, per quadrũ cœpit ędificare Basilicã. Sed priusquam altitudo parietis esset consumata, Rex ipse impia nece occisus, opus idem successori suo Osuualdo perficiendum reliquit.

Paulinus autem ex eo tempore sex annis continuis, idest usq; ad finem imperij Regis illius, uerbũ Dei annuente ac fauente ipso, in ea prouincia pręLdicabat. Credebantq; & baptizabantur quotquot erant præordinati ad uitam æternam. In quibus erant Offride, & Adfrith filij Regis Eduini, qui ambo ei exuli nati sunt de Enburga filia Cerali Regis Mercionarum. Baptizati sunt tẽpore sequẽti & alij liberi eius de Edilberga Regina progeniti, Edilhim & Edildridis filia, & alter filius Oueffrea; quorũ primo albati adhuc rapti sunt de hac uita, & Eburaci in ecclesia sepulti. Baptizat⁹ & Issi filius Offridi, sed & alij nobiles ac regij uiri non pauci.

Tantus autem fertur tunc fuisse feruor fidei, ac desideriũ lauacri salutaris genti Nordanhimbrorũ, ut quodam tempore Paulinus ueniens cũ Rege & Regina in regiam uillam, quæ uocatur Adgefrin, trigintasex diebus

6 ibidem cum eis 6 cathechizandi & baptizandi officio deditus, moraretur, quibus diebus cunctis à mane usq; ad uesperã nil aliud ageret, quàm confluentem eo de cunctis uiculis, ac locis, plebem Christi uerbo salutis instruere, atq; instructam in fluuio Gleni, qui proximus erat, lauacro remissionis abluere. Hæc uilla tempore sequentiũ Regum deserta: & alia pro illa est facta in loco, qui uocatur Meluim. Hæc quidem in prouincia Berniciorũ. sed & in prouincia Deirorum, ubi sępius manere cũ Rege solebat, baptizabat in fluuio Sualua, qui uicũ Cataractũ præterfluit. Nondum oratoria uel baptisteria in ipso exordio nascentis ibi ecclesiæ poterant ædificari. Attamen in campo Dono, ubi tunc etiam uilla Regia erat, fecit Basilicã, quam postmodũ pagani, à quibus Eduinus Rex occisus est, cum tota eadem uilla succenderunt. Pro qua Reges posteriores fecere sibi uillam in regione, quæ uocatur Loidis. Euasit autem ignẽ altare, quod lapideum erat; & seruatur adhuc in monasterio Reuerendissimi Abbatis Thuduulfi, quod est in sylua Elmete.

Vide semper catechismum præcedere baptismum ¶

Ex Cap. 15.

Tantam autem deuotionem Eduinus erga cultum ueritatis habuit, ut etiam Regi Orientaliũ Anglorũ Carpualdo filio Redualdi persuaderet, relictis idolorum superstitionibus, fidem & sacramenta Christi cũ sua prouincia suscipere. Et quidem pater eius Reduald iamdudũ in Cantua sacramentis Christianæ fidei imbutus est, sed frustra. Nam rediens domũ, ab uxore sua & quibusdam peruersis doctoribus seductus est, atq; à sinceritate fidei deprauatus, habuit posteriora peiora prioribus; ita ut in morem antiquorũ samaritanorum, & Christo seruire uideretur, & dijs quibus antea seruiebat; atq; in eodem phano, & altare haberet ad sacrificium Christi, & arulam ad uictimas dæmoniorũ. Quod uidelicet phanum Rex eiusdem prouinciæ Alduulf, qui nostra ętate fuit, usq; ad suum tempus perdurasse, & se in pueritia uidisse testatur.

Erat autem præfatus Rex Reduald actu nobilis, quamlibet natu ignobilis, filius Tytilli, cuius pater fuit Vulfa, à quo Reges Anglorum Orienta

lium Vulffingas appellant. Verum Carpuald non multo postquam fidē accepit, tempore, occisus est á uiro gentili nomine Richberechto, & exinde tribus annis prouincia in errore uersata est, donec accepit Regnū eiusdem frater Carpualdi sigherecht, uir per omnia doctissimus atq; Christianissimus. Qui uiuente adhuc fratre cū exularet in Gallia, fidei sacramētis imbutus est. Quorū participem mox ubi regnare cœpit, totam suā prouinciam facere curauit. Cuius studijs gloriosissimè fauit Felix episcopus q de Burgundiorum partibus, ubi ortus & ordinatus erat, cum uenisset ad Honoriū archiepiscopum, eiq; indicasset desideriū suum, misit eum ad prędicandū uerbū uitæ præfatæ nationi Anglorū. Nec uota ipsius in cassum cecidere, quin potius fructum in ea multiplicem credentium populorum pius agri spiritalis cultor inuenit. Siquidem totam illam prouinciā iuxta sui nominis sacramentū, à longa iniquitate atq; infelicitate liberatam, 7 ad fidem & opera iustitię, ac perpetuę felicitatis dona perduxit. Accepitque sedem episcopatus in ciuitate Clummocri. Et cum decem & septem annis eidem prouinciæ pontificali regimine præesset, ibidem in pace uitam finiuit. *Ex cap. 16.*

7 Ecce hic tria coniuncta, fides, opera iustitiæ, ac perpetuæ felicitatis dona, & p duo præcedentia peruenitur ad tertium, nec primum solum sufficit.

Prædicabat autem Paulinus uerbū etiam prouinciæ meridianę Humbræ fluminis ripam pertingenti, usq; ad mare. Præfectumq; Lindocolinę ciuitatis, cui nomen erat Blecca, primum cum domo sua conuertit ad Dominum. In qua uidelicet ciuitate, et ecclesiā operis egregij de lapide fecit. Cuius tecto uel longa incuria, uel hostili manu deiecto, parietes stare uidētur: & omnibus annis aliqua miracula sanitatum in eodem loco solent ad utilitatem eorū, qui fideliter credunt, ostendi. In qua ecclesia Paulinus, trāseunte ad Christum Iusto, Honorium pro eo consecrauit episcopum, ut in sequentibus suo loco dicemus.

De huius fide Prouincię narrauit mihi presbyter, & Abbas quidam, uir ueracissimus de monasterio Portanea, uocabulo Beda, retulisse sibi quendam seniorem baptizatum se fuisse Dimedia à Paulino episcopo præsente Rege Eduino, & multam populi turbam in fluuio Trehenta iuxta ciuitatem, quæ lingua Anglorū Trouulfinga Acestir uocatur. Qui etiam effigiem eiusdem Paulini referre erat solitus, quod esset longæ staturæ, paululum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naso adunco pertenui, uenerabilis simul & terribilis aspectu. Habuit autem secum in ministerio & Tobum Diaconum, uirū utiq; industrium, ac nobilem in Christo & in ecclesia, qui ad nostra usq; tempora permansit.

Tanta autem eo tempore pax in Britannia, quaqua uersum Imperium Regis Eduini peruenerat, fuisse perhibetur, ut (sicut hodie in prouerbio dicitur) etiam si mulier una cū recenter nato paruulo uellet totam perambulare insulam à mari ad mare, nullo se lœdente, ualeret. Tantum Rex idem utilitati suæ gentis consuluit, ut plerisq; in locis, ubi fontes lucidos iuxta publicos uiarum transitus conspexit, ibi ob refrigeriū uiantium, erectis stipitibus æreos cancos suspendi iuberet: neq; hos quisquam nisi ad usum necessarium contingere præ magnitudine uel timoris eius auderet, uel amoris uellet. Tantū uero excellentiæ in Regno habuit, ut non solum in pugna ante illū uexilla gestarentur, sed & tempore pacis equitantem inter ciuitates, siue uillas, aut prouincias suas cū ministris semper antecedere signifer consueuisset: necnon & incedente illo ubilibet per plateas, illud genus ue

xilli, quod Romani Tufam, Angli appellant Thuuf, ante eũ ferri solebat.

Ex Cap. 17. Quo tempore præsulatum sedis apostolicæ Honorius Bonifacij successor habebat; qui ubi gentem Nordanhimbrorũ cum suo Rege ad fidem, confessionemq́; Christi, Paulino euangelizante, conuersam esse didicit, misit eidem Paulino pallium; misit & Regi Eduino literas exhortatorias, paterna illum charitate accendens, ut in fide ueritatis, quam acceperat, persistere semper ac ꝓficere curaret. Quarũ uidelicet literarũ iste est ordo.

Domino excellentissimo, atq; præcellentissimo filio Eduino Regi Anglorum, Honorius episcopus seruus seruorum Dei salutem. Ita christianitatis uestræ integritas circa conditoris sui cultum, fidei est ardore succensa, ut longe lateq́; resplendeat, & in omni mundo annunciata uestri operis multipliciter referat fructum. Sic enim uos Reges esse cognoscitis, dũ Regem & creatorem uestrũ orthodoxa prædicatione edocti, Deum uenerando creditis, eiq́;, quod humana ualet conditio, mentis uestræ sinceram deuotionem exoluitis. Quid Deo nostro aliud offerre ualebimus, nisi ut in bonis actibus persistentes, ipsumq́; auctorem humani generis confitentes, eum colere, eiq́; uota nunc reddere festinemus? Et ideo excellentissime fili, paterna uos charitate, qua conuenit, exhortamur, ut hoc, quod uos diuina misericordia ad suam gratiam uocare dignata est, solicita intentione, & assiduis orationibus seruare omnimodo festinetis: & qui uos in p̃senti seculo ex omni errore absolutos ad agnitionẽ sui nominis est dignatus perducere, & cœlestis patriæ uobis pręparet mansionẽ. Prædicatoris igitur uestri, Domini mei Apostolicæ memoriæ Gregorij lectione frequenter occupati, præ oculis affectum doctrinæ ipsius, quem pro uestris animabus libenter exercuit, habetote: quatenus eius 8 oratio, & Regnũ uestrum, populumq́; augeat, & uos Omnipotenti Dei irreprehensibiles repræsentet. Ea 9 uero, quæ à nobis pro uestris sacerdotibus ordinanda sperastis, pro fidei uestræ sinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præsentium portitores laudabiliter insinuata est, gratuito animo attribuere illi sine ulla dilatione prouidimus, & duo pallia utrisque Metropolitanis, idest Honorio, & Paulino direximus; ut dum quis eorum de hoc seculo ad auctorem suum fuerit accersitus, in loco ipsius alterum episcopum ex hac nostra auctoritate debeat subrogare. Quod quidẽ tam pro uestræ charitatis affectu, quam pro tantarum prouinciarũ spacijs, quæ inter nos & uos esse noscuntur, sumus inuitati concedere, ut in omnibus deuotioni uestræ nostrũ concursum, & iusta uestra desideria probaremus. Incolumẽ excellentiam uestram gratia superna custodiat. Ex Cap. 20.

Cum autem Eduinus decem & septem annis genti Anglorũ simul & Britanniorum gloriosissime præesset, è quibus etiam sex ipse, ut diximus, Christi Regno militauit, rebellauit aduersus eum Ceduallа Rex Britonũ, auxilium præbente illi Penda uiro strenuissimo de Regio genere Merciorum, qui & ipse ex eo tempore gentis eiusdem regno annis uigintiduobus uaria sorte præfuit. Et conserto graui prælio in campo, qui uocatur Hethfelth occisus est Eduinus die quarto Iduum Octobris, anno Dominicę incarnationis quingentesimo centesimo trigesimotertio, cum esset annorũ quadraginta octo, eiusq́; totus uel interemptus, uel dispersus exercitus. In quo etiam bello ante illum unus filius eius Offrid, iuuenis bellicosus cecidit, alter Edfrith necessitate cogente, ad Penda Regem transfugit; & ab

8 *Oratio Gregorij papæ augeat uestrum regnum et populum, ac uos omnipotenti Deo irreprehensibiliter representet. Ergo sanct. orãt pro nobis.*

9 *Quæramus a Nouatoribus præsentis temporis qui Ro. pontificis autoritati & potestati detrahunt, cur rex iste a summo Apostolico & non ab alio episcopo quædam pecierit pro suis sacerdotibus ordinanda? Cur ipse pontifex & alij eius prædecessores & successores, tã fuerint soliciti de conuersione regni Angliæ, miserint regib. & reginis donaria, & multa statuerint*

eo postmodum regnante Osuualdo contra fidem iurisiurãdi peremptus. Quo tempore maxima est facta strages in ecclesia, uel gente Nordanhimbrorum, maxime quod unus ex ducibus, à quibus acta est, paganus, alter Barbarus erat pagano sæuior. Siquidem Penda cum omni merciorum gente idolis deditus, & christiani erat nominis ignarus. At uero Cedualla, quanuis nomen & professionẽ haberet christiani, adeo tamen erat animo ac moribus Barbarus, ut nec sexui quidẽ muliebri, uel innocuæ paruulorum parceret ætati: quin uniuersos atrocitate ferina morti per tormenta contraderet, multo tempore totas eorum prouincias debachando peruagatus, ac totum gens Anglorum Britanniæ finibus erasurum se esse deliberans. Sed nec religioni christianæ, quæ apud eos exorta erat, aliquid impendebat honoris: quippe cum usque hodie moris sit Britonum, fidem religionemque Anglorum pro nihilo habere, neque in aliquo eis magis communicare, quàm paganis. Allatum est autẽ caput Eduini Regis Eburacũ, & illatum postea ecclesiæ beati Petri Apostoli, quam ipse cœpit, sed successor eius Osuuald perfecit, ut supra docuimus. Positum est autem in porticu sancti Papæ Gregorij, à cuius ipse discipulis uerbum uitæ susceperat.

pro salute illius Regni? Profecto nulla alia ratio inueniretur, nisi quia Ro. pontifex in spiritualibus ius habet super omnia regna mundi, & cum sit uerus Christi Vicarius, ad eum tam quam ad primum pastorem spectat solicitudo omnium ecclesiarum.

Turbatis itaque rebus Nordanhimbrorum huius articulo cladis, cum alicui præsidij, nisi in fuga esse uideretur, Paulinus assumpta secum Edilberge regina, quam pridem adduxerat, redijt Cantuam nauigio, atque ab Honorio Archiepiscopo & Rege Edulbaldo multũ honorifice susceptus est. Venit autem illuc duce Baasso milite Regis Eduini fortissimo, habens secum Heanfredam filiam, & Vulcferam filium Eduini, & Issi filium Offridi filij eius: quos postea mater metu Elboldi & Osuualdi Regum misit in Galliam nutriendos Regi Dechberechto; ibique ambo in infantia defuncti, & iuxta honorem uel Regijs pueris, uel innocentibus Christi congruum, in 10 ecclesia sepulti sunt. Attulit quoque secum uasa preciosa Eduini Regis perplura, in quibus & crucem magnam auream, & calicem aureum consecratum ad ministerium altaris: quę hactenus in ecclesia Cãtuæ conseruata monstrantur.

10 *In ecclesia sepulti sunt.*

Quo in tempore Hrofensis ecclesia pastorem minime habebat, eo quod Romanus præsul illius ad Honorium Papam à Iusto Archiepiscopo legatarius missus, absorptus fuerat fluctibus Italici maris: ac per hoc curã illius præfatus Paulinus inuitatione Honorij Antistitis, et Eodboldi Regis suscepit, ac tenuit, usque dum & ipse suo tempore ad 11 cœlestia Regna cum gloriosi fructu laboris ascendit. In qua ecclesia moriens, pallium quoque, quod à Romano Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autẽ in ecclesia sua Eburaci Iacobum Diaconum, uirum utique Ecclesiasticum & sanctum, qui multo ex hinc tempore in ecclesia manens, magnas antiquo hosti prædas docendo & baptizando eripuit. Cuius nomine uicus, in quo maxime solebat habitare, iuxta Catarectam usque hodie cognominatur. Qui 12 quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, recuperata postmodum pace in prouincia, & crescente numero fidelium, etiam magister Ecclesiasticæ cantionis iuxta morem Romanorum seu Cantuariorũ multis cœpit existere. Et ipse senex, & plenus dierum, iuxta scripturas, patrum uiam sequutus est.

11 *Ad cœlestia regna cũ gloriosi fructu laboris ascendit.*

12 *Quoniam cantandi in ecclesia erat peritissimus, & ecclesiasticæ cantionis magister iuxta morem Romanorũ seu Cantuariorum multis cœpit existere.*

Ex lib. 3. Histor. eiusdem capite 14.

Anno autem ab incarnatione Domini sexcentesimo quinquagesimo quarto, Reuerendissimus pater Paulinus quondam quidem Eburacensis,

sed tunc episcopus Hrofensis ciuitatis transiit ad Dominum, sexto Idium octobris die; qui decem & nouem annos, & menses duos, & uigintiunũ dies episcopatum tenuit. Sepultusq; est in secretario beati Apostoli Andreæ, quod Rex edilbrecht a' fundamentis in eadem Hrofi ciuitate construxit. In cuius locum Honorius Archiepiscopus ordinauit Thamar, oriundum quidem de gente Cantuariorum, sed uita & eruditione antecessoribus suis æquandum.

Habetur in lib. secundo ecclesiasticæ historiæ Anglicanæ per eundem conscriptæ.

Ex cap. 18.

VITA BEATI HONORII DORVVERNENSIS Ecclesiæ Episcopi per uenerabilem Bedam Presbyterum Scripta.

POstquã Iustus Archiepiscopus est ad cœlestia Regna sublatus, Honorius pro illo est in præsulatũ electus. Qui ordinandus uenit ad Paulinum; & occurrente sibi illo in Lindocolmo, quintus ab Augusto Doruuernensis ecclesiæ consecratus est Antistes. Cui etiam Papa Honorius misit pallium & literas, in quibus decreuit hoc ipsum, quod in epistola ad Eduinum Regem missa decreuerat, scilicet 1 ut cum Doruuernensis uel Eburacensis Antistes de hac uita transierit, is qui superest consors eiusdem gradus haberet potestatem alterum ordinandi in loco eius, qui transierit, sacerdotis; ne sit necesse ad Romanam usq; ciuitatem per tam prolixa terrarum, & maris spatia, pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum literarum in nostra hac historia ponere, commodum duximus.

1 Ex hoc loco perspicere potes Romanũ pontificem potestatẽ habere sup omnes mundi ecclesias, qui tam insigne priuilegium his duabus ecclesiis cessit.

Dilectissimo fratri Honorio Honorius. Inter plurima quæ Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia, tribuit, quoties per fraternos affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat: pro quibus Maiestati eius gratias indesinenter exoluimus; eumq; uotis supplicibus exoramus, ut uestram dilectionem in prædicatione euangelij laborantem, & fructificantem, sectantemq; magistri & capitis sui Gregorij regulam perpeti stabilitate confirmet, & ad augumentum ecclesiæ suæ potiora per uos suscitet incrementa, 2 ut fide & opere in timore Dei & charitate, uestra acquisitio decessorumq; uestrorum, quæ per Domini Gregorij exordia pullulat, conualescendo amplius extendatur, ut ipsa uos Dominici eloquij promissa in futuro respiciant, uosq; uox ista ad æternam festiuitatem euocet: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et iterum: Euge serue bone & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te cõstituam, intra in gaudium Domini tui. Et nos equidem fratres charissimi, hæc uobis pro æterna charitate exhortationis uerba præmittentes, quæ rursus pro ecclesiarũ uestrarum priuilegijs cõgruere posse conspicimus, non desistimus impertire. Et tam iuxta uestram petitionem, quam filiorum nostrorum Regum, uobis pręstatı nostra pręceptione uice beati Petri Apostolorum principis auctoritatem tribuimus, ut 3 quando unum ex uobis diuina ad se iusserit gratia uocari, is qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula uestræ dilectioni 4 pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus: ut per no

2 Coniungit fidem & opus, quia utrunque est ad salutem necessarium.

3 Ecce priuilegiũ duabus ecclesiis Anglicanis a Romano pontifice concessum.

4 Vide usum pallij an-

ſtræ præceptionis auctoritatem poſitis Deo placitam ordinationem ef ficere: quia ut hęc uobis concederemus, longa terrarum mariſq; interualla, quę inter nos ac uos abſiſtunt, ad hęc nos condeſcendere coegerunt; ut nulla poſsit eccleſiarum ueſtrarum iactura per cuiuslibet occaſionis obtentum quoquo modo peruenire, ſed potius commiſsi uobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumen cuſtodiat dilectiſsime frater. Data die tertio Iduum Ianuarium, imperantibus Dominis noſtris pijſsimis Auguſtis Heraclio & filijs, anno Dominicę incarnationis quingenteſimo centeſimo uigeſimoquarto.

tiquiſsimum in Dei eccleſia, & non nouũ commentum.

Ex Cap. 19.

Miſit idem Papa Honorius literas etiam genti ſcotorum, quos in obſeruatione ſancti Paſchę erraſſe compererat, ſolerter exhortans, ne 5 paucitatem ſuam in extremis terræ finibus conſtitutam, ſapientiorem antiquis ſiue modernis, quę per orbem erant Chriſti eccleſiis ęſtimarent; neue contra paſchales computos, & decreta ſynodalia totius Orbis, pontificumq́; aliud paſcha celebrarent. Sed & Ioannes, qui ſucceſſori eiuſdem Honorij ſeuerino ſucceſsit, cum adhuc eſſet electus in põtificatum, pro eodem errore corrigendo, literas eis magna auctoritate atq; eruditione plenas direxit, euidenter aſtruens, quia Dominicum, paſchę diem quintadecima luna uſq; ad uigeſimam primam quod in Nicena ſynodo probatũ eſt, celebrari oporteret, necnon & pro Pelagiana hęreſi, quam apud eos reuiuiſcere didicerat, cauenda ac repellenda, in eadem illa epiſtola monere curauit. Cuius epiſtolę principium eſt.

5 *Vide hæretice in apoſtolica doctrina unius prouinciæ paucitatem nõ eſſe præferendam antiquis et modernis per uniuerſum orbem eccleſiis ſiue generalibus ſynodis pontificumq́; decretis.*

Dilectiſsimis & ſanctiſsimis Tomiano, Columbano, Chromano, Dimano, & Bagitano epiſcopis: Chromano, Hernianoq́; Lauſtrano, Sullano, & Segiano presbyteris: Sarono, cæteriſq́; doctoribus, ſeu Abbatibus ſcotis, Hilarius Archiepiſcopus & ſeruans locum ſanctę ſedis Apoſtolicę, Ioannes Diaconus, & in Dei nomine electus, Item Ioannes primicerius, & ſeruans locũ ſanctę ſedis Apoſtolicę, & Ioannes ſeruus Dei conſiliarius eiuſdem Apoſtolicę ſedis.

Ad ſcripta quę perlatores ad ſanctę memorię Seuerinũ Papã adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca reſponſa, quę poſtulata fuerant, ſiluerũt. Quibus reſeratis, ne diu tantę quęſtionis caligo indiſcuſſa remaneret, reperimus quoſdam prouincię ueſtrę contra orthodoxam fidem nouam ex ueteri hęreſim renouare conantes, paſcha noſtrũ, in quo immolatus eſt Chriſtus, nebuloſa caligine refutantes, & quartadecima luna cum Hebręis celebrare nitentes. Quo epiſtolę principio manifeſte declaratur, & nuperrime temporibus illis Apoſtolicę hanc apud eos hęreſim exortam & non totam eorũ gentem, ſed quoſdã in eis hac fuiſſe implicitos. Expoſita autem ratione paſchalis obſeruantiæ, ita de Pelagianis in eadem epiſtola ſubdunt.

Et hoc quoq; cognouimus, quod uirus pelagianę hęreſeos apud uos denuo reuiuiſcit: quod omnino hortamur, ut à ueſtris mentibus huiuſmodi uenenatũ ſuperſtitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipſa quoq; execranda hæreſis damnata eſt, latere uos non debet; quia non ſolũ per iſtos ducentos annos abolita eſt, ſed & quotidie à nobis perpetuo anathemate ſepulta damnatur. Et hortamur, ne quorũ arma combuſta ſunt, apud uos eorũ cineres ſuſcitentur. Nam quis non execretur ſuperbũ eorum conamen, & impium, dicentiũ, poſſe ſine peccato hominem exiſtere ex pro

pria uoluntate,& nō ex gratia Dei. Et primū quidem blasphemia,& stultiloquiū est dicere,esse hominem sine peccato;quod omnino non potest, nisi unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus,qui sine peccato est conceptus,& partus. Nam cæteri homines cum peccato originali nascentes testimoniū præuaricationis Adę,etiam sine peccato actuali existentes,portare noscuntur,secundū prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ex libro tertio Historiæ eiusdem cap. xx.

Interea defuncto felice Orientaliū Anglorum episcopo, post decem & quatuor annos episcopatus sui, Honorius loco eius ordinauit Thomā Diaconū suum de prouincia Giruiorū. Et hoc post quinq; annos sui episcopatus de hac uita suberacto, Berethgislum cognomine Bonifaciū de prouincia Cantuariorū,loco eius substituit. Et ipse quoq; Honorius post quam ętatem sui cursus impleuit, migrauit ex hac luce anno ab incarnatione Domini quingentesimo centesimo quinquagesimo quarto,pridie calendas Octobris. Et cessante episcopatu per annū, & sex menses, electus est Archiepiscopus Cathedræ Doruernensis sextus Deus dedit de gente occidentaliū saxonum. Quem ordinaturus uenit illuc Thamar Antistes ecclesiæ Hrofensis. Ordinatus est autem die septima Calendarum Aprilis,& rexit ecclesiam annos nouem,menses quatuor,duos dies. Et ipso defuncto Thamar consecrauit pro & Damianū, qui de genere Australium saxonum erat oriundus.

Habetur libro tertio ecclesiastica historia Anglicanæ eiusdem.

VITA DEO DILECTI OSVVALDI NORdanhimbrorum Regis in Anglia, necnon Aidani episcopi per uenerabilem Bedam presbyterum conscripta.

Ex Cap. I.

INterfecto in pugna Eduino, suscepit pro illo regnum Deirorū, de qua prouincia ille generis prosapiam, & primordia regni habuerat, filius patrui eius Efrici uocabulo Ofrich, qui ad prædicationē Paulini fidei erat sacramentis imbutus. Porrò regnū Berniciorū(nam in has duas prouincias gens Hordanhimbrorū antiquitus diuisa erat)suscepit filius Edilfridi,qui de illa prouincia generis & Regni originē duxerat, nomine Eanfrid. Siquidem tempore toto, quo regnauit Eduinus, filius præfati Regis Edilfridi,qui ante eum regnauerat, cum magna nobilium iuuentute apud Scotos,siue pictos,exulabat. Ibiq; ad doctrinam Scotorum catechizati, & baptismatis gratia sunt recreati.

Ecce quomodo baptizandi, antea catechizabantur.

Qui ut mortuo Rege inimico,patriam sunt redire permissi, accepit primus eorum,quem diximus,Eanfrid regnum Berniciorum,qui uterq; Rex ut terreni insulas sortitus est,sacramenta Regni cœlestis,quibus initiatus erat,anathematizando prodidit,ac se priscis idolatriæ sordibus polluendum perdendumq; restituit. Nec mora, utrunq; Rex Britonum Cedualla impia manu,sed iusta ultione peremit. Et primo quidem proxima æstate Ofrichū,dum se in oppido temerarie obsedisset, eruptus subito cū suis omnib⁹ imparatum cum toto exercitu deleuit. Deinde cū anno integro prouincias Nordanhimbrorū non ut rex uictor possideret,sed quasi tyrānus sæuiens disperderet, ac tragica cæde dilaceraret, tandem Eanfridum inconsultè ad se cum duodecim electis militibus postulandæ pacis gratia

uenientem, simili sorte damnauit.

Infaustus ille annus, & omnibus bonis exosus usque hodie permanet, tam propter apostasiam regum Anglorum, qui fidei sacramentis se exuerant, quàm propter uesanam Britonici Regis tyrannidem. Vnde cunctis placuit Regum tempora computantibus, ut ablata de medio Regum perfidorum memoria, annis sequentis Regis, idest Osuualdi uiri Deo dilecti regno assignaretur. Quo post occisionem fratris Eanfridi superueniente cũ paruo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Britonum dux cum immensis illis copijs, quibus nihil resistere posse iactabat, interemptus est in loco, qui lingua Anglorum Denistes bruana, idest Diuus Denisi uocatur.

Ostenditur autem usque hodie, & in magna ueneratione habetur locus ille, ubi uenturus ad hanc pugnam Osuuald signũ 2 sanctę crucis erexit, ac flexis 3 genibus Deũ deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus cœlesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia citato opere cruce ad foueam preparata, in qua statui deberet, ipse fide feruens hanc arripuerit, ac foueæ imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec adgesto à militibus puluere, terræ figeretur; & hoc facto, elata in altũ uoce cuncto exercitu proclamauerit: Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem ac uerum in communi deprecemur, uti nos ab hoste superbo, & feroce, sua miseratione defendat; scit enim ipse, quia iusta pro salute gentis nostræ bella suscepimus. Fecerunt omnes ut iusserat. Et sic incipiente diluculo in hostem progressi, iuxta meritum suæ fidei uictoria potiti sunt. In cuius loco orationis, innumeræ uirtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indiciũ uidelicet ac memoriam fidei eius. Nam & usque hodie multi de ipso ligno sanctæ crucis astulas excidere solent, quas cum in aquas miserint, eisque languentes homines ac pecudes potauerint, siue asperserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille lingua Anglorum Hefenfeld, quod dici potest latinè cœlestis campus: quod utique præsagio futurorum antiquitus nomen accepit, significans nimirum, quód cœleste ibidem erigendum trophæum, cœlestis inchoanda uictoria, cœlestia usque hodie forent miracula celebranda.

Ex cap. 2

2 *Vide quantæ uirtutis fuerit salutifera crucis erectio.*

3 *Genibus flexis orauit Rex ad Dominum.*

Est autem locus iuxta murum illũ, quo Romani quondã ad arcendos Barbarorum impetus, totam à mari usque ad mare præcinxere Britanniam, ut supra docuimus. In quo uidelicet loco consuetudinem multo iam tẽpore fecerunt fratres Hagustaldensis ecclesiæ, quæ non longè abest, aduenientes omni anno pridie quàm postea idem Rex Osuuald occisus est, 4 uigilias pro salute animæ eius facere, plurimaque psalmorũ laude celebrata, uictimam pro eo mane sacræ oblationis offerre. Qui etiam crescente bona consuetudine, nuper ibidem ecclesia constructa, sacratiorem & cũctis honorabiliorem locũ omnibus fecere. Nec immerito, quia nullũ, ut comperimus, fidei Christianæ signũ, nulla ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquàm hoc sanctæ crucis uexillum nouus militiæ eductor, iuuante fidei deuotione, contra hostem immanissimũ pugnaturus statueret.

4 *Ecce quomodo antiquus mos est ecclesiæ, pro animabus defunctorũ uigilias facere, psalmos canere, & Missæ sacrificium offerre.*

Nec ab re est unũ è pluribus, quæ ad hanc Crucem patrata sunt, uirtutis miraculũ narrare. Quidam 5 è fratribus Hagustaldensis ecclesiæ nomine Bothelm, qui nunc superest, ante paucos annos dum incautus forte noctu in glacie incederet, repente corruens, brachiũ contriuit, ac grauissi-

5 *Cõsidera miraculum uirtute sanctæ crucis perpetratum.*

ma fractura ipsius cœpit molestia fatigari, ita ut nec ad os quidem adducere ipsum brachiũ nullatenus dolore arcente, ualeret. Qui cũ die quadã mane audiret, unũ de fratribus ad locũ sanctæ crucis ascendere disposuisse, rogauit ut aliquam ille partẽ de illo ligno uenerabili rediens afferret, credere se dicens, quia per hoc, donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, & reuersus ad uesperam, sedentibus iã ad mẽsam fratribus, obtulit ei aliquid de ueteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cũ sedens ad mensam non haberet ad manũ, ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinũ sibi. Et dum iret cubitũ, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore cũ euigilaret, sensit quid frigidi suo lateri adiacere. Admotaq́ manu requirendo quid esset, ita sanũ brachium manumq́ reperit, ac si nil unquam tanti languoris habuisset.

Ex cap. 3. Idem ergo Osuuald mox ubi regnum suscepit, desiderans totã, cui præesse cœpit, gentem fidei Christianæ gratia imbui, cuius experimenta permaxima in expugnandis barbaris iam cœperat, misit ad maiores natu scotorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cũ his qui secum erant militibus consequutus erat, petens ut sibi mitteretur Antistes, cuius doctrina ac ministerio gens, quam regebat Anglorũ, dominicæ fidei & dona disceret, & susciperet sacramenta. Neq; aliquãdo tardius quod petebat impetrauit. Accepit nanq; pontificem Aidanũ summæ mansuetudinis, & pietatis, ac moderaminis uirũ, habentemq́ zelũ Dei, quamuis non plenè secundũ scientiam. Nanq; diem paschæ Dominicum more suæ gentis, cuius superius mentionẽ fecimus, à quartadecima Luna, usq; ad uigesimam obseruare solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis scotorũ prouincia, & omnis natio Pictorũ illo adhuc tempore Pascha Dominicũ celebrabat, æstimans se in hac obseruantia sancti ac laude digni patris Anatholij scripta sequutam. Quod quidem an uerũ sit, peritus quisq; facillime cognoscit. Porrò gentes scotorum, quæ in australibus Hiberniæ insulæ partibus morabantur, iandudũ ad admonitionem Apostolicæ sedis Antistitis pascha Canonico ritu obseruare didicerunt.

Uenienti igitur ad se episcopo, Rex locũ sedis episcopalis in insula Lindisfarnensi, ubi ipse degebat, tribuit. Qui uidelicet locus accedente ac recedente reumate, bis quotidie instar insulæ maris circumluitur undis: His renudato littore contiguus terræ redditur. Atqui eius admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, ecclesiam Christi in Regno suo multũ diligenter ædificare, ac dilatare curauit. Vbi pulcherrimo sæpe spectaculo contigit, ut ei euangelizante Antistite, qui Anglorũ linguam perfecte non nouerat, ipse Rex suis ducibus ac ministris interpres uerbi existeret cœlestis: quia nimirũ tam longo exilij sui tempore linguam scotorum iam plenè didicerat. Exinde cœpere plures per dies illos de scotorum regione uenire in Britanniam, atq; illis Anglorũ prouincijs, in quibus regnauit Osuuald, magna deuotione uerbum fidei predicare, & credentibus gratiam Baptismi quicunque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare.

6 Quid dicent hic heretici qui negãt tem Construebantur 6 ergo ecclesiæ per loca: confluebant ad audiendũ uerbũ Dei populi gaudentes: donabãtur munere regio possessiones et territoria ad instruenda monasteria: imbuebantur præceptoribus scotis par

uuli Anglorum unà cum maioribus, studijs & obseruatione disciplinæ regularis. Nam 7 monachi erant maximè, qui ad prædicandũ uenerant; monachus & ipse episcopus Aidanus, utpote de insula quæ uocatur Hu destinatus, cuius monasteriũ in cunctis pene septemtrionalium scotorũ, & omniũ Pictorũ monasterijs non paruo tempore arcem tenebat, regendisque eorũ populis præerat: quæ uidelicet insula ad ius quidem Britanniæ pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorũ, qui illas Britanniæ plagas incolunt, iandudũ monachis scotorum tradita. Quiqui dem Pictis illis prædicantibus fidem Christi perceperunt.

plorum structuras, et ecclesiarum ac Monasteriorum dotationes opus esse Deo gratũ & acceptum? Nonne ex hoc loco totum contrarium ostenditur? Quinimo primũ christiana fidei post susceptionẽ Baptismi iudiciũ sẽper fuit ecclesiarum & Monasteriorum ædificatio & dotatio.

Ex cap. 4.

Siquidem anno incarnationis Dominicæ quingentesimo quinquagesimo quinto, quo tempore gubernaculũ Romani Imperij post Iustinianum Iustinus minor accepit, uenit de Hibernia presbyter & Abbas habitu & uita monachi insignis, nomine columba Britanniam, prædicaturus uerbũ Dei prouincijs septemtrionaliũ Pictorum, hoc est eis, quæ arduis atque horrentibus montiũ iugis ab Australibus eorũ sunt regionibus sequestratæ. Nanque ipsi Australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore, ut perhibent, relicto errore idolatriæ, fidem ueritatis acceperunt, prædicante eis uerbum Nima episcopo Reuerendissimo, & sanctissimo uiro de natione Britonũ, qui erat Romæ regulariter fidem & mysteria ueritatis edoctus, cuius sedem Episcopatus sancti Martini nomine & ecclesia insignem, ubi ipse etiã corpore una cũ pluribus sanctis requiescit, iam nunc Anglorum gens obtinet; qui locus ad prouinciam Berniciorũ pertinens, uulgò uocatur ad candidam casam, eo quòd ibi ecclesiã de lapide, insolito Britonibus more fecerit.

7 *Ecce quam utilis ecclesiæ Monachorum ordo.*

Venit autem Britanniam columba, regnante pictis Brudio filio Melochon Rege potentissimo, non anno Regni eius, gentemque illam uerbo & exemplo ad fidem Christi conuertit. Vnde & præfatam insulam ab eis in possessionem monasterij faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi miliariũ quinque iuxta æstimationem Anglorum; quam successores eius usque hodie tenent: ubi & ipse sepultus est, cũ esset annorũ septuagintasex, post annos circiter trigintaduo, ex quo ipse Britanniã prædicaturus adijt. Fecerat autem priusquam Britanniam ueniret, monasteriũ nobile in Hibernia, quod a copia roborũ de Armach lingua scotorum, hoc est campus roborũ cognominatur. Ex quo utroque monasterio plurima exinde monasteria per discipulos eius & in Britannia & in Hibernia propagata sunt. In quibus omnibus idem monasteriũ Insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum tenet.

Habere autem solet ipsa insula ex rectore semper Abbatem presbyterum, cuius ditioni, & omnis prouincia, & ipsi etiam episcopi ordine inusitato debeant esse subiecti, iuxta exemplũ primi doctoris illius, qui non episcopus, sed presbyter extitit & monachus. De cuius uita & uerbis nonnulla à discipulis ferunt scripta haberi. Verùm qualiscunque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit successores magna continentia, ac diuino amore, regularique institutione insignes; in tempore quidem summæ festiuitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positis, nemo synodalia paschalis obseruantię decreta porrexerat; tantum ea, quæ in propheticis, euangelicis, & Apostolicis literis discere poterant, pietatis & castitatis opera diligenter obseruantes.

Permansit autem huiusmodi obseruantia paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est usque ad annum Dominicæ incarnationis quingentesimum ducentesimum, decimum quintum, per annos centum quinquaginta. At ueniente ad eos Reuerendissimo & sanctissimo patre & sacerdote Ecberechto, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutius exulauerat pro Christo (eratque doctissimus in scripturis, & longæua uitæ perfectione eximius) correcti sunt per eum, & ad uerum canonicumque paschę diem translati. Qui tamen & antea non semper in luna quartadecima, cum Iudęis, ut quidā quærebantur, sed in die quidem Dominicæ, alia tamen, quam docebat hebdomada, celebrabant. Sciebant enim ut Christiani, resurrectionem Dominicam, quæ prima sabbati facta est, prima sabbati semper esse celebrandam: sed ut barbari, & rustici, quando eadem prima sabbati, quę nunc Dominica dies cognominatur, ueniret, minime didicerant. Verum quia gratia charitatis, feruere non amiserunt, & huius quoque noticiam ad perficere meruerunt, iuxta promissum Apostoli dicentis: Et si quid aliter sapitis, & hoc quoque uobis Deus reuelauit;

Ex cap. 5.

Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, ad prouinciam Anglorum instituendam in Christo, missus est Aidan, accepto gradu episcopatus; quo tempore eidem monasterio Segeni Abbas & presbyter præfuit. Vnde inter alia uiuendi documenta, saluberrimum 8 abstinentię uel continentiæ clericis reliquit exemplum. Cuius 9 doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter, quàm uiuebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim huius mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ sibi à regibus uel diuitibus seculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca, non equorū dorso, sed pedum Vncessu uectus, nisi maior forte necessitas compulisset, solebat: quatenus ubicunque aliquos uel diuites uel pauperes incedens aspexisset, confestim ad hos diuertens, uel ad fidei suscipiendæ sacramentū, si infideles essent, inuitaret, uel si fideles, in ipsa fide confortaret, atque ad eleemosynas, bonorumque operum exequutionē, & uerbis excitaret & factis. In tantū autem uita illius à nostri tēporis segnitia distabat, ut omnes qui cū eo incedebant, siue adtonsi, siue laici, meditari deberent, uel legendis scripturis psalmisque discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, & omniū qui cum eo erant, ubicunque locorum aduenisset. Et si forte euenisset (quod tamen raro euenit) ut ad Regis conuiuiū uocaretur, intrabat cū uno clerico aut duobus, & ubi paululū reficiebat, accelerabat ocius ad legendum cum suis, siue ad orandum egredi.

8 Saluberrimum abstinentiæ uel continentiæ clericis reliquit exemplum.

9 Vide excellētissimū doctrinæ genus, ut talis sit uita, qualis est prædicatio.

Cuius exemplis informati tempore illo religiosi quique uiri, ac fœminę, consuetudinem fecerunt, per totū annum, excepta remissione quinquagesimæ paschalis, 9 quarta uel sexta sabbati ieiuniū ad nonam usque horā protelare. Nūquam diuitibus honoris, siue timoris gratia, si quæ deliquissent, reticebat, sed aspera inuectione corrigebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, excepta solū esca, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat. Sed ea potius quæ sibi à diuitibus donaria pecunia largiebantur, uel ad redemptionē eorum, qui iniustè fuerant uenditi, dispensabat. Deniqꝫ multos quos precio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo prouexit.

9 Nota ieiunium quartæ & sextæ feriæ antiquissimum, quod etiam ad nonam usque horam protelari solebat.

Fertur

Fertur autem, quia dum de prouincia Scotorum Rex Osuuald postularet Antistitem, qui sibi, suæq; genti uerbũ fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi uir. Qui cũ aliquandiu genti Anglorum prædicans nil proficeret, nec libenter audiret à populo, redierit in patriam, atq; in conuentu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti, ad quam missus erat, potuisset, eo q̃ essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, ut perhibent, tractatũ magnum in Concilio, quid esset agendũ, habere cœperunt, desiderantes quidem genti, qui petebant salutí esse, sed non recepto quem miserant prædicatore dolentes. Tunc ait Aidan (nam & ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi frater, quòd durior iusto indoctis auditoribus fuisti, & non eis iuxta apostolicam disciplinam primo lac doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti uerbo Dei, ad capienda perfectiora, & ad facienda Dei sublimiora præcepta sufficerent. Quo audito, omniũ qui cõsedebant, ad ipsum ora & oculi conuersi, diligenter quid diceret, discutiebant, & ipsum esse dignũ episcopatu, ipsumq; ad erudiendos incredulos, & indoctos mitti debere decernunt, quòd gratia discretionis, quæ uirtutum mater est, ante omnia probate imbutus esset. Sicq; illum ordinantes ad prædicandũ miserunt. Qui ubi tẽpus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum & cæteris uirtutibus ornatus apparuit.

Huius igitur Antistitis doctrina Rex Osuuald cũ ea, cui præerat, gente Anglorum instituitur: & nonsolum incognita progenitoribus suis regna cœlorum sperare didicit, sed & regna terrarũ plusquam ullus maiorum suorum, ab eodem uno Deo, qui fecit cœlũ et terram consequutus est. Deniq; omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, idest Britonũ, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus (quod mirũ dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. *Be cap. 6.*

Deniq; fertur, q̃ tempore quodam, cum die 10 sancto paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandiũ, positusq; esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iamq; essent manus ad panẽ benedicendum 11 missuri, intrauit subito minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum undecunq; adueniens maxima, per plateas sederet, postulans aliqd eleemosynæ à Rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperib? iussit: sed & discũ confringi, atq; eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo uiso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueterescat hæc manus. Quod & ita iuxta uotum benedictionis eius prouenit. Nam cũ interfecto illo in pugna, manus cũ brachio à cætero esset corpore resectæ, contigit ut hactenus incorrupta perduret. Deniq; in urbe Regia, quæ à Regina quadã nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in ecclesia sancti Petri seruanẽ, ac digno à cunctis honore uenerantur.

10 *Dies sanctus paschæ.*

11 *Vides quod benedicere mensam ante prãdium, est antiqua cõsuetudo apud fideles?*

Huius industria Regis, Deirorum, & Berniciorum prouinciæ, quæ catenus ab inuicem discordabant, in unam sunt pacem, & uelut unũ compaginatæ in populum. Erat autem Nepos Eduini Regis ex sorore Acha. Dignumq; fuit, ut tantus præcessor talem haberet de sua consanguinitate, et religionis hæredem, & regni.

Ex cap 7

Eo tempore gens Occidentaliũ Saxonum, qui antiquitus Geuissi uocabantur, regnante Cinigilso, fidem Christi suscepit, prædicante illis uerbum Birino episcopo, qui cũ consilio Papæ Honorij uenerat Britanniam, promittens quidem se illo pręsente in intimis ultra Anglos partibus, quo nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum. Vnde & iussu eiusdem pontificis per Asteriũ Genuensem episcopum in episcopatus consecratus est gradũ. Sed in Britanniã perueniens, ac primũ Geuissorum gentem ingrediens, cũ omnes ibidem paganissimos inueniret; utilius esse ratus est, ibi potius uerbũ prædicare, quàm ultra progrediendo, eos quibus prædicare deberet, inquirere. Itaq; euangelizante illo in præfata prouincia, cũ Rex ipse 12 catechizatus fonte Baptismi cum sua gente ablueretũ, contigit tunc temporis, sanctissimum, ac uictoriosissimum Regem Nordanhimbrorũ Osuualdum affuisse, eumq; de lauacro exeuntem suscepisse. Sicq; pulcherrimo prorsus & Deo digno consortio, is, cuius erat filiã accepturus in coniugem, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum sibi accepit in filiũ. Donauerunt ergo reges ambo eidem ciuitatem quę uocatur Dorcio ad faciendam inibi sedem episcopalẽ, ubi factis dedicatisq; 13 ecclesijs, multisq; ad Dominũ pro eius labore populis aduocatis migrauit ad Dominum. Sepultus est in eadem ciuitate, & post annos multos Hedde episcopatũ agente, translatus inde in Venta ciuitatem; atq; in ecclesia beatorũ apostolorum Petri & Pauli 14 positus est.

12 *Semper Baptismum consueuit præcedere catechismus.*

13 *Ecce post fidei susceptionem ecclesiarum ædificatio & dotatio.*

14 *In ecclesia beatorum apostolorum Petri & Pauli defunctus positus est.*

Defuncto autem & Rege, successit in Regnũ filius eius Comualch qui & fidẽ & sacramenta Regni cœlestis suscipere renuit, & non multo post etiam Regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pendã Regis Merciorũ, quam duxerat, aliam accepit uxorem: ideoq; bello petitus, ac Regno priuatus ab illo, secessit ad Regem Orientaliũ Anglorum, cui nomen erat Anna: apud quem triennio exulans, fidem cognouit, ac suscepit, ueritatis. Nam & ipse, apud quem exulabat, Rex erat bonus, & bona ac sancta sobole fœlix, ut in sequentibus docebimus.

Cum uerò restitutus esset in Regnũ Comualch, uenit in prouinciam de Hibernia Pontifex quidam nomine Agilberchtus, natione quidem Gallus, sed tamen legendarum gratia scripturarum in Hibernia non paruo tẽpore demoratus: coniunxitq; se Regi, sponte ministerium prædicãdi assumens. Cuius eruditionem atq; industriam uidens Rex rogauit eũ, accepta ibi sede episcopali, suæ gentis manere Pontificem. Qui precibus eius annuens, multis annis eidem genti sacerdotali iure pręfuit. Tandem Rex, qui saxonum linguam tantũ nouerat, pertæsus barbarę loquelæ, subintroduxit in Prouinciã alium suæ linguæ episcopum, uocabulo uini, & ipsum in Gallia ordinatũ; diuidensq; in duas parochias prouinciam, huic in ciuitate uenta, quæ à gente Saxona Vintancestir appellatur, sedem episcopatus tribuit. Vnde offensus grauiter Agilberchtus, quod hoc, ipso inconsulto, ageret Rex, redijt in Galliam: & accepto episcopatu Parisiæ ciuitatis, ibidem senex & plenus dierum obijt.

Non multis autẽ annis post abscessum eius à Britannia transactis, pulsus est & Vini ab eodem Rege ab episcopatu, qui secedens ad Regẽ merciorum uocabulo Vulfheri, emit precio ab eo sedem Londoniæ ciuitatis, eiusq; episcopus usq; ad uitæ suæ terminũ mansit. Sicq; prouincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absq; Præsule fuit. Quo etiam

tempore Rex præfatus ipsius gentis grauissimis Regni sui damnis sæpissime ab hostibus afflictus, tandem ad memoriam reduxit, quod eum pridē perfidia Regno pulerit; fides agnita Christi in Regnum reuocauerit. Intellexitq́; etiam tunc, quod destituta pontifice prouincia, recte pariter diuino fuerit destituta præsidio.

Misit ergo legatarias in Galliam ad Agilberchtum, sub missa illum satisfactione deprecans, ad episcopatū suæ gentis redire. At ille se excusans, & uenire non posse contestans, quia episcopatu propriæ ciuitatis ac parochiæ teneretur astrictus: nihilominus ne non obnixè petenti nil ferret auxilij, misit pro se illi presbyterum Eleutherium nepotem suū, qui ei, si uellet, ordinaretur episcopus, dicens quod ipse eum dignū esse episcopatu iudicaret. Quo honorifice à populo, & à Rege suscepto, rogauerunt Theodorum tunc Archiepiscopum Doruuernensis ecclesiæ, ipsum sibi Antistē consecrari. Qui consecratus in ipsa ciuitate multis annis episcopatum Geuissorum ex synodica sanctiune solus sedulo moderamine gessit.

Regnauit autem Osuald Rex christianissimus Nordanhimbrorum nouem annis, annumerato illo anno, quem & feralis impietas Regis Britonum, & apostasia demens Regum Anglorum detestabilem fecerat: siquidem (ut supra docuimus) uno animo, omniumq́; cōsensu firmatum est, ut nomen, & memoria Apostatarū de catalogo Regum christianorū prorsus aboleri deberet, neq; aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo, occisus est, commisso graui prælio ab eadem gēte pagana, paganoq́; Rege Merciorum, à quo & prædecessore eius Eduinus peremptus fuerat, in loco qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno ætatis suę trigesimo octauo, die quinto mensis Augusti. Cuius quanta fides in Deum, quæ deuotio mentis fuerit, etiam post mortem uirtutum miraculis claruit. *Ex cap. 9.*

Namq; in loco, ubi pro patria dimicans à paganis interfectus est, usq;
15 hodie sanitates infirmorum, & hominū, & pecorum celebrari nō desinunt. Vnde contigit ut puluerem ipsum, ubi corpus eius in terrā corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, suis per hoc infirmis multum cōmodi afferrent. Qui uidelicet mos adeo increbuit, ut paulatim oblata exinde terra, fossam ad mensuram staturæ uirilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper dum uiueret, infirmis & pauperibus consulere, & eleemosynas dare, opemq́; ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo, uel de puluere loci illius facta uirtutum miracula narrant. Sed nos duo tantum, quę à maioribus audiuimus, referre satis duximus.

15 *Ecce sancti uiri quanta possunt post mortē ut quales in uita fuerint dinoscatur.*

Non multo post interfectionem eius exacto tempore, contigit ut quidam equo sedens iter iuxta locum ageret illum. Cuius equus subito lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augescente dolore in terram cœpit ruere. Desiluit eques, & stramine substrato cœpit expectare horam, qua aut melioratum reciperet iumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu graui dolore uexatum cum diuersas in partes se torqueret, repente uolutando deuenit in illud loci, ubi Rex memorabilis occubuit. Nec mora quiescente dolore, cessabat ab insanis mēbrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diuersum latus uicissim sese uoluebat: statimq; exurgens quasi sanus per

omnia uireta herbarum auidius carpere cœpit. Quo ille uiso, ut uir sagacis ingenij, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse.

Et posito ibi signo, non multo post ascendit equū, atq; hospitium, quo proposuerat, accessit. Quo dum adueniret, inuenit puellam ibi neptem patrisfamilias longo paralysis morbo grauatam. Et cum familiares domus illus de acerba puellæ infirmitate ipso præsente quærerentur, cœpit dicere ille de loco, ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? Imponentes carro duxerunt ad locum illum, ibidemq; deposuerunt. At illa posita in loco obdormiuit parumper, & ubi euigilauit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua, ipsa lauit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his qui se adduxerunt, sana pedibus incedendo reuersa est.

Ex cap. 10. Eo tempore uenit alius quidam de natione Britonum (ut fertur) iter faciēs iuxta ipsum locum, in quo præfata erat pugna completa. Et uidit unius loci spatium cætero campo uiridius ac uenustius, cępitq; sagaci animo conijcere, quod nulla esset alia causa insolitæ illo in loco uiriditatis, nisi q; ibidem sanctior cætero exercitu uir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de puluere terræ illius secum, illigans in linteo, & cogitans quod futurum erat, quod ad medelam infirmantiū idem puluis proficeret, & pergens itinere suo, peruenit ad uicum quendam uespere, intrauitq; in domū, in qua uicini cœnantes epulabantur: & susceptus à dominis domus, recedit et ipse cum eis ad conuiuium, appendens linteolum cum puluere, quem attulit, in una posta parietis. Cumq; diutius epulis atq; ebrietati uacarent, accenso grandi igne in medio, contigit uolantibus in altum scintillis, culmen domus, quod erat uirgis contextum, atq; fęno tectum subitaneis flammis impleri. Quod cum repente conuiuæ terrore confusi conspicerent, fuge-
16 runt foras, nil ardenti domui, et iam iamq; perituræ prodesse ualentes. Cōsumpta ergo domo flammis, posta solummodo, in qua puluis ille inclusus pendebat, tuta ab ignibus, & intacta remāsit. Qua uisa uirtute mirati sunt ualde, & perquirentes subtilius inuenerunt, quod de illo loco assumptus erat puluis, ubi Regis Osuualdi sanguis erat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longe lateq; miraculis, multi per dies locum frequentare illum, & sanitatum ibi gratiam capere sibi suisq; cœperunt.

Paries in quo puluis pēdebat ex loco sumptus ubi sanctis Regis sanguis effusus est, tutus ab ignibus mā sit.

Ex cap. 11. Inter quæ nequaquam silentio prætereundum reor, quid uirtutis illius ac miraculi cœlestis fuerit ostensum, cum ossa eius inuenta, atq; ad ecclesiam, in qua nunc seruantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam Regine Merciorum Ofride, quæ erat filia fratris eius Osuu, qui post illum Regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus.

Est monasterium nobile in prouincia Lindisi nomine Beardan, quod eadem Regina cum uiro suo Adilredo multum diligebat, uenerabatur, excolebatur, excolebat; in quo desiderabat patrui sui ossa recondere. Cumque uenisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente uespera, in monasterium præfatum noluerunt ij, qui erant in monasterio, libenter excipere; quia etsi sanctum eum nouerant, tamen quia de alia prouincia ortus fuerat, & super eos Regnum acceperat, ueteranis eum odijs etiam mortuum insequebantur. Vnde factum est, ut ipsa nocte reliquiæ allatæ, foris permanerent, tentorio tamen maiore supra carrum, quo inerant, ostē-

so.

so. Quæ miraculi cœlestis ostensio, quàm reuerenter ea suscipienda à cun ctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota nocte columna lucis à carro illo ad cœlum usq; porrecta, omnibus pene eiusdem Lindissæ prouinciæ locis conspicua stabat. Vnde manefacto fratres monasterij, qui pridie abnuerant, diligēter ipsi petere cœperunt, ut apud se eædem 17 sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. Tota igitur ossa intulerunt in thecam, quā in hoc præparauerant, atq; in 18 ecclesia iuxta honorem congruum posuerunt. Et ut Regia uiri sancti persona memoriam haberet æternā, uexillum eius super tumbam auro & purpura compositū apposuerunt. Ipsamque aquam, in 19 qua lauerunt ossa, in angulū sacrarij fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa 20 terra, quæ lauacrum uenerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones gratiæ salutaris haberet effectum.

17 *Sancta ac Deo dilecta Osuualdi Regis reliquiæ cœlesti miraculo decoratæ sunt.*

18 *Ossa sancti uiri omnia in ecclesia iuxta honorem congruum posuerunt.*

19 *Habes & hic consuetudinem lauandi corpora defunctorum.*

20 *Vide quomodo etiam res exteræ sanctorum quantulumcūque ad eos pertinentes, gratiarū beneficia quandoque præstant hominibus.*

Denique tempore sequente cum præfata Regina in eodem monasterio moraretur, uenit ad salutandam eam Abbatissa quædam uenerabilis, quæ usq; hodie superest, uocabulo Edilhilt soror uirorū sanctorū Edeluini, & Eduini, quorum prior episcopus in Lindissi prouincia, secundus erat Abbas in monasterio, quod uocatur Peartaneu, à quo non longe & illa monasteriū habebat. Cum ergo ueniens illuc loqueretur cum Regina, atque inter alia, sermone de Osuualdo exorto, diceret, quòd & ipsa lucē nocte illa supra reliquias eius ad cœlū usq; altam uidisset; adiecit Regina, quod de puluere pauimenti, in quo aqua lauacri illius effusa est, multi iam sanati essent infirmi. At illa petijt sibi portionē pulueris salutiferi dari, & accipiēs illigatum panno condidit in capsella, & redijt.

Transacto hoc tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, uenit illuc quidā hospes, qui solebat nocturnis sæpius horis repente ab immundo spiritu grauissime uexari. Qui cum benigne susceptus, post cœnam in lecto mēbra posuisset, subito à diabolo arreptus, inclamare, dentibus frendere, spumare, & diuersis motibus cœpit membra torquere. Cumq; a nullo uel teneri uel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad hostium, nunciauit Abbatissæ. At illa aperiens ianuam monasterij, exiuit ipsa cum una sanctimonialiū fœminarum ad locum uirorum. Et euocans presbyterum, rogauit secum uenire ad patientem. Quo uenientes uiderunt multos adesse, qui cū uexatum tenere contendissent, motus eius insanos imprimere conati, nequaquam ualebant. Dicebat presbyter exorcismos, & quæq; poterat pro sedando miseri furore, sed nec ipse quamuis multū laborans, proficere aliquid ualebat. Cumq; nil saluti furenti superesse uideretur, repente uenit in mentem Abbatissæ puluis ille præfatus. statimq; iussit ire ministram, & capsellam, in qua erat, adducere, & secū afferre. Quæ cum intraret atriū domus, in cuius interioribus dęmoniosus torquebatur, conticuit ille subito, & quasi in somnium laxatus, deposuit caput, membra in quietem omnia composuit: Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant; quę res exitum haberet solicite expectantes. Et post aliquantum horæ spatium, resedit qui uexabatur, & grauiter suspirans: modo, inquit, sanum sapio, recepi enim sensum animi mei. At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox ut uirgo hæc cū capsella, quā portabat, appropinquauit atrio domus huius, discessere omnes, qui me pręmebant, spiritus maligni, & me relicto nusquā comparauerunt. Tunc dedit ei Ab

batilla portiunculam de puluere illo: et sic facta oratione a presbytero, noctem illam quietissimam duxit; neque aliquid ex toto nocturni timoris, aut uexationis ab antiquo hoste pertulit.

Ex cap. 12. Sequente de hinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo grauiter uexatus. Qui cum die quadam solicitus horam accessionis febriũ expectaret, ingressus ad eum quidã de fratribus, uis, inquit, mi nate, doceam te, quomodo cureris ab huius molestia languoris; surge ingredere ecclesiam, & accedens ad sepulchrum Osuualdi, ibi reside, & quietus manens adhere tumbæ, uide ne exeas inde, nec de loco mouearis, donec hora recessionis febriũ transierit. Tunc ipse intrabo, & educam te inde. Fecit ut ille suaserat; sedentemque eum ad tumbã sancti, 21 infirmitas tangere nequaquam præsumpsit; quia tantum timens aufugit, ut nec secunda die, nec tertia, nec unquam exinde eum auderet contingere.

21 Ecce quomodo ad sanctorum sepulchra uirtutes magnas per eos præstari solitum sit.

Quòd ita esset gestũ qui referebat mihi frater inde aduenıens adiecit, quòd eo adhuc tempore, quo mecũ loquebatur, superesset in eodem monasterio iam iuuenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandũ preces Regis illius iam cum 22 Domino regnantis, multũ ualere apud eum; qui temporalis Regni quondam gubernacula tenẽs, magis pro æterno Regno semper laborare, ac deprecari solebat. De quo fertur, quia à tempore matutinæ laudis sæpius ad diem usque in 23 orationibus perstiterit, atque ob crebrũ morem orandi, siue gratias agendi Domino, semper ubicunque sederet, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vulgatũ est hoc, & in consuetudine prouerbij uersum, quòd etiam inter uerba orationis uitam finierit. Nanque cum armis & hostibus circunseptus, iam iamque uideret, se esse perimendũ, orauit pro animabus exercitus sui. Vnde dicunt in prouerbio: Deus miserere animabus, dixit Osuuald cadens in terra.

22 Quid dicis tu qui negas sanctorũ animas esse in cœlo, uidere Deum, & orare pro nobis? Nõne tua hæc assertio uel hoc loco falsissima esse comprobatur?

23 Quis potest orationibus detrahere nisi omnino infidelis, cum adeo eis institerit sãcti amici Dei, & semper orare, ac nunquã deficere saluator ipse præceperit?

Ossa illius translata, & condita sunt in monasterio, quod diximus. Porro caput, & manus cũ brachijs a corpore præcisas, iussit Rex, qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quò post annum deueniens cum exercitu successor Regni eius Osium, abstulit ea, & caput quidem in cimiterio Lindisfarnensis ecclesiæ; in regia uero ciuitate manus cum brachijs condidit.

Ex cap. 13. Nec solum inclyti fama uiri Britanniæ fines lustrauit uniuersos, sed etiã trans Oceanũ longe radia salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul et Hiberniæ partes attigit. Denique Reuerendissimus Antistes Acta solet referre, quòd cũ Romam uadens apud sanctissimum Fresonum gentis Archiepiscopũ nomine Vulbrordũ, cum suo Antistite Vilfrido moraretur, crebro eum audiuit, de mirandis reliquijs eiusdem Reuerẽdissimi Regis, quæ ue in illa prouincia gesta fuerint, narrare. Sed & in Hibernia cũ presbyter adhuc peregrinam pro æterna patria duceret uitam, rumorem sanctitatis eius in ea quoque insula longe lateque iam percrebuisse ferebat. Cuius unum, quod inter alia retulit miraculum, præsenti nostræ historiæ inserendum credidimus.

Tempore, inquit, mortalitatis, quæ Britanniã Hiberniamque Lata strage uastauit, percussus est eiusdem clade pestis inter alios scholasticos quidam de genere scotorũ, doctus quidem uir studio literarum, sed erga curam perpetuæ suæ saluationis nil omnino studij & industriæ gerens. Qui cũ

se morti proximum uideret, timere cœpit, & pauere, ne mox mortuus ob merita scelerũ ad inferni claustra raperetur. Clamauitq; me cum essem in uicino positus, & inter ægra tremens suspiria flebili uoce talia mecum que rebatur: Vides, inquit, quia iam crescente corporis molestia ad articulum subeundæ mortis compellor. Nec dubito me post mortem corporis sta tim ad perpetuam animæ mortẽ rapiendum, ac infernalibus subdendũ esse tormentis; qui tempore non pauco inter studiũ diuinæ lectionis temporaliũ potius implicamentis, quàm diuinis solebam seruire mandatis. Inest autem animo (si mihi pietas superna aliqua uiuendi spatia donauerit) uitiosos mores corrigere, atq; ad Imperiũ diuinæ uoluntatis totam ex integro mentem uitãq; transferre. Verum noui non hoc esse meriti mei, ut inducias uiuendi uel accipiam, uel me accepturum esse confidam, nisi forte misero mihi, & indigno, ueniã 24 per auxiliũ eorũ, eorum qui illi fideliter seruierunt, propitiari dignatus fuerit. Audiuimus autem, & fama crebertima, quia fuerit in gente uestra Rex mirandæ sanctitatis, uocabulo Osuuald; cuius excellentia fidei & ueritatis, etiam post mortem uirtutum frequentium operatione claruerit. Precor igitur si aliquid reliquiarũ illius penes te meritũ habeas, afferas mihi, 25 si forte mihi Dominus per eius merita misereri uoluerit. At ego respondi: Habeo 26 quidem de ligno, in quo caput eius occisi à paganis infixũ est. Et si firmo corde credideris, potest diuina pietas per tanti meritum uiri, & huius uitæ spatia longiora concedere, & ingressu te uitæ perennis dignum reddere. Nec moratus ille, integram se in hoc habere fidẽ respondebat. Tunc 27 benedixi aquã, & astulam roboris probati immittens, obtuli ægro potandam. Nec mora melius habere cœpit, & conualescens ab infirmitate, multo deinceps tempore uixit; totoq; ad Deum corde & opere conuersus, omnibus ubicunq; perueniebat, clementiam pij conditoris, & fidelis eius famuli gloriam prædicabat. *Ex cap. 14*

24 *Ecce quomodo magnus peccator non audet ob culpas suas Deũ immediate adire, sed ad Mediatores sanctos parat recurrere, prout & recurrit.*

25 *Si forte mihi dominus per eius merita misereri uoluerit.*

26 *Vide rem mirabilem paxillo ligni in quo caput Regis affixum fuit, in aquam benedictam imposito, sanatur scholasticus a pestilentia.*

27 *Benedicere aquã antiquissimus mos est in ecclesia.*

Translato ergo ad cœlestia regna Osuualdo, suscepit Regni terrestris sedem pro eo frater eius Osiuu, iuuenis triginta circiter annorum, & per annos uiginti septem laboriosissime tenuit, impugnatus uidelicet ab ea, quæ fratrem occiderat, pagana gente Merciorum; & à filio quoque suo Alucfrido, necnon & à fratruo, idest fratris sui, qui ante eum regnauit, filio Ediluuldo.

Habuit autem Osiuu primis sui Regni temporibus consortem Regiæ dignitatis uocabulo Osuini de stirpe Regis Eduini, hoc est filium Osrici, uirum eximiæ pietatis & religionis, qui prouinciæ Deirorũ sex annis in maxima omniũ rerum affluentia & ipse amabilis omnibus præfuit. Sed nec cũ eo ille, qui cæteram Transumbranæ gentis partem ab Aquilone, idest Berniciorũ prouinciam regebat, habere pacem potuit; quin potius ingrauescentibus causis dissensionũ, miserrima hunc cæde peremit. Siquidem congregato contra inuicem exercitu, cum uideret se Osuini cum illo qui plures habebat auxiliarios, non posse bello confligere, ratus est utilius, tunc dimissa intentione bellandi, seruare se ad tempora meliora. Remisit ergo exercitũ, quem congregauerat, ac singulos domũ redire præcepit à loco qui uocatur Vilfares duum, idest mons Vilfari: & est à uico Cataractone decem ferme milibus passuũ contra solstitialem occasum secretus. Diuertitq; ipse cũ uno tantum milite suo fidelissimo nomine Condheri, ce-

landus in domo Comitis Hunualdi, quem etiam ipsum sibi amicissimum autumabat. Sed heu proh dolor, longe aliter erat. Nam ab eodem comite proditũ eum Osiuu cũ præfato ipsius milite, per præfectum suum Edilui num detestanda omnibus morte interfecit. Quod factũ est die tertiodecimo Calendarũ Septembris, anno Regni eius nono, in loco qui dicitur In-
28 gethlingum: ubi postmodũ castigandi huius facinoris gratia monasteriũ constructum est. In quo 28 pro utriusq; Regis, & occisi uidelicet, & eius qui occidere iussit, animæ redemptione quotidie Domino preces offerri deberent.

Ecce quomodo preces domino oblatæ pro animabus defunctorũ, illis prosunt ad redẽptionem.

Erat autem Rex Osuini & aspectu uenustus, & statura sublimis, & affectu iocundus, & moribus ciuilis, & manu omnibus nobilibus simul, atq; ignobilibus largus. Vnde contigit, ut ob regiam eius, & animi, & uultus, & meritorũ dignitatem ab omnibus diligeretur; & undiq; ad eius ministerium de cunctis prouincĳs uiri etiam nobilissimi concurrerent. Qui inter cæteras uirtutis & modestiæ, & (ut ita dicam) specialis benedictionis glorias, etiam maximæ fuisse fertur humilitatis; ut uno probauerim exemplo.

Donauerat equum optimũ episcopo Aidano, in quo ille, quamuis ambulare solitus, uel amniũ fluenta transire, uel si alia quælibet necessitas insisteret, uia pergere posset. Cui cũ paruo interiecto tempore pauper quidã occurreret, eleemosynam petens, desiliens ille præcepit, equum ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari. Erat enim multũ misericors, & cultor pauperum, ac uelut pater miserorũ. Hoc cum Regi esset relatũ, dicebat episcopo, cũ forte ingressuri essent ad prandiũ: Quid uoluisti, Domine Antistes, equum Regiũ, quem te conueniebat proprium habere, pauperi dare? Nũquid non habuimus equos uiliores plurimos, & alias species quæ ad pauperum dona sufficerent, absq; quod illum ei equum dares, quem tibi specialiter possidendum elegi? Cui statim episcopus: Quid loqueris, inquit Rex? Num tibi charior est ille filius equi, quàm ille filius Dei? Quibus dictis, intrabant ad prandendum: & episcopus quidem residebat in suo loco.

Porrò Rex uenerat, & cœpit consistens ad focũ calefieri cum ministris. Et repente inter calefacientes recordans uerbum, quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, & dedit illum ministro, festinusq; accedens ante pedes episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset, quia nunq;, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid, uel quantũ de pecunia nostra filĳs Dei tribuas. Quod uidens episcopus multũ pertimuit, ac statim exurgens, leuauit eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas, tristitiam deponeret. Dumq; Rex iubente ac postulante episcopo lætitiam reciperet, cœpit contra episcopus tristis usq; ad lachrymarũ profusionem affici. Quem dum presbyter suus lingua patria, quam Rex & domestici eius non nouerant, quare lachrymaret, interrogasset: scio, inquit, quod non multo tempore uicturus est Rex: nunquam enim uidi ante hac humilem Regem. Vnde animaduerto, citius illũ ex hac uita rapiendum. Non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec multo post dira Antistitis præsagia tristi Regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt. Sed & ipse Antistes Aidam non plus quàm duodecim post occisionem Regis, quem amabat, dies, id est pridie Calendas Septembris, de seculo ablatus, perpetua laborum suorum à Domino præmia recepit.

Qui

Ex cap. 15.

Qui cuius meriti fuerit etiã miraculorũ signis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriæ causa, ponere satis est. Presbyter quidam nomine Vtta, multæ grauitatis ac ueritatis uir, & ob id omnibus, etiam ipsis principibus seculi honorabilis, cũ mitteretur Cantuam ob adducendam inde coniugem Regi Osiuu, filiam uidelicet Eduini Regis Eanfledam, quæ occiso patre illuc fuerat adducta: qui terrestri, quidem itinere illo uenire, sed nauigio cũ uirgine redire disponebat; accessit ad episcopum Aidanũ, obsecrans eum, pro se suisq́, qui tunc iter erant aggressuri, Domino supplicare; Qui benedicens 29 illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleũ 30 sanctificatum, scio, inquiens, quia ubi nauem ascẽderitis, tempestas uobis & uentus contrarius superueniet. Sed tu memento hoc oleũ, quod tibi do, ut mittas in mare: & statim quiescentibus uentis serenitas magna uos lęta prosequetur. Arrepto desiderato itinere, donũ retinet: & cuncta ut prædixerat Antistes, ex ordine completa sunt. Et quidem in primis furentibus undis pelagi, tentabant nautæ, anchoris in mare missis, nauem retinere, neq; hoc agentes aliquid proficiebant. Cumq́ mergẽtibus undiq;, & implere incipientibus nauem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, & iam iamq́ adesse uiderent. Tandem presbyter reminiscens uerba Antistitis, assumpta ampulla, misit de oleo in pontum, & statim, ut prædictũ erat, suo quieuit à feruore. Sicq́ factum est, ut uir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, et per uirtutem eiusdẽ spiritus hanc exortam, quamuis corporaliter absens sopiuerit. Cuius ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidelissimus mihi nostræ ecclesiæ presbyter Cinimund uocabulo narrauit, q se hoc ab ipso Vtta p̄sbytero, in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

29 *Episcoporum est semper alijs benedicere.*

30 *Habes ex hoc loco benedictiones rerum licitas esse, et antiquis quoque patribus in usu fuisse, ac gratas Deo existere. In cuius signũ, mira quandoque p eisdem creaturas benedictas operari solet, ut hic contigit.*

Ex cap. 16.

Aliud eiusdem patris memorabile miraculũ fuerunt multi qui nosse potuerunt: Nam tempore episcopatus eius hostilis Merciorum exercitus, Penda Duce, Nordanhimbrorũ regiones impia clade longe, lateq́ deuastans, peruenit ad urbem usq; Regiam, quæ ex Bebbe quondam Reginæ uocabulo cognominatur, eamq́, cum neq; armis neque obsidione capere posset, flammis absumere conatus est. Discessitq́, & uehiculis quę in uicinia urbis inuenit, aduexit illo plurimam congeriem trabium, tignorũ, parietum uirgeorum, & tecti ænei, & his urbem in magna altitudine circundedit à parte quæ terræ est contigua. Et dum uentum opportunum cerneret, illato igne comburere urbem uisus est. Quo tẽpore Reuerendissimus Antistes Aidan in insula Farne, quæ duobus fermè milibus passuum ab urbe procul habetur, morabatur. Illo enim sæpius secretæ orationis, & silentij causa secedere consueuerat. Denique usq; hodie locum sedis illius solitariæ in eadem insula solent ostendere. Qui cum uentis furentibus globum ignis, ac fumum supra muros urbis exhalare conspiceret, fertur 31 eleuatis ad cœlum oculis manibusq; cũ lachrymis dixisse: Vide Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab urbe uẽti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorserunt: ita ut aliqui læsi, omnes territi, pugnare ultra urbem cessarent, quã diuinitus iuuari cognouerant.

31 *Vide orationem sancti cum oculorum & manuum ad cœlum extensione, necnõ & cum lachrymis, ac illius exauditionem.*

Ex cap. 17.

Hunc cum dies mortis egredi è corpore cogeret, completis annis episcopatus sui decẽ & septem, erat in illa Regia non longe ab urbe, de qua præfati sumus. In hac enim habens ecclesiam & cubiculum, sæpius ibidẽ diuerti, ac manere, atq; inde ad prædicandum circumquaq; consueuerat

exire. Quod ipsum & in aliis uillis Regiis facere solebat, utpote nihil proprię possessionis, excepta ecclesia sua, et adiacentibus agellis habens. Tenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiæ partē, ita ut ipsum tentorium parieti hæreret ecclesiæ. Vnde factum est, ut acclinis destinæ, quæ extrinsecus ecclesiæ pro munimine erat apposita, spiritū uitæ exhalaret ultimum. Obiit autem decimoseptimo episcopatus sui anno, pridie Calendas Septembris. Cuius corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium, atq; in cimiterio fratrum sepultum est.

At interiecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica maior, atq; in honorem beatissimi Apostolorum Principis dedicata, illo 32 ossa eius translata, atq; ad dexteram eius altaris, iuxta uenerationem tanto Pontifici dignam condita sunt. Successit uero ei in episcopatu finan, & ille ipse ab Huscotorum Insula ac monasterio destinatus, ac tempore nō pauco in episcopatu permansit.

32 *Ossa sancti episcopi translata sunt in ecclesiam principis apostolorum, atque ad dexterā altaris iuxta uenerationem tanto pontifici dignā condita.*

Contigit autē post aliquot annos, ut Penda Merciorum Rex cum hostili exercitu hæc in loca perueniens, cum cuncta quæ poterat, ferro, flammaq; perderet, uicusq; ille, in quo Antistes obiit, una cum ecclesia memorata flammis absumeretur, nihilominus mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obiit, ab ignibus circum cuncta uorantibus absumi nō potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata; & hęc eadem destina in monumentum est parietis, ut ante fuerat, forinsecus apposita. Rursumq; peracto tempore aliquanto, euenit per culpam incuriæ, uicum eundem, & ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi: Sed nec tunc quidem eandem tangere flamma destinam ualebat. Et cum magno utiq; miraculo ipsa eius foramina ingrediens, quibus ædificio erat affixa, perderet, ipsam tamen lædere nullatenus sinebat. Vnde tertia ædificata ibi ecclesia, destinam illam non ut antea de foris insulcimentū domus apposuerunt, sed intro ipsam ecclesiam in memoriā miraculi posuerunt: ubi intrantes genuflectere, ac misericordiæ cœlesti supplicare deberent. Constatq; 33 multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consequutos: quinetiam astu lis ex ipsa destina excissis, & in aquam missis, plures sibi suisq; languorum remedia conquisiere.

33 *Et hic habes, res exteras sanctorum uenerandas esse, et gratiarum beneficia præstare, uel ipsis hæreticis inuitis.*

Scripsi hæc de persona & operibus uiri præfati, nequaquam in eo laudans, aut eligens hoc, quod de obseruantia paschæ minus perfecte sapiebat, immo hoc multum detestans, sicut in libro, quem de temporibus cō posui, manifestissime probaui. Sed quasi uerax historicus septempliciter ea quæ de illo siue per illum sunt gesta describens, & quæ laude sunt digna, in eius actibus laudans, ad utilitatem legentium memoriæ commendaui: studium uidelicet pacis & charitatis; continentiæ & humilitatis, animū iræ & auaritiæ uictorem, superbiæ simul & uanægloriæ contemptorem; industriam 34 faciendi simul & docendi mandata cœlestia; solertiam lectionis & uigiliarum; auctoritatem sacerdoti dignam redarguendi superbos, ac potentes; pariter infirmos consolandi ac pauperes recreandi, uel defendendi clementiam. Qui (ut breuiter multa comprehendam) quā tum ab eis, qui illum nouere, didicimus, nil ex omnibus, quæ in euangelicis, siue Apostolicis, siue propheticis literis facienda cognouerat, prætermisit; sed cuncta pro suis uiribus, operibusq; explere curauit.

34 *Industriam faciendi simul & docendi mādata cœlestia. Nempe quia qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Et dominus*

Hæc in præfato Antistite multum amplector, & amo, quia nimirum

hæc Deo placuisse non ambigo. Quod autem pascha nō suo tempore observabat, uel canonicum eius tempus ignorans, uel suæ gentis authoritate, ne agnitum sequeretur, deuictus, non approbo, nec laudo. In quo tamē hoc approbo, quia in celebratione sui paschæ non aliud corde tenebat, uenerabatur, & prædicabat, quam quod nos, idest redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, & ascensionem in cœlos mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Vnde & hanc non, ut quidam falso opinantur, quartadecima luna in qualibet feria cum Iudæis, sed die dominica semper agebat à luna quartadecima usq; ad uigesimam, propter fidem uidelicet Dominicæ Resurrectionis; quam una sabbati factam propter spem nostræ resurrectionis, eadem una sabbati quæ nunc Dominica dies dicitur, ueraciter futuram sancta ecclesia credebat.

ipse prius cœpit facere, postea dicere.

VITA BEATÆ EARTONGOTÆ DEO dicatæ Virginis Anglicanæ per Venerabilem Bedam Presbyterum Scripta.

Habetur libro tertio historiæ ecclesiasticæ eiusdem capite 8.

ANno Dominicæ incarnationis sexcentesimo quadragesimo, Eadbald Rex Cantuariorum trāsiens ab hac uita, Earcomberechto filio Regni gubernacula reliquit. Quę ille suscepta uigintiquatuor annis, & aliquot mensibus nobilissime tenuit. Hic primus Regum Anglorum in toto Regno suo idola reliquit, ac destruxit; simulet ieiunium
1 quadraginta dierum obseruari principali authoritate pręcepit. Quod ne facile a quopiam posset contemni, in transgressores dignas & competentes punitiones proposuit.

Cuius filia Eartongota, ut condigna parenti soboles magnarū fuit uirgo uirtutum, seruiens Deo in monasterio, quod in regione Francorū constructum est ab Abbatissa nobilissima uocabolo Fara, in loco qui dicitur Brige. Nam eo tempore, necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Britannia monachicæ conuersationis gratia Frācorum uel Galliarum monasteria adire solebant, sed & 2 filias suas eisdem erudiendas, ac sponso cœlesti copulādas mittebant, maxime in Brige, & in Cale, & in Andilegum monasterio. Inter quos erat Sethrit filia uxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, & filia naturalis eiusdē Regis, Edilberg. Quæ utraq; cum esset peregrina, præ merito uirtutum, eiusdem monasterii Brigensis Abbatissa est constituta. Cuius Regis filia maior Sexburg, uxor Earcomberechti Regis Cantuariorum, habuit filiam Eartongotam, de qua sumus dicturi. Huius autem Virginis Deo dicatæ multa quidem ab incolis loci illius solent opera uirtutum, & signa miraculorum usque hodie narrari. Verum nos de transitu tantum illius, quo cęlestia Regna petiit, aliquid breuiter dicere sufficiat.

1 Ecce quomodo in principio acceptæ fidei rex Quadragesimale ieiunium præcipit, quoniam illud semp fuit in maxima obseruantia apud ecclesiam.

2 Vide quomodo antiqui patres in monasteriis uirginū filias suas erudiri, ut cœlesti spōso copularentur procurabant.

Imminente ergo die suæ uocationis, cœpit circumire in monasterio casulas infirmarum Christi famularum, earumq; maxime, quæ uel ætate prouecta, uel probitate erant morum insigniores, quarum se omnium precibus humiliter commendans, obitum proxime suum, quem reuelatione didicerat, non celabat esse futurum. Quam uidelicet reuelationem huiusmodi esse perhibebat: uidisse sese Albatorum cateruam hominum idem monasterium intrare, hosq; à se interrogatos quid quęrerent, aut quid ibi uel

lent respondisse, quod ob hoc illo fuerint destinati, ut aureum illud numisma, quod eo de Cantua uenerat, secum assumerent.

Ipsa autem nocte, in cuius ultima parte, idest incipiente aurora, præsentis mundi tenebras illa transiens, supernam migrauit ad lucem, multi de fratribus eiusdem monasterij, qui alijs erant in ædibus, iam manifeste se concentes Angelorum psallentium audisse referebant; sed & sonitũ quasi plurimæ multitudinis domum ingredientis. Vnde mox egressi dinoscere quid esset, uiderunt lucem cœlitus emissam fuisse permaximam, 3 quæ sanctam illam animam carnis uinculis absolutam, ad æterna patriæ cœlestis gaudia ducebat. Addunt & alia, quæ in ipsa nocte in monasterio eodem diuinitus fuerint ostensa miracula. Sed hęc nos ad alia tendentes suis narrare permittimus.

3 *Lux permaxima animam illam ad æterna patriæ cœlestis gaudia ducebat.*

4 Sepultum est autem corpus uenerabile uirginis & sponsæ Christi in 4 ecclesia beati protomartyris Stephani. Placuitq; post diem tertium, ut lapis, quo monumentũ tegebatur, amoueretur, & altius in ipso loco reponeretur. Quod dum fieret, tantæ flagrantię suauitas ab imis ebulliuit, ut cunctis qui astabant fratribus, & sororibus, quasi opobalsami cellaria esse uiderent aperta.

4 *Vides quod defunctorum Christianorũ corpora in sanctorum basilicis sepeliuntur, & non extra oppida in campo ut hodie sepeliunt heretici?*

Sed & matertera eius, de qua diximus, Edilberg, & ipsa 5 deo dilectam perpetuę uirginitatis gloriam in magna corporis continentia seruauit; quę cuius esset uirtutis, magis post mortem claruit. Cum enim esset Abbatissa, cœpit facere in monasterio suo ecclesiam in honorem omniũ Apostolorũ, in qua suum corpus sepeliri cupiebat. Sed cum opus idem ad mediũ fermè esset perductũ, illa ne hoc perficeret, morte pręerepta est, & in ipso ecclesię loco, ubi desiderabat, condita. Post cuius mortẽ fratribus alia magis curantibus intermissum est hoc ędificiũ annis septem, quibus completis, statuerunt ob nimietatem laboris, huius structuram funditus relinquere; ossa uero Abbatissę illę de loco eleuata in ecclesiam, quę esset perfecto, ac dedicata, transferri. Et aperientes sepulchrũ eius, ita intemeratum corpus inuenere, ut a corruptione concupiscentię carnalis erat immune. Et ita denuo lotum, atq; alijs uestibus indutum, transtulerunt illud in ecclesiam beati Stephani martyris. Cuius uidelicet natalis ibi solet in magna gloria celebrari die Nonarum Iuliarum.

5 *Quid dicis hæretice? Est ne impossibile carnis uirginitatem seruare? At quomodo seruauit eam sãcta hæc mulier?*

VITA BEATI FVRSEI SERVI DEI PER VENERAbilem Bedam presbyterum scripta.

Habetur libro tertio ecclesiastica historiæ Anglicanæ eiusdẽ capite 18. & 19.

REgno Oriẽtalium Anglorum post Eurpuualdum Redualdi successorem, Sigberecht frater eius præfuit, homo bonus, ac religiosus: qui dudum in Gallia, dum inimicitias Redualdi fugiens exularet, lauacrum baptismi percepit: & patriã reuersus, ubi Regno potitus est, mox ea, quę in Gallijs bene disposita uidit, imitari cupiens, instituit scholam, in qua pueri literis erudirentur, iuuante se episcopo felice, quem de Cantua acceperat, eisq; pedagogos ac magistros iuxta morem Cantuariorũ prębente. Tantumq; Rex ille cœlestis Regni amator factus est, ut ad ultimũ relictis Regni negocijs, & cognato suo Ecgrice commendatis, qui & antea partem eiusdem Regni tenebat, intraret monasterium quod sibi fecerat, atq; accepta sibi tonsura, pro ęterno magis Regno militare curaret.

Quod dum multo tempore faceret, contigit gentem Merciorum duce Rege penda, aduersus Orientales Anglos in bellũ procedere. Qui dum se inferiores in bello hostibus conspicerent, rogauerunt Sigberechtum ad confirmandũ milites secum uenire in prælium. Illo nolente ac contradicente, inuitum de monasterio eruentes duxerunt in certamen, sperantes minus animos militũ trepidare, minusq; præsente duce quondam strenuissimo, & eximio, posse de fuga meditari. Sed ipse professionis suę non immemor, dum opimo esset uallatus exercitu, non nisi uirgam tamen habere in manu uoluit. Occisusq; est unà cũ Rege Egrice, & cunctus eorũ insistentibus paganis cęsus siue dispersus exercitus. Successor autem Regni illorũ factus est Anna filius Eni de regio genere, uir optimus, atq; optimæ genitor sobolis. Qui & ipse postea ab eodem pagano Merciorum duce, à quo & prędecessores eius, occisus est.

Verum dum adhuc Sigberecht Regni infulas teneret, superuenit de Hibernia uir sanctus nomine Furseus, uerbo & actibus clarus, & egregijs insignis uirtutibus, cupiens pro Domino, ubicunq; sibi opportunũ inueniret, peregrinam ducere uitam. Qui cũ ad prouinciam Orientalium peruenisset Anglorũ, susceptus est honorifice à Rege pręfato, & solitũ sibi opus euangelizandi exequens, multos & exemplo uirtutis, & incitamento sermonis, uel incredulos ad Christũ conuertit, uel etiam credentes amplius in fide atq; amore Christi confirmauit. Vbi quadam infirmitate corporis arreptus, Angelica uisione perfruit, in qua admonitus est, cœpto uerbi ministerio sedulus insistere, uigilijsq; consuetis & orationibus indefessus incumbere, eo quod certus sibi exitus, sed incerta eiusdem exitus hora futura, dicente Domino: uigilate itaq;, quia nescitis diem neq; horam. Qua uisione confirmatus, curauit locũ monasterij, quem à pręfato Rege Sigberechto acceperat, uelocissime construere, ac regularibus instituere disciplinis. Erat autem monasteriũ syluarũ & maris uicinitate amœnum, constructũ in castro quodam, quod lingua Anglorũ Cnobhersburg, id est urbs Cnobheri uocatur. Quod deinde Rex prouincię Anna, ac nobiles quique augustioribus ędificijs ac donarijs adornauerunt. Erat autem uir ille de nobilissimo genere Scotorũ; sed longe animo nobilior, quàm carne. Ab ipso tempore pueritię suę curam non modicam lectionibus sacris, simul et monastericis exhibebat disciplinis, & quod maxime sanctos decet, cunctaq; agenda didicerat, solicitus agere curabat. Quid multa? Procedente tẽpore, & ipse sibi monasteriũ, in quo liberius cœlestib⁹ studijs uacaret, construxit. Vbi correptus infirmitate, sicut libellus de uita eius conscriptus sufficienter edocet, raptus est e corpore, & a uespera usq; ad gallicantum corpore exutus, Angelicorũ agminum & aspectus intueri, & laudes beatos meruit audire. Referre autẽ erat solitus, quòd aperte eos inter alia resonare audiret: Ibunt sancti de uirtute in uirtutem. Et iterum: Videbitur Deus deorum in Sion.

Qui reductus in corpore, & die tertia rursum eductus, uidit non solum maiora beatorũ gaudia, sed & maxima malignorũ spirituum certamina, qui crebris accusationibus improbi iter illi cœleste interdicere contendebant. Nec tamen protegentibus eum Angelis quicquã proficiebant. De quibus omnibus si qui plenius scire uult, id est quanta fraudis solertia dæmones, & actus eius, & uerba superflua, & ipsas etiam cogitationes qua

si in libro descriptas, replicauerint; quę ab Angelis, sanctisq́, ac uiris iustis sibi inter Angelos apparentibus lęta uel tristia cognouerit, legat ipsum, de quo dixi, libellū uitę eius, et multū ex illo (ut reor) profectus spiritales accipiet. In quibus tamen unum est, quod & nos in hac historia ponere multus commodum duximus.

Cum ergo in altū esset elatus, iussus est ab Angelis, qui eum ducebāt, respicere in mundū. At ille oculos in inferiora deflectens, uidit quasi uallē tenebrosam subtus se in imo positam: uidit & quatuor ignes in aëre non multo ab inuicem spatio distantes. Et interrogans Angelos qui essent hi ignes, audiuit hos esse ignes, qui mundū succendentes essent consumpturi. Vnum mendacij, cum hoc, quod in baptismo abrenunciare nos sathanæ, & omnibus operibus eius promisim⁹, minime implemus. Alterū cupiditatis, cum mundi diuitias amori cœlestium pręponimus. Tertium dissensionis, cū animas proximorū etiam in superuacaneis rebus offendere non formidamus. Quartū impietatis, cum infirmiores spoliare, & eis fraudem facere pro nihilo ducimus. Crescentes uero paulatim ignes usq; ad inuicē sese extenderunt, atq; in immensum adunatę sunt flammę. Cumq́ appropinquassent, pertimescens ille dicit Angelo: Domine ignis mihi appropinquat. At ille: Quod non incendisti, inquit, non ardebit te. Nam etsi terribilis iste ac grandis esse rogus uidetur, tamen iuxta merita operum, singulos examinat, quia uniuscuiusq; cupiditas in hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam uoluptatem, ita solutus corpore ardebit per debitam pœnam.

Tunc uidit unū de tribus Angelis, qui sibi in tota utraq; uisione ductores affuerunt, pręcedentem ignes, flammas diuidere; & duos ab utroq; latere circumuolantes ab igniū se periculo defendere. Vidit autem & dęmones per ignem uolantes, incendia bellorū contra iustos struere. Sequuntur aduersus ipsum accusationes malignorū spirituū; bonorum copiosior cęlestium agminū uisio; sed & uirorū de sua natione sanctorū, quos olim sacerdotij gradu non ignobiliter potitos, fama iam uulgante, perceperat, a quibus non pauca quę uel ipsi, uel omnibus qui audire uellent, salubria essent, audiuit. Qui cū uerba finissent, & cū Angelicis spiritibus ipsi quoq; ad cœlos rediret, remanserunt cū beato Furseo tres Angeli, de quibus diximus, qui eum ad corpus referrent. Cumq́ pręfato igni maximo appropinquaret, diuisit quidem Angelus sicut prius ignem flammę: sed uir Dei ubi ad patefactam inter flammas ianuam peruenit, arripientes immundi spiritus unū de eis, quos in ignibus torrebant, iactauerunt in eum, & contingentes humerū maxillamq́ eius incenderunt. Cognouitq́ hominem, et quę uestimenta eius morientis acceperit, ad memoriam reduxit. Quē Angelus sanctus statim apprehendens, in ignem reiecit. Dicebatq́ hostis malignus: Nolite repellere quem ante suscepistis; nam sicut bona eius peccatoris suscepistis, ita & de pœnis eius participes esse debetis. Contradicēs Angelus: Non, inquit, propter auaritiam, sed propter saluandam eius animam suscepit. Cessauitq; ignis. Et conuersus ad eum Angelus: quod incendisti, inquit, hoc arsit in te. Si enim uiri in peccatis suis mortui pecuniam non accepisses, nec pœna eius in te arderet. Et plura loquutus, quid erga salutem eorum, qui pœniterent, esset agendum, salubri sermone edocuit.

Qui postmodum in corpore restitutus, omni uitæ suæ tempore signum

incendij, quod in anima pertulit, uisibile cunctis in humero maxillaq́ portauit: mirumq́ in modum, quod anima in occulto passa est, caro palàm præmonstrabat. Curabat autem semper, sicut & antea consueuerat, omnibus opus uirtutū, & exemplis ostendere, & prædicare sermonibus Ordinem autem uisionū suarum illis solummodo, qui propter desideriū cōpunctionis interrogabant, exponere uolebat. Superest adhuc quidam frater senior monasterij nostri, qui narrare solet, dixisse sibi quendam multū ueracem, ac religiosum hominem, quod ipsum Furseum uiderit in prouincia orientalium Anglorum, illasq́ uisiones ex ipsius ore audierit; adijciens, quia tempus hiemis fuerit acerrimū, & glacie constrictum, cū sedens in tenui ueste uir iste inter dicendum, propter magnitudinem memorati timoris, uel suauitatis, quasi in mediæ æstatis caumate sudauerit.

Cum ergo (ut ad superiora redeamus) multis annis in Scotia uerbum Dei omnibus annuncians, tumultus irruentiū turbarum non facile ferret, relictis omnibus, quæ habere uidebatur, ab ipsa quoque Insula ad patriam discessit. Et paucis cum fratribus per Britones in prouinciā Anglorum deuenit, ibique prædicans uerbum, ut diximus, monasteriū nobile construxit. Quibus rite gestis, cupiēs se ab omnibus seculi huius, & ipsius quoque monasterij negocijs alienare, reliquit monasterium, & animarum curam fratri suo Fullano, & presbyteris Golbano & Dicullo; & ipse ab omnibus mūdi rebus liber, in anachoretica conuersatione uitam finire disposuit. Habuit alterū fratrem uocabulo Vltanum, qui de monasterij probatione diuturna ad eremiticam uitam peruenerat. Hunc ergo solū petens, 1 annum totum cū eo in continentia, & orationibus, in quotidianis manuū uixit laboribus. Dein turbatam incursione gentiliū prouinciam uidens, & monasterij quoque periculum imminere præuidēs, dimissis ordinate omnibus, nauigauit Galliam, ibiq́ à Rege Francorum Hlodouī uel patricio Herconualdo honorificè susceptus, monasteriū construxit in loco latimaco nominato. At non multo post infirmitate correptus diem clausit ultimum.

1 *Vixit cum fratre annum totum in continētia, orationibus, et quotidianis manuum laboribus.*

Cuius corpus idem Herconualdus patritius accipiens, seruauit in porticu quodam ecclesiæ, quā in uilla sua, cui nomen erat Peroma, faciebat, donec ipsa ecclesia dedicaretur. Quod cū post dies uigintiseptem esset factum, & corpus ipsum de porticu ablatum, prope altare esset recondendum, inuentū est ita illæsum, ac si eadem hora de hac luce fuisset egressus. Sed & post annos quatuor, constructa domuncula cultiori receptui corporis eiusdem ad Orientem altaris, adhuc sine macula corruptionis inuētum, ibidem digno cū honore translatum est. Vbi 2 merita illius multis sæpe constat, Deo operante claruisse uirtutibus. Hæc & de corporis eius incorruptione breuiter attigimus, ut quanta esset uiri sublimitas, legentibus notius existeret. Quæ cuncta in libello eius sufficientius, sed & de alijs commilitonibus ipsius, quisquis legerit, inueniet.

2 *Merita sancti constat deo operante multis claruisse uirtutibus, ubi corpus illius humatum est.*

VITA BEATI CEDD ORIENTALIVM SAXONUM Anglorum episcopi, per uenerabilem Bedam Presbyterum scripta.

Habetur libro 3. ecclesiasticæ histor. Anglicanæ eiusdem capite 21. 22. & 23.

Mildiengli, idest mediterranei Angli, sub Principe Penda filio Regis Pendan, fidem & sacramenta ueritatis perceperunt. Qui cum esset iuuenis optimus, ac Regis nomine, ac persona dignissimus,

prælatus est à Patre Regno gentis illius. Venitq; ad Regem Nordanhimbrorum Osiuu, postulans filiam eius Aluchflendam sibi coniugem dari: necp aliter quod petebat, impetrare potuit, nisi fidem Christi ac Baptisma cũ gente, cui præerat, acciperet, persuasus maxime ad percipiendam fidem à filio Regis Osiuu nomine Aluchfredo, qui erat cognatus & amicus eius, habens sororem ipsius coniugem uocabulo Cimburgam, filiam Pendam Regis.

Baptizatus est ergo à Sinano episcopo cũ omnibus qui secum uenerant, comitibus, ac militibus, eorumq; famulis uniuersis in uico Regis illustri, qui uocatur ad murũ. Et arreptis quatuor presbyteris, qui ad docendam baptizandamq; gentem illius, & eruditione & uita uidebantur idonei, multo cũ gaudio reuersus est. Erant autem presbyteri Cedda, & Adda, & Betti, & Diurna: quorũ ultimus natione Scotus, cæteri fuere de Anglis. Adda autem erat frater Vttam presbyteri illustris, & Abbatis monasterij, quod uocatur Caprę caput.

Venientes igitur in prouinciam memorati sacerdotes cũ principe, prędicabant uerbum, & libenter auditi sunt. Multiq; quotidie & nobiliũ & infimorum, abrenunciata sorde idolatriæ, fidei sunt fonte abluti. Nec prohibuit Penda Rex, quin etiam in sua, hoc est Merciorũ natione, uerbum, si qui uellent audire, prædicaret: quin potius odio habebat & despiciebat eos, quos 1 fide Christi imbutos, opera fidei non habere deprehendit, dicens contemnendos esse eos, & miseros, qui Deo suo, in quem crederent, obedire contemnerent. Cœpta sunt hæc biennio ante mortem Pendan Regis.

1 *Heus tu qui fidem solam sufficere ad salutem contendis operibus fidei neglectis, uide quõ hac tua falsa assertio hic prosternatur & cõculcetur.*

Ipso autem occiso, cũ Osiuu Rex Christianissimus Regnum eius acciperet, factus est Diurna unus ex pręfatis quatuor sacerdotibus episcopus Mediterraneorũ Anglorum, simul & Merciorũ à Sinano episcopo. Paucitas enim sacerdotum cogebat unum Antistitem duobus populis præfici. Qui cũ paulo sub tempore non paucam Domino plebem acquisisset, defunctus est apud mediterraneos Anglos, in regione, quæ uocatur Infeppingum. Suscepitq; pro illo episcopatũ Collach, & ipse de natione scotorum. Qui non multo post episcopatu relicto, reuersus est ad Insulam Hu, ubi plurimorũ caput & arcem scoti habuere Cœnobiorum; succedente illi in episcopatum Thrumbere uiro religioso, & monachica uita instituto, natione quidem Anglo, sed à scotis ordinato episcopo. Quod temporib⁹ Vulfheri Regis factum est.

Eo tempore etiam Orientales Saxones fidẽ, quam olim, expulso Mellito Antistite, abiecerant, instantia Regis Osiuu receperunt. Erat enim rex eiusdem gentis Sigberecht, qui post Sigberechtum cognomento paruũ, regnauit, amicus eiusdem Osiuu Regis. Quem, cum frequenter ad eum in prouinciam Nordanhimbrorũ ueniret, solebat eum hortari ad intelligendum, Deos esse non posse, qui hominũ manibus facti essent, Dei creandi materiam lignũ, uel lapidem esse non posse, quorũ recisuræ uel igni absumerentur, uel in uasa quælibet humani usus formarent, uel certe despectui habitæ foras proijcerentur, & pedibus conculcarentur, ac in terram uerterentur: Deũ potius intelligendum, maiestate incomprehensibilem, humanis oculis inuisibilem, omnipotentem & æternũ, qui cœlum & terram, & humanũ genus creasset, non in uili & caduco metallo, sed in cœlis esse credendum

dendum

dendum: meritoq; intelligendũ, quia omnes qui uoluntatem eius, à quo creati sunt, discerent & facerent, æterna ab illo præmia essent percepturi.

Hęc & huiusmodi multa cum rex Osiuu regi Sigberechto amicabili et quasi fraterno consilio sæpe inculcaret, tandem iuuante amicorũ consensu credidit; & facto cũ suis consilio cum exhortatione, fauentibus, cunctis, et annuentibus fidei, baptizatus est cũ eis a Sinano episcopo in uilla regia, quæ cognominatur ad murum. est autem iuxta murum, quo olim Romani Britanniam insulam præcinxere, xij. milibus passuum à mari Orientali secreta.

Igitur Rex Sigberecht æterni Regis iam ciuis effectus, temporalis sui Regni sedem repetit, postulans ab Osiuu Rege, ut aliquos sibi doctores daret, qui gentem suã ad fidẽ Christi conuerterent, ac fonte salutari abluerent. At ille mittens ad prouinciam mediterraneorũ Anglorum, clamauit ad se uirum Dei Cedd; & dato illi socio altero quodam presbytero, misit prędicare uerbum genti Orientaliũ Saxonum. Vbi cũ omnia perambulantes multam Domino ecclesiã congregassent, contigit quodam tẽpore eundem Cedd redire domũ, ac peruenire ad ecclesiam Lindisfarnẽsem propter colloquiũ Sinani episcopi, qui ubi prosperantem eum in ope euangelij comperijt, fecit eum episcopum in gentem Orientalium Saxonum uocatis 2 ad se in ministerium ordinationis alijs duobus episcopis. 2 *Ecce quomodo semp ordinationes episcoporum ab uno episcopo celebratæ sunt, alijs duobus episcopis assistentibus.*

Qui accepto gradu episcopatus, redijt ad prouinciam, & maiore auctoritate cœptum opus explens, fecit 3 per loca ecclesias, 4 presbyteros, & diaconos ordinauit, qui se in uerbo fidei & ministerio baptizandi adiuuarent, maxime in ciuitate, quæ lingua Saxonum Ithancestir appellatur. Sed & in illa, quæ Tibaburg cognominatur, quarum prior locus est in ripa Pente amnis, secundus in ripa Camensis. In quibus collecto examine famulorũ Christi, disciplinã uitæ regularis, inquantum rudes adhuc capere poterant erudiri docuit. Cumq; tempore non pauco in præfata prouincia, gaudente Rege, congaudente uniuerso populo, uitæ cœlestis institutio quotidianum sumeret augumentum, contigit ipsum Regem, instigante omnium bonorum inimico, propinquorum suorũ manu interfici. 3 *Vide primum fidei signum post baptismũ acceptum, ecclesias ædificare.*

Erant autem duo Germani fratres, qui hoc facinus patrarunt: qui cum interrogarentur, cur hoc facerent, nil aliud respondere potuerunt, nisi ob hoc se iratos fuisse, & inimicos Regi, quod ille suis nimium parcere soleret inimicis, & factas ab eis iniurias mox obsecrantibus placida mente dimitteret. Talis erat culpa Regis, pro qua occideretur, quod euangelica præcepta deuoto corde seruaret; in quo cum morte eius innoxia, iuxta prædictum uiri Dei, uera est eius culpa punita. Habuerat enim unus ex his, qui eum occiderunt, comitibus illicitũ coniugium: quod cũ episcopus prohibere, & corrigere eũ non posset, A excõmunicauit eum, atq; omnibus q se audire uellint, præcepit, ne domũ eius intrarent, neq; de cibis illius acciperent. Contempsit autẽ Rex præceptum, & rogatus à comite, intrauit epulaturus domũ eius; qui cum abijsset, obuiauit ei Antistes. At Rex intuens eũ, mox tremefactus 5 desiliuit equo, ceciditq; ante pedes eius, ueniam reatus postulans: Nam & episcopus pariter desiliuit; sederat enim & ipse in equo. Iratus autẽ tetigit Regem iacentem uirga, quam tenebat manu, & pontificali authoritate protestans: Dico tibi, inquit, quia noluisti te continere à domo perditi, & damnati illius, tu in ipsa domo mori ha 4 *Si episcopus consecratus presbyteros et diaconos ordinauit, ergo ad episcopos pertinet, & non ad alios horũ ordinatio, Non etiam omnes ex æquo sunt sacerdotes.* 5 *Cognosce hic an episcopi sint regibus superiores, cum bonus rex uiso ep̃o equo desiliuerit, et ante eius pedes ceciderit.*

6 bes. Sed credendum est, quia talis mors uiri religiosi non solum talē culpā diluerit, sed etiam meritum eius auxerit: quia nimirum ob causam pietatis, quæ propter obseruantiam mandatorum Christi contigit, interfectus est.

Ecce quomodo antiquis patribus fuit in usu excommunicatio ob culpas pperpetratas.

Successit autem Sigberechto in Regnum Siudhelm filius Sexbaldi, q baptizatus est ab ipso Cedde in prouincia Orientaliū Anglorum, in uico Regio, qui dicitur Rendlesham, id est mansio Rendili. Suscepit eum ascendentem de fonte sacro Ediluualdus Rex ipsius gentis Orientalium Anglorum, filius Fusfanna Regis eorundem.

Solebat autem idē uir Domini, cum apud orientales Saxones episcopatus officio fungeretur, sæpius etiam suam, id est Nordanhimbrorū prouinciam exhortandi gratia reuisere. Quem cū Oiduuald filius Osualdi. Regis, qui in Deirorum partibus Regnū habebat, uirum sanctū, & sapientem, et moribus probū uideret, postulauit eum possessionem terre aliquā à se requirere ad construendum monasteriū, in quo ipse rex frequētius ad deprecandum Dominū, uerbumq; audiendum aduenire, & defunctos se pelire deberet. Nam & ipse fideliter credidit, se multū iuuari eorū orationibus quotidianis, qui illo in loco Domino seruirent. Habuerat autē idem Rex secum fratrē germanū eiusdem episcopi uocabulo Celin, uirū æquū ac Deo deuotum, qui ipsi ac familiæ ipsius uerbū & sacramēta fidei (erat enim presbyter) ministrare solebat: per cuius notitiam maxime ad diligendum noscendumq; episcopum peruenit.

Fauens ergo uotis Regis Antistes, elegit sibi locum monasterij cōstruēdi in montibus arduis ac remotis, in quibus latronum magis latibula ac lustra ferarum, quam habitacula fuisse uidebantur hominum: ut iuxta prophetiam Esaiæ in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriretur uiror calami, & iunci, id est fructus bonorum operū, ibiq; nasceretur, ubi prius uel bestiæ cōmorari, uel homines bestialiter uiuere cōsueuerant. Studens autē uir Domini acceptū monasterij locum primo precibus, ac ieiu-

7 nijs, à pristina flagitiorum sorde purgare, & sic in eo monasterij fundamēta iacere, postulauit à Rege, ut sibi per totum quadragesimæ tempus, qd' instabat, facultatē ac licentiam ibidem orationis causa demorandi concederet. Quibus 7 diebus cunctis, excepta Dominica, ieiunium ad uesperam iuxta morem protelans, nec tunc quidem nisi panē permodicum, & unum ouū gallinaceū cum paruo lacte & aqua mixtum percipiebat. Dicebat enim hanc esse consuetudinem eorum, à quibus normam disciplinæ regularis didicerat: ut accepta nuper loca 8 ad faciendum monasterium uel ecclesiam prius orationibus ac ieiunijs Domino consecrarent.

Vide quantæ obseruantiæ esset ieiuniū Quadragesimæ, & quomodo etiam tunc semel in die comedebatur. Animaduerte etiam in hoc ieiunio ciborum delectum. Nam lactis comestio propter pisciuum paucitatem fuit in dispēsatione.

Cumq; decem dies quadragesimæ restarent, uenit qui clamaret eū ad Regē. At ille, ne opus religiosum negociorū regalium causa intermittere tur, petijt presbyterū suum Cimbillū, qui etiam frater germanus erat ipsius, pia cœpta complere. Cui cum ille libenter acquiesceret, expleto stu-

8 dio ieiuniorū & orationis, fecit ibi monasteriū, quod nunc Lestingeu uocatur: & religiosis moribus iuxta ritus Lindisfarnensiū, ubi educatus erat, instituit. Qui cum annis multis in præfata prouincia episcopatum administraret, & huius quoq; monasterij, statutis præpositis curam gereret, casu contigit ut ad ipsum monasteriū tempore mortalitatis adueniens, tactus ibidem infirmitate corporis obiret; qui primo quidem foris sepultus

Loca ad faciendum monasterium uel ecclesiam prius orationibus ac ieiunijs Deo consecrabantur.

est. Tempore autem procedente, in eodem monasterio 9 ecclesia est in honorem beatę Dei genetricis de lapide facta, & in illa corpus ipsius ad dexteram altaris reconditum. Dedit autem episcopus regendum post se monasteriũ fratri suo Cedda, qui postea episcopus factus est, ut in sequẽtibus dicemus. Quatuor siquidem, quos diximus, germani fratres Cedd, & Cimbil, & Caelm. & Ceadda, quod raró inuenitur, omnes sacerdotes Domini fuere præclari, & duo ex eis summi sacerdotij gradu functi sunt.

9 *Corpus eius in ecclesia in honorem beatæ Dei genitricis de lapide facta, ad dexteram altaris reconditum est.*

Cum ergo episcopum defunctũ ac sepultum in prouincia Nordanhimbrorũ audirent, fratres qui in monasterio eius erant in prouincia Orientalium saxonum, uenerunt illó de suo monasterio homines circiter triginta, cupientes ad corpus sui patris aut uiuere, si sic Deo placeret, aut morientes ibi sepeliri. Qui libenter á suis fratribus & cõmilitonibus suscepti, omnes ibidem superueniente præfatæ pestilentiæ clade defuncti sunt, excepto uno puerulo, quẽ 10 orationibus patris sui á morte constat esse seruatum. Nam cum multo post hæc tempore uiueret, & scripturis legendis operam daret, tandem didicit se aqua baptismatis non esse regeneratum: & mox aqua lauacri salutaris ablutus, etiam postmodũ ad ordinẽ presbyterij promotus est, multisq́; in ecclesia utilis fuit. De quo dubitandũ haud crediderim, quin intercessionibus, ut dixi, sui patris, ad cuius corpus dilectionis ipsius gratia uenerat, sit ab articulo mortis retentus; ut & ipse sic mortem euaderet æternam, & alijs quoque fratribus ministerium uitæ ac salutis docendo exhiberet.

10 *Orationibus beati patris Cedd, puerulus a morte seruatus est.*

VITA CLERICORVM; SACERDOTVM, ET episcoporum, qui tempore Osiuu Anglorum Regis uiuebant. Et de quæstione Paschæ tunc stabilita, per Venerabilem Bedam presbyterum scripta.

Habetur lib. 3. Historiæ ecclesiast. anglicanæ eiusdem.

Ex cap. 24.

REx Osiuu cum acerbas & intolerabiles pateretur irruptiones Regis Merciorum, qui fratrem eius occiderat, ad ultimũ necessitate cogente, promisit se ei munera, & maiora, quàm credi potest, ornamenta Regia uel donaria in pretiũ pacis largiturum, dummodo ille domũ rediret, & prouincias Regni eius usq; ad internitionem uastare desineret. Cumq́; Rex perfidus nullatenus precibus illius assensum præberet, qui totam eius gentem á paruo usq; ad magnũ delere atq; exterminare decreuerat, respexit ille ad diuinæ auxiliũ pietatis, quo ab impietate barbarica posset eripi; 1 uotoq́; se obligans, si paganus, inquit, nescit accipere nostra donaria, offeramus ei qui nouit Domino Deo nostro. 2 Vouit ergo, quód si uictor existeret, filiam suam Domino sacra uirginitate dicandam offerret: & sic cum paucissimo exercitu se certamini dedit.

1 *Vides uota apud antiquos patres fuisse in usu?*

Deniq; fertur, ꝙ tricies maiorem pagani habuerint exercitum. Siquidẽ ipsi triginta legiones ducibꝰ nobilissimis instructas in bello habuere. Quibus Osiuu Rex cum Aluchfrido filio perparuũ, ut dixi, habens exercitum, sed Christo duce confisus occurrit. Nam alius filius eius Ecfrid, eo tempore in prouincia Merciorꝫ apud Reginam Cinuise obses tenebatur. Filius autem Osuualdi Regis Oidiluald, qui eis auxilio esse debuerat, in parte

2 *Ecce quomodo uotum uirginitatis est licitum, & Deo maxime gratum. Quod ostenditur ex miraculo subsequento.*

erat aduersariorum; eisdemque contra patriam & patres suos pugnaturis du-
ctor extiterat, quamuis ipso tempore pugnandi sese pugna subtraxerat, euentumque discriminis tuto in loco expectabat.

Inito autem certamine fugati sunt & cæsi pagani, duces Regij triginta, qui ad auxilium uenerant, penè omnes interfecti. In quibus Edilhere frater Annæ Regis Orientaliū Anglorum, qui post eum regnauit, auctor ipse belli, perditis militibus siue auxilijs interemptus. Et quia prope fluuium Iuniet oppugnatū est, qui tunc præ inundantia pluuiarū latè alueum suum, immo omnes ripas transierat, contigit ut multo plures aqua fugientes, quàm bellantes perderet ensis. Tunc rex Osiuu 3 iuxta quod Domino uouerat, pro collata sibi uictoria gratias Domino referens dedit filiam suam Edilfledam, quę uixdum spatiū unius anni impleuerat, perpetua ei uirginitate consecrandam: donatis insuper duodecim possessiunculis terrarū, in quibus ablato studio militię terrestris, ad exercendam militiam cœlestem, supplicandumque pro pace gentis eius ęterna, deuotioni sedulę monachorum locus facultasque suppeteret. Equibus uidelicet possessiunculis sex in prouincia Deirorū, sex in Berniciorum dedit. Singulę uero possessiones decem erant familiarum, idest simul omnes centumuiginti.

3 *Rex Osiuu iuxta uotum factum, obtulit Domino filiam suam perpetua uirginitate consecrandam.*

Intrauit autem pręfata Regis Osiuu filia Deodicanda monasterium, quod nuncupatur Heruthen, idest insula cerui, cui Cunchild Abbatissa pręfuit. Quę post biennium comparata possessione decem familiarū in loco qui dicitur Strenuesbalch, ibi monasteriū construxit. In quo memorata Regis filia, primo discipulę uitę regularis, deinde etiam magistra extitit, donec 4 completo sexaginta annorū numero, ad complexum & nuptias sponsi cœlestis uirgo beata intraret. In quo monasterio & ipsa, & pater eius Osiuu, & mater eius Banfled, & pater matris eius Eduinus, & multi alij nobiles in 5 Ecclesia sancti Petri Apostoli sepulti sunt.

4 *Si uirgo beata sexaginta annorū expleto numero, ad nuptias sponsi cœlestis intrauit, ergò uirginitatem seruare nō est res impossibilis, ut garriunt quidam.*

5 *In ecclesia sancti Petri Apostoli sepulti sunt. Non autem in campo, ut hæreticorū corpora modo sepeliūtur.*

Hoc autem bellū rex Osiuu in regione Loidis, decimotertio Regni sui anno, decimaseptima die Calendarū Decembris, cum magna utriusque populi utilitate confecit. Nam & suam gentem ab hostili paganorum depopulatione liberauit, & ipsam gentem Merciorū finitimarumque prouinciarum, desecto capite perfido, ad fidei Christianæ gratiam conuertit. Primus autem in prouincia Merciorum, simul & Lindisfarorū, ac mediterraneorū Anglorum factus est Episcopus Diurna, qui apud mediterraneos Anglos defunctus, ac sepultus est. Secundus Cellach, qui relicto episcopatus officio, uiuens ad scotiam redijt, uterque de genere scotorum. Tertius Triumpheri, de natione quidem Anglorum, sed edoctus & ordinatus à scotis, qui erat Abbas in monasterio, quod dicitur Ingethlingum. Ipse est locus, in quo occisus est Rex Osuini. Nam Regina Eāfled propinqua illius ob castigationem necis eius iniustę, postulauit a Rege Osiuu, ut donaret ibi locū monasterio construendo pręfato Dei famulo Triumpheri, quia propinquus & ipse erat Regis occisi. In 6 quo uidelicet monasterio, orationes pro utriusque Regis assiduę, idest & occisi, & eius qui occidere iusserat, æterna salute fiunt.

6 *In quo monasterio pro utriusque regis mortui æterna salute orationes fiunt.*

Idem autem Rex Osiuu tribus annis post occisionē Penda Regis, Merciorum genti, necnon & cęteris Australium prouinciarum populis præfuit: qui etiam gentem Pictorū maxima ex parte Regno Anglorum subiecit. Quo tempore donauit Peada filio Regis Pendā, eo quod esset cognatus

suus,

suus, Regnũ Australium Merciorum, qui sunt(ut dicunt)familiarũ quinq; miliũ, discreti fluuio Treanta ab Aquilonaribus Mercis, quorum terra est familiarũ quatuor milium. Sed idem Peada proximo uere multum nepharie peremptus est, proditione(ut dicunt)coniugis suę, in ipso tempore A festi paschalis.

A In ipso tempore festi paschalis.

Completis autem tribus annis post interfectionem Pendam Regis, rebellarunt aduersus Regem Osiuu duces gentis Merciorum, Imminet, Easa, & Edelbrecht, leuato in Regem Vulhere filio eiusdem Penda adolescẽte, quem occultũ seruauerant. Eiectisq; principibus Regis non prope, fines suos fortiter, simul & libertatem receperunt. Sicq; cũ suo Rege liberi, Christo uero Regi pro sempiterno in cœlis Regno seruire gaudebant. Præfuit autem Rex idem genti Merciorum annis decem & septẽ: Habuitq; primum Episcopum Triumpheri, de quo supra diximus; secundum Iaromam; tertiũ Ceadam, quartum Vinfridum. Omnes hi per ordinem sibimet succedentes, sub Rege Vulhere gentis Merciorum Episcopatu sunt functi.

Ex cap. 25.

Interea Aidano episcopo de hac uita sublato, Finam pro illo gradũ episcopatus, a scotis ordinatus ac missus acceperat; qui in Insula Lindisfarnẽsi fecit ecclesiam episcopali sede congruam, quam tamen more scotorum, non de lapide, sed de robore secto totam composuit, atq; arundine texit. Quam tempore sequente Reuerendissimus Archiepiscopus Theodorus, in honorẽ beati Petri Apostoli 7 dedicauit: Sed & episcopus loci illius Barbrecht, ablata arundine, plumbi lamminis eam totam, hoc est & tectũ, & ipsos quoq; parietes cooperire curauit.

7 Theodorus archiepiscopus dedicauit ecclesiam in honorem beati Petri apostoli.

His temporibus quæstio facta est frequens, ac magna de obseruatione paschę, concertantibus eis, qui de Cãtua, uel de Gallis aduenerant, quòd scoti Dominicũ paschę diem contra uniuersalis ecclesiæ morem celebrarent. Erat in his acerrimus uir paschę defensor, nomine Romanus, natione quidem scotus, sed in Gallię uel Italiæ partibus regula ecclesiasticę ueritatis edoctus: qui cum Finano confligens, multos quidem correxit, uel ad solertiorem ueritatis inquisitionem accendit; nequaquam tamen Finanũ emendare potuit, quin potius cũ esset homo ferocis animi, acerbiorem castigando, & apertũ ueritatis aduersarium reddidit. Obseruabat autẽ Iacob Diaconus quondam uenerabilis Archiepiscopi Paulini, uerum & catholicũ paschę diem cum omnibus, quos ad correctionem erudire poterat. Obseruabat & Regina Eanfled cum suis, iuxta quod in Cantua fieri uiderat, habens secũ de Cantua presbyterũ catholicæ obseruationis, nomine Romanũ. Vnde nonnunquã contigisse ferẽ illis temporibus, ut bis in anno uno pascha celebrarẽt: & cum Rex pascha Dominicũ 8 solutis ieiunijs faceret, tunc Regina cum suis persistens adhuc in ieiunio, diem palmarum celebraret.

8 Vides quod celebratur ieiunium quadragesimale ante pascha & dies palmarum ç

Hæc autem dissonantia paschalis obseruantiæ uiuente Aidano patienter ab omnibus tolerabaẽ; qui & si pascha contra morem eorũ, q ipsum miserant, facere non potuit, opera tamen fidei, pietatis, & dilectionis, iuxta morem omnibus sanctis consuetũ, diligenter exequi curauit. Vnde ab omnibus, etiam his, qui de pascha aliter sentiebant, merito diligebaẽ, nec solũ a mediocribus, uerũ ab ipsis quoq; episcopis Honorio Cantuariorũ, & Felice Orientalium Anglorũ, uenerationi habitus est. Defuncto autem

Sisano, q post illum fuit, cũ Colmanus in episcopatum succederet, & ipse missus a scotia, grauior de obseruatione paschæ, necnon & de alijs ecclesiasticæ uitæ disciplinis cõtrouersia nata est. Vnde merito mouit hæc quæstio sensus & corda multorum timentiũ, ne forte accepto Christianitatis uocabulo, in uacuũ currerent, aut cucurrissent.

Peruenit & ad ipsas Principum aures Osiuu uidelicet Regis, & filij eius Aluchfridi. Qui nimirũ Osiuu a scotis edoctus ac baptizatus, illorũ etiam lingua optime imbutus, nil melius quam quod illi docuissent, autumabat. Porro Aluchfrid magistrũ habuit eruditionis Christianæ Vilfridum, uirũ doctissimũ; Nam & Romam prius propter doctrinam ecclesiasticã adierat, & apud Dalphinũ archiepiscopum Galliarum Lugduni multum tempor s egerat, a quo etiam tonsuræ ecclesiasticæ coronam susceperat. Huius doctrinam omnibus scotorum traditionibus iure præferendam sciebat. Vnde ei etiam donauerat monasteriũ quadraginta familiarũ, in loco qui dicitur Nihiphũ. Quem uidelicet locũ pauloante eis, qui scotos sequebãtur, in possessionem monasterij dederat. Sed quia illi postmodum data sibi optione magis loco cedere, quàm suam mutare cõsuetudinẽ uolebant, dedit eum illi, qui dignam loco, & doctrinam haberet, & uitam.

Venerat eo tempore Agilberechtus occidentaliũ Saxonum episcopus, amicus Aluchfridi Regis, & Vilfridi abbatis, ad prouinciam Nordanhimbrorum, & apud eos aliquandiu demorabat: qui etiam Vilfridum rogatu Aluchfridi in præfato suo monasterio presbyterũ fecit. Habebat autem secum ipse presbyterũ nomine Agathone. Mota ergo ibi quæstione de pascha, uel tonsura, uel alijs rebus ecclesiasticis, dispositum est, ut in monasterio, quod dicitur streanes halc, quod interpretatur sinus Fari, cui Eunchil Abbatissa Deo deuota fœmina præerat, synodus fieri, & hæc quæstio terminari deberet. Veneruntq; illo Reges ambo, pater scilicet & filius, episcopi Colmam cũ clericis suis de Scotia, Agilberechtus cũ Agathone & Vilfrido presbyteris: Iacobus & Germanus in horũ parte erant: Eunchil abbatissa cum suis in parte scotorum: in qua erat etiam uenerabilis episcopus Cedd, iamdudum ordinatus à scotis, qui & interpres in eo Concilio uigilantissimus utriusq; partis extitit.

Primusq; Rex Osiuu præmissa præfatione, quòd oporteret eos, qui uni Deo seruirent, unam uiuendi regulam tenere, nec discrepare in celebratione sacramentorum cœlestium, qui unũ omnes in cœlis Regnum expectarẽt: inquirendũ potius quæ esset uerior traditio, & hanc ab omnibus communiter esse sequendam: iussit primo dicere episcopũ suum Colmanum, qui esset ritus, & unde originem duceret ille quẽ ipse sequeretᷓ. Tunc Colmanus: pascha, inquit, hoc quod agere soleo, à maioribus meis accepi, q huc me episcopum miserunt, quod omnes patres nostri uiri Deo dilecti, eodẽ modo celebrasse noscuntur. Quod ne contemnendum & reprobandum esse uideatur, ipsum est, quod beatus Euangelista Ioannes discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus, quibus præerat ecclesijs, celebrasse legitur.

Quo hæc & his similia dicente, iussit Rex & Agilberechtum proferre in medium morem suæ obseruationis, unde initiũ haberet, uel qua nũc auctoritate sequeretᷓ. Respondit Agilberechtus: loquatur, obsecro, uice mea discipulus meus Vilfrid presbyter, quia unũ ambo sapimus cum cæteris q

hic assident ecclesiasticæ traditionis cultoribus,& ille melius ac manifestius ipsa lingua Anglorum, quam ego per interpretē potest explanare quæ sentimus. Tunc Vilfrid, innuente ut diceret Rege, ita exorsus est: pascha quod facimus, uidimus Romæ 9 ubi beati Apostoli Petrus & Paulus uixere, docuere, passi sunt, et sepulti, ab omnib⁹ celebrari. Hoc in Italia hoc in Gallia, quas discendi uel orandi studio pertransiuimus, ab omnibus agi conspeximus. Hoc Aphricam, Asiam, & Ægiptum, Græciam, & omnem orbem, ubicūque Christi ecclesia diffusa est, per diuersas nationes, ac linguas, sed non diuerso temporis ordine agere comperimus, præter hos tantū, & obstinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones, qui cum duabus ultimis Oceani Insulis, & his non totis, contra totū orbem stulto labore pugnant. Cui hæc dicenti respondit Colmanus: Mirum quare stultū appellare uelitis laborem nostrū, in quo tanti apostoli, qui supra pectus Domini recumbere dignus fuit, exempla sectamur, cum ipsum sapientissimè uixisse omnis mundus nouerit.

9 *Romæ ubi beati apostoli Petrus & Paulus uixere, docuere, passi sunt & sepulti. Quid dicis Nouator, qui negas Petrū unquam Romæ fuisse?*

At Vilfridus: Absit, ut Ioannem stultitiæ reprehendamus, cū scita legis Mosaicæ iuxta literam seruaret, Iudaizante adhuc in multis ecclesia, nec subito ualentibus apostolis, omnem legis obseruantiam, quæ à Deo instituta est, abdicare: quomodo simulachra quæ à dæmonibus inuenta sunt, repudiare omnes qui ad fidem ueniunt, necesse est, uidelicet nec scandalū facerent eis, qui inter gentes erant, Iudæis. Hinc est enim quod Paulus Timotheum circuncidit, quod hostias in templo immolauit, quòd cum Aquila & Priscilla caput Chorinti totondit, ad nihil uidelicet utile, nisi ad scandalum uitandum Iudæorum: Hinc quòd idem Paulus Iacobo ait: Vides frater, quot milia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes hi æmulatores sunt legis: nec tamen hodie clarescente per mundū euangelio, necesse est, immo nec licitum fidelibus uel circuncidi, uel hostias Deo uictimarū offerre carnalium. Itaque Ioannes secundum legis consuetudinē, quartadecima die mensis primi ad uesperam incipiebat celebrationem festi paschalis, nil curans utrum hoc sabbato, an alia qualibet feria proueniret. At uero 10 Petrus cum Romæ prædicaret, memor quia Dominus prima sabbati resurrexit à mortuis, ac mundo spem resurrectionis contulit, ita pascha faciendum intellexit, ut secundū consuetudinem ac præcepta legis, quartamdecimam lunam primi mensis æquè, sicut Ioannes, orientem ad uesperā semper expectaret. Et hac exorta, si Dominica dies, quæ tunc prima sabbati uocabatur, erat mane uentura, in ipsa uespera pascha Dominicam celebrare incipiebat; quomodo & nos omnes hodie facere solemus. Sin autē Dominica non proximo mane post lunam quartamdecimam, sed decimasexta, aut decimaseptima, aut alia qualibet luna usque ad uigesimamprimam esset uentura, & præcedente sabbato uespere sacrosancta paschę solennia inchoabat. Sicque fiebat, ut Dominica paschæ dies, non nisi à decimaquinta luna usque ad uigesimamprimā seruaretur. Neque hæc euangelica & apostolica traditio legem soluit, sed potius adimplet. In qua obseruandū pascha à quartadecima luna primi mensis ad uesperam, usque ad uigesimamprimam lunam eiusdem mensis ad uesperā præceptū est. In quam obseruantiam imitandā omnes sancti Ioannis successores in Asia post obitum eius, & omnis per orbē ecclesia conuersa est: & hoc esse uerū pascha, hoc solū fidelibus celebrandum, Niceno Concilio non statutū nouiter, sed cō

10 *Cum Romæ Petrus prædicaret.*

firmatum est, ut ecclesiastica docet historia. Inde constat uos, Colmane, neque Ioannis, ut autumatis, exépla sectari, neque Petri, cuius traditioni scientes contradicitis, neque legi, neque euangelio in obseruatione uestri paschæ congruere. Ioannes enim ad legis Mosaicæ decreta tẽpus paschale custodiens, nil de prima sabbati curabat; quod uos non facitis, qui non nisi prima sabbati pascha celebratis. Petrus à quintadecima luna usque ad uigesimumprimum diem pascha Dominicũ celebrabat; quod uos non facitis, qui à quartadecima ad uigesimam lunam diem Dominicũ paschæ obseruatis; ita ut tertiadecima luna ad uesperam sæpius pascha incipiatis, cuius neque lex ullam fecit mentionem, neque author ac dator euãgelij. Dominus enim non in ea, sed in quartadecima, uel uetus pascha manducauit ad uesperam, uel noui testamenti sacramenta in commemorationem suę passionis ecclesiæ celebranda tradidit. Itemque lunam uigesimamprimam, quam lex maxime celebrandã commendauit, à celebratione uestri paschæ fundi-
11 tus eliminatis. Sicque (ut dixi) in celebratione summæ 11 festiuitatis, neque Ioanni, neque Petro, neque legi, neque euangelio concordatis.

Pascha est summa festiuitas.

Hæc contra Colmanus: Nunquid, ait, Anatholius uir sanctus, & in prę fata historia ecclesiastica multum laudatus, legi, uel euangelio contraria sapuit, qui à quartadecima usque ad uigesimã pascha celebrãdum scripsit? Nunquid Reuerendissimum Patrem nostrum columbam, & successores eius, uiros Deo dilectos, qui eodem modo pascha fecerunt, diuinis paginis contraria sapuisse uel egisse credendũ est? Cum plurimi fuerint in eis, quorum sanctitati cœlestia signa, & uirtutũ quæ fecerunt miracula, testimonium præbuerunt; quos ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum uitam, mores, & disciplinam sequi non desisto.

At Vilfridus: Constat, inquit, Anatholium uirum sanctissimũ, doctissimũ, ac laude esse dignissimũ; sed quid uobis cum illo, cũ nec eius decreta seruetis? Ille enim in pascha sue regulam utique ueritatis sequens, circulum decem & nouẽ annorum posuit, quem uos aut ignoratis, aut agnitũ, & a tota Christi ecclesia constitutũ, pro nihilo contemnitis. Ille sic in paschæ Dominicæ quartamdecimam lunam computauit, ut hanc eadem ipsa die more Aegyptiorũ quintamdecimam lunam ad uesperã esse fateretur. Sic item decimamquintã die Dominico paschæ, ut hanc declinata eadẽ die esse uigesimamprimã crederet. Cuius regulam distinctionis uos ignorasse probat, quod aliquotiens pascha manifestissime ante pleni lunium, idest in tertiadecima luna facitis. De patre autẽ uestro Columba, & sequacibus eius, quorũ sanctitatem uos imitari, & regulam, ac præcepta cœlestibus signis confirmata sequi perhibetis, possum respondere, quod multis in iudicio dicentibus Domino, quod in nomine eius prophetauerint, & dæmonia eiecerint, & uirtutes multas fecerint, responsurus sit Dominus, quod nunquam eos nouerit. Sed absit, ut de patribus uestris hoc dicam, quia iustius multo est, de incognitis bonum credere, quam malum. Vnde & illos Dei famulos, ac Dei dilectos esse non nego, qui simplicitate rustica, sed intentione pia, Deum dilexerunt. Neque illis multũ obesse paschæ talem reor obseruantiã, quandiu nullus aduenerat, qui eis instituti pfectionis decreta quæ sequerentur ostenderet: quos utique credo, si quis tunc ad eos catholicus calculator aduenisset, sic eius monita fuisse sequuturos, quomodo ea quæ nouerant ac didicerant Dei mandata, probãtur

fuisse

fuisse sequuti. Tu autẽ & filij tui, si audita decreta 12 sedis Apostolicę, immo uniuersalis ecclesiæ, & hæc literis sacris confirmata sequi contemnitis, absq; ulla dubietate peccatis. Etsi enim patres tui sancti fuerunt, nũquid 13 uniuersali, quæ per orbem est, Christi ecclesiæ horum est paucitas uno de angulo extremæ insulæ præferenda. Et si sanctus erat ac potẽs uirtutibus ille Columba uester, immo & noster, si Christi erat, num præferri potuit beatissimo Apostolorum principi? Cui Dominus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues Regni cœlorum.

12 *Peccant qui contemnunt sequi decreta sedis apostolicæ imo uniuersalis ecclesiæ, & hæc literis confirmata. Notent hoc hæretici.*

Hæc perorante Vilfrido, dixit Rex: Vere ne, Colmane, hæc illi Petro dicta sunt à Domino? Qui ait: Vere Rex. At ille: Habetis (inquit) uos proferre aliquid tantæ potestatis uestro columbæ datum? At ille ait: Nil. Rursum Rex. Sic utriq; uestrum, inquit, in hoc sine ulla controuersia consentiunt, quod hæc principaliter Petro dicta, & ei claues Regni cęlorum sint datæ à Domino? Responderunt, etiam, utriq;. At ille ita conclusit; & 14 ego uobis dico, quia hic est ostiarius ille, cui ego cõtradicere nolo; sed inquantum noui, uel ualeo, huius cupio in omnibus obedire statutis, ne forte me adueniente ad fores Regni cœlorum, non sit qui reserat, auerso illo, qui claues tenere probatur. Hæc dicente Rege, fauerunt assidentes quiq;, siue astantes maiores, una cum mediocribus: & abdicata minus perfecta institutione, ad ea quæ meliora cognouerant, sese transferre festinãt.

13 *Si hoc animaduerterent homines, nullo pacto auderẽt hos nouiter exortos pseudo magistros sequi, relictis uniuersalis ecclesiæ & Christi Vicarij decretis et institutis.*

14 *O dignam profecto tãto Rege sententiã. Sequi uelle Diui Petri traditionem tanquam omnibus potiorem. Cum profecto nulli episcoporum sit data tanta potestas, quanta Petro, Rumpantur licet & disrũpantur moderni hæretici.*

Finito conflictu, ac soluta concione, Agilberechtus domum redijt. Colman autẽ uidens spretam suã doctrinam, sectamq; esse despectam, assumptis his, qui se sequi uoluerunt, idest qui pascha catholicum ac tonsuram Coronæ (nam & de hoc quæstio non minima erat) recipere nolebant, in Scotiam regressus est, tractaturus cum suis, quid de his facere deberet. Cedd relictis Scotorũ uestigijs, ad suam sedẽ redijt, utpute agnita obseruatione catholici paschæ. Facta est autem hæc quæstio anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimoquarto, qui fuit annus Osiuu Regni uigesimus secundus, episcopatus autem Scotorũ, quem gesserunt in prouincia Anglorum, annus trigesimus: siquidem Aidan decem & septẽ annis, finam decem, Colman tribus episcopatum tenuit.

Ex cap. 26.

Reuerso autem in patriam Colmano, suscepit pro illo episcopatũ Nordanhimbrorũ famulus Christi Iuda, qui erat apud Scotos austrinos eruditus; atq; ordinatus est episcopus, habens iuxta morem prouincię illius coronam tonsurę ecclesiasticę, & catholicam temporis paschalis regulã obseruans: Vir quidem bonus ac religiosus, sed per modico tempore ecclesiam regens. Venerat de Scotia, tenente adhuc Pontificatum Colmano, & diligenter ea 15 quæ ad fidem & ueritatem pertinent, & uerbo cunctos docebat & opere. Porro fratribus, qui in Lindisfarnensi ecclesia Scotis abeuntibus remanere maluerunt, præpositus est Abbatis iure uir Reuerendissimus ac mansuetissimus Eata, qui erat Abbas in monasterio, quod uocatur Malros: quem (aiunt) Colmanum abiturum petijsse, & impetrasse à Rege Osiuu, eo quod esset idem Eata unus de duodecim pueris Aidani, quos primo episcopatus sui tempore de natione Anglorũ erudiendos in Christo accepit. Multum nanq; eundem episcopum Colmanum Rex pro insita illi prudentia diligebat. Ipse est Eata, qui non multo post eiusdem ecclesiæ Lindisfarnensis Episcopus factus est.

15 *Ea quæ ad fidem & ueritatem pertinent, & uerbo cunctos docebat & opere.*

Abiens autem domum Colman, assumpsit secum partem Ossium Reuerendissimi Patris Aidani, partem uero in ecclesia, cui præerat, reliquit, & in sacrario eius condi præcepit. Quantæ autem parsimoniæ, cuius cōtinentiæ fuerit ipse cum prædecessoribus suis, testabatur etiam locus ille, quem regebant, ubi abeuntibus eis, excepta ecclesia, paucissimæ domus repertæ sunt, hoc est, illæ solummodo, sine quibus conuersatio ciuilis esse nullatenus poterat: nihilq; pecuniarum absq; pecoribus habebant. Si qd enim pecuniæ à diuitibus accipiebant, mox pauperibus dabant. Nā neque ad susceptionem potentiū seculi, uel pecunias colligi, uel domos prouideri necesse fuit. Qui nunquam ad ecclesiam, nisi 16 orationis tantum, & audiendi uerbum Dei causa ueniebant. Rex etiam ipse, cum oportunitas exegisset, cum quinque, uel sex tantum ministris ueniebat, & expleta in ecclesia oratione discedebat. Quod si forte eos ibi refici contingeret, simplici tantum & quotidiano fratrum cibo contenti, nil ultra quærebāt.

16 *Ecce quomodo ecclesiæ causa etiam orationis instituta sunt.*

17 *Nota tu qui nonnisi seruiendi seculo, & excolēdi uentris causa prædicas & doces, quod tale nō fuit studiū prædecessoribus nostris, sed tantū cura seruiendi Deo, & excolendi cordis.*

Tota enim fuit solicitudo doctoribus illis, Deo 17 seruiendi, non seculo, tota cura cordis excolendi, non uentris. Vnde & in magna erat 18 ueneratione tempore illo Religionis habitus, ita ut ubicunq; clericus aliquis, aut monachus adueniret gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur. Etiam si in itinere pergens inueniretur, occurrebant, & flexa ceruice, uel manu signari, uel ore illius se benedici gaudebant: uerbis quoq; horum exhortatorijs diligenter auditum præbebant: sed & diebus Dominicis ad ecclesiam, siue ad monasteria certatim, non reficiendi corporis, sed audiendi sermonis Dei gratia confluebant. Et siquis sacerdotum in uicum forte deueniret, mox congregati in unum uicini, uerbum uitæ ab illo excipere cunctabant. Nam neque alia ipsis sacerdotibus aut clericis uicos adeundi, quàm prædicandi, baptizandi, infirmos uisitandi, &(ut breuiter dicam) animas curandi causa fuit: Qui intantum erant ab omni auaritiæ peste castigati, ut ne territoria quidē ac possessiones ad construenda monasteria, nisi a potestatibus seculi coacti acciperent. Quę cōsuetudo per omnia aliquanto post hæc tempore in ecclesijs Nordanhimbrorum seruata est. Sed de his satis dictum.

18 *Vide in quanto precio & ueneratione olim erant Monachi & clerici, nempe ob uitæ eorum puritatē & sanctitatem. Nūc totum cōtrarium esse uidemus, quod cum ob uitā dedecorosam, tum propter hæreticorum latratus processisse non dubitamus.*

VITA ECBERECHT VIRI SANCTI
per uenerabilem Bedam scripta.

Habetur in libro tertio eiusdem ecclesiasticæ historiæ Anglicanæ capite 27.

ANno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto, facta erat Eclipsis solis die tertio mensis Maij, hora circiter decima diei. Quo etiam anno subita pestilentiæ lues, depopulatis prius australibus Britanniæ plagis, Nordanhimbrorū quoq; prouinciam corripiens, atq; acerba clade diutius longe lateq; desæuiens, magnam hominum multitudinem strauit. Qua plaga beatus Domini sacerdos Iuda raptus est de mundo, & in monasterio, quod uocatur Pegnalech, honorifice sepultus.

Hæc autem plaga Hiberniam quoq; insulā pari clade premebat. Erāt ibidem eo tempore multi nobiliū, simul & mediocrium de gente Anglorū. Qui tempore finani & Colmani episcoporū, relicta Insula patria, uel diuinæ lectionis, uel continentioris uitæ gratia illo secesserant. Et quidam mox se monasticæ conuersationi fideliter mancipauerunt; alij magis cu-

tum eũdo per cellas magistrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissime suscipientes, uictum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, & magisteriũ gratuitũ præbere curabãt.

Erant inter hos duo iuuenes magnæ indolis de nobilibus Anglorum Edilhun & Ecgberecht, quorum prior frater Edilhun, uir æque Deo dilectus, qui & ipse eo sequente Hiberniam gratia legendi adijt: & bene instructus patriam redijt, atque episcopus in prouincia lindissæ factus, multo ecclesiam tempore nobilissime rexit. Hi ergo cũ essent in monasterio, quod lingua Scotorum Rathmelsigi appellatur, & omnes socij ipsorum uel mortalitate de seculo rapti, uel per alia essent loca dispersi, correpti sunt ambo eiusdem mortalitatis clade, & grauissime afflicti. E quibus Ecgberecht, sicut mihi referebat quidam ueracissimus, & uenerandus Cantuæ presbyter, qui se hæc ab ipso audisse perhibebat, cum se æstimaret moriturum, egressus est tẽpore matutino de cubiculo, in quo infirmi quiescebant, residensque solus in loco opportuno, cœpit sedulus cogitare de actibus suis, et compunctus memoria peccatorum suorum, faciem lachrymis abluebat. Atqui intimo ex corde Deum precabatur, ne adhuc mori deberet, priusquam uel præteritas negligentias, quas in pueritia siue infantia commiserat, perfectus ex tempore castigaret, uel in bonis se operibus abundantius exerceret. Vouit 1 etiam uotum, quia Deo peregrinus uiuere uellet, ut nunquam in Insulam, in qua natus erat, idest Britanniam rediret: quia præter solennem Canonici temporis psalmodiam, si non ualetudo corporis obsisteret, 2 quotidie psalterium totum in memoriã diuinę laudis decantaret: quia in omni septimana diem cum nocte ieiunus transiret.

1 *Nota uoti emissionẽ.*

2 *Totum psalteriũ quotidie decantabat, & in omni septimana diem cum nocte ieiunabat.*

Cumque finitis lachrymis, precibus, & uotis, domum rediret, inuenit sodalem dormientem, & ipse quoque lectulum conscendens, cœpit in quietẽ membra laxare, & cum paululum quiesceret, expergefactus sodalis respexit eum, & ait: O frater Ecgberechti, o quid fecisti, sperabam quia pariter ad uitam æternam intraremus: ueruntamen scito, quia quæ postulasti accipies. Didicerat enim per uisionem, & quid ille petisset, & quia petita impetrasset. Quid multa? Ipse Edilhun proxima nocte defunctus est. At uero Ecgberecht decussa molestia ægritudinis conualuit, ac multo post tẽpore uiuens, acceptumque sacerdotij gradũ condignis ornans actibus, post multa uirtutum bona, ut ipse desiderabat, nuper idest anno Dominicæ incarnationis septingentesimo uigesimonono, cum esset ipse annorum nonaginta, migrauit ad Regna cœlorum.

3 *Vnica refectio requiritur in die ieiunij, præsertim in quadragesima.*

Duxit autem uitam in magna humilitatis, mansuetudinis, continentiæ, simplicitatis, & iustitiæ perfectione. Vnde & genti suæ, & illis, in quibus exulabat nationibus scotorum siue pictorum, & exemplo uiuendi, & instantia docendi, & authoritate corripiendi, & pietate largiendi de his, quæ a diuitibus acceperat, multum profuit. Addidit autem uotis quę diximus, ut in quadragesima semper non plus quam 3 semel in die se reficeret, non aliud quam panem ac lac tenuissimũ, & hoc cũ mensura gustaret. Quod uidelicet 4 lac pridie nouũ in phiala ponere solebat, & post noctẽ ablata superficie crassiore, ipse residuũ cũ modico, ut diximus, pane bibebat. Cuius modũ continentię etiam quadraginta diebus ante Natiuitatẽ Domini, totidem quoque post peracta solennia Pentecostes, hoc est quinquagesimę, semper obseruare curabat.

4 *Quod lac in quadragesima sanctus uir comederet, non te scãdalizet, nam in ea prouincia uix adhuc erat nota ars piscandi. Vnde necesse fuit aliquid pro sustentatione uitæ cum gratiarum actione comedere, sicut episcopus Spiridion carnes porcinas manducauit.*

Habetur in libro 3. ecclesiasticæ histor. Anglicanæ eiusdem capite 28.

VITA BEATI CEADDA EPISCOPI MERCIOrum & Lindisfarorum in Anglia per Venerabilem Bedam presbyterum scripta.

Rex Aluchfrid misit Vilfridum presbyterum ad Regem Galliarum, qui eum sibi suisq; consecrari faceret episcopum. At ille misit eum ordinandum ad Agilberchtum, qui relicta Britãnia, parisiacæ Ciuitatis factus fuerat episcopus. Et consecratus est magno cum honore ab ipso, conuenientibus plurimis episcopis in Vico Regio, qui uocatur in cõpendio. Quo adhuc in transmarinis partibus propter ordinationem demorante, imitatus industriam filij Rex Osiuu, misit Cantuam uirum sanctum, modestum moribus, scripturarum lectione sufficienter instructũ, et ea quę in scripturis agenda didicerat, operibus solerter exequentem, qui Eburacensis ecclesiæ ordinaretur episcopus.

Erat autem presbyter uocabulo Ceadda, frater Reuerendissimi Antistitis Cedd, & Abbas monasterij illius, quod uocatur Lentisgeu: Misitq; cum eo Rex presbyterũ suum uocabulo Eadhedum, qui postea regnante Ecfrido, Hripensis ecclesiæ præsul factus est. Verum illi Cantuam peruenientes, inuenerunt Archiepiscopum Deusdedit iam migrasse de seculo, & necdum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Vnde diuerterunt ad prouinciam Occidentalium saxonum, ubi erat Vinis episcopus: & ab illo est uir præfatus consecratus Antistes; assumptis in societatem ordinationis 1 duobus de Britonum gente, episcopis qui Dominicum paschę diem secus morem Canonicum a quartadecima usq; ad uigesimam lunam celebrant. Non enim erat tunc ullus, excepto illo Vine, in tota Britannia canonicé ordinatus episcopus.

1 Ecce quomodo antiquus mos est, ut episcopus non nisi a tribus ordinetur episcopis.

Consecratus ergo in episcopatum Ceadda, maximam mox cœpit ecclesiasticæ ueritati & castitati curam impendere, humilitati, continentiæ, lectioni operam dare, oppida, rura, casas, uicos castella propter euangelizandum, non equitando, sed Apostolorũ more pedibus incedendo peragrare. Erat autem de discipulis Aidani, ijsdemq; actibus ac moribus iuxta exemplum fratris sui Cedd, suos instruere curauit auditores. Veniens quoque Britanniam Vilfrid iam episcopus factus, & ipse perplura catholicæ obseruationis moderamina ecclesijs Anglorum sua doctrina contulit. Vnde factum, ut crescente per dies institutione catholica, scoti omnes, qui inter Anglos commorabantur, aut his manus darent, aut suam redirent ad patriam.

Ex libro 4. eiusdem historia capite 3.

Eo tempore prouinciæ Merciorum Rex Vulfheri præfuit, qui cum mortuo Tarumano sibi suisq; a Theodoro episcopũ dari peteret, nõ eis nouũ uoluit ordinare episcopũ, sed postulauit a Rege Osiuu, ut illis episcopus Ceadda daretur, qui tunc in monasterio suo Talestigahe etiam uitã agebat, Vilfrido administrante episcopatum Eburacensis ecclesiæ, necnon & omnium Nordanhimbrorum, sed & pictorum, quousq; Rex Osiuu imperium protendere poterat. Et quia moris erat eidem Reuerendissimo Antistiti, opus euangelij magis ambulando per loca, quàm equitando perficere, multum renitentem studio & amore pij laboris ipse eum manu sua leuauit in equum, quia nimirum sanctum esse uirum comperit, atq; equo uehi

quo esset necesse compulit.

Susceptum itaque episcopatum gentis Merciorũ, & Lindisfarorum, Ceadda, iuxta exempla patrum antiquorum in magna uitæ perfectione administrare curauit. Cui etiam Rex Vulfheri donauit terram quinquaginta familiarum ad construendum monasterium in loco, qui dicitur Aidharac, idest ad nemus, in prouincia Lindissi. In quo usque hodie instituta ab ipso regularis uitæ uestigia permanent. Habuit autem sedem episcopalem in loco, qui uocatur Licitfelth, in quo & defunctus ac sepultus est: Ibique usque hodie sequentium quoque prouinciæ illius episcoporum sedes est. Fecerat uero sibi mansionem non longe ab ecclesia remotiorem, in qua secretius cum paucis, idest septem siue octo fratribus, quotiens a labore & ministerio uerbi uacabat, orare ac legere solebat.

Qui cum in illa prouincia duobus annis ac dimidio ecclesiam gloriosissime rexisset, affuit superno dispensante iudicio tempus, de quo loquitur ecclesiastes, quia tempus mittẽdi lapides, & tempus colligendi. Superuenit nanque clades diuinitus missa, quę per mortem carnis uiuos ecclesiæ lapides de terrenis sedibus ad ędificium cœleste transferret. Cumque plurimis de ecclesia eiusdem Reuerendissimi Antistitis de carne subtractis, ueniret hora ipsius, ut transiret de hoc mũdo ad Dominum, contigit die quadam ut in præfata mansione forte ipse cum uno tantum fratre, cui uocabulum erat Ouini, commoraretur, cęteris eius socijs pro causa optima ad ecclesiam reuersis. Erant autem idem Ouini magni meriti monachus, & para intentione supernæ retributionis mundum derelinquens, dignusque per omnia cui Dominus specialiter sua reuelaret arcana, dignus cui fidem narranti audientes accommodarent. Venerat enim cum Regina Edildride de prouincia Orientalium Anglorum, eratque primus ministrorum, & princeps domus eius. Qui cũ crescente fidei feruore seculo renunciare disponeret, non hoc segniter fecit, sed adeo se mundi rebus exuit, ut relictis omnibus quæ habebat, simplici tantũ habitu indutus, & securim & asciã in manu ferens, ueniret ad monasterium eiusdem Reuerendissimi patris, quod uocatur Lestingon. Non enim ad ocium, ut quidam, sed ad laborẽ se monasterium intrare signabat, quod ipsum etiam facto monstrauit. Nã quo minus sufficiebat meditationi scripturarum, eo amplius operi manuũ studium impendebat. Denique cum episcopo in præfata mansione pro suę reuerẽtia deuotionis inter fratres habitus, cum illi intus lectioni uacabant, ipse foris quæ opus esse uidebat, operabatur.

Qui cum die quadam tale aliquid foris ageret, digressis ad ecclesiam socijs (ut dicere cœperam) & episcopus solus in oratorio loci lectioni uel orationi operam daret, audiuit repente, ut postea referebat, uocem suauissimam cantantiũ atque lætantium, de cœlo ad terras usque descendere. Quã uidelicet uocem ab Euro austro, idest ab alto brumalis exortus primo se audisse dicebat, ac deinde paulatim eam sibi appropinquare, donec ad tectum usque oratorij, in quo erat episcopus perueniret, quæ ingressa, totum impleuit, atque in gyro circundedit. At ille dũ solicitus in ea quæ audiebat, animum intenderet, audiuit denuo transacto quasi dimidio horæ spatio, ascendere de tecto eiusdem oratorij idem lętitię canticũ, & ipsa qua uenerat uia, ad cœlos cũ ineffabili dulcedine conuerti. Qui cum aliquantulum horæ quasi attonitus maneret, & quid hęc essent solerti animo scrutaretur,

aperuit episcopus fenestram oratorij, & sonitum manu faciens, ut sæpius consueuit, si quis foris esset, ad se intrare præcepit, Introiuit ille cõstitutus. Cui dixit Antistes: Vade cito ad ecclesiam, & Osiuu fratrem huc uenire fa cito, tu quoq; simul adesto. Qui cũ uenissent, primo admonuit eos, ut uirtutem dilectionis & pacis ad inuicem, & ad omnes fideles seruarent. Insti tuta quoq; disciplinæ regularis, quę uel ab ipso didicissent, uel ab ipso uidissent, uel in patrũ præcedentium factis siue dictis inuenissent, indefessa instantia sequerentur. Deinde subiunxit diem sui obitus iam proxime instare. Nanq; hospes, inquit, ille amabilis, qui fratres nostros uisitare solebat, ad me quoq; hodie uenire, hocq; de seculo euocare dignatus est. Propter quod reuertentes ad acclesiam dicite fratribus, ut meum exitum Do

2 mino, cuius hora incerta est, 2 uigilijs, orationibus, bonis operibus prę uenire meminerint.

Sancti uiri exitum suum uigilijs, orationibus, & bonis operibus præueniunt.

Cumq; hęc & huiusmodi plura loqueretur, atq; illi percepta eius benedictione iam multũ tristes existerent, redijt ipse solus qui carmen cœleste audierat, & prosternens se in terram ait. Obsecro pater, licet interrogare? Interroga inquit, quę uis. At ille: obsecro, inquit, dicas, quod erat canticũ illud lætãtium quod audiui uenientiũ de cœlis super oratoriũ hoc, & post tempus redeuntiũ ad cœlos. Respõdit ille: si uoces carminis audisti, & cœlestes superuenire cœtus cognouisti, præcipio tibi in nomine Domini, ne hoc cuiquam ante meũ obitum dicas. Reuera autem Angelorũ fuere spiritus, qui me ad cœlestia quæ semper amabam, ac desiderabam, pręmia uocare uenerunt. Et post dies septẽ se redituros, ac me secũ adducturos esse promiserunt. Quod quidem ita ut dictũ erat, opere completum est. Nam confestim languore corporis tactus est, & hoc per dies ingrauescente, se

3 ptimo, ut promissum ei fuerat, die, postquam obitum suum 3 Dominici corporis & sanguinis perceptione muniuit, soluta ab ergastulo corporis anima sancta, ducẽtibus, ut credi fas est, Angelis comitibus 4 ęterna gaudia petiuit. Non autem mirum si diem mortis uel potius diem Domini lætus aspexit, quem semper usq; dum uiueret solicitus expectare curauit.

Ecce quomodo sãctis mos fuit obitum suũ Domini corporis & sanguinis pceptione munire.

4 Nanq; inter plura continentię, humilitatis, doctrinę, orationis, uoluntarię, paupertatis, & cęterarũ uirtutum merita, intantum erat timori Domini subditus, intantũ nouissimorum suorum in omnibus operibus suis memor, ut sicut mihi quidam frater de his, qui in scripturis erudiebantur, & erat in monasterio ac magisterio illius educatus, uocabulo Trumbrecht referre solebat, si forte legenre eo, uel aliud quid agente, repente flatus uenti maior assurgeret, continuo misericordiam Domini inuocaret, & eã generi humano propiciari rogaret. Si autem uiolentior aura insisteret, tã clau

Anima Ceaddæ angelis comitibus æterna gaudia petiuit.

5 so codice 5 procideret in faciem, atq; obnixius orationi incumberet. At si procella fortior perurgeret, uel esset coruscatio, ac tonitrua terras, & aëra terrerent, tũc ueniens ad ecclesiam solicitus orationibus ac psalmis, donec serenitas aëris rediret, fixa mente uacaret.

Vide orationem cum genuflexione.

Cumq; interrogaretur à suis quare hoc faceret, respondebat: Non legistis: quia intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit uocẽ suam: Misit sagittas suas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos? Mouet enim aëra Dominus, uentos excitat, iaculaẽ fulgura, de cœlo intonat, ut terrigenas ad timendũ se suscitet, ut corda eorũ ad memoriam futuri iudicij reuocet, ut superbiam eorum dissipet, & conturbet audaciã,

reducto ad mentem tremendo illo tẽpore, quando ipse cœlis ac terris ardentibus, uenturus est in nubibus cũ potestate magna ac maiestate ad iudicandos uiuos ac mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitio ne eius cœlesti, debito cũ timore & amore respondere: ut quoties aër e cõmoto, manum quasi ad feriendũ minitans erexerit, ne adhuc tamen percutiat mox imploremus eius misericordiam, & discussis penetralibus cordis nostri, atq; expurgatis uitiorum ruderibus, soliciti ne unquam percuti mereamur agamus.

Conuenit ergo reuelationi & relationi præfati fratris de obitu huius Antistitis etiam sermo reuerendissimi patris, de quo supra diximus, qui dudum cũ eodem Ceadda adolescente & ipse adolescens in Hibernia monachicam in orationibus, & continentia ac meditatione diuinarũ scripturarum uitam sedulus agebat. Sed ille postmodũ patriam reuersus, peregrinus pro Domino usq; ad finem uitę permansit. Cum ergo ueniret ad eum longo post tempore gratia uisitationis de Britannia uir sanctissimus & continentissimus uocabulo Hilgbald, qui erat abbas in prouincia Lindissi, & ut sanctos decebat, de uita patrũ proprium sermonem facerent, atq; hanc ęmulari gauderent, interuenit mẽtio reuerendissimi Antistitis Ceadda. Dixitq; Ecgbrecht: scio hominem in hac insula adhuc in carne manentem, qui cũ uir ille de mundo transiret, uidit animam Ceddi fratris ipsius cum agmine Angelorum 6 descendere de cœlo, & assumpta secum anima eius ad cœlestia regna redire. Quod utrum de se, an de alio aliquo diceret, nobis manet incertum.

6 *Anima sancti episcopi cum angelorũ agmine descendit de cœlo, et assumpta secum fratris anima ad cœlestia regna rediuit. Vbi ergo sunt qui dicunt sanctorum animas usque ad diem iudicij non esse in cœlo?*

Obijt autem Ceadda sexto die Nonarum Martiarum, & sepultus est quidem primo iuxta ecclesiam sanctę Marię, sed postmodum ibidem constructa ecclesia beatissimi principis apostolorũ Petri, in eandem sunt ossa translata. In quo utroq; loco ad indiciũ 7 uirtutis illius, solent crebra sanitatum miracula operari. Deniq; nuper freneticus quidam dum per cuncta errando discurreret, deuenit illo uespere, nescientibus siue non curantibus loci custodibus, & ibi tota nocte requiescẽs, mane sanato sensu egressus, mirantibus & gaudentibus cunctis, q ibi sanitatem Domino largiente consequutus esset, ostendit. Est autem locus ibi sepulchri tumba lignea in modũ domunculę facta, coopertus, habens foramen in pariete, per qđ solent hi qui causa deuotionis illo adueniunt, manum suam immittere, ac partem pulueris 8 inde absumere. Quam cũ in aquas miserint, atq; has infirmantibus iumentis siue hominibus gustandas dederint, mox infirmitatis ablata molestia, cupitę sospitatis gaudia redibunt. In cuius locũ ordinauit Theodorus Vinfridũ uirum bonum & modestum, qui sicut prędecessores eius prouincijs Merciorũ, & mediterraneorum Anglorum, & Lindisfarorũ episcopatus officio præesset. In quibus cunctis Vulfheri, qui adhuc supererat, sceptrũ Regis tenebat. Erat autẽ Vinfrid de clero eius, cui ipse successerat, Antistitis, & Diaconatus officio sub eo non pauco tẽpore fungebatur.

7 *Vide quomodo apud sanctorum sepulchra magnæ uirtutes præstantur ad indicium sanctitatis eorum.*

8 *Ecce quomodo etiam res extera ad sanctos qualitercunq; ptinentes, gratiarum beneficia præstant.*

Habetur libro tertio historiæ ecclesiasticæ Anglicanæ eiusdē capite uigesimonono.

VITA THEODORI EPISCOPI DORVVERnensis in Britannia per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

Reges Anglorum nobilissimi Osiuu prouinciæ Nordanhimbrorum, & Ecberecht Cantuariorum, habito inter se consilio quid de statu Anglorum esset agendum (intellexerat enim ueraciter Osiuu, quamuis educatus à scotis, quia Romana 1 esset catholica & apostolica ecclesia) assumpserunt cū electione, & consensu sanctæ ecclesiæ, genti Anglorum uirum bonum & aptum episcopū, presbyterum nomine Vittardū de clero Deusdedit episcopi: & hunc Antistitem ordinandum Romam 2 miserunt, quatenus accepto ipse gradu episcopatus, catholicis per omnem Britanniam ecclesijs Anglorum ordinare posset Antistites. Verū Vithard Romam peruentus, priusquam consecrari in episcopū posset, morte præreptus est: Et huiusmodi literæ Regi Osiuu Britanniam remissæ sunt.

1 Vt rumpantur ilia hæreticis, ueritas hæc stetit semper, & in æternum stabit, quod Romana est uere Catholica & apostolica ecclesia.

2 Vides Romanam ecclesiam propter beati Petri sedem iurisdictionem habere super omnes mundi ecclesias? Nam hic Romā mittitur ordinandus, ut illius sedis auctoritate ordinatus ipse, postea ius habeat ordinandi Antistites per omnē Britanniam.

Domino eccellentissimo filio Osiuu Regi Saxonum Vitalianus episcopus seruus seruorum Dei. Desiderabiles literas excellentiæ uestræ suscepimus, quas relegentes cognouimus eius pijssimam deuotionē feruentissimumq́ amorem, quem habet propter beatā uitam, & quia dextera Domini protegente ad ueram & apostolicam fidem sit cōuersus, sperans ut sicut in sua gente regnat, ita & cum Christo de futuro conregnaturus sit. Benedicta igitur gens, quę talem sapientissimum & Dei cultorem promeruit habere regem; quia non solū ipse Dei cultor existit, sed etiam omnes subiectos suos meditatē die ac nocte ad fidem catholicam atq; apostolicam pro suæ animę redemptione conuertere. Quis enim audiens hęc sua uia, non lętetē? Quis non exultet & gaudeat in his pijs operibus? quia & gens uestra Christo Omnipotenti Deo credidit secundū diuinarum prophetarum uoces, sicut scriptum est in Esaia: In die illa radix Iesse, quæ stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et iterum: Audite insulę, & attendite populi de longe. Et post paululum: paruum, inquit, est, ut mihi sis seruus ad suscitandas tribus Iacob, & feces Israël conuertendas: Dedit te in lucem gentium, ut sis salus mea usq; ad extremū terræ. Et rursum: Reges uidebunt, & cōsurgent principes, & adorabunt. Et post paululum: Dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas, & diceres his qui uincti sunt exite, & his qui in tenebris, reuelamini. Et rursum: Ego Dominus uocaui te in iustitia, & apprehēdi manum tuam, & seruaui, & dedi te in lucem gentium, & in fœdus populi, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinctum, de domo carceris sedentem in tenebris.

Ecce eccellentissime fili, quam luce clarius est, non solum de uobis, sed etiam de omnibus prophetatum gentibus, quod sint credituręin Christo omnium conditore. Quamobrem oportet uestram celsitudinem, utpote membrū existens Christi, in omnibus piam regulam sequi perēniter principis Apostolorum, siue in pascha celebrando, siue 3 in omnibus, quæ tradiderunt sancti Apostoli Petrus & Paulus, qui ut duo luminaria cœli illuminant mundum, sic doctrina eorum, corda hominum quotidie illustrat credentium.

3 Seruāda sunt in omnibus quæ tradiderunt sancti Apostoli Petrus & Paulus.

Et post

Et post nonnulla, quæ de celebrando per orbem totũ uno uero pascha loquitur, hominem denique, inquit, docibilem, & in omnibus ornatum antistitem secundũ uestrorum scriptorum tenorẽ, minime ualuimus nunc reperire pro longinquitate itineris: profecto enim dum huiusmodi apta repertaque persona fuerit, eum instructum ad uestram dirigemus patriam; ut ipse & uiua uoce per diuina oracula omnem inimici Zizaniam ex omni uestra insula cũ diuino nutu eradicet. Munuscula a uestra celsitudine beato principi Apostolorum directa, pro æterna eius memoria suscipimus, gratiasque ei agimus, ac pro eius incolumitate iugiter Deum deprecamur cũ Christi clero. Itaque qui hæc obtulit munera, de hac subtractus est luce, ut ad limina Apostolorum peruenit; pro quo ualde sumus contristati, cur hic esset defunctus. Veruntamen gerulis harum nostrarum literarum uestris missis 4 beneficia sanctorum martyrum Laurentij, Ioannis, & Pauli, et Gregorij, atque Pancratij fecimus dare uestræ excellentiæ profecto omnia contradenda. Nam & coniugi uestræ nostræ dilectæ filiæ, direximus per præfatos gerulos crucem & clauem auream, habentem de sacratissimis uinculis beatorum Petri & Pauli Apostolorum. De cuius pio studio cognoscentes, tantum cuncta sedes Apostolica unà nobiscum lætatur, quantum eius pia 5 opera coram Deo flagrant, & uernant. Festinet igitur quæsumus uestra celsitudo, ut optamus, totam insulam suam Deo Christo dicare. Profecto enim habet protectorem humani generis Redemptorem Dominum nostrum Iesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiet, & in nouum Christi populum coaceruabit, catholicam ibi & apostolicam cõstituens fidem. Scriptum est enim: Quærite primum Regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Nimirum enim quærit & impetrauit, & ei omnes suæ insulæ, ut optamus, subdantur. Paterno itaque affectu salutantes uestram excellentiam, diuinã iugiter precamur clementiã, quæ uos uestrosque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis seculo. Incolumem eccellentiam uestrã gratia superna custodiat.

4 *Beneficia sanctorum Martyrum appellat sacras eorũ reliquias quas ipsi Regi dono mittebat.*

5 *Quantum eius pia opera coram Deo flagrant & uernant.*

Ex cap. 30.

Eodem tempore prouinciæ Orientalium saxonum post Vidhelmum, præfuere Reges Sighere, & Sebbi, quamuis ipsi Regi Merciorum Vulfere subiecti: quæ uidelicet prouincia cum præfatæ mortalitatis clade premeretur, Sigheri cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam conuersus est. Nam & ipse Rex, & plurimi de plebe, siue optimatibus, diligentes hanc uitam, & futuram non quærentes, siue etiã non esse credentes, cœperunt phana quę derelicta erant restaurare, & adorare simulachra, quasi his possent a mortalitate defendi. Porro socius eius & cohæres Regni eiusdem Sebbi, fidem perceptam cum suis omnibus magna deuotione seruauit, & uitam fidelem felicitate compleuit.

Quod ubi Rex Vulfheri comperit, fidem uidelicet prouincię ex parte prophanatam, misit ad corrigendum errorem, reuocandamque ad fidẽ ueritatis prouinciam, Tarumam episcopum, qui successor erat Triumpheri. Qui multa agens solertia, iuxta quod mihi presbyter, qui comes itineris illi, & cooperator uerbi extiterat, referebat (erat enim religiosus & bonus uir) longe lateque peruagatus, & populum & Regem pręfatum ad uiã iustitię reduxit, adeo ut relictis siue destructis phanis, arisque quas fecerant, aperirent ecclesias, ac nomen Christi, cui contradixerant, confiteri gaude

rent, magis cum fide resurrectionis in illo, quam in perfidię sordibus inter idola uiuere cupientes. Quibus ita gestis, & ipsi sacerdotes doctoresque eorum domum rediere lætantes.

Ex libri quarti capite primo.

Anno igitur memorato Eclipsis solis, & mox futuræ pestilentiæ, quo & Colman episcopus unanimi catholicorum intentione superatus, ad suos reuersus est, Deusdedit sextus ecclesiæ Doruuernensis episcopus, obijt pri die Iduum Iuliarum. Sed & Erconbrecht Rex Cantuariorum eodem mense ac die defunctus, Ecberechto filio sedem Regni reliquit, quam ille susceptam per nouem annos tenuit. Tunc cessante non pauco tempore episcopatu, missus est Romā ab ipso simul, & a Rege Nordanhimbrorum Osiuu, ut iam diximus, Vihart presbyter, uir in ecclesiasticis disciplinis doctissimus, de genere Anglorum, petens pro ecclesia Anglorum episcopum ordinari; missis pariter Apostolico papæ donarijs, & aureis atque argenteis uasis non paucis: qui ubi Romam peruenit, cuius sedi Apostolicæ tempore illo Vitalianus præerat, postquā itineris sui causam præfato papę Apostolico patefecit, non multo post & ipse, & omnes pene qui cum eo aduenerant socij, pestilentia superueniente deleti sunt.

At Apostolicus papa habito de his consilio, quæsiuit sedulus quem ecclesijs Anglorum Archiepiscopum mitteret. Erat autem in monasterio Hiridano, quod est non longe à Neapoli campaniæ Abbas Adrianus, uir natione Apher, sacris diligenter imbutus, monasterialibus simul & ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter & latinæ linguæ peritissimus. Hunc ad se accitum papa iussit episcopatu accepto Britanniam uenire. Qui indignum se tanto gradui respondens, ostendere posse se dixit alium, cuius magis ad suscipiendum episcopatū & eruditio conueniret, & ætas. Cumque monachum quendam de uicino Virginum monasterio Adrianus pontifici offerret, hic ab omnibus qui nouere, dignus episcopatu iudicatus est. Verū pondus corporeæ infirmitatis ne episcopus fieri posset, obsistit. Et rursum Adrianus ad suscipiendum episcopatum actus est. Qui petens inducias, si forte alium, qui ordinaretur episcopus, ex tempore posset inuenire cogitabat.

Erat ipso tempore monachus Adriano notus, nomine Theodorus, natus est Tharso Ciliciæ, uir & seculari & diuina literatura & Græcè instructus & latinè, probus moribus, & ætate uenerandus, idest annos habens ætatis sexaginta sex. Hunc offerens Adrianus pontifici, ut episcopus ordinaretur obtinuit, his tamen conditionibus interpositis, ut ipse eum perduceret in Britanniam, eo quod iam his partes Galliarum diuersis ex causis adijsset, & ob id maiorem huius itineris peragendi notitiam haberet, sufficiensque esset in possessione hominum propriorum, & ut ei doctrinæ cooperator existens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium 6 ueritati fidei, Græcorum more, in ecclesiam, cui præerat, introduceret. Qui subdiaconus ordinatus, quatuor expectauit menses, donec illi coma cresceret, quo in coronam tondi posset. Habuerat enim tonsuram more Orientaliū sācti Pauli Apostoli. Qui ordinatus est à Vitaliano papa anno Dominicę incarnationis sexcentesimo septuagesimo octauo, sub die septimo Calendarum Aprilis Dominica. Et ita unà cum Adriano sexto Calendarum Iuniarum in Britanniam missus est.

6 *Nota tu qui in dogmatibus ecclesiæ sæpe ad Græcos prouocas, quod multa contraria ueritati in ecclesiā introduxerūt. Quod tamen non intellige de ueteribus*

Qui cum pariter per mare ad Massiliam, ac deinde per terram Arche-

las peruenissent, & tradidissent Ioãni Archiepiscopo ciuitatis illius scripta commendatitia Vitaliani pontificis, retenti sunt ab eo quousq; Ebroinus maior domus Regiæ copiam pergendi quoquo uellent, tribuit eis. Qua accepta Theodorus profectus est ad Agilberechtũ Parisiorum episcopũ, & ab eo benignè susceptus, & multo tempore habitus est. Adrianus perrexit ad emmescenonum, & postea ad Pharaonem Meldorum episcopos; & bene sub eis diutius fuit. Coegerat enim eos imminens hyems, ut ubicunq; potuissent, quieti manerent. Quod cum nuncij certi narrassent Ecberechto, scilicet episcopum, quem petierant à Romano Antistite, in Regno Francorum esse, misit illo continuo Redfridum præfectum suum ad adducendum eum. Quo cũ uenisset, assumpti Tehodorum cũ Ebroini licẽtia, & perduxit eum ad portum, cui nomen est Conuentumuic, ubi fatigatus infirmitate aliquantis permoratus est diebus: Et cum conualescere cœpisset, nauigauit Britanniam. Adrianum autem Ebroinus retinuit, quoniã suspicabatur eum habere aliquam legationem Imperatoris ad Britanniæ Reges aduersum Galliæ Regnum, cuius tunc ipse maximam curam gerebat. Sed cum tale nihil illum habere uel habuisse, ueraciter comperisset absoluit eum, & post Theodorum ire permisit. Qui statim ut ad illum uenit, dedit ei monasterium beati Petri Apostoli, ubi Archiepiscopi Cantuæ sepeliri solent. Præceperat enim Theodoro abeunti Dominus Apostolicus, ut in Diocesi sua prouideret & daret ei locum, in quo cum suis apte degere potuisset.

sanctissimis et doctissimis patribus, ut sũt Basilius, Chrysostomus, & similes, sed de his qui pcesserunt & sequuti sunt tempora Bedæ hæc scribẽtis.

Ex cap. 2.

Peruenit autem Theodorus ad ecclesiam suam secundo postquam cõsecratus est anno, die sexto Calendarum Ianuarium Dominica; & fecit in ea annos uigintiunum, mẽses tres, dies uigintisex. Moxq; peragrata Insula tota, quaqua uersum Anglorum gentes morabatur (nam & libentissime ab omnibus suscipiebatur, atq; audiebatur) rectũ uiuendi ordinem, ritumq; celebrandi paschæ Canonicum, per omnia comitante, & cooperante Adriano disseminabat. Isq; primus erat in Archiepiscopis, cui omnis Anglorum ecclesia manus dare consentiret. Et quia literis sacris, simul & secularibus, ut diximus, abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterua, scientiæ saluatoris quotidie flumina, irrigandis eorum cordibus emanabãt; ita ut etiã Metricæ artis, Astronomicæ, & Arithmeticæ ecclesiasticæ disciplinam inter sacrorũ apicum uolumina suis auditoribus contraderent. Indicio est, quòd usq; hodie supersunt de eorum discipulis, qui latinam Græcamq; linguã æque ut propriam, in qua nati sunt, norunt. Neq; unquam prorsus, ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora, dum fortissimos Christianos habentes Reges, cunctis Barbaris nationibus essent terrori, & omnium uota ad nuper audita cœlestis Regni gaudia pẽderent. Et quicunq; lectionibus sacris cuperent erudiri, haberent in promptu magistros qui docerent. Sed & tonum cantandi 8 in ecclesia, quem eatenus in Cantua tantum nouerant, ab hoc tempore per omnes Anglorum ecclesias discere cœperunt. Primusq;, excepto Iacobo, de quo supra diximus, cantandi magister Nordanhimbrorum ecclesijs Eddi cognomento Stephanus, fuit inuitatus de cantua a Reuerendissimo uiro Vilfrido, q primus inter episcopos, qui de Anglorum gente essent, catholicum uiuendi morem ecclesijs Anglorum tradere didicit.

7 *Si sancti uiri liberalium disciplinarũ sciẽtiam suis auditoribus tradebant, non sunt illa posthabenda, ut iactant heretici.*

8 *Ecce usum cantandi in ecclesia antiquissimum.*

Itaq; Theodorus perlustrans uniuersa, ordinabat locis opportunis &

& apostolicæ institutionis, ut si ab infirmitate saluaretur, etiam Romam uenire, ibiq; ad loca sancta uitam finire disponeret, Vilfridumq; episcopū ducem sibi itineris fieri, promissa nō parua pecuniarū donatione, rogaret: Qui defunctus die decimoquinto Calendarū Martiarum, Ecgfridum filium Regni hæredem reliquit. Cuius anno Regni tertio Theodorus congregauit Conciliū episcoporum una cum eis, qui canonica patrum statuta diligerent, & nossent, magistris ecclesiæ pluribus. Quibus pariter congregatis diligenter ea quæ unitati pacis ecclesiasticæ congruerent, quæq; Pontificem decebat, animo cœpit obseruanda docere. Cuius synodicæ actionis talis textus est.

In nomine Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, regnante in perpetuum ac gubernante suam ecclesiam eodem Domino nostro Iesu Christo, placuit conuenire nos iuxta morem canonū 10 uenerabilium, tractaturos de necessarijs ecclesiæ negocijs. Conuenimus autem die quartadecima mensis Septembris, inditione prima, in loco qui dicitur Herutfrod. Ego quidem Theodorus quamuis indignus ab apostolica sede destinatus Doruuernensis ecclesiæ episcopus, & consacerdos ac frater noster Reuerendissimus Bisi Orientalium Anglorū episcopus affuimus; cū quibus etiam frater & consacerdos noster Vilfrid Nordanhimbrorū gentis episcopus per proprias legatarias affuit; affuerūt fratres & consacerdotes nostri Putta episcopus Castellæ Cantuariorum Hrofescestir; Leutherius episcopus occidentalium Saxonum; Vinfrid episcopus prouinciæ Merciorū. Cumq; in unum conuenientes, iuxta ordinem quisq; suum resedissemus. Rogo, inquam, dilectissimi fratres, per timorem & amorē redemptoris nostri, ut in communi omnes pro nostra fide tractemus, ut 11 quæ decreta ac diffinita sunt à sanctis ac probabilibus patribus, incorrupte ab omnibus nobis seruentur.

10 Vide quomodo antiquitus Canones uenerabiles erant in magna obseruatione.

11 Quæ sunt decreta ac diffinita a sanctis & probabilibus patribus, incorrupte ab omnibus nobis seruentur.

Hæc & alia complura, quæ ad charitatem pertinebant, unitatemq; ecclesiæ conseruandam, prosequutus sum. Cumq; explessem proloquutionem, interrogaui unumquemq; eorū per ordinem, si consentirent, ea, quæ à patribus canonice sunt antiquitus decreta, custodire. Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerūt: Optime omnibus placet, quę diffinierunt sanctorū 12 canones patrum, nos quoq; omnes alacri animo libentissime seruare. Quibus statim protuli eundem librū canonum, & ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notauerā, quæ maxime nobis necessaria sciebam, illis coram ostendi. Et ut hæc diligentius ab omnibus susciperentur, rogaui.

12 Ecce quanta reuerentia debeatur canonibus sāctorum patrū.

Primum capitulū, ut sanctum diem paschæ in communi omnes seruemus Dominica post quartamdecimā lunam primi mensis. Secundū, ut nullus episcoporū parochiam alterius inuadat, sed cōtentus sit gubernatione creditæ sibi plebis. Tertium, ut quæq; monasteria Deo consecrata nulli episcoporū liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorū rebus uiolenter abstrahere. Quartū, ut ipsi monachi non migrent de loco ad locū, hoc est de monasterio ad monasteriū, nisi permissionem proprij abbatis, sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt. Quintū, ut nullus clericorū relinquens proprium episcopū passim quolibet discurrat, neq; alicubi ueniens absq; commendatitijs literis sui præsulis suscipiatur. Quod si semel susceptus est, & noluerit inuitatus redire,

& susceptor, & is qui susceptus est, excommunicationi subiacebit. Sextũ ut episcopi atq; clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nulliq; eorũ liceat ullum officium sacerdotale absq; permissu episcopi, in cuius parochia esse cognoscitur, agere. Septimũ, ut bis in anno synodus congregetur. Sed quia diuersæ causæ impediunt, placuit omnibus in cõmuni, ut Calendis Augusti, in loco, qui appellatur Clofaes, hæc semel in anno congregẽt. Octauum, ut nullus episcoporũ se præferat alteri per ambitionem, sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ. Nonum capitulũ in communi tractatum est, ut plures episcopi crescente numero fideliũ, augerentur. Sed de hac re ad præsens silemus. Decimum pro coniugijs, ut nulli liceat nisi legitimũ habere cõnubium: nullus incestũ faciat, nullus coniugem propriam, nisi, ut sanctũ euangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisq; propriam expulerit coniugem legitimo sibi matrimonio coniunctã, si Christianus esse recte uoluerit, nulli alteri copuletur, sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

His itaq; capitulis in communi tractatis ac diffinitis, ut nullũ deinceps ab aliquo nostrũ oriretur contentionis scandalum, aut alia pro alijs diuulgarentur, placuit ut quæq; diffinita sunt, unusquisq; nostrum manus propriæ subscriptione confirmaret. Quisquis igitur contra hanc sententiã iuxta decreta canonũ nostra etiam confessione, ac subscriptione manus nostræ confirmatam, quoquo modo minuere, uel uiolare, eamq; infringere tentauerit, nouerit se ab omni officio sacerdotali, & nostra societate separatum. Diuina nos gratia in unitate sanctę ecclesiæ suę uiuentes custodiat incolumes.

Facta autem est hæc synodus anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio: quo anno Rex Cantuariorum Ecgbrecht mense Iulio obierat, succedente in Regnũ fratre Lothere, quod ipse annos undecim, & menses septem tenuit. Bisi autem episcopus Orientaliũ Anglorum, qui in præfata synodo fuisse perhibetur, ipse erat successor Bonifacij, uir multæ sanctitatis & religionis. Nam Bonifacio post decem & septem annos episcopatus sui defuncto, episcopus pro eo Theodorus ordinate factus est. Quo adhuc superstite, sed grauissima infirmitate ab administrando episcopatu prohibito, duo sunt pro illo Ecci & Balduini electi & consecrati episcopi. Ex quo usque hodie prouincia illa duos habere solet episcopos.

Ex cap. 6. Non multo post hæc elapso tempore, offensus à Vinfrido Merciorum episcopo per meritum cuiusdam inobedientiæ Theodorus Archiepiscopus, deposuit eum de episcopatu, post annos accepti episcopatus nõ multos, & in loco eius ordinauit episcopum Sexuulfum, qui erat constructor & abbas monasterij, quod dicitur Medeshamstedi in regione Giruiorũ. Depositus uero Vinfrid redijt ad monasteriũ suum, quod dicitur Adbarue, ibiq; in optima conuersatione uitam finiuit.

Ex cap. 12. Quartus occidentalium Saxonum Antistes Eleutherius fuit, siquidem primus Birinus, secundus Agilbrechtus, tertius extitit Vini. Cumq; mortuus esset Comulach, quo regnãte idem Eleutherius episcopus factus est, acceperunt sub reguli regnum gentis, & diuisum inter se tenuerunt annis circiter decem. Ipsisq; regnantibus defunctus est ille, & episcopatu functus Haeddi pro eo, cõsecratus à Theodoro in ciuitate Londonia; cuius

episcopatus tempore deuictis atque amotis subregulis, Cedualla suscepit imperium. Et cum duobus annis hoc tenuisset, tãdem superni Regni amore compunctus, reliquit, eodem adhuc præsule ecclesiam gubernante: ac Romam abiens, ibi uitam finiuit.

Anno Dominicę incarnationis sexcentesimo septuagesimo sexto, cum Edilred Rex Merciorum adducto maligno exercitu Cantuam uastaret, & ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis, uel diuini timoris, fœdaret; ciuitatem quoque Hrofi, in qua erat Putta episcopus, quanuis eo tempore absens, communi clade absumpsit. Quod ille ubi comperit, ecclesiam uidelicet suam rebus ablatis omnibus depopulatã, diuertit ad Sexuulfum Merciorum Antistitem, & accepta ab eo possessione ecclesiæ cuiusdam, & agelli non grandis, ibidem in pace uitam finiuit, nil omnino de restaurãdo episcopatu suo agens, qui magis in ecclesiasticis, quàm in mũdanis rebus erat industrius; sed in illa solum ecclesia Deo seruiens, & ubicunque rogabatur, ad docenda ecclesiastica carmina diuertens. Pro quo Theodorus in ciuitate Hrofi Chelmum consecrat episcopũ. Sed illo post non multum præ inopia rerum ab episcopatu decedente, atque ad alia loca descendente, Gebmundum pro eo substituit Antistitem.

Anno Dominicæ incarnationis sexcẽtesimo septuagesimo octauo, qui est annus Imperij Regis Ecgfridi octauus, apparuit mẽse Augusto stella, quæ dicitur Cometa, & tribus mensibus permanens, matutinis horis oriebatur, excelsam radiantis flammæ quasi columnam præferens. Quo etiã anno orta inter ipsum Regem Ecgfridũ, & Reuerendissimum Antistitem Vulfridum dissensione, pulsus est idem Antistes à sede sui episcopatus, & duo in locum eius substituti episcopi, qui Nordanhimbrorum genti præessent, Bosa uidelicet qui Deirorum, & Eata qui Berniciorum prouinciam gubernaret, hic in ciuitate Eboraci, ille in Hagustaldensi siue in Lindsfarnensi ecclesia cathedram habens episcopalem, ambo de monachorum collegio in episcopatus gradum adsciti. Cũ quibus & Eadhed in prouinciam Lindisfarorum, quam nuperrime Rex Ecgfrid, superato in bello & fugato Vulfhere, obtinuerat, ordinatur episcopus: Et hunc eadẽ prouincia primum accepit præsulem, secundum Edeluini, tertium Badgarium, quartũ Cinitberthum, quem in præsenti habet; habebat enim ante Eadhedũ Antistitem Sexuulfum, qui etiam Merciorum, & mediterraneorum Anglorum simul episcopus fuit. Vnde & expulsus de Lindisi, in illarum prouinciarũ regimine permansit. Ordinati sunt autem Eadhed, Bosa, & Eata Eboraci ab Archiepiscopo Theodoro; qui etiam post tres abscessionis Vuulfridi annos, horum in numero duos addidit Antistites, Trumberechtum ad ecclesiam Hagustaldensem remanente Eata ad Lindisfarnensem, & Trumuini ad prouinciam pictorum, quæ tunc temporis Anglorum erat imperio subiecta. Eadhedus de Lindisi reuersus, eo quod Edilred prouinciam recepisset, Rhipensi ecclesiæ præfuit.

His temporibus audiens Theodorus fidem ecclesiæ Constantinopoli per hæresim Eutycheticis multum esse turbatam, & ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab huiusmodi labe immunes perdurare desiderans, collecto uenerabilium sacerdotum, doctorumque plurimorũ cœtu, cuius essent fidei singuli sedulus inquirebat, omniumque unanimẽ in fide catholica repperit cõsensum. Et hunc synodalibus literis ad instructionẽ, memoriamque *Ex cap. 17.*

beatissimi apostolorum Principis iuxta ostium fluminis Muri, uenit Romam cum cooperatore ac socio eiusdem operis Colfrido, q post ipsum eiusdem monasterij abbas fuit (quod & ante sæpius facere consueuerat) atq; honorificè à beatæ memoriæ Papa Agathone susceptus est: petijtq; & accepit ab eo monimentum libertatis monasterij, quod fecerat, epistola priuilegij ex authoritate apostolica firmatum, iuxta quod Ecgfridum Regem uoluisse, ac licentiam dedisse nouerat; quo concedente, & possessionem terræ largiente, ipsum monasterium fecerat; Accepit & præfatũ Ioannem abbatem Britanniam perducendũ, quatenus in monasterio suo cursum 15 canendi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebatur, edoceret. Egitq; abbas Ioannes, ut iussionem acceperat pontificis, & ordinem uidelicet, & ritum canendi, ac legendi uiua uoce præfati monasterij cantores edocẽdo, & ea quæ totius anni circulus in 16 celebratione dierum festorum poscebat, etiam literis mandando: quæ hactenus in eodem monasterio seruata, & à multis iam sunt circumquaq; transcripta.

15 *Edocuit in Monasterio cursum canendi annuum sicut Romæ agitur apud sanctum Petrum.*

Non solum autem idem Ioannes ipsius monasterij fratres docebat, uerũ de omnibus pene eiusdem prouinciæ monasterijs ad audiendum eum qui cantando erant periti, confluebant. Sed & ipsum per loca, in quibus doceret, multi inuitare curabant. Ipse autem excepto cantandi uel legendi munere, & aliud in mandatis ab Apostolico papa acceperat, ut cuius esset fidei Anglorum ecclesia, diligenter edisceret Romamq; rediens referret. Nam & synodum beati papæ Martini cum episcoporum consensu non multo ante Romæ celebratam contra eos maxime qui unam in Christo operationem & uoluntatem prædicabant, secum ueniens attulit, atq; in præfato religiosissimi Abbatis Benedicti monasterio scribendam commendauit. Tales nanq; eo tempore Constantinopolitanæ ecclesiæ multum turbauerant. Sed Domino donante proditi iam & uicti sunt. Vnde uolens Agatho papa sicut in alijs prouincijs, ita etiam in Britannia qualis esset status ecclesiæ discere, hoc negocium Reuerendissimo Abbati Ioanni Britanniam destinato iniunxit. Quamobrem collecta pro hoc in Britãnia synodo, quam diximus, inuenta est in omnibus fides inuiolata catholica, datumq; illi exemplar eius Romam perferendum. Verum ille patriam reuertens, non multo postquam Oceanum transijt, arreptus infirmitate, ac defunctus est, corpusq; eius ab amicis propter amorem sancti Martini, cuius monasterio præerat, Turonis delatum, atq; honorifice sepultum est. Nam & benignè ecclesiæ illius hospitio, cumq; Britanniam iret, exceptus est, rogatusq; multum à fratribus ut Romam, reuertens, illo itinere reuerteretur, atq; ad eam diuerteret ecclesiam. Deniq; ibidem adiutores itineris, & iniuncti operis accepit, à quibus, & si in itinere defunctus est, nihilominus exemplum catholicæ fidei Anglorum Romam perlatum est, atq; ab Apostolico Papa, omnibusq; qui audire uel legere, gratantissime susceptum.

16 *Ecce quomodo p circulum anni etiã tunc plura festa celebrabãtur ultra diem dominicam.*

Anno Ecgfridi nono, conserto graui prælio inter ipsum, & Edilredũ Regem Merciorum iuxta fluuium Treanta, occisus est Elhuini frater Regis Ecgfridi, iuuenis circiter quatuordecim annorum, utriq; prouinciæ multum amabilis. Nam sororem eius, quæ dicebatur Osthridi, Rex Edilred habebat uxorem. Cumq; materies belli acrioris, & inimicitiæ longioris inter Reges populosq; feroces uideret exorta, Theodorus Deo dilectus

Ex cap. 21.

Antistes, diuino fretus auxilio salutifera exhortatione cœptum tanti pericu li funditus extinquit incendium, adeo ut paccatis alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto Regis fratre, sed debita solummodo multa pecunia regi ultori daretur. Cuius fœdera pacis multo exinde tempore inter eosdem Reges, eorumq; Regna durarunt.

Ex cap. cap. 22. In præfato autẽ prælio, quo occisus est Rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquam silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuũ. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis uocabulo Huma, qui cũ die illo & nocte sequente inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac residens, sua uulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deinde modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sic, ubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus a uiris hostilis exercitus, & ad Dominum ipsorum, Comitem uidelicet Edilredi Regis adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potius & pauperem, atq; uxoreo uinculo colligatum fuisse respondit, & propter uictum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus uenisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam uulneribus egit, et ubi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, uinciri præcepit, nec tamen uinciri potuit. Nam mox ut abiere, qui uincierant, eadem sunt eius uincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & Abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenus ab eius nomine Tumacestir cognominatur. Qui cum eum in pugna peremptum audiret, uenit quærere, si forte corpus eius inuenire posset inuentumque alium illi per omnia simillimum putauit ipsum esse, quem ad monasteriũ suum deferens, honorifice sepeliuit; eo pro absolutione animæ eius sæpius Missas facere curauit. Quarum 17 celebratione factum est, quod dixi, ut

17 nullus posset eum uincire, quin continuo solueretur.

Quod dicere hic possunt heretici contra sacratissima Missæ celebrationẽ, cum eius oblatio etiam captiuorum uincula soluat?

Interea comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an forte literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil talium artiũ nosse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterũ in mea prouincia, & scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas 18 crebras facit, & si nunc in alia uita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur a pœnis. Dumq; aliquãto tempore apud Comitem teneretur, animaduerterũt, qui

18 eum diligentius cõsiderabant, ex uultu, & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere uulgo, ut dixerat, sed de nobilibus. Tunc secrete aduocans eum Comes, interrogauit intentius unde esset, promittens nihil ei mali facturum pro eo si simpliciter sibi quis esset proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se Regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoueram quod rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti; nec tamen occidam, ne fidem, quam promisi, præuaricem.

Nota quod etiã tempore illo in quo tot sãcti uiri degebãt, Missas ualere pro defunctis in ecclesia credebatur.

Vt ergo conualuit, uendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cum illuc duceretur, ullatenus potuit alligari. Verum cum alia atque alia uinculorum genera, hostes imponerent, cumq; uidisset qui emerat eum uinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem se se redimendi, si posset. A tertia autem hora quando missæ fieri solebant, sæpissime

uincula soluebantur. At ille dato iureiurando ut rediret, uel pecuniam illi pro se mitteret, uenit Cantuam ad Regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ Reginæ, de qua supra dictum est, qui & ipse quondam eiusdē Reginæ minister fuerat, petijtq; & accepit ab eo prætium suæ redemptionis, ac suo Domino pro se, ut promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atq; ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quæ sibi aduersa, quæ in aduersis solatia prouenissent, cognouitq; referente eo, illis maximé temporibus sua fuisse uincula soluta, quibus pro se missarum fuerant celebrata solemnia. Sed & alia, quæ periclitanti ei commodo contigissent et prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostię salutaris, cœlitus sibi fuisse donata intellexit. Multiq; hæc a præfato uiro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, uel eleemosynas faciendas, uel ad offerendas Domini uictimas sacræ oblationis pro ereptione suorū, qui de seculo migrauerāt. Intellexerūt 19 enim quód sacrificium salutare ad redemptionem ualeret & animę & corporis sempiternam Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso uiro, in quo facta est, audiere, narrarunt: Vnde eam qui aliquando comperi indubitanter historiæ nostræ ecclesiasticæ inserendam credidi.

19 *Missæ oblatio, salutarisque hostiæ sacrificium, ad redemptionem ualet & animæ & corporis sempiternam.*

Anno autem post hunc, quo Ceduallа Romæ defunctus est proximo, idest sexcentesimononagesimo incarnationis Dominicę, Theodorus beatę memorię archiepiscopus, senex & plenus dierum, idest annorum octogintaocto, defunctus est. Quem se numerum annorum fuisse habiturū ipse iandudum somni reuelatione doctus, suis prædicere solebat. Mansit autē in episcopatu annis uigintiduob⁹, sepultusq; est in ecclesia sancti Petri, in qua omnium episcoporum Doruuernensium sunt corpora deposita. De quo unà cum consortibus ijsdem sui gradus recte & ueraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum uiuet in generatione & generationem.

Ex libri 5. Ex cap. 8.

Vt enim breuiter dicam, tantum profectus spiritalis, tempore præsulatus illius Anglorum ecclesię, quantum nunquam antea potuere, cœperūt. Cuius personam, uitam, uirtutem, & obitum epitaphium monumenti ipsius, uersibus heroicis triginta & quatuor palàm ac lucidè cunctis illo uenientibus pandit. Quorum primi sunt hi.

Hic sacer in tumba pausat cum corpore pręsul.
Quem nunc Theodorum lingua Pelasga uocat.
Princeps Pontificum, felix, summusq; sacerdos,
Limpida discipulis dogmata disseruit. Vltimi autem hi.
Nanque diem nonamdecimam Septembris habebat,
Cum carnis claustra spiritus egreditur.
Alma nouę scandens felix consortia uitę,
Ciuibus angelicis iunctus in arce poli.

Successit autem Theodoro in episcopatu Berechtuald, qui erat abbas in monasterio, quod iuxta ostium aquilonare fluminis Genlade positum, Raculfe nuncupatur: Vir & ipse scientia scripturarum imbutus, sed & ecclesiasticis simul, ac monasterialibus disciplinis summe instructus, tametsi deprædecessori suo minime comparandus. Qui electus est quidem in episcopatum anno Dominicę incarnationis sexcentesimo nonagesimo secūdo, die primo mensis Iulij, regnantibus in Cantua Vichtredo & Suebhar-

Ex cap. 9.

do. Ordinatus autem anno sequenti, tertio die Calendarum Iuliarum Dominica, è Godune Metropolitano episcopo Galliarũ; & sedit in sede sua pridie Calendarum Septembrium Dominica: qui inter multos quos ordinauit Antistites, etiam, Gebmundo Hrofensis ecclesię pręsule defuncto, Tobiam pro illo consecrauit, uirum latina, Gręca, & saxonica lingua, atq; eruditione multipliciter instructum.

Habetur libro quarto historiæ Anglicanæ eiusdem cap. 6.

VITA EARCANVALDI EPISCOPI LONDOniensis, & Edilburgæ sororis suæ Abbatissę, monasterij Bercingensis, necnon & Sebbi Regis Orientalium saxonum in Anglia, per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

THeodorus Doruuernensis ecclesiæ episcopus Orientalibus saxonibus, quibus eo tempore pręfuerunt Reges Sebbi, & Sigheri, Barcanualdum constituit episcopum in ciuitate Londonia. Cuius uidelicet uiri in episcopatu & ante episcopatum uita, & conuersatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc cœlestiũ signa uirtutum indicio sunt. Etenim 1 usq; hodie feretrum eius caballarium, quo infirmus uehi solebat, seruatũ à discipulis eius, multos febricitantes, uel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solum autem suppositi eidem feretro, uel appositi curantur ægroti, sed & astulæ de illo abscissæ, atq; ad infirmos allatę, citam illis solent afferre medelam.

1 *Vide quomodo nõ solum sanctorum reliquiæ uenerabiles sunt, sed & eorũ res exteræ gratiam curationum habent, cõtra nostri temporis hereticos.*

Hic sane postquam episcopus factus esset, duo 2 pręclara monasteria, unũ sibi, alterum sorori suæ Edilburgæ construxerat, quod utrunque regularibus disciplinis optime instituerat. Sibi quidem in regione sudergeona iuxta fluuium Tamente, in loco qui uocatur Gerothesei, idest Cerote Insula: sorori autem in Orientalium saxonum prouincia, in loco qui nuncupatur in Bericingum, in quo ipsa Deo deuotarum mater ac nutrix posset existere fœminarum. Quæ suscepto regimine monasterij, condignam se in omnibus episcopo fratre, & ipsa rectè uiuendo, & subiectis regulariter ac piè consulendo, præbuit; ut etiam cœlestia indicio fuere miracula.

2 *Tot uirorum & mulierum per sanctos uiros constructiones Monasteriorum, indicio tibi sunt, huiusmodi ædificationes, & monachorum instituta summopere Deo placere.*

Ex cap. 7.

In hoc enim monasterio plura uirtutum sunt signa patrata, quæ & ad memoriam, ædificationemq; sequentium ab his qui nouere, descripta habentur a multis. E quibus & nos aliqua historiæ nostrę ecclesiasticę inserere curauimus. Cum tempestas pestilentiæ latè cuncta depopulans, et à partem monasterij huius, illam quam uiri tenebant, inuasisset, & passim quotidie raperentur ad Dominum, solicita mater congregationis qua hora etiam monasterij partem, in qua Ancillarum Dei caterua a uirorũ erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius interuentu sororum perquirere cœpit, quo loco monasterij corpora sua poni, & cimiterium fieri uellent, cum eas eodem quo cęteros exterminio raptari e mundo contingeret. Cumq; nil certi responsum eiũ sæpius inquirens a sororibus accepisset, accepit ipsa cum omnibus certissimum supernæ prouisionis responsum. Cum 3 enim nocte quadam, expletis matutinæ laudis psalmodijs, egressæ de oratorio famulæ Christi ad sepulchra fratrum, qui eas ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decantarent, ecce subito lux emissa cœlitus ueluti linteum magnum uenit super omnes, tantoq; eas stu

3 *Expletis psalmodijs laudis matutinæ in nocte.*

pore perculit, ut etiam 4 canticum quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipse autem splendor emissæ lucis, in cuius comparatione sol meridianus uideri posset obscurus, non multo post illo eleuatus est de loco in meridianam monasterij, hoc est ad occidentem Oratorij secessit, ibiq; aliquandiu remoratus, & ea loca operiens sic uidentibus cunctis, ad cœli se alta subduxit, ut nulli esset dubium, quin ipsa lux, quæ animas famularum Christi esset ductura uel susceptura in cœlis, etiam 5 corporibus earum locum, in quo requiescerent, & diem resurrectionis essent expectatura, mõstraret. Cuius radius lucis tantus extitit, ut quidam de fratribus senior, qui in ipsa hora in oratorio eorum cum alio iuniore positus fuerat, referret mane, quòd ingressi per rimas ostiorum uel fenestrarum radij lucis, omnem diurni luminis uiderentur superare fulgorem. *Ex cap. 8.*

4 *Canticum quod canebant intermiserunt.*

5 *Sacra Cimiteria ubi defunctorũ Christianorum corpora sepeliuntur, placere Deo apertissimum indicium est, quod hoc in loco ubi futurum esset Cimiterium diuina reuelatione designatur.*

Erat in eodem monasterio puer trium circiter non amplius annorum, Esica nomine, qui propter infantilem adhuc ætatem in uirginum Deo dedicatarum solebat cella nutriri, ibiq; meditari. Hic præfata pestilentia tactus, ubi ad extrema peruenit, clamauit tertio unam de consecratis Christi uirginibus, proprio eam nomine quasi præsentem alloquens, Eadgit, Eadgit, Eadgit: Et sic terminans temporalem uitam, intrauit æternã. At uirgo illa, quam moriens uocabat, mox in loco quo erat eadem attacta infirmitate, ipso quo uocata est die de hac luce subtracta, & 6 illum qui se uocauit, ad regnum cœleste sequuta est.

6 *Anima uirginis puerum qui se uocauit, ad regnum cæleste sequuta est.*

Item quædam ex eisdem ancillis Dei cũ præfato tacta morbo, atq; ad extrema esset perducta, cœpit subito circa mediam noctem clamare his, qui sibi ministrabant, petens ut lucernam, quæ inibi accensa erat, extinguerent. Ad extremum intulit: Scio quòd me hæc insana mente loqui arbitramini, sed iam nunc non ita esse cognoscite. Nam uere dico uobis, quòd domum hanc tanta luce impletam esse perspicio, ut nostra illa lucerna mihi omnibus modis esse uideatur obscura. Et cum nec adhuc quidem talia loquenti quisq; responderet, uel ascensum præberet, iterum dixit: Accendite ergo lucernam illam, qui uidere diu uultis: attamen scitote, quia non est mea lux; Incipiente aurora mihi aduentura est. Cœpitq; narrare, quia apparuerat sibi uir Dei quidam, qui eodem anno fuerat defunctus dicens, quod adueniente diluculo, perẽnem esset exitura ad lucem. Cuius ueritas uisionis, cita circa exortum diem puellæ morte probata est.

Cum autem & ipsa mater pia Deo deuotæ congregationis Edilburg esset rapienda de mundo, apparuit uisio miranda cuidam de sororibus, cui nomen Thorithgid, quæ multis iam annis in eodem monasterio commorata, & ipsa semper in omni humilitate, ac sinceritate Deo seruire satagebat, & adiutrix disciplinæ regularis eidem matri existere, minores docendo, uel castigando curabat. Cuius ut uirtus iuxta Apostolum in infirmitate perficeretur, tacta est repente grauissimo corporis morbo, & per annos nouem pia Redemptoris nostri prouisione multum fatigata, uidelicet ut quicquid in ea uitij sordidantis inter uirtutes per ignorantiam uel incuriam diuinæ resedisset, totum hoc caminus diutinæ tribulationis excoqueret. Hæc autem quadam nocte incipiente crepusculo egressa de cubiculo, quo manebat, uidit manifestè quasi corpus hominis quod esset sole clarius, syndone inuolutum in sublimæ ferri, eleuatum uidelicet de domo, in qua sorores pausare solebant. Cumq; diligentius intueretur, quo tra-

Ex cap. 9.

hente lauaretur sursum hæc quam contemplabatur, species corporis gloriosi, uidit, quasi funibus auro clariorib⁹ in supna tolleretur, donec cœlis patentibus introducta, amplius ab illa uideri non potuit. Nec dubium remāsit cogitanti de uisione, quin aliquis de congregatione citius esset moriturus, cuius 7 anima per bona quæ fecisset opera, quasi per funes aureos, leuanda esset ad cœlos. Quod reuera ita contigit: nam non multis interpositis diebus, Deo dilecta mater cōgregationis ipsius ergastulo carnis educta est. Cuius talem fuisse constat uitam, ut nemo qui eam nouerat, dubitare debeat, quin ei exeūti de hac uita cœlestis patriæ patuerit ingressus.

7 *Audi hæretice qui bonis fidelium operibus detrahis, quid hic dicat sanctus pater. nēpe quod beatæ mulieris anima per bona q̄ fecisset opera, quasi p funes aureos leuanda esset ad cœlos.*

In eo denicꝫ monasterio quædam erat fœmina sanctimonialis, & ad seculi huius dignitatem nobilis, & in amore futuri seculi nobilior, quæ ita multis iam annis totius corporis fuerat officio destituta, ut ne unum quidem mouere ipsa membrum ualeret. Hæc ubi corpus Abbatissæ uenerabilis in ecclesiam delatum, donec sepulturæ daretur, cognouit, postulauit se afferri illo, & in modum orantium ad illud inclinari. Quod dum fieret, quasi uiuentem alloquuta, rogauit, ut apud misericordiam pij conditoris impetraret se à tantis tamcꝫ diutinis cruciatibus absolui. Nec multo tardius exaudita est: Nam post dies duodecim & ipsa educta ex carne, temporales afflictiones æterna mercede mutauit.

8 *Temporales afflictiones æterna mercede mutauit.*

Cum ergo præfata Christi famula Thorithgid tres adhuc annos post obitum dominæ in hac uita teneretur, intantum ea, quam prædiximus, infirmitate decocta est, ut uix ossibus hæreret. Ad ultimum cū tempus iā resolutionis eius instaret, non solum membrorū cæterorum, sed & linguæ motu caruit. Quod dū tribus diebus ac totidem noctibus ageretur, subita uisione spiritaliter recreata, os & oculos aperuit, aspiciensc̄ꝫ in cœlū sic ad eam, quam intuebatur, uisionē cœpit loqui: Gratus est mihi multū aduentus tuus, & beneuenisti. & hoc dicto parumper reticuit, quasi responsum eius quem uidebat, & ad quē loquebatur, expectans. Rursumcꝫ quasi leuiter indignata subiunxit: Nequaquā hoc læta ferre queo. Rursumcꝫ modicū silens, tertio dixit: si nullatenus hodie fieri potest, obsecro ne sit longum spatiū in medio. Et sicut antea parū silens ita sermonem conclusit: si omnimodis ita definitū est, necꝫ hanc sententiam licet immutari, obsecro ne amplius quàm hæc solūmodo proxima nox intersit. Quibus dictis, interrogata à circunsedentibus cū quo loqueretur; Cum charissima, inquit, mea matre Edilburge. Ex quo intellexere, quod ipsa ei tempus trāsmigrationis proximū nunciare uenisset. Nam & rogauerat, trāsacta una die & nocte, soluta carnis & infirmitatis uinculis, ad æterna gaudia salutis intrauit.

Ex cap. 10.

Successit autē Edilburgi in officio Abatissæ deuota Deo famula nomine Hildilid; multiscꝫ annis, id est usꝫ ad ultimam senectutem eidē monasterio strenuissime in obseruantia disciplinæ regularis, & in earū, quæ ad cōmunes usus pertinent, rerū prouidentia præfuit. Cui cū propter angustiam loci, in quo monasterium constructū est, placuisset, ut ossa famulorꝫ famularumcꝫ Christi, quæ ibidē fuerant tumulata, tollerentur, ut transferrentur omnia in ecclesiam beatæ dei genitricis, unocꝫ conderentur in loco, quoties ibi claritas luminis cœlestis, quanta sæpe flagrantia miranda apparuerint odoris inter alia signa ostensa, in ipso libro, de quo excerpsimus, quisquis legerit, inueniet. Sanè nullatenus prætereuam miraculū sanitatis,

quod ad ipsum Cimiterium Deo dicatæ congregationis factum idem libellus refert.

Erat quippe in proximo comes quidam, cuius uxor ingruente oculis caligine, subitaq; per dies eadem molestia crebrescēte adeo grauata est, ut ne minimam quidem lucis alicuius posset particulam uidere. Cui dum aliquandiu cæcitatis huius nocte oculi clausi manerēt, repente uenit in mētem, quia si ad monasteriū delata uirginum sanctimonialiū, ad reliquias sanctorū peteret, perditam posset recipere lucem. Hæc distulit quin continuo quod mente conceperat expleret. Perducta nanq; à puellis suis in monasteriū, quia in proximo erat, ubi fidem suæ sanationis integram se habere professa est, introducta est in cimiteriū; & cum ibidem diutius flexis 9 genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nā exurgens ab oratione, priusquā exiret de loco, petitæ lucis gratiam recepit: Et quæ famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedū 10 incessu domum læta reuersa est, quasi ad hoc solūmodo lucem amitteret temporalem, ut quanta sanctis Christi lux in cœlis, quam gratiam uirtutis possiderent, sua sanatione demonstraret.

9 Orationem uide cum genuflexione.

10 Ecce aliud clarum iudicium, quod sacra Cimiteria Domino Deo sint grata.

Ex cap. II.

Eo tempore præerat regno Orientaliū Saxonum (ut idem etiā libellus docet) Rex multū Deo deuotus nomine Sebbi, cuius supra meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, pijs eleemosynarū fructibus ornatus, honoribus præferens uitam, quam & olim iam, si non obstinatus coniugis animus diuortiū negaret, relicto Regno subijsset. Vnde multis uisum, & sæpe dictum est, quia talis animi uirum episcopū magis quàm regem ordinarē deceret. Cumq; annos Triginta in Regno miles Regni cœlestis exegisset, correptus est corporis infirmitate p maxima, qua & mortuus est. Admonuitq; coniugē, ut uel tunc diuino se seruitio pariter manciparent, cū amplius pariter mundū amplecti, uel potius mundo seruire nō possent. Quod dū æger impetraret ab ea, uenit ad Antistitem Lindoniæ ciuitatis uocabulo Valdheri, qui Erconualdo successerat, & per eius benedictionem habitū 11 religionis, quem diu desiderabat, accepit. Attulit autē eidem & summam pecuniæ non paruā pauperibus erogandam, nil omnimodis sibi reseruans, sed pauper spiritu magis propter Regnū cœlorum manere desiderans. Qui cū ingrauescente præfata ægritudine, diē sibi mortis imminere sentiret, timere cœpit homo animi Regalis, ne ad mortem ueniens, tāto affectus dolore, aliquid indignū sua persona uel ore proferret, uel aliorū motu gereret membrorum. Vnde accito ad se præfato urbis Lindoniæ episcopo, in qua nūc ipse manebat, rogauit ne plures eo moriente quàm ipse episcopus & duo sui ministri adessent. Quod dū episcopus libentissime se facturū promitteret, non multo post idem uir Dei cum mēbra sopori dedisset, uidit uisionem consolatoriā, quę omnem ei anxietatem memoratæ solicitudinis auferret, insuper & qua die esset hanc uitam terminaturus, ostenderet.

11 Ecce quomodo qui monachi fiebant, nouum religionis habitum induebant, sicut & modo fit.

Vidit autē (ut ipse postea referebat) tres ad se uenisse uiros claro indutos habitu, quorū unus residens ante lectulū eius, stantibus his qui secum aduenerant, comitibus, & interrogantibus de statu eius, quem languentē uisitare uenerant, dixisset, quod anima eius & sine ullo dolore, & cū magno lucis splendore esset egressura de corpore. Sed & tertiū exinde diem quo esset moriturus insinuauit. Quod ita uerumq; ut ex uisione didicit,

completũ est. Nam die de hinc tertio completa hora nona, subito quasi leuiter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum. Cuius corpori tumulando præparauerunt Sarcofagũ, lapideũ: Sed cum huic corpus imponere cœpissent, inuenerunt hominẽ mensura palmi longiorem esse Sarcofago. Dolantes ergo lapidẽ, inquantum ualebant, addiderunt longitudini Sarcofagi quasi duorũ mensuram digitorum; sed nec sic corpus capiebat. Vnde facta difficultate tumulandi cogitabant aut aliũ quærere loculum, aut ipsum corpus si possent, in genibus flectendo breuiare, donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, & non nisi cœlitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito astante episcopo, & filio Regis

12 eiusdem, ac monacho Sighardo, quæ post illũ cum fratre suo Fredo regnauit, & turba hominũ non modica, inuentum est Sarcofagũ illud congruæ longitudinis ad mensurã corporis, adeo ut à parte capitis etiam ceruical posset interponi. A parte uero pedũ mensura quatuor digitorum in Sarcofago corpus excederet. Conditus est autem in 12 ecclesia beati doctoris gentium, cuius edoctus monitis cœlestia sperare didicerat.

Vide esse de more catholicæ ecclesiæ defunctorum corpora in sanctorum ecclesiis tumulari.

Habetur lib. 4. historiæ anglicanæ eiusdẽ cap. 12.

VITA VILFRIDI REVERENDISSIMI NORDANHIMBRORUM & Berniciorum episcopi, Edildridæ Reginæ, & postea sanctimonialis, ac uirginis perpetuæ, necnon Trumuini Pictorum episcopi, per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

Ex cap. 13.

PVlsus ab episcopatu suo Vuilfridus, ut supra in uita Theodori diximus, & multa diu loca peruagatus, Romam adijt, dein Britanniam redijt. Et si propter inimicitias memorati Regis Ecgfridi in patriam, siue parochiam recipi non potuit, non tamen ab euangelizandi potuit ministerio cohiberi. Siquidem diuertens ad prouinciam Australium Saxonum, quę post cantuarios ad Austrũ & ad Occidentem usq; ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septemmilium, & eo adhuc tempore paganis cultibus seruiebat, huic uerbum fidei, & lauacrũ salutis ministrabat. Erat autem Rex gentis illius Ediluualch, non multo ante baptizatus in prouincia Merciorũ, præsente ac suggerente Vulfhere: à quo etiam egressus de fonte, loco filij susceptus est. In cuius signum adoptionis duas illi prouincias donauit, Vectam uidelicet insulã, & Menuarorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonũ. Itaq; episcopus concedente, immo multũ gaudente Rege, primos prouincię duces ac milites sacrosancto fonte abluebat. Verùm presbyteris Eappe, & Padde, & Bruchelin, & Oiddi, cæteram plebem, uel tunc, uel tempore sequente baptizabant. Porrò Regina nomine Eafe insula, idest Vicciorum prouincia fuerat baptizata. Erat autem filia Eanfride fratris Eanheri, qui ambo cum suo populo christiani fuere. Cęterum tota prouincia Australium Saxonũ diuini nominis & fidei erat ignara.

Erat autem ibi monachus quidam de natione scotorum, uocabulo Dicul, habens monasteriũ permodicum in loco, qui uocatur Bosanham, syluis & mari circundatũ; & in eo fratres septem in humili & pauperi uita Domino famulantes. Sed prouincialium nullus, eorũ uel uitam æmulari, uel prędicationem curabat audire. Euangelizans autem genti episcopus Vilfrid,

Vuilfrid, non solum ab erumna perpetuę damnationis, uerum & à clade temporalis interitus eripuit. Siquidem tribus annis ante aduentum eius in prouinciam, nulla illis in locis pluuia ceciderat: Vnde & fames acerbissima plebem inuadens, impia nece prostrauit. Denique fertur, quia sępe quadraginta simul, aut quinquaginta homines inedia macerati procederent ad pręcipitiũ aliquod, siue ripam maris, ut iunctis misere manibus, pariter omnes, aut ruina perituri, aut fluctibus absorbendi deciderent. Verum ipsa die, quo baptisma fidei gens suscepit illa, descendit pluuia serena & copiosa, refloruit terra, rediit uiridãtibus aruis annus lætus & frugifer: sicque abiecta prisca superstitione ex sufflata idolatria, cor omnium, & caro omnium exultauerunt in Deũ uiuum; intelligentes eum qui uerus est Deus, & interioribus se bonis, & exterioribus cœlesti gratia ditasse. Nã & Antistes cum uenisset in prouinciam, tantamque ibi famis pœnã uideret, docuit eos piscando uictum quęrere, nanque mare & flumina eorum piscibus abũdabant. Sed & 1 piscandi peritia genti nulla, nisi ad anguillas tãtum inerat. Collectis ergo undecunque retibus anguillaribus, homines Antistitis miserunt in mare, & diuina se iuuante gratia, mox cœpere pisces diuersi generis trecentos. Quibus trifariam diuisis, centũ pauperibus dederunt, centum his, à quibus retia acceperunt, centum in suos usus habebant. Quo beneficio multum Antistes cor omniũ in suum uertit amorem, & libentius eo prędicante cœlestia sperare cœperunt, cuius ministerio tẽporalia bona sumpserunt. Quo tempore Rex Ediluach donauit reuerendissimo Antistiti Vuilfrido terram octogintaseptem familiarum, ubi suos homines, qui exules uagabantur, recipere posset, uocabulo seleseu, quod dicitur latine insula uituli marini. Est autem locus undique mari circundatus, præter ab Occidente, unde habet ingressum amplitudinis quasi iactus fundę: qualis locus à latinis peninsula, à Gręcis solet Chersonesos uocari. Hunc ergo locum cum accepisset episcopus Vuilfrid, fundauit ibi monasterium, ac regulari uita instituit, maxime ex his quos secũ adduxerat fratribus, quod usque hodie successores eius tenere noscitur. Nã ipse illis in partibus annos quinque, idest usque ad mortem Ecgfridi Regis, merito omnibus honorabilis, officium episcopatus & uerbo exercebat, & opere. Et quoniã illi Rex cum præfata loci possessione omnes quę ibidem erant facultates, cum agris & hominibus donauit, omnes fide Christi institutos unda Baptismatis abluit: inter quos seruos & ancillas ducentos quinquaginta, quos omnes ut baptizando seruituti Dominicę saluauit, etiam libertatem donãdo humanę iugo seruitutis absoluit.

1 *Hic locus declarat qd supra legisti in uita beati Echerecht, qd sanctus in quadragesima lac comedebat. Nam hoc faciebat, quia in Anglia adhuc non erat nota ars piscandi, & ideo pisces ita in promptu non habebantur.*

In quo nunc monasterio nonnulla cœlestis gratię dona spiritualiter ostensa fuisse perhibent, utpote ubi expulsa nuper diaboli tyrannide, Christus iam regnare cœperat. Ex quibus unum, quem mihi Reuerendissimus Antistes Acta sæpius referre, & à fidelissimis eiusdem monasterii fratribus sibi relatum asserere solebat, memorię mãdare commodũ duximus. Ex cap. 14.

Eodem ferme tempore, quo ipsa prouincia nomen Christi susceperat, multas Britannię prouincias mortalitas sęua corripiebat. Quę cum pręfatum monasterium, cui tunc regendo religiosissimus Christi sacerdos uocabulo Bappan pręfuit, multitudine dispensationis attingeret, multique de his, qui cum Antistite illo uenerant, siue de illis qui de eadem prouincia saxonum nuper ad fidem fuerant uocati, passim de hac uita raperent, uisum

est fratribus triduanũ ieiunium agere, & diuinã suppliciter obsecrare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, & siue periclitãtes hoc morbo a praesenti morte liberaret, seu raptos è mundo à perpetua animae damnatione seruaret.

Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum, nuper uocatus ad fidem, qui eadem tactus infirmitate, non pauco tempore recubans in lectulo iacebat. Cum ergo secunda memorati ieiunij ac supplicationũ dies ageretur, forte ipsum puerum hora ferme secunda diei in loco, in quo aeger iacebat, solũ inueniri contigit, cui diuina dispensatione subito beatissimi apostolorum Principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multũ simplex, ac mansueti animi, synceraque deuotione sacramenta fidei, quę susceperat, seruans. Salutantes ergo illũ uerbis piissimis apostoli dicebant: Noli timere fili mortem, pro qua solicitus es. Nos

2 autem te hodierna die ad coelestia regna sumus perducturi. Sed primũ expectare habes, donec 3 missae celebrentur, ac uiatico Dominici corporis & 4 sanguinis accepto, sic infirmitate, simul & morte absolutus, ad aeterna in coelis gaudia subleueris. Clama ergo ad te presbyterũ Eappan, & dicito illi, quia Dominus 5 exaudiuit preces uestras ac deuotionem, & ieiunia propitius aspexit; neque aliquis de hoc monasterio, siue adiacentibus ei possessiunculis, hac clade ultra moriturus est. Sed omnes, qui alicubi de uestris hac aegritudine laborant, resurrecturi á lãguore, pristina sunt sospitate recuperandi, praeter te solũ qui hodierna es die liberãdus à morte, & ad 6 uisionem Domini Christi, cui fideliter seruisti, perducẽdus in coelum: Quod diuina uobis misericordia per 7 intercessionem religiosi ac Deo dilecti Regis Osuualdi, qui quondam genti Nordanhimbrorum, & Regni temporalis authoritate, & Christianę pietatis, quę ad Regnum perenne ducit, deuotione, sublimiter praefuit, conferre dignata est. Hac etenim die idem Rex ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in coelum, & electorum est sociatus agminibus. Quaerant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, & inuenient illum hac (ut diximus) die raptum esse de seculo. Celebrent ergo missas 8 per cuncta monasterij oratoria huius, siue pro gratiarum actione ob exauditas suas deprecationes, siue etiam in memoriam praefati Regis Osuualdi, qui quondam ipsorum genti praeerat; ideoque pro eis quasi pro suae gentis aduenis supplex orabit ad Dominum. Et cunctis conuenientibus ad ecclesiam fratribus, communicent omnes 9 sacrificijs coelestibus, & ita soluto ieiunio, corpus quoque suis reficiant alimentis.

Quae cũ omnia uocato à se presbytero puer uerba narrasset, interrogauit eum solicitus, quales essent habitu, uel specie uiri, qui sibi apparuissent. Respondit: Praeclari omnino habitu, & uultu erant lętissimi, ac pulcherrimi, quales nunquam ante uideram: neque aliquos hominũ tanti decoris ac uenustatis esse posse credebam. Vnus quidem attonsus erat, ut clericus, alius barbam habebat prolixam: dicebantque quód unus eorum Petrus, alius uocaretur Paulus; & ipsi essent ministri Domini & saluatoris nostri Iesu Christi, ad tuitionem nostri monasterij missi ab ipso de coelis. Credidit ergo uerbis pueri presbyter, ac statim egressus requisiuit in annali suo, & inuenit eadem ipsa die Osuualdum Regem fuisse peremptum: uoca-

2 *Hodie sumus perducturi te ad coelestia regna. Ergo Animae sanctorum sunt in coelo.*

3 *Missae celebrationem approbant hic sancti Apostoli, quod non facerent, si nõ esset res Deo placita.*

4 *Ecce quomodo Christi fideles ante mortẽ semper muniERUNT se uiatico sacratissimae Eucharistiae. Quod etiam facit sanguinis mentionem non oportet inferre necessariũ argumentum pro cõmunione sub utraque specie. Nam tunc temporis & dudum ante, tam sub una, quã sub utraque reperimus fuisse factam a laicis communionem. Quod tamen modo post Constantiensis concilij decretum non licet.*

5 *Dominus exaudiuit preces uestras ac de-*

tisq; fratribus, parari prandium, missas fieri, atq; omnes communicare, more solito præcepit; simul & infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicæ oblationis 10 particulam deferri mandauit. Quibus ita gestis nõ multo post eadem ipsa die puer defunctus est: suaq; morte probauit, uera fuisse uerba, quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed & hoc eis uerbis testimonium perhibuit, quòd nemo præter ipsum tempore illo ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum uisione multi, qui hæc audire potuerunt, & ad exornandam in aduersis diuinam clementiam, & ad salutaria 11 ieiuniorum remedia subeunda, sunt mirabiliter accensi. Et eo tempore non solum in eodem monasterio, sed & in plerisq; locis alijs cœpit annuatim eiusdem regis ac militis Christi 12 natalitius dies missarum celebratione uenerari. *Ex cap. 15.*

Interea superueniens cum exercitu Ceduallа iuuenis strenuissimus de regio genere Geuissorum, cum exularet a patria sua, interfecit Regem Ediluach, ac prouinciam illam sæua cæde ac depopulatione attriuit. Sed mox expulsus est a ducibus Regis Berechtimo, & Anthuno, qui deinceps regnum prouinciæ tenuerunt. Quorum prior postea ab eodem Ceduallа, cũ esset Rex Geuissorum, occisus est, & prouincia grauiore seruitio subacta. Sed is qui post Ceduallа regnabat, simili prouinciam illã afflictione plurimo annorum tempore mancipauit. Quare factum est, ut toto illo tempore episcopum proprium habere nequiret. Sed reuocato domum Vulfrido primo suo Antistite, ipsi episcopo, Geuissorum idest, Occidentalium saxonum, qui essent inuenti in ciuitate, subiacebant. *Ex cap. 17.*

Postquam ergo Ceduallа regno potitus Geuissorum, cœpit Insulam Vectam, quæ eatenus erat tota idolatriæ dedita, tragica cęde omnes indigenas exterminare, ac suæ prouinciæ homines pro his substituere contẽdit, uoto 13 se obligans, quanuis nondum regeneratus (ut fertur) in Christo, quia si cœpisset Insulam, quartam partem eius simul & prædæ Domino daret. Quod ita soluit, ut hanc Vulfrido episcopo, qui tum forte de gente sua superueniens aderat, utendam pro Domino offerret. Est autem mẽsura eiusdem Insulæ iuxta æstimationem Anglorum, mille ducentarum familiarum. Vnde data est episcopo possessio terræ trecentarum familiarum. At ipse partem, quam accepit, commendauit cuidã de clericis suis, cui nomen Beornium, & erat filius sororis eius, dans illi presbyterum nomine Hiddila, qui omnibus, qui saluari uellent, uerbum ac lauacrum uitæ ministraret. Vbi silentio prætereundum non esse reor, quòd in primitijs eorum, qui de eadem Insula credendo saluati sunt, duo regij pueri, fratres uidelicet Arualdi Regis insulæ, speciali sunt Dei gratia coronati. Siquidem imminentibus insulæ hostibus, fuga lapsi sunt de insula, & in proximam Vicciorum prouinciam trãslati. Vbi cum delati in locum, qui uocatur ad lapidẽ, occultantes se a facie Regis uictoris credidissent, proditi sunt, atq; occidi iussi. Quod cum audisset Abbas quidem & presbyter, uocabulo Cinibrecthe, habens non longe ab inde monasterium in loco qui uocatur Reuchford, idest uadum arundinis, uenit ad Regem, qui tunc ijsdem in partibus occultus curabatur a uulneribus, quæ ei inflicta fuerant præliando in Insulam Vectã. Postulauitq; ab eo, ut si necesse esset pueros interfici, prius eos liceret fidei Christianæ sacramentis imbui. Concessit Rex. Et ipse instructos eos uerbo ueritatis, ac fonte salutaris ablutos, de ingressu Regni

...deuotionem & ieiunia propitius aspexit. Ergo tria hæc bona sũt, sancta, & Deo placentia.

6 *Hodierna die es ad uisionem domini xpi perducendus in cœlũ.*

7 *Vide hic an sancti post mortem pro nobis intercedant.*

8 *Mandant sancti apostoli Missas celebrari pro gratiarum actione ob exauditas preces, & in memoriam Regis Osuualdi defuncti.*

9 *Ecce quomodo sacrã Eucharistiam in Missa consacratam sacrificia appellãt cœlestia.*

10 *Ecce quomodo cõmunicatur puer unica particula sacrificij dominicæ oblationis, nulla facta mentione de sanguine. Potes ergo quod supradixit de utraque specie, dictum intelligere, quia sub una continetur utraque, & qui corpus Christi sumit, sumit & sanguinem.*

11 *Vocat ieiunia, remedia salutaria.*

12 *Cœpit inde natalitius dies Osuualdi Regis Missarũ celebratione annuatim uenerari.*

13 *Voto se obligans. Et uotum soluit.*

do rapiendi, palàm cunctis præsentibus intimauerit. Rapta est autem ad Dominũ in medio suorum, post annos quatuor, ex quo abbatissę gradum susceperat. Tumq; (ut ipsa iusserat, non alibi quàm in medio eorum ligneo in locello sepulta.

Cui successit in ministerio abbatissę, soror eius Sexburb, quam habuerat in coniugem Barconbrecht Rex Cantuariorũ. Et cum decem annis esset sepulta, placuit eidem abbatissæ leuari ossa eius, & in locello nouo posita in ecclesiam transferri. Iussitq; quosdam è fratribus quærere lapidẽ, de quo locellum ad hoc facere possent; qui ascensa naui (ipsa enim regio Elge, quæ est aquis & paludibus circundata, lapides non habet) uenerunt ad ciuitatulam quandam desolatam, non procul inde sitam, quæ lingua Anglorũ Grandacestir uocatur: & mox inuenerunt iuxta muros ciuitatis locellum de marmore albo pulcherrime factum, operculo quoq; similis lapidis aptissime tectũ. Vnde intelligentes à Domino suum iter esse prosperatum, gratias agentes retulerunt ad monasteriũ. Cumq; corpus sacrę uirginis ac sponsæ Christi, aperto sepulchro, esset prolatum in lucem, ita incorruptũ inuentum ęst, ac si eodem die esset defuncta, siue humo condita: sicut & præfatus Antistes Vuilfrid, & multi alij, qui nouere, testantur.

Sed certiori notitia medicus Cinitfrid, qui præsens, illa eleuata de tumulo, affuit, qui & referre erat solitus, q illa infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla, iusserunt me, inquit, incidere tumorẽ illũ, ut efflueret noxius humor, qui inerat. Quod dum facerẽ, uidebatur illa per biduũ aliquanto leuius habere, ita ut multi putarent, quod sanari posset à languore. Tertio autẽ die prioribus aggrauata doloribus, & rapta confestim de mundo, dolorẽ omnem, ac mortẽ, perpetua salute, ac uita mutauit. Cumq; post annos decem eleuanda essent ossa de sepulchro, & extento desuper papilione, omnis congregatio hinc fratrum, inde sororũ psallens circunstaret: ipsa autem abbatissa intus cũ paucis ossa eleuatura & delatura intrasset, repente audiuimus, abbatissam intus clara uoce proclamare: sit gloria nomini Domini. Nec multo post clamauerunt me intus, reseratoq; hostio papilionis, undiq; eleuatum de tumulo, & positũ in lectulo corpus sacræ Deo uirginis quasi dormientis simile uidi. Sed & discooperto uultus indumento, monstrauerunt mihi etiam uulnus incisuræ quod feceram, curatum ita ut mirum in modũ pro aperto & hiante uulnere, cũ quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis uestigia apparerent. Sed & linteamina omnia, quibus inuolutũ erat corpus, integra apparuerunt, & ita noua, ut ipso die uiderentur castis eius membris fuisse circundata. Ferunt autem, quia cũ præfato tumore, ac dolore maxillæ, siue colli, premeretur, multũ delectata sit hoc genere infirmitatis, ac solita dicere: Scio certissime quia merito in collo pondus languoris porto, in quo iuuenculam memini me superuacua moniliũ pondera portare: & credo quod ideo me superna pietas dolore colli uoluit grauari, ut sic absoluar reatu superuacuæ leuitatis, dũ mihi nunc pro auro & margaritis de collo rubor tumoris, ardorq; promineat. Contigit 19 autem tactu indumentorũ eorundem & dæmonia ab obsessis fugata corporibus, & infirmitates alias aliquotiens esse curatas. Sed & loculũ, in quo primo sepulta est, nõnullis oculos dolentibus saluti fuisse perhibent; qui cum suum caput eidem loculo apponentes orassent, mox doloris, siue caliginis incommodum ab oculis amouebant,

19 *En quomodo etiã res externæ sanctorũ, gratiarum beneficia præstare solent.*

Lauerunt igitur uirgines corpus, & nouis indutum uestibus intulerunt in ecclesiam, atq; in eo, quod allatum erat, sacrofago posuerunt, ubi usque hodie in magna ueneratione habetur. Mirum uero in modum ita aptum corpori uirginis sacrofagum inuentũ est, ac si ei specialiter præparatũ fuisset: & locus quoq; capitis seorsum fabrefactus, ad mẽsuram capitis illius aptissime figuratus apparuit. Est autem Elge in prouincia Orientaliũ Anglorum regio familiarũ circiter sexcentarum, in similitudinẽ insulæ, uel paludibus (ut diximus) circundata, uel aquis. Vnde & à copia anguillarum, quæ in ijsdem paludibus capiuntur, nomen accepit. Vbi monasterium habere desiderauit memorata Christi famula, quoniam de prouincia eorundem Orientalium Anglorũ ipsa (ut præfati sumus) carnis originẽ duxerat.

Ex cap. 20. Videtur opportunum huic historiæ etiam hymnũ uirginitatis inserere, quem ante annos plurimos in laudem, ac præconium eiusdem Reginæ, ac sponsæ Christi (& ideo ueraciter Reginæ, quia sponsæ Christi) Elegiaco metro composuimus, imitati morem sacræ scripturæ, cuius historiæ carmina plurima indita, hoc metro, ac uersibus alijs constat esse composita.

Alma Deus Trinitas quæ secula cuncta gubernas,
 Annue nunc cœptis alma Deus Trinitas.
Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus,
 Munera nos Christi, bella Maro resonet.
Carmina casta mihi, fœda non raptus Helenæ
 Lusus erit lubricus, carmina casta mihi.
Dona superna loquar, miserę non prælia Troiæ,
 Terra quibus gaudet, dona superna loquar.
En Deus altus adit uenerandæ uirginis aluum,
 Liberet ut homines, en Deus altus adit.
Fœmina uirgo parit mundi deuota parentem,
 Porta Maria Dei, fœmina uirgo parit.
Gaudet amica cohors de uirgine matre tonantis,
 Virginitate micans gaudet amica cohors.
Huius honor genuit casto de germine plures,
 Virgineos flores huius honor genuit.
Ignibus usta feris uirgo non cedit Agathe,
 Eulalia perfert ignibus usta feris.
Casta feras superat mentes pro culmine Tecla;
 Euphemia flammas casta feras superat.
Læta ridet gladios ferro robustior Agnes.
 Cecilia infestos lęta ridet gladios.
Multus in orbe uiget per sobria corda triumphus,
 Sobrietatis amor multus in orbe uiget.
Nostra quoque egregia iam tempore uirgo beauit,
 Edildrida nitet nostra quoq; egregia.
Orta patre eximio, regali & stemmate clara,
 Nobilior Domino est orta patre eximio.
Percipit inde decus Regina & sceptra sub astris,
 Plus super astra manens percipit inde decus.
Quid petis alma uirum, sponso iam dedita summo?
 Sponsus adest Christus, quid petis alma uirum?

Regis ut ætherei matrem iam credo sequaris,
 Tu quoque sis mater Regis ut ætherei.
Sponso dicata Deo bis sex regnauerat annis,
 Inq; monasterio est sponsa dicata Deo.
Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
 Reddidit atque animam toto sacrata polo,
Virginis alma caro est tumulata bis octo Nouembris,
 Nec putet in tumulo uirginis alma caro.
Christe tui est operis, quod uestis & ipsa sepulchro
 Inuiolata nitet, Christe tui est operis.
Hydros & ater abit sacræ pro uestis honore,
 Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
Zelus in hoste furit, quondam qui uicerat Euam,
 Virgo triumphat ouans, Zelus in hoste furit.
Aspice nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris
 Quæ maneat cœlis, aspice nupta Deo.
Munera læta capis festiuis fulgida tædis,
 Ecce uenit sponsus, munera læta capis.
Et noua dulcisono modularis carmina plectro,
 Sponso hymno exultas & noua dulcisono.
Nullus ab alti throno comitatus segregat agni,
 Quam affectus tulerat nullus ab alti throno.

Anno Dominicæ incarnationis sexcētesimo octuogesimo quarto, Ecgfrid Rex Nordanhimbrorū, misso in Hiberniam exercitu cum duce Berecto, uastauit misere gentem innoxiam, & nationi Anglorū semper amicissimam; ita ut ne ecclesiis quidē ac monasteriis manus parceret hostilis. At Insulani quantū ualuere, armis arma repellebant: & inuocantes diuinæ auxiliū pietatis, cœlitus se uindicari continuis Deum deprecationibus postulabant. Et quamuis maledici Regnum Dei possidere non possunt, creditū tamen est, quod hi, qui merito impietatis suæ maledicebantur, ocius pœnas sui reatus luerent. Siquidem anno post hunc proximo, idem Rex cum temere exercitū ad uastandū Pictorum prouinciā duxisset, multū prohibentibus amicis, & maxime beatæ memoriæ Cudberechto, qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus est, simulantibus fugam hostibus, in angustias inaccessorū montium, & cum maxima parte copiarū, quas secū adduxerat, extinctus, anno ætatis suæ quadragesimo, Regni autē decimoquinto, die decimotertio Calendarū Iuniarum. Et quidem (ut dixi) prohibuerunt amici, ne hoc bellū iniret; sed quoniam anno præcedēte noluerat audire Reuerendissimum Ecgberechtum, ne Scotiam nil se lędentem impugnaret, datum est illi ex pœna peccati illius, ne tunc eos, qui ipsum ab interitu reuocare cupiebant, audiret. Ex cap. 26.

Ex quo tempore spes cœpit, & uirtus Regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam & Picti terram possessionis suæ, quā tenuerunt Angli, & Scoti qui erant in Britannia, Britonum quoq; pars nonnulla libertatē receperunt, quam & hactenus habent per annos circiter quadragintatres. Vbi inter plurimas gentes Anglorum, uel interemptas gladio, uel seruitio addictas, uel de terra Pictorum fuga lapsas, etiam Reuerendissimus uir Domini Trumuini, qui in eis episcopatū acceperat, recessit cum

suis, qui erant in monasterio Ebbercurni, posito quidē in regione Anglorum, sed in uicinia Freti, quod Anglorum terras, Pictorumq́; disterminat, eosq́; ubicunq; poterat amicis per monasteria commendans, ipse in sæpe dicto famulorum famularumq́; Dei monasterio, quod uocatur Streanenshalch, locū mansionis elegit. Ibiq; cum paucis suorum in monachica districtione uitam non sibi solummodo, sed & multis utilem plurimo anno
20 rum tempore duxit. Vbi etiam defunctus, in 20 ecclesia beati Petri Apo
Ecce sepulchrum boni episcopi in ecclesia beati Petri Apostoli. stoli iuxta honorem, & uitam, & gradum eius condignum conditus est.

Præerat quidem tunc eidem monasterio Regia uirgo Elflec una cū matre etiam Flecde. Sed adueniente illuc episcopo, maximum regendi auxilium, simul & suæ uitæ solatium deuota Deo doctrix inuenit. Successit autem Ecgfrido in regnū Altfrit, uir in scripturis doctissimus, qui frater eius, & filius Osuini Regis esse dicebatur. Destructumq́; Regni statum, quamuis intra fines angustiores nobiliter recuperauit. Quo uidelicet anno, qui est ab incarnatione Dominica sexcentesimo octogesimoquinto, Lotheri Cantuariorū Rex, cum post Ecgberechtum fratrē suum, qui nouem annis regnauerat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat octauo Idus Februarij. Vulneratus nanq; est in pugna Australium Saxonū, quos contra eum Edric filius Ecgberechti aggregarat, & inter medendū defunctus. Ac post eum idem Edric anno uno ac dimidio regnauit. Quo defuncto regnum illud aliquod temporis spatiū Reges dubij uel externi disperdiderunt; donec legitimus Rex Victed, idest filius Ecgberechti, confortatus in regno, religione simul & industria, gentem suam ab extranea inuasione liberaret.

Ex lib. 5. eiusdem historiæ cap. 20. Illo igitur anno, quo Rex Merciorum Coenred, necnon & Offa filius Sigberi Regis Orientalium Saxonū, Britanniā reliquere, Romamq́; profecti, monachicum ibi habitum sumpsere, Antistes eximius Vilfrid, post quadraginta quinq; annos accepti episcopatus, diem clausit extremum, in prouincia, quæ uocatur Mundalum, corpusq́; eius loculo inditum, per
21 latum est in monasteriū ipsius, quod dicitur in Hripum, & iuxta honorē
Corpus eius honorifice in ecclesia beati Petri sepultum est. tanto Pontifici congruū 21 in ecclesia beati Petri sepultū. De cuius statu uitaq́; (ut ad priora repedantes, paucis quæ gesta sunt memoremus) cū esset puer bonæ indolis, atq; ætatem moribus transiens, ita se modeste &
22 circunspectæ in omnibus gerebat, ut merito à maioribus quasi unus ex ip
Vides quod monachi etiam tum castitatē & pietatem obseruabant? sis amaretur, & uenerarctur. Vbi uero quartumdecimum ætatis contigit annum, monasticam seculari uitam prætulit. Quod ubi Patri suo narrauit (iam enim mater obierat) libenter eius uotis ac desiderijs cœlestibus annuit, eumq́; cœptis insistere salutaribus iussit. Venite ergo ad Insulam Lin
23 disfarnensem, ibiq́; monachorū famulatui se contradens, diligenter ea q̄
Similiter humilitatē & obedientiam. monasticæ 22 castitatis ac pietatis erant, & discere curabat, & agere. Et qa acris erat ingenij, didicit citissime psalmos, & aliquos codices, nec
24 dum quidem attonsus, uerū his, quæ tonsura maiora sunt, uirtutibus hu
Ecce sanctus uir Romam uenire disponit ad sedem apostolicā, tāquam ad magistrā omnis ritus ecclesiastici & monachalis. militatis 23 & obedientiæ non mediocriter insignitus. Propter quod & à senioribus, & coætaneis suis iusto colebatur affectu. In quo uidelicet monasterio cum aliquot annos Deo seruiret, animaduertit paulatim adolescens animi sagacis, minime perfectam esse uirtutis uiam, quæ tradebatur à Scotis: proposuitq́; animo uenire Romam, 24 & qui apud sedē Apostolicam ritus Ecclesiastici, siue monasteriales seruarentur, uidere. Quod

cum fratribus referret, laudauerunt eius propositum, eumq; id quod mē te disposuerat, perficere suadebant. At ille confestim ueniens ad Reginā Eanfledam, cui notus erat, cuiusq; consilio & suffragiis præfato fuerat monasterio sociatus, indicauit ei desiderium sibi inesse, 25 beatorum Apostolorum limina uisitandi. 25

Indicauit desiderium sibi esse beatorū apostolorum limina uisitandi.

Quæ delectata bono adolescentis proposito, misit eum Cantuam ad Regem Ercumberechtum, qui erat filius auunculi sui, postulans eū ut honorifice Romam transmitteret. Quo tempore ibi gradum Archiepiscopatus Honorius, unus ex discipulis beati Papæ Gregorij, uir in rebus ecclesiasticis sublimiter instructus seruabat. Vbi cum aliquandiu demoratus adolescens animi uiuacis, diligenter his, quæ inspiciebat, discendis operā daret, superuenit illo alius adolescens nomine Biscop, cognomento Benedictus, de nobilibus Anglorum, cupiens & ipse Romam uenire, cuius supra meminimus. Huius ergo comitatui Rex sociauit Vilfridū, utq; illum secum Romā perduceret, iussit. Qui cum Lugdunū peruenissent, Vilfrid ab Alfino ciuitatis episcopo ibi retentus est; Benedictus cœptum iter nauigio Romam usq; compleuit. Delectabatur enim Antistes prudētia uerborum iuuenis, gratia uenusti uultus, alacritate actionis, & constantia ac maturitate cogitationis. Vnde & omnia, quæ necesse habebat, abundanter ipsi cum socijs suis, quandiu secum erant, donabat: & insuper offerebat, ut si uellet, partem Galliarū non minimam, illi regendam committeret, ac filiam fratris sui uirginē illi coniugē daret, eumq; ipse loco adoptiui haberet. At ille gratias agens pietati, quam erga eū, cum esset peregrinus, habere dignaretur, respondit, propositū se aliæ maioris conuersationis habere, atq; ideo patria relicta Romam iter agere cœpisse. Quibus auditis Antistes misit eū Romam, dato duce itineris, & cunctis simul, quæ necessitas poposcebat itineris, largiter subministratis, obsecrans sedulo, ut cum in patriam reuerteretur, per se iter facere meminisset.

Veniens uero Romam, & orationibus ac meditationi rerum Ecclesiasticarum, ut animo proposuerat, quotidiana mancipatus instantia peruenit ad amicitiam uiri sanctissimi ac doctissimi, Bonifacij uidelicet Archidiaconi, qui etiam consiliarius erat Apostolici Papæ. Cuius magisterio quatuor euangeliorum libros ex ordine didicit, compositū Paschæ rationabile, & alia multa, quæ in patria nequiuerat Ecclesiasticis disciplinis accommodare, eodem magistro tradente percepit. Et cum menses aliquot ibi studijs occupatus felicibus exegisset, rediit ad Alfinum in Galliam, & tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo, & in tanto habitus amore, ut hæredem sibi illum facere cogitaret. Sed ne hoc fieri posset, Antistes crudeli morte præreptus est; & Vilfrid ad sui potius, hoc est Anglorum gentis, episcopatum reseruatus. Nanq; Bahld regina, missis militibus, episcopum iussit interfici, quem ad locum quidem, quo decollādus erat, sequutus est Vilfrid clericus illius, desiderans, cum eo, tametsi ipso multum prohibente, pariter occumbere. Sed hunc ubi peregrinū, atq; oriundum de natione Anglorum cognouere carnifices, pepercere illi, neq; eum trucidare cum suo uoluere pontifice. At ille Britanniam ueniens, coniunctus est amicitijs Alucfridi Regis, qui catholicas ecclesiæ regulas sequi semper & amare didicerat. Vnde & illi quia catholicum esse comperit, mox donauit terram decem familiarum in loco qui dicitur Stādfrod,

& non multo post monasterium triginta familiarum, in loco qui uocatur in Hriphum, quem uidelicet locum dederat pridem ad construendum inibi monasterium his, qui scotos sequebantur. Verum quia illi postmodum, optione data, maluerunt loco cedere, quam pascha catholicum, cæterosque ritus canonicos, iuxta Romanæ ac Apostolicæ ecclesiæ consuetudinem recipere, dedit hoc illi, quem melioribus imbutum disciplinis, ac moribus uidit. Quo in tempore ad iussionem præfati Regis, presbyter ordinatus 26 est in eodem monasterio ab Agilberchto episcopo Geuissorum, desiderante Rege, ut uir tantæ eruditionis, ac religionis, sibi specialiter indiuiduo comitatu sacerdos esset ac ductor. Quem non multo post, detecta, & eliminata (ut supra docuimus) scotorum secta, in Galliam mittens cum consilio, atque consensu patris suis Osiuu, episcopum sibi rogauit ordinari, cum esset annorum circiter triginta, eodem Agilberechto tunc episcopatum agente Parisiacæ ciuitatis. Cum quo 27 & alij undecim episcopi ad dedicationem Antistitis conuenientes, multum honorifice ministerium impleuerunt.

26 *Ordinatus est presbyter ab episcopo Geuissorum licet rege iubente. Non enim poterat eum alius ordinare quam episcopus, quoniam talis ordinatio ad eum solum spectat.*

Quod adhuc in transmarinis partibus demorante, consecratus est in episcopatum Eboraci, iubente Rege Osiuu, Ceadda uir sanctus, qui tribus annis ecclesiam sublimiter regens, dehinc ad curam monasterij sui, quod est in lestinga secessit; accipiente Vilfrido episcopatum totius Nordanhimbrorum prouinciæ. Qui deinde regnante Ecgfrido pulsus episcopatu, & alij sunt pro illo consecrati Antistites, quorum supra meminimus, Romam itaque iturus, & 28 coram Apostolico Papa causam dicturus, ubi nauem conscendit, flante Fauonio, pulsus est in Fresiam, & honorifice susceptus a Barbaris, ac Rege illorum Aldgilsfo, prædicabat eis Christum, & multa eorum milia uerbo ueritatis instituens, à peccatorum suorum sordibus fonte salutaris abluit: Et quod postmodum Vilbrord reuerendissimus Christi pontifex, in magna deuotione compleuit, ipse primus ibi opus euangelicum cœpit. Ibi ergo hiemē cum noua Dei plebe feliciter exigens, sic denique Romam ueniendi iter repetijt. Vbi postquam causa eius uentilata est, pręsente Agathone Papa, & pluribus episcopis, uniuersorū iudicio absque crimine accusatus fuisse, & episcopatu esse dignus inuentus est. Quo in tempore idem Papa Agatho cum 29 synodum congregaret Romæ centumuigintiquinque episcoporum aduersus eos, qui unam in Domino saluatore uoluntatem atque operationem dogmatizabant, uocari iussit & Vilfridum, atque inter episcopos consedentem dicere fidem suam simul et prouintię, siue Insulæ, de qua uenerat. Cumque catholicus fide cum suis esset inuentus, placuit hoc inter cętera eiusdem synodi gestis inseri: scriptumque est hoc modo: Vilfridus Deo amabilis episcopus Eboracę ciuitatis, Apostolicam 30 sedem de sua causa appellans, & ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, & cum alijs centumuigintiquinque coëpiscopis in synodo in iudicij sede constitutus pro omni Aquilonari parte Britannię & pro Hibernię insulis, quæ ab Anglorum, & Britonum, necnon & scotorum, & Pictorum gentibus incoluntur, ueram & catholicam fidem confessus est, & cum subscriptione sua corroborauit.

27 *Vides quod ordinationes episcoporum solenniter fiunt, & ad eas multi episcopi cōuenire solent de more sanctæ Romanæ ecclesiæ?*

28 *Quare iturus erat Romā episcopatu pulsus, & causam corā Apostolico dicturus, nisi quia sedes illa est refugium omniū oppressorum?*

29 *Vides quod conuocare cōcilium aduersus hæreticos spectat ad Romanum pontificē?*

30 *Apostolicā sedem de sua causa appellans. Ecce quomodo in omni pressura a totius mūdi episcopis ad sanctā Petri sedem propter specialem prærogatiuam ei a domino cōcessam appellatur.*

Post hæc reuersus in Britanniam, prouinciam Australium saxonum ab idololatriæ ritibus ad fidem Christi conuertit. Vectæ quoque insulæ uerbi ministros destinauit, & secundo anno Alfridi, qui post Ecgfridum regna-

uit, sedē suam & episcopatū, ipso Rege inuitante, recepit. Sed post quinque annos denuo accusatus, ab eodem ipso Rege, & plurimis episcopis praesulatu pulsus est: ueniensque Romam, cum praesentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, considentibus episcopis plurimis cum Apostolico Papa Ioanne, omnium iudicio probatum est, accusatores eius nonnulla in parte falsas contra eum machinasse calumnias; scriptumque est a praefato Papa Regibus Anglorum Edilredo, & Alfrido, ut 31 ut eum in episcopatum suum, eo quod iniuste fuerit condemnatus, facerent recipi. Iuuit autem causam absolutionis eius, lectio synodi beatae memoriae Papę Agathonis, quae quondam ipso praesente in urbe, atque in eodem concilio inter episcopos residente, ut praediximus, acta est. Cum ergo causa exigente, synodus eadem coram nobilibus & frequentia populi, iubente apostolico Papa, diebus aliquot legeretur, uentum est ad locum, ubi scriptum erat: Vilfridus Deo amabilis episcopus Eboracę ciuitatis, apostolicam sedem de sua causa appellans, & ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, & cętera quę supra posuimus Quod ubi lectum est, stupor apprehendit audientes, & silente lectore, coeperunt alterutrum requirere, quis esset ille Vilfrid episcopus. Tum Bonifacius consiliarius apostolici Papę, & alij perplures, qui eum temporibus Agathonis Papae ibi uiderunt, dicebant ipsum esse episcopum, qui nuper Romam accusatus a suis, atque ab apostolica sede iudicandus aduenerit. Qui iādudum, inquiunt, accusatus, aeque huc adueniens, mox audita, ac dijudicata causa & controuersia utriusque partis a beatae memoriae Papa Agathone, probatus est contra fas a suo episcopatu repulsus, & tanti apud eum habitus est, ut ipsum in concilio, quod congregauerat episcoporum, quasi uirum incorruptae fidei, & animi probi residere pręciperet. Quibus auditis, dicebant omnes unà cum pontifice, uirum tantae authoritatis, qui per quadraginta prope annos episcopatu fungebatur, nequaquam damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum in patriam cum honore reuerti.

31 *Ecce quomodo causae eiectionis episcoporū coram summo Apostolico tractantur, & cū iniuste fuerint expulsi, eius autoritate restituuntur.*

Qui cum remeans in Galliarū partes deuenisset, tactus est infirmitate repentina, & ea crescente adeò pressus, ut equo uehi non posset, sed manibus ministrorū portaret in grabato. Sic delatus in ciuitatem Mellū Gallię, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus iacebat, halitu tantum per tenui, quia uiueret demonstrans. Cumque ita sine cibo & potu, sine uoce et auditu quatriduo perseuararet, quinta demum illucescente die, quasi de graui expergefactus somno, exurgens resedit, apertisque oculis uidit circa se choros psallentium simul & flentium fratrum; ac modicum suspirans interrogauit, ubi esset Acca presbyter: qui statim uocatus intrauit, & uidēs eum melius habentem, ac loqui iam ualentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus, qui aderant fratribus. Et cum parum consedissent, ac de supernis iudicijs trepidi aliquantum fabulari coepissent, iussit pontifex cęteros ad horam egredi, et ad Accam presbyterum ita loqui exorsus est: Visio mihi modo tremenda, apparuit, quam te audire, ac silentio tegere uolo, donec sciam quid de me fieri uelit Deus. Astitit enim mihi quidā cādido praeclarus habitu, dicens, se Michaelem esse Archangelū & ob hoc, inquit missum, ut te a morte reuocem. Donauit enim tibi Dominus uitam per orationes ac lachrymas discipulorum, & fratrū tuorum, 32 & per intercessionē suae beatae genitricis semperque uirginis Mariae. Quapropter

32 *Tu qui negas sanctos*

pro nobis intercedere quid dices quod sanctus uir per intercessionem beatae Dei genitricis semperq; uirginis Mariae, restitutus est sanitati?

33 *Positus est in ecclesia beati Petri Apostoli iuxta altare ad Austrum.*

34 *Ecce aedificatio templi in honorem Dei, dedicatio illius sub nomine D. Petri Apostoli, & eius exornatio cum multo auro. Vnde ergo hauriunt nonnulli q̄d haec Deo displicent & mala sunt? Nonne hinc potius totum contrariū habetur?*

35 *Si sanctus uir Monachos instituit monitis & sancta regula patrum, consequens est quod antiqui Monachi etiam ipsi regulas & constitutiones suas haberent.* 36 *Episcopus moriens caelestia regna petiuit. Ergo animae sanctorum sunt in caelo.*

dico tibi, quia modo quidē ab infirmitate hac sanaberis, sed paratus esto, quia post quadriennium reuertens uisitabo te. Patriam uere perueniens, maximam possessionum tuarū, quae tibi ablatae sunt, portionem recipies, atq; in pace tranquilla uitam terminabis.

Conualuit igitur episcopus, cunctis gaudentibus, & Deo gratias agentibus, cœptoq; itinere, Britanniam uenit. Lectis autem epistolis, quas ab Apostolico Papa adduxerat, Berechuald Archiepiscopus, & Edilret quōdam Rex, tunc autem Abbas, libentissime fauerunt. Qui uidelicet Edilred, accitum ad se Coenredum, quem pro se Regem fecerat, amicum episcopo fieri petijt, & impetrauit. Sed Aldfrid Nordanhimbrorum Rex eum suscipere contempsit, nec longo post tempore superfuit. Vnde factum est, ut regnante Orsedo filio eius, mox synodo iuxta fluuium Nidd, post aliquantum utriusq; partis conflictum, tandem cunctis fauentibus, in praesulatum sit suae receptus ecclesiae. Sicq; quatuor annis usq; ad diem obitus sui uitā duxit in pace. Defunctus est autem in monasterio suo, quod habebat in prouincia Vndalum, sub regimine Cudbaldi Abbatis: & ministerio fratrū perlatus in suum monasterium primum, quod dicitur in Hripum, positus 33 est in ecclesia beati Apostoli Petri, iuxta altare ad Austrum, ut & supra docuimus: Et hoc de illo Epitaphium est scriptum.

Vilfrid hic magnus requiescit corpore praesul,
Hanc 34 Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, & eximio sacrauit nomine Petri,
Cui claues cœli Christus dedit arbiter orbis:
Atq; totam arctirio deuotus uestijt auro.
Quinetiam sublime Crucis radiante metallo
Hic posuit Tropheum; necnon & quatuor auro
Scribi euangelij praecepit in ordine libros,
At thecam ē rutilo his condignam condidit auro.
Paschalis qui etiam solennia tempora cursus
Catholici ad iustum correxit dogma Canonis,
Quem statuere patres: dubioq; errore remoto,
Certa suae genti ostendit moderamina ritus.
Inque locis istis monachorum examina crebra
Collegit, ac 35 monitis, & sancta regula patrum
Sedulus instituit, multis domiq; forisq;
Iactatus nimium per tempora longa periclis.
Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
Transijt & 36 gaudens cœlestia Regna petiuit.
Dona Iesu, ut grex pastoris calle sequatur.

Habetur in libro 4 historiae Anglicanae eiusdem cap. 23.

VITA HILDAE ABBATISSAE MONASTERII Streneshalch, & Cedmon monachi serui Dei, per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

1 *Post multa quae fecit*

ANno Dominicae incarnationis sexcentesimo trigesimo, religiosissima Christi famula Hilda Abbatissa monasterij, quod dicitur Streneshalch, post 1 multa quae fecit in terris opera cęlestia, ad percipienda praemia uitae cœlestis de terris ablata, transiuit, die decimoquin-

to Calendarum decembrium, cum esset annorum sexagintasex. Quibus æqua partitione diuisis, trigintatres primos in seculari habitu nobilissime conuersata compleuit. Nam & nobilis natu erat, hoc est filia nepotis Eduini Regis, uocabulo Heririci, cum quo etiam Rege ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini primi Nordanhimbrorum episcopi fidem & sacramenta Christi suscepit, atque hanc, dum ad eius uisionem peruenire meruit, intemeratam seruauit.

in terris opera cœlestia, ad percipienda præmia uitæ cœlesti transiuit. Vides ne q\[uo]d propter opera bona datur nobis præmium æternæ gloriæ.

Quæ cum relicto habitu seculari, illi soli seruire decreuisset, secessit ad prouinciam Orientalium Anglorum. Erat namque propinqua Regis illius, desiderans exinde si quo modo posset, derelicta patria, & omnibus quæcunque habuerat, Galliam peruenire, atque in monasterio Cale peregrinam pro Domino uitam ducere, quo facilius perpetuam in cœlis patriam posset 2 mereri. Nam & in eodem monasterio soror ipsius Heresuid, mater Aldulfi Regis Orientalium Anglorum regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam expectabat æternam. Cuius æmulata exemplum et ipsa, proposito peregrinandi annum totum in præfata prouincia retenta est: deinde ab Aidano episcopo patriam reuocata, accepit locum unius familiæ ad septemtrionalem plagã Muri fluminis, ubi æque anno uno monachicam cũ perpaucis socijs uitam agebat. Post hæc facta est Abbatissa in monasterio, quod uocatur Herutheu, quod uidelicet monasteriũ factum erat non multo ante à religiosa Christi famula Heiu, quæ prima fœminarum fertur in prouincia Nordanhimbrorũ propositum, 3 uestemque sanctimonialis habitus, consecrante Aidano episcopo, suscepisse. Sed illa post non multũ tempus facti monasterij, secessit ad ciuitatem Calcariam, quæ à gente Anglorum Kaelcacestir appellatur, ibique mansionem sibi instituit.

2 Quo facilius perpetuam in cœlis patriã posset mereri.

3 Quæ uirginitatẽ uouebant, & sanctimoniales fiebant consecrante episcopo, uestẽ & habitum certum sumebant.

Prælata autẽ regimini monasterij illius famula Christi Hilda, mox hæc regularem uitam per omnia, prout à doctis uiris discere poterat, ordinare curabat. Nam & episcopus Aidan, & quique nouerant eam religiosi, pro insita ei sapientia, & amore diuini famulatus, sedulo eam uisitare, obnixe amare, diligenter erudire solebant. Cum ergo aliquot annos huic monasterio regularis uitæ institutione multum intenta præesset, contigit eam suscipere, etiam construendũ siue ordinandum monasterium in loco qui uocatur Streneshaloh, quod opus sibi iniunctum non segniter impleuit. Nam eisdem, quibus prius monasterium etiam hoc disciplinis uitæ regularis instituit. Et quidẽ multa inibi quoque iustitiæ, pietatis, & castimoniæ, cæterarumque uirtutum, sed maxime pacis et charitatis custodiam docuit; ita ut in exemplum primitiuæ ecclesiæ nullus ibi diues, nullus egens, omnibus essent omnia communia, cum nihil cuiusquã esse uideretur propriũ. Tanta autẽ inerat in ipsa prudentia, ut non solum mediocres quique in necessitatibus suis, sed etiam Reges ac principes nonnunquam ab ea consilium quærerent & inuenirent. Tantũ dilectioni diuinarum scripturarum suos uacare subditos, tantum operibus iustitiæ se exercere faciebat, ut facillime uiderentur ibidem qui ecclesiasticũ gradum, hoc est altaris officiũ apte subirent, plurimi posse reperiri. Denique quinque ex eodem monasterio postea episcopos uidimus, & hos omnes singularis meriti ac sanctitatis uiros, quorum hæc sunt nomina, Bosa, Actla, Oftfor, Ioannes, & Vuilfrid. De primo supra diximus, quod Eburaci fuerit consecratus Antistes.

De secundo breuiter intimãdum, quod in Episcopatum Dorciceestre fuerit ordinatus. De ultimis infra dicendum est, quod eorum primus Hagustaldensis, secundus Eburacensis ecclesiæ fuit ordinatus episcopus.

De medio nunc dicamus, qui cum in utroq; Hildæ Abbatissæ monasterio, lectioni & obseruationi scripturarum operam dedisset, tandem perfectiora desiderans, uenit Cantuam ad Archiepiscopũ beatæ recordationis Theodorũ, ubi posteaquam aliquandiu lectionibus sacris uacauit, etiam Romam adire curauit, quod eo tempore magnæ uirtutis æstimabatur. Et cum inde rediens Britanniam adijsset, diuertit ad prouinciam Huicciorũ, cui tunc Rex Ostric præfuit; ibiq; uerbum fidei prædicans simul & exemplum uiuendi sese uiuentibus atq; audientibus exhibens, multo tempore mansit. Quo tẽpore Antistes prouinciæ illius uocabulo Bosel, tanta erat corporis infirmitate depressus, ut officium episcopatus per se implere nõ posset. Propter quod omni iudicio præfatus uir in episcopatum pro eo electus, ac iubẽte Edilredo Rege per Vuilfridum beatæ memoriæ Antistitem, qui tunc temporis mediterraneorum Anglorum episcopatum regebat, ordinatus est, pro eo quod Archiepiscopus Theodorus iam defunctus erat, & nõdum alius pro eo ordinatus episcopus. In quam uidelicet prouinciam pauloante, hoc est ante præfatum uirum Dei Boselum, uir strenuissimus & doctissimus, atque excellentis ingenij uocabulo Tatfrid, de eiusdem Abatissæ monasterio electus est Antistes. Sed priusquam ordinari posset, morte immatura præereptus est.

Non solum autẽ præfata Christi ancilla & Abbatissa Hilda, quam omnes qui nouerant, ob insigne pietatis & gratiæ matrem uocare consueuerant, in suo monasterio uitæ exemplo præsentibus extitit, sed etiam plurimis longius manentibus, ad quos felix industriæ ac uirtutis eius rumor peruenit, occasionem salutis & correctionis ministrauit. Oportebat nanque impleri somniũ, qđ mater eius Bregusuid in infantia eius uidit. Quæ cum uir eius Heriric exularet sub Rege Britonum Cerdicce, qui & ueneno perijt, uidit per somniũ quasi subito sublatum eum quem quæsierat cũ omni diligentia, nullumq; eius uspiam uestigium apparere. Verum cũ solertissime illum quæsisset, reperit sub ueste sua monile pretiosissimum, qđ dum attentius consideraret, tanti fulgore luminis refulgere uidebatur, ut omnes Britanniæ fines illius gratia splẽdoris impleret. Quod nimirũ somnium ueraciter in filia eius, de qua loquimur, impletum est. Cuius uita nõ sibi solummodo, sed multis beneuiuere uolentibus exempla operum lucis præbuit.

Verum illa cum multis annis huic monasterio præesset, placuit pio prouisori salutis nostræ, sanctam eius animã longa etiã infirmitate carnis examinari, ut iuxta exemplum Apostoli, uirtus in infirmitate perficeretur. Percussa etenim febribus, acriter cœpit ardore fatigari. Et per sex continuos annos eadem molestia laborare non cessabat, in quo toto tempore nunquam ipsa uel conditori suo gratias agere, uel commissum sibi gregem, et publice & priuatim docere prætermittebat. Nam suo præclaro exẽplo monebat omnes & in salute accepta corporis Domino obtemperanter seruiendum, & in aduersis rebus siue infirmitatibus membrorum fideliter Domino esse gratias semper agendas. Septimo ergo suæ infirmitatis anno, conuerso ad intranea dolore, ad diem peruenit ultimum. Et circa Galli

cantum percepto uiatico sacrosanctæ Communionis, cum accersitis ancillis Christi, quæ erant in eodem monasterio, de seruanda eas inuicem, immo cũ omnibus pace euangelica admoneret, inter uerba exhortationis læta mortem uidit, immo (ut uerbis Domini loquar) de morte trãsiuit ad uitam. Qua uidelicet nocte Dominus Omnipotens obitum ipsius in alio lõgius posito monasterio, quod ipsa eodem anno construxerat, & appellatur Hacanos, manifesta uisione reuelare dignatus est.

Erat in eodem monasterio quædã sanctimonialis fœmina, nomine Bega, quæ triginta 4 & amplius annos dedicata Domino in Virginitate, in monachica conuersatione seruiebat. Hæc tunc in dormitorio sororum pausans, audiuit subito in aëre notum campanæ 5 sonũ, quo ad orationes excitari uel conuocari solebant, cum quis eorũ de seculo fuisset euocatus, apertisq́ (ut sibi uidebatur) oculis, aspexit domus culmine fusam desuper lucem omnia repleuisse. Cui uidelicet lucido cum solicita intenderet, uidit animam præfatæ Dei famulæ in ipsa luce, comitantibus, ac ducẽtibus Angelis ad cęlum ferri. Cumq́ somno excussa, uideret cæteras pausantes circa se sorores, intellexit uel in somnio, uel in uisione ostensum sibi esse quod uiderat. Statimq́ surgens nimio terrore perterrita, cucurrit ad uirginem, quæ tunc monasterio Abbatissæ uice præfuit, cui nomẽ erat Frigit, fletuq́ ac lachrymis multum perfusa, ac suspiria longa trahens, nunciauit, matrem illarũ omnium Hildam Abbatissam iam migrasse de seculo, et se aspectante, cum luce immensa, ducibus Angelis, ad ęterna lumina lucis, & supernorum consortia ciuium ascendisse. Quod cum illa audisset, suscitauit cunctas sorores, & in ecclesia cõuocatas 6 orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit. Quod cum residuo noctis tempore diligenter agerent, uenerunt primo diluculo fratres, qui eius obitũ nunciauerunt à loco ubi defuncta est. At illę respondentes dixerunt, se prius eadem cognòuisse, & cum exponerent per ordinem, quomodo hæc uel quãdo didicissent, inuentum est eadem hora transitum eius illi ostensum esse per uisionem, qua illi referebant exisse de mundo: pulchraq́ rerum cõcordia procuratum est diuinitus, ut cum illi exitum eius de hac uita uiderẽt, tunc istæ introitum eius in perpetuam animarum uitam cognoscerent. Distant autem inter se monasteria hęc sexdecim ferme milibus passuum.

4 Triginta & amplius annos dedicata Domino in uirginitate, in monachica conuersatione seruiebat. Est ne igitur uirginitas impossibilis, ut somniant nonnulli?

5 Campanarum usus quarum sonitu ad orationes excitamur uel conuocamur, antiquus est in ecclesia.

6 Orationibus ac psalmis pro anima matri operam dare monuit.

Fertur autem, quòd eadem nocte in ipso quoq́ monasterio, ubi præfata Dei famula obijt, cuidam Virgini Deo deuotę, quæ illam immenso amore diligebat, obitus illius in uisione apparuerit, qua animam eius cum Angelis ad cœlum ire conspexerit, atq́ hac ipsa qua factum est hora, his quæ secum erant famulabus Christi manifestè narrauerit, easq́ ad orandum pro anima eius, etiam priusquam cętera congregatio eius obitum cognouisset, excitauerit. Quod ita fuisse factum mox congregationi manifestè innotuit. Erat enim hæc ipsa hora cum alijs nonnullis Christi ancillis in extremis monasterij locis seorsum posita, ubi nuper uenientes ad conuersionem fœminæ solebant probari, donec regulariter institutæ in societatem congregationis susciperentur.

In huius monasterio Abbatissæ fuit frater quidam diuina gratia specialiter insignis, qui carmina religioni, & pietati apta facere solebat; ita ut quicquid ex diuinis literis per interpretes disceret, hoc ipsum postea ille uerbis poëticis maxima suauitate & compunctione compositum, in sua, *Ex cap. 24.*

idest Anglorum lingua proferret. Cuius carminibus multorum sæpe animi ad contemptum seculi, & ad appetitum sunt uitæ cœlestis accensi. Et quidem & alij post illum in gente Anglorum religiosa poemata facere tentabant, sed nullus ei æquiparari potuit. Nanque ipse non ab hominibus neque
7 per hominem institutus, canendi artem didicit, sed diuinitus adiutus gratis 7 ca-
Cognosce an usus cantandi in ecclesia placeat deo, cum sanctus uir diuinitus adiutus cantandi donum acceperit. nendi donum accepit. Vnde nihil unquam friuoli & superuacui poematis facere potuit, sed ea tantummodo, quæ ad religionem pertinent, religiosa lingua docebat. Siquidem in habitu seculari usque ad tempore perfectioris ætatis constitutus, nil carminum aliquando didicerat: Vnde nonnunquam in conuiuio, cum esset lætitiæ causa decretum, ut omnes per ordinem cantare deberent, ille ubi appropinquare sibi citharam cernebat, surgebat a media cœna, & egressus ad suam domum residebat. Quod dum tempore quodam faceret, & relicta domo conuiuij, egressus esset ad stabula iumentorum, quorum ei custodia nocte illa erat delegata, ibique hora competenti membra dedisset sopori, astitit ei quidam per somnium, eumque salutans, ac suo appellans nomine, Cedmon, inquit, canta mihi. At ille respondit: Nescio cantare; nam & ideo de conuiuio egressus huc secessi, quia cantare non poteram. Rursum ille, qui cum eo loquebatur, Attamen, ait, cantare mihi habes. Quid, inquit, habeo cantare? At ille, Canta, inquit, principium creaturarum. Quo accepto responso, statim ipse cœpit cantare in laudem Dei conditoris uersus, quos nunquam audierat, quorum iste est sensus: Nunc laudare debemus auctorem Regni cœlestis, potentiam creatoris, & consilium illius, facta patris gloriæ. Quomodo ille cum sit æternus Deus, omnium miraculorum auctor extitit, qui primo filijs hominum cœlum pro culmine tecti, dehinc terrarum cuncta humani generis seruitio omnipotens creauit. Hic est sensus, non autem ordo ipse uerborum, quæ dormiens ille canebat. Neque enim possunt carmina, quanuis optime composita, in aliam linguam ad uerbum sine detrimento sui decoris ac dignitatis transferri.

Exurgens autem a somno, cuncta quæ dormiens cantauerat, memoriter retinuit, & his mox plura in eundem modum uerba Deo digni carminis adiunxit. Veniensque mane ad uillicum qui sibi præerat, quid domi percepisset indicauit: atque ad Abbatissam perductus, iussus est multis doctis uiris præsentibus indicare somnium, & dicere carmen, ut uniuersorum iudicio, quid, uel unde esset, quod referebat, probaretur. Visumque est omnibus cœlestem ei a Domino concessam esse gratiam; exponebantque illi quendam sacræ historiæ, siue doctrinæ sermonem, præcipientes eum si posset hunc in modulationem carminis transferre. At ille suscepto negocio abijt, & mane rediens, optimo carmine, quod uidebatur, compositum
8 reddidit. Vnde mox Abbatissa amplexa gratiam Dei in uiro, 8 secula-
Ecce quomodo qui de seculari uita ad religiosam transibant, regularem & certum habitum una cum proposito etiam assumebant, ut modo quoque apud Monachos fit. rem illum habitum relinquere, & monachicum suscipere propositum docuit: susceptumque in monasterium cum omnibus suis fratrum cohorti associauit, iussitque illum seriem sacræ historiæ doceri. At ipse cuncta quæ audiendo discere poterat, rememorando secum, quasi mundum animal ruminando, in carmen dulcissimum conuertebat, suauiusque resonando, doctores suos uicissim auditores faciebat sui. Canebat autem de creatione mundi, & origine humani generis, & tota Genesis historia; de egressu Israel ex Ægipto, & ingressu in terram repromissionis: de alijs plurimis sacræ scripturæ historijs:

storijs: De incarnatione Dominica, passione, resurrectione, & ascensione in cœlum; de aduentu spiritussancti; & apostolorum doctrina. Item de terrore futuri iudicij, & horrore pœnę gehennalis, ac dulcedine Regni cœlestis multa carmina faciebat. Sed & alia plura de beneficijs, & iudicijs diuinis; in quo cunctos homines ab amore sceleris abstrahere, ac dilectionē uero & solertiam bonæ actionis excitare curabat. Erat enim uir multum religiosus, & regularibus disciplinis humiliter subditus. Aduersum uero illos, qui aliter facere uolebant, zelo magni feruoris accensus. Vnde & pulchro uitam suam fine conclusit.

Nam propinquante hora sui discessus, quatuordecim diebus præueniēte corporea infirmitate pressus est, adeo tamen ut & loqui toto tempore posset, & ingredi moderatè. Erat autem proxima casa, in qua infirmiores, & qui propè morituri esse uidebantur, induci solebant. Rogauit ergo ministrum suum uespere, incumbente nocte, qua de seculo esset transiturus, ut in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquam adhuc moriturus esse uidebatur, fecit tamen quod dixerat. Cumq; ibidem positi uicissim aliqua gaudente animo unà cum eo qui ibidem antea inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intus haberent. Respōdebant: Quid opus est Eucharistia? Neq; enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum uelut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua 9 accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersia, ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere; eumq; uicissim rogabant, placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: placidam ego mentem filioli erga omnes famulos Dei gero. Sicq; se cęlesti muniens uiatico, uitæ alterius ingressuri parauit, & interrogauit, quàm propè esset hora, qua 11 fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberēt. Respondebāt: Nō longe est. At ille: Bene, ergo expectemus horam illam. Et 12 signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruical, modicūq; obdormiēs, ita cum silentio uitam finiuit. Sicq; factum est, ut quomodo simplici ac pura mente tranquillaq; deuotione Dn̄o seruierat, ita etiā tranquilla morte mundū relinquēs, ad eius 13 uisionē ueniret. Illaq; lingua, qua tot salutaria uerba in laudē cōditoris cōposuerat, ultima 14 uerba in laudem ipsius signando sese, & spiritum suū in manu eius commendando clauderet; qui etiam præscius sui obitus extitisse, ex his quæ narrauimus uideretur.

9 *Vides quod etiam sacerdotes nō celebrantes, communicabant sub una specie? Antiquissima ergo est hæc in ecclesia cōsuetudo.*

10 *Sancti uiri sacratissima eucharistiæ uiatico alterius uitæ ingressus semetipsos parabant.*

11 *Hora qua fratres ad dicendas domino laudes nocturnas excitari deberent.*

12 *Ecce quomodo moriūtur christiani.*

13 *Trāquilla morte mūdum relinquens, ad dei uisionem uenit.*

14 *Rursus uide quomodo boni fideles moriātur.*

Habetur lib. 4. historiæ ecclesiasticæ Anglicanæ eiusdem cap. 25.

VITA ADVMANI SERVI DEI PER VENERAbilem Bedam presbyterum conscripta.

Contigit quandoq; monasterium uirginum, quod Colodiurben cognominant, per culpam incuriæ flammis absumptū esse. Quod tamen à malitia inhabitantium in eo, & præcipuè illorū, qui maiores esse uidebantur, contigisse, omnes qui nouere, facillime potuerunt aduertere. Sed non defuit puniendis admonitio diuinæ pietatis, qua correcti per ieiunia, fletus, & preces, iram à se instar Niniuitarū iusti iudicis auerterent.

Erat nanq; in eodem monasterio uir de genere Scotorum, Adamanus

uocabulo, ducens uitam in 1 continentia & orationibus multũ Deo deuotam; ita ut nihil unq̃ cibi uel potus, excepta die Dominica, & quinta sabbati, perciperet: sæpe autem noctes integras peruigil in oratione transiret. Quę quidem illi districtio uitę arctioris, primo ex necessitate emendandæ suę prauitatis obuenerat, sed procedente tempore necessitatem in consuetudinem uerterat. Siquidem in adolescentia sua sceleris aliquid cõmiserat, quod cõmissum, ubi ad cor suum rediјt, grauissime exhorruit, & se pro illo puniendum à districto iudice timebat. Accedens ergo ad sacerdotem, à quo sibi sperabat iter salutis posse demonstrari, 2 confessus est reatũ suum, petiјtq́; ut consiliũ sibi daret, quo posset fugere à uentura ira. Qui audito eius commisso, dixit: 3 grande uulnus grandioris curam medelę desiderat, & ideo ieiuniјs, psalmis, & orationibus quantũ uales insiste, quo prœoccupando faciem Domini in confessione, propitiũ eum inuenire merearis. At ille, quem nimius reæ conscientię tenebat dolor, & internis peccatorũ uinculis, quibus grauabat, ocius desiderabat absolui: Adolescentior sum, inquit, ætate, & uegetus corpore, quicquid mihi imposueris agendũ, dummodo saluus fiam in die Domini, totũ facile feram, etiãsi totam noctem stando in precibus, & integram septimanã iubeas abstinẽdo. Qui dixit: Multum est ut tota septimana absq; alimẽto corporis perdures, sed biduanũ uel triduanum satis est obseruare ieiunium. Hoc facito, donec post modicũ tempus rediens ad me, quid facere debeas, & quã diu pœnitentiæ insistere, tibi plenius ostẽdam. Quibus dictis, & descripta sibi mensura pœnitendi, abiјt sacerdos; & ingruente causa subita, secessit in Hiberniam, unde originem duxerat, neq; ultra ad eum iuxta suum condictum rediјt.

At ipse memor præcepti eius, simul & promissi sui, 4 totũ se lachrymis, pœnitentiæ, uigiliјs sanctis, & continentiæ mancipauit, ita ut quinta solũ sabbati & Dominica, sicut prædixi, reficeret, cæteris septimanæ diebus ieiunus permaneret. Cumq́; sacerdotem suũ in Hiberniam secessisse, ibiq́; defunctum esse audisset, semper ex eo tempore iuxta condictũ eius, memoratum continentiæ modum obseruabat: & quod causa diuini timoris semel ob reatum compunctus cœperat, iam causa 5 diuini amoris delectatus præmiјs, indefessus agebat.

Quod dum multo tempore sedulus exequeretur, contigit eum die quadam de monasterio illo longius egressum, comitante se uno de fratribus, peractoq́; itinere redire. Qui cũ monasterio propinquarent, & ædificia illius sublimiter erecta aspicerent, solutus est in lachrymis uir Dei, & tristitiam cordis uultu indice prodebat. Quod intuens comes, quare faceret, inquisiuit. At ille; cuncta, inquit, hæc quę cernis ædificia publica, uel priuata, in proximo æstus ignis absumens, in cinerem conuertet. Quod ille audiens, mox ut intrauerunt monasterium, matri congregationis uocabulo Ebbe, curauit indicare. At illa merito turbata de tali præsagio, uocauit ad se uirum, & diligentius ab eo, rem, uel unde hoc ipse nosset inquirebat.

Qui ait: Nuper 6 præoccupatus noctu uigiliјs, & psalmis, uidi astantem mihi subito quendam incogniti uultus, cuius præsentia cũ essem exterritus, dixit mihi ne timerem, & quasi familiari me uoce alloquens: 7 Benefacis, inquit, quia tempore isto nocturno quietis, non somno indulgere, sed uigiliјs, & orationibus insistere ualuisti. At ego noui, inquit, multũ mi

1 *Vide continentiam, orationes, paritatẽ cibi & potus, uigilias, & austeritatem uitæ sanctorum priscorum Monachorum.*

2 *Aduertis confessionẽ peccatorum quæ sacerdoti fit, antiquis patribus fuisse in usu & semper extitisse in ecclesia?*

3 *Vide quid senserint antiqui patres de satisfactione operum, & an eam de necessitate pœnitentiæ esse duxerint, uide etiam qualis satisfactio pro uno delicto fuerit huic patri iniuncta, & an dixerit ei Confessarius, uade in pace, sufficit quod Christus satisfecit pro te, ut docent modo noui dogmatistæ.*

4 *Ecce miram satisfactionem serui dei pro peccato uno perpetrato.*

5 *Vide quomodo ualeant illa opera quæ simul fiunt & intuitu Dei, et æternæ beatitudinis respectu.*

6 *Præoccupatũs noctu uigiliјs & psalmis.*

7 *Laudatur quod tempore nocturnæ quie-*

hi esse 8 necesse uigilijs salutaribus insistere, & pro meis erratibus sedulo Dominũ deprecari. Qui adijciens: Verũ, inquit, dicis, quia tibi & multis opus est peccata bonis operibus redimere, & cum cessant, à laboribus rerum temporalium, tunc pro appetitu æternorum bonorum liberius laborare. Sed hoc tamen paucissimi faciunt. Siquidem modo totũ hoc monasterium ex ordine perlustrans, singulorum casas ac lectos inspexi, & neminem ex omnibus præter te erga sanitatem animæ suæ occupatũ repperi, & omnes prorsus uiri ac fœminę, aut somno torpent inerti, aut ad peccata uigilant. Nam & domunculæ, quę ad orandũ uel legendũ factę erant, nunc in comessationũ, potationum, fabulationũ, & cęterarum sunt illecebrarũ cubilia conuersæ. Virgines quoque Deo dicatæ, contempta reuerentia suæ professionis, quotiescunque uacant, texendis subtilioribus indumentis operam dant, quibus aut seipsas ad uicem sponsarum, in periculum sui status adornant, aut externorum sibi uirorum amicitiam comparant. Vnde merito loco huic, & habitatoribus eius grauis de cœlo uindicta, flammis sæuientibus præparata est. Dixit autem abbatissa: Et quare subito hoc compertum mihi reuelare noluisti? Qui respondit: Timui propter reuerentiã tuã, ne forte nimium conturbareris. Et tamen hanc consolationem habeas, quod in diebus hæc tuis plaga non superueniet.

tis uigilijs & orationibus insisteret.

8 *Dicit esse necessariũ satisfacere pro suis erratibus.*

Qua diuulgata uisione, aliquantulũ loci accolæ paucis diebus timere, & seipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt. Verum post obitũ ipsius abbatissæ, redierunt ad pristinas sordes, immo sceleratiora fecerũt. Et cũ dicerent, pax & securitas, extemplo prefatę ultionis sunt pœna mulctati. Quæ mihi cuncta sic esse facta, reuerendissimus meus compresbyter Eclgis referebat, qui tunc in illo monasterio degebat. Postea autem discedentibus inde ob desolationem plurimis incolarum, in nostro monasterio plurimo tempore conuersatus, ibidemque defunctus est.

Hęc ideo nostrę historię inserenda credidimus, ut admoneremus lectorem operũ Domini, quam terribilis in consilijs super filios hominũ, ne forte nos tempore aliquo carnis illecebris seruientes, minusque Dei iudicium formidantes, repentina ira eius corripiat, & uel temporalibus damnis iuste sæuiens affligat, uel ad perpetuam perditionem districtius examinans tollat.

VITA VENERABILIS VIRI CVDBERECHTI episcopi Lindisfarnensium per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

Habetur lib. 4. ecclesiasticæ historiæ Anglicanæ eiusdem capite 27.

IPso anno, quo finem uitę accepit Rex Ecgfrid, episcopum fecerat ordinari Lindisfarnensium ecclesiæ uirum sanctũ & uenerabilem Cudberechtum, qui in insula permodica, quæ appellatur Farne, & ab eadem ecclesia nouem ferme milibus passuũ in Oceano procul abest, uitam solitariam per annos plures in magna corporis & mentis continentia duxerat. Qui quidem à prima ætate pueritię, studio religiosæ uitę semper ardebat. Sed ab ineunte adolescentia 1 monachicũ & nomen assumpsit & habitum. Intrauit autem primo monasteriũ Mailros, quod in ripa Tuidi fluminis positum, tunc abbas Eata uir omniũ mansuetissimus ac simplicissimus regebat. Qui propterea episcopus Hagustaldensis siue Lindisfar-

1 *Assumpsit monachi nomen & habitum. Vides quod etiam tũ*

Monachi distinctum ab alijs habitum habebant, ut pro talibus cognoscerentur?

nensis ecclesiæ factus est. In tempore autem illo præpositus Boisil magnarum uirtutũ et prophetici spiritus sacerdos fuit. Huius discipulatui Cudberecht humiliter subditus, & scientiam ab eo scripturarũ, & bonorum operum sumpsit exempla. Qui postquàm migrauit ad Dominũ, Cudberecht eidem monasterio factus est præpositus, plures & authoritate magistri, & exemplo suæ actionis regularem instituens ad uitam. Nec solũ ipsi monasterio regularis uitæ monita simul & exempla præbebat, sed & uulgus circumpositũ longè lateq; à uita stultæ consuetudinis ad cœlestium gaudiorum conuertere curabat amorem. Nam 2 multi fidẽ quam habebãt,

2 *Nota hæc uerba. Multi fidem quam habebant, iniquis prophanabant operibus.*

iniquis prophanabant operibus, & aliqui etiam tempore mortalitatis neglectis fidei sacramentis, quibus erant imbuti, ad erratica idolatriæ medicamina concurrebant, quasi missam a Deo conditore plagam per incantationes uel philateria, uel alia quælibet dæmoniacæ artis arcana cohibere ualerent. Ad utrorumq; ergo corrigendũ errorem, crebro ipse de monasterio egressus, aliquotiens equo sedens, sed sæpius pedibus incedens, circumpositas ueniebat ad uillas, & uiam ueritatis prædicabat errantibus: quod ipsum etiam Boisil suo tẽpore facere consueuerat. Erat quippe moris eo tempore populis Anglorũ, ut ueniente in uillam clerico uel presbytero, cuncti ad eius Imperiũ uerbum audituri confluerent libenter ea quę dicerentur, audirent, libentius quę audire, & intelligere poterant, operando sequerentur. Porrò Cudberechto tanta erat dicendi peritia, tantus amor persuadendi quæ cœperat, tale uultus angelici lumen, ut nullus præsentium latebras ei sui cordis celare prę sumeret, quin omnes palam quæ

3 gesserant 3 confitendo proferrent (quia nimirũ hęc eadem illũ latere nullo modo putabant) & confessa dignis, ut imperabat, pœnitentię fructibus abstergerent. Solebat autem ea maxime loca peragrare, & illis prædicare uiculis, qui in arduis asperisq; montibus procul positi, alijs horrori erant ad uisendũ, & paupertate pariter ac rusticitate sua doctorũ arcebãt accessum. Quos tamen ille libenter pio mancipatus labore, tanta doctrinæ solertis excolebat industria, ut de monasterio egressus, sępe hebdomada integra, aliquando duabus uel tribus, nonnunq; etiam mense pleno, domum non rediret: sed demoratus in montanis, plebem rusticã uerbo prædicationis simul & opere uirtutis ad cœlestia uocaret.

Habes hic & oris confessionem, & operis satisfactionem.

Cum ergo uenerabilis Domini famulus multos in Mailrosensi monasterio degens annos, magnis uirtutũ signis effulgeret, transtulit eũ Reuerẽdissimus abbas ipsius Eata ad insulam Lindisfarnensium, ut ibi quoque fratribus custodiam disciplinæ regularis, & authoritate præpositi intimaret, & propria actione pręmonstraret. Nam & ipsum locũ tunc idem Reuerendissimus pariter abbatis iure regebat. Siquidem à temporibus ibidẽ antiquis & episcopus cũ clero, & abbas solebat manere cum monachis, qui tamen & ipsi ad curam episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus eius loci episcopus fuit, cũ monachis illuc & ipse monachus adueniens, monachicam in eo conuersationẽ instituit, scribente ei Reuerendissimo Papa Gregorio in hanc formam: sed quia tua fraternitas, inquit, monasterij regulis erudita, seorsum fieri non debet à clericis suis, in ecclesia Anglorũ, quæ nuper authore Deo ad fidem perducta est, hanc debet conuersationem instituere, quæ in initio nascentis ecclesiæ fuit patribus nostris, in quibus nullus eorũ ex his quę possidebant, aliquid suũ

esse

esse dicebat, sed erant eis omnia communia. Ex cap 28

Exin Cudberecht, crescẽtibus meritis religiosæ intentionis, ad anachoreticæ quoq; contemplationis silentia secreta peruenit. Verum quia de uita illius & uirtutibus, ante annos plures sufficienter & uersibus heroicis, & simplici oratione conscripsimus, hoc tantum in præsenti commemorare satis sit, quod aditurus insulam, protestatus est fratribus dicens: si mihi diuina gratia in loco illo donauerit, ut de opere manuum mearum uiuere queam, libens ibi morabor; sin alias, ad uos citissime, Deo uolente, reuertar. Erat autem locus & aquæ prorsus, & frugis, & arboris inops; sed & spirituũ malignorum frequentia humanæ habitationi minus accommodus; sed ad uotũ uiri Dei habitabilis per omnia factus est. Siquidẽ & aduentu eius spiritus maligni recessere. Cum autem sibi ibidem expulsis hostibus, mansionem angustam circũuallante aggere, & domus in ea necessarias, iuuante manu fratrũ, idest oratorium & habitaculũ commune construxisset, iussit fratres in eiusdẽ habitaculi pauimento foueam facere (erat autem tellus durissima & saxosa, cui nulla omnino spes uenæ fontanæ uideretur inesse) Quod dum facerẽt, ad fidem & preces famuli Dei, alio die aqua plena inuenta est, quæ usq; ad hanc diem sufficientem cunctis illo aduenientibus gratiæ suæ cœlestis copiam ministrat.

Sed & ferramenta sibi ruralia cum frumento afferri rogauit. Quod dũ præparata terra tempore congruo seminaret, nihil omnino non dico spicarum, sed ne herbæ quidẽ ex eo germinari usq; ad æstatis tempora contigit. Vnde uisitantibus se ex more fratribus, hordeũ iussit afferri, si forte uel natura soli illius, uel uoluntas esset superni largitoris, ut illius frugis ibi potius oriretur seges. Quod dum sibi allatum ultra omne tempus serendi, ultra omnẽ spem fructificandi eodem in agro sereret, mox copiosa seges exorta desideratam proprij laboris uiro Dei refectionem præbebat.

Cum ergo multis ibidem annis Deo solitarius seruiret (tanta autẽ erat altitudo aggeris, quo mansio eius erat uallata, ut cœlum tantũ ex ea, cuius introitum sitiebat, aspicere posset) contigit, ut congregata synodo non parua sub præsentia Regis Ecgfridi iuxta fluuium Alne, in loco qui dicitur Adcuifirdi, quod significat ad duplex uadũ, cui beatæ memoriæ Theodorus archiepiscopus præsidebat, unanimi omniũ consensu ad episcopatum ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur. Qui cum multis legatarijs ac literis ad se præmissis, nequaq; à suo monasterio posset erui, tandem Rex ipse præfatus una cũ sanctissimo Antistite Trumuini, necnõ & alijs religiosis, ac potentibus uiris insulam nauigauit. Conueniunt & de ipsa Lindisfarnensi in hoc ipsum multi de fratribus, genuflectunt, omnes adiurant, per Dominũ lachrymas fundunt, obsecrant, donec ipsum quoq; lachrymis plenũ dulcibus extrahunt latebris, atq; ad synodũ pertrahunt. Quò dum peruenisset, quamuis multũ renitens, unanima cunctorũ uoluntate superatur, atq; ad suscipiendum episcopatus officium collum submittere compellitur; eo maxime uictus sermone, quod famulus Domini Boisil cũ ei mẽte prophetica cuncta quæ eum essent superuẽtura, patefaceret, Antistitem quoq; eũ futurum esse prædixerat. Nec tamẽ statim ordinatio decreta, sed peracta hieme quæ imminebat, in ipsa solennitate paschali completa est Eboraci, sub præsentia præfati Regis Ecgfridi, conuenientibus ad consecrationem eius septem episcopis; in quibus beatæ memoriæ Theodorus primatũ te-

nebat. Electus est autem primo in episcopatu Hagustaldensis ecclesię pro Trumbercto, qui ab episcopatu fuerat depositus. Sed quoniam ipse plus Lindisfarnensem ecclesiam, in qua conuersus fuerat dilexit, placuit, ut Eata reuerteretur ad sedem ecclesię Hagustaldensis, cui regendæ primo fuerat ordinatus; Cudberecht ecclesiæ Lindisfarnensis gubernacula susciperet. Qui susceptũ episcopatus gradum ad imitationem beatorum apostolorum, uirtutum ornabat operibus. Commissam nanque sibi plebem & orationibus pro regebat assiduis, & admonitionibus saluberrimis ad cœlestia uocabat, & quod maxime doctores adiuuare solet, 4 ea quæ agenda docebat, ipse prius agendo premonstrabat. Erat quippe ante omnia diuinę charitatis igne feruidus, patientię uirtute modestus, orationum deuotioni solertissime intentus, affabilis omnibus, qui ad se consolationis gratia conueniebant; hoc ipsum quoque orationis loco ducens, si infirmis fratrib⁹ opem suę exhortationis tribueret, sciens quia qui dixit, Diliges Dominũ Deum tuũ, dixit, Et diliges proximum tuum. Erat autem abstinentię castigatione insignis, erat gratia compunctionis semper ad cœlestia suspensus. Denique cum 5 sacrificium Deo uictimę salutaris offerret, non eleuata in altum uoce, sed profusis ex imo pectore lachrymis Domino sua uota commendabat.

4 Vide uerum prædicandi modum, ut quæ agenda doces, ipse prius agendo præmonstres.

5 Ecce Missam uocari sacrificium uictimæ salutaris.

Ex cap. 29.

Duobus autem annis in episcopatu peractis, repetijt insulam ac monasterium suũ, diuino admonitus oraculo, quia dies sibi mortis, uel uitę magis illius, quę sola uita dicenda est, iam appropinquaret introitus: sicut ipse quoque tempore eodem nonnullis sed uerbis obscurioribus, quę tamen postmodum manifeste intelligerentur, solita sibi simplicitate pandebat: quibusdam hoc idem etiam manifeste reuelabat.

Erat autem presbyter uitę uenerabilis, nomine Heriberch't, iandudum ueri Dei spiritualis amicitię fœdere copulatus, q in insula stagni illius pergrandis, de quo Doruuentionis fluuij primordia erumpunt, uitam ducẽs solitariam, annis singulis eũ uisitare, & monita ab eo perpetuę salutis audire solebat. Hic cũ audiret eum ad ciuitatem Lugubaliam deuenisse, uenit ex more cupiens salutaribus eius exhortationibus ad superna desideria magis magisque accendi: Qui dum sese alterutrũ cœlestis uitæ poculis inebriarent, dixit inter alia Antistes, Memento frater Heriberchet, ut modo quicquid opus habes me interroges, mecumque loquaris; postquam enim ab inuicem digressi fuerimus, non ultra nos in hoc sæculo carnis obtutibus inuicem aspiciemus. Certus sum nanque quia tempus meæ resolutionis instat, & uelox est depositio tabernaculi mei. Qui hęc audiens prouolutus est eius uestigijs, & fusis cum gemitu lachrymis, obsecro, inquit, per Dominũ, ne me deseras, sed memor sis fidelissimi sodalis, rogesque supernam pietatem, ut cui simul in terris seruiuimus, ad eius uidendam gratiam simul transeamus ad cœlos. Nosti enim quia ad tui oris imperiũ semper uiuere studui, & quicquid ignorantia uel fragilitate deliqui, ęque ad tuę uoluntatis examen mox emẽdare curaui. Incubuit precibus Antistes, statimque edoctus in spiritu, impetrasse se quod petebat a Domino ostendit: Surge, inquit, frater mi, & noli plorare, sed gaudio gaude, quia quod rogauimus, superna nobis clementia donauit. Cuius promissi & prophetię ueritatem sequens rerũ astruxit euentus, quia & digredientes ab inuicem, non se ultra corporaliter uiderunt, & uno eodemque die, hoc est tertiodeci-

mo Calendarum Aprilium egredientes è corpore, spiritus 6 eorum bea ta mox inuicem uisione coniuncti sunt, atq; angelico ministerio pariter ad regnum cœleste translati. Sed Hereberchr diutina prius infirmitate decoquitur, illata (ut credibile est) dispensatione Dominicæ pietatis, ut siqd minus haberet meriti à beato Cudberechto, suppleret, hoc castigatus longę ægritudinis dolore, quatenus ęquatus gratia suo intercessori, sicut uno & eodem die, eodemq; tempore cũ eo de corpore egredi, ita etiam una, atq; non indissimili 7 sede perpetuæ beatitudinis mereretur recipi. Obijt autẽ Pater Reuerẽdissimus in insula Farne, multũ deprecatus fratres, ut ibi quoque sepelireť, ubi non paruo tempore pro Domino militauerat; attamen tandem eorum precibus uictus, assensum dedit; ut ad insulam Lindisfarnensium relatus in ecclesia deponeretur.

6 Vides quod animæ sanctorum statim qð e corporibus egressæ fuerint, ad cœleste regnum transferitur, & diuina uisione fruuntur?

7 Mereretur recipi una sede perpetuæ beatitudinis. Ergo sancti merentur cœlum. Quid dicis tu qui negas sanctorum merita?

Quod cũ factum esset, episcopatum ecclesiæ illius anno uno seruabat uenerabilis Antistes Vilfrid, donec eligeretur qui pro Cudberechto Antistes ordinari deberet. Ordinatus est autem post hæc Eadberchr, uir scientia scripturarum cœlestiũ obseruandus, ac maxime eleemosinarum operatione insignis: ita ut iuxta legem, omnibus annis decimam non solũ quadrupedum, uerumetiam frugum omnium, atq; pomorum, necnon & uestimentorum partem pauperibus daret.

Volens autẽ latius demonstrare diuina dispensatio, 8 quanta in gloria uir Domini Cudberecht post mortem uiueret, cuius ante mortem uita sublimis, crebris etiam miraculorũ patebat indicijs. Transactis sepulturę eius annis undecim, immisit in animo fratrũ ut tolleret ossa illius, quę more mortuorũ, consumpto iam et in puluerem redacto corpore reliquo, sicca inuenienda putabant, atq; in nouo recondita loculo in eodem quidem loco, sed supra pauimentum dignæ uenerationis gratia locarent. Qd dum sibi placuisse Eadberchto Antistitis referrent, annuit consilio eorum, iussitq; ut die depositionis eius hoc facere meminissent. Fecerunt autẽ ita, & aperientes sepulchrum, inuenerunt corpus totum quasi adhuc uiueret, & integrum, & flexis artuũ compagibus multo dormienti, q̃ mortuo similius. Sed & uestimenta omnia, quibus indutum erat, non solũ intemerata, uerumetiam prisca nouitate, & claritudine miranda patebant. Quod ubi uidere fratres, nimio mox timore perculsi, festinauerunt referre Antistiti quæ inuenerant; qui tunc forte in remotiore ab ecclesia loco, refluis undiq; pelagi fluctibus cinto, solitarius manebat. In hoc etenim semper quadragesimæ tempus agere, in hoc quadraginta ante Dominicum natale dies in magna continentiæ, orationis, & lachrymarum deuotione transigere solebat. In quo etiã uenerabilis prædecessor eius Cudberecht, priusquam Insulam Farne peteret, aliquandiu secretus Domino militabat.

Ex cap. 30.

8 Si sanctus uir etiam post mortem uiuebat in gloria, male dicuntur ab hæreticis sancti emortui.

Attulerunt autem ei partẽ indumentorum, quę corpus sanctum ambiebant: quæ cũ ille & munera gratanter acciperet, & libenter miracula audiret (Nam & ipse indumenta quasi patris adhuc corpori circundata miro deosculabatur affectu) noua, inquit, indumenta corpori pro his, quæ tulistis circundate, & sic reponite in arca, quam parastis; scio enim certissime, quia non diu uacuus remanebit locus ille, qui tanta miracula cœlestis patratus est gratiæ: Et quã beatus erit, cui in eo facultatẽ quiescendi Dominus totius beatitudinis author, atq; largitor, præstare dignabitur?

Hæc, & huiusmodi plura ibi multis cum lachrymis, & magna compũ-

ctione Antistes lingua etiam tremente compleuit. Fecerunt autem fratres ut iusserat, & inuolutũ nouo amictu corpus, nouaq; in theca reconditũ, supra pauimentũ sanctuarij posuerunt. Nec mora Deo dilectus Antistes Badbercht morbo correptus acerbo, ac per dies crescente, multumq; ingrauescente ardore languoris, non multo post, idest pridie Nonas Maias etiam ipse migrauit ad Dominum. Cuius corpus in sepulchro benedicti
9 patris Cudberechti ponentes, apposuerunt desuper arcam, in quã incorrupta eiusdem patris mẽbra locauerunt. In 9 quo etiam loco signa sanitatũ aliquoties facta, meritis amborum testimonium fecerunt. E quibus aliqua in libro uitæ illius olim memoriæ mandauimus. Sed & in hac historia unum, quod nos nuper audisse contigit, nunc super adijcere commodum duximus.

Signa sanitatum facta ad tumulum sanctorum, testimonium fecerunt meritis amborum.

Ex cap. 31.

Erat in eodem monasterio frater quidã nomine Baldudegn, tempore non pauco hospitum ministerio deseruiens, qui nunc usq; superest, testimoniũ habens ad uniuersis fratribus, cunctisq; superuenientibus hospitibus, quod uir esset multæ pietatis ac religionis, iniunctoq; sibi officio supernæ tantũ mercedis gratia subditus. Hic cum quadam die lenas, siue sagas, quibus in hospitali utebatur, in mari lauisset, rediens domum, repentina medio itinere molestia tactus est, ita ut corruens in terrã, & aliquandiu pronus iacens, uix tandem resurgeret. Resurgens autẽ sensit dimidiam corporis sui partem à capite usq; ad pedes paralysis lãguore depressam: & maximo cũ labore baculo innitens domũ peruenit. Crescebat morbus paulatim, & nocte superueniente grauior effectus est, ita ut die redeũte uix ipse per se exurgere, aut incedere ualeret. Quo affectus incommodo, concepit utile menti consilium, ut ad ecclesiam quoquo modo posset perueniens, intraret ad tumbam Reuerendissimi patris Cudberechti, ibique genibus flexis supplex supernam pietatem rogaret, ut uel ab huiuscemodi languore, si hoc sibi utile esset, liberaretur, uel si tali molestia diutius castigari diuina prouidente gratia oporteret, patienter dolorem, ac placida mente sustineret illatum. Fecit igitur ut animo disposuerat, & imbecilles artus baculo sustentans, intrauit ecclesiam, ac prosternens se ad corpus uiri Dei, pia intentione per eius auxilium Dominum sibi fieri propitiũ precabatur: atq; inter preces uelut in soporem solutus, sensit (ut ipse postea referre erat solitus) quasi magnam latamq; manũ caput sibi in parte qua dolebat tetigisse, eodemq; tactu in illam, quæ languore pressa fuerat, corporis sui partem, paulatim fugiente dolore, ac sanitate subsequente, ad pedes usq; pertransisse. Quo 10 facto, mox euigilans sanissimus surrexit, ac pro sua sanitate Domino gratias referens, quid erga se actum esset fratribus indicauit: cunctisq; congaudentibus, ad ministerium, quod solicitus exhibere solebat, quasi flagello probante castigatior redijt. Sed & 11 indumenta, quibus Deo dicatũ corpus Cudberechti uel uiuum antea, uel postea defunctum uestierant, etiam ipsa à gratia curandi non uacarunt; sicut in uolumine uitæ & uirtutum eius quisq; legerit inueniet.

10 *Ecce miraculum ad tumulum sancti perpetratum.*

11 *Vides q᷑ etiam sanctorum defunctorum indumenta gratiarũ interdum beneficia præstare solentẽ*

Ex cap. 32.

Nec silentio prætereundum, quod ante triennium per reliquias eius factum, nuper mihi per ipsum, in quo factum est, fratrem innotuit. Est autẽ factum in monasterio, quod iuxta omnem Deacore constructum, ab eo cognomen accepit, cui tunc uir religiosus Suidberecht Abbatis iure præfuit. Erat in eo quidam adolescens, cui tumor deformis palpebram oculi

fœdauerat. Qui cum per dies crescens oculo interitum minaretur, curabant medici hunc appositis pigmentorum fomẽtis emollire, nec ualebãt. Quidam abscindendam esse dicebant, alij hoc fieri metu maioris periculi uetabant. Cumq; tempore non pauco frater præfatus tali incommodo laboraret, neq; oculo imminens exitiũ humana manus curare ualeret, qn per dies augesceret, contigit subito diuinæ pietatis gratia per sanctissimas patris Cudberechti reliquias sanari. Nam quando fratres sui corpus ipsius post multos sepulturæ annos incorruptũ repererunt, tulerunt partem de capillis, quam more reliquiarum rogantibus amicis dare uel ostendere in signum miraculi possent. Harum particulam reliquiarum eo tempore habebat penes se quidam de presbyteris eiusdẽ monasterij nomine Thrid red, qui tunc ipsius monasterij Abbas erat. Qui cum die quadam ingressus ecclesiam aperuisset thecam reliquiarum, ut portionem earum roganti amico præstaret, contigit & ipsum adolescentem, cui oculus languebat, in eadem tunc ecclesia adesse. Cumq; presbyter portionem quantam uoluit, amico dedisset, residuum dedit adolescenti, ut suo in loco reponeret. At ille salubri instinctu admonitus, cum accepisset capillos sancti capitis, apposuit palpebræ languenti, & aliquandiu tumorem illum infestum horum appositione comprimere ac mollire curabat. Quo facto, reliquias, ut iusserat sua in theca recondidit, credens suum oculum capillis uiri Dei, quibus attactus erat, ocius esse sanandum. Neq; eum sua fides fefellit. Erat 12 enim, ut referre est solitus, tunc hora circiter secunda diei. Sed cum alia atque alia, quæ dies illa exigebat, cogitaret, & faceret, imminente & 12 hora ipsius diei sexta, repente contingens oculum, ita sanum cum palpebra inuenit, ac si nunquam in eo deformitatis, ac tumoris aliquid apparuisset.

Adolescens appositis capillis sancti uiri defuncti, curatus est a tumore oculi.

Ex libro 5. cap. 1.

Successit uiro Domini Cudberechto in exercenda uita solitaria, quam in Insula Farne ante episcopatus sui tempora gerebat, uir uenerabilis Oidilual, qui multis annis in monasterio, quod dicitur Mhripum, acceptum presbyteratus officium condignis gradu ipso consecrauit actibus. Cuius ut meritum, uel uita qualis fuerit, clarescat certius, unum eius narro miraculum, quod mihi unus è fratribus, propter quos, & in quibus patratum est, ipse narrauit, uidelicet Gudfrid uenerabilis Christi famulus, & presbyter, qui etiam postea fratribus eiusdem ecclesiæ Lindisfarnensis, in qua est educatus, Abbatis iure præfuit.

Veni, inquit, cum duobus fratribus alijs ad Insulam Farne, loqui desiderans cum Reuerendissimo patre Oidilualdo. Cumq; allocutione eius refecti, benedictione petita domũ rediremus, ecce subito positis nobis in medio mari, interrupta est serenitas, qua uehebamur, & tanta irruit, tamque fera tempestatis hiems, ut neque uelo neque remigio quicquam proficere, neque aliud quam mortem sperare ualeremus. Cumq; diu multum cum uento pelagoq; frustra certantes, tandem post terga respiceremus, si forte uel ipsam, de qua egressi eramus, Insulam aliquo conamine repetere possemus, inueniamus nos undiq; uersum pari tempestate præclusos, nullamq; spem nobis restare salutis. Vbi autẽ longius uisum leuauimus, uidimus in ipsa Insula Farne egressum de latibulis suis amantissimũ Deo patrem Oidilualdum, iter nostrum inspicere. Audito etenim fragore procellarum ac feruentis Oceani, exierat uidere quid nobis accideret. Cum-

13 quę nos in labore, ac desperatione positos cerneret, flectebat 13 genua sua ad patrem Domini nostri Iesu Christi, pro nostra uita & salute precaturus. Et cum orationē compleret, simul tumida æquora placauit, adeo ut cessante per omnia sæuitia tempestatis, secundi nos uenti ad terram usque per plano maris terga comitarentur. Cumq; euadentes ad terram, nauiculam quoq; nostram ab undis exportaremus, mox eadem, quæ nostri gratia modicum siluerat, tempestas rediit, & toto illo die multum furere non cessauit, ut palam daretur intelligi, quia modica illa, quæ prouenerat, intercapendo quietis, ad uiri Dei preces nostræ euasionis gratia donata est.

Habes hic orationem cum genuflexione, habes & eius exauditionem a Domino Deo.

14 *Sepultus est in ecclesia sancti Petri apostoli iuxta præfatorū episcoporum corpora.*

Mansit autem idem uir Dei in Insula Farne duodecim annis, ibidemque defunctus; sed in Insula Lindisfarnensi iuxta præfatorem corpora episcoporum in 14 ecclesia sancti Petri apostoli sepultus est. Gesta uero sunt hæc temporibus Alfridi Regis, qui post fratrem suum Ecgfridum genti Nordanhimbrorum decem & octo annis præfuit.

Habetur libro 5. ecclesiasticę histor. anglicanæ eiusdem capite 2.

VITA IOANNIS HAGVSTALDENSIS ECCLEsiæ primum, deinde Eboracensis episcopi per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

PRincipio Regni Alfridi, qui post fratrem suum Ecgfridum genti Nordanhimbrorum præfuit, defuncto Eata episcopo, Ioānes uir sanctus Hagustaldensis ecclesiæ præsulatum suscepit, de quo plura uirtutum miracula, qui eum familiariter nouerunt, dicere solent, & maxime uir reuerendissimus ac ueracissimus Berechtum, diaconus quondam eius, nunc autē Abbas monasterij, quod uocatur Inderauuda, id est in silua Deirorū: ex quibus aliqua memoriæ tradere commodum duximus.

Est mansio quædam secretior nemore raro, & uallo circundata, non longe ab Hagustaldensis ecclesiæ diocesi, id est unius ferme miliarij & dimidij spatio, interfluente Thino amne separata, habens cimiterium sancti Michaelis Archangeli, in qua uir Dei sæpius, ubi opportunitas arridebat temporis, & maxime in Quadragesima, manere cum paucis, atq; orationibus ac lectioni quietius operam dare consueuerat. Cumq; tempore quodam incipiente Quadragesima ibidē mansurus adueniret, iussit suos quærere pauperem aliquem maiore infirmitate uel inopia grauatum, quem secum habere illis diebus ad faciendum eleemosynam possent. Sic enim semper facere solebat. Erat autem in uilla non longe posita quidam adolescēs mutus episcopo notus (nam sæpius ante illum percipiendæ eleemosynæ gratia uenire consueuerat) qui ne unum quidem sermonem unquam profari poterat. Sed & Scabiem tantam, ac furfures habebat in capite, ut nil unquam capillorum ei in superiori parte capitis nasci ualeret, tantum in circuitu horridi crines stare uidebantur. Hunc ergo adduci præcepit episcopus, & ei in conseptis eiusdem mansionis paruum tuguriū fieri, in quo manēs quotidianam ab eo stipem acciperet. Cumq; una Quadragesimę esset impleta septimana, sequenti Dominica iussit ad se intrare pauperē, Ingresso linguam proferre ex ore, ac sibi ostendere iussit, & apprehendēs
1 eum, 1 signum sanctæ Crucis linguæ eius impressit, quam signatam reuocare in os, & loqui illum præcepit: Dicito, inquiens, aliquod uerbum,

Ad signum sanctæ

dicito Gege, quod est lingua Anglorum uerbum affirmandi, & consentiendi, id est etiam. Dixit ille statim soluto uinculo linguæ quod iusserat. Addidit episcopus nomina literarum. Dicito, A, dixit ille A. Dicito, B, dixit ille B. Cumq; singula literarum nomina dicente episcopo responderet, addidit & syllabas & uerba illi dicenda proponere. Et cum omnibus consequenter responderet, precepit eum sententias longiores dicere, & fecit. Neq; ultra cessauit tota die illa & nocte sequente, quantum uigilare potuit, ut ferunt qui præsentes fuerunt, loqui aliquid, & arcana suæ cogitationis, ac uoluntatis, quod nunquã antea potuit, alijs ostendere. In similitudinem illius diu claudi, qui curatus ab apostolis Petro & Ioanne, exiliens stetit, et ambulabat, et intrauit cum illis in templum, ambulans, & exiliens, & laudans Dominicum, gaudens nimirum uti officio pedum, quo tanto tempore erat destitutus. Cuius sanitati congaudens episcopus, præcepit medico etiam sanandæ Scabredini capitis eius curam adhibere. Fecit ut iusserat; & iuuante benedictione ac precibus Antistitis, nata est cũ sanitate cutis uenusta species capillorum. Factusq; est iuuenis limpidus uultu, & loquela promptus, capillis pulcherrime crispis, qui ante fuerat deformis, pauper, & mutus. Sicq; de percepta lætatus sospitate, offerente ei etiam episcopo, ut in sua familia manendi locum acciperet, maluit domum reuerti. *crucis lingua impressum, mutus loquitur.*

Narrauit idem Berechtum & aliud de præfato Antistite miraculum, quia cum Reuerendissimus uir Vilfrid post longum exilium in episcopatũ esset Hagustaldensis ecclesię receptus, & idem Ioannes, defuncto Bosa uiro multæ sanctitatis & humilitatis, episcopus pro eo Eboraci est substitutus, uenerat ipse tempore quodam ad monasterium Virginum, in loco qui uocatur Vetadun, cui tunc Hereburg Abbatissa præfuit. Vbi cum uenissemus, inquit, & magno uniuersorum gaudio suscepti essemus, indicauit nobis Abbatissa, quia quædam de numero uirginum, quæ erat filia ipsius carnalis, grauissimo languore teneretur, quod Flebotomata erat nuper in brachio, & cum esset in studio, tacta erat infirmitate repentini doloris: quo mox increscente, grauatum est magis brachium illud uulneratum, ac uersum in tumorem, adeo ut uix duabus manibus circũplecti posset. Itaq; cum iacens in lecto præ nimietate doloris iam moritura uideret, rogauit episcopum Abbatissa ut intraret ad eam, ac benedicere illam dignaretur, quia crederet eam ad benedictionem uel tactum illius mox melius habituram. Interrogans autem ille, quãdo Flebotomata esset puella: & ut cognouit quia in luna quarta, dixit: Multum insipienter & indocte fecistis in luna quarta Flebotomando; Memini beatę memoriæ Theodorum archiepiscopum dicere, quia periculosa sit satis illius temporis Flebotomia, quando & lumen lunæ, & reuma Oceani in cremento est. Et quid ego possum puellæ, si moritura est, facere? At illa instãtius obsecrans pro filia, quam opido diligebat (Nam & Abbatissam eam pro se facere dispo suerat) tandem obtinuit ut ad languentem intraret. Intrauit ergo, me secũ assumpto, ad uirginem quæ iacebat multo (ut dixi) dolore constricta, & brachio intantum grossescente, ut nihil prorsus in cubitu flexionis haberet. Et astans dixit orationem super illam, ac z benedicens egressus est. Cumq; post hæc hora competente consederemus ad mensam, aduenienss quidam clamauit me ducens foras, & ait: Postulat Cuenberug (hoc enim *Ex cap. 3.*

z Vides episcopos alijs benedicere solitos, &

ad eorum benedictionem uisibilia quandoque gratiarum munera a deo praestari?

erat nomen uirginis,) ut ocius regrediaris ad eam. Quod dum facerem, reperi illam ingrediens uultu hilariorem, & uelut sospiti similem. Et dum assiderem illi dixit: Vis petamus bibere? et ego: Volo, inquam, & multum delector, si potes. Cumq; oblato poculo biberemus ambo, coepit mihi dicere, quod ex quo episcopus oratione pro me & benedictione completa, egressus est, statim melius habere incipio: Et si necdum uires pristinas recepi, dolor tamen omnis & de brachio, ubi ardentior inerat, et de toto meo corpore, uelut ipso episcopo foras eum portante, funditus ablatus est: Tametsi tumor adhuc brachij manere uidetur. Abeuntibus autem nobis inde continuo fugatum dolorem, fuga quoq; tumoris horrendi, sanitasque sequuta est; & erepta morti ac doloribus uirgo laudes Domino saluatori una cum caeteris, qui ibi erant, seruis illius referebat.

Ex cap. 4.

Aliud quoq; non multum huic dissimile miraculum de praefato Antistite narrauit idem Abbas dicens: Villa erat comitis cuiusdam, quę uocabatur Puth, non longe a monasterio, id est duum ferme miliarium spacio, separata, cuius coniunx quadraginta ferme diebus erat acerbissimo languore detenta, ita ut tribus septimanis nō posset de cubiculo, in quo iacebat, foras efferri. Contigit autem eo tempore uirum Dei illo ad dedicandam ecclesiam ab eodem comite uocari. Cumq; 3 dedicata esset ecclesia, rogauit comes eum ad prandendum domum suam ingredi, sed renuit episcopus, dicens se ad monasterium, quod proxime erat, reuerti debere. At ille obnoxius precibus instans, uouit etiam se eleemosynas pauperibus daturū, dummodo ille dignaretur ea die domum suam ingrediens, ieiunium soluere. Rogaui & ego una cum illo, promittens etiam me eleemosynas in alimoniam inopum dare, dum ille domum Comitis pransurus, ac benedictionem daturus intraret. Cumq; hoc tarde ac difficulter impetraremus, intrauimus ad reficiendum. Miserat autem episcopus mulieri, quae infirma iacebat, de 4 aqua benedicta, quam in dedicationē ecclesiae consecrauerat, per unum de his qui mecum uenerant fratribus, praecipiens ut gustādam illi daret, & ubicunq; maximū ei dolorē inesse didicisset, de ipsa eā aqua lauaret. Quod ut factam est, surrexit statim mulier sana, & non solum se infirmitate longa carere, sed & perditas dudum uires recepisse sentiens, obtulit poculum episcopo, ac nobis; coeptumq; ministerium nobis omnibus propinandi usq; ad prandium completum non amisit; imitata socrum beati Petri, quę cum febrium fuisset ardoribus fatigata, ad tactum manus Dominicae surrexit, & sanitate simul, ac uirtute recepta, ministrabat.

3 Ecce usus dedicationis ecclesiarum antiquissimus, & non recens.

4 Cōsidera quod aqua in dedicatione Ecclesiae benedicta, sanata est mulier a diutina infirmitatis languore.

Ex cap. 5

Alio item tpe uocatus ad dedicandā ecclesiā Comitis uocabulo Addi, cum postulatum complesset ministerium, rogatus est ab eodem Comite intrare ad unum de pueris eius, qui acerrima aegritudine premebatur, ita ut deficiente penitus omniū membrorū officio, iam iamq; moriturus esse uideretur. Cui etiam loculus iam tunc erat praeparatus, in quo defunctus condi deberet. Addidit autem uir etiam lachrymas, precibus diligenter obsecrans, ut intraret oraturus pro illo, quia multum necessaria sibi esset uita ipsius: Crederet uero, quia si ei manum imponeret, atq; eum benedicere uoluisset, statim melius haberet. Intrauit ergo illo episcopus, & uidit eū moestis omnibus iam morti proximum, positumq; loculum iuxta eum, in quo sepeliendus poni deberet. Dixitq; 5 orationem, ac benedixit eum; & egrediens dixit solitum consolantibus sermonem: Bene cōualescas, &

5 Sanatur etiā hic puer ad oratiōnē & benedictionem episcopi.

cito. Cumque sederent post hæc ad mensam, misit puer ad Dominum suũ rogans sibi poculum uini mittere, quia sitiret. Gauisus est ille multũ quod bibere posset, & misit ei calicem uini benedictum ab episcopo, quem ut bibit, surrexit continuo, & ueterno infirmitatis discusso, induit se ipse uestimentis suis, & egressus inde, intrauit & salutauit episcopum, & conuiuas, dicens quod ipse quoque delectaretur manducare & bibere cum eis. Itaque iusserunt eum sedere secum ad epulas, multũ gaudentes de sospitate illius. Residebat, uescebatur, bibebat, lætabatur, quasi unus de conuiuis agebat, & multis post hæc annis uiuens, in eadem, quam acceperat, salute permãsit. Hoc autem miraculum memoratus Abbas non se præsente factũ, sed ab his qui præsentes fuerunt, sibi perhibet esse relatum.

Neque hoc silentio prætereundum, quod famulus Christi Herebald in seipso ab eo factum solet narrare miraculũ; qui tunc quidem in clero illius conuersatus, nunc in monasterio, quod est iuxta ostium Tini fluminis Abbatis iure præest. Vitam, inquit, illius quantũ hominibus æstimare fas est, quam præsens optime cognoui, per omnia episcopo dignam esse comperi. Sed & cuius meriti apud internum iudicem habitus sit, & in multis alijs, & in me ipso maxime expertus sum, quippe quem ab ipso (ut ita dicam) mortis limite reuocans, ad uiam uitæ sua oratione ac benedictione reduxit. Nam cum primæuo adolescentiæ tempore in clero illius degerẽ, legendi quidem canendique studijs traditus, sed non adhuc animum perfecte à iuuenilibus cohibens illecebris, contigit die quadam nos iter agentes cũ illo deuenisse in uiam planam, & amplam, atque cursui equorũ aptã. Cœperuntque iuuenes qui cum ipso erant, maxime laici, postulare episcopum, ut cursu maiore equos suos inuicem probare liceret. At ille primo negauit, ociosum esse dicens quod desiderabant. Sed ad ultimum multorũ unanima intentione deuictus: Facite, inquit, si uultis; ita tamen ut Herebald ab illo se certamine abstineat. Porro ipse diligentius obsecrans, ut et mihi certandi cum illis copia daretur (fidebam nanque equo, quem mihi ipse optimum donauerat) nequaquam impetrare potui. At cum sæpius huc atque illuc, spectante episcopo, concitatis in cursum equis, reuerterentur, & ipse lasciuo superatus animo, non me potui cohibere, sed, prohibente licet illo, ludentibus me miscui, & simul cursu equi cõtendere cœpi. Qd' dum agerem, audiui illum post tergum mihi cum gemitu dicentem: O' quã magnũ uæ facis mihi sic equitando. Et ego audiens nihilominus cœptis institi uetitis. Nec mora dum feruens equus quoddam itineris concauũ ualentiore impetu transiliret, lapsus decidi, et mox uelut emoriens, sensum penitus motumque omnẽ perdidi. Erat nanque in loco illo lapis terræ æqualis, obtectus cespite tenui, neque ullus alter in tota illa campi planicie lapis inueniri poterat. Casuque euenit, uel potius diuina prouisione ad puniendã inobedientiæ meæ culpã, ut hunc capite ac manu, quam capiti ruens supposueram tangerẽ, atque fracto pollice, capitis quoque iunctura solueretur, & ego, ut dixi, simillimus mortuo fierem. Et quia moueri non poteiã, tetẽderunt ibidem papilionem, in quo iacerem. Erat autem hora diei circiter septima, à qua ad uesperam usque quietus, & quasi mortuus permanens, tunc paululum reuiuisco, ferorque domũ à socijs, ac tacitus tota nocte perduro. Vomebam autẽ sanguinem, eo quod & intranea essent ruendo cõuulsa. At episcopus grauissime de casu & interitu meo dolebat, eo quod

Ex cap. 6.

6 *Cuius meriti apud internum iudicem habitus sit. Ergo saltem habent merita corã Deo, contra Sciolos nostri temporis.*

me speciali diligeret affectu. Nec uoluit nocte illa iuxta morem cũ clericis
7 suis manere, uerũ solus in 7 oratione persistens noctem ducebat peruigi lem, pro mea (ut reor) sospitate supernam pietatẽ supplicans. Et mane primo ingressus ad me, & dicta super me oratione, uocauit me nomine meo, et quasi de graui somno excitatum interrogauit, si nossem quis esset qui loqueretur ad me. At ego aperiens oculos aio, etiam, Tu es episcopus meus amatus. Potes, inquit, uiuere, ego sum. Possum, inquã, per orationes uestras, si uoluerit dominus. Qui imponens capiti meo manũ cum uerbis benedictionis, redit ad orandũ. Et post pusillum me reuisens inuenit sedentẽ, & iam loqui ualentẽ. Cœpitq́; me interrogare, diuino (ut mox patuit) admonitus instinctu, an me esse baptizatũ absq; scrupulo nossem. Cui ego, absq; ulla me hoc dubietate scire respondi, quod salutari fonte in remissionem peccatorũ essem ablutus, & nomen presbyteri, à quo me baptizatũ noueram, dixit. At ille, si ab hoc, inquit, sacerdote baptizatus es, non es recte baptizatus: Noui nanq; eum, & quia cum esset presbyter ordinatus, nullatenus propter ingenij tarditatem potuit cathechizandi uel baptizãdi ministerium discere. Propter quod & ipse illũ ab huius præsumptione ministerij, qđ regulariter implere nequibat, omnino cessare præcepi. Qui-
8 bus dictis eadẽ hora me cathechizare ipse curauit. Factumq́; est ut exufflante illo in faciem meã, confestim me melius habere sentirẽ. Vocauit autem medicũ, & dissolutam mihi emigranei iuncturã componere atq; alligare iussit: tantumq́; mox accepta eius benedictione conualui, ut in crastinum ascendens equũ cum ipso, iter in alium locum facerem. Nec multo post plene curatus, uitali etiam unda perfusus sum. Mansit autem in epi-
9 scopatu annis trigintatribus, & sic 9 cœlestia regna conscendens, sepultus est in porticu sancti Petri in monasterio suo, quod dicitur in sylua Deirorum, anno ab incarnatione Domini septingentesimo uigesimoprimo. Nam cũ pro maiori senectute minus episcopatui administrando sufficeret, ordinato in episcopatum Eburacensis ecclesiæ Vilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium præfatum, ibique uitam Deo digna conuersatione compleuit.

Vide uigilias & orationem.

Vides quod ordinarie semper baptismum præcedit cathechismus & exorcismus &c.

Anima sancti episcopi regna cœlestia conscendit.

Habetur libro 5 historiæ ecclesiasticæ capite 7.

VITA CEADVALLÆ REGIS OCCIDENTALIUM SAXONUM IN ANGLIA PER UENERABILEM BEDAM PRESBYTERUM SCRIPTA.

ANno Regni Aldfridi tertio Ceadualla Rex Occidentalium Saxonum, cum genti suæ duobus annis strenuissime præfuisset, relicto Imperio propter Dominũ, regnumq́; perpetuũ, uenit Romã, hoc sibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut 1 ad limina beatorũ apostolorum fonte Baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano patere uitę cœlestis introitũ. Simul etiam sperans, quia mox baptizatus, carne solutus ad æterna gaudia mundus transiret. Quod utrunque ut mente disposuerat, Domino adiuuante, completum est.
Etenim illo perueniens, põtificatum agente Sergio, baptizatus est die
2 sancto sabbati paschalis, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimonono; & in albis adhuc positus, languore correptus, duodecimo Calendarum Maiarum die solutus à carne, & 3 beatorũ est regno

1 Ecce peregrinationẽ ad limina Apostolorũ etiam illo in tempore in usu.

2 BaptiZatus est die sãcto sabbati paschalis.

3 Et beatorum est regno sociatus in cœlis.

sociatus in cœlis. Cui etiam tempore baptismatis Papa memoratus Petri nomen imposuerat, ut beatissimo apostolorum Principi, 4 ad cuius sacratissimum corpus à finibus terræ pio ductus amore uenerat, etiam nominis ipsius cõsortio iungeretur. Qui in 4 eius quoque ecclesia sepultus est. Et iubente Pontifice Epitaphium in eius monumento scriptum, in quo & memoria deuotionis ipsius fixa per secula maneret, & legentes quosque uel audientes exemplum facti ad studium religionis accenderet. Scriptum est ergo hoc modo.

4 *Vide sciole si Petrus fuit Romæ, cum ad eius sacratissimũ corpus a finibus terræ rex uenerit.*

4 *Qui in eius quoque ecclesia sepultus est. Ecce locus ubi Christianorum corpora tumulantur.*

Culmen, opus, sobolem, pollentia regna, triumphos,
Exuuias, proceres, mœnia, castra, lares,
Quæque patrum uirtus, & quæ congesserat ipse,
Ceadual armipotens liquit amore Dei:
Vt Petrum sedemque Petri Rex cerneret hospes,
Cuius fonte meras sumeret almus aquas,
Splendificumque iubar radianti carperet haustu,
Ex quo uiuificus fulgor ubique fluit.
Percipiensque alacer rediuiuæ præmia uitæ,
Barbaricam rabiem nomen & inde suum
Conuersus conuertit ouans, Petrumque uocari,
Sergius Antistes iussit, ut ipse Pater.
Fonte renascentis quem Christi gratia purgans
Protinus ablutum uexit in arce poli.
Mira fides Regis, clementia maxima Christi,
Cuius consilium nullus adire potest.
Sospes enim ueniens supremo ex orbe Britanni,
Per uarias gentes, per freta, perque uias,
Vrbem Romuleam uidit, templumque uerendum
Aspexit. Qui Petri mystica dona gerens,
Candidus inter oues Christi sociabilis ibit;
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi promeruisse uides.

Hic depositus est Ceadual, qui & Petrus, Rex Saxonum sub die duodecimo Calendarum Maiarum, indictione secũda, qui uixit annos plus minus triginta, Imperante Domino Iustiniano, piissimo Augusto anno quarto; Pontificatũ tenente apostolico uiro Domino Sergio Papa anno secundo.

Abeunte autem Romã Ceadualla, successit in regnum Hun: de stirpe regia: qui cũ triginta septem annis imperium tenuisset gentis illius, & ipse relicto regno, ac iunioribus commendato, 5 ad limina beatorum apostolorum, Gregorio Pontificatum tenente, profectus est, cupiẽs in uicinia sanctorum locorum ad tẽpus peregrinari in terris, quo familiarius à sanctis recipi mereretur in cœlis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque, laici, & clerici, uiri, ac fœminæ certatim facere consueuerunt.

5 *Et hic rex peregrinationem assumit ad limina apostolorum. Cur ergo damnant quidam similes peregrinationes quæ nostro tempore fiunt?*

Habetur libro 5. historiæ ecclesiasticæ Anglicanæ eiusdem capite 10.

VITA VILBROD SERVI DEI IN FRESIA EPIscopi, & duorum sanctorum martyrum Heuuold nomine, apud Fresones, per uenerabilem Bedam presbyterum conscripta.

CVM uiueret adhuc uenerabilis, & cum omni honorificentia nominandus famulus Christi & sacerdos Ecgberecht, quem in Hibernia insula peregrinam ducere uitam pro adipiscẽda in cœlis patria retulimus, proposuit animo pluribus prodesse, id est inito opere apostolico, uerbũ Dei aliquibus eorum qui nondũ audierant gentibus euangelizando committere. Quorum in Germania plurimas nouerat esse nationes, à quibus Angli, uel Saxones, qui nunc Britanniam incolunt, genus & originem duxisse noscuntur. Vnde hactenus à uicina gente Britonũ corrupte Germani nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, Danai, Hunni, antiqui Saxones Boruchtuarij.

Sunt alij perplures ijsdem in partibus populi, paganis adhuc ritibus seruientes, ad quos uenire præfatus Christi miles, circũnauigata Britannia disposuit: si quos forte ex illis ereptos sathanæ ad Christum transferre ualeret; uel si hoc fieri non posset, Romã uenire 1 ad uidenda atque adoranda beatorum apostolorum ac martyrũ Christi limina cogitauit. Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula simul & opera restiterunt. Siquidem electis socijs strenuissimis, & ad prædicandũ uerbum idoneis, utpote actione simul & eruditione præclaris, præparatis omnibus, quæ nauigantibus esse necessaria uidebantur, uenit die quadam mane primo ad eũ unus de fratribus, discipulus quondam in Britannia, & minister Deo dilecti sacerdotis Boisil; cum esset idem Boisil præpositus monasterij Mailrosensis sub Abbate Eata, referens ei uisionem, quæ sibi eadem nocte apparuisset.

1 *Ecce peregrinationis ad limina apostolorũ Petri & Pauli antiquissimus usus.*

Cum 2 expletis, inquit, hymnis matutinalibus, in lecto membra posuissem ac leuis me hic somnus obrepsisset, apparuit magister quondam meus, & nutritor amantissimus Boisil; interrogauitque me an eũ agnoscere possem? Aio, etiam, Tu es Boisil. At ille, Ad hoc inquit, ueni, ut responsum Domini Saluatoris Ecgberechto afferam; quod te tamen referente, oportet ad illũ uenire. Dic ergo illi, quia non ualet iter quod proposuit implere: Dei enim uoluntas est, ut ad columbæ monasteria magis docendo pergat. Erat autem columba primus doctor fidei Christianæ transmontanis Pictis ad Aquilonẽ, primusque fundator monasterij, quod in Hu insula multis diu scotorum, Pictorumque populis mansit uenerabilis: qui uidelicet columba nunc à nonnullis composito à cella & columba nomine columcella uocatur.

2 *Expletis hymnis matutinalibus. Vides quod hora canonicæ tã nocturnæ quam diurnæ semper fuerunt in ecclesia.*

Audiens autem uerba uisionis Ecgberecht, præcepit fratri qui retulerat, ne cuiquam hæc alteri referret, ne forte illusoria esset uisio. Ipse autem tacitus rem considerans, ueracem esse timebat. Ne tamen à parando iter, quo ad gentes docendas iret, cessare uolebat. At post paucum rursum uenit ad eũ præfatus frater dicens, quia 3 & ea nocte sibi post expletos matutinos Boisil per uisum apparuerit dicens: Quare tam negligenter, et tepide dixisti Ecgberechto quæ tibi dicenda præcepi. At nunc unde, dic illi, quia

3 *Et ea nocte post expletos matutinos Boisil per uisum ei apparuerit.*

si,quia uelit,nolit,debet ad monasteria columbæ uenire, quia aratra eorum non recte incedunt: Oportet autem eum ad rectū hæc tramitem reuocare. Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri,ne hæc cuiquam patefaceret. Ipse uero tametsi certus est factus de uisione, nihilominus tentauit iter disposi tum cum fratribus memoratis incipere.

Cumque iam naui imposuissent, quæ tanti itineris necessitas poscebat, atque opportunos aliquot diebus uentos expectarent, facta est nocte quadam tam sæua tempestas, quæ perditis nonnulla ex parte his, quæ in naui erant, rebus, ipsam in latus iacentem inter undas relinqueret. Saluata sunt tamen omnia, quæ erant Ecgberechti & sociorum eius. Tū ille quasi pro pheticum illud dicens, quia propter me est tempestas hæc, subtraxit se illi profectioni, & remanere domi passus est.

At uero unus de socijs eius uocabulo Victberecht, cum esset & ipse cō temptu mundi, ac doctrinæ scientia insignis (nam multos annos in Hibernia anachoreticam in magna perfectione uitam egerat) ascendit nauem, & Fresiá perueniens duobus annis continuis genti illi ac Regi illius Redbedo uerbum salutis prædicabat. Tunc reuersus ad dilectæ locum peregrinationis, solito in silentio Domino uacare cœpit: Et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex uirtutum exemplis prodesse curabat.

Ex cap. 11.

Vt autem uidit uir Domini Ecgberecht, quia nec ipse ad prædicandum gentibus uenire permittebatur, retentus ob aliam sanctæ ecclesiæ utilitatem; de qua oraculo fuerat præmonitus; nec Victberecht illas deueniens in partes quicquam proficiebat; tentauit adhuc in opus uerbi mittere uiros sanctos & industrios; in quibus Vilbrod presbyterij gradu, & merito præ fulgebat. Qui cū illo aduenissent (erant autem numero duodecim) diuertentes ad Pipinū ducem francorū, gratanter ab illo suscepti sunt. Et quia nuper citeriorem Fresiā, expulso inde Redbedo Rege cœperat, illo eos ad prędicandum misit, ipse quoque Imperiali authoritate iuuans, ne quis prędicantibus, quicquam molestiæ inferret, multisque eos, qui fidem suscipere uellent, beneficijs attollens. Vnde factum est, opitulante gratia diuina, ut multos in breui ab idolatria, ad fidem conuerterent Christi.

Horum secuti exempla duo quidā bresbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulauerant, uenerunt ad prouinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Domino acquirere possent. Erant autem unius ambo sicut deuotionis, sic etiā uocabuli, Nam uterque eorum appellabatur Heuuold, ea tamen distinctione, ut pro diuersa capillorum specie, unus niger, alter albus Heuuold diceretur. Quorum uterque pietate religionis indutus, sed niger Heuuold magis sacrarum literarū erat scientia instructus: Qui uenientes in prouinciam, intrauerunt hospitiam cuiusdam uillici, petieruntque ab eo ut transmitterētur ad satrapam, qui super eum erat, eo quod haberent aliquid legationis & causæ utilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habēt Regem ijdem antiqui saxones, sed satrapas plurimos suæ gentis præpositos, qui ingruente belli articulo, emittant æqualiter sortes, & quemcunque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, huic obtemperant. Peracto autem bello, rursum æqualis potentię omnes fiunt satrapæ.

Suscepit ergo eos uillicus, & promittens se mittere eos ad satrapam,

qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit. Qui cum cogniti essent à barbaris, quod essent alterius religionis, nam & 4 psalmis semper & orationibus uacabãt, & quotidie sacrificiũ Deo uictimæ salutaris offerrebant, habentes secũ uascula sancta, & tabulam altaris uice dedicatam, suspecti sunt habiti, quia si peruenirent ad satrapam, & loquerentur cũ illo, auerterent illum à dijs suis, & ad nouam Christianæ fidei religionem transferret, sicq; paulatim omnis eorũ prouincia ueterem cogeretur in nouam mutare culturam. Itaq; rapuerũt eos subito, & interemerũt, Albũ quidem Heuuoldũ ueloci occisione gladij, Higellum autem longo suppliciorum cruciatu, & horrenda membrorũ omniũ discerptione: quos interemptos in Rhenum proiecerunt. Quod cum satrapa ille, quem uidere uolebant audisset, iratus est ualde, quòd ad se uenire uolentes peregrini non permitterẽtur. Et mittens occidit uicarios illos omnes, uicumq; incẽdio consumpsit. Passi sunt autẽ præfati sacerdotes & famuli Christi quinto Nonarum octobrium die.

4 Psalmis semper & orationibus uacabãt, & quotidie sacrificium Deo uictimæ salutaris offerebant, habentes secum uascula sancta, & altare portatile. Nota hic psalmorum & orationum usum, deinde Missam sacrificiũ dici, postremo quod ad illam celebrandam mos fuit semper sacra uasa habere.

Nec martyrio eorũ cœlestia defuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora amni, ut diximus a paganis essent iniecta 5 contigit ut hæc contra impetum fluuij decurrentis per quadraginta fere milia passuum ad ea usq; loca, ubi illorum essent socij, transferrentur. Sed & radius lucis per maximus, atq; ad cœlum usq; altus, omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicunq; ea peruenisse contigeret, & hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed & unus ex eis in uisione nocturna apparuit cuidam de socijs suis, cui nomen erat Tilmon, uiro illustri, & ad seculũ quoq; nobili, qui de milite factus fuerat monachus, indicans quòd eo loci corpora eorũ posset inuenire, ubi lucem de cœlo terris radiasse conspiceret. Quod ita completum est. Inuenta autem eorũ corpora iuxta honorẽ martyribus condignum recondita sunt, & dies passionis eorũ uel inuentionis congrua illis in locis ueneratione celebratur. Deniq; gloriosissimus dux Francorũ Pipinus, ubi hęc comperit, misit, & 7 adducta ad se eorũ corpora condidit cum magna gloria in ecclesiæ Coloniæ ciuitatis iuxta Rhenũ. Fertur autem quia in loco, ĩ quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodẽ loco usq; hodie fluenti sui dona perfundat. Ex cap. 12.

5 Signa hæc a deo exhibita post mortem sanctorum circa eorum corpora, euidentia indicia sunt splendoris & innocentiæ eorum & quod dum uiuerent, spiritussancti gratiam in se habitantem habuerint.

6 Corpora eorum iuxta honorem martyribus condignum recondita sunt, et dies passionis uel inuẽtionis eorum congrua illis in locis ueneratione celebratur.

7 Pipinus etiam corpora hæc cum magna gloria in ecclesia Coloniensi condidit.

Primis sanè temporibus aduentus eorũ in Fresiam, mox ut cõperit Vilbrord datam sibi a principe licẽtiam ibidem prædicandi, accelerauit uenire Romã, cuius sedi apostolicæ tunc sergius Papa præerat, ut 8 cum eius licentia & benedictione desideratũ euangelizandi gentibus opus iniret, simul & reliquias beatorum apostolorũ ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere; ut dum in gente prædicaret, destructisq; idolis ecclesias 9 institueret, haberet in promptu reliquias sanctorũ, quas ibi introduceret, quibusq; ibidem depositis, consequenter in eorũ honorem; quorum essent illæ, singula quæq; loca dedicaret. Sed & alia perplura, quæ tanti operis negocium quærebat, uel ibi discere, uel inde accipere cupiebat. In quibus omnibus cum sui uoti compos esset effectus, ad prædicandum redijt; Quo tempore fratres, qui erant in Fresia, uerbi ministerio mancipati, elegerunt ex suo numero uirũ modestum moribus & mansuetum corde Suidberechtum, qui eis ordinaretur Antistes. Quem in Britanniam destinatum ad petitionem eorum ordinauit Reuerendissimus Vilfrid episcopus, qui tunc forte patria pulsus in Merciorũ regionibus exulabat. Non enim eo tempo

8 Vilbrod noluit habere licentiam & benedictionem a Ro. Pontifice, ut in Fresia pra

re habebat episcopum Cantua, defuncto quidem Theodoro, sed necdũ Berechtualdo successore eius, qui trans mare ordinandus ierat, ad sedem episcopatus sui reuerso.

dicaret, quia ad ipsũ pertinet cura omniũ ecclesiarum.

Qui uidelicet Suidberechtus accepto episcopatu, de Britannia regressus, non multo post ad gentem Goruchtuario℞ secessit, ac multos eorum prædicando, ad uiam ueritatis perduxit. Sed expugnatis non longo post tempore Boruchtuarijs a gente antiquo℞ saxonum, dispersi sunt quolibet hi qui uerbum receperant, ipseq́; Antistes cũ quibusdam Pipinum petijt: Qui interpellante Bilchdride coniuge sua, dedit ei locum mansionis in insula quadam Rheni, quæ lingua eorum uocatur In litore. In qua ipse cõstructo monasterio, quod hactenus hæredes possident eius, aliquandiu cõtinentissimam gessit uitam, ibiq́; diem clausit ultimum.

9 *Habes hic templorũ ædificationem, atque in honorem sanctorũ, illorum dedicationẽ, & reliquiarum sanctarum in eis depositionem, quoniam sine illis templa minimè consecrantur.*

Postquam uero per annos aliquot in Fresia, qui aduenerant, docuerũt, misit Pipinus, fauente omniũ consensu, uirum uenerabilem Vilbrordũ Romam, cuius adhuc pontificatum Sergius habebat, postulans, ut idem Fresonũ genti archiepiscopus ordinaretur. Quod ita ut petierat impletũ est, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo tertio. Ordinatus
10 est autem in ecclesia sanctæ martyris Ceciliæ, die natalis eius, imposito sibi a Papa memorato nomine Clemens. Ac mox remissus est ad sedẽ episcopatus sui, idest post dies quatuordecim, ex quo in urbem uenerat. Donauit autem ei Pipinus locũ Cathedræ episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentiũ illorum uocabulo Viltaburg, idest oppidũ Vilto℞, lingua autem Gallica, traiectum uocatur. In quo ædificata ecclesia reuerendissimus pontifex, longe lateq́; uerbum fidei prædicãs, multosq́; ab errore reuocans, plure sq́;
11 per illas regiones ecclesias, sed & monasteria nonnulla construxit. Nam nõ multo post alios quoq́; illis in regionibus constituit ipse Antistites ex eorũ numero fratrum, qui uel secum, uel post se, illè ad prædicandũ uenerant. Ex quibus aliquanti iam dormierunt in Domino. Ipse autem Vilbrord cognomento Clemens adhuc superest, longa iam uenerabilis ætate, utpote tricesimũ & sextũ in episcopatu habens annũ; & post multiplices militiæ cœlestis agones, ad præmia remunerationis supernę tota mente suspirans.

10 *Ordinatus est in ecclesia sanctæ Ceciliæ martyris in die Natalis eius.*

11 *Vides primum esse signum receptæ fidei templorum & monasteriorum ædificatioẽ.*

His temporibus miraculum memorabile & antiquo℞ simile in Britannia factum est. Nanq́; ad excitationem uiuentium de morte animæ quidam aliquandiu mortuus ad uitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna, quæ uiderat, narrauit. E quibus hic aliqua breuiter perstringenda esse putaui.

Ex cap. 13.

Erat paterfamilias in regione Nordanhimbro℞, quæ uocatur Incuningum, religiosam cum domo sua gerens uitam. Qui infirmitate corporis tactus, & accrescente per dies, ad extrema perductus, primo tempore noctis defunctus est: sed diluculo reuiuiscens, ac repente residens, omnes, qui corpori flentes adhæserant, timore immenso percussos, in fugam conuertit. Vxor tantũ, quæ eum amplius diligebat, quanuis multũ tremens, & pauida, remansit. Quam ille consolatus: Noli, inquit, timere, quia iam uere surrexi à morte qua tenebar, & apud homines sum iterũ uiuere permissus. Non tamen ea mihi, qua ante consueuerã, conuersatione, sed multum dissimili ex hoc tempore uiuendũ est. Statimq́; surgens, abijt ad uillulæ oratoriũ, & usq́; ad diem in oratione persistens, mox omnem, quam

possederat, substantiam, in tres diuisit portiones, è quibus unam coniugi, alterum filijs tradidit, tertiam sibi ipsi retentam statim pauperibus distribuit. Nec multo post seculi curis absolutus, ad monasterium Mailros, qđ Tuidi fluminis circūnflexu magna ex parte clauditur, peruenit, acceptaq; tonsura, locū secretæ mansionis, quàm præuiderat abbas, intrauit; & ibi usq; ad diem mortis in tanta mentis & corporis contritione durauit, ut multa illum, quæ alios laterent, uel horrenda uel desideranda uidisse, etiā si lingua sileret, uita loqueretur.

Narrabat autem hoc modo, quod uiderat: lucidus, inquiens, aspectu, & clarus erat indumento, qui me ducebat. Incedebamus autem tacētes, ut uidebatur mihi, cōtra ortum solis solstitialem. Cumq; ambularemus, deuenimus ad uallem multæ latitudinis ac profunditatis, infinitæ autem longitudinis, quæ ad læuam nobis sita, unū latus flammis feruentibus nimium terribile, alterū furenti grandine ac frigore niuium omnia perflante atq; urente, non minus intolerabile præferebat. Vtrunq; autem erat animabus hominū plenum, quæ uicissim hinc inde uidebantur quasi tempestatis impetu iactari. Cū enim uim feruoris immensi tolerare non possent, prosiliebant miseræ in mediū frigoris infesti. Et cum neq; ibi quicq; requiei inuenire ualerent, resiliebant rursus urendæ in mediū flammarum inextinguibilium. Cumq; hac infelici uicissitudine lōge lateq;, prout aspicere poteram, sine ulla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformium multitudo torqueret, cogitare cœpi, quòd hic fortasse esset infernus, de cuius tormentis intolerabilibus narrare sæpius audiui. Respondit cogitationi meæ ductor, qui me præcedebat: Non hoc, inquiens, suspiceris; nō enim hic infernus est ille, quem putas.

At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritū paulatim in ulteriora produceret, uidi subito ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia repleri. Quas cū intraremus, intantum paulisper condensatæ sunt, ut nihil præter ipsas aspicerem, excepta duntaxat specie & ueste eius, qui me ducebat. Et cū progrederemur sola sub nocte per umbras, ecce subito apparent ante nos crebri flammarū terrarum globi ascendentes quasi de puteo magno, rursumq; decidentes in eundem. Quò cū perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solū reliquit in medio tenebrarum, & horrendæ uisionis. At cū globi ignium sine intermissione modo alta peterent, modo ima barathri repeterent, cerno omnia quæ ascendebant fastigia flammarum plena esse spiritibus hominū, qui instar fauillarum cum fumo ascendentiū, nunc ad sublimiora procederent, nunc retractis ignium uaporibus relaberentur in profundum. Sed & fœtor incomparabilis cum eisdem uaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat.

Et cum diutius ibi pauidus consisterem, utpote incertus quid agerem, quò uerterem gressum, quiúe mihi finis maneret, audio subito post terga sonitū immanissimi fletus ac miserrimi, simul & cachinnum crepitantem quasi uulgi indocti captis hostibus insultantis. Vt autē sonitus idem clarior redditus ad me usq; peruenit, considero turbam malignorū spirituū, quæ quinq; animas hominum mœrentes eiulantesq;, ipsa uero multū exultans & cachinnans medias illas trahebat in tenebras. E quibus uidelicet hominibus, ut dinoscere potui, quidam erat attonsus ut clericus, quidā laicus, quædam fœmina. Trahentes autē eos maligni spiritus, descenderunt

in

in medium barathri illius ardentis. Factumq́; est ut cum longiùs subeunti bus eis, fletum hominum, & risum dæmoniorum clare discernere nequirē, sonum tantum adhuc promiscuum in auribus haberem.

Interea ascenderunt quidam spirituū obscurorum de abysso illa flammiuoma, & accurrentes circundederunt me, atq; oculis flammantibus, et de ore ac naribus ignem putridum efflantes angebant; forcipibus quoq; igneis, quos tenebant in manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametsi terrere præsumebant. Qui cū undiq; uersus in hostibus, & cæcitate tenebrarū conclusus, huc illucq́; oculos circunferrem, si forte aliunde quid auxilij quo saluarer adueniret, apparuit retro uia qua ueneram, quasi fulgor stellæ micantis inter tenebras, q́ paulatim crescens, & ad me ocius festinans, ubi appropinquauit, dispersi sunt, & aufugerunt omnes, qui me forcipibus rapere quærebant, spiritus infesti. Ille autem qui adueniens eos fugauit, erat ipse qui me ante ducebat. Qui mox conuersus ad dexterum iter, quasi contra ortū solis brumalem me ducere cœpit. Nec mora exemptum tenebris in auras me sereni lucis eduxit. Cumq́; me in lucem apertam duceret, uidi ante nos murum permaximum, cuius neq; longitudini hinc uel inde, neq; altitudini ullus esse terminus uideretur. Cœpi autem mirari, quare ad murū accederemus, cum in eo nullam ianuam, uel fenestram, uel ascensum alicubi conspicerē.

Cum ergo peruenissemus ad murū, statim nescio quo ordine fuimus in summitate. Et ecce ibi erat campus latissimus ac lætissimus, tantaq́; fragrantia uernantiū flosculorum plenus, ut omnem mox fœtorem tenebrosæ fornacis, qui me peruaserat, effugaret admirandi huius suauitas odoris. Tanta autem lux cuncta ea loca perfuderat, ut omni splēdore diei, siue solis meridiani radijs uideretur esse præclarior. Erantq́; in hoc campo nimia hominum ablatorū conuenticula, sedesq́; plurimæ agminum lætantium. Cumq; inter choros felicium incolarum medios me duceret, cogitare cœpi, q hoc fortasse esset regnum cœlorum, de quo prędicare sæpius audiui. Respondit ille cogitatui meo: Nō, inquiens, hoc est regnum cœlorū, quod autumas. Cumq; procedentes transissemus ad has beatorū māsiones spirituum, aspicio ante nos multo maiorem luminis gratiam q̄ prius, in qua etiam uocem cantantiū dulcissimam audiui; sed & odoris fragrantia miri tanta de loco effundebatur, ut is, quem antea degustans quasi maximū rebar, iam permodicus mihi odor uideretur: sicut etiam lux illa campi florentis eximia, in comparatione eius, quæ nunc apparuit, lucis, tenuissima prorsus uidebatur & parua. In cuius amœnitate loci cū nos intraturos sperarem, repente ductor substitit. Nec mora, gressum retorquēs, ipsa me uia, qua uenimus, reduxit.

Cumq; reuersi perueniremus ad mansiones illas lætas spirituum candidatorum, dixit mihi: scis quæ sunt ista omnia, quę uidisti? Respondi ego, Non. Et ait: Vallis illa, quā aspexisti flammis feruētibus, & frigoribus horrendam rigidis, ipse est locus, in quo examinandæ & castigandæ sunt animę illorū, qui differentes confiteri & emendare scelera, quæ fecerunt, in ipso tandem mortis articulo ad pœnitentiam confugiunt, & sic de corpore exeunt; qui tamen quia confessionem & pęnitentiam uel in morte habuerunt, omnes in die iudicij ad regnum cœlorū peruenient. Multos 12 autem preces uiuentium, & eleemosynæ, & ieiunia, & maxime, celebratio

A
Heus tu qui negas esse locum purgatorium in quo post mortem animæ defunctorum luant pœnas peccatorum, quid dicis hoc in loco? Forte respondeas non uocari hic purgatorium locum. At uide paulo infra ubi ductor serui Dei declarans ei omnia uisa, expresse dicit hunc locum esse examinendarum & castigandarum animarum, quæ tamen in die iudicij ad regnum cœlorum peruenient.

12
Ecce quomodo suffragijs uiuorum liberantur animæ a pœnis purgatorij, inter quæ maxime est Missarū celebratio.

missarum,ut etiã ante diem iudicij liberentur, adiuuant. Porro puteus ille flãmiuomus,ac putridus,quẽ uidisti,ipsum est os gehennæ,in quo quicũque inciderit,nunquã inde liberabitur in æuum. Locus uero iste florifer,in quo pulcherrimã hãc iuuentutem iocundari ac fulgere conspicis, ipse est, in quo recipiuntur animæ eorũ, qui in bonis quidem operibus de corpore exeunt, non tamen sunt tantæ perfectionis,ut in regnum cœlorũ statim mereãtur introduci, qui tamen omnes in die iudicij ad uisionem Christi, & gaudia regni cœlistis intrabunt. Nã quicunq; in omni uerbo, & opere, & cogitatione perfecti sunt,mox de corpore egressi,ad regnũ cœlorũ perueniunt,ad cuius uicinia pertinet locus ille, ubi sonum cantilenæ dulcis cũ odore suauitatis,ac splendore lucis audisti.

Tu autẽ qui nunc ad corpus reuerti,& rursum inter homines uiuere debes,si actus tuos curiosius discutere,& mores, sermonesq; tuos in rectitudine ac simplicitate seruare studueris, accipies & ipse post mortem locum mansionis inter hæc,quæ cernis,agmina lætabũnda spirituũ beatorũ.Nam que ego cũ ad tempus abscessissem ã te,ad hoc feci, ut quid de te fieri deberet,agnoscerem. Hæc mihi cum dixisset, multũ detestatus sum reuerti ad corpus, delectatus nimiũ suauitate ac decore loci illius, quẽ intuebar, simul & consortio eorũ, quos in illo esse uidebã. Sed inter hæc nescio quo ordine, repente inter homines me uiuere cerno. Hæc & alia quæ uiderat idem uir Domini,non omnibus passim desidiosis, ac uitæ suæ incuriosis referre uolebat,sed illis solummodo,qui uel tormentorũ metu perterriti,uel spe gaudiorum perẽnium delectati, profectum pietatis ex eius uerbis haurire uolebant.

Deniq; in uicinia cellæ illius habitabat quidam monachus nomine Hemigilis,presbyteratus etiã, quem bonis operibus adornabat, gradu præeminens,qui adhuc superest, & 13 in Hibernia insula solitarius ultimã uitæ ætatem pane cibario,& frigida aqua sustentat. Hic sæpius ad eundem uirũ ingrediens,audiuit ab eo,repetita interrogatione,quę et qualia essent quæ exutus corpore uiderat. Per cuius reuelationẽ ad nostrã quoq; agnitionem peruenere, quæ de his pauca perstrinximus. Narrabat autẽ uisiones suas etiã regi Alfrido,uiro undecunq; doctissimo, & tam libenter tãque studiose ab illo auditus est,ut eius rogatu in monasterio supramemorato indutus, ac monachica sit tonsura coronatus, atq; ad eum audiendũ sæpissime,cũ illas in partes deuenisset, accederet. Cui uidelicet monasterio religiosæ ac modestæ uitæ Abbas & presbyter Ediluald tempore illo præerat, qui nunc episcopalem Lindisfarnensis ecclesiæ cathedram condignis gradu actibus tenet.

13 *In Hibernia insula solitarius ultimam uitæ ætatem pane cibario et frigida aqua sustentat.*

Accepit autem in eodẽ monasterio locum mansionis secretiorem, ubi liberius continuis in orationibus famulatui sui conditoris uacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat hoc creber ob magnam castigandi corporis affectũ ingredi,ac sæpius in eo supermeantibus undis immergi; sicq; ibidẽ quandiu sustinere posse uidebatur, psalmis uel precibus insistere,fixusq; manere,ascendente aqua fluminis usq; ad lũbos, aliquando & usq; ad collũ,atq; inde egrediens ad terram, nunquam ipsa uestimenta uda uel algida deponere curabat, donec ex suo corpore calefierent,& siccarentur. Cumq; tempore hyemali defluentibus circa eũ semifractarum crustis glacierũ, quas & ipse aliquando contriuerat, quo habe-

ret locũ ſtandi ſiue immergendi in fluuio, dicerent, qui uidebant: Mirum frater Drichelme (hoc enim erat uiro nomen) quod tantam frigoris aſperitatẽ ulla ratione tolerare præuales. Reſpondebat ille ſimpliciter (erat nã que homo ſimplicis ingenij, ac moderatæ naturæ) Frigidiora ego uidi. Et cũ dicerent: Mirumq́ cur tã auſteram tenere continentiam uelis. Reſpondebat: Auſteriora ego uidi. Sicq́ uſq; ad diem ſuæ uocationis inſatiabile cœleſtium bonorũ deſiderio, corpus ſenile inter 14 quotidiana ieiunia domabat, multisq́, & uerbo, & conuerſatione, saluti fuit. 14

Inter quotidiana ieiunia corpus ſenile domabat.

At contra fuit quidam in prouincia Merciorũ, cuius uiſiones ac uerba, necnon & conuerſatio, plurimis, ſed non ſibimet profuit. Fuit autẽ temporibus Cœnridi, qui poſt Edilredũ regnauit, uir in laico habitu atq; officio militari poſitus: ſed quantũ pro induſtria exteriori Regi placens, tantum pro interna illi met negligentia diſplicens. Admonebat ergo illum ſedulo ut confiteretur, & emendaret ac relinqueret ſcelera ſua, priuſquam ſubito mortis ſuperuentu tẽpus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verum ille frequenter licet admonitus, ſpernebat uerba ſalutis, ſeſeq́ tempore ſequenti pœnitentiam acturũ eſſe promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectũ, atq; acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingreſſus rex, qui diligebat eum, multũ hortabatur, ut uel tunc antequã moreretur, pœnitentiam ageret commiſſorũ. At ille reſpondit, non ſe tunc uelle confiteri peccata ſua, ſed cum ab infirmitate ſua reſurgeret, ne exprobarent ſibi ſodales, quod timore mortis faceret ea, quę ſoſpes facere nolebat, fortiter quidem, ut ſibi uidebatur loquutus, ſed mirabiliter, ut poſt patuit, dæmoniaca fraude ſeductus.

ex cap. 14.

Cumq́ morbo ingraueſcente, denuo ad eũ uiſitandum ac docendum Rex intraret, clamauit ſtatim miſerabili uoce: Quid uis modo? quid huc uenisti? non enim mihi aliquid utilitatis, aut ſalutis potes ultra conferre. At ille, noli ita loqui, uide ut ſanum ſapias. Non, inquit, inſanio, ſed peſſimam mihi ſcientiã certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc eſt? Paulo ante, inquit, intrauerunt domũ hanc duo pulcherrimi iuuenes, & receſſerunt iuxta me, unus ad caput, & unus ad pedes, protulitq; unus libellũ perpulchrum, ſed uehementer modicum, ac mihi legẽdum dedit; in quo omnia quæ unquã bona feceram intuens ſcripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neq; aliquid mihi dicebãt.

Tunc ſubito mihi ſuperuenit exercitus malignorum & horrendorum uultu ſpirituũ, domumq; hãc & exterius obſedit, & intus maxima ex parte reſedens impleuit. Tunc ille qui & obſcuritate tenebroſæ faciei, & primatu ſedis maior eſſe uidebatur eorũ, proferens codicẽ horrendę uiſionis, & magnitudinis enormis, & ponderis pene importabilis, iuſsit uni ex ſatellitibus ſuis mihi ad legendum deferre. Quẽ cum legiſſem, inueni omnia ſcelera, non ſolum quæ opere uel uerbo, ſed etiam quæ tenuiſsima cogitatione peccaui, manifeſtiſsime in eo tetricis eſſe deſcripta literis. Dicebatq; ad illos, qui mihi adſederant, uiros albatos & præclaros: Quid hic ſedetis ſcientes certiſsime, quia noſter eſt iſte? Reſponderunt, uerum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis ueſtræ ducite. Quo dicto, ſtatim diſparuerunt; ſurgenteſq; duo nequiſsimi ſpiritus, habentes cultra in manibus, percuſſerũt me, unus in capite, & alius in pede: qui uidelicet modo cũ magno tormento transfodiunt uiſcera mea, & interiora corporis

mei penetrant, moxq; ut ad inuicem peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus, in inferni claustra pertrahar.

Sic loquebatur miser desperans, & post non multo defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu ueniæ facere supersedit, in æternũ sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut beatus Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuere, sed pro aliis uiderit: qui eius interitũ cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum uacat, timerent; ne improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quod autem codices diuersos per bonos, siue malos spiritus sibi uidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, ut meminerimus facta, & cogitationes nostras, non in uentũ difluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quod uero prius candidum codicem protulerunt Angeli, deinde atrũ dæmones, illi per paruũ, isti enorme, animaduertendũ est, quod in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen uniuersa praue agẽdo iuuenis obnubilauit: Qui si e contra io errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciẽdo a Dei oculis abscondere curasset, posset eorũ numero sociari, de quibus ait Psalmus: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Hanc uero sequentem historiam, sicut a uenerabili Antistite Pectelmo didici, simpliciter ob salutem legentiũ, siue audientiũ narrandam esse putaui. Noui autem ipsum fratrem, quem utinam non nossem, cuius etiã nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positũ in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter uiuentem. Corripiebatur quidem sedulo a fratribus, ac a maioribus loci ad castigatiorem uitam conuerti admonebatur: Et quamuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operũ ipsius exteriorũ; erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multũ ebrietati, & cæteris remissioris uitæ illecebris, magisq; in officina sua die, noctuq; residere, quam ad 15 psallendũ aut orandum in ecclesia, audiendumq; cũ fratribus uerbum uitæ concurrere cõsueuerat. Unde accidit illi, quod solent dicere quidam: Quia qui nõ uult ecclesiæ ianuã spõte humiliatus ingredi, necesse habet ianuam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore, atq; ad extrema perductus, uocauit fratres, & multũ mœrens ac damnato similis, cœpit narrare quia uideret inferos apertos, & Sathan dimersum in profundis Tartari, Caiphãq; cũ cæteris, qui occiderant Dominũ, iuxta eum flammis ultricibus contraditũ. In quorũ uicinia, inquit, heu, misero mihi locum aspicio æternæ perditionis esse præparatum.

Audientes hæc fratres cœperunt diligenter exhortari, ut uel tũc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modo tempus mutandi uitam, cum ipse uiderim iudicium meum iam esse completũ. Talia dicens, sine 16 uiatico salutis obiit: & corpus eius in ultimis est monasterii locis humatum: neque 17 aliquis pro eo missas facere, uel psalmos cantare, uel saltem orare præsumebat. O quam grandi distantia diuisit Dominus lucem a tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro ueritate, uidit cœlos apertos, uidit gloriã Dei, & Iesum stantem à dextris Dei; et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortẽ misit, quo lætior occumberet in mortẽ. At

15 *Ad psallendum & orandum in ecclesia. Ecce quod ecclesia est propter orationes fabricata est, nec tantũ propter auditionẽ uerbi Dei.*

16 *Sine uiatico salutis obiit. Vides quod morituris Christi fidelibus datur sãctissima Eucharistia?*

17 *Vides quod pro ani*

contra faber istæ tenebrosæ mentis, & actionis, imminente morte, uidit aperta Tartara, uidit damnationem diaboli, & sequacium eius, uidit etiã suũ infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed uiuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factũ est hoc nuper in prouincia Berniciorũ, ac lõge lateq́; diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerũ suorum pœnitudinem prouocauit. Quod utinam ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

maliis defunctorum Missæ fiunt, psalmi cantantur, & orationes funduntur.

VITA HEDDI ET ADHELMI OCCIDENtalium in Anglia Saxonum episcoporum, per Venerabilem Bedam presbyterum scripta.

Habetur lib. 5. historiæ anglicanæ eiusdẽ cap. 18.

ANno Dominicæ incarnationis DCCV. Alfrid rex Nordanhimbrorũ defunctus est anno sui regni XX. nec dũ impleto. Cui succedens in imperiũ filius suus Osred, puer IX circiter annorũ regnauit annis XI. Huius regni principio antistes Occidẽtalium Saxonũ Heddi, cœlestem migrauit ad uitam. Bonus quippe erat uir ac iustus, & episcopalem uitam siue doctrinam magis insito sibi uirtutũ amore, quam lectionibus institutus exercebat. Deniq; Reuerẽdissimus antistes Pectelin, qui cum successore eius Adhelmo multo tẽpore adhuc diaconus siue monachus fuit, referre est solitus, quod 1 in loco quo defunctus est, ob meritum sanctitatis eius multa sint patrata miracula, hominesq́; prouinciæ illius soliti ablatũ inde puluerem 2 propter languentes in aquam mittere, atq; ad huius gustum siue aspersionem multis sanitatem ægrotis, & hominibus, & pecoribus conferre. Propter quod frequenti ablatione pulueris sacri fossa sit ibidem facta non minima.

1 Ecce quomodo miracula quæ fiunt in loco mortis sanctorum, uel ad sepulchra eorũ testimoniũ perhibent merito sanctitatis eorum.

Quo defuncto, episcopatus prouinciæ illius in duas parrochias diuisus est. Vna data Danieli, quam usq; regit. Altera Adhelmo, cui annis quatuor strenuissime præfuit; ambo & in rebus ecclesiasticis, & in scientia scripturarũ sufficienter instructi. Deniq; Adhelm cum esset adhuc presbyter & abbas monasterij quod Maildubiurbem nominant, scripsit iubente synodo suę gentis librũ egregium aduersus errorem Britonum, quo uel pascha non suo tempore celebrant, uel alia per plura quæ ecclesiasticæ castitati & paci contraria gerunt. Multosq́; eorũ qui occidentalibus saxonibus subditi erant Britones, ad catholicam dominici Paschæ celebrationem huius lectione perduxit. Scripsit & de uirginitate librum eximium, quem in exemplũ Sedulij, geminato opere, & uersibus exametris, & prosa composuit. Scripsit & alia nonnulla utpote uir undecunque doctissimus, nam & sermone nitidus, & scripturarum ut dixi, liberalium ecclesiasticarumq; erat eruditione mirandus.

2 Vides quod etiam res extere aliquo modo ad sanctos pertinentes, & hominibus & pecoribus quandoque gratias sanitatũ præstant.

Quo defuncto, pontificatum pro eo suscepit Fortheri, qui usq; hodie superest, uir & ipse in scripturis sanctis multum eruditus, quibus episcopatum administrantibus statutum est synodali decreto, ut prouincia australium Saxonũ quæ catenus ad ciuitatis Ventanæ, cui tunc Daniel præerat, parrochiam pertinebat, & ipse sedem episcopalem ac proprium haberet episcopum. Consecratusq; est eis primus antistes Eadberecht, qui erat in monasterio abbas beatæ memoriæ Vilfridi episcopi, quod dicitur Sele-

sen. Quo defuncto, Eolla suscepit officium pontificatus. Ipso autem ante aliquot annos ex hac luce subtracto episcopatus usque hodie cessauit.

Habetur lib. 5. historiae eiusdem Anglicanae cap. 21. 22. et 23.

VITA ACCAE EPISCOPI HAGVSTALDENSIS, & ut gens pictorum in Anglia catholicos ecclesiae mores circa obseruationem Paschae & tonsuram susceperit, per uenerabilem Bedam presbyterum scripta.

ANno post obitum Vilfridi episcopi proximo, idest quinto Osredi regis, reuerendissimus pater Adrianus abbas cooperator in uerbo Theodori beatae memoriae episcopi, defunctus est, & in monasterio suo in 1 ecclesia beatae dei genitricis sepultus, qui est annus quadragesimusprimus ex quo a Vitaliano papa directus est cũ Theodoro; Ex quo autem Britanniam uenit. xxxix. cuius doctrinae simul & Theodori inter alia testimoniũ perhibet, quod Albinus discipulus eius, qui monasterio ipsius in regimine successit, intantum studijs scripturarũ institutus est, ut Graecam quidem linguam non parua ex parte, Latinam uerò non minus quàm anglorum, quae sibi naturalis est, nouerit.

1 Sepultus in ecclesia beatae dei genitricis.

Suscepit uero pro Vilfrido episcopatum Hagustaldensis ecclesiae Acca presbyter eius, uir & ipse strenuissimus, & coram Deo & hominibus magnificus qui & ipse ecclesiae suae, quae in beati 2 Andreae apostoli honorem consecrata est, aedificiũ multifario decore ac mirificis ampliauit operibus. Dedit namque operam (quod & hodie facit) ut acquisitis undecunque reliquijs beatorum apostolorum, & 3 martyrũ Christi, in uenerationem illorum poneret altaria, distinctis porticibus in hoc ipsum intra muros eiusdem ecclesiae. Sed & historias passionum eorum unà cum caeteris ecclesiasticis uoluminibus summa industria congregans, amplissimam ibi ac nobilissimam bibliothecam fecit: Nec non 4 & uasa sancta, & luminaria, aliaque huiusmodi, quae ad ornatum domus dei pertinent, studiosissime parauit. Cantoremque egregiũ nomine Maban, qui a successoribus discipulorum beati Papae Gregorij in Cantua fuerat cantandi sonos edoctus, ad se suosque instituendos accersijt, ac per annos xij. tenuit, quatenus & quae illi non nouerant, carmina ecclesiastica doceret, & ea quae quondam cognita longo usu uel negligentia inueterare coeperant, huius doctrina in priscũ renouarentur statum. Nam & ipse episcopus Acca cantator erat peritissimus, quomodo etiam in literis sanctis doctissimus, in catholicae fidei confessione castissimus, in ecclesiasticae quoque institutionis regulis solertissimus, extiterat, & usque dum suae praemia deuotionis accipiat, existere non desistit, utpote qui a pueritia in clero sanctissimi ac deo dilecti Bosa Eboracensis episcopi nutritus, atque eruditus est, deinde ad Vilfridum episcopũ spe melioris propositi aduenientis omnem in eius obsequio usque ad obitũ illius expleuit aetatem. Cum quo etiã Romam ueniens, multa illic, quae in patria nequiuerat, ecclesiae 6 sanctae instituta utilia didicit.

2 Ecclesia in honorem beati Andreae Apostoli consecrata.

3 Ecce quomodo cum reliquijs sanctorũ dedicantur altaria.

4 Vides tẽplorum cultum, & uasa illorum grata esse Deo et placere illi, alias sancti uiri nunquam his rebus operã dedissent.

5 Quid dicis tu irrisor cantus ecclesiastici, cum prisci illi patres adeo intenti ei fuerint? quod nequaquã fecissent, si Deo non placere credidissent.

6 Vides quod instituta sanctae ecclesiae utilia Roma didicit, quia ipsa est omnium ecclesiarum magistra.

Eodem tempore Naitan rex Pictorum, qui septentrionales Britanniae plagas inhabitant, admonitus ecclesiasticarũ frequenti meditatione scripturarũ, abrenunciauit errori, quo eatenus in obseruatione paschae cũ sua gente tenebatur; & se suosque omnes ad catholicam obseruantiam dominicae resur

rectionis temporis celebrandam perduxit. Quod ut facilius, & maiori auctoritate perficeret, quæsiuit auxilium Anglorum, 7 quos iamdudum ad exemplum sanctæ Romanæ & apostolicæ ecclesiæ suam religionem instituisse cognouit. Siquidem misit legatarios ad uirũ uenerabilem Colfridũ abbatem monasterij beatorũ Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostiũ Muri amnis, & iuxta amnem Tina, in loco qui uocat Ingiruũ, cui ipse post Benedictũ, gloriosissime præfuit, postulans ut exhortatorias sibi literas mitteret, quibus potentius confutare posset eos, qui pasca non suo tempore obseruare præsumerent. Simul & de tonsura modo uel ratione, qua clericus insigni deberet, expetijt, quod ipse his nõ parua ex parte esset imbutus. Sed & arclitectos sibi mitti petijt, qui 8 iuxta morem Romanorum ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent; promittens hanc in honorem beati Apostolorum principis dedicandam. Se 9 quoq; ipsum cum suis omnibus morem sanctę Romanę & apostolicę ecclesię semper imitaturũ: In quantum duntaxat tam longe a Romanorum loquela & natione segregati, hunc ediscere potuissent. Cuius religiosis uotis ac precibus fauẽs reuerendissimus abbas Colfrid, misit architectos quos petebat, et literas scriptas in hunc modum.

7 *O miseri Angli, qui alias religionem uestram ad exemplum sanctæ Romanæ & apostolicæ ecclesiæ instituistis, quis uos fascinauit nũc ut in eadem religione nõ persistatis?*

8 *Vult ædificare ecclesiam lapideam iuxta morem Romanorum, quæ postea in honorẽ principis apostolorum sit dedicanda.*

9 *Ecce quod eadem est Romana & apostolica ecclesia, cuius mores rex se imitaturũ pollicetur.*

Domino excellentissimo & gloriosissimo regi Naitano Colfrid in domino salutem. Catholicam sanctę paschę obseruantiam, quã a nobis, rex deo deuote, religioso studio quæsiti, promptissime ac libentissime tuo desiderio, iuxta quod ab apostolica sede didicimus, patefacere satagimus. Scimus nanq; cęlitus sanctæ ecclesię donatam, quotiens ipsi rerũ domini discendę, docendę, custodiendę ueritati operam impendunt: Nam & uere omnino dixit quidã secularium scriptorum, quia felicissimo mundi statu ageret, si uel reges philosopharentur, uel regnarent philosophi. Quod si philosophia huius mundi uere intelligere de statu huius mundi, meritoq; diligere potuit hunc mundũ, quanto magis ciuibus patrię cęlestis in hoc mundo peregrinantibus optandũ est, & totis animi uiribus supplicandũ, ut quo plus in mundo quiq; ualent, eo amplius eius qui super omnia est, iudicis mandatis auscultare contendant, atq; ad hæc obseruanda secũ eos quoq; qui sibi commissi sunt, exemplis simul, & auctoritate instituant.

Tres sunt ergo regulę sacris inditę literis, quibus paschæ celebrandi tẽpus nobis præfinitũ, nulla prorsus humana licet authoritate mutari. E quibus duæ in lege Moysi diuinitus statutę, Tertia in Euangelio per effectum dominicę passionis & resurrectionis adiuncta est. Pręcipit enim lex, ut pascha primo mense anni, & tertia eiusdem mensis septimana, idest, a quintadecima die usq; ad uigesimam primam fieri deberet. Additum est per institutionem apostolicam ex Euangelio, ut in ipsa tertia septimana diem dominicam expectare, atq; in ea temporis paschalis initium tenere debeamus. Quam uidelicet regulam triformem, si quis rite custodierit, nunquã in adnotatione festi paschalis errabit.

Verum si de his singulis enucleatius ac latius audire desideras, scriptũ est in Exodo, ubi liberandus de Ægypto populus Israel, primũ pascha facere iubet, quia dixerit dominus ad Moysen & Aaron: Mensis iste uobis principiũ mensium, primus erit in mensibus anni. loquimini ad uniuersum cætũ filiorum Israel, & dicite eis: Decima die mensis huius tollat unusquisque agnũ per familias, & domos suas. Et paulo post; & seruabitis eũ us-

que ad quartam decimam mensis huius. Immolabitq́ eum uniuersa multitudo filiorum Israel ad uesperam. Quibus uerbis manifestissime constat, quod ita in obseruatione paschali mentio fit diei quartędecimę, ut non tamen in ipsa die quartadecima pascha fieri pręcipiatur; sed adueniente tandẽ uespera diei quartędecimę, id est, quintadecima luna, quę initium tertię septimanæ faciat, in cœli faciem prodeunte, agnus immolari iubeatur; & quòd ipsa sit nox quintędecimę lunę, in qua percussis Ægiptijs Israel est a longa seruitute redemptus. Septem, inquit, diebus azyma comedetis. Quibus item uerbis tota tertia septimana eiusdem primi mensis decernitur solennis esse debere. Sed ne putaremus eosdem septem dies a xiiij. usque ad xx. esse computandos, continuo subiecit. In die primo non erit fermentum in domibus uestris. Quicunq; comederit fermentum, peribit anima illa de Israel a die primo usq; ad diem septimum, & cętera usque dum ait: In eodem enim ipsa die educam exercitum uestrum de terra Ægypti.

Primũ ergo diem azymorũ appellat eum, in quo exercitum eorũ esset educturus de Ægypto. Constat autem quia non quartadecima die in cuius uespera agnus est immolatus, & quæ proprie pascha siue phase dicitur, sed quintadecima sunt educti ex Ægypto, sicut in libro Numerorum apertissime scribitur. Profecti igitur de Ramessa quintadecima die mensis primi, altera die fecerũt Phase filij Israel in manu excelsa. Septem ergo dies azymorum, in quarum prima eductus est populus domini ex Ægypto, ab initio (ut diximus) tertię septimanæ, hoc est a quintadecima die mensis primi, usq; ad xxi. eiusdem mensis diem completã, computari oportet. Porro dies xiiij extra hunc numerũ separatim sub paschę titulo pręnotatur, sicut Exodi sequentia patenter edocent. Vbi cũ dictũ esset, In eadem enim ipsa die educam exercitum uestrũ de terra Ægypti, protinus additum est: Et custodietis diem istum in generationes uestras ritu perpetuo. Primo mense quartadecima die mensis comedetis azyma, usq; ad diem uigesimã primam eiusdem mensis ad uesperũ; septem diebus fermentum non inuenietur in domibus uestris. Quis enim non uideat a quartadecima usq; ad uigesimam primã non septẽ solũmodo, sed octo potius esse dies, si & ipsa quartadecima annumeretur?

Sin autẽ, ut diligentius explorata scripturæ ueritas docet, a uespera diei quartędecimę usq; ad uesperam uigesimę primę computauerimus, uidebimus profecto, quòd ita dies xiiij uesperam suam infesti paschalis initiũ prorogat, ut non amplius tota sacra solennitas, quàm septem tantũmodo noctes cum totidẽ diebus comprehendat. Vnde uera esse probatur nostra diffinito, quia tempus paschale primo mense anni, & tertia eius hebdomada celebrandum esse diximus. Veraciter enim tertia agitur hebdomada, quod a uespera quartædecimæ diei incipit, & in uespera uigesimæ primæ completur.

Postquam uero pascha nostrũ immolatus est Christus, diemq́ nobis dominicam, quę apud antiquos una uel prima sabbati siue sabbatorum uocatur,
10 gaudio suę resurrectionis fecit esse solennem: ita hanc apostolica traditio festis paschalibus inseruit, ut nihil omnimodis de tẽpore paschæ legalis præoccupandum, nihil minuendũ esse decerneret, quin potius statuit ut expectaretur iuxta pręceptum legis, primus anni mensis, ac expectaretur quartadecima dies illius, necnon expectaretur uespera eiusdem. Et cũ

Apostolica traditio hanc festis paschalibus inseruit.

hęc in sabbatū forte incideret, tolleret unusquisq; agnum per familias, & domos suas, & immolarēt eum ad uesperam, idest, pręparent 11 omnes ecclesiæ per orbem, quæ unam catholicam faciunt, panem & uinū in 12 ministeriū carnis & sanguinis agni immaculati, qui abstulit peccata mundi, & præcedente congrua lectionū, orationum, cerimoniarum paschaliū solennitate, offerant hæc domino in spem futurę suæ redēptionis. Ipsa est enim eadem nox, in qua de Ægypto per sanguinem agni Israelitica plebs erepta est: Ipsa est, in qua per resurrectionem Christi liberatus est a morte æterna populus omnis dei. Mane autem illucescente die dominica, primam paschalis festi diem celebrarent. Ipsa est enim dies in qua resurrectionis suę gloriam dominus multifario pię reuelationis gaudio discipulis patefecit. Ipsa prima dies azymorū, de qua multum distinctè in leuitico scriptum est: Mense primo quartadecima die mensis huius ad uesperam phase domini est, & quintadecima die mēsis huius solennitas azymorum domini est. Septem diebus azyma comedetis, dies primus erit celeberrimus sanctusque.

11 *Notas quod omnes ecclesiæ per orbem, unā catholicam faciunt &c.*

12 *Vides quod dicit panem & uinum in ministerium carnis & sanguinis agni immaculati, non autem in ministerium figuræ carnis & sanguinis offerant &c.*

Si ergo fieri posset, ut semper in diem quintum decimum primi mensis, idest, in lunam quintamdecimā dominica dies incurreret, uno semper eodemq; tempore cū antiquo dei populo, quanquam sacramentorū genere discreti sicut una eademq; fide, pascha celebrare possemus, quia uero dies septimanę non æquali cū luna tramite percurrit, decreuit apostolica 13 traditio, quę per beatū Petrum Romę predicata, per Marcū Euangelistā & interpretem ipsius Alexandrię confirmata est; ut adueniente primo mēse, adueniente in eo uespera diei quartędecimę, expectaretur etiam dies dominica a quintadecima usq; ad uigesimam primam diem eiusdem mensis. In quæcunq; enim harū inuēta fuerit, merito in eo pascha celebrabitur. Quia nimirum hęc ad numerū pertinet illarū septem dierum, quibus azyma celebrari iubetur. Itaq; fit ut nunquam pascha nostrū a septimana mensis primi tertia in utramuis partem declinet, sed uel totam eam, idest omnes septem legalium azymorū dies, uel certe aliquos de illis teneat. Nam & si saltem unū ex eis hoc est ipsum septimum apprehenderet, quē tam excellenter scriptura commēdat, Dies autem (inquiens) septimus erit celebrior & sanctior, nullūq; seruile opus fiet in eo, nullus arguere nos poterit quod non rectū dominicum paschę diē, quem de euangelio suscepimus in ipsa, quam lex statuit tertia primi mensis hebdomada celebremus.

13 *Ecce quomodo sanctæ ecclesiæ instituta ab apostolica traditione profecta sunt.*

Cuius obseruantiæ catholica ratione patefacta patet econtrario error irrationabilis eorum, qui præfixos in lege terminos nulla cogente necessitate, uel anticipare, uel transcendere præsumunt. Nanq; sine ratione necessitatis alicuius anticipant illi tempus in lege prescriptum, qui dominicum paschæ diem a quartadecima mensis primi, usq; ad uicesimam putant lunam esse seruandam. Cū enim a uespera diei tertiędecimę 14 uigilias sanctæ noctis celebrare incipiūt, claret quod illam in exordio sui paschæ diē statuunt, cuius nullam omnino mentionē in decreto legis inueniunt. Et cū uicesima prima die mensis pascha dominicū celebrare refugiunt, patet profecto q illam per omnia diem a sua solennitate secernunt, quā lex maiorem præ cæteris festiuitatibus ac memorabilem sæpenumero commendat. Sicq; diem paschæ ordine peruerso, aliquando in secunda hebdomada totam compleant, & nunq; in hebdomada tertiæ septimanæ ponant.

14 *Vigilias sāctæ noctis celebrare incipiunt.*

Rursumq; quia sextadecima die mensis sæpe dicti, usq; ad uicesimam secundam pascha celebrandũ magis autumant. Non minore utiq; errore, tametsi altero latere, à recto ueritatis tramite diuertunt, & ueluti naufragia scyllæ fugientes, in carybdis uoraginem submergendi decidunt. Nam cũ a luna xvi. primi mensis oriente, idest a uespera diei quintædecimæ pascha incipiendum doceant; nimirũ constat, quia quartamdecimam diem mensis eiusdem, quam lex primitus, & præcipue cõmendat, a sua prorsus solennitate secludunt: ita ut quintæ decimę, in qua populus dei ab Ægyptiaca seruitute redemptus est, & in qua dominus suo mundũ sanguine a peccatorũ tenebris liberauit, in qua etiam sepultus spem nobis post mortem beatæ quietis tribuit, uix uesperam tangat idemq; pœnã erroris sui in semetipsos recipientes, cũ in uicesima die mensis paschæ diem statuunt dominicũ, legitimos utiq; terminos paschæ aperta transgressione uiolant, utpote qui ab illius diei uespera pascha incipiant, in qua hoc lex consummari & perfici debere decernit: Illam in pascha diem asignent primã, cuius in lege mentio nulla usquàm reperiẽ, idest, quartæ primã septimanæ. Qui utriq; non solũ in diffinitione & computo lunaris ętatis, sed & in mẽsis primi nonnunq; inuentione falluntur. Quæ disputatio maior est, quàm epistola hæc uel ualeat comprændere, uel debeat. Tantũ hoc dicam, q; per æquinoctiũ uernale semper inerrabiliter potest inueniri; quòd mensis iuxtà computum lunę primus anni est, qui esse debeat ultimus. Equinoctium autem, iuxta sententiam omniũ Orientalium & maxime Ægyptiorum, qui prę cęteris doctoribus calculandi palmam tenent, xij. Kal. Aprilis die prouenire cõsueuit, ut etiam ipsi horoloica inspectione probamus. Quęcunq; ergo luna ante ęquinoctiũ plena est, quartadecima uidelicet, uel quintadecima existens, hæc ad præcedentis anni nouissimũ pertinet mensem, ideoq; paschę celebrando habilis non est. Quæ uero post ęquinoctium, uel in ipso ęquinoctio suum pleniluniũ habet, in hac absq; ulla dubietate, antiquos pascha celebrare solitos, & nos, ubi dominica dies aduenerit, celebrare debere noscendum est.

Quod ita fieri oportere, illa nimirũ ratio cogit, quia in genesi scriptum est, quod deus fecit duo magna luminaria, luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus, ut pręesset nocti: Vel sicut alia dicit ędítio: luminare maius inchoationem diei, & luminare minus inchoationem noctis. Sicut ergo prius sol a medio procedens orientis, æquinoctium uernale suo præfixit exortu: Deinde luna sole ad uesperam occidente, & ipsa plena a medio secuta est orientis, ita omnibus annis, primę lunę mensis eodem necesse est ordine seruari, ut non ante ęquinoctiũ sed uel ipso ęquinoctij die, sicut in principio factum est, uel eo transcenso pleniluniũ habere debeat. At si uno saltem die plenilunium tempus ęquinoctij pręcesserit, non hanc primo mensi anni incipientis, sed ultimo potius præteriti lunã esse adscribendam; & ideo festis paschalibus inhabilem memorata ratio probat.

Quòd si mysticam quoq; uos in his rationem audire delectat, primo mense anni, qui etiam mensis nouorũ dictus est, pascha facere iubemur, q̃a renouato ad amorem cœlestiũ spiritu mentis nostræ, sacramenta dominicæ resurrectionis & ereptionis nostræ celebrare debemus. Tertia eiusdẽ mensis septimana facere præcipimur, quia ante legem & sub lege promissus, tertio tempore seculi cũ gratia uenit ipse, qui pascha nostrũ immolare

tur Christus, qui tertia post immolationem suæ passionis die resurgens a mortuis, hanc dominicam uocari, & in ea nos annuatim paschalia eiusdē resurrectionis uoluit festa celebrare. Quia nos quoque ita solum ueraciter eius solennia celebramus, si per fidē, spem, & claritatem pascha, idest, trāsitum de hoc mundo ad patrem cū illo facere curamus. Post æquinoctiū ueris & plenilunium mensis præcipimur obseruare pascha, ut uidelicet primo sol longiorem nocte faciat diem, deinde luna plenū suæ lucis orbem mundo præsentet, quia primo quidem sol iustitiæ in cuius pennis est sanitas, idest dominus Iesus, per resurrectionis suæ triumphum cunctas mortis tenebras superauit, ac sic ascendens in cœlos, misso desuper spiritu ecclesiam suam, quæ sæpe lunæ uocabulo designatur, interna lucis gratia repleuit.

Quem uidelicet ordinem nostrę salutis propheta contemplatius aiebat. Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Qui ergo plenitudinem lunæ paschalis ante æquinoctium prouenire posse contenderit, talis in ministeriorum celebratione maximorum a sanctarum quidem scripturarū doctrina discordat. Concordat autem eis, qui sine præueniente gratia Christi se saluari posse confidunt, qui & si uera lux tenebras mundi moriendo, ac resurgendo, nunquam uicisset, perfectam se habere posse iustitiam dogmatizare pręsumunt. Itaque per æquinoctialem solis exortū, per plenilunium primi mensis hunc ex ordine subsequens, idest, post completam diem eiusdē mensis quartamdecimā, quæ cuncta ex lege obseruanda accepimus, expectamus adhuc monente euangelio in ipsa hebdomada tertia tempus diei dominicæ, & sic demū uotiua paschæ nostri festa celebramus, ut indicemus nos non cū antiquis excussum Ægyptiæ seruitutis iugū uenerari, sed redemptionem totius mundi, quæ in antiqui dei populi liberatione præfigurata, in Christi resurrectione completa est, deuota fide, ac deuotione colere, ut quæ resurrectionis etiam nostræ, quam eadem die dominica futurā credimus, spe nos certissima gaudere signemus.

Hic autem, quem uobis sequendū mōstramus, computus paschæ decennouali circulo continetᷣ. Qui dudum quidem, hoc est ipsis apostolorum temporibus iam seruari in ecclesia cœpit, maxime Romę & Ægypti, ut supra iam diximus. Sed per industriā Eusebij, qui a beato martyre Pamphilio cognomen habet, distinctius in ordinē compositus est; ut quod eatenus per Alexandrię pontificem in singulis annis per omnes ecclesias mandari consueuerat, iam deinde congesta in ordine serie lunę quartædecimę, facillime posset ab omnibus sciri; cuius computū paschalem Theophilus Alexandriæ pręsul in centum annorum tempore Theodosio imperatori cōposuit. Item successor eius Cyrillus, seriem nonaginta & quinque annorum, in quinque decennoualibus circulis comprehendit. Post quem Dionysius eximius totidem alios ex ordine pari schemate subnexuit qui ad nostra usque tempora pertingebant. Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiā in nostris per Britanniam ecclesijs plures sint, qui mandatis memoriæ ueteribus illis Ægyptiorum argumētis, facillime possint in quotlibet spacia temporum paschales protendere circulos, etiamsi ad quingentos usque, ac xxxij. uoluerint annos; quibus expletis, omnia quæ ad solis & lunæ mensis & septimanæ consequentiam spectant, eodem quo prius ordine currunt. Ideo autem circulos eosdem tem-

porum instantiũ uos mittere supersedimus:quia de ratione tantũ tempo-
ris paschalis instrui quærentes, ipsos uobis circulos paschæ catholicos a-
bundare probastis.

Verum hæc de pascha succincte,ut petistis, strictimq́ commemoratis,
tonsuram quoq;, de qua pariter uobis literas fieri uoluistis, hortor ut ec-
clesiasticam,& Christianæ fidei congruam habere curetis. Et quidem sci
mus, quia neq; apostoli oẽs uno eodemq́ sunt modo attonsi, neq; nunc
ecclesia catholica,sicut una fide,spe,et charitate in deũ consentit, ita etiam
una atq; indissimili totũ per orbem tonsuræ sibi forma congruit. Deniq;
ut superiora,idest,patriarcharũ tempora respiciamus, Iob exẽplar patien
tię,dum ingruente tribulationum articulo caput totondit,probauit utiq;,
quia tempore felicitatis capillos nutrire consueuerat. At Ioseph & ipse ca-
stitatis,humilitatis,pietatis,cęterarumq́ uirtutũ executor, ac doctor exi-
mius,cum seruitio absoluendus attonsus esse legit̃,patet profecto,quia tẽ-
pore seruitutis intonsis in carcere crinibus manere solebat. Ecce uterq; uir
dei diuersum ab altero uultus habitum foris pręmonstrabat,quorũ tamen
intus conscientia in parili uirtutum sibi gratia concordabat.

Verum & si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non no
ceat,quibus pura in deũ fides,& charitas in proximum sincera est; maxi-
me cum nunq̃ patribus catholicis,sicut de paschę,uel fidei diuersitate cõ-
flictus,ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controuersia.
Inter omnes tamen, quas uel in ecclesia,uel in uniuerso hominũ genere re-
perimus tonsuras,nullam magis sequendam nobis amplectendamq́ iure
dixerim q̃ eam,quam in capite suo gestabat ille, cui se dominus confiten
ti ait: Tu es Petrus, & super hãc petram ędificabo ecclesiam meam,& por
tæ inferi non pręualebunt aduersus eam,& tibi dabo claues regni cœlorũ.
Nullam magis abominandã,detestandamq́ merito cunctis fidelibus cre
diderim q̃ eam,quam habebat ille,cui gratiam sancti spiritus comparare
uolenti dixit idem Petrus:Pecunia tua tecum sit in perditionem,quoniam
donum dei existimasti per pecuniam possideri. Non est tibi pars, neque
sors in sermone hoc.

15 Clericalis & Monastica tonsura ratio.

Neq; uero ob id tantum in coronam attondimur,quia Petrus ita attõ-
sus est; 15 sed quia Petrus in memoriam dominicæ passionis ita atton-
sus est,idcirco & nos qui per eandem passionem saluari desideramus, ip-
sius passionis signum cum illo in uertice,summa uidelicet corporis nostri
parte,gestamus. Sicut enim omnis ecclesia, quia per mortem sui uiuifica-
toris ecclesia facta est,signum sanctæ crucis eius in fronte portare consue
uit,ut crebro uexilli huius munimine a malignorum spirituum defendatur
incursibus,crebraq́ huius ammonitione doceatur,se quoq; carnem suam
cum uitijs & concupiscentijs crucifigere debere: ita etiam oportet eos q
uel monachi uotum,uel gradum clericatus habent,arctioribus se oportet
pro Domino continentiæ frenis astringere,formam quoq; coronæ, quam
ipse in passione spineam portauit in capite,ut spinas ac tribulos peccato-
rum nostrorum portaret,idest,exportaret, & auferret a nobis,suo quen-
que in capite per tonsuram præferre: Vt se etiam irrisiones & opprobria
pro illo libenter ac prompte omnia sufferre paratum ipsa etiam frontis pi
cio doceant,& coronam uitæ æternæ, quam repromisit Deus diligenti-
bus se,semper expectare,proque huius perceptione,& aduersa se mundi,

& pro-

& prospera contemnere designent.

Cæterum tonsuram eam, quam magnum Simonem ferunt habuisse qs rogo fidelium non statim cum ipsa Magia primo detestetur? & merito exuflet aspectu qui in frontis quidem superficie coronæ uidetur speciem præferre, sed ubi ad ceruicem cōsiderando perueneris, decurtatam eam', quam te uidere putabas, inuenias coronam: Ut merito talem Simoniacis, & nō christianis habitum conuenire cognoscas, qui in præsenti quidē uita a deceptis hominibus putabantur digni perpetuæ gloria corone, sed in ea, quæ hanc sequitur uitam, non solum omni spe coronæ priuati, sed æterna insuper sunt poena damnati.

Neq; uero me hæc ita prosecutum æstimes, quasi eos, qui hanc tonsuram habent, condemnandos iudicem, si fide & operibus unitati catholicę fauerint, imo confidēter profiteor plurimos ex eis sanctos, ac Deo dignos extitisse; ex quibus est Adamnam abbas & sacerdos Columniensiū egregius, qui cum legatus suæ gentis ad Alfridum regem missus, nostrum, quoque monasterium uidere uoluisset, miramq; in moribus ac uerbis prudentiam, humilitatem, religionem ostenderet: Dixi illi inter alia colloquens, Obsecro sancte frater, qui ad coronam te uitæ, quæ terminū non habet tēdere credis, quid contrario tuæ fidei habitu terminatam in capite coronæ imaginem portas? Et si consortiū beati Petri quæris cur eius, quē ille anathematizauit, tonsuræ imaginē imitaris, & non potius eius, cū quo in ęternum beatus uiuere cupis, etiam nunc habitū te quantū potes diligere mōstras? Respondit ille: Scias pro certo, frater mi dilecte, quia etsi Simonis tonsuram ex consuetudine patriæ habeā, Simoniacam tamen perfidiā tota mente detestor ac respuo: Beatissimi autē apostolorum principis, quātum mea paruitas sufficit, uestigia sequi desidero. At ego, credo inquā uere quod ita sit, sed tamen indicio sit, quod ea, quę apostoli Petri sunt, in abdito cordis amplectimini, si quæ eius esse nostis, etiam in facie tenetis. Nāque prudentiam tuā facillime diiudicare reor, quod aptius multo sit eius, quē in corde tuo abominaris; cuiusq; horendā faciem uidere refugis, habitum uultus a tuo uultu Deo iam dicato separare: & e contra eius, quem apud Deum habere patronū quæris, sicut facta uel monita cupis sequi, sic etiam morem habitus te imitari condeceat.

Hæc tunc Adamnano dixi, qui quidē quantum conspectis ecclesiarum nostrarum statutis profecisset, probauit, cum reuersus ad Scotiā multas postea gentis eiusdem turbas ad catholicā temporis paschalis obseruantiā sua predicatione correxit. Tametsi eos, qui in Hu insula morabantur, monachos, quibus speciali rectoris iure præerat, necdum ad uiam statuti melioris reducere ualebat. Tonsurā quoq;, si tantum sibi authoritatis subesset, emendare meminisset. Sed & nunc tuam prudentiam rex admoneo, 16 ut ea, quæ unitati catholicæ & apostolicæ ecclesię concinant, una cū gente, cui te rex regum, & Dominus dominorū præfecit, in omnibus seruare contendas. Sic enim fit, ut post acceptā temporalis regni potentiā, ipse beatissimus apostolorum princeps cęlestis quoq; regni tibi, tuisq; cū cæteris electis libens pandat introitū. Gratia te regis æterni longiori tempore regnantem ad nostram omnium pacem custodiat incolumen, dilectissime in Christo fili.

16 *Hoc si considerassent heretici, nunquā ab unitate catholica & apostolica ecclesia recessissent, priuatas sequēdo opiniunculas.*

Hæc epistola cū præsente rege Naitano, multisq; uiris doctoribus esset

lecta, ac diligenter ab his, qui intelligere poterant in linguã eius propriam interpretata, multũ de eius exhortatione gauisus esse perhibetur, ita ut surgens de medio optimatũ suorum consessu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, q̃ tale munusculũ de terra Anglorum mereretur accipere. Equidẽ & antea noui, inquit, quia hæc erat uera paschæ celebratio, sed in tantũ moderationem huius temporis obseruandi cognosco, ut parum mihi omnimodis uidear de his antea intellexisse. Vnde palam profiteor, uobisq; qui assidetis præsentibus protestor, quia hoc obseruare tempus paschæ cum uniuersa mea gente perpetuo uolo: Hancq; accipere debere tonsuram, quam plenã esse rationis audimus, omnes qui in meo regno sunt, clericos decerno. Nec mora, q̃ dixerat, regia authoritate pfecit. Statim nãque iussu publico mittebantur ad transcribendũ, discendum, obseruandũ per uniuersas pictorum prouincias circuli paschæ decennoualis, obliteratis per omnia erroneis LXXXIIIj. annorum circulis. Attondebantur omnes in coronã ministri altaris ac monachi. Et quasi nouo discipulatui beatissimi apostolorum principis Petri subdita, eiusque tutanda patrocinio gens correcta gaudebat.

Nec multo post illi quoq;, qui insulam Hu incolebant, monachi Scoticæ nationis, cum his, qui erant subditi monasterijs, ad ritum paschę ac tõsurę canonicũ Domino procurante perducti sunt. Siquidẽ anno ab incarnatione Domini. Septingẽtesimo sexto decimo, quo Osredo Occiso Coenredus gubernacula regni Nordanhimbrorũ suscepit, Cum uenisset ad eos de Hibernia Deo amabilis, & cũ omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Ecgberecht, cuius superius memoriã sępius fecimus, honorifice ab eis, & multo cum gaudio susceptus est, qui quoniam & doctor suauissimus, & eorũ quę agenda docebat, erat executor deuotissimus, libenter auditus ab uniuersis, immutauit pijs, ac sedulis exhortationibus inueteratam illam traditionem parentum eorũ, de quibus apostolicum illũ licet proferre sermonem, quod emulationem Dei habebant, sed non secundũ scientiam: catholicoq; illos atq; apostolico more celebrationem, ut diximus, pręcipuę solennitatis, sub figura coronę perpetis agere perdocuit. Quod mira diuinę constat factum dispensatione pietatis, ut quoniam gẽs illa, quã nouerat scientiam diuinæ cognitionis, libenter ac sine inuidia populis Anglorũ communicare curauit; ipsa quoq; post modum per gentẽ Anglorum in eis, quæ minus habuerat, ad perfectam uiuendi normã perueniret. Sicut e contra Britones, qui nolebãt Anglis eam quam habebãt fidei Christianæ notitiã pandere, credentibus iam populis Anglorũ, & in regula fidei catholicæ per omnia instructis, ipse adhuc inueterati & claudicantes a semitis suis & capita ferri sine corona prætendunt, & solennia Christi sine ecclesiastica Christi societate uenerantur. Susceperunt autem Huenses monachi docente Ecgberechto ritus uiuendi catholicos sub abbate Duum chado, post annos circiter LXXX. ex quo ad prædicandum genti Anglorum Aidanum miserunt antistitem.

Mansit autẽ uir Domini Ecgberecht annos xiij. in præfata insula, quã ipse uelut noua quadam relucente gratia ecclesiasticæ societatis, & pacis, Christo consecrauerat. Anno uero incarnationis dominicæ. DCCXXIX. quo pascha dominicũ octauo kal. Maij die celebrabatur, cum missarum solennia in memoriã eiusdem dominicæ resurrectionis celebrasset, eodem

die & ipse migrauit ad Dominũ, ac gaudium summæ festiuitatis, quod cũ fratribus quos ad unitatis gratiam conuerterat inchoauit, cum 17 domino, & apostolis, cæterisq; cœli ciuibus compleuit; imo id ipsum celebrare sine fine non desinit. 17

Anima sãcti uiri iuit ad cœlum.

Mira autem diuinæ dispensatio prouisionis erat, quod uenerabilis uir non solum in pascha transiuit de hoc mundo ad patrem, uerũ etiam cũ eo die pascha celebraretur, quo nunquã prius in eis locis celebrari solebat. Gaudebant autẽ fratres de cognitione certa & catholica tẽporis paschalis; letabantur de patrocinio pergentis ad Dominũ patris, per quem fuerant correcti. Gratulabatur ille quod eatenus in carne seruatus est, donec illum paschalem diem suos auditores, quem semper antea uitabant, suscipere, ac secum agere uideret. Sicque certus de illorum correctione reuerẽdissimus pater exultauit ut uideret diem domini, uidit & gauisus est.

VITA SANCTORVM PRIMITIVÆ ECCLEsiæ Monachorum per D. Ephræm Edissenæ Ecclesiæ diaconum scripta.

Est sermo primus in libro sermonum eius.

Dolor me compellit edicere, & infirmitas mea cõminatur mihi, ut sileam. Mœrores me proloqui uehementer perurgent, & deiecta mea silentium me habere compellunt. Quia ergo ab utroq; coarctor, expedit mihi enarrare magis, ut dolorum cordis mei quoddam refrigerium capiam. Animus meus sauciatus est, & oculi mei lachrymas concupiscunt. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut pro uulneribus animę meę indesinẽter diebus ac noctibus fleã? Necnon & iam institutionis nostrę desidia & mollicies, quę temporibus nostris effecta est tepida, quõ repleta est uulneribus, & ignorat? Elatio si quidem eius, qualitatem uulnerum suorum considerare non sinit, ne quando possit recipere sanitatem.

Nam institutionem 1 illam sanctam quę fuerat in diebus patrum nostrorũ, quis digne narrare posset, qui in uniuersam terram quasi quędã luminaria refulserunt? Conuersabantẽ quippe in ea quasi inter spinas & tribulos, hereticorũ uidelicet, atq; impiorũ, quasi preciosi lapides, ac splendidę margaritę. Quorũ conuersationẽ meminisse castam ac sobriam, ædificatio est. Ipsi enim inimici eorũ attendentes, imitatores eorum fieri gestiebant. Quis enim humilitatem eorũ cernens, non protinus compungebatur? Aut quis eorũ modestiam aut quietẽ intuens, non confestim admirando obstupuit? Si quis amator pecuniarũ, parsimoniam & ęrumnam ac nuditatem eorũ aspiciens, non totũ mundum odio habuit ac dispexit? Quis fraudator aut arrogans, sobriam eorũ uitam attendens, non ilico ad ęquitatem semetipsum conuertit? Quis autem fornicator aut prophanus, orationi eos cernens insistere, non statim castam ac pudicam sectatus est uitam? Quis uero iracundus ac furore plenus, eorũ modestiam intuens, non omnem rancoris amaritudinẽ commutauit? Hic enim in carne positi certauerunt, nunc autem ibi constituti, lętantur, quia Deus glorię requieuit in eis, & homines ędificationem animæ per eos inuenerunt. 1

Tu qui detrahis Monachis, uide antiquorum illorum uitam, & confundere.

Nostra aũt institutio rectas deserẽs uias, p pręrupta & aspera incendit itinera. Non est enim hoc tempore qui propter deũ a facultatibus suis ab

ſcedat, neqꝫ qui ob æternã uitam renunciet ſeculo, & alijs ſemetipſum ſubijciat, ut humilitatẽ Chriſti per illorũ doctrinam diſcere poſsit. Non eſt mitis neqꝫ humilis, non eſt quietus, non eſt diſciplinatus aut firmiter ſtabilitus, nec eſt qui iniuriam perpeſſus ſuſtineat, non eſt, cui ſi maledicatur, patienter ſufferat. Verũ omnes ſunt contradictores, omnes iracundi atqꝫ furibundi, & omnes pigritia torpentes, omnes ad amaritudinem prõpti, & omnes ad ornatum ueſtiũ faciles, omnes inanis gloriæ cupidi, omnesqꝫ uani, ſui amatores ac tumidi. Etenim qui uenit inſtitui, ante quam inſtituatur, alios inſtituere cupit, & docere antequam diſcat, appetit. Priuſquam erudiatũ, promulgare uult iura ac leges, & antequã diſcat ordines ſyllabarũ, philoſophari incipit. Priuſquam ſubijciatur pro ſalute animæ ſuæ, uult habere ſubiectos, & antequam maiorũ iuſsis obtemperet, arripit iubentis officiũ, & antequam rationẽ et uirtutem diſcretionis iuſtruatur, inſtruere cupit ac monere uſurpat. Si autem quis prouectior ſit, aut in gradu præceſſerit, cũ authoritate quadã inſolenter in moribus imperat, ſin autem iunior, contradicit atqꝫ reluctatur ſenioribus. Si autem ex locuplete fuerit, honorẽ ſibi uſurpat expetere, quia Chriſtũ humilem & obedientem uſqꝫ ad mortem ſuperbus imitari dedignatur. Si uero ex inope, de requie ſciſcitatur, ſi autem operarius fuerit, digitos continuo ſtudet teneros ac delicatos habere.

Quis eſt itaqꝫ dilectiſsimi, qui noſtram inſtitutionem non defleat? Ab renunciantes ſiquidẽ ſeculo, quæ terrena ſunt, ſentimus, loquimur, cogitamus & ſapimus. Et quidẽ agricolæ contemnunt terram, & nos qui uidemur ſpirituales eſſe, colligati ſumus in ea. Ad rẽ precioſam uocati ſumus, & ubi aduenimus ignoramus. O fratres chariſsimi, ad quid uenimus? Ad continentiã uocati ſumus, & eſcarum exquiſitarũ delitias excogitamus, & induſtriã adhibemus. In nuditatem uenimus & de amictu ueſtimentorũ contendimus, & de eorũ ſplendore ſoliciti ſumus. In ſubiectionem uocati ſumus, & imperantibus contradicimus. In modeſtiam, manſuetudinem, humilitatem & quietem uenimus, & omnes quaſi feræ agreſtes efficimur.

VITA MONACHORVM TEMPORE DIVI Baſilij per eundem deſcripta.

Eſt ſermo eius de Aſceſi qui habetur To. 2. operum eius fol. 6.

1 Tu qui dicis Monachiſmum eſſe nouitiũ inſtitutum & quod antiqui Monachi non utebantur eo modo uiuẽdi quo nunc utũtur boni & ueri religioſi, lege quæ hic ſequuntur omnia, & uidebis in quantis errorum tenebris uerſere hæc effutiens.

MOnachum 1 oportet cum primis nihil in uita, quod iuris ſui proprium ſit, poſsidere, corpus quietũ, habitum non ſordentẽ ſed honeſtũ, uocem moderatam, ſermonem compoſitũ habere, in cibo, potioneqꝫ minime turbulentũ eſſe, ſedatumqꝫ potius, & grauem, corãnatu ſe maioribus ſilere, prudentiores ſe auſcultare, aduerſus æquales charitatem tenere, minoribus conſiliũ cum charitate dare, ab hominibus ſe nequam, eſt carni deditis, curioſis & nimio plus cupidis rerum gerẽdarum abducere, multa intelligere, pauca loqui, in ſermone non præſidentem aut temerariũ eſſe, neqꝫ in colloquijs nimium, non eſſe ad riſum procliuem, uerecundia ſeſe commendare, oculos habere ad terram deiectos, animũ ad cœlum erectũ, non ſuperiorũ imperio repugnare, ſed alacri ac libenti animo obtemperare, manibus laborare, aſsidue nouiſsimorũ meminiſſe, ſpe gaudere, in tribulatione patientiam adhibere, continenter orare, in omnibus

bus gratias agere, aduersus omnes humilitatem tenere, odisse arrogantiã, sobriũ esse, peruigilem & attentum, & cor a prauis cogitationibus castũ custodire, in cœlo sibi per mandatorũ obseruationem thesauros recondere quotidianas suas & cogitationes, & actiones omnes diligenter examinare, neutiquam se uitæ huius negocijs, aut superuacaneis sermonibus immiscere, non curiosius in desidiũ uitam inquirere, sanctorumq; solum patrum uiuendi instituta imitari, si quos recte, aut cũ uirtute aliquid facientes uiderit, illis gratulari, non item inuidere, eisdem in aduersis sociũ mœroris esse, & lachrymarũ, & qui in eo statu sint, eorũ uicem magnopere misereri, non etiam condemnare, a peccato resipiscentem probris non insectari, seipsum nunquam iustificare, peccatoremq; se in primis, & corã Deo, & coram hominibus appellare, ordinem deserentes admonere pusillanimes consolari, ministrare infirmis, pedes sanctorũ lauare, in hospitalitate amoreq; fraterno diligentem esse, cũ consortibus & domesticis fidei pacẽ tenere, hæreticum hominẽ auersari ac deuitare, approbatos libros lectitare, apocryphos ne attingere quidem omnino.

De patre & filio, & spiritusancto cũ nemine disputare. Sed Trinitatem increatam coessentialem firme, libereq;, & credere & confiteri, & se percontantibus sic respondere. Oportere nos, sicut traditum accepimus baptizari, credere autẽ eo modo, quo baptizati simus, glorificare uero quẽadmodũ credidimus, negocijs & sermonibus honestis uersari, prorsus ab omni se iureiurando abstinere, pecuniam ad usuram non dare, non frumẽtũ, non uinum, non oleum, ut maiore sibi mensura reddantur, a crapula se & ebrietate, & caducæ uitæ huius solicitudinibus temperare, nihil in consuetudine cũ alijs per dolum agere, nihil omnino de aliquo secus loqui, nemini detrahere, neq; detrahentem aliũ libenter audire, non facilem esse ad ea credenda quæ de altero secus dicantur, iracundiam sibi dominari non sinere, non praua cupiditate ulla uinctũ detineri, non temere proximo suc censere, conceptæ aduersus aliquem iræ tenacior ne sis, non malũ pro malo reddere, maledictis incessi potius quam incessere, pulsari, quam pulsare, iniuriam accipere, quam facere, fraudari, quam fraudare.

Potissimum autem debet se monachus a congressione mulierum abstinere, itemq; a uini usu, quia uinũ, & mulieres apostatare faciunt sapientes, & in præceptis domini pro uiribus exequendis, nequaquam animum despondere, tædio anxie affici, sed laborum suorũ præmium, laudemq; a domino expectare, & sempiternæ uitæ optare fruitionem, & Dauid uerba illa assidue ante oculos habere, ac dicere; Prouidebam dominum in cõspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear, & ut filiũ quidem addecet, toto corde, totaq; fortitudine, menteq; tota, ac uiribus Deum diligere, ut seruum uero reuereri, ac metuere, obedireq;, & cum timore, ac tremore animę suæ salutem operari, spiritu feruere, indutum esse omnimodam armaturam spiritussancti, & currere non in incertum, & pugnare non tanquam qui aërem uerberet, & in corporis infirmitate, & animi mendicitate: aduersarium superare, omnia sibi assignata, & ex ordine præscripta munera exequi, & se inutilem appellare, gratias agere sancto et glorioso ac metuendo Deo, nihil per contentionem aut inanis gloriæ studium facere, sed Dei causa tantummodo, ut placeat Deo. Quoniam dissipauit Deus ossa eorũ, qui placere hominibus, student prorsus nunquã glo

riari, neque suimetipsius laudes prædicare, neque prædicanti alteri aures libẽter præbere, in occultoque non aucupandæ laudis causa humanæ, omnia facientem seruire, ac solam, quæ a Deo est, laudem quærere, deque honorifico gloriosoque eius aduentu cogitare, de migratione ex hac uita, de repositis ijs, qui recte uixerint bonis, similiterque de parato igne, diabolo & angelis eius, & præter hæc omnia, apostoli uerba illa in memoria habere, Non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, & illud una cũ Dauid dicere, Custodientibus 2 mandata eius retributio multa, merces nimirum illa copiosa est, & coronæ iustitię, æterna tabernacula, uita finem nunquam habitura, gaudium inenarrabile, perpetua mansio apud patrem & filium & spiritum sanctum, qui est uerus in cœlo Deus, faciei ad faciem manifestatio, choreæ cum angelis, cũ patribus cum patriarchis, cum prophetis, cũ apostolis, cum martyribus, cum confessoribus, cũ omnibus denique, qui ab ęterno placuerunt Deo, in quorũ numero studiosè quæso operã demus, ut nos quoque censeri possimus, & inueniri gratia domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum Amen.

2 *Si custodientibus mãdata Domini datur multa retributio, merces copiosa, & corona iustitiæ, ergo homines habent meritum apud Deum. Quod tamen semper intellige ex dono & gratia eius, & non aliter.*

Est sermo eiusdem de institutione Monachorum To. 2. fol. 39.

ITEM DE EISDEM PER eundem Diuum Basilium.

MOnachorum uitæ ratio 3 unum sibi tantummodo propositũ habet, animæ salutem, & quicquid prodesse ad eũ finem potest, id ut tanquam Dei mandatũ cum timore obseruet. Neque enim ipsa Dei mandata quicquam aliud spectant, nisi, ut salutem adipiscatur is, qui ipsis auscultauerit. Conuenit igit̃ ut quemadmodũ qui in balneum ingrediuntur, uestimentis se omnibus denudant, ita & qui colendę pietatis causa ad solitariam uitam accedunt, omni 4 rerũ uitæ huius materia exuti, genus uitæ, quod est secundũ philosophiam, ingrediantur. In hoc autem illud caput est, & in quo pręcipue elaborare Christianus debet, uitiosas animi affectiones, diuersas ac uarias, quibus illius anima infici solet, abse segregare. Deinde oportet, ut qui ad excellens hoc & sublime uitæ genus aspirat, is pecunia sua omni se spoliet. Siquidem earum rerum, quæ sunt cum materia coniunctæ, solicitudo, procuratioque magnopere mentem atque animum distrahunt.

3 *Vide quale sit Monachi propositum, & an sit illud quod nostri temporis heretici mẽtiuntur.*

4 *Ecce quomodo uero monacho necessaria est Euangelica paupertas, quæ est rerũ, pecuniarum & affectionum omnium ultronea renunciatio.*

Quoties igitur plures inuenti fuerint, qui eodem sibi cuncti proposito fine, uitam unà inter se agere decreuerint, hoc cũ primis firme tenere illi debent, ut cunctorũ una omnino mens sit, & uoluntas una, & idem prorsus desideriũ, & ut, iuxta legem quam sancit apostolus, omnis quæ in unum conuenerit, multitudo, corpus unũ efficiatur, ex dissimilibus inter se membris coagmentatũ. Hoc autem aliter nullo modo legitime confici potest, nisi apud eos illud probe stabilitũ teneatur, ut 5 nihil quicquam suũ cuiusquam esse præcise & peculiariter dicat̃, non uestimentum, non uas, nõ aliud quippiam eorũ, quę ad societatem uitæ conducunt, ea re, ut singula hæc utilitati cõmuni, non autem priuato sibi uendicantis cõmodo seruiãt. Et quemadmodum uestimentũ, quod contractius est, amplioris staturæ corpori conuenire non potest, itemque contra, quod iustæ staturę habile esset, id exiguo corpori non conuenit, sed quicquid unicuique aptũ est, id uti-

5 *Vides qd' uerus Monachus nihil possidet quasi proprium et peculiare, etiam si uestimentum sit, aut uas, aut aliquid eorum q̃ uita socials cõducũt ę*

le est, & commodũ, item quoq; seruari in reliquis rebus idem debet, ut le ctus uidelicet, ut stragulę uestes, ut calidũ indumentum, calceamentumq; eius sint, quibus ualde his opus sit, non autem eius qui illa posśideat. Vt enim medicamento non is utitur, qui sanus est, sed qui saucius, sic ijs etiam quę leuandi causa corporis inuenta sunt, is uti debet, non qui delicatulus est, sed qui imbecillus.

Quoniam autẽ uaria sunt hominũ ingenia, neq; similiter de rebus utili bus omnes iudicant, tollẽdę causa omnis, quę oriri posset, perturbationis, si unusquisq; uidelicet eũ maxime sequi ritũ uellet, quem adamasset, illud curandũ est, ut qui omnium testimonio omnibus in rebus prudẽtia, & gra uitate, uitęq; sanctitate, cęteris omnibus pręstare iudicatus fuerit, hic deligatur, qui cęteris pręsit, quo uidelicet uirtutis, quę in ipso sit, fructus promi scuè in cunctos redundet, qui eũ sunt imitati. Vt enim si plures pictores, omnes separatim quisq; unius oris alicuius formam effingant, effictæ illæ omnes imagines similes inter se sint, eodem modo si multiplicia multorũ ingenia animi unius alicuius constantes mores sibi imitandos proposuerint, pręclarę in cunctis uitæ forma eluceat necesse est.

Delata igitur ad unum quempiam de communi omniũ consensu, pote state, priuatæ cuiusq; separatim omnes facessere uoluntates debẽt, seseq; cuncti deinceps, ad magistri sui mentem conformare, & pręcepto aposto li obtemperare, qui excellentioribus potestatibus subiectos esse omnes iu bet, cum qui ipsis restiterint, ipsi sibĳpsis damnationem inueniant. Porrò 6 uera perfectaq; subiectorum aduersus moderatorem ordinis obedien tia in eo cernit̃, siquis ex eius consilio non à rebus modo flagitiosis absti neat, sed si ne ea quidem, quę laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nã abstinentia, & omnis corporis incommodorũ perpesśio, utiliter hæc quidem comparata, ad aliquid sunt, at siquis proprię obsequens uolũtati spre tis consilĳs antistitis sui, id facere uoluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hic plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & 7 pręmium obedientię maius debetur, quam rectè facto cum continentia.

6 *Ecce secundum uotũ in monacho, quod est absoluta in omnibus superiori præstanda obedientia.*

7 *Maius præmium debetur obediẽtiæ, quã recte facto cum continentia.*

Porro nihilominus communi ęqualiq; inter se omnes charitate esse ani mati debent, atq; naturaliter homo quisq; aduersus sua ipsius mẽbra est, quilibet enim ęqualiter sanum totũ suum corpus uult, quãdo læso uno ali quo membro dolor ex eo in totũ corpus redundat. Verum enim sicut in nobisipsis, & si singularum corporis nostri partium dolor, æquè in totũ corpus permaneat, sunt tamen membra alia alĳs nobiliora (neq; enim similiter affecti sumus, & cũ ex oculo & cum ex pedis digito laboramus, etiam si utrinq; iuxta angat dolor) sic quoq; in cuncto cõuentu seruari de bet, ut uidelicet cum æqualiter misericordia ex malis cuiusq; moneamur, & similiter charitate aduersus omnes simus propensi nihilominus tamen ĳs, qui utiliores sint, maiorem ut æquum est, honorem habeamus.

Quoniam autem æquali prorsus inter se uicisśim charitate complecti omnes debent, iustitia uiolatur quotiescunq; in cõmuni conuentu priuatæ aliquę coitiones reperiuntur, aut sodalitates. Qui enim unum aliquem magis q̃ cęteros diligit, is, quod nõ perfectè cæteros diligat de seipsos in dicio est. Quo circa similiter ex conuentu rejĳcienda sunt, & turpis & indecora contentio, atq; amor iste singularis. Siquidem ex contentione ini

micitiæ,ex amore autem singulari sodalitateq;,suspiciones, inuidiæq; oriu tur. Vbiq; enim æqualitatis defraudatio,inuidiæ odijq; materia,ac semina rium existit ijs,qui ea defraudantur. Quare factum est ut præceptũ etiam à domino nobis sit, ut bonitatem imitemur illius, qui solem suũ oriri facit super iniustos nihilominus atq; super iustos. Quemadmodũ igitur Deus promiscue omnibus lucem impartitur, sic imitatores Dei,charitatis ipsorum radium æqualiter communicare omnibus debent, quandoquidẽ ubi deliquiũ patitur charitas,eo prorsus eius loco odium succedit. Quod si ut Ioannes ait, Deus charitas est,sine dubio necesse est diabolũ odium esse. Vt igitur qui charitatem habet,is Deũ habet, sic qui odium habet,is diabolum in seipso nutrit. Quo circa æqualis similisq; ab omnibus tenenda aduersus cunctos charitas est, unicuique autem separatim pro cuiusq; decoro, honos habendus.

In his autem,quos hoc modo charitas inter ipsos coniunxerit, ac copularit,ad maioris amoris cumulũ conciliandum, nihilo plus momenti afferet naturalis sanguinis necessitudo, neq; si aliquis quidem frater alicuius germanus sit,filiusue,aut filia, huic maiorem charitatem q; cęteris consanguinitatis uinculum conciliabit. Qui enim in rebus huiusmodi naturam sequitur, is plane declarat seipsum nondum ex toto à naturali defecisse affe-

8 ctu,sed adhuc regi carnis imperio. Sermo futilis, & quę familiaribus ac mutuis congressionibus mentis importuna nasci solet distractio, prorsus exterminantor,at si quid ad animarum ædificationem utile sit,de hoc tantummodo sermo habeatur. Quin in ijs ipsis quoq; quę utilia sunt ordinis modestięq; & temporis ad loquendum idonei habenda ratio est, & quæ dicenda,ea ab ijs dici debent,quibus permissum sit loqui. Quod si ex inferiorum numero aliquis sit, is tandiu expectato, quoad à superiore ad loquendum fuerit inuitatus.

8 Heus tu qui dicis antiquos monachos uagari solitos, & quandocunque uoluissent, e monasterio recessisse. & iterum ad illud reuertisse, fuisseque eis semper ire et redire liberum, uide quantum sit mendacium tuum, cum nulli ex priscis monachis licitum esset monasterium exire, nisi propter necessitatem, idque statuto quodam tempore.

Susurrationes uero,atq; in aurẽ locutiones, & quę per nutus fieri solẽt, significationes,hęc omnia à fratrũ conuentu longissime submouentur. Nã & detractionis suspicionem habet susurratio, atq; nutu fit significatio, ea fratri indicio est maliciosum aliquem dolum in re obscure latere. Porro ex istiusmodi rebus odia, suspicionesq; nascuntur. Quoties uero de re inter se colloquiũ haberi conueniet, uocis modũ ipsis necessitas ipsa definiet, ut scilicet cũ eo qui propinquior sit,pressius agatur, qui autẽ remotior, is altiore aliquanto uoce appelletur. Illud autẽ ut aliquis in dando alicui cõsilio hortationeue de re aliqua adhibenda, maiore,asperioreq; utatur uocis sono, hoc,ut res contumeliosa,è conuentu prorsus amouetur. Egredi 8 uero extra monasterium, præter quam ubi statutis temporibus necessitas postulauerit,nemini licitum esto.

9 Vide tu qui hoc negas, an etiam ante tempora Hieronymi fuerint monasteria uirginum.

Verum quoniã non uirorũ modo conuentus sunt, 9 sed etiam uirginũ cætera quidẽ omnia quæcunq; hactenus præcepta tradidimus,ęque utrisque communia sunt. Vnũ tamen illud scire conuenit,longe accuratiorem, maioremq; in fœminarũ uita, quam in uirorum, disciplinam requiri, 10 ueluti uoluntariæ paupertatis uirtutẽ,quietem,atq; silentiũ, obedientiam studiũ in sorores,cautionem in publicum prodeundi, diligentem quibuscum colloquiũ sit animaduersionem,parẽ inter ipsas mutuo beneuolentiã, & illud quod nulla seorsum apud eas conuenticula sint. In his enim omnibus in uirginũ uita accurandis,maiore quodã multo opus est studio. Por-

10 Ecce uirtutum omnium quæ religiosorũ propria sunt catalogus.

ro cui

ro cui communis disciplinæ commissa moderatio fuerit, ea non quæ iucunda sororibus sint, quærito, neq; illud studeto, ut illarum cupiditatis gratificetur, sed illud agito semper, ut retenta grauitate, seueritateq́;, se illæ & metuant simul, & reuereantur. Siquidē scire illud debet eorum omniū, quæ in communi cōmissa delicta fuerint, rationem se apud Deū reddituram. Similiterq́; sorores ipsæ totius congregationis neutiquā á magistra sua illa quærunto, quæ suauia, sed quæ utilia sint, ac fructuosa, neq; de ijs quæ sibi imperentur, litigiosæ cū ea disputanto. Huiusmodi enim consuetudo meditatio quedā, acuta est ad rebellionem, sed sicut præceptis domini, reiecta omni disceptatione, autoritatē summam tribuimus, scientes quod omnis scriptura diuinitus inspirata, etiam utilis est, sic sorores quoq; iussa antistitis suæ omni cū animi expletione suscipiunto omniaq́; quæ sibi data ab illa consilia fuerint, alacri animo exequuntor, non ex tristitia, necessitateue, ut uidelicet ipsarum obedientia mercedē promereatur. Neq; uero modo in eo consilijs illius obtemperanto, cū ea doceantur quę ad maiorem quandā arctioris disciplinę seueritatem spectent, uerū in eo etiam ipsi auscultanto, quandocunq; uel a'ieiunio cessare, uel idoneū ad reficiēdas amissas uires cibū sumere ipsas iusserit, aut aliud quippiam eorum, quę ad laborum leuamen pertineant, ita postulante usu, faciendum adhortetur, cū illud planissime sibi habeant persuasum, legem esse, quicquid ab illa dicatur.

Quoties uero ex necessitate aliqua inciderit ut de re aliqua earum, quę quotidianus uitę usus requirit, facienda uerba sint apud uirum aliquem, siue apud eū, cuius procuratio illa sit propria, siue apud aliū quemuis, cuius ad id quod quęritur, utilis esse opera possit, sane esse antistes ipsa debet, quę loquatur, adhibitis secū de sororum numero una, alteraue, quę propter spectatam ipsarum superioris uitę probitatem, & ętatis maturitatem, sine periculo in conspectum & colloquium uenire alicuius possint. Si uero sit aliqua, cui ipsi seorsum utile aliquid in mentem uenerit quod dicat, hęc de eo cum magistra communicato, atque ita quod dicendum fuerit, per illam dicetur.

VITA SANCTORVM MONACHORVM TEMpore Diui Ioannis Chrysostomi uiuentium, per eundem conscripta.

Habetur in sermone xx. inter xxxi. sermones eiusdem To. 2. cui est inscriptio. Quod dispensatio rerum tuarum, per te ipsum exequenda sit fol. 317.

ESto ad orandū diligentio, sanctorum uirorum curam suscipito, eorum dico, qui uere sunt sancti, qui in solitudinibus considunt, qui emendicare nequeunt, qui Deo adhærent. Inter longius suscipe, tum & tua alijs impartire, plurimum, enim utilitatis afferet istiusmodi per te datio.

Spectabis enim in ea eremo tuguriolum, uidebis & diuersorium, oculis solitudinē lustrabis, ita ut cum illo per causam pecunias dilargiendi cōcesseris, & animam plerunq; des integre, detentuq́; efficiere illis cōseruus, & hoc seculo alienus, & hospes. Magnum quidem & præclarum est, pauperes intueri & inuisere. Melius enim est, inquit, ingredi domum luctus, quam domū lætitię, inde nanq; incenditur ad uirtutem animus. Nam si lasciuientibus cæteris & ipse arriseris, erit id tibi quædam ad luxum, & incōtinentiam incitatio, sin autē, mœstitia corripieris. In domo autē luctus, nihil eiusmodi, nam si delitiæ deerunt, dolore carebis, si uero inerunt, absti-

nobis. Certissimę lachrymarum, sedes monasteria sunt, ubi saccus & cinis,
1 ubi solitudo, ubi risus nullus, uel rerum præsentium obturbatio, ubi ieiunium, & humi cubatio. Sunt nanque ibi omnia nidore, et illecebris uacua, & quanuis interpellatione & inquietudine libera, insuper portus tranquillissimi sunt, quos qui inhabitāt, ueluti ignes sunt, qui cū e loco editori emicent, lucem uel eminus aduentantibus exhibent, cumque uel in portu resederint, cæteros ad suam alliciunt tranquillitatē neque se intuentes pati naufragium sinunt, uel in tenebris degere, qui ad se oculos intenderint.

1 Vide quam mira dicat sanctus pater de religiosa monachorū conuersatione, de abstinentia & parcitate uestitus et uictus, ac illorum bono exēplo. Ex quo conijcere poteris, qui monachis detrahunt, esse improbissimos homines, & a uera pietate prorsus alienos.

Aditos itaque istiusmodi uiros, utere eorum contubernio, accedito inquā, & sanctorum pedes amplexare, quos prehensare longe uenerabilius est, quam aliorū complecti caput. Dic mihi complectuntur nonnulli statuarū pedes, quoniam figuram, & imaginem præferant imperatoris tu ne, illum qui Christum continet tenebris à pedibus? Sancti itaque sunt istiusmodi pedes, uel si uilissimi fuerint, inquinatorum uero neque caput ipsum honore dignum. Siquidē sanctorum pedes permagna operati sunt, nam & excruciare solent, cū à se excusserint puluerem. Cū igitur quispiam sanctus apud nos fuerit, nihil uile illius ducemus. Sancti enim sunt omnes 2 qui ut recte credunt & uixerint, uel si nulla ædiderint signa, uel dæmones eiecerint, sancti sunt etenim.

2 Audis hæretice, quod sācti sunt omnes, qui ut recte credunt & uiuunt. Qui ergo ut recte credunt non uiuunt, omnino sancti non sunt, nec erunt.

Ad monasterium sancti uiri diuertere, tale est quale foret e terris ad cęlos, subuolare, nō enim tibi in eo licebit, quæ domi plerunque intueri, nam, & monachorū cœtus ille perpurus est, silentiumque apud eos, & quies plurima. Hoc meum tuū longe abest, apud quos, si ad diem unum, seu binos manseris, eo maiorem senties uoluptatem, cum enim primum dies illuxerit, quinimmo ante ipsius diei lucem, ædidit uocem gallus, nihil tum ibi simile spectabis, quod domi solemus, stertunt serui & familia, erunt occlusæ fores, mortuis omnes simillimi præ somno uidebuntur, quatiat & asinarius tintinnabula. Sed mox omnes per monasterij præsidem excitati, somno excusso, modeste consurgunt, statuentesque sanctum illum chorum, statimque tollentes manus, 3 sacros decātant hymnos, neque enim ut nos excutiendo somno, & sopore multo, horarum longiori indigent spacio. Ipsi enim simul ac e stratis attollimur, ad multam horam oscitando, & corpus distrahendo residemus, mox ad secretum accedimus egerendi gratia. deinde manus, faciemque abluimus, post hęc uestem induimus, & calceos, hoc pacto temporis plurimum teritur. Apud hos autē nihil huiusmodi, nemo seruum euocat, cúm quisque sibi faciat satis, non multis indiget indumentis, nec somni excussore opus habet, sed ut primū aperuit oculos, præ abstinentia similis apparet ei, qui multum, ac diu uigilauerit. Nam cum nullo cor fuerit cibo grauatum, aut suffusum, nec longius illi necessarium est ad leuandum tempus, quin leuior Ocyus se, & tersis manibus attolit.

3 Sacros decātant hymnos.

Somnus præterea illis modestus est, & sobrius, nemo enim ibi stertentem quempiam uiderit, aut anhelantem, neque inter quietem corpore iactabundum, uel nudū, sed dormiunt sane cubantes modestius, quam uigilent cæteri, quod profecto e quadā bene instituti animi moderatione efficitur. Hi proculdubio, & sancti sunt, & inter homines angeli habendi. Plurimus enim Dei timor arcto, & profundo somno haud quaquam eos sinit soporata mente mergi, quin leuior ille duntaxat immineat ad quietem, atque uel eorum insomnia minus aliena, sunt enim uanis, & monstruosis

4 Si sancti sunt monachi, & inter angelos habendi, quomodo in

imaginibus, uel præstigijs uacua. Vnde, ut diximus, ædente gallo uocem, cum monasterij præpositus uel unum pede pupugerit, omnes excitauit, neque enim ibi nudos cubare fas est, inde expergefacti, ilico stantes propheticos hymnos, concinnitate summa, & modulatis carminibus decantant, eo modulatu & symphonia, ut neque cithara, neque fistulę ullę, neque aliud musicum id genus instrumentũ, talem ędat sonum, qualem audire licet integerrimis uiris illis, altiori quadam quiete, & animi tranquillitate succinentibus, qui 5 cantus & suauitate referti sunt, & diuino amore oppleti. In noctibus, inquit, extollite manus uestras ad Deũ, et illud, Vigilat anima mea ad te Deus, quoniam lux sunt pręcepta tua in terra. Item & Dauitici cantus quam multos lachrymarũ concitant fontes, cum canens Dauid illud pronunciat, Defatigatus sum in meo luctu, lauabo per noctes singulas lectum meũ, & in lachrymis stratũ meum rigabo. Et rursum, Quoniam cinerem tanquam panem manducabam. Quid est homo, quoniam illius es memor? Homo uanitati factus est similis, & dies nostri tanquam umbra decedunt. Et illud, Ne timeas cum ditabitur homo, seu cum fuerit aucta gloria domus eius. Et qui habitare facit pares moribus in domo. Et septies in die laudaui te super iudicia iustitiæ tuę. Et rursum, Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicijs æquitatis tuæ. Et illud, Deus erue animam meã de manu inferi. Et, si ambulauero in medio umbrę mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Item, Non timebo à timore nocturno, à sagitta uolante in die, à negotio in tenebris perambulante, ab occursu & dæmonio meridiano. Et æstimati sumus tanquam oues iugulationis.

re unquam reprehendi poterant? Quod si aliqui mali sũt, dant ea uitia, non institutum.

5 *Ecce qualis monachorum cantus.*

Itaque oscitantibus nobis, ocioseque torpentibus, stertentibusque, uel supinis cubantibus, & fallacias animo uersantibus innumeras, 6 canunt illi istiusmodi angelis unã, laudate dominum de cœlis, concinentibus. At ubi primum dies illuxerit, quiescunt illi, idque temporis quod nos ad laborem, illi habent ad quietem. Clarescente uero die, cum per causam impensas computandi, uel dimittendi ad forum alios euocamus, hicque principibus coram pœnas ueritus adstat trepidus, alius se in tabernaculum confert, alius arti se, & operi cuius est gnarus accommodat, rursum illi matutinas incœptant preces, & hinc se ad sacrarum lectionem scriptu rarum conuertunt.

6 *Habes hic successiue per ordinem septem horas canonicas adorandum, etiam antiquis monachis fuisse in consuetudine.*

Sunt & qui scribendi artem edocti, libros scriptitant, & destinatis cellulis se quisque tacitus continet. Precationes postmodum, quæ tertia, sexta, & nona hora, & uesperi insuper dicuntur, absoluunt, ita ut quadripartita die singulis partibus, uarijs Deum laudibus honorent. Igitur uescentibus, ridentibus, & lasciuientibus reliquis, ac multo cibo distento uentre distractis, hi sese hymnis applicant, cum eis nondũ cibi, & mensæ sit tempus, neque illa horum sensibilium cura. Sumpto uero cibo, cum se primum quieti dederint, hisdem incumbunt laudibus. Huius uero mũdi homines, uel dies dormitant, at illi & 7 noctes ducunt insomnes, quare lucis progeniti merito possunt appellari, siquidem id tempus quod reliquis somno lentiæ maiorem in partem insumunt, onerosique ex cibo, & graues prodeunt, abstinent hi, & impasti manent, & orationibus student. Vesperi autem iterato ociantibus cæteris, certatimque ad balneas properantibus, ad breue laboribus soluti, nulla seruorum excitata caterua, nullo per domũ

7 *Sancti monachi & noctes ducebant insomnes.*

discursus, aut tumultu, neque uarijs & gulam irritantibus appositis epulis
8 discumbunt, 8 pane duntaxat pleriq; contenti, & sale, alij oleo his adie-
cto, & qui infirmiores fuerint, oleribus & leguminibus uescuntur.

Vide uictûs tenuitatem et parcitatem in sanctis monachis.

Diuinis interea laudibus haud intermissis, cum paululum consederint,
singulis storijs, & 9 humi cubant, ad quietem solum, non ad delicias pa
9 ratis. Nullus ibi principum terror, nulla dominorum increpatio, neque ul
la seruilis trepidatio est, nullus ibi fœmineus tumultus, nulla puerorũ ob-
turbatio, non multæ sunt apud eos apothecæ, aut condendarum rerũ gra
tia parata loca, nulla abundans, & seruata uestis, auri, & argenti nihil, cu-
stodiæ nullæ, nullum ærarium, uel aliud istiusmodi quippiam, sed omnia
oratione, & diuinis laudibus, & fragrantia spiritali sunt plena, nihil ibi
quod carni indulgeat.

Vide & humi cubationes.

Prædonum incursus haud uerentur, cum nihil habeant, cuius possint ia
cturam pati, siquidem, & pecunijs carent, corpus tantum habent, & ani-
mam, hæc si diripiant, profuisse potius uiderentur, quam damni aliquid
intulisse, quãdo essent per eos his corporis uinculis soluti. Mihi enim, Pau
lus, inquit, uiuere Christus est, & mori lucrum. Vox itaque exultationis in
tabernaculis iustorum. Nullus præterea ibi eiulatus, aut lamentatio exau
ditur, uel gemitus, uacat istiusmodi mœrore domicilium illud, aut ulula-
tu, moriuntur sane inter eos nonnulli, cum haudquaquam sint corpore im-
10 mortales, neque tamen mortem pro morte ducunt, suos enim 10 canti-
cis præmittunt mortuos, præcedere illos existimantes, non emori.

Sancti hi uiri cum cãticis sepeliunt suos mortuos.

Quod si è suis quempiam obisse mortem enuntietur, gaudio summo,
& lætitia afficiuntur, quinimmo, neque illum audebit quispiam 11 mor-
11 tuum appellare, sed uiuendi finem fecisse dicet. Proinde gratiarum actio, di
uina affatim laus & suauitas oritur, optantibus singulis se talem uitæ finẽ
habituros, eoque modo seculi huius certamen excedere, ab agoneq; hoc
& laboribus requiescere, & Christum ipsum intueri.

Non audent suos mortuos appellare, sed finem uiuendi fecisse dicunt.

At si quis eorum ægrotauerit, nullæ exprimuntur lachrymæ, nullus ge
mitus, sed orationi iterato incumbitur, nulla medicorũ manu, sed fide tan-
tum plerunque subleuatur, & ægrotus conualescit, quod si uel medico
opus habuerit, permagna patientia ac tolerantia præstatur. Non adest
præterea uxor soluta crines, non liberi futuram orbitatem deplorantes, nõ
serui orantes efflaturum mox spiritum, sese cuinam commendatos relin-
quat, sed horum omnium liber animus, unum illud & solum aduertit, uti
ultimo suo efflatu decedat Deo gratus. Verum si in morbum aliquem in-
ciderint, nulla crapula, uel nimio stomachum grauãte cibo eũ incurrunt,
quin potius erunt eius morbi causæ quauis laude cumulatæ, nulla ægro-
tantium culpa exortæ, nam uel ex lucubratione immodica, aut cibi lon-
giori abstinentia, languorem inferunt, unde & curantur facilius, quando
his se nequeunt malis eximere, nisi desierint æque lassescere, ut cœperant
& defatigari.

Dicet quispiam, licebit ne istiusmodi uiros in media Christiani populi
frequentia spectare? Nos uero ita respondemus, nõ ea mente istorum nos
uitam explicasse, ut uideantur qui in ecclesijs uiuunt contemnendi, quam
multi enim sunt plerunque istiusmodi sanctitate uiri, & si haud propalam
uel in ipso Christianorum conuentu medio, neque ex eo quod alienas cir-
cumuagatur domos, aut in foro uersantur, uel alijs præsunt, parui illos fa-

cimus, eo minus quo & Deus illud iniunxit; Iudicium inquiens, pupillo facite, & uiduam iustificate. Diuersæ enim sunt ad uirtutem uiæ, siquidem & margaritæ inter se differunt plurimum, uel si omnes idem sint nomen sortitæ, tamen hæc fulgentior est, & rotunda, illa uero haud parem habet decorem, sed alium quendam, & uarium. Qualis uero ille sit explicabimus, quemadmodum enim corallum artificio quodam productas in longum lineas nonnunquam habet, circuncisosque angulos, & expolitos, coloremq́ a candido & si diuersum, longe tamen delectabiliorem, uiridis etiam iniectus color, præter omnem uiriditatem iuuat. Item, & flos quidã coniunctũ habet cum innata fragantia, & sanguinis colorẽ, alius autẽ qui glaucus fuerit, glaucitate ipsa mare uincit, alius etiam erit purpureo colore splendidior, & istiusmodi plerosq; alios uidemus, insuper, & solis colores uarios esse inuenire quis facile poterit, sic & his similes dici uiri sancti possunt, quorum nonnulli propria quadam exercitatione, & industria sibi ipsis, plerique uero ecclesię, profuere.

VITA MONACHORVM INSVLAE LIRINENsis per Diuum Cæsarium episcopum Arelatensem scripta.

Est homelia una inter homelias eius ad eosdem habita.

Miror fratres dilectissimi, dominum meum patrem uestrum, tanta se humilitate deijcere, ut a me imperitissimo sanctis & eruditis auribus uestris, exhortationis uelit sermonem proferri. Per hanc ergo admirabilẽ humilitatem, a me quasi ab arente riuulo, guttas desiderat ministrari paruissimi riuuli uobis in Christo uiuis fontibus.

Quid ergo nunc faciam pauper, & dolens? Vbi potero inuenire, quod uobis esurientibus iustitiam, possim apponere? Vbi inquam, requiro, quã in me facultatẽ non habeo? Beata prorsus tam sancti patris uestri, quã uestra humilitas, quæ cũ pene uirtutum meritis altius sublimari non possit, hanc humilitatem qua adhuc crescere, & in maiorem dignatur gloriæ cumulum subleuare. O fœlix, o beata habitatio insulæ huius, ubi tam sanctis quottidie & tam spiritualibus lucris gloria domini saluatoris augetur, & tantis damnis diaboli minoratur nequitia.

Beata inquam, & fœlix insula lirinensis, quæ cũ paruula & plena esse uideatur, innumerabiles tamẽ montes ad cœlum misisse cognoscitur. Hæc est, quæ eximios nutrit monachos, & pręstantissimos, per oẽs prouincias erogat sacerdotes. Ac sic quos recipit filios, reddit patres, & quos nutrit paruulos, reddit magnos. Quos uelut tyrannos excipit, reges reddit. Nã omnes quoscunq; fœlix & beata habitatio hæc suscepit, charitatis & humilitatis pẽnis ad excelsa uirtutum culmina Christi sublimare consueuit. Quæ res cum pene in cunctis habitatoribus loci istius fuerat consumata fœliciter, in me tamen resistentibus meis meritis non probatur impleta.

Cum enim paruitatẽ meam hæc sancta insula uelut præclara mater, & unica ac singularis bonoꝝ omnium nutrix, brachijs quondam pietatis exceperit, & non paruo spacio educare uel nutrire contenderit, licet reliquos ad uirtutum culmen euexerit, mihi tamen quia cordis duritia contradixit, omnes negligentias auferre non ualuit. Et ideo cum omni humilitate supplico, & tota cordis contritione obsecro, ut ego peculiaris alumnus

uester, sic precum uestrarum suffragijs merear adiuuari, ut hoc ipsum quod in isto loco nutritus sum, non mihi iudicium pariat, sed profectum. Ego tamen fratres charissimi, dum precibus sancti patris uestri contradicere nō præsumo, non paruam notam temeritatis excipio. Cumque considero quales quantosque edocere præsumam, sub grandi pudore humilitatis mea cōscientia contremiscit.

Quid ergo dicturus sum sanctis, cum sim ipse multis negligentijs obligatus? Quid dicturus sum peritissimis imperitus? Splendidis quid loquar obscurus? Tepidus quid dicam feruentibus? In portu fœlicissimo constitutis, quid debeam in medio pelagi mundi huius nimijs fluctibus fatigatus? Præcipuis Christi iugiter delitijs saginatis, ego mendicus ubi inueniā quod digne inferre præualeam? Attamen sanctis orationibus uestris credo iam me inuenisse quid facere debeam. Quid enim, nisi sacrificium contriti cordis, & humiliati exhibeā? Vt quod in me implere non potest bonorum operum facultas, ipsa saltem obtinere possit humilitas.

Ecce præparo exceptorium cordis mei influenti per uos aquæ diuinæ. Vos enim in ueritate cognosco, de quibus dominus dixisse legit, Qui credit in me, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Quia ergo de uobis tanquam de spiritualibus fontibus aquas uiuas mannare & gaudemus, et credimus. irrigate aridū, saturate famelicum, refocillate lapsum, abluite multis negligentijs inquinatum. Et quasi boni ac spirituales illius cœlestis medici discipuli, orationum suffragijs ministrate, & sublimium medicorum medicamenta porrigite. Et quia quod nos uerbis tantummodo prædicamus, uos operibus implere gaudemus, obtinete, ut quia sumus uestri peculiares amatores operum uestrorum uel ex aliquo mereamur esse participes.

Quia ergo de uestra conuersatione non solum homines in mundo, sed etiam angeli gloriantur in cœlo, sanctis precibus laborare contendite, ut cum uobis ante æternū iudicem 1 meritorum gloria tribuetur, nobis, uel peccatorum uenia concedatur. Et ne sancti patris uestri precibus ad integrum uidear contradictor existere, cum grandi humilitate, & reuerentia, etiam quæ uestra sunt insinuare præsumo. Supplico, humilique charitate commoneo, ut domino meo patri uestro amorem semper impendere, subiectionem, & perfecte charitatis obedientiam sanctitas uestra iugiter studeat exhibere, ut sicut uos gaudetis in domino de sancti patris uestri meritis, ita & ille gratuletur semper de profectibus uestris.

1 *Cum nobis ante æternum iudicem meritorū gloria tribuetur.*

Et quia per sanctam obedientiam uestram, & immaculata opera uestra uniuersus mundus uos admiratur & diligit, & totius humani generis uos debitores esse cognoscitis, oportet ut honorem, & amorem quem ab hominibus excepistis, assiduis orationibus, & immaculatis actibus rependetis. Ab oriente enim usque in occidentem, omnibus pene locis in quibus Christiana religio colitur, gloriosissimæ famæ uestræ conuersatio, ad Christi gloriam prædicatur. Iure igitur a uobis exigitur, ut quod in uobis creditur, hoc etiam probetur.

2 *Si in omni opere bono iustus peccat, ut uult hæreticus, quomodo habent hi sancti monachi opa immaculata? Vides miser homo, quod hæc tua doctrina nec sacris literis, nec sanctorum patrū dictis consonat?*

Agite ergo domino auxiliante quod semper egistis, & ita charitatem, humilitatem, mansuetudinem, uel obedientiam custodite, ut quod in uniuerso mundo de uobis creditur, immaculatæ semper conuersationis operibus augeatur, ut quicunque uos uidere meruerit, illam sententiam pos-

ſit ex ore proferre quam protulit regina illa, quæ in typum eccleſiæ Salomonem deſiderauit expetere, ut cum uos unuſquiſque quaſi templa Chriſti uiuentia, bonorum operum margaritis impleta, uirtutum aromatibus odoriferis referta meruerit contemplari, continuo in exultationis uocem prorumpens cum Regina illa clamet & dicat, uerus ſermo eſt, quem in terra mea de conuerſatione ſanctæ huius inſulæ audieram. Ecce in ueritate probaui, quia mihi uix media pars fuerat nunciata, quia multa maiora oculis meis uidere merui, quam auribus prius audiui. Cum ergo uos unuſquiſque uelut angelos in terra poſitos expetere ac uidere meruerit, & talia gaudens ex ore ſuo uerba protulerit, ac per totum mundum fœliciter nunciauerit, conſiderate, & uidete quantum & uobis gloria augeatur, & per uniuerſum mundum quam deſiderabilia, & ſancta uniuerſis eccleſijs lætitia generetur.

Ante omnia fratres uigilantiſsime ſemper metuendum eſt, ne animis ueſtris cogitatio illa ſurrepat, ut credamus quod nobis ad beatam uitam ſola laus humana ſufficiat, & non conſideremus quales ipſi ſimus, ſed quales ab alijs eſſe uideamur, ne forte negligentes, non de uirtutum meritis, ſed de ſola opinione ſeculari curemus. Sed utilem ſententiam cogitemus, quia ſicut uera laus ornat, ita falſa caſtigat. Et illud quod quidam de ſapientibus dixit, Si ueræ ſunt laudes tuæ, præconia ſunt, ſi falſę, ſunt conuitia.

Sed ut hæc tam ſancta & præclara perfectio ueſtra impleri poſsit, non paruo animi labore opus eſt. Quis 3 enim ſine labore poſsit linguam ſuam a detractionibus ammouere, murmurationibus uel ocioſis ſermonibus finem imponere, cogitationum immunditias uigilantiſsimo corde repellere? A maledicto, uel iuramento quaſi a ueneno mortifero abſtinere, uanitati reſiſtere, iracundiam refrenare? Quis eſt qui ſine cõpunctione cordis, ambitum honoris, uel deſiderium clericatus, uere humilitatis amore repudiauit ac reſpuit? Quis unquam ſine labore potuit ſanctæ obedientiæ pia colla ſubmittere, nunquam ſenioris arbitrium repræhendere, contra nullum hominem odium in corde ſeruare, non ſolum fratres, ſed omnes homines, etiam perſecutores pro Chriſti amore diligere, pro bonis orare, ut ſemper ſanctis operibus augeantur, pro malis ſupplicare, ut corrigi celerius mereantur? Quis autem ſine labore poterit orationi inſiſtere, lectionibus uacare? Quis inquam, hæc omnia ſine gratia Dei, grandi intentione cordis implebit? Sed hæc omnia fratres, donec in conſuetudinem mittantur, laborioſa eſſe uidentur. Et 4 ut uerius dicam, tandiu impoſsibilia iudicantur, quamdiu humanis uiribus obtineri poſſe putantur. Cum uero a Deo obtineri, & per Dei gratiam impleri poſſe creduntur, nec dura, nec laborioſa, ſed leuia, & ſuauia comprobantur, ſecundum quod dominus dixit, Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quod iugum, quia iam a uobis fœliciter portatur & ſuauiter ſuſtinetur, orate ut illud etiam paruitas noſtra ſuſcipere, & ad finem mereatur baiulare, ut cũ in illa æterna beatitudine uobis data fuerit gloria, nobis uel peccatorum uenia concedatur. Pręſtante domino noſtro Ieſu Chriſto: Qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

3 *Ecce quam breui ſermone totam ueri Monachi uitam comprehendit.*

4 *Vide pulcherrimam regulam, quomodo pręcepta & conſilia domini ſint leuia & facilia, non laborioſa.*

Est sermo 63. inter sermones paruos eiusdem.

VITA EORVM QVI MONASTICÆ SVNT addicti professioni, per D. Bernardum Abbatem clareuallensem conscripta.

DEntes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. Spiritus sanctus de cuius secretiori fonte canticorum flumen emanat: in his (ut sentio) dentibus mysteria nobis non parua commendat. Non sunt hi dentes de quibus dicitur; Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, uel de quibus ad uirum sanctum uox diuina proclamat, per gyrum dentium eius formido. Dentes isti lacte candidiores. Quippe sponsæ sunt, cuius speciem concupiuit altissimus, quæ non habet maculam neque rugam. Cum enim tota candida sit, candidior probatur in dentibus. Noua tamen & inaudita comparatione in illius laudes perorat dicens: Dentes tui sicut grex tonsarum.

Quid in hac rogo similitudine dignum est, ut eam de cœlestibus arcanis descendisse credamus? Magnum prorsus, & magno animo magnifice sentiendum spiritus enim est qui loquitur: qui cum loquitur, nec unum potest iota uacuum præterire. Aliquid profecto est in his dētibus inuolutum, quod euolutum sacratioris intelligentiæ præsignet arcanum. Dentes enim candidi sunt & fortes; carnem non habent, carent corio, nihil intra se pati possunt; non est dolor sicut dolor eorum: clausi sunt labijs ne uideantur, indecens est cum uidentur nisi ridendo: toti corpori masticant cibum; nullum inde saporem habent, non facile consumuntur. Per ordinem positi sunt, superiores alij, & alij inferiores, & cum inferiores moueantur, superiores nunquam.

1 Huc adeste oēs quot quot inueterato odio contra monachos armamini, & uidete quam sancta, quam proba, quam pia eorum sit conuersatio, qui in monasterijs degunt, & quantopere a sanctis patribus diuino afflatis spiritu, hic & alibi commendetur. Vt passim quilibet intelligat, angelicum pene hoc institutum, iniustissime a pessimis hominibus lacerari.

Huiusmodi dentes ego arbitror homines 1 monasticæ professionis, qui uiam compēdiosiorem, & securiorem uitam eligentes, de toto ecclesiæ corpore quod candidum est, candidiores esse uidentur. Quid enim illis candidius, qui totius immunditias spurcitiæ euitantes, cogitationum sicut actionum peccata deplorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia ducitur? Isti carnem non habent, quia in carne carnem obliti, audiunt ab Apostolo: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Corio carent, quia nitorem & distensionem mundanarum solicitudinum non habentes, in pace, in idipsum dormiunt & requiescunt. Nihil morari intra se patiuntur, quia nec modicum quidem offendiculum tolerabile reputant, aut intra se, aut in conscientijs singulorum. Hinc est illa uestra opportuna importunitas, qua tam sæpe fatigatis nos, ut multoties etiam cum necesse non sit, multum in his diei expendatis.

Non est dolor sicut dolor eorum, quia nihil tam horrendum, & horribile est, sicut murmur & dissentio in congregatione. Clausi sunt labijs ne uideantur, sicut & nos materialibus uallis circuncingimur, ne secularium oculis & accessui pateamus. Indecens & si appareant, nisi interdum forte ad risum, quia nihil turpius quam monachus per urbes & castella discurrens, nisi cum illa cogit, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas enim risus est: quia hilaris est. Læta quidem, non tamen dissoluta.

Toti corpori masticant cibum dentes, quia ipsi pro toto ecclesiæ corpore, uidelicet tam uiuis quam 2 mortuis orare sunt constituti. Nullum inde saporem habere debent, nullã sibi gloriam assignare, sed dicere cum propheta: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Nō facile consumuntur, quia quanto annosiores, tanto feruentiores, & eo rapidius currunt, quo uicinius appropinquant ad palmam. Per ordinem positi sunt: Vbi enim aliquid ordinatum est, si hic non est: ubi cibus & potus, uigilare & dormire, laborare & quiescere, ambulare & sedere, & cætera omnia, in numero, & mensura, & pondere constituuntur? Superiores & inferiores sunt, quia inter nos prælati & subditi sunt, & sic superiores inferioribus iunguntur, ut inferiores a superioribus non discordent. Cum autem inferiores moueantur, superiores nunquam moueri debent, quia & si subditi quandoque turbantur: prælatorum est in mente composita perdurare.

2 *Orationes monachorum fiunt tam pro uiuis quam pro defunctis.*

Sicut grex tonsarum inquit. Quam bene monachi tonsis ouibus comparantur, quia reuera tonsi sunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum est. Quæ ascenderunt de lauacro. Lauacrum baptismus est, de quo ascendit, qui ad celsitudinem uitæ perfectioris intendit. Descendit autem, qui se uitæ mancipat inhonestæ. Omnes gemellis fœtibus, quia & uerbo pariunt, & exemplo. Et sterilis non est in eis, quia nullus est infœcundus.

VITA VIRGINVM BONONIENSIVM, ET de puella Virgine quæ ad sacras aras confugit, per D. Ambrosium Episcopum Mediolanensem scripta.

Habetur libro 1. de uirginibus prope finem.

SI hominem amarent filiæ uestræ, per 1 legem possent eligere quem uellent: Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quam dulcis pudicitiæ fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit affectibus. Ex ultimis infra ultraque Mauritaniæ partibus deductæ 2 uirgines hic sacrari gestiunt, & cũ sint omnes familiæ in uinculis, pudicitiæ tamen nescit esse captiua. Profitetur regnum æternitatis, quæ mæret iniuriam seruitutis.

1 *Per legem eligere possent quem uellet. Facit hoc contra sciolos nostros qui dicunt filios familias contrahere non posse matrimonia sine parentum consensu, & si contraxerint, esse nulla & irrita, donec cõsensus superueniat.*

Nam quid de Bononiensibus uirginibus loquar, fæcundo pudoris agmine, quæ mundanis se delitijs abdicantes, sacrarium uirginitatis incolunt sine contubernali sexu, contubernali pudore prouectæ ad uicenarium numerum, & centenarium fructum, relictoque parentum hospitio, tendunt 3 in tabernaculis Christi indefessæ milites castitatis? Nunc canticis spiritualibus personat, nunc uictum operibus exercent. Liberalitatis quoque subsidium manu quærunt.

2 *Vides quod ex ultima Mauritania deducebantur Bononiã uirgines, ut ibi deo consecrarentur.*

Quod si inuestigandæ uirginitatis inoleuerit odor, nanque præ cæteris speculandi uenatum pudoris explorant, totis curarum uestigijs prædam latentem usque ad ipsa cubilia persequuntur: aut si liberior alicuius uolatus affulserit, totis 4 omnes uideas assurgere alis, concrepare pennis, emicare plausu, ut casto pudicitiæ choro cingant uolantem, donec albenti delectata comitatu, in plagas pudoris & indaginem castitatis, domus patriæque oblita succedat.

3 *Ecce quam antiquo tempore fuerint monasteria uirginũ. Et uide quis eis esset modus uiuendi.*

4 Bonum itaque si uirgini studia parentum quasi flabra pudoris aspiret. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine ueteribus nutrimentis sponte serapiat in fomitem 5 castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendijs casta paupertas? & tamen quam audistis aliquando propter studium integritatis, legitimæ factam successionis extorrem.

Cur adeo commendaret sanctus pater Bononiēsium uirginum studium in perquirēdis uirginibus, & in suum consortium applicandis, nisi uirginitas status esset Deo ualde charus & dilectus?

Contradicunt parentes? sed uolunt uinci, resistunt primo, qui credere timent. Indignantur frequenter, ut discas uincere: abdicationem minantur, ut tentent, si potes damna seculi non timere. Quæsitis blandiuntur illecebris, ut uideant si uariarum mollire te non queat blanditia uoluptatum. Exerceris uirgo, dum cogeris. Et hæc tibi prima certamina anxia parentum uota proponunt, uince prius puella pietatem. Si uincis domum, uincis & seculum.

5 *Vide an sanctissimus uir hortetur uirgines ad matrimonium, ut faciunt Moderni dogmatistæ an ad seruandam perpetuam uirginitatem?*

Sed esto, maneant uos damna patrimonij. Nonne caducarum & fragilium dispendium facultatum, futura cœli regna compensant? Quanquam si uerbis cœlestibus credimus, nemo est qui reliquerit domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in hoc tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam possidebit. Crede fidem tuam Deo, quæ homini pecuniam credis, fœnerare Christo. Bonus depositæ spei custos, multiplicatis fidei tuæ talentum soluit usuris. Non fallit ueritas, non circunscribit iustitia, non decipit uirtus. Quod si non creditis oraculo, uel exemplis credite.

Memoriæ nostræ puella dudum nobilis in seculo, nunc nobilior Deo, cum urgeretur ad nuptias a parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quo enim melius uirgo recurreret, quam ubi sacrarium uirginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, uictima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustę impatiens morę, ac summum altari subiecta uerticem, Num melius, inquit, quam altare uelabit, quod sanctificat ipsa uelamina, frontem? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur.

Quid agitis uos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs solicitatis animum? Iam dudum prouisas habeo. Sponsum offertis, meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cœlo. Si talem habetis, non refuto optionem, si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis.

Silentibus cæteris unus abruptius, quid si, inquit, pater tuus uiueret, innupta te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate, & ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cęteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebant, nec dispendium debitarum attulit uirginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

Libri tertij Finis.

